

बड़ा कोश

(हिन्दी-गुजराती)

संपादक

प्रा. रतिलाल सां. नायक

परामर्शक

डॉ. भोळाभाई पटेल

अक्षरा प्रकाशन,
अहमदाबाद

बड़ा कोश

(हिन्दी-गुजराती)

शब्दसंख्या : ३८,०००

: संपादक :

प्रा. रतिलाल सां. नायक

पूर्व प्राध्यापक अने अध्यक्ष :
गुजराती विभाग : भवन्स कॉलेज, अमदावाद

: परामर्शक :

डॉ. भोळाभाई पटेल

पूर्व प्राध्यापक अने अध्यक्ष :
हिन्दी विभाग - गुजरात युनिवर्सिटी

नक्क सूचन

इस ग्रन्थ के अभ्यास का कार्य
पूर्ण होते ही निश्चित समयावधि में
शीघ्र वापस करने की कृपा करें
जिससे अन्य वाचकगण इसका
उपयोग कर सकें.

: प्रकाशक :

अक्षरा प्रकाशन

११, ग्रेडन मार्केट, भालकिया मिल कम्पाउन्ड,
अनुपम सिनेमा सामे, खोखरा, अमदावाद - ३८० ००८

BADA KOSHA (Hindi-Gujarati Dictionary)

Compiled by

Prof. Ratilal S. Nayak

Formerly Professor & Head :

Gujarati Dept. : Bhavan's College, AHMEDABAD

Vetting by

Dr. Bholabhai Patel

Formerly Professor & Head :

Dept. of Hindi - Gujarat University

Published by

Sonal Anada

Akshara Prakashan

AHMEDABAD - 380 001

प्रकाशक**सोनल अनडा**

अक्षरा प्रकाशन

११, ग्रेडन मार्केट, भालकिया मिल कम्पाउन्ड,

अनुपम सिनेमा सामे, खोखरा, अमदावाद - ३८० ००८

वितरण

अनडा प्रकाशन प्रा. लिमिटेड

१७५६, बाला हनुमान पासे

गांधीमार्ग

अमदावाद - ३८० ००१

फोन नं. २१३९९००, २१६९९५६,

गूर्जर साहित्य भवन

रतनपोळ नाका

गांधीमार्ग

अमदावाद - ३८० ००१

२१४४६६३, २१४४६६०

© सर्व हक्क स्वाधीन

प्रथम आवृत्ति : जुलाई २००१

द्वितीय आवृत्ति : नवेम्बर २००३

पृष्ठसंख्या : ६०४ + ४ = ६०८

मूल्य रु. २५० = ००

टाईप-सेटिंग

सूर्या कम्प्यूटर्स एन्ड ग्राफिक्स

अमदावाद - ३८० ००६

फोन नं. ६३०२०५९, ६३०२२११

मुद्रक

गुजरात ऑफसेट प्रा. लि.

वटवा, अमदावाद - ३८८५४४०

સંપાદકીય

હિન્દી ભારતની પ્રમુખ ભાષા છે. આપણા બહુભાષી દેશમાં હિન્દી એક કડીભાષા તરીકે પ્રતિષ્ઠિત છે. દિન-પ્રતિદિન એનો વપરાશ વધતો જાય છે. ગુજરાતી આદિ અન્ય ભાષાઓને પણ એની સાથે સંબંધ રાખવો અનિવાર્ય બન્યો છે.

શાસનથી માંડી સમાજ-જીવન—વહીવટી, વેપારી, વ્યવસાયી, છાપાં, ચોપડીઓ, પ્રસાર માધ્યમો—સૌને આજે હિન્દી સાથે નાતો બંધાયો છે. સરકારી કચેરીઓ, પોસ્ટ, બેન્ક ઇત્યાદિના કર્મચારીઓને પણ હિન્દીના શબ્દો શીખવા તાલીમ અપાઈ રહી છે. શાળા-કોલેજના વિદ્યાર્થીવર્ગને તો હિંદીની અતિ જરૂર છે જ. તેમને વિષય તરીકે હિંદીનો અભ્યાસ કરવો પડે છે એટલું જ નહિ તેઓ હિંદી હિંદુસ્તાની કે રાષ્ટ્રભાષાની પરીક્ષાઓ પણ આપે છે. કોશનો ઉપયોગ શબ્દનો અર્થ કે શબ્દની જોડણી જોવા માટે થાય છે તેમ ભાષાંતર વેળા પણ શબ્દના એકથી વધુ પર્યાયની જરૂર પડે છે તેથી સર્વને એમની જરૂરિયાત સંતોષવામાં ઉપયોગી બની રહે એ હેતુ પણ અમે લક્ષ્યમાં લીધો છે.

આ રીતે આ કોશ સામાન્ય જનસમૂહ, કર્મચારીવર્ગ, અભ્યાસી તેમજ વિદ્યાર્થી સમુદાય વગેરે સર્વને ઉપયોગી બની રહે અને અદ્યતનતા અને વિશાળ શબ્દસંખ્યા આ કોશની એક લાક્ષણિકતા બની રહે એ તરફ પણ અમે દૃષ્ટિ રાખી છે.

ગુજરાતીને જેમ સંસ્કૃત સાથે સ્રોતસંબંધ છે એવું જ હિંદીનું પણ છે — એ પણ ઊંતરી આવી છે તો સંસ્કૃતમાંથી જ; પછી એમાં અરબી-ફારસી, ઉર્દૂ, અંગ્રેજી આદિના શબ્દો આવતા રહ્યા છે. અમે તેથી અહીં હિંદી સાથે સંસ્કૃતના, અરબી-ફારસીના શબ્દો તો લીધા જ છે પણ અંગ્રેજીનાય શબ્દો પણ ઠીકઠીક સંખ્યામાં લીધા છે; પ્રસાર માધ્યમો, તકનીકી વિદ્યા, વિજ્ઞાન, વાણિજ્ય, પોસ્ટ, બેન્ક વગેરેને લગતા શબ્દો પણ લીધા છે.

આ કોશનો ઉપયોગ કરનારને કેટલીક વસ્તુ અલગ વિભાગમાં તૈયાર સ્વરૂપે મળે એ ‘કોશ’નું એક વિશિષ્ટ પાસું છે. તેથી અમે વિવિધ પરિશિષ્ટો આપી પુષ્કળ સામગ્રી અલગ અલગ મથાળાં નીચે ‘કોશ’ના પાછલા ભાગમાં આપી છે.

કેટલાક કોશોમાં ‘એક પક્ષી’, ‘એક પ્રકારનું ઝાડ’ એ રીતે પર્યાય મૂકવામાં આવે છે જ્યારે અમે અહીં એવી જગ્યાએ પરિચયાત્મક સંક્ષેપથી અર્થ બતાવેલ છે. ‘બાગબા(-વા)ન’ જેવામાં ‘બાગબાન, બાગવાન’ એમ શબ્દો અલગ કરીને મૂક્યા છે જેથી આંખ તરત શોધી શકે. આમ, ઉપયોગિતા અને શબ્દ શોધવામાં સરળતા એ બંનેને અમે ખાસ અગ્રિમતા આપી છે. આશા છે અમારો આ પ્રયાસ સૌનો આવકાર પામી શકશે. સૂચનો આવકાર્ય છે.

૨૩, રચના સોસાયટી,

સેટેલાઈટ રોડ, અમદાવાદ - ૩૮૦૦૧૫

તા. ૧૫ જુલાઈ ૨૦૦૧

— સંપાદક

દ્વિતીય આવૃત્તિ

પહેલી આવૃત્તિમાં રહી ગયેલા મુદ્રણદોષ સુધારી લીધા છે.

अनुक्रम

१. शब्दार्थ

१ थी ४३२

२. परिशिष्टो

४३३ थी ६०४

[१. कहावतें २. मुहावरे ३. प्रशासनिक शब्दावली ४. घर के भाग ५. गृहोपयोगी वस्तुएँ ६. रसोई के साधन ७. कपड़े-लत्ते ८. रिश्तेदार ९. पेशेवाले १०. जलस्थान ११. पालतू प्राणी १२. वन्य प्राणी १३. प्राणियों के बच्चे १४. प्राणियों की बोली १५. जीवजंतु और जलचर १६. पक्षी १७. पेड़-पौधे १८. पेड़ के हिस्से १९. फल-मेवा २०. फूल २१. साग-सब्जियाँ २२. मसाले और औषधियाँ २३. खाद्य और पेय २४. धातु क्षार और खनिज पदार्थ २५. रसायन २६. शरीर के अवयव २७. रोग २८. डाक २९. बैंक ३०. रेलवे ३१. यातायात के साधन ३२. वाहन-विश्राम-स्थान ३३. बीमा ३४. वाणिज्य ३५. कारीगर के औजार ३६. संगीत के साधन ३७. खेलकूद ३८. रंग ३९. समय ४०. मास तथा तिथियाँ]

संक्षेपाक्षर

(१) व्याकरण विषयक

पुं० पुंल्लिंग (संज्ञा-नाम)

स्त्री० स्त्रील्लिंग (संज्ञा-नाम)

अ० अव्यय

सर्व० सर्वनाम

वि० विशेषण

अ० कि० अकर्मक क्रियापद

स० कि० सकर्मक क्रियापद

अ० व० अेकवचन

अ० व० अेकवचन

(२) भाषा विषयक

अ० अरबी

फ़० फ़ारसी

सं० संस्कृत

ई० ईंग्लिश (अंग्रेज़ी)

तु० तुर्की

व्या० व्याकरण

(४)

અ

અંક પું (સં) સંખ્યાનો આંકડો; અંક (ર) છાપ;
ચિહ્ન (૩) ડાઘો; કલંક (૪) ગોઠ; ખોળો (૫)
શરીર; દેહ (૬) રમત તથા પરીણામાં મળતો
ક્રમાંક (૭) પત્રપત્રિકાનો પ્રકાશન-ક્રમાંક (૮)
નાટકનો એક ભાગ

અંકટા પું કાંકરો

અંકટી સ્ત્રી કાંકરી

અંકડી સ્ત્રી નાનો આંકડો (ર) 'હૂક' (૩) ઝાડ
પરથી ફળ વેડવાની છેડે જાળીદાર જોળીવાળી
વાંસની વેડી (૪) કાંકરી

અંકન પું (સં) આંકવું તે; છાપ લગાવવી તે; મૂલ્ય
આંકવું તે; આંકણી

અંકના સં કિં આંકવું

અંકપત્ર પું (સં) પરબીડિયા અરજી વગેરે પર
લગાડવાની ટિકિટ; ગુણપત્રક ('માર્કશીટ')

અંકપત્રિત વિં (સં) ટિકિટ ચોટલ ('સ્ટેમ્પ')

અંકપાલી સ્ત્રી (સં) પરિચારિકા; આયા

અંકપાશ પું (સં) આલિંગન

અંકમાલ પું ગળે વળગીને ભેટવું તે; ભેટણું

અંકરા પું ઘઉં ભેગું ઊગતું એક હલકું ધાન

(ર) કાંકરો

અંકવાના સન્કિં (ઑંકના નું પ્રેરક) અંકાવવું;

અંદાજ કઢાવવો; મૂલ્ય નક્કી કરાવવું

અંકાઈ સ્ત્રી અંકન; આંકવાનું મહેનતાણું

અંકાવ પું આંકવાનું કામ (ર) અંદાજ; અટકળ
(૩) પરખ

અંકિત વિં (સં) આંકેલું કે અંકાયેલું (ર) લિખિત

(૩) વર્ણવાયેલું

અંકિતમૂલ્ય પું (સં) મુદ્રા કે સ્ટેમ્પ પર લખેલું મૂલ્ય

જેમાં વિશિષ્ટ પરિસ્થિતિમાં ખાસ કારણસર વપધટ
થાય; 'કેસવેલ્યુ'

અંકિલ વિં દાનમાં આપેલો શરીરે છાપ લગાવેલો
વાછરડો-સાંઢ

અંકુટ, અંકુઙ્ક પું (સં) ઝાલી; ફૂંચી

અંકુઙ્કા પું આંકડો; વાંકો સળિયો; ખૂંટી

અંકુઙ્કી સ્ત્રી નાનો આંકડો

અંકુર પું (સં) અંકુર; નવો ફૂટેલો ફણગો; કળી;
રુવાંદું; દર્ભ; પ્રારંભિક સ્વરૂપ

અંકુરણ પું અંકુર ફૂટવાની ક્રિયા; કોઈ વસ્તુની
ઉત્પત્તિ થવી તે; આરંભક્રિયા

અંકુરના અં કિં અંકુર ફૂટવો

અંકુરિત વિં (સં) અંકુર ફૂટેલું; અંકુરવાળું; ઊગેલું
અંકુરી સ્ત્રી અનાજના અંકુર ફૂટેલા દાણા;

ફણગાવેલા મગ

અંકુશ પું (સં) હાથીને વશમાં રાખવાનું લોઢાનું
સાપન (ર) નિયંત્રણ; અંકુશ; કાબૂ (૩) પ્રતિબંધ;

દાવ

અંકુશગ્રહ પું (સં) મહાવત

અંકુસ પું અંકુશ

અંકુસી સ્ત્રી આંકડી; ખૂંટી; વાંકો સળિયો; 'હૂક'

અંકેક્ષક પું (સં) હિસાબ લખનાર; લેખા-પરીક્ષક

અંકેક્ષણ પું (સં) હિસાબની તપાસણી; લેખા-પરીક્ષણ

અંકેક્ષિત વિં (સં) અન્વેષક દ્વારા તપાસાયેલ

અંકોર પું ગોઠ; ખોળો (ર) ભેટ; ઉપહાર (૩) લાંચ
(૪) ખેડૂતનું ભાતું (ભાત)

અંકોરના સં કિં ખોળામાં લેવું

અંકોરી સ્ત્રી ગોઠ; ખોળો (ર) ભેટવું તે

અંકોલિકા સ્ત્રી (સં) આલિંગન; છાતી સરસું
ચાંપવું તે; ભેટણું

અંક્ય વિં (સં) નિશાન કરવા યોગ્ય; નામીયું
(ગુનેગાર); (ર) પું મૃદંગ પખવાજ વગેરે

અંઘડી સ્ત્રી આંખ

અંઘમીચની સ્ત્રી સંતાકુકડીની રમત; આંખ-પિચામણી

અંઘિયા સ્ત્રી આંખ (ર) નકશીકામ માટેની કલમ

અંઘુઆ પું અંકુર; બીજમાંથી ફૂટતો અંકુર કે ફૂંખળ

અંઘુઆના, અંઘુવાના અં કિં અંકુર ફૂટવો; ઊગવું

અંગ પું (સં) અંગ; શરીર; ગાત્ર (ર) ભાગ; ટુકડો;

અંશ; ખંડ (૩) અવયવ (૪) ભેદ; પ્રકાર

અંગજ વિં (સં) અંગમાંથી ઉત્પન્ન થયેલ (ર) પું
પુત્ર; પરસેવો; વાળ; કામ કોષ વગેરે; કામદેવ

અંગજા સ્ત્રી (સં) પુત્રી; કન્યા

અંગઙ-અંગઙ વિં વધ્યુધટ્યું; તુટ્યુંફૂટ્યું

(ર) પું ભંગાર

અંગઙાઈ સ્ત્રી અંગઙાઈ; શરીર અને ખાસ કરીને હાથ
તથા ખભા મરડવાની ક્રિયા (ર) તાવ આવતાં
અંગાઈ શરીર ફાટવું તે

અંગઙાના અં કિં અંગઙાવું; શરીર મરડાવું; આળસ
કાઢવા કે અકડાયેલાં અંગો સરખાં કરવા શરીર
તાણીને ફેલાવવું (ર) શરીર ફાટવું

અંગગ્રહ, અંગઘાત પું (સં) લકવો

અંગઘોદ પું (સં) રોગીના શરીરનો કોઈ ભાગ
શસ્ત્રક્રિયાથી કાપવો તે; શલ્યક્રિયા

અંગત્રાણ

૨

અંગોછા

અંગત્રાણ પું (સં) બખ્તર; કવચ (૨) વસ્ત્ર
 (૩) અંગરક્ત; અંગરખું
 અંગદાન પું (સં) પુદ્ગમાં પીઠ દેખાડવી તે; પુદ્ગમાં
 પાછું પડવું તે; દેહસમર્પણ (નારીનું)
 અંગધારી પું પ્રાણી
 અંગના પું આંગણું
 અંગના સ્ત્રી (સં) સુંદર દેહવાળી સ્ત્રી; રમણી
 અંગન્યાસ પું (સં) (સંધ્યા પૂજામાં મંત્રોચ્ચાર
 વખતે) એકએક અંગને હાથથી સ્પર્શવું તે
 અંગપાલિકા સ્ત્રી (સં) ધાવ; દેખરેખ કરનારી
 દાસી
 અંગપાલી સ્ત્રી આલિંગન; ભેટણું
 અંગપંગ પું (સં) અંગની ખોડ; અપંગપણું (૨) વિ
 વિકલાંગ; શરીરની ખોડવાળું
 અંગપંગિમા, અંગપંગી સ્ત્રી અંગોની મોહક ચેષ્ટા;
 હાવભાવ; અદા; નખરાં
 અંગમૂત પું (સં) પુત્ર; અંગજ (૨) વિ અંતર્ગત;
 અંગમાંથી ઉત્પન્ન થયેલ; અંગનું
 અંગમદ પું (સં) અંગ કળવું કે ફાટવું તે
 (૨) શરીરની ચંપી કરનાર
 અંગમર્દન પું (સં) શરીરની ચંપી
 અંગરખા પું અંગરખું
 અંગરા પું અંગારો; બળદની ખરીમાં થતો એક
 પ્રકારનો રોગ; ખરવા
 અંગરાગ પું (સં) સુગંધી પદાર્થોમાંથી બનાવેલ
 શરીરે યોજવાનું દ્રવ્ય; ચંદન વગેરે લેપ
 અંગરી સ્ત્રી બખ્તર; કવચ; ધોના ચામડામાંથી બનાવેલ
 હાથમોજું
 અંગરેક્ષ પું અંગ્રેજ
 અંગરેક્ષિયત સ્ત્રી અંગ્રેજપણું; અંગ્રેજ રંગદંગ
 અંગરેજી સ્ત્રી અંગ્રેજ ભાષા (૨) વિ અંગ્રેજ સંબંધી
 અંગરેજીદાન પું અંગ્રેજ જાણનાર
 અંગલેટ પું, સ્ત્રી શરીરનો બાંધો; શરીરનું કાઢું
 અંગલના સં કિં સહેવું; ખમવું; વેઠવું
 અંગલાતા પું બળદ કે મજૂરીની પરસ્પર મદદ—
 સૂઢલ; સૂઢલ રાખનાર માણસ-સૂઢલિયો
 અંગલિકૃતિ સ્ત્રી (સં) દેહવિકાર; શરીરમાં કંઈ
 વિકાર થવો તે; મૂર્છારોગ
 અંગહીન વિ (સં) અપંગ (૨) પું કામદેવ
 અંગ પું અંગરખું; પહેરણ
 અંગાકઢી સ્ત્રી અંગારા ઉપર શેકીને કરેલી નાની
 જાડી ભાખરી; ભાટી
 અંગાધિપ, અંગાધીશ પું (સં) લગ્નનો સ્વામી-
 ગ્રહ; અંગ દેશનો રાજા-કર્ણ

અંગાર પું (સં) અંગારો; સળગતો કોલસો; કોલસો
 (૨) લાલ રંગ
 અંગોરક પું (સં) એક અપાત્વીય મૂળતત્ત્વ જે
 કેટલાક પદાર્થોમાંથી મેળવવામાં આવે છે-કાર્બન;
 નાનો અંગારો; મંગળ ગ્રહ; મંગળવાર; ઔષધિ-
 ઓના મિશ્રણથી બનતું એક તેલ; ભૂંગરાજ
 અંગારમણિ પું (સં) માણેક
 અંગારલાસ્ટ્રી સ્ત્રી ચનોઠીની વેલ
 અંગારા પું અંગારો
 અંગારિણી સ્ત્રી (સં) સગડી (૨) આથમણી દિશા-
 પશ્ચિમ
 અંગારી સ્ત્રી (સં) ચિનગારી; કણખી (૨) સગડી
 અંગારી સ્ત્રી શેરડીના સાંઠા પરનાં પાન (૨) શેરડીનાં
 મૈતાં (કાતળી)
 અંગિકા સ્ત્રી (સં) યોળી; કાંચળી; કંચુકી
 અંગિયા સ્ત્રી (સં) યોળી; કાપડું (૨) ઝીણું કપડું
 બાંધેલી ચાળણી
 અંગી પું (સં) દેહધારી (૨) પ્રધાન; મુખ્ય (૩)
 નાટકનું પ્રધાન પાત્ર (૪) નાટકનો પ્રધાન રસ
 અંગીકરણ પું (સં) સમત થવું તે; સ્વીકાર કે ગ્રહણ
 કરવાની ક્રિયા
 અંગીકાર પું (સં) સ્વીકાર; જવાબદારી લેવાની
 મંજૂરી
 અંગીકૃત વિ (સં) સ્વીકૃત; મંજૂર; અપનાવેલું
 અંગીઠી સ્ત્રી સગડી
 અંગુરી સ્ત્રી આંગળી (૨) સોનીની કૂંકણી
 અંગુલ પું (સં) આંગળ
 અંગુલાંક પું (સં) આંગળી કે આંગળીઓનું નિશાન;
 'ફિંગર પ્રિન્ટ'
 અંગુલિ, અંગુલી સ્ત્રી આંગળી (૨) હાથીની સૂઢનું ટેરવું
 અંગુલિ-નિર્દેશ પું આંગળી ચીંધીને કરાતો નિર્દેશ;
 નિંદા
 અંગુણ પું (કાં) આંગળી
 અંગુણતી સ્ત્રી (કાં) અંગૂઠી; મુદ્રિકા; વીટી; ખોળી
 અંગુણ પું અંગૂઠો
 અંગૂઠા પું અંગૂઠો
 અંગૂઠી સ્ત્રી અંગૂઠી; મુદ્રિકા; વીટી; ખોળી
 અંગૂર પું (કાં) લીલી દ્રાક્ષ
 અંગૂરી વિ (કાં) અંગૂર(દ્રાક્ષ)નું બનેલું; અંગૂર
 (દ્રાક્ષ)જેવા રંગનું (૨) પું આછો લીલો રંગ
 અંગેઠી સ્ત્રી સગડી
 અંગોછના અં કિં રૂમાલથી શરીર લૂછવું
 અંગોછા પું શરીર લૂછવાનો રૂમાલ (૨) ઉપરસો;
 ઉત્તરીય

અંગોછી

૩

અંતક

અંગોછી સ્ત્રી નાનો ટુવાલ; પંચિયું; નાની પોતડી
 અંગોટ સ્ત્રી શરીરનું તેજ; દેહકાન્તિ
 અંગોરા પું મચ્છર; ડાંસ
 અંગૈરિયા પું ભાડેથી ખેતી કરી આપનાર; સાથી;
 હાથી
 અંગ્રેજ પું ઈંગ્લેંડનો રહેવાસી; અંગ્રેજ
 અંગ્રેજિયત સ્ત્રી અંગ્રેજપણું; અંગ્રેજ રંગઢંગ
 અંગ્રેજી સ્ત્રી અંગ્રેજોની ભાષા (૨) વિં અંગ્રેજ સંબંધી
 અંગ્રેજીદાન પું અંગ્રેજ જાણનાર
 અંધસ પું (સં) પાપ
 અંધિયા સ્ત્રી ઝીણો લોટ ચાળવાની ચાળણી
 અંધિ પું (સં) પગ (૨) ઝાડનું મૂળ
 અંધિપ પું (સં) ઝાડ
 અંચરા પું (સાડીનો) પાલવ
 અંચલ પું (સાડીનો) પાલવ; દેશનો પ્રાંત-ભાગ;
 છેવાડાનો ભાગ; કિનારો
 અંછર પું અક્ષર; મંત્ર; જાદુમંતર
 અંજન પું સુરમો; કાજળ (૨) શાહી (૩) બગલાની
 એક જાત (૪) માયા
 અંજન-શલાકા સ્ત્રી સુરમો આંજવાની સળી
 અંજનહારી સ્ત્રી માટીનું ઘર કરતી એક જાતની ભમરી
 (૨) આંખની આંજણી
 અંજના, અંજની સ્ત્રી આંખની આંજણી
 અંજર-પંજર પું પાંસળી કે તેનો માળો; હાડકાં-
 પાંસળીઓ (૨) અં આજુબાજુ; આસપાસ
 અંજલ, અંજલા પું અંજલિ; અન્નજળ
 અંજલિ, અંજલી સ્ત્રી (સં) બે હાથની પોશ; ખોબો
 કે તેમાં માથ તેટલું કે તે; અંજલિ; અભિવાદનનો
 એક શિષ્ટાચાર
 અંજલિ-કારિકા, અંજલી-કારિકા સ્ત્રી નમનની
 મુદ્રાવાળી માટીની નાની મૂર્તિ (૨) લજામણીનો છોડ
 અંજલિપુટ, અંજલીપુટ પું ખોબો
 અંજલિષદ્ધ, અંજલીષદ્ધ વિં કરબદ્ધ; હાથ જોડ્યાની
 મુદ્રામાં હોય તેવું
 અંજવાના સં કિં અંજાવવું (સુરમો; કાજળ વગેરે)
 અંજહી સ્ત્રી દાણાપીંડ
 અંજાના સં કિં અંજાવવું (સુરમો; કાજળ વગેરે)
 અંજામ પું (કા) પરિણામ; ફળ; આખર; અંત; મૂર્તિ
 અંજામ-કાર અં છેવટે; આખરે
 અંજીર પું (કા) અંજીર કે તેનું ઝાડ
 અંજુમન પું (કા) સભા; મહેકિલ
 અંજા પું છુટ્ટીનો દિવસ; અણોજો; લોપ
 અંટના અં કિં સમાવું; બરોબર આવી રહેવું; પૂરતું
 હોવું

અંટસંટ અં અપ્રસ્તુત; અસંગત; પાયા વગર
 અંટા પું ગોળો; મોટી કોડી (કોડો); સૂતર અથવા
 રેશમનો લચ્છો; બિલિયર્ડની રમત
 અંટા-ગુઝગુઝ વિં નશામાં ચક્ર્યૂર; બેહોશ
 અંટાઘર પું બિલિયર્ડ રમવાની જગા
 અંટાઘિત અં ચત્તાપાટ; લાંબું છટ થઈને પડેલું
 અંટિયા સ્ત્રી પૂળી; પુળેટી; ઘાસ સળેકડાં દાતણ
 વગેરેની ઝૂડી
 અંટિયાના સં કિં આંટી કે ગૂંચળી કરવી
 (૨) આંગળીઓ વડે છુપાવવું; ગાયબ કરવું
 અંટો સ્ત્રી બે આંગળીઓ વચ્ચેની જગા કે ગાળો
 (૨) આંટી ઉતારવાનું અંદરણ (૩) પૈસા મૂકવા
 કરાતી ધોતિયાની કમર પરની આંટી (૪) આંટી
 (વિરોધભાવ)
 અંટીતલ પું પાણીના બળદની આંખનું ઢાંકણ; આંખિયું
 અંટીલાજ વિં દગાબાજ; કરેલી; ઢોંગી
 અંડ પું (સં) ઈડું (૨) અંડકોશ; પેળ; ગોળી
 (૩) બ્રહ્માંડ (૪) દેહના પંચ કોશ (૫) કસ્તૂરીમૃગનો
 ડુંદો
 અંડકોશ પું (સં) અંડ કે અંડની કોથળી (૨) બ્રહ્માંડ
 (૩) ફળનું છોતરું (૪) વૃષણની કોથળી
 અંડજ પું (સં) ઈંડામાંથી પેદા થયેલ જીવ (સાપ,
 પક્ષી, માછલી વગેરે)
 અંડજા સ્ત્રી કસ્તૂરી
 અંડજેશ્વર પું ગરુડ
 અંડધર પું શિવ
 અંડબંડ સ્ત્રી ઉટપટાંગ વાત; અસંગત વાત; કંઠમાં
 વેણ; બકવાસ (૨) વિં ઉટપટાંગ; અસંગત;
 ઢંગધડા વગરનું
 અંડવર્ધન પું, અંડવૃદ્ધિ સ્ત્રી વૃષણની ગોળી વધવાનો
 રોગ; વધરાવળ
 અંડસ સ્ત્રી કકણાઈ; અડચણ (૨) રુકાવટ
 અંડસુ વિં ઈંડામાંથી ઉત્પન્ન થનાર
 અંડા પું ઈંડું; દેહ; પિંડ
 અંડાકર્ષણ પું (સં) નસબંધી કરવી તે
 અંડાકાર વિં (સં) ઈંડાના આકારનું; લંબગોળ
 અંડાકૃતિ સ્ત્રી (સં) ઈંડાનો આકાર; લંબગોળ;
 અંડાકાર
 અંડાલુ પું માત્સ્ય; મચ્છી
 અંત પું (સં) અંત; આખર (૨) પરિણામ; ફળ
 (૩) મૃત્યુ; મરણ (૪) આંતરડું (૫) અં અંતે
 (૬) અન્યત્ર; બીજે; અલગ
 અંતક પું (સં) યમરાજા (૨) સંનિપાત; મુંઝારો
 (૩) શિવ

અંતકાલ

૪

અંદર

અંતકાલ પું (સં) આખરની—મોતની પડી
 અંતક્રિયા સ્ત્રી (સં) મર્યા પછીનું કારજ; અંત્યેષ્ટિ
 અંતગ પું (સં) અંતરયાત્રી (૨) પારંગત; નિપુણ
 અંતગતિ સ્ત્રી (સં) આખરી ગમન; મરણ
 અંતઙ્ગી સ્ત્રી આંતરડું
 અંતઃ અં (સં) અંતે; છેવટે
 અંતતોગત્યા અં (સં) અંતે; ફળસ્વરૂપ
 અંતપાત્ર પું (સં) દારપાણ (૨) સરહદનો રક્ષક
 અંતરાંગ વિં (સં) અંદરનું (૨) નજીકનું; આત્મીય
 ('બહિરંગ'થી ઊલટું) (૩) પું મિત્ર
 અંતરાંગી વિં (સં) ધનિષ્ઠ; દિલી (દોસ્ત)
 અંતર પું (સં) અંતર; વચ્ચેનો ગાળો કે તેનું માપ
 (૨) મન; અંતઃકરણ (૩) અંતરપટ; પડદો
 (૪) અલગતા (૫) અંદર
 અંજરજામી પું અંતર્યામી; પરમેશ્વર
 અંતરણ પું (સં) પરિવર્તન; બદલી
 અંતરદિશા સ્ત્રી (સં) બે દિશા વચ્ચેની દિશા;
 ખૂણો
 અંતરપટ પું (સં) આડ; પડદો
 અંતરા પું આંતરો; ગાળો (૨) એકાંતરો તાવ
 (૩) ખૂણો (૪) વિં એક છોડીને બીજું
 અંતરા અં વચ્ચે; મધ્યમાં (૨) પાસે; નજીક
 (૩) વિના; સિવાય (૪) પું સંગીતનો અંતરો
 (૫) સવાર અને સાંજ વચ્ચેનો સમય—દિવસ
 અંતરાત્મા સ્ત્રી (સં) જીવાત્મા (૨) અંતઃકરણ
 અંતરાય પું (સં) વિઘ્ન; બાધા; હરકત
 અંતરાલ પું (સં) અંતરિયાળ; વચગાળો (૨) ઘેરો
 કે પેરાયેલી જગા
 અંતરાલ-રાષ્ટ્ર પું બે દેશની સીમાઓની વચ્ચે
 આવેલું સ્વતંત્ર રાજ્ય જેને કારણે એ બંનેને પ્રત્યક્ષ
 સંઘર્ષ થવાની શક્યતા હોય; 'બફર સ્ટેટ'
 અંતરિક્ષ, અંતરીક્ષ, અંતરિચ્છ, અંતરીચ્છ પું (સં)
 આકાશ (૨) વિં અંતર્યાન; અલોપ
 અંતરિક્ષ-યાત્રા-વિજ્ઞાન પું અંતરિક્ષમાં રહેલા
 ઉપગ્રહો વગેરેની સ્થિતિ સ્વરૂપ આદિની માહિતી
 મેળવવાના હેતુથી થનાર સફર સંબંધી વિજ્ઞાન;
 'એસ્ટ્રોનોટિક્સ'
 અંતરિક્ષ-વિજ્ઞાન પું જેમાં વાયુમંડળની ગતિઓ
 અને વિક્ષેપો વગેરેનું વિવેચન હોય તે વિજ્ઞાન;
 'મટિરિયલોજી'
 અંતરિત વિં (સં) અંદર કરેલું; રાખેલું કે સમાયેલું
 (૨) છૂપું; અંતર્યાન (૩) ઠોકેલું
 અંતરીય પું (સં) ટાપુ; દ્વીપ (૨) ભૂશિર
 અંતરીય વિં (સં) અંદરનું (૨) પું ધોતિપું

અંતરીટા પું ગ્રીષ્મી સાડી નીચે પહેરાતું અસ્તર જેવું
 કપડું
 અંતર અં (સં) ઉપસર્ગ) વચ્ચે; અંદર
 અંતર્ગત વિં (સં) અંદરનું; અંદર આવેલું (૨) છૂપું;
 ગુપ્ત
 અંતર્ગતિ સ્ત્રી (સં) મનનો ભાવ કે વૃત્તિ; ભાવના
 અંતર્હાન પું અંતર્યાન; અલોપ
 અંતર્નાદ પું (સં) અંતરનો અવાજ
 અંતર્બોધ પું (સં) આત્મજ્ઞાન
 અંતર્ભાવ પું (સં) અંદર લખાવું કે સમાવું તે
 (૨) અંતરનો ભાવ- મતલબ; આસમ
 અંતર્મૂલ વિં (સં) અંદર સમાયેલું (૨) પું જીવ; પ્રાણ
 અંતર્મુલ વિં (સં) અંદરની બાજુ મુખવાળુ
 (૨) 'બહિર્મુખ' થી ઊલટું
 અંતર્વામી વિં (૨) પું (સં) અંજરજામી; ભગવાન
 અંતર્વર્તી વિં, સ્ત્રી સગર્ભા (૨) અંદરનું
 અંતર્વાણી પું વિદ્વાન; પંડિત
 અંતર્વિકાર પું (સં) ભૂખ, તરસ, વગેરે શરીરપર્ય
 અંતર્વેદ પું (સં) દોઝાબ (૨) (સં) બ્રહ્માવર્ત
 અંતર્વૈશિષ્ઠ્ય પું (સં) જ્ઞાનખાનાનો રક્ષક; ખોજો
 અંતર્વૈશ્યા સ્ત્રી મરણનો ચોકો (૨) સ્મશાન (૩) મૃત્યુ
 થયેલું
 અંતર્દૃષ્ટિ વિં (સં) ગુપ્ત; અંતર્યાન
 અંતસ પું અંતઃકરણ
 અંતસદ પું ચેલો; અંતેવાસી
 અંતસ્ય વિં (સં) અંદરનું (૨) અંતરિયાળ
 (૩) પું ય, ર, લ, વ ચાર અર્થસ્વર
 અંતસ્સલિલ વિં (સં) જમીનની અંદર જાતો પ્રવાહ
 હોય એવું
 અંતસ્સલિલા સ્ત્રી (સં) સરસ્વતી કે કલ્પુ નદી
 અંતઃકરણ પું (સં) મન; ચિત્ત
 અંતઃપુર પું (સં) જ્ઞાનખાનું
 અંતાવરી સ્ત્રી આંતરડું
 અંતિમ વિં (સં) આખરી; સૌથી છેડેનું (૨) સૌથી
 શ્રેષ્ઠ
 અંતેવાસી પું (સં) શિષ્ય; ગુરુની પાસે રહેનાર
 અંત્ય વિં (સં) અંતિમ; આખરી
 અંત્યકર્મ પું (સં) અંત્યેષ્ટિ ક્રિયા; કારજ
 અંત્યજ પું (સં) વણીમાં છેલ્લો મનાયેલો તે
 અંત્યાશ્રી સ્ત્રી અંતકડીની રમત
 અંત્યેષ્ટિ પું (સં) ઉત્તરક્રિયા; કારજ
 અંત્ર પું (સં) આંતરડું
 અંત્રવૃદ્ધિ સ્ત્રી (સં) આંતરડાનો એક રોગ
 અંદર અં (ફાં) અંદર; પહોં

અંદરસા

૫

અકચ્છ

અંદરસા પું એક મીઠાઈ; અનારસું
 અંદરી, અંદરૂની વિં (કાં) અંદરનું; ભીતરનું
 અંદાજ પું અંદાજ; અડસદો; અટકળ; અનુમાન
 (૨) ઢબ; ઢંગ; રીત (૩) ભાવ; ચેષ્ટા
 અંદાજનું અં (કાં) અડસદો; અંદાજથી
 અંદાજપટ્ટી સ્ત્રી આનાવારી; ખડો પાક આંકવો તે
 અંદાજા પું (કાં) અંદાજ; અટકળ
 અંદેશા પું (કાં) ચિંતા; કિકર (૨) અંદેશો; સંશય
 (૩) ડર; આશંકા (૪) દુવિધા; ડામાડોળપણું
 અંદોખ્તા વિં (કાં) બચત; જમા; સંધરેલું
 અંદોર પું શોરબકોર
 અંદોહ પું (કાં) શોક; દુઃખ (૨) ચિંતા; કિકર
 અંધ વિં (સં) આંધળું (૨) અજ્ઞાન; અસાવધ
 (૩) પું આંધળો (૪) પુવડ (૫) ચામાચીડિપું
 (૬) અંધકાર
 અંધક પું (સં) આંધળો
 અંધકાર પું (સં) અંધકાર; અંધારું
 અંધકૂષ પું (સં) અંધારો કૂવો (૨) તે કૂવો જેનું
 પાણી સુકાઈ ગયું હોય અને જેને ઘાસપાંદડાંથી
 ઢાંકી દીધો હોય
 અંધરોપડી વિં મૂર્ખ; જેના પાયામાં અકલ ન હોય
 એવું
 અંધરૂ પું આંધી; તોફાન
 અંધરૂંધ પું અંધાપૂંધી; અંધર
 અંધરપરંપરા પું (સં) ગાડરિપો પ્રવાહ
 અંધરબાઈ સ્ત્રી આંધી; વાવંટોળ
 અંધતા સ્ત્રી (સં) આંધળાપણું; અંધાપો
 અંધા વિં આંધળું (૨) પું આંધળો; એકનો એક
 છોકરો
 અંધાકુમ્પ પું હવાઈ હુમલાની આશંકાથી દીવા
 બુઝાવો કે ઢાંકી દેવાની ક્રિયા; 'બ્લેક આઉટ'
 અંધામુંધ સ્ત્રી અંધાપૂંધી; અંધર
 અંધિયાર, અંધિયારા વિં (૨) પું અંધારું
 અંધિયારી સ્ત્રી પશુઓને આંખ પર બંધાતી પટ્ટી કે
 ઢાંકણ; 'અંધેરી'
 અંધેર પું અંધર; અન્યાય; ગરબડગોટો
 અંધેર-ઝાતા પું અંધરખાતું
 અંધેરના સં કિં અંધારું કરવું
 અંધેરા પું અંધકાર (૨) વિં અંધકારવાળું
 અંધેરિયા સ્ત્રી અંધારું (૨) અંધારિયું; વદ પક્ષ
 અંધેરી સ્ત્રી અંધકાર (૨) અંધારી રાત (૩) આંધી
 (૪) બળદ કે ઘોડાની આંખ પર બંધાતો પડદો
 અંધોટી સ્ત્રી બળદ કે ઘોડાની આંખનું ઢાંકણ
 અંબ સ્ત્રી અંબા; માતા (૨) પું આંબો

અંબક પું (સં) આંખ
 અંબર પું (અં) વહેલ માછલીમાંથી મળતી એક
 સુગંધી ચીજ (૨) એક અત્તર (૩) આકાશ
 (૪) વસ્ત્ર
 અંબર-ડંબર પું સૂર્યાસ્ત વેળાના રંગની છટા
 અંબર-લેલિ સ્ત્રી અમરવેલ; અંતરવેલ
 અંબરાઈ સ્ત્રી, અંબરાય પું (સં) આત્ર + રાજ્ય)
 અમરાઈ; આંબાવાડિપું
 અંબા સ્ત્રી (સં) અંબા; માતા (૨) પું આંબો
 અંબાર પું (કાં) ઢગલો; રાશિ
 અંબારી સ્ત્રી (અં) માનવંત છોદો; છાથીની અંબારી
 અંબિકા સ્ત્રી (સં) માતા; દુર્ગા; પાર્વતી
 અંબિયા સ્ત્રી નાની કાચી કેરી; મરવો
 અંબિયા પું (અં 'નબી'નું બં વં) નબી અને પેગંબરો
 અંબુ પું (સં) પાણી; જળ
 અંબુજ, અંબુજાત પું (સં) કમળ
 અંબુધર પું (સં) વાદળ
 અંબુધિ, અંબુનિધિ પું (સં) સપુદ્ર
 અંબુપ, અંબુપતિ પું (સં) સપુદ્ર (૨) વરુણ દેવ
 અંબુશાયી પું (સં) વિષ્ણુ
 અંબોહ પું (કાં) ટોળું; ભીડ
 અંખ પું પાણી (૨) આકાશ
 અંખોજ પું (સં) કમળ (૨) કપૂર (૩) ચંદ્ર (૪) શંખ
 (૫) સારસ પક્ષી
 અંશ પું (સં) ભાગ (૨) અપૂર્ણાકનો અંશ
 (૩) ખૂશાના માપનો અંશ
 અંશપત્ર પું (સં) ભાગીદારીનું પત્રપત્ર
 અંશી વિં (સં) અંશ-ભાગવાળું (૨) અવતારી
 (૩) પું ભાગિયો
 અંશુ પું (સં) કિરણ (૨) બહુ થોડો-અંશમાત્ર ભાગ
 (૩) સૂતરનો તાગડો (૪) સૂર્ય
 અંશુક પું દુપટ્ટો (૨) આછો પ્રકાશ
 અંશુમાન, અંશુમાલી પું (સં) સૂર્ય
 અંસર પું (અં) મૂળ તત્ત્વ
 અંસુઆ, અંસુવા પું આંસવું; આંસુ
 અંસુવાના અં કિં આંસુ ભરાવાં
 અંહ, અંહસ પું (સં) અંહસ) પાપ
 અડ, અડર અં અને (૨) વિં બીજું (૩) અધિક
 અડત વિં (સં) અપુત્ર; વાંઝિપું
 અટના સં કિં ગ્રહણ કરવું; સ્વીકારવું
 અકંટક વિં (સં) નિષ્કંટક; નિર્વિધ્ન; શત્રુ વગરનું
 અકંપન પું (સં) કંપવું નહિ તે
 અકંપિત વિં જે કંપું નથી તે
 અકચ્છ વિં નાગું (૨) લંપટ; વ્યભિચારી

अकड़

६

अक्रीदा

अकड़ स्त्री० अकड़ाट; अकड़ावुं ते (२) अकड़ाई; अँट;
 छट (३) धमंड; शेभी (४) पीटपशुं; पृष्टता
 अकड़ना अ० कि० अकड़ावुं (२) मित्रज करवो
 (३) शेभी मारवी (४) छट करवी
 अकड़बाई स्त्री० शरीरनो अकड़ाट; शरीरना अकड़ाटधी
 धती पीडा के दुभावो
 अकड़बाज वि० शेभीभोर; अलंकारी; धमंडी
 अकड़बाजी स्त्री० अकड़ाई; शेभी; धमंड
 अकड़ाव पुं० अकड़ावुं ते; तनाव
 अकड़, अकड़ैत वि० अकड़ाईधी वर्तनार;
 अतिमानी; धमंडी
 अकथ, अकथनीय, अकथ्य वि० (सं०) न कही
 शकाय के न कहेवा जेवुं
 अकद पुं० (अ०) प्रतिज्ञा; वायदो
 अकदस वि० (अ०) पाक; पवित्र
 अकनना सं० कि० सांभणवुं
 अकना अ० कि० गभरावुं; परेशान भवुं
 अकबद स्त्री० अकबकाट; नकामोलवारो (२) गभराट;
 पडक (३) वि० निःस्तब्ध; अवाक
 अकबकाना अ० कि० गभरावुं (२) यकित भवुं
 अकबर वि० (अ०) सौधी भोट्टे; मछानमां मछान
 अकबरी स्त्री० अक प्रकारनी मीकाई (२) अकबरे
 यलावेवुं (२) लाकड़ा परनुं अक प्रकारनुं नकशीकाम
 अकबाल पुं० (छकबाल) व्याघ्र; अश्वथ
 अकर वि० करवामा कक्ष (२) कर के महेसूलमां माक
 (३) कर-छाथ विनानुं
 अकरकरा पुं० (सं०) अकलगरो
 अंकरण पुं० (सं०) कर्मनो अभाव (२) ईश्वर
 (३) वि० अकरणीय—न करवा लायक
 अकरणीय वि० (सं०) न करवा लायक
 अकराम पुं० (अ०) कृपा; अनुग्रह
 अकराल वि० सुंदर; लयहीन
 अकरास स्त्री० अकड़ावुं ते; अंगड़ाई (२) आणस
 अकरासू वि० स्त्री० गर्भवती
 अकरी स्त्री० वावझियो
 अकर्ता वि० (सं०) कर्म न करनार
 अकर्मण्य वि० (सं०) आणसुं; काम न करनार
 अकर्मि पुं० (सं०) पापी; दुष्कर्मी
 अकलंक, अकलंकित वि० (सं०) निर्दोष
 अकल वि० (सं०) अकल (प्रलु) (२) आकुण; बेचेन
 अकल स्त्री० (अ०) अकल
 अकलखुरा वि० आपमतलबी; अकलपेट्टे
 अकलन् अ० (अ०) अकलमां; सयजमां
 अकलनियत स्त्री० लघुमती

अकलीम स्त्री० (अ०) देश; प्रांत
 अकवन पुं० आकरो
 अकस पुं० (अ०) वेर; पार
 अकसना सं० कि० वेर राभवुं; द्वेष के पार राभवो
 अकसर अ० प्रायः; धशुंभरुं
 अकसरियत स्त्री० बहुमती
 अकसाम पुं० (अ० 'किस्म'नुं बनव०) प्रकार
 (२) कसम; शपथ
 अकसीर स्त्री० (अ०) रसायण (२) रोग मटाडवानो
 कीमियो (३) वि० रामबाण
 अकस्मात् अ० (सं०) अथानक; ओर्थितुं; दैवयोगे
 अकह, अकहुवा वि० न कही शकाय के न कहेवा जेवुं;
 अकथ; अवर्णनीय
 अकांड वि० (सं०) शाधारहित (२) अकस्मात्;
 अकारण
 अकाउंट पुं० (छं०) हिसाब; नामुं
 अकाउंटेंट पुं० (छं०) नामुं लभनार; हिसाबनीस
 अकाज पुं० नुकसान; अकार्य (२) भोट्टे भूरुं काम
 (३) अ० अकाज; व्यर्थ; नकामुं
 अकाजना अ० कि० नुकसान जवुं (२) मरवुं
 (३) सं० कि० हानि करवी
 अकाट्य वि० कापी न शकाय अेवुं; मजबूत
 अकादमी स्त्री० (छं०) अकादमी; ज्ञानविज्ञाननी
 उच्च संस्था
 अकाम वि० (सं०) निष्काम; उदासीन
 अकाय वि० (सं०) अशरीरी; निराकार
 (२) अ० नकामुं
 अकारण वि० (सं०) कारण वगरनुं (२) अ० विनाकारण
 अकारत, अकारथ अ० व्यर्थ; निष्फल; निरर्थक
 अकाल पुं० (सं०) दुकाण (२) कवमत (३) अभाव
 अकालमूर्ति स्त्री० (सं०) नित्य अविनाशी पुरुष
 अकाली पुं० काणी कैंटो बांधतो अक नानकपंथी
 (शीभोनुं अक धार्मिक तेमज राजनैतिक दल)
 अकास पुं० आकाश
 अकासबानी स्त्री० आकाशवाणी; आसमानधी
 संभणती वाणी
 अकासबेल स्त्री० अंतरवेल; अमरवेल
 अकिंचन वि० (सं०) गरीब
 अकिल स्त्री० अकल
 अकिलदाढ़ स्त्री० उदायननी दाढ़
 अक्रीक पुं० (अ०) लाल अक्रीक पथर
 अक्रीदत स्त्री० (अ०) धार्मिक श्रद्धा (२) कोई धर्मनी
 भूष भायता जे वगर कोई अे धर्मनो न गणाय
 अक्रीदा पुं० (अ०) दंड विद्यास (२) धर्म; मजहब

અકીર્તિ

૭

અઘાડા

અકીર્તિ સીં (સં) અપકીર્તિ; અપજશ
 અકુંઠ વિં (સં) અકુંઠિત; તીક્ષ્ણ; તાકાતવાન
 અકુલ, અકુલીન વિં (સં) હલકા કુળનું
 (૨) પું હલકું; ઊતરતું કુળ
 અકુલાના અં કિં જલદી કરવું; ઉતાવળ થવું
 (૨) ગભરાવું; અકળાવું
 અકુલાહટ સીં ગભરાટ; અકળામણ
 અકૂત વિં બેશુમાર; અપરિમિત
 અકૂચત સીં (અં) દંડ; સજા
 અકૂત વિં (સં) સ્વંયમૂ (૨) નકામું; ખરાબ;
 (૨) પું અપૂર્ણ કાર્ય; પ્રકૃતિ
 અકૃષિત વિં એવી જમીન જેમાં ખેડ કે વાવેતર ન
 થયું હોય; 'અન્કલિટેવેટેડ'
 અકેલા વિં એકલું (૨) અપરિણીત
 (૩) પું એકાન્ત; નિર્જન સ્થાન
 અકેલા-દુકેલા વિં એકલદોકલ
 અકેલે અં એકલ; એકાકી (૨) માત્ર; ફક્ત
 અકેલે-દુકેલે અં સાવ એકલું
 અક્ષા સીં (સં) માતા (૨) મોટી બહેન
 અક્ષઙ્ક વિં મનસ્વી; ઉદ્વિત (૨) ગ્રધરાખોર
 (૩) અસભ્ય (૪) નીડર (૫) આખાબોલું
 અક્ષર પું અક્ષર
 અક્ષા પું પશુ પર અનાજ લાદવાનો ઘેલો; ગૂણ
 અક્ષર પું ઓકટાખર માસ
 અક્ષ પું (અં) સંબંધ (૨) સગાઈ; (૩) શાદી
 (૪) એકરા
 અક્રમ વિં (સં) ક્રમ વિનાનું; કમરહિત;
 અવ્યવસ્થિત; પું અવ્યવસ્થા
 અક્રિય વિં (સં) કામ ન કરનારું (૨) જડ; નિશ્ચેષ્ટ
 અક્રિયતા સીં આળસ; કિયાનો અભાવ
 અક્રિયા સીં (સં) કિયા કે કર્મનો અભાવ; નિષ્ક્રિયતા
 અક્રૂર વિં (સં) કરુણાવાન; દયાળુ
 અક્લ સીં (અં) અકાલ; બુદ્ધિ; સમજ
 અક્લમન્દ વિં (ફાં) અકલમંદ; સમજદાર; બુદ્ધિમાન
 અક્લમન્દી સીં સમજદારી; બુદ્ધિમતા
 અક્લંત વિં (સં) વણથાક્યું; ઉદમશીલ
 અક્લિષ્ટ વિં (સં) સરળ; શાંત; દુઃખથી પર થયેલું
 અક્ષ પું (સં) રમવાનો પાસો કે તેની રમત (૨)
 પૃથ્વીની પરી (૩) ત્રાજવાની દાંડી (૪) આંખ;
 અક્ષિ (૫) એ કલ્પિત સ્થિર રેખા જે પૃથ્વીની
 અંદરના કેન્દ્રથી શરૂ થઈ એની આરપાર બંને ધ્રુવો
 પર નીકળે છે અને જેના પર પૃથ્વી ધૂમતી રહેતી
 માનવામાં આવે છે.
 અક્ષત્રીઢા સીં સોકઠાબાજ; જૂગટું

અક્ષત વિં (સં) અખંડ; આખું (૨) પું અસત-ચોખા,
 ડાંગર વગેરે
 અક્ષમ વિં (સં) કામા વગરનું (૨) અશક્ત
 અક્ષય, અક્ષય્ય વિં (સં) અવિનાશી; કાયરહિત
 અક્ષર વિં અવિનાશી; નિત્ય (૨) પું (સં) અક્ષર
 અક્ષરા સીં (સં) શબ્દ (૨) ભાષા
 અક્ષરી સીં (સં) જોડણી (૨) વર્ણમ્ભુત
 અક્ષરોટી સીં કક્કો; વર્ણમાલા
 અક્ષવાર પું (સં) અખાડો
 અક્ષાંશ પું (સં) ઉત્તરથી દક્ષિણ તરફ જતી કાલ્પનિક
 અક્ષાંસરેખા
 અક્ષિ સીં આંખ (૨) બેની સંખ્યા
 અક્ષુણ્ણ વિં (સં) અતૂટ; આખું
 અક્ષોટ પું (સં) અખરોટ
 અક્ષોની સીં (પં) અક્ષોણી; અક્ષોહિણી
 અક્ષોખ વિં (સં) ગંભીર; શાંત (૨) નીડર; કોભરહિત
 (૩) પું શાંતિ
 અક્ષોહિણી સીં (સં) ચતુરંગિણી સેના જેમાં
 ૧૦૮૩૫૦ પામદળ, ૬૫૬૧૦ ધોડા તથા ૨૧૮૭૦
 રથ અને એટલા જ હાથી હોય
 અક્ષ પું (અં) છાયા; પ્રતિબિંબ (૨) ચિત્ર; છબી;
 તસવીર
 અક્ષર અં (અં) અક્ષર; પ્રાય: (૨) વિં ધણું
 અક્ષરિયત સીં (અં) બહુમતી; ધણાપણું; પ્રાય:
 સંભવિતતા
 અક્સી વિં (અં) છાયા સંબંધી
 અક્સીતસ્વીર સીં છાપાચિત્ર
 અક્સીર સીં (અં) રસાયણ; રામબાણ ઔષધિ
 અર્ચક વિં (સં) આખું; અતૂટ; પૂરું; સતત
 અર્ચક પું સ્વીકાર કરવાનો ભાવ; શ્રદ્ધા કરવું તે
 અર્ચકૈત અખાડિયો; મલ્લ
 અર્ચતી, અર્ચતીજ સીં અખાત્રીજ
 અર્ચની સીં માંસનો સેરવો
 અર્ચવાર પું (અં) 'ખબર'નું બબ્બં અખબાર; છાપું
 અર્ચવારનવીસ પું (અં) યત્રકાર
 અર્ચના સં કિં ખટકવું; કઠવું (૨) દુઃખદાયી કે બૂરું
 લાગવું
 અર્ચા વિં ખરું નહિ તે; બનાવટી; નકલી
 અર્ચાષટ, અર્ચાષટી સીં કક્કો; વર્ણમાલા
 અર્ચોટ પું અખરોટ કે તેનું ઝાડ
 અર્ચલાક પું (અં) આદત (૨) સ્વભાવ (૩) નીતિ
 કે સદાચાર
 અર્ચાઢા પું અખાડો (કુસ્તીનો, સાધુનો) (૨) સભા;
 દરબાર; રંગભૂમિ (૩) તમાસગીરોની કે ગાનાર-
 વગાડનારની મંડળી

અખિયાં

૮

અગુઆઈ

અખિયાં સ્ત્રીં આંખ
 અખિલ વિં (સં) આખું; બપું; પૂરું
 અઘીર પું (અં) આખર; અન્ત; સમાપ્તિ
 અઘૂટ વિં અખૂટ; અક્ષય
 અઘી વિં અક્ષય; અખૂટ
 અઘોહ પું ખાડાટેકરાવાળી જમીન
 અઘીટ, અઘીટા પું ઘંટીનો ખીલડો
 અઘઘાહ અં અહા; આશ્ચર્યસૂચક શબ્દ
 અઘ્જ પું (અં) લેવું તે; પ્રહસ; સ્વીકાર કરવાનો ભાવ
 અઘ્જર પું (ફાં) તારો; સિતારો; ધ્વજ
 અઘિયાર પું અખત્યાર; અધિકાર
 અઘંડ પું (સં) કબંધ; હાથપગ વગરનું ધડ
 અગ વિં (સં) ન ચાલનારું (૨) પું પર્વત (૩) ઝાડ
 અગટના અં કિં એકકા થવું
 અગઢધત્તા વિં ઊંચું તાડ જેવું
 અગઢઘાઢ વિં (૨) પું અગડબગડ; ઢંગધડા વગરનું; નકામું
 અગઢમ-ઘગઢમ પું અવ્યવસ્થિત ઢગલો
 અગળનીય, અગળિત, અગળ્ય વિં (સં) અસંખ્ય
 અગતિ સ્ત્રીં (સં) દુર્ગતિ; ખરાબ દશા
 અગતિક વિં (સં) નિરુપાય; આશ્રપવિહોણું
 અગતી વિં પાપી; દુરાચારી (૨) અં અગાઉથી
 અગદ વિં (સં) નીરોગીપણું
 અગમ, અગમ્ય વિં (સં) અગમ્ય; અકલ
 (૨) અત્યંત; અઘાક
 અગમાની પું (૨) સ્ત્રીં આગેવાની
 અગમાસી સ્ત્રીં હળનું તુંગું
 અગર પું (સં) અગરું અગર; ચંદન
 અગર પું (ફાં) જો; યદિ
 અગરઈ વિં અગરના રંગનું
 અગરચે અં (ફાં) જોકે
 અગરબત્તી સ્ત્રીં અગરબત્તી; પૂપસળી
 અગરાજ સ્ત્રીં (અં 'ગરજ'નું બબ્બં) મતલબ; હેતુ
 (૨) જરૂરિયાતો
 અગરી સ્ત્રીં બૂરી વાત
 અગરુ પું (સં) ચંદનનું લાકડું
 અરાલબ અં (અં) ઘણું કરીને; પ્રાય; ધણો સંભવ છે કે
 અગલ-બગલ અં (ફાં) આસપાસ; આમતેમ
 અગલા વિં (સં) અગ્ર આગલું; આગળનું (૨) પૂર્વનું; પહેલાંનું (૩) પ્રાચીન; પુરાણું (૪) આગળ ઘર આવનારું; આગામી (૫) પું પૂર્વજ (૬) આગેવાન

અગવના સં કિં સહન કરવું (૨) અં કિં આગળ વધવું; તૈયાર થવું
 અગવાસી સ્ત્રીં હળનું તુંગું
 અગવાઈ સ્ત્રીં સામે-આગળ જઈને સત્કાર કરવો તે; આગેવાની (૨) પું આગેવાન; અગ્રેસર
 અગવાઢા ('પિછવાઢા'નું વિરોધાર્થી) પું ધરનો આગલો ભાગ
 અગવાન પું આગેવાન
 અગવાની સ્ત્રીં સામે જઈને સત્કાર કરવો તે
 (૨) વિવાહમાં જાનને સામે લેવા જવાનો વિધિ
 (૩) પું આગેવાન
 અગસ્ટ પું ઓગસ્ટ માસ (૨) અગસ્ટ્ય ઋષિ
 અગહન પું અગ્રહાયણ; માગશર માસ
 અગહનિયા વિં માગશરમાં થનારું (પાન)
 અગહનો સ્ત્રીં માગશરમાં લેવાતી ફસલ
 અગહર અં આગળ; પ્રથમ ક્રમમાં
 અગહાટ પું અ
 અગાઢ વિં અગાઉથી; પેશગી (ખાનું)
 (૨) અં આગળ; અગાડીથી
 અગહાટ પું એ જમીન જે ઘણા વખતથી બીજાના અધિકારમાં ગઈ હોય અને જેને એ છોડવા તૈયાર ન હોય.
 અગાઢી અં અગાડી; આગળ (૨) પું વસ્તુનો આગલો ભાગ (૩) ધોડાની ડોકમાં બંધાતી દોરડીઓ
 અગાઢ અં અગાડી
 અગાઘ વિં (સં) અગાધ; ઘણું ઊંડું (૨) અપાર (૩) અગમ; ગહન (૪) પું ખાડો
 અગિન વિં અગણિત (૨) સ્ત્રીં અગ્નિ; એક નાનું પક્ષી; એક ઘાસ
 અગિનઘોટ પું આગબોટ; ચીમની
 અગિયા સ્ત્રીં એક વનસ્પતિ (૨) પું આગિયો
 અગિયાના અં કિં આગ ઊઠવી; ઉત્તેજિત થવું
 (૨) સં કિં વાસણને આગમાં નાખી શુદ્ધ કરવું
 અગિયા ઘૈતાલ પું મોંઘી આગ ઓકતો વૈતાળ; આગની જેમ બળતો ગેસ
 અગિયાતી સ્ત્રીં આગમાં પૂપ વગેરે નાખવાની ક્રિયા; પારસીઓનું ધર્મસ્થાન
 અગિહાના પું અગ્નિ પ્રગટાવવાનું એક સ્થળ
 અગીતપછીત અં આગળ-પાછળ (૨) પું આગળ ને પાછળનો ભાગ
 અગુઆ પું આગેવાન; મુખી; નેતા (૨) પંચાત વગેરે કરીને વિવાહ ગોઠવનાર
 અગુઆઈ સ્ત્રીં આગેવાની; સરદારી; નેતાગીરી

અગુઆના

૯

અચેતનક

અગુઆના સં કિં આગેવાન બનાવવો કે ઠરાવવો
 (૨) અં કિં આગળ વધવું
 આગુણ વિં (સં) ગુણરહિત (૨) મૂરખ
 (૩) પું અવગુણ
 અગુરુ વિં (સં) હલકું; ભારે નહિ એવું (૨) ગુરુ
 વગરનું (૩) પું ચેદન (૪) શીશમ
 અગુલા પું અગ્રણી; આગળ ચાલનાર
 અગુલાની સ્ત્રી સામે જઈ સત્કાર કરવો તે
 (૨) વિવાહમાં જાનને સામે લેવા જવાનો વિધિ
 (૩) પું અગ્રણી
 અગુતા અં આગળ; સામે
 અગેય વિં જે ગાઈ ન શકાય
 અગેહ વિં થર વિનાનું; નિરાશ્રયી
 અગોચર વિં (સં) ઈદ્રિયાતીત; અવ્યક્ત; અપ્રકટ
 અગોચરી સ્ત્રી મનને ઉન્મત્ત કરવાની સાધના
 અગોટ પું આડ; રોકાણ
 અગોટના સં કિં રોકવું (૨) કેદ કરવું (૩) ઘેરવું
 (૪) અં કિં રોકાવું; આડ આવવી
 અગોટદાર પું (કાં) પહેરેગીર; રખેવાળ; દેખભાળ
 કરનાર
 અગોરના સં કિં રાહ જોવી (૨) રખવાળી કરવી
 અગોરિયા પું ખેતરનો રખેવાળ
 અગીર પું શેરડીનો છેડાનો ભાગ-ટોચકું
 અગ્નિ સ્ત્રી (સં) આગ; દેવતા (૨) જહરાગ્નિ
 અગ્નિકર્મ પું (સં) હવન (૨) અગ્નિદાહ
 અગ્નિકાંડ પું આતંકવાદીઓ દ્વારા ઘરો દુકાનો
 વગેરેને આગ લગાડવાની ક્રિયા; અગનખેલ
 અગ્નિક્રિયા સ્ત્રી (સં) અગ્નિદાહ
 અગ્નિદાહ પું (સં) મડદું બાળવું તે; અગ્નિસંસ્કાર
 અગ્નિમાંદા પું (સં) મંદાગ્નિ; ભૂખ મંદ થવી તે
 અગ્નિવારક વિં આગનો પ્રભાવ રોકનાર; 'કાપર-બ્રિગેડ'
 અગ્નિસંસ્કાર પું (સં) અગ્નિદાહ; શબ બાળવું તે
 અગ્નિસેવન પું (સં) તાપવું તે
 અગ્નિ વિં અગ્નિ; અજાણ
 અગ્નિ પું (સં) આગળનો ભાગ (૨) વિં આગળનું;
 મહેલું; ઉત્તમ (૩) અં આગળ; અગ્રે
 અગ્નિગ્ન્ય વિં (સં) આગળ ગણાતું; પ્રતિષ્ઠિત
 અગ્નિ, અગ્નિમા પું (સં) મોટો ભાઈ (૨) બ્રાહ્મણ
 અગ્નિ, અગ્નિસર પું (સં) આગેવાન; મોલી
 અગ્નિહાવણ પું (સં) માગશર માસ
 અગ્નિહા વિં (સં) ત્યાજ્ય; ગ્રહણ કરવા માટે
 અયોગ્ય
 અગ્નિ વિં (સં) આગામી (૨) મુખ્ય (૩) શ્રેષ્ઠ

અગ્નિ પું (સં) પાપ (૨) દુઃખ; વિપતિ (૩) દુષ્કર્મ
 અગ્નિ વિં અગ્નિ; અયોગ્ય (૨) દુષ્ટ; દુષ્ટર
 (૩) અસય; ઘટે નહિ એવું (૪) એકરસ;
 સ્થિર
 અગ્નિ વિં અસંભવ; અશક્ય (૨) અયોગ્ય
 અગ્નિવર્ણ પું (સં) મેલ ઉતારવો તે-એક પાપનાશિની
 ક્રિયા (૨) વિં પાપનાશક (મંત્ર)
 અગ્નિવાના સં કિં પ્રસન્ન કરવું; ધરાઈ જાપ તેમ
 ખવરાવવું
 અગ્નિ પું સંતોષ; તૃપ્તિ; ધરાવું તે
 અગ્નિ પું કાયમી ભોગવટાની-વેચી ન શકાય એવી
 માલિકીની જમીન
 અગ્નિ અં કિં ધરાઈને ખાવું (૨) સંતોષ પામવું
 (૩) પ્રસન્ન-ખુશી થવું
 અગ્નિ પું (સં) પાપનાશક (૨) શ્રીકૃષ્ણ
 અગ્નિસર પું (સં) શ્રીકૃષ્ણને મારવા કંસે મોકલેલો
 દેવ
 અગ્નિ વિં (સં) શોભીતું; સૌમ્ય (૨) અતિ ધોર;
 ભયંકર (૩) પું (સં) મહાદેવ
 અગ્નિવર્ણ પું અધોરી બાવાઓનો પંથ
 અગ્નિ પું એક ભયંકર અને મેલી સાધના કરનાર
 સાધુ (૨) વિં અતિ મેલું ને વૃણા ઉપજાવે એવું
 અગ્નિ પું અચંભા; આશ્ચર્ય
 અગ્નિ વિં ખૂબ; બહુ; ન ચૂકનાર (૨) પું અચંભો
 અગ્નિ પું એક જાતનો લાંબો કોટ
 અગ્નિ વિં (સં) સ્થિર; જડ
 અગ્નિ પું આશ્ચર્ય (૨) વિં અનોખું
 અગ્નિ વિં (સં) અચળ (૨) પું પવિત્ર
 અગ્નિ પું આચમન (૨) જમીને હાથ મોં ધોઈ
 ડોળા કરવા તે
 અગ્નિ સં કિં આચમન કરવું-પીવું
 અગ્નિ અં અચાનક; અચિંત્ય
 અગ્નિ પું કચૂર; અથાણું
 અગ્નિ વિં (સં) નિશ્ચિત; બેકિર
 અગ્નિ વિં (સં) અચિંતનીય; અસોય (૨) બેહદ;
 પાર્થીવી ખૂબ (૩) આકસ્મિક; અણધાર્યું
 અગ્નિ વિં (સં) જલદી; તરત
 અગ્નિ વિં (સં) નિર્વેત્ર; નાગું
 અગ્નિ વિં નિશ્ચિત; અમોઘ (૨) અં અવશ્ય; જરૂર
 (૩) હોશિયારીથી
 અગ્નિ વિં (સં) બેહોશ; બેભાન (૨) આકુલ-વ્યાકુલ
 (૩) અજાણ (૪) અણસમજ; મૂઠ
 અગ્નિ વિં (સં) ચેતનારહિત; બેશુદ્ધ
 અગ્નિ વિં (સં) બેશુદ્ધ બનાવનાર; 'એનીસ્ટેટિક'

અચેતનીકરણ

૧૦

અજીયત

અચેતનીકરણ પું સોય સગાડી શલ્યચિકિત્સાથી
શરીરના કોઈ ભાગને ચેતનાહીન કરવાની ક્રિયા-

‘એનીસ્થેસિસ’; સંવેદના-હરણ

અચ્ચેન પું બેચેની; વ્યાકુલતા

અચેના પું જમીનમાં દાટેલું લાકડાનું ડીમચું જેના
ઉપર મૂકી ઘાસ કાપવામાં આવે છે.

અચ્છ વિં (સં) સ્વચ્છ; નિર્મળ

અચ્છત પું અક્ષત; ચોખા

અચ્છરા, અચ્છરી સ્ત્રીં અપ્સરા

અચ્છા વિં ઉત્તમ; ઉમદા (૨) તંદુરસ્ત; નીરોગી
(૩) અં સારું; ‘હા, ઠીક’ અર્થસૂચક ઉદ્ગાર

અચ્છાઈ સ્ત્રીં અચ્છાપણ (૨) પું ઉત્તમતા; અચ્છા
હોયું તે

અચ્છા ચિચ્છા વિં સારું સારું; ચૂંટેલું (૨) નીરોગ
અચ્યુત વિં (સં) અચળ; અટળ; નિત્ય

(૨) પું વિષ્ણુ

અચ્છાતાના પચ્છાતાના અં કિં ખૂબ પસ્તાવું

અચ્છા, અચ્છરી સ્ત્રીં અપ્સરા

અચ્છરૌટી સ્ત્રીં કક્કો; વર્ણમાળા

અછોહ વિં અસોભ; શાંત

અજ પું (સં) સ્વયંભૂ; પ્રભુ; કામદેવ; બકરો; ઘેટો

અજગંધા, અજગંધિકા સ્ત્રીં (સં) અજમો

અજગર પું (સં) અજગર; સાપ

અજગરી સ્ત્રીં અજગરવૃત્તિ; શ્રમવગરની આજીવિકા;
બેઠાડપણું (૨) વિં અજગરની વૃત્તિવાળું

અજદહા પું (ફાં) અજગર

અજદહામ પું બીડ; ગરદી

અજદાદ પું (અં) પૂર્વજ; વડવા; બાપદાદા

અજનબી વિં (અં) અજ્ઞાત; અપરિચિત

(૨) અજાણ્યું (૩) નવું આવેલું (૪) પરદેશી

અજનાસ પું (અં) વસ્તુભાવ; જણસ (૨) ધરવખરી;
સરસામાન

અજન્મ, અજન્મા વિં (સં) અનાદિ; નિત્ય

અજળા વિં (સં) વગર અવાજે જપ કરવામાં આવ્યા
હોય તેવું; ન બોલાતું (૨) સ્ત્રીં એક મંત્ર જેનું

ઉચ્ચારણ થાસના અંદર-બહાર આવવા-જવા
માત્રથી કરવામાં આવે છે; હંસમંત્ર; ‘સોડહમ્’

અજબ વિં અજબ; અનોખું

અજ-બર અં (ફાં) માદદાસ્ત પરથી

અજ-બસ અં (ફાં) ખૂબ; બહુ

અજપાલ પું ઘેટો-રક્ષક; ભરવાડ

અજમત સ્ત્રીં પ્રતાપ; મહત્તા (૨) ચમત્કાર (૩) ગૌરવ

અજમાફા સ્ત્રીં (ફાં) આજમાઈશ) અજમાયશ

અજમાના સં કિં અજમાવવું

અજમૂદા વિં અજમાવાયેલું; પ્રયોગમાં આવેલું

અજમોદ પું અજમો

અજય પું (સં) પરાજય (૨) વિં અજેય

અજયા સ્ત્રીં (સં) ભાંગ (૨) માયા

અજય્ય વિં (સં) અજેય

અજર વિં (સં) જરા કે ધડપણ રહિત (૨) ન પચે એવું

અજલ સ્ત્રીં (અં) મરણ

અજલ સ્ત્રીં (અં) અનંત અનાદિ હોયું તે

(૨) આરામ (૩) મૂળ; ઊગમ

અજલ-ગિરિપ્તા, અજલ-રસીદા વિં જેનું મોત

આવ્યું હોય તે

અજલ્લી વિં (અં) શાશ્વત

અજલાફન, અજલાયન સ્ત્રીં અજમો

અજસ પું અપયશ; અપયશ

અજસી વિં બદનામ; અપજશવાળું

અજસ્ર અં (સં) સદા; હંમેશાં (૨) વિં (સં)

અવિચ્છિન્ન; લગાતાર (૩) કિં વિં સતત

અજહદ અં (ફાં) હદ ઉપરાંત; બહુ

અજહું, અજહૂ અં હજ પણ; હમણાં પણ; આજ પણ

અજા સ્ત્રીં (સં) પ્રકૃતિ (૨) શક્તિ (૩) બકરી

અજાચક, અજાચી પું ન માગનારો

અજાતશત્રુ વિં (સં) જેને કોઈ શત્રુ ન હોય; શત્રુહીન

અજાતી વિં નાત બહાર

અજાન વિં અજ્ઞાન; અણસમજુ (૨) પું અજ્ઞાનતા;
અજ્ઞાણ

અજાન પું (અં) ભાંગ; અજાન

અજાબ પું (અં) દુઃખ (૨) સંકટ (૩) પાપ

અજાયબ પું (અં) અજબ-વિચિત્ર વસ્તુ (‘અજબ’નું
બંધન)

અજાયબ-ઝાના, અજાયબ-ઘર પું સંગ્રહસ્થાન;
‘ખુઝિયમ’

અજિત વિં (સં) નહિ જિતાયેલું (૨) પું (સં)

વિષ્ણુ; શિવ; બુદ્ધ

અજિન પું (સં) મૃગચર્મ

અજિર પું (સં) આંગણું (૨) હવા

અઝી અં (સં) અધિ) બોલાવવા માટેનો ‘હે’ કે ‘એ’
ભાવનો ઉદ્ગાર

અઝીવિં પ્રિય (૨) પું અજીજ; ખારું (૨) સગુંસંબંધી

અઝીસદાર પું દોસ્ત

અઝીબ વિં (અં) અજબ; વિચિત્ર; વિલક્ષણ

અઝીમ પું (અં) વૃદ્ધ અને પૂજ્ય (૨) વિં વિશાળ;
બહુ મોટું

અઝીમ-ઉશ્શાન વિં (અં) બહુ શાનદાર

અઝીયત સ્ત્રીં (અં) અત્યાચાર; પરપીડન

અજીરન

૧૧

અઠોત્તરી

અજીરન, અર્જીર્ણ પું અજરણ; અપચો
 અજુગત પું અજુગતી કે અસંગત વાત
 (૨) વિં આશ્ચર્યજનક
 અજૂષા વિં (અં) અજાયબ; અદ્ભુત
 અજેય વિં (સં) ન જીતી શકાય એવું
 અજૈવ વિં (સં) નિર્જીવ
 અજો પું (અં) ભાગ; હિસ્સો
 અજોગ વિં અયોગ્ય
 અજોતભૂમિ સ્ત્રીં ખેડવા માટે ન હોય એવી જમીન;
 ઊસર જમીન
 અજોતા પું (અ+જોતના) ચૈત્રી પૂર્ણિમા (આદિવસે
 બળદ જોડતા નથી)
 અજ્ઞ વિં (સં) જ્ઞાનશૂન્ય; અજ્ઞાન; અજ્ઞસપજુ
 અજ્ઞાત વિં (સં) અજાણ; અપરિચિત
 અજ્ઞાતવાસ પું (સં) એવા સ્થાનમાં રહેવું જ્યાં કોઈ
 પત્ની ન મેળવી શકે; છુપાઈને રહેવું
 અજ્ઞાન પું (સં) અજ્ઞાન; અજાણપણું (૨) વિં
 અજ્ઞાન; નાદાન; મૂર્ખ
 અજ્ઞાની વિં (સં) નાદાન; મૂર્ખ
 અજ્ઞેય વિં (સં) ન જાણી શકાય એવું; અગમ્ય
 અજ્ઞ-ચિત્ત-જગ્મ પું (અં) દૃઢ નિશ્ચય
 અજ્ઞ પું (અં) ખદલો; મહેનતાણું (૨) પર્ય
 અજ્ઞ પું ભાગ; હિસ્સો
 અટંબર પું ઢગલો; શશિ
 અટક સ્ત્રીં અટક; અડચણ; રુકાવટ (૨) સંકોચ
 અટકના અંકિં અટકવું; રોકાવું (૨) લાગ્યા રહેવું;
 વળગવું (૩) વિવાદ કરવો; ઝપડવું
 અટકલ સ્ત્રીં અટકળ; અનુમાન (૨) અંદાજ
 અટકલના સંકિં અટકળવું; અનુમાનવું; અંદાજ
 લગાવવો
 અટકલ-પચ્છ પું કપોળ-કલ્પના (૨) વિં ઉત્પટાંગ;
 ખ્યાલી (૩) અં અધ્ધર; અંદાજથી
 અટકા પું જગન્નાથજીને ચડાવાતો ભાત કે ધન
 અટકાના સંકિં અટકાવવું; રોકવું
 અટકાવ પું રોકાણ; વિધન; અડચણ
 અટના અંકિં અટવું; ભમવું; રખડવું
 અટપટ વિં અટપટું; અધરું; કઠણ; ગૂઢ
 (૨) ઉત્પટાંગ; ઠેકાણા વગરનું
 અટપટના અંકિં અટકવું; લથડાવું; ગૂંચાવું; ગભરાવું
 અટની પું (ઈં એટની) એકના વતી કામ કરવા
 બીજાને કાયદેસર નીમેલો પ્રતિનિધિ
 અટલ વિં અટળ; ધ્રુવ; પારું
 અટલસ પું એટલાસ; માનચિત્રાવલી; નકશાદર્શન
 ભૂગોળની નકશાપોથી

અટલાંટિક, અતલાંટિક પું (ઈં) યુરોપ અને
 આફ્રિકાના પશ્ચિમી કાંઠાઓથી અમેરિકાના પૂર્વી
 કાંઠાઓ સુધી ફેલાયેલ આટલાંટિક સમુદ્ર
 અટવી સ્ત્રીં (સં) અરણ્ય; જંગલ; વન
 અટા સ્ત્રીં અટારી
 અટાદૂટ વિં બેશુમાર; ખૂબ; ઠસોઠસ
 અટાલ પું મિનારો
 અટાલા પું (સં અટાલ) ઢગલો (૨) સરસામાન
 (૩) કસાઈવાડો
 અટૂટ વિં અતૂટ; મજબૂત (૨) અજેય; અપાર
 અટૅરન પું અટૅર (સૂતરની આંટી બનાવવાનું યંત્ર)
 (૨) પોડાને ચક્કર ફેરવવાની રીત (૩) કુસ્તીનો
 એક દાવ
 અટૅરના સંકિં અટૅરણથી સૂતર ઉતારવું; અટૅરવું
 (૨) ખૂબ દારૂ પીવો
 અટૅચી સ્ત્રીં (ઈં એટૅચી) સામાન રાખવાની પેટી
 અટ્ઠસટ્ટ પું આગેવળો બકવાદ (૨) વિં અગડબગડ
 અટ્ઠાસ પું (સં) જોરથી હસવું તે; અટ્ઠાસ્ય
 અટ્ઠાલિકા સ્ત્રીં (સં) અટારી; મહેલ; પાકી ઈમારત
 અટ્ઠી સ્ત્રીં આંટી (સૂતર કે દોરાની)
 અટ્ઠા પું ગંજીફાનો અદ્દો
 અટ્ઠાઈસ વિં અટ્ઠાવીસ; ૨૮
 અટ્ઠાનવે વિં અટ્ઠાણું; ૮૮
 અટ્ઠાવન વિં અટ્ઠાવન; ૫૮
 અટ્ઠાસી વિં અટ્ઠાસી; ૮૮
 અટઈ સ્ત્રીં આઠમ
 અઠલેલી સ્ત્રીં વિનોદ; ખેલ (૨) ચપળતા
 (૩) મસ્તાની ચાલ
 અઠત્તર વિં ઈછોતેર; ૭૮
 અઠત્રી સ્ત્રીં આઠ આની; અડધો (નવા પચાસ પૈસા)
 અઠઘઘા પું વણવાનો તાણો જેની પર લપેટી રખાય
 છે તે વાસ કે લાકડી
 અઠમાસ પું અષાઢથી મહા માસ સુધી ખેડાતી રહેતી
 શેરડીની જમીન કે ખેતર
 અઠમાસી સ્ત્રીં આઠ માસાનો સોનેયો; ગીની
 અઠઘાંસ પું અષાઢથી મહા માસ સુધી ખેડાતી રહેતી
 શેલડીની જમીન કે ખેતર (૨) વિં આઠ માસે
 જન્મેલું
 અઠઘાડા, અઠઘારા પું અઠવાડિયું; સપ્તાહ
 અઠઘત્તર વિં ઈછોતેર; ૭૮
 અઠાઈ વિં ઉત્પાત કરનારું; નટપટ
 અઠારહ વિં અઠાર; ૧૮
 અઠાસી વિં ઈઠ્યાસી; અકાસી; ૮૮
 અઠોત્તરી સ્ત્રીં ૧૦૮ દાણાની જપમાળા

અડંગા

૧૨

અતિક્રમણ

અડંગા પું રુકાવટ; વિખ્ન (૨) અડંગો; કુસ્તીનો એક દાવ (૩) સ્ત્રી જથાબંધ માલ ધાય કે વેચાય તે સ્થળ

અડ પું હઠ; જીદ

અડગ વિં અડગ; અટળ

અડગઢા પું યોડ બળદ વગેરેના વેચાણનું સ્થળ; પશુહાટ

અડગોઢા પું તોફાની દોરના ગળાનો ડેરો

અડચન, અડચલ સ્ત્રી અડચણ; મુશ્કેલી; રુકાવટ

અડતાલીસ વિં અડતાળીસ; ૪૮

અડતીસ વિં આડતીસ; ૩૮

અડન સ્ત્રી ચાલતાં અટકી જવું તે; હઠ

અડના અં કિં અડવું; રોકાવું (૨) હઠ કરવી; મંડળા રહેવું

અડબંગ વિં પું ઊંચુંનીચું; અસમાન (૨) વિકટ; દુર્ગમ (૩) વિલક્ષણ; અનોખું

અડસઠ વિં અડસઠ; ૬૮

અડાઈ પું દોરની કોઢ; અડાખું

અડાન સ્ત્રી થોભવાની જગ્યા; પડાવ

અડાના સં કિં લટકાવવું; રોકવું (૨) વચમાં વસ્તુ નાખી રોકવું; ઠાંસવું; સીડવું (૩) પું એક રાગ; અડાણો; આડંબંડ

અડાર પું મોટો પંખો (૨) સ્ત્રી અડંગો

અડારી પું ઢગલો (૨) બાળવાનાં લાકડાં કે તેની દુકાન (૩) વિં નોકદાર (અણીદાર); તીરછું

અડિંગ વિં અડગ; અટલ

અડિયલ વિં અડિયલ; હઠીલું (૨) સુસ્ત; જડ

અડી સ્ત્રી હઠ; જક (૨) અડી-ઓપટી; જરૂરતની વેળા

અડૂસા પું (સં) અરડૂસો

અડોલ વિં અડગ; સ્થિર

અડોસપડોસ પું આગ્રેશપાગ્રેશ; આસપાસ

અડોસીપડોસી પું આગ્રેશીપાગ્રેશી; આગ્રેશપાગ્રેશમાં પાસે રહેનાર

અડ્ઠા પું (સં) થોભવાની જગા (૨) અડો (૩) કેન્દ્ર; ધામ (૪) પંખીને બેસવા પાંજરામાં હોય છે એવી આડી (૫) નાડું વણવા કે ભરતકામ જેવામાં વપરાતું લાકડાનું ચોકકું

અડેસ સ્ત્રી (ઈં એડેસ) સરનામું; ઠેકાણું

અઢતિયા પું આડતિયો; દલાલ; એજંટ (પ્રતિનિધિ)

અઢવના સં કિં કામ વળગાડવું; કામ કહેવું

અઢાઈ વિં અઢી

અઢુક પું ઠોકર

અઢુકના અં કિં ઠોકર ખાવી (૨) અઢેલવું

અઢૈયા પું અઢી શેર (આશરે સવા બે કિલો)નું તોલ યા માપ (૨) અઢિયાનો ધડિયો

અળિ, અળી સ્ત્રી અણી; ભોંકાય એવો છેડો (૨) છેડાનો ભાગ

અળિમા સ્ત્રી (સં) યોગની આઠ સિદ્ધિમાંની એક- અણ જેમ સૂક્ષ્મ થવું તે

અણુ પું (સં) પદાર્થનો તેના ગુણધર્મો જાળવી રાખીને થઈ શકે તેટલો નાનામાં નાનો કણ (૨) જરા સરખું માપ; અતિસૂક્ષ્મ; ૬૦ પરમાણુનો સમૂહ; છંદમાં માત્રાનો ૧/૪ ભાગ (૩) વિં અતિસૂક્ષ્મ કે ઝીણું

અણુધ્વજી સ્ત્રી પરમાણુને તોડવાની વૈજ્ઞાનિક યુક્તિ વાપરીને કરતા વિનાશક બોમ્બથી ચાલનારી ભટ્ટી

અણુવીક્ષણ પું (સં) સૂક્ષ્મ વસ્તુઓનું નિરીક્ષણ સૂક્ષ્મદર્શક યંત્ર (૨) ઝીણું કાંતવું કે દૂધમાંથી મોરો કાઢવા તે

અણુવ્રત પું (જૈનોમાં) ગૃહસ્થ માટેનું (મહાવ્રતથી ઊલટું) નાનું સુગમ વ્રત

અંતદ્રિક વિં (સં) અંતર્દ્રિત (૨) વ્યાકુળ; બેચેન

અતઃ, અતઃપ્ત અં (સં) તેથી; તેટલા માટે

અતનુ વિં (સં) શરીરરહિત (૨) પું કામદેવ

અત્તર પું (અં છંદ્ર) અત્તર

અત્તરદાન પું (ફાં છંદ્રદાન) અત્તરદાની

અત્તરસોં અં (સં) ઇતર+સઃ પરમ દિવસથી પહેલાંનો કે તે પછી આવવાનો દિવસ; ત્રીજે દિવસે

અતર્કિત વિં (સં) અણપાર્યુ; ઓચિંતુ

અતર્ક્ય વિં (સં) અચિંત્ય; તર્કથી પર

અતલ વિં (સં) તળિયા વિનાનું; ખૂબ ઊંડું

અતલસ સ્ત્રી (અં) અતલસ નામનું રેશમી કપડું

અતલમ્પર્શી વિં (સં) ખૂબ ઊંડું

અતવાર પું (અં 'તીર'નું બંધન) રહેણીકરણી; ચાલચલગત

અતસી સ્ત્રી (સં) અળસી

અત્તા પું (અં) દાન; ભેટ

અત્તાઈ વિં (અં અત્તા) દક્ષ; પ્રવીણ (૨) પક્કું; ચાલાક (૩) જાતે કુદરતી બક્ષિસથી શીખી લે એવું

અત્તારાંકિત પ્રશ્ન પું વિધાનસભા વગેરેની બેઠકમાં પ્રશ્નકાળ વેળા પુછાનાર એ પ્રશ્ન જેમાં તારાંક લગાવી મતભેદ ન કરાયો હોય અને જેનો ઉત્તર લેખી આપવાનો હોય

અત્તાલીક્ર પું (ત્ત) ઉત્પાદ; શિક્ષક

અતિ વિં (સં) ઘણું (૨) સ્ત્રી અતિશયતા

અતિક્રમ પું (સં) ઉલ્લંઘન; ભંગ (૨) અવળો વર્તાવ

અતિક્રમણ પું (સં) મર્યાદાનું ઉલ્લંઘન; દુરુપયોગ; પ્રબળ આક્રમણ; કાબૂ મેળવવો તે

અતિચાર

૧૩

અદૃષ્ટપૂર્વ

અતિચાર પું (સં) ઉલ્લંઘન; અનુચિત કર્મ કરવું તે
 અતિથિ પું (સં) મહેમાન (૨) સંન્યાસી (૩) અગ્નિ
 અતિયા પું (અં) બેઠ-દાનની ચીજ
 અતિયોગ પું (સં) અતિશયતા
 અતિરંજન પું (સં) અત્યુક્તિ; વધારીને કહેવું તે
 અતિરંજિત વિં (સં) અતિશયોક્તિવાળું
 અતિરથી પું (સં) એકલો અનેક જોડે લડ એવો રથ
 ઉપર બેઠેલો યોદ્ધો
 અતિરિક્ત અં (સં) સિવાય; બાદ કરતાં
 (૨) વિં અતિરિક્ત; વધારેનું
 અતિશય વિં (સં) ખૂબ; અહુ
 અતિસાર પું (સં) મરડાનો રોગ
 અતીન્દ્રિય વિં (સં) ઈન્દ્રિયોથી પર; અગોચર
 અતીત વિં (સં) અત; થઈ ગયેલું (૨) જુદું; અલગ
 (૩) પું યતિ; અતિથિ
 અતીવ વિં (સં) ધણું; ખૂબ
 અતોસ પું (સં) એક વનસ્પતિ-ઔષધિ
 અતુરાઈ સ્ત્રી આતુરતા; જલદી (૨) સંયજતા;
 ચપળતા
 અતુરાના અં કિં આતુર કે ઉતાવળા ધવું
 અતુલ વિં અપાર; ખૂબ (૨) અનુપમ; અજોડ
 અતોલ, અતૌલ વિં અતુલ; અનુપમ
 અત્તવાર પું આતવાર; રવિવાર
 અત્તાર પું (અં) અત્તારી; અત્તરિયો (૨) ગાંધી;
 દવાઓ વેચનાર
 અત્યંત વિં (સં) ખૂબ; ઘણું
 અત્યધિક વિં (સં) હદથી વધારે; પુષ્કળ
 અત્યાચાર પું (સં) અન્યાય; જુલમ (૨) દુરાચાર
 (૩) દંભ; ઢોંગ
 અત્ર અં (સં) અહીં
 અથક વિં અથાક; ન થાકે એવું; અવિશ્રાંત
 અથ ચ અં (સં) અને વળી
 અથમના, અથવના અં કિં આથમવું
 અથરા પું માટીનું કુંડું
 અથવા અં (સં) કે; યા; કિવા
 અથાઈ સ્ત્રી મંડળીને બેસવાનો ચોતરો
 અથાના પું અથાણું
 અથારિટી સ્ત્રી (ઈં) અધિકાર; સત્તા; ‘એથોરિટી’
 અથાહ વિં ખૂબ ધેરું; સીમારહિત; અગમ્ય
 અદત્ત વિં (સં) જે અપાયું ન હોય; અપાય નહિ
 એવું; કૃપણ
 અદત્તા સ્ત્રી (સં) અવિવાહિત કન્યા
 અદદ પું (અં) સંખ્યા; આંક
 અદન પું (સં) ખાવાની કિયા

અદના વિં (અં) તુચ્છ; મામુલી
 અદબ પું (અં) વિનય; સંમાન
 અદબ કાયાદા પું શિષ્ટ વ્યવહાર
 અદબ લિહાજ પું સંમાન
 અદબદાકર કિં વિં હઠપૂર્વક; અવશ્ય; ટેકથી
 અદમ પું (અં) અભાવ; પરલોક
 અદમ્ય વિં (સં) દબાવી ન શકાય એવું; પ્રબળ
 અદય વિં (સં) દયા વગરનું; નિર્દય
 અદરક પું આદું - એક છોડ જેની ગાંઠો ભોજન અને
 દવામાં વપરાય છે.
 અદરા પું આદ્રા નક્ષત્ર
 અદરાના અં કિં મિજાજ જવો; ગર્વ વધવો
 અદલ પું (અં) ન્યાય; ઈન્સાફ
 અદવાન સ્ત્રી ખાટલાના વાણને તંગ કરવાની
 (પાંગતની) દોરી
 અદહન પું આધન
 અદાંત વિં દાંત ન આવ્યા હોય એવું પશુ
 અદાંત વિં (સં) ઈન્દ્રિયદમન વગરનું; ઉદંડ
 અદા વિં (અં) ચૂકવું; ચૂકવેલું (૨) ચર્ણવેલું
 (૩) સ્ત્રી હાવભાવ; ઢંગ
 અદાગ, અદાગી વિં ડાઘ કે કલંક વગરનું; નિષ્કલંક;
 પવિત્ર
 અદાયગી સ્ત્રી (અં) અદા (ચૂકવે) કરવું તે; પતાવટ;
 ચૂકવણી
 અદાયદ વિં (સં) સગોત્ર નહિ એવું; ગોત્ર બહારનું
 અદાલત સ્ત્રી (અં) અદાલત; કચેરી
 અદાલતી વિં અદાલત સંબંધી; અદાલતમાં લડનાર;
 દાવો લડનાર
 અદાવત સ્ત્રી (અં) અદાવત; વેર; શત્રુતા
 અદાવતી વિં અદાવત રાખનાર; વેરી; કિનાખોર
 અદિન પું (સં) નરસો દહાડો; દુર્ભાગ્ય
 અદીત વિં ન દીઠેલું; અદંષ્ટ (૨) ગુપ્ત; છૂપું
 અદીન વિં (સં) દીનતા રહિત (૨) ઉદાર
 અદીષ પું (અં) વિદ્વાન; પડિત; શિક્ષક; લેખક
 અદીમ વિં (અં) નષ્ટ; અપ્રાપ્ય
 અદૂ પું (અં) શત્રુ; વેરી
 અદૂર અં (સં) પાસે (૨) વિં પાસેનું
 (૩) પું સામીપ્ય; સમીપપણું; નજીકતા
 અદૂરદર્શી વિં (સં) ટૂંકી દૃષ્ટિવાળું; અણસમજ
 અદૂષિત વિં (સં) અવિકૃત; નિર્દોષ
 અદૂશ્ય વિં (સં) ન દેખાય એવું; અગોચર; અલોપ
 અદૂષ્ટ વિં (સં) ન જોયેલું; અલોપ (૨) પું ભાગ્ય
 અદૃષ્ટપૂર્વ વિં જે પહેલાં દેખી શકાયું ન હોય એવું;
 અદ્ભુત

અદૃષ્ટવાદ

૧૪

અધિપ

અદૃષ્ટવાદ પું (સં) આ જગતમાં કરેલ કર્મનું ફળ
પરલોકમાં મળે છે એ સિદ્ધાંત
અદેહ્યા વિં જે દેખી શકાયું ન હોય તેવું
અદેહી વિં ઈર્ષ્યાળુ; અદેખાઈ કરનાર
અદેસ પું આદેશ; આજ્ઞા (૨) (સાધુઓમાં) પ્રણામ
અદેહ વિં (સં) દેહરહિત (૨) પું કામદેવ
અદૈવ વિં (સં) જે ભાગ્ય અથવા દેવતાઓ દ્વારા
પૂર્વનિર્ધારિત ન હોય એવું
અદોષ વિં (સં) દોષરહિત; નિરપરાધ; નિર્દોષ
અદ્ભુત વિં (સં) આશ્ચર્યજનક; અનોખું
(૨) પું આશ્ચર્યજનક પદાર્થ કે ઘટના
અદ્ય અં (સં) હમણાં; આજ
અદ્યતન, અદ્યાવધિક વિં (સં) આધુનિક; તાજેતરનું
અદ્યાપિ અં (સં) હજી પણ; આજ પણ; અત્યાર
સુધી
અદ્રિ પું (સં) પર્વત (૨) પથ્થર
અદ્રોહ પું (સં) દ્રષ્ટનો અભાવ
અદ્રોહી વિં દ્રોહરહિત
અદ્વંદ્વ વિં (સં) શત્રુતાહીન; સંધર્ષરહિત
અદ્વાતદ્વા સર્વં (સં) આ કે તે
અદ્વિતીય વિં (સં) બેનમૂન; અજોડ
અદ્વૈત પું (સં) દ્વૈત કે ભેદનો અભાવ; આત્મા-
પરમાત્મામાં અભિન્નતા (૨) બ્રહ્મ
અદ્વૈતવાદ પું આત્મા-પરમાત્માની એકતાનો સિદ્ધાંત
અદ્વૈતવાદી વિં અદ્વૈતવાદમાં માનનાર
અદ્યં પું અર્ધાંગ (૨) પક્ષાધાત
અદ્યંગી વિં અર્ધાંગનું સંગી
અદ્ય: અં નીચે; તળે
અદ્ય:પતન, અદ્ય:પાત પું અધોગતિ (૨) વિનાશ
અદ્ય:પતિત વિં દુર્દશાગ્રસ્ત; વિનાશ પામેલ
અદ્ય વિં અડધું
અદ્યકચરા, અદ્યકચ્ચા વિં અધકચડું; અપૂરું
(૨) ક્રમું; શિખાઉ
અદ્યક્ષ્ણા વિં અધખૂલું; અડધું ઉધાડું
અદ્યજલ વિં અડધું ભરેલું
અદ્યપડં સ્ત્રી અર્ધપાશીર (બંગાળી) જેટલું માપ કે
તોલ; પાશીરી કે પાશીરો (સો ગ્રામ જેટલું)
અદ્યવીચ અં અધવચ; વચ્ચોવચ
અદ્યમ વિં (સં) નીચ; હલકું (૨) માપી; દુષ્ટ
અદ્યમરા, અદ્યમુઆ વિં અધમૂઠી
અદ્યમર્ણ વિં (સં) ઋણી; દેવાદાર
અદ્યપાંગ પું (સં) પગ
અદ્યમાધ્યમ વિં (સં) નીચતમ
અદ્યમુખ વિં નીચેની તરફ મોં કરેલું; ઊંધું

અધમોદ્ધારક વિં (સં) પાપીઓનો ઉદ્ધાર કરનાર
અધર વિં (સં) નીચું; નીચેનું; જેની નીચે આધાર ન
હોય એવું; પરાજિત
અધર પું (સં) નીચલો હોઠ (૨) અધર સ્થાન;
અંતરીક્ષ
અધરપાન પું (સં) હોઠ ચૂમવા તે; ચુંબન
અધરાંગ પું (સં) કમરની નીચેનું અંગ
અધરાધર પું (સં) નીચલો હોઠ
અધરોષ્ટ પું (સં) નીચલો હોઠ
અધર્મ પું (સં) પરમ વિરુદ્ધ આચરણ; પાપ; અન્યાય
અધર્મી વિં (સં) પાપી
અધ્યા સ્ત્રીં (સં) વિધવા
અધરેરા પું અચ્છેરો (આશરે બસો ગ્રામનું જૂનું માપ)
અધસ્ય વિં (સં) નીચે રહીને કાર્ય કરનારું
અધાધુન્ય કિં વિં અંધાધુંધ; આંધેધે
અધારિયા પું બળદગાડામાં હાંકેડુને બેસવાની જગ્યા
અધારી સ્ત્રીં આધાર (૨) સાધુઓ દેકા માટે લાકડાની
એક બનાવટ રાખે છે તે (૨) મુસાફરીનો થેલો
અધાવટ વિં અર્ધું ઉકાળેલું (દૂધ)
અધિક વિં (સં) ખૂબ; વધારેનું; કાલતુ
અધિકારણ પું (સં) સાતમી વિભક્તિ (૨) આધાર
(૩) પ્રકરણનો વિષય અથવા વિભાગ (૪) દાવો
(૫) કોઈ વિશિષ્ટ કાર્યહેતુથી થોડા સમયને માટે
સ્થપાયેલ કે નિમાયેલ ન્યાયાલય
અધિકરણિક પું (સં) ન્યાયાધીશ (૨) અધિકારી
અધિકાંશ પું (સં) મોટો ભાગ (૨) વધારેના
અવયવવાળું (૩) અં મોટે ભાગે; ઘણુંમરું
અધિકાના અં કિં અધિક થવું; વધવું
અધિકારપું (સં) હક્ક; સત્તા; કબજો (૨) યોગ્યતા;
લાયકાત
અધિકારિણી સ્ત્રીં (સં) અધિકારી સ્ત્રી
અધિકારિતા સ્ત્રીં અધિકારી હોવાનો ભાવ
અધિકારી વિં અધિકાર ધરાવનાર (૨) પું શાસક;
'ઓફિસર'
અધિકૃત વિં (સં) અધિકારમાં આવેલું; અધિકાર-
સંપત્તિ (૨) પું અધિકારી
અધિક્ષક પું (સં) બેન્ક
અધિગમ પું (સં) પ્રાપ્તિ; જાણવું તે; પહોંચ (ગતિ);
સ્વીકાર
અધિવ્યકા સ્ત્રીં (સં) પહાડી ઉચ્ચપ્રદેશ; ટેબલલેન્ડ
અધિનયન પું (સં) પોતાના રાજ્યમાં જોડી દેવું તે
અધિનિયમ પું (સં) વિધાન અંતર્ગત બનાવાયેલ
નિયમ; 'એક્ટ'
અધિપ પું (સં) માલિક; રાજા

અધિપતિ

૧૫

અનવદ્ય

અધિપતિ પું (અં) સ્વામી; શાસક
 અધિપત્ર પું અધિકારપત્ર; 'વોરન્ટ'
 અધિમાસ પું (સં) અધિકમાસ
 અધિયા સ્ત્રી અર્ધો ભાગ
 અધિયાના સં કિં અર્ધ કરવું
 અધિયારો સ્ત્રી અર્ધો ભાગીદારી
 અધિરથ પું (સં) સારથિ
 અધિવક્તા પું (સં) વકીલ; એડવોકેટ
 અધિવેશન પું (સં) અધિવેશન; સંમેલન; બેઠક
 અધિશ્રય પું (સં) આધાર
 અધિષ્ઠાતા પું (સં) અધ્યક્ષ; નિયમાક; વડો
 અધિષ્ઠાન પું (સં) નિવાસ; નગર; પગલ; આધાર;
 અધિકાર; સંસ્થા
 અધિષ્ઠાપન પું વ્યવસ્થા કરવી તે
 અધીક્ષક પું (સં) પ્રધાન અધિકારી; સુપરિન્ટેન્ડન્ટ
 અધીત વિં (સં) જેનું અધ્યપન કરવામાં આવ્યું
 હોય
 અધીન વિં (સં) આધીન; આશ્રિત; તાબાનું
 (૨) પું દાસ
 અધીનતા સ્ત્રી (સં) દીનતા; પરવશતા; તાબેદારી
 અધીર વિં ગભરાયેલું; ચંચળ; અસંતોષી
 અધુના અં (સં) અત્યારે; હવે
 અધૂત વિં (સં) નીડર; ઢીઠ
 અધૂરા વિં અધૂરું
 અધેડ વિં ઢળતી વયનું; આપેડ
 અધેલા પું અધેલો; અરધોછ
 અધેલો સ્ત્રી આઠ આની (પચાસ પૈસા); અર્ધો
 અધોગતિ સ્ત્રી (સં) પતન; અવનતિ; દુર્દશા
 અધોતર પું એક જાતનું જાડું દેશી કપડું
 અધ્યક્ષ પું (સં) સ્વામી; માલિક (૨) નાપક; વડો
 (૩) અધિકારી
 અધ્યયન પું (સં) અભ્યાસ; ભણવું તે
 અધ્યવસાય પું (સં) સતત ઉદ્યોગ ખંત ને મહેનત
 (૨) નિશ્ચય
 અધ્યાદેશ પું પ્રધાન શાસકની આજ્ઞા
 અધ્યાપકી સ્ત્રી અધ્યાપકનું કામ કે પંથો; અધ્યાપન
 અધ્યાસ પું (સં) મિથ્યા જ્ઞાન; જ્ઞાન્ત જ્ઞાન
 અધ્ધર પું (સં) યજ્ઞ
 અનંગ પું (સં) કામદેવ
 અનંત વિં (સં) અચાર (૨) પું વિષ્ણુ (૩) શેષનાગ
 અનંતર અં (સં) પછી (૨) નિરંતર
 અનંતા સ્ત્રી પૃથ્વી; પાર્વતી
 અન-અઠિવાત પું વિધવાપણું; રંડાપો
 અનક્રતીષ્ઠ અં (અં) નજીક; પાસે

અનચ પું (સં) અન + અચ ક્રોધ (૨) ઈર્ષા; દ્રેષ
 (૩) નજર ન લાગે તે માટે કરાતું કાજળનું ટપકું
 અનચાના અં કિં ગુસ્સે થવું; ચિડાવું
 અનચાહટ પું ક્રોધ; નારાજગી
 અનગદ્ધ વિં ધડબા વગરનું (૨) સ્વયંભૂ (૩) બેઝેળ;
 અણધડ
 અનગિના વિં અગણિત
 અનઘ વિં (સં) પવિત્ર
 અનચ્છ વિં સ્વચ્છ ન હોવું તે; મલિન
 અનજાન વિં અજાણ; નાદાન (૨) અજ્ઞાત; અધરિચિત
 અનજાને અં અજાણ્યે; વગર સમજ્યે; અસાવધાનીમાં
 અનત અં અન્યત્ર; બીજે સ્થાને (૨) (સં) વિં ન
 નમેલું
 અનતિ વિં (સં) અતિ નહિ; ઘોડું (૨) સ્ત્રી અહંકાર
 અનદેશ્યા વિં ન દેખેલું; અદીઠ
 અનદ્યાય પું (સં) રજાનો દિવસ; અણોજો
 અનદ્રાસ પું અનેનાસ
 અનપચ પું અચ્છર્ણ; બદલજમી
 અનપદ્ધ વિં અભણ; નિરક્ષર; મૂર્ખ
 અનબન સ્ત્રી અણબનાવ
 અનબિધા, અનબેધા વિં વેધ્યા વગરનું; અવિદ્ધ
 અનબોલ, અનબોલા, અનબોલતા વિં મૂંગું; અબોલ
 અનબ્યાહાર વિં અવિવાહિત; કુંવારું
 અનભિજ્ઞ વિં (સં) મૂર્ખ; અણજાણ; અપરિચિત
 અનબ્યાસ પું (સં) અનુશીલન કે વારંવાર મંજ્યા
 રહેવાની આદતનો અભાવ; અભ્યાસનો અભાવ
 અનધ વિં (સં) વાદળ-રહિત; સ્વચ્છ
 અનમન, અનમના અન્યમનરક; ઉદાસ; ખિન્ન
 અનમિલ વિં મેળ વગરનું; અસંબદ્ધ
 અનમેલ વિં મેળ વગરનું (૨) સેળભેળ વગરનું;
 વિશુદ્ધ
 અનમોલ વિં અણમોલ; અમૂલ્ય; ઉત્તમ
 અનય પું (સં) અનીતિ; અન્યાય; દુરાચાર
 અનરસ પું રસહીનતા (૨) અરુચિ (૩) અણબનાવ
 અનર્ગલ વિં (સં) અનર્ગળ; મનમાનું; અનિયંત્રિત
 અનર્થ પું (સં) ખોટો કે જિલ્લો અર્થ (૨) ખરાબી;
 નુકસાન (૩) અધર્મનો પૈસો
 અનર્ચક વિં (સં) અનર્થ કરે એવું (૨) વ્યર્થ; નકામું
 અનલ પું (સં) અગ્નિ
 અનલહક પું (અં) હું સત્ય છું
 અનત્ય વિં (સં) અધિક
 અનવદ પું સ્ત્રીનું અંગૂઠિપું (અણવટ); બળદની
 આંખનું ઢાંકણ
 અનવદ્ય વિં (સં) નિર્દોષ; અનિધ

અનવધિ

૧૬

અનુકંપા

અનવધિ વિં (સં) અસીમ; બેહદ
 અનવરત વિં (સં) સતત; નિરંતર
 અનવૌસના સં કિં નવું વાસણ કે વસ્ત્ર પહેલપ્રથમ
 વાપરવું
 અનશન પું (સં) આહારત્યાગ; ઉપવાસ
 અન-સજ્જરી સીં પાકી રસોઈ
 અનસુના વિં ન સાંભળેલું; વણસુણ્યું
 અનમૂયા સીં (સં) અસૂયા કે ઈર્ષ્યા
 અનહોતા વિં ગરીબ (૨) અસંભવ (૩) આશ્ચર્યજનક
 અનહોની વિં સીં અસંભવ (૨) સીં અસંભવ-
 વિલક્ષણ વાત
 અનાકાની વિં સીં આંખ આગ્ર કાન કરવા તે
 (૨) આનાકાની
 અનાફ-પઠાઈ સીં લેવા-મૂકવાની ક્રિયા
 અનાગત વિં (સં) નહિ આવેલું; ગેરહાજર (૨)
 અજાણ્યું (૩) અજન્મા; અનાદિ (૪) અં અચાનક
 અનાચાર પું (સં) દુશ્ચાર; કુરીતિ
 અનાજ પું અન્ન; પાન્ય
 અનાફી વિં અનાડી; નાદાન; અણસમજુ
 અનાત્ય વિં (સં) જડ (૨) પું આત્માથી ઊલટો -
 જડ પદાર્થ
 અનાત્યવાદ પું (સં) આત્માની અસ્વીકૃતિનો સિદ્ધાંત;
 જડવાદ
 અનાય વિં (સં) અનાય; અસહાય; દીન; દુઃખી
 અનાયાશ્રમ પું (સં) અનાય બાળકોને રાખવામાં
 આવે છે તે સ્થાન; અનાયાસ્ય
 અનાદા પું (સં) અવશા; અપમાન
 અનાદિ વિં (સં) આદિરહિત; નિત્ય; અજન્મા
 અનાપ-જ્ઞાપ પું નકામો બકવાટ
 અનાપ વિં (સં) નામ વિનાનું (૨) અપ્રસિદ્ધ
 અનામય વિં (સં) નીરોગી (૨) નિર્દોષ
 (૩) પું તંદુરસ્તી
 અનામા સીં અનામિકા (૨) વિં સીં ટચલી
 આંગળી પાસેની આંગળી; નામહીન સી
 અનાયત સીં (સં) કૃપા; મહેરબાની
 અનાયાસ અં (સં) વિના મહેનતે (૨) અચાનક
 અનાર પું (કાં) દાડમ (૨) તેના ઘટની દારૂખાનાની
 કોઠી
 અનારકિસ્ટ પું (ઈં) એનાર્કિસ્ટ' અરાજકતાવાદી
 અનારદાના પું (કાં) એક જાતના ખાટા અનારના
 મૂકવેલા દાણા
 અનારી વિં અનાડી (૨) અનાર-દાડમના રંગનું; લાલ
 અનાર્તવ પું (સં) રજોધર્મનો અવરોધ
 (૨) વિં અસામયિક

અનાર્થ પું (સં) આર્થ નહીં તે (૨) વિં અસભ્ય
 (૩) અનાર્થોચિત
 અનાચરણ પું (સં) ઉદ્ધાટન; પડદો હટાવવો તે
 અનાવર્તક, અનાવર્તી વિં જે વારંવાર ન થતું હોય;
 જે એક જ વાર કરાય કે અપાય (અનુદાન કે વ્યય
 આદિ); 'નોન-રિકરિંગ'
 અનાવશ્યક વિં (સં) બિનજરૂરી
 અનાવિલ વિં (સં) પંકરહિત; નિર્મલ; સ્વચ્છ
 અનાવૃત વિં (સં) જે ઢંકાયેલું ન હોય; ખુલ્લું
 અનાવૃત્તીકરણ પું (સં) ખુલ્લું મૂકવું તે; અનાવરણ
 અનાવૃત વિં (સં) જેને ઢોહરાયું ન હોય તે
 અનાશ્રિત વિં (સં) આશ્રયરહિત
 અનાવૃષ્ટિ સીં (સં) વરસાદનો અભાવ; મુકવણું
 અનાહ પું (સં) પેટ ચડવાનો એક રોગ
 અનિદ, અનિદ્ર વિં (સં) નિર્દોષ; ઉત્તમ
 અનિચ્છા સીં (સં) ઇચ્છા ન હોવી તે
 અનિત્ય વિં (સં) નશ્વર; અસ્થાયી (૨) લક્ષણગુર
 (૩) અસત્ય
 અનિદ્ર વિં (સં) ઊંધ જેને ન આવે તે (૨) પું ઊંધ
 ન આવવાનો રોગ
 અનિષિષ, અનિમેષ અં (સં) એકીટસે; નિરંતર
 અનિયમિત વિં (સં) નિયમરહિત; અવ્યવસ્થિત
 (૨) અનિયત
 અનિયારા વિં અક્ષિપાપું; અણીદાર
 અનિર્વચનીય, અનિર્વાચ્ય વિં (સં) અવર્ણનીય;
 અકથનીય
 અનિલ પું (સં) પવન; વાયુ
 અનિવાર્ય વિં (સં) જરૂરી (૨) જરૂર થનારું; ટાળી
 ન શકાય એવું
 અનિશ્ચિત વિં (સં) જેનો નિશ્ચય ન હોય એવું
 અનિષ્ટ વિં (સં) ન ઇચ્છેલું (૨) પું અહિત; બૂરાઈ
 અની સીં (સં) અક્ષિ અણી (૨) વસ્તુનો આગળનો
 ભાગ (૩) સમુદ્ર; સુંડ (૪) સેના (૫) ગ્લાનિ; ખેદ
 અનીક પું (સં) યુદ્ધ (૨) સેના (૩) વિં [અ + હિં
 નીક = અચ્છું] બૂરું; ખરાબ
 અનીઠ વિં (સં) અનિષ્ટ અનિષ્ટ; અપ્રિય (૨) ખરાબ
 અનીતિ સીં (સં) નીતિનો અભાવ; અન્યાય; અનીતિ
 (૨) અંધેર
 અનીશ વિં (સં) નપક્ષિપાતું; અનાથ (૨) પું વિધ્યુ
 (૩) છવ કે માથા
 અનીશ્વરવાદ પું ઈશ્વરના અસ્તિત્વમાં ન અવિશ્વાસનો
 સિદ્ધાંત; નાસ્તિકતા
 અનીશ્વરવાદી વિં નાસ્તિક
 અનુકંપા સીં (સં) દયા; સહાનુભૂતિ

અનુક

૧૭

અનુસ્યૂત

અનુક વિં (સં) લોલુપ; કામુક
 અનુકથનપું (સં) પછીનુંકથન; વાતચીત; વાર્તાલાપ
 અનુકરણ પું (સં) દેખાદેખી કરવું તે
 અનુકરણીય વિં અનુસરવા યોગ્ય
 અનુકૂલ વિં (સં) માફક (૨) તરફ કે મદદમાં
 રહેનાર (૩) પ્રસન્ન; રાજ્ય
 અનુકૃતિ સ્ત્રી (સં) નકલ; અનુકરણ
 અનુક્રમ પું (સં) ક્રમ; ક્રમવાર હોય તે
 અનુક્રમણિકા, અનુક્રમણી સ્ત્રી (સં) ક્રમ
 (૨) સૂચી; સાંકળિયું
 અનુગ, અનુગત વિં (સં) અનુગામી (૨) પું નોકર
 અનુગતિ સ્ત્રી (સં) પાછળ જવું તે (૨) અનુકરણ
 (૩) મરણ
 અનુગમન પું (સં) અનુસરણ (૨) સતી થવું તે
 અનુગામી વિં (સં) પાછળ જનાર; અનુયાયી
 (૨) આશાંકિત
 અનુગ્રહીત વિં (સં) ઋણી; આભારી
 અનુગ્રહ પું (સં) દયા; ઉપકાર; મહેરબાની
 (૨) અનિષ્ટ-નિવારણ
 અનુચર પું (સં) નોકર; પાછળ ચાલનાર
 અનુચિત વિં (સં) અયોગ્ય; ખોટું
 અનુજ પું (સં) નાનો ભાઈ
 અનુજા સ્ત્રી નાની બહેન
 અનુજ્ઞિત સ્ત્રી (સં) આજ્ઞા; સ્વીકૃતિ; 'લાયસન્સ'
 અનુજ્ઞા સ્ત્રી (સં) આજ્ઞા; આદેશ; હુકમ
 અનુજ્ઞાપત્ર પું અનુમતિપત્ર; સંમતિપત્ર
 અનુતાપ પું (સં) દાહ (૨) દુઃખ (૪) પસ્તાવો
 અનુતીર્ણ વિં (સં) નિષ્કળ; નાપાસ
 અનુદાન પું (સં) આર્થિક સહાયતા
 અનુદિન અં (સં) રોજ
 અનુનય પું (સં) વિનંતી; પ્રાર્થના (૨) મનાવવું તે
 અનુનાસિક વિં (સં) નાકમાંથી બોલાતો (વણી)
 અનુપમ, અનુપમેય વિં (સં) ઉત્તમ; અજોડ
 અનુપયુક્ત વિં (સં) અયોગ્ય
 અનુપયોગી વિં (સં) નકામું
 અનુપસ્થિત વિં (સં) ગેરહાજર
 અનુપસ્થિતિ સ્ત્રી (સં) ગેરહાજરી
 અનુપાત પું (સં) ત્રિશશી; સાપેક્ષિક સંબંધ;
 અનુસરણ
 અનુપાતક પું (સં) મહાપાપ
 અનુપાન પું (સં) દવાનું અનુપાન (જે દવાની સાથે
 કે પછી લેવાય)
 અનુપ્રાસ પું (સં) અનુપ્રાસ; એક શબ્દાલંકાર જેમાં
 વર્ણવિશેષ કે વર્ગોની આવૃત્તિ થાય છે.

અનુસંધ પું (સં) સંબંધ; સમજૂતી; કરાર; સિલસિલો;
 પ્રકરણ; બિડાણ
 અનુભવ પું (સં) અનુભવ (૨) લાગવું; પ્રતીત થવું
 તે (૩) પ્રત્યક્ષ જ્ઞાન
 અનુભવી વિં (સં) અનુભવવાળું; જાણકાર
 અનુભાવ પું (સં) મહિમા; મોટાઈ
 અનુભૂતિ સ્ત્રી (સં) અનુભવ; સાક્ષાત્કાર
 અનુમતિ સ્ત્રી (સં) હુકમ; આજ્ઞા (૨) રજા; બહાલી
 (૩) સંમતિ; સ્વીકૃતિ
 અનુમતિપત્ર પું સંમતિપત્ર; મંજૂરીપત્ર; સ્વીકૃતિપત્ર
 અનુમાન પું (સં) અટકળ; અંદાજ; ક્યાસ; ધારણા
 અનુમોદન પું (સં) ખુશી થવી તે (૨) સમર્થન; ટેકો
 અનુયાયી વિં (સં) અનુસરનાર (૨) પું નોકર; દાસ
 અનુરક્ત વિં (સં) આસક્ત (૨) લીન
 અનુરક્તિ સ્ત્રી (સં) આસક્તિ; પ્રેમ; પ્રેમરંગે રંગાવું
 તે (૨) ભક્તિ
 અનુરાગ પું (સં) પ્રેમ; પ્રીતિ
 અનુરાગી વિં (સં) પ્રેમી; ભક્ત
 અનુરૂપ વિં (સં) સમાન (૨) અનુકૂળ; યોગ્ય
 અનુરોધ પું (સં) બાધા; રોકવું તે (૨) પ્રેરવું તે
 (૩) આગ્રહ; દબાણ (૪) વિનંતી; પ્રાર્થના
 અનુલોમ પું (સં) ઊંચેથી નીચે જતો ક્રમ
 (૨) સંગીતમાં અવરોહ
 અનુલોમ-વિવાહ પું (સં) ઉચ્ચ વર્ણના પુરુષનું
 એનાથી ઉતરતી વર્ણની સ્ત્રી સાથે લગ્ન
 અનુવાદ પું (સં) ફરી કહેવું તે (૨) ભાષાંતર
 અનુશાસન પું (સં) આજ્ઞા (૨) ઉપદેશ (૩) ઉપદેશ
 નિયમ કાપદો કે સમજૂતીનો અમલ; નિયમપાલન
 (૪) રાજ્ય ચલાવવું તે
 અનુશીલન પું (સં) સતત અને ઊંડો અભ્યાસ
 અનુશ્રુતિ સ્ત્રી પરંપરાથી કે પૂર્વથી પ્રચલિત કથાગાન
 અનુષ્ટુપ પું (સં) અનુષ્ટુપ છંદ
 અનુદ્યાન પું (સં) કામનો આરંભ; મંડાણ (૨) દેવનું
 પુરસ્કાર
 અનુસંધાન પું (સં) શોધખોળ; તપાસ; આગળથી
 ચાલુ
 અનુસરણ પું (સં) અનુસરવું કે અનુકરણ કરવું તે
 અનુસાર અં (સં) મુજબ; પ્રમાણે
 અનુસૂચિત જાતિ પું અનુસૂચિમાં નિર્દિષ્ટ જાતિ
 અનુસૂચી પું પરિશિષ્ટની પેઠે પાછળ જોડવામાં
 આવેલ કોષ્ટક કે ભવસ્થિત સૂચીના રૂપમાં અમાયેલ
 નામાવલિ
 અનુસ્યૂત વિં (સં) ગ્રથિત; પરોવાયેલું; ખૂબ
 ભેળવવામાં આવેલું

અનુસ્વાર

૧૮

અપરમ

અનુસ્વાર પું (સં) સ્વર પછી ઉચ્ચારમાં આવતો
 એક અનુનાસિક વર્ણ કે તેનું ચિહ્ન-અનુસ્વાર
 અનૂઠા વિં (સં) અનુચ્છ્ર; અનૂકું; અદ્ભુત
 (૨) અદ્વિતીય; ઉત્તમ
 અનૂઠા સ્ત્રીં (સં) અવિવાહિત પ્રેમિકા
 અનૂદિત વિં (સં) અનુવાદિત; ભાષાંતર કરામેલું
 અનૂપ વિં અનુપમ
 અનૂત પું (સં) અસત્ય; જૂઠ
 અનેક વિં (સં) ઘણું (સંખ્યામાં)
 અનેકવાદ પું જીવોની પણ અલગ અને વાસ્તવિક
 સત્તા માનનાર દર્શન; જગતમાં બેઠી વધારે પરમ
 સત્તાઓમાં વિશ્વાસ મૂકનારો વાદ
 અનેકાંત વિં (સં) અનિશ્ચિત; બદલનારું
 અનૈક્ય પું (સં) એકતાનો અભાવ; મતભેદ; કૂટ
 અનોઠા વિં અનોખું; નિરાણું (૨) નવું (૩) સુંદર
 અનૌચિત્ય પું (સં) ઔચિત્યનો અભાવ
 અનીપધારિક વિં (સં) જે પરિપાટીના રૂપમાં ન
 હોય; ઔપચારિક નહિ એવું; સહજ
 અન્દલીઘ સ્ત્રીં (અ) બુલબુલ
 અન્ન પું (સં) અન્ન; અનાજ (૨) ભાત
 અન્નકૂટ પું (સં) અન્નકોટ
 અન્નછેત્ર પું અન્નક્ષેત્ર; સદાપ્રત
 અન્નજલ પું (સં) દાણોપાણી (૨) આજીવિકા
 અન્નદાતા પું (સં) માલિક; સ્વામી; શેઠ
 અન્નસત્ર પું (સં) અન્નક્ષેત્ર; સદાપ્રત
 અન્ના સ્ત્રીં (તું) માતા (૨) ધાવ (૩) સોનીની કુલડી
 જેમાં સોનું ચાંદી જેવી ધાતુઓ પિગળાવાપ છે.
 અન્ય વિં (સં) બીજું (૨) પરાયું
 અન્યતર વિં (સં) બેમાંથી એક (૨) બીજું
 અન્યત્ર અં (સં) બીજે કેકાણે
 અન્યથા વિં (સં) વિપરીત; ઊલટું (૨) અસત્ય
 (૩) અં નહિ તો; પછી
 અન્યમનસ્ક વિં (સં) જેનું ચિત્ત કયાંક બીજે હોય તે;
 ઉદાસ; ખિન્ન; ચિંતિત
 અન્યાય પું (સં) ન્યાય વિરુદ્ધ કાર્ય (૨) અંધર
 અન્યોન્ય સર્વં પરસ્પર; અરસપરસ
 અન્વય પું (સં) સંબંધ; મેળ (૨) કવિતાનો અન્વય
 (૩) વંશ; પાનદાન
 અન્વિત વિં (સં) યુક્ત; -વાળું
 અન્વીક્ષણ પું, અન્વીક્ષા સ્ત્રીં (સં) ધ્યાનથી જોવું તે
 (૨) ખોજ; તપાસ
 અન્વેષણ પું (સં) ખોજ; તપાસ; શોધ
 અન્સર પું (અ) મૂળ તત્ત્વ
 અપંગ વિં વિકલાંગ; અપંગ; લૂલું (૨) અશક્ત

અપકર્મ પું (સં) ખરાબ કામ
 અપકાજી વિં સ્વાર્થ; મતલબી
 અપકાર પું (સં) અનુપકાર; હાનિ (૨) અપમાન;
 અનાદર
 અપકારક, અપકારી વિં (સં) અપકાર કરનારું
 (૨) વિરોધી
 અપકીર્તિ સ્ત્રીં (સં) બદનામી; અપયશ
 અપક્ષ વિં (સં) કાચું
 અપક્ષ વિં વગર પાંખનું; કોઈ પક્ષ સાથે જોડાયેલ
 ન હોય એવું- નિષ્પક્ષ; જેને સાથી કે સમર્થક ન
 હોય એવું
 અપઘાત પું (સં) આપઘાત (૨) હત્યા; હિંસા
 (૩) વિશ્વાસઘાત
 અપચ પું અજીર્ણ; અપચો
 અપછરા સ્ત્રીં અપ્પરા
 અપચેતા વિં (સં) કંજૂસ
 અપઠ, અપઢ વિં અભણ (૨) મૂર્ખ
 અપતિત વિં (સં) જેનું પઠન કરવામાં ન આવ્યું
 હોય
 અપત્ય પું (સં) સંતાન; વંશજ
 અપથ પું (સં) વિકટ કે ખરાબ માર્ગ
 (૨) વિં પથહીન; જ્યાં સારા રસ્તા ન હોય
 અપથગામી વિં અવળે રસ્તે વળેલું; કુમાર્ગગામી
 અપથ્ય વિં ભૂરું; અહિતકર; રોગકારક (૨) પું (સં)
 પથ્ય નહિ એવો (આહાર)
 અપનયી પું પોતીકાપણું; આપણાપણું; નિજત્વ
 અપનયન પું (સં) દૂર કરવું તે
 અપના સર્વં પોતાનું (ત્રણે પુરુષમાં વપરાય)
 (૨) પું સ્વજન
 અપનાના સં કિં અપનાવવું; પોતાને અનુકૂળ કે વશ
 કરવું; પોતાનું કરવું
 અપનાયન પું, અપનાયત સ્ત્રીં અપનાવવું તે;
 આત્મીયતા; પોતાપણું
 અપને આપ અં આપોઆપ; પોતાની મેળે
 અપખંશ પું (સં) પતન (૨) વિકૃતિ; બગાડ
 (૩) શબ્દનું વિકૃત રૂપ (૪) વિં વિકૃત; બગડેલું
 અપમાન પું (સં) અનાદર; અવગણના
 અપમાની વિં અપમાન કરનારું
 અપમૃત્યુ સ્ત્રીં (સં) કમોત
 અપયશ પું (સં) અપકીર્તિ; બદનામી
 અપરંચ અં (સં) વળી; ઉપરાંત (૨) તોપણ
 અપરંપાર વિં (સં) અપાર; અસીમ
 અપર વિં (સં) પહેલું (૨) પછીનું (૩) બીજું
 અપરાસ વિં અલિપ્ત (૨) પું એક ચર્મરોગ

અપરાજિત

૧૯

અબજરા

અપરાજિત વિં (સં) જે જિતાયું ન હોય; અજેય
(૨) પું વિષ્ણુ

અપરાજેય વિં (સં) અજેય; જેને જીતી ન શકાય
એવું

અપરાધ પું (સં) ગુનો (૨) કસૂર; ભૂલ
અપરાધિની સ્ત્રી અપરાધી સ્ત્રી; અપરાધણ

અપરાધી વિં (સં) ગુનેગાર; દોષિત

અપરાહ્ પું (સં) પાછલો પહોર

અપરિગ્રહ પું (સં) (દાન) ન લેવું તે (૨) અપરિગ્રહ;
ત્યાગ

અપરિચિત વિં (સં) અજાણ્યું; અજાત

અપરિપક્વ વિં અધકચરું; જે પાક્યું નથી તે;
પુનત્તા વિનાનું

અપરૂપ વિં અપૂર્વ; અદ્ભુત (૨) (સં) બેડોળ;
કરૂપ

અપલક્ષણ પું (સં) અશુભ કે બૂરું લક્ષણ; દોષ

અપવાદ પું (સં) વિરોધ; ખંડન (૨) બદનામી;
નિંદા (૩) દોષ; કલંક (૪) સામાન્ય નિયમનાથી

વિરોધી તે (૫) આજ્ઞા; આદેશ

અપવાદક, અપવાદી વિં (સં) નિંદાખોર

(૨) વિરોધી; બાધક

અપચ્ચય પું (સં) ખોટું ખરચવું તે; ઉડાઉપણું

અપશકુન પું (સં) ખરાબ શુકન

અપશબ્દ પું (સં) ખોટો કે અર્થ વિનાનો શબ્દ

(૨) ગાળ (૩) વાહુટનો અવાજ

અપહત વિં (સં) અપહરણ કરાયેલું

અપાંગ પું આંખનો ખૂણો (૨) વિં અપંગ; વિકલાંગ

અપાત્ર વિં (સં) અયોગ્ય; બિનલાયક

અપાન પું (પં) આત્મજ્ઞાન (૨) અભિમાન

(૩) (સં) અપાન વાયુ

અપાર વિં (સં) અપાર; બેહદ; અસંખ્ય

અપાર્થિય વિં (સં) લોકોત્તર; પૃથ્વીનું મટી ગયું
હોય તેવું

અપાહજ, અપાહિજ વિં લૂલુંલગડું; અપંગ; કામ ન
કરી શકે એવું (૨) આળસુ

અપિ અં (સં) વળી; પછા (૨) જરૂર

અપિતુ અં (સં) પરન્તુ (૨) બલકે

અપીલ સ્ત્રી (ઈં) ઉપલી કોર્ટમાં અપીલ

(૨) નિવેદન

અપુત્ર વિં (સં) પુત્રરહિત

અપૂર્ણ વિં (સં) અધૂરું

અપૂર્ણ વિં (સં) અનોખું; ઉત્તમ

અપેક્ષા સ્ત્રી (સં) ઇચ્છા (૨) જરૂરિયાત

(૩) તુલના; સરખામણી (૪) આજ્ઞા; ભરોસો

અપ્રતિમ વિં (સં) અદ્વિતીય; અનુપમ

અપ્રતિષ્ઠ, અપ્રતિષ્ઠિત વિં બેઆબરૂ; પ્રતિષ્ઠાહીન; જે
સ્થિર કે વ્યવસ્થિત ન હોય તે

અપ્રત્યય પું (સં) વિશ્વાસનો અભાવ (૨) વિં
વિભક્તિરહિત; વિશ્વાસરહિત

અપ્રત્યાશિત વિં (સં) જેની આજ્ઞા ન રહી હોય
(૨) આકસ્મિક

અપ્રમત્ત વિં (સં) જે પાગલ ન હોય; સાવધાન;
જાગરૂક

અપ્રસિદ્ધ વિં (સં) અજાણ્યું (૨) ગુપ્ત

અપ્રસ્તુત વિં (સં) પ્રસંગ કે સ્થાન બહારનું; અસંબદ્ધ

અપ્રાપ્ત વિં (સં) નહિ મળેલું કે મેળવેલું (૨) પરોક્ષ;
અપ્રસ્તુત

અપ્રાપ્ત્ય વિં (સં) મળી શકે નહિ તેવું

અપ્રામાણિક વિં (સં) પ્રમાણ વિનાનું; ઉત્પટાંગ
(૨) વિશ્વાસપાત્ર નહિ તેવું

અપ્રાસંગિક વિં (સં) પ્રસંગ વિરુદ્ધ; અપ્રસ્તુત

અપ્રિય વિં (સં) અણગમતું (૨) અરુચિકર

અપ્રીતિ સ્ત્રી (સં) દુખાવ; પ્રેમનો અભાવ;
અરુચિ; વેર

અપ્રેલ પું એપ્રિલ માસ

અપ્સરા સ્ત્રી (સં) સ્વર્ગલોકની સ્ત્રી

અફઈ પું (અં) કાળો નાગ

અફગાન પું (અં) અફગાન; કાબુલી

અફઝલ વિં (અં) ઉમદા; સર્વોત્તમ

અફઝાફઝા સ્ત્રી (ફાં) વૃદ્ધિ; વધારો

અફઝૂન સ્ત્રી (ફાં) અકીલ

અફરના અં કિં પેટ ભરીને ખાવું; ધરાવું

(૨) અફરાવું (૩) અરુચિ થવો

અફરા પું આકરો

અફરા-તફરી સ્ત્રી (અં) ગોલમાલ; ઊંપુંચતું

અફલાતૂન પું (અં) ગ્રીક તત્ત્વવેત્તા પ્લેટો (૨) બહુ
અભિમાની માણસ

અફવાહ સ્ત્રી (અં) અફવા; ઊડતી ખબર

અફસર પું અધિકારી; ચોકિસર

અફસાના પું (ફાં) કહાણી; કથા

અફસુરદા વિં (ફાં) દુષિત; મુંઝાવેલું

અફસૂ પું (ફાં) જાદુ; વશીકરણવિદ્યા

અફસોસ પું (ફાં) અફસોસ; શોક; પસ્તાવો

અફ્રીમ સ્ત્રી અકીલ

અફ્રીમલી, અફ્રીમી પું અકીલિયો; અકીલનો વ્યસની

અફેન વિં ફેણ વિનાનું (૨) પું અકીલ

અબ અં આ વખતે; હમણાં; હવે

અબજરા પું (અં) બાફ; વરાળ

અબતર વિં (ફા) બરું; મરાબ (૨) બગડેલું; ભ્રષ્ટ
 અબતરી સ્ત્રીં મરાબી (૨) અવનતિ; બગાડ
 અવદ સ્ત્રીં (અ) અનંતતા; અસીમતા
 અબદી વિં (અ) અનંત; અમર
 અબરક પું અબ્રક ધાતુ; એક જાતનો પથ્થર
 અચરા પું (ફા) 'અસર'નું ઊલટું; ઉપલું કપડું
 અચરી સ્ત્રીં (ફા) એક જાતનો ચીકણા કાગળ
 (૨) એક પીળો પથ્થર
 અચરુ સ્ત્રીં આંખની ભયર
 અચલ વિં (સં) નિર્બળ; કમજોર
 અચલક, અચલક વિં (અ) કાબરચીતરું; સફેદ
 અને કાળા કે લાલ રંગનું
 અચલા સ્ત્રીં (સં) અબળા; સ્ત્રી
 અચલાબ પું (અ) અધ્યાય (૨) એક મુસલમાની કર
 (વેરો)
 અચસ અં (અ) વ્યર્થ; નાહક
 અચા પું (અ) ડગલા નીચે પહેરવાનું ઢીલું કપડું
 અચાધ વિં (સં) બાધા કે અડચણ રહિત; અપાર
 અચાધિત વિં (સં) અબાધ (૨) સ્વતંત્ર
 અચાધ્ય વિં (સં) ન રોકાય એવું; અનિવાર્ય
 અચાલીલ સ્ત્રીં (ફા) કાળા રંગનું એક પંખી
 અચીર પું (અ) અબીલ (ગુલાલ)
 અચીરી વિં (અ) અબીલના રંગનું (૨) પું તેવો રંગ
 અચુહાના અં કિં પૂણું
 અચુધ વિં (સં) મૂર્ખ; અજાસમજુ (૨) પું મૂર્ખ
 વ્યક્તિ
 અચુજ વિં અબોધ; અજાસમજુ
 અચે અં (નાના કે ઊતરતા માણસ માટે સંબોધન)
 એ; અલ્યા
 અચોધ વિં (સં) અબુધ; અજાસમજુ (૨) પું
 જ્ઞાનનો અભાવ
 અચોલ વિં નબોલનારું (૨) જેના વિષયમાં કંઈ કહી
 ન શકાય એવું (૩) પું કુબોલ
 અચોલા પું રિસાઈને ન બોલવું તે; અબોલા
 અચ પું (સં) કમળ (૨) અબજ સંખ્યા
 અચ્ડ પું (સં) વરસ (૨) વાદળ
 અચ્ડકોશ પું (સં) વાર્ષિક મહિત્તીકોશ; 'ઈયરબુક'
 અચ્ચિ પું (સં) દરિયો; સાગર; સમુદ્ર
 અચ્ચાસ પું (અ) એક ફૂલગાડ
 અચ્ચાસી સ્ત્રીં ઈજિપ્તનો એક જાતનો કપાસ
 (૨) એક જાતનો લાલ રંગ
 અચ પું (ફા) અબ્ર; વાદળ
 અચાહ્ય પું (સં) બ્રાહ્મણને ઊચિત નહિ એવું—
 કુર્મ; હિંસા વગેરે પાપ

અચે-ચારી પું (ફા) વરસાદનું વાદળ
 અચંગ વિં (સં) અખંડ; અવિનાશી
 અચક્ય વિં (સં) ન પાઈ શકાય તેવું-નિષિદ્ધ
 અચવ વિં (સં) નીડર (૨) પું નીડરતા
 અચવપત્ર પું (સં) શાસક દ્વારા અપાવેલ યાત્રા-
 સુરક્ષણપત્ર ('સેફ કોન્ડક્ટ')
 અચાગા, અચાગી વિં અભાગી
 અચાગ્ય પું (સં) દુર્બોધ; કમનસીબ
 અચાચ પું (સં) ન હોવું તે (૨) કમી; ખોટ
 અચાચસ્ત-ક્ષેત્ર પું (સં) અછત-વિસ્તાર ('ડિક્સિટ
 એરિયા')
 અચકલ્પન પું (સં) અપ્રમાણિત આરોપ
 ('એલિગેશન')
 અચકલ્પના સ્ત્રીં (સં) પરિકલ્પના ('ડિઝાઈન')
 અચકરણ પું (સં) દલાલી; આડત
 અચકર્તા પું દલાલ; આડતિયો; પ્રતિનિધિ
 અચકમળ પું (સં) ચઢાઈ; હુમલો
 અચિગમ પું વલણ; પાસે જવું તે
 અચિગ્રહણ પું (સં) દત્તકગ્રહણ; ખોળે લેવું તે
 અચિગૃહીત વિં ખોળે લીધેલ; દત્તક
 અચિચાર પું (સં) મંત્રથી જાણ-મારાજ કરવું તે
 અચિજાત વિં (સં) કુલીન; જ્ઞાનદાન (૨) યોગ્ય;
 માન્ય (૩) સુન્દર
 અચિજિત વિં (સં) વિજયી (૨) પું એક નક્ષત્ર
 અચિજ વિં (સં) જાણકાર (૨) નિપુણ
 અચિજ્ઞાત વિં માન્યતાપ્રાપ્ત ('રેકગનાઈઝ્ડ')
 અચિજ્ઞાપક પું (સં) ઉદ્દયોષક ('એનાઉન્સર')
 અચિજ્ઞાપન પું (સં) સૂચિત કે ઘોષિત કરવું તે;
 ઉદ્દયોષણ ('એનાઉન્સમેન્ટ')
 અચિટ્પિયણ પું ટિપ્પણ-લેખન ('એનોટેશન')
 અચિજ્ઞાન પું (સં) સ્મૃતિ; ઓળખ (૨) ઓળખની
 નિશાની
 અચિધાન પું (સં) નામ (૨) શબ્દકોષ
 અચિનન્દન પું (સં) વધાઈ; અભિવાદન; સ્વાગત
 અચિનય પું (સં) ચાળા; નકલ (૨) નાટકનો વેશ
 ભજવવો તે; અભિનય
 અચિનય વિં (સં) નવું (૨) તાજું
 અચિનિવેશ પું (સં) અંદર પેસવું તે (૨) એકાગ્રતા
 (૩) દંડ સંકલ્પ (૪) મનોયોગ
 અચિનેતા પું (સં) અભિનય કરનાર; નટ
 અચિપુષ્ટિ સ્ત્રીં સંપુષ્ટિ; કોઈ કથનની સત્યતાને ફરી
 સ્વીકારી અનુમોદન આપવું તે
 અચિપ્રાય પું (સં) મત; મંતવ્ય; અભિગમ; ઈરાદો
 અચિપ્રેત વિં ઈષ્ટ; વાંછિત

અભિભાવક

૨૧

અમાનતદાર

અભિભાવક વિં (સં) વશ કરનાર; હરાવનાર
 અભિપૂત વિં (સં) વશ; પરાજિત; ચકિત
 અભિપત વિં (સં) ઈષ્ટ; વાંછિત (૨) સંમત
 (૩) પું મત; અભિપ્રાય (૪) મનની વાત
 અભિપાન પું (સં) ગર્વ; અહંકાર
 અભિમાની વિં (સં) ગર્વિષ્ઠ; અહંકારી
 અભિપુરુષ અં (સં) સામે; સન્મુખ
 અભિયુક્ત વિં (સં) આરોપી; પ્રતિવાદી
 અભિયોક્તા પું (સં) વાદી; ફરિયાદી
 અભિયોગ પું (સં) આરોપ; ફરિયાદ (૨) ચડાઈ;
 હલ્લો
 અભિયોગી પું (સં) વાદી; ફરિયાદી
 અભિરામ વિં (સં) સુંદર
 અભિરુચિ સ્ત્રી (સં) રુચિ; ચાહ; પસંદગી
 અભિલાષ પું, અભિલાષા સ્ત્રી (સં) ઇચ્છા; કામના;
 આકાંક્ષા
 અભિલાદન પું (સં) નમસ્કાર (૨) સ્વાગત
 (૩) સ્તુતિ
 અભિશાપ પું (સં) શાપ (૨) મિથ્યા આરોપ
 અભિષેક પું (સં) (ગાદીએ બેસતાં) જળ છાંટવું તે
 (૨) શિવલિંગ પર જળાધારી
 અભિસમય પું (સં) પરસ્પર સંબંધિત (પોસ્ટ, તાર
 વગેરે) કેટલાક વિષયોના સંબંધમાં કરાતી વિભિન્ન
 રાજ્યોની સમજૂતી (૨) યુદ્ધશસ્ત્ર રાષ્ટ્રોના સૈનિક-
 અધિકારીઓની, બંને તરફના પ્રતિનિધિની
 વાટાપાટ દ્વારા કરાતી પાકી સંધિ જેનું પાલન બંને
 પક્ષ થવું જરૂરી હોય-ઉપસંધિ (૩) આ પ્રકારની
 સમજૂતી કરવા માટે યુદ્ધશસ્ત્ર રાજ્યોના
 પ્રતિનિધિઓનું સંમેલન (૪) કોઈ પ્રધાને પરિપાટી
 જે પરંપરાથી ચાલી આવતી હોય અને જે અલિખિત
 હોવા છતાંય સર્વમાન્ય હોય
 અભિસાર પું (સં) પ્રિયજનને નક્કી જગ્યાએ મળવા
 જવું તે
 અભિલેખ પું દસ્તાવેજ; તાબ્રલેખ
 અભિહિત વિં (સં) કહેવામાં આવેલું (૨) ઉલ્લિખિત
 અધી અં (હિં અબ + હી) હમણાં જ; અબધડી
 અધીક વિં (સં) નીંડર
 અધીષ્ઠા સ્ત્રી (સં) કામના; પ્રબળ ઇચ્છા
 અધીષ્ઠિત વિં (સં) વાંછિત (૨) પું અભિલાષા
 અધીષ્ટ વિં (સં) ઈષ્ટ; મનવાંછિત
 અધુઆના અં ક્રિં (સં) આહ્વાન ભૂત આત્મું હોય
 એમ પૂછવું ને હાથ પગ હલાવવા
 અધૂત વિં (સં) પૂર્વે નહિ બનેલું; અપૂર્વ; અનોખું
 અપેદ પું (સં) એકસમાનતા (૨) વિં એકસમાન

અધ્યંગ પું (સં) તેલની માલિસ
 અધ્યંતર પું (સં) અંતર (૨) મધ્ય; વચ
 (૩) અં અંદર
 અધ્યર્થના સ્ત્રી (સં) વિનંતી (૨) સ્વાગત; સત્કાર
 અધ્યસ્ત વિં (સં) મહાવરાવાળું; કુશળ
 અધ્યાગત પું (સં) અતિથિ
 અધ્યાસ પું (સં) ફરીકરી કાંઈ કરવું તે (૨) દેવ;
 આદત (૩) સ્વાધ્યાય
 અધ્યુત્યાન પું (સં) ઉત્યાન; ઉદય; ઉત્તિ; ચઢતી
 અધ્યુદય પું (સં) ઉદય; ઉત્પતિ; ઉત્તિ
 અબ્ર પું (સં) વાદળ (૨) આકાશ (૩) અબ્રક
 (અબરક)
 અબ્રક પું (સં) અબરખ
 અમચૂર પું આમચૂર (કરીનો છૂંદો; એનું અથાણું)
 અમન પું (અં) શાંતિ; ચેન (૨) રક્ષણ; બચાવ
 અમન-અમાન, અમન-ચૈન પું સુખ-શાંતિ; સુખચેન
 અમનસ્ક વિં (સં) ઉદાસીન; અસ્વસ્થ
 અમર વિં (સં) ન મરે એવું (૨) પું દેવ
 અમરકોશ પું (સં) અમરસિંહે બનાવેલો સંસ્કૃતનો
 પ્રસિદ્ધ કોશ
 અમરલોક પું (સં) દેવલોક; સ્વર્ગ
 અમરાવતી સ્ત્રી (સં) ઇન્દ્રનગરી; સ્વર્ગ
 અમરસ પું કેરીનો રસ
 અમરસી વિં કેરીના રસના રંગનું; સોનેરી
 અમરાઈ સ્ત્રી અમરાઈ; આંખાવાડિયું
 અમરૂ પું એક જાતનું રેશમી કપડું
 અમરૂત, અમરૂદ પું જામફળ
 અમર્ષ પું (સં) ક્રોધ; રીસ
 અમલ પું (અં) અમલ; સત્તા; નશો વગેરે
 અમલતાસ પું ગરમાણની સીંગ
 અમલ-દાર-આમદ પું (કાં) અમલ થવો તે
 અમલદારી સ્ત્રી અધિકાર (૨) એક પ્રકારની વિધોટી
 અમલા પું (અં) કચેરીમાં કામ કરનાર; અમલદાર
 (૨) સ્ત્રી (સં) લક્ષ્મી; આંબળું
 અમલિન વિં (સં) નિર્મળ; સ્વચ્છ
 અપત્તી વિં (અં) અમલમાં આવનારું; વ્યાવહારિક
 (૨) અમલ કરનારું; વ્યાવહારિક (૩) કેરી
 અમાત્ય પું (સં) પ્રધાન; વજીર
 અમાન વિં (સં) અમાપ; બહુ (૨) માન કે ગર્વ
 રહિત; નમ્ર (૩) તુચ્છ; અપમાનિત
 અમાનત સ્ત્રી (અં) અનામત રાખવું તે કે તેમ રાખેલી
 વસ્તુ
 અમાનતદાર પું અનામત રાખનાર; જેને ત્યાં અનામત
 રખાય તે

અમાના

૨૨

અરગજી

અપાના અં કિં સમાવું; પૂરું માવું (૨) ફલાવું; ગર્વ કરવો

અપાની સ્ત્રી (અં) મજૂર પાસે રોજી કે પગાર પર જાતે કામ કરાવવું તે

અપાની વિં (સં) માન વગરનું; નિરભિમાની; નમ્ર અમાનુષ, અમાનુષી વિં (સં) મનુષ્યની શક્તિ બહારનું (૨) પાશવી; શક્તિ

અપાન્ય વિં (સં) માન્યતા ન મળી હોય એવું; અસ્વીકાર્ય

અપાપ વિં બેહદ; ખૂબ

અપાપ્ય વિં (સં) માપી ન શકાય એવું

અપારી સ્ત્રી (અં) અંબાડી

અમાલ પું (અં) હાકેમ; અખલ કરનાર

અમાલટ સ્ત્રી કેરીના રસને સૂકવીને કરેલો પાપડ (૨) એક જાતની માછલી

અમાલસ, અમાલસ્યા (સં) સ્ત્રી અમાસ

અમિટ વિં (સ્ત્રી) મટી ન શકે એવું; સ્વાધી (૨) અટલ; અવશ્યભાવી

અમિત વિં (સં) અમાપ; બહુ

અમિતામ પું (સં) બુદ્ધદેવ

અમિત્ર વિં (સં) મિત્રહીન; વિરોધી (૨) પ્રતિપક્ષી

અમિય પું (સં) અમૃત) અમી; અમૃત

અમિલ વિં દુર્મેળ; દુર્લભ (૨) ઊંચુંનીચું; અ-સપાટ (૩) મેળ વગરનું

અમિલી સ્ત્રી આમલી (૨) મેળ ન હોવો તે; અણબનાવ

અમી પું અમી; અમૃત

અમીન પું (અં) અદાલતનો એક અમલદાર (૨) થાપણ રાખવા માટે વિશ્વાસુ માણસ

અમીર પું (અં) સરદાર; ઉમરાવ (૨) શ્રીમંત; ધની

અમીરજાદા પું (અં) મોટા અમીરનો પુત્ર (૨) શાહજાદો; રાજકુમાર

અમીરાના વિં (અં) અમીરના જેવું; અમીરી

અમીરી સ્ત્રી અમીરપણું (૨) વિં અમીર જેવું

અમુક વિં (સં) ફલાણું; કોઈ ખાસ

અમૂલક વિં (સં) મૂળવગરનું (૨) અસત્ય (સં) મિથ્યા

અમૂલ્ય વિં (સં) ખૂબ કીમતી

અમૃત પું (સં) અમૃત; સુધા (૨) પાણી (૩) દૂધ; થી (૪) ખૂબ સ્વાદિષ્ટ વસ્તુ

અમૃતવાન પું માટીનું રોગાન કરેલું વાસણ (પી; અથાણું ઈં રાખવાનું)

અમેય વિં (સં) અપરિમિત; અમાપ; બેહદ

અમેલ વિં જેનો કોઈની સાથે મેળ ન હોય એવું; અસંબદ્ધ

અમોષ વિં (સં) અચૂક; અટલ

અમોલ, અમોલક વિં અમૂલ્ય

અમોલા પું આંબાનો નવો છોડ

અમૌઆ પું કેરીના સૂકા રસ જેવો રંગ કે તેવા રંગનું કપડું

અમ્મૌ, અમ્મા સ્ત્રી અમ્મા; મા; બા

અમ્માપા પું (અં) એક પ્રકારનો મોટો (મુસલમાની) સાકો

અમ્મારી સ્ત્રી હાથીની અંબાડી

અમ્મ પું (અં) વાત; અર્થ; મુદ્દો; કહેવાની મતલબ; વિષય (૨) આજ્ઞા; વિધિ (૩) આશ્ર

અમ્લ વિં (સં) પાટું (૨) પું ખટાશ (૩) તેજાબ

અમ્લાન વિં (સં) પ્રકુલ્લ; સ્વચ્છ (૨) પું બાણપુષ્પ વૃક્ષ

અમ્લીકારણ પું (સં) ખટાશ લાવવાની કિયા

અમ્હોરી સ્ત્રી અળાઈ

અવન પું (સં) આકાશ કે સૂર્યની ગતિ (૨) ઘર; આશ્રમ (૩) ઠોરનું થાન

અવૌ વિં (અં) સાફ; સ્પષ્ટ; પ્રકટ

અવાચકવૃત્તિ, અવાચકવૃત્ત સ્ત્રી (સં) કોઈની પાસે પાચના ન કરવો એવું વ્રત

અવાન વિં અજાણ; અજ્ઞાન (૨) (સં) વાહન વગરનું; પગપાળું

અવાનત સ્ત્રી (અં) સહાયતા; મદદ

અવાનતા સ્ત્રી અજ્ઞાન; અજાણપણું

અવાના વિં અણસમજુ

અવાની વિં અજ્ઞાની; અણજાણ

અવાલ પું (ફાં) ઘોડા કે સિંહની કેશવાળી; પાળ (૨) (અં) પરિવાર; બાલબચ્ચાં

અયુત પું (સં) દશ હજારની સંખ્યા

અયુષ્ય વિં (સં) લડી કે જીતી ન શકાય એવું

અયોગ્ય વિં (સં) અધર્મિત; નાલાયક

અયોઘ્ય વિં (સં) લડી કે જીતી ન શકાય તેવું

અયોમાર્ગ પું (સં) રેલમાર્ગ; સડક

અંડ પું અંરડો

અંડ-કવકઙ્ગી સ્ત્રી એરણકાકડી; પપૈયું

અરૈ સ્ત્રી હાંકવાની પરોણી

અરઘ પું (અં) અર્ક; કશ (૨) પરસેવો

અરઘસી સ્ત્રી આળસ; સુસ્તી

અરઘાટી પું ગિરમીટિયાઓની ભરતી કરનાર

અરઘાન પું (અં) મુખ્ય પ્રધાન; સરદાર (૨) ઉર્દૂ છંદોનો માત્રારૂપ અક્ષર

અરગ, અરગજા પું (સં) અગરુ) અરગજો

અરગજી વિં અરગજાના જેવા રંગ કે સુગંધવાળું

અરગની

૨૩

અર્ચન

અરગની, અલગની સ્ત્રી વળગણી; કપડાં વગેરે સૂકવવાની દોરી
 અરગવાની પું (ફાં) લાલ રંગ (૨) વિં બેરું લાલ
 અરગના અં કિં (પાં) ચૂપ રહેવું (૨) છૂટું પડવું;
 અલગ થવું (૩) સં કિં અલગ કરવું; હટાવવું
 અરઘા પું (સં અર્ધ) અર્ધ આપવાનું એક પાત્ર
 (૨) શિવલિંગ જેમાં સ્થપાય છે તે
 અરજ સ્ત્રી વિનંતી; અરજ; પ્રાર્થના (૨) પું પનો;
 ચોડાઈ (૩) જમીન
 અરજી સ્ત્રી અરજ; વિનંતી (૨) વિં અરજ કરનાર
 અરણિ, અરણી સ્ત્રી (સં) અરણીનું ઝાડ (૨) સૂર્ય
 અરણ્ય પું (સં) જંગલ; વન
 અરણ્યરોદન પું અરણ્યરુદન; નિષ્કળ નિવેદન (૨)
 એવો પોકાર જેને સાંભળનાર કોઈ ન હોય;
 હૃદયહીન કે અપાત્રની સામે હોવું; એવી વાત
 જેના પર કોઈ ધ્યાન ન દે
 અરતિ સ્ત્રી (સં) રાગનો અભાવ; વિરાગ; સુસ્તી;
 અસંતોષ (૨) વિં અસંતુષ્ટ; અશાંત; સુસ્ત
 અરઘ પું અર્ધ
 અરઘાના સં કિં અર્ધ સમજાવવો
 અરઘી સ્ત્રી ઠાકડી; શબ્દાહિની; ફાંસીનો માંચડો
 (૨) ગરજાળુ; પ્રાર્થા
 અરદના સં કિં (સં અર્ધ) કચડવું; મર્દન કરવું
 અરદલી પું (અં ઓડરલી) ચપરાસી; પટાવાળો
 અરદાસ સ્ત્રી (ફાં અર્જદાશત) વિનંતી; પ્રાર્થના;
 અરજ (૨) ભેટ
 અરના પું જંગલી પાડો (૨) સુકાઈ ગયેલું છાણ
 જે બાળવામાં આવે (૩) અં કિં અડવું; અડી જવું;
 હટ કરવી
 અરની સ્ત્રી (સં અરણી) અરણીનું ઝાડ
 અરઘ પું અબજ સંખ્યા (૨) ઘોડો (૩) (અં)
 અરબસ્તાન દેશ
 અરઘી વિં (ફાં) અરબ દેશનું (૨) સ્ત્રી અરબી
 ભાષા (૩) પું અરબી ઊંટ કે ઘોડો
 અરમાન પું (ફાં) ઈચ્છા; ચાહ; હોશ
 અરરાના અં કિં અરર શબ્દ કાઢવો; અરેરાટી છૂટવી
 અરવા પું તાકો; ગોખ
 અરવાહ સ્ત્રી બં વં (અં) અરવા; આત્મા
 (૨) કિરસ્તા; દેવદૂતો
 અરઘિંદ પું (સં) કમળ
 અરઘી સ્ત્રી એક કન્દ; અળવી
 અરસ પું આળસ (૨) વિં નીરસ; ફીકું
 (૩) અસભ્ય; ગમાર
 અરસના-પરસના સં કિં સ્પર્શવું; ભેટવું

અરસ-પરસ પું 'ઢાલીનો ઘોડો' જેવી એક રમત;
 આંખમિત્વામણીની રમત
 અરસા પું (અં) અરસો; સમપ; મુદત
 અરસ્તુવાદ પું એવો મત જેમાં 'ઉપાદાન' અને
 'આકાર' વિશ્વનાં મૂળતત્ત્વો મનાય છે અને એના
 આદ્ય ચાલક ઈશ્વર ગણાય છે.
 અરહટ પું (સં અરઘટ) રહોટ
 અરહન પું (સં રંધન) (શાક અથવા કઢીમાં નંખાતો)
 ચણાનો લોટ
 અરહના સ્ત્રી પૂજા
 અરહર સ્ત્રી તુવેર
 અરઘ પું (અં ઈરાક) ઈરાક દેશ કે ત્યાંનો ઘોડો
 અરાજ વિં રાજા વિનાનું; અંધેર (૨) પું અરાજક્તા;
 અવ્યવસ્થા
 અરાજક વિં (સં) રાજા વિનાનું (૨) પું વિષ્ણવ
 અરાજક્તા સ્ત્રી (સં) અરાજક્તા; અવ્યવસ્થા
 અરાજી સ્ત્રી (અં) જમીન (૨) ખેતર
 અરાતિ પું (સં) શત્રુ (૨) કામ ક્રોધ વગેરે છ
 શત્રુ
 અરાહટ, અરાહટ પું (ઈં એરોહટ) એક કંદ
 અરાલ વિં (સં) કુટિલ; વાંકું (૨) પું મદગળતો હાધી
 અરિ પું (સં) શત્રુ; દુશ્મન
 અરિષ્ટ પું (સં) દુઃખ; પીડા (૨) આક્રાંત; અપશુકન
 (૩) કુદરતનો પ્રકોપ (૪) દુર્ભાગ્ય (૫) દુષ્ટ
 પ્રહોનો યોગ
 અરી અં સ્ત્રી માટેનું સંબોધન; 'હે'
 અરુ અં અને
 અરુચ્છિ સ્ત્રી (સં) અનિચ્છા (૨) મંદાગ્નિ (૩) ધૃષ્ટા
 અરુણના અં કિં ફસાવું; ગૂંચવાવું
 અરુણાના સં કિં ફસાવવું; લપટાવવું 'ઉલ્લાસના'
 અરુણ વિં (સં) લાલ (૨) પું સૂર્ય; સૂર્યનો સારઘી
 (૩) સિંદૂર
 અરુણિમા સ્ત્રી (સં) લાલિમા; લાલાશ; લાલી
 અરુણોદય પું (સં) ઉપઃકાળ; ભોર; પ્રભાતકાળ
 અરોગના સં કિં (પાં) ખાવું
 અર્ક પું (અં) અર્ક; કસ (૨) પરસેવો
 અર્કરેજી સ્ત્રી (અં) ખૂબ મહેનત
 અર્ગલ પું (સં) આગળી; ભંગળ
 અર્ઘ પું (સં) પૂજાનો એક વિધિ (૨) પૂજાપો
 (૩) કેમત
 અર્ઘટ પું (સં) રાખ
 અર્ઘ્ય વિં (સં) પૂજ્ય (૨) પું પૂજન-અર્ચન માટેની
 સામગ્રી
 અર્ચન પું (સં) પૂજન (૨) આદર-સત્કાર

અર્જ સ્ત્રી (અ) વિનંતી; અરજ; પ્રાર્થના
 (૨) પું પનો; ચોઘાઈ (૩) જમીન
 અર્જદાશ્ત સ્ત્રી (ફા) અરજ; વિનંતીપત્ર
 અર્જન પું (સં) કમાવું-પેદા કરવું તે
 અર્જમન્દ વિ (ફા) આભરુદાર; લાયક
 અર્જા વિ (ફા) સસ્તું
 અર્જાની સ્ત્રી (ફા) સસ્તાપણું
 અર્જી સ્ત્રી (અ) અરજ; વિનંતી
 અર્જી-દાવા પું (ફા) દાવા-અરજો
 અર્ણ પું (સં) પાણી; જળ (૨) ધુલવાટ
 અર્ણવ પું (સં) સમુદ્ર (૨) અંતરિક્ષ
 અર્ણવ પું (સં) વાળ
 અર્ધ પું (સં) અર્ધ; પાચનો (૨) હેતુ (૩) લાભ
 (૪) સંપત્તિ
 અર્થકર વિ (સં) લાભકારક
 અર્થમંત્રી પું (સં) નાણાપ્રધાન
 અર્થવેદ પું (સં) શિલ્પશાસ્ત્ર
 અર્થશાસ્ત્ર પું (સં) સમ્પત્તિશાસ્ત્ર
 અર્થ-સચિવ પું (સં) અર્થમંત્રી; નાણામંત્રી
 અર્થાત્ અ (સં) યાની; એટલે કે
 અર્થી વિ (સં) ગરજાઉ; પ્રાર્થી; સેવા કરનાર; ધનિક
 (૨) પું માગનારો; ભિક્ષુક; માલિક
 અર્દન પું (સં) પીડવું તે; હિંસા
 અર્દલી પું ચપરાસી
 અર્દિત વિ (સં) પીડિત; હણાયેલું; પાચના કરાયેલું
 (૨) પું એક વાતરોગ
 અર્દ્ધ વિ અર્ધ; અડધું (૨) પું અડધો ભાગ
 અર્દ્ધાંગ પું (સં) લકવો; પક્ષાઘાત
 અર્દ્ધાંગિની સ્ત્રી (સં) સ્ત્રી; પત્ની
 અર્દ્ધાંગી વિ લકવો થયેલું (૨) પું શિવ
 અર્પણ પું (સં) આપવું તે (૨) ભેટ
 અર્પના સં કિં અર્પવું; આપવું
 અર્પિત વિ અર્પણ કરેલું
 અર્બુદ પું (સં) દસ કરોડની સંખ્યા (નાનું)
 અર્બક પું (સં) બાલક (૨) વિ નાદાન;
 અર્વાચીન વિ (સં) આધુનિક; નવું
 અર્શ પું (અ) મુસલમાનો માને છે તે સૌથી ઊંચું-
 ખુદાનું ધામ (૨) (સં) હરસ રોગ
 અર્હત-અર્હન્ત પું પરમજાની; બુદ્ધ; તીર્થંકર
 (૨) વિ સુયોગ્ય
 અર્લંકાર પું (સં) આભૂષણ; ધરણું
 અલંગ પું આજુ; તરફ
 અલક પું (સં) માથાના વાળની લટ (૨) જાફરિયા
 વાળ; અળતો

અલકતરા પું (અ) ધામર
 અલકલી સ્ત્રી (ઈ) સાર
 અલકોહલ પું (ઈ) સ્પિરિટ
 અલક્ષિત વિ (સં) ન જોયેલું; (૨) અજ્ઞાત
 (૩) અદૃશ્ય (૪) ગુપ્ત
 અલક્ષ્ય વિ (સં) અદૃશ્ય (૨) અજ્ઞેય
 (૩) નિશાનરહિત
 અલખ વિ અલખ; અગોચર
 અલખ નિરંજન પું ઈશ્વર
 અલખધારી, અલખનામી પું 'અલખ' 'અલખ'
 પોકારી ભિક્ષા માગનાર એક જાતનો સાધુ
 અલગ વિ જુદું; ભિન્ન (૨) સુરક્ષિત; બચેલું
 અલગની સ્ત્રી વળગણી
 અલગરજી વિ (અ) બેપરવા
 અલગાર્ફ સ્ત્રી, અલગાવ પું અલગપણું
 અલગાના અં કિં અલગ થવું; છૂટ પડવું (૨) પું કિં
 અલગ કરવું; હઠાવવું
 અલગોજા પું (અ) અલગોજા- એક જાતની વાંસળી
 અલગીજ્ઞા પું અલગતા; અળગાપણું (૨) વહેંચણી
 અલપાકા પું આલપાકો (દક્ષિણ અમેરિકાનું આલપાકા
 થેટું જેનું ઊન જાણીતું છે.)
 અલપા પું બાંધ વિનાનું
 અલપાજી પું (અ) 'લકજ'નું બં વળ શબ્દાવલી
 (૨) પારિભાષિક શબ્દ
 અલબત્તા અં (અ) અલબત્ત; બેશક
 અલબ્ધમ પું (ફા) 'આલ્બમ'; ચિત્રો સંઘરવાની પોથી
 અલબી-તલબી સ્ત્રી અરબી; ફારસી કે કઠણ ઉર્દૂ
 અલબેસ્તા વિ અલબેલું; કાંકડું (૨) સુંદર; અનાંખું
 (૩) મનમોજી; અલ્લડ
 અલખ્ય વિ (સં) જે ન પળતું હોય; દુર્લભ
 (૨) અમૂલ્ય
 અલમ પું (અ) દુ:ખ (૨) ઝંડો (૩) ભાલો
 અલમ-ચરદાર પું ઝંડો ઝાલી આગળ ચાલનાર;
 ઝંડાધારી
 અલમસ્ત વિ (ફા) અલમસ્ત; મદમત્ત; ચકચૂર
 (૨) મસ્તાન; બેંકિકર
 અલમારી સ્ત્રી અલમારી; કબાટ
 અલપાસ પું (ફા) હીરો
 અલત-ટપ્પુ વિ અલેલટપ્પુ; ઠેકાણા વગરનું
 અલત-ઘણેફા પું ધોડાનો વાછરો (૨) અલ્લડ કે
 અનુભવશૂન્ય વ્યક્તિ
 અલતાના અં કિં ચીસ પાડવી; ગળું ફાડીને બોલવું
 અલવાંતી વિ સ્ત્રી (સં) બાલવતી પ્રસૂતા; સઘ:-
 પ્રસૂતા

અલવાઈ

૨૫

અવઘટ

અલવાઈ વિં સોં એકબે માસની વિયાપેલી (આપ, ભેંસ); 'આખરી' થી ઊલટું

અલવાન પું (ફાં) ઊનની ચાદર

અલસ વિં (સં) આળસુ

અલસાન, અલસાનિ સોં આળસ; સુસ્તી

(૨) શિથિલતા

અલસાના અં કિં આળસમાં પડવું; સુસ્ત થવું

અલસી સોં (સં) અતસી અળસી (૨) વિં આળસુ

અલસેટ સોં ઢોલ (૨) અડચણ (૩) અડચો;

ટાળવાનું બહાનું

અલસેટિયા વિં ઢોલ કરનારું; અડચણ કરનારું

અલસૌહા વિં આળસયુક્ત; સુસ્ત

અલસસબાહ અં (અં) વહેલી સવારે;

અલહદગી સોં (અં) ઈલાપદાપણું; જુદાઈ

અલહદા વિં (અં) ઈલાપદું; અલગ

અલહદી વિં કાચરું નહિ તેવું; સુસ્ત

અલાઝમ પું (ઈં) ભયું

અલાન પું (સં) આલાન) હાથીને બાંધવાનું અલાન (સાંકળ)

અલાનિયા અં (અં) ખુલ્લું ખુલ્લા; નગરાની ડાંડીએ

અલાપ પું આલાપ

અલાપના અં કિં બોલવું; વાતચીત કરવી (૨) ગાવું

અલાબૂ પું દૂધી (૨) કાળું (૩) તુંબડી

અલાપત પું (અં) નિશાની; ચિહ્ન

અલાય-બલાય સોં (અં) અલાબલા; અનિષ્ટ; વિષતિ

અલાર પું તાપવા માટેનું તાપણું (૨) (સં) કમાડ

અલાલ વિં આળસુ (૨) નવરું; નકામું

અલાવ પું (ફાં) આચનું તાપણું

અલાવા અં (અં) સિવાય

અલિંજર પું (સં) માટીનો પાણીનો ધણો

અલિંદ પું (સં) અલીન્દ) ભમરો (૨) (સં) ધરના

દ્વાર આગળનો ઓટલો કે છાંજું

અલિ પું (સં) ભમરો; ભ્રમર; દિરેક

અલિક પું (સં) માથું; લલાટ

અલિપ વિં (સં) નિર્લિપ; નિર્દોષ

અલી પું (સં) અલિ) ભમરો (૨) (સં) આલી) સખી

(૩) પંક્તિ; કતાર

અલીક વિં (સં) જૂઠું; અસત્ય (૨) અપ્રતિષ્ઠિત

અલીલ વિં (અં) બીમાર; રોગી

અલુમીનપ પું એલ્યુમિનિયમ ધાતુ

અલેખ વિં અજોપ (૨) અગણિત

અલોક વિં (સં) અદૃશ્ય (૨) નિર્જન; એકાંત

(૩) પું પરલોક (૪) નિંદા; અપપશ

અલોના વિં (સં) અલવાણ) અલૂણું; કીકું

અલોપ વિં અદૃશ્ય; અલોપ

અલૌકિક વિં (સં) અદ્યુત; અપૂર્વ

અલ્ક પું (સં) વૃક્ષ; અવયવ

અલ્કાષ પું (અં) ઈલકાષ; ખિતાબ; પ્રશસ્તિ

અલ્ડીમેટમ પું (ઈં) અંતિમ ચેતવણી

અલ્ડ્રાવાયોલેટ વિં (ઈં) પારશ્વબલી (કિરણ)

અલ્પ વિં (સં) થોડું (૨) નાનું (૩) તુચ્છ

અલ્પપરિચિત વિં (અં) ઓછું પરિચિત

અલ્પમતિ વિં (સં) ઓછી બુદ્ધિવાળું

અલ્પસંખ્યક વિં લઘુમતીવાળું

અલ્ત સોં (અં) આલ) અટક; ઉપનામ

અલ્તમ ગલ્તમ પું નકામો બકવાદ; અગડબગડ

અલ્તાના અં કિં ગળું કાડીને બોલવું; ચિલ્લાવું

અલ્તામા સોં કર્કશા; વઢકણી સોં; વિં (ફાં) મહાપંકિત

અલ્લાહ પું (અં) અલ્લા; ઈશ્વર

અલ્લાહતાલા પું ખુદાતાલા

અલ્લાહ-હેલી શં પ્રં (અં) ઈશ્વર સહાય છે. (વિદાય વેળાનો બોલ)

અલ્-ઘિદા પું (અં) રમજાનનો છલ્લો શુક્રવાર;

આખરી વિદાયની સલામ : 'અચ્છા હવે છેલ્લી વિદાય છે.'

અલ્હજા પું ગપ; ડિગ

અલ્હડ વિં અલ્લડ; નાદાન; બેવકૂફ (૨) પું નહિ પલોટાયેલો વાછોડો

અવ અં અને ('ઓર' અર્થમાં) (૨) (સં) એક ઉપસર્ગ જે દૂર કે નીચે હોવું, નિશ્ચય, વ્યાપ્તિ, અલ્પતા, દ્વાસ વગેરે અર્થોનો બોધ કરાવે છે.

અવકાશ પું (સં) ખાલી જગા; આકાશ (૨) સમય

(૩) નવરાશ (૪) ફાસલો; અંતર

અવકીલક પું (સં) ખૂટી

અવકૃપા સોં (સં) કૃપાનું ન હોવું તે; કૃપાનો અભાવ

અવગત વિં (સં) જાણેલું (૨) નીચે ગયેલું

અવગણના સોં અવહેલના

અવગતિ સોં (સં) સમજ; બુદ્ધિ (૨) દુર્ગતિ; પતન

અવગાહ વિં અધાર; બહુ ઊંડું (૨) પું ઊંડું કે સંકટનું સ્થાન (૩) (સં) પાણીમાં પડી નાહવું તે

અવગાહના અં કિં નાહવું (૨) ઝૂંઝૂં મારવું

(૩) સં કિં ઊંડા ઊતરી વિચારવું; તપાસવું

અવગુંઠન પું (સં) ઢાંકવું કે સંતાડવું તે (૨) ધૂમટો; બુરખો

અવગુણ પું (સં) દુર્ગુણ; દોષ; અપરાધ

અવગ્રહ પું (સં) રુકાવટ; અડચણ (૨) શાપ

અવઘટ વિં વિકટ; દુર્ગમ; કઠણ

અવધોષણ

૨૬

અવાક્

અવધોષણ સ્ત્રી (સં) પિષ્યાધોપણ (૨) અનુચિત ધોષણ
 અવચ્છદ અં અચાનક (૨) પું મુરકેલી; સંક્રમણ
 અવજ્ઞાસ્ત્રી (સં) અપમાન; અવગણના કોઈના પ્રત્યે
 જરૂરી સન્માનનો અભાવ; અવહેલના; તિરસ્કાર
 અવટના સં કિં ઉકાળવું; ધૂમવું; મંથન કરવું
 અવઢેર પું ઝંઝટ; બખેડો; ગરબડ (૨) કેર; ચક્કર
 અવઢેરના સં કિં કેર-ચક્કરમાં નાખવું; ફસાવવું
 અવઢેરા વિં ચક્કરમાં નાખે એવું; ઝંઝટવાળું;
 ગરબડિયું
 અવતંસ પું (સં) ભૂપણ (૨) હાર; માળા (૩) વાળી
 (૪) શ્રેષ્ઠ વ્યક્તિ; શિરોમણિ
 અવતરણ પું (સં) પાર ઊતરવું તે (૨) જન્મવું તે
 (૩) નક્કલ (૪) સીડી; ધાટ કે તેની સીડી
 અવતરણિકા સ્ત્રી (સં) પ્રસ્તાવના; ભૂમિકા
 અવતાર પું (સં) અવતરવું તે; જન્મ (૨) ઈશ્વરનો
 અવતાર
 અવદાત વિં (સં) નિર્મળ; શુદ્ધ; સ્વેત; ગોરું
 (૨) પું સફેદ કે ધીળો રંગ
 અવદ્ય વિં (સં) અપમ; હીન; ત્યાજ્ય-દોષિત
 (૨) પું અપરાધ; પાપ; દોષ; નિંદા; લજ્જા
 અવધ પું અધોધ્યા (૨) સ્ત્રી અવધિ; મુદત
 અવધાન પું (સં) ધ્યાન; એકાગ્રતા
 અવધારણ પું (સં) નિશ્ચય; નિરધાર
 અવધિ સ્ત્રી (સં) સીમા; હદ (૨) અં પર્યંત; સુધી
 અવધી સ્ત્રી અવધ-અધોધ્યાની બોલી (૨) વિં
 અધોધ્યા સંબંધી
 અવધૂત પું બાવો; સંન્યાસી
 અવધ્ય વિં (સં) વધ માટે અયોગ્ય; રક્ષણીય
 અવન પું (સં) રક્ષણ; પ્રીતિ; પ્રસન્નતા (૨) સ્ત્રી
 ભૂમિ; સડક (કેડી)
 અવનતિ સ્ત્રી (સં) પડતી (૨) નીચે નમવું તે;
 વિનમ્રતા; દંડવત
 અવનિ સ્ત્રી (સં) પૃથ્વી; પરતી
 અવમ પું (સં) અધિક માસ (૨) વિં અંતિમ;
 અપમ; નીચ; યાપી; પટતું જતું
 અવમતિધિ સ્ત્રી (સં) ક્ષય થતી તિથિ
 અવમાન પું (સં) અપમાન; અવજ્ઞા; મૂલ્ય બરાબર
 ન આંકવું તે
 અવમાનના સ્ત્રી (સં) અપમાન; અવજ્ઞા (૨) મૂલ્ય
 બરાબર ન આંકવું તે
 અવમાન્ય વિં (સં) તિરસ્કારને યોગ્ય
 અવમૂલ્યન પું (સં) મૂલ્યમાં પટાડો
 અવયવ પું (સં) અંશ; ભાગ (૨) શરીરનું અંગ

અવયવી વિં (સં) અનેક અવયવવાળું (૨) કુલ;
 સંપૂર્ણ (૩) પું દેહ
 અવર વિં (સં) અન્ય; બીજું (૨) હલકું; નીચું
 (૩) નિર્બલ
 અવરત વિં (સં) અલગ (૨) નિવૃત્ત (૩) વિરામયુક્ત
 અવરેખના સં કિં લખવું; ચીતરવું; અનુમાનવું;
 કલ્પવું; માનવું
 અવરેષ પું વક ગતિ (૨) કપડાનો વાંકો કાપ
 (૩) કઠિનાઈ (૪) ઝધડો; ખેંચતાણ
 અવરોધ પું (સં) અડચણ (૨) ઘેરી લેવું તે
 અવરોહ પું (સં) ઊતરવું તે; અવનતિ; પડતી
 અવર્ણ વિં (સં) વર્ણરહિત (૨) ખરાબ રંગનું
 અવર્ણ્ય વિં (સં) અવર્ણનીય
 અવલંઘના સં કિં લાંધવું
 અવલંબન પું (સં) આધાર; ટેકો
 અવલંબિત વિં (સં) આશ્રિત (૨) લટકાવાપેલું
 અવલેપ પું (સં) લેપ (૨) ધમડ
 અવલેપન પું (સં) ચોપડવું તે (૨) લેપ; ધમડ
 અવલેહ પું (સં) ચાટવાનું ઔષધ
 અયત્નોક્તન પું (સં) જોવું તે (૨) તપાસ
 (૩) દષ્ટિપાત (૪) નિરીક્ષણ
 અવશ વિં (સં) પરતંત્ર; લાપ્યાર
 અવશિષ્ટ વિં (સં) બચેલું; બાકી
 અવશેષ પું (સં) શેષ; બાકી (૨) સમાપ્તિ
 (૩) વિં બાકી (૪) સમાપ્ત
 અવશ્યંખાવી વિં (સં) જે અવશ્ય થવાનું છે તે
 (૨) જેને વશમાં લઈ ન શકાય તેવું (૩) અનિવાર્ય
 અવશ્ય અં (સં) જરૂર (૨) વિં વશ ન થાય તેવું
 અવસર પું (સં) મોકો; લાગ (૨) કુરસદ
 અવસાદ પું (સં) વિષાદ; ખેદ (૨) નાશ
 અવસાન પું (સં) મરાણ (૨) અંત; સમાપ્તિ (૩) સાંજ
 અવસિ અં અવશ્ય
 અવસેર સ્ત્રી વિલંબ; ટીલ (૨) ચિંતા; ફિકર
 (૩) હેરાનગત (૪) પું પ્રતીક્ષા
 અવસેરના સં કિં પજવવું; કુખ દેવું
 અવસ્થા સ્ત્રી (સં) દશા; હાલત (૨) ઉંમર
 અવસ્થિત વિં (સં) હયાત; વિદ્યમાન (૨) નક્કી
 અવસ્થિતિ સ્ત્રી (સં) હયાતી
 અવહેલના સ્ત્રી (સં) અનાદર (૨) સં કિં અનાદર
 કરવો
 અઘા, અઘા પું કુંભારની ભઠ્ઠી (નિભાડો)
 અઘાંતર વિં (સં) અતંતરંત (૨) પું મધ્ય; વચ
 અઘાઈ સ્ત્રી (હિં આના) આવવું તે
 અવાક્ વિં (સં) ચૂપ (૨) ચકિત (૩) પું બ્રહ્મ

અવાહ્-મુખ

૨૭

અષાઢ

અવાહ્-મુખ વિં (સં) અધોમુખ; ઊલટું
 (૨) શરમાયેલું
 અવાહી સ્ત્રી (સં) દક્ષિણ દિશા
 અવાહ્ય વિં (સં) ન બોલવા-કહેવા જેવું; અવર્ણનીય
 અવામ પું (અં) આમજનતા
 અવામ-ઝનાસ પું આમજનતા
 અવામી વિં (અં) સામાન્ય; સાર્વજનિક
 અવાર પું (સં) નદીનો આ બાજુનો કિનારો;
 આ બાજુ
 અવારજા પું હિસાબનો થોપડો; રોજમેળ
 અવિચ્છિન્ન, અવિચ્છેદ વિં (સં) અતૂટે; લગાતાર;
 અખડ
 અવિદ્યા સ્ત્રી (સં) અજ્ઞાન; મોહ (૨) માયા
 અવિધિ વિં (સં) વિધિ-નિયમથી વિરુદ્ધ; નિયમ
 બહારનું
 અવિરત વિં (સં) વિરામ વગર લાગેલું (૨) કિં વિં
 લગાતાર; સતત
 અવિરથા અં વૃથા; નાહક
 અવિરોધ પું (સં) વિરોધનો અભાવ (૨) મેળ;
 સમાનતા
 અવિવેક પું (સં) અવિવેક; અવિચાર; અણસમજ
 (૨) અન્યાય
 અવિશ્વાસ પું અણભરોસો (૨) અનિશ્ચય
 અવેજ પું (અં) એવજ બદલો; એવજ
 અવેત વિં (સં) વીતેલું; પ્રાપ્ત; સંપુક્ત
 અઘૈતનિક વિં (સં) વેતન વગરનું; માનદ
 અઘૈથ વિં (સં) વિધિ વિરુદ્ધ (૨) નિયમ વિરુદ્ધ
 (૩) અરૂઢ
 અવ્યક્ત વિં (સં) અગોચર; અપ્રત્યક્ષ (૨) અજ્ઞાત
 (૩) પું પ્રકૃતિ (૪) જીવ (૫) અવ્યક્ત રાશિ
 અવ્યક્ત-ગણિત પું (સં) બીજગણિત
 અવ્યય વિં (સં) નિત્ય; નિર્વિકાર; વિકાર વિનાનું;
 સદા એકરસરહેનાર (૨) પું અવ્યય (વ્યાકરણનો
 શબ્દ, જેને જાતિ વચન વિભક્તિના પ્રત્યય ન
 લાગે)
 અવ્યયોભાવ પું (સં) પૂર્વપદ અવ્યય હોય તેવો
 સમાસનો એક પ્રકાર (૨) ધનના અભાવે વ્યય ન
 થવો તે; અનધરતા
 અવ્યવસ્થા સ્ત્રી (સં) વ્યવસ્થા કે નિયમનો અભાવ;
 ગરબડ
 અવ્યુત્પન્ન વિં (સં) અજ્ઞાણ; અણસમજ
 અવ્વલ વિં (અં) અવલ; પહેલું (૨) ઉત્તમ; શ્રેષ્ઠ
 (૩) પું શરૂઆત; આદિ
 અશંક વિં (સં) નીડર; નિઃશંક

અશઆર પું (અં) ('શેર'નું બં વળે) કાવ્યની ટૂંકો
 અશક્ત પું અપશક્ત
 અશક્ત વિં (સં) નબળું; શક્તિ વગરનું
 અશક્તિ સ્ત્રી (સં) નબળાઈ; કમજોરી
 અશક્ય વિં (સં) અસંભવ; શક્તિ બહારનું
 અશાહાસ (અં) 'શબ્દ'નું બં વળે) ધક્કા માણસોનું
 ટોળું; જનસમૂહ
 અશાજાર પું (અં) વૃક્ષસમૂહ; વૃક્ષાવલિ
 અશન પું (સં) ખાવું તે; (૨) ખોરાક; ભોજનનો
 પદાર્થ
 અશરફ પું ભલો માણસ; મોટેરો; વડેરો
 અશરમી સ્ત્રી (ફાં) સોનાનો એક સિક્કો
 (૨) એક પોળું ફૂલ
 અશરાફ વિં શરીર; ભલું (માણસ)
 અશરીરી વિં શરીર વગરનું; અપાર્થિવ
 (૨) બ્રહ્મા; દેવતા
 અશાલીન વિં વિનયહીન; નિર્લજ્જ
 અશિયા સ્ત્રી (અં) ચીજો; વસ્તુઓ
 અશિષ્ટ વિં (સં) અસભ્ય; અસંસ્કારી
 અશુદ્ધ વિં (સં) મેલું; અપવિત્ર (૨) ભૂલભરેલું
 અશુભ વિં (સં) બૂરું; ભૂંડું; અમંગલ (૨) પું અહિત
 (૩) પાપ
 અશેષ વિં (સં) પૂરું; બધું (૨) ખતમ; સમાપ્ત
 (૩) અનેક; બહુ
 અશોક વિં (સં) શોકરહિત (૨) પું આસોપાલવ
 અશોકચક્ર પું (સં) દિલ્હીમાં સમ્રાટ અશોકની
 સ્મૃતિના સ્તંભ ઉપરનું ચક્ર-ભારતનું રાષ્ટ્રચિહ્ન
 અશોકસ્તંભ પું (સં) ભારતનું રાષ્ટ્રીય પ્રતીક
 અશીઘ પું (તં) અપવિત્રતા; અશુદ્ધિ (૨) સૂતક
 અશ્ક પું (ફાં) આંસુ
 અશ્મ પું (સં) પથ્થર (૨) પર્વત (૩) વાદળ
 અશ્મરી સ્ત્રી (સં) પથરીનો મૂત્રરોગ
 અશ્ન પું (સં) આંસુ
 અશ્લીલ વિં (સં) બીભત્સ; ગંદું
 અશ્વ પું (સં) ધોડો
 અશ્વત્થ પું (સં) પીપળો
 અશ્વદંદ્વા સ્ત્રી (સં) ગોખરુ
 અશ્વિની સ્ત્રી (સં) ધોડી (૨) સૂર્યની પત્ની (૩) એક
 નક્ષત્ર
 અશ્વમુખ પું (સં) કિશર; ગંધર્વ
 અશ્વારોહણ પું (સં) ધોડેસવારી
 અશ્વારોહી વિં ધોડા ઉપર સવારી કરનાર; ધોડેસવાર
 અશ્વિનીકુમાર પું (સં) દેવોના વૈદ્ય એવા બે ભાઈ
 અષાઢ પું અષાઢ માસ

અષ્ટ

૨૮

અસ્તિ

અષ્ટ વિં (સં) આઠ
 આઠમ, અષ્ટમી સ્ત્રીં આઠમ
 અસંક્રાંતિ માસ પું (સં) અધિક માસ
 અસંખ્ય વિં (સં) અગણિત; બેશુમાર
 અસંગત વિં (સં) અજુગતું; અનુચિત
 અસંતોષ પું (સં) અતુષ્ટિ (૨) અપ્રસન્નતા
 અસંભવ વિં (સં) અશક્ય; જે બનવું શક્ય ન હોય એવું
 અસંભાવના સ્ત્રીં (સં) અસંભવપણું; બનવાની શક્યતા ન હોવી તે
 અસકતાના અં કિં આગસ કરવું; આગસી જવું
 અસકના પું તલવારનું પ્યાન અંદરથી સાફ કરવાનું
 ઘોડાનું એક ઓજાર
 અસંગંધ પું એક ઔષધિ; અશ્વગંધા
 અસગુન પું અપશુકન
 અસત્ વિં (સં) બહુ; ખરાબ (૨) જૂઠું (૩) અસાધુ
 અસ્ત્ય વિં (સં) મિથ્યા; જૂઠું
 અસર્ગા પું (ફાં) રેશમ રંગવામાં આવતું એક પુરાસાની ધાસ
 અસબાષ પું (અં) ચીજ; વસ્તુ; સામાન (ધરવખરી)
 અસબાષધર પું (રેલવેમાં) સામાન રાખવાનો ખંડ
 અસમંજસ સ્ત્રીં (સં) દ્વિધા; સંદેહની સ્થિતિ
 (૨) અડચણ; કઠિનાઈ
 અસમય પું (સં) દુઃખનો-ખરાબ સમય (૨) અં કવખતે
 અસર પું (અં) અસર; પ્રભાવ
 અસલ વિં (અં) ખરું; સાચું (૨) ઉચ્ચ; શ્રેષ્ઠ
 (૩) શુદ્ધ; ભેળસેળ વગરનું (૪) અકૃત્રિમ
 (૫) પું જડ; મૂળ; પાચો
 અસલહ પું (અં) અસ્ત્ર-શસ્ત્ર; હથિપાર
 અસલા અં (અં) જરાપણ (૨) કદાપિ; હરગિજ
 અસલિયત સ્ત્રીં (અં) સાચ; તથ્ય (૨) મૂળતત્ત્વ;
 સાર (૩) જડ; મૂળ
 અસત્તી વિં અસલ; ખરું (૨) મૂળ; મુખ્ય (૩) શુદ્ધ;
 નિર્ભેળ
 અસવાર પું સવાર
 અસવારી સ્ત્રીં સવારી
 અસહ વિં અસહ્ય; સહેવું મુશ્કેલ
 અસહયોગ પું અસહકાર
 અસહી વિં અદેખું; ઈર્ષાળુ
 અસાંચ વિં અસત્ય; મિથ્યા
 અસા પું (અં) સોટો; દંડો; સોના કે ચાંદીની પૂકવાળી છડી
 અસાઢ પું (સં) આપાઢ અપાઢ માસ

અસાઢી વિં અપાઢનું (૨) સ્ત્રીં અપાઢી પાક
 (૩) અપાઢી પૂનમ
 અસાઢ્ય વિં (સં) ન થઈ શકે એવું; કઠણ (૨) ન મટી શકે એવો (રોગ)
 અસામી પું (અં) આસામી આસામી; વ્યક્તિ (૨) દેહદાર (૩) સાચિયો (૪) અખરામી (૫) સ્ત્રીં વેશ્યા; રખાત (૬) નોકરી; જગા
 અસાર વિં (સં) સાર વગરનું (૨) ખાલી (૩) તુચ્છ
 અસાલત સ્ત્રીં (અં) કુલીનતા (૨) સત્ય
 અસાલતનું અં (અં) સ્વયં; મુદ્ધ; વ્યક્તિગત રૂપથી
 અસાવધાની સ્ત્રીં સાવધાન ન હોવું તે; ગાફેલી
 અસાવરી સ્ત્રીં આશાવરી રાગ
 અસાસ પું (અં) જડ; પાચો; મૂળ (૨) પુંજી; અસબાષ
 અસાસા પું (અં) અસબાષ; માલ; સંપત્તિ
 અસિ સ્ત્રીં (સં) તલવાર; ખડ્ગ
 અસિત વિં (સં) કાળું (૨) ખરાબ; ખૂરું (૩) વાંકું
 અસિસ્ટેન્ટ વિં (ઈં) મદદનીશ; સહાયક
 અસી સ્ત્રીં (સં) કાશી પાસે ગંગાને મળતી નદી
 અસીપ વિં (સં) અપાર; બેહદ
 અસીર પું (ફાં) કેદી; બંદી
 અસીલ વિં (અં) ખાનદાન (૨) સુશીલ
 અસીસ સ્ત્રીં આશિષ
 અસીસના સં કિં આશિષ દેવી
 અસુ પું (સં) અશ્વ (૨) અં આશુ; શીઘ્ર (૩) (સં) પ્રાણ
 અસુચિધા, અસુચિધા સ્ત્રીં અગવડ
 અસુર પું (સં) રાક્ષસ; દૈત્ય; દાનવ; અસુર
 અસુદ્ધ વિં અપકારમય; અપાર; વિકટ; કઠણ
 અસૂયા સ્ત્રીં (સં) ઈર્ષા; દાઝ
 અસૂર્યપશ્ચા સ્ત્રીં જેણે સૂર્યનું દર્શન સુધ્ધાં ન કર્યું હોય
 (૨) પર્દનશીન; બુરખાધારી
 અસેસર પું (ઈં) કોજદારી બાબતમાં જજ કે મેજિસ્ટ્રેટેને સલાહ આપવા પસંદ થયેલ વ્યક્તિ
 (૨) વેરાની રકમ નક્કી કરનાર; 'એસેસર'
 અસોજ પું (સં) અશ્વયુજ આસો માસ
 અસોસિયેશન પું (અં) મંડળ; સંઘ; સમિતિ
 અસ્ત વિં (સં) આશમેલું (૨) પું લોપ; અંત; પતન
 અસ્તબલ પું (અં) તબેલો; થોડાશાળ; પોઢાર
 અસ્તર પું (ફાં) નીચેનું પડ કે થર (૨) કપડાનું અસ્તર
 અસ્તરકારી સ્ત્રીં (ફાં) ચૂનાથી ધોળવું કે પ્લાસ્ટર કરવું તે
 અસ્તવ્યસ્ત વિં રફેદકે; આડુઅવળું; વેરવિખેર
 અસ્તિ સ્ત્રીં, અસ્તિત્વ પું હસ્તી; હયાતી

અસ્તુ

૨૯

અહોરાત્ર

અસ્તુ અં (સં) ઠીક; ભલે
 અસ્તુતિ સ્ત્રીં સ્તુતિ (૨) (સં) નિંદા; ખૂશઈ
 અસ્તુરા પું (ફાં) અસ્તરો
 અસ્તેવ પું (સં) ચોરી ન કરવી તે; પાંચમાંનો એક
 યમ
 અસ્ત્ર પું (સં) કંકવાનું શસ્ત્ર (૨) બંદૂક કે ઢાલ જેવું
 હથિપાર (૩) વાઢકાપનું ઓજાર
 અસ્ત્રચિકિત્સા સ્ત્રીં (સં) શલ્યચિકિત્સા; વાઢકાપનું
 વેદક
 અસ્ત્રવેદ પું (સં) ધનુર્વેદ (૨) ધનુષવિદ્યા
 અસ્વાગાર પું (સં) અસ્ત્ર રાખવાની જગ્યા
 અસ્થિ સ્ત્રીં (સં) હાડકું
 અસ્થિપંજર પું (સં) હાડપિંજર
 અસ્થિર વિં (સં) ડગમગતું; ચંચળ; અનિશ્ચિત
 અસ્તેહ પું (સં) સ્નેહનો અભાવ
 અસ્પ પું (ફાં) અશ્વ
 અસ્પતાલ પું ઇસ્પિતાલ; દવાખાનું
 અસ્ફંજ પું (અં સ્પંજ) વાદળી
 અસ્મત સ્ત્રીં (અં) પાપભીરુતા (૨) સ્ત્રીનું શિષ્યણ
 અસ્મિતા સ્ત્રીં (સં) પોતાપણનું (વ્યક્તિત્વનું)
 ભાન; હુપણું; આત્મગૌરવ; નિજતા; અહંતા
 અસ્વસ્થ વિં (સં) બેચેન (૨) બીમાર
 અસ્વીકૃતિ સ્ત્રીં (સં) અસ્વીકાર
 અસ્સી વિં ૮૦; એસી
 અહંકાર પું (સં) અહંકાર; ગર્વ
 અહંતા સ્ત્રીં (સં) અભિમાન; હુપદ
 અહંવાદ પું (સં) શેખી; પતરાણ
 અહ અં આહ! (૨) પું દિવસ
 અહકના અં કિં પ્રભળ ઈજ્જા કરવી
 અહક્કર વિં (અં) અતિ તુચ્છ
 અહકામ પું (અં 'હુકમ'નું બં વં) આજ્ઞાઓ;
 હુકમો
 અહતિયાત પું (અં) સાવપાની
 અહદ પું (અં) વાપધો; કરાર (૨) સુલેહ (૩)
 (રાજ્યનો) સમય
 અહદનામા પું (ફાં) કરારનામું (૨) સુલેહનામું
 અહદી વિં (અં) આળસુ (૨) નવરું; નકામું (૩)
 પું અકબરના સમયનો એક સિપાઈ જેને બોલાવે
 ત્યારે જ કામે આવે બાકી બેઠો રહેતો તે
 અહના અં કિં (સં અસ) હોવું
 અહમ વિં (અં) ખાસ મહત્ત્વનું; બહુ જરૂરી
 અહમક્ર વિં (અં) બેવકૂફ; મૂર્ખ
 અહમિકા સ્ત્રીં (સં) અભિમાન; અહંકાર; ધમંડ
 અહમિયત સ્ત્રીં (અં) મહત્ત્વ; ગંભીરતા

અહમેવ પું (સં) પોતે જ સર્વ કંઈ છે એમ સમજવું
 તે; અહંકાર; ધમંડ
 અહરન સ્ત્રીં એરણ
 અહરા પું (અં) જેરણાનો ઢગ કે તેની આગ (૨)
 પાણીનો મોટો જમાવ જ્યાંથી ખેતરોમાં પાણી
 લેવાય
 અહરી સ્ત્રીં પરબ (૨) હોજ કે પાણીની ફૂંડી
 અહલ પું (અં) વ્યક્તિ; જણ (૨) માલિક (૩) લોક
 (૪) વિં લાયક; પોગ્ય; શક્તિવાળું
 અહલકાર પું (ફાં) કામ કરનાર; ગુમાસ્તો; નોકર
 અહલમદ પું (ફાં) અદાલતનો એક અમલદાર
 અહવાલ પું બં વં (અં) હેવાલ; સમાચાર
 (૨) દશા; હાલત ('હાલ' નું બં વં)
 અહસાન પું (અં) અહેસાન; આભાર; ઉપકાર
 અહસાનમદ વિં (ફાં) આભારી; ઋણી
 અહાતા પું (અં) વાડો (૨) ચારે તરફની વાડ કે
 દીવાલ
 અહાર પું આહાર; ખોરાક
 અહારના સં કિં આહાર કરવો (૨) ચોટાડવું
 (૩) કપડામાં આર નાખવો
 અહારલય વિં (સં) ચોરી કે લૂટી ન શકાય તેવું
 અહાહા અં હર્ષનો ઉદ્ગાર-અહાહા
 અહિંસા સ્ત્રીં (સં) કોઈ જીવને ન મારવું કે પીડવું તે
 (૨) મન વચન કર્મથી કોઈને દુખ ન દેવું તે
 અહિંચ વિં (સં) અહિંસક
 અહિ પું (સં) સાપ (૨) રાહુ (૩) ખલ; પૂર્ત
 અહિત પું (સં) હાનિ; નુકસાન (૨) વિં હાનિકારક
 અહિની સ્ત્રીં (સં) અહિં સાપણ
 અહિફેન પું (સં) અફીણ (૨) સાપની લાળ
 અહિવાત સ્ત્રીં હેવાતણ; સ્ત્રીનું સૌભાગ્ય
 અહિવાતી વિં સ્ત્રીં સૌભાગ્યવતી; સુધવા
 અહીર પું (સં) આહીર; ગોવાળ
 અહીરિન સ્ત્રીં આહીરાણી; ગોવાળણ
 અહુટના અં કિં હકવું; દૂર ખસવું
 અહુટના સં કિં હકાવવું; ભગાવવું
 અહેતુ, અહેતુક વિં (સં) વિના કારણ (૨) વ્યર્થ
 અહેર પું (સં આખંટ) શિકાર કે તેનો ભોગધનાર પ્રાણી
 અહેરી પું શિકારી (તે જાતનો કે શિકાર કરનારો
 માણસ); આખંટક
 અહોરા-બહોરા પું વિવાહની એક રીત (જેમાં કન્યા
 સાસરે ગઈ તે જ હહાડે પાછી પિયર આવે છે.)
 (૨) અં વારંવાર
 અહોરાત્ર પું (સં) દિવસ અને રાત (૨) અં
 રાતદિવસ; સદા

બ. કો. — ૩

આ

આંક પું અંક (૨) ચિહ્ન (૩) અંશ; ભાગ
 આંકડા પું આંકડો; સંખ્યા
 આંકના સં કિં આંકવું; અંદાજ કાઢવો; પરીક્ષા કરવી
 આંકર વિં (સં) આકર ઊંડું (૨) ઘણું (૩) (સં) અકટય મોંધું
 આંકુસ પું અંકુશ
 આંકૂ પું આંકનારો
 આંખ સ્ત્રી આંખ (૨) દષ્ટિ; નજર; ધ્યાન (૩) વિચાર; વિવેક (૪) પરખ; પિછાન (૫) કૃપાદષ્ટિ (૬) સંતાન; બાળક
 આંખડી સ્ત્રી આંખ
 આંખફોડ ટિઢુ પું એક લીલું જીવડું (૨) કૃતધન
 આંખમિચીની, આંખમિચીલી સ્ત્રી સંતાકડીની રમત
 આંખન પું આંગણું; ઘરનો ચોક
 આંખિક વિં (સં) અંગ સંબંધી (૨) અંગચેષ્ટ દ્વારા કરાતો અભિનય)
 આંધી સ્ત્રી ભારીક કપડે મઢેલી ચાળણી
 આંધ સ્ત્રી (સં) અર્ધિસ) આંધ; ગરમી (૨) આગ (૩) તેજ (૪) આઘાત; ચોટ (૫) છાતિ; અનિષ્ટ (૬) વિપત્તિ; સંકટ (૭) પ્રેમ; મહોભત
 આંચલ પું અંચલ; છોડો; પાલવ (૨) સાધુઓ ધોતિયાને બદલે વીંટ છે તે કપડાનો ટુકડો
 આંજના સં કિં આંજવું; અંજન લગાવવું
 આંટ સ્ત્રી અંગૂઠા ને તર્જની વચ્ચેનો હથેલીનો ભાગ (૨) વેર (૩) ઓટી; ગાંઠ (૪) ગઢો; પૂળો (૫) દાવ; જોગ
 આંટના અં કિં સમાવું; પૂરતું હોવું; બરોબર આવી રહેવું
 આંટ-સાંટ સ્ત્રી દાવપેચ; પ્રપંચ
 આંટી સ્ત્રી આંટી (૨) ઓટી (૩) સૂતરની આંટી (૪) ગિલ્લી
 આંઠી સ્ત્રી દહીં, કક વગેરેનો લોચો (૨) ગાંઠ (૩) ઓટલી
 આંત સ્ત્રી આંતરડું
 આંદ પું (સં) અંદ) બેડી; બંધન
 આંદોલન પું (સં) હિલચાલ
 આંદોલિત વિં (સં) કંપિત
 અંધર, આંધરા વિં આંધળું
 આંધો સ્ત્રી આંધી; જોરથી હવા વાઈ પૂળ પૂળ

યઈ જવી તે; સમત વાવાઝોડું (૨) વિં આંધી જેવું તેજ
 આંબ પું આંબો (૨) કેરી
 આંબાહલદી સ્ત્રી આંબા-હળદર
 આંબબાંય સ્ત્રી બકબક; નિરર્થક પ્રલાપ
 આંબ પું આમ; કાચો મળ
 આંબત પું ધાર; કિનાર; કપડા કે વાસણની કિનારી
 આંબડા વિં ઊંડું
 આંબલ પું ગર્ભની ઓર
 આંબલ-નાલ સ્ત્રી જન્મેલા બાળકનો નાપડો
 આંબલા પું (સં) આમલક) આમળું
 આંબલાપત્તી સ્ત્રી સિલાઈનો એક પ્રકાર
 આંબલોહ પું આમનો રોગ; મરડો
 આંવાં પું કુંભારનો નિભાડો
 આંશિક વિં (સં) અંશવાળું; કાંઈક (પૂરું નહિ)
 આંસૂ પું આંસુ
 આંહડ પું વાસણ
 આંહાં અં આંહાં; 'ના' સૂચવતો ઉદ્ગાર
 આડ સ્ત્રી આયુ; ઉંમર
 આડંદા વિં (કાં) આવનારું; આગંતુક (૨) પું ભવિષ્ય (૩) અં આગળ; ભવિષ્યમાં; હવે પછી
 આઈ સ્ત્રી આયુ; ઉંમર
 આઈન પું (કાં) નિયમ; કાયદો
 આઈના પું (કાં) આયનો; આરસી; દર્પણ
 આઈની વિં (કાં) કાનૂની; કાયદાને લગતું
 આક, આકડા પું આકડો
 આકન પું ખેડલા ખેતરમાંથી બહાર ફેંકેલ ઘાસ ગાંખરાં વગેરે
 આક્રબત સ્ત્રી (અં) સાંપરાય; મરણ પછીની અવસ્થા; પરલોક
 આકર પું (સં) બંડાર (૨) ખાણ
 આકરિક પું (સં) ખાણિયો; ખાણનું કામ કરનાર
 આકરી સ્ત્રી ખાણનું કામ
 આકર્ષણ પું (સં) ખેંચણ
 આકલન પું (સં) સંગ્રહ (૨) ગણતરી (૩) ગ્રહણ કરવું કે તપાસવું તે
 આકલા વિં આકળું
 આકલી સ્ત્રી આકળતા; વ્યગ્રતા; બેચેની
 આકસ્મિક વિં ઓચિંતું; અણધાર્યું
 આકાંક્ષા સ્ત્રી (સં) ઇચ્છા
 આકાંક્ષી વિં (સં) ઇચ્છક

આક્રા પું (અં) માલિક; ધનવાન; શેઠ
 આકાર પું (સં) ઘાટ; સ્વરૂપ (૨) બનાવટ (૩)
 નિશાનો
 આકાશ પું (સં) અગન; આસમાન (૨) અબરખ
 આકાશચ્ચલ, આકાશવસ્ત્રી સ્ત્રી અંતરવેલ
 (અમરવેલ)
 આકાશભાષિત પું (સં) નાટ્યાભિનય વેળા એ
 અભિનેતાનો આસમાન તરફ જોઈ કોઈ પ્રશ્નને
 એવી રીતે રજૂ કરવાનો અભિનય જાણે એ પ્રશ્ન
 એની મારફત કરાઈ રહ્યો છે એને પછી પોતે જ
 એનો ઉત્તર આપી રહ્યો છે.
 આકાશવાણી સ્ત્રી (સં) રેડિયો દ્વારા પ્રસારિત
 વાણી (૨) 'ઓલ ઇન્ડિયા રેડિયો'
 આકાશી સ્ત્રી છાંવો કરવા બાંધેલો મંડપ; ચંદરવો
 આક્રિલ વિં (અં) બુદ્ધિમાન; અક્લખંદ; સમજુ
 આકીર્ણ વિં (સં) વ્યાપેલું; ભરેલું
 આકુંચન પું (સં) સંકડાવું તે
 આકુંઠન પું (સં) શરમ; લજજા
 આકુલ, આકુલિત વિં (સં) વ્યાકુળ; ગભરાયેલું
 (૨) વ્યાપેલું
 આકૃતિ સ્ત્રી (સં) આકાર (૨) મોં કે તેનો ભાવ
 આક્રમણ પું (સં) હલ્લો; ચડાઈ (૨) આક્ષેપ;
 નિંદા
 આક્ષેપ પું (સં) આરોપ; આળ (૨) વ્યંગ
 આચત પું અક્ષત-ચોખા
 આચતા વિં (ફાં) ખસી કરેલો ઘોડો બળદ કે બકરો
 આચર પું અક્ષર (૨) કોદાળી
 આચા પું બારીક કપડાઘી મહેલી ચાળણી (૨) વિં
 (સં) અક્ષય) આખું; પૂરું
 આચિર વિં (ફાં) અંતિમ (૨) પું આખર; અંત
 (૩) અં અંતે; આખરે
 આચિરકાર અં (ફાં) આખરે; અંતે
 આચિરાત સ્ત્રી (અં) મરણદિન (૨) કપામત
 (૩) પરલોક
 આચિત્રી વિં (ફાં) આખરી; અંતિમ
 આચુ પું (સં) ઉંદર (૨) દેવદાર (૩) ચોર
 આચેટ પું (સં) શિકાર; મૂગયા
 આચેટક પું (સં) શિકારી
 આચેટિક પું નિપુણ શિકારી
 આચોટ પું (સં) અક્ષોટ) અખરોટ
 આચોર પું (ફાં) ઓગાટ (૨) નકામી રદી વસ્તુ
 (૩) વિં નકામું; રદી
 આચ્યા સ્ત્રી (સં) વિવરણ; નામ (સંજ્ઞા); રૂઢિવાચક
 શબ્દ (૨) વ્યાખ્યા

આચ્યાપન પું (સં) ધોષિત કરવું તે; વિવરણ
 કરવું તે
 આચ્યાત વિં (સં) કહેલું (૨) વિખ્યાત (૩) ક્રિયાપદ
 આચ્યાન, આચ્યાનક પું (સં) વર્ણન; કથા; વૃત્તાંત
 આચ્યાયિકા સ્ત્રી (સં) કથા; વાર્તા
 આગંતુક વિં (સં) આવી ચઢેલ અતિથિ
 આગ સ્ત્રી આગ; તાપ
 આગજની સ્ત્રી અગ્નિકાંડ
 આગત-સ્વાગત પું આગતા-સ્વાગતા; સંતકાર
 આગમ પું (સં) આગમન (૨) ભવિષ્યકાળ (૩)
 વનનારી વાત (૪) વેદ; શાસ્ત્ર (૫) વિં આગામી
 આગમજાનો, આગમજાની વિં ભવિષ્યવેત્તા
 આગમન પું (સં) આવવું તે
 આગમવાણી સ્ત્રી ભવિષ્યવાણી
 આગમ-સોચ, આગમ-સોચી વિં અગમચેતીવાણું;
 આગળનું વિચારનાર; દૂરદર્શી
 આગમી પું જોષી; ભવિષ્ય જોનાર
 આગર પું (સં) આકર) ખાણ (૨) ઢગ; ઢેર (૩) નિધિ
 (૪) મીઠાનો અગર (૫) (સં) આગાર) ઘર
 (૬) છાજ; છાપરું (૭) વિં (સં) અગ્ર) શ્રેષ્ઠ
 (૮) દક્ષ; ચતુર
 આગરી પું અગરિયો
 આગલ પું (સં) અર્ગલ) આગળો (૨) વિં આગલું
 (૩) અં આગલ; અગાઉ
 આગા પું (તું) શેઠ; આકા; માલિક
 આગા પું કોઈ વસ્તુનો આગલો ભાગ (૨) છાતી
 (૩) મોઢું (૪) કપાળ; માથું (૫) અંગરખાનો
 આગળનો ભાગ
 આગન્ધ પું (ફાં) પ્રારંભ; શરૂઆત
 આગાપીછા પું આગળ-પાછળ થનારી વાતો; (કાર્યનું)
 પરિણામ (૨) શુભ-અશુભ; સારુંખોટું
 આગાર પું ઘર (૨) ખજાનો; ભંડાર
 આગાહ વિં (ફાં) વાકેફ; જાણનાર; સચેત
 આગાહી સ્ત્રી (ફાં) પ્રથમથી થનારી જાણ; પૂર્વ સૂચના
 આગિલ, આગિલા વિં આગળનું; આગલું (૨) ભવિષ્યનું
 આતો અં સમ્પૂર્ણ; આગળ
 આગ્નેય વિં (સં) અગ્નિ સંબંધી (૨) પું જવાબામુખી
 પર્વત
 આગ્રહ પું (સં) જોર કરીને કે ખૂબ કહેવું તે; અનુરોધ
 (૨) હઠ કે ભારપૂર્વક કંઈ કરવું તે
 આઘાત પું (સં) પકો (૨) પ્રહાર; આક્રમણ
 આચરણ પું (સં) વર્તવ; આચરવું તે (૨) લક્ષણ;
 ચિહ્ન (૩) રથ
 આચરના સં કિં આચરવું; વર્તવું

આચાર

૩૨

આતુરતા

આચાર પું (સં) આચરણ; ચાલચલન
 આચારાંગ પું (સં) જૈન આચારશાસ્ત્ર
 આચારજી સ્ત્રીં ઓરપદું
 આચારી વિં શુદ્ધ અને શ્રેષ્ઠ વિચારવાળું
 આચાર્ય પું (સં) ગુરુ (૨) અધ્યાપક (૩) મુન્ય
 પુરોહિત (૪) વેદશાસ્ત્રોનો જાણનાર (૫)
 અસાધારણ પંડિત (૬) પ્રિન્સિપાલ; હેડ માસ્તર
 આજ અં આજે (૨) હમણાં
 આજકલ અં આજકાલ; ચાલુ દિવસોમાં
 આજમ વિં (અં અઅજમ) બહુ મોટું; મહાન;
 મુખ્ય
 આજમા વિં (ફાં) અજમાવી જોનાર; પરીક્ષક
 આજમાફશ સ્ત્રીં (ફાં) અજમાયશ; કસોટી
 આજમાના સં કિં અજમાવવું; પારખવું
 આજમૂદા વિં (ફાં) અજમાવેલું
 આજા પું (સં અર્થ) બાપના બાપ; દાદા
 આજ્ઞાદ વિં (ફાં) આજ્ઞાદ; સ્વતંત્ર (૨) બેકિકર
 (૩) નીડર (૪) સ્પષ્ટવક્તા (૫) ઉદ્ધત
 આજ્ઞાદગી, આજ્ઞાદી સ્ત્રીં આજ્ઞાદી; સ્વતંત્રતા
 આજ્ઞાર પું (ફાં) આજાર; રોગ (૨) દુઃખ; તકલીફ
 આજિજ વિં (અં) દીન; નમ્ર (૨) સપડાવેલું;
 સપટામણમાં આવેલું
 આજિજી સ્ત્રીં (અં) આજીજી; દીનતા લાચારી;
 કાકલ્લી
 આજીવન અં જીવનભર; જીવન પર્યંત
 આજીવિકા સ્ત્રીં (સં) નિર્વાહ; વૃત્તિ
 આજુર્દગી સ્ત્રીં (ફાં) દુઃખ; ખેદ
 આજુર્દા વિં (ફાં) ખિન્ન; દુઃખી
 આજ્ઞિ સ્ત્રીં (સં) આજ્ઞા; આદેશ
 આજ્ઞા સ્ત્રીં (સં) આજ્ઞા; હુકમ (૨) મંજૂરી; અનુમતિ
 આજ્ઞાપન પું (સં) જાહેર કરવું તે; સૂચન
 આટના સં કિં દબાવવું; ઢાંકી નાખવું
 આટા પું આટો; લોટ (૨) ભૂકો
 આટોગ્રાફ પું (ઈં) હસ્તાક્ષર
 આટોમેટિક વિં (ઈં) સ્વયંચાલિત
 આઠ વિં આઠ; ૮
 આઠેં, આઠેં, આઠેં સ્ત્રીં આઠમ
 આઠંબર પું (સં) મોટો આવાજ (૨) ઢોંગ; દંભ;
 દેખાવ; ઉપરની ટાપટીપ (૩) તંબુ (૪) એક
 મોટું ઢોલ
 આઠંબરી વિં ઢોંગી; દંભી
 આઠ્ઠ સ્ત્રીં આઠ; પડો (૨) રક્ષણ; આશરો
 (૩) રોકાણ; પ્રતિબંધ (૪) વિચળ; આડું તિલક
 (૫) પું વીછીનો ડંખ

આઠ્ઠીગીર પું ખેતરની ચોતરફની વાડ કે ચોતરફની
 ધાસની વાડ
 આઠ્ઠના સં કિં રોકવું (૨) મના કરવી (૩) આડમાં
 મૂકવું; ગોરવવું
 આઠ્ઠા વિં આડું; વાંકું; વચ્ચે આવતું
 આઠિટોરિયમ પું (ઈં) સભાભવન; પ્રેક્ષાગૃહ
 આઠી સ્ત્રીં તબલાં મૃદંગ વગાડવાની એક ઢબ
 (૨) કરવતી; આરી (૩) પું ઓથ દેનાર; રક્ષક
 આઠ્ઠ પું એક ખટમધુરું ફળ; પીચ નામનું ફળ
 આઠ્ઠે સ્ત્રીં આડ; ઓથ (૨) અંતર; આંતરો
 આઠ્ઠ, આઠ્ઠક પું ચાર શેરનું માપ કે માપિયું
 આઠ્ઠત સ્ત્રીં આઠત કે તેનો માલ રહેતો હોય એ સ્થાન
 (૨) દલાલી
 આઠતિયા, આઠતી પું આઠતિયો; દલાલ
 આઠ્ઠ્ય વિં (સં) સંયુક્ત; - વાળું
 આતંક પું (સં) ભય; ત્રાસ (૨) રોગ
 આતંકવાદ પું (સં) ત્રાસવાદ; સરકારને ડરાવવા
 તથા જનતાને દબાવવા ઝુકાવવા અથવા પ્રભાવિત
 કરવા માટે ભય અને ત્રાસ ઉપજાવનારા ઉપાધોની
 મદદ લેવાની રીત
 આતંકિત વિં ત્રાસથી ભયભીત
 આતતાયી પું (સં) અત્યાચારી; પાપી (આગ
 લગાડનાર, ઝેર આપનાર, શસ્ત્રધારી, પન ધરતી
 અને સ્ત્રીનું હરણ કરનાર તે આતતાપી)
 આતપ પું (સં) તાપ; તડકો; ગરમી (૨) તાવ
 આતપી પું (સં) સૂષ્ણ (૨) વિં તડકા સંબંધી
 આતમા સ્ત્રીં અત્મા
 આતશ, આતિશ સ્ત્રીં (ફાં) આતસ; અગ્નિ
 આતશક પું (ફાં) ચાંદી; ગરમી; ઉપદંશનો રોગ
 આતશકી વિં ચાંદી(ઉપદંશ)નું રોગી
 આતશખાના પું પારસીની અગિયારી
 આતશદાન પું (ફાં) સગડી
 આતશ-પરસ્ટ પું (ફાં) અગ્નિપૂજક; પારસી
 આતશી વિં આતસ-અગ્નિ સંબંધી (૨) તાપથી ન ફૂટે
 એવું (કાચ)
 આતિથ્ય પું (સં) પરીણામ; મહેમાનગીરી
 આતિશ સ્ત્રીં આતસ; આગ (૨) ગુસ્સો
 આતિશાબ્જી સ્ત્રીં આગ સાથે ખેલવું તે
 (૨) આતસબાજી; દારૂખાનું
 આતી-પાતી સ્ત્રીં જાડ પર ચઢવા-પડવાની રમત
 આતુર વિં (સં) અધીરું; વ્યગ્ર-બેચન; ગભરામેલું
 (૨) દુઃખી (૩) રોગી (૪) અ-જલદી; શીઘ્ર
 આતુરતા, આતુરી સ્ત્રીં અધીરાઈ; ગભરાટ
 (૨) ઉતાવળ (૩) રોગ

આતુરશાલા

૩૩

આપસ મેં

આતુરશાલા સ્ત્રી ચિકિત્સાલપ; રુઝાલપ; દવાખાનું
 આત્મધાત પું (સં) આપધાત
 આત્મધાતી વિં જાતે મરવા તૈયાર થપેલ; પોતાની
 હત્યા કરનારું
 આત્મજ પું (સં) પુત્ર (૨) કામદેવ
 આત્મજ્ઞાન પું (સં) આત્માનો સાક્ષાત્કાર
 આત્મત્યાગ પું (સં) બીજાના ભલા માટે પોતાને
 નુકસાન થવા દેનારું; સ્વાર્થનો ત્યાગ
 આત્મદર્શન પું આત્મસાક્ષાત્કાર; આત્મજ્ઞાન
 આત્મનિવેદન પું (સં) સર્વસ્વ અર્પણ કરવું તે
 (૨) નવધાત્મકિતનો એક પ્રકાર
 આત્મર્થચના સ્ત્રી પોતાની સાથે ઠગાઈ
 આત્મવાદ પું (સં) આત્મા અને પરમાત્માના
 અસ્તિત્વનું પ્રતિપાદન કરતો સિદ્ધાંત
 આત્મવિદ્યા સ્ત્રી (સં) અધ્યાત્મજ્ઞાન; બ્રહ્મવિદ્યા
 આત્મશલાધા સ્ત્રી આપવડાઈ
 આત્મસાદ્ અં (સં) એકરૂપ; પોતાના જેવું હોય
 એમ
 આત્મા સ્ત્રી (સં) જીવ (૨) મન (૩) અંતઃકરણ (૪)
 ચેતન તત્ત્વ (૫) પરમાત્મ તત્ત્વ (૬) જીવાત્મા
 આત્મિક વિં (સં) આત્મા સંબંધી (૨) માનસિક
 આત્મીય વિં (સં) પોતાનું (૨) પું સગુંસંબંધી
 આત્યંતિક વિં (સં) અતિશય
 આદત સ્ત્રી (અં) સ્વભાવ; પ્રકૃતિ (૨) દેવ
 આદતનું અં (અં) આદતને લઈને; સ્વભાવતઃ
 આદમજાદ પું આદમનું સંતાન; આદમી;
 માણસ
 આદમિયત સ્ત્રી (અં) મનુષ્યત્વ; માણસાઈ
 આદમી પું (અં) માણસ (૨) નોકર; સેવક
 આદર પું (સં) સન્માન; આબરૂ
 આદાન-પ્રદાન પું (સં) આપલે; લેવુંદેવું તે
 આદાલ્ત પું (અં) 'અદલ' નું બં વળે નિયમ
 (૨) અદલ; મર્યાદા (૩) નમસ્કાર; સલામ
 આદિ પું (સં) પ્રારંભ (૨) પરમેશ્વર (૩) વિં
 પ્રથમ; શરૂનું (૪) અં વગેરે
 આદિત્ય પું (સં) સૂર્ય (૨) દેવતા (૩) વિં
 સૂર્યસંબંધી
 આદિય વિં (સં) આદિ; પહેલું
 આદિલ વિં (અં) અદલ; ન્યાયી
 આદી વિં (અં) આદતવાળું; દેવ પહેલું
 આદેશ પું (સં) આજ્ઞા (૨) ઉપદેશ (૩) (સાધુઓમાં)
 નમસ્કાર
 આદ્ય વિં (સં) પહેલું; મૂળ
 આદ્યન્ત, આદ્યોપાન્ત વિં (સં) આદિથી અંત

સુધીનું; પૂરેપૂરું
 આદ્રા સ્ત્રી આદ્રા નક્ષત્ર
 આદ્ય વિં અર્ધું (બહુધા સમાસમાં)
 આદ્યા વિં અડધું
 આદ્યાન પું (સં) સ્થાપવું તે (૨) ગર્ભાધાન પહેલાં
 કરવામાં આવતો સંસ્કાર (૩) અગ્નિનું સ્થાપન
 આધાર પું (સં) આશરો; ટેકો; આલંબન
 (૨) પાયો
 આધારી વિં આધારવાળું (૨) સ્ત્રી સાધુઓ ટેકા માટે
 અમુક લાકડી રાખી બેસે છે તે
 આધાસીસી સ્ત્રી આધાશીશી
 આધિ સ્ત્રી (સં) ચિંતા; ફિકર; માનસિક પીડા
 (૨) ગીરો (થાપણ)
 આધિપત્ય પું (સં) પ્રભુત્વ; અધિકાર
 આધુનિક વિં (સં) વર્તમાન; હાલનું
 આધુનિકીકરણ પું (સં) આધુનિક રૂપ આપવું
 આધોઆધ્ય અં અડધું અડધું કરીને; અધવારીને
 આધ્યાત્મિક વિં (સં) આત્મા સંબંધી
 આનંદ-ચઘાઈ સ્ત્રી મંગળ ઉત્સવ કે પ્રસંગ
 આન સ્ત્રી મર્યાદા (૨) સોજન (૩) આજ્ઞા (૪) ઢંગ;
 રીત; શણ; જરા વાર (૫) પ્રતિજ્ઞા; ટેક (૬) અદબ;
 મર્યાદા
 આનક પું (સં) નગારું; દુંદુભી (૨) ગરજતું વાદળ
 આનતિ સ્ત્રી (સં) ઝુકાવ; પ્રણામ
 આનન-ફાનન અં (અં) ઝટપટ
 આન-ચાન સ્ત્રી ઠાઠમાઠ; પ્રતિષ્ઠા; મર્યાદા
 આનયન પું (સં) લાવવું તે (૨) જનોઈ; ઉપનયન
 આનેચુલ વિં (અં) સન્માનમાંગ્ય
 આનેરી વિં (ઈં) આનરરી; માનાઈ; અવૈતનિક
 આનર્ત પું (સં) નૃત્યધર (૨) પુદ્ગ (૩) જળ
 (૪) આનર્તપ્રદેશ (ઉત્તર ગુજરાત)
 આના પું આનો (૨) અં કિં આવવું (૩) આવડવું
 આનાકાની સ્ત્રી આના પર ન લેવું તે (૨) વાત ટાળવી
 તે (૩) કાનફૂસિયાં કરવાં તે (૪) આનાકાની
 આનેવાલા વિં આગામી (૨) પું આવવામાં છે તે
 આપ સર્વ સ્વયં; ખુદ (ત્રણે પુરુષમાં) (૨) 'તમે' કે
 'તે'ને સ્થાને આદર-વાચક તરીકે વપરાય છે.
 આપતિ સ્ત્રી (સં) દુઃખ; પીડા (૨) વાંધો; અડચણ
 (૩) દોષારોપણ
 આપદ, આપદા સ્ત્રી (સં) આફત; પીડા
 આપસ સ્ત્રી સંબંધ; ભાઈચારો
 આપસકા પું સંબંધીઓ કે મિત્રો વચ્ચેનું
 આપસદારી સ્ત્રી પરસ્પર વ્યવહાર; ભાઈચારો
 આપસ મેં અં પરસ્પર; માંદોમાંદો

આપા

૩૪

આખીર

આપા પું પોતાનું અસ્તિત્વ (૨) અસ્મિતા; અહંકાર
(૩) સુખબુધ; ભાન (૪) સ્ત્રી મોટી બહેન
(મુસલમાનોમાં)

આપાત પું (સં) પતન (૨) અચાનક થવું તે
(૩) આરંભ (૪) અંત

આપાતતઃ અં (સં) અચાનક; અકસ્માત્
(૨) આખરે

આપાતી વિં (સં) હુમલો કે આક્રમણ કરનારું
(૨) નીચે ઊતરનારું

આપાધાપી સ્ત્રી પોતાપોતાની ચિંતા કે કામનું ધ્યાન
(૨) ખેંચતાણ

આપાન પું (સં) શરાબપાન (૨) દારૂની મહેફિલ
(૩) દારૂનું પીકું

આપાપંથી વિં મનસ્વી; કુપંથી

આપ વિં (સં) પ્રાપ્ત (૨) કુશળ (૩) વિશ્વાસપાત્ર;
પ્રમાણ ગણાય એવું

આપાત સ્ત્રી (અં) આપત્તિ; કષ્ટ; મુશીબત

આફતાબ પું (ફા) સૂરજ (૨) સખત તાપ

આફતાબા પું (ફા) (પાણી ગરમ કરવાનું) એક
પ્રકારનું વાસણ

આફતાબી સ્ત્રી (ફા) મોટું છત્ર (૨) દારૂમાનાની
એક જાત (૩) ઘર સામેની નાની ઓસરી

(૪) વિં ગોળ (૫) સૂર્યને લગતું

આફરીન અં (ફા) શાબાશ; વાહ

આફ્રાક પું (અં) દુનિયા; સંસાર

આફ્રિયત સ્ત્રી (અં) લેખકુશળ

આફિસ પું (ઈ) ઓફિસ; કાર્યાલય

આફૂ સ્ત્રી અફીણ

આઘ સ્ત્રી (ફા) ચમક; ક્રાંતિ (૨) શોભા

(૩) પું પાણી

આઘકારી સ્ત્રી (ફા) શરાબ ગાળવાની કે વેચવાની
જગા (૨) માદક પદાર્થો બાલતનું સરકારી ખાતું

આઘઘોરા પું (ફા) ખાલો; કઢોરો

આઘગીના પું (ફા) આપનો (૨) હીરો

આઘગીર પું (ફા) તળાવ (૨) વણકરનો ફૂચો

આઘલા પું (ફા) ફોલ્લો; ફકોલો

આઘજોશ પું (ફા) સૂકી દ્રાક્ષ (૨) સૂપ; સેરવો
(૩) પાણી ઊકળવું તે

આઘ-તાઘ સ્ત્રી (ફા) ચમક; રોનક (૨) શોભા

આઘદસ્ત પું (ફા) જાજરમાં લઈ જવાનું પાણી કે
તે વાપરવું તે

આઘદાના પું (ફા) અગ્રજલ; નિર્વાહ

આઘદાર વિં (ફા) ચમકદાર; પાણીદાર

આઘદારી સ્ત્રી (ફા) ચમક; કાન્તિ

આઘદીદા વિં (ફા) અશુપૂર્ણ; આંસુ આવું આવું થતાં
હોય એવું

આઘનાર્ સ્ત્રી (ફા) સામુદ્રધુની

આઘનૂસ પું (ફા) અબનૂસ; સીસમ જેવું એક કાળું
લાકડું

આઘનૂસી વિં અબનૂસ જેવું કે તેનું બનેલું

આઘપાણી સ્ત્રી (ફા) (ખેતરમાં) પાણી પાવું તે;
પાણત

આઘરવો સ્ત્રી (ફા) એક જાતનું બારીક મલમલનું
કપડું (૨) પું વહેતું પાણી

આઘરૂ સ્ત્રી (ફા) આભરૂ; ઈજજત

આઘલા પું (ફા) છાવું; ફોલ્લો

આઘશાર પું (ફા) ઝરણું (૨) પોષ

આઘહવા સ્ત્રી (ફા) આબોહવા; હવાપાણી

આઘા પું બં વં (અં) બાપદાદા; વડવા

આઘાદ વિં (ફા) વસેલું; વસ્તી વાડી વગેરે વાળું;
સમૃદ્ધ; સંપન્ન

આઘાદકાર પું એક પ્રકારનો ખાતેદાર કે જમીનદાર

આઘાદાન વિં આબાદ

આઘાદાની સ્ત્રી આબાદી

આઘાદી સ્ત્રી (ફા) વસ્તી; જનસંખ્યા (૨) વસવાટની
જગા

આઘિદ પું (અં) ઈબાદત કરનાર; ભક્ત

આઘી વિં (ફા) પાણીનું (૨) ફીકું; આછા રંગનું

(૩) પું દરિયાનું મીઠું

આઘેરવો પું (ફા) એક જાતનું બારીક મલમલનું
કાપડું (૨) પું વહેતું પાણી

આઘેઘક્તા, આઘેઘયાત પું (ફા) અમૃત

આઘિક વિં (સં) વાર્ષિક

આઘ સ્ત્રી આભા; શોભા (૨) પું આભ; પાણી
(૩) અજ; આકાશ

આઘરણ, આઘરન પું (સં) આભૂષણ (૨) ભરણ-
પોષણ

આઘા સ્ત્રી (સં) ક્રાંતિ; તેજ (૨) પ્રતિબિંબ

આઘાર પું (સં) બોજો; ભાર (૨) શૃદ્ધસ્થ-જીવનનો
ભાર (૩) આભાર; ઉપકાર

આઘારી વિં (સં) આભાર કે ઉપકાર માનનારું;
આભાર તથા આવેલું; કૃતજ્ઞ; ઋણી

આઘોગ પું (સં) ભોગ (૨) ભોજન (૩) વિસ્તાર
(૪) ધુમાવ (૫) સાપની ફેલાવેલી ફેણ (૬)

કાવ્યની છટા (૭) વસ્તુની ઓળખનાં ચિહ્નોની
હધાતી

આઘીર પું (સં) આહીર; ગોવાળ (૨) એક છંદ કે
રાગ

આપૂષણ

૩૫

આરજૂ

આપૂષણ પું (સં) ઘરેલું; આભરણ
 આપૂષિત વિં વિભૂષિત; અલંકૃત; શણગારાયેલું
 આખ્યન્તર-આખ્યન્તરિક વિં (સં) અંદરનું; ભીતરનું
 આપંડ, આમંત્ર પું (સં) એરંડો
 આપંત્રણ પું (સં) નોતરું; તેડું; નિમંત્રણ; સ્વાગત;
 વિચાર-વિમર્શ

આપંત્રિત વિં (સં) નોતરેલું; નિમંત્રિત
 આમ પું (સં) આત્ર આંબો કે કેરી (૨) આમ; જળસ
 (૩) વિં (અં) સામાન્ય; મામૂલી (૪) જાણીતું;
 પ્રસિદ્ધ

આમરજાસ પું શજાની ખાસ બેઠક; દીવાનેઆમ
 આમદ સ્ત્રીં (ફાં) આવવું તે (૨) આવક
 આમદની સ્ત્રીં (ફાં) આમદાની; આવક (૨) આયાત;
 પરદેશથી આવતો માલ

આમન સ્ત્રીં શિયાળુ પાક (૨) એક જ પાક દેતી
 જમીન

આમનસ્ય પું (સં) વૈમનસ્ય; શત્રુતા; અબ્રબનાવ
 આપના-સાપના પું સામાસામી આવી જવું તે;
 બાઝો બાઝા

આમને-સામને અં આમન-સામન; એક બીજાની
 સામે; માંહોમાંહે

આમ-ફહમ વિં (અં + ફાં) આમજનતાને સમજાવ
 એવું; સરળ

આમય પું (સં) રોગ; બીમારી

આમરણ પું અમરપ; ક્રોધ

આમરણ અં (સં) મૃત્યુ પર્યંત; જીવનના અંત સુધી

આમલક, આમલા પું આમળું

આમાદગી સ્ત્રીં (ફાં) તૈયારી; તત્પરતા

આપાદા વિં (ફાં) તૈયાર; તત્પર

આમાલ પું (અં) કરણી; કર્મ

આમાલ-નામા પું (અં) નોકરની 'સર્વિસ-બુક',
 તેની લાયકાત કામ વગેરેનું રજિસ્ટર

આપાસ પું (ફાં) સોજો

આમાહલદી સ્ત્રીં આંબા-હળદર

આમિલ પું (અં) નોકર; ગુમાસ્તો (૨) સિદ્ધ પુરુષ

આમિય પું (સં) માંસ (૨) ત્રિય; ભોગ્ય વસ્તુ

(૩) લોભ; લાલચ

આમી સ્ત્રીં નાનો કેરી; પરવો

આમીન અં (અં) તથાસ્તુ; 'ઈશ્વર એમ કરે !'

આમુખ પું (સં) પ્રસ્તાવના; ભૂમિકા; આરંભ

આમૂલ વિં (ફાં) મૂળ પર્યંત; બધું; સમગ્ર

આમેજ વિં (ફાં) મિશ્રિત (પ્રાપ્ત: સમાસમાં ઉદાઃ
 દર્દ-આમેજ)

આમેજિશ સ્ત્રીં (ફાં) મિલાવટ; મિશ્રણ; ભેળ

આમોહતા પું (ફાં) તૈયાર કરેલો પાઠ દોહરાવતો તે;
 ઉદ્વેશી

આમોદ પું (સં) આનન્દ; મનોરંજન

આમોદ-પ્રમોદ પું (સં) મજા, મનોરંજન

આમોદી વિં આનંદી

આમ્નાય પું (સં) પવિત્ર પ્રથા કે રીતિ (૨) વેદાભ્યાસ
 (૩) વેદ; શ્રુતિ

આપ્ત પું (સં) આંબો કે કેરી

આર્ય-ઘાર્ય પું નકામી વાત; બકબક

આય સ્ત્રીં (સં) આય; આવરો; આમદાની

આયત સ્ત્રીં (અં) નિશાની (૨) કુરાનની આયાત
 (૩) વિં (સં) પહોળું; વિશાળ

આયતલોચન વિં વિશાળ નેત્રવાળું

આયદ વિં (અં) આરોપિત

આય-વ્યય પું (સં) આવકજાવક

આયસ પું (સં) લોહું (૨) બખતર

આયસી વિં લોખંડી (૨) પું બખતર

આયસુ સ્ત્રીં આદેશ; આજ્ઞા

આયા સ્ત્રીં આપા ધાત્રી; ધાવ

આયાત પું (સં) પરદેશથી થતી આયાત

આયામ પું વિસ્તાર; અધિકતમ સીમા

આયાસ પું (સં) પ્રયાસ; પ્રયત્ન

આયુ સ્ત્રીં ઉંમર; આયુષ્ય

આયુક્ત વિં (સં) સંયુક્ત (૨) નિયુક્ત

(૩) પું કમિશનર

આયુત વિં (સં) મેળવેલું; મિશ્રિત

આયુધ પું (સં) હથિપાર

આયુર્વેદ પું (સં) ભારતીય ચિકિત્સા શાસ્ત્ર; વૈદક

આયુષ્માન વિં (સં) દીધાયું; ચિરંજીવી

આયુષ્ય પું (સં) આયુ; ઉંમર

આયોજન પું (સં) પ્રબંધ; તૈયારી (૨) સાધન-સામગ્રી

આરંભ પું (સં) શરૂઆત

આરંભવાદ પું સુષ્ટિની ઉત્પત્તિ ઈશ્વરની ઈચ્છાથી થઈ
 છે એવો સિદ્ધાંત

આર પું (સં) કાચું લોહું (૨) પિત્તળ (૩) કિનારો
 (૪) પૈડાનો આરો (૫) સ્ત્રીં (સં) અલ) પરોણાની
 આર (૬) વીંછી કે માખીનો ડેંખ (૭) (સં) આશા)
 મોચીની આરી (૮) (અં) તિરસ્કાર (૯) વેર

(૧૦) લાજ; શરમ

આરક્ત વિં (સં) લાલ

આરજ વિં (સં) આર્ય) આર્ય

આરજા પું (અં) બીમારી; રોગ

આરજી વિં (અં) અવાસ્તવિક (૨) કામચલાઉ

આરજૂ સ્ત્રીં (ફાં) ઈચ્છા (૨) વિનંતિ

આરણ્ય

૩૬

આલાપચારી

આરણ્ય, આરણ્યક વિં (સં) અરણ્યનું કે તે
સંબંધી; જંગલી; વનવાસી
આરત વિં આર્ત; દુઃખી; વ્યાકુળ
આરતિ સ્ત્રીં દુઃખ; આર્તિ (ર) (સં) વૈરાગ્ય; નિવૃત્તિ
આરતી સ્ત્રીં દેવની આરતી કે તેનું ગાન
આરન પું (પં) વન; અરણ્ય
આર-પાર પું બેઉ કિનારા (ર) અં આરપાર; સૌંસરું
આરઘ્ય વિં (સં) આરંભામેલું (ર) શરૂ કરેલું
આસ પું આળસ (ર) સ્ત્રીં આરસી
આરસી સ્ત્રીં આરસી; દર્પણ (ર) સ્ત્રીંઓનું હાથનું
એક ધરેણું
આરા પું (સં) કરવત (ર) મોચીની આર
આરાફશ સ્ત્રીં (ફાં) સજાવટ (ર) લગ્નમાં કાગળની
ફૂલવાડી કરે છે તે
આરાજી સ્ત્રીં (અં) જમીન; ખેતર
આરાતિ પું (સં) શત્રુ; વેરી
આરાધના સ્ત્રીં (સં) પૂજા; ઉપાસના (ર) સં કિં
આરાપવું; પૂજવું
આરામ પું (સં) બાગ (ર) (ફાં) ચેન; સુખ
(૩) થાક ખાવો તે
આરામ-કુરસી સ્ત્રીં (ફાં + અં) આરામ ખુરસી
આરામ-તલ્લબ વિં (ફાં) આરામપ્રિય (ર) આળસુ
આરામિક પું (સં) માળી
આરાલિક પું (સં) રસોયો
આરાસ્તા વિં (ફાં) સજેલું
આરિફ વિં (અં) સંતોષી (ર) ઈશ્વરને જાણનાર
(૩) પું સાધુ; ભક્ત
આરિયત સ્ત્રીં (અં) ઉછીનું માગી આણવું તે
આરિયા સ્ત્રીં આરિયું; ચીભું
આરી સ્ત્રીં આરી; નાની કરવત (ર) પરોણાની આર
(૩) મોચીની આરી (જ) (સં આર) બાજુ; તરફ
(૫) કોર
આરી વિં (અં) થાકેલું; કંટાળેલું
આરુઢ વિં (સં) સવાર થયેલું; ચડેલું (ર) દંઢ;
મક્કમ (૩) તૈયાર; તત્પર
આરોગ, આરોગ્ય વિં નીરોગ; તંદુરસ્તી
આરોચક વિં (સં) ચમકીલું; પ્રકાશમાન
આરોગના સં કિં આરોગવું; ખાવું
આરોગ્યાલય પું આરોગ્ય-સઠન
આરોપ પું (સં) આક્ષેપ; તહોમત (ર) ખોટી
કલ્પના કે આરોપણ
આરોપક વિં (સં) દોષ લગાવનાર
આરોહ પું (સં) ઉપર ચડવું તે (ર) ચડાઈ (૩)
ઊગવું તે (જ) આરોહણ

આરોહી વિં (અં) ચડનારું (ર) પું સવાર
આર્કિટેક્ચર પું (ઈં) સ્થાપત્ય; વાસ્તુકળા
આર્જય પું (સં) ઋજુતા; સરળતા
આર્ટિકલ સ્ત્રીં (ઈં) લેખ (ર) અનુચ્છેદ
આર્ડિનરી વિં (ઈં) સામાન્ય
આર્ડિનેસ પું (ઈં) અધ્યાદેશ
આર્ત વિં (સં) દુઃખી; વ્યાકુળ
આર્તિ સ્ત્રીં (સં) પીડા; દુઃખ
આર્થિક વિં (સં) અર્થ સંબંધી
આર્દ્ર વિં (સં) ભીનું; લદ્દબદ
આર્દ્રા સ્ત્રીં (સં) એક નક્ષત્ર (ર) આદું
આર્ય, આર્ય વિં (સં) ઉત્તમ; શ્રેષ્ઠ (ર) પું શ્રેષ્ઠ
પુરુષ
આર્ય વિં (સં) ઋષિ સંબંધી (ર) વેદને લગતું
આર્હત વિં (સં) જૈન સિદ્ધાંતોથી સંબંધ રાખનાર
(ર) પું જૈન સિદ્ધાંત (૩) જૈન મતાનુયાયી
આલંબ, આલંબન પું (સં) આલંબન; ટેકો; આધાર
આલ પું હરિતાલ (ર) ગંજટ; પંચાત (૩) (સં આર્દ્ર)
ભીનાશ (જ) સ્ત્રીં (અં) દીકરીની સંતતિ (૫) વંશ
આલ-ઔલાદ સ્ત્રીં (અં) બાળબચ્ચાં; પરિવાર
આલકસ પું આળસ
આલ-જાલ વિં ઉટપટાંગ
આલચી-પાલચી સ્ત્રીં બંને પગ જોધ પર ચડાવીને
બેસવાનું આસન
આલપીન સ્ત્રીં (પોં આલકિનેટ) ટાંકણી; પિન
આલ્લાલ પું આલવાલ; ક્યારો
આલમ પું (અં) દુનિયા (ર) દશા (૩) ભીક; સમૂહ
આલમારી સ્ત્રીં અનેક ખાનાંવાળું તાકું; છાજલી;
ખાનાંવાળી ઘોડી
આલય પું (સં) જગા (ર) ઘર
આલવાલ પું (સં) ક્યારો
આલસ પું આળસ; પ્રમાદ
આલસી વિં આળસુ; પ્રમાદી; એદી
આલસ્ય પું (સં) આળસ; પ્રમાદ
આલા પું (સં આલય) તાકો; ગોખ (ર) (સં આર્દ્ર)
ભીનું (૩) વિં (અં) ઉત્તમ; શ્રેષ્ઠ (જ) પું (અં)
ઓજાર
આલાફશ સ્ત્રીં (ફાં) ગંદકી; મળ
આલાત પું (સં) બળતું લાકડું (ર) (અં) ઓજારો;
સાધનસામગ્રી (૩) વહાણનું દોરડું
આલાન પું (સં) હાથી બાંધવાનો ખીલો કે દોર પા
સાંકળ
આલાપ પું (સં) વાતચીત (ર) સંગીતનો આલાપ
આલાપચારી સ્ત્રીં ખૂબ આલાપથી ગાવું તે

આલાપના

૩૭

આશ્રિત

આલાપના સં (કિં) ગાવું; મુર કાઢવો
આલાપી વિં (સં) બોલનાર (૨) ગાવામાં આલાપ
લેનાર

આલિંગન પું (સં) ભેટવું તે; આસ્થાપ
આલિ સ્ત્રી (સં) સખી (૨) વીંછી (૩) ભમરી
(૪) હાર; પંક્તિ

આલિપ વિં (અં) પંડિત; વિદ્વાન
આલી સ્ત્રી (સં) સખી (૨) વિં સ્ત્રી (હિં) આલા
ભીની (૩) વિં (અં) ઊંચ; ઉત્તમ

આલીજાહ વિં (અં) ઊંચા દરજ્જાનું
આલીશાન વિં (અં) આલેશાન; ભવ્ય; વિશાળ;
ભભકદાર

આલૂ પું (સં) બટાટો
આલૂચા પું (ફાં) આલુ જેવું ઝાડ કે ખાવામાં આવતું
એક રસદાર ફળ

આલૂદા વિં (ફાં) ખરડાયેલું
આલુચ્છારા પું (ફાં) આલુચાનું સૂકવેલું ફળ

આલેખ પું (સં) લખાણ (૨) ચિત્ર ('ગ્રાફ')
આલેખ્ય પું (સં) ચિત્ર (૨) વિં લખવા જેવું

આલોક પું (સં) પ્રકાશ; રોશની (૨) ચમક
આલોચન પું (સં) વિવેચન; ગુણદોષની તપાસ

આલ્હા પું એક છંદ (૨) એક વીર પુરુષનું નામ
આઘ-આદર પું આદર-સત્કાર; સરભરા

આવજ, આવજા પું (સં) આવાધ) એક જાતનું
પુરાણું વાદ્ય-તાણું; તાણું

આવતી સ્ત્રી પાવતી
આઘ-ભગત સ્ત્રી આદર-સત્કાર; સરભરા

આઘરણ પું (સં) ઢાંકણ; પડદો (૨) અજ્ઞાન
આઘર્તક વિં વખતે વખતે અપાતું ('રિકરિંગ')

આઘલિ, આઘલી સ્ત્રી (સં) પંક્તિ; હાર
આઘશ્યક, આઘશ્યકીય વિં (સં) જરૂરી

આઘા પું કુભારનો નિભાડો
આઘગમન પું આવાગમન; આવવું-જવું; જન્મ-મરણ

આઘાજ સ્ત્રી (ફાં) ધ્વનિ; અવાજ (૨) બોલ
આઘાજા પું (ફાં) કટાક્ષ; દોષો

આઘા-જાહી સ્ત્રી આવવું-જવું; આવાગમન
આઘાગી સ્ત્રી (ફાં) બદમાસી; કુમાર્ગ

(૨) રખડેલપણું

આઘારાજા પું (ફાં) રોજમેળ; જમાઉધારનો ચોપડો
આઘારા વિં (ફાં) નકામું; રખડેલ (૨) વંઠી ગયેલું

(૩) બદમાશ; કુમાર્ગી

આઘારાગર્દ વિં (ફાં) રખડેલ; નકામું
આઘાસ પું (સં) રહેઠાણ (૨) ઘર

આઘાહન પું (સં) મંત્રથી દેવને બોલાવવા તે
આઘિષ્કાર પું (સં) પ્રગટ થવું તે (૨) શોધ;
નવનિર્માણ

આઘત વિં (સં) છૂપું; ઢંકાયેલું (૨) ઘેરાયેલું
આઘૃતિ સ્ત્રી (સં) વારંવાર કરવું કે પઢવું તે;
અભ્યાસ

આઘેગ પું (સં) જોશ; જોર; અશાંતિ
આઘેજા પું (ફાં) લટકતું આભૂષણ; એરિંગ (કાનનું)

આઘેદક વિં (સં) અરજી કે નિવેદન કરનાર
આઘેદન પું (સં) નિવેદન (૨) અરજી

આઘેદનપત્ર પું (સં) અરજીપત્ર
આઘેશ પું (સં) જોશ-આઘેશ (૨) વાપુનો રોગ

આઘંકા સ્ત્રી (સં) શંકા; ડર; સંદેહ
આઘના વિં (ફાં) પરિચિત (૨) પ્રેમી (૩) પ્રેમપાત્ર;
પાર

આઘનાઈ સ્ત્રી જાણપિછાણ (૨) પ્રેમ (૩) અનુચિત
સંબંધ; પારી

આઘવ પું (સં) હેતુ; ઈરાદો (૨) ઈચ્છા; વાસના
(૩) સ્થાન-જેમ કે, 'જલાશય'

આઘર પું (સં) રાક્ષસ; અગ્નિ; વાયુ
આઘા સ્ત્રી (સં) ઈચ્છા; ઉમેદ (૨) ભરોસો

(૩) દિશા
આઘિક પું (અં) આશક; આસક્ત

આઘિચી, આઘિયાના પું (ફાં) પક્ષીનો માળો
(૨) ઝૂપડું

આઘિય, સ્ત્રી આઘીચી પું (સં) દુવા; શુભવચન
આશુ અં (સં) ઝટ; જલદી

આશુગ વિં (સં) જલદી જનારું (૨) પું વાયુ; હવા
(૩) બાણ

આશુપ્તગી સ્ત્રી (ફાં) હાલહવાલ; બેહાલી;
પરેશાની

આશુપ્તા વિં (ફાં) બેહાલ; પરેશાન; ગભરાયેલું
આશોષ પું (ફાં) આપની પીડા; શોર-બકોર

આશ્ચર્ય, આશ્ચર્ય પું (સં) અચંબો; નવાઈ;
તાજુબી

આણ્લેય પું (સં) ગયે લગાડવું તે; આલિંગન
 આણ્લેયા સ્ત્રી (સં) એ નામનું એક નક્ષત્ર
 આણ્વાસન પું (સં) દિવાસો; સોત્વન
 આશ્વિન પું (સં) આસો માસ
 આપાઢ પું (સં) અપાઢ માસ
 આપાઢા સ્ત્રી (સં) એ નામનું એક નક્ષત્ર
 આપાઢી સ્ત્રી (સં) અપાઢી પૂનમ (૨) અપાઢી પાક
 આસ સ્ત્રી આશા (૨) લાલચ; કામના (૩) આધાર;
 ભરોસો (૪) (ફાં) દજવાની ઘંટી
 આસક્ત વિં (સં) રાગ કે વાસનાવાળું; મોહિત
 આસક્તિ સ્ત્રી (સં) રાગ; ચાહના; મોહ
 આસન પું (સં) બેસવાની રીત; બેઠક (૨) ઠેકાણું;
 જગા (સાધુની)
 આસની સ્ત્રી નાનું આસન
 આસન વિં (સં) પાસેનું; નજીકનું
 આસપાસ અં પાસે; આજુબાજુ; ચારે તરફ
 આસપાં, આસપાન પું (ફાં) આભ; આકાશ
 આસનાની વિં આકાશને લગતું (૨) ભૂરૂ (૩) દેવી
 (૪) સ્ત્રી તારી
 આસરના સં કિં આશરો લેવો; આશરવું
 આસરા પું આશ્રય; આશરો (૨) રાહ; પ્રતીક્ષા
 (૩) આશા
 આસવ પું (સં) અર્ક (૨) દારૂ (૩) ઔષધિની એક
 રીત
 આસવી વિં દારૂ પીનાર
 આસા સ્ત્રી આશા (૨) (અં) અસા રાજાઓની
 આગળ રખાતી છડી
 આસાફશ સ્ત્રી (ફાં) આસાએશ; આરામ
 આસાન વિં (ફાં) સહેલું; સરળ
 આસાની સ્ત્રી (ફાં) સરળતા; સુગમતા
 આસામી વિં આસામ (અસમ) દેશનું કે તેને લગતું
 (૨) સ્ત્રી અસમિયા ભાષા (૩) પું વ્યક્તિ; જણ
 આસાર પું (અં) ચિહ્ન; લક્ષણ (૨) પહોળાઈ
 (૩) સ્ત્રી (સં) મુસળધાર વૃષ્ટિ
 આસાવરી સ્ત્રી પ્રભાતનો એક રાગ; આશાવરી
 (૨) પું એક જાતનું કબૂતર કે સુતરાઉ કપડું
 આસિન પું આશિન (આસો માસ)
 આસીન વિં (સં) બેઠેલું; બિરાજેલું
 આસીસ સ્ત્રી આશિષ
 આસુર વિં (સં) અસુર-રાક્ષસને લગતું (૨) પું
 અસુર
 આસુર-વિવાહ પું (સં) એક પ્રકારનું એવું લગ્ન
 જેમાં કન્યાનાં માબાપને ધન આપી કન્યા લેવાતી
 અને પછી જ પત્નીરૂપે ઘેર રખાતી.

આસુરી વિં રાક્ષસી (૨) સ્ત્રી અસુર સ્ત્રી
 આસુદગી સ્ત્રી (ફાં) સુખશાંતિ (૨) તૃપ્તિ
 આસૂદા વિં (ફાં) સંતુષ્ટ (૨) સંપન્ન; ખાતું પીતું
 આસેબ પું (ફાં) ભૂતપ્રેત વગણવું તે (૨) દુઃખ;
 પીડા; બલા
 આસોજ પું (સં) અશ્વપુજા આસો માસ
 આસ્તિક વિં (સં) આસ્થાવાળું; ઈશ્વર વેદ વગેરેમાં
 માનનારું
 આસ્તીન સ્ત્રી (ફાં) કપડાની બાંધ
 આસ્થા સ્ત્રી (સં) શ્રદ્ધા; પૂજ્યભાવ (૨) બેઠક; સભા
 (૩) ભરોસો; આશા
 આસ્વદ પું (સં) સ્થાન (૨) પદ; પ્રતિષ્ઠા (૩) વંશ;
 માનદાન
 આસ્વાદ પું (સં) રસ; સ્વાદ; મજા; લહેજત; રસનો
 અનુભવ; રસાસ્વાદ
 આહ અં પીડા, શોક, ખેદ ઇત્યાદિ સૂચક ઉદ્ગાર
 (૨) સ્ત્રી દુઃખ કે ક્લેશમૂલક શબ્દ; હાથ
 આહટ સ્ત્રી પગની અણસારો; આવવાનો ખટકારો
 આહત વિં (સં) ઘાયલ; જખમી (૨) જર્જરિત; જૂનું
 (૩) કંપિત
 આહન પું (ફાં) લોઢું
 આહન-ગર પું (ફાં) લુહાર
 આહન-ગરી સ્ત્રી લુહારકામ
 આહની વિં (ફાં) લોઢાનું (૨) કઠોર
 આહર પું (સં) અહઃ સમય (૨) (સં) આહવ પુદ
 (૩) (સં) આહાવ નાનું તળાવ; તળાવડી
 આહવ પું (સં) પુદ (૨) યજ્ઞ (૩) પડકાર
 આહવન પું (સં) યજ્ઞ; હવન
 આહા સ્ત્રી હાક (૨) પોકાર
 આહા અં અહા ! અહો !
 આહાર પું (સં) ખોરાક; ભોજન
 આહિત વિં (સં) મૂકેલું; સ્થાપેલું (૨) ગીરો મૂકેલું
 આહિસ્તા અં (ફાં) આરતે; પીમે (૨) વિં પીમું
 (૩) કોમળ
 આહુત પું (સં) દેવાદિને હવિરૂપે અર્પિત
 (૨) ભૂતચક્ષ
 આહુતિ સ્ત્રી (સં) હવન કે તેની સામગ્રી
 આહુ પું (ફાં) મૃગ (હરણ)
 આહુત વિં (સં) આહ્વાન કરેલું; બોલાવેલું
 આહ્લિક વિં (સં) દૈનિક
 આહ્લાદ પું (સં) આનંદ; મુશી
 આહ્લય પું (સં) નામ; સંજા
 આહ્વાન પું (સં) બોલાવવું તે (૨) યજ્ઞમાં દેવનું
 આહ્વાન (૩) અદાલતનો 'સમન્સ'

इ

इंक खीं (छं) शाही
 इंकपॉट पुं० (छं) ખડિયો
 इंकपૈડ પું० (છં) શાહી લગાડેલી પોચી ગાદી જે
 રબરના સિક્કા વગેરે પર શાહી લગાડવાના
 કામમાં લેવાય છે.
 ઇંગ પું० (સં) ઇશારો; ચિહ્ન (૨) હાલવું ચાલવું તે
 (૩) હાથીદાંત
 ઇંગલા સ્ત્રીં ઇંગ નાડી (યોગ)
 ઇંગલિશ, ઇંગ્લિશ વિં (છં) અંગ્રેજી (૨) સ્ત્રીં
 અંગ્રેજી ભાષા
 ઇંગલિસ્તાન, ઇંગ્લિસ્તાન પું० ઇંગ્લેન્ડ દેશ
 ઇંગલિસ્તાની, ઇંગ્લિસ્તાની વિં અંગ્રેજી
 ઇંગિત પું० (સં) ચાલો; ઇશારો
 ઇંગુદી સ્ત્રીં (સં) ઇંગોરી; માલકાંકણીનું ઝાડ
 ઇંગુર પું० સિંદૂર
 ઇંગુરીટી સ્ત્રીં સિંદૂરની ડબી
 ઇચ સ્ત્રીં (છં) ઇંચ માપ (એક ફૂટનો બારમો ભાગ;
 અઢી સેન્ટીમિટરનું માપ)
 ઈંચના અં કિં એંચવું; એંચવું
 ઇંજન પું० ઇન્જિન; એંજિન
 ઇંજીનિયર પું० (છં) ઇંજનેર
 ઇંજીલ સ્ત્રીં પદ્ધતીનું પર્મપુસ્તક; ('બાઈબલ'નો)
 જૂનો કરાર
 ઇંડુતી સ્ત્રીં, ઇંડુવા પું० ઊઢણ; ઉઢાણી
 ઇંતક્રામ પું० (અં) બદલો લેવો તે; પ્રતિશોધ; સામું
 વેર લેવું તે
 ઇંતક્રાલ પું० (અં) અન્તકાળ; મોત (૨) એકથી
 બીજી જગાએ જવું તે
 ઇંતિખાબ, ઇંતિખાબ પું० (અં) ચૂંટણી; પસંદગી
 ઇંતજામ પું० (અં) પ્રબન્ધ; વ્યવસ્થા; બન્દોબસ્ત
 ઇંતજાર પું० (અં) ઇન્તેજારી; રાહ, વાટ
 ઇંતિહા, ઇંતિહા પું० (અં) અંતઃ હૃદય
 ઈંદારા પું० કૂવો
 ઈંદુ પું० (સં) ચંદ્ર (૨) કપૂર
 ઈંદુર પું० ઉંદર
 ઇંદ્ર વિં (સં) વિભૂતિમાન (૨) શ્રેષ્ઠ; મોટું (૩) પું०
 ઇન્દ્રદેવ
 ઇંદ્રગોપ પું० (સં) ચોમાસાનું એક જીવડું (ઇન્દ્રની
 ગાય)
 ઇંદ્રજાલ પું० (સં) જાડુ (૨) માપા
 ઇંદ્રજાલી પું० (સં) જાડુગર
 ઇંદ્રધનુષ પું० (સં) મેઘધનુષ

ઇંદ્રાણી સ્ત્રીં (સં) ઇન્દ્રની સ્ત્રી; શયિ (૨) મોટી
 ઇલાયચી
 ઇન્દ્રિય સ્ત્રીં (સં) જ્ઞાન કે કર્મના સાધનરૂપી શરીરનો
 કોઈ અવયવ
 ઇંધરીંડા પું० બાળવાનાં લાકડાં રાખવાની જગ્યા
 ઇંસાફ પું० (અં) ઇન્સાફ; ન્યાય (૨) ફેસલો
 ઇંસાફ-પસંદ વિં ન્યાય માગનાર
 ઇક વિં એક
 ઇકફસ વિં એકવીસ; ૨૧
 ઇકઢા વિં (સં) એકસ્થિ એકત્ર; એકઠું; જમા
 ઇકતારા પું० એકાંતરો તાવ
 ઇકતા, ઇકતાઈ સ્ત્રીં એકતા
 ઇકતાન વિં એકતાન; એકાગ્ર
 ઇકતાર વિં એકતાર; બરોબર (૨) અં લગાતાર
 ઇકતારા પું० એકતારો (૨) એક જાતનું કપડું
 ઇકતીસ વિં એકત્રીસ; ૩૧
 ઇકદામ પું० (અં) અપરાધ કરવાની તૈયારી
 (૨) ઇરાદો
 ઇકબારગી અં સહસા; એકદમ
 ઇકબાલ પું० (અં) ભાગ્ય (૨) ઐશ્વર્ય
 ઇકરામ પું० (અં) દાન; ઇનામ (૨) આદર
 ઇક્રાર પું० (અં) એકરાર; વાપદો
 ઇક્રારનામા પું० પ્રતિજ્ઞાપત્ર
 ઇક્લા વિં એકલું
 ઇક્લાઈ સ્ત્રીં એકલાપણું (૨) સાકાના જેવું ઝીણું
 વસ્ત્ર (લગભગ રેશમી)
 ઇક્લીતા પું० એકનો એક દીકરો
 ઇક્લ્લા વિં એકવડું (૨) એકલું
 ઇક્સઠ વિં એકસઠ; ૬૧
 ઇક્સામ પું० પ્રકાર (૨) સોગંદ
 ઇકહરા વિં એકવડું
 ઇકાઈ સ્ત્રીં એકમ સ્થાન કે તેની સંખ્યા (૨) કોઈ
 વસ્તુનો યટક ('યુનિટ') (૩) એકતા
 ઇકાંત પું० એકાંત; એકલું
 ઇકાવન વિં ૫૧; એકાવન
 ઇકાસી વિં એકાશી; ૮૧
 ઇક્કા વિં (સં) એક એકાકી; એકલું (૨) અદ્વિતીય
 (૩) પું० ગંજકાનો એકો (૪) એકો-ગાડી
 (૫) એકલવીર; એકો
 ઇક્કા-દુક્કા વિં એકલદોકલ
 ઇક્કીસ વિં એકવીસ; ૨૧
 ઇક્તાફા પું० (અં) ધરપત; સંતોષ; તૃપ્તિ

इक्यावन वि० पृ०; अंकावन
 इक्यासी वि० ८१; अंकासी
 इक्षु पुं० (सं०) शेखरी
 इखराज पुं० (अ०) निकास (२) अर्थ
 इखराजात पुं० (अ०) 'अर्थ' नुं ७० व० अर्थ; व्यय
 इखलास पुं० (अ०) अंभलास; मैत्री; प्रेम
 इखलास पुं० (अ०) अंभलास (२) शोध
 इखलास पुं० (अ०) संवेप
 इखलास पुं० (अ०) अंभलास; अधिकार; सामर्थ्य
 इखलास पुं० (अ०) विरोध; अंभलास
 इच्छा सं० किं० ईच्छा; वाह्य
 इच्छा स्त्री० (सं०) मरुत; कामना
 इच्छित वि० ईच्छित; ईष्ट
 इच्छु, इच्छुक वि० (सं०) ईच्छुनार
 इज्जतराब पुं० (अ०) ईज्जतराब गवराट (२) बेबेनी
 इज्जतिनाब पुं० (अ०) परदेष्ट (२) संयम
 इज्जमान पुं० (अ०) समस्त; समष्टि (२) सहिधारी
 मालकी
 इजरा पुं० (अ०) जरी करनुं ते (२) व्यवहार; अमल
 इजराय पुं० (अ०) अमल; उपयोग (२) बालु करनुं
 ते; प्रचार
 इजलास पुं० (अ०) बैठक (२) कचेरी
 इजहार पुं० (अ०) जहारात; प्रकाशन (२) साक्षी;
 जुजानी
 इजाजत स्त्री० (अ०) आज्ञा; हुकम (२) परवानगी;
 हुकम
 इजाजा पुं० (अ०) ईजाजा; यदती; वृद्धि (२) अयत
 इजाबत स्त्री० (अ०) मंजूरी; स्वीकार (२) मज्जाग
 इजाया पुं० (अ०) अंक यदुद्धी पेंगंबर
 इजार स्त्री० (का०) ईजार; पायजापो
 इजारबंद पुं० (का०) ईजारबन्द; नाहुं
 इजारदार, इजारदार वि० (का०) ईजारदार; ठेकेदार
 इजारा पुं० (अ०) ईजारे (२) अधिकार
 इज्जत स्त्री० (अ०) आभूष
 इजलाहट स्त्री० बडाई; बेडसी; गर्वसूचक चेष्टा
 इजलाना अ० किं० बेडसी मारवी (२) नभरां करवां
 (३) जालीजोईने मोडुं करवुं
 इत अ० (सं०) ईतः आ आशु; अर्द्ध
 इतना, इतने अ० आटलुं; आटली मात्रानुं
 इतने में अ० अटलागां
 इतमाम पुं० (अ०) प्रभय; व्यवस्था
 इतमीनान पुं० (अ०) विनास
 इतर वि० (सं०) भीष्टुं (२) डालतु
 इतराजी स्त्री० नापसंदगी; विरोध; अंभलास

इतराना अ० किं० पभंड करवो
 इतराहट स्त्री० धमंड; अंठ; अंठसी
 इतरेतर अ० (सं०) परस्पर; अंदर-अंदर
 इतलाक पुं० (अ०) अमल-अंभलास के लेनी नोंप
 इतवार पुं० आतवार; रविवार
 इताअत स्त्री० (अ०) आज्ञापालन; ताबेदारी
 इताब पुं० (अ०) दोष; भङ्गी
 इति अ० (सं०) पूरुं (२) स्त्री संपात्ति; अंत
 इतेक वि० आटलुं
 इतो, इतो वि० आटलुं
 इतफाक पुं० (अ०) सलमति; मेज; अंकता (२)
 संजोग; अवसर
 इतफाकनू अ० (अ०) अयानक; संजोगवशात्;
 अकस्मात्
 इतफाकिया, इतफाकी वि० (अ०) आकस्मिक
 इतला, इतिला स्त्री० (अ०) भजत; सूचना
 इतलानामा पुं० (का०) सूचना लभेला पत्र; 'नोटिस'
 इतहाद, इतहाद पुं० (अ०) अंकता (२) दोस्ती
 इतहाम पुं० (अ०) दोष; आक्षेप; तदोमत
 इतम् अ० (सं०) आम; आ मुजम
 इत्यादि अ० (सं०) वगेरे
 इत्र पुं० (अ०) अत्तर
 इत्रफरोश पुं० (अ०) अत्तर बेचनार; अत्तरियो
 इत्रसाज पुं० (अ०) अत्तर भनावनार
 इधर अ० आ आशु; अर्द्ध
 इन सर्वं 'ईस' नुं ७० व० (२) पुं० स्वामी; प्रभु; राजा
 इनसान पुं० (अ०) ई-सान; मनुष्य
 इनसानियत, इनसानियत स्त्री० (का०) माजसाई
 इनान स्त्री० (अ०) लगाम
 इनाम पुं० (अ०) ईनाम; बक्षिस
 इनाम-इकराम पुं० ईनाम-अकराम; बक्षिस अने
 आदरमान
 इनायत स्त्री० (अ०) कृपा; अनुग्रह (२) अहसान;
 आभार; अनुग्रह (३) भेद; अनायत
 इनारा पुं० कृपा
 इनेगिने वि० गशतर; थोडुं; सुनंदा
 इन्किलाब पुं० (अ०) कान्ति; पलटो
 इन्किलाब जिंदाबाद कांति थिरंजवी लो
 इन्किसार पुं० (अ०) नम्रता
 इन्शा अल्लाह अ० (अ०) जो ईश्वर ईच्छे तो;
 भगवान् की कृपा
 इन्सान पुं० (अ०) मनुष्य; आदमी
 इन्सानियत स्त्री० (का०) आदमियत; मानवता
 इन्सिदाद पुं० (अ०) काबूमां लेवुं के रोकवुं ते

ઇન્નેં સર્વો એઓને; આપને
 ઇફરાત સ્ત્રી (અં) અધિકતા; પ્રચરતા
 ઇફલાસ પું (અં) અરીબી; દ્રશિદ્રતા
 ઇફ્તાર પું (અં) રોજો ખોલવો-રોજાના પ્રતનાં
 પારણા
 ઇફ્તારી સ્ત્રી રોજાપ્રતના પારણાવેળા કામ આવનારી
 વસ્તુઓ
 ઇબરત સ્ત્રી (અં) ચેતાવણી; શિક્ષા
 ઇબરાની વિં (અં) પહુદી સંબંધી (૨) સ્ત્રી હિબ્રૂ
 ઇબલીસ પું (અં) શેતાન
 ઇબાદત સ્ત્રી (અં) પ્રાર્થના; ભક્તિ
 ઇબારત સ્ત્રી (અં) શૈલી
 ઇબ્તિદા સ્ત્રી (અં) આરંભ; જન્મ (૨) મૂળ, ઊગમ
 ઇબ્તિદાઈ વિં (કાં) શરૂનું; પ્રારંભિક
 ઇબ્ન પું (અં) દીકરો
 ઇબ્નત સ્ત્રી (અં) દીકરી
 ઇમકાન પું (અં) શક્તિ; સંભાવના; શક્યતા
 ઇમદાદ સ્ત્રી (અં) મદદ; સહાયતા
 ઇમદાદી વિં મદદ જેને મળતી હોય તેવું
 ઇમરતી સ્ત્રી (સં) અમુત) જલેબી જેવી એક મીઠાઈ
 ઇમલાક પું (અં) સંપત્તિ
 ઇમલા પું (અં) શ્રુતલેખન
 ઇમલી સ્ત્રી આમલી
 ઇમસાક પું (અં) રોકવું તે; સ્થંભન; કંજૂસાઈ
 ઇમામ પું (અં) નેતા; આગેવાન (૨) મુસલમાન
 ધર્મગુરુ
 ઇમામદસ્તા પું ખાંડશી-પરાઈ
 ઇમામબાડા પું તાજિયા ડુબાડે કે તેનો ઉત્સવ જ્યાં
 કરે તે સ્થાન
 ઇમામત સ્ત્રી (અં) ઇમામનું પદ; નેતાગીરી
 ઇમારત સ્ત્રી (અં) ઇમારત; મોટું મકાન
 ઇમ્તહાન પું (અં) પરીક્ષા; તપાસ
 ઇમ્તિનાય પું (અં) મનાઈ; નિષેધ
 ઇમ્તિયાજ પું (અં) વિવેકબુદ્ધિ; ભેદ; અંતર
 ઇમ્તિહાન પું (અં) પરીક્ષા (૨) તપાસ
 ઇન્દાદ સ્ત્રી (અં) મદદ; મહાયતા
 ઇયત્તા સ્ત્રી (સં) સીમા; હદ; મર્યાદા
 ઇશ્દાદ પું (અં) આજ્ઞા; હુકમ; પથપ્રદર્શન
 ઇસાલ પું (અં) (પત્ર) મોકલવો તે (૨) ભરથું
 (મહેસૂલી)
 ઇરા સ્ત્રી (સં) ભૂમિ; વાણી; સરસ્વતી
 ઇરાક્કી વિં ઇરાક (મેસોપોટેમિયા) દેશનું (૨) પું
 એક જાતનો ધોડો
 ઇરાદતન્ અં (અં) વિચારપૂર્વક; ઇરાદાપૂર્વક

ઇરાદા પું (અં) ખ્યાલ; વિચાર; સંકલ્પ
 ઇર્તકાબ પું (અં) કોઈ અપરાધ કરવો તે (૨) કોઈ
 કામ માથે લેવું તે
 ઇર્ત-ગિર્દ અં આસપાસ; ચાંતરક
 ઇર્શાદ પું આજ્ઞા; હુકમ; પથપ્રદર્શન
 ઇલજામ પું આરોપ; આખ; આક્ષેપ
 ઇલહાક પું (અં) સંબંધ; મેળાપ
 ઇલહામ પું (અં) ઈશ્વરી અવાજ; અન્તરગદ
 ઇલાકા પું (અં) સંબંધ; ક્ષેત્ર; લાગતું વળગતું હોવું
 તે (૨) જમીનદારી (૩) રાજ્ય; ઇલાકા; પ્રાંત;
 હકૂમતનો પ્રદેશ
 ઇલાકેદાર પું (કાં) ઇલાકા પર હકૂમત જમાવનાર;
 જમીનદાર
 ઇલાજ પું (અં) દવા; ચિકિત્સા; ઉપચાર (૨) ઉપાય;
 યુક્તિ
 ઇલામ પું આજ્ઞા; સૂચના
 ઇલાયચી સ્ત્રી ઇલાયચી; એક તેજાનો
 ઇલાઘા અં સિવામ
 ઇલાહિયાત પું અધ્યાત્મવિદ્યા
 ઇલાહી પું (અં) અલ્લા; ઈશ્વર (૨) વિં ઈશ્વરી
 ઇલ્જામ પું (અં) આરોપ; આખ; આક્ષેપ
 ઇલ્તિજા સ્ત્રી (અં) પ્રાર્થના; નિવેદન
 ઇલ્તિમાસ પું (અં) પ્રાર્થના અરજ
 ઇલ્મ પું (અં) વિદ્યા; જ્ઞાન; આવડત
 ઇલ્લત સ્ત્રી (અં) બીમારી (૨) ઝંઝટ; પંચાત
 (૩) દોષ; અપરાધ (૪) કુટેવ
 ઇલ્લિલાહ પું (અં) હે ઈશ્વર ! સહાય કર
 ઇલ્લી સ્ત્રી ઇલામાંથી ઇયળ બહાર નીકળે ત્યારનું રૂપ
 ફવ અં (સં) પેઢે; જેવું
 ફશારત સ્ત્રી (અં) આનંદ; ખુશી (૨) ચંન; સુખ;
 ભોગવિલાસ
 ફશાઅત સ્ત્રી (અં) પ્રસિદ્ધ કરવું તે (૨) પ્રકાશન
 ફશારત સ્ત્રી (અં) ઇશારો; સંકેત; સાન
 ફશારતન્ અં (અં) ઇશારા કે સંકેતથી
 ફશારા પું (અં) ઇશારો (૨) બારીક કે થોડીક મદદ;
 આપાર
 ફશ્ક પું (અં) મહોબત; પ્રેમ; અનુરાગ
 ફશ્કપેચાં પું (અં) લાલ ફૂલની એક વેલ
 ફશ્ક મજાની પું લૌકિક પ્રેમ
 ફશ્ક હક્કીવી પું ઈશ્વરી પ્રેમ
 ફશ્તહાર, ફશ્તિહાર પું (અં) નોટિસ; જાહેરાત;
 જાહેરખબર
 ફશ્તિઆલ સ્ત્રી (અં) ઉત્તેજના; ઉત્કેરણી
 ફશ્તિયાક પું (અં) ઈચ્છા; આતુરતા

इशितहार

४२

इंहा

इशितहार पुं० नोटिस; जाહેरात; जाहेर ખબર
 इष्ट वि० (सं०) ઇચ્છવું; વાછિત (૨) પું० ઇષ્ટદેવ
 (૩) મિત્ર (૪) ઈંટ
 इष्टका, इष्टिका स्त्री० (सं०) ઈંટ
 इष्टि स्त्री० (સં०) ઇચ્છા (૨) યજ્ઞ
 इस सं० आ (‘पह’नुं) વિવક્તિરૂપ)
 इसपात पुं० પોલાદ; એક જાતનું મજબૂત લોહું
 इसबगोल पुं० (ફા) ઇસબગોળ; ગિરિયું જીરું
 इसराफ पुं० (અ) ખર્ચાળપણું; ઉડાઉપણું
 इसरात पुं० (અ) હઠ (૨) આગ્રહ; અનુરોધ
 इसलाम पुं० (અ) ઇસ્લામ (૨) ઇશ્વરની ઇચ્છા
 આગળ માથું નમાવી દેવું; સ્વીકાર કરવો
 इसलाह स्त्री० (અ) સુપારણા; સંશોધન;
 હજામત
 इसहाल पुं० (અ) આડ થઈ જવા તે; અતિસાર
 इसारात स्त्री० ઇશારત; નિશાની
 इस्कात पुं० (અ) પતન; પડવું તે
 इस्तगासा पुं० (અ) દાવો; ફરિયાદ (અદાલતમાં)
 इस्तमारी वि० (અ) કાપમી; નિત્ય
 इस्तिजा पुं० (અ) પેશાબ કરીને ઢેકાથી ઇન્દ્રીને
 મુસલમાન શુદ્ધ કરે છે તે
 इस्तरी, इस्तिरी स्त्री० થોભીની અસ્તરી
 इस्तिकबाल पुं० (અ) સ્વાગત કરવું તે

ईगुर पुं० હિંગળોક; સિંદૂર
 ईचना सं० कि० भैयवुं; એચવું
 ई जानिष शं० अमे (મોટા લોક નાનાની જોડે
 વાતમાં પોતાને માટે આ વાપરે છે.)
 ईट स्त्री० (સં०) ઇષ્ટકા) ઈંટ
 ईटा पुं० ઈંટ
 ईडरी स्त्री० ઊંઢણ; ઉંઢામી
 ईधन पुं० ઇધન; બળતણ
 ईक्षण पुं० (સં०) જોવું કે તપાસવું તે (૨) આંખ
 ईख स्त्री० (સં०) ઇશુ શેરડી
 ईजा स्त्री० (અ) ઈજા
 ईजाद स्त्री० (અ) શોષ; નવું શોષવું અથવા નવું
 બનાવવું તે
 ईजादी वि० આવિષ્કાર કરનાર; શોષક
 ईठ पुं० मित्र; ઇંછ
 ईठी स्त्री० ભાલો; બરછી
 ईह स्त्री० જિંદ; હઠ
 ईति स्त्री० (સં०) ખેતી બગાડનાર ઉપદ્રવ (અતિવૃષ્ટિ,
 અનાવૃષ્ટિ, ઉંદર, તીડ, પશીઓનું પાકને ખાઈ

इस्तिकलाल पुं० (અ) પર્ય; દંદના
 इस्तिलाह स्त्री० (અ) કાંઈ શબ્દનો ખાસ પારિભાષિક
 ઉપયોગ
 इस्तिलाही वि० (અ) પારિભાષિક
 इस्तीफा पुं० (અ) ઇસ્તિ-અફા) રાજીનામું; ત્યાગપત્ર
 इस्तेमाल पुं० (અ) ઉપયોગ; વાપર
 इस्पगोल पुं० (ફા) ઇસબગોળ; ગિરિયું જીરું
 इस्पात पुं० (પોર્ટુગીઝ) વૈજ્ઞાનિક વિધિઓથી બનાવાયેલ
 એક જાતનું ઊંચી જાતનું લોખંડ; પોલાદ
 इस्म पुं० (અ) નામ; સંજ્ઞા
 इस्लाम पुं० (અ) ઇસ્લામ
 इह अ० (સં०) અહીં; આ લોકમાં
 इहतिमाम स्त्री० (અ) કોશિશ; પ્રયત્ન (૨) પ્રબંધ;
 વ્યવસ્થા (૩) નિરીક્ષણ
 इहतियात स्त्री० (અ) સાવધાની; ખબરદારી; સંભાળ
 (૨) પરેજ
 इहतियातन् अ० સાવધાનીથી
 इहसान पुं० (અ) અહેસાન; આભાર; કૃતજ્ઞતા
 इहसान-फ़रामोश पुं० (અ) અહેસાન ભૂલી જનાર
 इहसानमंद वि० આભારી; ઋણી
 इहाँ अ० અહીં
 इहाता पुं० (અ) વાડો; ચારે તરફની દીવાલ
 કે વાડ

ई

जवुं, ने राजनी यदाई अ० छ (ઉપદ્રવ) (૨)
 पीड़ा; દુઃખ
 ईद स्त्री० (અ) મુસલમાનોની ઈદ
 ईदगाह स्त्री० ઈદની નમાજની જગા
 ईदुश वि० (સં०) આવું
 ईप्सा स्त्री० (સં०) ઇચ્છા; અવિલાપા
 ईप्सित वि० (સં०) ઇચ્છિત; વાછિત
 ईमान पुं० (અ) આસ્થા; આસ્તિકતા (૨) સદ્વૃત્તિ;
 નેક નૈયત (૩) સત્ય; સચ્ચાઈ
 ईर्षा, ईर्ष्या स्त्री० (સં०) અદેખાઈ; ઝેર
 ईश पुं० (સં०) ઇશ્વર (૨) સ્વામી; રાજા (૩) અગિયાર
 સંખ્યા
 ईशान पुं० (સં०) ઇશ્વર (૨) ઈશાન ખૂણો
 ईश्वर पुं० (સં०) ભગવાન; પ્રભુ (૨) મહાદેવ
 ईषत् अ० (સં०) જરા; થોડું
 ईसवी, ईस्वी वि० (ફા) ઈસ્વી; ઈશુ સંબંધી
 ईसा, ईसा मसीह पुं० (અ) ઈશુ ખ્રિસ્ત
 ईसाई वि० (ફા) ખ્રિસ્તી; વિશ્વાસી
 ईहा स्त्री० (સં०) ઇચ્છા (૨) લોભ; લાલચ

૩

ઝંગની સ્ત્રીઃ ઝિંઝણ; ઝાઝના પેડાની પરીમાં તેલ
ઝાંજવું તે

ઝંગલ સ્ત્રીઃ ઝાંગળ

ઝંગલી સ્ત્રીઃ ઝાંગળી

ઝંઘાઈ સ્ત્રીઃ ઝિંધનું ઝાંઘું

ઝંચન સ્ત્રીઃ ખાટલાના વાણને ચુસ્ત (તંગ) કરવાની
પાંગતની દોરી

ઝંચના સં કિં ખાટલાની પાંગતની દોરી ખેંચવી

ઝંચાઈ સ્ત્રીઃ, ઝંચાન, ઝંચાવ પુંઃ ઝિંચાઈ

ઝંચાસ વિઃ ઓગણપચાસ; ૪૯

ઝંછ પુંઃ (સં) ખળું થપા પછી ખેતરમાં પડેલા દાણા
નિર્વાહને માટે વીછી લેવા તે

ઝંછવત્તિ સ્ત્રીઃ ખેતરમાં પડેલા દાણા વીછી ગુજરાન
નિભાવવું તે

ઝંજેરા, ઝંજેલા પુંઃ અજવાણ

ઝંડેલના સં કિં રેડવું; ઢોળવું

ઝંદૂર પુંઃ (સં) ઉંદર

ઝંહ અં 'ના' સૂચવતો ઉદ્ગાર (ર) દુઃખનો ઉદ્ગાર

ઝમ્મણ વિઃ (સં) ઉત્ + ઝમ્ણ) ઝમ્ણમુક્ત

ઝકટના સં કિં વારંવાર કહેવું

ઝકટા વિઃ વારંવાર (અપરાધ કે ઉપકાર) કહી
બતાવનાર

ઝકટા પુરાન પુંઃ ગઈગુજરી કે દબાઈ રહેલી વાતોનું
વિસ્તારથી કહેવું તે

ઝકટના અં કિં સુકાવું; સુકાઈને લાકડા જેવું થવું

ઝકટા વિઃ સૂકું

ઝકડૂં પુંઃ (સં) ઉત્કૃતોરુ) એડી પર અદૂગડું કે ઊભડક
બેસવું તે

ઝકટાના અં કિં અધીરું થવું; ગભરાવું; કંટાળવું

ઝકડા પુંઃ (અં) કઠણ સમસ્યા

ઝકઠા પુંઃ (અં) પ્રલય (ર) પરલોક

ઝકલના અં કિં છૂટું - અલગ પડવું; ગૂંચાયેલું કે
થોડેલું ઊખડવું-ઊકલવું

ઝકલાઈ સ્ત્રીઃ ઊલટી; વમન

ઝકલાના અં કિં ઊલટી કરવી; ઓંકવું

ઝકસના અં કિં ઊભરાવું; ઉપર આવવું (ર) અંકુર
નીકળવા

ઝકસનિ સ્ત્રીઃ ઉત્તેજના; ગભરાટ; ઊભરો

ઝકસાના સં કિં ('ઊકસના'નું પ્રેરક) ઉપર કરવું
(ર) ઉચકેરવું (૩) દીવાની બત્તી વધારવી

ઝકસાહટ સ્ત્રીઃ ઉચકેરણી; ઉત્તેજના

ઝકસીલા વિઃ ઊભરાતું; ઉપર ઊઠતું; ફૂટતું; ખીલતું

ઝકાઘ પુંઃ (અં) ગરડ પક્ષી કે ગીધ

ઝકેલના સં કિં (છોટું કે પડ) ખોલવું; ઉખાડવું

(ર) થોડેલું ઉખાડવું

ઝકીના પુંઃ ગર્ભવતીનો દોહદ

ઝકત વિઃ (સં) કહેવું; બોલેલું

ઝકિત સ્ત્રીઃ (સં) કથન; વચન (ર) કહેવત

(૩) કવિત્વમય વચન

ઝકહના અં કિં ઊખડવું (ર) ઘોડાની ચાલમાં ભંગ

પડવો (૩) સંગીતમાં તાલ કે સૂર બગડવો

(૪) ઊઠવું; અલગ થવું (૫) તૂટી જવું

ઝકલી સ્ત્રીઃ (સં) ઉત્ખલ) ખાંડણિયો

ઝકાહ પુંઃ ઉખાડવું તે (ર) કુસ્તીનો એક દાવ

ઝકાહના સં કિં ઉખાડવું

ઝકાહુ વિઃ ઉખાડનાર

ઝગટના સં કિં ચારંવાર કહેવું

ઝગના અં કિં ઊગવું

ઝગલના સં કિં ઓંકવું (ર) ચૂંકી કાઢવું

ઝગલવાના, ઝગલાના સં કિં ઓંકાવવું; ચૂંકી કઢાવવું

ઝગાલ પુંઃ થૂંક; ગળકો કે કંક

ઝગાલના પુંઃ થૂંકદાની

ઝગાહના સં કિં ઉધરાવવું; એકઠું કરવું

ઝગાહી સ્ત્રીઃ ઉધરાવવું તે; વસૂલાત (ર) ઉધરાણું

(૩) વ્યાજવટું; ધીરધાર

ઝગ વિઃ (સં) પ્રયંડ; પ્રબળ; તેજ (ર) પુંઃ મહાદેવ

ઝગટના સં કિં તાલ આપવો (ર) ગઈગુજરી વારંવાર

કાઢવી (૩) ભલુંભૂરું કોઈને કહેવું

ઝગટા વિઃ (અપરાધ કે ઉપકાર) વારંવાર કહી
બતાવનાર

ઝગહના અં કિં ઊધડવું

ઝગાહના કિં ઉધાડવું

ઝગકન પુંઃ કશાને એક ભાજુ ઊંચું કરવા નીચે મુકાતું
ટેકણ

ઝગકના અં કિં ઊંચું થવું (ર) ફૂટવું (૩) સં કિં
ઊછળીને લેવું

ઝગકાના સં કિં ઉચકાવવું; ફૂંદાવવું

ઝગક્કા પુંઃ ઊંચકી જનારો-ચોર; દગ; બદમાશ

ઝગટના અં કિં અલગ થવું; હટવું (ર) ઊખડવું

(૩) ભડકવું (૪) વિરક્ત થવું

ઝગહના, ઝગરાના અં કિં ઊખડવું (ર) હઠવું; અલગ
થવું

ઝગરાના અં કિં ઓચરવું; બોલવું (ર) હઠવું; અલગ
થવું; ઊખડવું

उच्चाट पुं० उद्दासीनता; मन न लागवुं ते
 उच्चाटना सं० किं० उभयवयु; लडकावयुं (२) ज्व
 लडावयो-झडी लेवो
 उच्चाड़ना सं० किं० उभयवयु; लडावयुं
 उच्चाना सं० किं० उीथुं करवुं
 उचित वि० (सं०) योग्य; घटतुं; वाजबी
 उच्चेलना सं० किं० भोलवुं; उभाउवुं
 उच्च वि० (सं०) उीथुं (२) श्रेष्ठ
 उच्चरण, उच्चारण पुं० (सं०) उथ्यारवुं ते
 उच्चरना सं० किं० उीयरवुं; उथ्यारवुं; भोलवुं
 उच्चार; उच्चारण पुं० (सं०) भोलवुं ते
 उच्छिष्ट वि० (सं०) अहुं (२) पुं० अंकुश (३) मध
 उच्छृंखल वि० (सं०) उद्दंड; निरंकुश; उछांछणुं
 उच्छेद पुं० (सं०) भंडन; नाश
 उच्छ्वास पुं० (सं०) उपर भेंचवामां के छोडवामां
 आवतो श्वास
 उछण पुं० मोथो; गोद
 उछरना, उछलना अ० किं० उिछणवुं; कूदवुं (२) भूज
 राख थवुं (३) उिपसवुं
 उछरना, उछालना अ० किं० उछाणवुं; कूदावुं
 उछल-कूदलींभेलवुं-कूदवुंते(२)अधीराई;अजंभो
 उछलना अ० किं० उिछणवुं; कूदवुं (२) भूज राख थवुं
 (३) उिपसवुं
 उछार, उछाल लीं० उिछणवुं-कूदको मारवो ते
 (२) छलंग (३) उिलटी
 उछारना, उछालना सं० किं० उछाणवुं; उपर केंकवुं
 उछाला पुं० (सं०) उछाणो; जोश (२) उिलटी
 उछाह पुं० (सं०) उत्साह) उत्साह; उभंग (२) उत्सव
 (३) उत्कठा; छंश्छ
 उजका पुं० पक्षीओने डराववा भेतरमां उिभो करातो
 थारिप्यो
 उजड़ना अ० किं० उज्जड़ थवुं; वेरान थवुं; अस्तव्यस्त
 थवुं; नाश पामवुं
 उजड़ा वि० वेरान करायेवुं; तप्पाह करायेवुं
 उजड़ा-पुजड़ा वि० मेदान-मेदान करायेवुं
 उजहु वि० (सं०) उद्दंड) गमार; असव्य; मूर्ख
 (२) उद्दंड; निरंकुश
 उज्जक वि० (तुं०) भेचकूक; मूर्ख
 उज्जक पुं० (अं०) तातारोनी अंक जाति
 उजरत लीं० (अं०) मजूरी (२) लाडु
 उजलत लीं० (अं०) उतावण; जलही
 उजला वि० उज्जवण; उिजणुं; धोणुं (२) स्वच्छ
 उजागर वि० उगउगनुं; प्रकाशित; दीप्तिमान (२)
 प्रसिद्ध (३) अं० भुल्लेआम; प्रगट रुपधी

उजाड़ पुं० उज्जड़ स्थान (२) जंगल (३) वि० उज्जड़;
 वेरान
 उजाड़ना सं० किं० उिजड़वुं; बरबाद करवुं
 उजान अ० सामे प्रवाह ('भाठा'ची उिलटुं)
 उजालना सं० किं० (घरेलुं; शस्त्र वगैरे) धोवुं; साफ
 करवुं; अजवाणवुं (२) मेल साफ करवो; भाणवुं
 उजाला पुं० अजवाणुं; प्रकाश (२) वि० उज्जवण
 उजाली लीं० यादनी (२) वि० यादनीमयो; प्रकाशमयी
 उजास पुं० उिजास; अजवाणुं (२) यमक
 उजियाणो (-ला) पुं० अजवाणुं; प्रकाश
 उजियारी लीं० यादनी (२) प्रकाश (३) सती लीं
 उज्वल, उज्ज्वल वि० (सं०) सणकतुं; उिजणुं (२)
 धोणुं; निर्मल
 उजेला पुं० (२) वि० अजवाण; अजवाणुं
 उज्ज पुं० (अं०) ब्रह्मणुं (२) वांघो; हरेकत; आपत्ति
 उज्ज-ख्वाही लीं० क्षमायाचना
 उज्जदारी लीं० (कां०) अद्यावतमां कोई मागछीनीं सामे
 पोतानो वांघो रज्ज करवो ते; आपत्ति-निवेदन
 उज्जकना अ० किं० उिछणवुं (२) जोवा माटे उीमं थवुं
 (३) थोकवुं
 उझरना सं० किं० रेडवुं (२) अं० किं० उिमटवुं (नदीमां
 रेल आववी)
 उझलना सं० किं० (सं०) उज्जरण) प्रवाहीने उपरची
 रेडवुं; ढोणवुं (२) अं० किं० (नदीमां) रेल आववी
 उटंग, उटंगा वि० मापमां नानुं (कपडुं)
 उटंगन पुं० जेनां पाननी शाकपाख कराम छे अवेवो
 अंक छोड
 उटकना सं० किं० अटकणवुं; अनुमान करवुं
 उटज पुं० (सं०) जंपडी; कुटिर
 उटकर लैस वि० अंदाज; अनुमानाश्रित
 उटंगन पुं० अठिगाश; टेको
 उटंगना अ० किं० अठिगवुं (२) सूवुं; पडवा रहेवुं
 उठंगाना सं० किं० (कमाड) अडकाववुं; बंध करवुं
 उठना अ० किं० उिठवुं
 उठबैठ लीं० उिठबेस; उिठवुं-बेसवुं ते; अजंभो
 (२) उिठबेस कसरत
 उठल्लू वि० रभडेल; अस्थिर; आवारा
 उठाईगीर वि० उछवगीर (२) बढमाश
 उठाऊ वि० उठावी शकाय अवेवुं; अंक जग्याअेधी
 उठावीने बीजे मुद्राय अवेवुं
 उठान लीं०, उठाव पुं० (सं०) उथान) उिठवुं ते; उठाव
 (२) आरंभ (३) उठाव; उपाड
 उठाना सं० किं० उठाववुं
 उठाबैठी लीं० उिठबेस; उिठवुं-बेसवुं ते

ઠઠીઆ, ઠઠીઆ વિં ઠઠાવીને આધુપાધુ લઈ
જવાય એવું
ઠઠીની સ્ત્રી ઠઠાવવું તે (૨) ઠઠાવવાની મજૂરી
(૩) ઠઠમણા જેવી એક રીતિ (૪) ખેડૂતોને કસલ
પર અગાઉથી પિસતાં નાણાં
ઠઠંકુ વિં ઠીડી થકે એવું
ઠઠદ, ઠઠદ પું અડદ
ઠઠન સ્ત્રી ઠીડવું તે
ઠઠનછટોલા પું વિમાન
ઠઠનછૂ વિં છૂ કરી જનારું; ગોટલીમાર
ઠઠના અં કિં ઠીડવું (૨) સં કિં કૂદીને પાર કરવું
ઠઠસના અં કિં પધારી કે બિસ્તરો લખેટવો
(૨) નાશ પામવું
ઠઠાક વિં ઠીડ; ખરયાળ
ઠઠાકા, ઠઠાકૂ વિં ઠીડનારું; ઠીડી શકનારું (૨)
પું વિમાન-ચાલક
ઠઠાન પું ઠીડવું તે (૨) કૂદકો; છલંગ
ઠઠાના અં કિં ઠીડાવવું; ઠીડાવું
ઠઠાસના સં કિં બિસ્તરો ઠઠાવવો-સખેટવો
(૨) ભગાડવું (૩) ઠજજડ કરવું
ઠઠિયા વિં ઓરિસા દેશનું વાસી
ઠઠીસા પું ઉત્કલ; ઓરિસા
ઠઠુંબર પું (સં) ઉપરડો
ઠઠુ સ્ત્રી (સં) તારા (૨) પક્ષી (૩) નાવિક (૪) પાણી
ઠઠૂપ, ઠઠૂપતિ પું (સં) ચન્દ્ર (૨) હોડી
ઠઠૂસ પું માકણ
ઠઠૂલના સં કિં રેડવું; ઢોળવું
ઠઠૂઢયન પું (સં) ઠીડવું તે
ઠઠૂકના અં (કિં) ઠોકર ખાવી (૨) રોકાવું; થોભવું
(૩) ઢેકો લેવો; અઢેલવું
ઠઠૂકાના અં કિં ઠોકર ખવરાવવી
ઠઠૂરના અં કિં નાતરે જવું
ઠઠૂરી સ્ત્રી રખાત (૨) નાતરે કાઢી લીધેલી સ્ત્રી
ઠઠૂના સં કિં ઓઢાડવું; ઢાંકવું
ઠઠૂાવની, ઠઠૂીની સ્ત્રી ઓઢણી
ઠઠના વિં એટલું
ઠઠના સ્ત્રી કાનમાં ઉપરના ભાગે પહેરવાની વાળી
ઠઠન પું ઠીતરેલું ઠ્રેઈ પણ વસ્ત્ર
ઠઠરના અં કિં ઠીતરવું
ઠઠરાઈ સ્ત્રી નીચે ઠીતરવાની કિયા (૨) નદી પાર
ઠીતરવાનું ખર્ચ (૩) ઉતાર; ઢાળવાળી જમીન
ઠઠરાના અં કિં (સં) ઉતરણા પાણીની ઉપર આવવું
(૨) ઠીકળવું; ઠીભરાવું (૩) પ્રગટ થવું (૪) સં
કિં ઉતરાવવું

ઠઠરાયલ વિં ઠીતરેલું; પુરાણું
ઠઠલાના અં કિં ઉતાવળ કરવી
ઠઠાન વિં (સં) ઉતાવળ ચીત; ચનું
ઠઠાયલ અં ઉતાવળ સાથે
ઠઠાયલી સ્ત્રી ઉતાવળ; ત્વરા; ઠઠપ
ઠઠાર પું ઠીતરવું તે (૨) નદીનો ઉતાર (૩) ઠેર; કેક
વગેરેનો ઉતાર
ઠઠારન સ્ત્રી ઉતારેલું-જીર્ણ વસ્ત્ર
ઠઠારના સં કિં ઉતારવું
ઠઠારા પું ઉતારો; ઠીતરવાની જગા (૨) નદી પાર
કરવી તે (૩) ખૂત વગેરે માટે ઢાણા વગેરે ઉતારવા
તે કે તેની વસ્તુ
ઠઠારૂ વિં ઠીતરનાર; તૈયાર; તત્પર
ઠઠાવલ અં જલદી (૨) સ્ત્રી ઉતાવળ; ત્વરા
ઠઠાવલા વિં ઉતાવળું
ઠઠાવલી સ્ત્રી ઉતાવળ; ત્વરા
ઠઠુણ વિં જાણમુક્ત
ઠઠૈ અં ત્યાં; તે તરફ
ઠઠકંઠા સ્ત્રી (સં) તીવ્ર ઇચ્છા
ઠઠકટ વિં (સં) તીવ્ર; ઉગ્ર
ઠઠકર્ષ પું (સં) શ્રેષ્ઠતા; મોટાઈ (૨) ચડતી; ઉન્નતિ
ઠઠકુળ પું (સં) માકણ
ઠઠકુણ વિં (સં) ઉત્તમ; શ્રેષ્ઠ
ઠઠકોચ પું (સં) લાંચ
ઠઠતમ વિં (સં) શ્રેષ્ઠ
ઠઠતર પું (સં) ઉત્તર દિશા (૨) જવાબ (૩) વિં
પછીનું (૪) ચડિપાતું (૫) અં પછી
ઠઠતર-ક્રિયા સ્ત્રી (સં) કારજ
ઠઠતરદાતા પું (સં) જવાબદાર માણસ
ઠઠતરદાયિત્વ પું (સં) જવાબદારી
ઠઠતરદાયી વિં (સં) જવાબદાર
ઠઠતરાધિકાર પું (સં) વારસો
ઠઠતરાધિકારી પું (સં) વારસ
ઠઠતરાયણ પું (સં) ઉતરાણ; મકરસંક્રાંતિ
ઠઠતરીય પું (સં) ઉપરશું (૨) વિં ઉતરનું
(૩) ઉપરનું
ઠઠતરોત્તર અં (સં) એક પછી એક; ક્રમશઃ
(૨) લગાતાર
ઠઠત્તપ પું (સં) ગરમી (૨) દુઃખ; પીડા (૩) શોક
ઠઠત્તીર્ણ વિં (સં) પારંગત (૨) પાસ થયેલું
ઠઠત્તુંગ વિં (સં) ઠીચું; શ્રેષ્ઠ
ઠઠત્તૂ પું (સં) કપડા પર ભાત પાડવાનું એક ઓજાર
જે ગરમ કરીને વપરાય છે; અથવા તે દ્વારા થતું કામ
(૨) વિં નશામાં ચકચૂર

उत्तूकश

४६

उद्भास

उत्तूकश, उत्तूगर पुं० (का०) 'उत्तू'नुं काम करना
 उत्तेजन पुं०, उत्तेजना स्त्री० (सं०) उत्तेज्युं ते;
 मोत्साहन
 उत्थान पुं० (सं०) उठवुं ते (२) उन्नति; यउत्ती
 उत्थापन पुं० (सं०) उठाउवुं-जब्रत करवुं ते
 (२) हलाववुं-उगाववुं ते
 उत्पत्ति स्त्री० (सं०) उद्भव; पेदाश; जन्म
 (२) आरंभ
 उत्पन्न वि० (सं०) पेदा थयेवुं; जन्मेवुं
 उत्पल पुं० (सं०) कमल
 उत्पाटन पुं० (सं०) उप्पाडवुं ते; निकटन
 उत्पात पुं० (सं०) उपद्रव; आकत (२) उपमात;
 भणभणाट
 उत्पादन पुं० (सं०) पेदा करवुं ते; उत्पन्न
 उत्सर्ग पुं० (सं०) छोडवुं ते; त्याग (२) दान
 उत्सव पुं० (सं०) तहेवार; मंगल पर्व (२) आनंद
 उत्साह पुं० (सं०) उमंग; आनंदनो उछाणो
 उत्सुक पुं० (सं०) आतुर (२) तत्पर; उजाडवुं
 उथलना अ० कि० (सं०) उत्+स्थल) गिथलवुं; गलडवुं
 (२) उमाडीय ववुं (३) पाखी ओछुं ववुं
 उथल-पुथल स्त्री० (२) वि० गिथल-पाथल;
 गिलटपूलट
 उथला वि० छीछरुं; गिंउं नछि अेवुं
 उदंत वि० दांत वगरनुं (पशु माटे) (२) पुं० (सं०)
 भबर
 उदंतक पुं० (सं०) उदंत; समाथार
 उदक पुं० (सं०) पाखी
 उदथ पुं० (सं०) उदगीथ) सूर्य
 उदधि पुं० (सं०) समुद्र
 उदय पुं० (सं०) गिगवुं के प्रगटवुं ते (२) उन्नति;
 यउत्ती
 उदा पुं० (सं०) पेट (२) पेटे; अंदरनो भाग
 उदरना अ० कि० काटवुं; थिरावुं (२) छिन्नभिन्न;
 नष्ट ववुं
 उदात्त वि० (सं०) दयाणु (२) उदार (३) श्रेष्ठ (४)
 गिथा सूरनुं
 उदार वि० (सं०) दानशील (२) विशाल के सरण
 दिलनुं
 उदास वि० विरक्त (२) तटस्थ (३) भिन्न; दुःखी
 उदासी पुं० संन्यासी; त्यागी (२) स्त्री उदासीनता
 उदासीन वि० उदास; गमगीन
 उदाहरण पुं० (सं०) दामलो; दृष्टांत
 उदीची स्त्री० (सं०) उत्तर दिशा
 उदीच्य वि० (सं०) उत्तरनुं रहीश (२) उत्तरनुं

उदुंजर पुं० (सं०) उमरडी (२) गिमरडी (३) नपुंसक
 उदून पुं० (अ०) अवज्ञा (२) विमुख ववुं ते
 उदूलहुक्मी स्त्री० (का०) अवज्ञा करवी ते; आज्ञा न
 मानवी ते
 उद्गम पुं० (सं०) गिगम; जन्म; आविर्भाव
 (२) उत्पत्तिस्थान
 उद्गार पुं० (सं०) गिगरो; दिलमां बराई रडेवी वात
 बहार आववी ते (२) गिलटी (३) ओडकार (४)
 थूंक; कक (५) मननी वात कही नांभवी ते
 उद्गीय वि० (सं०) जेष्टो गरदन गिथी करेल होम तेवुं
 उद्घाटन पुं० (सं०) उप्पाडवुं ते; खुलुं मूकवुं ते (२)
 विमोचन (३) लोकार्थ
 उद्घात पुं० (सं०) आघात; पकौ (२) आरंभ
 उद्घाटक वि० (सं०) उद्घाटन करनार; विमोचक
 उद्घोष पुं० (सं०) घोषणा; जाहेरात (२) गिथा
 अवाजमां कहेवुं ते
 उद्घोषक वि० (सं०) घोषणा करनार (२) पुं० मोटेशी
 रज्जुआत करनार
 उद्घोषणा स्त्री० (सं०) सरकारी घोषणा
 उद्द्वि वि० (सं०) उद्वत; नीडर; उद्दाम
 उद्दाम वि० (सं०) उद्दाम; निरंकुश (२) स्वतंत्र (३)
 मलान; गंभीर (४) पुं० पम; वरुक्ष (५) अेक वृत्त
 उद्दिष्ट वि० (सं०) अतावेवुं (२) अतिप्रेत; उद्देशेवुं
 उद्दीपन पुं० (सं०) उत्तेजित करवुं ते के तेम करे तेवो
 पदार्थ
 उद्देश पुं० (सं०) लक्ष्य बनाववुं ते; संकेत करवो ते;
 (२) हेतु; कारण; ईशानो (३) अभिप्राय
 उद्देश्य वि० (सं०) लक्ष्य बनवाववा योग्य; संकेत करवाने
 योग्य; (२) अभिप्राययोग्य; ईष्ट (३) पुं० प्रयोजन;
 लक्ष्य (४) कर्ता (व्याकरण)
 उद्भूत वि० (सं०) उग्र; न गांठे अेवुं (२) मोटें; गिंउं
 उद्धारण पुं० (सं०) उद्धार (सुक्ति); अवतरण
 उद्धारना अ० कि० उद्धार करवो (२) अ० कि० गिगरनुं
 उद्धार पुं० (सं०) सुक्ति; छुटकारो (२) उन्नति
 (३) उधार; वगरेव्याजु देवुं
 उद्भूत वि० (सं०) उगारेवुं; उतारेवुं
 उद्ध्यंस पुं० (सं०) विनाश
 उद्ध्यस्त वि० (सं०) लांगपुं-तूटवुं (२) नष्ट करवायां
 आवेवुं
 उद्बोध, उद्बोधन पुं० (सं०) ज्ञान; जगृति
 उद्भट वि० (सं०) प्रभय; श्रेष्ठ
 उद्भव पुं० (सं०) उत्पत्ति (२) उन्नति
 उद्भावक पुं० (सं०) उद्भव करनार; जन्मदाता
 उद्भास पुं० (सं०) प्रकाश (२) प्रतीति

ઉદ્ભવ

૪૭

ઉપકારક

ઉદ્ભવ, ઉદ્ભવ પું (સં) ઊદ્ભવ; વનસ્પતિ
 ઉદ્ભાત વિં (સં) ચક્રરમાં પડેલ; જમમાં પડેલ
 (૨) ચક્રિત (૩) ઉદ્ભવ (૪) ભટકેલ હોય એમ
 ઉદ્ભવ વિં (સં) તેમાર; તત્પર
 ઉદ્યમ પું (સં) મહેનત (૨) ઉદ્યોગ; કામધંધો
 ઉદ્યમી વિં મહેનતુ; ઉદ્યોગી
 ઉદ્યાન પું (સં) બાગ; બગીચો
 ઉદ્યાનગોષ્ઠી સ્ત્રી-ઉદ્યાનમાં આપોજિત પ્રીતિસંમેલન;
 'ગાર્ડન પાર્ટી'
 ઉદ્યાપન પું (સં) કોઈ વ્રત-નિયમની પૂર્ણાહુતિની
 ઉજવણી
 ઉદ્યોગ પું (સં) ઉદ્યમ; યત્ન; શ્રમ; કામધંધો
 ઉદ્યોગી વિં મહેનતુ; કામધંધાવાળું
 ઉદ્ગ્રેક પું (સં) અતિશયતા; ખૂબ વૃદ્ધિ
 ઉદ્ગ્રહ પું (સં) પુત્ર (૨) વિં ચાલુ રહેનારું
 ઉદ્ગ્રહન પું (સં) ઉપર ખેંચવું તે (૨) ઉદ્ગ્રહ; વિવાહ
 ઉદ્ગ્રાસન પું (સં) સ્થાન છોડાવવું; ભગાડવું તે;
 મારવું તે; વધ
 ઉદ્ગ્રાહ પું (સં) વિવાહ
 ઉદ્ગ્રિન વિં (સં) ઉદ્ગ્રવાળું; ખિન્ન; પરેશાન
 ઉદ્ગ્રેગ પું (સં) વ્યાકુળતા (૨) મનનો આવેશ
 ઉદ્ગ્રહના અં કિં ઊભડવું; (ચોટેલું) અલગ થવું;
 ઉદ્ગ્રહવું; ઉદ્ગ્રેગવું
 ઉદ્ગર અં એ તરફ; બીજા બાજુ
 ઉદ્ગરાના અં કિં ઉદ્ગરવું; છૂટવું (૨) સં કિં ઉદ્ગાર
 કરવો
 ઉદ્ગરાના અં કિં વિખેરાઈ જવું; હવાથી ઊડી જવું
 (૨) ઉદ્ગરાત કરવો
 ઉદ્ગાર પું (સં) ઉદ્ગાર કરજ; સ્પર્શ; દેવું (૨) ઉદ્ગાર
 કે ઊછીનું લેવું તે (૩) ઉદ્ગાર
 ઉદ્ગારપટા અધિનિયમ પું બીજા મહાપુદ્ગ પછી
 અપેક્ષિત પ્રવર્તવેલ અધિનિયમ જેના અનુસાર
 તે પુદ્ગરૂત મિત્રરાષ્ટ્રોને જરૂરી સામગ્રી અથવા
 સૈનિક મહત્વના અડા પર ઉદ્ગાર અથવા પટ્ટા પર
 આપતું અને એમની પાસેથી પણ મદદ મેળવતું;
 'લેન્ડ એન્ડ લીજ એક્ટ'
 ઉદ્ગ્રહના સં કિં ઉદ્ગ્રહવું (૨) સીવણ ઉકેલવું
 (૩) વિખેરવું
 ઉદ્ગ્રહન સ્ત્રી (હિં) ઉદ્ગ્રહના, બુનના) બાંપણોડ;
 વિચારણા (૨) પંચાત
 ઉદ્ગ્રસર્વં 'ઉસ' નું બંવં (૨) (સં) અંકમાં 'એક કમ'
 એ અર્થમાં વપરાય છે. ઉદા. 'ઉત્તરીસ'
 ઉદ્ગ્રસ વિં ઓગણીસ; ૧૯
 ઉત્તરીસ, ઉત્તરીસ વિં ઓગણચાલીસ; ૩૯

ઉત્તરીસ વિં ઓગણપચાસ; ૪૯
 ઉત્તરીસ વિં ઓગણત્રીસ; ૨૯
 ઉત્તમના વિં ઉદાસ; અન્યમનસ્ક; ખિન્ન
 ઉત્તમુન વિં ચુપ; શાંત; ખામોશ; મીન
 ઉત્તવાન પું (અં) શીર્ષક; પ્રસ્તાવના
 ઉત્તસઠ વિં ઓગણસાઠ; ૫૯
 ઉત્તહત્તર વિં અગણોતેર; ૬૯
 ઉત્તીંદા વિં (સં) ઉત્તિદ્ર) ઊધતું; ઊધ ભરાયેલું
 ઉત્ત વિં (સં) દ્રવિત; દયાળુ
 ઉત્તર વિં (સં) ઊંચું (૨) ઉત્તમ
 ઉત્તરિ સ્ત્રી (સં) ઊચારી (૨) ચક્તી; પ્રગતિ
 ઉત્તર્યન વિં (સં) જેની આંખો ઉપર ઊડી હોય એવું
 (૨) પું ઉઠાવવું તે; ઉત્તર કરવું તે; સુધાર
 ઉત્તરન વિં (સં) બંધનમુક્ત
 ઉત્તરા પું (અં) એક જાતનું બોર (હકીમો દવામાં
 વાપરે છે.)
 ઉત્તારી વિં બોરના દાણાના રંગનું; ઘેરું લાલ (૨) પું
 રાતા બોર જેવો રંગ
 ઉત્તારી વિં ઓગણચાલીસ; ૭૯
 ઉત્તિદ્ર વિં (સં) નિદ્રારહિત (૨) વિકસિત; ખીલેલું
 ઉત્તરીસ વિં ઓગણીસ; ૧૯
 ઉત્તરીસલિસ્ટે અં મોટે ભાગે; પણ કરીને
 ઉત્તમ વિં (સં) મદાંધ (૨) પાગલ; ભેભાન
 ઉત્તમ, ઉત્તમસ્ક વિં (સં) ઉદાસ; વ્યગ્ર; ખિન્ન
 ઉત્તમ્મ પું (સં) પાગલપણ; મિત્તભ્રમ
 ઉત્તમર્ગ પું (સં) ખોટો માર્ગ; દુરચાર
 ઉત્તમીલન પું (સં) ખૂલવું કે ખીલવું તે
 ઉત્તમુલ વિં (સં) ઉત્તુક (૨) ઉદ્યત; તૈયાર
 ઉત્તમુલન પું (સં) જડમૂળથી ઉખેડવું તે
 ઉત્તમેષ પું (સં) પલકારો (૨) ઝબકારો; થોડો પ્રકાશ
 (૩) ખોલવું તે
 ઉત્તવાન પું (અં) (પુસ્તક વગેરેનું) નામ; શીર્ષક
 (૨) ઢંગ; રીત (૩) ભૂમિકા
 ઉત્ત પું (અં) મહોબત; પ્યાર
 ઉત્તે સર્વોત્તમને ('ઉત્ત'ની બીજી ને ચોથી વિભક્તિનું
 બહુવચનનું રૂપ)
 ઉત્તંગ પું એક વાદ્ય
 ઉત્તકર પું એક પ્રકારનો નાનો કર જે જુદી જુદી
 પરિસ્થિતિમાં લગાડાય છે.
 ઉત્તકરણ પું (સં) સાધન-સામગ્રી (૨) ઉત્ત ચામર
 વગેરે રાજચિહ્ન
 ઉત્તકાર પું, ઉત્તકારિતા સ્ત્રી (સં) ભલાઈ (૨)
 લાભ; ફાયદો; અહેસાન
 ઉત્તકારક, ઉત્તકારી વિં (સં) ઉપકાર કરનાર

उपकार्या

४८

उपरावटा

उपकार्या स्त्री (सं०) राजभवन; समाधिस्थान; तंभू
उपकुलपति पुं० कोई विश्वविद्यालयको ते अधिकारी
जे कुलपतिने अधीन होय छे अने व्यवस्था संबंधी
तथा अन्य कार्योंमा अने मदद करे छे.

उपकृत वि० (सं०) उपकार तणे आवेलुं; कृतज्ञ

उपकृति स्त्री (सं०) उपकार; आभार; अहंसा

उपकृत्या स्त्री (सं०) नानी नहेर

उपक्रम पुं० (सं०) आरंभ (२) लूभिका

उपक्रम और जननिर्देश पुं० कोई नियम के अधिनियम
बनाववा माटे प्रजाभे पोते आपोजन करेलुं होय
अने कोई महत्वपूर्ण प्रश्न संबंधमा सारीये
प्रजानो मत लेवाये होय - प्रजाना वास्तविक
मतने जाशवाना अने उपाय

उपक्रमणिका स्त्री (सं०) अनुक्रमशिका; सांकेतिक

उपखान पुं० उपाभ्यान; पुराणी कथा

उपग्रह पुं० (सं०) नाना के मोटा ग्रहनी परिक्रमा
करनार ग्रह

उपचार पुं० (सं०) उल्लास; दवा (२) सेवा; पूजन
(३) शिष्टाचार; प्रार्थना

उपज स्त्री (सं०) उपज; पैदाश (२) नवी सृज; शोध;
कल्पना (३) कल्पी लीपिली वात

उपजना अ० कि० उपजवुं

उपजाऊ वि० उपजाऊ; फलदुप (लूभि)

उपजाना स० कि० उपजावुं; पैदा करवुं

उपजीवक पुं० (सं०) आश्रित

उपजीवन पुं० (सं०) निर्वाहमा परावलंबन

उपजीविका स्त्री (सं०) अवेगो निर्वाह जे अन्यना

सहाये शालतो होय; रोज; आवकनु गौश साधन

उपजीवी वि० बीजाओ धर निर्भर रहनार; पराश्रित

उपटन पुं० उपटन (२) निशान; चिह्न

उपटना अ० कि० निशान पडवुं; जेम के, शाही कूटवानुं

के पारथी लभवानुं (२) उपडवुं (३) उपमटवुं

उपटाना स० कि० उपटन लगावुं; उपेडवुं

उपडना अ० कि० उपडवुं (२) निशान पडवुं

उपव्यक्ता स्त्री (सं०) तण्डी (२) भीषा

उपदंश पुं० (सं०) खांटी के गरभीनो रोग (२) गजक

उपदिशा स्त्री (सं०) भूशे

उपदेश पुं० (सं०) बोध; शिक्षाप्रश

उपदेशक पुं० (सं०) उपदेश आपनार

उपदेशना स० कि० उपदेशवुं

उपद्रव पुं० (सं०) उत्पात; अणुअणु (२) उपमात;

हंगोकिसाद; अभेदो

उपद्रवी वि० (सं०) उपमातियुं; अभेदो करनाउं

उपधा स्त्री (सं०) छण; कपट (२) उपाधि; पंथात

उपधान पुं० (सं०) टेको; आधार (२) तडियो

उपनगर पुं० (सं०) नगरनी आसपास वसेलो, भाग;
पराविस्तार

उपनयन पुं० (सं०) जनोई के उपवीत संस्कार

उपनहर स्त्री (सं०) नानी नहेर

उपनाम पुं० (सं०) बीजुं नाम (२) तभल्लुस

उपनिदेशक पुं० (सं०) उप्पुटी ग्रामरेक्टर

उपनिधान पुं०, उपनिधि स्त्री (सं०) थापण राजवी ते
(२) पास राखवुं ते (३) अमानत

उपनियम पुं० (सं०) गौश नियम

उपनिर्देशक पुं० (सं०) उप्पुटी ग्रामरेक्टर

उपनिर्वाचन पुं० भृत्य के अन्य कारशाशी संसद,
विधानसभा, नगरपालिका वगैरेना कोई सभ्यनी
के कोई पदाधिकारी वगैरेनी जग्या जाली पडवायी
अने माटे यनारी करी गुंठशी

उपनिवेश स्त्री (सं०) वसाहत; 'कोलोनी'

उपन्यास पुं० (सं०) नवलकथा

उपपत्ति स्त्री (सं०) साबित्ती; प्रतिपादन करवुं ते
(२) हेतु (३) सिद्धान्त (४) औचित्य

उपपत्ती स्त्री (सं०) रप्पात

उपभोक्ता वि० (सं०) दैनिक शीजोनो उपभोग करनार

उपभोग पुं० (सं०) पाशवुं ते; भोगवुं ते

उपमा स्त्री (सं०) तुलना (२) अंक अलंकार

उपमाता पुं० (सं०) उपमा देनार (२) स्त्री भाव

उपमान पुं० (सं०) जेनी उपमा अपाव ते

उपमेय पुं० (सं०) जेने उपमा आपवाना होय ते

उपयुक्त वि० (सं०) योग्य; वाजबी

उपयोग पुं० (सं०) भय (२) योग्यता (३) फायदो;

लाभ (४) प्रयोजन; जरूरियात

उपयोगी वि० (सं०) भयनुं (२) लाभदायी (३) माइक;
अनुकूल

उपयोजन पुं० (सं०) उपयोग; विनियोग

उपरत वि० (सं०) विरक्त (२) मरेलुं

उपरति स्त्री (सं०) वैराग्य (२) मरणा

उपरना पुं० उपरशुं (२) अ० कि० उपडवुं; उपडवुं

उपरफट, उपरफट्ट वि० फावतुं; छूटक (२) टेकाशा
वगैरनुं; नकामुं

उपरान्त अ० ते पछी (समयवाचक अर्थमा)

उपराज्ज्ञी स्त्री गडसा-गडसी; स्पष्टा

उपराना अ० कि० उपर आववुं (२) भगत ववुं

(३) स० कि० उपर करवुं; उठाववुं

उपराम पुं० (सं०) उपरति; वैराग्य (२) आराम

उपराला पुं० उपरालुं; पक्ष लेवो ते

उपरावटा वि० माधु उियुं राखनारुं; गर्विष्ठ; अक्कड

उपरि

४८

उफान

उपरि अ० (सं०) उपर

उपरी-उपरा पुं० यडसा-यडसी; अहमहयिका;
पडापडी; स्पर्धा

उपरीना पुं० उपरशु

उपरीनी स्त्री० उपरश्री; ओहड़ी

उपरोक्त वि० उपर के पहेला कहेलु

उपरीछा पुं० अंगूछा; टुवाल (२) अ० उपरनुं

उपरीटा वि० उपरनुं; उपर आवेलु

उपर्युक्त वि० (सं०) उपरोक्त; उपर के पहेला कहेलु

उपल पुं० (सं०) पथर (२) करा (३) रत्न

(४) वाद्य

उपलक्ष, उपलक्ष्य पुं० (सं०) बिह्न (२) अवलंबन;

प्रयोजन (३) वि० प्रमाण आपवा योग्य

उपलब्ध वि० (सं०) मजेलु (२) जाशेलु

उपलब्धि स्त्री० (सं०) प्राप्ति (२) ज्ञान

उपला पुं० (सं०) उपल (छाशुं; जेरशुं)

उपली स्त्री० नानुं जेरशुं (छाशुं)

उपल्ला पुं० कोई वस्तुनो उपलो भाग

उपवन पुं० (सं०) भाग; बगीचा; उद्यान

उपवास पुं० (सं०) न भावुं ते; लांथो; प्रत के नियम
तरीके न भावुं ते; छिन्दिपोना भोगनो त्याग करवो
ते; अनशन

उपवासी वि० (सं०) उपवास करनार (२) प्रती

उपवीत पुं० (सं०) जनीछ

उपशय, उपशमन पुं० (सं०) शांत करवुं ते; शांत थवुं
ते (२) निवारण (३) शांतिउपशत्य पुं० (सं०) बाहो; गाम के नगरनो सीमाडो;
पर्वत पासेनी जमीन

उपशिष्य पुं० (सं०) शिष्यनो शिष्य

उपसंहार पुं० (सं०) समाप्ति (२) सारांश (३)
टुकाभां आटोपी लेवुं ते (४) चोपडीनो अंतिम
अध्याय

उपसना अ० कि० गंपावुं; सडवुं; वासी थवुं

उपसर्ग पुं० (सं०) अपशुक्न (२) दैवी उत्पात
(२) व्याकरणभां उपसर्ग अति वि वगेरेउपसागर पुं० (सं०) नानो समुद्र; समुद्रनो भाग;
भाडीउपस्थ पुं० (सं०) गुह्य छिद्रिप (२) पेडुं (३) गोह
(४) वि० पासे अहेलु

उपस्थित वि० (सं०) छाजर (२) नछक आवेलु

उपस्थिति स्त्री० (सं०) छाजरी (२) समीपता

उपहार पुं० (सं०) भेट; नजरानु

उपहास पुं० (सं०) हांसी (२) निंदाभूयक हांसी
(३) मजाक; हिल्लगी

उपहासचित्र पुं० काईन; व्यंग्यचित्र

उपहासजनक वि० हांसीपात्र

उपहत वि० धावल (२) विनष्ट (३) दूषित
(४) लाछितउपांग पुं० (सं०) अंगनुं अंग; अंगनो भाग; अंश
(२) तिलक

उपात्य वि० (सं०) छेड्डानी पहेलु

उपाख्यान पुं० (सं०) पौराणिक कथा (२) वृत्तांत

उपाङ्गना स० कि० उपेडवुं

उपादान पुं० (सं०) प्राप्ति (२) जाश; बोध (३) मूल

पदार्थ जेभाधी बीजुं कांई बने ते; कारख

उपाधि स्त्री० (सं०) उपाधि; पीडा; छलकाव (२) छण;
कपट; (३) छत्रवेशउपाधी वि० (सं०) उपाधिन) उपद्रवी; उपाधि के उत्पात
करनारुं

उपाध्याय पुं० (सं०) शिक्षक; गुरु

उपानह पुं० जोडे; पजरभुं; यामप्री; पाहुका

उपाय पुं० (सं०) युक्ति; छलाज (२) साधन; व्यवस्था
(३) पासे जवुं ते

उपायन पुं० (सं०) उपहार; भेट; नजरानु

उपायोजन पुं० (सं०) नानुं आपोजन

उपाजन पुं० (सं०) कमावुं ते; कमाशी

उपाजित वि० (सं०) कमायेल; मेणवेलु

उपालंभ पुं० (सं०) कपडो (२) निंदापूर्वक तिरस्कार

उपासक पुं० (सं०) उपासना करनार; भक्त

उपासना स्त्री० (सं०) प्रार्थना; भक्ति; पूजा (२) स० कि०
आराधना करवी

उपास्य वि० (सं०) पूज्य; आराध्य (२) पुं० छष्ट देवता

उपाहार पुं० (सं०) नास्तो; हणवुं भोजन

उपेक्षक वि० (सं०) उपेक्षा करनार (२) उदासीन

उपेक्षण पुं० (सं०) अन्यादर; तिरस्कार (२) परित्याग

उपेक्षणीय वि० (सं०) उपेक्षा करवा योग्य; उपेक्षाने पात्र

उपेक्षा स्त्री० (सं०) उदासीनता; बेपरवाही; अन्यादर
(२) अवगणना

उपेक्षित वि० (सं०) उपेक्षा करावेलु; अवगणायेलु

उपेक्ष्य वि० (सं०) उपेक्षा करवा जेवुं

उपोदघात पुं० (सं०) प्रस्तावना; भूमिका

उफ अ० (अ०) शोक पीडा के दुःखनो उद्गार - छिह

उफक पुं० (अ०) सितिज

उफतादगी स्त्री० (अ०) नम्रता

उफतादा वि० (अ०) पडतर (भेतर)

उफनना अ० कि० छिबरानु; छिछनी मारवो

उफनाना स० कि० छिबरो लाववो; डेलावराववुं

उफान पुं० छिबरो; छिछनी

ઉઘ્ઘકના અં કિં ઊભકો આવવો; ઓકવું
 ઉઘ્ઘકાઈ સીં ઊભકો; ઊભટી
 ઉઘ્ઘટનું પું (સં) ઉઘ્ઘર્તન) ઉપટણ; માલિસ માટેની
 એક સુગંધી બનાવટ
 ઉઘ્ઘટના અં કિં ઉપટણ માલિસ કરવું
 ઉઘ્ઘરના અં કિં (સં) ઉદ્દારણ) ઊગરવું (છૂટવું કે
 બચત થવી)
 ઉઘ્ઘરા વિં ઊગરેલું
 ઉઘ્ઘલના અં કિં (સં) ઉદ્ધ+વલન) ઊકળવું; ખળખળ
 કરતું ઊકળવું (૨) ઊભરાવું
 ઉઘ્ઘસન પું વાસણ ઊઘ્ઘકામાં ઉપયોગમાં લેવાતો
 નાળિયેરનો છોડાં પાસપાન વગેરેનો ફૂથો
 ઉઘ્ઘસના સં કિં વાસણ ઊટકવાં (૨) અં કિં સડવું;
 ઓગળવું
 ઉઘ્ઘન પું; સીં કૂવામાંથી પાણી ખેંચવાનું દોરવું
 ઉઘ્ઘના સં કિં (તલવાર વગેરે) ખેંચવી; ઉપર
 ઉઘ્ઘવવું; ઉલેચવું; જોતરવું (૨) અં કિં ઉપર
 ઊકવું; ઊભરાવું (૩) વિં ઉપાડપગું
 ઉઘ્ઘનો સીં રસી
 ઉઘ્ઘાર પું (સં) ઉદ્દારણ) ઉગારો; છૂટકારો
 ઉઘ્ઘારના સં કિં ઉગારવું; ઉદ્દાર કરવો; બચાવવું
 ઉઘ્ઘારા પું કૂવાનો હવાડો
 ઉઘ્ઘાલ પું ઊભરો; ઉછળો
 ઉઘ્ઘાલના સં કિં ઉકાળવું; જોશ આપવું; ઉભરાવવું
 ઉઘ્ઘાસી સીં (સં) ઉઘ્ઘાસ) બગાડવું
 ઉઘ્ઘાહના સં કિં શસ્ત્ર ખેંચવું; ઉપર ઉઘ્ઘાવવું;
 ઉલેચવું; જોતરવું
 ઉઘ્ઘીટના, ઉઘ્ઘીટના સં કિં અરુચિ થવી; મનમાંથી
 ઊતરી જવું (૨) અં કિં ગભરાવું; જીવ ગભરાવો
 ઉઘ્ઘફના, ઉઘ્ઘરના અં કિં ઊંચું થવું; ઊઠી આવવું;
 ફૂલવું (૨) ઊપજવું (૩) ખૂલવું (૪) વધવું
 ઉઘ્ઘય વિં (સં) બંને
 ઉઘ્ઘયત: અં (સં) બંને બાજુથી
 ઉઘ્ઘાફ પું ઊંચાઈ (૨) વૃદ્ધિ
 ઉઘ્ઘાફના, ઉઘ્ઘારના સં કિં ઊંચું કરવું; ફૂલાવવું;
 ખોલવું; વધે એમ કરાવવું; ઉપજાવવું (૨) ઉછેરવું;
 બહેકાવવું
 ઉઘ્ઘંગ, ઉઘ્ઘંગ સીં ઉઘ્ઘંગ (૨) જોશ; અધિકતા
 ઉઘ્ઘંગના, ઉઘ્ઘંગના અં કિં ઊમંગવું; ઊમડવું; ઊભરાવું
 (૨) ઉઘ્ઘંગમાં આવવું
 ઉઘ્ઘફ સીં ભરતી; ભરાવો; વૃદ્ધિ
 ઉઘ્ઘફના અં કિં ઊભરાવું (૨) ઊમટવું (જેમ કે,
 વાદળ) (૩) જોશમાં આવવું
 ઉઘ્ઘફના સં કિં કેલાવરાવવું

ઉમદા વિં ઉમદા; અચ્છું; ભલું; સાનું
 ઉમર સીં વય; ઉમર; આયુષ્ય
 ઉમર-ફૈદ સીં જનમટીપ
 ઉમરા, ઉમરાવ પું ('અમીર'નું બં વળ) ઉમરાવ લોક;
 અમીરવર્ગ
 ઉમસ સીં (સં) ઉખ્મ) બકારો; કઠારો
 ઉમાહ પું ઉત્સાહ; ઉમંગ
 ઉમેઠન સીં વળ; આમળ
 ઉમેઠના, ઉમેઠના સં કિં (સં) ઉદ્દેષ્ટન) મરોડવું;
 આમળવું
 ઉમ્દની સીં (ફાં) ઉમદાપણું; ઉત્તમતા; અચ્છાઈ; ખૂબી
 ઉમ્દા વિં (અં) ઉમદા; અચ્છું; ઉત્તમ
 ઉમ્મત સીં (અં) જમાત; ફિરકો (૨) એક સંપ્રદાયની
 મંડળી (૩) ઓલાદ; પરિવાર
 ઉમ્મી પું (અં) નાનપણમાં બાપ વગરનો થયેલો જેથી
 મા કે દાઈએ ઉછેરેલો તે (૨) અભણ (૩) મહંમદ
 પેગંબર (૪) કોઈ જમાતનો માણસ
 ઉમ્મીદ, ઉમ્મેદ સીં (ફાં) ઉમેદ; આશા; ઓરતો
 ઉમ્મેદવાર પું (ફાં) ઈચ્છક (૨) ઉમેદવાર
 ઉમ્મ સીં (અં) ઉમર; આયુષ્ય
 ઉર પું છાતી (૨) હૈયું (૩) દિલ
 ઊરગ પું (સં) સાપ
 ઊરણ પું (સં) થેટું; થેટું (૨) પુરેનસ ગ્રહ
 ઊરદ પું અડદ
 ઊરદી સીં નાના દાણાના અડદ
 ઊરલા વિં પછીનું; પાછલું (૨) વિરલું
 ઊરસ વિં કીકું; નીરસ (૨) પું ઊર; છાતી; હૃદય
 ઊરસના સં કિં ઊંચુંનીચું કરવું
 ઊરસિજ પું (સં) સ્તન; કુચ
 ઊરાહના પું ઓળભો; ઠપકો; રાવ; ફરિયાદ
 (૨) અં કિં દોષ દેવો; નિંદવું
 ઊરિન, ઊર્રણ વિં ઉર્રણ; રુણપુક્ત
 ઊરુ વિં (સં) વિશાળ; લાંબુંપહોળું (૨) પું ઊરુ; જાંબ
 ઊરુવા પું ઘુવડ જેવું એક પક્ષી ('રુઆ')
 ઊરુજ પું (અં) વૃદ્ધિ; ચડતી; ઉન્નતિ
 ઊરુસ પું, સીં (અં) દુલ્હા; દુલ્હિન
 ઊરે અં આગળ (૨) દૂર
 ઊરેહ પું ચિત્ર કે તે દોરવું તે; ચિત્રકારી
 ઊરેહના સં કિં ચિત્ર દોરવું
 ઊરોજ પું (સં) સ્તન; કુચ
 ઊર્દ પું અડદ
 ઊર્દૂ સીં (તું) વધુ પ્રમાણમાં અરબી ફારસી શબ્દોવાળી
 હિંદી ભાષા જે ફારસી લિપિમાં લખાય છે.
 (૨) પું છાવણી

ઝર્ક પું (અ) ઉપનામ; ઉરકે બોલાતું બીજું નામ
ઝર્કા સીં (સં) ઉપજાઉ જમીન (૨) પૃથ્વી (૩) વિં
સીં ઉપજાઉ; ફળદ્રુપ (જમીન)

ઝર્કી સીં (સં) પૃથ્વી; ભુમિ
ઝર્સ પું (અ) ઓરસ; પીર વજેરેની મરણતિથિ
ઝલંગ વિં (સં) ઉત્તમ નાગું; નિર્વસ્ત્ર
ઝલંગના, ઝલંગના સં કિં ઉલ્લંઘવું (ઓળંગવું કે ન
માનવું-લોપવું)

ઝલકા સીં ઉલ્કા; ખરતો તારો
ઝલચના, ઝલચના સં કિં ઉલેચવું
ઝલજ્ઞન સીં કાંસ; ગૂંચ; ચિંતા; કોપડો; સમસ્યા
ઝલજ્ઞના અં કિં (ઊલટું 'સુલજ્ઞના') ફસાવું; જકડાવું
(૨) લપટાવું (૩) કામમાં લીન થવું (૪)
પુરકેલીમાં ફસાવું (૫) ઝખડવું; તકરાર કરવી
(૬) વાંકું થવું; આમળ યડવો

ઝલજ્ઞના-પુલજ્ઞના અં કિં બરોબર ફસાવું-લપટાવું
ઝલજ્ઞના સં કિં ઉલેચાવવું
ઝલજ્ઞા-પુલજ્ઞા વિં વાંકું કે સીપું (૨) ભલું કે બૂટું
ઝલજ્ઞાવ, ઝલજ્ઞેડા પું ફસાવું તે (૨) ઝખડો; બખેડો
(૩) ચકર; ફેર

ઝલજ્ઞીઠો વિં ફસાવનાર કે લોભાવનાર
ઝલટના અં કિં ઊલટવું (૨) સં કિં ઊલટું કે ઊંધું
કરવું (૩) અસ્તવ્યસ્ત કરવું (૪) ઊલટી કરવી
ઝલટ-પલટ, ઝલટ-પુલટ સીં ઊલટપૂલટ;
અદલબદલ; ગોટાળો

ઝલટ-ફેર પું ફેરફાર; પલટો; પરિવર્તન
ઝલટા વિં ઊલટું; વિપરીત
ઝલટા-પલટા, ઝલટા-પુલટા વિં ઊલટપૂલટ;
અસ્તવ્યસ્ત

ઝલટા-પલટી સીં ફેરફાર; અદલાબદલી; પરિવર્તન
ઝલટાવ પું પલટો; ફેરફાર; પરિવર્તન
ઝલટી સીં ઊલટી (૨) ગોઠમું

ઝલટે અં ઊલટું; અવળી રીતે
ઝલઘના સં કિં ઊથલપાથલ કે ઊલટપૂલટ કરવું;
ઉથલાવવું (૨) અં કિં ઊથલાવું
ઝલઘા પું તાલ પ્રમાણે ટેકવું તે (૨) પાસું ફેરવવું તે
(૩) ઊથલો; ગુલાંટ (૪) ભાષાંતર

ઝલદના અં કિં ખૂલ વરસવું (૨) સં કિં વરસાવવું
ઝલક્રત સીં (અ) પ્રેમ; પ્યાર

ઝલમના સં કિં આધાર લેવો; લટકવું
ઝલમા પું બં વં (અ) પડિતવર્ગ

ઝલાહના અં કિં ખીલવું (૨) ઉલ્લાસવું (૩) સં કિં
દોષ દેવો; નિંદવું (૪) પું શિકાયત; ફરિયાદ
ઝલ્લૌક પું ટપાલ; ડાક

ઝલ્લૌક-પત્ર પું પત્તું; પોસ્ટકાર્ડ
ઝલ્લૌકી પું ટપાલી

ઝલ્લૌઘના સં કિં આજ્ઞાનું ઉલ્લંઘન કરવું; ન માનવું
(૨) લાંઘવું; પાર કરવું; ઓળંગવું

ઝલાર વિં ઉલાળવાળું (ગાડું)
ઝલારના સં કિં ઉછાળવું (૨) ઉલાળવું

ઝલાહના પું ઓળંભો; ઠપકો કે રાવ ફરિયાદ
(૨) સં કિં દોષ દેવો; નિંદવું

ઝલિચના, ઝલીચના સં કિં ઉલેચવું; હાથથી કે બીજી
વસ્તુથી પાણી બહાર ફેંકવું

ઝલ્ક પું (સં) ધુવડ
ઝલ્કલ પું (સં) ખાંડણિયો (૨) ગૂગળ

ઝલ્મ પું (અ) (અવ્ય) વિદ્યાઓ; ઇલમ
ઝલ્લના સં કિં કપડાની કોરને થોડી ઉલટાવીને તથા
અંદર વાળીને સીંધવું

ઝલ્લ સીં ઉમંગ; જોશ; ઉછળો (૨) વિં મૂર્ખ;
નાદાન; બેપરવા

ઝલ્કા સીં (સં) ખરતો તારો (૨) પ્રકાશ (૩) મશાલ
ઝલ્કાપાત પું (સં) તારો ખરવો તે (૨) ઉત્પાત;
દંગો; ખળભળાટ

ઝલ્થા પું ભાષાંતર; તરજુમો; અનુવાદ
ઝલ્લંઘન પું (સં) લાંઘવું તે (૨) ઉલ્લંઘન; અવગણના

ઝલ્લંઘના સં કિં ઉલ્લંઘન કરવું
ઝલ્લાસ પું (સં) પ્રકાશ; ઝળક (૨) હર્ષ; આનંદ
(૩) ગ્રંથનો ભાગ કે ખંડ

ઝલ્લાસી વિં આનંદી
ઝલ્ન પું (સં) ઉલ્ક) ધુવડ (૨) ઉલ્લુ; મૂરખ

ઝલ્લેખ પું (સં) નિર્દેશ; વર્ણન; ચર્ચા (૨) લખવું તે
ઝલ્લેખનીય, ઝલ્લેખ્ય વિં (સં) ઉલ્લેખપાત્ર

(૨) કથનીય; કહેવાયોગ્ય
ઝલ્લ પું (સં) ગર્ભસ્થ શિશુ ઉપર ચોટેલી ઓર
(૨) ગર્ભાશય

ઝળીર, ઝળીર પું (સં) ખસ; વીરજા
ઝલા સીં (સં) અરુણોદય કે તેની લાલિમા
(૨) વહેલી સવાર

ઝલાકાલ પું (સં) પ્રભાતવેળા; પરોઢ
ઝલાપાન પું સવારે રાતનું પાણી નાકથી પીવું તે

ઝલ્લ પું (સં) ઊંટ
ઝળા વિં (સં) ગરમ (૨) પું ઉનાળો (૩) ડુંગળી

ઝળા કટિચંધ પું (સં) કર્ક અને મકરવૃત્તની વચ્ચેનો
પૃથ્વીનો ભાગ - ભૂમધ્યરેખાથી ૨૬.૮ અંશ

ઉત્તરનો અને એટલો જ દક્ષિણનો ભુમિભાગ જેમાં
સૌથી વધુ ગરમી પડે છે.

ઝળાતા સીં, ઝળાતા પું (સં) ગરમી; તાપ

ઁળ્ળાંક

૫૨

ઁડલિલાવ

ઁળ્ળાંક પું (સં) (કેલરી) તાપની ઁ માત્રા જે ઁક
ગ્રામ પાણીને ઁક ઁશ સેન્ટિમેટ્રી સુધી ગરમ કરવા
જરૂરી છે.

ઁળ્ળાંક પું (સં) પાષણી; સાકી (૨) મુગટ

ઁળ્ળ પું, ઁળ્ળા સીં (સં) ઁળ્ળતા; ગરમી; તાપ;
ગ્રીષ્મઁનુ

ઁસ સર્વં વિભક્તિઁઓમાં થતું 'વહ'નું રૂપ (જેમ કે,
'ઁસને, ઁસકે') તે

ઁસકન પું વાસણ માંજવાનો ધાસ વગેરેનો કૂચો

ઁસકના ઁં કિં ઁછળવું; બહેકવું

ઁસકાના સં કિં ઁકેરવું; બહેકાવવું

ઁસનના સં કિં ઁકાળવું (૨) પકાવવું

ઁસનાના સં કિં ('ઁસનના'નું પ્રેરક) ઁપર ઁઠાવવું;
ઁકાળવા કે પકાવવાના કાર્પમાં પ્રવૃત્ત કરવું

ઁસરના ઁં કિં ઁપર ઁઠવું (૨) ઁટવું (૩) વ્યતીત
થવું; વીતવું (૪) બૂલવું.

ઁસાંસ સીં લાંબો ધાસ

ઁસાના, ઁસાલના સં કિં ઁપર ઁઠાવવું; ઁપાડવું;
ભગાવવું; મકાન અથવા દીવાલ વગેરે ઁભી
કરવી

ઁસારા પું વરંડો

ઁસાસ સીં ઘેરો લાંબો ધાસ; ઁચ્છવાસ

ઁસી સર્વં 'ઁસ હી'; ઁ જ

ઁસીસા પું અઠીંગણ (૨) ઁોશીકું

ઁસૂલ પું (ઁ) સિદ્ધાન્ત

ઁસૂલન ઁં (ઁ) સિદ્ધાંતથી; સિદ્ધાંતપૂર્વક

ઁસ્ટરા, ઁસ્ટુરા પું ઁસ્ટરો

ઁસ્ટવાર, ઁસ્ટુવાર વિં મજબૂત (૨) સપાટ; સીધું
(૩) સાદું; સરળ

ઁસ્ટાદ પું (ફાં) શિક્ષક; ગુરુ (૨) વિં ઁસ્ટાદ;

ચાલાક (૩) નિપુણ

ઁસ્ટાદો સીં ચાલાકી; હોશિયારી (૨) શિક્ષકની વૃત્તિ
(૩) ધૂર્તતા

ઁસ્ટાની સીં (ફાં) ગુરુપત્ની (૨) શિક્ષિકા (૩)
ચાલાક; ઠગારી સીં

ઁસ્ટુરા પું (ફાં) ઁસ્ટરો

ઁસ્ટુવાર વિં (ફાં) મજબૂત (૨) સપાટ (૩) સીધું; સરળ

ઁહાદ પું (ઁ) હોદો

ઁહીં સર્વં (ઁ) ('વહીં') ત્યાં

ઁહી, ઁહૈ સર્વં ('વહી') તે જ

ઁ

ઁઁઁ, ઁઁઁ સીં જરા ઁંધનું ઁડું આવવું તે; ઢાંઢો
(૨) ઁળસ

ઁઁઁના ઁં કિં ઁંધનું ઁડું ખાવું; જરા ઁંધ આવી
જવી

ઁઁઁ વિં ઁંધું (૨) કુળવાન

ઁઁઁનીઁઁ વિં ઁંધુંનીઁઁ (૨) નાનુંમોઢું (૩) ભલુંબૂઢું;
સારુંનરસું; લાભાલાભ

ઁઁઁા વિં ઁંધું; શ્રેષ્ઠ; સંમાનિત

ઁઁઁાઈ સીં ઁંધાઈ (૨) મોટાઈ (૩) બઝાઈ

ઁઁઁે ઁં ઁંધે; ઁપર (૨) ઁંધેથી; જોરથી (બોલવું)

ઁઁઁના ઁં કિં માથાના વાળ ઁળવા

ઁઁટ પું ઁંટ

ઁઁટની સીં ઁંટડી

ઁઁટવાન પું ઁંટવાળો

ઁઁઁા પું ઁંડું (૨) પું ચરુ (૩) ભોંયરું

ઁઁદાર પું ઁંદર

ઁઁઁ ઁં ના અથવા નહીં બતાવતો ઁડ્ઁગાર

ઁઁઁઁઁઈ વિં નકામું; વ્યર્થ; (૨) ઢંગધડા વિનાનું
(૩) સીં ખોટો ગભરાટ (૪) નિરર્થક વાત

ઁઁક પું લૂ (૨) તાપ; ઁંચ (૩) બૂલ; ચૂક

ઁઁકના ઁં કિં ચૂકવું; લક્ષ્ય છૂટવું (૨) સં કિં
બૂલવું (૩) તપાવવું; બાળવું

ઁઁઁ પું (સં) શેલડી

ઁઁઁલ પું (સં) ઁઁઁલ (ઁઁઁ) ઁંધળ; ખાંડણિયો

ઁઁઁના ઁં કિં ઁંધળું

ઁઁઁઁ વિં ઁંજઁઁઁ; ઁેરાન

ઁઁઁઁ-નાઁઁઁ પું નકામું કે ઢંગધડા વગરનું કામ;
અલેલટપુ (૨) વિં નિરર્થક; બેકાર

ઁઁઁઁઁઁ વિં ઁંઁઁઁ; ઢેકાણા વગરનું (૨) વાહિયાત;
વ્યર્થ

ઁઁઁઁ સીં ઁંબકી; ઁક ઁંબકીમાર પથી

ઁઁઁ વિં (સં) પરણેલું; વિવાહિત

ઁઁઁના ઁં કિં ઁનુમાન કરવું; વિચારવું

ઁઁઁા સીં વિવાહિતા સીં

ઁઁઁઁ સીં વહેવું તે; વિવાહ

ઁઁઁ વિં ઁપુત્ર (૨) મૂર્ખ (૩) ઁદત

ઁઁઁઁ પું તાણાવાણાની બનાવટવાળી ચીજ; જાળીદાર
રચના (૨) રેશા (૩) (પ્રાણીશાસ્ત્ર) તંતુસમૂહ-
કેશિકાઓથી બનેલું ઁંગ

ઁઁઁઁ સીં (સં) સીવણ; સિલાઈ (૨) વણાટકામ (૩)
સીવવાની મજૂરી (૪) કૃપા (૫) કર્પની વાસના

ઁઁઁ પું (ઁ) ઁગરુ; ચંદન (૨) જળબિલાડી

ઁઁઁઁઁ સીં ઁગરબત્તી

ઁઁઁઁઁઁ પું જળબિલાડી

ક્રદા વિં (અં) ઊદ; કાં કબૂદ) ઊદું; વેંગણના રંગનું
(૨) પું વેંગણના રંગનો પોરો

ક્રધમ પું ઉત્પાત; ઉધમાત

ક્રધમી વિં ઉપમાતિયું

ક્રધસ પું (સં) ગાયલેસના થાન

ક્રધો પું ઉદ્ધવ; ઓધવજી

ક્રન પું પેટાં-બકરાંનું ઊન (૨) વિં (સં) કમ; બાકી

(૩) તુચ્છ (૪) પું ખેદ; દુઃખ

ક્રના વિં ઊશું; કમ; અપરું; અપૂર્ણ

ક્રની વિં ઊનનું

ક્રની સ્ત્રી કમી; ન્યૂનતા (૨) ઉદાસીનતા (૩) ત્રુટિ;

દોષ; ઊણપ

ક્રપર અં ઉપર; ઊંચા દરજ્જે; ઊંચાઈ પર; આકાશ
તરફ

ક્રપરી વિં ઉપરનું; બહારનું; ઉપરના સ્થાનનું
(૨) દેખાવ પૂરતું

ક્રબ સ્ત્રી કંટાળો; અરુચિ (૨) બેચેની; વિકળતા

ક્રબટ પું અટપટો રસ્તા (૨) વિં અટપટું; અસમાન

ક્રબડ, ક્રબડાચાબડ વિં ઊંચુંનીચું; અસમાન;
અટપટું

ક્રબના અં કિં કંટાળવું; ગભરાવું

ક્રબ વિં ઊંચું (૨) સ્ત્રી બેચેની; અકળામણ

(૩) હવા ન ચાલવાથી અનુભવાતી ગરમી

ક્રબ-ચૂબ સ્ત્રી ડૂબવા તેમજ ઉપર આવવાની

ક્રિયા; ડૂબકાંની દશા (૨) આશ્ચ-નિરાશાની

સ્થિતિ

ક્રબના અં કિં ઊભવું; ઊઠવું

ક્રબા સાંસી સ્ત્રી રૂંધામણ; ગભરામણ; વિકળતા

ક્રમર પું ઉપરડો

ક્રમસ સ્ત્રી ઉકળાટ; બકારો

ક્રમી સ્ત્રી ઉંબી; ઘઉં જવ વગેરેનું ફુંડું

ક્રમ પું (સં) જાંઘ; સાધળ

ક્રર્જ વિં (સં) બળવાન; વીર્યશાળી

ક્રર્જમાન પું ઊર્જા માપવાનું માપ; વોલ્ટેજ

ક્રર્જા સ્ત્રી (સં) શક્તિ; બળ (૨) કાર્ય કરવામાં

વપરાતી શક્તિ

ક્રર્જા-સ્ત્રોત પું (સં) શક્તિનું કારણ કે સાધન

ક્રર્ણ પું (સં) ઊન

ક્રર્ણનાથ પું (સં) કરોળિયો

ક્રર્ચ વિં (સં) ઊંચું; ઉપરની તરફનું; ઊભું

ક્રર્ચારોહણ પું (સં) ઉપરનું ચઢાણ (૨) મૃત્યુ

ક્રર્મિ સ્ત્રી (સં) લહેર; તરંગ; મોજું (૨) પીડા; દુઃખ

(૩) વેગ

ક્રલ-ક્રતૂલ વિં અસંબદ્ધ; કઢેચું (૨) અનાદી

(૩) અશિષ્ટ

ક્રલા સ્ત્રી (સં) ઉપા; વહેલી સવાર

ક્રલ્પ વિં (સં) ગરમ (૨) પું ઉખ્ખા; તાપ

ક્રલ્પા સ્ત્રી (સં) ગરમી; તાપ (૨) શ્રીમ્ખત્તુ;

ઉનાળો (૩) બાક; વરાળ

ક્રસર પું (સં) ઉપર) ઉપર-ભારી જમીન (વિં) જેમાં

કંચું ન પાકે તેવી (જમીન)

ક્રહ અં (સં) ઓહા! (૨) પું અનુમાન (૩) તર્ક;

દલીલ (૪) અકવા

ક્રહાપોહ પું તર્ક-વિતર્ક; શોચ-વિચાર

ઋ

ઋક્ સ્ત્રી (સં) વેદની ઋચા; સ્તુતિ; પૂજા

ઋક્ષ પું (સં) રીછ (૨) તારો; નક્ષત્ર (૩) રાશિ

ઋગ્વેદ પું (સં) ચારમાંનો પહેલો વેદ

ઋવા સ્ત્રી (સં) વેદનો મંત્ર; સ્તોત્ર

ઋચ્છ પું રીછ (૨) તારો; નક્ષત્ર

ઋજુ વિં (સં) સરળ; સીધું (૨) અનુકૂળ

(૩) ઉમાનદાર અને સાચું (૪) હિતકારી

ઋજુતા સ્ત્રી (સં) સરળતા (૨) સચ્ચાઈ

(૩) કુટિલતાનો અભાવ

ઋણ પું (સં) દેવું

ઋણી વિં દેવાદાર (૨) આભારી

ઋતંભરા સ્ત્રી બુદ્ધિ; જ્ઞાન

ઋત પું (સં) સત્ય; સૃષ્ટિનું આદિતત્ત્વ

ઋતુ સ્ત્રી (સં) મોસમ (૨) સ્ત્રીનો માસિક ધર્મ-

રજોદર્શન

ઋતુમતી, ઋતુમતી પું સ્ત્રી (સં) રજસ્વલા

ઋતુરાજ પું (સં) વસંતઋતુ

ઋત્વિજ પું (સં) યજ્ઞ કરાવનાર બ્રાહ્મણ

ઋન્ધ વિં (સં) સમૃદ્ધ; સંપત્ત

ઋન્ધિ સ્ત્રી (સં) સમૃદ્ધિ; આબાદી; લક્ષ્મી (૨)

સફળતા

ઋન્ધિ-સિન્ધિ સ્ત્રી (સં) રિદ્ધિસિદ્ધિ; ધનદોલત અને

સફળતા

ઋષભ પું (સં) પોઠિયો (૨) નરપશુ

ઋષમી સ્ત્રી ગાપ (૨) વિધવા (૩) ભાવડા જેવી

સ્ત્રી

ઋષિ પું (સં) વેદના મંત્રોનો ઋષ્ટા; તત્ત્વજ્ઞાની;

મુનિ

ઋષિકુલ પું (સં) ઋષિકુળ; ગુરુકુળ

ઋષ્ટિ સ્ત્રી (સં) તલવાર (૨) હથિયાર (૩) ચમક

ए

एँच-पेंच पुं० दायपेय; युक्ति; विभासश्च
 एँचा-ताना वि० त्रांसी नजरवाणुं
 एँचा-तानी स्त्री० भैंसताश्च
 एंटी एयरक्राफ्ट पुं० लवाઈ सुमलो करनाउं वायुयान;
 विमानभेदी
 एंटीबायोटिक वि० (छं०) प्रतिजैविक
 एँझा-बेंझा वि० सीपुं-वांडुं; आडुंअवणुं
 एंड़ी स्त्री० अंक जातनो रेशमनो कीड़ी के तेनु रेशम
 (२) पगनी अंड़ी
 एँडुआ पुं० छिठझ; छिठझी
 एंपर पुं० (छं०) सम्राट
 एंपायर पुं० (छं०) साम्राज्य
 एंबुलेंस पुं० (छं०) अम्बुलन्स गाड़ी
 एंड्रइज पुं० (छं०) अंइज-अंक जवलेझ जातीय रोग
 एंकंग वि० अंकलुं
 एंकंगा वि० अंकांगी; अंक तरकनुं
 एंकंत वि० अंकांत
 एक वि० (सं०) अंक
 एक-आध वि० अंकादं
 एक-कलम अं० अंक-जपट; अंकीसाथे
 एकछत्र वि० (सं०) अन्य कोछना अधिकार विना-नुं
 राज्य (२) पुं० अंवी शासनपद्धति जेमां कोछ
 देशना शासननो बंधो अधिकार अंक ज व्यक्तिने
 छस्तक छीय
 एकटक अं० अंकीटसे; अनिमेष
 एकड़ पुं० अंकड़ (जमीन) (४८४० वर्ग गजनुं अंक
 माप जे १.६ बीघा बराबर छे.)
 एकजातीय, एकरूप वि० अंक ज जाति वर्ग के
 किसमनुं; 'होमोजिनिपस'
 एकतरफा वि० (कां०) अंक तरकी; पक्षपातवाणुं;
 अंक बाजु
 एकता स्त्री० (सं०) अंक्य; भेज (२) समानता
 एकतान वि० तल्लीन; अंकात्र
 एकतारा पुं० अंकतारो (तंबूरो)
 एकतालीस वि० अंकतालीस; ४१
 एकतीस वि० अंकतीस; ३१
 एकत्र अं० (सं०) अंकडुं; त्रैगुं (२) अंक जगाअ
 एकत्रित वि० अंकडुं थमेलुं के करेलुं
 एकदम अं० तरत; जट (२) अंकसाथे
 एकदलीय शासनतंत्र पुं० समग्र देश माटे अंक ज
 पक्ष (दण)ना शासननी प्रणाली, जेनी लपेटमां
 नागरिकीनुं सार्वजनिक जवन ज नहि पक्ष
 पोतीकुं अने व्यक्तिगत जवन पक्ष आवी जाय

छे; 'टोटेलिटेरियनिज्म'
 एकपक्षीय वि० (सं०) अंकतरकी के अंक ज पक्षना
 शासनवाणुं-अंक ज पक्ष (दण) साथे संबंध्य
 राखवावाणुं; केवल अंक तरकथी खालनारुं;
 'युनिलेटरल'
 एकपत्नीव्रत पुं० (सं०) अंक ज पत्नी राखवानुं व्रत
 एकबारगी अं० (कां०) अस्थानक (२) अंक ज साथे;
 अंक ज वारमां
 एकमत वि० (सं०) संमत; समान मतनुं
 एकमेक वि० जेओ लणी जई अंक थई गयेल छीय
 एकरार पुं० अंकसार; स्वीकार; वापदो
 एकरारनामा पुं० प्रतिज्ञापत्र
 एकरूप वि० (सं०) समान (२) जेवुं ने तेवुं ज
 एकल वि० अंकलुं (२) अंजोड
 एकला वि० अंकलुं
 एकलौता वि० भाषापनुं अंकनुं अंक (संतान)
 एकलौज स्त्री० अंक ज संतानवाणी-काकवम्मा
 एकलेणी वि० सादो अंभोडो बांधनारी (स्त्री)
 (२) विधोविनी के विधवा
 एकसठ वि० ६१; अंकसठ
 एकसदनात्मक वि० (सं०) जेमां केवल अंक ज सदन
 (विधानसभा) छीय अंकुं; 'युनिकेमरल'
 एकरस वि० अंकलुं (२) (कां०) तमाम; अणुं ज
 एकराँ वि० (कां०) समान; अंकसरपुं
 एकसाथ अं० अंकसाथ; अंक जभातमां
 एकसूत्रीकरण पुं० समन्वयन; समान स्तर उपर
 लाववुं के परस्पर समुचित रूपे संबन्धित करवानी
 क्रिया; 'क्रि-ओर्डिनेशन'
 एकस्व पुं० कोछ स्वनिर्मित वस्तुनी आवकनो
 अंकाधिकार आपवानो सरकारी मुद्रांकित प्रलेख;
 'पेट-ट'
 एकस्व भेषज स्त्री० (सं०) अंवी दवा जेने वेथवा-
 ननाववानो अंकाधिकार सरकारी मुद्रांकित प्रलेख
 द्वारा अंवी उद्घावक मूल निर्माताने ज मण्यो
 छीय; 'पेट-ट मेडिसिन'
 एकहत्तर वि० छकोत्तर; ७१
 एकहत्था वि० अंकहत्थुं
 एकहरा वि० अंकवडुं
 एकांकी पुं० (सं०) अंक अंकनुं नाटक (२) वि० अंक
 अंकवाणुं
 एकांग वि० विकलांग
 एकांगघात पुं० पक्षाघात; लकवो
 एकांगी वि० (सं०) अंकतरकी (२) छडीलुं

एकांत

૫૫

ऐठ

एकांत पुं० (सं०) निर्जन जग (२) वि० तदन अलग
 (३) निर्जन; सूनु
 एकांतिक वि० (सं०) એકને જ લાગુ પડતું; ખાસ;
 એકદેશીય
 एका पुं० એકતા; મેળ; એકમત હોવો તે
 एकाई स्त्री० એકમ સ્થાન કે તેની સંખ્યા (૨) કોઈ
 વસ્તુનો ઘટક-એકમ; 'યુનિટ' (૩) એકતા
 एकाएक अ० એકાએક; ઓચિંતું
 एकाकार वि० (सं०) એકસમાન; એકાકાર
 एकाकी वि० (सं०) એકલું
 एकाक्ष वि० (सं०) કાણું; એક આંખવાળું
 एकाग्र वि० (सं०) એકધ્યાન; તલ્લીન
 एकात्मवाद पुं० (सं०) જગતનાં પ્રાણીઓ અને
 વસ્તુઓમાં એક જ આત્મા વ્યાપેલો છે એવી
 માન્યતાનો સિદ્ધાંત; જીવાત્મા અને પરમાત્મામાં
 એકતા અને અભેદ પ્રવર્તે છે એ મતનો સિદ્ધાંત
 एकादश वि० (सं०) અગિયાર
 एकादशाह पुं० (सं०) અગિયારમું (મૃત્યુ પછી
 અગિયારમા દિવસનું કર્મકાંડ)
 एकादशी स्त्री० (सं०) અગિયારશ
 एकाध वि० એકાદ; ગણતરીમાં નહિ જેવું
 एकाधिकार पुं० (सं०) ઇજારો; 'મોનોપોલી'
 एकाधिपत्य पुं० (सं०) એક જણના હાથમાં બધો
 અધિકાર હોવો તે
 एकीकरण पुं० (सं०) એક કરવું તે; એકીકરણ
 ऐकन्द्रिय वि० (सं०) એક જ ઇન્દ્રિયવાળું (પ્રાણી)
 (૨) તલ્લીન; એકાગ્ર
 ऐकेश्वरवाद पुं० (सं०) એક જ ઇશ્વરમાં માન્યતાવાળો
 અને અનેક દેવી-દેવતાઓના અસ્તિત્વમાં ન
 માનનારો એક સિદ્ધાંત
 एकोत्तरसी वि० એકસો એક (એકોત્તરશત); ૧૦૧
 एकौझा पि० એકલું; એકાકી
 एकत्रा वि० એકલું (૨) પું ધોડો જોડેલી બે પેડાંવાળી
 ગાડી (૩) એકગાડી (૪) ગંજફાનો એકો
 एकत्रावन पुं० એકાવાળી; એકો હાંકનારો
 एकत्री स्त्री० એક બળદની ગાડી; એકો (૨) ગંજફાનો
 એકો
 एक्यानखे वि० એકાણું; ૮૧
 एक्यावन वि० એકાવન; ૫૧

एक्यासी वि० એકાસી; ૮૧
 एजेन्ट पुं० (ई०) એજન્ટ; આડતિયો
 एजेन्सी स्त्री० (ई०) આડત (૨) એજન્ટની જગા
 एङ्ग स्त्री० (पगनी) એડી
 एडिटर पुं० (ई०) સંપાદક; તંત્રી
 एङ्गी स्त्री० (पगनी) એડી
 एङ्गस पुं० (ई०) સરનામું; સંપર્કસૂત્ર (૨) અભિનંદનપત્ર
 (૩) સંબોધન
 एतक्राद पुं० (ई०) વિશ્વાસ
 एतत्पूर्व अ० (सं०) આ પહેલાં
 एतदाल पुं० (अ०) સમાન અવસ્થા; મધ્ય સ્થિતિ
 एतन पुं० (सं०) નિઃશ્વાસ
 एतबार पुं० (अ०) ઇતબાર; ભરોસો
 एतबारी वि० (अ०) ભરોસાપાત્ર
 एतमाद पुं० (अ०) વિશ્વાસ; ભરોસો
 एतराज पुं० (अ०) વાંધો; વિરોધ; નુકસાનીની
 एतवार पुं० આતવાર; રવિવાર
 एता वि० આટલું
 एतिक वि० સ્ત્રી આટલી
 एरंड पुं० (सं०) એરંડો
 एरंड-खारबूजा पुं० પપૈયું
 एराक्र पुं० (अ०) ઇરાક દેશ
 एलची पुं० (तुं०) રાજદૂત; એલચી
 एला स्त्री० (सं०) ઇલાયચી
 एवं अ० (सं०) એમ (૨) અને
 एखज पुं० (अ०) અવેજ; બદલો
 एखज-मुआवजा पुं० (ई०) અદલો-બદલો
 एखजी स्त्री० અવેજ માણસ
 एह सर्व० आ
 एहतिमाम पुं० (अ०) પ્રબંધ; વ્યવસ્થા; આયોજન
 एहतिमाल पुं० (अ०) સંભાવના (૨) આશંકા; સંદેહ
 एहतिवाज पुं० (अ०) જરૂરિયાત; હાજત
 एहतिवात स्त्री० (अ०) સાવધાની; ખબરદારી; સંભાળ
 (૨) પરેજ
 एहसान पुं० (अ०) અહેસાન; ઉપકાર; કૃતજ્ઞતા; આભાર
 एहसान-फ़रामोश पुं० (अ०) કૃતધન; અહેસાન ભૂલી
 જનાર
 एहसानमन्द वि० (अ०) કૃતજ્ઞ; અહેસાન માનનાર
 एहो अ० હે; એ (સંબોધન શબ્દ)

ऐ

ऐं अ० 'ऐ' એવો ન સાંભળ્યું હોય ત્યારે કરી
 પૂછવાનો ઉદ્દેશાર
 ऐचना स० कि० એચવું; ખેંચવું (૨) બીજાનું કરજ
 પોતે ઓદવું

ऐंचाताना वि० કરી ગયેલી કીકીવાળું; બાડું
 ऐंचातानी स्त्री० ખેંચતાણ; પોતપોતાના પક્ષનું તાણવું તે
 ऐठ स्त्री० એટ; ઠસકી; અકડાઈ (૨) ગર્વ (૩) વિરોધ;
 દેષ (૪) મરોડ; યરડાવું તે

ઐઠન

૫૬

ઔઘરી

ઐઠન સ્ત્રી લપેટ; વળ; આમળ
 ઐઠના સં કિં મરોડું; આમળવું (૨) છળથી કે
 ડરાવીને વસૂલ કરવું (૩) અં કિ વળ ચડવો;
 અમળાવું (૪) અકડાવું; અક્કડ થઈ જવું
 (૫) પતરાજી-ચમડ કરવો (૬) સીધી વાત ન
 કરવી; વાંકું બોલવું
 ઐઠા પું દોરડાને વળ દેવાને લાકડાની એક બનાવટ-
 ઓજાર
 ઐઠૂ વિં મિજાજી; અભિમાની; એઠવાળું
 ઐઠૂ પું એઠ; ઠસકી; ગર્વ (૨) પાણીનો ભમરો
 (૩) વિં નકામું
 ઐઠ્ઠદાર વિં પમંડી
 ઐઠ્ઠના અં કિં વળ ચડવો; અમળાવું; અકડાવું કે
 અક્કડ થઈ જવું (૨) સં કિં આમળવું (૩)
 આળસ કાઢવી (૪) આળસુ પડ્યા રહેવું
 ઐઠ્ઠ્ઠ્ઠ્ઠ વિં વાંકુંચૂકું; તીરછું
 ઐઠ્ઠા વિં વાંકું; અકડાઈમાં આવેલું
 ઐઠ્ઠાના અં કિં આળસ ખાવી (૨) એટ દેખાડવી
 ઐ અં એ; હે; અધિ
 ઐઠ્ટ પું (ઈં) કાયદો (૨) નિયમ
 ઐઠ્ટર પું (ઈં) અભિનેતા
 ઐઠ્ટ્સે સ્ત્રી (ઈં) અભિનેત્રી
 ઐઠ્ય પું (સં) એકતા
 ઐટેસ્ટિંગ અફસર પું (ઈં) જેની રૂબરૂમાં સહી
 કરવામાં આવે છે તે સત્તાધિકારી; એટેસ્ટ કરનાર
 ઐઠ્ઠમિનિસ્ટર પું (ઈં) વહીવટદાર
 ઐઠ્ઠમિલ પું (ઈં) દરિયાઈ સેનાનો (નોકાદળનો)
 સરસેનાપતિ
 ઐગુન પું અવગુણ
 ઐઠ્ઠિક વિં (સં) ઈચ્છાનુસાર; મરજિયાત
 ઐજન વિં (અં) એજન; એનું એ જ; ઉપર મુજબ
 ઐતિહાસિક વિં (સં) ઇતિહાસ જાણનાર કે તેમાં
 મળતું (૨) ઇતિહાસ જાણનાર
 ઐન પું અયન; ધર (૨) (અં) આંખ (૩) વિં (અં)
 યોગ્ય; ઠીક (૪) બરોબર; પૂરેપૂરું

ઐનક સ્ત્રી (અં એ = આંખ) ચશ્માં
 ઐનકાફરોશ પું ચશ્માં વેચનાર
 ઐનકસાજ પું ચશ્માં બનાવનાર
 ઐન-ચ-ઐન, ઐન-મૈન અં હુબહુ
 ઐન પું ચોખાને હળદર ભેગાં વાટીને કરાતું એક
 પીઠી જેવું લેપન (પૂજામાં વપરાય છે.)
 ઐષ પું (અં) એષ; દોષ; કલંક
 ઐષ-ગો વિં (ફાં) નિદક; દોષ બતાવનારું
 ઐષ-ગોઈ સ્ત્રી (અં + ફાં) નિંદા; વગેરેથી
 ઐષ-જો વિં (અં + ફાં) દોષદષ્ટિવાળું; એષ-દોષ
 જોયા કરનારું; છિદ્રાન્વેષી
 ઐષ-જોઈ સ્ત્રી (અં + ફાં) દોષદષ્ટિ; છિદ્ર જોવાં તે
 ઐષ-પોશ સ્ત્રી (અં + ફાં) એષ ઢાંકનારું
 ઐષપોશી સ્ત્રી દોષ ઢાંકવા તે
 ઐઝી વિં (અં) એઝવાળું (૨) કાણું કે બીજી રીતે
 ખોડવાળું
 ઐયા સ્ત્રી ડાંતી; દાદીમા
 ઐયામ પું (અં) સમય; વખત
 ઐયાર પું (અં) પૂર્ત; ચાલાક; ઉસ્તાદ; છબ્રવેશી
 ઐયારી સ્ત્રી ચાલાકી; પકાઈ; ઉસ્તાદી
 ઐયાશ વિં (અં) આરામી; વિલાસી (૨) વિષયી;
 કામી
 ઐયાશી સ્ત્રી ભોગવિલાસ; એશઆરામ; વિલાસિતા;
 વિષયાસક્તિ
 ઐરા-ઐરા વિં (અં) અજામું (૨) તુચ્છ; હીન
 ઐરાવત પું (સં) ઐરાવત હાથી (૨) વીજળી કે તેથી
 ચમકતું વાદળ (૩) ઈંદ્રપનુષ
 ઐરિયલ પું (ઈં) આકાશી તાર
 ઐલાન પું ધોષણ; પ્રગટ કરવું તે
 ઐલાન પું (ફાં) મહેલ (૨) મોટો ઓરડો-હોલ
 ઐશ, ઐશ-ચ-આરામ પું (સં) એશઆરામ; ચેન
 ઐશ્વર્ય પું (સં) વૈભવ; સંપત્તિ (૨) પ્રભુત્વ
 ઐસા વિં આવું; આવી જાતનું
 ઐસે અં આમ; આ રીતે
 ઐઠ્ઠિક વિં (સં) આ લોકનું; દુન્યવી; સંસારનું

ઓ

ઑં અં હાં; આં (૨) પરબ્રહ્મનો વાચક શબ્દ; ઓમ;
 ઔ
 ઓંકાર પું ઓમ મંત્ર
 ઓંગન પું ઊજવાનું દ્રવ્ય (તેલ, દિવેલ); ઊજણ
 ઓંગના સં કિં (ગાડીનું પૈડું) ઊજવું
 ઓંટના સં કિં ઓટવું
 ઓંઠ પું હોઠ

ઑંઝા નિં ઊંડું (૨) પું ખાડો
 ઓક સ્ત્રી ઊલટી; ઓકવું તે (૨) પું ખોખો; અંજલિ
 (૩) (સં) ધર
 ઓકના અં કિં ઓકવું (૨) ભેંસની પેઠે આરડવું
 ઓકાઈ સ્ત્રી ઓકવું તે; ઊલટી
 ઓચદ પું ઔપધિ
 ઓઘરી, ઓઘલી સ્ત્રી (સં) ઉલૂખલ) ખાંડિયો

ઓઝા

૫૭

ઓલિયાના

ઓઝા વિં રૂખું; સૂડું (૨) કકણ; અટપટું (૩) ખોટું;
ભળતું (૪) આછું (૫) પું બહાનું
ઓગારના સં કિં ટપકાવવું; (પાણી) કાઢવું; ગંદકી
કાઢીને સકાઈ કરવી
ઓઘ પું (સં) સમૂહ; ઢગલો
ઓછા વિં તુચ્છ; કુદ્ર; નીચ (૨) છછરું; જિંડું નહિ
(૩) હલકું; નાનું (૪) કમ; ઓછું
ઓછાઈ સ્ત્રીં ઓછાપ; ઓછાપણું
ઓછાપન પું હલકાઈ; કુદ્રતા; ઓછાપણું
ઓજ પું ઓજસ; તેજ
ઓજસ્વિતા સ્ત્રીં તેજસ્વિતા; પ્રભાવ
ઓજસ્વી વિં (સં) તેજસ્વી; પ્રભાવશાળી
ઓજોન પું (ઈં) ઓજોન વાયુ; ઓક્સિજનનો
એક પ્રકાર
ઓઝ, ઓઝર પું હોજરી; પેટ
ઓઝાલ વિં ઓઝલ; ગાયબ થયેલ; લુપ્ત (૨) પું
પડેલ; આડ
ઓઝા પું ભૂત કાઢનાર-ભૂવો
ઓઝાઈ સ્ત્રીં ભૂવાનો કામધંધો
ઓટ સ્ત્રીં આડ; વ્યવધાન; ઓથ; શરણ
ઓટના સં કિં લોઢવું (૨) એકની એક વાત ફૂટવી
ઓટની, ઓટી સ્ત્રીં લોઢવાનો ચરખો
ઓઠેંગના અં કિં અઠીંગણું; ટેકવું
ઓઠેંગના સં કિં ટેકવું (૨) બારણું વાસવું
ઓઢ પું ગધેડું બળદ વગેરે પર બોજો લાદનાર
માણસ; ઓઢ જાતિની બક્તિ
ઓઢન પું ઢાલ
ઓઢના સં કિં ઓડવું; રોકવું; વારણ કરવું (૨) હાથ
ઓડવો; ધધરવું; પસારવું
ઓઢા પું મોટો ટોપલો (૨) ખોટ; કમી; તોટો
(૩) દુકાળ
ઓઢ વિં (સં) નજીક લાવવામાં આવેલું
ઓઢના સં કિં ઓઢવું (૨) પોતા પર જવાબદારી
લેવી (૩) પું ઓઢવાનું વસ્ત્ર
ઓઢની, ઓઢોની સ્ત્રીં ઓઢણી
ઓઢર પું બહાનું
ઓઢાના સં કિં ઓઢાડવું
ઓઢોની સ્ત્રીં ઓઢણી
ઓત સ્ત્રીં આરામ (૨) લાભ; બચત (૩) આળસ
(૪) વિં (સં) વળેલું
ઓતપ્રોત વિં (સં) એકમેકમાં મળી ગયેલું (૨) પું
તાણોવાણો (૩) સાટું (લગનનું)
ઓતા, ઓતો વિં એટલું
ઓદ, ઓદા વિં ભીનું

ઓદન પું (સં) ભાત; રાંધેલા ચોખા
ઓદા વિં ભીનું
ઓદારના સં કિં ચીરવું; ફાડવું; વિદારવું
ઓનચન સ્ત્રીં ખાટલાની પાંચથની ખેંચવાની દોર
ઓનચના સં કિં ખાટલાની પાંચથ ખેંચવી
ઓના પું તળાવનું પાણી નીકળવાનો માર્ગ-ગરનાવું
ઓનામાસી સ્ત્રીં (ઠું નમઃ સિદ્ધમ) ભણાતરનો આરંભ
(૨) પ્રારંભ; મંગળાચરણ
ઓપ સ્ત્રીં ઓપ; ચમક; શોભા; ઢોળ
ઓપચી પું બખતરવાળો યોદ્ધો; રક્ષક
ઓપચીઢાના પું ચોરી
ઓપના સં કિં (૨) અં કિં ઓપવું; દીપવું
ઓપની સ્ત્રીં કટાર વગેરેને ચમકાવનાર પથ્થરનો ટુકડો
ઓપીંઢો પું (ઈં) બહારનો રોગી વિભાગ
ઓપેટર પું (ઈં) પ્રચાલક; કાર્યાન્વીત કરનાર
ઓપેરા પું (ઈં) સંગીત નાટક
ઓફ અં શોક પીડા કે દુખનો ઉદ્ગાર
ઓઘરી સ્ત્રીં નાનું ઘર; કોટરી
ઓરાંગ-ડટાંગ પું (મલયાલમ ઓરંગ = મનુષ્ય +
ગિટન=વન) ઉરાંગઉટાંગ; સુમાત્રા બાર્નિયો
ટાપુઓમાં જોવા મળતો એક પ્રકારનો વનમનુષ્ય
ઓર સ્ત્રીં (સં) અવાર) બાજુ; તરફ (૨) પક્ષ (જયારે
આની પૂર્વે સંખ્યાવાચક વિશેષણ આવે છે ત્યારે
પુલ્લિંગમાં ઉપયોગ થાય છે. ઉદા. ઘર કે ચારો
ઓર) (૩) અંત; આરો
ઓરમના અં કિં ઝૂકવું; ઝૂલવું; લટકવું
ઓરમા સ્ત્રીં સિલાઈની એક વિધિ
ઓરહા પું ચણાનો છોડ કે પોપટો
ઓરા પું કરા
ઓરાના અં કિં પૂરું થવું
ઓરાહના પું ઓળભો; ઠપકો; રાવ; ફરિયાદ
ઓરી સ્ત્રીં ઢળતા છાપરાની એ કિનારી જ્યાંથી
વરસાદનું પાણી નીચે પડે છે; છાપરાનું નેવું
ઓલંદેજ, ઓલંદેજી વિં હોલેન્ડનું; ફિરંગી-વલદાનું
ઓલંબા, ઓલંખા પું ઉપાલંભ; મહેણું
ઓલ વિં (સં) ભીનું (૨) પું સુરણ (૩) સ્ત્રીં ગોદ
(૪) આડ (૫) ઓપ; શરણ (૬) બહાનું
ઓલતી સ્ત્રીં છાપરાનું નેવું; ઢળતા છાપરાની એ
કિનારી જ્યાંથી વરસાદનું પાણી નીચે પડે છે.
ઓલા પું કરા (૨) એક મીઠાઈ (૩) વિં ખૂબ ઠંડું
ઓલાહના પું ઓળભો; ઠપકો; રાવ; ફરિયાદ
ઓલિંપિયડ પું (ઈં) ઓલિંપિક-વિશ્વ મેલ સમારોહ
ઓલિયાના અં કિં ગોદમાં ભરવું (૨) સં કિં
ધુસાડવું; ઠાંસવું; હુલાવી દેવું

ઓલો

૫૮

ઔરસી

ઓલો સીં ગોદ (૨) પાલવ (૩) ઝોળી
ઓલોના પું ઉદાહરણ; ઉપમા; કહેવત
ઓઘરકોટ પું (ઈં) મોટો કોટ
ઓઘરટાફમ પું (ઈં) વધારાનો સમય
ઓઘરફાપ્ટ પું (ઈં) જમા કરતાં વધુ રકમ
કાઢવાનો આદેશપત્ર
ઓઘરસિયર પું (ઈં) સર્વેશક
ઓષધિ, ઓષધી સીં (સં) ઔષધ; દવા
ઓષ્ટ પું (સં) હોઠ
ઓસ સીં ઝાકળ
ઓસર, ઓસરિયા) સીં જોટડું; જુવાન
ઓસરા પું, ઓસરી સીં વારી; અવસર

ઔંગના સં કિં (ગાડી) ઊંજવી
ઔંગા વિં (સં) અવાદુ; મૂરું; મૂક; ચુપ
ઔંગી સીં મૂગાપણું; ચુપકી
ઔઘા -યા જ્ઞા અં કિં ઊંધમાં ઝોકું ખાવું; ઊંધ
આવી જવી
ઔઘાઈ સીં ઊંધનું ઝોકું
ઔજના અં કિં અકળાવું
ઔઠ સીં કિનાર; કાંઠો
ઔઢા વિં ઊંડું
ઔંધના અં કિં ઊંધું થવું; ઉલટાવું (૨) સં કિં
ઉલટાવું
ઔંધા વિં ઊંધું
ઔસ પું (અં) અદી તોલા
ઔક્કાત પું (અં) 'વક્ત'નું બં વં) સમય; વખત
(૨) સીં શક્તિ; ગજું
ઔગી સીં દોરીનો કોરડો (૨) બળદનો પરોણો
(૩) જાનવરને ફસાવવા માટે કરાતો ખાડો
ઔગુન પું અવગુણ
ઔઘડ પું (સં) અધોર) અધોરી પંથનો માણસ
(૨) મનસ્વી; મોજા માણસ (૩) વિં ઓધડ;
અણધડ; વિચિત્ર
ઔઘર વિં અણધડ; વિચિત્ર (૨) અનોખું
ઔચક અં અચાનક; એકાએક
ઔચટ અં અચાનક (૨) અજાણમાં; ભૂલમાં
(૩) સીં ઉચાટ; સાંકડ; મુશ્કેલી
ઔચિંત વિં નિશિંત; બેકિર; બેખબર
ઔચિતી સીં ઔચિત્ય; ઉપયુક્તતા; યોગ્યતા
ઔચિત્ય પું (સં) ઉચિતતા; યોગ્યતા
ઔજ પું (અં) ઊંચાઈ; મહતા; ઉત્કર્ષ; બુલંદપણું
(૨) પ્રતાપ; તેજ; ઔજસ

ઓસાઈ સીં કટકથી અનાજ ઊપજવું તે કે તેની મજૂરી
ઓસાના સં કિં કટકથી અનાજ ઊપજવું
ઓસાર પું કેલાવો; વિસ્તાર; પહોળાઈ (૨) વિં
પહોળું
ઔસારા પું ઔસારો; મોટી ઔસરી
ઔહ અં આશ્ચર્ય દુઃખ વગેરેનો ઉદ્ગાર (૨) ઔહ !
અરે ! હાપ !
ઔહદા પું (અં) હોદો
ઔહદેદાર પું (કિં) હોદેદાર
ઔહા પું ગામોનું ધણ
ઔહાર પું રથ પાલખી વગેરેનો ઓઢો-પડો
ઔહો અં આશ્ચર્ય કે આનંદનો ઉદ્ગાર

ઔ

ઔજઙ વિં ગમાર; અસભ્ય (૨) ઉદંડ; ઉદત
ઔજાર પું (અં) ઔજાર
ઔજઙ, ઔજ્ર અં લગાતાર; નિરંતર
ઔટન સીં ઓટવાની કિયા; તાપ; ગરમી; ઊભરો
ઔટના સં કિં ઉકાળવું (૨) અં કિં ઉકળવું
ઔટાના સં કિં ઉકળાવીને થાટું કરવું
ઔઢર વિં ગમે તેમ ઢળી જાય એવું; દોચકા જેવું
ઔઘરા વિં છછડું
ઔદાર્ય વિં (સં) ઉદારતા
ઔદાસીન્ય પું (સં) ઉદાસીનતા
ઔદ્યોગિક વિં (સં) ઉદ્યોગ સંબંધી
ઔદ્યોગિકી સીં (સં) ઉદ્યોગ-વિજ્ઞાન
ઔદ્યોગિકીકરણ પું (સં) ઉદ્યોગના હેતુથી નવાં
કારખાનાં વગેરે ખોલવાની કાર્યવાહી
ઔધ પું અવધ; અપોધ્યા (૨) સીં અવધિ; સીમા
ઔના-પૌના વિં અધુપોણું; થોડુંથણું (૨) અં ઓછુંથણું
કરીને
ઔપચારિક વિં (સં) ઉપચાર સંબંધી (૨) કેવળ
ઉપચાર પૂરતું
ઔપનિવેશિક વિં (સં) ઉપનિવેશ (સંસ્થાન) વિષેનું
ઔપનિવેશીકરણ પું (સં) ઉપનિવેશ (સંસ્થાન)
બનાવી લેવું તે
ઔપન્યાસિક વિં (સં) ઉપન્યાસ-નવલકથા વિષેનું
(૨) અદ્ભૂત (૩) પું નવલકથાકાર
ઔમ સીં (સં) અવમ) ક્ષપતિધિ (૨) વિં થટું
ગપેલું; પાગલ થતું જતું
ઔર અં અને (૨) વિં બીજું (૩) અધિક
ઔરત સીં (અં) ઔરત; સી
ઔરસ વિં વિવાહિતા સ્ત્રીથી ઉત્પન્ન થયેલ પુત્ર
ઔરસી સીં વિવાહિતા સ્ત્રીથી ઉત્પન્ન થયેલી પુત્રી

ઔરેબ

૫૯

કંઠમાલા

ઔરેબ પું વક ગતિ (૨) કપડાનો વાંકો કાપ (૩)
 પેચ; છબ; પુક્તિ
 ઔલાદ સ્ત્રી (અં) ઓલાદ; વંશજ; સંતાન
 ઔલા-દોલા, ઔલા-મોલા વિં મોજી; પૂતી;
 મનરવી
 ઔલિયા પું (અં 'અલી'નું બં વં) ઓલિયો; સિદ્ધ;
 પીર
 ઔવલ વિં (અં) અવલ; પ્રથમ; મુખ્ય; સર્વશ્રેષ્ઠ
 ઔવધ, ઔવધિ સ્ત્રી દવા; ઓસડ
 ઔવધીય વિં ઓપળિને યોગ્ય

ઔસત પું (અં) સરાસરી (૨) વિં મધ્યમ;
 સાધારણ
 ઔસતન અં સરેરાશે
 ઔસના અં કિં ગરમી પડવી (૨) સડવું; વાસી થઈ
 બગડવું
 ઔસર પું અવસર
 ઔસાન પું અવસાન; અન્ત (૨) પરિણામ (૩)
 (કાં) સૂષ્કબૂપ; હોશ
 ઔસાફ પું (અં) સદ્ગુણ કે ખાસ ગુણ; ખૂબી
 ઔહત સ્ત્રી આકસ્મિક મૃત્યુ; દુર્ગતિ

ક

કં પું (સં) પાણી (૨) સુખ (૩) અગ્નિ (૪) કામ
 કંક પું (સં) એક માંસાદારી પક્ષી જેનાં
 પીંછાં બાણમાં લગાવાય છે. (૨) બગલો;
 શત્રિય; યમ
 કંકફ, કંકર પું (સં કંકર) કાંકરો; કંકર; ગાંગડો
 કંકડો સ્ત્રી કાંકરી (૨) ગાંગડી
 કંકડીલા, કંકરીલા વિં કાંકરાણું; કાંકરાવાળું
 કંકળ પું હાથનું કંકણ; કાંકણદોરો
 કંકન પું વરકન્યાના હાથે બંધાતો કાંકણદોરો
 કંકરીટ સ્ત્રી (ઈં કોન્કીટ) કાંકરેટ
 કંકરીલા વિં કાંકરેટ કરેલું
 કંકાલ પું (સં) હાડપિંજર
 કંકાલિની સ્ત્રી કર્કશા સ્ત્રી
 કંકાલી સ્ત્રી દુર્ગા
 કંછવારી સ્ત્રી બગલમાં થતો ફોલ્લો; કાખબલાઈ
 કંછૌરી સ્ત્રી બગલમાં થતો ફોલ્લો; કાખબલાઈ
 કંગન પું કંકણ (૨) શીખના હાથનું કડું
 કંગલા પું કંકણ; કાંકણદોરો (૨) કંકણ બાંધતાં કે
 છોડતાં ગવાતું ગીત
 કંગની સ્ત્રી નાનું કંકણ (૨) કાંગરી (૩) દાંતો કે
 દાંતાવાળું ગોળ ચક્કર (૪) સ્ત્રી કાંગ અનાજ;
 ચોક્કો
 કંગલા, કંગાલ વિં કંગાણ; ગરીબ
 કંગલાપન, કંગાલી સ્ત્રી કંગાલિયત; ગરીબી
 કંગૂરા પું કાંગરો; શિખર; ટોચ (૨) કિલ્લાનો
 બુરજ
 કંઘા પું કાંસકો (૨) ફણી
 કંઘી સ્ત્રી બે બાજુ દાંતાવાળી નાની કાંસકી; ફણી
 કંઘેરા પું કાંસકા બનાવનાર
 કંચન પું કંચન; સોનું (૨) ધન-સંપત્તિ (૩) એક
 જિપ્સી જેવી જાત (૪) વિં નિર્મળ
 કંચની સ્ત્રી કંચન જાતની સ્ત્રી (૨) વેશ્યા

કંચુક પું (સં) જામો (૨) વસ (૩) બખતર
 (૪) સાપની કાંચળી
 કંચુકાસુ પું (સં) સાપ
 કંચુકી સ્ત્રી (સં) ચોળી (૨) પું અંત:પુરનો રક્ષક
 (૩) સાપની કાંચળી
 કંચુરિ, કંચુલી સ્ત્રી સાપની કાંચળી
 કંચેરા પું કાચકામ કરનારો
 કંજ પું (સં) કમળ (૨) બ્રહ્મા (૩) કેશ (૪) અમૃત
 કંજઈ વિં રાખોડી રંગનું; ઘેરું ખાખી
 કંજફ, કંજર પું દોરડાં ભાગવાનું કામ કરનાર એક
 રાનીપરજ જાતિ
 કંજા પું (સં કરંજ) એક જાતની કાંટાળી ઝાડી (૨)
 વિં રાખોડિયા રંગનું (૩) તે રંગની આંખવાળું;
 ભૂખરી આંખવાળું
 કંજૂસ વિં કૃપણ; પાછ
 કંજૂસી સ્ત્રી કંજૂસાઈ
 કંટક પું (સં) કાંટો (૨) વિખ (૩) રોમાંચ
 કંટકાકીર્ણ, કંટકિત વિં (સં) કાંટાવાળું (૨)
 પુલકિત; રોમાંચિત
 કંટર પું (ઈં) સુંદર (દારૂ વગેરેનો) શીશો
 કંટાઈન સ્ત્રી ભૂતડી; પ્રકણ (૨) વદકણી સ્ત્રી; કર્કશા
 કંટિયા સ્ત્રી ખીલી (૨) માછલી પકડવાનો આંકડો
 (૩) ફૂવામાં નાંખવાની બિલાડી (૪) માથાનું એક
 ધરેણું
 કંટીલા વિં કાંટાવાળું
 કંટૂનમેન્ટ સ્ત્રી (ઈં) છાવણી; કેમ્પ
 કંટોપ પું કાનટોપી
 કંદૈવટ પું (ઈં) કંદ્રાકટ; ઠેકો
 કંદૈવટર પું (ઈં) કંદ્રાકટર; ઠેકેદાર
 કંઠ પું (સં) ગળું (૨) અવાજ (૩) કાંઠો; તટ
 કંઠછેદી વિં ગળાકાપ (હરીકાઈ)
 કંઠમાલા સ્ત્રી (સં) કંઠમાળાનો રોગ

કંઠા

૬૦

કગર

કંઠા પું કાંઠલો (૨) કપડાનો કોલર (૩) કંઠો;
 મોટી કંઠી
 કંઠાથ વિં કંઠસ્થ; મોઢે
 કંઠાવરોથ પું (સં) કંઠ ભરાઈ આવવો
 કંઠી સીં ગળાની કંઠી (૨) તુલસીના નાના
 દાણાની કંઠી
 કંઠક્ટર પું (ઈં) ચલાવનાર; ચાલક (જેમ કે, બસ)
 કંઠરા પું એક શાક (૨) સીં (સં) ધોરી નસ
 કંઠા પું અડાપું છાણું
 કંઠાલ પું એક વાધ; તૂરી (૨) (સં) કંઠાલ ધાતુનું
 એક વાસણ; દેશી
 કંઠિકા સીં પરિચ્છેદ
 કંઠી સીં નાનું છાણું
 કંઠીલ સીં (અં) કંઠીલ દીવો (૨) (દિવાળીમાં)
 શોભાનો કરાતો કાગળનો દીવો
 કંઠીલિયા સીં દીવાદાંડી
 કંઠીશંક વિં (અં) અનુકૂલિત
 કંઠીશંક ઇયાર પું વાતાનુકૂલ
 કંઠુ, કંઠુ સીં (સં) ખુજલી; ચળ
 કંઠ, કંઠ પું કંઠ; કાન્ત; સ્વામી
 કંઠા સીં (સં) ઓઢડી; કંઠા
 કંઠી પું કંઠાવાળો; સાપુ
 કંઠ પું (સં) કંઠમૂળ (૨) (ફાં) સફેદ સાકર
 કંઠરા સીં (સં) ગુફા
 કંઠર્પ પું (સં) કામદેવ
 કંઠલા પું સોનાચાંદીની ચીપ કે તાર
 કંઠા પું કંઠ (શકરિયું કે અળવી)
 કંઠિલ વિં (સં) કંઠ (મૂળ)નું
 કંઠીલ સીં (અં) હાંડી; દીવો (૨) ઝમરખદીવો
 કંઠુ પું (સં) ભાડખૂંજાની ભટ્ટી
 કંઠુક પું (સં) દડો (૨) ઉશીકું (૩) સોપારી
 (૪) એક વર્ણબંધ
 કંઠેલા વિં મલિન; ગંદું
 કંઠોરા પું, કંઠનો સીં કંઠોરો
 કંઠ પું ડાળી (૨) ખભો
 કંઠા પું સ્કંધ; ખભો
 કંઠાર પું અફધાનિસ્તાનનું કંદહાર નગર
 કંઠાવર સીં ઝૂસરી (૨) ખેસ
 કંઠેલા પું સાડીનો ખભા પરનો છેડો; પાલવ
 કંઠેલી સીં ધોડાની પીઠનો સાજ (૨) ધોડા કે
 બળદની પીઠ પર રખાતી યાદી
 કંપ પું (ઈં) કેમ્પ; કેમ્પ (૨) (સં) કંપ; કાંપવું તે
 કંપકંપી સીં કંપારી; કમકમી
 કંપન પું (સં) કાંપવું તે; કંપ (૨) શિશિર ઋતુ

કંપના અં કિં કાંપવું (૨) ડરવું (૩) હાલવું
 કંપની સીં (ઈં) વેપારી મંડળી; કંપની
 કંપવિજ્ઞાન પું (સં) ભૂકંપ-વિજ્ઞાન
 કંપા પું પક્ષી પકડવાની વાંસની એક બનાવટ
 કંપાંડ પું (ઈં) ચોગાન; આંગણું
 કંપાંડર પું (ઈં) ડોક્ટરનો સહાયક (દવા આપનાર)
 કંપાના સં કિં કંપાવવું (૨) ડરાવવું
 કંપાર્ટમેંટ પું (ઈં) રેલગાડીનો ડબ્બો
 કંપાસ પું (ઈં) હોકામંત્ર (૨) વર્તુળ દોરવાનો
 કંપાસ
 કંપૂ પું કેમ્પ; છાવણી; પડાવ
 કંપોજ પું (ઈં) છાપવાના ટાઇપ ગોઠવવાનું કામ
 કંપોઝિટર પું (ઈં) (કમ્પ્યુટર પર) ટાઇપ ગોઠવવાનું
 કામ કરનાર
 કંપોસ્ટ સીં (ઈં) કોદરાવીને છાણનું તેપાર કરેલું
 ખાતર
 કંપ્યુટર પું (ઈં) સંગણક; સંગણન; ગણન; કમ્પ્યુટર
 કંબાજન સીં (ઈં) કાપવા-જોડવાનું મશીન
 (૨) જોડવું; સંપૂર્ણ કરવું
 કંબલ પું (સં) કામળો; પાલળો
 કંચલ પું કમળ
 કંચલ-ગટ્ટા પું કમળકાકડીનું બી
 કંસ પું (સં) કાંસું કે તેનું વાસણ (૨) પ્યાલો
 (૩) મંજરા (૪) કૃષ્ણનો કંસમામો
 કંસર્ટ પું (ઈં) અનેક વાદ્યોનું એકસાથે વાગવું; ગાનાર
 અને બજાવનારના સ્વરનો મેળ; સંગીત-ગોષ્ઠી
 કંઈ વિં કંઈ; કેટલુંક
 કકડી, કકરી સીં કાકડી
 કકની સીં નાનું કંચન; કાંગરી; દાંતાવાળું ગોળ
 ચકર (૨) એક મીઠાઈ
 કકરેજી વિં (ફાં) જાંબલી કાળી ધેરો લાલ રંગ
 હોપ એવું
 કકહરા પું કકકો; ક થી હ સુધીની વર્ણમાળા
 કકોઢા, કકોરા પું કંકોડું
 કકોરના સં કિં કોરવું; ખોતરવું
 કકકડ પું તમાકુ (ચલમમાં પીવાનો)
 કક્કા પું પ્રાચીન કેકમ દેશ (૨) નગારું (૩) કાકો
 કક્ષ પું (સં) કાખ; અગલ (૨) કક્ષા; દરજ્જો
 (૩) કંઠોરો (૪) ખંડ (ઔરંગ)
 કક્ષા સીં (સં) કક્ષા; શ્રેણી; દરજ્જો (૨) સરખામણી
 (૩) કાખ; અગલ (૪) કાછડો
 કકઝીરી સીં અગલ; કાંખ (૨) કાખબલાઈ
 કગર પું ગિંથો કિનારો (૨) કાંગરી (૩) કોર; કિનાર
 (૪) અં કિનારા પર (૫) પાસે

કગાર

૬૧

કજી

કગાર પું કાંગરી; કોર; કિનાર; (નદીનો) ઊંચો કિનારો; ટેકરો

કચ પું (સં) વાળ; કશ (૨) કુસ્તીનો એક દાવ (૩) 'કચ' કે 'ભચ' એવો કાપવા કે તોંકવાનો અવાજ (જ) વિં 'કચ્ચા'નું સમાસમાં આવતું રૂપ (ઉદા. 'કચપેદિયા')

કચક લીં કચડાવાધી વાગવું તે

કચકચ પું કચકચ; બકવાદ

કચકચાના અં કિં કચકચવું (૨) દાંત કચકચાવવા કે ખીસવા

કચકોલ, કજકોલ પું ભિક્ષાપાત્ર; દરિયાઈ નારિયેળનું બનાવેલું કમડળ

કચદિલા વિં પોચા દિલનું; ન જીરવી શકે એવું કચપચ પું ગીચોગીચ હોવું તે; ભીડ (૨) કચપચ; કચકચ

કચપચી, કચપચિયા લીં કૃતિકા નસત્ર કચપેદિયા વિં કાચા તળિયાનું (૨) અસ્થિર મનનું

કચબચ પું બચ્ચાંકચ્ચાં; પરિવાર

કચર કચર પું કચર કચર ચાવવાનો અવાજ (૨) કચકચ

કચાકૂટ પું ખૂબ ફૂટવું-મારવું તે (૨) ખૂબ પેટ ભરીને ભોજન

કચરધાન પું કચ્ચરધાણ; મારપીટ

કચરના સં કિં (સં) કચ્ચરણ) પગથી કચડવું; દબાવવું

કચરા પું કાકડી (૨) કાચું પડબૂચું (૩) કચરો કચરી લીં એક વેલ જેનાં ફળ ખાવામાં આવે છે.

કચલોંદા પું કણકનો લૂઓ

કચલોહૂ પું દૂઝતા ધામાંથી ઝરતું પાણી

કચલોંસી લીં જમીનનું એક માપ

કચવાટ લીં કચવાટ; ખેદ; અણગમો

કચહરી લીં કચેરી

કચાઈ લીં કાચાપણું (૨) કમ અનુભવ; કચાશ કચાના સં કિં કપડાને (કચરી-પીબીને) પોવાં

કચાલૂ પું એક કંદ (૨) એક જાતની તેલી વાની કચિયા પું દાતરડું

કચિયાના અં કિં હિંમત હારવી; પાછું પડવું (૨) શરમાવું

કચૂમર પું કચુંબર

કચોકના, કચોના સં કિં ધચ દઈને ખોસવું, ભોંકવું

કચોરા પું કટોરો; પ્યાલો

કચોડો, કચોરી લીં અડદની દાળ વગેરેના પૂરણની એક પ્રકારની પૂરી

બ. કો. - 5

કચ્ચા વિં કાચું (૨) પું કાચો ખરડો (૩) જડબું; દાઢ કચ્ચા-ચિટ્ટા પું ખરેખરી વાત; સ્હસ્ય; ગુમ ભંદ

કચ્ચા હાથ પું કાચો-આવડત વગરનો હાથ

કચ્ચી વિં, લીં કાચી (૨) લીં કાચી રસોઈ

કચ્ચી ચીની લીં ઓછી સાફ કરેલી ખાંડ

કચ્ચી જાકફ લીં જાંઝડ વહી

કચ્ચી-પવ્વકી લીં ગાળ

કચ્ચી પેશી લીં મુકદમાની પહેલી કાર્યવાહી

કચ્ચી ચહી લીં કાચો ચોપડો

કચ્ચી જાત લીં અરલીલ શરમભરી વાત

કચ્ચી રસોઈ લીં દાળભાત જેવી પાણીની-બોટાચ એવી રસોઈ

કચ્ચી રોકફ લીં કાચી નોંધ; કચી રોજનીશી

કચ્ચે-પવ્વકે દિન પું ચારપાંચ માસનો ગર્ભકાળ (૨) બે ઋતુ વચ્ચેનો ગાળો

કચ્ચુ લીં એક કંદ; અળવી

કચ્ચે-ચચ્ચે પું કચ્ચાંબચ્ચાં; છોકરાં-છેયાં

કચ્ચ પું (સં) કછોટો (૨) કાચબો (૩) કચ્ચ પ્રદેશ

કચ્ચપ પું (સં) કાચબો

કછના પું, કછની લીં કાછોટો; ટૂંકું ધોતિયું

કચ્ચપી લીં કાચબો

કછાન પું કાછડો

કછાર પું (સં) કચ્ચ) સમુદ્ર કે નદીકિનારાની કાંપવાળી જમીન

કછુ, કાછુ, કાછુક વિં કંઈ; કોઈ

કાછુઆ, કાછુવા પું કાચબો

કાછુઈ લીં કાચબી

કાછોટા, કાછોટા પું કાછડો; કછોટો

કજ પું (ફાં) વક્તા; વાંકાપણું (૨) દોષ; ખોડ

કજક પું (ફાં) અંકુશ

કજરા પું કાજળ (૨) વિં કાળી આંખવાળો (બળદ)

કજરાગ વિં કાજળવાળું (૨) કાળું

કજલાના અં કિં (હિં) કાજલ) કાળું પડવું (૨) (દિવાતા) કજળાવો; બુઝાવું (૩) સં કિં મેશ આંજલી

કજલી લીં મેશ; કાજળ (૨) ગંધકને પારાની કજળી (૩) એક પ્રકારનું (વર્ષાનું) ગીત

કજલીટા પું કાજળની ડબી

કજ્જા લીં (અં) મરજા (૨) નસીબ (૩) ઈશ્વરીય આદેશ (જ) કર્તવ્ય-પાલન

કજ્જાક, કજ્જાક પું (તુકી) લૂંટાડુ; કજ્જક

કજ્જાકી, કજ્જાકી લીં લૂંટ (૨) દગો; છળકપટ

કજ્જાહ (ફાં), કજ્જાવા પું ઊંટનો કાકડો

કજ્જિયા પું (ફાં) કજ્જિયો; ઝધડો (૨) કોર્ટનો ઝધડો

કજી લીં (ફાં) વક્તા (૨) દોષ; ખોડ

કજ્જલ

૬૨

કઠિયા

કજ્જલ પું (સં) કાજળ; મેશ
 ક્રજ્જાક્ર પું લૂંટારો; કજાક
 ક્રજ્જાકી સીં લૂંટ (૨) દગો; છળકપટ
 કટક પું સં કોજ; સેના (૨) કડું; કંકણ
 (૩) ચટાઈ; સાદી
 કટકઈ સીં કોજ; કટક
 કટકટ સીં દાંતોનો કટકટ અવાજ (૨) કચકચ;
 ઝપઝો
 કટકટાના અં કિં દાંત કટકટાવવા
 કટકના વિં કરો એવું (૨) પું પુક્તિ; ચાલ
 કટકરા પું લાકડાનું (જેવું કે, કટેરાવાળું, સાશી માટે
 કોટમાં હોય છે.) પાંજરું
 કટકા પું ભેંસનું પાડું
 કટતી સીં વેચાણ; ખપત
 કટના અં કિં કપાવું; બે ટુકડા થવા (૨) વીતવું
 (૩) શરમાવું; ઝંખવાણું પડવું
 કટની સીં કાપવાનું ઓજાર કે કાપણી
 કટપીસ પું (ઈં) થાડો ફાટ્યો-કપાયો માલ
 કટર પું (ઈં) કાપનાર; નાનું ચપ્પુ; પેન્સિલ
 છોલવાનું કટર
 કટરા પું નાનું બજાર (૨) પાડું
 કટલરી સીં (ઈં) છરીકાંટા ચપ્પુ વગેરે વસ્તુઓ
 કટલેટ પું (ઈં) બટાકાનું બનેલું એક પકવાન
 કટલ્નું પું કસાઈ
 કટવો વિં કપાતું કે કપાયેલું
 કટવોં બ્યાજ પું કાપતું વ્યાજ
 કટવાના સં કિં કપાવવું
 કટસૈયા સીં કાંટાસરિયો (એક કાંટાળો છોડ)
 કટહરા પું આરોપી માટેનું લાકડાનું પાંજરું
 કટહલ પું (સં) કંટકિ કળ ફણસ
 કટહા વિં કરડકણું; કરો એવું
 કટાઈ સીં કાપવાનું-કાપણીનું કામ
 કટાકટ પું કટકટ અવાજ (૨) લગઈ
 કટાકટી સીં મારકાટ; કાપાકાપી
 કટાક્ષ પું (સં) લક્ષ્મિ (૨) કટાક્ષ; વ્યંગ્ય
 કટાન સીં કાટવું તે (૨) કાપણી
 કટાના સં કિં કટાવવું; કપાવવું
 કટાર, કટારી સીં કટાર હથિયાર
 કટાચ પું કાપવું કે કાપેલું તે (૨) કાપી કરીને
 બનાવેલ વેલબુક્કા
 કટિંગ સીં (ઈં) કતરણ (૨) વાળ કપાવવા તે
 કટિ સીં (સં) કેડ; કમર
 કટિચંધ પું કમરપટો (૨) પૃથ્વીનો ઠંડી-ગરમીને
 આધારે નક્કી થયેલ કટિબંધ

કટીલા વિં કાંટાળું (૨) અણીદાર (૩) તીક્ષ્ણ
 (૪) પ્રભાવ પાડે એવું; તેજસ્વી
 કટુ, કટુક વિં કડવું
 કટુકંદ પું આદું; લસણ
 કટુફલ પું પરવળ
 કટુક્તિ સીં (સં) કડવી-અમિય વાણી કે વેણ
 કટોરદાન પું રસોઈ ઢાંકી રાખવાનું એક વાસણ;
 ગરમું
 કટોરા પું કટોરો; વાડકો
 કટોરી સીં કટોરી; વાડકી
 કટીતી સીં કોઈ રકમમાંથી અમુક ભાગ પર્માદા
 કાઢવો તે; પર્માદા લાગો (૨) દલાલી (૩)
 અંદાજપત્રમાં પુકાતો કાપ-‘કટ’
 કટ્ટર વિં કરો એવું (૨) કટ્ટર; ચુસ્ત; દંઢ (૩) હઠીલું
 (૪) અંધશ્રદ્ધાળુ
 કટ્ટહા પું મરણને અંગેનું દાન લેનાર બ્રાહ્મણ;
 ‘મહાબ્રાહ્મણ’
 કટ્ટા વિં હષ્ટપુષ્ટ; હટ્ટાહટ્ટા (૨) બળવાન; તગડું
 (૩) પું જડબું
 કટ્ટા પું પાંચ હાથ ચાર આંગળ જેટલું જમીનનું એક
 માપ (૨) કાઠા થઈ
 કઠ પું સમાસમાં આવતાં કાઠી, લાકડું કે જંગલી,
 હલકું એ અર્થ બતાવે છે. ઉદા. ‘કઠપુતલી’ (૨)
 (સં) કઠ ઋષિ કે કઠ ઉપનિષદ
 કઠકેલા પું ખાસડિયું જેવું
 કઠકોલા પું લક્કડકોડો
 કઠકા, કઠરા પું નાનું બજાર (૨) પાડું (૩) કથરોટ
 કઠતાલ પું કરતાલ
 કઠપુતલી સીં કાષ્ઠની પૂતળી (૨) જેમ નચાવે એમ
 નાચે એવી વ્યક્તિ
 કઠફોડા પું લક્કડકોડો
 કઠબાપ પું બીજો-સાપકો બાપ
 કઠમસિયા પું કંઠી પહેનાર -વૈષ્ણવ (૨) બગ-
 ભગત; જૂઠો સાપુ
 કઠમસ્ત, કઠમસ્તા વિં પાડા જેવું અલમસ્ત; હષ્ટપુષ્ટ
 (૨) વ્યભિચારી
 કઠરા પું નાનું બજાર (૨) પાડું (૩) કથરોટ
 કઠલા પું માદળિયું વાધનબ કે તેવી નાના બાળકની
 કોટમાં પહેરાવાતી માળા
 કઠવત સીં, કઠવતા પું કથરોટ
 કઠિન વિં (સં) કઠણ; અધરું
 કઠિનતા, કઠિનાઈ સીં કઠણાઈ; પુશ્કેલી
 કઠિની સીં લખવાનો ચાક; ખડી
 કઠિયા વિં કઠણ (૨) કઠણ કોટલાવાળું

કઠિયાના

૬૩

કતવાર

કઠિયાના અં કિં સુકાઈને લાકડા જેવું થઈ જવું
કઠેલા પું લાકડાનું એક પદોળું મોટું વાસણ;
કથરોટ

કઠેલી સ્ત્રી થાળ; કથરોટ

કઠોર વિં (સં) કઠણ (૨) નિર્દય; નિષ્કુર

કઠોતા પું કથરોટ

કઠોતી સ્ત્રી નાની કથરોટ

કઠક સ્ત્રી કડાકો; ગર્જના (૨) ચપળતા; તડપવું
તે (૩) દર્દનો ચસકો (૪) રોકાઈને બળતરા સાથે
પેશાબ થવાનો રોગ

કઠકઈ પું કડકડ અવાજ

કઠકકઠાતા વિં કડકડ અવાજ કરતું (૨) તેજ;
પ્રચંડ

કઠકકઠાના અં કિં કડકડ અવાજ થવો (૨)
(ધી ઈં) કડકવું (૩) સં કિં કડકડ અવાજ સાથે
તોડવું (૪) (ધી ઈં) કડકડવું

કઠકકઠાહટ સ્ત્રી કડકડ; કડકડ અવાજ

કઠકકના અં કિં કડકડ અવાજ કરવો (૨) જોરથી
તડકીને અવાજ કરવો (૩) કડકા સાથે કાટવું કે
તડવું

કઠકા સ્ત્રી કડકાનો અવાજ

કઠકા પું (હિં) કડક લડાઈમાં ગાવાનું યુદ્ધગીત;
કડખો

કઠકઘીત પું કડખેદ-કડખો ગાનાર ભાટ

કઠકઘા વિં કાળા ને ધોળા વાળવાળું; કાબરચીતું

કઠકઘી સ્ત્રી જાંઘની કડખ; કડવી

કઠકા વિં કડવું; કટુ

કઠકી વિં સ્ત્રી કડવી; કટુ

કઠા પું કડું (૨) વિં કઠણ (૩) લૂખું (૪) ઊંચ;
રાખત; દંઢ (૫) તેજ; પ્રચંડ (૬) મુરકેલ; દુષ્કર
(૭) અસહ્ય (૮) કર્કશ

કઠાઈ સ્ત્રી સખતપણું

કઠાકા પું કડાકો (લાંધો) (૨) અવાજ

કઠાકેકા વિં જોરદાર; તેજ; ખૂબ

કઠાકેદાર વિં જબરદસ્ત

કઠાલીન સ્ત્રી (તુર્કી કરાબીન) નાની કે નાની નાળની
બંદકાં કમર પર ભરાવાપાછે.

કઠાહ, કઠાહા પું (સં) કટાહ, પ્રાં કડાહ કઢેયું
કઠાહી સ્ત્રી કઠાઈ

કઠી સ્ત્રી સાંકળની એક કડી (૨) કડી લટકાવવાનો
આંકડો (૩) ગીતની કડી (૪) લગામ (૫)
મુકેલી; મુસીબત (૫) વિં સખત; કઠણ; કર્કશ
કઠુઆ વિં કડવું (૨) કોપી (૩) અપ્રિય; કટુ
(૪) કઠણ

કઠુઆ તેલ પું સરસિયું

કઠુઆના અં કિં કડવું લાગવું (૨) ગુસ્સે થવું
(૨) આંખમાં કળતર થવો

કઠુઆપન પું, કઠુઆહટ સ્ત્રી કડવાપણું

કઠુના અં કિં (સં) કપ્પણ નીકળવું; બહાર આવવું;
ઉદય થવો (૨) નાતરે જવું (૩) (દૂધ) ઘાટું થવું -
કઢવું

કઢાઈ સ્ત્રી કડાઈ (૨) વેલબુઢાની નકશીગીરી

કઢવાના, કઢાના સં કિં કઢાવવું

કઢાવ પું વેલબુઢા કઢવા તે

કઢિહાર વિં કાઢનાર (૨) ઉદ્ધારક (૩) કરજદાર

કઢી સ્ત્રી ખાવાની કઢી

કઢોરના, કઢોલના સં કિં ખેંચવું; ઘસડીને બહાર
કઢવું

કળ પું (સં) કણ; દાણો

કળિકા સ્ત્રી (સં) નાનો કણ

ક્લત પું (અં) કલમનો કાપ

ક્લત અં કેમ ? શા માટે ?

ક્લતઈ અં (અં) બિલકુલ; એકદમ; નિતાંત (૨) વિં
પાંડું; નિશ્ચિત; વગર શરતનું

ક્લતા અં કિં ('કાતાના'નું કમણિ) કંતાવું

ક્લતી સ્ત્રી તકલી

ક્લતના પું કાતરવાનો સૂડો

ક્લતની સ્ત્રી કાતર

ક્લત્થ પું (અં) (મકાન, મસીદ વગેરે પર લખાતો કે
કોતરાતો) લેખ

ક્લતરન સ્ત્રી કાતરવામાંથી પડતાં રદી કાપલા-કાપલી

ક્લતરની સ્ત્રી કાતર; કેચી

ક્લતરચ્ચૈત સ્ત્રી કાપકૂપ; આમતેમ કરવું તે (૨) જોવું-
વિચારવું તે; ગડબાગ

ક્લતરવાના સં કિં કલરાવવું; કપાવવું (૨) કોઈનાથી
બચવા માટે થોડુંક ખસીને કિનારીથી નાસી
છૂટવું

ક્લતરા પું (અં) ટુકડો; ખંડ (૨) બુંદ; બિંદુ

ક્લતરાઈ સ્ત્રી કાતરવાનું કામ કે તેની મજૂરી

ક્લતરાના સં કિં કલરાવવું (૨) અં કિં કલરાતા જવું;
વાંકા કંટાવું

ક્લતલ પું (અં) કલ્લ) કલલ; હલ્લા

ક્લતલભાઠ પું શિકારી; જલ્લાદ

ક્લતલા પું (અં) કલરા) ખાધેનો ટુકડો; કાંક

ક્લતલામ પું (સં. કલ્લેઆમ) સર્વસંહાર; કલ્લેઆમ

ક્લતલી સ્ત્રી નાનો ટુકડો (મીઠાઈ વગેરેનો)

ક્લતવાના સં કિં કંતાવવું

ક્લતવાર પું કૂડોકચરો; રદી થાસ વગેરે

કતહું

૬૪

કનકટી

કતહું અં ક્યાય; કોઈ જગાએ
 ક્રતા સીં (અં કતઅ) બનાવટે; આકાર (૨) ઢંગ
 (૩) કપડાંનું વેતરણ; 'કટ'
 કતાઈ સીં કાંતવું તે કે તેની મજૂરી
 ક્રતા-કલામ પું (અં) વાતમાં વચ્ચે કહેવા લાગવું-
 પડવું તે
 કતાન પું ખૂબ વળ દીપેલ દોરાનું બારીક રેશમી
 કાપડ જેમાંથી સાડી દુપટ્ટા વગેરે બનાવાય છે.
 (પુરાણા જમાનાનું એક અતિ મુલાયમ સુંદર વસ્ત્ર
 જેના વિશે કહેવાતું કે ચંદ્રનો પ્રકાશ પડવાથી પણ
 એ ફાટી જતું.)
 કતાના સં કિં કંતાવું
 ક્રતાર સીં (અં) પંક્તિ; હાર (૨) સમૂહ; જૂથ
 કતારા પું લાલ મોટી શેરડી
 કતિ, કતિક, કતેક વિં કેટલું; કેવું
 કતિપય વિં (સં) કેટલુંક
 કતીનો સીં કાંતવું તે; કંતામણ
 કત્તા પું છરો; વાસ કાડવાનું બોજાર
 કત્તિન સીં (મજૂરી પર) કાંતનારી સ્ત્રી
 કત્તી સીં છરી; કટાર
 કત્થઈ વિં કથ્યાઈ (રંગનું)
 કત્થક પું ગાવા બજાવવા ને નાચવાનું કામ કરતી
 એક જાત
 કત્થકનૃત્ય પું કેરળના એક નૃત્યનો પ્રકાર
 કથા પું (સં) કવાય કાવ્યો કે તેનું ઝાડ
 કથા પું (અં) (મકાન મસીદ વગેરે પર લખાતો
 કે કોતરાતો)લેખ
 કત્ત, કત્તેઆમ પું (સં) કતલ; સર્વસંહાર;
 કતલેઆમ
 કથંચિત્ અં (સં) કદાચ
 કથક પું (સં) કથાકાર (૨) પુરાણી (૩) ગાવા
 બજાવવા અને નાચવાનું કામ કરનાર
 કથકલી સીં નૃત્યની એક વિશિષ્ટ શૈલી
 કથકીકાર પું કથાનું ઝાડ
 કથકકફ પું કથા કહેનાર; પુરાણી
 કથન પું (સં) કહેવું તે; વચન; વર્ણન
 કથના સં કિં કહેવું
 કથની સીં કથની; વાત (૨) બકવાદ
 કથરી સીં ગોદડી; કથા
 કથા સીં (સં) કથા; વાર્તા (૨) ધર્મની કથા
 (૩) ખબર; હાલ (૪) વાદવિવાદ; બોલાબોલી
 કથાનક પું (સં) કથા (૨) નાની કથા
 કથાવસ્તુ સીં (સં) કથા કે વાર્તાનું વસ્તુ
 કથિત વિં (સં) કહેલું; કહેવાયેલું

કલોપકથન પું (સં) વાતચીત (૨) વાદવિવાદ
 કદંબ પું કદમનું ઝાડ (૨) ઢગલો
 કદ પું (અં) કદ; ઊંચાઈ (પ્રાણીઓ માટે)
 કદમ પું કદંબનું ઝાડ
 કદમ પું (અં) કદમ; પગલું
 કદમચા પું (ફાં) મગ મૂકવાની જગા; (જેવી કે,
 જાજરમા)
 કદમચોસી સીં (અં) મોટાને પગે લાગવું તે;
 મોટાની શુશ્રૂષા
 કદમા સીં કદમના ફૂલ જેવી એક ખીકાઈ
 કદરા સીં (અં) કદર; કિંમત; પ્રતિષ્ઠા
 કદરજ વિં કદરજ (કૃપણ); કજૂસ (૨) પું એક
 પાપીનું નામ
 કદરદાં, કદરદાન વિં ગુણગ્રાહી; કદરદાન
 કદરાઈ સીં કાપરતા; ભીરુતા
 કદર્પ વિં (સં) કદરજ; કજૂસ (૨) પું રાજ્યની
 આવક પ્રજાની ભલાઈ માટે ન ખર્ચતાં ખજાનો
 ભરવા માટે પ્રજા પર કઠોર અત્યાચાર સુધી
 પહોંચેલ એક જાણીતો કૃપણ રાજા
 કદલી સીં (સં) કેળ
 કદા અં (સં) ક્યારે
 કદાચ, કદાચન અં કદાચ; રખેને
 કદાચિત્ અં (સં) કદાચ (૨) ક્યારેક
 કદાપિ અં (સં) ક્યારે પણ (પ્રાપ્ત ન કરા જોડે)
 કદામત સીં (અં) પ્રાચીનતા
 કદામત-પસંદ વિં જુનવાણી; રૂઢિવાદી
 કદીમ, કદીમી વિં (અં) જૂનું; પુરાણું
 કદૂ પું (ફાં) દૂધી; કોળું
 કદૂરત સીં (અં) મેલ; ગંદાપણું (૨) વૈમનસ્ય;
 અણબનાવ
 કદાવાર વિં (ફાં) કદાવાર
 કદદૂ પું દૂધી (તુમકા ઘાટની) (૨) કોળું
 કદદુકશ પું (ફાં) છીસી
 કદદુદાના પું (ફાં) ઝાડામાં નીકળતા ધોળા નાનાં
 અપુક કીડાં
 કદર સીં (અં) કદર
 કન પું કશ (૨) પ્રસાદ (૩) ભિક્ષાત્ર (૪) શરીરશક્તિ
 (૫) સમાસમાં 'કાન' માટે આવે છે. (ઉદાહરણ
 'કનપટી')
 કનઈ સીં નવી શાખા; અંકુર
 કનક પું ધર્મની એક જાત (૨) ધર્મનો લોટ (૩) સોનું
 (૪) પંતૂરો
 કનકટા પું કાનકદો (૨) કાન કાપી લેનારો
 કનકટી સીં કાનના પાછલા ભાગનો એક રોગ

કનકના

૬૫

કપડા-લત્તા

કનકના વિન્ જરામાં તૂટી જાય એવું; બરડ
 (૨) જરામાં ચિઠાઈ જાય એવું; ચીડિયું (૩)
 ખંજવાળ લાગે એવું (૪) અરુચિકર
 કનકનાના અન્કિન્ ખંજવાળ લાગવી (૨) નરુચવું
 કનકનાહટ સ્ત્રીન્ ખંજવાળ (૨) બરડપણું (૩) ચીડ
 (૪) અરુચિ
 કનકાધ્યક્ષ પું (સં) ખજાનચી
 કનકી સ્ત્રીન્ કણકી
 કનકૂત પું ખડો પાક આંકવો તે; આનાવારી
 કનકૌઆ, કનકૌઆ પું કનકવો; પતંગ
 કનકૌઆત્તી સ્ત્રીન્ પતંગબાજી
 કનકજૂરા પું કાનખજૂરો
 કનકિણના સન્કિન્ ત્રાંસી નજરે જોવું કે આંખથી
 ઇશારો કરવો
 કનકા પું નાની ડાળી (ડાળમાં ફૂટનારી નાની
 ડાળી)
 કનકી સ્ત્રીન્ ત્રાંસી નજરે જોવું તે (૨) આંખનો
 ઇશારો
 કનકોદની સ્ત્રીન્ કાનખોતરણું-તેની સળી
 કનકુરિયા સ્ત્રીન્ (કાનમાં નંખાતી) સોથી નાની
 (ટચલી) આંગળી
 કનકેદન પું કાન વીધવા તે (કર્ણવેધ સંસ્કાર)
 કનકોપ પું કાનદોષી
 કનકપટી સ્ત્રીન્ કાન ને આંખ વચ્ચેની જગા; લમણો
 કનકપટા પું કાનકટો; ગોરખપંથી સાધુ
 કનકુકા વિન્ કાનમાં મંત્ર ફૂંકનાર (ગુરુ)
 કનકુસકા વિન્ કાનકૂસિયું; ચુગલીખોર
 કનકુસકી સ્ત્રીન્ ચાડી; ચુગલી
 કનકસ પું સંગીત કે વાતો સાંભળવાનો રસ
 કનકસિયા વિન્ સંગીત-રસિયું; વાર્તા-રસિયું
 કનકવાસ પું કેન્વાસ કપડું
 કનકોકેશન પું (ઈન્) પદવીદાન-સમારંભ
 કનકસલાઈ સ્ત્રીન્ નાનો કાનખજૂરો
 કનકસાર પું કંસારો
 કનકસ્ટર પું (ઈન્) કેનિસ્ટર) દિનનો ડબ્બો
 કનકાગત સ્ત્રીન્ (અન્) સંતોષ (૨) સંપદ (૩) સખૂરી;
 ખામોશી
 કનકાઈ સ્ત્રીન્ પાતળી ડાળી; અંકુર; કુંપળ
 કનાગત પું (સં) કન્યાગત) શ્રાદ્ધ (૨) શ્રાદ્ધનું
 પખવાડિયું
 કનાત સ્ત્રીન્ (અન્) તંબૂની કનાત કે જાડો પડદો
 કનાસી સ્ત્રીન્ રેતી
 કનિયાં સ્ત્રીન્ ચોદ; ખોળો
 કનિક સ્ત્રીન્ થઈ; થઈનો લોટ

કનિયાના અન્કિન્ આંખ બચાવીને ભાગવું; કતરાવું
 (૨) પતંગનું એક બાજુએ નમડું; ગિન્નાવું
 કનિષ્ઠ વિન્ (સં) નાનામાં નાનું (૨) છેક ઊતરતું
 કનિષ્ઠા, કનિષ્ઠિકા સ્ત્રીન્ (સં) ટચલી આંગળી
 કની સ્ત્રીન્ કણી (૨) હીરાકણી (૩) કણકી (૪) બુંદ
 કનીક વિન્ (સં) પુવા (જુવાન); વપસ્ક
 કનીક સ્ત્રીન્ (કાન્) દાસી; નોકરડી
 કનીનક પું (સં) કિશોર (૨) આંખની કીકી
 કનીનિકા સ્ત્રીન્ (સં) આંખની કીકી (૨) કન્યા
 (૩) ટચલી આંગળી
 કનેટા વિન્ આંખે કાણું (૨) આંખે બાડું
 કનેટી સ્ત્રીન્ કાન આમળવો તે
 કનેર, કનૈર પું કરેણ
 કનેરિયા વિન્ કરેણના ફૂલના રંગનું
 કનીડા વિન્ કાણું (૨) અપંગ; ખોડવાળું (૩) પું
 ખરીદેલો દાસ (૪) કૃતજ્ઞ માત્રસ (૫) નીચ શુદ્ધ આદમી
 કનીતી સ્ત્રીન્ પગઓના બંને કાનના છોડા (૨)
 પગઓની કાન ઊંચા કરવાની કે આમતેમ
 હલાવવાની રીત (૩) કાને પહેરવાની વાળી
 કનક સ્ત્રીન્ કમડ પ્રદેશની ભાષા
 કનના પું (સં) કણ, પ્રાન્ કણ) પતંગનો કમ
 (૨) કિનાર; કોર
 કની સ્ત્રીન્ પતંગની બે બાજુ (૨) કનની; પતંગની
 લાંબી પૂંછડી (૩) કિનાર
 કન્યકા, કન્યા સ્ત્રીન્ (સં) કુંવારી છોકરી (૨) દીકરી
 કનકાં. કનૈયા પું કૃષ્ણ (૨) પ્રિય માણસ
 (૩) સુંદર છોકરો
 કપટ પું (સં) દગો; છળ (૨) છુપાવવું તે
 કપટકાંડ પું (સં) કપટલીલા; ઠગાઈ
 કપટજાલ પું (સં) કપટજાળ; કપટબાજી
 કપટધેષ પું કરેખી વેશ
 કપટ મુદ્રાકરણ પું નકલી મહોર લગાવવી તે
 કપટલીલા સ્ત્રીન્ કપટ-નાટક; કપટબાજી
 કપટના સન્કિન્ કાપી લેવું; ચાતરવું
 કપટાચરણ પું (સં) ઠગબાજી; કપટી આચરણ
 કપટી વિન્ (સં) કપટ કરે એવું; દગાબાજ
 કપડછાન, કપડછાન પું કપડાથી ચાળવું તે (૨) વિન્
 કપડાથી ચાળેલું (કપડછાણ); અતિ ભારીક
 કપડદ્વાર પું વસ્ત્ર-બંધાર; કાપડનો બંધાર
 કપડમિટ્ટી સ્ત્રીન્ દવા બનાવવાના પાત્રનું મોઢું બંધ
 કરવા કપડું બાંધી માટીનો લેપ કરવો તે
 કપડિવિદાર પું દરજી (૨) રફગર
 કપડા પું (સં) કપટ, પ્રા. કપ્પટ, -ડ) કપડું; વસ્ત્ર
 કપડા-લત્તા પું કપડાલત્તા

કપડૌટી સીં દવા બનાવવાના પાત્રનું મોં બંધ કરવા કપડું બાંપી માટીનો લેપ કરવો તે
 કપાટ પું (સં) કમાડ; બારણું
 કપાર, કપાલ પું કપાળ (૨) ખોપરી (૩) ઠીકરું કે એવું વિશ્વાપાત્ર
 કપાલી પું (સં) શિવ (૨) એક જાતનો માંગણ-સાધુવિખારી
 કપાસ સીં (સં) કર્પાસ કપાસ
 કપાસી વિં કપાસના ફૂલના રંગનું; આછું પીળું (૨) પું કપાસના ફૂલના રંગ જેવો રંગ
 કપિ પું (સં) વાંદરો (૨) હાથી
 કપિત્થ પું (સં) કોઠું કે કોઠી
 કપિલ વિં (સં) ભૂરું (૨) બદામી (૩) ભલુંભોળું
 કપિલા (વિં) સીં (સં) કપિલ રંગની (સીધી) (૨) સીં ભૂરા કે ધોળા રંગની ગાય
 કપિશ વિં ભૂરા રંગનું
 કપૂત પું કુપુત્ર; ખરાબ છોકરો
 કપૂર પું કપૂર પદાર્થ
 કપૂરખાના સીં વિષખાના
 કપૂરી વિં કપૂરનું બનેલું કે તેના રંગનું (૨) પું કપૂરના રંગ જેવો રંગ (૩) કપૂરી પાન
 કપોત પું (સં) કબૂતર; હોલો (૨) પક્ષી
 કપોતપાલિકા, કપોતપાલી સીં કબૂતરખાનું
 કપોતવૃત્તિ સીં સંધરો ન કરવાની વૃત્તિ
 કપોતવ્રત પું બીજાથી થતો અત્યાચાર સહન કરવો તે
 કપોતી સીં કબૂતરી; હોલી (૨) વિં કબૂતરના શરીરના રંગનું
 કપોલ પું (સં) ગાલ
 કપોલકલ્પના સીં (સં) ગપ; જૂઠ
 કપોલકલ્પિત વિં (સં) બનાવટી; જૂઠું
 કપ્તાન પું કેપ્ટન (વહાણ પા સેના વગેરેનો)
 કફ પું શરીરનો કફ (૨) (ફાં) હથેળી કે પગનું તળિયું (૩) ફેણ
 કફગીર પું (ફાં) કડછી
 કફન પું (અં) શબનું કફન; મડદા પરનું કપડું
 કફન-ઝ્યેઙ્ગ વિં બીજાનો માલ હડપ કરનાર (૨) લોભી; કંજૂસ
 કફન-ખસોટ વિં કંજૂસ; અત્યંત લોભી
 કફન-ખસોટી સીં સ્પર્શનમાં અપાતો શબવેરો (૨) કંજૂસાઈ; લોભ
 કફનચોર પું અતિ તુચ્છ તેમજ દુષ્ટ ચોર
 કફનદાફન પું અંત્યેષ્ટિક્રિયા
 કફનાના સં કિં કફનમાં મડદું લપેટવું

કફની સીં કફીરનો ચોળો; કફની
 કફશ સીં (ફાં) જૂતું; ખાસડું
 કફસ પું (અં) પાંજરું (૨) પક્ષીની ચબૂતરી (૩) કેદખાનું (૪) હવા-ઉજાસ વગરની સાંકડી જગા (૫) શરીર
 કફારા, કફ્યારા પું (અં) પાપોનું પ્રાપચિત કષ અં ક્યારે
 કઘઙ્ગી સીં હુતુતુતુની રમત
 કઘર સીં શબ દફનાવવા ખોદેલો ખાડો
 કઘરસ્તાન પું શબ દફનાવવા નક્કી કરવામાં આવેલું સ્થાન; એ સ્થાન જ્યાં ઘણી કબરો હોય
 કઘરા, કઘરી વિં (સં) કવર, પ્રા. કબર) કબરું, કબરચીતરું
 કઘરસ્તાન પું (અં) કબરસ્તાન; જ્યાં ઘણી કબરો હોય તેવું સ્થાન
 કઘલ અં (અં) પહેલાં; પૂર્વ (૨) વિં પૂર્વનું; પુરાણું
 કઘા પું (અં) એક જાતનાં લાંબો ને ખૂલતાં ઝલ્ભો
 કઘાફીલી પું કબીલા-પરિવાર-માં રહેનારાં લોક
 કઘાફ, કઘાર પું રદી નકામી વસ્તુ કે કામ
 કઘાફા પું નકામી વાત; અંઝટ; અખડો
 કઘાફિયા, કઘાફી પું ભાંગ્યા-તૂટ્યા કે રદી માલનો વેપારી (૨) નકામું કે તુચ્છ કામ કરનારો (૩) ઝપડાખોર
 કઘાષ પું (અં) પકવેલા માંસની એક વાની (૨) વિં ભુંજીયેક્યું (માંસ)
 કઘાઘી વિં કઘાબ વેચનાર (૨) માંસાહારી
 કઘાય પું એક જાતનો ખૂલતો ઝલ્ભો
 કઘાર પું રોજગાર; વેપાર (૨) લેણદેણ (૨) રદી વસ્તુ
 કઘાલા પું (અં) વેચાણખત; સોદાનો દસ્તાવેજ
 કઘાહત સીં (અં) બૂરાઈ; દુષ્ટતા (૨) મુશ્કેલી; અડચણ
 કઘીર વિં (અં) શ્રેષ્ઠ; મહાન; સન્માનિત; વયોવૃદ્ધ (૨) પું સંત કબીર (૩) હોળીનું એક લોકગીત
 કઘીલા સીં (અં) કબીલા; પરિવાર; ઝુંડ; સમૂહ; જંગલી જાતિ
 કઘુલવાના, કઘુલાના સં કિં કઘુલાવવું; સ્વીકાર કરાવવો
 કઘૂતર પું (ફાં) કબૂતર; પારેવું
 કઘૂતરજાજ વિં (ફાં) કબૂતર પાળનાર
 કઘૂદ વિં (ફાં) આસમાની; નીલા રંગનું (૨) પું નીલો રંગ
 કઘૂદી વિં (ફાં) આસમાની; નીલારંગવાળું
 કઘૂલ પું (અં) સ્વીકાર; કબૂલાત

કવલૂના

૬૭

કર્માંડર ઇન ચીફ

કવલૂના સં કિં કબૂલવું; સ્વીકારવું
 કવલૂનિયત સીં (અં) કબૂલ-મંજૂરીનો દસ્તાવેજ;
 કબૂલતનામું
 કવલૂલી સીં (ફાં) ચણાની દાળની ખીચડી
 કવચ પું (અં) પ્રહર; પકડ (ર) કબજિપાત
 કવચા પું (અં) (તલવારની) પૂક; દસ્તો
 (ર) કબજો; અધિકાર (૩) નરમાદા; બરડવાં
 કવચાદાર પું (ફાં) કબજો ધરાવનાર આસાપી
 (ર) વિં કબજાવાળું
 કવચાઘર વિં (ફાં) કબજેદાર
 કવચિયત સીં (અં) કબજિપાત
 કવચ સીં (અં) કબર
 કવચગાહ પું (ફાં) કબરસ્તાન; જ્યાં ઘણી કબરો
 હોય તેવું સ્થાન
 કવચસ્તાન, કવચિસ્તાન પું (ફાં) કબરસ્તાન
 કવચ્ચ અં (અં) પહેલાં; પૂર્વે (ર) વિં પૂર્વનું;
 પુરાણું
 કબી અં કોઈ પણ વખતે; ક્યારે પણ
 કબીકબી, કબીકબાર અવારનવાર; ક્યારેક્યારે
 કબીકા અં ક્યારનું; ઘણા વખત પહેલાંનું
 કબી ન કબી કોઈ ને કોઈ વખતે
 કબૂ અં ક્યારે પણ
 કમંગર પું (ફાં) કમાનગર) કમાન બનાવનાર
 (ર) હાડવૈદ (૩) ચિતારો (૪) વિં દક્ષ; નિપુણ
 કમંગરી સીં કારીગરી (ર) ચિત્રકામ (૩) હાડકાં
 બેસાડવાનું કામ
 કમંચા પું શારડી ફેરવવાનું કામકા જેવું ઓજાર
 કમંડલ પું કમંડળ (સાધુનું)
 કમંડલી વિં કમંડલુ રાખનાર; સાધુ (ર) પાખંડી
 (૩) પું બ્રહ્મા
 કમંડલુ પું (સં) (સાધુનું) કમંડળ
 કમંદ પું (ફાં) જંગલી પશુને બાંધવાનો પાશ
 (ર) દોરડાની સીડી
 કમ વિં (ફાં) થોડું; ઓછું (ર) ખરાબ (પ્રાપ:
 સમાસમાં, જેમ કે, કમનસીબ)
 કમઅસલ વિં (ફાં + અં) વર્ણસંકર; હલકટ
 કમચાલ પું (ફાં) કિનખાલ
 કમચી સીં (તું) પાતળી સોટી; ચાબુક
 કમચ્છા સીં કામાશી દેવી
 કમજાત વિં નીચ; હલકટ
 કમજોર વિં (ફાં) કમજોર; અશક્ત
 કમજોરી સીં કમજોરી; અશક્તિ
 કમઠ પું (સં) કાચબો (ર) કમઠાળું (ફાં) લાકડું;
 વાંસ (૩) સાધુની તુમડી

કમઠા પું (સં કમઠ) કામડું; પનુપ્પ
 કમઠી સીં કમઠાળું (ફાં) લું કે ચીરેલું લાકડું)
 (ર) (સં) કાચબી
 કમતર વિં (ફાં) બહુ ઓછું
 કમતી સીં (ર) વિં કમી; ઓછું
 કમતરીન વિં નાનામાં નાનું; લઘુત્તમ; કમમાં કમ
 (કમસે કમ)
 કમનસીબ વિં કમનસીબ; કમભાગી
 કમનીય વિં (સં) સુંદર; મનોહર
 કમનૈત પું બાણાવળી; તીરંદાજ
 કમબચ્ચ વિં (ફાં) કમનસીબ; દુર્ભાગી
 કમબચ્ચી સીં કમનસીબી
 કમચાલ વિં (ફાં) દુર્લભ
 કમર સીં (ફાં) કેડ; કમર
 કમર પું (ફાં) ચંદ્રમા
 કમરકોટા પું કિલ્લાની ઉપરની (કાંગરા વગેરે
 વાળી) વંડી કે દીવાલ
 કમરાલ સીં કમરખી કે કમરખજળ
 કમરાલ્લી વિં કમરખના આકારનું
 કમરતોડ પું કુસ્તીનો એક દાવ (ર) વિં કમરતોડ;
 કેડ ભાગી નાખે એવું
 કમરબંદ પું (ફાં) કમરબંધ (ર) વિં તત્પર
 કમરા પું કોટડી; ઓરડી; (લખવા-વાંચવાનો) ખંડ
 (ર) કેપેરા (૩) કામળો
 કમરિયા પું એક પ્રકારનો હાથી (ર) સીં કમર
 કમરી સીં છાંટી કાંબળી (ર) કમર પર બંધાતી દોરી
 કમલ પું (સં) કમળનું ફૂલ કે વેલો (ર) કમળો રોગ
 કમલગાદા પું કમળકાકડી; કમળનું બીજ
 કમલનયન વિં કમળની પાંખડી જેવી આંખોવાળું
 કમલનાલ સીં કમળની દાંડી
 કમલચાઈ સીં કમળનો રોગ; પીળિયો
 કમલા સીં (સં) લક્ષ્મી (ર) કાતરા જેવું એક જીવડું
 (૩) અનાજમાં પડતું એક જીવડું (ભૂંડિયું)
 કમલિની સીં (સં) કમળની વેલ (ર) કમળની દાંડી
 (૩) કમળોવાળું જળાશય
 કમલી સીં નાની કામળી (ર) પું (સં) બ્રહ્મા
 કમવાના સં કિં કોઈને કમાવાના કામમાં લગાડવું
 કમસિન વિં (ફાં) કમ ઉમરનું; બાળમજૂરી કરનારું
 કમસિનો સીં (ફાં) બાળપણ
 કમસે કમ અં ઓછામાં ઓછું (ર) કોઈ નહિ તો
 કર્માંડ પું (ઈં) કમાન; સમાદેશ
 કર્માંડર પું (ઈં) સેનાનાપક; સેનાપતિ; નૌકાસૈન્યનો
 અધિકારી
 કર્માંડર ઇન ચીફ પું (ઈં) પ્રધાન સેનાપતિ

કર્માડિંગ

૬૮

કરકરા

કર્માડિંગ વિં (ઈં) સમાદેશક
 કર્માડેટ પું (ઈં) કર્માન અધિકારી; લશ્કરનો સરદાર
 કર્માઈ સ્ત્રી કર્માણી કે તેનું કામ કે ધંધો
 કર્માઝ વિં કર્માઈ; કર્માનારું
 કર્માન સ્ત્રી (ફાં) ધનુષ (૨) ઈંદ્રધનુષ્ય (૩) કર્માન (પરતી) (૪) તોપ કે બંદૂક
 કર્માન સ્ત્રી (ઈં) કર્માન્ડ લશ્કરી આજ્ઞા કે નોકરી
 કર્માનાસંકિં કર્માવું (૨) કર્માવવું; કેળવવું; કસીને દઢ કરવું (૩) નાનું મોટું (સેવાનું) કામ કરવું (૪) કર્મ કરવું
 કર્માનિયા પું બાણાવળી (૨) વિં મહેરાવવાળું; કર્માનવાળું
 કર્માની સ્ત્રી સ્પ્રિંગ; કર્માન; સુધારનું એક ઓજર
 કર્માલ પું (અં) સંપૂર્ણતા (૨) કુશળતા (૩) અદ્યુત કામ (૪) વિં કર્માલ; અતિ અદ્યુત; સર્વોત્તમ
 કર્માલિયત સ્ત્રી (અં) કર્માલપણું; પૂર્ણતા; દક્ષતા
 કર્માસુત વિં કર્માઉ (૨) ઉઘમી (૩) પું કર્માઉ દીકરો
 કર્મિટી, કર્મેટી સ્ત્રી (ઈં) કર્મિટી; સમિતિ
 કર્મિશ્નર પું (ઈં) કર્મિશ્નર; પ્રતિનિધિના રૂપમાં કાર્ય કરનાર અધિકારી; આયુક્ત
 કર્મિશ્નરી સ્ત્રી કર્મિશ્નરની કચેરી કે તેનું કામ કે તેની હક્કમતનો પ્રદેશ
 કર્મી સ્ત્રી (ફાં) કર્મી; ઊણપ (૨) હાનિ; નુકસાન
 કર્મીસ, કર્મીસ સ્ત્રી (અં) ખમીસ
 કર્મોન સ્ત્રી (ફાં) હુમલો કરવા છુપાઈને બેસવું તે
 કર્મોના વિં (ફાં) નીચ; હલકટ; શુદ્ર
 કર્મોનાપન પું નીચતા; શુદ્રતા; હલકટધણું
 કર્મીબેશી સ્ત્રી ઓછું થવું કે વધારે થવું; ધટવ્ય
 કર્મીશંડ વિં (ઈં) ચુંટાઈ ગયેલ (૨) આયોગ
 કર્મીશન પું (ઈં) કર્મિશ્ન; દલાલી (૨) ખાસ કામ માટે નીમેલું મંડળ-કર્મિશ્ન
 કર્મીસ સ્ત્રી ખમીસ; પહેરણ
 કર્મૂન પું (અં) જીરું
 કર્મૂની વિં (ફાં) જીરાવાળું કે જીરા સંબંધી (૨) સ્ત્રી (જીરાની) એક દવા
 કર્મેટી સ્ત્રી કર્મિટી; સમિતિ
 કર્મેરા પું કામ કરનારો; મજૂર; નોકર
 કર્મેલા પું પશુ મારવાની જગા; કતલખાનું
 કર્મોડોર પું (ઈં) નીચેનાધિકારી
 કર્મોવેશ વિં (ફાં) ઓછું થવું
 કર્મોરા પું માટીનું એક વાસણ (જેવું કે, ધડો, મટકું)

કમોરી સ્ત્રી માટલી; મટકી
 કર્મ્યા પું પંખીઓને પકડવા માટેનો વાંસ
 કર્મ્ય પું છાવણી; કેમ્પ (૨) મોટો તંબુ (૩) લશ્કર; સેના (૪) એક સરસેનાપતિને તાબેની સેના
 કર્મ્બચ્છત વિં (ફાં) કર્મબખ્તા; કર્મનસીબ
 કર્મ્યા પું તાડપત્ર પર લખેલો લેખ
 કર્મ્યુનિક પું (ઈં) બુલેટિન; શાસકીય ધોષણ
 કર્મ્યૂન સ્ત્રી (ઈં) દેશનો સૌથી નાનો સ્વશાસક વિભાગ (૨) દેશના સૌથી નાના સ્વશાસક વિભાગના નિવાસી તથા એમની સરકાર (૩) સંપત્તિના સમાન સંયુક્ત અધિકારી મનુષ્યોનો સંઘ
 કર્મ્યૂનિકે પું (ઈં) બુલેટિન; શાસકીય ધોષણ
 કર્મ્યૂનિજમ્ પું (ઈં) સામ્યવાદ
 કર્મ્યૂનિસ્ટ પું (ઈં) સામ્યવાદી
 કર્મ્યફિયત સ્ત્રી (ફાં) કેફિયત
 કર્મ્યામ પું (અં) રોકાવું તે કે તેની જગા; વિશ્રામ (૨) સ્થિરતા; નિશ્ચય
 કર્મ્યામત સ્ત્રી (અં) કર્મ્યામત; મુસલમાનો ખ્રિસ્તીઓ અને યહૂદીઓની માન્યતા મુજબ સૃષ્ટિનો એ અંતિમ દિવસ જ્યારે બધાં મડદાં ઊઠી ઊઠ્યાં ધરે અને એમના પેદા કરનારની સામે એમનો આખરી ન્યાય કરાશે. (૨) પ્રલય (૩) ગ્રિહલપાથલ; ખળખળાટ
 કર્મ્યૂનિકેશન પું (ઈં) સંચાર (૨) પરસ્પર વ્યવહાર
 કર્મ્યાસ પું (અં) કર્પાસ; ખ્યાલ; અનુમાન
 કર્મ્યાસી વિં કલ્પિત; ખ્યાલી
 કરંક પું (સં) હાડપિંજર (૨) મસ્તક (૩) કર્મંડળ (૪) નારિયેળની ખોધરી
 કરંજ પું ઔષધમાં વપરાતી એક કાંટાળી કણજ વનસ્પતિ
 કરંજખાના પું (ફાં) મરધા-ઉછેર-કેન્દ્ર
 કરંજા વિં ભૂરી અંખોવાળું
 કરંડ પું (સં) મધપૂડો (૨) કરંડિયો કે ટોપલી
 કરંતોન પું (ઈં) કવોરેન્ટાઈન થેપી રોગના સ્થાનમાં અમુક વખત એકસ્થાને રોકી લેવામાં આવે છે તે જગા
 કર પું (સં) હાથ (૨) કિરણ (૩) કરવેરો (૪) હાથોની સુંઢ
 કરઈ સ્ત્રી એક માટીનું વાસણ (૨) એક નાનું પંખી
 કરક સ્ત્રી થોડી થોડી વારે થતી થીડ (૨) બળતરા સાથે પેશાબ થવો (૩) પું કરંડળ (૪) કંચનાર
 કરકટ પું કૂડો; કચરો
 કરકના અંકિં કરકર અવાજ થવો; જોરથી તડૂકીને અવાજ કરવો; કડાકા સાથે ફાટવું કે તૂટવું
 કરકરા વિં (સં. કર્કર) કકરું

કરકરાહટ

૬૯

કરહની

કરકરાહટ સ્ત્રી કકરાપણું (૨) આંખમાં કાંકરી
પડવાની પીડા

કરછા પું કડખો (પુઢગીત) (૨) ઉશ્કેરણી (૩) મેશ
કરગસ પું (ફાં) ગીપ

કરગહ, કરગા (ફાં કારગાહ) પું સાળ કે તેની
પાવડીનો ખાડો

કરછાલ સ્ત્રી છલાંગ

કરછી, કલછી સ્ત્રી કડછી

કરછુલા પું મોટો કડછો (ભાડબૂજાનો)

કરજ પું (સં) નખ (૨) આંગળી

કરણ પું (સં) ઓજાર; સાધન (૨) ઈંદ્રિય (૩) દેહ;
શરીર (૪) (બાં) ત્રીજી વિભક્તિથી સૂચવાતો
અર્થ

કરણીય વિં (સં) કરવા યોગ્ય

કરતણ પું કર્તવ્ય; કામ (૨) હુત્ર; કળા

(૩) કરામત; જાદુ

કરતલી વિં પુરુષાર્થી (૨) નિપુણ; કસબી; હુત્રવાળું
(૩) કરામતી

કરતલ પું (સં), કરતલી સ્ત્રી હથેળી

કરતા પું કર્તા (૨) બંદુકની ગોળી જાપ તેટલું અંતર

કરતાર પું પરમેશ્વર; જગત્તા

કરતાલ પું, કરતાલી સ્ત્રી (સં) હાથની તાળી
(૨) વગાડવાની કરતાલ (૩) મંજીરા

કરતૂલ સ્ત્રી કરતૂક; કામ (૨) કળા; હુત્ર

કરદ વિં (સં) કર આપનાર; આપીન (૨) સ્ત્રી
(ફાં કારદ) છરી

કરદા પું ખરીદેલા માલમાં કચરો ઈત્યાદિ હોય તે
ખાપ કે તે પેટેનું બારદાન કપાય તે (૨) નવા માલ
પેટે જૂનો આપી બદલો કરતાં ઉપર આપવાનું
રહેતું બાકી વળતર

કરધની સ્ત્રી કંદોરો

કરનફૂલ પું કર્ણફૂલ; કાનની ફૂલવાળી

કરનલ પું (ઈં) સેનાનો એક ઉચ્ચ પદાધિકારી;
કર્નલ

કરના પું એક જાતનું મોટું લીંબુ (૨) સં કિં કરવું

કરનાઈ સ્ત્રી (અં કરનાય) શરણાર્થી

કરનાલ પું (અં કરનાય) શરણાર્થી (૨) મોટું દોલ
(૩) એક જાતની તોપ

કરનિર્ધારણ પું કિંમત કે નફા વગેરેની માત્રાના
આધાર પર નિશ્ચય કરવો કે ખેતર જમીન મકાન
વગેરેના કબજેદાર પર કેટલો કર ભરવાનો થાય;
'એસેસમેન્ટ'

કરનો સ્ત્રી કરણી (૨) મરણક્રિયા (૩) કડિપાનું
લેલું

કરનૈલ પું (ઈં કર્નલ) એક ઊંચો લશ્કરી અનુદાર
કરપર વિં કૃપણ; કંજૂસ (૨) સ્ત્રી ખોપરી

કરફૂલ પું ડમરાનો છાંડ

કરખ્યૂ પું (ઈં) સંચારબંધો

કરબચ પું પશુઓની પીઠ પર સામાન રાખવાનો
મોટો થેલો

કરબરના અં કિં (પક્ષીઓ આદિએ) કલરવ કરવો

કરબલા પું (અં) તાબૂત ડુબાડવાની જગ્યા

(૨) નિજન પ્રદેશ (૩) કબ્રસ્તાન (૪) (સં)

હજરત હુસેનને જ્યાં માર્યા તે સ્થાન

કારખ પું (સં) હાથી કે ઊંટનું બચ્ચું (૨) હથેલીનો
ઊલટો ભાગ

કરખોરુ વિં હાથીની સૂઢ જેવી સુગંધ જાંધ છે જેની
તે (સ્ત્રી)

કરમ પું કર્મ; કામ (૨) કરમ; નસીબ (૩) (અં)

મહેરબાની; કૃપા (૪) ઉદારતા

કરમકલ્લા પું કરમકલ્લો; કોબી

કરમઠ, કરમી વિં કર્મઠ; કુશળતાથી કામ કરનાર

કરમોલ સ્ત્રી ભાગ્યરેખા

કરમુંહા, કલમુંહા વિં કાળા મોનું; અભાગી

કરવટ સ્ત્રી (સં કરવર્ત) પાસાભેર સૂવું તે;

પાસું

કરવટ પું (સં કરવત્ર) કરવત; આડિયું

કરવર સ્ત્રી વિપતિ; સંકટ; મુસીબત

કરવા પું કરવડો; પાતુ માટીનો નાળવાળો લોટો

કરવાચૌય સ્ત્રી કારતક વદ ચોથ (સ્ત્રીઓ કરવડાથી
ગોરીપૂજા કરે છે.)

કરવાના સં કિં કરાવવું

કરવાર, કરવાલ પું (સં કરવાલ) તલવાર

કરવીર પું (સં) કરેણ (૨) તલવાર

કરવૈયા વિં કરનાર; કરવૈયો

કરશ્મા પું (ફાં) કરિશ્મા; ચમત્કાર; અદ્ભુત કરામત;
અનોખી વાત

કરણ, કરણા પું (સં કર્પ) વેર; અણબનાવ

કરણક પું કૃષક; કિસાન; ખેડૂત

કરણના, કરસના સં કિં આકર્ષવું; ખેંચવું

(૨) સૂકવવું (૩) સમેટવું; એકઠું કરવું

કરસાન પું કિસાન; ખેડૂત

કરસાયલ પું કાળો મૃગ

કરસી સ્ત્રી છાણાના ટુકડા

કરહુંજ પું એવો પાક જે દેખાવે મોટો લાગતો હોય
પણ દાણા થોડા હોય

કરહ પું ઊંટ (૨) ફૂલની કળી

કરહની સ્ત્રી એક જાતનું અનાજ

કરહાટક

૭૦

ઋજા

કરહાટક પું (સં) કમળનું મૂળ; કમળની છત્રી;
મીઢળ

કરૌકુલ પું કૌંચ પક્ષી

કરૌત પું કરવત

કરૌતી પું વેરશિયો

કરાફત પું એક જેરી કાળો સાપ

કરાઈ સ્ત્રી કાળપ; શામળાપણું (૨) કરવાની કે
કરાવવાની હિમત (૩) દાળનું ભૂસું

કરાના સં કિં કરાવવું

કરાબત સ્ત્રી (અં) સમીપતા (૨) સંબંધ; સગાઈ

કરાબતદાર વિં સંબંધી; સગું

કરાબા પું (અં) મોટો કાચનો શીશો

કરાપચ્છન પું એવી યુક્તિ કે કરામત કરવી કે કર
ભરવો જ ન પડે; 'ઇવેઝન ઓફ ટેક્સ'

કરામાત સ્ત્રી બં વં ચમત્કાર; કરામત

કરામાતી વિં ચમત્કારી; કરામત કરનાર-દેખાડનાર

ક્રાર પું (અં) સ્થિરતા (૨) ધીરજ; સંતોષ (૩)

આરામ; ચેન (૪) એકરાર; કરાર; ઠરાવ

ક્રાર-દાદ પું (અં + કાં) લેણદેણને અંગેનો

કરાર; નક્કી થયેલી બાબત; નિશ્ચય

ક્રારા પું કઠોરતા; દઢતા (૨) વિં કઠોર; તીક્ષ્ણ;
દઢ; ધેડું

ક્રારોપણ પું જમીન સંપત્તિ કે વેપાર વિષયક
વસ્તુઓ પર કર લગાવવો; (લેવી) કર વગેરે

પ્રાપીકૃતરૂપે સંગ્રહકરવો, વસૂલ કરવો; 'ટેક્સેશન'

ક્રાલ વિં (સં) વિકરાળ; ભયાનક

ક્રાલ, ક્રાલા પું નાતરું; બીજે ઘેર કામ બેસવું તે

ક્રાલ પું પીડાથી આહ કરવું તે

ક્રાહના અં કિં પીડાથી આહ આહ કરવું

ક્રાહા પું કઠેમું

ક્રાહી સ્ત્રી કઠાઈ

ક્રાહિયત સ્ત્રી (અં) અપ્રસન્નતા; અણગમો (૨)

અયોગ્ય કે નિંદા કામ (૩) ઘૃણા; નફરત

ક્રિહઈ સ્ત્રી કાળપ

ક્રિહા પું કાજળ; મેંશ

ક્રિણી (સં), ક્રિની સ્ત્રી હાથણી

ક્રિયા વિં કાપું (૨) પું ખલાસી (૩) સુકાન

ક્રિયાઈ સ્ત્રી કાળપ; મેંશ

ક્રિશ્મા પું (કાં) ચમત્કારપૂર્ણ કાર્ય; અદ્ભુત
કરામત; અનોખી વાત

ક્રિહૌ (વં) સ્ત્રી કમર; કટિ

ક્રી પું (સં) હાથી

ક્રીન વિં (અં) નિકટ; સંગત; જોડેનું

ક્રીના પું (અં) રીત; ઢંગ

ક્રીબ અં (અં) પાસે; નજદીક (૨) લગભગ

ક્રીબન અં (અં) લગભગ

ક્રીલી વિં નજીકનું સંબંધી

ક્રીમ વિં (અં) દમાળુ (૨) પું ઈશ્વર

ક્રીર (સં), ક્રીલ પું વાંસનો ફણાગો (૨) કેરડો

ક્રુઆ વિં કડવું

ક્રુઆના અં કિં કડવું લાગવું

ક્રુઆઈ સ્ત્રી કડવાપણું; કટુતા

ક્રુણા વિં (સં) દ્યનીય; કરુણામુક્ત (૨) પું કરુણ
રસ; દયા

ક્રુણા સ્ત્રી (સં) અનુકંપા; દયા (૨) શોક

ક્રૌસી વિં (ઈં) ચલણી નોટ કે સિક્કા; સરકારી નાણું

ક્રૌજા, ક્રૌજા પું કલેજું

ક્રૌચ સ્ત્રી (ઈં) કેપ કરેપ; એક બારીક રેશમી કપડું

ક્રૌમ પું એક ભાજી

ક્રૌર વિં કઠોર

ક્રૌરા વિં કઠોર; સખત

ક્રૌલા, ક્રૌલા પું કારેલી કે કારેલું

ક્રૌત પું એક જેરી કાળો નાગ

ક્રૌલ સ્ત્રી કાંપ જેવી કાળી માટી (૨) પું વાંસનો
નરમ અંકુર; કાગડો

ક્રૌલા પું કારેલું

ક્રૌડ વિં ક્રોડ સંખ્યા

ક્રૌડી પું ખજાનચી

ક્રોદના, ક્રોના સં કિં ખણવું; ખોતરવું; ખોદવું

ક્રૌંદા પું (સં) કરમદી કરમદી; કરમદું

ક્રૌત પું કરવત (૨) સ્ત્રી રખાત-દાસી

ક્રૌતા પું કરવત (૨) મોટો કાચનો શીશો

ક્રૌતી સ્ત્રી આરી (૨) કાચનો નાનાં શીશો

(૩) કાચની ભક્તી

ક્રૌલી સ્ત્રી કટાર; નાની તલવાર

ક્રૌ પું (સં) કરચલી (૨) એ નામની એક રાશિ

ક્રૌકટ પું કૂચકચરો

ક્રૌર વિં (સં) સખત અને ખરબચડું (૨) પું
કાંકરી; ખોપરીનો ટુકડો

ક્રૌલા સ્ત્રી ભૂમધ્યરેખાથી ૨૩ $\frac{1}{2}$ ઉત્તર તરફની
એક કાલ્પનિક વૃતરેખા

ક્રૌશવિં (સં) કઠોર (૨) પું તલવાર (૩) શેરડી

ક્રૌર પું (સં) સોનું

ક્રૌ, ક્રૌ પું (અં) કરજ; દેવું

ક્રૌલા પું લેણદાર

ક્રૌદાર પું દેવાદાર

ક્રૌ પું દેવું; કરજ

કર્ણ પું (સં) કાન (૨) સુકાન (૩) કાટખૂણ
ત્રિકોણની કર્ણલીટી (૪) (સં) કુંતીપુત્ર કર્ણ
કર્ણધાર પું (સં) નાવિક; સુકાની (૨) સુકાન
કર્ણધાર સમિતિ સ્ત્રી સંયુક્ત રાષ્ટ્રસંઘ, કોંગ્રેસ
વગેરેની સમિતિઓનાં કાયકમ, વિષયકમ વગેરેનું
નિર્ધારણ કરતી સમિતિ; કાર્ય સંચાલન સમિતિ
કર્તૈન પું (સં) કાપવું તે (૨) કાંતવું તે
કર્તૈની સ્ત્રી કાતર
કર્તા પું કિરતાર; પ્રભુ; સર્જનહાર (૨) વિં કર્તા
પ્રમાણે ચાલતું
કર્તી પ્રયોગ પું કર્તામાં પ્રયોગ (વ્યાકરણ)
કર્તી સ્ત્રી (સં) કાતર; કેથી
કર્તવ્ય પું (સં) કરજ (૨) વિં કરવા યોગ્ય
કર્તા પું (સં) કર્તા; કરનાર
કર્દમ પું (સં) કાદવ (૨) માંસ (૩) પાપ
કર્નલ પું (ઈ) સેનાનો એક અધિકારી
કર્પૂર પું (સં) કપૂર
કર્ણ પું (સં) સોનું (૨) વિં કાબરું; કાબરચીતરું
કર્મ પું (સં) કર્મ; કામ (૨) નસીબ (૩) ક્રિયાકર્મ
કર્મકર, કર્મકાર પું લુહાર કે સોની (૨) નોકર
(૩) બળદ (૪) વેઠિયો
કર્મચારી પું (સં) કાર્યકર્તા; નોકરી કરનાર; સેવક
કર્મઠ વિં (સં) કાર્યકુશળ; પરિશ્રમી; દત્તચિત્ત
(૨) સંધ્યા પૂજા વગેરે નિયમિત કરનાર
કર્મણિ પું (સં) કર્મ પ્રમાણે થતી ક્રિયા
કર્મણ્ય વિં (સં) ઉદ્યોગી; પ્રયત્નશીલ; કર્મકુશળ;
કર્મઠ
કર્મમાસ પું (સં) શ્રાવણ માસ
કર્મયુગ પું (સં) કલિયુગ
કર્મયોગ પું નિષ્કાપભાવથી કાર્ય કરવાની સાપના
(૨) પરિશ્રમ; ઉદ્યમ
કર્મસંન્યાસ પું કર્મનો ત્યાગ (૨) કર્મના ફળની
આકાંક્ષા ન રહેવી તે
કર્મણિ પ્રયોગ પું ક્રિયાનો કર્મ અનુસાર પ્રયોગ
કર્તા વિં સખત; કઠણ; મુશ્કેલ
કર્તાના અં કિં સખત થવું
કલંક પું (સં) ડાપ (૨) એબ
કલંકી સ્ત્રી કલગી
ક્લંદાર પું (અં) એક જાતનો મુસલમાન વિરાગી
સાપુ (૨) મદારી
કલ પું (સં) મધુર ધ્વનિ (૨) વિં સુંદર (૩) સ્ત્રી
(સં) કલ્પ, પ્રાં કલ્લ આરોગ્ય (૪) આરામ;
સુખ; કળ; સંતોષ (૫) અં કાલે (૬) સ્ત્રી કળા;
પુક્તિ (૭) કળ; યંત્ર

ક્લઈ સ્ત્રી (અં) કલાઈ (૨) બહારનો ઓપ
(૨) ચુનાથી ધોળવું તે
ક્લઈંગર પું (કાં) કલાઈ કરનારો; કલાઈવાળો
ક્લઈદાર વિં (કાં) કલાઈ કરેલું
ક્લક્ર પું (અં) બેચેની (૨) દુઃખ ચિંતા; ખેદ
ક્લકલ પું (સં) ખળખળ ઝરણું વહે તે અવાજ
(૨) કોલાહલ (૩) કલબલ
ક્લકા વિં થોડા દિવસનું; કાલનું
ક્લકાનિ સ્ત્રી હેરાનગતિ; મુશ્કેલી; પરેશાની
ક્લક્ટર પું (ઈ) કલેક્ટર; સમાહર્તા
ક્લગી સ્ત્રી (તુ) પક્ષી કે મુગટ વગેરેની કલગી
(૨) મકાનનો ઉપરનો ભાગ
ક્લછા પું, કલછી સ્ત્રી કડછો; કડછી
ક્લછુલા પું ભાડખૂજાનો કડછો
ક્લત્ર સ્ત્રી (સં) સ્ત્રી; પત્ની
ક્લદાર વિં કળ-ચાવી કે ચાંપવાળું (૨) પું કલદાર
રૂપિયો
ક્લભૂત પું (સં) ચાંદી
ક્લઘૌત પું (સં) સોનું (૨) ચાંદી (૩) મધુર ધ્વનિ
ક્લન પું (સં) ગણવું તે; ગ્રહણ કરવું તે; સારી રીતે
સમજવું તે; શબ્દ કરવો તે
ક્લના સ્ત્રી (સં) જ્ઞાન; ગ્રહણ; રચના; બનાવટ;
છોડવું તે
ક્લપ પું (સં) કલ્પ વાળનો કલપ (૨) કપડાને કરાતો
આર
ક્લપના અં કિં કલ્પાંત કરવું; કળપવું (૨) સં કિં
કાપવું (૨) કલ્પવું
ક્લપ પું કપડાની અસ્તરી કરવામાં નખાતો આર
(૨) ચહેરા પરનું કાળું ચાંદું
ક્લબલ પું ઉપાય; પુક્તિ (૨) કલબલ; ગરબડ
ક્લભૂત પું (કાં) કાલબૂદ કાલભૂત (૨) (પાઘડી
ટોપી વગેરેનો) ફરમો (ઢાંચો; ગોળાઈ)
ક્લમ પું સ્ત્રી કલમ (લખવાની કે રોપવાની)
(૨) ચિત્રકારની પીછી કે શિલ્પીનું ટાંકણું (૩) પરુ
કરી વવાતું પાન (૪) કાન પાસે હજામતમાંથી
બાકી રખાતા નાના વાળ
ક્લમતરાશ પું (કાં) કલમ બનાવવાનું ચાકુ
ક્લમદાન પું (કાં) કલમદાની; કલમખડિયો
રાખવાનો ડબ્બો કે તેવું સાધન
ક્લમબન્દ વિં લખેલું (૨) ઠીક; બરોબર
ક્લમ-રૌ સ્ત્રી રાજ્ય; સલ્તનત
ક્લમા પું (અં) વાક્ય; વાત (૨) કલમો; ઈસ્લામ
ધર્મનો મૂળ મંત્ર 'લા ઈલાહ ઈલિલ્લાહ, મુહમ્મદ
રસૂલિલ્લાહ'

કલમી

૭૨

કલાપી

કલમી વિં (અં) લખેલું; લિપિબદ્ધ (૨) કલમી
(આંબો વગેરે)

કલમૈહાં વિં કાળા મોનું (૨) કલંકિત; કલંકવાળું
(૩) અભાગી

કલમચરિયા સ્ત્રીં દારૂનું પીકું

કલમવાર પું કલાલ (દારૂના પીકાનો વેપારી)

કલશ, કલસ પું (સં) કળશ; ઘડો (૨) મંદિર
વગેરેનું શિખર

કલસા પું કલશ; કળશિયો (૨) મંદિરનું શિખર

કલસી સ્ત્રીં નાનો કળશ

કલહ પું (સં) ઝડપો; લડાઈ

કલહનો, કલહારી વિં સ્ત્રીં લડકણી; ઝડપુ (સ્ત્રી)

કલહપ્રિય વિં જેને ઝડપી પ્રિય હાય તેવું (૨) નારદ

કલહાંતરિતા સ્ત્રીં પતિ કે નાયકથી ઝડપો કરી પછી
પસ્તાતી નાયિકા

કલહી વિં કલહપ્રિય; લડકણું

કલોં વિં (કાં) મોટું; વડું

કલા સ્ત્રીં કળા (૨) યુક્તિ; છબી (૩) ચિત્ર (જેમ

કે, ચીતરવાની કળામાં એ પાવરધો છે.) (૪)

હુન્નર (જેમ કે, એ હજારો કલા કરતો હુન્નરી છે.)

(૫) ઐદ્રજાલિક કળા (જેમ કે, જાદુકળા) (૬)

પ્રકાશનો અંશ કે ભાગ (જેમ કે, ચંદ્રકળા કે

ચંદ્રમંડળનો સોળમો ભાગ-‘ષોડશ કલા’ (૭)

નાટ્ય કે નૃત્યની કળા (૮) કામશાસ્ત્ર અનુસાર

ચોસઠ કલાઓમાંની કોઈ (આ ચોસઠ કળાઓ

આ પ્રમાણે છે : ૧. ગીત ૨. વાદ્ય ૩. નૃત્ય ૪.

નાટ્ય ૫. આલેખ્ય (ચિત્રકામ) ૬. વિશેષકચ્છેદ

(લલાટમાં ચાંલ્લો કરવો) ૭. તંદુલ-કુસુમકલિ-

વિકાર (ચોખાના દાણા અને છૂટાં ફૂલોનો ચોક

ભરવો) ૮. પુષ્પાસ્તરણ (ફૂલોની સેજ બનાવવી)

૯. દશનવસનાંગરાગ (દાંત કપડાં તથા શરીરનાં

અંગ રંગવાં) ૧૦. મણિભૂમિકાકર્મ (ઘર સજાવવું)

૧૧. શયન રચવું ૧૨. ઉદકવાદ્ય (જલતરંગ

વગાડવું) ૧૩. ઉદકધાત (ગુલાબજળ આદિ

છાટવાં) ૧૪. ચિત્રાયોગ (જીવાનને વૃદ્ધ અને

વૃદ્ધને જીવાન બનાવવા) ૧૫. માલ્ય-ગ્રંથ-વિકલ્પ

(માળા ગૂંથવી) ૧૬. કેશ-શેખરાપીડ-યોજન

(શિરના કેશ પર ફૂલો સજાવવા) ૧૭. નેપથ્યયોગ

(વસ્ત્ર આભૂષણ આદિ પહેરવાં) ૧૮. કર્ણપત્રભંગ

(કર્ણફૂલ વગેરે બનાવવાં) ૧૯. ગંધયુક્તિ (અત્તર

ફૂલેલ બનાવવાં) ૨૦. ભૂષણયોજન ૨૧. ઈંદ્રજાળ

૨૨. કૌયુમાર યોગ (કુરૂપને સુંદર બનાવવા

ઉબટન વગેરે તૈયાર કરવાં) ૨૩. હસ્તલાઘવ

૨૪. ચિત્રશાકાપૂષ્પ-લભ્ય-વિકાર-ક્રિયા (વિવિધ

શાકપૂષ્પ પકવાન વગેરે બનાવવાં) ૨૫. પાનકરસ-

રાગાસવ-યોજન (શરબત આસવ વગેરે બનાવવાં)

૨૬. સૂરીકર્મ (સિંહાઈકામ) ૨૭. સૂત્રકીડા

(વેલબુટા કાઢવા) ૨૮. પ્રલેલિકા (સમસ્યા ચાતુરી)

૨૯. પ્રતિમાલા (અંત્યાશ્રી) ૩૦. દુર્વાચકયોગ

(કઠિન પદોના અર્થ કરવા) ૩૧. પુસ્તકવાચન

૩૨. નાટિકાખ્યામિકા-દર્શન (નાટક જોવું તેમ

બતાવવું) ૩૩. કાવ્ય-સમસ્યાપૂરણ (સમસ્યાપૂર્તિ)

૩૪. પદ્ધિકાવેત્ર-બાણ-વિકલ્પ (મુંજના વાણથી

કે ગૂંથેલી દોરીથી ખાટલો ભરવો) ૩૫. તર્કકર્મ

(ત્રાકથી કાંતવું) ૩૬. તલણ (લાકડાં ચીરવાં) ૩૭.

વાસ્તુવિદ્યા ૩૮. રૂપરત્નપરીક્ષા (સોના રૂપા અને

રત્નની પરીક્ષા ૩૯. પાતુવાદ (કીમિયાગીરી) ૪૦.

મણિરાગ-જ્ઞાન (રત્નોના રંગ જાણવા) ૪૧.

આકરશાન (ખાણોની વિદ્યા) ૪૨. વૃક્ષાપુર્વદયોગ

૪૩. મેષ-કુક્કુટ-લાવક-ચુદ્ધ વિધિ (ધેતુ-કુકુટો-

લવા પક્ષી વચ્ચેની લડાઈની વિધિ) ૪૪. શુક્ષ્મારિકા-

પ્રલાપન (પોપટ-મેના વાણીપુદ્ધ) ૪૫. ઉત્સાહન

(ઉબટન લગાવવાં) ૪૬. કેશમાર્જન- કૌશલ ૪૭.

અભરમુષ્ટિકા-કથન (આંગળીઓના સંકેતથી બોલવું)

૪૮. સ્થિતિકવિકલ્પ (વિદેશી ભાષાઓ જાણવી)

૪૯. દેશભાષાજ્ઞાન ૫૦. પુષ્પશકટિકા-નિમિત્તજ્ઞાન

(દેવી લક્ષણ જોઈ ભવિષ્ય કહેવું) ૫૧. પંચમાતૃકા

(પંચ રચવું) ૫૨. પારણ-માતૃકા (પાદશક્તિ

વધારવી) ૫૩. સંપાઠ્ય (કોઈ કંઈ ભણે તે તે જ

પ્રકારે બોલી બતાવવું) ૫૪. માનસીકાવ્યક્રિયા

(મનમાં કાવ્ય રચી બોલી સંભળાવવું) ૫૫.

ક્રિયાવિકલ્પ (ક્રિયાનો પ્રભાવ બદલી કાઢવો) ૫૬.

છલિકાયોગ (પૂર્તતા કે છળવિદ્યા બતાવવી). ૫૭.

અભિધાન-કોયચ્છેદો જ્ઞાન (અભિધાનકોષ અને

છંદવિદ્યાનું જ્ઞાન) ૫૮. વચ્ચેયોપન (કપડાંની રક્ષા)

૫૯. દૂતવિશેષ (જૂગટું ખેલવાની આવડત) ૬૦.

આકર્ષણકીડા (પાસા ફેંકવા ૬૧. બાલકીડાકર્મ

(બાળકોને ખવરાવવું) ૬૨. વૈનાયિકી વિદ્યાજ્ઞાન

(વિનય તથા શિષ્ટાચાર ૬૩. વૈજયિકી વિદ્યાજ્ઞાન

(વિજય મેળવવાની વિદ્યાનું જ્ઞાન) ૬૪. વૈતાલિકી

વિદ્યાજ્ઞાન (સવારે સ્તુતિપાઠથી જગાડવાની

વિદ્યા)

કલાઈ સ્ત્રીં હાથનું કાંડું

કલાકંદ પું (કાં) માવાની એક મીઠાઈ -બરકી

કલાધર પું (સં) ચંદ્ર (૨) શંકર

કલાપ પું (સં) ઝુંડ; ગુચ્છ (૨) મોરનું પીછું (૩) ચંદ્ર

(૪) બાણનું માધું

કલાપી પું (સં) મોર (૨) કોયલ (૩) પીંપળ

કલાબત્ન

૭૩

કલ્તનાશ

કલાબત્ન પું (તુર્ક-કલાબતૂન) કલાબૂત; સોના
ચાંદીના તારવાળો રેશમી દોરો કે તેનું મોળિયું
કલાબાજ વિં ખેલકૂદ કે નટકિયામાં ઉસ્તાદ
કલાબાજી સીં ગુલાંટ; ગોટમડું
કલામ પું (અં) વાક્ય (૨) વાતચીત (૩) પ્રતિજ્ઞા
(૪) વાંધો; ખચકો
કલાર, કલ્તલ પું કલાલ દારૂના પીછાનો વેપારી
કલાવંત પું સંગીતકળામાં નિપુણ વ્યક્તિ
કલાવતી પું (સં) કલાજાણનારી સ્ત્રી; રમણી; સુંદરી
કલાવા પું સૂતરનું કોકડું; લાલ નાગાછડીનું કોકડું
કલિંગ પું (સં) કલિંગડું; તડબૂચ (૨) કલિંગડો
રાગ (૩) ભારતનો એક પ્રાચીન પ્રદેશ
કલિંજ પું (સં) ચટાઈ; પડદો
કલિ પું (સં) ઝપડો (૨) પાપ (૩) કલિયુગ ;
જેમાં પાપ અને અનીતિની પ્રચુરતા રહે છે એવા
ચોથો યુગ
કલિકા સીં (સં) કળી
કલિમલ પું (સં) પાપ
કલિયા પું (અં) રરદાર પકાવેલું માંસ
કલિયાના અં કિં કળીઓ બેસવી (૨) પક્ષીને
પાંખ આવવી
કલિયુગ પું (સં) કળિયુગ; ચોથો યુગ જેમાં પાપ
અને અનીતિની પ્રચુરતા રહે છે.
કલિલ વિં (સં) વીંટાવેલું; જોડાવેલું; ઓતપ્રોત
(૨) ગાફું (૩) દુર્ગમ
કલ્લીદા પું કલિંગડ; તડબૂચ
કલી સીં કૂલની કે પહેરણની કળી (૨) પક્ષીની નવી
આવેલી પાંખ (૩) સૂકાનો નીચેનો ભાગ (૪) (અં
કલઈ) પથ્થર વગેરેના ટુકડા જેનો ચૂનો બને છે.
કલ્લોલ વિં (અં) અલ્પ; થોડું; ઓછું
કલ્લીસા પું (ફાં) યહૂદી કે ખ્રિસ્તી દેવળ
કલ્લીસિયા પું યહૂદી કે ખ્રિસ્તી ધર્મમંડળ; પ્રાર્થનાગૃહ
કલુષ, કલુષ પું પાપ; મેલ (૨) વિં પાપી;
મલિન
કલુષાર્ધ સીં ચિત્તની કલુષતા; દોષ; અપવિત્રતા
કલુષિત વિં (સં) પાપી; મલિન; દોષિત
કલૂટા વિં કાળું
કલેક પું નાસ્તો
કલેક્ટર પું (ઈં) કલેક્ટર; સમાહર્તા
કલેજા પું કલેજું; કાળજું (૨) છાતી
કલેજી સીં પશુન કાળજાનું માંસ
કલેષર પું (સં) .૧૨ (૨) ખોખું; ઢાંચો
કલેષા પું નાસ્તો (૨) ભાથું (૩) કલવા જેવી
વિવાહની એક રીત

કલૈયા સીં ગુલાંટ; ગોકમડું
કલોર સીં હજુ ગાભણી ન થયેલી જુવાન ગાય
કલોલ પું કેલિ; કીડા; કલ્લોલ
કલોલના અં કિં કલ્લોલવું; આનંદવું
કલ્લીંજી સીં કાળું છડું
કલ્તિક પું (સં) વિષ્ણુનો દસમો કલ્કિ નામનો
અવતાર
કલ્પ પું (સં) (બ્રહ્માના દિવસ જેટલો) કલ્પકાળ
કલ્પ-તરુ, કલ્પ-દ્રુમ પું (સં) કલ્પવૃક્ષ સુરતરુ જે
સમુદ્રમંથન વેળા નીકળેલાં ચૌદ રત્નોમાંનું એક
ગણાય છે - એના નીચે ઊભા રહેનારને એ જે કલ્પે
તે સર્વ આપનારું મનાય છે.
કલ્પન પું (સં) કલ્પના કરવી તે (૨) રચના કરવી
તે (૩) મૂર્ત રૂપ આપવું તે
કલ્પના સીં (સં) રચના; બનાવટ (૨) મનની
કલ્પનાશક્તિ (૩) કલ્પી કાઢેલી વાત; માન્યતા
કલ્પવાસ પું (સં) માલ મહિનામાં ગંગાતટ પર
સંયમપૂર્વક વાસ - એક વ્રત
કલ્પાન પું (સં) પ્રલય; સૃષ્ટિનો અંત
કલ્પિત વિં (સં) કલ્પેલું
કલ્ષ પું (અં) હદય (૨) દિલ
કલ્મષ પું (સં) પાપ; મેલ
કલ્મષ વિં (સં) કાબરચીતરું (૨) કાળું
કલ્પ પું (સં) સવાર (૨) શરાબ (૩) સ્વાસ્થ્ય
(૨) વિં સ્વસ્થ; ચતુર; શુભ
કલ્યાણ પું (સં) કલ્યાણ; ભલું (૨) સોનું (૩) એક
રાગ (૪) વિં ભલું; સાદું
કલ્યાણકારી રાજ્ય પું જનહિત કરનારું રાજ્ય; તે
રાજ્ય જેમાં પ્રજાનાં આરોગ્ય, શિક્ષણ, સુખસગવડ
વગેરેની વિશેષ વ્યવસ્થા હોય તેમજ રોજરોટી
પ્રાપ્ત કરાતી હોય અને અશક્ત અપંગો માટે
સહાયતા અપાતી હોય; 'વેલફેર સ્ટેટ'
કલ્લાર પું ખારી માટી; ઊંસ (૨) ઊખર જમીન
કલ્લાર વિં ગરીબ; કંગાળ (૨) નફટ; નિર્લજ્જ
(૩) દારૂડિયો (૪) શઠ; બદમાસ; ગુંડો
કલ્ત્સા પું અવાજ (૨) અંકુર (૩) દીવાનું મોઢિયું
(૪) (ફાં કલ્લા) જડબું (૫) ગળું; બકરી વગેરેનું
માથું
કલ્ત્સાતોફ વિં જડબાતોડ; જબરદસ્ત
કલ્ત્સાદારાજ વિં (ફાં) બહુ બોલનાર; બકવાદી
કલ્ત્સાના અં કિં વાગવાથી કે કશાથી ચામડી બળવી;
બળતરા થવી (૨) અસહ્ય થવું
કલ્ત્સાશ વિં (તું) ગરીબ; કંગાળ (૨) નફટ;
નિર્લજ્જ

કલ્લોલ

૭૪

કસમસાહટ

કલ્લોલ પું (સં) તરંગ; મોજું (૨) કીડા; ગમત
(૩) આનંદ
કલ્લોલિની સ્ત્રી (સં) લહેરો-તરંગોવાળી નદી
કલ્હર પું ખારી માટી; ઊસ (૨) ઊખર જમીન
કલ્હારા સં કિં તળવું (૨) અં કિં દુઃખનો
ઉદ્ગાર કાઢવો
કલ્હર પું (સં) બખતર (૨) ઢાંકણ (૩) મોટું ઢોલ;
ડંકો
કલ્હરિત યાન પું યુદ્ધમાં કામ આવનારી તે ગાડી
જેના પર તોપો વગેરેના એના ભારથી એને
સુરક્ષિત રાખવા માટે લોખંડની મોટી ચાદર
લપેટવામાં આવી હોય તથા જે તોપો અને
તોપચીઓથી સુસજ્જ હોય; 'આર્મ્ડ કાર'
કલ્હર સર્વં કોણ (૨) પું (સં) કાવ્ય
કલ્હરિતા પું કવિ
કલ્હરિત્રી સ્ત્રી કાવ્ય રચનાર સ્ત્રી; સ્ત્રીકવિ
કલ્હર પું (ઈ) કલર; પૂઠું કે પરબીડિયું (૨) (સં)
વાળનો ગુચ્છો (૩) મીઠું (૪) (સં) કવલ
કોણિયો
કલ્હર સ્ત્રી (સં) વેણી (૨) અંબોડો (૩) વનતુલસી
કલ્હર પું (સં) કોણિયો (૨) કોચા માછલી
કલ્હર પું ખાવું તે; ચાવવું તે; ગળવું તે
કલ્હરિત વિં (સં) કોણિયો કરાઈ ગયેલું; ભક્ષિત
કલ્હર પું (અ) 'કિમામ'; ચાસણી; ઉકાળીને મધ
જેવો કરેલો રસ
કલ્હર પું (અ) 'કાપદા'નું બં વં નિયમાવલી;
શિસ્ત (૨) સ્ત્રી કવાયત (૩) વ્યવસ્થા; શિસ્ત
(૪) વ્યાકરણ
કલ્હર પું (સં) કવિ; કાવ્ય રચનાર
કલ્હર સ્ત્રી (સં) પદ્યરચના; કાવ્ય
કલ્હર પું કવિત્વ; કવિતા
કલ્હર વિં (અ) જબરું; બળવાન; મજબૂત
કલ્હર પું કોઠું
કલ્હર-કલ્હર વિં (અ) કદાવર; મોટું
કલ્હર પું કાગડાનું બચ્ચું
કલ્હર પું (અ) દિગ્દર્શકચંત્રની એ ખૂટી જેના પર
સોય ચક્કર લગાવે છે
કલ્હર પું નળિયું
કલ્હર પું (અ) કવાલી ગાનાર; કૌવાલ
કલ્હર સ્ત્રી (અ) કવાલી; એક પ્રકારનું પ્રભુપ્રીતિ
સંબંધી ગીત જે સુફીઓની મજલિસમાં ગવાય છે.
- એ ધુનમાં ગવાતી કોઈ ગઝલ
કલ્હર પું (સં) ચાલુક (૨) (ફા) ખેંચ; આકર્ષણ
(૩) હુકા કે ચલંમનો દમ

કલ્હર-મકલ્હર સ્ત્રી (ફા) ખેંચતાણ (૨) ભીડ;
પકાપકાડી (૩) વિચારમાં પડવું તે
કલ્હર સ્ત્રી (સં) કોરડો (૨) ચાલુક
કલ્હર સ્ત્રી (ફા) સંધર્ષ; ખેંચતાણ
કલ્હર પું (સં) નોળિયો
કલ્હર સ્ત્રી (ફા) ખેંચ; આકર્ષણ (૨) ચૂકાવ
કલ્હર-જો-સિલ્લ સ્ત્રી (ફા) ગુરુત્વાકર્ષણ
કલ્હર સ્ત્રી (ફા) વેમનસ્ય; અણભનાવ
કલ્હર પું (ફા) કશીદો; જરીનું વેલબુકાનું ભરતકામ
(૨) વિં ખેંચવું
કલ્હર સ્ત્રી (ફા) કિસ્તી; નાવ; હોડી (૨) ધાતુનો ટાટ
(૩) શેતરંજનું એક મહોરું-હાથી
કલ્હર પું, કલ્હર સ્ત્રી (સં) મેરુદંડ; (અ) કરોડ
કલ્હર પું ભારતની છેક ઉત્તરમાંનો એક પહાડી
રમણીય પ્રદેશ
કલ્હર પું કેસર
કલ્હર સ્ત્રી (ફા) કશીરનું; તેને લગતું (૨) સ્ત્રી કશીરી
ભાષા (૩) પું કશીરનો વતની કે ત્યાંનો ધોડો
કલ્હર વિં (સં) તૂરું (૨) ગેરુ રંગનું (૩) પું
મનનો વિકાર (ક્રોધ, માન, માયા, લોભમાંથી કોઈ)
(જેન)
કલ્હર પું (સં) દુઃખ; પીડા (૨) સંકટ
કલ્હર સ્ત્રી (સં) જેને કરવામાં બહુ શ્રમ પડે
કલ્હર પું (સં) સ્ત્રીઓને રજોધર્મવેળા થતી પીડા
કલ્હર વિં (સં) પીડિત; દુઃખાર્ત
કલ્હર પું પરીક્ષા; કસણી (૨) કાબૂ; વશ (૩) કસ; સાર
(૪) (ફા) વ્યક્તિ; માણસ (૫) સ્ત્રી બાંધવાની
કસ (૬) કેમ; કેવી રીતે
કલ્હર સ્ત્રી સણકો; સળક (૨) જૂનું વેર (૩) ઈચ્છા;
હોશ (૪) સહાનુભૂતિ
કલ્હર અં કિં ચસકો કે લપકો મારવો; સળકવું
કલ્હર પું કાંસું-મિશ્ર ધાતુ
કલ્હર સં કિં કસવું (ખેંચવું; તંગ કરવું; પારખવું;
પીડવું વગેરે) (૨) કાંસીને ભરવું (૩) અં કિં તંગ
થવું; જકડવું (૪) કાંસાઈને ભરાવું
કલ્હર સ્ત્રી બાંધવાની રસી (૨) કસણી (૩) પરીક્ષા
કલ્હર પું કસબ; હુશર; કળા
કલ્હર પું કસબો; નાનું શહેર
કલ્હર સ્ત્રી વિં કસબામાં રહેનાર; નગરવાસી
કલ્હર સ્ત્રી વેશ્યા
કલ્હર સ્ત્રી (અ) કસમ; સોગન
કલ્હર સ્ત્રી અં કિં સળવળવું; હાલવું; ખળખળવું
(૨) ગભરાવું; આધુનાઈ ધવું
કલ્હર સ્ત્રી કલબલ; બેચેની; ગભરામણ

કસર

૭૫

કહાના

કસર સ્ત્રી (અં) કસર; ઊણપ (૨) દેષ; ઈર્ષ્યા; વેર
 (૩) રોષ; વિકાર
 કસરત સ્ત્રી (અં) કસરત; વ્યાયામ (૨) અપિકતા;
 વૈપુલ્ય
 કસરત-રાય સ્ત્રી (અં) બહુમતી
 કસરતી વિં કસરત કરનાર (૨) દંદ ને મજબૂત
 (શરીર)
 કસરહટ્ટા પું વાસણબજાર; કંસારાઓનું હાટ
 કસવાના સં કિં (કસીને) બંધાવવું
 કસાણ સ્ત્રી (અં) કસાઈની પત્ની
 કસાઈ પું (અં) કસાઈ; ખાટકી; માંસ વેચનાર
 (૨) વિં નિર્દય; જાલિમ
 કસાઈ સ્ત્રી કસીને બાંધવાની કિપા (૨) બાંધવાની
 મજૂરી; બાંધવાનું પારિશ્રમિક
 કસાના અં કિં કસાણું થવું (૨) કટાવું (૩) સં કિં
 કસી કે ખેંચીને બંધાવવું
 કસાફત સ્ત્રી (અં) ગંદકી; સ્પૂળતા; ગાઢતા
 કસાર પું કંસાર (૨) પંજરી
 કસાલત સ્ત્રી (અં) સુસ્તી; શિથિલતા
 કસાલા પું કલેશ (૨) કષ્ટ (૩) મહેનત
 કસાણ કસાણાપણું; કાટ
 કસાવટ સ્ત્રી તનાવ; ખેંચાણ
 કસિયાના અં કિં કસાવું; કસાયેલા થવું
 કસીદા પું (અં) સ્તુતિ કે નિંદા સૂચવનાર ઉર્દૂ-
 કારસીના કાવ્યનો એક પ્રકાર
 કસીદા પું જરીનું ભરતકામ-કશીદો
 કસોર વિં (અં) ધણું; બહુ
 કસીસ પું હીરાકશી
 કસુંખી વિં (સં) કુંસુંખ) કસુંખી
 કસૂર પું (અં) કસૂર; ગુનો; અપરાધ
 કસૂરમંદ, કસૂરવાર વિં (કાં) ગુનેગાર; અપરાધી
 કસેરા પું કંસારો
 કસારિન સ્ત્રી કંસારણ (કંસારની પત્ની)
 કસેરુ પું કાંદો
 કસૈલા વિં કસાણું; કષામ સ્વાદનું
 કસૈલી સ્ત્રી સોપારી
 કસોરા પું વાડકો; કતોરો (૨) માટીનો વાડકો
 કસોટી સ્ત્રી (સં) કપપટ્ટી; પ્રા. કસવટ્ટી) કસોટી
 કસ્ટકો સ્ત્રી (ઈં) સંરક્ષા; જેલ
 કસ્ટમ પું (ઈં) પ્રથા; રિવાજ (૨) આપાત અને
 નિકાસ પર લગાડાતો કર
 કસ્ટમ અકસર પું (ઈં) સીમા-શુલ્ક અધિકારી
 કસ્ટમ કર પું નાકાવેરો; સીમા-શુલ્ક
 કસ્ટમ જ્યુટી સ્ત્રી (ઈં) કર; જકાત; મહેસૂલ

કસ્ટમર પું (ઈં) ગ્રાહક; ધરાક
 કસ્ટમ હાઉસ પું (ઈં) સુંગીધર; જકાતનાકું; વિદેશથી
 આવતા કે જતા માલ પર લેવાતા કરનું નાકું
 કસ્ટુર, કસૂરા, કસ્ટુરિયા પું કસ્ટુરીમૂળ
 કસ્ટુરી, કસ્ટુરિકા સ્ત્રી (સં) દૂધ પકાવીને રાખવાનું
 એક માટીનું વાસણ; કસ્ટુરી
 કસ્ટ પું (અં) ઈરાદો; સંકલ્પ; ઇચ્છા
 કસ્ટન અં (અં) ઈરાદાપૂર્વક; જાણી જોઈને
 કસબ પું (અં) કસબ; ધંધો; હુન્નરકળા (૨) પેદાશ
 (૩) વેશ્યાવૃત્તિ
 કસબા પું (અં) કસબો
 કસબાતી વિં કસબામાં રહેનારું
 કસબી વિં (અં) કસબી; કસબવાળું (૨) સ્ત્રી વેશ્યા
 કસિયા અં (અં) કસમ ખાઈને; સોગનથી
 કસ સ્ત્રી (અં) અંશ (૨) અપૂર્ણાંક (ગણિત)
 કસ-આશારિયા પું દશાશ અપૂર્ણાંક
 કસસાબ પું (અં) કસાઈ
 કસસાબઝાના પું કતલખાનું
 કહ અં 'કહો'; ક્યાં (૨) બીજી તથા ચોથી વિભક્તિના
 પ્રત્યય તરીકે વપરાય છે.
 કહ-કશાં સ્ત્રી (કાં) આકાશગંગા
 કહક્રહા પું (કાં) અંદ્રહાસ્ય
 કહગિલ સ્ત્રી ભીત લીંપવાની ગાર
 કહત પું (અં) ખૂબ અછત (૨) દુકાળ
 કહતજદા પું દુકાળિયો; ભુખાળવો
 કહતસાલી સ્ત્રી (અં) દુકાળનો સમય
 કહતા પું કહેનાર; કથક; પ્રવક્તા
 કહન સ્ત્રી કથન (૨) વચન; વાત (૩) કહેવત
 (૪) કવન; કવિતા
 કહના સં કિં કહેવું; બોલવું
 કહનાવત, કહનૂત સ્ત્રી કહેવત; કથન
 કહની સ્ત્રી કથની; કહાણી
 કહર પું (અં) કર; જુલમ (૨) ક્રોધ (૩) આક્રંત
 (૪) વિં ભયંકર
 કહરના અં (કિં) પીડાથી આલ કરવું
 કહસ પું કઠારો; બકારો
 કહલના અં કિં તાપથી બકાવું; કઠવું
 કહલવાના, કહલાના, કહવાના સં કિં કહેવડાવવું
 કહવા પું (અં) કાવો; બુંદ; કોડી
 કહાં અં ક્યાં
 કહા પું કહેણ; આજ્ઞા (૨) સર્વં શું ? (પ્રજાબાધા)
 (૩) અં કેવી રીતે
 કહાકહી સ્ત્રી બોલાબોલી; તકરાર
 કહાના સં કિં કહાવવું; કહેવરાવવું

કહાની

૭૬

કામ

કહાની સ્ત્રી કહાણી; કથા (૨) આખ્યાયિકા;
કલ્પિત કિસ્સો

કહાર પું પાલખી વગેરે ઊંચકનાર-ભોઈ

કહાવત સ્ત્રી કહેવત (૨) એવું રૂઢ વાક્ય જેમાં કોઈ
અનુભવની વાત ટૂંકાણમાં ચમત્કારિક ઢંગથી
કહેવાઈ હોય. (૩) લોકોક્તિ (૪) કહેવરાવાયેલ
સંદેશ

કહા-સુના પું બોલવામાં થયેલી ભૂલચૂક; અસંગત
વ્યવહાર

કહા-સુની સ્ત્રી તકરાર; બોલાબોલી

કહીં અં કોઈ જગાએ; કહીં; ક્યાં

કોઈયાં વિં ચાલાક; ચાકું; પહોંચેલ

કોંકર પું કાંકરો

કોંકરી સ્ત્રી કાંકરી

કોંઘ સ્ત્રી કાન; બગલ

કોંઘના અં કિં કરાંજવું (૨) શ્રમ કે પીડાથી ઊંઘ કે
આહ કરવું

કોંઘાસોતી સ્ત્રી જનોઈ પેઠે ખેસ પહેરવાની રીત

કોંગડી સ્ત્રી કશ્મીરમાં ગળે બંધાતી નાની શગડી

કોંગેસ સ્ત્રી (ઈં) કોન્ગેસ; મહાસભા

કોંગેસી વિં કોન્ગેસને લગતું (૨) પું કોન્ગેસનો
મતાનુયાયી

કોંચ સ્ત્રી કાણડી (૨) પેઢું ને જાંઘ વચ્ચેનો ભાગ

કોંચન પું (સં) સોનું (૨) પતૂરો

કોંચરી, કોંચલી સ્ત્રી સાપની કાંચળી

કોંજી સ્ત્રી આયો ચડવા દઈને બનાવાતો એક ખાટો

પ્રવાહી પદાર્થ (૨) ફાટેલા દૂધનું કે દહીંનું પાણી

કોંજી-ઘાડસ સ્ત્રી (ઈં) કાઈન-હાઈન) ઢોરનો
ડભો; ઢોરવાડો

કોંઠા પું કાંઠો (૨) કૂવામાં નાખવાની બિલાડી

(૩) હિસાબનો તાળો-આંકડો

કોંટી સ્ત્રી નાનો કાંઠો (૨) ખીલી

કોંઠા પું કંઠ (૨) કાંઠલો (૩) કાંઠો

કોંઠના સં કિં કચરવું; ફૂટવું

કોંઠી સ્ત્રી જમીનમાં દાટેલો આંડણિયો (૨) વાંસ
કે લાકડાનો નાનો ટુકડો (૩) લંગરમાં જોડેલ
પાતુનો ડાંડો

કોંઠી-ક્રાફન પું ઠાઠડીનો સામાન

કોંત પું (સં) પતિ (૨) વિં સુંદર પ્રિય અને
રુચિકર

કોંત-પાષાણ પું ચુંબક પથ્થર

કોંતા સ્ત્રી (સં) પત્ની; પ્રિય સ્ત્રી

કોંતાર પું (સં) ગાઢું વન

કોંતિ સ્ત્રી (સં) ચમક; તેજ (૨) શોભા; સૌંદર્ય

કોંતી સ્ત્રી વીંછીનો ડાંમ (૨) કાતું; છરી

કોંદના અં કિં (સં) કંદન) રોવું; રડવું

કોંદય પું (સં) ચૂલાં કે કઢાઈમાં તળેલી ચીજ

કોંદય પું કાદવ

કોંદા પું કાંઠો; ડુંગળી (૨) કાદવ

કોંદો પું કાદવ

કોંધ પું કાંધ; ખભો

કોંધ સ્ત્રી કાને પહેરવાનો કાપ-એક ધરેણું

(૨) પતંગની કમાન

કોંપના અં કિં કાંપવું; ધ્રુજવું

કોંય કોંય સ્ત્રી, કોંય કોંય પું કાગડાનું કાકાબોલવું

તે (૨) શોરબકોર

કોંફરેસ સ્ત્રી (ઈં) સંમેલન; 'કોન્ફરન્સ'

કોંઘર સ્ત્રી કાવડ

કોંઘરિયા પું કાવડવાળો; કાવડિયો

કોંસ પું એક જાતનું શરદઋતુમાં ખીલતું

ઊંચું ઘાસ

કોંસલ, કોંસુલ પું (ઈં) વાણિજ્યપદ્ધત

કોંસલ જનરલ, કોંસુલ જનરલ પું (ઈં)

મહાવાણિજ્યપદ્ધત

કોંસા પું કોંસું (૨) વિં સોથી નાનું

કોંસાગર, કોંસાર પું કોંસાનું કામ કરનાર-કંસારો

કોંસ્ટેબલ પું (ઈં) સિપાઈ

કોંસ્યચંદ્રક પું કોંસાનો ચંદ્રક

કાણડી વિભક્તિનો પ્રત્યપ (૨) વ્રજભાષામાં 'કિસ',

કોન'ના વિભક્તિરૂપનો આદેશ. જેમ કે, 'કાકો';

'કાસો'

કાડું સ્ત્રી લીલ (૨) મેલ (૩) કાટ

કાડંસિલ સ્ત્રી (ઈં) વિશિષ્ટ વિષયો પર વિચારવિમર્શ

કરનારી સભા કે સમિતિ (૨) શાસનમાં સલાહ

આપનારી સભા; પરિષદ

કાઝ અં કઠી (૨) સર્વ કોઈ (૩) કશું; કાંઈ

કાક પું (સં) કાગડો; વાપસ

કાકદંત પું અસંભવ વાત

કાકપિટ પું (ઈં) વિમાનમાં ચાલકની બેઠક

કાકરોજ, કાકરોજી પું (કાં) કાળો-કાકરોજ; ધેરો

લાલ જાંબલી રંગ

કાકા પું કાકો (૨) કાગડાનું બોલવું તે - કા કા

કાકાકૌઆ, કાકાતૌઆ પું કાકાકૌવો

કાકી સ્ત્રી કાકી (૨) (સં) કાગડી

કાકુ પું (સં) વ્યંગમાં બોલવું તે

કાકુલ પું (કાં) કાન પર લટકતી લટ

કાગ પું (સં) કાક) કાગડો (૨) પું (ઈં) ક્રોક) શીશીના

બૂચનો દાટો

કાગજ

૭૭

કાપી-રાઈટ

કાગજ પું (અં) કાગળ (૨) દસ્તાવેજ (૩) છાપું
 (૪) સરકારી નોટ
 કાગજાત પું બં વં (અં) કાગળપત્ર
 કાગજી વિં કાગળનું કે કાગળ જેવું પાતળું (૨)
 લખેલું (૩) પું કાગઠી (કાગળનો વેપારી)
 કાગદ પું કાગળ; પત્ર
 કાગારોલ પું કાગરોળ; શોરબકોર
 કાગૈર પું શ્રાદ્ધ-વેળાનો કાકબલિ
 કાચ પું (સં) કાચ
 કાચા વિં કાચું
 કાછ પું (સં) કાચ પેદું ને જાંધ વચ્ચેનો ભાગ
 (૨) કાછડી
 કાછના સં કિં કાછડી ખોસવી (૨) હથેળી કે
 ચમચીથી ઉપર ઉપરથી લેવું
 કાછની સ્ત્રી કાછડી (૨) નાની પોતી
 કાછા પું કાછડો; કચ્છ
 કાછો પું કાછપો (૨) વિં કચ્છી
 કાજ પું કાજ; કામ (૨) પ્રયોજન (૩) ધંધારોજગાર
 (૪) બટનનો ગાજ
 કાજલ પું કાજળ; મેશ
 કાજી પું (અં) કાજ (ઇસ્લામ પ્રમાણે); -ચાયાથીશ
 કાજૂ પું કાજુ કે તેનું ઝાડ
 કાજૂ-ધોજૂ વિં કાચુપોચું; તકલાદી
 કાટ સ્ત્રી કાપવું તે (૨) પા; જમમ (૩) ચાલબાજી;
 દગો; કપટ
 કાટછાંટ સ્ત્રી મારામારી; લડાઈ (૨) કાપકૂપ;
 ઓછાવત્તાપણું
 કાટન પું (ઈં) કપાસ
 કાટના સં કિં કાપવું (૨) કાપી લેવું; કમી કરવું
 (૩) સમય વિતાડવો (૪) કરડવું; ડસવું
 કાદૂ વિં કાપનારું (૨) ડરામણું
 કાટેજ પું (ઈં) ઝૂપડી
 કાઠ પું કાઠ; લાકડું
 કાઠઢા પું લાકડાની કથરોટ
 કાઠી સ્ત્રી શરીરનું કાઠું (૨) ઊંટનો કાઠડો; ધોડાના
 જિનનું કાઠું
 કાઠ-લિથર-આયલ પું (ઈં) કોડ માછલીનું તેલ
 કાઠના સં કિં કાઠવું (૨) કઢાઈમાં તળીને કાઠવું;
 પકાવવું (૩) (ચિત્ર) કાઠવું; આલેખવું
 કાઠા પું કાઠો; કવાથ
 કાઠના સં કિં કાંતવું
 કાઠર વિં (સં) દુઃખી; બેચેન (૨) બેબાકજું;
 અધીર (૩) ગભરાયેલું; બીનેલું
 કાઠા પું કાંતેલું સૂતર; દોરો (૨) કાતું; છરી
 બ. કો. - 6

કાતિક પું કાર્તિક માસ
 કાતિલ પું (અં) લલિયં નાવેજ લખનાર
 ક્રાતિલ વિં (અં) કતલ નાર; પાતક
 કાતી સ્ત્રી કાતર (૨) ચાકું (૩) કટાર
 કાદંબરી સ્ત્રી (સં) કોથલ; મેના (૨) વાણી;
 સરસ્વતી (૩) કદંબવૃક્ષનાં ફૂલનો એક જાતનો દારૂ
 કાદંબિની સ્ત્રી (સં) મેઘમાળા; વાદળોની ઘટા; મેઘ
 રાગની એક રાગણી
 ક્રાદર વિં (અં) ડરપોક; બીરુ; બીકણ
 ક્રાદિર વિં (અં) સશક્ત; સમર્થ
 કાન પું કર્ણ; કાન (૨) કાનનું એક ઘરેણું (૩) સ્ત્રી
 લોકલાજ; મર્પાદા (૪) (ફાં) ખાણ
 કાનન પું (સં) વન (૨) ઘર
 કાના વિં કાણું (૨) ડંખેલું (કળ) (૩) તીરછું; વાંકું
 (૪) પું લખવાનો કાનો (૧)
 કાનાકાની, કાનાફૂસી, કાનાઘાતી સ્ત્રી કાનમાં
 વાત કહેવી તે; કાનભંબેરણી
 કાનિ સ્ત્રી લોકલાજ; મર્પાદા (૨) સંકોચ
 કાની વિં સ્ત્રી સૌથી નાની આંગળી (ટચલી આંગળી)
 (૨) કાણી
 કાનીકૌડી સ્ત્રી કાણી કોડી; ફટી બદામ
 કાનીન વિં (સં) અધિવાસિતા સ્ત્રીને ધવેલો પુત્ર
 કાનીહાડસ પું ઢોરનો ડબો; ઢોરવાડો
 ક્રાનૂન પું (ફાં) કાપદો; રાજાશા; વિધાન; વિધિ
 ક્રાનૂનગો પું (ફાં) તલાટીઓનો એક ઉપરી અમલદાર
 ક્રાનૂનઢાં પું (ફાં) કાનૂન જાણનાર; ધારાશાસ્ત્રી;
 વિધિજ્ઞ
 ક્રાનૂનદાની સ્ત્રી (ફાં) કાપદાનું જ્ઞાન
 ક્રાનૂનન્ અં (અં) કાપદેસર
 ક્રાનૂનિયા વિં કાનૂન જાણનાર (૨) તકરારખોર
 ક્રાનૂની વિં કાપદા-કાનૂનને લગતું; તે સંબંધી
 કાનોકાન અં કાનોકાન; એકથી બીજી કાને
 કાન્સોલેટ પું (ઈં) ફૂતાવાસ
 કાન્સ્ટિટ્યૂશન પું (ઈં) રાજ્યબંધારણ
 કાન્હ પું કહાન; શ્રીકૃષ્ણ
 કાન્હડા પું કાનડો રાગ
 કાપાલિક પું (સં) કપાલી સાધુ-શિવભક્ત
 કાપાલી પું (સં) શંકર; મહાદેવ
 કાપી સ્ત્રી (ઈં) કોપી; નકલ કે નોટ
 કાપી-નવીસ પું લખાણની નકલ કરનાર; પ્રતિલિપિક
 કાપી-રાઈટ પું પ્રાપ્ત અધિકાર; સર્વાધિકાર; નિર્ધારિત
 સમયાવાધિ માટે લેખક નિર્ધારિત વગેરેને પોતાની
 કૃતિના મુદ્રણ પ્રકાશન વિક્રમ વગેરે અંગે સંવિધાન
 દ્વારા પ્રાપ્ત સ્વત્વ અથવા એકાધિકાર

કાપુરુષ

૭૮

કાયા

કાપુરુષ પું (સં) કાયર; બામલો માણસ
 ક્રાફ પું (અં) અરબી-ફારસી વર્ણમાળાનો એક
 અક્ષર (ર) એક કલ્પિત પર્વત
 ક્રાફિયા પું (અં) કાફિયો; અત્યંત અનુપાસ
 ક્રાફિયા વિં (અં) એક જાતિનું (અફઘાનિસ્તાનની
 સરહદ પરની) (ર) કાફર; ગેરમુસ્લિમ
 (૩) નાસ્તિક (૪) નિર્દય (૫) દુષ્ટ
 ક્રાફિરિસ્તાન પું (અં) અફઘાનિસ્તાનની કાફિર
 જાતિનો પ્રદેશ
 ક્રાફિરી સ્ત્રી કાફિરિસ્તાનની ભાષા
 ક્રાફિલા પું (અં) કાફલો; યાત્રીઓનો સમૂહ
 ક્રાફી વિં (અં) કાફી; પૂરતું (ર) સ્ત્રી એક રાગ
 (૩) કોફી પીણું
 ક્રાફુર પું (ફાં) કપૂર
 ક્રાફુરી વિં કપૂરનું કે તેના રંગનું
 કાબ સ્ત્રી (તું) મોટી તાસક; થાળ
 કાબર વિં કાબરચીતરું
 કાબા પું (અં) ચોતરફી ઇમારત; મક્કાનું કાબા
 ક્રાબિલ વિં (અં) અધિકારવાળું (ર) દસ્ત રોકનારું;
 કબજિયાત કરનારું
 ક્રાબિલ વિં (અં) યોગ્ય; લાયક (ર) વિદ્વાન
 ક્રાબિલતારીફ, ક્રાબિલેતારીફ વિં પ્રશંસનીય;
 વખાણવા લાયક
 ક્રાબિલ-દીદ વિં જોવા લાયક
 ક્રાબિલીયત સ્ત્રી (અં) યોગ્યતા; લાયકાત
 (ર) પાડિત્ય; વિદ્વતા
 કાબુલ સ્ત્રી (ફાં) કબૂતર રાખવાની પેટી;
 કબૂતરખાનું
 કાબુલ પું (ફાં) કાબુલ પ્રદેશ
 કાબુલી પું (ફાં) કાબુલી (ર) વિં કાબુલનું કે તેને
 લગતું
 ક્રાબૂ પું (તું) કાબૂ; કબજો; સત્તા; હકૂમત
 કામ પું કામ; ઇચ્છા; વાસના (ર) કર્મ
 કામકાજ પું કામકાજ; કામધંધો
 કામકાજી વિં કામકાજવાળું; ઉપયોગી
 કામગાર વિં (ફાં) સફળ; કાચિલાબ (ર) પું
 રાજ્યનાં કાર્યોનો પ્રબંધક (૩) કામદાર
 કામચલાક વિં કામચલાઉ; જેનાથી કામ ચાલી
 જાય એવું
 કામચોર વિં કામમાં જીવ ચોરનાર; આળસુ
 કામદાની સ્ત્રી ભરતકામ કે તે કરેલું એક કપડું
 કામદાર વિં કસબી ભરતવાળું (ર) પું કામ
 કરનાર; પ્રબન્ધકર્તા
 કામદિલાક વિં કામે ચંદાવનાર

કામધેનુ સ્ત્રી (સં) મનોરથ પૂરનાર કામધેનુ ગાય
 કામનવેલ્થ પું (ઈં) જૂના બ્રિટિશ સામ્રાજ્યના
 સ્વતંત્ર થયેલા દેશોનો રાષ્ટ્રસંપ
 કામના સ્ત્રી (સં) ઇચ્છા
 કામયાબ વિં (ફાં) સફળ; કૃતાર્થ
 કામયાબી સ્ત્રી (ફાં) સફળતા
 કામરી, કામરિયા સ્ત્રી કામળી
 કામરૂ, કામરૂપ પું (સં) કામરૂપ દેશ (અસમનો
 એક પ્રદેશ)
 કામરેઢ પું (ઈં) સાથી (સામ્યવાદી)
 કામલ (સં) પું કમળો
 કામલી વિં કમળાનો રંગી
 કામા પું (ઈં) 'કોમા' અભ્યવિરામ
 કામાક્ષી, કામાલ્યા સ્ત્રી દુર્ગા
 કામાયની સ્ત્રી કામગોત્રમાં ઉત્પન્ન થયેલી સ્ત્રી;
 મનુની પત્ની શ્રદ્ધા
 કામાયુધ પું કામદેવનું બાણ (ફૂલ)
 કામાવેશ પું કામવૃત્તિનો આવેશ; વાસનાની ઉત્તેજના
 કામિની સ્ત્રી (સં) સુંદર કે કામયુક્ત સ્ત્રી; ભીરુ સ્ત્રી;
 (ર) કામવતી
 કામિલ વિં (અં) પૂરું (ર) યોગ્ય
 કામી વિં કામગરું (ર) (સં) કામી; વિષયી
 કામુક વિં (સં) ઇચ્છુક; કામી
 કામેઢી સ્ત્રી (ઈં) 'કોમેરી'; સુખાત નાટક
 કામ્ય વિં (સં) સ્પૃહણીય; ઇચ્છા કરવા લાયક;
 અભીષ્ટ; સુંદર; કમનીય
 કાય સ્ત્રી (સં) કાયા; દેહ; શરીર
 ક્રાયદા પું (અં) કાયદો (ર) સિદ્ધાંત; નિયમ
 (૩) વર્તનનો ઢંગ (૪) વ્યવસ્થા; ક્રમ
 ક્રાયદાર્દો વિં (ફાં) વિવેક-સભ્યતાના નિયમ
 જાણનાર; સભ્ય
 ક્રાયદે-આજમ પું (અં) સૌથી મોટો નેતા
 કાયફર, કાયફલ પું કાયફળ ઝડકે કળ
 ક્રાયમ વિં (અં) કાયમ; સ્થિર; સ્થાપિત; નિશ્ચિત;
 મુકરર
 ક્રાયમ-મિજાજ વિં (અં) શાંત મિજાજનું
 ક્રાયમ-મુકામ વિં (અં) અવેજી
 ક્રાયમા પું (અં) કાટખણો
 કાયર વિં ડરપોક; બીકણ
 કાયરતા સ્ત્રી ડરપોકપણું; બીક
 ક્રાયલ વિં (અં) માનનારું; કબૂલ કરનારું
 ક્રાયલી સ્ત્રી લજ્જા; ગ્લાનિ (ર) આળસ
 કાયસ્થ પું એક હિંદુ જાતિ કે તેનો માણસ
 કાયા સ્ત્રી કાયા; દેહ; શરીર

કાયાકલ્પ

૭૯

કાર્ડબોર્ડ

કાયાકલ્પ પું (સં) વૃદ્ધને તરુણ કરવાનો એક
ઔષધોપચાર

કાયાપલટ સ્ત્રી (સં) કાયાપલટો; ભારે ફેરફાર

કાયિક વિં (સં) દેહ સંબંધી; શારીરિક

કાયિકા સ્ત્રી (સં) વ્યાજ

કારંડ, કારંડવ પું (સં) હંસની જાતનું એક પક્ષી

કારંધમી પું (સં) રસાયનશાસ્ત્રી

કાર વિં (સં) સમાસમાં અંતે આવે ત્યાં કરનાર;

જેમ કે, કુંભકાર (૨) પું (ફા) કામકાજ; કાર્ય (૩)

સ્ત્રી (ઈ) મોટર ગાડી

કાર-આમદ વિં (ફા) કામમાં આવે એવું; ઉપયોગી

કાર-કરદા વિં (ફા) કામ કરેલું હોય એવું;

અનુભવી

કારકુન પું (ફા) કામકાજ કરનાર; કારકુન;

ગુમાસ્તો

કારખાના પું (ફા) કારખાનું (૨) કારભાર;

વ્યવસાય (૩) ઘટના; મામલો

કારખાનેદાર પું કારખાનાદાર

કારગર વિં (ફા) અસરકારક (૨) ઉપયોગી;

કામમાં આવે એવું

કાર-ગુજાર વિં (ફા) કર્તવ્યપરાયણ; કાર્યકુશળ

કાર-ગુજારી સ્ત્રી (ફા) કર્તવ્યપાલન; હોશિયારી

(૨) કાર્યકુશળતા; આવડત

કાર-ચોષ પું (ફા) ભરતકામ માટે કપડું તંજ

રાખવાનું થોકડું (૨) ભરત કરનારો

કાર-ચોષી વિં (ફા) ભરતકામને લગતું (૨) સ્ત્રી

ભરતકામ; કોતરકામ

કારટન પું (ઈ) કાર્ટન; વ્યંગ્યચિત્ર

કારટિજ, (ઈ) કારતૂસ પું (પોર્ટુગીઝ) બંદૂક;

પિસ્તોલનો; કારતૂસ

કારણ પું (સં) કારણ; હેતુ; પ્રયોજન

કાર-દુર્ઘટના સ્ત્રી (સં) કોઈ વસ્તુ વ્યક્તિ આદિથી

કારની સ્થિતિ કે ગતિશીલ સ્થિતિમાં ટકરાઈ

જવાથી થયેલી જાનમાલની હાનિની પરિસ્થિતિ

કારન પું કારણ

કારનામા પું (ફા) કોઈનાં કાર્યોનો હેવાલ

કાર-નિર્માતા પું કાર બનાવનાર

કારૈલી સ્ત્રી કાર-દોડ-સ્પર્ધા

કારનિસ સ્ત્રી (ઈ) દીવાલ પરની કાંચરી; 'કાર્નિસ'

કારની વિં પ્રેરક (૨) પું બુદ્ધિભેદક

કાર-પરદાજ વિં (ફા) કામ કરનાર; કામદાર;

મુનીમ

કાર-પરદાજી સ્ત્રી (ફા) મુનીમી; કામદારપણું

કારપોરલ પું (ઈ) સેનાનો એક નાનો અધિકારી

કારબંદ વિં (ફા) આજ્ઞાકારી

કારબન પું (ઈ) હીરા કોલસા વગેરેમાંથી મળી

આવતું એક રસાયણી મુળતત્વ

કારબાઇન સ્ત્રી (ઈ) નાની બંદૂક

કારબાર પું (ફા) કારભાર; કારોબાર; યંધો

કારબારી વિં (ફા) કામકાજવાળું (૨) પું કારભારી

કારબુરેટર પું (ઈ) કાર્બન ભારિત; મોટરનાં

ઈજિનમાં હવા અને પેટ્રોલની વરાળનું મિશ્રણ

કરવાનું યંત્ર

કારબોનિક વિં (ઈ) કાર્બનનું કે તેને લગતું; 'કાર્બોનિક'

કારરવાઈ, કારીરવાઈ સ્ત્રી (ફા) કામ (૨) કાર્યવાહી

(૩) કારસ્તાન; ગુપ્ત પ્રયત્ન

કારવો પું (ફા) યાત્રીઓની ટોળી; કાફલો

કારવો-સરાય સ્ત્રી (ફા) મુસાફરખાનું; પર્યટાળા

કારસાજ વિં (ફા) કામ પાર ઉતારનાર; કાર્યકુશળ

કારસાજી સ્ત્રી (ફા) કાર્યકોશલ્ય (૨) ગુપ્ત ચાલબાજી

કારસેવા સ્ત્રી કરસેવા; (શીખ) યમરથાનમાં હાથથી

કરાતી સેવા

કારસ્તાની સ્ત્રી (ફા) ચાલબાજી; કારસ્તાન હોવાં તે

કારા સ્ત્રી (સં) કેદ; બંધન (૨) પીઘ

કારાગાર, કારાગૃહ પું (સં) કેદખાનું; જેલ

કારાવાસ પું (સં) કેદ; કેદખાનામાં બંદીપણું

કારિદા પું (ફા) મુનીમ; કારકુન

કારિક્ક પું (અ) 'કુર્કી'-જપતી કરનાર

કારિકા સ્ત્રી (સં) છંદમાં કરેલું વિવરણ (૨) નટી

કારિખ સ્ત્રી કાજળ; મેશ

કારિહોર પું (ઈ) નાની ગલી

કારિસ્તાની સ્ત્રી (ફા) ચાલબાજી; કારસ્તાન

કારી વિં (ફા) કામ ઠીક કરી બતાવે એવું; હોશિયાર

(૨) કારી; કરનાર; પાતક (૩) પું કુરાન પઢનાર

(૪) (સં) સમાસને અંતે - તે કરનારું. જેમ કે,

કલ્યાણકારી

કારીગર પું (ફા) કારીગર; અમુક કાર્યમાં કુશળ

માણસ

કારીગરી સ્ત્રી કારીગરનું કામ કે કુશળતા

કારુણ્ય પું (સં) કરુણા; દયા

કારૂ પું (અ) મૂસાનો પનવાન પણ કૃપણ ભાઈ

(૨) કંજૂસ

કારૂરા પું (અ) પેશાબ (૨) મૂત્રપરીક્ષા માટે મૂત્ર

રાખવાની શીશી

કારો વિં કાળું (૨) પું કાળું (નીચ કામ)

કારોનેશન પું (ઈ) રાજ્યાભિષેક; રાજતિલક

કારોબાર પું કામકાજ; કારભાર

કાર્ડબોર્ડ પું (ઈ) પૂંડું

કાર્દ પું (ઈં) પોસ્ટકાર્ડ; પતું
 કાર્ડિયોગ્રામ પું (ઈં) હૃદયની ગતિનો આલેખ;
 હૃદયિયાલેખ
 કાર્ડિયોલોજિસ્ટ પું (ઈં) હૃદયવિજ્ઞાની
 કાર્તિક પું (સં) કારતક મહિનો
 કાર્તુસ પું (ઈં-કાર્ટ્રિજ) કારતુસ; પિત્તળ જેવી ધાતુની
 નળી જેમાં ગોળી દાડૂ વગેરે ભરેલ હોય છે.
 કાર્પોરેશન પું (ઈં) નિગમ (૨) નગર-મહાપાલિકા
 કાર્ય પું (સં) કામ; કાર્પ
 કાર્યકર વિ (સં) કાર્પસાધક (૨) પું કાર્પકર
 કાર્યકર્તા પું (સં) કામ કરનાર; કાર્પકર્તા
 કાર્યાર્થી વિ (સં) ઉમેદવાર (૨) દાવો કરનાર
 કાર્યાલય પું (સં) દફતર; કચેરી; ઓફિસ
 કારવાઈ સ્ત્રી કામ (૨) કાર્પવાહી (૩) કારસ્તાન;
 ગુપ્ત પ્રમત્ન; ચાલબાજી
 કાર્ષાયા પું (સં) તાંબાના સિક્કા
 કાર્ષા વિ (સં) કૃષ્ણ સંબંધી (૨) કૃષ્ણમૃગ (કાળું
 હરણ) સંબંધી (૩) કાળું
 કાલ પું (સં) કાળ; સમય (૨) મૃત્યુ (૩) દુકાળ
 (૪) કાળો રંગ (૫) વિ કાળું (૬) અં કાલે
 કાલકૂટ પું (સં) એક ભયંકર ઝેર - ઔષધિ
 કાલકોટડી સ્ત્રી કાળી કોટડી (૨) જેલની અંધારી
 કાલચક્ર પું (સં) સમયનું ચક્ર (૨) જીવનની
 સારીમાઠી દશા
 કાલધર્મ પું (સં) મરણ (૨) સમય કે ઋતુનો ધર્મ
 કાલનિશા સ્ત્રી (સં) ઘોર અંધારી રાત; ભયંકર
 રાત (૨) દિવાળીની રાત
 કાલપુરુષ પું (સં) કાળ; યમરાજા (૨) ભગવાનનું
 વિરાટ રૂપ
 કાલબંજર પું પડતર જમીન
 કાલબુદ (કાં), કાલબૂત પું કલબૂત; કાલબૂત
 (ઘાટ કે બીજું)
 કાલપૈરવ પું (સં) શિવના મુખ્ય ગણોમાંના એક
 કાલરાત્રિ, કાલરાત્રી, કાલરાત, કાલરાત્રિ સ્ત્રી
 (સં) કાળરાત્રિ
 કાલાંતર પું (સં) બીજો સમય
 કાલા વિ કાળું (૨) ભારે; બહુ મોટું (૩) ખરાબ
 (૪) પું કાળો સાપ
 કાલાકલૂટા વિ કાળું ભપર; કાળું મેશ
 કાલાચોર પું કાળો ચોર; ભારે ભૂંડે કે ચોર
 માણસ
 કાલા નમક પું સંયળ
 કાલા પહાડ પું ભારે (દુઃખનો) કે અસહ્ય બીજો
 કાલા પાની પું કાળું પાણી; દાડૂ; દેશનિકાલશિક્ષા

કાલિંગ વિ (સં) કલિંગ દેશનું (૨) પું કલિંગનો
 વતની કે ત્યાંનો સાપ (૩) હાથી
 કાલિંદી સ્ત્રી (સં) યમુના નદી
 કાલિકા સ્ત્રી (સં) કાળકા; કાલી (૨) કાળાપશું
 (૩) મેશ (૪) વાદળ (૫) શરાબ
 કાલિચ સ્ત્રી (સં) કાલિકા) મેશ; કાજળ
 કાલિજ પું કોલેજ; મહાવિદ્યાલય
 કાલિષ પું (અં) શરીર; દેહ (૨) કાલબૂત (ટોપીનો)
 કાલિમા સ્ત્રી (સં) કાળાશ (૨) અંધારું (૩) કાજળ
 કાલિય પું (સં) કાળી નાગ (યમુનાનો)
 કાલી સ્ત્રી (સં) કાલિકા; કાળી માતા (૨) કાળી સ્ત્રી
 (૩) કાળો રંગ, શાહી, વાદળ, પસી વગેરે
 (૪) કોયલ (૫) એક દાડૂ
 કાલીદહ પું યમુનાનો ધરો જેમાં કાળો નાગ રહેલો હતો
 કાલીન વિ (સં) (સમાસમાં) કાળનું કે તે સંબંધી
 (જેમ કે, સર્વકાલીન)
 ક્કાલીન પું (અં) ગાલીચો
 કાલી મિર્ચ સ્ત્રી મરી
 કાલુ સ્ત્રી કાલુ પાછલી
 કાલોગાજ્જર પું (ઈં) ઊપનિવાસી; વસાહતી
 કાલોની સ્ત્રી (ઈં) કોલોની) વસાહત
 કાલોંછ સ્ત્રી કાળાપશું (૨) કાજળ
 કાલ્પનિક વિ (સં) કલ્પેલું; કલ્પિત
 કાલ્, કાલ્હિ અં કાલે
 કાવા પું (કાં) ધોડાને ગોળ ગોળ ફેરવવો તે
 કાવાબાજ વિ ચક્રર લગાવનારો; છાપો મારનારો-
 છાપામાર
 કાઘ્ય પું (સં) કવિની રસાત્મક રચના (૨) કવિતા
 કાશ અં (કાં) 'ઈશ્વર કરે એમ થાય' એવો ઉદ્ગાર,
 ક્કાશ સ્ત્રી (તું) ફળ વગેરેની ચીરી; ફાંક; ટુકડો
 કાશાના પું (કાં) ગૂંપડી; નાનું ઘર
 કાશી-કાશવ પું કાશીનું કરવત કે તે મુકાવવાનું
 કાશીનું તીર્થસ્થાન
 કાશીફલ પું કોળું
 કાશ્ત સ્ત્રી (કાં) ખેતી (૨) ગણોત
 કાશ્તકાર પું (કાં) ખેડૂત (૨) ગણોતિથો
 કાશ્તકારી સ્ત્રી (કાં) ખેતી
 કાશ્મીરા પું એક જાતનું ગરમ કાપડ; એક પ્રકારની
 દ્રાક્ષ
 કાશ્મીરી વિ કાશ્મીરનું (૨) કાશ્મીરમાં ઉત્પન્ન
 થનારું
 કાષાય વિ (સં) ભગવા રંગનું (૨) પું ભગવું વસ્ત્ર
 કાષ્ટ પું (સં) લાકડું (૨) ઈષણ
 કાસ પું (સં) ખાંસી (૨) કાશ-દર્બ (દાખ) ધાસ

કાસની

૮૧

કિફાયતી

કાસની સ્ત્રી (ફા) એ નામની એક વનસ્પતિ-
ઓષધિ (જે હાથ ઊંચાઈનો એક લીલો છોડ જેનાં
બી દવામાં કામ આવે છે.); કાસની છોડનાં ફૂલ
જેવો હલકો આસમાની રંગ

કાસા પું (અ) કટોરો; ત્રિશાપાત્ર

કાસાર પું (સં) તળાવ (૨) કુદરતી જળાશય

ક્લાસિદ પું (અ) કાસદ; દૂત

ક્લાસિર વિં (અ) કસરવાળું (૨) અસમર્થ

કારિટંગ ઘોટ પું (ઈ) સરખા મત મડતાં અપાતો
નિર્ણાયક મત

કારિટક પું (ઈ) કોસ્ટિક સોડા

કાહ સર્વં શું; શી વાત

કાહ સ્ત્રી (ફા) સૂકું ઘાસ; તપ્તપ્રભું

કાહકશાં પું (ફા) ઘાસનો પૂળો ખેંચીને લઈ
જવાથી પડતો પટ્ટો; આકાશમાંનો દૂધિયા રંગનો
પટ્ટો- આકાશચંદ્રા

કાહિલ વિં (અ) આળસુ; સુસ્ત

કાહિલી સ્ત્રી (અ) આળસ; સુસ્તી

કાહી વિં (ફા) ઘાસના રંગનું; પેરું લીલું

કાહુ, કાહુ સં કોઈ પણ

કાહુ પું (અ) એક જાણીતો છોડ જેનાં બી દવામાં
વપરાય છે.

કાહે, કાહેકો અં શા માટે; કેમ

કિં અં શું; ક્યું

કિંકર પું (સં) દાસ; ચાકર

કિંકણી, કિંકિણી સ્ત્રી (સં) કંદોરો

કિંકિની સ્ત્રી કંદોરો

કિંકિરી સ્ત્રી રાવણહથ્થા જેવી સારંગી

કિંકરગાર્દન પું શિશુઓને કીડા સાથે જ્ઞાન આપતી
એક શિક્ષણ-પદ્ધતિ; બાલવાડી

કિંતુ અં (સં) પણ; પરંતુ

કિંપુરુષ પું (સં) કિનર (૨) હલકો વર્ણસંકર માણસ

કિંવદંતી સ્ત્રી (સં) અફવા; ઊડતી વાત

કિંવા અં (સં) અથવા; કે

કિં અં કેવી રીતે (૨) (ફા) કે

કિકિ પું નારિયેળી (૨) નીલકંઠ પક્ષી

કિકિયાના અં કિં કિકિયારી પાડવી (૨) રોવું;
રોકડળ કરવી

કિચકિચ સ્ત્રી કચકચ (૨) તકરા

કિચકિચાના અં કિં દાંત કચકચાવવા કે પીસવા
કે બેસાડવા

કિચકિચાહટ, કિચકિચી સ્ત્રી દાંત પીસવા તે
કિચકાના અં કિં કિચ્ચડવાળું થવું; કસ્ટર પડવું
(ખોખમાં)

કિચપિચ, કિચરપિચર સ્ત્રી ગિરદી; બીડ

(૨) વિં અસ્પષ્ટ

કિટકિટ પું કટકટ; કઝિયો

કિટકિટાના અં કિં કિટકિટ અવાજ કરવો

(૨) કોષથી દાંત પીસવા (૩) દાંતમાં કાંકરી

આવવા જેવું લાગવું-કચર કચર થવું

કિટકિના પું ચાલ; ચાલાકી (૨) મોટા કન્ડ્રાકટનો
પેટા-કન્ડ્રાકટ અપાય તે

કિટકિનાદાર, કિટકિનેદાર પું પેટા-કન્ડ્રાકટ લેનાર

કિટ્ટ પું (સં) મેલ; કાટરડો

કિડની સ્ત્રી વૃક્ષ; ગુરદા; મૂત્રપિંડ

કિણ્વ પું (સં) ખમીર

કિંત અં ક્યાં (૨) કઈ તરફ

કિતક વિં કેટલું; કેવું

કિતના વિં કઈ માત્રા કે ગણતરીનું (૨) અં કેટલું

કિતને, કિતક વિં કેટલાક

કિતા પું (અ) સિલાઈનો કાપ (૨) ઢંગ (૩) સંખ્યા
(૪) વિભાગ; ટુકડો

કિતા વિં કેટલું

કિતાબ સ્ત્રી (અ) કિતાબ; ચોપડી; ગ્રંથ (૨) વહી

(૩) પર્યગ્રંથ-કુરાન કે બાઈબલ

કિતાબઝાના પું (અ + ફા) પુસ્તકાલય; ગ્રંથાલય;
ગ્રંથભંડાર

કિતાબત સ્ત્રી લખવું તે

કિતાબ-ખરોશ પું ગ્રંથવિકેતા; પુસ્તકો વેચનાર

કિતાબી વિં (અ) કિતાબના આકારનું; કિતાબને
લગવું (૨) પું કિતાબના પર્યનો- યહૂદી ખ્રિસ્તી કે
ઈસ્લામી

કિતિક વિં કેટલું

કિતેક પું કેટલુંક (૨) કેટલાએક

કિથર અં ક્યાં; કઈ બાજુ

કિનસં ('કિસ'નું બં વળ) શું નહિ?; અવશ્ય (૨) અં
('ક્યો'ન) ભલેને (૩) પું (ધસવાનો) ડાધ; ચિહ્ન

કિનકા પું અત્તનો ટુકડો કે કણ (૨) કણકી

કિનકી સ્ત્રી 'કિનકા' (કણકી) નું લઘુતાવાચક

કિનાર સ્ત્રી (ફા) પાસું; બાજુ (૨) કિનારી; કોર (૩)

બેટવું તે (૪) પું. કિનારો

કિનારદાર વિં કિનારીવાળું

કિનારા પું કિનાર; કોર (૨) (ફા) કિનારો; તટ

કિન્નર પું (સં) કુબેરના ગણોની એક દેવયોગિ

કિફાયત સ્ત્રી (અ) કાફી-પૂરતું હોવું તે (૨) કિફાયત;
બચત (૩) સસ્તાપણ; ઓછી કિંમત

કિફાયતી વિં સંખ્યાની - ઓછું ખરચ કરનારું;
કરકસરવાળું

ક્રિબલા પું (અં) નમાજ પઢવાની કાબાની પશ્ચિમ દિશા (૨) મક્કા (૩) પિતા (૪) પૂજ્ય વડીલ
ક્રિબલા-ઈ-આલમ પું (અં) ઈશ્વર (૨) બાદશાહ
ક્રિબલાનુમા પું (ફાં) પશ્ચિમ દિશા બતાવનારું
અરબી ખલાસીનું એક યંત્ર (આ દિશાદર્શક યંત્ર
અરબી ખલાસીને મક્કાનું મોં અર્થાત્ પશ્ચિમ
દિશા બતાવે છે તો કુતુબનુમા અર્થાત્ હોકાપંત્ર
ઉત્તર દિશા બતાવે છે.)

ક્રિબલા-રૂ વિં કાબા તરફ મોંવાળું
કિમપિ સં (સં) કાંઈ પણ; કશુંય
કિમરિક, કિમરિય્હ પું (ઈ. કેમ્પ્રિક) એક જાતનું
કાપડ

કિમામ પું ચાસણી; ઉકાળીને મધ જેવો કરેલો રસ
કિમાર પું (અં) ધૂત; જુગટું
કિમારખાના પું (ફાં) જુગારખાનું; જુગારનો અડો
કિમારબાસ વિં (ફાં) જુગારખોર
કિમાશ પું (અં) જાત; પ્રકાર; ઢંગ
કિમિ અં કેવી રીતે; કેમ
કિમ્ અં શું; કયું
કિમ્પત સીં ચાલાકી; હોશિયારી (૨) કિમત
(મૂલ્ય)

કિયત વિં (સં) કેટલું
કિયા સં કિં ('કરના'નું ભૂતકાળનું રૂપ) કર્યું
કિયાતી સીં કપારી (૨) મીઠાનો અગર
કિરંટા પું તુચ્છ કિસ્તાન-કિરાની; પુરેશિયન
(તુચ્છકારમાં)

કિરકા પું નાનો કાંકરો
કિરકિરા વિં કરકરવાળું
કિરકિરાના અં કિં કરકર લાગવી (૨) દાંત કે
આંખમાં કાંકરી પડવાથી પીડા થવી
કિરકિરાહટ સીં કરકર પડવા કે વાગવાનો
અનુભવ

કિરકિરી સીં કરકર (૨) અપમાન
કિરચ સીં કીકચ; કરચ (જેમ કે, કાચની)
(૨) અણીદાર સંગીન

કિરણ, કિરન સીં (સં) કિરણ

કિરપા સીં કૃપા

કિરપાન સીં કિરપાણ; તલવાર

કિરમ પું કરમ; કીડો; કૃમિ

કિરમિય પું કેન્વાસ કપડું

કિરમિજ પું એક લાલ-કિરમજનો રંગ

કિરમિજી વિં કિરમજી રંગનું

કિરયાત પું કરિયાતું

કિરાના અં કિં દાંત પીસવા-કચકચાવવા

કિરોંચી સીં ગાડું (૨) ભારખાનાનો ડબ્બો
કિરાત પું (સં) અરણ્યમાં રહેતી એ નામની એક
પ્રાચીન જાતિ (૨) કરિયાતું (૩) સાઈસ

કિરાના પું કરિયાણું

કિરાની પું સરકારી કચેરીમાં કામ કરનાર કારકુન

કિરાયા પું (અં) કિરાપું; ભાડું

કિરાયેદાર પું ભાડે રાખનાર; ભાડુઆત

કિરામન, કિરાસિન પું કેરોસીન; ગ્યાસતેલ

કિરિચ સીં કીરચ; અણીદાર સંગીન

કિરિમદાના પું કિરમજ કીડો જેમાંથી તે નામનો રંગ
બને છે.

કિરીટ પું (સં) મુગટ

કિર્મિજ પું એક લાલ-કિરમજનો રંગ

કિલક, કિલકાર, કિલકારી સીં કિલકારી;
હર્ષધ્વનિ (૨) કલમનો બરુ

કિલકન સીં કિલકારવું તે

કિલકના, કિલકારના અં કિં કિલકારી કરવી;
કિલકારવું

કિલકાર, કિલકારી સીં કિલકારી (હર્ષધ્વનિ)

કિલકારના અં કિં કિલકારી કરવી

કિલકિલ સીં કચકચ; ઝઘડો (૨) (સં) ખુશીનો
કિલકિલાટ

કિલકિલા સીં ખુશીનો કિલકિલાટ (૨) એક પક્ષી
(૩) ગર્જતો સમુદ્ર

કિલકિલાના અં કિં કિલકાર કરવો

કિલકિલાહટ સીં કિલકારી

કિલકી સીં સુતારનું એક ઓજાર; ગરમી

કિલના અં કિં ('કીલના'નું કર્પશિ) ખીલી મરાવવી
(૨) વશ કરાવવું (૩) મંત્રનું મારણ કરાવવું

કિલની સીં જૂવો; કથીરો (ફૂતરાં વગેરે પશુને ચોટે
છે તે)

કિલચિલાના અં કિં કલબલ કરવી

કિલવાઈ સીં લાકડાનો બનેલો પાવડો

કિલવાના સં કિં ખીલી ઢોકાવવી; ખૂંટી મરાવવી;
વશ કરાવવું; મંત્રની અસર દૂર કરાવવી

કિલા પું (અં) કિલ્લો

કિલાબંદી સીં કિલ્લેબંદી (૨) મોરચાબંદી; વ્યૂહરચના

કિલિક, કિલ્ક સીં (ફાં) કલમનો બરુ

કિલેદાર પું (ફાં) કિલ્લેદાર; દુર્ગરક્ષક ગઢવી

કિલોમીટર પું (વિં) દૂરતાનું માપ જે પ/૮ માર્દલ
બરાબર હોય છે.

કિલ્લત સીં (અં) ઊણપ; કમી (૨) તંગી

કિલ્લા પું ખીલો; ખુંટો

કિલ્લી સીં મેખ; ખુંટી (૨) ફૂંથી

કિવાડ

૮૩

કુંવારી

કિવાડ, કિવાર પું કમાડ
 કિશમિશ સીં (ફાં) કિસમિસ; દ્રાશ
 કિશમિશી વિં કિસમિસવાળું કે તેના રંગનું
 કિશલય, કિસલય પું (સં) ફૂંપળ
 કિશોરપું (સં) ૧૧ થી ૧૫ વરસની ઉંમરનો છોકરો
 કિશોરી સીં ૧૧ થી ૧૫ વરસની ઉંમરની છોકરી
 કિશત સીં (અં) શેતરેજમાં રાજાને શેઠ પડવી તે
 (૨) પાકનું ખેતર; ખેતીવાડી
 કિશતવાર પું (ફાં) તલાટીનો ખાતાના નંબરોનો
 ચોપડો
 કિશતી સીં (ફાં) નાવ; નોકા
 કિશતીનુમા વિં નાવડીના આકારનું
 કિશવર પું (ફાં) દેશ; મુલક
 કિસ સર્વં ('કૌન'નું વિવક્તિમાં થતું રૂપ) કોણ
 કિસબ પું કસબ; પંથો
 કિસબત સીં (અં) વાળંદની ઓજારપેટી
 કિસમત સીં કિસ્મત; ભાગ્ય; નસીબ (૨) અમુક
 જિલ્લાઓનો થતો માંત
 કિસલય પું ફૂંપળ; નવપલ્લવ
 કિસાન પું ખેડૂત; કિસાન
 કિસાની સીં ખેતી; કૃષિ
 કિસી સર્વં ('કોઈ'નું વિવક્તિમાં થતું રૂપ. જેમ કે,
 'કિસીને'; 'કિસીકો' વગેરે) કોઈ
 કિસી ન કિસી કોઈનું કોઈ; કોઈ એક
 કિસ્ત સીં (અં) હપતો (મહેસૂલ કે દેવાનો);
 કીસ
 કિસ્તબંદી સીં (ફાં) કિસ્તબંધી; હપતા ચૂકવવાનું
 નક્કી કરવું તે
 કિસ્ત-બ-કિસ્ત, કિસ્તવાર અં હપતે હપતે
 કિસ્મત સીં (અં) વાળંદની ઓજારપેટી
 કિસ્મ સીં (અં) કિસમ; જાત; રીત; પ્રકાર
 કિસ્મત સીં (અં) કિસ્મત; ભાગ્ય; તકદીર;
 નસીબ (૨) અમુક જિલ્લાઓનો થતો માંત
 કિસ્મતવાર વિં (ફાં) નસીબદાર; ભાગ્યશાળી
 કિસ્સા પું (અં) કિસ્સો; કથા (૨) વૃત્તાંત; હેવાલ
 (૩) ગપડો; તકરાર; ચર્ચા
 કિસ્સા-કહાની સીં કાલ્પનિક કે જોડી કાઢેલી વાત
 કિસ્સા-કોતાહ, કિસ્સા-મુજ્જરસર અં (ફાં)
 ટુંકમાં કે; તાત્પર્ય કે
 કી ('કા' પ્રત્યયનું સીં)ની (૨) સં કિં ('કિયા'નું
 સીં) કરી (૩) અં અથવા; શું
 કીક સીં ચીસ; ચીત્કાર
 કીકના અં કિં દુખની ચીસ પાડવી
 કીકર પું બાવળિયો

કીકરી સીં બાવળની એક જાત (૨) એક જાતની સિલાઈ
 કીચ પું કીચડ
 કીચક પું (સં) પોલો વાંસ; મંદિરોમાં સ્તંભો પર
 કીતરામેલી કંઈક વિકૃત માનવમુખાકૃતિ
 કીચડ, કીચાર પું કીચડ (૨) આખનો પીયો
 કીટ પું (સં) કીડા (૨) કીટું; મેલ
 કીટાણુ પું (સં) અનેક રોગોના મૂળરૂપ સૂક્ષ્માતિસૂક્ષ્મ
 કીડા; રોગાણુ
 કીડા પું (સં) કીટ, કીડ) કીડો (૨) મંકોડો (૩) જૂ;
 માંકણ વગેરે (૪) સાપ
 કોડી સીં ('કોડા'નું લઘુતાવાચક) નાનો કીડો; કીડી
 કીનચાલ પું કિનખાબ
 કીના પું (ફાં) કીનો; કિન્નો; વેર
 કોપ, કોફ (ફાં) સીં નાળયું
 ક્રીમત સીં (અં) ક્રિમત; મૂલ્ય (૨) મહત્ત્વ; યોગ્યતા
 ક્રીમતી વિં ક્રીમતી; મૂલ્યવાન
 ક્રોમા પું (અં) માંસનો ખીમો
 કોમિયો પું (ફાં) રસાયણી ક્રિયા; સોનું રૂપું
 બનાવવાની વિદ્યા (૨) ક્રિમિયો
 કોમિયાગર પું (ફાં) રસાયણી ક્રિયા કરી જાણનાર
 કોમુખ પું જંગલી ગધેડા કે ઘોડાની પીઠનું ચામડું
 (લીલું દાણાદાર હોય છે ને એ બૂટ બનાવવામાં
 વપરાય છે.)
 કોર પું (સં) કીર; પોચટ
 કોર્તન પું (સં) ગુણગાન; ભજન
 કોર્તનિયા પું કીર્તન કરનાર
 કોર્તિ સીં (સં) પશ; ખ્યાતિ
 કોલ સીં (સં) ખીલી કે કાંટો (૨) કુંભારના
 ચાકડાની કે ઘંટીની વચલી ખીલી-ખીલડો
 કોલક પું (સં) ખૂટી (૨) ખીલો (ઢોર બાંધવાનો)
 (૩) મંત્રનો મુખ્ય ભાગ
 કોલના સં કિં ખીલી મારવી (૨) વશ કરવું
 (૩) મંત્રનું મારણ કરવું
 કોલા પું ખીલો; ખૂટો
 કોલી સીં પરી (૨) કીલી; ફૂંચી (૩) ખીલી
 કોશ પું (સં) વાનર
 કુંઝર પું રાજકુમાર; પુત્ર; બેટો
 કુંઝારા વિં કુંવારું; નહિ પરણેલું
 કુંઝારી વિં કુંવારી; અવિવાહિતા
 કૌસા પું (ફાં) વેલી (૨) ખિસ્સું (૩) ખરીતો
 કુંવર, કુંવરેટા પું કુંવર; પુત્ર (૨) રાજપુત્ર
 કુંવરી સીં કુંવરી; રાજકુમારી
 કુંવારા વિં કુંવારું; નહિ પરણેલું
 કુંવારી સીં કુંવારી; અવિવાહિતા

કુંકુમ

૮૪

કુચાલી

કુંકુમ પું (સં) કંકુ (૨) કેસર
 કુંકુમા પું હોળીમાં ગુલાલ ભરી નંખાતો લાખનો
 પોલો ગોળો
 કુંચિત વિં (સં) વાંકું (૨) વાંકડિયો (વાળ)
 કુંચી, કુંજી સ્ત્રીં ફૂંચી
 કુંજ પું (સં) કુંજ; લતામંડપ (૨) (કાં) કુંજ એટલે
 ખૂણા) શાલના ખૂણા પરનું ભરતકામ
 કુંજડા પું શાકભાજી વાવનાર અને વેચનાર
 જાતનો આદમી; કુંજડો
 કુંજડિન, કુંજડી સ્ત્રીં શાકભાજી વાવનારી અને
 વેચનારી; કુંજડી
 કુંજર પું (સં) હાથી
 કુંજા પું ફૂંચો
 કુંજી સ્ત્રીં ફૂંચી; ચાવી
 કુંઠ વિં (સં) બુઠું; મૂખ
 કુંઠિત વિં (સં) મૂરખ (૨) રૂંધાયેલું; રોકાયેલું
 કુંડ પું (સં) પાણીનો કુંડ; હોજ (૨) (અગ્નિનો)
 કુંડ
 કુંડરા પું ફૂંડાણું (૨) ઊઠણ
 કુંડરા પું ફૂંડું (૨) માટલું
 કુંડલ પું (સં) કુંડળ (કાનનું)
 કુંડલિયા પું કુંડળિયો છંદ
 કુંડલી પું જન્મકુંડળી (૨) જલેબી (૩) પું સાપ
 (૪) મોર
 કુંડા પું ફૂંડું (૨) કમાડની સાંકળનો નયુકો
 કુંડી સ્ત્રીં પથ્થર કે માટીનું ફૂંડી જેવું વાસણ
 (૨) કમાડની સાંકળ (૩) સાંકળનો આંકડો
 કુંત પું (સં) ભાલો (૨) જૂ
 કુંતલ પું (સં) વાળ
 કુંદ પું (સં) કુંદ (મોગરો) ફૂલગ્રાડ કે મોગરાનું ફૂલ
 (૨) નવની સંખ્યા (૩) વિં (કાં) કુંઠિત; બુઠું
 (૪) મંદ
 કુંદજેહન વિં મંદબુદ્ધિ; ઓછી બુદ્ધિવાળું
 કુંદન પું (સં) ચોખ્ખું સોનું
 કુંદરૂ પું થિલોડું-શાક
 કુંદા પું લાકડાનું નહિ ચીરેલું મોટું ફૂંડાણું-ડીમચું
 (૨) બંદૂકનો કુંદો-લાકડાનો મૂઠનો ભાગ
 (૩) દસ્તા; મૂઠનો ભાગ (૪) કુંદી કરવાની
 મોગરી (૫) કુંસ્તીનો એક દાવ
 કુંદી સ્ત્રીં કપડાને મોગરીથી ટીપી સકાઈદાર કરવું
 તે; સખત ઝુડાઈ; પબોપબ પોલાઈ
 કુંદીગર પું કપડાને કુંદી (આકરી પોલાઈ) કરનારો
 કુંદેના સં કિં સંધાગ્રથી ઘાટ ઉતારવો
 કુંદેરા પું ખરાઈ; ખરાઈથી ઘાટ ઉતારનાર કારીગર

કુંભ પું (સં) પડો (૨) હાથીનું કુંભસ્થળ (૩) એક
 રાશિ
 કુંભક પું (સં) શ્વાસ રોકવાની ક્રિયા
 કુંભકાર સ્ત્રીં (સં) કુંભાર
 કુંભાર પું કુંભાર
 કુંભિકા સ્ત્રીં (સં) નાનો ધડો; જળકુંભી
 કુંભિલ પું (સં) ખાતર પાડનાર ચોર (૨) સાજો (૩)
 અનોરસ સંતાન
 કુંભિલાના અં કિં ચીમળાવું [કુંભ-ધડો
 કુંખો પું (સં) હાથી (૨) મગર (૩) સ્ત્રીં નાનો
 કુંખીર પું (સં) મગર
 કુંવર, કુંવરેડા પું પુત્ર; રાજકુમાર
 કુંવરી સ્ત્રીં પુત્રી; રાજકુમારી
 કુંવારણ પું કુંવારા રહેવાની અવસ્થા; અવિવાહિત
 અવસ્થા
 કુંવારા વિં જેનો લગ્ન ન થયાં હોય એવું
 કુંહકુંહ પું કુંકુમ; કંકુ [ખિતાવે.
 કું ઉપસર્ગ ખરાબ, નીચ, નાનું, અલ્પ વગેરે ભાવ
 કુંઝો પું ફૂવો
 કુંઝાર પું આસો માસ
 કુંઝ્યાં સ્ત્રીં ફૂઈ; નાનો ફૂવો
 કુંઈ સ્ત્રીં ફૂઈ (૨) (સં) કુંવ) કુંમુદિની
 કુંકટી સ્ત્રીં કોકટી ૨
 કુંકડના અં કિં કોકડું વળી જવું; સંકોચાવું
 કુંકડા પું ફૂકડો
 કુંકડી, કુંકરી સ્ત્રીં સૂતરની કોકડી (૨) ફૂકડી;
 મરધી (૩) મકાઈદોડો
 કુંકરી સ્ત્રીં સૂતરની કોકડી (૨) મરધી; ફૂકડી
 (૩) મકાઈદોડો
 કુંકુર પું ફૂતરું; નાનું ફૂતરું
 કુંકુર-ખાંસી, કુંકુર-ઢાંસી સ્ત્રીં સૂકી ઉપરસ; ઢાંસો
 કુંકુર-માછી, કુંકુરોછી સ્ત્રીં બગાઈ
 કુંકુર-મુત્તા પું ફૂતરાનો કાન; બિલાડીનો ટોમ
 કુંવકુટ પું (સં) ફૂકડો (૨) ચિનગારી
 કુંવકુર પું (સં) ફૂતરું
 કુંક્ષ પું કુંક્ષિ સ્ત્રીં (સં) કૂખ; પેટ
 કુંચ પું (સં) સ્તન
 કુંચકુચાના સં કિં લગાતાર કોચવું (જેમ કે,
 મુરબ્બાનું આમળું) (૨) થોડું કચરવું
 કુંચના અં કિં સંકોચાવું; સંકડાવું
 કુંચલના સં કિં કચડવું; મસળવું; પગથી દાબવું
 કુંચલા પું ઝેરકચોળું
 કુંચાલ સ્ત્રીં ખરાબ ચાલ; દુષ્ટતા
 કુંચાલી વિં કુંચાલવાળું; દુરાચારી

કુચાહ

૮૫

કુદ્દિષ્ટિ

કુચાહ સીં અશુભ વાત
 કુચિયા સીં નાની ટીકડી; નાની ટીલડી
 કુચીલ, કુચીલા, કુચીલા વિં (સં. કુચેલ) મેલાં
 કપડાંવાળું (૨) ગુંદું; મેલું
 કુછ વિં થોડું; કેટલુંક; કાંઈક
 કુજા અં (કાં) ક્યા; ક્યે કેકાણે
 કુજ્જા પું ફૂજો; માટીના વાસણમાં જમાવાતો
 સાકરનો અર્ધગોળ ગાંગડો
 કુટંટ સીં કૂટિપું; મારપીટ
 કુટકા પું કટકો; કકડો
 કુટકી સીં કટકી (૨) ચીણો (કાંગ અનાજ)
 (૩) જેનાં મૂળિયાં દવામાં વપરાય છે એવો એક
 છોડ (૪) મચ્છરની જેમ પશુ તેમજ મનુષ્યને
 કરડતો એક નાનો કીડો
 કુટનહારી સીં ખાંડનારી સીં-ઓલી
 કુટના પું કૂટણો (૨) બેને લડાવી મારનાર-
 ચુગલીખોર (૩) અં કિં કૂટવું; મારવું પીટવું
 (૪) ખાંડવું
 કુટનાના સં કિં સીને બહેકાવી કૂટણીના કુમાર્ગે
 લઈ જવી
 કુટની સીં કૂટણી; વેશ્યા; દૂતી
 કુટાઈ સીં કૂટવું તે કે તેની મજૂરી
 કુટિયા સીં કૂટીર; ઝૂંપડી
 કુટિલ વિં (સં) વાંકું; દુષ્ટ; કપટી
 કુટી સીં, કુટીર પું (સં) ઝૂંપડી
 કુટીર-શિલ્પ પું કુટિર-ઉદ્યોગ; એવો ગૃહઉદ્યોગ જે
 ઘેર બેઠાં અને મોટાં પંચોની જરૂરત વિના થઈ શકે
 કુટુંબ પું (સં) કુટુંબ; પરિવાર
 કુટીની સીં ખાંડવાનું કામ કે તેની મજૂરી
 કુટ્ઠની સીં (સં) કૂટણી; દૂતી; વેશ્યા
 કુઠલા પું (સં) કાષ્ઠ; પ્રા કાષ્ઠ કોઠલો (૨) ચૂનાની
 બઢી
 કુઠાંઉં, કુઠાંવ પું સીં કુઠામ; કઠેકાણું
 કુઠાર પું કોઠાર (૨) (સં) કુહાડી (૨) કરસી
 કુઠારી પું કોઠારી; ભંડારી (૨) સીં (સં) કુહાડી
 કુઠાલી સીં અંગીઠી
 કુઠાહર, કુઠીર પું કુઠામ (૨) કુ-અવસર
 કુઠિયા સીં કોઠી (અનાજની)
 કુફક સીં ઈંડાં મૂકતી બંધ થયેલી મરથી
 કુફકુફાના અં કિં પનમાં બળવું; બળડવું; ચડબડવું
 (૨) ખેતરમાં પક્ષી ઉડાડવાં
 કુફદુફી સીં પેટમાં ગુડગુડ બોલવું તે
 કુફબુફાના અં કિં મનમાં બળવું; મનમાં ચડબડવું;
 કઢવું-ગુસ્સે થવું

કુઠીલ વિં બેડેળ; કઢંગું
 કુઠંગ પું ખોટો ખરાબ ઢંગ (૨) વિં કઢંગું
 કુઠંગો, કુઠંગો વિં કઢંગું; ભદ્રું (૨) ભૂરી ચાલનું
 કુઠન સીં (સં કૂદ) મનમાં ને મનમાં ગુસ્સે ભરાવું તે
 કુઠના અં કિં કઢવું; બળાપો કરવો
 કુઠાના સં કિં ચીડવવું; દુઃખી કરવું
 કુતકા પું (તુ) કૂતકું; દંડો
 કુતના અં કિં અંદાજ-અડસલો થવો
 કુતર પું (અં કુત) વર્તુળનો વ્યાસ
 કુતરના અં કિં દાંતથી કરપી લેવું (૨) વચ્ચેથી
 ચાતરી લેવું
 કુતવાર, કુતવાલ પું કોટવાળ
 કુતિયા સીં કૂતરી
 કુતુબ પું (અં) ધ્રુવ તારો
 કુતુબ સીં ('કિતાબ'નું અં વં) ચોપડીઓ
 કુતુબ-ખાના પું (અં + કાં) કિતાબખાના; ગ્રંથાલય
 કુતુબનુમા પું એક પંત્ર જેની સોયનો એક ભાગ
 હમેશાં ઉત્તર ધ્રુવ તરફ રહે છે; હોકાપંત્ર
 કુતુબ-ફરોશ પું (અં + કાં) ગ્રંથવિકેતા
 કુતુહલ પું (સં) ઉત્કંઠા; ઈચ્છા (૨) કૌતુક; ખેલ
 (૩) અસંખ્યો
 કુત્તા પું કુત્તો; કૂતરો (૨) કુતરિયું ઘાસ (૩) ઉલાળો
 (૪) બંદકનો ધોડો
 કુત્તી સીં કૂતી; કૂતરી
 કુત્ત્ય પું (અં) ધ્રુવ તારો (૨) ધરી (૩) નેતા
 કુત્ત્વનુમા પું (અં + કાં) હોકાપંત્ર (એવું પંત્ર
 જેની સોયનો એક ભાગ હમેશાં ઉત્તર ધ્રુવ તરફ
 જ રહે છે.)
 કુત્ત્વ-શુમાલી પું ઉત્તર ધ્રુવ પ્રદેશ
 કુત્તા સીં (સં) નિંદા
 કુત્તિલ વિં નિંદા; નીચ (૨) પું કુષ્ઠ ઓષધિ; નિંદા
 કુદકના અં કિં કૂદવું
 કુદકા પું કૂદકો
 કુદરત સીં (અં) પ્રકૃતિ; માયા (૨) મહિમા; શક્તિ
 કુદરા પું કોદાળી
 કુદાત્તી વિં સ્વાભાવિક; અસલી; પ્રાકૃતિક (૨) દેવી
 કુદાન સીં કૂદવું તે; કૂદકો; છલંગ પું (સં) ખોટું
 અપાત્રે દાન (૨) એવું દાન જે લેવું ખરાબ મનાય
 છે-જેમ કે; શ્યાદાન; ગજદાન
 કુદાના સં કિં કુદાવવું; 'કુદવાના'
 કુદાર, કુદાલ, કુદારી, કુદાલી સીં (સં) કુદાલ
 કોદાળી
 કુદારત સીં (અં) દદ્યનો મેલ; કીનો; દેખ
 કુદ્દિષ્ટિ સીં (સં) ખરાબ નજર; પાપદૃષ્ટિ

કુદ્રવ

૮૬

કુરિયાલ

કુદ્રથ પું (સં) કોદરા (૨) તલવારનો એક દાવ
 કુધર પું (સં) કુધ્ર પર્વત (૨) શેષનાગ
 કુધાતુ સ્ત્રી (સં) લોખંડ
 કુનકુના વિં કોકરવાયું
 કુનના સં કિં ખરાદવું
 કુનબા પું (સં) કુટુંબ; પ્રાં કુટુંબ) કુટુંબ; પરિવાર
 કુનબી પું કણબી; પાટીદાર
 કુનવા પું ખરાદી
 કુનહ સ્ત્રી (ફાં) તત્ત્વ; તથ્ય (૨) બારીકી (૩)
 (ફાં કીના) દ્રેષ; વેર
 કુનાઈ સ્ત્રી ખરાદીકમ કે તેની મજૂરી (૨) ખરાદતાં
 પડતો ભૂકો; વહેર
 કુનેરા પું ખરાદથી પાટ ઉતારનાર કારીગર; ખરાદી
 કુનેન સ્ત્રી કિવનીન-સિંકોના નામના ઝાડની છાલના
 સત્ત્વ દ્વારા તૈયાર થતી દવા જે મેલેરિયા તાવમાં
 વપરાય છે; 'કિવનાઈન'
 કુપંથ, કુપથ પું (સં) ખરાબ કે ખોટો રસ્તો
 કુપદ વિં અભણ; મૂર્ખ
 કુપથ પું (સં) ખરાબ કે ખોટો રસ્તો
 કુપથ્ય પું (સં) શરીરને ના માફક તે
 કુપના અં કિં કોપવું; ગુસ્સે થવું
 કુપાઠ પું (સં) ખોટો પાઠ; ખોટી સલાહ; ખોટી
 શિખામણ
 કુપાત્ર વિં (સં) અયોગ્ય; નાલાયક; અમાત્ર
 કુપિત વિં (સં) ગુસ્સે થયેલું; કોપમાં આવેલું
 કુપ્પા પું ચામડાનો કુપ્પો
 કુપ્પી સ્ત્રી ચામડાની કુપ્પી
 કુફર, કુફ્ર (અં) પું કાકરપણું; ઈસ્લામમાં
 નાસ્તિકતા
 કુપ્ત પું (અં) તાળું
 કુબકા પું (સં) કુબ્જ) ખૂંધો (૨) વિં ખૂંધું; ફૂબડું
 કુબડી સ્ત્રી ફૂબડી; ખૂંધી સ્ત્રી
 કુબ્જ વિં (સં) ફૂબડું; ખૂંધું
 કુમક સ્ત્રી (તુ) કુમક; ૫૬૬ (૨) પક્ષપાત
 કુમકી સ્ત્રી તાલીમ અપાયેલી હાથણી જે હાથીઓને,
 પકડવામાં ઉપયોગમાં લેવાય છે.
 કુમકુમ પું કેસર (૨) કંકુ (૩) હોળીમાં ગુલાલ
 ભરી નખાતો લાખનો પોલો ગોળો
 કુમકુમા પું (તુ) કાચનો રંગબેરંગી નાનો ગોળો
 (છતમાં ટેંચાય છે તે) (૨) હોળીમાં ગુલાલ ભરી
 નખાતો લાખનો પોલો ગોળો
 કુમરિયા પું એક જાતનો હાથી
 કુમરી સ્ત્રી (અં) હોલાની જાતિનું એક પક્ષી
 કુમાચ પું (અં) કુમાશ) એક જાતનું રેશમી કાપડ

કુમાર પું (સં) પાંચ વર્ષની ઉંમરનો છોકરો
 (૨) પુવાવસ્યાવાળો છોકરો (૩) રાજકુમાર
 (૪) વિં કુંવારું
 કુમારબાજ વિં (અં) કિમાર + બાજ) જુગારી
 કુમારિકા, કુમારી સ્ત્રી (સં) કુંવારી છોકરી-કન્યા
 (૨) અવિવાહિત છોકરી (૩) કુમારી; દસથી બાર
 વર્ષ સુધીની કન્યા
 કુમાર્ગ પું (સં) ખોટો-પાપી રસ્તો
 કુમુદ પું (સં) (રાત્રે ખીલતું ધોળું) પોમણું; કમળ
 કુમેરુ પું (સં) દક્ષિણ ધ્રુવ
 કુમુદિની સ્ત્રી કુમુદનાં ફૂલોનો વેલો (૨) ઘણાં
 કુમુદવાળી જગ્યા-પુષ્કરિણી વગેરે
 કુમ્મીત પું (અં) લાખનો રંગ કે તે રંગનો ધોડો
 કુમ્હડા પું (સં) કુખ્માંડ) કાળું
 કુમ્હલાના અં કિં ચીમળાવું; ફીકા પડવું
 કુમ્હાર પું કુંવાર
 કુમ્હારિન સ્ત્રી કુંવારણ
 કુમ્હી સ્ત્રી પાણી પર ફેલાતી એક વેલ
 કુરંગ પું (સં) હરણ (૨) ખરાબ રંગ કે લક્ષણ
 (૩) વિં ખરાબ રંગનું
 કુરંગિન સ્ત્રી હરણી
 કુરઆ પું (અં) રમવાનો પાસો (૨) વાત નક્કી
 કરવા નખાતી ચિઠ્ઠી વગેરે
 કુરક્ષી સ્ત્રી જપ્તી
 કુરકુટા પું હલકું ભોજન (૨) હલકું અનાજ
 (૩) ટુકડા કરતું
 કુરકુર પું કડક થતો અવાજ (જેમ કે, પાપડનો)
 કુરકુરા વિં કુરકુર અવાજ સાથે ભાગે એવું; કડક
 કુરતા પું (તુ) કુરતું; પહેરણ
 કુરતી સ્ત્રી સદરા જેવું સીનું કુરતું
 કુરના અં કિં ઢગ લગાવવો (૨) સં કિં ઢગ કરવો
 કુરબત સ્ત્રી (અં) નજદીક; સમીપતા
 કુરબાન પું (અં) બલિ; બલિદાન કરાય તે; ન્યોછાવર
 કુરબાની સ્ત્રી બલિદાન; કુરબાની; આત્મત્યાગ
 કુરર (સં), કુરરા પું ટિટોડી; કૌચ પક્ષી
 કુરરી સ્ત્રી ટિટોડી; માદા કૌચ
 કુરસી સ્ત્રી (અં) ખુરશી (૨) મકાનની બેસણી
 (૩) પેઢી; વંશ
 કુરસીનામા પું (અં + કાં) વંશાવળી; પેઢીનામું
 કુરાન પું (અં) ઈસ્લામનો કુરાન ધર્મગ્રંથ
 કુરાની વિં મુસલમાન; કુરાનને લગતું
 કુરાહ સ્ત્રી કુમાર્ગ; ખોટો સહ
 કુરિયા સ્ત્રી ઢગલો; સમૂહ
 કુરિયાલ સ્ત્રી પક્ષી યોજનાં આવી પાંખો ફફડાવે તે

કુરુઈ

૮૭

કુપ્તી

કુરુઈ સીં વાંસ કે મુંજની નાની ટોપલી
 કુરુમ પું કૂમ; કાચબો
 કુરેદના, કુરેલના સં કિં ખણવું; ખોદવું
 કુર્ક વિં (તું) જત કરેલું
 કુર્ક-અમીન પું જપ્તી-અમલદાર
 કુર્કી સીં જપ્તી
 કુર્તા પું (તું) કુરતું; પહેરણ
 કુર્તી સીં (તું) સદરા જેવું સીંનું કુરતું
 કુર્બ પું, કુર્બત સીં (અં) નિકટતા; સમીપતા
 કુર્બ-વ-જવાર પું (અં) આસપાસની જગા
 કે પ્રદેશ
 કુર્મો પું કણબી; પાટીદાર
 કુર્સ પું (અં) ટીકડી (૨) દવાની ગોળી
 કુર્સી સીં ખુરશી (૨) મકાનની બેસણી (૩) પેઢી
 કુર્સીનામા પું વંશાવળી; પેઢીનામું
 કુર્સંગ પું (ફાં) એક જાતનું સારસ (૨) મરધો
 કુલ પું (સં) કુળ; ઓલાદ (૨) વિં (અં) બધું;
 તમામ
 કુલચા પું (ફાં) એક જાતની મીઠાઈ કે રોટી
 કુલચ્છન વિં કુલશયું; ખરાબ લક્ષણવાળું
 કુલચ્છની સીં કુલશણી; ખરાબ લક્ષણવાળી સીં
 કુલ-જમા અં (અં) બધું મળીને (૨) કેવળ; માત્ર
 કુલટ પું વ્યભિચારી
 કુલટા સીં ખરાબ સીં; વ્યભિચારિણી; કુલટા
 કુલથ પું, કુલથી સીં (સં) કુલતિથિકા કળથી-
 એક પાન
 કુલપ પું તાળું
 કુલપત સીં (અં) ચિંતા; ફિકર; મનોવ્યથા
 કુલપા પું (અં) નાનાં પહોળાં અને વાંકાં પાંદડાંવાળું
 એક શાક
 કુલામી સીં કુલકી નળી જેમાં મલાઈ વગેરે ઠારવામાં
 આવે છે (૨) ઠારવામાં આવેલો ખાદ્ય તરલ પદાર્થ
 કુલમુલ પું નાનાંનાનાં જવજનુની હલચલથી થતો
 કલબલ અવાજ
 કુલમુલ્લાના અં કિ કલબલ કરવી (૨) ખદબદવું
 (૩) સળવળવું
 કુલ-મુલ્તાર પું (ફાં) કુલ-મુખત્યાર
 કુલહા સીં પામડીની નીચે પહેરાતી એક જાતની
 ટોપી (૨) શિકારી પક્ષીની આંખ પરનું ઢાંકણ
 કુલહી સીં કાનટોપી
 કુલાંગના સીં કુળવધૂ
 કુલાંગાર પું કુળકલંક
 કુલાંચ, કુલાંટ સીં છલંગ; કૂદકો
 કુલાંચના અં કિં ફાળ ભરવી; છલંગ મારવી

કુલાબા પું (અં) ખિજગરું (૨) ગંદા પાણીના
 નિકાલની મોરી (૩) માછલીનો કાંટો
 કુલાસ પું કુંબાર (૨) ધુવડ
 કુલાવતંસ પું (સં) વંશના મુગટ; કુળશ્રેષ્ઠ
 કુલાલી સીં કુંબારણ (૨) દૂરદર્શક યંત્ર
 કુલાહ પું (ફાં) એક ઊંચી અણીદાર ટોપી
 કુલાહલ પું કોલાહલ
 કુલિશ, કુલિસ પું (સં) વજ્ર (૨) હીરો
 કુલી પું (તું) ગુલામ (૨) રેલવેનો કુલી-મજૂર
 કુલી-કવારી પું હલકા પછાત લોક
 કુલીન વિં (સં) કુળવાન; ખાનદાન
 કુલુપ પું તાળું
 કુલુ, કુલૂત (સં) પું એક પછાડી જાતિ
 કુલેલ સીં કલ્લોલ; કીડા
 કુલેલના અં કિં કલ્લોલ કરવો
 કુલ્મી સીં કુલકી નળી જેમાં મલાઈ વગેરે ઠારવામાં
 આવે છે (૨) ઠારવામાં આવેલો ખાદ્ય તરલ પદાર્થ
 કુલ્મ પું (સં) કુલીન પુરુષ
 કુલ્મા સીં (સં) કુલીન સી (૨) નહેર (૩) નદી
 કુલ્લા પું, કુલ્લી સીં કોગળો
 કુલ્તિયાત પું કુલ કૃતિઓનો સંગ્રહગ્રંથ
 કુલ્તી વિં (અં) કુલ; બધું
 કુલ્હડ પું (સં) કુલ્હર કુલડી; ચડવો
 કુલ્હાડી પું કુહાડી
 કુલ્હાડી સીં કુહાડી
 કુલિયા સીં કુલડી (નાની)
 કુવલય પું (સં) ભૂરું કમળ
 કુર્વા પું કૂવો
 કુર્વા, કુવાર પું આસો માસ
 કુર્વેર પું (સં) કુબેર કુબેર
 કુર્વેલ પું (સં) કમળ
 કુવ્વત સીં કૌવત; તાકાત
 કુશ પું (સં) કુશ ધાસ
 કુશલ વિં (સં) કુશળ; ચતુર (૨) સીં કુશળતા; ખુશી
 કુશાપ વિં (સં) તીક્ષ્ણ; તેજ
 કુશાદમી સીં (ફાં) વિસ્તાર; મોકળાશ
 કુશાદા વિં (ફાં) ખુલ્લું; મોકળું (૨) વિસ્તૃત; વિશાળ
 કુશોત્સવ પું (સં) કવિ; ભાટચારણ (૨) ગાયક; નટ
 કુશતા પું (ફાં) પાતુની ભસ્મ
 કુશતી સીં (ફાં) કુસ્તી; મલ્લપુદ્
 કુશતીબાજ પું મલ્લપુદ્ કરનાર
 કુશતોહૂન પું (ફાં) મારકાટ; ખુનરેજ
 કુષ્ટ પું (સં) કોઠ
 કુષ્ઠી વિં કોઠિયું; કોઠ રોગવાળું

કુષ્માંઢ

૮૮

કૃચ્છ

કુષ્માંઢ પું (સં) કોબું
 કુસવારી પું રેશમનો કીડો
 કુસીદ પું (સં) વ્યાજ
 કુસુંબ પું (સં) કસુંબાનું ફૂલ (૨) કેસર
 કુસુંભા પું કસુંબો (રંગ કે અફીણનો)
 કુસુંભી વિં કસુંબી; કુસુંબી
 કુસુમ પું (સં) ફૂલ (૨) એક નેત્રરોગ
 કુસુમદલ પું (સં) ફૂલની પાંખડી
 કુસુમધન્વા પું કામદેવ
 કુસુપેરેણુ પું (સં) પરાગ
 કુસુપવતી વિં (સં) રજસ્વલા
 કુસુપન્તબક પું ફૂલછડી
 કુસુમાંજલિ સ્ત્રી (સં) ફૂલોથી ભરેલી અંજલિ
 કુસુમાકર પું (સં) વસંત (૨) ફૂલવાડી
 કુસુમાગમ પું (સં) વસંત
 કુસુમાયુધ પું (સં) કામદેવ
 કુસુમાયોજન પું (સં) ખરાબ રીતે જોડવું કે મિલાવવું
 કુસુમાવલિ સ્ત્રી (સં) પુખ્તચુર; ફૂલછડી
 કુસુમિત વિં (સં) ફૂલો બેઠેલું; ખીલેલું (૨) જે
 સીને રજસ્રાવ થઈ રહ્યો હોય એવું
 કુસૂર સ્ત્રી (અં) કસૂર; ભૂલ
 કુસૂરમંદ, કુસુરવાર વિં અપરાધી; ભૂલવાળું
 કુહકના, કુહકના અં કિ (સં) કુહક) પક્ષીએ
 કુહૂ કુહૂ-મધુર બોલવું; ટહુકવું
 કુહન વિં (ફાં) જૂનું; પુરાણું
 કુહની સ્ત્રી (સં) કફોશિ) કોણી
 કુહરા પું ધૂમસ
 કુહરામ પું (અં) કહર-આમ) રોકકળ
 કુહાના અં કિં રૂઠવું; રિસાવું
 કુહાસા પું ધૂમસ
 કુહકના અં કિં ટહુકવું; પક્ષીએ મધુર બોલવું
 કુહૂ સ્ત્રી (સં) અમાસ (૨) કુહૂ કુહૂ અવાજ
 કૃચ પું વણકરનો કૂચડો; લુહારનો સાણસો
 કૃચા પું ઝાડુ; સાવરણો
 કૃચી સ્ત્રી સાવરણી (૨) પીંછી કે કૂચડો
 કૃંજ પું કૌંચ પક્ષી
 કૃંજના અં કિં કૃંજવું; ટહુકવું
 કૃંડ સ્ત્રી લોઢાનો ટોપ (માથા માટે) (૨) હળનો
 ચાસ (૩) એક વાસણ
 કૃંઢા પું માટીનું કુંડું
 કૃંડી સ્ત્રી પથ્થર કે માટીની કુંડી
 કૃંઈ સ્ત્રી કુમુદિની-રાતી પોયણી
 કૃક સ્ત્રી મોર કોપલ વગેરેનો ટહુકો (૨) ઘડિયાળ
 વાજા વગેરેની ચાવી

કૃકર પું કૃતરું (૨) (ઈં) રાંધવાનું વાસણ
 કૃકરકોર પું એકજૂડું; તુચ્છ વસ્તુ
 કૃકા પું એક શીખ સંપ્રદાય
 કૃચ પું (સં) સ્તન (૨) (તુ) કૂચ; પ્રસ્થાન
 કૃચા પું (ફાં) ગલી
 કૃચાગદી સ્ત્રી નકામી રખડપટ્ટી
 કૃચાબંદ પું એક તરફ રસ્તાવાળી-બંધ ગલી
 કૃજ, કૃજન સ્ત્રી (સં) ધ્વનિ; અવાજ (૨) પક્ષીનું
 કૃજવું તે
 કૃજના અં કિં કૃજવું; પક્ષીએ મધુર અવાજ કરવો
 કૃજા પું (ફાં) કૃજો; માટીનું પાણી માટેનું વાસણ
 (૨) માટીના વાસણમાં જમાવાતો સાકરનો
 અર્પણ ગાંગડો
 કૃટ પું (સં) શિખર (૨) કૃડકપટ (૩) ઢગલો (૪) વિં
 અચળ; સ્થિર (૫) કૃડું; કપટી (૬) બનાવટી; જૂઠું
 કૃટના સં કિં કૃટવું; ખાંડવું (૨) મારવું; ઠોકવું
 (૩) (ઘંટી વગેરે) ટોકવી
 કૃદ પું એક બેડ કે તેનું બી જેનો લોટ ઉપવાસ વેળા
 કરાળમાં ચાલે છે.
 કૃઢા પું કચરો-પૂજો (૨) નકામી ચીજ
 કૃઢાકચરા પું કૂડો-કચરો; કચરાપટ્ટી
 કૃઢાઠાના પું કચરાપેટી
 કૃઢ વિં નાસમજ; બેવકૂફ
 કૃઢમગ્ગ વિં મંદબુદ્ધિ; ઓછી મગજશક્તિવાળું
 કૃત સ્ત્રી અનુમાન; અંદાજ; અડસટ્ટો
 કૃતના સં કિં અનુમાનવું; અંદાજવું
 કૃદ સ્ત્રી (કિં) કૃદના - કૃદવું) કૃદવું તે
 કૃદ-ફાંદ સ્ત્રી કૃદવું કે ઊછળવું તે
 કૃપ પું (સં) કૃપો
 કૃપન સ્ત્રી કૃપન; વસ્તુની લેવડદેવડ અંગેનું ખાતરીપત્ર
 કૃષ, કૃષઢ પું (સં) કૃષર) ખૂંધ (૨) કોઈ ચીજનું
 વાંકાપણું
 કૃર વિં કૃર (૨) દુષ્ટ; બૂરું (૩) પાપી; નકામું (૪)
 જડ; મુર્ખ
 કૃરા પું (સં) કૃટ, પ્રાં કૃડ) ઢગલો (૨) ભાગ; અંશ
 કૃર્મ પું (સં) કાચબો (૨) કશ્યપ અવતાર
 કૃર્મી સ્ત્રી કાચબી (૨) પુંકણબી; પાટીદાર (૩) વિંતેજસ્વી
 કૃલ પું (સં) કિનારો (૨) તટ
 કૃલવતી સ્ત્રી નદી
 કૃલ્હા પું ફૂલો
 કૃલ્હત સ્ત્રી (અં) કૌવત; શક્તિ
 કૃતક પું (સં) કાપવાના દાંત
 કૃતન પું (સં) કાપવું તે (૨) દાંતથી કરપી લેવું તે
 કૃચ્છ પું (સં) કષ્ટ; દુઃખ (૨) વિં કઠણ; કષ્ટવાળું

કૃતક

૮૯

કેન્દ્રિત

કૃતક વિં કૃત્રિમ; બનાવટી
 કૃત વિં (સં) કરેલું (૨) પું કાર્ય (૨) સતપુગ
 કૃતકામ વિં જેની કામના પૂરી થઈ ગઈ છે.
 કૃતકાર્ય વિં પોતાનું કાર્ય કરી ચૂક્યું છે તે; જેના
 મનોરથ પૂરા થયા છે તે
 કૃતકૃત્ય વિં (સં) કૃતાર્થ; સફળ; ધન્ય
 કૃતઘ્ન વિં (સં) નિમકહરામ; ઉપકાર ન માનનાર
 કૃતજ્ઞ વિં (સં) નિમકહલાલ; ઉપકારની કદર
 કરનાર
 કૃતજ્ઞતા સ્ત્રીં કૃતજ્ઞ હોવાનો ભાવ
 કૃતનિશ્ચય વિં જેણે નિશ્ચય કર્યો છે તે
 કૃતપ્રતિજ્ઞ વિં વચનબદ્ધ
 કૃતયુગ પું સત્યયુગ
 કૃતસંકલ્પ વિં જેણે પાકો નિશ્ચય કર્યો છે તે
 કૃતહસ્ત વિં કુશળ; દક્ષ (૨) બાણ વિદ્યામાં કુશળ
 કૃતાંજલિ વિં જેણે અંજલિ જોડી કે રોપી છે તે
 કૃતાંત પું (સં) યમ (૨) શનિવાર (૩) સિદ્ધાંત
 કૃતાપરાધ વિં અપરાધી; દોષી
 કૃતાર્થ વિં (સં) કૃતકૃત્ય
 કૃતાવધિ વિં જેની મુદત નક્કી છે તે
 કૃતિસ્ત્રીં (સં) કાર્ય; રચના (૨) જાદુ (૩) એક છંદ
 (૪) કાતર કે છરી
 કૃતિકાર પું રચનાકાર; કર્તા; લેખક
 કૃતી વિં (સં) કૃતાર્થ; નસીબદાર (૨) કુશળ;
 હોશિયાર (૩) ભલું; પવિત્ર (૪) કલાગુરુ
 કૃતિ સ્ત્રીં (સં) મૃગયર્મ (૨) ચામડું (૩) કૃત્તિકા
 નક્ષત્ર
 કૃત્તિકા સ્ત્રીં (સં) સત્તાવીસમાંથી ત્રીજું નક્ષત્ર
 કૃત્ય પું (સં) કાર્ય (૨) વિં કરવા યોગ્ય
 કૃત્યા સ્ત્રીં (સં) દુષ્ટ સ્ત્રી (૨) જાદુગરણી (૩) એક
 શક્તિ કે દેવી જે અભિચાર દ્વારા કોઈને મારવા
 માટે અનુષ્ઠાન વિશેષથી ઉત્પન્ન કરાય છે.
 કૃત્રિમ વિં (સં) બનાવટી; નકલી
 કૃત્સ પું (સં) જળ (૨) સમુદાય (૩) પાપ
 કૃત્ત્વ વિં (સં) આખું; બધું; સમગ્ર
 કૃપણ વિં (સં) કંજૂસ (૨) દીન; શૂદ્ર
 કૃપા સ્ત્રીં (સં) મહેરબાની; દયા
 કૃપાણ, કૃપાન પું (સં) કિરપાણ; તલવાર
 કૃપાકાંક્ષી પું કૃપાની ઇચ્છાવાળું; કૃપા વાંછતું
 કૃપાનિધાન પું કૃપાળુ; કૃપાસાગર
 કૃપાભિલાષી પું કૃપાની અભિલાષાવાળું; કૃપાકાંક્ષી
 કૃપાલ, કૃપાલુ (સં) વિં કૃપાળુ; દયા કે મહેરબાની
 કરનારું
 કૃમિ પું (સં) કૃમ; જંતુ; કીડો

કૃમિવિજ્ઞાન પું (સં) એવું વિજ્ઞાન જેમાં વિવિન્ન
 રોગોના કીટાણુનો અભ્યાસ કરાય છે.
 કૃશ, કૃશિત વિં (સં) દૂબળું; પાતળું (૨) નાનું;
 શુદ્ધ; તુચ્છ
 કૃશતા સ્ત્રીં પાતળાપણું; દુર્બળતા
 કૃશોદર વિં (સં) જેનું પેટ (કમર) પાતળું છે તે
 કૃશોદરી સ્ત્રીં (સં) પાતળું પેટ (અર્થાત્ કમર) છે
 એવી સ્ત્રી
 કૃષક પું (સં) કિસાન; ખેડૂત
 કૃષાણ પું (સં) કિસાન; ખેડૂત
 કૃષિ સ્ત્રીં (સં) ખેતી
 કૃષિકર્મ પું ખેતી
 કૃષિકાર પું ખેડૂત; કિસાન
 કૃષિ-કાલેજ પું (અ) કૃષિ-મહાવિદ્યાલય
 કૃષિજીવી પું ખેડૂત; કિસાન
 કૃષિ-તકનીક સ્ત્રીં ખેતીની વિધિ
 કૃષિ-પ્રદર્શની સ્ત્રીં ખેતીની ચીજોનું પ્રદર્શન
 કૃષિપ્રધાન વિં જે ખેતીમાં મુખ્ય છે તેવું
 કૃષિવૈક પું કૃષિના હેતુ માટે આર્થિક સહાય કરનારી
 બેંક
 કૃષિયંત્ર પું ખેતીનાં ઓજાર અને ઉપકરણો
 કૃષિયોગ્ય વિં ખેતી માટે યોગ્ય; ખેતીલાયક
 કૃષિવિકાસ પું કૃષિની પ્રગતિ; ખેતીની વૃદ્ધિ
 કૃષિવિજ્ઞ પું કૃષિના જ્ઞાનવાળી વ્યક્તિ
 કૃષિવિજ્ઞાન પું એવું વિજ્ઞાન જેમાં કૃષિ વિષયક
 અધ્યયન કરવામાં આવે છે.
 કૃષિવિદ્યા પું કૃષિવિજ્ઞાન
 કૃષિ-વિદ્યાલય પું કૃષિ-અધ્યયન-સંસ્થા
 કૃષિવ્યવસાય પું ખેતીકામ
 કૃષિવ્યવસ્થા સ્ત્રીં કૃષિ-પ્રણાલી; ખેતીની વ્યવસ્થા
 કૃષિશાસ્ત્ર પું કૃષિવિજ્ઞાન
 કૃષિશાસ્ત્રીય વિં કૃષિવિજ્ઞાન સંબંધી
 કૃષિસંકટ પું કૃષિમાં આવનારી અડચણો
 કૃષ્ણ વિં (સં) કાળું (૨) પું શ્રીકૃષ્ણ
 કૃષ્ણા સ્ત્રીં (સં) દ્રોપદી; દક્ષિણ ભારતની એક નદી
 કૃષ્ણાષ્ટમી સ્ત્રીં (સં) ગોકળઆઠમ; જન્માષ્ટમી
 (શ્રાવણ વદ આઠમ)
 કેં કેં સ્ત્રીં ચેં ચેં અવાજ; કુરકુરિયાનું બોલવું;
 પક્ષીઓનો અવાજ; વ્યર્થ વાતચીત (બકવાદ)
 કેંચુઆ, કેંચુઆ પું અળસિયું (૨) સરસિયું (૩)
 આડમાં નીકળતો સફેદ લાંબો કરમ
 કેંચુલ, કેંચુલી સ્ત્રીં સાપની કાંચળી
 કેંદ્ર પું (સં) કેન્દ્ર; મધ્યબિંદુ
 કેન્દ્રિત, કેન્દ્રી વિં (સં) મધ્યમાં આવેલું; એકત્રિત

કેન્દ્રીય

૯૦

કેપ

કેન્દ્રીય વિનં (સં) કેન્દ્રિત (૨) મુખ્ય
 કે સર્વં કોણ ?
 કેટ સર્વં કોઈ
 કેકડા પું કરચલો
 કેકા સી (સં) મોરનો ગહેકાટ; મોર ટલુકે તે
 કેકી પું મોર
 કેઢા પું નવો અંદુર; કૂંપળ (૨) નવપુવાન
 કેત પું કેતન; ઘર (૨) કેતકી
 કેતક પું (સં) કેવડો; કેવડાનું ફૂલ (૨) વિનં કેટલું
 (૩) ધણું
 કેતકી સી (સં) કેવડો; કેવડાનું ફૂલ
 કેતન પું (સં) પર; સ્થાન (૨) ધજા; નિશાન
 કેતલી સી કીટલી; ચાદાની
 કેતા વિનં કેટલું
 કેતિક વિનં કેવું (૨) કેટલું
 કેતુ પું (સં) ધજા (૨) સૌરમંડળનો નવમો ગ્રહ
 કેદલી સી કદલી; કેળ
 કેદાર પું (સં) વાવેલું ખેતર (૨) ખેતીનો ક્યારડો
 (૩) ઝાડનો ક્યારો
 કેફિટોરિયા પું (ઈ) અલ્પાહારગૃહ; નાસ્તાગૃહ
 કેજલ પું (ઈ) સમુદ્રી તાર
 કેચિન સી નાનો ખંડ; લાકડાના ખોખાની દુકાન
 કેચિનેટ પું (ઈ) કેન્દ્રીય મંત્રીમંડળ
 કેબુલ પું (ઈ) કેબલ
 કેમરા પું (ઈ) કેમેરા; છબીચિત્ર
 કેમિસ્ટ પું (ઈ) દવાનો વેપારી
 કેયૂર પું (સં) બાજુબધ
 કેરાના પું કરિયાણું
 કેરાળ પું વટાણા જેવું એક હલકું અનાજ
 કેરી સી કાચી નાની કેરી
 કેરાસીન, કેરોસિન પું (ઈ) ગ્વાસતેલ
 કેલા પું કેળ કે કેળું
 કેલિ, કેલી સી (સં) કીડા; રમત (૨) હાંસીખેલ
 (૩) રતિકીડા
 કેલકા પું સુવાવડીને અપાતો એક મસાલો
 કેલટ પું (સં) કેવર્ત એક વર્ણસંકર જાત; માછી કે
 નાવિક
 કેલટી (દાલ) સી અનેક પ્રકારની ભેગી દાળ
 કેલફઈ વિનં કેવડાના રંગનું
 કેલજા, કેલરા પું કેવડો; તેનું ફૂલ કે અતર
 કેલલ વિનં (સં) કેવળ; ફક્ત (૨) વિનં શુદ્ધ;
 પવિત્ર; ઉત્તમ
 કેલ્લી પું કેવળ-જ્ઞાનવાળો
 કેલ્ચંચ સી કૌવચ

કેવા પું (સં) કુવ) કમળ
 કેવાડ પું કમાડ; બારણું
 કેશ, કેસ પું (સં) વાળ
 કેશરંજન, કેશરાજ પું (સં) ભમરો
 કેશર, કેસર પું (સં) કેસર
 કેશરી, કેસરી પું (સં) કેસરી; સિંહ; ધોડો
 કેશિયર પું (અં) કોષાખ્યસ
 કેસ પું (ઈ) કેસ; કિસ્સો; મામલો (૨) કેશ; વાળ
 કેસર પું (સં) કેસર (૨) કેશવાળી; વાળ
 કેસરિયા વિનં (૨) પું કેસરી કે તે રંગ
 કેસરી પું કેસરી; સિંહ; ધોડો
 કેસરી સી વટાણાની જાતનું એક હલકું પાન
 કેહા પું મોર તેતર જેવું એક પક્ષી
 કૈંચા પું મોટી કાતર (૨) વિનં આંખે બાડું
 કૈંચી સી (તુ) કાતર (૨) સાણસો
 કૈંટીન પું (ઈ) નાસ્તાગૃહ
 કૈંડલ સી (ઈ) મીણબત્તી
 કૈંઢા પું ચાલ; રીત; ઢંગ (૨) ચાલાકી; ચાલબાજી
 (૩) માપ; અંદાજ
 કૈંપ પું (ઈ) કેમ્પ; પડાવ; છાવણી
 કૈ વિનં કેટલું (૨) અં યા; અથવા
 કૈં સી (અ) વમન; ઊલટી
 કૈતવ પું (સં) છળકપટ; ઠગાઈ (૨) જૂગટું (૩) વિનં
 ઠગારું કે જુગારી
 કૈતૂન સી (અ) (સોનેરી કે રૂપેરી) એક જાતની
 કપડાં પર લગાડતી ફીત
 કૈથ, કૈથા પું કોઠીનું ઝાડ જેનાં ફળ કોઠાં નામે
 જાણીતાં છે.
 કૈથિન સી કાયસ્થ સી
 કૈથી સી શિરોરેખા વગરની નાગરીને મળતી એક
 લિપિ
 કૈથોલિક પું ખ્રિસ્તીઓનો રોમન કેથોલિક સંપ્રદાય
 કૈંદ સી (અ) કેદ; બંધન (૨) કેદખાનું
 (૩) પ્રતિબંધ; રુકાવટ (૪) શરત; મર્યાદા
 કૈંદક સી (અ) 'પોર્ટફોલિયો'; કાગળો રાખવાનો
 ફાઈલ
 કૈંદલાના પું (કા) કેદખાનું; કારાગાર
 કૈંદ-તનહાઈ સી અંધારી કોટડીની કેદ
 કૈંદ-મહજ સી (અ) સાદી કેદ
 કૈંદી પું (અ) કેદી
 કૈંદી-નિરીક્ષક પું કેદીઓ પર નજર રાખનાર
 કૈનવાસ પું (ઈ) કેનવાસ
 કૈનોફંગ સી (ઈ) નીકા-વિહાર
 કેપ પું (ઈ) કેપ; ટોપી (૨) ખોળી

કૈષ્ટન પું (ઈં) કપ્તાન
 કૈફ પું (અં) કેફ; નશો
 કૈફિયત સીં (અં) સમાચાર (૨) વર્ણન; વિવરણ
 (૩) આધર્મની કે હર્ષની ઘટના
 કૈફો વિં (અં) કેફી; નશાબાજ
 કૈબિનેટ પું (ઈં) રાજ્યનું પ્રધાનમંડળ
 (૨) ખાનાવાળું એક કબાટ
 કૈમેરા પું (ઈં) કેમેરા; છબીયંત્ર
 કૈમ્પસ પું (ઈં) વિશ્વવિદ્યાલયનો પરિસર
 કૈરટ પું (ઈં) સોનાની શુદ્ધતાનું એક માપ (જેમ કે, ૨૪ કેરેટનું સોનું)
 કૈરા વિં ભૂખરો રંગ (૨) સફેદ બળદ
 કૈરિયર પું (ઈં) વાહક; ઉઠાવનાર કે ઉપાડનાર
 (૨) ગાડીની પાછળ લગાડાતું માલ ઉપાડનાર વધારાનું વાહન (૨) વ્યક્તિત્વ
 કૈસંડાર પું (ઈં) કેલેંડર; ઈસવી સનનું પંચાંગ
 કૈસકુલેટર પું (ઈં) ગણકયંત્ર; 'કેલ્ક્યુલેટર'
 કૈસરી સીં (ઈં) એક ગ્રામ વજનના પાણીને શૂન્ય ડિગ્રી (સેંટી)થી એક ડિગ્રી સુધી ઘાવવામાં અપાતી ગરમી
 કૈવલ્ય પું (સં) મુક્તિ; વિશેષ નિર્વાણ
 કૈવા અં કંઈ વાર
 કૈશ પું (ઈં) રોકડ નાણું
 કૈશબાક્સ પું (ઈં) આવેલ રકમ રાખવાની પેટી
 કૈશબુક સીં (ઈં) રોકડ વહી
 કૈશમેમો પું (ઈં) રોકડ પહોંચ
 કૈશિયર પું (ઈં) રોકડ ખજાનચી
 ફૈસર પું (અં) સપ્રાટ; બાદશાહ
 ફૈસા વિં કેવું; કોના જેવું
 ફૈસિટ સીં (ઈં) ફિલ્મપટ્ટીની ડબ્બી
 ફૈસે અં કેવી રીતે (૨) કેમ; શા માટે
 ફૈંચના સં કિં કોચવું; પોચવું; ભોકવું
 ફૈંછ પું સાલ્વાનો એક છેડો જેનાથી ખોળો કરાય છે.
 ફૈંછના, ફૈંછિયાના સં કિં કાંઈ છેડામાં ભરીને તે કેડ ખોસવો (૨) સાડીની પાટલી કરી તે ખોસવી
 ફૈંઢા પું કડી કે આંકડો (૨) વિં કડી કે આંકડામાં પરોવેલું
 ફૈંપ સીં ફૂંપણ
 ફૈંપના અં કિં ફૂંપણ નીકળવી
 ફૈંપર પું આંખાની કેરીની સાખ
 ફૈંપલ સીં ફૂંપણ; નવાં કોમળ પાન
 ફૈંહડા પું કોણું
 ફૈં સર્વ કોશ્લ (૨) ચોથી ને બીજી વિભક્તિનો પ્રત્યય

ફોઆ પું આંખનો સફેદ ડોળો (૨) રેશમનો કોશેટો
 ફોડ્રો પું ખેતી કરતી કાછી નામની એક જાતિ
 ફોફલ, ફોફિલિયા સીં કોચલ પક્ષી
 ફોફલી સીં કાળા ડાઘવાળી એક જાતની કેરી
 ફોફી સર્વં (૨) વિં કોઈ (૩) અંલગભગ (ઉદાં કોઈ દસ આદમી)
 ફોક પું (ઈં) પાકો કે પથ્થરિયો કોલસો
 ફોક પું (સં) ચક્રવાક, સુરખાબ; કોચલ
 (૨) કામશાસના પ્રસિદ્ધ આચાર્ય કોકદેવ પંડિત
 ફોકશાસ્ત્ર પું (સં) કોક પંડિતે રચેલું કામશાસ
 ફોકનદ પું (સં) રાતું કમળ
 ફોકના સં કિં કાચી સિલાઈ કરવી
 ફોકા પું (અં) દૂધ-ભાઈ; એક ધાવને ધાવેલ
 ફોકાભેરી, ફોકાભેલી સીં ભૂરા કમળની વેલ
 ફોકિલ પું (સં) કોચલ (૨) અંગારો
 ફોકિલકંઠ વિં કોચલની જેમ મધુર સ્વરવાળું
 ફોકિલા સીં કોચલ
 ફોકીન, ફોકેન સીં (ઈં) કોકેન-એક કેફી ઔષધિ
 ફોકો સીં કાગડો (બાળભાષામાં)
 ફોલ્લ સીં ઉદર; પેટ; ગર્ભાશય; ફૂપ
 ફોચ પું (ઈં) બગી (૨) બેસવાનો કોચ
 ફોચના સં કિં કોચવું; ભોકવું
 ફોચની સીં કોચવાનું સાધન (૨) કોચમણી
 ફોચવાન પું કોચમેન; બગીવાળો
 ફોજાગર પું (સં) કોજાગરી; શરદ-પૂનમ
 ફોટ પું (સં) દુર્ગ; ગઢ; કિલ્લો (૨) (ઈં) કોટ; ડગલો (૩) (સં) કોટિ સમૂહ; કરોડ
 ફોટર પું (સં) ઝાડની બખોલ
 ફોટિ સીં (સં) ધનુષનો છેડો (૨) વર્ગ; કલા (૩) કરોડ સંખ્યા (૪) સમૂહ
 ફોટિક વિં કરોડો; અગણિત
 ફોટી સીં ધનુષનો છેડો (૨) વર્ગ; કલા (૩) કરોડ સંખ્યા (૪) સમૂહ
 ફોટ વિં કુટિત; ખટાયેલું (દાંત માટે) (૨) પું (સં) એક જાતનો કોઢ
 ફોટફી, ફોટરી સીં કોટડી; નાની ઓરડી
 ફોટા પું મોટી કોટડી (૨) અટારી; ઉપરનો ઓરડો (૩) કોઢો - ખાનું કે પેટ વગેરે
 ફોટાર પું ભંડાર; કોઢાર; વખાર
 ફોટારી પું કોઢારી; ભંડારી
 ફોટિલા પું કોડલો
 ફોટી સીં મોટું ભવ્ય મકાન (૨) કોઈ કામકાજ માટેની પેટીનું કે કચેરીનું મોટું મકાન (૩) ગર્ભાશય (૪) ખાળફૂવામાં ઉતારવાની કોઢી

કોઠીવાલ

૯૨

કોહની

કોઠીવાલ પું મહાજન; મોટો વેપારી; સાહુકાર
 કોઠેવાલી સ્ત્રી વેશ્યા
 કોડના સં કિ ગોડવું; ખોદવું
 કોઢા પું કોપડો
 કોઢી સ્ત્રી વીસની કોડી; વીસી
 કોઢ પું પત-કોઢનો રોગ
 કોઢિન સ્ત્રી કોઢ થયેલ સ્ત્રી
 કોઢી વિં કોઢિયું
 કોળ પું (સં) ખૂણો
 કોત સ્ત્રી કોપત; બળ (૨) કોણ; દિશા
 કોતલ પું (કાં) કોતલ; સવાર વગરનો સજેલો કે
 સવારીનો ખાસ ધોડો
 કોતવાલ પું કોટવાળ; કોજદાર
 કોતવાલી સ્ત્રી પોલીસથાણું; કોટવાળનું કામ
 કોતહ, કોતાહ (કાં) વિં નાનું; કમ
 કોતાહી સ્ત્રી (કાં) કમી; બાકી; કસર
 કોથલા પું કોથળો (૨) પેટ
 કોથલી સ્ત્રી નાણા-કોથળી; થેલી
 કોદંડ પું (સં) ધનુષ્ય
 કોદરા, કોદ્રવ (સં) કોદ્રવ પું કોદરા
 કોદો, કોદો પું સામો ધાન્ય
 કોના પું ખૂણો; કોણ
 કોના-ઐતાર પું ખૂણો-ખાંચરો
 કોનિયા સ્ત્રી ખૂણામાં મુકાતી અભરાઈ
 કોપ પું (સં) કોષ; ગુસ્સો
 કોપના અં કિ કોપવું
 કોપખવન વિં કોપમાં આવેલને બેસવાનો ખંડ
 કોપી વિં કોષી
 કોપીન પું કોપીન; લંગોટી
 કોપ્ત સ્ત્રી (કાં) પીડા; દુઃખ (૨) લોઢા પર સોના-
 ચાંદીનું જડિત કામ
 કોપ્તા પું (કાં) એક જાતનો કબાબ-માંસની
 વાની; વિં જેના દિલને ચોટ લાગી હોય
 કોષા પું (કાં) યોગરી; કૂબો
 કોષી સ્ત્રી કોબી; કરમકલ્લી
 કોમલ વિં (સં) કોમળ; મુલાયમ; મૃદુ
 કોયર પું પશુઓને ખાવાનું લીલું ઘાસ (૨) શાક-
 ભાજી; શાકપાંદરું
 કોયલ સ્ત્રી કોયલ; કોકિલા
 કોયલા પું કોલસો; કોપલો
 કોયા પું આંખનો ડોળો કે ખૂણો (૨) ફણસનું ચાંપું
 (૩) રેશમના કીડાનો કોશેટો
 કોર સ્ત્રી કોર; કિનાર; ધાર (૨) દેષ; વેર (૩) દોષ;
 ખામી (૪) પંક્તિ; હાર (૫) વિં (કાં) અંધ

કોર-કસર સ્ત્રી દોષ ને ખામી (૨) વત્તાઓછાપણું
 કોરટ પું (ઈં) કોટ ઓફ વોર્ક; વાલીનું કામ
 કરતી કોટ
 કોરનિશ (કાં) સ્ત્રી કુરનિસ; નમીને કરેલી સલામ
 કોરમ (ઈં) ગણપૂર્તિ; નિયમથી નિર્ધારિત
 સભ્યસંખ્યાની હાજરી
 કોરમા પું (તું) ખૂબ ધીમાં તબેલું માંસ
 કોરાંટીન પું (ઈં) સંગરોધ; સંગરોધકાળ
 કોરા વિં કોરું (૨) પું સાદું રેશમી કાપડ (૩) ગોદ;
 ખોળો
 કોર્ટ પું (ઈં) અદાલત; ન્યાયાલય
 કોર્ટ આફ વાઈસ પું (ઈં) અનાય; વિધવાઓ તથા
 ઋણગ્રસ્ત લોકોની સંપત્તિના રક્ષણની વ્યવસ્થા
 કરનાર સરકારી વિભાગ
 કોર્ટ માર્શલ પું (ઈં) લશ્કરી અધિકારીઓની અદાલત
 કોર્સ પું (ઈં) અભ્યાસક્રમ
 કોલાહલ પું (સં) શોરબકોર
 કોલિયરી સ્ત્રી પથ્થરના કોલસાની ખાણ
 કોલિયા સ્ત્રી સાંકડી ગલી (૨) પટી જેવું ખેતર
 કોલ્ડ પું શેલડીનો કોલુ કે ઘાણી
 કોવિદ વિં (સં) કુશળ; પ્રવીણ
 કોશ, કોષ પું (સં) ખજાનો (૨) સંઘરેલું ધન
 (૩) શબ્દકોશ (૪) ઢાંકણું; આવરણ
 કોશકીટ-પાલન પું રેશમના કીડા ઉછેરવાનો
 ઉદ્યોગ; 'સેરિકલ્ચર'
 કોશપાલ પું (સં) ખજાનાની રક્ષા કરનાર; ખજાનચી;
 કોષાધ્યક્ષ
 કોશાધિપત્ર પું અસ્થાપી હુંડીઓ જે તાત્કાલિક
 જરૂરિયાતો પૂરી કરવા માટેની ધનપ્રાપ્તિ નિમિત્તે
 રાજ્યની તિજોરીમાંથી વહેતી કરવામાં આવે;
 રાજ્યની તિજોરીની હુંડીઓ
 કોશવૃદ્ધિ સ્ત્રી (સં) અંડવૃદ્ધિની બીમારી
 કોશિશ સ્ત્રી (કાં) પ્રયત્ન; મહેનત
 કોષ પું (સં) કોશ; ખજાનો; શબ્દકોશ; ઢાંકણું
 કોષ્ટ પું (સં) કોકો; પેટ (૨) ભંડાર
 કોષ્ઠક પું કોષ્ટક; સારણી
 કોષ્ઠબદ્ધતા સ્ત્રી (સં) કબજિયાત
 કોષ્ઠી સ્ત્રી જનમોતરી
 કોસ પું ગાઉ; કોશ
 કોસના સં કિ મહેણું મારવું; ભાંડવું; શાપવું
 કોસા-કાટી સ્ત્રી શાપના રૂપમાં ગાળ; શાપ; નિંદા
 કોહ પું કોષ (૨) (કાં) પહાડ
 કોહકન વિં (કાં) પહાડ ખોદનાર (૨) પું ફરહાદ
 કોહની સ્ત્રી કોણી

કોહનૂર

૯૩

ક્રિસ્તાન

કોહનૂર પું (ફા) કોહનૂર હીરો
 કોહનૂર પું (સં) કોહનૂર વિવાહ વગેરેમાં પૂજવાના
 કુળદેવતાનું સ્થાન
 કોહરામ પું (ફા) રોકકળ
 કોહરા પું (ફા) પૂમસ; ઓસ
 કોહસાર પું (ફા) કુહસાર પહાડ કે પહાડી પ્રદેશ
 કોહાન પું (ફા) ઊંટની ખૂંપ
 કોહાના અં કિં કોપવું; ગુસ્સે થવું; રસશું લેવું
 કોહિસ્તાન પું (ફા) પહાડી દેશ
 કોહી વિં કોધી (ર) પહાડી
 કોંચ, કોંછ સીં કોવચ
 કોંધ, કોંધા સીં વીજળીનો ચમકારો
 કોંતેય પું (સં) કુંતીના ત્રણ પુત્ર (પુષ્કિર, ભીમ,
 અર્જુન)માંથી કોઈ (ર) અર્જુનવૃક્ષ
 કોંધના અં કિં વીજળી ચમકવી
 કોંસલ પું (ઈ) વકીલ; બારિસ્ટર
 કોંસિલ સીં (ઈ) કાઉન્સિલ; ધારાસભા
 કોંસિલર પું (ઈ) ધારાસભ્ય
 કૌઆ પું કાગડો
 કૌઆરોર પું (ઈ) પું કાગારોળ; શોર
 કૌટિલ્ય પું (સં) કુટિલતા; ફરેબ; કપટ
 (ર) ચાણક્યનું એક નામ
 કૌટુંબિક વિં (સં) કુટુંબ સંબંધી (ર) પું ઘરનો
 વડીલ
 કૌઢા પું મોટી કોડી; કોડો (ર) તાપણી
 કૌઢિયાલા વિં કોડીના રંગનું (ર) પું એક ઝેરી
 સાપ (૩) કંજૂસ ધનિક
 કૌઢી સીં કોડી (ર) ધનસંપત્તિ
 કૌતુક પું (સં) કુતુહલ (ર) અચંબો
 (૩) હાંસીખેલ (૪) વિવાહનું કંકણ
 કૌતુકિયા, કૌતુકી પું કૌતુક કરનાર
 (ર) વિવાહનો પુરોહિત
 કૌતુહલ પું (સં) કુતુહલ
 કૌથ સીં (કૌન + તિથિ) કઈ તિથિ કે તારીખ ?
 (ર) શો સંબંધ ?
 કૌન સર્વં કોણ
 કૌનસા સર્વં કોણ
 કૌન હોના સં શો અધિકાર છે ? શો સંબંધ છે ? શું
 સગપણ છે ?
 કૌપીન પું (સં) લંગોટી (ર) પાપ; ગુનો
 કૌમ, કૌમિયત સીં (અ) કોમ; જાતિ; વંશ (ર)
 રાષ્ટ્ર (બં વં આવામ)
 કૌમી વિં (અ) કોમ સંબંધી; કોમી (ર) રાષ્ટ્રીય
 કૌમાર પું (સં) કુમારાવસ્થા
 બ. કો. - 7

કૌમિયત સીં કોમ; જાતિ; રાષ્ટ્ર
 કૌમી વિં કોમ કે જાતિથી સંબંધ
 કૌમુદી સીં (સં) ચાંદની (ર) આસો કે કારતક
 માસની પૂર્ણિમા
 કૌર પું (સં) કવલ કોળિયો (ર) ઘંટીમાં એક વાર
 ઓરાય એટલું ચપટી
 કૌરના સં કિં શેકવું
 કૌરા પું કમાડ પાછળનો ભાગ
 કૌરી સીં બાથ ભરવી તે
 કૌલ પું (સં) વામમાર્ગી (ર) ખાનદાન (૩) કોળિયો
 (૪) ઘંટીમાં એક વાર ઓરાય એટલું ચપટી
 કૌલ પું (અ) કોલ; પ્રતિષ્ઠા (ર) કથન; વાક્ય
 કૌલ કરાર પું કોલકરાર; પરસ્પર પ્રતિષ્ઠા
 કૌવા પું કાગડો; કોવો (ર) પૂત
 કૌવારોર પું કાગારોળ; શોરબકાર
 કૌવાલ પું (અ) કવ્વાલી ગાનાર
 કૌવાલી સીં (અ) ઉસ્તાદી ધર્મગીતોનો એક પ્રકાર
 કૌશલ, કૌશલ્ય પું (સં) કુશળતા (ર) મંગળ
 કૌસ્તુભ પું (સં) સમુદ્રમંથનમાંથી નીકળેલ એક રત્ન
 જે વિષ્ણુની છાતી પર રહે છે.
 કયા સર્વં શું ?
 કયા-ખૂબ અં વાહ ! ધન્ય!
 કયારી સીં ક્યારો
 કયૂ પું (ઈ) પંક્તિ; હાર; કતાર
 કયોં અં કેમ ? શા માટે ? (ર) કેવી રીતે ?
 કયોં કર અં ('કેસે'); કેવી રીતે
 કયોં કિ અં એટલા માટે કે
 કયોં નહીં પું જરૂર; બેશક; અવશ્ય
 કંદન પું (સં) રુદન (ર) પુદ્ગ માટે પડકાર
 કતુ પું (સં) પશ
 કમ પું (સં) એક પછી એક આવે તે વ્યવસ્થા
 (ર) પગલું (૩) કર્મ
 ક્રમિક વિં (સં) ક્રમમાં આવતું; ક્રમબદ્ધ
 ક્રમેલ, ક્રમેલક પું (સં) ઊંટ
 ક્રય પું (સં) ખરીદ; ખરીદી
 ક્રયવિક્રય પું (સં) ખરીદવા-વેચવાની ક્રિયા; વેપાર
 ક્રાંતિ સીં (સં) એક દશામાંથી બીજી દશાનું મોટું
 પરિવર્તન; મોટો પલટો (ર) સૂર્યમાર્ગ
 ક્રિકેટ પું (ઈ) ક્રિકેટ રમત
 ક્રિયા સીં (સં) કરવું તે; કર્મ (ર) કોઈ પાર્શ્વિક ક્રિયા
 ક્રિયાકર્મ પું (સં) અંત્યેષ્ટિ-ક્રિયા
 ક્રિસમસ પું (ઈ) પચીસમી ડિસેમ્બરનો ઈસુ ખ્રિસ્તનો
 જન્મદિવસ (ર) નાતાલનો તહેવાર
 ક્રિસ્તાન પું ખ્રિસ્તી; ઈસાઈ

ક્રિસ્તાની વિં ઈસુ ખ્રિસ્તનું અનુયાયી
 ક્રીડા સ્ત્રી (સં) ખેલ; રમત
 ક્રીત, ક્રીતક પું (સં) બાર પ્રકારના પુત્રમાંનો
 એક (૨) વિં ખરીદેલું
 ક્રુદ્ધ વિં (સં) ગુસ્સે થયેલું
 ક્રુર વિં (સં) ધાતકી; નિર્દય (૨) પું ભાત; સંધેલા
 ચોખા (૩) બાજ પક્ષી
 ક્રૂસ પું (ઈ) ખ્રિસ્તી ધર્મચિહ્ન; ક્રોસ
 ક્રોડ પું (સં) ગોદ; ખોળી (૨) બાથ; છાતી
 ક્રોડપત્ર પું (સં) (પુસ્તક કે છાપાનું) પરિશિષ્ટ;
 પુરવણી; વધારો
 ક્રોધ પું (સં) ગુસ્સો
 ક્રોધી વિં કોપ કરનારું (૨) કોપવાળું
 ક્રોશ પું (સં) કોસ; અંતર (૨) રાવું તે
 ક્રોષ્ટ, ક્રોષ્ટક પું (સં) શિયાળ; કોલુ
 ક્રૌંચ પું (સં) બગલા જેવું એક પક્ષી; કૌચ
 ક્રૌંચી સ્ત્રી કૌચની માદા; કૌચી
 ક્લત્ત પું (ઈ) કલબ; કોઈ મંડળીની બેઠક
 ક્લાર્ક પું (ઈ) ક્લાર્ક; લિપિક; કારકુન
 ક્લાર્કી સ્ત્રી કારકુની
 ક્લાર્ક વિં (સં) ધાકેલું; હતોત્સાહ
 ક્લાર્ક સ્ત્રી (સં) ધાક; શિથિલતા
 ક્લાસન પું જોકર; સરકસનો વિદ્યુષક
 ક્લાક પું (ઈ) કલોક મોટું ઘડિયાળ
 ક્લાક ટાવર પું (ઈ) ટાવર
 ક્લાસ પું (ઈ) વર્ગ; દરજ્જો; શ્રેણી
 ક્લિપ સ્ત્રી (ઈ) ચાંપ (કાગળો વગેરે રાખવાની)
 ક્લિષ્ટ વિં (સં) ક્લેશ પડે કે પાડે તેવું; સમજવામાં
 કઠણ-અસપષ્ટ
 ક્લોબ, ક્લોબ પું (સં) નપુંસક (૨) વિં કરપોક
 ક્લેદ પું (સં) ભેજ (૨) પત્તીનો
 ક્લેશ પું (સં) કંકાસ દુઃખ રાગ દેષાદિની પીડા
 ક્લોરોફોર્મ પું (ઈ) ક્લોરોફોર્મ; શસ્ત્રક્રિયાવેળા
 સુંધાડતી દવા
 ક્વચિત્ અં (સં) કોઈક જ વાર
 ક્વચિદ્ધામી સદસ્ય પું વિધાનસભા વગેરેનો એ
 સભ્ય જે ઓછી ઉંમર કે ઓછા અનુભવના કારણે
 અથવા પક્ષમાં અપેક્ષાકૃત ઓછું મહત્વ રાખવાના
 કારણે પશુંખરું પાછલી હરોળમાં બેસે છે અને ચર્ચા
 વગેરેમાં નામમાત્રનો ભાગ લે છે; 'બેક બેન્ચર'
 ક્વથ, ક્વથ પું (સં) કાઠો; ક્વાથ
 ક્વથનાંક પું એવો વિશેષ તાપક્રમ જેના પર કોઈ
 પ્રવાહી વસ્તુ ઊકળવા લાગે
 ક્વારા, ક્વારા વિં કુંવારું; અવિવાહિત

ક્વારૈ, ક્વારી સ્ત્રી કુંવારી; અવિવાહિતા
 ક્વારંટાઇન પું (ઈ) રોગચાળાને ફેલાતો રોકવાને
 માટે રોગના શકમંદ વહાણ, મુસાફર કે રોગીની
 અવજવર ઉપર મુકાતો અમુક વખતનો પ્રતિબંધ
 કે મનાઈ 'ક્વોરેન્ટીન'
 ક્વાર પું આસો માસ
 ક્વારપન પું કુંવારાપણું
 ક્વિવજ સ્ત્રી (ઈ) પ્રશ્નોત્તરી
 ક્વિવનાઇન સ્ત્રી (ઈ) ક્વિવનાઇન દવા
 ક્ષંતવ્ય વિં (સં) માક કરવા જેવું; ક્ષમ્ય
 ક્ષણ પું (સં) સણ; પળ
 ક્ષણભંગ, ક્ષણભંગુર વિં (સં) સણમાં નાશ પામે તેવું;
 નાશવંત
 ક્ષણિક વિં (સં) સણ જેટલું; અનિત્ય
 ક્ષત વિં (સં) ધાયલ (૨) પું ધા; જખમ
 ક્ષતિ સ્ત્રી (સં) હાનિ; નાશ; નુકસાન (૨) કમી;
 ખાદ
 ક્ષતિપૂર્તિ સ્ત્રી ક્ષતિ કે હાનિ પૂરી કરાવવાનું કાર્ય
 અથવા એને બદલે આપવામાં આવતી રકમ
 ક્ષત્ર પું (સં) ક્ષત્રિય (૨) બળ (૩) રાજ્ય
 ક્ષત્રાણી સ્ત્રી ક્ષત્રિયાણી
 ક્ષત્રિય, ક્ષત્રી પું (સં) ક્ષત્રિય જાતિનો માણસ
 ક્ષત્રિયાણી સ્ત્રી ક્ષત્રિયાણી
 ક્ષપણક પું (સં) (બૌદ્ધ કે જૈન) સંન્યાસી
 ક્ષપા સ્ત્રી (સં) રાત; રાત્રિ
 ક્ષપાકાર પું ચંદ્ર (૨) કપૂર
 ક્ષમ વિં (સં) (સમાસમાં) - ને યોગ્ય
 ક્ષમતા સ્ત્રી શક્તિ; બળ (૨) યોગ્યતા
 ક્ષમા સ્ત્રી (સં) માફી; દરગુજર કરવું તે (૨) ધરતી
 ક્ષમી વિં (સં) ક્ષમાવાન (૨) સમર્થ
 ક્ષમ્ય વિં (સં) ક્ષંતવ્ય; માફીને લાયક
 ક્ષય પું (સં) ભીણ થવું તે; ક્ષાસ; નાશ (૨) ક્ષય રોગ
 (૩) ધર; મકાન
 ક્ષર વિં (સં) ચળ; નાશવંત; અનિત્ય
 ક્ષાત્ર વિં (સં) ક્ષત્રિય સંબંધી (૨) પું ક્ષત્રિય કે તેનું
 કર્મ; ક્ષત્રિયત્વ
 ક્ષામ વિં (સં) ક્ષીણ; પાતળું (૨) દુર્બળ (૩) થોડું
 ક્ષામા સ્ત્રી (સં) પૃથ્વી
 ક્ષાર પું (સં) ખાર (૨) મીઠું (૩) ભસ્મ (૪) વિં ખારું
 ક્ષિતિ સ્ત્રી (સં) પૃથ્વી (૨) સ્થાન; જગા
 ક્ષિતિજ પું દૃષ્ટિમર્યાદા (૨) ઝાડ
 ક્ષિપ્ર વિં (સં) તરત; જલદી (૨) તેજ; વેગીલું
 ક્ષીણ વિં (સં) દુર્બળ; કમજોર (૨) થદી ગમેલું;
 પૂરું થયેલું

ક્ષીર

૮૫

લચ્ચર

ક્ષીર પું (સં) દૂધ (૨) જળ
 ક્ષીર વિં (સં) નાનું; અલ્પ (૨) તુચ્છ; નીચ
 (૩) કંજૂસ
 ક્ષુધા સ્ત્રી (સં) ભૂખ
 ક્ષુધાતુર, ક્ષુધાર્ત વિં (સં) ભૂખ્યું
 ક્ષુધાતુ વિં ખાઉપડું; ભુખાળવું
 ક્ષુધ્ય, ક્ષુભિત વિં (સં) ખળભળેલું; અશાંત;
 ચંચળ
 ક્ષુર પું (સં) છરો; અસ્તરો (૨) પશુની ખરી
 ક્ષુરી સ્ત્રી (સં) છરી (૨) પું વાળદ (૩) ખરીવાળું
 પશુ
 ક્ષેત્ર પું (સં) ખેતર; જમીન (૨) કાર્યક્ષેત્ર (૩) દેહ
 (૪) તીર્થસ્થાન

ક્ષેત્રરક્ષણ પું ક્રિકેટ બેઝબોલ વગેરે વિદેશી રમતોમાં
 મેદાનમાં ઊભા રહી દડો ફેંકનાર દ્વારા ફેંકાયેલા
 દડાને બેટધર દ્વારા ફટકારાયેલ વેળા એને રોકવા,
 હાથમાં ઝીલવા કે દડો ફેંકનારને પરત કરવા કરાતું
 કાર્ય; 'ફીલ્ડિંગ'
 ક્ષેમ પું (સં) ક્ષેમકુશળ; સુરક્ષા
 ક્ષોણિ, ક્ષોણી સ્ત્રી (સં) ધરતી; પૃથ્વી
 ક્ષોણિપતિ, ક્ષોણીપતિ પું રાજા
 ક્ષોભ પું (સં) ખળભળાટ; વ્યાકુળતા (૨) ક્રોધ; રોષ
 ક્ષોમ પું (સં) શણિયું (૨) વસ્ત્ર
 ક્ષીર, ક્ષીરકર્મ પું (સં) હજમત
 ક્ષીરિક પું (સં) વાળદ
 ક્ષ્મા સ્ત્રી (સં) પૃથ્વી; ધરતી

લ

લંચ, લંચાર વિં ખાલી (૨) ઉજ્જડ; વેરાન
 લંચાર પું ગળકો કફ વગેરે જે ખાખારીને કઢાય છે.
 લંચારના અં કિં ખોખારવું; ખાંસવું
 લંગ પું ખડગ; તલવાર
 લંગડ વિં ઝપડાખોર
 લંગઠા વિં દાંતવું (૨) પું ગેડો
 લંગાના, લંગાસના સં કિં ખંખાળવું; ધોવું
 (૨) ખાલી કરવું; ખંખેરી લેવું
 લંચના અં કિં નિશાન ધડવું; અંકાવું
 લંચના સં કિં આંકવું; નિશાન પાડવું (૨) જલદી
 જલદી લખવું
 લંચડી, લંચરી સ્ત્રી બજાવવાની ખંજરી
 લંચન પું ખંજન પક્ષી
 લંચર પું (અં) ખંજર; કટાર
 લંચરી સ્ત્રી બજાવવાની ખંજરી
 લંચ પું (સં) ભાગ (૨) ખાંડ
 લંચન પું (સં) ભાગવું તે; તોડવું તે
 લંચની સ્ત્રી સાંધ; કર; ખંડણી
 લંચર, લંચર પું ખંડર
 લંચવાની સ્ત્રી ખાંડનું પાણી-જાનૈયાઓને નાસ્તો
 યાણી શરબત વગેરે યોગ્યવું તે
 લંચ પું ચણાના લોટનું એક પકવાન
 લંચસાર, લંચસાલ સ્ત્રી દેશી ખાંડનું કારખાનું
 લંચસારી સ્ત્રી એક જાતની દેશી ખાંડ; ખાંડસરી
 લંચર પું ખંડર
 લંચિત વિં (સં) ભાંગેલું; તૂટેલું; અપૂર્ણ
 લંચિયા સ્ત્રી નાનો ખંડ-ટુકડો
 લંચીરા પું ખાંડના લાડુની એક મીઠાઈ
 લંચરા પું ખાંડ; તરાડ; બખોલ

લંચતા પું કોદાળો; પાવડો
 લંચી સ્ત્રી કોદાળી; નાનો પાવડો
 લંચક સ્ત્રી (અં) કિલ્લાની ખાઈ (૨) ખાધરો
 લંચ પું કિલ્લાની ખાઈ (૨) ખાધરો
 લંચી સ્ત્રી કુલટા
 લંચવાના સં કિં ખાલી કરાવવું
 લંચાર પું છાવણી; ડેરો; તંબૂ
 લંચ, લંચ પું ખંભો; થાંભલો
 લંચિયા સ્ત્રી થાંભલી
 લંચના અં કિં ખસી ધડવું
 લ પું (સં) શુન્યસ્થાન; આકાશ; સૂર્ય; ક્ષેત્ર; જ્ઞાનેન્દ્રિય;
 ખાડો
 લઈ સ્ત્રી ખઈ; લય (૨) લડાઈ (૩) ઝપડો
 લલચ પું અદ્ભુત (૨) અનુભવી માણસ
 લલચાર પું દેગડો (૨) વાંસનો ટોપલો
 લલચાર પું ગળકો કફ વગેરે જે ખાખારીને કઢાય છે.
 લલચારના અં કિં ખંખારવું
 લય પું (સં) પક્ષી (૨) તીર (૩) વાદળ (૪) ચંદ્ર
 સૂર્ય કે તારા (૫) હવા
 લયના અં કિં ખચી જવું; અંદર યેસી જવું - ભોંડાવું
 (૨) મનમાં ચોંટી જવું; અસર થવી
 લયગોલ પું (સં) ગગન (૨) ખગોળવિદ્યા
 લયગ્રાસ પું પૂર્ણ શ્રદ્ધા (સૂર્ય કે ચંદ્રનું)
 લચના અં કિં ખચી જવું; અંદર જડાઈ જવું
 લચના વિં વર્ણસંકર (૨) દુષ્ટ
 લચાલચ અં ખચોખચ; કસોટસ
 લચિત વિં (સં) જડેલું (જેમ કે, હીરા જડેલું); અંકિત
 લચ્ચર પું ખચ્ચર; ધોડા અને ગધેડાની મિશ્ર જાતનું
 પ્રાણી

હજક

૯૬

હદશા

હજક પું (સં) રવેયો
 હજપ પું (સં) થી
 હજતા પું ખાજું-એક પકવાન
 હજાનચી પું (ફા) ખયાનચી; કોષાખક્ષ
 હજાના, હજીના (અ) કોષ; ખજાનો; ધનભંડાર
 (૨) રાજભંડાર
 હજુઆ, હજુદા પું ખાજું
 હજૂર પું સીં ખજૂર કે તેનું ઝાડ (૨) એક મીઠાઈ
 હટ સીં બે વસ્તુ ટકરાવાનો ખટ અવાજ
 હટક સીં ખટકો; ડર; ચિંતા (૨) ખટકવું તે
 હટકના, હટકના અંકિં ખટકવું; ખટખટ થવું;
 મનમાં લાગવું (૨) ડરવું (૩) મનમાં ચિંતા થવી
 (૪) રહીરહીને પીડા થવી (૫) આખડવું; ઝપડવું
 હટકા પું ખટકો (૨) ભય (૩) ચિંતા
 હટકીઢા, હટકીરા પું મોકશ
 હટહટ સીં ખટખટ (અવાજ કે યંચાત)
 (૨) ઝપડો
 હટહટાના સંકિં ખટખટાવવું; ખખડાવવું
 હટના સંકિં કમાવું; ખાટવું (૨) અંકિં કામધંધે
 લાગવું
 હટપટ સીં ખટખટ અવાજ (૨) અણબનાવ; ઝપડો
 હટપાટી સીં ખાટલાની પાટી
 હટથુના પું ખાટલો ભરનારો
 હટમલ પું મોકશ
 હટમિટ્ટા, હટમીઠા વિં ખટમધુરું
 હટરાગ પું ખટખટ; ઝંઝટ; બખેડો (૨) નકામી
 ચીજનો સમૂહ
 હટવાટ સીં ખાટલાની પાટી
 હટાઈ સીં ખટાશ કે ખાટી વસ્તુ
 હટાહટ પું ખટખટ અવાજ (૨) અં તરત
 હટાના અંકિં ખટાવું; ખાટું થવું (૨) નભવું; ટકવું
 હટાપટ, હટાપટી સીં ખટપટ; ઝપડો; અણબનાવ
 હટાવ પું નિભાવ; ગુજારો
 હટાસ સીં ખટાશ
 હટિક પું કાછિયો
 હટિયા સીં ખાટલી; નાનો ખાટલો
 હટોલના, હટોલા પું નાની ખાટ
 હટ્ટા વિં ખાટું
 હટ્ટાચૂક વિં ખાટું ચરડ; ખૂબ ખાટું
 હટ્ટા-મીઠા વિં ખટમીઠું
 હટ્ટી સીં ખાટું લીંબુ; ખાટી નારંગી
 હટ્ટૂ વિં ખાટનાર; લાભી જનાર; કમાનાર
 હટ્ટ્યા સીં (સં) ખાટ
 હટ્ટ્યા પું ફરસ કરવા ઊભી ઈંટો ચણે છે તે

હટ્ટ પું ખડ; ધાસ
 હટ્ટકના, હટ્ટકના અંકિં ખટકવું; ખટખટ થવું;
 રહીરહીને પીડા થવી; આખડવું; ઝપડવું
 હટ્ટહટ્ટાના અંકિં ખખડવું (૨) સંકિં ખખડાવવું
 હટ્ટહટ્ટિયા સીં પાલખી
 હટ્ટા પું તલવાર
 હટ્ટી વિં તલવારવાળો
 હટ્ટકડ, હટ્ટકડાહટ, હટ્ટકડી સીં ખળભળાટ
 (૨) ઊલટાસૂલટી
 હટ્ટકડાના અંકિં ખળભળવું (૨) સંકિં ઊલટસૂલટ
 કરવું (૩) ખળભળાવવું
 હટ્ટકિડા વિં ખડખડું; અસમાન
 હટ્ટા વિં ખડું; ઊભું (૨) તત્પર (૩) ચાલું; જારી
 હટ્ટાકે સીં ખડાઉ; પાવડી
 હટ્ટિયા, હટ્ટી સીં ખડી; ખડી માટી
 હટ્ટી-બોલી સીં પશિમી હિંદીનો (દિલ્લીની
 આસપાસનો) એક ભેદ
 હટ્ટા પું (સં) તલવાર
 હટ્ટી વિં તલવારવાળો
 હટ્ટ પું બે પહોડો વચ્ચેનો ઊંડો મોટો ખાડો
 હટ્ટ, હટ્ટા પું ખાડો
 હટ પું (અ) ખત; પત્ર (૨) રેખા (૩) દાઢીના વાળ
 (૪) હજમત
 હટ પું (સં) શત) ધા
 હટ-કિતાબત સીં, હટ-હુત પું પત્રવ્યવહાર
 હટના પું (અ) સુત્રત; મુસલમાની
 હટપ વિં (અ) ખલાસ; પૂરું
 હટર, હટરા પું (અ) ખતરો; જોખમ; ભય
 હટરનાક વિં ભયંકર; જોખમવાળું
 હટરા પું (અ) ખતરો; જોખમ; ભય
 હટા સીં (અ) ખૂલ; ખત (૨) અપરાધ (૩) દગો
 હટાવાર વિં (ફા) ગુનેગાર; અપરાધી
 હટિયાના સંકિં ખતવવું
 હટિયીની સીં ખાતાવહી (૨) ખતવવું તે (૩) ગામની
 જમીન મહેસૂલ વગેરેનું તલાટીનું પત્રક
 હટીય પું (અ) મુસલમાન ધર્મોપદેશક
 હટીની સીં ખાતાવહી (૨) ખતવવું તે (૩) ગામની
 જમીન મહેસૂલ વગેરેનું તલાટીનું પત્રક
 હટા પું ખાડો (૨) અન્ન સંધરવાની જગા
 હટમ વિં (અ) ખતમ; પૂરું
 હટંગ પું (ફા), હટંગી સીં તીર; બાજ
 હટહટાના, હટહટાના અંકિં ખખડવું; ખખડવું
 હટરા વિં નકામું; રહી (૨) પું ખાપરો
 હટશા પું (અ) ડર; ભય

खदान

८७

खरचना

खदान स्त्री० भाषा
 खदिर पुं० (सं०) भेरनुं जाड (२) शथो (३) चंद्रमा
 खदीव पुं० (फ्रां०) मुदापंद; नामदार (२) शलेनशाह
 (३) मिसरनी भेदीव
 खदेइना, खदेरना सं० कि० भदेइवुं; भयाडवुं
 खइइ, खहर पुं० शही
 खद्योत पुं० (सं०) आगिपो (२) सूर्य
 खन पुं० क्षण (२) समय (३) अ० तरत (४) भक्ष
 अवाज (५) पुं० भक्षाननो भजलो; भाज
 खनक पुं० (सं०) मोहनार (२) तूत्तरशास्त्री (३)
 भाषा (४) स्त्री० भक्षक; भक्षभक्षाट; जंकार
 खनकना अ० कि० भक्षभक्षवुं
 खनकाना, खनखनाना अ० कि० भक्षभक्षो भेभ
 करवुं (२) सं० कि० भक्षभक्षववुं
 खनना सं० कि० भोदवुं; गोडवुं
 खनि, खनी स्त्री० भाषा (२) गुफा
 खनिज वि० भक्षमांथी नीकणतुं; अनिज
 खपची, खपच्ची स्त्री० भपाटियानो नानो टुकडो
 खपडा, खपरा पुं० (सं०) अपर (२) नणियुं
 खपड़ी स्त्री० हुंज जेवुं अ० माटीनुं वासज
 (२) पोपरी
 खपड़ल स्त्री० नणियानुं छापडुं के घर
 खपत, खपती स्त्री० भपत; भांग (२) सभावेध
 खपना अ० कि० भपवुं; वेयावुं (२) डेरान थवुं
 खपरा पुं० नणियुं
 खपरिया स्त्री० भापडियुं (२) नानुं नणियुं
 खपरिल स्त्री० नणियानुं छापडुं के घर
 खपाच, खपाची स्त्री० भपाटियुं
 खपाना सं० कि० भपाववुं; वेयवुं
 खप्परा पुं० भोपरी (२) भिक्षापात्र
 खफकान पुं० (अ०) गांडपण
 खफकानी वि० गांडपणना रोगवाणुं; गांडुं
 खफगी स्त्री० (फ्रां०) भोक्ष; क्षेप; नाराज
 खफ्रा वि० (अ०) नाराज (२) क्षेप-गुस्साभां
 आवेलुं
 खफ्री वि० (अ०) जीलुं; भारीक (अक्षर भाटे)
 (२) छुपुं; गुप्त
 खफ्रीफ वि० (अ०) थोडुं (२) तुच्छ (३) सामान्य
 (४) लज्जित
 खबर स्त्री० (अ०) भबर; सभाचार (२) होश; ध्यान
 (३) ज्ञान
 खबारी वि० (अ० + फ्रां०) जासूस (२) संरक्षक;
 पाहक
 खबरदार वि० (फ्रां०) होशियार; सावधान

खबरदारी स्त्री० होशियारी; सावधानी
 खबरदारी पुं० (अ० + फ्रां०) भेषिपो; दूत
 खबीस पुं० (अ०) भवीस; भूत; राक्षस
 खब्बत पुं० (अ०) गांडपण; धून; रंगीलापणुं
 खब्ती वि० गांडुं; धूनी; रंगीलुं
 खभरना सं० कि० भवणे भेम करवुं (२) लेणववुं;
 मिश्र करवुं
 खम पुं० (अ०) वांकापणुं; जुकाव
 खम-दम पुं० साहस; पुरुषार्थ
 खमदार वि० (फ्रां०) वांडुं; जूकेलुं
 खमसा पुं० संगीतनो अ० ताल जेना दरेक अंशभां
 पांयपांय पंक्ति होय
 खमियाळा पुं० (फ्रां०) आणसधी अंग भरोडवुं के
 भगासुं जावुं ते (२) कर्मनुं क्षण भोगववुं ते
 खमीदा वि० (फ्रां०) वणेलुं; जूकेलुं; नभेलुं
 खमीर पुं० (अ०) आधो यडावे ते-भमीर (२) तमाकुनो
 शीरो; कडब (३) स्वभाव
 खमीरा पुं० (अ०) अ० ज्ञातनी धीवा भाटेनी तमाकुनी
 भनावट (२) वि० पुं० भीक्षुमां भनावेली (औपधि)
 खमीरी वि० भमीरवाणुं (२) स्त्री० भमीरवाणी अ०
 ज्ञातनी रोटी
 खम्माच स्त्री० भमाय रागशी
 खयानत स्त्री० (अ०) भेधिमानि; दगो; विन्यासघात
 खयाल पुं० (अ०) भ्याल; विचार; ध्यान; स्मरण
 (२) भ्याल-गानपद्धति
 खयालात पुं० (अ० 'भयाल'नुं भ० व०) विचार (ज०
 के, जूना विचारवाणा)
 खयाली वि० (अ०) भ्याली; कल्पित (२) भ्यालने
 लगतुं
 खर पुं० (सं०) गंधो (२) भय्यर (३) भड; धास (४)
 वि० कक्ष; सभत (५) तेज; तीक्ष्ण (६) नुक्सानकारक
 खरक पुं० (सं०) भडक दोरनो वाडो के चरो (२)
 भपाटियानुं बारणुं (३) स्त्री० भटको; डर
 खरकना अ० कि० भटकवुं; भटभट थवुं; मनमां लागी
 आववुं (२) डरी जवुं (३) मनमां थिता थवी
 (४) रहीरहीने पीडा थवी (५) आभडवुं; उपडवुं
 खरका पुं० दंतभोतरणुं
 खरखर अ० शिंघभां नाक भोलवानो अवाज;
 नसकोरां
 खरखरा पुं० (फ्रां०) जधो
 खरगोश पुं० (फ्रां०) ससलुं
 खरच, खरचा पुं० भरयो; भर्ष
 खरचना सं० कि० भरयवुं; वापरवुं; उपभोगभां
 आणवुं

खरचीला

८८

खलना

खरचीला वि० परयाण; उ३७
 खरदरा वि० परअर्युं
 खर-दिमाग वि० (का०) भूर्ध; गंधेजानी बुद्धिनुं
 खरनप्स वि० (का०) लंपट
 खरब पुं० पर्व संध्या
 खरबूजा पुं० (का०) भडभूयुं
 खरभर पुं० भणभण; शोर; गरभड
 खरभरना, खरभराना अ० कि० भणभणवुं (२) शोर
 भयाववो
 खरमस्त वि० हंमेशां प्रसन्न रहेंनार (२) दुष्ट
 (३) पाछ
 खरमस्ती स्त्री० (का०) दुष्टता; पाछपणुं (२) पोतानी
 भस्तीमां रहेंवानी अवस्था
 खरमास, खरवाँस पुं० मंगण कार्य न करवाना
 मास-पोष अने यैत्र
 खरल पुं० वाटवानो भल
 खरवाँस पुं० मंगणकार्य न करवाना मास-पोष अने
 यैत्र
 खरसा पुं० अंक पक्वान (२) उनाणो (३) भरडियुं
 (४) भूजली; दूभस
 खरसान स्त्री० पार काढवानो पथर
 खरहरा पुं० भररो (२) सावरणो
 खरहरी स्त्री० सावरणी (२) अंक भेवो-भारेक
 खरहा पुं० ससलुं
 खरा वि० तेज; तीक्ष्ण (२) भरुं (सायुं; साक्ष; धणुं
 शेकाई गंधेयुं वगेरे) (३) स्पष्टवक्ता
 खराई स्त्री० भरापणुं (२) सवारना भावाना समयमां
 भोटुं धवाधी, ठेवने बीषे शरीरमां धती यिकिया
 खराऊं स्त्री० भडाण; पावरी
 खराद पुं० (का० भराई) भराई; संघाडो (२) स्त्री
 भराडवानुं काम
 खरादना स० कि० भराडवुं; भराड पर यडावीने
 लाडकी के धातुने सुडोण करवी
 खरादी पुं० भराडवानुं काम करनार
 खराब वि० (अ०) भराभ; भरुं; नकारुं (२) बेहाल;
 दुईशामां पोटलुं
 खराब-व-खस्ता वि० (का०) भराभभास्ता; तदन
 पायमाल
 खराबा पुं० (का०) भराबादी; भराबी
 खराबात स्त्री० (अ०) उज्जड जमीन; भराबो
 (२) वेश्यावाडो (३) धाडुं पीडुं
 खराबी स्त्री० भराबी; बेहाली
 खराश स्त्री० (का०) भसरको; उतरको; ओलावुं ते
 खरास स्त्री० (का०) भरीस) धंटी

खरिया स्त्री० दोरीथी वडेली ओणा जेवी जाणी
 (२) छाडानी राभ (३) भडी भाटी
 खरियाना स० कि० ओणीमां भरवुं (२) कभजे करवुं
 खरिहान पुं० भणुं (२) ढगलो
 खरी स्त्री० भडी (भाटी) (२) भोण (तेल काढी बीधा
 पछी तेलोभिपांनो आकी रहेलो कूयो)
 खरोता पुं० (अ०) धेली (२) भौसुं (३) भरीतो
 खरीद स्त्री० (का०) भरीदवुं ते के भरीदेवी शीज;
 भरीदी
 खरीदना स० कि० भरीदवुं; वेयातुं लेवुं
 खरीद-फरोख स्त्री० (का०) कप-विकय; लेवेय
 (२) भरीदेवी शीज
 खरीदार पुं० (का०) भरीदनार; धराक
 खरीदारी स्त्री० (का०) धराकी; पपत
 खरीफ स्त्री० (अ०) भरीक-योभासु पाक
 खरोंच, खरोंट स्त्री० ओलावानुं शिल; भसरको
 (२) उतरको (३) अंक पक्वान
 खरोंचना, खरोंटना स० कि० ओलवुं
 खरोटना पुं० ओलवुं
 खरोश पुं० (का०) शोर-अकोर
 खरोट्टी, खरोट्टी स्त्री० भरोट्टी लिपि जे फारसीनी
 पेठे जमणी भाजुथी डाबे लपाती अने मोर्षकाणमां
 पश्चिमोत्तर भारतमां ચાલતી હતી.
 खर्च, खर्चा पुं० (अ० भर्ज) भरय
 खर्चना स० कि० भरयवुं; वापरवुं
 खचीला वि० परयाण; उ३७
 खचूर पुं० (सं०) भचूर के तेनुं आड
 खपर पुं० (सं०) भपर (२) भोपरी
 खर्ब, खर्व पुं० सो अणज; पर्व संध्या (२) वि० नानुं
 (३) ठीगणुं
 खर्वट पुं० (सं०) पहाडी वस्ती; गिरिजन
 खरां पुं० भरको (२) लांबो हिसाब के दस्तावेजना कागण
 खरांच वि० (का०) परयाण; उ३७
 खरांटा पुं० जेधमां नाक ओलवानो अवाज; नसकोरां
 खर्व पुं० सो अणज
 खल वि० (सं०) धूर्त; दगाबाज (२) दुष्ट; हलकट
 (३) निर्दय; क्रूर (४) निर्वज्ज; भेशरभ (५) पुं०
 वाटवानो भल
 खलक पुं० भलक; सृष्टि; मनुष्य मात्र
 खलक-खुदा पुं०, खलकत स्त्री० ईश्वरी सृष्टि
 खलखलाना अ० कि० भणभणवुं
 खलडा पुं० भाल; कायुं यामडुं
 खलडो स्त्री० भालडी; भाल; शरीरनी यामडी
 खलना अ० कि० भरुं लागवुं; माहुं लागवुं

खलनायक

८८

खाँड़ा

खलनायक पुं० (सं०) नाटक के नवलकथाना मुख्य नायकनो अे हरीक जे नायकनी लक्ष्यप्राप्तिमां बध्नाओ गिबी करतो रहेछे अने जे दुष्प्रवृत्तिओनुं प्रतीक होय छे.

खलफ़ पुं० (अ०) पुत्र (२) वारस

खलबल, खलभल, खलभली स्त्री० भणभण, शोर, गरभ

खलबलाना, खलभलाना अ० कि० भणभणवुं (२) भणभणवुं

खलल पुं० (अ०) भलेल; हरकत; बाधा

खलल-अंदाज वि० भलेल पाडनार

खलवत स्त्री० (अ०) अंकित

खलवतखाना पुं० भानगी वात भाटेनी बेढक; मसलत (२) जनानो

खला पुं० (अ०) भाली जगा; आकाश; जाजर

खलाई स्त्री० दुष्टता

खलाल वि० (अ०) धातुनुं दांत-भोतरशुं

खलास वि० (अ०) पूरुं; भलास; भाली (२) मुक्त (३) पतन पायेवुं; अष्ट

खलासी पुं० भलासी (२) स्त्री० मुक्ति; छुटकारो

खलित वि० स्थलित; भरेवुं

खलियान, खलिहान पुं० भणुं (२) दगवो

खलियाना स० कि० भाल उतारवी (२) भाली करवुं

खलिश स्त्री० (अ०) पीडा (२) चिंता (३) उंचवुं ते

खलिहान पुं० भणुं (२) दगवो

खली स्त्री० भोण (तेल काढी लीधा पछीनो तेलीबिषांनो भयेवो कथो)

खलीक़ वि० (अ०) सुशील; सज्जन; मिलनसार

खलीज स्त्री० (अ०) अभात; भाडी

खलीता पुं० (झं०) धेली (२) भीसुं (३) भलीतो

खलीफ़ा पुं० (अ०) अध्यक्ष (२) भुजराज

(३) भलीक (४) वाणंद (५) दरज (६) भभरथी

खलील पुं० (अ०) साथो मित्र

खलु अ० (सं०) भरेभर; नक्की; अवशम

खलेल पुं० कूलभांथी अत्तर काढती वभते के तेलीबिषांभांथी तेल काढती वभते पाछण रहेतो रगरो के सत्त्व

खल्क़ स्त्री० (अ०) भलक; सृष्टि (२) मनुष्य मात्र

खल्क़-खुदा पुं० ईश्वरी सृष्टि (२) दुनिया; संसार

खल्सड़ पुं० भाल; भालडी (२) मशक के बाभड़ानो धेलो (३) भल (वाटवानो)

खलवाट पुं० (सं०) ताल पडी जवानो रोग

(२) तालियो

खवा पुं० भभो

खवाई स्त्री० भावुं ते (२) वहाशना भूवास्तवनो भाडो

खवाना स० कि० भवराववुं

खवास, खव्वास पुं० (अ०) भवास; दास

खवासिन स्त्री० दासी; भवासिन

खवासी स्त्री० भवासनुं काम; बाकरी

खवैया पुं० भानार

खशखाश स्त्री० (झं०) भसभस

खस स्त्री० (झं०) वीरशानो वाणो-भस

खसकना अ० कि० भसवुं; सरकवुं (पीपेथी यूययाप)

खसखस, खसखास स्त्री० भसभस

खसखसा वि० भलरुं; छूटुं (२) भारीक; भसभस जेवुं

खसखाना पुं० (झं०) भसनी टट्टीओ बांधेवुं घर के ओरडो

खसखास स्त्री० भसभस

खसना अ० कि० (पं०) भसवुं; भसी जवुं

खसम पुं० (अ०) भसम; पति (२) मासिक (३) शत्रु

खसरा पुं० (अ०) तलाटीनुं भेतरोने अंगेनुं पत्रक (२) कासो रोजभेण (३) भाड़ा; भूखली (४) ओरी नीकणे ते

खसलत स्त्री० (अ०) स्वभाव; प्रकृति (२) आदत; टेव

खसाना स० कि० नीये भसेवुं; नीये पाडवुं

खसासत स्त्री० (अ०) कंजूसार्थ

खसिषा, खसी पुं० भकरो (२) भसी करेल (अंडकोश काढी नाभेल) पशु (३) नपुंसक

खसीस वि० (अ०) कंजूस

खसोट, खसोटी स्त्री० भणभणरीथी भेंथी लेवुं ते; जुंठ-जपट

खसोटना स० कि० जोरथो उभाडवुं; भेंचवुं (२) छीनवी लेवुं

खस्ता वि० (झं०) छूटुं; भलरुं (२) दुःखी (३) लांगेवुं (४) बापल

खस्ती पुं० (अ०) अंडकोश काढी नाभेल पशु

खाँ पुं० भान; सरदार

खाँखर वि० पोवुं (२) काझाकाझावाणुं

खाँग पुं० कोटी (२) गेंडा के सूवरनो आगणनो दांत के शिंगडुं (३) स्त्री० कभी; गिझप; ओछप; कभी

खाँगना अ० कि० कभी धवुं (२) लंगडावुं

खाँगी स्त्री० गिझप; ओछप; कभी

खाँचा पुं० टोपली

खाँड़ स्त्री० साक कर्पा वजरनी भांड (२) भाडी

खाँड़ना स० कि० भंडवुं; टुकडे टुकडा करवा (२) तोडवुं (३) याववुं (४) भांडवुं (५) क्येवुं

खाँड़ा पुं० भांडुं (२) भंड; भाण

જાંબ પું ખંભો; ધાંભલો (૨) પરબીડિયું
 જાંબના સં કિં લોટ આદિથી (ધણનું) મોં બંધ
 કરવું; પરબીડિયામાં બંધ કરવું
 જાંબો પું પહોળી ખાઈ
 જાંસના સં કિં (સં) કાસન ખાંસવું
 જાંસી સ્ત્રીં ઉદરસ
 જાઈ સ્ત્રીં (કોટ વગેરેની) ખાઈ
 જાઝ વિં ખાઉધરું; ખૂબ ખાનાર
 જાઝ સ્ત્રીં (ફાં) ખાખ; પૂળ
 જાઝસાર વિં (ફાં) અલ્પ; તુચ્છ; દીન; વિનીત
 જાઝા પું (ફાં) કથાની યોજનાનું સ્વરૂપ
 (૨) ઢાંચો; નકશો (૩) અંદાજપત્ર; ખરડો
 જાઝી વિં (ફાં) માટીના રંગનું (૨) વગર પાથેલું
 ખેતર (૩) પું રાખ થોળનાર એક સાપુ
 જામના અં કિં કમી થવું; લંગડાવું (૨) ભોંકાવું
 જાજ સ્ત્રીં ખૂજલી; ખંજવાળ
 જાજા પું ખાધ (૨) ખાજું
 જાટ સ્ત્રીં ખાટલો; પલંગડી
 જાટ-જાટોલા પું ખાટલા-ખાટલા વગેરે ધરવખરી;
 બિસ્ત્રો-પોટલાં
 જાફો સ્ત્રીં દરિયાની ખાડી
 જાત પું (સં) ખોદેલું તે - તળાવ, કૂવો કે ખાડો
 જાતમા પું (ફાં) ખાતમો (મૃત્યુ કે અંત)
 જાતા પું વખાર (૨) ખાતું
 જાતિમ પું (અં) ખતમ કરનાર
 જાતિર સ્ત્રીં (અં) ખાતર; ખરદાસ; સન્માન
 (૨) અં ખાતર; માટે
 જાતિર-જાહ અં ઇચ્છા મુજબ
 જાતિર-જમા સ્ત્રીં (અં) વિશ્વાસ; ખાતરી
 જાતિર-તજાજા સ્ત્રીં (અં) આદરસત્કાર
 જાતિરદારી સ્ત્રીં (ફાં) ખાતરદારી; ખરદાસ;
 આદર
 જાતિરી સ્ત્રીં ખાતર; આદર (૨) ખાતરી
 જાતી સ્ત્રીં સુતાર (૨) ખોદેલી જમીન
 જાતૂન સ્ત્રીં (તું) મોટા ધરની ખાનદાન મહિલા
 જાદ સ્ત્રીં ખાતર
 જાદર પું નીચી ક્યારીની જમીન
 જાદિમ પું (અં) બિદ્યમતગાર; નોકર
 જાદ વિં (સં) ખાવા જેવું (૨) પું ખોરાકની ચીજ
 જાન સ્ત્રીં ખાજ (૨) (સં) ખાવું તે કે તેની રીત કે
 સામગ્રી
 જાન પું (તું) ખાં; ખાન; માલિક; સરદાર
 જાનક પું ખાણિયો; ખાજ ખોદનાર (૨) કડિયો
 જાનકાહ, જાનગાહ સ્ત્રીં (અં) કકીરોનો તકિયો

જાનજાનૌ પું (ફાં) ખાન-ખાનાન; ખાનોનો ખાન
 જાનગી વિં (ફાં) ખાનગી; અંગત (૨) સ્ત્રીં વેશ્યા
 જાનદાન પું (અં) વંશ; કુળ
 જાનદાનિયત સ્ત્રીં ખાનદાની; કુલીનતા
 જાનદાની વિં ઊંચા કુળવાળું; કુલીન
 જાનપાન પું (સં) ખાવુંપીવું તે કે તેની રીત
 જાનમ સ્ત્રીં ખાનની સ્ત્રી; ભેગમ; કુલીન સ્ત્રી
 જાનસામો, જાનસામા પું (ફાં) અંગ્રેજી ઢબનો
 રસોઇયો
 જાના સં કિં ખાવું (૨) કરડવું; ડસવું
 જાના પું (ફાં) ધર; જગા; ખાનું (જમ કે, ડાકખાના)
 જાના-જાના વિં ખરાબખાસતા; તદન પાપમાલ;
 ધરબાર વિહોણું; ધરને બરબાદ કરનારું (૨) લકંગુ;
 આવારા
 જાનાજાદી સ્ત્રીં ખાનાખરાબી; પાપમાલી
 જાના-જુદા પું (ફાં) મસીદ
 જાના-જોગી સ્ત્રીં ધરની લડાઈ; ગૃહયુદ્ધ (૨) આંતર-
 યુદ્ધ; યાદવી
 જાનાજાદ પું (ફાં) દાસ; ગુલામ
 જાના-તસાશી સ્ત્રીં (ફાં) ઝડતી; તપાસ
 જાનાદાના, જાનાનાશ્તા પું (ફાં) ખાનપાન
 જાના-દમાદ પું પરજખાઈ
 જાનાદાર પું (ફાં) ગૃહસ્થ; ધરબારી
 જાનાદારી સ્ત્રીં (ફાં) ધરગૃહસ્થીનું કામકાજ
 જાના-નજીન વિં (ફાં) કામકાજ છોડી ધર પકડીને
 બેઠેલું; ધરકૂકડી; બેકાર
 જાના-પુરી સ્ત્રીં (ફાં) કોઠાનાં ખાનાં ભરવાં તે
 (૨) વખત વિતાડવો તે
 જાના-બદોશ વિં (ફાં) ધરબાર વગરનું
 જાના-બદોશી સ્ત્રીં યાપાવરી; ધરબાર વગરની
 અસ્થાયી જાતિ
 જાના-શમારી સ્ત્રીં (ફાં) ધરોની ગણતરી
 જાના-સાજ વિં (ફાં) ધર બનેલું; ધરધરાઈ
 જાનિ સ્ત્રીં (સં) ખાજ
 જાનિક સ્ત્રીં ખાજ (૨) પું દીવાલમાં પડેલી ફાટ;
 ચીરો
 જાપ વિં (ફાં) કમી; અપૂરું; કાચું; ખામીવાળું
 જામ પું પરબીડિયું (૨) સાંધો (૩) ખંભો; ધાંભલો
 જાપ-જાપાલ વિં (ફાં) ગેરસમજખાનું; બેવકૂફ
 જાપ-જાપાલી સ્ત્રીં (ફાં) ખોટો ભૂલભરેલો ખ્યાલ
 જાપજાહ, જાપજાહી અં ખામખા; નાહૂટે; ઇચ્છાએ
 કે અનિચ્છાએ; ખાસ કરીને; જાણીજોઈને
 જામના સં કિં પરબીડિયામાં બંધ કરવું (૨) માટી કે
 લોટથી કથાનું મોં બંધ કરવું

खामी

१०१

खिदमतगार, गुज्जार

खामी स्त्री० कभी; क्षिप्र
 खामोश वि० (६०) चुप; शांत; मौन
 खामोशी स्त्री० आपोशी; शांति; चुपक्रीदी
 खायफ़ वि० (अ०) कायर; डरपोक
 खाया पुं० (६०) मरघीनुं छिं (२) अंडकीश
 खार पुं० क्षार (२) पारी माटी (३) पूण
 खार पुं० (६०) कंटो (२) पार; द्वेष
 खाखा पुं० भारवो; जवासी (२) अंक जातनुं लाल
 जांजु कपडुं
 खारा वि० भांजुं (२) पुं० अंक योभंजो टोपलो (३)
 (६०) अंक जातनुं लीटीदार कपडुं
 खारिक पुं० भारेक (२) मजूर
 खारिज वि० (अ०) अछिभूत; भातल (२) जुहुं
 करेवुं; अलग करेवुं (३) काढी नाभेवुं
 खारिशा, खारिशत स्त्री० (६०) मूजली
 खाती वि० भांजुं
 खारुआ, खारुआ पुं० अंक जातनो लाल रंग के ते
 रंजवाणुं कपडुं
 खाल स्त्री० भाल; यामरी (२) नीली जमीन
 (३) भाडी (४) भावी जगा
 खाल पुं० (अ०) शरीर परनो तल
 खाल-खाल वि० कोई कोई; थोडुंक; अंकलदोक्कल
 खालसा वि० भालसा-डेवण अंकनो अधिकार
 होय ओवुं (२) सरकारी मालिकीनी के सरकारी
 (जमीन); शीभोनो अंक संप्रदाय
 खाला वि० नीयुं; निम्न
 खाला स्त्री० (६०) मानी बहेन; मासी
 खालिक पुं० सृष्टिकर्ता; सरजनहार
 खालिस वि० (अ०) मेण विनानुं; विशुद्ध; निभावस;
 सायुं; भरुं
 खालिसा वि० (अ०) भालसा-डेवण अंक ज मालिकीनी
 के सरकारी (जमीन) (२) पुं० अंक शीभ संप्रदाय
 खाली वि० भावी; ठालुं; रहित; नकामुं
 (२) अ० कंकत; डेवण
 खालू पुं० (अ०) मासा; मामा
 खालिंद पुं० (६०) भसम; पति (२) मालिक
 खास वि० (अ०) भास; विशेष ('आम'थी जिलटुं)
 (२) पोतानुं; मुद
 खास-कलम पुं० (अ०) भानगी मंत्री; सेक्रेटरी
 खासगी पुं० (अ०) राज के उमरावनो साथी
 (२) स्त्री० रभात
 खास-तराश पुं० बादशाहनी छत्रमत करनार
 वाणंद
 खासदान पुं० (अ० + ६०) यानदानी
 खास-बरदार पुं० (६०) राज के मोटा सरदार
 आगण यालता सिपाई

खासा पुं० (अ०) राजभोग; मोटा लोकनुं पाणुं
 (२) अंक जातनुं मलमल (३) वि० भासुं; रुं
 (४) स्वस्थ; नीरोगी (५) सुंदर (६) पूरुं
 खासियत स्त्री० (अ०) भास गुण; लक्षणा;
 स्वभाव; विशेषता; राजानी भास तलवार के
 अंक वगेरे
 खासा पुं० (अ०) भास गुण; भासियत
 खाह-मखाह अ० भामुभा; नाछुटेक; छंशा-
 अनिच्छाअं; भास करीने; जाली जोईने
 खाहिश स्त्री० छंशा; खाहना
 खिंकिर पुं० (सं०) लोंकरी; शिमाण
 खिंखिर पुं० (सं०) लोंकरी (२) मलंगनो पाथो
 (३) अंक सुगंधी द्रव्य
 खिंचना अ० किं भेंचवुं (२) लागशी ओछी धवी
 (३) भाव तेज धवो
 खिंचवानी सं० किं भेंचाववुं
 खिंचाई स्त्री० भेंचवानी क्रिया; भेंचवानी मजूरी
 खिंचाना सं० किं भेंचाववुं
 खिंचाव पुं० भेंच; तनाव; वैराग्य; नाराजगी;
 भेंचवानी मजूरी
 खिंचावट, खिंचावट स्त्री० भेंच; तनाव; वैराग्य;
 नाराजगी; भेंचवानी मजूरी
 खि खि स्त्री० (सं०) लोंकरी; शिमाण
 खिचइवार पुं० मकरसंकान्ति; उत्तरायण
 खिचड़ी स्त्री० भीखरी; भेणसेण; (२) मकरसंकान्ति
 (३) विवाहो अंक रिवाज
 खिजना अ० किं भिजावुं; बिडावुं
 खिजलाना अ० किं भिजावुं; बिडावुं (२) सं० किं
 भीजववुं; गीडववुं
 खिजां स्त्री० (६०) छमन्त ऋतु; पानपर ऋतु (२)
 पञ्जनी वेणा; बुढापो (३) रोनाकनो नाश धवो
 होय ओवी अवस्था
 खिजाना सं० किं भीजववुं
 खिजाव पुं० (अ०) वाणनो कलम
 खिजासत स्त्री० (अ०) शरम; लज्जा
 खिझना अ० किं भीजवुं; भिजावुं; बिडावुं
 खिझाना, खिझावना सं० किं भीजववुं; गीडववुं
 खिडकना अ० किं भसवुं; सरकवुं
 खिडकाना सं० किं छटाववुं; अलग करवुं; वेथी देवुं
 खिडकी स्त्री० भारी
 खिताब पुं० भिताब; छलकाब
 खित्ता पुं० (अ०) देश; प्रदेश
 खिदमत स्त्री० (अ०) सेवा; बरदास; साकरी
 खिदमतगार, खिदमतगुज्जार वि० (६०) स्वाभीबक्त
 सेवक

खिदमतगारी

१०२

खुजलाना

खिदमतगारी, खिदमतगुजारी वि० (३१०) स्वाभी-
लज्जित

खिदमती वि० खिदमतगार; सेवा करनार (२)
खिदमत संबंधी

खिन पु० क्षण

खिन वि० (सं०) उदास; शोकानुर

खिपना अ० कि० जपवुं (२) -मां भग्न धवुं; जपवुं

खियानत स्त्री० बेईमानी; दगो; विश्वासघात

खियाना अ० कि० घसाई जवुं (२) स० कि० जीलववुं;
जवराववुं

खियाल पु० भ्याल; विचार (२) हांसी; भेल

खिरद स्त्री० (३१०) अकल

खिरदमंद वि० (३१०) अकलमंद; बुद्धिशाही

खिरनी स्त्री० रायक्ष के रायक्षुं

खिरमन पु० (३१०) जपुं; कसल

खिराज पु० (अ०) कर; मालगुजारी; सांघ

(२) भंडारी

खिराम स्त्री० (३१०) याल (२) मस्त याल

खिरामों वि० (३१०) मस्तानी याले यालनारुं

खिलंदरा वि० भेलतुं-कूटतुं

खिलअत स्त्री० (अ०) राजा तरुंधी माननो पोशाक

खिलकत स्त्री० (अ०) सुष्टि (२) जगत; संसार

खिलकौरी स्त्री० भेल; जमत

खिलखिलाना अ० कि० भीभी के पडपड हसवुं

खिलखिलाहट स्त्री० भिलभिलाट

खिलना अ० कि० जीलवुं (२) शोभवुं (३) वस्थेधी
काटवुं (४) अलग अलग धवुं; छूटुं पडवुं

खिलवत स्त्री० (अ०) अकांत जगा

खिलवतखाना पु० मंत्रशागृह

खिलवाड़ पु० तमाशो; भेल; कीड़ा; मज्जाक

खिलाई स्त्री० जावुं के जवराववुं ते (२) आपा;
नाना अस्थाने राजनार स्त्री

खिलाड़ वि० ग्रंथण; हावभावमां प्रवीक्ष; अदबालनुं

खिलाड़ी पु० भेलाडी (२) जादुगर

खिलाना स० कि० जीलववुं; भेलाववुं; जवराववुं

खिलाफ वि० (अ०) सामेनुं; विरुद्ध

खिलाफ-कानून वि० (३१०) गेरकायदे; कायदा
विरुद्ध

खिलाफत स्त्री० (अ०) ईस्लामना पलीकनुं पद;
पेगंबर के पादशाहना प्रतिनिधि होवुं ते; समस्त
मुसलमानोंना धार्मिक नेता होवुं ते

खिलाफ-मरजी वि० (३१०) मरज विरुद्ध

खिलाफ-वर्जी स्त्री० (अ० + ३१०) अवमानना (२)
विरुद्ध आचरण

खिलाल स्त्री० (अ०) रमत के आछमां छार

(२) पातनुं) हांत-भोतरागुं (३) अंतर

खिलीना पु० भिलोपुं; रमकपुं

खिल्त पु० (अ०) शरीरनी कफ धातु (कफ, पित्त, वात
अने रक्त अथे चार मुख्य दोष के विचारमांनो अेक)

खिल्त-मिल्त वि० मिश्रित; वेगुं

खिल्ली स्त्री० भेल; हांसी; मज्जाक (२) पाननुं मोटुं
बीडुं (३) पीली

खिश्त स्त्री० (३१०) छिट

खिसकना अ० कि० जसवुं; सरकवुं

खिसकाना स० कि० छटाववुं; सरकाववुं; वेथी हेवुं

खिसलना अ० कि० लपसवुं

खिसलाहट स्त्री० लपसी पडवुं ते

खिसाना अ० कि० भिसियाणुं पडवुं; शरमाई जवुं (२)
रिसाई जवुं

खिसारा पु० (अ०) घट; भोट; डानि

खिसियाना अ० कि० भिसियाणुं पडवुं; शरमावुं
(२) रिसावुं

खिसी स्त्री० शरम (२) पृष्टता

खींच स्त्री० भेंच

खींचतान, खींचाखींची, खींचातानी स्त्री० भेंचताक्ष

खींचना स० कि० भेंचवुं

खीज, खीझ स्त्री० भीज

खीजना, खीझना अ० कि० भिजावुं; भीजवुं

खीर स्त्री० भीर; दूधपाक

खीरमोहन पु० पनीरमांथी बनती अेक भीकई

खीरा पु० (सं० बीरक) काकडी जेवुं अेक कण

खीरी स्त्री० दोरनुं आववुं

खील स्त्री० धाशी (२) कील; पीली

खीला पु० पीलो

खीली स्त्री० पीली; पाननो बीडे

खीवन, खीवनि स्त्री० मदनो मस्ती

खीस स्त्री० भोज; कोष (२) लज्जा; शरम (३)
हांतरागुं (४) करेठुं (धीमांनो छास) (५) वि०

नष्ट; पायमाव

खीसा पु० (३१०) कीसा) भीसुं (२) थेली

खुआर पु० पुवार

खुआरी स्त्री० पुवारी

खुक्ख वि० शुष्क; जाली; निर्धन

खुखड़ी स्त्री० (दोराणुं) कोकपुं (२) कूकरी शस्त्र

खुगीर पु० (३१०) भोगीर) भोगीर (जिननी ग्राही);
घोडानुं जिन; नमदो

खुवर, खुचुर स्त्री० पड़ाभोद; दोपदष्टि

खुजलाना स० कि० भंजवाणवुं (२) अ० कि० भंजवाण
आववी

खुजलाहट

૧૦૩

खुरचन

खुजलाहट सी० भंजवाण; भूजली
 खुजली सी० भूजली; वलूर
 खुजाना सं० कि० भक्षवुं; वलूरवुं (२) अ० कि०
 भंजवाणवुं
 खुटक सी०, खुटका पुं० भटको; आशंका
 खुटकना सं० कि० भूटवुं; उपरधी ठूंपवुं; कोई छोडना
 अंकुरने के उपरना भागने उभाड़ी लेवी
 खुटका पुं० भटको; आशंका
 खुटचाल सी० भोटी-भटवाल
 खुटना अ० कि० भूटवुं; पूरुं धवुं
 खुटपन, खुटपना पुं०, खुटाई सी० भोटापशुं; दोप
 खुटाना अ० कि० भूटवुं; पूरुं धवुं
 खुट्टी सी० संभंय-विच्छेद सूचित करनारी बाणकोनी
 अक्ष किया जेमां तेओ अन्यनी टयली आंगणी
 साथे पोतानी टयली आंगणी भेगी करीने यूभी
 ले छे; कही ('भुय्या' घी डिलट्टे)
 खुट्टी, खुट्टी सी० जाइरुनो भाओ के पगनी भेठक
 खुतबा पुं० (अ०) तारीक; स्तुति (२) प्रवचन (जिम
 के, जुमानी नमाज भाद पेगंबर वगेरेनी प्रशंसा
 करीने अपातुं व्याख्यान)
 खुत्थी, खुथी सी० भूंपरो; जडिपुं (२) अनामत
 (३) पैसा राजवानी वांसणी (४) संपत्ति
 खुद अ० (का०) स्वयं; जाते
 खुदकशी, खुदकुशी सी० (का०) आत्महत्या
 खुद-काय, -गर्ज वि० (का०) स्वार्थी; आप-
 मतलबी
 खुदकुशी सी० आत्महत्या
 खुद-गर्ज वि० (का०) आपमतलबी; स्वार्थी
 खुद-गर्जो सी० स्वार्थ; आपमतलब
 खुददार वि० स्वमानी
 खुददारी सी० स्वमान
 खुदना अ० कि० भोटावुं
 खुद-नुमा वि० (का०) अभिमानी; आप-वडाई
 करनार
 खुद-नुमाई सी० आत्मप्रशंसा; आपवडाई
 खुद-परस्त वि० (का०) स्वार्थ-परायण; मतलबी
 (२) मगडेर
 खुद-ख-खुद अ० (का०) पोतानी भेजे; स्वतः;
 आपोआप
 खुद-खोनी सी० (का०) गर्व; धमंड
 खुद-मतलब वि० स्वार्थी; आपमतलबी
 खुद-मतलबी सी० आपमतलब; स्वार्थ
 खुद-मुखतार वि० (का०) स्वतंत्र; आजाद
 खुद-मुखतारी सी० स्वतंत्रता; आजादी

खुदरा पुं० कुटकण यीज
 खुदराई सी० (का०) स्वेच्छाचार
 खुदराय वि० (का०) स्वेच्छाचारी
 खुदरौ वि० (का०) आपोआप गिनारुं; जंगली (आड
 के छोड)
 खुदवाई सी० भोदवानुं काम के मजूरी
 खुदवाना सं० कि० भोटाववुं
 खुद-सिताई सी० (का०) आत्मश्लाघा
 खुदा पुं० भुदा; परमेश्वर
 खुदाई सी० भोदवानुं काम के मजूरी
 खुदाई सी० (का०) अर्थ (२) सृष्टि
 खुदा-तर्स वि० (का०) ईश्वरशी डरनार (२) दयालु
 खुदा-दाद वि० (का०) ईश्वरदत्त
 खुदा न ख्यास्ता अ० भुदा न करे; न करे नारायण
 खुदा-परस्त वि० (का०) ईश्वरभक्त; श्रद्धावान
 खुदाया अ० (का०) या भुदा ('हे राम!' जेवुं संबोधन)
 खुदावंद पुं० (का०) मालिक; स्वामी (२) मोटा लोक
 भाटे संबोधन - भुदावंत
 खुदा-हाफिज अ० (का०) भुदा छाकेज; 'ईश्वर तमाहुं
 रक्षक्ष करो' अेवा विदायबोल
 खुदी पुं० (का०) अभिमान; शोभी; स्वार्थ-परायणता
 खुरी सी० योभादाण वगेरेनुं ओरमुं
 खुनक वि० (का०) ठंडुं; शीत
 खुनकी सी० (का०) ठंडक; शरदी
 खुनखुना पुं० बाणकुनुं रमकुनुं- धूमरो
 खुनस सी० पुनस; कोष
 खुनसाना अ० कि० कोषे भरावुं
 खुफिया वि० (अ०) गुप्त; छूपुं (२) गुप्तचरदणुं
 खुफिया-पुलिस सी० छूपी पोलीस
 खुभना अ० कि० भूंपवुं; ભોંકાવું
 खुभी, खुभिया सी० काननुं लविंगियुं (२) हाथीना
 दांत पर जडवामां आवती भोणी
 खुम पुं० (का०) दाइनुं वासણ
 खुमखाना पुं० दाइनी दुकान
 खुमार पुं० (अ०) नशो; मद्य
 खुमारी सी० नशो; मद्य (२) नशो जितर्थे जण्यती
 धकावट (३) जागरणनी असर
 खुमी सी० दांतमां जडवामां आवती सोनानी पीली
 (२) हाथीना दांत पर बडाववामां आवती भोणी
 (३) बिलाडीना टोप जेवी वनस्पति
 खुरंड पुं० या उपरनी पोपड़ी
 खुर पुं० (सं०) योपगानी जरी
 खुरखुरा वि० भरलथडुं
 खुरचन सी० पुरचन; उभाड़ी उअरडी अेकडुं करेवुं ते

खुरचना

१०४

खसूमत

खुरचना (सं० कुरण) उपास्युं; उज्जरउं
 खुरजी स्त्री० (का०) धोडेसवारने पोतानो
 सामान राखवा पीठे बंधाती पुरज्ज नामनी जौणी
 (२) मोटो वेळो
 खुरदा वि० भरबयं
 खुरदा पुं० परयूरज; पुरदो; नानी मोटी बीज
 खुरपका पुं० दोरनो (भों के परीनो) अक रोग
 खुरपा पुं० मोटी पूरपी
 खुरपी स्त्री० पूरपी
 खुर-बंदी स्त्री० घोडा वगेरेनी परीअे नाण जडवी ते
 खुरमा पुं० (अ०) पुरमुं-अेक मोठाई (२) पारेक
 खुरशीद पुं० (का०) पुरशेद; सुरज
 खुराक स्त्री० (का०) पोरक (२) दवानो डोज
 खुराकी स्त्री० (का०) पोरकी (२) वि० वधारे भानाउं
 खुराफात स्त्री० (अ०) बेझुदी नकामी वात (२) गाण
 (३) बंधेजे
 खुरिश स्त्री० (का०) भावापीवानी सामग्री; सीपुं-
 सामान
 खुरो स्त्री० परीनुं वि०
 खुरद वि० (का०) नानुं; छोटुं; सूक्ष्म
 खुरदबीन स्त्री० (का०) सूक्ष्मदर्शकयंत्र
 खुरदबुर्द अ० (का०) नष्ट-वृष्ट; भेदान-मेदान
 खुरेरा वि० भरबयं
 खुरद-साल वि० (का०) उमरमां नानुं
 खुरद-साली स्त्री० नानपझ; बाणपझ
 खुरी पुं० (का०) परयूरज; पुरदो (२) नानी-मोटी
 बीज
 खुरी-फरोरा पुं० कुटकण बीजोनो वेपारी
 खुरी स्त्री० (का०) नानपझ; बाणपझ
 खुरम वि० (का०) प्रसन्न; पुश; प्रसन्नयित
 खुराट वि० वृद्ध; धूर्त; अनुभववी (२) लुभुं; याळाक
 खलना अ० किं० भूलवुं; त्रिपुं
 खुला वि० भुलवुं; उधाउं
 खुलासा वि० (अ०) भुलवुं (२) पुं० सारांश
 (३) भुलासो (४) अ० साक्षसाक्ष; भुलासावार
 खुलूस पुं० (अ०) सरणता; पवित्रता (२) श्रद्धा
 खुले आम, खुले खजाने, खुले बंदों, खुले
 बाजार, खुले मैदान अ० जाहेरमां; भुलंभुल्ला
 खुल्लमखुल्ला अ० भुलंभुल्ला; स्पष्ट रीते
 खुल्लक पुं० (अ०) सुशीलता; सज्जनता
 खुश वि० (का०) पुशी; राख (२) साउं
 खुश-आमदेद अ० (का०) लले पधाया
 खुश-किस्मत वि० नसीबवान; भाग्यशाणी
 खुश-किस्मती स्त्री० सौभाग्य; साउं नसीब

खुराकी स्त्री० जमीनमार्ग (२) शुद्धता (३) अकाण;
 सूकुं वर्ष
 खुरा-खत वि० (का०) सुंदर अक्षरवाणुं
 (२) पुं० सुंदर लपाण
 खुरा-खबरी स्त्री० (का०) पुश पभर; शुभ सभायार
 खुरा-खुराक वि० (का०) भावाभां शोभीन
 खुरा-खुल्लक वि० (का०) उत्तम स्वभावपुं०; सज्जन
 खुरा-गवार वि० (का०) प्रिय; मनोहर
 खुरागुलू वि० (का०) मधुर स्वरवाणुं
 खुरा-जायका वि० (का०) स्वादिष्ट
 खुरा-नवीस वि० सुंदर मरोडदार अक्षरवाणुं लपाण
 लभनार
 खुरा-दामन स्त्री० (का०) सासु
 खुरा-दिल वि० (का०) आनंदी; प्रसन्न; उत्सुमुं
 खुरा-दिली स्त्री० प्रसन्नता
 खुरा-नसीब वि० (का०) नसीबदार
 खुरा-नसीबी स्त्री० सौभाग्य; साउं नसीब
 खुरानुमा वि० (का०) सुंदर
 खुरा-नुमाई स्त्री० सुंदरता
 खुरा-बख्त वि० (का०) सुभी
 खुरा-बू स्त्री० (का०) पुशभा; सुगंध
 खुराबूदार वि० सुगंधवाणुं
 खुरा-मिजाज वि० (का०) प्रसन्न; पुश
 खुराहाल वि० (का०) पुशाव; सुभी; संपन्न
 खुराहाली स्त्री० पुशावी; संपन्नता
 खुराशामद स्त्री० (का०) पुशामत; मोटी प्रसंसा
 खुराशामदी वि० (का०) पुशामतिपुं
 खुरी स्त्री० (का०) आनंद; राख (२) उच्छा; मरज्ज
 खुरक वि० (का०) शुद्ध; सूकुं (२) नीरस
 खुरकसाली स्त्री० सूकुं वर्ष
 खुरकी स्त्री० (का०) शुद्धता (२) पुशकी; जमीनमार्ग
 (३) अकाण; सूकुं वर्ष
 खसखुस अ० कानमां वात करीने; कानबंवेरझीशी
 खसफुसाहत स्त्री० कानबंवेरझी
 खसूर पुं० (का०) ससरो
 खसरवाना वि० (का०) शाही; राजवी
 खसिया पुं० (का०) अंडकोश
 खसिया-बरदार वि० बधा प्रकारनी सेवा करीने पुश
 करनार
 खसरफुसर स्त्री० अप्रगट यर्या; कानाकानी; कानमां
 वात करवी ते; कानबंवेरझी; गुसपुस (२) अ०
 पीभे; गुसपुस
 खसूफ पुं० (अ०) चंद्रग्रहण
 खसूमत स्त्री० (अ०) दुश्मनी; शत्रुता

खसूस अ० पसूस; पास
 खसूसन् अ० (अ०) पास करीने; पसूस
 खहो स्त्री० पोछी; लबायानी जेम ओढेल कांभणी
 खसूसियत स्त्री० (अ०) पासियत; विशेषता
 खखार, खखार वि० (का०) लोही पीनार; कूर (२)
 भूनभार; लयानक
 खट पुं० भूतो (२) तरक; भाजु (३) भंड (४) स्त्री०
 काननो मेल (५) पूछपरछ; टोकवुं ते
 खट्टना स० कि० पूछवुं-गाछवुं; टोकवुं (२) भूटवुं;
 कम धवुं
 खूटा पुं० दोरनो भीलो; भूटो
 खूटी स्त्री० भूटी; भीली (जेम के, सतार सारंगी
 वगैरेनी) (२) छोडनु ठूठियुं भेतरमां रही जाम
 ते (३) सीमा; छेद
 खूटना अ० कि० भूटवुं; भूटवुं (२) छिछणीने गहडवुं
 खुरेज वि० (का०) लोही रेडनारुं
 खुरेजी स्त्री० (का०) भूनरेछ; रक्तपात
 खू स्त्री० (का०) आहत; भो
 खूटना अ० कि० भूटवुं-कम धवुं के पूरुं धवुं (२) अंध
 धवुं
 खूद, खूदफ, खूदर पुं० वस्तुने साक कर्मे नकामो
 रहेतो क्यरो; क्यरापटी
 खून पुं० (का०) भून; लोही; लत्या
 खून-खराबा पुं० मारकाट; माराभारी
 खून-खराबी स्त्री० मारकाट; माराभारी (२) पोलिश
 करवाभो वपरातो अेक प्रकारनो योर्निश
 खूनखार, खूनखार वि० लोही पीनार; भूनभार;
 कूर; लयानक
 खूनरेज, खूनरेजी स्त्री० भूनरेछ; रक्तपात
 खूनी वि० भून करनार (२) धातकी
 खूनी बवासीर स्त्री० दूजता दरस
 खूब वि० (का०) अखुं; उमदा (२) अ० अखी रीते
 खूब-कलौ स्त्री० (का०) ओषधि तरीके वपराता अेक
 धासनां बीज
 खूबसूरत वि० (का०) सुंदर; सुपायुं
 खूबसूरती स्त्री० सुंदरता
 खूबड़-खाबड़ वि० उपरनीये; गीयुं नीयुं;
 भाडाटेकरावाणुं
 खूबानी स्त्री० (का०) जरदाणु
 खूबी स्त्री० (का०) लवाछी; उमदापशुं (२) विशेषता;
 भूनी
 खूसर, खूसर पुं० उल्लु; धुवड (२) वि० शुष्क;
 अरसिक
 खेकसा, खेकसा पुं० कंकोडुं

खेचर पुं० (सं०) पक्षी (२) विमान (३) तारा, ब्रह्म, वायु
 (४) वाद्य
 खेटकी पुं० (सं०) शिकारी; पारधी
 खेड़ा पुं० (सं०) भेटक) नानुं गाम; भेजुं
 खेत पुं० भेतर (२) रक्षाक्षेत्र
 खेतिहर पुं० भेडूत
 खेती, खेतीबाड़ी, खेतीबारी स्त्री० भेती; भेतीवाडी
 खेद पुं० (सं०) भेद; दुःख; खानि (२) थाक
 खेदना स० कि० भेडवुं (२) पीछी पकडवो
 खेदा पुं० शिकार
 खेना स० कि० छेलेसवुं; नाव छांकवी (२) समय काढवो
 खेप स्त्री० आंठो; ईरो (२) अेक आंठामां बढाईने
 लवाय तेडवुं
 खेपना स० कि० (सं०) क्षेपण) विताडवुं; गुजारवुं
 खेमटा पुं० अेक प्रकारनुं गायन के नाय
 खेभा पुं० (अ०) तंभू
 खेभागाह पुं० जयां यशा तंभू लाग्या छोय ते जया
 खेल पुं० रमतगमत (२) मामलो (३) तमासो
 खेलकूद स्त्री० रमतगमत
 खेलना अ० कि० खेलवुं; रमवुं
 खेलवाड़ पुं० खेल; क्रीडा; तमासो (२) गमत; मजाक
 खेलवाड़ी वि० लारे रमनार (२) मजाकी; विनोदी
 खेला-खाया वि० दुनिया जोयेवुं; अनुभवी
 खेलाड़ी वि० लारे रमनार (२) मजाकी; विनोदी
 (३) पुं० भेलाडी (३) तमासो करनार
 खेलाना स० कि० भेलाववुं; रमाडवुं
 खेलार पुं० भेलाडी
 खेवट, खेवटिया पुं० भेवट; सुकानी (२) तलाटीनो
 अेक थोपडो
 खेवना स० कि० नाव यलाववी
 खेवा पुं० नावमां नदी पार करवी ते के तेनुं लाडुं;
 उतराछी (२) वार; समय
 खेवाई स्त्री० नाव यलाववी ते के तेनी मजूरी
 (२) उतराछी
 खेश वि० (का०) प्रवेश) पोतानुं (२) पुं० सजुं
 खेस पुं० ओढवा-पाधरवा भाटेनी अेक जातनी सूतरनी
 जाली यादर
 खेसारी स्त्री० अेक छलकुं अन्न (दाण)
 खेह, खेहर स्त्री० भेर; भेरटो; पूण
 खैचना स० कि० भैखवुं
 खैर पुं० भेर वृक्ष (२) कावो
 खैर स्त्री० (का०) क्षेमकुशण (२) अ० भेर; लले
 खैरअंदेश वि० (का०) शुभचिंतक; भेरभाह
 खैर-आफ़ियत (का०) क्षेमकुशण

ઁર-ઁહ

૧૦૬

ઁરાકી

ઁર-ઁહ, ઁર-ઁહ વિં (કાં) ખેરખાં;
શુભચક્ર

ઁર-ઁદ પું (કાં) 'કુશળ હો' એવો બોલ

ઁર-મકદમ પું (અં) સ્વાગત; ભલે પધારો

ઁરસાર પું ખેરસાર; કાથો

ઁરા વિં કથારી; કાથાના રંગનું

ઁરાત ઁં (અં) ખેરાત; પુષ્પદાન

ઁરાતઁના પું અન્નક્ષેત્ર; સદાપ્રતગૃહ

ઁરાતી વિં પુષ્પદાનમાં મળેલું; ખેરાતમાં મળેલું
(૨) ધર્માદા

ઁરાતી અસ્પતાલ પું ધર્માદા દવાખાનું

ઁરાતી પાલ પું પુષ્પદાનમાં મળેલો માલ

ઁરિયત ઁં (કાં) ખેરિયત; રાજપુશી

ઁરૂંઁ પું સાડીની કિનારી; સાડીનો પાલવ

(૨) (વિવાહિત કન્યાની વિદાય વેળા એના
ખોળામાં અપાતું) વિદાયધન

ઁરૂંઁ પું (સં) સકેદ અને ભૂરા રંગનો ઘોડો

ઁરૂં ઁં ઉઝરો; ખૂંચ (જેમ કે, 'કપડામાં કાંટો
ભરાવાથી) (૨) પું મૂઠીમાં આવે તેટલું (અન્ન
વગેરે)

ઁરૂં પું વાંસના ઉપરના ભાગમાં લસ ગુંદર કે
એવો ચીકણો પદાર્થ લગાવીને મારપી પક્ષીઓને
ફસાવે છે તે

ઁરૂં ઁં દુકાનદાર અન્ન અથવા શાકભાજીના
ઢગલામાંથી કાઢીને માગણને દાન કરે છે તે

ઁરૂંઁ પું પદચિહ્ન; પગલાં

ઁરૂંના સં કિં ખૂંટવું; ટૂંપવું; ચૂંટવું

ઁરૂંઁ પું ઝાડની બખોલ (૨) કોટર

ઁરૂંઁ, ઁરૂંઁ વિં ખાંડું; અપંગ (૨) આગલા દાંત
વિનાનું

ઁરૂંતલ, ઁરૂંતા પું માળો (પક્ષીનો)

ઁરૂં ઁં બખિયો (લાંબો)

ઁરૂંના સં કિં ભોંકવું; ખૂંપ એમ કરવું

ઁરૂંના સં કિં ખોસવું; ધોંચવું

ઁરૂંઁ, ઁરૂંઁ, ઁરૂંઁ પું દૂધનો માવો; ઈંટ
બનાવવાનો ગારો

ઁરૂંઁ ઁં ફળ વગેરેની છાલ

ઁરૂં ઁં ઘાણી (૨) શેરડીનો ફૂથો (૩) વરસાદમાં
માથે ઓઢાતો કામળો

ઁરૂંઁ વિં પોલું

ઁરૂંઁ પું (કાં) ઘોડાનું જીન; નમદો (દબાવી
ટીપીને ગાદી જેવું કરેલું જાડું કાપડ)

ઁરૂં ઁં ખોળ; તપાસ (૨) નિશાન; ચિહ્ન
(પગલું, ચીલો વગેરે)

ઁરૂંના સં કિં શોધવું; ખોળવું; દૂંઢવું; તપાસવું

ઁરૂં પું ખોજ-જનાનાનો (નપુસક) સેવક
(૨) સરદાર

ઁરૂંઁ, ઁરૂં પું ખોળ કરનાર; જસૂસ

ઁરૂં ઁં (સં) દોષ; બૂરાઈ (૨) હલકી વસ્તુનું
મિશ્રણ

ઁરૂં વિં ખોટું; બૂરું

ઁરૂં ઁં ખોટાપણું (૨) કપટ; છળ (૩) એબ; દોષ

ઁરૂં વિં (સં) ખોડવાળું; વિકલાંગ

ઁરૂં ઁં દેવનો કોપ; ભૂતપ્રેતનો આવેશ

ઁરૂંઁ પું કોટર; ઝાડની બખોલ

ઁરૂંતા પું પક્ષીનો માળો

ઁરૂં પું (કાં) બખરનો ટોપ

ઁરૂં પું ખણખોદ; પડપછ

ઁરૂંના સં કિં ખોદવું (૨) કોતરવું (૩) ભોંડવું;
ખોસવું; ખોરવું

ઁરૂંની ઁં ખોદવાનું નાનું ઓજાર

ઁરૂં-પૂઁ ઁં, ઁરૂં-વિનોદ પું પૂછપરછ; ખણખોદ;
તપાસ

ઁરૂં ઁં ખોદવાની કિમા (૨) ખોદવાની મજૂરી
(પારિશ્રમિક) (૩) વેલબુદ્ધા બનાવવાનું કામ

ઁરૂંના પું (કાં) ખૂમથો કે મોટો થાળ જેમાં વેચતા
માટેની મીઠાઈ ભરાય છે.

ઁરૂંના સં કિં (૨) બગાડવું (૩) અં કિં ખોવાવું.
અન્યમનસ્ક થઈ જવું

ઁરૂંઁ, ઁરૂંના પું ખોપરી (૨) માથું (૩) કોપરું કે
નારિયેળ

ઁરૂંઁ, ઁરૂંની ઁં ખોપરી કે માથું

ઁરૂંના પું છાપરા કે મકાનનો રસ્તા પર પડતો ખૂણો;
કરો (૨) અંબોડો

ઁરૂંના સં કિં અંદર ખચીને પેસાડવું; ધોંચવું; અંદર
દાટવું

ઁરૂંના પું કચરો ફેંકવાનો ખાડો (૨) તંજ અંધારી
કોટડી

ઁરૂંના પું ખૂમથો

ઁરૂં ઁં (કાં ખૂ) ખો; આદત

ઁરૂંના, ઁરૂંના પું દૂધનો માવો; ઈંટ બનાવવાનો ગારો

ઁરૂંની ઁં સાંકડી ગલી (૨) સ્નાન (૩) દોરની ગમાણ

ઁરૂં વિં (કાં) ખાનાર (સમાસમાં. ઉદા. નશાખોર)

ઁરૂંના અં કિં નાહવું

ઁરૂંના પું કટોરો (૨) પાણીનું પાત્ર (૩) વિં ખોડું;

અપંગ

ઁરૂંના પું ખોરાક

ઁરૂંની ઁં ખોરાકી

खोल

१०७

गंड

खोल पुं० भोज; गलेक (२) उपरनी यामडी (जे
म्राष्टी उतारे छे); कंयणी (३) मोटी ओछाड
खोलना सं० किं० भोलवुं; उधाडवुं
खोली स्त्री० भोज; गलेक (२) नानी ओरडी
खोवा पुं० दूधनो मावो; छोट बनाववानो गारो
खोशा पुं० (कां०) अनाजनुं हुंउ के कणनी लूम
खोह स्त्री० गुहा; भो (छोड़ जाओ)
खोही स्त्री० पांछांनुं बनेलु छत्र; ओढो
खी स्त्री० जाओ (२) अन्न राखवानुं लोयरुं
खीज पुं० (अ०) शोध; गहन विचार
खीफ पुं० (अ०) भोक; डर
खीफनाक वि० भोफनाक; लपानक; भतरनाक
खौर स्त्री० तिलक (२) स्त्रीओना भावानुं ओक
धरेछुं
खौरना सं० किं० तिलक करवुं (२) धरेछुं पहेरवुं
खौरा पुं० (दूतरां तेमज बिलासने धती) लूमस
(२) वि० लूमसनुं रोगी
खौलना अ० किं० छिकलवुं
खौलाना सं० किं० प्रवाही गरम करवुं; छिकाणवुं
ख्यात वि० (सं०) जाणीतुं; प्रसिद्ध
ख्याति स्त्री० प्रसिद्धि; आभउ
ख्यातिप्राप्त वि० भूब ज्वाति भेजवी छे तेवुं;
लब्धप्रतिष्ठ
ख्यापक पुं० घोषणा करनार (२) अपराध-स्वीकार
करनार
ख्यापन पुं० घोषणा करवी ते (२) अपराध-स्वीकार
करनो ते
ख्याल पुं० जयाल (२) ज्वाल (३) विचार; ध्यान;

स्मरण (४) गान पद्धति
ख्याली वि० जयाली (२) जयालमां रहेनार
(३) विचारमग्न (४) कल्पित
खिष्टान पुं० (अ०) ख्रिस्ती; क्रिस्तान
खिष्टीय वि० ईसु ख्रिस्त संबंधी
खीष्ट पुं० ईसु ख्रिस्त
खौं वि० (कां०) (समासने अंते) कहेनार गानार
यदनार ओवा अर्थमां
खौंदा वि० (कां०) लखेल; शिक्षित
ख्वाजा पुं० (कां०) मालिक; सरदार (२) सद्गुरुस्थ
(३) व्यंजन; भोजो
ख्वाजा-सर पुं० (कां०) भोजो; राणीवासमां राखवा
नपुंसक बनावेलो ते
ख्वान पुं० (कां०) धाण; मोटी थाणी
ख्वानचा पुं० (कां०) 'फोन्या'; जूमयो (२) नानी
थाणी
ख्वाब पुं० (कां०) निद्रा (२) स्वप्न
ख्वाबगाह पुं० सूवानो ओरडी
ख्वार वि० (कां०) भुवार; पापमाल (२) तिरस्कृत
ख्वारी स्त्री० (कां०) भुवारी; पापमाली; दुर्गति
ख्वास्तगार वि० (कां०) छिछुक; प्रेमी
ख्वाह अ० (कां०) अधवा (२) स्त्री छिछा
ख्वाह-मख्वाह अ० (कां०) जरुर; अवश्य; जामुभा;
छिछाजे के अनिच्छाजे
ख्वाहिर स्त्री० (कां०) बडेन
ख्वाहिरजादा पुं० लाशेज
ख्वाहिश स्त्री० (कां०) भावेश; छिछा
ख्वाहिशमंद वि० छिछुक; आकांक्षी

ग

गंग स्त्री० गंगा नदी (२) पुं० ओक कविनुं नाम
गंग-बहार पुं० गंगानो के कोरि नदीनो कांप ठरी
नीकणी आवेली जमीन; 'उल्ला'
गंग-शिकस्त पुं० नदीथी तझाई के घोवाई गयेली
जमीन
गंगा स्त्री० (सं०) गंगा नदी
गंगा-जमुनी वि० मिश्र; भेलथुं (२) काणुंघोणुं
गंगाजल पुं० (सं०) गंगाजल (२) ओक रेशमी
कापड
गंगाल पुं० पातनुं पाछीनुं ओक मोटुं वासस
गंगालाभ पुं० (सं०) मृत्यु (गंगाकाँडे मरझ)
गंगावतरण पुं० (सं०) गंगानुं स्वर्गमांधी पृथ्वी पर
आववुं ते
गंगासागर पुं० गंगानो समुद्र-संगम (२) ओक
जतनी मोटी जरी

गंगोटी स्त्री० गंगानदीना किनारानी रज
गंगोदक पुं० (सं०) गंगाजल
गंज पुं० माथानी ताल (२) पजानो (३) देर; गंज
गंजन पुं० (सं०) अवस्था; तिरस्कार (२) नाश
गंजना सं० किं० अनादर करवो (२) नाश करवुं
गंजा वि० माथे तालवाणुं (२) पुं० माथानी ताल
गंजिया स्त्री० जालीदार गुंथेली थेली
गंजी स्त्री० गंजकराक (२) गंज; ढगलो
गंजी, गंजेडी वि० गंजेरी
गंजीफा पुं० (कां०) यानांनो गंजको
गंठकटा पुं० जीसाकातरु
गंठजोडा, गंठबंधन पुं० वरकन्यानां वस्त्र गांठवानी
किथा
गंड, गंडस्थल पुं० (सं०) छाथीना) कपाज के लमझानो
लाग

ગંઢા પું. ગાંઠ (૨) મંતરેલો દોરો; તાવીજ કે માદળિયું (૩) પશીના ગળાનો કાંઠલો (૪) આડી લીટીઓની ઢાર; ચટાપટા (જેમ કે, સાપ પર) (૫) ચાર કોડી જેટલા દામ

ગંઢાસા પું. ગંઢાસી સીંધાસચારો કાપવાનું ઓજાર-ધારવાળું કળું

ગંઢેરી સીં. શેરડીનો બડવો; ગંડેરી

ગંદમી સીં. (ફાં) ગંદકી

ગંદલા, ગંદા (ફાં) વિં. ગંદું

ગંદુમ પું. (ફાં) સં. ગોધૂમ) ધઉ

ગંદુમી વિં. ધઉવણું

ગંધ પું. (સં.) મહેક; સુવાસ; સોડમ

ગંધક પું. (સં.) ગંધક ખનિજ

ગંધર્વ પું. (સં.) સ્વર્ગમાં ગાવા-બજાવવાનું કામ કરનાર એક દેવજાતિ (૨) સંગીત-પ્રવીણ

ગંધર્વવિદ્યા સીં. સંગીત

ગંધર્વવિવાહ પું. આઠ પ્રકારના વિવાહમાંનો એક પ્રકાર; એવું લગ્ન જેમાં વરકન્યા પ્રેમથી પ્રેરાઈ માતાપિતાની અનુમતિ લીધા વિના ખાનગી રીતે લગ્ન કરી લે છે.

ગંધાના અં. કિં. ગંધાવું; વાસ મારવી; બદબો આવવી

ગંધી પું. સુગંધી તેલ અત્તર વેચનાર; અત્તરિયો (૨) વરસાદમાં થતું માંકણિયું જીવડું

ગંધીલા વિં. ગંદું; ગંધાતું; વાસ મારતું

ગંધીર વિં. (સં.) ઊંડું; અગાધ; ગહન (૨) શાંત; સૌમ્ય; ગંભીર

ગંધે સીં. મતલબીપણું; સ્વાર્થસિદ્ધિની તલપ; ચાલ

ગંધર્હિ અં. ચુપકીથી; સ્વાર્થી ચાલથી

ગંધ સીં. અવસર; મોકો (૨) મતલબ; પ્રયોજન; (૩) ઉપાય; પુક્તિ

ગંધઈ સીં. ગામની વસ્તી

ગંધડ્યો વિં. ગ્રામ્ય; ગામડી; ગામાત

ગંધદલ વિં. ગમાર; ગામડિયું (૨) ગમારોનું દળ; મૂરખ-મંડળ

ગંધર-મસલા પું. ગામડી કહેવત કે ઉપાણો

ગંધાડ વિં. ધનદોલત વેડકી નાખનાર (પુત્ર); ધનાખોયો (૨) રખડેલ; વંઢેલ

ગંધાના સં. કિં. ગુમાવવું

ગંધાર, ગંધારુ વિં. ગમાર (૨) ગામડિયું; ગામડામાં રહેનારું (૩) અસભ્ય

ગંધારિન સીં. ગમાર સી

ગંધારી સીં. ગમારપણ (૨) ગમાર સી (૩) વિં. ગમાર જેવું (૪) બદમૂરત

ગંસ પું. (મનની) ગાંઠ; દેપ; ઝેર (૨) સીં. તીરની અણી

ગંસના સં. કિં. બરોબર જકડવું કે ગાંઠવું કે બાંપવું (૨) ઠાંસીને વણવું (૩) અં. કિં. ઠસોઠસ વણાવું કે ભરાવું; ઠાંસાવું

ગંસીલા વિં. અણીદાર (૨) ઠાંસેવું

ગઈ-ઘઘોર વિં. ખોવાઈ ગમેલાને કરી દેનાર કે બગડેલાને સુધારનાર

ગઠ સીં. ગાય (૨) વિં. ગરીબ (ગાય જેવું)

ગઠઘાટ પું. ઢોરને પાણી પીવા માટેનો ઘાટ; ગૌઘાટ

ગગન પું. (સં.) ગગન; આકાશ (૨) શૂન્ય

ગગનકુસુમ પું. આકાશકુસુમ

ગગનચુંબી, ગગનભેદી, ગગનસ્પર્શી વિં. બહુ ઊંચું

ગગરા પું. ગગરો; ધડો

ગગરી, ગગરિયા ગગરી; નાનો ધડો

ગઘ પું. ગય દઈને પેસી જવું તે (૨) ચૂના વગેરેથી કરેલી પાકી ફરસ કે તે કરવાનો ચૂનો વગેરે મસાલો (૩) ગચ્છી; અગાશી

ગઘકારી સીં. ચૂના વગેરેનું કામ (૨) પાકી છત (૩) ફરસબંધી કે પાકી જમીનનું કામ

ગઘ પું. (સં.) હાથી

ગઘ પું. (ફાં) ગજ; લંબાઈ માપવાનું છત્રીસ ઈંચનું માપ (૨) સારંગી વગેરે બજાવવાનો સળિયો

ગઘક પું. (ફાં) દાડ પીને કરાતો નાસ્તો (૨) નાસ્તો (૩) તલપાપડી

ગઘટ પું. (ઈં.) સરકારી ગેઝેટ; રાજપત્ર

ગઘટેડ વિં. (ઈં.) રાજપત્રિત

ગઘ્ઘ પું. (અં) ગજબ (૨) કોપ (૨) અંધેર (૪) વિપત્તિ; સંકટ

ગઘ્ઘકા વિં. અપૂર્વ; વિલક્ષણ

ગઘ્ઘનાક વિં. ભયંકર (૨) અતિ ક્રુદ્ધ

ગઘર પું. ગજર; ચોપડિયાં

ગઘર-દમ અં. સવારે

ગઘરા પું. ફૂલમાળા (૨) ગજરી-કાંડાનું એક ધરણું

ગઘલ સીં. (અં) ફારસી ઉર્દૂમાં એક પ્રકારની કવિતા જેમાં નાધિકાનું સૌંદર્ય તેમજ તેના પ્રત્યે ઊપજતા પ્રેમની સંવેદનાસભર અભિવ્યક્તિ હોય છે; ગઝલ

ગઘલાન પું. (સં.) મહાવત

ગઘાનન પું. (સં.) ગણપતિ

ગઘાલ પું. (અં) હરણનું બચ્ચું

ગઘી સીં. હાથણી (૨) પું. (સં.) હાથી પર બેસનાર

ગઘેટિયર પું. (ઈં.) ભૂતપત્ર; (નકશાપોથીને અંતે આપેલ) ભૌગોલિક સ્થળવર્ણન

ગઘી સીં. (ફાં) ગજિયું

ગજ્ઞા

૧૦૯

ગઢિયા

ગજ્ઞા પું ગંજ; દેર; ઢગલો
 ગજ્ઞન વિં ગાંઢ; ધક
 ગટૈ સ્ત્રીં ઓડ; ગરદન
 ગટકના સં કિં ગટકાવવું; ગટ કરી જવું; ખાઈ
 હડપ કરી જવું
 ગટપટ સ્ત્રીં અધિક મેળ; ગઠબંધન; સહવાસ
 ગટ્ટ અં ગટ અવાજ
 ગઢા પું કાંડું (૨) ઘૂંટણ (૩) ગાંઠ (૪) વૂકાનો મેર
 (૫) એક મીઠાઈ
 ગટ્ટૂ પું દસ્તો; હાથો
 ગટ્ટર પું મોટી ગાંગડી
 ગઢા પું મોટી ગાંગડી (૨) ગઢો; ગાંઠિયો (જેમ કે,
 ડુંગળીનો)
 ગટ્ટી સ્ત્રીં નાનો ગઢો કે ગાંસડી
 ગઠન સ્ત્રીં રચના; બનાવટ
 ગઠના અં કિં ગાંઠવું; જોડવું (૨) મોટા બખિયાથી
 સીવવું (૩) ગોઠવું; કાવવું આવવું; બનવું
 (૪) દાવ કે સંતલસમાં સામેલ થવું
 ગઠબંધન પું ગઠબંધન; પાકો સંબંધ
 ગઠરિયા સ્ત્રીં પોટલી; ગાંસડી (૨) જમા કરેલી
 મિલકત
 ગઠરી સ્ત્રીં ગાંસડી; પોટલું (૨) જમા કરેલી મિલકત
 ગઠવાના, ગંઠાના સં કિં ગંઠાવવું (૨) સિવડાવવું
 (૩) ટંકા કે બખિયા ભરાવવા
 ગઠિત વિં ગાંઠેલું; રચેલું
 ગઠિયા સ્ત્રીં થેલો; ખુરજી (૨) સાંધાના દરદનો એક
 રોગ
 ગઠિયાના સં કિં ગાંઠ મારવી
 ગઠી બઠિયા પું ઓટીને મારેલો બખિયો
 ગઠીલા વિં ગાંઠાણું (૨) મજબૂત
 ગઠીત, ગઠીતી સ્ત્રીં ગોઠવું તે; મિત્રતા; ગોઠીપણાં
 ગઢ પું (સં) આડ (૨) ઓથ (૩) વાડ (૪) ગઢ
 ગઢકના અં કિં ગડગડ અવાજ થવો (૨) ઢૂબવું
 (૩) નાશ પામવું
 ગઢગઢ સ્ત્રીં વાદળનો ગડગડાટ
 ગઢગઢા પું એક જાતનો હુકો
 ગઢગઢાના અં કિં ગડગડવું; (વાદળ) ગર્જવું (૨)
 હુકો ગડગડાવવો
 ગઢગઢાહટ સ્ત્રીં ગડગડાટ; મેઘગર્જના
 ગઢદાર પું હાથી જોડે ભાલો લઈ ચાલનાર
 માણસ
 ગઢના અં કિં ગડવું; પેસી જવું (૨) શરીરમાં
 ભોંકાવા જેવું દર્દ થવું (૩) ગડાવું; દટાવું; દફન
 થવું (૪) સ્થિર થવું; જામવું

ગઢપના સં કિં ગળવું; ગટાપ કરી જવું
 ગઢપ્પા પું ખાડો (૨) કળશ
 ગઢ્ઢક વિં ઊંચુંનીચું (૨) અવ્યવસ્થિત (૩) પું
 અવ્યવસ્થા; ગરબડ (૪) ગોટાળો; ઉપદ્રવ
 ગઢ્ઢકજાલા પું ગોલમાલ; ગોટાળો
 ગઢ્ઢકાના અં કિં ગરબડમાં પડવું (૨) બગડવું;
 ગોટાળો થવો (૩) સં કિં ગરબડમાં નાંખવું
 (૪) બગાડવું (૫) ચકરાવા કે ભુલાવામાં પાડવું
 ગઢ્ઢકિયા વિં ગરબડિયું; ગરબડવાળું
 ગઢ્ઢકી સ્ત્રીં ગરબડ; ગોટાળો
 ગઢરિયા, ગઢેરિયા પું ગડેરિયો; ભરવાડ
 ગઢરા પું ખાડો
 ગઢા પું ગંજ; દેર; ઢગલો
 ગઢાના સં કિં ભોંકવું (૨) દટાવવું; ગડાવવું
 ગઢારી સ્ત્રીં ગોળાકૃતિ (૨) ધેરાવો; ધેર (૩) ગરગડી
 કે તેનો ખાડાવાળો ધેરાવ (૪) આડી લીટીઓની
 હાર
 ગઢુઆ, ગઢુવા પું નાળચાવાળો લોટો-ગડવો
 ગઢુઈ સ્ત્રીં નાનો નાળચાવાળો લોટો; ગરી
 ગઢુર, ગઢુલ વિં (સં) ઢૂબડું; ખૂંધું
 ગઢુવા પું નાળચાવાળો લોટો - ગડવો
 ગઢેરિયા પું ભરવાડ; ગડેરિયો
 ગઢુ પું ગંજ; થોકડી; ખડકલો; ગડી (૨) ખાડો
 ગઢી સ્ત્રીં ગંજ; થોકડી; ખડકલો; ગડી (૨) ખાડી
 ગઢુમઢુ, ગઢુમઢુ વિં અસ્તવ્યસ્ત; આડું-અવળું
 (૨) પું ગરબડગોટો
 ગઢુર પું (સં) ધેટું; મેટું; ગાડકું
 ગઢુરિકા સ્ત્રીં (સં) ધેટાંની હાર
 ગઢુરિકા પ્રવાહ પું ગાડરિયો પ્રવાહ; વિચાર
 કર્યા વિના એકની પાછળ બીજાએ ધસડાવું;
 અવિચિત્ર પ્રવાહ
 ગઢુ પું ગાડું
 ગઢુલા પું ખાડો
 ગઢુંત વિં બનાવટી; કલ્પિત (વાત)
 ગઢ પું ગઢ; કિલ્લો (૨) ખાઈ
 ગઢત, ગઢન સ્ત્રીં રચના; ધડવું તે (૨) આકૃતિ
 ગઢના સં કિં ધડવું; બનાવવું (૨) ધડી કાઢવું
 (૩) ધડી નાંખવું; મારવું
 ગઢવાલ પું કિલ્લેદાર
 ગઢા પું ખાડો
 ગઢાઈ સ્ત્રીં ધડવાનું કામ કે મજૂરી
 ગઢાના અં કિં મુશ્કેલી પડવી કે મુશ્કેલ થવું
 (૨) ધડાવવું; બનાવરાવું
 ગઢિયા પું ધડનારો

ગઢી સ્ત્રીં ગઢી; નાનો દરબારગઢ; ઊંચાઈ પર બનાવવામાં આવેલી ઇમારત
 ગણ પું (સં) ગણ; સમૂહ (૨) શિવનો ગણ (૩) છદનો ગણ (૪) જાતિ; વર્ગ
 ગણક પું (સં) ગણતરી કરનાર વ્યક્તિ (૨) ગણતરી કરનાર યંત્ર (૩) ગણિત જાણનાર વ્યક્તિ (૪) હિસાબ લખનાર-લેખાપાલ
 ગણતંત્ર પું પ્રજાસત્તાક રાજ્ય કે તેનું તંત્ર
 ગણના સ્ત્રીં (સં) ગણતરી; લેખું; હિસાબ; અંદાજ
 ગણપૂર્વક, ગણપૂર્તિ સ્ત્રીં સભા સમિતિ વગેરેની બેઠકમાં કાર્ય સાધવા જરૂરી મનાતી સભ્યોની અલ્પતમ કાનૂની હાજરી; કાર્યસાધક સંખ્યા; 'કોરમ'
 ગણરાજ્ય પું (સં) પ્રજાસત્તાક રાજ્ય
 ગણિકા સ્ત્રીં (સં) ગુણકા; વેશ્યા
 ગણિત પું (સં) હિસાબ કે તેની વિદ્યા; ગણિતશાસ્ત્ર
 ગણ્ય વિં (સં) ગણનાપાત્ર (૨) પ્રતિષ્ઠિત; માન્ય
 ગણ્ય-માન્ય વિં (સં) પ્રતિષ્ઠિત
 ગત સ્ત્રીં ગતિ; દશા (૨) વિં (સં) ગયેલું; વીતેલું
 ગતકા પું ઢાલ-લકડી કે તે ખેલવાની લાકડી
 ગતાનુગતિક વિં (સં) આંધળું અનુકરણ કરનારું
 ગતિ સ્ત્રીં (સં) જવું તે (૨) ચાલ (૩) ઝડપ; વેગ (૪) દશા (૫) મરણ પછીની સ્થિતિ
 ગત્તા પું કાગળની થોકડી
 ગત્તાલ-ખાત્તા પું માંડી વાળવાની રકમનું ખાતું
 ગદ પું (સં) રોગ (૨) વિષ
 ગદકા પું ઢાલ-લકડી કે તે ખેલવાની લાકડી
 ગદના સં કિં બોલવું; કહેવું
 ગદલ્લદા વિં મુલાપમ; ક્રોમળ (૨) બેવડા શરીરવાળું
 ગદર પું ઉપદ્રવ; બળભવાટ (૨) બળવો
 ગદરા વિં પાકવા આવેલું; નરમ (ફળ વગેરે)
 ગદરાના અં કિં (ફળ) પાકવા પર આવવું; નરમ થવું (૨) જુવાનીથી શરીર ભરાવા લાગવું (૩) આંખ આવવી (૪) ગંદું થવું
 ગદલા વિં ગંદું; માટીવાળું
 ગદહપચીસી સ્ત્રીં ગધ્યાપચીસી
 ગદહપન પું ગધ્યાપણું; મૂર્ખતા
 ગદહા પું ગધેડું (૨) (સં) રોગ હરનાર વૈદ્ય
 ગદહી સ્ત્રીં ગધેડી
 ગદાપું (ફાં) ભિખારી; ફકીર (૨) સ્ત્રીં (સં) ગદા હથિયાર
 ગદાઈ વિં તુચ્છ; શુદ્ધ (૨) રદી; નકામું (૩) સ્ત્રીં ભીખ-વૃત્તિ
 ગદી વિં (સં) રોગી (૨) ગદાધારી

ગદેલા પું ગાદલું (૨) નાનો છોકરો
 ગદોતી સ્ત્રીં હથેળી
 ગદગદ વિં (સં) હર્ષ વગેરેથી લાગણીવશ બનેલું (જેથી વાણી પર અસર થાય)
 ગદ પું નરમ જગામાં ધબ દઈને પડવું તે (૨) ભારે ખાધાનો પેટમાં ભાર
 ગદર વિં કાચુંપાકું (૨) પું મોટું ગાદલું
 ગદા પું ગોદડું; ગાદી
 ગદાર વિં (અં) ભારે બળવાખોર (૨) ભારે બેવકા (૩) દેશદ્રોહી; રાષ્ટ્રદ્રોહી
 ગદી સ્ત્રીં નાનું ગોદડું (૨) ગાદી (૩) હથેળી કે પગનું તળિયું
 ગદી-નશીન વિં ગાદીએ બેઠેલ; ગાદી-નશીન (૨) વારસ
 ગદ પું (સં) ગદ-લખાણ
 ગદા પું ગધેડો
 ગધી સ્ત્રીં ગધેડી
 ગનગનાના અં કિં કંપવું; ધ્રુજવું
 ગનગીર સ્ત્રીં ચૈત્ર સુદ ત્રીજ; સ્ત્રીઓની ગૌરીપૂજા (ખાસ કરીને રાજસ્થાનમાં)
 ગની વિં (અં) ભારે ધનવાન (૨) ભારે સ્વતંત્ર
 ગનીમ પું (અં) શત્રુ (૨) ડાકુ; લુટારો
 ગનીમત સ્ત્રીં (અં) લુંટનો કે મફતિયો માલ (૨) ગનીમત; સંતોષની સારી વાત
 ગનુદગી સ્ત્રીં (ફાં) ઊંધ આવવી તે
 ગન્ના પું શેરડી
 ગપ સ્ત્રીં (ફાં) ગપ; રિગ (૨) પું ગફકો લઈને ખાવું તે
 ગપકના સં કિં ગપકાવું; ગબ ગબ ખાઈ જવું
 ગપડ્ડીચીથ સ્ત્રીં નકામી ગંપ; ગપાટો
 ગપના સં કિં ગપ મારવી
 ગપશપ સ્ત્રીં ગપસપ; નકામી-નવરા પહોરની વાત; બકવાદ
 ગપાગપ અં ગપગપ (જલદી ખાવું)
 ગપિયા, ગપિયા વિં ગપ્પી
 ગપોડા પું ગપોડો; ગપ
 ગપોડિયા વિં ગપ્પાં મારનાર; ગપ્પી
 ગપોડેશાજ વિં (ફાં) ગપ્પી
 ગપ્પ સ્ત્રીં ગપ્પું
 ગપ્પી વિં ગપ મારનારું
 ગપ્પા પું ગફકો; ગફ દઈને મરાતો બુકો (૨) લાભ; ફાયદો
 ગફ વિં (ફાં) ઠસ; ગાફું; ધફ
 ગફલત સ્ત્રીં (અં) ભૂલ (૨) સાવધાની; પરવા પા બખર હોવાનો અભાવ

ગાફૂર વિં (અં) કામાવાન (ઈશ્વર)
 ગામ્પાર વિં (અં) ભારે દયાળુ (ઈશ્વર)
 ગામ્બન સ્ત્રીં (અં) સુપરત વિષે બેઈમાની કરવી-હડપ
 કરી જવું તે
 ગામ્બુ વિં ગભરુ; નવજુવાન (૨) ભોળું
 ગામ્બુ પું એક જાતનું જાડું કપડું
 ગામ્બી વિં (અં) ગભો; મૂરખ
 ગામ્બર વિં ગર્વિષ્ઠ (૨) મંદ; સુસ્ત (૩) ગબ્બર;
 કીમતી; પનવાન
 ગામ્બ પું (ફાં) અગ્નિપૂજક-પારસી
 ગામ્બસ્તિ પું (સં) સૂર્ય (૨) કિરણ
 ગામ્બીર વિં (સં) ગંભીર; ગહન
 ગામ્બુઆર, ગામ્બુઆર વિં જન્મથી રાખેલા (વાળ)
 (૨) જન્મથી રાખેલા વાળવાળું; નાનું (બાળક)
 ગામ સ્ત્રીં ગમ; પહોંચ; સૂઝ
 ગામ પું (અં) ગમ; થેવું દુઃખ (૨) ચિંતા (૩) શોક
 ગામ્બ સ્ત્રીં સુગંધ (૨) સંગીતની ગમક
 ગામ્બકદા પું (ફાં) સંસાર
 ગામ્બકના અં કિં મહેકવું; ફોરવું
 ગામ્બજોર, ગામ્બજાર વિં (ફાં) ગમખાર; હમદર્દ;
 સહિષ્ણુ (૨) અન્યાય અને અત્યાચાર સહન કરી
 જનારું; ગમ ખાનારું
 ગામ-ગાલ્ત પું (અં) દુઃખ હલવું કરે તે (૨) ખેલ;
 તખાસો (૩) દારૂ
 ગામ્બી, ગામ્બીન વિં (ફાં) ગમગીન; ઉદાસ
 ગામ-ગુમાર વિં (ફાં) દુઃખભંજન; બીજાના દુખે
 દુખી થનાર
 ગામ્બા પું ટુવાલ; અંગૂઠો
 ગામ્બા પું (અં) (પ્રિયાનાં) નખરાં કે હાવભાવ
 ગમન પું (સં) જવું તે (૨) પ્રસ્થાન (૩) સ્ત્રીસંગ
 ગમનના, ગમના અં કિં જવું
 ગમનપથ પું જવાનો રસ્તો
 ગામનાક વિં (ફાં) દુઃખદ
 ગામ્બા પું ફૂલગાડનું કે જાજરનું ફૂંડું
 ગામ્બા સં કિં ગુમાવવું
 ગામ્બ વિં ગમાર; ગામડિયું
 ગામ્બી સ્ત્રીં (અં) ગમ્બી; શોક (૨) મરણ બાદનો શોક
 (૩) મરણ
 ગામ્બ વિં (સં) જવાય; પહોંચાય એવું (૨) સાધ્ય
 (૩) સમજાય એવું
 ગામ્બ-ગુજરા, ગામ્બ-હીતા વિં ઊતરી ાવું; નકામું;
 ખરાબ; ગયું-ગુજ્યું
 ગર પું ગળું; ગરદન (૨) (સં) ઝેર (૨) રોગ (૪)
 (ફાં) 'કરનાર' અર્થનો પ્રત્યય (જેમ કે, સોદાગર)

ગારક વિં (અં) લીન; ડૂબેલું
 ગારકાલ વિં (અં) ગરકાવ; નિમગ્ન (૨) પું ડુબાય
 એટલું પાણી
 ગારકી સ્ત્રીં (ફાં) ડૂબવું તે (૨) અતિવૃષ્ટિ; રેલ
 (૩) નીચાણવાળી જમીન
 ગરગરા પું ગરગડી
 ગર-ચે અં (ફાં) જોડે
 ગરજ સ્ત્રીં વાદળ કે સિંહની ગર્જના
 ગરજના અં કિં ગર્જવું
 ગરજ સ્ત્રીં (અં) ગરજ; જરૂર (૨) આશય; મતલબ
 (૩) ચાહ; ઇચ્છા (૪) અં નિદાન; આખરે
 (૫) સારાંશ કે; મતલબ કે
 ગરજ-મંદ, ગરજી, ગરજૂ વિં ગરજવાળું; મતલબી
 ગરદન સ્ત્રીં (ફાં) ગળું; ડોકું
 ગરદના પું મોટી ગરદન; ગરદન પર કરાપેલો પ્રહાર
 (૨) ઝટકો
 ગરદનિયાં સ્ત્રીં ગરદન પકડી બહાર કાઢવું તે
 ગરદની સ્ત્રીં ધોડાનો ઓઢો (૨) કુસ્તીનો એક દાવ
 ગરદા પું ગરદા; ધૂળ
 ગરદાન સ્ત્રીં (ફાં) (વ્યાં) કિયાપદનું રૂપાખ્યાન
 (૨) પું પાળેલું કબૂતર
 ગરદાનના સં કિં વારંવાર કહેવું (૨) ગણવું; લેખવું;
 માનવું
 ગરદૂં પું (ફાં) આકાશ (૨) ગાડી
 ગરના અં કિં નિયોવવું (૨) ગળવું
 ગરનાલ સ્ત્રીં પહોળા મોની તોપ
 ગરબ પું (અં) પશ્ચિમ દિશા
 ગરબ પું ગર્વ; ધમડ
 ગરબના અં કિં ગર્વ કરવો; ફૂલવું
 ગરબાના સં કિં ગર્વ કરાવો; ફૂલાવું
 ગરબા પું ગરબો
 ગરબી વિં (ફાં) પશ્ચિમનું
 ગરબીલા વિં ગર્વિષ્ઠ; અભિમાની
 ગરબાના અં કિં ગર્વ પારણ કરવો; ગર્ભવતી થવું
 (૨) સં કિં ગર્ભ પારણ કરાવવો
 ગરમ વિં (ફાં) ઊનું (૨) કોપી (૩) તીક્ષ્ણ; ઉગ્ર
 ગરમચાહારી સ્ત્રીં ભાવમાં તેજ; મોંઘવારી
 ગરમાગમ્બો સ્ત્રીં તત્પરતા; અજાબનાવનો ભાવ;
 ઉછેરાટભરી બોલાબોલી
 ગરમાના અં કિં ગરમ થવું (૨) ઉમંગ કે આવેશ થા
 કોપમાં આવવું (૩) સં કિં તપાવવું; ઉકાળવું
 ગરમાહટ સ્ત્રીં ગરમી; ગરમાવો
 ગરમી સ્ત્રીં ગરમી; તાપ (૨) આવેશ; કોપ (૩)
 ઉમંગ; જુસ્સો (૪) ઉનાળો (૫) ગરમીનો રોગ

ગરલ પું (સં) ઝેર; વિષ
 ગર્ભ વિં (ફાં) (વજનમાં) ભારે; (કિંમતમાં) મોંઘું
 ગર્ભ પું ઢોરના ગળાનું બેવડું ઢોરડું; ગાળિપું
 ગરાફી સ્ત્રી ગરગડી (૨) ધસારાનો કાપો
 ગરાની સ્ત્રી (ફાં) કિંમતમાં મોંઘાપણું (૨) વજનમાં
 ભારેપણું
 ગરાસ વિં ગર્વવાળું (૨) પ્રબળ
 ગરાસ પું (અં) કોગળો
 ગરિમા સ્ત્રી (સં) ગુરુતા; ભારેપણું; ગૌરવ (૨)
 આઠમાંની એક સિદ્ધિ
 ગરિયાર વિં મંદ; ગળિયું (ઢોર)
 ગરિય વિં (સં) ભારે (પચવામાં) (૨) ખૂબ ભારે
 ગરી સ્ત્રી નારિયેળનો ગોટો
 ગરીજ પું (અં) સ્વભાવ; પ્રકૃતિ
 ગરીજી વિં (અં) સ્વાભાવિક; સહજ; કુદરતી
 ગરીબ વિં (અં) નિર્ધન; રંક (૨) કંગાળ; મુકલિસ;
 દીન (૩) નમ્ર (૪) વિસ્થાપિત (બે-વતન); પરદેશી;
 પરાપું
 ગરીબ-ઝલ્-ચતન વિં (અં) વિદેશ ખેડતું
 ગરીબ-ચાના પું (અં + ફાં) 'ગરીબની કુટિર' (ઘર)
 એ અર્થનો નમ્રતાનો શબ્દ
 ગરીબ-ગુરબા પું ગરીબગરબાં; દીન ગરીબ લોક
 ગરીબ-નિવાજ, ગરીબ-પરચર વિં (ફાં) ગરીબને
 પાળનાર; ગરીબનો બેલી; દયાળુ
 ગરીબાના વિં (ફાં) ગરીબને ધોગ્ય; ગરીબ ઢંગનું
 ગરીબો સ્ત્રી નિર્ધનતા; ગરીબી; દીનતા; નમ્રતા
 ગરુર પું, ગરુરી સ્ત્રી (અં) ગરુર મગરૂરી; ગર્વ
 ગરેબાન પું (ફાં) કોટ-ખમીસનો કોલર
 ગેરી સ્ત્રી ગરેડી; ગરગડી
 ગરોહ પું (ફાં) જથો; ઝુંડ; દળ
 ગર્ક વિં (અં) ગરક; લીન; મગન
 ગર્જ પું (સં) ગર્જન; હાથીની ચિંહાડ; મેઘગર્જના
 ગર્જ સ્ત્રી ગરજ; જરૂરત
 ગર્જન પું ગર્જના સ્ત્રી (સં) ગર્જવું તે કે તેનો અવાજ
 ગર્ત પું (સં) ખાડો (૨) કબર
 ગર્દ સ્ત્રી (ફાં) ગરદ; ધૂળ
 ગર્દાચાર, ગર્દાચોર વિં (ફાં) ધૂળખાઉ (૨) પું
 પગલુછાંચિયું
 ગર્દ-ગુબાર પું ધૂળ; ધૂળકટ; આંધીથી ઊડતાં ધૂળરાખ
 ગર્દમ્બ પું (સં) ગધેડું
 ગર્દાબાદ વિં ધૂળથી ભરેલું; ઉજજડ; વેરાન
 ગર્દેશ સ્ત્રી (ફાં) ચકર; ફેરો (૨) આપસિ; તકલીક;
 મુશ્કેલી
 ગર્ભ પું (સં) ગર્ભ; હમેલ (૨) કૂખ; ગર્ભાશય

ગર્ભપાત પું (સં) (ચોથા મહિના પછીનો) ગર્ભ પડી
 જવો તે (૨) ગર્ભને પડાવવો તે
 ગર્ભચતી સ્ત્રી (સં) સગર્ભા; બેજાવી
 ગર્ભાશય પું (સં) ગર્ભ રહેવાનું અંગ; કૂખ
 ગર્ભિણી વિં સ્ત્રી (સં) સગર્ભા; બેજાવી
 ગર્ભિત વિં (સં) મર્મપુક્ત (૨) પૂર્ણ; ભરેલું
 ગર્મ વિં (અં) ગરમ; ઉષ્ણ
 ગર્મી સ્ત્રી ગરમી; ઉષ્ણતા
 ગર્વ પું (સં) અભિમાન; ધમંડ
 ગર્વાના અં કિં ગર્વ કરવો; ગરવાવું
 ગર્વિતા સ્ત્રી (સં) પોતાનાં રૂપગુણની અધિકતા માટે
 ગર્વ કરનારી નાધિકા
 ગર્વી, ગર્વીલા વિં ગર્વવાળું; ધમંડી
 ગર્હણ પું ગર્હા સ્ત્રી (સં) નિંદા; ખૂરાઈ
 ગર્હિત વિં (સં) નિંદિત; બૂડું; ખરાબ
 ગર્હા વિં (સં) નિંદાપાત્ર
 ગલ પું (સં) ગળું
 ગલકંચલ પું ગાય આદિના ગળાની ઝાલરી
 ગલલા પું આંગળી ધર થતો એક કોલ્લો
 ગલગંજ પું ધોંધાટ; શોર
 ગલગલ સ્ત્રી એક જાતનું મોટું ખાટું લીંબુ (૨)
 પેનાકુળનું એક પક્ષી
 ગલગલા વિં ગળગળું; આદ્ર; તર
 ગલગથના વિં હષ્ટપુષ્ટ; ગોળમટોળ
 ગલત વિં (અં) ખોટું; ભૂલભરેલું (૨) અસત્ય
 ગલ-તકિયા પું ગાલમશુરિયું
 ગલત-નામા પું (અં + ફાં) શુદ્ધિપત્રક
 ગલત-ફ્રહમી સ્ત્રી (અં) ભ્રમ; ગેરસમજ
 ગલત-ચયાની સ્ત્રી (ફાં) કોઈની વાત ખોટી રીતથી
 કહેવી તે; ખોટી વાત
 ગલતોં વિં વમળ ખાતું; ધુમરાતું
 ગલતા પું (ફાં) ગણિયાણી (કાપડ)
 ગલતી સ્ત્રી ભૂલ; અશુદ્ધિ
 ગલથના પું ગલસ્તન (બકરીના ગળે લટકતો આંચળ
 જેવો ભાગ)
 ગલનાંક પું ગલનબિંદુ; ધન વસ્તુનું પીંગળું
 ગલના અં કિં ઓગળવું (૨) ઠંડીથી ઠરવું (૩)
 નિષ્ફળ થવું
 ગલકાફા પું પાણીમાં સાસ લેવાનું જળચરનું અવયવ
 (૨) જડબું (૩) ગલોડું
 ગલકાંસી સ્ત્રી કાંસો (૨) ઝંઝટ; જંજાળ
 ગલહાઈયાં સ્ત્રી ગળે વળગવું તે; આલિંગન
 ગલલા પું (અં) પ્રભાવની અધિકતા; પ્રભુત્વ
 (૨) આકમણ; હલ્લો (૩) વિજય

ગલા પું ગળું; ગરદન; શ્રીવા
 ગલાકાટ્ટ વિં ગળાકાપ (૨) પું ગળુ કાપનાર
 ગલાઘોટ્ટ વિં ગળુ પૂંટનારું; હત્યારું
 ગલાઝ વિં ઓગળ એવું (જેમ કે, દાળ)
 ગલાકાટ્ટ વિં ઓગળેલું; દ્રવેલું
 ગલાના સં કિં ઓગળવું; નરમ કરવું (૨) ખરચવું
 ગલિત વિં ઓગળેલું; દ્રવેલું
 ગલિયારા પું, ગલિયારી સ્ત્રી નાની ગલી
 ગલી સ્ત્રી ગલી; શેરી
 ગલીચા પું ગાલીચો
 ગલીજ વિં (અં) ગલીચ (૨) અપવિત્ર (૩) ઘટ્ટ;
 ઘાડું (૪) પું ગંદકી (૫) મળ
 ગલેફ, ગલેફ પું ગલેફ; ખોળ
 ગલેઝાજ વિં તાન સાથે સારું ગાનાર
 ગલ્પ સ્ત્રી ગપ; ડિગ (૨) લઘુકથા
 ગલ્સઈ વિં ગલ્લાને લગતું (૨) પું પાક કે
 અનાજમાં લેવાતું મહેસૂલ કે સાંધ
 ગલ્સા પું શોર (૨) (કાં) ઢોરનું ટોળું
 ગલ્સા પું (અં) ફસલની ઊપજ (૨) અનાજ (૩)
 ગલ્લો; વકરો
 ગલ્લાફરોશ પું અનાજ વેચનાર; કશિયો
 ગલ્લેઘાન પું (કાં) ઘેટાંબકરાં ચરાવનાર; ગડેરિયો
 ગલ્લે સ્ત્રી લાગ; દાવ; મોકો
 ગલ્લેસે અં લાગ જોઈને (૨) ધીરેથી
 ગલન પું ગમન (૨) પહેલું આણું વળાવવું તે
 ગલનચાર, ગલના પું પહેલું આણું
 ગલર્નમેંટ, ગલર્નમેંટ સ્ત્રી (ઈં) સરકાર
 ગલર્નર પું (ઈં) પ્રદેશનો હાકેમ; રાજ્યપાલ
 ગલર્નરી સ્ત્રી ગવર્નરનું કામ કે તેનો પ્રદેશ
 ગલ્વાના સં કિં ગુમાવવું; ખોવું
 ગલાક્ષ, ગલાચ્છ, ગલાછ પું ઝરખો; અટારી
 ગવારાવિં (કાં) કાવતું; મનપસંદ (૨) સ્વીકાર્ય; મંજૂર
 ગવાસ પું કસારું; હત્યારો (૨) સ્ત્રી ગાવાની ઈચ્છા
 ગવાહ પું (કાં) સાક્ષી પૂરનાર (૨) સાક્ષી
 ગવાહી સ્ત્રી સાક્ષ્ય; સાક્ષીનું કથન
 ગવેલ, ગવૈહૈ વિં ગામડાનું; દેહાતી; ગમાર
 ગવેષણા સ્ત્રી (સં) ખોજ; તપાસ; સંશોધન
 ગવૈયા પું ગવૈયો; ગાયક
 ગલ્ચ પું (સં) ગાયમાંથી મળતાં (છાજ દૂધ વગેરે)
 (૨) ગાયનું ધણ
 ગલ્પ પું ગણી સ્ત્રી (અં) મૂર્છા; બેહોશી; તમ્મર
 ગલ્પ પું (કાં) ગશત; પોલીસ કર્મચારીઓનું પહેરા
 માટે ધૂમવું તે (૨) ભ્રમણ; ચક્રર
 ગલ્પી વિં (કાં) ગશત મારનાર; ધૂમનાર (૨) સ્ત્રી

કુલટા

ગલ્સના અં કિં પ્રસવું; પકડવું; જકડવું
 ગસીલા વિં ખૂબ ગીચ; જકડેલું; ઘટ્ટ (જેમ કે, વણાટ)
 ગલ્સા પું પ્રાસ; કોળિયો
 ગહ સ્ત્રી ટેક (૨) પકડ (૩) મૂઠ; હાથો
 ગહગહા વિં પ્રકુલ્લિત (૨) પામધૂમવાળું
 ગહગહાના અં કિં ખૂબ પ્રસન્ન થવું (૨) (ઝડ કે
 પાક) લસલસવું
 ગહગહે અં પામધૂમ કે ખુશાલીથી
 ગહઢોરના સં કિં (પાણી) ડહોળવું; હલાવી ગંદું કરવું
 ગહન વિં (સં) કઠણ; દુર્ગમ (૨) ગાઢ; ઊંડું
 (૩) ગંભીર (૪) પું પ્રહણ (૫) હઠ; જિદ
 ગહના પું ઘરેણું (૨) સં કિં પ્રહવું
 ગહઘર વિં ગહર; દુર્ગમ (૨) વ્યાકુળ; ગભરાયેલું
 ગહર સ્ત્રી વિલંબ; વાર (૨) વિં પેરું; દુર્ગમ
 ગહરના અં કિં ઢીલ કે વાર કરવી (૨) ચિડાવું
 ગહરા વિં પેરું (૨) ઊંડું (૩) ગંભીર (૪) ઘાટું
 ગહરાના અં કિં ઘેરું થવું (૨) સં કિં પેરું કરવું
 (૩) અં કિં વાર કરવી
 ગહવાના, ગહાના સં કિં પકડાવવું
 ગહિરા વિં પેરું; ઘાટું
 ગહેજુઆ પું છાછુંદર
 ગહેલા વિં હકીલું (૨) પમંડી (૩) ઘેલું; ગાંડું
 ગહ્લર પું (સં) ગુફા; બખોલ (૨) ગુપ્ત જગા
 (૩) ઝાડી; જંગલ
 ગાંછના સં કિં ગૂંધવું
 ગાંજ પું ગંજ; ધાસ-પાંદડાંનો ઢગલો
 ગાંજના સં કિં ગંજ કરવો
 ગાંજા પું ગાંજો
 ગાંઠ સ્ત્રી ગાંઠ (૨) ગઠડી (૩) શરીરનો સાંધો
 (૪) (શેરડી, સડિયાની) ગાંઠ
 ગાંઠગોખી સ્ત્રી એક પ્રકારનું શાક-ફલાવર
 ગાંઠના સં કિં ગાંઠ મારવી (૨) સાથે જોડવું (૩)
 ઠાટ્યુંતૂટ્યું ઠીક કરવું; સમારવું
 ગાંઠા સ્ત્રી એક જાતનું ધાસ; ખસ
 ગાંઠા પું ગંડેરીના ટુકડા (કોલ્લુમાં નાખવા માટે)
 ગાંઘના સં કિં ગૂંધવું
 ગાંધી સ્ત્રી (સં) ચોમાસામાં થતું માંકણિયું જંતુ (૨)
 હિંગ (૩) ગાંધી
 ગાંધ પું ગામ; ગામડું
 ગાંસ સ્ત્રી બંધન (૨) વેરભાવ (૩) રહસ્ય; ભેદ (૪)
 અધિકાર (૫) ગાંઠ
 ગાંસના સં કિં વીંપવું; ભોંકવું (૨) ગૂંધવું (૩) પકડમાં
 રાખવું (૪) ઠાંસવું

ગાંસી સ્ત્રી તીર; બરછીનું કળું (૨) કપટ; મનનો મેલ
 ગાફઝ પું (ઈં) પુસ્તકની ગાઉડ; માર્ગદર્શિકા
 (૨) રસ્તો વગેરે બતાવનાર; ભોમિયો
 ગાફઝવિં વિં પારકું હડપ કરનાર
 ગાઉન પું (ઈં) ઝભ્ભો (વકીલ, શ્રેજ્યુએટ વગેરે
 પહેરે છે તે) (૨) સ્ત્રીઓનો અંગનો ઝભ્ભા જેવો
 ખૂલતો ને ઢીલો એક પોશાક
 ગાગર, ગાગરી સ્ત્રી ગાગર; નાનો પડો
 ગાચ સ્ત્રી (ઈં ગોઝ) ગાઝ
 ગાચ પું રેશમી વેલબુક્કા ભરેલું ઝીંજું જાળીદાર કપડું
 ગાછ પું ગાડ (૨) છોડ
 ગાજ સ્ત્રી ગર્જના (૨) વીજળી (૩) પું ફીણ
 ગાજના અં કિં ગાજવું (૨) રાયવું; રાજ થવું
 ગાજર સ્ત્રી ગાજર કંદ
 ગાજ્ઞા પું (ફાં) મોં ઉપર ઘસવાનો એક પાઉડર
 ગાજી પું (અં) ગાઝી; પર્ય માટે લડનાર વીર
 (મુસલમાન) (૨) વીર પુરુષ
 ગાફ સ્ત્રી ખાડો
 ગાફના સં કિં ગાડવું; દારવું (૨) અંદર કોકવું (૩)
 સંતાડવું
 ગાઢર સ્ત્રી ગાડર; ઘેઢું; મેઢું
 ગાફા પું ગાફું; બળદગાડી (૨) ખાડો (કસાવવાનો)
 ગાફી સ્ત્રી ગાડી
 ગાફીવાન પું ગાડીવાળો; હાંકેડું
 ગાફ વિં ગાફું; ઘફ (૨) મજબૂત; દઢ (૩) પું સંકટ;
 મુશ્કેલી
 ગાઢા વિં ઘાટ; ઘફ (૨) ગૂઢ; ઘેરું (૩) ઘોર; વિકટ
 (૪) પું ગજિયું; ખાદી (૫) મસ્ત હાથી
 ગાત પું ગાત; અંગ; શરીર
 ગાતી સ્ત્રી ગાતરી વાળી પહેરવાનું એક વસ્ત્ર
 ગાથા સ્ત્રી (સં) કથા; સ્તુતિ; એક છંદ
 ગાદ સ્ત્રી પ્રવાહીમાં નીચે ઠરતો કચરો
 ગાદફ વિં સુસ્ત (૨) પું ડરપોક; જલદી ન ચાલી
 શકનાર બળદ; શિપાળ
 ગાદા પું ખેતરમાંનો વગર પાકેલો ઊભો મોલ; ઊભા
 મોલના અડપા પાકેલા દાણા; લીલાં મહુડાં
 ગાદુર પું ચામાચીડિયું
 ગાન પું (સં) ગાવું તે; ગાયન; ગીત
 ગાના સં કિં ગાવું (૨) વર્ણવવું (૩) વખાણવું
 ગાફિલ વિં (અં) ગાફેલ; અસાવધ; બેપરવા
 ગાખ પું માદા પશુઓનો ગર્ભ
 ગાખા પું ફૂંપળ (૨) છોડ વગેરેની ડાળખીની
 અંદરનો ફૂણો ભાગ
 ગાખિન, ગાખિની વિં સ્ત્રી ગર્ભિણી; ગાભણી;

આપત્રસત્ત્વા (ગર્ભવતી સ્ત્રી)
 ગાય સ્ત્રી ગાય
 ગાયક પું (સં) ગવૈપો
 ગાયકી સ્ત્રી ગાયકી; ગાયનકળા
 ગાયતાલ પું નકાપું દોર (૨) વિં નકાપું; રદી
 ગાયન પું ગાન; ગાણું; ગીત
 ગાયનોત્સવ પું (સં) સંગીત-સમારોહ
 ગાયબ વિં (અં) ગેબ; અલોપ
 ગાયબાના અં અદશ્ય રીતે
 ગારંદી સ્ત્રી (ઈં) ગેરંદી; જમાનત
 ગાર પું નીચી જમીન; ખાડો; ગુફા; કંદરા
 ગારત સ્ત્રી (અં) લૂંટકાટ (૨) વિં પાપમાલ; નષ્ટ
 ગારદ સ્ત્રી (ઈં) સિપાઈઓની ચોરીદારટુકડી (૨) પહેરો
 ગારના સં કિં નીચોવવું (૨) ઘસીને રસ કાઢવો
 ગારા પું (માટી-ચૂનાનો) ચણવા માટેનો ગારો
 ગારુફી પું (સં) ગારુડી; સાપનું ઝેર ઉતારનારો
 ગાર્ફિચન પું (ઈં) વાલી; સંરક્ષક
 ગાર્ફ પું (ઈં) ગાર્ડ; રક્ષક
 ગાર્ફનપાટી સ્ત્રી (ઈં) ઉદ્યાનગોષ્ઠી; પ્રીતિભોજન
 ગાર્ફસ્થ્ય પું (સં) ગૃહસ્થની અવસ્થા; ગૃહસ્થાશ્રમ
 ગાલ પું (સં) ગાલ; વાયાળતા; જીભાજોડી
 ગાલગુલ પું બકવાદ; નકામી વાતો; ડાચાકૂટ
 ગાલન પું ગાળણ
 ગાલિબ વિં (અં) પ્રભાવી (૨) શ્રેષ્ઠ (૩) બળવાન
 (૪) સંભવિત
 ગાલિબનું અં (અં) સંભવત: (૨) સંભાવના છે કે
 ગાલી સ્ત્રી ગાળ; અપશબ્દ
 ગાલી-ગાલીજ સ્ત્રી ગાલી-ગુસ્તા પું ગાળાગાળી
 ગાલુ વિં ગાખી; બકવાદી; તડાકી
 ગાવ પું (ફાં) ગાવડી; ગાય
 ગાવ-કુશી સ્ત્રી (ફાં) ગોવધ; ગોહત્યા
 ગાવ-જબાન સ્ત્રી (ફાં) એક બુટ્ટી
 ગાવ-તકિયા પું (ફાં) મોટો તકિયો
 ગાવડી વિં મુખ; અણસમજ
 ગાવ-દુમ વિં (ફાં) ઉપરથી પાતળું થતું જતું
 ગાહ પું ગ્રાહ; પકડ (૨) મગર (૩) ગ્રાહક
 ગાહ સ્ત્રી (ફાં) જગા; સ્થાન (ઉદાહરણ-ગાહ)
 (૨) વખત
 ગાહક પું ગ્રાહક; ધરાક
 ગાહકી સ્ત્રી ધરાકી; વેચાણ
 ગાહ-ગાહ, ગાહ-બ-ગાહ, ગાહે-ગાહે અં કદી કદી
 ક્યારે ક્યારે
 ગાહના સં કિં ડૂબકી મારવી (૨) ખળું કરવું
 ગાહા સ્ત્રી ગાથા; કથા

ગાહી સ્ત્રી કળ ગણવાનું પાંચનું એક માપ
 ગિજના અં કિં ચોળાઈને મેલું કે મરાબ થવું
 ગિઆન પું જ્ઞાન
 ગિક્ક પું ગળું; ગરદન
 ગિઘપિઘ, ગિઘરિપિઘરિ વિં અરપષ્ટ; ગમે તેમના
 કમમાં; ગુચપુચ
 ગિજગિજા વિં પાણીપોચું; લચપચ
 ગિજ્ઞા સ્ત્રી (અં) ભોજન; ખોરાક
 ગિટપિટ સ્ત્રી ગોટપોટ
 ગિટ્ટક સ્ત્રી, ગિટ્ટા પું ચલમનો તવો
 ગિટ્ટી સ્ત્રી મરડ કે કીકરું (ર) ગિટ્ટા (ચલમના છેદ
 પર રાખવાની કાંકરી)
 ગિઙ્ગિઙ્ગાના અં કિં નમ્રતાથી વિનંતી કરવી
 ગિઙ્ગિઙ્ગાહટ સ્ત્રી કાકલૂદી; કરગરવું તે; વિનવણી
 ગિન્દ્ર પું ગીધ પક્ષી
 ગિનતી સ્ત્રી ગણતરી (ર) સંખ્યા (૩) હાજરી
 (૪) ૧ થી ૧૦૦ સુધી આંક
 ગિનતી પું ગણતર; થોડાક
 ગિનના સં કિં ગણવું; લેખવું
 ગિનવાના, ગિનાના સં કિં ગણાવવું
 ગિની, ગિની સ્ત્રી ગીની સિક્કો
 ગિરગિટ પું કાર્યકો
 ગિરજા, ગિરજાઘર પું ખ્રિસ્તી દેવળ
 ગિરતે-પડતે અં પડતાં આખડતાં
 ગિરદા પું (ફાં) ઘેરો; ચક્કર; તકિયો; લાકડાની
 કથરોટ; ઢાલ
 ગિરદાન પું કાર્યકો
 ગિરદાબ પું (ફાં) પાણીનો ભમરો
 ગિરદાઘર પું કરતા રહીને કામોની તપાસ કરનારો
 અધિકારી; સર્કલ ઈન્સ્પેક્ટર
 ગિરના અં કિં ગરવું; પડવું
 ગિરપ્ત સ્ત્રી (ફાં) પકડ; ગિરફતારી
 ગિરપ્તાર વિં (ફાં) ગિરફતાર; કેદ પકડેલું
 ગિરપ્તારી સ્ત્રી (ફાં) કેદ
 ગિરમિટ પું ગિરમીટ; એકરાનામું એકીમેન્ટ;
 ભારત બહાર મજૂરી માટે લઈ જવાયેલ મજૂરો
 પાસે કરામેલ કરાર
 ગિરવાના સં કિં કોઈને કોઈ વસ્તુ હેઠી પડાવવામાં
 પ્રવૃત કરવું; કોઈની પાસે હેઠળ પડાવવાનું કામ
 કરાવવું
 ગિરવી વિં (ફાં) ગીરવેલું; ગીરવી
 ગિરવી-ગાંઠ પું ગીરો
 ગિરવીદા વિં (ફાં) મોહિત; આસક્ત
 ગિરવીદાર પું (ફાં) ગીરો રાખનાર

ગિરવીનામા, ગિરવીપત્ર પું ગીરોખત
 ગિરસ્તી સ્ત્રી ગૃહસ્થી; ગૃહવ્યવસ્થા
 ગિરહ સ્ત્રી (ફાં) ગાંઠ (ર) ખીસું (૩) વારનો ૧૬મો
 ભાગ (૪) ગુલાંટ
 ગિરહકાટ વિં ખીસાકાતર
 ગિરહબાજ પું (ફાં) ગિરેબાજ; ગુલાંટ ખાતું ઊડનારું
 એક પક્ષી (કબૂતર)
 ગિરો વિં બહુમૂલ્ય; મોંઘું (ર) અગ્રિમ; અરુચિકર
 ગિરા સ્ત્રી (સં) વાણી; વાયા (ર) ભાષા (૩) જીભ
 (૪) સરસ્વતી
 ગિરાના સં કિં પાડવું
 ગિરાનો સ્ત્રી (ફાં) મોંઘવારી (ર) પેટનું ભારેપણું
 ગિરામી વિં (ફાં) પૂજ્ય; વયોવૃદ્ધ
 ગિરાઘટ સ્ત્રી પડવાની કિયા કે રીત
 ગિરિ પું (સં) પર્વત
 ગિરિજન પું (સં) પહાડવાસી; પર્વત પર રહેનાર
 ગિરિપ્ત સ્ત્રી (ફાં) પકડ; ગિરફતારી
 ગિરિપ્તાર વિં (ફાં) ગિરફતાર; કેદ પકડેલું
 ગિરપ્તારી સ્ત્રી (ફાં) કેદ
 ગિરી સ્ત્રી કળ કે કોઈ ચીજની અંદરનો ગર; અંદરનો
 માવો
 ગિરેબાન પું કપડાનો કોલર
 ગિરેયાં સ્ત્રી નાનું ગાળિયું (ર) વિં પડનારું; પડતું
 ગિરો વિં (ફાં) ગીરો; ગીરવી
 ગિર્જા, ગિર્જાઘર પું ગિરજાઘર; ખ્રિસ્તી પ્રાર્થનામંદિર
 ગિર્દ અં (ફાં) આસપાસ; ચોતરફ
 ગિર્દાબ પું પાણીનો ભમર વમળ
 ગિર્દાઘર પું (ફાં) (સર્કલ ઈન્સ્પેક્ટરની જેમ) ફરીને
 કામ કરનારો
 ગિલ સ્ત્રી (ફાં) માટી (ર) ગારો
 ગિલટ પું ગિલેટ; ઢોળ
 ગિલટી સ્ત્રી ગાંઠ (ગોડપાલવાધી થતી કેસાંધા પરની)
 ગિલન પું ગેલન માપ
 ગિલના સં કિં (સં) ગિરણ)ગળવું; ગટાપ કરી જવું
 (ર) મનમાં દાબી રાખવું
 ગિલબિલાના અં કિં અરપષ્ટ-ગરબડ સરબડ બોલવું
 ગિલમ સ્ત્રી નરમ ઊનનો ગલીયો કે પાથરણું (ર) વિં
 નરમ; મુલાયમ
 ગિલમિલ પું એક સારી જાતનું કાપડ
 ગિલમ્હરી સ્ત્રી ખિસકોલી
 ગિલા પું (ફાં) ફરિયાદ (ર) કપકો
 ગિલાગ્ગત સ્ત્રી (અં) ગંદકી (ર) વિષ્ટા
 ગિલાફ્ર, ગિલેફ્ર પું (અં) ગલેક; ખોળ (ર) મોટી
 રજાઈ (૩) મ્યાન

ગિલાવ

૧૧૬

ગુડગુફાના

ગિલાવ, ગિલાવા પું કીચડ (૨) ચણવા માટે ગારો
 ગિલાસ પું ગ્લાસ; ખાલો
 ગિલી વિં (ફાં) માટીનું
 ગિલેફ પું ગિલેફ; ગલેફ; ખોળ
 ગિલોચ સ્ત્રીં (ફાં) એક વેલ (ગળો)
 ગિલ્તીરી સ્ત્રીં પાનનો બીડો
 ગિલ્તીરીદાન પું પાનદાની
 ગીજના સં કિં કપડાં વગેરે મસળવું; રોળવું; ચોળી
 નાંખી બગાડવું
 ગીંચ સ્ત્રીં ગ્રીવા; ગરદન
 ગીત પું (સં) ગાપન; ગાથું; ગીત
 ગીતિ સ્ત્રીં (સં) ગાન; ગીત (૨) એક છંદ
 ગીતિકા સ્ત્રીં (સં) ગાન; ગીત
 ગીદડ પું શિયાળ (૨) વિં ડરપોક
 ગીદડ-ધમકી સ્ત્રીં બીવરાવા માટેની પોકળ ધમકી
 ગીદી વિં (ફાં) કાપર; ડરપોક (૨) બેવફૂફ; મૂરખ
 ગીધ પું ગીધ
 ગીધના અં કિં ચસકો લાગવો; લાલચૂડા થવું
 ગીઘત સ્ત્રીં (અં) ચાડી-ચુગલી (૨) ગેરહાજરી
 ગીપર પું (અં) મોટરગાડીની ગતિ બદલવાની
 યાંત્રિક દંડી
 ગીર્વાણ પું (સં) દેવતા (વાણી એ જ જેનું અસ્ત્ર છે.)
 ગીલા વિં ભીનું; પલખેલું
 ગુંગ (ફાં), ગુંગા વિં મૂંગુ
 ગુંગી સ્ત્રીં આંધળી ચાકરણ
 ગુંચા પું (અં) કળી (૨) નાચરંગ
 ગુંજ સ્ત્રીં (સં) ગુંજારવ (૨) ગળાનું એક ધરેશું
 ગુંજન પું (સં) ગુંજારવ; ભમરાનો ગુંજાર
 ગુંજના અં કિં ગુંજવું; ગણગણવું
 ગુંજરના અં કિં ગુંજાર કરવો
 ગુંજા સ્ત્રીં (સં) ચનોઠી કે તેનું ઝાડ કે તેટલું સ્ત્રીભાર
 વજન (૨) ગુંજન
 ગુંગાફશ સ્ત્રીં (ફાં) સમાવાની જગા; અવકાશ
 (૨) સવડ; ગજું (૩) તાકાત
 ગુંજાન વિં (ફાં) ધન; ધાડું; સધન (વસ્ત્રી)
 ગુંજાર પું ગુંજારવ
 ગુંડલી સ્ત્રીં ઊઢણ; માથે વજન ઊંચકતાં મુકાતો
 લૂગડાનો વીંટો
 ગુંડા પું ગુંડો; દાંડ; બદમાશ
 ગુંથના અં કિં ગુંથવું
 ગુંથના અં કિં ગુંદવું (જેમ કે, લોટ) (૨) ગુંથવું
 ગુંથાઈ સ્ત્રીં ગુંદવું કે ગુંથવું તે
 ગુંફ પું (સં) ગૂંથણ (૨) ફૂલોનો ગુચ્છો
 (૩) થોભિયો

ગુંફન પું (સં) (૨) ગૂંથણ (૨) પરોવવું તે; (માળા)
 ગૂંથવી તે
 ગુંબજ, ગુંબદ (ફાં) પું ગુંબજ; ધુમટ
 ગુંબા પું ઢીમણું; ગૂમડું
 ગુઆ પું ચીકણી સોપારી
 ગુઆર પું ગોવાળ
 ગુઆર, ગુઆરી સ્ત્રીં કળધી પાન
 ગુઆરિ સ્ત્રીં ગોવાલણ
 ગુફચા પું, સ્ત્રીં સાધી; ભેરુ; સખી
 ગુગુર, ગુગુલ, ગુગુલુ પું ગૂગળ; એક ઔષધિ
 ગુચ્છી સ્ત્રીં ગબી (ગીલીદંડા વગેરે ખેલવાની)
 ગુચ્છ, ગુચ્છા પું (સં) ગુચ્છો; ગોટો
 ગુજર પું (ફાં) ગુજર; ગતિ; પહોંચ; પ્રવેશ (૨)
 સમય વીતવો તે (૩) નિભાવ; નિર્વાહ; ગુજારો
 ગુજરગાહ સ્ત્રીં (ફાં) રસ્તો (૨) નદી પાર કરવાનો
 ધાટ
 ગુજરના અં કિં ગુજરવું (સમય વીતવો કે વીતવું)
 (૨) કોઈ સ્થાને થઈને જવું કે આવવું (૩) બનવું;
 નભવું
 ગુજર-ઘસર પું (ફાં) ગુજરાન; ગુજારો; નિભાવ
 ગુજરાન પું ગુજરાન; ગુજારો
 ગુજરતા વિં (ફાં) ગત; અતીત; ભૂત (કાળ)
 ગુજારના સં કિં ચિતાવવું; સમય કાઢવો (૨)
 પહોંચાડવું
 ગુજારા પું (ફાં) ગુજારો (૨) હોડી ઉતારે તે સ્થાન;
 ધાટ
 ગુજારિશ સ્ત્રીં (ફાં) નિવેદન; વિનંતી
 ગુફિયા સ્ત્રીં એક મીઠાઈ-ધૂધરો
 ગુટકના સં કિં ગટક દઈને ગળવું (૨) અં કિં
 કબૂતરનું બોલવું
 ગુટકા પું ગુટિકા; ગોળી (૨) ગુટકો-પુસ્તક
 (૩) પાનમસાલો (૪) ભપરડો
 ગુટકાં સ્ત્રીં કબૂતરનો અવાજ
 ગુટિકા, ગુટી સ્ત્રીં ગોળી
 ગુટ્ટ પું દળ; જૂથ; ઝુંડ
 ગુટ્ટી સ્ત્રીં પોતાનું જૂથ જમાવવું તે; જૂથબંધી
 ગુટ્ટલ વિં ગોટલીવાળું (ફળ) (૨) જડ; પૂર્ણ (૩) પું
 ગઢો (૪) ગાંઠ; ઢીમણું
 ગુટલી સ્ત્રીં ગોટલી; કળિયો; ગોટલો
 ગુટ્ટા પું કાચી કેરી બાકીને ચાસણીમાં આથે તે;
 ગોળકેરી જેવું એક અથાળું
 ગુડ પું (સં) ખાવાનો ગોળ
 ગુડગુફાના અં કિં ગુડગુડ અવાજ કરવો; (દૂકો)
 ગગડાવવો

ગુડગુડી

૧૧૭

ગુરુચત્ર

ગુડગુડી સ્ત્રીં હુકડી
 ગુડધનિયા, ગુડધાની સ્ત્રીં ગોળ મેળવી બનાવેલો
 લાડુ
 ગુડહર, ગુડહલ પું એક આડકે તેનું ફૂલ; જપાકુસુમ
 ગુડાકુ પું ગડાકુ; તમાકુ
 ગુડાકેશ પું (સં) અર્જુન; શિવ
 ગુડિયા સ્ત્રીં ઢીંગલી; પૂતળી
 ગુડૂચી સ્ત્રીં (સં) ગળો; અંતરવેલ
 ગુડ્ડા પું ઢીંગલો (૨) મોઢો પતંગ
 ગુડ્ડી સ્ત્રીં ઢીંગલી; પતંગ; એક નાનો સૂકો; ઊડતાં
 પહેલાની પંખીની પાંખોની સ્થિતિ; ઘૂંટણનું હાડકું
 ગુણ પું (સં) લક્ષણ; ધર્મ (૨) સ્વભાવ; શક્તિ;
 પ્રભાવ; તાસીર (૩) સારી તારીફ; સદગુણ
 ગુણના સં કિં ગુણવું
 ગુણા પું ગુણાકાર
 ગુચ્છમગુચ્છા પું પરસ્પર લપટાઈ-ફસાઈ જવું તે
 (૨) અચ્છબધ્ધા
 ગુચ્છી સ્ત્રીં ગાંઠ; ગૂંચ
 ગુચ્છના અં કિં ફૂલ મણકા વગેરે ગૂંચાવું (૨) ખરાબ
 સિવાવું (૩) બે જણનું લડવા લપેટાવું; લડવું
 ગુચ્છલી સ્ત્રીં થેલી
 ગુધુર્લો વિં ગૂંથેલું
 ગુદકીલ, ગુદાંકુર પું હરસ
 ગુદગુદા વિં માંસલ (૨) મુલાયમ
 ગુદગુદાના અં કિં ગલીપચી ધવી કે કરવી
 (૨) વિનોદ કરવો (૩) ઉત્કંઠા ઉત્પન્ન કરવી
 ગુદગુદાહટ, ગુદગુદી સ્ત્રીં ગલીપચી (૨) વિનોદ;
 ઉમંગ (૩) ઉત્કંઠા
 ગુદફી સ્ત્રીં ગોદડી
 ગુદના અં કિં ભોંકાવું; ગોદો વાગવો (૨) પું છૂંદણું
 ગુદરાના અં કિં ગુજરવું (૨) સં કિં નિવેદન કરવું;
 કહેવું
 ગુદાંકુર પું (સં) હરસ
 ગુદા સ્ત્રીં (સં) મળદાર
 ગુદાજ વિં (ફાં) માંસલ; દળદાર (૨) કોમળ
 ગુદાના સં કિં ગોદાવવું; ભોંકાવવું
 ગુદારા પું નદી પાર ઊતરવું તે કે તેની જગા; હોડી
 ઉતારે તે સ્થાન
 ગુદી સ્ત્રીં ફળની અંદરનો ગર (૨) બોચી
 ગુનગુના વિં ગૂંચણું (૨) કોકરવાયું
 ગુનગુનાના અં કિં ગૂંચણું બોલવું
 ગુનના સં કિં ગુણવું (૨) ગણવું (૩) ગોખવું
 (૪) વિચારવું
 ગુનહાર વિં (ફાં) ગુનેગાર; અપરાધી; દોષી

ગુના પ્રત્યય સંખ્યાને લાગતાં તેટલા ગણું અર્થ થાય
 દાખાં; દસ ગુના
 ગુનાહ પું (ફાં) ગુનો
 ગુનાહગાર પું ગુનેગાર
 ગુનાહી પું ગુનેગાર (૨) પાપી
 ગુનિયા પું કડિયાનો ઓળખો (૨) ગૂણો ઊંચકનારો
 ગુપચુપ અં ચુપચાપ; છાનુમાનું (૨) સ્ત્રીં એક
 મીઠાઈ-ગુલાબજાંબુ; એક રમકડું
 ગુપ્ત વિં (સં) છૂપું; સંતાપેલું (૨) છાનું; ગૂઢ
 ગુપ્તચર પું (સં) જાસુસ
 ગુપ્તમાર સ્ત્રીં મૂઢ માર
 ગુપ્તી સ્ત્રીં ગુપ્તી હથિયાર
 ગુફા સ્ત્રીં (સં) પહાડની ગુફા-ગુહા
 ગુફ્તગુ, ગુફ્તાર સ્ત્રીં (ફાં) વાતચીત; વાટાઘાટ;
 મસલત
 ગુમ્ફા પું ફૂલનો ગુચ્છો (૨) ટોપીનું ફૂમતું
 ગુબાર પું (અં) ધૂળ (૨) મનમાં દબાવેલ કોષ દ્વેષ
 દુઃખ વગેરે
 ગુબારા, ગુબ્બારા પું ગુબારો; બલૂન
 ગુમ વિં (ફાં) ગુમ (૨) અપ્રસિદ્ધ (૩) ગુપ્ત
 ગુમટા પું (માથાનું) ઢીમણું
 ગુમટી સ્ત્રીં ગુંબજ; ધૂમટ
 ગુમનામવિં (ફાં) અજાણ્યું; અપ્રસિદ્ધ (૨) નામવગરનું
 ગુમર પું ગુમાન (૨) મનમાં દબાવેલ કોષ દ્વેષ દુઃખ
 વગેરે; ગુસપુસ વાત
 ગુમરાહ વિં (ફાં) રાહ ભૂલેલું (૨) નીતિભ્રષ્ટ; કુમાર્ગે
 વળેલું
 ગુમસુમ વિં ચૂપ; સ્તબ્ધ; સૂમસામ
 ગુમાન પું (ફાં) અનુમાન; કપાસ; ખ્યાલ
 (૨) ગુમાન; ગર્વ
 ગુમાના સં કિં ગુમાવવું; ખોવું
 ગુમાની વિં ધમંડી; અભિમાની
 ગુમાશ્તા પું (ફાં) ગુમાસ્તો; મુનીમ
 ગુમાશ્તાગીરી સ્ત્રીં ગુમાસ્તાગીરી; મુનીમગીરી
 ગુમ્મટ પું ધૂમટ
 ગુમ્મા પું મોટી ઈંટ (૨) વિં ગુમસુમ રહેતું; ચૂપ
 ગુર પું ગુરુમંત્ર; મુક્તિ; ચાવી
 ગુરગા પું ચેલો (૨) નોકર (૩) જાસૂસ
 ગુરગી સ્ત્રીં ચેલી; નોકરાણી; દાસી
 ગુરગાબી પું (ફાં) એક જાતના જોડા
 ગુરદા પું (ફાં) ગુદ; સં ગોદ મૂત્રપિંડ (૨) સાહસ;
 હિંમત
 ગુરચત્ર સ્ત્રીં (અં) પરદેશ-નિવાસ (૨) મુસાફરી (૩)
 પથિકની પરવશતા તથા વિવશતા; નિરાશ્રવતા

ગુરિયા

૧૧૮

ગુસ્ત

ગુરિયા પું માળાનો મણકો; દાણો (૨) નાનો ટુકડો
 ગુરુ પું (સં) ગુરુ; શિક્ષક (૨) વિં મોટું; ભારે
 ગુરુઆની સ્ત્રી ગુરુપત્ની કે સ્ત્રીગુરુ; ગોરાણી
 ગુરુકમ્પ પું ગુરુબની બેસવું-ગુરુપણું ધારણ કરવું તે
 ગુરુત્વકેન્દ્ર પું (સં) જે બિંદુથી વજનનું સમતોલપણું
 થતું હોય તે; 'સેન્ટર ઓફ ગ્રેવિટી'
 ગુરુત્વાકર્ષણ પું (સં) જેના દ્વારા (હવાથી વધુ)
 ભારે વસ્તુઓ પૃથ્વીના કેન્દ્ર તરફ ખેંચાતી રહે છે
 તે ખેંચાણ

ગુરુદ્વારા પું શીખ મંદિર
 ગુરુમુખ વિં ગુરુમંત્ર લીધેલું; દીક્ષિત
 ગુરુમુખી સ્ત્રી (શીખ ધર્મગ્રંથની) એક લિપિ
 ગુરુ-ઘંટાલ પું બડો ચાલાક-ઘંટ માણસ
 ગુરુબ પું (અં) તારા કે સૂર્યનો અસ્ત
 ગુરુર પું (અં) મગરૂરી; ગર્વ
 ગુરેજ સ્ત્રી (ફાં) કશાથી નાસવું દૂર રહેવું કે બચવું
 તે (૨) વિષયાન્તર

ગુરેના સં કિં આંખ કાડીને જોવું
 ગુર્મ પું (ફાં) વરુ
 ગુર્જ પું (ફાં) ગદા જેવું એક શસ્ત્ર
 ગુર્જ-બરદાર પું ગદાધારી સૈનિક
 ગુર્જર પું (સં) ગુજરાત પ્રદેશ; ગુજરાતવાસી; ગૂર્જર
 ગુર્જરી સ્ત્રી (સં) ગુજરાતની સ્ત્રી; ગૂજર જાતિની
 સ્ત્રી; એક રાગ

ગુર્દા પું મૂત્રપિંડ; સાહસ; હિંમત
 ગુર્તા પું (અં) શ્રેષ્ઠ વસ્તુ (૨) બીજ; મોહરમનો
 બીજનો ચાંદ

ગુર્તાના અં કિં ધૂરકવું (૨) (બિલ્લીનો) ઘરઘર
 અવાજ થવો

ગુર્થિણી, ગુર્થો સ્ત્રી (સં) ગર્ભવતી (સ્ત્રી)
 ગુલ પું (ફાં) ગુલ (ફૂલ; ગુલાબ; બત્તીનો મોગરો)
 (૨) હસતાં ગાલ પર પડતો ખાડો(૩) તમાકુનો
 ગલ (૪) ડામ (૫) ગુલશોર (૬) લમણો

ગુલ-અબ્બાસ પું (ફાં) એક ફૂલગાડ
 ગુલકારી સ્ત્રી (ફાં) ફૂલનું ભરતકામ
 ગુલમપાઝા પું શોરગુલ; હલ્લો
 ગુલમશત પું (ફાં) બાગમાં ફરવું તે; ઉદ્યાન-બ્રમણ
 ગુલમીર પું (ફાં) બત્તી કાપવાની કાતર
 ગુલગુલ વિં એક મીઠાઈ
 ગુલગુલા પું એક મીઠાઈ (૨) વિં નરમ; કોમળ;
 મુલાયમ

ગુલમૂના પું (ફાં) મુખ પર લગાવવાનો પાઉડર
 ગુલચી પું (ફાં) માળી
 ગુલછરી પું અનુચિત સ્વચ્છંદ કે ભોગવિલાસ

ગુલજાર પું (ફાં) બાગ (૨) વિં ભર્યુંભાદર્યું; સુંદર
 ગુલઝટી સ્ત્રી ગાંઠ

ગુલત્તી સ્ત્રી લોચો થાપ એમ રંધાપેલો ભાત
 ગુલઘી સ્ત્રી (પાણીમાં લોટ નાખતાં પડી જાય છે
 એવી) ગાંઘડી

ગુલદસ્તા પું (ફાં) ગુલદસ્ત; ફૂલનો ગોટો
 ગુલદાન પું (ફાં) ફૂલદાની

ગુલદુમ પું (ફાં) બુલબુલ

ગુલનાર પું (ફાં) દાડમનું ફૂલ કે તેના જેવો લાલ રંગ

ગુલમા પું ગુલ્મ; ઢીમણું

ગુલમેઘ સ્ત્રી (ફાં) ફૂલ આકારની ગોળ માથાની મેખ

ગુલશન પું (ફાં) બાગ

ગુલહજારા પું (ફાં) એક ફૂલગાડ; હજારીગલ

ગુલાબ પું (ફાં) ગુલાબનું ફૂલ કે છોડ (૨) ગુલાબજળ

ગુલાબ-જામુન પું ગુલાબજાંબુ મીઠાઈ (૨) એક
 ફળગાડ

ગુલાબ-પાણ પું (ફાં) ગુલાબજળ છાંટવાની ઝારી

ગુલાબી વિં (ફાં) ગુલાબી રંગનું; ગુલાબ અંગેનું

(૨) પું ગુલાબી રંગ (૩) સ્ત્રી શરાબની પ્યાલી

(૪) એક મીઠાઈ

ગુલામ પું (અં) ગુલામ (૨) સામાન્ય નોકર

ગુલામી સ્ત્રી ગુલામી; દાસપણું

ગુલાલ પું લાલ રંગનો કંકુ જેવો ભૂકો-ગુલાલ

ગુલાલા પું એક ફૂલ-ગુલાલા

ગુલિસ્તાં પું ગુલશન; બાગ

ગુલૂ પું (ફાં) ગળું; ગરદન (૨) સૂર

ગુલૂબંદ પું (ફાં) ગલપટો; ગલબંદ

ગુલેલ સ્ત્રી (અં) ગલોલો કેંકવાની કામઠી; ગલોલ

ગુલેલચી પું ગલોલો કેંકી જાણનાર

ગુલેલા પું (ફાં) ગુલૂલ ગલોલો (૨) ગલોલ

ગુલ્ફ પું (સં) ઘૂટી

ગુલ્મ પું (સં) ગાડ; સૈન્યદળ; પેટનો ગોળાનો રોગ

ગુલ્લા પું (ફાં) ગલોલો (૨) શોર; ગુલ

ગુલ્લાલા પું એક લાલ ફૂલ-ગુલલાલા

ગુલ્લી સ્ત્રી ઠળિપો (૨) ગિલ્લી; મોઈ

ગુલ્લીઢંડા પું ગિલ્લીઢંડા

ગુવાર પું જુઓ ગોવાળ

ગુવારપાઠા પું કુંવારપાઠું

ગુસલ પું ગુસલ; સ્નાન

ગુસલાલા પું સ્નાનગૃહ

ગુસ્તાખ વિં (ફાં) બેઅદબ; અવિવેકી; અશિષ્ટ;

ઉદંડ; ઢીઠ

ગુસ્તાખી સ્ત્રી બેઅદબી; અવિનય; ઉદંડતા; ઢીઠતા

ગુસ્ત પું (અં) ગુસલ; સ્નાન

ગુસ્તલખાના

૧૧૮

ગેરવાં

ગુસ્તલખાના પું (ફા) ગુસલખાનું; નાસવાની ઓરડી;
સ્નાનગૃહ; સ્નાનાગાર

ગુસ્તે-સેહત પું (અ) બીમારીમાંથી નીકળ્યે કરાતું
સ્નાન

ગુસ્તા પું (ફા) ગુસ્તો; કોપ

ગુસ્તાબાજ, ગુસ્તાવર (ફા), ગુસ્તૈલ વિં કોપી;
ચીડિયું

ગુહના સં કિં ગુંથવું (ર) બખિયો મારવો

ગુહરાના અં કિં યોકારવું

ગુહા સ્ત્રી (સં) ગુફા

ગુહાના સં કિં ગુંથાવવું

ગુહાર, ગુહારિ સ્ત્રી રક્ષા માટે બૂમ; પોકાર

ગુહ્ય વિં (સં) ગુપ્ત; છૂપું; છાનું (ર) ગૂઢ (ર) પું
છૂપો ભેદ; રહસ્ય

ગુંગા વિં બોબડું; મુંગું; મૂક

ગુંચ સ્ત્રી ચણાઈ

ગુંજ સ્ત્રી ગુંજન (ર) પડથો (૩) ભમરડાની આર

ગુંજના અં કિં ગુંજવું (ર) પડથો પડવો

ગુંથના સં કિં ગુંથવું

ગૂંદા પું ગૂંદો; માટીનો લોદો

ગૂંથના સં કિં ગૂંથવું; મસળવું

ગૂ, ગૂહ પું ગૂ; વિષ્ટા

ગૂગલ, ગૂગલ પું ગૂગળ

ગૂજર પું આહીરોની એક જાત; ગોવાળ; ભરવાડ

(ર) કાનિયોની એક જાત (આહીરજાતિ અને
ભરવાડ જાતિ વચ્ચે રોટી-વ્યવહાર ખરો, પણ
બેટી-વ્યવહાર નથી હોતો.)

ગૂજરી સ્ત્રી આહીરોની ગૂજર જાતિની સ્ત્રી

(ર) પગનું એક ધરેણું (૩) એક રાગ

ગૂઝા વિં ગુઘ; ગુપ્ત (ર) પું એક મીઠાઈ-ધૂધરો

ગૂઢ વિં (સં) ગુઘ; ગુપ્ત (ર) અકળ

ગૂથના સં કિં ગુંથવું (ર) સાંધવું

ગૂદફ, ગૂદર પું ચીધરું; ધાગો

ગૂદા પું ગર; ફળ કે કોઈ ચીજનો અંદરનો માવો;
મગજ

ગૂન સ્ત્રી રસી; દોરડું (નાવનું) (ર) એક ધાસ

ગૂના પું (ફા) વણ; એક પ્રકારનો સોનેરી રંગ
(ર) પ્રકાર

ગૂમઢા પું ઢીમડું

ગૂમા પું એક છોડ-ઔષધિ (દ્રોણપુષ્પી)

ગૂલર પું ઉપરડો

ગૂણ પું (સં) ગીપ (ર) વિં લોભી

ગૂહ પું (સં) ધર

ગૂહ-કલહ, ગૂહયુદ્ધ પું ધરનો ઝઘડો; ધરકંકાસ

ગૂહગોથા સ્ત્રી ધરોળી

ગૂહત્યાગ પું ધર છોડી જવું તે

ગૂહદાહ પું ધરમાં આગ લાગવી તે; એવો ધરકંકાસ કે
ધરનું બધું નાશ પામી જાય

ગૂહદેવતા પું ધરનાં જુદાંજુદાં કાર્યોના જુદાજુદા દેવો

ગૂહનિર્માણ પું ધર બનાવવાની ક્રિયા

ગૂહપતિ પું ધરના માલિક; છાત્રાલયના વ્યવસ્થાપક

ગૂહપ્રવેશ પું નવા ધરમાં પહેલીવાર વિધિપૂર્વક પૂજન
વગેરે કરીને દાખલ થવું

ગૂહમંત્રાલય પું એવો વિભાગ જ્યાં દેશના લોકો
રાષ્ટ્રનાં ગૃહો સંબંધી કાર્યોની દેખભાળ કરે છે.

ગૂહમંત્રી પું રાષ્ટ્ર તથા રાષ્ટ્રના આંતરિક મામલાઓની
વ્યવસ્થા કરનાર મંત્રી

ગૂહસચિવ પું ગૃહમંત્રાલયના મુખ્ય વહીવટી
અધિકારી

ગૂહસ્થ પું (સં) ધર-સંસારી; ગૃહસ્થ

ગૂહસ્ત્રી સ્ત્રી ગૃહસ્થનું કર્તવ્ય (ર) ગૃહવ્યવસ્થા
(૩) કુટુંબ કે ધરનો સરસામાન

ગૂહિણી સ્ત્રી (સં) સ્ત્રી; ધરવાળી; ગૃહસ્વામિની

ગૂહી પું (સં) ગૃહસ્થ

ગૂહીત વિં (સં) અલજ કરેલું; માનેલું; સ્વીકૃત

ગેંગડા પું કરચલો

ગેંઢના સં કિં ઘેરવું; ખેતરની ચારે કોર હદનો પાળો
બાંધવો

ગેંઢલી સ્ત્રી ગૂંચળું; કુંડાળું (જેમ કે; સાપનું)
(ર) કુંડળી

ગેંઢા પું શેરડીનાં ઉપલાં પાન (ર) શેરડી (૩) ગેંડો

ગેંઢુઆ, ગેંઢુવા પું તકિયો (ર) મોટી ગેંઢ; દડો

ગેંઢુત્રો, ગેંઢુલી સ્ત્રી ગૂંચળું; કુંડાળું (ર) ઉઢાણી

ગેંદ પું દડો

ગેંદઘર પું ક્રિકેટ ટેનિસ બિલિયર્ડ વગેરે રમવાનું
સ્થાન; સ્ટેડિયમ

ગેંદતઢી સ્ત્રી મારદડીની રમત

ગેંદ-ભલ્લાના પું ગેડીદડો (ર) ક્રિકેટ

ગેંદબાજ પું દડો ફેંકનાર

ગેંદા પું એક ફૂલગાડ; હજારી

ગેંદુઆ, ગેંદુવા પું (ગોળ) તકિયો; ઓશીકું

ગેંદા પું (પક્ષીનું) પાંખ વગરનું બચ્ચું

ગેંગલા વિં મૂરખ; બાધુ

ગેટિસ પું (ઈંગ્લેંડ) મોજાં બાંધવાની ઘઢી-ગાર્ટર

ગેતી સ્ત્રી (ફા) સંસાર

ગેય વિં (સં) ગવાય એવું

ગેરના સં કિં ગેરવવું; પાડવું (ર) ઘેરવું

ગેરવાં, ગેરૌવ પું ગાળિયું

ગેરુઆ વિં ગેરુ રંગનું; ભગવું (૨) પું ધઉનો
 ગેરવો રોગ
 ગેરુઆઘાના પું ગેરુઆ રંગનું વસ્ત્ર; સંન્યાસીઓએ
 પહેરવાનું ભગવું વસ્ત્ર
 ગેરુ સ્ત્રી ગેરુ માટી
 ગેસુ પું (ફાં) વાળની લટ; જુલફું
 ગેહ પું (સં) ધર
 ગેહની સ્ત્રી ગૃહિણી; ધરવાળી
 ગેહુંઅન પું ધઉવાણું એક ઝેરી સાપ
 ગેહુંઆ વિં ધઉવણું
 ગેહું પું ધઉ
 ગૈંડા પું ગેંડો
 ગૈતી સ્ત્રી તીકમ કે કોદાળી
 ગૈષ પું (અં) ગેભ; અદષ્ટ; પરોક્ષ વિષય
 ગૈષત સ્ત્રી (અં) ચુલ્હી; ગીબત; નિંદા
 ગૈષી વિં (અં) પરોક્ષ; ગુપ્ત; અજ્ઞાત; ગૂઢ
 ગૈયર પું ગયવર; મોટો હાથી
 ગૈયા સ્ત્રી ગાય
 ગૈર સ્ત્રી અધેર; અન્યાયની અંધાધૂંધી (૨) નિંદા
 ગૈર વિં (અં) અન્ય; બીજું (૨) ધરાપું; અજ્ઞાપું;
 ધરજન (૩) અભાવ સૂચવતો પૂર્વગ (જંમ કે,
 ગૈરહાજિર અર્થાત્ ગેરહાજર)
 ગૈર-આઘાદ વિં (અં) ઉજજડ; વેરાન; પડાર
 (જમીન)
 ગૈર-જસ્તી વિં (અં) બિનજસ્તી; અનાવશ્યક
 ગૈર-જિમ્મેદાર વિં (અં) બિનજવાબદાર;
 અવિશ્વાસપાત્ર
 ગૈરત સ્ત્રી (અં) લાજ; શરમ
 ગૈરતદાર, ગૈરતમંદ વિં લજજાળુ; શરમાળ
 ગૈરમનકૂલા વિં (અં) અચલ; સ્થિર
 ગૈરમનકૂલા વિં સ્ત્રી (અં) અવિવાહિતા
 (૨) રખાત
 ગૈરમામૂલ, ગૈરમામૂલી વિં (અં) અસાધારણ
 ગૈરમુનાસિબ વિં (અં) ગેરમુનાસિબ; અયોગ્ય;
 ગેરવાજબી
 ગૈરમુમકિન વિં (અં) અસંભવ; અશક્ય
 ગૈરવાજિબ વિં (અં) ગેરવાજબી; અયોગ્ય
 ગૈર-સરકારી વિં સરકારી નહિ એવું; બિનસરકારી
 ગૈરહાજિર વિં (અં) ગેરહાજર
 ગૈરહાજિરી સ્ત્રી ગેરહાજરી
 ગૈરિક પું (સં) ગેરુ (૨) સોનું
 ગૈરીયત સ્ત્રી (અં) પરાયાપણું; આત્મીયતાનો અભાવ
 ગૈલ સ્ત્રી ગલી; રસ્તો
 ગૈલન સ્ત્રી (ઈં) ગેલન-પ્રવાહીનું એક માપ

ગૈલરી સ્ત્રી (ઈં) ગેલરી
 ગૈસ સ્ત્રી (ઈં) ગેસ; વાપુ
 ગોંફંડ પું ગામની વસ્તીની આજુબાજુની જમીન
 ગોંફંચી પું સાથી; દોસ્ત
 ગોંફંઠા પું સૂકું છાણ; અડપું
 ગોંઠ સ્ત્રી કમર પરની ધોતિયાની ગાંઠ-ઓટી
 ગોંઢા પું વાડો (ઢોરનો) (૨) મહોલ્લો; ધાડો
 (૩) આંગણું
 ગોંદ પું ગુંદર
 ગોંદદાની સ્ત્રી ગુંદરિયું
 ગોંદની સ્ત્રી ગુંદીનું ઝાડ
 ગો સ્ત્રી (સં) ગાય (૨) ઈંદ્રિય
 ગોફંડા પું (ફાં) બોલનાર (૨) ગુપ્તચર
 ગોફંચી પું સાથી; દોસ્ત
 ગોફં સ્ત્રી (ફાં) કથન કહેવું તે (સમાસમાં ઉદા
 બદગોઈ) (૨) સખી; સાહેલી
 ગોક્ષુર પું (સં) ગોખરુ કાંટો
 ગોઠા પું ગોખ; ઝટખો
 ગોષર પું (સં) ગોચર; ચરો
 ગોજ પું (ફાં) વા સરવો તે; વાજુટ
 ગોજઈ સ્ત્રી જવ અને ધઉ ભેગા વાવે તે
 ગોજર પું કાનખજૂરો
 ગોજરા પું ધઉ જવ ભેગા વાવે તે
 ગોજી સ્ત્રી લાકડી (૨) ડાંગ
 ગોઝા પું ગુંજું; બિસ્સું (૨) એક પકવાન (૩) એક ધાસ
 ગોટ સ્ત્રી ગોટ; કિનારીની પટ્ટી; મુગજી (૨) મંડળી
 (૩) શેતરંજનું મહોરું (૪) મિજબાની; જમણ
 ગોટા પું સોનેરી રૂપેરી કીત-કિનાર
 ગોટી સ્ત્રી ફૂટી (૨) શેતરંજનું મહોરું
 ગોઠ સ્ત્રી ગોશાળા; ગોકો (૨) ગોક (મજા; સહેલ)
 ગોફ પું પગ
 ગોફિયા સ્ત્રી નાના પગ
 ગોફિયત પું ગામનો ચોકીદાર
 ગોફના સં કિં ખોડવું; ખોદવું જેથી માટી તળે-ઉપર
 ધઉ પોચું ધાય
 ગોફા પું ખાટલા વગેરેનો પાયો (૨) ઘોડી
 (૩) ખામણું; આલવાલ
 ગોફાઈ સ્ત્રી ગોડવું તે કે તેની મજૂરી
 ગોફારી સ્ત્રી ખાટલાની પાંગત (૨) જૂતિયું
 ગોફિયા સ્ત્રી નાના પગ (૨) પું પુક્તિબાજ
 ગોફી સ્ત્રી લાભ; ફાપટો (૨) પગ
 ગોત પું ગોત્ર; ખાનદાન (૨) સમૂહ
 ગોતા પું (અં) ડૂબકી
 ગોતા-ઘોર, ગોતા-માર પું ડૂબકી મારનાર

ગોત્ર પું (સં) ગોત્ર; કુલ (૨) સમૂહ; દળ
 ગોદ સ્ત્રીં ગોદ; ખોળો
 ગોદનહરા પું બળિયા ટાંકનાર
 ગોદના સં કિં ગોડવું; ખોસવું (૨) ગોદાવવું (૩)
 પું છુંદણું (૪) બળિયા ટાંકવાની સોધ; નવી
 કૂટેલી ડાળી (૫) વડ પીંપળ વગેરેનો પાકો ટેટો
 ગોદાના પું ગોદાવવું
 ગોદામ પું માલનું 'ગોડાઉન'-વખાર
 ગોદી સ્ત્રીં ગોદ; ખોળો (૨) આગબોટ વગેરેની ગોદી
 ગોધન પું (સં) ગાયો રૂપી ધન (૨) ગાયોનું ધણ
 ગોધૂમ પું (સં) ધર્મ
 ગોન, ગોની સ્ત્રીં (સં) ગોણી ગૂણ; છાલકું (૨) ટાટ
 ગોના સં કિં ગોપવું; છુપાવવું
 ગોત્રિયા સ્ત્રીં કડિયાનો ઓળખો (૨) પું ગૂણો
 ઊંચકનાર (૩) દોરડાથી નાવ ખેંચનાર
 ગોપ, ગોપાલ પું (સં) ગાયોનો રખવાળ; ગોવાળિયો
 ગોપાલ્લવી સ્ત્રીં (સં) કારતક સુદ આઠમ
 ગોપી, ગોપિકા સ્ત્રીં (સં) વ્રજની ગોપી
 ગોપૂર પું (સં) મંદિર કે નગરનું દ્વાર - દરવાજો
 ગોફન, ગોફના પું ગોફણ
 ગોફા પું ફૂંપળ; નવો ફણગો (૨) સ્ત્રીં ગુફા
 ગોઘર પું ગોમય; છાણ (ગાપનું)
 ગોઘરગણેશ, ગોઘરગણેશ વિં કદરૂપું; બેડેળ
 ગોઘરી સ્ત્રીં લીંપણ (૨) છાણું
 ગોઘરીલા પું છાણનો કીડો
 ગોખી સ્ત્રીં એક શાક; ફલાવર (૨) એક પાસ
 (૩) છોડનો ગોલ નામનો એક રોગ
 ગોમય પું (સં) છાણ (ગાપનું)
 ગોમાય, ગોમાયુ પું શિયાળ
 ગોમુખ પું (સં) ગાયનું મુખ (૨) માળા જપવાની
 ગોમુખી
 ગોમેધ પું (સં) ગાયના બલિથી થતો વજ્ર
 ગોચંદા પું બોલનાર (૨) ગુપ્તચર
 ગોયા અં (ફાં) કે જાણે; જાણે કે
 ગોર સ્ત્રીં (ફાં) ઘોર; કબર (૨) વિં ગૌર; ગોરું
 ગોર-કન પું (ફાં) ઘોર ખોદનાર
 ગોરખચંધા પું ઝખડો; પંચાત
 ગોરખા પું ગુરખો
 ગોરસ પું (સં) દૂધ દહીં વગેરે
 ગોરસ્તાન, ગોરિસ્તાન પું (ફાં) કબ્રસ્તાન
 ગોરા વિં ગોરું (૨) પું ગોરો-વિલાયતી માણસ
 ગોરિલ્લા પું ગેરીલો વાંદરો
 ગોરિસ્તાન પું કબ્રસ્તાન
 ગોરુ પું દોર; પશુઓનું ટોળું (ધોરી)

ગોલંદાજ પું તોપચી
 ગોલંબર પું ધૂમટ (૨) ગોળાઈ
 ગોલ વિં (૨) પું (સં) ગોળ; વર્તુળ (૨) (ઈં)
 કૂટબોલ વગેરેનો ગોલ
 ગોલ પું (ફાં) ગોળ; મંડળી; સુંડ
 ગોલક પું (સં) માટીનું મોટું ફૂડું (૨) વકરો; અલ્લો
 (૩) ફડ (૪) ગોલક (ગોળો વગેરે)
 ગોલ-ગમ્પા પું એક નાની પૂરી
 ગોલ-મિર્ચ સ્ત્રીં મરી
 ગોલા પું ગોળો (૨) નારિયેળનો ઓટો (૩) મોટું
 દાણા-બજાર (૪) વળો
 ગોલાઈ સ્ત્રીં ગોળાઈ; ગોળપણું
 ગોલા-ચારુદ સ્ત્રીં દાડગાળો વગેરે પુદ્ગલમંત્રી
 ગોલી સ્ત્રીં ગોળી
 ગોલોક પું (સં) સ્વર્ગ (૨) વ્રજ
 ગોશ પું (ફાં) કાન
 ગોશ-ગુજાર વિં (ફાં) કાન સુધી પહોંચાડવામાં
 આવેલું
 ગોશ-ગુજારી સ્ત્રીં (ફાં) કાને પહેલું તે
 ગોશમાયલ પું (ફાં) પાઘડીમાંથી લટકતો મોતીનો
 તોરો
 ગોશ-માલી સ્ત્રીં (ફાં) કાન આમળવા તે (૨)
 ચેતવણી
 ગોશ-ચારા પું (ફાં) કાનની વાળી કે કુંડળ
 (૨) પાઘડીના તલો (૩) તોરો; કલગી (૪)
 ખાતાવાર તારણ
 ગોશા પું (ફાં) ખૂણો (૨) એકાંત (૩) તરફ; બાજુ
 ગોશાનશીન વિં (ફાં) એકાંતવાસી (૨) સંસારત્યાગી
 ગોજત પું (સં) ગોસ; માંસ
 ગોષ્ઠ પું (સં) પશુની ગમાણ કે ગોશાળા (૨) ગોષ્ઠી;
 વાતચીત (૩) મંડળી
 ગોષ્ઠી સ્ત્રીં (સં) વાતચીત; મંત્રણા (૨) સભા; મંડળી
 ગોસ્તાના, ગોસ્તાની સ્ત્રીં (સં) દ્રાક્ષ
 ગોસ્પંદ, ગોસ્પંદ સ્ત્રીં (ફાં) થેટું; બકરું
 ગોહ સ્ત્રીં ઘો
 ગોહરા પું છાણું
 ગોહરા, ગોહરી સ્ત્રીં રસા (૨) શોર
 ગોહરાના અં કિં 'ગુહરાના'; મોટેથી બોલવું; પોકારવું
 ગોહાર, ગોહારિ, ગોહારી સ્ત્રીં રસા માટે બૂમ પાડવી
 તે; પોકાર (૨) શોરબકોર
 ગૌ સ્ત્રીં (સં) લાગ; દાવ (૨) મતલબ; ગરજ
 ગૌઘાત પું બરોબર લાગ
 ગૌ સ્ત્રીં (સં) ગાય
 ગૌચ સ્ત્રીં (સં) ગવાણ ગોખ; ઝડખો; ગોખલો

ગૌચા

૧૨૨

ઘટા

ગૌચા પું ગોખ; ઝડખો (૨) ગાપનું ચામડું
 ગૌગા પું (અં) ઘોંઘાટ; કોલાહલ; શોર (૨) અકવા
 ગૌણ વિં (સં) ઓછા કે ઊતરતા મહત્વનું; પેટા
 ગૌન પું ગમન
 ગૌનહાઈ વિં સ્ત્રી જેનું આશું કપું હોય એવી સ્ત્રી
 ગૌનહાર સ્ત્રી નવવપૂત્રી સાથે એના સાસરે જનારી
 સાથીદાર અણવર સ્ત્રી
 ગૌનહારિન, ગૌનહારી સ્ત્રી ગાવાના પંધાવાળી
 ગૌના પું કન્યાને વળાવવી તે; આશું
 ગૌર પું (અં) વિચાર; ખ્યાલ; ધ્યાન
 ગૌર-તલ્લબ વિં (અં) વિચારવા જેવું
 ગૌરવ પું (સં) મોટાઈ (૨) ભાર; વજન (૩)
 આદરમાન
 ગૌરી સ્ત્રી (સં) ગોરી સ્ત્રી (૨) પાર્વતી
 ગૌરિયા સ્ત્રી એક નાનું પક્ષી જે ઘરોમાં પણ ક્યારેક
 માળો કરે છે; ચકલી
 ગૌહર પું (ફાં) મોતી
 ગ્યાન પું જ્ઞાન
 ગ્યારસ સ્ત્રી અગિયારસ
 ગ્યારહ વિં અગિયાર; ૧૧
 ગ્રંથ પું (સં) ગ્રંથ; પુસ્તક
 ગ્રંથકર્તા, ગ્રંથકાર પું ગ્રંથલેખક
 ગ્રંથસાહબ પું શીખોનું ધર્મપુસ્તક
 ગ્રંથિ સ્ત્રી (સં) ગાંઠ (૨) બંધન
 ગ્રસના સં કિં ગ્રસવું; પકડવું
 ગ્રસ્ત વિં (સં) પકડાયેલું; ફસાયેલું
 ગ્રહ પું (સં) ગ્રહ; તારો (૨) ગ્રહણ
 ગ્રહણ પું (સં) ગ્રહવું-પકડવું કે લેવું તે (૨)

સૂર્યગ્રહણનું ગ્રહણ
 ગ્રામ પું (સં) ગામ (૨) પું (ઈં) ગ્રામ વજન
 ગ્રામિક વિં ગામ વિષયક
 ગ્રામીણ વિં (સં) ગામડાનું (૨) ગામડિયું
 ગ્રામ્ય વિં (સં) ગામ સંબંધી (જેમ કે, ગ્રામ્ય અર્થ-
 વ્યવસ્થા) (૨) ગામની પ્રથાઓ તથા રીતરિવાજો
 સાથે સંકળાયેલું (૩) ગામમાં મળે એવું (૪)
 ગમાર; ગામડિયું
 ગ્રાસ પું (સં) કોળિયો (૨) ગ્રસવું તે
 ગ્રાહ પું (સં) ગ્રહણ (૨) મગર
 ગ્રાહક પું પરાક (૨) ગ્રહણ કરનાર
 ગ્રાહી વિં (સં) કબજિયાત કરે એવું
 ગ્રાહ્ય વિં (સં) ગ્રહણ કરવા યોગ્ય
 ગ્રીષ્મ સ્ત્રી (સં) ગ્રીષ્મ ઋતુ; ઉનાળો
 ગ્રીષ્મા સ્ત્રી (સં) ગરદન
 ગ્રેન્ડ્યુયટી સ્ત્રી (ઈં) નોકરીને અંતે અપાતી અમુક
 રકમની બક્ષિસ; ઉપદાન
 ગ્રેન્ડ્યુયટ પું (ઈં) ગ્રેન્ડ્યુયટ; સ્નાતક
 ગ્રેન પું (ઈં) ગ્રેન વજન
 ગ્લાનિ સ્ત્રી (સં) અરુચિ; અભાવ
 ગ્લાસ પું (ઈં) કાચ (૨) પ્યાલો
 ગ્વાર સ્ત્રી કળથી (૨) ગોવાળ
 ગ્વારપાટા પું કુંવારપાટું
 ગ્વારફલી સ્ત્રી ગવારકળી
 ગ્વાલ, ગ્વાલા પું ગોવાળ
 ગ્વાલિન સ્ત્રી ગોવાલણ
 ગ્વૈંઢા પું ગામ પાસેની જગા
 ગ્વૈંઢે અં પાસે

ઘ

ઘંઘરા પું ઘાધરો; ચણિયો
 ઘંઘરી સ્ત્રી ઘાધરી
 ઘંઘોના, ઘંઘોલના સં કિં પ્રવાહી હલાવીને તેમાં
 ઘોળવું (૨) ડબોળવું
 ઘંટા પું (સં) ઘેટ (૨) કલાક (૩) મોટું (ભીંતનું)
 ઘડિયાળ
 ઘંટાઘર પું ટાવર
 ઘંટી સ્ત્રી નાનો ઘંટ; ઘંટડી (૨) ઘૂઘરી (૩) ગળાનો
 ઘોધરો (૪) ગળા વચ્ચે લટકતી પડજીભ
 ઘડ્ડી સ્ત્રી ભમરો; વમળ (૨) વિં ઘેરું; ઊંડું
 ઘઘરા પું ચણિયો; પાપરો
 ઘઘરી સ્ત્રી ઘાધરી
 ઘટ પું ઘડો (સં) (૨) શરીર (૩) સ્ત્રી ઘટ; કમી
 (૪) વિં ઘટવું; થોડું

ઘટક પું (સં) મધ્યસ્થ; પંચ (૨) દલાલ (૩) ઘડો
 (૪) એકમ; અવયવ
 ઘટકા પું છેવટનો શ્વાસ; ઘોધરો બોલવો તે
 ઘટતી સ્ત્રી ઘટ; કમી (૨) પડતી (૩) અપ્રતિષ્ઠા
 ઘટના અં કિં ઘટવું; બનવું; થવું (૨) બંધબેસવું;
 લાગુ પડવું (૩) ઓછું થવું (૪) સ્ત્રી પટના;
 બનાવ; કાર્યરૂપમાં સામે આવનારી વાત; અણધારી
 કે વિલક્ષણ વાત
 ઘટલક સ્ત્રી વધઘટ; ચઢ-ઊતર
 ઘટવાર પું નદીઘાટનું મહેસૂલ લેનાર (૨) હોડીવાળો
 (૩) ઘાટ પર દાન લેનાર બ્રાહ્મણ
 ઘટવારિયા, ઘટવાલિયા ં ઘાટ કે તીર્થનો બ્રાહ્મણ-
 પંડો (૨) હોડીવાળો; કેવટ
 ઘટા સ્ત્રી (સં) ઘટા; જમાવટ (નાટક ઝા)

घटाना सं किं घटावयुं (२) कम करवुं
 घटाव पुं घटाओ (२) नदीभां ओट
 घटित विं (सं) धयेलु; अनेलुं
 घटिया विं ललकुं; सस्तु
 घटिहा विं गठियुं; लुत्थुं (२) अदभाश
 घटी स्त्री कमी (२) नुक्सान (३) (सं) घडी
 (सोवीस मिनिट)
 घट्टा पुं घाटो; कमी (२) बीरो; फाट
 घट्टा पुं (शरीर पर पडतुं) आंठण
 घड़घड़ाना अं किं घडघड अवाज थवो; आजवुं
 घड़घड़ाहट स्त्री गगगडट
 घड़ना सं किं घडवुं
 घड़ा पुं धडो
 घड़िया स्त्री पातु गाणवानी अंगीठी
 घड़ियाल पुं घंट; घड़ियाणुं (२) अे जातनो मगर
 घड़ियाली पुं पूजा वेणा घंट के आबर वगाडनार
 घड़ी स्त्री घडी; समय (२) घड़ियाण
 घड़ोला पुं धडूलो
 घड़ोसाज पुं घड़ियाणी
 घड़ौची स्त्री पाणीनुं वासण राजवानी धोडी
 घटिया पुं पातक (२) दगो देनार
 घन पुं (सं) धण; लडोओ (२) धन; वाढण (३) विं
 धाडुं; धेरुं (४) घन मापनुं; नकर
 घनघनाना अं किं घनघन अवाज थवो; गर्जवुं
 घनघनाहट स्त्री घनघन अवाज (२) घंटनो अवाज
 घनघोर विं अलुधेरुं (२) पुं भूअ गगगडट; गर्जना
 घनचक्कर पुं भूर्भ माणस (२) अेक दारुभानुं-
 जलेबी (३) यकर; केरो
 घनसार पुं (सं) कपूर
 घना विं घन; धाडुं; गीथ (२) नखकुं (३) भूअ
 घनिष्ठ विं (सं) अति गाढ के धेरुं
 घने, घनेरा विं धणुं; अलु; अनेक
 घनई स्त्री भाटीनां हांल्लां ने मोठां लाकडांनो
 अनावेलो तरापो
 घपची स्त्री बाध; अे हाधधी पकडवुं ते
 घपला पुं गरजड; गोवभाव
 घबड़ाना, घबराना अं किं गलरावुं (२) रधवाट
 थवो (३) मुंआवुं (४) सं किं गलरावुं
 घबड़ाहट, घबराहट स्त्री गलराट
 घमंड पुं गर्व; अविमान; शोभी
 घमंडी विं अविमानी; घमंडवाणुं
 घमका पुं घमघम अवाज (२) घुम्भो; हांसो
 (३) ठक्याट; गरमी; घाम
 घमस स्त्री; घमसा पुं घाम; ठक्याट (२) अपिक्ता

घमसान, घमासान पुं घमसाण; लयंकर युद्ध
 घर पुं घर; मकान (२) कुण (३) कोठो; भानुं; स्थान
 घरघराना अं किं घरघरवुं; घरर अवाज थवो
 घर-घाट पुं रंगढंग; अवस्था
 घरनी स्त्री (मां घरणी) गृहणी; घरणी; स्त्री
 घरफोरी स्त्री कुटुंबकलेश करावनारी
 घरबसा पुं पार; उपधति
 घरबार पुं घरबार; ठाम-ठेकाणुं; भाल-भिलकत
 (२) घरसंसार; कुटुंबकलीलो
 घरबारी पुं गृहस्थ; घरसंसारो
 घरबाला पुं घरवाणो; पति; घरमालिक
 घरबाली स्त्री घरवाणी; पत्नी
 घरऊ विं घर संभंधी (२) निख; घरनुं
 घरती पुं कन्यापक्षना लोक
 घराना पुं घर; भानदान; कुण
 घरू विं घर संभंधी (२) निख; घरनुं
 घरलू विं पाणेलुं; भाललू (२) घरनुं; भानगी
 (३) घेर अनेलुं
 घरौदा, घरौधा पुं घर घर रमवा माटे भाणक अनावे
 छे ते भाटीनुं घर
 घरम पुं (सं) घाम; ताप
 घरौ, घरौटा पुं कक पररर ओले ते (२) आंभे
 आंजवानुं अंजण (३) कोलुमानो (शेवडी) पीलवानो
 हांओ
 घरौटा पुं घरघर अवाज
 घलना अं किं छूटी जवुं; केंकावुं (२) मारामारी थवी
 घलाघल, घलाघली स्त्री मारामारी
 घलुआ पुं जरीदनारने छूटनुं वपारे आपवुं ते
 घसिटना अं किं घसडावुं
 घसियारा पुं घास वेयनारो
 घसियारिन, घसियारी स्त्री घास वेयनारी
 घसीट स्त्री घसरडवुं ते (२) घुंटीने करावेली लिभावट
 घसीटना सं किं घसरडवुं; ठसरडवुं
 घस्सा पुं घिस्सो
 घहरना अं किं गंभीर अवाज काढवो
 घहराना सं किं गरजवुं; बिंघाडवुं
 घांटी स्त्री गणुं के अंदरनी पडखल
 घाई स्त्री बाजु; तरक (२) वार (३) पाणीनो वमण;
 लमरो
 घाई स्त्री अे आंगणीअे वय्येनी जया के गाणो
 (२) ओटी
 घाग, घाघ पुं लारे यतुर माणस (२) अेक अनुभवो
 कविजेनी भेटी अने नीति विषयक कहेवतो आपणे
 त्यांनां लज्जी वाक्योनी जेम प्रसिद्ध छे.

घाघरा

१२४

घुडसार

घाघरा पुं० घाघरो; यज्ञिभो
 घाट पुं० (सं०) जणाशयनो घाट; ओवारो (२) पहाड
 के पहाडी रस्तो (३) घाट; दंग; लाग
 घाटवाल पुं० घाट के तीर्थनो ब्राह्मण
 घाटा पुं० घट; पोत; छानि
 घाटिया पुं० घाट के तीर्थनो ब्राह्मण
 घाटी स्त्री० भीड़; पर्वतो वन्येनो पहाडी सांक्रो
 रस्तो
 घात पुं० (सं०) धा; प्रहार (२) घात; वध (३) स्त्री०
 लाग; दाय; सुयोग (४) पराज करवानो लाग
 ताकवो ते
 घातक वि० (सं०) मारनार (२) हिंसक (३) पुं०
 हत्यारो (४) शत्रु
 घातकी, घाती वि० घातक; हत्यारुं
 घान पुं०, घानी स्त्री० (सं० धन) धाण; रांधवा दणवा
 भांडवा वगेरेमां अकसाथे लेवातो समूह
 (२) प्रहार
 घानी स्त्री० धाण (२) समूह
 घाम पुं० सुर्धनो ताप; गरमी; ठकणट
 घामड़ वि० घामधी पीडातुं (पशु) (२) मूर्ख
 घाय पुं० धा; चोट; जखम
 घायल वि० घायल; जखमी; धवाधेवुं
 घाल, घाला पुं० परीदनारने उपरधी छूटनुं वधारे
 आपवुं ते
 घालना सं० किं मारी नांभवुं (२) धालवुं; भोसवुं
 (३) जगावुं
 घालमेल पुं० धालमेल; गरज-सरज (२) मेण;
 मिलन; संयोग
 घाव पुं० धा
 घास स्त्री० घास; तृण; यार
 घास-पात, घास-फूस पुं० घास-पांढरुं; कयरो-पूजे
 चिम्बो स्त्री० दूसकुं के लपथी जमयातां ओलवुं के न
 ओलवुं ते
 चिचियाना अ० किं करुण अवाजे प्रार्थना करवी
 चिचिचि स्त्री० संक्राश; जगानी तंगी (२) वि०
 गुचपुच
 चिन स्त्री० धृष्टा; अरुचि; छिन्नको; झूठ
 चिनाना अ० किं धृष्टा छिपजवी
 चिनावना, चिनीना वि० धृष्टाजनक; पराज
 चिनी स्त्री० गरी (२) यक़र
 चिया स्त्री० दूधी
 चियाकश पुं० छीछी
 चिया-तरोई, चियातोरई, चियातोरी स्त्री० अंक
 शाक-गलकुं

चितना अ० किं घेराई जवुं; घेरावुं
 चिनी स्त्री० गरी (२) दोरजने वण देवानी कीरकी
 चिराई स्त्री० घेरवुं ते (२) दोरने खारवा लई जवुं ते के
 तेनुं महेनतायुं
 चिराव पुं० घेरावुं ते; घेरावो (२) घेरो
 चिसना सं० किं धसवुं (२) अ० किं धसावुं
 चिसचिस, चिसचिस स्त्री० धालमेलधी थतो विलंब;
 दील; दीर्घसूत्रीपणुं
 चिसाई स्त्री० धसवुं ते के तेथी पडतो कयरो के तेनी
 मजूरी
 चिसाना, चिसवाना सं० किं धसावुं
 चिस्सा पुं० चिस्सो; धसरको (२) धक्रो
 घी पुं० घी; घृत
 घी-कुवार पुं० कुवारनुं पाडुं
 घुईयां स्त्री० अणवी कंद
 घुपची स्त्री० यनोडी; रती
 घुघनी स्त्री० कोई अन्न पलाणी ते तणीने धनुं जाव;
 घुघरी जेवुं
 घुघरारे, घुघराले वि० वांकडिया (वाण)
 घुघरू पुं० घुघरी (२) जडाभालती घुघरीवाणुं पगनुं
 अंक घरेणुं
 घुंडी स्त्री० कपडनुं गोल गांगडी जेवुं ओरियुं
 घुघी स्त्री० कामजाने त्रिकोण वाणी बनावातु माथानुं
 ओढण-धोथो
 घुघ, घुघआ पुं० घुवड
 घुघआना अ० किं घुवड पेठे घुघ ओलवुं (२) बिलाडीनुं
 घुरकुं
 घुटकना सं० किं गटगटावी जवुं; पीवुं
 घुटकी स्त्री० गजानी अन्ननणी
 घुटना पुं० घुंछ
 घुटना अ० किं ब्यास घुंटावो (२) घुंटावुं (३) अटकुं
 घुटना अ० किं धसावुं; धनिष्ठ संभंध धवो; अल्पास
 धवो (२) सं० किं धसीने यणक्राटवाणुं करवुं
 घुटना पुं० जाधिभो
 घुटाई स्त्री० घुंटावुं के धसवुं ते
 घुंटी स्त्री० भाणके पायन माटे पिवाजती दवा
 घुडकना, घुरकना सं० किं घुरकुं; कोधधी धांटो
 काढीने कडेवुं
 घुडकी स्त्री० घुरकुं के वढवुं ते; घुरकिं
 घुडचढ़ा पुं० थोडसवार
 घुडदोड़ स्त्री० थोडदोड
 घुडनाल स्त्री० घोडा पर बढती अंक तोप
 घुडसवार पुं० थोडसवार
 घुडसार, घुडसाल स्त्री० घोडा; तभेलो

ધુન પું અનાજ વગેરેમાં પડતો એક જીવ
 ધુનધુના પું ધૂધરો (રમવાનો)
 ધુનના અં કિં અનાજમાં પડતા જીવથી ખવાવું
 ધુન્ના વિં કોષ દેષ વગેરે મનમાં દાબી રાખનાર
 ધુન્ત્રી સ્ત્રીં કોષ દેષ વગેરે મનમાં દાબી રાખનારી
 ધુપ વિં ધાડું; ધોર (અધારું)
 ધુપલકડ વિં સહેલાણી; ખૂબ ધૂમનાર
 ધુમટા પું માથું ધૂમે- ચક્કર આવે તે
 ધુમફ સ્ત્રીં વાદળો ઘેરાવો તે
 ધુમફના અં કિં વાદળ ઘેરાવો (ર) એકઠું થવું;
 છવાવું
 ધુમફી સ્ત્રીં ધૂમરી; ચકરી (ર) ગોળગોળ ફરી
 ગબડી પડે એવો પશુરોગ
 ધુમની સ્ત્રીં ગોળગોળ ફરી ગબડી પડે એવો પશુરોગ
 ધુમરી સ્ત્રીં ચકરી (ર) પાણીનો વમળ (૩) ગોળગોળ
 ફરી ગબડી પડે એવો પશુરોગ
 ધુમાના સં કિં ધુમાવવું; ફેરવવું (ર) કશામાં
 લગાડવું
 ધુમાવ પું ધૂમવું કે ધુમાવવું તે (ર) ફેર; ચક્કર
 (૩) રસ્તાની વળાંક
 ધુમર અં ધમ્મર ધમ્મર (ચક્કીનો અવાજ)
 ધુમરના સં કિં ધૂરકવું; કોષથી ધાંટો કાઢીને કહેવું
 ધુપધુરાના અં કિં ગળામાંથી ધુરધુર અવાજ થવો
 ધુરના અં કિં ધોર અવાજ થવો
 ધુલના અં કિં ઓગળવું (ર) મળી જવું (૩) ભીણ
 થવું (૪) સમય વીતવો
 ધુલના સં કિં ઓગાળવું; ભેળવવું
 ધુસના અં કિં ધૂસવું
 ધુસપેઠ સ્ત્રીં ધૂસી જવું તે; પ્રવેશ; ગતિ
 ધુસાના, ધુસેફના સં કિં ધુસાડવું
 ધૂષટ પું ધૂષટ; ધૂમટો
 ધૂષર પું વાળનું વાંકડિયું જુલકું
 ધૂષરાર, ધૂષરલાલે વિં વાંકડિયા વાળ; ધૂષરાળા
 વાળ
 ધૂંટ પું ધૂંટડો
 ધૂંટના સં કિં ધૂંટડો ઉતારવો; પીવું
 ધૂંટી સ્ત્રીં બાળકોને પાચન માટે પિવાડાતી દવા
 ધૂંસા પું ઢૂંસો; મુક્કો
 ધૂંક (સં), ધૂંપ પું ધુવડ
 ધૂંટના સં કિં ધૂંટડો ઉતારવો; પીવું (ર) દબાવવું
 ધૂંટવું (ગળું)
 ધૂમ સ્ત્રીં ધૂમવું કે ધુમાવવું તે (ર) ફેર; ચક્કર
 (૩) રસ્તાનો વળાંક
 ધૂમના અં કિં ફરવું; ટહેલવું (ર) ધૂમવું; ભમવું
 બ. કો. - ૭

ધૂર, ધૂરા પું કયરોપુંજો કે તે નાખવાની જગા - ઉકરડો
 ધૂરના અં કિં ગુસ્સાથી એકીટસે જોયા કરવું
 (ર) કુદષ્ટિ કરવી
 ધૂસ સ્ત્રીં લાંચ (ર) છપુંદર
 ધૂસલોર વિં લાંચખોર; લાંચિયું
 ધૂળા સ્ત્રીં (સં) અણગમો; તિરસ્કાર; નફરત
 ધૂળિલ વિં (સં) ધૂણાપાત્ર; તિરસ્કારપાત્ર
 ધૂત પું (સં) ઘી
 ધૂતકુમારી સ્ત્રીં (સં) કુવારપાકું
 ધૂંટા પું ડુકરનું ભચ્ચું
 ધૂંઘા પું ગળાની નળી (ર) ગળાના સોજાનો એક રોગ
 ધૂર પું ધેર; ધેરાવો; પરિષ
 ધેરના સં કિં ધેરવું (ર) ખુશામત કરવી
 ધેરા પું ધેર; ધેરાવો (ર) ધેરો (૩) વાડા કે ધેરની હદ
 ધેરાઈ સ્ત્રીં, ધેરાવ પું ધેર; ધેરાવો
 ધેવર પું ધેવર; એક પકવાન
 ધોંધા પું ધોંધા; પાણીનો એક જીવ (ર) વિં નિઃસત્ત્વ
 (૩) મૂર્ખ
 ધોંટના સં કિં ધૂંટડે ધૂંટડે પીવું (ર) સુંવાળું કે ચમકતું
 કરવા ખૂબ ધસવું (૩) ધૂંટવું (૪) ગોખવું (૪) વઢવું
 (૬) ગળું રૂંધવું
 ધોંસલા, ધોંસુઆ પું ધસીનો માળો
 ધોંસના સં કિં ગોખવું
 ધોંટના સં કિં સુંવાળું કે ચમકતું કરવા ખૂબ ધસવું
 (ર) ધૂંટવું (૩) ગોખવું (૪) વઢવું (૫) ગળું
 રૂંધવું
 ધોંટાલા પું ધોંટાળો
 ધોંડલચ સ્ત્રીં ધોંડાવછ ઓષધિ
 ધોંડસાર, ધોંડસાલ સ્ત્રીં ધોંડસાર; તબેલો
 ધોંડા પું ધોંડો (ર) ખૂંટી (કપડા માટે)
 ધોંડા-નસ સ્ત્રીં એડી આગળની ધોરી નસ
 ધોંડિયા સ્ત્રીં નાની ધોડી (ર) ભીંતની ખૂંટી
 ધોંડી સ્ત્રીં ધોડી (ર) લાકડાની ધોડી (૩) વરપક્ષનું
 લગનગીત
 ધોર વિં (સં) ભયંકર; વિકરાળ (ર) ગીચ; દુર્ગમ
 (૩) ધેરું; ઊંડું (૪) અતિ ખરાબ; પાપી (૫)
 અતીવ; ખૂબ (૬) સ્ત્રીં ધોર અવાજ; ગર્જના
 ધોલ પું ધોળી-ઓગાળીને કરેલું તે
 ધોલના સં કિં ધોળવું
 ધોષ પું (સં) મોટો અવાજ (ર) ગોવાળ કે તેમનો
 વાસ
 ધોષળા સ્ત્રીં (સં) ગર્જના (ર) ઢંઢેરો; જાહેરાત
 ધોંડ પું ફળોની લૂમ; (કેળોનું) ગોડ
 ધ્રાણ પું, સ્ત્રીં (સં) સૂંધવું તે (ર) નાક (૩) વાસ; બૂ

ચ

ચંક્રમણ પું (સં) આમતેમ કરવું; આંટા મારવા તે
 ચંગ સ્ત્રી (ફા) ચંગ વાજું (૨) પતંગ (૩) પું
 ગંજકાની ચંગ રમત (૪) વિં (સં) સરસ;
 સુંદર; ચંગું
 ચંગા વિં ચંગ; ચંગું
 ચંગુલ પું ચંગુલ; પશુ-પક્ષીનો પંજો (૨) ચંગુલ
 ચંચરી સ્ત્રી ભમરી (૨) એક છંદ
 ચંચરીક પું (સં) ભમરો
 ચંચલ વિં (સં) ચંચળ; અસ્થિર (૨) ચપલ
 ચંચલતા, ચંચલાઈ સ્ત્રી ચંચળતા; અસ્થિરતા
 ચંચલાસ્ત્રી (સં) વીજળી (૨) લક્ષ્મી (૩) એક છંદ
 ચંચુ, ચંચુકા, ચંચુ સ્ત્રી (સં) ચાંચ
 ચૈચોરના સં કિં દાંતથી દબાવીને ચૂસવું
 ચંટ વિં ચાલાક; પહોંચેલ; પાકું
 ચંડ વિં (સં) ઉગ્ર; તીવ્ર (૨) ભયંકર (૩) કોપી
 (૪) પું તાપ
 ચંડાંશુ પું (સં) સૂરજ
 ચંઢાલ પું સેનાનો પાછલો ભાગ (૨) પહેરેગીર
 ચંઢાસા પું જલદી; ઉતાવળ
 ચંઢિકા, ચંઢી સ્ત્રી (સં) દુર્ગા કે કાલી દેવી
 (૨) વટકણી કે કર્કશા સ્ત્રી
 ચંડુ પું (સં) ઉદર (૨) નાનું વાંદું
 ચંડુ પું ચંડુલ; અફીણની એક માદક વસ્તુ
 ચંદ્રાગ્રાના પું ચંડુલ પીવાનો અડો
 ચંદ્રાલ પું ચંદ્રેળ પક્ષી
 ચંડોલ પું એક જાતની પાલખી; મેના
 ચંદ પું (સં) ચંદ્ર (૨) વિં (ફા) થોડુંક (સં) આવાચક
 ચંદક પું (સં) ચંદ્ર (૨) ચાંદની (૩) એક ધરેણું
 (૪) એક માછલી
 ચંદન પું (સં) સુખડ કે તેનું ઝાડ
 ચંદની સ્ત્રી (પં) ચાંદની
 ચંદ-રોજા વિં (ફા) થોડા દિવસનું; અસ્થાયી
 ચંદલા વિં માથે તાલબાજી
 ચંદલા પું ચંદરવો
 ચંદાં અં (ફા) આટલું (૨) આટલી વાર
 ચંદા પું ચંદ્ર; ચંદા (૨) (ફા) ફંડ; ફાળો
 (૩) લવાજમ
 ચંદિયા સ્ત્રી ખોપરી; તાલકું (૨) ચાનકી; નાનો
 (છેવટે વધેલા લોટનો) રોટલો
 ચંદિર પું (સં) ચંદ્રમા (૨) હાથી (૩) કપૂર
 ચંદ્ર, ચંદ્રમા પું (સં) ચાંદો; ચંદ્ર; ચંદ્રમા
 ચંદ્રકલા સ્ત્રી ચંદ્રની કળા

ચંદ્રગ્રહણ પું (સં) પૃથ્વીની છાયા પડવાથી ચંદ્રનું
 બિંબ ન દેખાવાની સ્થિતિ; ચંદ્રમંડળનું પૃથ્વીની
 છાયા પડવાથી છુપાઈ જવું
 ચંદ્રમૃતિ, ચંદ્રશેખર પું શંકર
 ચંદ્રિકા સ્ત્રી (સં) ચાંદની
 ચંદ્રોદય પું (સં) ચંદ્રનો ઉદય (૨) ચંદરવો (ચંદની)
 ચંપઈ વિં ચંપાના રંગનું; પીળું
 ચંપક પું (સં) ચંપો
 ચંપત જાનના, હોના છૂ થઈ જવું; ચલતી પકડવી
 ચંપના અં કિં દબાવું; ચાંપવું (૨) સં કિં દબાવવું
 ચંપા પું ચંપો ફૂલઝાડ
 ચંપૂ પું (સં) કાવ્યનો એક પ્રકાર-ગદ્યપદ્યમય કાવ્ય
 ચંચર પું ચામર (૨) થોડા-હાથીના માથાની કલગી
 ચંચરઢાર પું ચામર ઢોળનાર
 ચક પું ચક; પૈડું (૨) 'ચકઈ' રમકડું (૩) ચકવો પક્ષી
 (૪) જમીનનો મોટો ટુકડો (૫) ગામડું (૬)
 અધિકાર (૭) વિં ભરપૂર (૮) ચકિત
 ચકઈ સ્ત્રી ચકવી (ચકવાડી) (૨) ગોળ ફેરવવાનું
 એક રમકડું (દોરી લપેટેી છોડવાથી કરતી ચકરડી)
 ચકચકાના અં કિં ઝમવું; ઝરવું; તકતકવું
 ચકચૂન વિં ચૂરેચૂરા થયેલું; ચકચૂર
 ચકચીંથ સ્ત્રી તેજ આગળ આંખ અંજાવી તે
 ચકચીંધના અં કિં તેજથી અંજાવું
 ચકતી સ્ત્રી ચકતી (૨) ઢીંગલી
 ચક્તા પું ચકામું (૨) દાંત બેઠાનું ચિન્હ (ધા નહિ)
 ચક્ના, ચકાના અં કિં ચોંકવું, ચકિત થવું
 ચક્કનાચૂર વિં ચકચૂર, ચૂરેચૂરા થયેલું (૨) બહુ
 થાકેલું
 ચકફેરી સ્ત્રી ચકરડી, પરિકમા
 ચકબંદી સ્ત્રી મોટા વિસ્તારવાળી જમીનના ભાગ -
 પટા નક્કી કરવા તે
 ચક્રમાફ પું (તું) ચક્રમક પથ્થર
 ચકમા પું થાપ; કરેલ (૨) હાનિ
 ચક્રમાફ પું ચક્રમક
 ચક્રમાફી પું ચક્રમકનું કે ચક્રમકવાળું (૨) સ્ત્રી
 બંદૂક
 ચંકર પું ચકર (૨) ચકવો પક્ષી
 ચંકરણ પું ચકર; ચૂંચવાડો (૨) બખેડો
 ચકરા વિં ચોડું; પહોળું
 ચકરાના અં કિં (માથું) ધૂમવું; ચકર આવવા
 (૨) ચકિત થવું (૩) સં કિં ચકિત કરવું
 ચકલા પું રોટલી વણવાની આડણી; ચકલો

ચકલી

૧૨૭

ચઢના

(૨) વેશ્યાવાડો (૩) ચકલું; વિભાગ; ઇલાકો
 (૪) ધંટી (૫) વિં ચોડું; પહોળું
 ચકલી સીં ગરેડી (૨) ઓરસડી
 ચકલ્લસ સીં કચકચ; ઝપડો (૨) મિત્રોનો
 માંહોમાંહેનો હાંસીખેલ
 ચકવા પું ચકવાક - ચકવો પક્ષી
 ચકવી સીં ચકવાકી - ચકવી પક્ષી
 ચકા પું ચકર; પેડું (૨) ચકવાક પક્ષી; ચકવી
 ચકાચક વિં (૨૦૦) ખૂબ; લચપચ; તરબોળ
 (૨) સીં તલવાર વગેરેનો ઉપરાઉપરી અવાજ
 કે તેની ઝડી
 ચકાર્ચી સીં તેજ આગળ આંખ અંજાવી તે
 ચકાના અં કિં ચોંકલું; ચકિત થવું
 ચકાચ, ચકાચૂ પું ચકવ્યુ; ચકર
 ચકિત વિં (સં) ચોંકલું; વિસ્મિત; ગભરાયેલું
 ચકુલા પું ચકલો પક્ષી
 ચકોટના સં કિં ચંટી બાણવી
 ચકોત્તા પું ચકોતરું; પપનસ; લીંબુની જાતિનું
 પટપીઠાં ફળોવાળું એક ઝાડ અને એનું મોટું ફળ
 ચકોર પું (સં) ચકોર પક્ષી
 ચકોરી સીં ચકોરી પક્ષી
 ચકર પું ચક (૨) ફેર; પેર (૨) ગૂંચવાડો
 ચક્કો પું પેડું; ચક
 ચક્કી સીં ધંટી (૨) ધૂંટણની ઢાંકણી; વીજળી
 ચક્ર પું (સં) ચક; પેડું (૨) પાણીનું વમળ
 (૩) કુંભારનો ચાક
 ચક્રધાર, ચક્રયાણિ પું (સં) ચક ધારણ કરનાર;
 વિષ્ણુ
 ચક્રવાક પું (સં) ચકવો પક્ષી
 ચક્ષુ પું (સં) આંખ
 ચક્ષુચ વિં (સં) આંખને પ્રિય કે હિતકર (૨) પું
 અંજન
 ચણ પું ચણ; આંખ (૨) (કાં) ઝપડો; તકરાર; વેર
 ચણચણ પું તકરાર; બોલાબોલી
 ચણના સં કિં ચાખવું
 ચણાચણી સીં તકરાર; લડાઈ; વિરોધ
 ચણના સં કિં ચાખવામાં કોઈને પ્રવૃત કરવું;
 ચખાડવું
 ચગડ વિં ચાલાક; હોશિયાર
 ચચા પું કાકા; ચાચા
 ચચી સીં કાકી
 ચચિયા વિં કાકા બરોબરનું - પિતરાઈ
 ચચેરા વિં કાકાનું
 ચચેરાભાઈ કાકાનો દીકરો - પિતરાઈ ભ

ચચોડના, ચચોરના સં કિં ચુસવું (દાંતથી દાબીને)
 ચચોડવાના સં (કિં) ચુસાવરાવવું
 ચટ અં ચટ; ઝટ
 ચટક સીં ચમક (૨) જલદી (૩) અં ચટ; ઝટ
 (૪) વિં ચમકતું (૫) ચપળ (૬) મજેદાર
 ચટકદાર વિં લહેજતદાર; સ્વાદુ (૨) મનોહર;
 આકર્ષક; ચમકતું
 ચટકન પું તમાચો
 ચટકના, ચટખના પું તમાચો (૨) અં કિં ચટ
 અવાજ કરવો (૩) ચીરા પડવા; તટડવું; તરડાવું
 (૪) ખીલવું (ફૂલ) (૫) ચટી જવું; અજબનાવ
 થવો
 ચટકની, ચટખની સીં બારી-બારણાંની આંકડી;
 ચિટકણી; અટકણી
 ચટક-મટક સીં હાવભાવ; નાચ-નખરાં
 ચટકાના, ચટખાના સં કિં તોડવું; ચીરવું
 (૨) આંગળીના ટચાક બોલાવવા (૩) ચટ ચટ
 અવાજ નીકળે એમ કરવું (૪) ચીડવવું; ગુસ્સે
 કરવું
 ચટકારા, ચટકીલા વિં ચટકીલું; ચટકદાર
 ચટની સીં ચટણી
 ચટપટ અં ઝટપટ; ચટચટ
 ચટપટા વિં લહેજતદાર; મસાલેદાર
 ચટપટી સીં તાલાવેલી; અધીરાઈ (૨) અકળામણ
 ચટાઈ સીં સાદડી (૨) ચાટવું તે
 ચટાક, ચટાચ પું આંગળીનો ટચાકો
 ચટાકા, ચટાચા પું ટચાકો; કડાકો; કાંઈ કઠણ
 તૂટવાનો અવાજ
 ચટાકે કા વિં કડાકાનો; બહુ તેજ; ઉગ્ર
 ચટાના સં કિં ચટાડવું (૨) ખવડાવવું
 ચટાપટી સીં ચટપટી; ઉતાવળ (૨) ચેપી રોગથી
 ટપોટપ મરવું તે
 ચટાવન પું પહેલપ્રથમ અન્ન ખવરાવવાનો બાળકનો
 અન્નપ્રાશન સંસ્કાર
 ચટિયલ વિં ઝાડપાન વગરનું ચોખ્ખું ચટ (મેદાન)
 ચટોરા વિં ચટૂડું; સવાદિયું (૨) લોલુપ
 ચઢાન સીં મોટો પહોળો ખડકનો પથ્થર; મોટી
 પહોળી શિલા
 ચઢા-ચઢા પું લાકડાનાં રંગીન રમકડાંનો સમૂહ
 ચઢી સીં પડાવ; મુકામ (૨) સ્ત્રીપર જોડા (૩) ખોટ;
 નુકસાન (૪) દંડ
 ચઢૂ વિં ચટૂડું; સવાદિયું
 ચઢૂત સીં દેવને ચડાવાતી ભેટ
 ચઢના અં કિં ચડવું

ચઢાઈ

૧૨૮

ચમકીવલ

ચઢાઈ સીં ચડવું તે (૨) ચઢાઈ (૩) ચડાવ
 (૪) પૂજાપો કે નેવેધ વગેરે
 ચઢા-ઉતરી સીં ચડજિતર
 ચઢા-ઊપરી, ચઢાવઢી સીં ચડસાચડસી; સ્પર્ધા;
 પ્રતિધોગિતા; હોડ
 ચઢાના સં કિં ચડાવવું (૨) પી જવું
 ચઢાથ પું ચડવું તે (૨) ચડાવ (જેમ કે પહાડનો,
 નદીનો) (૩) લગ્ન વેળા વર વધૂને આપે છે તે
 ઘરેણું; પૂજાપો; ઉત્સાહ; હિંમત
 ચઢાવા પું લગ્ન વેળા વર વધૂને આપે છે તે ઘરેણું
 (૨) પૂજાપો (૩) ઉત્સાહ; હિંમત
 ચતુરંગ વિં (સં) ચાર અંગવાળું (સેના વગેરે)
 (૨) પું શેતરંજ
 ચતુર વિં (સં) ચાલાક; હોશિયાર (૨) પ્રવીણ
 ચતુર્થ વિં (સં) ચોથું
 ચતુર્થી સીં (સં) ચોથ (૨) ચોથી વિભક્તિ
 ચતુર્દશી સીં (સં) ચૌદમી તિથિ-ચૌદશ
 ચતુર્ભુજ પું (સં) ચાર ભુજાવાળી આકૃતિ
 (૨) વિષ્ણુ
 ચતુર્વર્ગ પું (સં) ચાર પુરુષાર્થ-ધર્મ, અર્થ, કામ ને
 મોક્ષ
 ચતુર્વર્ણ પું (સં) ચાર વર્ણ-બ્રાહ્મણ, ક્ષત્રિય,
 વૈશ્ય વગેરે
 ચતુષ્કોણ પું (સં) ચારમુઢિયા આકૃતિ
 ચતુષ્ટય પું (સં) ચારનો સમૂહ (૨) જન્મકુંડળીમાં
 લગ્ન અને લગ્નથી ચોથું સાતમું તથા દસમું સ્થાન
 ચુતખદ વિં (૨) પું (સં) ચોપડું
 ચદરિયા સીં ચાદર
 ચદર સીં ચાદર (૨) ધાતુનું પતરું
 ચનકના, ચનચના અં કિં ગુસ્સે થવું; ચટી જવું;
 અણસાગ થવો
 ચના પું ચણા
 ચપ સીં ઓગાળેલી વસ્તુ (જેમ કે, ચૂનો)
 ચપ વિં (ફાં) કાષું
 ચપકન સીં એક જાતનું અંગરખું (૨) ટૂંક વગેરેની
 બેસાડીને વાસવાની કળ
 ચપકના, ચપટના અં કિં ચોટવું; વળગવું
 ચપટા વિં ચપટું
 ચપડા પું સાફ-ચપડાલાખ (૨) વંદો
 ચપડાસી, ચપરાસી સીં ચપરાસી-પટાવાળાના
 પટાની તખતી
 ચપડાસી, ચપરાસી પું ચપરાસી; પટાવાળો
 ચપત સીં ચપેટ; તમાચો
 ચપતી સીં પટી; કૂટપટી

ચપના અં કિં દબાવું (૨) શરમાવું
 ચપની સીં ચપણું (૨) હાલ્લી કે ઘૂંટણની ઢાંકણી
 ચપરાના સં કિં ચોપડવું
 ચપરાસ, ચપરાસી સીં ચપરાસી-પટાવાળાની તખતી
 ચપરાસ, ચપરાસી પું ચપરાસી; પટાવાળો
 ચપલ વિં ચપળ; ચંચળ (૨) પું પારો
 ચપલા સીં (સં ચંચળા) વીજળી (૨) લક્ષ્મી (૩)
 જીભ (૪) વિં સીં ચપળ
 ચપાટ પું સપાટ; ખાસડી
 ચપાતી સીં ચપાટી; રોટલી
 ચપાના સં કિં કોઈને દબાવવા કે શરમાવવામાં પ્રવૃત
 કરવું; ચંપાવવું
 ચપેટ સીં (સં) ચપેટ; થપ્પડ (૨) આકત
 (૩) આધાત; ધક્કો
 ચપેટના સં કિં દબાવવું (૨) ધમકાવવું
 ચપેટા પું ચપેટ; થપ્પડ (૨) આકત (૩) આધાત;
 ધક્કો
 ચપ્પલ પું ચંપલ
 ચપ્પા પું ચોથો ભાગ (૨) થોડો ભાગ કે જગા
 (૩) ચાર આંગળ જગા
 ચપ્પી સીં ચંપી; ચરણસેવા
 ચપ્પુ પું હલેસું; ચાટવો
 ચચક સીં રહીરહીને ઊઠતો ચસકો (૨) વિં
 ડરપોક; કાપર
 ચચકના અં કિં રહીરહીને ચસકો થવો; ચમકવું
 ચચવાના સં કિં ચવરાવવું
 ચચાના સં કિં ચાવવું
 ચચૂતા પું ચબૂતરો; ચોતરો (૨) મોટું પોલીસ-ઘાણું
 ચચેના, ચચેના પું ચવાણું
 ચચેની સીં હાજરી; નાસ્તો
 ચમોરના સં કિં ઝબોળવું
 ચમક સીં ચમક; ક્રાંતિ; ઝળક (૨) ચસક (૩) કોઈ
 વસ્તુ પાણીમાં ડૂબવાથી થતો અવાજ
 ચમક-ચાંદની સીં બનીઠની રહેનારી નખરેબાજ
 સીં; હર સમયે શણગાર સજ્જ રહેતી સીં
 ચમક-દમક સીં ચમક (૨) કાઠમાઠ (૩) ક્રાંતિદીપ્તિ
 ચમકદાર વિં ચમકતું
 ચમકના અં કિં ચમકવું (૨) ચસક આવવી કે
 ચારવી
 ચમકાના સં કિં ચમકાવવું; ચમકતું કરવું
 (૨) ચોંકાવવું (૩) ચીડવવું (૪) ચગાવવું
 ચમકારા પું ચમકારો
 ચમકીલા વિં ચમકતું (૨) શાનદાર
 ચમકીવલ સીં ચમકાવવું તે

ચમકો

૧૨૯

ચરુ

ચમકો સ્ત્રી અતિ ચમકદમકવાળી સ્ત્રી; ચંચળ
 અને નિર્લજ્જ સ્ત્રી; ઝખઝખુ સ્ત્રી
 ચમગાદફ પું ચામાચીડિયું
 ચમચમાના અંકિં ખૂબ ચમચમ કરવું; ચમકવું (૨)
 સં કિં ચમકાવવું; ચળકાવવું
 ચમચા પું (ફાં) ચમચો (૨) ચીપિયો
 ચમચી સ્ત્રી નાનો ચમચો કે ચીપિયો
 ચમજુઈ, ચમજોઈ સ્ત્રી ચામજૂ; જૂ મેઠે વળગે તે
 ચમઢા પું ચામડું (૨) છાલ
 ચમડી સ્ત્રી ચાપડી
 ચમત્કાર પું (સં) અદ્ભુત ઘટના (૨) આશ્ચર્ય
 ચપત્કૃતિ સ્ત્રી (સં) ચમત્કાર
 ચપન પું (ફાં) બગીચો (૨) હરીભરી ક્યારી
 (૩) ફૂલવાડી
 ચમર પું (સં) ચમરી ગામ (૨) ચમ્પર
 ચમરણ સ્ત્રી ચમરખું (૨) વિં ચમરખાં જેવી
 સુકલકડી (સ્ત્રી)
 ચમલા પું ભિખારીનું ચપણું
 ચમ્ સ્ત્રી (સં) સેના; કોજ
 ચમેલી સ્ત્રી ચંપેલી ફૂલવેલ
 ચમોટા પું, ચમોટી સ્ત્રી વાળંદનો ચામડાનો ટુકડો
 ચમોટી સ્ત્રી ચાબુક (૨) પાતળી સોટી (૩)
 વાળંદની ચર્મપટ્ટી
 ચમીવા પું રદી ખાસડું
 ચમ્મચ પું ચમચો કે ચમચી
 ચય પું (સં) ઢગલો; સમૂહ; સંગ્રહ
 ચયન પું (સં) સંગ્રહ (૨) સંકલન (૩) ફૂલ ચૂંટવું
 તે (૪) ચૂંટણી કરવી તે
 ચા પું (સં) દૂત; જાસૂસ (૨) વિં અસ્થિર; ફરતું
 ચાઈ સ્ત્રી ઢોરને ચારો પાણી નીરવાનું હોજ કે ફૂડી
 જેવું સ્થાન; ગમાણ
 ચાક પું (સં) ચર; દૂત (૨) જાસૂસ (૩) મુસાફર
 (૪) ચરક વેદ
 ચાકડા પું ઊંટ હાથી વગેરે માટે ચારો કાપી
 લાવનાર
 ચાકા પું (ફાં) ઉઝરડો કે જરાક જખમ (૨) ડામ
 (૩) છળ; દઓ
 ચાલ પું (ફાં ચર્મ) ચક (૨) રેંટિયો (૩) કુંભારનો
 ચાક (૪) તોપની ગાડી (૫) ગોકણ (૬) ખરાદ;
 સંધાડો
 ચાલા, ચાલા પું ચક (૨) રેંટિયો (૩) રેંટ
 (૪) ખરાદ (૫) ગરગડી (૬) માથાફટિયું કામ
 ચાલી, ચાલો સ્ત્રી ફરકડી, ગરગડી વગેરે જેવી
 ફરનાર વસ્તુ (૨) લોઢવાનો ચરખો (૩) એક

જાતનું દાડખાનું
 ચાચના સં કિં ચંદન આદિ ચરચવું-અર્ચા કરવી
 (૨) પૂજા કરવી (૩) અનુમાન કલ્પના આદિથી
 સમજવું (૪) ચર્ચા કરવી
 ચાચરાના અં કિં ચચરવું (૨) ચરચર અવાજથી
 સળગવું (૩) ચળ આવવો; પ્રબળ ઇચ્છા થવી
 ચાચરાહટ સ્ત્રી ચચરાટ; ચરચર અવાજ; ચચરવાની
 પીડા (૨) તતડી ઊઠવું તે
 ચરણ, ચરન પું (સં) પગ (૨) કાવ્યનું ચરણ
 (૩) ચોથો ભાગ
 ચરન-વંદના સ્ત્રી (સં) પગે લાગવું તે; પામલાગણું
 ચરતી પું પ્રતને દિવસે ઉપવાસ ન કરનાર
 ચરના અં કિં (ઢોરનું) ચરવું (૨) ચાલવું; વિચરવું
 ચરની સ્ત્રી ચરો; ચરાણ (૨) ગમાણ (૩) ચારો
 ચરપરા વિં તીખું; તમતખું (૨) તેજ; ચુસ્ત
 ચરણ વિં તેજ; તીખું (૨) ચરબી-ચીકટવાનું
 ચરણ-જાલાન વિં કટુભાષી
 ચરણાંક, ચરણાંક વિં ચાલાક (૨) નીડર
 ચરબી સ્ત્રી (ફાં) ચરબી; વસા; મેદ
 ચરમ વિં (સં) છેવટનું; સૌને આંખી ગમેલું; અંતિમ
 ચરમરાના અં કિં ચરડ ચરડ અવાજ કરવો (જેમ કે,
 જોડા; ખાટલો)
 ચાચાઈ, ચાચાહી સ્ત્રી ઢોર ચારવાનું કામ કે તેની
 મજૂરી; ચારઈ
 ચાચાહા પું ઢોર ચારનાર; ચરવૈયો
 ચરસ પું પાણી કાઢવાનો કોસ (૨) ગાંજાનો ચડસ
 (૩) જમીનનું એક માપ - ૨૧૦૦ હાથ
 ચરસા પું ભેંસ બળદનું ચામડું (૨) કોસ
 ચરસો પું કોસિયો (૨) ચડસ પીનાર
 ચરાઈ સ્ત્રી ઢોર ચારવાનું કામ કે તેની મજૂરી;
 ચરામણી (૨) ચરવા અંગે કર
 ચરાગાહ, ચરાન પું ચરો; ઓચર
 ચરાચર વિં (સં) ચર-અચર; સ્થાવર-જંગમ (૨) પું
 આખી સૃષ્ટિ
 ચરાના સં કિં (ઢોર) ચરાવવું (૨) મૂર્ખ બનાવવું
 ચરિદા પું (ફાં) પશુ; ચરે તે
 ચરિત, ચરિત્ર પું (સં) ચરિત્ર; આચરણ અને
 વ્યવહાર; જીવનકથા
 ચરિતાર્થ વિં (સં) કૃતાર્થ; સફળ
 ચરિત્તર પું ચરીતર; નટખટપણું; છળપૂર્ણ અનુચિત
 વ્યવહાર અને આચરણ
 ચરી સ્ત્રી ચરાણ જમીન (૨) ચારા માટેની લીલી
 જુવાર (૩) (સં) જાસૂસ સ્ત્રી
 ચરુ પું (સં) યજન-આહુતિનું અન્ન કે તેનું વાસણ

चरुआ

१३०

चहल-पहल

चरुआ पुं० पडोणा मोंनुं माटीनुं पात्र
 चर्खा पुं० (६०) आकाश (२) थक (३) रेंडियो
 (४) कुंभारनो थक (५) यरभ पशु
 चर्खा पुं० रेंडियो; यरभो
 चर्खो स्त्री० (६०) गरगरी; यरभी
 चर्ख पुं० (६०) गिरजाघर; देवण
 चर्चक पुं० (सं०) यर्था करनार
 चर्चा स्त्री० (सं०) यर्था (२) वातचीत (३) अकवा
 चर्चित वि० (सं०) यर्थापेलुं; विशारामेलुं
 चर्पट पुं० (सं०) धपाट; धोल; तमाथो
 चर्बी स्त्री० (६०) यरभी
 चर्म पुं० (सं०) यामडुं (२) शरीर परनी जाल
 चर्मकार पुं० मोथी
 चर्चा स्त्री० (सं०) आयरण; गति (२) कामकाज;
 यालयलगत (३) सेवा (५) जिविका; वृत्ति
 चर्चाना अ० कि० यररर अवज धवो (२) ततडुं
 (३) यण आववी; जोरधी छंश धवी
 चर्वण पुं० (सं०) याववुं ते (२) यवाणुं
 चर्वित वि० (सं०) यवाई गयेलुं
 चर्वित-चर्वण पुं० पिष्टपेण
 चल वि० (सं०) यण; यंयण (२) पुं० पारो
 चलकना अ० कि० यणकुं; यमकुं
 चल-चलाव पुं० यालती के नीकणती वेणानी तैयारी
 के तेनी धमाल (२) मोत
 चलचित्त वि० यंयण; अस्थिर
 चलचित्र पुं० (सं०) सिनेमा; मुवी
 चलता वि० यालु (२) यालाक (३) स्त्री० (सं०)
 यंयणता
 चलता पुरजा वि० छोशिपार; पडोयेल
 चलती स्त्री० यलण; जोर; प्रभाव
 चलन पुं० (सं०) याल (२) यलण (३) रिवाज
 चलनसार वि० यलणी
 चलना अ० कि० यालवुं (२) नभवुं; टकवुं (३) पुं०
 यणणो
 चलनी स्त्री० यणणी
 चलबाँक वि० जडपथी यालनार; शीघ्रगामी
 चलाऊ वि० यावे अेलुं; टकाई
 चलाका स्त्री० वीजणी
 चलाचली स्त्री० यालती के नीकणती वेणानी तैयारी
 के तेनी धमाल (२) मोत
 चलान स्त्री० मोकलवानी के यालवा यलाववानी
 किया (२) बरतिपुं; मोकल्या मालनी यादी
 (३) अपराधीने अदालतमां रज्जू करवो ते
 चलाना स० कि० यलाववुं

चलायमान वि० (सं०) यण; अस्थिर; यणायमान
 चलावा पुं० याल; रीत; रिवाज (२) यालयलग
 (३) आणुं
 चलित वि० (सं०) यणेलुं; अस्थिर
 चवाई वि० निंदक (२) युगलीभोर (३) स्त्री० निंदा;
 अकवा
 चवाव पुं० योतरक फैलानारी यर्था; अकवा
 (२) बटनापी (३) निंदा
 चशम स्त्री० आंभ
 चशमा पुं० यसमां (२) जरो
 चश्म स्त्री० (६०) आंभ
 चश्मक स्त्री० (६०) आंभनो छंशारो (२) यकमक;
 ओलायाली; जधो
 चश्मदीद वि० (६०) साक्षात् जोयेलुं; आंभे-देज्युं
 चश्म-नुमाई स्त्री० (६०) आंभो काटवी ते; धमकी
 चश्मपोशी स्त्री० (६०) यसमपोशी; छपेक्षा
 चश्मबद, चश्मेबद स्त्री० भूरी नजर; भराब नजर
 चश्मा पुं० (६०) यसमां (२) जरो
 चसक स्त्री० यसक आवे ते
 चसकना अ० कि० यसक मारवी (२) यसको लागवो
 चसका पुं० यसको; तलब
 चसना अ० कि० योटवुं; लागवुं; आजवुं
 चस्यो वि० (६०) योटाउलुं (२) योटेवुं
 चह पुं० नदीनो डको (२) स्त्री० (६०) याह भाजो; नाव
 पर यदवा माटे किनारे बनावायेल योतरो
 चहक, चहकार स्त्री० कलरव
 चहकना, चहकारना अ० कि० पक्षीओओ कलरव
 करवो (२) जुशीमां आवी जूळ ओलवुं (३) अणवुं
 चहचहा पुं० कलरव (२) छिछिपारी (३) वि० आनंद
 करावनाउं
 चहचहाना अ० कि० पक्षीओओ कलरव करवो
 (२) जुशीमां आवी जूळ ओलवुं
 चहना स० कि० याहवुं; छंशवुं (२) देणवुं
 चहबच्या पुं० पाणी बरी राभवानो भाजो के छेज;
 यहेअथो (२) धन संताडवानुं जमीन अंदरनुं
 बंडकिपुं
 चहर, चहर-पहर स्त्री० यडलपडल; कोठ स्थणे वधु
 भाजसो अेकठा थाय के आवेज्जाय तेथी वायुमंडलमां
 थती सज्जवता के पूमधाम;
 चहल स्त्री० आनंदोत्सव (२) कीयड (३) कणशाम्भूमि
 (४) वि० (६०) ४०
 चहलकदमो स्त्री० आरामपूर्वक तेमज धीरेधीरे
 यालवानी किया
 चहल-पहल स्त्री० कोठ स्थणे वधु भाजसो अेकठा थाय

ચહલા

૧૩૧

ચાબુક

કે એમનું આવવું જવું થાય તેથી વાતાવરણમાં
યતી સજ્જવતા કે પ્રસન્નતા; ધામધૂમ; રોનક
ચહલા પું કળાશભૂમિ; કીચડ
ચહાર વિં (ફાં) ચાર
ચહાર-દીવારી સ્ત્રી કોટ; વંડો; ધેરો
ચહારુમ વિં (ફાં) ચોધું (૨) પું ચતુર્થાશ
ચહૂંટના અં કિં ચોટવું
ચહેટના સં કિં નિચોડ કાઢવો
ચહેતા વિં પ્રિય; વહાલું
ચહેતી સ્ત્રી પ્રિયા; કાન્તા
ચહોરના અં કિં છોડને એક જગાએથી બીજી
જગાએ રોપવો (૨) સંભાળ રાખવી
ચાઈં વિં પૂર્ત; ચાલાક (૨) તાલવાળું
ચાંકના સં કિં આંકવું; હદ બાંધવી (૨) ઓળખવા
નિશાની કરવી
ચાંગલા વિં સુંદર; ચઢિયાતું (૨) ચંગ; સ્વસ્થ
(૩) ચતુર; ચાલાક (૪) હજપુજ
ચાંટા પું થપ્પડ (૨) મંકોડો
ચાંટી સ્ત્રી તબલાની ચોટ કે તેનો અવાજ (૨) કીડી
ચાંડ વિં ચંડ; ઉગ્ર; પ્રબળ (૨) સ્ત્રી ભારે અગત્ય;
ગરજ (૩) ટેકો; ધાંખલો
ચાંડના સં કિં ચડી નાખવું; તોડી કોડી નષ્ટ કરવું;
ખોદી નાખવું
ચાંડાલ પું (સં) ચંડાળ (૨) કૂર નીચ કર્મ કરનાર
ચાંદ પું ચાંદો (૨) સ્ત્રી તાલકું
ચાંદના પું અજવાળું (૨) રોશની (૩) ચાંદની
ચાંદની સ્ત્રી ચાંદની (૨) બિણવાળાની સફેદ ચાદર
(૩) સફેદ ચંદરવો
ચાંદપારી સ્ત્રી બંદકુથી નિશાન તાકવાનું શીખવું તે
ચાંદી સ્ત્રી ચાંદી (૨) તાલકું
ચાંદ્ર વિં (સં) ચંદ્રનું કે ચંદ્રને લગતું (૨) પું ચંદ્રકાંત
મણિ (૩) આદું (૪) ચાંદ્રાવળ પ્રત
ચાંદ્રાવળ પું (સં) મહિનામાં પૂરું થતું એક કક્ષણ
પ્રત (એમાં અંધારિયામાં આહાર રોજ એક
કોળિયો ઘટાડવો અને અજવાળિયામાં આહાર
રોજ એક કોળિયો વધારવો એમ રહેવાનું
હોય છે.)
ચાંપ સ્ત્રી ચાંપવું-દબાવવું તે (૨) ધક્કો (૩) પ્રેરણા
(૪) બંદકુની ચાંપ
ચાંપના સં કિં ચાંપવું; દબાવવું
ચાંચ-ચાંચ, ચાંચ-ચાંચ સ્ત્રી ચવચવ; બકવાદ
ચાંસલર પું (ઈં) પુનિવર્તિતીનો ચાન્સેલર;
કુલાધિપતિ
ચાક પું ચાક; ચક; ગરેડી વગેરે (ફાં) ચીરો

(૩) વિં ચિરામેલું; ફાટેલું
ચાક વિં (તું) દંડ; મજબૂત (૨) ચપળ; ફૂર્તિલું
ચાકચક વિં સુરક્ષિત; મજબૂત
ચાકચક્ય પું (સં) ચકચકાટ; ચળકાટ
ચાક-ચૌબંધ વિં હજપુજ-દંડ ભરાવદાર (શરીર)
ચાકના સં કિં આંકવું; હદ બાંધવી (૨) ઓળખવા
નિશાની કરવી
ચાકર પું (ફાં) નોકર; દાસ; સેવક
ચાકરાની સ્ત્રી ચાકરડી; દાસી
ચાકરી સ્ત્રી (ફાં) નોકરી (૨) સેવા
ચાકલેટ પું (ઈં) ચોકલેટ
ચાકી સ્ત્રી ચક્કી; ધંટી
ચાકુ પું (તું) ચપ્પુ; ચાકુ
ચાક્ષુ વિં (સં) ચક્ષુ-આંખ વિશે (૨) પ્રત્યક્ષ
ચાખના સં કિં ચાખવું
ચાચા પું કાકા
ચાચી સ્ત્રી કાકી
ચાટ સ્ત્રી તીખું ખાવાનો ચટકો; શોખ (૩) આદત;
ટેવ (૪) ચટપટી; ચળ (૫) તીખી ચીજ કે ફરસાણ
ચાટના સં કિં ચાટવું (૨) ચટ કરી જવું
ચાટવાલા પું ચાટ વેચનાર વ્યક્તિ
ચાટુ પું (સં) પ્રિય વાત (૨) ખુશામત
ચાટુકાર પું (સં) ખુશામત કરનાર
ચાઢી સ્ત્રી પીઠ પાછળ નિંદા; ચુગલી
ચાઢા વિં પ્યારું (૨) પ્રેમી; આસક્ત
ચાતક પું (સં) ચાતક પક્ષી; પપૈયો પક્ષી
ચાતુરી સ્ત્રી, ચાતુર્ય પું (સં) ચતુરાઈ; ચતુરતા;
નિપુણતા
ચાદર સ્ત્રી ચાદર (૨) દુપટ્ટો (૩) પતરું (૪) પાણીનો
સપાટ વહેતો પ્રવાહ
ચાપ સ્ત્રી ચાલ; પગલાંનો અવાજ (૨) પું (સં)
પનુપ; દરવાજાની કમાન
ચાપટ, ચાપડ સ્ત્રી ભૂસું; ધઈના લોટનું ચળામણ
(૨) વિં થપડું (૩) સપાટ
ચાપના સં કિં ચાંપવું; દબાવવું
ચાપલ, ચાપલ્ય પું (સં) ચપળતા; ચંચળતા;
ચાલાકી (૨) ઉતાવળ (૩) અસ્થિરતા
ચાપલૂસ વિં (ફાં) ખુશામતિયું
ચાપલૂસી સ્ત્રી (ફાં) ખુશામત
ચાબ સ્ત્રી દાઢ
ચાબના સં કિં ચાવવું
ચાબી, ચામી સ્ત્રી ચાવી (તાળા, ઘડિયાળ, યંત્રવગેરેની)
ચાબુક પું (ફાં) ચાબુક; સોટો (૨) વિં સ્ફૂર્તિલું;
તેજ; ચુસ્ત

ચાબુક-સવાર

૧૩૨

ચિકનાઈ

ચાબુક-સવાર પું (ફાં) ધોડો પલોટનાર; ધોડો કેળવનાર
 ચાચ સ્ત્રીં ચા
 ચાચદાની સ્ત્રીં ચાદાની
 ચાચપાની પું ચાપાણી; નાસ્તો
 ચાર વિં ચાર (૨) થોડુંક (૨) પું (સં) જાસૂસ (૩) ચાલ; ગતિ
 ચારકર્મ પું જાસૂસી
 ચારખાના પું (ફાં) ચારે ખૂણે ચોરસવાળું કપડું
 ચારજામા પું (ફાં) થોડાનું જીનપલાણ
 ચારણ પું ચારણ; પ્રશસ્તિકાવ્ય રચનારી જાતિ
 ચારદોવારી સ્ત્રીં કોટ; વંડો; ઘેરો
 ચારના સં કિં ચરાવવું; ચારવું
 ચાર-ના-ચાર અં (ફાં) નિરુપાય-લાચાર થઈને; ના-છૂટકે
 ચારપાઈ સ્ત્રીં ખાટલો
 ચારબાગ પું ચોખંડો બાગ (૨) ચતુરંગી રૂમાલ કે ચાદર
 ચારચારી સ્ત્રીં એક સુન્ની સંપ્રદાય (૨) ચાર મિત્રોની ગોષ્ઠી
 ચારા પું ચારો; ઘાસ (૨) (ફાં) ચારો; રસ્તો; ઉપાય
 ચારિત્ર, ચારિત્ર્ય પું (સં) ચરિત્ર; આચરણ; ચાલચલગત
 ચારુ વિં (સં) સુંદર; પ્રિય; મનોહર
 ચાર્જ પું (ઈં) કામનો ભાર; સુપરત (૨) કિમત; ભાવ (૩) આરોપ
 ચાર્ટર પું (ઈં) સનદ; પરવાનો; અધિકારપત્ર
 ચાલ સ્ત્રીં ચાલ; ગતિ (૨) ઢંગ; રીસ (૩) દગો
 ચાલક વિં (સં) ચલાવનાર
 ચાલચલન પું, ચાલઢાલ સ્ત્રીં ચાલચલગત; રીતભાત (૨) રંગઢંગ; ગતિવિધિ
 ચાલના સં કિં ચાળવું (૨) ચલાવવું; હલાવવું (૩) અં કિં પહેલે આણે જવું
 ચાલબાજ વિં કપટી; ચાલાક; દગાબાજ
 ચાલા પું રવાનગી (૨) વધૂને પહેલી વાર સાસરેથી કે પિયરથી વળાવવી તે (૩) જવાનું મહુરત
 ચાલાક વિં (ફાં) ચતુર; હોશિયાર (૨) પહોંચેલ; પકડું (૩) ચાલબાજ
 ચાલાકી સ્ત્રીં ચાલાકી; ચાતુરી; હોશિયારી; દક્ષતા
 ચાલાન પું મોકલવાની કે ચાલવા-ચલાવવાની ક્રિયા; ભરતિયું; મોકલ્યા માલની યાદી; અપરાધીને અદાલતમાં રજૂ કરવા તે
 ચાલિયા, ચાલી વિં દગાબાજ; ચાલબાજ
 ચાલીસ વિં ચાળીસ; ૪૦

ચાલીસઘાં વિં ચાળીસમું (૨) પું મરણ પછીનું ચાળીસ દિવસે થતું કાર્ય કે વિધિ (મુસલમાનોમાં)
 ચાવ પું ચાહ; પ્રેમ (૨) પ્રબળ ઇચ્છા; આતુરતા (૩) આનંદ; ઉમંગ
 ચાવલ પું ચોખા (૨) ભાત (૩) ચોખાભાર તોલ
 ચાશની સ્ત્રીં (ફાં) ચાસણી (૨) ચસકો; લહેજત
 ચાસ સ્ત્રીં ખેડલું ખેતર; ખેડ; ખેડવાથી પડતો લાંબો આંકો
 ચાસના અં કિં ખેડવું
 ચાસા પું ખેડત
 ચાહ પું (ફાં) ફૂલો
 ચાહ સ્ત્રીં ચાહના; પ્રેમ (૨) ઇચ્છા (૩) માંગ; જરૂર (૪) ખબર (૫) પું (ફાં) ફૂલો
 ચાહક પું ચાહનાર; પ્રેમી
 ચાહત સ્ત્રીં ચાહ; પ્રેમ
 ચાહના સં કિં ચાહવું (૨) યાગવું; ઇચ્છા કરવી (૩) સ્ત્રીં જરૂરત; ચાહવાની ઇચ્છા
 ચાહિયે, ચાહિયે કિં ઉચિત છે; ધટે છે; જોઈએ
 ચાહી વિં (ફાં) ફૂલાવાળી; ફુલેતર (જમીન) (૨) સ્ત્રીં પ્રિયા; કાન્તા
 ચાહે અં ગમે તેમ; ઇચ્છા મુજબ
 ચિંઆં પું આમલીનો કચ્ચો
 ચિંઈટા પું મંકોડો
 ચિંઈટી સ્ત્રીં ક્રીડી
 ચિંગના પું પક્ષીનું-ખાસ કરીને મરઘીનું બચ્ચું
 ચિંપાઈ સ્ત્રીં હાથી અવાજ કરે તે (૨) ગર્જતા; ચીસ
 ચિંપાફના અં કિં ચીસ પાડવી (૨) હાથીએ અવાજ કરવો
 ચિંતક વિં (સં) ચિંતન કરનાર; વિચારક
 ચિંતન પું (સં) વિચારવું તે; મનન; ધ્યાન
 ચિંતા સ્ત્રીં (સં) ચિંતન (૨) ફિકર; વિમાસણ
 ચિંતિત વિં (સં) ચિંતામાં પડેલું
 ચિંદો સ્ત્રીં ચીંદરડી; ટુકડો (કાગળ કે કપડાનો)
 ચિંડા, ચિંડા પું પોંઆ; ચેવડો
 ચિક સ્ત્રીં (તું) ચક (૨) પું કસાઈ (૩) સ્ત્રીં ચસક; ઝટકો
 ચિકટ વિં ચીકટથી મેલું; મેલ જામેલું (૨) ચીકટું
 ચિકટના અં કિં મેલું-ચીકટું થવું
 ચિકન સ્ત્રીં (સં) એક ઝીણું સુતરાઉ કાપડ જેના પર ફૂલવેલનું ભરત ઉપસાચું હોય
 ચિકના વિં (સં) ચિકણ સ્ત્રીં ચીકણું (૨) લપસણું (૩) સાક; સુંવાળું; સુંદર (૪) માખણિયું; ખુશમતિયું (૫) પ્રેમી (૬) પું ચીકટ
 ચિકનાઈ, ચિકનાહટ સ્ત્રીં ચીકણ; ચીકણાપણું

ચિકનાના

૧૩૩

ચિપકાના

ચિકનાના સં કિં ચીકણું કરવું (૨) અં કિં ચીકણું
હોવું કે થવું
ચિકનિયા વિં છેલબટાઉ-શોખીન
ચિકાર, ચિકાર પું ચીત્કાર; ચીસ
ચિકારના અં કિં ચીસ પાડવી
ચિકારા પું સારંગી જેવું એક વાદ્ય (૨) ચિકારડું-
એક જંગલી હરણ
ચિકિત્સક પું (સં) વૈદ; દાકતર
ચિકિત્સા સીં (સં) રોગનો ઇલાજ; વૈદ્ય
ચિકિત્સાલય પું (સં) ઇસ્પિતાલ; દવાખાનું
ચિકુટી, ચિકોટી સીં ચપટી (૨) ચૂંટી
ચિકુર, ચિકૂર પું (સં) કેશ; વાળ
ચિક્ષકણ વિં (સં) ચીકણું
ચિક્ષકાર પું ચીત્કાર; ચીસ
ચિક્ષકારા પું ચિકારડું-એક જાતનું હરણ
ચિહ્નુરી સીં ખિસકોલી
ચિહ્ન પું; ચિહ્ન સીં જૂવો; કથીરી
ચિદિયાના અં કિં શોરબકાર કરવો
ચિચિયારી, ચિચિયાહટ સીં ચિચિયારી; બુમરાણ
ચિજારા પું કડિપો
ચિટ સીં ચિટી; રુઝો
ચિટકના અં કિં તડકવું; તતડવું; તરડવું
(૨) ગુસ્સે થવું; ચિડાવું
ચિટનચોસ પું ચિટનીસ
ચિટ્ટા પું ખોટો ઉત્સાહ કે હિંમત (૨) વિં સફેદ
ચિટ્ટા પું રોજમેળ; ચોપડો (૨) વાર્ષિક સરવૈયું (૩)
યાદી (૪) પગાર કે મજૂરીની રકમ (૫) બિલ
ચિટ્ટો સીં ચિટ્ટી (૨) કાગળ; પત્ર
ચિટ્ટો-પત્રી સીં ચિટ્ટી-પત્રી; કાગળપત્ર (૨)
પત્રવ્યવહાર
ચિટ્ટીરસાં પું ટપાલી
ચિઢિચિઢા વિં ચીડિયું; ઝટ ચિઢનારું
ચિઢિચિઢાના અં કિં ચિઢાવું (૨) તતડી જવું
(૩) બળતાં તડ તડ થવું
ચિઢિયા પું (સં) ચિવિટ) પોંઆ; ચેવડો
ચિઢા પું ચકલો; ચકલીનો નર
ચિઢિયા સીં પક્ષી (૨) ચકલી (૩) પત્તાની એક
બાત (૪) એક પ્રકારની સિલાઈ
ચિઢિયાઝાના, ચિઢિયાધર પું પશુપક્ષીનું
સંગ્રહસ્થાન (૨) જંતુધર
ચિઢિહાર પું પારધી; શિકારી
ચિઢી સીં પક્ષી (૨) ચકલી
ચિઢીમાર પું પારધી; શિકારી
ચિઢ સીં ચીડ; ગુસ્સો; નફરત

ચિઢના અં કિં ચિઢાવું
ચિઢાના સં કિં ચીડવું
ચિત પું (સં) ચિત્ત; મન (૨) વિં એકદું કરેલું
ચિત વિં પીઠ પર પડેલું; ચત્તુ (કુસ્તીમાં)
ચિતકબરા, ચિતલા વિં કાબરચીતરું
ચિતધોર વિં ચિત ચોરનારું (૨) પું મનોહર; ચિત્ત
હરી લે એવું
ચિતરના સં કિં ચીતરવું; નકશી વગેરે કાઢવું
ચિતવન, ચિતૌન સીં નજર; દષ્ટિ
ચિતા સીં (સં) અગ્નિ; ચિતા; ચેહ
ચિતાના સં કિં ચેતવવું
ચિતારી પું ચિતારો; ચિત્રકાર
ચિતાવની, ચિતૌની સીં ચેતવણી
ચિતેરા પું ચિતારો
ચિતેરિન સીં સી-ચિત્રકાર
ચિત્ત પું (સં) મન; અંતઃકરણ
ચિત્તચીર પું પ્રેમી
ચિત્તખંડ પું ગાંડપણ; દીવાનાપણું
ચિત્તી સીં ઝાધો; ટપકું (૨) નાની કોટી (૩) ચીતળ
સાપ
ચિતૌન સીં નજર; દષ્ટિ
ચિતૌની સીં ચેતવણી
ચિત્ર પું (સં) ચિત્ર; છબી; આકૃતિ (૨) ચાંલ્લો કે
તિલક (૩) વિં વિચિત્ર; અદ્ભુત; રંગબેરંગી
ચિત્રકાર પું (સં) ચિતારો; ચિત્રકાર
ચિત્રકારી સીં ચિત્રવિદ્યા; ચિત્રકામ
ચિત્રણ પું ચીતરવું તે
ચિત્રપટ પું (સં) જેના પર ચીતર્યું હોય તે પડદો વગેરે
(૨) સિનેમા; બોલપટ
ચિત્રવિચિત્ર વિં (સં) રંગબેરંગી (૨) નકશીદાર
ચિત્રિત વિં (સં) ચીતરેલું (૨) ચિત્રપુક્ત; રંગબેરંગી
ચિચિયા પું ચીધરું
ચિચાઢના સં કિં ચીરવું; ફાડવું (૨) અપમાનવું
ચિદાત્મા, ચિદાનંદ પું (સં) ચૈતન્ય; બ્રહ્મ
ચિદિલાસ પું (સં) માયા; લીલા
ચિનક સીં બળતરા (જેમ કે, પેશાબમાં)
ચિનગારી, ચિનગી સીં તણખો; ચિણગારી
ચિનિયા વિં ચિનાઈ; ચીનનું (૨) ચીની માટી જેવું
ચિનીતી સીં ઉશ્કેરણી; આહવાન; પડકાર
ચિનાય વિં (સં) શુદ્ધ જ્ઞાનમય; જ્ઞાનસ્વરૂપ (૨) પું
પર બ્રહ્મ
ચિન્હ પું ચિહ્ન; નિશાની (શુદ્ધ 'ચિહ્ન')
ચિપકના, ચિપટના અં કિં ચોટવું; વળગવું
ચિપકાના સં કિં ચોટાડવું; લગાડવું

ચિપચિપા

૧૩૪

ચીદા

ચિપચિપા વિં ચીકણું; ચોટે એવું
 ચિપચિપાના અં કિં પદાર્થને ચીકણો બનાવવો
 ચિપટા વિં ચપટું
 ચિપડી, ચિપરી સ્ત્રીં છાણું
 ચિમ્પડ પું નાનો ચપટો કકડો; ચાપડો (૨) પોપડી
 ચિમ્પી સ્ત્રીં નાની ચપટી કકડી
 ચિથુક પું (સં) હડપચી; દાઢી
 ચિમટના અં કિં ચોટવું (૨) વળગવું
 ચિમટા પું ચામેઠો; ચીમટો; ચીપિયો
 ચિમટાના સં કિં ચોટાડવું; વળગાડવું
 ચિમટો સ્ત્રીં નાનો ચીપિયો
 ચિમડા વિં ચવડ; ચામડા જેવું
 ચિરંજીવ વિં (સં) ચિરંજીવી (૨) પું પુત્ર
 (૩) 'ધણું જીવો' એવો આશીર્વાદ
 ચિરંતન વિં (સં) પુરાતન; પ્રાચીન; લાંબા સમયથી
 ચાલ્યું આવતું
 ચિર વિં દીર્ઘકાલીન; લાંબું (૨) અં લાંબા વખત
 સુધી
 ચિરકના અં કિં ચરકવું
 ચિરકીન વિં (ફાં) મેલું; ગંદું
 ચિરકુટ પું ફાટેલું વસ્ત્ર; ચીધરું
 ચિરના અં કિં ફાટવું; ચિરાવું
 ચિરપિ, ચિરમિટી સ્ત્રીં ચનોઢી
 ચિરઘાઈ સ્ત્રીં ચિરામણ; ચિરાવવું તે (૨) પહેલા
 વરસાદ પછીની ખેડ
 ચિરઘાના સં કિં ચિરાવવું
 ચિરંદા સ્ત્રીં વાળ ચામડું વગેરે બળવાની ગંધ
 (૨) બદનામી (૩) વિં ચીડિયું
 ચિરા અં (ફાં) કેમ ?; શા માટે ?
 ચિરાઈ સ્ત્રીં ચિરામણ; ચિરાવવું તે (૨) પહેલા
 વરસાદ પછીની ખેડ
 ચિરાગ પું (ફાં) દીવો; દીપક
 ધિરાગદાન પું દીવી
 ધિરાના સં કિં ચિરાવવું (૨) વિં પ્રાચીન; પુરાણું
 ચિરાયતા પું કરિયાતું
 ચિરાયુ વિં (સં) ચિરંજીવ; દીર્ઘાયુ
 ચિરિવો પું પક્ષી; પતાની એક ભાત
 ચિરોંજી સ્ત્રીં ચારોળી
 ચિરોરી સ્ત્રીં દીનતાબરી અરજ
 ચિલક સ્ત્રીં ચળક (૨) સણકો
 ચિલકના અં કિં ચમક ચમક ધવું; ચળકવું
 (૨) સણકો નાંખવો
 ચિલગોજા પું (ફાં) એક મેવો (ફળ)
 ચિલચિલ સ્ત્રીં અબરખ

ચિલચિલાના અં કિં ચમકવું (૨) ચીસ પાડવી
 ચિલડા પું એક પકવાન
 ચિલચિલા, ચિલચિલા વિં નટખટ; ચંચળ
 ચિલમ સ્ત્રીં (ફાં) ચલમ
 ચિલમચી સ્ત્રીં (તું) અંદર હાથ-મોં ધોવાનું એક
 વાસણ (૨) ચલમ પીનાર
 ચિલ્લાડ પું ગંદા વસ્ત્રમાં પડતું જૂ જેવું એક જંતુ
 ચિલ્લાપોં સ્ત્રીં શોરબકોર
 ચિલ્લ પું પરચૂરણ (છૂટું નાણું)
 ચિલ્લવાના સં કિં બુમરાણમાં પ્રવૃત્ત કરવું
 ચિલ્લા પું (ફાં) ચાળીસ દિવસ કે તેનું પ્રત કે
 પુણ્યપવ (૨) પ્રસવના ચાળીસ દિવસ (૩) પનુપની
 દારી
 ચિલ્લાના અં કિં શોર કરવો; બુમરાણ કરવું
 ચિલ્લાહટ સ્ત્રીં શોર કરવો તે; શોરબકોર; બુમરાણ
 ચિહુંકના અં કિં (૨) ચોંકવું; ચમકવું
 ચિહુંટના સં કિં ચૂંટી ખણાવી (૨) ચોંટવું
 ચિહુંટી સ્ત્રીં ચૂંટી; ચીમટી (૨) ચપટી
 ચિહ્ન પું (સં) નિશાની
 ચિહિત વિં ચિહવાયું; અંકિત
 ચીં સ્ત્રીં (ફાં) ચહેરા પર પડતી કરચોળી
 ચીં-ચપડ સ્ત્રીં વિરોધમાં કંઈક બોલવું તે; સામે
 જવાબ આપવો તે
 ચીંટા પું મંકોડો
 ચીંટી સ્ત્રીં કીડી
 ચીક સ્ત્રીં ચીસ (૨) પું કસાઈ (૩) કીચડ
 ચીકટ વિં બહુ મેલું (૨) પું તેલનો મેલ (૩) એક
 રેશમી વસ્ત્ર
 ચીછ સ્ત્રીં ચીસ
 ચીછના અં કિં ચીસ પાડવી
 ચીછના (ચછના) સં કિં ચાખવું
 ચીજ સ્ત્રીં (ફાં) ચીજ; વસ્તુ (૨) જણાસ (૩) ગાયન
 કે રાગ (૪) વિલસણ કે મહત્વની વસ્તુ
 ચીજ-ચમ્તુ સ્ત્રીં જણાસ-ભાવ (૨) સરસામાન
 ચીઠી સ્ત્રીં ચિદ્દી
 ચીડ, ચીઢ પું ચીડનું ઝાડ
 ચીતના સં કિં ચિંતવું; વિચારવું (૨) યાદ કરવું
 (૩) ચીતરવું
 ચીતલ પું એક જાતનું હરણ (૨) ચીતળો સાપ
 ચીતા પું ચિત્તો (૨) ચિત્ત
 ચીત્કાર પું (સં) ચીસ; બુમરાણ
 ચીથડા, ચીથરા પું ચીથરું
 ચીથના સં કિં (કપડું) ફાડવું
 ચીદા વિં (ફાં) પસંદ કરેલું; ચૂંટેલું (૨) ઉત્તમ

ચીન

૧૩૫

ચુમકના

ચીન પું (સં) ધજા (૨) સીસું (૩) દોરો (૪) એક
 રેશમી વસ્ત્ર (૫) ચીન દેશ
 ઘીના, ઘીનના સં કિં ચીનવું; ઓળખવું
 ઘીના પું ચીનો; ચીનનો વતની (૨) વિં ચીનનું
 ચીની વિં ચીન દેશનું (૨) સીં ખાંડ
 ઘીનના સં કિં ચીનવું; ઓળખવું
 ઘોપડ પું આંખનો મેલ-ચીપડું
 ચીમડ વિં ચવડ; ચામડા જેવું
 ઘોર પું (સં) વસ્ત્ર (૨) ચીંથરું (૩) સીં ચીરવું તે
 ચીરના સં કિં ચીરવું; ફાડવું
 ચીરફાડ સીં વાઢકાપ (૨) ચીરવું-ફાડવું તે
 ચીલ સીં (સં ચિલ્લ) સમડી પક્ષી
 ચીલઝપટ્ટા પું ચીલ-ઝડપ; સમડી જે ઝડપથી વસ્તુ
 આંચકે તે
 ચીતર પું ગંદા વસ્ત્રમાં પડતું જૂ જેવું એક જંતુ
 ચીત્ત સીં ચીલ; સમડી
 ચીવર પું (સં) સંન્યાસીનો ચોળો; કંથા (૨) બોદ
 ભિખુનું વસ્ત્ર
 ચુંગલ પું (ફાં) પંજો (૨) પકડ (૩) ચાંગવું
 ચુંગી સીં ચપટી જેટલી વસ્તુ (૨) ટોલ; દાણ; જકાત
 ચુંગી-ઘર પું ટોલનું નાકું; જકાતનાકું
 ચુંદી સીં ચોટલી
 ચુંથલાના અં કિં આંખ અંજાવી; ન દેખાવું
 ચુંથા વિં ચુંથળું; ચુંથડું
 ચુંથિયાના અં કિં આંખ અંજાવી; ન દેખાવું
 ચુંચક પું (સં) લોહચુંબક (૨) ધડાનો ફાંસો કે
 ગાળો (૩) વિં કામી
 ચુંચન પું (સં) ચૂમવું તે (૨) બચ્ચી (૩) બોસો
 ચુંચના સં કિં ચૂમવું; બચ્ચી ભરવી
 ચુઅના અં કિં ચૂવું
 ચુઆન સીં ખાઈ; નહેર
 ચુઆના સં કિં ચુવડાવવું; ટપકાવવું (૨) ચોપડવું
 ચુકંદાર પું (ફાં) ગાજર જેવું એક શાક
 ચુકના અં કિં ચૂકવાવું; ચૂકતું થવું; બાકી ન રહેવું;
 પતવું (૨) પૂરું થવું (૩) ચૂકવું
 ચુકૈંડ પું ચાકળા સાપ
 ચુકાઈ સીં ચૂકતે થવું તે
 ચુકાના અં કિં ચુકાવવું
 ચુકાતા પું દેવું ચૂકતે થવું તે; દેવાનો ચુકાદો
 ચુક્કડ પું કુલડી
 ચુગદ પું (ફાં) ધુવડ (૨) ઉલ્લુ; મૂર્ખ
 ચુગના સં કિં (પક્ષીનું) ચૂગવું
 ચુગલ પું. ચુગલી સીં ચાડી; ચુગલી; નિંદા
 ચુગલઘોર પું (ફાં) ચુગલી કરનારો; ચાડિયો

ચુગલઘોરી સીં ચાડી; ચુગલી
 ચુગલી સીં ચાડી
 ચુગાઈ સીં ચૂગવું તે
 ચુગાના સં કિં પક્ષીને દાણા નાંખવા; ચુગાવવું
 ચુચકારના સં કિં ચૂમવાનો અવાજ કરી બોલવું;
 વહાલ કરવું
 ચુચકારી સીં (ચૂમવાનો) બચકારો
 ચુચાના અં કિં ચૂવું; ટપકવું
 ચુટકના અં કિં ચાબુક મારવી (૨) ચપટીથી તોડવું
 ચુટકી સીં ચપટી (૨) ચૂંટી
 ચુટકુલા પું મજેદાર વાત; ટુચકો; ચમત્કાર અને
 વિલક્ષણ ઉક્તિ; મનોરંજક કુતૂહલજનક વાત
 (૨) દવાનો સારો નુસાઓ
 ચુટિયા સીં ચોટલી
 ચુટીલા વિં ચોટ લાગી કે ઘા થયો હોય એવું
 (૨) સોંધી ઉપરનું; ઉત્તમ
 ચુટૈલ વિં ધામલ
 ચુડિહારા પું ચૂડગર
 ચુડૈલ સીં ચુડેલ
 ચુનચુના વિં ચચાશે એવું (૨) પું ઝાડમાં નીકળતો
 કરમિયો
 ચુનચુનાના અં કિં ચણચણવું
 ચુનટ, ચુનન સીં કરચલી; ગડી
 ચુનના સં કિં ચૂંટવું; પસંદ કરવું (૨) વીણવું (૩)
 સજવું; ઠીકઠીક કરવું (૪) (દીવાલ વગેરે) ચણવું
 (૫) ચૂંટવું (જેમ કે ફૂલ) (૬) કપડાની કલ્લી કરવી
 ચુનરી સીં ચૂંદડી
 ચુનચાના, ચુનાના સં કિં ચૂંટવારાવવું
 ચુનાંચે અં (ફાં ચુનાંચિદ) દાખલા તરીકે
 (૨) એટલે; અતઃ
 ચુનાઈ સીં, ચુનાવ પું ચૂંટવાની ક્રિયા; ચૂંટણી
 ચુનિંદા વિં ચુનંદા; ઉત્તમ; શ્રેષ્ઠ
 ચુગી સીં ચૂની
 ચુનીટી સીં ચૂનાની ડબી; ચૂનાદાની
 ચુનીટી સીં ઉશ્કેરણી (૨) આહવાન; પડકાર
 ચુઝી સીં ચૂની (૨) વહેર (૩) અનાજની કણકી
 ચુપ વિં ચૂપ; શાંત; મૂક (૨) સીં મૌન
 ચુપકા વિં ચૂપકી રાખનાર; મૌની
 ચુપકેસે અં ચૂપકીભેર; ચૂપચાપ
 ચુપડના સં કિં ચોપડવું; લીપવું; ધોળવું; લગાડવું
 ચુપ્પા વિં મૌની; ચૂપકી રાખનાર
 ચુપ્પી સીં ચૂપકી; મૌન
 ચુબલાના, ચુમલાના સં કિં મમળાવવું
 ચુમકના અં કિં ચૂમકી ખાવી

ચુમ્મકી

૧૩૬

ચૂહાદાન

ચુમ્મકી સ્ત્રીં ડૂબકી
 ચુમ્મના અં કિં ભોંકાવું
 ચુમ્મલાના સં કિં મમળાવવું
 ચુમ્મકાર પું બચકારો
 ચુમ્મકારના સં કિં પ્રેમથી ચુમ્મવાના જેવો અવાજ
 કરવો; બચકારવું
 ચુમ્મા પું ચૂમી
 ચુમ્મકો સ્ત્રીં ચોટલી
 ચુમ્મના અં કિં ચડવું; સીઝવું (૨) ખાનગી મસલત
 કરવી (૩) પું કરમિયો
 ચુમ્મુર પું દબાવાથી થતો અવાજ (જેમ કે, ચણાનો,
 શુકા પાનનો)
 ચુમ્મુરાવિં ચુરમુર અવાજ કરે એવું (જેમ કે, પાપડ)
 ચુમ્મુરાના અં કિં ચુરમુર અવાજ કરી તૂટવું
 (૨) સં કિં ચુરમુર અવાજથી તોડવું
 ચુમ્મઈ સ્ત્રીં ચોરવું તે (૨) પકાવવું તે
 ચુમ્મના સં કિં ચોરવું (૨) છુપાવવું (૩) ઉચિત
 મનાય તે ન કરતાં તેમાં કસર રાખવી
 ચુમ્મટ પું (ઈં) ચિરૂટ; એક વિલામતી બીડી-સિગાર
 ચુલ, ચુલચુલી સ્ત્રીં ખંજવાળ
 ચુલચુલના અં કિં ખંજવાળ આવવી
 ચુલચુલા વિં ચંચળ (૨) નટખટ (૩) વાફપટ
 ચુલચુલના અં કિં નટખટ થવું; ચંચળ થવું
 ચુલચુલાપન પું ચંચળતા; ચપળતા; નટખટપણું
 ચુલચુલાહટ સ્ત્રીં ચંચળતા; ચપળતા; નટખટપણું
 ચુલુક મું (સં) ચાંગણું (૨) ખૂબ કીચડ
 ચુલ્લૂ પું અંજલિ; ચાંગણું
 ચુમ્મકી સ્ત્રીં ચૂસવું તે (૨) ઘૂંટડો
 ચુમ્મના અં કિં ચુસાવું (૨) શોષાવું; સાર જતો
 રહેવો (૩) ખાલી થવું
 ચુમ્મની સ્ત્રીં બાળકની પાવણી કે દૂધની શીશી
 ચુમ્મવાના સં કિં ચુસવાનું કામ બીજા પાસે કરાવવું;
 શોષણ કરાવતા જવું
 ચુમ્મના સં કિં ચુસવાનું કામ બીજા પાસે કરાવવું
 ચુમ્મઈ સ્ત્રીં ચુસવા-ચુસાવવાની અવસ્થા; ચુસવા-
 ચુસાવવાનું મહેનતાણું
 ચુમ્મવિં (ફાં) તંગ; કસેલું (૨) ચુસ્ત; દઢ; મજબૂત
 (૩) ફૂર્તિલું; તત્પર
 ચુમ્મટી, ચુમ્મટી સ્ત્રીં ચૂંટી (૨) ચપટી
 ચુમ્મચુમ્મ, ચુમ્મચુમ્મતા વિં ચૂંટું; રસયુક્ત
 ચુમ્મચુમ્મના અં કિં રસ ટપકવો (૨) પક્ષીનું બોલવું;
 કલરવ કરવો
 ચુમ્મટી સ્ત્રીં ચૂંટી કે ચપટી
 ચુમ્મલ સ્ત્રીં મજાક; હાંસી; દડદો

ચુમ્મલચાલ વિં મશકરું; ટીખળખોર
 ચુમ્મિયા સ્ત્રીં ઉદરડી
 ચૂં પું ચકલીનું ચૂં ચૂં (૨) પીમો અવાજ
 ચૂંચી પું ચૂંચાં
 ચૂં-ચપડ સ્ત્રીં આપતિ પૂર્ણ બાબત
 ચૂંકિ અં (ફાં) કેમ કે; એટલા માટે કે
 ચૂંચરા પું (ફાં) સામે ચૂંચાં કે આનાકાની કરવી તે
 (૨) બહાનું
 ચૂંચું અં ચકલીનો અવાજ
 ચૂંદરી સ્ત્રીં ચૂંદરી
 ચૂક સ્ત્રીં ભૂલ; ચૂકવું તે (૨) પું ખાટિયું શાક
 (૩) વિં બહુ ખાટું; ખાટું ચેડ
 ચૂકના અં કિં ચૂકવું; ભૂલ કરવી (૨) ખોવું
 ચૂકા પું ચૂક; ભૂલ; એક શાક-ખાટિયું
 ચૂચી સ્ત્રીં, ચૂચક મું (સં) સ્તન
 ચૂજા પું (ફાં) મરથીનું બચ્ચું (પીલું)
 ચૂઝા સ્ત્રીં માથું (૨) ચોટલી; કલગી (૩) પું ચૂડો
 ચૂડાકારણ, ચૂડાકર્મ પું વાળ ઉતારવાનો એક
 સંસ્કાર
 ચૂડો સ્ત્રીં પહેરવાની કે ગ્રામોફોનની ચૂડી
 ચૂડીદાર વિં ચૂડી જેવાં વલયવાળું (૨) પું ચૂડી જેવો
 આકારનો પાપજામો
 ચૂટક પું નિતંબ; ધગડો; ફૂલો
 ચૂન પું ચૂર્ણ; આટો
 ચૂના, ચૂનારી સ્ત્રીં ચૂંદડી
 ચૂના પું ચૂનો (૨) અં કિં ચૂવું (૩) નીચે પડવું; ગરવું
 ચૂનાદાની, ચૂનેદાની સ્ત્રીં ચૂનાની ડબી; ચૂનાદાની
 ચૂની સ્ત્રીં ચૂની (૨) કણકી
 ચૂનીખૂસી સ્ત્રીં ફૂસકા કણકી વગેરે
 ચૂમ્મના સં કિં ચૂમવું; ચૂંબન કરવું
 ચૂમા પું ચૂમી; ચૂંબન
 ચૂર પું ચૂરો (૨) વિં તલ્લીન (૩) ચકચૂર
 ચૂરણ, ચૂરન પું ચૂરણ; ભૂકી
 ચૂરમા પું ચૂરમું-એક પકવાન
 ચૂરા પું ચૂરો; ભૂકો
 ચૂર્ણ પું (સં) ચૂરણ (૨) અબીલ (૩) પૂળ (૪) ચૂનો
 (૫) કોડી (૬) વિં ચૂરો કરાયેલું
 ચૂલ સ્ત્રીં સાલમાં બેસાડવા તૈયાર કરેલો લાકડાના
 સાંપાનો ભાગ (૨) ચણિયારામાં કરતો બારણાનો
 છેડો (૩) પું (સં) ચોટલી
 ચૂલ્હા પું (સં) ચુલ્હિન ચૂલો
 ચૂમ્મના સં કિં ચૂસવું (૨) શોષણ કરવું
 ચૂમ્મ પું ઉદર
 ચૂહાદાન, ચૂહેદાની પું ઉદરિયું

ચેં સ્ત્રી પક્ષીનો સ્વર-ચી
 ચેંચેં સ્ત્રી ચીચી; બકબક
 ચેપેં સ્ત્રી બકવાદ
 ચેંબાર પું (ઈં) સભાગૃહ; ચોરડો (ર) જજની ચેંબર
 ચેઅર સ્ત્રી (ઈં) ખુરશી
 ચેઅરમેન પું પ્રમુખ; સભાપતિ
 ચેક પું (ઈં) નાણાંનો ચેક; બેન્ક વગેરેને નામે કોઈ
 વ્યક્તિ સંસ્થા વગેરેને નાણાં આપવાનો લેખી
 આદેશ
 ચેચક સ્ત્રી (ફાં) શીતળામાતાનો રોગ; બળિયા
 ચેચક-રૂ વિં (ફાં) મોં પર બળિયાનાં ચાઠાંવાળું
 ચેજા પું કાણું; છિદ્ર; છેદ
 ચેટક પું (સં) દાસ; સેવક (ર) જાદુ કે તેનો ખેલ
 (૩) તમાશો; ભવાઈ (૪) ઉતાવળ; જલદી
 ચેટકા સ્ત્રી સ્પશાન (ર) ચિતા
 ચેટકી પું જાદુગર; બાજગર
 ચેટિકા, ચેટિકી, ચેટી સ્ત્રી (સં) દાસી; સેવિકા
 ચેટુવા પું ચકલીનું બચ્ચું
 ચેત પું ચેતના; હોશ; ભાન (ર) ચિત્ત
 ચેતન વિં (સં) ચેતનાવાળું; જીવતું (ર) પું
 ચેતન્ય; પ્રભુ; આત્મા; જીવ; પ્રાણી
 ચેતના સ્ત્રી (સં) હોશ; ભાન (ર) ચેતનપણું;
 જ્ઞાનમૂલક મનોવૃત્તિ (૩) બુદ્ધિ; સ્મૃતિ; યાદ
 (૪) અં કિં ચેતવું; સાવધ થવું (૫) સં કિં
 ચિંતવું; વિચારવું
 ચેતાના સં કિં ચેતવવું; સાવધાન કરવું
 ચેતાવની સ્ત્રી ચેતવણી; શિક્ષા
 ચેના પું ચીણો (સામો જેવું એક અનાજ)
 ચેપ પું કોઈ ચીકણો રસ; ચીકાશ
 ચેલ પું (સં) વસ્ત્ર (ર) વિં અપમ
 ચેલા પું ચેલો; શિષ્ય
 ચેલી સ્ત્રી શિષ્યા; ચેલી
 ચેણા સ્ત્રી (સં) ચેષ્ટા; ચાળા (ર) પ્રયત્ન; કોશિશ
 (૩) કામ (૪) ઇચ્છા
 ચેસ પું (ઈં) શેતરંજ (ર) છાપવાનાં બીબાં
 ગોઠવેલું ચોકકું
 ચેહરા પું (ફાં) ચહેરો (ર) આગલો ભાગ
 (૩) ઓળખવાની ચહેરા વગેરેની નિશાની
 ચેહરા-કુશા પું (ફાં) ચિત્રકાર
 ચેહરાબંદી સ્ત્રી (ફાં) ચહેરા સિકલ વગેરેની
 વિગત-ઓળખવાની નિશાનીઓ
 ચેહરા-મુહરા પું સૂરત; સિકલ; ચહેરો
 ચેહલ વિં (ફાં) યાજીસ; ટં
 ચેહલ-ઠાદમી સ્ત્રી (ફાં) સુખપૂર્વક ધીમેધીમે

ચાલવાની ક્રિયા
 ચેહલમ વિં (ર) પું (ફાં) (મુસલમાનોમાં) મરણ
 પછીનું ચાલીસ દિવસે થતું કાર્ય કે વિધિ
 ચેત પું ચેત્ર માસ
 ચેતન્ય પું (સં) ચેતન તત્ત્વ (ર) ચેતના; જ્ઞાન
 (૩) આત્મા
 ચેતી સ્ત્રી રવીપાક (ર) વિં ચેત્ર સંબંધી
 ચૈત્ય પું (સં) ઘર (ર) મંદિર (૩) ચિતા (૪) બૌદ્ધ
 વિહાર (૫) ગામની ભાગોળનાં વૃક્ષોનો સમૂહ
 (૬) બુદ્ધ કે તેમની મૂર્તિ યા તિખ્ખુ
 ચૈત્ર પું (સં) ચેત્ર માસ (ર) ચૈત્ય
 ચૈન પું ચેન; આરામ; માનસિક શાંતિ
 ચૈલ પું (સં) કપડું
 ચૈલા પું લાકડાનો ફાયરો
 ચૈલી સ્ત્રી બૂકરી; છોલ; વહેર
 ચૈલેન્જ પું (ઈં) પડકાર; આહ્વાન; ઉશ્કેરણી
 ચોંગા પું વાંસની ભૂંગળી (જેવી કે, કલમદારનીની)
 (ર) કાગળ ધાતુ વગેરેની નળી જેનો એક ભાગ બંધ
 અને બીજો ખુલ્લો હોય
 ચોંગી સ્ત્રી યમજ્ઞની હવાની નળી
 ચોંચ સ્ત્રી ચાંચ
 ચોંઝા પું વેડવો; વીરડો (ર) માથું (૩) ચોટલો
 ચોંચ પું પોદળો
 ચોંથના સં કિં ફાડવું કે તોડવું યા ઉખાડવું
 ચોંધર, ચોંધરા વિં ચૂંચળું; ઝીણી આંખવાળું (ર) મૂર્ખ
 ચોઆ પું એક સુગંધી પદાર્થ જે ચૂવા પેટે બનાવાય છે
 ચોકર પું આટાનું ચળામણ-ભૂસું વગેરે
 ચોક્ષ વિં (સં) ચોખ્ખું (ર) પવિત્ર (૩) તીક્ષ્ણ; તેજ
 (૪) પ્રશસ્ત્ય (૫) દક્ષ
 ચોખના સં કિં ધાવવું; ચૂસવું
 ચોંચ, ચોંચા વિં ચોખ્ખું; પવિત્ર; તીક્ષ્ણ; તેજ;
 પ્રશસ્ત્ય; દક્ષ
 ચોગા પું પક્ષીઓને ચૂગવાનો ચોરો
 ચોગા પું (તું ચૂગા) ચોગો; ઝબ્બો
 ચોષલા પું હાવભાવ; નખરાં
 ચોજ પું મજાકનો બોલ
 ચોટ સ્ત્રી ચોટ; ધા કે આઘાત (ર) ટોણો (૩) દગો
 (૪) વાર (પ્રહાર)
 ચોટ-ચપેટ સ્ત્રી ચોટ; ધા
 ઘોટા પું (તમાકુનો) શીરો; કાકબ (તમાકુની રસી)
 ઘોટી સ્ત્રી ચોટલી કે ચોટલો (ર) શિખર
 ઘોટીવાલા પું ભૂતપ્રેત વગેરે
 ઘોઝા પું ચોઢી; ચોર
 ચોપ પું રુધિ (ર) ઉમંગ

ચોપદાર

૧૩૮

ચૌપટ

ચોપદાર, ચોષદાર પું છડીદાર
 ચોષ સ્ત્રી (ફા) છડી (૨) દંડુકા; દાંડિયો
 (૩) તંબૂનો વચલો દંડ કે વાંસ
 ચોષચીની સ્ત્રી (ફા) ચોપચીની-એક ઔષધિ
 ચોષદાર પું (ફા) છડીદાર
 ચોષા પું તંબૂનો વચલો દંડ કે વાંસ (૨) ગળ્યો ભાત
 ચોર પું (સં) ચોર; ડુંગો
 ચોરઘાના પું નાનું કે છૂપું ખાનું; સંચ
 ચોર-ચકાર પું ચોરચખાર; ચોર; ઉઠાવગીર
 ચોરટા વિં ચોરટું; ચોટટું; ચોર
 ચોરધન વિં દૂધ ચોરતું-પુરું ન દેતું (દોર)
 ચોર-દંત પું વધારનો-પીડા કરીને ફૂટતો દાંત
 ચોર-દરવાજા, ચોરદ્વાર પું છૂપું દ્વાર
 ચોરના સં કિં ચોરવું
 ચોર-ચાઝાર પું કાળું બજાર
 ચોરમહત્ત પું રખાતનો મહેલ-મકાન
 ચોરમૂંગ પું ગાંગડુ મગ
 ચોરાચોરી અં ચોરીછૂપીથી; ચૂપકીથી
 ચોરી સ્ત્રી ચોરવું તે
 ચોરી-ચોરી અં ચોરીછૂપીથી; ચૂપકીથી
 ચોરી-છિનાલા પું, ચોરી-ચારી સ્ત્રી ચોરી અને
 છિનાળું; ખરાબ કામ
 ચોલના પું ફકીરનો જામો
 ચોલા પું ફકીરનો ચોળો-લાંબું મોટું જામા જેવું
 પહેરણ (૨) શરીર
 ચોલી સ્ત્રી ચોળી
 ચૌઆલીસ વિં ચુંવાળીસ
 ચૌક સ્ત્રી ચૌક; ચૌકવું તે
 ચૌકના અં કિં ચૌકવું; ચકિત થવું
 ચૌતિસ, ચૌતીસ વિં ચોત્રીસ; ૩૪
 ચૌધ સ્ત્રી આંખ અંજાવી તે
 ચૌધિયાના અં કિં આંખ અંજાવી (૨) ન દેખાવું
 ચૌર પું ચમર
 ચૌર-ગાય સ્ત્રી ચમરીગાય
 ચૌરી સ્ત્રી ચમરીગાય (૨) ચોટલાનો દોરો
 ચૌસઠ વિં ચોસઠ; ૬૪
 ચૌ વિં ચાર (સમાસમાં)
 ચૌઆ પું ગાય બળદ વગેરે ચોપગાં
 ચૌક પું (સં) ચતુષ્ક; પ્રાં ચઉક્ક) ચોક
 ચૌકડા પું કાનમાં પહેરવાનું ચોકડું
 ચૌકડી સ્ત્રી ફાળ; ફલંગ (હરજાની) (૨) ચાર
 જણની ટોળકી (૩) ચાર થોડાની ગાડી
 ચૌકત્રા વિં સાવધાન (૨) ચોકેલું (૩) આશંકિત
 ચૌકસ વિં ચોકસ; સાવધાન; હોશિયાર

ચૌકસાઈ, ચૌકસી સ્ત્રી ચોકસાઈ; સાવધાની
 ચૌકા પું ચોકો (૨) ચોખંડો ટુકડો (૩) ચોટલીની
 આડણી (૪) ચોકો (૫) ચાર સરખી ચીજોનો
 સમૂહ
 ચૌકી સ્ત્રી બાજક કે ખુરશી (૨) ચોકી (૩) નાની
 આડણી (૪) પડાવ; ઉતારો
 ચૌકીદાર પું ચોકીદાર; ચોકિયાત
 ચૌકોત, ચૌકોના, ચૌકોર વિં ચોખંડું; ચતુષ્કોણ
 ચૌકટ સ્ત્રી બારણાનું ચોકડું (૨) ઊંમરો
 ચૌકટા પું ચોકડું; 'કેમ'
 ચૌકાણી સ્ત્રી ચાર પ્રકારના (અંડજ, પિંડજ, સ્વેદજ,
 ઉદ્બિજજ) જીવ
 ચૌકૂટ પું ચારે દિશા (૨) આખું ભૂમંડલ (૩) અં
 ચોપાસ; ચોખૂંટ
 ચૌકૂંટા વિં ચોખંડું; ચાર ખુશાવાળું
 ચૌગાન પું (ફા) ગેડીદડા કે પોલો પા તે રમવાનું
 મેદાન-ચોગાન (૨) નગરાનો દાંડિયો
 ચૌગિર્દ અં ચોગરદમ; ચોમેર; ચોપાસ
 ચૌગુના વિં ચોગણું
 ચૌગોશિયા વિં (ફા) ચોખંડું; ચતુષ્કોણ
 ચૌઘડ પું દાદ
 ચૌઘડા પું ચાર ખાનાવાળું પાત્ર-જેવું કે પાનનો
 ડબ્બો; મસાલાનું પાત્ર વગેરે
 ચૌચંદ પું બદનામી; નિંદા
 ચૌડા વિં ચોડું; પહોળું
 ચૌડાઈ, ચૌઢાન સ્ત્રી ચોડાઈ; પહોળાઈ
 ચૌતરફા અં ચોતરફ
 ચૌતરા પું ચોતરો; ચબૂતરો
 ચૌતાલ પું સંગીતનો ચોતાલ (૨) હોળીનું એક ગીત
 ચૌથ સ્ત્રી ચોથ તિથિ (૨) ચોથાઈ-ચોથો ભાગ
 ચૌથપન, ચૌથાપન પું ચોથી-વૃદ્ધ અવસ્થા; બુઢાપો;
 ઘડપણ
 ચૌથા વિં ચોથું
 ચૌથાઈ સ્ત્રી ચોથાઈ-ચોથો ભાગ
 ચૌથિયા પું ચોથિયો તાવ (૨) ચોથા ભાગનો હકદાર
 ચૌથી સ્ત્રી લગ્નને ચોથે દિવસે થતો એક વિધિ
 ચૌદસ સ્ત્રી ચૌદશ તિથિ
 ચૌદહ વિં ચૌદ; ૧૪
 ચૌધરાઈ, ચૌધરાત સ્ત્રી, ચૌધરાના પું ચોપરીનું કામ
 કે પુરસ્કાર
 ચૌધરાની સ્ત્રી ચોપરીની સ્ત્રી
 ચૌધરી પું ચોપરી; મુખી; આગેવાન
 ચૌપઈ, ચૌપાઈ સ્ત્રી ચોપાઈ છંદ
 ચૌપટ વિં ચારે બાજુ ખુલ્લું; અરસિત (૨) બરબાદ;

ચીપટા

૧૩૯

છટાંક

નષ્ટ; સત્યાનાશ; ખતમ
ચીપટા વિં સત્યાનાશ કરનારું
ચીપડ સ્ત્રી સોકડાંબાજી
ચીપાઈ સ્ત્રી ચોપાઈ (ચાર ચરણનો આ નામનો માત્રામેળ છંદ જેના દરેક ચરણમાં સોળ માત્રા હોય છે.)
ચીપાયા પું ચોપગું
ચીપાલ પું ચારે બાજુથી ખુલ્લી એવી બેઠક
 (૨) ગામલોકને બેસવાનો ચોતરો-ચોરો (૩) એક જાતની પાલખી
ચીફર અં ચોફર; ચોતરફ
ચીલા, **ચીલે** પું ચોબો
ચીલાફન સ્ત્રી ચોબાની સ્ત્રી
ચીલારા પું ઉપલા માળની ચારે બાજુ ખુલ્લી મેડી
 (૨) ખુલ્લી બેઠક (૩) અં ચોથી વાર
ચીલીસ વિં ચોલીસ; ૨૪
ચીલે પું બ્રાહ્મણની એક જાત; ચોબો
ચીખડ સ્ત્રી દાઢ
ચીમંજિલા વિં ચાર મજલા કે ખંડવાળું (મકાન)
ચીમાસા પું ચોમાસું
ચીમાસિયા વિં ચોમાસામાં થનારું (૨) પું ચોમાસા પૂરતો રાખેલો નોકર
ચીમુહાની સ્ત્રી, **ચીરસ્તા**, **ચીરાહા** પું ચાર-રસ્તા;

ચોકડી

ચીર પું (સં) ચોર; તસ્કર
ચીરસ વિં સપાટ; સરખું (૨) ચોરસ
ચીરસાના સં કિં બરાબર સરખું કે ચોરસ કરવું
ચીરા પું ચોરો; ચોતરો; બેઠક; દેવદેવી કે સંતનું સ્થાનક
ચીરાઈ સ્ત્રી ચોળાઈ શાક
ચીરાનેચ, **ચીરાનચે** વિં ચોરાણું; ૮૪
ચીરાસી વિં ચોરાશી; ૮૪ (૨) પું ચોરાસી લાખ યોનિ; લખચોરાશી (૩) પગમાં બાંધવાના ધૂપરા
ચીરાહા પું ચાર-રસ્તા; ચોકડી
ચીલાઈ સ્ત્રી ચોળાઈ શાક
ચીવન વિં ચોપન; ૫૪
ચીલાપું હાથની ચાર આંગળી (૨) ચાર આંગળ માપ (૩) ચોકો (૪) ચોપગું પશુ
ચીવાલીસ વિં ચૂંવાળીસ; ૪૪
ચીસર પું ચોસર-સોગટાબાજી
ચીહટ્ટ, **ચીહટ્ટા** પું ચોટું; ચોક (૨) ચાર-રસ્તા; ચોકડી
ચીહત્તર વિં ચુંમોતર; ૭૪
ચીહદી સ્ત્રી ચોપાસની સીમા
ચીહરા વિં ચોહરું-ચાર બેવડું (૨) ચોગણું
ચ્યુત વિં (સં) પડેલું; ભ્રષ્ટ
ચ્યુતિ સ્ત્રી પડતી; ભ્રષ્ટતા (૨) ભૂલ; ચૂક

છ

છંગ પું ઉછંગ; ગોદ
છંટના અં કિં છંટાવું; વિષાઈ જવું (૨) કપાઈને અલગ થવું (૩) અલગ પડવું; છૂટું પડવું
છંટનો સ્ત્રી (કામમાંથી) દૂર કરવું તે; છટણી
છંડના સં કિં છાંડવું; છોડવું (૨) છડવું (૩) અં કિં ઓકવું
છંદ પું (સં) ઈચ્છા (૨) કાવ્યનો છંદ (૩) છળ; કપટ (૪) હાથનું એક ધરેણું
છ, છ: વિં છ; ૬
છકઢા પું વિં ઢીલા ઢાંચાવાળું (૨) શકટ; ગારું; છકડો
છકડી સ્ત્રી છ ભોઈલોક દ્વારા ઊંચકાઈને લઈ જવાતી પાલખી (૨) છનો સમૂહ
છકના અં કિં ધરાવું (૨) નશાથી ચકચૂર બનવું; છકવું (૩) છક થવું
છકાછક વિં ખૂબ વૃષ્ટ (૨) છલોછલ ભરેલું (૨) નશામાં ચકચૂર
છકાના સં કિં પૂર્ણતઃ સંતોષ આપવો; પેટ ભરીને ખાવું (૨) ચકરમાં નાખવું; પરેશાન કરવું

છકીલા વિં છકેલું; મદમસા
છક્કા પું છક્કો (૨) છકડું (૩) હોશકોશ; સૂધબૂધ
છક્કાપંજા પું દાવપેચ; ફૂડકપટ; ચાલબાજી
છગઢા પું બકરો
છગડી સ્ત્રી બકરી
છગન પું નાનું બાળક (ધ્યારનો શબ્દ)
છગન-મગન પું નાનાં નાનાં હસતાં-રમતાં બાળ
છગુની સ્ત્રી ટચલી આંગળી
છછિઆ, **છછિયા** સ્ત્રી છાશ (૨) છાશ દેવાનું માપિયું કે વાસણ
છછુંદર પું છછુંદરું (૨) એક દારૂખાનાની ચીજ જે ફૂટે ત્યારે છૂ છૂ અવાજ નીકળે છે.
છજના અં કિં છાજવું (૨) શોભવું
છજા પું છજું
છટકના અં કિં છટકવું; છૂટીને ભાગવું; છૂટવું
છટપટાના અં કિં બેચેન થવું; તરફડવું (૨) આકુળ-વ્યાકુળ થવું
છટપટી સ્ત્રી ચટપટી; બેચેની (૨) આતુરતા
છટાંક સ્ત્રી નવટાંક; (પાકા) શેરનો સોળમો ભાગ

છટા

૧૪૦

છાંગના

છટા સ્ત્રી (સં) શોભા; ખૂબી (૨) વીજળી
(૩) લટ; સેર

છઠ સ્ત્રી છઠ તિથિ

છઠઘાં, છઠાં, છટા વિં છઠ્ઠું

છઠી સ્ત્રી છઠ્ઠી; જન્મ પછીનો છઠો દિવસ

છડ સ્ત્રી પાતુ કે લાકડાનો દંડુકો

છડા પું પગનો છડો (૨) વિં છડું; એકાકી

છડિયા પું દરવાન; છડીદાર

છડી સ્ત્રી લાકડી (૨) ધજા

છત સ્ત્રી મકાનની કે ઓરડાની છત (૨) છતનો
ચંદરવો (૩) પું જત; ધા

છતગીર, છતગીરી સ્ત્રી ચંદરવો

છતરી સ્ત્રી છત્રી; (૨) મંડપ (૩) સમાધિના સ્થાન
પરનો મંડપ

છતનાર વિં ફેલાયેલું ધટાદાર (ઝાડ)

છતિયાના સં કિં છાતી પાસે લેવું (૨) બંદૂકને
ફોડવા છાતી પાસે લગાવવી

છતીસા વિં ચતુર (૨) પૂર્ત (૩) ઢોંગી

છત્તા પું છત્રી (૨) મધપૂડો

છત્તીસ વિં છત્રીસ; ૩૬

છત્તીસા વિં ચતુર (૨) પૂર્ત (૩) ઢોંગી

છત્તીસી સ્ત્રી ભારે બદમાસ સ્ત્રી; છિનાળ

છત્ર પું (સં) છત્રી (૨) (રાજાનું) છત્ર

છત્રપતિ પું (સં) રાજા

છત્રી પું છત્રી (૨) વિં છત્રધારી

છદ પું (સં) ઢાંકણ (૨) છાલ (૩) પાંખ

છદામ પું પૈસાનો ચોથો ભાગ (દોકડો)

છઘ પું (સં) છળ; કપટ (૨) છૂપો વેશ; છૂપાવવું
તે (૩) બહાનું

છન (૦૬) પું શણ

છનકના અં કિં છમકારો થવો (૨) ચમકવું;
બડકવું (૩) છમકવું; છમ છમ થવું

છનના અં કિં ચળાવું (૨) ગળાવું (૩) છણાવું
(૪) તળાવું (૫) પું ગળણું

છપ સ્ત્રી છબ એવો પાણીનો અવાજ

છપછપાના અં કિં પાણી પર હાથ પગ પછાડવા
(૨) સં કિં છબછબાવવું

છપના અં કિં છાપ પડવી (૨) છપાવું

છપરછટ, છપરછાટ સ્ત્રી છપ્પરખાટ; છત્રપલંગ

છપરી, છપરિયા સ્ત્રી છાપરી; ઝૂંપડી

છપાઈ સ્ત્રી છાપ; છાપકામ (૨) છપામણ

છપાકા પું છબાકો

છપ્પન વિં છપ્પન; ૫૬

છપ્પય પું છપ્પો; છ ચરણનો માત્રામેળ છંદ જેમાં

પ્રથમ ચરણ રોળાનું અને ફરી બે ચરણ ઉલ્લાલાનાં
હોપ છે.

છપ્પર પું છાપરું

છપ્પડા પું છાબડું; દોપલું

છપ્પી સ્ત્રી શોભા; સુંદરતા

છપ્પીલા વિં છબીલું; રૂપાળું

છપ્પીસ વિં છવ્વીસ; ૨૬

છમના સં કિં જમા કરવી

છમાહી વિં છમાસિક

છપ પું ખપ; સપ; નાશ

છરછરાના અં કિં ચચરવું (જેમ કે, લા પર મીઠું)

છરના અં કિં ઝરવું; ટપકવું (૨) છળવું; બીવું

છરહરા વિં પાતળું; હલકું (૨) તેજ; ફૂર્તિલું

છરોરા પું ઝરરો

છર્દન પું, છર્દિ સ્ત્રી (સં) ઊલટી

છર્પાં પું બંદૂકનો છરો (૨) ઝંઝરની ધૂધરી

છલ પું (સં) છળ; કપટ (૨) ઠગવું તે

છલક, છલકન સ્ત્રી છાલક; છલકાવું તે

છલકના અં કિં છલકાવું

છલકાના સં કિં છલકાવવું

છલછંદ, છલછાત, છલાછિદ્ર પું; છલછાયા સ્ત્રી
કપટ; ચાલબાજ

છલછલાના સં કિં છલ છલ અવાજ થવો
(૨) છલકાવું (પાણી વગેરે)

છલના સં કિં છેતરવું (૨) સ્ત્રી છળ; છેતરપિંડી

છલની સ્ત્રી ચાળણી

છલાંગ સ્ત્રી છલંગ

છલાઈ સ્ત્રી કપટ; છેતરપિંડી; છલના

છલાના સં કિં છેતરવા પ્રવૃત્ત કરવું

છલાવા પું (ભૂતપ્રેત) દેખા દઈ અલોપ થવું તે

છલિત વિં (સં) છેતરાયેલું

છલિયા, છલ્લી વિં કપટી; છળ કરનાર

છલોરી સ્ત્રી નહિયું પાકવું તે; નખમાં છાલાં પડવાં કે
તે પાકે એ રોગ

છલ્લા પું છલ્લો; વીંટી

છલના પું પશુનું બચ્ચું

છલાઈ સ્ત્રી છાવું તે કે તેની મજૂરી

છલાના સં કિં છવરાવવા પ્રવૃત્ત કરવું

છવિ સ્ત્રી (સં) શોભા (૨) તેજ; પ્રભા (૩) છબી

છવૈયા પું છાપરું છાનારો

છહરના અં કિં ફેલાવું; વીખરાવું

છહરાના અં કિં વીખરાવું; ફેલાવું (૨) સં કિં ફેલાવવું

છહિયોં સ્ત્રી છપા; છાંપ

છાંગના સં કિં (ઝાળી) તોડવી-કાપવી

છાંગુર પું છ-આંગિખો
 છાછ સીં છાશ
 છાઉ સીં ઊલટી (૨) કાટવું કે અલગ કરવું તે કે તેમ કરેલી વસ્તુ
 છાઉના સં કિં કાપીને જુદું કરવું (૨) અલગ કરવું; જુદું પાડવું (૩) સાફ કરવું
 છાઉના સં કિં છોડવું; છાડવું-બાકી રાખવું
 છાઉ સીં ઢોરના પગ બાંધવાની રસી
 છાઉના સં કિં જકડવું; બાંધવું
 છાઉં, છાઉ સીં છાયા (૨) આશ્રયસ્થાન
 છાક સીં તુપિ (૨) છાક; નશો
 છાપ પું (સં) બકરો (૨) બકરીનું દૂધ
 છાછ સીં છાશ
 છાજ પું સુપડું (૨) છાજ (૩) છજું
 છાજન સીં કપડું; વસ્ત્ર (૨) છાજ; છાપરું (૩) ચામડીનો એક રોગ જેમાં બળતરા થાય છે.
 છાજના અં કિં છાજવું; ધટવું
 છાતા પું છત્રી; સીના સ્તન (૨) બિલાડીનો દોપ
 છાતી સીં છાતી (૨) દિલ (૩) હિંમત
 છાત્ર પું (સં) વિદ્યાર્થી; શિષ્ય
 છાત્રવૃત્તિ સીં (સં) શિષ્યવૃત્તિ
 છાત્રા સીં મહિલા વિદ્યાર્થી
 છાત્રાલય, છાત્રાવાસ પું (સં) છાત્રાલય; વિદ્યાર્થી-આશ્રમ; હોસ્ટેલ
 છાદન પું (સં) છાવું તે; ઢાંકવું તે કે તેનું સાધન
 છાન સીં છાપરું (૨) ઢોરના પગ બાંધવાની રસી
 છાનના સં કિં ચાળવું (૨) અલગ કરવું; છૂટું પાડવું (૩) તપાસવું
 છાનબીન સીં બરોબર તપાસ કે વિચાર; જાંચતપાસ
 છાનઢે વિં છનું; ૯૬
 છાના સં કિં છાવું (૨) બિછાવવું (૩) અં કિં પ્રસરવું; છવાઈ જવું
 છાપ સીં છાપ; ચિહ્ન; મારકો (૨) છાપ; અસર
 છાપના સં કિં છાપવું
 છાપા પું છાપ (૨) છાપું; બીજું (૩) હાથનો થાપો (૪) છાપો
 છાપાખાના પું છાપખાનું; મુદ્રણાલય
 છાપલ પું સીનું સાડી જેવું એક વસ્ત્ર; છાપલ
 છાયા સીં (સં) છાપો (૨) પડછાપો; પ્રતિબિંબ
 છાર પું ખાર (૨) છાર; રાખ કે પૂળ
 છાલ સીં ઝાડની છાલ
 છાલના સં કિં અલગ કરવું; ચાળવું; સાફ કરવું
 છાલા પું છાલ (૨) ફોલ્લો
 છાલિયા પું કાંસાનું છાલું; છાલિયું (૨) સોપારી

બ. કો. - 10

છાલી સીં સોપારી
 છાલી સીં છાજ (૨) છાવણી
 છાધા પું (સં) શાવક) બચ્ચું (૨) પુત્ર
 છિ, છિ: અં છી એવો તિરસ્કારનો ઉદ્ગાર
 છિગુની સીં ટચલી આંગળી
 છિછલા વિં છીછરું
 છિછોરા વિં છીછરું; પામર; શુદ્ધ
 છિછોરાપન, છિછોરાપન પું છીછરાપણું
 છિટકના અં કિં કણોને અહીંતહીં વેરવા
 છિટકાના સં કિં કણોને ચારે તરફ વિખેરવા
 છિટકના સં કિં છાંટવું
 છિટકાઈ સીં છાંટવું તે કે તેની મજૂરી
 છિટકાવ પું છંટકાવ
 છિટના અં કિં શરૂ થવું; છેડાવું
 છિટાના અં કિં વીખરવું; વેરાવું (૨) સં કિં વેરવું; વિખેરવું
 છિદના અં કિં છેદાવું; ભોંકાવું
 છિદરા વિં વીખરાયેલું; છૂટું (૨) જર્જર (૩) છિદ્રાળુ
 છિદવાના, છિદાના સં કિં છેદાવું
 છિદ્ર પું (સં) કાણું (૨) દોષ
 છિન પું કણ
 છિનક અં કણ વાર; જરા વાર
 છિનકના સં કિં નાક નસીકવું (૨) ભડકવું; છળવું
 છિનના અં કિં છિનાવું; હરણ થવું
 છિનરા વિં પું છિનાળવો; વ્યભિચારી
 છિનરી સીં છિનાળવી; વ્યભિચારિણી
 છિનવાના, છિનાના સં કિં છિનવાવું
 છિનાર, છિનાલ સીં છિનાળ
 છિનાલા પું છિનાળું; વ્યભિચાર
 છિન વિં (સં) છેદાયેલું; ભાંગેલું
 છિનખિન વિં (સં) નષ્ટભષ્ટ; અસ્તવ્યસ્ત
 છિપકલી સીં ધરોળી
 છિપના અં કિં છીપવું; છૂપાવું; ઢંકાયેલું હોવું
 છિપા-છિપી અં છૂપી રીતે; ચૂપકીથી; ચૂપચૂપ
 છિપાના સં કિં છૂપાવવું (૨) ઢાંકવું
 છિપાવ પું છૂપાવવું તે
 છિપે-છિપે અં છૂપું છૂપું
 છિબડા પું છાબડું
 છિબડી સીં છાબડી
 છિપા સીં શમા
 છિપા સીં છી; મળ (૨) ધૃષ્ટિત ચીજ (૩) વિં ગુંદું
 છિલકા પું કળનું છોડું - છાલ; છીલટું
 છિલના અં કિં છિલાવું; છોડું કઢાવું (૨) છોલાવું; ઉગરડો ભરાવો

હોંક

૧૪૨

છેવના

હોંક સીં હોંકવું તે કે હોંક
 હોંકના અં કિં હોંકવું
 હોંટ સીં છાટ; સીકર (૨) છોટ કપડું
 છોંટના સં કિં વિખરેવું; વેખવું
 છોંટા પું છાંટો (૨) છાંટા-થોડો વરસાદ
 (૨) આલેપ; ટોણો
 છી અં છી એવો તિરસ્કારવાળો ઉદ્ગાર (૨) સીં
 છી; મળ (બાળભાષા)
 છીકા પું શીકું
 છીછડા પું માંસનો રદી ટુકડો
 છીછા-લેદર સીં દુર્દશા; બેહાલ
 છીજના અં કિં સીજ થવું; થટવું
 છીટા પું વાંસનો ટોપલો-છાબડું
 છીતના સં કિં ડંખવું (૨) મારવું
 છીદા વિં છિદ્રાણુ (૨) આછું; છૂટું છૂટું; પાંખું
 છીન વિં સીજા
 છીન-જપટ સીં જોર-જપટ
 છીનના સં કિં છીનવું; જૂંટવું (૨) છૂટું કરવું
 (૩) (થંટી) ટાંકવી
 છીના-ખસોટી, છીનાછીની, છીનાજપટી સીં
 (જોરજપટથી) છીનવી લેવું તે
 છીપ સીં છીપ; સીપ (૨) છાપ; ડાપ; ચિહ્ન (૩)
 ડાપ પડી જાય એવો એક ત્વચારોગ (૪) માછલી
 પકડવાની લાકડી
 છીપી પું છીપો
 છીમી સીં મગ કળી; સીંગ
 છીર સીં કોર; કિનાર (૨) પું સીર
 છીલના સં કિં છીલવું; છોલવું
 છુઆના સં કિં સ્પર્શ કરાવવો; અડકાડવું
 છૂંમું સીં લજમણીનો છોડ
 છુચ્છા વિં ખાલી; પોલું (૨) નિઃસત્ત્વ (૩) નિર્ધન
 છુચ્છી સીં નાની નળી (૨) નાકનું એક ધરેણું
 છુટ વિં 'છોટા'નું સમાસમાં આવતું રૂપ (૨) અં
 સિવાય; વિના; છોડીને
 છુટકારા પું છુટકારો; મુક્તિ
 છુટપન પું નાનપણ; બાલ્યાવસ્થા
 છુટાઈ સીં છોટાપણું; નાનાપણું
 છુટપુટા પું સમીસાંજ; સંધ્યા
 છુટ્ટા વિં છૂટું; મુક્ત; એકલું
 છુટ્ટી સીં રજા; છૂટી
 છુફવાના, છુફાના સં કિં છોડાવવું (૨) નૂર ભરી
 પાસેલ લેવું
 છુપના અં કિં છુપાવું
 છુપાના સં કિં છુપાવવું

છુના પું છરો (૨) અસ્તરો (૩) (સં) ચૂનો
 છુરા, છુરાબાજી, છુરાબાજી સીં છરા ઊડવા-તેની
 મારામારી થવી તે
 છુરી સીં છરી; નાનો છરો
 છુલાના, છુલાના સં કિં અડકાવરાવવું; સ્પર્શ
 કરાવરાવવો
 છુહારા પું ખારેક
 છૂછા વિં ખાલી; પોલું (૨) નિઃસત્ત્વ (૩) નિર્ધન
 છૂ પું મંત્ર ભણી હૂંક મારવાનો શબ્દ
 છૂછા વિં ખાલી; પોલું (૨) નિઃસત્ત્વ (૩) નિર્ધન
 છૂટ સીં છુટકારો; મુક્તિ (૨) રજા; અવકાશ; છૂટી
 (૩) લેણદેણમાં જતી કરાતી-છૂટ અપાતી રકમ
 (૪) કોઈ કામ કરવાનું ભૂલથી રહી જવું; ગફલત
 છૂટના અં કિં છૂટવું; મુક્ત થવું (૨) ઊપડવું; ચાલવા
 માંડવું (૩) છૂટું-અલગ પડવું (૪) નિપચ કે પ્રત
 તૂટવું (૫) રસ છૂટવો (૬) બાકી બચત રહેવું (૭)
 કામ કરાતું રહી જવું-ભૂલ થવી (૮) ફારેગ થવું;
 બેકાર બનવું
 છૂત સીં અડવું તે; સ્પર્શ (૨) વળગણ
 છૂના અં કિં સ્પર્શ થવો (૨) સં કિં સ્પર્શવું; અડકવું
 છૂરા પું છરો
 છૂરી સીં છરી
 છેંકના, છેંકના સં કિં ઘેરો થાલવો (૨) સામેથી
 રોકવું; થોભાવવું (૩) છેકવું; લીટી વગેરેથી
 ઘેરવું
 છેક પું પાળેલું દોર (૨) પાલતુ (૩) નાગરિક
 છેડ સીં છેડવું તે (૨) ખીજ
 છેડ-ખાની, છેડ-છાડ સીં ખીજવવું કે છંછેડવું તે
 કે તેવી વાત (૨) છેડછાડ; સતામણી
 છેડના સં કિં છેડવું; સતાવવું (૨) ખીજવવું (૩)
 મશકરી કરવી (૪) ખોદવું (૫) છેડવું-શરૂ કરવું
 (૬) કોલ્લો કોડવો
 છેદ પું (સં) કાણું; છિદ્ર
 છેદના સં કિં છિદ્ર કરવું; કાપવું; છેદવું
 છેના પું દૂધ ફાડીને કઢાતો માવો (૨) સં કિં છેદવું
 (તાડ વગેરે)
 છેની સીં છીણી; ટાંકણું
 છેમ પું ભેપકુશળ
 છેવના અં કિં છેરવું; પાતળો ઝાડો કરવો
 છેરા પું બકરો
 છેરી, છેલી સીં બકરી
 છેવ પું છેદ; ધા (૨) પડનાર દુન્ય
 છેવના સં કિં છેદવું (૨) આપાત પહોંચાડવો (૩)
 ફેંકવું

ઔલ-ચિકનિયાં

૧૪૩

જકડ

ઔલ-ચિકનિયાં, ઔલ-છબીલા વિંછલં-છબીલો;
 શોખી
 ઔલા પુંછલ; શોખી માણસ
 છોકડા, છોકરા પુંછોકરો
 છોકડાપન, છોકરાપન પુંબાળકપણનો ભાવ;
 અણસમજ
 છોકડી, છોકરી સ્ત્રીછોકરી
 છોટા વિંછોટું; નાનું (૨) તુચ્છ; સામાન્ય
 છોટાઈ સ્ત્રીછોટાપણું; નાનાપણું
 છોટા-મોટા વિંસામાન્ય; સાધારણ (૨) નાનું મોટું
 છોટો-હાજિરી સ્ત્રીસવારનો નારતો
 છોડ-ચિટ્ટી, છોડ-છુટ્ટી સ્ત્રીફારગતી
 છોડના સંકિંછોડવું
 છોડવાના, છોડાના સંકિંછોડાવવું
 છોપ પુંજાડે લેપ કે તેનો ઘર (૨) બચાવ;
 છુપાવવું તે

છોપના સંકિંલેપ કરવો (૨) લીંપવું; છાંદી લેવું
 છોખ પુંશોભ
 છોર પુંસીમા; હદ (૨) ધાર; કિનારો
 છોરના સંકિંછોડવું (૨) હરી લેવું
 છોરા પુંછોરો; છોકરો
 છોરી સ્ત્રીછોરી; છોકરી
 છોરાછોરી સ્ત્રીખેચાખેચ
 છોલદારી સ્ત્રીનાનો તંબૂ
 છોલના સંકિં (૨) છોલવું
 છોહગર વિંપ્રેમી
 છોહ પુંમમતા; પ્રેમ (૨) દયા
 છોહી વિંસ્નેહી (૨) સ્ત્રીસાંધાનો ફૂયો
 છોક સ્ત્રીવધાર
 છોકના સંકિંવધારવું
 છોના પુંપથનું બચ્ચું
 છોલદારી સ્ત્રીનાનો તંબૂ; રાવડી

જ

જંકશન પું(ઈં) બે રેલવેને મળતું સ્ટેશન
 જંગ સ્ત્રી(ફાં) જંગ; પુદ્
 જંગ પું(ફાં) લોઢાનો કાટ
 જંગ-આવર વિં(ફાં) લગાયક; વીર
 જંગજૂ વિં(ફાં) લગાયક; વીર
 જંગમ વિં(સં) જંગમ; ચળ
 જંગલ પુંવન; વેરાન રણ
 જંગલી વિંજંગલનું કે ત્યાં મળતું કે યતું; રાની
 જંગલા પુંજાળી (૨) બારી
 જંગાર પું(ફાં) જંગાલ; તાંબાનો કાટ
 જંગારી પુંજંગાલી (તાંબાના કાટનું); જંગાલના
 રંગનું
 જંગી વિંફોજ; જંગ-લગાઈનું કે તેને લગતું
 (૨) મોટું
 જંગી લાટ પુંસરસેનાપતિ
 જંગા સ્ત્રી(સં) જાંથ
 જંગાલ પું(સં) હલકારો; દૂત (૨) હરણ (૩) વિં
 ઝડપથી દોડનાર
 જંથિલ વિં(સં) ઝડપથી દોડનાર (૨) દૂત; કસદ
 જંચના અંકિંપરખાવું (૨) ઠીક લાગવું; ગમવું
 (૩) માલૂમ પડવું; લાગવું
 જંચા વિંબરોબર તપાસેલું (૨) અચૂક (૩) સટીક
 જંચાલ પુંજંચાળ; ઝંઝટ (૨) જંજાર તોપ
 જંચાલી, જંચાલિયા વિંજંચાળી (૨) ઝથડાળુ
 જંજીર સ્ત્રી(ફાં) જંજીર; સાંકળ કે બેડી
 (૨) કમાડની સાંકળ

જંજીરખાના પુંકેદખાનું
 જંતર પુંયંત્ર; ઓજાર (૨) તાવીજ; માદધિયું
 (૩) વેધશાળા (૪) વીણા
 જંતર-મંતર પુંજાદુમંત્ર (૨) વેધશાળા
 જંતરી સ્ત્રીપંચાંગ (૨) જંતરડું (૩) પુંજાદુગર
 જંતા પુંજંતરડું; તાર ખેંચવાનું ઓજાર; યંત્ર
 જંતી સ્ત્રીનાનું જંતરડું
 જંતુ પું(સં) જંતુ; જીવ; જીવડું
 જંત્ર પુંયંત્ર (૨) તાવીજ (૩) તાળું
 જંત્રી પુંવીણા (૨) સ્ત્રીપંચાંગ
 જંદ, જંદ અવેસ્તા પુંઈરાનની પ્રાચીન ભાષા કે તેમાં
 લખાયેલો પારસી ધર્મગ્રંથ
 જંદરા પુંમોટી ઘંટી (૨) યંત્ર
 જંથુ, જંથુ પું(સં) જાંબુફળ કે ઝાડ
 જંથુક પું(સં) મોટું પારસજાંબુ (૨) શિપાળ
 જંથૂર પું(ફાં) જંથૂરો; એક નાની તોપ (૨) તોપની
 ગાડી
 જંખ પું(સં) દાદ (૨) જડબું (૩) બગાસું
 જંખાઈ સ્ત્રીબગાસું
 જંખાના અંકિંબગાસું ખાવું
 જંઈ સ્ત્રીજવ જેવું એક અન્ન (૨) જવારા
 જંઈફા વિં(અં) જઈક; વૃદ્ધ (૩) દુર્બળ
 જંક સ્ત્રી(ફાં) હાર (૨) હાનિ (૩) પરાભવ
 જક સ્ત્રીજક; હઠ (૨) પૂન; લગની (૩) પુંયસ (૪)
 કંજૂસ
 જકડ સ્ત્રીજકડ; પકડ; સકંજો

જકડના સં કિં જકડવું; બાંધવું (૨) અં કિં અંગ
 અકડાવું; જકડાવું
 જકાત સીં (અં) જકાત; કર (૨) આપાતવેરો
 (૩) દાન; ખેરાત
 જકાતી પું જકાતદાર કે તેનું કામ
 જકાવત સીં (અં) બુદ્ધિમત્તા; નેકી; પવિત્રતા
 જાકી વિં (અં) બુદ્ધિમાન; નેક; પવિત્ર
 જાહમ, જાહમ (ફાં) પું જાહમ; ધા
 જાહમાત સીં (અં) સ્થૂળતા; જાડપણ
 જાહીમ વિં (અં) સ્થૂળ; જાડું
 જાહીરા પું (અં) સંગ્રહ (૨) ફૂલજાડ-ફળજાડના
 ઉછેરની જગા; નર્સરી (ધરુવાડી)
 જાહમ પું જાહમ; ધા; હાનિ
 જગ પું જગત; દુનિયા
 જગજગા વિં જગજગતું
 જગજગાના અં કિં જગજગવું
 જગત સીં ફવાનો ચોતરફનો પરધાળ (૨) પું
 જગત; દુનિયા
 જગતી સીં (સં) પૃથ્વી; દુનિયા
 જગના અં કિં જાગવું (૨) જગવું
 જગમગ, જગમગા વિં જગમગતું
 જગમગના અં કિં જગમગવું
 જગમગાહટ સીં જગમગાટ
 જગહ સીં જગા (૨) મોકો; અવસર
 જગાત પું જકાત
 જગાતી પું જકાતદાર કે તેનું કામ
 જગાના અં કિં જગાડવું
 જગન પું (સં) પેટ (૨) ધાપો; ફૂલો
 જગન્ય વિં (સં) છેલ્લું (૨) નીચ; હલકું (૩) નિંદ
 જાગગી સીં (ફાં) પ્રસૂતિ; સુવાવડ
 જાગના અં કિં ઠીક લાગવું; ગમવું (૨) માલુમ
 પડવું; લાગવું
 જાહ્વા સીં (ફાં) પ્રસૂતા સ્ત્રી; સઘ: પ્રસૂતા; એ સ્ત્રી
 જેની પ્રસૂતિ થયાને ચાલીસ દિવસ પૂરા ન થયા
 હોય
 જાહ્વાજાના પું (ફાં) પ્રસૂતિશૂલ; સુવાવડખાનું
 જજ પું (ઈં) જજ; ન્યાયાધીશ
 જજમાન પું પજમાન
 જજા સીં (અં) આતુરતા; અધીરતા (૨) પ્રતિકાર
 (૩) કળ; પરિજ્ઞામ
 જજિયા પું (અં) દંડ (૨) જજિયાવેરો
 જજી સીં જજનું પદ કે કામ યા તેની કચેરી
 જજીરા પું (ફાં) જંજીરો; બેટ
 જજીરા-નુમા પું (અં) દીપકલ્પ

જજ્જ પું (અં) આકર્ષણ (૨) શોષણ
 જજ્જા પું (અં) આવેશ (૨) પ્રબળ ઇચ્છા
 જજ્જાતી વિં ભાવ કે ઇચ્છા સંબંધી
 જટના સં કિં ઠગી લેવું
 જટલ સીં ગપ; બકવાદ
 જટા સીં (સં) વાળની જટા
 જટિત વિં (સં) જટિત; જડેલું
 જટિલ વિં (સં) જટાવાળું (૨) ગૂંચાયેલું; અટપટું
 જઠર પું (સં) પેટ; હોજરી (૨) વિં વૃદ્ધ (૩) કઠણ
 જઠરાગિન સીં (સં) જઠરનો અગ્નિ
 જડ વિં (સં) નિર્જીવ; અચેતન (૨) મૂર્ખ (૩) મૂંગું
 કે બહેરું
 જડ સીં મૂળ; મૂળિયું (૨) પાપો
 જડના સં કિં જડવું; બેસાડવું (૨) મારવું; ઠોકવું
 (૩) ચાડી ખાવી; કઠી દેવું
 જડવાના સં કિં જડાવરાવવું
 જડહન પું ડંગર
 જડાવર પું (હિં જાડા) ગરમ કપડાં
 જડિયા પું જડવાનું કામ કરનાર
 જડી, જડીમુદ્રી સીં જડીમુદ્રી; વનસ્પતિ-ઔષધિ
 જતન પું યત્ન; પ્રયત્ન
 જતની વિં જતન કરનારું (૨) ચતુર
 જતલાના, જતાના સં કિં જણાવવું; બતાવવું
 (૨) અગાઉથી સૂચવવું
 જતિ, જતી પું પતિ; સંન્યાસી
 જથ્થા પું જથો; સમૂહ (૨) મંડળી; જૂથ
 જથ્થાદાર, જથ્થેદાર પું જથાનો નાયક
 જથ્થાબંદી સીં દળબંધી; જૂથ બાંધવું તે
 જથા અં યથા; જેમ (૨) સીં ધન; પૂંજી (૩) પું જથો
 જદ અં પદિ; જો (૨) જ્યારે; યદા
 જદપિ અં યદપિ; જોકે
 જદ સીં (ફાં) ચોટ; માર (૨) હાનિ (૩) ચોટનું લક્ષ્ય
 જદલ પું (અં) જંગ; યુદ્ધ
 જદા વિં (ફાં) હાનિ કે ચોટનું ભોગ બનેલું
 જદીદ વિં (અં) નવું; નવીન
 જદ સીં (અં) પ્રયત્ન; કોશિશ (૨) પું દાદા (૩) વિં
 જ્યાદા; વધુ
 જદપિ અં યદપિ; જોકે
 જદવહ પું ખરાબ - ન કહેવા જેવી વાત
 જદી વિં (અં) બાપદાદાનું
 જદોજેહદ સીં (અં) દોષધામ; પ્રયત્ન
 જન પું (સં) માણસ (૨) લોક (૩) સેવક
 જનક પું (સં) પિતા (૨) વિં પેદા કરનાર
 જાન સીં (ફાં) સીં પત્ની (૨) વિં પત્નીવશ

જનરૂઢા વિં (ફાં) નપુંસક

જનજાતિ સ્ત્રીં (સં) જંગલો તેમજ પહાડી સ્થાનો વગેરેમાં રહેતા એવા લોકોનો સમૂહ જે કેળવણી સભ્યતા વગેરેમાં નિકટવર્તી સ્થાનોના લોકોથી કંઈક પછાત હોય અને જે પોતપોતાના નાયકો અને સરદારોના આદેશો અનુસાર ચાલવાની ટેવવાળો હોય.

જનતંત્ર પું પ્રજાસત્તાક રાજ્યતંત્ર; લોકતંત્ર; પ્રજાતંત્ર

જનતા સ્ત્રીં જનસમાજ; લોક

જનન પું (સં) ઉત્પત્તિ; ઉદ્ભવ; જન્મ

જનના સં કિં જણવું (૨) પેદા કરવું

જનનિર્દેશ પું સંસદમાં પુરઃસ્થાપિત કોઈ મહત્વપૂર્ણ વિવાદગ્રસ્ત વિષયને સમસ્ત જનતાની સામે મતદાન દ્વારા પોતાનો નિર્ણય આપવા ઉપસ્થિત કરવા તે

જનની સ્ત્રીં (સં) માતા

જનપદ પું જિલ્લો; રાજ્યવિશેષ (૨) ગામ (૩) રાષ્ટ્ર (૪) આબાદ દેશ

જનમ પું જન્મ; જિંદગી

જનમના અં કિં જનમવું; પેદા થવું

જનમઘૂંટી સ્ત્રીં ગળથૂથી

જન-મુરોદ વિં (ફાં) પત્નીવશ

જનરત્ન પું (ઈં) સેનાપતિ (૨) વિં આમ; સાધારણ

જનરથ પું (સં) જનવાહ; અફવા (૨) લોકનિંદા; લોકાપવાદ

જનરક્ષા-અધિનિયમ પું (સં) સર્વસાધારણ જનતાના રક્ષણાર્થે બનાવાયેલો અધિનિયમ- 'પબ્લિક સેફ્ટી એક્ટ'

જનવતી સ્ત્રીં જાન્યુઆરી માસ

જનઘાઈ સ્ત્રીં દાઈ કે તેની મજૂરી

જનઘાના સં કિં જણાવરાવવું

જનઘાસ, જનઘાસા પું જાનીવાસા

જનશ્રુતિ સ્ત્રીં (સં) અફવા; લોકવાયકા

જનસંખ્યા સ્ત્રીં (સં) વસ્તી

જનસંપર્ક-અધિકારી પું (સં) સરકારનો જનતા સાથે સંપર્ક બનાવી રાખનાર અધિકારી- 'પબ્લિક રિલેશન ઓફિસર'

જનહિતૈષી રાજ્ય પું (સં) એ રાજ્ય જ્યાં જનતાનાં સ્વાસ્થ્ય, શિક્ષણ, સુખસુવિધા આદિની વિશેષ વ્યવસ્થા હોય તથા રોજી અપાવવા તેમજ અસમર્થતાવૃત્તિના ઉપાય આદિનું આયોજન હોય- 'વેલફેર સ્ટેટ'

જનઘાઈ સ્ત્રીં દાઈ કે તેની મજૂરી

જનજાત પું (અં) શબ (૨) જનાજો (મુસલમાન)-

મડદું લઈ જવાની ખાટલી

જનાદેશ પું લોકોની સંમતિ

જનાનરૂઢાના પું (ફાં) જનાનો; અંતઃપુર

જનાના સં કિં જણાવવું

જનાના વિં (ફાં) સ્ત્રીઓનું (૨) નપુંસક (૩) નિર્બળ (૪) પુંબાયલો; હીજડો (૫) જનાનો; જનાનખાનું

જનાથ પું (અં) શ્રીયુત; મહેરબાન; મહાશય (આદરસૂચક પૂર્વગ)

જનાથ-આલી અં જનાથે આલી

જનાથા સ્ત્રીં શ્રીમતી

જનાથે-મન પું માન્યવર; મહોદય; જનાથે આલી

જનાથ પું જણાવવું તે; સૂચના

જનુ અં પથા; જેમ (૨) જાણો; માનો

જનૂન પું (અં) ઝનૂન; ઉન્માદ; પાગલપણ

જનૂની વિં ઝનૂની; ઉન્માદી; આંખળા જુસ્સાવાળું

જનૂથ સ્ત્રીં દક્ષિણ દિશા

જનૂથી વિં દખણાદું; દક્ષિણ તરફનું

જનૈઝ, જનૈથ પું જનોઈ

જનોપયોગી સેવા સ્ત્રીં (સં) લોકોપયોગી સેવા; એ સેવા કામગીરી કે વ્યવસ્થા જે જનતાને માટે વિશેષ ઉપયોગી પા કામની હોય (જેવી કે, નગરની જળ, વીજળી, સફાઈ વગેરેની વ્યવસ્થા)- 'પબ્લિક્યુટિલિટી સર્વિસ'

જન પું (અં) ખ્યાલ; વિચાર (૨) ભ્રમ

જનત સ્ત્રીં (અં) સ્વર્ગ; બહિશ્ત

જનતી વિં સ્વર્ગવાસી (૨) સ્વર્ગીય

જન્મ પું (સં) જનમ (૨) જનમારો

જન્મ-ફુડલી સ્ત્રીં જન્મફુડલી

જન્મના અં કિં જનમવું

જન્માંતર પું (સં) બીજો જન્મ; પુનર્જન્મ

જન્માષ્ટમી સ્ત્રીં (સં) ગોકળઆઠમ

જન્ય વિં (સં) જન સંબંધી (૨) દેશ કે જાતિ સંબંધી (૩) પેદા થયેલું

જપ પું (સં) જપ; મંત્રનું રટણ

જપતપ પું પૂજાપાક; વ્રત ઉપવાસ વગેરે

જપના સં કિં જપવું (૨) યજ્ઞ કરવો

જપની સ્ત્રીં માળા (૨) ગોમુખી

જફર પું (અં) જીત (૨) લાભ

જફ્રા સ્ત્રીં (ફાં) સખતાઈ (૨) જુલમ (૩) કષ્ટ

જફ્રાકશ વિં સહનશીલ

જફ્રીર, જફ્રીલ સ્ત્રીં (અં) સીટી કે તેનો અવાજ

જઘ અં જયારે

જઘડા પું જડબું

જઘડાતોડ વિં જડબાતોડ

જાબર વિં (અં) જબરું (ર) મજબૂત
 જાબરદસ્ત વિં (ફાં) જબરજસ્ત; મજબૂત; બળવાન
 જાબરદસ્તી સ્ત્રીં (ફાં) જોરજુલમ; અત્યાચાર;
 બળાત્કાર (ર) અં બળજોરીથી
 જાબરન્ અં (ફાં) બળપૂર્વક; જબરાઈથી
 જાબરા વિં જબરું (ર) પું જિબ્રા પ્રાણી
 જાબલ પું (અં) પહાડ
 જાબહ પું (અં) ઝભે; કતલ; વધ
 જાબહા પું સાહસ; હિંમત
 જાબૌ સ્ત્રીં (ફાં) જાભ (ર) ભાષા
 જાબાન સ્ત્રીં (ફાં) જાભ (ર) ભાષા
 જાબાન-જાદ વિં (ફાં) સૌની જાભે હોમ તેવું; પ્રસિદ્ધ
 જાબાન-દરાસ વિં (ફાં) લાંબી જાભનું; ગમે તેમ -
 અનુચિત બકનાર
 જાબાન-દૌ વિં (ફાં) ભાષાનો પંડિત
 જાબાનદાની સ્ત્રીં વિદુષી મહિલા
 જાબાનબંદી સ્ત્રીં (ફાં) મૌન (ર) લખેલી સાક્ષી
 જાબાની વિં (ફાં) મૌનિક (ર) મોઢામોઢ
 જાબૂન વિં (ફાં) બૂરું; ખરાબ; અપશુકનિયાળ
 જાક્ત પું (અં) જમ કરેલું તે
 જાક્તશુદ્ધા વિં જમ કરેલું
 જાક્તી સ્ત્રીં જમી
 જાક્કાર વિં (ફાં) જબરદસ્તી કરનાર
 જાક્ત પું (અં) જબરદસ્તી; સખતી; જુલમ
 જાક્તન્ અં (અં) જબરાઈથી; સખતીથી
 જમ પું યમ
 જમકાતર પું આંખની ભ્રમર (ર) સ્ત્રીં યમનું ખાંડું;
 તલવાર
 જમઘટ પું જમાત; ભીડ
 જમજમ પું (અં) કાબા પાસેનો પવિત્ર ફૂલો
 જમજમી સ્ત્રીં (અં) કાબા પાસેના ઝમઝમ નામના
 ફૂવાના પવિત્ર જળનું પાત્ર
 જમના અં કિં જામવું; ઠરવું; એકત્ર થવું
 જમનીતા પું જમાનત
 જમવટ સ્ત્રીં ફૂવાનું ચક્કર
 જમહૂર પું (અં) જનસમૂહ; પ્રજા (ર) રાષ્ટ્ર
 જમહૂરિયત સ્ત્રીં (અં) લોકશાસી
 જમહૂરી વિં (અં) પ્રજાકીય; રાષ્ટ્રીય
 જમહૂરી સત્તનત સ્ત્રીં પ્રજાતંત્ર
 જમા વિં (અં) જમા; એકઠું; જમા કરેલું (ર) સ્ત્રીં
 પુંજી; ધન (૩) મહેસૂલ (૪) સરવાળો (૫)
 (વ્યાં) બહુવચન (૬) સમૂહવાચક નામ
 જમા-ઝર્ચ પું આવક ને ખર્ચ
 જમાઅત, જમાત સ્ત્રીં (અં) જમાત; ઝુંડ

(ર) શ્રેણી; દરજ્જો
 જમાઅતી, જમાતી વિં સામુદાયિક
 જમાઈ પું જમાઈ (ર) સ્ત્રીં જમાવવું તે કે તેની મજૂરી
 જમાફકતી પું (બેંકમાં) જમા મૂકનાર
 જમાદ સ્ત્રીં (અં) જિમાદ જડ પદાર્થ (જેનામાં
 વિકાસની શક્તિ ન હોય; પથ્થર ખનિજ વગેરે
 નિર્જીવ વસ્તુ)
 જમાદાત સ્ત્રીં (અં) પથ્થર માટી વગેરે નિર્જીવ પદાર્થ
 જમાદાર પું (ફાં) જપાદાર; સિપાઈની ટુકડીનો વગેરે;
 નાયક
 જમાનત સ્ત્રીં (અં) જામીન; જામિનગીરી
 જમાનતન્ અં (અં) જામિનરૂપે
 જમાના પું (અં) સમય (ર) લાંબો સમય; જમાનો
 જમાના સં કિં જમાવવું
 જમાનાસાજ વિં (અં + ફાં) જમાનો જોઈ વર્તનાર;
 કાર્પદક્ષ
 જમાબંદી સ્ત્રીં (ફાં) જમાબંદી કે તે અંગેનું તલાટીનું
 પત્રક
 જમામાર વિં બીજાનું ધન દબાવી પાડનાર કે લઈ
 લેનાર
 જમાલ પું (અં) સુન્દરતા; શોભા; રૂપ
 જમાલગોટા પું નેપાળો
 જમાવ, જમાવડા પું, જમાવટ સ્ત્રીં જમાવ; ભીડ
 જમીંકંદ પું સૂરણ
 જમીંદાર પું (ફાં) જમીનદાર
 જમીંદારી સ્ત્રીં જમીનદારી
 જમીંદોજ વિં (ફાં) જમીનદોસ્ત
 જમીન સ્ત્રીં (ફાં) જમીન; ભૂમિ (ર) પૃથ્વી
 જમીમા પું (અં) પરિશિષ્ટ; પુરવણી
 જમીર સ્ત્રીં (અં) મન (ર) આત્મા (૩) અંતઃકરણ
 જમીલ વિં (અં) સુંદર
 જમુર્દ પું (ફાં) પત્રા રત્ન
 જમુહાના અં કિં બગાસું ખાવું
 જમૈયત પું (અં) જમાત; સમૂહ (ર) સંતોષ; શાંતિ
 (૩) ફોજ
 જમૈયતુલ ઝલેમા સ્ત્રીં (અં) ડલેમા-મોલવીઓનું
 મંડળ
 જમોગના સં કિં હિસાબ તપાસવા (ર) સમર્થનમાં
 બીજાને સાક્ષી આપવો (૩) દેવાના જામિન આપવા
 (૪) વ્યાજને મૂડીમાં જોડવું
 જમ્મ વિં (અં) ખૂબ (ર) બધું
 જમ્હાઈ સ્ત્રીં બગાસું
 જમ્હાના અં કિં બગાસું ખાવું
 જયંતી સ્ત્રીં (મહાપુરુષની) જન્મતિથિ; ધજા

જય સ્ત્રી (સં) વિજય; જીત; ક્તેહ
 જર પું જરા; ધડપણ; (૨) વિનાશ (૩) જળ; પાણી
 (૪) જવર; તાવ (૫) સ્ત્રી જડ; મૂળ
 જર પું (ફાં) જર; પેસો (૨) સોનું
 જરક્કસ, જરક્કસી વિં સોનાના તારક્કસબવાળું;
 કસબી
 જાર-જરીદ વિં (ફાં) પેસા આપીને ખરીદેલું
 જારજેજ વિં (ફાં) કળદુપ; જરખોજ
 જારગર પું (ફાં) સોની
 જરગા પું (તું) જર્ગી પંચ; પરિષદ; સંમેલન
 જાટ વિં (સં) વૃદ્ધ; ઘરડું (૨) કકોર; કકશ
 જરતાર પું સોના-ચાંદીના તાર; કસબ (૨) વિં
 કસબી
 જરતુજ્જત પું જરધુષ્ટ
 જરતુજ્જતી વિં જરધુષ્ટના પંથવાળું
 જરદ વિં પીળું
 જરદા પું (ફાં) ખાવાની તમાકુ (૨) પીળો ઘોડો
 જરદાર વિં (ફાં) મેસાદાર; ધનિક
 જરદાલુ પું (ફાં) જરદાળુ; એક સૂકો મેવો
 જરદો સ્ત્રી પીળાશ (૨) ઈડામાંનો પીળો રસ
 જરદુજ્જત પું જરધુષ્ટ
 જાનલ પું (ઈં) પત્રિકા
 જરનૈલ પું (ઈં) સેન્યનો જનરલ; સેનાનાયક
 જરના અં કિં જળવું; બળવું
 જરપરસ્ત વિં (ફાં) લોભી; કંજૂસ
 જરબ સ્ત્રી (અં) આધાત; ચોટ (૨) ગુણાકાર
 (૩) તબલા પર થાપ
 જરબાહાના પું (ફાં) ટેકશાળ
 જરબપ્ત પું (ફાં) કસબી રેશમી કપડું
 જરબાફ પું જરદોજ; તારક્કસબવાળો
 જરબીલા વિં ચમક-ભભકદાર; ભડકીલું
 જરબલ-મસલ સ્ત્રી (અં) કહેવત
 જરમન સિલવર પું જસત તાંબું અને નિકલના
 મિશ્રણથી બનતી એક ધાતુ-જમન સિલ્વર ધાતુ
 જરાર પું (અં) હાનિ (૨) આધાત
 જરસ પું (અં) ઘંટ
 જરા સ્ત્રી (સં) ધડપણ
 જરા વિં (અં) થોડું (૨) અં થોડી વાર માટે
 જરાસા અં જરાક
 જરાઅત સ્ત્રી (અં) ખેતી કે તેની પેદાશ
 જરાપ્ત સ્ત્રી (અં) મજાક (૨) બુદ્ધિમત્તા
 જરાફા પું (અં) જિરાફ
 જરાયમ પું (અં) 'જુર્મ'નું બં વં અનેકવિધ ગુના
 જરાયુ પું (સં) ગર્ભની ઓર

જરાયુજ વિં ગર્ભની ઓર સાથે જન્મતું (પ્રાણી)
 જરિયા પું (અં) કારણ; સબબ (૨) સંબંધ; લાગ (૩)
 ઉપાય; મદદ
 જરી સ્ત્રી જરી-કસબ (૨) વિં જરીનું; કસબી
 જરીફ (અં) મશકરો; વિનોદપ્રિય
 જરીબ સ્ત્રી (ફાં) જમીન માપવાની સાંકળ
 જરૂર વિં (અં જરૂર) જરૂરી; આવશ્યક (૨) અં
 જરૂર; અવશ્ય; અવશ્યમેવ
 જરૂરત, જરૂરિયાતસ્ત્રી (અં) જરૂરિયાત; આવશ્યકતા
 જરૂરી વિં જરૂરનું; આવશ્યક
 જર્કબર્ક વિં (ફાં) ઝલકદાર; ચળકતું
 જર્જર, જર્જરિત વિં (સં) જરી ગયેલું; જર્ણ
 જર્દ વિં (ફાં) પીળું
 જર્દા પું (ફાં) ખાવાની સુગંધદાર મસાલેદાર તમાકુ
 જર્દચોબ સ્ત્રી (ફાં) હળદર
 જર્દી સ્ત્રી (ફાં) પીળાશ
 જર્દાલુ પું જરદાળુ
 જર્નલિયમ પું (ઈં) પત્રકારત્વ
 જર્નલિસ્ટ પું (ઈં) પત્રકાર
 જર્ફ પું (અં) વાસણ (૨) પાત્રતા; બુદ્ધિમત્તા; સમજ
 જર્ફાયત સ્ત્રી (ફાં) પાત્રતા; યોગ્યતા
 જર્બ સ્ત્રી આધાત; ચોટ (૨) ગુણાકાર (૩) તબલા
 પર થાપ
 જર્બ-ઝલ-મસલ સ્ત્રી (અં) કહેવત (૨) વિં જાણીતું;
 સર્વવિદિત
 જર્ગ પું (અં) અણુ કણ
 જર્ગર વિં (અં) બહાદુર (૨) વિશાળ સેના
 જર્ગહ પું (અં) સર્જન; શસ્ત્રવેદ
 જર્ગદી સ્ત્રી (અં) શસ્ત્રવેદું
 જર્લંધાર પું જર્ળધર રોગ; જલોદર
 જલ પું (સં) પાણી; જળ
 જલ-ઝાવા પું જળપાન; નાસ્તો
 જલચાર પું (સં) જળચર પ્રાણી
 જલચરી સ્ત્રી માછલી
 જલજ પું (સં) કમળ (૨) માછલી (૩) મોતી, શંખ,
 છીપ વગેરે
 જલજાલા પું (અં) ધરતીકંપ; ભૂકંપ
 જલકમ્પમધ્ય પું (સં) સામુદ્રપુની
 જલદ, જલધાર પું (સં) વાદળ; મેઘ
 જલધિ પું (સં) સમુદ્ર
 જલન સ્ત્રી દાહ; જવલન (૨) ઈર્ષા; દાઝ
 જલના અં કિં જળવું; બળવું
 જલપાન પું (સં) નાસ્તો
 જલપ્રપા પું (સં) પરબ

જલપ્રપાત

૧૪૮

જહાલત

જલપ્રપાત પું (સં) ધોય
 જલયાન પું (સં) વહાણ; જહાજ
 જલવાહ પું (સં) માદળ; મેઘ
 જલસા પું (અં) ગાયન-વાદનનો જલસો
 (૨) અધિવેશન; બેઠક; સમારંભ
 જલહરી સ્ત્રી જળાધારી કે સિંગની બેઠક
 જલાના સં કિં સળગાવવું; બાળવું
 જલાપા પું બળાપો; દાઝ (ઈપાની)
 જલાલ પું (અં) તેજ (૨) પ્રભાવ
 જલાલી વિં તેજસ્વી (૨) પું એક ફકીર સંપ્રદાય
 જલાલુકા, જલાલોકા સ્ત્રી (સં) જળો
 જલાબ પું ખમીર; આથો કે તે ચડવો તે
 જલાવતન વિં (અં) નિર્વાસિત; દેશપાર થયેલું
 (૨) પું નિર્વાસન; દેશનિકાલની સજા
 જલાવન પું બળતણ; ઈંધન
 જલાશય પું (સં) જળાશય-નદી, તળાવ વગેરે
 જલાહલ વિં જળમય; જળબંધાકાર
 જલિકા સ્ત્રી (સં) જળો
 જલી-કટી વિં (અં) ખૂબ ઊંડ બળતરા અને
 સંતાપ કરાવે તેવી
 જલીલ વિં (અં) તુચ્છ (૨) અપમાનિત
 જલુસ પું સરથસ
 જલેલી સ્ત્રી જલેલી મીઠાઈ
 જલોદર પું (સં) જળોર રોગ
 જલૌકા સ્ત્રી (સં) જળો
 જલ્દ અં (અં) જલદી; ઝટપટ
 જલ્દબાજ વિં (ફાં) કામમાં ઉતાવળ કરનાર
 જલ્દબાજી સ્ત્રી (ફાં) ઉતાવળ; શીઘ્રતા
 જલ્દી સ્ત્રી જલદી; ઉતાવળ (૨) અં જલદીથી;
 શીઘ્રપણે
 જલ્પ, જલ્પન પું (સં) લવારો; બકવાદ; ડિંગ
 જલ્પના સં કિં લવારો કે બકવાદ કરવો
 જલ્તાદ પું (અં) કાસિયો; ધાતક (૨) કૂર ધાતકી
 માણસ
 જલ્ત્વા પું (અં) શોભા; વૈભવ (૨) પ્રકાશ; તેજ
 જલ્પ પું જલ્પ (૨) ગતિ; વેગ
 જલ્પનિકા સ્ત્રી પડદો
 જલ્પોમર્દ વિં (ફાં) બહાદુર; જબરું; મરદ
 જલ્પોમર્દી સ્ત્રી બહાદુરી; મર્દાંગી
 જલાન વિં (ફાં) જુવાન (૨) બહાદુર (૩) પું પુવક
 (૪) યોદ્ધો; સિપાઈ
 જલાની સ્ત્રી જુવાની; યૌવન
 જલાબ પું (અં) જવાબ; ઉત્તર; સામેથી પ્રતિ-
 ક્રિયા (૨) જોડ; મુકાબલાની વસ્તુ (૩) નોકરી

છૂટવાની આજ્ઞા
 જલાબ-તલબ વિં (ફાં) જેનો જવાબ લેવાનો હોય
 તે; પૂછવાપોગ્ય
 જલાબ-દાવા પું (અં) પ્રતિવાદીની કેરિપત
 જલાબ-દેહ વિં (ફાં) જવાબદાર
 જલાબદેહી સ્ત્રી (ફાં) જવાબદારી
 જલાબી વિં (ફાં) જવાબ સંબંધી; જવાબની અપેક્ષાવાળું
 (જમ કે, કાર્ડ, તાર વગેરે)
 જલાર પું (અં) આસપાસની જગા; પડોશ (૨) સ્ત્રી
 જુવાર (૩) ઝંઝટ; જંજાળ
 જલારા પું જવારા (જવના અંકુર)
 જલાલ પું (અં) અવનતિ (૨) આકત
 જલાસ, જલાસા પું જવાસો-એક કાંટાળી ઔષધિ જે
 ચોખાસામાં પાંદડાં વગરની અને શરદસ્તુમાં ફરી
 લીલીછમ બને છે.
 જલાહર, જલાહિર પું (અં) ઝવેર; રત્ન
 જલાહિરાત પું (અં) ઝવેરાત
 જશન, જશન પું (ફાં) ઉત્સવ; જલસો (૨) સ્થ
 જસામત સ્ત્રી (અં) શરીરની સ્થૂળતા; જાડાઈ
 જસીમ વિં (અં) જાડું; સ્થૂળ
 જસ્ટ સ્ત્રી (ફાં) ફૂદકો; છલંગ
 જસ્ટાઈ વિં જસતના રંગનું
 જસ્ટા પું જસત
 જહૈંઝના, જહૈંઝના અં (ફાં) ખોટામાં પડવું (૨) ફસાવું;
 છેતરાવું
 જહદ સ્ત્રી (અં) કોશિશ
 જહદના અં (ફાં) કાદવ-કીચડ થયો (૨) ધાકવું
 જહદા પું ખૂબ કાદવકીચડ
 જહન પું સમજ; બુદ્ધિ (૨) યાદદાસ્ત
 જહનમ, જહનુમ પું (અં) જહતમ; નરક
 જહનમ, જહનુમ વિં નરકે ગયેલું
 જહનમી, જહનુમી પું નરકે જનારું
 જહમત સ્ત્રી (અં) જહેમત; મુસીબત
 જહર સ્ત્રી (ફાં) ઝેર; વિષ
 જહરદાર, જહરી, જહરીલા વિં ઝેરી
 જહલ પું (અં) અજ્ઞાન; નાદાન
 જહાં અં જ્યાં (૨) પું (ફાં) સંસાર; દુનિયા
 જહાં-દીદા પું (ફાં) ભારે અનુભવો માણસ
 જહાંપનાહ પું (ફાં) બાદશાહ; સમ્રાટ
 જહાજ પું (અં) જહાજ; વહાણ
 જહાજી વિં વહાણ અંગેનું (૨) પું ખલાસી
 જહાન પું (ફાં) સંસાર; જગત
 જહાનત સ્ત્રી બુદ્ધિમત્તા; સમજશક્તિ
 જહાલત (અં) અજ્ઞાનતા; નાદાની

જહિઆ

૧૪૯

જાન-ઝીમા

જહિઆ, જહિયા અં જપારે
 જહીં અં જપાં; જહીં
 જહીન વિં (અં) બુદ્ધિમાન
 જહીર વિં (અં) સહાયક (૨) કમજોર
 જાહૂર પું (અં) જાહેરાત; પ્રકાશ
 જહેજ પું (અં) વરને વિવાહમાં અપાતું ધન; દેજ
 જહૂ પું (ફાં) જહર; ઝેર
 જાં-કનો સ્ત્રી (ફાં) મરણકાળની પીડા; ખૂબ યાતના
 જાંગ, જાંચ સ્ત્રી જાંધ; સાથળ
 જાંગઢા, જાંગરા પું ભાટ; ચારણ
 જાંગર પું શરીર (૨) હાથપગનું ઝોર
 જાંગરા પું ભાટ; ચારણ
 જાંગલૂ પું જંગલી; ગમાર
 જાંચ સ્ત્રી જાંધ; સાથળ
 જાંધિયા પું પહેરવાનો જાંધિયો (૨) મલખમની
 એક કસરત
 જાંચ સ્ત્રી તપાસ
 જાંચના સં કિં તપાસવું (૨) જાચવું
 જાંત, જાંતા પું દળવાનો મોટો પંટો
 જાંતિસાર વિં જાન કુરબાન કરનાર
 જાંબ પું જાંબુ ફળ
 જાંબવ પું (સં) જાંબુ (૨) સોનું
 જાં-ફિશાની સ્ત્રી (ફાં) ખૂબ મહેનત; પોતાના
 જાનની બાજી ખેલનાર
 જા વિં (ફાં) વાજબી; ઉચિત (૨) સ્ત્રી જગા
 જાઈ સ્ત્રી દીકરી (૨) જાઈ વેલ
 જાકકડ પું જાંગડ દીપલો માલ
 જાકિટ, જાકેટ સ્ત્રી (ઈં) જાકીટ
 જાગ પું (ફાં) કાગડો
 જાગ પું યાગ; યજ્ઞ (૨) સ્ત્રી જાગવું તે; જગ્યા
 જાગના અં કિં જાગવું; ઊઠવું (૨) સાવધ થવું;
 ચેતવું
 જાગર, જાગરણ પું જાગવું તે; જાગૃતિ (૨) ઉજાગરો
 જાગરિત વિં (સં) જાગ્રત (૨) જાગતું
 જાગરૂક વિં (સં) જાગતું; સચેત
 જાગા પું રાતભર જાગતા રહેવાની ક્રિયા (૨) સ્ત્રી
 જગ્યા
 જાગીર સ્ત્રી (ફાં) બક્ષિસકે ઇનામમાં મળેલી જમીન
 જાગીરદાર પું (ફાં) જાગીરવાળો
 જાગીરદારી સ્ત્રી જાગીરદારી; અમીરી
 જાગૃતિ સ્ત્રી (સં) જાગવું તે
 જાગ્રત વિં (સં) જાગતું (૨) સાવધાન
 જાચક પું યાચક; માગનાર (૨) માગણ
 જાચના સં કિં યાચવું; માગવું

જાજ, જાજિન સ્ત્રી (તું) જાજમ-બિછાનું
 જાજરી પું પારધી; પંખીનો શિકાર કરનાર
 જાજરૂર પું (ફાં) જાજરૂ
 જાજિષ પું (અં) શાહીયૂસ (૨) વિં આકર્ષક
 જાજિમ સ્ત્રી જાજમ (૨) બિછાનાની ચાદર
 જાજ્વલ્ય, જાજ્વલ્યામાન વિં (સં) પ્રકાશતું; તેજસ્વી
 જાઠ પું શેલડીના કોલુનો વચલો લઢો (૨) તળાવનો
 વચ્ચેનો સ્તંભ
 જાઢા પું શિયાળો (૨) ઢંડી
 જાહ્ય પું (સં) જહતા (૨) મૂર્ખતા
 જાત સ્ત્રી જાતિ; નાત (૨) વિં (સં) જન્મેલ
 જાત સ્ત્રી (અં) જાત; દેહ
 જાત-પરસ્ત વિં જાતિવાદી
 જાતપાંત, જાતપાંતિ સ્ત્રી નાતજાત; જ્ઞાતિ; વર્ણ
 જાતિ સ્ત્રી (સં) જાત; કુલ; વંશ (૨) વર્ણ; નાત
 (૩) રાષ્ટ્ર (૪) જાત; પ્રકાર
 જાતિ-પાંતિ સ્ત્રી નાતજાત; જ્ઞાતિ; વર્ણ
 જાતિ-ઘેર પું સહજ વેર
 જાતી સ્ત્રી (સં) ચમેલી; માલતી
 જાતી વિં (અં) વૈયક્તિક (૨) પોતાનું
 જાત્રા સ્ત્રી યાત્રા
 જાત્રી પું યાત્રિક
 જાદ-રાહ પું (અં) રસ્તાનો મર્ચ
 જાદૂ પું (ફાં) જાદુ; ચમત્કાર (૨) જંતરમંતર (૩)
 નજરબંદી (૪) મોહિની; આકર્ષણ
 જાદૂગર પું (ફાં) જાદુ કરનાર; જાદુગર
 જાદૂગરી સ્ત્રી જાદુગરી; જાદુ
 જાન સ્ત્રી જાણ; જ્ઞાન ખબર (૨) (ફાં) પ્રાણ; જાન;
 બળ; સાર
 જાનકાર વિં જાણકાર (૨) તજ્જ
 જાનકારી સ્ત્રી જાણ (૨) નિપુણતા
 જાન-જોષિમ, જાન-જોસોં સ્ત્રી જાનનું જોખમ
 જાન-જાં, જાને-જાં વિં અતિ પ્રિય; જાન જેવું વહાલું
 જાનદાર વિં જાનવાળું; જીવંત (૨) હિંમતવાળું
 (૩) પું જીવ; પ્રાણી
 જાનના સં કિં જાણવું
 જાન-નિસાર વિં (ફાં) જાન આપે એવું; વફાદાર
 જાન-નિસારી સ્ત્રી પ્રાણપ્રજા (૨) વફાદારી
 જાન-પહચાન સ્ત્રી જાનપિછાન; પરિચય
 જાન-ફિશાના સ્ત્રી (ફાં) તનતોડ શ્રમ
 જાનજાગી સ્ત્રી (ફાં) પ્રાણદાન; ભમા
 જાન-ઘાજ પું (ફાં) બહાદુર; વીર
 જાનજાગી સ્ત્રી વીરતા; સહસ
 જાન-ઘીમા પું જિંદગીનો વીમો

જાનમન

૧૫૦

જાહ વ જલાલ

જાનમન, જાનેમન વિં અતિપ્રિય; પ્રિયતમ
 જા-નમાજ સ્ત્રીં (ફાં) નમાજનું આસન; મુસલ્લો
 જાન-તેલા વિં જાન લે એવું; જાની દુશ્મન
 જાનવર પું (ફાં) પ્રાણી; પશુ (ર) મૂર્ખ
 જા-નશીન વિં (ફાં) વારસ; ઉત્તરાધિકારી
 જાના અં કિં જવું (ર) સં કિં જવાવું
 જાનિબ સ્ત્રીં (અં) તરફ; બાજુ; દિશા
 જાનિબદાર વિં (ફાં) પક્ષપાતી; તરફદાર
 જાનિબદારી સ્ત્રીં (ફાં) પક્ષપાત; તરફદારી
 જાની વિં (ફાં) જાન જોડે સંબંધવાળું (ર) પ્રાણપ્રિય
 જાનુ પું (સં) ઘૂંટણ (ર) જાંઘ
 જાનૂ પું (ફાં) ઘૂંટણ (ર) જાંઘ
 જાને-અનજાને અં જાણ્યે-અજાણ્યે
 જાને-જાં, જાનેમન વિં પ્રિયતમ; અતિપ્રિય
 જાફ પું (અં) થાક (ર) મૂછાં; બેહોશી
 જાફત સ્ત્રીં (અં) જાફત; મિજબાની
 જાફરાન પું સ્ત્રીં (અં) કેસર
 જા-જા અં (ફાં) ઠેરઠેર
 જાહિર વિં (અં) અત્યાચારી; જાલિમ
 જા-જેજા અં (ફાં) ટાણે-કટાણે; ઉચિત-અનુચિત
 જાહ્તા પું (અં) કાયદો; નિયમ (ર) જાપતો;
 બંદોબસ્ત
 જાહ્તા-દીવાની પું દીવાની કાયદો
 જાહ્તા-ફૌજદારી પું ફોજદારી કાયદો
 જામ પું યામ; પહોર (ર) જાંબુડો; જાંબુ (૩) (ફાં)
 પ્યાલો (૪) વિં જામ થઈ ગયેલું-રોકાઈ ગયેલું
 જામગી પું સ્ત્રીં (ફાં) જામગરી; તોપનો પહોતો
 જામદાની સ્ત્રીં (ફાં) જામા-કપડાંની (યામડાની)
 પેટી (ર) એક જાતનું બારીક કાપડ
 જામન પું દહીં માટેનું મેળવણ (ર) જાંબુ કે જાંબુડો
 જામા સ્ત્રીં દીકરી; કન્યા (ર) પું (ફાં) જામો (૩)
 વિં (અં) કુલ; સબ
 જામા-મસ્જિદ સ્ત્રીં જુમામસ્જિદ; નગરની સૌથી
 મોટી અને પુરાણી મસીદ જ્યાં નમાજ પઢવામાં
 આવે છે.
 જામિન, જામિનદાર પું (અં) જામીન; વીજાની
 જોખમદારી પોતા ઉપર કબૂલનાર; જવાબદાર
 જામિની સ્ત્રીં જામિનગીરી
 જામુન પું જાંબુ કે જાંબુડો
 જામુની વિં જાંબુડિયા રંગનું
 જામે-જમ, જામે-જમશેદ પું (ફાં) ઈરાનના
 બાદશાહ જમશેદનો જાદુઈ પ્યાલો
 જાયક પું (સં) પીળું ચંદન
 જાયકા પું (અં) જાયકો; ખાવાપીવાનો સ્વાદ

જાયકેદાર વિં સ્વાદિષ્ટ; લહેજતદાર
 જાયલા પું (ફાં) જન્મોત્તરી
 જાયજા વિં (અં) ઉચિત; વાજબી; યોગ્ય
 જાય-જાફર પું (ફાં) જાજર
 જાયજા પું (અં) તપાસ (ર) ઈનામ
 જાયદ વિં (અં) વપારે પડતું; નકામું; ફાલતું
 જાયદાદ સ્ત્રીં (ફાં) માલ-મિલકત
 જાયદાદ-આબાઈ સ્ત્રીં પિતૃકી જાયદાદ
 જાયદાદ-ગૈરમનફૂલા સ્ત્રીં સ્થાવર મિલકત
 જાયદાદ-મન્કફૂલા સ્ત્રીં ગીરો મૂકેલી મિલકત
 જાયદાદ-મનફૂલા સ્ત્રીં જંગમ મિલકત
 જાય-નમાજ સ્ત્રીં (ફાં) મુસલ્લો; નમાજની ચટાઈ
 જાયફલ પું જાયફળ-એક ઔષધિ
 જાયા સ્ત્રીં (સં) પત્ની; સ્ત્રી
 જાયા વિં (ફાં) બરબાદ; નષ્ટ
 જાર પું (સં) યાર; વ્યભિચારી
 જારકર્મ પું (સં) વ્યભિચાર
 જારા સ્ત્રીં સોનીની સોનું ગાળવાની ભઠ્ઠી
 જારી સ્ત્રીં જારકર્મ; પારી (ર) વિં (અં) ચાલું; વહેતું
 જારી સ્ત્રીં (ફાં) રોવું તે; રોકકળ
 જારોષ પું (ફાં) ઝાડું
 જાલ પું (અં) જમલ જળ; ખોટી બનાવટ; દગો;
 યુક્તિ
 જાલ પું (સં) જળ; જાળા (ર) જળું
 જાલદાર વિં જાળીદાર; જાળીવાળું
 જાલના સં કિં બાળવું; સળગાવવું
 જાલસાજ વિં (ફાં) દગાબાજ; કપટી
 જાલસાજી સ્ત્રીં દગો; પ્રપંચ
 જાલા પું કરોળિયાનું જાળું (ર) આંખ પર બાજતું
 નાળું-એક રોગ (૩) પાણીનું એક મોટું માટીનું
 વાસણ
 જાલિમ વિં (અં) જાલિમ; જુલમ કરનાર; જુલમી
 જાલિયા વિં દગો કરનાર; (ર) પું માછીમાર
 જાલી સ્ત્રીં જાળી (ર) વિં (ફાં) બનાવટી; નકલી
 જાલીદાર વિં જાળીવાળું; જાળીદાર
 જાલિત્રી સ્ત્રીં જાવંત્રી (જાયફળની ઉપરનું સુગંધી
 છોડું)
 જાલિયા પું ખૂણો
 જાવેદ વિં (ફાં) સ્થાયી; દીર્ઘજીવી
 જાસુ સં જેને
 જાસૂસ પું (અં) છૂપો બાતમીદાર; ગુપ્તચર
 જાસૂસી સ્ત્રીં ગુપ્તચરનું કાર્ય; જાસૂસી; છૂપી તપાસ
 જાહ પું (અં) ઉચ્ચ પદ (ર) પ્રતિષ્ઠા; ગૌરવ
 જાહ વ જલાલ પું જાહોજલાલી; વૈભવ

જાહિદ

૧૫૧

જિરહ

જાહિદ પું (અં) જાહેદ; ધર્મનિષ્ઠા; ત્યાગી માણસ
જાહિર વિં (અં) જાહેર; પ્રગટ; મુલ્લું
જાહિરદાર વિં (ફાં) માત્ર દેખાડો કરનારું
જાહિરદારી સ્ત્રીં (ફાં) માત્ર દેખાવ કે તે અથેનું કામ
કે વાત

જાહિર-શીં વિં (ફાં) ઉપરનું જ જોનાર, તેને જ
મહત્ત્વ આપનાર

જાહિરા અં (અં) જાહેરમાં; પ્રત્યક્ષ; દેખવામાં
જાહિરી વિં બાહ્ય; ઉપરનું; પ્રત્યક્ષ
જાહિલ વિં (અં) મૂર્ખ (૨) અભણ (૩) અજ્ઞાન
જાહિલી, જાહિલીયત સ્ત્રીં (અં) અજ્ઞાન; મૂર્ખતા;
અભણતા

જિંક પું (અં) જસતનો ખાર

જિંદ પું (અં) જીવ; ઝંક; ભૂત

જિંદગી, જિંદગાની સ્ત્રીં (ફાં) જિંદગી; જીવન;
આયુ; જન્મારો

જિંદા વિં (ફાં) જીવતું (૨) પ્રફુલ્લ; ખીલેલું (૩)
સજગતી (આગ)

જિંદાદિલ વિં (ફાં) ખુશ-મિજાજ (૨) હસમુખું
(૩) રસિક; વિનોદી

જિંદાદિલી સ્ત્રીં જિંદાદિલી; હૃદય જીવતું જાગતું
ઉત્સાહિત હોવું તે (૨) સદૃઢ્યતા (૩) હસમુખાપણું

જિંદાબાદ શં પ્રં (ફાં) જીવતું રહો.

જિંસ સ્ત્રીં (ફાં) પ્રકાર (૨) જણસ; ચીજ
(૩) સામગ્રી (૪) અનાજ

જિંસવાર પું (ફાં) તલાટીનું ફસલ વગેરેનું એક
પત્રક (૨) વિં વર્ગ પ્રમાણે

જિંસવારી સ્ત્રીં વર્ગીકરણ

જિઆના સં કિં જિવાડવું

જિઠ્ઠ પું (અં) જિઠ્ઠર; ચર્ચા; ઉલ્લેખ; વાતચીત;
સ્મરણ

જિઠ્ઠ-મજાકૂર પું (અં) ચર્ચા; વાતચીત

જિગર પું (ફાં) જીવ; મન; ચિત્ત (૨) કલેજું
(૩) સાહસ; હિંમત (૪) સત્ત્વ; સાર

જિગરસોજા વિં દિલને બાળનાર; દિલદાહક

જિગરા પું જિગર; જીવટ; છાતી; હિંમત

જિગરી વિં (ફાં) જિગરનું (૨) દિલોજાન

જિગીયા સ્ત્રીં (સં) જીતવાની ઈચ્છા

જિગીયુ વિં જીતવાની ઈચ્છા રાખનાર

જિચ, જિચ્ચ સ્ત્રીં (ફાં) લાચારી; મજબૂરી; વિવશતા

જિજિયા સ્ત્રીં જીજી (મોટી બહેન)

જિજિયા પું મોગલ શાસન વખતે મુસલમાન ન
હોય એવી પ્રજા પર લગાડાયેલ કર

જિજાસા સ્ત્રીં (સં) જાણવાની ઈચ્છા

જિજાસુ વિં જાણવાની ઈચ્છા ધરાવનાર

જિતના વિં જેટલું

જિતના સં કિં જિતાડવું

જિતેન્દ્રિય વિં (સં) ઈન્દ્રિયોને જીતનાર

જિદ, જિદ્દ સ્ત્રીં (અં) ઊલટી કે વિરુદ્ધ વાત
(૨) જિદ; હઠ

જિદી વિં હઠીલું

જિઘર અં જયા; જે બાજુ

જિન પું (અં) ભૂતપ્રેત (૨) (સં) જૈન તીર્થંકર

જિના પું (અં) વ્યભિચાર

જિનાકાર વિં (ફાં) વ્યભિચારી

જિના-વિલ્-જઘ્ પું (અં) સ્ત્રી પર બળાટકાર કરનાર

જિનિ અં મત; નહિ

જિનિસ સ્ત્રીં પ્રકાર (૨) જણસ; ચીજ (૩) સામગ્રી
(૪) અનાજ

જિનિસવાર પું તલાટીનું ફસલ વગેરેનું એક પત્રક
(૨) વિં વર્ગ પ્રમાણે

જિઘ્ઘ પું ઝબે; કતલ; ગળું કાપવું તે

જિમન પું (અં) સંબંધ; અનુસંધાન (૨) કાપદાની
કલમ

જિમનાસ્તિક પું (ઈં) કસરત (સાધનો દ્વારા કરાતી)

જિપનેશિયમ પું (અં) વ્યાપાપશાળા

જિમાના સં કિં જમાડવું

જિમ્મા પું (અં) જુમ્મો; જવાબદારી (૨) દેખરેખ;
રક્ષણ

જિમ્માદાર, જિમ્માવાર, જિમ્મેવાર વિં (ફાં) જુમ્મેદાર;
જવાબદાર

જિમ્માદારી, જિમ્માવારી, જિમ્મેવારી સ્ત્રીં (ફાં)
જુમ્મેદારી; જવાબદારી

જિયરા પું જીવ; જીવડો

જિયા સ્ત્રીં (અં) પ્રકાશ; તેજ; કાંતિ

જિયાદા વિં (અં) વધારે; બહુ

જિયાન પું (ફાં) ધટ; તોટો

જિયાના સં કિં જિવાડવું (૨) પોષવું

જિયાફત સ્ત્રીં (અં) જાફત; મિજબાની

જિયારત સ્ત્રીં (અં) દર્શન (૨) તીર્થયાત્રા

જિયારતી વિં (ફાં) દર્શનાર્થી (૨) યાત્રી

જિયારી સ્ત્રીં જિંદગી (૨) આજીવિકા (૩) સાહસ;
હિંમત

જિરગા પું (ફાં) મંડળી; દળ; સામૂહિક સભા;
સંમેલન

જિરહ સ્ત્રીં (અં) જુરહ) ચર્ચા; વાદ-વિવાદ
(૨) ઊલટ-તપાસ

જિરહ સ્ત્રીં (ફાં) કવચ; અપ્તર

જિરહપોશ

૧૫૨

જુકુટ

જિરહપોશ વિં બપ્તરધારી; કવચધારી સૈનિક;
 બપ્તરિધો
 જિરાઅત, જિરાચત સ્ત્રીં ખેતી કે તેની પેદાશ
 જિરાફ પું જિરાફ
 જિર્મ પું (અં) જંતુ
 જિલા સ્ત્રીં (અં) ચમક; પ્રકાશ (૨) માંજી કે રંગીને
 ચમકાવવું તે; પાલીસ
 જિલા પું (અં) જિલ્લો; કોઈ પ્રાંત કે પ્રદેશનો એ
 ભાગ જે એક કલેક્ટર કે ડેપુટી કમિશનરની
 શાસન-વ્યવસ્થા નીચે અલગ કરાયો હોય
 જિલાદાર, જિલ્લેદાર પું મહેસૂલ ઉધરાવનાર
 અધિકારી (૨) નહેર-વિભાગનો એક કર્મચારી
 જિલા-પાલિકા સ્ત્રીં જિલ્લાના ચૂંટાયેલા
 પ્રતિનિધિઓની એ સંસ્થા જે જિલ્લાના સમસ્ત
 રહેવાસીઓની કેળવણી, આરોગ્ય, આવાગમન
 વગેરેની વ્યવસ્થા કરે છે.
 જિસ્તાના સં કિં જિવાડવું (૨) પાળવું-પોષવું
 જિલ્દ સ્ત્રીં (અં) ખાલ; ચામડી (૨) પુસ્તકની
 બાંધણી (૩) પુસ્તક; ગ્રંથ
 જિલ્દબંદ, જિલ્દસાજ પું (ફાં) બુકબાઈન્ડર;
 ગ્રંથબાંધણીકાર
 જિલ્દબંદી, જિલ્દસાજી સ્ત્રીં બુકબાઈન્ડિંગ;
 ગ્રંથબાંધણી
 જિલ્લત સ્ત્રીં (અં) અપમાન; બેઆબરૂ (૨) દુર્દશા
 જિસ્તા પું જસત (૨) દસ્તો; હાથો
 જિસ્મ પું (ફાં) જિસ્મ; દેહ
 જિસ્માની વિં (અં) શારીરિક
 જિહન પું (અં) સમજ; બુદ્ધિ (૨) પાદદાસ્ત
 જિહાદ પું (અં) ધર્મયુદ્ધ; જેહાદ
 જિહાદી વિં ધર્મયુદ્ધ ઉડનાર
 જિહાલત સ્ત્રીં અજાનતા; નાદાની
 જિહ્વા સ્ત્રીં (સં) જીભ (૨) આગની લપેટ
 જિહ્વા સ્ત્રીં (સં) જીભ
 જી પું જવ (૨) અં જો
 જીગા પું (ફાં) કલગી; તોરો; શિરપેચ
 જીજા પું મોટી બહેનનો વર; બનેલી
 જીજી સ્ત્રીં મોટી બહેન; દીદી
 જીત સ્ત્રીં જીત; ફતેહ (૨) લાભ; સફળતા
 જીતના સં કિં જીતવું; ફતેહ પામવું
 જીતા વિં જીતવું; જીવિત
 જીતા-જાગતા વિં જીવતું-જાગતું; સતેજ
 જીતા-લોહા પું લોહચુંબક
 જીન પું (ફાં) ધોડાનું જીન (૨) એક જાડું જીનનું
 કપડું

જીનત સ્ત્રીં શોભા; શણગાર
 જીનપોશ પું (ફાં) જીન પરનું કપડું
 જીનહાર અં (ફાં) હરગિજ; કદાપિ
 જીના અં કિં જીવવું; જીવતું રહેવું; જીવન ગાળવું
 જીના પું (ફાં) જીનો; સીડી
 જીમ સ્ત્રીં જીભ (૨) કલમનું અક્ષિપું
 જીમ્મી સ્ત્રીં ઊલિપું (૨) અક્ષિપું
 જીમ્મી, જીમ્મીચાખા પું દોરનો એક રોગ
 જોમના સં કિં (સં) જિમ્મી જમવું
 જોમૂત પું (સં) વાદળ; મેઘ (૨) પહાડ
 જીય પું જીવ
 જીર (સં), જીરા (ફાં) પું જીરું
 જીર્ણ વિં (સં) જૂનું; જરજરો ગયેલું
 જીર્ણોદ્ધાર પું (સં) જૂના-પુરાણનું સમારકામ
 જીસ્ત સ્ત્રીં ધીમો અવાજ (૨) તબલાનું બાપું
 જીવંત વિં (સં) જીવતું-જાગતું
 જીવ પું (સં) જીવ; પ્રાણ (૨) પ્રાણી
 જીવજંતુ પું (સં) જીવડો; જીવાત; કીડીમંકડો વગેરે
 જીવટ પું હિમત; બહાદુરી; છાની
 જીવન પું (સં) જીવન; જિંદગી
 જીવનમૂલિ સ્ત્રીં જીવનમૂળી; જીવનનો આધાર
 જીવની પું જીવનચરિત્ર
 જીવરા પું જીવડો; જીવ
 જીવસૂ સ્ત્રીં (સં) જેની સંતતિ જીવતી હોય એવી સ્ત્રી
 જીવહત્યા, જીવહિંસા સ્ત્રીં પ્રાણીઓનો વધ
 જીવાજૂન પું જીવજંતુ; પ્રાણીમાત્ર
 જીવાણુ પું (સં) સૂક્ષ્મ જીવજંતુ
 જીવાત્મા પું (સં) જીવ; દેહી
 જીવિકા સ્ત્રીં (સં) આજીવિકા; રોજી
 જીવિત વિં (સં) જીવતું (૨) પું જીવન
 જીવમુક્ત વિં (સં) જીવતો છતાં મુક્ત; જ્ઞાની
 જીસ્ત સ્ત્રીં (ફાં) જિંદગી; જીવન
 જુંબિશ સ્ત્રીં (ફાં) ચાલ; ગતિ (૨) ઝુંબેશ; હિલચાલ
 જુઆ પું જૂ
 જુઆ પું ઝૂંસરી (૨) પંદીનો હાથો (૩) જૂઠું; ઘૂત
 જુઆખાના, જુઆચાર પું જુગારનો અંકો
 જુઆચોર પું ઠગ; પુતારો
 જુઆફી, જુઆરી પું જુગારી
 જુઆર સ્ત્રીં ભરતી; જુવાર; જુઆળ
 જુઆર-ખાટા પું ભરતીઓટ
 જુઆરી પું જુગારી
 જુઈ સ્ત્રીં નાની જૂ (૨) એક કીડો
 જુકામ પું (અં) સળીખમ; શરદી
 જુકુટ પું (સં) કૂતરો (૨) મલમ પર્વત

જુલના

૧૫૩

જુલાહિન

જુલના અં કિં જોખાવું; વજન થવું
 જુગ પું પુગ; પેઢી; જોડું; યુગલ; જૂથ; દળ
 જુગજુગના અં કિં ઝબૂકવું; ઝમકો મારવો; રહીરહીને
 ચમકવું (૨) દશા સુધરવી
 જુગત સ્ત્રી પુક્તિ; તરકીબ (૨) ઉપાય; કૌશલ
 (૩) વ્યવહારદક્ષતા
 જુગતી પું સોચીવિચારીને ઉત્તમ ઉપાય શોધી
 કાઢનાર વ્યક્તિ
 જુગની સ્ત્રી, જુગનુ પું આગિયો; ખદોત
 જુગલ વિં યુગલ; જોડું
 જુગલના, જુગાના સં કિં સાચવીને સંભાળીને
 રાખવું; જોગવવું
 જુગાડ પું જરૂરી સાધનવસ્તુ વગેરે હાજર કરવાં
 (૨) કઠિન કાર્ય સિદ્ધ કરવાની યુક્તિ
 જુગાદરી વિં ધણું પુરાણું; અતિ પ્રાચીન
 જુગારી, જુગાલી સ્ત્રી વાગોળવું તે
 જુગાલના અં કિં વાગોળવું
 જુગાલી સ્ત્રી વાગોળવું તે
 જુગુપ્સક પું (સં) નિંદા કરનારો; નિંદક
 જુગુપ્સન પું (સં) નિંદા કરવી તે; ઘૂણા કરવી તે
 જુગુપ્સા સ્ત્રી (સં) નિંદા; ઘૂણા
 જુગુપ્સિત વિં (સં) નિંદિત; ઘૂણા કરાયેલું
 જુજ પું (ફા) ભાગ; હિસ્સો (૨) ૮ કે ૧૬ પાનાની
 થોકડી; એક ફરમો
 જુજદાન પું (અ + ફા) પુસ્તક બાંધવાનું કપડું
 જુજબંદી સ્ત્રી (ફા) જૂથસિલાઈ; અનેક ફોર્મ
 સીવીને પુસ્તક બાંધવાની રીત
 જુજવી વિં (ફા) જૂજ; થોડું
 જુજાઝ વિં યુદ્ધ સંબંધી; લડાયક
 જુજાઝ વિં જુઝે એવું; ભડવીર; બહાદુર
 જુટ સ્ત્રી જોડી (૨) જથો; ટોળી
 જુટક પું (સં) જટા; અંબોડો
 જુટના અં કિં જોડાવું; મળવું; એકત્ર થવું; સંગઠિત
 થવું
 જુટના સં કિં જોડાવરાવવું; મેળવરાવવું
 જુટો સ્ત્રી કલ્લો; પડો; ઝૂડી (૨) ગઢડો (૩) થપ્પી
 જુઠારના સં કિં એકું છાંડવું; છાંડવું
 જુઠિહારા પું એકું ખાનાર
 જુઢના અં કિં જોડાવું; એકત્ર થવું
 જુઢપિત્તી સ્ત્રી શીળસ-એક ત્વચારોગ
 જુઢવાં વિં જોડિપું (૨) પું જોડિપું જન્મેલું
 બાળક
 જુઢવાના સં કિં ઠંડું કે શાંત કરવા પ્રવૃત્ત કરવું;
 જોડાવરાવવું

જુઢાઈ સ્ત્રી જોડાઈ; જોડવું તે કે તેની મજૂરી; ચણતર
 જુઢાના અં કિં ઠંડું કે શાંત થવું (૨) તૃપ્ત થવું
 (૩) સં કિં ઠંડું પાડવું (૪) તૃપ્ત કરવું
 જુટના અં કિં હળે કે ગાડીએ જોતરાવું; જોતાવું;
 જોડાવું-લાગી જવું
 જુતાઈ સ્ત્રી જોતરવું તે કે તેની મજૂરી (૨) ખેડવું તે
 કે તેની મજૂરી
 જુતિયાના સં કિં જોડાટવું; જોડાથી મારવું (૨) ભારે
 અપમાન કરવું
 જુદા વિં (ફા) જુદું; અલગ (૨) છૂટું; ફારેગ
 જુદાઈ સ્ત્રી વિયોગ; છૂટું થવું તે
 જુનૂન (ફા) ઝનૂન; પાગલપણું
 જુનૂની વિં ઝનૂની; પાગલ
 જુનાર પું (અ) કસ્તી કે જનોઈ
 જુનહાઈ સ્ત્રી ચાંદની; જ્યોત્સ્ના
 જુપ્ત વિં (ફા) બેકી સંખ્યા (૨) પું જોડી; યુગ્મ
 જુલ્બા પું (અ) ફકીરનો ઝબ્બો
 જુભરા પું (અ) જથો; ભીડ (૨) ફોજ
 જુમલા પું (અ) પડું વાક્ય (૨) જુમલો; કુલ
 સરવાળો (૩) વિં કુલ; બધું
 જુમા પું (અ) શુક્રવાર
 જુમા-મસ્જિદ સ્ત્રી શુક્રવારની નમાજ પઢવાની
 નગરની મોટી અને પુરાણી મસ્જિદ
 જુમારાત, જુમેરાત સ્ત્રી (અ) જુમઅરાત) ગુરુવાર
 જુરઅત સ્ત્રી (અ) હિંમત; સાહસ
 જુર પું જ્વર
 જુરફૂરી સ્ત્રી ધીકડી (૨) તાવની ટાઢ
 જુરમાના પું દંડ
 જુરાફા પું (અ) જુરાફા) જિરાફ
 જુલ્લફ પું (અ) 'જર્ફ'નું બં વં વાસણ-ફૂસણ
 જુર્મ પું (અ) ગુનો; અપરાધ
 જુર્માના પું (ફા) દંડ
 જુર્ત સ્ત્રી (અ) સાહસ; હિંમત
 જુર્ત પું (ફા) બાજ પક્ષી (૧૨)
 જુર્તિ સ્ત્રી (તું) પગના મોજા
 જુલ પું છળ; કપટ
 જુલબાજ વિં (ફા) કપટી; દગાબાજ
 જુલબાજી સ્ત્રી કપટ; દગો; છળ
 જુલમ પું (અ) જુલમ; અત્યાચાર; અન્યાય
 જુલાઈ સ્ત્રી (ઈ) જુલાઈ માસ
 જુલાબ પું દસ્ત; રેચ; જુલાબ
 જુલાલ વિં (અ) સ્વચ્છ (પાણી)
 જુલાહા પું (ફા) જોલાહ) વણકર
 જુલાહિન સ્ત્રી વણકરની પત્ની

જુલૂસ પું (અ) રાજગાદી પર આવવું તે
 (૨) સરથસ કે ઉત્સવની ધામધૂમ
 જુલ્મ, જુલ્મી સીં (ફાં) વાળની લટ-જુલકું
 જુલ્મ પું (અ) જુલમ; અત્યાચાર; અન્યાય
 જુલ્મત સીં (અ) અંધારું
 જુલ્માત સીં (અ) અંધારી જગા
 જુલ્મી વિં (ફાં) જુલમી; અત્યાચારી
 જુલ્લાભ પું (અ) જુલાબ; દસ્ત; રેય
 જુવા પું જુવા; જુગાર (૨) પૂંસરી; ધંટીનો હાથો
 જુવારી પું જુગારી
 જુસ્તજૂ સીં (ફાં) તપાસ; શોધ
 જુહાર સીં જુહાર; પ્રજ્ઞામ
 જુહારના સં કિં જુહાર કરવા; પ્રજ્ઞામ કરવા
 (૨) મદદ માગવી
 જુહી સીં જૂઈ
 જું સીં (માથાના વાળમાં પડતી) જૂ
 જૂ અંજી (આદરસૂચક) (૨) સીં (ફાં) જળાશય;
 નહેર
 જૂઆ પું જુગાર; ધૂત (૨) ધંટીનો હાથો; પૂંસરી
 જૂજૂ પું બાળકોને ડરાવવાનો હાઉ
 જૂઝના અં કિં જૂઝવું; લડવું (૨) લડતાં પ્રાણ
 આપવા
 જૂટ પું (સં) જૂડો (૨) જટા (૩) અંબોડો
 (૪) (ઈં) શણ
 જૂટ વિં એંકું; છાંડેલું
 જૂઠન સીં એંકું ખાવાનું; ઉચ્છિષ્ટ ભોજન
 જૂઠા વિં એંકું; છાંડેલું
 જૂડા પું જૂટ; વાળનો અંબોડો
 જૂડો સીં ટાઢિયો તાવ
 જૂતા પું જૂતું; જોડો; બુટ
 જૂતાચોર વિં નિર્લજજ; જે જોડા ખાધા કરે
 જૂતી સીં (સીનો) જોડો; જૂતું
 જૂતીકારી, જૂતી-પૈજાર સીં જોડાથી મારપીટ
 જૂન પું સમય; વેળા (૨) તૃણ; ઘાસ (૩) (ઈં) જૂન
 માસ (૪) વિં જૂનું; જીર્ણ
 જૂર પું (ઈં) જૂરીનો સભ્ય
 જૂરી પું (ઈં) ફોજદારી કેસનું પંચ; જૂરી (૨) કલ્લો;
 ગૂડી; ગઢો; ઘણી
 જૂસ પું (સં) જૂષ દાળનું ઓસામણ કે સૂપ
 (૨) (ફાં) જુક્ત, સં પુક્ત બેકી સંખ્યા
 જૂસ-તાક પું એકીબેકી રમવાનું એક ધૂત
 જૂહ પું જૂથ; સમૂહ (૨) ગૂંસરું
 જૂહી સીં જૂઈ
 જૂંધ, જૂંધણ પું, જૂંધા સીં (સં) બગાસું; સુસ્તી

જેવન પું ભોજન; જમણ
 જેવના સં કિં (સં) જમવું
 જેઠવિં જ્યેષ્ઠ; મોટું (૨) પું સીનો જેઠ (૩) જેઠ માસ
 જેઠા વિં જ્યેષ્ઠ; મોટું (૨) સૌથી સરસ
 જેઠાની સીં જેઠાણી
 જેઠી વિં જેઠનું (૨) જેઠ માસનું (૩) સીં એક જાતનો
 કપાસ (૪) વિં સી જ્યેષ્ઠ; સૌથી સરસ
 જેઠીમધુ સીં જેઠીમધ
 જેઠીત, જેઠીતા પું જેઠનો છોકરો
 જેઠીતી સીં જેઠની છોકરી
 જેતા વિં જેટલું (૨) પું (સં) જીતનાર; વિજેતા
 જેના સં કિં જમવું
 જેબ સીં (અ) જેબ; ખીસું
 જેબ સીં (ફાં) જેબ; શોભા; સુંદરતા
 જેવ, જેબા વિં (ફાં) યોગ્ય; છાજતું (૨) શોભાદાયી
 (સમાસને અંતે)
 જેબકટ, જેબકતરા પું ખીસાકાતરું
 જેબઘડી સીં ખીસાનું ધડિયાળ
 જેબદાર વિં (ફાં) સુંદર; શોભીતું
 જેબા વિં યોગ્ય; છાજતું
 જેબાફા, જેબાઈ સીં સુંદરતા; શોભા
 જેબી વિં ખીસાનું (૨) ઘણું નાનું
 જેર સીં ગર્ભની ઓર
 જેર વિં (ફાં) નીચેનું; ઊતરતું (૨) જેર; પરાસ્ત
 (૩) પું ફારસી લિપિનું એક ચિહ્ન
 જેરપાઈ સીં (ફાં) સીના જોડા
 જેરબાર વિં (ફાં) દુઃખી; દબાયેલું
 જેરબારી પું (ફાં) દુઃખી સી
 જેર-ચ-જાબર પું સંસારની સારીમાઠી દશા
 જેલ, જેલખાના પું જેલ; કેદખાનું
 જેલર પું (ઈં) જેલનો ઉપરી અમલદાર
 જેવના સં કિં જમવું; ખાવું
 જેવનાર સીં જમણવાર; પંગત (૨) રસોઈ; ભોજન
 જેવર પું (ફાં) આભૂષણ; ઘરેણું
 જેવરા પું, જેવરી સીં દોરડું; દોરી
 જેવરાત પું (ફાં) 'જેવર'નું બં વળે ઝવેરાત
 જેહન પું યાદદાસ્તા; તીક્ષ્ણ બુદ્ધિ; સમજ
 જેતૂન પું (અ) એક ઊંચું સોહામણું ઝાડ જેને
 પશ્ચિમની પુરાણી પ્રજાઓ પવિત્ર માનતી હતી.
 જેતૂન નામના આ ઝાડનાં ફળ અને બીજ ઔષધમાં
 કામ આવે છે; એનું તેલ પણ બને છે જે ખાવા
 ઉપરાંત માદિશમાં પણ વપરાય છે.
 જૈન, જૈની પું જૈન; શ્રાવક
 જૈન પું ભોજન

જૈયદ

૧૫૫

જ્ઞાતવ્ય

જૈયદ વિં (અં) બળવાન (૨) ખૂબ મોટું (૩) શ્રેષ્ઠ
 જૈલ પું (અં) નીચેનો ભાગ
 જૈસે-તૈસે અં જેમ તેમ કરીને
 જૈં અં જેમ; જેવી રીતે
 જૈક સ્ત્રી જળી
 જૈ સર્વં જે (૨) અં જો; પદિ
 જોહ સ્ત્રી જોમ; તોલ; વજન
 જોહના સં કિ જોવું; તપાસવું; વિચારવું (૨)
 જોખવું; તોલવું
 જોહમ, જોહિમ, જોહોં સ્ત્રી જોમમ; ખતરો
 જોહિતા સ્ત્રી યોષિતા; પત્ની (૨) યોગીપણું
 જોગ પું યોગ (૨) વિં યોગ્ય; જોગું (૩) અં જોગ;
 ને માટે
 જોગઢા પું જોગટો; નકલી જોગી
 જોગન, જોગની સ્ત્રી યોગિની; જોગશ
 જોગિયા વિં ગેરુ રંગનું (૨) જોગી સંબંધી (૩) પું
 જોગી; યોગી (૪) એ નામનો એક રાગ કે તેને
 ગાનાર વૃદ્ધ
 જોગી પું યોગી (૨) એક ભિષુક જાત
 જોગીઢા પું એક પ્રકારનું ગાયન કે રાગ કે તે ગાનાર
 જોટા પું જોટો; જોડી
 જોટી સ્ત્રી જોડી (૨) જોડીદાર; સાથી
 જોઢ પું સરવાળો કે તે કરવાની ક્રિયા (૨)
 જોઢણની જગા; સાંધો (૩) સમાનતા; બરાબરી
 જોઢ-તોઢ પું દાવપેચ; યુક્તિ
 જોઢન સ્ત્રી મેળવણ; દહી માટેનું મેળવણ
 જોઢના સં કિં જોડવું; સાંધવું (૨) એકઠું કરવું;
 સરવાળો કરવો (૩) જોતરવું (૪) સળગાવવું
 જોઢવોં વિં જોડવું (બાળક)
 જોઢા પું જોડી; જોટો (૨) જોડ (૩) પૂરો પહેરવેશ
 જોઢાઈ સ્ત્રી જોડવું તે કે તેની મજૂરી (૨) ચણતર
 જોઢી સ્ત્રી જોડી (૨) મગદળ-જોડી (૩) બેલ કે
 ધોડાની ગાડી
 જોત સ્ત્રી જયોત (૨) ત્રાજવાનું દામણું (૩) ખેડ કે
 તે પૂરતી જમીન
 જોતના સં કિં જોતરવું (૨) ખેડવું
 જોતાઈ સ્ત્રી જોતરવાનું કામ કે તેની મજૂરી; ખેડવાનું
 કામ કે તેની મજૂરી
 જોતિ સ્ત્રી જોત; ધીનો દીવો (દિવ આગળનો)
 જોતી પું જોત; ધીનો દીવો (દિવ આગળનો) (૨)
 લગામ (૩) ત્રાજવાનું દામણું
 જોઢ પું (અં જઅક) વૃદ્ધાવસ્થા; ઘડપણ (૨)
 નિર્બળતા
 જોબન પું જોબન; યુવાની (૨) સુંદરતા (૩) રોનક

(૪) સ્તન; છાતી
 જોમ પું (અં) ઉમંગ; ઉત્સાહ (૨) જોમ; શક્તિ
 (૩) અભિમાન; ગુમાન
 જોયા વિં (ફાં) દૂદનાર; ખોળનાર
 જોર પું (ફાં) જોર; શક્તિ; બળ; વેગ; તેજ
 (૨) મહેનત; શ્રમ (૩) કાબૂ; અધિકાર
 જોરાદાર, જોરાવર વિં જોરદાર; જોરાવર; બળવાન
 જોર-જુલમ પું (ફાં) જોર-જુલમ; બળજબરી
 જોર-જોર પું (ફાં) ખૂબ જોર કે વેગ; જોરશોર
 જોરાજોરી સ્ત્રી જબરદસ્તી (૨) અં જોરથી;
 બળજબરીથી
 જોરાવર વિં (ફાં) જોરાવર; બળવાન
 જોરાવરી સ્ત્રી જોરાવરી; જબરદસ્તી; બળજબરી
 જોરુ સ્ત્રી જોર; પત્ની
 જોલાહા પું વણકર
 જોશ પું (ફાં) જોસ; આવેગ; જુસ્સો (૨) ઊભરો
 જોશન પું (ફાં) હાથનું એક ધરેણું (૨) કવચ
 જોશાંદા પું (ફાં) કવાય; કાઢો
 જોશી, જોષી પું જમોતિથી
 જોશીલા વિં જોશીલું; જોશ ભરેલું
 જોહ, જોહન સ્ત્રી ખાળ; તપાસ (૨) રાહ; વાટ
 (૩) કૃપાદષ્ટિ; મહેરબાની
 જોહના સં કિં જોવું (૨) રાહ જોવી (૩) ખોળવું
 જોહરા પું (અં જુહર) ગુરુ (બૃહસ્પતિ) ગ્રહ
 જોહાર પું જુહાર; પ્રણામ
 જૌં અં જો (૨) જેમ; જેવી રીતે
 જૌ પું જવ (૨) અં જો (૩) જ્યારે
 જૌક પું (તુ) ભીડ; ગિરદી (૨) સેના
 જૌક પું (અં) આનંદ (૨) રસાનુભવ (૩) રસિકતા
 (૪) રુચિ; સ્વાદ
 જોક્કસ અં સુખપૂર્વક
 જોક્ક-જોક્ક પું (અં) મોજશોખ
 જૌજા સ્ત્રી (અં) જોરુ; પત્ની
 જૌર પું (અં) જુલમ; અત્યાચાર
 જૌશન પું (અં) હાથના કાંડે પહેરાતું એક ધરેણું
 (૨) કવચ; જાળીવાળું બપ્તર
 જૌહઢ પું ખાબોચિયું
 જૌહર પું (અં) રત્ન (૨) સાર (૩) વિશેષતા; ખૂબી
 જૌહર સ્ત્રી જોહર; જમોર કે તેની ચિતા; રજપૂત
 સ્ત્રીઓ દ્વારા આત્મસન્માન અર્થે કરાતી એકસાથે
 સળગતી ચિતામાં આત્મહત્યા
 જૌહરી પું (ફાં) ઝવેરી
 જ્ઞાત વિં (સં) જાણવું
 જ્ઞાતવ્ય વિં જાણવા યોગ્ય

જ્ઞાતા પું જાણનાર (૨) જ્ઞાની
જ્ઞાતિ સ્ત્રી (સં) નાત
જ્ઞાન પું (સં) જાણ; બોધ; સમજ; સાક્ષાત્કાર
જ્ઞાની વિં જ્ઞાનવાન; જ્ઞાની
જ્ઞાનકોડ પું (સં) ઈશ્વર, જીવ, આત્મા અને
અનાત્મ તત્ત્વ, સૃષ્ટિ, બ્રહ્મ, વિશ્વવિધાન અને
પ્રલય, ઈહલોક અને પરલોક તથા જન્મ અને
મૃત્યુ વગેરે તાત્ત્વિક વાતોની ચારે વેદમાં વેરાયેલી
ગંભીર પર્યેષણાઓનો મહર્ષિ બાદરાયણ વ્યાસે
કરેલો સંગ્રહ- 'ઉત્તરમોખાંતા'
જ્ઞાનયોગ પું (સં) જ્ઞાનની પ્રાપ્તિ દ્વારા મોક્ષનું
સાધન
જ્ઞાનેન્દ્રિય સ્ત્રી જ્ઞાન માટેની ઈન્દ્રિય
જ્ઞાપન પું (સં) જણાવવું તે; નિવેદન
જ્ઞેય વિં (સં) જ્ઞાતવ્ય; જાણવા જેવું; જાણી શકાય
એવું
જ્યા સ્ત્રી (પં) ધનુષની પછાછ (૨) પૃથ્વી
જ્યાદતી સ્ત્રી (ફા) અધિકતા (૨) અત્યાચાર;
બળાત્કાર (૩) જબરદસ્તી (૪) જુલમ
જ્યાદા વિં વધારે
જ્યાફત સ્ત્રી જાફત; મિજબાની
જ્યામિતિ સ્ત્રી (સં) ભૂમિતિ
જ્યું, જ્યોં અં જેમ; જેવી રીતે (૨) જેવું; જે કાણે;
જ્યાં
જ્યૂરી સ્ત્રી (ઈં) જપુરી
જ્યેષ્ઠ વિં (સં) મોટું; વડું (૨) પું જેઠ માસ

જ્યોં જ્યોં અં જેમજેમ; જે કમે
જ્યોં-ત્યોં અં જ્યાં-ત્યાં; જેમતેમ કરીને
જ્યોંહીં અં જે કાણે
જ્યોતિ સ્ત્રી (સં) પ્રકાશ (૨) જોત
જ્યોતિક પું જોષી
જ્યોતિષ પું (સં) જોષ; જ્યોતિષ વિદ્યા
જ્યોતિષી પું જોષી
જ્યોતિષ્ઠ પું (સં) આકાશ; અંતરિક્ષ
જ્યોતિષ્વાનું વિં (સં) પ્રકાશવાળું
જ્યોત્સ્ના સ્ત્રી (સં) ચાંદની કે તેની રાત
જ્યોનાર, જ્યૌનાર સ્ત્રી જમણવાર; રસોઈ; ભોજન
જ્યોરા પું ખેડૂત દ્વારા પાક તૈયાર થયે સાધુ બ્રાહ્મણ
વગેરેને વહેંચાતું બળામાંનું અનાજ
જ્યોહત, જ્યોહર પું જોહર; રજપૂતાણીઓની જીવતી
ચિતામાં સામૂહિક આત્મહત્યા
જ્યૌ અં જો; પદિ
જ્યૌનાર સ્ત્રી રસોઈ; જમણવાર; ભોજન
જ્યર પું (સં) તાવ
જ્વલંત વિં પ્રકાશમાન; જળહણતું (૨) સ્પષ્ટ
જ્વલન પું (સં) દાહ; બળવું તે; આગ; જ્વાળા
જ્વાર સ્ત્રી જુવાર (૨) જુઆળ; ભરતી
જ્વારખાટા પું ભરતીઓટ
જ્વારી પું જુગારી
જ્વાલ પું, જ્વાલા સ્ત્રી (સં) જોળ; જ્વાળા (૨)
આંચ; તાપ
જ્વાલામુઝી પું જ્વાળામુખી પર્વત

ઙ્ઞ

ઙ્ઞકના, ઙ્ઞંચના અં કિં બળાપો કરતાં દુખડાં
રોવાં
ઙ્ઞંકાર સ્ત્રી ઙ્ઞાઙ્ઞા ધ્વનિ; ઙ્ઞાકાર
ઙ્ઞંકારના સં કિં (૨) અં કિં ઙ્ઞાઙ્ઞા અવાજ
કરવો કે થવો
ઙ્ઞંચના અં કિં બળાપો કરતાં દુખડાં રોવાં
ઙ્ઞંચાઙ્ઞ પું ઘીચ કંઠાવાળી ઙ્ઞી કે વૃક્ષ; ઙ્ઞંખરું
(૨) રદી ઙ્ઞાઙ્ઞખરોનો સમૂહ
ઙ્ઞંઙ્ઞટ સ્ત્રી ઙ્ઞધડો; બખેડો; ઙ્ઞંઙટ
ઙ્ઞંઙન પું (સં) ઙ્ઞાકાર
ઙ્ઞંઙનાના સં કિં ઙ્ઞાઙ્ઞાણવું (૨) અં કિં ઙ્ઞાઙ્ઞા
અવાજ કરવો કે થવો
ઙ્ઞંઙર સ્ત્રી પાણી ઠંડું કરવાનું એક જાતનું માટીનું
વાસણ; પહોળા મોનો નાનો ઘડો
ઙ્ઞંઙરા વિં કાણા કાણાવાળું ઢાંકણું (૨) જાળીદાર
ઙ્ઞંઙરી સ્ત્રી જાળી; જાળીવાળી બારી

ઙ્ઞંઙા, ઙ્ઞંઙાનિલ, ઙ્ઞંઙાવાત પું (સં) વંદેગિયો;
આંધી
ઙ્ઞંઙરી સ્ત્રી ફૂટી કોડી (૨) દલાલીની રકમ
ઙ્ઞંઙોઙના સં કિં ઙ્ઞંઙેડવું; (ઙ્ઞંઙને) ઙ્ઞંકાથી હલાવવું
ઙ્ઞંઙા પું ઙ્ઞંઙો; ધ્વજ
ઙ્ઞંઙા-બરદાર પું ઙ્ઞંઙો લઈને ચાલનાર; ઙ્ઞંઙાધારી
ઙ્ઞંઙી સ્ત્રી નાનો ઙ્ઞંઙો
ઙ્ઞંઙૂલા પું (વાળની) બાપા ઉતાર્યા વગરનું બાળક
(૨) ઘટાદાર ઙ્ઞંઙ
ઙ્ઞંપ પું (સં) ઉછાળો; છલંગ
ઙ્ઞંપકના અં કિં ઙ્ઞંઙું ખાઈ જવું
ઙ્ઞંપના અં કિં છુપાવું; ઢંકાવું; (૨) ઊછળવું; ફૂંદવું
(૩) પસવું; લપકવું (૪) શરમાવું; લાજવું
ઙ્ઞંપરી, ઙ્ઞંપરિયા સ્ત્રી (પાલખીનો) ઓઢો; ઢાંકણ
ઙ્ઞંપાન પું (પહાડ ચડવાની) ડોળી
ઙ્ઞંપોલા પું નાનું છાખડું; ટોપલો

ઝંઘરાના અં કિં કાણું પડવું; ઝંખવાવું (૨)
ચીમળાવું; કરમાવું

ઝંઘા પું ઝામરો; હાથપગ ધસવા વપરાતી ખૂબ
પકવેલી ઈંટ કે ઠીકરું

ઝંઘાના અં કિં ઝંખવાવું; કાળા મેશ થઈ જવું;
કરમાવું; ચીમળાવું (૨) સં કિં ઝામરા (ખૂબ
પકવેલી ઈંટ કે ઠીકરા)થી ધસવું

ઝંઘના સં કિં ઠગવું; છેતરી લેવું

ઝંઘે, ઝંઘે સીં ઝાંઈ; પડછાપો; અંધારું

ઝક સીં જક; ધુન (૨) વિં સાફ; ચોખ્ખું

ઝકઝક સીં રકઝક; નકામી તકરાર

ઝકઝકા વિં ઝગઝગતું; ચળકતું

ઝકઝકાટ સીં ઝગઝગાટ; ચળકાટ

ઝકઝોર પું ઝટકો; ધક્કો (૨) વિં ઝગઝગતું

ઝકઝોરના સં કિં ખંખેરવું; ઝટકવું; ઢોળવું

ઝકઝોરા પું ઝટકો; ધક્કો

ઝકના અં કિં જક કરવી (૨) ગુસ્સામાં અણધરતું
બોલવું

ઝકાઝક વિં ખૂબ સાફ; ચોખ્ખું ચટ (૨) ચળકતું
ઝકોર, ઝકોરા પું હવાનો ઝપાટો કે લહરી (૨)

ઝટકો

ઝકોરના અં કિં હવાની લહરી ચાલવી

ઝવકઙ વિં જક્કી (૨) પું ભારે આંધી; વંટોળ

ઝવકી વિં જક્કી; હઠીલું

ઝાઝ સીં બિજાવું તે (૨) દુઃખ રડવું તે (૩) પું
માછલી

ઝાઝના અં કિં બિજાવું (૨) દુઃખ રડવું

ઝાઙના અં કિં ઝપડવું; લડવું

ઝાઙ પું ઝપડો; ટોં-કિસાદ; બખેડો

ઝાઙાફસાદ, ઝાઙાઘરેઙા પું ટોંકિસાદ; બખેડો

ઝાઙાલૂ વિં ઝપડાખોર

ઝાઙા, ઝાઙા પું બાળકનું ઢીલું ફરતું (૨) અંગરખું

ઝાઙક, ઝાઙકન સીં ખમચાવું તે (૨) બડક; ચમક

ઝાઙકના અં કિં ખમચાવું (૨) ચમકવું (૩) બિજાવું

ઝાઙકાના સં કિં કોઈને ચમકવાનું કારણ થવું;

ચોંકાવવું

ઝાઙકારના સં કિં બઢવું (૨) તુચ્છકારવું; પુતકારવું

ઝાટપટ અં ઝટ; તરત; તાબડતોબ

ઝાટકના, ઝાટકારના સં કિં ઝાટકવું; ઝાટકો મારવો

ઝાટકા પું ઝટકો (૨) ઝપાટો (૩) રોગ શોક

વગેરેનો સપાટો

ઝાઙ સીં ઝડી (૨) પું બે કે વધારે કળનું એક જાતનું

તાળું

ઝાઙના અં કિં ઝરવું; ઝરવું (૨) સાફ થવું

બ. કો. - ૧૧

ઝાઙપ સીં ઝપવાની ક્રિયા (૨) ઝપાઙપી (૩) કોષ;

આવેશ (૪) આગની ઝપટ-ઝોળ

ઝાઙપના અં કિં જોરથી હલ્લો કરવો; તૂટી પડવું
(૨) લડવું (૩) ઝડપી લેવું

ઝાઙપાઙપી સીં ઝપાઙપી; ભાથંભાથા

ઝાઙધેરી, ઝાઙધેરી સીં રાની બોર

ઝાઙાઙાઙ અં લગાતાર (૨) ઝટપટ

ઝાઙી સીં વરસાદની ઝડી (૨) ઝપાટો; રમઝટ

ઝાઙક, ઝાઙકાર સીં ઝંકાર; ઝાઙકાર

ઝાઙકના અં કિં ઝાઙાઙાઙવું

ઝાઙકાર સીં ઝંકાર; ઝાઙકાર

ઝાઙકારના સં કિં ઝાઙાઙાઙ અવાજ પેદા કરવો
(૨) અં કિં ઝાઙાઙાઙ અવાજ નીકળવો

ઝાઙઙાના અં કિં ઝાઙાઙવું (૨) સં કિં ઝાઙાઙાઙવું

ઝાઙઙી સીં ઝાઙાઙી

ઝાપ અં ઝપ; ઝટ; તરત

ઝાપક સીં પલકવાર (૨) ઊંધનું ઝોકું

ઝાપકના અં કિં ઝોકું ખાવું-ઊંધવું (૨) છૂપાવું;

ઢંકાવું; ઊછળવું; ફૂદવું; ધસવું; લપકવું; શરમાવું;

લાજવું

ઝાપકી સીં પલકારો (૨) ઝોકું

ઝાપટ સીં હલ્લો; હુમલો; ઝપાટો

ઝાપટના અં કિં હલ્લો કરવો; તૂટી પડવું (૨) સં કિં
ઝપાટામાં લેવું

ઝાપટ્ટા પું હલ્લો; હુમલો; ઝપાટો

ઝાપના અં કિં ઝોકું ખાવું (૨) ઝપટી લેવું

ઝાપાઙપી સીં પડાપડી; ઊતાવળ; જલહી

ઝાપેટ સીં ઝપાટો; હુમલો; હલ્લો

ઝાપેટના સં કિં ઝડપી લેવું; દબાવવું

ઝાપેટા પું ઝપાટો; હલ્લો (૨) ભૂતની ઝપટ

ઝાપ્પાન પું ઝંપાન; ઝોળી

ઝાપ્પાની પું ઝંપાન ઊંચકનારો; ઝોળી ઊંચકનારો

ઝાઘરા, ઝાઘરા વિં લાંબા લાંબા વાળવાળું; જાકરિયું
(પશુ)

ઝાઘા, ઝાઘા પું ધરેણા કે કપડાને છેડે લટકતું રખાતું
શોભાનું ફૂમતું કે ગુચ

ઝામક સીં ચમક (૩) ઝમકાર; ઠણકો

ઝામકના અં કિં ઝમકવું (૨) ઝમકથી ચાલવું; નાચવું

ઝામઝામ અં ખૂબ વધાનો અવાજ (૨) ઝમ છમ

અવાજ (૩) ઝમક ઝમક (ચળકવું તે)

ઝામાકા પું ઝાઘકો; ઠણકો

ઝામાઝામ અં વરસાદનો ઝમઝમ અવાજ

ઝામૂરા પું (રીંછ વગેરે) જાકરિયું પશુ; માથે

ઝાકરિયાવાળું નાનું બાળક; બાઝગરનો જંબૂરો

झमेला

૧૫૮

झाबर

झमेला पुं० बभेडो; जघडो (२) ભીડ
 झमेलिया वि० जघडाभोर
 झर स्त्री० (सं०) जरधुं; निर्जर; प्रवाल (२) વરસાદની
 ઝડી (૩) સમૂહ; ઝૂંડ (૪) આંચ; ઝોળ
 झरझराना अ० कि० जरजर अवाज धवो; जरजर
 अवाज करतां वહેवું (२) સં કિ० जरजर અવાજ
 સાથે પાડવું
 झरन स्त्री० તે કે જે કોઈ વસ્તુ પરથી તૂટીને ખરી પડે;
 ઉખેડી-ઉઝરડી એકઠું કરેલું તે; ઉપરની આવક
 झरना पुं० जरधुं; निर्जर (२) अ० कि० जरवું; વહેવું
 झराझर अ० सतत; लगातार; जोरથી
 झरी स्त्री० जरधुं (२) કર; લાગો
 झरोखा पुं० ઝરખો
 झल पुं० દાહ; જલન આંચ (૨) તીવ્ર ઈચ્છા (૩) કોષ
 झलक स्त्री० जणक; ચમક (૨) છાયા; આભાસ
 झलकदार वि० ચમકદાર; જળકતું (૨) આભાસી;
 છાયાવાળું
 झलकना अ० कि० जणकवું; ચળકવું (૨) આભાસ
 થવો; દેખાવું
 झलका पुं० ફાલ્લો
 झलझल स्त्री० ચમક; જળમળ (૨) અં જળજળ;
 જગમગ
 झलझलाना, झलमलाना अ० कि० जगमगवું;
 જળહળવું (૨) સં કિ० જળકાવવું
 झलझलाहट, झलमलाहट स्त्री० जणहणाट;
 જગમગાટ; જળક જળક થવાનો ભાવ
 झलना स० कि० (હવા નાંખવા) હલાવવું; વીંઝવું
 (૨) અં કિ० આમતેમ હાલવું (૩) ઝારણ કરાવું
 झलमल पुं० जणक; ચમક
 झलमला, झलमलाता वि० जगजगतुं; જલમલતું
 ચમકતું
 झलमलाना अ० कि० जगमगवું; જળહળવું; જલમલવું
 झलार पुं० ઝાડી; ગાડું વન
 झस्ता पुं० ટોપલો (૨) વિં પાતળું; ગાડું નહિ એવું
 झस्ताना अ० कि० यिडावुं (२) स० कि० यीडवुं
 झव पुं० (સં०) માછલી (૨) મગર
 झाई स्त्री० પડછાયો (૨) દગો (૩) ચહેરા પર પડી
 જતું કાળું ચકામું
 झाँक स्त्री० આડમાં રહીને છૂપું ડોકિયું કરવું તે; ઝલક
 (હિંદીમાં 'તાક' સાથે 'ઝાખ' વપરાય છે જેનો
 અર્થ 'વારંવાર કે છુપાઈને જોવું તે' થાય છે.)
 झाँकना अ० कि० आडमांथी કે ઝરખા વગેરે પરથી
 છૂપું જોવું (૨) ડોકાવવું (જેમ કે, ફૂવામાં ડોકિયું
 કરવું) (૩) ઝૂકીને જોવું

झाँकनी स्त्री० ઝાંખી; કૂવો; ઝરખો
 झाँकर पुं० ધીય કાંટાવાળી જાડી કે ઝાડ; ઝાંખરું (૨)
 નકામાં ઝાડઝાંખરાનો સમૂહ
 झाँका पुं० ઝરખો; ચારે બાજુ જાળીવાળું મોટું પાંજરું
 झाँकी स्त्री० આડમાંથી કરેલું ડોકિયું; સંક્ષિપ્ત દર્શન
 જોવું તે (૨) ઝાંખી (૩) દશ્ય (૪) ઝરખો
 झाँगला वि० ઢીલું; રમતું; ખૂલતું (વસ્ત્ર વગેરે)
 झाँझ स्त्री० ઝાંઝ; છબલીકાં (૨) ઝાંઝર (૩) કોષ; દાઝ
 (૪) શરરત; પાછપણું
 झाँझन, झाँझर स्त्री० ઝાંઝર-પગનું ધરણું; પાપલ
 झाँझर वि० ભાંગેલું; છર્ણ; તૂટ્યું-ફૂટ્યું
 झाँझरी स्त्री० ઝાંઝ; છબલીકાં (૨) ઝાંઝર
 झाँप स्त्री० ઊંધ (૨) પડદો; ચક (૩) કોઈ જાતનું ઢાંકણ
 झाँपना स० कि० ढांकवुं (२) संताडवुं (३) शरमावुं
 झाँवना स० कि० पाकीछट (जामरा)થી ધસીને શરીરના
 હાથપગ વગેરે ધોવા
 झाँवर, झाँवरा वि० कणुं (२) भेलुं (३) सुस्त
 झाँवली स्त्री० આંખનો ઈશારો નનખરું
 झाँवीं पुं० શરીર ધસીને સાફ કરવાની ઈટ (ઝામરો)
 झांसना स० कि० ठगवुं; દગો દેવો; છેતરવું
 झांसा, झांसापट्टी पुं० છેતરપિંડી; ધોખાભાજ; દગો
 झाँसु पुं० દગાભાજ
 झाग पुं० સાબુનું ફીણ
 झागना अ० कि० कील नीकलवुं (२) स० कि० कील
 ઉત્પન્ન કરવું
 झाड़ पुं० છોડ (ધુંગા જેવો) (૨) ઝાડ (૩) ઝુંમર (૪)
 સીં ઝાડવું તે
 झाड़खंड पुं० વન
 झाड़-झंखाड़ पुं० ઝાડ-ઝાંખરાં; રદી ઝાડઝાંખરાંનો
 સમૂહ
 झाड़न स्त्री० કચરોપૂજો (૨) કચરો ઝાપટવાનું કપડું -
 ઝાપટિયું
 झाड़ना स० कि० पूज-कचरो दूर करवो; ઝટકારવું;
 ઝાડવું
 झाड़-फानूस पुं० ઝુંમર; હાંડી; કાચના પ્યાલા વગેરે
 (રોશની માટે)
 झाड़-फूँक स्त्री० મંત્રથી ઝાડવું કે ફૂંકવું તે
 झाड़-बुहार स्त्री० वाणजूस; સફાઈ
 झाड़ा पुं० મંત્રથી ઝાડવું કે ફૂંકવું તે (૨) ઝાડો; તપાસ
 (૩) વિષ્ટા યા દસ્ત (૪) જાજર
 झाड़ी स्त्री० કાંટાળાછોડ અથવા ઝાડનો સમૂહ (૨) ઝાડી
 झाड़ू पुं० ઝાડું; સાવરણી (૨) પુંછડિયો તારો
 झापड़ पुं० ઝાપટ; થપ્પક; તમાચો
 झाबर पुं० कणल-ભૂમિ (૨) ટોપલો

જાઘા પું ટોપલો
 જામ પું એક મોટી કોદાળી જે ઊંડે જઈ માટી બહાર
 લાવે છે.
 જામક પું (સં) બળેલી પાકી ઈંટ
 જાયંજાયં સ્ત્રી અણકાર (૨) નીરવ જગામાં કાને
 પડતો શૂન્યકારનો શબ્દ
 જાર સ્ત્રી આજ; આંચ (૨) દાહ (૩) બળતરા; ઈર્ષા
 (૪) પું સમૂહ (૫) વિએકમાત્ર (૬) કુલ; સમસ્ત
 જારના સં કિં માથું ઓળવું (૨) આપટવું; ઝટકારવું;
 મંત્ર ફૂંકવો; ઝાડવું (ઝાટવું, ખખડાવવું)
 જાલ પું ઝાંઝ; છબલીકાં (૨) સ્ત્રી તીખાટ
 (૩) લહેર; મોજ (૪) વર્ષાની ઝડી કે હેલી (૫)
 આળવું તે
 જાલના સં કિં આળવું; રેણ કરવું
 જાલર સ્ત્રી ઝૂલ (૨) ઝાંઝ; છબલીકાં
 જાવંજાવં સ્ત્રી બકવાદ (૨) જક; કજિયો
 જિજ્ઞક સ્ત્રી ચોકવું કે પાછા પડવું તે
 જિજ્ઞકના અં કિં ખમચાવું; ચમકવું; ખિજાવું
 જિજ્ઞકારના સં કિં વઢવું; તુચ્છકારવું; પુતકારવું
 (૨) ઝાટકવું
 જિઢકના સં કિં ઝાટકવું; વઢવું
 જિઢકો સ્ત્રી ઝાટકણી; ઠપકો (૨) ઝટકો
 જિઢજિઢાના અં કિં તમતમી જવું; ગુસ્સો કરવો
 જિનજિની સ્ત્રી અણઝણી
 જિપના અં કિં શરમાવું; લાજવું
 જિપાના સં કિં લજવાવવું; શરમિંદું કરવું
 જિરજિરા વિં ઝીણું; બારીક (કપડું)
 જિલંગા પું ઝોલા જેવો ખાટલો
 જિલમિલસી અંબુકતો પ્રકાશ (૨) વિં અંબુકા મારતું
 જિલમિલા વિં પાંખું; આછું; જાળીદાર (૨) ચમકવું
 (૩) અરપષ્ટ
 જિલમિલાના અં કિં ચમક ચમક થવું; અંબુકવું (૨)
 સં કિં અંબુકાવવું કે તેમ થાય એમ હલાવવું
 જિલમિલી સ્ત્રી બારીનું ખડખડિયું (૨) ચક
 જિલ્લી સ્ત્રી પાતળું પારદર્શક પડ (૨) (સં) તમરું
 જીંક, જીંકા પું પંટીનું એક વારનું ઓરણું
 જીંકના અં કિં ખિજાવું; લઢવું (૨) દુઃખ રડવું
 (૩) પું સોદણાં (૪) આપવીતી
 જીંગા પું એક જાતની માછલી કે જીવડું
 જીંગર પું તમરું
 જીંસી સ્ત્રી ફરફર (વર્ષા)
 જીંકના અં કિં ખિજાવું; લઢવું (૨) દુઃખ રડવું
 (૩) પું બળાપો (૪) આપવીતી
 જીના વિં ઝીણું (૨) કાણાં કાણાંવાળું (૩) દુર્બળ

જીલ સ્ત્રી સરોવર (કુદરતી)
 જીલર પું નાનું સરોવર
 જીઘર પું ધીવર; ધીમર; માછી
 જીંજાલાના અં કિં પૂંધવાવું; ચિડાવું
 જીંજાલાહટ સ્ત્રી પૂંધવાટ; ખીજ; ચીડ
 જીંડ પું ઝૂંડ; સમૂહ; ટોળું
 જીકના સં કિં ઝુકાવવું; લટકાવવું
 જીકની સ્ત્રી પીડા; દુઃખ
 જીકાના અં કિં ઝૂકવું; લટકવું; નીચું થવું
 જીકાવ પું ઝૂકવું તે (૨) ઢાળ (૩) ઝોક
 જીટપુટા પું (સાંજ-સવારનો) સંધ્યાનો વખત
 જીટંગ વિં જાકરાં કે જટાવાળું
 જીઠલાના સં કિં જૂઠું ઠરાવવું-પાડવું (૨) જૂઠું કહી
 છેતરવું
 જીઠાઈ સ્ત્રી જૂઠાપણું; અસત્ય
 જીઠાના, જીઠાલના સં કિં જૂઠું પાડવું
 જીનક સ્ત્રી અણકાર
 જીનકના અં કિં અણકવું
 જીનજીના પું બાળકનો રમવાનો ધૂધરો
 જીનજીની સ્ત્રી અણઝણી; ખાલી
 જીમકા પું ઝૂમખું (૨) ઝૂમખું-એક ધરેણું
 જીરના, જીરાના અં કિં ઝૂરવું; ચિંતાથી દુઃખી થવું
 (૨) સુકાવું
 જીરમુટ ઝોલું; ટોળું (૨) ગુટપુટ શરીરને ઢાંકી લેવું તે
 (૩) ઝાડ-પાંદડાંથી ઢંકાપેલી જગા; ધીચ ઝાડી
 જીરાના અં કિં સુકાવું (૨) ઝૂરવું; ચિંતાથી દુખી થવું;
 દુઃખ કે ભયથી ગભરાવું (૩) દૂભળા પડવું (૪) સં
 કિં સૂકવવું
 જીરી સ્ત્રી ચામડીની કરચલી
 જીલના પું ઝૂલો; હીચકો (૨) સ્ત્રીનો એક ઢીલો કબજો
 (૩) સ્ત્રીનું કુરતું
 જીલની સ્ત્રી નાકે પહેરવાની નથરી (૨) માથામાં
 નાખવાનું એક ધરેણું (૩) કાનનું લટકણિયું-ઝૂમખું
 જીલસના અં કિં ઉપર ઉપરથી દાઝવું જેથી કાળું પડી
 જાય (૨) સં કિં તેવી રીતે શેકવું; દઝાડવું
 જીલાના સં કિં ઝુલાવવું (૨) ધક્કા ખવડાવવા; દીલ
 કરવી
 જૂંક સ્ત્રી વેગ; આંખની ઝોક; ચોટ; આધાત; ચાલ; ઢંગ
 (૨) પું હસેલો; ઝટકો; ઝોકો; પાણીનો હેલારો
 જૂંજાલ સ્ત્રી પૂંધવાટ; ચીડ; કોષ
 જૂંજાના અં કિં ઝૂંઝવું; યુદ્ધ કરવું
 જૂઠ પું જૂક; અસત્ય
 જૂઠમૂઠ અં અધર; કોકટ; અકરણ
 જૂઠા વિં જૂઠું (૨) નકલી (૩) એકું; અજીકું

ઝૂમ

૧૬૦

ટંગ

ઝૂમ સ્ત્રીં ઝોડું; ઊંધ

ઝૂમક પુંલળી લળીને કરવામાં આવતું નૃત્ય; ઝૂમર-
નૃત્યની સાથે ગવાતું ગીત; સાડી-કુપડાના અગ્રભાગ
પર ટાંકવામાં આવતો મોતી સમૂહનો ગુચ્છો

ઝૂમકા પું ઝૂમખું (૨) ઝૂમથું-એક ધરેણું

ઝૂમફ-ઝામફ પું ખોટો પ્રપંચ-જંજાળ

ઝૂમના અં કિં ઝૂલતાં-ઝૂલતાં ઝેલવું; ઝોકાં ખાવાં
(૨) (વાદળ) ઝઝૂમવુંઝૂમર પું માથાનું એક ધરેણું (૨) કાનનું લટકણિયું-
ઝૂમખું (૩) ગરબા જેવું ફરીને ગાવાનું એક ગીત
કે તેવું નૃત્યઝૂર વિં શુષ્ક; સૂકું (૨) ખાલી; નકામું (૩) એકું
(૪) સ્ત્રીં ઝૂરવું તે

ઝૂરા વિં સૂકું; શુષ્ક; નીરસ

ઝૂલન પું હિંડોળાનો ઉત્સવ

ઝૂલના અં કિં ઝૂલવું (૨) કોઈ કામમાં વધુ યત્ના
રહેવું - લટક્યા કરવું (૩) વિં ઝૂલતું (૪) પું
ઝૂલણ છંદઝૂલા પું ઝોલો; હિંડોળો (૨) ઝૂલતો પુલ (૩) બે
બાજુ બાંધી સૂવા માટે કરાતો ઝોલો (૪) ગામડાની
સ્ત્રીઓનો એક ઝૂલતો ખૂલતો કબજો

ઝૂંપ સ્ત્રીં સંકોચ; લજ્જા

ઝૂંપના અં કિં શરમાવું; લાજવું

ઝૂંપાના સં કિં લજ્જિત કરવું; શરમાવવું

ઝૂંપ વિં લજ્જાળુ; સંકોચશીલ

ઝૂંપના અં કિં શરમાવું; લાજવું

ઝૂલ સ્ત્રીં તરવામાં હાથપગ હલાવવા તે (૨)
હિલોળો (૩) વાર; વિલંબઝૂલના સં કિં ખમવું; સહન કરવું (૨) તરવામાં
હાથપગથી પાણી કાપવું (૩) ઢંકેલવુંઝૂલની સ્ત્રીં ચાંદી કે સોનાની સાંકળી જે કાનના
ધરેણાનું વજન ટકાવવા માથાના વાળ સાથે
ચિપકાવાય છે.ઝોંક સ્ત્રીં ઝોક; ઝૂકવું તે (૨) જોરનો ધક્કો (૩)
પાણીનો હિલોળો

ઝોંકના સં કિં ઝોંકવું; પટકવું (૨) ધકેલવું; ઠેલવું

ઝોંકા પું ધક્કો; અપાટો (૨) ઝોડું (૩) હીચકો

ઝોંકી સ્ત્રીં જવાબદારી; બોજો; જોખમ

ઝોંઝ પું પક્ષીનો માળો (૨) વિશિષ્ટ પક્ષીઓના
ગળાની લબડતી થેલી-ઝાલર

ઝોંઝલ સ્ત્રીં પૂંધવાટ; ખીજ; કોષ

ઝોંટા પું લાંબા વાળનું ઝુંડ; છૂટાં જટિયાં (૨) હીચકા
નાંખવા માટે દેવાતો ધક્કો (૩) પાડો (૪) ભેંસની
પાડી

ઝોંપડા પું ઝૂંપડું

ઝોંપડી સ્ત્રીં ઝૂંપડી

ઝોંપા પું ઝૂમખું; ગુચ્છ

ઝોંઝ પું પક્ષીનો માળો (૨) વિશિષ્ટ પક્ષીઓના
ગળાની લબડતી થેલી-ઝાલર

ઝોંઝા પું પેટ; હોજરી

ઝોરના સં કિં ધક્કો દઈ હલાવવું; ઢંદોળવું; ઝંઝેકવું
(૨) ઝાટકવું

ઝોરી, ઝોલી સ્ત્રીં ઝોળી; થેલી

ઝોલ પું શેરવા કે સૂપ જેવી વાની (૨) ધાતુનો ગિલેટ
(૩) કપડા કે કશામાં પડતી ઝૂલ; ઝોલો (૪) ભૂલ
(૫) રાખ; ભસ્મ (૬) ગર્ભ (૭) વિઢોલું; તંગ નહિ
એવું (૮) નકામું; ખરાબ

ઝોલા પું ઝોળો (૨) સાધુનો ઝભ્ભો (૩) ઝટકો

ઝોલી સ્ત્રીં ઝોળી; થેલી

ઝોંસના અં કિં ઉપર ઉપરથી દાઝવું જેથી કાળું પડી
જાય (૨) સં કિં ઉપર ઉપરથી શેકવું-દઝાડવું

ઝોંઝ, ઝોર પું ઝધડો; રકઝક (૨) વઢવું તે

ઝોંઝ પું પેટ

ઝોરે અં પાસે; નજીક (૨) સાથે

ઝોંવા પું ટોપલી (તુવેરની સાંકીની)

ઝોંહાના અં કિં ધૂરકવું; જોરથી વઢવું

ટ

ટંક પું ટાંકભાર (૨) ટાંકણું (૩) કોદાળી (૪)
કુહાડી (૫) સિક્કો

ટંક પું (૭) ટેન્ક તળાવ (૨) બખતર-ગાડી

ટંકળ, ટંકળ પું (સં) ટંકણખાર (૨) રેણવું તે

ટંકળાવ્યંટ પું ટંકણપંચ જેની અક્ષરાંજિત ચાવીઓ
પર આંગળી દબાવી કાગળ ઉપર અક્ષરો છપાય
છે; 'ટાઈપ-રાઈટર'

ટંકના અં કિં ટંકાવું

ટંકશાલા સ્ત્રીં ટંકશાળ

ટંકાઈ સ્ત્રીં ટાંકવાની ક્રિયા કે તેની ચૂરરી

ટંકાર, ટંકોર સ્ત્રીં ધનુષનો ટંકાર

ટંકારના, ટંકોરના સં કિં (ધનુષ) ટંકારવું

ટંકી સ્ત્રીં ટાંકી (૨) એક રાગણી

ટંકોર સ્ત્રીં ધનુષનો ટંકાર

ટંકોરના સં કિં ધનુષ ટંકારવું

ટંકારી, ટંકોરી સ્ત્રીં સોના-ચાંદીનો નાનો કાંટો
(૨) નાનું ત્રાજવું

ટંગ પું (સં) ટાંગો (૨) કુહાડી (૩) તીકમ; કરસો

ટૅગડી

૧૬૧

ટપનામા

(૪) ચાર માસાનું એક માપ (૫) ટેકણાખાર
 ટૅગડી સીં ટેગડી; ટાંગો; પગ
 ટૅગના અં કિં ટેગાવું; લટકવું (૨) પું વળગણી કે
 તે કામની દોરી
 ટૅગારી સીં કુહારી
 ટંચ વિં નીચ; કઠોર (૨) કંજૂસ (૩) તૈયાર
 ટંટ-ઘંટ પું પૂજાપાઠ વગેરેનો આડંબર; પ્રમંચ
 (૨) કાલતુ સમય
 ટંટા પું ટંટો; ઝઘડો (૨) માથાકૂટ; પંચાત
 ટંકર પું (ઈં ટેન્ડર) ભાવતાલનું ટેન્ડર; ભાવપત્રક;
 નિવિદ્ય
 ટંકલ, ટંકૈલ પું મજૂરનો જમાદાર; મુકાદમ
 (૨) નાખુદો; ટેલ
 ટક સીં ટસ; ટક ટક નજર
 ટકટકાના સં કિં એકટસે તાકવું (૨) ટક ટક
 અવાજ કરવો
 ટકટકી સીં ટસ; એક નજર
 ટકટોના, ટકટોરના, ટકટોલના સં કિં સ્પર્શ
 કરીને તપાસવું
 ટકતંત્રી સીં (સં) સિતારને મળતું એક વાદ્યયંત્ર
 ટકારાના અં કિં ટક્કર ખાવી; જોરથી અકળાવું
 (૨) સં કિં અકળવું
 ટકસાર, ટકસાલ સીં ટેકશાળ
 ટકસાલી વિં ટેકશાળનું (૨) ખરું (૩) શિષ્ટ;
 સર્વસંમત (૪) પું ટેકશાળી; ટેકશાળનો ઉપરી
 ટકા પું જૂનો સિક્કો; રૂપિયો (૨) ટકો; ઢબુ
 (૩) પન
 ટકાસી સીં રૂપિયે ઢબુ વ્યાજ; દરેક વ્યક્તિને એક
 ટકાના હિસાબે લાગુ કરાપેલો કર
 ટકો સીં ટકટકી; ટસ; નજર
 ટકુઆ પું ત્રાક
 ટકૈત, ટકૈત વિં ટકાવાળું; પનવાન
 ટકોર સીં ટકોર (૨) ડંકા કે નગારા પર ઠપકાર
 (૩) ટંકાર (૪) શેક
 ટકોરના સં કિં ટકોર કરવી તે
 ટકોરા પું ટકોરો-ડંકા નગારાનો ઠપકાર
 ટકોરી સીં સોનાચાંદીનો નાનો ઝૂડો (૨) નાનું
 ત્રાજવું
 ટકવર સીં ટક્કર; અથડામણ (૨) ઠોકર
 ટકવરકા વિં બરોબરિયું; સમાન
 ટલના પું ચૂટી; ગુલ્ફ
 ટગર પું (સં) ટેકણાખાર (૨) ખેલ; કીડા
 (૩) તગરનું ઝાડ (૪) વિં આંખે બાડું
 ટગરા વિં બાડું

ટપરના અં કિં પીગળવું (જેમ કે, ધીને હલકા તાપે
 પિગળાવવું)
 ટપરાના સં કિં (અગ્નિની હલકી ઝોળ પર ધી)
 પિગળાવવું
 ટટકા વિં તાત્કાલિક; તાજું; નવું
 ટટકી સીં ખોપરી
 ટટુઆ પું ટટવું; ટટટ
 ટટોરના, ટટોલના સં કિં સ્પર્શ કરીને તપાસવું કે
 ટૂંઢવું (૨) પારખવું
 ટટોલ સીં હાથથી અડકીને પત્તો લગાડવાની ક્રિયા
 (૨) તલાશ
 ટટ્ટર, ટટ્ટા પું વાંસ વગેરેનું ટાટું
 ટટ્ટી સીં ટટ્ટી; ટાટું (૨) ચક (૩) પાતળી દીવાલ
 (૪) પાપખાનું
 ટટ્ટુ પું ટટ્ટુ
 ટન, ટનટન સીં ટન ટન અવાજ
 ટનકના અં કિં ટન ટન વાગવું કે ખખડવું (૨) રહી
 રહીને (માથામાં) દઈ નાંખવું (સણકા મારવા)
 ટન ટન સીં ટન ટન અવાજ
 ટનટનાના સં કિં ઘંટ વગેરેમાંથી ટન ટન ધ્વનિ
 કઢાવવો (૨) અં કિં ટન ટન કરવું કે થવું
 ટનમન પું જાદુ-કામણ (૨) મંત્રતંત્ર (૩) વિં સ્વસ્થ;
 તંદુરસ્ત
 ટનમના વિં સ્વસ્થ; તંદુરસ્ત
 ટનાકા પું ટન ટન અવાજ (૨) વિં સખત (તાપ)
 ટનાટન સીં ટન ટન; ટનટનિયું (૨) વિં તાજું; પુષ્ટ
 (૩) અં અચ્છી અને બરાબર અવસ્થામાં
 ટનેલ પું (સં) ટનલ; બોગડું
 ટપ પું ગાડીની છત્રી જે પાડી કે ચડાવી શકાય
 (૨) પાણીનું ટપ (૩) સીં ટપ ટપ ટપકવાનો
 અવાજ (૪) સળક જેવું દઈ
 ટપસે ટપ દઈને; ઝટ
 ટપક સીં ટપકવું તે (૨) ટપ ટપ પડવાનો અવાજ
 (૩) સળક જેવું દઈ
 ટપકના અં કિં ટપકવું (૨) ગરવું (જેમ કે, પાકું
 ફળ) (૨) ટપ દઈને આંચિતું આવી પડવું કે ગરવું
 ટપકા પું ટપકવું તે કે ટપકેલી વસ્તુ (૨) પાકીને
 ખરેલું ફળ (કેરી) (૩) સળક જેવું દઈ
 ટપકાટપકી પું ટપોટપ ટપકવું કે પડવું તે
 ટપકેલાણ પું બીજાને મૂખ બનાવી ઠગી લેનાર
 ટપના અં કિં ખાધાપીધા વિના તપ્પા કરવું-બેઠા
 રહેવું; હેરાન થવું
 ટપનામા પું તે રજિસ્ટર જેમાં દરિયાઈ વહાણો પર
 થતાં તોફાનોની નોંધ રખાય છે.

ટપાટપ

૧૬૨

ટાકિજા

ટપાટપ અં ટપોટપ; ચપાચપ; ઝટપટ
 ટપાના સં કિં ભૂખ્યા રાખવું; હેરાન કરવું
 ટપ્પા પું ઉછાળો; ફલગ (૨) ટપ્પો; વચ્ચેનો ફાસલો
 (૩) ટક્કર; જેમ કે બોલ વચ્ચે ટક્કર ખાતો જાય
 છે તે (૪) ટપ્પો ગાયન
 ટઘ પું (ઈં) પાણીનું ટબ
 ટઘ-સ્નાન પું ટબમાં વિશિષ્ટ આસને બેસીને
 નાહવું તે
 ટમકી, ટમુકી સીં ડુગડુગી નામનું વાજું
 ટમટમ સીં એક પ્રકારની ધોડાગાડી
 ટમાટર પું ટમેટું
 ટર સીં કડવું કે કર્કશ બોલવું તે (૨) દેડકાનું બોલવું
 (૩) હઠ
 ટરકાના અં કિં ટળવું; ખસવું; હઠવું
 ટરકાના સં કિં ટાળવું; ખેસવવું; હઠાવવું
 ટરટરાના અં કિં ટેંટે-બકબક કરવું
 ટરટરી સીં બકવાટ
 ટરના, ટલના અં કિં ટળવું (૨) હઠવું
 ટર્ક વિં અવિવેકી અને કઠોર બોલનાર; ઉદ્ધત;
 કટુભાષી
 ટર્નાના અં કિં અવિવેકી ઉદ્ધત જવાબ દેવો
 ટર્ક પું ઉદ્ધત વ્યક્તિ (૨) દેડકું
 ટલમલ વિં હાલતું; કંપતું; ડોલતું
 ટલુઆ વિં ટાલ સંબંધી (૨) ટાલનો સ્વામી
 ટલ્લા પું ટલ્લો; ધક્કો; ઢોકર; ટાળવું કે તેનું બહાનું
 ટલ્લેનલોસો સીં (ફાં) ટલ્લે ચડાવવાની હોશિયારી;
 બહાનાબાજી
 ટસ સીં ભારે ચીજ ખસવાનો અવાજ; જોર
 લગાવ્યા છતાં ભારે ચીજનું પોતાની જગ્યાથી ન
 ચસકવાની સ્થિતિ
 ટસક સીં ચસક
 ટસકના અં કિં ખસી જવું; ચસકવું (૨) ધીરેધીરે
 (૨ડતાં-૨ડતાં) આંસુ વહાવવાં
 ટસકાના સં કિં ખસી જાય એમ કરવું; ચસકાવવું
 (૨) આંસુ વહાવવાં
 ટસર પું ટસર રેશમ
 ટસુઆ પું આંસુ
 ટહના પું ડાળું; શાખા
 ટહની સીં ડાળી; શાખા
 ટહલ સીં સેવાયાકરી (૨) કામપંથો
 ટહલના અં કિં ટહેલવું; ફરવું
 ટહલની સીં દાસી; નોકરડી
 ટહલુઆ, ટહલુ પું સેવક; દાસ
 ટહલુઈ સીં નોકરડી; દાસી

ટહોકા પું ધબ્બો કે લાત; ઝટકો; ધક્કો
 ટાંક સીં ટાંક વજન (૨) ટાંક; અક્ષિયું (૩) કિંમતનો
 અક્ષકો; અંદાજ (૪) સીવણનો ટાંકો
 ટાંકર પું બદમાશ; લુચ્ચો લઈગો માણસ
 ટાંકના સં કિં ટાંકો મારવો; સીવવું (૨) ટાંકી-લખી
 લેવું; ટપકાવવું (૩) સાથે જોડવું (૪) ટાંગવું;
 લટકાવવું (૫) ઘંટી ટાંકવી
 ટાંકા પું પથ્થરનું ટાંકણું (૨) પાણીનું ટાંકું
 (૩) (સીવણનો કે ધાનો) ટાંકો (૪) થીંગડું
 ટાંકાદૂક વિં માપસરનું; તોલમાં પૂરેપૂરું
 ટાંકો સીં નાનું ટાંકણું (૨) ફળ ચાખવા કપાતી
 ડગળી (૩) પાણીની ટાંકી
 ટાંગ સીં ટાંગ; પગ
 ટાંગન, ટાંગન પું ટાંગણ; પહાડી ટટ્ટુ
 ટાંગના સં કિં ટાંગવું; ટિંગાડવું
 ટાંગા પું કુહાડો (૨) ટાંગો; ગાડી
 ટાંગી સીં કુહાડી
 ટાંગન સીં ટાંગણી; પહાડી
 ટાંચ સીં સીવણનો કે ધાનો ટાંકો; થીંગડું (૨) કામમાં
 ફાંસ મારવી તે (૩) વિં તકલીફ દેનારું; અવળી
 મતિનું
 ટાંચના સં કિં ટોચવું; ટાંકો મારવો; લખી લેવું
 (૨) લટકાવવું; ઘંટી ટાંકવી
 ટાંટ પું ખોપરી
 ટાંટ, ટાંટા વિં કઠોર (૨) દૃઢ; મજબૂત
 ટાંઢ સીં ખેડૂતનો માળો કે તેના જેવી કોઈ રચના
 (૨) મોઈનો ટોલ્લો (૩) સામાન મૂકવાની અભરાઈ
 (૪) પું સમૂહ રાશિ; વણજાર; કાફલો
 ટાંઢા પું વણજારાની પોઠ કે માલ; ટાંડું
 ટાંચ ટાંચ સીં ટેંટે; નિરર્થક બકવાટ
 ટાઈટલ સીં (ઈં) ઉપાધિ; ઈલકાબ (૨) મથાળું
 (૩) પુસ્તકનું આવરણપૃષ્ઠ
 ટાઈપ પું (ઈં) બીબું
 ટાઈપગ્રાફ્ટર પું (ઈં) ટાઈપરાઈટર; ટેકસાંત્ર
 ટાઈપિસ્ટ પું (ઈં) ટાઈપ કરનાર; ટાઈપકાર; ટેકલેબક
 ટાઈફાઈડ પું (ઈં) ટાઈફોઈડ; મુદતિયો તાવ
 ટાઈફોન પું (ઈં) પ્રચંડ તોફાન; દરિયાઈ આંધી
 ટાઈમ પું (ઈં) સમય; વખત
 ટાઈમ-ટેબલ પું ટાઈમટેબલ; સમયપત્રક; સારણી
 ટાઈમ-પીસ પું (ઈં) ધરિમાળનો ડબો
 ટાઈ સીં (ઈં) નેકટાઈ; ગળાપટ્ટી
 ટાઝન-હાલ પું (ઈં) ટાઝનહોલ; નગરબવન;
 નગરગૃહ
 ટાકિજા પું (ઈં) ટોકિઝ; સિનેગૃહ

ટાટ

૧૬૩

ટોફી

ટાટ પું ટાટ; ગૂણપાટ (૨) સાહુકારની બેઠક
 (૩) નાત; જમાત; બિરાદરી
 ટાટક વિં તાત્કાલિક; તાજું; નવું
 ટાટબાફી સીં ભરતકામ
 ટાટર પું ટાટું (૨) ખોપરી
 ટાટી સીં ટાટું
 ટાન સીં તાણ; ખેંચ; તણાવ
 ટાનના સં કિં તાણવું
 ટાનિક પું (ઈં) સ્વાસ્થ્યવર્ધક દવા; પુષ્ટિકારક;
 શક્તિવર્ધક; ટોનિક
 ટાપ સીં પોડાની ખરી કે તેનો અવાજ
 ટાપના અં કિં ઘોડાએ પેગ પછાડવો (૨) આમતેમ
 ફાંફાં મારવાં કે રાહ જોતાં તપવું
 ટાપા પું મેદાન (૨) છલંગ; કૂદકો (૩) ઢાંકવા
 માટેનો ટોપલો
 ટાપિક પું (ઈં) વિષય; પ્રસંગ
 ટાપૂ પું ટાપુ; બેઠ
 ટામન પું ટૂમણ; મંતરમંતરનો ટુચકો
 ટાયલેટ સીં (ઈં) પ્રસાધનગૃહ (૨) શૌચાલય
 ટારના, ટાલના સં કિં ટાળવું
 ટારપીડો પું (ઈં) ટોપડિં બોટ; સબમરીન
 ટાર્ચ સીં (ઈં) ટોચ; વીજળીબત્તી
 ટાલ સીં મોટો ઢગ (૨) ટાળવું તે (૩) લાકડાં બૂસા
 વગેરેની દુકાન
 ટાલદૂલ સીં ટાળવાની મુક્તિ; બહાનું
 ટાલના સં કિં ટાળવું
 ટાલમટાલ, ટાલમદૂલ, ટાલમટોલ સીં ટાળવાની
 મુક્તિ; બહાનું; બહાનાબાજી
 ટાલી સીં દોરના ગળાની ઘંટડી
 ટાલર પું (ઈં) ટાવર; ઘંટાઘર; મિનારો; શિખર;
 ઉત્તરગૃહ
 ટિંકા પું નાનાં ગોળ ફળોનું એક શાક
 ટિકટ પું (ઈં) ટિકિટ
 ટિકટિક અં ઘડિપાળની ટકટક
 ટિકટી સીં ટિપાઈ (૨) કટકા મારવા માટે
 ગુનેગારને બાંધવાની થોડી કે ફાંસીનો માંચડો
 (૩) ઠાઠડી
 ટિકડા પું ગોળ ચપટો ટુકડો (૨) બાટી
 ટિકડી સીં નાનો ટુકડો
 ટિકના અં કિં ટકવું
 ટિકલી સીં ટીકડો (૨) ટીલડી
 ટિકસ પું ટેક્સ; કર; વેરો
 ટિકાઝ વિં ટકાઉ
 ટિકાન સીં ટકવાનું ઠેકાણું કે ટકવું તે (૨) પડાવ

ટિકાના સં કિં ટકાવવું
 ટિકાવ પું ટકાવ (૨) પડાવ
 ટિકિયા સીં ટીકડી (૨) એક પકવાન (૩) ટીલડી
 ટિકૈત પું ટિકાપત-પાટવી કુંવર (૨) નાપક; સરદાર
 ટિકોરા પું આંબાની કેરીનો મરવો
 ટિક્કકડ પું મોટી ટીકડી (૨) ટિક્કડ રોટલો
 ટિક્કા પું તિલક; ચાંલ્લો
 ટિક્કી સીં ટીકડી
 ટિયાલના અં કિં પોગળવું; ઓગળવું
 ટિયાલના સં કિં પિગળાવવું
 ટિચન વિં (ઈં) એટેન્શન) તેપાર; બિલકુલ ઠીક
 ટિટકારના સં કિં (પશુને) ડચકારવું; હાંકવું
 ટિટિહ, ટિટિહા પું નર-ટિટોડો પસી
 ટિટિહરી સીં ટિટોડી
 ટિટિહા-તોર પું ટિટિયારો; કળાણ (૨) રોકકળ
 ટિટિમ પું (સં) ટિટોડી
 ટિટ્ટા પું તીતીયોડો
 ટિટ્ટી સીં તીડ
 ટિટ્ટીદલ પું તીડોનું મોટું ઝુંડ
 ટિપ ટિપ સીં ટપક-ટપક ટપકવું તે
 ટિપ્કા પું ટપકું; બુંદ
 ટિપવાના સં કિં ટિપાવરાવવું
 ટિપારા પું કલગીવાળો મુગટ
 ટિપ્પણી, ટિપ્પની સીં ટીપણી; ટીકા
 ટિપ્પન પું ટીપણું (૨) જન્માશ્વર
 ટિપ્પની સીં ટિપ્પણી
 ટિફન, ટિફિન સીં (ઈં) અપોરનો નાસ્તો; ટિકિન
 ટિમટિમાના અં કિં દીવો ઝાંખો બળવો કે બુઝાતા
 પહેલાં ટમટમવો
 ટિરફિસ સીં ટડપડ; ડફાંસબેર વિરોધ
 ટિરના અં કિં ઉદ્ધત જવાબ દેવો
 ટિલિયા સીં નાની મરધી કે તેનું બચ્ચું
 ટિલ્લા પું ટલ્લો; ધક્કો
 ટિલ્લેનવીસી સીં ટલ્લે ચઢાવવાની હોશિયારી; બહાનું
 ટિસુઆ પું આંસુ
 ટિહૂની સીં ઘુંટણ (૨) કોણી
 ટોટી અં પોપટનો અવાજ
 ટીકના સં કિં તિલક કરવું (૨) ટીક-નિશાની કરવી
 ટીકરા પું ટેકરો
 ટીકરી સીં ટેકરી
 ટીકા પું તિલક; ચાંલ્લો (૨) સગાઈ કર્પાનો કે
 રાજ્યાભિષેકનો ચાંલ્લો (૩) ડાથો; ચિહ્ન (૪) રસી
 મુકાવવી તે; ઈન્જંક્શન (૫) (સં) ટીકા
 ટોફી સીં તીડ

ટોન પું (ઈ૦) ક્લાઈ-ટિન કે તેનું પતરું યા ડબ્બો
 ટીપ સ્ત્રી ટીપવું તે (૨) ટીપ; નીંધ (૩) ગાવામાં
 ઊંચો સુર (૪) જન્મપત્રિકા; જન્માક્ષર
 ટીપટાપ સ્ત્રી ટાપટીપ
 ટીપન પું જન્માક્ષર (૨) સ્ત્રી ગઢો; ગાંઠ
 ટીપના સં કિં ટીપવું (૨) દબાવવું; ચાંપવું
 (૩) ટીપ કરવી (૪) સ્ત્રી જન્માક્ષર
 ટીબા પું ટીબો; ટેકરો
 ટીમટામ સ્ત્રી ટાપટીપ
 ટીલ સ્ત્રી નાની મરઘી
 ટીલા પું ટેકરો; ટિબો (૨) ડુંગરો
 ટીસ સ્ત્રી ચસક
 ટીસના અં કિં ચસકા નાંખવા
 ટુંટા, ટુંઢા વિં ટુંટું; ટુંડું
 ટુફલ સ્ત્રી 'દિવલ' કપડું
 ટુક અં થોડું; જરા
 ટુકફગદા પું ટુકડા માગી ખાનાર; ભિખારી
 ટુકફતોફ પું આશ્રિત; પરાંપજીવી
 ટુકફા પું ટુકડો; કટકો
 ટુકફી સ્ત્રી નાનો ટુકડો (૨) ટુકડી; મંડળી
 ટુચ્ચા વિં તુચ્છ; સુદ્ર; હીન
 ટુટકા પું ટુટકો (૨) મંત્રનો પ્રયોગ
 ટુટપૂંજિયા વિં થોડી પૂંજવાળું; તૂટેલું
 ટુટલું પું હોલો
 ટુટલું ટૂં સ્ત્રી હોલાની બોલી (૨) વિં એકલું
 (૩) દુર્ભળ ને પાતળું (માણસ)
 ટુનગા પું ડાળીનો આગળનો કૂંપળવાળો ભાગ
 ટુનગી સ્ત્રી ડાળીનો આગલો કૂંપળવાળો ભાગ
 ટુનહાયા પું ટુટકો કરનારો-ભૂવો
 ટૂંગના સં કિં કરડી કે કરપી ખાવું (જેમ કે, કૂંપળ)
 (૨) ધીરેધીરે કરપીને ખાવું
 ટૂંક પું મચ્છર વગેરેને બે મૂછો જેવું મોં પર હોય છે
 તે (૨) થઈ જવ જેવા અનાજના ડૂંડામાં ઉપલા
 ભાગમાં નીકળતો અણીદાર ભાગ
 ટૂંકી સ્ત્રી ડૂંટી (૨) ડૂંટો; ફણગો
 ટૂક, ટૂકાર પું ટુક; ટુકડો
 ટૂકા પું ટુકડો (૨) ચતુર્થાંશ (૩) ભીખ
 ટૂટ સ્ત્રી તૂટી અલગ પડેલો ટુકડો (૨) તૂટવું તે
 (૩) લખાણમાં રહી ગયેલો ભાગ જે પછી
 ઉમેરાય છે (૪) પું તોટો; થટ
 ટૂટના અં કિં તૂટવું (૨) તૂટી પડવું; હલ્લો કરવો
 ટૂટા વિં તૂટેલું (૨) કમજોર (૩) નિર્ધન
 ટૂટાફૂટા વિં તૂટેયુક્તયું
 ટૂઠના અં કિં તૂઠવું; તૂઠવું; પ્રસન્ન થવું

ટૂઠનિ સ્ત્રી સંતોષ; પ્રસન્નતા
 ટૂથપેસ્ટ સ્ત્રી (ઈ૦) દાંતની સફાઈ માટેની પેસ્ટ
 ટૂમ સ્ત્રી ઘરેણું (૨) મહેણું
 ટૂનામેંટ પું (ઈ૦) રમતોની હરીફાઈઓનું આયોજન
 (૨) રમતોની હરીફાઈ
 ટૂસા પું, ટૂસી સ્ત્રી ફૂલની કળી
 ટેં સ્ત્રી પોપટની બોલી
 ટેંટે સ્ત્રી ખાલી બકવાદ; ટેંટે
 ટેંગના, ટેંગર, ટેંગરા સ્ત્રી એક જાતની માછલી
 ટેંટ સ્ત્રી કમ્મર પર ધોતિયાની ઓટી (૨) કપાસનું
 જીડવું
 ટેંટી સ્ત્રી કેરડો કે તેનું કેરડું
 ટેંટુવા પું ટેટો; ગળાનો હેડિયો
 ટેઠકી સ્ત્રી, ટેકન પું ટેક્ષા; ટેકાની થોડી
 ટેક સ્ત્રી ટેક; ટેકો (૨) હઠ (૩) આદત
 ટેકન, ટેકાન પું, ટેકની સ્ત્રી ટેકો; ટેક્ષા
 ટેકના સં કિં ટેકવું; ટેકો આપવો કે લેવો
 ટેકાર, ટેકારા પું ટેકરો
 ટેકાન પું ટેક્ષા; થાંભલો (૨) વિસામો-તેનો ચોતરો
 ટેકો વિં ટેકીલું; ટેકવાળું (૨) જિદ્દી
 ટેકુઆ પું ત્રાક (૨) ટેકાનું લાકડું
 ટેકુરી સ્ત્રી દોરડું ભાગવાની ફરકડી કે તકલી
 ટેઘરાના અં કિં પીગળવું; ઓગળવું
 ટેઢિચિંઢાંગા વિં વાંકુંચુંકું
 ટેઢા વિં વાંકું (૨) કઠણ; મુશ્કેલ (૩) ઉદ્ધત
 ટેઢાઈ સ્ત્રી વાંકાપણું; વંકાશ (૨) કઠણતા; મુશ્કેલી
 (૩) ઉદ્ધતાઈ
 ટેઢામેઢા વિં વાંકુંચુંકું
 ટેઢે અં સીપું નહિ; વાંકમાં; ફેરમાં
 ટેના સં કિં ધાર કાઢવા પથ્થર પર ધસવું (૨) મૂછ
 મરડવી
 ટેનિસ સ્ત્રી (ઈ૦) ટેનિસ રમત
 ટેબુલ પું ટેબલ; મેજ; (૨) કોષ્ટક; કોઠો
 ટેમ સ્ત્રી દીવાની ટશ (૨) ટાઈમ; સમય
 ટેર સ્ત્રી ઊંચો અવાજ (૨) પોકાર; હાંક
 ટેનાસં કિં ઊંચો અવાજે ગાવું કે બોલવું; હાંક મારવી
 ટેરા વિં બાડું (૨) પું પડો
 ટેલિગ્રાફ પું (ઈ૦) વીજળીથી તાર મારફત સંદેશો
 મોકલવો તે
 ટેલિગ્રામ પું (ઈ૦) તાર
 ટેલિપૈથી સ્ત્રી (ઈ૦) બીજાની ભાવના જાણવાની
 માનસિક ક્રિયા
 ટેલિપ્રિંટર પું (ઈ૦) એક પ્રકારનું મંત્ર જેનાથી તાર
 દ્વારા આવેલી ખબરો ટાઈપરાઈટર પર છપાય છે.

ટેલિફોન

૧૬૫

ઠગ

ટેલિફોન પું (ઈ૦) ટેલિફોન કે તેનું યંત્ર; દૂરબાષ
ટેલિવિઝન પું (ઈ૦) એક પ્રકારનું દર્શપદ્ધતિ યંત્ર
જેની મદદથી વક્તવ્યની સાથે વક્ત અને દર્શ્ય
વગેરે પણ ચલચિત્રની માફક દર્શમાન થાય છે;
દૂરદર્શન

ટેલિસ્કોપ પું (ઈ૦) દૂરબીન; દૂરદર્શકયંત્ર

ટેચ સ્ત્રી૦ ટેવ; આદત; લત

ટેચના સં કિં ટેવવું; આદત પાડવી

ટેચા સ્ત્રી૦ જન્મોત્તરી; જન્મસાર

ટેચવા પું છરી ચપ્પાની પાર કાઢનારો

ટેસુ પું કેસુડી કે તેનું ફૂલ (૨) બાળકોનો (દર્શનાનો)

એક ઉત્સવ

ટૅંક પું (ઈ૦) પાણીની ટાંકી; ટેન્ક-રજાગાડી

ટૅંક્સ પું (ઈ૦) કર; વેરો; મહેસૂલ

ટૅંક્સી સ્ત્રી૦ (ઈ૦) ટૅંક્સી મોટર

ટૅંનરી સ્ત્રી૦ (ઈ૦) ચર્માલપ; ચામડાને કમાવવાનું
કારખાનું

ટોંટ સ્ત્રી૦ ચાંચ

ટોંટી સ્ત્રી૦ નાળચું (જેમ કે, ઝારીનું) (૨) તળની
ચકલી કે ટોંટી

ટોક, ટોકટાક સ્ત્રી૦ ટોકણી; ખણખોદ

ટોકના પું ટોપલો (૨) મોટો હાંડો-દેગડો (૩) સં
કિં ટોકવું

ટોકની સ્ત્રી૦ ટોપલી (૨) નાનો હાંડો

ટોકરા પું ટોપલો; છાબડું

ટોકરી સ્ત્રી૦ ટોપલી; છાબડી; (૨) વટલોઈ

ટોટકા પું ટુચકો; જાદુમંતર

ટોટલ પું (ઈ૦) ફૂલ સરવાળો

ટોટા પું કારતુસ (૨) વટ; તોટો

ટોનહા, ટોનહાયા પું ટુચકો કરનારો-ભૂલો

ટોના પું ટુચકો; જાદુ (૨) વિવાહનું એક જાતનું
ગીત (૩) સં કિં હાથથી સ્પર્શી જોવું; ઢૂંઢવું

ઠ

ઠંઠ વિં ઢૂંઢું (ઝાડ)

ઠંઠાર વિં ખાલી; પોલું

ઠંઠ, ઠંઠ સ્ત્રી૦ ઠંડી; ટાઢ

ઠંઠક, ઠંઠક સ્ત્રી૦ ઠંડી; ટાઢ (૨) શાંતિ; તૃપ્તિ

ઠંઠા, ઠંઠા વિં ઠંડું; શીતળ; ટાઢું (૨) પ્રસન્ન; ખુશ
(૩) શાંત; નિરાંતવાળું

ઠંઠ, ઠંઠક સ્ત્રી૦ ઠંડી; ટાઢ

ઠંઠાઈ સ્ત્રી૦ શરીરની ગરમી શમાવે એવી દવા કે
મસાલાનું પીણું (૨) રગડેલી ભાંગ

ઠંઠી વિં સ્ત્રી૦ ઠંડી (વસ્તુ) (૨) સ્ત્રી૦ બળિયા (શીતળા)

ટોપ પું ટોપો; મોટી ટોપી (૨) ટોપ; લોઢાની લશ્કરી
ટોપી

ટોપા પું ટોપો (૨) ટોપલો (૩) મોટો ટાંકો;
ટેભો

ટોપી સ્ત્રી૦ ટોપી (૨) બંદૂક ફોડવાની ટીકડી; 'કેપ'

ટોષ, ટોષા, ટોષા પું ટેભા; ટાંકો

ટોલ સ્ત્રી૦ ટોળી (૨) પાઠશાળા (૩) પું (ઈ૦) રસ્તાનો
કર; ટોલ

ટોલા પું લતો; વગો; મહોલ્લો (૨) રોડું; પથરા કે
ઈંટનો કકડો

ટોલી સ્ત્રી૦ નાનો મહોલ્લો (૨) ટોળી

ટોળના સં કિં હાથથી સ્પર્શી જોવું; ઢૂંઢવું

ટોહ સ્ત્રી૦ ખોળ; તપાસ (૨) ખબર; સંભાળ

ટોહક-વિમાન પું શત્રુની સ્થિતિનો પત્તો મેળવવા
અથવા સૈનિક જરૂરિયાત અથવા પુલ બનાવવાની
દૃષ્ટિથી આસપાસના ભૂમિભાગનું પર્યવેક્ષણ કરનારું
યંત્ર; 'રિકાનેસન્સ પ્લેન'

ટોહના સં કિં ખોળવું (૨) ઢૂંઢવું; સ્પર્શ કરીને
તપાસવું; પારખવું

ટોહાટાઈ સ્ત્રી૦ ખોળ; તપાસ (૨) ખબર; સંભાળ

ટોહિયા, ટોહી વિં તપાસ કે ખબર કરનાર કે રાખનાર

ટુંક પું (ઈ૦) ટુંક; પેટી

ટ્રસ્ટ પું (ઈ૦) ટ્રસ્ટ; ન્યાસ; સુપરત

ટ્રસ્ટી પું (ઈ૦) અભિભાવક; જેને હવાલે ટ્રસ્ટ સોંપાયું
હોય તે વાલી

ટ્રાન્સફર પું (ઈ૦) બદલી

ટ્રાન્સલેટર પું (ઈ૦) ભાષાંતરકાર; અનુવાદક

ટ્રામ સ્ત્રી૦ (ઈ૦) ટ્રામ ગાડી કે તેનો રસ્તો

ટ્રેડમાર્ક પું (ઈ૦) વેપારના માલ પર લગાડાતી છાપ;
વેપારી મારકો

ટ્રેન સ્ત્રી૦ (ઈ૦) રેલગાડી

ટ્રેજેડી સ્ત્રી૦ (ઈ૦) ટ્રેજેડી; કરુણાંત નાટક

ઠક સ્ત્રી૦ ઠોકવાનો અવાજ (૨) હઠ (૩) વિં ચકિત;
સ્તબ્ધ

ઠકઠક સ્ત્રી૦ ઠકઠક અવાજ (૨) ખટખટ

ઠકઠકાના સં કિં ઠકઠક કરવું; ખટખટાવવું

ઠકુરસુહાતી સ્ત્રી૦ ખુશમત; પળશી

ઠકુરાઈ સ્ત્રી૦ ઠકરાણી (૨) સત્રિયાણી (૩) વાળંદણ

ઠકુરાઈ સ્ત્રી૦ ઠકરાઈ; ઠકરાત

ઠકુરાની સ્ત્રી૦ ઠકરાણી (૨) શેઠાણી

ઠકુરાયત સ્ત્રી૦ ઠકરાત

ઠગ પું ઠગ; મુતારો

ઠાઈ

૧૬૬

ઠાટર

ઠાઈ, ઠાઈ સ્ત્રી ઠગાઈ; ઠગલાજી
 ઠગના સં કિં ઠગવું (૨) અં કિં ઠગાવું (૩) ચકિત
 થવું
 ઠગની, ઠગિન, ઠગિની સ્ત્રી ઠગણી કે ઠગની સ્ત્રી
 ઠગાઈ, ઠગાહી સ્ત્રી ઠગાઈ; ઠગલાજી
 ઠગાના અં કિં ઠગાવું; છેતરાવું
 ઠગિન, ઠગિની સ્ત્રી ઠગણી કે ઠગની સ્ત્રી
 ઠગો સ્ત્રી ઠગનું કામ કે ઠગવિદ્યા
 ઠગોરી સ્ત્રી ઠગવિદ્યા જેવી કરામત કે મોહિની; જાદુ
 ઠટ, ઠટ પું ઠઠ; ભીડ (૨) હાર; પંક્તિ (૩) ઠાઠ;
 સજાવટ
 ઠટના સં કિં ઠરાવવું (૨) સજવું (૩) અં કિં
 ઠેરવું; થોભવું (૪) સજાવું
 ઠટરી, ઠટરી, ઠટ્ટી સ્ત્રી હાડપિંજર (૨) કોઈ વસ્તુનું
 ખોખું; ફરમો (૩) ઠાઠડી
 ઠટ્ટ પું ઠઠ; ભીડ (૨) હાર; પંક્તિ (૩) ઠાઠ;
 સજાવટ
 ઠટ્ટી સ્ત્રી હાડપિંજર (૨) કોઈ વસ્તુનું ખોખું; ફરમો
 (૩) ઠાઠડી
 ઠટ્ટા પું ઠઠડો; મશકરી
 ઠટ પું ઠઠ; ભીડ
 ઠઠકના અં કિં ખમચાવું; ખંચાવું
 ઠઠરી સ્ત્રી હાડપિંજર (૨) કોઈ વસ્તુનું ખોખું;
 ફરમો (૨) ઠાઠડી
 ઠઠાના સં કિં ઠોકવું; ઠાઠાં ભાંગવાં (૨) અં કિં
 જોરથી હસવું
 ઠઠેરા પું કંસારો
 ઠઠેરી સ્ત્રી કંસારણ (૨) કંસારાકામ
 ઠઠોલ પું મશકરી (૨) મશકરી; મજાક
 ઠઠોલી સ્ત્રી મશકરી; મજાક
 ઠઢા, ઠઢા વિં ખડું; ઊભું
 ઠઢિયા પું ઊભો મોટો ખાંડણિયો
 ઠનક, ઠનકાર સ્ત્રી ઠણકારો; ઠણકણાટ
 ઠનકના અં કિં ઠણકવું; ઠણકણ ખણણ અવાજ
 કરવો; ઠણકણવું; ખણખણવું (૨) ચસકા નાખવા
 ઠનગન સ્ત્રી મંગળ પ્રસંગે દાપું લેનાર વધારે લેવા
 કરે છે તે હઠ
 ઠનઠન-ગોપાલ પું ઠણકણ ગોપાલ; નકામી વસ્તુ
 કે નિર્ધન ખાલી માણસ
 ઠનઠનાના સં કિં ઠઠણાવવું; ઠોકવું; વગાડવું
 (૨) અં કિં ઠણકવું; ઠણકણવું
 ઠનના અં કિં શરૂ થવું; છેડાવું (૨) ચારું થવું;
 નિશ્ચિત થવું; દંદતા સાથે કાપનો આરંભ થવો
 (૩) પ્રયુક્ત થવું; લાગવું (૪) તૈયાર થવું

ઠનાકા પું અચાનક ઉત્પન્ન થનાર તીવ્ર ઠણકણ
 અવાજ; ઠણકારો
 ઠપકા પું ઠેસ; પકો; આઘાત
 ઠપ્પા પું કોઈ પણ ખીબું કે તેની છાપ (૨) નક્સીદાર
 ફૂલગોટ; થપ્પો
 ઠપક સ્ત્રી ઠમકતી ચાલ; ઠમકો (૨) ખમચાવું તે
 ઠપકના અં કિં ઠમકવું; ઠપકાથી ચાલવું (૨) ખમચાવું
 ઠયના સં કિં દંદતાથી શરૂ કરવું કે કરવા લાગવું
 (૨) ઠરાવવું (૩) અં કિં સ્થિર થવું; પ્રારંભ થવો;
 ઠરવું; તૈયાર થવું
 ઠરના અં કિં ઠરવું; ઠંડીથી અકબલ (૨) ખૂબ
 ઠંડી પડવી
 ઠરી પું જાડું સૂતર (૨) મહુડી-દારૂ
 ઠઘની સ્ત્રી બેસવા કે ઊઠવાની રીત
 ઠસ વિં ઠસ; સજજડ (૨) ઠાંસ; સંગીન (૩) એદી
 (૪) બરોબર ન ખખડતો (રૂપિયો) (૫) કંજૂસ
 ઠસક સ્ત્રી ઠસકો; રોક (૨) ઠમકો; નખડું
 ઠસકા પું સૂડી ઉપરસ; ખાંસી; ઠાંસો (૨) ઠાકર; ઠેસ
 ઠસાઠસ અં ઠસોઠસ; બરોબર ઠાંસીને
 ઠસા પું ઠસો; ધમડભરી ચાલ; ઠાઠમાઠ; શાન;
 ઉધરસનો ઠપકો; ઠસક
 ઠહરના અં કિં ઠેરવું; થોભવું (૨) ઠરવું; નક્કી થવું;
 બનવું
 ઠહરાઈ સ્ત્રી ઠરાવવાની ક્રિયા; ઠરાવવાની મજૂરી;
 અપિકાર; કબજો
 ઠહરાડ વિં ટકાઉ (૨) ઠરાવનારું
 ઠહરાના સં કિં ઠરાવવું
 ઠહરાવ પું ઠરાવ; નિશ્ચય (૨) સ્થિરતા
 ઠહરીની સ્ત્રી લગ્નમાં લેવડદેવડનો ઠરાવ
 ઠહાકા પું અટકાસ
 ઠાં, ઠાંઈ સ્ત્રી, ઠાંઈ પું ઠામ; જગ્યા (૨) અં પાસે;
 નજીક
 ઠાંઠ વિં નીરસ (૨) વસૂકેલ
 ઠાંઈ પું સ્ત્રી ઠામ; સ્થાન (૨) સમીપ (૩) સ્ત્રી
 બંદૂકનો 'ઠાં' અવાજ
 ઠાંઈ પું ઠામ; સ્થાન; જગ્યા
 ઠાંસના સં કિં ઠાંસવું (૨) રોકવું (૩) અં કિં ઠાંસવું;
 ખાંસવું
 ઠાકુર પું ઠાકોરજી (૨) ઠાકોર; જમીનદાર
 (૩) સ્વામી; ધણી
 ઠાટ, ઠાટ પું ઠાઠ (૨) ઠાટું (૩) અપિકતા
 (૪) સાપનસામગ્રી; સાજ
 ઠાટ-ઘાટ પું ઠાઠમાઠ (૨) આડંબર
 ઠાટર પું ઠાઠમાઠ (૨) ઠાટિયું

ઠાઠા

૧૬૭

ઠીર-ઠિકાના

ઠાઠા વિં તદન સીપું; ઊભું; ખડું; ટટાર; ટેકારૂપ
સ્થાન (૨) લઠ; હથપુષ્ટ

ઠાન સીં કાર્પનો આરંભ; પ્રસ્થાન (૨) ઠરાવ;
દઢ નિશ્ચય

ઠાનના, ઠાના સં કિં તત્પર થઈ આરંભવું
(૨) ઠરાવવું; નક્કી કરવું

ઠામ પું ઠામ; ઠેકાણું; જગ્યા

ઠાર પું ઠાર; ખૂબ ઠંડી કે હિમ (૨) વિં અતિ ઠંડું
ઠાલા પું બેકારી (૨) કમાણીનો અભાવ (૩) વિં
ઠાલું; બેકાર

ઠાલી વિં ઠાલું; બેકાર; ખાલી

ઠિંગના વિં ઠીંગણું (૨) ગૂંદું

ઠિકાના પું ઠેકાણું (૨) સં કિં ઠરાવવું

ઠિઠકના અં કિં ખમચાવું; ખચકાવું

ઠિઠરના, ઠિઠરના અં કિં ટાઢે થથરવું

ઠિનકના અં કિં ડૂસકાં ખાઈ રોવું

ઠિર, ઠિરન સીં ખૂબ ઠંડી; ઠાર

ઠિરના અં કિં ઠંડીથી અકડાવું, ઠંડીથી થથરવું
(૨) ખૂબ ઠંડી પડવી

ઠિલના અં કિં ઠેલાવું (૨) ધસવું

ઠિલિયા સીં, ઠિલ્લ પું ગાગર; નાનો ધડો

ઠિલુઆ વિં ઠાલું; કામધંધા વગરનું; બેકાર

ઠિલ્લા પું માટીનો ધડો

ઠીક વિં સાચું; ધર્માર્થ (૨) યોગ્ય (૩) અચ્છું

(૪) સ્થિર; પાકું; નક્કી (૫) અં ઠીક; વારુ

(૬) પું નિશ્ચય; ઠરાવ

ઠીકઠાક પું નક્કી; ઠીકઠાક કરેલું તે; બંદોબસ્ત

(૨) ઠરાવ (૩) વિં બરોબર

ઠીકરા પું ઠીકરું

ઠીકરી સીં ઠીકરી (૨) ચલમનો તબો

ઠીકા પું ઠેકો; કંચાટ (૨) પટો; ઇજારો

ઠીકેદાર પું ઠેકાદાર

ઠીઠી સીં હલકી મજાક; બેહુદી મશ્કરી

ઠીહા પું ગાદી (૨) ઠામ; ઠેકાણું; સ્થાન (૩) હદ

(૪) જમીનમાં દાટેલું ડીમચું જે ઉપર વસ્તુ મૂકી
સુતાર વગેરે કામ કરે છે

ઠૂંઠ પું ઝાડનું ઠૂંઠું (૨) ઠૂંઠો

ઠુકના અં કિં ઠોકાવું (૨) માર ખાવો (૩) વ્યર્થ

હોવું (૪) જબરદસ્તીથી આગળ વધવું

(૫) પરાસ્ત થવું

ઠુકાના સં કિં ઠોકર મારવી; ઠૂકરાવવું

ઠુકવાના સં કિં માર ખવરાવવો; ઠોકીને કામ

કરાવવું; ઠોકાવરાવવું

ઠુઠી સીં ચિબુક; દાઢી (૨) ગાંગડું દાણો જે શેક્યો ફૂલે
નહિ

ઠુમક, ઠુમક ઠુમક વિં ઠમક ઠમક; ઠમકતું

ઠુમકના અં કિં ઠમકવું

ઠુમકી સીં પતંગની ઠુમકી

ઠુમરી સીં ઠુમરી ગામનની ચાલ (૨) ગપ; અફવા

ઠુરી સીં ગાંગડું દાણો જે શેક્યો ફૂલે નહિ

ઠુસના અં કિં ઠાંસાવું

ઠુસાના સં કિં ઠાંસાવવું

ઠૂંઠ પું ઝાડનું ઠૂંઠું (૨) ઠૂંઠો

ઠૂંઠા વિં ઠૂંઠું (ઝાડ કે માણસ)

ઠૂંઠના, ઠૂંઠના સં કિં ઠાંસવું

ઠૂંઠના વિં ઠીંગણું

ઠૂંઠા પું અંગૂઠો (૨) સોટો; ડંડો

ઠૂંઠી, ઠૂંઠી સીં કાનનો મેલ (૨) (કાનનો) દાટો

ઠેકના સં કિં ટેકવું (૨) ટકવું; ઠેરવું

ઠેકા પું ટેકો (૨) તખલાનો ઠેકો (૩) ઠોકર

(૪) ઠેરવાનું ઠેકાણું (૫) નિશ્ચય; ઠરાવ

ઠેકાઈ સીં કપડાને છાપવામાં કાળી પટી ઠોકવી તે

ઠેકી સીં ટેકો; આશરો (૨) વિસામો કરવો તે

ઠેકેદાર પું ઠેકાદાર

ઠેઠ વિં શુદ્ધ (૨) બિલકુલ; પૂરું (૩) સીં બોલી

ઠેલના સં કિં ઠેલવું; ધકેલવું

ઠેલા પું ઠેલો (૨) ઠેલણ-ગાડી (૩) ધક્કધક્કા

ઠેસ સીં ઠેસ; ઠોકર

ઠેઠરી સીં ઠેસી; ધરનાં બારણાં જેના પર ટેકવાય છે
તે ચણિયારું

ઠેઠાં સીં ઠામ; ઠેકાણું

ઠોંક સીં ઠોક; ઠોકવું તે

ઠોંકના, ઠોંકના સં કિં ઠોકવું

ઠોંકર સીં ઠેસ; ઠોકર (૨) જોડાનો આગળનો ભાગ

ઠોઠ વિં ઠોક; મૂર્ખ (૨) તત્પછીન

ઠોઠી, ઠોઠી સીં ચિબુક; હડખથી; દાઢી

ઠોપ પું પાણીનું ટીપું; જળબિંદુ

ઠોર પું ઠોર પકવાન (૨) ચાંચ

ઠોસ વિં સંગીન; પોલું નહિ (૨) દઢ (૩) પું ઈર્ષા;
દાઝ

ઠોસા પું સોટો; અંગૂઠો કે ડંડો

ઠોહર પું દુકાળ (૨) મોંઘવારી

ઠીર પું ઠાર; ઠામ (૨) અવસર

ઠીર-ઠીર અં કંઠેકાણે (૨) અવસર વગર; કવખતે

ઠીર-ઠિકાના પું આશ્રય; ઠામ-ઠેકાણું

ડ

ડંક પું ડખ (૨) કલમની ટાંક
 ડંકદાર વિં ડખવાળું; ડખ મારે એવું; દંશીલું
 ડંકા પું (સં ૬૬૫૧) ડકા; નગારું
 ડંગર પું ચોપચું પથુ; દોર
 ડંગરી સ્ત્રી લાંબો ડંગરો; ડકણ; ચુડેલ
 ડંગૂચ્ચર પું ડંગુ તાવ (જેનાથી શરીર ઝલાઈ જાય)
 ડંઠલ પું છાડ વગેરેનાં ધડ જે પાતળાં અને લાંબાં
 હોય છે; ધર્મ જવ જુવાર વગેરેનાં થડ જેના ઉપર
 ડૂંડાં લાગે છે-મૂળ અને ડૂંડાની વચ્ચેનો ભાગ
 ડંઠી સ્ત્રી છાડ વગેરેનું થડ કે ગ્રંખળી
 ઢંડ પું દંડો (૨) દંડની કસરત (૩) દંડ
 ડંડપેલ પું પહેલવાન (૨) બળવાન માણસ
 ડંડવારા પું, ડંડવારી સ્ત્રી ફરતી દીવાલ કે
 કોટનો વંડો
 ઢંઢા પું દંડો; સોટો; લાઠી (૨) વંડો; ચોતરફની
 દીવાલ
 ઢંઢિયા પું દંડ-કર વસૂલ કરનાર (૨) સ્ત્રી એક
 જાતની સાડી
 ઢંઢિયાના સં કિં ગ્રાંરિપું કરવા સીવવું; બે કાપડને
 લંબાઈની તરફથી પિલાવીને સીવવું
 ઢંઢી પું દંડી; સાધુ (૨) સ્ત્રી ગંડી; નાનો દંડો
 (૩) દાંડી (૪) હાથો; દસ્તો
 ઢંઢાર પું (સં) આંડાર (૨) વિસ્તાર
 ઢંઢેલ પું (ઈં) કસરતનો મગાળ
 ઢંઢાંડોલ વિં ગ્રમાડોળ; અસ્થિર
 ઢંસ પું ડાંસ (૨) દંશની જગા
 ઢંસના સં કિં દંશવું; ડસવું
 ઢકાર પું ઓડકાર (૨) વાધ-સિંહની ગર્જના
 ઢકારના અં કિં ઓડકાર ખાવા (૨) ગર્જવું
 ઢકૈત પું ડકુ; લૂંટારો
 ઢકૈતી સ્ત્રી ડાકુગીરી; લૂંટકાટ
 ઢગ પું ડગલું; પગલું
 ઢગઢગાના, ઢગમગાના, ઢગઢોલના અં કિં
 ડગમગવું; લયડવું
 ઢગઢૌર વિં ગ્રમાડોળ; ડગમગુ
 ઢગના અં કિં ડગવું
 ઢગમગાના અં કિં ડગમગવું (૨) સં કિં વિચલિત
 તરવું; ડગમગ કરવા લાગવું; ડગમગાવવું
 ઢગર સ્ત્રી રસ્તો; માર્ગ
 ઢગર-ઢગર સ્ત્રી માર્ગ-કુમાર્ગ
 ઢગરા પું રસ્તો; માર્ગ (૨) છાબડું
 ઢટના અં કિં લાગવું; મંડવું; જારી રહેવું
 ઢટ્ટા પું હૂકાનો મેર (૨) હો

ઢકાર, ઢકારા વિં દાઢ કે દાઢીવાળું
 ઢઢિયાલ વિં લાંબી દાઢીવાળું
 ઢપટ સ્ત્રી વઢવું તે (૨) ધોડાની રપેટ-જોરદાર ચાલ
 ઢપટના સં કિં વઢવું; ઊંચો અવાજ કાઢવો
 ઢપોરસંઘ પું ડિગ મારનાર (૨) ડકોળ
 ઢફ, ઢફાલા પું ડફ (૨) ચંગ; એક વાજું
 ઢફલી સ્ત્રી ખંજરી
 ઢફાલી પું ડફ વગાડનાર (૨) ડબગર
 ઢઘ પું થેલો; ખીસું
 ઢઘડવાના અં કિં ડબડબ આંસુ આવવાં
 ઢઘરા પું પાણીનું ખાબડું કે હોજ પા કુંડ
 ઢઘલ વિં (ઈં) બમણું (૨) જાડું; સ્થૂળ (૩) પું પૈસો
 ઢઘી, ઢઘિયા સ્ત્રી ડબ્બી
 ઢઘોના સં કિં ડુબાડવું; ડબકોળવું; ઢબોવવું; ડબોવવું
 ઢઘ્વા પું ડબ્બો (૨) ગાડીનો ડબ્બો
 ઢઘ્વ પું પીરસવાનો ડૂધો
 ઢમરૂ પું ડમરું; ડાકલું
 ઢમરૂમધ્ય પું સંપોગીભૂમિ
 ઢર પું ડર; ભય; બીક
 ઢરના, ઢરપના અં કિં ડરવું; બીવું
 ઢરપોક વિં બીકણ; ડરકણ
 ઢરાના સં કિં ડરાવવું; બિવસાવવું
 ઢરાવના વિં ડરામણું; ભયાનક; બિહામણું
 ઢરાવા પું ડરાવવા કહેલી વાત (૨) (ખેતરનો) ચાડિયો
 ઢરીલા વિં ડરપોક
 ઢલ પું ખંડ; ટુકડો; ગાંગડો
 ઢલના અં કિં પડવું; નંખાવું
 ઢલવાના સં કિં નંખાવવું
 ઢલા પું ગાંગડો (૨) કરડિયો કે છાબડું
 ઢલિયા પું કરડિયો; છાબડું
 ઢલી સ્ત્રી ગાંગડી (૨) સોપારી
 ઢસના સં કિં ડસવું; કરડવું
 ઢસવાના, ઢસાના સં કિં સર્પ વગેરેથી કરડાવવું
 ઢહકના સં કિં ઠગવું; છેતરવું (૨) અં કિં વિલાપ
 કરવો (૩) દુઃખથી ડૂસકાં ભરવાં; ડસકવું
 ઢહકાના સં કિં ખોવું; ગુમાવવું (૨) ઠગી લેવું;
 છેતરવું (૩) અં કિં ઠગાવું
 ઢહડહા વિં તાજું; લીલું (૨) પ્રસન્ન; આનંદી
 ઢહડહાના અં કિં (વનસ્પતિનું) લીલું તાજું હોવું
 (૨) પ્રસન્ન હોવું
 ઢહના અં કિં બળવું (૨) દાઝે બળવું (૩) સં કિં
 બાળવું (૪) દુઃખી કરવું
 ઢહર સ્ત્રી માર્ગ; રસ્તો

ડાઁક

૧૬૮

ડિઠૌના

ડાઁક સીં ડાંક; નંગ નીચે જડાતું ત્રાંબાસોનાનું
 પાતળું પતરું (૨) ઊલટી; ઓક
 ડાઁકના સંકિં ઓળંગવું; કૂદીને પાર કરવું (૨) અં
 કિં ઓકવું
 ડાઁગ પું જંગલ (૨) ડાંગ; લાઢી
 ડાઁગર પું ઢોર; ચોપણું (૨) તેની લાશ (૩) વિં
 સુંકલું; દૂબળું (૪) ગમાર; મૂર્ખ
 ડાઁટ સીં કાલુ; વશ (૨) ધમકી
 ડાઁટના સં કિં વઢવું; ધમકાવવું
 ડાઁડ પું દંડો (૨) હલેસું (૩) સીમા; હદ (૪) દંડ
 ડાઁડના અં કિં દંડ કરવો; ડાંટવું; ધમકાવવું
 ડાઁડા પું દંડો (૨) હલેસું (૩) સીમા; હદ
 ડાઁડા-મેઢા પું, ડાઁડી સીં બે માલકી વચ્ચેની હદ
 (૨) ગપડો; અણખનાવ
 ડાઁડી સીં દાંડી
 ડાઁવરા પું છોકરો; પુત્ર
 ડાઁવરી સીં છોકરી; પુત્રી
 ડાઁવાઢોલ, ડાઁવાંઢોલ વિં ગમાડોળ; અસ્થિર
 ડાઁઙ, ડાકિન સીં ડાકણ
 ઢાક સીં ટપ્પો; ટપાલ (૨) ઊલટી
 ઢાકલાના, ઢાકધર પું ટપાલ-કચેરી
 ઢાકગાઢી સીં મેલગાડી
 ઢાક-બંગલા પું મુસાફરી-બંગલો; વિશ્વામસ્થાન
 ઢાક-મહમૂલ પું ટપાલ-લાગત
 ઢાક-મુંશી પું પોસ્ટ-માસ્ટર
 ઢાક-વ્યય પું ટપાલખર્ચ
 ઢાકના સંકિં ઓળંગવું; કૂદીને પાર કરવું (૨) અં
 કિં ઓકવું
 ઢાકા પું ડાકો; પાડ
 ઢાકાજની સીં પાડ પાડવી તે; ડકાટી
 ઢાકિન, ઢાકિની સીં ડાકણ
 ઢાકિયા પું ટપાલી
 ઢાકી સીં ઊલટી (૨) વિં ખાઉધરું
 ઢાકૂ પું લૂટારો (૨) વિં ખાઉધરું
 ઢાક્ટર પું (ઈં) ઢાક્ટર; તબીબ
 ઢાક્ટરની સીં મહિલા ચિકિત્સક
 ઢાક્ટરી સીં ઢાક્ટરની વિદ્યા કે કામ; તબીબી વિદ્યા
 ઢાટ સીં ટેકો (૨) દાટો (૩) ધમકી
 ઢાટના સં કિં દાટો મારવો (૨) ધમકાવવું
 (૩) ખૂબ ખાવું (૪) જોર કરીને પકેલવું
 ઢાઢ સીં ડઢ; દાંન (૨) વડવાઈ
 ઢાઢા સીં ધાવાનળ (૨) તાપ
 ઢાઢી સીં દાઢી; હડપચી
 ઢાઢક, ઢાઢક વિં તાજું (પાણી)

ઢાઢર પું નીચી જમીન (૨) તળાવવું (૩) હાથ ધોવાનું
 વાસણ (૪) મેલું પાણી
 ઢાઢ પું દર્બ; ઢાઢ (૨) આંબાનો ખોર (૩) લીલું
 નારિયેળ
 ઢાઢર પું (સં) ધામપૂમ (૨) ઢાઢમાઢ (૩) ચમત્કાર
 (૪) ઢાઢર
 ઢાઢલ સીં જનમકેદ; કાળાપાણીની સજા
 ઢાઢાઢોલ વિં ગમાડોળ; અસ્થિર
 ઢાઢન સીં ઢાકણ
 ઢાઢનમો, ઢાઢનામો પું (ઈં) વીજળીનો ગઈનેમો
 ઢાઢનામાઢટ પું (ઈં) એક શક્તિશાળી વિસ્ફોટક
 પદાર્થ
 ઢાઢનેમો પું (ઈં) વીજળી પેદા કરનારું એક ધંત્ર
 ઢાઢચિટીજ સીં (ઈં) મધુપ્રમેહ; ગપાબિટિસ
 ઢાઢચિયા પું (ઈં) ગાડાની બીમારી
 ઢાઢરી સીં (ઈં) ગપરી; રોજનીશી; દેનંદિની;
 દિનકી
 ઢાઢસ પું (ઈં) વ્યાસપીઢ
 ઢાર, ઢાલ સીં ગાળ (૨) છાલું
 ઢાલના સં કિં નાંખવું
 ઢાલર પું (ઈં) ઢોલર સિક્કો કે નાણું
 ઢાલ્લી સીં ગાળી (૨) કરોડિયો; છાલું
 ઢાઢરા પું પુત્ર; છોકરો
 ઢાઢરી સીં પુત્રી; છોકરી
 ઢાઢના સં કિં બિછાવવું
 ઢાઢની સીં ખાટલો; પલગ
 ઢાઢ સીં દાઢ (૨) ઈર્ષા
 ઢાઢના સં કિં બાળવું (૨) સતાવવું
 ઢિંગર પું ઢોરનો ડેરો
 ઢિંગલ વિં નીચ (૨) સીં રાજસ્થાનની ચારણી ભાષા
 ઢિંબ પું (સં) ઈંડુ (૨) દંગોફિસાદ (૩) શોરબકોર
 ઢિંખ પું દંબ; ઢમડ (૨) (સં) બચ્ચું કે બાળક
 (૩) મૂર્ખ
 ઢિક્કો સીં હુકમનામું; દીવાની અદાલતનો ચુકાદો
 ઢિક્તેરેશન પું (ઈં) ધોષણ; જાહેરાત
 ઢિક્શનરી સીં (ઈં) શબ્દકોશ
 ઢિંગના અં કિં ડગવું
 ઢિંગાના સં કિં ડગાવવું
 ઢિંગરી સીં ડિઝી; પઢવી (૨) હુકમનામું; 'ડિકી'
 ઢિંગરીદાર પું જેના પક્ષમાં હુકમનામું થાય તે
 ઢિંગાઈન સીં (ઈં) બનાવટ; રીત; ભાત
 ઢિંગિલ પું (ઈં) ડીઝલ એંજિન
 ઢિઠાર, ઢિઠિયારા વિં દેખનાર; દેખતું
 ઢિઠીના પું નજર ન લાગે માટે કરાતું કાળું ટપકું

ડિનર

૧૭૦

હોજ

ડિનર પું (ઈં) રાતનું ભોજન
 ડિપટી પું ડેપુટી - નાયબ અમલદાર
 ડિપાઝિટ પું (ઈં) અનામત; નિષેધ; 'ડિપોઝિટ'
 ડિપાર્ટમેન્ટ પું (ઈં) વિભાગ; ખાતું
 ડિપો પું, સીં (ઈં) ગોદામ; ભંડાર
 ડિપ્ટી પું ડેપુટી- નાયબ અમલદાર
 ડિપ્લોમા પું (ઈં) અમુક કોઈ આવડત કે શિક્ષણ
 કે જ્ઞાનનું પ્રમાણપત્ર; સનદ
 ડિફેન્સ પું (ઈં) રક્ષણ; બચાવ (૨) કોઈ દેશના
 રક્ષણની વ્યવસ્થા
 ડિચિયા સીં ડબ્બો
 ડિલેવર પું (ઈં) ઋણપત્ર; કોઈ પેટી કે કંપનીએ
 વ્યાજે લીધેલી રકમ કે તેનો ખતપત્ર
 ડિલ્લા પું ડબ્બો (૨) પાંસળી દુખવાનો એક બાળરોગ
 ડિભગના સં કિં મોહિત કરવું; છેતરવું
 ડિમિડમી સીં ડુગડુગી; ડિડિમ
 ડિમેરજ પું (અં) ડામેરજ; રેલગાડી કે સ્ટીમરમાંથી
 માલ ઊતર્યા પછી તે ઉઠાવ્યો ન હોય તેટલા
 દિવસનો ભરવાનો દંડ
 ડિમાંડ સીં (ઈં) માંગ
 ડિમાંડ-ટ્રાફ્ટ પું (ઈં) દર્શાવેલું સુંડી
 ડિમાઈ સીં (ઈં) ૧૮ x ૨૨ ઇંચનું કાગળનું માપ
 ડિલિવરી સીં (ઈં) ટપાલની વહેંચણી (૨) સુવાવડ
 (૩) કોઈ ચીજની વહેંચણી
 ડિલિવરીમેન પું ટપાલ-વહેંચણી વગેરે પહોંચાડનાર
 કર્મચારી
 ડિવિઝન પું (ઈં) ભાગ (૨) પ્રમંડળ (પ્રશાસન)
 ડિવિડેન્ડ પું (ઈં) શેરનું વ્યાજ; લાભાંશ; ડિવિડન્ડ
 ડિસમિસ વિં (ઈં) રદ; બરતરફ
 ડિસ્કાવન્ટ પું (ઈં) દલાલી; કમિશન
 ડિસ્વાર્જ પું (ઈં) મુક્તિ (૨) પદમુક્તિ (૩) સેવામુક્તિ
 ડિસ્ટ્રિક્ટ પું (ઈં) જિલ્લો
 ડિસ્ટ્રિક્ટબોર્ડ પું (ઈં) જિલ્લા-પરિષદ
 ડિસ્ટેન્સી સીં (ઈં) દવાખાનું; ઔષધાલય
 ડોંગ સીં ડોંગ; શેખી
 ડોઠ સીં દંદિ; નજર (૨) સમજ
 ડોઠના અંકિં દેખાવું (૨) સંકિં દેખવું કે દેખાડવું
 ડોઠબંધ પું નજરબંધી કે તે કરનાર જાદુગર
 ડોઢીટી સીં (ઈં) કીટનાશક દવા
 ડોન પું (ઈં) વિશ્વવિદ્યાલયનો સંકાર્યાધ્યક્ષ
 ડોમકામ સીં કાઠમાઠ; ધામધૂમ
 ડોલ પું કદ (૨) ડિલ; શરીર
 ડોલર પું (ઈં) વિકેતા (૨) દુકાનદાર
 ડીલડોલ પું શરીરનું કદ; કાઠું

હોહ પું વસ્તી; ગામ (૨) ઉજ્જડ ગામની જગા
 (૩) ગ્રામદેવતા
 હુક, હુલ્લા પું ધુમ્મો; ગડદો
 હુગડુગી, હુગ્ગી સીં ડુગડુગી; દોલકી
 હુલ્લકી સીં હૂબકી (૨) કદીમાં નખાતી ચણાના
 લોટની વડી
 હુલાના સં કિં ડુખાડવું
 હુલાવ પું ડુખાવ એટલું ઊડાણ
 હુલોના સં કિં ડુખાડવું
 હુલ્લો સીં હૂબકી
 હુલાના સં કિં ડોલાવવું; હલાવવું; ચલાવવું
 હૂનાર પું ડુંગર (૨) ટેકરો
 હૂના પું ડૂયો; એક જાતનો ચમચો
 હૂલાના અંકિં હૂબવું; બૂડવું
 હેંડુસી સીં કાકડી જેવું એક શાક
 હેગ પું દેગ; દેગડો
 હેગજી સીં નાનો દેગ; દેગડો
 હેઠહા પું ડેડવું; સાપ
 હેઠ વિં દોઢ
 હેઠા વિં દોઢ (૨) પું દોઢાના આંક
 હેપુટેશન પું (ઈં) ડેપુટેશન; પ્રતિનિધિ-મંડળ લઈ
 જવું તે; શિષ્ટમંડળ
 હેપા પું ડેરો; પડાવ (૨) તંબૂ વગેરે પડાવ નાંખવાનો
 સામાન (૩) ઘર
 હેરી સીં (ઈં) દુઘાલય અને ગૌશાળા; દૂધની ડેરી
 હેસ, હેલા પું રોડું
 હેલટા પું (ઈં) નદી દરિયાને મળે છે ત્યાં બનતી
 ત્રિકોણાકાર જમીન; ડેલ્ટા
 હેલા પું આંખનો સંકેદ ડોળો (૨) રોડું (૩) ઢોરનો
 ડેરો
 હેલિગેટ પું (ઈં) પ્રતિનિધિ
 હેલિગેશન પું (ઈં) પ્રતિનિધિમંડળ; શિષ્ટમંડળ
 હેવલા વિં દોઢું (૨) પું દોઢાના આંક
 હેવલી સીં ડેલી; દોઢી (૨) કાટક; દરવાજો
 હેસિમલ પું (ઈં) દશાંશ
 હેસ્ક પું (ઈં) ઢાળિયું મેજ
 હૈના પું પાંખ
 હોંગર પું ડુંગર
 હોંગા પું મોટી હોડી
 હોંગી સીં નાની હોડી
 હોઈ, હોહી સીં ડોયો; ડૂધો
 હોકરા પું ડોસો; ડોકરો
 હોકરી સીં ડોસી; ડોકરી
 હોજ પું (ઈં) ખોરાક; દવાનો ડોઝ

ઢોઢા પું મોટું જીંડવું
 ઢોઢા સીં નાનું જીંડવું
 ઢોઢ, ઢોઢા પું ધૂબકી
 ઢોમ-કાગ, ઢોમ-કૌઆ પું મોટો કાગડો
 ઢોમિનિયન પું (ઈં) ઔપનિવેશિક રાજ્ય
 (૨) ઉપનિવેશ
 ઢોમિનિયન સ્ટેટસ પું (ઈં) ઔપનિવેશિક
 સ્વરાજ્યનો દરજ્જો
 ઢોમ-કાગ, ઢોમ-કૌઆ પું મોટો કાગડો
 ઢોર સીં (સં) ઢોર; ઢોરો
 ઢોરા પું ઢોરો (૨) લીટી
 ઢોરિયા પું ઢોરિયું વચ્ચ
 ઢોરી સીં ઢોરી (૨) પાશ; બંધન
 ઢોલ પું ઢોલ; બાલટી (૨) હીડોળો (૩) ઢોળી
 (૪) વિં ચંચલ
 ઢોલવી સીં ઢોલચું; નાની ઢોલ
 ઢોલડાલ પું હરવું-ફરવું તે (૨) દિશાએ જવું તે
 ઢોલના અં કિં હાલવું; ઢોલવું (૨) ફરવું
 ઢોલા પું મેનો (૨) હીચકાનો હેલ્લો
 ઢોલી સીં ઢોળી
 ઢોહી સીં ઢોધો-ડધો
 ઢોંઢી સીં ઢાંડી પિટાવવી તે
 ઢોઆ પું લાકડાની કડછી
 ઢોલ પું ઢંગ; ઢબ; રાત (૨) રૂપરેખા; ઢાંચો

ઢંકન પું ઢાંકણ
 ઢંગ પું ઢંગ (૨) ઉપાય; મુક્તિ (૩) બહાનું
 ઢંગી વિં ચતુર; ચાલાક; પાકું
 ઢંઢરચ, ઢંઢસ પું ઢોંગ; પાખંડ; ઢેળ
 ઢંઢોર પું ઢોળ; આંચ (૨) વાંદરું
 ઢંઢોરચી પું ઢંઢેરો પીટનાર
 ઢંઢોરના સં કિં ઢૂંઢવું; ખોળવું
 ઢંઢોરા પું ઢંઢેરો; ઢોલકી
 ઢંઢોરિયા પું ઢંઢેરો પીટનાર; ઢાંડિયો
 ઢંપના, ઢકના અં કિં ઢંકાવું; છુપાવું (૨) સં કિં
 ઢાંકવું; છુપાવવું (૩) પું ઢાંકણું
 ઢઈ સીં ધરણું; ત્રાગું
 ઢકનિયા, ઢકની સીં ઢાંકણ; ઢાંકણી
 ઢકા પું ડકો; કુરજો (૨) મોટું ઢોલ (૩) ધક્કો
 ઢકેલના સં કિં ધકેલવું
 ઢકોસના સં કિં એકસાથે ખૂબ ઢીંચવું-પીવું
 ઢકોસલા પું ઢોંગ; પાખંડ; ઢેળ
 ઢક્કન પું ઢાંકણ
 ઢક્કા પું મોટું ઢોલ; નગારું

ઢ

(૩) મુક્તિ; ઉપાય
 ઢીલદાર વિં સુંદર; ધાટીવું
 ઢૂટી સીં (ઈં) ફરજ (૨) કામગીરી (૩) કરવેરો;
 મહેસૂલ (૪) પહેરો (૫) ધર્મ; સેવા
 ઢૂગિન્ટ પું (ઈં) ઔપધવિકેતા
 ઢૂઘીઢા વિં ઢોટું (૨) પું ઢોઢાના આંક
 ઢૂઘીઢી સીં ડેલી; ઢોઢી (૨) ફાટક; દરવાજો
 ઢૂઘીઢીદાર, ઢૂઘીઢીવાન પું દરવાન
 ઢૂઘંગ સીં (ઈં) ડ્રોઈંગ; ચિત્રકામ
 ઢૂઘક્તોનિંગ સીં (ઈં) વિના પાણી (પેટ્રોલ વગેરેથી)
 ઢોલાઈ કરવી તે
 ઢૂઘવર પું (ઈં) ગાડી હાંકનાર; ચાલક; હાંકેડું
 ઢૂપ પું (ઈં) ભાવતાલનું પડી જવું તે
 ઢૂપસીન પું (ઈં) જવનિકા; પડદો
 ઢૂપ્ટ પું (ઈં) હુંડી; બેન્કનો ડ્રાફ્ટ; ખરડો; મુસદ્દો
 ઢૂપ્ટ્સમૈન પું (ઈં) નકશા-નવીસ; નકશો
 બનાવનાર
 ઢૂપ પું (ઈં) પ્રવાહોનું એક પાપ
 ઢૂમા પું (અં) નાટક
 ઢૂલ સીં (ઈં) ડ્રિલ; કવાપત
 ઢૂનેજ પું (ઈં) જળનિકાસ
 ઢૂસ પું (ઈં) વેશભૂષા (૨) પોશાક (૩) સાડી
 ચણિયાને બદલે સીંઓ મુસ્ત ચોરણો ઝભ્મો પહેરે
 છે તે પોશાક

ઢચર પું સાહિત્યસામગ્રી (૨) બપેડો (૩) ઢોંગ;
 આડંબર
 ઢડ્ઢા વિં બેડોળ ને મોટું (૨) પું ખોખું; રૂપરેખા
 (૩) કાલો કાઠ
 ઢપના અં કિં ઢંકાવું; છુપાવું (૨) પું ઢાંકણું
 ઢચ પું ઢબ; ઢંગ; રીત (૨) આદત; પ્રકૃતિ (૩) મુક્તિ
 ઢયના અં કિં (દીવાલ વગેરે) પસી આવવું-પડવું
 (૨) ધ્વસ્ત-જમીનદોસ્ત થવું
 ઢરકના અં કિં ઢળવું; ઢોળાવું
 ઢરકા પું ઢોરને કાંઈ પાવાનો નાળ
 ઢરકી સીં વણવાનો કાંકલો
 ઢર્મ પું રસ્તો; માર્ગ (૨) મુક્તિ; ઉપાય (૩) ઢંગ;
 ચાલ; દેવ
 ઢલકના અં કિં ઢળવું; ઢોળાવું (૨) ગબડવું
 ઢલકાના સં કિં નીચે પાડવું; ગબડાવવું
 ઢલના અં કિં ઢળવું; ઢોળાવું (૨) ગબડવું
 (૩) બીબામાં ઢળાવું (૪) ચમર ઢોળાવો
 ઢલધાં વિં ભરતર; ઢાળેલું
 ઢલવાના સં કિં ઢાળવાનું કામ કરાવવું

હલાઈ સીં ઢાળવાનું કામ કે તેની મજૂરી
 હહના અં કિં મકાન વગેરેનું પડવું; નાશ પામવું
 હહવાના સં કિં મકાન વગેરે પડાવવું
 હહાના સં કિં મકાન વગેરે પાડવું; ધ્વસ્ત કરવું
 હાંકના, હાંપના સં કિં ઢાંકવું
 હાંચા પું બીબું, ફરમો (૨) યાજના; ખરડો
 હાંપના સં કિં ઢાંકવું
 હાંસ પું ઢાંસો; સૂકી ખાંસી
 હાંસના અં કિં ઢાંસવું; સૂકી ખાંસી ખાવી
 હાઈ વિં અદી
 હાક પું પલાશનું ઝાડ; ખાખરો (૨) મોટું એક ઢોલ
 હાટા પું બુકાની
 હાફ, હાફ સીં રાડ; ચીસ; ગર્જના
 હાફસ, હાસ પું ધીરજ; દિલાસો (૨) હિંમત; દંઢતા
 હાફી પું એક ગવેયા જાત
 હાફિન સીં ઢાઢી સીં; ઢાઢણ
 હાના સં કિં પસાવી પાડવું; ગબડાવી નાખવું;
 પડાવી નાખવું
 હાબર વિં મેલું; ગંદું (પાણી)
 હારના સં કિં ઢાળવું (આંસુ કે આકાર)
 (૨) ઢોળવું; રેડવું (૩) દારૂ ઢીંચવો
 હાલ સીં ઢાલ (૨) પું સીં ઢાળ; ઉતાર (૨) ઢંગ;
 રીત; ઢાળો
 હાલના સં કિં ઢાળવું (આંસુ કે આકાર)
 (૨) ઢોળવું; રેડવું (૩) દારૂ ઢીંચવો
 હાલવાં, હાલૂ વિં ઢળવું; ઢોળવાળું
 હાસના પું અઢીગણ; તકિયો
 હાહના સં કિં પસાવી પાડવું; ગબડાવી નાખવું;
 પડાવી નાખવું
 હિંહોરા પું ઢંદેરો કે તે પીટવાનું ઢોલ
 હિગ અં પાસે (૨) સીં કિનાર (૩) તટ; કિનારો
 હિઠાઈ સીં ધુષ્ટતા; નિર્લજ્જતા; અધટિત સાહસ
 હિચરી સીં દીવાનો ખરિયો કે કોરિયું (૨) લોઢાની
 ચાકી
 હિમકા સં ફલાણું; અમુક
 હિલહિલા વિં ઢીલુંપોચું (૨) પાણી જેવું પાતળું
 હિલાઈ સીં ઢીલાશ (૨) સુસ્તી (૩) ઢીલું કરવું તે
 હિલાના સં કિં ઢીલું કરાવવું; બંધનમાંથી છોડાવવું
 હિલ્લફ વિં ઢીલ કરનારું; મંદ; ઢીલું
 હીંફ પું અર્બ (૨) મોટું પેટ
 હીંચુંહીંચું અં ગપેડાનો અવાજ-હોંચી હોંચી
 હીઠ, હીઠા વિં ધીટ; ધુષ્ટ (૨) સાહસિક
 હીમ, હીમા પું ઢીમયું (પથ્થર કે માટીનું)
 હીમર પું ધીવર; માછીમાર

હીલ સીં ઢીલાશ (૨) સુસ્તી (૩) ઢીલું કરવું તે
 હીલના સં કિં ઢીલું કરવું (૨) બંધનમુક્ત કરવું
 હીલા વિં ઢીલું; શિથિલ; સુસ્ત
 હીંચવાના સં કિં શોષાવવું
 હુકી સીં હાથ (૨) બાંધ
 હુકના અં કિં ધૂસવું (૨) આડમાં સંતાવું (૩) કોઈની
 સમીપ પહોંચવું (૪) તૂટી પડવું
 હુરી સીં પગદંડી; પગથી
 હુલકના અં કિં ગબડવું
 હુલકાના સં કિં ગબડાવવું
 હુલના અં કિં ઢળવું (૨) રેડવું; ઢોળાવું (૩) તરફ
 ઝૂકવું; અનુકૂળ થવું (૪) આમતેમ ડોલવું
 હુલાઈ, હુલવાઈ સીં ભાર વહી જવો-તે કામ કે તેની
 મજૂરી
 હુલાના, હુલવાના સં કિં ભાર ઉપડાવવો; ઉઠાવરાવવું
 હુલુઆ સીં ખજૂરમાંથી બનેલી ખાંડ
 હૂકા પું કોઈ જોવા જાણવા છૂપા સંતાઈ રહેવું તે
 હૂંફ સીં તપાસ; ઢૂંઢવું તે
 હૂંફના સં કિં ઢૂંઢવું; ખોળવું
 હૂકા પું કોઈ જોવા જાણવા છૂપા સંતાઈ રહેવું તે
 હૂહ પું ઢગલો (૨) ટેકરો
 હેંક પું જળનું એક પત્તી (ઢેંક-બગલો)
 હેંકલી સીં ફૂવામાંથી પાણી ખેંચવાનો હેંકવો (૨)
 પાણીનો ઢીંકવા જેવી પુસ્તિનો ખાંડણિયો (૩) ગોટમડું
 હેંકી સીં હેંકવો; એક જાતનો ખાંડણિયો
 હેંપ, હેંપી સીં ડીંટું
 હેર પું હેર; ઢગ (૨) વિં ખૂબ
 હેરા પું સૂતળી વગેરે લપેટવાની ફીરકી
 હેરી સીં ઢગલો
 હેલભાંસ સીં ગોકળ
 હેલા પું હેપું; હેખલો; ઢગડું
 હૈયા સીં અદી શેર કે આશરે એક કિલો
 હોંકના સં કિં ગટગટાવવું
 હોંગ પું ઢોંગ; દંભ; પાખંડ
 હોંગબાજ, હોંગી વિં ઢોંગી
 હોંગબાજી સીં ઢોંગ-ધતૂરા
 હોંગિયા પું ઢોંગી
 હોંફ પું કપાસ વગેરેનો ડોડો
 હોંફી સીં નાભિ; ડૂંટી
 હોટા, હોટીના પું પુત્ર (૨) છોકરો
 હોટી, હોટીની સીં પુત્રી (૨) છોકરી
 હોના સં કિં ભાર વહવો (૨) ઉઠાવીને લઈ જવું
 હોર પું હોર; ચોપળું
 હોરના સં કિં ઢોળવું

ઢોરી સ્ત્રી ઢોળવું કે ઢળવું તે (૨) ધૂન; લગની
 ઢોલ પું ઢોલ; નગારું (૨) કાનનો પડદો
 ઢોલક, ઢોલકી સ્ત્રી ઢોલકી; નાનું ઢોલ
 ઢોલકિયા પું ઢોલકવાળો
 ઢોલન પું ઢોલો; પતિ
 ઢોલના પું ઢોલના આકારનું માદળિયું
 ઢોલની સ્ત્રી પાળણું; ખોયું
 ઢોલા પું સડેલી વસ્તુમાં પડેલો ધોળો કીડો-ઈયળ
 (૨) ગામની સીમનું નિશાન (૩) દેહ; શરીર
 (૪) મૂર્ખ-જડ માણસ (૫) ગતિ (૬) એક
 પંજાબી ગીત-પ્રકાર

તંક પું ભય; કષ્ટમયજીવન; પહેરવાનું કપડું;
 પ્રિયજનના વિયોગનું દુઃખ; ટાંકણું
 તંગ વિં (ફાં) પરેશાન; હેરાન
 તંગ-ચવાલ વિં (ફાં) સંકુચિત વિચારવાળું
 તંગદસ્ત વિં (ફાં) કંજૂસ (૨) ગરીબ
 તંગદસ્તી સ્ત્રી કંજૂસાઈ (૨) ગરીબી
 તંગ-દિલ વિં (ફાં) સાંકડા મનનું (૨) કંજૂસ
 તંગહાલ વિં (ફાં) ગરીબ (૨) સંકટગ્રસ્ત
 તંગી સ્ત્રી (ફાં) તાણ; ટાંચ (૨) ગરીબી (૩) દુઃખ
 તંજ પું ટોણો; વંગ
 તંજોબ સ્ત્રી (ફાં) એક જાતનું ઝીણું સરસ મલમલ
 તંજુલ, તંદુલ પું તાંદુલ; ચોખા
 તંતમેત પું તંતમેત્ર; જંતરમેતર
 તંતુ પું તાતણો; દોરો (૨) વંશવેલો (૩) કરોળિયાનું
 જાળું
 તંત્ર પું તંત્રશાસ્ત્ર (૨) પ્રબંધ; વ્યવસ્થા; બંદોબસ્ત;
 કાબુ (૩) તંતુ; દોરો (૪) વસ્ત્ર કે તે વણવાની
 સામગ્રી કે વણકર (૫) સેના (૬) સમૂહ
 તંત્રી સ્ત્રી વીણા સિતાર વગેરે તંતુવાદ્ય કે તેનો તાર
 (૨) રસ્તી; દોરડું (૩) નાડી (૪) પું તંતુવાદ્ય
 વગાડનાર; સંગીતજ્ઞ
 તંદુરસ્ત વિં (ફાં) તંદુરસ્ત; નીરોગી
 તંદુરસ્તી સ્ત્રી તંદુરસ્તી; સ્વાસ્થ્ય; આરોગ્ય
 તંદુલ પું તાંદુલ; ચોખા
 તંદૂર પું (ફાં) તનૂર) એક પ્રકારની ગોળ ભઠ્ઠી જેમાં
 રોટલી શેકાય છે; સગડી
 તંદૂરી સ્ત્રી તંદૂરી રોટલી
 તંદેહી સ્ત્રી (ફાં) તનદિહ) તનમન બંને જોડીને
 કરેલી મહેનત; તલ્લીનતા; પ્રયત્ન; ખંત
 તંદ્રા સ્ત્રી (સં) સુસ્તી; ધેન
 તંદ્રાલુ વિં સુસ્ત; તંદ્રાપુક્ત; ઊંધડું
 તંબાકુ પું તમાકુ

બ. કો. - 12

ઢોલિયા પું ઢોલવાળો; ઢોલી
 ઢોલી સ્ત્રી બસો પાનાંની થોકડી (૨) મશકરી;
 દિલ્લગી
 ઢોવ પું નજરાણું; ભેટ
 ઢોવા પું ભાર વહી જવાની કામગીરી કે તેની મજૂરી
 (૨) લૂંટફાટ
 ઢોંકા પું મોટો પથ્થર
 ઢોંચા પું સાડા ચારના આંક
 ઢોંકન પું (સં) લાંચ (૨) ઉપહાર; ભેટ
 ઢોંસના અં કિં આનંદધ્વનિ કરવો
 ઢોરી સ્ત્રી ઢોળવું કે ઢળવું તે (૨) ધૂન; રટણ; લગન

ત

તંબીહ સ્ત્રી (અં) ચેતવણી; નસિયત
 તંબૂ પું તંબુ; ડોરો; શમિયાનો
 તંબૂર પું (ફાં) એક જાતનું ઢોલ
 તંબૂરચી પું તંબૂર-વાદક
 તંબૂરા પું તંબૂરો; તાનપૂરો
 તંબૂલ પું ખાવાનું પાન; તાંબૂલ
 તંબોલી પું તંબોળી; પાનવાળો
 તઅજુબ પું (અં) તાજુબી; આશ્ચર્ય
 તઅલુક પું (અં) સંબંધ; લગાવ; તાલુક
 તઅસ્તુકા પું (અં) અનેક ગામની જમીનદારી
 (૨) તાલુકો
 તઅસ્તુકેદાર પું તાલુકદાર
 તઅસ્તુષ પું (અં) પક્ષપાત; ધર્મ સંબંધી પક્ષપાત;
 કદરતા
 તઆરુફ પું (અં) પરિચય; પિછાણ
 તઆલા વિં (અં) સર્વશ્રેષ્ઠ (ઉદાં ખુદાતાલા)
 તફનાત વિં (અં) નિયત; મુકરર; જે કોઈ કાર્ય કે હેતુ
 માટે નક્કી કરાયેલ હોય એવું (જેમ કે, પહેરા ઉપર
 બરાબર તેનાત રહેવું); કાર્ય માટે હાજર
 તફનાતી સ્ત્રી નિયુક્તિ; મુકરરપણું
 તફી સ્ત્રી જલેબીની કઢાઈ
 તક અં સુધી; પર્યંત
 તકદમા પું (અં) તકિદમા) અંદાજ; અંદાજપત્ર
 તકદીર સ્ત્રી (અં) તકદીર; નસીબ
 તકદીરબર વિં ભાગ્યવાન
 તકના અં કિં તાકવું; જોવું (૨) શરણ લેવું
 તકનીક સ્ત્રી (ઈં) પ્રવિધિ; શિલ્પવિજ્ઞાન
 તકનીકી વિં પ્રાવિધિક; શિલ્પક
 તકબીર સ્ત્રી (અં) આદર કે પ્રશંસા કરવી તે
 (૨) ઈશ્વરસ્તુતિ (૩) 'અલ્લા હો અકબર' કે એવા
 સૂત્રનું વારંવાર બોલવું તે
 તકબ્બુર પું (અં) અભિમાન; ધમંડ; ગર્વ

તકમીલ

૧૭૪

તફૂપ

તકમીલ સ્ત્રી (અં) પૂર્ણતા (૨) સમાપ્તિ
 તકરાર સ્ત્રી (અં) અપદો (૨) વિવાદ (૩) તકરાર
 તકરારી વિં તકરાર કરનાર; અપદાખોર
 તકરારી સ્ત્રી (અં) સમીપતા (૨) શુભ અવસર;
 ઉત્સવ; જલસો
 તકરારીબન્ અં (અં) પ્રાય; લગભગ
 તકરારી સ્ત્રી (અં) વાતચીત (૨) ભાષણ
 તકરારીન્ અં (અં) મોટે; મૌખિક
 તકરારી પું, તકરારી સ્ત્રી (અં) નિમણૂક
 તકલા પું ત્રાક
 તકલી સ્ત્રી તકલી
 તકલીદ સ્ત્રી (અં) અનુકરણ; નકલ
 તકલીદી વિં (અં) નકલી; બનાવટી
 તકલીફ સ્ત્રી (અં) તકલીફ; કષ્ટ; પીડા
 તકલ્તુફ પું (અં) શિષ્ટાચાર (૨) ઠાક;
 ઝેળ; દેખાવ
 તકવા પું (અં) સદાચાર
 તકવિયત સ્ત્રી (અં) તાકાત દેવી તે; પુષ્ટિ; સમર્થન
 તક્કસીમ સ્ત્રી (અં) વહેંચણી (૨) ભાગાકાર
 તક્કસીર સ્ત્રી (અં) તક્કસીર; ભૂલ; અપરાધ
 તક્કાજા પું (અં) તકાદો (૨) વચન પ્રમાણે કરવા
 કહેવું તે (૩) પ્રેરણા (૪) આદેશ (૫) અનુરોધ
 (૬) કોઈ કામ કરવાનું વારંવાર કહેવું તે
 તકાન સ્ત્રી ધકાવટ
 તકાના સં કિં તકાવરાવવું; દેખાડવું
 તક્કાવી સ્ત્રી (અં) તગાવી
 તકિયા પું (કં) ઓશીકું (૨) તકિયો (૩) ફકીરનો
 તકિયો (૪) આશરો; ભરોસો
 તકિયા-કલામ પું બોલવામાં કેટલાક અમુક શબ્દ
 કે શબ્દો વારંવાર કહે છે તે ઉદાહરણ; સમજવાને
 તકિયાગાહ સ્ત્રી ફકીરને રહેવાની જગ્યા
 તકિયાદાર પું (કાં) કબર કે તકિયાવાળો ફકીર
 તકુઆ પું ત્રાક
 તક્ક પું (સં) છાશ
 તક્કમીનન્ અં (અં) અંદાજથી; લગભગ
 તક્કમોના પું (અં) અંદાજ; અનુમાન
 તક્કલિયા પું (અં) એકાંત સ્થાન
 તક્કલીફ સ્ત્રી (અં) દુઃખ; પીડા; કષ્ટ; તકલીફ
 તક્કલ્તુસ પું (અં) લેખક કે કવિનું ઉપનામ
 તક્કસીર પું (અં) વિજય
 તક્કસીસ સ્ત્રી (અં) વિશેષતા; ખાસિયત
 તક્ક પું (કાં) રાજાનું સિંહાસન (૨) પાટ
 તક્ક-તાકસ પું (કાં) તખ્તેતાઉસ; મયૂરાસન
 તક્ક-નજીન વિં (કાં) રાજગાદી પર બેઠેલ

તક્કા વિં (કાં) પાટિયું (૨) પાટ (૩) તા; એક
 કાગળ (૪) ઠાકડી; નનામી
 તક્કી સ્ત્રી તક્તી (૨) નાનો પાટિયાનો ટુકડો
 (૩) પ્લેટ તરીકે વપરાતું પાટિયું
 તગકા વિં તગડું; જડું; કષ્ટપુષ્પ
 તગદમા પું અંદાજ; અંદાજપત્ર
 તગમા પું ચાંદ; ચંદ્રક (૨) મહોર
 તગચ્ચુર પું (અં) મોટો ભારે ફેરફાર (૨) ક્રાંતિ;
 પરિવર્તન
 તગાદા પું તગાદો
 તગાફલ પું (અં) ઉપેક્ષા; બેદરકારી
 તગાર, પું, તગારી સ્ત્રી ચણવા માટે ચૂનો કે ગારો
 તેપાર કરવાની જગ્યા (૨) તગારું
 તગના અં કિં તપવું; ગરમ થવું
 તજ પું તજ કે તેનું ઝાડ
 તજકિરા પું (અં) ચર્ચા
 તજના સં કિં તજવું; છોડવું
 તજમ્મુલ પું (અં) શણગાર (૨) શોભા
 તજરખા પું (અં) અનુભવ (૨) અજમાયશ; પ્રયોગ
 તજરખાકાર પું અનુભવી માણસ
 તજરખાકારી સ્ત્રી અનુભવથી મળેલી જાણકારી
 તજસ્તી સ્ત્રી (અં) પ્રકાશ (૨) ઈશ્વરી નૂર જેવું
 મુસાને પર્વત પર મળેલું
 તજવીઝ સ્ત્રી (અં) મત (૨) ફેસલો; નિર્ણય
 (૩) બંદોબસ્ત; તજવીજ
 તજાવુજ પું (અં) મર્માદાનું ઉલ્લંઘન; હદ પાર
 કરવી તે
 તજુર્ખા પું (અં) અનુભવ (૨) જાણકારી
 તજુર્બેકાર પું અનુભવી માણસ
 તજુર્બેકારી સ્ત્રી અનુભવથી મળેલી જાણકારી
 તજ વિં તજ્ય; તત્ત્વજ્ઞ; જ્ઞાની
 તટ પું કાંકો; કિનારો (૨) અં પાસે; નજીક
 તટસ્થ વિં (સં) પાસે રહેનાર (૨) નિષ્પક્ષ; નિરપેક્ષ
 તટસ્થીકરણ પું કોઈ દેશ કે સ્થાનને તટસ્થ બનાવી
 કે ઘોષિત કરવાની ક્રિયા; 'ન્યુટ્રલાઈઝેશન' (૨)
 વિરુદ્ધ ગુણ શક્તિ આદિ દ્વારા કોઈના ગુણ કે બળના
 કળ કે પ્રભાવને નિષ્ફળ કરી દેવાની ક્રિયા
 તફ પું નાતનું તડ; વિભાગ
 તફકના અં કિં તડકવું; ફાટવું (૨) તડૂકવું; ગુસ્સે
 થવું (૩) વધાર દેવો
 તફક-મફક સ્ત્રી ઠાકમાઠ
 તફકા પું સવાર (૨) વધાર (૩) તડકો
 તફપ સ્ત્રી તલપ; કૂદકો (૨) તડપવું-કુખી થવું તે;
 પીડા (૩) વીજળીનો ચમકારો

તકફપદાર

૧૭૫

તનિયા

તકફપદાર વિં ચમકીલું; ચળકતું
 તકફપના, તકફપના અં કિં દુઃખથી તડકવું
 તકફપકાના અં કિં તડકડવું; બેચેન થવું (૨) સંક્રિં
 પજવવું; સતાવવું
 તકફપના અં કિં દુઃખથી તડકવું
 તકફવંદી સ્ત્રીં તડબંધાઈ જવાં તે; દળબંધી; જૂથબંધી
 તકાક, તકાક ફકાક અં તડાકભડાક; તુરન્ત; તડક દઈને
 તકાકા પું તડાકો (૨) અં તડક; તરત
 તકાગ પું (સં) તળાવ
 તકાતક અં તડકડ; ઉપરાઉપરી
 તકાવા પું ઉપરનો રોક કે મગરૂરી
 તકિત, તકિતા સ્ત્રીં વીજળી
 તકી સ્ત્રીં ધોલ; તમાચો (૨) બહાનું
 તતારના સં કિં ગરમ પાણીથી ઝારવું
 તતૈયા સ્ત્રીં ભમરી (૨) વિં તીખો-તીક્ષ્ણ ચપળ તીવ્ર બુદ્ધિવાળો
 તત્કાલ અં (સં) તરત; ત્યારે-તે જ વખતે
 તત્કાલીન વિં ત્યારનું
 તત્તા વિં તપ; ગરમ; ઉષ્ણ
 તત્તાથેઈ સ્ત્રીં તાતાથેઈ એ નાચનો બોલ
 તત્તોચંબો પું વચ્ચે પડી શાંત પાડવું તે
 તત્પર વિં (સં) તત્પર; તૈમાર (૨) ચતુર; નિપુણ
 તત્ત્વ પું (સં) તત્ત્વ; રહસ્ય
 તત્ત્વજ્ઞ, તત્ત્વજ્ઞાની, તત્ત્વદર્શી પું તત્ત્વને જાણનાર; બ્રહ્મજ્ઞાની; દાર્શનિક પું ફિલસૂફ; તત્ત્વને જાણનાર
 તત્ત્વાવધાન પું (સં) દેખરેખ; નજર
 તત્ત્વ અં (સં) ત્યાં
 તથા અં (સં) અને (૨) તે પ્રમાણે; તેમ
 તથાગત પું ગૌતમ બુદ્ધ
 તથાપિ અં (સં) તોપણ; છતાં
 તથૈવ અં (સં) તેમ જ
 તથ્ય પું (સં) સત્ય; સાચું; ખરું
 તદંતર, તદનંતર અં તે પછી; તે ઉપરાંત
 તદનુરૂપ વિં (સં) તેને મળતું; તેવું
 તદનુસાર અં (સં) તેમ; તે પ્રમાણે
 તદપિ અં (સં) તોપણ; તથાપિ
 તદબીર સ્ત્રીં (અં) ઉપાય; યુક્તિ (૨) યત્ન; પ્રયાસ
 તદબીર-ઈ-સલ્તનત સ્ત્રીં રાજ્યપ્રબંધ; રાજવહીવટ
 તદરીજ સ્ત્રીં (અં) કમિકતા
 તદરીસ સ્ત્રીં (અં) ભણાવવું તે
 તદર્થ અં (સં) તે માટે (૨) ખાસ; 'એડ હોક'
 તદા અં (સં) ત્યારે
 તદાકાર વિં (સં) તેવું જ; તદ્વત્; તલ્લીન

તદાબીર સ્ત્રીં (અં) 'તદબીર'નું બં વળ; યુક્તિઓ
 તદારુક પું (અં) બંદોબસ્ત (૨) દંડ; સજા
 (૩) શોષ; તપાસ
 તદુપરાંત અં (સં) તે ઉપરાંત; વળી
 તદ્વત્ વિં (સં) મૂળમાંથી બનેલ (શબ્દ)
 તદ્વપ વિં (સં) તેવું જ; તદાકાર
 તદ્વત્ અં (સં) તેમ જ; તેની જેમ (૨) વિં તેવું
 તન પું (ફાં) તન; દેહ; શરીર
 તનક્રોહ સ્ત્રીં (અં) તપાસ (૨) મુકદમાનો તપાસવા જેવો મુદ્દો
 તનઝા, તનઝાહ, તનઝાહ સ્ત્રીં (ફાં) તનખો; પગાર
 તનઝાદાર પું પગારદાર
 તનઝાન અં (અં) કટાક્ષમ; મહેશ્ણા રૂપે
 તનઝીમ સ્ત્રીં સંગઠન
 તનઝોલ સ્ત્રીં (ફાં) એક જાતનું મલમલ કપડું
 તનઝુલ, તનઝુલી પું (અં); સ્ત્રીં અવનતિ; પડતી
 તનતનઝા અં (ફાં) સાવ એકલું
 તનતના પું (અં) રોક (૨) કોષ
 તનતનાના અં કિં રોક કે કોપ દેખાડવો
 તનદિહ વિં (ફાં) તન દઈને કામ કરનાર
 તનદિહી સ્ત્રીં તનમનની મહેનત; તલ્લીનતા; ખંત
 તનના અં કિં તણાવું (૨) અક્કડ કે ટટાર થવું
 (૩) ગર્વ કે કોંધથી રીસમાં કે અક્કડ રહેવું
 તનય પું (સં) છોકરો; પુત્ર
 તનયા સ્ત્રીં છોકરી; પુત્રી
 તનવાના સં કિં તણાવવું; ખેંચાવવું
 તનસીલ સ્ત્રીં (અં) રદબાતલ કરવું તે
 તનસીફ સ્ત્રીં (અં) દુભાગવું-અધવારવું તે
 (૨) ભાગ પાડવા તે
 તનહા વિં (ફાં) તન્હા; એકલું; એકાકી
 તનહાઈ સ્ત્રીં (ફાં) એકાકીપણું (૨) એકાંત
 તના પું (ફાં) ઝડનું ધડ (૨) અં તરફ
 તનાજા પું (અં) ઝપડો (૨) અદાવત; વેર; શત્રુતા
 તનાના સં કિં ખેંચાવવું; તણાવવું
 તનાલ સ્ત્રીં (અં) તંબૂ બાંધવાની રસી
 તનાલ પું તણાવું તે; તાણ (૨) દોર; રસ્સી
 તનાલર વિં (ફાં) મોટું (૨) જબરું
 તનાલુલ પું (અં) ગ્રહણ કરવું તે (૨) ખાવું તે
 તનાસુલ પું (અં) વિનાશ (૨) રૂપાંતર કે બીજું શરીર લેવું તે
 તનાસુલ પું (અં) પ્રજોત્પત્તિ
 તનિક વિં થોડું; જરા
 તનિયા સ્ત્રીં લંગોટી (૨) કાછમે (૩) ચોળી

તત્ત્વો

૧૭૬

તત્ત્વમાના

તત્ત્વો કપડાની કસ (૨) લગોટી; કાછડો; ચોળી
 (૩) અં ધોડું; જરા
 તનુ પું; સ્ત્રી શરીર; બદન (૨) વિં પાતળું; કૃશ
 (૩) કોમળ; નાજુક (૪) ધોડું
 તનુજ પું (સં) પુત્ર
 તનુજા સ્ત્રી પુત્રી
 તન્મોમ સ્ત્રી (અં) સંગઠન
 તન્ના પું તાણો
 તન્નાના અં કિં તન્નાવું (૨) અક્કડ થવું
 તન્ત્રી સ્ત્રી ત્રાજવાનાં દામણાં
 તન્મય વિં (સં) તદ્દપ; તલ્લીન; એકાગ્ર
 તપ પું (સં) તપ (૨) તાવ
 તપન પું (સં) તપવું તે; ગરમી (૨) સૂર્ય (૩) સ્ત્રી
 ગરમી; તાપ
 તપના અં કિં તપવું; ગરમ થવું (૨) તપ કરવું
 તપશ્ચર્યા; તપસ્થા સ્ત્રી (સં) તપ કરવું તે; તપસ્થા
 તપસ્વી પું (સં) તપ કરનાર (૨) દીન; બિચારું;
 ગરીબડું (માણસ)
 તપાક પું (ફાં) આવેશ; જોશ (૨) વેગ
 તપાના સં કિં તપાવવું
 તપિશ સ્ત્રી (ફાં) ગરમી
 તપી પું તપસ્વી; તપ કરનાર
 તપે-દિક્ક પું (ફાં) સપરોગ
 તપે-લરજા પું (ફાં) ટાઢિયો તાવ; મલેરિયા
 તપોહલ પું (સં) તપનું બળ
 તપોષ્ણપું (સં) તપ માટેનું વન; તપસ્વીનો આશ્રમ
 તપ્ત વિં (સં) તપેલું; ગરમ (૨) દુઃખી (૩) કોષે
 બરાપેલું
 તપ્તજીલ સ્ત્રી (અં) શ્રેષ્ઠતા; મોટાઈ; ખાનદાની
 તપ્તજોશ સ્ત્રી (અં) તપાસ
 તપ્તજ્ઞા પું (અં તફરિક) અંતર; કરક (૨) કૂટ;
 ભેદભાવ (૩) વિયોગ
 તપ્તરીક્ષ સ્ત્રી (અં) વહેંચણી (૨) વર્ગીકરણ
 (૩) કરક (૪) બાદબાકી
 તપ્તરીહ સ્ત્રી (અં) ખુશી; પ્રસન્નતા (૨) હાંસી
 (૩) સહેલ
 તપ્તરીહન અં હાંસીખેલમાં; મનબહેલાવના રૂપમાં
 તપ્તસીર સ્ત્રી (અં) સ્પષ્ટીકરણ; ટીકા (૨) કુરાનની
 વ્યાખ્યા; ભાષ્ય
 તપ્તસીલ સ્ત્રી (અં) તફસીલ; વિગતવાર વર્ણન
 (૨) ટીકા; ટિપ્પણ
 તપ્તઘવત પું (અં) કરક; અંતર (૨) દૂર પડવું તે;
 ફાસલો
 તત્ત્વ અં તે વખતે; ત્યારે (૨) તેથી

તત્ત્વ સ્ત્રી (અં) પ્રકૃતિ (૨) છાપ; મહોર
 (૩) ગ્રંથની આવૃત્તિ
 તત્ત્વ વિં (અં) પ્રાકૃતિક; નૈસર્ગિક; કુદરતી
 તત્ત્વક પું (અં) પૃથ્વીની ઉપર નીચે કલ્પાતો લોક
 (૨) તબક; તાસક (૩) સોનાચાંદીનો વરખ
 બનાવનાર
 તત્ત્વક્રમ પું સોનાચાંદીનો વરખ બનાવનાર
 તત્ત્વક્રા પું (અં) તબક્કો; કક્ષા; દરજ્જો; (૨) તદ્દ;
 થર (૩) લોકસમૂહ
 તત્ત્વદીલ વિં (અં) બદલાયેલું; અન્ય સ્થળે મોકલાયેલું;
 સ્થાનાંતરણ કરાયેલું
 તત્ત્વદીલી સ્ત્રી (ફાં) ફેરફાર; બદલી; પરિવર્તન
 તત્ત્વદુલ, તત્ત્વદુલ પું (અં) ફેરફાર; બદલી
 તત્ત્વર પું (ફાં) કુદાડી (૨) કરસી
 તત્ત્વરી પું (સં) ધૂણા; પિકાર
 તત્ત્વરૂક પું (અં) આશીર્વાદ (૨) પરસાદ; તબરૂક
 તત્ત્વલ પું (ફાં) મોટું ઢોલ (૨) નગારું
 તત્ત્વલચી, તત્ત્વલિયા પું તબલચી
 તત્ત્વલા પું (અં) તબલું
 તત્ત્વલીગ પું (અં) તબલીષ; ધર્માન્તર કરાવવું તે
 તત્ત્વસ્પુ પું (અં) મંદ હાસ્ય; આહું મુસ્કાન
 તત્ત્વક પું (અં) એક મોટી ધાળી
 તત્ત્વદાલા પું (અં) પરિવર્તન (૨) બદલી
 તત્ત્વશોર સ્ત્રી (અં) વાંસલોચન ઔષધિ
 તત્ત્વહ વિં (ફાં) બરબાદ; નષ્ટ
 તત્ત્વહાહાલ પું (અં) દુર્ગતિ; અવદશા
 તત્ત્વહાકુન વિં (ફાં) બરબાદ કે નષ્ટ કરનાર
 તત્ત્વહી સ્ત્રી બરબાદી; વિનાશ
 તત્ત્વિયત, તત્ત્વીયત સ્ત્રી (અં) શરીરની સ્થિતિ;
 તબિયત; મનની સ્થિતિ; પ્રકૃતિ (૨) સમજ (૩)
 મન; હૃદય; જીવ
 તત્ત્વિયતદાર, તત્ત્વીયતદાર વિં (ફાં) સમજદાર
 (૨) મિલનસાર (૩) ભાવુક; રસજ
 તત્ત્વીય પું (અં) હકીમ; ચિકિત્સક
 તત્ત્વેલા પું તબેલો; ધોડાસર
 તત્ત્વી અં એ જ વખતે; ત્યારે જ (૨) તેથી જ
 તમંચા પું (તું) તમંચો; પિસ્તોલ
 તમ પું (સં) તમસ; અંધારું; તમોગુણ; અવિદ્યા
 તમ સ્ત્રી (અં) ઈચ્છા (૨) લાલચ; લોભ
 તમક પું જોસ; તીવ્રતા (૨) કોષ (૩) (સં) દમ
 તમકના અં કિં આવેશ કે કોષમાં આવવું
 તમગા પું (તું) ચાંદ; ચંદ્રક (૨) મહોર
 તમચુર, તમચૂર, તમચોર પું (સં) કૂકડો; મરથો
 તમતમાના અં કિં તાપ કે કોષથી ચહેરો લાલ થવો

તમહુન

૧૭૭

તરાઈ

તમહુન પું (અં) નાગરિકતા (૨) સંસ્કૃતિ
 તમત્રા સ્ત્રી (અં) ઈચ્છા; આકાંક્ષા; આતુરતા
 તમર પું (અં) આમલી
 તમસોલ સ્ત્રી (અં) ઉદાહરણ (૨) ઉપમા
 તમસ્સુર પું (અં) હાંસી
 તમસ્સુક પું (અં) દસ્તાવેજ; ઋણપત્ર
 તમહીદ સ્ત્રી (અં) ભૂમિકા; પ્રસ્તાવના
 તમા સ્ત્રી (અં તપઅ) લાલચ; લોભ (૨) ઈચ્છા
 (૩) સં રાત્રિ; તમાલવૃક્ષ
 તમાકુ પું તમાકુ
 તમાચા પું (ફાં) તમાચો; થપ્પડ
 તમાદી સ્ત્રી (અં) લેણદેણ કે દાવાની મુદત વીતી
 જવી તે; અવધિનું પૂરું થઈ જવું તે
 તમામ વિં (અં) તમામ; બધું; કુલ (૨) પૂરું; સંપૂર્ણ
 તમાલ પું (સં) પહાડો પર તથા યમુનાના કિનારે
 ઊગતું હંમેશ લીલું રહેતું એક ઝાડ
 તમાશાગીર પું (ફાં) તમાશો જોનાર; વ્યભિચાર
 તમાશાબીન પું (ફાં) તમાશો જોનાર; વ્યભિચારી
 તમાશા પું (ફાં) તમાશો; ખેલ (૨) કોતુક; આશ્ચર્ય
 તમાશાઈ પું (અં) તમાશો જોનાર વ્યક્તિ
 (૨) તમાશો દેખાડનાર વ્યક્તિ
 તમિલ સ્ત્રી તમિલનાડુની તમિળ ભાષા
 તમી સ્ત્રી (સં) રાત (૨) હળદર
 તમીજ સ્ત્રી (સં) સારાસારનો વિવેક; શિષ્ટાચાર;
 અદબ
 તમોગુણ પું (સં) પ્રકૃતિના ત્રણમાંનો એક ગુણ;
 તામસ
 તમોર, તમોલ પું તાંબુલ; પાન
 તમોલિન સ્ત્રી તંબોળણ
 તમોલો પું તંબોળી
 તમ વિં (અં) સમાપ્ત (૨) નિશ્ચિત (૪) નિર્ણીત;
 કેંસલો કરેલું
 તરંગ સ્ત્રી (સં) પાણીની લહરી; મોજું (૨) ઉમંગ;
 લહેર (૩) વિચારનો તરંગ
 તરંગિણી સ્ત્રી (સં) નદી
 તરંગિત વિં (સં) લહેરો ખાતું; ઊલટું; ઊછળતું
 તરંગી વિં (સં) તરંગવાળું; જેમાં લહેરો ઊછળતી
 હોય એવું (૨) લહેરી; મનસ્વી
 તર વિં (ફાં) ભીનું (૨) ચીકટવાળું; માલદાર
 (૩) સ્ત્રી કાકડી
 તરકશ, તરકસ પું (ફાં) તરકસ; તીરોનો ભાથો
 તરકા પું (અં) વારસો
 તરકારી સ્ત્રી (ફાં) શાકભાજી (૨) વધારીને
 પકાવેલી ભાજી

તરકીબ સ્ત્રી (અં) મેળ (૨) રચના (૩) મુક્તિ (૪)
 તરીકો (પ) ઉપાય
 તરક્કી સ્ત્રી (અં) આબાદી; ઉત્પત્તિ (૨) પદોત્પત્તિ
 તરખાન પું સુતાર
 તરાગીબ સ્ત્રી (અં) ઉત્તેજન (૨) ઉત્કેરવું તે
 (૩) આકર્ષણ
 તરજના અં કિં વડેવું (૨) ગુસ્સાથી કહેવું (૩) મના
 કરવું
 તરજીહ સ્ત્રી (અં) પહત્તવ દેવું તે (૨) પ્રાથમિકતા;
 પ્રધાનતા
 તરજુયા પું (અં) તરજુમો; ભાષાંતર
 તરજુમાન પું (અં) તરજુમો કરનાર; અનુવાદક;
 ભાષાંતરકાર
 તરણી પું (સં) સૂર્ય; મંદારવૃક્ષ; કિરણ
 તરણી સ્ત્રી નાવ; હોડી; મંદારવૃક્ષ; કિરણ
 તરતીબ સ્ત્રી (અં) કમ; વ્યવસ્થા
 તરતીબવાર અં (ફાં) કમવાર
 તરદીદ સ્ત્રી (અં) ખંડન (૨) રદિયો
 તરહુદ પું (અં) ચિંતા; કિકર; અંદેશો
 તરના અં કિં તરવું; પાર ઊતરવું (૨) સં કિં પાર
 કરવું
 તરજુમ પું (અં) આલાપ
 તરપર અં ઉપર-નીચે (૨) એક પછી એક
 તરફ સ્ત્રી (અં) બાજુ (૨) પક્ષ
 તરફદાર વિં પક્ષપાતી
 તરફદારી સ્ત્રી તરફેણ; પક્ષપાત
 તરફીન પું (અં 'તરફ'નું બં વં) બેઉ પક્ષ
 તરબ સ્ત્રી (અં) પ્રસન્નતા; ખુશી
 તર-ચતર વિં (ફાં) ભીંજાયેલું; ભીનું; તર
 તરચિયત સ્ત્રી (અં) તાલીમ; કેળવણી
 (૨) પાલનપોષણ; ઉછેર
 તરબૂજ પું તરબૂચ
 તરમોષ સ્ત્રી (અં) સુધારો; સંશોધન
 તરલ વિં (સં) ચપળ; ચંચળ (૨) પ્રવાહી (૩) પોલું
 તરવરિયા પું તલવાર ચલાવનાર
 તરવાર સ્ત્રી તલવાર; સમશેર
 તરસ પું દયા; રહેમ; કરુણા
 તરસના અં કિં તરસવું; તલસવું; ઝંખવું
 તરહ સ્ત્રી (અં) તરહ; ભાત; પ્રકાર (૨) જડ; પાપો
 (૩) રીત; ઢંગ (૪) મુક્તિ; ઉપાય (૫) દાહ; દશા
 (૬) પાદપૂર્તિ માટે આપેલું પાદ
 તરહટ્ટી સ્ત્રી તળેટી (૨) નીચી જમીન
 તરહદાર વિં (ફાં) સુંદર બનાવટનું (૨) શોખીન
 તરાઈ સ્ત્રી તળેટીનો પ્રદેશ (૨) પહાડની ખીણ

तराजू पुं० (६०) त्राजू
 तराबोर वि० तराबोर
 तरारा पुं० छलंग; दूधको
 तरावट (अ० तरावत) स्त्री शीतलता; ठंडक; लीनाश
 तराश स्त्री (६०) कापवुं ते; काप (२) रयनाનો
 प्रकार; बनावट (३) ढंग; रीत; प्रकार
 तराश-खराश स्त्री काटछांट; कापकूप
 तराशना सं० किं कापवुं (२) कातरवुं
 तरियाना सं० किं नीचे-तणे करवुं के बेसाडवुं
 (२) ठांकपुं; छुपाववुं (३) अ० किं नीचे करवुं
 तरी स्त्री (६०) लीनाश (२) ठंडक (३) लीनाशभूमि
 (४) तणेटी (५) (सं०) छोडी; नोका
 तरीका पुं० (अ०) रीत; ढंग (२) प्रणाली
 (३) उपाय; तरीको
 तरु पुं० जाड; वृक्ष
 तरुण वि० (सं०) जुवान (२) नवुं
 तरुणाई स्त्री तरुणपक्ष; तरुणावस्था
 तरुणी स्त्री युवती; युवान स्त्री
 तरुरोपण पुं० वृक्षारोपण
 तरे अ० तणे; नीचे
 तरेना सं० किं तरेनुं धवुं; गुस्तामां आंभो ततडाववी
 तरेरा पुं० (अ०) जणयारानो ओकधारो छंटाकाव
 (२) पाझीनां भोजां द्वारा बागतो पक्को
 (३) रोषपूर्ण नजर
 तरेया वि० तरनारो; तारनारो; तरवैयो
 तरेला वि० सावकुं; ओरमापुं
 तरोई स्त्री तुरिपुं के तेनो वेवो
 तर्क पुं० (अ०) परित्याग; छोडवुं ते (२) (सं०) तर्क;
 विचार; दलील (३) टोशो; कटाक्ष
 तर्कश पुं० (६०) तरकस; तीरोनो त्याधो
 तर्कमखालात पुं० (अ०) असहकार
 तर्ज पुं० (अ०) प्रकार; तरेड (२) रीत; ढंग
 (३) रयना; बनावट
 तर्जन पुं० (सं०) उराववुं के धमकाववुं ते (२) कोध
 (३) तिरस्कार
 तर्जन-गर्जन पुं० धाकधमकी
 तर्जनी स्त्री (सं०) अंगुठा पासेनी आंगणी
 तर्जुमा पुं० (अ०) तरजुमो; भाषांतर; अनुवाद
 तर्पण पुं० (सं०) तुप्त करवुं ते (२) तर्पण करवानो
 विधि - जलांजलि
 तर्जुव पुं० (६०) तर्जुम) तज्जुम
 तरारि वि० (अ०) वायाण (२) यधण
 तल पुं० (सं०) तणिपुं (२) सपाटी (३) दयेणी
 (४) नीचेनो भाग (लोपतणियानो भाग)

तलक अ० (अ०) लगी; सुधी
 तलक्रीन स्त्री (अ०) शिपामाझ; समजझ (२) तालीम
 तलख वि० (६०) कडवुं; बेस्वाद; अग्रिम
 तलछट स्त्री प्रवाही नीचे करतो कांप के काटेजे
 तलना सं० किं तणवुं
 तलपट वि० योपट; नष्ट; बरबाद; तणिपाजाटक
 तलफ वि० (अ०) बरबाद; नष्ट; पापमाल
 तलफ्री स्त्री बरबादी; पापमाली; सर्वनाश
 तलफ्रना अ० किं दुःखणी तरकडवुं; कलपवुं; तलकपुं
 तलफुकुफ पुं० (अ०) उख्यारश
 तलब स्त्री (अ०) तपास; शोष (२) तलप; छंख
 (३) जरूर; मांग (४) पगार (५) ओलाववुं ते
 तलबगार, तलबदार वि० खासनार; छंखुक
 तलबदास्त, तलबनामा पुं० अदालती तेलुं के तेनो
 आदेशपत्र; 'समन्स'
 तलबाना पुं० (६०) साक्षीओ ओलाववा अदालतने
 अपातो परस
 तलबी स्त्री (अ०) मांग (२) ओलाववुं ते
 तलबेली स्त्री तालावेली; बेचेनी; यटपटी
 तलवा पुं० पगनुं तणिपुं
 तलवार स्त्री (६०) तरवार; पडण
 तलस्पशी वि० वस्तुना तणिया सुधी छिडि जरि विचारतुं
 तलाहटी स्त्री तणेटी
 तला पुं० तणिपुं (२) सप्ततणी
 तलाक पुं० (अ०) तल्लाक; फारगती
 तलाकनामा पुं० (६०) तलाकपत्र; तलाकनो दस्तावेज
 तलाकशुदा वि० (६०) जेनो वैधानिक रीते विवाह-
 विच्छेद यथो होय ते
 तलाची स्त्री (सं०) यटाई
 तलातप पुं० (अ०) मोटुं मोजुं; लोढ
 तलाफ्री स्त्री (अ०) निवारण; प्रायश्चित्त
 (२) नुक्सानीनी लरपाई (३) क्षतिपूर्ति
 तलाव पुं० तणाव
 तलाश स्त्री (तुं) तलाश; भोज (२) जरूर; आवश्यकता
 तलाशी स्त्री (६०) तपास; भोज
 तली स्त्री तणिपुं (२) तणिपे ठरेलो क्यरो; कांप
 (काटेडो)
 तले अ० तणे; नीचे
 तले-ऊपर अ० तणे-उपर; छिलट-पुलट
 तलेटी स्त्री तणिपुं (२) तणेटी
 तलैया स्त्री तलावडी
 तलीछ स्त्री प्रवाही नीचे करतो कांप के काटेजे
 तलख वि० (६०) कडवुं (२) बेस्वाद (३) अग्रिम
 तल्ला पुं० अस्तर (२) सप्ततणी (३) माण; मजलो

તત્ત્વી

૧૭૯

તત્ત્વીક

તત્ત્વી સ્ત્રી સખતળી
 તવક્કા સ્ત્રી (અં તવક્કુઅ) આશા
 તવક્કુફ પું (અં) વિલબ; વાર; ઢીલ
 તવક્કુલ પું (અં) ઈશ્વરશ્રદ્ધા (૨) પરમાર્થ દષ્ટિ
 તવજ્જહ સ્ત્રી (અં) ધ્યાન (૨) કૃપાદષ્ટિ
 તવના અં કિં તવાવું; તપવું
 તવલ્લુદ વિં (અં) જન્મેલું
 તવા પું તવો
 તવાજા સ્ત્રી (અં) આદર (૨) આતિથ્ય
 તવાના વિં (ફાં) બળવાન; શૂરવીર
 તવાનાઈ સ્ત્રી શૂરવીરતા; તાકાત
 તવાયપ્પ સ્ત્રી (અં 'તાઈફ'નું બં વં) વેશ્યા
 (૨) તાપકો (ગાનાર બજાવનારની ટોળી)
 તવારા પું આકરો તાપ; તાવ
 તવારીખ સ્ત્રી (અં) ઇતિહાસ
 તવારીખી વિં (અં) ઐતિહાસિક
 તવાલત વિં (અં) લંબાઈ (૨) અધિકતા
 (૩) જંઝટ; આપતિ
 તવીલ વિં (અં) લાંબું
 તવેલા પું (અં તવેલ) તબેલો
 તશ્ખીસ સ્ત્રી (અં) ઠરાવ (૨) રોગનું નિદાન
 તશ્દીદ સ્ત્રી (અં) કઠોરતા; સખતાઈ; અત્યાચાર
 (૨) લેખનમાં અક્ષરનું દ્વિત્વ સૂચવવા કારસી
 લિપિમાં વપરાતું ચિહ્ન
 તશ્દુદ પું (અં) કઠોરતા; સખતાઈ; કષ્ટદાયક
 વ્યવહાર; આક્રમણ
 તશ્ફમી સ્ત્રી (અં) સાંત્વન (૨) સંતોષ
 તશ્બીહ સ્ત્રી (અં) ઉપમા (૨) ઉદાહરણ
 તશરીફ સ્ત્રી (અં) મોટાઈ; મહતા; સન્માનસૂચક
 સંજ્ઞા (જેમ કે, આપ પણ અહીં તશરીફ
 લાવશો.)
 તશરીહ સ્ત્રી (અં) ટીકા; ટિપ્પણ (૨) શરીરશાસ્ત્ર
 તશ્વાયીશ સ્ત્રી (અં) ફિકર; ચિંતા
 તક્ત પું (ફાં) થાળી; ટાટ (૨) જાજરનું તસ્તાનું
 તશ્તરી સ્ત્રી (ફાં) રકાબી
 તસક્વીન સ્ત્રી (અં) તસલ્લી; દિલાસો
 તસદીઅ, તસદીઅહ સ્ત્રી (અં) માથું દુખવું તે
 (૨) તસ્દી
 તસદીક્ર સ્ત્રી (અં) સત્યતા; સચ્ચાઈ (૨) પ્રામાણ્ય;
 સમર્થન; પુષ્ટિ (૩) સાક્ષી
 તસદીહ સ્ત્રી પીડા; કષ્ટ
 તસદુક પું (અં) દાન; ન્યોછાવર (૨) બલિદાન
 તસનાફ સ્ત્રી (અં) પ્રેમ-રચના; પુસ્તક-લેખન
 તસન્ના પું (અં તસન્નુઅ) આડંબર; દેખાડો; દંભ

તસફિયા પું સાફ કે સ્વચ્છ કરવું તે; ઝથડાનો નિવેડો;
 ફેસલો; સમજૂતી
 તસબીહ સ્ત્રી (અં) તસવી; માળા
 તસમા પું (ફાં) ચામડાનો પટો
 તસર્ફ પું (અં) ખર્ચ (૨) ઉપયોગ (૩) ચમત્કાર
 તસલા પું તાંસળું
 તસલી સ્ત્રી તાંસળી
 તસલીમ સ્ત્રી (અં) સલામ; પ્રણામ (૨) સ્વીકૃતિ
 (૩) અભિવાદન (૪) આજ્ઞાપાલન
 તસલ્લી સ્ત્રી (અં) તસલ્લી; દિલાસો (૨) ધીરજ
 તસલ્લીબચ્ચા વિં (ફાં) સંતોષજનક
 તસવીર સ્ત્રી (અં) છબી; ચિત્ર
 તસવ્યુફ પું (અં) સુફીવાદ; ગૂઢવાદ
 (૨) ઈશ્વરપરાયણતા
 તસવ્યુર પું (અં) ખ્યાલ; કલ્પના (૨) સૂઝ
 (૩) ધ્યાન
 તસહીહ સ્ત્રી (અં) શુદ્ધ કરવું તે (૨) મૂળ સાથે
 તપાસવું તે
 તસૂ પું તસુ (સવા ઈચનું એક માપ)
 તસીયુફ પું ગૂઢવાદ; સુફીવાદ (૨) ઈશ્વરપરાયણતા
 તસ્કર પું (સં) ચોર
 તસ્કરી સ્ત્રી ચોર સ્ત્રી (૨) ચોરી; ચોરીનો માલ
 તસ્વીર સ્ત્રી (અં) છબી; ચિત્ર
 તસ્ફિયા પું (અં) સાફ કે સ્વચ્છ કરવું તે (૨) ફેસલો
 (૩) ઝથડાનો નિપટારો
 તસ્ફિયાનામા પું (ફાં) ચુકાદો (૨) નિર્ણયપત્ર
 તહે, તહેવાં, તહાં અં તહી; ત્યાં
 તહ સ્ત્રી (અં) થર (૨) પાતળું પડ (૩) તળિયું
 (૪) ગરી
 તહક્કીક્ર સ્ત્રી શોધખોળ (૨) સત્યની તપાસ
 તહક્કીક્રાત સ્ત્રી શોધખોળ (૨) અનુસંધાન (૩) કોઈ
 વિષય કે ઘટનાની પાછળની બાબતોની શોધતપાસ
 તહક્કીર સ્ત્રી અપમાન; બેઆબરૂ
 તહક્કાના પું (ફાં) ભોંયરું
 તહક્કીબ સ્ત્રી (અં) શિષ્ટાચાર (૨) સભ્યતા; સંસ્કૃતિ
 તહક્કીબ-ચાપ્તા વિં (અં + ફાં) શિષ્ટ; સભ્ય
 તહત પું (અં) અખત્યાર (૨) અધીનતા
 તહત-ઝસ્સરા સ્ત્રી (અં) પાતાળ
 તહ-દર્જ વિં (ફાં) બિલકુલ નવું
 તહપેચ પું (ફાં) પોતાનું
 તહફ્ફુજ પું (અં) બચાવ; રક્ષણ; સલામતી
 તહબંદ, તહમત, તહમદ પું (ફાં) સ્ત્રી લુંગી
 તહરીક સ્ત્રી (અં) આંદોલન (૨) ઉશ્કેરણી
 (૩) પ્રસ્તાવ; ઠરાવ

તહરીર

૧૮૦

તાઙ

તહરીર સ્ત્રી (અ) લેખન-શૈલી કે લેખ
 તહરીરી વિં (ફા) લેખિત (જમ કે, પુરાવો)
 તહલકા પું (અ) હલચલ (૨) બરબાદી (૩) મોત
 (૪) બળભળાટ (૫) ઊધલપાથલ
 તહલીલ સ્ત્રી (અ) પીગળવું તે (૨) પચવું તે
 તહવીલ સ્ત્રી (અ) સુપરત (૨) અનામત
 (૩) ખજાનો
 તહસ-તહસ વિં બરબાદ; ખેદાન-મેદાન
 તહસીન સ્ત્રી (અ) તારીફ; પ્રશંસા; શાબાશી
 તહસીલ સ્ત્રી (અ) મહેસૂલ ઉપરાવવું તે
 (૨) તહસીલ; તાલુકો કે મહેસૂલ (૩) મહેસૂલની
 કચેરી
 તહસીલદાર પું (ફા) મામલતદાર; મહાલકારી
 તહસીલના સં કિં વસૂલ કરવું; ઉધરાવવું
 તહાં અં ત્યાં; તહીં
 તહાના સં કિં લપેટવું
 તહાશા પું (અ) ડર; બીક (૨) પરવા; દરકાર
 તહીં અં ત્યાં જ; તહીં જ
 તહોબાલા વિં (ફા) ઊંપુંચનું (૨) બરબાદ
 તાંગા પું ટાંગો; ધોડાગાડી
 તાંડવ પું (સં) તાંડવ નૃત્ય; પુરુષનું નૃત્ય
 તાંત, તાંતડી સ્ત્રી તાંત (૨) તંતુ; દોરી (૩) પશછ
 (૪) સાળનું રાચ
 તાંતા પું પંક્તિ; હાર
 તાંતી સ્ત્રી પંક્તિ (૨) ઓલાદ; પેટી (૩) પું વણકર
 તાંત્રિક વિં (સં) તંત્ર સંબંધી (૨) પું તંત્રવિદ્યાનો
 જાણનાર
 તાંબા પું તાંબું ધાતુ
 તાંબૂલ પું (સં) પાન; પાનબીડી
 તાંબૂલી પું તંબોળી
 તાઅત સ્ત્રી (અ) સેવાયાકરી (૨) ઉપાસના
 તાઈ અં પ્રતિ; પાસે; તરફ
 તાઈ સ્ત્રી મોટી કાઠી (૨) બહેન (૩) તાવલી
 (૪) ટાટિપો તાવ
 તાઈદ સ્ત્રી (અ) તરફદારી; સમર્થન; ટેકો (૨) પું
 મુનશી; નાયબ
 તાઝ પું મોટા કાકા
 તાઝન પું (અ) પ્લેગ; મરકી
 તાઝસ પું (અ) મોર (૨) તાઉસ વાઘ
 તાઝસી વિં મોર જેવું કે તેના રંગનું
 તાઝ પું (અ) તાઝું (૨) વિં એકી (૩) અદ્વિતીય;
 અજોડ
 તાક સ્ત્રી તાકવું તે (૨) સ્થિર દૃષ્ટિ (૩) તાક; તક;
 લાગ (૪) તલાશ

તાક-જુપ્ત પું (ફા) હાથમાં કાઠી વગેરે રાખી
 રમાતી એકીબેકીની રમત
 તાક-ઝાંક સ્ત્રી વારંવાર કે ઘૂપું જોવું તે
 તાકત સ્ત્રી (અ) તાકાત; શક્તિ; બળ
 તાકતત્વર વિં (ફા) તાકાતવાળું; બળવાન
 તાકના સં કિં તાકવું; એકીટસે જોવું (૨) ધ્યાનથી
 જોવું; વિચારવું (૩) પહેલેથી જોઈ રાખવું
 (૪) જોતા રહેવું; નજર રાખવી; સંભાળવું
 તાકા પું (અ) તાકો; કપડાનું 'થાન'
 તાકિ અં (ફા) જેથી કરીને
 તાકીદ સ્ત્રી (અ) તાકીદ; ચેતવણી
 તાકોદન અં તાકીદથી; આગ્રહપૂર્વક
 તાકીદી વિં (અ) તાકીદનું; જરૂરી
 તાઝીર સ્ત્રી (અ) વાર; વિલંબ
 તાગ, તાગા પું તાગડો; દોરો
 તાપડી સ્ત્રી કંદોરો (૨) કેડનો દોરો
 તાગના સં કિં (ગોદડા વગેરેમાં) દોરા નાંખવા
 તાગપાટ પું ગળાનું એક ધરેણું (વિવાહમાં પહેરાવાતું)
 તાગા પું ધાગો; તાગડો; દોરો
 તાજ પું (અ) બાદશાહનો મુગટ (૨) કલગી (મોર,
 મરઘા વગેરેની) (૩) આગ્રાનો તાજમહાલ
 તાજદાર પું તાજધારી બાદશાહ
 તાજગી સ્ત્રી (ફા) તાજગી; તાજાપણું
 તાજન, તાજના પું ઉત્તેજન આપનારી વસ્તુ; દંડ
 (૨) ચાબુક; કોરડો
 તાઝા વિં (ફા) તાજું; તરત થયેલું; નવું; લીલું
 (૨) થાક વગરનું; પ્રફુલ્લ (૩) વાસી નહિ;
 તરતનું; સોજું
 તાઝા-દમ વિં (ફા) તત્પર; તૈયાર
 તાઝિયત સ્ત્રી (ફા) મરણનો દિવાસો દેવા જવું તે;
 ઉઠમણું
 તાઝિયા પું (અ) તાજિયો; તાબૂત
 તાઝિયાના પું ચાબુક; સાટકો કે તેના ફટકાની સજા
 તાઝિર પું (અ) વેપારી
 તાઝી પું (ફા) અરબી ધોડો (૨) સ્ત્રી અરબી ભાષા
 તાઝીમ સ્ત્રી (અ) અન્યને મોટું સમજવું તે; આદરભાવ;
 તાજીમ; અદબ; સભ્યતા; વિવેક
 તાઝીમી સરદાર પું પ્રતિષ્ઠાવાન મોટો સરદાર
 તાઝીર સ્ત્રી (અ) દંડ; સજા
 તાઝીરી વિં દંડાત્મક; ફોજદારી
 તાઝીરાત સ્ત્રી (અ) ફોજદારી કાયદાનો સંગ્રહ
 તાઝીરાત-હિન્દ ભારતનો ફોજદારી કાયદો
 તાઝુષ પું (અ) તાજુબી; વિસ્મય; આશ્ચર્ય
 તાઙ પું તાઙનું ડાઙ

તાફના

૧૮૧

તારક

તાફના સં કિં મારવું; પીટવું; મારી ઠોકી હઠાવવું
 (૨) સમજી જવું; કળી જવું; પામી જવું (૩) સ્ત્રી
 મારપીટ; ધાકધમકી
 તાફી સ્ત્રી તાડના ઝાડમાંથી નીકળતો સફેદ માદક
 રસ; તાડી (૨) સમાધિ; ધ્યાન (૩) એક નાનું
 તાડનું ઝાડ
 તાત પું (સં) તાત; પિતા (૨) વહાલનું સંબોધન-
 બેટા જેવું
 તાતા વિં તાતું; તપેલું; ગરમ
 તાતાથેઈ સ્ત્રી નૃત્યનો બોલ-તાતાથેઈ; તાતાથેયા
 તાતીલ સ્ત્રી (અં) રજા; છુટ્ટી
 તાત્કાલિક વિં (સં) તાત્કાલિક; તે વખતનું
 તાત્ત્વિક વિં (સં) તત્ત્વ કે તત્ત્વજ્ઞાન સંબંધી
 (૨) પથાર્ય; વાસ્તવિક
 તાત્પર્ય પું (સં) અર્થ; આશય; મતલબ; ભાવાર્થ
 (૨) તત્પરતા
 તાથેઈ સ્ત્રી તાતાથેઈ
 તાદાત્મ્ય પું (સં) અભેદ; એકરૂપતા
 તાદાદ સ્ત્રી (અં) સંખ્યા; ગણતરી
 તાદુશ વિં (સં) તેવું; તેના જેવું
 તાથા સ્ત્રી તાતાથેઈ
 તાન સ્ત્રી તાણવું તે; ખેંચ; સંગીતની તાન; આલાપ
 તાન પું (અં) કપકા; તાણો; મહેણું; નિંદા
 તાનના સં કિં તાણવું; ખેંચવું (૨) કેદમાં નાખવું
 તાનપૂરા પું તાનપૂરો; તંબૂરો
 તાના પું તાણો (૨) સં કિં તાવવું; તપાવવું
 (૩) પું (અં) તાણો; મહેણું
 તાના-ઘાના પું તાણો-વાણો
 તાના-રી-રી સ્ત્રી સાધારણ આવું તે (૨) નવશિખાઉનું
 આવું તે (વડનગરની તાના અને રીરી નામની
 પ્રસિદ્ધ ગાયિકાઓ સાથે આ શબ્દને સંબંધ
 નથી.)
 તાનાશાહી સ્ત્રી આપખુદી; સરમુખત્યારી
 તાની સ્ત્રી તાણી; તાણાનું સૂતર
 તાપ પું (સં) તાપ; ગરમી (૨) તાવ (૩) કષ્ટ; પીડ
 તાપતિલ્લી સ્ત્રી પ્લીહાનો રોગ
 તાપના અં કિં તાપવું (૨) સં કિં ફૂંકી મારવું; નાશ
 કરવું
 તાપમાન પું (સં) તાપ કે તાવનું માપ; તેની ઊંચી
 તાપમાનચંત્ર પું (સં) તાપ કે ગરમી માપવાનું યંત્ર;
 થર્મોમીટર
 તાપસ પું (સં) તપસ્વી (૨) બગલો
 તાપસી સ્ત્રી તપસ્વી સ્ત્રી (૨) તપસ્વીની પત્ની
 (૩) વિં તાપસ કે તપસ્યા સંબંધી

તાપસ્વેદ પું (સં) કોઈ રીતે ગરમી આપી નિષ્કાસેલો
 પરસેવો
 તાપ્તા પું (કાં) ધૂપછાંયનું રેશમી કપડું; તાફતો;
 ટાફેટો
 તાથ સ્ત્રી (કાં) તાપ (૨) ચમક (૩) શક્તિ (૪) ધૈર્ય
 તાથફતોડ અં લગાતાર; એક પછી એક (૨) ઝટપટ;
 તાબડતોબ
 તાથદાન પું (કાં) બારી કે પ્રકાશ માટેની ઝાળી
 તાથા, તાથે વિં (અં તાથિઅ) તાબામાં રહેતું;
 આધીન; આજ્ઞાંકિત
 તાથીજ પું (અં) તાવીજ
 તાથોર સ્ત્રી (સ્વપ્નનું શુભ-અશુભ) ફળ
 તાથૂત પું (અં) જનાજો; મૃત શરીર રાખવાની સંદૂક
 (૨) તાથૂત; તાથિયો
 તાથેદાર વિં તાબામાં રહેનારું (૨) પું નોકર
 તાથેદારી સ્ત્રી નોકરી
 તામ પું તામસ; કોષ (૨) તમસ; અંધારું (૩) વિં
 ભીષણ (૪) પું (સં) દોષ; વિકાર (૫) દુઃખ
 (૬) (અં) બોજન; ખાવું તે
 તામચીની સ્ત્રી ઈનેમલ-મીનો ચઢાવવાની ક્રિયા
 તામજાન, તામજામ, તામદાન પું એક પ્રકારની
 ખુલ્લી પાલખી-મુરશી ઘાટની ઝાળી
 તામઢા વિં તાંબાના રંગનું
 તામલેટ, તામલોટ પું (ઈં ટબ્લર) ટિનનું ટમલર
 તામસ વિં (સં) તમોગુણી (૨) પું તમોગુણ; કોષ
 (૩) અંધકાર; અજ્ઞાન; મોહ
 તામસી સ્ત્રી અંધારી રાત (૨) મહાકાળી (૩) વિં સ્ત્રી
 તમોગુણી
 તામિલ સ્ત્રી તમિળ ભાષા (૨) તમિળભાષી લોક
 તામોર સ્ત્રી (અં) બાંધકામ (મકાનનું)
 તામીરી વિં (કાં) રચનાત્મક
 તામીલ સ્ત્રી (અં) આજ્ઞાનું પાલન; અમલ કરવો તે
 તામ્મુલ પું (અં) સંદેહ; દુવિધા; આનાકાની
 તામ્ પું (સં) તાંબું
 તામપત્ર પું તાંબાનું પતરું; તાંબા ઉપર દાનપત્ર;
 પ્રશસ્તિપત્ર
 તાયકા પું સ્ત્રી (કાં) વેશ્યા; તવાયક (૨) ગાનારની
 કે વેશ્યાની મંડળી (૩) ફિરકો; જથ્થો
 તાયર પું (અં) ઊડનાર (૨) પક્ષી
 તાયા પું તાઉ; પિતાના મોટા ભાઈ-મોટા કાકા
 તાર પું ખાતુનો તાર; વાદ્યનો તાર (૨) વીજળીનો
 તાર કે તે દ્વારા મોકલાતો સંદેશો (૩) તંતુ; તાગ
 (૪) વિં તાર (સ્વરનું)
 તારક પું (સં) તારો (૨) તારનાર; ઉદ્ધારક

તારકશ

૧૮૨

તિતર-ચિતર

તારકશ પું તારકસ; તાર ખેચનારો
 તારકશી સીં (સં) તારકસ (તાર ખેચવા)નું કામ કે ધંધો
 તારકાંચિત વિં (સં) જેની સાથે આકાશના
 તારાનું ચિહ્ન આંકવામાં આવ્યું હોય એવું
 તારઘર પું તાર-ઓફિસ
 તારણ પું (સં) તારવું તે; ઉદારણ
 તારતમ્ય પું (સં) ઓછાવતાપણા મુજબનો ક્રમ
 તારના સં કિં તારવું; ઉદારવું
 તારપીન પું ચીડ વૃક્ષમાંથી મળતું તેલ-ટર્પેન્ટાઈન
 તાર-બર્કો પું વીજળીથી ખબર દેનારો તાર
 તારાંચિત વિં (સં) જેની સાથે આકાશના તારાનું
 ચિહ્ન આંકવામાં આવ્યું હોય એવું
 તારા પું (સં) તારો
 તારાપથ પું (સં) આકાશ
 તારાજ પું (ફા) લૂંટકાટ (૨) તારાજ થવું તે; નાશ;
 ખુવારી
 તારિક પું (સં) ઉતરાઈ; નદી પાર કરવાનું નાવનું
 ભાડું
 તારિકા સીં (સં) તારી (૨) અભિનેત્રી (૩) નક્ષત્ર
 તારીક્ર વિં (ફા) અંપારિયું (૨) કાળું
 તારીચ સીં (ફા) મહિનાની તારીખ (ઈસ્વી કે
 ઈસ્લામી પંચાંગની)
 તારીચનામા પું (ફા) તિથિપત્ર; કેલેન્ડર
 તારીફ સીં (અં) પરિચય; લક્ષણ (૨) વિશેષતા;
 ગુણ (૩) વર્ણન (૪) તારીફ; પ્રશંસા
 તારુણ્ય પું (સં) જુવાની
 તાર્કિક પું (સં) તર્કશાસ્ત્રી (૨) તત્ત્વવેત્તા (૩) વિ-
 તર્ક સંબંધી
 તાસ પું સંગીતનો તાલ (૨) તાળી (૩) હથેળી
 (૪) મંજીરા (૫) તાળું (૬) તળાવ (૭) તાડવૃક્ષ
 તાલ-જેતાલ અં ટાણે-કટાણે; ઠેકાણા વગર
 તાલમેલ પું તાલ-સૂર મેળવવો તે (૨) યોગ્ય
 અવસર (૩) બરોબર યોજના; તાલમેલ
 તાલા પું તાળું
 તાલા-કુજી સીં તાળા-કૂચી (૨) એક બાળરમત
 તાલાબંદી સીં કર્મચારીઓ કે મજૂરો પર દબાણ
 લાવવા કારખાનાના દરવાજા પર માલિકો દ્વારા
 તાળું લગાવી તેમને બહાર રાખવાનું કાર્ય; 'લોક-
 આઉટ'
 તાલાખ પું તળાવ
 તાલાબેલી સીં તાલાબેલી; વ્યાકુળતા
 તાલિકા સીં કૂચી (૨) સૂચી; અનુક્રમણિકા
 (૩) યાદી
 તાલિચ પું (અં) શોધનાર (૨) પૂછનાર; માગનાર

તાલિચ-ફ્લમ પું (અં) વિદ્યાર્થી
 તાલી સીં (સં) કૂચી (૨) તારી (૩) તાળી
 (૪) તળાવડી
 તાલીફ સીં (અં) સંપ્રદ-ગ્રંથ રચવો તે (૨) બે વચ્ચે
 મેળ કે એકતા કરવી તે
 તાલીમ સીં (અં) શિક્ષણ; કેળવણી
 તાલુ, તાલુ પું તાળવું
 તાલુકા પું તાલુકો
 તાલેવર વિં (ફા) તાલેવાન; નસીબદાર; પેસાદાર
 તાલ્નુક પું સંબંધ (૨) આધાર (૩) લગાવ
 તાવ પું તાપ; ગરમી (૨) અધિકાર કે સત્તાનો ગર્વ
 (૪) તાવ (કાગળ); તા
 તાવ-ભાવ પું લાગ; મોકો
 તાવર, તાવરી સીં તાપ; ગરમી (૨) તાવ
 તાવાન પું (ફા) નુકસાનીની ભરપાઈ; દંડ
 તાવીજ પું (અં તઅવીજ)તાવીજ; માદળિયું
 તાશ, તાસ પું (અં) એક પ્રકારનું કસબી કપડું
 (૨) ગંજફો
 તાશા, તાસા પું (અં તાસ) તાછું; તાસું
 તાસીર સીં (અં) અસર; પ્રભાવ; ફળ; પરિણામ;
 ગુણ
 તાસ્મુખ પું પક્ષપાત; ધર્મ સંબંધી પક્ષપાત; કટરતા
 તાહમ અં (ફા) તોપણ
 તાહરી, તાહરી સીં (અં) એક પ્રકારની ખીચડી
 તિંતિલિકા, તિંતિલ્લી, તિંતિલ્લીકા સીં (સં) આમલી
 તિંતિલિકા, તિંતિલી, તિંતિલીકા સીં (સં) આમલી
 તિકકુમ પું ત્રણ લાકડીઓનો ઢાંચો; ધેરી છૂપી
 ચાલ; યુક્તિ; ચાલાકી
 તિકકુમ્બાજ વિં ચાલાકી કરનાર
 તિકકુમ્બાજી સીં યુક્તિ; ચાલાકી; ધેરી છૂપી ચાલ
 તિક્કોન, તિક્કોનિયા વિં ત્રિકોણ
 તિક્કી સીં પત્તાની તીરી-તરિયો
 તિક્ત વિં (સં) તીખું (૨) કડવું
 તિખાઈ સીં તીખાશ; તીખાપણું
 તિગુના વિં તગણું; તણ ગણું
 તિજારા પું ત્રીજે દિવસે આવતો તાવ; એકાંતરિયો તાવ
 તિજારત સીં (અં) વેપાર; ધંધો-રોજગાર
 તિજાર પું, તિજારી સીં ત્રીજે દિવસે આવતો તાવ;
 એકાંતરિયો તાવ
 તિજોરી સીં લોઢાની તિજોરી
 તિફી સીં પત્તાની તીરી (૨) અલોપ થવું તે
 તિફી-ચિફી વિં છિન્નભિન્ન; અસ્તવ્યસ્ત; વેરણછેરણ
 તિફીબાજ પું ખસી કે છટકી જનાર માણસ
 તિતર-ચિતર વિં વેરણછેરણ; આમતેમ; અસ્તવ્યસ્ત

તિત્તલી

૧૮૩

તિત્તલી

તિત્તલી સ્ત્રીં પતંગિયું (૨) એક પ્રકારનું ધાસ
(૩) વરણાગ્રી સ્ત્રી

તિત્ત-લીલી સ્ત્રીં કડવી તૂમડી કે દૂધી

તિત્તારા પું ત્રણ તારનું વાદ્ય

તિત્તિક્ષા સ્ત્રીં (સં) ઠંડી-ગરમી દુખ માટે સહન
કરવાની શક્તિ; સહનશીલતા (૨) સમા

તિત્તિશુ વિં સહનશીલ; સમાશીલ

તિત્તીર્ણ સ્ત્રીં (સં) તરવાની કે તરી જવાની ઇચ્છા

તિત્તીર્ણુ વિં (સં) તરવા કે મોક્ષ પામવા માટે ઇચ્છુક

તિત્તૈયા પું બપરી

તિત્તર-ત્તિત્તર વિં વીખરાયેલું; વેરણછેરણ; આમતેમ;
અસ્તવ્યસ્ત; અવ્યવસ્થિત

તિત્તિર પું (સં) તેતર

તિથિ સ્ત્રીં (સં) મિતિ; દેશી તારીખ

તિથિપત્ર પું પંચાંગ

તિત્તરી સ્ત્રીં ત્રણ બારણાંવાળો ઓરડો

તિધર અં ત્યાં

તિધારા પું (સં) ત્રિધાર) એક જાતનો ધોર

તિનકના, તિનગના અં કિં ચિડાવું

તિનકા પું તૂણ (૨) તણખવું

તિપાઈ સ્ત્રીં ત્રણ પાયાની ધોડી કે ટેબલ; ત્રિપાઈ

તિપ્પલ પું (અં) બચ્ચું; બાળક

તિષ્ઠાદત્ત સ્ત્રીં (અં) તબીબી; વૈદું

તિષ્ઠારા અં ત્રીજી વાર

તિષ્ઠ સ્ત્રીં (અં) હકીમી

તિષ્ઠિયા, તિષ્ઠો વિં હકીમી સંબંધી

તિમિંગલ પું (સં) વહેલ માછલી

તિમિર પું (સં) અંધારું

તિમુહાની સ્ત્રીં ત્રણ મોં-માર્ગ કે ફાટકવાળું સ્થાન

તિય, તિયા સ્ત્રીં ત્રિમા; સ્ત્રી

તિરંગા વિં ત્રણ રંગવાળું (જેમ કે, તિરંગો ઝંડો)

તિરકુટા પું ત્રિકુટું; સુંક મરી ને પીપર

તિરછઈ, તિરછાઈ સ્ત્રીં તીરછાપણું

તિરછા વિં તીરછું; વાંકું; કતરાતું

તિરછાના અં કિં તીરછું થવું; કતરાવું

તિરછીઠાં વિં જરા તીરછું

તિરછીઠેં અં વાંકળી; વક્તાપૂર્વક

તિરના અં કિં તરવું

તિરની સ્ત્રીં ચણિયાનું નાડું

તિરપટ વિં તીરછું (૨) કઠણ; મુશ્કેલ

તિરપન વિં ત્રેપન; પડ

તિરપાઈ સ્ત્રીં ત્રિપાઈ

તિરપાલ પું છાપરાના છાજનાં સાંઠી વગેરે

(૨) શણની તાડપત્રી

તિરમિરા પું આંખે અંધારાં આવવાં કે ખૂબ પ્રકાશમાં
અંજાવતું (૨) પાણી ઉપર ચીકટનું બુંદ (૩) બેચેની

તિરામિરાના અં કિં આંખો અંજાવી

તિરયાક, તિરવાક પું (અં) સાપનો મહોરો
(૨) સર્વ રોગની રામબાણ દવા

તિરચ્ચાર પું (સં) અપમાન; અનાદર (૨) ધિક્કાર

તિરચ્ચૂત વિં (સં) અધમાનિત; તરછેડાયેલું

તિરાચ્ચેં વિં ત્રાણું ૯૩

તિરાના સં કિં તરાવવું (૨) તારવું

તિરાસી વિં ત્રાસી; ૮૩

તિરાહા પું ત્રિબેટો

તિરેન્દા પું સમુદ્રમાં તરતું રખાતું નીચેના પહાડ કે
વિઘનનું નિશાન (૨) જાળમાં માછલી ફસાઈ એમ
બતાવનાર તરતું રખાતું ચિહ્ન

તિરોધાન, તિરોભાવ પું (સં) અદૃશ્ય થઈ જવું તે

તિરોભૂત, તિરોહિત વિં (સં) અદૃશ્ય (૨) ઢંકાયેલું

તિર્યક્ વિં (સં) તીરછું; વાંકું (૨) પું પશુપક્ષી

તિસંગ પું તેલંગ દેશ (મહા નદીથી ગોદાવરી નદી
સુધીનો સમુદ્રતટવર્તી પ્રાચીન પ્રદેશ; અત્યારનો
આંધ્રપ્રદેશ)નો નિવાસી (૨) અંગ્રેજ ફોજનો દેશી
સિપાઈ

તિસંગના પું તેલંગ કે તેલંગણ પ્રદેશ

તિલ પું (સં) તલ

તિલક પું (સં) તિલક; ટીલું

તિલકુટ પું તલની એક મોટી વાની; તલના લાડુ

તિલદાની સ્ત્રીં દરજીની ચેલી જેમાં સોમદોરા વગેરે
રખાય છે તે

તિલપટ્ટી, તિલપપટ્ટી સ્ત્રીં તલસાંકળી

તિલમિલ સ્ત્રીં બેચેની; આંખે અંધારાં આવવાં તે; ખૂબ
પ્રકાશમાં અંજાવું તે; પાણી ઉપર ચીકટનું બુંદ

તિલમિલાના અં કિં આંખો અંજાવી; બેચેન થવું
(૨) દુઃખ પીડાથી ગભરાવું; તડકડવું

તિલયા પું તલનો લાડુ

તિલશાકરી સ્ત્રીં તલસાંકળી

તિલસ્મ પું જાદુ; ચમત્કાર

તિલસ્મી વિં જાદુઈ

તિલહન પું તેલીબિયાના છોડ

તિલાંજલિ સ્ત્રીં (સં) મૃતાત્માને અપાતી તલની
અંજલિ; તિલોદક (૨) હમેશને માટે સાથ છોડવો

તિલા પું (અં) સોનું

તિલાક પું તલ્લાક; ફારગતી

તિલ્લા પું ખેસ પાધડી વગેરેનો કસબી ઘટો-તલો

તિલ્લી સ્ત્રીં પ્લીહા; બરોણ; પેટની અંદરનો પોલી
ગોટલીના આકારનો એક નાનો અવયવ જે

તિશના

૧૮૪

તુગ

પાંસળીઓની નીચે ડાબી બાજુ હોય છે અને એનો
સંબંધ પક્ષાશય સાથે હોય છે. (૨) તલ
તિશના પું (અં) ટોણો; મહેણું
તિશના વિં (ફાં) તરસું; અખિલાપી
તિસરાયત સીં ત્રીજું - અહિત હોવું તે; તટસ્થતા
તિસરેત પું ત્રીજો-તટસ્થ માણસ
તિહતર વિં તોતેર; ૭૩
તિહરા વિં એવું (૨) ત્રીજો વારકું
તિહવાર પું તહેવાર
તિહાઈ સીં ત્રીજો ભાગ (૨) કસલ
તિહાડ, તિહાવ પું કોષ; આવેશ; ગુસ્સો
તિહૈયા પું ત્રીજો ભાગ (૨) તબલાની એક થાપ
તીક્ષ્ણ વિં (સં) તીણું; બારીક ધાર કે અણીવાળું
(૨) તીખું; તીવ્ર; આકરું (૩) કુશાગ્ર; ચકોર
તીચ્છા વિં તીખું (૨) તીક્ષ્ણ
તીજ સીં તીજ; ત્રીયા (તિથિ)
તીજા વિં ત્રીજું (૨) પું મરણનો ત્રીજો દિવસ
તીતર પું તેતર પક્ષી
તીત્તા વિં તીખું (૨) તિક્ત; કડવું
તીન વિં ત્રણ
તીમાર પું (ફાં) બરદાસ-ચાકરી; સેવા
તીમારદાર વિં (ફાં) સહાનુભૂતિવાળું (૨) રોગીની
બરદાસ કરનાર
તીમારદારી સીં (રોગીની) બરદાસ; માવજત
તીય, તીયા સીં સી; ઓરત
તીરંદાજ પું (ફાં) બાણાવળી
તીરંદાજી સીં ધનુષવિદ્યા
તીર પું (સં) કાંઠો; કિનારો (૨) (ફાં) બાણ
તીરગર પું તીર બનાવનાર
તીર્ય પું તીર્ય; યાત્રાની જગા
તીર્થાટન પું તીર્યયાત્રા
તીલી સીં સળી કે તાર (૨) પગની પિંડી
તીલ્લ વિં (સં) અતિશય (૨) ઉગ્ર; આકરું; તેજ
(૩) તીખું
તીસ વિં ત્રીસ
તીસરા વિં ત્રીજું
તીસી સીં અળસી (૨) ફળ ગણવાનું (દોઢસોનું)
એક માન
તુંગ વિં (સં) ઊંચું (૨) ઉગ્ર; પ્રચંડ (પું) પર્વત
તુંડ પું (સં) મુખ; મોં (૨) ચાંચ (૩) સૂઢ
તુંદ વિં (ફાં) તુડ; ચડાઉ; ઉગ્ર (૨) વિકટ; ધોર
તુંદ પું (સં) પેટ; કાંઠ
તુંદિલ, તુંદેલ, તુંદેલા વિં (સં) મોટા પેટ-
કાંઠવાળું

તુંબા પું કડવું તૂમડું (૨) તુંબીપાત્ર
તુંબી સીં તૂમડી
તુક સીં ટૂક; તૂક
તુકબંદી સીં જોડકણું; કાલ્પના ગુણ વિનાની રચના
તુકમા પું (ફાં) બોરિયાનું નાકું (૨) કંદો
તુકાંત પું (સં) પદમાં ચરણના અંતિમ અક્ષરો
મેળવવા તે; અંત્યાનુપ્રાસ
તુકાર સીં તુંકારો
તુકારના સં કિં તુંકારવું
તુક્કડ પું જોડકણાં - તુકબંદી રચી જાણનાર
તુક્કલ સીં તુક્કલ - મોટી પતંગ
તુક્કા પું (ફાં) તુક્કો; બૂઝું બાણ
તુક્ષ્ણ પું (અં) તુખમ; બીજ
તુગયાની સીં (અં) (નદીનું) પૂર
તુચ્છ વિં (સં) હલકું; શુદ્ર (૨) નચવું; અલ્પ
તુતુક પું (તુ) શોભા (૨) કાનૂન (૩) આત્મકથા
(પ્રાયઃ બાદશાહની)
તુઝ સર્વં ('તૂ'નું વિભક્તિ પૂર્વેનું રૂપ)
તુઝે સર્વં ('તૂ'નું ચોથી તથા બીજાનું રૂપ)
તુડવાના, તુડાના સં કિં તોડાવવું (૨) મોટા સિક્કાનું
પરચુરણ કરાવવું
તુડાઈ સીં તોડવાનું કામ કે તેની મજૂરી
તુતરા વિં તોતડું
તુતરાના, તુતલાના અં કિં તોતડાવું
તુનક વિં (ફાં) નાજુક (૨) કમજોર
તુનક-મિત્તાજ વિં (ફાં) જરામાં છેછેટાઈ જાય
એવા સ્વભાવનું
તુકંગ સીં (ફાં) હવાઈ બંદૂક
તુફેલ પું (અં) સાધન
તુમ સર્વં તમે ('તૂ' શબ્દનું આ બહુવચન મોટાઓ
નાનાઓ માટે વાપરે છે.)
તુમફી સીં તુમડી પાત્ર (૨) વગાડવાનું તૂમડું
તુમુલ વિં (સં) ધોર; ભીષણ; ભારે (૨) પું પોષાટ
તુમ્હારા સર્વં તમારું
તુમ્હે સર્વં તમને
તુરંગ, તુરંગમ પું (સં) ધોડો
તુરત અં તરત; જલદી
તુરજ પું બિજોરું (૨) શાલ અંગરખા વગેરે પર કરાતું
ભરતકામ
તુરપું સાળ ઉપર વણાતું જતું કપડું લપેટવાનો સાળનો
ભાગ-તોર
તુર વિં (સં) વેગવાન; જલદી ચાલનારું
તુરઈ સીં તુરિયું કે તેનો વેલો
તુરંગ પું (સં) તુરંગ; ધોડો

તુરત અં તુરંત; તરત
 તુરપઈ, તુરપન સ્ત્રીં દોરો ભરી ઓટીને સીવવું તે
 તુરપના સં કિં દોરો ભરી ઓટીને સીવવું
 તુરપવાના, તુરપાના સં કિં દોરો ભરી ઓટીને થતી
 સિલાઈ કરાવરાવવી
 તુરહી સ્ત્રીં તુરાઈ વાજું
 તુરાઈ સ્ત્રીં તળાઈ; ગાદલું (૨) અં તરત; જલદી
 તુરીય, તુર્ય વિં (સં) ચોધું; ચતુર્ય
 તુર્યત સ્ત્રીં (અં) કબર
 તુરાં પું (અં) તોરો (૨) કલગી (૩) વિં (ફાં)
 અદ્ભુત
 તુરાં વિં (ફાં) ખાટું (૨) કઠોર
 તુરાં વિં (ફાં) તીખા સ્વભાવવાળું; કડવાબોલું
 તુરાઈ સ્ત્રીં ખટાશ (૨) કઠોરતા
 તુરાના અં કિં ખટાવું
 તુરાં સ્ત્રીં તુલના; સરખામણી (૨) અં કિં તોળાવું
 (૩) ગાડીનાં પૈડાં આજવાં (૪) તત્પર થવું
 તુલના સ્ત્રીં (સં) સરખામણી; તુલના (૨) અં કિં
 તોળાવું (૩) ગાડીનાં પૈડાં આજવાં (૪) તૈયાર
 થવું; તત્પર થવું
 તુલવાઈ સ્ત્રીં તોળવાની કામગીરીની મજૂરી (૨)
 પૈડાં આજવાની મજૂરી
 તુલવાના સં કિં તોળાવવું; જોખાવવું
 તુલસી સ્ત્રીં (સં) તુળસી
 તુલા સ્ત્રીં (સં) ત્રાજવું; કાંટો (૨) તુલના (૩) એક
 રાશિ
 તુલાઈ સ્ત્રીં રજાઈ (૨) તોળવાની મજૂરી કે ક્રિયા
 તુલાયંત્ર પું (સં) ત્રાજવું
 તુલ્ય વિં (સં) બરોબર; સમાન
 તુલ્યાંક વિં (સં) રસાયન સમસંયોજક
 તુલ્યા પું બં વં (અં) વિદ્યાર્થીગણ
 તુલ્ય પું તુલ્યેર
 તુષ, તુસ પું (સં) અનાજનું ભૂસું; કોતરું (ખાસ
 કરીને ચોખાનું)
 તુષાર પું (સં) બરફ (૨) ઝાકળ (૩) હિમકણ; કરા
 (૪) વિં બરફ જેવું ઠંડું
 તુષ્ટ વિં (સં) તૃપ્ત; સંતુષ્ટ
 તુષ્ટિ સ્ત્રીં સંતોષ; તૃપ્તિ
 તુસ પું, તુસી સ્ત્રીં અનાજનું ભૂસું; કોતરું (ચોખાનું)
 તુહમત પું તહોમત; આરોપ; દોષારોપણ
 તુહમતી વિં તહોમત મૂકનાર
 તુહફા પું ભેટ; ઉપહાર
 તુહિન પું (સં) બરફ; ઝાકળ (૨) શીતળતા; ઠંડક
 તૂંઘા, તૂંઘડા પું તૂંઘડું

તૂંઘી સ્ત્રીં તૂમડી
 તૂ સર્વં તું (તુમ ના એં વન્નું આ તૂ રૂપ પ્રભુ માટે કે
 સાવ નાનાં માટે જ પ્રયોજાય છે.) (૨) સ્ત્રીં કૂતરાને
 બોલાવવાનો શબ્દ
 તૂળ, તૂળીર પું (સં) બાણનો ભાથો
 તૂત પું (ફાં) એક કળઝાડ (શેતુર)
 તૂ-તઢાક સ્ત્રીં ઠાઠમાઠ (૨) શોરબકોર (૩) બોલાચાલી
 (૪) ગાળાગાળી
 તૂતી સ્ત્રીં (ફાં) મીઠી બોલીવાળું એ નામનું એક નાનું
 પક્ષી (૨) તતૂડી
 તૂદા પું (ફાં) ઢગલો (૨) હદની નિશાની; પાળી
 (૩) બાંધ
 તૂફાન પું (અં) તોફાન (૨) તહોમત (૩) ઝથડો-
 બપેરો
 તૂફાની વિં તોફાની; ઉમ્મ; પ્રચંડ; ઉપદ્રવી;
 કજિયાખોર
 તૂમડી સ્ત્રીં તુંબડી
 તૂમતઢાક સ્ત્રીં (ફાં) ઠાઠમાઠ; સજાવટ; ગાળાગાળી
 તૂમના સં કિં પીખવું; વિખેરવું (૨) ભેદ ખુલ્લો કરવો
 તૂમાર પું (અં) વાતનો વ્યથ વિસ્તાર; લાંબું પુરાણ
 તૂર પું નગારું (૨) તુરાઈ વાજું (૩) સ્ત્રીં તુવેર
 તૂલ પું (અં) લંબાઈ; વિસ્તાર (૨) (સં) રૂ; કપાસ
 તૂલતથીલ વિં લાંબું-પહોળું; વિસ્તૃત
 તૂસ પું અનાજનું ભૂસું; ચોખાનું કોતરું (૨) (અં)
 ઉત્તમ પશમીનો કે કામળી
 તૂળ પું (સં) ધાસ
 તૂતીય વિં (સં) ત્રીજું
 તૂતીયા સ્ત્રીં ત્રીજ (૨) ત્રીજી વિભક્તિ
 તૂત્ત વિં (સં) ધરાયેલું; સંતુષ્ટ
 તૂત્તિ સ્ત્રીં સંતોષ; ધરપત
 તૂથા સ્ત્રીં (સં) તરસ (૨) લાલચ; લોભ
 તૂથિત વિં તરસું
 તૂથ્ણા સ્ત્રીં (સં) લાલચ; કામના (૨) તરસ
 તૈતાલિસ, તૈતાલીસ વિં તૈતાળીસ; ૪૩
 તૈતિસ, તૈતિસ વિં તેત્રીસ; ૩૩
 તૈંદુઆ પું ચિત્તા જેવું એક હિંસક પ્રાણી (દીપડો)
 તેઈસ, તેઈસ વિં તેવીસ; ૨૩
 તેગ સ્ત્રીં (અં) તલવાર
 તેગા પું ખાંડું; કટાર
 તેજ પું (સં) તેજ; તીક્ષ્ણ; ઉમ્મ (૨) મોંઘું
 તેજ પું (સં) તેજ; પ્રકાશ
 તેજસ્વી વિં તેજવાળું (૨) પ્રભાવશાળી
 તેજાઘ પું (ફાં) તેજાબ; એસિડ
 તેજાવી વિં તેજાબ સંબંધી; તેજાબ જેવું દાહક

તેજી

૧૮૬

તોષિત

તેજી સ્ત્રી (ફાં) તેજ; ઉચ્ચતા; ઉતાવળ (૨)
 ભાવની તેજ
 તેજોમય વિં (સં) તેજસ્વી; પ્રકાશવાન
 તેતાલીસ વિં તેતાલીસ; ૪૩
 તેરસ સ્ત્રી તેરશ તિથિ
 તેરહ વિં તેર; ૧૩
 તેરહી સ્ત્રી તેરમું
 તેરા સં તારું
 તેલ પું તેલ (૨) પીઠી યોગવાની લગનની એક વિધિ
 તેલવાઈ સ્ત્રી તેલ યોગવાની કિયા (૨) તેલમાલિશનું
 મહેનતાણું (૩) લગનની એક વિધિ જેમાં કન્યાપક્ષ
 તરફથી જાનીવાસે વરને લગાડવાના હેતુથી તેલ
 વગેરે મોકલાય છે.
 તેલહન પું તેલી બી; તેલીબિપું
 તેલિન સ્ત્રી તેલીની સ્ત્રી; ધાંચણ
 તેલિયા વિં તેલિપું (૨) પું તેલ જેવો એક રંગ
 તેલી પું તેલી; ધાંચી
 તેલુગુ સ્ત્રી આંધ્ર (જૂના તેલંગ) પ્રદેશની ભાષા
 તેલીંચી સ્ત્રી તેલ રાખવાની કડોરી (ચલાણી)
 તેવન પું કીડા-ઉધાન (૨) ખેલ; કીડા
 તેવર પું ગુસ્તાની નજર (૨) આંખની ભમર
 તેવહાર પું તહેવાર; ઉત્સવ; પર્વ
 તેશા પું (ફાં) વાંસલો
 તેહવાર પું તહેવાર; ઉત્સવ; પર્વ
 તેહા પું ગુસ્તો (૨) શેખી; ધમંડ (૩) સ્વાભિમાન
 તેહી વિં કોપીલું (૨) શેખીખોર (૩) સ્વાભિમાની
 તેતાલીસ વિં તેતાલીસ; ૪૩
 તેંતીસ વિં તેત્રીસ; ૩૩
 તે અં એટલું (૨) પું (અં) કેંસલો (૩) સમાપ્તિ
 (૪) વિં નિશ્ચિત; નિર્ણયિત
 તેનાત વિં (અં) તઅચ્ચુનાત) કામગીરી માટે નિયત;
 મુકરર; જે કોઈ કાર્ય કે હેતુ માટે નક્કી કરાયેલ
 હોય એવું (જેમ કે, પહેરા ઉપર બરાબર તેનાત
 રહેવું); કાર્ય માટે હાજર
 તેનાતી સ્ત્રી નિપુક્તિ (૨) મુકરરપણું; નક્કીપણું
 તેયાર વિં (અં) તૈયાર (૨) હજુપુષ્ટ
 તેયારી સ્ત્રી તૈયારી
 તેરના અં કિં તરવું
 તેરાના સં કિં તરાવવું
 તેરાક વિં તરવામાં કુશળ-તારો
 તેલ પું (સં) તેલ
 તેશા પું (અં) કોપ; જુસ્સો
 તોદ સ્ત્રી કૂલેલું પેટ; દુદ; કાંદ
 તોદલ વિં દુદાણું; કાંદવાણું

તોંદી સ્ત્રી નાભિ; ઢૂંટી
 તો અં તો (૨) સં તારું
 તોઈ સ્ત્રી મગજ; ગોટ; પટ્ટી
 તોફ પું તોડવું તે (૨) નદીનું જોરથી વહેતું વહેણ (૩)
 દહીનું પાણી (૪) તોડ; નિકાલ કરવાનો ઉપાય
 તોફના સં કિં તોડવું; ભાગવું
 તોફવાના સં કિં તોડાવરાવવું; ભગાવરાવવું
 તોફા પું પગનો તોડો (૨) હજાર રૂપિયા રાખવાની
 થેલી (૩) નદીનો કાંઠો (૪) પલીતો (૫) ચક્રમકથી
 આગ કરવાનો લોઢાનો કકડો
 તોતઈ વિં તોતાના રંગનું; પોપટિપું
 તોતરા, તોતરાલા વિં તોતડું
 તોતરાના, તોતરાના અં કિં તોતડાવું
 તોતા પું (ફાં) તોતે; પોપટ (૨) બંદૂકનો પોડો
 તોતાચશ્મ પું (ફાં) પોપટની પેટે આંખો ફેરવી
 લેનારો; બેવફા; નકકટ; બેશરમ
 તોતાચશ્મી સ્ત્રી બેશરમી; બેવફાઈ; નકકટઈ
 તોતી સ્ત્રી મેના (૨) રખાત
 તોદા પું ઢગલો; હદની નિશાની (પાણી); બાંધ
 તોપ સ્ત્રી (તું) તોપ
 તોપછાના પું તોપખાનું
 તોપછી પું તોપ ચલાવી જાણનાર; તોપચી
 તોફળી સ્ત્રી મૂબી; સુંદરતા
 તોફા (પું) ભેટ; ઉપહાર (વિં) સુંદર; ઉમદા
 તોષક પું તોબરો
 તોષા સ્ત્રી (અં) તોબહ) પશ્ચાત્તાપ; ફરી ન કરવાની
 પ્રતિજ્ઞા
 તોમર પું ભાલાના પ્રકારનું એક પ્રાચીન હથિયાર
 (૨) એક છંદ
 તોય પું (સં) પાણી
 તોર પું તુવેર (૨) સં તારું
 તોરઈ સ્ત્રી તૂરિપું
 તોરણ પું મકાનની મુખ્ય દરવાજો (૨) તોરણ
 તોલના સં કિં તોળવું; જોખવું (૨) તોલન કરવું;
 વિચારવું (૩) પેડું આંજવું
 તોલા પું તોલો વજન (દશ ગ્રામથી થોડુંક વધારે વજન)
 તોશક સ્ત્રી (તું) રૂની ગાદી
 તોશદાન પું (ફાં) માથાની થેલી કે બચકી; કારતૂસની
 સિપાહીની થેલી
 તોશા પું (ફાં) વટેશરી; માયું
 તોશાલાના પું (તું + ફાં) વસ્ત્રાદિનો અમીર
 વગેરેનો ભંડાર; તોશાખાનું
 તોષ પું (સં) સંતોષ; પરિતોષ
 તોષિત વિં સંતોષાયેલું; પરિતૃપ્ત

તોહફગી

૧૮૭

ત્રિમધુ

તોહફગી સ્ત્રી (ફા) ઉત્તમતા; ભલાઈ; અચ્છાઈ;
 ખુબી
 તોહફા વિં (અં) તુલક ઉમદા; ચઢિયાતું; ઉત્તમ
 (૨) પું ભેટ; ઉપહાર; સોગાત
 તોહમત સ્ત્રી (અં) તહોમત; જૂઠો આરોપ;
 દોષારોપણ
 તોહમતી વિં તહોમત મૂકનાર
 તોહિ સર્વં તને
 તોસ સ્ત્રી તાપથી લાગતી સખત તરસ
 તોસના અં કિં તરસ લાગવી
 તોસા પું સખત ગરમી
 તોઠ્ઠ પું (અં) ગળાનું એક ધરણું (૨) કાંઠલો
 (૩) ચપરાસ
 તોઠ્ઠીર સ્ત્રી (અં) આદર; સન્માન
 તોઠ્ઠીઠ્ઠ સ્ત્રી (અં) ઈશ્વરકૃપા (૨) શ્રદ્ધા
 (૩) શક્તિ; તાકાત
 તોઠ્ઠા સ્ત્રી (અં) પશ્ચાત્તાપ; કરીન કરવાની પ્રતિજ્ઞા
 તોરપું (અં) ઢંગ; રીત; ચાલ; પ્રકાર (૨) દશા; હાલત
 તોર-તરીઠ્ઠા પું (અં) ચાલચલગત; વર્તણૂક;
 રહેણીકરણી
 તોરાત, તોરીત, તોરિત પું તોરત-પહુદીઓનો મુસાફર
 ધર્મગ્રંથ; જૂનો કરાર
 તોલ પું (સં) ત્રાજવું (૨) સ્ત્રી તોલ; વજન
 (૩) તોળવું તે; તોલાઈ
 તોલના સં કિં તોલવું; જોળવું (૨) તોલન કરવું;
 વિચારવું (૩) પેડું આંજવું
 તોલ્લા પું તોલાટ (૨) મહુડી; દારૂ (૩) માટલું
 તોલ્લાઈ સ્ત્રી તોળવું તે કે તેની મજૂરી
 તોલિયા સ્ત્રી મું દુવાલ
 તોસીઅ સ્ત્રી (અં) વિસ્તાર; લંબાણ
 તોસીફ સ્ત્રી (અં) પ્રશંસા; સ્તુતિ
 તોહીદ સ્ત્રી (અં) અકેશરવાદ; ઈશ્વર એક છે એવી
 માન્યતા
 તોહીન, તોહીની સ્ત્રી (અં) અપમાન; અનાદર;
 બેઆબરૂ
 ત્યક્ત વિં (સં) તજામેલું
 ત્યાગ પું (સં) છોડવું તે; ત્યાગ; બલિદાન
 ત્યાગના સં કિં તજવું; છોડવ
 ત્યાગપત્ર પું (સં) રાજનામું
 ત્યાગી વિં (સં) છોડનાર (૨) વેરાગી
 ત્યાગ્ય વિં (સં) છોડવા જેવું; તજવા યોગ્ય
 ત્યોં અં તેવી રીતે; તેમ (૨) તત્કાલ
 ત્યોરસ, ત્યોરુસ પું બે વર્ષ પૂર્વનું કે બે વર્ષ પછી
 આવનારું વર્ષ

ત્યોરી સ્ત્રી અવલોકન; ચિંતવન; દષ્ટિ; ભમર; જૂકુટિ
 ત્યોહાર પું તહેવાર; ઉત્સવ; પર્વ
 ત્યોહારી સ્ત્રી તહેવારને દહાડે બાળકો નોકર વગેરેને
 મીઠાઈ વગેરે અપાય તે બોણી કે ભેટ
 ત્યોરી સ્ત્રી અવલોકન; ચિંતવન; દષ્ટિ; ભમર; જૂકુટિ
 ત્રપા સ્ત્રી (સં) લજજા; શરમ
 ત્રય વિં (સં) ત્રણ
 ત્રયી સ્ત્રી ત્રણનો સમૂહ : ઋક્ પજુ : ને સામવેદ (૨)
 તે સૌ જેનાં પતિ તેમજ સંતાન જીવિત હોય; પુરંધ્રી
 ત્રયોદશી સ્ત્રી (સં) તેરશ
 ત્રસ રેણુ પું (સં) ઝીણી રજોટી
 ત્રસિત, ત્રસ્ત વિં (સં) ભયભીત; ડરેલું (૨) પીડિત
 ત્રાણ પું (સં) રક્ષણ; બચાવ
 ત્રાતા પું (સં) રક્ષક; શરણ આપનાર
 ત્રાસ પું (સં) ડર (૨) પીડા
 ત્રાહિ કિં (સં) બચાવો; રક્ષણ કરો
 ત્રિ વિં (સં) ત્રણ
 ત્રિકંટક પું ત્રિશૂળ; ગોખરુ; ધોર
 ત્રિકાલ પું (સં) ભૂત ભવિષ્ય વર્તમાન એમ ત્રણ
 ત્રિકોણ પું ત્રણ ખૂણાવાળી આકૃતિ
 ત્રિગુણ પું પ્રકૃતિના ત્રણ ગુણ : સત્ય, રજ, તમ
 ત્રિષટ પું સ્થૂળ સૂક્ષ્મ અને કારણરૂપ ત્રણ શરીર
 ત્રિષ્યા સ્ત્રી (સં) વર્તુળની ત્રિષ્યા
 ત્રિતાપ પું આધિ વ્યાધિ અને ઉપાધિ એ ત્રણ તાપ
 ત્રિદંડ પું વાંદંડ મનોદંડ અને કાપાદંડ એ ત્રણ સંપત્તિ
 પારણ કર્યાની નિશાનીરૂપ સંન્યાસીનો દંડ
 ત્રિદેશ પું બ્રહ્મા વિષ્ણુ અને મહેશ
 ત્રિદોષ પું વાત પિત્ત કફ અથવા કામ ક્રોધ લોભ;
 સનેપાત : મૂંઝારો
 ત્રિશા અં ત્રણ રીતે
 ત્રિપથ પું જ્ઞાન કર્મ ઉપાસના અથવા આકાશ પૃથ્વી
 પાતાળ; ત્રિભેટો
 ત્રિપથગા સ્ત્રી ગંગા
 ત્રિપિટક પું સુત વિનય અને અભિધમ્મ એ ત્રણ
 બૌદ્ધ ગ્રંથોનો સમૂહ
 ત્રિપુંડ, ત્રિપુંડ પું (સં) ત્રિપુંડ; તિલક
 ત્રિપુટી સ્ત્રી (સં) ત્રણનો સમૂહ (૨) નાની ઈલાખચી
 ત્રિફલા સ્ત્રી હરેડે બહેડાં અને આંબળાંનું ચૂર્ણ
 ત્રિખંત્રી વિં ગરદન કમર અને પગ પર વજન દઈને
 ઊભું રહેલું
 ત્રિખંડ પું (સં) ત્રિકોણ
 ત્રિખલન પું સ્વર્ગ મૃત્યુ અને પાતાળ એ ત્રિલોક
 ત્રિમધુ પું થી મધ અને સાકર એ ત્રણનો મધુપર્ક
 (પંચામૃત)

ત્રિમૂર્તિ

૧૮૮

ધાનૈત

ત્રિમૂર્તિ પું બ્રહ્મા વિષ્ણુ અને મહેશ
ત્રિયા સ્ત્રી સ્ત્રી
ત્રિયામા સ્ત્રી રાત્રિ
ત્રિયુગ પું સત્યયુગ દ્વાપરયુગ અને ત્રેતાયુગ
ત્રિભુવન પું બૌદ્ધ ધર્મમાં બુદ્ધ બૌદ્ધ ધર્મ અને સંઘ
ત્રિભુવણ પું સિંધાલુણ સાંભરલુણ સંચળ
ત્રિધર્મ પું ધર્મ અથે કામ અથવા સત્ય રજ તમ
અથવા ક્ષય સ્થિતિ વૃદ્ધિ
ત્રિવિધ વિન ત્રણ પ્રકારનું
ત્રિલેખી સ્ત્રી ગંગા યમુના અને સરસ્વતીનો સંગમ;
પ્રયાગ

થંબ, થંખ પું થંભ; થાંભલો (૨) ટેકો
થંચી સ્ત્રી થાંભલી
થંખન પું સ્તંભન; થંભવું તે
થંખના અં કિં થંભવું
થકના અં કિ થાકવું (૨) ધીમે પડવું; રોકાવું
(૩) થડપણથી અશક્ત થવું (૪) મુગ્ધ થવું
થકાન સ્ત્રી થકાવટ; થાક
થકા-મોંદા વિન થાકેલું; થાક્યુંપાક્યું
થકાવટ, થકાહટ સ્ત્રી થાક
થકિત વિન થાકેલું (૨) મુગ્ધ
થક્કા પું જામેલો થર; પોપડી (જેમ કે, દહીંની)
થગિત વિન સ્થગિત (૨) શિથિલ
થન પું થાન (ચોપગાનું); આંચળ
થનો સ્ત્રી અજાગલસ્તન (બકરાના ગળા ઉપરનો
આંચળ)
થનૈત પું ગામનો મુખી કે તલાટી
થપકના સં કિં થાખડું
થપકી સ્ત્રી થાખડી
થપકા પું ટપલો
થપકી સ્ત્રી તાળી (૨) ટપલો
થપથપાના સં કિં થાખડું
થપથપાહટ સ્ત્રી થાખડું તે
થપુઆ પું નળિયું (છતું) ગોઠવવાનું જરા ચપટું હોય
છે તે)
થપેકાના સં કિં થપાટવું; થપ્પડ કે થક્કો મારવો
થપેકા પું થપ્પડ (૨) થક્કો; આઘાત
થમના અં કિં થંભવું; થોભવું
થર સ્ત્રી થર; પડ
થરથરાના અં કિં થરથરવું
થરથરાહટ, થરથરી સ્ત્રી થરથરવું તે; કંપ
થરમામીટર પું (ઈં) થરમોમીટર
થર્મલ પું (ઈં) તાપીય

ત્રિવેદ પું ઋગ્વેદ યજુર્વેદ સામવેદ
ત્રિશૂળ પું ત્રિશૂળ (૨) દૈહિક દૈવિક અને ભૌતિક એ
ત્રણ શૂળ
ત્રિસંધ્યા સ્ત્રી પ્રાતઃ મધ્યાહન અને સાંજ એ ત્રણ
વખતની સંધ્યાની ક્રિયા
ત્રિસ્થલી સ્ત્રી કાશી ગયા પ્રયાગ એમ ત્રણ સ્થળ
ત્રિસ્થાન પું શિર ગરદન અને છાતી
ત્રુટિ સ્ત્રી (સં) ભૂલ; ઊણપ; ખામી
ત્વચા સ્ત્રી ચામડી
ત્વરા સ્ત્રી ઝડપ; ઉતાવળ
ત્વરિત વિન ઝડપી; વેગવાન

થ

થર્મલ ડુંગીનિયર પું તાપીય વિદ્યુત-અભિયંત્ર
થર્મલ બિજલી સ્ટેશન પું તાપીય વિદ્યુતગૃહ
થર્મસ પું (ઈં) થરમોસ
થર્મામીટર પું (ઈં) થરમોમીટર; તાપમાપક યંત્ર
થર્માના અં કિં થરથરવું
થલ પું થળ; સ્થળ (૨) (કક્ષ) જમીન (૩) રણ
(૪) વાઘ-સિંહની બોડ
થલકના અં કિં લથડી કે લચી પડી ઝૂલવું (૨) જાડું
શરીર લથડપથડ થવું
થલચર પું સ્થળચર જીવ
થલથલ વિન લથડપથડ; ઝૂલવું
થલથલના અં કિં શરીરની સ્થૂળતાના કારણે લથડવું
કે લચી પડવું
થલપતિ પું (સં) રાજા
થલવેકા પું નાવ થોભવાની જગા-ઘાટ
થલસેના સ્ત્રી યુદ્ધભૂમિ પર લડનારી સેના
થવડું પું કડિયો (૨) સ્થપતિ
થહરના, થહરાના અં કિં થરથરવું; ડરથી કાંપવું
થહાના સં કિં ઊંડાણ માપવું (૨) અંદાજ કાઢવો
થાંગ સ્ત્રી ચોરડાકું ગુપ્ત સ્થાન (૨) તપાસ; ખોજ
થાંગી પું ચોરોનો નાચક; ચોરીનો માલ લેનારો;
ચોરોને આશ્રય આપનારો
થાંગીદારી સ્ત્રી ચોરીનો ધંધો
થાંવલા પું ખામણું (ઝાડનું); થાણું
થા અં કિં હતું
થી અં કિં હતી
થાતી સ્ત્રી થાપણ; સંધરો (૨) અનામત
થાન પું થાન; સ્થાન (૨) દેવદેવીનું થાનક (૩)
ગમાણ કે તબેલો (૪) થાન; તાકો (૫) સંખ્યા
થાના પું થાણું
થાનેદાર પું થાણેદાર
થાનૈત પું થાનકની દેવતા; ગ્રામદેવતા

થાપ સ્ત્રી તબલાની થાપ (૨) થપ્પડ (૩) પ્રતિષ્ઠા
(૪) સોગન
થાપા પું થાપો; પંજાની છાપ (૨) છાપનું બીજું કે,
ફરમો
થાપી સ્ત્રી થાપડી (કડિયાની)
થામ પું થાંભલો; વહાણનો મસ્તૂલ (૨) સ્ત્રી
થંભાવવાની કિયા; પકડ; અવરોધ
થામના સં કિં થંભાવવું; ચેકવું (૨) પકડવું
(૩) મદદ કરવી
થાલ પું થાળ; મોટી થાળી
થાલા પું થાણું; ખામણું
થાલી સ્ત્રી થાળી
થાહ સ્ત્રી ઊંઘાઈનું તળિયું (૨) હદ
થાહના સં કિં ઊંઘાણ માપવું; અંદાજ કાઢવો
થિવટર પું (ઈં) નાટકશાળા; રંગશાળા (૨) નાટક;
અભિનય; મંચન
થિંગલી સ્ત્રી થીંગડું
થિતિ સ્ત્રી સ્થિતિ; હાલત
થિયોસોપી સ્ત્રી (ઈં) બ્રહ્મવિદ્યા (૨) બધા પર્ષોનો
સમન્વય કરવાના લક્ષ્યવાળો અને ઈશ્વર સંબંધી
જ્ઞાનદંષ્ટિના તત્ત્વવિચારવાળો એક સંપ્રદાય
થિર વિં સ્થિર; સ્થાયી
થિરકના અં કિં થનથન નાચવું; ઠપકવું
થિરના અં કિં (પ્રવાહી) હાલતું સ્થિર થવું
(૨) કચરો નીચે ઠરવો કે તેથી પ્રવાહી નીતરવું
થિરાના સં કિં પ્રાણી આદિ પ્રવાહીને હાલતું બંધ
કરવું; હિલોળે ચઢેલા પાણીને સ્થિર થવા દેવું;
ગંદા પાણીને મેલ નીચે ઠરવા દઈ સ્વચ્છ થવા દેવું

દંગ વિં (ફાં) દિગ; ચકિત; સ્તબ્ધ; બેબાકયું
દંગઈ વિં દંગો કરનાર; ઝગડાળું (૨) પ્રયંડ
દંગલ પું (ફાં) કુસ્તી (૨) અખાડો (૩) સમૂહ; દળ
(૪) મોટું ભારે ગાદલું કે ગાદી
દંગા પું દંગો; તોફાન; ઝમઝો
દંગઈ, દંગત પું ઉપદ્રવી
દંઢ પું (સં) લાકડી (૨) શિક્ષા; સજા (૩) દંડ
કસરત
દંઢક પું દંડુકો; લાકડી (૨) દંડક વન (નર્મદા અને
મોદાવરી વચ્ચે આવેલું) (૩) પારાસભામાં
કોઈપક્ષની શિસ્ત હાજરી સંભાળનાર; દંડ
આપનાર; શાસિત કરનાર
દંઢગ્રહણ પું સંન્યાસ લેવો તે
દંઢના સં કિં દંડવું; સજા કરવી
દંઢગ્રણાવ, પું દંઢવત્ સ્ત્રી પું દંડવત્ પ્રણામ; એ
બ. ડો. - 13

થુક્કા-ફરજીહત સ્ત્રી નિંદા અને તિરસ્કાર
થુકી સ્ત્રી થૂ થૂ કરવું તે; થિક્કાર
થૂક પું થુંક
થૂકના અં કિં થુંકવું (૨) સં કિં નિંદા કરવી
થૂચન પું, થૂચની સ્ત્રી (ઊંટ ધોડા વગેરેનું) લાંબું મોટું
થૂન સ્ત્રી (ઊંટ ધોડા વગેરેનું) લાંબું મોટું
(૨) થાંભલો; ટેકો
થૂની સ્ત્રી થાંભલો (૨) ટેકો
થૂલી સ્ત્રી ઘઉં વગેરેના ભરડેલા કકડા કે તેની
વાની; થૂલી
થૂવા પું માટીનો લોદો કે મોટો ટેકરો
થૂહર પું થૂવર; થૂવર
થેઈ થેઈ સ્ત્રી થેઈ થેઈ નાચવાનો બોલ કે તાલ
થેગતી સ્ત્રી થીંગડી
થેલા પું થેલો; કોથળો
થેલી સ્ત્રી થેલી; કોથળી
થેલીદાર પું નાણાકોથળીવાળો; કેશિયર; રોકડિયા
થોક પું થાક; ઢગલો; જયો
થોકદાર પું જથાબંધ વેપારી
થોઝા, થોર, થોરા વિં થોડું; ઓછું
થોથ સ્ત્રી પોલાપણું; નિઃસ્પર્શતા
થોથરા, થોથા વિં ખાલી; પોલું (૨) નકામું; નિઃસ્પર્શ
થોપડી સ્ત્રી પોલ; તખાચો
થોપના સં કિં થાપવું; આરોપવું; લેપ કરવો; લીપવું;
છાંદવું; આક્રમણ વગેરેથી રક્ષણ કરવું
થોષઙ્ગા પું (ઊંટ ધોડા વગેરેનું) લાંબું મોટું (૨) તોભરો
થોર વિં થોડું (૨) પું થોરિયો
થ્યાવસ પું સ્થિરતા; ચેન; ધીરજ

દ

પ્રણામ જે ભોંપ પર દંડાની જેમ પડીને કરવામાં
આવે; સાષ્ટાંગ પ્રણામ
દંઙાલય પું અદાલત; ન્યાયમંદિર
દંઙી પું (સં) પપરાજા (૨) સંન્યાસી (૩) રાજા
(૪) દારપાળ
દંત પું (સં) દાંત
દંતકથા સ્ત્રી કિવદંતી; ચોકવાપકા
દંતિયા સ્ત્રી દંતુડી; નાનો દાંત
દંતુલા વિં દંતાળું; દાંતવું
દંતાલ્લવ વિં (સં) દાંત અને હોઠથી ઉચ્ચાર થતો હોય
એવું (જેમ કે, વ)
દંદ સ્ત્રી બાફ; ગરમી (૨) પું દંદ; લગ્નઈ
દંદાના પું (ફાં) દાંતો (જેવો કે, આરીનો)
દંદાલ પું કોલ્લો; છાલું
દંપતી પું (સં) પતિપત્નીનું જોડું

દંધપું(સં) પાખંડ; ડેળ; ઢોંગ (૨) ખોટું અભિમાન; ધમંડ
 દંધી વિં દંભી; પાખંડી; ઢોંગી
 દંધરી સ્ત્રીં પગર; બળદ ફેરવી ખળું કરવું તે
 દંદા પું(સં) ડંખ; દાંતનો ધા (૨) આક્ષેપ; બંગમ
 દંદા સ્ત્રીં(સં) મોટો દાંત (૨) દાઢ
 દંઈ પું(સં) દેવ) દઈ; દેવ; ઈશ્વર
 દક્ષિયાનૂસ પું(અં) એક અત્યાચારી રોમન
 બાદશાહ જે સને ૩૪૮માં ગાદીનશીન થયો હતો
 ને ખૂબ રૂઢિચુસ્ત હતો.
 દક્ષિયાનૂસી વિં પ્રાચીન (૨) ધણું ધરણું (૩) રૂઢિચુસ્ત
 (૪) જુનવાણી
 દક્ષીક વિં(અં) બારીક; પાતળું (૨) નાજુક
 (૩) કઠણ
 દક્ષીકા પું(અં) બારીકાઈ (૨) કઠિનતા
 દક્ષિણ પું દક્ષિણ; દક્ષણ
 દક્ષિણી વિં દક્ષિણ દિશાનું
 દક્ષ વિં(સં) ચતુર; પ્રવીણ; કુશળ
 દક્ષિણ વિં(સં) જમણું (૨) દક્ષિણમાં આવેલું
 (૩) અનુકૂળ (૪) પું દક્ષિણ દિશા
 દક્ષિણવાદી વિં સરકારનો પક્ષ લેનાર; જમણેરી
 દક્ષિણા સ્ત્રીં(સં) દક્ષિણ દિશા (૨) દખણા-દાન
 દક્ષિણાભિમુખ વિં(સં) દક્ષિણ તરફ મુખવાળું
 દક્ષિણાવન પું(સં) સૂર્યની દક્ષિણ ગતિ
 દક્ષિણાવ્ય પું(સં) વિંધ્ય કે નર્મદાની દક્ષિણનો
 પ્રદેશ; દક્ષિણ ભારત
 દક્ષલ પું(અં) અધિકાર; કબજો (૨) દખલ;
 દરમિયાનગીરી; ગોદ (૩) પહોંચ; પ્રવેશ
 દક્ષલ-દિહાની સ્ત્રીં(ફાં) કાનૂની દેગથી કબજો-
 અધિકાર અપાવવો તે
 દક્ષલનામા પું(ફાં) અધિકાર કે કબજાહક દર્શાવતું
 સરકારી આજ્ઞાપત્ર
 દક્ષીલ વિં(અં) અધિકારી; કબજેદાર
 દક્ષીલકાર પું(ફાં) જમીન પર ઓછામાં ઓછાં
 બાર વર્ષનો કબજો ધરાવનાર (૨) સલાહકાર
 દગડ પું(પુદ્ગળું) મોટું નગારું; જાંઘી ઢોલ
 દગદાગ પું(અં) ડર; ભય (૨) દગદગો; વસવસો
 (૩) એક જાતનું ફાનસ
 દગના અં કિ (બંદૂકનું) ફૂટવું (૨) દહવું; બળવું
 દગાર, દગરા પું વિલંબ; ઢીલ
 દગલ પું(અં) દગો; છબ; ફરેબ
 દગલ, દગલા પું, દગલી સ્ત્રીં જાડો મોટો ડગલો;
 રૂની ડગલી
 દગલફસલ પું(અં) દગો-ફટકો

દગહા વિં ગ્રથવાળું; ડાથી (૨) પું મૃતકના અગ્નિ-
 સંસ્કાર કરનાર
 દગા સ્ત્રીં(અં) દગો; કપટ
 દગાદાર, દગાબાજ વિં(ફાં) દગાખોર; કપટી
 દગીલ વિં ગ્રથવાળું; ડાથી (૨) પું દગાબાજ
 દગ્ધ વિં(સં) બળેલું; દાઝેલું
 દઘક સ્ત્રીં ધક્કો; હડસેલો; હેલો
 દઘકના અં કિ ધક્કો કે હડસેલો લાગવો; તેથી દબાવું
 દઘકા પું ધક્કો; હડસેલો; હેલો
 દઘિયલ વિં દાઢીવાળું
 દતવન સ્ત્રીં દાતણ
 દત્ત વિં(સં) આપેલું (૨) પું દત્તક પુત્ર
 દત્તક પું(સં) દત્તક પુત્ર
 દદા પું દાદા (૨) સ્ત્રીં દાપા; ધાવ
 દદિયાલ, દદિહાલ પું દાદાનું કુળ કે ધર
 દદિયા-સસુર પું દાદા સસરા
 દદિયાસાસ સ્ત્રીં દાદી સાસુ
 દદીઢા, દદૌરા પું ટીપણું (જેવું કે, મચ્છર કરડવાથી
 થાય)
 દદુ પું(સં) દરાજ; દાદર
 દધિ પું(સં) દર્હી (૨) સમુદ્ર; ઉદ્ધપિ
 દનદનાના અં કિ દનદન અવાજ કરવો (૨) આનંદ
 કરવો
 દનાદન અં ધણા અવાજ સાથે (તોપખાનું છૂટવું)
 દનુજ વિં(સં) દાનવ; રાક્ષસ; અસુર
 દપટ સ્ત્રીં ઠપકો; વઢવું તે
 દપટના સં કિ વઢવું; કપકો આપવો
 દફ સ્ત્રીં(ફાં) ડફ; નગારી
 દફતર પું કાર્યાલય; સવિસ્તર વૃત્તાંત
 દફતરી પું કાર્યાલયનાં કાગળિયાં વગેરે સંભાળનાર
 (૨) જિલ્લસાજ; ચોપડી બાંધનાર
 દફતરીયાના પું કાર્યાલય (દફતર); ચોપડી બાંધવાનું
 સ્થાન
 દફતરી સ્ત્રીં(અં) દફતરીન) પૂઠું; પગું
 દફન પું(અં) દાટવું તે (પડદું)
 દફનાના સં કિ દફનાવવું; દાટવું
 દફા સ્ત્રીં(અં) દફા વાર (૨) કાપદાની કલમ
 (૩) વિં દૂર કરેલું
 દફાદાર પું એક કોણ અમલદાર; ટુકડીનો નાપક
 દફીના પું(અં) દાટેલો ખજાનો
 દફતર મું(ફાં) દફતર (કાર્યાલય; કાગળિયાં)
 (૨) સવિસ્તર વૃત્તાંત
 દફતરી પું(ફાં) કાર્યાલયનાં કાગળિયાં વગેરે
 સંભાળનાર (૨) ચોપડી બાંધનાર; 'બુક બાઈન્ડર'

દાપ્તરીયાના

૧૯૧

દારબદર

દાપ્તરીયાના પું. ચોપડી બાંધવાનું સ્થાન
 (૨) દક્ષતર કાર્યાલય
 દબંગ વિ. પ્રભાવશાળી; દાબવાળું (૨) અડબંગ
 દબક સી. દબાવું છુપાવું કે સંકોચ પામવું તે
 (૨) પાતુને ટીપીને તાર કરવાની ક્રિયા
 દબકગર પું. પાતુના તાર બનાવનાર
 દબકના અ. કિ. ડરથી છુપાવું (૨) સં. કિ. પાતુને
 ચપટી કરવા પીટવું
 દબકા પું. પાતુનો ટીપીને કરેલો તાર
 દબગર પું. ડબગર
 દબના અ. કિ. દબાવું
 દબદબા પું. દબદબો; દમમ; ભપકો
 દબવાના સં. કિ. દબાવરાવવું
 દબાના સં. કિ. દબાવવું
 દબાવ પું. દબાવ; જોર
 દબીસ્ટી પું. (ફા.) નિશાળ; શાળા; પદેસા
 દબીચ વિ. (ફા.) જાડું; મોટું; થાટું
 દબીર પું. (ફા.) કારકુન; મુનશી
 દબીલ વિ. દબાવેલું; કોઈના દાબ કે ડર તળે હોય એવું
 દબોચના સં. કિ. ઝપટથી દબાવી બેસવું; એકદમ
 પકડીને દબાવવું (૨) સંતાડવું (૩) ધર દબાવવું
 દમ પું. (ફા.) શાસ; દમ (૨) પળ (૩) કોસલામણી
 દમક સી. ચમક; દમક
 દમકના સં. કિ. ચમકવું; દમકવું
 દમકલ સી. દમકલા પું. આગ બુઝાવવાનો બંબો
 (૨) ફુવામાંથી પાણી કાઢવાનો એક પંપ
 (૩) ગુલાબદાની
 દમલમ પું. (ફા.) દંડતા; મજબૂતી (૨) પ્રાણ;
 જીવનશક્તિ
 દમચુસ્કા પું. લોઢાની સગડી
 દમફોસા પું. છળકપટ
 દમફી સી. દમફી (પૈસાનો આઠમો ભાગ); પૈસો
 દમદમા પું. (ફા.) મોરચો; રેતીના થેલાનું કામચલાઉ
 રક્ષક
 દમદાર વિ. (ફા.) દમવાળું (૨) મજબૂત (૩) તેજ
 દમ-દિલાસા પું. દમપટ્ટી સી. પટામણી; જૂઠી
 આશા
 દમન પું. (સં.) દમવું તે; દબાવ (૨) કાબુ
 દમ-બદમ અ. વારંવાર; હરથડી
 દમબાજ વિ. (સં.) કોસલાવાનું; બહાનાં બતાવનારું
 દમસાજ પું. (ફા.) દિલોજાન દોસ્ત
 દમા પું. (ફા.) દમનો રોગ
 દમાદ પું. દમાદ; જમાઈ
 દમાદમ અ. લગાતાર; લાગલાગટ

દમામા પું. (ફા.) ઢોલ; નગારું
 દમી વિ. દમિયલ (૨) માંજાનો દમ ખેંચનાર
 દમનીય વિ. (સં.) દમાપાત્ર
 દમા સી. (સં.) દમા; કૃપા; કરુણા
 દમાનત સી. (અ.) સાચી દાનત; ઈમાન
 દમાનતદાર વિ. દાનતવાળું; ઈમાનદાર
 દમાર પું. (અ.) પ્રદેશ (૨) દેવ-દારુ
 દમામય, દમાઈ, દમાલુ વિ. (સં.) દમાળુ; કૃપાળુ
 દમાવના વિ. દમામણું; દમાપાત્ર
 દર પું. (સં.) દર; કાણું; ગુફા (૨) ડર (૩) શંખ (૪)
 સી. દર; ભાવ (૫) કિંમત; કદર (૬) પું. (ફા.) દાર
 (૭) અ. અંદર; મઈ
 દરઅસલ અ. (ફા. + અ.) ખરું જોતાં; વસ્તુતઃ
 દર-આમદ સી. (ફા.) આગમન (૨) આપાત
 દરકના અ. કિ. ચિરાવું; ફાટવું; તરડવું
 દરકા પું. ફાટ; ચીરો (૨) ચીરી નાંખે એવો ફટકો
 દરકાના સં. કિ. ચીરવું (૨) અ. કિ. ચિરાવું; ફાટવું;
 તરડવું
 દરકાર સી. (ફા.) જરૂર (૨) વિ. જરૂરી
 દરકિનાર અ. (ફા.) દૂર; અલગ; જુદું
 દરકૂચ અ. (ફા.) સતત કૂચ કરતાં
 દરફા પું. (ફા.) ઝડ; વૃક્ષ
 દરલાસ, દરલાસ સી. (ફા.) અરજ; વિનંતી
 (૨) દરખાસ્ત; પ્રસ્તાવ
 દરગાહ સી. (ફા.) દરબાર; કચેરી; ડેલી (૨) દરધા;
 મકબરો
 દરગુજર વિ. (ફા.) દરગુજર; માફ (૨) અલગ
 દર-ગોર શ. પ્ર. 'જા જહાનમમાં મર.' એવા અર્થમાં
 દરજ વિ. લખેલું
 દરજ સી. ચીરો; ફાટ
 દરજન પું. ડરન; બાર નંગ
 દરજા પું. (અ.) દરજો (૨) કલા; વર્ગ (૩) હાલત;
 સ્થિતિ (૪) મકાનનો માળ
 દરજી પું. (ફા.) દરજ
 દરદ પું. દરદ; દર્દ; થીડા (૨) દયા; કરુણા
 દરદર, દરબદર અ. (ફા.) જગા-જગાએ; કેરકેર
 દરદરા વિ. રવાદાર; ઝીણું નહિ એવું
 દરદરાના સં. કિ. ભરડા જેવું થાય એમ પીસવું કે ફટવું
 દરપન પું. દર્પણ; અરીસો
 દરપની સી. નાનો અરીસો
 દર-પરદા અ. (ફા.) ગુપ્ત રીતે; પડદામાં
 દર-પેશ અ. (ફા.) સાપે; આગળ
 દર-પૈ અ. (ફા.) કોઈની પૂઠે
 દરબદર અ. (ફા.) કેરકેર; જગા-જગાએ

દરબા પું પક્ષી રાખવાનું ખાનાદાર ખોખું; કબૂતરખાનું
 દરબાન પું (ફા) દરવાન; દારપાળ
 દરબાની સ્ત્રી દરવાનનું કામ
 દરબાર પું (ફા) રાજસભા (ર) રાજા
 દરમન પું (ફા) દવા; ઇલાજ
 દરમા પું વાંસનું ટાટિયું
 દરમાઠા પું (ફા) દરમાયો; માસિક વેતન
 દરમિયાન પું (ફા) મધ્ય; વચ (ર) અં દરમિયાન
 દરમિયાની વિં (ફા) મધ્યનું (ર) પું મધ્યસ્થ; પંચ
 દરવાજા પું (ફા) દરવાજો; બારણું
 દરવેશ પું (ફા) કકીર; સાધુ
 દરવેશાના વિં (ફા) દરવેશ-કકીરના જેવું
 દરવેશી સ્ત્રી (ફા) કકીરી
 દરસના અં કિં દેખાવું (ર) સં કિં દેખવું
 દરસાના સં કિં દર્શાવવું; બતાવવું; દેખાડવું
 દર-હકીકત અં (ફા + અં) મરું જોતું; હકીકતરૂપે
 દરહમ વિં (ફા) અવ્યવસ્થિત
 દરહમ-બરહમ વિં વેરણ-છેરણ (ર) ગુસ્સે થયેલું
 દરાઈ સ્ત્રી દળવાની મજૂરી
 દરાજ વિં (ફા) લાંબું; વિસ્તૃત (ર) અં ખૂબ
 દરાજ સ્ત્રી ચીરો (ર) મેજનું ખાનું
 દસાર સ્ત્રી ચીરો; ફાટ; તિરાડ
 દસારા પું પક્કો; ધપ્પો (ર) પાણીના પ્રવાહનું જોર
 દરિયાં પું (ફા) હિંસક પશુ
 દરિદ્ર વિં (સં) ગરીબ; કંગાળ; દીન
 દરિયા પું (ફા) નદી (ર) દરિયો
 દરિયાઈ વિં દરિયા કે નદી સંબંધી
 દરિયાઈ-શોર પું (ફા) સપુદ્ર (ર) કાલાપાણી
 દરિયાદિલ વિં (ફા) ઉદાર
 દરિયાવદિલી સ્ત્રી ઉદારતા
 દરિયાપ્ત વિં (ફા) માલુમ; જ્ઞાત
 દરિયા-ચરામદ, દરિયા-ચરાર પું (ફા) નદીનું બાહું
 દરિયાવ પું નદી
 દરી સ્ત્રી શેતરંજી (ર) (સં) ગુફા; ખીણ
 દરીયાના પું (ફા) થણાં દારવાણું પર કે મહેલ;
 દરીયાન (ર) શાહી દરબાર
 દરીયા પું (ફા) બારી (ર) ઝડખો (ર) નાનું બારણું
 દરીયા સ્ત્રી બારી (ર) બારીની પાસે બેસવાની જગ્યા
 દરીયા વિં (ફા) ફાટેલું
 દરીયા પું પાનનું બજાર
 દરુદ સ્ત્રી દુઆ; આશીર્વાદ
 દરેગ પું (ફા) દુઃખ (ર) કમી; કસર (ર) પશ્ચાત્તાપ
 દરેરના સં કિં રંગડવું; પીસવું
 દરેરા પું પક્કો; ધપ્પો (ર) પાણીના પ્રવાહનું જોર

દરોગ પું (અં) અસત્ય કથન (ર) વિં જૂઠું
 દરોગ-હલપ્તી સ્ત્રી (અં) સાચું બોલવાના સોગન
 ખાઈનેય જૂઠું બોલવું તે
 દરોગો વિં જૂઠું બોલનાર
 દર્જ વિં (અં) લખેલું
 દર્જ સ્ત્રી (ફા) ચીરો; ફાટ
 દર્જન પું ઝગન; બાર નંગ
 દર્જિન સ્ત્રી દરજણ
 દર્જા પું (અં) દરજજો
 દર્જી પું (ફા) દરજી; સઈ
 દર્દ પું (ફા) દરદ; પીડા (ર) દયા; સહાનુભૂતિ
 દર્દ-અંગેજ, દર્દ-આમેજ, દર્દનાક વિં (ફા) દર્દ
 કરે એવું; કરુણાજનક
 દર્દ-મંદ, દર્દી વિં દરદી; દુઃખી (ર) દયાવાન
 દર્દુર પું (સં) દેડકો
 દર્દે-સરી સ્ત્રી (ફા) માથાફૂટે; મહેનત
 દર્પ પું (સં) ગર્વ; અહંકાર
 દર્પણ પું (સં) આરસો; દર્પણ
 દર્પ પું (સં) દરબ; એક વનસ્પતિ
 દર્મિયાન પું મધ્ય; વચ (ર) અં દરમિયાન
 દર્મ પું (ફા) ખીણનો માર્ગ; થાટી
 દર્શક પું (સં) પ્રેક્ષક; દેખનાર; દેખાડનાર
 દર્શન પું (સં) જોવું તે (ર) કિલસુકી; તત્ત્વજ્ઞાન
 દર્શની વિં (સં) દર્શન સંબંધી
 દર્શનીય વિં (સં) જોવા જેવું; સુંદર
 દર્શાના સં કિં દર્શાવવું
 દર્શિત વિં (સં) દર્શાવેલું; પ્રકટિત; પ્રકાશિત
 દલ પું (સં) દલ; પાંદડું (ર) દળ; ધનતા; કદ (ર)
 દળ; સેના (ર) પક્ષ (પ) દાળના દાણાની ફાડ
 દલકના અં કિં ચિરાવું (ર) કંપવું (ર) સં કિં ડરાવવું
 દલદલ સ્ત્રી કળણભૂમિ (ર) કાદવ-કીચડ
 દલદલા વિં કળણવાળું
 દલદાર વિં દળદાર; જાડું
 દલન પું (સં) નાશ; સંહાર
 દલના સં કિં દળવું (ર) નાશ કરવો
 દલચંદી સ્ત્રી પક્ષ કે ટોળી બાંધવી તે; જૂથબંધી
 દલમલના સં કિં મસળી નાખવું; કચરી નાંખવું;
 નાશ કરવો
 દલહન પું દિદળ
 દલાલ પું દલાલ; મારફતિયો; મધ્યસ્થ
 દલાલી સ્ત્રી દલાલીનું કામ કે મળતર
 દલિત વિં (સં) દળાયેલું; કચડાયેલું; દબાયેલું
 દલિયા પું યુલ્લીના દબેલા કકડા
 દલીલ સ્ત્રી (અં) તર્ક; ચર્ચા

દસલેલ

૧૯૩

દાંતા

દલેલ સ્ત્રી સજારૂપે સિપાહીને કરાવાતી કવાપત
 દલ પું (સં) દાવાનળ; દવ
 દવા, દવાઈ સ્ત્રી (ફા) દવા; ઔષધ; ઓસડ
 દવાગાના પું (ફા) દવાખાનું
 દવાત સ્ત્રી (અ) દૌત; ખડિયો
 દવા-દરપન પું, દવાદાલ સ્ત્રી દાવાદાર; ઈલાજ
 દવામ પું (અ) સદા સ્થાપી રહેવું તે (ર) અંહમેશ
 દવામી વિ (અ) કાપમી; સ્થાપી
 દશ, દસ વિ દસ; ૧૦
 દશમલ પદ્ધતિ સ્ત્રી દશાંશ પદ્ધતિ
 દશન પું (સં) દાંત
 દશમ વિ (સં) દસમું
 દશમલ પું દશાંશ
 દશમાંશ પું (સં) દસમો ભાગ
 દશમિક વિ દસમા ભાગ સાથે સંબંધિત
 દશહરા પું દશરા; વિજયાદશમી
 દશા સ્ત્રી (સં) દશા; દાલત; સ્થિતિ
 દશત પું (ફા) જંગલ
 દસ વિ દશ; ૧૦
 દસના અં કિં બિછાવું; પથરાવું (ર) સં કિં
 પાથરવું (૩) ડસવું
 દસી સ્ત્રી કપડાંની દશી
 દસંદાજ વિ (ફા) દખલ દેનાર
 દસંદાજી સ્ત્રી (ફા) હસ્તક્ષેપ; દખલ
 દસ્ટ પું (ફા) દસ્ત; જુલાલ (ર) હાથ
 દસ્ટક સ્ત્રી (ફા) બોલાવવા દરવાજો ખખડાવવો
 તે (ર) મહેસૂલ (૩) મહેસૂલ કે કર વસૂલ
 કરવાનું હુકમનામું
 દસ્ટકાર પું (ફા) કારીગર; હાથકારીગર
 દસ્ટકારી સ્ત્રી (ફા) હાથથી બનેલી કલાપૂર્ણ
 કૃતિ; શિલ્પ
 દસ્ટકાત પું (ફા) દસ્કત; હસ્તાક્ષર
 દસ્ટ-ગરદા વિ (ફા) પોતાના હાથથી ઉપાર
 લીધેલું ધન
 દસ્ટગીર વિ (ફા) મદદગાર; સહાયક
 દસ્ટ-દરાસ વિ (ફા) પારકી ચીજ પર હાથ
 પારનાર; પારકી વસ્તુ બેટી પર હાથ મારનાર
 દસ્ટ-પનાહ પું (ફા) ચીપટો; ચીપિયો
 દસ્ટ-બ-દસ્ટ અં (ફા) હાથોહાથ
 દસ્ટબદાર વિ (ફા) કશા પરથી પોતાનો અધિકાર
 ઉઠાવી લેનાર; અલગ રહેનાર
 દસ્ટબસ્તા અં (ફા) હાથ જોડીને
 દસ્ટમાલ પું (ફા) હાથરૂમાલ
 દસ્ટયાબ વિ (ફા) હસ્તગત; પ્રાપ્ત

દસ્તરખાન, દસ્તરખાન પું જમવાના ભાણા નીચે
 પથરાતી ચાદર કે કપડું
 દસ્તા પું (ફા) દસ્તો; હાથો (ર) કાગળનો ઘા
 (૩) ફલ-ગોટો (૪) મૂઠીભર વસ્તુ
 દસ્તાના પું (ફા) હાથનું મોજું
 દસ્તાર સ્ત્રી (ફા) પાથડી
 દસ્તાવર વિ (ફા) રેચક; વિરેચક
 દસ્તાવેજ સ્ત્રી (ફા) દસ્તાવેજ; સનદ
 દસ્તી વિ (ફા) હાથનું (ર) સ્ત્રી મશાલ (૩) નાનો
 દસ્તો (૪) કુસ્તીનો એક દાવ
 દસ્તૂર પું (ફા) પારો; રિવાજ (ર) પારસી દસ્તૂર
 દસ્તૂરી સ્ત્રી દલાલી; કપિશન
 દસ્યુ પું (સં) ચોર; ડાકુ (ર) એક અનાર્થ જાતિ
 દહ પું દહ; પારો (ર) કુંડ (૩) વિ (ફા) દસ; ૧૦
 દહક સ્ત્રી દાહ (ર) જવાળા (૩) આગની ઝાળ
 દહકના અં કિં તપવું; બળવું
 દહકાન પું (અ) શ્રામવાસી; ગમાર
 દહન પું (સં) દહન; દાહ; આગ
 દહના અં કિં બળવું (ર) સં કિં બાળવું
 દહનીય પું (અ) બળવા કે બાળવાને યોગ્ય
 દહર પું કુંડ; રૂઢ (ર) છછૂંદર; ઉંદર (૩) નાનો ભાઈ
 (૪) બાળક
 દહલ સ્ત્રી ભપનો કંપ - ક્રુજારી
 દહલના અં કિં ભપથી કંપવું
 દહલા પું પતાનો દસ્સો - દહેલો
 દહલીસ સ્ત્રી (ફા) ધરનો ઊમરો
 દહશત સ્ત્રી (ફા) દહેશત; ડર
 દહા પું (ફા) દહ મહોરમનો મહિનો
 દહાઈ સ્ત્રી દશક
 દહાડ સ્ત્રી (વાધ આદિની) ગર્જના (ર) ચીસ
 દહાડના અં કિં (વાધ આદિનું) ગર્જવું (ર) ચીસ
 પાડવી
 દહાના પું (ફા) મોઢું; દાર (ર) નદીનો સંગમ-મુખ
 (૩) મોરી; ગટર
 દહિને અં જમણી તરફ
 દહી પું દહીં; દધિ
 દહું અં અથવા (ર) કદાચ
 દહેંગર પું દહીંનું મટકું
 દહેંડી સ્ત્રી (દહીની) દોશી
 દહેજ પું (અ) જહેજ દેજ; એ ધન અને સામાન જે
 લગ્નવેળા કન્યપક્ષ વરપક્ષને આપે છે.
 દહોતરસો વિ એકસો દસ; ૧૧૦
 દાંત પું દાંત (ર) દાંતો
 દાંતા પું દાંતો

દૌતાકિટકિટ

૧૮૪

દાર

દૌતાકિટકિટ, દૌતાકિલકિલ સ્ત્રીઁ ઝઘડે;
 બોલાબોલી (૨) ગાળાગાળી
 દૌતી સ્ત્રીઁ દાતરડું (૨) બત્રીસ દાંતનો સમૂહ;
 બત્રીશી
 દૌના સંકિં ખળું કરવા બળદ કેરવવા; પગર કરવું
 દાંપત્ય પું (સં) દંપતીપત્નિ; પતિપત્ની સંબંધ
 દૌર્વે પું દાવ
 દૌર્વેષ પું દાવેષ
 દૌર્વની સ્ત્રીઁ માથાની દામણી-ધરેણું
 દૌર્વરી સ્ત્રીઁ દોરી
 દાઈ વિં સ્ત્રીઁ જમણી
 દાઈ સ્ત્રીઁ દાઈ; ધાવ
 દાઝમ-દાયમ અં નિત્ય; સદા; હંમેશા
 દાઝ પું મોટાભાઈ
 દાઈ અં જમણી તરફ
 દાક્ષિણાત્ય વિં (૨) પું (સં) દક્ષિણનું નિવાસી
 દાક્ષિણ્યપું (સં) નિપુણતા; પટ્ટતા; સભ્યતા; વિવેક
 દાઘ સ્ત્રીઁ દ્રાઘ
 દાગિલ વિં (અં) દાખલ; સામેલ; અંદર આવેલું
 દાગિલ-ચારિત્ર પું (ફાં) દફતરમાં હકદારનું
 નામ બદલવું તે
 દાગિલ-દાસ્તાર વિં (ફાં) વિચાર પર ન લેતાં
 દફતરમાં નાંખેલું
 દાગિલા પું (અં) પ્રવેશ (૨) દાખલો; રસીદ
 (૩) જમા કરવાનું કાર્ય (અદાપગી)
 દાગ પું દાહ; દાહ ક્રિયા
 દાગ પું (ફાં) ડાઘ (૨) ચિહ્ન (૩) વાગ્યાનું સોળ
 કે જખમ (૪) દુઃખ; શોક (૫) કલંક; એળ
 દાગદાર, દાગી વિં ડાઘવાળું; ડાઘી
 દાગના સંકિં દાગવું; સળગાવવું (૨) ડામ દેવો
 (૩) ડાઘ કે નિશાની પાડવી
 દાગબેલ સ્ત્રીઁ જમીન પર કોદાળી કે કશાથી કરાતું
 નિશાન (સડક; પાથો વગેરે કરવામાં)
 દાગી વિં ડાઘવાળું (૨) કલંકિત
 દાઘ પું (સં) દાહ; જલન; ઉષ્ણતા; ગરમી
 દાગના, દાગના અંકિં દાઝવું; બળવું
 દાઝિમ પું દાડમ; અનાર
 દાઢ સ્ત્રીઁ દાઢ
 દાઢી સ્ત્રીઁ દાઢી કે તેના વાળ
 દાતા, દાતાર પું (સં) દાન દેનાર
 દાતુન, દાતીન સ્ત્રીઁ દાતણ
 દાદ સ્ત્રીઁ દાદર; દરાજ (૨) (ફાં) દાદ; ન્યાય
 દાદહ્યાહ વિં ફરિયાદી; ન્યાયનો પ્રાર્થી
 દાદની સ્ત્રીઁ (ફાં) દેવું (૨) ઉપલક્ષ અપાતી રકમ;

‘એડવાન્સ’ (૩) પેશગી
 દાદફરિયાદ સ્ત્રીઁ (ફાં) ન્યાયની માગણી; ફરિયાદ
 દાદા પું દાદા; પિતામહ (૨) મોટાભાઈ
 દાદો સ્ત્રીઁ દાદી મા (૨) પું દાદ માગનાર; ફરિયાદી
 દાદુર પું દેડકો
 દાન પું (સં) દાન દેવું તે કે તેની વસ્તુ (૨) દાણ
 દાનવ પું (સં) રાક્ષસ; અસુર
 દાનવી વિં રાક્ષસી; આસુરી
 દાના પું (ફાં) દાણો (૨) અનાજ
 દાના વિં (ફાં) બુદ્ધિમાન; સમજદાર
 દાનાઈ સ્ત્રીઁ બુદ્ધિમત્તા; સમજદારી
 દાનાપાની પું દાણોપાણી; અન્નજળ
 દાનિજા સ્ત્રીઁ (ફાં) બુદ્ધિ; સમજ; વિદ્યા
 દાનિજામંદ વિં બુદ્ધિશાળી
 દાની વિં (સં) દાની; સખી; ઉદાર
 દાનેદાર વિં (ફાં) દાણાદાર; રવાદાર
 દાપ પું (સં) દર્પ; પ્રાં દમ્પ) અહંકાર (૨) જોર
 (૩) દાવ (૪) ક્રોધ
 દાષ સ્ત્રીઁ દાષ; કાબૂ કે દબાવ (૨) પું (અં) રોક;
 દબદબો
 દાષના સંકિં દાબવું; દબાવવું
 દાષ પું દાબ; દર્બ
 દાપ પું (ફાં) જાળ; ફાંસો (૨) દામ; પેસો (૩) (સં)
 રસી; દોરી; દામણું
 દામન પું (ફાં) દામન; કપડાંનો નીચલો ભાગ-કોર
 કે પાલવ (૨) પહાડ નીચેની જમીન; તળેટી
 દામન-ગૌરપું (ફાં) પીછો પકડનાર (૨) દાવો કરનાર
 દામની, દામરી સ્ત્રીઁ રસી; દામણું
 દામિની સ્ત્રીઁ (સં) વીજળી (૨) દામણી; બંધી
 દામાદ પું (ફાં) દામાદ; જમાઈ
 દામી વિં કીમતી (૨) સ્ત્રીઁ કર
 દાયજ, દાયજા પું દહેજ; લગ્ન વખતે કન્યાનાં
 માતપિતા તરફથી વરને અપાતું દ્રવ્ય
 દાયભાગ પું (સં) વડીલોપાર્જિત વારસો
 દાયમ અં (સં) સદા
 દાયમ-ઝ્ઞ-હ્રસ્વ, દાયમુલ્હ્રસ્વ પું (અં) જન્મટીપ
 દાયર વિં (અં) જારી; ચાલુ; પેશ કરાયેલ જેમ કે,
 મુકદમો દાયર કરવો)
 દાયરાપું (અં) ગોળ; વર્તુળ (૨) મંડળી; ટોળી; ઘયરો
 દાયિત્ય પું (સં) કાર્યભાર; જવાબદારી
 દાયો વિં જમણી બાજુનું; અનુકૂળ
 દાયે અં જમણી તરફ
 દાર સ્ત્રીઁ (ફાં) શૂળી કે ફાંસી (૨) પું (અં) જગા (૩)
 સ્ત્રીઁ (સં) દાર; પત્ની (૪) પું વિદારણ

દારક

૧૯૫

દિનાઈ

દારક પું (સં) પુત્ર; બેટો
 દાર્દ્રીની, દાર્દ્રીની સ્ત્રી (ફા) દાર્દ્રીની; તજ
 દાર-મદાર, દાર-ધ-મદાર પું (ફા) મદાર; આશ્રય
 (૨) અવલંબન (૩) આધાર
 દારિદ્ર્ય પું (સં) ગરીબાઈ; દરિદ્રતા
 દારુ પું (સં) લાકડું (૨) દેવદાર (૨) સુધાર
 દારુણ વિં (સં) ભયંકર; ધોર (૨) કઠોર; તીવ્ર
 દારુસ્ખિલાફત પું (અ) બલીકનું ઘર
 (૨) રાજધાની
 દારુલ્લાફા પું (અ) ઇસ્પિતાલ; દવાખાનું
 દારૂ સ્ત્રી (ફા) દવા (૨) દારૂ; શરાબ
 દારૂ-દરમન પું (ફા) ઉપાય; ઇલાજ; દવા
 દારોગા પું (ફા) તપાસ રાખનારો અમલદાર;
 યાત્રેદાર
 દારોગાઈ સ્ત્રી દારોગાનું કામ કે હોદ્દો
 દારોમદાર પું (ફા) મદાર; આશ્રય (૨) અવલંબન
 દાર્શનિક વિં (સં) દર્શનશાસ્ત્ર સંબંધી
 (૨) દર્શનશાસ્ત્રનો જાણકાર
 દાલ સ્ત્રી દાળ
 દાલચીની સ્ત્રી દાલચીની; તજ
 દાલમોઢ સ્ત્રી દાળનું એક ચવાણું
 દાલાન પું (ફા) વરડો; ઓસારો
 દાલિમ પું દાડમ
 દાવૈ પું દાવ; વારી (૨) લાગ; મોકો
 દાવ પું (સં) વન (૨) દવ (૩) અગ્નિ
 દાવત સ્ત્રી (અ) નોતરું (૨) મિજબાની
 દાવતનાપા પું નિમંત્રણપત્ર
 દાવા સ્ત્રી દાવાનજ; દવ
 દાવા પું દાવો; હક; અધિકાર (૨) ફરિયાદ
 (૩) નિશ્ચયથી કે દૃઢતાપૂર્વક કથન કરવું તે
 દાવાગીર, દાવાદાર, દાવેદાર પું (ફા) હકદાર;
 દાવો કરનાર
 દાવાત સ્ત્રી દવાત; ખડિયો
 દાસ પું (સં) સેવક; ચાકર
 દાસી સ્ત્રી દાસી; ચાકરડી
 દાસ્તાન સ્ત્રી (ફા) દેવાલ; વૃત્તાંત (૨) કથા; કિસ્સો
 (૩) વર્ણન
 દામ્ય પું (સં) દાસત્વ; ચાકરી
 દાહ પું (સં) દાહ; બળતરા; અગન (૨) બળવું તે
 દાહના સં કિં દાહવું; બાળવું (૨) સતાવવું;
 પજવવું
 દાહિના વિં જમણું (૨) અનુકૂળ
 દાહિને અં જમણી બાજુ
 દિઅલી સ્ત્રી માટીનો નાનો દીવો

દિઆ પું દીવો
 દિક સ્ત્રી (સં) દિશા
 દિક્ક વિં (અ) હેરાન (૨) બીમાર (૩) પું ભય રોગ
 દિક્કત સ્ત્રી (ફા) મુશ્કેલી; હરકત; હેરાનગત
 દિલ્ખા અં કિં દેખાવું; જોવામાં આવવું
 દિલ્ખાવાના સં કિં દેખાડાવવું
 દિલ્ખાઈ સ્ત્રી દેખાડવું તે કે તેનું કામ
 દિલ્ખાના સં કિં દેખાડવું
 દિલ્ખાવા પું દેખાડવું તે; બાહ્ય રૂપરંગ (દેખાવ);
 બનાવટ
 દિલ્ખાઈ સ્ત્રી દર્શન; દેખવું કે દેખાડવું તે
 દિલ્ખાવિં દેખાડવું (૨) દેખવામાત્ર; દેખાડા પૂરતું
 દિલ્ખાના સં કિં દેખાડવું
 દિલ્ખાવ પું દેખવું તે (૨) દેખાવ (૩) દર્શન
 દિકાવટ પું દેખાડવું તે; દેખાવ; દેખાડો; બાહ્ય
 રૂપરંગ; બનાવટ
 દિલ્ખાવટી વિં દેખાડા પૂરતું; બનાવટી
 દિલ્ખાવા પું દેખાડો; આડંબર
 દિગંત પું (સં) સિતિજ (૨) બધી દિશાઓનો છેડો
 દિગંબર પું (સં) એક જૈન સંપ્રદાય (૨) શંકર
 (૩) વિં નગન
 દિગર વિં (ફા) બીજું; અન્ય
 દિગ્દર્શક પું દિશાજ્ઞાન કરાવનાર; નાટક કે ફિલ્મનો
 ડિરેક્ટર
 દિગ્દર્શક ચંત્ર પું (સં) હોકાયંત્ર; કંપાસ
 દિગ્દર્શન પું (સં) સામાન્ય પરિચય; રૂપરેખા
 વિગિજય સ્ત્રી (સં) રાજાઓએ સેના સાથે ચારે
 દિશામાં અથવા દેશદેશાંતરમાં જઈ અન્ય રાજ્યો
 સાથે લડીને જીત મેળવવી તે (૨) સંપૂર્ણ વિજય
 દિગ્ધ્યાપી વિં (સં) ચારે બાજુ વ્યાપેલું
 દિઠાના અં કિં નજર લાગવી
 દિઠૌના પું નજર ન લાગે તે માટે કરાતું મેશનું કાજું
 ટપડું
 દિન પું (સં) દિવસ
 દિનકર પું (સં) સૂર્ય
 દિનચર્મી સ્ત્રી (સં) રોજનું કામકાજ-કાર્યક્રમ
 દિનાંક પું (સં) તારીખ (૨) તિથિ
 દિનાંકિત વિં (સં) તારીખ લખેલું
 દિનાંત પું (સં) સંધ્યા; સમીસાંજ
 દિનાંતક પું (સં) અંધકાર; અંધારું
 દિનાંધ વિં (સં) દિવસે ન દેખતું (૨) પું પુવડ
 દિનાઈ, દિનાવ સ્ત્રી દરાજનો ચમરોગ
 દિનાઈ સ્ત્રી ખાવાથી પ્રાણત્યાગ કરાવનારી ઝેરી
 ચીજ; અંતિમ દિન

દિનાગમ

૧૮૬

દીનાનાથ

દિનાગમ પું (સં) દિવસ શરૂ થવાની વેળા
 દિનાસ્ત પું (સં) દિવસ પૂરો થવાની વેળા
 દિની વિં જૂનું; પુરાણું; પશા દિવસનું
 દિનેશ પું (સં) સૂર્ય
 દિનીંધી સ્ત્રીં દિનાંધતા; દિવસે ન દેખાવું તે
 દિમાગ પું (અં) દિમાક; ભેજું (ર) ગવ
 દિમાગી વિં ભેજાવાળું કે તેને લગતું
 દિયા પું દીવો
 દિયારા પું નદીનું બાઠું (ર) નદી હટી જતાં ખુલ્લી
 થયેલી જમીન
 દિયાસલાઈ સ્ત્રીં દીવાસળી
 દિરમાન પું (ફાં દર્માન) ઉપચાર; ઇલાજ; ચિકિત્સા
 દિરમાની સ્ત્રીં વેદું (ર) પું વેદ
 દિરહમ પું ઇજિપ્તનું ચાંદીનું નાણું
 દિલ પું (ફાં) દિલ; હૃદય (ર) મન
 દિલઆરા સ્ત્રીં માશૂકા; પ્રેમિકા
 દિલઆરામ વિં માશૂકા; પ્રેમિકા
 દિલકશ, દિલકુશા વિં (ફાં) આકર્ષક; મનોહર
 દિલગીર વિં (ફાં) નાપુશ; ઉદાસ; ખિન્ન
 દિલગીરી સ્ત્રીં દિલગીરી; ઉદાસી; ખિન્નતા
 દિલચલા વિં છાતીચલું; સાહસિક (ર) બહાદુર
 દિલચસ્ય વિં (ફાં) મન લાગે એવું; આકર્ષક
 દિલચસ્યો સ્ત્રીં મનોરંજકતા; આકર્ષકતા; દિલચસ્યી
 દિલ-ઝદા વિં (ફાં) દુઃખી; ખિન્ન
 દિલ-જમઈ સ્ત્રીં (ફાં) તસલ્લી; દિલાસો
 દિલ-જલા વિં દુઃખી
 દિલ-જોઈ સ્ત્રીં (ફાં) તસલ્લી; દિલાસો
 દિલ-દાદા વિં (ફાં) પ્રેમી; આશક
 દિલદાર વિં (ફાં) ઉદાર (ર) પ્રેમપાત્ર; પ્રિય
 દિલદારી સ્ત્રીં ઉદારતા; પ્રેમપાત્રતા (ર) દિલેરી
 દિલબર વિં (ફાં) પ્રિય; દિલ હરનારું
 દિલબસ્તગી સ્ત્રીં (ફાં) દિલ લાગવું તે; પ્રેમ
 (ર) મનોરંજન
 દિલબસ્તા વિં (ફાં) આસક્ત; પ્રેમી
 દિલરુબા વિં પ્રેમપાત્ર; પ્યારું (ર) પું એ નામનું
 એક વાજું
 દિલવાના સં કિં અપાવવું
 દિલવાલા વિં ઉદાર (ર) દિલેર; બહાદુર
 દિલશાદ વિં (ફાં) પ્રસન્ન; આનંદી
 દિલસોજ વિં (ફાં) દિલસોજ હમદર્દીવાળું
 દિલસોજી સ્ત્રીં હમદર્દી; સહાનુભૂતિ
 દિલાના સં કિં દેવડાવવું
 દિલારા વિં (ફાં) પ્રિય; માશૂક
 દિલાવર વિં (ફાં) બહાદુર (ર) ઉદાર

દિલાઘરી સ્ત્રીં (ફાં) બહાદુરી; ઉદારતા
 દિલાઘેજ વિં (ફાં) સુંદર; મનને ગમે તેવું
 દિલાસા પું (ફાં) દિલાસો; પીરજ; આશ્વાસન
 દિલો વિં (ફાં) દિલનું; હાર્દિક
 દિલેર વિં (ફાં) દિલવાળું; છાતીચલું; દિલાવર
 દિલ્લગી સ્ત્રીં મશકરી (ર) મજાક
 દિલ્લગીબાજ પું મશકરો
 દિલ્લગત વિં (સં) સ્વર્ગગત; મૃત
 દિલ્લસ પું (સં) દિવસ; દહાડો; દિન
 દિલા પું (સં) દિવસ (ર) દીવો
 દિલાકર પું સૂર્ય
 દિલાલા પું દેવાળું
 દિલાલિયા પું દેવાળિયો
 દિલાલી સ્ત્રીં દિવાળી; દીપોત્સવી
 દિલ્લ વિં (સં) દેવી; અદ્ભુત (ર) દીપનું
 દિશ, દિશા સ્ત્રીં (સં) દિશા
 દિષ્ટ સ્ત્રીં (સં) ભાગ્ય; નસીબ
 દિસંબર પું ડિસેમ્બર માસ
 દિસાવર પું દેશાવર
 દિસાવરી વિં દેશાવરથી આવતું; બહારનું (માલ)
 દિહંદા વિં (ફાં) દાતા; દાની
 દિહકાન વિં ગ્રામવાસી; ગમાર
 દિહાફા પું બૂરી હાલત (ર) દહાડો
 દિહાત પું ગામડું
 દિહાતી વિં ગ્રામીણ
 દીક્ષા સ્ત્રીં (સં) ગુરુમંત્ર લેવો તે (ર) પક્ષ
 દીખના અં કિં દેખાવું
 દીગર વિં (ફાં) બીજું; અન્ય
 દીઠ સ્ત્રીં દષ્ટિ; નજર; કૃપાદષ્ટિ (ર) નજર લાગે તે
 દીઠબંદ પું, દીઠબંદી સ્ત્રીં નજરબંધી; જાદુ
 દીદ સ્ત્રીં (ફાં) દર્શન
 દીદા પું (ફાં) આંખ (ર) દષ્ટિ (૩) પૃષ્ટતા
 દીદાર પું (ફાં) દેદાર; દર્શન; દેખાવ
 દીદા-રેજી સ્ત્રીં (ફાં) (ઝીણા કામમાં) આંખો તાણવી
 કે કોડવી તે
 દીદી સ્ત્રીં મોટી બહેન; અગ્રજા; જીજી
 દીન વિં (સં) ગરીબ; નરમ
 દીન પું (અં) ધર્મ; મજહબ
 દીનદાર વિં ધર્મ પર આસ્થાવાળું; ધાર્મિક
 દીન-દુનિયા સ્ત્રીં ઈહલોક ને પરલોક
 દીન ફલાહી પું અકબરે સ્થાપેલો ધર્મ (દીન એ
 ઈલાહી)
 દીનબંધુ પું ગરીબનો બંધુ; પરચેશ્વર
 દીનાનાથ પું ગરીબનો બેલી; ઈશ્વર

દીનાર

૧૮૭

દુતિ

દીનાર પું (સં) એક પ્રાચીન સોનેયો સિક્કો;
અશરફી (૨) એક ધરેણું

દીપ પું (સં) દીવો

દીપક પું (સં) દીવો (૨) વિં ઉત્તેજક (૩) પ્રકાશ
કરે એવું (૪) ભૂખ ઉપાડે એવું

દીપાવલી સ્ત્રી દિવાળી

દીપોત્સવ પું દીપોત્સવી; દિવાળી

દીપ્ત વિં (સં) પ્રકાશિત; પ્રજ્વલિત; તેજસ્વી

દીપ્તિ સ્ત્રી પ્રકાશ; તેજ

દીબાચા પું (ફાં) દીબાચો; પ્રસ્તાવના

દીપક સ્ત્રી (ફાં) ઊંપઈ

દીપટ પું દીવો

દીપા પું દીવો

દીવાસલાઈ સ્ત્રી દીવાસળી

દીર્ઘ વિં (સં) લાંબું (૨) મોટું

દીર્ઘદર્શિતા સ્ત્રી દૂરદર્શિતા

દીર્ઘદર્શી વિં દીર્ઘદષ્ટિવાળું

દીર્ઘદૃષ્ટિ પું દૂરદેશી-દૂરની નજરવાળો

દીર્ઘસૂત્ર, દીર્ઘસૂત્રી વિં કોઈ કામમાં બહુ ઝીણું
કાંતનાર

દીર્ઘ સ્ત્રી ગેલેરી; છજું; રવેશ; ઝરખો

દીર્ઘાયુ વિં (સં) દીર્ઘ આયુષવાળું

દીર્ઘિકા સ્ત્રી (સં) નાનું જળાશય-તળાવ; વાવ

દીપટ સ્ત્રી દીવો

દીપા પું દીવો

દીવાન પું (અં) દીવાન (૨) કાવ્યસંગ્રહ
(૩) રાજસભા; મોટો ઓરડો (૪) એક પ્રકારનો
પલંગ (૫) સંગ્રહ (જેમ કે, ગાલિબ કા દીવાન)

દીવાન-આમ પું (અં) દીવાનેઆમ; રાજદરબાર

દીવાનખાના પું (ફાં) દીવાનખાનું; બેઠક

દીવાન-ખાસ પું (અં) દીવાને ખાસ; ખાસ
રાજદરબાર

દીવાનગી વિં (અં) દીવાનાપણું; ગાંડપણ

દીવાના વિં (અં) દીવાનું; ગાંડું; પાગલ

દીવાની સ્ત્રી દીવાની કચેરી (૨) દીવાનગીરી
(૩) વિં સ્ત્રી ગાંડી

દીવાલ, દીવાલ સ્ત્રી (ફાં) દીવાલ

દીવાલ-ગીર પું (ફાં) દીવાલની અંદરની ચાડ
જેવી બનાવટ

દીવાલી સ્ત્રી દિવાળી; દીપોત્સવી

દીસના અં કિં દીસવું; દેખાવું

દંદ પું દંદપુદ (૨) ઉપમાત; પમાલ (૩) બેનું દંદ-
જોડી (૪) નગારું

દંદુબિ, દંદુબી સ્ત્રી (સં) નગારું; ડંકો

દુંબા પું (ફાં) ઘેટો

દુઃખ પું (સં) કલેશ; કષ્ટ; પીડા

દુઃખદ, દુઃખદાયી, દુઃખપ્રદ વિં દુખ દે એવું

દુઃખિત, દુઃખી વિં દુઃખી; દુખમાં પડેલું

દુઃસહ વિં (સં) કઠણ; સહેવું મુશ્કેલ

દુઃસાધ્ય વિં (સં) કરવું કે મટવું મુશ્કેલ

દુ વિં 'દો'નું સમાસમાં આવતું રૂપ (જેમ કે, દુવિધા)

દુઆ સ્ત્રી (અં) દુવા; આશિષ (૨) વિનંતી

દુઆબા પું (ફાં) દોઆબ) દોઆબ; બે નદીઓ
વચ્ચેનો પ્રદેશ

દુઈ સ્ત્રી દ્વેતભાવ

દુકડા પું જોટો (૨) દોકડો

દુકાન સ્ત્રી (ફાં) દુકાન; હાટડી

દુકાનદાર પું (ફાં) દુકાનવાળો; વેપારી

દુકાનદારી સ્ત્રી વેપાર

દુકાલ પું દુકાળ; અન્નની તંગીને કારણે ભૂખમરનાનો
સમય

દુકેલા વિં બેકલું

દુકેલે અં બેકલ; સાથે કોઈને લઈને

દુક્કડ પું તબલા જેવું એક વાજું

દુક્કા વિં બેકલું (૨) જોડકું

દુક્કી સત્રી દૂરી (અંજાની); દૂઓ

દુઃખ પું દુઃખ; સંકટ; પીડા

દુઃખડા પું દુખડું (૨) આપવીતી

દુઃખના અં કિં દુખવું; પીડા થવી

દુઃખાના સં કિં દુખાડવું; પીડા કરવી

દુઃખાની વિં (અં) આગના જોરથી ચાલતું

દુઃખારા, દુઃખારી વિં દુખી; દુખિયારું

દુઃખો, દુઃખિયા, દુઃખિયારા વિં દુખી; પીડિત

દુઃખાર સ્ત્રી (ફાં) દીકરી; પુત્રી

દુર્ગઈ સ્ત્રી ઓસરી; વરંડો

દુર્ગદુગી સ્ત્રી ગળાનો ખાડો (૨) ગળાનું એક ધરેણું

દુર્ગા, દુર્ગણ, દુર્ગુન વિં બમણું

દુર્ઘ પું (સં) દુષ્ટ

દુર્ચંદ વિં (ફાં) બે ગણું; બમણું

દુચિત, દુચિત્તા વિં અસ્થિર ચિત્તનું (૨) સંદેહમાં
પડેલું

દુચિતાઈ, દુચિત્તી સ્ત્રી ચિત્તની અસ્થિરતા (૨) સંદેહ

દુટક વિં બે ટુકડા થયેલું; ખંડિત; તૂટક

દુત્ત અં પુત; તુચ્છકારનો ઉદ્ગાર

દુત્તકાર પું પુત્કાર; તિરસ્કાર; ધિક્કાર

દુત્તકારના સં કિં પુત્કારવું; તિરસ્કારવું

દુત્તરફા, દુત્તરફાં વિં બે તરફનું; બંને પક્ષમાં રહેનારું

દુતિ સ્ત્રી ધૃતિ; તેજ

દુતિયા

૧૯૮

દુલહા

દુતિયા, દુતીયા સ્ત્રી બીજ; દ્વિતીયા
 દુદામી સ્ત્રી એક જાતનું સુતરાઉ કપડું
 દુધ-મુઝ, દુધ-મૂઠાં વિં પાવણું
 દુધ-ઢંઢી, દુધાંઢી સ્ત્રી દૂધની ઢાંઢલી
 દુધાર, દુધેલ વિં દુધાણ; દૂઝણું (૨) દૂધવાળું
 દુધિયા વિં દૂધવાળું કે દૂધ જેવું થોળું
 દુનાલી વિં સ્ત્રી બેનાળી (બંદક)
 દુનિયવી, દુનિયાવી વિં દુન્યવી; સંસારી
 દુનિયો, દુનિયા સ્ત્રી (અં દુન્યા) દુનિયા; સંસાર
 દુનિયાદાર વિં સંસારી (૨) વ્યવહાર-ચતુર (૩) પું
 ગૃહસ્થ
 દુનિયાદારી સ્ત્રી સંસાર-વ્યવહાર; દુનિયાદારી
 દુનિયા-પરસ્ત વિં કંઝૂસ
 દુનિયાસાજ વિં (ફાં) મતલબી; સ્વાર્થી
 દુપટ્ટા પું બે ફાળની ઓઢવાની ચાદર (૨) દુપટ્ટો;
 ખેસ
 દુપહર, દુપહરિયા, દુપહરી સ્ત્રી બપોર
 દુફસલી વિં રવી અને ખરીફ બંનેમાં પાકતું
 (૨) સંદિગ્ધ
 દુષ્ઠા સ્ત્રી દુવિધા; સંશય; અસ્થિરતા (૨) ચિંતા
 દુષ્ણતા, દુષ્ણતા-પતલા વિં દૂબળું; કમજોર
 દુષ્કારા વિં (ફાં) બીજવાર
 દુષ્કાલા વિં બમણું
 દુષ્કિયા સ્ત્રી દુવિધા; સંશય; અસ્થિરતા (૨) ચિંતા
 દુષ્કાચિયા પું દુષ્કાચિયો; બે ભાષા જાણનારો
 દુમંજિલા વિં બે ખંડ કે ચજલાનું (મકાન)
 દુમ સ્ત્રી (ફાં) પુંછડી
 દુમચી સ્ત્રી (ફાં) ધોડાના સાજનો પુંછડાનો પટો
 દુમદાર વિં પુંછડિપું; પુંછડીવાળું
 દુમાતા સ્ત્રી ખરાબ કે સાવકી મા
 દુમુંઠા વિં બે મોંવાળું (૨) કપટી
 દુરંગા વિં દોરંગી
 દુરંત વિં (સં) અપાર (૨) દુર્ગમ (૩) બહુ મોટું;
 પ્રચંડ
 દુરદુરાના સં કિં દુરદુર કરવું; અપમાનપૂર્વક
 હઠાવવું-હાંકવું (ફૂતરાં માટે)
 દુરમસ પું ફૂલા જેવું કોકવાનું ઓજાર
 દુરાગ્રહ પું (સં) ખોટો આગ્રહ; હઠ
 દુરાચરણ, દુરાચાર પું (સં) ખરાબ આચાર-
 ચાલચલગત
 દુરાત્મા પું (સં) દુર્જન
 દુરાદુરી સ્ત્રી છુપાવવું તે
 દુરાધર્ષ વિં (સં) જેનો લેશમાત્ર પણ પરાભવ ન
 થઈ શકે એવું; પ્રચંડ; ઊઝ

દુરાના અં કિં દુર થવું (૨) છુપાવું (૩) સં કિં દુર
 કરવું (૪) છોડવું (૫) છુપાવવું
 દુરામ પું દુરતાનો ભાવ (૨) કપટ (૩) છુપાવવું તે
 દુરાશય પું (સં) દુષ્ટ-ખોટો આશય કે ઇરાદો
 દુરાશા સ્ત્રી (સં) ખોટી કે વ્યર્થ આશા
 દુરિત પું (સં) પાપ (૨) વિં પાપી
 દુરુપયોગ પું (સં) ખોટો અયોગ્ય ઉપયોગ
 દુરુસ્ત વિં (ફાં) દુરસ્ત; દોષરહિત (૨) યોગ્ય;
 ઉચિત
 દુરુસ્તી સ્ત્રી (ફાં) દુરસ્તી; સુધારો
 દુરુદ સ્ત્રી (ફાં) દુઆ; આશીર્વાદ
 દુરુહ વિં (સં) કઠણ; દુર્ગમ
 દુર્ગધ સ્ત્રી (સં) ખરાબ વાસ (૨) પું સંચળ
 (૩) ડુંગળી
 દુર્ગ પું (સં) કિલ્લો; ગઢ
 દુર્ગતિ સ્ત્રી (સં) નકારી ગતિ; દુર્દશા; કંગાલિયત
 દુર્ગમ વિં (સં) જવામાં કે સમજવામાં કઠણ કે
 મુશ્કેલીવાળું
 દુર્ગુણ પું (સં) ખરાબ ગુણ; એબ
 દુર્ગટ વિં દુઃસાધ્ય; બનવું કઠણ
 દુર્ગટના સ્ત્રી (સં) આકત; દુખદ બનાવ કે અકસ્માત
 દુર્જન પું (સં) ખરાબ-દુષ્ટ માણસ
 દુર્દશા સ્ત્રી (સં) ખરાબ દશા; ખૂરી હાલત
 દુર્દૈવ પું (સં) દુર્ભાગ્ય; કમનસીબ
 દુર્બલ વિં (સં) દૂબળું; કમજોર
 દુર્બોધ વિં (સં) સમજવામાં કઠણ
 દુર્ભાગ્ય પું (સં) દુર્દૈવ; કમનસીબ
 દુર્ધર્મ પું (સં) દુકાળ
 દુર્મતિ સ્ત્રી (સં) કુમતિ; દુર્મુદ્ધિ (૨) વિં કુમતિવાળું
 દુર્ગ પું (ફાં) કોપડો; ચાબુક
 દુર્લક્ષ્ય પું (સં) ખોટો-ખૂસ ઉદ્દેશ (૨) વિં ન જોઈ
 શકાય એવું; જોવું મુશ્કેલ
 દુર્લભ વિં (સં) મળવું મુશ્કેલ (૨) અનોખું; વિરલ
 દુર્લભન પું (સં) ગાળ; અપશબ્દ
 દુર્લભ વિં (સં) અસહ્ય; વહન કરવામાં કઠણ
 દુર્લભસ્થા સ્ત્રી (સં) ગેરવ્યવસ્થા
 દુર્લભહાર પું (સં) ગેરવર્તણૂક
 દુલકી સ્ત્રી ધોડાની રવાલ
 દુલતી સ્ત્રી ચોપગાની પાછલા બે પગની લાત
 દુલદુલ પું (અં) પેગંબરને ભેટ મળેલું એક ખચર
 દુલરાના સં કિં બાળકને લાડ કરવું (૨) અં કિં
 બાળકની જેમ પ્રેમમાં ખેલ કરવા
 દુલહા, દુલહિન સ્ત્રી નવવધૂ; નવી વહુ
 દુલહા પું વર; દુલ્હા

દુલ્હિન

૧૮૮

દક્

દુલ્હિન સ્ત્રી નવી બહુ; દુલ્હિન
 દુલાઈ સ્ત્રી ધોડા રૂવાળી રજાઈ
 દુલાર પું લાડ; પ્રેમ
 દુલારના સં કિં લાડ કરવું; પ્રેમથી ગેલ કરવું
 દુલારા વિં લાડવું
 દુલારી સ્ત્રી દુલારી; લાડકી
 દુલીયા, દુલીયા પું ગાલીઓ
 દુરાવાર વિં (શં) કઠણ; મુશ્કેલ (૨) દુઃસહ
 દુરાવારી સ્ત્રી (શં) કઠણાઈ; મુશ્કેલી (૨) દુઃસહતા
 દુરાલા પું દુશાલો; કીમતી શાલ
 દુશ્ચરિત વિં (સં) દુરાચારી (૨) પું દુરાચાર
 દુશ્નામ સ્ત્રી (શં) ગાળ; અપરાધ
 દુશ્મન પું (શં) શત્રુ; વેરી
 દુશ્મની સ્ત્રી શત્રુતા; વેર
 દુશ્વાર વિં (શં) કઠણ; મુશ્કેલ; (૨) દુઃસહ
 દુશ્વારી સ્ત્રી (શં) કઠણાઈ; મુશ્કેલી (૨) દુઃસહતા
 દુષ્કાર વિં (સં) કરવું કઠણ; અધરું
 દુષ્કર્મ પું (સં) બૂરું કામ; પાપ
 દુષ્કાલ પું (સં) દુકાળ
 દુષ્ટ વિં (સં) ખરાબ; પાપી; અધમ
 દુસહ વિં દુઃસહ; સહન કરવું મુશ્કેલ
 દુસૂતી સ્ત્રી મોદ જેવું ચોતારું એક બિછાનું
 દુસ્તર વિં (સં) તરી જવું-પાર કરવું મુશ્કેલ
 દુસ્સહ વિં (સં) અસહ; સહન કરવું મુશ્કેલ
 દુહતા પું દોહિત્ર; પુત્રીનો પુત્ર
 દુહના સં કિં દોહવું
 દુહની સ્ત્રી (સં) દોહની) દોણી
 દુહરા પું દોહરો
 દુહરાના સં કિં દોહરાવવું; પુનરાવર્તન કરવું
 દુહાઈ સ્ત્રી દોહવું તે કે તેની મજૂરી (૨) દુહાઈ;
 આણ (૩) ધોષણા
 દુહાગ પું દુર્ભાગ્ય (૨) રંડાપો
 દુહાગિન સ્ત્રી વિધવા
 દુહાગી વિં દુર્ભાગી
 દુહિતા સ્ત્રી (સં) દીકરી; પુત્રી
 દુહોલા વિં દોહલું; મુશ્કેલ; કઠણ
 દુઈ સ્ત્રી (સં) જુદાઈ; દેત
 દુકાન સ્ત્રી દુકાન
 દુકાનદાર પું દુકાનવાળો
 દુકાનદારી સ્ત્રી વેપાર
 દુજ સ્ત્રી બીજ (તિથિ)
 દુજા વિં બીજું
 દત્ત પું (સં) સંદેશો લઈ જનાર; ખેપિયો
 (૨) જાસૂસ; ચર

દત્તિકા, દત્તી સ્ત્રી દૂત સ્ત્રી; પ્રેમીઓ વચ્ચે સંદેશા
 વગેરે કરનારી
 દૂતાવાસ પું રાજદૂતનું કાર્યાલય
 દૂધ પું દૂધ
 દૂધ-પિલાઈ સ્ત્રી ધાવ (૨) લગ્નની એક વિધિ
 દૂધ-પૂત પું ધનવેભવ અને સંતતિ
 દૂધખાઈ પું, દૂધબહન સ્ત્રી અલગ માતાનાં બે સંતાનો
 કે જે એક જ માતાનું દૂધ પીને ઊછરેલ હોય
 દૂધ-મૂંઠા, દૂધ-મુછ વિં ધાવણું
 દૂન સ્ત્રી બમણાપણું (૨) પું ખીસનો ભાગ
 દૂના વિં બમણું; બે ગણું
 દૂબ સ્ત્રી દરો ધાસ
 દૂ-બદૂ અં (શં) સામસામે; મુકાબલામાં
 દૂખર વિં કઠણ; અધરું
 દૂરદેશ વિં (શં) દૂરદર્શી; અગમચેતીવાળું
 દૂરદેશી સ્ત્રી અગમચેતી
 દૂર અં (સં) આથે; વેગળે (સમય કે સ્થળમાં)
 દૂર-દરાણ વિં (શં) દૂરદૂર; થણું દૂર
 દૂર-દર્શક, દૂર-દર્શી વિં (સં) દૂરદેશ; દીર્ઘદષ્ટિવાળું
 દૂરદર્શન પું દૂરની વસ્તુ દેખાડનાર; ટેલિવિઝન
 દૂરબીન સ્ત્રી દૂરદર્શક યંત્ર
 દૂરભાષ, દૂરભાષક પું પરસ્પર વાતચીતનું યંત્ર;
 'ટેલિફોન'
 દૂરમુદ્ર પું દૂરના સંદેશાની છપાઈ; 'ટેલિપ્રિન્ટ'
 દૂરમુદ્રક, દૂરમુદ્રકયંત્ર પું દૂરનું લખેલું છાપનારું
 યંત્ર; 'ટેલિપ્રિન્ટર'
 દૂરલેખ પું દૂરલેખક યંત્રથી છપાયેલા સમાચાર
 મોકલનાર યંત્ર; 'ટેલિગ્રાફ'; 'ટેલિગ્રામ'
 દૂરલેખકપુંતારહારાસમાચાર મોકલવાનું યંત્ર; ટેલિ-
 ગ્રાફ (૨) ટેલિગ્રાફ જાણનાર વ્યક્તિ; ટેલિગ્રાફિસ્ટ
 દૂરવીક્ષણ પું દૂરની વસ્તુને પાસે દેખાડનારું યંત્ર;
 દૂરબીન
 દૂરસંચાર પું દૂર સુધી સંદેશો કે સમાચાર મોકલવાનું
 યંત્ર
 દૂરી સ્ત્રી દૂરત્વ; અન્તર
 દૂર્વા સ્ત્રી (સં) દરો ધાસ
 દૂલ્હા, દૂલ્હા પું વર (૨) પતિ (૩) બનીઠની તેપાર
 થયેલો વરણાગિયો
 દૂષણ પું (સં) દોષ; ખોડ; એબ
 દૂષિત વિં (સં) દોષવાળું; બૂરું; ખરાબ
 દૂસરા વિં બીજું
 દૂહના સં કિં દોહવું
 દૂહા પું દોહરો
 દુક્, દુગ પું (સં) આંખ; દષ્ટિ

દુર્ગાચલ પું (સં) નયનપટ; પલક
 દુર્ગ વિં (સં) સ્થિર; મક્કમ; મજબૂત; પાકું
 દુર્ગતા સ્ત્રીં સ્થિરતા; મક્કમતા
 દુર્ગતાપૂર્વક અં મજબૂતાઈથી; મક્કમતાથી
 દુર્ગનિશ્ચય વિં મક્કમ નિશ્ચયવાળું
 દુર્ગપ્રતિજ્ઞ વિં પ્રતિજ્ઞા પર અટલ રહેનારું
 દુર્ગસંકલ્પ વિં સંકલ્પ પર અટલ રહેનારું
 દુર્ગાના અં કિં દંઢ થવું (૨) સં કિં દંઢ કરવું
 દુર્ગ્ય પું (સં) દેખાવ (૨) વિં જોવા જેવું
 દુર્હ વિં (સં) પ્રત્યક્ષ; જોયેલું; જાણેલું
 દુર્ણત પું (સં) દાખલો; ઉદાહરણ
 દુષ્ટિ સ્ત્રીં (સં) નજર; જોવું તે (૨) ખ્યાલ; અનુમાન
 (૩) મત; સમજ

દુષ્ટિકોણ પું (સં) દષ્ટિબિંદુ
 દુષ્ટિપથ પું (સં) દષ્ટિમર્યાદા; જોવામાં આવતું ક્ષેત્ર
 દુષ્ટિપાત પું (સં) નજર પડવી તે; જોવામાં આવવું તે

દેડર, દેવર પું દેવર; દિયેર
 દેખના સં કિં દેખવું; જોવું (૨) તપાસવું (૩)
 પારખવું (૪) સમજવું-વિચારવું (૫) વાંચવું
 દેખખાલ, દેખરેખ સ્ત્રીં દેખરેખ; સંભાળ
 દેખાડા વિં ખાલી દેખાડાવાળું; કૃત્રિમ
 દેખાદેખી સ્ત્રીં દર્શન; દેખાવું તે (૨) અંદેખાદેખી;
 બીજાનું જોઈને

દેખાવ પું, દેખાવટ સ્ત્રીં દેખાવ; ઠાકમાઠ
 દેગ પું (ફાં) દેગડો
 દેગચા પું (ફાં) નાનો દેગ-દેગડો
 દેગચી સ્ત્રીં દેગડી

દેન સ્ત્રીં દાન; દેવું તે
 દેનદાર પું દેનદાર; દેવાદાર
 દેના સં કિં દેવું; આપવું (૨) પું દેણું; દેવું
 દેય વિં (સં) આપવા પોગ્ય

દેર, દેરી સ્ત્રીં (ફાં) ઢીલ; વાર (૨) સમય
 દેરણ વિં (ફાં) ટકાવ; મજબૂત
 દેરીના વિં (ફાં) પ્રાચીન; જૂનું

દેવ પું (સં) સ્વર્ગનું દિવ્ય શક્તિવાળું અમર પ્રાણી;
 દેવ; સુર (૨) પૂજ્ય વ્યક્તિ માટે આદરસૂચક શબ્દ
 દેય પું (ફાં) રાક્ષસ; અસુર; ભીમકાય મનુષ્ય
 દેયઠાન પું દેવગીડી એકાદશી

દેયતા પું (સં) દેવ; સુર
 દેયદાસી સ્ત્રીં દેવમંદિરની નર્તકી
 દેવદાર પું દેવદારનું ઝાડ કે લાકડું
 દેવધુમિ, દેવનદી સ્ત્રીં (સં) ગંગા નદી
 દેવનાગરી સ્ત્રીં નાગરી કે બાળબોધ લિપિ

દેવપથ પું (સં) આકાશ
 દેવભાષા સ્ત્રીં (સં) સંસ્કૃત ભાષા
 દેવધુમિ સ્ત્રીં (સં) સ્વર્ગ
 દેવમંદિર પું (સં) દેવળ; મંદિર; દેવાલય
 દેવર પું (સં) દિયેર
 દેવરાની સ્ત્રીં દેરાણી (૨) ઇન્દ્રાણી
 દેવર્ષિ પું (સં) દેવોમાં ઋષિ-નારદ વગેરે
 દેવલ પું દેવળ; મંદિર (૨) (સં) પૂજારી
 દેવલાણી સ્ત્રીં (સં) સંસ્કૃત ભાષા (૨) આકાશવાણી
 દેવસ્થાન પું (સં) દેવળ; મંદિર
 દેવાંગના સ્ત્રીં (સં) દેવની સ્ત્રી (૨) અપ્સરા
 દેવા વિં (સમાસને અંતે) દેનાર (જેમ કે, પાનીદેવા
 (૨) દેવાદાર; ઋણી

દેવાધિપ પું (સં) ઇન્દ્ર
 દેવાનાં-પ્રિય પું (સં) દેવતાઓનું પ્રિય પાત્ર
 (૨) મોટાઓ માટેનું આદરસૂચક સંબોધન
 (૩) બેવકૂફ; મૂર્ખ

દેવાલય પું (સં) દેવળ; મંદિર
 દેવી સ્ત્રીં (સં) દેવી (૨) સન્નારી
 દેશ પું (સં) દેશ; મુલક (૨) સ્થાન; જગા

દેશનિકાલા પું દેશનિકાલની સજા
 દેશખક્ત પું દેશ માટે પ્રેમ પરાવનાર માણસ
 દેશખાષા સ્ત્રીં (સં) અમુક દેશ કે પ્રદેશની ભાષા
 દેશહિતૈષી પું દેશભક્ત

દેશાંતર પું (સં) દેશાવર; બીજો દેશ
 દેશી, દેશીય વિં (સં) દેશનું કે તેને લગતું
 દેસ પું દેશ; મુલક
 દેસી વિં દેશી

દેસવાલ વિં દેશનું; સ્વદેશી
 દેસાવર પું (ફાં) દેશાવર; બીજો દેશ
 દેહંભર વિં (સં) શરીરમાત્રનું પોષણ કરવાવાળું;
 પોતાની આજીવિકા ચલાવનારું; પરમ સ્વાર્થી;
 પેટરૂં

દેહ સ્ત્રીં (સં) દેહ; શરીર (૨) પું (ફાં) દેહાત; ગામ;
 (૩) વિંદેનાર (સમાસમાં; જેમ કે, જવાબદેહ)

દેહકાન (ફાં) ગામડિયો; ગ્રામવાસી (૨) ખેડૂત
 દેહકાનિયત સ્ત્રીં ગામડિયાપણું
 દેહકાની વિં ગામડાનું; ગામડિયું; ગ્રામીણ
 દેહરા પું દેરું; દેવાલય (૨) મનુષ્ય-શરીર

દેહરી, દેહલી સ્ત્રીં (સં) ઊંમરો
 દેહાંત પું (સં) દેહનો અંત; મરણ
 દેહાત પું (ફાં) 'દિહ'નું બં વં ગામ
 દેહાતી વિં (ફાં) ગામડાનું; ગ્રામ્ય
 દેહી પું (સં) આત્મા; દેહધારી

દૈત્ય

૨૦૧

દૌઢાન

દૈત્ય પું (સં) દાનવ; અસુર (૨) અતિ મોટો બળવાન માણસ
 દૈનંદિન અં (સં) પ્રતિદિન; રોજ (૨) વિં રોજનું
 દૈનંદિની સ્ત્રીં ડાયરી; રોજનીશી
 દૈન પું દૈન્ય; દીનતા (૨) સ્ત્રીં દેવું તે; ભેટ (૩) વિં દેનારું જેમ કે, સુખદેન (૪) દિન-દિવસ સંબંધી
 દૈન પું (અં) દેશ; દેવું
 દૈનદાર પું (ફાં) દેશદાર; દેવાદાર
 દૈનિક વિં (સં) રોજિંદું; રોજનું
 દૈનિકી સ્ત્રીં ખિસ્સામાં રાખવાની નાની પુસ્તિકા; ડાયરી
 દૈન્ય પું (સં) દીનતા; ગરીબાઈ
 દૈવ વિં (સં) દેવને લગતું (૨) પું નસીબ (૩) ઈશ્વર (૪) આકાશ
 દૈવજ્ઞ પું (સં) જોશી
 દૈવયોગ પું (સં) નસીબનો સંયોગ
 દૈવાત્ અં (સં) દૈવશાત્
 દૈવિક વિં (સં) દેવશાઈ (૨) આધિદૈવિક
 દૈવી વિં (સં) દેવતાઈ; દિવ્ય (૨) આકસ્મિક
 દૈહિક વિં (સં) દેહ સંબંધી; શારીરિક
 દો વિં (ફાં) બે (આ અર્થમાં સમાસમાં 'દુ' જેમ પણ આવે છે.)
 દોઆબ, દોઆબા પું (ફાં) બે નદી વચ્ચેનો પ્રદેશ
 દોડ, દોડુ વિં બન્ને; બેઉ
 દોગલા પું (ફાં) જારજ કે વર્ણસંકર મનુષ્ય
 દોગા પું પાણીમાં પલાળેલો ચૂનો (૨) એક તરફ છપાયેલી રજાઈ
 દોગાડા પું બેનાળી બંદક
 દોચંદ વિં (ફાં) બેગણું; બમણું
 દો-ચાર સ્ત્રીં (ફાં) કેટલાક; બેચાર
 દોઝાણ પું (ફાં) દોજખ; નરક
 દોઝાનુ અં (ફાં) બન્ને ઘૂંટણ ટેકવીને
 દોતરફા અં (ફાં) બે તરફનું
 દોતલા, દોતલ્લા વિં બે ખંડ કે માળનું (મકાન)
 દોતારા પું બેતારું વાદ્ય
 દોન પું દોઆબ (૨) ખીણ (૩) નદીઓનો સંગમ
 દોના પું દડિયો
 દોનોં વિં બન્ને
 દોપહર પું, દોપહરિયા સ્ત્રીં બપોર
 દોફસલી વિં જેમાં બે ફસલ લેવાય તેવું
 દોબારા અં (ફાં) પુનઃ; બીજી વાર
 દોબાલા અં (ફાં) પુનઃ; ફરીથી; બીજી વાર
 દોધાધિયા પું દુધાધિયો
 દોમંજિલા અં (ફાં) બે માળી; બે માળનું

દોયસ વિં (ફાં) દુધ્યમ; દુધમ; બીજું
 દોરંગા વિં દોરંગી; બંને તરફનું
 દોરંગી સ્ત્રીં દોરંગીપણું (૨) છળ
 દોરસા પું એક જાતની પીવાની તમાકુ (૨) વિં બે રસ કે સ્વાદવાળું
 દોરાહા પું બે રસ્તા જ્યાંથી ફટાપ તે
 દોરુહા વિં જેની બેઉ બાજુ સરખો રંગ કે વેલબુદ્ધા હોય તેવું (૨) એક બાજુ એક ને બીજી બાજુ બીજા રંગવાળું
 દોલ, દોલા પું (સં) હીડોળો; હાંચકો (૨) ડોળી
 દોશ પું (ફાં) ખભો
 દોશમાલ પું (ફાં) શરીર લૂછવાનો રૂમાલ
 દોશીસગી સ્ત્રીં (ફાં) કૌમારાવસ્થા
 દોશીજા સ્ત્રીં (ફાં) કુંવારિકા
 દોષ પું (સં) ભૂલ; ચૂક (૨) ખોડ; ખામી (૩) વાંક (૪) એબ; લાછન (૫) શરીરના ત્રણ દોષ તે દરેક
 દોષારોપણ પું (સં) દોષ દેવો તે; આળ; આલેપ
 દોસ પું દોષ
 દોસદારી સ્ત્રીં દોસ્તી
 દોમૂતી વિં ચોતારું (૨) સ્ત્રીં મોદ જેવું ચોતારું એક બિછાનું
 દોસ્ત પું (ફાં) દોસ્ત; મિત્ર
 દોસ્તાના વિં (ફાં) દોસ્તીનું (૨) પું દોસ્તી
 દોસ્તી સ્ત્રીં (ફાં) દોસ્તી; મૈત્રી
 દોહગા સ્ત્રીં રખાત; ઉપપત્ની
 દોહતા પું દીકરીનો દીકરો; દોહિત્ર
 દોહદ સ્ત્રીં (સં) ગર્ભવતી સ્ત્રીની ઈચ્છા-દોહદ (૨) ગર્ભનું બિહન કે ગર્ભાવસ્થા
 દોહન પું (સં) દોહવું તે
 દોહની સ્ત્રીં દુધની દોહી
 દોહરના અં કિં બેવડાવું (૨) સં કિં દુહરાવવું
 દોહરા વિં બેવડું (૨) પું દોહરો
 દોહરાના સં કિં બેવડવું (૨) બીજી વાર કરવું કે કહેવું
 દોહા પું દોહરો; દુહો
 દોહાઈ સ્ત્રીં દુહાઈ
 દોહિત પું દોહિત્ર; પુત્રીનો પુત્ર (૨) જેને દોહવામાં આવ્યું હોય તેવું
 દોઢ સ્ત્રીં દોડ; દોડવું તે (૨) પ્રયત્ન (૩) કિકેટનો 'રન'
 દોઢધપ સ્ત્રીં દોડધામ; ખૂબ પરિશ્રમ
 દોઢના અં કિં દોડવું
 દોઢાદોઢી સ્ત્રીં દોઢાદોડ; ત્વરા; ઉતાવળ
 દોઢાન સ્ત્રીં દોટ (૨) વેગ (૩) ફેરો; વારી

દૌના પું એક છોડ જેનાં પાંદડાંમાંથી તેજ સુગંધ આવે
છે (ડમરો) (૨) દરિયો (૩) સં કિં દમન કરવું;
દબાવવું
દૌર પું (અં) દોર (સત્તા; ભભકો) (૨) ભમણ; ફેરો
(૩) વાર (વખત) (૪) કાળચક્ર; જમાનો
દૌરદૌરા પું પ્રબળતા; સત્તા
દૌરા પું ભમણ કરવું તે; પ્રવાસ (૨) ફેરો; આંટો
દૌરાન પું (ફાં) ભમણ; ફેરો (૨) વારી
(૩) જમાનો
દૌરી સીં ટોપલી; છાબડી
દૌર્બલ્ય પું (સં) દુર્બળતા; નબળાઈ
દૌર્ભાગ્ય પું (સં) દુર્ભાગ્ય; કમનસીબ
દૌર્મનસ્ય પું (સં) મનની ખરાબ દશા (૨) શોક;
નિરાશા
દૌલત સીં (અં) દોલત; ધન
દૌલતખાના પું (ફાં) ઘર; મકાન (માનાર્થ
બોલાય છે.)
દૌલતમંદ વિં (ફાં) ધનવાન; દોલતવાળું
દૌહિત્ર પું (સં) દોહિત્ર; પુત્રીનો પુત્ર
દૌહિત્રાવળ પું (સં) દોહિત્રનો પુત્ર
દૌહિત્રી સીં (સં) પુત્રીની પુત્રી
દ્યુતિ, દ્યુતિમા સીં (સં) તેજ; કાંતિ (૨) શોભા
દ્યૂત પું (સં) જૂગટું
દ્યોતક વિં (સં) દર્શાવનારું (૨) પ્રકાશનારું
દ્રવ પું (સં) દ્રવવુ-ઓગળવું તે (૨) પ્રવાહી;
પીગળેલું
દ્રવના અં કિં દ્રવવું; પીગળવું (૨) વહેવું
દ્રવ્ય પું (સં) પૈસો; નાણું (૨) વસ્તુ; પદાર્થ
દ્રષ્ટા વિં (સં) દેખનાર; જોનાર (૨) પું આત્મા
દ્રાક્ષા સીં (સં) દ્રાક્ષ; અંગૂર
દ્રાવક વિં (સં) પિગળાવનારું

ધંગર પું ભરવાડ; આહીર
ધંધક પું પંચાત; ઝંઝટ (૨) કામધંધાનો આડંબર
ધંધકપોરી પું ખૂબ કામની ધમાલમાં રહેનાર
ધંધલા પું ઢોંગ (૨) બહાનું; છળકપટ
ધંધલેવાસ પું ધોધેબાજ; દગાખોર (૨) ઢોંગી;
આડંબરી
ધંધા પું ધંધો; કામકાજ; ઉધમ
ધંધાર વિં એકલું; એકલવાળું
ધંધાસ્ત વિં કામધંધામાં મચ્છું રહેનારું
ધંસના અં કિં અંદર ખરી-પેસી જવું
ધંસાન સીં, ધંસાવ પું અંદર પેસી જવું તે (૨) કઠ્ઠા
જમીન

દ્રાવિઙ્ગ વિં (સં) દ્રાવિડ દેશનું; દ્રાવિડી
દ્રુત વિં (સં) ઉતાવળું; ઝડપી (૨) પીગળેલું
દ્રુતિ સીં ઉતાવળ; ત્વરણ; ઝડપ (૨) પીગળ્યાની સ્થિતિ
દ્રુમ પું (સં) ઝડ (૨) પારિજાતક વૃક્ષ
દ્રોણ પું (સં) દરિયો (૨) હોડી (૩) કાગડો
(૪) દ્રોણાચાર્ય
દ્રોહ પું (સં) દગો; વેરભાવ
દ્રોહી વિં દ્રોહી; દગો કરનારું; વેરભાવવાળું
દ્વંદ, દ્વંદ્વ પું (સં) યુગ્મ; જોડું (૨) બે વચ્ચે પુદ્ (૩)
અપડો (૪) દુવિધા; શંકા
દ્વય વિં (સં) બે (૨) યુગ્મ (૩) દ્વેત
દ્વાદશાહ પું (સં) બારમું
દ્વાદશી સીં બારશ તિથિ
દ્વાર પું (સં) બારણું; દરવાજો (૨) ઉપાય; સાધન
દ્વારપાલ પું (સં) દારપાળ; દરવાન
દ્વિજ પું (સં) બ્રાહ્મણ (૨) અંડજ પ્રાણી
દ્વિતીય વિં (સં) બીજું
દ્વિતીયા સીં બીજ
દ્વિત્વ પું (સં) કક્ષણ; ઘણ (૨) વિંબેદબકે ફાડવાળું
દ્વિધા અં (સં) બે પ્રકારે (૨) બે ભાગમાં
દ્વિવ પું (સં) હાથી
દ્વિરપ પું (સં) ભપરો
દ્વીપ પું (સં) બેટ; ટાપુ
દ્વેષ પું (સં) ઈર્ષ્યા; ઝેર (૨) વેર; શત્રુતા (૩) ચીડ;
ગુસ્સો
દ્વેત પું (સં) બેપણું; ભેદ; જુદાઈ
દ્વેષ પું (સં) વિરોધ (૨) દોરંચી નીતિ (૩) સંદેહ;
અનિશ્ચય (૪) બેભળ્યું રાજ્યપદ્ધતિ
દ્વેષીકરણ પું (સં) બે ભાગમાં વહેંચણી
દ્વેષાસિક વિં દર બે મહિને થનાર
દ્વેષાર્થિક વિં દર બે વર્ષે થનાર

ધ

ધક સીં દદયની ધડક (૨) અં અચનાક; એકાએક
ધકધકાના અં કિં ધડકવું (૨) ધગધગવું (આગનું)
ધકધકી સીં દદય કે તેની ધડક (૨) ડર; કાળજાનો
ફફડટ (૩) હેડિયો
ધકપકાના અં કિં દદય ધડકવું; ડરવું
ધકપેલ, ધકાધકી સીં ધક્કાધક્કી
ધકિયાના, ધકેલના સં કિં ધકેલવું; ધક્કો દેવો
ધકેલના સં કિં ધકેલવું; હડસેલવું
ધકેલ, ધકેલ વિં ધક્કો દેનાર; ધકેલનાર
ધક્કમધક્કા પું ધક્કાધક્કી; ખૂબ ભીડ
ધક્કા પું ધક્કો; હડસેલો (૨) આથાત; હાનિ
(૩) સંકટ; વિપતિ

ધવકામુક્કી

૨૦૩

ધરાડ

ધવકામુક્કી સીં પકકામુક્કી; મારપીટ
 ધગફ, ધગફા પું યાર; ઉપપતિ; બિભિચારી
 ધગફી સીં કુલટા સીં; બિભિચારિણી (૨) ઉપપત્ની;
 રખાત
 ધજ સીં સુંદર રચના કે ઢંગ
 ધજા સીં પજા; વાવટો (૨) બનાવ-સિંગાર
 (૨) સુંદર રંગઢંગ
 ધજીલા વિં સુંદર
 ધજી સીં ચીદરડી કે લાંબી પટ્ટી
 ધફ પું શરીરનું પડ (૨) ઝાડનું પડ (૩) પડ અવાજ
 ધફક સીં દિલની પડક (૨) ભય
 ધફકન સીં પડક પડક થવું તે
 ધફકના અં કિં પડકવું (૨) પડ અવાજ થવો
 ધફકા પું દિલની પડક (૨) ખેતર વગેરેનો ચાડિયો
 ધફટ્ટા વિં કમરમાંથી વળેલું (૨) કૂબડું; ખૂંધું
 ધફ્ટલા પું પડકો
 ધફા પું ત્રાજવાનો પડો (૨) પક્ષ
 ધફાકા પું પડકો
 ધફાકેસે અં પડકાબંધ; ઝટપટ
 ધફાધફ અં (ખં) તૂટવા કે પડવાનો અવાજ
 (૨) લગાતાર; જલદી
 ધફામ પું યબ-પબાકનો અવાજ
 ધફી સીં ચાર કે પાંચ પાકા શેરનો એક તોલ
 (૨) પાનથી કે રંગથી છોટ પર તેની પડતી રેખા
 (૩) સંખ્યા ઈત્યાદિની યથેષ્ટતા
 ધત્ અં પત; પુત
 ધત સીં લત; બૂરી આદત
 ધતકારના સં કિં પુતકારવું; તિરસ્કારવું
 ધતા વિં પત કરાપેલું; પુતકારેલું
 ધતૂર, ધતૂરા પું પંતૂરો
 ધઘક સીં આગની ઝોબ; આંચ; ભભુકવું તે
 ધઘકના અં કિં (અગ્નિ) ભડકે ધગધગ લાગવું;
 બળવું
 ધન પું પન (૨) ગાથોનું પક્ષ
 ધનક પું ધનુષ; ઈન્દ્રધનુષ
 ધનકટી સીં લક્ષણીનો સમય (૨) એક કાપડ
 ધનકુલેર પું ખૂબ ધનવાન માણસ
 ધનતેરસ સીં આસો વદ તેરસ-પનતેરસ
 ધનઘાન્ય પું (સં) ધન અને ધાન્ય-સંપત્તિ
 ધનધામ પું પનદોલત અને ધરબાર
 ધનવંત, ધનવાન, ધનાઢ્ય, ધનિક વિં (સં)
 પૈસાદાર; તવંગર
 ધનિયા પું પાણી
 ધની વિં (સં) ધનવાન (૨) પું પક્ષી; સ્વામી

ધનુઆ પું ધનુષ (૨) પીંજણ
 ધનુઈ સીં નાનું ધનુષ (૨) પીંજણ
 ધનુક પું ધનુષ (૨) ઈન્દ્રધનુષ
 ધનુકબાઈ સીં લકવા જેવો એક વાતરોગ-ધનુર્વા
 ધનુર્વિદ્યા સીં (સં) ધનુષની વિદ્યા; બાણવિદ્યા
 ધનુવ, ધનુસ પું (સં) બાણ છોડવાનું ધનુષ્ય
 ધન્ના પું પરશું; ત્રાગું
 ધન્નાસેટ પું મોટો ધનિક આદમી
 ધન્ય વિં (સં) કૃતાર્થ; ભાગ્યશાળી (૨) અં શાબાશ;
 વાલવાલ
 ધન્યવાદ પું (સં) શાબાશી; પ્રશંસા કે તેનો બોલ
 ધન્યી પું (સં) ધનુર્ધર; ધનુષધારી
 ઘપ સીં ધબ અવાજ (૨) ધખો
 ઘપ્પા પું ધખો (૨) નુકસાન
 ઘઘ્ઘા પું ધાધું; ડાધ
 ઘમક સીં ધમ દઈને પડવાનો અવાજ; ધમકારો
 (૨) આપાત (૩) વિં ધમજા ફૂકનાર (૪) પું લુહાર
 ઘમકના અં કિં ધમ અવાજ કરવો (૨) (માધું)
 દુખવું
 ઘમકાના સં કિં ધમકાવવું; ડરાવવું
 ઘમકી સીં ધમકી; ડર
 ઘમધૂસર વિં જાડું બેડેળ (માણસ)
 ઘમના સં કિં ધમવું; પૂમણથી પવન ફૂકવો
 ઘમની સીં (સં) લોહીની નાડી
 ઘમજા પું ધમાકો; ધબાકો; ધમકારો
 ઘપાકા પું ધબાકો; ધમાકો; ધમકારો
 ઘમાઘીકફી સીં ધમાચકડી
 ઘમાધમ અં લગાતાર ધમ ધમ (૨) સીં ધમાધમ
 (૩) મારામારી
 ઘમાર સીં ધમાલ (૨) ધમાર તાલ કે હોળીનું એક
 ગીત
 ઘરણા પું પોતાની માગણી ન સંતોષાતાં માલિક જ્યાં
 હોય તેની નજીક થેસે થાલીને બેસવું તે
 ઘરણિ, ઘરણી સીં (સં) પૃથ્વી; ધરતી
 ઘરતા પું પારણ કરનાર (૨) દેણદાર
 ઘરતી સીં ધરતી; પૃથ્વી
 ઘરન સીં પારણ કરવું તે (૨) પારણ; પાટડો
 (૨) ધરણું
 ઘરના સં કિં ધરવું; પકડવું (૨) રખાત રાખવી
 (૩) ગીરો મૂકવું (૪) પું ધરણું; ત્રાગું
 ઘરપી સીં જિદ; ટેક; હઠ
 ઘરહરા પું મિનારો
 ઘરા સીં (સં) ધરતી; પૃથ્વી
 ઘરાક વિં કીમતી; ખાસ અવસર માટે સાચવી રખાવું

ધરાહર પું મિનારો

ધરિત્રી સ્ત્રી (સં) ધરતી; પૃથ્વી

ધરી સ્ત્રી વાહનની ધરી (૨) પૃથ્વી કે ખગોળની ધરી

(૩) બે ધ્રુવને સાંધતી કલ્પિત રેખા (૪) પાનથી
કે રંગથી હોઠ પર તેની પડતી રેખા (૫) ચાર કે
પાંચ પાકા શેરનું એક જૂનું માપ (૬) અવલંબન;
આશ્રય (૭) રખાત (૮) કાનમાં પહેરવાનું એક
ધરણું

ધરોહર સ્ત્રી અનામત રાખેલું તે; થાપણ

ધર્મ પું (સં) ધર્મ; સંપ્રદાય (૨) ફરજ; કર્તવ્ય

(૩) ગુણ; લક્ષણ

ધર્મધક્ષા પું ધરમધક્ષો

ધર્મપત્ની સ્ત્રી (સં) વિવાહિત સ્ત્રી

ધર્મજાલા સ્ત્રી (સં) ધર્મશાળા; મુસાફરખાનું

ધર્મજાસ્ટ્ર પું (સં) તે ગ્રંથ કે પુસ્તક જેમાં કોઈ

જનસમાજનાં આચાર વ્યવહાર અને ઉપાસના
આદિના સંબંધમાં શિક્ષણ અપાતું હોય

ધર્માત્મા વિં (૨) પું (સં) ધર્મિષ્ઠ પુરુષ

ધર્માસન પું (સં) ન્યાયાસન; ન્યાયાધીશની બેઠક

ધર્મિષ્ઠ વિં (સં) ધર્મવાન; ધાર્મિક

ધર્મણ પું (સં) અનાદર (૨) આક્રમણ

ધવ પું (સં) પતિ (૨) પુરુષ

ધવલ વિં (સં) ધોળું

ધવલી સ્ત્રી ધોળી

ધવાના સં કિં દોડાવવું

ધસકના અં કિં ધસી પડવું; નીચે બેસી પડવું

(જમીન વગેરેનું)

ધાંધલ સ્ત્રી ધાંધળ; ધમાલ (૨) દગો; કરેલ

ધાંસ સ્ત્રી તમાકુ મરચાં વગેરેની તેજ ગંધ

ધાંસના અં કિં (પશુઓનું) ખોંખારવું

ધાઙ, ધાઈ સ્ત્રી ધાવ; દાઈ

ધાક સ્ત્રી ધાક; ભય; ડર; રોક

ધાગા પું દોરો; ધાગો

ધાડ સ્ત્રી ધાડ; હલ્લો (૨) ધાડું; ટોળું

ધાડસ પું ધીરજ; દિલાસો; હિંમત

ધાત સ્ત્રી ધાતુ (૨) વીર્ય

ધાતા પું (સં) બ્રહ્મા (૨) વિં ધારણ કરનાર;

ધાલન કરનાર

ધાતુ સ્ત્રી (સં) ખનિજ ધાતુ (૨) શરીરની ધાતુ (૩)

કિયાપદનું મૂળરૂપ (૪) વીર્ય (૫) વાત પિત્ત કફ

(૬) આકાશના શબ્દ વગેરે ગુણ (૭) શબ્દોનું

મૂળરૂપ (૮) પદોની પ્રકૃતિ (૯) પંચ મહાભૂત

ધાતુવાદપું (સં) રસાધિક; તંબાનું સોનું બનાવવાનો

કીમિયો

ધાત્રી સ્ત્રી (સં) ધાવ (૨) માના

ધાન પું ડાંગર

ધાની વિં ડાંગરના ધાનના આછા લીલા રંગનું

(૨) સ્ત્રી શેકેલા જવ કે ધઉ (૩) આછો લીલો રંગ

ધાન્ય પું (સં) અનાજ; ધાન

ધાન્યા સ્ત્રી, ધાન્યાક પું પાણા

ધાપ સ્ત્રી મેદાન (૨) લંબાઈનું એક માપ (બે ત્રણ

કિલોમીટર જેવું) (૩) સંતોષ

ધાપના અં કિં ધરાવું; તૃપ્ત થવું (૨) દોડવું; ધાવું

(૩) સં કિં ધરવવું

ધાખા પું મકાનનું ધાનું કે તેમાંની ઓરડી; ધાખા જેવી

છતવાળું મકાન; હોટલ કે વીથી

ધા-ધાઈ પું દૂધભાઈ

ધામ પું (સં) ધામ; સ્થાન (૨) તીર્થસ્થાન

ધામિન સ્ત્રી ધામણ સાપ

ધાર્યંધાર્યં અં ધડધડ અવાજ સાથે સળગવું

ધાય સ્ત્રી ધાત્રી; ધાવ

ધાર પું ઉધાર; દેવું (૨) ધોધમાર વરસાદ (૩) સ્ત્રી

ધારા (૪) શસ્ત્રાદિની ધાર (૫) કિનારો; છેડો

ધારક વિં (સં) ધારણ કરનાર (૨) દેવાદાર

ધારણ પું (સં) ધરવું પહેરવું કે અંગીકાર કરવું તે

(૨) ઉધાર કરવું તે

ધારણા સ્ત્રી (સં) નિશ્ચય (૨) સપજ; બુદ્ધિ

(૩) યાદદાસ્ત; સ્મૃતિ

ધારા સ્ત્રી (સં) ધાર; શેડ (૨) ઝરણું; પ્રવાહ

(૩) ધારો; કાષ્ઠો (૪) તલવાર વગેરેની તેજ

કિનારી (૫) પડાનું કાણું (૬) ધોડાની ચાલ

(૭) સેનાનો અગ્રભાગ (૮) અતિવૃષ્ટિ

ધારાવાહિક, ધારાવાહી વિં ધારાના રૂપમાં વગર

રોકટોક વહેનાર

ધારાસખા સ્ત્રી (સં) ધારા પડનારી સભા; વિધાનસભા

ધારી સ્ત્રી લીટી; રેખા (૨) સમૂહ (૩) વિં ધારણ

કરનાર (જેમ કે, શસ્ત્રધારી)

ધારીદાર વિં લીટીદાર; લીટીઓવાળું

ધારોળા વિં (સં) તરત દોડેલું (દૂધ)

ધાર્મિક વિં (સં) ધર્મને લગતું (૨) ધર્મવાન

ધાવક પું (સં) હલકારો; ખેપિયો (૨) ધોબી

ધાવન પું (સં) દોડ (૨) કપડાંની ધોલાઈ

ધાવનશાલા સ્ત્રી ધોબીખાનું

ધાવા પું આક્રમણ; હલ્લો (૨) દોટ

ધિંગ, ધિંગાઈ સ્ત્રી ધીંગામસ્તી

ધિંગા પું લજ માણસ; મજબૂત માણસ

ધિંગાઈ સ્ત્રી ધીંગામસ્તી

ધિકના અં કિં ધીકવું; તપવું

ધિક્કાર

૨૦૫

ધૂના

ધિક્કાર પું (સં) ફિટકાર; તિરસ્કાર
 ધિક્કારના સં કિં ધિક્કારવું; તુષ્કારવું
 ધિય, ધિયા સીં કન્યા; પુત્રી
 ધિરાના અં કિં ધીરજ રાખવી (૨) ધીરું કે પીમું થવું
 (૩) સં કિં ધમકાવવું; ડરાવવું
 ધીંગ પું લઘ માણસ (૨) વિં ધિંગું; લઘ; મજબૂત
 (૩) દુષ્ટ; પાછો
 ધીંગણા, ધીંગરા પું લઘ માણસ (૨) બદમાસ; ગુંડો;
 દુષ્ટ માણસ
 ધીંગા વિં લઘ; મજબૂત; દુષ્ટ; પાછો
 ધીંગાધીંગી, ધીંગામુશ્તી સીં બદમાસી (૨) તોકાન
 (૩) ધીંગામસ્તી
 ધીમર, ધીવર પું ધીમર; માછી
 ધી સીં (સં) બુદ્ધિ; પ્રજ્ઞા; સમજ; જ્ઞાન; કલ્પના;
 વિચાર; અભિપ્રાય (૨) પુત્રી; છોકરી
 ધીવના સં કિં સ્વીકારવું; માનવું (૨) અં કિં
 ધીરજ ધરવી (૩) સંતોષાવું; રાજી થવું
 ધીદા, ધીદાય, ધીદાયા સીં કન્યા; પુત્રી
 ધીમર, ધીવર ધીમર; માછી
 ધીમા વિં ધીમું
 ધીયા સીં પુત્રી; છોકરી
 ધીર વિં (સં) ધૈર્યવાન (૨) પું ધૈર્ય; ધીરજ
 ધીરજ પું ધૈર્ય; ધીરજ
 ધીર કિં વિં ધીરેથી; ધીમેથી
 ધીવર પું (સં) ધીમર; માછી
 ધૂઝો, ધૂઝો પું પુમાડો
 ધૂઝોસ વિં પુમાડિયું; પુમાડીવાળું
 ધૂઝાના અં કિં કાળું પડવું; પુમાડાની વાસ આવવી
 (૨) સં કિં પુમાડાવાળું કરવું
 ધૂંગાર સીં વધાર
 ધૂંગારના સં કિં વધારવું
 ધૂંદ, ધૂંધ સીં પુંધ; દરિની ઝાંખ (૨) પૂળ ઊડીને
 થતો અંધકાર
 ધૂંધકા મું પુમાડો નીકળવાનું બાકું; પુમાડિયું
 ધૂંધકાર પું અંધકાર (૨) ગડગડાટ; ગર્જના
 ધૂંધરાના, ધૂંધલાના અં કિં પુંધળાવું; પુંધળવું થવું
 ધૂંધલા વિં કાળાશ પડવું (૨) પૂળના રંગનું; પુંધળવું
 (૩) અસ્પષ્ટ
 ધૂંધલી સીં દરિની ઝાંખ
 ધૂંધો પું પુમાડો
 ધૂઝો પું પુમાડો
 ધૂઝોકશ પું આગબોટ (૨) પુમાડિયું
 ધૂઝોધાર વિં પુમાડાથી ભરપૂર (૨) કાળું (૩) ધોર
 ધૂઝોના અં કિં પુમાડી પેસી સ્વાદ બગડવો

ધૂઝોરા પું પુમાડિયું
 ધૂઝોસ સીં મર્યાની પૂણી કરવી તે (૨) અડદનો લોટ
 ધૂકક ધૂકક પું ગભરાટ કે તેથી આધુપાછું થવું તે
 ધૂકધૂકી સીં કદમ કે તેની ધડક (૨) ડર; કાળજનો
 કદકાટ (૩) હેડિયો
 ધુગ પું, ધુજા સીં (સં) ધ્વજ; ધજા
 ધુતકાર સીં પુતકાર; તિરસ્કાર
 ધુતકારના સં કિં પુતકારવું
 ધુન સીં પૂન
 ધુનકના સં કિં પીંજવું (૨) મારવું; પીટવું (૩) વારે
 વારે કહેવું (૪) કોઈ કામ કર્યે જ જવું
 ધુનકી સીં પીંજણ
 ધુનના સં કિં પીંજવું (૨) મારવું; પીટવું (૩) વારે
 વારે કહેવું (૪) કોઈ કામ કર્યે જ જવું
 ધુનિ સીં ધ્વનિ; અવાજ
 ધુનિયો પું પીંજનાર; પીંજરો
 ધુપેલી સીં અળાઈ
 ધુરંધર વિં બોજો વહેનારું; શ્રેષ્ઠ; અગ્રેસર; ઉત્તમ
 ગુણવાળું (૨) પુંબળદ વગેરે જે ગાડા સાથે જોડાય
 છે; નેતા; અગ્રણી; શિવ
 ધુર પું પુરા (૨) ભાર (૩) ધર; શરૂઆત (૪) અં
 બરોબર; બિલકુલ
 ધુરવા પું મેઘ; વાદળ
 ધુરા પું પરી; કામ કે જવાબદારીનો બોજો કે આગેવાની;
 ભાર; બોજો
 ધુરીળા વિં ધુરંધર; અગ્રેસર
 ધુરંદી, ધુરંદી સીં પુળેટી
 ધુરંટના સં કિં પૂળથી રંગદોળવું
 ધુરો પું રજ; પૂળ; કણ
 ધુલના અં કિં ધોવાવું
 ધુલવાના, ધુલના સં કિં ધોવડાવવું
 ધુલાઈ સીં ધોવું તે કે તેની મજૂરી
 ધુલેંડી સીં પુળેટી
 ધુલન પું (સં) અગ્નિ
 ધુલો પું પુમાડો
 ધુલોસ સીં અડદનો લોટ
 ધુલ્લ પું માટીનો ઢગલો (૨) નદીનો બંધ
 ધુલ્લા પું પુંસો; જાડો કામળો
 ધૂંધ સીં દરિની ઝાંખ (૨) પૂળ ઊડીને થતો અંધકાર
 ધૂઝો પું પુમાડો; પૂણી
 ધૂત વિં પૂત; પુતારું
 ધૂતના સં કિં પૂતવું; ઠગવું
 ધૂધ અં આગ જોરથી બળવાનો ધગ ધગ અવાજ
 ધૂના પું લોબાન કે તેનું ઝાડ

અ. હિ. - 14

ધૂની

૨૦૬

નંદિની

ધૂની સ્ત્રીં સાધુની ધૂણી (૨) પૂપ
 ધૂપ પું (સં) ધૂપ (૨) સ્ત્રીં તાપ
 ધૂપછટ્ટી સ્ત્રીં છાપાપંત્ર
 ધૂપછાંહ સ્ત્રીં પૂપછાંવ; તડકો-છાંપડો (૨) એક
 જાતનું કપડું
 ધૂપદાન પું, ધૂપદાની સ્ત્રીં પૂપદાની; ધૂપિયું
 ધૂપલગ્ની સ્ત્રીં પૂપલગ્ની; અગરબત્તી
 ધૂમ પું; ધુમાડો (સં) (૨) સ્ત્રીં ધૂમ; ધમાલ
 ધૂમક પું ધુમાડો
 ધૂમકથેયા સ્ત્રીં અશિષ્ટતાપૂર્ણ ઊછળફૂદ; ઉપદ્રવ
 (૨) હુલ્લડ (૩) પૂમધામ
 ધૂમકેતુ પું (સં) પૂછડિયો તારો
 ધૂમધકકા પું, ધૂમધામ સ્ત્રીં ધાપધૂમ; ઠાઠમાઠ
 ધૂમલ (સં), ધૂમલા વિં પૂંપયું
 ધૂપ પું (સં) ધુમાડો (૨) પૂપ-લોખાન (૩) વિં
 ધુમાડીના રંગનું
 ધૂર, ધૂરિ સ્ત્રીં પૂળ
 ધૂરધાન પું પૂળનો ઢગ
 ધૂરધાની સ્ત્રીં પૂળધાણી
 ધૂરં વિં (સં) લુચું; પાકું (૨) ધુતારું
 ધૂલ, ધૂલિ (સં) સ્ત્રીં પૂળ
 ધૂલધાની, ધૂલિધાની સ્ત્રીં પૂળધાણી; વિનાશ
 ધૂવાં પું ધુમાડો
 ધૂસર વિં પૂળના રંગનું; ખાખી
 ધૂતિ સ્ત્રીં (સં) ધીરજ
 ધૂષ્ટ વિં (સં) ઉદંડ; ટીક; ઉદ્ભૂત; વધારે પડતી
 હિમતવાળું; દુસ્સહસી
 ધેનુ સ્ત્રીં (સં) ગાય
 ધેના સ્ત્રીં દેવ; આદત (૨) કામધંધો
 ધેર્ય પું (સં) ધીરજ; દંઢતા
 ધોંધા પું (સં) (માટીનો) લોંદો
 ધોઈ સ્ત્રીં છોડાં વિનાની અડદ-મગની દાળ
 ધોકડ, ધોકડા વિં જાડું પોકડું
 ધોકા, ધોચ્છા પું ધોકો; દગો (૨) ભ્રમ; ભૂલ
 ધોચ્છેબાજ વિં પૂર્ત; કપટી; દગાબાજ
 ધોતી સ્ત્રીં ધોતિપું કે સાડી (૨) ધોતીની કિયા

નંગ પું નગનતા (૨) ગુહ્યેન્દ્રિય (૩) (ફાં) પ્રતિષ્ઠા
 (૪) લજ્જા; શરમ
 નંગ-ધફંગ, નંગ-મુનંગા વિં સાવ નાગું
 નંગા વિં નાગું
 નંગા-જોલી સ્ત્રીં પૂરેપૂરી-નાગું કરીને પક્ષ-તપાસ
 નંગા-જુંગા વિં સાવ નાગું
 નંગા-જુચ્છા, નંગા-જુચ્છા વિં ગરીબ; નિર્ધન;

ધોના સં કિં પોવું
 ધોલ પું ધો; ધોવાવું તે
 ધોલિન સ્ત્રીં ધોબણ
 ધોલી પું ધોલી
 ધોરી પું બળદ (૨) મુખ્ય; પુરંધર
 ધોવન સ્ત્રીં ધોવણ; ધોતાં નીકળેલું પાણી
 ધોંક સ્ત્રીં ધમણની ફૂંક (૨) તાપ; લૂ
 ધોંકના સં કિં ફૂંકવું (ધમણથી); ધમવું
 ધોંકની સ્ત્રીં ફૂંકણી કે ધમણ
 ધોંતાલ વિં પૂનવાળું (૨) ચાલાક (૩) સાહસિક
 (૪) દુષ્ટપુષ્ટ; મજબૂત
 ધોંસ સ્ત્રીં ધમકી (૨) પાક (૩) છળ
 ધોંસપટ્ટી સ્ત્રીં છળકપટ
 ધોંસના સં કિં ધમકાવવું (૨) મારવું (૩) પાક દેવી
 ધોંસા પું રામદોલ (૨) બળ; શક્તિ
 ધોરા વિં ધોળું
 ધોરાહર પું મિનારો; બુરજ; મકાનનો ઉપરનો
 ભાગ જેમાં જવા માટે અંદરથી પગથિયાં બનાવ્યાં
 હોય
 ધોલ સ્ત્રીં તમાચો; ધોલ (૨) નુકસાન
 ધોલધવકા, ધોલધવકકડ, ધોલધવ્વડ પું
 ધોલધપાટ; ધોલધકો; મારપીટ
 ધોલા વિં ધોળું
 ધોલાઈ સ્ત્રીં ધોળાશ; સફેદી
 ધ્યાન પું (સં) એકાગ્ર ચિંતન; એકાગ્રતા
 ધ્યાના સં કિં ધ્યાવું; ધ્યાન કરવું
 ધ્યાની વિં (સં) ધ્યાન કરનારું; ધ્યાનશીલ
 ધ્યેય વિં (સં) ધ્યાનને યોગ્ય (૨) પું લક્ષ્ય
 ધ્રુવ વિં (સં) સ્થિર; અડગ; નિશ્ચિત (૨) પું ધ્રુવ
 તારો કે પૃથ્વીની ધરીનો ધ્રુવ
 ધ્વંસ પું (સં) નાશ; બરબાદી
 ધ્વજ પું, ધ્વજા સ્ત્રીં ધ્વજ; ઝંડો; ધજા; નિશાન
 ધ્વનિ સ્ત્રીં (સં) અવાજ; શબ્દ
 ધ્વન્ય પું (સં) વ્યંગ્યાર્થ
 ધ્વસ્ત વિં (સં) નષ્ટ
 ધ્વાંત પું (સં) અંધકાર

ન

નાગુંપૂળું
 નંગા-લુચ્છા વિં નાગુંટાટ; બદમાસ
 નૌગિયાના સં કિં નાગું નવરત્નું કરવું (૨) સાવ લૂંટી
 લેવું
 નંદન પું (સં) પુત્ર (૨) વિં આનંદદાયક
 નંદિની સ્ત્રીં (સં) પુત્રી (૨) નણંદ (૩) પત્ની
 (૪) કામપેનું

નંદી પું (સં) શિવનો પોઠિયો
 નંદેક, નંદોઈ પું નણદોઈ
 નંદોલા પું માટીનું કુંડું જેમાં પશુને ધાસચારો
 નીરવામાં આવે છે.
 નંબર પું (ઈ) અંક; સંખ્યા (૨) લોખંડનો વાર-ગજ
 નંબરદાર પું ગામનું મહેસૂલ ઉપરાવનાર
 નંબરી વિં નંબર લાગેલું (૨) પ્રસિદ્ધ
 ન અં (સં) ના; નહીં; (૨) પ્રત્યાર્થ વાક્યમાં 'ને,
 ના' એવા અર્થમાં (દા. તં, તુમ જાઓગે ન ?)
 નઈ વિં સ્ત્રી 'નયા'નું સ્ત્રીલિંગ; નવી
 નફર પું સ્ત્રીનું પિતૃગૃહ; પિયર; મહિયર
 નકકટા, નકટા વિં નકરું; બેશરમ
 નકયિસની સ્ત્રી નાકલીટી
 નકચઢા વિં ખરાબ મિજાજનું; ચીડિયું
 નક્કદ પું (અ) નગદ ધન (૨) વિં નગદ (૩) અં
 રોકડેથી; નગદ આપોને
 નક્કદ-દમ અં (અ) એકલું
 નક્કટી સ્ત્રી રોકડું નાણું (૨) જેનું મહેસૂલ રોકડમાં
 આપવાનું હોય તેવી જમીન ('જિનસી'થી ઊલટું)
 નક્કલ સ્ત્રી (અ) ચોરે ભીંતમાં પાડેલું ખાતર
 નક્કલ-જન પું (ફા) ખાતર પાડનાર; ચોર
 નક્કલ-જની સ્ત્રી (ફા) ખાતર (ચોરી)
 નક-બેસર સ્ત્રી નાકમાં પહેરવાની નથ; વાળી;
 વેસર
 નક્લ સ્ત્રી (અ) નકલ (૨) અનુકરણ (૩) ચાળા
 પાડવા તે (૪) હાસ્યરસની આકૃતિ કે ટુચકો
 નક્લચી પું (ફા) બહુરૂપિયો; નકલિયો
 નક્લનલીસ પું (ફા) નકલિયો કારકુન; દસ્તાવેજ
 લખનાર
 નક્લી વિં બનાવટી; જૂઠું
 નક્કશ પું અંકિત (૨) ચિત્ર (૩) તાવીજ
 (૪) વેલબુટ્ટા (૫) છાપ; મહોર
 નક્કશા પું (અ) નકશો (૨) ચિત્ર; આકૃતિ
 (૩) હાલ; દશા
 નક્સીર સ્ત્રી નક્સોરી
 નક્કાલ સ્ત્રી (અ) મોટું ઢાંકવા માથે ઓઢાતું
 (સ્ત્રીનું) કપડું (૨) ધૂધટ
 નકાર પું નશો; ઈન્કાર
 નકારના અં કિં નકારવું; ના પાડવી
 નક્કાશ પું (અ) નકશી કરનાર
 નક્કાશના સં કિં નકશી કરવી
 નક્કાશી સ્ત્રી નકશીકામ
 નક્કિયાના અં કિં નાકમાં બોલવું (૨) નાકમાં દમ
 આવવો (૩) સં કિં નાકમાં દમ આગ્રવો

નક્કીલ પું (અ) નકીલ; છડીદાર (૨) ભાટ-ચારણ
 નક્કલ પું (સં) નોળિયો (૨) વિં કુલરહિત
 નક્કલ સ્ત્રી ઊંટની નાથ
 નક્કા પું (સોયનું) નાકું
 નક્કારકાના પું (ફા) ટકોરખાનું; નગારખાનું
 નક્કારકી પું (ફા) નગારું બજાવનાર
 નક્કારા પું (ફા) નગારું; નોબત
 નક્કાલ પું (અ) નકલ કરનાર
 નક્કાશ પું (અ) નકશી કરનાર
 નક્કાશી સ્ત્રી (અ) નકશી
 નેક્ક વિં લાંબા નાકવાળું (૨) સૌથી ઊંધું વર્તનાર
 (૩) પોતાને મોટું માનનાર
 નક્કદ પું (અ) નગદ; રોકડું ધન
 નક્લ સ્ત્રી (અ) નકલ (૨) અનુકરણ (૩) ચાળા
 પાડવા તે (૪) હાસ્ય રસની આકૃતિ કે ટુચકો
 નક્કા વિં (અ) ચીતરેલું અંકામેલું કે લખામેલું
 (૨) પું ચિત્ર (૩) મહોર; છાપ (૪) તાવીજ
 નક્કશા પું (અ) નકશો (૨) ચિત્ર; આકૃતિ
 (૩) હાલ; દશા
 નક્કીર વિં નકશીદાર
 નક્કશ પું (સં) તારો; તારાનું નક્કશ કે અમુક મંડળ
 નક્ક પું (સં) હાથપગના નખ (૨) સ્ત્રી (ફા)
 પતંગનો દોર
 નક્કલિસ્તાન પું (ફા) રણદીપ (૨) ખજૂરનું વન કે
 બગીચો
 નક્કરા પું (ફા) નખરું (૨) ચંચળતા
 નક્કરીલા, નક્કરેબાજ વિં નખરાંખોર
 નક્કલત સ્ત્રી (અ) શેખી; ધમંડ
 નક્કાસ પું (અ) નખાસ ગુલામ કે પશુઓનું બજાર
 નક્કી પું (સં) નખવાળું હિંસ પ્રાણી-વાધચિત્તો વગેરે
 નક્કલ પું (અ) ઝાડ (૨) ખજૂર-ખારેકનું ઝાડ
 નક્કલિસ્તાન પું રણદીપ (૨) ખજૂરનું વન કે બગીચો
 નગ પું (ફા) નંગ; રત્ન (૨) (સં) નગ; પર્વત
 નગણ્ય વિં (સં) તુચ્છ
 નગની સ્ત્રી નાની છોકરી (૨) નાગી સ્ત્રી
 નગર પું (સં) મોટું ગામ; શહેર
 નગતી સ્ત્રી (સં) નગર; શહેર (૨) પું નગરવાસી
 નગાઢા, નગારા પું નગારું
 નગી સ્ત્રી નંગ; રત્ન; નગીનો; પહાડી વિસ્તારની સ્ત્રી
 નગીચ અં નજદીક; નજીક
 નગીના પું (અ) નગીનો; રત્ન (૨) વિં ઠીક જડેલું
 નગ્મા પું (અ) મધુર સ્વર (૨) રાગ; ગાયન
 નગ્ન વિં (સં) નાગું; ઉધાડું
 નચના અં કિં નાયવું (૨) વિં નાયણ; નાયનાડું

નચનિયા

૨૦૮

નફરી

નચનિયા, નચવૈયા પું નાયનાર; નૃત્યકાર
 નચાના સંકિં નચવવું (૨) ઊંચું નીચું કરવું; પજવવું
 નજદીક અં (ફાં) નજદીક; નજીક; પાસે
 નજદીકી વિં (ફાં) નજીકનું (૨) સ્ત્રી સમીપતા
 નજામ સ્ત્રી (અં નજમ) કવિતા; પદ્ય; ખાસ વિષયનું
 પાલન કરતી છંદોબદ્ધ રચના; પ્રબંધકાવ્ય
 નજાર સ્ત્રી (અં) નજર; દષ્ટિ (૨) ખરાબ નજર
 (૩) ભેટ; નજરાણું
 નજાર-અંદાજ વિં (ફાં) ધ્યાન કે નજરમાં નહિ
 આવેલું; ઉપેક્ષિત; અવગણાયેલું
 નજારત સ્ત્રી તરોતાજગી; સદાબહારપણું
 નજરના અં કિં જોવું; દેખવું (૨) સં કિં નજર
 નાખવી; નજરમાં લેવું
 નજારબંદ વિં નજરકેદમાં રાખેલું (૨) પું નજરબંધીનો
 ખેલ
 નજારબંદી સ્ત્રી નજરકેદ (૨) નજરબંધી
 નજાર-ખાગ પું (અં) મોટા મકાન કે મહેલની
 આસપાસ ને સામે રખાતો-પર જોડેનો બાગ
 નજાર-સાની સ્ત્રી (અં) કરી જોઈ કે તપાસી જવું તે
 નજાર-ઠાયા વિં નજર લગાડનાર
 નજારાના અં કિં નજર લાગવી (૨) સં કિં નજર
 લગાડવી (૩) પું (અં) નજરાણું; ભેટ
 નજાલા પું (અં) નજલો (નાક અને આંખમાંથી
 પાણી ઝખવાનો એક રોગ); શરદી
 નજાકત સ્ત્રી (અં) નાજુકતા; સુંકુમારતા
 (૨) અંગ-ચાલનની મૃદુલ અને મનોહર ચેષ્ટા
 નજાત સ્ત્રી (અં) મુક્તિ; છુટકારો
 નજામત સ્ત્રી (અં) નાજરનું પદ કે દકતર
 નજારત સ્ત્રી (અં) નાજિરનું પદ; નાજિરનો વિભાગ
 કે કાર્યાલય
 નજારા પું (અં) રમણીય દશ્ય (૨) નજર
 (૩) તમાશો
 નજારેલાજી સ્ત્રી (અં + ફાં) આંખો લડાવવી
 નજાસત સ્ત્રી (અં) મેલ; ગંદકી (૨) અપવિત્રતા
 નજિકાના અં કિં નજીક પહોંચવું
 નજિસ વિં (અં) મેલું; અશુદ્ધ; અપવિત્ર
 નજીક અં નજીક; પાસે
 નજીર સ્ત્રી (અં) ઉદાહરણ; દષ્ટાંત (૨) ઉચ્ચ
 ન્યાયાલમનો તે ફેસલો જે એ જાતના પુરાણા
 મુકદમાના આધારે સમર્થનના હેતુથી પેશ કરવામાં
 આવ્યો હોય
 નજૂમ પું (અં) જ્યોતિષ વિદ્યા
 નજૂમી પું જ્યોતિષી; જોશી
 નજૂલ પું (અં) સરકારી જમીન

નજાર પું (અં) સુધાર
 નજ્મ પું (અં) આકાશનો તારો; સિત્તારો; નક્ષત્ર
 (૨) સ્ત્રી પદ્ય; ખાસ વિષયને અનુસરતી છંદોબદ્ધ
 રચના; કવિતા; પ્રબંધકાવ્ય
 નટ પું (સં) નાયનાર કે નાટક કરનાર; અભિનેતા
 નટહટ વિં ચંચળ; ઉદ્યમાતિયું (૨) નટખટ; શરારતી
 (૩) પૂર્ત; પાડું
 નટની, નટિન, નટિની, નટી સ્ત્રી નટી કે નટની સ્ત્રી
 નત વિં (સં) નમેલું
 નતાર, નતરુ, નતુ અં નહિતર; નહિ તો
 નતિની સ્ત્રી દીકરીની દીકરી
 નતીજા પું (અં) નતીજો; ફળ; પરિણામ (૨)
 પરીણાનું પરિણામ (૩) અંત
 નતુ અં નહીં તો; નીકર
 નતૈત પું નાતીલો; સગો
 નત્થી સ્ત્રી પિં ન કે દોરાથી જોડેલા કાગળો
 (૨) એકસાથે નાથેલું કે જોડેલું તે
 નથ, નથની સ્ત્રી નાકની નથ
 નથના પું નસકોરું; નાકનો આગલો ભાગ (૨) અં
 કિં નથાવું (૩) એક સાથે જોડાવું કે બંધાવું
 નદ પું (સં) મોટી નદી
 નદામત સ્ત્રી (ફાં) શરમ; લજ્જા (૨) પસ્તાવો;
 પશ્ચાત્તાપ
 નદારદ વિં (ફાં) ગેબ; અલોપ (૨) ખાલી
 (૩) અનુપસ્થિત; હાજર નહિ રહેલું
 નદી સ્ત્રી (સં) નદી; સરિતા
 નદીદા વિં (ફાં નાદીદ) નહિ દેખેલું (૨) લોભી
 નથના અં કિં નથાવું; જોડાવું (બળદ; ધોડાવું)
 નનંદ, નનદ સ્ત્રી નણદ
 નનદોઈ પું નણદોઈ
 નનસાર સ્ત્રી, નનિહાલ પું નાનાનું (માતાના પિતાનું) થર
 નનિયા-સસુર પું પત્નીના નાના (માતામહ)
 નન્હા વિં નાનું
 નન્હાઈ સ્ત્રી નાનપણ (૨) નાનમ
 નવવાના સં કિં મપાવરાવવું
 નવાઈ સ્ત્રી માપવાનું કામ કે તેનું મહેનતાણું; માપણી
 નવુંસક પું (સં) બાવલો; હીજડો (૨) નપુસકલિંગ
 (વ્યાકરણ)
 નફર પું (અં) આકરો
 નફર પું (અં) એક જાત; વ્યક્તિ (૨) નોકર
 નફરત સ્ત્રી (અં) પૂણા; નફરત (૨) વિરક્તિ
 નફરત-અંગેજ વિં (અં + ફાં) પૂણાજનક
 નફરી સ્ત્રી (ફાં) એક દિવસની મજૂરી (૨) થાપ
 બદલવા

નફસ

૨૦૯

નરપતિ

નફસ પું દમ; આસ (૨) પળ; શણ (૩) અસ્તિત્વ
(૪) સત્યતા (૫) કામ-વાસના
નફસાનનફસી સ્ત્રી સ્વાર્થ; પોતપોતાની ચિંતા
નફસાનિયત સ્ત્રી (અં) સ્વાર્થપરતા (૨) અભિમાન
નફસાની વિં (અં) શારીરિક (૨) કામ-વાસના
સંબંધી; ભોગવિલાસ સંબંધી
નફા પું નફો; કાપદો
નફાસત સ્ત્રી (અં) સુંદરતા; ચઢિયાતાપણું
(૨) કોમળતા (૩) નિર્મળતા
નફી સ્ત્રી (અં) અભાવ; ન હોવું તે (૨) દૂર કરવું
તે (૩) નકાર; ઈન્કાર
નફીર વિં (અં) નફરત-પૂણા કરનાર (૨) સ્ત્રી
ફરિયાદ; પોકાર
નફીરી સ્ત્રી (અં) શરણાઈની સાથે વગાડવામાં
આવતું બંસરી જેવું એક વાજું-તુરાઈ (૨) શરણાઈ
નફીસ વિં (અં) ઉપદા (૨) સુંદર (૩) સ્વચ્છ
નફસ પું (અં) દમ; આસ (૨) પળ; શણ
(૩) અસ્તિત્વ (૪) સત્યતા (૫) કામ-વાસના
નફસકુશ વિં સંધમી; વાસનાત્યાગી
નફસપરસ્ત વિં વિષયી; ભોગી
નફસાનનફસી સ્ત્રી સ્વાર્થ; પોતપોતાની ચિંતા
નફસાનિયત સ્ત્રી (ફાં) સ્વાર્થપણું (૨) અભિમાન
નફસ પું અસ્તિત્વ (૨) સત્યતા (૩) કામ-વાસના
નફસી વિં પોતાનું; વેધક્તિક
નબાત સ્ત્રી (અં) શાકભાજી
નબાતાત સ્ત્રી (અં) ('નબાત'નું બં વં) લીલોતરી;
શાકભાજી
નબી પું (અં) ઈશ્વરનો દૂત; પેગંબર
નબેહના સં કિં નિવેડો આણવો
નબેહા, નબેરા પું નિવેડો; કેસલો
નબ્ત સ્ત્રી (અં) હાથની તે રગ જેના પર આંગળી
મૂકી વેદ રોગની હાલત જુએ છે; નાડી
નબ્બાજ પું (અં) નાડી જોનાર; વેદ; હકીમ
નબ્બે વિં નેવું; ૯૦
નખ પું (સં) નખ; અકાશ (૨) વાદળ (૩) વર્ષા
(૪) પાણી
નમ વિં (ફાં) ભીનું
નખોલાળી સ્ત્રી (સં) આકાશવાણી; રેડિયો
નમક પું (ફાં) નિમક; લૂણ
નમકચ્ચાર વિં (ફાં) લૂણ ખાનાર
નમકહરામ વિં (ફાં) બેવડા; નિમકહરામ; કૃતધ્મ
નમકહલાલ વિં (ફાં) વફાદાર; કૃતજ્ઞ; નિમકહલાલ
નમકસાર પું (ફાં) જ્યાં મીઠું બને કે નીકળે તે
જગા (અગરી)

નમકીન વિં (ફાં) મીઠાવાણું કે ખાતું (૨) સુંદર;
સલોણું (૩) પું મીઠાવાણી વાની
નમદા પું (ફાં) દબાવીને કરેલું જાડું ગરમ કપડું
(નમદો)
નમન પું (સં) નમવું તે; નમસ્કાર
નમના અં કિં નમવું; પ્રજ્ઞામ કરવા
નમસ્કાર પું (સં) નમન; પ્રજ્ઞામ; ઝૂકી કે નમીને
અભિવાદન કરવું તે
નમસ્તે સ્ત્રી (સં) ('તમને નમું છું') નમસ્કાર; પ્રજ્ઞામ
નમાજ પું (ફાં) નમાજ (મુસલમાનોની ઉપાસના-
પદ્ધતિ)
નમાઝી પું (ફાં) નિયમથી નમાજ પઢનાર (૨)
ધાર્મિક માણસ (૩) મુસલ્લી
નમાઝે જનાજા, નમાઝે મૈયત સ્ત્રી (ફાં) મરણ વખતે
શબ આગળ પડાતી નમાજ
નમાના સં કિં નમાવવું (૨) તાબે કરવું
નમિશ, નમિસ સ્ત્રી (ફાં) નમિશક) દૂધમાંથી તૈયાર
કરાતી એક વાની
નમી સ્ત્રી (ફાં) ભીનાશ; આર્દ્રતા
નમૂદ સ્ત્રી (ફાં) પ્રગટ થવું તે (૨) નિશાન; ચિહ્ન
નમૂદાર વિં (ફાં) પ્રગટ; જાહેર (૨) ઉદય થયેલું
નમૂના પું (ફાં) નમૂનો (૨) ઢાંચો
નમ્મ વિં (સં) નમેલું (૨) નમ્ર; વિનયી
નય પું (સં) નીતિ; ન્યાય (૨) નમ્રતા (૩) સ્ત્રી-નદી
(૪) વિં લઈ જનાર; માર્ગદર્શક; ઉચિત; ઉપયોગી
નયન પું (સં) નેત્ર; આંખ
નયનપટ પું આંખની પલક; પલકારો
નયના, નયની સ્ત્રી આંખની કીકી
નયનાખિરામ વિં (સં) આંખને સુંદર લાગે એવું
(૨) સુંદર; મનોહર
નયનુ પું નવનીત; માખણ (૨) એક જાતનું મલચલ
કપડું
નયા વિં નવું; નવીન; નૂતન
નયાચાર પું (સં) બાઈખલનો નવો કરાર
નયાબત સ્ત્રી (અં) નાયબપણું; મદદનીશ કે મુનીમ
હોવું તે
નયામ પું (ફાં) તલવારનું મ્યાન
નર પું (સં) પુરુષ; મદ; નર
નરક પું (સં) નરક (૨) ગંદી જગ્યા
નરકટ પું સરકટ કે બરુ
નરગિસ સ્ત્રી, પું (ફાં) એક ફૂલગ્રંથ; આંખ સાથે જેની
સરખામણી કરાય છે એવું એક પીંછું ફૂલ
નરદલો, નરદા પું મેલા પાણીની મોરી
નરપતિ પું નૃપતિ; રાજા

નરપશુ

૨૧૦

નવાન

નરપશુ વિં નરપિશાય; દુષ્ટજન
 નરભક્તિ સ્ત્રીં મનુષ્યોનો બલિ આપવો તે
 નરભક્ત પું મનુષ્યનું ભક્ષણ કરનાર; રાક્ષસ
 નરભક્ષિતા સ્ત્રીં મનુષ્યનું ભક્ષણ કરવું તે
 નરમ વિં નરમ; ઢીલું (૨) કોમળ (૩) આળસુ
 નરમા પું નરમો-પસ
 નરમાના સં કિં નરમ કરવું; શાંત કે ધીમું કરવું
 (૨) અં કિં નરમ થવું; શાંત કે ધીમું થવું
 નરમી સ્ત્રીં ઢીલાશ; આળસ
 નરમહી પું મનુષ્યભક્ત
 નરમેષ પું એવો પદ્મ જેમાં માનવબલિ અપાય છે.
 નરવંશશાસ્ત્ર પું માનવવંશ સંબંધી શાસ
 નરવધ પું નરહત્યા
 નરસંહાર પું મનુષ્યને મારી નાખવો તે
 નરસંહારક પું મનુષ્યને મારી નાખનાર; હત્યારો
 નરસિંયા પું તુરાઈના આકારનું એક વાજું તત્તુ
 નરસોં અં પરમ દિવસથી પહેલાંનો કે તે પછીનો
 દિવસ-ચોથો દિવસ
 નરિયા પું નળિપું
 નરી સ્ત્રીં વણાટના કાંકલાની કોકડી (૨) (ફાં)
 બકરીનું નરમ ચામડું
 નરેલી સ્ત્રીં નારિયેળની કાછલી
 નર્તક પું (સં) નટ; નાચનાર (૨) ચારણ; બંદીજન
 નર્તકી સ્ત્રીં નૃત્ય કરનારી; નર્તિકા
 નર્તન પું (સં) નૃત્ય; નાચ
 નર્દ સ્ત્રીં (ફાં) સોગટું કે મહોરું
 નર્મ વિં (ફાં) નરમ; ઢીલું (૨) (સં) પું નર્મ;
 વિનોદ; હાસ્ય
 નર્મી સ્ત્રીં (ફાં) નરમાશ
 નર્સ સ્ત્રીં (ઈં) ધાવ (૨) રોગીની બરદાસ કરનાર
 નર્સરી સ્ત્રીં (ઈં) શિશુઓ અને છોડાડને ઉછેરવાની
 જગ્યા
 નર્સિંગહોમ પું (ઈં) રોગીઓના ઉપચાર અને
 એમની દેખરેખનું કેન્દ્ર
 નલ પું (સં) પાણી વગેરેનો નળ
 નલકૂપ પું (સં) જમીનમાંથી પાણી કાઢવાનું એક
 આધુનિક ધંત્ર; ટબુબલેલ
 નલા પું પેટમાંની પેશાબની નળી (૨) હાથ કે પગનું
 લાંબું હાડકું (નળો)
 નલિન પું (સં) કમળ (૨) કમલિની
 નલિની સ્ત્રીં (સં) કમલિની; કમળનું સરોવર
 (૨) નદી
 નલી સ્ત્રીં નળી; ભૂંગળી
 નલુઆ પું નાનો નળ

નલંબર પું નવેમ્બર માસ
 નલ વિં (સં) નલ; ૯ (૨) નવું
 નલગ્રહ પું સૂર્ય, ચંદ્ર, મંગળ, બુધ, ગુરુ, શુક્ર, શનિ, રાહુ,
 કેતુ
 નલજાગરણ પું, નલજાગતિ (સ્ત્રીં) નવીન ચેતના
 નલજાત વિં તરતનું જન્મેલું
 નલજીવન પું નવી જિંદગી
 નલદંપતિ પું નવવિવાહિત પુગલ
 નલદુર્ગા સ્ત્રીં શૈલપુત્રી, બ્રહ્મચારિણી, ચંદ્રપંટા, કૃષ્ણાણ્ડા,
 સ્કંદમાતા, કાત્યાયની, કાલરાત્રિ, મહાકાળી,
 સિદ્ધિધારી
 નલદ્વાર પું બે આંખ, મુખદ્વાર, બે કાન, બે નસકોરાં,
 ગુદા, ગુલ્ફન્દ્રિય
 નલનિધિ સ્ત્રીં કચ્છપ, ખર્વ, નદ, નીલ, પદ્મ, યકર,
 મહાપદ્મ, મુકટ, શંખ
 નલનિર્માણ પું નવી રચના
 નલનિર્માણિત વિં નવું ચૂંટાઈ આવેલ
 નલનીત પું (સં) માખણ
 નલપરિણીતા સ્ત્રીં નવી પરણેલી સ્ત્રી; નવોઢા
 નલપ્રસૂતા સ્ત્રીં બાળકને તાજો જન્મ આપ્યો છે
 એવી સ્ત્રી
 નલમ વિં (સં) નવું
 નલમી સ્ત્રીં (સં) નવમી
 નલયુગ પું નવો યુગ
 નલયુવક પું નવજુવાન
 નલયુવતી સ્ત્રીં નવજવાન કન્યા
 નલયુવા પું નવયુવક
 નલયૌવના સ્ત્રીં નવયુવતી
 નલરત્ન પું મોતી, પન્ના, માણેક, ગોમેદ, હીરો,
 લસણિયો, પરવાળું, નીલમ, પોખરાજ
 નલરસ પું શુંગાર, કરુણ, હાસ્ય, રોદ, વીર, ભયાનક,
 બીભત્સ, અદ્ભુત, શાંત
 નલરાત્રી પું (સં) નોરતાં
 નલલ વિં (સં) નવું (૨) ચુંદર (૩) સ્વચ્છ
 નલવધૂ સ્ત્રીં નવી પરણેલી સ્ત્રી; નવોઢા
 નલશિક્ષિત વિં નવું શિક્ષણ પામેલું છે તે
 નલસપ્ત પું (સં) (૮ + ૭) સોળ શણગાર
 નલાઈ વિં નવીન (૨) સ્ત્રીં વિનય; નમ્રતા
 નલાષ વિં (ફાં) કૃપા કરનાર; દયાળુ
 નલાજના સં કિં દયા કરવી; નવાજવું
 નલાજિશ સ્ત્રીં (ફાં) નવાજિશ; કૃપા; બક્ષિસ
 નલાના સં કિં નમાવવું (૨) નમ્ર કરવું
 નલાન પું (સં) નવું અનાજ કે તે વાપરવાના
 પ્રારંભનો ઉત્સવ

નવાલ પું (અં) મુસલમાન રાજા કે તેનો સૂબો
 (૨) અમીર (૩) એક ઇલકાબ
 નવાલા પું (અં) કોળિયો
 નવાસા પું (ફાં) દોહિત્ર
 નવાસી વિં નવ્યાસી; ૮૯
 નવાહ પું (સં) નવ દિનનો સપૂલ (જેમ કે, રામાયણ
 નવાહ); કોઈ સમાહ (૨) (અં) આસપાસનો
 પ્રદેશ
 નવિશ્ત્ર સીં (ફાં) કાગળ; લેખ (૨) દસ્તાવેજ
 નવિશ્ત્રા વિં (ફાં) લિખિત (૨) પું વિધિ; ભાગ્ય
 નવીન વિં (સં) નવું (૨) વિચિત્ર (૩) મૌલિક
 નવીસ પું (ફાં) લખનાર; લેખક
 નવીસી સીં લેખનકાર્ય
 નવેલા વિં નવજવાન (૨) નવું
 નવોઢા સીં (સં) નવવધૂ; નવી પરણેલી સ્ત્રી;
 કાવ્યશાસ્ત્રમાં તે પુરુષા નાયિકા જે ભય અને
 લજ્જાના કારણે નાયકની પાસે જવા ઇચ્છતી
 ન હોય
 નશા પું (ફાં) નશો કે તેની સ્ત્રી
 નશાચ્છોર, નશાબાજ, નશોબાજ વિં (ફાં) નશો
 કરવાની ટેવવાળું
 નશાપાની પું નશો ને તેની સામગ્રી
 નશીય વિં (ફાં) બેસનાર (ઉદાં તખ્તતશીન)
 નશીલા વિં માદક (૨) કેફ ચડેલું
 નશોબ પું (ફાં) નિશેષ) નીચાણ (૨) નીચી જગા
 નશોનુમા પું (અં) ઉન્નતિ; ચડતી; વૃદ્ધિ
 નશ્તર પું (ફાં) નસ્તર
 નશ્વ પું (અં) ઉન્નતિ; ચડતી; વૃદ્ધિ
 નશ્વર વિં (સં) નાશવંત
 નષ્ટ વિં (સં) નાશ પામેલું (૨) દુષ્ટ; અધમ
 નષ્ટપ્રાય વિં (સં) લગભગ નાશ પામેલું
 નષ્ટપ્રષ્ટ વિં (સં) ખતમ; ખાનાખરાબ થયેલું
 નસ સીં નસ; રગ; રેસો
 નસતાલીક્ર પું ફારસી અને અરબી લિપિનો હાથે
 લખાતો એક સુંદર મરોડ
 નસના અં કિં નાસવું (૨) નાશ પામવું
 નસબ પું (અં) કુળ; ખાનદાન (પિતૃપક્ષનું)
 (૨) વંશાવળી
 નસર સીં ગદ્ય-લખાણ
 નસલ સીં નસલ; વંશ; જાતિ (૨) સંતતિ; ઓલાદ
 નસવાર સીં છીકણી
 નસાના, નસાવના અં કિં નાશ પામવું
 નસીની, નસેની સીં નિસરણી
 નસીબ પું (અં) દૈવ; ભાગ્ય

નસીબજલા વિં ફૂટેલા નસીબવાળું
 નસીબવર વિં (અં) નસીબદાર
 નસીમ સીં (અં) ઠંડી પીમી મજેદાર હવા
 નસીહત સીં (અં) નસિયત; શિખામણ; સારી સલાહ;
 સંદુપદેશ
 નસેની સીં નિસરણી
 નસ્ક પું (અં) દસ્તુર; ધારો (૨) વ્યવસ્થા
 નસ્ક પું (અં) નકલ (૨) અરબી લિપિનો એક મરોડ
 નસ્તા સીં (સં) પશુના નાકનો છેદ જેનાથી તે નથાય
 નસ્તાલીક્ર પું (અં) અરબી ફારસી લિપિનો (હાથે
 લખાતો) એક સુંદર મરોડ
 નસ્તિત, નસ્તોત પું (સં) નાથવાળું-નાથેલું પશુ
 નસ્થ પું (અં) રોપવું; ખડું કરવું (ઝંડો; તંબુ ઇં) તે
 નસ્ય પું (સં) છીકણી (૨) પશુની નાથ (૩)
 નાકમાર્ગે દિમાગમાં ચઢાવાતી દવા
 નસ્યોત પું (સં) નાથવાળું-નાથેલું પશુ
 નસ્ય સીં (અં) ગદ્ય-લખાણ
 નસ્ય સીં (અં) નસલ; વંશ; જાતિ (૨) સંતતિ;
 ઓલાદ
 નસસાર પું (અં) ગદ્ય-લેખક
 નહ, નહ પું નમ
 નહઘૂ પું વિવાહનો એક વિધિ
 નહન પું મોટું દોરડું
 નહર સીં (ફાં) નહેર
 નહરની સીં (સં) નખહરણી) નરાણી
 નહરી વિં (ફાં) નહેરની (જમીન)
 નહરુઆ પું નારું કે વાણનો રોગ
 નહલા પું પતામાં નવ્યો કે નેલો
 નહલાના સં કિં નવડાવવું; સ્નાન કરવું
 નહસ વિં (અં) અશુભ; અપશુકનિયાળ (૨) પું
 અપશુકન
 નહાન પું સ્નાન કે તેનું પર્વ
 નહાના અં કિં નાહવું
 નહાર પું (સં) દિવસ (૨) વિં નિરાહાર; નપણા
 કોઠાવાળું
 નહારી સીં (ફાં) નાસ્તો
 નહીં અં ના; નહિ
 નહીં તો અં એમ ન હોય કે થાય તો; નહિ તો; નીકર
 નહીક્ર વિં (અં) સૂકલકડી; દૂભળું-પાતળું
 નહસત સીં (અં) ઉદાસીનતા (૨) અશુભતા
 નાંકે પું નામ
 નાંકે ગાંકે પું નામ-કામ
 નાંગા વિં નાગું (૨) પું નાગડો બાવો
 નાંધના સં કિં લંધવું; ઓળંગવું

નાંઠના અં કિં નાશ પામવું
 નાંદ સ્ત્રી માટીનું મોટું ફૂડું જેમાં પશુને નિરાશ છે.
 નાંદી સ્ત્રી (સં) ધનસમૃદ્ધિ; અભ્યુદય (૨) તે
 દેવસ્તુતિ આશીર્વાદાત્મક શ્લોક કે પદ જેના
 સૂત્રપાર નાટકનો આરંભ કરતાં પહેલાં પાઠ કરે છે.
 નાંવું પું નામ
 ના અં (નિષેધસૂચક શબ્દ; જેમ કે, નાઉમેદ) ના; નહીં
 નાહનિષાક્રાન્તી સ્ત્રી (ફા) વિરોધ; મતભેદ
 નાહન સ્ત્રી નાઈ(વાળંદ)ની સ્ત્રી; વાળંદણ
 નાઈ સ્ત્રી સમાનતા (૨) અં બરોબર
 નાઈ, નાઝ પું નાઈ; વાળંદ
 નાઝમેદ વિં (ફા) નાઉમેદ; નિરાશ
 નાઝમેદી સ્ત્રી નાઉમેદી; નિરાશા
 નાકંદ વિં નહિ પલોટલો; (બળદ કે ધોડો) પલોટાયો
 ન ઇય તે
 નાક સ્ત્રી નાક (૨) વિં (ફા) પૂર્ણ અર્થમાં સમાસને
 અંતે; ઉદાઁ દર્દનાક (૩) પું (સં) નાક; સ્વર્ગ
 નાકઢા પું નાકનો એક રોગ
 નાકદર, નાકદ્ર વિં (ફા) કદર વગરનું; અગુણશ
 નાકા પું નાકું; દરવાજો; થોડી (૨) સોયનું નાકું
 નાકાબંદી, નાકેબંદી સ્ત્રી (ફા) નાકું રોકવું તે;
 પહેરો (૨) પું નાકેદાર સિપાઈ
 ના-ક્રાશિલ વિં (ફા) અપોગય; નાલાયક
 ના-કામ વિં નકાપું; ખરાબ
 ના-ક્રામયાલ વિં (ફા) અફળ; અસફળ; વ્યર્થ
 નાકારા વિં (ફા) નકામું (૨) અપોગય
 નાક્રિસ વિં (અં) અપૂરું (૨) ખરાબ
 નાક્રિહ પું (અં) નિકાહ-વિવાહ કરાવનાર કાજ
 નાક્રુસ પું (અં) શંખ
 નાકેબંદી સ્ત્રી નાકાબંધી
 ના-ઝલ્લાલ વિં (ફા) ખરાબ; નાલાયક (પુત્ર)
 નાઝુદા પું (ફા) નાખુદો; વહાણનો કપ્તાન;
 નાવિક
 નાઝુન, નાઝૂન પું (ફા) નાખુન; નખ (૨) ખરી
 નાઝુના પું (ફા) આંખનો એક રોગ (ધોળા ડોળામાં
 લાલ થાય છે.)
 નાઝુશ વિં (ફા) નાઝજ; અપ્રસન્ન
 નાઝુશી સ્ત્રી નાઝજી; અપ્રસન્નતા
 નાગ પું (સં) નાગ; સાપ (૨) હાથી
 નાગફની સ્ત્રી ફાકડા ધાટનો થૂવર
 નાગફેન પું (સં) અકીણ
 નાગલેલ સ્ત્રી નાગરવેલ
 નાગર વિં (સં) નગરનું; શહેરી (૨) ચતુર; કાબેલ
 (૩) પું નાગરિક

નાગરલેલ સ્ત્રી નાગરવેલ
 નાગરમોથા પું નાગરમોથ ધાસ
 નાગરિક વિં (સં) નગરનું; શહેરી (૨) પું નગરવાસી
 નાગરી સ્ત્રી (સં) દેવનાગરી લિપિ (૨) શહેરી સ્ત્રી
 નાગવલ્લી, નાગવલ્લી સ્ત્રી (સં) નાગરવેલ
 ના-ગવાર, ના-ગવારા વિં (ફા) અસલા (૨) અપ્રિય
 (૩) પચવામાં ભારે
 નાગર્હા અં (ફા) અચાનક
 નાગર્હાની વિં (ફા) આકસ્મિક (૨) સ્ત્રી અચાનક
 હોવું તે
 નાગા પું (અં) વચ્ચે ગેરહાજરી; નિયમિત કાર્યમાં
 ભંગ; પાછી ગાળો
 નાગા પું નાગો બાવો
 નાગાહ અં (ફા) અચાનક
 નાગિન સ્ત્રી નાગણ (૨) પીઠ પર વાળની નાગણ
 નાજ પું નૃત્ય (૨) ખેલ; ક્રીડા
 નાજકૂદ સ્ત્રી ખેલકૂદ; નાચતમાસો
 નાજના અં કિં નાચવું
 નાજાલ વિં (ફા) નખળું; ઢીલું; બીમાર
 નાજાલી સ્ત્રી (ફા) બીમારી (૨) અણબનાવ; વૈમનસ્ય
 નાજાર વિં (ફા) લાચાર; વિવશ
 નાજીજ વિં (ફા) તુચ્છ; હીન
 નાજ પું અનાજ (૨) ખાવાનું
 નાજ પું (ફા) નખરાં; હાવભાવ (૨) નાજ; લાડ; ગર્વ
 નાજ-નાજરા પું હાવભાવ; ચેનચાળા
 નાજની, નાજની સ્ત્રી (ફા) નાજનીન; સુંદર સ્ત્રી
 નાજરીન મું પ્રેક્ષકગણ; ભણનાર
 નાજી વિં (ફા) ગર્વવાળું; ગર્વિત; અભિમાની
 ના-જાયજ વિં (અં + ફા) અનુચિત
 નાજિય વિં (અં) પ્રબંધ કરનાર; પ્રબંધક (૨) પું
 રાજવ્યવસ્થાપક (મુસલમાનકાળમાં)
 નાજિર પું (અં) કોટનો નાજર (૨) નિરીક્ષક
 નાજિરીન પું (અં 'નાજિર'નું બં વળ) પ્રેક્ષકગણ (૨)
 ભણનાર
 નાજિલ વિં (ફા) અવતરનાર; નીચે ઊતરનાર
 નાજુક વિં (ફા) નાજુક; કોમળ (૨) પાતળું; બારીક
 (૩) સૂક્ષ્મ (જ) ઝટ કથળે કે ઝટ તૂટે એવું (૫)
 જોખમવાળું
 ના-જોલ, નાજોલા વિં (ફા) બેડોળ (૨) અપોગય
 નાટક પું (સં) નાટક; રૂપક
 નાટકગૃહ પું નાટકશાળા
 નાટકીય વિં નાટક સંબંધી
 નાટના અં કિં પ્રતિજ્ઞાભંગ થવું; ફરી જવું (૨) સંકિં
 ના પાડવી; કબૂલ ના કરવું

નાટા

૨૧૩

નામ

નાટા વિન્ નીચું; ગટરું
 નાટ્ય પું (સં) નટવિદ્યા; નૃત્ય અને અભિનય
 નાટ્યવેદ પું અભિનય આદિ સંબંધી વિદ્યા
 નાટ્યશાસ્ત્રા સ્ત્રી રંગશાળા
 નાટ્યાગાર પું (સં) નાટ્યશાળા
 નાટ્યોચિત સ્ત્રી અભિનય યોગ્ય
 નાઠના અંકિન્ નાસવું (૨) નાશ પામવું (૩) સંકિન્
 નાશ કરવો; ખસ્ત કરવું
 નાઠા પું વારસ વગરનો માણસ
 નાઠ પું નાળ; પોલો ડાંડલો
 નાઠ સ્ત્રી ગરદન; નાડ
 નાઠા પું નાડું (ચક્ષિયા વગેરેનું કે લાલ)
 નાઠી સ્ત્રી (સં) શરીરની નાડી (૨) નળી
 નાત પું નાતો; સંબંધ (૨) સંબંધી
 ના-તજરબાકાર વિન્ (ફા) બિનઅનુભવી
 નાતમામ વિન્ (અ + ફા) અધૂરું; અપૂર્ણ
 નાતર, નાતરિ, નાતરુ અ નહીતર; નહીં તો
 નાતરાશ વિન્ (ફા) અસભ્ય; અણધાર; ગમાર
 નાતચાં વિન્ (ફા) કમજોર; અશક્ત; નાતવાન
 નાતવાની સ્ત્રી અશક્તિ; કમજોરી; નબળાઈ
 નાતા પું નાતો; સંબંધ કે સગાઈ
 નાતાક્રાન્ત વિન્ (ફા) નાતવાન; તાકાત વગરનું
 નાતાક્રાન્તી સ્ત્રી કમજોરી; અશક્તિ
 નાતિક્રા પું (અ) વાચા
 નાતિન સ્ત્રી પુત્રીની પુત્રી; પુત્રની પુત્રી
 નાતી પું પુત્રનો પુત્ર; પુત્રીનો પુત્ર
 નાતે અ સંબંધથી (૨) માટે; વાસ્તે
 નાતેદાર વિન્ સગું; સંબંધી
 નાઘ પું (સં) સ્વામી; ધણી; માસિક (૨) સ્ત્રી ઢોરની
 નાઘ
 નાઘના સંકિન્ નાઘવું
 નાદ પું (સં) ધ્વનિ; અવાજ (૨) શબ્દબ્રહ્મ (૩)
 આકાશનો ગુણ; નિર્ગુણ બ્રહ્મનું આકાશગત
 સર્વપ્રથમ સગુણરૂપ
 નાદો, નાદાન વિન્ (ફા) નાદાન; અણસમજ
 નાદાનિયત, નાદાની સ્ત્રી અણસમજ; નાદાની
 નાદાર વિન્ (ફા) ગરીબ; અકિંચન
 નાદારી સ્ત્રી ગરીબાઈ; અકિંચનતા
 નાદિમ વિન્ (અ) શરમિદું; લજિજત
 નાદિયા પું નંદી; પોઠિયો; જોગી જેને સાથે લઈ લીખ
 માગે છે તે નંદી
 નાદિર વિન્ (ફા) અદ્ભુત; અદ્વિતીય; ઉત્તમ
 નાદિરશાહી સ્ત્રી ભારે અંધેર અને ધોર અત્યાચાર
 નાદિહંદ વિન્ (ફા) લેણું ન દેનાર - ન ચૂકવનાર

ના-દુરસ્ત વિન્ (ફા) ઠીક નહિ એવું; અસ્વસ્થ
 નાઘના સંકિન્ (બળદ, ઘોડે) જોડવું; જોતરવું (૨)
 શરૂ કરવું
 નાન સ્ત્રી (ફા) નાન; ચેટી; ચપાતી
 નાનકીન પું એક જાતનું સુતરાઉ કાપડ
 નાન-ચૂતાઈ સ્ત્રી (ફા) નાનખટાઈ
 નાનપાવ સ્ત્રી પાંઉરોટી
 નાનચાઈ પું (ફા) નાનબા) નાન-ચેટી બનાવી વેચનાર
 નાના પું નાનો; માતામહ (૨) (અ) કુદીનો (૩) અ
 (સં) નાના પ્રકારનું (૪) અનેક
 નાનાવિધ વિન્ (સં) અનેક પ્રકારનું
 નાનિહાલ પું નાના (માતામહ); નાનીનું ધર કે સ્થાન
 નાની સ્ત્રી નાની; માતાની માતા
 ના-નુકર પું ઈન્કાર; ના પાડવી તે
 નાન્હ, નાન્હા વિન્ નાનું; નાની વધનું (૨) બારીક;
 પાતળું (૩) શુદ્ધ; હલકું
 નાપ પું માપ (૨) માપવું તે કે તેનું પરિમાણ
 નાપ-જોણ, નાપ-તોલ સ્ત્રી માપવું કે જોખવું તે કે
 તેનું પરિમાણ
 નાપના સંકિન્ માપવું
 નાપસંદ વિન્ (ફા) નાપસંદ; અપ્રિય; અણગમતું
 નાપાક વિન્ (ફા) અપવિત્ર; ગંદું; મેલું
 નાપાકી સ્ત્રી અપવિત્રતા
 ના-પાયદાર વિન્ (ફા) પાપા વગરનું; અધર; અસ્થિર
 નાપાસ વિન્ નાપાસ; અસફળ (૨) અમાન્ય
 નાપિત પું (સં) નાઈ; વાળંદ
 નાપેદ વિન્ (ફા) પેદા ન થયેલું (૨) અલભ્ય
 નાફ સ્ત્રી (ફા) નાભિ
 નાફરમો પું (ફા) નાફરમાન; આજ્ઞા ન માનનાર
 નાફરમાની સ્ત્રી ન માનવું તે; કાનૂનાભંગ
 નાફરહમ વિન્ નાસમજ; મૂરખ
 નાફરહમી સ્ત્રી નાસમજ; મૂર્ખતા
 નાફા પું (ફા) કસ્તૂરી મૃગની નાભિની કસ્તૂરીની
 થેલી (૨) વિન્ (અ) નફાકારક; લાભદાયી
 નાલ્દાન પું (ફા) મોરી; ગટર
 નાલાસિગ વિન્ (અ + ફા) સગીર; ઓછી ઉંમરનું
 નાલાસિગી સ્ત્રી (અ + ફા) અવપક્ષતા; પુષ્પતાનો
 અભાવ
 ના-લીના વિન્ (ફા) અંધ
 ના-બુદ વિન્ (ફા) નષ્ટ; નાબૂદ
 નાભિ, નામી સ્ત્રી (સં) દૂંટી (૨) પૈડાની નાભિ
 (૩) કસ્તૂરી
 ના-મંજૂર વિન્ (ફા) નાકબૂલ; અસ્વીકૃત
 નામ પું (સં) નામ (૨) (ફા) નામના; કીર્તિ

નામ-આવર

૨૧૪

નાશ

નામ-આચર વિં (ફાં) નામવર; પ્રસિદ્ધ
 નામ-એમાલ પું (ફાં + અં) (એમાલ-નામા)
 કારકિર્દી
 નામક વિં (સં) નામે (સમાસમાં)
 નામ-સદ વિં (ફાં) પ્રસિદ્ધ (૨) જેનું નામ દાખલ
 કરાયું કે દેવાયું હોય એવું
 નામજદગી સ્ત્રી પ્રસિદ્ધિ
 નામાંકિતતા પું (સં) નામ અંકિત કરવું તે;
 અધિકૃતરૂપે નામ નિયુક્ત થવું તે; 'નોમિનેશન'
 નામધારી સ્ત્રી બદનામી
 નામધારી વિં (સં) નામે; નામક
 નામધેય પું (સં) નામ; નામકરણ; સંઘા
 નામનિશાન પું (ફાં) ચિહ્ન; પત્તો; કેકાણું
 નામરૂપ પું (સં) નામ અને રૂપ; દશ્ય જગત
 નામદં વિં (ફાં) ડરપોક; કાપર; બાપલું
 નામદં સ્ત્રી ડરપોકપણું; કાપરતા
 નામલેવા પું વારસ; મરણ પછી નામ લેનાર
 નામવર વિં (ફાં) પ્રસિદ્ધ; નામી
 નામશેષ વિં (સં) અત; નષ્ટ; મૃત
 નામહદૂદ વિં (ફાં) બેહદ
 નામાંક, નામાંકિત વિં (સં) જેની પર નામ
 લખાયેલું કે કોતરાયેલું હોય તેવું
 નામાંકન પું નામ-નોંધણી; 'નોમિનેશન'
 નામા પું (ફાં) પત્ર (૨) ગ્રંથ
 ના-પાક્કુલ વિં (ફાં+અં) અયોગ્ય
 નામા-નિગાર વિં (ફાં) ખબરપત્રી
 ના-માલુમ વિં (ફાં) અજ્ઞાત; અજાણ; માલુમ ન
 હોય એવું
 નામી વિં (ફાં) નામવાળું; પ્રસિદ્ધ; મશહૂર
 નામી-નિગામી વિં (ફાં) ધણું પ્રસિદ્ધ; નામાંકિત
 ના-મુનાસિબ વિં (ફાં) અયોગ્ય; અધિકૃત
 નાનાવિધ વિં (સં) અનેક પ્રકારનું (ગુજરાતીમાં
 નાનાવિધ ક્રિયાવિશેષણ અવ્યય તરીકે પણ વપરાય
 છે; પણ હિન્દીમાં તે માત્ર વિશેષણ જ છે; અવ્યય
 તરીકે નથી.)
 ના-મુઆફિફ વિં (ફાં) માફક ના આવે એવું;
 પ્રતિકુળ
 નામુમકિન વિં (ફાં) અસંભવ
 ના-મુરાદ વિં (ફાં) નિરાશ; નિષ્ફળ
 નામુસ સ્ત્રી (ફાં) ઇજ્જત (૨) શીલ; સ્ત્રીનું શિષ્ય
 (૩) લજ્જા
 નામુલી સ્ત્રી (ફાં) નામોશી; બેઆબજૂ
 ના-મેહરબાન વિં (ફાં) અકૃપાળુ; મહેર વગરનું
 નામો-નિશાન પું (ફાં) નામનિશાન

નામીજૂં વિં (ફાં) અપોગ્ય; ગેરવાજબી
 નામક પું (સં) નેતા; આગેવાન; સરદાર (૨)
 અધિપતિ; મુખ્ય (૩) કથા કાવ્ય વગેરેનું મુખ્ય પાત્ર
 નાયકા સ્ત્રી વેશ્યાની મા; કૂટણી (૨) નાયિકા
 નાયન સ્ત્રી નાઈ સ્ત્રી; વાળંદણ
 નાયબ પું નાપબ (૨) વિં (અં) મદદનીશ; સહાયક
 નાયાબ વિં (ફાં) અપ્રાપ્ય; દુર્લભ (૨) શ્રેષ્ઠ
 નાયિકા સ્ત્રી (સં) મુખ્ય સ્ત્રી-પાત્ર (૨) યુવતી
 નારંગી સ્ત્રી નારંગી ફળ (૨) વિં નારંગી રંગનું
 નારંગી વિં (ફાં) નારંગી રંગનું
 નાર સ્ત્રી ગરદન (૨) નારી (૩) વણકરનો કાંઠલો
 (૪) મું નાળું (૫) નાડું (૬) (અં) અગ્નિ
 નારા મું નાડું (૨) (અં) ધોષ; પોકાર (૩) વિજયધોષ
 નારાજ વિં (ફાં) ગુસ્સે થયેલું; કફા (૨) નાપુશ
 નારાસી સ્ત્રી નાપુશી
 નારિયલ પું ખજૂરની જાતિનું એક વૃક્ષ (૨) નારિયેળ
 કે કાણલીનો છુકો
 નારિયલી સ્ત્રી નારિયેળની કાણલી કે તેનો છુકો
 (૨) નારિયેળની તાડી
 નારી વિં (અં) 'નાર'-અગ્નિ સંબંધી (૨) સ્ત્રી (સં)
 નારી; સ્ત્રી
 નાલ સ્ત્રી (સં) નાળ; દાંડી કે નળી; બંદૂકની નાળ
 વગેરે (૨) પું બાળકનો નાળ (૩) (અં) થોડાનો
 નાળ
 નાલકી સ્ત્રી પાલખી
 નાલબંદ પું (ફાં) જોડા કે થોડાને નાળ જડનાર
 નાલો વિં (ફાં) રોનાર; રોઈને ફરિયાદ કરતું
 (૨) હેરાન; તંગ
 નાલા પું પાણીનું નાળું (૨) (ફાં) રોકકળ (૩) શોર;
 બુમરાશ
 નાલાયક વિં (ફાં) અયોગ્ય (૨) નીચ; અધમ
 નાલિશ, નાલિસ સ્ત્રી (ફાં) ફરિયાદ
 નાલી સ્ત્રી નીક (૨) મોરી
 નાલું પું નામ
 નાલ સ્ત્રી હોડી; નાવ
 નાલક પું (ફાં) નાનું તીર (૨) મધમાખીનો ડંખ
 ના-ચક્કા વિં (ફાં) કસમનું
 નાલસ પું (ઈં) નવલકથા; નોવેલ
 નાલસિસ્ટ પું (ઈં) નવલકથાકાર
 નાવાક્રિફ વિં (ફાં) અજાણ
 નાવાક્રિફિયત સ્ત્રી (અં) અજાણપણું; અપરિચય
 ના-વાજિબ વિં (ફાં) ગેરવાજબી; અયોગ્ય
 નાશ સ્ત્રી (અં) નઅશ) લાશ; શબ (૨) ઠાઠી
 નાશ પું (સં) નાશ; સંહાર

નાશક

૨૧૫

નિઘારના

નાશક, નાશકારી વિં નાશ કરે એવું
 નાશપાતી સ્ત્રીં (તું) નાશપાતી કળ
 નાશાફતા વિં (ફાં) અનુચિત (૨) અસમ્ય (૩)
 અશિષ્ટ (૪) અશલીલ
 નાશાદ પું (ફાં) દુઃખી; નારાજ (૨) કમનસીબ
 નાશદની વિં (ફાં) અસંભવ (૨) કમનસીબ
 નાશતા પું (ફાં) નાસ્તો; હાજરી
 નાસ સ્ત્રીં સુંધીને લેવાની દવા (૨) છીંકણી
 નાસદાન પું છીંકણીની ડબી
 નાસમણ વિં અણસમજ; મૂર્ખ; નાદાન
 નાસમણી સ્ત્રીં અણસમજ; મૂર્ખામી; નાદાની
 નાસહ, નાસેહ વિં (અં) નાસિહ નસિયત દેનાર;
 સલાહકાર; ઉપદેશક
 નાસા, નાસિકા સ્ત્રીં (સં) નાક
 નાસાજ વિં (ફાં) વિરોધી; પ્રતિકૂળ (૨) માંદું
 નાસાજી વિં પ્રતિકૂળતા; અસ્વસ્થતા; માંદગી
 નાસિપાસ પું (ફાં) કૃતબ; નિષકલશમ
 નાસૂર પું (અં) સડાનું છિદ્ર; જેમાંથી ઊંડીથી પડુ
 નીકળ્યા કરે એવો રોગ
 નાસેહ વિં ક(અં) નસિયત દેનાર; સલાહકાર;
 ઉપદેશક
 નાસ્તિક વિં (સં) ઈશ્વર વગેરેમાં ન માનનાર;
 અશ્રદ્ધાળુ
 નાહજાર વિં (ફાં) બદચાલનું (૨) દુષ્ટ (૩) નીચ
 નાહ પું નાચ
 નાહક્ર વિં (ફાં) નાહક; વિના કારણ; નકામું
 નાહમવાર વિં (ફાં) અસમાન; ઊંચું-નીચું
 નાહર પું શેર; વાધ (૨) સિંહ (૩) શૂરવીર અને
 સાહસિક પુરુષ
 નાહીં અં નહિ; ના
 નિંદક પું (સં) નિંદા કરનાર
 નિંદના સં કિં નિંદવું; નિંદા કરવી
 નિંદા સ્ત્રીં (સં) બદગોઈ; વગોવણી
 નિંદાસા વિં ઊંચ ભરાયેલું; ઊંચતું
 નિંચ પું (સં) લીમડો
 નિંચૂ પું લીંબુ
 નિંદિત વિં (સં) નિંદાયેલું; દૂષિત; બૂરું
 નિંદ્ર વિં (સં) નિંદાને પાત્ર; ખરાબ
 નિઃશંક વિં (સં) શંકા કે ડર વગર; બેશક
 નિઃશેષ વિં (સં) પૂરેપૂરું; બધું
 નિઃશ્રેયસ પું (સં) મોહ; કલ્યાણ
 નિઃશ્વાસ પું (સં) નિશ્વાસ; નિસાસો
 નિઃસંકોચ વિં (સં) વગર સંકોચ; બેધડક
 નિઃસંતાન વિં (સં) સંતાનરહિત; નાવારસ

નિઃસંદેહ, નિઃસંશય વિં (સં) નિઃશંક; બેશક
 નિઃસીમ વિં (સં) અસીમ; બેહદ; અપાર
 નિઃસ્પૃહ વિં (સં) નિષ્કામ; નિર્લોભ; સ્પૃહારહિત
 નિઃસ્વાર્થ વિં (સં) સ્વાર્થ વગરનું
 નિઃઅમત સ્ત્રીં (અં) દુર્લભ; અમૂલ્ય વસ્તુ (૨)
 સ્વાદિષ્ટ ભોજન (૩) ધન-દોલત; સુખસાધ્ય
 નિઃઅર અં પાસે (૨) વિં સમાન
 નિઃઅરાના અં કિં નજીક આવવું
 નિઃઆમત સ્ત્રીં (અં) દુર્લભ કે કીમતી વસ્તુ (૨)
 સ્વાદિષ્ટ ભોજન (૩) ધન-દોલત; સુખ-સાધ્ય
 નિકંદન પું (સં) નાશ; સંહાર; ખાતમો
 નિકટ વિં (સં) નજીકનું (૨) અં નજીક; પાસે
 નિકમ્મા, નિકર્મા વિં નકામું (૨) આળસુ
 નિકર પું (સં) ઢગલો; સમૂહ (૨) પું; સ્ત્રીં (ઈં)
 જાંધિયો; ચક્રી
 નિકલના અં કિં નીકળવું
 નિકલવાના સં કિં નીકળે એમ કરવું; કાઢવું
 નિકસના અં કિં નીકળવું
 નિકાઈ સ્ત્રીં ભલાઈ (૨) સુંદરતા (૩) નીદામણ
 નિકાજ વિં નકામું (૨) નવરું; કામ વિનાનું
 નિકાના સં કિં નીંદવું; નકામું ધાસ નીંદી નામવું
 નિકાલના સં કિં (બહાર) કાઢવું (૨) નિકાલ કરવો
 નિકાલા પું નિકાલ; બહાર કાઢવું તે
 નિકાસ પું (સં) નિકાલ (૨) મૂળ; ઊગમ (૩)
 નીકળવાનું દ્વાર (૪) નીકળવાનો માર્ગ (૫) મુલ્ય
 સ્થળ; મેદાન
 નિકાસી સ્ત્રીં રવાનગી; જવું તે (૨) પરદેશની
 નિકાસ (૩) આય; લાભ; નફો (૪) ખપત; ઉપાડ
 નિકાહ પું (અં) ઈસ્લામી ધર્મપદ્ધતિથી થતો
 નિકાહ; લગ્ન
 નિકુંજ પું (સં) લતામંડપ; વેલમાંડવો
 નિકૃષ્ટ વિં (સં) તુચ્છ; હલકું; ઊતરતું
 નિકેત, નિકેતન પું (સં) સ્થાન; ધામ; ધર
 નિકેતી સ્ત્રીં ખેતર નીંદવું તે; નીંદામણ
 નિક્ષેપ પું (સં) ફેંકવું તે (૨) છોડવું તે (૩) ધાપણ;
 નાસ
 નિર્ણય વિં મધ્ય; બરોબર વચલું
 નિર્ણય વિં ઠેકાણા વગરનું; રખડેલ (૨) નકામું;
 આળસુ
 નિર્ણયના અં કિં સાફ થવું; નીપરડાનું
 નિર્ણયી સ્ત્રીં ચોખડિયાત-ધીની રસોઈ
 નિર્ણય પું સ્વચ્છતા; સફાઈ; નિર્મળતા (૨) સજાવટ;
 શૂંગાર
 નિર્ણયના સં કિં નિર્મારવું; ધોવું; સાફ કે પવિત્ર કરવું

નિખાલિસ

૨૧૬

નિદાન

નિખાલિસ વિં નિખાલસ; શુદ્ધ
 નિચ્છલ વિં (સં) બધું; અખિલ
 નિચ્છટના, નિચ્છટના અં કિં ખૂટવું; ઘટવું
 નિચ્છોટ વિં ખોટાઈ કે દોષ વગરનું (૨) અં
 બેલાશક; વિના-સંકોચ
 નિગંદના સં કિં ગોદડા વગેરેમાં દોરા નાંખવા
 નિગંદા પું (ફા) બખિથો (૨) દોરા નાંખવા તે
 નિગડ સ્ત્રી (સં) નિગડ; બેડી (૨) હાથીના પગની
 સાંકળ
 નિગમ પું (સં) વેદ (૨) માર્ગ (૩) બજાર (૪)
 વેપારીનો સંધ (૫) વિધાન અનુસાર અસ્તિત્વમાં
 આવેલી સંસ્થા (જેમ કે, જળનિગમ) (૬)
 મહાપાલિકા; રાજાશા નીતિ કે વિધાન દ્વારા એક
 વ્યક્તિના સરનું કામ કરનાર કોઈ નગર વસ્તી
 સ્થાન આદિનો પ્રબંધ કરનાર વ્યક્તિસમૂહ કે સંધ
 'કોરપોરેશન'
 નિગમાગમ પું વેદ વગેરે શાસ્ત્રો
 નિગારો વિં (ફા) નિરીક્ષક (૨) રાહ જોનાર
 નિગારાની સ્ત્રી (ફા) દેખરેખ; નિરીક્ષણ
 નિગલના સં કિં ગળવું (૨) ગટાપ કરી જવું
 નિગહ, નિગાહ સ્ત્રી નજર; દષ્ટિ; મહેરબાની;
 દેખરેખ
 નિગહબાન, નિગાહબાન પું (ફા) દેખરેખ
 રાખનાર; રક્ષક
 નિગાર પું (ફા) ચિત્ર (૨) ભરતકામ
 નિગાલી સ્ત્રી ઘુકાની નેહ
 નિગાહ સ્ત્રી (ફા) નજર; દષ્ટિ (૨) મહેરબાની;
 કૃપાદષ્ટિ (૩) ધ્યાન; દેખરેખ
 નિગાહબાન વિં દેખરેખ રાખનાર; રક્ષક
 નિગુરા વિં નગરું; ગુરુમંત્ર વગરનું
 નિગૂઢ વિં (સં) ગૂઢ; અતિ ગુપ્ત
 નિગોઢા વિં અભાગી; અનાથ (૨) નધરોળ
 (૩) દુષ્ટ
 નિગ્રહ પું (સં) રોકવું; અટકાવવું તે; દમન
 (૨) બંધન; સજા
 નિર્ધંડુ પું (સં) વેદિક શબ્દોની સુચિ (૨) શબ્દોની
 સુચિ (૩) શબ્દકોશ
 નિધારઘટ વિં નહિ ધરનું કે નહિ ધારનું
 (૨) નિર્લજ્જ
 નિધારા વિં અભાગી; અનાથ (૨) નધરોળ (૩) દુષ્ટ
 નિઘય પું (સં) ચમ; સમૂહ (૨) નિશ્ચય
 નિઘસા વિં નીચલું (૨) નિશ્ચલ
 નિચાઈ સ્ત્રી નીચાણ (૨) નીચતા
 નિધાન સ્ત્રી નીચાણ (૨) ઢાળ

નિષ્ઠિત વિં નિષ્ઠિત
 નિચુકના અં કિં નિચોવાવું
 નિચોઢ, નિચોર પું નિચોડ; સાર; તાત્પર્ય
 નિચોઢના, નિચોરના, નિચોના સં કિં નિચોવવું
 નિચોલ પું (સં) ઉપવસ્ત્ર (૨) ઓઢણી (૨) ચક્ષિયો
 નિચીહો વિં નીચું નમેલું (૨) ઝૂકેલું; નીચું
 નિચીહા વિં નીચે નમેલું કે કરેલું
 નિછક્કા પું એકાંત સ્થાન (૨) નિર્જન જગ્યા
 નિછાવર સ્ત્રી માથે ઉતારીને દાન કરાતી વસ્તુ (૨)
 ન્યોછાવર કરેલું બલિદાન (૩) ઇનામ (૪) બલિ;
 સમર્પિત
 નિછોહ, નિછોહી વિં પ્રેમરસિત (૨) નિર્દય
 નિજ, નિજી, નિજકા વિં નિજ; પોતાનું (૨) સાચું;
 યથાર્થ (૩) ખાસ; મુખ્ય
 નિજકારી સ્ત્રી ભાગમાં ખેડાતી જમીન
 નિજા પું (અં) ઝપડે; તકરાર
 નિજામ પું (અં) બંદોબસ્ત (૨) નિઝામ
 નિજી પું પોતાનું (૨) ખાસ; મુખ્ય (૩) સાચું; યથાર્થ
 નિજુ, નિજૂ વિં નિજ; ખાસ પોતાનું
 નિજ્દ અં (ફા) પાસે (૨) સામે
 નિઝરના અં કિં ઝુડાઈને સાફ થવું; બધું ખરી પડવું
 નિઠલ્લા, નિઠલ્લૂ વિં ઠાલું; કામપધા વગરનું
 નિઠાલા પું બેકારી; નવરાશ; ઠાલાપણું
 નિતુર વિં નિષ્કુર; નિર્દય
 નિઠોર પું બૂરી જગ્યા; કથોલ (૨) દુર્દશા
 નિઝર વિં નીઝર (૨) સાહસિક
 નિઠાલ વિં ઢીલું; અશક્ત (૨) ઉત્સાહ-રહિત; મંદ
 નિતંબ પું (સં) (સ્ત્રીનો) કૂલો; ધાપો (૨) ઢાળ
 નિત અં નિત્ય; રોજ; સદા
 નિતરામ્ અં (સં) સદા સર્વદા; નક્કી
 નિતાંત વિં (સં) અતિશય; ખૂબ (૨) બિલકુલ; તદન
 નિત્ય વિં (સં) સનાતન; અમર (૨) અં સદા
 નિત્યકર્મ પું રોજનાં કામ કે તેનો વિધિ
 નિથરના અં કિં નીતરવું
 નિથાર પું નિતાર; નીતરેલું સાફ પ્રવાહી કે નીતરીને
 નીચે બેસે તે
 નિથારના અં કિં નિતારવું
 નિદરના સં કિં નિરાદર કરવો
 નિદર્શક વિં (સં) દેખાડનાર; ડિરેક્ટર
 નિદર્શન પું (સં) દષ્ટાંત; દાખલો (૨) પ્રદર્શન
 નિદાઘ પું (સં) ઉનાથો (૨) તાપ
 નિદાન પું (સં) કારણ (૨) રોગનું કારણ કે તેની
 પરખ (૩) અંત; છેડો (૪) વિં નીચેનું; છેલ્લી
 કોટિનું (૫) અં અંતે; આખરે

નિદિધ્યાસન

૨૧૭

નિયતિ

નિદિધ્યાસન પું (સં) નિરંતર ઊંડું (ચિંતન-ધ્યાન)
 નિદેશ પું (સં) આદેશ; આશા
 નિદેશક વિ (સં) આશા આપનાર; ડાયરેક્ટર
 નિદ્રા સી (સં) ઊંધ
 નિદ્રાણ વિ ઊંધણથી
 નિદ્રિત વિ ઊંધેલું
 નિદાહક અ બેધક
 નિધન પું (સં) અંત; મરણ
 નિધન, નિધની વિ નિર્પન
 નિધાન પું (સં) આશ્રય-સ્થાન; આધાર
 (૨) નિધિ; ભંડાર
 નિધિ સી (સં) ભંડાર; ખજાનો (૨) સમુદ્ર
 (૩) કુબેરનાં નવ રત્ન (૪) નવની સંખ્યા
 નિનારા વિ નિરાળું; જુદું; અલગ; ન્યારું
 નિનાદ પું (સં) નાદ; અવાજ
 નિનાનવે વિ નવ્યાણું; ૯૯
 નિનાર, નિનારા વિ નિરાળું; જુદું; અલગ; ન્યારું
 નિનાલું પું મોં કે જીભ આવી જવી તે; તેથી થતા
 શોભા ઈં (૨) વિ જે વસ્તુનું નામ લેવું ખરાબ
 ગણાતું હોય તે
 નિનીરા પું નાનીનું પર; ખડખોસાળ (બાના પિતાનું
 પર)
 નિનાનબે, નિન્યાનબે પું નવ્યાણું; ૯૯
 નિપજના અ કિં નીપજવું; ઉત્પન્ન થવું
 નિપટ અ નીપટ; કેવળ; બિલકુલ (૨) ખૂબ
 નિપટના અ કિં છૂટવું; પૂરું થવું; નિવેદ્યે આવવો;
 પરવારવું
 નિપટારા, નિપટેરા પું સમાપ્તિ; નિવેદ્યે; ફેસલો
 નિપાત પું (સં) પતન; પડતી (૨) મૃત્યુ; નાશ
 નિપીકન પું (સં) પીડવું-દુઃખી કરવું તે
 નિપુણ, નિપુન વિ (સં) પ્રવીણ; કુશળ; ચતુર
 નિપુત્ર, નિપૂત્ર વિ અપુત્ર; નિઃસંતાન
 નિફરના અ કિં આરપાર નીકળવું (૨) સ્પષ્ટ થવું
 નિફલ વિ નિષ્ફળ
 નિજાક્ર પું (અ) વિરોધ (૨) વેર (૩) અણબનાવ
 નિજોટ વિ સ્પષ્ટ; સાફ
 નિબંધ પું (સં) નિબંધ; લેખ (૨) બંધન; ઘરત
 નિબંધન પું (સં) બંધન (૨) વ્યવસ્થા; પ્રબંધ;
 નિયમન
 નિબ સી (અ) અક્ષિપું (હોલરનું કે પેનનું)
 નિબકોરી સી લીબોળી
 નિબટના અ કિં છૂટવું (૨) પૂરું થવું (૩) નિવેદ્યે
 આવવો (૪) પરવારવું (જેમ કે, શોચાદિ)
 નિબટાના સં કિં પૂરું કરવું કે નિવેદ્યે આણવો

નિબટારા, નિબટેરા, નિબટાવ પું સમાપ્તિ (૨) નિવેદ્યે;
 ફેસલો
 નિબરના અ કિં ઊગરવું; છૂટવું; મુક્ત થવું (૨) પૂરું
 થવું (૩) ઊકલવું; નિવેદ્યે આવવો
 નિબહ પું સમુદ્ર
 નિબહના અ કિં પાર પામવું (૨) નભવું
 નિબાહ પું નિભાવ; ગુજારો
 નિબાહના સં કિં નિભાવ કરવો; નભાવવું; ચલાવવું
 નિબિહ વિ (સં) થન; ગીચ; ઘાડું
 નિબેહના, નિબેરના સં કિં છોડાવવું (૨) નિવેદ્યે
 આણવો
 નિબેહા, નિબેરા પું નિવેદ્યે; ફેસલો (૨) અંત; પાર
 (૩) મુક્તિ
 નિબૌરી, નિબૌલી સી લીબોળી
 નિબના અ કિં નભવું
 નિબાના સં કિં નભાવવું
 નિભુત વિ (સં) અચળ; સ્થિર (૨) એકાંત; શાંત;
 નિર્જન (૩) ગુપ્ત; સંતાડેલું (૪) નમ્ર; ધીર
 નિમંત્રણ પું (સં) કાર્ય કે જમણ નિમિત્તે નિમત્ત સમયે
 આવવાનો અનુરોધ; નોતરું (૨) મિજબાની (૩)
 આમંત્રણ (૪) આહવાન
 નિમંત્રિત વિ (સં) બોલાવેલું; નોતરેલું; આમંત્રિત
 નિમકોફી સી લીબોળી
 નિમન વિ (સં) અંદર ડૂબેલું; લીન; મગ્ન;
 તન્મય
 નિમરજન પું (સં) ડૂબકું મારવું તે (૨) અવગાહન
 નિમાજ સી નમાજ; બંદગી
 નિમાના વિ નીચું; ઢળતું (૨) ભોળું
 નિમિત્ત પું (સં) કારણ; હેતુ (૨) ચિહ્ન; લક્ષણ
 (૩) શુકન (૪) અ લીધે; માટે; સારું
 નિમિષ, નિમેષ પું (સં) આંખનો પલકારો (૨) પળ;
 શ્ક
 નિમીલન પું (સં) બિડાવું કે સંકોચાવું તે (૨) મૃત્યુ
 (૩) પલકારો
 નિમેષ પું નિમિષ; આંખનો પલકારો; પળ; શ્ક
 નિમોના પું મસાલેદાર દાળ
 નિમ્ન વિ (સં) નીચેનું; નીચલું (૨) નીચાણવાળું
 નિમ્નગા સી નદી
 નિચંતા પું (સં) નિપામક
 નિચંત્રક પું નિચંતા
 નિમંત્રણ પું નિયમન; ડાબું
 નિયત વિ (સં) નક્કી થયેલું કે કરેલું; નિશ્ચિત
 નિયતિ સી (સં) નિયત થવું તે (૨) ભાગ્ય; નસીબ
 (૩) પૂર્વકૃત કર્મનું નિશ્ચિત પરિણામ

નિયમ

૨૧૮

નિરુપાય

નિયમ પું (સં) નિમમ; નિયત વ્યવસ્થા; વિધિ; કાનૂન (૨) સંકલ્પ; પ્રતિભા; પ્રત
 નિયમન પું (સં) નિયમમાં રાખવું તે; કાબૂ; નિગ્રહ; દમન; શાસન
 નિયમિત વિં (સં) નિયમવાળું; કમબદ્ધ
 નિયાત સ્ત્રી (ફા) ઇચ્છા (૨) આજીજી (૩) કૃપા (૪) ભેટ
 નિયાત-નામા પું (ફા) કૃપાપત્ર (વિનમ્રતા દાખવવા કાગળમાં વપરાય છે.)
 નિયામક પું (સં) નિયમમાં રાખનાર; વ્યવસ્થા કે વિધાન કરનાર-પ્રબંધક
 નિયામત સ્ત્રી દુર્લભ પદાર્થ (૨) સ્વાદિષ્ટ ભોજન (૩) પનદોલત; સુખસાહ્યબી
 નિયાર પું સોનીની દુકાનનો પૂંજો; કચરો
 નિયારા વિં ન્યારું; અલગ
 નિયારિયા પું પૂજાધોધો; મિશ્રિત વસ્તુને છાંટનારો; ચતુર વ્યક્તિ
 નિયુક્ત વિં (સં) નીમેલું (૨) નક્કી કરેલું; કરાવેલું
 નિયુક્તિ સ્ત્રી નિમણૂક
 નિયોગ પું (સં) નિયુક્ત કરવું તે (૨) મેરવું તે; આજ્ઞા (૩) આર્યોની એક પ્રાચીન પ્રથા કે જેમાં કોઈ નિઃસંતાન સ્ત્રી પતિના ન રહેવા પર (મરી જવા પર) અથવા એનાથી સંતાન ન થવા પર પોતાના દિયર કે પતિના કોઈ ગોત્રજ કે પુરોહિતતથી સંતાન ઉત્પન્ન કરાવી શકતી.
 નિયોજક પું (સં) નિયુક્ત કરનાર
 નિયોજન પું નિયુક્ત કરવું તે; નીમવું તે
 નિરંકુશ વિં (સં) કાબૂ બહારનું; સ્વચ્છંદી
 નિરંતર વિં (૨) અં (સં) નિરંતર; સતત; લગાતાર (૨) સદા
 નિરંધ વિં ભારે અંધ (૨) મહામૂર્ખ
 નિરક્ષર વિં (સં) અભણ
 નિરંધ પું ભાવ; દર
 નિરંધના સં કિં નીરંધવું; જોવું
 નિરંગુન વિં નિર્ગુણ; ગુણાતીત (૨) દુર્ગુણી
 નિરંજોસ પું (સં) નિયાસ) નિયોડ (૨) નિર્ણય
 નિરંધાર પું નક્કી કરાવ; નિશ્ચય
 નિરંધારના સં કિં નિરંધારવું
 નિરંના, નિરંન્ન, નિરંન્ના વિં નપણા કોઠાવાળું; ઉપવાસી
 નિરંપાથ વિં (સં) નિર્દોષ; બેગુના
 નિરંપવાદ વિં (સં) અપવાદ રહિત (૨) નિર્દોષ
 નિરંપેક્ષ વિં (સં) નિઃસ્પૃહ (૨) સ્વતંત્ર; અલગ; તટસ્થ

નિરંમના, નિરંમાના સં કિં નિર્માણ કરવું; બનાવવું; રચવું
 નિરંધક વિં (સં) નકામું
 નિરંધવિં વિં (સં) અનિંદ્ય; નિર્દોષ
 નિરંધવિં વિં (સં) અમર્ષાદ; અપાર
 નિરંધવિં વિં (સં) નિરાકાર (૨) અવપવ વિનાનું
 નિરંધાર પું છુટકારો (૨) બચાવ (૩) ઉકેલ; ફેસલો
 નિરંધ વિં (સં) નીરંધ; રસ વિનાનું
 નિરંધન પું (સં) દૂર કરવું કે ફેંકવું તે (૨) ઉકેલ; નિરાકરણ (૩) નાશ
 નિરંધકાર, નિરંધક વિં (સં) નિરંધિમાની; અંકારરહિત; નમ્ર
 નિરા વિં શુદ્ધ; કેવળ; નર્મ
 નિરાઈ સ્ત્રી નીંદામણ
 નિરાકરણ પું (સં) ઉકેલ; ફેસલો (૨) ખંડન; નિરંધન
 નિરાકાર વિં (સં) નિરાકાર (૨) પું ઈશ્વર; બ્રહ્મ
 નિરાદર પું (સં) અનાદર; અપમાન
 નિરાધાર વિં (સં) આધાર વિનાનું (૨) પાયા વિનાનું; અધાર
 નિરાના સં કિં નીંદવું; નકામી વનસ્પતિ ખોદીને દૂર કરવી
 નિરાપદ વિં (સં) આપદા કે પીડા વિનાનું; નિર્વિખ; સુરક્ષિત
 નિરામય વિં (સં) નીરોગ; તંદુરસ્ત
 નિરામિષ વિં (સં) માંસરહિત (૨) શાકાહારી
 નિરાસા પું એકાંતજગા (૨) વિં એકાંત (૩) નિરાણું (૪) અજોડ; ઉત્તમ
 નિરાશ વિં (સં) નિરાશા; નાઉમેદ
 નિરાશા સ્ત્રી નિરાશા; આશાનો અભાવ
 નિરાહાર વિં (સં) ઉપવાસી; ભૂખ્યું
 નિરિંદિય વિં (સં) ઈંદિય વગરનું
 નિરિંચ વિં (સં) ઇચ્છા રહિત; નિસ્પૃહ
 નિરીક્ષક પું (સં) નિરીક્ષણ-દેખરેખ રાખનાર
 નિરીક્ષણ પું (સં) દેખરેખ; તપાસ
 નિરીશ્વરવાદ પું (સં) ઈશ્વર નથી એવો મત
 નિરીહ વિં (સં) ઇચ્છા કે તૃષ્ણા વગરનું (૨) શાંત (૩) ઉદાસીન
 નિરુદ્ધી વિં (સં) આજસુ; કામચોર; ઉદમ વગરનું
 નિરુત્તર વિં (સં) ઉત્તર વગરનું; ઉત્તર ન આપી શકાય એવું (૨) ઉત્તર ન આપી શકનારું; ચૂપ થમેલું
 નિરુદ્ધ વિં (સં) રોકેલું; બંધેલું
 નિરુપયોગી વિં (સં) નકામું; ખપ વગરનું
 નિરુપાય વિં (સં) હાચાર; ઉપાય વગરનું

નિરૂપણ

૨૧૯

નિવાજિશ

નિરૂપણ પું (સં) સ્પષ્ટ રજૂ કરવું તે; વર્ણન

(૨) અવલોકન; તપાસ

નિરોગ, નિરોગી વિં નીરોગી; તંદુરસ્ત

નિરોધ પું (સં) રોકવું તે; પ્રતિબંધ; નિગ્રહ

નિર્ણય પું (સં) ભાવ; દર

નિર્ણયન્દી સ્ત્રી (ફાં) ભાવ નક્કી કરવો તે

નિર્ણય વિં (સં) ગંધ વગરનું

નિર્ગમ પું (સં) બહાર જવું તે; નિકાસ

નિર્ગુણ વિં (સં) ગુણાતીત (૨) ખરાબ; દુર્ગુણી

નિર્ગુણી પું ગુણહીન

નિર્જન વિં (સં) એકાન્ત; સૂનું

નિર્જલ વિં (સં) નિર્જળ; પાણી વિનાનું

નિર્જીવ વિં (સં) અચેતન; જીવ વગરનું

નિર્જાર પું (સં) ઝરો

નિર્ણય પું (સં) નિશ્ચય; ઠરાવ; કેસલો

નિર્ણાયક વિં (સં) નિર્ણય કરનારું

નિર્ણીત વિં (સં) નક્કી; નિયત

નિર્દય વિં (સં) ક્રૂર; દયાહીન

નિર્દિષ્ટ વિં (સં) નક્કી; નિશ્ચિત; બતાવેલું

નિર્દેશ પું (સં) આજ્ઞા (૨) ઉલ્લેખ; બતાવવું તે;

વર્ણન

નિર્દેશક પું નિર્દેશ કરનાર; આજ્ઞા કરનાર;

‘ગ્રંથરેકર’

નિર્દોષ સ્ત્રી નિર્દોષ-અંધ; ‘ડિરેક્ટરી’

નિર્દોષ વિં (સં) દોષરહિત; બેકસૂર

નિર્બાન વિં (સં) ગરીબ; અકિંચન

નિર્ધાર પું (સં) નિરધાર; નિશ્ચય

નિર્ધારના સં કિં નિરધારવું

નિર્ધારિત વિં નક્કી થયેલું કે કરેલું

નિર્બલ વિં (સં) નિર્બળ; નબળું

નિર્બુદ્ધિ વિં (સં) મૂર્ખ; બુદ્ધિ વગરનું

નિર્બોધ વિં (સં) અજ્ઞાન; અણસંયજી

નિર્ભય વિં (સં) નીડર

નિર્ભર વિં (સં) ભરપૂર; ભરેલું (૨) આશ્રિત;

અવલંબિત

નિર્મીક વિં (સં) નીડર

નિર્મય વિં (સં) ભ્રમરહિત; નિશ્ચિત (૨) અં

બેલાશક; વિના-સંકોચ

નિર્માન વિં (સં) ભ્રમ કે સંશય વિનાનું

નિર્મમ વિં (સં) મમતા વગરનું

નિર્મલ વિં (સં) નિર્મળ; સ્વચ્છ (૨) પવિત્ર;

નિષ્કલંક

નિર્મલી સ્ત્રી અરીઠીનું ઝાડ કે અરીઠું

નિર્માણ પું (સં) રચના; બનાવવું તે; ઉત્કૃષ્ટ રૂપ

આપવું તે

નિર્માત્રી સ્ત્રી રચના કરનારી

નિર્માતા વિં (સં) બનાવનાર

નિર્માલ્ય પું (સં) દેવને ચડાવેલી વસ્તુ

નિર્મિત વિં (સં) નિર્માણ થયેલું કે કરેલું

નિર્મૂલ વિં (સં) નિર્મૂળ; મૂળ કે આધાર વિનાનું

નિર્મોક પું (સં) સાપની કાંચળી (૨) ચામડી

નિર્મોહ, નિર્મોહી વિં (સં) મોહરહિત

નિર્યાત પું (સં) નિકાસ થતો માલ

નિર્યાતન પું (સં) બદલો; પ્રતિકાર

નિર્યાસ પું (સં) વનસ્પતિમાંથી ઝરતો કે કઢાતો રસ

(૨) ગુંદર

નિર્લજ્જ વિં (સં) બેશરમ; લાજ વગરનું

નિર્લજ્જતા સ્ત્રી (સં) બેશરમી

નિર્લિપ્ત વિં (સં) લેપાપા વગરનું; અનાસક્ત

નિર્લેશ વિં (સં) નિઃસંતાન; ઉચ્છેદિપું

નિર્લાષક પું (સં) ચૂંટનાર; મતાધિકારી; મતદાર

નિર્લાચન પું (સં) ચૂંટણી

નિર્લાચન-આયોગ પું ચૂંટણીપંચ

નિર્લાચન-ક્ષેત્ર પું ચૂંટણી વિસ્તાર

નિર્લાચિત વિં (સં) ચૂંટાયેલું; ચૂંટણીમાં આવેલું

નિર્લાળ પું (સં) મુક્તિ (૨) અંત; સમાપ્તિ

નિર્લાસન પું (સં) દેશનિકાલ (૨) નાશ; વધ

નિર્લાસિત વિં (સં) દેશ કે નગરમાંથી કાઢી મુકાયેલું

નિર્લાહ પું (સં) નિર્વાહ; ગુજારો (૨) ટકવું - નભવું

તે; નિભાવ (૨) પાલન (જ) સમાપ્તિ

નિર્લિંકાર વિં (સં) વિકારરહિત; અવિકારી

નિર્લિંજ વિં (સં) વિઘ્ન વિનાનું (૨) અં વિના-

વિઘ્ને

નિર્લિંવાદ વિં (સં) બિનતકચારી; ઝપડા વગરનું

નિર્લોચ વિં (સં) વીરતા કે બળ વગરનું; નિસ્તેજ

નિર્લૈર વિં (સં) વેરરહિત (૨) પું વેરનો અભાવ

નિર્લ્યાજ વિં (સં) સરળ; નિષ્કપટ

નિલય પું (સં) સ્થાન (૨) રહેઠાણ; ઘર (૩) લુપ્ત

થી જવું

નિલામ પું લિલામ; હરાજી

નિલશા વિં નીલ-ગળી સાથે સંબંધ વાળું

નિવર્તન પું (સં) નિવારણ (૨) પાછું જવું તે

નિવહ પું (સં) સમૂહ; ગુંડ

નિવાજ વિં કૃપાળુ (સમાસમાં ઉત્તરપદમાં વપરાય છે.)

જેમ ગરીબ-નવાજ કે ગરીબ-પરવર એમ ગરીબ-

નવાજ)

નિવાજના સં કિં નવાજવું; કૃપા કરવી

નિવાજિશ સ્ત્રી કૃપા; દયા

નિવાહ, નિવાર

૨૨૦

નિષ્પાથ

નિવાહ, નિવાર સ્ત્રી ખાટલાની પાટી (૨) કૂવાનું
ચક્કર

નિવાહા સ્ત્રી એક નાની હોડી

નિવાર સ્ત્રી ખાટલાની પાટી (૨) કૂવાનું ચક્કર

(૩) પું (સં) મોરૈયા જેવું એક પાન

નિવારક વિં (સં) નિવારણ કરનાર

નિવારણ, નિવારણ પું રોકવું કે દૂર કરવું તે
(૨) છુટકારો

વિનારના સં કિં નિવારવું; અટકાવવું; દૂર કરવું

નિવાલા પું (ફા) કોળિયા

નિવાસ પું (સં) રહેઠાણ (૨) ઘર

નિવાસી વિં રહેવાસી

નિવિહ વિં (સં) ધન; ગીચ; પાડું (૨) બૂચું

નિવિહ વિં (સં) એકાગ્ર (૨) અંદર પેઠેલું કે સ્થિર
થયેલું; પ્રવિષ્ટ

નિવૃત્ત વિં (સં) છૂટું કે ફારેગ થયેલું (૨) મુક્ત

નિવૃત્તિ સ્ત્રી છુટકારો; મુક્તિ; નોકરીમાંથી સેવામુક્ત
થવું તે

નિવેદક વિં (સં) નિવેદન કે વિનંતિ કરનાર

નિવેદન પું (સં) વિનંતી; નમ્ર રજૂઆત

(૨) સમર્પણ

નિવેશ પું (સં) પડાવ; ડેરો (૨) ઘર (૩) વિવાહ

(૪) કપની આદિમાં લાભાર્થે રકમનું ચેકાણ

નિશંક વિં નિ:શંક; નીડર

નિશ સ્ત્રી (સં) રાત્રિ

નિશસ્ત સ્ત્રી (ફા) બેઠક

નિશાંત વિં (સં) અતિ શાંત; શાંતિયુક્ત (૨) પું

પાછલી રાત; નિશાનો અંત; પ્રાતઃકાળ

નિશાંઘ વિં (સં) રતાંધળું

નિશા સ્ત્રી (સં) રાત્રિ

નિશાકાર પું ચંદ્ર

નિશાચર પું રાહસ (૨) શિયાળ (૨) ભૂતપ્રેત

(૪) ચોર (૫) ધુવડ

નિશાહાસિત સ્ત્રી (ફા + અં) સંતોષ; નિરાંત

નિશાલ વિં (સં) પાર કાઢેલું; તીક્ષ્ણ (૨) સ્ત્રી (અં)
આનંદ; સુખ; ખુશી

નિશાન પું (ફા) ચિહ્ન (૨) વાવટો (૩) લક્ષ્ય;
તાકવાનું નેમ-અંધાણ

નિશાનચી પું (ફા) નિશાન-ઝંડો લઈ ચાલનાર;
ઝંડપારી

નિશાનદિહી, નિશાનદેહી સ્ત્રી (ફા) માણસની

નિશાની આપવી - ઓળખાવવું તે કે તેની પરેડ

નિશાન-પટ્ટી સ્ત્રી ચહેરા વગેરેની ઓળખ કે તેની
નિશાનીઓ

નિશાન-ચારદાર પું (ફા) નિશાન-ઝંડો લઈ ચાલનાર;
ઝંડપારી

નિશાના પું (ફા) તાકવાનું નિશાન; અંધાણ

નિશાની સ્ત્રી પાદ રાખવાનું ચિહ્ન; સ્મારક

(૨) ચિહ્ન; નિશાન

નિશાસ્તા પું (ફા) ઘઉં પલાળી તેને વાટીને કરાતી
એક વાની

નિશિત વિં (સં) પારદાર; તેજ; તીક્ષ્ણ

નિશિદિન, નિશિવાસર અં (સં) રાતદિવસ; હપેથ
નિશીથ પું (સં) રાતનો મધ્યભાગ; અડધી રાત

(૨) રાત્રિ; રજની; વિભાવરી

નિશ્ચય પું (સં) ઠરાવ; નિર્ણય; દૃઢ વિચાર; સંકલ્પ

નિશ્ચલ વિં (સં) અચળ; સ્થિર

નિશ્ચિત વિં (સં) ચિંતા રહિત; બેઠકર

નિશ્ચિત વિં (સં) નક્કી થયેલું કે કરેલું

નિશ્ચેદ વિં (સં) ચેષ્ટારહિત; બેહોશ; અચેત
(૨) સ્થિર; નિઃશ્વ

નિશ્ચેયસ પું નિ:શ્ચેયસ; મોહ; પરમ કલ્યાણ

નિશ્ચાસ પું (સં) શ્વાસ બહાર કાઢવો તે; નિશ્વાસો

નિશ્ચાંક વિં (સં) નક્કી; શંકારહિત; ચોક્કસ

નિશ્ચેષ વિં (સં) પૂરેપૂરું; કાંઈ બાકી રહ્યા વિનાનું

નિર્ગમ પું (સં) તીરનો ભાથો (૨) તલવાર

નિષાદ પું (સં) ભીલ કે માછી જેવી એક પ્રાચીન
જાતિ (૨) સંગીતમાં સારીગમમાં સાતમો સ્વર

નિષિદ્ધ વિં (સં) મના કરાવેલું (૨) ખરાબ; દૂષિત

નિષેધ પું (સં) મનાઈ; બાધા (૨) ઈન્કાર; ના
પાડવી તે

નિષ્કપટ વિં (સં) કપટરહિત; સાચા દિલનું

નિષ્કર્ષ પું (સં) નિષેધ; સાર

નિષ્કલંક વિં (સં) કલંકરહિત; શુદ્ધ

નિષ્કામ વિં (સં) કામનારહિત; અનાસક્ત

નિષ્કારણ વિં કારણ વિનાનું; વૃથા (૨) અં (સં)
અકારણ; વ્યર્થ; નકામું

નિષ્કિષ્ણ વિં (સં) કિષ્ણરહિત; નિશ્ચેષ

નિષ્ઠા સ્ત્રી (સં) શ્રદ્ધા; વિશ્વાસ (૨) વફાદારી
(૩) સ્થિરતા; નિશ્ચય

નિષ્કુર વિં (સં) કડક; કઠોર (૨) કૂર

નિષ્ણાત વિં (સં) પ્રવીણ; પારંગત

નિષ્ણ વિં (સં) પક્ષરહિત; તટસ્થ

નિષ્ણિત સ્ત્રી (સં) અંત; સમાપ્તિ (૨) સિદ્ધિ;
પરિણામ

નિષ્ણ વિં (સં) સમાપ્ત-પૂરું થયેલું; ફલરૂપ

નિષ્ણાપ વિં (સં) પાપરહિત

નિષ્ણાપ વિં (સં) નિસ્તેજ; તેજરહિત

નિષ્ક્રયોજન

૨૨૧

નીરોગ

નિષ્ક્રયોજન વિં (સં) પ્રયોજન વિનાનું; હેતુરહિત
 (૨) વ્યર્થ; નકામું
 નિષ્ક્રાણ વિં (સં) પ્રાક્ષરહિત; બળ કે જીવ વગરનું
 નિષ્કલ્પ વિં (સં) નિષ્કલ્પ; વ્યર્થ
 નિસલ્લત્ત ઓં (અં) નિસલ્પત; સંબંધ (૨) વિવાહની
 વાત; સગાઈ (૩) તુલના
 નિસલ્લી વિં સંબંધી
 નિસર્ગ પું (સં) સ્વભાવ; પ્રકૃતિ (૨) કુદરત; સૃષ્ટિ
 (૩) દાન
 નિસર્વા ઓં (અં) 'નિસા' નું બળ (અં) ઓં
 નિસાંસ, નિસાસ વિં (સં) નિસાસો; લાંબો શ્વાસ
 નિસાષ પું (ફાં) પુંજી; મૂડી (૨) અભ્યાસક્રમ
 નિસાર પું (અં) ન્યોછાવર (૨) વિં નિઃસાર; સાર
 વિનાનું
 નિસીટી વિં નિઃસત્ત્વ; નીરસ
 નિસેની, નિસેની ઓં નિસરણી
 નિસ્તરવ વિં (સં) તત્ત્વ વગરનું
 નિસ્તરવ્ય વિં (સં) સાવ સ્તબ્ધ; સ્થિર
 નિસ્તાર પું (સં) પાર ઊતરવું તે (૨) ઉદાર; યોગ
 નિસ્તીર્ણ વિં (સં) પાર ઊતરેલું (૨) મુક્ત
 નિસ્તેજ વિં (સં) તેજ વગરનું; ફીકું
 નિસ્પંદ વિં (સં) સ્પંદરહિત; સ્થિર; અચલ
 નિસ્પૃહ વિં (સં) સ્પૃહ-લોભલાલચ વગરનું
 નિસ્ફલ વિં (અં) અરધું
 નિસ્ફાનિસ્ફ વિં (ફાં) અરધોઅરધ
 નિસ્વત્ત ઓં (અં) સંબંધ (૨) વિવાહની વાત
 (સગાઈ) (૩) તુલના
 નિસ્સંદેહ વિં (સં) સંદેહ વગરનું; નક્કી
 નિસ્સાર વિં (સં) સાર વગરનું; નિઃસત્ત્વ
 નિસ્સીમ વિં (સં) અસીમ; અપાર
 નિસ્સ્વાર્થ વિં (સં) સ્વાર્થરહિત
 નિહંગ વિં નિઃસંગ; એકાકી (૨) એકલ; નમારખુંડ
 (૩) પું (ફાં) મગર; શ્વાહ
 નિહત વિં (સં) નષ્ટ; હણાયેલું
 નિહત્યા વિં શસ્ત્રહીન (૨) ગરીબ
 નિહોં વિં (ફાં) છૂપું; ગુપ્ત
 નિહાઈ ઓં, નિહાડ પું એરણ
 નિહાયત વિં (અં) ખૂબ; બેહદ; અત્યંત
 નિહાર પું (સં) ઓસ; ઝાકળ
 નિહારના સં કિં નિહાળવું
 નિહાસ વિં (ફાં) ન્યાહ; કૃતકૃત્ય
 નિહાલી ઓં (ફાં) રૂની ગાદી (૨) રજાઈ (૩) ગદા
 નિહિત વિં (સં) રાખેલું; સ્થાપેલું (૨) છૂપું
 નિહોરના સં કિં નહોરા કરવા; વીનવવું; કૃતજ્ઞ થવું
 બ. કો. - 15

, (૨) મનાવવું
 નિહોરા પું ઉપકાર (૨) વિનંતિ (૩) આશરો;
 બરોસો (જ) નહોરા; કાલાવાલા; આજીજી
 નોંદ ઓં નિદ્રા; ઊંધ
 નીંદના સં કિં નીંદવું (૨) નિંદવું; નિંદા કરવી
 નીક, નીકા, નીકો (ફાં) વિં ભલું; અચ્છું; સ્વચ્છ
 (૨) સુંદર (૩) પું સુંદરતા; ઉત્તમતા
 નીકર પું ઓં (ઈં) જોધિયો; ચકી
 નીકે અં કીક રીતે; બરોબર
 નીકોઈ ઓં (ફાં) ભલાઈ (૨) સુંદરતા
 નીગ્રો પું (ઈં) હલસી
 નીચ વિં (સં) નીચ; અધમ; હલકટ
 નીચા વિં નીચું; ઢળતું
 નીચાઈ ઓં નીચાણ
 નીચા-કેંચા વિં ઊંચુંનીચું (૨) સારુંનરસું
 (૩) સુખદુઃખ (જ) લીલીસુકી
 નીચુ વિં ચતુ ન હોય એવું (૨) નીચું
 નીચે અં નીચે; 'ઉપર' થી ઊંચતું
 નીજ અં (ફાં) ઉપરાંતમાં; પણ; વળી
 નીઠિ ઓં અરુચિ; અનિચજા (૨) અંજેમતેમ કરીને;
 મુરઝેલીથી
 નીઠ પું (સં) પક્ષીનો માળો
 નીતિ ઓં (સં) ઢંગ; રીત (૨) આચાર કે વર્તનનો
 નિયમ; ન્યાય; કાયદો
 નીપજના અં કિં નીપજવું; પેદા થવું
 નીચ પું લીંબુ કે લીંબોઈ
 નીચૂ-નિચોડ વિં ભારે કંજૂસ
 નીપ પું લીમડો (૨) વિં (ફાં) અડધું
 નીયજા પું (ફાં) ખાંડું; કટાર
 નીય-જોં વિં (ફાં) અધમૂઈ; મૃતપ્રાપ્ત
 નીમટર વિં અધકચરું
 નીય-રજા વિં થોડી-અર્ધી રજા
 નીય-રોજ પું (ફાં) બપોર
 નીમસ્ટીન, નીમાસ્ટીન ઓં નીચે પહેરવાનું અર્ધ
 બાંધનું એક કુરતું કે બંડી
 નીય-હક્કીય પું (ફાં) અધકચરો વેશ કે હકીમ
 નીમા પું (ફાં) નીમો-એક પહેરવેશ (પાયજામો)
 નીચત ઓં (અં) નેપત; ભાવના; દાનત
 નીર પું (સં) પાણી (૨) કોલ્લા વગેરેમાંથી નીકળતું
 પ્રવાહી
 નીરજ પું કમળ (૨) થોલી
 નીરદ પું (સં) વાદળ (૨) વિં દાંત વગરનું
 નીરસ વિં (સં) રસ વગરનું; ફીકું (૨) પું દાડમ
 નીરોગ વિં (સં) નીરોગી; તંદુરસ્ત

નીલ વિં (સં) ગળીના રંગનું; નીલું (૨) પુંગળીનો છોડ (૩) ભૂરા-કાળા રંગનું ચકામું-સોળું
 નીલકંઠ પું (સં) શિવ (૨) મોર (૩) ચાસ પક્ષી
 નીલમ પું (ફા) નીલમણિ પું (સં) લીલમ રત્ન
 નીલા વિં નીલા રંગનું
 નીલા-ઘોઘા પું (સં) નીલતુલ્ય મોરચુ
 નીલામ પું લિલામ
 નીલામ્બુજ, નીલોત્પલ (સં), નીલોત્તર પું (ફા) નીલ કમળ
 નીલે, નીલ સ્ત્રી પાયો
 નીલિ, નીલી સ્ત્રી (સં) નાડુ (૨) કમરના બંધની ગાંઠ (૩) મૂડી; મુદ્દલ
 નીહાર પું (સં) ઓસ; ઝાકળ
 નુકતા પું (અ) ટપકું; બિંદુ; નુકતો
 નુકતા પું (અ) મૂશ્મ વાત (૨) દોષ (૩) રહસ્ય
 નુકતાચી વિં નુકતેચીન; દોષ શોધનાર; છિદ્ર જોનાર
 નુકતાચીની સ્ત્રી (ફા) નુકતેચીની; દોષ (છિદ્ર) કાઢવો તે
 નુકરા પું (અ) ચાંદી (૨) ધોડાનો સફેદ રંગ
 નુક્લ પું એક જાતની મીઠાઈ; નશા પર ખાવાનું તે; નાસ્તો
 નુક્સાન પું (અ) નુક્સાન; કમી; ખોટ; ઘટ
 નુકીલા વિં નોકદાર; અણીદાર (૨) સુંદર
 નુક્કાડ પું અણી (૨) ખૂણો નીકળેલો હોપ તે; વળાંક; ઢેકો (૩) મકાન, ગલી વગેરેનો વળાંક
 નુક્કા પું નોખ; અણી નીકળતો છેડો
 નુક્કાટોપી સ્ત્રી પાતળી નોખવાળી એક જાતની ટોપી
 નુક્લ પું (અ) એક જાતની મીઠાઈ (૨) નશા પર ખાવાનું તે (૩) નાસ્તો
 નુક્સ પું (અ) દોષ; ઊણપ
 નુચના અં કિં ઊખડવું (૨) ઊઝરડાવું
 નુચવાગા સં કિં ઊખેડાવું; ટૂંપી નખાવું
 નુજૂમ પું (અ) નજૂમ; જ્યોતિષ
 નુજૂમી પું (અ) નજૂમી; જોશી
 નુતપ્પા, નુત્પા પું (અ) વીર્ય (૨) ઓલાદ
 નુનચરા, નુનચારા વિં મીઠાવાળું
 નુનના સં કિં લણવું; કાપણી કરવી
 નુનેરા પું આરી માટીમાંથી મીઠું બનાવનાર
 નુમા વિં (ફા) 'દેખાતું', 'દર્શક' કે 'સમાન' અર્થમાં સમાસમાં (જેમ કે, પુણનુમા)
 નુમાઈન્દા પું (ફા) પ્રતિનિધિ
 નુમાઈન્દગી સ્ત્રી પ્રતિનિધિત્વ
 નુમાઈશ સ્ત્રી (ફા) પ્રદર્શન (૨) સજાવટ; ઠાકમાઠ

નુમાઈશી વિં (ફા) દેખાડ પૂરતું; ખાલી દેખાવડું
 નુમાઈ સ્ત્રી (ફા) દેખાડવું તે
 નુમાચી વિં (ફા) જાહેર; પ્રત્યક્ષ
 નુસાલા પું (અ) નુસખો; કાગળની એ કાપલી જેમાં વેદ કે હકીમ રોગી માટે ઔષધ અને સેવનવિધિ લખી આપે છે : 'પ્રિસ્તિપાન' (૨) હાથે લખેલું; હસ્તાલિખિત (૩) આબાદ ઈલાજ
 નૂતન વિં (સં) નવું (૨) તાજું (૩) અનોખું
 નૂન પું લૂણ; મીઠું
 નૂપુર પું (સં) ઝાંઝર
 નૂર પું (અ) તેજ; પ્રકાશ; ક્રાંતિ
 નૂરબાફ પું વણકર
 નૂરાની વિં (અ) નૂરવાળું; ચમકદાર (૨) સુંદર
 નૂહ પું (અ) (બાઈબલમાં ખતાવેલા) એક પેંગબર
 નું પું (સં) નર; માણસ
 નૃત્ય પું (સં) નાચ; નૃત્ય; નર્તન
 નૃદેવ પું (સં) બ્રાહ્મણ (૨) રાજા; નૃપ
 નૃપ, નૃપતિ, નૃપાલ પું (સં) રાજા
 નૃશંસ વિં (સં) દુષ્ટ; કૂર; નિર્દય; ધાતકી
 નેઈ, નેઈ સ્ત્રી પાયો
 નેક વિં (ફા) નેક; ભલું; સિદ્ધ (૨) અં ધોડું; જરા
 નેકટાઈ સ્ત્રી (અ) ગળે બાંધવાની ટાઈ
 નેકચલન વિં સદાચારી
 નેકચલની સ્ત્રી સદાચાર
 નેકનામ વિં (ફા) પ્રસિદ્ધ; પ્રખ્યાત
 નેકનામી સ્ત્રી પ્રસિદ્ધિ; ખ્યાતિ
 નેકનીયત (ફા) વિં નેક નૈપતવાળું; ઉચ્ચાશથી
 નેકનીયતી સ્ત્રી ઉચ્ચાશપ; અચ્છી મુરાદ; ઈમાનદારી અને સચ્ચાઈ
 નેકચાલ વિં (ફા) નસીબદાર (૨) સુશીલ
 નેકચાલતી સ્ત્રી સૌભાગ્ય; સુશીલતા
 નેકી સ્ત્રી ભલાઈ; સજ્જનતા (૨) ઇપકાર; સિત
 નેકીબદી સ્ત્રી ભલુંબહૂં; સિત-અસિત
 નેગ પું લગ્ન કે ઉત્સવને અંગે સંબંધીઓ તથા નોકરોને અપાતું દાપું કે લાગો; પરંપરાગત અધિકાર (દસ્તૂર); અનુગ્રહ (કૃપા)
 નેગચાર, નેગજોગ પું માંગલિક અવસર પર કરવામાં આવેલી શુભ ક્રિયાઓ
 નેગી પું મંગળ અવસરે અપાતા લાગા કે દાપાના ધનનો અધિકારી
 નેગી-જોગી પું વસવામાં
 નેજા (ફા), નેજાલ પું નેજો; ભાલો (૨) નેજું; નિશાન
 નેજાબરદાર પું ભાલાવાળો કે રાજાનો નિશાનથી

નેતા પું (સં) નાયક; આગેવાન
 નેતી સ્ત્રી વલોણાનું નેતરું
 નેતી ધોતી સ્ત્રી હઠયોગમાં કપડાની એક લાંબી અને
 પાતળી પટ્ટી પેટમાં નાખી આંતરડાં સાફ કરવાની
 ક્રિયા થાય તે
 નેત્ર પું (સં) આંખ (૨) નેતરું
 નેત્રકનીનિકા સ્ત્રી આંખની કીકી
 નેષ્ઠગોલક પું આંખનો ડોળો
 નેત્રચિકિત્સાલય પું આંખનું દવાખાનું
 નેત્રરંજન પું કાજળ; મેશ
 નેત્રસ્થાવ પું આંખમાંથી પાણી ઝરવું તે
 નેનુઆ, નેનુવા પું એક શાક-ગલકું
 નેપકિન પું (અ) નાનો રૂમાલ
 નેપચ્ચ પું (સં) વેશભૂષા; નટોની વેશભૂષા
 (૨) રંગભૂમિના પડદાની પાછળનો ભાગ (૩)
 રંગભૂમિ; રંગશાળા
 નેપ્તા પું (ફા) હેંધો વગેરેનો નેકો-નકું (૨)
 ભારતનો પૂર્વોત્તરનો ભૂમિભાગ જેને અંગ્રેજીમાં
 સંક્ષેપમાં 'નેપા' શબ્દથી ઓળખાવાય છે.
 નેમ પું નિયમ (૨) રિવાજ (૩) ધર્મક્રિયા
 નેમત સ્ત્રી દુર્લભ વસ્તુ (૨) સ્વાદિષ્ટ ભોજન
 (૩) ધનદોલત; સુખસાધ્યબી
 નેમધરમ પું પૂજાપાઠ વગેરે ધર્મવિધિ
 નેમિ સ્ત્રી (સં) પૈડાનો ધેરાવ; પરિધ (૨) કૂઆનો
 કાંઠો (૩) કાંઠો; કિનારો
 નેમી વિં નેમથી રહેનાર; નિયમ પાળનાર
 નેમીધરમી વિં પૂજાપાઠ વગેરે નિયમથી કરનાર
 નેત્તપાલિશ સ્ત્રી (અં) નખ રંગવાની પોલિશ
 નેવજ પું નેવેદ્ય; ભોગ
 નેવત, નેવતા પું નોતરું
 નેવતના સં કિં નોતરવું
 નેવર પું નૂપુર (૨) વિં ખરાબ; બૂરું (૩) સ્ત્રી
 ધોડાના બે પગ અથડાઈને વાગવું તે
 નેવલા પું નોળિયો
 નેશ પું (ફા) નોક; અણી (૨) કાંટો; (૩) ડંખ
 નેશકર પું (ફા) શેરડી
 નેશતર પું (ફા) નસ્તર
 નેસ્ત વિં (ફા) અસ્તિત્વ વગરનું
 નેસ્તનાથૂદ વિં નષ્ટભ્રષ્ટ; ખેદાનખેદાન
 નેસ્ટી સ્ત્રી (ફા) ન હોવું તે; અભાવ (૨) આજસ
 (૩) નાશ
 નેહ પું સ્નેહ; પ્રેમ (૨) ચીકટ; તેલ થી વગેરે
 નૈ સ્ત્રી (ફા) વાંસની નળી કે વાંસળી (૨) દૂકાની
 નેહ

નૈ સ્ત્રી નદી (૨) વાંસની નળી; દૂકાની નેહ
 (૩) નીતિ; સદ્વર્તન
 નૈચા પું (ફા) નેચો; દૂકાનો મેર
 નૈચાબંદ પું નેચો (દૂકાનો મેર) બનાવનાર
 નૈચાબંદી સ્ત્રી દૂકાનો મેર બનાવવાનું કામ
 નૈતિક વિં (સં) નીતિ સંબંધી
 નૈન પું નયન
 નૈનસુક, નૈનસુહ પું નૈનસૂક કપડું
 નૈનુ પું નવનીત; માખણ
 નૈપુણ્ય પું (સં) નિપુણતા; કુશળતા
 નૈમિત્તિક વિં (સં) નિમિત્તને લઈને થતું કે કરાતું;
 ખાસ; વિશેષ
 નૈયર પું (અ) ખૂબ ચળકતો તારો
 નૈયરે-અસગર પું (અ) ચંદ્રમા
 નૈયરે-આજમ પું (અ) સૂર્ય
 નૈયા સ્ત્રી નાવ; હોડી
 નૈયાધિક પું (સં) ન્યાયશાસ્ત્રી
 નૈંગ પું, નૈંગી સ્ત્રી (ફા) ચાલખાજી (૨) જાદુ
 નૈત્રાય પું (સં) નિરાશા
 નૈત્રાત, નૈત્રત્ય વિં (સં) નૈત્રત્ય ગ્રોજ સંબંધી
 નૈત્રતી સ્ત્રી નૈત્રત્ય ખૂણો કે દિશા
 નૈવેદ્ય પું (સં) (દેવનો) નેવેદ્ય
 નૈ-શકર સ્ત્રી (ફા) શેરડી
 નૈષ્ઠિક વિં (સં) નિષ્ઠાવાળું; દંઠ (૨) નિશ્ચિત રૂપે
 કરવામાં આવતું
 નૈસર્ગિક વિં (સં) કુદરતી; પ્રાકૃતિક
 નૈસા વિં અનિષ્ટ; ખરાબ
 નૈહર પું પિયર
 નોફની, નોફી સ્ત્રી દોહતી વખતે ગાયના પગ બાંધવાની
 રસ્તી
 નોક સ્ત્રી (ફા) નોખ; છેડો; અણી
 નોકફોંક સ્ત્રી ઠાઠમાઠ; સજાવટ (૨) વ્યંગ; કટાક્ષ
 (૪) છેડછાડ
 નોક વિં નોખવાળું; અણીદાર (૨) શાનદાર
 નોક-પલક સ્ત્રી ચહેરાની સજાવટ
 નોકપાન પું જોડાનાં રૂપરંગ તથા મજબૂતી વગેરે
 નોચ સ્ત્રી છીનવી કે ઉખાડી યા ખેંચી કે ઝૂંટવી લેવું તે
 (૨) ચારે તરફની માગણી
 નોચ-હસોટ સ્ત્રી છીનવી કે ઝૂંટવી લેવું તે; લૂંટ
 નોચના સં કિં ઉખાડી નાંખવું (૨) ઉઝરડવું
 (૩) ઝૂંટવી લેવું
 નોટ પું (ઈં) રૂપિયાની નોટ (૨) ચિઠ્ઠી (૩) નોંધ;
 ટીપ્પણી
 નોટિસ સ્ત્રી (ઈં) સૂચના; જાહેરાત

નોન પું લૂણ (૨) ખારી જમીન
 નોનચા પું અથાણું (પ્રાયઃ કેરીનું)
 નોનહરામી વિં લૂણહરામી; કૃત્ત્વ
 નોના પું લૂણો (૨) વિં ખારું (૩) સુંદર; સલૂણું
 નોનિયા પું ખારી ખાટીમાંથી મીઠું બનાવનાર
 (૨) સ્ત્રી લૂણીની ભાજી
 નોની સ્ત્રી લૂણીની ભાજી (૨) ખારી-લૂણી ખાટી
 નોમિનેશન પું (ઈં) નામોકન; નામ દાખલ કરવું તે
 નોશ પું (ફાં) પીણું; પીણું તે (પાન)
 નૌ વિં નવ; ૯ (૨) (ફાં) નવું; તાજું
 નૌ સ્ત્રી (અં) રીત; પ્રકાર
 નૌ (સં) નૌકા; નાવ
 નૌકર પું (ફાં) નૌકર; સેવક
 નૌકરશાહી સ્ત્રી સરકારી નૌકરીના દોરવાણું
 રાજ્યતંત્ર
 નૌકરાની સ્ત્રી નૌકરડી; સેવિકા
 નૌકરી સ્ત્રી નૌકરી; સેવા; ચાકરી
 નૌકરીપેશા પું નૌકરિયાત માણસ
 નૌકા સ્ત્રી (સં) હોડી; નાવ
 નૌજ અં 'ન કરે નારાયણ' એ અર્થમાં વપરાય છે.
 નૌજવાન વિં (ફાં) નવપુવક
 નૌજવાની સ્ત્રી નવજુવાની; ચઢતી પુવાવસ્થા
 નૌજી સ્ત્રી લીચી કળ
 નૌટંકી સ્ત્રી ગુજરાતના લોકનાટ્ય (ભવાઈ)ને
 મળતું સંગીતપ્રધાન લોકનાટ્ય (મોટે ભાગે
 મહારાષ્ટ્રમાં)
 નૌતા વિં નવું; નૌતમ (૨) પું નૌતરું
 નૌના અં કિં નમવું
 નૌ-નિહાલ પું (ફાં) નવો ઊગતો છોડ
 (૨) નવજુવાન
 નૌબત સ્ત્રી (ફાં) નોબત (૨) વારી; પ્રસંગ
 (૩) દશા
 નૌબતઝાના પું ટકોરખાનું
 નૌબતી, નૌબતોદાર પું ચોકીદાર; દ્વારખાળ;
 નોબતવાળો
 નૌ-ચારા પું (ફાં) નદી હઠવાથી મળતી નવી
 જમીન; જે ઉપર પહેલું મહેસૂલ લાગે
 નૌમી સ્ત્રી નોમ; નવમી
 નૌરોજ પું (ફાં) નવરોજ; પારસી બેસતું વર્ષ
 (૨) તહેવાર
 નૌલઝા પું નવલખ; મૂલ કીમતી
 નૌશા પું (ફાં) નૌશાહ; વરરાજા
 નૌશી સ્ત્રી નવવધૂ
 નૌસત પું (સં) નવસપ્ત સોળ શુંગાર

નૌસરા પું નવસર હાર
 નૌસરિયા વિં ધૂત; ચાલબાજ
 નૌસાદર પું (ફાં) નૌસાદર નવસાર; ખાર
 નૌસિણ, નૌસિણિયા, નૌસિણુઆ વિં શિખાઈ;
 કાચું; નવુંસવું
 નૌસેના સ્ત્રી (સં) નૌકાસેન્ય; નૌકાદળ
 નૌહા પું (અં) મરણનો શોક (માતમ); કરબલાના
 થાડીદો પર શોક પ્રકટ કરનારું મરણિયા જેવું પદ્ય
 ન્યગ્રોથ પું (સં) વડ કે શમીનું ઝાડ
 ન્યસ્ત વિં (સં) છોડેલું (૨) ન્યાસ (થાપણ) કરેલું;
 અનામત રાખેલું
 ન્યામત સ્ત્રી દુર્લભ વસ્તુ (૨) સ્વાદિષ્ટ ભોજન
 (૩) પનદોલત
 ન્યાય પું (સં) ઇનસાફ (૨) ન્યાયશાસ્ત્ર (૩) નીતિ;
 કાયદો (૪) ધકાડપ દંષ્ટાંત
 ન્યાયપીઠ પું ન્યાયાલયની સામૂહિક બેઠક
 ન્યાયાધીશ પું (સં) જજ; ન્યાય કરનાર; ન્યાયમૂર્તિ
 ન્યાયાલય પું (સં) ન્યાયમંદિર; અદાલત; કચેરી
 ન્યાયી વિં (સં) ન્યાયથી વર્તનાર
 ન્યાય્ય વિં (સં) ન્યાયી; ન્યાયપુક્ત
 ન્યારા વિં ન્યારું; જુદું (૨) દૂરનું (૩) અનોખું; નિરાણું
 ન્યારિયા પું મૂળધોધો
 ન્યારે અં ન્યારું; અલગ; દૂર
 ન્યાય પું ન્યાયી વાત (૨) ન્યાય
 ન્યાસ પું (સં) થાપણ; ટ્રસ્ટ; અનામત (૨) ત્યાગ
 ન્યારાલોજિસ્ટ પું (ઈં) તંત્રિકા-વિજ્ઞાની
 ન્યૂક્લિયર વિં (ઈં) નાભિકીય
 ન્યૂક્લિયંટ પું (ઈં) અખબારી કાગળ
 ન્યૂક્લીસ સ્ત્રી (ઈં) સમાચાર દર્શન
 ન્યૂટ્રાન પું (ઈં) અણુનો એક સૂક્ષ્મ ભાગ
 ન્યૂન વિં (સં) કમ; બાકી; ખૂટતું (૨) નીચ; હલકું
 ન્યૂનાધિક વિં (સં) ઓછુંવતું
 ન્યૂમેનિયા પું (ઈં) ન્યુમેનિયા
 ન્યોજાવર સ્ત્રી ન્યોજાવર કરવું કે થવું તે (૨) ઉત્તર
 (૩) અર્પણ કરાયેલ વસ્તુ (૪) દાપુ (૫) ઇનામ
 ન્યોતના સં કિં નોતરવું
 ન્યોતની સ્ત્રી મંગળ પ્રસંગે કરાતું ભોજન
 ન્યોતહરી પું નોતરે આવેલ; આમંત્રિત માણસ
 ન્યોતા પું નોતરું; નિમંત્રણ (૨) ચાલ્લો (૩) મિજબાની;
 ભોજન
 ન્યોલા પું નોળિયો
 ન્યોલી સ્ત્રી હઠમોગની નોલીની કિચા
 ન્યાન પું રનાન
 ન્યાના અં કિં નાહવું

પ

પંક પું (સં) કાદવ
 પંકજ પું (સં) કમળ
 પંકિલ વિં કીચડવાળું
 પંચર પું (ઈં) ટાપરમાં પડતું છિદ્ર
 પંક્તિ સ્ત્રી (સં) લીટી (૨) હાર; પંગત
 પંછ પું પાંચ (૨) પીંછું
 પંછકી, પંછકી સ્ત્રી પાંખડી
 પંછા પું પંખો; વીજણો
 પંછાકુલી પું પંખો ખેંચનાર કે નાંખનાર માણસ
 પંછી પું પક્ષી (૨) પતંગિયું (૩) સ્ત્રી નાનો પંખો
 પંછકા પું ખલા ને હાથનો સાંધો; પાંગોડું
 પંછકી સ્ત્રી કૂલની પાંખડી
 પંછેલ પું પંખેરું; પક્ષી; પંખી
 પંગ, પંગા, પંગુ (સં) વિં પંગુ; લંગડું (૨) અમંગ
 પંગત, પંગતિ સ્ત્રી પંક્તિ (૨) જમણવાર કે તેની
 પંગત; પાલ (૩) સભા
 પંગા, પંગુ વિં પંગુ; લંગડું
 પંગુલ વિં પંગુ; લંગડું
 પંચ વિં (સં) પાંચ (૨) પું પંચ; લવાદ
 પંચક પું (સં) પાંચનો સમૂહ (૨) પનિષ્ઠાના
 ઉત્તરાધર્મી રેવતીના અંત સુધીનાં પાંચ અશુભ
 નક્ષત્રનું જૂથ
 પંચકન્યા સ્ત્રી (સં) અહલ્યા, દ્રૌપદી, કુંતી, તારામતી
 અને મંદોદરી એ પાંચ સતીઓ
 પંચકલ્ય પું (સં) સૃષ્ટિ, સ્થિતિ, ધ્વંસ, વિધાન અને
 અનુગ્રહ એ પાંચ પ્રકારનાં ઈશ્વરી કર્મ
 પંચકોશ પું (સં) વેદાન્ત અનુસાર આત્માને
 આવરણરૂપ અન્નમયકોશ, પ્રાણમયકોશ, મનોમય
 કોશ, વિજ્ઞાનમય કોશ અને આનંદમય કોશ એ
 પાંચનો સમૂહ
 પંચગવ્ય પું (સં) ગાયનાં દૂધ, દહીં, ઘી, મૂત્ર અને
 છાણનું મિશ્રણ
 પંચગ્રહ પું (સં) મંજળ, બુધ, ગુરુ શુક અને શનિ
 એ પાંચ ગ્રહ
 પંચતત્ત્વ પું (સં) આકાશ, પૃથ્વી, જળ, અગ્નિ અને
 વાયુ એ પાંચ તત્ત્વ; પંચભૂત
 પંચતત્ત્વ પું (સં) શબ્દ, સ્પર્શ, રૂપ, રસ, ગંધ
 પંચતા સ્ત્રી, પંચત્વ પું (સં) મૃત્યુ
 પંચદેવ પું (સં) વિષ્ણુ, શિવ, સૂર્ય, ગણેશ, દુર્ગા
 પંચનદ પું (સં) સતલજ, બિપાસ, રાવી, યિનાબ
 અને જેલમ એ પંચાબ પ્રદેશની પાંચ નદીઓનો
 સમૂહ

પંચનામા પું પંચનામું
 પંચમ વિં (સં) પાંચમું (૨) ચતુર (૩) સુંદર (૪) પું
 ‘પ’ સ્વર (પ) સ્ત્રી પાંચમ (૬) પાંચમી વિભક્તિ
 પંચમહાવ્રત પું (સં) અહિંસા, ચૂનૃતા, અસ્તેય,
 બ્રહ્મચર્ય, અપરિગ્રહ
 પંચમેલ વિં પાંચ કે અનેક વસ્તુઓના મેળવાણું;
 મેળભેળ
 પંચાંગ, પંચાંગા વિં પચરંગી
 પંચશીલ પું (સં) અસ્તુમ, અહિંસા, બ્રહ્મચર્ય, સત્ય
 અને માદક દ્રવ્યનો ત્યાગ (અથવા અખંડતા, પ્રભુ-
 સત્તા, આક્રમણ ન કરવું, હસ્તક્ષેપ ન કરવો;
 સમાનતાની નીતિ અને શાંતિપૂર્ણ અસ્તિત્વ એ
 પાંચ સિદ્ધાંત જે આંતરરાષ્ટ્રિય તનાવથી મુક્તિના
 હેતુરૂપ છે.)
 પંચાંગ પું (સં) ટીપણું, કરણ, તિથિ, નક્ષત્ર, યોગ
 અને વાર એ બતાવતું - પંચાંગ (૨) પાંચ અંગવાળું
 કાંઈ પણ
 પંચાનન પું (સં) સિંહ (૨) શિવ
 પંચાનલે વિં પંચાણું; લપ
 પંચાયત સ્ત્રી પંચ (૨) પંચોની સભા; પંચો દ્વારા
 શાસન-વ્યવસ્થા (૨) પંચાત; વિવાદ
 પંચાયતન પું (સં) પાંચ દેવો (આદિત્ય, ગણેશ, દેવી,
 રુદ્ર, વિષ્ણુ)ની મૂર્તિઓનો સમૂહ
 પંચાયતી વિં પંચનું કે તે સંબંધી
 પંછી પું પંખી; પક્ષી
 પંજ વિં (ફાં) પાંચ
 પંજગાન, પંજલક્ષ્મી પું (ફાં) પાંચ વખતની નમાજ
 પંજરોષ્ટા વિં થોડા દિવસનું; અસ્થાયી
 પંજહજારી પું પાંચ હજારની સેનાનો હોદ્દો
 પંજર પું (સં) પાંજરું (૨) હાડપિંજર
 પંજા પું પાંચનો સમૂહ (૨) (ફાં) હાથનો પંજો
 પંજારા પું પીંજારો
 પંજી સ્ત્રી વહી; રજિસ્ટર
 પંજીકરણ, પંજીયન પું હિસાબ આદિનું વહીમાં
 નોંધાવું; યાદીમાં નામ નોંધાવું; ‘રજિસ્ટ્રેશન’
 પંજીરી સ્ત્રી પંજરી; પંચાઝરી
 પંજેરા પું વાસણ સાંધનારો
 પંડલ વિં પીંજું (૨) મું પિંડ; થરીર
 પંડલા પું પાડો (બચ્ચું) - પાડું
 પંડા પું તીર્થનો પૂજારી કે બ્રાહ્મણ
 પંડાફન સ્ત્રી ‘પંડા’ની કે ‘પંડા’ની જાતની સ્ત્રી
 પંડાલ પું મંડપ

પંડિત પું (સં) પંડિત; વિદ્વાન
 પંડિતાઇન, પંડિતાની સ્ત્રી પંડિતાણી
 પંડિતાઠ વિ પંડિતના જેવું; પંડિતિયું
 પંડુક પું હોલો પક્ષી
 પંડુકી સ્ત્રી હોલી પક્ષી
 પંડુર પું પાણીનું પરડનું; ડેડવું
 પંતીજના સં કિં પંજીવું
 પંતીજી સ્ત્રી પંજશ
 પંચ પું માર્ગ; રસ્તો (૨) ધર્મનો પંચ - સંપ્રદાય
 પંચી પું (ધર્મના) પંચે જનાર કે પંચનું અનુયાયી
 પંદ સ્ત્રી (ફાં) નસિપત; ઉપદેશ
 પંદરહ, પંદ્રહ વિ પંદર; ૧૫
 પંદાર પું (ફાં) ઉપદેશ લેનાર; નસિપત લેનાર
 પંપ પું (ઈં) પંપ; બંબો (૨) પિયકારી
 પંપા સ્ત્રી (સં) દક્ષિણ ભારતની એક નદી જે
 સ્થૂમ્બક પર્વતની પાસે હતી. એ નદીની પાસે એક
 પુરાણ નગર અને પંપા સરોવર હતું. આ કિષ્કિંધા
 નગરમાં વાલી નામે વાનરનું રાજ્ય હતું. મૈસુર ને
 હેદરાબાદની વચ્ચે બેલારી જિલ્લામાં તુંગભદ્રાને
 ઉનારે આવેલા હંપીવિજયનગર પાસે આ સરોવર
 આવેલું છે. રામને શબરી અહીં મળી હતી.
 પંચરના અંકિંતરવું (૨) તાગ કાઢવો; તપાસી જોવું
 પંચર, પંચરિ સ્ત્રી દેવડી; ડેલી; દરવાજો
 પંચરિયા પું દરવાન
 પંચરી સ્ત્રી દોટી; દેવડી (૨) પાવડી; ચાખડી
 પંચાઢા, પંચાર પું (સં) પવાડો; કીર્તિકથા; વીરગાથા
 પંચારના સં કિં હકાવવું; ફેંકી દેવું; દૂર કરવું
 પંસારી પું મસાલાનો વેપારી; ગાંધી
 પંસુરી, પંસુલી સ્ત્રી પાંસળી
 પંસેરી સ્ત્રી પાંચશેરી
 પકક સ્ત્રી પકડવું તે કે તેની ક્રિયા કે તેની રીત
 (૨) ઝહણ (૩) સમજ
 પકક-ધકક સ્ત્રી ૫૨૫૬૬
 પકકના સં કિં પકડવું (૨) રોકવું; થોભાવવું
 પકના અં કિં પાકવું (૨) સીઝવું
 પકવાન પું પાડી-ધી કે તેલમાં તળીને કરેલી ખાદ્ય
 વાનીઓ
 પકવાના સં કિં પકાવવું
 પકાઈ સ્ત્રી પાકવું તે કે પકાવવાની મજૂરી
 પકાના સં કિં પકાવવું; પાકવા મૂકવું; પાકવા દેવું
 પકોઢા પું પકોડ; પકોડી-વડા જેવી વાની
 પક્કા વિ પાકું; પાકેલું (૨) પકું (૩) સ્થિર; ટકાઉ
 પક્ષ વિ (સં) પાકેલું; પાકું
 પક્ષાન્ન પું રાંધેલું અન્ન (૨) પકવાન

પક્ષાશય પું હોજરી
 પક્ષ પું (સં) પક્ષ; બાજુ; તરફ (૨) પખવાડિયું (૩)
 પાંખ
 પક્ષપાત પું તરફદારી; વગ
 પક્ષાયાત પું (સં) લકવો
 પક્ષી પું (સં) પંખી (૨) વિ પક્ષનું (સમાસમાં)
 પક્ષ્મ પું (સં) પાંપણ
 પછ સ્ત્રી (ફાં) શરત (૨) પંચાત; લકડું (૩) ઝપડો
 પછ સ્ત્રી પક્ષ; પખવાડિયું
 પછઢી સ્ત્રી પાંખડી
 પછવાઢા, પછવારા પું પખવાડિયું
 પછારના અં કિં પખાળવું; થોવું
 પછાલ સ્ત્રી પાણીની પખાલ (૨) ધમણ
 પછાલપેટિયા પું દુંદાળો; બહુ ખાનાર માણસ
 પછાલી પું પખાલી; બિસ્તી
 પછાવજ સ્ત્રી પખવાજ; પખાજ
 પછાવજી પું પખવાજ વગાડનાર
 પછિયા પું ઝખડાળું; બખેડિયું માણસ
 પંચુકી, પંચુરી સ્ત્રી પાંખડી
 પચુરા, પચુલા પું બગલનો ભાગ (૨) પાસ; નજીક
 પચેલું પું પંખેરું; પક્ષી; પંખી
 પગ પું પગ (૨) ડગલું; પગલું
 પગઢી સ્ત્રી પગદડી; પગથી; કેડી
 પગઢી સ્ત્રી પાથડી
 પગના અં કિં તરબોળ-રસબસ થવું
 પગની સ્ત્રી જૂતું; ખડાઉ; ચાખડી
 પગરા પું પગલું; ડગલું (૨) પ્રભાત
 પગલા વિ પાગલ; ગાંડું
 પગલાના અં કિં ગાંડું થવું
 પગલી સ્ત્રી ગાંડી; દીવાની
 પગા પું (સં) ઢોર બાંધવાનું ઢોરડું
 પગા પું દુપહી (૨) પાગ; પાપડી (૩) ઢોર બાંધવાનું
 ઢોરડું
 પગાર પું ચાર ચરફની હદ-દીવાલ (૨) પગ નીચેની
 ખૂણ કે કચરાયેલું તે (૩) પાર કરાય એવું જળાશય
 કે નદી (૪) વેતન; પગાર
 પગાહ સ્ત્રી (ફાં) સૂરજ નીકળવાનો સમય; સવાર
 પગુતાના અં કિં વાગોળવું (૨) હજમ કરવું
 પગોઢા પું બોદ મંદિર
 પઘા પું ઢોર બાંધવાનું ઢોરડું
 પચ સ્ત્રી હઠ; આગ્રહ (૨) સમાસમાં 'પાંચ' અર્થમાં
 (જેમ કે, 'પચરંગા')
 પચઢા પું ઝંઝટ; બખેડો
 પચન પું (સં) ભોજન આદિ પચવું-હજમ થવું તે;

પચના

૨૨૭

પટૈલા

જઠરાગિ (૨) વિં પકાવનાર
 પચના સં કિં પચવું; હજમ થવું (૨) થાકી જવું
 પચપન વિં પંચાવન; ૫૫
 પચમેલ વિં પંચરાઈ
 પચરંગ પું ચોક પૂરવાની સામગ્રી
 પચરંગા વિં પચરંગી (૨) પુંપ પૂરેલો ચોક
 પચહત્તર વિં પંચોતેર; ૭૫
 પચહરા વિં પાંચ-બેવડું; પાંચ ગણું
 પચાના સં કિં પચાવવું; હજમ કરવું (૨) પારકો
 માલ પોતાનો કરી લેવો
 પચાસ વિં પચાસ; ૫૦
 પચાસા પું પચાસ નંગનો સમૂહ
 પચાસી વિં પંચાસી; ૮૫
 પચીસ વિં પચીસ; ૨૫
 પચીસી સ્ત્રીં પચીસી; પચીસનો સમૂહ
 પચોતેર સો પું એકસો પાંચ; ૧૦૫
 પચ્છાદ, પચ્છર સ્ત્રીં સાલ કે સાંધો વગેરે કાંઈ સખત
 કરવા મરાતી ફાયર
 પચ્ચી સ્ત્રીં સાલ કે સાંધો વગેરે કાંઈ ચુસ્ત કરવા
 મરાતી ફાયર (૨) જડતરનું વસ્તુ
 પચ્ચીકારી સ્ત્રીં જડતરનું કામ
 પચ્છમ, પચ્છિમ પું પશ્ચિમ
 પછાડના અં કિં પછાડવું; પાછા પડવું
 પછાતાના, પછતાવના અં કિં પસ્તાવું
 પછતાવા પું પસ્તાવો
 પછના પું ચીરવા-કાડવાનું અજી
 પછવાં વિં પશ્ચિમ બાજુનું; પશ્ચિમી
 પછોઈ પું; પશ્ચિમ દિશા તરફનો દેશ
 પછોઈયા, પછોઈી વિં પશ્ચિમનું; પાશ્ચાત્ય
 પછાડ સ્ત્રીં બેઠોશ થઈને પડવું તે; પછાડવાની ક્રિયા
 પછાડના સં કિં પછાડવું
 પછિતાના અં કિં પસ્તાવું
 પછિતાવ પું પસ્તાવો
 પછીત સ્ત્રીં ધરની પછીત-પાછલો ભાગ કે ત્યાંની
 ભીંત
 પછેવડા પું પછેડો; મોટી ચાદર
 પછોડના સં કિં ઊપણવું; ઝાટકવું
 પજરના અં કિં પજરવું; બળવું; સળગવું
 પજારના સં કિં પ્રજાળવું; બાળવું
 પજાવા પું (ફાં) ઈંટનો ભઠો
 પજીર વિં (ફાં) પસંદ; અનુકૂળ; કબૂલ; માનનાર-
 એ અર્થમાં (સમાસમાં). દા. ત., દિલ-પજર
 (મનપસંદ), ઈસ્લાહ-પજર (સુપારાને લાયક)
 પજૂસણ પું જૈનોનાં પચૂસણ

પહ્લમુરદા વિં (ફાં) કરમાપેલું
 પટ પું પટ; વસ (૨) કમાડ (૩) પડદો
 પટકના સં કિં પટકવું (૨) અં કિં ફટ દઈને ફાટવું
 પટકની, પટકનિયા, પટકાન સ્ત્રીં પટકવું તે; પટક
 પટકા પું કમરે બાંધવાનો ફટકો કે ખેસ
 પટતર પું સમાનતા (૨) ઉપમા
 પટતારના સં કિં સપાટ-સરખું કરવું
 પટના અં કિં સરખું-એકસમાન થવું (૨) બેને બનવું
 આવવું કે સહમત થવું (૩) ચૂકતે થવું
 પટપર વિં સપાટ; સરખું
 પટબીજના પું આગિયો
 પટરા પું ચોખડું થેડું પાટિયું
 પટરાની સ્ત્રીં પટરાણી
 પટરી સ્ત્રીં પાટિયું (૨) પગથી; ફૂટપાથ (૩) લખવાનું
 પાટિયું
 પટલ પું (સં) પડદો; ઢાંકણ (૨) આંખનું પડળ
 (૪) સમૂહ; ટોળું
 પટલી સ્ત્રીં (સં) પંક્તિ
 પટલા પું ધરેણાં વગેરે ગાંઠવા-ગૂંથવાનું કામ કરનાર
 વ્યક્તિ
 પટવારી પું તલાટી
 પટવારગિરી સ્ત્રીં તલાટીની કામગીરી
 પટવાસ પું (સં) તંબૂ; ડેરો (૨) સ્ત્રીની સૂંઘણી
 પટસન પું શણ
 પટહ પું (સં) નગારું; દુંદુભિ
 પટહારિન સ્ત્રીં પટવાની સ્ત્રી
 પટા પું પટ્ટો; સનદ (૨) સોદો
 પટાના સં કિં પિટાવી કરી બરોબર કરાવવું
 (૨) ચૂકતે કરવું (૩) અં કિં શાંત બેસવું
 પટાપટ અં પટોપટ; લગાતાર; ઝટપટ
 પટાવ પું સપાટ કે સમથળ કરવાની કામગીરી; તૃપ્ત
 કરવું તે; ખાડા પરથી અધ્ધર જવાને અધ્ધર પુલ
 જેવી ગોઠવણ કરવાની કામગીરી
 પટિયા સ્ત્રીં પથ્થરનો ચોખડો ટુકડો (૨) પાટી; સ્લેટ
 પટીલના સં કિં પટાવવું; સમજાવી લેવું (૨) પૂરું
 કરવું
 પટુ વિં (સં) પ્રવીણ; ચાલાક; હોશિયાર
 પટુઆ, પટુવા પું શણ
 પટુલી સ્ત્રીં હીંચકાનું પાટિયું
 પટુવા પું શણ
 પટેબાજ, પટૈત પું પટાબાજ
 પટેલા, પટૈલા પું સમાર; કુસ્તીનો એક દાવ
 પટૈલા પું સમાર; કુસ્તીનો એક દાવ (૨) કમાડની
 ભૂંગળ

પટોર

૨૨૮

પતીલ

પટોર પું પટોળું-રેશમી વસ્ત્ર
 પટોરી સ્ત્રી રેશમી સાડી
 પટ્ટ પું (સં) સિંહાસન (૨) પટ્ટી (૩) તાપ્રપટ
 (૪) વિં મુખ્ય
 પટ્ટન પું (સં) શહેર; મોટું પાટનગર
 પટ્ટા પું પટ્ટી
 પટ્ટી સ્ત્રી પાટી; સ્વેટ (૨) પાઠ; બોધ (૩) માટલાની
 ઈસ (૪) પટ્ટી કપડા કાગળ વગેરેની
 (૫) પંક્તિ; હાર (૬) માથાનાં પટિયાં (૭) પત્તી;
 ભાગ
 પટ્ટીદાર પું ભાગિયો
 પટ્ટીદારી સ્ત્રી ભાગ; ભાગીદારી
 પટ્ટ પું એક ગરમ જાડું કપડું; પટ્ટ
 પટ્ટા પું જુવાન (૨) પટ્ટી-લકઠ માણસ (૩) કૂલો
 (૪) સ્નાયુ
 પઠન પું (સં) પઠવું કે ભણવું તે
 પઠનેટા પું પઠાણનો છોકરો
 પઠાના સં કિં પાઠવવું; મોકલવું
 પઠિયા સ્ત્રી ('પઠા'નું સ્ત્રી) પટ્ટી; જુવાન સ્ત્રી
 પઢછતી, પઢછતી સ્ત્રી અભરાઈ (૨) ભીંત પાસેનું
 એકઠાથિયું-છાપરું
 પઢત સ્ત્રી, પઢતા પું પડતર કિંમત
 પઢતાલ સ્ત્રી તપાસ; નિરીક્ષણ; અનુસંધાન (થજુંખરું
 'જાંચ' સાથે જોડીને વપરાય છે. જેમ કે,
 જાંચપડતાલ)
 પઢતાલના સં કિં તપાસ કરવી; ઊંચ ઊતરીને જોવું
 પઢતી, પરાતી સ્ત્રી પડતર જમીન (૨) અનાજ
 વાવવા માટેની ચાદર કે કપડું
 પઢના અં કિં પડવું
 પઢપઢના અં કિં મરચાં વગેરેથી જીભ બળવી-
 ચચરવી
 પઢપોતા પું પ્રપૌત્ર (પુત્રના પુત્રનો પુત્ર)
 પઢરા, પઢવા પું ભેંસનો પાડો
 પઢરી સ્ત્રી ભેંસની પાડી
 પઢવા પું પાડું (નર) (૨) સ્ત્રી પડવો તિથિ
 પઢાના સં કિં પડાવવું
 પઢાવ પું પુકામ; છાવણી
 પઢિયા સ્ત્રી ભેંસની પાડી
 પઢિવા, પરિવા સ્ત્રી પડવો તિથિ
 પઢોસ પું પડોશ
 પઢોસિન સ્ત્રી પડોશણ
 પઢોસી પું પડોશી
 પઢંત, પઢત સ્ત્રી પઠવું તે (૨) જાદુમંત્ર
 પઢના સં કિં ભણવું (૨) વાંચવું (૩) ગોખવું

પઢાઈ સ્ત્રી ભણતર (૨) ભણાવવાની પદ્ધતિ
 પઢાના સં કિં ભણાવવું (૨) શીખવવું; સમજાવવું
 (૩) ઉચ્ચારણ પઢાવવું (જેમ કે, પોપટને પઢાવવો)
 પઢા-લિખા વિં ભણેલું; શિક્ષિત
 પળ પું પજ; પ્રતિજ્ઞા (૨) જુગટું; બાજ કે તેમાં મૂકેલી
 ચીજ (૩) મૂલ્ય; કિંમત (૪) કરાર; શરત
 પળ્ય પું (સં) દુકાન (૨) બજાર (૩) સોદો કે તેની
 ચીજ (૪) વેપાર-ચેજગાર
 પળ્યવીંથિ સ્ત્રી (સં) બજાર; ખરીદ-વેચાણનું સ્થળ
 (૨) દુકાન
 પતંગ પું (સં) સૂર્ય (૨) પક્ષી (૩) કનકવો
 (૪) પતંગિયું
 પતંગા પું પતંગ (૨) પતંગિયું
 પત સ્ત્રી પત; આબરું; ઈજજત
 પતફાફ, પતફાફ, પતફાર સ્ત્રી પાનખર ઋતુ
 પતન પું (સં) પડવું તે (૨) પડતી; અધોગતિ
 (૩) નાશ
 પત-પાની સ્ત્રી પત; પ્રતિષ્ઠા; લાજ
 પતર વિં પાતળું (૨) પું પત્ર; પાંદડું (૩) પતરાળું
 પતરી સ્ત્રી પતરાળું
 પતલા વિં પાતળું
 પતલૂન પું પાટલૂન
 પતવાર, પતવારી, પતવાલ સ્ત્રી સુકાન (કર્ણ); પાર
 ઉતારવાનું સાધન
 પતા પું પત્તા (૨) સરનાપું
 પતાઈ સ્ત્રી ખરેલો પાંદડાંનો ઢગ
 પતાકા સ્ત્રી (સં) પજા; નિશાન
 પતાર, પતાલ પું પાતાળ
 પતાચર પું સૂકા પાંદડાં
 પતિંગ પું પંગોગિયું
 પતિ પું (સં) પતિ; નાથ; પછી; સ્વામી
 પતિઆના, પતિયાના સં કિં પતિયાર કરવો; પતીજવું
 પતિઆર, પતિયાર પું પતિયાર; વિશ્વાસ
 પતિત વિં (સં) પડેલું; હારેલું; અધોગતિ પામેલું;
 ભષ્ટ; પાપી
 પતિતપાચન વિં પતિતને પાચન કરે એવું; પવિત્ર
 (૨) પું ઈશ્વર
 પતિયાના સં કિં પતિયાર કરવો; પતી જવું
 પતિયાર, પતિયારા પું પતિયાર; વિશ્વાસ
 પતિછત પું પતિ પ્રત્યે અનન્ય પ્રેમ
 પતિછતા સ્ત્રી પતિવ્રતવાળી સ્ત્રી
 પતીજના, પતીનના સં કિં પતીજવું; વિશ્વાસ કરવો
 પતીરી સ્ત્રી એક જાતની સાદકી-ચટાઈ
 પતીલ, પતીલા વિં પાતળું

પતીલા

૨૨૯

પનવાડી

પતીલા પું (કાં) એક વાસણ; તપેલું (૨) વિં
પાતળું
પતીલી સ્ત્રી તપેલી; હાંડી
પતુરિયા સ્ત્રી પુંચલી; વેશ્યા
પતોરખા પું પડિયો
પતોચી સ્ત્રી નાનો પડિયો
પતોહ, પતોહુ સ્ત્રી પુત્રવધૂ; પુત્રની સ્ત્રી
પત્તન પું (સં) નગર
પત્તર પું પતરું (૨) પતરાળું; પતરાળી
પત્તલ સ્ત્રી પતરાળું; પતરાળી
પત્તા પું પાન; પાંદડું (૨) પત્તું (૩) પાતુનું પતરું
પત્તી સ્ત્રી નાનું પાન (૨) પાંખડી (૩) ભાગ
પત્તીદાર પું હિસ્સેદાર
પથ્થર પું પથ્થર
પથ્થર-ઘટા પું દૂપમંદૂક કે કંજૂસ માણસ (૨) એક
જાતનો સાપ
પથ્થર-પાની પું વસમો-તોફાન કે આંધીનો સમય
પથ્થર-ખોદા પું પથ્થર તોડનારો
પત્તી સ્ત્રી (સં) ભાર્યા; વિવાહિત સ્ત્રી
પત્તીઘ્રત પું પોતાની સ્ત્રી પર અનન્ય પ્રેમનું પ્રત
પત્ર પું (સં) કાગળપત્ર (૨) છાપું (૩) પાંદડું
(૪) પતરું (૫) પાનું; પૃષ્ઠ
પત્રકાર પું (સં) છાપું ચલાવનાર; અખબાર-
નવીસ
પત્રલ્પચહાર પું (સં) ચિઠ્ઠીપત્ર
પત્રા પું પંચાંગ; ટીપણું (૨) પૃષ્ઠ
પત્રિકા સ્ત્રી (સં) પત્ર (૨) માસિક જેવું છાપું;
ચોપાનિપું
પથ પું (સં) માર્ગ; રસ્તો
પથરના સં કિં પથ્થર પર ઘસી પાર કાઢવી; પથરી
પર ચડાવવું
પથરાના અં કિં પથ્થર જેવું (કઠણ કે સ્તબ્ધ)
થઈ જવું
પથરી સ્ત્રી (સં) પથ્થરિપું-પથ્થરનું વાસણ; કઠોરો
વગેરે (૨) પથરીનો રોગ કે પાર કાઢવાની પથરી
પથરીલા વિં, સ્ત્રી પથ્થરવાળું
પથરીટા પું, પથરીટી સ્ત્રી પથ્થરિપું; પથરીનો રોગ
કે પાર કાઢવાની પથરી; પથ્થરની કઠોરી કે એવું
વાસણ; ચક્રમક
પથિક, પથી પું (સં) વટેમાર્ગ; મુસાફર
પથેરા પું ઈંટો પાડનાર; દલવાડી
પથ્થ વિં (સં) અનુકૂળ; હિતકર (૨) પું કલ્યાણ
પદ પું (સં) પગ (૨) પગલું; કદમ (૩) હોદો (૪)
શ્લોકનું ચરણ (૫) શબ્દ (૬) ભજનનું પદ

પદક પું (સં) ચાંદ; ચંદ્રક (૨) દેવનું પગલું
પદવિ, પદવી સ્ત્રી (સં) ઉપાધિ; ખિતાબ (૨) હોદો;
દરજો (૩) પરિપાટી; પદ્ધતિ
પદાતિ પું (સં) પાપદળનો સિંપાહી (૨) ખાદું
(૩) નોકર; અનુચર
પદાધિકારી પું (સં) અમલદાર; ઓફિસર
પદાના સં કિં પદાવવું; ખૂબ પજવવું કે દૂસ કાઢવી
પદાર પું (સં) પગરજ
પદાર્થ પું (સં) ચીજ; વસ્તુ
પદાર્થવિજ્ઞાન પું પદાર્થવિજ્ઞાન; 'ફિઝિક્સ'
પદાર્થવિદ્યા સ્ત્રી પદાર્થો વિષે તત્ત્વજ્ઞાન
પદાવલી સ્ત્રી પદોનો-ભજનોનો સંગ્રહ
પદેન અં (સં) પદની રૂએ
પદ્ધતિ સ્ત્રી (સં) પ્રથા; રીત; વિધિ
પદ પું (સં) કમળ (૨) ચિહ્ન
પથિની સ્ત્રી કમળનું સરોવર (૨) ઉત્તમ સ્ત્રીનો એક
પ્રકાર
પદ પું (સં) છંદમાં લખાણ; કવિતા
પદ્યબદ્ધ વિં જે પદ્યરૂપમાં સંકલિત કરાયું હોય
પદ્યમય વિં પદ્યરૂપ
પદ્યાત્મક વિં પદ્યરૂપ
પદ્યાનુવાદ પું (સં) પદ્યમાં ભાષાંતર
પદ્યારાના સં કિં પદ્યારનું; પદ્યારવા કહેવું
પદ્યારાવની સ્ત્રી પદ્યારમણી; મૂર્તિની સ્થાપના
પદ્યારાના અં કિં પદ્યારવું; આદરથી આવવું કે જવું
પન અં (પ્રત્યય) પણું (ઉદાહરણ, લડકપન) (૨) પું
પણ; પ્રતિષ્ઠા
પનકપડા પું વાગ્યા પર બાંધવાનું ભીનું કપડું
પનઘટ પું પણઘટ; પાણીનો ઘાટ
પનઘ સ્ત્રી પણઘ
પનઘવ્કી સ્ત્રી પાણીથી ચાલતી ચક્કી
પનઘઘા પું, પનઘિયા સ્ત્રી પાનદાની
પનઘઘા પું મરજીવો (૨) પાણીમાં ડૂબી માછલી
પકડનાર એક પક્ષી
પનઘઘી સ્ત્રી પાણીમાં ચાલતી નાવ; 'સબમરીન'
(૨) એ નામનું એક પક્ષી
પનપના અં કિં પાણી મળતાં કરી લીલું થવું (૨) કરી
સાથું થવું
પનઘદટા પું પાનદાની
પનખતા પું સાદો ભાત
પનખતા પું પાણી ભરનારો; પાણિયારો (નોકર)
પનખરિત સ્ત્રી પનિહારી
પનવાડી પું પાનવાળો; તંબોળી (૨) સ્ત્રી એ ભૂમિ
કે ખેતર જ્યાં પાન પેદા થાય

પનવારા

૨૩૦

પરછાઈ

પનવારા પું પતરાળું; પતરાળી
 પનસ પું (સં) કણસ
 પનસાલ સ્ત્રી પાણીની પરબ
 પનહારા, પનહારા પું પાણીવાળો; પાણિપારો (નોકર)
 પનહા પું કપડાનો પનો (૨) મર્મ; ભેદ
 પનહાના સં કિં (આંચળને) દૂધ દોહવા માટે શરૂમાં
 પંપાળવો
 પનહારિન સ્ત્રી પાણી ભરી લાવનારી સ્ત્રી; પનિહારી
 પનહી સ્ત્રી જોડા; બુટ
 પના પું પનું; એક પેય (શરબત)
 પનાતી પું પ્રપૌત્ર; પૌત્રનો પુત્ર
 પનાર, પનારા, પનાલા પું ગટર; મોરી (૨) નીક
 પનારી, પનાલી સ્ત્રી નાની મોરી; નીક
 પનાહ સ્ત્રી (ફાં) રક્ષા (૨) શરણ (૩) પરિત્રાણ
 પનિયા વિં પાણીનું કે તેમાં થતું (૨) પું પાણી
 પનિયાના સં કિં પાણી પાવું; સીંચવું
 પનિયાસોત વિં ઝરણ ફટે એવું; બહુ ઊંડું
 પનિહા વિં પાણીનું કે પાણીવાળું કે પાણી સંબંધી
 પનિહાર પું પાણિપારો (નોકર)
 પનિહારી સ્ત્રી પનિપારી; પાણી ભરી લાવનારી
 પનીર પું (ફાં) ફાડેલા દૂધની એક વાની
 પનીલા વિં પાણીપોયું (૨) ફીકું (૩) પાણીમાં થતું
 પન્નગ પું (સં) સાપ
 પત્રા પું એક જાતનો હીરો
 પત્રી સ્ત્રી પિત્તળ કે કલાઈનો વરખ; જે વસ્તુની ઉપર
 શોભા માટે ચોટાડાય છે.
 પત્રીસાજ પું વરખ બનાવનારો
 પપડા પું પોપડો
 પપની સ્ત્રી પાંપણ
 પપીતા પું એક કળ-પપૈયો કે પપૈયું
 પપીહા પું પપૈયો (પક્ષી); ચાતક
 પપૈયા પું કેરીની ગોટલીમાંથી બનાવાતી પિપૂડી
 પપોટા પું પોપડું
 પષારના સં કિં ફેંકવું
 પથ્થિલક સ્ત્રી (ઈં) જનતા; જનસાધારણ; લોક
 (૨) વિં આમ (જનસાધારણ સંબંધી); જાહેર;
 સાર્વજનિક
 પથ્થિલશર પું (ઈં) પ્રકાશક
 પથ્થિસિટી સ્ત્રી (ઈં) પ્રચાર; જાહેરાત
 પથ્થલેટ પું (ઈં) ચોપાનિયું; પેશ્વેલેટ
 પય પું (સં) પાણી (૨) દૂધ
 પયના વિં તીક્ષ્ણ; તેજ
 પયસ્ય વિં દૂધનું બનેલું (૨) જળનું (૩) પું દૂધનો
 વિકાર - દહી મઠો વગેરે

પયસ્વિની સ્ત્રી (સં) ગાય; બકરી (૨) નદી
 પયાદા પું પાયદળ સૈનિક (૨) વિં પગે ચાલતું; પેદળ
 પયાન પું પ્રયાણ; પ્રસ્થાન; રવાનગી
 પયામ પું (ફાં) પેગામ; સંદેશ
 પયાર, પયાલ પું પરાળ
 પયોજ પું (સં) કમળ
 પયોદ પું (સં) વાદળ
 પયોધર પું (સં) વાદળ (૨) સ્તન (૩) જળાશય
 (૪) પર્વત
 પયોધિ, પયોનિધિ પું (સં) સમુદ્ર; જલધિ; જલનિધિ
 પયંચ અં (સં) વળી; તથા (૨) પરંતુ
 પયંતુ અં (સં) પણ; કિંતુ; છતાં
 પરંપરા સ્ત્રી (સં) અનુક્રમ; પ્રજાલી (૨) સંતતિ; વંશ
 પર પું (ફાં) પીછું કે પાંખ (૨) અં પછી (૩) પરંતુ;
 પણ (૪) વિં (સં) પારકું (૫) ઉત્તમ; પરમ
 પરકાજી વિં પરનું કાજ-કામ કરનાર; પરોપકારી;
 પરગજુ
 પરકાર, પરકાલ પું (ફાં) કંપાસ
 પરકાલા પું સીડી; જનો (૨) (ફાં) કાચનો ટુકડો
 (૩) ચિનગારી
 પરકીય વિં (સં) પારકું; પરાયું
 પરકીયા સ્ત્રી પોતાના પતિની ઉપેક્ષા કરીને પરપુરુષથી
 પ્રેમ કરનારી સ્ત્રી
 પરકોટા પું કોટ; કિલ્લો
 પરલ્લ સ્ત્રી પારખ; પરીક્ષા; કસોટી
 પરલ્લના સં કિં પારખવું (૨) પ્રતીક્ષા કે વાટ જોવી
 પરલ્લવાના સં કિં બીજા પાસે પારખવાનું કામ કરાવવું
 પરલ્લના સં કિં પરખાવરાવવું
 પારલ્લેયા પું પરમપો; પારખનાર માણસ
 પરગના પું (ફાં) પરગણું; અમુક ગામડાંનો ભાગ
 પરગનાદાર પું પરગણાનો અમલદાર
 પરચના અં કિં પરિચય થવો; હળી જવું; ટેવ પાડવી
 પરચા પું પરિચય (૨) પારખ; પરીક્ષા (૩) પુરાવો;
 સાબિતી (૪) (ફાં) કાગળનો કકડો (૫) પત્ર
 (૬) પ્રશ્નપત્ર
 પરચાના સં કિં પરિચય કરવો; હળતું કરવું (૨) ટેવ
 પાડવી
 પરચૂન પું સીધુંસામગ્રી
 પરચૂની પું મોદી
 પરછત્તી સ્ત્રી અભરાઈ (૨) દીવાલ જોડેનું એકદાળિયું-
 છાપરું
 પરછન સ્ત્રી વરને ધોખવાની ક્રિયા; ધોખણું
 પરછના સં કિં પોકડું
 પરછાઈ સ્ત્રી પડછાયાં

પરજા

૨૩૧

પરહેજગાર

પરજા સ્ત્રી પ્રજા (૨) વસવાયાં (૩) જમીનદારના
વસાવેલા ખેડૂતો
પરજાતા પું પારિજાતક
પરજીટ પું મકાનની જમીનનું ભાડું; વાર્ષિક વેરાથી
જમીન લેવાની પ્રથા
પરતંત્ર વિં (સં) પારકાને તાબે; પરવશ
પરત સ્ત્રીં થર (૨) ગડી
પરતલા પું તલવારનો કે ચપરાસનો પટો
પરતી સ્ત્રીં પડતર જમીન (૨) અનાજ વાવલવા
માટેની ચાદર કે કપડું
પરતી પું (ફાં) પ્રકાશનું કિરણ (૨) પડછાયો
પરચન પું અટાચણ
પરદા પું (ફાં) પડદો (૨) લાજ; મપાંદા
(૩) છુપાવવું તે; આડ; ઓઝલ (જ) હામોનિયમ
વગેરેનો પડદો કે સ્વરનું સ્થાન
પરદાદા પું દાદાના પિતા
પરદાનશીન વિં (ફાં) પડદા કે ઓઝલમાં રહેતું;
અંતઃપુરનિવાસિની (સ્ત્રી)
પરદાપોશી સ્ત્રીં (ફાં) કોઈના રહસ્ય કે દોષ પર
પડદો પાડવો; એભ છુપાવવું
પરદાફાજ પું રહસ્ય ખુલ્લું થવું તે; રહસ્યોદ્ઘાટન
પરદાર સ્ત્રીં (સં) પરસ્ત્રી; પરાઈ સ્ત્રી
પરદારગમન પું (સં) પરસ્ત્રીગમન
પરદેશ પું (સં) બીજો કે પારકો દેશ
પરનાના પું નાના (માતાના પિતા)ના પિતા
પરનાલા પું ગટર; નીક; મોરી (૨) પારા; રેલો
પરપરાના અં કિં (જાભ પર) ચથરવું
પરપાજા પું દાદાના પિતા; પ્રપિતામહ
પરપોતા પું પ્રપોત (દીકરાના દીકરાનો દીકરો)
પરજ પું પર્વ; ટાણું; તહેવાર
પરજાલ પું આંખની પાંપણનો રોગ (૨) પ્રવાલ
પરમ વિં (સં) સૌથી ઊંચું; મુખ્ય; ઉત્તમ
પરમલ પું જુઆર થઈના દાણાનું એક ચવાણું
પરમાણુ પું (સં) ઇલેક્ટ્રોન પ્રોટોન અને ન્યુટ્રોનનું
બનેલું પદાર્થનું સૂક્ષ્મમાં સૂક્ષ્મ એક સ્વરૂપ કે અંશ
(એ ભાંગી ન શકાય કે એના વધુ વિભાગ ન થઈ
શકે એમ પહેલાં જાહેર થયેલું; પણ હવે નવી
વૈજ્ઞાનિક શોધે એને ભાંગીને પુરવાર કર્યું છે કે
પરમાણુને ભાંગી શકાય છે.)
પરમાણુલાદ પું (સં) ન્યાય અને વૈશેષિકનો એ
સિદ્ધાંત કે પરમાણુઓથી સૃષ્ટિ ઉત્પન્ન થઈ છે.
પરમાત્મા પું (સં) પરમેશ્વર
પરમાન પું (સં) ખીર
પરમાયુ સ્ત્રીં (સં) આયુષની અવધિ

પરમાર્થ પું (સં) પરમ વસ્તુ (૨) મોક્ષ (૩) પરોપકાર
પરમાર્થી વિં મુમુક્ષુ (૨) પરગજુ
પરમિટ પું (કદ) અધિકૃત લિખિત અનુમતિપત્ર
પરમીન વિં પરાપું
પરમેશ, પરમેશ્વર પું (સં) સૃષ્ટિનો કર્તા અને પરિપાલક
સગુણ બ્રહ્મ; પરમેશ્વર; પ્રભુ
પરમેષ્ટિ સ્ત્રીં (સં) આખરી અભિલાષા; મોક્ષ; મુક્તિ
પરમેષ્ટી પું (સં) બ્રહ્મા વગેરે દેવો
પરલા વિં તે તરફનું
પરલોક પું સ્વર્ગ
પરલોકવાસ પું મરણ
પરલર, પરલલ પું પરવળનું શાક કે વેલો
પરલરવિં (ફાં) (સમાસમાં અંતે, જેમ કે, ગરીબપરલર)
પાલક
પરલાદા વિં (ફાં) પાલિત; પળાયેલું
પરલર-દિગાર પું (ફાં) પાનલહાર; પ્રભુ
પરલરિશ સ્ત્રીં (ફાં) પાલનપોષણ
પરલલ પું પરવળનું શાક કે વેલો
પરલશ, પરલશ્ય વિં (સં) પરાધીન; પરતંત્ર
પરલસતી સ્ત્રીં પરવશી; પાલનપોષણ
પરલા સ્ત્રીં પડવો (૨) (ફાં) દરકાર; ચિંતા; ગરજ
પરલાજ વિં (ફાં) પાંખોવાળું; ઊડનારું (૨) સ્ત્રીં
ઊડવું તે; ઉડમન
પરલાન પું સદનો દાંડો (૨) પ્રમાણ; સબૂત
પરલાનગી સ્ત્રીં (ફાં) રજા; આજ્ઞા
પરલાના પું (ફાં) પરવાનો; આજ્ઞાપત્ર; નિયુક્તિપત્ર
(૨) પતંગિપું
પરલાના રાહદારી પું અનુમતિપત્ર; ‘પાસપોર્ટ’
પરલાહ સ્ત્રીં પરવા; દરકાર; ચિંતા; ગરજ
પરશુ પું (સં) ફરસી
પરસ પું સ્પર્શ (૨) પારસ્પરિક
પરસના સં કિં સ્પર્શવું (૨) પીરસવું
પરસાના સં કિં સ્પર્શ કરાવવો; અડકાડવું
પરસ ઘસાન પું પારસ પાષાણ - સ્પર્શમણિ
પરસોં અં પરમ દિવસે
પરસ્ત વિં (ફાં) પૂજક (સમાસમાં અંતે. ઉદા.
ભુતપરસ્ત)
પરસ્તિશ સ્ત્રીં (ફાં) પૂજા; ઉપાસના
પરસ્પર અં (સં) આપસમાં; અરસપરસ
પરહુમા પું (ફાં) કલગી
પરહેજ પું (ફાં) સ્વાસ્થ્યને હાનિ પહોંચાડનાર ચીજોથી
બચવું તે; ખાવાપીવામાં રાખવાનો સંયમ; પરેજ;
કરી; બાધા (૨) સંયમ; બૂરા કર્મથી બચવું તે
પરહેજગાર વિં (ફાં) પરેજ રાખનાર (૨) સંયમી

પરૌઠા

૨૩૨

પરિત્રાણ

પરૌઠા પું ચોપડું; પરોઠો
 પરા સ્ત્રી (સં) પરા; વાણી (૨) વિં સ્ત્રી પરમ;
 ઉત્તમ
 પરાકાષ્ઠા સ્ત્રી (સં) છેલ્લી હદ; ચરમ સીમા;
 આખર
 પરાક્રમ પું (સં) બળ; બહાદુરી (૨) પુરુષાર્થ;
 સાહસ (૩) વીરતા અને ઉત્સાહ
 પરાક્રમી વિં શૂર; વીર; પુરુષાર્થી
 પરાગંદા વિં (ફા) વિખરાયેલું (૨) બેહાલ
 પરાગ પું (સં) ફૂલની રજ (૨) ધૂળ (૩) ચંદન
 પરાગકેસર પું ફૂલનું કેસર-વચ્ચા તંતુ
 પરાઙ્મુખ વિં (સં) વિમુખ; પ્રતિકૂળ
 પરાજય પું (સં) હાર; પરાભવ
 પરાજિત વિં (સં) હારેલું કે હરાવેલું
 પરાત સ્ત્રી પરાજ; અમુક ઘાટની કથરોટ
 પરાત્પર વિં (સં) સૌથી પરમ (૨) પું પરમેશ્વર
 પરાધીન વિં (સં) પરવશ; પરતંત્ર
 પરાના અં કિં પલાયન કરવું
 પરાન્ન પું (સં) પારકું અન્ન કે ભોજન
 પરાભવ પું (સં) હાર; પરાજય (૨) તિરસ્કાર
 પરાભૂત વિં (સં) હારેલું (૨) તિરસ્કૃત
 પરામર્શ પું (સં) વિવેચન હેતુ માંહોમાંહ લેવાતો
 વિચાર (૨) બીજા પાસેથી લેવાતી સલાહ
 પરામર્શન પું પકડવું; ખેંચવું; વિવેચન કરવું; સલાહ
 સૂચવવી
 પરાયણ વિં (સં) તલ્લીન; તત્પર
 પરાયા, પરાયા વિં પરાપું; પારકું
 પરાઈ સ્ત્રી પારકી
 પરા વિં પરાપું (૨) પું પરાળ
 પરાવર્ત, પરાવર્તન પું (સં) પાછું ફરવું તે
 (૨) અદલોબદલો; વિનિમય
 પરાસ્ત વિં (સં) હારેલું કે હરાવેલું
 પરાહ્ન પું (સં) ત્રીજો પહોર; સાંજ
 પરિદા પું (ફા) પરિદું; પત્ની
 પરિકંપ પું સખત ધ્રુજારી; કમકમી; આકરી કંપારી
 પરિકથા સ્ત્રી (સં) મોટી વાર્તામાં આવતી એમાંની
 નાની કથા; અનુકથા; આડકથા
 પરિકર પું (સં) કંદોરો (૨) સપૂહ; વૃંદ (૩) પલંગ
 (૪) પરિવાર (૫) નોકરચાકર
 પરિકલન પું (સં) જટિલ ગણતરી; કઠિન હિસાબ
 પરિકલન યંત્ર પું કમ્પ્યુટર
 પરિક્રમ, પરિક્રમણ પું (સં) ફરવું તે (૨) ચારે
 તરફ ફરવું તે; પરિક્રમા
 પરિક્રમા સ્ત્રી (સં) પ્રદક્ષિણા (૨) પ્રદક્ષિણામાર્ગ

(૩) પરક્રમ્યા
 પરિચા સ્ત્રી (સં) કોટની ચોગરદમ ખોદાયેલી ખાઈ
 પરિગણન, પું; પરિગણના સ્ત્રી (સં) પૂરી ચોકસાઈથી
 ગણતરી કે અડસદો
 પરિગણિત વિં (સં) ગણતરીમાં આવેલું કે લીધેલું;
 ગણાયેલું
 પરિગ્રહ પું (સં) ગ્રહણ કરવું તે; અંગીકાર (૨) પન
 વગેરેનો સંગ્રહ (૩) લગ્ન (૪) પત્ની (૫) પરિવાર
 પરિષ પું (સં) વર્તુળનો ઘેરાવો (૨) આગળો;
 ભોગળ જેવું એક શસ્ત્ર; ગદા (૩) ઘર મકાન ફરતો
 ઘેરાવો (૪) દરવાજો
 પરિચય પું (સં) ઓળખાણ; જાણકારી (૨) લક્ષણ
 પરિચર પું (સં) સેવક; અનુચર
 પરિચર્યા, પરિચરજા સ્ત્રી (સં) સેવાચાકરી
 પરિચાયક પું (સં) પરિચય કરાવનાર
 પરિચારક પું (સં) સેવક (૨) દેવનો પૂજારી
 પરિચારિકા સ્ત્રી (સં) દાસી (૨) પૂજારણ (૩) સેવિકા
 પરિચિત વિં (સં) જાણીતું; ઓળખીતું
 પરિચ્છદ પું (સં) ઢાંકણ; આચ્છાદન; ઓઢાડ; ઢાંકણ
 પરિચ્છેદ પું (સં) ભાગ; ખંડ (૨) પ્રકરણ; અધ્યાય;
 ફરો (૩) સીમા; હદ
 પરિજન પું (સં) પરિવાર (૨) નોકરચાકર
 પરિજ્ઞાત વિં (સં) બરોબર જાણેલું
 પરિજ્ઞાન પું પૂરું જ્ઞાન કે પૂરી જાણકારી
 પરિણય પું (સં) વિવાહ; લગ્ન
 પરિણયન પું (સં) પરણવું તે; લગ્નની વિધિ
 પરિણામ પું (સં) ફળ (૨) રૂપાંતર (૩) વિકાસ
 (૪) આખર; અંત
 પરિણીત વિં (સં) પરણેલું
 પરિતાપ પું (સં) ગરમી; અતિ તાપ (૨) દુઃખ; શોક;
 પસ્તાવો
 પરિતુષ્ટ વિં (સં) ખૂબ તુષ્ટ-સંતુષ્ટ (૨) પ્રસન્ન; ખુશ
 પરિતુષ્ટિ સ્ત્રી સંતોષ (૨) પ્રસન્નતા
 પરિતુષ્ટ વિં (સં) પરિતુષ્ટ; સંતુષ્ટ; પ્રસન્ન
 પરિતુષ્ટિ સ્ત્રી (સં) પૂર્ણ સંતોષ; પ્રસન્નતા
 પરિતોષ પું (સં) પરિતુષ્ટિ; સંતોષ; તૃપ્તિ; કોઈ
 ઈચ્છા પૂરી થવાથી થયેલી પ્રસન્નતા
 પરિત્યક્ત વિં (સં) ત્યાજ્યેલું; તરછોડાયેલું
 પરિત્યક્તા વિં સ્ત્રી ત્યાજ્યેલી (સ્ત્રી)
 પરિત્યાગ પું (સં) ત્યાગ
 પરિત્યાગી વિં ત્યાગી
 પરિત્યાગ્ય વિં ત્યાગવા યોગ્ય
 પરિત્રાણ પું (સં) પૂરો બચાવ; પૂર્ણ રક્ષણ (૨) શરીર
 પરના વાળ

પરિત્રાતા

૨૩૩

પરીક્ષાર્થી

પરિત્રાતા વિં (સં) પૂર્ણ રક્ષણ કરનાર; ઉગારનાર
પરિધ પું પરિધિ; ચારે બાજુનો ઘેરાવો; નિયત માર્ગ
કે કક્ષા

પરિધાન પું (સં) પહેરવું તે (૨) ધોશાક (૩)
પોતિયું વગેરે નીચે પહેરવાનું વસ્ત્ર
પરિધિ પું (સં) પરિધ; વર્તુળનો ઘેરાવો; 'સર્કમ્પરન્સ'
(૨) નિયત માર્ગ કે કક્ષા; ચોમેર ફરતી વાડ
(૩) ધોશાક

પરિપંથ, પરિપંથક, પરિપંથી પું (સં) માર્ગમાં
વચ્ચે પડનાર; શત્રુ; લુંટારો; પ્રકુ

પરિપક્ષ વિં (સં) બરોબર પાકેલું-પાકું (૨)
અનુભવી; પ્રૌઢ; પ્રવીણ

પરિપત્ર પું (સં) અધિકારીવર્ગ માટેની સૂચના
અર્થનો પત્ર (૨) સ્મૃતિપત્ર

પરિપાક પું (સં) બરોબર પાકવું કે તેપાર થવું તે;
પૂર્ણતા (૨) નિપુણતા (૩) ફળ; પરિણામ

પરિપાટી સ્ત્રી (સં) ક્રમ; પ્રણાલી; પદ્ધતિ; રીત; ચાલ
પરિપાલન પું (સં) પાલનપોષણ (૨) રક્ષા (૩)

પાળવું-અમલમાં આણવું તે
પરિપુટ્ટ વિં (સં) જેનું સારી રીતે યોષણ થયું હોય

તેવું; મૂલ પુષ્ટ
પરિપૂર્ણ વિં (સં) પૂરેપૂરું; સંપૂર્ણ

પરિપ્રશ્ન પું (સં) પરિપૂજ્ય; જિજ્ઞાસા; પ્રશ્ન
પરિખલ, પરિખલ પું (સં) અનાદર; અપમાન

પરિખાષા સ્ત્રી સં સ્પષ્ટ કથન (૨) લક્ષણ; વ્યાખ્યા
(૩) એવો શબ્દ જે કોઈ શાસ્ત્ર વ્યવસ્થા કે વર્ગ
વગેરેમાં કોઈ નિર્દિષ્ટ અર્થ કે ભાવનો સંકેત
માનવામાં આવ્યો હોય. જેમ કે, વિજ્ઞાનની
પરિભાષા

પરિખમણ પું (સં) આમતેય કરવું-ટહેલવું તે
(૨) પરિધિ (૩) ગોળગોળ કરવું તે

પરિમાલ પું (સં) સુવાસ; સુગંધ
પરિમાણ પું (સં) માપ; તોલ; માત્રા

પરિમાર્જક પું (સં) સાફ કરનારો; ક્ષતિ કે ખામી
શોધીને દૂર કરનારો

પરિમાર્જન પું (સં) બરોબર ધોવું કે માંજવું તે
(૨) એક મીઠાઈ

પરિમિત વિં (સં) મર્યાદિત; માપસર (૨) જેને
મામી ચુકાવું હોય (૩) માપમાં જે કોઈ વિશેષ

બિંદુ સંખ્યા આદિમાં અલ્પ હોય (૪) જે માપમાં
નિશ્ચિત બિંદુ ન વધી શકતું હોય

પરિમિતિ સ્ત્રી (સં) માપ; પરિણામ (૨) સીમા; હદ
પરિમા પું દક્ષિણ ભારતની એક અસ્પૃશ્ય જાતિ

પરિરંધ, પરિરંભણ પું (સં) આલિંગન; ભેટવું તે

પરિવર્તન પું (સં) ફેરફાર (૨) ફેરો; ચક્કર
(૩) અદલોબદલો; વિનિમય

પરિવહન પું (સં) માલ મુસાફર ઇત્યાદિને એક
સ્થળેથી બીજે સ્થળે પહોંચાડવાની ક્રિયા

પરિવા સ્ત્રી પ્રતિપદા; પડવો તિથિ
પરિવાદ પું (સં) નિંદા; કૂથલી

પરિવાદી વિં નિંદક
પરિવાર પું (સં) આવરણ; ઢાંકણ (૨) મ્યાન; કશાનું

ધરું (૩) કુટુંબકબીલો; બાળબચ્ચાં (૪) આશ્રિત
નોકરચાકર વગેરે

પરિવાર-નિયોજન પું જરૂરિયાતથી વધારે સંતાન
પેદા ન કરવાની યોજના; 'ફેમિલી પ્લાનિંગ'

પરિવૃત્ત વિં (સં) ચારે તરફ ઘેરાયેલું કે ઢંકાયેલું
પરિવૃત્તિ સ્ત્રી ચોમેરનો ઘેરાવો

પરિવૃત્ત વિં (સં) ઊલટુંસુલટું (૨) ઘેરાયેલું
પરિવૃત્તિ સ્ત્રી ઊલટાસુલટી (૨) પેરાઈ

પરિવેષ, પરિવેષણ પું (સં) પીરસવું તે (૨) ઘેર;
પરિધ (૩) કોટ; કિલ્લો (૪) પ્રકાશનું ચકરું;

મભા-મંડળ; 'હેલો'

પરિવ્યા સ્ત્રી (સં) સંન્યાસ (૨) પરિણમણ
પરિવાજ, પરિવાજક, પરિવાજટ પું (સં) સંન્યાસી

પરિશિષ્ટ વિં (સં) બાકી બચેલું (૨) પું પુસ્તકનો
પૂરક અંશ-પરિશિષ્ટ

પરિશીલન પું (સં) અનુશીલન; ગંભીર અધ્યયન;
ઊંડો વિચાર કે અભ્યાસ

પરિશોધ, પરિશોધન પું (સં) પૂર્ણ શુદ્ધિ (૨) દેવું પૂરું
કે ચૂકતે કરવું તે

પરિશ્રમ પું (સં) શ્રમ; મહેનત (૨) થાક
પરિશ્રમી વિં મહેનતુ

પરિશ્રાંત વિં (સં) થાકેલું; ઢીલું; માંદું
પરિષદ સ્ત્રી (સં) સભા (૨) સમૂહ

પરિષ્કાર પું (સં) સંસ્કાર; શુદ્ધિ (૨) સફાઈ;
સ્વચ્છતા (૩) સજાવટ

પરિસ્તાન પું (ફા) પરીઓનો મુલક
પરિસ્થિતિ સ્ત્રી (સં) આસપાસની અવસ્થા; દશા

પરિહરણ પું (સં) લઈ લેવું તે (૨) ત્યાગ
પરિહાર પું (સં) ત્યાગ (૨) ઉકેલ; ઉપાય; નિવારણ

(૩) કર વગેરેની માફી; છૂટ
પરિહાસ પું (સં) મેલ; હાંસી; મજાક

પરી સ્ત્રી (ફા) અપ્સરા (૨) સુંદર સ્ત્રી
પરીક્ષા સ્ત્રી (સં) તપાસ; કસોટી; પરીક્ષા

પરીક્ષક પું તપાસનાર; પરીક્ષક
પરીક્ષણ પું તપાસવું તે

પરીક્ષાર્થી પું પરીક્ષામાં બેસનાર

પરીજાદ

૨૩૪

પત્ની

પરીજાદ, પરીલ્લ વિં (ફા) અતિ સુંદર
 પરુષ વિં (સં) કઠોર; કર્કશ; કડક; શુષ્ક
 (૨) નિષ્કુર; નિર્દમ
 પેરે અં પેલે પાર; દૂર (૨) બાદ; પછી (૩) બહાર;
 પર; અતીત
 પેરેઈ સ્ત્રીં માદા પારેવું; કબૂતરી
 પેરેલ્લના સં કિં (પં) પરીલ્લવું (૨) રાહ જોવી
 પેરેલ્લ સ્ત્રીં નાની ખીલી
 પેરેફ સ્ત્રીં સેનિકોને લકરી તાલીમ અપાય છે એ
 મેદાન (૨) સિપાહીની પરેડ; કવાયત
 પોતા પું દોરો લપેટવાની કરકડી કે ફાળકો
 (૨) પીંજણનો ગોટીલો
 પોષા પું પારેવું; કબૂતર
 પોશાન વિં (ફા) હેરાન; દુઃખી; વ્યાકુળ
 પોશાની સ્ત્રીં હેરાનગતિ; પરેશાની; વ્યાકુળતા
 પોરં અં પરમ દિવસે
 પોરોલ્લ વિં (સં) અજ્ઞાત; છૂપું; નજર બહારનું
 પોરોના સં કિં પરોવવું
 પોરોપકાર પું (સં) બીજાનું ભલું કરવું તે; પરહિત
 પોરોપકારક, પોરોપકારી વિં પરગજુ; પરહિતકારક
 પોરોલ પું (ઈં) પેરોલ; કેદ કે પહેરામાંથી શરત
 સાથેની પુક્તિ
 પોરોસના સં કિં પીરસવું
 પોરોસા પું એક જણનું ભાણું; પિરસણ
 પોરોહના પું વાહન; સવારી
 પોરોહા પું કૂવે કરતો પાણી કાઢવાનો કોસ
 પર્વા પું (ફા) પરિચય (૨) પારખ; પરીક્ષા
 (૩) પુરાવો; સબૂત (૪) (ફા) કાગળનો કકડો
 (૫) પત્ર (૬) પ્રશ્નપત્ર
 પર્જન્ય પું (સં) વરસનાનું વાદળ (૨) વરસાદ
 પર્ણ પું (સં) પાંદડું; પાન
 પર્દા પું પડો (૨) લાજ; મર્યાદા
 પર્વટ પું (સં) પાપડ
 પર્વક પું (સં) પલંગ
 પર્વત અં (સં) લગી; સુખી (૨) પું સમીપ; પાસે
 (૩) અંતિમ સીમા
 પર્વટક પું (સં) પર્વટન કરનાર; પાત્રી; સફરી;
 સહેલાણી
 પર્વટન પું (સં) ભ્રમણ; આમતેમ કરવું તે; સહેલ;
 યાત્રા; મુસાફરી; સફર
 પર્વવસાન પું (સં) અંત (૨) નિશ્ચય
 પર્વવેક્ષક પું (સં) કાપની દેખરેખ રાખનાર
 અધિકારી; નિરીક્ષક; 'સુપરવાઈઝર'
 પર્વવેક્ષણઘોડી સ્ત્રીં ચારે તરફ નજર રાખવા

માટેની પોલીસઘોડી
 પર્યાવિત વિં (સં) પૂરતું; કાફી (૨) સમર્થ; સશક્ત
 પર્યાય પું (સં) એ જ અર્થનો બીજો શબ્દ (૨) પ્રકાર
 પર્વ પું (સં) અવસર (૨) ઉત્સવ (૩) ભાગ; ખંડ
 પર્વત પું (સં) પહાડ; પર્વત; ડુંગર
 પર્વતી વિં પર્વતનું કે ત્યાં રહેતું થતું કે તે સંબંધી
 પર્વરિણ સ્ત્રીં પાલનપોષણ
 પર્વા, પર્વાહ સ્ત્રીં પરવા; દરકાર; ચિંતા; ગરજ
 પર્જન્ય પું (ફા) પરેજ; કરી; બાધા (૨) સંધમ; બૂરા
 કાપથી દૂર રહેવું તે
 પર્જન્યાર વિં (ફા) પરેજ રાખનાર (૨) સંધમી
 પર્લંગ પું પલંગ; ખાટલો
 પર્લંગપોશ પું પલંગની ચાદર
 પર્લંગફી, પર્લંગિયા સ્ત્રીં નાનો પલંગ-ખાટલો
 પર્લ પું (સં) પળ; ભણ (૨) પલક
 પર્લક સ્ત્રીં (ફા) પલક; ભણ; પળ (૨) પોપચું
 પર્લક-દરિયા, પર્લક-દરિયાવિં અતિ ઉંદાર;
 દાની; ભણાવરમાં ન્યાલ કરનાર
 પર્લટન સ્ત્રીં લશ્કરની પલટણ (૨) ખૂબ ભીડ
 પર્લટનિયા પું પલટણનો સિપાઈ
 પર્લટના સં કિં પલટવું; બદલવું
 પર્લટા પું પલટો; ફેરકાર (૨) બદલો
 પર્લટાના સં કિં પલટાવવું; બદલાવવું
 પર્લટાવ પું બદલાવ
 પર્લટી સ્ત્રીં પલટી; બદલાઈ જવું તે; ઊથલો
 પર્લટે અં બદલે; અવેજમાં
 પર્લટ્ટા, પર્લટ્ટા પું ત્રાજવાનું પલ્લું-પાલડું
 પર્લથી સ્ત્રીં પલાઠી
 પર્લના અં કિં પાલન થવું; પલવાવું (૨) ફષ્ટપુષ્ટ
 થવું
 પર્લટ્ટા પું ત્રાજવાનું પલ્લું
 પર્લયાના સં કિં પલવાવવું; પાલનપોષણ કરાવવું
 પર્લવારી પું નાવિક; ખલાસી
 પર્લસ્તર પું પ્લાસ્ટર
 પર્લસ્તરકારી સ્ત્રીં પ્લાસ્ટર કરવું તે
 પર્લા પું પળ (૨) પલ્લું
 પર્લાન પું ઘોડા વગેરેનું પલાણ
 પર્લાનના સં કિં પલાણવું
 પર્લાના અં કિં (૨) સં કિં પલાપન કરવું કે કરાવવું
 પર્લાયન પું (સં) નાસવું-ભાગવું તે
 પર્લાણ પું ખાખરો; કેસુડી
 પર્લિત વિં (સં) વૃદ્ધ (૨) ધોળું (વાળ) (૩) પું
 પળિયું
 પર્લી સ્ત્રીં પળી

પલીતા

૨૩૫

પસોપેશ

પલીતા પું (ફા) તાવીજ મંત્રેલો કાગળ લખેટીને
કરાતું માદળિયું (૨) પલીતો
પલીતી સ્ત્રી નાનો પલીતો
પલીદ વિં (ફા) ગંદું (૨) નાપાક (૩) પું ભૂત;
પલીત
પલુહના અં કિં પાંગરવું; પલ્લવવું
પલેટ સ્ત્રી પ્લેટ; ટાંકો
પલેથન, પલોથન પું અટામણ
પલોટના સં કિં પગ દાબવા (૨) અં કિં કષ્ટથી
તડકડું
પલોથન પું અટામણ
પલ્લવ પું (સં) ફૂંપણ (૨) પાલવ (૩) કડું; કંકણ
પલ્લવના અં કિં પલ્લવવું; પાંગરવું
પલ્લવિત વિં પાંગરેલું; પાંદડાં ફૂટેલું; વિકાસ
પામેલું
પલ્લા અં દૂર (૨) પું પલ્લો; છેટું (૩) ત્રાજવાનું
પલ્લું (૪) કમાડ (૫) ત્રણ મણ (સાઠ કિલો)
(૬) (ફા) પલ્લો; પાલવ (૩) વિં તે તરફનું
પલ્લી સ્ત્રી (સં) નાનું ગામડું (૨) કુટિર (૩)
મંડપિકા (માંડવી) (૪) યરોળી
પલ્લેદાર પું અનાજ તોલનાર કે તે વહી જનાર
પવન પું (સં) વાયુ; હવા (૨) શ્વાસ
પવનચક્કી સ્ત્રી પવનના જોરથી ચાલતી ચક્કી
પવનચક્ર પું વંટોળિયો; ચક્રવાત
પવની સ્ત્રી વસવાયાં
પવાઈ સ્ત્રી જોડા કે પાવડીની જોડીમાંનું એક
(૨) ઘંટીનું એક પડ
પવાના સં કિં પ્રાપ્ત કરાવવું; પમાડવું
પવિત્ર વિં (સં) નિર્મળ; પુનિત (૨) પું વર્ષા ધૃત
મધ દર્બ વગેરે જે પવિત્ર ગણાય છે.
પવિત્રિત વિં મવિત્ર થયેલું કે કરાયેલું
પશમ સ્ત્રી (ફા) ઊંચી કિસમનું મુલાયમ પશમ ઊન
(૨) બહુ તુચ્છ વસ્તુ
પશમીના પું જેમાંથી શાલ વગેરે બને છે તે નરમ
પશમીનો કાપડ
પશુ પું (સં) ચોપડું; જાનવર
પશુપતિ પું શિવ
પશુપાલક પું પશુ પાળનાર
પશુરાજ પું સિંહ
પશ્ચમાન વિં (ફા) પસ્તાયેલું (૨) લજિજત
પશ્ચ વિં પાછલું
પશ્ચાત્ અં (સં) પછી; બાદ (૨) પશ્ચિમમાં
પશ્ચાન્નાપ પું (સં) પસ્તાવો; અકસોસ
પશ્ચિમ પું (સં) પશ્ચિમ દિશા (૨) વિં પછીનું

પશ્ચિમી વિં પશ્ચિમનું
પશ્ચિમોત્તર પું વાયવ્ય કોણ
પશ્ચો સ્ત્રી (ફા) ભારતની આર્યભાષામાંની એક દેશી
ભાષા જે વર્તમાન પાકિસ્તાનના પશ્ચિમોત્તર સીમા
પ્રદેશથી અફઘાનિસ્તાન સુધી બોલાય છે.
પશ્ચ સ્ત્રી (ફા) ઉમદા મુલાયમ પશમ ઊન (૨) બહુ
તુચ્છ વસ્તુ
પશ્મીના પું (ફા) જેમાંથી શાલ વગેરે બને છે તે ઉમદા
મુલાયમ પશમીનો કાપડ
પધારના, પધાલના સં કિં પખાળવું; ધોવું
પસંગ, પસંગા, પસંગા પું પડો; ત્રાજવાનો પડો કાઢવા
એક તરફ રખાતું વજન; પાસંગ (૨) વિં જરાક
પસંદ વિં (ફા) ગમતું; અનુકૂળ (૨) સ્ત્રી પસંદગી;
રુચિ
પસંદા પું માંસની એક વાની
પસંદોદા વિં સારું; ગમતું (૨) પસંદ કરેલું
પસ અં (ફા) પછી (૨) અંતે (૩) તેથી
પસ-અંદાજ પું (ફા) સંકટ કે ઘડપણ માટેનો
પનસંઘ્રહ
પસઘુરદા પું (ફા) ઍકવાડ
પસ-પા વિં (ફા) પાછું હઠનાર
પસપાઈ સ્ત્રી પીછેહઠ; હાર
પસ્ટ પું ઢોરનું પસ્ટર-રાતે ચરે તે (૨) અર્ધા પોશ-
પસલી
પસરના અં કિં પ્રસરવું; ફેલાવું
પસરહટ્ટા પું હાટ; બજાર (મસાલાના વેપારી
ગાંધીઓનું)
પસરૂ પું (ફા) નોકર; અનુચર
પસલી સ્ત્રી પાંસળી
પસાના સં કિં ઓસાવવું
પસાર, પસાર પું પ્રસરવું તે; પ્રસાર ફેલાવો
પસારના સં કિં પ્રસારવું; ફેલાવવું
પસારા પું પ્રસાર; ફેલાવો
પસારી પું ગાંધી; મસાલાનો વેપારી
પસાવ, પસાવન (નં) પું ઓસામણ
પસિંજાર પું પેસે-જર; ઊતારું
પસીજના અં કિં ઝરવું (૨) પીગળવું
પસીના પું પસીનો; પરસેવો; પ્રસેદ
પસુરી, પસુલી સ્ત્રી પાંસળી
પસૂજના સં કિં સીધા દોરાથી સીવવું
પસેરી સ્ત્રી પાંચશેરી
પસેઢ, પસેઢ પું પસીનો; પરસેવો; પ્રસેદ
પસોપેશ પું (ફા) પસ-વ-પેશ આપાપાછી; દુવિધા;
આનાકાની (૨) લાભાલાભ

પસ્ત વિં (કાં) નીચું; નીચાણવાળું (૨) થાકેલું
 (૩) પરાસ્ત (જ) નીચ કોટિનું
 પસ્તક્રુદ વિં (કાં) વામન; કીંગણું
 પસ્ત-હિમ્મત વિં (કાં) ભીરુ; ડરપોક; હિંમત હારી
 ગયેલું
 પસ્તી સીં (કાં) નીચાણ (૨) નીચતા (૩) ભીરુતા
 (જ) નકામા રદી કાગળ
 પહંસુલ સીં દાતરડા જેવી પાટિયે જડેલી શાક
 કાપવાની બનાવટ
 પહચાન સીં પિછાણ; ઓળખ; પરિચય
 પહચાનના સં.કિં પિછાનવું; ઓળખવું
 પહન પું પહાણો; પથર (૨) (કાં) પાનો; પ્રેમથી
 માને દુધ છૂટવું તે
 પહનના, પહિનના સં.કિં પહેરવું
 પહનવાના સં.કિં પહેરાવવાવું
 પહનાના સં.કિં પારણ કચવવું; પહેરાવવું
 પહનાવ, પહિનાવ, પહિનાવા પું. પહેરવેશ
 (૨) પોશાકની ભેટ; પહેરામણી
 પહપટ પું નિદા; ફુલલી (૨) શોર-બકોર (૩) દગો;
 છળ (જ) એક જાતનું સીંગીત
 પહપટબાજ વિં કુથલીખોર (૨) દગાખોર
 (૩) ફરેબખાજ
 પહર પું પ્રહર; પહેર
 પહરા સં.કિં પહેરવું
 પહરા પું પહેરો; ચોકી
 પહરાના સં.કિં પહેરાવવું
 પહરાવા પું. પહેરવેશ (૨) પહેરામણી
 પહરાવની, પહિરાવની સીં. પોશાકની ભેટ; પહેરામણી
 પહરી, પહરુ, પહરેદાર પું. પહેરેદાર; પહેરેગીર
 પહલ પું પહેલ; બાજુ; પાસું (૨) પહેલ; પ્રારંભ
 પહલદાર વિં પાસાધર
 પહલવાન પું. (કાં) પહેલવાન; મલ્લ
 પહલા વિં પહેલું; પ્રથમ
 પહલુ પું. (કાં) પહેલ; પાસું; પશ (૨) રહસ્ય
 પહલુ-તિહી સીં (કાં) ઉપેક્ષા; અવગણના
 પહલે અં પહેલાં; અગાઉ
 પહલે-પહલ અં પહેલ-વહેલું; સૌથી શરૂમાં
 પહલીઠા, પહિલીઠા વિં પહેલા ખોળાનું
 પહલીઠી, પહિલીઠી સીં. પહેલી સુવાવડ
 પહાડ પું. પર્વત; ડુંગર; પહાડ
 પહાડા પું. આંકનો પાડો; આંકનો પરિચો
 પહાડી વિં પહાડનું કે તે સંબંધી (૨) સીં નાનો
 પહાડ; ટેકરી; ડુંગરી (૩) એક ચગણી
 પહિચાન, પહિચાના સં.કિં ઓળખાણ

પહિનના, પહિરના સં.કિં પહેરવું
 પહિનાના, પહિરાના સં.કિં પહેરાવવું
 પહિયા પું. પેડું; ચક્ર
 પહિરના સં.કિં પહેરવું
 પહિરાના સં.કિં પહેરાવવું
 પહિરાવની, પહિરાવની સીં. પહેરામણી
 પહિલા વિં પહેલું (૨) પહેલા વેતરનું
 પહિલે અં પહેલાં
 પહિલીઠા વિં પહેલા ખોળાનું
 પહિલીઠી સીં. પહેલી સુવાવડ
 પહુંચ સીં. પહોંચ (૨) પ્રવેશ
 પહુંચના અં.કિં પહોંચવું
 પહુંચા પું. (હાથનો) પહોંચો
 પહુંચાના સં.કિં પહોંચાડવું
 પહુંચી સીં. (હાથે પહેરવાની) પહોંચી
 પહુના પું. પરોણો
 પહુનાઈ સીં. પરોણાચાકરી
 પહેલી સીં. સમસ્યા; ઉખાસો
 પહેલવી સીં. પહેલવી ભાષા
 પોં, પોંડ પું. પગ
 પોંડવાગ પું. મકાન આસપાસનો (ખાનગી) નાનો
 બાગ; નજરબાગ
 પોંડ પું. પગ
 પોંક પું. પંક; કીચડ
 પોંચ, પોંચડા પું. પક્ષીની પાંખ
 પોંચફી સીં. (ફૂલની) પાંખડી
 પોંચી પું. પક્ષી; પંખી (૨) પતંગિયું
 પોંચી સીં. પાંખડી
 પોંચ વિં. પાંચ; ૫
 પોંચવાં વિં. પાંચમું
 પોંચા પું. ખંપાળી
 પોંચના સં.કિં રેણવું; ધાતુને રેણથી જોડવી
 પોંચર પું. પાસું; પાંસળાનો ભાગ (૨) પાંસળી
 પોંચી સીં. પાર કરાય એટલી નદી સુકાવી તે
 પોંચિત્ય પું. (સં.) પંડિતાર્થ; વિદ્વંત
 પોંચુ પું. (સં.) પીળાશ પડતો કે સફેદ રંગ
 પોંચુર વિં. પીળું કે સફેદ
 પોંચુરિય સીં. કોઈ પુસ્તક કે લેખની હાથથી લખેલી પ્રત
 પોંચુરેણ પું. (સં.) લખાણનો કાચો ખરડો
 પોંચી સીં. પંડિત (૨) પંડિત
 પોંચ પું. (સં.) પાંચ; વટેમાર્ગ
 પોંચ પું. પગ; ચરણ
 પોંચીના પું. લેખ કે પાપજાપાની બાંચ
 પોંચતા પું. પાઠવાની પાંગત

પાંવ પું પગ; ચરણ
 પાંવર વિં પામર; શુદ્ધ
 પાંશુ પું (સં) ધૂળ; રજ
 પાંશુલ વિં ધૂળવાળું (૨) વ્યભિચારી
 પાંસ સ્ત્રી ખેતરમાં નાંખવાનું ખાતર
 પાંસના સં કિં ખાતર નાંખવું
 પાંસા પું (સં) પાશક) રમવાનો પાસો
 પા-અંદાજ પું (કાં) પગલુંછણિપું
 પાઙ્ગ પું (ઈં) પાઈપ; નળ (૨) એક અંત્રેજી વાદ્ય
 પાઙ્ગ-સાઙ્ગ સ્ત્રી (ઈં) જમીનની અંદર દૂર સુધી
 જતી પાણીની વ્યવસ્થા પાટેની નળીઓ
 પાઙ્ગરિયા પું (ઈં) દાંતના સડાનો રોગ; 'પાપોરિયા'
 પાઙ્ગલટ પું (ઈં) વિમાન-ચાલક
 પાઈ સ્ત્રી પાઈ નાણું (૨) પાણની ઊભી લીટી
 પાઈ પું પગ; ચરણ
 પાઠંક પું (ઈં) પાઉંડ સિક્કો કે નાણું
 પાઠકર પું (ઈં) પાઉડર; ભૂકો
 પાક વિં (કાં) પવિત્ર (૨) નિર્દોષ (૩) પું (સં)
 રાંધવું-પકવવું તે
 પાકટ, પાકેટ પું પાકીટ, થેલી કે ખિસ્સું
 પાકડ, પાકર પું વડની જાતિનું એક પ્રસિદ્ધ ઝાડ
 (પીપળ)
 પાકટમાર પું ખિસ્સાકાતરુ
 પાક-દામન વિં (કાં) પતિપ્રતા; શીલવતી (સ્ત્રી)
 પાકના અં કિં પાકવું (૨) સીઝવું
 પાક-ઝાઝ વિં (કાં) અતિ પાક-પવિત્ર
 પાક-સાઙ્ગ વિં તદન પાક (૨) તદન (કશાથી)
 અલગ-સંબંધ રહિત
 પાકી સ્ત્રી (કાં) પાક કે પવિત્ર હોવું તે
 પાકીઝા વિં (કાં) પાક; પવિત્ર; શુદ્ધ (૨) સુંદર
 (૩) નિર્દોષ
 પાકેટ પું પાકીટ; ખિસ્સું
 પાક્ષિક વિં (સં) પક્ષ સંબંધી (૨) પક્ષપાત્રી
 (૩) પખવાડિક
 પાઠંક પું વેદ વિરુદ્ધ આચાર (૨) ઢોંગ; આડંબર
 (૩) મિથ્યાધર્માચરણ; ધર્મનો જુઠો આચાર-
 વ્યવહાર
 પાઠંડી વિં પાખંડવાળું; ઢોંગી; મિથ્યા ધર્માચરણી
 પાઠ પું પક્ષ; પખવાડિયું (૨) મકાનના કરાનો
 ઉપલો ત્રિકોણ ભાગ
 પાઠાના પું (કાં) પાપખાનું (૨) યજ્ઞ
 પાઠ સ્ત્રી પાઠકી (૨) પું ચાસણી
 પાઠના સં કિં ચાસણીમાં મૂકવું
 પાઠલ વિં (સં) પાઠલ; ગાંડું
 બ. કો. - 16

પાઠલચાના પું ગાંડાનું દવાખાનું
 પાઠલપન પું ગાંડપક્ષ
 પાઠલિની સ્ત્રી ગાંડી સ્ત્રી; પગલી
 પાઠુર પું વાગોળવું તે
 પાઘક વિં (સં) પથાવે એવું (૨) પું રસોઈપો
 પાઘન પું પથવું તે (૨) પકાવવું તે
 પાછ સ્ત્રી ચીરો; ફાટ
 પાછના સં કિં ચીરવું; ફાટ કરવી; ફાડવું
 પાછલ, પાછિક, પાછિલા વિં પાછલું
 પાછી, પાછ, પાછે અં પછી; પાછળ
 પાઝામા, પાઝામા પું (કાં) પાપજાઓ; સૂચણું
 પાઝી પું દુષ્ટ; હલકું; ખોટું; બદમાશ (૨) પું પામદળ
 સિપાઈ; પગે ચાલનાર વ્યક્તિ
 પાઝેબ, પાઝેબ સ્ત્રી (કાં) નૃપુર; ઝંઝર
 પાઝેબર પું રેશમી વસ્ત્ર
 પાટ પું પહોળાઈ; જેમ કે, ધોતિયાનો પનો; નદીનો
 પટ (૨) ચક્કીનું પરિપુ (૩) રેશમ (૪) શણ
 (૫) રાજપાટ-સિંહાસન (૬) નદીનો પટ
 (૭) શિલા કે જાડું પાટિયું, જેમ કે, ધોળીનું (૮) ફૂવા
 પરનું ચોકડું
 પાટન સ્ત્રી છત; ગચ્ચી (૨) પહેલા માથ ઉપરનો
 મકાનનો ભાગ (૩) પાટણ-ગામ
 પાટના સં કિં સપાટ-સમતલ કરવું (૨) વૃત્ત કરવું
 (૩) ખાડા પરથી કે અધ્ધર જવાને અધ્ધર પુલ જેવી
 ગોઠવણ કરવી
 પાટવ પું (સં) પટ્ટતા; ચાલાકી
 પાટવી વિં પટરાણીનો (પુત્ર); પુવરાજ (૨) રેશમી
 પાટા પું પાટલો (૨) ખેડૂતનો સમાર
 પાટી સ્ત્રી પરિપાટી; રીત (૨) શ્રેણી; પંક્તિ
 (૩) પાટીગણિત (૪) પું પાટી; સેટ
 (૫) ખાટલાની ઈસ (૬) લેસન
 પાઠ પું (સં) વાંચવું તે કે તેનો વિષય (૨) ધર્મગ્રંથ
 વાંચવાની ક્રિયા (૩) પાઠ; બોધ
 પાઠક પું (સં) વાચક (૨) શિક્ષક (૩) ઉપદેશક
 પાઠશાલા સ્ત્રી (સં) વિદ્યાલય; નિશાળ
 પાઠાંતર પું (સં) એક જ પુસ્તકની બે પ્રતોમાંના
 લેખનમાં એકના સ્થાને જોવા મળતો અલગ શબ્દ;
 પાઠલેદ
 પાઠા વિં પઠકું; ઠપ્પપુષ્ટ
 પાઠી પું (સં) પઠન કરનાર
 પાઠ્ય વિં (સં) પઠન કરવા યોગ્ય
 પાઢ પું કિનાર (૨) માંચડે (૩) કાંસીનો માંચડો
 (૪) ફૂવા પરની જાળી
 પાઢા પું પાઢે; પહોલો (૨) ભેંસનો પાઢે

પાદ

૨૩૮

પાયદારી

પાદ પું સોની વગેરેની પાડ (૨) ખેડૂતનો ચોકી કરવા બેસવા માટેનો માળો
 પાણ પું (સં) વેપાર (૨) દાવ; બાજી (૩) પાણિ; હાથ
 પાણિ પું (સં) હાથ
 પાણિગ્રહણ પું હસ્ત મેળાપ; લગ્ન
 પાણિજ પું આંગળી (૨) નખ
 પાણિનિ પું (સં) ઈં સં પૂર્વે ચારસો વર્ષ અગાઉ થઈ ગયેલા પ્રાચીન ગાંધાર (પેશાવર)ના શાલાતુર નામના ગામના એક જાણીતા વ્યાકરણશાસ્ત્રી જેમણે લખેલ 'અષ્ટાધ્યાયી' ખૂબ પ્રસિદ્ધ છે.
 પાત પું (સં) પતન (૨) નાશ (૩) પાન; પત્ર
 પાતક પું (સં) પાપ; દોષ; ગુનો
 પાતકી વિં પાપી
 પાતર, પાતલ સ્ત્રી પતરાળું (૨) વેશ્યા (૩) વિં પાતળું
 પાતશાહ પું પાદશાહ
 પાતાબા પું (ફાં) પગનાં મોજાં (૨) જોડાની સખતળી
 પાતાલ પું (સં) પાતાળ
 પાતિવ્રત, પાતિવ્રત્ય પું (સં) પતિવ્રતાપણું
 પાતી સ્ત્રી ચિદ્દીપત્ર (૨) ઝડનાં પાન (૩) લાજ; શરમ
 પાતુર, પાતુરની સ્ત્રી પાતર; વેશ્યા
 પાત્ર પું (સં) વાસણ (૨) નદીનું પાત્ર-પટ (૩) નાટકનું પાત્ર (૪) વેશ્યા; નર્તકી (૫) વિં (નામ સાથે સમાસમાં) ને યોગ્ય
 પાત્રતા સ્ત્રી (સં) પદ કાર્ય ઇત્યાદિની યોગ્યતા
 પાથ પું પથ; માર્ગ; જળ; સૂર્ય; અગ્નિ; આકાશ; વાયુ; અન્ન
 પાથના સં કિં ઘડવું (૨) થાપવું (૩) પીટવું
 પાથેય પું (સં) ભાતું; રસ્તાનું ભોજન; વટેસરી
 પાદ પું (સં) પગ (૨) ચોથો ભાગ (૩) ખંડ; ભાગ (૪) અપાન વાયુ
 પાદચિહ્ન પું (સં) પગનું નિશાન; પગલું
 પાદટિષ્પણી સ્ત્રી ગ્રંથમાં પૃષ્ઠના નીચલા ભાગમાં સૂચનો કે નિર્દેશ હેતુથી લખવામાં આવેલી વાત
 પાદના અં કિં વાછૂટ થવી કે કરવી
 પાદય પું (સં) ઝાડ
 પાદપૂરણ પું, પાદપૂર્તિ સ્ત્રી શ્લોક આદિના ચરણને પૂરું કરવું તે (૨) પાદપૂર્તિ-તે અક્ષર કે શબ્દ જેનાથી કોઈ શ્લોકના ચરણની પૂર્તિ થતી હોય
 પાદરી પું ખ્રિસ્તી ધર્મગુરુ; પાદરી
 પાદશાહ પું (ફાં) બાદશાહ; રાજા

પાદાતિ, પાદાતિક પું (સં) પાપદળ સૈનિક
 પાદુકા સ્ત્રી (સં) પાવડી (૨) ચાખડી (૩) જોડા
 પાદોદક પું (સં) ચરણામૃત
 પાદ્ય પું (સં) પગ ધોવા માટે પાણી
 પાન પું પાન; પર્ણ (૨) ખાવાનું પાન (૩) (સં) પીવું તે (૪) પીણું-પાણી; દાડૂ વગેરે (૫) શક્તને પાણી ચડાવવું તે
 પાનગોઠી સ્ત્રી દાડૂ પીનારી મંડળી
 પાનદાન પું પાનનો ડબ્બો
 પાન-પત્તા પું પાનપટ્ટી (૨) ફૂલ નહિ તો ફૂલની પાંખડી
 પાન-ફૂલ પું ફૂલ નહિ તો ફૂલની પાંખડી
 પાના સં કિં પ્રાપ્ત કરવું; પામવું; મેળવવું
 પાની પું પાણી; જળ
 પાનીદાર વિં પાણીદાર
 પાનીદેવા વિં અંજલિ આપનાર-તર્પણ કરનાર વારસ
 પાપ પું (સં) પાપ; કુકર્મ
 પાપક પું ખાવાનો પાપડ (૨) વિં પાતળું
 પાપનિવારણ પું (સં) પાપ દૂર કરવું તે
 પાપા (ઈં) પિતા (૨) (સં) બુધની એક ગતિ; એક શિકારી જંતુ
 પાપાચાર પું (સં) પાપી આચાર; દુરાચાર
 પાપાત્મા, પાપિષ્ઠ, પાપી વિં (સં) પાપી; દુરાચારી
 પાપોશ, પાપોશ પું (ફાં) જોડા
 પાપ્મા પું (સં) પાપ (૨) વિં પાપી
 પા-પ્યાદા અં (ફાં) પગલાવું; 'પૈદલ'
 પાબંદ વિં (ફાં) બદ્ધ; કેદ (૨) નિયમિત (૩) નિયમબદ્ધ
 પાબંદી સ્ત્રી પાબંદ હોવાની સ્થિતિ; બદ્ધતા; નિયમ કે સિદ્ધાંત પાળવાની જુમ્મેદારી
 પામર વિં (ફાં) ભુદ્ર; નીચ (૨) પાપી
 પામાલ, પામમાલ વિં (ફાં) પાપમાલ; બરબાદ
 પાર્યે પું પગ; ચરણ
 પાર્યેચા પું લેધા કે પામજામાની બાંધ
 પાર્યેતા પું, પાર્યેતો સ્ત્રી ખાટલાની પાંગત
 પાર્યદાજ પું પગલુછણિવું
 પાયજાના પું (ફાં) પામખાનું; જાજરૂ
 પાયચા પું (ફાં) લેધા કે પામજામાની બાંધ
 પાયજામા પું પામજામો; લેધો
 પાયજેષ પું નૂપુર; ઝંઝર
 પાયતજ્જ પું (ફાં) રાજધાની
 પાયતાબા પું (ફાં) પગનું મોજું
 પાયદાર વિં (ફાં) ટડાઉ; મજબૂત
 પાયદારી સ્ત્રી મજબૂતી

પાયપોશ

૨૩૯

પાવદાન

પાયપોશ પું જોડા
 પાયબંદ વિં (ફાં) બદ્ધ; કેદ (૨) નિમમિત
 (૩) નિમમબદ્ધ
 પાયબંદી સ્ત્રી પાબંદ હોવાની સ્થિતિ; બદ્ધતા; નિમમ
 કે સિદ્ધાંત પાળવાની જુમ્હેદારી
 પાયમાલ વિં પાયમાલ; બરબાદ
 પાયમાલી સ્ત્રી પાયમાલી; બરબાદી
 પાયલ સ્ત્રી નુપુર (૨) જનમતાં પહેલાં પગ બહાર
 આવ્યા હોય તેવું બાળક
 પાયસ સ્ત્રી, પું (સં) ખીર; દૂધપાક
 પાપા પું (ફાં) ખાટલા વગેરેનો પાપો (૨) સ્તાંબ
 (૩) દરજ્જો
 પાપાથ વિં (ફાં) ચાલીને પાર કરી શકાય એવું
 છછરું (પાણી)
 પારંગત વિં (સં) નિપુણ; નિષ્ણાત
 પાર પું (સં) છેડે; અંત (૨) સામો કિનારો
 પારણી પું પારેખ; પરખનાર
 પારણા પું (ફાં) ટુકડો (૨) કપડું (૩) ફૂવાના મોં
 પર મુકાતું લાકડાનું ચોકું
 પારતંત્ર્ય પું (સં) પરતંત્રતા; ગુલામી
 પારદ પું (સં) પારો
 પારદર્શક વિં (સં) આરપાર જોઈ શકાય એવું
 પારદર્શી વિં (સં) દૂરનું કે છેવટનું જોનાર; ચતુર;
 દૂરદર્શી
 પારથી પું શિકારી (૨) હત્યારો
 પારના સં કિં પાડવું
 પારમાર્થિક વિં (સં) પરમાર્થ સંબંધી; પરમસત્ય
 પારભૌતિક વિં (સં) પરલોક સંબંધી
 પારસ પું પારસમણિ (૨) ઈશન દેશ (૩) પતરાળી-
 પતરાળા પર પીરસેલું ભોજન
 પારસા વિં (ફાં) સદાચારી; ધર્મનિષ્ઠ
 પારસાઈ સ્ત્રી સાધુતા; ધર્મનિષ્ઠા
 પારસાલ પું (ફાં) ગપું વર્ષ (૨) આવતું વર્ષ
 પારસી પું પારસી લોક
 પારસીક પું પારસ દેશ કે તેનો નિવાસી
 પારસ્પરિક વિં (સં) આપસનું; પરસ્પરનું
 પારા પું પારો (૨) (ફાં) ટુકડો
 પારાયણ પું (સં) અનુષ્ઠાનની સમાપ્તિ (૨) કોઈ
 ધાર્મિક ગ્રંથનો કરાતો પાઠ
 પારાવત પું (સં) કબૂતર; પારેવું (૨) પર્વત
 (૩) વાનર
 પારાહાર પું (સં) બેઉ કાંકા (૨) હદ (૩) સમુદ્ર
 પારિવારિક વિં કીર્ટ્વિક
 પારિજાત, પારિજાતક પું (સં) પારિજાતક ફૂલગાડ

પારિતોષિક પું (સં) ઇનામ (૨) વિં પરિતોષ
 (સંતોષ) કે પ્રસન્નતા આપે એવું
 પારિભાષિક વિં (સં) પરિભાષાવાળું; ખાસ અર્થવાળું
 પારિવદ પું (સં) સભાસદ (૨) પાર્ષદ; અનુચર; ગણ
 પારી સ્ત્રી પાળી; વારો
 પાર્થિવ વિં (સં) પૃથ્વી સંબંધી કે તેમાંથી થયેલું
 (૨) પું રાજા
 પાર્લમેન્ટ સ્ત્રી (ઈં) દેશની વડી ખાસાસભા
 પાર્વતીય વિં પર્વત સંબંધી; પહાડી
 પાર્શ્વ પું (સં) પાસું; બાજુ (૨) પાંસળી (૩) પાસ;
 સમીપતા
 પાર્શ્વભૂમિ સ્ત્રી આસપાસની જમીન; પડખાની જમીન
 પાર્શ્વ પું (સં) પાસે રહેનાર મંત્રી કે સેવક
 (૨) સભાસદ
 પાર્સલ પું (ઈં) પારસલ
 પાલ પું સદનું કપડું (૨) તંબૂ (૩) સ્ત્રી (પાણીની)
 પાળ (જ) ફળ પકાવવા નાંખવાં તે
 પાલક પું (સં) પાલન કરનાર (૨) અશ્વપાલ
 (૩) દત્તક પુત્ર (જ) પાલક ભાજી
 પાલકી સ્ત્રી પાલખી (૨) પાલકની ભાજી
 પાલતૂ વિં પાળેલું; પોષેલું
 પાલથી સ્ત્રી પલાંકી
 પાલન પું (સં) પાળવું કે પોષવું તે (૨) ગામનું કરેલું
 પાલના સં કિં પાળવું (૨) પું પાળણું
 પાલવ પું પલ્લવ; કોમલ પાન
 પાલા પું ઝાકળ; સિમ (૨) ઠંડી (૩) સંબંધ; જોગ
 (જ) અખાડો
 પાલાગન સ્ત્રી પાપલાગણું; પાપવંદન; ચરણવંદન
 પાલિત વિં (સં) પાલન કરાયેલું
 પાલિશ સ્ત્રી (ઈં) પાલીસ; ચણકી કે તે લાવવાનું
 સાધન
 પાલિસી સ્ત્રી (ઈં) નીતિ (૨) વીમાની પોલિસી
 પાલી સ્ત્રી પાલિભાષા (૨) પાળી; વારી
 પાલુ વિં પાલતુ; પાળેલું; પોષેલું
 પાવ પું પગ; ચરણ
 પાવંડા પું પગ મૂકવા પાથરેલું વસ
 પાવંડી સ્ત્રી પાવડી (૨) (૩) પાદુકા (૩) જોડા
 પાવૈર વિં પામર; શુદ્ર
 પાવંપા-ચોષો ભાગ (૨) પાશેર (આશરે સો ગ્રામ)
 પાવક વિં (સં) શુદ્ધ કે પવિત્ર કરે એવું (૨) પું
 અગ્નિ (૩) સદાચાર (જ) સૂર્ય
 પાવતી સ્ત્રી પહોંચ; રસીદ
 પાવદાન પું પગ મૂકવાની કે ચડવા માટે ટેકવવાની
 સવડ કે વસ્તુ

પાવન

૨૪૦

પિચ્છલ

પાવન વિં (સં) પવિત્ર; પાવક (૨) પું અગ્નિ
 (૩) શુદ્ધિ (૪) પાણી
 પાવના સં કિં પ્રાપ્ત કરવું; પામવું (૨) પું લેણું;
 પ્રાપ્તિ
 પાવર પું (ઈં) બળ; શક્તિ
 પાવરસ્ટેશન, પાવરહાઉસ પું વીજળીઘર
 પાવલી સીં ચારઆની (પચીસ પેસા)
 પાવા પું પામો (પુરશી વગેરેનો)
 પાવસ પું વરસાદ
 પાશ પું (ફાં) કપડું જરી જવું તે (૨) ટુકડો (૩)
 (સં) બંધ; બંધન (૪) ફાંસો (૫) જાળ; ફાંદો (૬)
 આપોનું એક મુદ્રસ્ત્ર
 પાશવ વિં (સં) પશુ સંબંધી કે તેનું કે તેના જેવું
 પાશા પું તુર્કી સરદારનો ઈલકાબ
 પાશપત વિં (સં) પશુપતિ-શિવનું; શૈવ
 પાશ્ચાત્ય વિં ('પશ્ય' પરથી 'પશ્ચાત્' અને એને
 'ય' લાગી 'પાશ્ચાત્ય', 'પાશ્ચિમાત્ય' અશુદ્ધ છે.)
 પશ્ચિમનું કે ત્યાં આવેલું (૨) પછીનું
 પાશ્ચાત્યીકરણ પું કોઈ દેશ કે જાતિ વગેરેને
 પાશ્ચાત્ય સંસ્કૃતિના સાંચામાં ઢાળવી-પાશ્ચાત્ય
 ઢંગનું બનાવવું
 પાષંડ પું (સં) પાખંડ; મિથ્યાધર્મ; દંભ
 પાષંડી વિં દંભી; પાખંડી
 પાષાણ પું (સં) પથ્થર
 પાસંગ પું (ફાં) પડો; ત્રાજવાનો પડો કાઢવા એક
 તરફ રખાતું વજન પાસંગ
 પાસ પું પાસ; બાજુ (૨) સમીપતા (૩) અં પાસે
 (૪) યું (ફાં) પહેરો; ચોકી (૫) તરફદારી;
 શરમ (૬) ખ્યાલ; કોઈ વાતનું ધ્યાન; વિવેક-
 મર્યાદા; અદ્ભ
 પાસના અં કિં ઢોરે પાહો મૂકવો
 પાસ-પકોસ પું પાસેની જગા; પડેશ
 પાસપોર્ટ પું (ઈં) દેશાંતર જવા માટેનો પરવાનો;
 અનુમતિપત્ર; પારપત્ર
 પાસજાન પું (ફાં) પહેરેગીર (૨) સીં રખાત
 પાસજાની સીં પહેરો; રક્ષા; ચોકી
 પાસબુક સીં પેસાની લેવડ-દેવડનો હિસાબ બતાવતી
 ચોપડી; લેખાપુસ્તિકા
 પાસા પું ચોપાટ રમવાનો પાસો (૨) યું (ઈં)
 રાષ્ટ્રવિરોધી પ્રવૃત્તિની સંભાવના જોતાં કરાતી
 પરપકડ
 પાસી પું (સં) પાશી તાડ છેદનારી એક અસ્પૃશ્ય
 ગણાતી જાત (૨) સીં પાશ
 પાહિ (સં) 'રક્ષણ કરો'; 'બચાવો'

પાહુના પું પરોક્ષો; મહેમાન (૨) જમાઈ
 પાહુની સીં સીં-મહેમાન (૨) પરોક્ષાગત
 પાહુર પું બેટ; નજરાણું (૨) ચાંલ્લો
 પિંગ વિં (સં) લાલશ પડતું પીળું (૨) છીંકસી રંગનું
 (૩) પું પાડો (૨) કોળ; ઉંદર
 પિંગલ વિં (સં) પિંગળ (રતાશ પડતું - પીળું છીંકસી
 રંગનું) (૨) પું કપિ (૨) નોળિયો (૩) પિંગળ;
 છંદશાસ કે તેના સ્તંભ
 પિંગલા સીં એક નાડી (યોગવિધા)
 પિંગણ પું પાંજરું; પિંજર
 પિંજન પું (સં) પીંજણ
 પિંજર (સં), પિંજરા પું પાંજરું
 પિંજરાપોલ પું પાંજરાપોળ
 પિંજિકા સીં (સં) પૂણી
 પિંજિયારા પું પીંજરો
 પિંડ પું (સં) ગોળ પિંડ (૨) દેહ; શરીર (૩) શ્રાદ્ધમાં
 પિતૃતપ્તજ વખતે બનાવાતો લોટ ભાત વગેરેનો
 ગોળાકાર ખંડ (૪) માંસ (૫) પગની પિંડી
 પિંડજ પું (સં) જરાયુજ જીવ
 પિંડરોગ પું (સં) શરીરમાં ધર કરીને જામેલો રોગ
 (૨) કોઠે; પત
 પિંડલી સીં પિંડી
 પિંડા યું પિંડ (૨) દેહ (૩) પિંડો
 પિંડારા, પિંડારી પું પીંડારો
 પિંડાલુ સીં એક કંદ-રતાળુ
 પિંડી સીં નાનો પિંડ કે પિંડો; લોચો; ગોળી
 પિંડર, પિંડર વિં પીંજું
 પિંડરી સીં હળદરવાળું પોતિયું
 પિંડરાઈ સીં પીળાપણું; પીળાશ
 પિંડાજ, પિંડાજ પું ખાજ; ડુંગળી
 પિંક પું (સં) કોકિલ; કોપલ
 પિંકિટિંગ સીં (ઈં) ધરણાં; કોઈ કામગીરીને રોકવા
 ભરવામાં આવતો પહેરો
 પિંકી સીં કોકિલા; કોપલ
 પિંચલના અં કિં પીંચળવું
 પિંચલાક વિં પિંચળાવનારો
 પિંચલાના અં કિં પિંચળાવવું
 પિંચકના અં કિં ગોબો પડવો; દબાવાથી બેસી જવું
 પિંચકાના સં કિં દબાવી બેસાડી દેવમ એ કિયામાં
 પ્રવૃત્ત કરવું; દબાવરાવવું
 પિંચકારી, પિંચકી સીં પાણીની સેડ કે તે મારવાનું
 યંત્ર; પિંચકારી
 પિંચિલ, પિંચી વિં દબાયેલું; બેઠેલું
 પિંચલ, પિંચલ વિં (સં) ચીકણું; લીસું

પિછકાના

૨૪૧

પિષ્ટપેષણ

પિછકાના અં કિં પાછળ પડવું-રહેવું
 પિછલગા, પિછલગા, પિછલગા પું અનુયાયી;
 અનુસરનાર (૨) નોકર; સેવક
 પિછલગી સ્ત્રી અનુયાયી કે નોકર હોવું તે; અનુગામિની
 પિછલા વિં પાછલું (૨) ગત
 પિછવાઈ સ્ત્રી મૂર્તિ સિંહાસન વગેરેની પાછળ
 લટકાવાતો વેલબુદ્ધાવાળો પડદો
 પિછવાડા, પિછવારા પું મકાન પછવાડેનો ભાગ કે
 જમીન; પછવાડું
 પિછાડી, પિછારી સ્ત્રી પૃષ્ઠભાગ; પછાડીનો ભાગ
 (૨) ધોડાની પછાડી-પગનું દોરડું
 પિછાન સ્ત્રી ઓળખાણ; પિછાણ
 પિછારા પું પિછોડો; પછોડી
 પિછારી સ્ત્રી પિછોડી (૨) સ્ત્રીઓનું ઉપરલું
 પિટંત સ્ત્રી મારવા-પીટવાની ક્રિયા; મારપીટ
 પિટના અં કિં પિટાવું; માર ખાવો (૨) પું થાપડી
 (કડિયાની)
 પિટાઈ સ્ત્રી પીટવું કે ટીપવું તે કે તેની મજૂરી
 (૨) પ્રહાર; માર
 પિટારા પું (વાંસ-નેતર વગેરેની) પેટી; પટારો
 પિટારી સ્ત્રી નાની પેટી
 પિટ્ઠી, પિટી સ્ત્રી પીટી (પલાળીને પીસેલી દાળ)
 પિટ્ઠ પું અનુગામી; હિમાયતી (૨) ખાંધિયો;
 સહાયક; મદદગાર (૩) રમતનો ભેડુ
 પિટીરી સ્ત્રી વાટેલી દાળનું વડું; વાટેલી દાળની
 પકોડી
 પિતર પું મૃત પૂર્વજ; પિતૃ
 પિતરાઈ, પિતરાઈંધ સ્ત્રી પીતળનો કાટ
 પિતરાના અં કિં પીતળથી કટાવું
 પિતા પું (સં) બાપ; પિતા; જનક
 પિતામહ પું દાદા
 પિતિયા પું કાકા
 પિતિયાની સ્ત્રી કાકી
 પિતિયાસસુર પું કાકોસસરો
 પિતિયાસાસ પું કાકીસાસુ
 પિતૃ પું (સં) પિતા (૨) પિતર
 પિતૃષ્ય પું કાકા
 પિત્ત પું (સં) શરીરમાં મૃત દ્વારા બનાવાતો એ
 ભૂરાશવાળો યીજો તરલ પદાર્થ જે પાચનમાં
 સહાય કરે છે; પિત્ત
 પિત્તલ વિં (સં) પિત્ત કરે એવું (૨) પું પિતળ
 પિત્તા પું પિતાશય (૨) સાહસ; હિંમત
 પિત્તાશય પું (સં) પિત્તનો સંગ્રહ શરીરના જે
 અંગમાં રહે છે તે; પિત્તકોષ

પિત્તી સ્ત્રી અળાઈ (૨) એક પિત્તરોગ
 પિત્તાર્જિત વિં (સં) બાપકમાઈનું; પિતાની કમાઈનું
 પિટફી, પિટી સ્ત્રી, પિટા પું સુધરીની જાતિનું એક
 પક્ષી- પવાઈ મુનિયા
 પિધાન પું (સં) ઢાંકણ; આવરણ; આચ્છાદન (૨)
 ખાન (૩) કમાડ (૪) તલવારનું ખાન
 પિન (ઈં) સ્ત્રી ટાંકણી
 પિનકના અં કિં ઊંધથી કે અફીજાના નશાથી ઝોકાં
 ખાવાં
 પિનકી પું અફીજિયો
 પિપાસા સ્ત્રી (સં) તરસ (૨) ઈચ્છા; લાલચ
 પિપાસિત, પિપાસી, પિપાસુ વિં તરસું
 પિપીલિકા સ્ત્રી (સં) કીડી
 પિય, પિયા પું પિયુ; પતિ (૨) વિં પ્રિય
 પિયલ્લકા વિં (દારૂ તમાકુ વગેરે) ખૂલ પીનાર-
 વ્યસની; દારૂડિયો
 પિયર વિં પીજું
 પિયરાઈ સ્ત્રી પીળાપશું; પીળાશ
 પિયા પું પિયુ; પતિ (૨) વિં પ્રિય
 પિયાજ પું ખાજ; ડુંગળી
 પિયાદા પું (કાં) ખાદું-શેતરંજનું (૨) પેદલ સિપાઈ
 (૩) (અદાલતનો) સિપાઈ
 પિયાદા-વા અં પગપાળું
 પિયાર પું પ્યાર (૨) વિં પ્યારું
 પિયારા વિં પ્યારું
 પિયકી સ્ત્રી કોલ્લી
 પિરાના અં કિં પીડાવું; કષ્ટાવું
 પિરોજા પું પીરોજ-એક રત્ન
 પિરોજા સં કિં પરોવવું
 પિલના અં કિં એકસાથે કશા પર તૂટી પડવું
 (૨) પિલાવું
 પિલપિલા વિં અંદરથી નરમ ને ભીનું
 પિલપિલાના સં કિં દબાવવું; ધોળવું (જેમ કે, કેરી)
 પિલાના સં કિં પિવડાવવું (૨) પીવાને માટે આપવું
 (૩) અંદર ભરવું
 પિલ્લા પું કુરકુરિયું; ગલ્લડિયું
 પિલ્લુ પું ઈમળ
 પિય પું પિયુ; પતિ
 પિશાવા સ્ત્રી (કાં) નાચતી વખતે પહેરાતો એક
 જાતનો ચંદ્રિયો
 પિશાચ પું (સં) ભૂતપ્રેતની એક યોનિ
 પિશુન વિં (સં) ચાડિયું (૨) નીચ; દુષ્ટ
 પિષ્ટ વિં (સં) પીસેલું કે પિસાયેલું
 પિષ્ટપેષણ પું (સં) તેનું તે ફરી કઢા કરવું તે

પિસનહારી

૨૪૨

પુંછાલા

પિસનહારી સ્ત્રી દળનાર કે દળાણાં દળી ખાનારી સ્ત્રી
પિસના અં કિં પિસાવું; દળાવું (૨) થાકીને લોથ
થઈ જવું

પિસાર પું (ફાં) પુત્ર

પિસવાના સં કિં પિસાવવું

પિસાઈ સ્ત્રી પીસવું તે કે તેની મજૂરી (૨) સખત
મહેનત

પિસાન પું આટો; લોટ

પિસીની સ્ત્રી પીસવું તે કે તેની મજૂરી (૨) સખત
મહેનત

પિસાઈ વિં પિસ્તાના રંગનું-પિસ્તાઈ

પિસ્તા પું (ફાં) પિસ્તું

પિસ્તીલ સ્ત્રી પિસ્તોલ

પિસ્સૂ પું ડાંસ; મચ્છર

પિહકના, પીકના અં કિં ટહુકવું

પિહાન પું ઢાંકણ; ઢાંકણું

પિહિત વિં (સં) ઢાંકેલું; છૂપું

પીજના સં કિં પીજવું

પીક સ્ત્રી પાનવાળું થૂક

પીકદાન પું પીકદાની

પીકના અં કિં ટહુકવું

પીકા પું કૂંપળ; નવું કોમળ પાન

પીચ સ્ત્રી ભાતનું ઓસામણ

પીછા પું પાછલાં ભાગ (૨) પીછો (૩) પછીનો
સમય

પીછે અં પાછળ (૨) પછીથી

પીટના સં કિં પીટવું (૨) ટીપવું

પીટ પું (સં) આસન; સ્થાન (૨) કેન્દ્ર (૩) સ્ત્રી
શરીરની પીઠ

પીઠા પું આટાની કણેકના લૂઆમાં વાટેલી દાળ
ભરીને બનાવાતું એક પકવાન

પીઠિકા સ્ત્રી (સં) પાતુ પથ્થર કે લાકડાનું
વિશેષ પ્રકારનું આસન જેના પર દેવપ્રતિમા
બેસાડાય (૨) પુસ્તકનો વિશિષ્ટ અંશ કે વિભાગ
(૩) ખુરશીપાટની પાલખી

પીઠી સ્ત્રી પલાળીને પીસેલી દાળ

પીઠક વિં (સં) પીડા કરનાર; પીડનાર

પીઠન પું પીડવું તે (૨) દબાવવું તે

પીઠા સ્ત્રી (સં) દુઃખ; વ્યથા

પીઠિત વિં પીડાયેલું; પીડામાં આવેલું

પીઠા પું બેસવાનો પાટલો

પીઠી સ્ત્રી પેઢી (૨) નાનો પાટલો

પીત વિં (સં) પીળું (૨) પું પીળો રંગ

પીતલ પું પિત્તળ પાતુ

પીતાંબર પું (સં) પીળું વસ્ત્ર (૨) રેશમી પીતાંબર
(૩) શ્રીકૃષ્ણ

પીદફી સ્ત્રી સુધરીકુળનું પવાઈ મુનિયાનામે બોલાતું
એક પશી

પીન વિં (સં) જાડું; કષ્ટપુષ્ટ

પીનક સ્ત્રી અઢીશિયાનું અડબડિયું; ઝોડું; લથડિયું

પીનલકોફ પું (અં) કોજદારી કાપદાનો સંગ્રહ

પીનસ સ્ત્રી પાલખી (૨) પું (સં) સળેખમ

પીના સં કિં પીવું (૨) દબાવવું; રોકવું; અંદર રાખવું
(જેમ કે, વાત થા ગુસ્સો) (૩) દારૂ પીવો

પીપ, પીષ સ્ત્રી પરુ; પાય

પીપર, પીપલ પું પીપળો (૨) સ્ત્રી લીંડી-પીપર

પીપા પું પીપ (પાણી વગેરેનું)

પીષ સ્ત્રી પરુ; પાય

પીચૂષ પું (સં) અમૃત (૨) દૂધ

પીર સ્ત્રી પીડા; દુઃખ; દરદ

પીર પું (ફાં) પીર; સિદ્ધ; મહાત્મા (૨) વૃદ્ધ; બુઝુર્ગ
(૩) સોમવાર

પીરજાદા પું પીરનું સંતાન

પીર-નાથાલિંગ વિં સાઠે બુદ્ધિ નાહી હોય એવું વૃદ્ધ

પીર-મુરશિદ પું ગુરૂમહારાજ; પૂજ્ય ગુરુજન

પીરી સ્ત્રી (ફાં) પીરપણું (૨) બુદ્ધાપો (૩) ચેલા
મુંડવાનો ધંધો

પીલ પું (ફાં) હાથી

પીલચાના પું હાથીખાનું

પીલપાંચ, પીલપા પું હાથીપગો રોગ

પીલબાન, પીલવાન પું મહાવત

પીલસોજ પું દિવેટ

પીલા વિં પીળું (૨) ફીકું (૩) પું પીળો રંગ

પીલિયા પું પીળિયો-કમળાનો રોગ

પીલૂ પું જેના પર પીલાં આવે એવું એક કાંટાળું જાડ
(૨) ઈયળ (૩) એક રાગ

પીલ સ્ત્રી પરુ; પાય (૨) જાડું; સ્થૂલ; કષ્ટપુષ્ટ

પીવર વિં (સં) જાડું; સ્થૂલ; કષ્ટપુષ્ટ

પીસના સં કિં પીસવું (૨) સખત મહેનત કરવી
(૩) પું દળણું

પીહર પું પિપર; મહિપર

પુંછ પું (સં) તીરના છેડાનો પીંછાંવાળો ભાગ

પુંચિત વિં પીછાવાળું (તીર)

પુંગલ પું (સં) સાંઢ (૨) (સમાસના નામને અંતે)
તેમાં શ્રેષ્ઠ; જેમ કે, નરપુંગવ

પુંગીફલ પું (સં) સોપારી

પુંછાલા પું લાંબું પુંછું (૨) પુંછડા જેમ સાથે લાગેલું
તે (૩) આશ્રિત

પુંજ પું (સં) રાશિ; ઢગલો
 પુંડ પું ટીલું; તિલક
 પુંડરીક પું (સં) ધોળું કમળ (૨) રેશમનો કીડો
 (૩) ટીલું; તિલક (૪) ખાંડ; સાકર
 પુંલિંગ પું (સં) નરજાતિ (વ્યાકરણ)
 પુંજલી સીં (સં) વ્યભિચારિણી (૨) વેશ્યા
 પુંસ પું પુરુષ; નર
 પુંસવન પું (સં) સોળખાંનો બીજો સંસ્કાર જે
 ગર્ભિણીને પુત્રપ્રસવ કરાવવાના અભિપ્રાયથી
 ગર્ભાધાનના ત્રીજા મહિને કરાય છે. (૨) દૂધ
 પુંસ્તવ પું (સં) પુરુષત્વ (૨) વીર્ય
 પુઆ પું માલપુડો
 પુઆલ પું પરાળ
 પુકાર સીં પોકાર (બૂમ કે ફરિયાદ)
 પુકારના સં કિં પોકારવું
 પુજારાજ પું યોમરાજ મણિ
 પુક્તા વિં (ફાં) દંઢ; મજબૂત; પુખ્ત
 પુષ્કાર, પુષ્કારી સીં બચકારો
 પુષ્કારના સં કિં પ્યારથી બચકારવું
 પુષ્કારા પું પોતું કે કૂચડો (૨) ભીનું પોતું ફેરવવું તે
 (૩) પાતળો લેપ (૪) ખુશામત (૫) ઉત્તેજન
 પુષ્ક પું (સં) પુંછડી
 પુષ્કલ વિં પુંછડિયું; પુંછડીવાળું
 પુષ્કલતારા પું પુંછડિયો તારો
 પુષ્કલ્લા પું લાંબું પુંછડું (૨) પુંછડા જેમ સાથે
 લાગેલું તે (૩) આશ્રિત
 પુજના અં કિં પૂજાવું; સમ્માનિત થવું
 પુજવાના, પુજાના સં કિં પૂજાવવું
 પુજાઈ સીં પૂજવું તે કે તેની મજૂરી
 પુજાયા પું પૂજાપો
 પુજારિન સીં પૂજારિણી
 પુજૈયા પું પૂજારી
 પુજારી, પુજેરી, પુજૈયા પું પૂજારી
 પુટ પું પટ; પાસ (૨) (સં) ઢાંકણ (૩) દડિયો
 (૪) ઔષધિનો સંપુટ
 પુટકી સીં પોટકી (૨) અક્સ્માત્ મૃત્યુ (૩)
 શાકમાં નંખાતો ચણાનો ઘોટ
 પુટી સીં નાનો દડિયો કે નાની કટોરી (૨) પડીકી
 (૩) લંગોટી
 પુટીન પું (આરણ્યામાં કાચ વગેરે જડવા પાટે) લાપી
 પુટ્ટા પું થાપાનો ઉપરનો ભાગ (૨) પુસ્તકની
 બાંધણીની પટી
 પુઠવાર અં પૂઠે; પાછળ
 પુઠવાલ પું મદદગાર; સાગરીત

પુઢા પું પડે; મોટું પડીકું
 પુઢિયા સીં પડીકું; પડીકી (૨) ઢોલ મઢવાનું ચાપડું
 પુણ્ય પું (સં) સુકૃત; સારું કામ કે તેનું સુભક્ષણ
 (૨) વિં પવિત્ર; શુભ
 પુણ્યતિથિ સીં પુણ્યકાળ (૨) મૃત્યુતિથિ
 પુણ્યવાન વિં પુણ્યશાળી
 પુણ્યશ્લોક વિં પવિત્ર જીવનવાળું (૨) પું પવિત્ર
 જીવનવાળો આદર્શ પુરુષ
 પુણ્યાઈ સીં પુણ્યનું કળ કે પુણ્યતા
 પુણ્યાત્મા પું (સં) પવિત્ર પુરુષ; ધર્માત્મા
 પુણ્યાહ પું (સં) શુભ દિન; મંગળ દિવસ
 પુતરા પું નરપુતળી
 પુતરી સીં પુતળી (૨) આંખનો કાળો ભાગ-કીકી
 પુતલા પું નર-પુતળી; ઢીંગલો
 પુતલી સીં ઢીંગલી (૨) કાપડ વણવાનું યંત્ર
 પુતલીયાર પું કારખાનું; કાપડની મિલ
 પુતાઈ સીં પોતું કરી કરેલી સફાઈ; પોતું કરવાની
 મજૂરી
 પુત્તલી, પુત્તલિકા સીં (સં) પુતળી
 પુત્ર પું (સં) દીકરો
 પુત્રવતી સીં પુત્રવાળી સીં
 પુત્રવધૂ સીં પુત્રની વધુ
 પુત્રિકા, પુત્રી સીં દીકરી; પુત્રી
 પુત્રેષ્ટિ સીં પુત્રપ્રાપ્તિ માટેનો યજ્ઞ
 પુદીના પું કુદીનો
 પુનઃ અં (સં) ફરી (૨) ઉપરાંત
 પુનરપિ અં (સં) ફરી પણ
 પુનરવલોકન પું (સં) ફરીથી અવલોકન કરવું તે
 પુનરાગમન પું (સં) ફરી આવવું તે (૨) પુનર્જન્મ
 પુનરાકૃતિ સીં (સં) ફરી કરવું કે પઢવું કે આવવું તે
 પુનરાવેદક પું ફરીથી આવેદન કરનાર
 પુનરાવેદન પું ફરીથી આવેદન આપવું તે
 પુનરાવેદન-ન્યાયાલય પું અપીલકોર્ટ
 પુનરીક્ષણ પું (સં) બે વાર જોવું; પુનરવલોકન
 પુનરુક્ત વિં (સં) ફરીથી કહેવાયેલું
 પુનરુક્તિ સીં (સં) ફરી કહેવું તે
 પુનરુત્થાન પું (સં) ફરીથી ઊભા થવું તે
 પુનરુત્થાનકાલ પું (સં) ફરીથી ઊઠવાનો સમય
 પુનર્જન્ય પું (સં) ફરી જનમવું તે
 પુનર્નિર્માણ પું (સં) નવરચના
 પુનર્નિર્વાચન પું (સં) ફરી ચૂંટણીની પ્રક્રિયા
 પુનર્ભાવ પું (સં) પુનર્જન્મ
 પુનર્મૂ સીં (સં) ફરી પરણેલી વિધવા
 પુનર્ભોગ પું (સં) પૂર્વકર્મોનું મળનારું કળ; ભોગ

પુનર્મિલન

૨૪૪

પુષ્ટ

પુનર્મિલન પું (સં) કરીથી મેળાપ
 પુનર્મુદ્રણ પું (સં) કરીથી છાપવું તે;
 પુનઃપ્રકાશન
 પુનર્મુદ્રણાધિકાર પું (સં) કરી છાપવાનો હક્ક
 પુનર્મુક્તિ વિં (સં) કરીથી છપાયેલું
 પુનર્મૂલ્યાંકન પું (સં) કરીથી મૂલ્ય આંકવું તે
 પુનર્રચના પું (સં) કરીથી રચના
 પુનર્વચન પું (સં) પુનરુક્તિ
 પુનર્વરણ પું (સં) કરીથી ચૂંટવું તે
 પુનર્વિવાહ પું (સં) કરીથી લગ્ન
 પુનિ, પુની અં પુનઃ; કરીથી
 પુનીત વિં પવિત્ર; ઉત્તમ; પુનિત
 પુર વિં (ફા) પૂર્ણ; ભરેલું (સમાસમાં પહેલા પદ
 તરીકે પણ જેમ કે, 'પુર-અસર' = અસરકારક)
 પુર પું (સં) નગર; ગામ (૩) દેહ (૪) ઘર
 પુરછા પું પૂર્વજ (૨) ઘરનો વૃદ્ધજન
 પુરચ્છક સ્ત્રી પુચકાર; બચકારો (૨) ઉત્તેજન (૩)
 ઉત્કેરણી (૪) સમર્થન; પક્ષ
 પુરજા પું (ફા) ટુકડો (૨) અવયવ (૩) અંશ; ભાગ
 પુરબલા, પુરબિલા, પુરબુલા વિં પૂર્વનું; પહેલાંનું
 (૨) પૂર્વજન્મનું
 પુરબિલા વિં પૂર્વનું (૨) પૂર્વજન્મનું
 પુરલટ પું પાણીનો કોસ
 પુરલના સંકિં પૂરવું; ભરવું; પૂરું કરવું (૨) અંકિં
 પૂરું હોવું (૩) પૂરતું કે જોઈતું હોવું
 પુરવા પું નાનું પુર-ગામ (૨) પૂર્વનો પવન
 (૩) કુલડી
 પુરવાઈ, પુરવૈયા સ્ત્રી પૂર્વનો વાપરો
 પુરજ્જ્ઞાણ પું (સં) કાર્યસિદ્ધિ માટે કરાતું અનુષ્ઠાન
 કે વિધિ વગેરે
 પુરસાં વિં (ફા) પૂછનાર
 પુરસા પું માથોડું માપ (૨) (ફા) ઉઠમણું
 પુરસિશ સ્ત્રી (ફા) પૂછપરછ
 પુરસ્કાર પું (સં) ઇનામ; ભેટ; ઉપહાર
 પુરાઅં (સં) પહેલાં; પ્રાચીન કાળમાં (૨) સ્ત્રી પૂર્વ
 દિશા (૩) નાનું પુર; ગામ
 પુરાણ વિં (સં) પ્રાચીન; જૂનું (૨) પું પુરાણ ગ્રંથ
 પુરાતત્ત્વ પું (સં) પ્રાચીન કાળ સંબંધી
 પુરાતન વિં (સં) પ્રાચીન; જૂનું
 પુરાના વિં પુરાણ (૨) સંકિં પુરાવણું
 પુરિછા, પુરિષા પું પૂર્વજ (૨) ઘરનો વૃદ્ધજન
 પુરી સ્ત્રી (સં) પુરી; નગરી (૨) જગન્નાથ (૩)
 (ફા) પૂર્ણતા; પૂરવું કે ભરવું તે (સમાસમાં)
 પુરીષ પું (સં) વિષ્ટા; મળ

પુરુષ પું (સં) નર; માણસ (૨) આત્મા
 પુરુષાર્થ પું (સં) પુરુષના ઉદ્દેશ કે તે અર્થનો ઉદ્યમ
 (૨) સાધર્મ્ય; બળ
 પુરુષાર્થી વિં ઉદ્યમી; મહેનતુ
 પુરોગ, પુરોગામી વિં (સં) અગ્રેસર; નામક
 પુરોધ, પુરોધા, પુરોહિત પું (સં) ગોર; કુલગુરુ
 પુરોહિતાઈ સ્ત્રી પુરોહિતનું કામ; ગોરનું કામ
 પુર્જા પું ટુકડો; અંશ; ભાગ; અવયવ
 પુર્તગાલ પું પોર્ટુગલ દેશ
 પુલ પું (ફા) પુલ; સેતુ
 પુલક પું (સં) અતિ આનંદ; રોમાંચ
 પુલકિત વિં રોમાંચિત; ગદ્યગદિત
 પુલટિસ સ્ત્રી પોટીસ
 પુલપુલા વિં અંદરથી નરમ ને પોચું
 પુલપુલાના સંકિં નરમ ચીજ દબાવવી; ધોળવું
 (૨) ધોળીને ચૂસવું
 પુલસરાત પું (ફા) બહિષ્તમાં જવાનો બારીક પુલ
 પુલાવ પું માંસ સાથે થતી ચોખાની એક વાની
 પુલાવ પું મસાલેદાર ભાત
 પુર્લિંદા પું બંડલ; થોકડો
 પુલિન પું (સં) રેતાળ નદીકિનારો (૨) પાણી હટીને
 થતી કાંપવાળી જમીન
 પુલિસ સ્ત્રી (ઈં) પોલીસ
 પુલિસમૈન પું પોલીસનો સિપાઈ
 પુસ્ત સ્ત્રી (ફા) પીઠ (૨) પેઢી (વંશ-પરંપરાની)
 પુસ્તક સ્ત્રી (ફા) ધોડાગધેડાની પાછલા પગની લાત
 પુસ્તનામા પું (ફા) વંશાવળી; પેઢીનામું
 પુસ્ત-પનાહ પું (ફા) મદદગાર; ટેકો આપનાર
 પુસ્તપનાહી સ્ત્રી મદદ; ટેકો
 પુસ્તા પું (ફા) પુસ્તો; પાણીનો બાંધ; પાણીનો બંધ
 (૨) થાપાનો ઉપલોભાગ (૩) પુસ્તકની બાંધણીની
 પટ્ટી
 પુસ્તાતા પું (ફા) પીઠ પર લેવાય એટલો ભાર
 પુસ્તી સ્ત્રી (ફા) ટેકો (૨) મદદ (૩) તરફદારી
 (૪) તકિયો
 પુસ્તૈન સ્ત્રી વંશપરંપરા; પેઢી દર પેઢી
 પુસ્તૈની વિં (ફા) વંશપરંપરા ચાલતું આવેલું કે
 ચાલનારું
 પુષ્ક પું (સં) કમળ (૨) તળાવ (૩) પાણી
 પુષ્કરિણી સ્ત્રી તળાવડી
 પુષ્કલ વિં (સં) પુષ્કળ; ખૂબ (૨) ઉત્તમ
 (૩) પરિપૂર્ણ; ભરપૂર
 પુષ્ટ વિં (સં) ખાઈથીને તાજુંમાજું (૨) પોષાયેલું
 (૩) દૃઢ; મજબૂત

પુણ્ય

૨૪૫

પૂર્વાનુરાગ

પુણ્ય સ્ત્રી તાકાત કે પુષ્ટિની દવા
 પુષ્ટિ સ્ત્રી (સં) પોષણ (૨) પુષ્ટ થવું તે (૩) દઢતા;
 મજબૂતી (૪) સમર્થન (૫) ચઢતી (૬) પુષ્ટ
 કરાયેલો તર્ક
 પુષ્પ પું (સં) ફૂલ; પુષ્પ (૨) આંખમાં ફૂલ પડે તે
 (૩) સ્ત્રીની રજ
 પુસાના અંકિં પૂરું યડવું કે ઠીક લાગવું; પોસાવું
 પુસ્તક સ્ત્રી (સં) ચોપડી
 પુસ્તકાલય પું ગ્રંથાલય
 પુસ્તકી, પુસ્તિકા સ્ત્રી નાની ચોપડી; ચોપાનિપું
 પુહપ, પુહપ પું પુષ્પ; ફૂલ
 પુહ્મી સ્ત્રી પૃથ્વી; ભૂમિ
 પૂછ સ્ત્રી પૂછડી (૨) પછવાડેનો ભાગ
 પૂછડી સ્ત્રી પૂછડી
 પૂંજી સ્ત્રી પૂંજ; યન (૨) મૂડી
 પૂંજીપતિ પું મૂડીદાર; યનવાન
 પૂંજીવાદ પું મૂડીવાદ
 પૂઆ પું પૂડો કે માલપૂઓ
 પૂગ પું (સં) સોપારી કે તેનું ઝાડ (૨) પુંજ; ઢગલો
 (૩) કશસ કે તેનું ઝાડ
 પૂગી સ્ત્રી પૂછવું તે (૨) તપાસ; ખોળ (૩) કોઈ પૂછ
 તે; આદર; ગણના
 પૂછ સ્ત્રી પૂછવું તે (૨) તપાસ; ખોળ (૩) કોઈ પૂછ
 તે; આદર; ગણના
 પૂછતાછ, પૂછતાછ સ્ત્રી પૂછપરછ
 પૂછના સંકિં પૂછવું
 પૂછપાછ, પૂછપાછી સ્ત્રી પૂછપરછ
 પૂજક પું (સં) પૂજા કરનાર
 પૂજન પું (સં) મૂજા; પૂજવું તે
 પૂજના સંકિં પૂજવું; સેવા કરવી (૨) લાંચ આપવી
 (૩) અંકિં પૂરું થવું (૪) ભરાવું; બરોબર થવું
 પૂજા વિં (સં) પૂજ્ય; પૂજાને પાત્ર
 પૂજા સ્ત્રી (સં) પૂજા; ઉપાસના; અર્ચન (૨) લાંચ
 (૩) માર; મેથીયાક
 પૂજ્ય વિં (સં) પૂજનીય
 પૂઢા પું માલપૂડો
 પૂઢી સ્ત્રી પૂરી
 પૂત વિં (સં) પવિત્ર; શુદ્ધ (૨) પું પુત્ર
 પૂતઢા પું બળોતિયું
 પૂની સ્ત્રી પૂણી
 પૂનવ, પૂનિર્વે, પૂનો, પૂન્યો સ્ત્રી પૂનમ; પૂર્ણિમા
 પૂપ પું (સં) માલપૂડો
 પૂય પું (સં) પર; પાચ
 પૂર પું પૂર; ભરતી (૨) (કચોરી વગેરેનું) પૂરણ

પૂરક વિં (સં) પૂર્તિ કરનારું; પૂરનારું (૨) પું એક
 પ્રાણપાત્ર
 પૂરણ પું (સં) પૂરું થવું કે કરવું તે; પૂરવું તે
 પૂરણ, પૂરન વિં પૂર્ણ; પૂરું
 પૂરનપૂરી સ્ત્રી પૂરણપોળી
 પૂરનમાસી સ્ત્રી પૂર્ણિમા
 પૂરના સંકિં પૂરવું; ભરવું (૨) પૂરું કરવું (૩) અંકિં
 પૂરું થવું; ભરાવું
 પૂરણ પું (૨) વિં પૂર્વ
 પૂરણલ પું પૂર્વજન્મ (૨) પ્રાચીન જમાનો
 પૂરણલા વિં (પં) પ્રાચીન; પુરાણું (૨) પૂર્વ જન્મનું
 પૂરણી વિં પૂર્વનું
 પૂરિયતા પું (સં) પૂરક
 પૂરા વિં પૂરું; પૂર્ણ ભરેલું (૨) પૂરતું; અધું
 પૂરી સ્ત્રી પૂરી-એક વાની
 પૂર્ણ વિં (સં) પૂરું (૨) પરિવૃત્ત (૩) ભરપૂર
 (૪) અધું
 પૂર્ણમાસી સ્ત્રી પૂર્ણિમા; પૂનમ
 પૂર્ણચિત્રામ પું વાક્યનું પૂરા વિરામનું ચિહ્ન
 પૂર્ણાહુતિ સ્ત્રી (સં) યજ્ઞની પૂર્ણાહુતિ (૨) સમાપ્તિ
 પૂર્ણિમા સ્ત્રી (સં) પૂનમ
 પૂર્તિ સ્ત્રી (સં) પૂરું થવું તે; સમાપ્તિ (૨) ભરપાઈ;
 પૂટતું પૂરું કરવું તે
 પૂર્વ વિં (સં) પહેલાંનું (૨) પુરાણું; જૂનું (૩) પૂર્વનું
 (૪) પું પૂર્વદિશા (૫) અં પૂર્વ; પહેલાં
 પૂર્વક વિં (સં) તે સાથે; સહિત (નામ સાથે
 સમાસમાં)
 પૂર્વકથન પું પ્રથમ કહેવાની વાત; આમુખ
 પૂર્વકાલિક વિં પૂર્વકાળ સાથે સંબંધવાળું
 પૂર્વચંદ્ર પું પહેલો ભાગ; અગાઉનો ભાગ
 પૂર્વગામી વિં પ્રથમ ગયેલું
 પૂર્વગ્રહ પું પૂર્વચંદ્ર; કોઈ બાબતમાં તે આચ્છાદપૂર્ણ
 પારણા જે પહેલેથી વગર સપજ્યે-વિચાર્યે મનમાં
 સ્થિર કરી લીધી હોય
 પૂર્વજ પું (સં) પૂર્વ પુરુષ; વડવો (૨) મોટો ભાઈ
 પૂર્વજન્મ પું (સં) પાછલો જન્મ
 પૂર્વપીઠિકા સ્ત્રી (સં) ભૂમિકા
 પૂર્વયોજિત વિં પહેલેથી ગોઠવાયેલું
 પૂર્વભાગ પું પહેલો ભાગ; પૂર્વખંડ
 પૂર્વધત્ત અં પહેલાંની જેમ
 પૂર્વવર્તી વિં પ્રથમ રહેનારું
 પૂર્વા સ્ત્રી પૂર્વ દિશા (૨) રાજાઓ વગેરેનાં મહાન
 કાર્યોનો ઉલ્લેખ; પ્રશસ્તિ
 પૂર્વાનુરાગ પું (સં) પહેલાંની પ્રીતિ

પૂર્વાંપર

૨૪૬

પેલસ

પૂર્વાંપર વિં (સં) પૂર્વ અને અપર; આગળ તેમજ
પાછળનું (૨) અં આગળ-પાછળ
પૂર્વાહ, પૂર્વાહ્નિ પું (સં) દિવસનો પૂર્વ અર્થાત્ પહેલો
ભાગ
પૂર્વી વિં પૂર્વનું; પૂર્વ સંબંધી
પૂર્વીણ વિં (સં) પૂર્વનું; પુરાણું (૨) પૈતૃક
પૂર્વીય વિં (સં) પૂર્વનું; પૂર્વ સંબંધી; પુરાણું
પૂર્વોક્ત વિં (સં) પહેલાં-ઉપર કે અગાઉ કહેલું
પૂતા પું પૂળી
પૂસ પું પોષ માસ
પૂચ્છક વિં (સં) પૂછનાર; જિજ્ઞાસુ
પૂચ્છા સ્ત્રી (સં) પ્રશ્ન; સવાલ; જિજ્ઞાસા
પૂચ્ચ વિં (સં) જુદું; છૂટું; અલગ
પૂચ્ચકરણ પું અલગ કરવું કે પાડવું તે
પૃથિવી, પૃથ્વી સ્ત્રી (સં) ધરતી; દુનિયા
પૃથુ વિં (સં) મોટું; વિશાળ; વિસ્તૃત
(૨) અગણિત
પૃષ્ઠ વિં (સં) પછેલું; જેને પુછાયું હોય તે
પૃષ્ઠ પું (સં) પીઠ (૨) ઉપરની સપાટી
(૩) પાછળનો ભાગ (૪) ચોપડીનું પાનું
પૈંગ સ્ત્રી હાંચકાનો હેલ્લો
પૈંઝુકી સ્ત્રી હોલો (૨) એક મીઠાઈ-ધૂધરો
પૈંદા પું, પૈંદી સ્ત્રી તળિયું
પૈંશન સ્ત્રી (ઈં) પેન્શન; નિવૃત્તિ-વેતન
પૈંશનર પું નિવૃત્ત થયેલો; નિવૃત્તિ-વેતન મેળવતી
વ્યક્તિ
પૈસિલ સ્ત્રી (ઈં) પેનસિલ
પેહસી સ્ત્રી તાજી વિચાયેલી ગામ કે ભેંસની સાત
દિવસ સુધીના દૂપમાં સૂંઠ સાકર વગેરે નાખીને
પકવેલો પાક-બળી
પેચના સં કિં દેખવું; જોવું
પેચ પું (ફાં) પેચ (સ્ક્રુ, આંટો, પુક્તિ વગેરે)
પેચક સ્ત્રી (ફાં) દોરની ગૂંચળી (૨) પું (સં) ધ્રુવડ
પેચકશ પું (ફાં) પેચિયું
પેચતાષ પું (ફાં) દાઝ; મનનો ગુસ્સો
પેચદાર વિં પેચીદું
પેચા પું ધ્રુવડ
પેચિશ સ્ત્રી (ફાં) મરઘનો રોગ
પેચીદા, પેચીલા વિં (ફાં) પેચવાયું (૨) કઠ્ઠા;
આંટીધંટીવાળું
પેચીદગી સ્ત્રી આંટીધંટી
પેટ પું પેટ (૨) ગર્ભ (૩) પેટું; અંદરનો ભાગ
(૪) મન
પેટક પું (સં) પેટી; પટારો (૨) ઢગ

પેટલ વિં મોટા પેટવાળું; દુંદાળું
પેટવાલી સ્ત્રી સગર્ભા સ્ત્રી
પેટા પું પેટું; અંદરનો ભાગ (૨) નદીનો પટ
(૩) હિસાબનું પેટું (૪) થેરાવ; સીમા
પેટાર, પેટારા પું પટારો
પેટાઈ, પેટાઈ વિં ખાઉપટું; પેટડું
પેટી સ્ત્રી પટો (૨) નાની પેટી
પેટીકોટ પું સ્ત્રીઓ સાડી નીચે તથા કન્યાઓ ફોક
નીચે પહેરે છે તે ચણિયાનો પ્રકાર
પેટું વિં ભુખ્મડ; ખાઉપટું
પેટ્ટેટ વિં (ઈં) પેટ્ટેટ કરાવેલું (૨) પું કોઈ ચીજ વગેરે
સરકારમાં હક્કરક્ષિત કરાવવી તે
પેટ્ટન પું (ઈં) સંરક્ષક; સમર્થક
પેટ્ટોલ પું (ઈં) મોટરનું પેટ્ટોલ
પેઠા પું ભૂરાકોળું (૨) ભૂરાકોળાની એક મીઠાઈ
પેઢ પું ઝાડ
પેહલ પું (ઈં) (સાઈકલનું) પેડલ
પેઢા પું પેડો (૨) ક્ષત્રનો લુઓ
પેઢી સ્ત્રી ઝાડનું થડ (૨) થડ
પેઢું પું પેટું (૨) ગર્ભાશય
પેન સ્ત્રી (ઈં) કલમ; પેન (ઈંડિપેન)
પેની સ્ત્રી (ઈં) પેન્સ
પેન્શન સ્ત્રી (ઈં) નોકરીમાંથી નિવૃત્ત થયે મળતું વેતન
પેન્શનર પું નિવૃત્તિવેતન મેળવનાર
પેન્સિલ સ્ત્રી (ઈં) સીસાપેન
પેન્શાના અં કિં પાહો મુકવો
પેપર પું (ઈં) કાગળ; છાપું; પ્રશ્નપત્ર; નિબંધ; લેખ
પેપરમાશી પું કાગળની લુગદીની કલાકૃતિઓ
પેપરમિલ સ્ત્રી જ્યાં કાગળ બનાવવામાં આવે છે તે
કારખાનું
પેપરવેટ પું કાગળ ઊડી ન જાય તે માટે મુકાતું પથ્થર
લાકડા કે લોઢાના ટુકડાનું વજન; દાખલ
પેપ્ફલેટ પું (ઈં) ચોપાનિયું; પુસ્તકના રૂપમાં ન
હોય તેવો કોઈ સામયિક વિષય પર લખાયેલો
અભ્યાસલેખ
પેય પું (સં) પીણું (૨) પાણી (૩) દૂધ (૪) વિં પીવા
યોગ્ય
પેરના સં કિં પીલવું (૨) પીડવું (૩) મેરવું
(૪) મોકલવું
પેલના સં કિં ધુસાડવું (૨) પકેલવું
પેલા પું ઝપડો; તકરાર (૨) ગુનો; કસૂર (૩) હલ્લો;
ચડાઈ (૪) ધુસાડવું કે પકેલવું તે
પેલસ પું પેલસી સ્ત્રી કરેટું; તરતના વિચાયેલા
ઢોરનું દૂધ

પેશ

૨૪૭

પૈર-ગાફી

પેશ અં (ફા) સામે; આગળ
 પેશ-ઋબ્ધ સ્ત્રી (ફા) કટારી
 પેશ-કશ સ્ત્રી (ફા) ભેટ; બક્ષિસ
 પેશકાર પું (ફા) અદાલતનો શિરસ્તેદાર
 પેશકારી સ્ત્રી શિરસ્તેદારનું કામ કે પદ
 પેશલેખા પું (ફા) ફોજની આગળ જતી ટુકડી કે
 આગળ રવાના થતો તેનો સામાન
 પેશગી સ્ત્રી (ફા) કોઈ કામ માટે અગાઉથી અપાતી
 રકમ; બાનું
 પેશતર, પેશતર અં (ફા) પહેલાં; અગાઉ
 પેશબંદ પું (ફા) ઘોડાની છાતી પરનો પટો; જેથી
 જીન પાછળ સરે નહિ
 પેશબંદી સ્ત્રી (ફા) અગમચેતી; પહેલેથી
 સાવધાની
 પેશરાજ પું પથ્થર લાવી આપી કડિયાને મદદ
 કરનાર મજૂર
 પેશવા પું (ફા) નેતા; સરદાર (૨) મરાઠા રાજ્યનો
 પેશવા
 પેશવાઈ સ્ત્રી પેશવા (સરદાર)નું પદ કે કાર્ય
 (૨) આગેવાની
 પેશવાજા સ્ત્રી (ફા) નાચતી વખતે પહેરાતો એક
 જાતનો ચક્ષિયો
 પેશા પું (ફા) પેશો; ધંધો
 પેશાની સ્ત્રી (ફા) માથું (૨) કપાળ (૩) નસીબ
 પેશાબ પું પેશાબ; મૂત્ર (૨) વીર્ય
 પેશાબચાના પું મુતરડી; ધોયાલખ
 પેશાવર પું (ફા) પેશાવાળો; ધંધાદાર
 પેશી સ્ત્રી (ફા) રજૂઆત (૨) સુનાવણી (૩) (સં)
 પેશી
 પેશીન-ગોઈ સ્ત્રી (ફા) ભવિષ્ય કહેવું તે; ભાવિ-
 કથન
 પેશતર અં (ફા) અગાઉ; પહેલાં
 પેસ્ટલ પું (ઈ) રંગની ભત્તી
 પેસ્ટ્રી સ્ત્રી (ઈ) કેકના જેવું એક ખાદ્ય
 પેંગ સ્ત્રી હીંચકાનો હેલ્લો
 પેજના પું, પેજની સ્ત્રી પગનું એક ઘરેલું; નૂપુર
 પેઠ, પેઠી સ્ત્રી પેઠ; ચોટ્ટ; બજાર
 પેઠ પું ડગલું; પગલું (૨) રસ્તો; માર્ગ
 પેઠા પું રસ્તો (૨) તબેલો (૩) પ્રજાલી; રીત
 પેત સ્ત્રી યુક્તિ; પેતરો; દાવ
 પેતાલીસ વિં પિસ્તાળીસ; ૪૫
 પેતીસ વિં પાંત્રીસ; ૩૫
 પેદા પું, પેદી સ્ત્રી તળિયું
 પેસઠ વિં પાંસઠ; ૬૫

પૈ અં (સાતમીનો) ઉપર (૨) (ત્રીજીનો) દ્વારા
 (૩) પ્રતિ; તરફ (૪) પાસે (૫) પછી (૬) પણ
 પૈ પું (ફા) કમાન ગલોલ વગેરેમાં લગાડવામાં
 આવતી તાંત
 પૈક પું (ફા) ખેપિયો
 પૈકાર પું (ફા) ચહેરો; સિકલ (૨) દેહ
 પૈકાર પું (ઈ) પેકિંગ કરનાર વ્યક્તિ
 પૈકાર પું (ફા) ફેરિયો કે પરચૂરણ માલનો નાનો
 વેપારી
 પૈલાના પું પાપખાનું; જાજર
 પૈગમ્બર પું (ફા) પેગંબર
 પૈગમ્બરી વિં પેગંબરનું (૨) સ્ત્રી પેગંબરનું કાર્ય
 પૈગ પું પગ; કદમ
 પૈગમ પું (ફા) પેગામ; સંદેશો
 પૈગમી પું કૂત; સંદેશવાહક
 પૈજ સ્ત્રી પ્રતિષ્ઠા; પશ (૨) હોડ
 પૈજામા પું પાપજામો
 પૈજાર સ્ત્રી (ફા) પેજાર; જોડા
 પૈઠ સ્ત્રી પેસ; પ્રવેશ (૨) ગતિ; પહોંચ
 પૈઠના અં કિં પેસવું
 પૈફી સ્ત્રી સીડી (૨) કૂવાનું ઓલણ
 પૈતરા પું પેતરો; ચક્કરદાર ચાલબાજી (૨) પગલું;
 આક્રમણ કરવાની રીત
 પૈતલા, પૈથલા વિં છછરું
 પૈનુક વિં (સં) પિતાનું કે તેમના સંબંધી
 પૈ-દર-પૈ અં (ફા) કમશ: (૨) લગાતાર
 પૈદલ વિં (૨) અં પગે ચાલતું; પગપાળું (૩) પું
 પાપદળ
 પૈદા વિં (ફા) પેદા; ઉત્પન્ન
 પૈદાઈશ સ્ત્રી (ફા) પેદાશ; ઉત્પત્તિ; જન્મ
 પૈદાઈશી વિં જનમ સાથેનું (૨) સ્વાભાવિક
 પૈદાવાર, પૈદાવારી સ્ત્રી (ફા) ખેતીની પેદાશ
 પૈના વિં (સં) પૈણ તીક્ષ્ણ; તેજ (૨) પું બળદ
 હાંકવાનો પરોણો
 પૈનાના સં કિં ધાર કાઢવી
 પૈનાપન પું તીખાશ
 પૈમાઈશ સ્ત્રી (ફા) માપવું તે (જેમ કે, જમીન)
 પૈમાન, પૈમાં પું (ફા) વચન; વાપદો; સોગન;
 પૈમાના પું (ફા) માપવાનું ઓજાર કે સાધન; માપદંડ
 (પોરણ)
 પૈમાં સ્ત્રી પગ; ચરણ
 પૈયા પું પોચો દાણો; ખોખું
 પૈર પું પેર; પગ; ચરણ (૨) પગલું (૩) ખજું
 પૈર-ગાફી સ્ત્રી પગની ગાફી; (જેવી કે, સાઈકલ)

પૈરના

૨૪૮

પોલા

પૈરના અં કિં તરવું
 પૈરવી સ્ત્રી (ફાં) અનુસરણ (૨) આશાપાલન
 (૩) પેરવી
 પૈરચોકાર પું અનુસરનાર; પેરવી કરનાર
 પૈરા પું પગલું (૨) પગનું એક પરેણું
 પૈરા (ઈં) ફકરો
 પૈરાઈ સ્ત્રી તરવું તે કે તેની કળા
 પૈરાક પું તારો; તરનારો; તરવેયો
 પૈરાવ પું તરીને જવામ એવું ઊંડું પાણી
 પૈરાશટ પું (ઈં) ઊંચેથી ઊતરવા વિમાની છત્રી;
 'પેરેશુટ'
 પૈરી સ્ત્રી ખજામાં એકઠાં કરેલાં ડુંગ્રનો ઢગ કે ખજું
 કરવું તે
 પૈરો વિં (ફાં) અનુયાયી
 પૈરોકાર પું પેરવી કરનાર; અનુસરનાર
 પૈરોલ પું (અં) નાસી નહિ જવાનું કે જે શરત કરે
 તે પાળવાનું કેદીનું વચન કે તેને આપ્યે, તેવી
 શરતે, તેને છોડવો તે; શરતી છુટકારો
 પૈવંદ પું (ફાં) ધીંગલું (૨) ઝાડની કલમ (૩) પિત્ર;
 સગો
 પૈવંદી વિં કલમી (૨) વર્ણસંકર
 પૈવસ્ત વિં (ફાં) પ્રવાહીથી તરબોળ
 પૈવીલિયન પું (ઈં) મંડપ; તંબૂ
 પૈશાચ, પૈશાચિક વિં (સં) ધોર; રાસસી;
 પિશાચ જેવું
 પૈશુન, પૈશુન્ય પું (સં) પિશુનતા; ચાડીચુગલી;
 દુષ્ટતા
 પૈસના અં કિં પેસવું; દાખલ થવું
 પૈસા પું પેસો (૨) ધન
 પૈસેવાલા પું પૈસાદાર (૨) શરાફ
 પૈસિંજર પું (ઈં) પેસેંજર; ઉતારુ; પાત્રી; મુસાફર
 પૈહમ અં (ફાં) નિરંતર; લગાતાર
 પૈહારી વિં મય-દૂધ જ પીને રહેનાર (સાપુ)
 પૈંકના અં કિં છેરવું (૨) ડરવું (૩) પું છેરવાનો
 (પશુનો) રોગ
 પૈંકા પું મોટું પતંગિપું
 પૈંગા પું નળી (વાંસ કે ધાતુની) (૨) વિં પોલું
 (૩) મૂર્ખ; કમઅક્કલ
 પૈંછ સ્ત્રી પુંછ; પુંછડી
 પૈંછના સં કિં પસવું; લોહવું (૨) પું લૂછવા માટેનું
 કપડું
 પૈઆ પું સાપનો કણો
 પૈફયા સ્ત્રી (ફાં પોય:) ઘોડાની જોરદાર
 રવાલ

પોફસ સ્ત્રી સપાટાબંધ દોડવું તે (૨) અં પોઈસ;
 હઠો; ખસો
 પોઈ સ્ત્રી પોઈની વેલ (૨) થઈ બાજરી વગેરેનો નાનો
 છોડ (૩) શેરડીની આંખ
 પોચર, પોચરા પું તળાવ
 પોચરી સ્ત્રી તળાવડી
 પોચ વિં (ફાં પૂચ) તુચ્છ (૨) અશક્ત
 પોજીશન સ્ત્રી (ઈં) સ્થિતિ; પદ; આબરૂ
 પોટ સ્ત્રી પોટલી (૨) ઢેર; ઢગલો
 પોટલક પું ગાંસડો
 પોટલા પું પોટલો; મોટું પોટલું
 પોટલી સ્ત્રી પોટલી; નાનું પોટલું
 પોટા પું પેટ (૨) આંખનું (ઉપલું) પોપચું (૩) છાતી;
 જોર (૪) ચકલીનો પોટો-બચ્ચું
 પોટૈશિયમ પું (ઈં) પોટાશનો ધાત્વિક આધાર;
 પોટૈશિયમ
 પોઢા વિં (સં પ્રોઢ) દંઢ (૨) કઠણ (૩) પુષ્ટ (૪)
 મજબૂત
 પોઢાના અં કિં દંઢ કે કઠણ થવું (૨) સં કિં દંઢ કે
 કઠણ કરવું
 પોત પું જમીન-મહેસૂલ; (૨) પોત્ર (૩) પોતું (૪)
 (સં) પશુપક્ષીનું બચ્ચું (૫) નાનો છોડ
 પોતઢા પું બાળોતિપું
 પોતદાર પું મહેસૂલ જમા રાખનાર (૨) ખજાનામાં
 રૂપિયા પારખનાર
 પોતના સં કિં ધોળવું; લીપવું (૨) પું પોતું; ફૂચડો
 પોતલા પું ચોપડું; પરોઢો
 પોતા પું પુત્રનો પુત્ર; પોત્ર (૨) મહેસૂલ (૩) પોતું
 પોતી સ્ત્રી પુત્રની પુત્રી; પોત્રી
 પોથા પું મોટું પોથું (૨) ઝાગળની થોકડી
 પોથી સ્ત્રી ચોપડી
 પોદના પું વામન; ઠિગુજ (૨) એક નાનું પક્ષી
 પોદીના પું (ફાં) કુદીનો
 પોના સં કિં (રોટલો) હાથે ઘડવો (૨) પરોવવું
 (૩) ગુંથવું
 પોપ પું (ઈં) સૌથી મોટા ખ્રિસ્તી પર્મગુરુ
 પોપલા વિં દાંત વગરનું; બોખલું (૨) પોપલું;
 પોચકણ
 પોપલાના અં કિં બોખું કે પોપલું થવું કે હોવું
 પોયા પું સાપનું બચ્ચું; કણો (૨) નાનો છોડ
 કે બચ્ચું
 પોર સ્ત્રી આંગળ કે આંગળીનો વેઠો (૨) પેરાઈ
 પોલ પું પોલાણ (૨) અંદરનું પોલ
 પોલા વિં પોલું; ખાલી

પોશ પું (ફા) (સમાસમાં) ઢાંકણ ઉદાઁ મેજપોશ
(૨) પોશાક (૩) (ઈં) વૈભવી (જેમ કે, 'પોશ
એરિયા')

પોશાક, પોશિશ (ફા) સીં પોશાક; પહેરવેશ
પોસીદગી સીં ગુમતા; ઢાંકવું કે છુપાવવું તે
પોસીદા વિં (ફા) ગુપ્ત; ઢંકપેણું દગી સીં ગુમતા
ઢાંકવું કે છુપાવવું તે

પોષક વિં (સં) પોષનારું (૨) સહાયક
પોષણ પું (સં) પોષવું તે; પાલન; સહાયતા
પોષના, પોસના સં કિં પોષવું; પાલન કરવું
પોષ્ય વિં (સં) પાલનપોષણ કરવા પોગ્ય
પોષ્યપુત્ર પું દત્તક પુત્ર
પોસ પું પાલણપોષણ કરવા માટેનો આભાર-
કૃતજ્ઞતા

પોસપૂત્ર પું દત્તક પુત્ર
પોસના સં કિં પોષવું; પાળવું
પોસ્ટ સીં (ઈં) જગા; નોકરી (૨) ટપાલ
પોસ્ટ ઓફિસ પું (ઈં) ઝાકપર; ટપાલખર
પોસ્ટ કાર્ડ પું (ઈં) ટપાલનું પત્રું; કાર્ડ
પોસ્ટ માર્ટમ પું (ઈં) મરણ બાદ કરાતી મડદાની
ચીરકાઠ કે તે તપાસ

પોસ્ટ માસ્ટર પું (ઈં) પોસ્ટ ઓફિસનો વડો
પોસ્ટમેન પું (ઈં) ટપાલી
પોસ્ટર પું (ઈં) જાહેરાત માટે મોટો કાગળ છપાય
છે તે; જાહેરાતપત્ર; ભીતપત્ર

પોસ્ટિંગ સીં (ઈં) નિયુક્તિ; નિમણૂક
પોસ્ટેજ પું (ઈં) ટપાલખર્ચ
પોસ્ટ પું (ફા) છોડું (૨) પોસ; અકીણનો દોડો
(૩) અકીણનો છોડ

પોસ્ટા પું અકીણનો છોડ
પોસ્ટી પું (ફા) પોસ્ટી; પોસ ઉકાળી પીનાર
(૨) આળસુ

પોસ્ટીન પું (ફા) ચામડાનો (ઠવાંટીવાળો) કોટ કે
અમુક પોશાક

પોહના સં કિં પરોવવું (૨) છેદવું (૩) અંદર પૂસવું
પોહા, પોહક પું (સં) જાડી મોટી શેરડી

પોરના અં કિં તરવું
પો સીં પરબ પાસાની રમતના દાવનો મો (પ્રભાત)
પોહ; પો

પોઆ, પોઆ પું પાશેરો (સો ગ્રામ)
પોંગંડ પું (સં) બાલ્યાવસ્થા (પાંચથી દસેક વર્ષ
ઉંમરની)

પોહર સીં (ઈં) પાઉર; ધૂર્ણ; ભુક્કો
પોહના અં કિં ગૂલવું (૨) મોઢવું; સુવું

પોહના સં કિં ગૂલાવવું; પોહાડવું; સુવરાવવું
પોત્ર પું (સં) પુત્રનો પુત્ર (૨) વિં પુત્ર સંબંધી
પોત્રિકેય પું પુત્રીનો પુત્ર
પોત્રી સીં પુત્રની પુત્રી
પોદ સીં છોડ (૨) ધરુ
પોદર સીં પગદંડી (૨) રેંટ કે કોસ પા કોલુના બળદથી
પડી જતી વાટ

પોદા, પોધા પું છોડવો
પોન વિં પોણું (૨) પું, સીં પવન (૩) પ્રાણ (૪) ભૂત
પોના પું પોણાના આંક (૨) ઝારો
પોનાર સીં કમળની ઢાંડી
પોની સીં વસવાપાં (૨) નાનો ઝારો
પોને વિં પોણું

પોર સીં દરવાજો; ખડકી (૨) વિં (સં) પુરનું
પોરસ્થ વિં (સં) ('પુરસ્'ને 'ત્વ' પ્રત્યય લાગી
'પોરસ્થ', 'પોર્વાત્વ' અશુદ્ધ છે.) પૂર્વનું કે ત્યાં
આવેલું (૨) આગલું; પ્રથમનું
પોરા પું પગલું; નવું આગમન (જેમ કે, વહુનાં પગલાં
શુકનિપાળ થવાં)

પોરાણિક વિં (સં) પુરાણું (૨) પુરાણોનું કે તે
સંબંધી (૩) પું પુરાણી; પુરાણવેત્તા
પોરિ, પોરી સીં સીડી (૨) ડેલી; ખડકી (૩) પાવડી
પોરિયા, પોલિયા પું પોળિયો; દારપાળ
પોરુષ પું (સં) પુરુષત્વ (૨) બળ; પરાક્રમ
(૩) ઉદમ; પુરુષાર્થ

પોરુષેય વિં (સં) પુરુષનું કે તે સંબંધી કે તેનું કરેલું
પોર્ણમાસી સીં (સં) પૂનમ; પૂર્ણિમા

પોલ પું પોળ; મોટો દરવાજો
પોલિયા પું પોળિયો; દારપાળ

પોલી સીં ડેલી (૨) પગલું
પોવા પું પાશેરો (સો ગ્રામ)

પોષ પું (સં) પોષ માસ
પોષ્ટિક વિં (સં) પુષ્ટિ આપે એવું; શક્તિવર્ધક

પોસર, પોસરા, પોસલા પું પરબ
પોહારી વિં પય (દૂધ) જ પીને રહેનાર

પ્યાક પું પરબ
પ્યાજ પું પિપાજ; ડુંગળી

પ્યાજી વિં પિપાજ (ડુંગળી)ના રંગનું આછું ગુલાબી
પ્યાદા પું (ફા) પાયદળ સિપાઈ; પ્યાદું (૨) દૂત;

પેરિયો
પ્યાર પું પ્રેમ; વહાલ

પ્યાર વિં પ્યારું; વહાલું
પ્યાસા પું (ફા) પવાલું; પ્યાલો

પ્યાલી સીં પવાલી; પ્યાલી

વ્યાસ સ્ત્રી તરસ (૨) પ્રબળ ઇચ્છા
 વ્યાસા વિં તરસું; પિપાસુ
 વ્યૂન પું (ઈં) પટાવાળો; સિપાઈ
 વ્યોસર પું કરેટું (ગાયનું)
 વ્યોસાર પું પિપર
 પ્રકટ, પ્રગટ વિં (સં) પ્રગટ; પ્રત્યક્ષ; ખુલ્લું; જાહેર
 પ્રકરણ પું (સં) પુસ્તકનું પ્રકરણ; અધ્યાપ
 (૨) વિષય; પ્રસંગ (૩) ચર્ચા; વૃત્તાંત
 પ્રકાર પું (સં) રીત; તરેહ (૨) જાત; ભેદ
 પ્રકાશ પું (સં) તેજ; અજવાળું (૨) વિકાસ; સ્કોટ;
 સાફ સમજ (૩) પ્રસિદ્ધિ
 પ્રકાશક પું (સં) પ્રકાશ કરનાર; પુસ્તકને છપાવી
 તેનું વિતરણ કરનાર
 પ્રકાશકીય પું (સં) પ્રકાશક સંબંધી
 પ્રકાશિકી સ્ત્રી (સં) પ્રકાશ વિજ્ઞાન
 પ્રકીર્ણ વિં (સં) મિશ્રિત (૨) છૂટું છવાપું (૩)
 વિવિધ; પરચૂરણ (૪) ફેલાયેલું; વિસ્તૃત
 પ્રકૃત વિં (સં) અસલી; ખરું (૨) પ્રાકૃતિક;
 સ્વાભાવિક
 પ્રકૃતિ સ્ત્રી (સં) સ્વભાવ; મિજાજ (૨) કુદરત;
 નિસર્ગ (૩) જગતની મૂળ શક્તિ; માયા
 પ્રકોપ પું (સં) અધિક કોપ (૨) રોગનું કે ક્રોધ
 વસ્તુનું વખારે પડતું જોર થતું તે-અતિશયતા
 પ્રકોષ્ઠ પું (સં) મુખ્ય દરવાજા પાસેની ઓરડી
 (૨) આંગણ; વાડો
 પ્રક્રિયા સ્ત્રી (સં) ક્રિયા કે તેની રીત-યુક્તિ; વિધિ
 પ્રક્ષાલન પું (સં) ધોવું તે; ધોવાઈ
 પ્રક્ષિપ્ત વિં (સં) ફેંકેલું (૨) ભેપક; પછીથી ધુસારેલું
 કે નાંખેલું
 પ્રક્ષેપ, પ્રક્ષેપણ પું (સં) ફેંકવું તે (૨) પ્રક્ષિપ્ત હોવું
 તે; ભેપક (૩) ભાગીદાર નાંખેલી મૂકી
 પ્રક્ષેપક વિં (સં) પ્રક્ષેપ કરનારું; ફેંકાય તેવું
 પ્રક્ષેપણાસ્ત્ર પું (સં) ફેંકીને મારનારું અસ્ત્ર; મિસાઈલ
 પ્રક્ષેપણીય વિં (સં) ફેંકી શકાય તેવું
 પ્રક્ષેપાસ્ત્ર પું (સં) પ્રભેષણાસ્ત્ર; ફેંકીને મારનારું અસ્ત્ર
 પ્રક્ષેપાસ્ત્ર અઢ્યા પું (સં) પ્રભેષાત્ર રાખવાનું મથક;
 મિસાઈલ સ્ટેશન
 પ્રક્ષેપિત વિં (સં) ફેંકવામાં આવેલું
 પ્રક્ષેપ્ય વિં (સં) ફેંકવા યોગ્ય
 પ્રચ્છર વિં (સં) ઉમ્મ; તીવ્ર; તીક્ષ્ણ
 પ્રચ્છાત વિં (સં) પ્રસિદ્ધ; મશહૂર
 પ્રચ્છાતિ સ્ત્રી કીર્તિ; ખ્યાતિ; પ્રસિદ્ધિ
 પ્રગટ વિં પ્રકટ; પ્રત્યક્ષ; જાહેર; ખુલ્લું
 પ્રગટના અં કિં પ્રગટ કે જાહેર થવું

પ્રગલ્ભ વિં (સં) પ્રતિભાવાન; ચતુર (૨) સાહસિક;
 નિર્ભય (૩) ઉદંડ; અમર્ષાદ; કૃષ્ટ (૪) ઉદત
 પ્રગાફ વિં (સં) બહુ ગાફું (૨) ખૂબ; બહુ
 પ્રચંદ વિં (સં) તેજ; ઉમ્મ; મખર (૨) પ્રબળ; જોરદાર
 (૩) ભયંકર
 પ્રચલન પું (સં) ચલણ; રિવાજ; ચાલ
 પ્રચલિત વિં (સં) ચાલુ; રિવાજ પડેલું
 પ્રચાર પું (સં) ફેલાવો; પ્રસાર (૨) ચાલ; રિવાજ
 પ્રચારક વિં (૨) પું પ્રચાર કરનાર; પ્રસારક
 પ્રચારના સં કિં ફેલાવવું; પ્રચાર કરવો
 પ્રચુર વિં (સં) બહુ; ખૂબ
 પ્રચ્છન વિં (સં) છૂપું; ઢાંકેલું; ગુપ્ત
 પ્રજનન પું (સં) પ્રજોત્પત્તિ (૨) જણવું કે જણાવવું
 (દાઈએ) તે (૩) જનક; પિતા
 પ્રજા સ્ત્રી (સં) સંતાન; પરિવાર (૨) રેયત
 પ્રજાતંત્ર પું (સં) પ્રજા દ્વારા - તેના પ્રતિનિધિથી
 ચાલતું રાજ્યતંત્ર; લોકશાહી રાજ્યવ્યવસ્થા
 પ્રજાપતિ પું (સં) બ્રહ્મા (૨) રાજા (૩) પિતા
 પ્રજાવતી સ્ત્રી (સં) બહુ પ્રજાવાળી સ્ત્રી (૨) સગર્ભા
 (૩) ભાભી
 પ્રજાસત્તા સ્ત્રી (સં) પ્રજાતંત્ર; લોકશાહી; પ્રજા દ્વારા
 - તેના પ્રતિનિધિઓ મારફતે શાસન
 પ્રજાસત્તાક વિં લોકશાહી; પ્રજા-તેના પ્રતિનિધિઓ
 દ્વારા શાસનવાળું
 પ્રચ્છાદન પું (સં) ઢાંકણ; આવરણ
 પ્રજ વિં (સં) વિદ્વાન; જાણકાર
 પ્રજ્ઞા સ્ત્રી (સં) બુદ્ધિ; વિવેકશક્તિ
 પ્રજ્ઞાચક્ષુ વિં જ્ઞાની (૨) અંધ
 પ્રજ્વલન પું (સં) બળવું કે સળગવું તે
 પ્રજ્વલિત વિં (સં) બળતું; ધગધગતું
 પ્રણ પું પણ; પ્રતિષ્ઠા
 પ્રણત વિં (સં) નમેલું કે નમન કરતું (૨) નમ્ર
 (૩) પું દાસ; ભક્ત
 પ્રણતપાલ પું દાસ કે ભક્તનો પાળનાર
 પ્રણતિ સ્ત્રી નમન; પ્રણામ (૨) નમ્રતા (૩) વિનંતી
 પ્રણય પું (સં) પ્રેમ (૨) પ્રેમપૂર્વક વિનંતી (૩)
 વિશ્વાસ; શ્રદ્ધા (૪) મોક્ષ (૫) પ્રસવ; છુટકારો
 પ્રણયન પું (સં) રચના; નિર્માણ
 પ્રણયિની સ્ત્રી પ્રેમિકા; માશૂક
 પ્રણયી વિં (સં) પ્રેમપાત્ર; પ્રેમી (૨) પું પતિ
 પ્રણય પું (સં) ઓમકાર (૨) પરમેશ્વર
 પ્રણવના સં કિં પ્રણામ કરવા; નમવું
 પ્રણામ પું (સં) નમસ્કાર; પ્રણામ; નમન
 પ્રણામી વિં પ્રણામ કરનાર

પ્રણાલી

૨૫૧

પ્રતિષ્ઠાધિકાર

પ્રણાલી સ્ત્રી (સં) પ્રથા; પરંપરા; રિવાજ
 (૨) શૈલી; રીત (૩) પાણી જવાની નીક
 પ્રણિધાન પું (સં) એકાગ્રતા; ધ્યાન (૨) અર્પણ;
 ભક્તિ
 પ્રણિપાત પું (સં) પ્રણામ; પગે લાગવું તે; નમન
 પ્રણીત વિં (સં) રચિત; બનાવેલું (૨) મંતરેલું
 (૩) પું મંતરેલું પાણી
 પ્રણેતા પું (સં) રચનાર; રચયિતા કર્તા
 પ્રતાપ પું (સં) પ્રભાવ; તેજ; બળ; વીરતા
 પ્રતાપવાન, પ્રતાપી વિં પ્રતાપવાળું
 પ્રતારક વિં (સં) ઠગનાર; છેતરનાર
 પ્રતારણ પું, પ્રતારણા સ્ત્રી ઠગવું કે છેતરવું તે
 પ્રતિંચા સ્ત્રી પનુષની પ્રત્યંચા
 પ્રતિ અં (સં) ભણી; તરફ (૨) સ્ત્રી પ્રત; નકલ
 પ્રતિકાર, પ્રતીકાર પું (સં) સામનો; બદલો
 (૨) ઉપાય; ઈલાજ
 પ્રતિકૂલ વિં (સં) પ્રતિકૂળ; નાપાક; વિરુદ્ધ
 પ્રતિકૃતિ સ્ત્રી (સં) છબી; પ્રતિમા (૨) નકલ
 (૩) પ્રતિબિંબ (૪) પ્રતિકાર; બદલો
 પ્રતિક્રિયા સ્ત્રી (સં) પ્રતિકાર (૨) સામેથી પરિણમતી
 ક્રિયા; પ્રત્યાપાત
 પ્રતિગ્રહ પું (સં) ગ્રહણ કરવું તે (૨) પાશિગ્રહણ;
 વિવાહ (૩) સામે થવું કે જવાબ આપવો તે
 પ્રતિયાત પું (સં) પ્રત્યાધાત (૨) બાપા; રુકાવટ
 પ્રતિચ્છાયા પું, પ્રતિછાઈ, પ્રતિછાઈ, પ્રતિછાઈની,
 પ્રતિછાયા સ્ત્રી પડછાયો (૨) પ્રતિબિંબ
 પ્રતિજ્ઞા સ્ત્રી (સં) પજા; વચન; શપથ; એકરાત્ર
 પ્રતિદાન પું (સં) પરત કરવું તે (૨) બદલો
 પ્રતિદિન અં (સં) રોજ; નિત્ય
 પ્રતિદ્વંદ્વી પું (સં) સામેયાળો; શત્રુ (૨) બરોબરિયો
 પ્રતિદ્વંદ્વિતા સ્ત્રી વિરોધ; સામનો
 પ્રતિધ્વનિ સ્ત્રી (સં) પડધો
 પ્રતિનિધિ પું (સં) પ્રતિરૂપ (૨)ને બદલે કામ
 કરવાના અવેજ - અધિકારવાળો
 પ્રતિપક્ષ પું (સં) વિરોધપક્ષ (૨) વિરોધી; પ્રતિવાદી;
 શત્રુ
 પ્રતિપક્ષી પું વિરોધી; શત્રુ
 પ્રતિપત્તિ સ્ત્રી (સં) પ્રતીતિ; જ્ઞાન (૨) પ્રતિપાદન;
 સમર્થન; નિરૂપણ
 પ્રતિપદા સ્ત્રી (સં) પડવો તિથિ
 પ્રતિપન્ન વિં (સં) પ્રતીત; જાણેલું (૨) સાબિત કે
 નક્કી થયેલું (૩) શરકે આવેલું
 પ્રતિપરીક્ષણ પું (સં) કહેવાપેલી વાત પર પ્રશ્ન
 કરવો તે

પ્રતિપર્ણ પું (સં) રસીદ; 'કાઉન્ટર ફોઈલ'
 પ્રતિપાદન પું (સં) પ્રતિપત્તિ; સમજ (૨) સમર્થન;
 સારી રીતે સાબિત કે સિદ્ધ કરવું તે (૩) ઉત્પત્તિ;
 જન્મ
 પ્રતિપાત્નક પું (સં) પાલક; રક્ષક
 પ્રતિપાત્ન પું પાલન; રક્ષણ
 પ્રતિફલ પું (સં) છાયા; પ્રતિબિંબ (૨) પરિણામ;
 ફળ; પુરસ્કાર
 પ્રતિબંધ પું (સં) મનાઈ (૨) રુકાવટ; બાધા
 (૩) પ્રબંધ; બંદોબસ્ત
 પ્રતિબંધક વિં પ્રતિબંધ કરનારું; રુકાવટ નાખનારું
 પ્રતિબંધુ પું (સં) ભાઈ સમાન તે
 પ્રતિબિંબ પું (સં) પડછાયો; છાયા (૨) પ્રતિમા; છબી
 (૩) અરીસો
 પ્રતિષ્ઠા સ્ત્રી (સં) અસાધારણ બુદ્ધિશક્તિ
 પ્રતિભાવ પું (સં) સામી કે વળતી અસર; પ્રત્યાધાત
 પ્રતિભૂ પું (સં) જામિન
 પ્રતિમા સ્ત્રી (સં) મૂર્તિ (૨) પ્રતિબિંબ
 પ્રતિયોગિતા સ્ત્રી (સં) હરીફાઈ; હોડ (૨) વિરોધ
 પ્રતિયોગી પું (સં) શત્રુ; હરીફ (૨) સાથી; ભાગીદાર
 પ્રતિરૂપ પું (સં) પ્રતિમા; મૂર્તિ (૨) ચિત્ર; છબી
 (૩) પ્રતિનિધિ
 પ્રતિરોધ પું (સં) રોકવું કે અટકાવવું તે (૨) પ્રતિબંધ;
 તિરસ્કાર (૩) વિરોધ; ઘેરાવ કરવો તે
 પ્રતિરોપણ પું (સં) કરીથી રોપવું તે
 પ્રતિલિપિ સ્ત્રી (સં) નકલ; 'કોપી'
 પ્રતિલોમ વિં (સં) ઊલટા ક્રમવાળું (૨) પ્રતિકૂળ
 (૩) હલકું
 પ્રતિલોમ ચિવાહ પું (સં) એવું લગ્ન જેમાં સ્ત્રી
 ઊતરતી જાતિની અને પુરુષ યાદિયાતી જાતિનો
 હોય
 પ્રતિવર્ષ અં (સં) દર વર્ષે; દર સાલ
 પ્રતિવાદ પું (સં) સામે વાદ-ખંડન કે તેની ચર્ચા યા
 જવાબ
 પ્રતિવાદી પું પ્રતિવાદ કરનાર (૨) પ્રતિપક્ષી
 પ્રતિવાસ, પ્રતિવેશ પું (સં) પડોશ
 પ્રતિવાસી, પ્રતિવેશી પું પડોશી
 પ્રતિશબ્દ પું (સં) પડથો
 પ્રતિશોધ પું (સં) બદલો; વેર
 પ્રતિષિદ્ધ વિં (સં) નિષિદ્ધ; મના; વર્જ્ય
 પ્રતિષેધ પું (સં) નિષેધ; મનાઈ (૨) ખંડન
 પ્રતિષ્ઠાધિકાર પું (સં) એ સંવેધાનિક અધિકાર
 જેનાથી શાસનના કોઈ અન્ય અંગની આજ્ઞા
 દરખાસ્ત આદિને રદ કરી દઈ શકાય; 'વીટો'

પ્રતિષ્ઠા

૨૫૨

પ્રબંધ

પ્રતિષ્ઠા સ્ત્રી (સં) સ્થાપના (૨) મૂર્તિની સ્થાપના
 (૩) યશ; આબરૂ (૪) સ્થાન; જગા
 પ્રતિષ્ઠાન પું (સં) સ્થાપવું તે (૨) દેવ વગેરેની
 પ્રતિષ્ઠા (૩) સ્થાન; જગા
 પ્રતિષ્ઠિત વિ (સં) પ્રતિષ્ઠા થયેલું કે પામેલું
 પ્રતિસેકઙ્ગા વિ (સં) પ્રતિશત; દરેક સેકંડે
 પ્રતિસ્પર્ધા સ્ત્રી (સં) સ્પર્ધા; હરીકાર્થ
 પ્રતિસ્પર્ધી પું (સં) હરીક
 પ્રતિહત વિ (સં) પાછું પડેલું; રોકાયેલું (૨) નિરાશ
 પ્રતિહાર પું (સં) દરવાજો; દાર (૨) પ્રતિહારી;
 દારપાળ; દરવાન
 પ્રતિહારી પું (સં) દારપાળ
 પ્રતીક વિ (સં) ઊલટું (૨) વિરુદ્ધ (૩) પું ચિહ્ન
 (૪) પ્રતિરૂપ (૫) અંગ; અવયવ
 પ્રતીકાર પું (સં) પ્રતિકાર; સામનો; બદલો (૨)
 ઉપાય; ઇલાજ
 પ્રતીક્ષા સ્ત્રી (સં) રાહ; વાટ (૨) પરિપાલન;
 ભરણપોષણ (૩) આશરો
 પ્રતીક્ષાલય પું (સં) પ્રતીક્ષાગૃહ; રાહ જોવાની
 જગ્યા; 'વેઈટિંગ રૂમ'
 પ્રતીક્ષી સ્ત્રી (સં) પશ્ચિમ દિશા
 પ્રતીક્ષીન, પ્રતીક્ષ્ય વિ (સં) પશ્ચિમનું; પશ્ચિમ સંબંધી;
 જેણે મોં ફેરવી લીધેલ છે તેવું
 પ્રતીત વિ (સં) વિદિત; જ્ઞાત; સમજાયેલું
 પ્રતીતિ સ્ત્રી જ્ઞાન; સમજ (૨) વિશ્વાસ (૩) દૃઢ
 નિશ્ચય (૪) હર્ષ; પ્રસન્નતા
 પ્રતીપ વિ (સં) ઊલટું; સામેનું
 પ્રતુદ પું (સં) ચાંચથી તોડીને ખાનાર પક્ષી
 પ્રતોલી સ્ત્રી (સં) પહોળી સડક; રાજમાર્ગ
 (૨) ગલી
 પ્રત્ન વિ (સં) પ્રાચીન; પુરાણું
 પ્રત્યંજા સ્ત્રી (સં) પનુચની દોરી
 પ્રત્યક્ષ વિ (સં) આંખો સામેનું; ઉપાડું (૨) પું
 પ્રત્યક્ષ પ્રમાણ (૩) અં આંખોની સામે
 પ્રત્યય પું (સં) પ્રતીતિ; વિશ્વાસ (૨) પતીજ (૩)
 વ્યાકરણનો પ્રત્યય
 પ્રત્યાગત વિ (સં) પાછું આવેલું
 પ્રત્યાગમન પું (સં) પાછું આવવું તે
 પ્રત્યાઘાત પું (સં) પ્રતિક્રિયા; ટક્કર
 પ્રત્યાદેશ પું (સં) આદેશ; આજ્ઞા (૨) ધોષણ
 (૩) ઇન્કાર (૪) ચેતાવર્ણી
 પ્રત્યાભાસ પું (સં) તેજ-શક્તિના ફળસ્વરૂપ થનારો
 આભાસ
 પ્રત્યાય સ્ત્રી (સં) કર; વેરો (૨) આવક

પ્રત્યાવર્તન પું (સં) પાછું આવવું તે
 પ્રત્યાજ્ઞા સ્ત્રી (સં) આજ્ઞા; ઉમેદ; ભરોસો
 પ્રત્યુત્ત અં (સં) બલકે; ઊલટું
 પ્રત્યુત્તાર પું (સં) ઉત્તરનો ઉત્તર; ૫૬-ઉત્તર
 (૨) જવાબ
 પ્રત્યુપકાર પું (સં) ઉપકાર સામે ઉપકાર
 પ્રત્યુપદેશ પું (સં) ઉપદેશને બદલે અપાયેલો
 ઉપદેશ; અભિપ્રાયને બદલે અપાયેલો
 અભિપ્રાય
 પ્રત્યૂષ પું (સં) સવાર (૨) સૂર્ય
 પ્રત્યેક વિ (સં) દરેક; હરેક
 પ્રથમ વિ (સં) પહેલું (૨) મુખ્ય
 પ્રથ્થા સ્ત્રી (સં) રિવાજ; રીત
 પ્રદક્ષિણ પું, પ્રદક્ષિણા સ્ત્રી (સં) ભક્તિથી ચારે
 તરફ કરવું તે; પરિક્રમા
 પ્રદર પું (સં) એક સ્ત્રી-રોગ
 પ્રદર્શક પું (સં) દેખાડનાર (૨) જોનાર; પ્રેક્ષક
 પ્રદર્શન પું દેખાડવું તે (૨) પ્રદર્શન
 પ્રદર્શની સ્ત્રી પ્રદર્શન (૨) સજ્જવટ (૩) દૃશ્ય
 પ્રદાન પું (સં) દાન; ભેટ (૨) વિવાહ
 પ્રદાયક વિ (સં) દેનાર; દાતા
 પ્રદાહ પું (સં) દાહ; બળતરા
 પ્રદીપ પું (સં) દીવો (૨) પ્રકાશ
 પ્રદીપ્ત વિ (સં) પ્રકાશિત; ઉજ્જવળ
 પ્રદીપ્તિ સ્ત્રી (સં) પ્રકાશ (૨) ચમક
 પ્રવેશ પું (સં) દેશનો વિભાગ; પ્રાંત (૨) સ્થાન
 (૩) વેત માપ
 પ્રદોષ પું (સં) સુધાર્ણ; સંધ્યાકાળ
 પ્રદ્યોત પું (સં) કિરણ (૨) દીપ્તિ; ચમક
 પ્રધાન વિ (સં) મુખ્ય (૨) ઉત્તમ (૩) પું સચિવ;
 વજાર (૪) સુષ્ટિનું પ્રધાન કે મૂળતત્ત્વ
 પ્રધ્વંસ પું (સં) પ્વંસ; નાશ
 પ્રપંચ પું (સં) સુષ્ટિનો વિસ્તાર; જંજાળ (૨) જંજર;
 બખેડો (૩) ઢોંગ; છળ
 પ્રપંચી વિ (સં) પ્રપંચવાળું; કપટી
 પ્રપન્ન સ્ત્રી (સં) અનન્ય ભક્તિ (૨) શરણ લેવું તે
 પ્રપન્ન વિ (સં) પ્રાપ્ત; પહોંચેલું (૨) શરણાગત
 પ્રપ્ત સ્ત્રી (સં) પરબ (૨) કૂવો
 પ્રપાત પું (સં) ધોધ (૨) ઊભી ભેખડ
 પ્રપિતામહ પું (સં) ૫૬૬૬૬; દાદાના પિતા
 પ્રપુત્ર પું (સં) પુત્રનો પુત્ર
 પ્રફુલ્લ વિ (સં) ખીલેલું (૨) ફૂલેલું-ફાલેલું
 (૩) પ્રસન્ન
 પ્રબંધ પું (સં) વ્યવસ્થા; બંદોબસ્ત (૨) નિબંધ

પ્રચલ

૨૫૩

પ્રલોપ

પ્રચલ વિં (સં) પ્રબળ; બળવાન (૨) ઉગ્ર; જોરદાર
 પ્રચુદ્ધ વિં (સં) જાગેલું; ચેતેલું (૨) જ્ઞાની
 (૩) પ્રકુલ્લ
 પ્રબોધ, પ્રબોધન પું (સં) જ્ઞાન; ચેતના; જાગૃતિ
 (૨) સાંત્વન; દિલાસો (૩) ચેતાવણી
 પ્રબોધના સં કિં જગાડવું; ચેતવવું (૨) દિલાસો
 આપવો
 પ્રબોધની, પ્રબોધિની સ્ત્રી (સં) બોધ કરાવનારી;
 જગાડનારી (૨) દેવગ્રીહી અગિયારશ
 પ્રભવ પું (સં) જન્મ; ઉત્પત્તિ (૨) સૃષ્ટિ
 પ્રભા સ્ત્રી (સં) તેજ; ચમક; પ્રકાશ
 પ્રભાકર પું (સં) સૂર્ય ચંદ્ર કે અગ્નિ
 પ્રભાકીટ પું (સં) આગિયો
 પ્રભાત પું (સં) સવાર; પ્રાતઃકાળ
 પ્રભાતી સ્ત્રી પ્રભાતિયું
 પ્રભાત પું (સં) કાર્યભાર
 પ્રભાટી વિં (સં) જેના પર કોઈ પ્રદેશ કે ભાગની
 જવાબદારી નંખાઈ હોય તેવું
 પ્રભાવ પું (સં) યહિમા; પ્રતાપ (૨) શક્તિ
 (૩) દોરદમાય (૪) અસર
 પ્રભાવિત વિં (સં) પ્રભાવમાં આવેલું
 પ્રભાસ પું (સં) તેજ; જ્યોતિ
 પ્રપુ પું (સં) સ્વામી; અધિપતિ (૨) પરમેશ્વર
 પ્રપુત્ય પું (સં) પ્રભુતા; મહત્ત્વ
 પ્રપ્રીતિ અં (સં) ઉત્પત્તિસ્થાન (૨) અધિકતા;
 પ્રચુરતા
 પ્રપ્રીતિ અં (સં) વગેરે; ઉત્પાદિ
 પ્રમત્ત વિં (સં) મસ્ત; નશામાં ચકચૂર (૨) પાગલ
 પ્રમદા સ્ત્રી (સં) મુંદર સ્ત્રી; પ્રેમદા
 પ્રમા સ્ત્રી (સં) બોધ; ચેતના; શુદ્ધ જ્ઞાન
 પ્રમાણ પું (સં) સાચા જ્ઞાનનું સાધન (૨) પુરાવો;
 સાબિતી (૩) પરિમાણ; માપ; મર્યાદા
 પ્રમાણપત્ર પું (સં) યોગ્યતા વગેરેનું ખાતરીપત્રક;
 પ્રમાણપત્ર; 'સર્ટિફિકેટ'
 પ્રમાણિત વિં (સં) સાબિત; સિદ્ધ; પ્રમાણવાળું
 પ્રમાદ પું (સં) સુસ્તી; આળસ (૨) ભૂલ; ભ્રાંતિ;
 ગરુહત (૩) યદ; નશો
 પ્રમાદી વિં પ્રમાદવાળું; આળસુ
 પ્રમીલા સ્ત્રી (સં) તંદ્રા (૨) શિથિલતા (૩) થાક
 પ્રમુખ વિં (સં) મુખ્ય; પ્રધાન (૨) માન્ય; અગ્રેસર
 (૩) અં ઉત્પાદિ
 પ્રમુદિત વિં (સં) પ્રસન્ન; હર્ષિત
 પ્રવેય વિં (સં) જેનું જ્ઞાન કે માપ મળી શકે તેવું
 પ્રમેહ પું (સં) એક મૂત્રરોગ

પ્રમોદ પું (સં) મજા; આનંદ; મનોરંજન; ખુશી
 પ્રચલ પું (સં) મહેનત; કોશિશ; પ્રયાસ
 પ્રયાગલાલ પું પ્રયાગતીર્થનો પંદ્રે
 પ્રયાણ પું (સં) જવું કે ઊપડવું તે (૨) આક્રમણ
 (૩) આરંભ (૪) અભિયાન (૫) સંસારથી વિદાય
 થવું તે
 પ્રયાસ પું (સં) પ્રયત્ન; મહેનત; કોશિશ
 પ્રયુક્ત વિં (સં) જોડાયેલું; લાગેલું (૨) કામમાં
 આણેલું; પ્રયોજાયેલું
 પ્રયુત વિં (સં) સહિત (૨) મળેલું (૩) પું દસ લાખ;
 'ચિલિમન'
 પ્રયોગ પું (સં) કામમાં લેવું-વાપરવું તે (૨) અજમાવી
 કે વાપરી જોવું તે (૩) દાખલો; દંષ્ટાંત (૪) મંત્રનો
 પ્રયોગ (૫) વ્યાજે પીરવું તે
 પ્રયોજક પું (સં) પ્રયોગ કરનાર; કામમાં લગાડનાર;
 પ્રેરણા કરનાર; પ્રંથલેખક; યોજક
 પ્રયોજન પું (સં) અર્થ; હેતુ (૨) મતલબ; ગરજ
 (૩) ઉપયોગ
 પ્રયોજનવાદ પું (સં) વગર મતલબે કર્યું કામ નથી
 થતું એવો વાદ
 પ્રરક્ષણ પું (સં) રક્ષણ; ઉગાર; બચાવ
 પ્રરોચના સ્ત્રી (સં) દર્શકોની રુચિ જાગૃત કરવા
 નાટકના સૂત્રધાર દ્વારા પ્રસ્તાવનામાં નાટકકારની
 કરાતી પ્રશંસા વગેરે (૨) અભિનય પ્રત્યે રુચિ
 જગાડવી તે
 પ્રરોહ પું (સં) ચઢાવ; આરોહ (૨) અંકુરિત થવું તે;
 વધવું તે (૩) ઉત્પત્તિ (૪) અંકુર (૫) દૂપળ
 પ્રરોહી વિં (સં) ઊંચનારું; ઉપરની બાજુ વધનારું;
 ઉત્પન્ન થનારું
 પ્રલંબ વિં (સં) અતિ લાંબું (૨) લટકતું; ટીંગાવેલું
 (૩) સુસ્ત; ઢીલું (૪) પું લટકવું તે (૫) ડાળી
 પ્રલંબિત વિં (સં) લાંબું કરાયેલું; લટકતું
 પ્રલંબી વિં (સં) લાંબું; લટકતું; અવલંબિત; (કશ્ચનો)
 આધાર લીધેલું
 પ્રલય પું (સં) લય થવું તે (૨) સંસારનો સર્વનાશ
 પ્રલયંકારી વિં પ્રલયકારી; સર્વનાશ કરનારું
 પ્રલાપ પું (સં) નકામો બકવાદ; લવારો
 પ્રલાપી વિં બકવાદ કે લવારો કરનાર
 પ્રલેખ પું (સં) દસ્તાવેજ; કરારપત્ર; 'ડોક્યુમેન્ટ'
 પ્રલેખક પું (સં) દસ્તાવેજ લખનાર; અરજી લખી
 આપનાર
 પ્રલેપ, પ્રલેપન પું (સં) લેપ મલમ વગેરે કે તે
 ચોપડવું તે
 પ્રલોપ પું (સં) લોપ; લોપાવું તે

પ્રલોભ

૨૫૪

પ્રસૂત

પ્રલોભ, પ્રલોભન પું (સં) લોભ; લાલચ
 પ્રવંચના સ્ત્રી (સં) વંચના; ઠગાઈ
 પ્રવચન પું (સં) સ્પષ્ટ નિરૂપણ કે વિવરણ (૨) ધર્મ
 કે નીતિ પર વ્યાખ્યાન
 પ્રવર વિં (સં) શ્રેષ્ઠ; મુખ્ય; અવસ્થામાં મોટું;
 'સુધિરિયર' (૨) પું સંતાન (૩) અગરબત્તી
 (૪) ગોત્રના પ્રવર્તક મુનિ
 પ્રવર-સમિતિ સ્ત્રી (સં) વિષયની જાંચતપાસ અને
 એનો વિચાર-વિમર્શ કરી એ પછી પોતાનો
 અભિપ્રાય આપવા રચાયેલી સમિતિ; 'સિલેક્ટ
 કમિટી'
 પ્રવરણ પું (સં) યોગ્યતાના આધારે પસંદગી
 પ્રવર્તક પું (સં) સંચાલક (૨) પ્રથમ પ્રવર્તાપનાર-
 ચલાવનાર (૩) મધ્યસ્થ; પંચ
 પ્રવર્તન પું (સં) પ્રવર્તવું કે પ્રવર્તાવવું તે
 પ્રવસન પું (સં) વિદેશ-વસવાટ (૨) અન્ય સ્થાનમાં
 વસવાટ
 પ્રવાદ પું (સં) વાતચીત (૨) કૂધલી; નિંદા
 (૩) અફવા; ઊડતી વાત
 પ્રવાસ પું (સં) પરદેશ કે ત્યાં નિવાસ; મુસાફરી
 પ્રવાસન પું (સં) વિદેશમાં વસવું તે (૨) દેશનિકાલ
 કરાવું તે; નિર્વાસન
 પ્રવાસી વિં પરદેશવાસી; મુસાફર
 પ્રવાસિત વિં દેશનિકાલ થયેલું
 પ્રવાહ પું (સં) પાણી વગેરે વહેવું તે; (૨) વહેતું
 પાણી (૩) કમ; પ્રધાત
 પ્રવાહી વિં (સં) વહેતું કે વહે એવું (૨) સ્ત્રી રેતી
 પ્રવિસના અં કિં પ્રવેશવું; દાખલ થવું
 પ્રવિકટ વિં (સં) અત્યંત વિશાળ
 પ્રવિકીર્ણ વિં (સં) વીખરાયેલ; વેરાયેલ
 પ્રવિધાન પું (સં) વ્યવસ્થા
 પ્રવિધિ સ્ત્રી (સં) યંત્રનિર્માણ વગેરે ક્ષેત્રમાં કાર્ય
 કરવાની વિશેષ ક્રિયાત્મક પારિભાષિક વિધિ
 (૨) એવી વિધિ દ્વારા પ્રાપ્ત કરેલ કૌશલયુક્ત
 દક્ષતા-કુશળતા
 પ્રવિધિશાસ્ત્ર પું તત્ત્વનિકી વિજ્ઞાન
 પ્રવિધિક વિં (સં) તત્ત્વનિકી; મૌદ્યોગિકી
 પ્રવિષ્ટ વિં (સં) પ્રવેશ પામેલું; અંદર દાખલ થયેલું
 પ્રવિષ્ટિ સ્ત્રી (સં) પ્રવેશ; સમાવેશ (૨) વિવરણ
 વગેરે લખવું (૩) વિવરણ
 પ્રવીણ વિં (સં) કુશળ; હોશિયાર
 પ્રવૃત્ત વિં (સં) કામમાં લાગેલું કે લગાડેલું;
 રોકાયેલું
 પ્રવૃત્તિ સ્ત્રી (સં) વલણ; રુચિ; ઝુકાવ (૨) કામકાજ

(૩) સંસારનું કામકાજ કે તેમાં લાગવું તે
 પ્રવેગ પું (સં) તીવ્ર ગતિ; પ્રબળ વેગ
 પ્રવેશ પું (સં) દાખલ થવું તે (૨) ગતિ; પહોંચ
 પ્રવેશશુલ્ક પું દાખલકી
 પ્રવૃત્ત સ્ત્રી (સં) સંન્યાસ
 પ્રણામ સ્ત્રી (સં) વખાણ; તારીફ
 પ્રણામક પું વખાણનાર (૨) ખુશામતિયો
 પ્રણામનીય વિં વખાણને પાત્ર
 પ્રણામ વિં (સં) વખણાયેલું; ઉત્તમ
 પ્રણામિ સ્ત્રી પ્રશંસા; વખાણ; તારીફ
 પ્રણામ્ય વિં પ્રશંસનીય; વખાણવા લાયક
 પ્રણામ્ય સ્ત્રી (સં) શાખાની શાખા; ડાળખી
 પ્રણામન પું (સં) નગર સંસ્થા વગેરેનાં અધિકાર
 કર્તાઓને કાર્યરૂપ આપવું તે
 પ્રણામન પું (સં) નિયમિત રૂપથી અપાનાર
 વ્યાવહારિક તાલીમ; 'ટ્રેનિંગ'
 પ્રણીતક વિં (સં) વીજળીથી ચાલતું ઠંડું કરનાર
 યંત્ર; 'ફીજી'; 'રેફ્રિજરેટર'
 પ્રણુલ્ક પું (સં) આપાત અને નિકાસ ઉપરનો કર
 પ્રણન પું (સં) સવાલ
 પ્રણોત્તર પું સવાલ-જવાબ (૨) પૂછપરછ
 પ્રણય પું (સં) આશ્રય (૨) ટેકો
 પ્રસંગ પું (સં) અવસર; મોકો (૨) મેળ; લાગ
 (૩) બનાવ (૪) પ્રકરણ; વિષય
 પ્રસન્ન વિં (સં) રાજ્ય; ખુશી (૨) સ્વચ્છ
 પ્રસવ પું (સં) જનમવું તે; પ્રસૂતિ (૨) સંતાન કે
 કલકલ
 પ્રસાદ પું (સં) કૃપા; મહેરબાની (૨) પ્રસન્નતા
 (૩) નિર્મળતા (૪) દેવનો પ્રસાદ (૫) કાવ્યના
 ત્રણ ગુણોમાંનો એક (કોઈ કાવ્ય કે રચનાનું
 વિશેષરૂપથી સરલ અને સુબોધ હોવું)
 પ્રસાદી સ્ત્રી પ્રસાદ (૨) વિં કૃપાળુ (૩) નિર્મળ
 પ્રસાધન પું (સં) મુંગાર; સજાવટ
 પ્રસાર પું (સં) પસારો; ફેલાવો (૨) સંચાર; ગમન
 પ્રસારણ પું (સં) દૂર લઈ જવું તે; ફેલાવવું તે; દૂર
 સંચારની ક્રિયા
 પ્રસિદ્ધ વિં (સં) જાણીતું (૨) શણગારેલું
 પ્રસિદ્ધિ સ્ત્રી ખ્યાતિ (૨) શણગાર
 પ્રસૂત વિં (સં) ઊંધેલું; નિદ્રિત
 પ્રસૂતિ સ્ત્રી ઊંધ; નિદ્રા
 પ્રસૂ સ્ત્રી (સં) જન્મ આપનારી (૨) માતા
 પ્રસૂત પું પ્રસૂતિ બાદ થતો સ્ત્રી-રોગ; સુવારોગ
 (૨) સંતાન; પ્રજા (૩) વિં પ્રસવેલું; જન્મ
 આપેલું

પ્રસૂતા

૨૫૫

પ્રાતઃસ્મરણ

પ્રસૂતા, પ્રસૂતિકા સ્ત્રી (સં) પ્રસવથી ખાટલાવશ
સ્ત્રી; સુવાવડી

પ્રસૂતિ સ્ત્રી (સં) પ્રસવ (૨) સુવાવડ (૩) સંતાન;
પ્રજા

પ્રસૂન પું (સં) ફળ કે ફૂલ

પ્રસેદ પું પ્રસ્વેદ; પરસેવો

પ્રસ્તાર પું (સં) વિસ્તાર; કેલાવો

પ્રસ્તાવ પું (સં) પ્રસંગ; અવસર (૨) ચર્ચા;
પ્રકરણ; વિષય (૩) દરખાસ્ત; ચર્ચા માટેનો
ઠરાવ (૪) પ્રસ્તાવના

પ્રસ્તાવના સ્ત્રી (સં) આરંભ કે તે માટેનું લખાણ
વગેરે ઉપોદ્ધાત

પ્રસ્તુત વિં (સં) પ્રાસંગિક; પ્રસંગોચિત;
ઉપસ્થિત

પ્રસ્તુતિ સ્ત્રી (સં) ઉપસ્થિતિ; પ્રસ્તુત થવાની
સ્થિતિ (૨) પ્રશંસા; સ્તુતિ (૩) પ્રસ્તાવના;
ભૂમિકા (૪) તૈયારી

પ્રસ્તુતીકરણ પું (સં) પ્રસ્તુત કરવું તે; રજૂઆત

પ્રસ્થ પું (સં) પહાડ પરનો સપાટ પ્રદેશ; 'ટેબલ-
લેન્ડ' (૨) પહોળો વિસ્તાર

પ્રસ્થાન પું (સં) જવું કે ઊપડવું તે; (૨) પ્રયાણ;
રવાનગી (૩) વિજયયાત્રા

પ્રસ્થાપન પું (સં) પ્રસ્થાન કરવું તે; મોકલવું તે
(૨) પ્રતિષ્ઠિત કરવું તે (૩) સંસ્થાપન

પ્રસ્થાપના સ્ત્રી (સં) પ્રેષણ; મોકલવું તે
(૨) પ્રસ્થાવ લાવવો તે (૩) પ્રસ્તુત કરવું તે

પ્રસ્ફુટ વિં (સં) ખીલવું; વિકસિત (૨) સ્પષ્ટ;
પ્રગટ

પ્રસ્ફોટ પું (સં) ફૂટીને બહાર નીકળવું તે;
વિસ્ફોટ; પ્રગટ થવું તે

પ્રસ્વેદ પું (સં) પરસેવો

પ્રહર પું (સં) પહોર; દિવસનો આઠમો ભાગ

પ્રહરી પું (સં) દર પહોરે ટકોરા મારનાર ચોકીદાર;
પહેરાવાળી

પ્રહર્ષ પું (સં) ખુબ પ્રસન્નતા; હર્ષજન્ય સોમંચ

પ્રહસન પું (સં) હાંસી; મશ્કરી (૨) એક પ્રકારનું
હાસ્યપ્રધાન નાટક

પ્રહાર પું (સં) ધા; માર

પ્રહારના સં કિં પ્રહાર કરવો (૨) અસ્ત્ર ફેંકવું

પ્રહેલિકા સ્ત્રી (સં) સમસ્યા; કોપડી

પ્રાંગણ, પ્રાંગણન પું (સં) આંગણું; ચોક

પ્રાંજલ વિં (સં) સીધું; સરળ (૨) સાચું; પ્રામાણિક;
સાલસ

પ્રાંજલિ વિં (સં) દીનતાથી જોડેલા હાથવાળું

પ્રાંત પું (સં) પ્રદેશ; ઇલાકો (૨) સીમા
(૩) કિનારો; છોડો

પ્રાંતર પું (સં) બે સ્થાનો કે વચ્ચેનો લાંબો ઝાડપાન
વગરનો રસ્તો કે વેરાન પ્રદેશ

પ્રાંતિક, પ્રાંતીય વિં (સં) પ્રાંતનું કે તેને લગતું .

પ્રાંશુ વિં (સં) ઊંચું

પ્રાફ્ટ મિનિસ્ટર પું (ઈં) વડાપ્રધાન

પ્રાફ્ટમરી વિં (ઈં) પ્રાથમિક

પ્રાફ્ટેટ વિં (ઈં) ખાનગી; નિજી

પ્રાફ્ટેટ સેક્રેટરી પું (ઈં) રહસ્યમંત્રી

પ્રાકાર, પ્રાચીર પું (સં) કોટ; કિલ્લો

પ્રાકૃત વિં (સં) સ્વાભાવિક (૨) ભૌતિક; પ્રાકૃતિક
(૩) સામાન્ય; લૌકિક; મામૂલી (૩) સ્ત્રી પ્રાકૃત
ભાષા

પ્રાકૃતિક વિં (સં) પ્રાકૃતિક; કુદરતી; લૌકિક;
સાંસારિક; સાધારણ; સામાન્ય

પ્રાક્ વિં (સં) પહેલું; પૂર્વ

પ્રાક્કથન પું (સં) શરૂના બે બોલ; પ્રસ્તાવના

પ્રાક્તન પું (સં) નસીબ (૨) વિં પ્રાચીન;

પહેલાંનું

પ્રાક્સી સ્ત્રી (ઈં) અવેજ મત-પદ્ધતિ; 'પ્રોક્સી'

પ્રાગતિક વિં (સં) પ્રગતિ સંબંધી

પ્રાસ્સુલ વિં (સં) પૂર્વાભિમુખ

પ્રાચાર્ય પું (સં) પ્રધાનાચાર્ય

પ્રાચી સ્ત્રી (સં) પૂર્વ દિશા

પ્રાચીન વિં (સં) પુરાણું; જૂનું; પૂર્વનું

પ્રાચીર પું (સં) કોટ; કિલ્લો

પ્રાદુર્ય પું (સં) પ્રચુરતા; બાહુલ્ય; અધિકતા

પ્રાદ્ય વિં (સં) પૂર્વનું; પ્રાચીન

પ્રાજ્ઞ વિં (સં) બુદ્ધિમાન; વિદ્વાન

પ્રાટીન પું (સં) પ્રોટીન

પ્રાણ પું (સં) વાયુ; હવા (૨) જીવ (૩) શક્તિ; બળ

પ્રાણદંડ પું મોતની સજા

પ્રાણદાન પું જીવન આપવું તે (૨) મોતથી કોઈને
બચાવવું તે

પ્રાણાંત પું (સં) મૃત્યુ; મરણ

પ્રાણાયામ પું (સં) શ્વાસઉચ્છ્વાસની ગતિનું નિયમન
(૨) પ્રાણને પોતાના વશમાં કરવો તે (૩) યોગનાં
આઠ અંગોમાંનું એક - શ્વાસ રોકવાની ક્રિયા

પ્રાણી પું (સં) જીવ (૨) જંતુ

પ્રાતઃ પું (સં) સવાર (૨) અં સવારે

પ્રાતઃકર્મ પું (સં) સવારમાં શૌચાદિથી પરવારવું તે

પ્રાતઃકાલ પું (સં) સવાર; પ્રાતઃકાળ

પ્રાતઃસ્મરણ પું (સં) સવારનું ઈશ્વર-સ્મરણ

પ્રાતઃસ્મરણીય

૨૫૬

પ્રિન્ટર

પ્રાતઃસ્મરણીય વિં સવારે ઊઠતાં જ પાદ કરવા
 યોગ્ય; પૂજ્ય
 પ્રાયશ્ચિક વિં (સં) પ્રારંભિક; શરૂનું; આદિ
 પ્રાદુર્ભાવ પું (સં) અસ્તિત્વમાં આવવું કે પ્રગટ થવું
 તે; અવિભાવ (૨) ઉત્પત્તિ (૩) વિકાસ
 પ્રાદુર્ભૂત વિં (સં) પ્રગટ થયેલું; હયાતીમાં આવેલું
 (૨) ઉત્પન્ન (૩) વિકસિત
 પ્રાદેશિક વિં (સં) પ્રદેશનું કે તે સંબંધી
 પ્રાધાન્ય પું (સં) મુખ્યત્વ (૨) પ્રધાનતા (૩)
 શ્રેષ્ઠતા
 પ્રાધિકરણ પું (સં) પ્રાધિકાર (આદેશ આપવાનો
 અધિકાર) આપવો તે; પ્રાધિકારીનો અધિકાર
 પ્રાધિકાર પું (સં) આદેશ આપવાનો અધિકાર
 (૨) પદાધિકારીને પદને કારણે પ્રાપ્ત થયેલો
 વિશેષ અધિકાર
 પ્રાધિકારી પું (સં) અધિકારપ્રાપ્ત વ્યક્તિ
 પ્રાધિકૃત વિં (સં) વિધિવત્ અધિકાર અપાયો
 હોય તેવું (૨) જેને માટે અધિકાર અપાયો હોય
 તેવું (જેમ કે, પ્રાધિકૃત મિલકત)
 પ્રાપ્ત સં ક્રિં પામવું; પ્રાપ્ત થવું
 પ્રાપ્ત વિં (સં) મળેલું કે મેળવેલું (૨) પેદા થયેલું
 કે આવી મળેલું
 પ્રાપ્તકાલ પું ઉચિત સમય (૨) મરણકાળ
 પ્રાપ્તજીવન વિં જે મરતાં બચ્યું હોય
 પ્રાપ્તમનોરથ વિં જેની વાંછના પૂરી થઈ હોય
 પ્રાપ્તવ્ય, પ્રાપ્ય વિં (સં) મેળવવા યોગ્ય
 પ્રાપ્તિ સીં (સં) પ્રાપ્ત થવું તે; ઉપલબ્ધિ (૨)
 આવક; મળતર (૩) ભાગ્ય (૪) લાભ; કાપદો
 પ્રાપ્તિ-સ્વીકાર સીં (સં) પહોંચની સ્વીકૃતિ
 પ્રાપ્તિકા સીં (સં) પાવતી; રસીદ
 પ્રાપ્ત્ય પું (સં) પ્રબળતા; જોર
 પ્રાપ્તિગિક વિં (સં) ઈમાનદાર; પ્રમાણસિદ્ધ (૨)
 માનવા જેવું (૩) ઠીક; સાચું
 પ્રાપ્તિસરી નોટ પું (ઈં) હુંડી કે ચલણી નોટ
 પ્રાયઃ અં (સં) લગભગ (૨) બહુધા; ઘણું કરીને
 પ્રાયઃદ્વીપ, પ્રાયોદ્વીપ પું (સં) દ્વીપકલ્પ
 પ્રાયશઃ અં (સં) પ્રાયઃ; ઘણું કરીને
 પ્રાયશ્ચિત્ત પું (સં) પાપ ધોવા કરાતું કર્મ
 પ્રાયિક વિં (સં) પ્રાયઃ થાય એવું; સમાન્ય
 પ્રાયોગિક વિં (સં) નિત્ય પ્રયોગ કે ઉપયોગમાં
 આવતું (૨) પ્રયોગ સંબંધી (૩) ક્રિયાત્મક
 પ્રાયોદ્વીપ પું (સં) દ્વીપકલ્પ
 પ્રાયોપવેશ, પ્રાયોપવેશન પું (સં) પ્રાર્ણાતક
 અનશનવ્રત

પ્રાયોપવેશી વિં પ્રાર્ણાતક અનશનવ્રત કરનાર
 પ્રારંભ પું (સં) શરૂઆત (૨) ઉપાડેલું કામ
 પ્રારંભિક વિં શરૂનું; આદિ
 પ્રારબ્ધ પું (સં) નસીબ (૨) વિં શરૂ થયેલું કે કરાયેલું
 પ્રારૂપ પું (સં) પ્રાયશ્ચિક કે પૂર્વગામી રૂપ (કોઈ
 વિધાન અથવા નિયમનું પ્રારંભિક રૂપ જે વિચાર
 કરવા માટે ઉપસ્થિત કરાય); 'પ્રાકટ' (૨) પું
 સાંસારિક સુખ
 પ્રાર્થના સીં (સં) વિનંતી; નમ્ર નિવેદન (૨) પાચના;
 માગણી (૩) ઉપાસના; ઈશ્વર-સ્તુતિ (૪) સં ક્રિં
 (૫) પ્રાર્થના કરવી
 પ્રાર્થનાપત્ર પું નિવેદન-પત્ર; અરજી
 પ્રાર્થી વિં (સં) પ્રાર્થના કરનાર; ઈશ્વર; પાચનાર
 (૨) ઉપેદવાર
 પ્રાલેય પું (સં) હિમ; બરફ
 પ્રાવિટ, પ્રાવૃદ્, પ્રાવૃષ્, પ્રાવૃષા (સં) સીં વર્ષાઋતુ
 પ્રાવિહંટ ફંહ વિં (સં) ભવિષ્યનિધિ
 પ્રાવિધાનિક વિં (સં) પ્રાવિધિ (તક્કનીકી) સંબંધી
 પ્રાવિધિક વિં (સં) કલા શિલ્પ યંત્ર વગેરે સાથે
 સંબંધવાળું (જેમ કે, પ્રાવિધિક શિલા) (૨) પ્રાયોગિક
 તેમજ વ્યાવહારિક પ્રક્રિયા સંબંધી; તક્કનીકી-
 'ટેક્નિકલ'
 પ્રાવિધિજ્ઞ પું (સં) તક્કનીકી વિદ્યા જાણનાર;
 'ટેક્નિશિયન'
 પ્રાવેશિક વિં (સં) પ્રવેશ સંબંધી
 પ્રાવૈધિક વિં (સં) કલા શિલ્પ યંત્ર વગેરે સાથે
 સંબંધવાળું (૨) પ્રાયોગિક તેમજ વ્યાવહારિક
 પ્રક્રિયા સંબંધી
 પ્રાશ પું (સં) ભોજન કરવું તે; ખાવું તે
 પ્રાશન પું (સં) અશન; ખાવું તે
 પ્રાશી વિં (સં) ખાનાર; પ્રાશન કરનાર
 પ્રાશનિક પું (સં) પ્રશ્નકાર (૨) સભાનો સદસ્ય
 પ્રાસંગિક વિં (સં) પ્રસંગ પૂરતું કે તેને લગતું કે તે
 વિષેનું
 પ્રાસાદ પું (સં) મહેલ; રાજમહેલ (૨) રાજભવન
 પ્રાસાદિક વિં (સં) દયાળુ; કૃપાળુ (૨) સુંદર;
 સરસ; પ્રસન્ન (૩) કાર્યરચના સરળ અને સુબોધ
 ગુણવાળી હોવી
 પ્રાસીક્યુટર પું (ઈં) પ્રોસિક્યુટર; કેસ કોર્ટ આગળ
 મુકનાર વકીલ; અભિયોજક; અભિયોક્તા
 પ્રાસ્યેક્ટસ પું (ઈં) પ્રોસેક્ટસ; સંસ્થા કે મંડળીનું
 નિવેદન કે બોધપત્ર (૨) ભવિષ્ય
 પ્રાહુણ, પ્રાહુક પું (સં) પરીક્ષો; મહેમાન
 પ્રિન્ટર પું (ઈં) મુદ્રક

પ્રિન્ટિંગ

૨૫૭

પ્લેટિનમ

પ્રિન્ટિંગ સી. (ઈંગ) મુદ્રણ; છપાઈ
 પ્રિન્ટિંગ પ્રેસ પું. છાપવાનું; પુદ્રણાલય
 પ્રિન્ટિંગ મશીન સી. છાપવાનું યંત્ર; પ્રેસ
 પ્રિન્ટિંગ પું. (ઈંગ) પ્રિન્ટિંગ; આચાર્ય; પ્રાચાર્ય
 (૨) મુદ્રણ
 પ્રિયવદ વિ. (સં.) પ્રિય લાગે એવું બોલનાર;
 મપુરભાષી
 પ્રિય વિ. (સં.) વહાલું; ખારું (૨) પું. સ્વામી
 (૩) જમાઈ (જ) ભલું; હિત
 પ્રિયકાંક્ષી વિ. (સં.) ભલું ચાહનારું
 પ્રિય-નિવેદન પું. (સં.) સુસંવાદ
 પ્રિય-નિવેદયિતા પું. (સં.) સંવાદ-વાહક; દૂત
 પ્રિયતમ વિ. (સં.) પરમ પ્રિય (૨) પું. પતિ
 પ્રિયા સી. (સં.) પ્રિય સ્ત્રી (૨) પત્ની (૩) માથૂક
 પ્રિયૈવી વિ. (સં.) પ્રિયકાંક્ષી; ભલું ચાહનાર
 પ્રિયોક્તિ સી. (સં.) મપુર કથન
 પ્રીત વિ. (સં.) ખારું; પ્રિય (૨) પું. ખાર; પ્રીતિ
 પ્રીતમ પું. પતિ (૨) વિ. અતિ પ્રિય
 પ્રીતિ સી. (સં.) પ્રેમ; સ્નેહ (૨) ખુશી; પ્રસન્નતા
 પ્રીતિભોજ પું. પ્રીતિભોજન; જમણ
 પ્રીતિ-સમ્મેલન પું. (સં.) સ્નેહ-સંમેલન
 પ્રીત્યર્થ અ. (સં.) પ્રેમના કારણે
 પ્રીમિયમ પું. (અંગ) વીમાનું લવાજમ કે તેનો હપતો;
 અધિમૂલ્ય
 પ્રીમિયર પું. (અંગ) સર્વશ્રેષ્ઠ વ્યક્તિ (૨) પ્રધાનમંત્રી
 (૩) (સિનેમાનું) પ્રથમ પ્રદર્શન
 પ્રૂફ પું. (અંગ) સાબિતી (૨) છાપવાનાનું મૂક;
 મુદ્રણશુદ્ધિ; છાપશુદ્ધિ
 પ્રૂમ પું. દરિયાની ઊંડાઈ માંખવાની દોરીનો સીસાનો
 ગઢઠો
 પ્રેક્ષક પું. (સં.) દર્શક; જોનાર
 પ્રેક્ષણ પું. (સં.) આંખ (૨) જોવું તે
 પ્રેક્ષણીય વિ. (સં.) જોવા લાયક
 પ્રેક્ષા સી. (સં.) જોવું તે (૨) નજર (૩) પ્રજ્ઞા
 પ્રેત પું. (સં.) મરેલો જીવ (૨) ભૂત (૩) પહોંચેલ
 ને પૂરો કંજૂસ કે સ્વાર્થી માણસ
 પ્રેતકર્મ પું. (સં.) અંત્યેષ્ટિ; મરણ પછીનો બધો
 વિધિ
 પ્રેતગૃહ પું. (સં.) શમશાન કે કબરસ્થાન કે દખમું
 વગેરે
 પ્રેતની, પ્રેતા (સં.) સી. પિશાચસ્ત્રી; ભૂતડી
 પ્રેતાશીલ પું. (સં.) સૂતક; શોક
 પ્રેમ પું. (સં.) પ્રીતિ; વહાલ; સ્નેહ

પ્રેમિકા સી. પ્રિયા; પ્રિયતમા; માથૂક
 પ્રેમી વિ. (સં.) પ્રેમ રાખનાર કે કરનાર (૨) આશક
 પ્રેય, પ્રેયસ્ વિ. (સં.) પ્રિય; મનપસંદ
 પ્રેયસી સી. (સં.) ખારી સ્ત્રી; પ્રેમિકા
 પ્રેરક પું. (સં.) પ્રેરનાર; પ્રેરણા દેનાર
 પ્રેરણા સી. (સં.) કાર્યમાં લગાડવું તે (૨) પ્રોત્સાહન;
 ઉત્તેજના; ઉત્કેરણી (૩) દબાણ; ધક્કો
 પ્રેરિત વિ. (સં.) પ્રેરાયેલું
 પ્રેષક પું. (સં.) મોકલનાર (૨) પ્રેરક
 પ્રેષણ પું. (સં.) મોકલવું તે (૨) પ્રેરણા
 પ્રેસ પું. (ઈંગ) છાપવાનું કે તેનું યંત્ર
 પ્રેસિડેન્ટ પું. (ઈંગ) પ્રમુખ; સભાપતિ
 પ્રોક્ત વિ. (સં.) કહેવાયેલું; ઉક્ત
 પ્રોગ્રામ પું. (ઈંગ) કાર્યક્રમ કે તેનો યંત્ર
 પ્રોટેસ્ટેન્ટ પું. (ઈંગ) પ્રોટેસ્ટન્ટ ખ્રિસ્તી
 પ્રોત વિ. (સં.) ઓતપ્રોત (૨) છુપાયેલું
 પ્રોત્સાહ પું. (સં.) ઉત્સાહ; ઉમંગ
 પ્રોત્સાહન પું. ઉત્સાહ કે ઉત્તેજના આપવી તે
 પ્રોફેસર પું. (ઈંગ) કોલેજનો અધ્યાપક
 પ્રોબેશન પું. (ઈંગ) નોકરીનો હંગામો
 પ્રોમોશન પું. (ઈંગ) નોકરી કે વર્ગમાં ઉપર ચડવું તે
 પ્રોષિત વિ. (સં.) પ્રવાસી; પરદેશ ગમેલું
 પ્રૌઢ વિ. (સં.) આપેડ ઉંમરનું; પીઠ (૨) પરિપક્વ;
 પુરું અનુભવી; સમજૂ; ઠરેલ
 પ્લક્ષ પું. (સં.) પીપળાનું ઝાડ
 પ્લવંગ, પ્લવંગમ પું. (સં.) વાંદરું (૨) હરણ; મૃગ
 પ્લાટ પું. (ઈંગ) પ્લોટ; જમીનનો ટુકડો (૨) નાટકનું
 વસ્તુ
 પ્લાન પું. (ઈંગ) નકશો; યોજના
 પ્લાવન પું. (સં.) પાણીની રેલ (૨) ખૂબ ધોવું તે
 (૩) તરવું તે
 પ્લાચિત વિ. (સં.) તરબોળ (૨) પું. રેલ
 પ્લાસ્ટર પું. (ઈંગ) મકાનનું પ્લાસ્ટર (૨) દાક્તરી
 પ્લાસ્ટર
 પ્લીઝર પું. (ઈંગ) વકીલ; પારાશાસ્ત્રી
 પ્લીઝા સી. (સં.) બરોળ
 પ્લુત પું. (સં.) ધોડાની એક રવાલ (૨) ખુલત સ્વર
 (૩) વિ. પ્લાવિત; તરબોળ
 પ્લેગ પું. (ઈંગ) કોરોના; પ્લેગ રોગ
 પ્લેટફોર્મ પું. (ઈંગ) વ્યાસપીઠ; સભામંચ; ગાડીને
 ઊભા રહેવાનું સ્થાન; પ્લેટફોર્મ; કલાટ
 પ્લેનેટેરિયમ પું. (ઈંગ) તારામંડળ ગૃહ
 પ્લેટિનમ પું. (ઈંગ) ચાંદીના રંગની એક કીમતી ધાતુ

फ

फंक स्त्री शंक; खीरी
 फंका पुं शंको (२) शंक; खीरी
 फंकी स्त्री शंकी
 फंग, फंद, फंदा पुं शंद; अंधन; जण; कपट
 फंदना अं किं शंदमां पडवुं; कसावुं
 फंदवार विं शंदमां नांभनार
 फंदा पुं शंद; अंधन; जण कपट
 फंदाना स० किं शंदमां नांभवुं
 फंसना अं किं कसावुं
 फंसाना स० किं कसाववुं
 फंसिहारा विं कसावनार
 फंसिहारिन स्त्री कसावनारी
 फंक विं (अ०) कंग; सकेद (२) विवर्ज; ग्रीडी
 गयेलां रंगवाणुं
 फक्किका स्त्री (सं०) कोपडो; प्रश्न (२) इसामशी
 फक्कत अं (अ०) ककत; केवण; मात्र
 फक्करी पुं (अ०) ककीर; साधु (२) बिभारी
 (३) गरीब-निर्धन भाजस
 फक्करी स्त्री ककीरपणुं
 फंक स्त्री (अ०) दीनता (२) ककीरी (३) जडूर
 पूरती ज कामना होवी ते
 फाखर, फाख पुं धमंड; शेभी
 फाखीर विं (अ०) धमंडी; शेभी मारनार
 फाख पुं (श०) धमंड; शेभी
 फाखिया शेभीपूर्वक; गर्वपूर्वक
 फगुआ पुं होणी (२) काग
 फगुहारा पुं कगवो; धैर्यो
 फजर, फजिर स्त्री (अ०) सवार
 फजल पुं अधिकता (२) कृपा; दया
 फजा स्त्री (अ०) जुलुं मेदान (२) शोभा
 फजिर स्त्री सवार
 फजिता पुं, फजित्ती स्त्री कजेतो
 फजिलत स्त्री (अ०) मोटाई; श्रेष्ठता
 फजिहत, फजिहती स्त्री (अ०) कजेती; दुर्दशा के
 बदनामी
 फजूल विं निरर्थक; डिजूल (२) अ० व्यर्थ
 फजूलखर्च विं निरर्थक अर्थ; डिजूल अर्थ; उडाउ
 फजूलखर्ची स्त्री अपव्यय; डिजूल अर्थ;
 उडाउपडाथी धतुं अर्थ; उडाउपडुं
 फजल पुं (अ०) अधिकता (२) कृपा; दया
 फटक, फटिक पुं स्फटिक (२) अ० कट दछिने; जट
 फटकन स्त्री जटकाभश; उपशामश

फटकना स० किं जटकवुं; उपशवुं
 फटका पुं पीज्जनी धोको (२) कट अवाज करे अवेवुं
 होवुं ते
 फटकार स्त्री वढवुं ते; जटकशी; कपको
 फटकारना स० किं कटकारवुं (२) जटको मारी
 भंभेरवुं (३) पटकी पछाडीने धोवुं (४) मेणववुं;
 काडी लेवुं (५) जटका साथे दूर केंकवुं (६) साक-साक
 ने सभत वात कही बूप करवुं; जटकशी काढवी;
 कपको आपवो
 फटना स० किं काटवुं
 फटफट स्त्री कटकट अवाज (२) बकवाद
 फटफटना स० किं कडकाववुं (२) बकवाद करवो
 फटसे अ० कट दछिने; जट
 फटिक पुं स्फटिक (२) संगेमरमर
 फटा पुं काट; छेद (२) स्त्री (सं०) सापनी कक्षा
 (३) गर्व; शेभी (४) छण; दगो
 फट्टा, फट्टा पुं वांसनुं भपाटियुं (२) टाटियुं
 फड स्त्री जुगारभानुं (२) दाव (३) सोदा करवानुं
 बजार के जग
 फड पुं जुगारनो अडो के तेनो दाव (२) दुकानधारनी
 बैक
 फडकना अ० किं कडकवुं (२) धलधलवुं; छिछणवुं
 फडनवीस पुं (मराठ काणमां) ऐक मोटो महेसूखी
 के भजानानो अभलदार
 फडफडाना स० किं कडकाववुं (२) अ० किं कडकवुं;
 उरवुं (३) आतुर होवुं
 फडवाख पुं पोताने त्यां बोलावी जुगार भेलावनार
 फडिया पुं पोताने त्यां बोलावी जुगार रमाउनार
 (२) कडियो; कडियो (अनाजतो वेपारी)
 फण पुं, फणा स्त्री (सं०) सापनी केश
 फणधर, फणगी पुं साप; नग
 फणी पुं (सं०) साप
 फतवा पुं (अ०) कतवो; धर्मनी आज्ञा
 फतह, फतेह स्त्री (अ०) कतेध; जत; विजय
 फतिगा पुं गिडनारुं जवपुं (२) पतंगियुं
 फतीलसोच पुं (श०) दीवी
 फतीला पुं (अ०) पळीतो
 फतूर पुं कितूर (२) विघ्न; आपा (३) दोष; विकार
 फतूरिया विं कितूरी; उपदवी
 फतूह स्त्री (अ०) कतहनुं अ० व० कतेध; जत
 फतूही स्त्री (अ०) सदरो (२) लुंटे के लडाईनो भाव
 फतै, फतेह स्त्री कतेध; जत; विजय

ફદકના

૨૫૯

ફરહાદ

ફદકના અં કિં કદકદવું; ખદખદવું
 ફન પું ફણા; ફેણ
 ફન પું (ફાં) ખૂબી (૨) વિદ્યા; કળાકૌશલ્ય
 (૩) કંદ; છળ
 ફનકાર સ્ત્રીં કું અવાજ (જેમ કે, સાપનો)
 ફનગના અં કિં ફણગો ફટવો
 ફનગા પું ફણગો; અંકુર (૨) ઊડનારું જીવડું;
 પતંગિયું
 ફનસ પું ફણસ ફળ
 ફના સ્ત્રીં (અં) નાશ; ખુવારી (૨) સમાધિમાં લીન
 થવું તે; તાદાત્મ્ય
 ફત્રી સ્ત્રીં ફાયર (૨) સાળની ફણી
 ફફદના અં કિં કદકદવું (૨) (ઝડ ઊડ વગેરે)
 ખીલવું, ફૂટવું, વધવું
 ફફસા પું ફેફસું (૨) વિં ખાલી ફૂલેલું પણ
 અંદરથી પોલું (૩) ફીકું; સ્વાદહીન
 ફફુંદો સ્ત્રીં ફૂગ
 ફફોલા પું ફોડલો; ફફોલો
 ફફકના અં કિં (ઝડ ઊડ વગેરે) ખીલવું; ફૂટવું;
 વધવું
 ફફતી સ્ત્રીં સમયને અનુકૂળ વાત (૨) વ્યંગ; કટાક્ષ
 ફફન સ્ત્રીં શોભવું તે; શોભા; સુંદરતા
 ફફના અં કિં શોભવું
 ફફાના સં કિં સુંદર બનાવવું; સુંદર લાગવા માટે
 ઉપયોગી જગ્યાએ રાખવું
 ફફિ સ્ત્રીં શોભા; સુંદરતા; છબિ
 ફફિલા વિં શોભા આપનારું; છબીલું
 ફફ્યાજ વિં (અં) ઉદાર; દાની; દોલું
 ફફ્યાજી સ્ત્રીં ઉદારતા
 ફર પું (ફાં) શોભા; સજાવટ
 ફરડન પું (અં) મગર (૨) મિસરનો એક અભિમાની
 નાસ્તિક બાદશાહ (૩) મિસરના પુરાણ
 રાજવીઓની ઉપાધિ (૪) અત્યાચારી કે ધમંડી
 ફરડની સ્ત્રીં ધમંડ કે દુષ્ટતા
 ફરફ પું ફરક; ફેર (૨) અંતર; કાસલો
 ફરક, ફરકન સ્ત્રીં (અં) ફરકવું તે
 ફરકના અં કિં ફરકવું (૨) ફરકરવું
 ફરજંદ પું (ફાં) સંતાન; પુત્ર
 ફરજંદી સ્ત્રીં પુત્રભાવ
 ફરજ સ્ત્રીં ચીરો; ફાટ
 ફરજ સ્ત્રીં ફરજ; કર્તવ્ય (૨) માન્યતા; પારણા;
 કલ્પના
 ફરજી પું (ફાં) શેતરંજનો વજર (૨) વિં માનેલું;
 કલ્પિત (૨) નામનું

ફરજીબંદ પું (ફાં) શેતરંજમાં વજરથી માત કરવાનો
 એક દાવ
 ફરદ સ્ત્રીં (અં) ફર્દ વ્યક્તિ; એક જણ (૨) પાદી
 (૩) ખોળ ગલેફ જેવાનું કોઈ એક બાજુનું કપડું
 (૪) વિં અજોડ; અદ્વિતીય
 ફરદા અં (ફાં) આવતી કાલે (૨) સ્ત્રીં કયામતનો
 દિન
 ફરફંદ પું દાવપેચ (૨) કંદ; નખરાં
 ફરફરાના અં કિં ફરફરવું; લહેરવું
 ફરફા વિં (ફાં) જાડું; સ્થૂળ શરીરવાળું
 ફરફહી સ્ત્રીં સ્થૂળ શરીરવાળી; જાડી
 ફરફા—ગુજાર પું (ફાં) બાદશાહ; ફરમાન કરનાર
 ફરફા—બરદાર વિં (ફાં) ફરમાન માનનાર
 ફરફા—રવા પું (ફાં) ફરમાન કરનાર (૨) બાદશાહ
 ફરમા પું ફરમો
 ફરમાફશ સ્ત્રીં (ફાં) ફરમાશ; આજ્ઞા
 ફરમાફશી વિં (ફાં) ફરમાવ્યા પ્રમાણેનું
 ફરમાન પું (ફાં) આજ્ઞા; હુકમ કે તેની સનદ
 ફરમાના સં કિં ફરમાવવું; આજ્ઞા કરવી
 ફરલોંગ પું (અં) કલાંગ; માઈલનો આઠમો ભાગ
 (બસો વીસ ગજ)
 ફરલરી પું ફેબ્રુઆરી
 ફરલાર પું ખળું
 ફરલારી સ્ત્રીં ખળામાંથી વસવામાંને અપાતું અત્ર
 ફરલી સ્ત્રીં મમરા
 ફરણ પું (અં) બિછાનું (૨) બેસવાની સપાટ જમીન
 (૩) ફરસબંધી કે પાકી બનાવેલી જમીન
 ફરણબંદ પું બિછાનું (૨) બેસવાની સપાટ જમીન
 (૩) ફરસબંધી કે પાકી બનાવેલી જમીન
 ફરણી સ્ત્રીં હુકો (૨) ફરસને લગતું
 ફરસા પું ફરશી; પરશુ
 ફરસૂદા વિં (ફાં) જરી-પુરાણું; રદી (૨) થાકેલું
 (૩) બેહાલ
 ફરહંગ સ્ત્રીં (ફાં) શબ્દકોશ (૨) બુદ્ધિમતા
 ફરહ, ફરહત સ્ત્રીં (અં) આનંદ; ખુશી; પ્રસન્નતા
 ફરહદ પું પાંચ દેવવૃક્ષોમાંનું પારિભદ્ર એવા નામનું
 ઝડ
 ફરહરના, ફરહરાના અં કિં ફરકવું; ફરકરવું
 ફરહરા પું વાવટો (૨) વિં અલગ; છૂટું (૩) શુદ્ધ;
 ચોખ્ખું (૪) ખીલેલું
 ફરહો વિં (ફાં) ખુશ; આનંદી; પ્રસન્ન
 ફરહા પું પજા; પતાકા
 ફરહાદ પું (ફાં) શિલ્પી; પથ્થરફોડો (૨) એક
 પ્રસિદ્ધ પ્રેમી વ્યક્તિ-શીરી સાથે પ્રેમ થયેલો તે

ફરાક

૨૬૦

ફલના

ફરાક પું મેદાન; ખુલ્લી જગા (૨) પહેરવાનું
 ફરાક (૩) વિં વિસ્તૃત; લાંબું-પહોળું
 ફરાક્ત વિં વિસ્તૃત; લાંબું-પહોળું (૨) સીંછટકારો;
 નિશ્ચિંતતા; મળત્યાગ
 ફરાલ વિં (ફા) વિસ્તૃત; લાંબું-પહોળું; વિશાળ
 ફરાલ-દલ્ત વિં (ફા) ખર્ચમાં કંજૂસ નહિ-છૂટા
 હાથવાળું
 ફરાલી સીં (ફા) કેલાવો; વિસ્તાર (૨) સમૃદ્ધિ;
 ખુલ્લતા (૩) ધોડાનો તંગ
 ફરાગત સીં (અ) છૂટકારો (૨) નિશ્ચિંતતા
 (૩) મળત્યાગ
 ફરામોશ વિં (ફા) ભૂલાયેલું; વિસ્મૃત
 ફરાયલ પું (અ) 'ફજ'નું બં વળે કર્તવ્ય; કર્મ
 ફરા, ફરાલી વિં (અ) 'ફિરા' ભાગેલું; નાકેલું
 ફરાસીસી વિં ફાંસનો રહેવાસી; ફેન્ય (૨) ફાંસમાં
 બનેલું; ફાંસનું
 ફરાહમ વિં (ફા) એકડું; જમા
 ફરાહમી સીં (ફા) સંગ્રહ
 ફરિયા પું એક જાતનો લેંધો
 ફરિયાદ સીં (ફા) શિકાયત (૨) અરજી
 (૩) દાવો; અભિયોગ (૪) જુલમ કે અન્યાય
 સામે પોકાર
 ફરિયાદી પું ફરિયાદ કરનાર (૨) અભિયોક્તા
 ફરિયાના સંક્રિં વસ્તુ પ્રથમ ધોઈને તારવી કાઢવી-
 ચોખ્ખા પાણીમાં કરી ઝબોળવી કે ધોવી
 (૨) ફેંસલો કરવો; ઉકેલ લાવવો (૩) અં કિં
 ફેંસલો થવો (૪) વસ્તુ તારવી કઢાવી
 ફરિજતા પું (ફા) ફિરસ્તો; દેવદૂત
 ફરી સીં દાલ
 ફરીક પું (અ) ટોળી; જથ્થો (૨) ઝડપાનો કોઈ
 એક પક્ષ - વાદી કે પ્રતિવાદી
 ફરીક-ઝીવલ પું (અ) કેસનો વાદી (મુદઈ)
 ફરીક-બંદી સીં (ફા) તરફદારી
 ફરીક-સાની પું (અ) કેસનો પ્રતિવાદી
 (મુદ-લેહ)
 ફરીકન પું (અ) ('ફરીક'નું બં વળે) ટોળી; જથ્થો
 ફરીજા પું (અ) ખુદાની કરમાયેલી આજ્ઞા કે ફરજ
 (નમાજ, રોજા વગેરે)
 ફરહી સીં નાનો પાવડો
 ફરેદ, ફરેદા પું પારસ ઝાંબુ
 ફરેફતા વિં (ફા) ફરેબમાં સપડાયેલું (૨) આસક્ત
 ફરેબ પું (ફા) ફરેબ; દગો; કપટ (૨) ચાલાકી
 ફરેબકાર, ફરેબી વિં દગો દેનાર
 ફરેબજુદાં વિં છેતરાયેલું

ફરો અં (ફા) 'ફિરો' નીચે; વશમાં (૨) વિં નીચ
 (૩) શાંત; દાવમાં આવેલું
 ફરોલ સીં (ફા) 'ફિરોલ' વેચાણ
 ફરોગ પું પ્રકાશ; ચમક
 ફરો-ગુજાઈત સીં (ફા) ઉપેક્ષા (૨) આનાકાની
 (૩) ભૂલ; નુટિ
 ફરોદ અં (ફા) નીચે (૨) પું ઊતરવું-મુકામ
 કરવો તે
 ફરોશ, વિં (ફા) 'ફિરોશ' વેચનાર
 ફરોશી સીં (ફા) વેચનારી
 ફરફ પું (અ) ફરક; તકાવત
 ફરફ સીં (અ) ચીરો; ફાટ
 ફરફ પું (અ) ફરજ; કર્તવ્ય; કર્મ (૨) માન્યતા;
 કલ્પના; પારજ્ઞા
 ફરફન અં માનીને; માન્યતાપૂર્વક
 ફરફન્દ પું (ફા) ફરજંદ; સંતાન
 ફરફન્દી સીં (ફા) પુત્રપણું; પુત્રભાવ
 ફરફાનગી સીં (ફા) બુદ્ધિમત્તા (૨) વિદ્યા
 (૩) યોગ્યતા; ગુણ
 ફરફાના વિં (ફા) બુદ્ધિમાન (૨) પંડિત
 ફરફી વિં (ફા) માનેલું; કલ્પિત (૨) નામનું
 ફરફી સીં (ફા) વ્યક્તિ; એક જણ (૨) યાદી (૩)
 ગલેક (ખોળ)નું એક બાજુનું કપડું (૪) વિં અજોડ
 ફરફન ફરફન અં (ફા) અલગ અલગ; દર માત્રસે
 ફરફીચર વિં (ઈ) ખુરશી ટેબલ વગેરે રાચરચીલું
 ફરફાટા પું વેગ; તેજ
 ફરફર વિં (અ) જોરથી દોડનારું
 ફરફાશ પું (અ) ફરાસ દીવાલતી તથા સાફસૂકનું
 કામ કરનાર; બિદમતગાર (૨) નોકર
 ફરફાશિ-ઝાના પું (અ + ફા) ફરાસખાનું;
 બિદમતગારી
 ફરફલ વિં (ફા) સુંદર; મનોહર (૨) સરસ
 ફરફ પું (અ) બિછાનું (૨) બેસવાની સપાટ જમીન
 (૩) ફરસબંધી કે પાકી બનાવેલી જમીન
 ફરફી સીં હુકો (૨) વિં (ફા) ફરસબંધીને લગતું
 ફરફી-સલામ સીં ધરાતલ સુધી નમીને કરેલી
 સલામ; કુર્નિય
 ફાલ પું (ફા) ફળ (૨) (પ્રથિયાર વગેરેનું) ફળું
 ફાલક પું (અ) ફલક (૨) આકાશ
 ફાલકા પું ફોલો; છાલું
 ફાલદાન પું (સં) સગાઈ કરવાનો વિધિ
 ફાલદાર વિં ફળવાળું (૨) ફળે એવું; ફળાઈ
 ફાલન પું (સં) ફળવું તે
 ફાલના વિં ફળવું (૨) ફળદાયી થવું

ફલશ

૨૬૧

ફાફન

ફલશ, ફલસ પું (સં) ફલસ
 ફલશ્રુતિ સ્ત્રી કમંનું ફળ જણાવનારું કથન; પરિજ્ઞામ
 ફલસપ્રાપ્ત પું (અ) ફિલસૂફી; તત્ત્વજ્ઞાન
 ફલસપ્તી પું ફિલસૂફ; તત્ત્વજ્ઞ
 ફલો, ફલાના વિં (ફા) ફલાણું; અમુક
 ફલોંગ સ્ત્રી ફલંગ
 ફલોંગના અં ફિં ફલાંગવું; ફલાંગ ભરવી; કૂદવું
 ફલાકત સ્ત્રી (અ) ગરીબી (૨) કષ્ટ
 ફલાતું, ફલાતૂન પું પ્લેટે; અફલાતૂન
 ફલાદેશ પું (સં) ગ્રહો વગેરેનું ફળ બતાવવું તે
 ફલાના વિં ફલાણું
 ફલાર, ફલાહાર (સં) પું ફલાહાર; કરાળ
 ફલાલીન, ફલાલેન, ફલાલેન પું (અ) ફલાલીન
 નામનું ગરમ કપડું
 ફલાહાર પું (સં) ફલાહાર; કરાળ
 ફલાસિપ્ત પું (અ) ફિલસૂફી; તત્ત્વજ્ઞાન
 ફલાહ સ્ત્રી (અ) ક્ષેત્ર; સફળતા (૨) સુખ
 (૩) પરોપકાર; ભલાઈ
 ફલાહત સ્ત્રી (અ) ખેતીવાડી
 ફલિત વિં (સં) ફળેલું; નીપજેલું (૨) પું ફળગ્રાહ
 ફલિતાર્થ પું સાર; નિચોડ
 ફલી સ્ત્રી મગફળી; સિંગ
 ફલીતા પું પલીતો
 ફલેંદા, ફલેંદ (સં) પું પારસજાંબુ
 ફલ્સપ્ત પું (અ) ફિલસૂફી; તત્ત્વજ્ઞાન
 ફલ્સપ્તી વિં ફિલસૂફ; તત્ત્વજ્ઞાન
 ફલાયદ પું (અ) ('ફાયદા'નું અં વં) ફાયદા
 ફલ્વારા પું ફુવારો
 ફલ્કફા પું પલાંદો
 ફલ્કના અં ફિં (કપડું) ફલ્કવું કે બેસી જવું
 (૨) વિં ફલ્કે કે બેસી જાય એવું
 ફલ્સદ સ્ત્રી ફલ્સ-નાડી ખોલાવવી તે
 ફલ્સલ સ્ત્રી ફલ્સ; મોસમ
 ફલ્સલી વિં ફલ્સલનું; મોસમનું; મોસમી
 ફલ્સાદ પું (અ) ફિલ્સાદ; ટંટો; તોફાન
 ફલ્સાદી વિં તકાર કરનાર; ટંટાખોર
 ફલ્સાના પું (ફા) કલ્પિત કથા (૨) વિવરણ
 ફલ્સાનાનવીસ, ફલ્સાનાનિગાર પું કથાકાર;
 નવલકથાકાર
 ફલ્સાહત સ્ત્રી (અ) સુંદર વર્ણન કે ભાષણની શક્તિ
 ફલ્સીલ વિં (અ) નગરનો કોટ; દીવાલ; શહેરનું
 રક્ષણ કરવા ચણેલી દીવાલ
 ફલ્સીહ વિં (અ) સુંદર વક્ત્ર કે વર્ણનકાર
 ફલ્સું પું (અ) જંતરમંતર

ફલ્સૂગ પું (ફા) જાદુગર (૨) જંતરમંતર કરનાર;
 ભૂવો
 ફલ્સ પું (અ) વિચાર બદલવો તે (૨) તોડવું કે રદ
 કરવું તે
 ફલ્સ સ્ત્રી (અ) ફલ્સ-નાડી ખોલાવવી તે
 ફલ્સલ સ્ત્રી (અ) ફલ્સલ (ઋતુ) કે ખેતીની ઊપજ
 (૨) ગ્રંથનું પ્રકરણ (૩) ફાસલો (૪) છળ; દગો
 ફલ્સલી વિં (અ) ફલ્સલી; મોસમી (૨) પું કોલેરા
 ફલ્સલીકૌઆ પું એક પહાડી કાગડો (૨) વિં
 મતલબી; ગરજનું સગું
 ફલ્સલીબુહાર પું મહેરિયા
 ફલ્સલીસન, ફલ્સલીસાલ પું અકબરે ચલાવેલી
 એક સન
 ફલ્સે-ગુલ, ફલ્સે-બહાર સ્ત્રી (ફા) વસંત ઋતુ
 ફલ્સાદ પું (અ) ફલ્સ (નાડી) ખોલનાર-તેમાંથી
 લોહી કાઢવા નસતર મૂકનાર
 ફલ્સ સ્ત્રી (અ) જ્ઞાન; સમજ; વિવેક
 ફલ્સપાદ્મ સ્ત્રી (ફા) સમજણ; બોધ; ચેતવણી
 (૨) આજ્ઞા
 ફલ્સમીદ સ્ત્રી (ફા) સમજ; બુદ્ધિ
 ફલ્સમીદા વિં સમજદાર; બુદ્ધિશાળી
 ફલ્સના અં ફિં ફરકવું; લહેરાવું; ઊડવું
 ફલ્સરાન સ્ત્રી ફરકાવવું તે
 ફલ્સરાના સં ફિં ફરકાવવું; લહેરાવવું; ઊડાવવું
 ફલ્સરિસ્ત સ્ત્રી યાદી
 ફલ્સશ વિં (અ) ફલ્સશ અશ્લીલ (૨) કૂવડ
 ફલ્સમી વિં (અ) સમજદાર
 ફાંક સ્ત્રી ફળની ચીરી; કકડી
 ફાંકના સં ફિં ફાકવું; ફાકો મારવો
 ફાંકા પું ફાકો
 ફાંકી સ્ત્રી ફાકી
 ફાંટ પું (સં) ઔષધચૂર્ણને ઉકાળીને તૈયાર
 કરેલો કાદો
 ફાંટ સ્ત્રી વહેંચણી
 ફાંટના સં ફિં વહેંચવું (૨) ફાંટ કે કાદો બનાવવો
 ફાંફ, ફાંફા પું કમરની ઓટી
 ફાંદ સ્ત્રી ઉછાળો (૨) પું, સ્ત્રી ફાંદો; જાળ; પાશ
 ફાંદના અં ફિં ઊછાળવું (૨) સં ફિં ફૂદી જવું;
 ઓળંગવું
 ફાંસ સ્ત્રી ફાંસ (૨) પાસ; જાળ; ફાંસો
 ફાંસના સં ફિં ફાંસાવું
 ફાંસી સ્ત્રી પાશ; ફાંસી; મૃત્યુદંડ
 ફાફન પું (ઈં) દંડ; શિક્ષા તરીકે લેવાનું નાણું
 (૨) વિં સુંદર; સાડું

ફાફલ સીં (ઈં) કાગળો કે સામયિકની ફાઈલ-
(૨) એકસાથે થયેલો સંગ્રહ (૩) કાનસ; રેતડી
(૪) કર્મ કરનાર; કર્તા (૫) જેમાં અગત્યના
કાગળ ભરાવવામાં આવે છે તે અક્ષીદાર સળિયો
ફાઉન્ટેનપેન સીં અંદર શાહી પૂરી રખાય એવી
કલમ-પેન

ફાફા પું (અં) ફાફ; ઉપવાસ; (૨) ગરીબી;
ભૂખમરો

ફાફા-કશ વિં (અં + ફાં) ભૂખું (૨) નિર્ધન
ફાફા-કશી સીં ભૂખ્યા રહેવું તે

ફાફામસ્ત, ફાફેમસ્ત વિં (અં + ફાં) ભૂખે
મરતું છતાં બેપરવા

ફાફતઈ, ફાફતઈ સીં હોલા જેવો-આછો
જાંબુડિયો રંગ

ફાફતા, ફાફતા સીં (અં) એક પક્ષી-હોલો

ફાગ પું હોળી કે તેનું ગીત

ફાગુન પું ફાગણ માસ

ફાગુની વિં ફાગણ માસનું

ફાજિર વિં (અં) વ્યભિચારી; લંપટ; બદમાશ

ફાજિરા સીં વ્યભિચારિણી

ફાજિલ વિં (અં) જરૂરિયાતથી વધારાનું; ફાજલ
(૨) વિદ્વાન

ફાજિલબાક્કી સીં હિસાબે નીકળતું લેણું કે દેણું
ફાટક પું મોટો દરવાજો; સિંહદ્વાર; તોરણ

(૨) ઝાટકણ; ઝટકામણ

ફાટકા પું સફો

ફાટકેબાજ વિં સટ્ટાખોર (૨) પું સટોડિયો

ફાટકો સીં ફટકડી

ફાફનસીં; પું ફાડેલો ટુકડો (૨) ફાડેલા દૂધનું પાણી

ફાફના સં કિં ફાડવું; ચીરવું; અલગ કરવું

ફાતિહા પું (અં) પ્રાર્થના; કાતિયો; આરંભ;
કુરાનની પહેલી સુરત; પ્રભુને પ્યારા થનાર

મુતાભાની સદ્ગતિ માટે 'સૂરએ કાતિહા' વગેરે
પદવાની પ્રથા

ફાની વિં (અં) નાશવંત; ક્ષણભંગુર

ફાનૂસ પું (ફાં) કાનસ (૨) દીવાનું ઝાડ

ફામ પું (ફાં) રંગ; વર્ણ

ફાવદા પું (અં ફાઈલ) ફાવદો; લાભ; નફો

ફાવદેમંદ વિં ફાવદાવાળું; લાભદાયક

ફાવલ વિં (અં) (વ્યાકરણમાં) કર્તા

ફાયા પું થી તેલ અત્તર વગેરેનું પૂમડું; ફાયો

ફારાહતી સીં (ફાં) ચૂકતે થયાની પાવતી

ફારમ પું (ઈં) ફોર્મ (પત્રક)

ફારમૂલા પું (ઈં) સૂત્ર; ગુરુસૂત્ર; નિપમ

ફારસ પું (અં) ઈરાન; પારસદેશ

ફારસી સીં ફારસી ભાષા (૨) વિં ઈરાની

ફારિયા વિં (અં) ફારગ; છુટું; નિવૃત્ત

ફારિયા-ઝલ-ઘાલ વિં (અં) સૌ રીતે સુખી; નિશ્ચિંત

ફારુક વિં સારાસારનું વિવેકી

ફાર્મ પું (ઈં) ખેતીવાડી; આકૃતિ; નકશો; નમૂનો;

ઠાંચો; દરખાસ્તનો છાપેલો નમૂનો; છાપવા માટેનું

તેયાર કરેલું વસ્તુ; પુસ્તકનો એક ભાગ

ફાલ સીં હળની કોસ (સં) (૨) કાપેલી સોપારી
(૩) પું ફાળ; છલંગ

ફાલ સીં (ફાં) પાસાથી જોશ જોવા તે

ફાલાતુ વિં વધારાનું; ફાલતુ (૨) નકામું

ફાલસઈ, ફાલસઈ વિં ફાલસાના રંગનું

ફાલસા પું (ફાં) ફાલસી કે ફાલસું

ફાલિજ પું (અં) લકવો; પક્ષાઘાત

ફાલુદા પું (ફાં) એક ઠંડું મીઠું પીણું

ફાલેજ પું (ફાં) ખડભૂચા-કાકડીનું ખેતર

ફાલ્ગુન પું (સં) ફાગણ માસ

ફાલ્ગુની સીં એ નામનું નક્ત્ર

ફાવણ પું પાવડો

ફાવણી સીં પાવડી; નાનો પાવડો

ફાશ વિં (ફાં) પ્રગટ; મુલ્યું; જાણીતું; જાહેર કરવું
તે (જેમ કે, પદાકાશ)

ફાસફાસ પું (ઈં) ફોસ્ફરસ; એક મૂળ પદાર્થ

ફાસલા, ફાસિલા પું (અં) ફાસલો; અંતર

ફાસિદ વિં (અં) તકરાર કરનાર; તકરારી; ટેટાખોર
(૨) ખરાબ; દુષ્ટ

ફાસ્ટ વિં (ઈં) તેજ; વેગવાળું

ફાહા પું થી તેલ અત્તર વગેરેનું પૂમડું

ફાહિશ વિં (અં) અનાચારી (૨) ગંદું; અશ્લીલ

ફાહિશા સીં છિનાળ; ખરાબ ચારિત્ર્યની સ્ત્રી

ફિંગરવોસ્ટ પું અંગુલિનિર્દેશ દ્વારા દિશાસૂચક સ્તંભ

ફિઝિકા પું (અં) વાક્ય (૨) ફકરો (૩) ટોળો

ફિકેત પું ઢાલ લકડી ચલાવી જાણનાર

ફિક્કા સીં (અં ફિક) પુસલમાનનું ધર્મશાસ્ત્ર

ફિક્ક સીં (અં) ફિકર; ચિંતા; કાળજી

ફિક્કમંદ વિં ચિંતાતુર

ફિગાર વિં (ફાં) ધાયલ

ફિચકુર પું મોંમાંથી નીકળતું ફીણ (જેમ કે, મૂર્છામાં)

ફિજૂલ વિં નિરર્થક; વ્યર્થ; ઉડાઉ; ફિજૂલ

ફિજા સીં (અં) ખુલ્લું મેદાન; પ્રાકૃતિક સૌંદર્ય;

શોભા; બહાર; વાતાવરણ

ફિટકાર સીં પિક્કાર (૨) બદદુઆ; શાપ

ફિટકારના સં કિં ફિટકારવું

ફિટકિરી

૨૬૩

ફિસાના

ફિટકિરી સ્ત્રી કટકડી
 ફિટકી સ્ત્રી કાપડ પરનું; છીંટ; 'પ્રિન્ટેડ કાપડ'
 ફિટન સ્ત્રી કેટન ગાડી
 ફિટર પું (ઈં) યંત્ર ફિટ કરનાર કારીગર
 ફિટાના સં કિં ભગાડવું; હટાવવું
 ફિટિંગ પું (ઈં) સંધાણ; જોડાણ; બંધાણ
 ફિટ્ટા વિં કિટકાર પામેલું
 ફિટરેશન પું (ઈં) ફેરેશન; મહાસંપ
 ફિટ્ટા વિં એડીનો ભાગ બેઠેલો (જોડો)
 ફિતના પું (અં) અધડો; ઢંગો
 ફિતરત સ્ત્રી (અં) સ્વભાવ; પ્રકૃતિ (૨) પૂર્તતા
 ફિતરત્ અં સ્વભાવતઃ
 ફિતરતી વિં (ફાં) પૂર્ત; દગાબાજ
 ફિતરી વિં (ફાં) સ્વાભાવિક; કુદરતી
 ફિતૂર પું અધડો; વિઘ્ન; ઉપદ્રવ; દોષ; વિકાર
 ફિદવિયા સ્ત્રી દાસી; નોકરડી
 ફિદવી વિં (અં) આશાંકિત (૨) પું દાસ; નોકર
 ફિદા વિં (અં) ખૂબ ખુશ (૨) ગુલતાન; આસક્ત;
 મુગ્ધ
 ફિદાઈ પું (અં) આશાંકિત; પ્રાણ-મોછાવરી કરનાર
 (૨) પ્રેમધેલો
 ફિનાયલ, ફિનૈલ પું (ઈં) ફિનાઈલ-જંતુનાશક
 દવા
 ફિન્નાર અં (અં) 'જા જહાન્નમમાં' ('બાડમાં પડ'
 જેવો શબ્દપ્રયોગ)
 ફિરંગ પું આંદીનો રોગ (૨) યુરોપ; ગોરા ફિરંગીનો
 દેશ; 'ફિરંગિસ્તાન' (દસમી સદીમાં આરબોએ
 યુરોપના પોર્ટુગલને જીતી એને 'ફિરંગ' નામ
 આપ્યું. એ ઉપરથી એશિયાવાસીઓએ ત્યાંના
 રહેવાસીઓને 'ફિરંગી' કહેવા માંડ્યું. એ પછી
 તો પોર્ટુગીઝોએ પણ દેશો પર જીત મેળવી
 જેમાં ભારતનો પણ એક કાળે સમાવેશ થયો
 હતો. પોર્ટુગીઝીની જેમ પછી યુરોપની કેટલીક
 ગોરી પ્રજાઓ પણ આ તરફ આવી. એશિયાઈ
 લોકોમાં એમને માટે 'ફિરંગી' શબ્દ વપરાતો
 થયો. પછી તો યુરોપ આખાની ગોરી પ્રજાને
 સમાવી યુરોપ માટે 'ફિરંગીસ્તાન' શબ્દ વપરાતો
 થયો. મૂળે તુર્કસ્તાનના એક પ્રદેશનું નામ
 'વિલાયત' હતું અને ત્યાંના લોકો ગોરા હતા
 એટલે બધા જ ગોરા લોકો 'વિલાયતી' કહેવાયા.
 ગ્રીસનું મૂળ નામ 'આયોનિયા' અને ત્યાંના
 લોકો તે 'આયોનિયન' જેમને સંસ્કૃતમાં 'યવન'
 કહ્યા ને પછી ભારત બહારથી આવેલા સૌ
 'યવન' કહેવાયા.)

ફિરંગી વિં ફિરંગ-ગોરાના દેશનું (૨) પું ફિરંગનો
 (ફિરંગ) વતની; ગોરો
 ફિરંગીસ્તાન પું યુરોપ; ગોરાઓનો મુલક
 ફિરંટ વિં વિરુદ્ધ (૨) લડવા સામે થયેલું
 ફિર અં કરી (૨) પછી (૩) તો પછી
 ફિરકા પું (અં) ફિરકો; જમાત; સંપ્રદાય
 ફિરકાબંદી સ્ત્રી દળબંદી
 ફિરકાવાર; ફિરકાવારાના વિં જમાતનું; સંપ્રદાયિક
 ફિરકી સ્ત્રી ફરકડી (૨) ફિરકી
 ફિરતા પું અસ્વીકાર (૨) પાછું ફેરવવું તે (૩) વિં
 પાછું ફેરવેલું
 ફિરદૌસ પું (અં) બાગ (૨) સ્વર્ગ
 ફિરના અં કિં ફરવું
 ફિરની સ્ત્રી (ફાં) એક પ્રકારની ચોખાના
 લોટની ખીર
 ફિરવાના સં કિં ફેરવાવવું
 ફિરાક પું (અં) વિયોગ (૨) ફિકર; ચિંતા
 (૩) ખોળ; શોધ
 ફિરાગ પું (અં) છુટકારો (૨) ખુશી (૩) સંતોષ
 ફિરાના સં કિં ફરે એમ કરવું; પાછું મોકલવું
 ફિસલના અં કિં લપસવું; ઢળી જવું
 ફિરાર પું (અં) નાસવું તે; પલાયન; ફરાર થવું
 ફિરાસત સ્ત્રી (અં) બુદ્ધિમત્તા; સમજદારી
 ફિરિશ્તા પું (ફાં) ફિરસ્તો; દેવદૂત
 ફિરોહ સ્ત્રી વેશ્યા
 ફિરીતી સ્ત્રી પરત કરવું તે; પરત થવા બદલનું
 પારિશ્રમિક; વેચેલી વસ્તુ પરત થતાં ફુકાનદાર
 કાપી લે તે નુકસાનીખર્ચ
 ફિર્કા પું ફિરકો; જમાત; સંપ્રદાય
 ફિલ-જુમ્લા અં (અં) ટૂંકમાં; સારાંશ તરીકે
 ફિલફિલ સ્ત્રી મરી
 ફિલ-ફોર અં (અં) તરત
 ફિલ-વાક્રા હક્કીકત અં (અં) વસ્તુતઃ; હકીકતમાં
 ફિલ-હક્કીકત અં (અં) હકીકત જોતાં; વસ્તુતઃ
 ફિલ-ફાલ અં (અં) હમણાં; આ વખતે; અત્યારે
 ફિલામેંટ પું (ઈં) તંતુ; રેશા
 ફિલ્લી સ્ત્રી પગની પિંડી
 ફિસ અં કાંઈ નહીં; મીઠું; વર્થ
 ફિસહી વિં કામમાં મંદ; ઢીલું
 ફિસફિસાના અં કિં ઢીલા પડવું; કમજોર થઈ જવું
 ફિસલન સ્ત્રી લપસવું તે
 ફિસલના અં કિં લપસવું; ઢળી જવું
 ફિસાદ પું ટંટો; તકરાર
 ફિસાના પું કલ્પિતકથા; વિવરણ; વૃત્તાંત

ફિહરિસ્ત

૨૬૪

ફત્તી

ફિહરિસ્ત સ્ત્રી (ફા) યાદી; સૂચિ; તાલિકા
 ફી અં (અ) દર; પ્રતિ એક
 ફીકસ અં (અ) જણ દીક
 ફીકા વિં કીકું; થોવું
 ફીચર પું (અં) રૂપક; લક્ષણ; વિશેષતા; રૂપરેખા
 ફી-જમાના અં (અ + ફા) આજકાલ; હાલના
 સમયમાં
 ફીતા પું કીત; કોર (ર) (માપવાની) પટ્ટી
 (૩) કાગળો વગેરે બાંધવાની પટ્ટી; 'ટેપ'
 ફીરની સ્ત્રી એક પ્રકારની ચોખાના લોટની ખીર
 ફીરોજ વિં (ફા) વિજયી; સફળ
 ફીરોજી સ્ત્રી વિજય
 ફીરોજા પું (ફા) પીરોજ રંગ
 ફીલ પું (ફા) હાથી
 ફીલખાના પું હાથીખાનું
 ફીલપા પું (ફા) હાથીપગો રોગ
 ફીલ-પાયા પું (ફા) થાંભલો
 ફીલવાન પું (ફા) હાથીનો મહાવત
 ફીલા પું (ફા) શેતરંજનો હાથી
 ફીલી સ્ત્રી પિંડલી (પગની પિંડી)
 ફીલ્ડ પું (ઈં) ખેલફૂદનું મેદાન; સંશોધન માટે
 બહાર જવું તે; કોયલા વગેરેનું શેત્ર
 ફીલ્ડમાર્શલ પું (ઈં) પુખ્ત સેનાપતિ
 ફીલ્ડર પું (ઈં) ક્રિકેટમેચમાં દડાને રોકનાર;
 શેત્રરક્ષક
 ફીલ્ડહાસ્પિટલ પું (ઈં) યુદ્ધશેત્રમાં તત્કાળ ઊભી
 કરેલી અસ્થાયી હોસ્પિટલ
 ફીવર પું (ઈં) તાવ
 ફીસ સ્ત્રી (ઈં) કી; શુલ્ક
 ફી-સદી અં (અ + ફા) સેંકડે
 ફી-સાલ અં દર સાલ; દર વરસે
 ફુંકના અં કિં ('ફુંકના'નું કર્મણિ) ફુંકાવું (ર) પું
 ફુંકશી (૩) ફુક્કો; મૂત્રાશય
 ફુંકની સ્ત્રી ફુંકશી (ર) ધમણ
 ફુંકરના, ફુંકારના અં કિં ફુંકવવું; ફુંકાડો મારવો;
 ફુંકરવું (સાપનું)
 ફુંકાના, ફુંકવાના સં કિં ફુંકાવવું
 ફુંકાર પું ફુંકાડો
 ફુંકારના સં કિં ફુંકવવું; ફુંકાડો મારવો
 ફુંદના પું, ફુંદિયા સ્ત્રી ફૂમતું
 ફુંસી સ્ત્રી ઝીણી કોલ્લી
 ફુઆરા પું ફુવારો
 ફુકના અં કિં ફુંકવું (ર) પું ફુંકશી; ફુક્કો;
 મૂત્રાશય

ફુકની સ્ત્રી ફુંકશી (ર) ધમણ
 ફુલ્કા પું કપડાં વગેરેમાંથી નીકળતું રુંદું; ફૂમતું
 ફુજૂલ વિં (ફા) વ્યર્થ; નિરર્થક; ફિજૂલ
 ફુજૂલા પું (અં) વસ્તુ કાઢી લેતા રહેતો કચરો
 (ર) શરીરમાંથી નીકળતો થૂંક ગળકો ઝાડો પેશાબ
 વગેરે મળ
 ફુટ વિં એકાકી (ર) અલગ (૩) પું (ઈં) ફૂટ
 (૧૨ ઈંચ; ૩૦ સેં મીં)
 ફુટકર, ફુટકલ વિં એકાકી; અલગ (ર) ફુટકળ;
 વિવિધ (૩) છૂટક
 ફુટકા પું ફોડલો
 ફુટનોટ પું (ઈં) પાના નીચે અપાતી ટિપ્પશી;
 પાદટીપ
 ફુટપાથ પું (ઈં) પગથી; ફૂટપાથ
 ફુટબાલ પું (ઈં) ફૂટબોલની રમત
 ફુટમત પું મતભેદ
 ફુટેરા પું ધાણી જેવા ફૂલેલા શેકેલા ચણાવટાણા
 ફુટેલ વિં એકાકી; અલગ (ર) ફૂટેલા નસીબનું
 ફુતુર પું (અં) કિતુર; ઝથડો (ર) ખરાબી
 ફુતુહ સ્ત્રી (અં) કતેહ; વિજય; જીત
 ફુત્કાર પું (સં) ફુંકાડો
 ફુદકના અં કિં ઊછળવું (ર) ઉમંગમાં આવવું
 ફુદલી સ્ત્રી ચકલીને મળતું એક નાનું પક્ષી
 ફુનગી સ્ત્રી ફણગો; અંકુર
 ફુફંદી સ્ત્રી નાડું
 ફુફકાર પું ફુંકવાટો
 ફુફકારના અં કિં ખીજમાં ફુંકું કરવું; ફુંકાડો મારવો
 ફુફૂ સ્ત્રી ફોઈ
 ફુફેરા વિં ફુઆનું; ફોઈપાત
 ફુફુસ પું (સં) ફેફસું
 ફુર વિં સાચું; સત્ય (ર) સ્ત્રી પક્ષીની પાંખનો ઊડતી
 યેળાનો અવાજ
 ફુરકત સ્ત્રી (અં) વિયોગ; જુદાઈ
 ફુરતી સ્ત્રી કૃતિ; સ્ફૂર્તિ; તેજ
 ફુરતીલા વિં કૃતિલું
 ફુરના અં કિં સ્ફુરવું (ર) સાચું સાબિત થવું;
 સફળ થવું
 ફુરફુરાના અં કિં ફરફરવું (ર) સં કિં ફફડાવવું
 ફુરફુરાહટ સ્ત્રી ફરફરાટ; ફડફડટ
 ફુરસત સ્ત્રી (અં) ફરસદ; નવરાશ (ર) રોગ મટવો
 તે; આરામ
 ફુરેરી સ્ત્રી છેડે પૂમડું લપેટેલી સળી (ર) ચોચાંચ
 સાથે કંપ
 ફુર્તી સ્ત્રી સ્ફૂર્તિ; તેજ

ફર્તીલા

૨૬૫

ફેર-પલટા

ફર્તીલા વિં ફર્તિલું
 ફર્સત સીં ફરસદ; નવરાશ
 ફુલકા પું ફલોલો (૨) ફૂલકો-રોટલી
 ફુલકી સીં નાનો ફૂલકો
 ફુલફાફી સીં દારૂખાનાની ફૂલકણી કે તારામંડળ
 (૨) પંચાતની વાત
 ફુલવર પું ફુલેવર (ફૂલ ચીતરેલું) રેશમી કાપડ
 ફુલવાર વિં પ્રફુલ્લ; પ્રસન્ન
 ફુલવારી સીં બગીચો (૨) કાગળની ફૂલવાડી
 ફુલહારા પું માળી
 ફુર્લો વિં ફલાણું; અમુક
 ફુલાના સં કિં ફૂલાવવું
 ફુલાવ પું ફૂલવું કે ફૂલાવવું તે
 ફુલિયા પું કાનમાં પહેરવાનું ફૂલ-ધરણું
 ફુલિસકેપ પું (ઈં) ફૂલ્સકેપ કાગળ
 ફુલેરા પું ફૂલોની કરેલી છત્રી
 ફુલેલ પું (ફૂલોનું) સુગંધીદાર તેલ
 ફુલેલી સીં ફૂલેલની શીશી
 ફુલ્લીરી સીં એક જાતનું બજિયું
 ફુલ્લ વિં (સં) ખીલેલું; પ્રફુલ્લ
 ફુવાર, ફુહાર સીં પાણીની ઝીણી છાંટ; ફરફર; ફોરું
 ફુસ સીં ફૂસ એવો ધીમો અવાજ
 ફુસફુસ સીં ગુસપુસ વાત
 ફુસસે અં ધીરેથી; ધીમેથી
 ફુસફુસા વિં ફાસફુસિયું
 ફુસફુસાના અં કિં ગુસપુસ ધીમેધીમે બોલવું
 ફુસફુસાહટ પું કાનમાં બહુ ધીરેથી કહેવું; ગુસપુસ;
 કાનભંભેરણી
 ફુસલાના સં કિં ફોસલાવવું
 ફુહશ વિં (અ) અશલીલ; ફૂવડ
 ફુહાર સીં પાણીની ઝીણી છાંટ; ફરફર; ફોરું
 ફુહારા પું ફુવારો (૨) ઝીણી છાંટ
 ફુહી સીં પાણીની ઝીણી છાંટ; ફરફર; ફોરું
 ફૂક સીં ફૂક; થાસ; ફૂકવું તે
 ફૂકના સં કિં ફૂકવું (૨) ફૂકી મારવું
 ફૂકા પું ઢોરનું દૂધ ખેંચી કાઢવાની એક ફૂર યુક્તિ
 કે તે માટેની નળી (૨) ફોલ્લો
 ફૂંદ સીં, ફૂંદા પું ફૂમતું
 ફૂંદ-ફૂંદારા વિં ફૂમતાવાળું; ફૂમતિયાળ
 ફૂંદા પું ફૂમતું
 ફૂંઈ સીં પાણીની ઝીણી છાંટ; ફરફર; ફોરું (૨) ફૂગ
 ફૂટ સીં ફૂટ; ફૂટવું તે (૨) ભેદ; તડ (૩) એક
 જાતની કાકડી (અલબત્ત, આ ફૂટ ગળ્યું હોય.)

ફૂટના અં કિં ફૂટવું
 ફૂટનીતિ સીં ફૂટ પડવાવાની ચાલ
 ફૂલ્કાર પું (સં) ફૂંકાડો
 ફૂફા પું ફૂઓ
 ફૂફી સીં ફોઈ
 ફૂલ પું પુષ્પ (૨) અસ્થિ-ફૂલ (૩) ફૂલ વગેરેનું
 ભરતકામ
 ફૂલગોખી સીં ફલાવરનું શાક
 ફૂલહોલ પું ચેત્ર શુદ્ધ એકમનો વૈષ્ણવ મંદિરોમાંનો
 હીડોળાનો ઉત્સવ
 ફૂલદાન પું ફૂલદાની
 ફૂલદાર વિં ફૂલ વગેરેના શણગારવાળું; ફૂલવાળું
 ફૂલના અં કિં ફૂલ આવવાં (૨) ખીલવું (૩) ફૂલવું
 (૪) પ્રફુલ્લ કે ગર્વિત થવું (૫) મોં ચડાવવું;
 રિસાવું
 ફૂલી સીં આંખમાં પડતું ફૂલ
 ફૂસ પું સૂકું પાસ; ખડ (૨) છાજનું ઘાસ
 ફૂફફ, ફૂફર વિં ફૂવડ; ઠેકાણા વગરનું (૨) સીં
 ફૂવડ સીં
 ફૂહી સીં પાણીની ઝીણી છાંટ; ફરફર; ફોરું
 ફેંક સીં ફેંકવું તે
 ફેંકના સં કિં ફેંકવું; પાડી દેવું; ઉછળવું; ફૂર
 હટાવવું; પટકવું
 ફેંટ સીં કમરની ભેટ કે કમરનો ઘેરાવો (૨) ધુમાવ;
 લપેટ (૩) ગંજાનાં પાનાં મિશ્ર કરવાં તે
 ફેંટના સં કિં ફીણવું; હલાવવું; મિશ્ર કરવું
 ફેંટા પું ફેંટો
 ફેંટી સીં સુતરની આંટી (અટેરણ પર ઉતારેલી)
 ફેંચ પું એક ટોપી (તુર્કી ઘાટની)
 ફેન પું (સં) ફીણ
 ફેનલ વિં ફીણવાળું
 ફેનાના અં કિં ફીણપુક્ત થવું
 ફેનિલ વિં (સં) ફીણવાળું
 ફેની સીં સુતરફેણી
 ફેફફા પું ફેફસું
 ફેફફી, ફેફફી સીં તરસ કે ગરમીથી હોઠ પર
 વળતી પોપડી
 ફેઘરલેલ પું (ઈં) વિદાય
 ફેરંડ પું (સં) શિયાળ
 ફેર પું ફેર (ચક્કર; તકાવત) (૨) દુવિધા; મુંઝવણ
 (૩) સંશય (૪) ફેરફાર (૫) ઉપાય; યુક્તિ
 (૬) લેવાડેવાડ; ફેરફાર
 ફેરના સં કિં ફેરવવું (૨) પાછું લેવું કે કરવું
 ફેર-પલટા પું આણું

ફેરફાર

૨૬૬

બંછના

ફેરફાર પું કેરકાર; પરિવર્તન; કરક (૨) આપુંપાછું
કરવું તે
ફેરબદલ પું કેરકાર; બદલવું તે
ફેરા પું કેરો; આંટો; ચક્રર
ફેરાફેરી સ્ત્રી હેરકેર; આખતેમ કેરકાર
ફેરી સ્ત્રી ફેરી (વેચવા માટે) (૨) કેરો; આંટો
ફેરીવાલા પું ફેરિયો
ફેલ પું (અં) કાર્ય (૨) દુષ્કર્મ; ફેલ (૩) ક્રિયાપદ
(૪) વિં (ઈં) નિષ્ફળ; નાપાસ
ફેલ-જામિની સ્ત્રી સારી ચાલની જામિનગીરી
ફેલન અં (અં) કાર્યરૂપે
ફેલી વિં (અં) ફેલબાજ; ઢોંગી
ફેહરિસ્ત સ્ત્રી પાદી; તાલિકા; સૂચિ
ફેંસી વિં (ઈં) અલંકૃત અને મનોહર; 'ફેન્સી'
ફેકનૈત પું ઘા કરવામાં હોશિયાર
ફેક્ટરી સ્ત્રી (ઈં) કોઠી (૨) કારખાનું
ફેજ પું (અં) કાયદો; હિત (૨) ભલાઈ; પરોપકાર
(૩) ફેજ; પરિણામ
ફેજોઆમ પું (અં) લોકહિત
ફેયાજ વિં ઉદાર હદયનું; દાનશીલ
ફેયાજી સ્ત્રી ઉદારતા; દાનશીલતા
ફેર સ્ત્રી (ઈં) બંદુકનો વાર
ફેલના અં કિં ફેલાવું
ફેલાના સં કિં ફેલાવવું
ફેલસૂફ પું (ફાં) ફેલસૂક (૨) ઉડાઉ
(૨) દગલબાજ
ફેલસૂફી સ્ત્રી અપભ્રંશ (૨) દગલબાજ
ફેલાવ પું ફેલાવો
ફેશન પું (ઈં) ફેશન; ચાલ; રીત
ફેશનેબલ, ફેશનેબલ વિં (ઈં) ફેશન કરનારું
ફેસલ પું (અં) ન્યાયાધીશ (૨) ન્યાય; ફેસલો
ફેસલા પું (અં) ફેસલો
ફોક પું નકામો ફૂયો (૨) નીરસ ચીજ
ફોકટ વિં ફોગટ; તુચ્છ; નકામું; મુક્ત
ફોકલા પું છોતરું; છોડું
ફોકસ પું (ઈં) દૂરબીન, કેમેરા વગેરેનું ખાસ
અમુક કેન્દ્રબિંદુ
ફોટો, ફોટોગ્રાફ પું (ઈં) છબી; છાયાચિત્ર; ફોટો

ફોટોગ્રાફર પું છબી પાડનાર
ફોટોગ્રાફી સ્ત્રી ફોટો પાડવાની કળા કે વિદ્યા;
છબીકળા
ફોટોસ્ટેટ પું (ઈં) ફોટો દ્વારા ચિત્રાંકન
ફોડના સં કિં ફોડવું
ફોડા પું ફોલ્લો
ફોફિયા સ્ત્રી ફોલ્લી
ફોતા પું (ફાં) થેલી (૨) અંકોષ (૩) મહેસૂલ
(૪) ખજાનો; તિજોરી
ફોતેદાર પું (ફાં) ખજાનચી; કોષાધ્યક્ષ; રોકડિયા
ફોન પું (ઈં) દૂરભાષ; ટેલિફોન
ફોનોગ્રાફ પું (ઈં) ધ્વનિને અંકિત કરનારું એક યંત્ર;
ગ્રામોફોન
ફોલ્ડર પું (ઈં) ચોપાનિયું; કાગળ રાખવાનું
વાળેલું પુટું
ફોશ વિં ગંદું; બીભત્સ
ફોહા પું રૂનો કાથો
ફોઆરા, ફોહ્વારા પું ફુવારો
ફોક્ક વિં (અં) ઉચ્ચ; શ્રેષ્ઠ (૨) પું ઉચ્ચતા
ફોક્કિયત સ્ત્રી (અં) શ્રેષ્ઠતા (૨) ઉન્નતિ
ફોજ સ્ત્રી (અં) ફોજ; લશ્કર
ફોજદાર પું (ફાં) ફોજનો ઉપરી; સેનાપતિ
(૨) ફોજદાર-અમલદાર
ફોજદારી સ્ત્રી ટંટો; ઝખડો (૨) ફોજદારી અદાલત
ફોજી વિં (ફાં) ફોજને લગતું
ફોત વિં (અં) ગત; મૃત (૨) સ્ત્રી નાશ (૩) મૃત્યુ
ફોતી સ્ત્રી (ફાં) મૃત્યુ (૨) વિં મૃત્યુ સંબંધી
ફોરન અં (અં) તરત; ઝટ
ફોરી વિં (અં) જલદીનું; તાત્કાલિક
ફોલાદ પું (ફાં) પોલાદ
ફોલાદો વિં (ફાં) પોલાદી
ફોવારા, ફોહ્વારા પું (અં) ફુવારો
ફ્યૂજ પું (ઈં) વિદ્યુત-પરિપથમાં લગાડાતો પાતુનો
નાનો ટુકડો
ફ્રાંસીસી વિં ફાંસનું
ફ્રાફ પું (ઈં) પહેરવાનું ફરાક
ફ્રેમ પું (ઈં) ચોકડું (૨) છબીની ફેમ
ફ્લૂટ પું (ઈં) વાંસળી જેવું એક વાજું

બ

બંક વિં બંકું; વાંકું (૨) દુર્ગમ (૩) પું બેન્ક
બંકનાલ સ્ત્રી સોનીની ફૂંકવાની નળી
બંગલા વિં બંગાળી (૨) સ્ત્રી બંગાળી ભાષા
(૩) પું બંગલો

બંગાલી વિં બંગાળી (૨) સ્ત્રી બંગાળની ભાષા
બંચક પું વંચક; ઠચ
બંચના સ્ત્રી ઠચાઈ; વંચના (૨) સં કિં ઠગવું
બંછના સં કિં વાંછવું; ઈચ્છવું

વંજર

૨૬૭

બકસના

વંજર પું ગ્રીસર જમીન
 વંટના અં કિં વહેંચાવું
 વંટવારા પું વહેંચણી
 વંટા પું ગોળ કે ચોખંડો નાનો ડબો
 વંટાઈ સીં બાંટવું તે; ભાગ વહેંચવો તે (૨) ભાગની ખેતી
 વંટાધાર વિં પૂરેપૂરું નાશ પામેલું; સત્યાનાશ થયેલું
 વંટાના સં કિં વહેંચાવવું (૨) મદદમાં લાગવું
 વંટૈયા વિં વહેંચનાર
 વંડલ પું (ઈં) બંડલ; પોટું
 વંડવા વિં બાંડું
 વંડા પું એક કેદ; રતાળુ (૨) અનાજ રાખવાની વખાર
 વંડેર, વંડેરા સીં છાપરાના મોભનું લાકડું
 વંદ પું (ફાં) બંધન; કેદ (૨) બાંધ (૩) અંબરખા વગેરેની કસ (૪) કાગળની લાંબી પટી (૫) છપ્પા જેવી ઉદ્ધૂ કવિતાનું ચરણ (૬) વિંબંધ કરેલું કે થયેલું; રોકાયેલું કે રોકેલું; બદ્ધ
 વંદગી સીં (ફાં) ઈશ્વરી ઉપાસના (૨) અપીનતા અને દીનતાનો સ્વીકાર (૨) પ્રાર્થના (૩) સલામ; દાસકર્મ; અભિવાદન; નમસ્કાર
 વંદગોમી સીં કરમકલ્લો; કોબી
 વંદનવાર પું તોરણ
 વંદના સં કિં વંદવું (૨) સીં વંદના
 વંદર પું વાંદરો (૨) (ફાં) બંદર
 વંદરગાહ પું (ફાં) બંદર
 વંદસાલ પું કેદખાનું
 વંદા પું (ફાં) દાસ; સેવક
 વંદા-નવાજ વિં (ફાં) દાસ પર દયા કરનાર; દીનદયાળ
 વંદિશ સીં (ફાં) બાંધવું તે; રુકાવટ (૨) શબ્દયોજના (૩) ષડ્ધંત્ર; પેંતરો (સાજિશ)
 વંદી સીં સેવિકા; બાંદી
 વંદી પું (ફાં) કેદી (૨) ભાટ; ચારણ (૩) સીં બંધી ઘરેણું (૪) દાસી (૫) કેદ; બંધન
 વંદીછાના, વંદીયાર પું કેદખાનું; કરાગૃહ; જેલ
 વંદીવાન પું કેદી
 વંદીછોર પું કેદમાંથી છોડાવનાર
 વંદૂક સીં (ફાં) બંદૂક
 વંદૂકચી પું બંદૂકવાળો
 વંદોબસ્ત પું (ફાં) બંદોબસ્ત; પ્રબંધ; વ્યવસ્થા (૨) મહેમૂલની જમાબંધી
 વંધ પું (સં) બંધન; બેડી; કેદ (૨) પાણીનો બંધ; બાંધ (૩) બાંધણ-રસી વગેરે

વંધક પું ગીરો મૂકેલી વસ્તુ (૨) બાંધેલ વ્યક્તિ
 વંધકી સીં વ્યભિચારિણી સીં
 વંધન પું (સં) બાંધવું તે; બંધન
 વંધના અં કિં બંધાવું (૨) પું બાંધવાનું સાધન
 વંધાન પું ધારો; બંધી; કરાર (૨) પાણીનો બાંધ (૩) સમ તાલ
 વંધી સીં નક્કી પ્રબંધ; નક્કી કાર્યક્રમ; બંધામણી; બંધાવું તે
 વંધુ પું (સં) ભાઈ; ભાંડું (૨) ભાઈબંધ કે સ્વજન
 વંધુઆ, વંધુવા પું બંધાયેલો તે; કેદી
 વંદ્યેજ પું કશું નિયમિત બાંધવું કે બંધાવું તે; બંધામણી; કરાર (૨) બંધી; પ્રતિબંધ
 વંપુલિસ સીં સાર્વજનિક જાજરનું સ્થાન
 વંચ સીં બમ બમ ધ્વનિ (૨) નગારું
 વંચા (અં) વંચા બંચો (૨) સોત; ઝરણું
 વંચાના અં કિં (ઢોરનું) બાંધવું
 વંસકપૂર, વંસલોચન પું વાંસ-કપૂર
 વંસરી, વંસી સીં વાંસળી; બંસી
 વંદગી સીં પાણીનો બાંગો; કાવડ
 વ (ફાં) પૂર્વગ; 'સ'ની જેમ 'સહિત' એવા અર્થમાં (ઉદા. બકોલ; અશર્ત વગેરે) સાથે
 વર્ણદ અં (અં) દૂર
 વક પું (સં) બગલો (૨) બકાસુર
 વક સીં બકવું તે; બકવાદ; લવારો
 વકફક, વકચક પું પોટલું; બચકો
 વકચી સીં પોટલી; બચકી
 વકફક સીં બકવાદ
 વકતર, વચતર પું બખતર; કવચ
 વકના સં કિં બકવું; બોલવું; બકવાદ કરવો
 વકચક સીં બકવાદ; લવારો
 વકર-ઈંદ સીં બકરી ઈંદ
 વકર-ફ્રસાહ પું બકરાનું માંસ વેચનાર
 વકરાના સં કિં એકલા બકવું-બબડવું (૨) પોતે કબૂલ કરી કહી દેવું
 વકરા પું બકરો
 વકરી સીં બકરી
 વકતસ (ઈં) બકલસ) બકલ
 વકલા પું વલકલ (૨) ફજનું છોડું
 વકવાદ, વકવાસ, વકવાસી સીં બકવાદ; બકબક; લવારો
 વકવાદી વિં બકવાદ કરનાર
 વકસ પું (ઈં) બોક્સ) પેટી
 વકસના સં કિં બક્સવું; બક્સિસ આપવી (૨) માફ કરવું

અક્ષસાના

૨૬૮

અક્ષાદાન

અક્ષસાના સં કિં માફ કરાવવું; અક્ષિસ અપાવવી
 અક્ષસુઆ, અક્ષસુઆ પું બકલ
 અક્ષાયા પું (અં) બાકી; અચત
 અકારી સ્ત્રી બોલ; શબ્દ; મોંમાંથી નીકળતો ધ્વનિ
 અકાચલ પું (ફાં) બબરચી
 અક્રિયા વિં (અં) શેષ; અચેલું; પરિશિષ્ટ
 અકુષા પું અચકો; પોટલું
 અકુષી સ્ત્રી પોટલી; અચકી
 અકેન, અકેના સ્ત્રી બાખડી ગાય-લેસ
 અકૈયા પું ઘૂંટણિયે ચાલવું તે
 અકોટના સં કિં નખથી ઉગરડો ભરવો
 અ-ક્રાંતિ અં (અં) કોલ પ્રમાણે
 અક્કલ પું (સં) છાલ (ર) છોડું
 અક્કાલ પું (અં) બકાલ; વાંધિયો
 અક્ક-ફૂંદ સ્ત્રી (અં) બકરી-ઈંદ
 અક્સ પું (ઈં) બોક્સ પેટી
 અક્ષતર પું અખતર
 અક્ષરા પું (ફાં) હિસ્સો; ભાગ
 અક્ષરી સ્ત્રી રહેવા લાયક (સારું) ધર
 અક્ષશીશ, અક્ષસીસ સ્ત્રી અક્ષિસ
 અક્ષાન પું વર્ણન (ર) વખાણ
 અક્ષાનના સં કિં વર્ણવવું (ર) વખાણવું (૩) ગાળો
 ભાડવી
 અક્ષાર પું અનાજનો કોઠાર કે વખાર
 અક્ષિયા પું (ફાં) અખિયો; સિવાઈનો ટાંકો
 અક્ષિયાના સં કિં અખિયા દઈ સીવવું
 અક્ષીર સ્ત્રી શેરડીના રસમાં રાંધેલો ભાત
 અક્ષીલ વિં (અં) કંજૂસ
 અક્ષુદ અં (ફાં) જાતે; પોતે
 અક્ષુષી અં (ફાં) ખૂબીથી; અચ્છી તરેહ
 અક્ષેદ્ધા પું અખેડો; ઝખડો (ર) પંચાત; ઝંઝટ
 અક્ષેદ્ધિયા વિં ઝખડાળુ; અખેડો કરનારું
 અક્ષેરના સં કિં વિખેરવું
 અ-ચૈર અં (ફાં) બરોબર; ખૂબીથી
 અક્ષ પું (ફાં) નસીબ; ભાગ્ય
 અક્ષાર પું (ફાં) અખતર
 અક્ષાચર, અક્ષિયાર વિં (ફાં) ભાગ્યશાળી
 અક્ષાના સં કિં બક્ષવું (ર) તપજવું (૩) ક્ષમા કરવી
 અક્ષિશ સ્ત્રી (ફાં) અક્ષિશ (ર) ઉદારતા (૩) ક્ષમા
 અગ પું અગલો
 અગઈ સ્ત્રી અગાઈ
 અગ-છુટ, અગદુટ અં જોરથી; સડસડાટ
 અગદના અં કિં અગડવું (ર) બૂલવું (૩) બ્રષ્ટ થવું
 અગદર પું મચ્છર

અગવેલ પું અગબરી; સ્પર્ધા
 અગર પું મહેલ કે મોટું મકાન (ર) ધર (૩) આંગણું
 અગરના, અગરાના અં કિં ફેલાવું; વીખરાવું
 અગરાના અં કિં ફેલાવું; વીખરાવું
 અગરી સ્ત્રી રહેવા લાયક સારું ધર
 અગલ સ્ત્રી (ફાં) અગલ (ર) પાસું; પડખું (૩) પાસેનું
 સ્થાન
 અગલગંધ પું અગલબામણી (ર) અગલમાં અગાબ
 પરીનો નીકળવાનો રોગ
 અગલબંદી સ્ત્રી એક એવી અંદર પહેરવાની બંડી જેના
 બંધ અગલમાં બાંધવામાં આવે છે.
 અગલા, અગુલા પું અગલો
 અગલી સ્ત્રી અગલી
 અગલા-ભગત પું અગભગત
 અગલિયાના અં કિં અગલમાં - પાસે ઘઈને નીકળી
 જવું (ર) સં કિં અગલ કરવું (૩) અગલમાં મારવું
 અગલી સ્ત્રી અગલાની માદા
 અગલી વિં (ફાં) અગલનું (ર) સ્ત્રી અગલનું કપડું
 (૩) દરજ્જની થેલી
 અગાર સ્ત્રી ગાયની ગમાણ; ગૌશાળા
 અગારના સં કિં ફેલાવું; વીખરાવું
 અગાવત સ્ત્રી (અં) અગવો (ર) રાજક્રોધ
 અગિયા સ્ત્રી, અગીયા પું અગીચો; નાનો બાગ
 અગુલા પું અગલો
 અગુલા પું વંટોળિયો
 અગેરી સ્ત્રી એક નાનું પશી-ભરદાજ
 અગીર અં (અં) વગર; વિના
 અગી, અગી સ્ત્રી અગી ગાડી
 અગંબર, અગછાલા પું વ્યાખ્યર્થ; વ્યાખ્યાબર
 અગનહા, અગનહિયા પું વાધનખ
 અગાર પું વધાર કે તેની મહેક
 અગારના સં કિં વધારવું (ર) યોગ્યતા બહારનું
 બોલવું-ચાંટવું
 અચ સ્ત્રી વચ ઔષધિ (૨૨) પું વચન
 અચકાના વિં અચ્ચાને યોગ્ય કે અચ્ચા જેવું
 અચત સ્ત્રી અચાવ; રક્ષા (ર) અચત; અચાવેલું તે; શેષ
 (૩) નફો
 અચના અં કિં અચવું
 અચપન પું અચમણ; નાનપણ
 અચાના સં કિં અચાવવું
 અચાવ પું અચાવ; રક્ષા
 અચ્ચા પું (ફાં) અચ્ચું (ર) બાળક (૩) વિં નાદાન;
 બાલિશ
 અચ્ચાદાન પું (ફાં) ગર્ભાશય

બચ્ચી

૨૬૯

ઘઢતી

બચ્ચી સીં બચી; છોકરી
 બચ્ચેકચ્ચે પું બં વં બચ્ચાંકચ્ચાં; બાળબચ્ચાં
 બચ્ચેદાની સીં ગભાંશપ
 બચ્છ પું વત્સ; છોકરો (૨) વાછડો
 બચ્છા, બચ્છ, બચ્છકા પું વાછડો
 બચ્છડી, બચ્છિયા સીં વાછડી
 બચ્છેકા પું ધોડાનો વછેરો
 બચ્ચંત્રી પું (વાજુ) વગાડનાર-બજાવનાર
 બજના અ; કિં વાગવું; બજવું (૨) (શસ્ત્ર) ચાલવું
 બજાવજાના અં કિં સડાથી ખદબદવું-ફીણ આવવું
 બજારંગ વિં વજ જેવાં અંગવાળું (૨) પું હનુમાન
 બજારંગબલી પું વીર હનુમાન
 બજારા પું એક પ્રકારની મોટી નાવ
 બજરી સીં કાંકરેટ (૨) કોટનો કાંગરો (૩) બાજરી
 બજા વિં (ફાં) ઉચિત; ઠીક; સ્થાને
 બજા-આવરી સીં (ફાં) કર્તવ્ય કે આજ્ઞાનું પાલન
 બજાજ પું (અં બજજાજ) કાપડિયો
 બજાજા પું (ફાં) બજાજોનું-કાપડિયાઓનું બજાર;
 કાપડ-બજાર
 બજાજી સીં (ફાં) કાપડનો વેપારધંધો
 બજાય અં (ફાં) બદલે; અવેજમાં
 બજાર પું બજાર
 બજારી, બજારૂ વિં બજારુ (૨) સામાન્ય; મામૂલી
 બજાહિર અં (ફાં) દેખવામાં; ઉપરથી જોતાં; ઉપાડું
 બજુજ અં (ફાં) સિવાય; (અમુક) છોડીને
 બજે અં વાગ્યે
 બજમ સીં (ફાં) સભા; મંડળી
 બજ્જવટ સીં વંધ્યા સી (૨) વાંઝિયું માદા-પશુ
 બજ્જના અં કિં બંધાવું (૨) ફસાવું; ગૂંચવાવું
 બજ્જાવ પું, બજ્જાવટ સીં ગૂંચવણ; ફસાવું તે
 વટ પું વટ; વડ (૨) વડું (૩) વજન; બાટ (૪) વળ
 (૫) વાટ; રસ્તો
 વટખરા પું વજન; બાટ
 વટન સીં આમળવું તે; વળ (૨) પું (ઈં) બટન;
 બોરિયું
 વટના સં કિં વળ દેવો; આમળવું (૨) પું ઉપટણ
 વટ-પરા, વટ-પાર, વટ-માર પું વાટપાડું; ડાકું
 વટલા પું મોટી વટલોઈ
 વટલી, વટલોઈ સીં વટલોઈ; તાંબડી
 વટવાર પું નાકેદાર (૨) પહેરેગીર
 વટવારા પું વહેંચણી
 વટાઈ સીં પ્રદેશણી (૨) ભાગે જમીન આપવી તે
 વટાઈદાર વિં ભાગે ખેડનાર
 વટાક પું વટેમાર્ગ; મુસાફર
 બ. કો. - 18

ઘટાભિયન પું (અં) પાપદળ લશ્કરનો એક વિભાગ
 ઘટિયા સીં નાની ગોળી
 ઘટી સીં ગોળી; વટી
 ઘડુઆ, ઘડુવા પું વાટવો (૨) મોટી વટલોઈ
 ઘડુના અં કિં ટોળે વળવું; એકકું થવું
 ઘડુવા પું વાટવો (૨) મોટી વટલોઈ
 ઘટેર સીં એ નામનું પક્ષી
 ઘટેરચાચ પું બટેર પક્ષી પાળનાર
 ઘટોર પું ટોળું (૨) ઢગલો
 ઘટોરના સં કિં સમેટવું; એકકું કરવું
 ઘટોરી પું મુસાફર
 ઘટ્ટા પું (સં વાર્ત; પ્રા. વાઙ) દલાલી (૨) તોટો; ધટ
 (૩) ખલનો બત્તો
 ઘટ્ટા-ચાતા પું ડૂબેલી રકમનું ખાતું
 ઘટ્ટાઢાલ વિં લીસું અને સપાટ
 ઘઙ સીં બડબડાટ; બકવાદ; બેડશી (૨) વડનું ઝાડ
 (૩) વિં 'બડ'નું સમાસમાં આવતું રૂપ; (જેમ કે,
 બડભાગી)
 ઘઙકૌલા પું વડનો ટેટો
 ઘઙવ્યન પું મોટાઈ; વડપણ; મહત્તા
 ઘઙઘટ્ટા પું વડનો ટેટો
 ઘઙઘઙ સીં બબડાટ; બકવાદ
 ઘઙઘઙના સં કિં બબડવું; બકવાદ કરવો
 ઘઙઘેરી સીં જંગલી બોર
 ઘઙઘોલ, ઘઙઘોલા વિં બડી બડી વાતો હાંકનાર;
 બહુબોલું
 ઘઙઘાગ, ઘઙઘાગી વિં બડભાગી; મહાભાગ્યશાળી
 ઘઙઘા સીં વડવા; ધોડી (૨) વડવાગિનિ (સમુદ્રમાંનો
 અગ્નિ)
 ઘઙઘાગિન, ઘઙઘાગલ પું વડવાગળ (સમુદ્રમાંનો
 અગ્નિ)
 ઘઙઘન પું એક જાતનું અનાજ
 ઘઙઘર, ઘઙઘલ પું ફણસના જેવું ખટમીઠું ફળવાળું
 એક ઝાડ
 ઘઙઘાર પું લગન પછીનું મહાભોજન
 ઘઙા પું વડું (૨) વિં વડું; મોટું (ઉંમર કદ ગુણ
 વગેરેમાં)
 ઘઙાઈ સીં વડાઈ; મોટાઈ; માન-પ્રતિષ્ઠા
 ઘઙાપન પું મોટાઈ; વડાઈ
 ઘઙી સીં વડી (૨) વિં સીં મોટી
 ઘઙેરા, ઘઙેરી પું, સીં મોલ
 ઘઙઈ પું સુતાર
 ઘઙઈગૌરી સીં સુતારી કાપ
 ઘઙતી સીં વૃદ્ધિ; બઢતી (વધારો) (૨) ચડતી; ઉન્નતિ

ઘઢના

૨૭૦

ઘઢઘૂદાર

ઘઢના અં કિં વધવું (૨) ઉન્નતિ ધવી (૩) દુકાન
વગેરે બંધ ધવું કે દીવો બુઝાવો

ઘઢની સ્ત્રી સાવરણી; બુઢારી

ઘઢાઘઢી સ્ત્રી મર્યાદા વગેરેનું ઉલ્લંઘન (૨) હોડ;
બરાબરિયાની લડાઈ

ઘઢાઘ પું વૃદ્ધિ; વધારો (૨) ઉન્નતિ

ઘઢાઘા પું વધારવું તે; ઉત્તેજન (૨) ઉશ્કેરણી

ઘઢિયા વિં ઉત્તમ; શ્રેષ્ઠ

ઘઢેતરી સ્ત્રી ઉત્તરોત્તર ચડતી (૨) વેતનમાં કમિક
વધારો

ઘઢિઘ, ઘઢિઘ પું વધિક; વાઢિયો; વેપારી

ઘત, ઘતક, ઘતલ સ્ત્રી બતક

ઘત-ઘઢાઘ પું, ઘતઘઢી સ્ત્રી-વાતચીત; વાઢવિવાઢ

ઘતલલ વિં બકવાઢ કરનારું

ઘતઘઢાઘ પું વાત વધવી તે; ઝઘડો

ઘતરસ પું વાતચીતનો રસ

ઘતલાના સં કિં બતલાવવું; દેખાડવું; બતાવવું

ઘતાકું પું વેંગણ; વંતાક

ઘતાના સં કિં બતાવવું; જણાવવું; કહેવું

ઘતાશા, ઘતાસા પું પતાસું (૨) ફૂલકણી

(૩) પરપોટો

ઘતિયા સ્ત્રી ફળનો મરવો

ઘતિયાના અં કિં વાતચીત કરવી

ઘતિયાર સ્ત્રી વાતચીત

ઘતીસી સ્ત્રી દાંતની બત્રીસી

ઘતોલા પું ચાલાકી કે છેતરપિંડીની રીત

ઘતીરા અં (અં) રીત પ્રમાણે; ઢંગથી

ઘતીરી સ્ત્રી સોજો

ઘતક, ઘતલ સ્ત્રી બતક

ઘતિસ, ઘતીસ વિં બત્રીસ; ૩૨

ઘતી સ્ત્રી વાટ; ઢિવેટ (૨) દીવો (૩) મીઝાબતી

(૪) પલીતો

ઘતીસ વિં બત્રીસ; ૩૨

ઘતીસી સ્ત્રી બત્રીસી

ઘઘાન પું પશુઓને બાંધવાની જગ્યા; પશુશાળા;

ઝબો (૨) સ્ત્રી દર્દ; પીઝ

ઘઘુઆ પું બધવો-એક ભાજી

ઘઢ સ્ત્રી બઢલો; અવેજ (૨) બઢ રોગ (૩) વિં

(ફાં) ખરાબ

ઘઢ-અમલી સ્ત્રી અરાજક; અવ્યવસ્થા; અશાંતિ

ઘઢ-ફૂંતજામી સ્ત્રી ખરાબ પ્રબંધ; અવ્યવસ્થા

ઘઢકાર વિં (ફાં) ખરાબ; કુકર્મી; વ્યભિચારી

ઘઢકારી સ્ત્રી દુરાચાર; વ્યભિચાર

ઘઢ-કિસ્મત વિં (ફાં) અભાગી; કમનસીબ

ઘઢ-કિસ્મતી સ્ત્રી કમનસીબી

ઘઢ-ચૂ વિં ખોટી ખો-ટેવ-વાળું

ઘઢ-ઘઘાહ વિં (ફાં) અશુભ ચાહનાર; બૂઢું ઇચ્છનાર

ઘઢ-ગુમાન વિં (ફાં) શક કે વઢેમની દષ્ટિવાળું

ઘઢગુમાની સ્ત્રી ખરાબ મારણા (૨) શકની દષ્ટિ

ઘઢગો વિં (ફાં) નિંદક; કૂધલી કરનારું

ઘઢગોઈ ંઈ સ્ત્રી નિંદા; કૂધલી

ઘઢલલન વિં ખરાબ ચાલચલગતવાળું

ઘઢલલની સ્ત્રી-બઢચાલની સ્ત્રી (૨) બઢચાલ; દુરાચારણ

ઘઢ-જાઘાન વિં (ફાં) ગાળો બોલનારું

ઘઢજઘાની સ્ત્રી-ખરાબ ગાળો દેવી તે (૨) ગાળાગાળી

ઘઢજાત વિં (ફાં) નીચ; હલકું

ઘઢજેઘ વિં (ફાં) શેવારહિત; કઢરું

ઘઢ-તમીસ વિં (ફાં) અસભ્ય; અશિષ્ટ

ઘઢતમીસી સ્ત્રી અસભ્યતા; અશિષ્ટતા

ઘઢતર વિં (ફાં) વધારે ખરાબ

ઘઢતરીન વિં અતિ બૂઢું

ઘઢ-તઢજીઘ વિં (ફાં) અશિષ્ટ; અસભ્ય

ઘઢ-તઢજીઘી સ્ત્રી અશિષ્ટતા; અસભ્યતા

ઘઢ-દયાનત વિં (ફાં) ખરાબ દાનતવાળું

ઘઢદયાનતી સ્ત્રી ખરાબ દાનત હોવી તે; ખરાબ

દાનત

ઘઢદિમાગ વિં ધમંડી; અહંકારી

ઘઢદિમાગી સ્ત્રી મગરૂરી; નહિ જેવી વાતમાં ખોટું

લાગી જવાની આદત

ઘઢ-દુઆ સ્ત્રી (ફાં) શપ

ઘઢન પું (ફાં) શરીર (૨) વઢન; મુખ

ઘઢ-નસીઘ વિં (ફાં) કમનસીબ

ઘઢ-નસીઘી સ્ત્રી કમનસીબી

ઘઢના સં કિં કહેવું (૨) ઠરાવવું (૩) શરત કે હોડ

બકવી (૪) બઢવું; ગાઢવું

ઘઢ-નામ વિં (ફાં) કલંકિત; બેઆબરૂ

ઘઢ-નામી સ્ત્રી કુખ્યાતિ; અપકીર્તિ

ઘઢનીયત વિં (ફાં) બઢદાનતવાળું; બેઈમાન

ઘઢનીયતી સ્ત્રી બેઈમાની; લાલચ

ઘઢ-નુમા વિં (ફાં) કઢરું; બેઝોળ

ઘઢ-પરેજ વિં (ફાં) પરેજ ન રાખનારું; અપથ્ય

કરનારું

ઘઢપરેજી સ્ત્રી ખાવાપીવામાં પરેજનો અભાવ

(૨) કુપથ્યનો ભોગ

ઘઢઘલ્લ વિં (અં) કમનસીબ; દુર્ભાગી

ઘઢઘલ્લી સ્ત્રી કમનસીબી; દુર્ભાગ્ય

ઘઢઘૂ સ્ત્રી (ફાં) બઢબો; દુર્ગંધ

ઘઢઘૂદાર વિં ગંધાતું; ખરાબ વાસવાળું

બદ-મઆશ

૨૭૧

બનજારા

બદ-મઆશ (ફા) બદમાશ વિં બદમાસ; દુષ્ટ
 (૨) લક્ષ્ણ; દુરાચારી
 બદ-મઆશી, બદમાશી સ્ત્રી દુષ્ટતા; ગુંડાપણું
 અને લુચ્ચાઈ
 બદ-મજાગી સ્ત્રી (ફા) અણબનાવ; કડવાશ
 (૨) બેસ્વાદપણું
 બદમજા વિં (ફા) કીકું; બેસ્વાદ; ખરાબ (૨) મજા
 વિનાનું
 બદ-મસ્તિ વિં (ફા) નશાયાચક્યૂર (૨) લંપટ; કામી
 બદ-મસ્તી સ્ત્રી મદહોશી; મતવાલાપણું; લંપટતા;
 કામુકતા
 બદ-મિજાજ વિં (ફા) ચીડિયું; ખરાબ મિજાજ કે
 સ્વભાવનું
 બદ-મિજાજી સ્ત્રી બૂરી પ્રકૃતિ (૨) ચીડિયાપણું
 બદ-રંગ વિં (ફા) બગડી કે ઊડી ગયેલા બૂરા રંગનું
 (૨) પું પત્તાની રમતમાં ઊતરથી બીજો રંગ
 બદ-રંગી સ્ત્રી કિકાપણું (૨) ખરાબી; ખોટાઈ
 બદર પું (સં) બોર કે બોરડી (૨) કપાસ કે
 કપાસિયો
 બદર અં (ફા) (દરવાજાની) બહાર; નગરમાંથી
 નિર્વાસિત
 બદરનવીસ પું (ફા) હિસાબની ભૂલો કાઢનાર
 બદર-નવીસી સ્ત્રી હિસાબની ભૂલની શોધ
 બદર-ત્રી સ્ત્રી (ફા) મોરી; ગટર
 બદરા પું મેથ; વાદળ (૨) સ્ત્રી (સં) કપાસનો છોડ
 બદ-રાહ વિં (ફા) બદરસ્તે ચડેલું; બૂરું
 બદરિ, બદરિકા, બદરી સ્ત્રી (સં) બોરડી
 બદરીહ વિં ગેરમાર્ગે ચડેલું; બૂરું
 બદલ, બદલા પું (અ) બદલો (૨) ફેરફાર
 (૩) અવેજ
 બદ-સગામ વિં (ફા) બેલગામ; નિરંકુશ
 બદલના અં કિં બદલાવું; કરી જવું (૨) સં કિં
 બદલવું; ફેરવવું (૩) ફેરબદલી કે અદલોબદલો
 કરવો
 બદલા પું બદલો; ફેરફાર; અવેજ
 બદલી સ્ત્રી વાદળાંની પટા (૨) બદલી
 બદલીવલ સ્ત્રી અદલાબદલી
 બદ-ઘજા વિં (ફા) રીતભાત કે ઢંગપડા વિનાનું;
 કંઠેનું
 બદ-શકલ, બદ-સૂરત વિં (ફા) કદરૂપું
 બદ-શામૂન વિં અશુભ; અપશુકનિયું
 બદ-શામૂતી સ્ત્રી માઠા શુકનિયાળ હોવાનો ભાવ
 બદ-સલૂકા વિં (ફા) કંઠેનું; ફૂવડ
 બદ-સલૂકાગી સ્ત્રી (ફા) ફૂવડપણું

બદ-સલૂકી સ્ત્રી બૂરો ખોટો વ્યવહાર કે વર્તન
 બદ-સૂરત વિં (ફા) કદરૂપું
 બદસૂરતી સ્ત્રી બદસૂરત હોવાની સ્થિતિ; કદરૂપાપણું
 બ-દસ્ત અં (ફા) હાથે; દારા; મારફત
 બ-દસ્તૂર અં (ફા) દસ્તૂર મુજબ; જેમનું તેમ;
 યથાપૂર્વ
 બદ-હજામી સ્ત્રી (ફા) અપથો; અજીરકા
 બદ-હવાસ વિં (ફા) બેબાકજું; વિકળ (૨) બેહોશ
 બદ-હાલ વિં (ફા) બૂરા હાલવાળું; બેહાલ
 બદહાલી સ્ત્રી બેહાલ કે બૂરા હાલ હોવાની સ્થિતિ
 (૨) દુર્દશાની અવસ્થા
 બદા વિં નસીબમાં લખાયેલું; નિયત
 બદાન સ્ત્રી બદવાની ક્રિયા અથવા બદવાનો ભાવ-
 બદલું તે
 બદાબદી સ્ત્રી ચડસાચડસી; હોડ
 બદામ પું બદામ
 બદામી વિં બદામી રંગનું
 બદો સ્ત્રી વદિ; કૃષ્ણપક્ષ (૨) (ફા) બદી; બૂરાઈ
 બ-દૌલત અં (ફા) કૃપાથી; કારણથી; ને લઈને
 બહર, બહલ પું વાદળ
 બહ પું બદમાસ; દુરાચારી
 બદ્ધ વિં (સં) બાંધેલું કે બંધાયેલું
 બદ્ધકોષ્ટ પું બંધકોશ
 બદ્ધપ્રતિજ્ઞ વિં વચનબદ્ધ
 બદ્ધશિશ્વ વિં બાંધી ચોટલીવાળું; અલ્પ વયનું
 બદ્ધી સ્ત્રી રસી; દોરી (૨) એક પરેણું
 બદ્ર પું પું (ફા) પૂનવનો ચાંદો
 બથ પું વધ
 બધના સં કિં વધ કરવો (૨) પું નાળચાવાળું
 જળપાત્ર; જેવું કે, મુસલમાન પ્રાપ્ત: વાપરે છે.
 બધાઈ સ્ત્રી વૃદ્ધિ (૨) વધાઈ; વધામણી (૩) પન્થવાદ
 (૪) આનંદોત્સવ
 બધાયા, બધાયા પું વધામણી
 બધિક પું વધ કરનાર (૨) જલ્લાદ (૩) શિકારી
 બધિયા પું ખસી કરેલું પશુ
 બધિર વિં (સં) બહેરું
 બધૂ સ્ત્રી વધુ; વધુ
 બધૂટી સ્ત્રી પુત્રવધૂ (૨) સધવા સ્ત્રી (૩) નવવધૂ
 બધ્ય વિં વધ્ય; વધને પાત્ર
 બન પું વન
 બનકર પું વનની યેદાશ
 બનજર (બંજર) સ્ત્રી ઊસર જમીન
 બનજારન સ્ત્રી વણજારી
 બનજારા પું વણજારો (૨) વેપારી

જનજારી

૨૭૨

ઘર-ઠ્રાર

જનજારી સીં વણજારી
 જનત સીં બનાવટ (૨) મેળ; બનવું તે
 જનના અં કિં બનવું
 જનપ્રજા પું (ફાં) બનકશ; એક ઔષધિની વનસ્પતિ
 જનપ્રજાઈ વિં બનકશાના રંગનું
 જનવિલાસ પું રાની બિલાસે
 જનરા પું દૂધો; બનડો (૨) વિવાહવેળાનું ગીત
 (૩) બંદર (વાંદરો)
 જનરી સીં બનડી; નવવધૂ (૨) બંદરી (વાંદરી)
 જનવાઈ સીં બનાવરાવવાનું કામ
 (૨) બનાવરાવ્યાની મજૂરી
 જનચારી પું શ્રીકૃષ્ણ
 જના પું બનડો; વર
 જના-ઠના વિં સજ્યુધજ્યુ
 જનાત સં કિં બનાત કપડું
 જનાતી વિં બનાતનું
 જનાના સં કિં બનાવવું રથવું વગેરે (૨) વીણવું
 (૩) સમારવું
 જના-જનાત પું સગાઈ કરવા માટે વરકન્યાની
 જનમોતરી મળવી-બેસતી આવવી તે
 જનામ અં (ફાં) નામથી (૨) પ્રતિ; વિરુદ્ધમાં
 જનામ અં પૂરેપૂરું; અચ્છી તરેહથી; ધણું વપારે
 જનાવ પું બનાવટ; રચના (૨) શણગાર; બનવું બનવું
 તે (૩) પુક્તિ
 જનાવટ સીં બનાવટ; રચના (૨) આડંબર; દેખાવ
 જનાવટી વિં નકલી; કૃત્રિમ
 જનાવન પું વિશામણ
 જનાવ-સિંગાર પું બનવું-ઠનવું તે
 જનાસપતી સીં વનસ્પતિ; શાક; ધાસપાલો વગેરે
 જનિજારા પું વણજારો
 જનિજારિવ સીં વણજારી
 જનિજારી સીં વણજારી
 જનિતા સીં વનિતા; સી
 જનિયા પું વણિયો (૨) મોદી
 જનિયાફન સીં વાણિયણ (૨) (ઈં બેનિયન)
 ગંજકરાક
 જનિસ્થત અં (ફાં) સરખામણીમાં; મુકાબલે
 જની સીં વનખંડ (૨) ભાગ; નાનું વન કે વાટિકા
 (૩) નવવધૂ (૪) અનાજમાં અપાતી મજૂરી
 (૫) પું બનિમો; વાણિયો
 જનીની સીં વાણિયાની સી; વાણિયણ
 જનેઠી સીં બનેટી
 જનૈલા વિં વનનું; જંગલી; આરણ્યક
 જનાત સીં બનાત

જની સીં અનાજમાં અપાતી મજૂરી
 જપતિસ્મા પું (ઈં બેરિઝમ) ખ્રિસ્તી જળદીક્ષા
 જપમાર, જપુમાર વિં બાપને મારનાર (૨) સોને
 દગો દેનાર
 જપુ પું વપુ; શરીર
 જપુરા વિં બાપડું; બીચારું
 જપીતી સીં બાપીકી જાપદાદ-વારસો
 જફારા પું દવા નાખી બાકથી અપાતો નાશ કે
 તે દવા
 જજકના ભભૂકી ઊઠીને બોલવું
 જજર પું (અં) સિંદ
 જજૂલ પું (સં) બબૂર) બાવળ
 જજૂલા પું વંટોળિયો (૨) પરપોટો
 જખૂત સીં ભભૂત; ભસ્મ
 જમ પું બોખ (૨) બમ બમ અવાજ
 જમકના અં કિં શેખી મારવી; બડાઈ હાંકવી
 (૨) ભભૂકી ઊઠીને બોલવું
 જમગોલા પું બોખગોળો
 જમચણ સીં શોરબકોર (૨) ઝપડો
 જમપુલિસ પું સાર્વજનિક જાજરનું સ્થાન
 જ-મુકાબલા અં (ફાં) સમક્ષ; સામે (૨) વિરુદ્ધમાં
 (૩) તુલનામાં
 જમૂજિવ અં (ફાં) મુજબ; અનુસાર
 જયસ સીં વય; ઉંમર
 જયાણ સીં (અં) નોંધ કે તેની ચોપડી
 જયાન પું (ફાં) બ્યાન; હેવાલ; વર્ણન
 જયાના પું (અં) બેઆન) બાનું; પેશગી (અગ્રિમ ધન)
 જયાબાન પું (ફાં) વિપાબાન; જંગલ
 જયાર, જયારી, જયારી સીં હવા; પવન
 જયાલીસ વિં બેતાલીસ; ૪૨
 જયાસી વિં બ્યાસી; ૮૨
 જર પું વર; (૨) વરદાન (૩) બળ (૪) વિં વર; શ્રેષ્ઠ
 જર અં (ફાં) ઉપર
 જર-અવસ અં (ફાં) ઊલટું
 જરફ પું તંબોળી
 જરફદાર પું (ફાં) મોટી લાઠી કે બંદૂકવાળો
 સિપાઈ; બંદૂકથી (૨) ચોરીદાર
 જરકત સીં (અં) બરકત; આભાદી (૨) એક બે એમ
 ગણતરીમાં એક માટે વપરાય છે. (૩) સમાપ્તિ
 (શુભસૂચક અર્થમાં) (૪) કૃપા; અનુગ્રહ
 જરકતી વિં બરકતવાળું; લાભદાયક
 જરકના અં કિં મટવું; ટળવું (૨) હટવું; દૂર રહેવું
 જર-ઠ્રાર વિં (ફાં) અં કાયમ (૨) મોજૂદ
 (૩) સ્થિર

બરાહાસ્ત

૨૭૩

બરાબર

બરાહાસ્ત વિં (ફાં) (સભા) સમાપ્ત (૨) (નોકરી
 કે કામમાંથી) દૂર કરાયેલું; બરતરફ
 બરાહાસ્ત વિં (ફાં) પ્રતિકૂળ; વિરુદ્ધ
 બરાહાસ્ત વિં (ફાં) પુત્ર (૨) વિં ખાધેપીધે સુખી
 બરાહાસ્ત વિં (ફાં) વડનું ઝાડ
 બરાહાસ્ત વિં (ફાં) બરછો; ભાલો
 બરાહાસ્ત વિં (ફાં) બરછો; નાનો ભાલો
 બરાહાસ્ત વિં (ફાં) બરછો ચલાવી જાણનાર
 બરાહાસ્ત વિં (ફાં) વર્જવું; ત્યજવું (૨) રોકવું; મના કરવી
 બરાહાસ્ત વિં (ફાં) કંઠસ્થ; યાદ
 બરાહાસ્ત વિં (ફાં) બરોબર; સચોટ
 બરાહાસ્ત વિં (ફાં) જોરાવર (૨) અન્યાચારી
 બરાહાસ્ત વિં (ફાં) બળપૂર્વક (૨) સ્ત્રી જબરદસ્તી;
 બળપ્રયોગ
 બરાહાસ્ત વિં (ફાં) વ્રત (૨) વરત; દોરડું
 બરાહાસ્ત વિં (ફાં) વાસણ (૨) વર્તન; વર્તાવ
 બરાહાસ્ત વિં (ફાં) વર્તવું (૨) સં કિં વાપરવું;
 કામમાં લેવું
 બરાહાસ્ત વિં (ફાં) બહેતર; વધારે સારું
 બરાહાસ્ત વિં (ફાં) કાઠી મૂકેલું (૨) અં એક તરફ;
 કિનારે; અલગ
 બરાહાસ્ત વિં (ફાં) બરતરફી; નોકરીમાંથી છુટી
 બરાહાસ્ત વિં (ફાં) શ્રેષ્ઠતા; સારાઈ
 બરાહાસ્ત વિં (ફાં) વહેંચવું
 બરાહાસ્ત વિં (ફાં) વર્તાવ; વર્તન
 બરાહાસ્ત વિં (ફાં) દાસ; લડાઈમાં પકડેલો ગુલામ
 બરાહાસ્ત વિં (ફાં) માદાને નર દેખાડવો
 (૨) અં કિં માદા ગાબણી થવી
 બરાહાસ્ત વિં (ફાં) ગુલામનો વેપારી
 બરાહાસ્ત વિં (ફાં) ગુલામી-વેપાર
 બરાહાસ્ત વિં (ફાં) વહી જનાર
 બરાહાસ્ત વિં (ફાં) શમવું તે; સહન કરવું તે
 બરાહાસ્ત વિં (ફાં) બળદ
 બરાહાસ્ત વિં (ફાં) માદાને નર દેખાડવો (૨) અં કિં
 માદા ગાબણી થવી
 બરાહાસ્ત વિં (ફાં) વર્ણ; રંગ (૨) અં બલકે
 બરાહાસ્ત વિં (ફાં) વરવું; પસંદ કરવું; લગ્ન કરવાં
 (૨) અં કિં બળવું
 બરાહાસ્ત વિં (ફાં) ખડું થયેલું; ઉપસ્થિત; મથેલું
 બરાહાસ્ત વિં (ફાં) બરફ
 બરાહાસ્ત વિં (ફાં) બરફનું; બરફવાળું
 બરાહાસ્ત વિં (ફાં) બરફી મીઠાઈ
 બરાહાસ્ત વિં (ફાં) બરબર જાતિનો માણસ (૨) સ્ત્રી બડબડાટ;
 બકબક

બરાહાસ્ત વિં (ફાં) બરબરતા; જંગલીપણું
 બરાહાસ્ત વિં (ફાં) બળપૂર્વક; જબરદસ્તીથી; અકારણ
 (૨) વ્યર્થ
 બરાહાસ્ત વિં (ફાં) ખુવાર; તબાહ; નષ્ટ
 બરાહાસ્ત વિં (ફાં) બરબાદી; ખુવારી; તબાહી
 બરાહાસ્ત વિં (ફાં) ખુલ્લામાં (ખુલ્લે આમ);
 સૌની સામે
 બરાહાસ્ત વિં (ફાં) યોગ્ય; મોકા પરનું (૨) અં
 વખત પર; યોગ્ય સમયે
 બરાહાસ્ત વિં (ફાં) શારડી
 બરાહાસ્ત વિં (ફાં) નાની શારડી
 બરાહાસ્ત વિં (ફાં) બરોબર વખત પર; વખતસર
 બરાહાસ્ત વિં (ફાં) ખોલાનો રોગ
 બરાહાસ્ત વિં (ફાં) વરસ
 બરાહાસ્ત વિં (ફાં) વર્ષગાંઠ
 બરાહાસ્ત વિં (ફાં) વરસવું
 બરાહાસ્ત વિં (ફાં) વટસાવિત્રી વ્રત
 બરાહાસ્ત વિં (ફાં) વરસાદની ઋતુ
 બરાહાસ્ત વિં (ફાં) વરસાદને લગતું (૨) પું વરસાદમાં થતો
 એક જાતનો ફોલો (૩) છત પર કરાતો અમુક
 ઓરડો
 બરાહાસ્ત વિં (ફાં) વરસી; મરનારની પહેલી વાર્ષિક તિથિએ
 કરવામાં આવતી ક્રિયા
 બરાહાસ્ત વિં (ફાં) હકનું (૨) ઉચિત (૩) સાચું
 બરાહાસ્ત વિં (ફાં) નાણું; વસ્ત્રરહિત
 બરાહાસ્ત વિં (ફાં) ગુસ્સે થયેલું (૨) ચકિત
 બરાહાસ્ત વિં (ફાં) પાણીનો ઢાળિયો (૨) વરત (કોસની)
 બરાહાસ્ત વિં (ફાં) મરે (૨) મરણ (૩) સ્ત્રી શિશુજન્મ પછી
 બારમા દિવસની સુવાવડીના સ્નાનના ઉત્સવની
 ક્રિયા (૪) ભારો બાંધવાનું દોરડું (૫) લાકડાંનો
 ભારો
 બરાહાસ્ત વિં (ફાં) વરંડો; છજું
 બરાહાસ્ત વિં (ફાં) બ્રાહ્મી દારૂ
 બરાહાસ્ત વિં (ફાં) ખાવાનું વડું
 બરાહાસ્ત વિં (ફાં) બરાક (૨) વિં કંગાળ; ગરીબ;
 બાપડું (૩) નીચ
 બરાહાસ્ત વિં (ફાં) કોડી (૨) વિં વિરાટ
 બરાહાસ્ત વિં (ફાં) જાન
 બરાહાસ્ત વિં (ફાં) જાનેયો
 બરાહાસ્ત વિં (ફાં) બ્રાહ્મણકોટ, બુરાનકોટ
 બરાહાસ્ત વિં (ફાં) બચવું; અલગ રહેવું (૨) સં કિં વરવું;
 પસંદ કરવું; ચૂંટવું
 બરાહાસ્ત વિં (ફાં) બરાબર; સમાન (૨) સરખું; સપાટ
 (૩) અં લગાતાર; સતત (૪) હંમેશા

બરાબરી

૨૭૪

બલિહારી

બરાબરી સ્ત્રી (ફા) સમાનતા (૨) સરસાઈ; સ્પર્ધા; સામનો
 બરામદ વિ (ફા) બહાર કે સામે આવેલું; ઉપસ્થિત
 (૨) સ્ત્રી બહાર જતો માલ (નિકાસ)
 (૩) આમદાની; માલની વસુલાત
 બરામદા પું (ફા) વરડો (૨) છજું
 બરામીટર પું વાયુભારમાપક યંત્ર; બેરોમીટર
 બરાય અં (ફા) વાસ્તે; માટે
 બરાયનામ નામનું; કહેવાનું
 બરાયન પું વિવાહમાં વરને પહેરાવાતું લોહાનું કું
 બરાય પું 'બરાના' બચવું તે; નિવારણ
 બરાસ પું એક જાતનું કપૂર
 બરાહ પું વરાહ (૨) અં (ફા) તરીકે (૩) દ્વસ; મારકત
 બરિસ્ટર પું (ઈ) ઈંગ્લેન્ડની વકીલાતની પરીશામાં ઉત્તીર્ણ વકીલ; 'બેરિસ્ટર'
 બરી સ્ત્રી વડી (૨) વરપક્ષ કન્યાને વસ્ત્ર વગેરે (વગ્નવિધિ બાદ) આપે છે તે (૩) વિં બલી; બળવાન
 બરી વિં (ફા) મુક્ત; છૂટું
 બરુઆ, બરુવા પું બડવો; બટક (૨) જનોઈ
 બરુની, બરીની સ્ત્રી પાંપણ કે તેનો વાળ
 બરેંડા પું છાપરાનો મોબારો
 બરેંડી, બરેંડા, બરેંડી સ્ત્રી સગાઈ; વિવાહ સંબંધ ઠરાવવો તે
 બરેંડા પું ધોબી
 બરેંડા પું ડેલી; બેઠક; દરવાજો; બડકી
 બરેંક પું સગાઈ કપાનો ચાંલો
 બરેંહ સ્ત્રી વડવાઈ
 બરીની સ્ત્રી પાંપણ કે તેનો વાળ
 બર્ફ સ્ત્રી (અ) વીજળી (૨) વિં ચપળ; તેજ
 બર્ફત સ્ત્રી બરકત; આબાદી; કૃપા; સંપન્નતા
 બર્જાસ્ત વિં (સભા) સમાપ્ત (૨) નોકરી કે કામમાંથી દૂર કરાયેલું; બરતરફ
 બર્ગ પું (ફા) ઝાડનું પાન
 બર્જા પું બરછો; ભાલો
 બર્જના સં કિં વર્જવું; તજવું; રોકવું; મના કરવી
 બર્તના અં કિં વર્તવું
 બર્તવા પું વર્તવ; વર્તન
 બર્દાશ્ત સ્ત્રી શમવું તે; સહન કરવું તે
 બર્ફ સ્ત્રી (ફા) બરફ
 બર્ફાની, બર્ફાલા વિં (ફા) બરફનું
 બર્ફિસ્તાન પું (ફા) બરફનો પ્રદેશ; હિમપ્રદેશ
 બર્ફી સ્ત્રી બરફી મીઠાઈ

બર્બર પું (સં) બર્બર જાતિનો માણસ (૨) સ્ત્રી બડબડાટ; બકબક
 બર્બરિયત સ્ત્રી બર્બરતા, જંગલીપણું
 બર્ પું (અ) સ્થળ; જમીન (૨) વન
 બર્-ઇ-આજમ પું (અ) મહાદ્વીપ
 બર્ફા વિં (અ) ચમકવું (૨) તેજ; ચપળ
 બર્ના અં કિં બકવું (૨) બબડવું; લવચી કરવી
 બર્ પું બમરી
 બર્લંદ વિં (ફા) બુલંદ (૨) બધુ ઊંચું; શ્રેષ્ઠ
 બર્લંદી સ્ત્રી બુલંદી; ઊંચાઈ; ઉત્તમતા
 બર્લ પું વળ; આમળ (૨) આંટો (૩) આંટી; ગાંઠ
 (૪) લચકવું-ઝૂકવું તે (૫) કમી; કસર (૬) (સં) બળ; શક્તિ
 બર્લકાટ વિં પેશગી; અગાઉથી અપાતું બાનું
 બર્લકના, બર્લગના અં કિં ઊકળવું (૨) ઊપટવું
 બર્લગમ પું (અ) કક; ગળકો
 બર્લદ પું (સં) બળદ
 બર્લદિયા પું ગાપ બળદ ચરાવનાર
 બર્લના અં કિં બળવું
 બર્લચલાના અં કિં બબડવું; વ્યર્થ બકવું (૨) ઊંટનું બોલવું
 બર્લચલાહટ સ્ત્રી બડબડાટ (૨) ઊંટના ગાંગરવાનો અવાજ
 બર્લખી સ્ત્રી સૌથી ઉપરની છત (૨) છત પરની કોટડી
 બર્લચંત વિં બળવાન; જબરું
 બર્લવા પું (ફા) બળવો
 બર્લવાઈ પું બળવાખોર; વિદ્રોહી; બાગી
 બર્લા સ્ત્રી (અ) બલા (૨) દુઃખ; આફત (૩) રોગ
 બર્લાક પું (સં) બગલો
 બર્લાકા સ્ત્રી બગલો
 બર્લાગત સ્ત્રી (અ) પ્રસંગોચિત બોલવું તે
 (૨) જુવાની; ઉમરે પહોંચવું તે
 બર્લાઘ્ય વિં (સં) બળવાન (૨) પું અડદ
 બર્લાત્કાર પું (સં) જબરદસ્તી; અત્યાચાર
 બર્લાઘ્યક પું સેનાપતિ
 બર્લાય સ્ત્રી બલા (જેમ કે, 'બલા લેવી' એટલે 'કોઈનાં બલા રોગવ્યાધિ પોતાના પર લેવાં')
 બર્લિ પું (સં) મહેસૂલ; કરભાર (૨) ભેટ
 (૩) પૂજાપો (૪) બળિ; ભોગ (૫) સ્ત્રી સખી
 બર્લિદાન પું (સં) બલિનું અર્પણ; ત્યાગ; કુરબાની
 બર્લિવર્દ, બર્લીવર્દ પું (સં) બળદ
 બર્લિચ્ઠ વિં (સં) ખૂબ બળવાન
 બર્લી વિં (સં) બળિયું
 બર્લિહારી સ્ત્રી વારી જવું; કુરબાન થવું તે

બલીગ

૨૭૫

બહાદુર

બલીગ પું (અં) સરસ વક્તા
 બલુઆ વિં રેતીવાળું; રેતાળ
 બલુત પું (અં) મુનાન અને કાંસ જેવા ઠંડા દેશોમાં
 થતું માજુફળ આપતું ને પવિત્ર મનપાતું એક ઝાડ
 બલે અં (ફાં) હા; ઠીક
 બલૈયા સ્ત્રી બલા (દુખ, આફત, રોગ)
 બલ્લિક અં (ફાં) બલકે (૨) પરંતુ; પ્રત્યુત
 બલામ પું (અં) કફ; ગળકો
 બલ્લમ પું દંડે; સોટો; છડી; બરણો-ભાલો
 બલ્લમટેર પું સ્વયંસેવક 'વોલંટિયર'
 બલ્લમ-બદાર, બલ્લમ-બદાર પું અનુચર; છડીદાર
 બલ્લા પું સોટો; લાકડાનો વળો (૨) હલેસું
 (૩) બોલનું બેટ
 બલ્લી સ્ત્રી સોટી; બળી; હલેસું વગેરે
 બર્ષેફના અં કિં ભટકવું; રખડવું
 બર્વંડર પું વંટેળિયો (૨) આંધી
 બવના સં કિં વાવવું (૨) વિખેરવું
 બવાસીર સ્ત્રી (અં) હરસનો રોગ
 બજાર પું (અં) મનુષ્ય
 બજારત પું (અં) શુભ સમાચાર
 બજારશત સ્ત્રી (અં) ખુશી; પ્રસન્નતા
 બજારિવિં (અં) શુભ સમાચાર લાવનાર (૨) સુંદર
 બજારાશ વિં (અં) રાજ્ય; ખુશ
 બસંત પું વસંત
 બસંતી વિં વસંતનું કે તે સંબંધી; હલકા પીળા રંગનું
 કપડું
 બસંદર પું આગ
 બસ અં પૂરતું; કાકી (ફાં) (૨) પું વસ; કાબૂ
 (૩) સ્ત્રી (ઈં) મોટર બસ
 બસ-ચાલક પું હાંકે; બસનો ડ્રાઇવર
 બસન પું વસ્ત્ર
 બસના અં કિં વસવું; રહેવું (૨) પું વાસક
 (૩) વાંસળી; થેલી; કાંઈ લપેટીને રાખવાનું વસ્ત્ર
 બસર પું (અં) નિર્વાહ; શુજારો
 બસરો-ચશ્મ અં (ફાં) રાજ્યખુશીથી
 બસવાર પું વધાર
 બસવાસ પું વાસ; વસવાટ
 બસહ પું વૃષભ; બળદ
 બસારત સ્ત્રી (અં) દષ્ટિ (૨) સમજ
 બસીકત, બસીગત સ્ત્રી વસ્તી (૨) વસવાટ
 બસીઠ પું દૂત
 બસીઠી સ્ત્રી દૂતકાર્ય
 બસીના પું વાસ; રહેઠાણ
 બસીરત સ્ત્રી દષ્ટિ (૨) સમજ

બસૂલા પું વાંસલો
 બસૂલી સ્ત્રી નાનો વાંસલો (૨) ઈંટો પડવાનું બોજાર
 બસેરા વિં વસનાર (૨) પું નિવાસ (૩) ઉતારો
 (૪) રાતવાસાની જગા (૫) માળો (૬) રહેવું તે
 (૭) ટકવું તે
 બસેરી વિં વસનાર
 બસૈયા વિં વસનાર
 બસીંધી સ્ત્રી બાસુંદી; રબડી
 બસ્ટ પું (ઈં) પુખ અને છાતી સુધીના અર્ધભાગનું
 ચિત્ર
 બસ્ટા પું (ફાં) કાગળપત્ર વગેરે બાંધવાનું કપડું
 બસ્ટી સ્ત્રી વસ્તી કે તેના વસવાટની જગા
 બઠૈંગા પું મોટો બાંગો; કાવડ
 બઠૈની સ્ત્રી કાવડ
 બઠકના અં કિં બહેકવું; વંઠી જવું (૨) ફુલાવું
 (૩) બીજા વાતમાં પડી રાજ્ય થવું (બાળકે)
 બઠકાના સં કિં બહેકાવવું
 બઠત્તર વિં બોંતેર; ઊર
 બઠન સ્ત્રી બહેન (૨) વહન; વહેવું તે
 બઠના અં કિં વહેવું (૨) વહી-બહેકી જવું
 બઠનાપા પું બહેનપણી
 બઠનેલી સ્ત્રી બહેનપણી
 બઠનોઈ પું બનેલી
 બઠબૂદી સ્ત્રી (ફાં) ભલાઈ; ઉપકાર (૨) શુભ કાર્ય
 બઠમ અં (ફાં) સાથે; જોડે (૨) વહેમ
 બઠર અં (ફાં) માટે; સારુ (૨) પું (અં) બદ્ધ સપુદ્ર
 બઠર-હાલ અં (ફાં) ગમે તેમ કરીને; કોઈ રીતે
 બઠરા વિં બહેરું (૨) પું (ફાં) નસીબ; (૩) હિસ્સો
 બઠરાના સં કિં બહાર કાઢવું (૨) રાજ્ય કરવું; દુઃખ
 ભૂલે એમ કરવું (૩) ફોસલાવવું
 બઠરાવાર વિં (ફાં) નસીબદાર
 બઠરિયાના સં કિં બહાર કાઢવું (૨) ફોસલાવવું
 બઠરી વિં સ્ત્રી (ફાં) બહેરી સ્ત્રી (૨) સ્ત્રી બાજ જેવું
 એક પક્ષી (૩) સમુદ્ર સંબંધી
 બઠરો વિં બહેરો
 બઠલ, બઠલી સ્ત્રી વહેલ; રથ
 બઠલના અં કિં બહેલવું; ચિત્ર પ્રસન્ન થવું
 બઠલાના સં કિં બહેલાવવું; ચિત્ર પ્રસન્ન કરવું
 બઠલાવ પું બહલાવવું તે; મનોરંજન
 બઠલી સ્ત્રી વહેલ
 બઠસ સ્ત્રી (અં) વાદવિવાદ-ચર્ચા
 બઠસના અં કિં ચર્ચા કરવી
 બઠસા-બઠસી સ્ત્રી વાદ-વિવાદ
 બઠાદુર વિં (ફાં) શૂરવીર; પરાક્રમી; નીડર

બહાદુરી

૨૭૬

બાઈસ

બહાદુરી સીં શૂરવીરતા; પરાક્રમ
 બહાના સં કિં ('બહના'નું પ્રેરક) વહાવરાવવું
 (૨) પું (ફાં) નિપિત; બહાનું
 બહાર સીં (ફાં) બહાર; બહાકો કે આનંદ મજા
 (૨) વસંત ઋતુ (૩) વિકાસ
 બહાલ વિં (ફાં) કાપમ; પૂર્વવત્ (૨) પ્રસન્ન;
 સ્વસ્થ
 બહાલી સીં (ફાં) બહાલી; સ્વીકૃતિ; મંજૂરી; કાપમ
 રાખવું તે (૨) બહાનું
 બહાવ પું પ્રવાહ; વહેણ; પારા
 બહિન પું બહેન
 બહિનાપા પું બહેનપણાં
 બહિરંગ વિં (સં) બહારનું
 બહિરાના અં કિં બહાર હોવું કે થવું (૨) સં કિં
 બહાર કાઢવું
 બહિલા વિં વાંઝિપું (ઢોર)
 બહિશ્ત પું (ફાં) બહિસ્ત; સ્વર્ગ
 બહિશ્તી પું (ફાં) ભિસ્તી (૨) સ્વર્ગમાં રહેનાર
 (૩) વિં સ્વર્ગ સંબંધી
 બહિષ્કાર પું (સં) બહાર કરવું કે કાઢવું તે;
 'બોયકોટ'
 બહિષ્કૃત વિં (સં) બહિષ્કાર કરાવેલું; ત્યક્ત
 બહી સીં વહી; ચોપડે
 બહીર સીં જનસમૂહ; ભીડ (૨) ફોજ સાથેનો
 મદદનીશ નોકર વગેરેનો વર્ગ કે તેમની સામગ્રી
 બહુ વિં (સં) ઘણું; અનેક
 બહુજ વિં (સં) જાણકાર; તદ્દિદ
 બહુત વિં બહોત; ઘણું; અનેક
 બહુતાઈ, બહુતાઈત, બહુતાયત સીં બહુતા; અધિકતા
 બહુતેરા સીં ઘણાપણું (૨) અં અનેક રીતે
 બહુતેરે વિં સંખ્યામાં બહુ
 બહુથા અં (સં) પ્રાપ્ત; ઘણું કરીને (૨) અનેક રીતે
 બહુયત પું (સં) બહુમતી (૨) અનેક જુદાજુદા મત
 બહુયતિ સીં ઈજ્જત
 બહુમૂત્ર પું (સં) વારંવાર પેશાબનો એક રોગ
 બહુમૂલ્ય વિં (સં) કીમતી; મૂલ્યવાન
 બહુરના અં કિં પાછું આવવું (૨) ફરી મળવું
 બહુરિયા સીં નવવધુ; કન્યા
 બહુરૂપિયા પું બહુરૂપી
 બહુલ વિં (સં) બહુ; અધિક
 બહુલા, બહુલી સીં (સં) ઈલાપચી
 બહુભૂત વિં (સં) વિદ્વાન; કુશળ
 બહુ સીં વહુ (પત્ની કે પુત્રવધુ) (૨) કન્યા; વધુ
 બહેફા પું બહેડાંનું ઝાડ

બહેતુ વિં ભટકવું; રખડવું
 બહેરા પું બહેડાંફળનું ઝાડ
 બહેલિયા પું પારથી; શિકારી
 બહોરના સં કિં પાછું વાળવું; હાંકવું
 બોં પું વાર; વેળા (૨) અં ગામ બળદનો રવ-
 બાંગરડવું તે
 બોંક પું વાંક-એક ઘરેણું (૨) વાંકાપણું; વળાંક
 બોંકા વિં વાંકું (૨) બહાદુર (૩) બંકો; છેલબટાઉ
 બોંગ સીં (ફાં) પોકાર (૨) નમાજની બાંગ
 (૩) ફૂકડાનો અવાજ
 બોંગફ, બોંગર પું વાગડ; ઊંચો પ્રદેશ; (જેવો કે,
 પંજાબનો હરિયાણા)
 બોંગફ વિં મૂર્ખ; બેવકૂફ
 બોંગા પું કપાસ
 બોંગર પું જાળ; ફાંદો
 બોંચના સં કિં વાંચવું (૨) બચવું (૩) બાકી રહેવું
 બોંજ સીં વાંઝણી; વંખા
 બોંટ સીં વહેંચણી (૨) ભાગ
 બોંટના સં કિં વહેંચવું (૨) ભાગ પાડવા
 બોંટા પું વહેંચણી (૨) ભાગ
 બોંઢા વિં બાંડું (પશુ) (૨) એકલું; અસહાય
 બોંદ પું (ફાં બંદા) સેવક; દાસ
 બોંદી સીં દાસી; લૂંટી; સેવિકા
 બોંદા પું વાંદો-આડને થતો નકામો ફણગો
 બોંધ પું નદી વગેરેનો બંધ
 બોંધના સં કિં બાંધવું (૨) રોકવું (૩) નક્કી કરવું
 બોંધનું પું પહેલેથી બાંધેલી અટકળ; મનસૂબો
 (૨) રંગરેજની બાંધણી
 બાંધવ પું (સં) બંધ; ભાઈ
 બાંબી સીં ઊપઈ કે સાપનું થર
 બાંસ પું વાંસ
 બાંસલી સીં વાંસળી (વાઘ કે રૂપિયાની)
 બાંસુરી સીં વાંસળી
 બાંઈ સીં બાંધ (છાંચ કે કપડાની બાંધ)
 બા અં (ફાં) (પૂર્વગ) સાથે; સહિત (ઉદા- 'બા-
 અદબ' વિવેકપૂર્વક, 'બા-અસર' અસરકારક)
 બાઈબલ સીં બાઈબલ
 બાઈસ પું (અં) કારણ; સબબ (૨) વિં બાવીસ
 બાઈસિકલ સીં (ઈં) સાઈકલ
 બાઈ સીં વાપુ; હવા (૨) બાઈ (સી માટેનો આદર-
 સૂચક શબ્દ)
 બાઈ સીં તબલું (બાપું); નરવાંની જોડમાંનું નાનું
 તબલું
 બાઈસ વિં બાવીસ; ૨૨

બાઈસી

૨૭૭

બાદ-ફરોશ

બાઈસી સીં બાવીસી; બાવીસનો સમૂહ
 બાક-ચાલ વિં બહુબોલું; વાયાળ
 બાકર પું (અં) મોટો વિદ્વાન કે ધનવાન
 બાકર-છાની સીં (અં) એક જાતની રોટી
 બાકલા પું (અં) વટાણા જેવી એક ફળી (બાકળા)
 બા-ક્રાપદા વિં (ફાં) નિયમ કે કાપદા મુજબ;
 કાપદેસર
 બાક્રિયાત સીં (અં) બાકી રકમો
 બાકિરા સીં (અં) કુમારી
 બાક્તી વિં (અં) બાકી (૨) સીં બાદબાકી (૩) અં
 બાકી; નહિ તો
 બાલ્લવર- વિં (ફાં) વાકેફ; જાણકાર
 બા-લુદા વિં (ફાં) ઈશ્વરનું ભક્ત
 બાગ, બાગઢોર સીં લગામ
 બાગ પું (અં) બાગ; બગીચો
 બાગવાન, બાગવાન પું (ફાં) માળી
 બાગબાની, બાગવાની સીં માળીકામ
 બાગર પું વાગડ; નદીકાંઠાનો ઊંચો પ્રદેશ જ્યાં કદી
 નદીનું પાણી ન પહોંચતું હોય
 બા-ગરજ વિં (ફાં) ગરજુ; ગરજવાળું
 બાગા પું વાધો; જામો
 બાગાતી સીં (ફાં) બાગાપતી જમીન
 બાગી પું (અં) રાજદ્રોહી (૨) વિં બાગ સંબંધી
 બાગીચા પું (ફાં) બગીચો; નાનો બાગ
 બાગુર પું જાબ; કાંદો
 બાગંબર પું વાધનું ચાપડું (૨) એક જાતનો કામળો
 બાગ પું વાધ
 બાહ સીં હોઠના બે છેડા
 બાહા પું વાહો (૨) વત્સ; છેકરો
 બાહ પું (ફાં) બાજ પક્ષી (૨) વિં નામને લાગતાં;
 તે 'વાળું' કે '-માં કુશળ' કે 'શોખીન' અર્થ
 બતાવતો પ્રત્યય (૩) વગરનું; વંચિત; રહિત
 (૪) (અં) બચ્ચો થોડુંક; કેટલુંક; અમુક
 બાહ-ગચ્છ વિં (ફાં) પાણું આવતું; ઊલટું
 બાહ-ગુજાર પું (ફાં) કર ભરનાર
 બાહ-દાવા પું (ફાં) દાવા-અધિકારનો ત્યાગ;
 ફારગતી
 બાજન પું વાજું; વાધ
 બાજના અં કિં વાગવું; બજવું (૨) બાઝવું; લડવું
 (૩) જાહેર થવું (૪) વાગવું; લાગવું
 બાજરા પું બાજરી
 બાજા પું વાજું
 બાજાગાજા પું વાગતું-ગાજતું તે; અનેક વાગતાં
 વાજાંનો સમૂહ

બા-જાહ્નના અં (ફાં) જાપતણી; નિયમથી (૨) વિં
 નિયમવાળું; કાપદેસર
 બાજાર પું (ફાં) બજાર
 બાજારી, બાજારૂ વિં (ફાં) બજાર સંબંધી
 (૨) બજાર; સામાન્ય કે અશિષ્ટ
 બાજિન્દા પું (ફાં) ખેલાડી (૨) બાજુંદું-પૂર્ત
 બાજિ, બાજી પું (સં) ધોડો; વાજી
 બાજી સીં (ફાં) બાજી; શરત; હોડ; દાવ
 બાજીગર પું (ફાં) જાદુગર
 બાજીગરી સીં જાદુગરી; ઇન્દ્રજાળ
 બાજુ પું (ફાં) બાહુ; હાથ (૨) બાજુ; તરફ
 (૩) પક્ષીની પાંખ
 બાજુબંદ પું હાથનું એક ધરેણું
 બાટ પું વાટ; રસ્તો (૨) તોલવાનું બાટ
 (૩) વાટવાનો બતો
 બાટના સં કિં વાટવું (૨) વળ દેવો; આમળવું
 બાટિકા સીં વાટિકા; વાડી
 બાટી સીં બાટી-રોટી (૨) ગોળી
 બાઝ સીં વાડ (૨) ધાર
 બાઝવ-બાઝવાનલ પું વડવાનળ (સમુદ્રમાંનો અગ્નિ)
 બાઝા પું વાડો
 બાઝી સીં વાડી; વાટિકા
 બાક સીં વૃદ્ધિ (૨) રેલ (૩) લાભ; નફો (૪) સતત
 શક્તિ ચાલવું તે (૫) શસ્ત્રાદિની ધાર
 બાઝી સીં ભરતી; રેલ; વૃદ્ધિ; લાભ
 બાળ પું (સં) તીર
 બાત સીં વાત (૨) પું વાત; વાયુ (૨) બહાનું કાઢવું
 બાતચીત સીં વાતચીત
 બાતિન પું (અં) અંદરનો ભાગ (૨) અંતઃકરણ
 બાતિની વિં (અં) અંદરનું (૨) મનનું
 બાતિલ વિં (અં) મિથ્યા; જૂઠું; નકામું (૨) ખાતલ;
 રદખાતલ
 બાતી સીં બતી; વાટ
 બાતુલ વિં (સં) વાતુલ) વાયલ; પાગલ
 બાતૂનિયા, બાતૂની વિં વાતોડિયું
 બાથ પું બાથ; ગોદ
 બાદ પું બાદ (૨) વાદ; હોડ; શરત (૩) અં વ્યર્થ
 (૪) વિં બાદ; કમ (૫) પું (ફાં) વાત; હવા
 (૬) અં (અં) બાદ; પછી
 બાદ-કશ પું (ફાં) ધમણ
 બાદના સં કિં વાદવિવાદ કરવો; ઝપડવું
 બાદ-નુમા પું (ફાં) વાપુની દિશા બતાવનારું યંત્ર
 બાદ-ફરોશ પું (ફાં) ખુશામતિયું (૨) બકબક
 કરનારું

બાદબાન

૨૭૮

ઘારયાબ

બાદબાન પું (ફા) વહાણનો સઢ
 બાદર, બાદલ પું વાહળ
 બાદલા પું કસબના તાર
 બાદશાહ પું (ફા) રાજા; સુલતાન
 બાદશાહત સ્ત્રી બાદશાહી; રાજ્યકાળ
 બાદશાહી સ્ત્રી બાદશાહત (૨) વિં બાદશાહનું કે
 તેને છાજે એવું
 બાદ-સજ્જ સ્ત્રી (ફા) આંધી (૨) ભારે કષ્ટ
 બાદ-હવાઈ અં (ફા) વ્યર્થ; નિરર્થક
 બાદામ પું (ફા) બદામ
 બાદામી વિં બદામી રંગનું
 બાદિ અં વ્યર્થ; નકામું
 બાદિયાન પું (ફા) વરિયાળી
 બાદી વિં (ફા) વાપુ સંબંધી (૨) વાપુ કરનારું
 (૩) સ્ત્રી વાતવિકાર
 બાદે-સબા સ્ત્રી (ફા) પૂર્વની હવા
 બાથ પું મુજનું દોરડું (૨) (સં) અડચણ
 બાથક વિં (સં) બાથ કરે એવું
 બાથના સં કિં બાથ નાખવો; રોકવું
 બાથા સ્ત્રી (સં) વિગ્ન; અડચણ (૨) સંકટ; ભય
 બાથિત વિં (સં) બાથમાં નંખાયેલું; રોકાયેલું
 (૨) અસંગત (તર્ક)
 બાથ્ય વિં (સં) લાચાર; વિવશ; ફરજિયાત
 બાન પું બાણ (૨) વાણ; દોરી (૩) સ્ત્રી વાન; વર્ણ
 કે બાંધો કે રચના (૪) દેવ; આદત
 બાનગી સ્ત્રી વાનગી; નમૂનો
 બાનથે વિં બાણ; ૯૨
 બાનર પું વાનર; વાંદરું
 બા-નવા વિં (ફા) સારા અવાજવાળું (૨) સંપન્ન
 (૩) સમર્થ
 બાના પું પહેરવેશ; પોશાક (૨) રીત; ઢંગ
 (૩) વણાટ (૪) વાણો (૫) પતંગનો દોર
 (૬) ભાલા જેવું એક શસ્ત્ર (૭) સં કિં પહોળું
 કરવું; ખોલવું જેમ કે, મોઢું
 બાનિન સ્ત્રી વાણિયાની સ્ત્રી; વાણિયણ
 બાની સ્ત્રી વાણી (૨) પ્રતિજ્ઞા (૩) પું વાણિયો
 (૪) (અં) પ્રવર્તક; નેતા
 બાનૈત પું 'બાના' શસ્ત્ર ફેરવનાર (૨) બાણ
 ચલાવી જાણનાર (૩) મોઢો
 બાપ પું બાપ; પિતા
 બાપદાદા પું પૂર્વજ; વડો
 બાપુરા વિં બાપુ; બીચારું
 બાપૂ પું બાપુ
 બાફ સ્ત્રી બાફ; વરાળ

બામ્તા પું (ફા) એક જાતનું રેશમી કપડું
 બામ પું (અં) પ્રકરણ; અધ્યાય
 બાથત સ્ત્રી (અં) વિષય; સંબંધ
 બાબરચી પું બબરચી
 બાબરી સ્ત્રી વાળની બાબરી -લાંબા વાળની જટા
 બાબા પું (તુ) બાપ (૨) દાદા (૩) સાધુ-સંન્યાસી
 માટે આદરવાયક શબ્દ (૪) બાબો; છોકરો
 (લાડનો શબ્દ)
 બાબૂ પું બાબુ; સદગૃહસ્થ (આદરમૂલક)
 બામ વિં વામ; ડાબું (૨) પું (ફા) ધરની મેડી કે છત
 (૩) સ્ત્રી એક જાતની માછલી (૪) વામ માપ
 બા-મજા વિં (ફા) મજેદાર; સ્વાદિષ્ટ
 બા-મજાક વિં (ફા) રસિક; વિનોદી
 બા-મુરાદ વિં (ફા) સફળ; ફળીભૂત
 બાય વિં 'બાપો'; ડાબું (૨) દાવ કે લક્ષ્ય ચૂકેલું
 બાયકાટ પું (ઈં) બોપકોટ; બહિષ્કાર
 બાયદ અં (ફા) જેમ જોઈએ એમ
 બાયલર પું (ઈં) બોઈલર
 બાયો વિં ડાબું (૨) ઊલટું (૩) વિરુદ્ધ (૪) પું બાયું;
 તબલું
 બાયુ પું વાયુ
 બાયે અં ડાબી બાજુ (૨) વિપરીત
 બારંબાર અં વારંવાર; ફરીફરી; અનેક વાર
 બાર પું (ફા) ભાર; બોજો (૨) પરિણામ
 બાર પું બાર; દાર (૨) સ્ત્રી બાર; વખત; ફેરો
 (૩) પું કેશ (૪) બાળ; છોકરો
 બારક, બારિક સ્ત્રી બરાક; ફોજનું મકાન
 બારકશ પું (ફા) બોજા લઈ જનાર ગાડી
 બારગહ, બારગાહ સ્ત્રી (ફા) દરબાર (૨) તંબૂ
 બારમીર પું (ફા) બોજો ઉઠાવનાર (૨) બારમીર-
 ધોડેસવાર સૈનિક
 બારજા પું ખડકીનો મેડો કે કઠેરો-અટારી અથવા
 વરંડો
 બારતિય સ્ત્રી વાર-વનિતા; વેશ્યા
 બારદાન, બારદાના પું (ફા) બારદાન (૨) ફોજનું
 સીધુંસામાન
 બારના સં કિં વારવું; રોકવું (૨) બાળવું
 બારનિશ સ્ત્રી વાર્નિશ; પાલીસ કરવાનો રોગાન
 બાર-બરદાર પું (ફા) બોજો લઈ જનાર; મજૂર
 બાર-બરદારી સ્ત્રી સામાન-બોજો ઉપાડી જવાની
 કામગીરી; ઉપગ્રમજ્ઞની મજૂરી; માલવહેવાનું સાધન
 બારબધ, બાર-મુઝી સ્ત્રી વેશ્યા; નગરવધૂ
 ઘારયાબ વિં (ફા) મોટા માણસ પાસે જનાર-
 પહોંચનાર

વારયાબી

૨૭૯

બાવડી

ચારયાબી સ્ત્રી પહોંચ; પ્રવેશ; ગતિ
 ચારહ વિં બાર; ૧૨
 ચારહચડી સ્ત્રી બારાખડી
 ચારહદરી સ્ત્રી (મંડપ જેવી) ચોપાસ ખુલ્લી બેઠક
 ચારહબાન પું ખરું ઉમદા સોનું
 ચારહબાના. ચારહબાની વિં ખરું; શુદ્ધ (સોનું)
 ચારહમાસા પું બાર મહિનાનું ગીત; બારમાસા
 ચારહમાસી વિં બારમાસી (૨) હંમેશ લીલું
 રહેનાર
 ચારહ-વપ્રાત સ્ત્રી (ફાળ) બારેવફાત; હજરત મહંમદ
 પેગંબરના અંતિમ મંદગીના બાર દિવસ
 ચારહ-સિંગા પું બારસીગું હરણ
 ચારહાં પું બારમા દિવસનો વરો (જન્મ કે મરણનો)
 ચારહા અં (ફાળ) વારેવાર (૨) પ્રાય; ધણું કરીને
 ચારહાં સ્ત્રી બાળકના જન્મ પછી બારમા દિવસનો
 ઉત્સવ
 ચારોં પું (ફાળ) વરસાદ
 ચારા વિં બાળ; નાનું (૨) પું બાળક
 ચારા પું (ફાળ) વિષય; બાબત (જેમ કે, બારેમેં)
 ચારાત સ્ત્રી જાન; વરયાત્રા; બરાત
 ચારાની વિં (ફાળ) વર્ષ સંબંધી (૨) સ્ત્રી ચોમાસુ
 ખેતી કરાતી જમીન (૩) વરસાદથી બચવા
 પહેરાતું કપડું
 ચારામીટર પું વાયુબારમાપક યંત્ર; બેરોમીટર
 ચારિક સ્ત્રી બરાક; ફોજનું મકાન
 ચારિશ સ્ત્રી (ફાળ) વરસાદ (૨) વર્ષાઋતુ
 ચારી સ્ત્રી વારી; પાણી (૨) વારી; બગીચો (૩) વાડ
 (૪) કિનાર; ધાર (૫) શસ્ત્રાટિની ધાર (૬) પર;
 મકાન (૭) વહાણનું બારું (૮) નાદાન છોકરી કે
 પુવતી (૯) પું પડિયા પતરાળાં બનાવતી
 એક જાત
 ચારીક વિં (ફાળ) ઝીણું; પાતળું; સૂક્ષ્મ; ગૂઢ
 ચારીકી સ્ત્રી બારીકાઈ
 ચારીક-ચીં, ચારીક-ચીન વિં (ફાળ) બારીકાઈ
 જોનાર કે સમજનાર
 ચારીક-ચીની સ્ત્રી સૂક્ષ્મદર્શિતા; ઝીણવટ
 ચારૂ સ્ત્રી રેતી; પૂળ (૨) વાલુકા (રેતી)
 ચારૂદાની સ્ત્રી રેતદાની (શાહી સૂકવવા એમાં
 રેત હોય છે.)
 ચારૂદ સ્ત્રી (ફાળ) બારૂત; ફોડવાનો દારૂ
 ચારૂદચાના પું દારૂગોળાનું ગોદામ કે ભંડાર
 ચારે અં (ફાળ) અંત; છેવટે
 ચારેમેં અં સંબંધમાં; બાબતમાં; વિષે
 ચારોઠા પું દારપૂજા; વર દારે આવતાં કરાતું પોંખણું

ચાલ પું (સં) વાળ (૨) બાળક (૩) સ્ત્રી મઉ વગેરેનું
 ડુંડું (૪) પું (ફાળ) પાંખ
 ચાલક પું (સં) વાળક; છોકરું (૨) નાદાન
 ચાલટી સ્ત્રી ડોલ
 ચાલ-તોડ પું બાલતોડે; એક જાતનો ફોલ્લો
 ચાલના સં કિં બાળડું; લગાડડું
 ચાલચાચે પું બાળબચાં; પરિવાર
 ચાલચોથ વિં બાળક સમજે એવું; સરળ (૨) સ્ત્રી
 બાળબોધ લિપિ
 ચાલમ પું વહાલમ; પતિ; વલ્લભ
 ચાલ-વિવાહ પું (સં) બાળલગ્ન
 ચાલ-વિધુ પું (સં) બીજનો ચંદ્ર
 ચાલ-સૂર્ય પું (સં) ઊગતો સુરજ
 ચાલા સ્ત્રી (સં) બાળા; કન્યા (૨) નવયુવતી
 (૩) પત્ની
 ચાલા અં (ફાળ) ઊંચે; ઉપર (૨) વિં ઉપરનું; ઉપલું
 ચાલાઈ વિં (ફાળ) ઉપરનું (૨) સ્ત્રી દૂધની મલાઈ
 (૩) ઊંચાઈ
 ચાલાચાના પું (ફાળ) મેઝે
 ચાલાપન પું બાળપણ; બાલાપણ
 ચાલા-ખોલા વિં બાળુ-બોળુ; સીધુંસાદું
 ચાલાબર પું (ફાળ) એક જાતનું અંગરખું
 ચાલાક પું (સં) બાળસૂર્ય
 ચાલિકા સ્ત્રી (સં) છોકરી; બાલિકા; કન્યા
 ચાલિગ પું (અં) ઉંમરે પહોંચેલ જુવાન; વયસ્ક (જેમ
 કે, બાલિગ-મતાધિકાર)
 ચાલિશ સ્ત્રી (ફાળ) ઓશીકું (૨) વિં (સં) અજ્ઞાન;
 બેસમજ
 ચાલિસ્ત સ્ત્રી (ફાળ) વેંત
 ચાલી સ્ત્રી કાનની વાળી-કડી (૨) ડુંડું (૩) વાલિ
 વાનર (સુગ્રીવનો બંધુ)
 ચાલીદમી સ્ત્રી (ફાળ) વૃદ્ધિ; ભરતી; વિકાસ
 ચાલીન પું (ફાળ) ઓશીકું
 ચાલુકા સ્ત્રી, પું વાલુકા; રેતી
 ચાલુ-દાની સ્ત્રી રેતદાની (શાહી સૂકવવા એમાંની
 રેતીને લખાણ પર ભભરાવવામાં આવતી.)
 ચાલુમાહી, ચાલુમાહી સ્ત્રી એક મીઠાઈ
 ચાલ્ય પું (સં) બાળપણ
 ચાવ પું વાયુ (૨) અપાનવાયુ
 ચાવગોલા પું ગોળાનો રોગ (વાયુગોળો)
 ચા-ચણ વિં (ફાળ) સભ્ય; શિષ્ટ
 ચા-ચજૂદ અં (ફાળ) તોપણ
 ચા-ચફા વિં (ફાળ) વફાદાર
 ચાવડી સ્ત્રી વાવ; વાવડી

શાકન વિં બાવન; ૫૨

શાકન, શાકના વિં વામન; ઠીંગણું

શાકર પું (ફાં) ભરોસો; વિશ્વાસ

શાકર, શાકરા, શાકલા વિં બાવરું; પેલું (૨) મૂર્ખ

શાકરચી, શાકચી પું (તું) બહરચી; રસોઈધો

શાકરચીલાના પું રસોડું

શાકર, શાકરા, શાકલા વિં બાવરું; ગાંડું

(૨) વાપુના રોગવાળું

શાકલી સીં વાવ (૨) ઊંડી તળાવડી

શાકીં વિં ડાબું (૨) પ્રતિકૂળ

શાકિંદા પું (ફાં) નિવાસી; રહીશ; રહેવાસી

શાક્ય પું (સં) વરાળ; બાફ (૨) આંસુ (૩) લોઢું

શાસ પું વાસ; રહેઠાણ (૨) વાસ; ગંધ (૩) કપડું

(૪) સીં વાસના (૫) આગ

શાસઠ વિં બાસઠ; ૬૨

શાસન પું વાસણ

શાસના સીં વાસના; ઇચ્છા (૨) સં કિં સુવાસિત
કરવું

શાસમતી પું એ નામની ચોખાની એક જાત

શાસર પું વાસર; વાર; દિવસ (૨) સવાર

શાસા પું વીશી (૨) વાસ; રહેઠાણ

શાસિરા પું (અં) દષ્ટિ; નજર

શાસી વિં વાસી; તાજું નહિ તે

શાસી ફૂદ સીં ઈંદનો બીજો દિવસ

શાસી-તિવાસી વિં કેટલાય દિવસનું (વાસી)

શાસી-મુંહ અં ખાલી પેટે; નપણે કોઠે

શાહના સં કિં વહી લાવવું (૨) હાંકવું (૩) ખેડવું

(૪) હથિયાર ચલાવવું

શાહમ, શાહમી અં (ફાં) માંહોમાંહે; અંદરો-અંદર

શાહર અં બહાર (૨) અલગ; વેગળે

શાહરી વિં બહારનું (૨) પરાપું (૩) દેખવામાત્ર;

ઉપરનું

શાહ પું (સં) હાથ

શાહત્ય પું (સં) બહુ હોવું તે; અધિકતા

શાહા વિં (સં) બહારનું

શિંદી સીં બિંદુ; મીંડું (૨) ચાંલ્લો (૩) ટપકું

શિંદુ પું (સં) બિંદુ; મીંડું (૨) ટપકું

શિંધના અં કિં વીંધાવું (૨) કસાવું

શિંધિયા પું મોતીમાં છેદ કરનાર કારીગર

શિંબ પું (સં) યજ્ઞધો; પ્રતિબિંબ (૨) ધિલોડું;

બિંબકળ

શિંબા, શિંબી સીં ધિલોડીનો વેલો

શિઆજ પું વ્યાજ

શિઆધિ સીં વ્યાધિ; પીડા

શિઆના સં કિં વિધાવું; જણવું (દોર માટે)

શિકટ વિં વિકટ; વિકરાળ

શિકના અં કિં વેચાવું; કિંમત લઈને આપવું

શિકરાર વિં વિકરાળ (૨) વિકળ; વ્યાકુળ; બેકાર

શિકરાલ વિં વિકરાળ; ડરામણું

શિકલ વિં વિકળ; બેચેન

શિકલાઈ સીં વિકળતા; બેચેની

શિકલાના અં કિં અકળાવું; વ્યાકુળ થવું

શિકવાના સં કિં વેચાવવું; વેચવાનું કામ બીજા

પાસે કરાવવું

શિકસના, શિગસના અં કિં વિકસવું; ખીલવું

શિકાકા વિં વેચાઉં; વેચવા માટેનું

શિકાર પું વિકાર; ફેરફાર; દોષ

શિકારી વિં વિકારી; વિકારવાળું

શિલ પું વખ; ઝેર

શિલમ વિં વિષમ; વસમું; જટિલ

શિક્કી સીં વેચાણ; વકરો

શિલરના અં કિં વીંખરાવું

શિલરાના, શિલરના સં કિં વિખેરવું

શિગડના, શિગરના અં કિં બગડવું (૨) કોપે ભરાવું

(૩) સામે થવું કે ન બનવું

શિગડેદિલ પું બગડેલા દિલનું; કુમાર્ગી (૨) ઝપડાળુ

શિગડૈલ, શિગરાડૈલ, શિગરાયલ, શિગરૈલ વિં

ઝપડાળુ (૨) જિંદી (૩) બગડેલું

શિગર અં વગર; વિના

શિગરના અં કિં બગડવું

શિગરૈલ, શિગરાડૈલ, શિગરાયલ વિં બગડેલું

શિગલ પું બુગલ

શિગસના અં કિં વિકસવું; ખીલવું

શિગહા પું વીપું

શિગાફ પું બગાડ (૨) ખરાબી; ખૂરાઈ (૩) અણબનાવ

શિગાફના સં કિં બગાડવું

શિગાના વિં અજાણું; પરાપું

શિગલ પું (ઈં) બુગલ

શિગલર પું બુગલ વગાડનાર; બુગલવાળો

શિગલન સીં ગુંચવણ; મુંઝવણ (૨) મુશ્કેલી

શિગલના અં કિં ગુંચાવું; મુંઝવું

શિગોના સં કિં બગાડવું (૨) છુપાવવું (૩) વિતાવવું

(૪) ભ્રમમાં નાંખવું

શિગન પું વિષમ; સંકટ; આપા

શિચકના અં કિં વચકવું (૨) ભડકવું

શિચકનાના અં કિં વચકાવું; ચિડાવું (૨) મોં મરડવું

શિચિચિચાવ પું ઝપડામાં વચ્ચે પડવું તે; મધ્યસ્થી

શિચરના અં કિં વિચરવું; ફરવું

શિવચલના

૨૮૧

શિવનય

શિવચલના અં કિં ચળવું; ડગવું (૨) ફરી જવું
 શિવચલા વિં વચલું
 શિવચર્ચ, શિવચાન, શિવચાની પું અપડામાં મધ્યસ્થ;
 વચલો માણસ
 શિચારના સં કિં વિચારવું (૨) પૂછવું
 શિચારા વિં બિચારું
 શિચારી પું વિચારવાન; વિચારક
 શિચેત વિં અચેત; બેહોશ
 શિચ્છૂ પું વીછી
 શિછના અં કિં ('બિછના'નું કર્મણિ) બિછાવાવું
 શિછલન સીં લપસવું કે લોભાવું તે
 શિછલના, શિછલના અં કિં લપસવું
 શિછાના, શિછાવના સં કિં બિછાવવું; પાથરવું
 (૨) મારીને જમીન પર સુવાડી દેવું (૩) વિખેરવું
 શિછાવન પું બિછાનું (૨) પથારી
 શિછાવના સં કિં બિછાવવું
 શિછિઆ, શિછિયા પું પગની વીછિયો
 શિછુઆ, શિછુવા પું વીછિયો; પગની આંગળીનું
 પરેણું (૨) ચૂલેતરું; સૂડો
 શિછુફન સીં વછૂટવું તે; વિયોગ
 શિછુફના, શિછુફના અં કિં વછોડાવું; વછૂટવું;
 વિખૂટું થવું
 શિછુવા પું વીછિયો-પગની આંગળીનું ઘરેણું
 (૨) ચૂલેતરું (૩) સૂડો
 શિછોઈ વિં વિરહી; વિયોગી
 શિછોફા પું વિરહ (૨) વછૂટવું તે; વિયોગ
 શિછોય, શિછોઢ પું વછૂટવું તે; વિયોગ
 શિછીના પું બિછાનું (૨) પથારી
 શિજન વિં એકલું; વિજન; એકાંત
 શિજન, શિજના પું વીઝણો; પંખો
 શિજન પું (ફાં) કલ્પેઆમ; કાપાકાપો
 શિજલી સીં વીજળી
 શિજાતી વિં વિજાતીય; બીજા જાતનું
 શિજાન વિં અજાન; અજાણ
 શિજૂલા, શિજૂલા પું (ખેતરમાં મુકાતો) ચાડિયો
 શિજોરા પું બિજોરું (૨) વિં જોર વગરનું
 શિજીરા પું બિજોરું
 શિજ્જુ સીં વીજળી
 શિજ્જુ પું રાની બિલાડા જેવું એક પશુ
 શિટ પું વિટ (વિદૂષક); વૈશ્ય (૨) સીં પશીની
 અધાર; બીટ
 શિટ્તલ પું વિઠલ મળુ
 શિટારના સં કિં વટાળવું; ગાંધું કરવું
 શિટિયા સીં બેટી (લાડવાચક)

શિતાના સં કિં બેસાડવું
 શિટ પું અધાર (૨) એક જાતનું લવણ-મીઠું
 શિટર વિં વિખરાયેલું (૨) નીડર
 શિટરના અં કિં વિખેરાઈ જવું (૨) ડરવું
 શિટ્તલ પું (સં) બિલાડો
 શિટ્તવાના સં કિં વધારવું; સંપરવું
 શિત પું વિત; ધન (૨) શક્તિ (૩) કદ
 શિતરના સં કિં વહેંચવું; વિતરણ કરવું
 શિતાના સં કિં વિતાવવું; ગુજારવું
 શિત પું વિત; ધન-દોલત
 શિતા પું વેંત
 શિથકના અં કિં ચક્તિ થવું (૨) મોહવું
 શિથરના અં કિં વિખેરાવું; છૂટું છૂટું થવું
 શિયા સીં વ્યથા
 શિદકના અં કિં ચોડવું; ભડકવું; ફાટવું (૨) પાપલ
 થવું; ડરવું
 શિદકાના અં કિં ('બિદકના'નું પ્રેરક) ચોંકાવવું;
 ભડકાવવું; ફાડવું (૨) પાપલ કરવું
 શિદર પું વિદર્ભ દેશ (૨) તાંબા અને જસતના
 મિશ્રણથી બનતી એક ઉપધાતુ
 શિદરી સીં 'બિદર'નું ધાતુકામ જેમાં વાસણ પર
 ચાંદીનું પતરું ચોંટાડી વેલબુકા બનાવાય છે.
 શિદરીસાગ પું 'બિદર'નું ધાતુકામ કરનાર કારીગર
 શિદા સીં (અં વિદાય) વિદાય; જવું તે
 શિદાઈ વિદાય થવું તે કે તેની આજ્ઞા કે તે વેળા કાંઈ
 આપવું તે; વિદાયગીરી
 શિદૂન અં (ફાં) વિના; વગર
 શિદેસ પું વિદેશ; પરદેશ
 શિદ્દત સીં (અં વિદેહત) ખરાબી (૨) કષ્ટ
 (૩) આફત (૪) જુલમ (૫) દુર્દશા
 શિદ્ધ સીં રીત; પ્રકાર (૨) વિધિ; બ્રહ્મા (૩) જમા-
 ઉધારનો હિસાબ
 શિદ્ધના પું વિધાતા; બ્રહ્મા (૨) અં કિં વીધાવું;
 છેદાવું
 શિન અં વિના; વિણ (૨) (અં) પું પુત્ર (કોનો પુત્ર
 તે કહેવા માટે 'બિન' વપરાય છે. જેમ કે, મહમદ
 બિન કાસિમ)
 શિનઈ વિં વિનયી; નમ્ર
 શિનઠ સીં વિનય
 શિનતી સીં વિનંતી; અરજ
 શિનન સીં વણવું કે વીણવું તે (૨) વણાટ કે વિજ્ઞામણ
 શિનના સં કિં વીણવું (૨) વણવું
 શિનચ્યાદ્યા વિં ડુંવારું
 શિનય સીં વિનય

ચિનસના

૨૮૨

ચિલા-નાગા

ચિનસના અં કિં નષ્ટ થવું; વિનાશ પામવું
 ચિનસાના સં કિં વિનાશ કરવો (૨) નષ્ટ કરવું (૩)
 બગાડવું
 ચિના અં વિના (૨) (અં) સ્ત્રી પાપો (૨) જડ; મૂળ
 (૩) આરંભ
 ચિનાઈ સ્ત્રી વણવું કે વીણવું તે
 ચિના-ઘર અં (ફાં) આધી; આ વાસ્તે
 ચિનાવટ સ્ત્રી વણાટ
 ચિનીલા પું કપાસિયો
 ચિપત, ચિપતા, ચિપતિ, ચિપદ, ચિપદા સ્ત્રી
 વિપતિ; દુઃખ
 ચિપરના અં કિં વીકરવું
 ચિષર પું વિવર; કાશું
 ચિષસ વિં વિવશ; વ્યાકુળ
 ચિષાઈ, ચિષાઈ સ્ત્રી પગ કાટવા તે
 ચિષાકી સ્ત્રી બાકી ન રહેવું-ચૂકતે કરવું તે
 (૨) સમાપ્તિ
 ચિચિ વિં દિ; બે
 ચિમન વિં ઉદાસ; દુઃખી (૨) અં મન વિના
 ચિયા પું બિયું; બીજ (૨) વિં બીજું
 ચિયાના સં કિં વિયાવું
 ચિયાબાન પું (ફાં) જંગલ; વન; અરણ્ય
 ચિયારી, ચિયારૂ, ચિયાલૂ સ્ત્રી (રાતનું) વાળુ
 ચિરંગ વિં રંગબેરંગી (૨) રંગ વિનાનું
 ચિરંજ પું (ફાં) ચિરંજ (૨) પીતળ
 ચિરંજી વિં (ફાં) પીતળનું
 ચિરગિહ સ્ત્રી પ્રિયેડ; સેનાની પલટણ
 ચિરછ, ચિરિછ પું વૃદ્ધ; ઝડ
 ચિરતા પું વીરતા; શક્તિ; બળ; તાકાત
 ચિરથા અં વૃથા; ફોગટ; નાહક
 ચિરદ પું બિરુદ; બિરદ; નામ; પદ
 ચિરદેત વિં નામી; પ્રસિદ્ધ
 ચિરધ વિં વૃદ્ધ; ધરડું
 ચિરધાઈ સ્ત્રી, ચિરધાપન પું વૃદ્ધત્વ; ધડપણ
 ચિરમના અં કિં ચિરમવું; અટકવું (૨) વિરામ
 કરવો (૩) મોહવું
 ચિરયો વિં (ફાં) શેકેલું
 ચિરયાની સ્ત્રી (ફાં) માંસની એક વાની (ચોખામાં
 શેકેલા માંસ સાથે કરાતી); નમકીન પુલાવ
 ચિરલા વિં વિરલ; કોઈક
 ચિરલા પું છોડ (૨) ઝડ
 ચિરલાહી સ્ત્રી બાગ; વાડી
 ચિરહ પું વિરહ; વિયોગ
 ચિરહા પું વિરહ કે તેનું એક ગીત

ચિરહી વિં વિરહી; વિયોગી
 ચિરાજના અં કિં ચિરાજવું; બેસવું (૨) શોભવું
 ચિરાદર પું (ફાં) ભાઈ (૨) ભાઈબંધ
 ચિરાદરજાદા પું પિતાના ભાઈનો દીકરો; ભત્રીજો
 ચિરાદરજાદી સ્ત્રી ભત્રીજી
 ચિરાદરાના વિં (ફાં) ભાઈ જેવું (૨) ચિરાદરીનું
 ચિરાદરી સ્ત્રી (ફાં) ભાઈચારો (૨) એક જાતનો
 સમૂહ; નાત
 ચિરાના સં કિં ચીકલવું; સામા મોંથી ચાળા કરવા
 (૨) વિં પરાધુ; અજાણ્યું
 ચિરિયો સ્ત્રી સમય; વેળા (૨) વાર; ફેરો
 ચિલંદ વિં બુલંદ; ઊંચું; મોટું
 ચિલંબ પું વિલંબ; ઢીલ
 ચિલંબના અં કિં વિલંબ કરવો; મોડું કરવું
 ચિલ પું (સં) વિવર; કાશું (૨) (ઈં) માલનું બિલ
 (૩) કાપદાનું બિલ
 ચિલકુલ અં (અં) તદન; પડું; સાવ
 ચિલાહના અં કિં વિલાપ કરવો; રોવું (૨) દુઃખી થવું
 (૩) સંકોચાવું
 ચિલાગ વિં અલગ; જુદું (૨) પું અલગપણું; જુદાઈ
 ચિલાગાના અં કિં અલગ થવું (૨) સં કિં અલગ
 કરવું
 ચિલાગાવ પું અલગપણું; જુદાઈ
 ચિલટી સ્ત્રી રેલવે-રસીદ
 ચિલની સ્ત્રી મારીના ધરવાળી કાળી ભમરી
 (૨) આંખની આંજણી
 ચિલપના અં કિં વિલાપ કરવો
 ચિલફેલ અં (અં) હમણાં; અત્યારે
 ચિલચિલાના અં કિં કીડા પદબદવા (૨) વ્યાકુળ
 થઈને બકવું કે રોવું
 ચિલમ પું વિલંબ; ઢીલ
 ચિલમના અં કિં વિલંબવું; રોકાવું; થોભવું કે
 મોડું કરવું
 ચિલસાના અં કિં વિલાપ કરવો; વલવલવું
 ચિલસલા વિં મૂર્ખ; ગમાર
 ચિલવાના સં કિં નષ્ટ કરવું; વિલય કરવું કે કરાવવું
 (૨) છુપાવવું; સંતાડવું
 ચિલસના અં કિં વિલસવું; ઝાકવું
 ચિલા અં (અં) વગર; વિના (જેમ કે, ચિલાશક
 એટલે શક વગર-જરૂર)
 ચિલાઈ સ્ત્રી બિલ્લી (૨) કુવામાં નાંખવાની બિલાડી
 (૩) બારણું બંધ કરવાની આંકડી
 ચિલાના અં કિં વિલય પામવું
 ચિલા-નાગા અં (અં) સતત; લગાતાર

બિલાયત

૨૮૩

બીંધના

બિલાયત સ્ત્રીં વિલાયત; પરદેશ
 બિલાર પું બિલાડો
 બિલારી સ્ત્રીં બિલાડી
 બિલા-શર્ત અં (અં) વગર શરતે
 બિલિયર્ડ પું (ઈં) એક વિલાયતી રમત
 બિલેયા સ્ત્રીં બિલાડી (૨) છીણી
 બિલોડના સં કિં વલોવવું (૨) અસ્તવ્યસ્ત કરવું
 બિલોન વિં લાવણ્યરહિત; કદરૂપું
 બિલોના સં કિં વલોવવું; મથવું; (આંસુ) પાડવું
 (૨) વિં લાવણ્યરહિત; કદરૂપું
 બિલ્ (અં) 'સાથે, સહિત' અર્થમાં શબ્દના પૂર્વગ
 તરીકે (ઉદા. બિલકુલ); સાથે
 બિલ્-અલ્લ અં (અં) એથી વિરુદ્ધ-ઊલટું
 બિલ્-ફરાદા અં (અં) ઈરાદાપૂર્વક; જાણી જોઈને
 બિલ્-ઝમૂમ અં (અં) સાધારણતઃ
 બિલ્-જશ્ન અં (અં) જબરદસ્તીથી
 બિલ્-જસ્તર અં (અં) જરૂર
 બિલ્-જુમલા અં (અં) કુલ મળીને
 બિલ્-ફર્જી અં (અં) પારો કે; માનો કે
 બિલ્-ફેલ્લ અં (અં) આ સમયે; અત્યારે
 બિલ્-મુકાબિલ અં (અં) સરખામણીમાં;
 મુકાબલે
 બિલ્સુક્તા વિં (અં) અચલ; નિશ્ચિત (૨) પું
 કાયમી મહેસૂલ
 બિલ્સા પું બિલાડો (૨) બિલ્લો; પદક
 બિલ્સી સ્ત્રીં બિલાડી (૨) બારણું ખુલ્લું રાખવાની
 કડી કે ઠેસ વગેરે
 બિલ્સીર પું (ફાં) બિલોર-એક જાતનો પાસાદાર
 કાચ
 બિલ્સીરી વિં બિલોરી કાચનું કે પારદર્શક પથ્થરનું
 કે તેવી ચમકવાળું
 બિલ્વરના, બિલ્વરાના સં કિં વાળ ઓળવા
 બિજાપ પું મુખ્ય પાદરી; ધર્માધ્યક્ષ
 બિજયા સ્ત્રીં વિષય-વાસના
 બિસ પું વિષ; ઝેર
 બિસરખપરા પું ધો જેવું એક ઝેરી પ્રાણી
 બિસમરના સં કિં વિસ્મરણ થવું; ભૂલવું
 બિસમિલ વિં ધાયલ (પ્રાયઃ પ્રેમી માટે)
 બિસમિલ્લા, બિસમિલ્લાહ પું શ્રીગણેશ; આરંભ
 બિસરના સં કિં વીસરવું; ભૂલી જવું
 બિસરાત પું ખચ્ચર
 બિસસના અં કિં વિશ્વાસ કરવો
 બિસહના, બિસાહના સં કિં ખરીદવું (૨) પું
 ખરીદી; સોદો

બિસાયંથ વિં સડેલાની ગંધવાળું (૨) સ્ત્રીં સડેલાની
 ગંધ; બદબો
 બિસાત સ્ત્રીં (અં) વિસાત; ગણતરી; શક્તિ
 (૨) શેતરંજ કે બાજી રમવાનું ચીતરેલું કપડું
 (૩) પાથરણું; જાજમ (૪) વિસાત; પૂંજ
 બિસાતઝાના પું પરચુરણ ચીજોની દુકાન
 બિસાતી પું (અં) પરચુરણ ચીજોનો દુકાનદાર
 બિસારના સં કિં વિસારવું; ભૂલવું
 બિસારા વિં વિષવાળું; ઝેરી
 બિસાસ પું વિશ્વાસ
 બિસાસી વિં વિશ્વાસુ; વિશ્વાસી (ઈસુખ્રિસ્ત માટે
 વિશ્વાસ રાખનાર) ખ્રિસ્તી
 બિસાહ પું ખરીદી
 બિસાહના સં કિં ખરીદવું (૨) પું ખરીદી; સોદો
 બિસાહની સ્ત્રીં, બિસાહા પું સોદો
 બિસિયાર વિં (ફાં) ખૂબ; અધિક
 બિસુનના અં કિં ખાધેલું નાકમાં જવું
 બિસુરના, બિસૂરના અં કિં ચિંતા કરવી (૨) રોતલ
 ચહેરો કરવો કે ધીમું રડવું (૩) સ્ત્રીં ચિંતા;
 ફિકર
 બિસ્કુટ પું (ઈં) બિસ્કિટ
 બિસ્તર, બિસ્તરા પું પથારી; બિસ્તરો
 બિસ્તુઝયા સ્ત્રીં ધરોળી
 બિસ્મિલ વિં (અં) ધાયલ (પ્રાયઃ પ્રેમી માટે)
 બિસ્મિલ્લા, બિસ્મિલ્લાહ પું (અં) કાર્યનો શુભ
 આરંભ (અલ્લાહ-ખુદા-ઈશ્વરના નામની સાથે)
 બિસ્વા પું વસો; વીથાનો વીસમો ભાગ
 બિસ્વાદાર પું ભાગિયો (૨) પેટા-જમીનદાર; પટ્ટીદાર
 બિસ્વાસ પું વિશ્વાસ; ભરોસો
 બિહંગ, બિહંગમ પું વિહંગ; વિહંગમ; પક્ષી; પંખી
 બિહતર વિં (ફાં) બહેતર; હિતકારી; સારું
 બિહતરી સ્ત્રીં (ફાં) બહેતરી; ભલાઈ; હિત
 બિહરના અં કિં વિહરવું; વિચરવું
 બિહાન પું વહાણું; પ્રભાત (૨) આવતી કાલ
 બિહાના અં કિં વહેવું; વીતવું (૨) સં કિં છોડવું;
 ત્યાગવું
 બિહાલ વિં બેહાલ; દુર્દશાગ્રસ્ત; બૂરી હાલતમાં
 આવી પડેલું
 બિહિશ્ત પું (ફાં) બેહેસ્ત; સ્વર્ગ
 બિહી સ્ત્રીં (ફાં) જામફળ (૨) નાસપત્તીને મળતું એક
 ફળ ને એનું ઝાડ
 બીંદી સ્ત્રીં ઉદાણી (૨) બળદગાડીમાં આગળ જોડાતો
 ત્રીજો બળદ કે તેનું દોરડું
 બીંધના સં કિં વીધવું; છેદ પાડવો

કો સીં (ફાં) (પ્રતિષ્ઠિત મહિલા સાથે
'બી' જોડવામાં આવે છે. 'બીબી'નું આ
સંબોધનવાચક સંક્ષિપ્ત રૂપ છે.) બીબી; પ્રતિષ્ઠિત
મહિલા

કોકા વિં વાંકું

કોઘા પું વીધું (એક એકરનો ૩/૫ મો ભાગ)

કોચ પું વચ; મધ્ય (૨) આંતરો; ફરક (૩) અ-
વચ્ચે; અંદર

કોચિ સીં વીચિ; લહેર; મોજું

કોસોબીચ અં વચ્ચોવચ્ચ

કોછના સં કિં વીણવું; ચૂંટવું

કોછી, કોછૂ પું વીછી

કોજ પું (સં) બી (૨) મૂળ (૩) કારણ; હેતુ
(૪) વીર્ય; શુક્ર

કોજક પું (સં) સૂચિ; યાદી (૨) બી; બીજોરું

કોજન, કોજના પું વીજણો

કોજરી સીં વીજળી

કોજા પું વીજ (૨) વિં બીજું

કોજી સીં ગોટલી; મીંજ

કોજુ, કોજુરી સીં વીજળી

કોજૂ વિં બીજ વાવ્યે થતું (૨) પું વીજળી

કોટ સીં અધાર; પક્ષીની વિષા

કોટા-કિરણે સીં એટમના એક ક્ષણમાંથી ઉત્પન્ન
થતી પારા

કોઢ સીં રૂપિયાની થોકડી

કોઢા પું પાનનું બીડું

કોઢી સીં પાનની કે પીવાની બીડી (૨) દાંતની મસી

કોતના અં કિં વીતવું; ગુજરવું

કોતા પું વેત

કોતી સીં વીતેલું તે; વીતક

કોથના અં કિં વીંધાવું; ફસાવું (૨) સં કિં વીંધવું;
છેદ પાડવો

કોન સીં બીન વાજું (૨) મદારીની મોરલી

કોનના સં કિં વીણવું (૨) વણવું

કોનાઈ સીં (ફાં) જોવાની શક્તિ; દરિ

કોની સીં (ફાં) નાક

કોપે પું ગુરુવાર

કોબી સીં (ફાં) કુલીન સી (૨) પત્ની

(૩) 'સન્નારી' એવું સંબોધન

કોખત્ત વિં (સં) ગંદું; પુષ્પાપાત્ર; ખરાબ

કોમા પું (ફાં) જમનત; કેકો; વીમો (ઇન્સ્યોરન્સ)

કોમા-પૂજેટ પું (અં) જીવનવીમા નિગમનો દલાલ

કોમા-કંપની સીં જીવનવીમા નિગમ

કોમા-કાર્ડ સીં વીમાનું પ્રીમિયમ

કોમા-ક્રિસ્ટ સીં (અં) વીમાની કુલ ધનરાશિનો
એક અંશ

કોમા-પાલિસી સીં (ઇં) વીમો ઉત્તરાધ્યાનું કચરપત્ર

કોમા-શુદા વિં વીમાવાળું

કોમાર વિં (ફાં) માંદું; બીમાર

કોમારદાર વિં (ફાં) બીમારની ચાકરી કરનારું

કોમારવારી સીં બીમારની ચાકરી

કોમાર-પુરસી સીં (ફાં) બીમારની ખબર પૂછવી તે

કોમારી સીં (ફાં) બીમારો; માંદગી (૨) લત;
દુર્વ્યસન (૩) ઝંઝટ

કોર પું વીરો; ભાઈ (૨) વીર પુરુષ (૩) સીં સાહેબી

કોરન પું વીરો; ભાઈ

કોરબટ્ટી સીં ઈંદ્રગેષ જીવડું

કોત્ત વિં પોલું (૨) પું નીચાણવાળી ભૂમિ

કોવી સીં બીબી

કોસ વિં વીસ; ૨૦

કોસી સીં વીસનો સમૂહ; વીસી; કોડી

કોહફ વિં અસમાન; ઊંચું-નીચું (૨) વિકટ

કુંદ સીં બુંદ; ટીપું

કુંદકો સીં ટપકું (૨) ડાથો

કુંદિયા, કુંદીરી સીં બુંદી (એક મીઠાઈ)

કુંદીદાર વિં ટપકાવાળું

કુંદેલી સીં બુંદેલખંડની (હિંદીની એક બોલી)

કુઆ સીં કોઈ

કુક સીં (ઇં) ચોપડી; ગ્રંથ; પોથી; પુસ્તક

કુક-કિપો પું (ઇં) પુસ્તક-ભંડાર

કુક-પોસ્ટ પું (ઇં) પુસ્તક-ઝાક; 'બુક પોસ્ટ'

કુક-સેલાર પું (ઇં) ગ્રંથ-વિકેતા; પુસ્તક વેચનાર

કુક-સ્ટાલ પું (ઇં) પુસ્તકોની નાની દુકાન

કુક-સ્ટોર પું (ઇં) ગ્રંથ-ભંડાર; પુસ્તક-ભંડાર

કુક્રા પું (ફાં) બચકો; ગાંસડી; પોટલું

કુક્રા સીં બચકી; પોટલી

કુકની સીં ભૂકી; ચૂર્ણ

કુક્કા પું અબરમની ભૂકી; દળેલું ચૂર્ણ

કુકાર પું (અં) તાવ (૨) બાક; વરાળ

(૩) શોષકોષાદિનો આવેશ

કુકારાત પું બં વં (અં) બાક; વરાળ

કુક્કલ સીં (અં) કંજૂસાઈ; અખીલતા

કુગ પું મચ્છર (૨) સીં ચોપડી; કપડું

કુગા પું (ફાં) બચકો; પોટલું; ગાંસડી

કુગા સીં (ફાં) બચકી; પોટલી

કુગદર પું મચ્છર

કુગદા પું (ફાં) કસાઈનો છરો

કુગ્ગ પું (ફાં) દ્રેષ; કીનો; વેર

બુજ

૨૮૫

બુશર્ટ

બુજ સ્ત્રી (ફા) બકરી
 બુજ-કસાબ પું કસાઈ
 બુજદિલ વિ (ફા) ડરપોક
 બુજદિલી સ્ત્રી ડર; ભીરુતા
 બુજર્ગ પું (ફા) બુજરગ; વયોવૃદ્ધ (ર) વડવો;
 પૂર્વજ (૩) આદરણીય વ્યક્તિ
 બુજર્ગવાર વિ (ફા) વયોવૃદ્ધ
 બુજર્ગના વિ (ફા) વયોવૃદ્ધ વડીલ જેવું કે
 તેને યોગ્ય
 બુજર્ગી સ્ત્રી વયોવૃદ્ધતા; મોટાઈ
 બુજના, બુતના અં કિં બુઝાવું; ઓલાવું
 બુજાના, બુતાના સં કિં બુઝવવું (ર) બુઝવાવવું
 બુઝાઈ સ્ત્રી બુઝાવવાની ક્રિયા
 બુઝારત સ્ત્રી હિસાબ-કિતાબની સમજ
 બુઝાવલ સ્ત્રી સમસ્યા; કોષડો; ઉખાણું
 બુઝના અં કિં બુઝવું; ડૂબવું
 બુઝબુઝાના અં કિં મનમાં બડબડવું
 બુઝા, બુઝા વિ બુઝદું; વૃદ્ધ
 બુઝાઈ સ્ત્રી વૃદ્ધાવસ્થા; ઘડપણ (ર) ઘરડી સ્ત્રી
 બુઝાપા પું વૃદ્ધાવસ્થા; ઘડપણ
 બુઝાના અં કિં ઘરડા ઘવું
 બુઝાપા-વૅશન સ્ત્રી ઘડપણમાં અપાતું નિવૃત્તિ-
 વેતન
 બુઝાપા-ખત્તા પું ઘડપણમાં અપાતું ભથ્થું
 બુત પું (ફા) મૂર્તિ; પ્રતિમા (ર) પ્રિયતમ; માથૂક
 બુતખાના પું પ્રતિમાસ્થાન; મંદિર
 બુતપરસ્ત વિ મૂર્તિપૂજક
 બુતપરસ્તી સ્ત્રી મૂર્તિપૂજા
 બુતશિકન વિ (ફા) મૂર્તિભંજક
 બુતના અં કિં બુઝાવું; ઓલાવું; શાંત ધવું
 બુતાના સં કિં બુઝવવું; ઓલવવું (ર) બુઝવાવવું
 બુતામ પું બટન; બોરિયું
 બુત્તા પું દગો (ર) બહાનું
 બુદબુદ, બુદબુદા પું પરપોટો
 બુદ્ધ વિ (સં) જાગ્રત ધયેલું (ર) જ્ઞાની (૩) પું
 ભગવાન બુદ્ધ
 બુદ્ધિ સ્ત્રી (સં) અક્કલ; સમજ
 બુદ્ધિમત્તા, બુદ્ધિમાની સ્ત્રી સમજ; અક્કલ
 બુદ્ધિ વિ મૂખ; બાધું
 બુધ પું (સં) બુદ્ધિમાન; વિદ્વાન (ર) એક ગ્રહ
 કે વાર
 બુનકર પું વશકર
 બુનના સં કિં વશવું (ર) ગૂંધવું; ભરવું
 બુનાઈ સ્ત્રી વશાટ કે વશકરી

બુનાવટ સ્ત્રી વશાટનો પ્રકાર
 બુનિયાદ સ્ત્રી (ફા) જડ; પાપો (ર) અસલ વાત;
 વાસ્તવિકતા
 બુનિયાદી વિ (ફા) પાપાનું; આધારરૂપ; મૂળ;
 અસલ
 બુલકના અં કિં જોરથી ડસકાં ભરીને રોવું
 બુલકારી સ્ત્રી જોરથી રડવાનો અવાજ
 બુભુક્ષા સ્ત્રી (સં) ભૂખ
 બુબુક્ષિત, બુબુક્ષુ વિ (સં) ભૂખ્યું
 બુયામ પું ચીની માટીની બરણી
 બુરકના સં કિં ભભરાવવું
 બુરકા પું બુરખો
 બુરા વિ બુરું; ખરાબ
 બુરાઈ સ્ત્રી બુરાયણું; ખરાબી (ર) અવગુણ (૩) નિંદા
 બુરાઈખત્તાઈ સ્ત્રી બુરુંભલું કામ
 બુરાક પું (અં) કલ્પિત ધોડો (એમ મનાય છે કે એની
 પર બેસી પેગંબર સાહેબ આકાશમાં ગયા હતા.)
 બુરાદા પું (ફા) લાકડાનો વેર
 બુરુઝા પું બ્રશ; પીછી કે ફૂચડો વગેરે
 બુર્કા પું (અં) બુરખો
 બુર્જ પું (અં) મકાન કિલ્લા વગેરેનો બુરજ
 (ર) રાશિ; નક્ષત્ર
 બુર્દ સ્ત્રી (ફા) નફો; લાભ (ર) હોડ; શરત
 (૩) શેતરંજમાં ફક્ત રાજા રહે એવી બાજ
 બુર્દવાર વિ (ફા) સહનશીલ (ર) સુશીલ
 બુર્દવારી સ્ત્રી (ફા) સહનશીલતા; સુશીલતા
 બુર્રાફ વિ ચમકતું (ર) તેજ; ચમળ
 બુલંદ વિ બુલંદ; ઊંચું (ર) મહાન
 બુલંદો સ્ત્રી બુલંદી; ઊંચાઈ (ર) મહાનતા (૩) ઉત્કર્ષ
 બુલકકડ પું બહુ બોલકો
 બુલકાગ પું (ઈં) ડરામણા દેખાવનો એક પરદેશી
 ઓલાદનો કૂતરો; 'બુલકોગ'
 બુલકોજાર પું (ઈં) માટી વગેરે ખોદી સમથળ
 કરનારું એક યંત્ર
 બુલબુલ સ્ત્રી (અં) બુલબુલ પક્ષી
 બુલબુલા પું બુદ્ધબુદ્ધ; પરપોટો
 બુલાક સ્ત્રી (તું) બુલાખ-નથનું એક મોતી
 બુલાના સં કિં બોલાવવું
 બુલાવા, બુલીવા પું નોતરું; આવાહન
 બુલૂગ પું (અં) વયસ્ક ધવું તે; (મતાધિકારપાત્ર)
 ઊંમરે પહોંચવું તે
 બુલેટિન પું (ઈં) સંક્ષિપ્ત સુચનાપત્ર; વિજ્ઞપ્તિ
 બુશર્ટ, બુશર્ટ પું (ઈં) બુલ્લા કોલર અને અડધી
 બાંધનું એક ખમીસ

બ. કો. - 19

બુલ્લા

૨૮૬

બેક્રાયદગી

બુલ્લા પું પરપોટો
 બુસ પું અનાજનું ભૂસું
 બુહારના સં કિં બહોરવું; વાળવું (કચરો વાળવો)
 બુહારા પું સાવરણો
 બુહારી સીં સાવરણી
 બૂદ સીં બુંદ; ટીપું
 બૂદાબૂદી સીં ઝરમર વરસતો-છાંટા જેવો
 વરસાદ; ફરફર
 બૂંદી સીં કળી મીઠાઈ (૨) બુંદ; ટીપું
 બૂ સીં (ફાં) વાસ; ગંધ
 બૂઆ સીં ફાઈ
 બૂક પું ચુંગાલ; ઝડપ; ઝપટ
 બૂકના સં કિં પીસવું; દળવું (૨) છાંટવું; બેડશી
 હાંકવી
 બૂકા પું ઘડપ; કલેજું
 બૂચડ પું કસાઈ
 બૂચડખાના પું કસાઈવાડો
 બૂચા વિં કાન વગરનું (૨) બૂડું; કદરૂપું
 બૂજના પું (ફાં) વાંદરું
 બૂજના સં કિં છુપાવવું; દગો દેવો
 બૂજ સીં બૂજ; સમજ; બૂજવાનો ભાવ; અકલ; શાન
 બૂજના સં કિં બૂજવું; સમજવું; જાણવું (૨) પૂછવું
 (૩) ગૂઢ વાત જાણવી (જેમ કે, ઉખાણું ઉઠેલવું)
 બૂટ પું ચણાનો છોડ કે લીલો દાણો; પોપટો
 (૨) (ઈં) બુટ; જોડા
 બૂટા પું છોડ (૨) ફૂલવેલ વગેરે વેલબુટો
 બૂટી સીં જડીબુટી (૨) ભાંગ (૩) ઝીણો વેલબુટો
 બૂટના અં કિં બૂડવું; ડૂબવું
 બૂટ્ટા વિં પરડું; વૃદ્ધ; બુદ્ધ
 બૂટ્ટી સીં બુટ્ટી સીં; ધરડી સીં
 બૂઝાફૂસ, બૂઝાફૂસ, વિં અતિવૃદ્ધ; ધરડું ખખ
 બૂત, બૂતા પું બળ; શક્તિ
 બૂટો-બારા સીં (ફાં) રહેઠાણ; નિવાસ
 બૂમ પું (અં) ધુવડ (૨) સીં (ફાં) જમીન
 બૂર સીં લોટનું ચાળજા-ભૂસું
 બૂરા પું ખાંડનું બૂરું (બૂરું ખાંડ)
 બૂહત્ વિં (સં) મોઢું; વિશાળ
 બેંગ પું દેડકો
 બેંચ સીં (ઈં) બેન્ચ; પાટલી (૨) સંસદમાં
 સભ્યોને બેસવાનું સ્થાન (૩) ન્યાયાસનની -
 ન્યાયાધીશોની બેન્ચ
 બેંચના સં કિં વેચવું
 બેંટ, બેંટ સીં દસ્તો; હાથો; મૂઠ

બેંટ પું નેતર કે તેની સોટી
 બેંદા પું માથાનું એક ધરેણું (૨) તિલક; ચાંલ્લો
 બેંદી સીં માથાનું એક ધરેણું
 બેંવઢા પું બારણાની ભૂંચળ
 બે અં (ફાં) 'વિના'ના અર્થનો પૂર્વગ (જેમ કે,
 'બેઆબરૂ' એટલે 'આબરૂ વિનાનું')
 બે-અક્કલ વિં (ફાં) અકલ વગરનું; અજાસમજુ;
 મૂખ
 બે-અકલી સીં મૂર્ખતા
 બે-અદબ વિં (ફાં) અસભ્ય; અવિનયી; ઉદ્ભટ
 બે-અદબી સીં અવિનય
 બે-અસલ વિં (ફાં) નિરાધાર (૨) જૂઠું
 બે-આબ વિં (ફાં) પાણી વગરનું; નિરતેજ
 બે-આબરૂ વિં (ફાં) અપ્રતિષ્ઠિત; આબરૂ વગરનું
 બે-ફૂતિહા વિં (ફાં) અતીમ; અપાર
 બે-ફૂસાફ વિં (ફાં) અન્યાયી
 બે-ફૂસાફી સીં અન્યાય; ગેર-ઈ-સાફ
 બે-ફૂજિયાર વિં (અં) વિવશ; લાચાર
 બે-ફૂજત વિં (ફાં) બેઆબરૂ; અપમાન પામેલું
 બે-ફૂજતી સીં અપ્રતિષ્ઠા; અપમાન
 બે-ફૂલ્મ વિં (ફાં) અભણ; નિરજ્ઞર
 બે-ફૂલ્મી સીં અભણતા; નિરજ્ઞરતા
 બે-ફૂમાન વિં (ફાં) ધર્મમાં ન માનનારું
 (૨) અપ્રામાસિક; બદદાનતવાળું; દગાબાજ
 બે-ફૂમાની સીં અધર્મિતા (૨) દગો; જૂઠ; બદદાનત
 બે-ઠગ વિં (ફાં) કાંઈ કરવામાં ખટકો કે બહાનું જેને
 ન નડે એવું
 બે-ઠમૂલ અં (અં) વગર સિદ્ધાંતે (વિં) સિદ્ધાંતહીન
 બે-ઠતિબાર પું (અં) અવિશ્વાસ (૨) અવિશ્વાસનીય
 બે-ઠતિબારી સીં (અં) અવિશ્વાસનીયતા
 બે-ઠીલાદ વિં નિઃસંતાન; વાંઝિયું
 બે-ઠ્રદ, બે-ઠ્રદર વિં (ફાં) બેઆબરૂ (૨) કૃતબ
 બે-ઠ્રાર વિં (ફાં) બેચેન; અશાંત
 બે-ઠ્રારી સીં બેચેની; અશાંતિ
 બેકસ વિં (ફાં) એકલું; અસહાય (૨) ગરીબ;
 કંગાળ
 બેકસી સીં એકલતા; અસહાયતા; કંગાલિયત
 બે-ઠ્રસૂર વિં (અં) નિરપરાધ
 બેકાહા વિં કશું ન પાનનાર; સ્વચ્છંદ
 બે-ઠ્રાનૂની વિં ગેરકાયદેસર; કાયદા વિનાનું
 બેઠ્રાણુ વિં (ફાં) કાબૂ ખોઈ બેઠેલું; વિવશ
 (૨) કાબૂમાં ન આવે એવું
 બેકામ, બેકાર વિં નવરું (૨) નકામું; રદી
 બેક્રાયદગી સીં અનિપચિતતા

बेक्रायदा

२८७

बेताबी

बेक्रायदा वि० (१०) अनियमित; कायदा विरुद्ध
 बेकार वि० (१०) काम वगैरें; नवरुं (२) व्यर्थ;
 नकामुं
 बेकारी स्त्री० बेकारी; कामधंधे न होय तो
 बे-कुसूर वि० (१०) निर्दोष; निरपराध
 बेख स्त्री० (१०) जड; मूढ़
 बेखटक, बेखटके वि० (२) अ० भटका-संकोच
 वगैरें; बेपडक
 बेखतर वि० (१०) निर्बंध; नीडर
 बेखता वि० बेकसूर; बेगुना; निर्दोष
 बेखबर वि० (१०) अज्ञा (२) बेपरवा (३) भान
 वगैरें; बेहोश
 बे-खबरी स्त्री० अज्ञानता; लापरवाही
 बेखुद वि० (१०) बेहोश; बेभान; नशामां यक्यूर
 बे-खुदी स्त्री० बेहोशी; बेभानपण; नशामां यक्यूर
 होवुं ते
 बेखौफ वि० (१०) नीडर; भोक् वगैरें (२) अ० डर्या
 विना
 बे-ख्याबी स्त्री० (१०) अनिद्रा
 बेग पुं० वेग (२) (तुं) भेग; अभीर (३) (छं) भेग,
 घेसी वगैरे
 बेगम स्त्री० (तुं) भेगम; राक्षी; महाराष्ट्री
 बेगमी वि० भेगम संबंधी (२) उमदा
 बे-गम वि० (१०) गम वगैरें; निर्धित
 बेगरज वि० (१०) गरज वगैरें; बेपरवा (२) व्यर्थ
 बे-गानगी स्त्री० परायापक्ष; अज्ञापक्ष
 बेगाना वि० (१०) परायुं (२) अज्ञप्त्युं
 बेगार स्त्री० (१०) वेढ
 बेगारी स्त्री० (१०) वेढियागरीरी
 बे-गुनाह वि० (१०) वगैरें गुनाह; निरपराध;
 निर्दोष
 बे-गुनाही स्त्री० निर्दोषता; निरपराधपण
 बे-घर वि० परभार विना
 बेचक पुं० वेचनार
 बेचना स० किं० वेचवुं
 बेचवाना, बेचाना स० किं० वेश्यावरावणुं; वेश्यावणुं
 बेचारगी स्त्री० (१०) भीखारापण; लाचारी; दीनता
 बेघारा वि० (१०) भीखारुं; असहाय; दीन
 बे-चिराग वि० (१०) दीवा वगैरें; उज्जड
 (२) अपुत्र
 बेचैन वि० बेचैन; व्याकुल
 बे-चैनी स्त्री० बेचैनी; व्याकुलता
 बेजड़ वि० जड-मूढ वगैरें; नापायादार
 बेजबान वि० (१०) मूक (२) दीन

बेजा वि० (१०) ठेकाशा वगैरें (२) अनुचित
 (३) पराध; भ्रुं
 बेजान वि० जान वगैरें; मृत (२) निर्बल
 बेजाबता स्त्री० अनियमितता
 बेजाबता वि० (१०) ठेकायदा; नियम विरुद्ध
 बेजार वि० (१०) नाराज; दुःखी; भिन्न
 बेजारी स्त्री० नाराजगी; भिन्नता
 बेजोड़ वि० अप्रसंग (२) अशुद्ध
 बे-झिझक अ० वगैरें-भटके; निःसंकोचपक्षे
 बेटा पुं० भेटो; पुत्र
 बेटा-बेटी स्त्री० भाण-भयान; संतान
 बेटी स्त्री० भेटो; दीकरी
 बेटीव्यवहार पुं० विवाहसंबंध
 बेठन पुं० लपेटवा भाटें; कपडुं; वेष्टन
 बेठिकाने, बे-ठौरठिकाने वि० ठेकाशा वगैरें;
 कामठेकाशा वगैरें (२) व्यर्थ
 बेझा पुं० तरापो (२) वडाणोनो समूह
 बेझी स्त्री० बेझी; जंजर (२) नानी छोडी के तरापो
 बेझील वि० बेझेल; कटुपुं
 बेडंग, बेडंगा वि० कटुपुं; कटुपुं
 बेडना स० किं० भेतर छोड वगैरें वेड-वाडोलिपुं करवुं
 (२) दोर हांकी जवां
 बेढव वि० कटुपुं; ढव वगैरें
 बेत पुं० नेतर
 बे-तकत्सुक वि० (१०) सरण; शोभनाभोलुं; निर्व्याज
 (२) अ० साक्षात्; बेपडक
 बेतकालुकी स्त्री० साहगी; सरणता
 बे-तकसीर वि० (१०) भेगुना; निरपराध
 बे-तमीच वि० (१०) अविवेकी; असभ्य
 बे-तमीची स्त्री० अविवेक, बेअदबी
 बे-तरतीब वि० (१०) अव्यवस्थित; कम वगैरें
 (२) अस्तव्यस्त
 बेतरतीबी स्त्री० विवृण्वलता; कमनो अभाव
 बे-तरह अ० (१०) बूरी तरहेधी (२) असाधारण रीते
 (३) भूष; बेहद
 बे-तरीका वि० (२) अ० (१०) अनुचित; निवम
 विरुद्ध
 बे-तलब अ० (१०) विना माग्ये के विना कहे
 बे-तहाशा अ० (१०) उतावणधी (२) अधीराईधी
 (३) विना समज्ये
 बेताज वि० बेताज; ताज वगैरें
 बेतादाद वि० (अ०) भेषुमार; अगणित
 बेताब वि० पैयविहीन; बेचैन; दुर्बल; परम उत्सुक
 बेताबी स्त्री० धर्मविहीनता; बेचैनी; परम उत्सुकता

બેતાર

૨૮૮

બે-મેલ

બેતાર વિં તાર વિનાનું (જેમકે,
 બેતારકા તાર પું વાપરલેસ તાર
 બેતાલ પું વેતાલ (૨) ભાટ; ચારણ (૩) વિં તાલ
 વગરનું
 બેતાલા વિં વગર તાલનું ગાવા-બજાવવું
 (૨) બેતાલુ (તાલ વિનાનું)
 બેતુક, બેતુકા વિં મેળ કે ઢંગ વગરનું; કંઢંગું
 બે-તૌર અં (ફાં) કંઢંગું
 બેદ સીં નેતર (ફાં) (૨) પું વેદ
 બેદાહલ વિં (ફાં) કબજો કે અધિકાર રહિત
 બેદાહલી સીં કબજા કે અધિકાર વિનાનું હોવું તે
 બેદન, બેદના સીં વેદના; પીડા
 બેદમ વિં (ફાં) પરેલું (૨) અધમૂઈ (૩) દમ
 વગરનું
 બેદ-મુશ્ક પું (ફાં) નેતરના ઝાડનો એક પ્રકાર
 જેનાં ફૂલોનો અર્ક દવામાં કામ આવે છે.
 બેદરદ, બેદર્દ વિં (ફાં) કઠોર હૃદયનું; નિષ્કર
 બેદર્દી સીં નિર્દયતા; નિષ્કરતા
 બેદારા વિં (ફાં) ડાપ વગરનું (૨) નિષ્કલંક
 બેદાના પું સરસ કાબુલી અનાર (૨) બેદાણા
 ઔષધિ (૩) વિં (ફાં) મૂર્ખ; બેવફૂક
 બે-દામ વિં વગર પેસે; મફત (૨) પું બદામ
 બેદાર વિં જાગલું; જાગત
 બેદારી સીં જાગૃતિ
 બેદિલ વિં ઉદાસ; ખિન્ન
 બેદિલી સીં ઉદાસી; ખિન્નતા
 બેધ પું વેધ; કાણું
 બેધક વિં (૨) અં નિઃસંકોચ (૨) નીડર
 (૩) નિઃશંક
 બેધના સં કિં વીધવું
 બેધર્મ, બેધર્મ વિં ધર્મબ્રષ્ટ
 બે-નજીર વિં (ફાં) અનુપમ; અજોડ
 બેનટ સીં બેધોનેટ; સંગીન
 બે-નમક વિં (ફાં) ફીકું; લૂણ વગરનું
 બેનવા વિં (ફાં) દીન; અસહાય
 બેનમૂન, બેનમૂના વિં (ફાં) બેનમૂન; અજોડ
 ('બેનમૂના'નું ઉર્દૂમાં 'બેનમૂન')
 બે-નમૂના વિં (ફાં) બેનમૂન; અજોડ
 બેનજીર વિં અજોડ; અનુપમ
 બે-નસીબ વિં (ફાં) કમનસીબ; અભાગી
 બેના પું વાંસનો પંખો
 બેનાળા અં સતત; લગાતાર
 બેનાપ વિં અમાપ
 બેનામ વિં; ગુમનામ; નામ વિનાનું

બેનામોનિશ્ચાન વિં બેપતા
 બે-નિયાજ વિં (ફાં) સૌથી પર (૨) બેપરવા
 બેનિયાસી સીં નિઃસ્પૃહતા; બેપરવાઈ
 બેનો સીં વેણી (૨) ત્રિવેણી
 બેનુલી સીં ઘંટીની માંકડી
 બેપરદ, બેપર્દ વિં (ફાં) પડદા વિનાનું; ખુલ્લું; નગ્ન
 બેપર્દગી સીં બેઈજગતી
 બે-પરવા, બે-પરવાહ વિં (ફાં) બેપરવા; બેફિકર;
 (૨) અતિ ઉદાર
 બેપાર પું વેપાર
 બેપારી પું વેપારી
 બેપીર વિં બીજાની પીડ ન સમજનારું; નિષ્કર; નિર્દય
 (૨) (ફાં) પીર કે ગુરુ વગરનું; નગરું
 બેવેંદી વિં તળિયા વગરનું
 બેફાયદા વિં (૨) અં (ફાં) વ્યર્થ; નકામું
 બેફિક્ક વિં (ફાં) બેફિકર
 બેફિક્કી સીં બેફિકરશઈ; નિશ્ચિંતતા
 બે-બદલ વિં (ફાં) અફર; નક્કી (૨) નિર્બંધ
 બે-બરકત વિં (ફાં) બરકત વગરનું
 બે-બરકતી સીં બરકત ન હોવી તે
 બેબસ વિં લાચાર; વિવશ
 બેબસી સીં લાચારી; વિવશતા
 બેબહા વિં (ફાં) ભારે કિમતનું; અમૂલ્ય
 બેબાક વિં (ફાં) ચૂકતે થયેલું (જાણ)
 બેબાક વિં નિર્ભય; નીડર (૨) ચૂકતે; બાકી વગરનું
 બેબાકી સીં નીડરતા; નિર્ભયતા
 બે-બુનિયાદ વિં (ફાં) પાયા વગરનું; નિર્મૂળ
 બે-બ્યાહા વિં કુંવારું
 બેભાન વિં બેભાન; અચેત
 બેભાવ અં બેહદ; બેશુમાર
 બે-મજા વિં (ફાં) સ્વાદ કે મજા વગરનું
 બે-મતલબ અં (અં) નિઃપ્રયોજન; બેકાર (૨) વિં
 નિરર્થક
 બે-મન વિં મન વિનાનું
 બે-મામ્મત વિં (ફાં) છૂંદો; મરામત વગરનું; તૂટ્યું-ફૂટ્યું
 બે-મામ્મતી સીં મરામત ન થવાનો ભાવ
 બે-મહલ વિં (અં) કવખાતનું
 બે-માલૂમ વિં (ફાં) અજ્ઞાત; ગુપ્ત
 બે-મિલાવટ વિં ભેજસેજ વિનાનું; શુદ્ધ
 બે-મિસાલ વિં અજોડ; અદિતીય; બેનમૂન
 બે-મુનાસિબ વિં (ફાં) અપ્રોપ્ય; અનુચિત
 બે-મુરખ્ખત વિં (ફાં) બેશરમ; અવિનયી
 બે-મુરખ્ખતી સીં બેશરમી; અવિનય
 બે-મેલ વિં મેળ વગરનું

बे-मीक्रा

२८८

बेहयाई

बे-मीक्रा वि० कवभतनुं (२) पुं० मोल न छोवो ते;
कवभत

बे-मीक्रे अ० कवभते

बे-मीत अ० कभोते

बे-मीसम वि० (अ०) कभोसमी

बे-मन वि० (झा०) निर्लज्ज

बेर पुं० ओर (२) स्त्री० वार; ईरो

बेरस वि० रस के मजा विनानुं; नीरस

बेरहम वि० (झा०) निर्दय

बेरहमी स्त्री० निर्दयता

बेरा पुं० देणा; समय (२) सवार (३) ईरा; वार

(४) 'बेरर'; यपरासी (५) बेरो

बे-राह वि० (झा०) आडे रस्ते गयेलुं; कुभागी

बेराही स्त्री० गुमराही; पथभ्रष्टता

बेरुख वि० (झा०) काम पडे त्यारे मों ईरवी बेसनार

(२) गुस्से धयेलुं

बेरुखी स्त्री० उपेक्षा; प्रतिकूलता

बेरोक, बेरोकटोक वि० रोक वगर; निर्विघ्न

बे-रोजगार वि० (झा०) बेकार; नवरुं

बेरोजगारी स्त्री० बेकारी

बे-रौनक्र वि० (झा०) रौनक के शोभा वगरनुं

बेरीनकी स्त्री० अशोभनीय

बेस पुं० बीली के बीलुं (२) स्त्री० वेव; वेवो

बे-सगाम वि० (झा०) काबू वगरनुं; निरंकुश

बेसगाम वि० अनासक्त; लगाम विनानुं

बेसचा पुं० (झा०) ऐक जातनी कोद्याणी के पावड़ी

बे-सज्जत वि० (झा०) लहेजत के स्वाद या मजा
वगरनुं

बेसदार पुं० (झा०) पावडो बलावनार मजूर

बेसदारी स्त्री० पावडा द्वारा धतुं काम

बेसन पुं० रोलर (रस्ता माटे के कोई पंजनो)

(२) पीछेछानो गौटीलो (३) वेला

बेसना पुं० वेला (२) स० कि० रोटली वगेरे वषलुं

बेसपत्र पुं० बिल्व-बीलीपत्र

बेसा पुं० भोगरानुं कूलजाड (२) वेणा; वभत

बेसाग वि० बिलकुल अलग - नलि लागेलुं (२)

स्वतंत्र; निष्पक्ष (३) साक्ष; सोपनुं (४) पवित्र

बेसिहाज वि० (अ०) निर्लज्ज; बेशरम

बे-वकूफ वि० (झा०) अज्ञसमज; मूर्ख

बेवकूफी स्त्री० मूर्खता; अज्ञसमज

बे-वतन वि० (झा०) घरबार विनानुं; निर्वासित

बेवक्त अ० (झा०) कवभते

बेवफा वि० (झा०) बेवफा; कृतघ्न; दगाबाज

बेवफाई स्त्री० बेवफाई

बेवरेवार वि० तफसीलवार; विस्तृत

बेवा स्त्री० (झा०) विधवा

बेश वि० (झा०) वधारे (२) श्रेष्ठ

बेशकर वि० (अ०) मूर्ख; अज्ञसमज

बेशक अ० (झा०) बेशक; जरूर; निःसंदेह

बे-शरम, बेशर्मा वि० (झा०) बेशरम; निर्लज्ज

बेशर्मी स्त्री० बेशरमी; निर्लज्जता

बेशी स्त्री० (झा०) अतिशयता; श्रेष्ठता

बे-शुमार वि० (झा०) भूख; शुमार विनानुं

बेस पुं० वेश

बेसन पुं० यज्ञानो लोट

बेसनी वि० बेसन (यज्ञानो लोट)नुं (२) स्त्री० बेसन

(यज्ञानो लोट)नी पूरी

बेसबब वि० (झा०) बिना सभल; अकारण

बेसबरा, बेसब्र (झा०) वि० बेसबूर; अधीरुं

बेसबी, बेसबरी स्त्री० (झा०) बेसबूरी; अधीरता

बेसबूरी स्त्री० अधीरता

बेसमझ वि० समझ वगरनुं; नादान; मूर्ख

बेसमझी स्त्री० नासमझ; मूर्खता

बेसर पुं० अन्धर (२) वेसर; नथ

बेसरोसायान वि० (झा०) गरीब; कंगाल

बे-सलीक्रा वि० (झा०) अशिष्ट; असभ्य

बेसवा, बेसा स्त्री० वेश्या; रंडी

बेसहारा वि० निराश्रय; नोधारुं

बेसाख्ता वि० (झा०) सलज; कुदरती; अकृत्रिम

बेसाहना स० कि० परीधनुं

बेसिरपैर वि० भौमाधा विनानुं; उपटंग

बे-सिलसिला वि० (झा०) कभरहित; अव्यवस्थित

बे-सिलसिले अ० अव्यवस्थितपक्षे

बे-सुध वि० बेहोश; बेभान

बेसुधी स्त्री० बेहोशी; बेभानपक्षुं

बेसूर, बेसूरा वि० बेसुरुं (२) कवभतनुं

बेसूद वि० (झा०) व्यर्थ; फायदा वगरनुं

बेस्वाद वि० स्वाद विनानुं; पराज

बेहंगम वि० कटंगुं; बेडोण

बेह पुं० वेह; छिद्र (२) वि० (झा०) ललुं; सारुं

बेहतर वि० (झा०) बेहतर (२) अ० ठीक; लल

बेहतरी स्त्री० (झा०) उतामता (२) ललार्थ

बेहथियार वि० निःशस्त्र; हथियार विनानुं

बेहद वि० (झा०) अपार; असीम

बेहना पुं० पीछारो

बेहम्मियत वि० (झा०) बेहया; बेशरम

बेहया वि० (झा०) बेशरम; निर्लज्ज

बेहयाई स्त्री० बेशरमी; निर्लज्जता

બેહાલ

૨૯૦

બોઝા

બેહાલ વિં (કા) બેચેન; વ્યાકુળ; ખરાબ હાલવાળું
 બેહાલી સ્ત્રી બેહાલી; દુર્દશા
 બેહિજાબ વિં (કા) નિર્લજ્જ; બેશરમ
 બેહિજાબી સ્ત્રી નિર્લજ્જતા; બેશરમી
 બેહિમ્મત વિં નાહિમ્મત; ડરપોક
 બેહિસ વિં (કા) નિષ્ક્રયેષ્ટ
 બેહિસાબ વિં (કા) બેહદ; અસંખ્ય
 બેહુનર, બેહુનરા વિં હુનર કસબ વગરનું
 બેહુરમત વિં (કા) બેઆબરૂ; અપ્રતિષ્ઠિત
 બેહુરમતી સ્ત્રી બેઈજજતી
 બેહુદગી સ્ત્રી (કા) બેહુદાપશું
 બેહુદા વિં (કા) બેહુદું; અશિષ્ટ; અસભ્ય
 બેહુંફ વિં (કા) બેફિકર; ચિંતારહિત
 બેહોશ વિં (કા) બેખાન; બેશુદ્ધ
 બેહોશી સ્ત્રી બેહોશી; બેશુદ્ધિ
 બેંક પું (ઈ) બેન્ક
 બેંગન પું વેંગણ; વંતાક
 બેંગનો, બેંગની વિં વેંગણના રંગનું
 બેંહ પું (ઈ) બેન્ડ; વાજાંવાળા
 બે સ્ત્રી (અ) વેચાણ
 બેકલ વિં પાગલ; ગાંડું
 બેગ પું (ઈ) બેગ; થેલી
 બેગન પું વેંગણ; વંતાક
 બેજંતી, બેજંતી સ્ત્રી વેજંતીયાળા
 બેજ પું (ઈ) બિલ્લો
 બેજતી વિં (કા) અંડાકાર
 બેજા પું (ર) અંડકોષ
 બેટ પું (ઈ) રમવાનું બેટ
 બેટરી સ્ત્રી (ઈ) વીજળીની બેટરી (ર) તોપખાનું
 બેઠક સ્ત્રી બેઠક
 બેઠકા પું બેઠકખંડ; દીવાનખાનું
 બેઠકી સ્ત્રી બેઠકની કસરત
 બેઠન અં કિં બેસવું તે; આસન
 બેઠના અં કિં બેસવું કે તેનો ઢંગ
 બેત સ્ત્રી (અ) બેત (શ્લોક) (ર) પું (સમાસમાં)
 ધર; સ્થાન
 બેત-ઉલ્-ફલ્મ પું (અ) વિદ્યામંદિર; શાળા
 બેત-ઉલ્-ખલા, બૈતુલખલા પું (અ) પાપખાનું;
 જાજરૂ
 બેત-ઉલ્-માલ, બૈતુલમાલ પું (અ) સરકારી
 ખજાનો (ર) બિનવારસી માલ
 બેત-ઉલ્-મુકદ્દસ, બૈતુલમુકદ્દસ પું (અ)
 જેરુસલેમ
 બેત-ઉલ્-હરામ, બૈતુલહરામ પું (અ) મક્કા

બૈત-ઉલ્લા, બૈતુલ્લાહ સ્ત્રી (કા) કાબા; ખુદાનું ધર
 બૈતબાજી સ્ત્રી (કા) બેતબાજી; અંતકડીની રમત
 બૈદ પું વેદ
 બૈદિન સ્ત્રી વેદાણી
 બૈદફ, બૈદાફ સ્ત્રી વેદું
 બૈન અં (અ) વચ્ચે; મધ્ય
 બૈના પું વિવાહ વગેરે શુભ નિમિત્તે મિત્રાદિને
 મોકલાતી મીઠાઈ વગેરે બેટ
 બૈ-નામા પું (અ) વેચાણખત
 બૈપાર પું વેપાર
 બૈપારી પું વેપારી
 બૈરંગ વિં 'બેરર'નું; લેનારે નાણાં આપવાનાં કરીને
 મોકલેલું (પાર્સલ વગેરે)
 બૈર પું વેર; શત્રુતા
 બૈરક, બૈરાખ પું (અ) લશ્કરી જંડો (ર) (ઈ) બરાક
 બૈરા પું (ઈ) બેરર) ચાકર; દાસ
 બૈરાખી સ્ત્રી સ્ત્રીનું હાથનું એક ધરેણું
 બૈરાગ પું વેરાગ્ય
 બૈરાગી પું એક જાતનો (વૈષ્ણવ) સાધુ (ર) વેરાગી
 બૈરિસ્ટર પું (ઈ) બેરિસ્ટર
 બૈરિસ્ટરી સ્ત્રી બેરિસ્ટરની કામગીરી
 બૈરી વિં વેરી; વિરોધી
 બૈલ્લે અં (કા) બેરું બહાર
 બૈલ્લી વિં (કા) બેરૂની બહારનું
 બૈરોમીટર પું (ઈ) વાયુભારમાપકપંચ; બેરોમીટર
 બૈલ પું બેલ; બળદ (ર) મૂર્ખ
 બૈલગાફી સ્ત્રી બળદગાડી
 બૈલટ પું (ઈ) મતપત્ર; 'બેલટ'
 બૈલૂન પું (ઈ) બલૂન; ગુબારો
 બૈસંતર, બૈસંદર પું વેશવાનર અગ્નિ
 બૈસ સ્ત્રી વય; આયુ; ઉંમર; જવાની (ર) પું વૈશ્ય
 બૈસના અં કિં બેસવું
 બૈસર સ્ત્રી ફણી
 બૈસાણ પું વેશાખ
 બૈસાણી સ્ત્રી લંગણની લાકડી (બગલમાં રાખી
 ચાલવાની ધોડી)
 બૈસાના, બૈસારના સં કિં બેસાડવું
 બોક, બોકારા પું બોકડો; બકરો
 બોઝાઈ સ્ત્રી વાવણી કે તેની મજૂરી
 બોઝાના સં કિં વવણવવું
 બોઝા પું બોજો; ભાર; વજન
 બોઝાના સં કિં બોજો લાદવો
 બોઝાલ, બોઝાલ વિં વજનદાર; ભારે
 બોઝા પું બોજો

બોઝાઈ

૨૯૧

બ્રહ્મ

બોઝાઈ સીં લાદવું તે કે તેની મજૂરી
 બોઝિલ વિં વજનદાર; ભારે
 બોટ સીં (ઈં) હોટી (૨) આગબોટ
 બોટી સીં માંસનો ટુકડો
 બોતલ સીં (મોટી) બાટલી
 બોદા વિં મૂર્ખ (૨) જડ; મંદ (૩) બોદું; કાસકસિયું
 બોધ પું (સં) જાણવું તે; જ્ઞાન (૨) પીરજ; સંતોષ
 બોધક વિં (સં) બોધ કરાવનારું
 બોધિ, બોધિતરુ, બોધિદુમ, બોધિયુક્ષ પું (સં)
 (ગયાનું) પીપળાનું બોધિયુક્ષ જ્યાંથી બુદ્ધને
 જ્ઞાન મળેલું
 બોના સંકિં વાવવું
 બોબા પું ગાંસડો
 બોબી સીં ગાંસડી
 બોચ સીં બુ; ગંપ
 બોરના સં કિં બોળવું
 બોરસી સીં માટીની સગડી
 બોરા પું થેલો; કોથળો; બોરો
 બોરિયા પું (ફાં) સાદડી (૨) બિસ્ત્રો
 બોરી સીં નાનો કોથળો; થેલી
 બોઈ પું (ઈં) પાટિયું (૨) બોઈ; સમિતિ; મંડળ
 બોલ પું બોલ; વચન
 બોલચાલ સીં વાતચીત; બોલવું-ચાલવું તે; કે તેવો
 સંબંધ (૨) બોલાચાલી; ઝંઘડો
 બોલતા પું પ્રણ; જીવ (૨) વિં વાચાળ
 બોલતી સીં બોલવાની શક્તિ; વાચા
 બોલના સં કિં બોલવું
 બોલબાલા પું ખ્યાતિ; પ્રસિદ્ધિ (૨) ચલણ હોવું તે
 બોલવાના સં કિં બોલાવવું
 બોલસર પું બોરસળીનું ઝાડ
 બોલાવા પું નોતરું
 બોલી સીં બોલી; વાણી (૨) હરાજની માગણીનો
 બોલ (૩) મજાક
 બોલી-ટોલી સીં મશકરી; મજાક
 બોલીદાર પું ગણોત્ર કે કાંઈ લખ્યા વગર મોઢાના
 બોલથી જમીન ખેડનાર
 બોલીવુઝ પું (મુંબઈનો) ભારતીય કિલ્લોદ્યોગ
 બોવના સં કિં વાવવું
 બોવાઈ સીં વાવણી
 બોવાના સં કિં વવડાવવું
 બોજ પું (અં) દબદબો; દમામ
 બોસા પું (ફાં) બોસો; ચુંબન
 બોસીદા વિં (ફાં) દમ વગરનું; જરીપુરાણું
 બોસો-કનાર પું (ફાં) ચૂમવું ને ભેટવું તે

બોહ સીં ડુબકી
 બોહતાન પું (અં) ખોટો આરોપ; આરોપ
 બોહની સીં બોહી; પહેલો સોદો
 બોહિત પું નાવ; હોટી
 બોઈ સીં લાંબી ગમેલી શાખા કે લત્તા
 બોઈના અં કિં લાંબી ગમેલી ડાળી પેઠે વધવું
 બોઈ સીં છોડ કે વેલાનું કાચું ફળ
 બોચલ વિં પાગલ; ગાંડું; બેબાકનું
 બોચલાના અં કિં ગભરાઈ જવું; ગાંડા જેવું થવું
 બોછાડ, બોછાર સીં પાણી વાપુ કે કશાની ઝડી
 (૨) ટાણો; કટાશ
 બોઈમ, બોઈહા વિં ગાંડું; ધૂની
 બોદ્ધ પું (સં) બુદ્ધમર્મી (૨) વિં બુદ્ધ વિષેનું
 બોના પું વામન-ઠીંગણો માણસ
 બોર પું આંબાનો મોર
 બોરના અં કિં (આંબાનું) મોરવું; (આંબે) મોર
 આવવો
 બોરહા, બોરા વિં બાવરું; પાગલ
 બોરાના અં કિં બાવરું-ગાંડું થવું
 બોલાના અં કિં બોલાવવું
 બ્યવહર પું કરજ; દેવું
 બ્યવહરિયા પું શરાફ; સાબુકાર
 બ્યાજ પું વ્યાજ
 બ્યાજૂ વિં વ્યાજૂકું
 બ્યાના સં કિં વિધાવું; જણવું
 બ્યાપના અં કિં વ્યાપવું
 બ્યારી સીં; બ્યાલૂ પું વાળુ
 બ્યાલ પું વ્યાલ; સાપ
 બ્યાલી સીં સાપણ (૨) વિં સાપવાળો
 બ્યાહ પું વિવાહ; લગ્ન
 બ્યાહતા વિં વિવાહિત
 બ્યાહના સં કિં વિવાહ કરવો
 બ્યોત સીં વેત; વ્યવસ્થા; વેતરણ
 બ્યોતના સં કિં (કપડું) વેતરવું
 બ્યોપાર પું વેપાર
 બ્યોપારી પું વેપારી
 બ્યોરના સં કિં વાળ ઓળવા
 બ્યોર પું વિવરણ; વર્ણન
 બ્યોરવાર અં સવિસ્તર; વિગતવાર
 બ્યોહર પું વ્યાજવટાવનો વ્યવહાર
 બ્યોહરિયા પું વ્યાજવટું કરનાર
 બ્યોહાર, બ્યોહાર પું વ્યવહાર
 બજ પું પ્રજ
 બ્રહ્મ પું (સં) મૂળ સત્ય; પરમાત્મા

જાહ્યચર્ચ

૨૯૨

ભક્ષના

જાહ્યચર્ચ પું (સં) બ્રહ્મચારીનું વ્રત; પૂરો ઇંદ્રિયનિગ્રહ
 જાહ્યચારી પું (સં) કુંવારો; બ્રહ્મચર્ય પાળનારો;
 પ્રથમ આશ્રમમાં રહેનાર-વિદ્યાર્થી
 જાહ્યભોજ પું બ્રાહ્મણોને અપાતું ભોજન
 જાહ્યાંક પું (સં) વિષય; આખી સૃષ્ટિનો ગોળો
 જાહ્યાસ્ત્ર પું (સં) એક અમોઘ અસ્ત્ર
 જાંચ સ્ત્રી (ઈ) શાખા
 જાંડી સ્ત્રી (ઈ) એક જાતનો વિલાપતી દારૂ
 જાફકાસ્ત પું (ઈ) પ્રસારણ
 જાડકાસ્ટિંગ સ્ત્રી (ઈ) પ્રસારણ કરવું તે; પ્રસ્તુતિ
 જાડકાસ્ટિંગ સ્ટેશન પું (ઈ) પ્રસારણ કેન્દ્ર
 જાહ્ય વિં (સં) બ્રહ્મ સંબંધી
 જિગેડ પું (ઈ) સેનાની અમુક સંખ્યાની પલટણ
 જિગેડિયા પું (ઈ) જિગેડનો નાયક

ખંગ પું (સં) ભાંગવું-તૂટવું તે (૨) નાશ; પરાજય
 (૩) ટુકડો; ભાગ (૪) બાધા; હરકત (૫) તરંગ
 (૬) સ્ત્રી ભાંગ
 ખંગડ વિં ભાંગનો વ્યસની
 ખંગરા પું ભાંગરો
 ખંગાર પું ફૂલો ખોદવા કરેલો ખાડો (૨) ઘાસ વગેરે
 કચરો
 ખંગુર વિં (સં) ભાંગી જાય એવું (૨) નાશવંત
 (૩) વાંકું; વળાંકવાળું
 ખંગેફી વિં ભાંગનો વ્યસની
 ખંજન પું (સં) ભાંગવું તે (૨) ખંસ; નાશ
 ખંજના અં કિં ભંગાવું; તૂટવું (૨) મોટો સિક્કો
 વટાવવો (૩) ભાંગવું; વળ દેવો
 ખંટા પું ભટ્ટો; ગોળ મોટું વેંગણ
 ખંડ પું (સં) ભાંડ (૨) વિં પાખંડી
 ખંડફોડ પું ભાંગફોડ
 ખંડરિયા સ્ત્રી દીવાલનું ભંડારિયું-છાટિયું
 ખંડા પું ભાંડ; વાસણ (૨) મર્મ; ભેદ
 ખંડાર પું (સં) ભંડાર; કોઠાર (૨) પેટ (૩) રસોડું
 (૪) ખજાનો
 ખંડારા પું ભંડારે (સાધુનો) (૨) ભંડાર (૩) સમૂહ
 (૪) પેટ
 ખંડારી પું ભંડારી; કોઠારી (૨) ખજાનચી
 (૩) રસોઈયો (૪) સ્ત્રી નાનું ભંડારિયું-છાટિયું
 ખંખાના અં કિં (ઢોર-ગાય ભેંસનું) ભાંગરડવું;
 આરડવું
 ખંવના અં કિં ભમવું; ફરવું; રખડવું; ચક્કર
 લગાડવું

ખ

ખિટિશ વિં (ઈ) બ્રિટન દેશનું કે તે સંબંધી
 બુશ પું (ઈ) બ્રશ
 બેક પું (ઈ) ગાડીની બેક-રોકવાની ચાવી
 બેક-હાઉસ સ્ત્રી (ઈ) ખરાબી
 બેક-ફાસ્ટ પું (ઈ) સવારનો નાસ્તો
 બોકર પું (ઈ) દલાલ
 બ્લાક પું (ઈ) બ્લોક
 બ્લીચિંગ પાઉડર પું (ઈ) વિરંજક ચૂર્ણ
 બ્લીકિંગ પું (ઈ) રક્તસ્રાવ
 બ્લેડ સ્ત્રી (ઈ) બ્લેડ; પતરી
 બ્લેક આઉટ પું (ઈ) અંધારપટ
 બ્લેક-માર્કેટ પું (ઈ) કાળું બજાર
 બ્લેકમેલ પું (ઈ) ભય બતાવી પૈસા પડાવવા તે
 બ્લેકલિસ્ટ સ્ત્રી (ઈ) કાળી યાદી

ખંવર પું વહેતા પાણીમાં થતું ફૂડાળું-ભમરો
 (૨) ભમર (ભમરો)
 ખંવરજાલ પું ભમજાળ; સંસારચક્ર
 ખંવરખીચ સ્ત્રી ભીખ માગવા કરવું તે
 ખંવરી સ્ત્રી પાણીનો ભમરો; વમળ (૨) શરીર પરના
 વાળનો ભમરો (૩) ફેરી; પરિક્રમા; ચક્કર; ફરી
 ફરીને માલ વેચવો તે
 ખફયા પું ભાઈ
 ખડખાઈ સ્ત્રી ભોજાઈ; ભાભી
 ખકખક અં ભકભક
 ખકખકાના અં કિં ભકભક અવાજ સાથે બળવું કે
 રહીરહીને ચમકવું (૨) સં કિં સજગાવવું;
 ચમકાવવું
 ખકસના, ખકસાના અં કિં પદાર્થનું સડીને દુર્ગંધમય
 થઈ જવું
 ખકુઆ, ખકુવા વિં મૂર્ખ; અણસમજુ
 ખકુઆના અં કિં ગભરાવું (૨) બનવું (૩) સં કિં
 ગભરાવવું કે બનાવવું
 ખકોસના સં કિં ગળયવું; ઠાંસવું; ખાવું
 ખક્ત વિં (સં) ભાંગેલું (૨) વહેંચેલું (૩) અલગ
 ભાંગે કરેલું (૪) ભક્તિવાળું (૫) પું ભગત
 ખક્તિ સ્ત્રી (સં) સેવા; આરાધના (૨) શ્રદ્ધા
 (૩) અત્યંત અનુરાગ (૪) વહેંચવું તે; ભાગ; અંગ
 (૫) ભાંગવું તે
 ખક્ષ પું (સં) ભક્ષણ; ખોરાક; આહાર
 ખક્ષક વિં (સં) ભક્ષ કરનાર; ખાનાર
 ખક્ષણ પું (સં) ખાવું તે (૨) આહાર
 ખક્ષના, ખક્ષના સં કિં ભક્ષવું; ખાવું

ભક્ષ્ય

૨૯૩

ભખક

ભક્ષ્ય વિં (સં) ખાવા જેવું; ખાદ્ય (૨) પું ખોરાક
 ભણ પું ભણ; ખોરાક
 ભણના અં કિં ભણવું; ખાવું
 ભગંદર પું (સં) ભગંદર રોગ
 ભગ પું (સં) ભાગ્ય (૨) એશ્વર્ય (૩) કામના
 (૪) સૌભાગ્ય (૫) સૂર્ય (૬) ચંદ્ર
 ભગઈ સીં લંગોટી
 ભગત વિં ભક્તિ કરનાર; વિચારવાન (૨) પું
 ભગવત્-ભજનમાં લીન રહેનાર; ભજનિક;
 સાધુજન
 ભગદડ, ભગદર સીં ભાગવું-નાસવું તે
 ભગના અં કિં ભાગવું; નાસવું (૨) પું ભાણેજ
 ભગવંત પું ભગવાન
 ભગવતી સીં (સં) દેવી (૨) સ્ત્રી (આદરસૂચક)
 ભગવદ્-ગીતા સીં (સં) મહાભારત ગ્રંથના બીજા પર્વ
 અંતર્ગત અર્જુન અને કૃષ્ણના અઢાર અધ્યાયવાળા
 પ્રશ્નોત્તર જેમાં ભક્તિ, જ્ઞાન, કર્મ, ઉપાસના,
 વૈરાગ્ય આદિનું રહસ્ય સમજાવતાં-સમજાવતાં
 અર્જુનને કર્તવ્ય અને અકર્તવ્યનો ભેદ
 સમજાવવામાં આવ્યો-અનાસક્ત કર્મવ્રતાવવામાં
 આવ્યું જેથી પ્રેરિત થઈ અર્જુન કૈંકી દીધેલા
 ધનુષ્યને ફરી હાથમાં લઈ લડવા કાર્યરત થયો.
 ભગવાન પું ભગવાન; પ્રભુ
 ભગના સં કિં ભગાડવું (૨) હરણ કરવું
 ભગિની સીં (સં) ભહેન
 ભગિનીય પું ભાણેજ
 ભગીરથ વિં (સં) અતિ ભારે કે કઠણ (૨) પું રાજા
 ભગીરથ
 ભગેફ, ભગેલુ, ભગોફા, ભગૂ વિં ભાગી નીકળેલ;
 ડરપોક (૨) કાયર વ્યક્તિ
 ભગીઠાં વિં કાયર; ડરપોક; ભાગી નીકળેલ
 (૨) ભગવું; ગેરવું
 ભગૂ વિં ભાગી નીકળેલ; ડરપોક (૨) કાયર વ્યક્તિ
 ભગન વિં (સં) ભાંગેલું (૨) ઘરેલું; નિરાશ
 ભચક સીં લંગડાશ; ખોડંગાવું તે
 ભચકના અં કિં લંગડાવું; પગ લહેકાવો
 (૨) ચક્રિત થવું
 ભજન પું (સં) નામસ્મરણ; કીર્તન; ઈશ્વર-સ્મરણ
 કે સ્તુતિ કરવી તે; સેવા-આરાધના; ભગવાન કે
 દેવીદેવતાની સ્તુતિનું પદ
 ભજના સં કિં ભજવું; સ્તુતિ કરવી (૨) અં કિં
 ભાગવું
 ભજની પું ભજનિક
 ભજનીક પું ભજનગાઈને ઉપદેશ કરનાર; ભજનિક

ભટ પું (સં) ભટ્ટ; યોદ્ધો; સૈનિક
 ભટકના અં કિં ભટકવું; અહીંતહીં રખડવું
 (૨) રસ્તો ભૂલવો; ભૂલું પડવું
 ભટઈ સીં ખોટી મુશામત
 ભટા પું ગોળ મોટું વેગણ-ભુદો; રીંગણનો ભુદો
 ભટૂ સીં સ્ત્રી માટે એક સંબોધન (૨) અલી; સખી
 મટ્ટારક વિં (સં) માનનીય (૨) પું રાજા; મુનિ;
 પંડિત
 મટ્ટા પું ઈંટ વગેરે પકવવાનો ભકલો
 મટ્ટી સીં (દાડ દવા વગેરેની) ભકૂલી
 મઠિયારાના પું ભઠિયારાઓને રહેવાનું સ્થળ
 (૨) હલકા (અસભ્ય) લોકોની બેઠક
 મઠિયાતા પું સરાઈ (ધર્મશાળા)નો વ્યવસ્થાપક (૨)
 સરાઈ (ધર્મશાળા)માં મુસાફરોને રહેવાનું તથા
 તેમને ખાવાનું બનાવી આપનારો-ભઠિયારો;
 મુસલમાની ખાણું રાંધવાની જાણકારીવાળો રસોઈધો
 મઠિયાલ પું સમુદ્રની ઓટ
 મઢક સીં ચમક (૨) ભડક; બીક
 મઢકદાર, મઢકોલા વિં ચમકતું (૨) ભડકામણું
 મઢકના અં કિં ભડકવું (૨) ભડકો થયો; ભભકવું
 (૩) ગુસ્સે થવું
 મઢમઢ સીં ભડભડ અવાજ (૨) ભડભડ વાતો
 મઢમઢાના અં કિં ભડભડ અવાજ કરવો
 મઢમઢિયા વિં વ્યર્થ વાતો કર્યા કરનારો (૨)
 ડિંગમારું; ગપોડી (૩) ગુપ્ત વાત સાચવી જાણવાને
 બદલે બકી નાખનારો (૪) ભડભડિયો
 મઢમૂંજા પું ભાડભૂંજો
 મઢી સીં ખોટી ઉરકેરણી
 મઢુઆ પું ભડવો
 મળના સં કિં ભણવું; કહેવું
 મતીજા પું ભત્રીજો
 મતીજી સીં ભત્રીજો
 મત્તા પું ભથ્થું
 મદઈ સીં ભાદરવાની કસલ
 મદેસ, મદેસિલ, મદ્દા વિં કુરૂપ; કદંગું
 મદ્ર વિં (સં) સભ્ય (૨) સારું; ભલું (૩) પું કલ્યાણ
 મદ્રતા સીં શિષ્ટતા
 મનક સીં ભણકારો; ધીમો અવાજ (૨) ઊડતી વાત
 મનમનાના અં કિં ગુંજારવ કરવો; ગણગણવું
 મનમનાહટ સીં ગુંજારવ; ગણગણાટ
 મનાના અં કિં કોપથી ભભૂકવું
 મમકા પું અર્ક કાઢવાનું વાસણ
 મમ્મઢ, મમ્મઢ સીં ભીડ; ધકડપકા
 મમ્મક સીં ઊભરો; ઉછાળો

ભખકના

૨૯૪

ભાઈ-બિરાદર

ભખકના અં કિં ઊકળવું; ઉછાળો મારવો
(૨) ભલકવું

ભખકો સ્ત્રી ખાલી ધમકી

ભખના અં કિં ડરવું; ગભરાવું (૨) ભ્રમમાં પડવું;
ભરમાવું

ભખૂકા પું જવાળા; ઝોળ

ભખત સ્ત્રી ભભૂતી; ભસ્મ

ભયંકર વિં (સં) ભયાનક

ભય પું (સં) ડર; બીક (૨) શંકા

ભયભીત વિં (સં) ડરેલું; બીનેલું

ભયાના અં કિં ભય પામવું; બીવું (૨) સં કિં
ડરાવવું

ભયાનક, ભયાલન, ભયાલના, ભયાલહ વિં (સં)
ભયજનક; ભયંકર

ભર વિં પૂરું; બરોબર (જિમ કે, દિનભર)

ભરણ પું (સં) ભરવું-પોષવું તે (૨) વેતન

ભરત પું કાંસું (૨) કંસારો

ભરતા પું ભરતનું શાક

ભરતાર પું ભરથાર; પતિ

ભરતી સ્ત્રી ભરાવું કે ઉમેરાવું તે (૨) દાખલ થવું તે

ભરના સં કિં ભરવું; પૂરવું (૨) અં કિં ભરાવું;
પૂરું થવું

ભરતી સ્ત્રી વણવાની સાળનો કાંઠલો

ભરપાઈ અં બરોબર; પૂરેપૂરું (૨) સ્ત્રી ભરપાઈ;
બાકી પૂરી ચૂકતે કરવી તે

ભરપૂર વિં પરિપૂર્ણ (૨) અં બરોબર; પૂરી રીતે

ભરપેટ અં પેટ ભરીને

ભરમ પું સંદેહ (૨) ભેદ; રહસ્ય

ભરમાના સં કિં ભરમાવવું (૨) ભમાવવું; રખડાવવું
(૩) અં કિં ચકિત થવું

ભરમાર સ્ત્રી ખૂબ હોવું તે; પ્રચુરતા

ભરરાના અં કિં ભડક દઈને ઓચિંતું તૂટી પડવું

ભરસક અં યથાશક્તિ; બને તેટલું

ભરસાઈ પું ભાડભંજાની ભઠ્ઠી; ભાડ

ભરા વિં ભરેલું; પૂરું

ભરાઈ સ્ત્રી ભરવાની કિયા કે તેનું મહેનતાણું

ભરાપૂરા પું ભર્યુંભાદર્યું; સંપન્ન

ભરાવ પું ભરાવો; જમાવ (૨) ભરવું તે

ભરી સ્ત્રી તોલો; રૂપિયાભાર

ભરોસા પું ભરોસો; વિશ્વાસ (૨) આશા (૩) આશરો

ભર્તા, ભર્તાર પું (સં) પતિ; સ્વામી

ભર્ત્સના સ્ત્રી (સં) નિંદા; તિરસ્કાર; ફિટકાર

ભલમનસત, ભલમનસાહત, ભલમનસી સ્ત્રી
ભલમનસાઈ; સજજનતા

ખલા વિં ભલું; સારું (૨) પું કલ્યાણ

ખલે અં ઠીક; સારી રીતે

ખલ્લુક, ખલ્લુક પું (સં) રીંછ

ખવ પું (સં) જન્મ (૨) સંસાર (૩) શિવ; અગ્નિ

ખવદીય વિં (સં) આપનો

ખવદીયા વિં (સં) આપની

ખવન પું (સં) ભાવ; જન્મ (૨) મહેલ; મોટું મકાન

ખવનીય વિં (સં) થનારું; બનનારું

ખલભૂતિ સ્ત્રી એશ્વર્ય

ખલા, ખલાની સ્ત્રી પાર્વતી

ખલિતલ્લ પું (સં) અવશ્ય થનારું; નસીબ

ખલિષ્ય વિં (સં) બનનારું; થનારું (૨) પું આવતી
કાલ; ભવિષ્યકાળ

ખલ્લ વિં (સં) સુંદર; શાનદાર; ભારે શોભાવાળું
(૨) ભાવિ (૩) સત્ય

ખસના અં કિં પાણી પર તરવું તે કે તેમાં ડૂબવું

ખસમ પું ભસ્મ; રાખ

ખસમા પું કાળો કલપ (૨) લોટ

ખસુંડ પું હાથી

ખસુર પું સ્ત્રીનો જેઠ

ખસુંડ પું હાથીની સુંઠ

ખસ્ટ્રા, ખસ્ટ્રાકા, ખસ્ટ્રિકા સ્ત્રી (સં) ધમણ

ખસમ પું (સં) ભસ્મ; રાખ

ખહરાના અં કિં ઢસરાઈ પડવું; એકાએક તૂટવું

ખાંગ સ્ત્રી ભાંગ-એક કેરી પદાર્થ

ખાંગ સ્ત્રી ભાંગવું તે (૨) સિક્કા કે નોટનું પરચૂરણ

ખાંગના સં કિં ભાંગવું; તોડવું

ખાંગી સ્ત્રી કામમાં કાંસ મારવી તે

ખાંટા પું ભઠ્ઠી; રીંગણાનો લુકો; વેંગણ

ખાંડ પું મરકરો; વિદૂષક

ખાંઢા પું ભાંડ; વાસણ

ખાંઢાગાર, ખાંઢાર પું (સં) ભંડાર; બજારનો

ખાંત, ખાંતિ સ્ત્રી રીત; પ્રકાર

ખાંપના સં કિં ઓળખવું; પારખવું

ખાંચેં ખાંચેં પું શૂન્યકારનો ધ્વનિ

ખાંચર સ્ત્રી પરિકમ્પા (૨) લગનની ચોરીમાં વરકન્યા
કેરી કરે તે

ખા અં પા; અથવા (૨) સ્ત્રી (સં) તેજ; દીપ્તિ; ચમક

ખાઈ પું ભાઈ

ખાઈચારા પું ભાઈચારો; દોસ્તી

ખાઈ-દૂજ સ્ત્રી ભાઈબીજ

ખાઈબંદ પું સગોસંબંધી; નાતભાઈ (૨) ભાઈબંધ;
મિત્ર

ખાઈ-બિરાદર પું નાતભાઈ

भाई-बिरादरी

२८५

भास्कर

भाई-बिरादरी स्त्री० नात के स्वजननो समूह
 भाखना सं० कि० लाभवुं; कहेवुं
 भाखा स्त्री० भाषा (२) कथन; वात
 भाग पुं० (सं०) भाग; हिस्सा (२) भागाकार
 भाग पुं० भाग्य (२) कपाज (३) सवार; प्रातःकाल
 भागड़, भागदीड़ स्त्री० भागवुं ते; लंगान;
 भागलगा
 भागना अ० कि० भागवुं; छोड़वुं; नासवुं
 भागनेय, भागिनेय पुं० (सं०) भाग्यो; भाग्येश
 भागी पुं० (सं०) भागिणो; भागीदार (२) नो
 छेकदार; अधिकारी
 भाग्य पुं० (सं०) नसीब
 भाजक पुं० (सं०) भागाकारमां भाजक संख्या
 भाजन पुं० (सं०) वासज; पात्र (२) ने योग्य; पात्र
 (समासमां)
 भाज्य पुं० (सं०) भागवानी २८५ (२) वि० भागवा
 योग्य
 भाजी स्त्री० शाकभाज्य; तरकारी
 भाट पुं० भाट; सारथ (२) राजाओ वगैरेनां पश,
 वंश सरित्तनुं गान करनार (३) स्त्री० नदीनुं लाहुं
 के किनारो के तेनो पट
 भाटा पुं० ओट ('भरती'धी छिलट्टुं)
 भाड़ पुं० भाडबूझनी लट्की
 भाड़ा पुं० भाड़ुं
 भात पुं० भावानो रांधेवो भात
 भाथा पुं० तीरनो भाथो
 भाथी स्त्री० पमछ
 भादों, भादौ, भाद्र, भाद्रपद पुं० (सं०) भाद्रवो
 मछिनो
 भाव पुं० भावुं; भाव; सूर्य (२) (सं०) प्रकाश
 (३) भाव; भवर; प्रतीति
 भावजा पुं० भावज; भावो
 भावजी स्त्री० भावज; भावो
 भावमती स्त्री० लोककथाओमां वर्णववामां आवेली
 अक जादुगर स्त्री
 भावमती का कुनबा (पेटारा) पुं० बेकार बेहंगी
 यीजो नो ढगलो
 भावा अ० कि० भाववुं; गमवुं (२) मालूम पडवुं;
 लागवुं (३) शोभवुं
 भावु पुं० (सं०) सूर्य
 भाव, भाव स्त्री० वराण; भाष्य
 भाभी स्त्री० भाभी; भोजार्थ
 भाषा, भाषिणी स्त्री० (सं०) स्त्री (२) कोपी स्वभावनी
 स्त्री

भाव पुं० भाई (२) भाव; वृत्ति; मूल्य
 भावप पुं० भाईचारे
 भाव्य वि० प्रिय; प्यारुं
 भार पुं० (सं०) बोझो; वजन (२) जवाबदारी
 भारत्त पुं० (सं०) महाभारत ग्रंथ (२) भारत देश
 भारती स्त्री० वाणी; भाषा
 भारतीय वि० भारत देशनुं के संबंधी
 भारी वि० भारे
 भार्या स्त्री० (सं०) स्त्री; पत्नी
 भाल पुं० (सं०) कपाज (२) लालो (३) रीछ
 भालना सं० कि० लाणवुं; बरोबर जोवुं; तपासवुं
 ('देभना' साथे प्रायः वपराय छे.)
 भाला पुं० लालो
 भालादार पुं० लालो बलावी ज्ञानार
 भाली स्त्री० लालानुं कण; लालोडिपुं (२) शूण; कांटो
 भालू, भालुक, भालू, भालूक पुं० रीछ
 भाव पुं० (सं०) छोवुं ते; छस्ती (२) मननो भाव-
 प्याव; विचार; अभिप्राय; मतलब (३) भाव;
 दूर; किमत (४) छेत; स्नेह; आदरमान (५) छिन्नर
 देवता आदि प्रत्येक धनारी श्रद्धा के लक्षित
 भावज स्त्री० भावी
 भावताव पुं० भावताव
 भावन पुं० निमित्तकारण; स्तुष्टि; शिव; विष्णु;
 स्मरण
 भावना स्त्री० (सं०) भाव; विचार; प्याव (२) छिन्नर
 (३) अ० कि० भाववुं; गमवुं; काववुं
 भावार्थ पुं० (सं०) सार; मतलब
 भाविक वि० (सं०) भावनाप्रधान; भावुक
 भावित वि० चितित; प्रमाहित; विचारेवुं
 भावी स्त्री० (सं०) लविष्यकाल (२) नसीब (३) वि०
 धनारुं; बननारुं
 भावुक वि० (सं०) भावनाप्रधान; अति संवेदनशील
 भाषण पुं० (सं०) व्याख्यान (२) वातशीत; ओलवुं ते
 भाषांतर पुं० (सं०) अनुवाद; तरजुमो
 भाषा स्त्री० (सं०) बोली; वाणी (२) मुपधी उच्चार
 करी शक्य अवा परस्पर संबंधित शब्दो अने
 वाक्यो आदिनो ओ प्वनिसमूह जेना द्वारा मनना
 भाव बतावी शक्य
 भाषी वि० ओलनार (समासने अंतो)
 भाष्य पुं० (सं०) विस्तृत विवरण के समजूती
 भास पुं० (सं०) प्रकाश (२) प्याव; कल्पना
 भासना अ० कि० भासवुं; लागवुं; देखावुं (२) प्रकाशवुं
 भास्कर पुं० (सं०) सूर्य (२) अग्नि (३) दिवस
 (४) वि० प्रकाशनुं

ધિંગાના

૨૯૬

ધુનધુનાના

ધિંગાના, ધિંગાના સં કિં ભીંજવવું; પલાળવું
 ધિંડો સીં ભીંડો-શાક
 ધિણ સીં (સં) ભિણ
 ધિક્ષાર્થી પું ભિણ પાચનાર
 ધિક્ષુક પું ભિક્ષુક (૨) સં-ન્યાસી
 ધિલ્લમંગા પું ભિખારી; ભીખ માગનાર
 ધિલ્લાર, ધિલ્લારી પું ભિખારી
 ધિલ્લારિણી, ધિલ્લારિન સીં ભિખારણ
 ધિંગાના, ધિંગોના, ધિજલના સં કિં ભીંજાવવું;
 પલાળવું
 ધિજવાના સં કિં મોકલાવવું
 ધિજાના, ધિજોના સં કિં ભીંજવવું
 ધિડ સીં ભમરી
 ધિડના અં કિં ટક્કર ખાવી (૨) લડવું (૩)
 ભિડાવું; સાથે સાથે લાગી જવું
 ધિતલ્લા વિં ભીતરનું (૨) પું અસ્તર
 ધિત્તિ સીં (સં) ભીત; દીવાલ (૨) ભૂમિકા
 ધિદના અં કિં ભેદાવું; છેદાવું; ધાપલ થવું (૨)
 ધૂસી જવું
 ધિનકના અં કિં બણબણવું; ગણગણવું (૨) ધૂણા
 થવી
 ધિનધિનાના અં કિં બણબણવું; ગણગણવું
 ધિનધિનાહટ સીં (માખીનો) બણબણાટ
 ધિનસાર, ધિનુસાર પું પ્રવાત; સવાર
 ધિનહી અં સવારે; પ્રવાતે
 ધિન પું (સં) અપૂર્ણાંક (૨) વિં જુદું; અલગ
 ધિલની સીં ભીલડી; ભીલ સીં
 ધિલવો પું ભિલામું
 ધિલ્લ પું (સં) ભીલ
 ધિશ્ત, ધિસ્ત સીં બેહેસ્ત; સ્વર્ગ
 ધિશ્તી, ધિસ્તી પું પખાલી
 ધિષક્ પું (સં) વેદ
 ધિસ્ત સીં બેહેસ્ત; સ્વર્ગ
 ધિસ્તી પું પખાલી
 ધીંગના, ધીંગના અં કિં ભીંજવવું
 ધી અં ઘણ જેમ કે, 'મેં ભી' - હું; હુંપણ (૨) સીં
 (સં) ભય
 ધીલ સીં ભીખ; માગવું તે
 ધીંગના, ધીંગના અં કિં ભીંજવવું; પલાળવું
 ધીટા પું ઊંચી ટેકરાળી જમીન
 ધીડ સીં ભીડ; ગિરદી (૨) સંકટ
 ધીડધીડકા પું ધીડધીડ સીં ભીડ; ગિરદી
 ધીત સીં ભીત; દીવાલ
 ધીત વિં (સં) ડેલું; બીનેલું

ધીતિ સીં ડર; બીક
 ધીતર અં અંદર (૨) પું અંતઃકરણ (૩) જનાનખાનું
 ધીતરકા, ધીતરી વિં અંદરનું; મોલું; ગુપ્ત
 ધીનના અં કિં તરબોળ થવું; ભીંજવું; ભીનું થવું
 ધીના વિં ભીનું; બહુ મંદ (૨) આછું; હલકું (રંગ
 કે વાસ)
 ધીમ વિં (સં) મોટું; પ્રચંડ (૨) ભયાનક
 ધીર સીં ભીડ; ગિરદી
 ધીરુ વિં (સં) ડરપોક; કાપર
 ધીરુતા, ધીરુતાઈ સીં કાપરતા; ડરપોકપણું
 ધીલ પું ભીલ જાતિનો માણસ
 ધીલની સીં ભીલડી
 ધીષણ, ધીષ્ણ વિં (સં) ઉગ્ર; ઘોર (૨) ભયાનક
 ધીંઈ સીં જમીન; ભોંય; ભૂમિ
 ધીંઈધરા, ધીંઈહરા પું ભોંયરું
 ધીંજના અં કિં ભૂંજવું; શેકાવું
 ધીંજા વિં શિંગડા વિનાનું (પશુ) (૨) ભુંડું; ખરાબ
 ધુઅંગ, ધુઅંગમ પું ભુજંગ; સાપ
 ધુઆર, ધુઆલ પું ભૂપાલ; નૃપતિ; રાજા
 ધીંઈ સીં ભૂમિ; જમીન; ધરતી
 ધીંઈકંપ, ધીંઈવાલ, ધીંઈડોલ પું ભૂકંપ; ધરતીકંપ
 ધુક્કડ વિં ભૂખું કે ભુખાળવું (૨) દ્રરિદ્ર
 ધુક્ત વિં (સં) ભોગવેલું (૨) ખાધેલું
 ધુક્તિ સીં ભોજન (૨) ઉપભોગ
 ધુલ્લમરા વિં ભૂખે મરતું
 ધુલ્લમરી સીં ભૂખમરી
 ધુગતના સં કિં ભોગવવું; સહવું (૨) અં કિં ચૂકતે
 કે પૂરું થવું (૩) વીતવું
 ધુગતાન પું ચુકાદો; ફેંસલો; પતાવટ
 ધુચ્ચ, ધુચ્ચડ વિં મૂર્ખ; કમઅક્કલ
 ધુજંગ પું (સં) સાપ
 ધુજ પું (સં) હાથ; ભુજ
 ધુજંગ પું સાપ
 ધુજા સીં (સં) હાથ; બાહુ
 ધુજાલી સીં ઊરો; ફૂકરી
 ધુજિયા પું ઉકાળેલી ડાંગરના ચોખા (૨) ભજિયું;
 તળેલું શાક
 ધુજી સીં ભાજનું તેપાર શાક
 ધુટા પું ભુટો (૨) જુવાર-બાજરીનું ફૂંડું
 ધુનગા પું પતંગિયું
 ધુનના અં કિં ભૂંજવું; શેકાવું (૨) મોટો સિંકો કે નોટ
 વટાવવી
 ધુનધુનાના અં કિં (મનમાં ચિંતાઈ) ગણગણવું;
 બબડવું

ભુનાના

૨૯૭

ખેજના

ભુનાના સં કિં (મોટો સિક્કો) વટાવવો; પરચૂરણ કરવું
 ભુક્કના અં કિં સુકાઈને છૂટું પડી જવું-ભભરું થઈ જવું
 ભુક્કસ, ભુક્કસ પું ભૂકો; ચૂર્ણ
 ભુરતા પું ભરતનું શાક
 ભુરભુરા વિં ભભરું; કણ કણ છૂટું પડી જાય એવું
 ભુરભુરાના અં કિં સુકાઈને છૂટું પડી જવું; ભભરું થઈ જવું (૨) સં કિં ભભરાવવું
 ભુલક્કકડ વિં ભુલકશું
 ભુલવાના, ભુલાના સં કિં ભુલાવવું; ભુલાવાડવું
 ભુલાવા પું ભુલાવો; ભ્રમ; ભૂલમાં નાખે એવી યુક્તિ
 ભુવંગ, ભુવંમ પું ભુજંગ; સાપ
 ભુવ સ્ત્રીં ભૂ; પૃથ્વી
 ભુવન પું (સં) જગત; લોક
 ભુવાર, ભુવાલ પું ભૂપાળ; રાજા
 ભુસ પું, ભુસી સ્ત્રીં ભૂસું; થઈ જુવાર વગેરેનાં ડૂંડાં કે ઢૂંધસાંનું ગોતું; કુશકા
 ભૂક્કના અં કિં (ફૂતરાનું) ભસવું (૨) વ્યર્થ બકવું
 ભૂંચાલ, ભૂંડોલ પું ભૂંકપ; પરતીકંપ
 ભૂંજના સં કિં શેકવું (૨) તળવું (૩) સતાવવું; ઢુખ દેવું
 ભૂંસના અં કિં ભસવું
 ભૂ સ્ત્રીં (સં) ભૂમિ; જમીન
 ભૂઆ, ભૂવા પું ૩ (શીમળાનું)
 ભૂકંપ પું (સં) પરતીકંપ; પરતીની અંદરની આગના પરિવર્તનના (ન્યૂનાપિક્ય)ના કારણે ઉપરના ભાગનું એકાએક હલો ઊઠવું તે
 ભૂક, ભૂજ સ્ત્રીં ભૂખ (૨) ઈચળ (૩) તાણ; તંગી
 ભૂખળ, ભૂખન પું ભૂખણ
 ભૂખા વિં ભૂખ્યું
 ભૂખર્મ પું (સં) પૃથ્વીનો અંદરનો ભાગ; ભૂસ્તર
 ભૂગોલ પું (સં) પૃથ્વીનો ગોળો કે તેની વિદ્યા-ભૂગોળ
 ભૂચાલ, ભૂડોલ પું ભૂંકપ
 ભૂત વિં (સં) થઈ ગયેલું (૨) પું પંચમહાભૂત (૩) પ્રાણી (૪) ભૂતપ્રેત (૫) ભૂતકાળ
 ભૂતલ પું (સં) પૃથ્વીની સપાટી; ભૂતળ
 ભૂતિ સ્ત્રીં (સં) થવું તે; ઉત્પત્તિ (૨) વૈભવ (૩) ભભૂતી; રાખ
 ભૂતિની સ્ત્રીં ભૂતડી
 ભૂદેવ પું (સં) બ્રાહ્મણ
 ભૂધર પું (સં) પહાડ (૨) રાજા (૩) ભગવાન

ભુનના સં કિં ભૂંજવું; શેકવું (૨) તળવું
 ભૂપતિ, ભૂપાલ પું (સં) રાજા; પૃથ્વીપતિ
 ભૂમલ, ભૂમુતિ સ્ત્રીં ભરસાડના જેવી ગરમ રાખ, રેતી, મુળ વગેરે
 ભૂમિ સ્ત્રીં (સં) જમીન
 ભૂમિકા સ્ત્રીં આમુખ; પ્રસ્તાવના
 ભૂમિજીવી પું પરતીપુત્ર; ખેડૂત
 ભૂમિયા પું જમીનદાર (૨) ગ્રામદેવતા
 ભૂમિહાર પું ઉત્તર ભારતની ખેતી કરતી બ્રાહ્મણની એક જાત
 ભૂયસીદક્ષિણા, ભૂયરસીદક્ષિણા સ્ત્રીં ભૂરસીદક્ષિણા
 ભૂયોભૂય: અં (સં) વારંવાર; પુન:પુન:
 ભૂર વિં ભૂરિ; બહુ; ઘણું
 ભૂરપૂર વિં ભરપૂર; પરિપૂર્ણ; પૂરું ભરેલું
 ભૂરા વિં કથઈ કે છીંકણીના રંગને મળતું
 ભૂનિ વિં (સં) બહુ; ખૂબ
 ભૂર્જમત્ર પું (સં) ભોજપત્ર
 ભૂલ, ભૂલચૂક સ્ત્રીં ખામી; ચૂક
 ભૂલના સં કિં ભૂલવું; વીસરવું (૨) ભૂલ ખાવી; ભુલાવામાં પડવું
 ભૂલમુલિયા સ્ત્રીં ભુલભુલામણી (૨) બહુ ગૂંચવાડાવાળી વાત કે ઘટના
 ભૂલા-મટકા વિં જે રસ્તો ભૂલી સાધીદારોથી વિખૂટો પડી ભટકી રહ્યો હોય
 ભૂલોક પું (સં) પૃથ્વી
 ભૂલા પું શીમળાનું ૩
 ભૂષણ પું (સં) શણગાર; ધરેણું
 ભૂષા સ્ત્રીં (સં) શણગાર; સજાવટ
 ભૂષિત વિં સજજ; શણગારેલું
 ભૂસા પું ભૂસું; થઈ; જુવાર વગેરેનાં ડૂંડાં કે ઢૂંધસાંનું ગોતું; કુશકા
 ભૂસી સ્ત્રીં ભૂસું (૨) કુશકી
 ભૂંગ પું (સં) ભમરો
 ભૂંગી સ્ત્રીં ભમરી
 ભૂકુટી સ્ત્રીં (સં) આંખની ભમર
 ભૂત્ય પું (સં) સેવક; નોકર; દાસ
 ભેંગા વિં બાડું
 બેંટ સ્ત્રીં ભેટ (મુલાકાત કે ઉપહાર)
 બેંટના સં કિં ભેટવું
 બેઢ, બેઢ પું ભેદ
 બેક પું (સં) દેડકો
 બેકી સ્ત્રીં દેડકી
 બેલ, બેલ, બેસ પું ભેખ; વેશ
 બેજના સં કિં મોકલવું

भोजवाना

२८८

भौतिक

भोजवाना स० कि० भोक्तावरावपुं
 भोजा पुं० भोजुं; भगज
 भेड़, भेड़ी स्त्री० घेटी
 भेड़चाल स्त्री० गादरिधो प्रवाल
 भेड़ा पुं० घेटो
 भेड़िया पुं० वरु
 भेड़िया वि० लेड (घेटा) जेवुं
 भेड़िया धसान पुं० गादरिधो प्रवाल; घेटां जेम अकनी
 पाछण अक अम वगर विशार्य के वगर समजये
 साव्यां जाय छे अवेपुं आपणुं अनुसरइ
 भेड़ी स्त्री० घेटी
 भेद पुं० (सं०) छुट्टु करवुं के पडवुं ते (२) रहस्य; मर्म
 (३) इट
 भेदक वि० लेड करे अवेपुं
 भेदड़ी स्त्री० राबरी
 भेदन पुं० (सं०) लेडवुं ते
 भेदिया, भेदी पुं० लेड; गुप्तचर; असूस
 भेर, भेरि, भेरी स्त्री० लेरी; नगाडुं
 भेली स्त्री० गोणनो (के कोई सीजनो) गोणो
 (२) सुरक्षानी गांठ
 भेष, भेस पुं० लेभ; वेश
 भेषज, भेसज पुं० (सं०) दवा; औषधि
 भैस स्त्री० बैस
 भैसा पुं० पाडो
 भैक्ष पुं० (सं०) बीभ
 भैन, भैना, भैनी स्त्री० लगिनी; अलेन
 भैने पुं० लाछेज; लाशियो
 भैया पुं० लाई
 भैयाचार, भैयाचारा पुं०, भैयाचारी स्त्री० लाईचारी
 भैयादूज स्त्री० लाईबीज
 भैरव वि० (सं०) लयंकर; रुद्र (२) पुं० शिवनो गण
 (३) अक राग
 भैरवी स्त्री० अक देवी के राशिणी
 भैषज, भैषज्य पुं० (सं०) दवा
 भौकना स० कि० भौकवुं; भोसवुं
 भोगाल पुं० मोटो अवाज काढवा माटेनुं लुंगणुं
 भौवाल पुं० लुंगप
 भौंडा वि० लुंडुं; भेडेल; कदरपुं
 भौंदू वि० मूर्ध
 भौंपा, भौपू पुं० अंजिननी सिसोटी
 भोक्ता पुं० (सं०) भोगवन्त
 भोग पुं० (सं०) भोगववुं ते (२) सुख; विवास
 (३) सापनी कक्षा (४) देव-नुं नैवेद्य
 भोगना अ० कि० भोगववुं; सहेवुं

भोगबंदक पुं० गीरो-लक
 भोगी पुं० (सं०) भोग भोगवन्त (२) साप
 (३) विषयासक्त
 भोग्य वि० (सं०) भोगववा जेवुं (२) पुं० धनधान्य
 भोज पुं० जमशवार
 भोजक पुं० (सं०) भोजन करावन्त; पीरसनार;
 भोजन करन्त; ज्योतिषी; अक जाति (२) वि०
 भानार; भोजन पीरसनार; भोगी
 भोजन पुं० (सं०) जमश (२) भोराक
 भोजनखानी स्त्री०; भोजनगृह पुं०, भोजनशाला
 स्त्री, भोजनालय पुं० रसोडुं (२) वीशी
 भोजनभट्ट पुं० पाठधरो
 भोजपत्र पुं० लुर्जपत्र
 भोजपुरी स्त्री० सिंदी भाषानी (बिहार तरकनी) अक
 बोली
 भोजविद्या स्त्री० ध-द्रव्याण; भाजगरी; जडुकणा
 भोज्य वि० (२) पुं० (सं०) भाध
 भोट पुं० लुतान देश
 भोटिया पुं० लुतानवासी (२) स्त्री० लुतानी भाषा
 भोधरा वि० लुकी धारवाणुं
 भोपा पुं० मिलनुं लुंगणुं (२) मूर्ध
 भोर पुं० सवार; प्रवात (२) त्रम (३) वि० लोणुं
 (४) मुग्ध; यकित
 भोला वि० लोणुं; सरण (२) मूर्ध
 भोलाभाला वि० लोणुंलुंडुं; साव लोणुं
 भौं स्त्री० लमर (आंभनी उपरनी) लुकीटी (२) अ०
 कृतानो अवाज
 भौकना अ० कि० भौकवुं; लसवुं (२) लकलक करवुं
 भौतवा पुं० अक खवुं (२) हाथनो अक रोग
 (३) घाड़ीनो लेल
 भौर पुं० लमरो (२) घाड़ीनो लमरो
 भौरा पुं० लमरो (२) लमरडा जेवुं अक रमकडुं
 (३) लमरवाडनो कृतरो (४) लोमडुं
 भौरी स्त्री० योरीमां वरकन्याअे अग्निनी इरते केरा
 करवा (२) पशुओना शरीरना वाणमां पडेली
 लमरी-जेनाथी वाणमां पडतुं यक (३) तेज गतिथी
 वहेता घाड़ीमां लमरीथी पडतुं यकर
 भौह स्त्री० लमर; लुकीटी
 भौहरा पुं० लोमडुं
 भौगोलिक वि० (सं०) लुगोल विधेनुं
 भौचक वि० स्तंभित; यकित
 भौज, भौजाई स्त्री० लोछाई; लाबी
 भौतिक वि० (सं०) पंचभूत संबंधी; जड; पार्थिव
 (२) भूतप्रेत संबंधी

ભૌમ

૨૮૯

મંડરી

ભૌમ વિં (સં) ભૂમિ સંબંધી; પાર્થિવ
 ભૌમવાર પું મંગળવાર
 ભૌરી સ્ત્રી બાટી; બ્રેડ
 ભૌમિક પું (સં) ભૂમિપતિ; જમીનદાર (૨) વિં
 ભૂમિ સંબંધી
 બંશ, બંસ પું (સં) પતન; નાશ
 ભમ પું (સં) ભ્રાંતિ; સંદેહ; ખોટો આભાસ
 ભમણ સં ભમવું-ફરવું તે; ભ્રમણ
 ભ્રમણશીલ વિં ભમવા-ફરવાવાળું
 ભ્રમના અં કિં ભ્રમમાં કે ભુલાવામાં પડવું
 (૨) ભમવું
 ભ્રમર પું (સં) ભમરો
 ભ્રમી વિં (સં) ભ્રમિત (૨) ચકિત (૩) ભમવું

મંગ સ્ત્રી માથાના વાળની પાંતી (સેંથો)
 મંગતા, મંગન પું માગણ; ભિખારી (૨) યાચક
 મંગની સ્ત્રી ઊછીનું લેવું તે (૨) માગું
 મંગલ પું (સં) કલ્યાણ; શુભ (૨) સૌરજગતનો
 જાણીતો પ્રહ જે પૃથ્વીનીય પહેલાં ખરેલો છે અને
 સૂર્યથી ૭૪ કરોડ ૭૫ લાખ માઈલ દૂર છે; એક
 વેળા એ પૃથ્વીનો જ ભાગ હતો. (૩) વિં શુભ
 મંગલપ્રદ વિં કલ્યાણકારી
 મંગલસૂત્ર પું (સં) મંગળનું કાંડે બંધાતું નાકું
 (૨) સ્ત્રીનું મંગળસૂત્ર
 મંગલા સ્ત્રી પાર્વતી; પતિવ્રતા, હજદર; ધોળી દૂર્વા
 મંગલાચરણ પું (સં) આરંભે મંગળ કરવા સ્તુતિ
 મંગલામુચ્છી સ્ત્રી વેશ્યા
 મંગલાવ્રત પું શિવપાર્વતીના નામથી કરાતું વ્રત
 મંગલાષ્ટક પું ભગ્ન વખતે બોલાતા વર અને વધૂને
 આશીર્વાદના આઠ શ્લોક
 મંગલી વિં મંગળ પ્રહની કુંડળીવાળું
 મંગલાના, મંગાના સં કિં મંગાવવું
 મંગેતર વિં જેનું કોઈને માટે યાગું થયું હોય તેવું
 મંગોલ પું (ઉત્તર એશિયાની) માંગોલ જાતિ
 મંચ પું (સં) રંગમંચ (૨) સભામંચ (વ્યાસપીઠ)
 મંચન પું (સં) મંચ પર અભિનય કરવો તે
 મંચન પું દંતમંચન
 મંચના અં કિં મંજાવું; ઊટકાવું (૨) અભ્યાસ
 હોવો
 મંચના સં કિં મંજાવું; ઊટકવું
 મંચર પું (અં) દશ્ય
 મંચરી સ્ત્રી (સં) દૂપળ (૨) ચોર; માંજર
 મંચાઈ સ્ત્રી માંજાવું તે

ખટ વિં (સં) પતિત; ખરાબ
 ખાંત વિં (સં) ભ્રમમાં પડેલું; ભૂલેલું (૨) ગભરાયેલું
 ખાંતિ સ્ત્રી (સં) ભ્રમ; સંદેહ (૨) ભૂલ; મોહ
 ખાત, ખાતા પું (સં) ભાઈ
 ખામક વિં (સં) ભ્રમ કરાવે એવું
 ખામર પું (સં) મધ
 ખુકુટિ, ખુકુટી સ્ત્રી ભમર; ભવું
 ખૂ સ્ત્રી (સં) આંખની ભમર
 ખુકુટિ, ખુકુટી સ્ત્રી ભવું
 ખૂંખું પું કોષ વગેરે પ્રગટ કરવા આંખની ભમર ખેંચી
 તંગ કરવી તે
 ખૂળ પું ગર્ભમાંનું બાળક
 ખૂળાહત્યા સ્ત્રી ગર્ભસ્થ શિશુની હત્યા

મ

મંજાર પું બિલાડો
 મંજારી સ્ત્રી બિલાડી; માંજારી
 મંજિ સ્ત્રી (સં) મંજરી; લતા; વેલ
 મંજિલ સ્ત્રી (અં) મજલ; ઉતારો; પડાવ
 (૨) મકાનનો ખંડ
 મંજિલત સ્ત્રી (અં) પદ; હોદો
 મંજિષ્ઠા સ્ત્રી (સં) મજ્ઞ; એક ઔષધિ
 મંજીર પું (સં) ઝાંઝર; નૂપુર
 મંજીરા પું મંજરા; કાંસીજોડાં
 મંજુ, મંજુલ વિં (સં) સુંદર; રમ્ય
 મંજુર વિં (અં) સ્વીકૃત; સ્વીકારેલું; મંજૂર
 મંજૂરી સ્ત્રી મંજૂરી; સંમતિ
 મંજુલા સ્ત્રી (સં) પેટી; ડબ્બો (૨) મજ્ઞ
 મંજુધાર સ્ત્રી મજ્ઞધાર; પ્રવાહની મધ્યધારા
 મંજુલા વિં મજ્ઞલું; વચ્ચેનું
 મંજુ પું માંજો કે તેની લૂગદી (૨) વિં મધ્યનું
 મંજુના, મંજુયાના સં કિં ચાલીને નદી પાર કરવી
 મંજુયાના સં કિં ચાલીને નદી પાર કરવી
 મંડ પું (સં) ભાતનું ઓસામણ
 મંડ પું (સં) સજાવટ; આભુષણ
 મંડન પું (સં) માંડવું તે; સજીને ગોઠવવું તે
 મંડનપ્રિય વિં અલંકારપ્રેમી
 મંડપ પું (સં) મંડપ; માંડવો; શમિયાનો; ચંદરવો;
 દેવમંદિરની ઉપરનો ધુમટ
 મંડપી સ્ત્રી નાનો માંડવો (૨) મઢી
 મંડરના સં કિં ચારે બાજુથી ઘેરવું
 મંડરના, મંડલના અં કિં ચક્રર ચક્રર ધૂમવું
 (૨) ચોતરફ ફરવું
 મંડરી સ્ત્રી પરાણની ચઢાઈ

મંડલ

૩૦૦

મકરસંક્રાંતિ

મંડલ પું (સં) મંડળ; ગોળ; ચક્ર (૨) મંડળી; સમૂહ
 મંડલાકાર વિં ગોળ
 મંડલાના અં કિં ચક્રર ચક્રર ધૂમવું (૨) ચોતરફ
 કરવું
 મંડલો અં કિં મંડળી; ટોળી (૨) પું વડનું ઝાડ
 (૩) સૂર્ય
 મંડલીક પું માંડળિક; રાજા
 મંડલા પું માંડલો; મંડપ
 મંદિત વિં (સં) સજ્જ; શણગારેલું
 મંડી સ્ત્રી હાટ; મોટું બજાર
 મંડુઆ પું બાજરાની જાતિનું એક જાડું પાન
 (કદના)
 મંદૂક પું (સં) દેડકો
 મંત પું મંત્રણા; પરામર્શ; સલાહ (૨) મંત્ર
 મંતવ્ય પું (સં) મત; વિચાર; માન્યતા
 મંતર-જંતર પું મંત્રચંત્ર; કામણ-દૂમણ; દોરાધાગા
 મંત્રિક પું (અં) તર્કશાસ્ત્ર
 મંત્ર પું (સં) મંત્રણા; સલાહ (૨) જપ કરવાનો
 વેદનો વગેરે મંત્ર સ્તુતિવાળી પ્રાર્થના; મંત્ર
 મંત્રણા સ્ત્રી (સં) સલાહ; મસલત
 મંત્રાલય પું મંત્રીનું કાર્યાલય (જેમ કે; ગૃહમંત્રાલય;
 વિત્તમંત્રાલય)
 મંત્રિ પું (સં) 'મંત્રી' માટે સમાસમાં વપરાતો શબ્દ
 (જેમ કે, મંત્રિ-પરિષદ)
 મંત્રિપરિષદ સ્ત્રી રાજ્ય વગેરેના મંત્રીઓનો સમૂહ-
 'કેબિનેટ'
 મંત્રિમંડલ પું રાજ્ય વગેરેના મંત્રીઓનો સમૂહ-
 'મિનિસ્ટ્રી'
 મંત્રિણી સ્ત્રી મંત્રીની પત્ની (૨) મંત્રીનું કાપ
 કરનારી મહિલા
 મંત્રી પું (સં) રાજાનો મુખ્ય સલાહકાર; મસલત
 કરનાર (૨) અમાત્ય; સચિવ (૩) આદેશ અને
 સલાહ આપનાર રાજ્યની મુખ્ય વ્યક્તિ (જેમ કે,
 ગૃહમંત્રી)
 મંથન પું (સં) વલોવવું તે (૨) ઊંડી વિચારણા કે
 ચિંતન
 મંથની સ્ત્રી મટકી
 મંથર વિં (સં) મંદ; સુસ્ત; ધીમું
 મંદ વિં (સં) ધીમું (૨) ઢીલું (૩) ઓછું; નબળું
 (૪) (ફાં) 'વાળુ' અર્થનો પ્રત્યય (જેમ કે,
 અકલમંદ)
 મંદબુદ્ધિ વિં ધીમી કે ઓછી બુદ્ધિવાળું
 મંદારા, મંદસા વિં ઢીંગણું; ગટ્ટું (૨) પું એક
 વાજું

મંદા વિં મંદ; ધીમું કે ઢીલું (૨) સસ્તું (૩) હલકી
 જાતનું
 મંદાકિની સ્ત્રી (સં) ગંગાનું 'સ્વર્ગની નદી' તરીકેનું
 નામ
 મંદાગિની સ્ત્રી (સં) મંદ પાચનશક્તિ
 મંદિર પું (સં) ઘર (૨) દેવમંદિર (૩) વિશેષ ભવન
 (જેમ કે, વિદ્યામંદિર)
 મંદી સ્ત્રી ભાવતાલની મંદી; સસ્તાર્થ; સૌધારત
 મંદ્ર પું (સં) ત્રણ સ્વર-સમક્રમાંનું પહેલું સપ્તક (૨)
 વિં જોરભર્યો શબ્દ (ગંભીર ધ્વનિ) (૩) મંદ; ધીમું
 મંશા સ્ત્રી (અં) મનીષા; ઈચ્છા (૨) આશય
 મંસબ પું (અં) પદ; હોદ્દો (૨) કાર્ય
 મંસા સ્ત્રી મનીષા; ઈચ્છા; આશય
 મંસૂલ વિં (અં) રદ કરેલું; બાતલ
 મંસૂર વિં (અં) વિજયી; ઈશ્વરી સહાયતા પામેલ
 મડકા સ્ત્રી પિયર; મહિયર
 મઝ પું મોર; મયૂર
 મકાઈ, મકાઈ સ્ત્રી મકાઈ
 મકાઈ-જાલ પું કરોળિયાનું જાળું
 મકાઈ પું કરોળિયો
 મકાઈ સ્ત્રી કરોળિયો
 મકતબ પું (અં) મદરેસા; નિશાળ (૨) વિદ્યારંભ
 મકતલ પું (અં) કતલનું સ્થાન
 મકતતા પું (અં) મક્તો; ગઝલની છેલ્લી કડી
 મકતુલ પું (અં) પત્ર; લેખ (૨) વિં લખેલું
 મકતુલ વિં (અં) કતલ કરાયેલું (૨) પ્રેમી
 મકદૂનિયા પું (સિકંદરનો મેસિડોનિયા) પ્રદેશ
 મકદૂર પું (અં) મગદૂર; શક્તિ; તાકાત
 મકના પું દાંત વગરનો (અથવા ખૂનનાના દાંતવાળો)
 હાથી (૨) મૂછ વગરનો માણસ
 મકનાતીસ પું (અં) ચુંબક પથ્થર
 મકફૂલ વિં (અં) ગીરો રાખેલું
 મકકબરા પું (અં) એ ઈમારત જેમાં કબરમાં કોઈની
 લાશ દફનાવાઈ હોય; મકબરો; સોજો
 મકકબૂલા વિં (અં) કબજે કરાયેલું; વશ
 મકકબૂલ વિં (અં) કબૂલેલું; માનેલું (૨) સરસ;
 પ્રિય; પસંદ કરાયેલું
 મકકબૂલિયત સ્ત્રી લોકપ્રિયતા; સર્વપ્રિયતા
 મકરંદ પું (સં) પરાગ; ફૂલનું કેસર-મધ (૨) જામર
 મકર પું (સં) મગર; મકર રાશિ (૨) પાછલી
 (૩) (ફાં) બનાવટ; દગો; ફરેબ
 મકરકેતુ, મકરધ્વજ પું કામદેવ
 મકરસંક્રાંતિ સ્ત્રી ઉત્તરાશ્વ; સૂર્યનો મકર રાશિમાં
 પ્રવેશનો દિવસ (સૂર્યનું ઉત્તરાયણ થવું તે)

મકરૂજ વિં (અં) કરજદાર
 મકરૂજ વિં (અં) ધૂણાપાત્ર; ગંદું ને ખરાબ; નાપાક
 મકરૂજ વિં (અં) ઊંધું; ઊલટું
 મકસદ પું (અં) મકસદ; મુરાદ; આશય
 મકસૂદ વિં (અં) ધારેલું; અભિપ્રેત
 મકસૂમ વિં (અં) વિભક્ત; વહેંચાયેલું (૨) પું
 તગદીર; ભાગ્ય
 મકાદ સ્ત્રી (અં) પુંછડું; ગુદા
 મકાન પું (અં) રહેવાનું ઘર (૨) ઈમારત
 મકાનાત પું બં વં (અં) મકાનો; ઈમારતો
 મક્કામ પું (અં) મુકામ; સ્થાન
 મકાફાત સ્ત્રી (અં) પાપનું ફળ (૨) બદલો
 મક્કાલા પું (અં) ગ્રંથ (૨) પ્રકરણ (૩) કરારનામું
 મક્ક અં ભલે; ચાહે
 મક્કના પું દાંત વગરનો (અથવા નાના દાંતનો)
 હાથી (૨) મૂછ વગરનો-બડમૂછો માખણ
 મક્કૂલા પું (અં) કહેવત; ઉખાણો
 મકો, મકોઈ, મકોય સ્ત્રી દોઢ બે હાથ ઊંચો
 એક પ્રકારનો છોડ જેનાં ફળ પાંદડાં વગેરે દવાના
 કામમાં આવે છે; રસભરીનો છોડ અથવા એનું ફળ
 મકોફા પું મંકોડો
 મક્કર પું છળ; કપટ; દગો
 મક્કા પું મકાઈ (૨) મક્કા નગરી
 મક્કર પું (અં) ફરેબી; દગાબાજ; બનાવટ
 કરનાર
 મક્કારી સ્ત્રી ફરેબ; દગાબાજ
 મક્કન પું માખણ
 મક્કી સ્ત્રી માખી
 મક્કીકાગજ પું માખો મારવાનો એક કાગળ
 મક્કીચૂસ વિં કંજૂસ
 મક્ક, મક્કર પું (અં) મગર (૨) ફરેબ; દગો;
 બનાવટ
 મક્કિકા સ્ત્રી (સં) માખી
 મક્ક પું (સં) પક્ષ
 મક્કજન મું (અં) ખજાનો (૨) શબ્દકોષ
 મક્કતૂલ પું કાળું રેશમ
 મક્કતૂલી વિં કાળા રેશમનું બનેલું
 મક્કતૂમ પું (અં) શેઠ; સ્વામી; સેવ્ય
 મક્કદ્દશ વિં (અં) જોખમ ભરેલું
 મક્કન પું માખણ
 મક્કનિયા પું માખણ વેચનાર (૨) વિં માખણ કાઢી
 લીધેલું (દૂધ)
 મક્કપી વિં છૂપું; ગુપ્ત
 મક્કમસ સ્ત્રી (અં) મખમલ કપડું

મક્કમલી મખમલનું બનેલું કે તેના જેવું
 મક્કમસા પું (અં) પ્રશ્ન કે પ્રસંગ; અધડો
 મક્કમૂર વિં (અં) નશામાં ચકચૂર
 મક્કરજ પું (અં) મૂળ; ઊગમ (૨) શબ્દની વ્યુત્પત્તિ
 (૩) મો
 મક્કલૂક વિં (અં) રચેલું; સર્જેલું (૨) સ્ત્રી સૃષ્ટિ
 મક્કલૂકાત સ્ત્રી (અં) સૃષ્ટિનાં છવજંતુ
 મક્કલૂત વિં (અં) મિશ્ર
 મક્કસૂસ વિં (અં) ખાસ; વિશેષ (૨) પ્રમુખ; પ્રધાન
 મક્કૌલ પું મશકરી; ઠઠકો
 મક્કૌલિયા પું મશકરો; ઠઠાબાજ
 મક્કી વિં (અં) છૂપું; ગુપ્ત
 મગ પું (પં) માર્ગ; રસ્તો
 મગજ પું મગજ (ભેજું; ફળનો ગર)
 મગજચટ વિં મગજ ખાનારું; બોલીબોલીને પજવનારું
 મગજચટ્ટી, મગજપચ્છી સ્ત્રી મગજમારી; માથાઝીક
 મગજી સ્ત્રી મુગજ; ગોટ
 મગદ પું મગદળ મીઠાઈ
 મગદલ પું મગદળ; મગનો કે અડદનો લાડુ
 મગદૂર પું મકદૂર; તાકાત; શક્તિ
 મગન વિં મગન; લીન; ડૂબેલું (૨) ખુશ; રાજ
 મગફાત સ્ત્રી (અં) કામ; મારી
 મગફૂર વિં (અં) મૃત; સ્વર્ગસ્થ
 મગમૂમ વિં (અં) દુઃખી; વ્યથિત; ઉદાસ
 મગર પું મગર પ્રાણી (૨) ઘડિયાલ-મગર
 મગતમછ પું મગર (૨) મોટો મચ્છ
 મગર અં (કાં) પક્ષ; પરંતુ
 મગરિય પું (અં) સૂરજ ડૂબવાની જગ્યા કે દિશા;
 પશ્ચિમ દિશા
 મગરિયી વિં પશ્ચિમનું; પાશ્ચાત્ય
 મગરૂર વિં (અં) મગરૂર; અભિમાની
 મગરૂરી સ્ત્રી મગરૂરી; અભિમાન
 મગસૂલ વિં પરાજિત; હારેલું; દબાયેલું
 મગસ સ્ત્રી (અં) માખી (૨) મધમાખ
 મગસત, મગસિર પું માગશર ખાસ
 મગ્ગ પું (અં) મગજ; ભેજું
 મગ્ગચટ્ટી, મગ્ગપચ્છી સ્ત્રી મગજમારી
 મગ્ગરોશન સ્ત્રી છીંકણી
 મગ્ગી સ્ત્રી મુગજ; ગોટ
 મગન વિં (સં) તન્મય; લીન (૨) ડૂબેલું
 મગવા પું (સં) ઈંદ્ર
 મચક સ્ત્રી દબાવવું તે કે તેથી થતી પીડા
 મચકના સં કિં જોરથી હલાવવું કે દબાવવું જેથી
 'મચ મચ' થાય

મજના અં કિં શોરબકોરવાળું કાચ શરૂ થવું
(૨) કેલાવું; મચવું; જામવું
મચલ સ્ત્રીં હઠ
મચલના અં કિં કોઈ ચીજ માટે જિદ કરવી; હઠ
કરવી ; હઠપૂર્વક મચ્ચા રહેવું
મચલાવિંજિદી (૨) જાણીબૂજીને નબોલે એવું; ચીંદું
મચલાના અં કિં જીવ ગભરાવો; ઊલટી થવા જેવું
લાગવું
મચવા પું ખાટલો કે તેનો પાપો (૨) મછવો; નાવ
મજાન સ્ત્રીં શિકારની માંચી કે ખેતરનો માળો
મજાના સં કિં મચાવવું; જમાવવું
મચિયા સ્ત્રીં પલંગડી
મચ્છ પું મચ્છ; મોટું માછલું
મચ્છફ, મચ્છર પું મચ્છર
મચ્છરદાની સ્ત્રીં મચ્છરદાની
મચ્છી, મચ્છલી સ્ત્રીં માછલી
મચ્છીમાર, મચ્છલીમાર પું માછી
મચ્છવા પું માછીનો મછવો-હોડી
મહુઆ, મહુવા, મછેરા પું માછી
મજકૂર, મજકૂરા, મજકૂર એ જાલા વિં (અં)
ઉપરોક્ત; આગળ કહેલું; મજકૂર
મજકૂરી પું (ફાં) સમન્સ બજાવનાર પટાવાળો કે
બેલોક (૨) ગામની સામાન્ય સહિયારી જમીન
મજદૂર પું (ફાં) મજૂર
મજદૂરની, મજદૂરની સ્ત્રીં મજૂરણ
મજદૂરી સ્ત્રીં મજૂરી
મજનું વિં (અં) અરબસ્તાનનો એક પ્રસિદ્ધ પ્રેમી-
મજનૂ (૨) પ્રેમધેલું (૩) દૂબળા શરીરનું
મજબહ પું (અં) ઝબે કરવાની જગ્યા; વધસ્થાન
મજબૂત વિં (અં) દઢ; મજબૂત (૨) હષ્ટપુષ્ટ;
બળવાન; તગડું
મજબૂતી સ્ત્રીં મજબૂતી
મજબૂર વિં (અં) લાચાર; અવશ
મજબૂરનું અં (અં) લાચારીથી; નહૂટેકે
મજબૂરી સ્ત્રીં લાચારી; નાહૂટેકો
મજમા પું (અં) ભીડ કે ભીડની જગ્યા
મજમૂઆ વિં (અં) જમા કરેલું; સંગૃહિત (૨) પું
સંગ્રહ; ખજાનો; રાશિ; ઢગલો
મજમૂઆ જાખિતા દીવાની પું દીવાની કેસના
વિધિનો કાયદો; 'સિવિલ પ્રોસીજર કોડ'
મજબૂમૂઆ જાખિતા પ્રોજદારી પું ફોજદારી કેસના
વિધિનો કાયદો; 'ક્રિમિનલ પ્રોસીજર કોડ'
મજમૂઆદાર પું મોગલકાળનો એક માલકમંચારી;
અખિલેખપાલ

મજમૂઝું વિં (અં) કુલ; બપું
મજમૂદાર પું બંગાળીઓની એક કુળપદવી
મજમૂન પું (અં) લેખ કે તેનો વિષય
મજારઅ પું (અં) ખેતર (૨) ગામ
મજરિયા વિં ચાલુ; જરી
મજારૂઆ વિં (અં) ખેડીને વાવેલું (ખેતર)
મજારૂહ વિં (અં) ધાપલ; જમમી
મજલ સ્ત્રીં મંજિલ; પડાવ
મજલિસ સ્ત્રીં (અં) સભા; મંડળી (૨) નાયનો
જલસો (૩) મિજલસ
મજલિસી વિં સભા સંબંધી (૨) પું સભાસદ
મજલૂમ વિં (અં) જુલમનું ભોગ બનેલું
મજહફા પું (અં) મજાક; હાંસી
મજહબ પું (અં) ધર્મ; સંપ્રદાય
મજહબી વિં (અં) ધાર્મિક
મજહૂલ વિં (અં) સુસ્ત; આળસુ; શિથિલ (૨)
થાકેલું (૩) અપ્રસિદ્ધ (૪) અજ્ઞાન
મજા પું (ફાં) સ્વાદ (૨) આનંદ; સુખ (૩) મજાક
મજાફ પું (અં) મજાક (૨) રુચિ; સ્વાદ
મજાફ-પસંદ વિં (ફાં) મજકર; ઠઠાખોર
મજાફનું અં (અં) મજાકમાં; હાંસીમાં
મજાફિયા વિં (અં) મજાકી; મજકરું
મજાજ વિં (અં) અવાસ્તવિક; કલ્પિત; અધિકાર-
પ્રાપ્ત (૨) પું અધિકાર; હક
મજાજનું અં (અં) નિયમસર; કાયદા પ્રમાણે
મજાજી વિં (અં) અવાસ્તવિક; કલ્પિત; બનાવટી
(૨) સાંસારિક; લૌકિક (જેમ કે, ઇશકેમજાજ)
મજાર પું (અં) જિયારતની જગ્યા; દરગાહ; કબર;
મકબરો
મજારી સ્ત્રીં માંજારી; બિલાડી
મજાલ સ્ત્રીં (અં) મજાલ; તાકાત; બળ; મગદૂર
મજિલ સ્ત્રીં મંજિલ
મજિસ્ટર, મજિસ્ટ્રેટ પું (ઈં) ન્યાયાધીશ; મેજિસ્ટ્રેટ
મજિસ્ટ્રેટી સ્ત્રીં ન્યાયમેદિર; મેજિસ્ટ્રેટનું પદ કે તેની
કચેરી
મજીઠ સ્ત્રીં મજઠ; એક ઔષધિ
મજીઠી વિં મજઠિયું; લાલ
મજીદ વિં (અં) પવિત્ર (૨) વડું (૩) પું કુરાન
શરીફ
મજીદ પું (અં) અધિકતા; વૃદ્ધિ (૨) વિં વધારેલું-
ચઢાવેલું; અધિક
મજીરા પું મંજરા
મજૂર પું મજૂર; શ્રમજીવો
મજૂરી સ્ત્રીં મજૂરી

મજોદાર

૩૦૩

મતાંકન

મજોદાર વિં (કાં) મજાનું (૨) સ્વાદિષ્ટ (૩) સરસ
 મજોદારી સ્ત્રી સ્વાદ; મજા
 મજ્જન પું (સં) સ્નાન; નિમજ્જન
 મજ્જા સ્ત્રી (સં) હાડકાંની અંદરની મજ્જા
 મજ્જાધાર સ્ત્રી (નદીની) મધ્ય ધારા (૨) મધ્ય; વચ
 મજ્જાલા વિં મજલું; વચ્ચેનું
 મજ્જાના અં કિં દાખલ થવું; પેસવું
 મજ્જિયારા વિં મજલું; વચલું
 મજ્જોલા વિં મજલું; વચલું (૨) મધ્યમ કદનું
 મજ્જોલી સ્ત્રી એક જાતની બળદગાડી (૨) દોરડું
 ભાંગવાની ફરકડી કે તકલી જેવું એક ઓજાર
 મટક સ્ત્રી ચાલ; ગતિ (૨) મટકી; લટકમટક
 મટકના અં કિં મટકો કરીને ચાલવું (૨) આંખ
 મટમટાવવી
 મટકા પું મટકું; પાટલું
 મટકાના સં કિં નખરા સાથે અંગોનું હલનચલન
 કરવું
 મટકી સ્ત્રી મટકી; માટલી (૨) મટકો; ચાળો
 મટકોલા વિં લટકમટકવાળું
 મટમૈલા વિં માટીના રંગનું
 મટર પું વટાણા
 મટરગણ પું, મટરગણતી સ્ત્રી સહેલ-સપાટી
 (૨) ફરવું તે; સહેલ; રખડપટ્ટી
 મટિયાના સં કિં માટીથી માંજવું (૨) માટીથી
 ઢાંકવું (૩) વાત ટાળવી; ધ્યાન પર ન લેવી
 મટિયાફૂસ વિં સાવ ફૂસ-નબળું
 મટિયામસાન, મટિયામેટ વિં સત્યાનાશ; નષ્ટપ્રાપ્ત
 મટિયાલા, મટીલા વિં માટીના રંગનું
 મટુકા પું મટકું
 મટુકિયા, મટુકી સ્ત્રી મટકી
 મટ્ટી સ્ત્રી માટી
 મટ્ટર વિં સુસ્ત; જડ
 મટ્ટા, મટા પું છાશ (૨) મઠો
 મઠ પું (સં) સાધુ-સંન્યાસીનું નિવાસધામ
 મઠરત્ના પું સોની તેમજ કંસારાનું એક ઓજાર
 મઠા પું છાશ (૨) મઠો
 મઠાધીશ પું (સં) મઠનો મુખ્ય-મહંત
 મઠિયા સ્ત્રી નાનો મઠ (૨) એક જાતની ચૂડી
 મઠી સ્ત્રી નાનો મઠ (૨) પું મઠાધીશ
 મઠોર સ્ત્રી વલોણાની ગોળી
 મઢફૂં સ્ત્રી નાનો માંડવો; ઝૂંપડી
 મઢવા પું માંડવો; મંડપ
 મઢ્યા પું બાજરાની જાતિનું એક જાડું પાન
 (કદન્ન)

મઢ્યા સ્ત્રી નાનો માંડવો; ઝૂંપડી
 મઢ વિં અડિપલ (૨) પું મઠ
 મઢના સં કિં મઠવું
 મઢવાના, મઢાના સં કિં મઢાવરાવવું; મઢાવવું
 મઢાઈ સ્ત્રી મઢામણ
 મઢી સ્ત્રી મઢી; ઝૂંપડી (૨) નાનો મઠ
 મણિ સ્ત્રી (સં) મણિ; રત્ન
 મણિધર પું સાપ
 મણિબંધ પું કાંડું
 મતંગ પું (સં) હાથી (૨) વાદળ
 મતંગી પું હાથીનો સવાર
 મત પું (સં) મત; અભિપ્રાય (૨) સંપ્રદાય; પંથ
 મત અં ના; નહિ (૨) સ્ત્રી મતિ; બુદ્ધિ
 મતગણક પું (સં) મતની ગણતરી કરનારો
 મતગણના સ્ત્રી (સં) મતોની ગણતરી
 મતગ્રહણ પું (સં) મતોનો સંગ્રહ
 મતદાતા પું (સં) મત આપનાર; મતદાતા
 મતદાતામૂઝી સ્ત્રી (સં) મતદારોની નામાવલિ
 મતદાન પું (સં) મત આપવો તે; મતદાન
 મતદાનક્ષ પું (સં) મતદાન માટેનો ખંડ
 મતદાનકેંદ્ર પું (સં) મત આપવાનું સ્થાન
 મતદાનકોશ પું (સં) મતદાન માટેની જગ્યા
 મતદાનપત્ર પું (સં) મતપત્ર
 મતદાનસ્થલ પું (સં) મતદાનનું સ્થળ
 મતન પું (અં) મધ્ય ભાગ (૨) વિં દંદ; પાકું
 મતપત્ર પું (સં) મતદાન માટેનું કાગળિયું
 મતપ્રચાર પું (સં) મત મેળવવા માટેનો પ્રચાર
 મતજાલુ પું (અં) રસોડું
 મતજા પું (અં) છાપખાનું; મુદ્રણાલય
 મતજ્ઞ પું (અં) દવાખાનું
 મતરૂઠક વિં (અં) છોડાપેલું; ત્પક્ત
 મતલબ પું (અં) મતલબ; આશય (૨) અર્થ
 (૩) સ્વાર્થ (જ) સંબંધ; લેવાદેવા
 મતલબ વિં (અં) ચાહેલું; ઇષ્ટ; અભિપ્રેત
 મતલબા વિં સ્ત્રી માશૂક
 મતલમી વિં સ્વાર્થી
 મતલા પું (અં) પૂર્વદિશા (૨) ગજલની પહેલી બે
 કડી (અંત્યાનુપ્રાસવાળી)
 મતલી સ્ત્રી ઊલટી થાય એવું થવું તે
 મતવાર, મતવારા વિં મદસસ્ત; કેફથી ચકચૂર
 (૨) પાગલ
 મતસંગ્રહ પું (સં) મતો ભેગા કરવા તે
 મતસ્વાતંત્ર્ય પું (સં) મત કે વિચારની સ્વતંત્રતા
 મતાંકન પું (સં) મતગણના

મતાંતર પું (સં) બીજો મત; મતબેદ
 મતાધિકાર પું (સં) મત આપવાનો હક
 મતાધિકારી પું (સં) મતદાર
 મતાનત સ્ત્રી (અ) દંડતા; મજબૂતી
 મતિ સ્ત્રી (સં) બુદ્ધિ (૨) સલાહ (૩) ઈચ્છા
 મતિ, મતી અં મત; ના
 મતિધમ પું બુદ્ધિનો જમ; અક્કલની ફેરબદલ
 મતીન વિં (અ) દંડ; પાકું
 મતીરા પું તડબૂચ
 મતેઈ સ્ત્રી સાવકી મા
 મતૈક્ય પું (સં) મતની એકતા
 મત્કુળ પું (સં) માકળ
 મત્ત વિં (સં) મસ્ત; મદવાળું; છકેલ (૨) પ્રસન્ન;
 મુશ
 મત્થા પું માર્થ; લલાટ; મસ્તક
 મત્સર પું (સં) દાઝ; ઈર્ષ્યા (૨) કોપ
 મત્સરી વિં ઈર્ષ્યાળુ
 મત્સ્ય પું (સં) માછલું
 મત્સ્ય-આઘેટ પું માછલી પકડવી તે
 મત્સ્ય-ન્યાય પું એ માન્યતા કે માછલીની જેમ જ
 સબળ હંમેશાં દુર્બળનો શિકાર કરી જાય છે. (૨)
 અત્યાચારીઓનું શાસન
 મત્યોપજીવી પું (સં) માછીમાર
 મથન પું (સં) મંથન; મથવું તે
 મથના સં કિં મથવું; વલોવવું (૨) નાશ કરવો
 (૩) શ્રમપૂર્વક કાંઈ કરવું
 મથની સ્ત્રી વલોણાની ગોળી (૨) વલોવવું તે કે તેનું
 સાધન-વાંસ
 મથવાહ પું હાથીનો મહાવત
 મથાની સ્ત્રી વલોવવાનો વાંસ (૨) વલોણી
 મદ સ્ત્રી (અ) વિભાગ (૨) ખાતું (૩) પું (સં)
 મદ; અભિમાન; ગુમાન (૪) વિં મત; મદવાળું
 મદક સ્ત્રી અકીજના સત્ત્વનો ચલમમાં પીવાનો
 એક પદાર્થ
 મદકલી પું મદક (અકીજનું સત્ત્વ) પીનાર
 મદકલ, મદગલ વિં (સં) મત; મતવાલો
 મદગલ વિં (અ) દાખલ કે જમા કરેલું
 મદલૂલા સ્ત્રી (અ) રખાત
 મદદ સ્ત્રી (અ) મદદ; સહાય; સહાયતા
 મદદગાર વિં સહાયક
 મદન પું (સં) કામદેવ
 મદના સ્ત્રી (સં) સુરા; કસ્તૂરી; મેના
 મદની સ્ત્રી શરાબ; મધ (૨) કસ્તૂરી
 મદનીય વિં નશાકારક; માદક

મદફન પું (અ) કબર કે કબરસ્તાન
 મદફૂન વિં (અ) દાટેલું; દફનાવેલું
 મદયૂન, મદીયૂન વિં (અ) દેવાદાર; ઋણી
 મદરસા પું મદરેસા; શાળા
 મદહ સ્ત્રી (અ) પ્રશંસા; તારીફ
 મદ-હોશ વિં મદમત; મતવાલો
 મદ-હોશી સ્ત્રી મતવાલાપણું
 મદાંધ વિં (સં) મદથી આંખનું બનેલું; મત
 મદાકિલ સ્ત્રી (અ) આમદાની; આવક
 મદાકિલત સ્ત્રી (અ) અધિકાર જમાવવો તે
 (૨) દખલ કરવી કે રોકવું તે
 મદાકિલતબેજા સ્ત્રી અનધિકાર પ્રદેશ કે દખલ
 મદાર પું આંકડો (૨) (અ) મદાર; આધાર (૩) એક
 પીરનું નામ
 મદારી પું રીંછ વાનર વગેરેનો (સાપનો નહિ) ખેલ
 કરનાર; મદારી
 મદિરા સ્ત્રી (સં) દારૂ
 મદીય વિં (સં) મારું
 મદીયૂન પું દેવાદાર; ઋણી
 મદીલા વિં નશો ચડે એવું; કેફી
 મદોન્મત વિં (સં) મદથી ભરેલું; મદાંધ
 મદ પું (અ) ભરતી (૨) સ્ત્રી મદ; ખાતું
 મદગજાર પું ભરતીઓટ
 મદગજાર વિં (ફાં) નજર સામે હોય તેવું; લશમાં
 લીધેલું
 મદ્દિય વિં મધ્યમ; સારાથી ઊતરતું
 મદ્દે અં મધ્યે; વચમાં (૨) (તે) વિષે; બાબતમાં; ખાતે
 મદ પું (સં) દારૂ; શરાબ
 મદનિવેધ પું (અ) દારૂબંધી; શરાબબંધી
 મદપ પું (સં) દારૂડિયો
 મદપાન પું (સં) મદિરાપાન; દારૂ પીવો તે
 મદવિક્રય પું (સં) દારૂનું વેચાણ
 મદ્રસા પું (અ) મદરેસા; શાળા
 મધુ પું (સં) મધ (૨) દારૂ (૩) વિં મીઠું; ગળ્લું
 મધુકર પું ભમરો
 મધુકરી સ્ત્રી ભમરી (૨) ભિસા
 મધુપ પું ભમરો
 મધુપર્ક પું પંચામૃત
 મધુમક્ષી, મધુમક્ષિકા સ્ત્રી મધમાખ
 મધુર વિં મીઠું (૨) સુંદર; સચિર (૩) શાંત; ધીમું; મંદ
 મધુરાજ પું ભમરો
 મધુરિયા સ્ત્રી (સં) મધુરતા; માધુર્ય
 મધૂક પું (સં) મધુકે કે મહુડું
 મધ્ય પું (સં) વચ (૨) વિં વચનું

મધ્યમ

૩૦૫

મનોહર,૦

મધ્યમ વિં વચલું (૨) પું મ સ્વર (સંગીત)
 મધ્યમા સ્ત્રીં વચલી આંગળી
 મધ્યવર્તી વિં વચલું; કેન્દ્રીય
 મધ્યસ્થ પું તટસ્થ; પંચ (૨) વિં મધ્યમાં આવેલું
 મધ્યાંતર પું (સં) વચ્ચેનું અંતર (૨) મધ્યાવકાશ;
 'ઈન્દ્રવલ'
 મધ્યાહ્ન પું (સં) બપોર
 મધ્યે અં (સં) વચ્ચે; વચમાં (૨) (તે) વિષે;
 બાબતમાં; ખાતે
 મન પું (સં) મન; ચિત્ત; અંતઃકરણ; પ્રાણીઓની તે
 શક્તિ જેનાથી એમનામાં વેદના સંકલ્પ ઈચ્છા
 અને વિચાર વગેરે જોવા મળે છે. (૨) અંતઃકરણની
 ચાર વૃત્તિઓમાંની એક જેનાથી સંકલ્પ-
 વિકલ્પ પેદા થાય છે. (૩) મણિ (૪) સ્ત્રીં કૂવાને
 ફરતી પાળ
 મનકા પું મણકો (૨) ગરદનનું કરોડની તરત જ
 ઉપરનું હાડકું
 મનકૂલા વિં સ્ત્રીં (અં) જંગમ (મિલકત)
 મનકૂહા વિં (અં) પરણેતર (સ્ત્રી)
 મન-ગદ્ગત વિં (અં) કપોલ-કલ્પિત; કલ્પી જ
 લીપેલું (૨) સ્ત્રીં કલ્પના જ માત્ર
 મનચલા વિં હિંમતવાન; નીડર (૨) રસિક
 મનચાહા, મનચીતા વિં મનવાંછિત; ઈષ્ટ
 મનસર પું (અં) દશ્ય; દેખાવ
 મનન પું (સં) ચિંતન; ઊંડો વિચાર
 મનસ્ત્રી વિં (અં) કમી કરેલું કે બાદ કરેલું (૨)
 (વ્યાકરણમાં) નકારવાચક
 મનભાયા, મનચતા, મનચન વિં મનને ગમતું; પ્રિય
 મનમાના, મનનતા વિં મનગમતું; ફાવતું
 (૨) મનમાન્યું; ખૂબ
 મનમુદાચ પું અણબનાવ; વૈમનસ્ય
 મનમીજી વિં મોજી; લહેરી
 મનશા સ્ત્રીં (અં) મનીષા; ઈચ્છા (૨) આશય
 મનસથ પું (અં) પદ; હોદ્દો (૨) અધિકાર
 મનસબદાર પું અધિકારી
 મનસર્થી વિં પદ સંબંધી
 મનસા સ્ત્રીં ઈચ્છા (૨) અં (સં) મનથી
 મનસિજ પું (સં) કામદેવ
 મનસૂચ વિં (અં) ખોટું ઠરાવેલું; રદ કરેલું
 (૨) ત્યક્ત; છોડેલું
 મનસૂષા પું (અં) પુક્તિ (૨) મનસૂબો; ઈરાદો
 મનસ્વી વિં (સં) સારા મન કે બુદ્ધિવાળું
 (૨) મક્કમ મનવાળું (૩) મોજીલું
 મનહર વિં મનોહર; સુંદર

મનહું અં માનો કે; જેમ કે
 મનહુસ વિં (અં) અશુભ; અપશુકનિયાળ; અમંગળ
 (૨) ઉદાસ; ખિન્ન
 મનહુસી સ્ત્રીં અપશુકનિયાળપણું; ઉદાસી; ખિન્નતા
 મના વિં (અં) મના કરેલું; નિષિદ્ધ
 મનાઈ, મનાહી સ્ત્રીં મનાઈ
 મનાક, મનાગ વિં (સં) થોડું; જરાક
 મનાદી સ્ત્રીં ઢંઢેરો
 મનાના સં કિં મનાવવું (૨) સ્વીકારાવવું
 મનાવન પું મનામણી; કૂટેલાને મનાવવું તે
 મનાહી સ્ત્રીં (અં) મનાઈ; નિષેધ
 મનિહાર પું ચુડગર
 મનિહારન, મનિહારિન, મનિહારી સ્ત્રીં ચુડગર સ્ત્રી
 મની સ્ત્રીં (અં) વીર્ય (૨) માન; અહંકાર (૩) મણિ
 મની આઈર પું (ઈં) નાણાં ચૂકવવાનો આદેશ;
 પનાદેશ; મની ઓંડર
 મનીષા સ્ત્રીં (સં) બુદ્ધિ (૨) ઈચ્છા
 મનીષી પું બુદ્ધિમાન; પંડિત
 મનુઝાં, મનુઝાં પું મન (૨) મનુષ્ય
 મનુજ, મનુષ્ય પું (સં) માણસ
 મનુસાઈ સ્ત્રીં માણસાઈ; પુરુષાર્થ
 મનુહાર સ્ત્રીં વિનંતી; પ્રાથના (૨) મનાવવું -રાજી
 કરવું તે (૩) ખુશામત
 મનેજર પું (ઈં) મેનેજર; વ્યવસ્થાપક
 મનોકામના સ્ત્રીં (સં) ઈચ્છા; મંછા
 મનોગત વિં (સં) મનનું; દિલમાં આવેલું (૨) પું
 ઈચ્છા; વિચાર (૩) કામદેવ
 મનોજ પું (સં) કામદેવ
 મનોજ વિં (સં) મનોહર; સુંદર; મનોહર
 મનોનીત વિં (સં) પસંદ કરેલું; ચૂટેલું; 'નિર્વાચિત'
 મનોરંજક વિં (સં) મનને રાજી કરે એવું
 મનોરંજન પું વિનોદ; મનનો રાજીપો
 મનોરથ પું (સં) મનસૂબો; ઈચ્છા
 મનોરમ વિં (સં) રમ્ય; સુંદર
 મનોરા પું છાણનાં ભીંત-ચિત્ર જેને શણગારી દિવાળી
 બાદ સ્ત્રીઓ ત્યાં ગીત ગાય છે ને ખેલે છે.
 મનોરાજ્ય પું (સં) કલ્પનાસૃષ્ટિ; જાગતાનું સ્વપ્ન
 મનોવિકાર પું (સં) મનનો ભાવ કે વૃત્તિ યા આવેગ
 મનોવિજ્ઞાન પું (સં) માનસશાસ્ત્ર; મનોવિજ્ઞાન
 મનોવિશ્લેષણ પું (સં) ચિત્તના ભાવોની સમીક્ષા;
 'સાઈકો-એનેલિસિસ'
 મનોવૃત્તિ સ્ત્રીં (સં) મનની કે ચિત્તની વૃત્તિનો ભાવ
 મનોવ્યાપાર પું (સં) મન કે ચિત્તનું કામકાજ
 મનોહર, મનોહારી વિં (સં) મનોહર; સુંદર; આકર્ષક

મનૌતી

૩૦૬

મરિચલ

મનૌતી, મન્નત સ્ત્રી માનતા; બાપા
 મન્નર પું (અ) દશ્ય; દેખાવ
 મન્નત સ્ત્રી માનતા (૨) બાપા
 મન્વંતર પું (સં) એક મનુનો અધિકાર-કાળ
 (૨) દુકાળ
 મન્સુલ વિં (અ) ખોટું ઠરાવેલું; ૨૬ કરેલું
 (૨) ત્યક્ત; છોડેલું
 મન્સૂલ વિં (અ) સંબંધવાળું (૨) જેનું માગું થયું
 હોય તેવું
 મન્સૂલા પું (અ) મનસૂબો
 મન્સૂલવિં (અ) નાસી કે ભાગી ગયેલો (ગુનેગાર);
 ફરારી
 મન્સૂમ પું (અ) મુદો; વસ્તુ
 મમ સં (સં) મારું
 મમકાર પું પોતાની માલમતા
 મમતા સ્ત્રી, મમલ્લ પું મારાપણું; અહંકાર
 (૨) ભાવ; હેત (૩) મોહ
 મમિયાના અં કિં (બકરીનું) બે બે કરવું
 મમિયા-સસુર પું મામો-સસરો
 મમિયા-સાસ સ્ત્રી મામી-સાસુ
 મમિયૌરા પું મોસાળ
 મમેરા ખાઈ પું મામાનો દીકરો
 મમ્બા પું (અ) ઝરણું (૨) ઊગમ
 મચંક પું મૂંગાંક; ચંદ્ર; હિમાંશુ; શશી
 મચંદ પું મૂર્ગેદ; સિંહ
 મચ સ્ત્રી (ફા) દારૂ
 મચકદા, મચલાના પું દારૂનું પીડું
 મચગલ પું મેગળ; મદગળતો હાથી
 મચસાર વિં (અ) મળેલું; પ્રાપ્ત
 મયા સ્ત્રી પાપા
 મયાર વિં માપાળુ; દપાળુ
 મયૂલ પું (સં) કિરણ; રશ્મિ (૨) પ્રકાશ; અજવાળું
 મયૂર પું (સં) પોર
 મરંદ પું મકરંદ; પરાગ
 મરકજ પું (અ) કેન્દ્ર; મધ્યસ્થાન
 મરકજી વિં કેન્દ્રીય; મધ્યસ્થ; મુખ્ય
 મરકત પું (સં) એક જાતનો મણિ
 મરકંદ પું (અ) સૂવાનો ઓરડો; શપનખંડ (૨)
 કબર
 મરકના અં કિં દબાવું; દબાઈને તૂટવું
 મરકહા વિં મારકણું (ઢોર-પશુ)
 મરકૂમ, મરકૂમા વિં (અ) લિખિત; લખેલું
 મરગજા, મલગજા વિં મેલું; ગંદું; ચૂંધાયેલું
 (૨) ખાંખું

મરગૂલ વિં (અ) પ્રિય (૨) સુંદર
 મરગોલ, મરગોલા પું (ફા) સંગીતની ગિટકીડી
 મરઘટ પું સ્પશાન
 મરજ પું (અ) મર્જ) મરજ; રોગ; (૨) કુટેવ
 મરજિયા, મરજીવા પું મરજલો (૨) વિં મૃતપ્રાપ્ત;
 અધમૂં (૩) મરતું બચેલું
 મરજી સ્ત્રી (અ) મરજ; ખુશી; ઇચ્છા; રુચિ; આજ્ઞા
 મરણ, મરત પું (સં) મોત; મૃત્યુ
 મરતલા પું (અ) મરતભો; મોભો; આદર-માન
 (૨) વારો; ફેરો
 મરતૂલ વિં (અ) ભીનું
 મરદ પું મર્દ; પુરુષ
 મરદઈ, મરદાનગી પું પોરુષ
 મરદના સં કિં મર્દન કરવું
 મરદાના વિં મરદ સંબંધી
 મરદમ પું (ફા) માણસ
 મરદમ-શમારી સ્ત્રી વસ્તી-ગણતરી
 મરદુષી સ્ત્રી મરદાનગી
 મરદૂદ વિં (અ) નીચ; તિરસ્કૃત
 મરના અં કિં મરવું
 મરન પું, મરની સ્ત્રી મરણ; મોત; મૃત્યુ
 મરની-કરની સ્ત્રી અંત્યેષ્ટિ ક્રિયા
 મરફા પું (ફા) ઢોલ; મરફો
 મરખુલ્લા વિં ભુખાળવું; અક્રિયન; કંગાલ
 મરમ પું મર્મ; રહસ્ય
 મરમર પું (અ) સંગેષરમર; આરસપહાણ
 મરમ્મત સ્ત્રી (અ) મરામત; સમારકામ
 મરસા પું ચોમાસાની એક શાકભાજી
 મરસિયા પું (અ) મરસિયો; રાજિયો; શોકસૂચક
 રાગમય ગીત જે કોઈના મરણ વખતે ગવાય છે.
 (૨) મરણશોક
 મરહટ પું સ્પશાન
 મરહબા અં (અ) શાબાશ; વાહવાહ
 મરહમ, મલહમ સ્ત્રી (અ) મલમ
 મરહલા પું (અ) મજલ; ઊતારો; પડવ (૨) મકાનનો
 ખંડ
 મરહન વિં (અ) ગીરો મૂકેલું
 મરહમ વિં (અ) સ્વર્ગસ્થ
 મરાત સ્ત્રી (અ) સ્ત્રી
 મરાલ પું (સં) હંસ
 મરિચ પું (સં) કાળું મરી
 મરિચા પું રાતું મરચું
 મરિચમ સ્ત્રી (અ) કુમારી (૨) ઈશુની મા
 મરિચલ વિં ખૂબ દુર્બલ

મરી સ્ત્રી મહામારી
 મરીચિ સ્ત્રી (સં) કિરણ (૨) પું એક ઋષિ
 મરીચિકા સ્ત્રી મૃગજળ; મૃગતૃષ્ણા (૨) કિરણ
 મરીચી પું સૂર્ય (૨) ચંદ્ર
 મરીજ પું (અં) બીમાર; માંદો; રોગી
 મરીના પું મરીનો કાપડ
 મરુ પું (સં) રેતાળ ભૂમિ (૨) જળરહિત પર્વત
 મરુઆ, મરુવા પું ડમરો (૨) છાપરાનો મોભારો
 મરુત્ પું (સં) વાયુ; પવન
 મરુદ્વિપ પું (સં) ઊંટ
 મરુદ્વીપ પું (સં) રણદ્વીપ; રેતીના રણની વચ્ચેનો
 હરિયાળો બેટ
 મરુભૂમિ, મરુસ્થળ પું (સં) મરુભૂમિ; રેતીનું રણ;
 રણપ્રદેશ
 મરોઢ પું પેટમાં મરડાવાની પીડા (૨) મરડાવું તે
 (૩) કોપ (૪) ગર્વ
 મરોઢના સં કિં મરડવું; આમળવું (૨) દુઃખ દેવું;
 પીડવું
 મરોઢા પું મરોડ; વળ (૨) ચૂંક; મરડો
 મર્કટ પું (સં) માંકડું; વાઢરું
 મર્કટી સ્ત્રી વાંદરી
 મર્ગ પું (ફાં) મરણ; મૃત્યુ
 મગજાર પું (ફાં) લીલું મેદાન; હરિયાળી
 મર્જ પું (અં) રોગ; બીમારી
 મર્જી સ્ત્રી (અં) મરજ; ખુશી; ઈશ્વર (૨) આશા
 (૩) રુચિ
 મર્તબા પું (અં) મરતબો; મોતો (૨) વારો; કેરો
 મર્તબાન પું અથાણા વગેરેની બરણી
 મર્ત્ય વિં (સં) મરણપર્મ; નશ્વર (૨) પું માણસ
 (૩) શરીર
 મર્ત્યલોક પું (સં) મૃત્યુલોક; ભૂલોક; મનુષ્યલોક
 મર્દ પું (ફાં) મરદ; પુરુષ
 મર્દક પું મરદ (તુચ્છકારવાચક)
 મર્દાનગી સ્ત્રી મરદાનગી
 મર્દાના વિં મરદ વિષેનું
 મર્દી સ્ત્રી મરદાનગી
 મર્દન પું (સં) થોળવું કે માલિસ કરવું તે (૨) ધ્વંસ;
 નાશ
 મર્દમ પું (ફાં) માણસ
 મર્દમ-શુમારી સ્ત્રી (ફાં) વસ્તી-ગણતરી
 મર્દુમી સ્ત્રી (ફાં) મરદાનગી
 મર્મ પું (સં) રહસ્ય; તાત્પર્ય; ભેદ (૨) શરીરનો નાજુક
 ભાગ; જીવનસ્થાન અથવા શરીરનું સંવિસ્થાન
 (દૃઢ્ય, કંઠ, નાભિ, અંડકોશ વગેરે) દૃઢ્ય

મર્મજ્ઞ વિં જે કોઈ વાતનો મર્મ કે ગૂઢ રહસ્ય જાણી
 શક્તો હોય (૨) રહસ્ય જાણનાર
 મર્મભેદી વિં દિલ કે દૃઢ્યને ભેદનારું
 મર્મર પું (ફાં) મરમર-સંગેમરમરનો સર્કેદ પથ્થર
 (૨) પું (સં) (પાંદડાં) ખખડવાનો ધ્વનિ
 મર્મવચન પું (સં) ગૂઢ વચન (૨) મર્મમાં વાગે એવું
 વચન (૩) અંતરને દુખકારક વેણ
 મર્મસ્થાન પું (સં) શરીરનો અત્યંત નાજુક ભાગ
 મર્મસ્પર્શી વિં દિલને અસર કરનારું
 મર્માન્તક વિં (સં) દિલ સોંસરું ઊતરી અસર
 કરનારું; દૃઢ્યને કાપનારું; દૃઢ્ય-વિદારક
 મર્મી વિં મર્મજ્ઞ; મર્મ જાણનાર
 મર્મ્યાદ, મર્મ્યાદ (પં) (સં) સ્ત્રી હદ; સીખા
 (૨) આબરું; રીત
 મર્લંગ પું (ફાં) એક જાતનો ફકીર (૨) મોટી સર્કેદ
 બગલો
 મલ પું (સં) મળ; મેલ; વિકાર
 મલકન વિં (અં) નિંધ; શાપિત
 મલક પું (અં) દેવદૂત; ફિરસ્તો
 મલકા પું (અં) પ્રતિભા (૨) દક્ષતા (૩) સ્ત્રી
 મહારાણી; બેગમ; મલિકા
 મલકાંબ, મલકાંબ પું મલખમ (કસરતનો)
 મલગાજા વિં મેલું; ગંદું; ચૂંથાયેલું; ઝાંખું
 મલગિરી, મલગિરી પું આણે કથ્થઈ રંગ
 મલગોષા પું (તુકું) ગંદકી; મળ; મેલ (૨) કચરાપેટી
 (૩) પાચ; પરુ
 મલદ્રૂમ વિં (અં) આવશ્યક; જરૂરી
 મલના સં કિં મસળવું; મર્દન કરવું; ધસવું
 મલફૂસ પું (અં) સંતમહાત્મા કે પર્માયાપનું વચન
 મલલા પું કચરાપેટી (૨) રોડાં મટોડું વગેરે (ભાગેલા
 મકાનનો) કાટરડો
 મલખૂસ પું (અં) પહેરવેશ; પોશાક
 મલમલ સ્ત્રી મલમલ કાપડ
 મલમાસ પું (સં) અધિક માસ
 મલ્લ્ય પું (સં) ચંદન (૨) કેરળ કે મલબાર દેશ
 મલયજ પું (મલય પર્વત પર ઊગતા ચંદન વૃક્ષનું)
 ચંદન
 મલયદ્રુમ પું મલયગિરિ પરનું ચંદનનું ઝાડ
 મલયાનિલ પું મલપગિરિનો સુગંધી વાયુ
 મલવાના સં કિં ચોળાવવું; ધસાવવું
 મલહમ પું મલમ
 મલાઈ સ્ત્રી દૂધની મલાઈ (૨) સાર; તત્ત્વ
 મલાઈદાર વિં મલાઈવાળું
 મલાટ પું જાડા પૂંકાનો (જાડા) કાગળ

મલામત

૩૦૮

મસજિદ

મલામત સ્ત્રી (અ) વઢવું તે (૨) ગંદગી; કચરો
 મલાર પું મલ્હાર રાગ
 મલ્લાલ પું (અ) દુઃખ (૨) ઉદાસીનતા
 મલાહ પું માછી; હોડીવાળો
 મલાહત સ્ત્રી (અ) શામળાપશું (૨) ચહેરાની
 કાન્તિ
 મસિંદ પું ભમરો
 મસિક પું (અ) રાજા; બાદશાહ
 મસિકા સ્ત્રી રાણી; બેગમ
 મસિન વિં (સં) મેલું; ગંદું (૨) પાપી (૩) પીમું;
 આછું; મંદ; સ્થાન
 મસિનીકરણ પું મેલું કરવાનું કામ
 મસિયામેટ પું સત્પાનાશ; ખુવારી
 મલીદા પું (ફા) મલીદો; ચૂરમું (૨) મુલાપમ
 ઊનનું એક કાપડ
 મલીન વિં મલિન (મેલું)
 મલૂલ વિં (અ) દુઃખી; શોકાતુર; ખિન્ન (૨) માંદું;
 બીમાર (૩) થાકેલું
 મલેરિયા પું (અ) ટાઢિયો તાવ
 મલોલા પું દુઃખ (૨) ચિંતા
 મલ્લ પું (સં) કુસ્તીબાજ પહેલવાન; મલ્લ
 મલ્લભૂમિ, મલ્લશાલા સ્ત્રી અખાડો
 મલ્લયુદ્ધ પું કુસ્તી
 મલ્લાર પું (સં) ગાવાથી વૃષ્ટિ લાવનાર) મલ્હાર
 રાગ
 મલ્લાહ પું (અ) માછી; હોડીવાળો
 મલ્લાહિન સ્ત્રી માછણ
 મલ્લાહી સ્ત્રી માછીનો ધંધો (૨) વિં માછી વિષેનું
 મલ્હારના, મલ્હાના, મલ્હારના સં કિં મલાવવું;
 લાડ લડાવવાં
 મલ્લિકાલ પું (અ) મુવુકિલ) વકીલનો આસામી;
 અસીલ
 મલાજિલ પું (અ) નિપમથી મળે તે - મળતર (જેમ
 કે, પગાર)
 મલાજી વિં (અ) મુવાજી) કુલ
 મલાદ પું (અ) પાચ; પરુ (૨) રદી કે ગંદો ભાગ
 મલાસ પું (સં) આશ્રય કે રક્ષાનું સ્થાન
 (૨) કિલ્લો; ગઢ
 મલાસી સ્ત્રી નાનો ગઢ (૨) પું કિલ્લેદાર
 મલેશી પું (અ) દોર; જાનવર
 મલેશીખાના પું દોરનો તબેલો; દોરવાગે; પશુધર
 મશક પું (સં) મચ્છર (૨) સ્ત્રી (ફા) પાણીની મશક
 મશકકુટી સ્ત્રી મચ્છર માટેની ચમરી
 મશકહરી સ્ત્રી મચ્છરદાની

મશકૂક વિં (અ) શકવાળું; સંદિગ્ધ
 મશકૂર વિં (અ) કૃતજ; નિમકહલાલ
 મશકૂકત સ્ત્રી (અ) મહેનત; મજૂરી; તકલીફ
 મશગલા પું (અ) વિનાદ; મનોરંજન
 મશગૂલ વિં (અ) મશગૂલ; કામમાં રોકાયેલું-મગ્ન
 મશારફ પું (અ) ઊંચું પ્રતિષ્ઠાનું સ્થાન
 મશારફ પું (અ) પૂર્વ દિશા
 મશલ પું રેશમ અને સૂતરના મિશ્રણવાળું એક
 જાતનું કપડું
 મશલ્લા, મશલિરા પું (અ) સલાહ; મસલત
 મશદૂર વિં (અ) જાણીતું; પ્રસિદ્ધ
 મશાન, મસાન પું મસાણ; સ્પશાન
 મશાલ સ્ત્રી (અ) મશાલ
 મશાલ્લી પું મશાલવાળો
 મશીઝત સ્ત્રી (અ) વકીલપશું (૨) શેખી; ગર્વ
 મશીન સ્ત્રી યંત્ર (૨) કળ
 મશીન આપેટર પું (ઈ) મશીન ચલાવનાર
 મશીનગન સ્ત્રી (ઈ) ચકાકાર બંદૂક
 મશીન-નિર્માણ પું મશીન બનાવવું તે
 મશીન-મૈન પું (ઈ) મશીનવાળો; યંત્રચાલક
 મશીનરી સ્ત્રી મશીનોનો સમૂહ (૨) યંત્ર અંગેનાં
 સાધનો
 મશીર પું (અ) સલાહકાર
 મશક સ્ત્રી (ફા) મશક; પખાલ
 મશક સ્ત્રી (અ) મહાવરો; અભ્યાસ
 મશકૂર વિં (અ) કૃતજ; આભારી
 મશ્શાક વિં (અ) કુશળ (૨) મહાવરા કે
 અભ્યાસવાળું
 મસ પું મચ્છર (૨) (અ) સ્પર્શ (૩) સ્ત્રી ઊગતી મૂછ
 મસક પું (૨) સ્ત્રી પાણીની મશક (૩) સ્ત્રી ફસકી
 કે ફાટી જવું તે
 મસકના સં કિં જોરથી દબાવવું જેથી વસ્તુ ફસકી-
 ફાટી જાય (૨) અં કિં ફસકી જવું; ફાટવું
 મસકરા પું મશકરો
 મસક્રલા પું તલવાર વગેરેને તેજદાર કરવા વપરાતું
 લોઢાનું એક ઓજાર-મસકલો
 મસકની સ્ત્રી તલવારને તેજદાર કરવા વપરાતું
 લોઢાનું એક ઓજાર-નાનો મસકલો
 મસકા પું (ફા) મસકો; માખણ (૨) તાજુ પી
 (૩) દહીંનું પાણી
 મસાહરા પું મશકરો
 મસાહરી સ્ત્રી મશકરી
 મસજિદ સ્ત્રી (અ) મસીદ; મુસલમાનોનું એકઠા થઈ
 નમાજ પઢવાનું સ્થાન

મનસદ

૩૦૯

મહતાબ

મસનદ સ્ત્રી (અં) મોટો તકિયો (૨) (અમીરની)
 ગાદી
 મસનૂઅ પું (અં) કારીગરીની બનાવેલી ચીજ
 મસનૂફ વિં (અં) બનાવટી; નકલી
 મસદર પું (અં) મૂળ; ઊગમ (૨) ક્રિયાપદનો
 પાતુ
 મસરફ પું (અં) ઉપયોગિતા (૨) કામમાં આવવું
 તે; વ્યવહારમાં આવવું તે
 મસરૂફા વિં (અં) ચોરીનું; ચોરેલું
 મસરૂફ વિં (અં) મશગૂલ; કામમાં લાગેલું
 મસરૂર વિં (અં) પ્રસન્ન; ખુશ
 મસલ સ્ત્રી (અં) કહેવત; લોકોક્તિ
 મસલાછ પું (અં) કતલખાનું
 મસલન અં (અં) દાખલા તરીકે
 મસલના સં કિં મસળવું (૨) ગૂંદવું
 મસલહત સ્ત્રી (અં) મસલત; સંતલસ; ગુપ્ત
 મંત્રણ કરવી તે
 મસલહતન અં (અં) સલાહભેર; સમજીને
 મસલા પું (અં) વિચારવાનો વિષય; પ્રશ્ન
 મસલિદા પું મસૂદો; ખરડો
 મસહરી સ્ત્રી મચ્છરદાની
 મસા પું મસો (૨) મચ્છર
 મસાન પું મસાણ; રમશાન (૨) ભૂત-પિશાચ
 મસાના પું (અં) મૂત્રાશય
 મસાનિયા પું તાંત્રિક (૨) મશાફિયો
 મસાની સ્ત્રી ડાકણ
 મસાફ પું (અં) પુદ્ગ (૨) રણક્ષેત્ર
 મસાફત સ્ત્રી (અં) અંતર; કાસલો (૨) શ્રમ
 મસામ પું (અં) ચામડી પરનું છિદ્ર; રોમકૂપ
 મસામલ પું (અં) 'મસલાનું' બં વં પ્રશ્નો; સમસ્યાઓ
 મસાલ્લહત સ્ત્રી મેળ કે સંધિ કરવી તે
 મસાલા પું (ફાં) સાધનસામગ્રી (૨) મસાલો
 મસાલેદાર વિં મસાલાવાળું; સ્વાદિષ્ટ
 મસાહત સ્ત્રી (અં) મસાત; જમીન-માપણી
 (૨) માપવું તે
 મસિંજર પું સંદેશવાહક; 'મેસેન્જર'
 મસિ સ્ત્રી (સં) શાહી (૨) કાજળ; મેંશ
 મસિદાની, મસિપાત્ર પું શાહીનો ખાડિયો
 મસિંબંદુ પું નજર ન લાગે તે માટે કરાતું મેંશનું
 ટપકું
 મસીદ સ્ત્રી મસીદ; મસ્જિદ
 મસોહ, મસોહા પું (અં) ઈશુ ખ્રિસ્ત (૨) જીવનદાતા
 મસોહાઈ, મસોહી પું ખ્રિસ્તી (૨) સ્ત્રી 'મસીદ'નું
 પદ કે કાર્ય

મસૂફા, મસૂરા પું દાંતનું પેદું
 મસૂર પું; મસૂરા સ્ત્રી (સં) મસૂરની દાળ
 મસૂરી, મસૂરિકા, મસૂરિયા સ્ત્રી બળિયા; ઓરી
 મસૂસ, મસૂસન સ્ત્રી વ્યથા; પીડા
 મસૂસના, મસોસના અં કિં મનમાં પીડાવું; અન્ધર
 વ્યથા થવી (૨) અમળાવું (૩) સં કિં આમળાવું
 (૪) નિચોવવું
 મસૂદા પું મસૂદો; ખરડો
 મસૂદેશાજ પું યુક્તિબાજ; ચાલાક
 મસ્કન પું (અં) મકાન; ઘર
 મસ્કારા, મસજરા પું (અં) મશ્કરો
 મસ્ત વિં (ફાં) મગ્ન; ખુશ; પ્રસન્ન (૨) મદથી મસ્ત
 મસ્તક પું (સં) માથું; શીર્ષ; શિર
 મસ્તગી સ્ત્રી (અં) એક જાતનો ગુંદર
 મસ્તાના અં કિં (૨) સં કિં મસ્ત થવું કે કરવું
 (૩) વિં (ફાં) મસ્તાનું
 મસ્તિષ્ક પું (સં) ભેજું; મગજ (૨) માથું
 મસ્તી સ્ત્રી (ફાં) મસ્ત થવું કે હોવું તે; મદ (૨) પશુ
 કે વનસ્પતિમાંથી અમુક જે સાવ ઘાય છે તે
 મસ્તૂર વિં (અં) ગુપ્ત; છૂપું
 મસ્તૂરાત સ્ત્રી (અં) સ્ત્રીઓ (૨) સન્નારીઓ
 મસ્તૂલ પું વહાણનો ફૂવાસ્તંભ; મુખ્ય સ્તંભ
 મસ્સા પું મસો કે મસાનો રોગ
 મહંગા વિં મોંધું
 મહંગાઈ સ્ત્રી મોંધવારી; મોંધારત
 મહંગી સ્ત્રી મોંધવારી (૨) દુકાળ
 મહંત પું મઠાધીશ (૨) વિં શ્રેષ્ઠ
 મહંતી સ્ત્રી મહંતનું પદ
 મહક સ્ત્રી મહેક; વાસ; સુગંધ
 મહકના અં કિં મહેકવું
 મહકદાર વિં સુગંધવાળું; મહેકીલું
 મહકમા પું (અં) ખાતું; વિભાગ; મહેકમ (વડોદરા
 રાજ્યમાં ખાતું કે દફતર માટે આ શબ્દ વપરાવો
 શરૂ થયેલો.)
 મહકીલા વિં મહેકવાળું
 મહકૂમ, મહકૂમા વિં (અં) હુકમમાં આવતું;
 આધીન
 મહજ વિં (અં) શુદ્ધ (૨) અં માત્ર; કેવળ
 મહજ-ફૈદ સ્ત્રી (અં) સાદી સજા; આશાન કેદ
 મહજર પું (અં) સૂચનાપત્ર; 'નોટિસ'
 મહત્ત વિં (સં) મોટું; મહાન
 મહતા પું ગામનો પુખ્તી (૨) મહેતો; મુનશી;
 લાખનાર
 મહતાબ સ્ત્રી (ફાં) ચાંદની (૨) પું ચંદ્ર; મહેતાબ

મહતાબી

૩૧૦

મહાર

મહતાબી સ્ત્રી (ફા) મહતાબ; એક દારૂખાનું
(૨) ચાંદનીમાં બેસવા જેવો ચોતરો (બાગ કે
તળાવ પાસેનો)

મહતારી સ્ત્રી માતા

મહન્ધ પું; મહત્તા (સ્ત્રી) મોટાઈ; શ્રેષ્ઠતા

મહદૌ પું (અ) માર્ગદર્શક (ઈમામ)

મહદૂદ વિં (અ) હદ બાંધેલું; મર્યાદિત; સીમિત

મહફિલ (અ) મહેલિલ; જલસો

મહફૂજ વિં (અ) સુરક્ષિત

મહલસ પું (અ) જેલ; કેદખાનું

મહલૂબ વિં (અ) મહેબૂબ; પ્યારું

મહલૂબા વિં; સ્ત્રી મહેબૂબા; પ્રિયા

મહલૂબિયત, મહલૂબી સ્ત્રી પ્યાર; પ્રીત

મહમહ અ મધમધ

મહમહા વિં મધમધતું

મહમહાના અ કિં મધમધવું; મહેકવું

મહમૂદ વિં (અ) સ્તુતિ પામેલું; પ્રશસ્ત

મહમૂદી સ્ત્રી એ જાતનું મલમલ કપડું (૨) એક જૂનો
સિક્કો

મહમેજ્જ સ્ત્રી (ફા) મિહમેજ્જ ધોડેસવારની એડીની
લોઢાની રેખ

મહર પું મુખી; મોટા (આદરવાયક શબ્દ)
(૨) (અ) મુસલમાનોમાં વર કન્યાને આપે તે
દેજ કે પલ્લું (૩) વિં મહેકતું; મધમધતું

મહરસ પું (અ) નજીકનો સગો કે મિત્ર
(૨) વિવાહસંબંધ ન થઈ શકે એવું સગું (૩) સ્ત્રી
સ્ત્રીના કબજાનો છાતીનો ભાગ

મહરા પું કહાર; પાલખી ઊંચકનાર (૨) વિં મુખ્ય;
પ્રધાન

મહરાજ, મહરાજા પું મહારાજ; મહારાજા

મહરાજ સ્ત્રી મહેરાબ; કમાન

મહરી સ્ત્રી કહારણ-કહાર (પાલખી ઊંચકનાર)
-ની સ્ત્રી

મહરૂ વિં (ફા) ચંદ્રવદના; શશિમુખી

મહરૂમ વિં (અ) અભાગી; વંચિત (૨) કમનસીબ

મહરૂમી સ્ત્રી તજાયેલી; દુર્ભાગિણી; અભાગિની

મહર્થિ પું (સં) મોટા ઋષિ

મહલ પું (અ) મહેલ (૨) અંત:પુર (૩) મોટો
ઓરડો (૪) અવસર; મોકો (૫) પત્ની; બેગમ

મહલસરા સ્ત્રી (અ + ફા) જનાનખાનું

મહલી પું (અ) અંત:પુરનો ચોકીદાર; વ્યંડળ

મહલ્લા પું (અ) મહોલ્લી

મહશર પું (અ) કથામતનો દિવસ

મહસૂલ પું (અ) જમીન-મહેસૂલ (૨) કર (૩) ભાડું

મહસૂસ વિં (અ) અનુભવેલું; માલૂમ પડેલું

મહસૂસાત સ્ત્રી બં વં (અ) જાણી કે અનુભવી શકાય
એવા પદાર્થો

મહા વિં મોટું; મહાન; શ્રેષ્ઠ; બહુ; અધિક

મહાકવિ પું મહાકવિ; મહાન કવિ

મહાકાવ્ય વિં ઘણી મોટી અને વિસ્તારવાળી
કાવ્યરચના

મહાજન પું (સં) મહાપુરુષ (૨) ધનવાન (૩) શરાફ
(૪) વશિક

મહાજની સ્ત્રી શરાફનો ધંધો (૨) શરાફના ચોપડાની
એક લિપિ

મહાત્મા પું (સં) મહા મોટો સાધુ પુરુષ (૨) સંન્યાસી

મહાન વિં (સં) મોટું; વિશાળ

મહાનગરપાલિકા સ્ત્રી (સં) મહાનગરપાલિકા;
'કોર્પોરેશન'

મહાનિદ્રા સ્ત્રી (સં) ચિરનિદ્રા; મોત; મૃત્યુ

મહાનિશા સ્ત્રી (સં) મધરાત (૨) પ્રલયરાત્રિ

મહાનુભાવ પું (સં) મહાપુરુષ; મહાશય

મહાપથ પું (સં) રાજમાર્ગ (૨) મરણ; મહાપ્રસ્થાન

મહાપુરુષ પું મહાન વ્યક્તિ

મહાપ્રસાદ પું (સં) જગન્નાથનો પ્રસાદ-ભાત (૨)
મંદિરની પ્રસાદી (૩) માંસ (૪) અધિક પ્રસન્નતા

મહાપ્રસ્થાન પું (સં) મરણ (૨) હિમાળો ગાળવો તે
મહાલિ પું અતિ બળવાન; સમ્રાટ

મહાવત પું (અ) ભય; ડર

મહાભારત પું (સં) સંસ્કૃત ભાષાનું અઢાર પર્વોનું એક
ઐતિહાસિક મહાકાવ્ય જેમાં સૃષ્ટિના આદિથી
કૌરવ-પાંડવના યુદ્ધ અને પાંડવોના સ્વર્ગારોહણ
સુધીનું વિસ્તૃત વર્ણન છે. (૨) મહાભારત જેવો
મોટો ગ્રંથ (૩) મહાન યુદ્ધ

મહાભૂત પું (સં) પંચ ભૂત (પૃથ્વી, જળ, અગ્નિ,
વાયુ, આકાશ)

મહાભૂત્ય પું (સં) મહામંત્રી

મહામંત્રી પું મોટો મંત્રી

મહામના વિં (સં) મોટા મનવાળું; મહાનુભાવ

મહામહિમ વિં (સં) જેમનો મહિમા અધિક હો (એમ
જણાવતી રાજ્યપાલ વગેરે માટે પ્રયોજાતી એક
ઉપાધિ)

મહામહોપાધ્યાય પું (સં) ગુરુઓના ગુરુ (સરકાર
સંસ્કૃતના વિદ્વાનોને આ ઉપાધિ આપતી.)

મહામાંસ પું (સં) ગાય કે મનુષ્યનું માંસ

મહામાત્રી સ્ત્રી કોગળિયું પ્લેગ વગેરે જેવો મોટો રોગ

મહાયાત્રા સ્ત્રી (સં) મહાપ્રસ્થાન; મરણ; મૃત્યુ

મહાર સ્ત્રી (ફા) ઊંટની નાથ

મહારત્ન

૩૧૧

માંસલ

મહારત્ન સ્ત્રી (અં) અભ્યાસ; મહાવરો (૨) જાણકારી
(૩) દક્ષતા

મહારથ, મહારથી પું (સં) એકીસાથે દસહજાર
યોદ્ધા સાથે લડી શકે એવો મહાન યોદ્ધો

મહારાજ પું (સં) મોટો રાજા (૨) સાપુ સંત બ્રાહ્મણ
વગેરે માટે આદરનો શબ્દ

મહારાણી, મહારાણી સ્ત્રી મહારાણી

મહારાજાધિરાજ પું મોટો રાજવી; સમ્રાટ

મહારોગ પું (સં) ઝોઢ વગેરે જેવો ભારે કે અસાધ્ય
રોગ

મહાર્પ વિં (સં) મોંપું

મહાલ પું (અં) મહલનું બં વં મહોલ્લો
(૨) મહાલ; પરગણું (૩) ભાગ (૪) મધપૂડો

મહાવટ સ્ત્રી મહા મહિનાનું માવડું

મહાઘત પું હાથીનો મહાઘત

મહાઘર પું અળતો (પગની પાનીએ ચોપડવાનો)

મહાઘરા પું મહાવરો (૨) રૂઢપ્રયોગ

મહાઘરી સ્ત્રી અળતાની ઓટી

મહાવિદ્યાલય પું મોટું વિદ્યાલય; 'કોલેજ'

મહાશય પું (સં) મહાનુભાવ; સજ્જન; 'જનાબ'

મહાસપુર, મહાસાગર પું મોટો દરિયો

મહિ સ્ત્રી (સં) મહી; પૃથ્વી (૨) મહિમા

મહિમા સ્ત્રી (સં) મહિમા; મોટાઈ; માહાત્મ્ય

મહિલા સ્ત્રી (સં) સ્ત્રી

મહિષ પું (સં) પાડો (૨) મહિષાસુર

મહિષી સ્ત્રી ભેંસ (૨) રાક્ષી; સામ્રાજી

મહી સ્ત્રી (સં) પૃથ્વી (૨) દેશ; સ્થાન (૩) નદી
(૪) છાશ

મહીધર પું (સં) પર્વત (૨) શેષનાગ

મહીન વિં પાતળું; બારીક; ઝીણું (૨) કોમળ; ધીમું
(અવાજ માટે)

મહીના પું મહિનો (૨) માસિક પગાર (૩) રજોધર્મ

મહીપ, મહીપતિ, મહીપાલ પું (સં) રાજા

મહુઝાર પું મહુવર કે તે બજાવી કરાતો એક ખેલ
(૨) સ્ત્રી એક જાતનું ઘેટું

મહુઝા, મહુઝા પું મહુઝો

મહુરી સ્ત્રી મહુઝાનું જંગલ

મહુઝા પું મહુઝો

મહુરત પું મુહૂર્ત

મહેંદ્ર પું (સં) વિષ્ણુ (૨) ઈંદ્ર (૩) રાજાધિરાજ

મહેર પું અડચણ; ખંચાત

મહેર, મહેરા પું; મહેરી સ્ત્રી દહી કે છાશમાં રાંધેલા
અનાજની એક વાની; ધેંસ (૨) વિં અડચણ
નાખનારું

મહોગની પું (ઈં) એક ઝાડ કે તેનું લાકડું

મહોત્સવ પું (સં) મોટો ઉત્સવ; સમારંભ

મહોદધિ પું (સં) મોટો સમુદ્ર; મહાસાગર

મહોદય વિં (સં) મહાશય

મહ્ન વિં (અં) લીન; ગુલતાન; ગરક (૨) નષ્ટ

મહ્નર પું (અં) મિહ્નર ધરી (પૈડા ઈત્યાદિની)

મોં સ્ત્રી માતા; જનની; જગત-જનની

મોંજાઈ સ્ત્રી સગી બહેન; માજણી

મોંજાયા પું સગો ભાઈ; માજણો; સહોદર

મોંછી સ્ત્રી માખી

મોંગ સ્ત્રી મોંગ; માગણી (૨) વાળની પાંથી; સેંથો

મોંગટીલા પું સેંથા પરનું એક ઘરેણું

મોંગન પું મોંગવું તે; ભીખ (૨) માગણ; ભિખારી;
પાયક

મોંગના સં કિં માગવું

મોંગલિક વિં (સં) મંગળ; શુભ

મોંગલ્ય પું (સં) શુભ; કલ્યાણ

મોંજના સં કિં મોંજવું (૨) પતંગની દોરી પાવી

મોંઝ અં માં; અંદર; મોંઝાર (૨) પું અંતર; આંતરો;
ગાળો

મોંઝા પું માંઝો કે તેની લૂગદી (૨) નદી વચ્ચેનો ટાપુ
(૩) ઝાડનું થડ

મોંઝી પું માછી; હોડીવાળો (૨) મધ્યસ્થ; ઝપડો
પતવનાર

મોંટ, મોંટ પું માટલું

મોંઢ પું ભાતનું ઓસામણ

મોંઢના સં કિં મસળવું; ગૂંદવું (૨) લેપ કરવો

મોંઢલિક પું (સં) (સાર્વભૌમ રાજાના તાબાના)
મંડળનો રાજા

મોંઢવ પું માંડવો; મંડપ

મોંઢા પું આંખનો એક રોગ; મોતિપો (૨) પરોઠો;
ચોપડું (૩) માંડવો

મોંઢી સ્ત્રી ભાતનું ઓસામણ (૨) કપડાને કરાતો આર

મોંટ વિં માતું; પત (૨) માત થયેલું; હારેલું

મોંટના અં કિં માતવું; માત કરવું; હરાવવું

મોંટ વિં માતેલું; મત

મોંટ્રિક પું (સં) મંત્રવાળો; મંતરનાર

મોંડ સ્ત્રી બખોલ; બોડ (૨) વિં મંદ; હલકું; ઊતરતું
(૩) પરાજિત

મોંડગી સ્ત્રી (ફાં) બીમારી (૨) ધાક

મોંડાવિં (ફાં) માંદું; બીમાર (૨) મંદ; દીલું (૩) ધાકેલું

મોંઘ પું (સં) મંદતા

માંસ પું (સં) માંસમટ્ટી; ગોસ

માંસલ વિં માંસ ભરેલું; તળું

માંસાહારી વિં માંસ ખાનાર
 મા સીં (સં) માતા; જનની (૨) પું (અં) પાણી
 (૩) પ્રવાહી
 માફક પું ધ્વનિવર્ધક મંત્ર
 માફકા પું પિયર; મહિયર
 માફનારિટી સીં (ઈં) અલ્પસંખ્યક; લઘુમતી
 માફ સીં માતા (૨) મોટી સી માટે આદરવાચક
 માઝઘ આર્ગન પું (ઈં) મોંથી વગાડવાનું વાજું
 મા-ડલ્-લહમ પું (અં) માંસનો એક પૌષ્ટિક
 સેરવો
 મા-ક્રબલ અં (અં) આની પહેલાં
 માકૂલ વિં (અં) સમુક્તિક; ઉચિત; યોગ્ય
 (૨) અચૂં (૩) સમજદાર (૪) વાદવિવાદમાં
 નિરુત્તર કે અનુકૂળ થયેલું કે માની લેનારું
 માકૂસ વિં (અં) ઊલટું; ઊંધું
 માચન પું માખણ
 માચી સીં માખી (૨) સોનામુખી
 માચૂચ વિં (અં) દોષિત; આરોપી
 માચૂલિયા પું (ફાં) ગાંડપણ
 માચ પું (સં) માહ મહિનો
 માધી વિં માહ માસનું
 માછર પું મચ્છર
 માછી સીં માખી
 માજરા પું (અં) હાલ; વૃત્તાંત (૨) બનાવ; પ્રસંગ
 માજિદ પું (અં) બુજરગ; વડીલ
 માજિયા અં (અં) પછીથી; આગળથી
 માજિરત સીં (અં) બહાનું; વાંધો; હરકત; આપત્તિ
 માજી વિં (અં) માજી; થયેલું; ભૂતપૂર્વ (૨) પું
 ભૂતકાળ
 માજૂન સીં (અં) (શક્તિની દવાવાળો) મીઠો
 અવલેહ (૨) ભાંગવાળો ચાસણીનું ચકતું
 માજૂર વિં (અં) નકામું (૨) અસમર્થ
 માજૂલ વિં (અં) ૨૬ કરેલું (૨) ૫૬બ્રષ્ટ
 માટ પું મોટું કુંડું (રંગનું) (૨) માટલું
 માટા પું લાલ મેકોડો
 માટી સીં માટી
 માળિક, માળિક્ય પું (સં) માત્રેક
 માતંગ પું (સં) હાથી
 માત સીં (અં) માત થવું તે; હાર (૨) વિં માત;
 હારેલું
 માતદિલ વિં (અં) મુઅતદિલ ન બહુ ગરમ કે ન
 બહુ ઠંડું; સમશીતોષ્ણ
 માતબર વિં (અં) મુઅહબર સાચું; વિશ્વાસપાત્ર;
 ઈતબાર લાયક

માતબરી સીં વિશ્વાસપાત્રતા
 માતમ પું (અં) મરણનો શોક કે રોવું વગેરે
 માતમદારી સીં મરણનો શોક પાળવો તે
 માતમપુસી સીં (ફાં) મરણના શોકમાં સાંત્વન દેવું
 તે; દિલાસો; ખરખરો
 માતમી વિં (ફાં) માતમ વિષયક; શોકસૂચક
 માતહત વિં (અં) અધીન; તાબાનું
 માતહતી સીં (ફાં) અધીનતા; તાબો
 માતાસીં મા; જનની (૨) શીતળા (૩) વિં માતું; મસ્ત
 માતુલ પું (સં) મામા
 માતુલી સીં મામી
 માતુ સીં (સં) માતા
 માતુકા સીં માતા (૨) પાવ; આયા (૩) સાવકી મા
 માતુભાષા સીં સ્વભાષા; માદરી જબાન
 માત્ર અં (સં) કેવળ; ફક્ત
 માત્રા સીં (સં) માપ; પરિમાણ; પ્રમાણ (૨) સ્વર કે
 સૂરની માત્રા
 માત્સર્ય પું (સં) માત્સર; દ્વેષ
 માથા પું માથું
 માથાપચ્છી, માથાપિટ્ટન સીં માથા ઝીક; મગજમારી
 માથે અં માથા ઉપર (૨) આશરે; ભરોસે
 માદક વિં (સં) કેફી; નશાવાળું
 માદર સીં (ફાં) મા
 માદરજાદ વિં (ફાં) સહોદર (૨) નગન (૩) જન્મનું
 માદરી વિં માતા સંબંધી
 માદર જબાન સીં માતૃભાષા
 માદા, માદીન સીં (ફાં) માદા; સ્ત્રીજાતિનું પ્રાણી
 માદૂમ વિં (અં) નષ્ટ; હયાતી વગરનું
 માદ્દા પું (અં) મૂળતત્ત્વ (૨) યોગ્યતા (૩) પરુ; પાચ
 માદ્દી વિં (અં) તાત્વિક (૨) સ્વાભાવિક
 માધવ પું (સં) વિષ્ણુ (૨) વૈશાખ માસ
 (૩) વસંતઋતુ
 માધવી સીં એ નામની એક ફૂલવેલ
 માધુરી સીં (સં) મીઠાશ; મધુરતા (૨) શોભા
 (૩) શરાબ
 માધુર્ય પું (સં) મધુરતા (૨) સુંદરતા
 માધી, માધી પું માધવ (કૃષ્ણ)
 માધ્યમ વિં (સં) વચલું (૨) પું વાહન; સાધન
 માધ્યમિક વિં મધ્યનું; ઉચ્ચતર અને પ્રાથમિક એ
 બેની વચ્ચેનું
 માધ્યાકર્ષણ પું (સં) ગુરુત્વાકર્ષણ
 માધ્વી વિં (સં) શરાબ; દારૂ
 માન પું (સં) તોલ; માપ (૨) અભિમાન
 (૩) પ્રતિષ્ઠા; આબરૂ (૪) કોપ; રોષ

માનઅ પું (અ) મનાઈ (૨) આપતિ
 માનક પું (સં) માપવા માટેનો શાસ્ત્રીય માનદંડ;
 'મૈન્ડ'
 માનવીકરણ પું (સં) માનક (માનદંડ) નક્કી
 કરવો તે
 માનચિત્ર પું (સં) નકશો
 માનતા સ્ત્રી બાધા; માનતા
 માનદંડ પું (સં) માપવાનો ગજ
 માનદ વિં (સં) માન પ્રતિષ્ઠા દેનાર
 માનધન વિં જે પોતાના માન કે પોતાની ઈજજતને
 જ ધન સમજતું હોય (૨) પું માનાઈ પુરસ્કાર
 માનના સં કિં માનવું
 માનનીય વિં (સં) માનને પાત્ર; આદરપાત્ર
 માનમંદિર પું (સં) કોપલવન (૨) વેદશાળા
 માન-મનીતી સ્ત્રી માનતા (૨) રિસામણું-મનામણું
 માનવ પું (સં) મનુષ્ય; માણસ
 માનવતા સ્ત્રી માણસાઈ
 માનવશાસ્ત્ર પું માનવજાતિની ઉત્પત્તિ તથા વિકાસનું
 શાસ્ત્ર; 'એન્થ્રોપોલોજી'
 માનવાધિકાર પું મનુષ્યનો અધિકાર
 માનવી સ્ત્રી (સં) નારી; સ્ત્રી (૨) વિં માનુષિક;
 મનુષ્ય સંબંધી
 માનવીકરણ પું (સં) મનુષ્ય બનાવવો તે
 માનવીય વિં (સં) માનુષિક; મનુષ્ય સંબંધી
 માનવોચિત વિં (સં) મનુષ્યોચિત; મનુષ્યને યોગ્ય
 માનસ પું (સં) મન; ચિત્ત (૨) માનસરોવર
 (૩) વિં માનસિક
 માનસશાસ્ત્ર પું મનોવિજ્ઞાન
 માનસર, માનસરોવર પું હિમાલયનું જાણીતું સરોવર
 માનસિક વિં (સં) માનસ (મન) સંબંધી
 માનસી સ્ત્રી માનસ-પૂજા (૨) વિં માનસિક
 માનસૂન પું (ઈ) થોમાસુ દરિયાઈ હવા જે વરસાદ
 લાવે છે. (૨) વર્ષાઋણ
 માનહાનિ સ્ત્રી અપ્રતિષ્ઠા; અપમાન; બેઈજજતી
 માનાઈ વિં (સં) માનને લાપક; માનનીય; 'ઓનરરી'
 માનિંદ વિં (ફા) સમાન; બરોબર
 માનિક પું માણેક
 માનિત વિં (સં) આદરમાન મામેલું; માનવંતું
 માનિની વિં સ્ત્રી (સં) અભિમાનવાળી માનવતી
 (સ્ત્રી)
 માની સ્ત્રી (અ) અર્થ; માપનો; મતલબ (૨) વિં
 (સં) માની; અભિમાની (૩) સંમાનિત
 માનુષ વિં (સં) મનુષ્ય સંબંધી (૨) પું માણસ
 માનુષિક વિં મનુષ્ય સંબંધી

માનુષી વિં મનુષ્ય સંબંધી (૨) સ્ત્રી સ્ત્રી
 માનુસ વિં (અ) હળી ગયેલું; પ્રિય
 માનો, માનો, માનો અં માનો કે; જાણો કે; જેમ કે
 માન્ય વિં (સં) માનવાયોગ્ય (જેમ કે, માન્યવર;
 ગણમાન્ય)
 માન્યતા સ્ત્રી માન્ય હોવાનો ભાવ; મંજૂરી; સ્વીકૃતિ
 માપ સ્ત્રી માપ; પ્રમાણ
 માપના સં કિં માપવું
 માફ વિં (અ) મુઆફ) क्षमा કરાયેલું; જતું કરેલું
 માફી સ્ત્રી માફી; क्षमा
 માફકત, માફિકત સ્ત્રી માફક હોવું તે; અનુકૂળતા
 (૨) મેળ; મૈત્રી
 માફિક વિં (અ) મુઆફિક) માફક; પ્રમાણે
 માફી સ્ત્રી માફી; क्षमा (૨) મહેસૂલ માફ કરેલી
 જમીન
 મા-બફા વિં (અ) બચેલું; અવશિષ્ટ
 મા-બાદ અં (અ) (ક્ષાની) પછી; બાદ
 મા-બૈન અં (અ) દરમિયાન
 મામલત સ્ત્રી (અ) મુઆમલત) મામલો; અધડો
 (૨) મુદો; ચર્ચાનો વિષય
 મામલતદાર પું મામલતદાર; તહસીલદાર
 મામલા પું (અ) મુઆમલા) કામધંધો (૨) વ્યવહાર
 કે તેનો અધડો (૩) વિવાદનો પ્રશ્ન
 મામા પું મામો (૨) સ્ત્રી (ફા) માતા (૩) નોકરડી;
 દાસી (જ) રસેઈપણ
 મામાગરી, મામાગીરી સ્ત્રી (ફા) મામા-દાસીનું કામ
 કે પદ
 મામી સ્ત્રી મામી (૨) દોષ વિશે મા મા -ના ના કહેવું-
 તે અર્થાત્ ના માનવો
 મામું પું મામા
 મામૂર વિં (અ) પૂર્ણ (૨) શૂન્ય (૩) નિપુક્ત; મુકરર
 (જ) પું એક જાતનો રીત-રિવાજ
 મામૂલ પું (અ) રીત; રિવાજ
 મામૂલી વિં (અ) સાધારણ; સામાન્ય (૨) નિયમસરનું
 માયકા પું પિયર
 માયલ વિં (અ) વળેલું; ઝૂકેલું (૨) મિશ્રિત
 માયહ સ્ત્રી (ફા) ધન; પૂજા; મિલકત
 મામા સ્ત્રી (સં) મામા; લીલા (૨) ધન (૩) મોહ; ભ્રમ
 માયાધિની સ્ત્રી, માયાવી પું બહુ ચાલાક કે ઠગારું;
 માયાવાળું
 માયિક વિં (સં) માયાવી; ભ્રામક; બનાવટી
 માયૂલ વિં (અ) એબવાળું (૨) ખરાબ
 માયૂસ વિં (અ) નિરાશ; ના-ઉમેદ
 માયૂસી સ્ત્રી નિરાશા

માર સ્ત્રીં માર; મારવું તે (૨) પું (સં) કામદેવ
 મારક વિં મારે એવું; ધાતક
 મારકા પું મારકો; નિશાન
 મારકાટ સ્ત્રીં લડાઈ; ખૂનરેજી
 મારગ પું માર્ગ; રસ્તો
 મારણ પું (સં) મારવું તે (૨) તંત્ર-વિદ્યાનો એક પ્રયોગ
 મારતીલ પું હથોડો
 મારના સં કિં મારવું
 મારપેત્ર પું પેય; પુક્તિ; ચાલબાજી
 મારફત, મારિફત અં મારફત; દ્વારા (૨) સ્ત્રીં
 ઈશ્વરનું જ્ઞાન (૨) પરિચય; ઓળખાણ
 (૩) સાધન
 મારામાર અં જલદીથી (૨) સ્ત્રીં મારામારી
 મારિફત સ્ત્રીં (અં) ઈશ્વરનું જ્ઞાન (૨) પરિચય;
 ઓળખાણ (૩) સાધન(૪) અં મારફત; દ્વારા
 મારુત પું (સં) વાયુ; મરુત; પવન
 મારૂ પું મારું સગ (૨) એક મોટું નગારું (૩) વિં
 મારું; મારનારું (૪) કદમવેધી; કાતિલ
 મારૂફ વિં (ઈં) જાણીતું; પ્રસિદ્ધ
 મારે અં નું માર્યું; -કારણથી
 માર્કા પું મારકો; ચિહ્ન
 માર્કેટ પું (ઈં) બજાર
 માર્ગ પું (સં) રસ્તો
 માર્ગશિર, માર્ગશીર્ષ (સં) પું માગશર માસ
 માર્ચ પું (ઈં) માર્ચ મહિનો (૨) સેનાની કૂચ
 માર્જન પું (સં) માંજવું તે; સફાઈ
 માર્જની સ્ત્રીં સાવરણી
 માર્જાર પું (સં) બિલાડી
 માર્તંડ પું (સં) સૂર્ય
 માર્દવ પું (સં) મૃદુતા; નમ્રતા; ક્રોમળતા
 માર્ફત અં મારફત; દ્વારા
 માર્મિક વિં (સં) મર્મવાળું; મર્મવેધી (૨) મર્મજ
 માલ સ્ત્રીં માળા (૨) રંટિયાની માળ (૩) પું (અં)
 માલ; ધનમાલ; સાધનસામગ્રી (૪) માલમલીદા
 (૫) મહેસૂલ
 માલ-અદાલત સ્ત્રીં મહેસૂલી અદાલત
 માલ-અસબાબ પું સરસામાન
 માલ-પ-મુફત પું (અં + ફાં) મફતિયો માલ
 માલકૈંગની સ્ત્રીં માલકોગણીવેલ (એનાં બિયાંમાંથી
 તેલ બને છે.)
 માલકિયત સ્ત્રીં (અં) માલકી
 માલખાના પું (ફાં) વખાર; ઓદામ; ભંડાર
 માલગાફી સ્ત્રીં ભારખાનું

માલગુજાર પું (અં + ફાં) જમીનદાર
 માલગુજારી સ્ત્રીં મહેસૂલ
 માલ-ગોદામ પું સ્ટેશનની ગોદી
 માલ-ટાલ પું ધનદોલત
 માલદાર વિં (ફાં) માલદાર; ધનિક
 માલન સ્ત્રીં માળણ
 માલપુઆ, માલપૂઆ, માલપૂઆ પું માલપુરો
 માલમતાઅ પું (અં) માલમતા; ધનદોલત
 માલા સ્ત્રીં (સં) માળા
 માલામાલ વિં ખૂન માલદાર; અમીર
 માલિક પું (અં) માલિક; પછી; સ્વામી (૨) પ્રભુ
 (૩) (સં) માળી (૪) ધોબી
 માલિકપન પું માલિકપણું; માલિકી
 માલિકા સ્ત્રીં માળણ (૨) માળા; હાર
 માલિકાના પું (ફાં) માલકીલક (૨) વિં માલિકનું
 માલિકિન સ્ત્રીં સ્વામિની
 માલિકી સ્ત્રીં માલકી; માલિકી
 માલિન સ્ત્રીં માળણ
 માલિની સ્ત્રીં (સં) માળણ (૨) એક છંદ
 માલિન્ય પું (સં) મલિનતા; મેલાપણું
 માલિયત સ્ત્રીં અં સંપતિ; પૂંજી (૨) કિમત
 (૩) કીમતી સીજ
 માલિયા પું (ફાં) મહેસૂલ
 માલિયા સ્ત્રીં (ફાં) માલિસ; મર્દન; યોળવું તે
 માલી પું માળી (૨) વિં માલ સંબંધી; આર્થિક
 માલીદા પું (ફાં) મલીદો
 માલૂમ વિં (અં) માલૂમ; જાણેલું
 માવસ સ્ત્રીં અમાસ
 માવા પું સત્ત (૨) માવો (૩) ભાતનું ઓસામણ
 માશ, માષ પું માષ; અડદ
 માશા, માસા પું માસો; આઠ રતી
 માશા અલ્લાહ અં (અં) 'ઈશ્વર બૂરી નજરથી
 બચાવો !' એવો શબ્દપ્રયોગ (૨) 'શું કહેવું છે!'
 માશૂક પું (અં) પ્રેમમાત્ર વ્યક્તિ; પ્રિય
 માશૂકા સ્ત્રીં માશૂક સ્ત્રી; પ્રિયા
 માશૂકી સ્ત્રીં માશૂક સંબંધી; માશૂક તરફથી
 માશૂકે હક્કીકી પું અલ્લા; પ્રભુ
 માશૂકી પું મશકવાળો; ભિસ્તી
 માસ પું (સં) મહિનો
 મા-સબક વિં (અં) પૂર્વોક્ત; પહેલાં કહેલું
 મા-સલ્ફ વિં (અં) થઈ ગયેલું; વિગત
 માસા પું માસો; આઠ રતી
 માસિક વિં મહિનાનું (૨) પું દર મહિને પ્રસિદ્ધ થતું
 સામયિક

માસિકધર્મ

૩૧૫

મિતી

માસિકધર્મ પું (સં) રજોધર્મ; રજસાવ; ઋતુ
(સ્ત્રીનો માસિક અટકાવ)
માસિયત સ્ત્રી (અં) આજ્ઞા ન માનવી; નાકરમાની
મા-સિવા અં (અં) સિવાય
માસી સ્ત્રી માસી
માસુમ વિં (અં) નિરપરાધ; નિર્દોષ; નિષ્પાપ
માસુમિયત સ્ત્રી નિર્દોષતા; નિષ્પાપીપણું
માસ્ક પું (ઈં) મહોરું; મુખવટો (ર) કઠપૂતળીનો
ખેલ; છબ્બેશી નાટક
માસ્ટર પું (અં) માસ્ટર; નિષ્ણાત
માસ્ટરી સ્ત્રી માસ્ટરની કામગીરી (ર) કાબેલિયત;
નિષ્ણાતપણું
માહ પું (ફાં) ચાંદો (ર) માહ; મહિનો
માહજાર વિં (અં) મોજૂદ; વર્તમાન
માહત સ્ત્રી મહતા (ર) મોટાઈ
માહતાજ પું (ફાં) ચંદ્ર કે ચાંદની
માહતાબી સ્ત્રી (ફાં) ચાંદ (ર) એક આતશબાજી
(૩) ચાંદનીમાં બેસવા માટે બનાવાયેલો
ચોતરો
માહનામા પું માસિકપત્ર
માહર, માહિર વિં નિપુણ; સારો જાણકાર
માહ-રૂ, માહ-લકા વિં (ફાં) ચંદ્રમુખી
માહસ્તી પું અંત:પુરનો ચોકીદાર; વ્યંજન
માહવાર અં દર માસે; પ્રતિ માસ (ર) વિં માસિક
માહવારી સ્ત્રી (ફાં) માસિક પગાર (ર) વિં માસિક
માહસલ પું (અં) ઊપજ (ર) પ્રાપ્તિ (૩) પરિજ્ઞામ
માહાત્મ્ય પું (સં) મહિમા; ગૌરવ
માહિં, માહીં અં માંહી; મા; અંદર
માહિયત, માહીયત સ્ત્રી (અં) કોઈ વસ્તુનું અસલી
તત્ત્વ
માહિયાના વિં (ર) પું માહવારી-માસિક વેતન
માહિર વિં (અં) માહેર; માહિતગાર; સારો જાણકાર
માહી સ્ત્રી (ફાં) માછલી (ર) વિં માસિક
માહી-ચૂંદાર પું (ફાં) બગલો
માહીગીર પું (ફાં) માછી
માહી-મરાતિષ પું (ફાં) ચણ્યાની આગળ રાજાની
સવારી વેળા હાથી પર ચાલતા માછલી ચૂંદો
વગેરેની આકૃતિવાળા સાત ઝંડા-એ હાઈને ચાલતી
સવારી
માહીયત સ્ત્રી કોઈ વસ્તુનું અસલી તત્ત્વ
માહુર પું વિષ; ઝેર
માહીલ પું વાતાવરણ; વાયુમંડળ
મિંબર પું (અં) મસીદમાં જ્યાં મુલ્લાં બેસીને
ઉપદેશ કરે છે તે જગા

મિઅચાર પું (અં) કસોટીનો પથ્થર (ર) સોનાચાંદી
તોલવાનો કાંટો (૩) ધોરણ
મિક્રદાર સ્ત્રી (અં) પરિજ્ઞામ; માપ
મિક્રનાતીસ પું (ફાં) ચુંબક પથ્થર
મિકેનિક પું (ઈં) મશીનનો કારીગર
મિકાકો પું જાપાનનો રાજા
મિચકના અં કિં આંખો પલકવી-મટમટાવવી
મિચના અં કિં મિચાવું
મિચલાના અં કિં ઊલટી થવા જેવું તવું
મિજારાજ સ્ત્રી (અં) તારની બનાવેલી નખલીથી
સિતાર તાનપુરા જેવાં વાદ્યોનો બજવેશો
મિજાજ પું (અં) પ્રકૃતિ; સ્વભાવ (ર) શરીર કે
મનની દશા (૩) ગર્વ ધમંડ (૪) તબિયત
મિજાજદાર, મિજાજી વિં મિજાજ; ભારે અભિમાની
મિજગાં સ્ત્રી (ફાં) ('મિજહ'નું બં વં) આંખનાં
પોપચાં
મિજ્જહ સ્ત્રી (ફાં) આંખનું પોપચું
મિટના અં કિં મટવું; રદ થવું કે નાશ પામવું કે હયાત
ન રહેવું
મિટાના સં કિં મિટાવવું; નષ્ટ કરવું; રદ કરવું; લુપ્ત
કરવું
મિટિયા વિં માટીના રંગનું
મિટિયાના સં કિં માટી ધસીને માંજવું
મિટિયા-ફૂસ વિં કમજોર
મિટ્ટી સ્ત્રી જમીન (ર) માટી; પૂજા (૩) રાખ
(૪) શબ; લાશ
મિટ્ટી કા તેલ પું ગ્યાસતેલ
મિટ્ટી સ્ત્રી મીઠી; ચુંબન
મિટ્ટૂ પું પોપટ (ર) મીઠું-મપુર બોલનાર
મિઠબોલા વિં મીઠાબોલું
મિઠલોના વિં કમ મીઠાવાળું
મિઠાઈ સ્ત્રી મીઠાઈ (ર) મીઠાશ
મિઠાસ સ્ત્રી મીઠાશ
મિઠિલ વિં (ઈં) મધ્યવર્તી; માધ્યમિક (શાળા)
મિલુલિયા સ્ત્રી મટ્ટલી; કુટિર
મિત વિં (સં) પરિમિત; હદની અંદરનું (ર) થોડું
(૩) પું પ્રિય સાથી
મિતભાષી વિં થોડાબોલું
મિતાહાર વિં (સં) ઓછું ખાનાર; માપીજોખી ખોરાક
ખાનાર (ર) પું પરિમિત આહાર
મિતિ સ્ત્રી માપ; સીમા
મિતભોજી વિં થોડા આહારવાળું; થોડું ખાનારું
મિતાહારી વિં થોડા આહારવાળું; થોડા ખાનારું
મિતી સ્ત્રી મિતિ; દેશી તારીખ

મિત્ર

૩૧૬

મિષ્ટ

મિત્ર પું (સં) ભાઈબંધ (૨) સૂર્ય
 મિત્રતા સ્ત્રી દોસ્તી; મૈત્રી
 મિત્રતાપૂર્ણ વિં દોસ્તીથી ભરેલું
 મિત્રદ્રોહ પું મિત્ર તરફ વિશ્વાસઘાત
 મિત્રભાવ પું મૈત્રી
 મિત્રરાગ્ય, મિત્રરાષ્ટ્ર પું એવું રાજ્ય જેને પરસ્પર
 દોસ્તીનો સંબંધ કે કરાર હોય
 મિથુન પું (સં) જોડું; પુગલ (૨) એક રાશિ
 મિથ્યા અં (સં) કોગટ; વ્યર્થ (૨) અસત્ય;
 નાશવંત
 મિથ્યાભિમાન પું (સં) જુદું અભિમાન, કોગટ થમડ
 મિથ્યારોપણ પું (સં) જુદો દોષ લગાડવો તે
 મિનકાર પું (અં) ચાંચ (૨) સારડી
 મિન-જાનિષ્ઠ અં (અં) તરફથી; બાજુથી
 મિન-જુમ્લા અં (અં) કુલ; બધામાંથી
 મિનટ પું (ઈં) મિનિટ સમય
 મિનતી સ્ત્રી આજીજી; વિનંતી
 મિનમિન અં ગુંગણાતે કે ધીમે અવાજે
 મિનવાલ પું (અં) વજાપેલું કપડું લપેટવાનો
 સાળનો ભાગ; તર
 મિનહા વિં (અં) કાપી લીધેલું; ઘટોડેલું
 મિનિસ્કર્ટ સ્ત્રી (ઈં) નાનો યશિયો; ઘૂંટણોથી ઉપર
 સુધી પહોંચતો યશિયો
 મિનિસ્ટર પું (ઈં) પ્રધાન; મંત્રી
 મિનિસ્ટરી પું (ઈં) મંત્રીનું પદ અને કાર્ય
 મિનિસ્ટ્રી સ્ત્રી (ઈં) મંત્રીનો વિભાગ (૨) મંત્રીમંડળ
 મિત્રત સ્ત્રી (અં) કાકલૂદીભરી આજીજી; વિનંતી
 (૨) ચાપલૂસી (૩) કૃતજાતા; ઉપકાર
 મિત્રતકશ વિં અહેસાન લેનાર
 મિત્રત-ગુજાર વિં (ફાં) આજીજી કરનાર
 મિમિયાના અં કિં બકરા-ચેટાનું બે બે બોલવું
 મિયાં પું (ફાં) સ્વામી; શેઠ કે પતિ (૨) મહાશય
 (સંબોધન) (૩) મિયાં; પુસલમાન
 મિયાદ સ્ત્રી હદ; અવાધિ
 મિયાન પું (ફાં) મધ્ય ભાગ (૨) કમર (૩) સ્ત્રી
 ખાન
 મિયાના વિં (ફાં) મધ્યમ કદનું (૨) પું ખાનો
 મિયાની સ્ત્રી (ફાં) પાપજામાનો વચ્ચેનો ભાગ
 મિરગી સ્ત્રી (સં) મૃગી વાપુથી મૂર્છા આવવાનો એક
 રોગ; અપસ્માર
 મિરચા પું મરચું
 મિરજાઈ સ્ત્રી એક જાતનું અંદર પહેરાતું અંગરખું
 મિરજા પું (ફાં) અમીરજાદો (૨) રાજકુંવર
 (૩) એક ઉપાધિ

મિરાત સ્ત્રી (અં) દર્પણ
 મિર્ચ સ્ત્રી મરચું (૨) મરિયું
 મિરીંછ પું (અં) મંગળ ગ્રહ
 મિલ સ્ત્રી (ઈં) કારખાનું
 મિલન પું (સં) મળવું તે; મેળાપ
 મિલનસાર વિં મળતાવડું; સુશીલ
 મિલનસારી પું મળતાવડાપણું; મેળ
 મિલના સં કિં મળવું
 મિલના-જુલના સં કિં મળતા રહેવું; હળવું-મળવું
 મિલની સ્ત્રી લગનમાં બેઠે પક્ષના લોકે મળવાનો એક
 વિધિ
 મિલા-જુલા વિં મિશ્રિત; એકમેક સાથે ભળેલું
 મિલાન પું મળવું કે મેળવવું તે; મેળાપ; મિલન
 (૨) મળતાપણું; પુકાબલો (૩) મેળવી કે બરોબર
 છે કે કેમ તે તપાસી લેવું તે
 મિલાના સં કિં મિલાવવું; મેળવવું
 મિલાપ પું મેળાપ; મળવું તે; મિલાપ (૨) મિત્રતા
 મિલાષ પું, મિલાવટ સ્ત્રી ભેળસેળ; ભેગ
 મિસિંદ પું (સં) ભમરો
 મિલિટરી વિં (ઈં) સેનાનું; સૈનિક ફોજનું; પુદ
 વિષયક (૨) સ્ત્રી ફોજ; પલટણ
 મિલિત વિં (સં) મેળવેલું; મિશ્રિત
 મિલીગ્રામ પું (ઈં) ગ્રામનો હજારમો ભાગ
 મિલી-ભગત સ્ત્રી છૂથી સંતલસ કે મળતિપાપણું; પૂર્ત
 અને કપટભરી ચાલ; મેળાપીપણું
 મિલીમીટર પું (ઈં) મીટરનો હજારમો ભાગ
 મિલેનિયમ સ્ત્રી (ઈં) સદસાબ્દ; હજાર વર્ષનો
 સમયગાળો
 મિલ્ક સ્ત્રી (અં) જાગીર (૨) જમીનદારી (૨) સ્ત્રી
 (ઈં) દૂધ
 મિલ્કિયત સ્ત્રી (અં) જાગીર; જમીનદારી
 (૨) મિલકત
 મિલ્કી પું (ઈં) જાગીરદાર; જમીનદાર
 મિલ્લત સ્ત્રી મેળ (૨) મિલનસારપણું (૩) (અં)
 પંથ; સંપ્રદાય
 મિશન પું (ઈં) ઉચ્ચ ઉદ્દેશ કે તે સાધનારું મંડળ
 મિશનરી પું (ઈં) પાદરી
 મિશ્ક પું (ફાં) મુશ્ક; કસ્તૂરી
 મિશ્ર વિં (સં) ભેગું; ભેળભેળ
 મિશ્રણ પું (સં) મિશ્ર કરવું કે કરેલું તે
 મિશ્રિત વિં (સં) ભેળવેલું; ભેગવાણું
 મિષ પું (સં) બહાનું (૨) છળકપટ (૩) દાઝ
 (૪) હોડ; શરત
 મિષ્ટ વિં (સં) મીઠું; મધુર

મિષ્ટાન્ન

૩૧૭

મુંદના

મિષ્ટાન્ન પું (સં) મીઠાઈ; મિષ્ટ ભોજન
 મિસકીન વિં વિનમ્ર; ભોળું; ગરીબડું; નિર્ધન
 મિસરા પું (અ) મિસરો; તુક; -ઉર્દૂ ફારસી આદિની
 કવિતામાં આધારભૂત પહેલું ચરણ
 મિસરી સ્ત્રી સાકર (૨) મિસર (ઈજિપ્ત)ની ભાષા
 (૩) વિં મિસરનું (૪) પું મિસરવાસી
 મિસલ, મિસિલ સ્ત્રી તુમાર; ફાઈલ
 મિસવાક સ્ત્રી (અ) દાતણ
 મિસાફલ પું (ઈ) પ્રશ્નેપાત્ર; ફેકીને મારવાનું શસ્ત્ર
 મિસાલ સ્ત્રી (અ) ઉપમા (૨) ઉદાહરણ
 (૩) કહેવત
 મિસિલ સ્ત્રી તુમાર; ફાઈલ
 મિસ્કાલ, મિસ્કાલા પું (અ) મસકલો-એક ઓજાર
 મિસ્કીન વિં (અ) ગરીબડું; નિર્ધન; વિનમ્ર; ભોળું
 મિસ્તર પું (અ) લખવામાં લીટી સીધી રહે તે સારુ
 કાગળ નીચે રખાનું આકેલું સાધન
 મિસ્તરી પું મિસ્તરી; કારીગર-સુતાર કે કડિયો
 મિસ્ત્ર પું (અ) મિસર; ઈજિપ્ત
 મિસ્ત્રી સ્ત્રી મિસર (ઈજિપ્ત)ની ભાષા (૨) વિં
 મિસરનું (૩) પું મિસરવાસી
 મિસ્લ વિં (અ) બરોબર; સમાન (૨) ફાઈલ
 મિસ્સી સ્ત્રી દાંત રંગવાનું એક કાળું મંજન
 મિસ્સી-કાજલ પું સધવાની શુંગરસામગ્રી
 મિહનત સ્ત્રી (અ) મહેનત
 મિહના પું મહેણું
 મિહમાન પું (ફા) મહેમાન
 મિહરબાન પું મહેરબાન
 મિહરાબ સ્ત્રી (અ) દરવાજા ઉપર બનાવાલો
 અર્ધમંડલાકાર ભાગ; કમાન
 મિહિર પું (સં) સૂયં
 મીંગી સ્ત્રી બીનો અંદરનો ગર; મીજ
 મીંજના, મીંજના સં કિં યસળવું; ગૂંદવું
 મીઆદ, મીયાદ સ્ત્રી (અ) હદ; અવધિ
 મીઆદી, મીયાદી વિં (અ) નક્કી અવધિ સુધીનું
 મીઝાન સ્ત્રી (અ) સરવાળો (૨) ત્રાજવું
 મીટર પું (ઈ) માપવાનો મીટર
 મીઠા વિં મીઠું; મધુર
 મીઠા તેલ વિં તલનું તેલ
 મીઠી છુરી સ્ત્રી વિશાસપાતક (૨) કપટી
 મીઠી માર સ્ત્રી ઉપરથી જણાય નહિ તેવો મૂઠ માર
 મીત પું મિત્ર; મિત; પ્રિય સાથી
 મીન પું (સં) માછલી (૨) એક રાશિ
 મીન-મેણ પું મીન (માછલી) કે મેષ (ધેંટું) એવી
 ગૂંચવણ; સોચ-વિચાર

બ. કો. - ૨૧

મીના પું (ફા) સોનાચાંદી ઉપર થતું રંગીનકામ;
 મીનો; મીનાકારી
 મીનાકાર પું (ફા) સોનાચાંદી પરના રંગીન કામનો
 કારીગર
 મીનાકારી સ્ત્રી મીનાની કારીગરી; સોનાચાંદી પર
 થતા રંગીન કામની કલા
 મીના બાજાર પું ચોકસીનું; દરદાગીનાનું બજાર
 (૨) એવું બજાર જેમાં કેવળ સ્ત્રીઓ જ લે-વેચ
 કરતી હોય
 મીમાંસક પું (સં) મીમાંસક; મીમાંસાનો પંડિત
 મીમાંસા સ્ત્રી (સં) એક દર્શન (૨) ગંભીર મનન ને
 વિવેચન
 મીનાર સ્ત્રી (અ) મનાર) મિનારો
 મીયાદ, મીયાદી સ્ત્રી હદ; અવધિ
 મીર પું (ફા) અમીર (૨) ધર્મોચાર્ય (૨) બાદશાહ
 (૪) શરતમાં-હરીફાઈમાં પહેલો આવનાર; વિજેતા
 (૫) પતામાં રાજા
 મીરાસ સ્ત્રી (અ) વારસો
 મીરાસદાર પું વારસદાર; ઉત્તરાધિકારી
 મીરો સ્ત્રી અમીરી (૨) પું મીર
 મીલ પું માઈલ; ૧૭૬૦ ગજ કે આઠ ફર્લાંગનું અંતર
 મુંગરા પું મોગરો-મોટી મોગરી
 મુંગરી સ્ત્રી ઢોકવાની મોગરી
 મુંડ પું (સં) માથું (૨) વિં મૂંડેલું; બોડું (૩) નીચ;
 અધમ
 મુંઝાચિરા પું પોતાના પર થા કરી ભીખ માગતો ફકીર
 મુંઝન પું (સં) માથું મુંઝાવું તે
 મુંઝના અં કિં માથું મુંઝાવું (૨) લૂંટાવું કે ઠગાવું
 મુંડા પું તાલિયો; બોડિયો (૨) મુંઝાઈને ચેલો થયેલો
 તે; મુંડિયો (૩) વિં બોડું કાંઈ તે; જેમ કે, મુંડા
 (શીંગડા વગરનો) બેલ; (ડાળ પાન વગરનું)
 વૃક્ષ, વગેરે
 મુંડાઈ સ્ત્રી મુંડામણ
 મુંડિયા પું મુંડિયો; સાધુ
 મુંડી સ્ત્રી બોડી સ્ત્રી; વિધવા (૨) પું (સં) મુંડિયો
 (૩) વાળદ
 મુંડેર સ્ત્રી; મુંડેરા પું મકાનની છતની સૌથી ઉપરની
 ધારની દોવાલ
 મુંતકિલ વિં સ્થાનાંતર કરેલું કે થયેલું
 મુંતકિલ વિં ચૂંટાયેલું
 મુંતકિમ વિં ઉત્તજામ (બંદોબસ્ત) કરનાર; પ્રબંધક
 મુંતકિર વિં ઉત્તેજાર; આતુર
 મુંતહી વિં પૂર્ણ
 મુંદના અં કિં બુરાસું; ઢંકાવું; બંધ થવું

મુંશિયાના

૩૧૮

મુકરંબ

મુંશિયાના વિં (ફાં) મુનશીના જેવું
 મુંશી પું (અં) મુનશી; લખનાર
 મુંસરિમ પું (અં) (દફતરનો) મુખ્ય કામદાર;
 વ્યવસ્થાપક
 મુંસરિમી સ્ત્રી દફતરી વ્યવસ્થાનું કામ કે પદ
 મુંસલિક વિં (અં) સાથે જોડેલું કે બોડેલું
 મુંસિફ પું (અં) ન્યાયાધીશ; મુનસફ (૨) ક્રિકેટનો
 'અંપાપર'
 મુંસિફાના વિં ન્યાયયુક્ત
 મુંસિફી સ્ત્રી મુનસફનું કામ પદ કે કચેરી
 મુંહ પું મોં; મોઢું; મુખ
 મુંહ-અંધેરે, મુંહ-ઝાલે અં ભરખાંખળું થયે;
 પરોઢિયે
 મુંહ-અચરી વિં મોખિક
 મુંહકાલા વિં કળું મોં કરેલું; બેઆબરૂ થયેલું
 મુંહ-છુટ વિં આખાબોલું
 મુંહછુટાઈ સ્ત્રી આખાબોલાપણું
 મુંહજોર વિં બહુબોલું (૨) આખાબોલું
 મુંહજોરી સ્ત્રી આખાબોલાપણું
 મુંહતોડ વિં જડખાતોડ (ઉત્તર)
 મુંહઝાઈ, મુંહદેઝની સ્ત્રી નવી વહનું મોં જોવાની
 રીત કે ત્યારે તેને અપાનું ધન
 મુંહદેઝા વિં દેખાડા પૂરતું; કૃત્રિમ
 મુંહફટ વિં આખાબોલું
 મુંહબંધા પું જેન સાપુ (મોં પર પટ્ટી બાંધે તે
 પરથી)
 મુંહબંદ વિં બંધ મોઢાવાળું
 મુંહબોલા વિં કહેવાનું; ખરેખર નહિ એવું (સગું)
 મુંહખર અં સારી પેઠે; ધરાઈને
 મુંહખરાઈ સ્ત્રી મોં ભરવાનું કામ; લાંચ
 મુંહમુલાહજા પું (અં) પરસ્પરની વાતચીતમાં
 શીલ અને સંકોચ સાચવવાં; શીલ-સંકોચની
 સ્થિતિ
 મુંહપાંગા વિં મોંમાગું
 મુંહામુંહ અં છલાછલ; મોં સુધી
 મુંહામુંહી સ્ત્રી બોલાબોલી; તકરાર
 મુંહાસા પું જુવાનીમાં થતો ખીલ
 મુઅજ્જન, મુઅજ્જન પું મસીદનો અજાન
 પોકારનાર
 મુંઅર્રહમ વિં (અં) પ્રતિષ્ઠિત; મોટું (માણસ)
 મુઅજ્જિજા વિં (અં) ઈજ્જતદાર; પ્રતિષ્ઠિત
 મુઅજ્જન પું (અં) મસીદનો અજાન પોકારવારો
 મુઅતદિલ વિં (અં) બહુ ગરમ કે બહુ ઠંડું નહિ
 એવું; સમશીતોષ્ણ

મુઅતબાર વિં (અં) સાયું; વિશ્વાસપાત્ર; ઈતબારલાયક
 મુઅતલ વિં (અં) (દંડરૂપે) અમુક સમય કામથી
 બરતરફ કરાયેલું; ફરજ-મોકૂફ
 મુઅતલી સ્ત્રી (અં) ફરજ-મોકૂફી
 મુઅરિબ વિં (અં) અદબવાળું; વિનયી
 મુઅરસ પું (અં) માદા (૨) સ્ત્રીલિંગ
 મુઅમ્મા પું (અં) ભેદ; રહસ્ય (૨) ગોટાળો
 મુઅય્યન વિં (અં) નક્કી કરેલું; નિશ્ચિત
 મુઅલ્લક વિં (અં) લટકતું
 મુઅલ્લા વિં (અં) સર્વોચ્ચ (૨) માન્ય
 મુઅલ્લિમ વિં (અં) 'ઇલ્મ'-જ્ઞાન દેનાર; શિક્ષક
 મુઅલ્લિમા સ્ત્રી જ્ઞાન (ઇલ્મ) દેનારી; શિક્ષિકા
 મુઅલ્લિની સ્ત્રી શિક્ષકનો પંથો
 મુઅસિર વિં (અં) અસરકારક; પ્રભાવયુક્ત
 મુઆફ વિં (અં) પાક
 મુઆફી વિં (અં) માફી
 મુઆફિક વિં (અં) માફક; અનુકૂળ (૨) સરખું;
 બરોબર; જેવું; મળતું
 મુઆફિકત સ્ત્રી માફક હોવું તે
 મુઆફી સ્ત્રી (અં) માફી
 મુઆમલત સ્ત્રી (અં) મામલો; ઝઘડો
 મુઆપલા પું (અં) કામધંધો (૨) વ્યવહાર કે તેનો
 ઝઘડો (૩) વિવાદનો પ્રશ્ન (૪) મુકદ્દમો
 મુઆયના પું (અં) તપાસ; નિરીક્ષણ
 મુઆલિજ પું (અં) ઈલાજ કરનાર
 મુઆલિજા પું (અં) ઈલાજ; ચિકિત્સા
 મુઆવજા પું (અં) નુકસાનની ભરપાઈ; વસ્તુ
 વગેરેનું મૂલ્ય
 મુઆહિદા પું (અં) નિશ્ચય; કરારનામું; કોલ-કરાર
 મુક્તા વિં (અં) કાપી કરીને ઠીક કરેલું (૨) સભ્ય;
 શિષ્ય
 મુકદમા, મુકદમા પું (અં) મુકદમો; દાવો
 મુકદમેજાજ વિં દાવા લડવાનું રસિયું
 મુકદમેજીવી સ્ત્રી દાવા લડવાની લત
 મુકદમ વિં (અં) પ્રાચીન; પુરાણું (૨) જરૂરી
 (૩) પું મુખી; નેતા
 મુકદમા પું (અં) મુકદમો; દાવો
 મુકદર પું (અં) નસીબ; ભાગ્ય; કિસ્મત
 મુકદસ વિં (અં) પાક; પરમ પવિત્ર
 મુકમ્મલ વિં (અં) પૂર્ણ કરેલ; સંપૂર્ણ; સમાપ્ત
 મુકામિલ વિં (અં) પૂર્ણ કરનાર
 મુકરના અં કિં હટ્ટી કે ખસી જવું; કઠીને ફરી જવું
 મુકરના સં કિં અન્યને ફેરવી નાખવા પ્રવૃત્ત કરવો
 મુકરંબ પું ધનિષ્ઠ પિત્ર

મુકામ

૩૧૯

મુજામ્મત

મુકામ વિં (અં) સન્માન્ય; પૂજ્ય
 મુકાર વિં (અં) મુકરર; નક્કી થયેલું (૨) નિયુક્ત
 (૩) અં કરીધી; બીજીવાર
 મુકારી સીં (અં) નક્કી થયેલું વેતન; નિયુક્તિ
 મુકાલિયાત સીં (અં) પૌષ્ટિક દવાઓ
 મુકાલ્લી વિં (અં) પૌષ્ટિક
 મુકાબલા પું (અં) સાપસામા આવી જવું તે;
 મૂકલેડ (૨) હરીકાઈ (૩) મુકાબલો; તુલના
 (૪) વિરોધ
 મુકાબિલ પું (અં) હરીક (૨) વિરોધી; શત્રુ
 (૩) અં સામે; આગળ
 મુકામ પું (અં) જગા; મુકામ; ઉત્તારો (૨) સ્થાન;
 અવસર
 મુકામી વિં સ્થાનિક (૨) કામ
 મુકિયાના સં કિં મુકા મારવા
 મુકિર વિં (અં) એકરાર કરનાર; સાખ
 (૨) દસ્તાવેજ લખનાર
 મુકુટ પું (સં) પુગટ; તાજ
 મુકુર પું (સં) દર્પણ; અરીસો
 મુકુલ પું (સં) કળી
 મુકુલિત વિં કળીવાળું (૨) અર્ધ ખીલેલું
 (૩) પલકતું (નેત્ર)
 મુકૈયદ વિં (અં) કેદ કરાયેલું
 મુક્કા પું મુક્કો; ધુમ્મો
 મુક્કી સીં મુક્કેબાજી; મુક્કામુક્કીની લડાઈ
 (૨) ધીમી મુક્કીથી શરીરની ચંપી
 મુક્ત વિં (સં) છૂટેલું; છૂટું; બંધનરહિત
 મુક્ત-વ્યાપાર પું એવો વ્યાપાર જેમાં કોઈને કશી
 રૂકાવટ ન હોય; 'ફ્રી-ટ્રેડ'
 મુક્તા સીં, મુક્તાફલ પું (સં) મોતી
 મુક્તિ સીં (સં) છૂટ; છૂટકારો; આઝાદી; મોક્ષ
 મુખ પું (સં) મોઢું
 મુખઢા પું મુખડું; ચહેરો
 મુખતાર પું (અં) મુખત્યાર; એલચી; વકીલ
 મુખતાર-ઈ-આમ પું (અં) મુખત્યાર-નામાવાળો;
 પ્રતિનિધિ
 મુખતારનામા પું (અં + ફાં) મુખત્યારનામું;
 અધિકારપત્ર
 મુખતારી સીં (ફાં) મુખત્યારનું કામ કે પદ;
 પ્રતિનિધિત્વ
 મુખજસ વિં (અં) નપુંસક; હીજડો
 મુખજપ્પક વિં (અં) સંક્ષિપ્ત (૨) પું સંક્ષેપ
 મુખલંબ પું (સં) પ્રસ્તાવના (ગ્રંથની)
 મુખલિર પું (અં) જાસૂસ

મુખલિરી સીં જાસૂસી
 મુખર વિં (સં) બોલકણું (૨) કડવાબોલું
 મુખલિસ વિં (અં) એકલું (૨) અવિવાહિત
 મુખલિસી સીં (અં) છૂટકારો; મુક્તિ; આઝાદી
 મુખશુદ્ધિ સીં (સં) મુખવાસ (૨) મોં દાંત વગેરે
 સાફ કરવું તે
 મુખસ્થ, મુખાગ્ર વિં (સં) કંઠસ્થ; મોઢે કરેલું
 મુખાલિસ વિં (અં) કહેવા કે સાંભળવા પ્રવૃત્ત થનાર;
 સન્મુખ થનાર
 મુખાપેક્ષા સીં (સં) કોઈના મોં સામે તાકવું તે;
 આશ્રિતતા; તાબેદારી
 મુખાપેક્ષી પું આશ્રિત; પરાશ્રિત; મુખાપેક્ષાવાળો
 મુખાલિફ વિં (અં) વિરોધી (૨) શત્રુ (૩) મું
 પ્રતિદ્વન્દી; હરીક
 મુખાલિફત સીં વિરોધ; શત્રુતા
 મુખાસમત સીં (અં) શત્રુતા
 મુખિયા પું મુખી; નાપક
 મુખિલ વિં (અં) ખલેલ પાડનારું; વિખર
 મુખીટા પું મહોરું; મુખવટો
 મુખલિફ વિં (અં) જુદું જુદું; વિવિધ (૨) વિન્ન
 મુક્કસર વિં (અં) પુખતેસર; ટૂંકું (૨) થોડું; અલ્પ
 મુક્કસરનું અં ટૂંકામાં
 મુક્કાર પું પુખત્યાર; એલચી; વકીલ
 મુક્ક વિં (સં) પ્રધાન; સીધી આગળનું; વડું
 મુગદર પું (સં) મુદ્દાર મગદળિયો
 મુગલ પું (ફાં) મોંગોલિયાનો વતની (૨) મોગલ
 જાતિ
 મુગલાઈ સીં મોગલાઈ
 મુગલાની સીં મોગલ જાતિની સી (૨) દાસી
 (૩) મુસલમાન અમીરોનાં કપડાં સીવનાર સી
 મુગાલતા પું (અં) છળ; કપટ; દગો (૨) ભૂલ; ભ્રમ
 મુગીસ વિં (અં) (દાવામાં) વાદી
 મુઘમ વિં મોઘમ; અસ્પષ્ટ
 મુઘ વિં (સં) મોહિત (૨) ભોળું
 મુઘલકા પું (તું) મુચરકો; જામિનખત
 મુઘંદર પું મોટો મુઘળો (૨) કુરૂપ ને મૂર્ખ માણસ
 મુઘલ્લકર પું (અં) પુંલિંગ (૨) નર (૩) વિં પુરુષ
 સંબંધી
 મુઘતર, મુઘતરલ વિં (અં) બેચેન; વ્યાકુળ
 મુઘદા સીં ખુશ ખબર; શુભ સમાચાર
 મુઘપ્પર વિં (અં) વિજયી
 મુઘલ્લલ વિં (અં) ગોટાળામાં પડેલું; અનિશ્ચિત;
 અસ્થિર
 મુઘમ્મત સીં (અં) મજમ્મત બૂરાઈ; નિંદા

મુજરા

૩૨૦

મુદત્તિલ

મુજરા પું (અ) જારી કરેલું તે (૨) યુજરે કે મજરે કરવું તે; મજરો (૨) યુજરો; સલામ (૪) તથામકનું મહેકિલમાં નાચ વગરનું સાદું ગાયન
 મુજરિમ પું (અ) આરોપી; ગુનેગાર
 મુજારત સ્ત્રી (અ) હાનિ; નુકસાન
 મુજારદ વિં (અ) કુવારું (૨) એકલું
 મુજારિષ વિં (અ) અજમાવેલું; તપાસેલું (૨) અનુભવેલું
 મુજત્તલદ વિં (અ) 'સજિલ્લ' - પૂંઠાની બાંધણીવાળું (પુસ્તક)
 મુજઘ્વજ્ઞા વિં (અ) તજવીજ કરાયેલ; પ્રસ્તાવિત; નિર્ણાત
 મુજઘ્વિષ્ઠ પું (અ) તજવીજ કરનાર; પ્રસ્તાવ મૂકનાર; નિર્ણાયક
 મુજસ્સમ, મુજસ્સિમ વિં (અ) સાક્ષાત; મૂર્તિમંત
 મુજાયક્રા પું (અ) વાંધો; હરકત; નુકસાન
 મુજારા વિં (અ) સમાન; બરાબર
 મુજાવર, મુજાવિર પું (અ) 'મજાર' - કબર જેવા સ્થાનનો રક્ષક કે પૂજારી
 મુજાહિદ પું (અ) જેહાદ (ધર્મયુદ્ધ) લડનાર
 મુજિષ્ઠ અં મુજબ; પ્રમાણે (૨) પું કારણ; હેતુ
 મુજિર વિં (અ) હાનિકારક; ખરાબ
 મુજ્ઝદા સ્ત્રી (અ) શુભ સમાચાર; ખુશ ખબર
 મુટકા પું મુગટો; રેશમી અબોટિયું
 મુટાઈ સ્ત્રી સ્થૂળતા; જાડપણું (૨) મોટાઈ; અભિમાન (૩) શેખી; દુષ્ટતા
 મુટાના અં કિં મોટા થવું (૨) શરીરે જાડા કે અભિમાની થઈ જવું
 મુટાસા વિં બેપરવા ને ધમડી
 મુટિયા પું મજૂર; વૈતરો; હેલકરી
 મુદ્દા પું મુઠ્ઠી (૨) મૂઠ; હાથો
 મુદ્દી સ્ત્રી મુઠ્ઠી (૨) ચંપી
 મુઠ્ઠેડ સ્ત્રી મૂઠબેડ; ગ્રધો; લગ્ન; અથગમણ; સામનો
 મુઢિયા સ્ત્રી દસ્તો; હાથો (૨) મુઠ્ઠી
 મુઢના અં કિં મોઢવું; વળવું; વાંકું થવું
 મુઢહર પું સાલ્વાનો માથાવટીનો ભાગ
 મુઢિયા પું મૂંડિયો; માથું મૂંડવેલો
 મુતઅહદ વિં (અ) અનેક; કંઈ
 મુતઅહી વિં (અ) ચેપી (રોગ) (૨) (વ્યા) સકર્મક
 મુતઅસ્તિલ વિં (અ) 'તઅલ્લુક' - સંબંધ રાખતું (૨) અં એ સંબંધે; વિષે; બાબત
 મુતઅસ્તિલકીન પું (અ) સંબંધી લોકો; સગાંસંબંધી; આશ્રિત લોકો

મુતકાસ્તિમ વિં (અ) (વ્યા) બોલનાર - પહેલો પુરુષ
 મુતક્રાત્રી વિં (અ) પહોંચેલ; ચાલાક; પૂર્ત
 મુતક્રારીક વિં (અ) તકરકે-અસ્તવ્યસ્ત થયેલું (૨) વિવિધ; તરેહવાર
 મુતબન્ના પું (અ) દત્તક પુત્ર
 મુતબરક, મુતબરિક વિં (અ) મુબારક (૨) પવિત્ર
 મુતમફન વિં (અ) સંતુષ્ટ (૨) શાંત
 મુતમીવલ વિં (અ) મુતમખિલ) ધનિક; અમીર
 મુતરઝિમ વિં (અ) અનુવાદક; તરજુમો કરનાર
 મુતરિષ પું (અ) ગાયક
 મુતરિષી સ્ત્રી (અ) ગાયકી
 મુતસાક અં (અ) જરા પણ (૨) (અ) કેવળ; બિલકુલ
 મુતલાશી વિં (અ) તલાશ કરનાર
 મુતલજ્ઞા વિં (અ) ધ્યાન દેનાર
 મુતલાતિર વિં (અ) સતત; લગાતાર
 મુતસદી પું (અ) મુત્સદી; પુનશી; મહેતો કે પ્રબંધ કરનાર
 મુતહમ્મલ, મુતહમ્મલ વિં (અ) સહિષ્ણુ; સહનશીલ
 મુતદૈયર વિં (અ) આશ્ચર્યચકિત; દંગ
 મુતાબકત સ્ત્રી અનુરૂપતા; સાદૈશ્ય (૨) અનુકૂળ હોવાનો ભાવ
 મુતાબિક અં (અ) અનુસાર; પ્રમાણે (૨) વિં અનુકૂળ
 મુતાલભા પું (અ) બાકી માગતી રકમ-લેણું
 મુતાલા પું (અ) ભણવું તે; અભ્યાસ; સ્વાધ્યાય
 મુતાસ્તિષ વિં (અ) કટ્ટર; યુક્ત
 મુતાસિર વિં (અ) અસર તથા આવેલું
 મુતાહ પું (અ) શિયા મુસલમાનોમાં થતો અમુક અસ્થાપી વિવાદ
 મુતાહી સ્ત્રી શિયામુસલમાનોમાં થતા અમુક અસ્થાપી વિવાદથી જોડાયેલી સ્ત્રી (૨) રખાત
 મુત્તફિક્ક વિં (અ) સહમત; એકતાવાળું
 મુત્તસિલ વિં (અ) પાસેનું; સંબંધ
 મુત્તહદ, મુત્તહિદ વિં (અ) જોડે મળેલું; સંયુક્ત
 મુદ પું (અ) હર્ષ; આનંદ
 મુદખિર પું (અ) સલાહકાર; અમાત્ય
 મુદમ્મિગ વિં (અ) અભિમાની
 મુદરિસ પું (અ) શિક્ષક; અધ્યાપક
 મુદરિસી સ્ત્રી શિક્ષકનું કામ; અધ્યાપન
 મુદત્તલ વિં (અ) દલીલવાળું; તર્કસિદ્ધ
 મુદત્તિલ વિં (અ) દલીલ કરનાર

મુદાઝલત

૩૨૧

મુમતહિન

મુદાઝલત સીં (અં) અધિકાર જમાવવો તે
 (૨) દખલ કરવી કે રોકવું તે
 મુદામ અં (અં) સદા (૨) સતત
 મુદામી વિં સદા હયાત
 મુદારાત સીં (અં) આગતાસ્વાગતા
 મુદિત વિં (સં) રાજ થયેલું; પ્રસન્ન
 મુદગર પું (સં) મગદળ
 મુદ્દા પું (અં) મુદો; અભિપ્રાય; મતલબ
 મુદ્દ પું (અં) દાવો કરનાર; દાવેદાર; વાદી
 (૨) શત્રુ
 મુદત સીં (અં) મુદત; અવધિ (૨) સમય; અરસો
 મુદા-અલેહ, મુદાલેહ પું (અં) પ્રતિવાદી
 મુદ્દયા સીં (અં) દાવો કરનાર સી
 મુદ્રક પું (અં) છાપનાર
 મુદ્રણ પું (અં) છાપવું તે
 મુદ્રણાલય પું (સં) છાપખાનું
 મુદ્રા સીં (સં) છાપ; મહોર (૨) વીંટી (૩) ટાઈપ;
 બીબું (૪) અભિનયની મુદ્રા
 મુદ્રા-અવમૂલ્યન પું મુદ્રાના ભાવમાં કમી (૫ટ)
 આવવી તે
 મુદ્રાકોષ પું નાણાનિધિ; રૂપિયાપૈસાનો ખજાનો
 મુદ્રાક્ષર પું (સં) છાપવાના અક્ષર; બીબું (ટાઈપ)
 (૨) કમ્પ્યુટર કંપોઝમાં છાપવાના અક્ષર
 મુદ્રાચંત્ર પું (સં) છાપખાનાનું ચંત્ર
 મુદ્રાસ્ક્રીત સીં (સં) દેશની વેપારી જરૂરિયાતથી
 અધિક નાણાંની હેરફેર થવી; નાણાંની વૃદ્ધિ
 મુદ્રિકા સીં (સં) વીંટી
 મુદ્રિત વિં (સં) છાપેલું (૨) સીલબંધ
 મુદ્દા અં (સં) વૃથા (૨) વિં વ્યર્થ (૩) અસત્ય
 મુનકિર વિં (અં) ઈન્કાર કરનાર (૨) નાસ્તિક
 મુનક્ષા પું (અં) મોટી કિસમિસ (દ્રાક્ષ)
 મુનગા પું સરગવો
 મુનઘ્વતકારી સીં (અં) પથ્થર પરનું કોતરકામ
 મુનસિફ પું ન્યાયાધીશ; મુનસફ (૨) કિકેટનો
 અધ્યાપાર
 મુનહની વિં (અં) વળેલું; વાંકું (૨) સૂકલું
 મુનહરિફ વિં (અં) વક (૨) વિરોધી
 મુનહસિર વિં (અં) આશ્રિત; અવલંબિત; પરાશ્રયી
 મુનાજરા પું (અં) વાદવિવાદ; ચર્ચા
 મુનાદી સીં (અં) દેંદેરો; ધોષણા
 મુનાફા પું (અં) નફો
 મુનાસિબ વિં (અં) મુનાસબ; યોગ્ય; ઠીક (૨) અં
 પ્રમાણે; અનુસાર
 મુનીબ, મુનીમ પું (અં) મુનીમ (૨) મદદગાર

મુનીશ, મુનીશ્વર પું (સં) શ્રેષ્ઠ મુનિ; મુનિવર
 મુન્તાકિલ વિં (અં) સ્થાનાંતર કરેલું કે થયેલું
 મુન્તાઝિબ વિં (અં) ચૂંટાવેલ
 મુન્તાઝિમ વિં (અં) બંદોબસ્ત કરનાર
 મુન્તાઝિર વિં (અં) અધીરું; આતુર
 મુન્તહી વિં (અં) પૂર્ણ
 મુન્ના પું મુન્નો; લાડકો (૨) ખાસો; પ્રિય
 મુન્ની સીં મુન્ની; નાની બચ્ચી
 મુફલિસ વિં (અં) ગરીબ; નિર્ધન
 મુફલિસી સીં ગરીબાઈ; નિર્ધનતા
 મુફસદા પું (અં) ટેટો; બખેડો (૨) દંગો
 મુફસિદ વિં (અં) ટેટામોર; ઉપદ્રવી
 મુફસલ વિં (અં) વિગતવાર; વિસ્તૃત (૨) પું
 મુફસિલ; મુખ્ય નગર બહારનો પ્રદેશ
 મુફારકત સીં (અં) જુદાઈ; વિયોગ
 મુફોજ વિં (અં) ગુણકારી; ઉપકારક
 મુફીદ વિં (અં) કાયદેમંદ; લાભકારી
 મુફત વિં (અં) મફતનું
 મુફતમેં અં મફત; વ્યર્થ; નકામું
 મુફતઝોર પું મફતિમો; મફતમાં બીજાનો માલ
 મેળવી લેવાની આદતવાળો
 મુફતઝોરી સીં (કાં) મફતમાં ખાવાની ટેવ;
 મફતિયામોરી ટેવ
 મુફતી વિં મફતનું (૨) પું (અં) મુફતી; મુસલમાન
 ફતવો (શાસ્ત્રીય લિખિત આદેશ) આપનાર મોલવી;
 ઈસ્લામી કાનૂનથી દંડાજ કરનાર ધર્માચાર્ય
 મુબતલા વિં રોગગ્રસ્ત (૨) સંકટગ્રસ્ત
 મુબહલ વિં (અં) બદલાયેલું
 મુબની વિં (અં) આશ્રિત
 મુબરી વિં (અં) પવિત્ર; સાફ (૨) નિર્દોષ
 મુબલિગ પું (અં) રકમ (પનની) (૨) વિં કુલ નક્કી
 મુબાદલા પું (અં) મોબદલો; અવેજ; અદલબદલ
 મુબાદા અં (કાં) કદાચ; રાખે ને
 મુબારક વિં (અં) શુભ; ભલું; મંગળ
 મુબારકબાદ, મુબારકબાદી, મુબારકી સીં પન્યવાદ;
 વપાઈ
 મુબાલગા, મુબાલિગા પું (અં) અતિશયોક્તિ;
 અત્યુક્તિ
 મુબાહ પું (અં) (કુરાનમાં) વિહીત; શાસ્ત્રવિધિપુક્ત
 મુબાહિસા પું (અં) વાદવિવાદ; ચર્ચા
 મુબ્દી પું (અં) શિખાઉ; નવો વિદ્યાર્થી
 મુબ્તલા વિં (અં) (રોગ કે સંકટમાં) સપડાયેલું
 મુમકિન વિં (અં) સંભવિત; શક્ય
 મુમતહિન પું (અં) પરીક્ષક

મુમતાજ

૩૨૨

મુલાયમત

મુમતાજ વિં (અં) માનનીય; પ્રતિષ્ઠિત; પસંદ
કરીને અલગ કાઢી લીધેલ
મુમલકત સ્ત્રીં (અં) રાજ્ય; સલ્તનત
મુમાનયત, મુમાનિઅત, મુમાનિયત સ્ત્રીં (અં)
મનાઈ; નિષેધ
મુમાની સ્ત્રીં મામી
મુમુક્ષા સ્ત્રીં (સં) મોક્ષની ઇચ્છા
મુમુક્ષુ વિં મોક્ષની ઇચ્છાવાળું
મુમ્તાહન પું (અં) પરીક્ષાર્થી; પરીક્ષાનો ઉમેદવાર
મુમ્તાહિન પું (અં) પરીક્ષક
મુત્ક સ્ત્રીં મરડ; ઝુકાવ
મુત્કના અં કિં મરડાવું; વળવું; ઝૂકવું
મુરગા પું (ફાં મુર્ગા) મરધો
મુરગી સ્ત્રીં મરધી
મુરગાથી સ્ત્રીં જળકૂકડી
મુરત્તંગ પું મોરચંગ; મોથી બજાવવાનું એક વાદ્ય
મુરજ પું (સં) મૃદંગ
મુરફાના અં કિં કરમાવું (૨) સુસ્ત કે ખિન્ન થવું
મુરત્તકિબ પું અપરાધી; ગુનેગાર
મુરત્તહિન પું ગીરો રાખનાર
મુરત્તિદ પું (અં) ઈસ્લામ છોડી દેનાર
મુરત્તબ વિં (અં) કમબદ્ધ
મુરત્તિબ પું (અં) કમમાં ગોઠવનાર
મુરદન પું મરણ
મુરદની સ્ત્રીં મરણનાં (મુખ પરનાં) ચિહ્ન
(૨) મરણયાત્રા કે તેમાં જવું તે
મુરદા પું મડદું; શબ; લાશ
મુરદા વિં (ફાં) મુઠદાલ; મૃત (૨) અપવિત્ર
(૨) પું લાશ; મડદું; શબ
મુરબ્બા પું (અં) મુરબ્બો (૨) સમચોરસ (૩) વિં
વર્ગ (સંખ્યાનો)
મુરબ્બી પું (અં) પાલી; વડીલ
મુરમુરાના અં કિં ચૂરેચૂરા થઈ જવું
મુરલી, મુરલિકા (સં), મુરલિયા સ્ત્રીં મોરલી;
બંસી; વાંસળી
મુરબ્બજ વિં (અં) રિવાજ પડેલું; પ્રચલિત
મુરબ્બત સ્ત્રીં (અં) સજ્જનતા; શીલ; સારમાણસાઈ
(૨) ખ્યાલ; કોઈ વાતનું ધ્યાન (૩) વિવેક-
મર્યાદા; અદબ
મુરશિદ પું (અં) ગુરુ (૨) પૂજ્ય વ્યક્તિ
મુરસ્સા વિં (અં) જડાઉ; નંગ જડેલું
મુરસ્સાકાર પું નંગ જડનાર કારીગર
મુરહા, મુલહા વિં મૂળ નક્ષત્રમાં જન્મેલું
(૨) તોફાની (૩) અનાથ

મુરાદ સ્ત્રીં (અં) ઇચ્છા; અભિલાષા; ઉમેદ
મુરાદી વિં (અં) મુરાદવાળું; અભિલાષી
મુરાફા પું (અં) અપીલ (અદાલતમાં)
મુરાસલા પું (અં) પત્ર; કાગળ
મુરાસલાત પું (અં) ('મુરાસલા'નું બં વં)
(૨) પત્રવ્યવહાર
મુરીદ પું (અં) ચેલો; શિષ્ય
મુરેઠા પું ફેંટો; સાફો
મુરીવજ વિં રિવાજ પડેલું; પ્રચલિત; રૂઢ
મુરીવત સ્ત્રીં સજ્જનતા; શીલ; સારમાણસાઈ
(૨) ખ્યાલ; કોઈ વાતનું ધ્યાન (૩) વિવેક-
મર્યાદા; અદબ
મુર્ગા પું (ફાં) મરધો; કૂકડો
મુર્ગી સ્ત્રીં મરધી; કૂકડી
મુર્તકિબ પું (અં) અપરાધી; ગુનેગાર
મુર્તહન વિં (અં) ગીરો રાખેલું
મુર્તહિન વિં (અં) ગીરો રાખનાર
મુર્દન પું (ફાં) મરણ; મોત; મૃત્યુ
મુર્દની સ્ત્રીં (ફાં) મરણનાં (મુખ પરનાં) ચિહ્ન
(૨) મરણયાત્રા કે તેમાં જવું તે
મુર્દા પું (ફાં) મડદું; શબ; લાશ
મુર્ગા પું મરડો
મુર્ગી સ્ત્રીં દોરાની એક સાંપ (૨) કપડાની કલ્લી કરી
ટંગાવતાં પહેલાં વળ આપે છે તે (૩) આમળીને
કરેલી દિવેટ કે ઓટી
મુર્શિદ પું (અં) ગુરુ (૨) પૂજ્ય વ્યક્તિ
મુલક પું મુલક; દેશ; રાજ્ય
મુલક્કી વિં દેશી (૨) 'લશ્કરી'થી ઊલટું
મુલત્તિમ વિં (અં) આરોપી; અપરાધી
મુલતલી વિં (અં) સ્થગિત; મોકૂફ
મુલમચ્છી પું ગિલેટ ચડાવનાર
મુલમ્મા પું (અં) ગિલેટ; ઢોળ
મુલમ્માગર, મુલમ્માસાજ પું ગિલેટ કરનાર
મુલહા વિં મૂળ નક્ષત્રમાં જન્મેલું (૨) તોફાની
(૩) અનાથ
મુલાકાત સ્ત્રીં (અં) મેળાપ; ભેટ (૨) મેળ; પરિચય
મુલાકાતી પું મુલાકાત લેનાર અથવા પરિચિત
વ્યક્તિ
મુલાક્કી પું (અં) મુલાકાત લેનાર; મળનાર
મુલાત્તિમ પું (અં) નોકર; સેવક
મુલાત્તિમત સ્ત્રીં (અં) નોકરી; સેવા
મુલાયમ વિં (અં) મૃદુ; નાજુક (૨) મંદ; પીમું
મુલાયમત, મુલાયમિયત (અં), મુલાયમી સ્ત્રીં
મુલાયમપણું

મુલાહજા

૩૨૩

મુસલ્મન

મુલાહજા પું (અ) દેખરેખ (૨) મલાજો; મર્પાદા
(૩) આદરયુક્ત નમ્ર વર્તન

મુલેઠો સ્ત્રી જેઠીમધ

મુલૈયન વિ (અ) રેચક

મુલ્ક પું (અ) મુલક; દેશ (૨) રાજ્ય

મુલ્કગીરો સ્ત્રી બીજા દેશ જીતવા તે

મુલ્કદારી સ્ત્રી રાજ્યવહીવટ; શાસન

મુલ્કી વિ મુલકી; દેશી (૨) લશ્કરીથી ઊલટું

મુલ્તાવી વિ (અ) મુલતવી; સ્થગિત; મોકૂફ

મુલ્તા પું (અ) મુલ્તાં (૨) શિક્ષક (મસ્જિદનો)

મુલ્તાની સ્ત્રી મુલ્તાની સ્ત્રી

મુલ્કિકલ પું (અ) વકીલનો અસીલ

મુલ્જજહ પું (અ) તકબદ્ધ; યોગ્ય

મુલ્જિજન પું (અ) અજાન કે બાંગ પોકારનાર

મુલના અ કિ મરવું

મુલરિઝ પું (અ) ઇતિહાસકાર

મુલરિસર વિ (અ) અસરકારક

મુલાફકત સ્ત્રી (અ) માફક હોવું તે; અનુકૂળતા
(૨) મેળ; યેત્રી

મુલાફિક વિ (અ) માફક; અનુકૂળ (૨) સમાન;
બરાબર (૩) યોગ્ય; ઊચિત

મુલાજ્જર પું (અ) એક જાતનું છાપેલું ભાતીગર
કપડું

મુલાફિક વિ (અ) દયાવાન; મહેરબાન
(૨) દોસ્ત; મિત્ર

મુલાબ્હ વિ (અ) સમાન; તુલ્ય

મુલાફ વિ (અ) ઉચ્ચ (૨) માનનીય

મુશલ, મુશલ પું (સં) મૂસલ; સાંબેલું

મુશાફરા, મુશાયરા પું (અ) મુશાયરો; કવિસંમેલન

મુશાબ્હ વિ (અ) મળતું; સમાન

મુશાબહત સ્ત્રી મળતાપણું; રૂપસાદૃશ્ય; એકસમાન
હોવું તે

મુશાયરા પું મુશાયરો; કવિસંમેલન

મુશાહદા પું (અ) દેખવું તે; દર્શન

મુશાહરા પું (અ) મુસારો; પગાર

મુશાહિદ વિ (અ) દેખનાર; પ્રેક્ષક

મુશાહીર પું (અ) મશાહીર) મશહૂર લોક

મુશીર પું (અ) સલાહકાર (૨) વજીર

મુશક પું (ફા) કસ્તૂરી (૨) સ્ત્રી ભુજા; ખભા કોણી
વચ્ચેનો હાથનો ભાગ

મુશિકલ વિ (અ) મુશ્કેલ (૨) સ્ત્રી મુશ્કેલી;
મુશીબત

મુશિકલ-કુશા પું (અ + ફા) દુઃખભંજન;
પરમેશ્વર

મુશ્કી વિ (ફા) કસ્તૂરીના રંગનું; કાપું
(૨) કસ્તૂરીવાળું

મુશ્ત પું (અ) મૂઠી

મુશ્તબ્હ વિ (અ) સંદિગ્ધ

મુશ્તમિલ વિ (અ) ભેગું; સામેલ થયેલું; સંમિલિત;
જોડાયેલું

મુશ્તરક, મુશ્તરકા વિ (અ) સંયુક્ત; ભેગું

મુશ્તરિક વિ (અ) ભાગીદાર

મુશ્તહર વિ (અ) પ્રસિદ્ધ; પ્રકાશિત

મુશ્તહિર વિ (અ) પ્રકાશક; પ્રસિદ્ધકર્તા

મુશ્તાક વિ (અ) મુસ્તાક; ઈચ્છુક; આતુર; ભારે
કામનાવાળું (૨) શોખવાળું (૩) આશક; પ્રેમી

મુષ્ટિ સ્ત્રી (સં) મૂઠી (૨) મુક્કી (૩) મૂઠ

મુસકરાના અ કિ મુસ્કાવું; મંદ હસવું

મુસકરાહટ સ્ત્રી સ્મિત; મુસ્કાવું તે

મુસકાના અ કિ મુસ્કાવું; મલકાવું

મુસજર પું એક જાતનું છાપેલું ભાતીગળ કપડું

મુસદ્દકા વિ (અ) તપાસેલું; પ્રમાણિત

મુસદ્દસ પું (અ) ચટકોણ (૨) છપ્પો

મુસદ્દિક પું (અ) તપાસનાર

મુસના અ કિ ચોરાવું; લૂંટાવું

મુસના પું (અ) નકલ કે પહોંચનું અડધિયું

મુસનિફ પું (અ) લેખક

મુસનિફા સ્ત્રી લેખિકા

મુસફકા વિ (અ) શુદ્ધ; સાફ

મુસમ્મન વિ (૨) પું (અ) અષ્ટકોણ

મુસમ્મમ વિ (અ) પાડું; દંઢ

મુસમ્મા વિ (અ) નામી; નામવાળું

મુસમ્માત સ્ત્રી (અ) શ્રીમતીની માફક સ્ત્રીઓનાં
નામની સાથે જોડાય છે. ઉદા. મુસમ્માત હમીદા
(૨) સ્ત્રી

મુસરિફ વિ (અ) ખર્ચાળ; ઉડાઉ

મુસરીત સ્ત્રી (અ) ખુશી; આનંદ; હર્ષ; ખુશાલી

મુસલમાન પું (ફા) ઈસ્લામનો અનુયાયી

મુસલમાની વિ મુસલમાન સંબંધી (૨) સ્ત્રી સુન્નત
(૩) મુસ્લિમ સ્ત્રી

મુસલમાન પું ('મુસ્લિમ'નું બં વં) મુસલમાન

મુસલસલ વિ (અ) કમબદ્ધ; કમિક

મુસલાધાર વિ મૂશળધાર

મુસલિમ વિ મુસલમાનનું (જેમ કે, મુસલિમ સમાજ)
(૨) પું મુસલમાન

મુસલિહ, મુસલેહ વિ (અ) સુધારક

મુસલ્લમ વિ (ફા) માન્ય; મંજૂર (૨) સાબૂત; અખંડ
(૩) પૂરું; કુલ

મુસલ્લસ

૩૨૪

મુહસિન

મુસલ્લસ પું (અ) ત્રિકોણ
 મુસલ્લહ વિં (અ) સશસ્ત્ર
 મુસલ્લા પું (અ) નમાજ પઢવાનું આસન (મુસલ્લો)
 મુસવ્લા પું મુસલો
 મુસલ્લિર પું (અ) ચિત્રકાર
 મુસલ્લિરી સ્ત્રી ચિત્રકળા
 મુસહર પું એક જંગલી જાતનો માણસ
 મુસહિલ વિં (અ) રેચક
 મુસાફ્રા પું (અ) મળતી વખતે મિત્ર જોડે હાથ મેળવવો તે
 મુસાફિર પું (અ) મુસાફર; યાત્રિક
 મુસાફિરખાના પું પરમશાળા; સરાઈ
 મુસાફિરગાઢી સ્ત્રી રેલવે ટ્રેન; 'પેસેન્જર ટ્રેન'
 મુસાફિરત, મુસાફિરી સ્ત્રી (અ) મુસાફરી; સફર
 મુસાલહત સ્ત્રી (અ) મેળ કે સંધિ કરવી તે
 મુસાવાત સ્ત્રી (અ) બરાબરી; સમાનતા
 મુસાવી વિં (અ) બરોબર; તુલ્ય (૨) સમાંતર (લીટી)
 મુસાહવ, મુસાહિવ પું (અ) સાથી; હજૂરમાં રહેનાર
 મુસીબત સ્ત્રી (અ) મુશ્કેલી; કષ્ટ
 મુસ્કરાના અં કિં મુસ્કાવું; મંદ હસવું
 મુસ્કરાહટ સ્ત્રી મુસ્કાવું તે; સ્મિત
 મુસ્કરાત પું (અ) માદક પદાર્થો
 મુસ્તંડા વિં કષ્ટપુષ્ટ (૨) બદમાશ
 મુસ્તઅફી વિં (અ) રાજનામું આપનાર
 મુસ્તકબિલ પું (અ) ભવિષ્યકાળ
 મુસ્તકિલ વિં (અ) દંડ; સ્થિર (૨) મુસ્તાક;
 મજબૂત (૩) સ્થાપી; પાકું; કાયમી નિયુક્ત;
 સ્વાધીન
 મુસ્તક્કીમ વિં (અ) સીધું; ટટાર
 મુસ્તગીસ પું (અ) દાવેદાર; ફરિયાદી
 મુસ્તતીલ પું (અ) લંબચોરસ
 મુસ્તનદ વિં (અ) પ્રમાણભૂત
 મુસ્તફા વિં (અ) શુદ્ધ (૨) પું શુદ્ધ દુર્ગુણરહિત પુરુષ; મુહમ્મદની પદવી
 મુસ્તફીજ વિં (અ) લાભ કે ઉપકારની આશાવાણું
 મુસ્તફીદ વિં (અ) કાપદો ચાલતું
 મુસ્તબી વિં (અ) સમતલ; સપાટ
 મુસ્તસના વિં (અ) અલગ પડતું; જુદું પડતું (૨) અપવાદરૂપ
 મુસ્તહક વિં (અ) અધિકારી; હકદાર; પાત્ર
 મુસ્તહકમ વિં (અ) દંડ (૨) વાજબી
 મુસ્તેમલ વિં (અ) ઉપયોગમાં આવતું-વપરાતું

મુસ્તદ વિં (અ) તત્પર (૨) ચાલાક
 મુસ્તદી સ્ત્રી તત્પરતા; ચાલાકી; યુસ્તી; તેજ; તેયારી
 મુસ્તીજર પું (અ) ઈજારદાર; ઠેકેદાર
 મુસ્તીજિરી સ્ત્રી ઠેકો; ઈજારો; ઠેકો
 મુસ્તીફી પું (અ) અન્વેષક; પગાર ચૂકવનાર; 'ઓડિટર'
 મુસ્તવ વિં (અ) પ્રમાણિત; સિદ્ધ (૨) (વ્યાન) હકારવાચક
 મુહકમ વિં (અ) દંડ; યાત્રું
 મુહકમા પું (અ) ખાતું; વિભાગ; મહેકમ
 મુહક્કક વિં (અ) અજમાવી જોયેલું (૨) ટીક; સારું
 મુહજ્જબ વિં (અ) શિષ્ટ; સભ્ય
 મુહતમિમ પું (અ) વ્યવસ્થાપક; પ્રબંધક
 મુહતાજ વિં (અ) ગરીબ; કંગાળ (૨) આશ્રિત
 મુહતાજી સ્ત્રી કંગાલિયત; ગરીબી (૨) કંગાલિયતની સ્થિતિ
 મુહદિસ પું (અ) 'હદીસ' પરમશાસ્ત્રનો જ્ઞાતા
 મુહનાલ સ્ત્રી ભૂગણી ધાતુની ખોળી જેને મોંથી કૂંક મારવા લગાડાય છે (લોકાની)
 મુહન્દિસ પું (અ) ગણિતનો જાણકાર
 મુહબ્બત સ્ત્રી (અ) મહોબત; પ્રેમ; ચાહ; દોસ્તી
 મુહબ્બતી વિં પ્રેમી; સ્નેહશીલ
 મુહમ્મદ પું (અ) હજરત મહંમદ પેગંબર (૨) વિં અતિ પ્રશંસા પામેલું
 મુહમ્મદી વિં હજરત મહંમદ પેગંબરને લગતું (૨) મુસ્લિમ
 મુહય્યા વિં તેયાર; હાજર
 મુહર સ્ત્રી મહોર; છાપ; સીલ
 મુહરા પું સામેનો-મોરનો ભાગ; આગળનો ભાગ; મોખરા પરનો ભાગ (૨) (ફા) શેતરંજનું મહોરું
 મુહરમ પું (અ) મહોરમ; અરબી વર્ષનો પહેલો માસ; શોકકાળ; કાબાની ફરતી દીવાલ; પહેલો માસ
 મુહરમી વિં મહોરમ અંગેનું કે લગતું (૨) શોકદર્શક; દુઃખી
 મુહર્રીક વિં (અ) સંચાલક (૨) નેતા
 મુહર્રિર પું (અ) મુનશી; મહેતો; કારકુન; લહિયો
 મુહર્રીરી સ્ત્રી કારકુની; લહિયાગીરી
 મુહલત સ્ત્રી (અ) ફરસદ (૨) છુટી (૩) અવધિ; મહેતલ (૪) અવકાશ; ખાસ કામ માટે મળતો સમય
 મુહલ્લા પું (અ) મહોલ્લો; શેરી
 મુહસિન વિં (અ) ભલાઈ કરનાર વ્યક્તિ (૨) પરોપકારી (૩) સહાયક

મુહસિલ

૩૨૫

મૂર્દ

મુહસિલ વિં ઉધરાવનાર; વસૂલ કરનાર (૨) પું
પાપદળ સૈનિક

મુહાજત સીં (અં) અલગ થવું તે (૨) હિજરત
કરવી તે

મુહાફજત સીં (અં) દેખભાળ; સંભાળ; રક્ષા

મુહાફા પું (અં) માફો; રથ (સી માટે)

મુહાફિજ વિં (અં) દેખભાળ કરનાર; સંરક્ષક;
સંભાળ લેનાર

મુહાફિજાના પું દફતરખાનું; કાગળ દસ્તાવેજ
સંભાળી રાખવાનું સ્થાન

મુહાફિજત સીં રક્ષા; સંભાળ

મુહાફિજ-દખ્તરી પું દફતરી; દફતરદાર; 'રેકર્ડ-
કીપર'

મુહાર સીં (ફાં) ઊંટની નકેલ (ઊંટના નાકની
નાથ)

મુહારા પું આગળની બાજુનો ભાગ (૨) પ્રવેશદ્વાર

મુહાલ વિં (અં) અસંભવ; અપરું

મુહાવરા પું (અં) મહાવરો; આદત (૨) રૂઠ
વાડપાંશ; રૂઠિપ્રયોગ

મુહાસરા પું (અં) ઘેરો

મુહાસિબ (અં) હિસાબનીસ (૨) અન્વેષક
(૩) ગણિતી

મુહાસિરા પું ઘેરો

મુહાસિલ પું (ફાં) આવક (સરકારી અને બીજી)
(૨) નફો

મુહિબ્બ પું (અં) દોસ્ત (૨) પ્રિયતમ

મુહિમ સીં (અં) ભારે કામ (૨) લગાઈ (૩) ચડાઈ;
આક્રમણ

મુહીત વિં (અં) ઘેરો ધાલનારું (૨) પું ઘેરો

મુહીબ વિં (અં) મહીબ) ડરામણું; ભયાનક

મુહૂર્ત પું (સં) શુભ ધર્મી; મુહૂર્ત; મુરત (૨) અમુક
સમય-દિવસનો ત્રીસમો ભાગ

મુહુર્ત (અં) તૈયાર; હાજર

મૂંગ સીં પું મગ

મૂંગફલી સીં ષગફળી

મૂંગા પું પરવાળું; એક લાલ રત્ન

મૂંગિયા વિં મગના દાણાના રંગનું

મૂછ સીં મૂછ

મૂછી સીં એક પ્રકારની કઢી

મૂજ સીં મુંજ ધાસ

મૂઝ પું મુંડ; માથું; કપાળ

મૂઝકટા વિં ગળું કાપનારો; ભારે નુકસાન
પહોંચાડનારો

મૂઝન પું મુંડન; મુંડાવવું તે

મૂંઝના સં કિં મુંડવું

મૂંઝી સીં માથું

મૂંઝીકાટા પું શિરકટા; મરવા યોગ્ય; ('મૂઓ'
અર્થનો સ્ત્રીઓનો પુરુષ માટે ક્રોધવેળાનો
પ્રયોગ)

મૂંદના સં કિં ઢાંકવું; બંધ કરવું; મીચવું

મૂ, મૂર પું (ફાં) મુવાળો; વાળ

મૂક વિં (સં) મૂઝું (૨) વિવશ; લાચાર

મૂક-બધિર વિં મૂઝું અને બહેરું

મૂકના સં કિં મૂકવું; છોડવું

મૂકા પું મૂક્કો (૨) નાની બારી કે જાળિયું

મૂછ સીં મૂછ

મૂજિદ વિં (અં) શોષક; શોષ કરનાર

મૂજિબ પું (અં) કારણ

મૂજી વિં (અં) દુષ્ટ; પીડા કરનાર; સતાવનાર

મૂઠ, મૂઠિ, મૂઠી સીં મૂઠી (૨) દસ્તો; હાથો

(૩) મૂઠનો મંત્રતંત્ર

મૂઝ પું મુંડ; માથું

મૂઝ વિં (સં) મૂર્ખ; જડ

મૂઝતા સીં મૂર્ખતા; જડતા

મૂઝગમ્ પું (સં) ગર્ભમાં બગાડ-વિક્રિયા

મૂત પું મૂત; મૂતર

મૂતના અં કિં મૂતરવું

મૂત્ર પું (સં) મૂતર; પેશાબ

મૂત્રકક્ષ, મૂત્રાલય પું મુતરગ્રી; શૌચાલય; પેશાબધર

મૂત્રપરીક્ષા સીં પેશાબની વૈજ્ઞાનિક તપાસ

મૂત્રાઘાત પું પેશાબ બંધ થઈ જવાનો રોગ

મૂત્રાણય પું (સં) કુકો; શરીરની મૂતરની કોષળી

મૂનિસ પું (અં) મિત્ર (૨) મદદગાર

મૂ-ચ-મૂ અં (અં) બારીકાઈથી (૨) સૌ વાતોમાં

મૂર પું, મૂરિ, મૂરી સીં મૂળી; મૂળ (૨) જડીબુટ્ટી

મૂરખ પું મૂર્ખ; અજ્ઞાન; બેવકૂફ

મૂરત સીં મૂર્તિ

મૂરિસ પું (અં) મૂત પૂર્વજ; વારસો મૂકી જનાર;

વારસ કરનાર

મૂર્છ પું (સં) મૂર્ખ; અજ્ઞાન; બેવકૂફ

મૂર્છા, મૂર્છા સીં બેચુદ્ધિ; બેહોશી

મૂર્ચ્છિત, મૂર્ચ્છિત વિં (સં) મૂર્છા પામેલું

મૂર્ત વિં (સં) મૂર્ત; સાકાર; નક્કર

મૂર્તિ સીં (સં) મૂર્તિ; પ્રતિમા; આકૃતિ (૨) શરીર

(૩) નક્કરપણું

મૂર્તિમાન વિં (સં) સાક્ષાત્ (૨) સાકાર

મૂર્દ, મૂર્દા પું (સં) માથું (૨) મોઢાની વચ્ચેનો

અંદરનો ભાગ જ્યાંથી મૂર્ધન્ય અક્ષરો ઉચ્ચારાય છે.

મૂર્ધાંધિષેક

૩૨૬

મેઝબાન

મૂર્ધાંધિષેક પું (સં) શિર ઉપર કરવામાં આવતો અધિષેક

મૂલ પું (સં) મૂળ (૨) પાપો (૩) મુદલ મૂઝી (૪) મૂળ નામનું નક્ષત્ર

મૂલધન પું (સં) રોકાણ; વેપારની મૂળ મૂઝી (૨) રોકડું પન; પૂંજી

મૂલાધાર પું હઠયોગનાં શરીરનાં છ ચક્રોમાંનું એક જે નાભિથી નીચે આવેલું છે.

મૂલી સ્ત્રી મૂળો

મૂલ્ય પું (સં) મૂલ; કિંમત

મૂલ્યવાન વિ (સં) કીમતી

મૂલ્યવન્દિ સ્ત્રી મૂલ્યમાં તેજી

મૂષ, મૂષક (સં) પું ઉંદર

મૂસ પું ઉંદર

મૂસદાની સ્ત્રી ઉંદરિપું

મૂસના સં કિં ચોરવું

મૂસર, મૂસલ પું મુસળ; સાંબેલું

મૂસલચંદ પું ગમાર; મૂર્ખ

મૂસલધાર, મૂસલાધાર અં મુસળપાર; સાંબેલપાર (વર્ષા)

મૂસા પું ઉંદર (૨) (અં) મૂસા પેગંબર

મૂસાઈ પું મૂસા પેગંબરનો અનુયાયી; પહુદી

મૂસીફ્તી સ્ત્રી (અં) સંગીતશાસ્ત્ર

મૂસીફ્તીદાન પું (ફાં) સંગીતકાર; સંગીતજ્ઞ

મૃગ પું (સં) મૃગ; હરણ (૨) જંગલી કોઈ પશુ

મૃગચર્મ પું (સં) હરણનું ચામડું

મૃગજલ પું (સં), મૃગતૃષ્ણા, મૃગતૃષ્ણા સ્ત્રી (સં)

મૃગજળનો આભાસ; ઝાંઝવાનાં જળ

મૃગનયની સ્ત્રી હરણ જેવી આંખોવાળી સ્ત્રી

મૃગનાભિ, મૃગમદ પું, મૃગમદા સ્ત્રી (સં) કસ્તૂરી

મૃગમરીચિકા સ્ત્રી (સં) મૃગતૃષ્ણા; ઝાંઝવાનાં જળ

મૃગયા પું (સં) શિકાર

મૃગલોચની સ્ત્રી હરણ જેવી આંખોવાળી સ્ત્રી

મૃગાંક પું (સં) હરણના જેવા લાંછનવાળો-ચંદ્ર

મૃગાક્ષી સ્ત્રી હરણ જેવી આંખોવાળી સ્ત્રી

મૃગી સ્ત્રી (સં) હરણી (૨) મરઘી

મૃગાલ પું (સં) કમળનો તંતુ

મૃગાલિકા સ્ત્રી (સં) કમળદંડ; કમળનાળ

મૃગાલિની સ્ત્રી (સં) કમલિની; કમળનું સરોવર

મૃગ્મય, મૃગ્મય વિ (સં) માટીનું બનેલું

મૃગ્મૂર્તિ સ્ત્રી માટીની મૂર્તિ

મૃત વિ (સં) મરેલું

મૃતક પું મરેલું-મૃદુ (૨) મૃતક

મૃતકત્વ વિ મૃતપ્રાપ્ત; મરેલા જેવું; લગભગ મર્યા

જેવું થઈ ગયેલું

મૃતજીવની સ્ત્રી મરેલાને જીવિત કરવાની વિદ્યા

મૃતપ્રાપ્ત અં લગભગ મરેલું; મર્યા બરાબર

મૃતલેખા સ્ત્રી મૃત્યુપત્ર

મૃતસંજીવની સ્ત્રી વિ મૃદ્ધાને જીવતું કરનારી ઔષધિ

મૃતજુનુસ પું શબયાત્રા

મૃતભોજ પું શ્રાદ્ધ

મૃતાશન વિ (સં) મૃદ્ધાને ખાઈ જનાર

મૃતાશીચ પું (સં) મરણનો પારિવારિક શોક

મૃત્તિકા સ્ત્રી (સં) માટી

મૃત્યુ સ્ત્રી (સં) મરણ

મૃત્યુકર પું મૃત્યુવેરો

મૃત્યુદંડ પું મોતની સજા

મૃત્યુલોક પું મર્ત્યલોક; પૃથ્વીલોક

મૃત્યુશય્યા સ્ત્રી તે પથારી જેના પર મરેલ વ્યક્તિ

મરણાસન-નરૂપે સૂતેલ હોય; મરણ-પથારી

મૃદંગ પું (સં) ઢોલક જેવું એક વાદ્ય; પખાજ

મૃદુ વિ (સં) મુલાપમ; કીમળ (૨) પ્રિય; મધુર

(૩) નરમ

મૃન્મય વિ (સં) માટીનું બનેલું

મૃષા અં (સં) વર્થ; નકામું (૨) મિથ્યા

મૈં અં 'માં' એવા અર્થનો સાતમીનો પ્રત્યય (૨) પું

બકરીનું બે બોલવું તે

મૈંગની સ્ત્રી લીલી

મૈંડ સ્ત્રી નાનો બંધ; પાળ; ખેતરની ચોમેરની વાડ

મૈંડક પું દેડકો

મૈંધિકા, મૈંધી સ્ત્રી (સં) મેંદી

મૈંબર પું (ઈં) સભાસદ; સભ્ય

મૈંહદી સ્ત્રી મેંદી

મેઅરાજ પું (અં) સીડી

મેકેનિક પું (ઈં) મિકેનિક; મશીનનો કારીગર

મેઝ સ્ત્રી (ફાં) મેખ; ખીલી

મેઝલા સ્ત્રી (સં) કદોરો

મેગજીન પું (ઈં) સાપ્તિક પત્ર; દારૂગોળાનો ભંડાર

મેઘ પું (સં) વાદળ; મેઘ

મેઘકાલ પું વર્ષાકાળ

મેઘઘટા સ્ત્રી વાદળોની ઘટા

મેઘધનુ, મેઘધનુષ પું ઇંદ્રધનુષ

મેઘસંયાત પું વાદળોની જમાવટ

મેઘડંબર પું (સં) મેઘગર્જના (૨) મોટો તંબુ

મેચક પું (સં) મૂંઝમય; વાદળ; અંધારું (૨) વિં

કાળું

મેઝ સ્ત્રી (ફાં) મેજ; ટેબલ

મેઝબાન પું (ફાં) મિજબાન; આતિથ્ય કરનાર

મેજબાની

૩૨૭

મૈ-કદા

મેજબાની સ્ત્રી આતિથ્ય; પરોણાગત
 મેટ પું (અં) મજુરોનો જમાદાર
 મેટના સં કિં મિટાવવું
 મેઢ પું નાનો બંધ; પાળ; ખેનડુની સીમા સૂચવતી
 ચોમેરની વાડ
 મેહલ પું (ઈં) ચાંદ; ચંદ્રક
 મેહિકલ વિં (ઈં) ચિકિત્સાશાસ્ત્ર સંબંધી
 મેહિયા સ્ત્રી મઢી; નાનું ઘર
 મેહિસિન સ્ત્રી (ઈં) ચિકિત્સાશાસ્ત્ર; દવા
 મેહક પું દેડકો
 મેહકી સ્ત્રી દેડકી
 મેઢા પું મેંદો; ઘેટો
 મેઢી સ્ત્રી ત્રણ લટમાં ગુંથેલી વેણી
 મેયો સ્ત્રી (સં) મેથી ભાજી
 મેથીરી સ્ત્રી મેથીની ભાજીનું વડું
 મેદ પું (સં) ચરબી
 મેદા સ્ત્રી (સં) એક ઓપધિ-મૂળિયું (૨) (અં
 મેઅદ) પેટ; જઠર
 મેદિની સ્ત્રી (સં) પૃથ્વી
 મેઘ પું (સં) પશ
 મેઘા સ્ત્રી (સં) બુદ્ધિ; યાદદાસ્ત
 મેઘાવી વિં (સં) બુદ્ધિશાળી
 મેના સં કિં મોવું; કરમોવવું
 મેનુ, મેન્ચુ પું (ઈં) હોટેલમાં ખાણાની સૂચિ
 મેમ સ્ત્રી મડમ; ગોરી (૨) ગંજીફાની રાણી
 મેમસાહબા સ્ત્રી મડમ સાહેબ
 મેમના પું ઘેટાનું બચ્ચું
 મેમાર પું (અં) કડિયા
 મેમારી સ્ત્રી કડિયાકામ
 મેમો, મેમોરેન્ડમ પું (ઈં) હકીકતનું ટાંચણ (યાદ
 રાખવા); નાનો શેરો (૨) પાદોપત્ર; આવેદન
 મેમોરિયલ પું (ઈં) સ્મારક (૨) હકીકતનામું;
 અરજીપત્ર
 મેય વિં (સં) માપી શકાય એવું
 મેયર પું (ઈં) મોટા શહેરની નગરપાલિકાનો
 પ્રમુખ; નગરપતિ; નગરાધ્યક્ષ
 મેરા સર્વ માડું
 મેરાડ, મેરાવ પું મેળાપ
 મેરાજ સ્ત્રી (અં) (સ્વર્ગની) સીડી
 મેરાવ પું મેળાપ
 મેરી સં મારી (૨) સ્ત્રી અહંકાર
 મેરુદંડ પું (સં) કરોડરજ્જુ
 મેરે સર્વ ('મેરા' સાથે બં વં શબ્દ કે વિભક્તિવાળો
 શબ્દ આવતાં ઘણું રૂપ) મારા

મેલ સ્ત્રી (ઈં) ટપાલ (૨) મેલ-ગાડી
 મેલ પું (સં) મેળ; મળવું-બળવું તે (૨) એકતા; મેળ
 કે બનતું હોવું તે (૩) મળતું હોવું કે મળતું આવવું
 તે; બરાબરી (૪) પ્રકાર; તરેહ (૫) વિશ્વજ્ઞ;
 મેળવવું તે
 મેલજોલ, મેલમિલાપ પું હેતસંબંધ; પ્રીતિ
 મેલ-મુલાહજા પું મેળ-મિલન
 મેલા પું ભીડ; જમાવટ (૨) મેળો
 મેલાટેલા, મેલાતમાશા પું મેળો
 મેલી પું સાથી (૨) વિં મળતાવડું
 મેલી-મુલાકાતી પું સંગી-સાથી; યાર-દોસ્ત
 મેવા પું (ફાં) સૂકો મેવો
 મેવાફરોશ પું મેવો વેચનાર
 મેવાતી સ્ત્રી (દિલ્હીની દક્ષિણના) મેવાત પ્રદેશની
 બોલી (૨) પું મેવાત પ્રદેશનો રહેવાસી
 મેવાસ પું દુર્ગ; ગઢ; સુરક્ષિત સ્થાન
 મેવાસી પું દુર્ગવાસી; ગઢમાં રહેનાર
 મેષ પું (સં) ઘેટો (૨) એક રાશિ
 મેસ પું (ઈં) ભોજનાલય
 મેશીન, મેશીનરી સ્ત્રી (ઈં) મશીન; યંત્ર
 મેહંદી સ્ત્રી મેંદી
 મેહ પું વરસાદ (૨) મેઘ; વાદળ
 મેહનત સ્ત્રી (અં) મહેનત
 મેહનતાના પું (અં + ફાં) મહેનતાણું; પારિશ્રમિક
 મેહનતી વિં મહેનત; પારિશ્રમી
 મેહમાન પું (ફાં) મહેમાન; પરોણો
 મેહમાનદાર પું પરોણાગત કરનાર
 મેહમાનદારી, મેહમાની સ્ત્રી પરોણાગત
 મેહર સ્ત્રી મહેર; કૃપા
 મેહરબાન વિં મહેરબાન; કૃપાળુ
 મેહરબાની સ્ત્રી (ફાં) મહેરબાની; કૃપા કે દયા
 મેહરા પું સ્ત્રી જેવો માણસ; બાયલો
 મેહરાબ સ્ત્રી (અં) મહેરાબ; કમાન
 મેહરાબદાર, મેહરાબી વિં કમાનવાળું; કમાન આકારનું
 મેહરાલુ, મેહરિયા, મેહરી સ્ત્રી સ્ત્રી; ઓરત (૨) પત્ની
 મેહ સ્ત્રી (ફાં) મહેર; કૃપા (૨) સહાનુભૂતિ (૩) પું
 સૂરજ
 મેહબાન વિં મહેરબાન; કૃપાળુ
 મેહબાની સ્ત્રી મહેરબાની; કૃપા
 મૈ સર્વ હું
 મૈ સ્ત્રી (ફાં) દાડ (૨) અં (અં) સાથે
 મૈ-કશ વિં (ફાં) દાડિયો
 મૈ-કશી સ્ત્રી શરાબખોરી
 મૈ-કદા, મૈ-ઝાના પું (ફાં) દાડનું પીકું

મૈકા

૩૨૮

મોતમિદ

મૈકા પું પિયર; મહિયર
 મૈ-ચ્છાર પું (ફા) દારૂડિયો; શરાબી
 મૈ-ચ્છારી સ્ત્રી શરાબખોરી
 મૈગલ પું મેગળ; મસ્ત હાથી (૨) વિં મદગળ
 મૈક પું (ઈં) મૈય (જેમ કે, કિકેટની)
 મૈટર પું (ઈં) પદાર્થ (૨) છાપવાનું લખાણ
 મૈટલ પું (ઈં) પાતુ
 મૈત્રી સ્ત્રી (સં) દોસ્તી; મિત્રતા; યારી
 મૈથિલી સ્ત્રી (સં) સીતા (૨) મૈથિલી ભાષા
 મૈથુન પું (સં) સંભોગ; રતિકીડા
 મૈદા પું (ફા) મેંદો
 મૈદાન પું (ફા) મેદાન
 મૈદાની વિં મેદાનનું કે મેદાન જેવું સપાટ
 મૈદાને જંગ પું રણભેત્ર; મુદ્દભૂમિ
 મૈન પું મીણ (૨) મદન; કામદેવ
 મૈનફલ પું મીંદળ
 મૈનસિલ પું એક પાતુ (દવાના કામની)
 મૈના સ્ત્રી (સં) મદના) મેના; સારિકા
 મૈનિજાડિસ પું (ઈં) એક મસ્તિષ્ક-રોગ
 મૈનુઅલ પું (ઈં) નિયમ-પુસ્તિકા; સારસંઘ
 મૈનેજમેંટ સ્ત્રી (ઈં) પ્રબંધ; વ્યવસ્થા
 મૈનેજર પું (ઈં) મેનેજર; વ્યવસ્થાપક
 મૈમથ પું (ઈં) વિશાળકાય હાથી
 મૈયત સ્ત્રી (ફા) મોત (૨) મડદું
 મૈયા સ્ત્રી માતા
 મૈયાર પું (અં) ત્રાજવું; કસોટી; પોરણ
 (૨) અભ્યાસક્રમ
 મૈર સ્ત્રી સાપના ઝેરનું ઘેન
 મૈરા પું ખેતરમાં પાકના રક્ષણ માટે કરાતો માંચડો
 મૈસ સ્ત્રી (સં) મલિન; માં મઇલ) મેલ; ગંદકી
 (૨) દોષ; વિકાર
 મૈસ પું (અં) મનનું વલણ; ઝોક (૨) ચાહ; પ્રેમ
 (૩) સુરમો આંજવાની સળી
 મૈસલ્હોરા વિં મેલખાઈ
 મૈસા વિં મેલું; ગંદું; અસ્વચ્છ
 મૈલા-કુલૈલા વિં બહુ મેલું; ગંદું ગોબરું
 મૈલાન પું (અં) મનનું વલણ; રચિ
 મૈહર પું પિયર; મહિયર
 મૈં અં માં; અંદર (૨) સર્વં 'મૈં' -હું અર્થમાં (મોં કો;
 મોંપે; મોરા' જેવાં રૂપોમાં) હું
 મૈંગતા પું ખીલી દોકવાનો હથોડો
 મૈંછ સ્ત્રી મૂછ
 મૈંઢા પું મૂંઢે; સરકટ વગેરેનું ગોળ આસન
 (૨) ખભો

મોક્લ, મોક્લા વિં મોકળું; છૂટું; મોટી જગ્યાવાળું
 મોક્ષ પું (સં) મુક્તિ
 મોઘા પું નાની બારી કે જાળિયું
 મોગ પું ઓરી અછબડા
 મોગતા પું મોગરો (ફૂલ)
 મોગલ પું મોગલ (મોંગોલિયાના મુસલમાનની એક જાત)
 મોઘ વિં (સં) અકળ; વ્યર્થ
 મોચ સ્ત્રી શરીરના અંગની મચકોડ
 મોચક વિં (સં) મુક્તિ કરાવનારો; છોડાવનારો
 મોચન પું (સં) છોડવું તે; છુટકારો (જેમ કે, સંકટ-મોચન)
 મોચના સં કિં છોડવું
 મોઘો પું (જોડા સીવનાર) મોચી
 મોજજા, મોજિજા પું (અં મુઅજિજ); અદ્ભુત કરામત; ચમત્કાર
 મોજા પું (ફા) પગનું મોજું
 મોજિજા પું અદ્ભુત કરામત; ચમત્કાર
 મોટ સ્ત્રી પોટલી (૨) પું પાણીનો કોસ
 મોટક પું (સં) શ્રાદ્ધ વગેરે કાર્યોમાં દાખની ત્રણ સળીને ગાંઠ વાળી બનાવાતી એક રચના
 મોટર, મોટરકાર સ્ત્રી (ઈં) મોટર ગાડી
 મોટર-ચાના પું મોટરનું ગેરેજ
 મોટરી સ્ત્રી બચકી
 મોટા વિં મોટું; વધારે સ્થૂળ
 મોટાઈ સ્ત્રી મોટાઈ; મોટાપણું; મોટાપો (૨) અહંકાર; અભિમાન (૩) શેખી; દુષ્ટતા (૪) જાડાઈ; પુષ્ટિ
 મોટાના અં કિં મોટા થવું; ધમકી થવું; ધનવાન થવું (૨) સં કિં (બીજાને) જાડું કરવું; મોટા થવાનો ઉપાય કરવો
 મોટાપન, મોટાપા પું મોટપણ; મોટાઈ
 મોટિયા પું જાડું ખદડ કપડું (૨) મોટિયો; ફૂલી
 મોઠ સ્ત્રી મઠ અનાજ
 મોઢ પું વળવું તે; વળાંક
 મોઢના સં કિં ફેરવવું; વાળવું (૨) મોડવું; મરડવું (પાર) ફુંકિત કરવી
 મોઢી સ્ત્રી એક લિપિ
 મોતકિદ વિં (અં) વિશ્વાસ કરનાર (૨) કોઈ ધર્મનો અનુયાયી
 મોતદિલ વિં (અં) (ગુણમાં) ન ગરમ ન ઠંડું (દવા વિષે); મધ્યમ
 મોતબર, મોતમદ વિં (અં) વિશ્વાસપાત્ર
 મોતમિદ વિં (અં) વિશ્વાસ કરનાર

મોતાદ

૩૨૯

મૌક્રૂફી

મોતાદ સ્ત્રી (અ) (દવાની) માત્રા; પ્રમાણ
મોતિયા વિં મોતી સંબંધી કે તેના જેવું (૨) પું એક

જાતનો મોગરો

મોતિયાબિંદ પું આંખનો મોતિયો

મોતી પું મોતી; મુક્તા

મોતીદૂર પું કળી કે તેનો લાડુ

મોતીફરા, મોતીફિરા પું છાતીએ મોતી જેવી

ફાલ્લી થાય છે એવો તાવ

મોતી-બેલ સ્ત્રી મોગરાની એક જાતની વેલ

મોતી-સિરી સ્ત્રી મોતીની માળા

મોથા પું નાગરમોથ ચોષધિ

મોદ પું (સં) ખુશી; આનંદ (૨) સુગંધ

મોદક પું (સં) લાડુ

મોદના અંકિં રાજ્ય થવું (૨) મહેકવું (૩) સંકિં

રાજ્ય કરવું

મોદી પું દાળ ચોખા વગેરે પરચરણ ચીજો વેચનાર

મોદીયાના પું મોદીખાનું; કોઠાર

મોના સંકિં મોવું; થી તર કરવું (૨) પું કરડિયો

મોમ પું (ફા) મીણ

મોમજામા પું (ફા) મીણ-કાપડ; મીણિયું

મોમજત્તી સ્ત્રી મીણભત્તી

મોમિન પું (અ) આસ્તિક; ઈમાનદાર

મોમિયા સ્ત્રી (ફા) મમી; દવા ભરી રાખેલું મડદું

મોમિયાઈ સ્ત્રી (ફા) નકલી સિલાજિત

મોમી વિં (ફા) મીણનું

મોચન પું મોણ

મોચનદાર વિં (બરાબર) મોણ નાંખેલું; મોણવાળું

મોર પું મયૂર; મોર (૨) (અ) કીડી

મોરચા પું (ફા) કાટ (લોઢાનો) (૨) દર્પણ પરનો

મેલ (૩) કિલ્લાની ખાઈ (૪) મોરચો

મોરચાબંદી સ્ત્રી (ફા) મોરચો બાંધવો તે; વ્યૂહ

મોરછલ પું મોરનાં પીછાંની ચામર

મોરછલી પું બોરસળી (૨) મોરનાં પીછાંની ચામર

ઢોળનાર

મોરન સ્ત્રી દહીં ખાંડ વગેરેનું એક પીણું

મોરની સ્ત્રી મોરડી; ઢેલ

મોરપંચ, મોરપંચા પું મોરનું પીણું

મોસ્મુકુટ પું મોરનાં પીછાંની મુગટ

મોરી સ્ત્રી મોરી; ગટરની નીક (૨) મોરડી; ઢેલ

મોલ પું મૂલ્ય; કિંમત

મોલ-તોલ, મોલ-ભાલ પું ભાવતાલ

મોલના પું મોલાના

મોલવી પું મોલવી; મુલ્લાં

મોલાના સંકિં મૂલવવું

મોલ્ડ પું (ઈં) બીબું; ફરમો; સાંચો

મોલિંગ સ્ત્રી (ઈં) બીબા ફરમા-માં ઢાળવું તે

મોષ પું મોશ; છુટકારો

મોહ પું (સં) ભ્રમ; અજ્ઞાન (૨) વહાલ; આસક્તિ;

રાગ

મોહક વિં (સં) મોહ પમાડે એવું

મોહકા પું પાત્રનું મોહું (૨) વસ્તુનું મોહું-ઉપરનો કે

આગલો ભાગ

મોહતમિય પું (અ) વ્યવસ્થાપક

મોહતાજ વિં ગરીબ; રંક (૨) આશ્રિત

મોહન વિં (સં) મોહક (૨) પું મોહન; શ્રીકૃષ્ણ

(૩) મોહમાં નાંખવું તે

મોહનભોગ પું એક મીઠાઈ-મોહનથાળ

મોહનમાલા સ્ત્રી મોહનમાળા ધરેણું

મોહના અંકિં મોહવું; મુગ્ધ થવું (૨) સંકિં મોહમાં

નાંખવું; લોભાવવું

મોહની, મોહિની સ્ત્રી (સં) માયા; મોહિની; મોહમાં

નાંખવું તે (૨) વિં સ્ત્રી મોહક

મોહફિલ સ્ત્રી મહેફિલ; સભા

મોહલ્લત સ્ત્રી મહોલત

મોહમિલ વિં (અ) મુહમિલ નિરર્થક (૨) છોડેલું;

ત્યક્ત

મોહર સ્ત્રી (ફા) મુદ્રા મહોર

મોહરા પું સામેનું (આગળનું) મોહું (૨) પાત્રનું મોહું

(૩) વસ્તુનું મોહું-ઉપરનો કે આગલો ભાગ

(૪) (ફા) મહોરું; શેતરંજનું મહોરું

મોહરી સ્ત્રી પગ ધાલવાનો પાપજામાનો ભાગ

(૨) નાનું મોં (વાસણનું)

મોહરિર પું મુનશી; મહેતો; કારકુન; લલિમો

મોહલત સ્ત્રી કુરસદ; છુટ્ટી (૨) અવાધિ; મહેતલ

(૩) અવકાશ; ખાસ કામ માટે મળતો સમય

મોહલિક વિં (અ) મુહલિક) મારી નાંખે એવું;

જીવલેશ (રોગ)

મોહસિન વિં ઉપકાર કરનાર; સહાયક; ભલું કરનાર

મોહાર પું દ્વાર; દરવાજો (૨) મધમાખ (મોટી) કે તેનો

પૂડો

મોહિત વિં (સં) મોહ પામેલું

મોહિની સ્ત્રી (સં) મોહિની; માયા; મોહમાં નાંખવું તે

(૨) વિં મોહક

મોહી વિં (સં) મોહનારું; લોભી

મૌક્રા પું (અ) મોકી; સમય; લાગ

મૌક્રૂફ વિં (અ) મોક્રૂફ; બંધ પડેલું (૨) રદ કે

બરખાસ્ત કરેલું (૩) નિર્બર; આધારવાળું

મૌક્રૂફી સ્ત્રી મોક્રૂફી

મૌક્તિક

૩૩૦

યજ્ઞમુશ્ત

મૌક્તિક પું (સં) મોતી
 મૌલ પું (સં) મુનથી થતું પાપ-જૂઠ વગેરે
 મૌલિક વિ (સં) મોઢેથી થતું (૨) મૌલિક પરીક્ષા
 મૌજ સ્ત્રી (અ) મોજ; મજા (૨) મોજું
 મૌજા પું (અ) ગામ (૨) ખેતર; વાંટો; મોજો
 મૌજી વિ મોજ; મનસ્વી; આનંદી
 મૌજું વિ (અ) તોલ કરેલું (૨) યોગ્ય; ઠીક
 મૌજૂદ વિ (અ) મોજૂદ; હયાત; હાજર; તૈયાર
 મૌજૂદગી સ્ત્રી મોજૂદ હોવું તે
 મૌજૂદા વિ (અ) વર્તમાનકાળનું; પ્રસ્તુત
 મૌજૂદાત સ્ત્રી (અ) સમસ્ત સ્ત્રિ
 મૌત સ્ત્રી (અ) મોત; મરણ
 મૌતાદ સ્ત્રી (દવાની) માત્રા; પ્રમાણ
 મૌન પું (સં) મૌન; ચૂપકી; મુનિવ્રત (૨) વિ
 મૌની; ચૂપ
 મૌના પું કરંડિયો
 મૌની વિ મૌનવાળું (૨) પું મુનિ (૩) નાનો
 કરંડિયો
 મૌર પું (સં) મુકટ; પ્રાં મઉડ લગ્નનો મોડ (૨)
 શિરોમણિ; સરદાર (૩) (સં) મુકુલ; પ્રાં મઉલ
 મૌર; મંજરી
 મૌરના સં કિં મૌર આવવો; મૌરવું
 મૌરસી વિ (અ) વારસાનું; પૈતૃક
 મૌર્ચ પું (સં) મૂર્ખતા
 મૌર્ચી સ્ત્રી (સં) ધનુષની પ્રત્યંચા
 મૌલવી પું (અ) મોલવી; મુલ્લાં (૨) અરબી-
 ફારસીનો પંડિત
 મૌલવીગિરી સ્ત્રી મોલવીનું કામ
 મૌલસિરી સ્ત્રી બોરસળી; બકુલ
 મૌલા પું (અ) મિત્ર (૨) પક્ષી (૩) ઈશ્વર
 મૌલાના પું (અ) મોલાના; મોટો મોલવી

મૌલિ સ્ત્રી (સં) જટા (૨) માથું (૩) મુગટ
 મૌલિક વિ (સં) મૂળગત; અસલી (૨) મૂળ સંબંધી
 (૩) સાવ નવીન
 મૌલી પું (સં) મુગટધારી
 મૌલૂદ પું (અ) જન્મેલું બાળક (૨) હજરત મહંમદ
 પેગંબરનો જન્મોત્સવ
 મૌસમ, મૌસિમ પું મોસમ; ઋતુ; કાળ
 મૌસા પું માસો; માસીનો પતિ
 મૌસિમ પું (અ) મોસમ; ઋતુ; યોગ્ય સમય
 મૌસિમગુલ, મૌસિમબહાર પું વસંત ઋતુ
 મૌસિમેરિજા પું પાનખર ઋતુ
 મૌસિમી વિ (અ) મોસમનું; મોસમને કારણે થતું
 મૌસિયા વિ માસી જેવું (૨) પું માસા
 મૌસિયાસસુર પું માસો-સસરો
 મૌસિયાસાસ સ્ત્રી માસીસાસુ
 મૌસી સ્ત્રી માસી
 મૌસૂફ વિ (અ) વર્ણવેલું; ઉલ્લેખેલું
 મૌસૂમ વિ (અ) નામવાળું; નામે
 મૌસુમા વિ સ્ત્રી (અ) નામવાળી
 મૌસૂલ વિ (અ) મળેલું; પ્રાપ્ત
 મૌસેરા વિ મસિયાઈ; માસીને લગતું
 મૌવૈં, મૌવૈં અં મૌવૈં
 મૌવાન પું (ફા) તલવાર વગેરેનું મ્યાન
 મૌનિસિપૈલ્ટી સ્ત્રી મુનિસિપાલિટી; સુધારાઈ;
 નગરપાલિકા
 મૌજિયમ પું (ઈં) સંગ્રહસ્થાન; 'મ્યુઝિયમ'
 મ્લાન વિ (સં) કરમાયેલું (૨) મેલું
 મ્લાનિ સ્ત્રી પિન્નતાનો ભાવ
 મ્લેચ્છ પું (સં) મ્લેચ્છ (અનાર્ય) જાતિનું માણસ
 (૨) વિ-નીચ; પાપી (૩) આર્ય સદાચારનું પાલન
 ન કરનારું

ય

યંત્ર પું (સં) યંત્ર; મશીન (૨) હથિયાર; ઓજાર
 (૩) ઉપકરણ (૪) જંતર (૫) તાળું (૬) વાજું
 યંત્રણા સ્ત્રી (સં) તકલીક; પીકા
 યંત્રમંત્ર પું (સં) જાદુ; જંતરમંતર
 યંત્રમાનવ પું યંત્ર માનવ; 'રોબોટ'
 યંત્રવિદ્યા સ્ત્રી યંત્રોના નિર્માણ અને તેમને ચલાવવાની
 કળા
 યંત્રાલય પું (સં) કારખાનું (૨) યંત્રગૃહ
 યંત્રી પું (સં) યંત્ર મંત્ર કરનારો; તાંત્રિક (૨) વાજું
 વગાડનારો (૩) નિયંત્રણ કરનારો
 યક વિ (ફા) એક

યક-ફલામ વિ પડું; કુલ (૨) અં એકસાથે;
 એકઝપટ; એકી કલમે
 યક-ઝઘા, યક-ઝઘાન વિ (ફા) એકવચની
 યકજા અં (ફા) એકત્ર; એકઠું
 યકજાન વિ (ફા) એકદિલ; ખૂબ મળેલા જીવવાળું
 યકતરફા વિ (ફા) એકતરફી
 યકતા વિ (ફા) એકો; અદિતીય; અજોડ
 યકતાઈ સ્ત્રી અદિતીયતા
 યક-ઘપક, યક-ઘારગી અં (ફા) અચાનક;
 ઓચિંતું
 યકમુશ્ત અં (ફા) એકસાથે

યક-લજ્જ અં (ફાં) એકદમ; એકી કલમે
 યકલીતા વિં એકલો જ (પુત્ર)
 યકલીતી વિં સ્ત્રી એકલી જ (પુત્રી)
 યકસાં વિં (ફાં) એકસરખું
 યકસૂ વિં (ફાં) એક જ તરફનું (૨) એકાગ્ર
 (૩) સ્થિર
 યકસૂઈ સ્ત્રી (ફાં) એક જ તરફની
 યકાયક અં (ફાં) એકાએક; અચાનક
 યક્ત્રીન પું (અં) વિશ્વાસ
 યક્ત્રીનન્ અં (અં) જરૂર; ખાતરીપૂર્વક
 યક્ત્રીની વિં (અં) નિશ્ચિત; ખાતરીબંધ
 યક્તમ વિં (ફાં) પ્રથમ; પહેલું (૨) સ્ત્રી પડવો;
 પહેલી તિથિ
 યક્ત્ પું (સં) કાળજું; સિવર
 યક્કા વિં (ફાં) એકકો; અજોડ (૨) એકલું
 (૩) પું એકા-ગાડી
 યક્ષ પું (સં) એક દેવધોનિ
 યક્ષ્મા પું (સં) ક્ષય
 યક્ષ્મી પું ક્ષયરોગી
 યક્ષ પું (ફાં) હિમ; બરફ (૨) વિં બહુ ઠંડું
 યક્ષ્ની સ્ત્રી (ફાં) માંસનો શેરવો
 યગાનગત, યગાનગી સ્ત્રી (ફાં પગાં) સગપણ;
 સંબંધ (૨) મેળ; એકતા
 યગાના વિં (ફાં) સગુંસંબંધી (૨) અજોડ
 યજ્ઞદાન પું (ફાં) પ્રભુનામ
 યજ્ઞદાની વિં પ્રભુના નામ વિષયક
 યજન પું (સં) હોમ યજ કરવો તે; હવન
 યજમાન પું (સં) યજ કરનાર
 યજમાની સ્ત્રી પુરોહિતનું કામ; ગોરપદું; યજમાનોનું
 નિવાસસ્થાન
 યજુર્વેદ પું (સં) યજૂર નામે વેદ
 યજ્ઞ પું (સં) હોમ; હવન
 યજ્ઞસૂત્ર, યજ્ઞોપવીત પું (સં) જનોઈ
 યતન પું યત્ન કરવો તે; પ્રયત્ન કરવો તે
 યતિ પું (સં) સાધુસંન્યાસી (૨) યોગી
 યતિભંગ પું કાવ્યમાંનો છંદદોષ; જેમાં યતિ (વિરામ)
 નિશ્ચિત સ્થાને ન હોય તે કાવ્ય દોષ
 યતીમ પું (અં) અનાથ
 યતીમરૂઢાના પું અનાથાલય
 યતીમી સ્ત્રી અનાથતા
 યતેન્દ્રિય વિં (સં) જિતેન્દ્રિય; સંયમી
 યત્કિંચિત્ વિં (સં) બહુ થોડું; જૂજ
 યત્ન પું (સં) પ્રયાસ; પ્રયત્ન; ઉદ્યમ (૨) ઉપાય;
 ઉપસાર; રોગશાંતિનો ઉપાય

યત્ર અં (સં) જ્યાં
 યત્રતત્ર અં જ્યાંત્યાં; ઠેકઠેકાણે
 યથા અં (સં) જેમ; જેવી રીતે
 યથાક્રમ અં ક્રમશઃ; ક્રમ અનુસાર
 યયાતથ્ય અં (સં) આબેહુબ બરોબર; તેમજ
 યથાપૂર્વ અં (સં) જેમનું તેમ; પહેલાં પેઠે
 યથાયોગ્ય અં (સં) ધટારત; જેવું ધટે તેમ
 યથાર્થ વિં (સં) સાચું; વાજબી (૨) ઉચિત
 યથાવત્ અં (સં) યોગ્ય રીતે (૨) જેમનું તેમ
 યથાવિધિ અં (સં) વિધિપૂર્વક
 યથાશક્તિ, યથાશક્ત્ય અં (સં) બને તેટલું; શક્તિ
 મુજબ
 યયાસંભવ અં (સં) બને ત્યાં સુધી
 યયેચ્છ, યયેષ્ટ અં (સં) ઇચ્છા મુજબ; મનમાન્યું
 યયોક્ત વિં (સં) કહ્યા પ્રમાણેનું
 યયોચિત વિં (સં) યોગ્ય; ધટિત
 યદા અં (સં) જ્યારે
 યદાકદા અં કદી-કદી; ક્યારેક
 યદિ અં (સં) જો; અગર
 યદિચ, યદિચેત્ અં જોકે
 યદ્દૃષ્ટા સ્ત્રી (સં) સ્પેશળ (૨) સહજ કે અકસ્માત
 બનવું તે
 યદ્યપિ અં (સં) જોકે
 યમ પું (સં) નિગ્રહ; કાબૂ (૨) જમ
 યમક પું એક શબ્દાલંકાર જેમાં ભિન્ન અર્થના સમાન
 શબ્દોની પુનરાવૃત્તિ થતી હોય છે.
 યમલ પું (સં) જોડકાં બાળક
 યમલી સ્ત્રી (સં) જોડી (૨) ચણિયા-ચોળી (જેમ કે,
 યમલી પોશાક)
 યમી સ્ત્રી (સં) યમની બહેન-યમુના નદી
 યમીન વિં (અં) જમણું (૨) પું જમણો હાથ
 (૩) કસમ; સોગન (જ) કસ; બળ
 યમકાના પું (અં) કમળો; પાંડુરોગ
 યલગાર સ્ત્રી (તુ) હુમલો; યઝર્ઘ
 યલદા સ્ત્રી (ફાં) લાંબી અંધારી રાત
 યવ પું (સં) જવ ધાન્ય
 યવન પું યૂનાન-ગ્રીસનો વતની (૨) આર્યતર
 જાતિનો માણસ; સ્થેચ્છ
 યવન પું (સં) તેજ ચાલવાળો ઘોડો (૨) વેગ;
 તેજ (૩) કાળયવન નામનો પૌરાણિક રાજા
 યવનિકા સ્ત્રી (સં) જવનિકા; પડદો
 યવની સ્ત્રી યુનાન દેશની સ્ત્રી
 યવાસ પું જવાસો નામનું ધાસ
 યશ પું (સં) જશ; કીર્તિ

યશભ, યશમ પું (અ) એક જાતનો પદ્ધર; 'સંગે-યશભ'

યશસ્વી વિં (સં) યશવાળું (૨) સફળ; ફતેહમંદ

યશી, યશીલ વિં યશસ્વી

યષ્ટિ, યષ્ટિકા સ્ત્રી (સં) લાકડી

યસાર પું (અ) ડાબો હાથ (૨) ખૂબ સંપત્તિ
(૩) વિં ડાબું

યહ સં આ (વિભક્તિનાં રૂપમાં 'ઇસ' થાય છે. ઉદા.
'ઇસકો'. પ્રજભાષામાં 'યા' થાય છે. 'યાકો')

યહાઈ અં અહીં

યહી સં ('યહ + હી') આ જ

યહૂદા પું યાહૂદનો ચોથો દીકરો જેના નામ પરથી
એક કોમનું નામ યહૂદી પડ્યું.

યહૂદ પું પેલેસ્ટાઈન દેશ (જેમાં ઈશુનું જન્મસ્થાન
છે.)

યહૂદિન સ્ત્રી પહુદી સ્ત્રી

યહૂદી વિં યહૂદનો વતની

યાંચના સં કિં યાચવું; માગવું

યા અં (ફા) વા; અથવા (૨) હે !

યાકૂત પું (અ) એક જાતનો મણિ

યાગ પું (સં) યજ્ઞ

યાચક પું (સં) માગનાર; માગણ

યાચના સં કિં માગવું; યાચવું (૨) સ્ત્રી (સં)
માગવું તે; માગણી

યાતના સ્ત્રી (સં) પીડા; કષ્ટ

યાતા સ્ત્રી દેરાણી કે જેઠાણી

યાતાયાત પું (સં) આવાગમન; આવવું-જવું

યાત્રા સ્ત્રી (સં) પ્રવાસ; સફર (૨) જાત્રા; તીર્થાટન

યાત્રાવાલ પું તીર્થનો પંડો

યાત્રિક પું (સં) યાત્રા કરનાર વ્યક્તિ; યાત્રી

યાત્રી પું (સં) યાત્રાળુ; મુસાફર

યાત્રીગાડી સ્ત્રી યાત્રા માટેની ગાડી

યાત્રી-જહાજ પું (અ) યાત્રીઓને લઈ જનારું
જહાજ

યાત્રી-નિવાસ પું મુસાફરોને રહેવા-ઊતરવાની
જગ્યા

યાત્રી-વિમાન પું યાત્રીઓને લઈ જનારું વિમાન

યાથાતથ્ય, યાથાર્થ્ય પું (સં) પથાર્થતા; સત્ય

યાદ સ્ત્રી (સં) સ્મૃતિ; સ્મરણ

યાદગાર સ્ત્રી (ફા) સ્મારક; સ્મૃતિચિહ્ન

યાદદાશ્ત સ્ત્રી (ફા) સ્મૃતિ; યાદદાસ્ત (૨) યાદ
રાખવા લખી કે નોંધી લીધેલું તે

યાન પું (સં) વાહન (૨) ચડાઈ; આક્રમણ

યાની, યાને અં (અં યઅની) યાને; અર્થાત્; એટલે કે

યાપન પું (સં) વિતાવવું કે પસાર કરવું તે

યાપ્ત સ્ત્રી (ફા) પ્રાપ્તિ (૨) આવક

યાપ્તની સ્ત્રી (ફા) બાકી લેણું

યાચ (ફા) (સમાસમાં) 'પ્રાપ્ત કરનાર' એ અર્થમાં.

ઉદા. કામ-યાબ

યાચૂ પું (ફા) ટટ્ટ

યામ પું (સં) પહોર-ત્રણ કલાક સમય

યામલ પું (સં) જોડકું (૨) તંત્રશાસનો એક ગ્રંથ

યામાતા પું (સં) જમાઈ

યામિક પું (સં) ચોકીદાર

યામિની સ્ત્રી (સં) રાત્રિ; રજની

યાચાચર પું (સં) ભ્રમણ કરતો પુરુષ; એક જગ્યાએ
ટકીને ન રહેતો પુરુષ; ખૂબ ધૂમનાર; સહેલાણી
(૨) સંન્યાસી

યાર પું (ફા) યાર; દોસ્ત (૨) જાર; વ્યભિચારી

યાર-બાણ વિં (ફા) મિલનસાર (૨) યારબાજ;
વિષધી; કામાંધ

યાર-માર વિં મિત્રદ્રોહી

યારાન પું (ફા) 'યાર'નું બં વગ; યારી; દોસ્તી

યારાના વિં (ફા) મિત્રતાનું; મિત્ર જેવું (૨) પું મૈત્રી
(૩) વ્યભિચાર

યારી સ્ત્રી (ફા) મૈત્રી (૨) વ્યભિચાર

યાલ સ્ત્રી (તુ) ગરદન (૨) યાલ (પોડા સિંહ
વગેરેની)

યાવર વિં (ફા) મિત્ર; સહાયક; મદદગાર

યાવરી સ્ત્રી મૈત્રી; મદદ

યાવા વિં (ફા) ઉટપટાંગ; ઢંગપડા વગરની (વાત)

યાસ સ્ત્રી (અ) નિરાશા (૨) ભય; અંદેશો (૩) પું
(સં) પ્રયાસ; પ્રયત્ન

યાસમન, યાસમીન સ્ત્રી (ફા) ચમેલી (૨) જૂઈ

યુક્ત વિં (સં) જોડાયેલું (૨) યોગ્ય (૩) 'વાળું'
'સહિત' (સમાસને અંતે)

યુક્તિ સ્ત્રી (સં) ઉપાય; તરકીબ; કરામત (૨) તર્ક;
ન્યાય

યુગ પું (સં) યુગ (૨) જમાનો (૩) યુગલ

યુગપત્ અં (સં) એકીસાથે

યુગલ પું (સં) જોડું; યુગલ

યુગાંત પું (સં) યુગનો અંત (૨) યુગનો અંતિમ
સમય (૩) પ્રલય

યુગાંતર પું (સં) બીજો યુગ (૨) ક્રાંતિ; યુગપલટો

યુગાચતાર પું (સં) યુગના અવતારી મહાપુરુષ

યુગ્મ પું (સં) યુગલ; જોડું

યુત્ત વિં (સં) યુક્ત; સહિત

યુદ્ધ પું (સં) લડાઈ; યુદ્ધ

યુદ્ધવિરામ

૩૩૩

રંગભવન

યુદ્ધવિરામ પું પુદ્ધ રોકવું તે
 યુનિવર્સિટી સી (ઈંગ) વિશ્વવિદ્યાલય
 યુરોપિયન પું પુરોપવાસી
 યુરોપીય વિંગ પુરોપનું
 યુગ્મતા સી (સંગ) લડવાની ઈચ્છા (૨) શત્રુતા
 યુગ્મતા વિંગ લડવા ઈચ્છનાર
 યુગ્મક, યુગ્મન વિંગ (સંગ) નવજુવાન
 યુક્તી સી (સંગ) જુવાન સ્ત્રી
 યુવરાજ પું (સંગ) પાટવી કુંવર
 યુવરાજી સી પુવરાજનું પદ
 યુવરાજી સી પુવરાજની રાણી
 યુવવાળી સી પુવાળીની વાણી
 યુવા, યુવાન વિંગ (સંગ) પુવક
 યુ અ આમ; આ પ્રમાણે
 યુક પું, યુકા સી (સંગ) જૂ
 યુકેલિપ્ટસ પું (અંગ) એક ગંધમય પાંદડાંવાળું ઝાડ
 યુક્તિ સી (સંગ) મેળ; મળવું તે
 યૂથ પું (સંગ) જૂથ; સમૂહ
 યૂથિકા, યૂથી સી (સંગ) જૂઈ (૨) જૂઈનું ફૂલ
 યુનાન પું પુનાન દેશ
 યુનાની વિંગ પુનાનુ (૨) સી પુનાનની ભાષા કે
 વેદક-પદ્ધતિ
 યૂનિટ પું (ઈંગ) એકમ
 યૂનિફાર્મ પું (ઈંગ) ગણવેશ
 યૂનિયન સી (ઈંગ) સંઘ; સભા
 યૂનિયન ગવર્નમેંટ સી (ઈંગ) કેંદ્રીય સરકાર; સંઘ
 સરકાર
 યૂનિવર્સિટી સી (ઈંગ) યુનિવર્સિટી;
 વિશ્વવિદ્યાલય
 યૂરપ, યૂરોપ પું (ઈંગ) પુરોપ ખંડ
 યૂરિક વિંગ (ઈંગ) મૂત્ર અંગેનું
 યૂરિક એસિડ પું મૂત્રામ્લ
 યૂરિયા પું (ઈંગ) એક રાસાયણિક ખાતર
 યૂરેનિયમ પું (ઈંગ) એક વજનદાર ધોળા રંગની યાતુ
 યૂરિશ સી (તુંગ) હલ્લો; હુમલો
 યૂરોપીય, યૂરોપિયન વિંગ (૨) પું પુરોપનું કે તેનું
 રહેવાસી

યે સંગ ('પદ')નું બંગલો આ બધા
 યેઈ સંગ (પદ + હી) આ જ
 યેક, યેહુ સંગ આ પક્ષ ('પદ ભી')
 યેતો વિંગ ('એતા', 'ઇતના') આટલું
 યૌ અ આમ; આ પ્રમાણે
 યૌહી અ આમ જ (૨) અર્થ; વિના ખાસ પ્રયોજન
 યોગ પું (સંગ) યોગ; ધ્યાન (૨) તપસ્યા (૩) મેળાપ;
 યિલન (જ) સંયોગ (પ) સંમંથ; લગાવ (દ)
 પ્રયોગ; વ્યવહાર (૭) પરિણામ; કળ (૮) ઉપાય;
 પુક્તિ (૯) જોડવું તે (૧૦) સુયોગ
 યોગક્ષેમ પું (સંગ) કુશળ-મંગલ (૨) જીવન-નિર્વાહ
 (૩) લાભ અને એનું રક્ષણ (જ) શાંતિ અને
 સુવ્યવસ્થા
 યોગદાન પું (સંગ) મદદ આપવી (૨) હાથ લંબાવવો
 યોગમ્મટ વિંગ (સંગ) યોગમાર્ગમાં પતન પામેલ
 યોગમાયા સી તત્ત્વજ્ઞાન અને ધાર્મિક ક્ષેત્રમાં ઈશ્વરની
 સૃષ્ટિમૂલક શક્તિ
 યોગસ્થિતિ સી (સંગ) ખાસ અર્થમાં પ્રચલિત સમાસ.
 ઉદા: ચંદ્રભાલ
 યોગી પું (સંગ) યોગ સાધનાર; યોગી; જોગી
 યોગ્ય વિંગ (સંગ) ઉચિત; વાજબી
 યોજક વિંગ (સંગ) જોડનાર (૨) સંયોજક
 યોજન પું (સંગ) યોજવું તે (૨) ચાર ગાઉ
 યોજના સી (સંગ) ગોઠવણ; વ્યવસ્થા; આયોજન
 યોદ્ધા પું (સંગ) યોદ્ધો; લડવૈયો; સૈનિક
 યોનિ સી (સંગ) દેવ, પશુ વગેરે જાતિ (૨) ઉત્પત્તિનું
 સ્થાન
 યોમ પું દિવસ
 યૌ અ આમ; આ રીતે
 યૌતક, યૌતક પું (સંગ) લગ્નની પહેરામણી; દેજ
 પેઠણ વગેરે
 યૌન વિંગ (સંગ) યોનિ સંબંધી
 યૌમ પું (અંગ) દિવસ
 યૌમિયા પું (અંગ) રોજ (૨) વિંગ રોજનું (૩) અંગ રોજ
 યૌવન પું (સંગ) જુવાની
 યૌવરાજ્ય પું (સંગ) પુવરાજ હોવાની અવસ્થા
 (૨) પુવરાજનું પદ

ર

રંગ વિંગ (સંગ) ગરીબ; નિર્ધન; અક્રિય (૨) કંજૂસ
 રંગ પું (સંગ) કલાઈ; રંગા પાતુ (૨) રંગભૂમિ
 (૩) રંગ (વર્ણ) વગેરે અર્થમાં
 રંગંગ પું હાલ માલ; દશા; સ્થિતિ
 (૨) વર્તન

રંગત સી રંગ (૨) મજા; આનંદ (૩) દશા
 રંગતરા પું સંતતું
 રંગના સંગ રંગવું
 રંગશિરંગા વિંગ રંગબેરંગી
 રંગભવન પું (સંગ) રંગમહેલ

રંગભૂમિ

૩૩૪

રક્તપિત્ત

રંગભૂમિ સ્ત્રી (સં) નાટકશાળા; અખાડો કે યુદ્ધ ક્ષેત્ર
 (૨) રંગમંચ
 રંગમંચ પું નાટકનું સ્થેજ
 રંગમહલ પું આનંદ-ઉલ્લાસ માણવાની જગા
 રંગરત્ની, રંગરત્ની સ્ત્રી મજા; લહેર; રંગરસ
 રંગસૂટ પું લશ્કરમાં દાખલ થનાર
 રંગેરૂઝ પું (ફા) રંગરેજ
 રંગેરેજિન સ્ત્રી રંગરેજ સ્ત્રી
 રંગેરેત્તી સ્ત્રી રંગરેલી; આમોદ-પ્રમોદ
 રંગશાલા સ્ત્રી (સં) નાટકશાળા
 રંગસાજ પું (ફા) રંગારો (મકાન વગેરેનો) (૨)
 રંગ બનાવનાર
 રંગસાજી સ્ત્રી રંગવાનો પંથો કે કામ
 રંગાઈ, રંગાલટ સ્ત્રી રંગવાનું કામ કે તેની મજૂરી
 રંગારંગ વિં (ફા) રંગભેરંગી; અનેક રંગવાળું; તરેહ
 તરેહનું (૨) પું રંગારંગ કાર્યક્રમ
 રંગિયા, રંગિયા પું રંગારો
 રંગી વિં (સં) રંગીલું; મોજીલું
 રંગીન વિં (ફા) રંગવાળું; રંગિત (૨) રંગીલું
 (૩) મજેદાર; રસિક
 રંગીની સ્ત્રી રંગીન હોવું તે (૨) સજાવટ; થણગાર
 રંગીત્તા વિં આનંદી; રંગીલું; લહેરી (૨) સુંદર;
 ખૂબસૂરત
 રંગિયા પું રંગારો
 રંચ, રંચક વિં રંચ; થોડું; જરા
 રંજ પું (ફા) દુઃખ; ખેદ (૨) શોક; અકસોસ;
 પરત્તાવો
 રંજક પું (સં) રંગરેજ; રંગારો (૨) મેદી (૩) વિં
 રંગનાર (૪) રંજન કરનાર (૫) સ્ત્રી (ફા) તોપ
 બંદૂક ફોડવા રખાતો થોડો દારૂ (૬) ઉશ્કેરનારી
 વાત
 રંજન પું (સં) રંગવું તે (૨) ચિત્તનું રંજન;
 પ્રસન્નતા; રાજ થવું તે
 રંજિશ સ્ત્રી (ફા) રંજ પામવું તે; અજાબનાવ
 રંજીદગી સ્ત્રી નારાજગી; નારાજ
 રંજીદા વિં (ફા) નારાજ; રંજાડાયેલ; દુભાયેલું
 રંડા સ્ત્રી (સં) રાંડ
 રંડાપા પું રંડાપો; વૈધવ્ય
 રંઢી સ્ત્રી ગણિકા
 રંઢીબાજ પું વેશ્યાગામી
 રંઢીબાજી સ્ત્રી વેશ્યાગમન
 રંઢુઆ, રંઢુવા પું વિપુર; રોડલો
 રંતિ સ્ત્રી (સં) ખેલ; ક્રીડા
 રંદના સં કિં રંદવું; રંદાથી છોલવું

રંદા પું (ફા) રંદો
 રંધન પું (સં) રાંધવું તે; રાંધણ
 રંધ પું (સં) કાણું; છિદ્ર (૨) દોષ
 રંધા પું કોશ; નરાજ (૨) સ્ત્રી (સં) એક અપ્સરા
 (૩) કેળ (૪) ગામનું બાંગરડવું તે (૫) સુંદર સ્ત્રી
 (૬) વેશ્યા
 રંધાન અં કિં (ગામનું) બાંગરડવું
 રંહચટા પું ચસકો; લોભલાલચ
 રંચ્યત સ્ત્રી (અ) રેપત; પ્રજા (૨) સાંધિયો ખેડૂત
 (૩) નોકર; અનુચર
 રંચ્યત-આજાર વિં પ્રજાપીડક; અત્યાચારી
 રંચ્યતદાર પું હડેમ; રાજા
 રંચ્યતવારી સ્ત્રી એક મહેસૂલ-પદ્ધતિ; રેપતવારી
 રંચત સ્ત્રી રેપત
 રંચી સ્ત્રી રંચેયો; નાની વલોણી (૨) રવો
 રંચિ પું (અ) જાગીરદાર; તાલુકદાર (૨) અમીર;
 મોટો માણસ
 રંચે સં આપ; બીજા પુરુષનું માનવાચક
 રંચત સ્ત્રી (અ) અભિમાન
 રંચ્યત સ્ત્રી રેપત
 રંચા પું (અ) શેરકળ
 રંચમ સ્ત્રી (અ) લખવું તે (૨) છાપ; મહોર
 (૩) રકમ; દાગીના કે ધન (૪) તરેહ; પ્રકાર
 (૫) રકમ; સંખ્યા
 રંચા સ્ત્રી (અ) રંચા; પેંગડું
 રંચાલત સ્ત્રી (અ) 'રંચી' (એકની પ્રિયાનો બીજો
 આશક) હોવું તે; પ્રેમનો ઝથા
 રંચાલદાર પું (ફા) કંદોઈ (૨) ખાનસામો (મુસલમાન
 અને અંગ્રેજ ધરમાં રસોઈ વગેરેનો કારભારી)
 (૩) ખવાસ
 રંચા પું (ફા) મોટી થાળી; કથરોટ
 રંચાલી, રંચેલી સ્ત્રી રંચેલી
 રંચીક વિં (અ) પાણી જેવું પાતળું (૨) કોમળ
 (૩) દયાળુ
 રંચીક પું (અ) એકની પ્રિયાનો બીજો આશક
 રંચેલી સ્ત્રી રંચાલી
 રંચ પું (સં) લોહી (૨) વિં રાતું; લાલ (૩) રંગાયેલ
 (૪) અનુરાગવાળું
 રંચકંટ પું (સં) કોપલ (૨) રંગણ
 રંચાપ, રંચાદવાવ પું લોહીનું દબાણ; 'બ્લડ
 પ્રેસર'
 રંચાદાન પું (સં) લોહી આપવું તે
 રંચાપાત પું (સં) લોહી રેડાવું તે; ખૂનરેજ
 રંચાપિત્ત પું (સં) પત; ક્રોધ

સ્વત્ત્વજી પું (સં) દાડમ (૨) એ નામનો એક
 રાક્ષસ
 સ્વત્ત્વિકાર પું (સં) લોહી-વિકાર
 સ્વત્ત્વજી પું (સં) લોહી વહેવું-નીકળવું તે
 સ્વત્ત્વજી પું દૂઝતા હરસ
 સ્વત્ત્વજી પું (સં) રતાળુ
 સ્વત્ત્વજી (સં) પ્રેમ; અનુરાગ (૨) રતી વજન
 સ્વત્ત્વજી (સં) રતી વજન
 સ્વ પું (સં) રક્ષા (૨) રક્ષક (૩) રાક્ષસ
 સ્વક પું (સં) રક્ષા કરનાર (૨) રખેવાળ
 સ્વણ પું (સં) બચાવવું તે; પાલન
 સ્વજી (સં) સંભાળ; જાળવણી (૨) રક્ષણ;
 સુરક્ષા; બચાવ (૩) રાખડી (૪) કવચ (જેમ કે,
 રક્ષા-કવચ)
 સ્વગૃહ પું (સં) પ્રસૂતિગૃહ (૨) ચોકી (૩) વિશ્રામ
 ભવન
 સ્વગૃહ્ય પું (સં) રાખડી બાંધવી તે
 સ્વગૃહ્યપાલ્ય પું રાખડી રક્ષાવિભાગ
 સ્વજિત વિં (સં) રક્ષા પામેલું (૨) આશ્રિત
 સ્વસ પું (અ) નૃત્ય; નાચ; મુજરો
 સ્વજા સં કિં રાખવું; બચાવવું; સંભાળ લેવી
 સ્વજા પું (કા) નાની બારી (૨) ખલેલ (૩) એબ;
 દોષ
 સ્વજા-અંદાજ વિં (કા) વિધન નાંખનારું;
 અડચણકર્તા
 સ્વજા-અંદાજી સીં (કા) વિધાદાત્રી; અડચણ
 કરનારી
 સ્વજી સીં રખાત; ઉપપત્ની
 સ્વજા પું રેંકડી કે તેવી ગાડી
 સ્વજાઈ, સ્વજાલી સીં રખેવાળી
 સ્વજાર, સ્વજા પું રખેવાળ
 સ્વજાલી, સ્વજાઈ સીં રખેવાળી
 સ્વજાના સં કિં રખાવું (૨) રક્ષા કરવી
 સ્વજી, સ્વજી સીં રખાત; ઉપપત્ની
 સ્વ સીં (કા) રગ; નસ (શરીર કે પાનની)
 સ્વજી સીં (કા) સીધી મોટી-ધોરી નસ
 સ્વજી સીં રગડું; પૂંટવું કે ધસવું તે (૨) રગડ; બારે
 મહેનત (૩) રગડે; ઝપડે; પંચાત (૪) ધસાવાથી
 થતું ચિહ્ન; ઝગડો
 સ્વજીના સં કિં રગડું; ધસવું કે પૂંટવું (૨) ખૂબ
 મહેનતપૂર્વક કરવું (૩) હેરાન કરવું (૪) અં કિં
 ખૂબ મહેનત કરવી
 સ્વજી પું રગડું તે
 સ્વજી-જગજી પું લડાઈ-ટંટો

સ્વજીના સીં રગડું તે
 સ્વજીના સં કિં મહેડવું; દોડાવવું
 સ્વજી સીં (અ) રુચિ; ચાહ; ઇચ્છા; મરજી
 સ્વજીના પું પાંદડાની નસો (૨) શરીરની રગરગ-
 અંદરનાં બધાં અંગ
 સ્વજીના સં કિં રચવું (૨) સીં (સં) રચવું કે રચાવેલું
 તે; બનાવટ; કૃતિ
 સ્વજીનાત્મક વિં (સં) રચનાને લગતું; જેમાં રચવાનું
 કરવાનું હોય એવું; અમલી
 સ્વજીના પું (સં) રચનાર; નિર્માતા
 સ્વજીના સીં રચના કરનારી સીં
 સ્વજીના વિં (સં) રચેલું; બનાવેલું
 સ્વજી પું (કા) અંગૂર
 સ્વજી પું (સં) રજોગુણ (૨) સીંનો માસિક અટકાવ
 (૩) પરાગ (૪) સીં રજ; પૂળનો કણ
 સ્વજી પું (સં) ધોબી
 સ્વજી સીં ધોબણ
 સ્વજીના પું રજકણ; પૂળનો કણ
 સ્વજી સીં (સં) ચાંદી (૨) વિં ધોળું
 સ્વજી-જયંતી સીં (સં) કોઈ સંસ્થા વગેરેનો પચીસ
 વર્ષનો જીવનકાળ પૂર્ણ થતાં મનાવાતો ઉત્સવ
 સ્વજીપટ પું (સં) ચલચિત્રોનાં દૃશ્ય દેખાડવા
 પ્રયોજાતો સફેદ પડો
 સ્વજી સીં (સં) રાત્રિ (૨) હળદર
 સ્વજીગંધા સીં એક જાણીતું સુગંધિત ફૂલ જે રાત્રે
 ખૂબ મહેકે છે.
 સ્વજીના પું રજવાડું; દેશી રાજ્ય
 સ્વજીના વિં સીં (સં) વેગળી બેઠેલી (સીં)
 સ્વજી સીં (અ) રજા (મંજૂરી; છૂટી); અનુમતિ
 સ્વજી સીં આજ્ઞા; હુકમ
 સ્વજી સીં (કા) ઓઢવાની રજાઈ
 સ્વજીના પું (કા) સ્વયંસેવક
 સ્વજીના વિં (કા) સહમત
 સ્વજીના સીં સહમતી
 સ્વજીના પું (ઈ) નોંધપત્રક
 સ્વજીના-શુદ્ધ વિં સ્વજીના કરાવેલું; 'સ્વજીના'
 સ્વજીના સીં સ્વજીનામાં નોંધવું તે
 સ્વજીના વિં (અં) સ્વજીનામાં નોંધાવેલું
 સ્વજીના સીં સ્વજીના કરાવવું તે
 સ્વજીના પું (અં) સ્વજીના કરાવવું તે
 સ્વજીના વિં (અં) રજાળું; નીચ; હલકટ
 સ્વજીના પું (સં) રાજસ; પ્રકૃતિનો એક ગુણ
 સ્વજોદર્શન, સ્વજોદર્મ પું (સં) સીંનો સ્વતુષર્મ-
 અટકાવ

રજોનિવૃત્તિ

૩૩૬

રઘીચ

રજોનિવૃત્તિ સ્ત્રી અપમને માટે સ્ત્રીઓના માસિક
 ધર્મનું બંધ થઈ જવું તે
 રક્ષાક્ર પું (અં) રોજ આપનાર
 રજુ સ્ત્રી (સં) દોરડી; રસી (ર) લગ્નમ
 રજુમાર્ગ પું દોરડાથી બનાવેલો રસ્તો
 રસ્ય સ્ત્રી (ફા) પુદ્ર
 રટ સ્ત્રી રટવું તે; રટણ (ર) ગોખણ
 રટના સં કિં રટવું (ર) ઓખવું
 રઝાર પું (અં) કોઈ વસ્તુની સ્થિતિ જણવાનું એક
 પંત્ર
 રણ પું (સં) પુદ્ર; જંગ
 રણક્ષેત્ર પું પુદ્રભૂમિ
 રણભૂમિ સ્ત્રી રણક્ષેત્ર
 રણસિંઘા પું રણસિંઘું
 રણાંગણ પું (સં) રણક્ષેત્ર
 રત વિં (સં) લીન; આસક્ત (ર) પું પ્રેમ
 રતજગા પું તહેવારનું જાગરણ
 રતન પું રત્ન
 રતનાર, રતનારા વિં રત્નપું
 રતલ સ્ત્રી (અં) શરાબનો ખાલો (ર) રતલ વજન
 રતાલુ પું રતાયુ
 રતિ સ્ત્રી (સં) કામ; આસક્તિ (ર) સંભોગ
 રતુલત સ્ત્રી (અં) ભેજ; ભીનાશ
 રત્નીયા પું, રત્નીમી સ્ત્રી રતાંપળાપણું
 રત્નીધયા વિં રતાંપણું
 રત્ની સ્ત્રી રતી વજન (ર) રતી; ચનોડી
 રત્નોભર વિં રતીભાર; બહુ થોડું
 રઘી સ્ત્રી ઠાઠડી
 રત્ન પું (સં) રત્ન; મણિ
 રત્નકાર પું (સં) ઝવેરી
 રત્નાકર પું (સં) સમુદ્ર
 રથ પું (સં) રથ ગાડી
 રઘી પું રથમાં બેસી લડનાર યોદ્ધો
 રદ પું (સં) દાંત (સં) (ર) વિં (અં) રદ
 કરેલું
 રદચ્છદ, રદછદ, રદપટ પું (સં) હોઠ
 રદીફ સ્ત્રી (અં) ગજલમાં કાઢિયા બાદ વારંવાર
 આવતો થબ (ર) થોડા પર પાછળ બેઠેલી વ્યક્તિ
 (૩) પાછળના ભાગમાં રહેનારી સેના
 રદીફવાર વિં (અપકાં) અક્ષરક્રમમાં આવેલું
 રદ વિં (અં) રદ કરેલું (ર) ખરાબ; નકામું; રદી
 (૩) સ્ત્રી ઊલટી; વમન
 રદ-બદલ પું (અં) રદબાતલ; ફેરફાર
 રદા પું (ફા) ધર; પડ

રઘી વિં રદી; ઉપયોગમાં ન આવે એવું (ર) સ્ત્રી
 કાગળની પસ્ટી
 રત પું ખાડી; જંગલ; સરોવર; રણ (જેમ કે, કચ્છનું
 રણ)
 રત પું (ઈં) કિકેટની રમતમાં દોડના રત
 રતબંકા, રતબંકુરા પું રણબંકો; શૂરવીર
 રતર પું (ઈં) કિકેટમાં દોડનાર
 રતવાસ, રતિવાસ પું રણવાસ; રાણીવાસ
 રતલે પું (ઈં) દોડમાર્ગ
 રપટ સ્ત્રી લપસવું તે (ર) ઢાળ; ઉતાર (૩) લાંબી દોડ;
 રપેટી (ઠ) રિપોર્ટ; સુચના; નિવેદન
 રપટના અં કિં લપસવું (ર) રપેટી-ઝપાટામાં ચાલવું;
 ઝપાટવું
 રપટ્ટા પું લપસવું તે (ર) રપેટી; ઝપાટો
 રફ વિં (ઈં) કાચું; ખરડારૂપ (ર) ખરબચડું
 રફલ સ્ત્રી રધીફલ-બંદૂક (ર) ઓઢવાનું એક
 ગરપ રગ
 રફા, રફાદફા વિં (અં) દૂર કરેલું (ર) નિવૃત્ત;
 શાંત
 રફાહ સ્ત્રી (અં) સુખ; આરામ (ર) પરોપકાર
 રફીક પું (અં) સાથી; સહાયક; મિત્ર
 રફૂ પું (અં) કપડું તુણવું તે
 રફૂગર પું તુણનાર; તુણિયો
 રફૂગરી સ્ત્રી કપડું તુણવાનું કામ
 રફૂ-ચક્કર વિં રફૂચક્કર; ગેબ; ભાગી ગયેલું
 રફલ વિં (ફા) ગમેલું; ગત
 રફતની સ્ત્રી (ફા) બહાર જવું તે (ર) પાલની નિકાસ
 રફતાર સ્ત્રી (ફા) ચાલ; ગતિ
 રફતા રફતા અં (ફા) રફતે રફતે; ધીરે ધીરે; ક્રમશઃ
 રઘ પું (અં) પાલનપોષણ કરનાર; ઈશ્વર
 રઘડ, રઘર પું (ઈં) રબર
 રઘડના સં કિં ધુમાવવું; ચલાવવું (ર) પ્રવાહીને
 ધુમરડી ખવડાવવી (૩) અં કિં રવડવું; રખડવું
 રઘડી સ્ત્રી બામુદી જેવી એકવાની
 રઘડા પું ચાલવાનો થાક (ર) કીચડ
 રઘાબ, રઘાબ પું (અં) સારંગી જેવું એક વાદ્ય
 રઘિયા પું સારંગી વગાડી જાણનાર
 રઘી સ્ત્રી (અં) રઘીઅં વસંત કે તે ઋતુની ફસલ-
 રવી પાક
 રઘી-ઝલ-ઝવલ પું (અં) અરબી વર્ષનો ત્રીજો માસ
 રઘી-ઝલ-આંજીર, રઘી ઝમ્માની પં (અં) અરબી
 વર્ષનો ચોથો માસ
 રઘીચ પું (અં) આંગળિયાત પુત્ર (ર) પાલક-
 પિતાનો પુત્ર

રક્ત પું (અ) રક્ત; મહાવરો (૨) મેળ; સંબંધ
 રક્ત જાલ પું મેળ; મૂલ સંબંધ
 રક્ષાબ પું સારંગી જેવું એક વાદ્ય
 રમક પું પ્રેમી; પાર (સં) (૨) સ્ત્રી લક્ષર; તરંગ
 રમક સ્ત્રી (અ) અંતિમ શ્વાસ (૨) થોડો ભાગ
 (૩) નશાની થોડી અસર કે રમકઝમક (૪) વિં
 થોડુંક; જરાક
 રમકના અં કિં હીડોળા પર ઝૂલવું (૨) ડોલતી
 ચાલે ચાલવું
 રમજાન પું (અં) હિજરી સનનો નવમો-રોજાનો
 માસ
 રમજાની વિં રમજાનને લગતું કે તે માસમાં જન્મેલું
 (૨) ભુખાળવું
 રમણ પું (સં) કીડ (૨) કામદેવ (૩) પતિ
 (૪) વિં રમણ કરનાર (૫) પ્રિય; સુંદર
 રમણી સ્ત્રી (સં) (સુંદર) સ્ત્રી; સુંદરી
 રમણીક, રમણીય વિં (સં) સુંદર; મનોહર
 રમ્દ પું (અ) આંખ લાલ થઈ જવાની એક બીમારી
 રમ્મા અં કિં રમવું; આનંદ કે ભોગ-વિલાસ કરવો
 (૨) પૂમવું; વિચરવું (૩) પું રમણું; યોગાન કે
 ચરો (૪) ભાગ કે તેવું રમ્ય સ્થાન
 રમ્મ પું (અં) પાસા નાંખી જોષ જોવાની એક
 વિદ્યા
 રમા સ્ત્રી (સં) લક્ષ્મી (૨) સુંદર સ્ત્રી
 રમાના સં કિં રમાડવું (૨) મોહિત કરવું; લોભમાં
 નાખવું
 રમીદગી સ્ત્રી (કાં) પૃષ્ઠા; નકરત
 રમીય વિં (અં) જાણ; જરીપુરાણું
 રમ્યુત સ્ત્રી (‘રમ્ય’નું બં વળે) આંખનો ઈશારો
 (૨) કટાક્ષ (૩) ક્રોધ (૪) ભેદ; રહસ્ય
 રમીતી સ્ત્રી ખેતીમાં સુંદલ (કામ લઈ બદલામાં કામ
 કરવાની પ્રથા)ની રીત કે તેનો દિવસ
 રમીયા પું રામ; ઈશ્વર
 રમ્મ સ્ત્રી (અં) આંખનો ઈશારો (૨) કટાક્ષ
 (૩) રહસ્ય; ઝીણી વાત
 રમ્માલ પું (અં) રમણી; (રમલ પાસાથી) જોષ
 જોનાર
 રમ્ય વિં (સં) મનોહર; રમણીય
 રમ્માના અં કિં (ગાયનું) બાંગરડવું
 રમન, રમનિ સ્ત્રી રમણી; રાત
 રમ્મા સ્ત્રી (અં) દંભ; દેખાડો (૨) દગો
 રમ્માસત્ત સ્ત્રી રાજ્ય; રિયાસત
 રમ્યત સ્ત્રી રેપત
 રંકાર પું રકાર; ‘ર’ ધ્વનિ

રસ વિં રાડ પાડે એવું; ઝથાળુ (૨) ભારે માંગણ
 રસી સ્ત્રી મજા; આનંદ; ખેલ
 રસ પું (સં) અવાજ; ગુંજારવ
 રસકના અં કિં ઝપાટવું; દોડવું (૨) ઉમંગમાં આવવું
 રસના પું રવાનગીનો ભરતિયા જેવો કાગળ
 (૨) નાકથી જવા દેવાનો પરવાનો નાકાની રસીદ
 રસાં વિં (અં) વહેતું (૨) જારી; ચાલુ (૩) પ્રચલિત
 રસા પું દાણો; કણ (૨) રવો (૩) વિં (કાં) ઉચિત;
 વાજબી
 રસાજ સ્ત્રી (કાં) રિવાજ; ચાલ; રીત
 રસાદાર વિં સંબંધ રાખનારું (૨) કસ્ટીદાર
 રસાનગી સ્ત્રી (કાં) રવાના થવું તે; પ્રપાત્ત
 સ્વાના વિં (કાં) મોકલેલું કે ગયેલું
 રસાબ પું સારંગી જેવું એક વાદ્ય
 રસાયત સ્ત્રી (અં) કહેવત (૨) પુરાણી કથા
 રસા-રસી સ્ત્રી જલદી; ઉતાવળ; શીઘ્રતા
 રસિ પું (સં) સૂયં (૨) અગ્નિ (૩) આક્રોશ
 રસિશ સ્ત્રી (કાં) ગતિ; ચાલ (૨) દંગ; રીત; રવેશ
 (૩) ક્યારીઓમાં વચ્ચે થઈ જતી કેડી કે નાનો રસ્તો
 રસીયા પું (કાં) રવેયો; પરિપાટી
 રસીદ વિં (અં) બોધ પામેલું (૨) સભ્ય ને શિક્ષિત;
 સંસ્કારી
 રસક પું (કાં) ઈર્ષા; દાઝ
 રસિય પું (સં) કિરણ (૨) દોરી; લગામ (૩) પાંપણ
 રસ પું (સં) સ્વાદ (૨) મજા; આનંદ (૩) સાર;
 નિચોડ (૪) ધાતુની ભક્ષ્મની દવા
 રસકોરા, રસગુલ્લા પું ફોડેલા દૂધના માવાની એક
 મીઠાઈ
 રસદ વિં (સં) રસપ્રદ (૨) સ્વાદિષ્ટ (૩) સ્ત્રી (કાં)
 ભાગ; વહેચણી (૪) સીપુંસામાન (૫) (અં)
 વેપસાળા
 રસદાર વિં રસવાળું (૨) સ્વાદિષ્ટ; મજેદાર
 રસના અં કિં ચૂલું કે ઝમવું પા ધીરે પીરે ઝરવું
 (૨) રસમગ્ન કે તન્મય થવું (૩) સ્ત્રી (સં) જાલ
 રસનૈદ્રિય સ્ત્રી (સં) રસના; જાલ
 રસપતિ, રસરાજય, રસરાય પું (સં) ચંદ્રમા
 (૨) શૃંગાર રસ (૩) પારો (૪) વસંત ઋતુ
 રસભરી, રસમરી સ્ત્રી (ઈં) રાસભરી એક વિલાપતી
 ફળ
 રસમ સ્ત્રી રસમ; રિવાજ; પ્રથા; વર્તન; વ્યવહાર
 રસમસા વિં તરબોળ (૨) રસમય
 રસરાજ, રસરાય પું ચંદ્રમા; શૃંગારરસ; પારો; વસંતઋતુ
 રસો વિં (કાં) ‘પહોંચાડનાર’ એ અર્થમાં થઈને અંતે
 (જેમ કે, ચિટ્ઠીરસો)

રસા સ્ત્રી (સં) રસના (૨) પૃથ્વી (૩) પું રસો
 (૪) વિં (ફા) પહોંચનાર
 રસાઈ સ્ત્રી (ફા) પહોંચવું તે (૨) પહોંચ; પ્રવેશ
 (૩) ઓળખ (૪) ધીરજ; સભૂરી
 રસાદાર વિં રસાવાળું (શાક)
 રસાયન પું (સં) રસાયણ શાસ્ત્ર (૨) ભસ્મવાળી
 ઓષધિ
 રસાલ પું (સં) શેરડી (૨) આંબો (૩) વિં રસાળ;
 થીકું કે સુંદર
 રસાલા પું રસાલો (૨) સ્ત્રી (સં) દહીંની એક વાની;
 'સિખરન' (૩) દ્રાક્ષ (૪) જાળ
 રસાવ પું જમવું કે ચૂવું તે
 રસાવર, રસાવલ પું શેલડીના રસમાં રંધેલો ભાત
 રસિક વિં (સં) રસ પડે એવું; રસપુક્ત (૨) રસજ;
 રસિયું (૩) પ્રેમી; વિલાસી
 રસિયા પું રસિયો (૨) ફાગણમાં ગવાતું એક પ્રકારનું
 ગાયન
 રસીદ સ્ત્રી (ફા) પહોંચવું તે કે તેની પાવતી
 રસીલા વિં રસીલું (૨) સ્વાદિષ્ટ (૩) રસિયું
 (૪) છબીલું; સુંદર
 રસુન, રસોન પું લસણ
 રસૂમ પું (અ) 'રસ્મ'નું બં વળે નિયમ; યારો
 (૨) યારા પ્રમાણે આપવાના લાગાનું બન (ઉદા.
 રસૂમ અદાલત - અદાલતમાં કેસ કરવા આપવું
 પડ્યું બન, કોર્ટ-ફી)
 રસૂલ પું (અ) પેગંબર; ઈશ્વરનો દૂત
 રસૂલી વિં રસૂલ સંબંધી
 રસોડયા પું રસોઈયો; મહારાજ
 રસોઈ સ્ત્રી રસોઈ (૨) રસોડું
 રસોઈઝાના, રસોઈઘર પું રસોડું
 રસોઈદાર પું રસોઈમો
 રસોઈદારી સ્ત્રી રસોઈ કરવાનું કામ; સંપન્નકામ
 રસોન પું (સં) લસણ
 રસીતા પું, રસીતી સ્ત્રી વરસાદ થતાં પહેલાં કરાતી
 વાવણી
 રસીર પું શેલડીના રસમાં રંધેલો ભાત
 રસીલી સ્ત્રી રસોળી
 રસા પું રસ્તો
 રસમ સ્ત્રી (અ) રસમ; રિવાજ (૨) વર્તન; વ્યવહાર
 રસમ-ઝૂન-ઝૂત પું (અ) સિપિ
 રસમા પું રસો; જાડું દોરડું
 રસી સ્ત્રી રસી; દોરડી
 રસૈકલા પું રેંકડી કે તેવી (તોપ લાદવાની) નાની
 ગાડી

રાંઘડા, રાઘડા પું ચસકો; લાલસા
 રાંઘટ પું (સં આરપદ) રહેંટ
 રાંઘટા પું રેંટિયો
 રાંઘટી સ્ત્રી લોદવાનો ચરખો (૨) દર મહિને અપુક
 હપતે આપવાના કરીને અપાતું ઉપાર
 રાઘડા સ્ત્રી ચસકો; લાલસા
 રાઘડન પું (ફા) લૂંટારો; ડાકુ; વાટપાકુ
 રાઘડની સ્ત્રી ડકાટી; લૂંટ; પાક
 રાઘન, રાઘિ, રાઘની સ્ત્રી રહેણી કે રહેવું તે; રહેણીકરણી
 રાઘન-સઘન સ્ત્રી રહેણીકરણી
 રાઘના અં કિં રહેવું
 રાઘિ, રાઘની સ્ત્રી રહેણી કે રહેવું તે
 રાઘનુમા વિં (ફા) માર્ગદર્શક, રાહબર
 રાઘનુમાઈ સ્ત્રી (ફા) માર્ગદર્શન; દોરવણી
 રાઘર વિં (ફા) માર્ગદર્શક; ભોપિયો
 રાઘરી સ્ત્રી (ફા) માર્ગદર્શન
 રાઘમ પું (અ) રહેમ; દયા (૨) ગર્ભાશય
 રાઘમત સ્ત્રી (અ) રહેમત; દયા; મહેરબાની
 રાઘમાન વિં (અ) દયા કરનાર (૨) પું ઈશ્વર;
 રહેમાન
 રાહલ સ્ત્રી પુસ્તક રાખવાની ધોડી
 રાહવાલ સ્ત્રી (ફા) રહવાર) ધોડાની રવાલ
 રાહસ પું (સં) રહસ્ય; છૂપી વાત (૨) એકાન્ત
 (૩) આનંદ; ખેલ
 રાહસના અં કિં આનંદમાં આવવું; રાચવું
 રાહમ્ય પું (સં) છૂપો ભેદ (૨) મર્મ; સાર
 રાહાફશ સ્ત્રી રહેણીકરણી (૨) રહેકાણ
 રાહાઈ સ્ત્રી રહેણી કે રહેવું તે (૨) ચેન; આરામ
 રાહાવન પું ગામનાં ઘોરને ભેગાં થઈ બેસવાની જગા
 - પાદર
 રાહા-સાહા વિં થોડું ધણું બચેલું; રહ્યુંસહ્યું
 રાહિત વિં (સં) - વિનાનું; હીન
 રાહિલા પું ચણા
 રાહીમ વિં (અ) રહેમવાળું; મહેરબાન; કૃપાળુ (૨)
 પું ઈશ્વર
 રાંક વિં રંક; રાંક; ગરીબ; સાલસ
 રાંગ પું સીસાની એક ધાતુ; રાંગ; કલાઈ
 રાંગા પું સીસું
 રાંઝ સ્ત્રી રાંડ; રાંડલી (૨) રંડી; વેશ્યા
 રાંધ અં પાસે; પડોશમાં
 રાંધ-પડોસ પું અડોશપડોશ
 રાંધના સં કિં રાંધવું; પકાવવું
 રાંધના અં કિં (ગાયનું) બાંગરડવું
 રાઝ, રાય પું રામ; રાજ; દરબાર

રાજતા

૩૩૯

રાજ્યપાલ

રાજતા, રાયતા પું સઈતું
 રાજફલ સ્ત્રી (ઈ) રાઈફલ બંદૂક
 રાઈ સ્ત્રી સઈ તેજાનો (ર) રાઈ જેટલું માપ
 રાઈ પું રાજા; રાય
 રાઝત, રાઝત પું સત્રી; સરદાર; વીર
 રાઝર, રાઝર પું રજવાસ; જનાનો (ર) વિં આપનું
 રાક્સ પું રક્ષસ
 રાક્સિન, રાક્સી સ્ત્રી રક્ષસી
 રાક્તા સ્ત્રી (સં) પૂનમની રાત
 રાકાપતિ, રાકેશ પું ચંદ્ર
 રાક્ષિમ વિં (અ) લેખક
 રાક્ષસ પું (સં) રક્ષસ; દૈત્ય; અસુર
 રાક્ષસી સ્ત્રી રક્ષસી
 રાજ સ્ત્રી રખા; રાખોડી
 રાજના સં કિં રજવું; રાખવું (ર) રોકવું
 રાજી સ્ત્રી રાખડી (ર) રાખ; ખાક
 રાજી-પૂનો સ્ત્રી બલેવ; રાખડીની પૂનમ
 રાગ પું (સં) ગાવાનો રાગ (ર) મનનો રાગ-પ્રેમ;
 ચાહ (૩) લાલચ; ઈચ્છા (૪) ઈર્ષ્યા; પત્સર (૫)
 લાલ રંગ
 રાગિની સ્ત્રી રાગણી
 રાગી વિં રાગવાળું; લાગણીશાલ; પ્રેમાળ
 રાગિણ વિં (અ) ચાહ-રુચિ કે ઈચ્છાવાળું
 રાચના સં કિં રચવું; બનાવવું (ર) અં કિં રચાવું;
 બનવું (૩) રચવું; માણવું (૪) રંગે રંગાવું
 રાછ પું વણકરનું રાચ (ર) જાન કે સરથસ (૩)
 ઘંટીનો ખીલો
 રાજ પું રાજ્ય (ર) રાજા (૩) કડિયો
 રાજ પું (ફા) રહસ્ય; મર્મ
 રાજકર પું (સં) રાજાને આપવાનો કર-રાજસ્વ
 રાજકાજ પું રાજ્યવ્યવસ્થા; રાજ્યનું કામકાજ કે
 નીતિ વગેરે
 રાજકીય વિં (સં) રાજા કે રાજ્ય સંબંધી
 રાજકુંઝર, રાજકુમાર પું (સં) રાજકુંવર; રાજપુત્ર
 રાજગદી સ્ત્રી રાજગાદી; રાજપાટ
 રાજગીર પું કડિયો
 રાજગીરી સ્ત્રી કડિયાકામ
 રાજત પું (સં) રજત; ચાંદી (ર) વિં ચાંદીનું
 રાજદંડ પું (સં) રાજ્યનું યાસન કે તેની સજા;
 રાજ્યદંડ
 રાજદૂત પું (સં) એલચી; રાજદૂત
 રાજદ્રોહ પું (સં) રાજ્ય કે રાજા સામે કામ કરવું તે
 રાજધાની સ્ત્રી (સં) રાજ્યનું પાટનગર
 રાજના અં કિં રાજવું; શોભવું (ર) બિરાજવું

રાજન્ય પું (સં) રાજા (ર) સત્રિય (૩) રામશનું ઝાડ
 રાજપથ પું (સં) ધોરી રસ્તો; રાજમાર્ગ
 રાજપૂત પું રાજપુત્ર; રજપૂત
 રાજપૂતાના પું રાજપૂતાના પ્રદેશ (લાલનું રાજસ્થાન)
 રાજબાહા પું સૌથી મોટી-મુખ્ય નહેર જેમાંથી નાની
 નહેર કૂટતી જાય
 રાજભક્ત પું (સં) રાજા કે રાજ્યનું ભક્ત; વફાદાર
 રાજભક્તિ સ્ત્રી વફાદારી
 રાજભવન પું (સં) રાજાનો મહેલ; રાજપાલનું
 નિવાસસ્થાન
 રાજભોગ પું એક અનાજ (ર) બપોરનું (હકોરજીને
 ધરાતું) નેવેદ્ય
 રાજમહલ પું રાજમહેલ
 રાજમાર્ગ પું (સં) ધોરી માર્ગ
 રાજરોગ પું (સં) રૂપ
 રાજર્ષિ પું (સં) રાજવંશ અથવા સત્રિય વંશમાં
 ઉત્પન્ન ઋષિ
 રાજશ્રી સ્ત્રી (સં) રાજ્યલક્ષ્મી; રાજાની વિભૂતિ
 રાજસ વિં (સં) રજોગુણી (ર) પું ક્રોધ; જુસ્સો
 રાજસત્તા સ્ત્રી (સં) રાજા કે રાજ્યની સત્તા
 રાજસભા સ્ત્રી (સં) રાજાની સભા; દરબાર
 (ર) રાજ્યની સભા - સંસદ
 રાજસૂય પું (સં) સમ્રાટપદના અધિકારી થવા માટે
 રાજા દ્વારા કરાતો એક પ્રકારનો યજ્ઞ
 રાજસ્વ પું (સં) રાજાને આપવાનો કર
 રાજહંસ પું (સં) એક પ્રકારનો હંસ
 રાજા પું (સં) રાજા; નૃપ
 રાજાધિરાજ પું મહારાજા; સમ્રાટ
 રાજિ, રાજી સ્ત્રી (સં) પંક્તિ; દાર; (ર) રાઈ
 રાજિક પું (અ) અનદાતા (ર) ઈશ્વર
 રાજિકા સ્ત્રી (સં) પંક્તિ; દાર (ર) અખાઈ
 રાજિત વિં (સં) બિરાજેલું (ર) રાજતું; શોભતું
 રાજી સ્ત્રી (સં) પંક્તિ; દાર
 રાજી વિં (અ) રાજ; સંપત (ર) નીરોગ (૩) રાજ;
 ખુશ (૪) સુખી (૫) સ્ત્રી સહમતી
 રાજીચુશી સ્ત્રી સેમકુશળ
 રાજીનામા પું (ફા) (વાદો-પ્રતિવાદોના) ઝપડાની
 પતાવટનું સુલેહનામું
 રાજીવ પું (સં) કમળ
 રાજી સ્ત્રી (સં) રાણી
 રાજ્ય પું (સં) રાજાનો દેશ (ર) શાસન; હકૂમત;
 સત્તા
 રાજ્યતંત્ર પું (સં) રાજ્યનું તંત્ર; શાસનપ્રથા
 રાજ્યપાલ પું (સં) રાજ્યપ્રદેશનો ગવર્નર

રાજ્યવ્યવસ્થા

૩૪૦

રાહવચ્ચ

રાજ્યવ્યવસ્થા સ્ત્રી (સં) રાજકારભાર
 રાજ્યાધિવેક પું (સં) રાજગાદી પર બેસાડવું તે કે
 તેનો વિધિ
 રાદુલ, રાદુલ પું કંપાણ; મોટો કાંટો
 રાફ વિં નીચ; શુદ્ધ (૨) કાપર
 રાળા, રાના પું રાસો; રાજા
 રાત સ્ત્રી રાત્રિ
 રાતા વિં રાતું; લાલ (૨) રંગેલું
 રાતિલ પું (અં) રાતબ; રોજનું બાંધેલું સીધું (પ્રાયઃ)
 હાથી વગેરે પશુનું)
 રાતુલ પું કંપાણ; મોટો કાંટો
 રાત્રિ, રાત્રી સ્ત્રી (સં) રાત
 રાધના સં કિં આરાધવું
 રાન સ્ત્રી (કાં) જાંબ; સાયબ
 રાના પું રાણો; રાજા
 રાની સ્ત્રી રાણી (૨) શેઠાણી; સ્વામિની
 રાજ સ્ત્રી શેરડીના રસને ઉકાળી મધ જેવો થતો પદાર્થ
 રાજડી સ્ત્રી ઘાટા દૂધની એક વાની-રબડી; બાસુદી
 રાજતા, રાજિતા પું (અં) મેળ (૨) સંબંધ
 રામ પું (સં) રામચંદ્ર (૨) ઈશ્વર (૩) વિં (કાં)
 સેવક (૪) આશાંકિત
 રામ-કહાની સ્ત્રી લાંબું રામાયણ; લાંબું વર્ણન
 રામજની સ્ત્રી વેશ્યા; ગણિકા
 રામતરોઈ સ્ત્રી ભાંડો
 રામનાયી પું રામનામ છાપેલું કપડું
 રામરજ સ્ત્રી ગોપીચંદન-ખીખી માટી
 રામરસ પું મીઠું (૨) ભાંગ
 રામ-રામ પું પ્રણામ (૨) સ્ત્રી ભેટ; મુલાકાત
 રામલીલા સ્ત્રી (સં) રામાયણની કથાનું-રામની
 લીલાનું નાટક; ગામડાંમાં નાની મંડળી દ્વારા થતી
 વિવિધ વેશોની ભજવણી
 રામા સ્ત્રી (સં) સ્ત્રી; રમણી-સુંદર સ્ત્રી
 રાય સ્ત્રી (અં) મત; અભિપ્રાય; સલાહ
 રાય પું રાજા (૨) સરદાર
 રાયગો વિં (કાં) વ્યર્થ; નકામું
 રાયજ વિં (અં) પ્રચલિત; ચાલુ
 રાયતા પું રાયતું
 રાયલ વિં (ઈં) રોપલ) શાહી; રાજવી (૨) સ્ત્રી
 રોપલ કદ (કાગળનું)
 રાયસા પું રાસો
 રાર પું રાડ; ઝપડો; તકરાર
 રાલ સ્ત્રી (સં) રાણ (૨) (સં) લાલા) લાણ; યુંક
 રાવ પું રાજા (૨) સરદાર; અમીર
 રાવટી સ્ત્રી નાનો તંબૂ-ડેરો (૨) નાની છાપરી કે

ખુલ્લી અડાળી
 રાવત પું સ્ત્રી; વીર; સરદાર
 રાવર પું રણવાસ; જનાનો (૨) વિં આપનું
 રાવલ પું રાજા; રાવળ (૨) આદરપૂર્ણ સંબોધન
 રાવી પું (અં) કથાવાર્તા કહેનાર કે લખનાર
 રાશિ સ્ત્રી (સં) ઢગલો (૨) નક્ષત્રની રાશિ
 રાશી પું (અં) લાંચિયો; રુશવત લેનાર
 રાટ્ટ પું (સં) દેશ; રાજ્ય; કોમ
 રાટ્ટપતિ પું (સં) રાટ્ટનો અધ્યક્ષ; 'પ્રેસિડેન્ટ'
 રાટ્ટભાષા સ્ત્રી (સં) આખા રાટ્ટની ચાલુ એક ભાષા
 રાટ્ટીય વિં (સં) રાટ્ટનું કે તેને લગતું
 રાસ પું (અં) ભૂશિર (૨) પશુઓની સંખ્યા જોડે
 વપરાય છે. (ઉદા 'ચાલીસ રાસ બેલ' એટલે
 'ચાલીસ બળદ') (૩) સ્ત્રી લગામ (૪) વિં (કાં)
 રાસ્ત અનુકૂળ; કીક
 રાસ પું (સં) રાસકીડ કે તેનું ગીત (૨) રાસમંડળી
 રાસ સ્ત્રી રાશિ; ઢગ (૨) નક્ષત્રની રાશિ (૩) દત્તક
 (૪) વ્યાજ
 રાસનશીન વિં દત્તક લીધેલું
 રાસખ પું (સં) ગધેડો
 રાસખી સ્ત્રી ગધેડી
 રાસાયન, રાસાયનિક વિં (સં) રસાયન સંબંધી
 રાસિજ વિં (અં) દંડ; પક્કું
 રાસો પું રાસો-વીરરસનું એક કાવ્ય
 રાસ્ત વિં (કાં) કીક; સાચું; વાજબી (૨) સીધું; સરળ
 (૩) અનુકૂળ
 રાસ્તગો વિં (કાં) સાચું કહેનાર
 રાસ્તબાજ વિં (કાં) સાચું; ઈમાનદાર
 રાસ્તબાજી સ્ત્રી સચ્ચાઈ; ઈમાનદારી
 રાસ્તા પું (કાં) રસ્તો (૨) ઉપાય (૩) પ્રથા; ચાલ
 રાહ સ્ત્રી (કાં) રાહ; રસ્તો
 રાહચર્ચ પું (કાં) વાટખરચી
 રાહગીર પું (કાં) વટેમાર્ગ; મુસાફર
 રાહગુસાર પું (કાં) સડક; રસ્તો
 રાહચલતા પું વટેમાર્ગ; રાહદારી (૨) રસ્તે જતો-
 ત્રાહિત માણસ
 રાહસન પું (કાં) લુંટારો; ડાકુ; વાટખાડુ
 રાહજની સ્ત્રી (કાં) લુંટ; ધાડ
 રાહત સ્ત્રી (અં) સુખ; આરામ
 રાહદાર પું (કાં) નાકું લેનાર; નાકેદાર
 રાહદારી સ્ત્રી (કાં) માર્ગવેરો; રસ્તાનો કર; નાકું
 રાહબર પું (કાં) માર્ગદર્શક; ભોમિયો
 રાહબરી સ્ત્રી માર્ગદર્શન
 રાહવચ્ચ, રાહવચ્ચ સ્ત્રી (કાં + અં) મેળ; બનાવ

રાહ-રસ્મ પું, રાહ-રીતિ સ્ત્રી લેશદેશ; વ્યવહાર; સંબંધ

રાહિન પું (અ) ગીચે રાખનાર

રાહિય પું (અ) એકાંતવાસી; ત્યાગી

રાહી પું (કા) વટેમાર્ગ; રાહદારી

રાહોરખ, રાહોરસ્મ પું મેળ; બનાવ

રિગના અ કિં ધીરેધીરે (કીડીની જેમ) ચાલવું
(૨) પેટે ચાલવું

રિદ પું (કા) નાસ્તિક (૨) સ્વચ્છન્દી (૩) વિ-
મસ્ત; મદમસ્ત

રિદા વિં નિરંકુશ; ઉદામ

રિઆયત, રિઆયત સ્ત્રી (અ) નરમ કે દયાભર્યો
વ્યવહાર (૨) કમી; છૂટછાટ (૩) ખ્યાલ; વિચાર

રિઆયતી વિં (અ) કૃપા કે કરુણાભર્યો વ્યવહાર
મળ્યો હોય એમ ચાલવું તે

રિઆયા સ્ત્રી (અ) રેપત

રિફ્ટર પું (ઈ) નાભિકીય ભટ્ટી

રિક્શા પું (ઈ) રિક્ષાગાડી

રિક્ષાચાલક પું રિક્ષા ચલાવનારો

રિકાચ સ્ત્રી પેંગડું

રિકાચી સ્ત્રી રકેબી; રકાબી

રિકાર્ડ પું (ઈ) અભિલેખ (૨) કીર્તિમાન

રિકાર્ડ-કોપર પું (ઈ) અભિલેખપાલ

રિકાર્ડ-હોલ્ડર પું (ઈ) કીર્તિમાનધારી

રિકાર્ડિંગ સ્ત્રી (ઈ) અભિલેખન

રિક્ષકત સ્ત્રી (અ) દયા; કૃપા

રિક્ત વિં (સં) ખાલી; શૂન્ય (૨) નિર્ધન

રિચ્છ પું રીછ

રિક્ષક પું (અ) રિજર્ક રોજ; નિર્વાહ

રિક્ષર્થ વિં (ઈ) ખાસ અંકિત; આરક્ષિત; રક્ષિત

રિક્ષર્થિસ્ટ પું (ઈ) રક્ષિત સેના; સુરક્ષિત સૈનિક

રિક્ષર્થેશન પું (ઈ) આરક્ષણ; રક્ષિત કરવું તે

રિકાલ્ટ પું (ઈ) પરિણામ

રિક્વાન પું (અ) સ્વર્ગ કે તેનો દારોગો

રિક્વાલી સ્ત્રી રજાબપણું; નીચતા

રિજેંટ પું (ઈ) રજવાડામાં સરકારી પ્રતિનિધિ;
પ્રશાસક

રિક્ષાના, રિક્ષાચના સં કિં રીજવું; પ્રસન્ન કે રાજ
કરવું

રિક્ષાવ પું રીજવું તે; પ્રસન્નતા

રિટર્ન ટિકટ પું (ઈ) વાપસી ટિકિટ

રિટર્નિંગ આફિસર પું (ઈ) મતગણના અધિકારી

રિટાયર વિં (ઈ) નિવૃત્ત; 'રિટાયર્ડ'

રિટાયરમેંટ સ્ત્રી (ઈ) નિવૃત્તિ

રિટાયર્ડ વિં (ઈ) નિવૃત્ત

રિપોર્ટર પું (ઈ) વૃત્તાંત-નિવેદક; ખબરપત્રી

રિદ્ધિ સ્ત્રી (સં) સમૃદ્ધિ; સૃદ્ધિ

રિપુ પું (સં) શત્રુ; દુશ્મન; અરિ

રિપોર્ટ સ્ત્રી (ઈ) હેવાલ; વિવરણ; પ્રતિવેદન

રિપોર્ટાંજ, રિપોર્ટાંજ પું (ઈ) અહેવાલના રૂપમાં
પટનાઓનું વિવરણ; કૃત્રિમ પટના-વર્ણનવાળી
સાહિત્યિક રચના જેમાં આંખેદેખ્યા હેવાલનું વિવરણ
હોય

રિફાઅત સ્ત્રી (અ) ઊંચાઈ (૨) ઉન્નતિ (૩) મોટાઈ

રિફોર્ડમ પું (ઈ) જનમતસંગ્રહ

રિફાફરી સ્ત્રી (ઈ) પરિષ્કરણશાળા; પરિષ્કરણી

રિફાર્મ પું (ઈ) સુધાર; સુધારો

રિફાર્મર પું (ઈ) સુધારક

રિફ્યુજી પું (ઈ) શરણાર્થી

રિફ્રીજરેટર પું (ઈ) પ્રશીતક; ફીજ

રિમાંડ પું (ઈ) હવાલતની ફરી પૂછપરછ

રિમાર્ક પું (ઈ) અભિપ્રાય; કેફિયત; ટિપ્પણી

રિમફ્રિમ અ ૪૨૫૨ ૪૨૫૨ (વરસવું) (૨) સ્ત્રી
વર્ષાની કરફર

રિયાહ પું (અ) કેફસું

રિયા સ્ત્રી (અ) છળકપટ

રિયાઈ, રિયાઈકાર વિં કપટી; ધૂર્ત; દગાબાજ

રિયાત પું, રિયાજત સ્ત્રી (અ) પરિશ્રમ મહેનત
અને બારીક કામ (૨) તપ (૩) અભ્યાસ

રિયાઝી સ્ત્રી (અ) ગણિત જ્યોતિષ વગેરે વિદ્યાઓ;
ગણિતવિદ્યા

રિયાયત સ્ત્રી નરમ કે દયા ભર્યો વ્યવહાર (૨) કમી;
છૂટછાટ (૩) ખ્યાલ; વિચાર

રિયાયતી વિં દયા કે કરુણાભર્યો વર્તાવ મળ્યો હોય
એવી રીતનો ચાલથી ચાલવું તે

રિયાસતી વિં રિયાસત સંબંધી

રિયાસત સ્ત્રી (કા) રાજ્ય; હકૂમત (૨) વેભવ;
અખીરી

રિયાહ સ્ત્રી (અ) 'રીહ'નું બં વં શરીરનો વાપુ

રિલેલોડ સ્ત્રી ચોક્કી-દોડ

રિલેસ્ટેશન પું (ઈ) પ્રસારણકેન્દ્ર

રિયાજ પું (અ) ધારો; પ્રથા; ચાલ

રિયાલ્ચર પું (ઈ) તમયો; પિસ્તોલ

રિચ્યુ સ્ત્રી (ઈ) સમીક્ષા; આલોચના; પુનરીક્ષણ

રિસ્તા પું (કા) નાતો; સંબંધ

રિસ્તેદાર પું (કા) સગો; સંબંધી

રિસ્તેદારી સ્ત્રી સગાઈ; સંબંધ

રિશ્વત સ્ત્રી (અ) લાંચ

રિશ્વતઃકોર

૩૪૨

રુદ્રભૂમિ

રિશ્વતઃકોર વિં લાંચિયું
 રિસ સ્ત્રીં રીસ; ગુસ્સો
 રિસહા વિં કોથી
 રિસર્વ-સ્કાલર પું (ઈં) શોધ-છાત્ર
 રિસીવર પું (ઈં) પ્રાપ્તકર્તા (૨) કોઈ મિલકતનો
 વહીવટ કરવા અદાલતે નીમેલ વ્યક્તિ (૩)
 રેડિયો-પ્રસારણ ઝીલવાનું પંત્ર (૪) ટેલિફોનનું
 કાને રાખવાનું વોકિયું
 રિસાના અં કિં રિસાવું; ગુસ્સે થવું
 રિસાની સ્ત્રીં રીસ; ગુસ્સો
 રિસાલ પું રાજ્યનો કર
 રિસાલત સ્ત્રીં (અં) પેગંબરી (૨) દૂતનું કામ
 રિસાલદાર પું (ફાં) રસાલદાર; સેનિકોનો નામક;
 સેનાનાયક; ખજાનામાં કર પહોંચાડનાર
 રિસાલા પું (ફાં) ધોડસવારોનો રસાલો (૨) નાની
 ચોપડી-ચોપાનિયું માસિક વગેરે જેવું
 રિસ્ટ વાઘ સ્ત્રીં (ઈં) કાંડા-ધડિયાળ
 રિહર્સલ પું (ઈં) અભ્યાસના રૂપમાં કરાતો અભિનય
 (૨) મહાવરો; અભ્યાસ
 રિહલ સ્ત્રીં (અં) પુસ્તક રાખવાની ધોડી
 રિહલત સ્ત્રીં (અં) કૂચ; રવાનગી (૨) મરણ;
 પરલોકગમન
 રિહા વિં (ફાં) મુક્ત; છૂટું
 રિહાફશ સ્ત્રીં રહેણીકરણી (૨) રહેઠાણ
 રિહાઈ સ્ત્રીં (ફાં) છુટકારો; મુક્તિ
 રીંધના સં કિં રાંધવું
 રી અં અલી (સખીનું સંબોધન)
 રીછ પું રીછ
 રીછની સ્ત્રીં રીછણ
 રીફ્ર સ્ત્રીં રીઝવું-રાજ થવું તે; ખુશી
 રીફ્રના અં કિં રીઝવું; રાજ થવું (૨) મુગ્ધ થવું;
 મોહ પામવું
 રીઠા પું, રીઠી સ્ત્રીં અરીઠો કે અરીઠી
 રીઠર સ્ત્રીં (ઈં) યુનિવર્સિટી પ્રાધ્યાપક; ન્યાયાધીશ
 સમક્ષ કાગળો રજૂ કરનાર અધિકારી
 રીઝિંગ સ્કમ પું (ઈં) વાચનકક્ષ; અભ્યાસખંડ
 રીઢ, રીઢર સ્ત્રીં કરોડ (ઈં) મેરુદંડ
 રીત, રીતિ સ્ત્રીં રીત; ઢંગ (૨) પ્રથા; રિવાજ
 (૩) શૈલી
 રીતા વિં રિક્ત; પાલી
 રીતિ સ્ત્રીં (સં) રીત; ઢંગ; (૨) પ્રથા; રિવાજ
 (૩) શૈલી
 રીમ સ્ત્રીં (ઈં) કાગળનું રીમ
 રીર સ્ત્રીં કરોડ; મેરુદંડ

રીસ સ્ત્રીં રીસ; કોપ (૨) ઈર્ષ્યા; દાઝ (૩) સ્પર્ધા;
 બરાબરી
 રીસના અં કિં રિસાવું; ગુસ્સે થવું
 રીહ સ્ત્રીં (અં) અપાનવાયુ (૨) વા; વાયુ
 રંડ પું (સં) ધડ
 રંડમુંડ પું ધડ અને માથું
 રંદવાના સં કિં પગથી ચઢાવવું
 રંધના અં કિં રુંધાવું
 રુઆબ, રુવાબ પું રુઆબ; રોક
 રુકના અં કિં રોકાવું; અટકવું
 રુકાવ પું, રુકાવટ પું સ્ત્રીં રોકાણ; બાધા;
 અંતરાય; વિઘ્ન
 રુક્કા પું (અં) રુક્કો; ચિઠ્ઠી
 રુક્ન પું (અં) સ્તંભ; થાંભલા
 રુક્મ પું (સં) સોનું
 રુક્ષ વિં (સં) લૂખું; શુષ્ક (૨) કઠોર
 રુઝ પું (ફાં) ગાલ (૨) મોં (૩) મોં પર જણાતી
 મનની ઇચ્છા (૪) કૃપાદષ્ટિ (૫) શેતરંજનું મહોરું-
 હાથી (૬) અં તરક; બાજુએ
 રુઝદાર વિં (ફાં) પડતો; ઘટતો (ભાવ)
 રુઝસત સ્ત્રીં (અં) આજ્ઞા (૨) રવાનગી (૩) છુટી;
 રજા (૪) વિદાય
 રુઝસતાના પું (ફાં) વિદાય દેતી વેળા અપાતું ધન
 રુઝસતી સ્ત્રીં (અં) વિદાય; વળાવવું તે
 રુઝસાર પું (ફાં) ગાલ; કપોલ
 રુઝાઈ સ્ત્રીં રૂઢપણું; શુષ્કતા (૨) કઠોરતા
 રુઝાની સ્ત્રીં મુતારની ફરસી
 રુઘ્ણ વિં (સં) માંદું; બીમાર
 રુચના અં કિં રુચવું; ગમવું
 રુચિ સ્ત્રીં (સં) ઇચ્છા; ભાવ (૨) ભૂખ
 રુચિકર વિં (સં) સુંદર; પ્રિય (૨) ભૂખ ઈષાડે એવું
 રુચિર વિં (સં) રુચિને અનુકૂળ (૨) મનોહર; સુંદર
 (૩) મપુર; મીઠું
 રુજ પું, રુજા સ્ત્રીં (સં) ભાંગ (૨) રોગ; પીડા
 રુજી વિં બીમાર; રોગી
 રુજૂ વિં (અં) કશામાં પ્રવૃત્ત થયેલું-લાગેલું
 રુઠ મું કોપ; ગુસ્સો
 રુઠના અં કિં રૂઠવું
 રુઠાના સં કિં રૂઠવવું; નારાજ કરવું
 રુઠણ પું (અં) હોદો; પદ (૨) પ્રતિષ્ઠા
 રુઠન પું (સં) રોવું તે
 રુઢ વિં (સં) રોકાયેલું; બંધ; ધેરાયેલું
 રુઢ વિં (સં) ભયાનક (૨) પું શંકર કે તેના ગણ
 રુદ્રભૂમિ સ્ત્રીં એક વિશેષ પ્રકારની ભૂમિ; સ્પશાનભૂમિ

રુદ્રાક્ષ પું (સં) એક વૃક્ષ કે તેનું બીજ (જેની માળા બને છે.)

રુદ્રાણી સ્ત્રી (સં) રુદ્ર (શંકર)ની પત્ની; પાર્વતી

રુદ્રી સ્ત્રી શિવની સ્તુતિનું એક સ્તોત્ર

રુધિર પું (સં) લોહી; રક્ત

રુધિરપાન પું (સં) લોહી પીવું તે; રક્તપાન

રુધિરભિસરણ પું (સં) લોહીનું પરિભ્રમણ

રુનશૂન, રુનકશૂનુક સ્ત્રી રૂમઝૂમ કરતો ઝાકાર

રુપના અં કિં ચોપાવું

રુપયા, રુપૈયા પું રૂપિયો (ર) ધન; સંપત્તિ

રુપયાપૈસા, રુપૈયાપૈસા પું ધન; સંપત્તિ

રુપહરા, રુપહલા વિં રૂપેરી; ચાંદી જેવું

રુષા વિં (અ) ચોથા ભાગનું

રુષાઈ સ્ત્રી (અ) રુપાપત; ચાર ચરણનું પદ્ય જેમાં

પહેલા બીજા અને ચોથા ચરણના અંતની ટૂંકો

સરખી હોય; ચોપાઈ

રુમાલ પું રૂમાલ

રુમાલી સ્ત્રી પટ્ટીવાળો ત્રિકોણાકાર લંગોટ

(ર) મગદળનો એક દાવ

રુઠા પું એક જાતનો મોટો ધ્રુવડ

રુઠાઈ સ્ત્રી સુંદરતા

રુલાઈ સ્ત્રી રોવું તે; રૂઢન

રુલ્તાના સં કિં રડાવવું (ર) રોવડાવવું; નષ્ટ કે

ખરાબ કરવું

રુલા પું શીમળાનું રૂ

રુલાબ પું રુઆબ; રોક

રુષ્ટ વિં (સં) રોષે ભરાયેલું; નારાજ

રુસવા વિં (ફા) બદનામ

રુસવાઈ સ્ત્રી બદનામી

રુસૂઝ પું (અ) દબતા (ર) મેળ (૩) વિશ્વાસ

રુસૂમ પું બં વં (અ) રસમ; નિયમ; ધારો

(ર) ધારા પ્રમાણે આપવાના લાગાનું ધન

રુસૂલ પેગંબર; ઈશ્વરનો દૂત

રુસ્ત વિં (ફા) તાકાતવાળું; મજબૂત (ર) બહાદુર

(૩) સ્ત્રી ઊગવું તે

રુસ્તમ પું (ફા) પ્રસિદ્ધ કારસી પહેલવાન

(ર) બહાદુર; વીર

રુસ્તમી સ્ત્રી બહાદુરી (ર) જબરદસ્તી

રુહજાન પું વલણ; રુચિ; વૃત્તિ

રુહગટા પું રુવાંટું; રૂવું; રોમ

રુહના સં કિં રૂપવું (ર) પેરવું; વાડ કરવી

રૂ પું (ફા) મોં (ર) કારણ; સબબ

રૂઈ સ્ત્રી રૂ (ર) રૂ જેવું રૂંછું

રૂઈદાર વિં રૂ ભરેલું

રૂઈદગી સ્ત્રી (ફા) વનસ્પતિ

રૂઈદાર વિં રૂ ભરેલું

રૂઈ સ્ત્રી (ફા) મોં; ચહેરો (ર) કારણ

રૂઈદાદ સ્ત્રી (ફા) સમાચાર; હેવાલ (ર) દશા; હાલ

(૩) વર્ણન (૪) અદાલતમાં કેસનું કામકાજ

રૂક્ષ વિં (સં) રુક્ષ; શુષ્ક; લૂખું

રૂઝ, રૂઝડા પું વૃક્ષ; ઝાડ

રૂઝા વિં લૂખું; રુક્ષ; મૂર્ક (ર) નીરસ (૩) કઠોર

(૪) ઉદાસીન; વેરાગી

રૂઝાસૂઝા વિં લૂખુંમૂર્ક; સાદું સાધારણ; જાડું પાતળું

(ખાવાનું)

રૂઠ, રૂઠન સ્ત્રી રૂઠવું તે; ક્રોધ

રૂઠના અં કિં રિસાવું

રૂઢ, રૂઢો વિં રૂં; રૂપાળું

રૂઢી વિં સ્ત્રી રૂઢી; રૂપાળી

રૂઢવિં (સં) આરૂઢ; ચડેલું (ર) પેદા થયેલું (૩) રૂઢ;

ચાલુ (૪) ગમાર; જડ

રૂઢિ સ્ત્રી (સં) ચડવું તે (ર) જન્મ; ઉત્પત્તિ (૩) રૂઢિ;

ચાલ; રિવાજ

રૂદાદ સ્ત્રી સમાચાર; હેવાલ (ર) દશા; હાલ

(૩) વર્ણન (૪) અદાલતમાં કેસનું કામકાજ

રૂનુમાં વિં (ફા) જાહેર; પ્રગટ; ખુલ્લું

રૂનુમાઈ સ્ત્રી મોં બતાવવું તે; મોંજોશું

રૂપ પું (સં) રૂપ; આકાર (ર) વેશ (૩) સૂરત;

સિકલ (૪) સુંદરતા

રૂપક પું (સં) નાટકનો એક પ્રકાર (ર) એક

કાવ્યાલંકાર (૩) રૂપ; મૂર્તિ; પ્રતિકૃતિ

રૂપગર્વિતા સ્ત્રી (સં) પોતાના રૂપ પર ગર્વ કરનારી

નાયિકા

રૂપજીવિની સ્ત્રી (સં) વેશ્યા

રૂપરંગ પું (સં) સિકલ; ચહેરો; રૂપ

રૂપરેખા સ્ત્રી (સં) ખોખું; આકાર; ટૂંકો ચિતાર

રૂપા પું રૂપું; ચાંદી

રૂપોશ વિં (ફા) છૂપું; ગુપ્ત (ર) મોં છુપાવવું; ભાગી

છૂટેલું

રૂપ્ય વિં (સં) રૂપાળું; સુંદર (ર) પું રૂપું

રૂપક પું રૂપિયો

રૂપકાર પું (ફા) રૂબરૂ કરવું તે (ર) લુકમનામું

રૂપકારી સ્ત્રી કેસનું કામકાજ-સુનાવણી

રૂબરાહ વિં (ફા) સજ્જ; તૈયાર (ર) દુસ્ત; ઠીક

રૂબરૂ વિં (ફા) મોઢામોઢા; પ્રત્યક્ષ; સમક્ષ

રૂબાહ સ્ત્રી (ફા) શિયાળ

રૂબાહબાજી સ્ત્રી લુચ્ચાઈ; ધૂર્તતા

રૂમ પું (ફા) તુર્કસ્તાન (ર) (ઈ) ઓરડી; ખંડ

રૂમાલ

૩૪૪

રેસકોર્સ

રૂમાલ પું (ફા) મોનો રૂમાલ (ર) માથે કે કંડે બંધાતો) રૂમાલ
 રૂમી વિં (ફા) 'રૂમ' - તુર્કસ્તાનનું
 રૂરા વિં રૂડું; સરસ; સુંદર
 રૂ-રિઆયત, રૂ-રિયાયત સ્ત્રી (ફા + અ) પક્ષપાત;
 તરફદારી
 રૂસ પું (ઈ) નિયમ (ર) લીટી (૩) આંકણી;
 'રૂલર'
 રૂ-શનાસ વિં (ફા) પરિચિત
 રૂશનાસી સ્ત્રી ઓળખાણ; પરિચિતતા
 રૂસ પું (ફા) રશિયા
 રૂસના અં કિં રૂઠવું; રોષે ભરાવું
 રૂ-સાફેદ વિં (ફા) ગોરું (ર) ખૂબસૂરત
 (૩) આબરૂદાર (૪) નિર્દોષ
 રૂસા પું અરૂસો (ર) એક સુગંધીદાર ધાસ
 રૂસિયાહ વિં (ફા) કાળા મોનું (ર) પાપી
 (૩) બદનામ
 રૂસિયાહી સ્ત્રી કાળી ટીલી; બદનામી
 રૂસી સ્ત્રી રશિયન ભાષા (ર) માથાનો ખોડો
 (૩) વિં રશિયાનું
 રૂસે અં રૂએ
 રૂહ સ્ત્રી (અ) આત્મા (ર) સત્ત્વ; સાર
 રૂહના સં કિં આવેષ્ટિ કરવું; ધેરવું
 રૂહાની વિં (અ) આત્માનું કે તે સંબંધી; આધ્યાત્મિક
 રૂંકના અં કિં ભૂંડવું
 રૂંગટા પું ખોલવું
 રૂંગના અં કિં પીરેપીરે કીડીની જેમ ચાલવું (ર) પેટે
 ચાલવું
 રૂંટ પું લીટ; શેડ
 રૂંડ પું એરંડો
 રૂંડી સ્ત્રી એરંડી
 રૂંં અં ઊં ઉ કરતો રોવાનો અવાજ
 રે અં એ ! ઓ ! (નાના માટે સંબોધન)
 રેચ સ્ત્રી રેખા; લીટી (ર) નિશાની (૩) નવી
 ફૂટતી મૂછ
 રેચતા પું (ફા) રેખતો; એક પ્રકારની ગજલ કે
 કાવ્યનો ઢાળ
 રેચા સ્ત્રી (સં) લીટી (ર) આકાર
 રેચાગણિત પું ભૂમિતિ
 રેચાચિત્ર પું રેખાઓથી અંકિત ચિત્ર (ર) સંક્ષિપ્ત
 જીવનવૃત્તાંત
 રેગ સ્ત્રી (ફા) રેતી
 રેગજાર પું (ફા) રણ; રેતીનું મેદાન
 રેગમાલ પું (ફા) રેતિયો કાગળ

રેગિસ્તાન પું (ફા) રેતીનું રણ
 રેચક વિં (સં) રેચ કરે એવું (ર) પું એક પ્રાજ્ઞાપામ
 રેચન પું (સં) રેચ; જુલાબ કે તેની દવા
 રેજાગારી, રેજાગી સ્ત્રી ચાર આની, આઠ આની વગેરે
 પરચૂરણ; ખુરદો
 રેજાર પું (ઈ) અસ્તરો
 રેજા પું (ફા) નાનો ટુકડો (ર) કડિયાકામનો મજૂર
 (૩) રેજો; સોનીની ધાતુ ગાળવાની નળી
 રેજિશ સ્ત્રી (ફા) શરદી; સળેખમ
 રેજીમેન્ટ સ્ત્રી (ઈ) પલટન; સેનાનો એક ભાગ
 રેટ પું (અ) ભાવ; દર (ર) ગતિ; ચાલ
 રેડિયમ પું (ઈ) એક કીમતી ધાતુ
 રેડિયો પું (ઈ) રેડિયો યંત્ર કે તેનું કામ; આકાશવાણી
 રેડિયોરૂપક પું રેડિયો પર પ્રસારિત થનાર રૂપક-
 નાટક
 રેડીમેટ વિં (ઈ) તૈયાર બનાવાયેલું (વસ્ત્ર)
 રેળ, રેળકા સ્ત્રી (સં) રજ (ર) ધૂળ (૩) રેતી
 રેત સ્ત્રી રેતી (ર) રેતીનું મેદાન (૩) પું (સં) વીર્ય
 (૪) પારો
 રેતના સં કિં રેતડીથી ધસવું
 રેતા પું રેતી કે રેતીનું મેદાન (ર) માટી
 રેતી સ્ત્રી રેતડી; કાનસ (ર) નદી કે દરિયાનો રેતાળ
 કિનારો
 રેતીલા વિં રેતાળ
 રેફ પું (સં) 'ર'નો રેફ-તેનું ચિહ્ન
 રેબ પું (અ) દુધિયા; શંકા (ર) શક; સંદેહ
 રેલ સ્ત્રી (ઈ) રેલવે કે તેનો પાટો (ર) રેલગાડી
 રેલ સ્ત્રી રેલવું-વહેવું તે; પ્રવાહ (ર) ભીડ
 રેલટેલ સ્ત્રી ખૂબ ભીડ (ર) ભરમાર; અધિકતા
 રેલગાડી સ્ત્રી રેલગાડી
 રેસના સં કિં પકેલવું (ર) ખૂબ ખાવું (૩) અં કિં
 ઠસોઠસ ભરાવું
 રેલપેલ સ્ત્રી ખૂબ ભીડ (ર) ભરમાર; અધિકતા
 રેલવે સ્ત્રી (ઈ) રેલની સડક (ર) રેલખાતું (૩) ગાડી
 રેસા પું રેલો (ર) હલ્લો (૩) પક્કમ-પક્કા; ભીડ
 રેવડ પું બકરાં-પેટાંનું ટોળું
 રેવડા પું રેવડી જેવો મોટો ટુકડો
 રેવડી સ્ત્રી ખાવાની રેવડી
 રેશમ પું (ફા) રેશમ-એક તંતુ
 રેશમી વિં રેશમનું
 રેશા પું (ફા) રેસો; તંતુ
 રેશોદાર વિં રેસાવાળું
 રેસ્ટોરેન્ટ, રેસ્ટોરાં પું (ઈ) ભોજનાલય
 રેસકોર્સ પું (ઈ) ઘોડદોડનું મેદાન

રેહ

૩૪૫

રોશન-દાન

રેહ સીં ખારી માટી; ઊસ
 રેહનું પું (ફાં) ગીરો
 રેહનદાર પું (ફાં) ગીરવીદાર; ગીરો રાખનાર
 રેહનનામા પું (ફાં) ગીરો-ખત
 રેહલ સીં પુસ્તક રાખવાની ધોડી
 રેહાન પું (અં) અરબી ભાષાની એક શૈલી; બાલુંગુ
 નામનો છોડ
 રૈદાસ પું કબીરના સમકાલીન રહીદાસ ભક્ત
 રૈન, રૈનિ સીં રાત
 રૈન-ઘસેરા પું રાત્રિરોકાણનું સ્થળ
 રૈયત સીં રૈયત; પ્રજા
 રૈહર પું ઝમડો; ટંદો
 રોંગ, રોંગટા પું રૂવું; રોમ
 રોંગટી સીં અણચી; રમતમાં વાંકું બોલવું તે
 રોઆબ પું રુઆબ
 રોઝે, રોષ પું રૂવું; રોમ
 રોક સીં રોકવું તે (૨) અટકાવ; રોકાણ (૩) મનાઈ
 (૪) પું રોકડ
 રોકફોર્ક સીં બાધા; અવરોધ; મનાઈ
 રોક-ટોક સીં રોકવું તે; મનાઈ; નિષેધ
 રોકફ સીં નગદ-રોકડ રૂપિયા કે ધન કે પૂંછ
 રોકફચહી સીં રોકડ હિસાબનો ચોપડો
 રોકફિયા પું ખજાનચી; રોકડ લેનાર મુનીમ;
 'રૈશિયર'
 રોકના સં કિં રોકવું; અટકાવવું
 રોગ પું (સં) બીમારી; વ્યાધિ
 રોગન પું (ફાં) રોગન) રોગાન; પોલિશ
 રોગની વિં રોગાની; રોગાન કરેલું (પોલિશ
 કરેલું)
 રોગાણુ પું (સં) રોગને જન્મ આપનાર ઝેરી અણુ;
 જીવાણુ; 'બેક્ટેરિયા'
 રોગિયા, રોગી (સં) વિં રોગવાળું; માંદું
 રોચક વિં (ફાં) રુચે એવું; ગમતું (૨) પું ભૂખ
 (૩) કેળું
 રોજ પું (ફાં) દિવસ (૨) અં રોજ; દરરોજ
 રોજગાર પું (ફાં) ધંધો (૨) વેપાર
 રોજગારી પું (ફાં) વેપારી
 રોજ-નામચા પું (ફાં) પ્રધરી; રોજનીશી
 રોજ-ઘ-રોજ અં (ફાં) દરરોજ; પ્રતિદિન
 રોજમર્તા અં (ફાં) રોજ; નિત્ય (૨) વિં રોજિંદા
 વ્યવહારમાં ચાલતી ભાષા)
 રોજા પું (ફાં) રોજો (૨) ઉપવાસ
 રોજાઘોર પું (ફાં) રોજો ન કરનાર
 રોજાદાર પું (ફાં) રોજો કરનાર

રોજાના અં (ફાં) રોજ; હમેશા; રોજિંદું
 રોજી સીં (ફાં) રોજ; રોજની મજૂરી
 રોજીદાર પું રોજવાળો
 રોજીના પું (ફાં) દિવસ કે માસની મજૂરી; રોજ કે
 પગાર
 રોટ પું જાડો મોટો રોટલો-ભાખરો
 રોટી સીં રોટલી (૨) રસોઈ
 રોઢ સીં (ઈં) રસ્તો (૨) સડક
 રોઢવેજ પું (ઈં) સડક પરિવહન
 રોફા પું રોડું
 રોદસી પું (સં) સ્વર્ગ (૨) પૃથ્વી
 રોદા પું ધનુષ્યની દોરી (૨) (ફાં) આંતરડું કે
 (આંતરડાની બનેલી) તાંત
 રોના અં કિં રોવું; રડવું (૨) ચિડાવું કે દુઃખ માનવું
 (૩) વિં રોતલ (૪) પું દુઃખ; ખેદ
 રોની-ધોની સીં રોવું તે; શોક-પ્રવૃત્તિ
 રોપના સં કિં રોપવું; વાવવું
 રોપની, રોપાઈ સીં રોપણી
 રોષ પું રુઆબ; રોક
 રોષ-દાઘ પું (અં) પ્રભાવ; રોક
 રોષદાર વિં પ્રભાવ-રોકવાળું
 રોમ પું (સં) રુવાંટું; રૂવું
 રોમન કેથલિક પું (ઈં) રોમન કેથલિક કે તે પંથ
 રોમપાટ પું (સં) ઊનનું કપડું
 રોમરાજી, રોમલતા સીં (સં) રોમની હાર; રુવાંટીની
 શ્રેણી (ખાસ કરીને પેટ પરની)
 રોમહર્ષ, રોમહર્ષણ, રોમાંચ પું (સં) રૂવાં ખડાં થઈ
 જવાં તે કે તેવી ઊર્ષિ
 રોમાંચિત વિં (સં) રોમાંચ અનુભવતું; પુલકિત
 રોમાંસ પું (ઈં) પ્રેમાખ્યાન (૨) પ્રેમલીલા
 (૩) રોમાંચક પટના
 રોમાંચલિ, રોમાંચલી સીં (સં) રુવાંટીની શ્રેણી;
 રોમની હાર (ખાસ કરીને પેટ પરની)
 રોમ્મ પું રૂવું; રોમ
 રોર, રોલ સીં રોળ; કળાહોળ (૨) ધમાલ; આંદોલન
 રોલા પું રોળ; ધોરબકોર (૨) ધમસાસા
 રોલી સીં કંકુ
 રોલની-ધોલની સીં રોવું તે; શોક-પ્રવૃત્તિ
 રોવાસા વિં રડું રડું થયેલું
 રોવાસી સીં રડું રડું થયેલી
 રોશન વિં (ફાં) પ્રકાશમાન (૨) પ્રસિદ્ધ (૩) જાહેર;
 પ્રગટ
 રોશન-ઝીંકી સીં શરણાઈ
 રોશન-દાન પું (ફાં) પ્રકાશ આપવાની બારી; જાળિયું

રોશન-દિમાગ

૩૪૬

લંબકર્ણ

રોશન-દિમાગ પું (ફા) ઉત્તમ દિમાગવાળો
(૨) છીકણી
રોશનાઈ, રોસનાઈ સ્ત્રી (ફા) રુશનાઈ; શાહી
(૨) રોશની; દીવો કે તેનો પ્રકાશ; અજવાળું
રોશની, રોસની સ્ત્રી (ફા) અજવાળું; પ્રકાશ
(૨) દીવો કે તેનો પ્રકાશ
રોશનીકા મીનાર, રોસનીકા મીનાર સ્ત્રી દીવાદાંડી
રોષ, રોસ પું (સં) રોષ; ગુસ્સો; ચીડ
રોસનાઈ, રોસની સ્ત્રી (ફા) રુશનાઈ; શાહી (૨)
રોશની; પ્રકાશ; અજવાળું; દીવો કે તેનો પ્રકાશ
રોહ પું (સં) ચડવું તે (૨) અંકુર (૩) કળી
રોહણ પું (સં) ચડવું તે (૨) ઊગવું કે અંકુર
ફટવા તે
રોહન પું જેના લાકડામાંથી ટેબલ-ખુરશી બને છે તે
સૂદન કે સૂખી નામનું પહાડ પરનું ઝાડ
રોહિણી સ્ત્રી (સં) ગાય (૨) એ નામનું નક્ષત્ર
રોહિત વિં (૨) પું (સં) લાલ રંગ
રૌંદ સ્ત્રી કચડવું તે (૨) ચક્કર; 'રાઉન્ડ'
રૌંદના સં કિં પગથી કચડવું

લ

લંક સ્ત્રી (સં) કમર; કટિ; કેડ
લંકલાટ પું એક જાતનું જાડું કાપડ; 'લોન્ગ
ક્લાથ'
લંગ સ્ત્રી કાછડી (૨) પું (સં) પાર
લંગ પું (ફા) લંગડાપણું (૨) વિં લંગડું; લૂલું
લંગઢ, લંગઢા વિં લંગડું; લૂલું
લંગઢાના, લંગરાના અં કિં લંગડાવું; લૂલા ચાલવું
લંગર પું (ફા) વહાણનું લંગર (૨) હાથા દોરને
ગળે બંધાયેલું લાકડું; ડેરો (૩) સદાપ્રતની જગા
(શીખોનું લંગર) (૪) પહેલવાનનો લંગોટ
(૫) વિં ભારે; વજનદાર (૬) લંગડું (૭)
નટખટ; તોફાની
લંગરઘાના પું (ફા) શીખ લંગર જ્યાં ગરીબોને
પાકું ભોજન વહેંચવામાં આવે છે (ગુરુદ્વારામાં)
લંગરભાગ પું (ફા) લંગર નાખવાની - લાગરવાની
જગા-બંદર
લંગરદાર વિં (ફા) ભારે
લંગૂર પું વાંદરો કે તેની પૂંછડી
લંગૂરફલ પું નારિયેળ
લંગૂલ પું લાંગૂલ; પૂંછડી
લંગોટ, લંગોટા પું લંગોટ; કચ્છ
લંગોટબન્દ પું બ્રહ્મચારી
લંગોટિયા યાર પું લંગોટિયો મિત્ર

રૌં સ્ત્રી ગતિ; ચાલ (૨) વેગ (૩) પાણીનો પ્રવાહ (૪)
પૂન (કશી વાતની)
રોગન પું (ફા) રોગાન; પોલિશ
રોગની વિં રોગાન કરેલું; પોલિશ કરેલું
રોજન પું (ફા) છિદ્ર; બ્યારું (૨) નાની બારી
રોજા પું (અ) રોજો; સમાધિ (૨) બગીચો
રોતાડન સ્ત્રી રાવની સ્ત્રી; ઠકરાણી
રોતાઈ સ્ત્રી રાવપણું; સરદારી
રોઢ વિં (સં) રુદ્ર સંબંધી; ભયંકર (૨) પું ઉગ્રતા
દર્શાવતો એક કાવ્યરસ
રોનક સ્ત્રી (અ) રોનક; શોભા
રોવ્ય વિં (સં) રૂપાનું; રૂપેરી (૨) પું રૂપું; ચાંદી
રોસ પું (સં) એક મહા નરક
રૌં સં ('રઉરે' પરથી) આપ (આદરવાયક)
રૌલા પું શોરબકોર; પમાલ
રૌશન વિં (ફા) પ્રકાશમાન (૨) પ્રસિદ્ધ (૩) જહેર;
પ્રગટ
રૌશની સ્ત્રી (ફા) રોશની; અજવાળું; દીવો
રૌહાલ સ્ત્રી પોડાની રવાલ

લંગોટી સ્ત્રી કીપીન; લંગોટી
લંબન પું (સં) લાંબવું તે; ઉપવાસ
લંબના સં કિં લાંબવું; ઉપવાસ કરવો
લંબનક પું પુલ બોલંગવાનું સાધન; સામે કિનારે
જવાનું સાધન
લંબનીય, લંબ્ય વિં (સં) લાંબવા યોગ્ય
લંબાના સં કિં પાર ઉતારવું કે કરવું
લંચ પું (ઈ) બપોરનું ભોજન
લંચા સ્ત્રી લાંચ; રુશવત
લંજ પું (સં) પગ; પેટ; કાછોટો; લંપટતા; કુકર્મ;
વૃક્ષ; સ્રોત
લંજા સ્ત્રી (સં) લક્ષ્મી; નિદ્રા; ઝરણું; કુલટા
લંજિકા સ્ત્રી (સં) વેશ્યા; ગણિકા
લંઠ વિં મૂર્ખ; જડ
લંઠૂરા વિં બાંડું (પક્ષી)
લંતરાની સ્ત્રી (અ) શેખી; ડિંગ; મોટી મોટી વાતો
કર્મી કરવી
લંવ પું (ઈ) દીવો; 'લેમ્પ'
લંવટ વિં (સં) કામી; વિષયી; દુરાચારી (૨) પું પાર
લંફ પું કૂદકો
લંબ પું (સં) લંબ રેખા (૨) વિં લાંબું
લંબકર્ણ પું (સં) બકરો (૨) ગધેડો (૩) હાથી
(૪) વિં લાંબા કાનવાળું

લંબગ્રીય

૩૪૭

લગના

લંબગ્રીય પું (સં) ઊંટ
 લંબતડંગ વિં લાંબું તાડ જેવું
 લંબર પું નંબર
 લંબરદાર પું ગામનું મહેસુલ ઉધરાવનાર; મહાલકરી
 લંબા વિં લાંબું (ર) ઊંચું (માણસ)
 લંબાઈ, લંબાન સ્ત્રી લંબાઈ; લંબાણ
 લંબા-ઘોડા વિં લાંબું પહોળું; વિસ્તૃત
 લંબાના સં કિં લંબાવવું
 લંબિક પું (સં) કોકિલ; કોયલ
 લંબી વિં સ્ત્રી લાંબી (ર) ઊંધ
 લંબુ વિં લંબૂશ (લાંબો માણસ)
 લંબૂષા સ્ત્રી સાત સેરોનો હાર
 લંબોતરા વિં વપારે લાંબું-લંબાણેલું
 લંબોદર પું (સં) દુંદાળા ગણપતિ
 લંબોષ્ટ પું (સં) લાંબા ઓઠવાળું; ઊંટ
 લગન-તગન સ્ત્રી (અ) ગાળો ને ટોણા
 લગતી સ્ત્રી દૂધી
 લગટી સ્ત્રી લાકડી; લકુટી
 લકઠ પું (અ) અપલેહ; ચાટવાની દવા
 લકડબગ્યા પું જરખ પ્રાણી
 લકડહારા પું કઠિયારો
 લકડા પું લાકડાનું ડીમચું
 લકડી સ્ત્રી લાકડું (ર) બળતણ; ઈંચણ (૩) લાકડી
 લકદમ્ભ વિં સાફસુથું વેરાન મેદાન (થાસ કે
 ઝાડવાન વગરનું); ખેતી માટે ઉપજાઉ મેદાન
 લકઠ પું (અ) ઈલકાબ; પદવી
 લકલક પું (અ) સારસ પક્ષી; લગભગ (ર) વિં
 બહુ દુબળું પાતળું; નાજુક
 લક્ષ્મણ પું (ફા) વારંવાર જાળ કાઢી હલાવવી
 તે (ર) મહાકાંસા (૩) દમામ; રોક (૪) સારસની
 બોલી
 લક્ષ-વ-લક્ષ પું (અ) ઉજ્જડ વેરાન મેદાન
 લક્ષવા પું (ફા) લકવો રોગ; પશાપાત
 લક્ષ્મી સ્ત્રી લાંબો વાંસ (ર) વાંસી કે તેના જેવું ફળ
 વગેરે પાડવાનું સાધન
 લક્ષા પું (અ) ચહેરો (ર) કબૂતર જેવું એક પક્ષી
 લક્ષીર સ્ત્રી લીટી
 લકુટ, લકુટિયા, લકુટી સ્ત્રી લાકડી
 લક્કડ પું લાકડાનું મોટું ડીમચું
 લક્ષ્મણ પું (અ) ચહેરો; કબૂતર જેવું એક પક્ષી
 લક્ષ્મી વિં લાખી; લાખના રંગનું (ર) પું ધોણનો
 એક પ્રકાર (લખપતિ)
 લક્ષ વિં (સં) લાલ
 લક્ષ વિં (સં) લાખ; સો હજાર (ર) પું લક્ષ

(૩) લક્ષણ; ચિહ્ન
 લક્ષણ પું (સં) ગુણ; ધર્મ (ર) ચિહ્ન; નિશાની
 (૩) વ્યાખ્યા (૪) લક્ષણ; આચરણ
 લક્ષણા સ્ત્રી (સં) લક્ષ્યર્થ બતાવતી શબ્દશક્તિ
 લક્ષિત વિં (સં) લક્ષમાં આવેલું (ર) ચિહ્નિત
 (૩) પારેલું કે કલ્પેલું
 લક્ષ્મી સ્ત્રી (સં) ધન; સંપત્તિ (ર) લક્ષ્મીદેવી
 લક્ષ્ય પું (સં) નિશાન (જેમ કે, લક્ષ સાપવું); હેતુ
 (જેમ કે, ધનપ્રાપ્તિનો હેતુ); અનુમાનયોગ્ય વસ્તુ;
 લક્ષણાશક્તિથી નીકળતો અર્થ (ર) વિં જોવા
 લાયક; દર્શનીય
 લક્ષ્યભેદ પું ચાલતા કે ઊડતા પ્રાણી કે પદાર્થ પર
 નિશાન લગાવવું તે
 લક્ષ્યવેધ પું નિશાન લગાવવું તે
 લક્ષ્યસિદ્ધિ સ્ત્રી લક્ષ્ય અથવા ધ્યેયની પ્રાપ્તિ
 લક્ષ્યહીન વિં ઉદેશવિહીન; હેતુ વિનાનું
 લક્ષ્યાંક પું (સં) હેતુનું ચિહ્ન; નિશાન
 લક્ષ્યાર્થ પું (સં) શબ્દની લક્ષણાશક્તિથી મળતો
 અર્થ
 લગન પું લક્ષણ (ર) સ્ત્રી જોવાનો ભાવ
 લગપતિ, લગપતી પું લગ્નાધિપતિ
 લગલગ પું (ફા) મૂછાં દૂર કરનાર એક સુગંધી
 વસ્તુ
 લગલુટ વિં ઉડાઉ; અપવ્યયી (આદમી)
 લાગરા પું લાખની ચૂડી વગેરે બનાવનાર
 લાગીટ સ્ત્રી લાખની ચૂડી
 લાગીટા પું કંકુ વગેરે શૃંગારની સામગ્રી રાખવાની
 પેટી કે ડબો; પ્રસાધનપેટી
 લાગીટી સ્ત્રી જૂની નવતેરી ઈંટ (ર) ભમરીનું
 (માટીનું) થર
 લાગ પું (ફા) ટુકડો
 લાગેજિગર પું (ફા) સંતાન
 લગ અં લગી; સુધી (ર) સ્ત્રી લગની
 લગજિશ સ્ત્રી (ફા) લપસવું કે કોકર ખાવી તે
 લગલગ, લગભગ અં લગભગ; આશરે
 લગન સ્ત્રી લગની (ર) પ્રેમ (૩) સંબંધ (૪) પું
 વિવાહનું મહુરત (૫) (ફા) એક જાતની માટી
 થાળી; પરાત
 લગનપત્રી સ્ત્રી કન્યાનો પિતા વરના પિતાને લગનમુહૂર્ત
 લખી મોકલે તે
 લગનવટ સ્ત્રી લગની; પ્રેમ
 લગના અં કિં લાગવું (જેમ કે, કલંક લાગવું);
 જોડવું-ટાંકવું (જેમ કે, પહેરણને બટન ટાંકવું);
 ખડું કરવું (જેમ કે, મેદાનની વચ્ચે પ્વજદંડ

લગની

૩૪૮

લટકીઆ

ખડો કરવો; લેપવું (જેમ કે, હાથમાં મેંદી લેપવી); કામે લગાડવું (જેમ કે, ચોરની પાછળ ચોકીદારને કામે લગાડવો); રોકવાના હેતુથી આડ ઊભી કરવી (જેમ કે, બારીને પડદો લગાડવો) યથાર્થના મૂકવું (જેમ કે, ચોકલામાં બારણું બેસાડવું); સંપાદન કરવું (જેમ કે, કામે લાગવું); કાપમાં આવી સમાપ્ત થવું (જેમ કે, લગ્નમાં હજારો રૂપિયા લાગી ગયા); કરજમાં જોડાવું (જેમ કે, નોકરીમાં લાગવું); પ્રાપ્તિ થવી (જેમ કે, કલંક લાગવું); પ્રતીતિ થવી (જેમ કે, ડર લાગવો); ઘટિત થવું (જેમ કે, પ્રહણ લાગવું); મૂલ્યાંકન કરવું (જેમ કે, વીંટીની કિંમત લાગવી); સ્થાપિત કરવું (જેમ કે, છોડને કલમ લગાડવી); કામમાં પ્રવૃત્ત કરવું (જેમ કે, મજૂર લગાડવા); સંબંધ સ્થાપિત કરવો (જેમ કે, ભાઈનો નાતો લગાડવો) (૨) સં કિં બળવું (જેમ કે, ચૂલામાં લાકડું લગાડવું)

લગની સ્ત્રી નાની થાળી (૨) રકાબી
લગભગ અં લગભગ; આશરે
લગમાત સ્ત્રી કાનો માત્રા વગેરેનાં ચિહ્ન
લગભગ વિં બહુ દૂભળું પાતળું; નાજુક
લગવ વિં જૂઠું; અસત્ય (૨) વ્યર્થ; નકાપું
લગવાર પું ચાર; આશક; પ્રેમી
લગતાર અં સતત; ચાલુ; એક પછી એક
લગાન પું લાગવું કે લગાડવું તે (૨) મહેસૂલ (૩) લાગો; વેરો [લગાડવું]
લગાના સં કિં લગાવવું; લગાડવું (જેમકે, પોસ્ટર લગામ સ્ત્રી (કાં) લગામ
લગાયત અં (અં) લાગુ; સાથે (૨) સુધી; પર્યન્ત
લગાર સ્ત્રી લાગો; રિવાજ (૨) સંબંધ; લગાવ (૩) લગની; પ્રીતિ (૪) લાગલાગટ થવું તે; કમ (૫) બેદુ
લગાલગી સ્ત્રી ખ્યાર; સ્નેહ (૨) સંબંધ; મેળ
લગાવ પું લાગતું વળગતું હોવું તે; સંબંધ
લગાવટ સ્ત્રી પ્રેમ (૨) સંબંધ
લગાપું લાંબો વાંસ (૨) વાંસી કે તેના જેવું ફળ વગેરે પાડવાનું સાધન (૨) કામમાં લાગવું તે
લગ્નફ પું બાજ પક્ષી
લગ્ન્યા પું લાંબો વાંસ (૨) ફળ પાડવાની વાંસી
લગ્ન પું (સં) લગ્ન; વિવાહ (૨) વિં લાગેલું; જોડામેલું
લગ્નવ્યાત સ્ત્રી (અં) નકામી વાહિયાત કે જૂઠી વાતો
લગ્નલગ્ન પું બાજ પક્ષી

લઘિમા સ્ત્રી (સં) લઘુતા (૨) અતિ નાના કે હળવા થઈ જઈ શકાય એવી એક સિદ્ધિ
લઘુ વિં (સં) નાનું (૨) થોડું (૩) હલકું
લઘુમતિ વિં ઓછી બુદ્ધિનું; અણસમજુ
લઘુમાન પું નાપિકાનું એ માન જે નાચકને અન્ય સ્ત્રી સાથે વાત કરતો જોતાં ઊપજે છે.
લઘુશંકા સ્ત્રી પેશાબની હાજત
લઘ, લઘક સ્ત્રી લઘકવું-જૂકવું કે નપવું તે
લઘકના અં કિં લઘી પડવું; લઘકવું; જૂકવું
લઘકીલા વિં લઘી જાપ એવું નરમ
લઘના અં કિં લઘી પડવું; જૂકવું
લઘલઘા વિં લઘી જાપ એવું નરમ
લઘીલા વિં લઘી જાપ એવું નરમ
લઘ્ણ પું લઘ; ઉદેશ (૨) લાખ સંખ્યા (૩) સ્ત્રી-લક્ષ્મી
લઘ્ણ, લઘ્ણ પું લઘણ
લઘ્ણ પું દોરનો લઘ્ણો (૨) હાથ કે પગનું એક ધરેણું
લઘ્ણી સ્ત્રી-લક્ષ્મી (૨) પું લઘ; લાખ
લઘ્ણી સ્ત્રી દોરીની લઘ્ણી (૨) લક્ષ્મી
લઘ્ણોદાર વિં મજેદાર (વાત) (૨) લઘ્ણવાળી (વાની)
લઘ્ણમ પું લક્ષ્મણ
લજના અં કિં લજ્જિત થવું; લાજવું
લજાના અં કિં લાજવું; શરમાવું (૨) સં કિં લજવવું
લજાસ, લજાલુ પું લજામણીનો છોડ
લજાવનહાર પું લજ્જિત કરનારો
લજીજ વિં (અં) લહેજતદાર; સ્વાદિષ્ટ
લજીલા, લજોહા, લજીહાં વિં લજ્જાળુ
લજ્જત સ્ત્રી (અં) લહેજત; મજા; સ્વાદનો આનંદ
લજા સ્ત્રી (સં) શરમ; સંકોચ (૨) લાજ; મર્માદા
લજાલુ પું (સં) લજામણી (૨) વિં લજ્જાળુ
લજાશીલ વિં (સં) લજ્જાવાળું
લજાશૂન્ય વિં (સં) બેશરમ; નફકટ
લજાસ્પદ વિં (સં) લજ્જાજનક
લટ સ્ત્રી માથાની લટ (૨) ચૂંચવાયેલાં લટિયાં (૩) અગ્નિની જોધ
લટક સ્ત્રી, લટકન પું લટકવું તે; લઘક (૨) લટકો
લટકના અં કિં લટકવું; લબડવું (૨) લઘકવું; નમવું; જૂકવું
લટકા પું ચાલ; હીડણ (૨) લટકો (૩) બોલવામાં લહેકો વગેરે કરવું તે - તેવી કૃત્રિમતા (૪) નાનો મંત્રોપચાર કે નુસખો
લટકાવ પું લટકવાનો ભાવ
લટકીલા વિં લટકાવાળું; લઘકવું
લટકીઆ, લટકીઆ વિં લટકવું

લટના

૩૪૯

લપલપાના

લટના અં કિં થાક કે કમજોરીથી લટી જવું; નરમ પડવું (૨) લોભાવું; લટટું થઈ જવું
 લટપટ, લટપટા વિં લપટું; ઢીલું (૨) ભાંગ્યુંતૂટ્યું (શબ્દ માટે) (૩) થાકેલું (૪) અસ્તવ્યસ્ત
 લટપટાન સ્ત્રીં લટકદાર ચાલ; મનોહર ચાલ
 લટપટાના અં કિં લથડાવું કે અડખડિયાં ખાવાં (૨) લપટાવું (૩) ડગવું
 લટાપટી સ્ત્રીં અડખડિયાં
 લટિયા સ્ત્રીં સૂતરની આંટી
 લટિયાસન પું શણ (પટસન છોડની છાલના રેસાની ખાસ બનાવટે)
 લટી સ્ત્રીં જૂઠી વાત; ગપ (૨) વેશ્યા
 લટૂરી સ્ત્રીં વાળની લટ
 લટટૂ પું ભમરડો
 લટ્ટ પું લક; મોટી લાઠી
 લટ્ટબાજ વિં લાઠી ચલાવી જાણનાર
 લટ્ટમાર વિં લક મરાનાર (૨) અમિય ને કકોર (વાત કે વચન)
 લટ્ટા પું જાડું મોટું લાકડાનું ડીમચું કે પાટડો કે થાંભલો (૨) એક જાતનું જાડું કપડું (૩) સાડા પાંચ વારનું જમીનનું એક માપ
 લઠૈત પું લાઠી ચલાવી જાણનાર
 લડંત સ્ત્રીં લડાઈ; સામનો
 લડ સ્ત્રીં લટી; સેર; માળા; લટ
 લડકફડ, લડકાઈ સ્ત્રીં છોકરવાદ
 લડક-ચેલ પું છોકરાનો ખેલ; સહેલું કે સાધારણ કામ
 લડક-બુદ્ધિ સ્ત્રીં નાદાની; છોકરમત
 લડકા પું છોકરો (૨) પુત્ર
 લડકા-ચાલા પું સંતાન; પરિવાર
 લડકી સ્ત્રીં છોકરી (૨) પુત્રી
 લડકોરી, લડકોરી વિં સ્ત્રીં ધાવણા છોકરાવાળી (સ્ત્રી)
 લડલડાના અં કિં લથડાવું; લડથડાવું
 લડના અં કિં લડવું (જેમ કે, પુદ્ધ લડવું) (૨) નીચા દેખાડવાનો પ્રયાસ કરવો (જેમ કે, કચેરીમાં મુકદમો લડવો)
 લડાઈ સ્ત્રીં લડાઈ (૨) બોલાબોલી; અણબનાવ
 લડાકા વિં લડનાર (૨) લડાકુ; લડકણું
 લડાકૂ વિં લડવામાં કામ લાગનાર (૨) લડાકુ
 લડાના સં કિં લડાવવું (૨) લાડ લડાવવાં
 લડી સ્ત્રીં લડી; માળા
 લડુઆ, લડુવા પું લાડવો; લાડુ
 લડૈતા વિં લાડું; લાડકવાયું (૨) લડનાર

લડ્ડ પું લાડવો; લાડુ
 લઢા પું બળદગાડી
 લઢિયા સ્ત્રીં બેલગાડી; બળદગાડી; ગાડું
 લત સ્ત્રીં બરાબ-બૂરી ટેવ કે વ્યસન
 લતલોર, લતલોરા વિં લાત ખાતું (૨) નીચ; શુદ્ર (૩) પું પગલુછણિયું
 લતર સ્ત્રીં લતા; વેલ
 લતહા વિં લાત મારે એવું
 લત્તા સ્ત્રીં (સં) વેલ
 લતાડ, લથાડ સ્ત્રીં જમીન પર પટકી બરોબર રગડવું તે; પછાડ (૨) હાર
 લતાડના, લથાડના સં કિં ગૂંદવું; કચડવું (૨) લતાડવું; હેરાન કરવું
 લતાપતા સં કિં સ્ત્રીં ઝાડપાન (૨) જડીબુટ્ટી
 લતાફત સ્ત્રીં (અ) સૂક્ષ્મતા; કોમળતા (૨) સ્વાદ (૩) ઉત્તમતા
 લતિકા સ્ત્રીં (સં) નાની લતા-વેલ
 લતિયર, લતિયલ વિં લાત ખાતું (૨) નીચ; શુદ્ર
 લતિયાના સં કિં લાતાડવું; લાતો મારવી
 લતીફ વિં (અ) મજેદાર; સ્વાદિષ્ટ (૨) ઉત્તમ (૩) સૂક્ષ્મ; કોમળ
 લતીફા પું (અ) લતીફો; દુચકો; મજેદાર કે ગમતની વાત
 લત્તા પું ચીંથરું (૨) કપડાનો ટુકડો
 લત્તી સ્ત્રીં (પશુની) લાત (૨) પજા (૩) પતંગનું પૂંછડું
 લથપથ વિં લદબદ; તરબોળ
 લથાડ સ્ત્રીં જમીન પર પટકી બરોબર રગડવું તે; પછાડ (૨) હાર
 લથાડના, લથેડના સં કિં રગદોળવું (૨) ભોંયે પટકી રગડવું (૩) લતાડવું; હેરાન કરવું (૪) વઢવું
 લટના અં કિં લઢાવું
 લઢવાના, લઢાના સં કિં લઢાવવું
 લઢાવ પું લાઢવું તે (૨) બોજો
 લઢુવા, લઢૂ વિં બોજો ઉઠાવનારું
 લઢ્ઢ વિં સુસ્ત; આળસુ
 લપ પું પોશ; અંજલિ
 લપક સ્ત્રીં અગ્નિની જવાળા (૨) ચમક (૩) વેગ; તેજ
 લપકના અં કિં વેગથી ધસવું; ફૂદી પડવું
 લપટ સ્ત્રીં જવાળા (૨) આંચ (૩) મહેક
 લપટના અં કિં લપટાવું; ગળે વળગવું
 લપટા પું લટી કે લાપસી જેવી વસ્તુ
 લપટાના સં કિં આલિંગવું; લપેટવું

લપસી

૩૫૦

લણ

લપલપાના સં કિં (૨) અં કિં લપ લપ કરવું કે થવું (જીભ) (૨) ચાબુક ફટકટ કરવી કે થવી (૩) ચાકુ વગેરે ચમકવું કે ચમકાવવું
 લપસી સીં લાપસી (૨) રાખ
 લપેટ, લપેટન સીં લપેટવું તે (૨) લપેટો; લપેટવાનું ચક્રર (૩) ઘેરાવ (૪) લપટામણ; પંચાત
 લપેટના સં કિં લપેટવું; વાળવું; વીંટવું
 લફંગ, લફંગા વિં (ફાં) લફંગું; લંપટ
 લપ્પત પું (અં) શબ્દ (૨) વાત; બોલ
 લપ્પતી વિં (અં) શાબ્દિક
 લપ્પતીમાની પું શબ્દાર્થ
 લપ્પકાજ વિં શેખી મારનાર
 લપ્પકાજી સીં શેખી; વાચાળતા; આડંબરપૂર્ણ શબ્દાવલી
 લખ પું (ફાં) હોઠ (૨) થૂંક; લાળ (૩) કિનારો
 લખફ-શોધોં સીં નકામી પમાલ (૨) ગોટાળો; અંધેર (૩) લબાડીપણું
 લખરા વિં જૂઠું બોલનારું; જુઠું; અસત્યવાદી
 લખરેજ અં (ફાં) છેક કાના સુધી-છલોછલ (બરેલું)
 લખલખી સીં બંદૂકનો ધોડો
 લખ વ લખજા પું (ફાં) બોલવાની રીત
 લખાદા પું (ફાં) એક લાંબો રુપેલ ડગલો
 લખાર વિં લખાડ; જૂઠો (૨) ગપ્પી
 લખારી વિં લખાડી (૨) સીં લખાડીપણું
 લખાલખ અં (ફાં) ઠેક કાના સુધી-છલોછલ (બરેલું)
 લખી સીં શેરડીના રસની રાખ
 લખે-ગોર વિં (ફાં) ધોર (ડબર) નજીક પહોંચેલું; મરણને કાંઠે આવેલું
 લખેદ પું વેદમાં નહિ એવું પણ હોકાચારનું વચન
 લખેદા પું ડંગોરો; દંડો
 લખ્ય વિં (સં) પ્રાપ્ત; મળેલું કે મેળવેલું
 લખ્યકામ વિં જેની કામનાઓ ફળી ચૂકી છે એવું
 લખ્ય-પ્રતિષ્ઠ વિં (સં) પ્રતિષ્ઠા પામેલું; પ્રતિષ્ઠિત
 લખ્ય સીં (સં) પ્રાપ્તિ (૨) ભાગ્યકાર
 લખ્યક અં (અં) લખ્યેક; 'સેવામાં હાજર છું' એવો ઉદ્ગાર
 લખ્ય વિં (સં) મેળવવા જેવું કે મળે એવું
 લમકના અં કિં લયકવું; ઉત્કંઠિત થવું
 લમતડંગ વિં લાંબું તાડ જેવું
 લમથી પું વેવાઈનો બાપ
 લમહા પું (અં) કાશ; જરા વાર
 લય પું (સં) લીન થવું તે (૨) વિનાશ (૩) સીં સંગીતનો લય
 લરજના અં કિં કંપવું; હાલવું (૨) ડરવું
 લરજા પં (ફાં) કંપ (૨) ભકંપ

લલક સીં પ્રબળ કે ઊંડી ઈચ્છા; લાલચ
 લલકના અં કિં લલચાવું
 લલકાર સીં પડકાર; આઠાન
 લલકારના સં કિં પડકારવું
 લલચના અં કિં લલચાવું
 લલચાના અં કિં લલચાવવું
 લલન પું (સં) લાલ; પ્રિય ભાળ કે પતિ
 લલના સીં (સં) સી (૨) જીભ
 લલા પું પ્રિય પુત્ર કે નાપક પા પતિ (સંબોધન)
 લલાઈ સીં લાલી
 લલાટ પું (સં) કપાળ
 લલાટોરેછા સીં ભાગપરેખા
 લલાના અં કિં ઈચ્છા કે લાલચ કરવી; મેળવવા આતુર બનવું
 લલામ વિં (સં) સુંદર (૨) લાલ (૩) પું રત્ન
 લલામી સીં સુંદરતા (૨) લાલી
 લલિત વિં (સં) સુંદર; મનોહર (૨) પ્રિય
 લલ્લા પું પ્રિય પુત્ર કે નાપક પા પતિ (સંબોધન)
 લલ્લો પું જીભનો લોલો-જીભ
 લલ્લો-ચમ્પો, લલ્લો-પત્તો સીં મુશામત
 લલંગ પું (સં) લવિંગ
 લલ પું (સં) અલ્પ પ્રમાણ (૨) છત્રીસ નિમેષનો સમય (૩) લવા પક્ષી (૪) લવિંગ; જાપફળ
 લલણ પું (સં) મીઠું (૨) વિં ખારું (૩) સુંદર
 લલન પું (સં) લણ્ણી; કાપણી
 લલના સં કિં લણવું; કાપવું
 લલનિ, લલનો સીં લણ્ણી (૨) માખણ
 લલ્લની વિં તલ્લીન; મગ
 લલ્લેશ, લલ્લેસ પું (સં) જરા પણ સંબંધ કે અંશ
 લલા પું એ નામનું એક પક્ષી (૨) ધાણી
 લલાઈ સીં લણ્ણી કે તેની મજૂરી; લાવણ્ય (૨) તરત વિધાયેલી ગાપ
 લલાજમા, લલાજિમ, લલાજિમા, લલાજિમાત (અં) પું સાથેનો રસાલો કે સરસામાન (૨) જરૂરી સામગ્રી
 લલારા પું વાછડું
 લલાહક પું (અં) સગોસંબંધી (૨) નોકર
 લશકર પું (ફાં) લશ્કર; સૈન્ય; સેના (૨) છાવણી (૩) ખલાસીઓની ટુકડી
 લશકરી વિં ફોજ (૨) પું સિપાઈ; સૈનિક (૩) ખલાસી
 લશન, લસન પું (સં) લસણ
 લશ્કર પું (ફાં) લશ્કર; સૈન્ય; સેના (૨) છાવણી (૩) ખલાસીઓની ટુકડી

લશ્કરી

૩૫૧

લાક્ષા

લશ્કરી વિં ફોજ (૨) પું સિપાઈ; સૈનિક;
ખલાસી

લસ પું (સં) ચીકાશ કે ચીકણી વસ્તુ (૨) આકર્ષણ

લસદાર વિં ચીકણું

લસના સં કિં ચોટાડવું; ચિપકાવવું (૨) અં કિં
લસવું; શોભવું; ચળકવું

લસમ વિં ખોટું; જૂઠું; દૂષિત

લસલસ વિં ચીકણું

લસી સીં ચીકાશ કે ચીકણી વસ્તુ (૨) આકર્ષણ
(૨) લોભ; કાપદાની નજર (૩) સંબંધ (૪) દૂધ

પાણીનું શરબત

લસીલા વિં ચીકણું (૨) રસીલું; સુંદર

લસુન પું લસણ

લસુનિયા પું લસણિયો હીરો

લસ્ટમ-પસ્ટમ અં ગમેતેમ કરીને

લસ્ટ વિં થાકેલું (૨) અશક્ત

લસ્ટાન વિં (અ) વાતોડિયું

લસ્ટો સીં ચીકાશ; આકર્ષણ; લોભ (૨) જાડી છાશ

લહંગા પું ઘેરદાર ચણિયો

લહક સીં લહેકવું તે (૨) લળક; મચક

લહકના અં કિં લહેકવું (૨) ચમકવું

લહકૌર, લહકૌરિ સીં વરકન્યા પરસ્પર ખવડાવે
તે વિધિ

લહજા મું (અ) ગાવા-બોલવામાં લહેકો;
આરોહઅવરોહ

લહજા પું (અ) લહેજો; ધળ; શણ

લહજા બ લહજા અં પ્રતિપળ; શણે શણે

લહદ સીં (ફા) કબર; ધોર

લહનદાર વિં લેણદાર

લહના સં કિં લહેવું; મેળવવું (૨) પું લેણું

લહબર પું એક જાતનો મોટો ચોગો-અંગરખું
(૨) ઝંઝે

લહમા પું લહેજો; ધળ; શણ

લહર સીં લહેર; તરંગ (૨) મજા; ઉમંગ (૩) વાંકી-
ચૂંકી ચાલ (૪) શરીરમાં રહીરહીને થતી યીડા કે
બેહોશી

લહરના, લહરના અં કિં લહેરવું; લહેરો ખાતું ડોલવું

લહર-પટોર પું, લહર-પટોરી સીં રેશમી વસ્ત્ર

લહરા પું લહેર; મોજું કે મજા

લહરાના અં કિં લહેરવું; લહેરો ખાતું ડોલવું
(૨) સં કિં લહેરાવું

લહરિ, લહરી સીં લહેરી; મોજું

લહરિયા પું લહેરિયું વસ્ત્ર

લહલહા વિં ભર્યુભાદર્યું (૨) પ્રફુલ્લ; ફૂલ્યુંકાલ્યું

લહલહાના અં કિં લહલહવું; હર્ષાભર્યા હોવું
(૨) અત્યંત પ્રસન્ન થવું (૩) હજપુષ્પ થવું

લહસુન પું (સં) લસણ

લહાલોટ વિં આનંદમગ્ન (૨) મુગ્ધ; લટ્ટુ થયેલું

લહરા વિં લધુ; નાનું (ભાઈ માટે)

લહરી સીં નાની; નાનકી (બહેન)

લહ પું લોહી

લહલુહાન વિં લોહીલુહાણ

લોહરા પું રંગરેજ (રેશમનો)

લોંક સીં લંક; કટિ; કમર

લોંગ સીં કાછડી

લાંગુલ, લાંગૂલ પું (સં) પુંછડી

લાંગૂલી, લાંગૂલી પું વાંદરો

લાંઘના સં કિં ઓળંગી જવું; લંઘવું

લાંચ સીં લાંચ; રુશવત

લાંછન પું (સં) કલંક; ડાધો (૨) નિશાની

લા અં (અ) નકારસૂચક પૂર્વગ (ઉદા-લાચાર;
લા-ઈલાજ)

લાફ પું લાય; અગ્નિ

લાફક, લાયક વિં લાયક; યોગ્ય; ઉચિત

લાફ્તી, લાયત્તી સીં ઈલાયત્તી

લાફટ સીં (ઈ) પ્રકાશ (૨) વીજળી (૩) બત્તી

લાફટર પું (ઈ) અગ્નિ પેટાવવાનું એક નાનું
ઉપકરણ

લાફટહાઉસ પું (ઈ) દીપગૃહ; દીવાદાંડી

લાફન સીં (ઈ) લીટી (૨) હાર

લાફન-ક્લિયર પું (ઈ) રસ્તો અડચણ વગેરે છે એ
સૂચવવા લીલી ઝંડીનો સંકેત

લાફનમૈન મું (ઈ) લાઈનવાળો; તારમિત્ત્રી

લાફ્તેરી સીં (ઈ) પુસ્તકાલય; ગ્રંથાલય

લા-ફલાજ વિં (ફા) અસાધ્ય; નિરૂપાય; લાચાર

લા-ફલ્મ વિં (ફા) અજ્ઞાન; અભણ

લાફ્સેન્સ પું (ઈ) પરવાનો

લાઈ સીં ધાણી (૨) (ફા) એક રેશમી વસ્ત્ર
(૩) પાખળી જેવું એક જાતનું ગરમ વસ્ત્ર

લાઈ-તુતરી સીં ચાડીચુગલી (૨) ચુગલીખોર સી

લાડક સ્મીકર પું (ઈ) ધ્વનિવર્ધક ધંત્ર

લા-ડબાલી વિં (ફા) સ્વચ્છંદી (૨) બેફિકર
(૩) ભમતું; રખડતું

લા-કલામ વિં (અ) નિસંદેહ; નિશ્ચિત

લાકેટ પું (ઈ) ગયાનું લોકેટ

લાક્ષણિક વિં (સં) લક્ષણવાળું કે લક્ષણ
સંબધી

લાક્ષા સીં (સં) લાખ

લાક્ષાગૃહ પું લાખનું પરજેદુર્યોધને પાંડવોને જીવતા બાળી
મૂકવા વારણાવત નામના સ્થળે બનાવરાયું હતું.
લાઝ વિં (૨) પું લાખ સંખ્યા (૩) સીં લાખ
લાઝિરાજ વિં (અં) કરમુક્ત
લાઝી પું (૨) વિં લાખનો રંગ કે તે રંગનું
લાગ સીં સંબંધ (૨) લાગ; આધાર (૩) પ્રેમ (૪)
લાગ; મુક્તિ (૫) વિવાહનું દાપું (૬) શત્રુતા;
હરીફાઈ

લાગ-ડાઈ સીં શત્રુતા (૨) પ્રતિસ્પર્ધા; હરીફાઈ
લાગત સીં પડતર-ખર્ચ
લાગર વિં (ફાં) દૂભવું; સૂકવું
લાગૂ વિં લાગુ; લાગે એવું; લાગુ પડતું
લાઘવ પું (સં) લઘુતા; અલ્પતા; હલકાપણું
લાઘાર વિં (ફાં) વિવશ; નિરૂપાય
લાઘારી સીં લાઘારી; વિવશતા
લાજ સીં શરમ (૨) પું (સં) શેકેલા યોખા; ધાણી
(૩) ખસ; વીરણનો વાળો
લાજવર્દ પું (ફાં) એક જાતનો નીલભૂરો હીરો
લા-જવાબ વિં (ફાં) અનુપમ (૨) નિરુત્તર
લા-જવાલ વિં (અં) અવિનાશી; નિત્ય
લાજા સીં (સં) યોખા (શેકેલા) (૨) ધાણી
લાસિમ વિં (અં) જરૂરી; અનિવાર્ય (૨) લાજમ;
યોગ્ય (૩) (વ્યાં) અકર્મક (ફિં) (૪) પું ફરજ;
કર્તવ્ય

લાઝિમા પું સાથેનો રસાલો કે સરસામાન
(૨) જરૂરી સામગ્રી
લાઝિમી વિં (અં) આવશ્યક; જરૂરી
લાટ, લાટ સીં મોટો ઊંચો થાંભલો (૨) પું લોટ;
જથ્થો (૩) લાટ સાહેબ
લાટી સીં હોઠ-જીભનું સુકાવું તે
લાટી સીં લાકડી; ડંડો
લાઈ પું લાડ; લાલન; વહાલ
લાઈ-ચાવ પું પ્યાર; વહાલ
લાઈલફેતા, લાઈલા વિં લાડીલું; પ્યારું
લાઈ પું; લાડો; વર
લાઈ સીં લાડી; વધૂ
લાઈ પું લાડુ; લાડવો
લાત સીં પગ કે તેની લાત; પાટું
લાતર સીં જૂનું જૂતિપું
લાતીની સીં (અં) લેટિન ભાષા
લા-તાદાદ વિં (ફાં) બેશુમાર; અસંખ્ય
લાદ સીં લાદવું તે (૨) પેટ (૩) આંતરડું
લાદના સં કિં લાદવું (વજન) ભરવું; ખડકવું
લાદવા વિં (અં) લાઈલાજ; જેની દવા નથી એવું

લાદી સીં લાદેડો; લાદવાનો ભાર
લાદિયા પું જેની ઉપર લદામ તે (દોર)
લાન, લાનતામ પું, લાનત, લાનત-મલામત સીં
(અં) લઅનત) લ્યાનત; પિક્કાર; તુચ્છકાર
લાનતી વિં (ફાં) લ્યાનતને પાત્ર
લાના સં કિં લાવવું; લઈ આવવું (૨) સામે રાખવું;
રજૂ કરવું
લા-પતા વિં પતા વગરનું; ગુમ; ગેબ; ગાયબ
લાપરવા, લાપરવાહ વિં (ફાં) બેદરકાર
લાપરવાઈ, લાપરવાહી સીં (ફાં) બેદરકારી
લાફ સીં (અં) આત્મસ્તુતિ; શેખી; ડિગ
લાફજન વિં શેખી મારનાર
લાફજનો સીં (ફાં) શેખી મારવી તે
લાલત સીં (અં) લાવા રસ
લાલુદ વિં (અં) જરૂરી; આવશ્યક (૨) નિશ્ચિત;
નક્કી (૩) લાચારીથી; ન ચાલ્યે
લાખ પું (સં) પ્રાપ્તિ (૨) ફાપદો; નફો
લામ પું (ફાં) સેના; લશ્કર
લા-મકાન વિં (ફાં) મકાન કે સ્થાન વગરનું
(૨) ઘું ઈશ્વરનું સ્થાન; સ્વર્ગ
લામ-કાફ પું (ફાં) માખોચઓ; અપશબ્દ
લામજ, લામજક (સં) પું ખસ; વીરણ
લા-મજાહબ વિં (ફાં), લા-મજાહબી સીં ધર્મરહિત;
નાસ્તિક
લામજક પું (સં) ખસ; વીરણ
લામા પું તિબેટનો લાયા-સૌથી મોટો ધર્મગુરુ
લા-માની વિં (ફાં) નિરર્થક; વર્થ
લા-મિસાલ વિં (ફાં) અજોડ; અદ્વિતીય
લાય સીં ઝોળ (૨) લાય; અગ્નિ
લાયક વિં (અં) લાયક; યોગ્ય; ગુણવાન
લાયકી સીં લાયકાત
લાયચી સીં ઇલાયચી
લાર સીં લાળ (૨) લાર; હાર; કતાર
લારી સીં મોટર-બસ કે લારી (માલગારી)
લાઈ પું (ઈં) લોઈ; અમીર
લાલ વિં લાલ; રાતું (૨) કોષથી લાલ (૩) પું વહાલું
બાળક કે માણસ (૪) પુત્ર (૫) સીં લાળ (૬)
લાલય (૭) પું લાલ; માણેક (૮) એક પક્ષી
લાલચ પું લાલસા; લોભ; ઇચ્છા
લાલચી વિં લાલચુ; લોભી
લાલટોન સીં દીવો; ફાનસ
લાલફી, લાલસી સીં પું (નયમાં હોતું) એક લાલ
નંગ
લાલન પું (સં) લાડ લડાવવાં તે (૨) પ્યારું બાળક

લાલના સં કિં લાડ લડાવવાં
 લાલ પરી સ્ત્રી, લાલ પાની પું શરાબ; દારૂ
 લાલબુઝ્મકફ પું વાતનો ઉટપટાંગ અર્થ કાઢનાર
 લાલ મિર્ચ સ્ત્રી લાલ મરચું
 લાલમી પું ખડબચું
 લાલસા સ્ત્રી (સં) લોભ; લાલચ; ઈચ્છા
 લાસા પું (ફા) એક લાલ રંગનું ફૂલ (ર) સ્ત્રી (સં)
 લાળ
 લાલા પું માનવાચક શબ્દ (જેમ કે; લાલા
 લજપતરાય) (ર) બાળક માટે પ્રેમનું સંબોધન
 લાલાયિત વિં (સં) લલચામેલું (ર) લાડિયું
 લાલિત વિં (સં) ખારું (ર) પાળેલું; પોષેલું
 લાલિત્ય પું (સં) લલિતતા; સુંદરતા
 લાલિયા સ્ત્રી (સં) લાલી; લાલાશ
 લાલી સ્ત્રી લાલાશ (ર) આબરૂ
 લાલે પું લાલસા
 લાલ પું લવા પક્ષી (ર) આડ રાખી અપાનું ઋણ
 (૩) સ્ત્રી આગ; આંચ (૪) દોરડું; વરત
 લાલક પું કોસ કે તે ખેંચવાનો (એક વાર) સમય
 (ર) (સં) લવા પક્ષી
 લાલણ વિં (સં) ખારું (ર) પું છીંકણી
 લાલણ્ય પું (સં) સુંદરતા; મનોહરતા (ર) ખારાશ
 લાલદાર વિં પલીતો ચાંપવાને તેપાર (ર) પું
 તોપથી
 લાલની સ્ત્રી લાલણી છંદ (ર) લાણી
 લા-લખાલી વિં સ્વચ્છંદી; બેફિકર; ભખતું; રખડતું
 (ર) પું સ્વચ્છંદી કે બેફિકર માણસ (૩) સ્ત્રી
 બેપરવાઈ; સ્વચ્છંદ
 લાલ-લજ્જકર પું સેના ને તેની જોડે રહેતી સામગ્રી
 વગેરે
 લાલત્વ વિં (અ) વાંઝિપું
 લાલત્વી સ્ત્રી વાંઝિપાપણું
 લાલા પું ધાણી (ર) (ઈં) લાલા રસ
 લાલા-પરછન પું વિવાહનો એક વિધિ (કન્યાનો
 ભાઈ તેમાં હોય છે.)
 લા-વારિસ પું (અ) વારસ વગરનું માણસ
 લા-વારિસી વિં વારસ વગરનું
 લાલા-લુતરા પું લડાઈ-ઝઘડા કરાવનાર વ્યક્તિ
 લાશ સ્ત્રી (ફા) મડદું; થબ
 લા-શરીક વિં (અ) એક અદિતીય (પ્રભુ)
 લાસા પું ગુંદર કે એવો ચીકણો પદાર્થ
 લા-સાની વિં (અ) અદિતીય; અજોડ
 લાસિક વિં (સં) નર્તક
 લાસિકા સ્ત્રી (સં) નર્તકી

લાસ્ય પું (સં) નૃત્ય (જેમાં વાદ્ય અને ગીત બંનેનો
 યોગ હોય); મુંગર આદિ કોમળ રસોદીપક સુકુમાર
 નૃત્ય; નાચ
 લાહ સ્ત્રી લાખ (ર) પું લાભ; ફાયદો
 લાહક વિં (અ) જોડાયેલું; સંબંધ (ર) નિર્ભર;
 આશ્રિત
 લા-હલ વિં (અ) હલ ન થાય એવું; કઠણ; દુઃસાધ્ય
 લા-હાસિલ વિં (અ) નિરર્થક; નકામું
 લાહીલ પું (અ) ભૂતપ્રેતાદિને ભગાડવા બોલાતા
 અરબી વાક્યનો પહેલો શબ્દ
 લિંગ પું (સં) ચિહ્ન (ર) જાતિ (૩) પુરુષનું લિંગ
 (૪) શિવલિંગ
 લિંગદેહ પું લિંગ-શરીર (ર) આત્માનું અત્યંત સૂક્ષ્મ
 સ્વરૂપ (૩) દેહમૃત્યુ પછી આત્માને વીંટળાયેલો
 રાખનારું સૂક્ષ્મ શરીર
 લિંગભેદ પું (સં) સ્ત્રીપુરુષનું અંતર
 લિંગાયત પું એક શૈવ પંથ કે તેનો અનુયાયી
 લિંગી પું ચિહ્નવાળો (ર) આંડવરી
 લિંટ પું (ઈં) ધા પર બાંધવાનું એક જાતનું કપડું
 લિંદ અ માટે; વાસ્તો
 લિલ્લકાડ પું ભારે મોટો લેખક (વ્યંગમાં)
 લિલ્લા સ્ત્રી (સં) લીખ
 લિલ્લત સ્ત્રી લિખિત; લેખ
 લિલ્લના સં કિં લખવું (મિરક, લિખાના)
 લિલ્લાઈ સ્ત્રી લખવું તે કે તેની દબ કે મજૂરી (ર) લેખ
 લિલ્લાના સં કિં લખાવવું
 લિલ્લાપદ્મી સ્ત્રી લખાપદ્મી; પત્રવ્યવહાર (ર) કશાને
 લખી લઈ નક્કી કરવું તે
 લિલ્લાવટ સ્ત્રી લખવાની રીત (ર) લિપિ
 લિલ્લિત વિં (સં) લખેલું; લેખી (ર) પું લખત;
 લખાણ
 લિલ્લર પું (ઈં) એક માપ
 લિલ્લાના સં કિં ઊંધાડવું; સુવરાવવું
 લિલ્લ પું બાટી; (સીધો આગ પર શેકેલો) ભાખરો
 લિલ્લકાના અ કિં લદબદ થવું; રગદોળાવું
 લિલ્લાર વિં કાયર; ડરપોક (ર) પું શિયાળ
 લિલ્લટના અ કિં લપટાવું (ર) મળે વળગવું
 (૩) તન્મય થઈને કોઈ કામમાં પડવું
 લિલ્લટના સં કિં લપટાવવું
 લિલ્લના અ કિં લીંપાવું; ધોળાવું કે રંગાવું; લીંપાવવું
 કે ધોળાવવું
 લિલ્લસ્ટિક પું (ઈં) હોઠોની લાલી માટે વપરાતી
 ખાસ બનાવટની સળી
 લિપાઈ સ્ત્રી લીંપવું તે કે તેની મજૂરી

લિપાના

૩૫૪

લુતગ

લિપાના સં કિં લીપાવવું કે ધોળાવવું
 લિપિ સ્ત્રી (સં) અક્ષરોનાં ચિહ્ન કે તે લખવાની રીત
 લિપિચક્ષુ વિં (સં) લખેલું
 લિપ્ત વિં (સં) લીપેલું (૨) લેખાયેલું; આસક્ત
 લિપ્સા સ્ત્રી (સં) લોભ; લાલચ
 લિપ્ત્રાપ્તપું (અં) પરબીડિયું (૨) ઉપરનો આડંબર
 (૩) દેખાવડો પહેરવેશ
 લિપ્ત્રાપ્તિયા વિં આડંબરી
 લિપ્ત્રાપ્તિ સ્ત્રી કપડાંલતાં
 લિપ્ત્રાપ્તિ-ભરતના; લિપ્ત્રાપ્તિ-ભારદાના પું નિર્વાહની
 સાધનસામગ્રી
 લિયાસ પું (અં) લેખાસ; પોશાક
 લિયાકત સ્ત્રી (અં) લાવકાત; લાયકી
 લિત્સાહ અં (અં) ઈશ્વરના નામથી
 લિવાના સં કિં લવડાવવું (૨) લેવડાવવું
 લિવાલ પું ખરીદનાર કે લેનાર; લેવાલ કરનાર
 લિસ્ટ સ્ત્રી (અં) યાદી; સૂચિ
 લિહાસ પું (અં) ખ્યાલ; કોઈ વાતનું ખ્યાન
 (૨) વિવેકમર્યાદા; અદબ
 લિહાન્દા અં (અં) એટલા વાસ્તો; માટે
 લિહાન્દા વિં નીચ (૨) ખરાબ
 લિહાન્દી સ્ત્રી નિંદા; હાંસી
 લિહાફ પું (અં) ઓઢવાનું ગોઢું કે રજાઈ
 લીક સ્ત્રી લીક (રેખા કે હદ) (૨) ચીલો (૩) પડેલી
 પ્રથા; રૂઢિ
 લીચ સ્ત્રી (માથાની) લીખ
 લીચક વિં નકામું; સુસ્ત; કાલતુ
 લીચકપન પું નકામાપણું; તુચ્છતા; સુસ્તી
 લીચો સ્ત્રી એક જાડ કે તેનું કળ
 લીઝી સ્ત્રી કૂચો (૨) વિં નકામું; નિસ્સાર
 લીઝર પું (ઈં) નેતા
 લીતરૂ, લીતરા પું જૂનો ફાટેલો જોડો
 લીચો, લીચોગ્રાફ પું (ઈં) શિલાછાપ
 લીંદ સ્ત્રી (પશુની) લાદ
 લીન વિં (સં) ગરક; તલ્લીન
 લીપ રૂચર પું (ઈં) અધિવર્ષ (એવું વર્ષ જે ત્રણસો
 છાસક દિવસનું હોય)
 લીપના સં કિં લીપવું
 લીમૂ પું લીમુ
 લીલ વિં નીલ; ભૂરું
 લીલના સં કિં ગળવું; ગળે ઉતારવું
 લીલા સ્ત્રી (સં) ખેલ; કીડા-નાટક (૨) વિં નીલ;
 ભૂરું
 લીલાકલાહ પું પ્રસપ-કલહ; બનાવટી અધડો

લીલાભૂમિ સ્ત્રી જીવનના કાર્યકાળનું ક્ષેત્ર
 લીલાસ્થળ પું લીલાનું સ્થળ; કીડાસ્થળ
 લુંગાડા પું લંકંગો
 લુંગી સ્ત્રી પહેરવાની લુંગી (૨) વાળંદનો રૂમાલ જે
 પગ પર રખાય છે.
 લુંચન પું (સં) વાળ ટૂંધી કાઢવા તે
 લુંજ, લુંજવુંજ વિં હાથપગ વગરનું (૨) ઢુંકું (જાડ)
 લુંડ પું ૫૬; કબ-પ
 લુંડમુંડ વિં હાથપગ કે માથા વગરનું (૨) પાન
 વગરનું; ઢુંકું
 લુંડા વિં પાંખ કે પૂંછડી વગરનું (પશુ; પક્ષી) (૨) પું
 સૂતરનો પિંડો કે કોકડી
 લુંઠક પું (સં) લુંટારો
 લુઆઠા પું; લુઆઠી સ્ત્રી ખોરિયું; ઉંખાડિયું
 લુઆબ પું (અં) ગુંદર કે એવો ચીકણો પદાર્થ
 (૨) થૂંક
 લુક સ્ત્રી આગની ઝોળ (૨) પું (માટીનાં વાસણ પર
 કરાતી) પોલિશ; વાર્નિશ
 લુકદાર વિં 'લુક' (માટીનાં વાસણ પર કરાતી
 વાર્નિશ) પોલિશવાળું
 લુકરી સ્ત્રી ઉંખાડિયું; ખોરિયું
 લુકનત સ્ત્રી (અં) તોતડાપણું
 લુકના અં કિં સંતાવું; છૂપવું
 લુકમા પું (અં) કોળિયો
 લુકસાજ પું પોલિશ કરેલું ચામડું
 લુકાના અં કિં સંતાવું; છૂપવું (૨) સં કિં સંતાડવું;
 છૂપવું
 લુગડા, લુગરા પું લૂગડું; કપડું
 લુગડી, લુગરી સ્ત્રી જૂની ફાટેલી સાડી (૨) નિંદા;
 યુગલી
 લુગત સ્ત્રી (અં) ભાષા; બોલી (૨) શબ્દકોશ
 લુગદી સ્ત્રી લૂગદી; પિંડો
 લુગરા પું લૂગડું; કપડું (૨) વિં યુગલીખોર; નિંદક
 લુગરી સ્ત્રી જૂની ફાટેલી સાડી (૨) નિંદા; યુગલી
 લુગાઈ સ્ત્રી સ્ત્રી; ઓરત
 લુગાત સ્ત્રી ('લુગત'નું બન્વ) શબ્દકોશ
 લુગી વિં (અં) શાબ્દિક
 લુચ્ચા વિં દુરાચારી; લંકું; અદમાશ
 લુટના અં કિં લૂંટાવું (૨) બરબાદ થવું
 લુટિયા સ્ત્રી નાની લોટી
 લુટેરા પું લુટારો
 લુઢકના અં કિં ગબડવું
 લુઢકાના સં કિં ગબડાવવું
 લુતરા વિં યુગલીખોર; નિંદક

લુત્ત

૩૫૫

લેહલ

લુત્ત પું (અં) મજા; આનંદ (ર) રુચિ; સ્વાદ
(૩) દયા; કૃપા
લુત્તના સં કિં લક્ષણું
લુત્તાર્ સીં લક્ષણી કે તેની મજૂરી (ર) લાવણ્ય
લુત્તેરા પું લક્ષનાર
લુત્ત વિં (સં) ગુપ્ત; ગેબ; અદૃશ્ય; લોપ પામેલું
લુત્તરી સીં પ્રવાહી નીચે ઠરતો કચરો
લુત્ત્ય વિં (સં) લોભાપેલું (ર) મોહિત (૩) પું
લુત્ત્યક; પારધી; શિકારી
લુત્ત્યક પું (સં) શિકારી; પારધી; ઉત્તર ગોળાર્ધનો
એક બહુ તેજસ્વી તારો
લુત્ત્યે-લુદાચ પું (અં) સાર; સત્ત્વ
લુત્તના અં કિં લોભાવું; લલચાવું કે મોહાવું
(ર) સં કિં લોભાવવું
લુત્તરી સીં કાનની વાળી
લુત્તરી સીં તરતની વિધાયેલી ગાય
લુત્તાર પું લુહાર; લોહાનો કારીગર
લુત્તારિન સીં લુહારણ
લુત્તારી સીં લુહારણ (ર) લુહાર-કામ
લુ સીં તાપની લૂ
લુક સીં અગ્નિની ઝોળ (ર) લૂ (૩) ખરતો તારો
લુકા સીં આગની ઝોળ (ર) ખોરિયું; ઉખાડિયું
લુક્કી સીં તણખી; ચિનગારી
લુગડ પું લુગડું (ર) ચાદર
લુગા પું લુગડું; વસ્ત્ર
લુટ સીં લૂંટ
લુટલસોટ, લુટલૂંટ, લુટપાટ, લુટમાર સીં
લુટકાટ, ડાકો
લુટના સં કિં લૂંટવું
લૂત, લૂતા (સં) સીં કરોળિયો
લૂન પું લૂણ; લવણ; મીઠું
લૂનના સં કિં લક્ષણું
લૂમાર વિં વયસ્ક
લૂના વિં હૂંઠું; હાથ વગરનું; કપાપેલા હાથવાળું
લૂલૂ પું (અં) હાઉ (ર) મૂર્ખ
લૂંડ પું લૂંડું; બાંધેલો નીકળતો મળ
લૂંડી સીં (સં) લેંડ લૂંડી કે લૂંડું
લૂંહડ, લૂંહડા પું સમૂહ; લંગર (પશુ માટે)
લે અં લઈને; શરૂ કરીને
લેઈ અં સુધી; લગી
લેઈ સીં લાહી
લેઈપૂંજી સીં સર્વસ્વ
લે-આઠટ પું (ઈં) નક્શો; માનચિત્ર
લેન અં (અં) પછા; પરંતુ

લેવચર પું (ઈં) ભાષણ
લેવચરબાજી સીં ભાષણ જૂડવું તે (ર) ખૂબ બોલવું
તે; બકવાદ
લેવચર પું (ઈં) વ્યાખ્યાતા
લેખ પું (સં) લિપિ (ર) લખાણ (૩) હિસાબ; નામું
લેખક પું (સં) લખનાર; સાક્ષર; લેખક
લેખન પું (સં) લખવું તે (ર) હિસાબ કરવો તે
(૩) આલેખન
લેખની સીં (સં) કલમ; લેખણ
લેખહાર પું પત્રવાહક
લેખા પું હિસાબ; નામું (ર) સીં (સં) રેખા
(૩) લિપિ (૪) લેખું; સમજ; ગણતરી
લેખાગાર, લેખાપત્ર પું, લેખાબહી સીં હિસાબનો
ચોપડો
લેખિકા સીં (સં) સીં-લેખક; લેખિકા
લેખિત વિં (સં) લેખી; લખાયેલું
લેખોન્માદ પું (સં) ઓથારિયો હડકવા; લેખક
થવાની ચળ
લેખ્ય વિં (સં) લખવા જેવું (ર) પું લેખ
(૩) દસ્તાવેજ
લેક્ષ, લેક્ષિમ સીં (અં) લેક્ષમ
લેક્ષર પું (ઈં) વહી; ચોપડો
લેક્ષિસ્તેચર પું (ઈં) વિધાનમંડળ
લેક્ષિસ્તેચિ વિં (ઈં) વિધાન સંબંધી
લેટ પ્ત્રી સીં (ઈં) વિલંબ-શુલ્ક; નક્કી સમય વીતી
ગયા પછી ભરવી પડતી ફી
લેટના અં કિં લેટવું; સૂવું
લેટર પું (ઈં) પત્ર
લેટરબક્સ પું (ઈં) ટપાલપેટી
લેટર્સ પેટન્ટ પું (ઈં) રાજકીય આજ્ઞાપત્ર
લેટા પું મંડી; બજાર
લેટાના સં કિં સુવરાવવું; ઊંધાડવું
લેન પું લેવું તે (ર) લેણું
લેનદાર પું લેણદાર
લેનદેન પું લેણદેણ
લેના સં કિં લેવું
લેપ પું (સં) લેપ; ચોપડવાનો મલમ
લેપન પું (સં) લેપ કરવો તે
લેપના સં કિં લીપવું; લેપન કરવું
લે-પાત્તલ પું દત્તક પુત્ર
લેપિટનેટ પું (ઈં) મદદનીશ (ર) એક લશ્કરી
હોદ્દાર
લેબર પું (ઈં) શ્રમ (ર) શ્રમિકવર્ગ
લેહલ પું (ઈં) લેખલ; નામકામની ચિઠ્ઠી

લેબોરેટરી સીં (ઈં) પ્રયોગશાળા
 લેમનેડ પું (ઈં) લેમનનું પીણું
 લેરુઆ, લેરુવા પું વાછડું
 લેવ પું લેપ (૨) કંટેવાળો (૩) ગાર માટી
 લેવા પું લેપ (૨) કાઢવ (૩) દોરનું બાવલું (૪) વિં
 (સમાસને અંતે)-લેનાર. જેમ કે, 'નામલેવા'
 લેવા-લેઈ સીં લેણદેશ
 લેવાલ પું ખરીદનાર કે લેનાર
 લેશ વિં (સં) જરા; અલ્પ (૨) પું નિશાન
 (૩) અણ; સૂક્ષ્મ અંશ
 લેસના સં કિં લગાડવું; બાળવું (૨) લેપ કરવો;
 લીંપવું (૩) ચોટાડવું (૪) અહીંનું તહીં કહીને
 લડાવવું; યુગલી કરવી
 લેહડા પું હાર; લાંબી હાર
 લેહન પું (સં) ચાટવું તે
 લેહાણા અં એટલા વાસ્તે; માટે
 લેહાફ પું ઓઢવાનું ગોઢું કે રજાઈ
 લેહા વિં (સં) ચાટવા જેવું (૨) પું ચાટણ; અવલેહ
 લેંપ પું (ઈં) દીવો; કાનસ
 લેટિન સીં (અં) લેટિન ભાષા; રોમનકાળમાં
 પ્રચલિત ઇટાલીની પ્રાચીન ભાષા
 લેત વ લ અઢલ, લેતોલાલ પું (અં) બહાનું; (વાત
 કે કાંઈ) ટાળવું તે
 લેન સીં (ઈં) લાઈન) લીટી (૨) હાર
 (૩) સિપાઈઓની રહેવાની બરાક
 લેલ સીં (અં) રાત્રિ
 લેલ વ નહાર, લેલોનિહાર પું (અં) રાતદિન
 લેસંસ પું (ઈં) લાઈસન્સ; પરવાનો
 લેસ વિં (ઈં) તેપાર, કટિબદ્ધ (૩) પું કિનાર
 (કપડા પર લગાવવાની)
 લોંદા પું લોંદો; લયકો
 લોઈ સીં કસકનો લૂઓ (૨) એક જાતની કાચળી
 (૩) પું લોક
 લોકંદા પું કન્યાને પહેલી વખત સાસરે વળાવતાં
 સાથે દાસી જાય તે
 લોકંદી સીં કન્યાને વળાવતાં સાથે જનારી દાસી
 લોક પું (સં) સંસાર; જગત; લોક; વિશ્વનો કોઈ
 વિશેષ ભાગ; પ્રજા
 લોકકથા સીં લોકોમાં પ્રચલિત પુરાણી ગાથા
 લોકકલ્યાણ પું (સં) પ્રજાનું શ્રેય
 લોકકાવ્ય પું (સં) જનતામાં પ્રચલિત કાવ્ય
 લોકગીત પું જનતામાં પ્રચલિત પરંપરાગત ગીત
 લોકનાટ્ય પું (સં) લોકસમૂહમાં પ્રચલિત નાટક,
 પ્રદર્શન, યાત્રા આદિ (૨) ભવાઈ

લોકનિર્વાચિત વિં પ્રજાએ ચૂંટેલ; લોકોએ ચૂંટેલ
 લોકના સં કિં ઝીલવું (૨) અધર ઉઘ્રવી લેવું;
 વચ્ચેથી જ ઉઘાવવું
 લોકપ્રિય વિં જન સામાન્યને પસંદ આવેલ
 (૨) લોકોમાં પ્રચલિત
 લોકમત પું (સં) લોકોનો મત
 લોકરુચિ સીં લોકોની ઇચ્છા; જનાકાંક્ષા
 લોકવ્યવહાર પું (સં) લોકાચાર
 લોકવ્યાપી વિં લોકોમાં ફેલાયેલું
 લોકસંખ્યા સીં વસ્તી; જનસંખ્યા
 લોકસભા સીં (સં) લોકોના પ્રતિનિધિઓની
 સભા
 લોકાંતર પું (સં) પરલોક
 લાકાંતરિત વિં મૃત; મૃત્યુ પામેલ
 લોકાચાર પું (સં) લોક-વ્યવહાર કે રૂઢિ-ચાલ
 લોકાપવાદ પું (સં) બદનામી; અપકીર્તિ
 લોકાયત પું (સં) ચાર્વાક દર્શન (૨) આ લોકમાં જ
 માનનાર
 લોકૈષણા સીં (સં) સ્વર્ગની કામના; કીર્તિની વાસના
 લોકો પું (ઈં) રેલવેજિન (લોકોમોટિવ)
 લોકોક્ષિત સીં (સં) કહેવત
 લોકોક્ષર વિં (સં) અલોકિક; અસાધારણ
 લોકોમોટિવ પું (ઈં) રેલ એજિન
 લોછર પું વાળંદ કે લુહારનાં ઓજાર
 લોગ પું બં વં લોકો; લોકસમૂહ; પ્રજાવર્ગ
 લોગાઈ સીં સી; ઓરત
 લોચ સીં લયક (૨) કોમળતા (૩) પું અભિલાષા
 (૪) વાળનું લુંચન
 લોચન પું (સં) આંખ; નયન; નેત્ર
 લોટ સીં લોટવું-આળોટવું તે
 લોટના અં કિં લોટવું; આળોટવું (૨) મૂવું; આરાપ
 કરવો
 લોટા પું લોટો
 લોટિયા; લોટી સીં નાનો લોટો; લોટી
 લોઢ પું (ઈં) વજન; ભાર
 લોઢના સં કિં લોઢવું (૨) ચૂંટવું; તોડવું
 લોઢા પું નિશાતરો; વાટવાનો પથ્થર
 લોઢાલાલ વિં ખતમ; સત્યાનાશ
 લોઢિયા પું વાટવાનો પથ્થર; નિશાતરો
 લોથ સીં લોથ; લાસ
 લોથડા પું માંસનો લોથો
 લોથપોથ પું યાકીને લોથ થઈ ગયેલું
 લોદ, લોથ સીં લોપ્રક ઝાડ
 લોન પું લૂણ; મીઠું (૨) લાવણ્ય

લોના

૩૫૭

વંચિત

લોના વિં લવણવાળું; મીઠાવાળું; ખારું (૨) લવણ
 (૩) પું દીવાલનો લૂણો (૪) ખારી માટી
 લોનાર પું મીઠાનો અગર
 લોનિયા પું અગરિયો
 લોની સીં લૂણીની બાજી
 લોપ પું (સં) લોપાવું તે (૨) નાશ; કાપ
 લોફર પું (છં) આવારા; લકંગો
 લોહત સીં (અં) પૂતળી; ઢીંગલી (૨) ચિત્ર
 લોહતબાજ પું કઠપૂતળીના નાચનો તમાશો કરનાર
 લોહાન પું (અં) લોભાન; પૂષ
 લોભિયા પું (કાં) શાકની એક ફળી; બોડાના
 ઝડની એક લોભિયા જાત જેની શિંગોની શાકબાજી
 અને બિયાંની દાળ તેમજ દાળમૂઠ વાનગી બને છે.
 લોભ પું (સં) લાલચ; અન્યની વસ્તુ લઈ લેવાની
 લાલસા
 લોભના અં કિં લોભાવું; લલચાવું
 લોભિત વિં (સં) લોભાપેલું; લુબ્ધ
 લોભી વિં (સં) લોભવાળું; લાલચુ
 લોપ પું (સં) વાળ (૨) રોમ; રૂંવું
 લોમફી સીં લોંકડી; શિયાળ
 લોય, લોયન પું લોચન; આંખ
 લોરી સીં હાલરડું
 લોલ વિં (સં) ચંચળ; ચપળ (૨) અસ્થિર; શક્તિક
 (૩) લટકતું; ડ્રેલતું; ઝૂલતું (૪) આતુર; ઉત્સુક
 લોલક પું (સં) લટકતું તે (૨) કાનનું
 લોળિપું
 લોલા સીં (સં) જીભ (૨) પું એક રમકડું
 લોલુપ વિં (સં) લોભી; લાલચુ (૨) અતિ ઉત્સુક
 લોલા સીં લોંકડી (૨) લવા પક્ષી
 લોહ પું (સં) ઢેકું (૨) પથ્થર
 લોહંઢા પું લોહાનું એક પાત્ર-તાંસળું
 લોહંઢી સીં લોહી જેવું પાત્ર
 લોહ પું (સં) લોખંડ
 લોહકાર પું લુહાર
 લોહા પું લોહ; લોહું (૨) હથિપાર (૩) લોહાનું
 ઓજાર
 લોહાના અં કિં લોહાનો પાસ લાગવો

લોહાર પું લુહાર
 લોહારન, લોહારિન સીં લુહારશ
 લોહારી સીં લુહારકામ
 લોહિત વિં (સં) લાલ (૨) પું લોહી (૩) મંગળ ચ્રહ
 લોહિયા પું લોહાનો વેપારી
 લોહુ પું લોહી
 લોહુ-લુહાન વિં લોહીલુહાણ
 લોંગ પું લવિંગ
 લોંજી સીં કાચી કેરીનાં કાડિયાંનું અથાણું
 લોંઢા પું છોકરો (૨) વિં નાદાન
 લોંઢિયા સીં છોકરી
 લોંઢી સીં છોકરી (૨) દાસી
 લોંદ પું અધિક માસ
 લોંદા પું લોંદો
 લો સીં આગની ઝોળ (૨) દીવાની શગ (૩) લગની;
 ચાહ (૪) આથા
 લોઆ પું (તૂમડા ઘાટની) દૂધી (૨) કોળું
 લોકિક વિં (સં) લોક સંબંધી; સાંસારિક
 લોકી સીં દૂધી
 લોચ પું (કાં) બદામ કે તેની બરફી
 લોટ સીં પાછું આવવું તે; વાપસી
 લોટના અં કિં પાછું આવવું (૨) ઊલટું થવું
 લોટ-પોટ સીં ઊલટ-સૂલટ કરવું તે (૨) બેઉ બાજુ
 સરખું છાપકામ
 લોટ-પેર પું ફેરફાર; પરિવર્તન
 લોટાના સં કિં પાછું આપવું (૨) ઊલટાવવું; ફેરવવું
 લોટાની અં પાછા ફરતી વખતે; વળતી વેળા
 લોના પું કાપણી; લણણી; લાણી (૨) ઢોરના
 આગળ-પાછળના પગ બાંધતી રસી (૩) વિં
 લવણ; સુંદર
 લોનો સીં લણણી; કાપણી (૨) માખણ
 લોલીન વિં લવલીન; તલલીન; મગન
 લોસ પું (અં) સંબંધ; આસક્તિ (૨) મેળ (૩) કલંક;
 આળ; મિલાવટ
 લોહ પું (સં) લોહ (૨) સીં (અં) લાકડાનું પાટિયું
 (૩) પુસ્તકનું મુખપૃષ્ઠ
 લ્યારી પું વરુ

વ

વંક વિં (સં) વાંકું (૨) પું નદીનો વળાંક
 વંકટ વિં વાંકું (૨) વિકટ
 વંકનાલ પું, વંકનાલી સીં સુખપ્રાનાડી
 વંકિમ વિં (સં) વાંકું
 વંન પું (સં) બગ; બંગાળ (૨) સીસું (૩) વેંગણ

(૪) કપાસ
 વંચક વિં (સં) પૂર્ત; ઠગારું
 વંચન પું, વંચના સીં (સં) ઠગારું; છેતરવું તે
 વંચના સં કિં વાચવું (૨) છેતરવું (૩) સીં ઠગારું
 વંચિત વિં (સં) છેતરાપેલું (૨) રહિત; વિનાનું

વંદ (ફા) 'વાળુ' એ અર્થમાં શબ્દને અંતે લાગતો પ્રત્યય

વંદન પું, વંદના સ્ત્રી (સં) પ્રજ્ઞામ (૨) સ્તુતિ (૩) પૂજન

વંદનીય, વંદ્ય વિં (સં) વંદનને યોગ્ય; પૂજ્ય

વંદીગૃહ પું બંદીગૃહ; જેલ

વંદીજન પું (સં) બંદીજન; વખાણ કરનારા કેદી વગેરે

વંદ્ય વિં (સં) વંદન યોગ્ય; વંદનીય

વંશ પું (સં) વાંસ (૨) કુલ; જાતિ

વંશચરિત પું વંશનો ઇતિહાસ

વંશજ, વંશધર પું (સં) સંતાન; ઓલાદ

વંશતાલિકા સ્ત્રી વંશવૃક્ષ

વંશલોચન પું (સં) વાંસલોચન ઔષધિ

વંશપરંપરા સ્ત્રી વંશવૃક્ષ; વંશથી ચાલી આવતી રીતિ

વંશપરંપરાગત વિં વંશની પરંપરાથી ચાલ્યું આવતું

વંશમર્યાદા સ્ત્રી કુળનું સંમાન

વંશાવલી સ્ત્રી (સં) વંશની સૂચિ; વંશવૃક્ષ

વંશવૃક્ષ પું વૃક્ષના આકારમાં મૂળ પુરુષથી લઈ

એની પછીના દરેકનું ક્રમિક રેખાચિત્ર

વંશવૃદ્ધિ સ્ત્રી વંશની વૃદ્ધિ; કુલ્યોમતિ

વંશી સ્ત્રી (સં) બંસી; વાંસળી

વંશીય વિં (સં) વંશ સંબંધી

વંશીવટ પું (સં) વૃંદાવનનો બંસીવટ નામે વડ

ષ અં (ફા) અને

ચ-ફલ્લા અં (અં) નહીં તો; અગર તો

વક પું (સં) બક; બગલો

વક્રાત સ્ત્રી (અં) તાકાત (૨) શાખ; આબરૂ

(૩) કિમત; મહત્ત્વ

વક્રાયા પું બં વં (અં) બનાવો કે તેની ખબરો

વક્રાર પું (અં) શીલ; ચારિત્ર્ય (૨) મનની

સ્થિરતા

વકાલત સ્ત્રી (અં) વકીલાત; વકીલી

(૨) પ્રતિનિધિત્વ

વકાલતન્ અં (અં) વકીલ દ્વારા

વકાલતનામા પું (ફા) વકીલાતનામું

વક્ત્રીઅ વિં (અં) આબરૂદાર (૨) ઊંચું; બુલંદ

વકીલ પું (અં) વકીલ (૨) રાજકૂત

વકુલ પું (સં) બકુલનું જાડ

વક્કૂઅ, વક્કૂઆ પું (અં) ઘટના; બનાવ

વક્કૂફ પું (અં) જ્ઞાન; સમજ

વક્ત પું (અં) કવખતે

વક્તન્-ફવક્તન્, વક્ત-ચવક્ત અં (અં) કોઈ

કોઈ વાર; વખતે-કવખતે

વક્તાવ્ય પું (સં) જાહેર નિવેદન; 'સ્ટેટમેન્ટ'

(૨) વિં નિંધ; ટીકાપાત્ર; કહેવા જેવું

વક્તા પું (સં) બોલનાર; વ્યાખ્યાતા

વક્તૃતા પું, વક્તૃત્વ પું (સં) વ્યાખ્યા કે તેની છટા

વક્તૃત્વકલા સ્ત્રી પ્રભાવશાળી રીતમાં વ્યાખ્યા

આપવાની કળા

વક્ત્ર પું (સં) મોં

વક્ક પું (અં) વકક-ધર્માદા માલમિલકત

વક્કનામા પું દાનપત્ર

વક્કા પું (અં) છુટ્ટી; આરામ

વક્ક વિં (સં) વાંકું (૨) પું નદીનો વળાંક

વક્કદુષ્ટિ સ્ત્રી વાંકી નજર (૨) કોપપૂર્ણ નજર

વક્કોક્તિ સ્ત્રી (સં) એક અલંકાર; ચમત્કારપૂર્ણ

ઉક્તિ; વ્યંગ; દેશો

વક્ષ, વક્ષઃસ્થલ પું (સં) છાતી; ઉર

વગર અં યદિ; જો

વગર-ના અં નહિ તો; અગર તો

વગૈરહ, વગૈતા અં (અં) વગેરે; ઉત્પાદિ

વચન પું (સં) બોલ; કથન (૨) વ્યાકરણનું વચન

વચનદાન પું (સં) વચન આપવું તે; વેણ

વચનભંગ પું (સં) પ્રતિજ્ઞા પૂરી ન કરવી તે

વચદ પું (અં) વજદ અતિ હર્ષની મસ્ત દશા

વચન પું (અં) વજન; ભાર

વચનદાર વિં વજનવાળું

વચનમણીન સ્ત્રી વજન જણાવનારું મણીન;

વજનકાંટો

વજની વિં (ફા) વજનદાર; ભારે

વજહ સ્ત્રી (અં) કારણ; હેતુ (૨) ઢંગ; રીત

વજા પું (અં) પીડા; દરદ

વજા સ્ત્રી (અં) બનાવટ; રચના (૨) દશા; હાલ

(૩) ઢંગ; નીતિ (૪) પ્રસવ; જણવું તે

વજાદાર વિં (ફા) સરસ રચનાવાળું; સુંદર

(૨) કૌશલવાળું (૩) નીતિરીતિમાં મક્કમ

વજાદારી સ્ત્રી (ફા) સુંદરતા (૨) કૌશલ

(૩) નીતિરીતિમાં મક્કમતા

વજારત સ્ત્રી (અં) વજરપદ્ધતિ કે તેની કચેરી

વજાહત સ્ત્રી (અં) સુંદરતા (૨) ભવ્યતા

(૩) મોટાઈ; આબરૂ

વજાહત સ્ત્રી (અં) વિસ્તાર કરીને કહેવું તે

વજીફા પું (અં) વજીફો; વિદ્વાન વિદ્યાર્થી કે ત્યાગી

વગેરેને દાનમાં અપાતી સહાય (૨) જપ કે પાઠ

વજીર પું (અં) વજર; પ્રધાન

વજીરી સ્ત્રી દીવાનગીરી

વજીરે આજમ પું પ્રધાનમંત્રી

વજૂ

૩૫૯

વચ

વજૂ પું (અં વુજૂ) વજૂ; નમાજ પહેલાં કરાતી શીશવિધિ
 વજૂદ પું (અં વુજૂદ) સિદ્ધિ; સફળતા (૨) અસ્તિત્વ; હયાતી (૩) સ્થિતિ
 વજૂહાત ઓ (વજહ'નું અં વં) કારણો
 વજ્ઞ પું (અં) અતિ હર્ષની મસ્ત દશા
 વજ્ર પું (સં) ઈંદ્રનું અસ્ત્ર (૨) વિં અતિ કઠણ કે મજબૂત
 વજ્રપાત પું આકાશમાંથી વીજળીનું પડવું તે; ભીષણ સંકટ
 વજ્રહૃદય વિં અત્યંત કઠોર દિલનું
 વટ પું (સં) વડ
 વટિકા, વટો ઓ (સં) ગોળી
 વટુ, વટુક પું (સં) બટુક; છોકરો (૩) પુત્ર (ખ્યારનું સંબોધન)
 વટર પું (સં) ચિકિત્સક (૨) વિં મૂર્ખ; તોફાની; શઠ; મંદ (ધીપું)
 વઙ્ગા, વઙ્ગવાગ્નિ, વઙ્ગવાનલ પું દરિયાઈ આગ
 વળિક પું (સં) વાણિયા જાતિની વ્યક્તિ
 વતન પું (અં) પોતાનું સ્થાન; જન્મભૂમિ
 વતન-પરસ્ત પું (ફાં) દેશભક્ત
 વતન-પરસ્તી ઓ (ફાં) દેશભક્તિ
 વતન-પ્રરોશ પું (ફાં) દેશપ્રેમી
 વતની વિં (ફાં) પોતાના દેશનું વાસી; દેશભાઈ (૨) સ્વદેશી; સ્વદેશવાસી (૩) રહીશ; નિવાસી
 વતીરા પું (અં) રંગદંડ; પદ્ધતિ
 વત્સ પું (સં) વાણી (૨) છોકરો (૩) પુત્ર
 વત્સર પું (સં) વરસ; સાલ
 વત્સલ વિં (સં) વત્સ પ્રત્યે વહાલવાળું; પ્રેમાળ
 વદંતી ઓ (સં) વાત; કથા
 વદતોવ્યાઘાત પું (સં) કહેલી વાતથી વિરુદ્ધ પાછું કહેવું તે
 વદન પું (સં) મુખ; મોં; ચહેરો
 વદાન્ય વિં (સં) ભારે દાની; ઉદાર
 વદિ, વદો અં (સં) વદ; કૃષ્ણપક્ષમાં
 વદીઅત ઓ (અં) અનામત; થાપણ
 વદ્ય વિં કહેવા યોગ્ય (૨) પું કથન
 વધ પું (સં) હત્યા; કતલ; નાશ
 વધક પું હત્યારો; જલ્લાદ; વ્યાપ (૨) બરુ
 વધજીવી પું વધ કરવાનું કામ કરી રોજી મેળવનારો (કસાઈ, જલ્લાદ, શિકારી)
 વધર્દઙ્ગિનિગ્રહ પું મૃત્યુદંડ; ફાંસી
 ાધપટહ પું ફાંસીની સજાનો ઢંઢેરો
 વધપાલ પું કારાગારરક્ષક; જેલર

વધભૂમિ ઓ વધસ્થાન; ફાંસી અપાય તે જગ્યા
 વધમાલા ઓ ફાંસીનું દોરડું
 વધૂ, વધૂટી ઓ (સં) કન્યા (૨) બહુ (૩) પુત્રવધૂ
 વધ્ય વિં (સં) વધને પાત્ર
 વન પું (સં) જંગલ
 વનચર, વનચરી પું (સં) વનમાં ફરનાર (૨) જંગલી પશુ કે માણસ
 વનમહોત્સવ પું વનોના વિસ્તાર સંબંધી ઉત્સવનો કાર્યક્રમ
 વનમાલા ઓ (સં) વનનાં ફૂલોની માળા
 વનમાલી પું કૃષ્ણ
 વનરાજ પું (સં) સિંહ
 વનરાજિ, વનરાજી ઓ (સં) વન કે વૃક્ષોનો સમૂહ (૨) વનની પગદંડી
 વનવાસ પું (સં) વસ્તી છોડી વનમાં રહેવા જવું તે
 વનવાસી પું વનવાસ કરનાર; આરક્ષક
 વનસ્પતિ ઓ (સં) ઝાડપાન વગેરે
 વનિતા ઓ (સં) સ્ત્રી
 વની ઓ (સં) નાનું વન
 વનીકરણ પું વનો ઉગાડવાં તે
 વનેચર પું વનમાં ફરનાર-જંગલી માણસ; જંગલીપશુ
 વનોષઘ, વનોષધિ ઓ (સં) જંગલી જડીબુટ્ટી
 વન્ય વિં (સં) વનનું; વનમાં થતું (૨) જંગલી
 વન્યજીવ પું વનનાં પ્રાણી
 વન્યજીવસૃષ્ટિ ઓ જંગલનાં પ્રાણીઓનો સમૂહ
 વપન પું (સં) વાવવું તે (૨) મૂંડવું-વતું કરવું તે
 વપુ પું (સં) શરીર; દેહ
 વફા ઓ (અં) વફા; પ્રામાણિકતા; ઈમાનદારી (૨) સુશીલતા
 વફાદાર વિં પ્રામાણિક; ઈમાનદાર (૨) સ્વામી-ભક્ત (૩) રાજભક્ત
 વફાદારી ઓ વફાદારી; સ્વામીભક્તિ
 વફાત ઓ (અં) મરણ
 વપ્ત પું (અં) પ્રતિનિધિમંડળ; 'ઉપ્યુદેશન'
 વલા ઓ (અં) કોલેરા પ્લેગ જેવી મહામારી
 વલાલ પું (અં) ભાર; બોજો (૨) આકૃત (૩) ઈશ્વરી ક્રોધ
 વપન પું (સં) ઊલટી
 વપની ઓ (સં) જળો
 વપિ ઓ (સં) ઊલટીનો એક રોગ
 વયઃક્રમ પું (સં) વય; ઉંમર
 વયઃસંધિ ઓ (સં) બાળપણ અને જવાની વચ્ચેનો કાળ
 વય, વયસ્ પું (સં) ઉંમર; વય

આસ્ક વિં (સં) પું ઉમરનું (સમાસમાં) (૨)
 ઉમરે પહોંચેલું; સગીર મટેલું; પુખ્ત વયનું;
 સમજદાર
 વયસ્ય પું (સં) સખા; મિત્ર (૨) વિં સમાન વયનું;
 લંગોટિયો
 વયોવૃદ્ધ વિં (સં) યરું
 વચ્ચ અં (સં) બહે (૨) પરંતુ
 વર (ફાં) વિં 'વાળું' અર્થનો પ્રત્યય. ઉદા. 'હુનરવર'
 (૨) પું (સં) વર; પતિ (૩) વરદાન (૪) વિં
 ઉત્તમ
 વરક પું (અં) સોનાચાંદીનો વરખ (૨) પુસ્તકનું
 પાનું
 વરક્રસાન્ન પું વરખ બનાવનાર
 વરક્ત્રી વિં વરખનું; વરખવાળું
 વરગલાના સં કિં બહેકાવવું; ફટવવું (૨) ઉશ્કેરવું
 વરજિશ સ્ત્રી (ફાં) વ્યાપામ; કસરત
 વરજિશી વિં કસરતી; વ્યાપામવાળું
 વરણ પું (સં) વરવું કે પસંદ કરવું તે; વરણી (૨)
 મંગળકાર્યમાં હોતા વગેરેને દેવાતું દાન
 વરદ, વરદાતા વિં (સં) વર દેનારું
 વરદાન પું (સં) વરનું-ઈષ્ટ વસ્તુનું દાન
 વરદાની વિં વરદાતા; વર આપનારું
 વરદાયિની સ્ત્રી વરદાન દેનારી (દેવી)
 વરદી સ્ત્રી (અં) અમલદાર વગેરેનો ખાસ પોશાક
 (જેમ કે, પોલીસનો; સૈનિકનો); 'પુનિકોર્મ'
 વરન્ અં બહે
 વરના અં (અં) નહીં તો; અગર તો
 વરમ પું (અં) સોજો
 વરયાત્રા સ્ત્રી (સં) વરધોડો (૨) જાન
 વરસા પું (અં વર્સ) વારસ
 વરાંગના, વરાના સ્ત્રી (સં) સુંદર સ્ત્રી
 વરાતોહા સ્ત્રી સુંદર સ્ત્રી; નિતંબિની
 વરાસત સ્ત્રી (અં) વારસો કે વારસ હોવું તે
 વરાસતન્ અં વારસાહકથી
 વરાહ પું (સં) ભૂડ; સૂવર (૨) વરાહ અવતાર
 વરિષ્ઠ વિં (સં) સર્વોત્તમ; શ્રેષ્ઠ
 વરુણ પું (સં) એક દેવ; જળના અધિપતિ (૨) એક
 ઝહ 'નેચ્ચુન'
 વરુણાલય પું (સં) સપુદ્ર
 વરેણ્ય વિં (સં) કામનાને યોગ્ય; પૂજવાલાયક;
 પ્રધાન-પુખ્ત
 વર્કશાપ સ્ત્રી (ઈં) કાર્પશાળા
 વર્કર પું (ઈં) કર્મચારી
 વર્કિંગ કમિટી સ્ત્રી (ઈં) કાર્પકારી સમિતિ

વર્ગ પું (સં) શ્રેણી (૨) વિભાગ (૩) ગણિતનો વર્ગ-
 પાત (૪) ચોરસ
 વર્ગયુદ્ધ પું જાતિજાતિ વચ્ચેની લડાઈ
 વર્ગલાના સં કિં બહેકાવવું; ફટવવું; ઉશ્કેરવું
 વર્ગીકરણ પું (સં) વર્ગવાર તફા પાડવા તે
 વર્ગીકૃત વિં (સં) વર્ગમાં વહેંચેલું
 વર્ગીય વિં (સં) વર્ગનું; વર્ગ સંબંધી
 વર્ચસ્ પું (સં) તેજ; વર્ચસ્વ
 વર્જન પું (સં) વર્જવું તે; ત્યાગ (૨) મનાઈ; નિષેધ
 વર્જિત વિં (સં) છોડેલું; ત્યાગ (૨) નિષિદ્ધ; મના
 કરાયેલું
 વર્જિશ સ્ત્રી (ફાં) વ્યાપામ; કસરત
 વર્જ્ય વિં (સં) ત્યાગ્ય (૨) મના; નિષિદ્ધ
 વર્ણ પું (સં) રંગ (૨) જાતિ (૩) અક્ષર
 વર્ણન પું (સં) વર્ણવવું તે; બધાન
 વર્તન પું (સં) વર્તવું તે; વ્યવહાર (૨) વાસણ
 વર્તની સ્ત્રી જોડણી; શબ્દનો વર્ણ (અક્ષર), તેનો
 ક્રમ, તથા ઉચ્ચારણની વિધિ (૨) માર્ગ; રસ્તો
 (૩) પીસવું તે કે તેની મજૂરી
 વર્તમાન વિં (સં) ચાલુ; મોજૂદ
 વર્તુલ વિં (સં) ગોળ (૨) પું ગોળ; વૃત્ત (૩) ગાજર
 (૪) વટાણા
 વર્ત્ત પું (સં) રસ્તો; માર્ગ (૨) ચીલો
 વર્તી સ્ત્રી અમલદાર વગેરેનો ખાસ પોશાક (જેમ કે,
 પોલીસનો, સૈનિકનો); 'પુનિકોર્મ'
 વર્દક, વર્ધક વિં (સં) વધારનારું (૨) પું સુધાર
 વર્દન, વર્ધન પું (સં) વધવું તે; વધારો; વૃદ્ધિ
 વર્દમાન, વર્ધમાન વિં (સં) વધતું જતું (૨) પું
 મહાવીર સ્વામી
 વર્દિત, વર્ધિત વિં (સં) વધેલું
 વર્મ પું (સં) કવચ; બખતર
 વર્ચ, વર્ચ્ય વિં (સં) વર; શ્રેષ્ઠ (સમાસને અંતે)
 વર્ષ પું (સં) વરસ; સાલ (૨) વર્ષ
 વર્ષગાંઠ સ્ત્રી જન્મગાંઠ; જંબતી
 વર્ષફલ પું વર્ષફળ (જોશી કાઢે તે)
 વર્ષા સ્ત્રી (સં) વરસાદ; વૃષ્ટિ (૨) ચોમાસું
 વર્ષી પું (સં) મોર; મધુર
 વલન પું (સં) ઝહ આદિની વક્રગતિ; વિચલન
 વલય પું (સં) કંકણ; કડું (૨) પેરો
 વલવલા પું (અં) શોર (૨) ઉત્સાહ (૩) આવેશ
 વલાદત્ત સ્ત્રી (અં) વિલાદત્ત પ્રસવ; જન્મ;
 ઉત્પત્તિ
 વલાહક પું (સં) વાદળ (૨) પર્વત
 વલિ, વલી પું (સં) રેખા; કરચલી

વલી

૩૬૧

વહીર

વલી પું (અ) માલિક (૨) વાલી; સંરક્ષ
(૩) પીર; ફકીર

વલીઅસ્લાહ પું મોટો ફકીર

વલીઅહદ પું પુવરાજ

વલીઅહદી સી પુવરાજપદ

વલેકિન અ (અ) પરતુ; પક્ષ

વલ્કલ પું (સં) ઝાડની છાલ કે તેનું વસ્ત્ર

વલ્કલી પું વલ્કલ પહેરનાર

વલ્દ પું (અ) પુત્ર ('વલદે, બિન' એ અર્થમાં
દસ્તાવેજમાં વપરાય છે.)

વલ્દિયત સી બાપનું નામ દઈ પરિચય આપવો તે-
જાનદાન

વલ્મીક પું (સં) ઊપાઈનો રાફડો

વલ્લકી સી (સં) વીણા

વલ્લભ વિ (સં) અતિ પ્રિય (૨) પું પતિ (૩) પ્રિય
જન

વલ્લભા સી પત્ની (૨) પ્યારી સી

વલ્લરિ, વલ્લરી સી (સં) વેલ; લતા

વલ્લાહ અ (અ) ઈશ્વરના સોગન; ખરેખર

વલ્લાહ-આલપ (અ) દેવ જાણે; કોણ જાણે

વલ્લી સી (સં) વેલ; લતા

વશ પું (સં) કાબૂ; અધિકાર; પ્રભુત્વ (૨) ઈચ્છા

વશવર્તી વિ વશમાં રહેનારું

વશા સી (સં) સી (૨) ગાય (૩) વંધ્યા સી કે ગાય
(૪) નણંદ

વશિતા સી, વશિત્વ પું (સં) વશ; અધીનતા

વશીકરણ પું (સં) વશમાં આણવું તે કે તેનો મંત્ર
કે જાદુ વગેરે

વશ્ય વિ (સં) પરવશ; અધીન

વસંત પું (સં) વસંત ઋતુ

વસંતી વિ આછા પીળા રંગનું

વસંત-મહોત્સવ પું વસંતઋતુનો ઉત્સવ;
હોલિકોત્સવ

વસઅ, વસઅત સી (અ) વિસ્તાર; ફેલાવો
(૨) ભેતકળ (૩) વસાત; સામર્થ્ય

વસતિ, વસતી સી (સં) વાસ; રહેઠાણ; ઘર
(૨) વસ્તી (૧) રાત્રિ

વસન પું (સં) વસ્ત્ર (૨) વસવું તે

વસમા પું (અ) વાળનો કલક

વસવાસ પું (અ) વસવસો; ભ્રમ; આશંકા; સંદેહ

વસવાસી વિ શંકાવાળું; સંશયાત્મા

વસહ પું (પ) વૃષભ; બેલ; બળદ

વસી પું (અ) વારસ; જેને નામે વસિયત કરી
હોય તે

વસીઅ વિ (અ) વિસ્તૃત; ચોડું

વસીઅત, વસીયત સી (અ) વસિયત; વા
વ્યવસ્થા

વસીયતનામા પું વારસાખત; વસિયતનામું

વસીક્ર વિ (અ) દંદ; મજબૂત; ટકાઉ

વસીક્રા પું (અ) વક્કનો દસ્તાવેજ

વસીલા પું (અ) વસીલો; સંબંધ; સહાય કે આશરો
(૨) રસ્તો; કાર્યસિદ્ધિનો માર્ગ

વસુંધરા સી (સં) પૃથ્વી

વસુ પું (સં) ધન (૨) રત્ન કે સોનું (૩) આઈ
વસુ કે દેવ

વસુદા, વસુધા પું પૃથ્વી

વસુમતી સી (સં) પૃથ્વી

વસૂલ વિ (અ) મળેલું; પ્રાપ્ત; ચૂકતે કરેલું

વસૂલી સી વસૂલાત; વસૂલ કરવું કે કરવાનું તે;
પ્રાપ્તિ

વસ્ત પું (અ) મધ્યભાગ (૨) (અ) વચ્ચે

વસ્તિ સી (સં) વસ્તિ; પેડું

વસ્તુ સી (સં) વસ્તુ; ચીજ; પદાર્થ

વસ્તુત: અ ખરેખર; સાચું જોતાં

વસ્ત્ર પું (સં) કપડું

વસ્ત્રવિહીન વિ નિર્વસ્ત્ર; કપડાં પહેર્યા વિનાનું
(૨) નાગું; ઉઘાડું

વસ્ત્રાગાર પું (સં) વસ્ત્રોની દુકાન

વસ્ત્ર પું (અ) ગુણ; વિશેષતા; ખૂબી

વસ્ત્ર પું (અ) મિલન (જેમ કે, વસ્ત્રની રાત)

વસ્ત્રાક્ર વિ (અ) પ્રશંસક; વખાણનાર

વહ સર્વં તે (૨) વિં પેલું

વહદત સી (અ) એકતા

વહદાનિયત સી (અ) એકતા (૨) અદ્વિતીયતા

વહન પું (સં) વહી જવું-લઈ જવું તે

વહમ પું (અ) વહેમ; શંકા

વહમી વિ વહેમી; શંકાશીલ

વહસા પું (અ) જંગલી જાનવર

વહસત સી (અ) જંગલીપણું; અસભ્યતા
(૨) ગાંડપણ (૩) ચંચળતા; અધીરાઈ (૪) ડર;

ભય; ભયંકરતા

વહસી વિ (અ) જંગલી; અસભ્ય (૨) અધીર; ચંચળ

વહૌ અ ત્યાં; તે સ્થળે

વહાણી પું એક મુસલમાન સંપ્રદાય કે તેનો અનુયાયી

વહૌ અ ત્યાં જ

વહી સં (વહ હી) તે જ (વ્યક્તિ) (૨) સી (અ)

ખુદાનો પેગામ

વહીદ વિ (અ) અનુપમ; અજોડ

વહ્નિ

૩૬૨

વાતાવરણ

વહ્નિ પું (સં) અગ્નિ
 વાંછનીય વિં (સં) ઇચ્છવા યોગ્ય
 વાંછા સ્ત્રીં (સં) ઇચ્છા; કામના
 વાંછિત વિં (સં) ઇચ્છેલું
 વાંત વિં (સં) ઊલટી થયેલું (૨) પું ઊલટી
 વાંતિ સ્ત્રીં (સં) ઊલટી
 વા અં (સં) અથવા; યા (૨) (અં) હાથ; હા
 (૩) સં 'વહ્ન'નું પ્રજા ભાષાનું રૂપ. જેમ કે, 'વાકો'
 'વાને'

વાઙ્ગ પું (ઈં) ધર્મોપદેશક; વાપેજ
 વાઙ્ગ પું (અં) શરાબ; દારૂ
 વાઙ્ગ પું (અં) વાપદો
 વાઙ્ગ પું (ઈં) વિષ (૨) વિષાણુ
 વાઙ્ગસંચાસન પું (ઈં) કુલપતિ વિશ્વવિદ્યાલયમાં
 ચાન્સેલરનો સહાયક
 વાઙ્ગસરાય પું (ઈં) રાજાનો પ્રતિનિધિ દેશનો હાકેમ
 વાઙ્ગર પું (ઈં) ખરીદ કર્યાના ભાવતાલ કે બિલની
 રકમ વગેરેની ખાતરી આપતી પહોંચ
 વાક્ સ્ત્રીં (સં) વાચા; વાણી
 વાક્કા વિં (અં) બનનારું; થનારું (૨) આવેલું;
 સ્થિત

વાક્કર્ત્ત્વિં વિં (અં) યથાર્થ; સાચું (૨) અં ખરેખર;
 સાચે; વસ્તુતઃ

વાક્ક્રિયત સ્ત્રીં (અં) વાકેફગારી; જાણ
 (૨) પરિચય

વાક્ક્રિયા પું (અં વાકિઅ) બનાવ (૨) સમાચાર
 વાક્ક્રિયા વિં બનનારું; થનારું (૨) આવેલું; સ્થિત

વાક્ક્રિયા વિં (અં) વાકેફ
 વાક્ક્રિયાકાર વિં વાકેફગાર; પ્રવીણ

વાક્ક્રિયાત સ્ત્રીં (અં) ('વાક્યા'નું બં વળે) બનાવો;
 સમાચારો

વાક્ક્રિયાત સ્ત્રીં (અં) વાકેફગારી; જાણ
 (૨) પરિચય

વાક્ય પું (સં) વચન; વાક્ય
 વાગીશ પું (સં) બ્રહ્મા (૨) કવિ (૩) વક્તા

વાગીશ્વરી સ્ત્રીં (સં) સરસ્વતી
 વાગુરા સ્ત્રીં (સં) જાળ; ફાંદો

વાગ્જાલ પું (સં) વાતોની જાળ; વાતનાં વણ
 વાગ્દત્ત વિં (સં) જેને આપવાની વાત થઈ

હોય એવું
 વાગ્દત્તા સ્ત્રીં જેના વેવિશાળ વિશે વચન અપાઈ

ગયું છે તેવી કન્યા
 વાગ્દાન પું (સં) કન્યાની સગાઈ કરવાનું વચન

વાગ્દોષ પું (સં) બોલવામાં ભૂલ (૨) ગાળ; નિંદા

વામી પું (સં) અચ્છું બોલનાર (૨) બૃહસ્પતિ
 (૩) પંડિત

વાગ્ધિલાસ પું (સં) વાતોનો આનંદ
 વાઙ્મય પું (સં) સાહિત્ય (૨) વિં વાચા સંબંધી

વાચ્, વાઙ્મા સ્ત્રીં (સં) વાણી
 વાચક વિં (સં) સૂચક (૨) પું શબ્દ (૩) બોલનાર

વાચન પું (સં) વાંચવું તે
 વાચનાલય પું (સં) છાપાં વાંચવાની જગા

વાચા સ્ત્રીં (સં) વાણી
 વાચાબદ્ધ વિં વચનથી બંધાયેલું

વાચાટ, વાચાલ વિં (સં) વાચાળ; અતિ બોલનારું
 વાચ્ય વિં (સં) કહેવા જેવું (૨) વાચકથી બતાવાય

એવું
 વાચ્યાર્થ પું (સં) શબ્દાર્થ; અભિપ્રાય દ્વારા વ્યક્ત અર્થ

વાજ પું (અં) ઉપદેશ (૨) ધાર્મિક કથા
 વાજપેયી પું જેણે વાજપેય વણ કર્યો છે તે કાન્યકુબ્જનો

પ્રસિદ્ધ વિપ્ર
 વાજ્ઞા વિં (અં) બનાવનાર

વાજિષ્ઠ વિં (અં) યોગ્ય; વાજબી (૨) પું વૃત્તિ;
 વેતન

વાજિષ્ઠાત સ્ત્રીં બં વં (અં) આવશ્યક કાર્યો
 વાજિષ્ઠી વિં (અં) વાજબી; યોગ્ય

વાજિશાલા સ્ત્રીં ઘોડાર
 વાજિહ વિં (અં) માલૂમ; પ્રતીત (૨) ખુલ્લું; સ્પષ્ટ

વાજી પું (સં) થોડો
 વાજીકરણ પું (સં) દવાથી શક્તિ વધારવી તે - તેવો

પ્રયોગ
 વાટ પું (સં) વાટ; રસ્તો (૨) વાડો (૩) પું (ઈં)

વોટ (મત)
 વાટિકા સ્ત્રીં (સં) વાડી; બગીચો

વાડવ, વાડવાનિ, વાડવાનલ પું (સં) દરિયાઈ
 આગ; સમુદ્રમાંનો કાલ્પનિક અગ્નિ

વાણિજ્ય પું (સં) વેપાર
 વાણિજ્યિક વિં (સં) વેપાર સંબંધી

વાણી સ્ત્રીં (સં) બોલ; વચન; વાચા
 વાત પું (સં) વાધુ

વાતચક્ર પું ચક્રવાત; તોફાન
 વાતાનુકૂલન પું (સં) હવાના તાપમાનને અનુકૂળ

બનાવવું તે
 વાતાનુકૂલિત વિં (સં) હવાના તાપમાનને અનુકૂળ

બનાવેલું
 વાતાયન પું (સં) બારી (૨) ઝરૂખો

વાતાવરણ પું (સં) પૃથ્વીની ચોમેર હવાનો પટ છે તે
 (૨) આસપાસની સ્થિતિ

વાતુલ

૩૬૩

વારિયાં

વાતુલ વિં (સં) ગાંડું; પાગલ
 વાત્સલ્ય પું (સં) વહાલ; સ્નેહ
 વાદ પું (સં) શાસીય કોઈ દલીલ કે માન્યતા;
 'ઇઝમ'
 વાદક વિં (સં) વગાડનાર
 વાદન પું (સં) વાજું કે તે વગાડવું તે
 વાદા પું (અ) વાપદો; કરાર; વચન
 વાદિત્ર પું (સં) વાજું; વાજિત્ર
 વાદી સ્ત્રી (અ) પહાડો વચ્ચેની ખીણ (૨) (સં)
 (અદાલતમાં) વાદી; ફરિયાદી
 વાઘ પું (સં) વાજું
 વાઘવન્દ પું (સં) વગાડનારાંની મંડળી
 વાઘસંગીત પું કેવળ વાઘથી ઉત્પન્ન થતું સંગીત
 વાનપ્રસ્થ પું (સં) નિવૃત્તિનો ત્રીજો આશ્રમ
 વાનર પું (સં) વાંદરું
 વાનરી સ્ત્રી વાંદરી
 વાપસ વિં (ફા) પાછું
 વાપસી વિં પાછું કરતું-વળતું (૨) સ્ત્રી પાછું
 કરવું તે
 વાપસી કિરાયા પું (સાથે લેવાતું) પરત વળવાની
 ટિકિટનું ભાડું
 વાપસી યાત્રા સ્ત્રી જખાંથી નીકળ્યા હોય ત્યાં પરત
 આવવાની મુસાફરી
 વાપી-વાપિકા સ્ત્રી (સં) દાવ
 વાફિર વિં (અ) ખૂબ; પુષ્કળ
 વાફી વિં (અ) પૂરતું; જોઈએ તેટલું
 વાઘસ્તા પું (ફા) સચું; સંબંધી
 વામ વિં (સં) ડાબું (૨) ઊલટું; વિરુદ્ધ (૩) વાંકું;
 ખરાબ (૪) સુંદર; પ્રિય
 વામન વિં (સં) ગટ્ટું (૨) પું ગટ્ટો
 વામાંગિની, વામાંગી સ્ત્રી (સં) ભાર્યા; પત્ની
 વામા સ્ત્રી (સં) સ્ત્રી (૨) મનોહર સ્ત્રી
 વામોરુ સ્ત્રી (સં) સુંદર જાંઘવાળી સ્ત્રી; સુંદરી
 વાય અં (ફા) 'હાય' અર્થનો ઉદ્ગાર
 વાયરલેસ પું (ઈં) બેતારી તાર
 વાયવિક વિં (સં) વાયુ સંબંધી (૨) વાયુ દ્વારા
 પરિચાલિત (૩) હવાઈ
 વાયવી વિં (સં) વાયવ્ય; હવાઈ
 વાયવીય વિં (સં) વાયુ સંબંધી; વાયુ દ્વારા પરિચાલિત
 (૨) હવાઈ
 વાયવ્ય વિં (સં) વાયુ સંબંધી (૨) પું ઉત્તર-પશ્ચિમ
 ખુણો
 વાયસ પું (સં) કાગડો
 વાયસી સ્ત્રી કાગડી

વાયુ પું (સં) પવન; હવા
 વાયુકોળ પું વાયવ્ય ખુણો
 વાયુમંડલ પું વાતાવરણ
 વાયુયાન પું વિમાન; એરોપ્લેન
 વાયુયાન-નિર્માણ પું (સં) વિમાન બનાવવું તે
 વાયુયાન-સેના સ્ત્રી (સં) વિમાનમાં રહી ગોળા
 ફેંકનારી સેના
 વાયોલિન સ્ત્રી (ઈં) એક પ્રકારનું અંગ્રેજી વાદ્ય;
 વાયોલિન
 વારંટ પું (ઈં) વોરંટ; હુકમનામું
 વારંટગિરફતારી પું યકડવાનું હુકમનામું
 વારંટતલાશો પું જગા તપાસવાનું હુકમનામું
 વારંટરિફાઈ સ્ત્રી છોડવા કે છૂટા કરવાનું હુકમનામું
 વારંવાર અં (સં) ફરી ફરી
 વાર પું (સં) દિવસ (૨) વખત; વેળા; વારો
 (૩) વારણ; રોકવું તે (૪) નદીનો કિનારો
 વાર પું વાર; હલ્લો; ચોટ (૨) વિં (ફા) અનુક્રમ-
 સૂચક પ્રત્યય જેમ કે, માહવાર (૩) તેવું કે તે વાળું
 સૂચવતો પ્રત્યય જેમ કે, સજાવાર)
 વારણ પું (સં) વારવું તે (૨) મનાઈ; નિષેધ
 (૩) હાથ
 વારદાત સ્ત્રી (અ) દુર્ધટના (૨) દંગો-કિસાદ;
 મારામારી
 વારના સં કિં ઓવારવું (૨) પું ઓવારણું
 વારનિશ સ્ત્રી (ઈં) વાર્નિશ; રોગાન
 વારપાત પું (નદીની) આ પારથી તે પાર; પૂરો વિસ્તાર
 (૨) અં પારોપાર
 વારફેર સ્ત્રી બઢિ; ન્યોછાવર કરેલું તે
 વારપ્તા વિં (ફા) મસ્ત; આત્મામાં લીન
 વારપ્તાગી સ્ત્રી મસ્તી; નિજાનંદ
 વારમુઠ્ઠી, વારવથૂ, વારલ્લી, વારલનિતા, વારાંગના
 સ્ત્રી (સં) વેશ્યા; ગણિકા
 વારા પું કરકસર (૨) લાભ (૩) વિં સસ્તું
 (૪) (પ્રજામાં)-'વાણુ' 'વાલા' એ અર્થનો પ્રત્યય
 (જેમ કે બેસીઆલા) (૫) વારી ગમેલું; ન્યોછાવર
 વારા -વ્યાગ પું ફેંસલા; નિવેડો
 વારિ પું (સં) પાણી
 વારિજ પું (પાણીમાં ઊગતું) કમળ
 વારિગૃહ પું પાણીની ટાંકી
 વારિત વિં (સં) વારેલું; રોકેલું; મના કરામેલું
 વારિદ વિં (અ) આવનાર (૨) પું મહેમાન (૩) દૂત
 (૪) (સં) વાદળ
 વારિધિ પું (સં) જળનિધિ; સમુદ્ર
 વારિયાં સ્ત્રી વારી જવું તે; ન્યોછાવર

વારિસ

૩૬૪

વિકસના

વારિસ પું (અ) વારસ
 વારિસી સ્ત્રી (ફા) વારસો
 વારીફેરી સ્ત્રી બાપા કે અશુભ દૂર કરવા માથે
 ફેરવોને ઉતારવું તે
 વારુણી સ્ત્રી (સં) દારૂ
 વાઈ પું (ઈ) વોઈ; વિભાગ; લતો
 વાઈન પું (ઈ) રસક (૨) અભિભાવક
 (૩) અધીસક
 વાઈર પું (ઈ) (જેલનો) વોઈર
 વાર્તા, વાર્તા સ્ત્રી (સં) વાત; ખબર (૨) અફવા
 (૩) વિષય; પ્રકરણ (૪) વાતચીત
 વાર્તાલાપ, વાર્તાલાપ પું (સં) વાતચીત
 વાર્તિક વિ વાર્તા સંબંધી (૨) પું વ્યાખ્યાપ્રંથ
 વાર્દ્ધક્ય, વાર્ધક્ય પું (સં) ઘડપણ (૨) વૃદ્ધિ
 વાર્ષિક વિ (સં) વર્ષનું કે તેને લગતું (૨) દરેક
 વર્ષનું (૩) વર્ષા ઋતુનું
 વાલંટિયર પું (ઈ) સ્વપંસેવક
 વાલા પું 'વાળું' અર્થનો પ્રત્યય
 વાલા વિ (ફા) ઉચ્ચ; શ્રેષ્ઠ
 વાલિદ પું (અ) પિતા
 વાલિદા સ્ત્રી (અ) માતા
 વાલિદેન પું બં વં (અ) માબાપ
 વાસુકા સ્ત્રી (સં) રેતી
 વાલૈલા પું (અ) રોકકળ (૨) શોરબકોર
 વાષ્ય પું (સં) બાષ્ય; વરાળ (૨) આંસુ
 વાસતી સ્ત્રી (સં) જૂઈ વેલ
 વાસ પું (સં) વાસ; પર કે રહેઠાણ (૨) સુવાસ;
 સુગંધ
 વાસક પું, વાસકા સ્ત્રી (સં) અરડૂસી
 વાસકેટ પું સ્ત્રી (ઈ) બાંધ વગરની બંડી જેવો
 પુરુષો માટેનો એક વિલાપતી પહેરવેશ
 વાસગૃહ પું નિવાસ માટેનું ભવન
 વાસના સ્ત્રી (સં) ઈચ્છા; આશા; ચાહ
 વાસાર પું (સં) વાર; દિવસ
 વાસવ પું (સં) ઇંદ્ર
 વાસા સ્ત્રી (સં) અરડૂસી; માધવીલતા
 વાસિક વિ (અ) દંઢ; પાકું
 વાસિલ વિ (અ) વસુલ થયેલું; મળેલું
 વાસિલબાકી સ્ત્રી (અ) વસુલ બાકી
 વાસિલનથીસ પું વસુલ બાકીનો હિસાબનીસ;
 વસુલદાર
 વાસિલાત સ્ત્રી કુલ વસુલ
 વાસ્કટ પું સ્ત્રી (ઈ) વાસકોટ
 વાસ્તવ વિ (સં) વાસ્તવિક; ખરું; પથાર્ય (૨) પું

વસ્તુતા; પથાર્ય તત્ત્વ
 વાસ્તવ મેં અ ખરું જોતાં
 વાસ્તવિક વિ (સં) વાસ્તવ; ખરું
 વાસ્તા પું (અ) સંબંધ; લેવાદેવા
 વાસ્તુ પું (સં) ઘર; મકાન (૨) ઘરને યોગ્ય જગ્યા
 વાસ્તુપૂજા સ્ત્રી વાસ્તુદેવ (ગૃહદેવતા)ની પૂજા
 વાસ્તુવિદ્યા સ્ત્રી (સં) મકાન કરવાની વિદ્યા-ઈજનેરી
 વાસ્તે અં (અ) માટે; સારું
 વાહ અં (ફા) 'વાહ !' એવો ઉદ્ગાર
 વાહક પું (સં) વહન કરનાર
 વાહન પું (સં) ગાડી વગેરે સવારીનાં સાધન
 વાહવાહી સ્ત્રી વાહવાહ; પ્રશંસા
 વાહિદ વિ (અ) એકમાત્ર (૨) પું ઈશ્વર
 (૩) વ્યા) એકવચન
 વાહિની સ્ત્રી (સં) સેના; સેનાનો એક ભાગ જેમાં
 એકમાત્રી હાથી, એકમાત્રી રથ, બસો તેતાલીસ
 ધોડા અને ચારસો પાંચ પાંચદળ હોય. (૨) નદી
 (૩) નલિકા; નળી
 વાહિષ વિ (અ) ક્ષમાશીલ; દયાળુ
 વાહિમ વિ (અ) વહેષ કે કલ્પના કરનારું; કલ્પનાશીલ
 વાહિમા સ્ત્રી (અ) કલ્પનાશક્તિ
 વાહિયાત વિ વાહિયાત; નકામું (૨) ખરાબ; બૂઝું
 વાહી વિ (અ) નવરું; નકામું (૨) સુસ્ત; ઢીલું
 (૩) મૂર્ખ (૪) બેહુકું (૫) (સં) વહી-વઈ જનારું;
 વાહક
 વાહી-તવાહી વિ બેહુકું (૨) ઢંગધડા વગરનું
 (૩) સ્ત્રી બેહુકી વાતો
 ઘિંગ પું (ઈ) કલ; ખંડ (૨) સૈન્યની શાખા
 ઘિંગ કર્માન્દર પું (ઈ) સેનાની પાંખના વડા
 ઘિકટ વિ (સં) કઠણ; મુશ્કેલ (૨) વાંકું
 (૩) ભયંકર
 ઘિકરાલ વિ (સં) ઘિકરાણ; ભયંકર
 ઘિકલ વિ (સં) વ્યાકુળ; બેચેન (૨) કલારહિત
 (૩) વ્યંગ; ખંડિત
 ઘિકલાંગ વિ (સં) કોઈ અંગ ન હોય કે ખોડ પુક્ત
 હોય એવું; અપંગ
 ઘિકલિત વિ (સં) વ્યાકુળ (૨) દુઃખી
 ઘિકલ્પ પું (સં) વિભિન્નતા; ઉપાય; ભેદપુક્ત
 જ્ઞાન; અનિશ્ચય; સંદેહ; ભ્રાંતિ; ઊલટી વિપરીત
 કલ્પના; વિવિધ કલ્પના; વ્યાકરણના ઘણા
 નિયમોપાંથી કોઈ એકનું ગ્રહણ
 ઘિકસન પું (સં) ઘિકસવું તે; વિકાસ
 ઘિકર્મ પું (સં) દૂષિત કર્મ (૨) વિવિધ કર્મ
 ઘિકસના અં ઠિં ઘિકસવું; ખીલવું

વિકાર

૩૬૫

વિજિટિંગ કાર્ડ

વિકાર પું (સં) બદલાવું કે બગડવું તે (૨) રોગ;
દોષ (૩) વાસના

વિકાસ પું (સં) ખિલવણી; કેલાવો
વિકાસવાદ પું ડાર્વિન દ્વારા પ્રતિષ્ઠિત એક
સિદ્ધાંત જેમાં પ્રાણીઓની ઉત્પત્તિ એક જ મૂળ
તત્ત્વ દ્વારા થઈ છે એમ માનવામાં આવે છે;
'ઇવોલ્યુશન થિયરી'

વિકારણ, વિકારણ પું (સં) કેલાવું તે; ચારે
બાજુ વીખરાવું; કિરણોનું એકત્રીકરણ

વિકારણકારી, વિકારણનકારી વિં કેલાવનાર;
વીખરાવનાર

વિકારી વિં (સં) વીખરાયેલું (૨) વિખ્યાત
વિકૃત વિં (સં) વિકારવાળું; બગડેલું; દોષિત

વિકૃતિ સ્ત્રી વિકાર; દોષ

વિકેટ પું (ઈંગ) ક્રિકેટની વિકેટ

વિક્ટોરિયા સ્ત્રી (ઈંગ) ચાર પેઝાની એક જાતની
બગી

વિક્રમ પું (સં) તાકાત; બળ

વિક્રમી વિં બળવાન (૨) વિક્રમને લગતું

વિક્રય પું (સં) વેચાણ

વિક્રયમૂલ્ય પું (સં) વેચાણ-કિંમત

વિક્રાંત વિં (સં) પરાક્રમી; વીર

વિક્રાંતી સ્ત્રી વેચાણ (૨) વકરો

વિક્રેતા પું (સં) વેચનાર

વિક્ષિપ્ત વિં (સં) ફેંકેલું (૨) વ્યગ્ર; વિદ્યળ

વિક્ષુબ્ધ વિં (સં) શોભ પામેલું; અશાંત

વિક્ષેપ, વિક્ષેપણ પું (સં) ફેંકવું તે (૨) વ્યગ્રતા
(૩) વિદ્ય

વિક્ષોભ પું (સં) શોભ; અશાંતતા; ઉદ્વેગ

વિચ પું વખ; ઝેર (૨) વિં (સં) નકટું; નાક
વિનાનું

વિચ્છાત વિં (સં) જાણીતું; પ્રસિદ્ધ

વિચ્છાતિ સ્ત્રી પ્રસિદ્ધિ

વિગંધ વિં (સં) નિર્ગંધ (૨) ગંધાતું

વિગઠન પું વિષટન; સંગઠન મટી જવું તે

વિગત વિં (સં) ગયેલું; વીતેલું; પહેલાંનું

વિગતિ સ્ત્રી (સં) દુર્ગતિ; ખરાબી

વિગર્હણ પું વિગર્હણા સ્ત્રી (સં) નિંદા; તુચ્છકાર

વિગર્હિત વિં (સં) નિંદિત; તુચ્છકારામેલું
(૨) ખરાબ

વિગલિત વિં (સં) પીગળેલું; ઢીલું પડેલું

વિગુણ વિં (સં) ગુણહીન

વિગ્રહ પું (સં) શરીર (૨) પુદ્ગલ; ઝખડો

વિગટન પું (સં) વિગઠન; સંગઠન મટી જવું તે

બ. કો. - 24

વિઘ્ન પું (સં) અડચણ; ખલેલ

વિઘ્નનાશક વિં વિઘ્નનો નાશ કરનાર (ગણપતિ)

વિચક્ષણ વિં (સં) ચતુર; બુદ્ધિમાન (૨) નિપુણ;
પ્રવીણ

વિચરના અં કિં વિચરવું; હરવું-ફરવું

વિચલ, વિચલિત વિં (સં) અસ્થિર; ચલિત

વિચલન પું (સં) વિચાર સિદ્ધાંત વગેરે પર દૃઢ ન
રહેવું તે; પથબદ્ધ થવું તે

વિચાર પું (સં) ખ્યાલ; સમજ; મનનો નિશ્ચય

વિચારક પું (સં) વિચાર કરી જાણનાર
(૨) ન્યાયાધીશ

વિચારણા સ્ત્રી (સં) વિચારવું તે

વિચારણીય વિં (સં) વિચારવા યોગ્ય કે તેમ
કરવાની જરૂરવાળું

વિચારના સં કિં વિચારવું

વિચાર-વિનિમય પું (સં) વિચારોની આપલે

વિચાર-વિમર્શ પું (સં) વિચારોની ચર્ચાકે શોચસમજ

વિચારશીલ વિં વિચાર કરનારું (૨) બુદ્ધિવાળું

વિચાર-સ્વાતંત્ર્ય પું વિચારની સ્વતંત્રતા

વિચારાલય પું (સં) ન્યાયાધીશની કચેરી; અદાલત

વિચિકિત્સા સ્ત્રી (સં) શક; સંદેહ

વિચિત્ર વિં (સં) અદ્ભુત; આશ્ચર્યકારક (૨) સુંદર
(૩) ચિત્રવિચિત્ર

વિચ્છિન વિં (સં) છેદાઈને છૂટું પડેલું (૨) છૂટું;
ભિન્ન; અલગ; જુદું

વિચ્છેદ, વિચ્છેદન પું (સં) કાપવું કે અલગ કરવું કે
થવું તે

વિચ્છલના અં કિં ચળવું; લપસવું

વિછોહ પું વિયોગ; વિચ્છેદ

વિછોહી સ્ત્રી એકલતા; નિર્જનતા

વિજન વિં (સં) એકાંત; નિર્જન (૨) પું વીજણો

વિજના પું નિર્જન; એકાંત (૨) વીજણો

વિજય સ્ત્રી (સં) ક્ષેત્ર; જીત

વિજયા સ્ત્રી ભાંગ (૨) વિજયાદશમી

વિજયી વિં (સં) જીતનાર; વિજેતા

વિજાત વિં (સં) કુજાત; વર્ણસંકર; જારજ

વિજાતિ, વિજાતીય વિં (સં) જુદી-ભિન્ન જાતિનું

વિજારત સ્ત્રી (અ) વજારપણું કે તેની કચેરી

વિજિગીબા સ્ત્રી (સં) છોંતની ઇચ્છા

વિજિગીષુ વિં જીતવાની ઇચ્છાવાળું

વિજિટ સ્ત્રી (ઈંગ) મુલાકાત

વિજિટર્સ બુક સ્ત્રી (ઈંગ) મુલાકાતીઓની નોંધનું
પત્રક; દર્શકપોથી

વિજિટિંગ કાર્ડ પું (ઈંગ) મુલાકાત-પત્ર

વિજિત વિં (સં) જિતાપેલું
 વિજેતા પું (સં) જીતનાર; વિજથી
 વિજોગ પું વિયોગ
 વિજોર પું કમજોર (૨) પું બિજોરું
 વિજ્ઞ સ્ત્રી વીજળી
 વિજ્ઞપિત સ્ત્રી (સં) વિનંતી (૨) જાહેરાત
 (૩) નોટિસ; સૂચના
 વિજ્ઞાન પું (સં) કોઈ વિષયનું ખાસ જ્ઞાન કે જ્ઞાન
 વિજ્ઞાનિક પું (સં) વિજ્ઞાની
 વિજ્ઞાની પું વિજ્ઞાન વિષયનો જાણકાર
 વિજ્ઞાપન પું (સં) વિજ્ઞપિત; જાહેરાત
 વિટ પું (સં) લંપટ (૨) લુચ્છો; પૂર્ત
 વિટપ પું (સં) જાડ કે તેની શાખા
 વિઠંબના સ્ત્રી (સં) મશ્કરી (૨) નકલ; અનુકરણ
 વિઠારના સં કિં વેરણછેરણ કરવું; નષ્ટભ્રષ્ટ કરવું
 (૨) ભગાડવું
 વિઠાલ પું (સં) બિલાડો
 વિઠાલી સ્ત્રી બિલાડી
 વિતંડા સ્ત્રી (સં) નકામી-ખોટી દલીલ કે વાદ
 વિતત વિં (સં) કેલાપેલું; વિસ્તૃત
 વિતથ, વિતથ્ય વિં (સં) અસત્ય; જૂઠું; વિધ્યા
 વિતરણ પું (સં) દાન (૨) વહેંચણી
 વિતરના સં કિં વહેંચવું
 વિતરેક, વિતરિક્ત અં સિવાય
 વિતર્ક પું (સં) વિશેષ કે વધુ તર્ક (૨) શંકા
 વિતલ પું (સં) એક પાતાળ
 વિતાન પું (સં) કેલાવો; વિસ્તાર
 વિતુંડ પું (સં) હાથી
 વિત્ત પું (સં) પન; સંપત્તિ
 વિથકના અં કિં થાકવું; ઢીલ થવું (૨) મોહ કે
 આશ્ચર્યથી ચૂપ થઈ જવું
 વિથકિત વિં થાકેલું; શ્રમિત
 વિથરાના, વિથારના સં કિં બધે પાથરવું-કેલાવવું
 વિથા સ્ત્રી વ્યથા
 વિથિત વિં વ્યથિત
 વિથારના સં કિં બધે પાથરવું; બધે કેલાવવું
 વિદગ્ધ વિં (સં) કાબેલ; ચતુર; હોશિયાર (૨) દાઝેલું
 વિદરના અં કિં ફાટવું; ચિરાવું (૨) સં કિં ફાડવું;
 વિદારવું
 વિદા સ્ત્રી (અં) વિદાય
 વિદાઈ સ્ત્રી વિદાય (૨) વિદાયગીરી કે ત્યારે
 અપાતું પન
 વિદારણ પું (સં) વિદારવું-ચીરવું તે
 વિદારના સં કિં વિદારવું; ચીરવું

વિદારી સ્ત્રી એક કંકરોગ (૨) એક જાતનું કંદ
 (૩) વિં (સં) વિદારે-ફાડે એવું
 વિદાહી પું (સં) દાહ ઉત્પન્ન કરનાર પદાર્થ (૨) વિં
 દાહક
 વિદિત વિં (સં) જ્ઞાત; જાણેલું
 વિદિશા સ્ત્રી (સં) બે દિશા વચ્ચેનો ખૂણો (૨) દશાર્ણ
 (વર્તમાન મધ્યપ્રદેશ)ની રાજધાની
 વિદીર્ણ વિં (સં) ફાટેલું; ચીરેલું (૨) નષ્ટ
 વિદુર વિં (સં) ચતુર; દક્ષ (૨) પું દક્ષ પુરુષ
 વિદુમી સ્ત્રી (સં) વિદ્વાન સ્ત્રી; પંડિતા સ્ત્રી
 વિદુર વિં (સં) ઘણું દૂર
 વિદુષક પું (સં) નકલ કરી હસાવનાર (૨) મશ્કરો
 (૩) વિદુષક
 વિદુષના સં કિં દોષ દેવો (૨) સતાવવું (૩) અં કિં
 દુઃખી થવું
 વિદેશ પું (સં) પરદેશ; દેશાંતર; બીજો દેશ
 વિદેશ-ગમન પું પરદેશ જવું તે; પરદેશગમન
 વિદેહ વિં (સં) દેહ વગરનું; દેહની ચિંતા વિનાનું
 (૨) પું જનક રાજા
 વિદ્ધ વિં (સં) વીધાપેલું
 વિદ્યમાન વિં (સં) હાથાત; મોજૂદ
 વિદ્યા સ્ત્રી (સં) કોઈ ખાસ જ્ઞાન; જાણકારી
 વિદ્યાર્થિની સ્ત્રી (સં) છાત્રા
 વિદ્યાર્થી પું (સં) વિદ્યા જાણનાર; છાત્ર
 વિદ્યાલય પું (સં) શાળા
 વિદ્યુત્ સ્ત્રી (સં) વીજળી (૨) સંધ્યા
 વિદ્યુત્માપક પું વીજળી માપવાનું યંત્ર
 વિદુમ પું (સં) દૂપણ (૨) મરવાવું
 વિદ્રોહ પું (સં) બળવો; સામે થવું તે
 વિદ્રોહી વિં બળવાખોર
 વિદ્વતા સ્ત્રી (સં) પંડિતાર્થ
 વિદ્વાન પું (સં) પંડિત; જ્ઞાની
 વિદ્વેષ પું (સં) દ્વેષ; વેર
 વિદ્વેષી, વિદ્વેષ્ટા વિં વેરી
 વિધના સં કિં મેળવવું (૨) પું વિધિ; ભાવી
 વિધર્મ, વિધર્મ પું પરપર્મ (૨) વિં ધર્મ કે ગુણ
 વિનાનું; ખોટું
 વિધર્મી વિં પરપર્મી (૨) ધર્મભ્રષ્ટ
 વિધવા સ્ત્રી (સં) પતિ ગુજરી ગયો હોય તેવી સ્ત્રી
 વિધાતા પું (સં) બ્રહ્મા (૨) વ્યવસ્થાપક; પ્રબંધક
 વિધાન પું (સં) વિધિ; ક્રિયા (૨) કથન; ઉક્તિ
 (૩) નિપત્ત; કાપદો
 વિધાનપરિષદ સ્ત્રી રાજ્યમાં કાનૂન બનાવનારી સભા
 ('લેજિસ્લેટિવ કાઉન્સિલ'); ઉપલી પારાસભા

વિધાનસભા

૩૬૭

વિપ્લવ

વિધાનસભા સ્ત્રી રાજ્યમાં કાનૂન બનાવનારી સભા;
 'લેજિસ્લેટિવ એસેમ્બલી'; નીચલી ધારાસભા
 વિધાનમંડલ પું રાજ્યની બંને સંસદો (વિધાનસભા
 અને વિધાનપરિષદ)નું સામૂહિક નામ
 વિધાયક વિં (સં) વિધાન કરનાર; રચનાર;
 નિયામક (૨) વિધાનસભાનો સભ્ય
 વિધાયિકા સ્ત્રી વિં (સં) વિધાન-નિર્માત્રી
 વિધાયિની સ્ત્રી (સં) નિર્માત્રી
 વિધિ સ્ત્રી (સં) રીત; દંગ (૨) પ્રણાલી
 (૩) શાસ્ત્રોક્ત વ્યવહાર (૪) આચાર વ્યવહાર (૫)
 કાનૂન; કાયદો (૬) પું બ્રહ્મા
 વિધિકરણ પું કાયદો ઘડવો તે
 વિધિકર્તા પું કાયદો ઘડનાર
 વિધિપૂર્વક અં નિયમસર; કાનૂનના રૂપમાં
 વિધિમંત્રી પું કાનૂનમંત્રી; કાયદામંત્રી
 વિધુ પું (સં) ચંદ્ર (૨) બ્રહ્મા
 વિધુર વિં (સં) દુઃખી; વ્યાકુળ (૨) પું રાંડેલો;
 પત્ની ગુજરી ગઈ હોય તેવો (પુરુષ)
 વિધેય વિં (સં) કહેવા કે કરવા યોગ્ય
 વિધેયક પું (સં) કાનૂન માટેનો ખરડો (જેમ કે,
 મહિલા વિશેષાધિકાર અંગે વિધેયક પસાર કરવું)
 વિધ્વંસ પું (સં) નાશ (૨) ધૂણા; અનાદર
 (૩) શત્રુતા; વેર
 વિધ્વંસક પું નાશ કરનાર; વિનાશક
 વિધ્વંસી પું નાશ કરનાર
 વિધ્વસ્ત વિં (સં) નાશ પામેલું
 વિનત વિં (સં) વળેલું; વાંકું (૨) વિનીત; નમ્ર
 (૩) શિષ્ટ
 વિનતિ, વિનતી સ્ત્રી વિનંતી (૨) નમવું-ઝૂકવું તે
 વિનમ્ન વિં (સં) અતિ નમ્ર; વિનયી
 વિનય સ્ત્રી (સં) નમ્રતા; સભ્યતા; શિષ્ટતા
 (૨) શિક્ષણ (૩) વિનંતી; અનુનય
 વિનયન પું વિનય ક્ષણપત્તી વિદ્યાકળા; વિનય;
 'આર્ટસ'
 વિનયી વિં વિનયવાળું; વિવેકી
 વિનયના, વિનયના અં કિં વણસવું; નાશ પામવું
 વિનયવર વિં (સં) નાશવંત
 વિનષ્ટ વિં (સં) નાશ પામેલું; મૃત; બ્રષ્ટ
 વિના અં (સં) વગર; સિવાય
 વિનાશ વિં (સં) અનાથ
 વિનાશ પું (સં) ખુવારી; નાશ; હાનિ; બરબાદી
 વિનિમય પું (સં) બદલો; આપ-લે (૨) ગીરો
 વિનિયોગ પું (સં) ઉપયોગ; ખર્ચમાં લેવું તે
 (૩) પ્રવેશ

વિનીત વિં (સં) વિનયી; સભ્ય; નમ્ર; સુશીલ
 વિનીતવેષ પું સભ્ય પોશાક; વિવેકવાળો પહેરવેશ
 વિનુ અં વિના
 વિનોદ પું (સં) કૌતુક; ગમત; હાંસી-ખેલ
 વિનોદી વિં વિનોદવાળું
 વિન્યાસ પું (સં) રચના; સજાવટ; ગોઠવણી
 વિપક્ષ પું (સં) સામેનો-વિરુદ્ધ પક્ષ (૨) વિં સામેનું;
 વિરુદ્ધ
 વિપક્ષી પું સામાવાળિયો
 વિપ્પા પું વિકચ; વેચાણ; બજાર
 વિપ્પિ, વિપ્પી સ્ત્રી હાટ, દુકાન; બજાર; વેચાણની
 વસ્તુ કે તેનો વેપાર-રોજગાર; વેચાણ
 વિપત્તિ સ્ત્રી (સં) સંકટ; આકત (૨) દુઃખદશા
 (૩) મુશ્કેલી; પંચાત
 વિપથ પું (સં) કુમાર્ગ; આડો રસ્તો
 વિપદ, વિપદા સ્ત્રી (સં) વિપત્તિ; આકત
 વિપન વિં (સં) દુઃખી; વિપત્તિમાં આવેલું
 વિપરિવર્તનવિદ્યા સ્ત્રી (સં) મેરહાજર વ્યક્તિને પરત
 બોલાવવા મેરહા કરે તેવી વિદ્યા મંત્ર કે જાદુ
 વિપરીત વિં (સં) ઊલટું; ઊંધું; અવળું; પ્રતિકૂળ
 વિપર્યય, વિપર્યાસ પું (સં) ઊલટું; અવળું-સવળું
 થવું તે (૨) ભ્રમ
 વિપર્યસ્ત વિં (સં) વિષર્પય પામેલું (૨) અસ્તવ્યસ્ત
 વિપ્લ પું વિપળ; પળનો સાઠમો ભાગ
 વિપ્લયન પું યથાર્થ બોધ; પ્રકૃત જ્ઞાન
 વિપ્લયના સ્ત્રી (સં) વિશિષ્ટ રીતે જોવું તે; દશ્યથી
 દ્રષ્ટાને અલગ કરીને નિર્લેપ નિરાસક્તભાવે દશ્યને
 જોવાની અને તેના સંવેદનને અનુભવી જ્ઞાતા-
 દ્રષ્ટાભાવમાં રહેવાની પ્રક્રિયા
 વિપાક પું (સં) પરિપક્વ દશા; ફળ (૨) દુર્દશા
 (૩) સ્વાદ
 વિપાત પું (સં) વિનિપાત; નાશ
 વિપાદિકા સ્ત્રી (સં) વિદાય (૨) ઉખાડું
 (૩) પાદસ્પોટ-પગના કોદનો એક રોગ
 વિપિન પું (સં) વન; જંગલ (૨) ઉપવન; બાગ
 વિપિનચર પું વનચરપ્રાણી; જંગલમાંનું પ્રાણસ કે
 પશુ
 વિપુલ વિં (સં) ખૂબ; પુષ્કળ (૨) અગાધ; વિસ્તૃત;
 વિસ્તીર્ણ; ખૂબ ઊંડું
 વિપુલા સ્ત્રી (સં) યરતી; પૃથ્વી (જે વિસ્તીર્ણ છે)
 વિપ્ર પું (સં) બ્રાહ્મણ
 વિપ્રલંબ પું (સં) વિયોગ (૨) છળ; યોખો
 વિપ્લવ પું (સં) બળવો; ઉત્પાત (૨) પાણીની રેલ
 (૩) નાશ; બરબાદી

વિફલ

૩૬૮

વિરોધ

વિફલ વિં (સં) કળરહિત; નિષ્ફળ; ઔર્થ; નકામું
 વિફલા સ્ત્રીં કેતકી; કેવડો
 વિષ્ણુ પું (સં) વિદ્વાન (૨) ચંદ્ર (૩) દેવ
 વિષ્ણુ પું (સં) જાગરણ (૨) હોશમાં આવવું તે;
 સાવધાની (૩) જ્ઞાન; બોધ
 વિષ્ણુ વિં (સં) છૂટું; ભાગ પાડેલું કે વહેંચેલું
 વિષ્ણુ સ્ત્રીં (સં) વહેંચણી; વિભાજન
 (૨) વ્યાકરણની વિભક્તિ; કારક
 વિષ્ણુ પું (સં) વૈભવ; સાહેબી; ઐશ્વર્ય (૨) મુક્તિ
 વિષ્ણુ પું (સં) સૂર્ય (૨) અગ્નિ (૩) રાજા
 વિષ્ણુ પું (સં) હિસો; ખંડ (૨) ખાતું
 વિષ્ણુ પું (સં) વિભાજ કરવા તે (૨) વહેંચણી
 (૩) ભાજન; પાત્ર
 વિષ્ણુ પું (સં) પ્રભાત; સવાર
 વિષ્ણુ સ્ત્રીં (સં) શોભા; પ્રભા
 વિષ્ણુ સ્ત્રીં (સં) રાત (૨) ખરાબ કે વાચાળ સ્ત્રી
 વિષ્ણુ વિં (સં) ભિન્ન; જુદું (૨) વિવિધ
 વિષ્ણુ સ્ત્રીં (સં) ભિન્નતા; જુદાઈ; અલગપણું
 વિષ્ણુ વિં (સં) સર્વવ્યાપક (૨) પું પ્રભુ
 વિષ્ણુ સ્ત્રીં (સં) ભવપ્રદર્શન; આતંક; ડર; ભયંકર
 કાંડ
 વિષ્ણુ સ્ત્રીં (સં) ઐશ્વર્ય; વૈભવ; સમૃદ્ધિ
 વિષ્ણુ પું (સં) ભૂષણ; શણગાર; શોભા
 વિષ્ણુ વિં (સં) શણગારાયેલું; સુશોભિત; શોભીતું;
 ગુણયુક્ત
 વિષ્ણુ પું (સં) ભેદ; અંતર; ફરક (૨) છેદ; કાણું
 વિષ્ણુ પું (સં) ભ્રમ; સંદેહ (૨) ગભરાટ
 (૩) ભ્રમણ; ચક્કર
 વિષ્ણુ પું (સં) ભખેડો; ઝખડો
 વિષ્ણુ પું, વિષ્ણુ સ્ત્રીં (સં) વિરુદ્ધ મત
 (૨) અસંમતિ
 વિષ્ણુ, વિષ્ણુસ્ક વિં (સં) અનમનું; ઉદાસ; ભિન્ન
 વિષ્ણુ, વિષ્ણુસ્ક પું (સં) વિચાર; વિવેચન; સમીક્ષા
 વિષ્ણુ વિં (સં) નિર્મળ; સ્વચ્છ
 વિષ્ણુ સ્ત્રીં (સં) સાવકી મા; ઓરમાન માતા
 વિષ્ણુ પું (સં) હવાઈ વાહન (૨) રથ
 વિષ્ણુ વિં (સં) મુક્ત; સ્વતંત્ર; છૂટું (૨) રહિત
 વિષ્ણુ સ્ત્રીં (સં) મુક્તિ; સ્વતંત્રતા
 વિષ્ણુ વિં (સં) વિરુદ્ધ; સામેનું; પ્રતિકૂળ
 વિષ્ણુ વિં (સં) અપ્રસન્ન; ઉદાસ
 વિષ્ણુ વિં (સં) મૂઠ; અતિ મોહમાં પડેલું; જડ
 વિષ્ણુ પું મુક્તિ; છૂટકારો; પૂંસરીથી છોડવું તે;
 દૂર કરવું તે; જાહેરમાં ખુલ્લું મૂકવું તે; ઉદ્ઘાટન;
 પ્રસિદ્ધિ; લોકાર્પણ

વિષ્ણુ વિં (સં) વિષ્ણુ; છૂટું; અલગ (૨) રહિત
 વિષ્ણુ પું (સં) છૂટું પડવું તે (૨) વિરહ
 વિષ્ણુ વિં (સં) વિયોગના અંતવાળું; અશુભાન્ત
 (નાટક વગેરે)
 વિષ્ણુ વિં (સં) ખરાબ રંગનું (૨) વિવિધ રંગોનું
 વિષ્ણુ પું (સં) બ્રહ્મા
 વિષ્ણુ વિં (સં) વૈરાગ્યવાળું; નિવૃત્ત (૨) વિમુખ;
 અલગ (૩) ઉદાસીન
 વિષ્ણુ સ્ત્રીં (સં) વૈરાગ્ય; ઉદાસીનતા
 વિષ્ણુ વિં (સં) રચનાર; નિર્માણ કરનાર
 વિષ્ણુ વિં (સં) રચાયેલું; બનેલું
 વિષ્ણુ વિં (સં) વિશેષ રત-લીન (૨) વિરતિવાળું;
 વિરક્ત
 વિષ્ણુ સ્ત્રીં (સં) વૈરાગ્ય; ઉદાસીનતા; વિરાગ
 વિષ્ણુ પું (સં) વિરુદ્ધ બિરદ; ખ્યાતિ
 વિષ્ણુ સ્ત્રીં (સં) બિરદાવણી; યશોગાન
 વિષ્ણુ વિં (સં) અલગ અલગ; છૂટું (૨) દુર્લભ
 (૩) અલ્પ
 વિષ્ણુ વિં નીરસ; કીકું; અમિય
 વિષ્ણુ પું વારસો
 વિષ્ણુ પું (સં) જુદાઈ; વિયોગ કે તેનું દુઃખ
 વિષ્ણુ સ્ત્રીં (સં) વિરહવાળી સ્ત્રી
 વિષ્ણુ વિં (સં) વિરહી; રહિત; વિનાનું; પરિત્યક્ત
 વિષ્ણુ પું (સં) વિરહવાળો
 વિષ્ણુ પું (સં) વૈરાગ્ય; વિરક્તિ
 વિષ્ણુ વિં (સં) વૈરાગી; ઉદાસીન
 વિષ્ણુ પું (સં) શોભીતું (૨) હયાત
 વિષ્ણુ પું (સં) વિરાજવું; શોભવું (૨) વિરાજવું;
 બેસવું (૩) હાજર હોવું
 વિષ્ણુ વિં (સં) વિરાજેલું; સુશોભિત; પ્રકાશિત; પ્રસિદ્ધ;
 ઉપસ્થિત
 વિષ્ણુ વિં (સં) બહુ મોટું (૨) પું વિશરૂપ; વિભુ
 વિષ્ણુ પું (સં) વિરમવું તે; થોભવું તે; આરામ
 વિષ્ણુ સ્ત્રીં (સં) વારસો કે વારસ હોવું તે
 વિષ્ણુ પું (સં) ખ્યાતિ; પ્રશસ્તિ
 વિષ્ણુ સ્ત્રીં (સં) બિરદાવણી; યશોગાન
 વિષ્ણુ વિં (સં) સામે; પ્રતિકૂળ
 વિષ્ણુ વિં (સં) ઊલટું (૨) કદરૂપું
 વિષ્ણુ વિં (સં) રેચક; દસ્ત સાક લાવનાર
 વિષ્ણુ પું રેચ કે તેની દવા
 વિષ્ણુ પું (સં) સૂર્ય (૨) ચંદ્ર (૩) અગ્નિ
 (૪) પ્રકાશ; ચમક
 વિષ્ણુ પું (સં) અજ્ઞાનતા; પ્રતિકૂળતા (૨) સામે
 હોવું કે થવું તે; શત્રુતા

વિરોધાભાસ

૩૬૯

વિશંખલ

વિરોધાભાસ પું (સં) વિરોધનો આભાસ; એક અર્થલંકાર
 વિરોધી વિં (સં) સામેનું; પ્રતિકૂળ (૨) સામેવાળું; શત્રુ
 વિદ્ સ્ત્રી (અ) નિત્યનું કાર્ય; દૈનિક કાર્ય
 વિલંબ પું (સં) ઢીલ; મોડું થવું તે (૨) લટકવું તે
 વિલંબના અં કિં વિલંબ કરવો (૨) લટકવું
 વિલંબિત વિં (સં) લટકતું (૨) ઢીલમાં પડતું; વિલંબવાળું
 વિલક્ષણ વિં (સં) અપૂર્વ; અસાધારણ
 વિલક્ષના અં કિં વિલાપ કરવો; રોવું (૨) દુખી થવું (૩) સંકોચાવું
 વિલગ વિં અલગ; જુદું (૨) પું જુદાઈ; અલગપણું
 વિલગના અં કિં અલગ થવું (૨) સં કિં અલગ કરવું
 વિલપના અં કિં વિલાપ કરવો; વિલપવું
 વિલપ પું (સં) રોવું કકળવું તે; વિલાપ
 વિલાપી વિં રોકકળ કરનાર; વિલાપ કરનાર
 વિલાયત પું સ્ત્રી (અ) અંગ્રેજોનો દેશ (૨) પુરોપ અમેરિકા કે તેમના પ્રદેશો (૩) પારકો દેશ; દૂરનો દેશ
 વિલાયતી વિં (અ) પુરોપ કે અમેરિકાનું (૨) બ્રિટનનું (૩) પરદેશી; વિદેશી (તુર્કસ્તાનમાં આવેલા વિલાયત પ્રદેશના ગોરા લોકો માટે વપરાતો થયેલો વિલાયતી શબ્દ અંગ્રેજો ગોરા હતા એટલે એમને માટે પણ પ્રચલિત થયા કર્યો છે.)
 વિલાયતી ઘંગન પું ટોમેટો
 વિલાસ પું (સં) લહેર; મજા (૨) એશઆરામ; સુખભોગ (૩) શૃંગારના હાવભાવ કે ચેષ્ટા
 વિલાસિની સ્ત્રી (સં) પુવતી; કામિની (૨) વેશ્યા
 વિલાસીવિં (સં) વિલાસપ્રિય; કામી; એશઆરામી
 વિલ્લીન વિં (સં) લીન; અલોપ થયેલું (જેમ કે, ઓગળીને કે મળી જઈને)
 વિલેપ, વિલેપન પું (સં) લેપ તે કે કરવો તે
 વિલોકન પું (સં) જોવું, તપાસવું કે નિહાળવું તે
 વિલોચન પું (સં) આંખ; નેત્ર
 વિલોપ, વિલોપન પું (સં) લોપ કરવું તે; નાશ (૨) વિધ્ન
 વિલોમ વિં (સં) ઊલટું; વિરુદ્ધાર્થી (૨) પું સાપ
 વિલોલ વિં (સં) લોલ; અસ્થિર; ચંચળ
 વિલ્વ પું (સં) બિલ્વ; બીલું કે બીલી
 વિલ્વપત્ર પું બિલ્વપત્ર

વિવક્ષા સ્ત્રી (સં) બોલવાની ઈચ્છા (૨) અર્થ; મંતલબ; આશય
 વિવક્ષિત વિં (સં) અભિપ્રેત; અપેક્ષિત (૨) પું પ્રયોજન; ઉદ્દેશ; આશય
 વિવર પું (સં) કાણું (૨) ગુફા (૩) બોડ
 વિવરણ પું (સં) વિસ્તારથી કહેવું તે; વર્ણન; બયાન
 વિવર્ણ વિં (સં) વર્ણ (રંગ કે જાતિ) રહિત
 વિવર્ત પું (સં) આકાશ (૨) સમુદ્ર (૩) બ્રમ
 વિવર્તવાદ પું (સં) વેદાંતનો એક સિદ્ધાંત કે જેમાં બ્રહ્માને સૃષ્ટિના મૂળભૂત ઉત્પત્તિસ્થાનરૂપ અને જગતને માયારૂપ માનવામાં આવે છે. -પરિણામવાદ
 વિવશ વિં (સં) લાયક; અવશ
 વિવશ્લ વિં (સં) વશરહિત; નાગું
 વિવાદ પું (સં) વાગ્યુદ્ધ (૨) સામો વાદ કે મત (૩) ઝઘડો
 વિવાહ પું (સં) લગ્ન; પરિણય; પાણિગ્રહણ
 વિવાહિત વિં પરણેલું; પરિણીત
 વિવાહના સં કિં પરણવું
 વિવાહ-વિચ્છેદ પું લગ્નસંબંધનું તૂટવું તે; ફારગતી
 વિવિક્ત વિં (સં) એકલું; એકાંત (૨) શુદ્ધ; પવિત્ર
 વિવિધ વિં (સં) અનેક જાતનું
 વિવૃત વિં (સં) ખુલ્લું; પહોળું; વિસ્તૃત
 વિવેક પું (સં) સારાનરસાની સમજ કે તેની શક્તિ; વિનય
 વિવેકી વિં વિવેકવાળું; વિનયી
 વિવેચન પું (સં) અવલોકન પરીક્ષા કે મીમાંસા; સારાસારનું નિરૂપણ; અનુસંધાન
 વિશદ વિં (સં) સ્પષ્ટ; સાક (૨) ચોખ્ખું; સ્વચ્છ (૩) સફેદ
 વિશારદ વિં (સં) પ્રવીણ; દક્ષ; કુશળ
 વિશાલ વિં (સં) વિશાળ; મોટું
 વિશિષ્ટ વિં (સં) વિશેષ; ખાસ; અસાધારણ; વિલક્ષણ
 વિશિષ્ટાદૃત પું દૃઢ અને અદૃતની વચ્ચેનો-રામાનુજાચાર્યનો દાર્શનિક સિદ્ધાંત જેને આધારે માનવામાં આવે છે કે જીવાત્મા અને જગત બેઉ બ્રહ્મથી ભિન્ન દેખાવા છતાં વાસ્તવમાં ભિન્ન નથી. બ્રહ્મ જીવાત્મા અને જગત ત્રણે મૂલતઃ એક હોવા છતાં પણ કાર્યરૂપમાં ભિન્ન છે. જીવ અને બ્રહ્મમાં સંબંધ છે જે કિરણ અને સૂર્યમાં છે.
 વિશુદ્ધ વિં (સં) શુદ્ધ; નિર્મળ; ચોખ્ખું; પવિત્ર
 વિશુદ્ધિ સ્ત્રી શુદ્ધતા; પવિત્રતા
 વિશુચિકા સ્ત્રી (સં) કોલેરા રોગ
 વિશંખલ વિં કમ કે બંધન વિનાનું; સ્વચ્છંદી

વિશંખલન

૩૭૦

વિસ્ફોતિ

વિશંખલન વિં જેમાં કમ કે શૃંખલા ન હોય તેવું;
અસ્તવ્યસ્ત

વિશેષ વિં (સં) વપુ (૨) ખાસ (૩) અસાધારણ
(૪) પું ભેદ; તકાવત (૫) અધિકતા; વધારો
(૬) ખાસ ગુણ

વિશેષજ્ઞ વિં (સં) ખાસ જ્ઞાનાર; તજજ્ઞ

વિશોક વિં (સં) શોકરહિત (૨) પું અશોક વૃક્ષ

વિશ્રંભ પું (સં) વિશ્વાસ (૨) પ્રેમ

વિશ્રાંતિ સ્ત્રી, વિશ્રામ પું (સં) આરામ; થાક

વિશ્રુત વિં (સં) વિખ્યાત; પ્રસિદ્ધ

વિશ્રુતિ સ્ત્રી પ્રખ્યાતિ; પ્રસિદ્ધિ

વિશિષ્ટ વિં (સં) પૃથક્; છૂટું (૨) ખીલેલું (૩) ઢીલું

વિશ્લેષણ પું (સં) છૂટું કરવું તે; પૃથક્કરણ

વિશ્વંભર પું (સં) ભગવાન; પ્રભુ

વિશ્વ પું (સં) સૃષ્ટિ; બ્રહ્માંડ

વિશ્વપ્રદર્શની સ્ત્રી (સં) વિશ્વમહોત્સવ

વિશ્વયુદ્ધ પું વિશ્વમાં થનારી લડાઈ

વિશ્વવિદ્યાલય પું વિદ્યાપીઠ; યુનિવર્સિટી

વિશ્વસનીય, વિશ્વસ્ત વિં (સં) વિશ્વાસપાત્ર

વિશ્વવાદ પું એવો મત કે સમગ્ર જગત એક સ્વતંત્ર

સત્તા છે અને નિશ્ચિત નિયમો અનુસાર વિકાસમાર્ગ

ઉપર ચાલે છે. (૨) એવો સિદ્ધાંત કે તત્ત્વજ્ઞાન

સંબંધી સઘળી વાતો સારાપે જગતમાં સાંભળવા

મળે છે.

વિશ્વાત્મા, વિશ્વાધાર પું (સં) ઈશ્વર; બ્રહ્મ

વિશ્વાસ પું (સં) ભરોસો; શ્રદ્ધા; ધકીન

વિશ્વાસઘાત પું (સં) દગો; ધોખો

વિશ્વાસી પું (સં) વિશ્વાસ કરનાર (૨) વિશ્વાસપાત્ર

વિશ્વદેવ પું (સં) અગ્નિ

વિશ્વેશ, વિશ્વેશ્વર પું (સં) ઈશ્વર

વિશ્વકોશ પું (સં) જ્ઞાનનાં બધાં અંગોની સારરૂપ

માહિતીવાળો ગ્રંથ; સર્વસંગ્રહ; 'એન્સાઈ-

ક્લોપીડિયા'

વિષ પું (સં) વિષ; વધ; જેર

વિષકન્યા સ્ત્રી તે સ્ત્રી જેના શરીરમાં એ આશયથી

આહાર આદિ દ્વારા ધીરેધીરે થાડું જેર દાખલ કરી

દેવાપું હોય કે જે એની સાથે શરીરસંબંધથી

જોડાતાં મૃત્યુ પામે

વિષણ્ણ વિં (સં) ખિન્ન; દુઃખી

વિષધાર પું (સં) સાપ

વિષમંત્ર પું (સં) જેર ઉતારવાનો મંત્ર

વિષમ વિં (સં) અસમાન (૨) કઠણ; મુશ્કેલ

(૩) પું સંકટ

વિષમજ્વર પું (અ) જ્વરજ્વર

વિષમય વિં જેરી

વિષય પું (સં) બાબત; વસ્તુ (૨) કામ-વાસના

વિષયક વિં (સં) (સમાસમાં) અમુક વિષય સંબંધી

વિષયભોગવાદ પું 'ખાઓ પીઓ અને લહેર કરો' એ

સિદ્ધાંત

વિષયલોભુપ વિં કામવાસનાનો લોભી; કામુક

વિષય-વાસના સ્ત્રી કામવાસના; ઈદ્રિમ વિષયક

સુખભોગ

વિષયાસક્ત વિં વિષયમાં રમમાણ કે લીન

વિષયી વિં (સં) કામી; ભોગ-વિલાસી

વિષાક્ત વિં (સં) વિષયુક્ત; જેરી

વિષાણ પું (સં) શીંગડું (૨) હાથીદાંત

વિષાદ પું (સં) શોક; ખેદ; દુઃખ

વિષાલુ વિં (સં) જેરી; વિષયુક્ત

વિસ્કંભ પું (સં) નાટકનાં અંકોની વચ્ચે રખાતો એ

અંશ જેમાં કથાનકની પ્રગતિનો સંકેત મળે છે;

નાટકનો એ અંશ જે અંકોની વચ્ચે આવી નાટકની

જે કથા પહેલાં થઈ ચૂકી હોય અથવા જે હવે થનારી

હોય એની સૂચના મધ્યમપાત્રો દ્વારા રજૂ કરે છે.

વિસ્ફંભક વિં (સં) સહાયતા દેનાર

વિષુવ, વિષુવત્ પું (સં) રાત દિવસ બરોબર હોય

તે સમય

વિષુવોરુઠા, વિષુવતોરુઠા પું (સં) વિષુવવૃત્ત

વિષેલા વિં જેરી; વિષયુક્ત

વિષ્ટા, વિષ્ટા સ્ત્રી (સં) મળ

વિષ્ટિ સ્ત્રી (સં) વેઠ (૨) મજૂરી

વિસંવાદ પું (સં) અસંગતતા; વિરોધ (૨) દગો

વિસદૃશ વિં (સં) અસમાન; ઊલટું; જુદું

વિસર્ગ પું (સં) ત્યાગ (૨) દાન (૩) શોય; મળત્યાગ

(૪) મોક્ષ (૫) લિપિનો વિસર્ગ (:))

વિસર્જન પું (સં) છોડવું તે (૨) બરખાસ્ત કરવું તે;

અંત

વિસર્પ પું (સં) (મજાપૂજલી સાથે) એક જાતનો તાવ

વિસર્પી વિં (સં) ચેપી

વિસર્પ પું (અ) (અન્ય દેશમાં પ્રવેશ માટેનો) પારપત્ર

વિસાલ પું (અ) સંપોગ (૨) સંભોગ (૩) મૃત્યુ

વિસૂચિકા સ્ત્રી (સં) કોલેરા

વિસૈન્યકરણ પું (સં) સેના હટાવી લેવી તે

વિસ્તાર પું (સં) ફેલાવો

વિસ્તીર્ણ, વિસ્તૃત વિં (સં) ફેલાયેલું; વિસ્તારવાળું

વિસ્થાપન પું (સં) હટાવવું તે

વિસ્થાપિત વિં (સં) હટાવી લેવાયેલ; દૂર કરાયેલ

વિસ્ફારિત વિં (સં) ખોલેલ; પહોળું થયેલ

વિસ્ફોતિ સ્ત્રી મુદ્રાવૃદ્ધિ રોકવી તે

વિસ્ફોટ

૩૭૧

વેદવાક્ય

વિસ્ફોટ પું (સં) ફૂટવું તે (૨) ઝેરી ફોલ્લો
 વિસ્ફોટક વિં (સં) ફૂટે એવું (૨) પું ફૂટે તેવો
 પદાર્થ (૩) ઓરી-શીતળા રોગ
 વિસ્મય પું (સં) આશ્ચર્ય; અચંબો
 વિસ્માન પું (સં) વીસરવું તે; વિસ્મૃતિ
 વિસ્મિત વિં (સં) આશ્ચર્યપ્રેરિત; ચકિત
 વિસ્મૃત વિં (સં) વીસરાયેલું
 વિસ્મૃતિ સ્ત્રીં વિસ્મરણ; વીસરવું તે; ભૂલી
 જવું તે
 વિહંગ, વિહંગમ, વિહંગ પું (સં) પક્ષી; પંખી
 વિહાન પું સવાર; પ્રભાત
 વિહાર પું (સં) વિચરવું-ફરવું તે (૨) રતિ-ક્રીડા
 (૩) બૌદ્ધ વિહાર-મઠ
 વિહિત વિં (સં) નિશ્ચિત કે નિર્દેશ કરાયેલું
 વિહીન વિં (સં) રહિત; વિનાનું
 વિદ્વલ વિં (સં) બેચેન; ગભરાયેલું; વ્યાકુળ
 વીક્ષ પું (સં) દષ્ટિ
 વીક્ષણ પું (સં) જોવું તે
 વીચિ, વીચી સ્ત્રીં (સં) મોજું; તરંગ
 વીજ પું (સં) બીજ
 વીજન પું વીજજો; પંખો
 વીજા પું (ઈં) (પરદેશ-પ્રવેશનો) વિસા; પારપત્ર
 વીટો પું (ઈં) વિશેષાધિકાર
 વીળા સ્ત્રીં (સં) સિતાર જેવું એક વાદ્ય
 વીળાપાણિ સ્ત્રીં સરસ્વતી (૨) પું નારદ
 વીત વિં (સં) વીતેલું; નિવૃત્ત; રહિત (જેમ કે,
 વીતચગ)
 વીતરાગ વિં રાગ કે વાસનારહિત
 વીથિકા, વીથી સ્ત્રીં (સં) હાર; પંક્તિ (૨) રસ્તો
 (૩) સૂર્યમાર્ગ
 વીર વિં (સં) બહાદુર (૨) પું ભાઈ (૩) ધોદ્ધો
 વીરગતિ સ્ત્રીં (સં) પુદ્ગમાં મરનારની (ઉત્તમ)
 ગતિ; સ્વર્ગ
 વીરચક્ર પું ભારત સરકાર દ્વારા વીરતાપૂર્ણ કાર્ય
 કરનારા સૈનિકોને અપાતો એક પદક
 વીરશ્યા સ્ત્રીં (સં) પુદ્ગલેત્ર
 વીરાંગના સ્ત્રીં વીર નારી
 વીરાન વિં (ફાં) વેરાન; ઉજ્જડ
 વીરાની સ્ત્રીં વેરાનપણું; ઉજ્જડપણું
 વીરાના પું (ફાં) વેરાન જગા; જંગલ
 વીર્ય, વીર્ય્ય પું (સં) વીરતા; શૌર્ય (૨) શુક્ર
 વુકૂઝ, વુકૂઝા પું (અં) ઘટના; બનાવ
 વુકૂઝ પું (સં) ધર્માદા માલમિલકત
 વુસૂ પું નમાજ પહેલાં કરાતી શૌચવિધિ; વજૂ

વુજૂદ પું વજૂદ (૨) સિદ્ધિ; સફળતા (૩) અસ્તિત્વ;
 હયાતી (૪) સ્થિતિ
 વુસઅ, વુસઅત સ્ત્રીં (અં) વિસ્તાર; કેલાવો
 (૨) ક્ષેત્રફળ (૩) વસાત; સામર્થ્ય
 વુમૂલ વિં (અં) મળેલું; પ્રાપ્ત; ચૂકતે કરેલું
 વુમૂલી સ્ત્રીં (અં) વસૂલાત; વસૂલ કરવું કે કરવાનું
 તે; પ્રાપ્તિ
 વૂંત પું (સં) ડીટું (૨) સ્તનની ડીટડી
 વૂંતાક પું (સં) વંતાક; રીંગણ
 વૂંદ પું (સં) ટોળું
 વૂક પું (સં) વરુ
 વૂક્ષ પું (સં) તરુ; ઝાડ; ઝાડવું
 વૂત પું (સં) વૃત્તાંત; ચરિત (૨) સમાચાર
 (૩) ગોળ; વર્તુળ
 વૂત્તાંત પું (સં) વૃત્ત; ખબર; હેવાલ
 વૂત્તિ સ્ત્રીં (સં) જીવિકા; પંથો (૨) મનની વૃત્તિ;
 વલણ; મનોવ્યાપાર
 વૂથા અં (સં) વ્યર્થ; ફોગટ
 વૂદ્ધ વિં (સં) ધરડું
 વૂદ્ધિ સ્ત્રીં (સં) વધવું તે (૨) વ્યાજ (૩) અભ્યુદય
 વૂશ્ચિક પું (સં) વીંછી
 વૂષ્મ પું (સં) સોઢ કે બળદ
 વૂષ્ટિ સ્ત્રીં (સં) વરસાદ
 વૅટિલેટર પું (ઈં) બારી; જાળિયું; વાતાયન; સાયબાન
 વૅક્કૂમ વિં (ઈં) નિર્વાત; શૂન્ય
 વૅક્કૂમક્તીનર પું (ઈં) કચરો સાફ કરવાનું નિર્વાત-
 યંત્ર
 વૅગ પું (સં) ત્વરા; ઝડપ
 વૅજીટેશિલ સ્ત્રીં (ઈં) શાકભાજી (૨) વિં વનસ્પતિ
 (જેમ કે, વૅજિટેબલ ધી)
 વૅટર વિં (ઈં) હોટલ વગેરેમાં ગ્રાહકને ખાણું લાવી
 આપતો નોકર; બેરો; તૈનાતી
 વૅટલિફિટિંગ સ્ત્રીં (ઈં) વજન ઊંચકવું તે
 વૅટિંગરૂમ પું (ઈં) પ્રતીક્ષાલય
 વૅટેરિનરી વિં (ઈં) પશુઓની ચિકિત્સા સંબંધી
 વૅળિ, વૅળી સ્ત્રીં (સં) ચોટલો (૨) પ્રવાહ; પારા
 વૅળુ પું (સં) વાંસ (૨) વાંસળી
 વૅતન પું (સં) મજૂરી; પગાર
 વૅતાલ પું (સં) વૅતાળ; ભૂત
 વૅત્તા પું (સં) જાણકાર
 વૅત્ર પું (સં) નેતર
 વૅદ પું (સં) વેદ ગ્રંથ (૨) જ્ઞાન (૩) ચારનો સંકેત
 વૅદના સ્ત્રીં (સં) ધીડા; દુઃખ
 વૅદવાક્ય પું (સં) વેદનું પ્રમાણભૂત વાક્ય

વેદાંગ

૩૭૨

વ્યંજન

વેદાંગ પું (સં) વેદનાં છ અંગ
 વેદાંત પું (સં) અંતિમ જ્ઞાન; એક દર્શન
 વેદિ, વેદિકા, વેદી સ્ત્રી (સં) યજ્ઞની વેદી
 વેધ પું (સં) વીધવું તે (૨) કાણું (૩) ખગોળનાં
 ગ્રહ નક્ષત્રાદિ જોવાં તે
 વેધશાસ્ત્ર સ્ત્રી ખગોળ નિહાળવાની પ્રયોગશાળા
 વેનિદી સ્ત્રી પું (ઈ) મુંગાર માટેની પેટી; સિંગારદાન;
 પ્રસાધનપેટી
 વેપણુ પું (સં) કંપ; યુજારી
 વેલા સ્ત્રી વેળા; સમય (૨) સમુદ્રકિનારો
 (૩) મર્પાદા
 વેલ્કર પું (ઈ) આરણ (રેણ) લગાડનારો
 વેલિંગ્ગ સ્ત્રી (ઈ) લોખંડના સળિયા વગેરેને આરણ
 લગાડવું
 વેસિલીન પું (ઈ) ચહેરા ઉપર લગાડવાનું એક
 મલમ
 વેલ્સિ, વેલ્લી સ્ત્રી (સં) વેલી; લત્તા
 વેશ પું (સં) પહેરવેશ; યોશક (૨) રૂપ
 વેશભૂષા સ્ત્રી (સં) પહેરવેશ
 વેશ્મ પું (સં) ઘર; મકાન
 વેશ્માંત પું (સં) અંત:પુર; રાણીવાસ
 વેશ્યા સ્ત્રી (સં) ગણિકા; રંડી
 વેશ્યાવૃત્તિ સ્ત્રી (અં) વેશ્યાનો ધંધો
 વેષ્ટન પું (સં) લપેટવાનું-બાંધવાનું કપડું
 (૨) પાધડી; ફેટો
 વૈકલ્પિક વિ (સં) આ કે તે વિકલ્પવાળું;
 મરજિયાત (૨) અનિશ્ચિત
 વૈકુંઠ પું (સં) વિષ્ણુલોક; સ્વર્ગ
 વૈક્ષિત્ય પું (ઈ) રોગ-પ્રતિબંધક રસી
 વૈગન પું (ઈ) ભારખાનાનો ડબો
 વૈચિત્ર્ય પું (સં) વિચિત્રતા
 વૈજ્ઞાનિક વિ (સં) વિજ્ઞાન સંબંધી (૨) પું
 વિજ્ઞાનવેત્તા; વિજ્ઞાની; વૈજ્ઞાનિક
 વૈતનિક પું (સં) પગારદાર; નોકર
 વૈતરણી સ્ત્રી પરલોક (નરક)ની નદી
 વૈતાલ, વૈતાલિક પું (સં) બંદીજન; સ્તુતિ કરનાર;
 સ્તુતિપાઠક; સ્તુતિપાઠથી સવારે રાજાઓને
 જગાડનાર
 વૈદ પું વૈદ (૨) (સં) વિદ્વાન
 વૈદક પું આયુર્વેદ; વૈદ્ય-વૈદની વિદ્યા
 વૈદગ્ધ્ય પું (સં) વિદગ્ધતા; ચાતુરી
 વૈદિક વિ (સં) વેદ સંબંધી; વેદનું (૨) વેદમાં
 કહેવાયેલું
 વૈદ્ય પું (સં) વેદ; વૈદ્ય કરનાર

વૈદ્યક પું વેદક; વૈદ્ય; આયુર્વેદ
 વૈધવિં (સં) વિધિ કે કાનૂન મુજબનું; ઢીક; રીતસરનું
 વૈધર્મ્ય પું (સં) વિધર્મી હોવું તે (૨) નાસ્તિકતા
 વૈધવ્ય પું (સં) રંડાપો; વિધવાપણું
 વૈધાનિક વિ (સં) વિધાન સંબંધી
 વૈન પું (ઈ) વાન (ગાડી)
 વૈનતેય પું (સં) ગરુડ (૨) અરુણ (કશ્યપ અને
 વિનતાનો પુત્ર એવો એ ગરુડનો મોટો ભાઈ અને
 સૂર્યના રથનો સારથિ કહેવાય છે.)
 વૈપાર પું વેપાર
 વૈપારી પું વેપારી
 વૈભવ પું (સં) ઐશ્વર્ય; મહિમા (૨) ધનદોલત
 વૈભવશાલી વિ ઐશ્વર્યશાળી
 વૈમનસ્ય પું (સં) અણબનાવ (૨) વેર; શત્રુતા
 વૈમાત્ર, વૈમાત્રેય વિ (સં) સાવકું; ઓરમાયું
 વૈયક્તિક વિ (સં) વ્યક્તિગત
 વૈયાકરણ વિ (સં) વ્યાકરણ સંબંધી; વ્યાકરણનું
 (૨) પું વ્યાકરણનો જાણનાર; વ્યાકરણની રચના
 કરનાર; વ્યાકરણશાસ્ત્રી
 વૈર પું (સં) વેર; ઝેર; દ્વેષ
 વૈરશુદ્ધિ સ્ત્રી (સં) વેર લેવું તે; વેરનો બદલો
 વૈરાગી પું વૈરાગ્યવાળો (૨) એક જાતનો સાધુ-
 વૈરાગી
 વૈરાગ્ય પું (સં) વૈરાગ્ય; વિરક્તિ
 વૈરિ, વૈરી પું (સં) વેરી; શત્રુ
 વૈવાહિક વિ (સં) વિવાહ સંબંધી (૨) પું સસરો
 વૈશાખ પું (સં) વૈશાખ માસ
 વૈશાખ-નંદન પું ગધેડો; ગદૈભ; લંબકર્ણ
 વૈશેષિક પું (સં) છમાંનું એક દર્શનશાસ્ત્ર
 વૈશ્ય પું (સં) ચારમાંનો એક વર્ણ
 વૈશ્વનાર પું (સં) અગ્નિ
 વૈષ્ય પું (સં) વિષમતા; અસમાનતા
 વૈષ્ણવ પું (સં) વિષ્ણુપંથી
 વૈસા વિ તેવું; તે જાતનું
 વૈસે અં તેમ; તે રીતે
 વોટ પું (ઈ) મત
 વોટદાતા, વોટર પું મતદાર
 વોલ્ટ પું (ઈ) વીજશક્તિનો એકમ
 વોલ્ટેજ પું (ઈ) વીજશક્તિનું વોલ્ટમાં માપ (બળ)
 વ્યંગ, વ્યંગ્ય પું (સં) કટાક્ષ
 વ્યંગચિત્ર, વ્યંગ્યચિત્ર પું ઉપહાસાત્મક અને સાંકેતિક
 ચિત્ર; 'કાર્ટૂન'
 વ્યંજન પું (સં) ક ખ વગેરે અક્ષર (૨) નિશાની (૩)
 ખાનખાનની વાની કે શાક અથાણું ચટણી વગેરે

વ્યંજના સ્ત્રી (સં) પ્રગટ કરવાની શક્તિ; શબ્દની એ શક્તિ જેમાં એના સામાન્ય અર્થને છોડી કોઈ વિશેષ અર્થનો બોધ થાય છે.

વ્યક્ત વિં (સં) પ્રગટ

વ્યક્તિ પું (સં) જણ; કોઈએક (૨) કોઈ વ્યક્ત પદાર્થ

વ્યગ્ર વિ. (સં) વ્યાકુળ (૨) કામમાં લીન; ઉદ્યમી

વ્યજન પું (સં) વીજણો; પંખો

વ્યતિક્રમ પું (સં) ઊલટો ક્રમ (૨) વિઘ્ન

વ્યતિરિક્ત અં સિવાય; વિના (૨) વિં (સં)

વિન્ન; સિવાયનું

વ્યતિરેક પું (સં) અતિરેક; વૃદ્ધિ (૨) ભેદ; જુદાઈ;

ઊલટાપણું

વ્યતીત વિં (સં) વીતેલું; ગત

વ્યતીપાત પું (સં) ભારે ઉત્પાત (૨) જ્યોતિષમાં એક ખાસ યોગ

વ્યથા સ્ત્રી (સં) પીડા; દુઃખ

વ્યથિત વિં (સં) દુઃખી; વ્યથા પામેલું

વ્યભિચાર પું (સં) દુરાચાર; છિનાળવું

વ્યભિચારિણી સ્ત્રી વ્યભિચારી સ્ત્રી

વ્યભિચારી વિં વ્યભિચાર કરનાર

વ્યય પું (સં) ખર્ચ; ખર્ચ

વ્યર્થ વિં (સં) નકામું; કોગટ

વ્યલીક વિં (સં) અગ્રિય (૨) દુઃખદ (૩) પું

અપરાધ (૪) દુઃખ

વ્યવધાન પું (સં) આંતરો; પડદો (૨) અલગ પડવું તે; વિચ્છેદ (૩) અંત

વ્યવસાય પું (સં) પંથો; રોજગાર (૨) અભિપ્રાય; મતલબ

વ્યવસાયી વિં પંથવાળું; વેપારી

વ્યવસ્થા સ્ત્રી (સં) પ્રબંધ; ગોઠવણ (૨) નિયમ

વ્યવસ્થાપક પું (સં) વ્યવસ્થાનું કામ કરનાર; પ્રબંધક; 'મેનેજર'

વ્યવસ્થિત વિં (સં) વ્યવસ્થાવાળું; નિયમિત

વ્યવહાર પું (સં) વર્તન (૨) પંથો-રોજગાર (૩) પ્રથા; રિવાજ (૪) કેસ; મુકદ્દમો

વ્યષ્ટિ સ્ત્રી (સં) એકલ વ્યક્તિ

વ્યસન પું (સં) દુઃખ; વિપત્તિ (૨) ટેવ; શોખ (૩) કુટેવ (૪) વિષયાસક્તિ

વ્યસની વિં વ્યસનવાળું

વ્યસ્ત વિં (સં) લીન; ઉદ્યમી; વેરાયેલું; ધૂટું પાડેલું

વ્યાકરણ પું (સં) તે શાસ્ત્ર જેમાં બોલચાલ અને સાહિત્યમાં ઉપયોગમાં લેવાતી ભાષાનું સ્વરૂપ, એ શબ્દોનું ગ્રંથન, એનાં અંગપ્રત્યંગ અને એમના

પ્રકારો, એમના પારસ્પારિક સંબંધો અને રચના-વિધાન તથા રૂપરિવર્તનની વિવેચના કરવામાં આવી હોય (૨) ભાષા સંબંધી નિયમો સાથે સંબંધ-વાળું પુસ્તક

વ્યાકુલ વિં (સં) વ્યગ્ર; ગભરાયેલું; વ્યાકુળ

વ્યાખ્યા સ્ત્રી (સં) સ્પષ્ટીકરણ; ટીકા

વ્યાખ્યાતા પું (સં) વ્યાખ્યાન કરનાર (૨) 'લેક્ચરર'

વ્યાખ્યાન પું (સં) ભાષણ; વિવેચન

વ્યાપાત પું (સં) વિઘ્ન (૨) ધા; પ્રહાર

વ્યાગ્ર પું (સં) વાધ; શાર્દૂલ

વ્યાજ પું (સં) છળ; કપટ (૨) ઢીલ; વાર (૨) મૂડીનું વ્યાજ

વ્યાધ પું (સં) શિકારી (૨) વિં દુષ્ટ

વ્યાધિ સ્ત્રી (સં) રોગ; બીમારી (૨) પંચાત; ઝંઝટ

વ્યાધિગ્રસ્ત વિં (સં) રોગથી ઘેરાયેલું

વ્યાપક વિં (સં) ફેલાયેલું

વ્યાપના સં કિં વ્યાપવું; પ્રસરવું; ફેલાવું

વ્યાપાર પું (સં) કામ; પંથો (૨) વેપાર; રોજગાર

વ્યાપારી પું (સં) વેપારી; સોદાગર (૨) વિં વ્યાપાર સંબંધી

વ્યાપ્ત વિં (સં) વ્યાપેલું; પ્રસરેલું

વ્યાપ્તિ સ્ત્રી પ્રસાર; ફેલાવું તે

વ્યાયામ પું (સં) કસરત

વ્યાલ પું (સં) સાપ (૨) વાપ (૩) વિં દુષ્ટ

વ્યાલુ સ્ત્રી પું વાળુ (સાંજનું ભોજન)

વ્યાવહારિક વિં (સં) વ્યવહારનું કે તે વિષેનું (૨) વહેવારુ

વ્યાસંગ પું (સં) અતિ સંગ; વ્યસન

વ્યાહાર પું (સં) વાક્ય

વ્યુત્ક્રમ પું (સં) ક્રમમાં ઊલટાપણું હોવું તે

વ્યુત્પત્તિ સ્ત્રી (સં) ભાષાના શબ્દોનો ઊગમ કે તેની વિદ્યા

વ્યુત્પન્ન વિં (સં) વિદ્વાન; પંડિત

વ્યૂહ પું (સં) વૃંદ; સમૂહ (૨) સેનાની ખાસ રચના-મોરચો (૩) પરિણામ

વ્યોમ પું (સં) આકાશ (૨) વાદળ

વ્રજ પું (સં) જવું તે (૨) સમૂહ; ટોળું (૩) વ્રજ પ્રદેશ

વ્રજ્યા સ્ત્રી (સં) ફરવું તે (૨) રણભૂમિ (૩) હુમલો

વ્રણ પું (સં) ધા; જખમ

વ્રત પું (સં) આચારનો નિયમ (૨) ઉપવાસ

વ્રતિક, વ્રતી, વ્રત્ય પું (સં) વ્રતવાળો; વ્રતધારી (૨) બ્રહ્મચારી

વ્રીહા સ્ત્રી (સં) લજ્જા; ધરમ

વ્રીહિ સ્ત્રી (સં) ચોખ્ખા; ડાંગર

શ

શંક પું (૩૨) ભય; સંશય
 શંકના અં કિં શંક કરવી
 શંકાર પું (સં) મહાદેવ; શિવ
 શંકા સ્ત્રી (સં) સંશય; ૩૨
 શંકિત વિં (સં) ભયભીત; ડરેલું; શંકાવાળું
 શંકુ પું (સં) ખીલી; ખૂંટી (૨) શંકુ આકાર
 શંકુલા સ્ત્રી સોપારી કાપવાની સૂડી
 શંખ પું (સં) શંખલો
 શંખરૂ પું (ફાં) હિંગળોડ
 શંઠ પું શંઠ; હીજડો (૨) બેવકૂફ
 શંઢ, શંઢ પું (સં) શંઢ; નપુંસક (૨) સાંઢ
 શંઘર પું (સં) યુદ્ધ
 શંખુ પું (સં) શિવ
 શાબાન યું (અં) અરબી આઠમો માસ (શાબાન)
 શાકર પું (અં) શહર; અકકલ; આવડત (૨) કામ
 કરવાની રીત; પહોંચ
 શાકરદાર વિં શહરવાળું; કાબેલ
 શાકટ પું (સં) ગાડું (૨) ભાર; બોજો
 શાકર સ્ત્રી (ફાં) ખાંડ
 શાકરકંદ પું શકરિયું
 શાકરપારા, શાકરપાલા પું શકરપારો; એક વાની
 શાકરરંજી સ્ત્રી મીઠો ઝથડો; પ્રેમ-કલહ
 શાકલ સ્ત્રી (અં) શકલ) સિકલ; ચહેરો; ૩૫
 (૨) ઉપાય; રસ્તો
 શાકાબ્દ પું (સં) શાલિવાહનનો શક સંવત
 શાકીલ વિં (ફાં) રૂપાળું; સુંદર સિકલવાળું
 શાકુંત પું (સં) પક્ષી
 શાકુન પું (સં) શુકન; શુભ ધડી (૨) પક્ષી
 શાકુનિ પું (સં) પક્ષી
 શાક્ર પું (અં) ચીરો; ફાટ
 શાક્કર સ્ત્રી ખાંડ
 શાકવી વિં શકવાળું; શંકાશીલ
 શાકત પું (સં) સશક્ત; સમર્થ
 શક્તિ સ્ત્રી (સં) બળ; તાકાત (૨) દેવી
 (૩) પરાક્રમ (૪) અધિકાર
 શક્તિમાન વિં (સં) શક્તિશાળી
 શક્તિહીન વિં (સં) શક્તિ વગરનું; નિર્બળ
 શક્તુ યું (સં) સક્તુ; સાધવો
 શક્ત્ય વિં (સં) બની શકે એવું; સંભવિત
 શક્ર પું (સં) ઈંદ્ર
 શક્લ સ્ત્રી (અં) ચહેરો; ૩૫ (૨) ઉપાય; રસ્તો
 શક્સ પું (અં) શમસ; માણસ; વ્યક્તિ

શક્તિચયત સ્ત્રી (અં) વ્યક્તિત્વ; વ્યક્તિતા
 શક્ત્વી વિં (અં) એક જણનું; વ્યક્તિગત
 શાગલ પું (અં) શગલ) વેપાર; કામધંધો (૨) વિનોદ;
 મનોરંજન
 શાગલ પું (અં) શુગલ; શિયાળ
 શાગુન પું શુકન (૨) સગઈ થયાના ચાંલ્લાની વિધિ
 શાગુનિયા પું શુકન જોઈ માનાર સાધારણ જોષી
 શાગુક્તા વિં (ફાં) ખીલેલું; પ્રફુલ્લ
 શાગુક્તાગી સ્ત્રી પ્રફુલ્લતા
 શાગુક્તા પું કળી; ફૂલ (૨) વિલસાણ કોઈ નવી ધટના
 શાચિ, શાચી સ્ત્રી (સં) ઈંદ્રાણી
 શાજર, શાજરા પું (અં) વૃક્ષ; ઝાડ
 શાજરા પું (સં) વૃક્ષ (૨) વંશવૃક્ષ (૩) તલાટીનો
 ખેતરોનો નકશો
 શાઠ પું (સં) ખંધો માણસ; લુચ્ચો માણસ
 શાળ, શાન પું શણ
 શાત વિં (સં) સો; ૧૦૦
 શાતક પું (સં) સોનો સમૂહ; સેંકડો (૨) સેકું
 શાતળી સ્ત્રી તોપ
 શાતધા અં (સં) સો રીતે; સેંકડો પ્રકારે
 શાતરંજ સ્ત્રી (ફાં) શેતરંજ
 શાતરંજી સ્ત્રી (ફાં) શેતરંજ (૨) શેતરંજ રમવાનાં
 ખાનાંનું કપડું (૩) પુંસરસ શેતરંજ રમી જાણનાર
 શાતાબ્દી સ્ત્રી (સં) સેકું; સો વરસ
 શાતાયુ વિં (સં) સો વરસનું; ચિરંજીવ
 શાતાવધાન પું (સં) સો અવધાન કે તેની શક્તિવાળો
 માણસ
 શાતાવધાની પું સો અવધાન એકસાથે કરી શકે તેવો
 માણસ (૨) સ્ત્રી શતાવધાનનું કામ કે શક્તિ
 શાત્રુ પું (સં) દુશ્મન; રિપુ; શત્રુ; સામેવાળો
 શાત્રુતા સ્ત્રી દુશ્મનાવટ; શત્રુતા
 શાદોદ વિં (અં) ભારે; ખૂબ; સખત
 શાદુ પું (અં) જોર; ભાર (૨) 'તશદીદ' - અશરનું ક્રિત્વ
 શાહ-ચ-મદ, શાહોમદ પું કાઠમાઠ; પામપૂમ
 શાહા યું (અં) તાબૂતનો ઝંડો
 શાનવા વિં (ફાં) સાંભળનાર; સુણનાર
 શાનવાઈ સ્ત્રી સુનાવણી
 શાનાહત સ્ત્રી (ફાં) શિનાખત) પિછાણ; પરિચય
 શાનાસ વિં (ફાં) શિનાસ) પિછાણનાર (સમાસને
 અંતે)
 શાનાસા વિં પિછાણનાર
 શાનાસાઈ સ્ત્રી પિછાણ

શનિ પું (સં) સૌરજગતનો સાતમો ગ્રહ; સૂર્યથી એનું અંતર ૮૮૬૦૦.૦૦૦૦ માઈલ છે અને સૂર્યની પ્રદક્ષિણામાં એને ધણુંબધું ૨૯ વર્ષ ૬ મહિના લાગે છે. શનિ પૃથ્વી કરતાં લગભગ નવગણો મોટો છે; એની પ્રદક્ષિણામાં ૯ ચંદ્ર ધૂમી રહ્યા છે. (૨) એક વાર કે દિવસ (૩) કમનસીબ

શનૈ: અ. (સં) પીમે

શપથ પું (સં) સોગન

શાફલ સ્ત્રી (અ) સંધ્યા કે ઉપાની લાલી

શાફલ સ્ત્રી (અ) કૃપા; મહેરબાની; મહેર

શાફા સ્ત્રી (અ) શિક્ષા તંદુરસ્તી; આરોગ્ય

શાફાચ્છાના પું દવાખાનું

શાફી વિં (અ) શફીઅ) વચ્ચે પડી પતાવટ કરનાર; મધ્યસ્થી

શાફીક વિં (અ) દયાળું; મહેરબાન; કરુણાળુ

શાફકાક વિં (અ) સ્વચ્છ (૨) પારદર્શક

શબ સ્ત્રી (ફા) રાત

શબ-કોર વિં (ફા) રતાંધળું

શબનમ સ્ત્રી (ફા) ઝડપ; ઓસ (૨) પાતળા બારીક મલમલની એક જાત

શબનમી સ્ત્રી (ફા) મચ્છરદાની

શબ-ચરાત સ્ત્રી (ફા) એક ઈસ્લામી તહેવાર (શાબાન મહિનાની પંદરમી રાતના આ તહેવારની રાત વડીલોની વંદના કરીને હલવારોટી વહેંચવામાં આવે છે ને આતશબાઝ ઊંડાય છે.)

શબાબ પું (અ) ધોવન; જુવાની (૨) ખૂબસૂરતી

શબાહત સ્ત્રી (અ) સુરત; સિકલ; સમાનતા

શબિસ્તાન પું (ફા) સૂવાનો ઓરડો; અંત:પુર

શબીના વિં (પા) રાતનું; વાસી (૨) પું રાતમાં પૂરું કરવાનું કામ; દાખા કુરાનનો પાઠ

શબીહ સ્ત્રી (અ) ચિત્ર; છબી; સમાનતા; અનુરૂપતા

શબેક્રદ સ્ત્રી (ફા+અ) રમજાન માસની ૨૭મી તારીખની રાત (એમ મનાય છે કે ત્યારે મુદા જુએ છે કે કોણ મારી બંદગી કરે છે.)

શબે-તાર, શબે-તારીક સ્ત્રી (ફા) અંધારી રાત

શબે-માહ, શબે-માહતાબ સ્ત્રી (ફા) ચાંદની રાત

શબોરોજ અં (ફા) રાતદિવસ; હરદમ

શબ્દ પું (સં) અવાજ; ધ્વનિ (૨) શબ્દ; વચન; બોલ; વાણી

શબ્દોર વિં (ફા ?) નેક; ભલું (૨) સુંદર; ખૂબસૂરત

શમ પું (સં) શાંતિ; શમવું કે શમાવવું તે (૨) મનનો સંપમ

શમન પું (સં) શમવું-શમાવવું તે

શમલા પું (ફા) જરાક; લગીર

શમલા પું (અ) પાધરી કે કેટાનો તલો

શમસૌર સ્ત્રી (ફા) તલવાર

શમસ પું (અ) સૂર્ય

શમસો વિં સૌર; સૂર્ય સંબંધી

શમા સ્ત્રી (અ) શમઅ) મીઠાબત્તી (૨) દીવો

શમાદાન પું દીવી

શમી સ્ત્રી (સં) સમડાનું ઝાડ

શમ્બા પું (ફા) શનિવાર

શમ્મા વિં (અ) જરાક; લગીર (૨) પું મૃદુ-જરા સુવાસ

શમ્સ પું (અ) સૂર્ય

શમ્સો વિં સૌર; સૂર્ય સંબંધી

શયતાન પું (અ) શેતાન (૨) ભૂતપ્રેત (૩) દુષ્ટ માણસ (૪) કોષ ખોટાચણું વગેરે દુર્ગુણ

શયતાની સ્ત્રી શેતાનિયત; દુષ્ટતા

શયન પું (સં) સૂવું તે (૨) શય્યા; પથારી; ખાટલો; પલંગ; બિસ્ત્રો

શયનાગાર પું સુવાનો ખંડ; શયનગૃહ; સયનકક્ષ

શય્યા સ્ત્રી (સં) પથારી (૨) પલંગ

શય્યાપાલ, શય્યાપાલક પું (અ) શયનગૃહનો રક્ષક; પહેરેગીર

શર પું, સ્ત્રી (અ) દુષ્ટતા (૨) પું (સં) બાણ; તીર

શરઅ સ્ત્રી (અ) કુરાનની આજ્ઞા (૨) મુસલમાનનું ધર્મશાસ્ત્ર (૩) દીન; મજહબ

શરફ વિં (અ) શર-ધર્મશાસ્ત્ર પ્રમાણેનું (૨) ધર્મને અનુસરી ચાલનાર

શરફી વિં (ફા) પૂર્વનું

શરણ સ્ત્રી (સં) આશરો; ઓથ; શરણ

શરણાગત વિં (સં) શરણે આવેલું

શરણાર્થી વિં (સં) શરણ માહતું; આશ્રયાર્થી

શરણ્ય વિં (સં) શરણદાતા; શરણ્યોગ્ય

શરત્-દ સ્ત્રી (સં) શરદ ઋતુ

શરફ પું (અ) મોટાઈ (૨) ઉત્તમતા (૩) માન

શરબત પું (અ) ઠંડું મીઠું એક પીણું

શરબતી વિં આજ્ઞા પીળા રંગનું (૨) રસદાર (૩) પું એક જાતનું લીંબુ કે મલમલ

શરમ સ્ત્રી (ફા) લાજ; મર્યાદા; શરમ

શરમસાર વિં (ફા) શરમાણ; શરમિંદું

શરમસારી સ્ત્રી શરમાણુતા; લજ્જા; સામે આવતાં જ શરમાઈ જનારી

શરમાક, શરમાત્ વિં શરમાણ

શરમાના અં કિં શરમાવું; સંકોચ પામવું (૨) સં કિં શરમાવવું

શરમાશરમી અં શરમેશરમે; શરમથી

શરમિંદા

૩૭૬

શસ્ત્રાગાર

શરમિંદા વિં (ફા) શરમિંદું; શરમાયેલું
 શરમિંદગી સ્ત્રી શરમાળપણું; લાજ
 શરમોત્ત્તા વિં શરમાળુ
 શરર પું (અ) ચિનગારી
 શરહ સ્ત્રી (અ) ટીકા; ભાખ્ય; સ્પષ્ટીકરણ
 (૨) ભાવ; દર
 શરહ-લગાન સ્ત્રી લાગતનો દર; વિધોટી
 શરાકત સ્ત્રી (ફા) શરીક થવું તે; હિસ્સેદારી;
 સામેલગીરી; સહયોગ
 શરાટા, શારાટા પું સુસવાટો (હવાનો) (૨) મોટો
 અવાજ
 શરાફત સ્ત્રી (અ) શરીફપણું; ભલમનસાર્થ;
 સુજનતા; ભદ્રતા; કુલીનતા
 શરાબ સ્ત્રી (અ) દારૂ; મધ્ય; મદિરા
 શરાબઘના પું (ફા) દારૂનું પીકું
 શરાબઘોર, શરાબઘ્વાર, શરાબી પું દારૂડિયો
 શરાબઘોરી, શરાબઘ્વારી સ્ત્રી (ફા) દારૂની લત
 શરાબોર વિં (ફા) તરબોળ; બિલકુલ પલળીને
 લદબદ થયેલું
 શરાયત સ્ત્રી (અ) શર્તનું બં વળે શરતો
 શરાત પું (અ) ચિનગારી
 શરાત સ્ત્રી (અ) દુષ્ટતા; પાછપણું; શેતાનિયત;
 તોફાન-મસ્તી; ચંચળતા; પુષ્ટતા
 શરાતી વિં (અ) દુષ્ટ; પાછ (૨) તોફાની;
 મસ્તીખોર; નટખટ
 શરાતત્ન અ (અ) દુષ્ટતાથી; પાછપણાથી
 શરાત પું (અ) ચિનગારી
 શરાસન પું (સં) ધનુષ
 શરીઅત સ્ત્રી (અ) શરિયત; કુરાનની આજ્ઞા
 (૨) ન્યાય
 શરીક વિં (અ) સામેલ (૨) પું ભાગીદાર
 (૩) મદદગાર; સાથી
 શરીફ પું (અ) કુલીન માણસ; ખાનદાન કે ભલો
 માણસ (૨) વિં ભલો (માણસ)
 શરીફા પું સીતાકળ કે સીતાકળી
 શરીફાના વિં (અ+ફા) સજ્જનતાપૂર્ણ
 શરીર વિં (અ) દુષ્ટ; શરાતવાળું (૨) પું (સં)
 શરીર; દેહ
 શરીરી પું (સં) દેહી; આત્મા (૨) વિં શરીરધારી
 શર્ક પું (અ) સૂર્યોદય (૨) પૂર્વ દિશા
 શર્કરા સ્ત્રી (સં) સાકર (૨) ખાંડ
 શર્કી વિં (ફા) પૂર્વનું; પૂર્વિય
 શર્ટ સ્ત્રી (ઈ) ખમીશ; પહેરણ
 શર્ત સ્ત્રી (અ) શરત; હોડ

શર્તબંદ વિં (ફા) શરતથી બંધાયેલું
 શર્તિયા અ (અ) શરત સાથે; નક્કી (૨) વિં નિશ્ચય
 શર્તી વિં શરતી; શરતવાળું
 શર્ક પું (અ) મોટાઈ; ઉત્તમતા; માન
 શર્કત પું (અ) ઠંડું મીઠું એક પીણું; શરબત
 શર્કતી વિં આછા પીણા રંગનું (૨) રસદાર (૩) પું
 એક જાતનું લીંબુ કે મલમલ
 શર્મ સ્ત્રી (ફા) શરમ; લાજ; મર્યાદા
 શર્મસાર વિં (ફા) શરમાળ (૨) શરમિંદું
 શર્માક, શર્માલુ વિં શરમાળ
 શર્માશર્મી અ શરમે શરમે; શરમથી
 શર્મિંદગી સ્ત્રી શરમાળપણું; લાજ
 શર્મિંદા વિં (ફા) શરમિંદું; શરમાયેલું
 શર્મોત્ત્તા વિં શરમાળુ; લજ્જાશીલ
 શારાટા પું (હવાનો) સુસવાટો (૨) મોટો અવાજ
 શર્વ પું (સં) શિવ કે વિષ્ણુ
 શર્વર પું (સં) અંધકાર (૨) કામદેવ
 શર્વરી સ્ત્રી (સં) રાત્રિ (૨) સાંજ (૩) સ્ત્રી
 શલગમ, શલજમ પું (ફા) સલગમ; ગાજર જેવું
 એક કંદ
 શલમ પું (સં) તીડ (૨) પતંગિયું
 શલાકા સ્ત્રી (સં) સળી; સળિયો (૨) તીર
 (૩) હાડકું
 શલુકા પું (ફા) (સ્ત્રીઓનો) એક જાતનો કબજો
 શલ્ય પું (સં) નસ્તર; વાઢકાપ (૨) એક જાતનું
 બાણ
 શલ્યક્રિયા સ્ત્રી વાઢકાપનો ઈલાજ; શસ્ત્રચિકિત્સા
 શવ પું (સં) શબ; મડદું
 શશ પું (સં) સસલું (૨) વિં (ફા) છ; ૬
 શશક પું (સં) શશ; સસલું
 શશદર પું (ફા) છ બાજુઓ (૨) વિં ચક્તિ; દિગ
 શશધર પું (સં) ચંદ્ર; શશી; શશાંક
 શશ-માહી વિં (ફા) છમાસિક
 શશ-ચ-પંજ પું (ફા) છક્કો-પંજો; જૂઝડું (૨)
 ગડમથલ; વિમાસજ
 શશાંક પું (સં) ચંદ્ર; મૃગાંક
 શશા પું શશ; સસલું
 શશિ, શશી પું (સં) ચંદ્ર; શશપર
 શશો-પંજપું (ફા) છક્કો પંજો; જૂઝડું (૨) ગડમથલ;
 વિમાસજ
 શસ્ત્ર સ્ત્રી શિસ્ત; નિયમબદ્ધ વર્તન
 શસ્ત્ર પું (સં) હથિયાર
 શસ્ત્રક્રિયા સ્ત્રી વાઢકાપ; નસ્તર
 શસ્ત્રાગાર પું (સં) શસ્ત્રો રાખવાની જગા

શાસ્ત્ર પું (સં) ધાસ; કળ; ફૂલ વગેરે (૨) અનાજ
(૩) કસલ; પાક

શહશાહ પું (ફા) શહેનશાહ; બાદશાહ

શહ પું (ફા) 'શહ' એ 'શાહ'નું-બાદશાહનું-
લઘુરૂપ છે.) શાહ; બાદશાહ (૨) વરરાજા
(૩) વિં શ્રેષ્ઠ; ઉત્તમ (૪) સ્ત્રી શેહ; પ્રભાવ;
મહોરાથી મોં સંતાડી કોઈને ભડકાવવા કે
ઉત્તેજવાની ક્રિયા કે ભાવ

શહજાદા પું (ફા) શાહજાદો; રાજકુંવર

શહજોર વિં (ફા) બળવાન; શક્તિશાળી

શહતીર પું (ફા) લાંબો પાટડો

શહતૂત પું (ફા) એક ફળગ્રહ-શેતૂર

શહદ પું (અ) મધ

શહના પું (અ) કોટવાળ (૨) ખેતીવાડીનો રહેવાળ

શહનાઈ સ્ત્રી (ફા) શરણાઈ; નકેરી

શહબાલા પું (ફા) વર જોડે જતો નાનો છોકરો

શહમાત સ્ત્રી (ફા) શેહમાત કરવું તે

શહર પું (ફા) શહેર; નગર

શહર-પનાહ સ્ત્રી (ફા) કોટ; શહેર-કોટ

શહર-બદર વિં (ફા) શહેર બહાર કાઢેલું; બહિષ્કૃત

શહરવાર પું (ફા) એક મોટો બાદશાહ

(૨) શહેરનો રક્ષક ને સહાયક

શહરાતી વિં શહેરી; નાગરિક

શહરિયત સ્ત્રી (ફા) નાગરિકતા; શહેરીપણું

શહરી વિં (ફા) શહેરી; નાગરિક

શહવત સ્ત્રી (અ) શહેવત; ભોગવિલાસની ઇચ્છા;

કામવાસના

શહાદત સ્ત્રી (અ) સાક્ષી (૨) સાબિતી (૩) સાક્ષી

થવું તે (૪) શહીદી

શહાના વિં (ફા) શાહી; રાજવી (૨) ઉત્તમ

(૩) પું એક રાજ

શહાબ પું (ફા) એક જાતનો ઘેરો લાલ રંગ

શહાબી સ્ત્રી લાલાશ

શહીદ પું (અ) ધર્મ કે શુભ હેતુ માટે પ્રાણ

આપનાર; પોતાનો ભોગ (બલિ) ચઢાવી દેનાર

શાંકર વિં (સં) શંકર સંબંધી (૨) શંકરાચાર્ય

સંબંધી

શાંત વિં (સં) ચૂપ; મૂંગું (૨) સ્થિર; અચંચલ

(૩) હીલું; થાકેલું (૪) વૃષ્ટ; સંતુષ્ટ; ઠંડી

પ્રકૃતિવાળું

શાંતિ સ્ત્રી (સં) શાંતતા; નિઃશબ્દતા; મનની

સ્થિરતા; આરામ; ચેન; સાંત્વના

શાંતિદૂત પું શાંતિનો પ્રચારક

શાંતિસંધિ સ્ત્રી શાંતિના હેતુથી મેળ કરવો તે

શાફસ્તગી સ્ત્રી (ફા) શિષ્ટતા; સભ્યતા (૨)
સારમાણસાઈ

શાફસ્તા વિં (ફા) શિષ્ટ; સભ્ય (૨) ભલું; નષ્ટ

શાફરી સ્ત્રી શાપરી; કાવ્ય કરવું તે

શાક પું (સં) શાકભાજી; શાક (૨) પું (ઈ) 'શોક';

ચોટ; ધક્કો; આઘાત

શાક, શાકા વિં (અ) કઠણ; મુશ્કેલ (૨) અસભ્ય

શાકટીન પું વીસતોલાનું એક માપ; ગાડીમાં લાદેલી

વસ્તુ

શાકલ પું (સં) ટુકડો (૨) ઋગ્વેદની એક શાખા

શાકાંગ પું કાળો મરી

શાકામ્લ પું આમલી

શાકાહાર પું (સં) માંસનો નહિ; શાકપાન અનાજનો

આહાર; નિરામિયાહાર

શાકાહારી વિં શાકપાન અનાજનો જ આહાર

કરનાર કે તે વિષેનું; નિરામિયાહારી

શાકિની સ્ત્રી શાકભાજી વાવેલી જમીન (૨) દુર્ગાની

એક અનુચરી

શાકિર વિં (અ) કૃતજ્ઞ (૨) સંતોષી

શાકી વિં (અ) કરિપાદી (૨) યુગલીખોર

શાક્ત વિં (સં) શક્તિ સંબંધી (૨) પું શક્તિ-પૂજક

શાહ સ્ત્રી (ફા) શાખા (૨) શીંગ

શાહદાર વિં (ફા) શાખ કે શીંગવાળું

શાહ-સાના પું અણબનાવ કે ઝથડો યા પંચાત

(૨) શક; સંદેહ (૩) કલંક; એભ

શાહા સ્ત્રી (સં) ડાળી (૨) અંગ; વિભાગ; ફાંટો

શાહામુગ પું (સં) વાનર

શાહી પું (સં) ગાડ (૨) વિં શાખાવાળું; શાખાનું

શાગિદ પું (ફા) શિષ્ય; ચેલો

શાગિદી સ્ત્રી ચેલી; શિષ્યા

શાજ વિં (અ) વિલક્ષણ; અનોખું

શાજ-ચ-નાદિર અં (અ) કદી કદી; ક્યારેક ક્યારેક

શાળ પું (સં) અસ્ત્રો ધસવાની પથરી-સલ્લી

(૨) કસોટીનો પથ્થર

શાતિર વિં (અ) દક્ષ; નિપુણ (૨) પું શેતરંજ રમી

જાણનાર

શાદ વિં (ફા) ખુશ; રાજ (૨) પૂર્ણ; ભરેલું

શાદ-બાશ અં (ફા) રાજ રહો (૨) શાબાશ

શાદમાન વિં (ફા) રાજ; ખુશ

શાદાલ વિં (ફા) ભર્યુંબાદયું

શાદિયાના પું (ફા) ખુશીનાં વાજાં વાગે તે

(૨) મુબારકબાદી કે તેને અંગે અપાતી ભેટ

શાદી સ્ત્રી (ફા) લગ્ન (૨) ખુશી; આનંદ

શાદીબ્યાહ પું લગ્નોત્સવ (૨) આનંદોત્સવ

શાદીશુદા

૩૭૮

શાહરાહ

શાદીશુદા વિં વિવાહિત; પરણેલો
 શાદ્દલ વિં (સં) હરિયાણું; લીલું (૨) પું લીલું પાસ
 જ્ઞાન સ્ત્રીં (અં) કાઠમાઠ; ભપકો; છટા (૨) ભવ્યતા
 (૩) શક્તિ; વેભવ (૪) પ્રતિષ્ઠા
 જ્ઞાનદાર વિં (ફાં) ભવ્ય; ભલકદાર; જ્ઞાનવાળું
 જ્ઞાન-શૌક્રત સ્ત્રીં (અં) જ્ઞાનસોગાત; ભપકો; કાઠ
 જ્ઞાના પું (ફાં) કંપો; ખભો (૨) કાંસકી
 જ્ઞાપ પું (સં) જ્ઞાપ; બદદુવા
 જ્ઞાપટિક પું મયૂર; મોર
 જ્ઞાપિત વિં (સં) જ્ઞાપ પામેલું
 જ્ઞાપ્તા પું (ફાં) દવાવાળી ટિવેટ કે બત્તી; ધામાં
 મુકાપ છે તે
 જ્ઞાપ્તી વિં (ફાં) 'શકા' - આરોગ્ય આપનારું
 જ્ઞાષ પું (અં) ૨૪થી ૪૦ ઉંમરનો આપેડ વખનો
 પુરુષ
 જ્ઞાષાશ અં (ફાં) ધન્ય ! વાહ !
 જ્ઞાષ્ઠ, જ્ઞાષ્ઠિક, જ્ઞાષ્ઠી વિં (સં) જ્ઞાષ્ઠ સંબંધી
 (૨) જ્ઞાષ્ઠમાં કહેલું; યૌષ્ઠિક
 જ્ઞામ સ્ત્રીં (ફાં) સંજ (૨) અંતકાળ
 જ્ઞામત સ્ત્રીં (અં) કમનસીબ (૨) દુર્દશા (૩)
 આકૃત; વિપતિ
 જ્ઞામત-જ્ઞાદા વિં (ફાં) કમનસીબ; અભાગિપું
 જ્ઞામતી વિં કમનસીબ
 જ્ઞામિયાના પું (ફાં) શમિયાનો; મોટો તંબૂ
 જ્ઞામિલ વિં (ફાં) સામેલ; સાથે મળેલું
 જ્ઞામિલહાલ વિં સુખદુઃખનું સાથી
 જ્ઞામી સ્ત્રીં દસ્તા કે હાથને છેડે પહેરાવાતી ખોળી
 જ્ઞામીકલાલ એક જાતનો કબાબ; માંસની વાની
 જ્ઞામ્યા પું (અં) સૂંધવાની શક્તિ
 જ્ઞાચક પું (સં) સાચક; બાણ (૨) તલવાર
 જ્ઞાચક વિં (અં) શોખીન; ઈચ્છુક
 જ્ઞાચદ અં (ફાં) કદાચ; સંભવ છે કે
 જ્ઞાચર પું (અં શાઈર) કવિ
 જ્ઞાચરા સ્ત્રીં સ્ત્રીંકવિ; કવિત્રી
 જ્ઞાચરી સ્ત્રીં શાપરી; કવિતા; કાવ્ય કરવું તે
 જ્ઞાચસ્તા વિં (અં) શિષ્ટ
 જ્ઞાપા વિં (અં) જાહેર (૨) છપાવેલું; પ્રકાશિત
 જ્ઞાપી વિં (સં) (સમાસમાં અંતે) સૂનાર; પોઢનાર
 જ્ઞાહર્ગ પું (સં) ધનુષ્ય; કામઢું
 જ્ઞારદ વિં (સં) શરદ ઋતુ સંબંધી (૨) પું વર્ષ
 (૩) વાદળ
 જ્ઞારદા સ્ત્રીં (સં) વિદ્યાદેવી; સરસ્વતી
 જ્ઞારદી, જ્ઞારદીય વિં (સં) શરદ ઋતુ સંબંધી
 જ્ઞારિકા સ્ત્રીં (સં) મેના

જ્ઞારીર, જ્ઞારીરિક વિં (સં) શરીર સંબંધી
 જ્ઞાર્ક મછલી સ્ત્રીં એક પ્રકારની દરિયાઈ માછલી
 જ્ઞાર્કવેષ પું (ઈં) લઘુ તરંગ
 જ્ઞાર્કહંદ પું (ઈં) આશુલિપિક
 જ્ઞાર્દૂલ પું (સં) સિંહ (૨) વાથ
 જ્ઞાર્લ પું (સં) સાલનું ઝાડ (૨) સ્ત્રીં (ફાં) ઓઢવાની
 શાલ
 જ્ઞાર્લદોજ પું (ફાં) શાલ પર ભરતકામ કરનાર
 જ્ઞાર્લબાફ પું (ફાં) શાલ વણનાર (૨) એક જાતનું
 રેશમી વસ્ત્ર
 જ્ઞાર્લબાફી સ્ત્રીં શાલનું વણાટકામ
 જ્ઞાર્લા સ્ત્રીં (સં) શાળા; નિશાળ (૨) સ્થાન; જગા
 જ્ઞાર્લિ પું (સં) ડાંગર
 જ્ઞાર્લીન વિં (સં) નમ્ર; વિવેકી (૨) શિષ્ટ; સદાચારી
 જ્ઞાર્લીહોત્રી પું (સં) ધોડા વગેરે પશુઓની ચિકિત્સા
 કરનાર
 જ્ઞાર્લેય વિં (સં) શાળા સંબંધી
 જ્ઞાર્લક પું (સં) પશુનું બચ્નું
 જ્ઞાર્લચત વિં (સં) નિત્ય; સનાતન
 જ્ઞાર્લક પું (સં) હાકેમ; રાજ્યકર્તા
 જ્ઞાર્લન પું (સં) રાજ્ય; હકૂમત (૨) શાસન; આજ્ઞા
 (૪) દેડ; સજા
 જ્ઞાર્લન-વિધાન પું જ્ઞાર્લનના નિયમ કાનૂન વગેરે
 બનાવવાનું કાર્ય
 જ્ઞાર્લિત વિં (સં) જ્ઞાર્લન પામેલું
 જ્ઞાર્લિ સ્ત્રીં (સં) જ્ઞાર્લન (૨) શિક્ષા
 જ્ઞાર્લપું (સં) ધર્મશાસ્ત્ર (૨) કોઈ વિષયનું પ્રમાણબદ્ધ
 જ્ઞાન
 જ્ઞાર્લત્રકાર પું જ્ઞાર્લત્ર રચનાર
 જ્ઞાર્લત્રજ વિં જ્ઞાર્લત્રને જાણનારું; જ્ઞાર્લત્રવેત્તા
 જ્ઞાર્લત્રવિધાન પું જ્ઞાર્લત્રમાંનું વચન
 જ્ઞાર્લત્રવેત્તા પું (સં) જ્ઞાર્લત્રને જાણનાર
 જ્ઞાર્લત્રી પું (સં) જ્ઞાર્લત્ર જાણનાર
 જ્ઞાર્લત્રીય વિં (સં) જ્ઞાર્લત્ર સંબંધી (૨) જ્ઞાર્લત્રશુદ્ધ
 જ્ઞાર્લત્રોક્ત વિં જ્ઞાર્લત્રમાં કહેવાયેલું
 જ્ઞાર્હંશાહ, જ્ઞાર્હંશાહ પું (ફાં) શહેનશાહ; બાદશાહ
 જ્ઞાર્હંશાહી સ્ત્રીં શહેનશાહપણું (૨) શાહવટ; ચોખ્ખો
 વહેવાર
 જ્ઞાર્હ પું (ફાં) રાજા; બાદશાહ (૨) વિં બહુ મોટું
 જ્ઞાર્હજાદા પું (ફાં) શાહજાદો; રાજકુંવર
 જ્ઞાર્હજાદી સ્ત્રીં શાહજાદી; રાજકુંવરી
 જ્ઞાર્હદરા પું તે વસાહત કે જે મહેલ કે કિલ્લાની નીચે
 કે આસપાસ વસી હોય
 જ્ઞાર્હરાહ પું (ફાં) રાજમાર્ગ

શાહાના

૩૭૯

શિવિકા

શાહાના વિં (૩) પું શાહી; રાજસી; ઉત્તમ
 શાહિદ પું (અ) શાહેદ; સાક્ષી
 શાહિદી સ્ત્રી સાહેદી; સાક્ષી
 શાહી વિં (ફા) બાદશાહી; બાદશાહને લગતું
 શિંગરફ પું હિંગળોક
 શિંગરફી વિં હિંગળોકવર્ણુ
 શિંબી સ્ત્રી (સં) શિંગ; કળી
 શિંબી ધાન્ય પું (સં) દ્વિદળ; દાળ
 શિકંજા પું (ફા) સકંજો
 શિકન સ્ત્રી (ફા) દબાવાથી કે બીજી રીતે
 પડતી ગડી
 શિકમ પું (ફા) પેટ (૨) અંદરનો ભાગ
 શિકમી વિં (ફા) પેટનું (૨) પેટા; અંદરનું
 શિકમીકાશત્કાર પું (ફા) સાંધિયો
 શિકરા પું (ફા) શકરો બાજ
 શિકવા પું (અ) શિકાયત; ફરિયાદ
 શિકસ્ત સ્ત્રી (ફા) હાર; પરાજય
 શિકસ્તમી સ્ત્રી તૂટ્યું-ફૂટ્યું હોવું તે
 શિકસ્તા વિં (ફા) તૂટ્યું-ફૂટ્યું; ભાંગલું
 (૨) ધસડી નાંખેલું (લખાણ)
 શિકાયત સ્ત્રી (અ) ફરિયાદ (૨) ચાડીચુગલી
 (૩) રોગ; બીમારી
 શિકાયતી વિં શિકાયત કરનાર (૨) જેમાં શિકાયત
 હોય તેવું
 શિકાર પું (ફા) પશુપંખીને ખેલમાં મારવાં તે;
 મૃગયા (૨) શિકારનું પશુપંખી (૩) ભસ; ભોગ
 શિકારગાહ સ્ત્રી શિકાર કરવાની જગ્યા
 શિકારા સ્ત્રી એક જાતની મોટી નોકા, 'હાઉસ બોટ'
 શિકારી પું વિં શિકાર કરનાર; પારથી
 શિકેબ પું (ફા) સંતોષ
 શિક્ષક પું (સં) ભણાવનાર; વિદ્યાગુરુ
 શિક્ષણ પું (સં) ભણતર; કેળવણી; અધ્યાપન;
 તાલીમ (૨) ભણાવવું તે અધ્યાપન
 શિક્ષા સ્ત્રી (સં) શિક્ષણ; કેળવણી (૨) વિદ્યા; જ્ઞાન
 (૩) નસિયત; શિખામણ (૪) બોધ; પાઠ; સજા
 શિક્ષાર્થી પું (સં) વિદ્યાર્થી
 શિક્ષિત વિં (સં) શિક્ષા પામેલું; કેળવાયેલું; ભણેલું;
 આધુનિક શિક્ષાદીક્ષાથી સંપન્ન
 શિખંડ પું (સં) મોરનું પીછું (૨) શિખા
 શિખંડી પું (સં) મોર (૨) બાણ; તીર
 શિખર પું (સં) ટોચ; શૃંગ
 શિખરન સ્ત્રી દહીં ખાંડ વગેરેનું એક પેય
 શિખા સ્ત્રી (સં) ચોટલી
 શિખી પું (સં) મોર (૨) બાણ; તીર

શિગમ્મ પું (ફા) ચીરો; નસતર (૨) ફાટ (૩) કાણું;
 છેદ
 શિગમ્પા વિં ખીલેલું; પ્રફુલ્લ
 શિગમ્પા પું કળી; ફૂલ (૨) કોઈ વિલસણ થટના
 શિત વિં (સં) સીણ; દૂભળું (૨) પારદાર; સરાણ પર
 તેજ કરેલું
 શિતાબ અં (ફા) ઝટપટ; જલદી; તરત
 શિતાબદાર વિં ઉતાવળું
 શિતાબી સ્ત્રી (ફા) ઉતાવળ
 શિતિકંઠ પું (સં) મોર (૨) શિવ
 શિથિલ વિં (સં) ઢીલું; પોચું (૨) ધીમું; મંદ
 (૩) આળસુ (૪) થાકેલું
 શિદ્ધ સ્ત્રી (અ) તેજ; જોર (૨) અધિકતા; પ્રબળતા
 શિનાહત સ્ત્રી (ફા) પિછાન; પરિચય; પરખ; વિવેક
 શિફર પું (ફા) સિપર) ઢાલ
 શિફા સ્ત્રી (અ) રોગ વગેરેથી છુટકારો
 (૨) તંદુરસ્તી; આરોગ્ય
 શિફાકાના પું (ફા) દવાખાનું
 શિફ્ટ સ્ત્રી (સ્ત્રી) પાલી
 શિર પું (સં) માથું (૨) મથાળું (૩) શિખર
 શિરકત, શિરાકત સ્ત્રી (અ) ભાગીદારી; સહયોગ
 શિરહન પું ઓશીરું
 શિરા સ્ત્રી (સં) લોહીની નસ; નાડી
 શિરાકત સ્ત્રી ભાગીદારી; સહયોગ
 શિરીષ પું (સં) અતિ કામળ ફૂલોવાળું એ નામનું એક
 વૃક્ષ કે તેનું ફૂલ
 શિરોધાર્ય વિં (સં) માથે ચડાવવા જેલું; પૂજ્ય; માન્ય
 શિરોમણિ પું (સં) શ્રેષ્ઠ વ્યક્તિ
 શિરોજ, શિરોરુહ પું (સં) માથાના વાળ
 શિક્ક પું (અ) ઈશ્વર જેવું બીજાને માનવું એ પાપ
 (ઈસ્લામમાં)
 શિલા સ્ત્રી (સં) પથ્થરની છાટ; પથરો
 શિલાજિત પું સ્ત્રી શિલાજિત ઔષધિ
 શિલાલેખ પું (સં) પથ્થર પર કોતરેલો લેખ
 શિલિંગ પું (અ) વિલાયતી નાણાનો એક સિક્કો
 શિલીમુખ પું ભમરો (૨) બાણ (૩) મૂર્ખ (૪) મુઠ
 શિલ્પ પું (સં) હાથથી કોઈ ચીજ બનાવી તેપાર
 કરવાની કામગીરી; હુન્નરકલા; કારીગરી
 શિલ્પકાર, શિલ્પી પું શિલ્પી; કારીગર
 શિવ પું (સં) ભલું; કલ્યાણ (૨) શકર
 શિવરાત્રી, શિવા, શિવાની સ્ત્રી પાર્વતી
 શિવાલય, શિવાલા પું શિવાલય; મહાદેવ
 (૨) મંદિર
 શિવિકા સ્ત્રી (સં) ડોળી; પાલખી

શિવિર પું (સં) શિબિર; છાવણી; ડેરો (૨) કોટ;
કિલ્લો
શિશિર પું (સં) ઠંડી કે તેની ઋતુ; શિયાળો
શિશિરકર પું ચંદ્રમા
શિશુ પું (સં) બાળક; બચ્ચું
શિશ્ન પું (સં) પુરુષની ગુહાદ્રિય
શિષ્ટ વિ (સં) સભ્ય; સુશીલ
શિષ્ટમંડલ પું પ્રતિનિધિ-મંડળ; 'ડિપ્યુટેશન'
શિષ્ટાચાર પું (સં) શિષ્ટ ને ઉચિત કે સભ્ય ગણાતો
આચાર
શિષ્ય પું (સં) ચેલો (૨) વિદ્યાર્થી (૩) શાગરિત;
શાગિદ (૪) અંતેવાસી
શિશ્ત પું નિયમબદ્ધ વર્તન; 'ડિસિપ્લિન'
શિસ્ત સી (ફા) માછલી પકડવાનો કાંટો
(૨) નિશાન; લક્ષ્ય
શિહાબ પું (અ) જવાબા (૨) ખરતો તારો
શોઆ, શોયા પું (અ) મુસલમાનોનો શિયા
સંપ્રદાય
શોકર પું (સં) સીકર; પાણીની ફરફર
શોષ વિ (સં) તરત; જલદી; ઝડપી
શોષ વિ (સં) ઠંડું (૨) પું શિયાળો
શોષકર પું ચંદ્ર
શોતલ વિ (સં) શીતળ; ઠંડું
શોતલા સી (સં) શીતળા; બળિયા
શોર પું (ફા) દૂધ; કીર
શોરહોર, શોરહોરા, શોરહ્યાર વિ (ફા) દૂધ-
પીતું; પાવણું (બાળક)
શોર-ગર્મ વિ (ફા) સાપારણ ગરમ; કોકરવાયુ
શોર-ચિરંજ સી (ફા) ખીર; દૂધપાક
શોરમાલ સી (ફા) એક જાતની ખમીરની રોટી
શોરા પું (ફા) શરબત (૨) ચાસણી
શોરાજા પું (ફા) પુસ્તકની બાંધણીની પટ્ટી કે ત્યાંનું
સીવણ (૨) વ્યવસ્થા; પ્રબંધ
શોરી વિ (ફા) શીરીન; મીઠું (૨) પ્યારું
શોરીન વિ મીઠું; મધુર
શોરીની સી (ફા) મીઠાશ (૨) મીઠાઈ
શોર્ણ વિ (સં) તૂટેલું-ફૂટેલું; જીર્ણ
શોર્ષ પું (સં) શિર; માથું
શોર્ષક પું (સં) મથાણું (૨) માથું
શોત પું (સં) વર્તન; ચારિત્ર્ય (૨) સ્વભાવ; પ્રકૃતિ
શોશ પું માથું
શીશમ પું (ફા) સીસમ
શીશમહલ પું (ફા) કાચથી જડેલો મહેલ; જેની
દીવાલોમાં દર્પણ જડ્યાં હોય તેવો મહેલ

શોશા પું (ફા) કાચ (૨) દર્પણ (૩) કાચની બનેલી
વસ્તુ; શીશો
શીશાશા વિ અતિ કોમળ; નાજુક
શીશી સી શીશી; બાટલી
શુંઠિ, શુંઠી સી (સં) સુંઠ
શુંઢ પું (સં) હાથીની સુંઠ કે તેને ગળતો મદ
શુંઢા સી (સં) સુંઠ (૨) શરાબ
શુંઢી પું (સં) હાથી (૨) દારૂવાળો
શુઆઅ સી (અ) સુધંકિરણ
શુક પું (સં) પોપટ; સૂડો
શુકારાના પું (ફા) શુકાના; કૃતજ્ઞતા; આભાર
શુકી સી (સં) પોપટની માદા; પોપટી
શુકોહ પું (અ) દબદબો; પ્રતાપ
શુક્કા પું (અ) શાહી કરમાન
શુક્તિ સી (સં) છીપ
શુક પું (સં) શુક તારો કે વાર (૨) વીર્ય
શુક, શુકિયા પું (ફા) આભાર; ધન્યવાદ
શુકગુજાર વિ અહેસાન માનનાર; આભારી; કૃતજ્ઞ
શુકગુજારી સી અહેસાનમંદી; કૃતજ્ઞતા
શુકિયા પું આભાર; ધન્યવાદ
શુક્લ વિ ધાણું; ઊજળું; સફેદ (૨) પું અજવાળિયું
(૩) ચાંદી (૪) માખણ
શુગલ પું (અ) વેપાર; કામધંધો (૨) વિનોદ;
મનોરંજન
શુગન, શુગન પું શુકન
શુગ્ન પું (અ) વેપાર; કામધંધો (૨) વિનોદ;
મનોરંજન
શુન્નિ વિ (સં) શુદ્ધ; પવિત્ર (૨) સાફ; ચોખ્ખું
શુજા, શુજાઅ વિ (અ) વીર; બહાદુર
શુજાઅત સી (અ) વીરતા; બહાદુરી
શુતર પું (ફા) ઉપ્પર; ઊંટ
શુદની સી (ફા) ભવિષ્યની વાત; ભાવિ
શુદબુદ સી (ફા) કોઈ વિષયનું થોડુંક જ્ઞાન કે સમજ-
સૂપબૂધ
શુદા વિ (ફા) થઈ ચૂકેલું; ગયુંગુજર્યું (૨) થયેલું
(સમાસમાં) (ઉદા 'શાદીશુદા')
શુદ્ધ વિ (સં) ચોખ્ખું; સાફ; નિર્દોષ
શુદ્ધતા સી પવિત્રતા; શુદ્ધતા
શુદ્ધિ સી (સં) ચોખ્ખાઈ (૨) સાફ કે પવિત્ર થવું તે
શુદ્ધિપત્ર પું મુદ્રણની ભૂલોના સુધારાની પાટી
શુફા પું (અ) પડોશ
શુબહા પું (અ) શક (૨) વહેમ; ભ્રમ
શુભ વિ મંગળ; કલ્યાણકારી (૨) પું (સં) શુભ;
કલ્યાણ

શુભા

૩૮૧

શોકાર્ત

શુભા પું શક; વહેમ; ભ્રમ (૨) સ્ત્રી (સં) શોભા
 શુભ વિં (સં) સફેદ; ધોળું
 શુભાર પું (ફા) ગણતરી; લેખું; હિસાબ (૨) સંખ્યા
 (૩) શુભાર; અંદાજ
 શુમાલ સ્ત્રી પું (અ) ઉત્તર દિશા
 શુમાલી વિં ઉત્તરનું; ઓતરાડું
 શુમૂલ વિં (અ) પૂરું; ફૂલ; બધું
 શુરૂ પું (અ) શરૂઆત; આરંભ (૨) ઊગમ
 શુલ્ક પું (સં) મૂલ્ય; કી
 શુભૂષા સ્ત્રી (સં) સેવાયાકરી; બરદાસ
 શુષ્ક વિં (સં) સૂકું; નીરસ; લૂખું
 શુસ્ત-વ-શૂ સ્ત્રી (ફા) નાહવું-ધોવું તે (૨) ધોઈ
 કરી શુદ્ધ કરવું તે
 શુસ્તા વિં (ફા) ધોધેલું (૨) સ્વચ્છ
 શુદ્ધ પું (અ) બદમાશ (૨) ગુંડો
 શુદ્ધત સ્ત્રી (અ) ખ્યાતિ; પ્રખ્યાતિ (૨) અફવા
 શુકર પું (સં) સુવર; ભુંડ; વરાહ
 શુન્ય પું મીડું (૨) આકાશ (૩) વિં ખાલી
 શપ પું (સં) શુર્ય સપડું
 શપ વિં (અ) ખરાબ (૨) અભાગી (૩) સૂમ;
 કંજૂસ
 શર, શૂરધીર વિં (સં) બહાદુર; વીર
 શૂલ પું (સં) શૂળ; કાંટો (૨) શૂળી (૩) મીડા; ચુંક
 (૪) ત્રિશૂળ
 શૂલવાળિ પું (સં) ત્રિશૂલમાણિ; શિવ
 શૂની પું (સં) શિવ (૨) સ્ત્રી શૂળી (૩) શૂળ; પીડા
 શૂંચલ પું, શૂંચલા સ્ત્રી (સં) સાંકળ; બેડી
 (૨) કમ; શ્રેણી
 શુંગ પું (સં) ટોચ; શિખર (૨) શિંગડું
 શુંગાર પું (સં) શણગાર; સજાવટ
 શુંગારના સં કિં શણગારવું; સજવું
 શુંગારિત વિં (સં) શણગારેલું; શુંગારવાળું
 શુંગારિયા પું દેવના શણગાર સજનાર
 (૨) બહુરૂપિયો
 શુગાલ પું (સં) શિયાળ
 શેષ પું મુસલમાનની એક જાત (૨) પીર; ઇસ્લામનો
 ધર્મચાર્ય
 શેષચિત્સી પું (ફા) શેષચલ્લી; મૂર્ખ
 શેષાર પું (સં) શિખર; ટોચ (૨) શીશ; માથું
 (૩) મુગટ
 શેષી સ્ત્રી (ફા) વડાઈ; અભિમાન; ધમંડ
 શેષીલોર, શેષીલાજ વિં (ફા) ધમંડી;
 ગખી
 શેષ્તા વિં (ફા) આસક્ત; આશક

બ. કો. - 25

શેષ્તાળી સ્ત્રી આસક્તિ; રતિ; ખ્યાર
 શેયાર પું (ઈ) શેર (કંપનીનો)
 શેયરહોલ્ડર પું (ઈ) શેર (કંપનીનો) ધરાવનાર
 શેર પું (અ) કારસી ઉઠું આદિની બે ચરણોની કવિતા
 (જેમ કે, ગાલિબના શેર)
 શેર પું (ફા) વાધ; સિંહ (૨) ભારે બહાદુર; સાહસિક
 માણસ
 શેરદિલ પું બહાદુર
 શેરની સ્ત્રી વાધણ; સિંહણ
 શેરપંજા પું વાધનખનું શસ્ત્ર
 શેર-ચથાર પું (ફા) સિંહ
 શેરવાની સ્ત્રી ઉત્તર ભારતની અમુક ઢબનો કોટ
 શેવા પું (ફા) રીત; ઢંગ (૨) દસ્તૂર; પ્રથા
 શેવાલ પું શેવાળ; લીલ
 શેષ પું (સં) બાકી (૨) બચત (૩) શેષનાગ (૪)
 વિં બાકી રહેલું
 શૈક્ષણિક વિં (સં) શિક્ષણ સંબંધી; શિક્ષાપદ
 શૈક્ષિક વિં (સં) શિક્ષણનું; શિક્ષણ વિષયક
 શૈચ પું (અ) મુસલમાનની એક અટક (૨) પીર;
 ઇસ્લામનો ધર્મચાર્ય
 શૈતનત સ્ત્રી (અ) શૈતાનિયત
 શૈતાન પું શૈતાન (૨) ભૂતપ્રેત (૩) દુષ્ટ માણસ
 (૪) કોષ ખોટાઈ વગેરે દુર્ગુણ
 શૈતાની સ્ત્રી શૈતાન સ્ત્રી (૨) શૈતાનિયત; શરારત
 (૩) વિં શૈતાન સંબંધી
 શૈથિલ્ય પું (સં) શિથિલતા; ઢીલાશ
 શૈદા વિં (ફા) શપદા; આશક
 શૈલ પું (સં) પર્વત (૨) વિં પથ્થરનું (૩) કઠણ
 શૈલજા સ્ત્રી પાર્વતી
 શૈલી સ્ત્રી (સં) ઢબ; રીત; પરિપાટી; ચાલ; ઢંગ;
 લેખનપદ્ધતિ
 શૈલેન્દ્ર પું (સં) શિરિરાજ; હિમાલય
 શૈલેય વિં (સં) પથ્થરનું (૨) પહાડી
 શૈવ વિં (સં) શિવ વિષેનું (૨) પું શિવનો ભક્ત કે
 તેના ધર્મનો અનુયાયી
 શૈવલિની સ્ત્રી (સં) નદી
 શૈવાલ પું (પં) શેવાળ; લીલ
 શૈશવ પું (સં) બાળપણ
 શૈષા પું ઉપાસ્ય દેવને ધરાવેલ ફૂલ કે પ્રસાદ જે
 ભક્તોને અપાય છે.
 શોક પું (સં) ખેદ; દુઃખ
 શોકાકુલ વિં શોકથી વિરૂળ
 શોકાતુર વિં શોકથી ઘેરાયેલ
 શોકાર્ત વિં શોકથી ખીડિત

શોચ

૩૮૨

શ્રવ્ય

શોચ વિં (કા) ધીટ; મૃષ્ટ (૨) નટપટ (૩) ચપળ
(૪) પેરો અને ચટકદાર (રંગ)
શોચી સ્ત્રી ધીટતા; મૃષ્ટતા; નટપટપણું; ચપળતા
શોચ પું (સં) ચિંતા; વિમાસન (૨) દુઃખ; શોક
શોચનીય વિં (સં) દુઃખદ; ચિંતાજનક
શોણ વિં (સં) લાલ (૨) પું લાલ રંગ
શોણિત પું (સં) લોહી
શોથ પું (સં) સોજો
શોષ પું (સં) શુદ્ધિ (૨) દુરસ્તી (૩) પતાવટ; અદા
કરવું તે (૪) શોષ; તપાસ; ખોળ; પરીક્ષા
શોષક પું (સં) શોષનાર (૨) સુધારનાર
શોધન પું (સં) શુદ્ધ-સાક કરવું તે (૨) શોધવું તે;
તપાસ; ખોળ (૩) વિરેચન
શોધના સં કિં શુદ્ધ કરવું (૨) શોધવું
શોભ પું (કા) ધોવું તે કે તેની મજૂરી
શોભદા પું (અ) શઅબદ જાદુ (૨) દગો-ફટકો
શોભા પું (અ) શુઅબ ખાતું; શાખા
શોભન વિં (સં) શોભતું; સુંદર (૨) શુભ; મંગળ
શોભના સ્ત્રી (સં) સુંદરી (૨) અં કિં શોભવું
શોભા સ્ત્રી (સં) કાંતિ; સુંદરતા
શોભાયમાન વિં (સં) શોભીતું; સુંદર
શોભિત વિં (સં) શોભાવાળું; સુંદર
શોર પું (કા) શાર (૨) શોરબકોર
શોરગુલ પું શોરબકોર; ધોધાટ
શોરવા પું (કા) સેરવો
શોરા પું સુરોષાર
શોરાપુષ્ટ વિં (કા) ઝપડાળુ
શોરિશ સ્ત્રી (કા) શોરબકોર (૨) ઝપડો
(૩) ખળભળાટ (૪) હિલચાલ (૫) પ્રસિદ્ધિ
શોરીદા વિં (કા) વ્યાકુળ; વિકળ
શોરીદા-સર વિં (કા) પાગલ
શોલા પું (અ) આગની ઝોળ; ભડકો; આગની
આંચ; શોલો
શોલા-ચૂ વિં ઉગ્ર સ્વભાવનું
શોલા-રૂ વિં બહુ સુંદર
શોશા પું (કા) અદ્ભુત વાત (૨) અંગ્ય
શોષ પું (સં) સોસ; તરસ
શોષણ પું (સં) શોષવું તે; શોષણ
શોહદા પું વ્યભિચારી; લકંગો (૨) ગુંડો; બદમાશ
(૩) ખૂણવરણાગી
શોહદાયન પું લકંગાપણું; ગુંડાપણું; છેલબટાઉપણું;
લુચ્ચાપણું
શોહરત સ્ત્રી (અ); શોહરા પું ખ્યાતિ; પ્રસિદ્ધિ
(૨) અકવા

શોક પું (અ) શોષ; હોંસ (૨) વલણ; ઝોક
શોકત સ્ત્રી (અ) શાન; ઠાઠ (૨) તાકત (૩) રોક;
પ્રભાવ
શોકિયા વિં શોખવાળું (૨) અં શોખથી
શોકીન વિં શોખીન
શોકીની સ્ત્રી શોખીનપણાનો ભાવ; બન્યાકન્યા
રહેવાની ઈચ્છા
શોક પું શુદ્ધતા; પવિત્રતા (૨) જંગલ જવું તે;
પ્રાતઃકર્મ
શોક સ્ત્રી સપત્ની; શોક (પતિની બીજી સ્ત્રી)
શોચ પું (સં) શૂરવીરતા; શૂરાતન
શોહર પું (કા) સ્વામી; માલિક
શમશાન પું (સં) તે સ્થાન જ્યાં શબોને અગ્નિદાહ
અપાય છે; મસાણ
શમશુ પું (સં) દાઢી-મુંછ
શ્યામ વિં (સં) કાળું (૨) પું શ્રીકૃષ્ણ
શ્યામસ વિં (સં) કાળું; શામળું
શ્યામા સ્ત્રી (સં) યુવતી (૨) કોપલ (૩) અંધારી રાત
શ્યાલ પું શિયાળ (૨) (સં) સાળો કે બનેલી
શ્યેન પું (સં) બાજ પક્ષી
શ્રદ્ધાંજલિ, શ્રદ્ધાંજલી સ્ત્રી (સં) મૃતાત્મા પ્રત્યે
શ્રદ્ધા પ્રગટ કરવા કહેવામાં આવતા શબ્દો
શ્રદ્ધા સ્ત્રી (સં) નિષ્ઠા; વિશ્વાસ; આસ્થા
શ્રદ્ધાલુ વિં (સં) શ્રદ્ધાળુ; આસ્થા રાખનાર
શ્રદ્ધાસ્પદ વિં (સં) શ્રદ્ધાને પાત્ર; શ્રદ્ધાને યોગ્ય;
શ્રદ્ધેય
શ્રદ્ધેય વિં (સં) પૂજ્ય; શ્રદ્ધાપાત્ર
શ્રમ પું (સં) મહેનત (૨) થાક
શ્રમ-કળા પું (સં) પરસેવાનું ટીપું
શ્રમચત્તલ પું (સં) ધરસેવો
શ્રમજીવી વિં મહેનત-મજૂરી કરીને જીવનાર (૨) પું
મજૂર
શ્રમદાન પું (સં) નિર્માણકાર્યમાં સ્વેચ્છાથી અપાતો
સહયોગ
શ્રમસાધ્ય વિં (સં) પરિશ્રમથી સાધી શકાય એવું;
શ્રમ દોડપગા મે પ્રમત્તની પૂરું થઈ શકે એવું (કામ)
શ્રમણ પું બોદ સાપુ; પતિ
શ્રમિત વિં (સં) થાકવું
શ્રમાયુક્ત પું (સં) શાસનના શ્રમ વિભાગના ઉપરી;
'લેબર કમિશનર'
શ્રમી વિં મહેનતુ (૨) શ્રમજીવી
શ્રવણ પું (સં), શ્રવન પું કાન (૨) સાંભળવું તે
શ્રવણ-માધુર્ય પું સાંભળવાની મીઠાશ
શ્રવ્ય વિં (સં) સાંભળવા યોગ્ય

શ્રાંત વિં (સં) ઘાકેલું (૨) શાંત; સંપત્તી
 શ્રાંતિ સ્ત્રી (સં) ઘાક; વિગ્રામ
 શ્રાદ્ધ પું પિતૃઓનું તર્પણ
 શ્રાપ પું શાપ
 શ્રાવક પું (સં) જૈન કે બૌદ્ધ ધર્મી (૨) વિં
 સાંભળનાર
 શ્રાવણ પું (સં) શ્રાવણ માસ
 શ્રાવણી સ્ત્રી બળેવ
 શ્રાવ્ય વિં (સં) શ્રવ્ય; સાંભળવા યોગ્ય
 શ્રી સ્ત્રી (સં) લક્ષ્મી (૨) શોભા (૩) વિભૂતિ;
 એશ્વર્ય
 શ્રોમંત, શ્રોમત્ વિં (સં) શ્રીપુક્ત; સંપન્ન
 (૨) 'શ્રી'ની જેમ એક આદરસૂચક શબ્દ
 શ્રોમતી સ્ત્રી (સં) વિવાહિત સ્ત્રીના નામની આગળ
 જોડાતો આદરસૂચક શબ્દ (૨) પત્ની
 શ્રોત્રંદ પું (સં) ચંદન (૨) શિખંડ
 શ્રોત્ર પું (સં) નારિયેળ
 શ્રોમંત વિં પત્નિક (૨) પું માથાનું એક આભુષણ
 શ્રુત વિં (સં) સાંભળેલું
 શ્રુતપૂર્વ વિં પહેલાં સાંભળેલું
 શ્રુતાનુશ્રુત વિં (સં) સુષ્ટ્યું-સુષ્ટાવ્યું; એક કાનથી
 બીજે કાન (૨) કાનોકાનવાળું
 શ્રુતાશ્રુત વિં (સં) સાંભળ્યું ન સાંભળ્યું; ઉપલક્ષ
 જાણકારીવાળું
 શ્રુતિ સ્ત્રી (સં) વેદ (૨) કાન
 શ્રુતિકટુ વિં (સં) સાંભળવામાં કડવું; કર્કશ
 શ્રુતિપરંપરા સ્ત્રી (સં) વેદની પરંપરા
 શ્રુતિમધુર વિં (સં) સાંભળવામાં મીઠું; મધુર
 શ્રેણી સ્ત્રી (સં) પંક્તિ; હાર (૨) પરંપરા

ચંદ્ર, ચંદ્ર પું (સં) ચંદ્ર; હીજડો; નપુંસક; બળદ
 ચંદ્રતિલ પું નકામો માણસ
 ચંદ્રવેષ પું હીજડાના વેષમાં રહેનાર
 ચદ વિં (સં) દ; છ સંખ્યા
 ચદક પું (સં) છકડું; છનો સમૂહ
 ચદકર્મ પું (સં) ખટકર્મ (બ્રાહ્મણોનાં)
 ચદચક્ર પું (સં) શરીરનાં છ ચક્ર (મૂળાધાર, લિંગ,
 નાભિ, હૃત, કંઠ, મૂર્ધ) (૨) ચદમંત્ર; કાવતરું
 ચદતિલા સ્ત્રી (સં) મહા વદ એકાદશી
 ચદપદ પું (સં) ભમરો
 ચદપદી સ્ત્રી ભમરી (૨) છપ્પો; છ ચરણનું પદ
 ચદ્ધ વિં (સં) છ (સમાસમાં)
 ચદંગ પું (સં) વેદનાં છ અંગ (શિક્ષા, વ્યાકરણ,

શ્રેષ્ઠ પું (૨) વિં ભલું; કલ્યાણ
 શ્રેયસ્કર વિં (સં) ભલું કરે એવું; શુભ
 શ્રેષ્ઠ વિં (સં) ઉત્તમ
 શ્રેષ્ઠી પું (સં) શેઠ
 શ્રોણી સ્ત્રી (સં) નિતંબ
 શ્રોતા પું (સં) સાંભળનાર
 શ્રોતાગણ પું (સં) સાંભળનારનો સમૂહ
 શ્રોત્ર પું (સં) કાન (૨) વેદ
 શ્રીત વિં (સં) શ્રુતિ સંબંધી
 શ્લઘ વિં (પં) ટીલું; નરમ
 શ્લાઘન પું (સં) પ્રશંસા; વખાણ (૨) ખુશામત
 શ્લાઘા સ્ત્રી (સં) તારીફ
 શ્લાઘ્ય વિં (સં) પ્રશંસ્ય; વખાણપાત્ર
 શ્લીલ વિં (સં) સારું; શુભ
 શ્લેષ પું (સં) સંમોગ (૨) આલિંગન (૩) એક
 અલંકાર-દ્વિઅર્થી શબ્દપ્રયોગ
 શ્લેષ્ઠા પું (સં) શ્લેષ્ઠ; કક
 શ્લોક પું (સં) સંસ્કૃત પદ્યની કડી (૨) કીર્તિ;
 પ્રશંસા
 શ્વશુર પું (સં) સસરો
 શ્વશ્રુ સ્ત્રી (સં) સાસુ
 શ્વાન પું (સં) કુતરો
 શ્વાસ સ્ત્રી (સં) શ્વાસ; દમ (૨) પ્રાણ
 શ્વાસોચ્છ્વાસ પું (સં) વેગપૂર્વક શ્વાસ લેવો અને
 છોડવો તે
 શ્વાસકાસ પું (સં) દમ અને ખાંસી
 શ્વેત વિં (સં) સફેદ (૨) પું સફેદ રંગ (૩) ચાંદો
 શ્વેતપત્ર પું (સં) મહત્વપૂર્ણ ચર્ચાઓ સંબંધી પ્રકાશિત
 થતું રાજકીય લખાણ

ષ

નિરુક્ત, છંદ, કલ્પ અને જ્યોતિષ; શરીરનાં છ
 અંગ (બે હાથ, બે પગ, માથું અને ધડ)
 ષદ્જ પું (સં) સંગીતનો 'સ' સ્વર
 ષદ્દર્શન પું (સં) છ શાસ્ત્ર (સાંખ્ય, યોગ, ન્યાય,
 વેશેષિક, પૂર્વમીમાંસા અને ઉત્તરમીમાંસા)
 ષદ્યંત્ર પું (સં) કાવતરું (૨) જાળ; કાંદો
 ષદ્દર પું (સં) ખાટું, ખારું તીખું, કડવું, તૂરું એ છ
 રસ
 ષદ્દરિપુ પું (સં) કામ, ક્રોધ, લોભ, મોહ, પદ, મત્સર
 એ છ શત્રુઓ
 ષડાનન પું (સં) કાર્તિકેય
 ષષ્ટિ વિં (સં) ૬૦; સાઠ
 ષષ્ટિપૂર્તિ સ્ત્રી સાઠ વર્ષ પૂરાં થવાં તે

ષષ્ટાંશ

૩૮૪

સંગીન

ષષ્ટાંશ પું (સં) છઠો ભાગ
 ષષ્ટ વિં (સં) છઠું
 ઝઠી સીં છઠ (૨) જન્મ પછી છઠ્ઠો દિવસ
 (૩) છઠ્ઠી વિભક્તિ
 ષાળમાસિક વિં (સં) છમાસિક
 ષોડશ વિં (સં) સોળમું (૨) સોળ; ૧૬

સંકટના સં કિં લીંપવું; અબોટ કરવો
 સંકટ પું (સં) દુઃખ; વિપતિ; આકત (૨) ખીણનો
 કે સાંકડો રસ્તા
 સંકટગ્રસ્ત વિં (સં) મુસીબતથી ઘેરાયેલું
 સંકર પું (સં) ભેળસેળ; મિશ્રણ
 સંકરા વિં સાંકડું (૨) પું સાંકડ; કષ્ટ
 સંકરાના સં કિં સંકડાવવું
 સંકરિત વિં (સં) મિશ્રિત
 સંકર્ષણ પું (સં) ખેંચીને કાઢવું તે; પાસે લાવવું તે
 સંક્લ સીં સાંકળ કે સાંકળી
 સંક્લન પું (સં) સંમ્રદ; એકું કરવું તે
 સંક્લિત વિં (સં) એકું કરેલું
 સંકલ્પ પું (સં) ઈરાદો; નિશ્ચય; કરાવ
 સંકીર્ણ વિં (સં) સંકુચિત (૨) સંકીર્ણ; મિશ્ર
 (૩) શુદ્ર (૪) પું મિશ્ર રાગ (૫) સંકટ
 સંકીર્તન પું (સં) ગુણગાન (૨) વર્ણવવું તે
 સંકુચના અં કિં સંકોચાવવું
 સંકુચિત વિં (સં) સંકોચ પામેલું (૨) સાંકડું;
 નાનું; શુદ્ર
 સંકુલ વિં (સં) પરિપૂર્ણ ભરપૂર (૨) પું સમૂહ
 સંકેત પું (સં) ઈચારો (૨) ચેષ્ટા (૩) ચિહ્ન
 સંકેલના સં કિં સંકેલવું; સમેટવું
 સંકેતસ્થલ પું (સં) પ્રેમી અને પ્રેમિકાનું મળવાનું
 સ્થળ (૨) મળવા માટે નક્કી કરવામાં આવેલું
 સ્થળ
 સંકોચ પું (સં) અચકાવું તે; લજ્જા; શરમ
 સંકોચન પું (સં) સંકોચાવાનો ભાવ; તંગ થવું તે;
 સંકીર્ણતા
 સંકોચના સં કિં સંકોચવું
 સંકોચી વિં (સં) સંકોચાયેલું (૨) સંકોચવાળું;
 શરમાળ; લજ્જાશીલ
 સંક્રમણ પું (સં) એકમાંથી બીજામાં જવું તે;
 પ્રવેશ; ગમન
 સંક્રાંતિ સીં (સં) (એકમાંથી બીજી રાશિમાં)
 પ્રવેશ; ગમન
 સંક્રામક વિં (સં) ચેપી (રોગ)

ષોડશ શંગાર પું સાજસજ્જાનાં સોળ અંગ (ઉબટન,
 સ્નાન, વસ્ત્રધારણ, કેશપ્રસાધન, અંજન, સિંદૂર,
 અળતો, તિલક, ચિલુક પર તલ બનાવવો, મેંદી,
 સુગંધિત દ્રવ્ય, આભૂષણ, પુષ્પહાર, પાન, હોઠ
 રંગવા અને દાંતે મંજન)
 ષ્ઠીવન પું (સં) થૂંકવું તે (૨) થૂંક

સ

સંક્ષિપ્ત વિં (સં) ટૂંકું; સારભૂત
 સંક્ષિપ્તલિપિ સીં લઘુલિપિ
 સંક્ષેપ પું (સં) ટૂંકાણ; સાર
 સંક્ષિપ્તા પું સોમલ કે તેની ભસ્મ
 સંઘ્યા સીં (સં) આંકડો; ગણતરી
 સંગ અં સાથે; સંગાથે (૨) પું (ફાળ) પથ્થર (૩) (સં)
 સોબત; મિલન
 સંગઠન પું એકત્રીકરણ; અલગ હોય તેને એકત્ર
 બાંધવું તે કે તેમ કરી તેપાર કરાવું તંત્ર; સંગઠન
 સંગઠિત વિં સંગઠન કરાયેલું; એકત્રિત કરીને રચાયેલું
 સંગત સીં સંગ; સંગતિ (૨) સાથ આપવો તે
 (૩) ઉદાસી સાધુનો મઠ
 સંગતરા પું સંતરું
 સંગ-તરાણ પું (ફાળ) પથ્થરફોડો
 સંગતિ સીં (સં) સંગ; સોબત
 સંગતિયા, સંગતી પું ગવેયાનો સાજિંદો સાથી
 સંગ-દિલ વિં (ફાળ) કઠણ દિલવું; કૂર; કઠોર
 સંગ-પુજત પું (ફાળ) કાયબો
 સંગમ પું (સં) બન્નેનું કે વધારેનું મળવું તે; મિલન
 સંગ-યમર પું (ફાળ) સંગેમરમર; આરસપહાણ
 સંગમૂસા પું (ફાળ) એક જાતનો કાળો લીસો કીમતી
 પથ્થર
 સંગ-યશસ્વ પું (ફાળ) ગે-લીલો ડીનની પથ્થર
 સંગેરેજા પું (ફાળ) નાનો પથ્થર; રોડું
 સંગ-લાલ પું (ફાળ) પહાડી સ્થાન (૨) વિં કઠણ;
 કઠોર
 સંગ-સાસ પું (ફાળ) લીથોના પથ્થરને ઠીક કરનાર
 સંગ-સાર પું, સંગસારી સીં (ફાળ) 'સંગસારી'-
 પંચઈટાળીની સજા
 સંગ-સુરમા પું (ફાળ) સુરમો બનાવવાનો પથ્થર
 સંગતી પું સંગાથી (૨) દોસ્ત
 સંગી પું સાથી; સોબતી (૨) સીં એક જાતનું કપડું
 (૩) વિં (ફાળ) પથ્થરનું; સંગીન
 સંગીત પું (સં) ગાયન; વાદન વગેરે
 સંગીન વિં (ફાળ) પથ્થરનું (૨) સંગીન; મજબૂત;
 ટકાઉ (૩) વિકટ; અટપટું (૪) પું બંદુકનું સંગીન

સંગ્રહીત

૩૮૫

સંપન્ન

સંગ્રહીત વિં (સં) સંધરાયેલું
 સંગે-અસવદ પું (ફા+અ) કાબાનો પવિત્ર કાળો
 પથ્થર
 સંગે-પારસ પું પારસમણિ
 સંગ્રહ પું (સં) સંધરો; સંચય; સંગ્રહ
 સંગ્રહણી સ્ત્રી (સં) સંધરણી; ઝાડાનો એક રોગ
 સંગ્રહાલય પું (સં) સંગ્રહસ્થાન
 સંગ્રામ પું (સં) યુદ્ધ; લડાઈ
 સંઘ પું (સં) સમૂહ; જૂથ (૨) મંડળ
 સંઘટન પું સંગઠન (૨) (સં) મેળાપ; સંયોગ
 સંઘરના, સંઘારના સં કિં સંધારવું; સંહારવું
 સંઘર્ષ, સંઘર્ષણ પું (સં) ઝપાઝપી; અથડામણ
 સંઘાત પું (સં) સમૂહ (૨) સંપ; જૂથ (૩) આઘાત
 સંઘાતી પું (સં) સાથી
 સંઘાર પું (પં) સંહાર
 સંઘારના સં કિં સંધારવું; સંહારવું
 સંયારામ પું (સં) બોદ્ધ મઠ કે વિહાર
 સંચય પું (સં) ઢેર; ટગલો (૨) સંગ્રહ
 સંચરના અં કિં જવું; નીકળવું
 સંચાર પું (સં) જવું તે; ગતિ; પ્રવેશ
 સંચાલક પું (સં) સંચાલન કરનાર; નિયામક
 સંચાલન પું (સં) ચલાવવું તે (૨) પ્રબંધ; વ્યવસ્થા
 સંચિત વિં (સં) એકઠું થયેલું કે કરેલું
 સંજાત વિં (સં) પેદા થયેલું; જન્મેલું
 સંજાફ સ્ત્રી (ફા), સંજાબ પું સંજાપ; ગૂલ; કોર
 (૨) મગજ; ગોટ
 સંજાફી વિં કોર કે ગોટવાળું
 સંજીદગી સ્ત્રી ગંભીરતા; પીરતા; શાંતિ
 સંજીદા વિં (ફા) ગંભીર; ધીર; શાંત
 સંજીવન પું (સં) ફરી જીવતું થવું કે કરવું તે
 સંજીવની સ્ત્રી ફરી જીવતું કરે એવી એક ઔષધિ
 સંજોફલ વિં સુસજજ (૨) એકત્રિત
 સંજોઝ, સંજોગ પું સંયોગ
 સંજ્ઞા સ્ત્રી (સં) નામ (૨) ચેતના; હોશ
 સંજ્ઞા સ્ત્રી સંધ્યા; સાંજ
 સંઢ પું સાંઢ
 સંઢ-મુસંઢ વિં સાંઢ જેવું; ખૂબ જાડું
 સંઢસા પું સાણસો
 સંઢસી સ્ત્રી સાણસી
 સંઢા વિં સાંઢ જેવું તગડું
 સંઢાસ પું ડરખાજાડ
 સંત પું સાધુ પુરુષ; મહાત્મા
 સંતત વિં (સં) કેલાયેલું (૨) અં સતત; લગાતાર
 (૩) સ્ત્રી સંતતિ; બાળબચ્ચાં

સંતતિ સ્ત્રી (સં) સંતાન; બાળબચ્ચાં
 સંતપ્ત વિં (સં) ખૂબ તપેલું (૨) દુઃખી
 સંતરા પું સંતરું; નારંગી
 સંતરી પું સંત્રી; પહેરેગીર
 સંતાન પું સ્ત્રી (સં) સંતતિ; ઔલાદ; વંશ
 સંતાપ પું (સં) પીડા; કષ્ટ (માનસિક)
 સંતાપના સં કિં પીડવું; સતાવવું
 સંતી અં બદલે; વતી
 સંતુષ્ટ વિં (સં) સંતોષ પામેલું; ધરાયેલું; રાજી
 સંતોષ પું (સં) તૃપ્તિ; પરપત; સંતોષ
 સંતોષી વિં સંતાપવાળું
 સંત્રી પું પહેરેગીર
 સંઘા સ્ત્રી પાક; લેસન
 સંદર્ભ પું (સં) નિબંધ; લેખ; કૃતિ (૨) ગૂંથવું તે;
 ગોઠવવું તે (૨) આગળ-પાછળના અર્થનો સંબંધ
 સંદલ પું (ફા) ચંદન
 સંદલી વિં ચંદનના રંગનું; આછું પીળું
 સંદિગ્ધ વિં (સં) સંદેહ કે શંકાવાળું
 સંદીપન પું (સં) ઉદીપન; ઉતેજિત કરવું તે (૨) વિં
 ઉતેજક
 સંદૂક પું (અ) સંદૂક; પેટી
 સંદૂકવા પું સંદૂકચી, સંદૂકઢી સ્ત્રી નાની પેટી
 સંદૂર પું સિંદૂર
 સંદેશ પું (સં) સંદેશો (૨) એક બંગાળી મીઠાઈ
 સંદેશા પું સંદેશો
 સંદેસા પું સંદેશો; કહેવડાવેલી ખબર
 સંદેસી પું સંદેશો લઈ જનાર; દૂત
 સંદેહ પું (સં) શંકા; સંશય
 સંદેહ-દોલ, સંદેહ-દોલા પું સંશયનો હીડોળો;
 દુવિધા
 સંદોહ પું (સં) સમૂહ; ટોળું
 સંઘના અં કિં સંધાવું; જોડાવું
 સંઘાન પું (સં) સાંધવું તે; સંધાણ (૨) ખોજ; તપાસ
 સંઘાનના સં કિં (બાણ) સાંધવું
 સંઘાના પું સંધાનું; અથાણું
 સંધિ સ્ત્રી (સં) જોડાવું કે જોડવું તે (૨) કોલકરાર
 સંઘ્યા સ્ત્રી (સં) સાંજ; સાયંકાળ (૨) સંધ્યાપૂજા
 સંન્યાસ પું (સં) સંસારત્યાગ
 સંન્યાસી પું ત્યાગી; વેરાગી
 સંપત્તિ સ્ત્રી (સં) ધનદોલત (૨) ઐશ્વર્ય (૩) પૂર્ણતા
 સંપદ, સંપદા સ્ત્રી (સં) સંપત્તિ; વૈભવ
 સંપન્ન વિં (સં) પૂરું કરાવું તે; પરિપૂર્ણ; સિદ્ધ
 (૨) સહિત; યુક્ત (૩) ધનવાન; દોલતમંદ
 (૪) સમાપ્ત

સંપર્ક

૩૮૬

સંવિધાન

સંપર્ક પું (સં) સ્પર્શ; સંબંધ (૨) સંસર્ગ; મિલાપ
(૩) મિશ્રણ
સંપા સ્ત્રી (સં) વીજળી
સંપાત પું (સં) એકસાથે કે ઉપરઉપર પડવું તે;
સંગમ; સંસર્ગ
સંપાદક પું (સં) છાપાનો તંત્રી (૨) ભેગું કરી
ગોઠવનાર (૩) મેળવનાર કે તૈયાર મા પેદા
કરનાર
સંપાદન પું (સં) છાપું ચલાવવું તે (૨) એકત્ર કરવું
તે; પ્રાપ્તિ
સંપાદિત વિં (સં) સંપાદન થયેલું કે કરેલું
સંપુટ પું (સં) પાત્રાકાર વસ્તુ (૨) પડિયો (૩)
ડબ્બો (૪) ખોભો; અંજલિ (૫) ફૂલની પાંદડી
વચ્ચેનો પાત્રાકાર ભાગ (૬) બે શકોરાંનો સંપુટ
સંપૂર્ણ વિં (સં) બપું; પૂરેપૂરું (૨) પૂરું; સમાપ્ત
સંપૂર્ણતઃ, સંપૂર્ણતયા અં બરોબર; પૂરેપૂરી રીતે
સંપેરિત સ્ત્રી મદારીની સ્ત્રી
સંપેરા પું સાપનો મદારી
સંપોલા પું સાપોલિપું
સંપોલિયા પું મદારી
સંપ્રતિ અં (સં) અત્યારે; હાલમાં
સંપ્રદાન પું (સં) આપવું તે; દાન; ભેટ; દીક્ષા
(૨) (વ્યાકરણમાં) ચોથી કારક વિભક્તિ
સંપ્રદાય પું (સં) પંથ; ધર્મ (૨) રીત; ચાલ; પ્રથા
સંપ્રાપ્ત વિં (સં) ઠીક મેળવેલું કે મળેલું
સંબંધ પું (સં) નાતો; સંપર્ક; જોડણ (૨) સંધોગ;
મેળ (૩) સગાઈ; સગપણ
સંબંધી વિં (સં) સંબંધવાળું; વિષેનું (૨) પું સગું
સંબત્ પું સંવત; સાલ
સંબદ્ધ વિં (સં) સંબંધવાળું; જોડાયેલું; સંયુક્ત
સંબલ પું વટેશ્વરી (સં) (૨) સોમલ
સંબોધન પું (સં) સંબોધવું-જગાડવું કે પોકારવું તે
કે તેની ઠિક્કિ (૨) (વ્યા) આક્રમી વિભક્તિ
સંભરના, સંભલના અં કિં બગડતી સ્થિતિને સંભાળી
લેવી; કાબુમાં રહેવું; સાવપાન થવું; ટકી રહેવું;
રોકાઈ જવું
સંભવ પું (સં) શક્યતા (૨) જન્મ
સંભવતઃ અં કદાચ
સંભવના અં કિં સંભવવું; બનવું; શક્ય હોવું
સંભાર પું (સં) સંચય; ઢેર (૨) સાજ; સમાગ્રી
સંભાર પું સંભાળ; દેખરેખ; જાળવણી
સંભારના સં કિં સંભાળવું; ભાર ઉપાડવો
(૨) સંભારવું; યાદ કરવું
સંભાલ સ્ત્રી સંભાળ; દેખરેખ

સંભાલના સં કિં ભાર ઉપાડવો (૨) પડતું રોકવું;
ટેકવવું (૩) સંભાળવું
સંભાવના સ્ત્રી (સં) સંભવ; શક્યતા (૨) આદરભાવ
સંભાવિત વિં (સં) સન્માનિત (૨) કલ્પેલું; વિચારેલું;
અનુમાન કરેલું
સંભાષણ પું (સં) વાર્તાલાપ; વાતચીત
સંભૂય અં (સં) સાથે; ભાગમાં
સંભૂય-સમુત્થાન પું (સં) ભાગીદારીથી થતું કામ
સંભોગ પું (સં) રતિકીડા; મૈથુન
સંભ્રમ પું (પં) ગભરાટ (૨) ભ્રમ; ભૂલ
સંભ્રાંત વિં (સં) ગભરાયેલું (૨) ભ્રમમાં પડવું
સંમત વિં (સં) અનુકૂળ; સાથમાં મતવાળું
સંમતિ સ્ત્રી અનુકૂળ મત; મંજૂરી
સંપાન પું (સં) આદર; માન
સંમેલન પું ભેગા મળવું તે; સભા
સંચત વિં (સં) કાબૂ કે સંચયમાં રાખેલું (૨) સંચયી
સંચમ પું (સં) કાબૂ; વશ; દમન
સંચયી વિં (પં) સંચય રાખનારું; સંચયવાળું
સંયુક્ત, સંયુક્ત વિં (સં) જોડાયેલું (૨) સહિત;
સમન્વિત
સંયોગ પું (સં) મેળ; મિલાપ (૨) જોગ; લાગ
સંયોજક પું (સં) જોડનાર (૨) (સભા વિં નું)
આયોજન કરનાર; પ્રબંધક
સંયોજન પું (સં) જોડવું તે (૨) આયોજન; પ્રબંધ
સંરક્ષક પું (સં) રક્ષણ કરનાર; વાલી
સંરક્ષણ પું (સં) રક્ષા; સંભાળ; દેખરેખ; નિરીક્ષણ
સંરક્ષિત વિં (સં) સંભાળેલું; રક્ષામાં લીધેલું કે રાખેલું
સંતન વિં (સં) સાથે લાગેલું; સંબદ્ધ
સંતાપ પું (સં) વાર્તાલાપ; સંભાષણ
સંવત, સંવત્સર પું (સં) વર્ષ; સાલ
સંચારના અં કિં વ્યવસ્થિત થવું; સજજ થવું; (૨) સં
કિં સ્પરશ કરવું
સંચરિયા વિં શામળું; કૃષ્ણવર્ણ
સંચદ્ધક, સંચર્ધક વિં (સં) વધારે એવું; વધારનાર
સંચદ્ધન, સંચર્ધન પું (સં) વધારો; વૃદ્ધિ
સંચાદ પું (સં) વાતચીત (૨) ખબર; સમાચાર
સંચાદદાતા પું ખબરપત્રી
સંચાદી વિં (સં) મેળવાળું; મળતું (સંગીતમાં)
સંચારના સં કિં સજવું (૨) સમારવું; વ્યવસ્થિત કરવું
(૩) બરોબર ક્રમથી રાખવું
સંચાહન પું (સં) વહી જવું કે પહોંચાડવું તે
સંવિદા સ્ત્રી (સં) ઢેકો; કંટાકટ
સંવિધાન પું (સં) વ્યવસ્થા; પ્રબંધ (૨) રચના
(૩) બંધારણ

સંવિધાનસભા

૩૮૭

સંસ્કૃત

સંવિધાનસભા સ્ત્રી અંધારણસભા
 સંવેદ, સંવેદન પું (સં) સુખ દુઃખ વગેરેનો અનુભવ
 (૨) જ્ઞાન; પ્રતીતિ
 સંશય પું (સં) શંકા; સંદેહ
 સંશયાલુ વિં (સં) શંકાશીલ; વહેમીલું
 સંશયિત વિં (સં) શંકાવાળું; સંદિગ્ધ
 સંશયી વિં (સં) શંકા કરનારું
 સંશોધન પું (સં) શુદ્ધિ; સકાઈ (૨) સુધારો (જેમ કે, કરાવમાં) (૩) જાણ આદિ) અદા કરવું તે
 સંશોધિત વિં (સં) સુધારેલું
 સંશોધી વિં (સં) સુધારનારું
 સંશ્રય પું (સં) આશ્રય; શરણ; સહાય
 સંસર્ગ પું (સં) સ્પર્શ; સંબંધ; સંગ
 સંસાધન પું (સં) સારી રીતે પૂરું કરવું તે; કાર્યની તૈયારી; આયોજન
 સંસાર પું (સં) દુનિયા; જગત (૨) પરસંસાર (૩) પ્રપંચ; માયા
 સંસારી વિં (સં) સંસારનું કે તેને લગતું; લૌકિક
 સંસૃતિ સ્ત્રી (સં) સંસારચક્ર; જન્મ-મરણના ફેરા
 સંસૃષ્ટ વિં (સં) એકસાથે ઉત્પન્ન; મિશ્રિત
 (૨) સંબંધ (૩) સામેલ
 સંસ્કરણ પું (સં) સુધારવું કે ઠીક કરવું તે
 (૨) પુસ્તકની આવૃત્તિ
 સંસ્કાર પું (સં) મન પર પડતી છાપ કે અસર કે તે દ્વારા પતી કેળવણી (૨) શુદ્ધિ; સુધારો
 (૩) (સોળ) પાર્થિક આચાર (મનુએ ગર્ભાધાન, પુંસવન, સીમંતોન્નયન, જાતકર્મ, નામકર્મ, નિષ્ક્રમણ, અન્નપ્રાશન, ચૂડાકર્મ, ઉપનયન, કેશાંત, સમાવર્તન, વિવાહ એ બાર કલા છે ને પાછળથી બીજાઓએ કર્ણવેપ, વિદ્યારંભ, વેદારંભ, અંત્યેષ્ટિ ઉમેરી સોળ સંસ્કાર કલા છે.)
 સંસ્કારી વિં (સં) સંસ્કારવાળું; કેળવાયેલું
 સંસ્કૃત વિં (સં) સંસ્કાર પામેલું; શુદ્ધ (૨) સ્ત્રી-સંસ્કૃત ભાષા
 સંસ્કૃતિ સ્ત્રી (સં) સંસ્કારપૂર્ણ રૂપ આપવાની ક્રિયા; પરિષ્કૃતિ; સુધારો; સભ્યતા (૨) અલંકૃત કરવું કે સજાવવું તે (૩) આચરણગત પરંપરા
 સંસ્તુતિ સ્ત્રી (સં) પ્રશંસા
 સંસ્થા સ્ત્રી (સં) સભા; મંડળ (૨) સમિતિ; તંત્ર
 (૩) સમૂહ; સ્થિતિ (૪) સામાજિક પરંપરા
 (૫) રૂઢિ; વિધિ; નિયમ (૬) રાજકીય આજ્ઞા
 સંસ્થાનપું (સં) સ્થિતિ; મુકામ; નિવાસ (૨) હયાતી
 સંસ્થાપક પું (સં) સ્થાપના કરનાર; પ્રવર્તક
 સંસ્થાપન પું (સં) સ્થાપવું તે

સંસ્મરણ પું (સં) વારંવાર સ્મરણ કરવું (૨) સંયુક્ત એકું (૩) સંપવાળું; સંભારણું
 સંહતિ સ્ત્રી (સં) સમૂહ (૨) સંપ; મેળ
 સંહરના અં કિં નાશ થવું (૨) સં કિં સંહારવું
 સંહાર પું (સં) નાશ; વધ; અંત
 સંહારક વિં (સં) સંહાર કરનાર
 સંહારના સં કિં સંહારવું; નાશ કરવો
 સંહિતા સ્ત્રી (સં) વેદ-સંહિતા (૨) સંગ્રહ
 (૩) સંહતિ; સંપ
 સઆદત સ્ત્રી (અં) સદ્ભાગ્ય
 સઈ સ્ત્રી (અં) પ્રયત્ન
 સઈદ વિં (અં) શુભ; સાડું
 સકુલ સ્ત્રી (અં) મુશ્કેલી; આફત
 સકટ પું શકટ; ગાડી
 સક્તા પું (અં) મૂર્છાનો રોગ; મૂર્છી (૨) કાલ્યાણ યતિવંશ
 સકના અં કિં શકવું
 સકપકાના અં કિં અચરજ પામવું (૨) અચકાવું
 (૩) શરમાવું
 સકરકંદી સ્ત્રી, સકરકન પું શકરિપું; સકરકંદ
 સકરના અં કિં સ્વીકારાવું
 સકરપાલા પું સકરપારો
 સકરિયા પું શકરિયું
 સકલ વિં (સં) સકળ; બધું
 સકલાત પું રજાઈ (૨) ભેટ
 સકાના અં કિં શંકા આજ્ઞાવી; વહેમાવું (૨) સંકોચ કે ડરમાં પડવું
 સકામ વિં (સં) કામનાવાળું
 સકારના સં કિં સ્વીકારવું (૨) શિકારવું (હુંડી)
 સકારા પું હુંડીની શિકારણી-તેની દલાલી
 સકારે અં સવારે
 સક્રાલત સ્ત્રી (અં) પચવામાં ભારેપણું
 સકિલના અં કિં સરકવું; લપસવું (૨) સંકડાવું; સંકોચાવું (૩) થવું; બનવું
 સક્તીલ વિં (અં) પચવામાં ભારે (૨) વજનદાર
 સકુચ, સકુચાઈ સ્ત્રી સંકોચ; શરમ
 સકુચના અં કિં સંકોચ કરવો; શરમાવું
 સકુચાઈ સ્ત્રી સંકોચ; શરમ
 સકુન પું શકન (૨) પક્ષી
 સકુની સ્ત્રી પક્ષી
 સકૂન પું સ્થિરતા (૨) મનની શાંતિ
 સકૂનત સ્ત્રી (અં) રહેઠાણ; નિવાસ
 સકૂત અં (સં) એક વાર (૨) સદા; સર્વદા
 (૩) તરત

સકેલના

૩૮૮

સજાના

સકેલના સં કિં એકત્ર કરવું; સંકેલવું
 સકોર પું થકોરું; માટીનો વાડકો; કટોરો
 સક્કા પું (અં) ભિસ્તી
 સક્ત વિં (સં) આસક્ત (૨) સંલગ્ન
 સક્તિ સ્ત્રી શક્તિ; બળ
 સક્તુ, સક્તુક પું સતુ
 સક્ક પું (અં) મકાનની છત
 સક્કિય વિં (સં) ક્રિયાવાળું; કાર્યરત
 સહારા પું, સહારી સ્ત્રી સખડી; બોટાચ એવી રસોઈ
 (દાળભાત જેવી)
 સહા પું (સં) મિત્ર; દોસ્ત
 સહાવત સ્ત્રી (અં) દાન (૨) ઉદારતા
 સહી સ્ત્રી (સં) સાહેલી
 સહી વિં (અં) સખી; દાની; ઉદાર
 સહુઆ પું શાલ વૃક્ષ
 સહુન પું (ફાં) વાતચીત (૨) બોલ; વચન; સુખન
 (૩) કાવ્ય
 સહુન-ચીન વિં (ફાં) યુગલીખોર
 સહુન-તકિયા પું (ફાં) બોલવામાં કેટલાક લોકો
 અમુક શબ્દ વારંવાર કહે છે તે (જેમ કે, છતે;
 સમજવા ને)
 સહુન-દૌં વિં કાવ્યરસિક
 સહુનદાની સ્ત્રી કાવ્યરસિકપણું
 સહુન-પરવર વિં (ફાં) વચન પાળનાર
 (૨) હઠીલું; મૂઠામૂઠી
 સહુન-શનાસ, સહુન-સંજ પું (ફાં) 'સખુન'-
 કાવ્ય કે વાતચીતનો મર્મ સમજનાર; મર્મજ્ઞ
 સહુનસાજ પું (ફાં) કાવ્ય રચનાર (૨) બનાવીને
 જૂઠી વાત કહેનાર
 સહુનસાજી સ્ત્રી કાવ્ય-રચના (૨) બનાવીને જૂઠી
 વાત કહેવાનો ભાવ
 સહત વિં (અં) સખત; કડક; કઠોર; કઠણ
 સહતી સ્ત્રી સખતાઈ; કડકાઈ (૨) તંગી (૩) જુલમ
 સહ્ય પું (સં) મૈત્રી; દોસ્તી
 સગ પું (ફાં) કૂતરો
 સગડી સ્ત્રી નાની ગાડી
 સગપન, સગપન પું સગપણ; સગા હોવું તે
 સગપહતી સ્ત્રી શાકપોષ્ટું નાંખીને કરેલી દાળ
 સગબગ વિં લઘુપથ; તરબોળ
 સગબગાના અં કિં તરબોળ થવું (૨) ગલરાવું
 સગરા, સગરાલ, સગરાલા વિં સપથું
 સગર્મ વિં (સં) સગું; સહોદર (૨) પું સગો ભાઈ
 સગર્મી સ્ત્રી બેઝવ સ્ત્રી (૨) સગી બહેન
 સગલ, સગલા વિં સપથું; બપું

સગા વિં સગું; સંબંધી (૨) સહોદર
 સગાઈ સ્ત્રી સગાઈ; વેવિશાળ (૨) સગાનો સંબંધ (૩)
 નાતરા જેવું ઊતરતું મનાતું લગ્ન
 સગીર વિં (અં) નાનું
 સગીર-સિન પું સગીર; નાની ઉંમરનું
 સગુણ વિં (સં) ગુણિયલ (૨) પું સાકાર (બ્રહ્મ)
 સગુન પું શુકન (૨) સગુણ
 સગુનિયા પું શુકન જોનાર-જોથી
 સગુનીતી સ્ત્રી શુકન જોવા તે
 સગોત, સગોતી, સગોત્ર (સં) પું એક ઔતરનું
 (૨) સગું
 સગગડ પું ભાર ખેંચવાનું ગાડું
 સગન વિં (સં) ધન; ગીચ
 સચ વિં સાચું
 સચમુચ અં પરેપર; સાચે; સાચમાચ
 સઘરાચર વિં (સં) સ્થાવર અને જંગમ; બપું
 (૨) પું વિશ્વ
 સઘાઈ સ્ત્રી સચ્ચાઈ; સત્યતા
 સઘાન પું સંચાણો; બાજ પક્ષી
 સઘિત વિં (સં) ચિંતાવાળું; કિંકર કરતું
 સઘિવકળ વિં ખૂબ ચીકણું
 સઘિવ પું (સં) મિત્ર (૨) મંત્રી (૩) અખાત્ય;
 પ્રધાન; વજીર
 સઘિવાલય પું (સં) સરકારના સચિવો, મંત્રીઓ
 તથા વિભિન્ન વિભાગોના મુખ્ય અધિકારીઓ
 આદિનાં કાર્યાલયોનો સમૂહ; 'સેક્રેટરિયેટ'
 સઘેત વિં જીવતું જાગતું (૨) સાવધ; ખબરદાર
 સઘેતન વિં (સં) ચેતનવંતું; જીવતું
 સઘ્તા વિં સાચું (૨) સાચું બોલનાર; સત્યવાદી
 સઘ્તાઈ સ્ત્રી સત્ય; સાચ
 સઘ્ધિદાનંદ પું (સં) સત્ચિત્ આનંદ રૂપ પરમાત્મા
 સઘ સ્ત્રી સજાવટ (૨) શોભા
 સઘમ વિં સાવધાન; જાગ્રત; સચેત
 સઘદાર વિં સુંદર
 સઘધજ સ્ત્રી સજાવટ; ઠાઠમાઠ
 સઘન પું સ્વજન (૨) પ્રીતમ; પતિ
 સઘના અં કિં સજાવું; શણગારવું (૨) શોભવું
 (૩) સં કિં સજવું
 સઘની સ્ત્રી સખી (૨) પ્રિયા
 સઘલ વિં (સં) જળ સહિત; ભીનું (આંસુથી)
 સઘલાઈ સ્ત્રી સજાઈ; સજવું સજાવવું તે કે તેની મજૂરી
 સઘા પું, સઘાઈ સ્ત્રી સજા; શિક્ષા
 સઘાતિ, સઘાતીય વિં (સં) એક જાતિનું
 સઘાના સં કિં સજાવવું; બરોબર ઠીક કરીને ગોઠવવું

સજ્ઞાયાપ્તા

૩૮૯

સત્

સજ્ઞાયાપ્તા વિં (ફાં) સજ્ઞા પામેલું
 સજ્ઞાયાલ વિં (ફાં) સજ્ઞાપાત્ર (૨) સજ્ઞા પામેલું
 સજાવ પું ખૂબ ઉકાળેલા દૂધનું દહીં (૨) સજાવટ;
 સજાવવું તે
 સજાવટ સ્ત્રી સજાવટ; શોભા (૨) સજ્જતા;
 તેપારી
 સજાવલ પું (તું) સજાવુલ કલેક્ટર; કર ઉધરાવનાર
 અમલદાર
 સજાવર વિં (ફાં) સજાવર; યોગ્ય (૨) સજાવાર;
 સજાપાત્ર
 સજીલા વિં છેલબટાઉ (૨) સુંદર
 સજીવ વિં (સં) જીવતું (૨) પું જીવ; પ્રાણી
 સજીવન પું, સજીવની સ્ત્રી સંજીવની
 સજૂરી સ્ત્રી એક મીઠાઈ
 સજ્જ વિં (સં) સજ્જ; તેપાર
 સજ્જન પું (સં) સારો માણસ
 સજ્જા સ્ત્રી શય્યા (૨) સજાવટ
 સજ્જાદા પું (અં) મુસલ્માનો; નમાજની ચટાઈ
 (૨) ફકીરનો તકિયો
 સજ્જત વિં (સં) સજ્જ થયેલું કે કરાયેલું
 સજ્જી સ્ત્રી, સજ્જીઘાર પું સાજખાર
 સજ્ઞાન વિં (સં) સમજણું (૨) બુદ્ધિમાન
 સટક સ્ત્રી સટકી જવું તે; છટક (૨) લાંબી વળી થકે
 તેવી મૂકાની નેહ (૩) ચાબુક જેવી પાતળી સોટી;
 સાટકો
 સટકના અં કિં સટકવું; છટકી જવું
 સટકા પું સાટકો; ચાબુક
 સટકાના સં કિં સટકાવવું; સોટી કે સાટકાથી
 ખારવું
 સટકારા વિં લાંબા સુવાળા (વાળ)
 સટકારી સ્ત્રી પાતળી સોટી; સાટકો
 સટકા પું સાટકો (૨) સપાટો; ઝપટ
 સટના અં કિં બે ચીજોનાં પડખાં બરોબર સાથે
 બંધબેસવાં કે ગોઠવાવાં
 સટપટ સ્ત્રી દુધિયા; ગૂંચવણ; સપટામણી
 સટપટાના અં કિં ગૂંચવાવું; સપટાવું
 સટર-પટર વિં તુચ્છ; ચામૂલી (૨) સ્ત્રી સટરપટરિયું
 કે નકામું કામ
 સટસટ અં ઝટ ઝટ; ચપ ચપ
 સટાના સં કિં જોડવું; બંધ બેસાડવું
 સટીક વિં ટીકા સહિત (સં) (૨) બરોબર ટીક
 સટોરિયા પું સટોરિયો; સફાખોર
 સટ્ટા પું સફો (૨) સોદો; કરાર
 સટ્ટા-ચટ્ટા પું પુક્તિ; ચાલબાજી (૨) મેળ

સટ્ટી સ્ત્રી હાટ; બજાર
 સટ્ટેબાજ પું સટોરિયો
 સઠ પું શઠ; લુચ્ચો; બદમાશ
 સઠતા સ્ત્રી શઠતા; લુચ્ચાઈ; બદમાશી
 સઠિયાના અં કિં સાઠ વર્ષના થવું (૨) સાઠે બુદ્ધિ
 નાસવી
 સઠેરા પું સાંઠી
 સઢક સ્ત્રી સડક; રસ્તો
 સઢન સ્ત્રી સડવું તે; સડો
 સઢના અં કિં સડવું; બગડવું
 સઢસઠ વિં સડસઠ; દડ
 સઢાંથ, સઢાર્યથ સ્ત્રી સડેલી ચીજોની દુર્ગંધ
 સઢાસઢ અં સટોસટ; ઉપરાછાપરી
 સઢિયલ વિં સડેલું (૨) રદી (૩) તુચ્છ
 સત વિં શત; સો
 સત પું સચ્ચાઈ; સત્ય
 સતત વિં (સં) ચાલુ; લગાતાર
 સતનજા પું સાત અનાજનો ખીચડો
 સતપતિયા, સતપુતિયા સ્ત્રી એક શાક કે તેનો વેલો
 સતફેરા પું, સતપદી, સતભીરી સ્ત્રી સમપદી; લગ્નના
 સાત ફેરા
 સતમાસા પું ગર્ભાધાનને સાતમે માસે થતો વિધિ
 (૨) સાતમે મહિને અવતરેલો તે
 સતરંજ સ્ત્રી શેતરંજ રમત
 સતરંજી સ્ત્રી શેતરંજી
 સતર સ્ત્રી (અં) લીટી (૨) હાર; કતાર (૩) વિં (સં)
 વાંકું (૪) કોથે ભરાયેલું
 સતરહ, સત્તરહ વિં સતર; ૧૭
 સતરાના અં કિં થિડાવું; ગુસ્સે થવું
 સતર્ક વિં (સં) સાવધ; જાગ્રત (૨) તર્કયુક્ત
 સતસર્ફ સ્ત્રી સતસાઈ; સતશતી
 સતહ સ્ત્રી (અં) સપાટી; તલ; સેત્રફળ
 સતહત્તર વિં સિતોતેર; ૭૭
 સતહી વિં (ફાં) સપાટીનું; સપાટ
 સતાફશ સ્ત્રી (ફાં સિતાઈશ) પ્રશંસા; વખાણ
 સતાના, સતાવના સં કિં સતાવવું; પજવવું
 સતાસી, સત્તાસી વિં સત્તાસી; ૮૭
 સતી સ્ત્રી (સં) સતી સ્ત્રી (૨) મૃત પતિ સાથે સતી
 થનારી સ્ત્રી
 સતુઆ પું સતું; સાથવો
 સતૂન પું (ફાં) સંભ; થાંભલો
 સતોગુણ પું સત્યગુણ
 સત્ પું (સં) સત્ય; બ્રહ્મ (૨) વિં સત્ય; નિત્ય
 (૩) સાતું

સત્કર્મ

૩૯૦

સધવા

સત્કર્મ પું સારું પુણ્ય કામ; સત્કાર્ય
 સત્કાર પું (સં) સન્માન; આદર
 સત્ત પું સત્ત્વ; સાર
 સત્તર વિં સિતર; ૭૦
 સત્તરહ વિં સતર; ૧૭
 સત્તા સ્ત્રી (સં) હયાતી (૨) અધિકાર
 (૩) ગંજકાનો સત્તો
 સત્તા પું (અ) ઈશ્વર
 સત્તાઈસ વિં સત્તાપીસ; ૨૭
 સત્તાનથે વિં સત્તાથું; ૯૭
 સત્તાર પું (અ) ઈશ્વર
 સત્તાવન વિં ૫૭
 સત્તાસી વિં સિત્યાસી; ૮૭
 સત્તુ પું સત્તુ; સાધવો
 સત્ત્વ પું (સં) સત્ત્વ; સાર
 સત્ત્વ પું (સં) સાચ (૨) વિં સાચું
 સત્યવાદ પું (સં) સાચું બોલવું કે તેને વળગીને
 ચાલવું તે
 સત્યવાદી વિં સત્યવાદી; સાચું
 સત્યસંઘ વિં (સં) સત્ય-વચની
 સત્યાગ્રહ પું (સં) કોઈ ન્યાયપૂર્ણ પક્ષ કે સત્યને
 ખાતર આગ્રહ રાખી કરતો શાંતિપૂર્વક સંઘર્ષ
 સત્યાનાસ પું સત્યાનાશ; ખુવારી
 સત્યાનાસી વિં સત્યાનાશ કરનાર
 સત્ર પું (સં) પક્ષ (૨) અન્નક્ષેત્ર (૩) ભણતરનું
 સત્ર; 'ટર્મ'
 સત્રહ વિં સતર; ૧૭
 સત્ત્વર વિં (સં) જલદી; તરત
 સત્તંગ પું (સં) સારી કે સાપુજનની સોબત
 સથરી સ્ત્રી સાથરો; ધાસની પથારી
 સથિયા પું સાથિયો (૨) શસ્ત્રવેદ
 સદ વિં તાજું (૨) અં સદ્ય; તરત (૩) સ્ત્રી
 આદત; દેવ
 સદ વિં (ફા) સ્ત્રી; શત; ૧૦૦
 સદક્કા પું (અ) દાન (૨) કોઈને માથે ઉતારીને
 રસ્તે મુકાય તે; ઉતાર
 સદન પું (સં) પામ; સ્થળ; ઘર
 સદાક સ્ત્રી (અ) મોતીની છીપ
 સદમા પું (અ) આધાત; પક્કી (૨) દુઃખ
 સદય વિં (સં) દયા સહિત; દયાળુ
 સદર વિં (અ) સદ્ર પ્રધાન; મુખ્ય; પ્રમુખ (૨) પું
 કેન્દ્રસ્થાન (૩) કશાનો આગલો ભાગ
 (૪) સભાનો પ્રમુખ
 સદરઆલા પું નાનો ન્યાયાધીશ

સદરદરવાજા પું ખાસ દરવાજો
 સદરનશીન પું સભાપતિ
 સદરબાજાર પું મોટું કે ખાસ બજાર
 સદરી સ્ત્રી (અ) સદરો; બંદી
 સદસત્, સદસદ વિં (સં) સત્ય-અસત્ય; સારું-નરસું
 કે સાચું-જૂઠું
 સદસ્ય પું (સં) સભ્ય; સભાસદ
 સદસ્યતા સ્ત્રી સભ્યપદ
 સદહા વિં (ફા) સેંકડો; અનેક
 સદા સ્ત્રી (અ) પ્રતિષ્ઠિત; પડધો (૨) અવાજ; શબ્દ
 (૩) પોકારનો શબ્દ
 સદા અં (સં) હંમેશ; કાયમ
 સદાક્રત સ્ત્રી (અ) સત્ય
 સદાચરણ, સદાચાર પું (સં) સારું શુભ વર્તન
 સદાચારી વિં (સં) સારા વર્તનવાળું; ધર્મિષ્ઠ
 સદાફર, સદાફલ વિં સદા ફળતું (૨) પું ઉમરડો
 (૩) નારિયેળી (૪) બીલીવૃક્ષ
 સદાબરત, સદાવર્ત પું સદાવ્રત; અન્નક્ષેત્ર
 સદા-બહાર વિં હંમેશ ખીલેલું રહે એવું (૨) સદા
 લીલું રહેતું
 સદારત સ્ત્રી (અ) સદરપણું; સભાપતિત્વ
 સદાવર્ત પું સદાવ્રત; અન્નક્ષેત્ર
 સદાશય વિં (સં) શુભ આશયવાળું
 સદા-સુશાગિન સ્ત્રી એ સ્ત્રી જે સદા સૌભાગ્યવતી રહે;
 જે કદી પતિવિહોણી ન થાય (ક્યારેક વેરથા માટે
 બાંધપાં પક્ષ આવું કહેવાય છે.)
 સદી સ્ત્રી (ફા) સૈકું; શતાબ્દી
 સદશ વિં (સં) મળતું; જેવું; સમાન
 સદેહ વિં (સં) દેહ સહિત
 સદૈવ અં (સં) સદાય; હંમેશ
 સદોષ વિં (સં) દોષવાળું (૨) ગુનેગાર
 સદગતિ સ્ત્રી (સં) શુભ ગતિ(મરણ બાદ)
 સદગુણ પું (સં) સારો ગુણ કે લક્ષણ
 સદ અં સદ્ય; તરત; હમણાં (૨) સ્ત્રી (અ) આડ;
 દીવાલ
 સદર્ધ પું (સં) સારો ધર્મ (૨) બૌદ્ધ કે જૈન ધર્મ
 સદ્ભાવ પું (સં) સારો ભાવ; મેળ (૨) અસ્તિત્વ
 સદ્ધ અં (સં) હમણાં; તરત
 સદ્ર પું (અ) કેન્દ્રસ્થાન (૨) કક્ષાનો આગલો ભાગ;
 સભાનો પ્રમુખ
 સધના અં કિં સધાવું
 સધના સં કિં સાધવાના કામમાં બીજાને પ્રવૃત્ત કરવું
 સધર્મ વિં (સં) સમાન ધર્મ કે ગુણવાળું
 સધવા સ્ત્રી (સં) સૌભાગ્યવતી સ્ત્રી

સન પું શણ (૨) વિન્ સ્તબ્ધ; સૂમ (૩) (અ) સન;
સાલ

સનઅત સ્ત્રી (અ) કારીગરી; કળા-કૌશલ્ય
(૨) ઉદ્યોગ; ધંધો

સનક સ્ત્રી પુન; મનનું થેલું (૨) ઝનૂન
સનકના અં કિં પાગલ થવું; જક્કી થવું

સનકાના સં કિં કોઈને પાગલ કે જક્કી થવામાં
મવૃત કરવું

સનકારના, સનકિયાના સં કિં સનકારવું; ઇશારો
કરવો

સનદ સ્ત્રી (અ) સનંદ; પ્રમાણપત્ર કે પ્રમાણ
સનદો વિન્ પ્રમાણવાળું

સનદ-યાપ્તા વિન્ (ફા) સનદ પામેલું; પ્રમાણિત
સનદો વિન્ (ફા) સનદવાળું; પ્રમાણિત

સનના અં કિં પલળીને એકસરખું થવું (જેમ કે,
આટો) (૨) કશામાં મળી કે લીન થઈ જવું;
તરબોળ થવું (૩) ગંદું થવું

સનમ સ્ત્રી (અ) પ્રિયા; પ્રેમિકા; પ્રેયસી; માશૂક
(૨) પ્રતિમા (૩) પું (ફા) મંદિર; પ્રેમપાત્ર;

પ્રિયતમ; પ્રિય પુરુષ

સનસનાના અં કિં સણસણવું; સણસણ અવાજ
કરવો

સનસનાહટ પું સણસણાટ (૨) સનસનાટી
સનસની સ્ત્રી ઝઝણાટ (૨) સનસનાટી

સનહકી સ્ત્રી (અ) સનહક (મુસલમાનોમાં પ્રત્યઃ
વપરાતું) માટીનું એક વાસણ

સના સ્ત્રી (અ) વખાણ; સ્તુતિ (૨) સોનામુખી
સનઅત સ્ત્રી કારીગરી; કળા-કૌશલ્ય (૨) ઉદ્યોગ;
ધંધો

સનાતન વિન્ (સં) હમેશનું; ચિરંતન
સનાતની પું સનાતન ધર્મનો માણસ

સનાથ વિન્ (સં) સાધાર; નાથ કે પક્ષીવાળું
સનાથ સ્ત્રી સોનામુખી

સનાહ પું કવચ; બખતર
સનીચર પું શનિચર; શનિવાર

સનીચરી સ્ત્રી શનિની દશા
સનોચર પું (અ) સનૂબર; ચીડનું કે સરુનું ઝાડ

સન્ન વિન્ સૂમ; શૂન્ય
સન્નાટા પું શૂન્યતા; નીરવતા (૨) એકાંત
(૩) સ્તબ્ધતા (૪) હવાનો સણસણાટ (૫) વિન્
નીરવ (૬) એકાંત

સન્નિધિ સ્ત્રી (સં) પડોશ; નિકટતા; પાસે હોવું તે
સન્નિપાત પું (સં) એકસાથે પડવું કે અકળાવું તે
(૨) ત્રિદોષ રોગ

સન્નિધિષ્ટ વિન્ (સં) સાથે બેઠેલું; એકઠું
(૨) સ્થાપેલું (૩) દાખલ થયેલું

સન્નિવેશ પું (સં) સંનિવેશ; સમીપ (૨) આસન;
જગા

સન્નિહિત વિન્ (સં) પાસેનું (૨) પાસે રાખેલું
(૩) તત્પર; તૈયાર

સન્માન પું (સં) આદર-સત્કાર
સન્મુખ વિન્ (સં) સામે; મોઢામોઢ

સપક્ષ વિન્ (સં) પક્ષનું; સહાયક (૨) પું મિત્ર
સપત્ની સ્ત્રી (સં) શોક (સ્ત્રી)

સપત્નીક વિન્ પત્ની સહિત
સપથ પું શપથ; સોગન

સપન, સપના પું સ્વપ્ન; સપનું
સપરદાઈ, સફરદાઈ પું નાચનારી સાથેના સાજનો;

માણસ; સાજિંદો
સપરના અં કિં પૂરું થઈ શકવું

સપરના સં કિં પૂરું કરવું; આટોપવું
સપરિત્કર વિન્ (સં) અનુચરો વગેરેના ઠાઠ સાથે

સપાટ વિન્ સપાટ; એકસરખું
સપાટા પું સપાટો; ઝપાટો

સપિંડ વિન્ (સં) એક ગોત્રનું-સગોત્ર
સપુર્દ સ્ત્રી (ફા) સિપુર્દ) સુપરત; સોંપણ

સપુર્દગી સ્ત્રી સોંપવું તે; સુપરત કરવું તે
સપૂત પું સુપુત્ર; સપૂત

સપેરા પું સાપનો મદારી
સપેલા, સપોલા પું સાપોલિયું; સાપનું બચ્ચું

સપ્ત વિન્ (સં) સાત; ૭
સપ્તક પું (સં) સાતનું જૂથ

સપ્તપદી સ્ત્રી (સં) લગ્નની સપ્તપદી-એક વિધિ
સપ્તમ વિન્ (સં) સાતમું

સપ્તમી સ્ત્રી સાતમ
સપ્તર્ષિ પું (સં) સાત ઋષિનું મંડળ (૨) એક નક્ષત્ર

સપ્તાહ પું (સં) સાત દિનની મુદત કે તેટલું પ્રત વગેરે
સપ્ત સ્ત્રી (અ) પંક્તિ; હાર (૨) કરસ

સપ્તગોલ પું ઇસપગોલ
સપ્તદર વિન્ (અ) વીર; પોદ્દો

સપ્તર પું (અ) સફર; મુસાફરી (૨) અરબી
બીજો માસ

સપ્તદાઈ પું નાચનારી સાથેનો માણસ; સાજિંદો
સપ્ત-મૈના સ્ત્રી (ઈ) સેપર એન્ડ માર્બનર) સેનાની

આગળ રસ્તા વગેરે કરનાર સિપાઈવર્ગ
સપ્તરા પું (અ) પિત

સપ્તરી વિન્ (અ) સફરમાં કામનું (૨) પું સફર-ખર્ચ
સપ્તલ વિન્ (સં) કળવાળું; સાથ; કામિયાબ

સફ્રહા

૩૯૨

સમદના

સફ્રહા પું (અં) પુસ્તકનું પાનું (૨) પહોળાઈ;
વિસ્તાર
સફ્રાવિં(અં)સાફ (૨)પાક;પવિત્ર (૩)લીસું;સપાટ
સફ્રાઈ સ્ત્રી સફાઈ; સ્વચ્છતા (૨) મામલાની
પતાવટ; તોડ
સફ્રાયા પું સફાયટ-પૂરું થઈ જવું તે (૨) સત્યાનાશ
સફ્રી વિં (અં) સાફ (૨) પવિત્ર (૩) પું એક
કારસી ફકીર
સફ્રીના પું (અં) અદાલતી સમન્સ (૨) નોંપપોથી
(૩) હોડી
સફોર સ્ત્રી પક્ષીનો કલરવ કે તેને બોલાવવાની
સીટી
સફોર પું (અં) એલચી; રાજદૂત
સફ્રાક પું (અં) સુફક યૂર્ણ; ભૂકો
સફેદ વિં (ફાં) સુફેદ સફેદ; ધોળું (૨) કોરું; કશુ
લખ્યા વગરનું
સફેદ-પોશ પું સફેદ કપડાંવાળો (૨) શિષ્ટ
માણસ; બાબુ
સફેદા પું (ફાં) સફેદો (૨) એક જાતની કેરી (૩)
ધોળી છાલવાળું એક ઝાડ
સફેદી સ્ત્રી સફેદી; ધોળાશ (૨) ચૂનાથી ધોળવું તે
સફ્રાક વિં (અં) ફર; નિર્દય; ધાતકી
સફ્રાકી સ્ત્રી ફરતા; નિર્દયતા; ધાતકીપણું
સબ વિં સૌ; બપું (૨) પૂરું; સારું
સબક પું (અં) પાઠ; શિખામણ (૨) શિક્ષા
સબકત સ્ત્રી (અં) બીજાથી આગળ કે વિશેષ
હોવું તે
સબકા સબ વિં બપું જ; પૂરેપૂરું
સબ કુછ વિં એકએક; બપું જ
સબદ પું શબ્દ; વાણી
સબબ પું (અં) કારણ; હેતુ (૨) સાધન
સબર પું સબૂર (૨) વિં સબળ
સબલ વિં (સં) સબળ (૨) સેનાપુક્ત
સબા સ્ત્રી (અં) (સવારની) પૂર્વની હવા
સબાત પું (અં) સ્થિરતા; દહેતા
સબોલ સ્ત્રી (અં) સડક; રસ્તો (૨) ઉપાય; પુક્તિ
(૩) પરબ
સબૂ પું (ફાં) માટીનો ધડો
સબૂચા પું (ફાં) માટીનો ઘડૂલો
સબૂત પું (અં) સાબૂતી; સંગીનતા; દહેતા
(૨) સાબિતી; પ્રમાણ
સબેરા પું સવાર; પ્રભાત
સબ્જ વિં (ફાં) કાચું કે તાજું (ફળફૂલ વગેરે)
(૨) લીલું

સબ્જ-કદમ વિં અપશુકનિયાળ પગલાંવાળું
સબ્જ-કદમી સ્ત્રી અપશુકનિયાળ પગલાં હોવાનો
ભાવ
સબ્જ-પા વિં અભાગી
સબ્જ-બાજી વિં સદ્ભાગી
સબ્જ-બાજી સ્ત્રી સદ્ભાગી હોવાનો ભાવ
સબ્જા પું (ફાં) હરિયાળી (૨) સબજ; ભાગ
સબ્જા-જાર પું ખૂબ લીલોતરીવાળો જગા
સબ્જી સ્ત્રી (ફાં) હરિયાળી (૨) લીલું શાક
સબ્દ પું (અં) લેખ; ખરડો
સબ્બલ પું કોશ; નરાજ
સબ પું (અં) સબૂરી; પીરજ
સમા સ્ત્રી (સં) મેળાવડો; સંમેલન
સમાગૃહ પું સમાનું સ્થાન
સમાપતિ પું સમાનો પ્રમુખ
સમાસદ પું સભ્ય
સમ્ય વિં (સં) સભ્યા સંબંધી (૨) શિષ્ટ; સંસ્કારી
(૩) પું સભાસદ
સમ્યતા સ્ત્રી શિષ્ટતા (૨) સુધારો; સંસ્કારિતા
સમંજસ વિં (સં) ઉચિત; ઠીક
સમંત પું (સં) સીમા; હદ (૨) વિં સમસ્ત; બપું
સમંદ પું (ફાં) એક ઉમદા જાતનો ધોડો
સમંદર, સમુંદર પું સમુદ્ર
સમ વિં (સં) સમાન; સરખું (૨) પું સંગીતનો સમ
તાલ (૩) (અં) સમ્ય ઝેર
સમઝ પું (અં) કાન
સમઝ-ઘરાણી સ્ત્રી (ફાં) નકામી વાતોથી કાન
ફોડવા કે માથું ખાવું તે
સમકક્ષ વિં (સં) સમાન કક્ષાનું; બરાબરિયું
સમકાલીન વિં (સં) એક જ સમયનું
સમકોણપું(સં)કાટખૂણો(૨)વિંસરખાખૂણાવાળું
સમક્ષ અં (સં) સામે; પ્રત્યક્ષ; રૂબરૂ
સમગ્ર વિં (સં) કુલ; બપું
સમજ સ્ત્રી સમજ; બુદ્ધિ
સમજદાર વિં સમજશું
સમજના સં કિં સમજવું
સમજાના સં કિં સમજાવવું
સમજાવ, સમજાવા પું સમજાશ
સમજીતા પું સમજૂતી; આપસમાં સમજીને આણેલો
નિકાલ
સમતલ વિં (સં) સપાટ
સમતા સ્ત્રી (સં) સમાનતા
સમદના અં કિં પ્રેમથી મળવું; ભેટવું (૨) ભેટ કરવું;
આપવું

સમધિયાના

૩૯૩

સમૂર

સમધિયાના પું પુત્ર કે પુત્રીનું સાસરું
 સમધી પું પુત્ર કે પુત્રીનો સસરો; વેવાઈ
 સમન પું (અં) મૂલ્ય; કિંમત (૨) (ઈં) અદાલતનો
 સમન્સ; આહવાનપત્ર (૩) સ્ત્રી (ફાં) ચમેલી
 સમન્વય પું (સં) સંયોગ; મિલન; એકીકરણ
 સમન્વિત વિં (સં) સંયુક્ત; ભેગું
 સમય પું (સં) કાળ; વખત (૨) યુગ; જમાનો
 સમર પું (સં) યુદ્ધ
 સમર, સમરા પું (અં) પરિણામ; ફળ (૨) લાભ;
 બદલો
 સમર્થ વિં (સં) બળવાન; સશક્ત (૨) યોગ્ય
 સમર્થક વિં સમર્થન કે ટેકો આપનાર
 સમર્થન પું (સં) ટેકો; પુષ્ટિ
 સમર્પણ પું (સં) આપવું કે સોંપી દેવું તે
 સમર્પિત વિં (સં) નિવેદિત; સમર્પણ થયેલું
 સમવાય પું (સં) નિકટ સંબંધ (૨) સમૂહ; ટોળું
 સમવેત વિં (સં) એકઠું થયેલું; એકત્રિત
 સમર્પિત સ્ત્રી (સં) કુલ સમૂહ
 સમસામ સ્ત્રી (અં) નાગી તલવાર
 સમસ્ત વિં (સં) બધું; કુલ (૨) સંયુક્ત
 સમસ્યા સ્ત્રી (સં) કોમડો; મુશ્કેલ પ્રશ્ન
 (૨) કાવ્યપૂર્તિ માટેની છેલ્લી કડી
 સમૌ પું સમય; સમો; જમાનો; ઋતુ
 સમા પું (અં) આસમાન; આકાશ (૨) સમય;
 જમાનો (૩) સ્ત્રી (સં) સાલ
 સમાઅત સ્ત્રી (અં) સાંભળવું તે
 સમાઈ સ્ત્રી સમાવેશ; ગુંજાશ (૨) વિં (અં)
 સાંભળેલું; કોઈનું કહેલું
 સમાગત પું (સં) આવેલું; પધારેલું; એકઠું મળેલું
 સમાગમ પું (સં) મળવું તે; ભેટ; સાથ
 સમાધાર પું (સં) ખબર
 સમાચારપત્ર પું વર્તમાનપત્ર ૧. છાપું
 સમાજ પું (સં) સમુદાય (૨) યંડળ; સંઘ
 સમાદર પું (સં) આદરમાન
 સમાધાન પું (સં) નિવેડો; પતાવટ (૨) શાંતિ;
 સંતોષ
 સમાધિ સ્ત્રી (સં) તલ્લીનતા (૨) યોગનું એક અંગ
 (૨) અંતિમ ક્રિયાની જગા પર કરાતું સ્મારક
 (૩) મકાન; રોજો
 સમાધિક્ષેત્ર પું (સં) મૃત શરીરની અંતિમ વિધિનું
 સ્થાન (૨) મૃતશરીરને દાટવાનું સ્થાન; કબ્રસ્તાન
 સમાન વિં (સં) સરખું; બરોબર (૨) પું શરીરના
 પાંચ વાયુમાંનો એક
 સમાત્રધર્મી વિં (સં) સરખા ગુણ ધર્મ કે સ્વભાવવાળું

સમાના અં કિં સમાવું (૨) સં કિં સમાવવું; ભરવું
 સમાપક વિં (સં) સમાપ્ત-પૂરું કરનાર
 સમાપન પું (સં) સમાપ્ત કે પૂરું કરવું તે; સમાપ્તિ
 સમાપ્ત વિં (સં) પૂરું; ખતમ
 સમાપ્તિ સ્ત્રી અંત (૨) સંપૂર્ણતા
 સમારંભ પું (સં) (ધામધૂમ સાથે) આરંભ; ઉત્સવ
 સમારોહ પું (સં) સમારંભ; શુભ આયોજન; ઉત્સવ
 સમાલોચક પું (સં) ગુણદોષની સમીક્ષા કરનાર;
 અવલોકનકાર
 સમાલોચન પું, સમાલોચના સ્ત્રી-સમીક્ષા; અવલોકન;
 વિવરણ
 સમાવર્તન પું (સં) પરવારીને પાછું ફરવું તે (જેમ કે,
 વિધા પૂરી કરીને)
 સમાવિષ્ટ વિં (સં) સમાવાયેલું
 સમાવી વિં (અં) આસમાની; આકાશીય
 સમાવેશ પું (સં) અંદર સમાવવું તે; સમાસ
 સમાસ પું (સં) સંગ્રહ; ભેગું થવું તે (૨) શબ્દોનો
 સમાસ
 સમાહાર પું (સં) સમૂહ; ઢગ (૨) મિલન
 સમિતિ સ્ત્રી (સં) કમિટી; નાનું મંડળ કે સભા
 સમિધ, સમિધા સ્ત્રી (સં) (યજ્ઞનું) ઉપજા
 સમીકરણ પું (સં) સમાન કરવું તે (૨) ગણિતનું
 સમીકરણ
 સમીક્ષક પું (સં) સમીક્ષા કરનારો; સમાલોચક;
 અવલોકન કરનારો
 સમીક્ષા સ્ત્રી (સં) સમાલોચના; સમ્યક્ વિવેચન
 સમીચીન વિં (સં) યોગ્ય; ઠીક
 સમીપ અં (સં) પાસે; નિકટ
 સમીપવર્તી વિં પાસેનું
 સમીર, સમીરણ પું (સં) વાયુ; પવન
 સમુંદર પું સમુદ્ર; સમંદર
 સમુચિત વિં (સં) વાજબી; યોગ્ય
 સમુચ્ચય પું (સં) ઢગ; સમૂહ
 સમુદ્ધ સ્ત્રી સમજ
 સમુદ્ગના સં કિં સમજવું
 સમુદાય પું (સં) સમૂહ; જથ્થો
 સમુદ્ર પું (સં) દરિયો
 સમુદ્રગા સ્ત્રી નદી
 સમુદ્ધા વિં સામેનું (૨) અં સામે; સન્મુખ
 સમુદ્ધાના અં કિં સામે આવવું; સન્મુખ થવું
 સમુદ્ધા વિં સમૂહ; બધું
 સમૂમ સ્ત્રી (અં) લ; ઊનો-ગરમ વા
 સમૂર પું (સં) સાબર હરણ (૨) (અં) શિયાળ જેવું
 એક પશુ કે તેનું રુવાંટીદાર ચામડું

સમૂલ

૩૯૪

સરદી

સમૂલ વિં (સં) મૂળ સાથે; સમૂળગું (૨) સકારણ
 સમૂહ પું (સં) ટોળું; સમુદાય (૨) ઢગલો
 સમૂહહિતવાદ પું (સં) તે મત કે વ્યક્તિના હિત
 કરતાં સમૂહના હિતને જોવું વધુ જરૂરી છે.
 સમૃદ્ધ વિં (સં) માતભર; માલદાર (૨) ભર્યુંભાદર્યું
 સમૃદ્ધિ સ્ત્રી સંપત્તિ
 સમેટના સં કિં સમેટવું; એકઠું કરવું
 સમેત અં (સં) સહિત; સાથે
 સમૈમો, સમૈયામો પું સમય
 સમોના સં કિં પાણી સમોવવું
 સમીરિયા વિં સમોવડિયું; સમાન ઉમરનું
 સમ્પત વિં (સં) સંપત
 સમ્પત્તિ સ્ત્રી સંપત્તિ
 સમ્પાન પું (સં) સન્માન; આદર
 સમ્પાનપત્ર પું (સં) સમ્માન-પ્રસંગમાં આપવામાં
 આવતું અધિવાદનપત્ર
 સમ્પાનનીય વિં (સં) સમ્માન કરવા યોગ્ય
 સમ્મિલન પું (સં) સંમિલન; સંમેલન; મેળાપ
 સમ્મિશ્રણ પું (સં) સંમિશ્રણ; ભેગું કરવું તે
 સમ્પુલ્લ અં (સં) સન્નુભ; સામે
 સમ્મેલન પું (સં) સંમેલન; મેળાવડો
 સમ્મોહ પું (સં) સંમોહ; મોહ; ભ્રમ
 સમ્યક્ વિં (સં) બરોબર; યોગ્ય
 સમ્રાજ્ઞી સ્ત્રી (સં) સમ્રાટની મહારાણી
 સમ્રાટ પું (સં) ચક્રવર્તી રાજા; બાદશાહ
 સયાનપ સ્ત્રી, સયાનપત, સયાનપન પું શાણપણ;
 અક્કલગીરી
 સયાના વિં શાણું; સમજુ; ચતુર (૨) ચાલાક;
 પહોંચેલ (૩) ઉંમરે પહોંચેલું
 સરંજામ પું (ફા) પ્રબંધ; તૈયારી (૨) સામાન;
 અસબાબ (૩) છેપટ; અંજામ
 સર પું (ફા) શિર (૨) ટોચ (૩) પતાંનો સર
 (જ) વિં સર-તાબે કરેલું; પરાજિત (પ) અં ઉપર
 (દ) સામે
 સર-અંજામ પું (ફા) પ્રબંધ; તૈયારી (૨) સામાન;
 અસબાબ (૩) છેપટ; અંજામ
 સરકંડા પું સરપટ જેવી એક વનસ્પતિ; સરકટ
 સરક સ્ત્રી 'સરકના' -પરથી નામ (૨) ઢાડુનો નશો
 સરકના અં કિં સરકવું; ખસવું (૨) નિયત
 સમયથી મોડું થવું - મુદત ખસવું (૩) કામ નભવું
 કે ચાલવું
 સરકશ વિં (ફા) ઉદત (૨) સામે થાય એવું
 સરક્ષા પું (અ) ચોરી; તકડંચી
 સરકાવિલજજ પું ડકટી; લૂંટફાટ

સરકાર સ્ત્રી (ફા) રાજસત્તા; હકૂમત (૨) પું સૂબો;
 જિલ્લો (૩) માલિક
 સરકારી વિં સરકારનું કે તેને લગતું
 સરકારી કાગળ પું સરકારી કાગળિયું (૨) પૈસાની
 નોટ
 સરકોબી સ્ત્રી (ફા) સર + કોબ દમન; શિક્ષા; દંડ
 સરહત પું (ફા) ભાડાચિદ્દી (૨) ઋણ ચૂકતે કર્યાની
 પહોંચ
 સરગના પું (ફા) નેતા; આગેવાન
 સરગમ પું સંગીતની સારીગમ
 સરગદો વિં (ફા) ગભરાયેલું; હેરાન
 સરગમ, સરગમ વિં (ફા) જોશીલું (૨) ઉત્સાહી
 (૩) તત્પર; ચાલાક
 સરગમી, સરગમી સ્ત્રી જોશીલાપણું; ઉત્સાહીપણું;
 તત્પરતા; ચાલાકી
 સરગશતગી સ્ત્રી બેહાલી; દુર્દશા
 સરગશ્તા વિં (ફા) દુર્દશામાં સપડાયેલું; બેહાલ
 સર-ગુજશત સ્ત્રી (ફા) આપવીતી (૨) વર્ણન
 (૩) જીવનચરિત
 સર-ગોશી સ્ત્રી (ફા) કાનફૂંસિયાં; કાનભંભેરણી
 સરથા સ્ત્રી (સં) મધમાખ
 સર-નશ્મા પું (ફા) નદીનો ઊગમ (૨) પાણીનો
 ઝરો
 સરજદ વિં પ્રગટ; જાહેર
 સર-જમીન સ્ત્રી (ફા) દેશ (૨) જમીન
 સરજા પું સિંહ (૨) સરદાર
 સરજોર વિં (ફા) જબરું (૨) શિરજોર (૩) ઉદત;
 સામે થાય એવું
 શિરજોરી સ્ત્રી ઉદતાઈ; શિરજોરી; જોરાવરી
 સરણી સ્ત્રી (સં) રસ્તો (૨) પગદંડી
 સરતાજ પું (ફા) સર્વશ્રેષ્ઠ; શિરતાજ
 સરતાન પું (અ) કરચલો
 સર-તા-પા અં (ફા) માથાથી પગ લગી; આદિથી
 અંત લગી
 સરતા-ભરતા પું વહેંચણી
 સરદ વિં ઠંડું; શીતળ (૨) ઢીલું; મંદ (૩) નામરદ;
 નિર્વાર્ધ
 સર-દર અં સરાસરી (૨) એક છેડેથી
 સર-દર્દ પું માથાનું દરદ; પીડા
 સરદા પું (ફા) એક જાતનું ખડબૂચું
 સરદાર પું (ફા) નાયક (૨) અખીર (૩) શીખ માટે
 માનવાચક શબ્દ
 સરદારી સ્ત્રી સરદારપણું; નેતાગીરી; આગેવાની
 સરદી સ્ત્રી શરદી; સંબંધ (૨) શિયાળો

સરન

૩૯૫

સરાફ્ર

સરન પું શરણ; આશરો
 સર-નંવિશ્ત સ્ત્રી (ફા) નસીબ; તકદીર
 સરના અં કિં સરવું; ચાલવું (૨) નિપટવું
 (૩) નભવું; ચાલી જવું
 સરનામ વિં (ફા) નામીયું; પ્રખ્યાત
 સરનામા પું (ફા) (લેખનું) મથાળું; શીર્ષક
 (૨) સરનામું
 સરપંચ પું પંચાયતનો પ્રમુખ
 સરપટ અં પૂરપાટ; પુરજોશ
 સરપત, સરપતા પું (સં) શરપત્ર સરપટ; કુશ જેવું
 છાજનું ધાસ
 સરપરસ્ત વિં (ફા) સંરક્ષા
 સરપરસ્તી સ્ત્રી (ફા) સંરક્ષા; સુરક્ષા
 સરપેંચ, સરપેચ પું શિરપેચ; કલગી; તોરો
 સરપોશ પું (ફા) ધાળી વગેરે ઢાંકવાનો રૂમાલ કે
 ઢાંકણું
 સર-ફરાજ વિં (ફા) પ્રતિષ્ઠિત; મોટું
 સર-ફરાજી સ્ત્રી પ્રતિષ્ઠા; મોટાઈ
 સરાફા પું ખરચ; વાપર; વ્યય
 સરબંધી પું બાણાવળી
 સર-બરાહ, સરબરાહકાર પું (ફા) સરભરા કરનાર;
 વ્યવસ્થાપક (૨) મુકાદમ
 સર-બરાહી સ્ત્રી (ફા) સરભરા; વ્યવસ્થા
 સરબસ પું (પં) સર્વસ્વ; બધું
 સર-બ-સર અં (ફા) પૂરું; આધત્ત
 સર-બસ્તા વિં (ફા) છૂપું; ગુપ્ત
 સર-બાજ વિં (ફા) જાનના જોખમથી વર્તનાર;
 વીર; બહાદુર
 સર-બુલંદ વિં (ફા) પ્રતિષ્ઠિત (૨) નસીબદાર
 સરમદ વિં (અ) શાશ્વત; નિત્ય
 સરમસ્ત વિં (ફા) મસ્ત; મદમત્ત
 સરમા સ્ત્રી (સં) દેવની કૂતરી (વેદીમાં) (૨) કૂતરી
 (૩) પું (ફા) શિયાળો
 સરમાયા પું (ફા) મૂડી (૨) સંપત્તિ
 સરમાયાદાર પું મૂડીવાળો
 સરમાયાદારી સ્ત્રી મૂડીવાદ
 સરસ વિં (સં) સરજ; સીપું; સહેલું
 સરવત સ્ત્રી (અ) સમૃદ્ધિ; વૈભવ
 સરવર પું સરદાર (ફા) (૨) સરોવર (૩) તુલના;
 બરાબરી
 સરઘરિ સ્ત્રી તુલના; બરાબરી
 સરઘરી સ્ત્રી (ફા) સરદારી; નેતાગીરી; આગેવાની
 સરઘરે-કાવનાત પું (ફા) સૃષ્ટિનો સરવર-નેતા
 (૨) હજરત મહંમદ પેગંબરનો એક ઈલકાબ

સરવાક પું કોડિયું; શકોરું
 સરવાન પું તંબૂ
 સરવિસ સ્ત્રી (ઈ) નોકરી (૨) સેવા
 સરવે પું (ઈ) જમીનની માપણી (૨) મોજણી
 સરશાર વિં (ફા) નશાથી ચકચૂર (૨) મદમત્ત
 સરશારી સ્ત્રી ચકચૂરપણું; મદમત્ત હોવાનો ભાવ
 સરસ વિં (સં) રસવાળું (૨) ભીનું (૩) સારું; સુંદર
 (૪) રસિક; મજેદાર
 સરસઈ સ્ત્રી મરવા જેમ બેસતું નાનું કળ (૨) સરસતા;
 સૌંદર્ય (૩) સરસ્વતી નદી
 સરસઠ વિં સડસઠ; દૃઢ
 સરસના અં કિં લીલું થવું; ફૂટવું
 સરસઘ્ત વિં (ફા) હરિયાળું; ભર્યુંભાદર્યું
 સરસર પું સરસર ગતિનો પ્વાનિ (જેમ કે, હવા, સાપ
 વગેરેનો)
 સરસરાના અં કિં સરસર જવું કે વહેવું
 સરસરાહટ સ્ત્રી સરસર વહેવાની ક્રિયા
 સરસરી અં સરસર; ઝટઝટ
 સરસાઈ સ્ત્રી સરસતા; સુંદરતા (૨) સરસાઈ;
 ચડિયાતાપણું
 સરસામ પું (ફા) સન્નિપાત; મુંઝારો
 સરસાર વિં મગ્ન (૨) ચકચૂર
 સરસિજ, સરસિરુહ પું (સં) કમળ
 સરસી સ્ત્રી (સં) તળાવડી
 સરસેટના સં કિં વઢવું; ઝટકવું
 સરસોં સ્ત્રી સરસવ
 સરસ્વતી સ્ત્રી (સં) વિદ્યાદેવી (૨) વાણી
 (૩) સરસ્વતી નદી
 સરહ પું તીડ (૨) મતંગિયું
 સરહંગ પું સૈનિક (૨) સેનાપતિ (૩) કોટવાળ
 (૪) વિં ઉદંડ
 સરહજ સ્ત્રી સાળાવેલી
 સરહટી સ્ત્રી એક છોડ
 સરહદ સ્ત્રી (ફા + અ) સરહદ; સીમા
 સરહદી વિં સરહદનું કે તે સંબંધી
 સરહરી સ્ત્રી એક છોડ
 સરા સ્ત્રી પર્મશાળા (૨) ચિંતા
 સરાઈ સ્ત્રી શકોરું
 સરાધ પું શ્રાદ્ધ
 સરાવ પું શાપ
 સરાવના સં કિં શાપ દેવો
 સરાવા અં (ફા) માધાથી પગ સુધી; આદિથી અંત સુધી
 સરાફ્ર પું (અ) સરંક શરણ; નાણાવટી (૨) સોના-
 ચાંદીનો વેપારી

સરાફખાના

૩૯૬

સર્ત્રાફ

સરાફખાના પું શરાફ-બજાર (૨) બેન્ક
 સરાફા પું શરાફી (૨) શરાફ-બજાર (૩) બેન્ક
 સરાફી સીં સરાફનો પંથો; વ્યાજવટું
 સરાજ પું (અં) મૃગજળ
 સરાજોર વિં તરબોળ; સાવ પલળેલું
 સરાય સીં (ફાં) સરાઈ; ધર્મશાળા
 સરાયદ-ફાની સીં ફાની દુનિયા
 સરાયત સીં ધૂસવું તે; પ્રવેશ (૨) અસર; પ્રભાવ
 સરાવ પું શકોરું
 સરાવગ, સરાવગી પું શ્રાવક; જૈન
 સરાસર અં (ફાં) સરાસર; સરાધરા; હરાસર
 સરાસરી સીં (ફાં) જલદી; ઉતાવળ (૨) સરેરાશ;
 અંદાજ (૩) અં જલદી (૪) સરાસરી; અંદાજથી
 સરાહ સીં સ્તુતિ; પ્રશંસા
 સરાહત સીં (અં) ટીકા (૨) સ્પષ્ટતા
 સરાહના સીં સરાહ; સ્તુતિ (૨) સં કિં સરાહવું;
 વખાણવું
 સરાહનીય વિં સ્તુતિપાત્ર; પ્રશંસનીય
 સરિ વિં સરખું; સમાન (૨) સીં (સં) ઝરણું
 (૩) નદી; સરિતા
 સરિત, સરિતા સીં (સં) નદી
 સરિત્પતિ પું સમુદ્ર
 સરિયાના સં કિં ઠીકઠાક કરીને એકું કરવું; સમેટવું
 સરિશ્ત સીં (ફાં) સ્વભાવ (૨) ગુણ (૩) વિં
 મિશ્રિત
 સરિશ્તા પું (ફાં) સરેરિશ્ત) કચેરી (૨) કાર્યાલયનું
 ખાતું; દફતર
 સરિશ્તેદાર પું શિરસ્તેદાર (૨) ખાતાનો મોટો
 અમલદાર
 સરિશ્તેદારી સીં શિરસ્તેદારની કામગીરી
 સરિસ વિં સદશ; સમાન
 સરીઝ વિં (અં) જલદી કરનાર; ઉતાવળું
 સરીખા વિં સરખું; સમાન
 સરીખા પું સીતાફળ; સીતાફળી
 સરીર પું શરીર (૨) (અં) તપ્ત; ગાદી
 સરીહ વિં (અં) સ્પષ્ટ; ખુલ્લું
 સરીહન અં (અં) સરેતોરે; જાહેર; છયોક
 સરુજ વિં (સં) રોગી
 સરુષ વિં (સં) રોપમાં આવેલું
 સરુષ વિં (સં) સાકાર (૨) રૂપવાન
 સરુર પું આનંદ (૨) નશાની લિજ્જત
 સરેઆમ અં (ફાં) જાહેર; ખુલ્લુંખુલ્લા; સરિયામ
 સરેખ, સરેખા વિં લાયક; સમજણું
 સરે-દસ્ત અં (ફાં) હમણાં જ; અબધી (૨) હાલ

પૂરતું; હમણાં; અત્યારે; આ વખતે
 સરે-નો અં (ફાં) તદન શરૂઆતથી
 સરે-બાઝાર અં (ફાં) છડેચોક; સરેતોરે
 સરેરાહ પું (ફાં) ધોરી રસ્તો (૨) અં રસ્તા ઉપર
 સરો પું (ફાં) બાગમાં શોભા માટે છોતું એક ઝાડ
 સરોકાર પું (ફાં) સંબંધ; લેવાદેવા
 સરોજ પું (સં) કમળ
 સરોજના સં કિં પ્રાપ્ત કરવું
 સરોદ પું (ફાં) એક તંતુવાદ્ય (૨) ગાનતાન
 સરોહ પું (સં) કમળ
 સરોવર પું (સં) સરોવર
 સરોશ પું (ફાં) પેચંબર; ફિરસ્તો
 સરોષ વિં (સં) રોપમાં આવેલું
 સરો-સામાન પું સરસામાન
 સરૌતા પું સરૌતો; સૂરી
 સર્કસ પું (ઈં) શારીરિક કૌશલ અને જાનવરોના
 વિશિષ્ટ ખેલ બતાવનાર સરકસ
 સર્કા પું (અં) ચોરી; તફડચી
 સર્કિટ-હાસ પું (ઈં) સરકારી ઉતારો; વિશ્રામગૃહ
 સર્કિલ પું (ઈં) ગામોનું મંડળ; 'સર્કલ'
 સર્ક્યુલર પું (ઈં) પરિપત્ર (૨) વિં પરિસંચારી
 સર્ગ પું (સં) અધ્યાય; પ્રકરણ (૨) સર્જન; સૃષ્ટિ
 (૩) ત્યાગ (૪) સ્વર્ગ
 સર્ગન વિં સગુણ
 સર્જન પું (સં) નિર્માણ; ઉત્પત્તિ (૨) (ઈં) શસ્ત્રવેદ;
 વાદકાપનો ડ્રેક્ટર
 સર્જન્ટ, સર્જન્ટ પું (ઈં) સારજંટ પોલીસ
 સર્જરી સીં (ઈં) શસ્ત્રચિકિત્સા
 સર્ટિફિકેટ પું (ઈં) પ્રમાણપત્ર
 સર્દ વિં (ફાં) ઠંડું; શીતળ (૨) ઢીલું; મંદ (૩) નામદ;
 નિર્વાર્ધ
 સર્દ-મિજાજ વિં ઠંડું; ઉત્સાહ વગરનું (૨) શુષ્ક;
 સહાનુભૂતિ વગરનું
 સર્દી સીં (ફાં) 'સર્દ' પરથી નામ શરદી; સળેખમ
 (૩) શિયાળો
 સર્પ પું (સં) સાપ
 સર્પકાલ પું (સર્પનો કાળ) ગરુડ
 સર્પિણી સીં (સં) સાપણ (૨) એક વેલ
 સર્પિ, સર્પિસ પું (સં) ધી
 સર્ફ પું (અં) વ્યય; ખરચ (૨) વ્યાકરણ
 સર્ફા પું (અં) ખરચ; વાપર; વ્યય
 સર્ફી વિં (અં) વૈયાકરણી
 સર્વસ વિં સર્વસ્વ
 સર્ત્રાફ પું (અં) શરાફ; નાણાવાટી; સોનાચાંદીનો વેપારી

સર્ગાક્રા

૩૯૭

સવાલ

સર્ગાક્રા પું શરાફી; શરાફ-બજાર; બેન્ક
 સર્વ વિં (સં) બધું
 સર્વકામ પું (સં) બધી કામનાઓ પૂરી કરનાર
 (૨) શિવ
 સર્વગ્રાસ પું (સં) ખગ્રાસ ગ્રહણ
 સર્વજનીન વિં (સં) સાર્વજનિક
 સર્વજ્ઞ વિં (સં) બધું જાણનાર (૨) પું પ્રભુ
 સર્વતંત્ર વિં (સં) બધાં શાસોને માન્ય
 સર્વતઃ અં (સં) બધી તરફથી કે બધી રીતે
 સર્વતોબદ્ધ વિં (સં) સર્વ રીતે કલ્યાણકારી
 સર્વતોભાવ, સર્વતોભાવેન અં (સં) સારી રીતે; સૌ
 રીતે; બરોબર
 સર્વત્ર અં (સં) બધે; સર્વત્ર
 સર્વથા અં (સં) બધી રીતે
 સર્વદા અં (સં) સદા; હંમેશાં; કાયમ
 સર્વરી સ્ત્રી શર્વરી; રાત્રિ
 સર્વશઃ અં (સં) બધી રીતે; પૂર્ણ રીતે
 સર્વસ્વ પું (સં) બધું; કુલ માલમતા
 સર્વપ પું (સં) સરસવ
 સર્સો પું સરસવ
 સલ્ફ સ્ત્રી ચીડનું ઝાડ કે તેનો ગુંદર
 સલગમ, સલગમ વિં (સં) ગાજર જેવું એક કંદ;
 સલગમ
 સલગ્ગ વિં (સં) લજ્જાવાળું
 સલતનત સ્ત્રી (અં) સલ્તનત; પ્રબંધ; ગોઠવણ;
 આરામ; નિરાંત
 સલના અં કિં સાલ પડવું; વીંધાવું
 સલફ વિં (અં) ગત; વ્યતીત
 સલ્લ વિં (અં સલ્લ) બરબાદ; નષ્ટ
 સલમા પું સોનાચંદીનો તાર
 સલવાત સ્ત્રી (અં) રહેમ; શુભેચ્છ (૨) ગાળ
 સલવાર સ્ત્રી (ફાં) એક જાતનો પાપજામો
 સલ્લહજ સ્ત્રી સાધાની પત્ની; સાળાવેલી
 સલા સ્ત્રી (અં) નોતરું; આમંત્રણ
 સલાઈ સ્ત્રી પાતળો સળિયો; સળી (૨) દીવાસળી
 સલાણ સ્ત્રી સળિયો
 સલાદ પું (ઈં) કચુંબર તરીકે ખવાતી એક બાજી;
 સલાદ
 સલાલત સ્ત્રી (અં) દંદતા; મજબૂતી
 સલામ પું (અં) સલામ; વંદન (૨) બંદગી
 સલામત વિં (અં) સુરક્ષિત
 સલામતો સ્ત્રી સુરક્ષા
 સલામત-રચી સ્ત્રી (અં+ફાં) મધ્યમ માર્ગ
 (૨) માપસર ખરચ

સલામી સ્ત્રી સલામની રીત; સલામ કરવી તે
 સલાર પું એક પક્ષી
 સલાહ સ્ત્રી (અં) ભલાઈ; સદાચાર (૨) સલાહ-
 સૂચના (૩) ઈચ્છા; વિચાર
 સલાહકાર, સલાહી પું સલાહ આપનાર
 સલાહિયત, સલાહીયત સ્ત્રી ભલાઈ; યોગ્યતા
 સલિસ પું (સં) પાણી
 સલીકા પું (અં) ઢંગ; રીત (૨) કુશળતા; હોશિયારી
 (૩) સભ્યતા (૪) વર્તન; રીતબાત
 સલીકાદાર, સલીકામંદ વિં ઢંગસરનું; રીતસરનું
 સલીતા પું એક જાતનું ગજિયા જેવું કપડું
 સલીપર પું સ્લીપર જોડા
 સલીચ સ્ત્રી (અં) શૂળી (૨) ખિસ્તી કોસ
 સલીમ વિં (અં) ઠીક; સારું (૨) તંદુરસ્ત (૩) સાફ
 દિલનું (૪) શાંત; ધીર
 સલીમ-ઝત્તાબ વિં (અં) કોમળ દિલનું (૨) ધીર;
 ગંભીર (૩) બુદ્ધિમાન
 સલોસ વિં (અં) સુગમ; સરળ
 સલુક્ પું (અં) વર્તન; રીતબાત (૨) મેળ
 (૩) ભલાઈ; નેકી
 સલોતર પું સાલોત્રીની વિદ્યા; પશુ-ચિકિત્સા
 સલોતરી પું સાલોત્રી; ઢોર-વેદું
 સલોના વિં લૂણ-મીઠાવાળું (૨) સલૂણ; મુંદર
 સલોનો પું બળેવ; રક્ષાબંધનનો તહેવાર
 સલ્લ સ્ત્રી (અં) મુદ બીજ
 સલ્તનત સ્ત્રી સલ્તનત (૨) પ્રબંધ; ગોઠવણ (૩)
 આરામ; નિરાંત
 સલ્લ વિં (અં) બરબાદ; નષ્ટ
 સલ્લમ પું જાડું કપડું-ગજિયું
 સલત, સલતિ સ્ત્રી સપત્ની; શોક (સ્ત્રી); સપત્ની
 સલન પું (સં) પ્રસવ; પ્રસૂતિ થવી તે
 સલયસ, સલયલ્લ વિં (સં) સમવપરક; સરખી
 ઉંમરનું
 સલયા સ્ત્રી (સં) સખી; સાહેલી
 સલર્ણ વિં (સં) સરખા વર્ણ કે જાતિનું
 સલા વિં એક ઉપર પા
 સલાઈ વિં સલાયું (૨) સ્ત્રી સલાયા વ્યાજનો દર
 સલાદ પું સ્વાદ
 સલાલ પું (અં) પુણ્ય (૨) ભલાઈ
 સલાર પું (ફાં) ધોડેસવાર (૨) વિં આરૂઢ; ઉપર
 ચેડેલું
 સલારી સ્ત્રી (ફાં) સવાર થવું તે કે તેનું વાહન
 (૨) વરધોડો (૩) વાહનમાં વેસનાર વ્યક્તિ
 સલાલ પું (અં) પ્રશ્ન (૨) માગણી

સવાલાત

૩૯૮

સહિજન

સવાલાત પું (અં વં (અં) સવાલો
 સવાલી પું (કાં) માગણી કરનાર
 સવિકલ્પ વિં (સં) સંશય કે દુવિધાવાળું
 સવિતા પું (સં) સૂર્ય
 સવિનય અવજ્ઞા સ્ત્રી (સં) સવિનય કાનૂનભંગ
 સવેરા પું સવાર; પ્રભાત
 સવૈયા પું સવા શેરનું વજન (ર) સવાના આંક
 (૩) સવૈયા છંદ
 સવ્ય વિં (સં) ડાબું (ર) જમણું (૩) વિરુદ્ધ
 સવ્યસાચી પું ડાબે હાથે પણ બાણ છોડી શકનાર;
 અર્જુન
 સશંક વિં (સં) સાશંક; શંકાવાળું
 સસિ, સસિધર પું શશી; ચંદ્ર
 સસુર પું સસરો
 સસુરાલ સ્ત્રી સાસરી
 સસ્તા વિં સસ્તું
 સસ્તાના અં કિં સસ્તું થવું (ર) સં કિં સસ્તું કરવું
 સસ્તી સ્ત્રી સસ્તાપણું
 સસ્ત્રીક વિં (સં) સાથે પત્ની કે સ્ત્રીવાળું
 સત્ય પું (સં) પાન્ય; અન્ન
 સહૈયા વિં મોંઘું; સસ્તું
 સહ વિં (સં) સાથે; સહિત
 સહકાર પું (સં) આંબો (ર) સાથે મળી કામ કરવું
 તે; સાથ (૩) મદદગાર
 સહકારી પું (સં) સાથી; મદદનીશ
 સહકારિતા સ્ત્રી સાથ; મદદ
 સહગમન પું (સં) સાથે જવું તે (ર) સતી થવું તે
 સહગમિની સ્ત્રી (સં) સતી થનાર સ્ત્રી (ર) સહચરી
 (૩) પત્ની
 સહગામી પું (સં) સાથે જનાર; અનુયાયી
 સહગૈન પું સહગમન; સાથે જવું તે; સતી થવું તે
 સહચર પું (સં) સાથી; મિત્ર (ર) સેવક
 સહચરી સ્ત્રી (સં) સખી (ર) પત્ની
 સહચાર પું (સં) સાથે ચાલવું તે; સંગતિ
 સહજ વિં (સં) સ્વાભાવિક (ર) સહેલું (૩) પું
 સગો ભાઈ; સહોદર
 સહત પું મધ
 સહદાની સ્ત્રી નિશાની; ચિહ્ન
 સહધર્મિણી સ્ત્રી (સં) પત્ની
 સહન પું (સં) સહેલું તે (ર) (અં) ચોક; આંગણું
 સહના સં કિં સહવું; વેઠવું; ભોગવવું
 સહનીય વિં (સં) સહ્ય; સહન કરવા યોગ્ય
 સહપાઠી પું (સં) સહાધ્યાયી; સાથે અભ્યાસ
 કરનાર

સહભોજ, સહભોજન પું સહભોજન; એકસાથે બેસી
 ભોજન કરવું તે
 સહભોજી પું સહભોજન કરનાર
 સહમ પું (કાં) ભપ; ડર (ર) સંકોચ
 સહમનાક વિં ભયાનક
 સહમત વિં (સં) સંમત; સરખા મતવાળું
 સહમતિ સ્ત્રી (સં) એકમતિ; સંમતિ
 સહમના અં કિં ડરવું
 સહમાના સં કિં ડરાવવું
 સહયોગ પું (સં) સહકાર; સાથ
 સહર પું (અં) સવાર; પ્રભાત (ર) (અં સિદ્ધ) જાદુ
 (૩) અં ધીમેધીમે; મંદ ગતિએ
 સહર-છેલ્લ વિં (અ+કાં) ચોર; ઊઠાવગીર
 સહર-ગદ્દી સ્ત્રી શકરી માછલી (ર) રોજામાં કરવામાં
 આવતો વહેલી સવારનો નાસ્તો (સરગી)
 સહરા પું (અં) ખાલી મેદાન (ર) જંગલ (૩) રક્ષ
 સહરાઈ વિં જંગલી
 સહરી સ્ત્રી શકરી માછલી (ર) રોજામાં કરાતો
 મળસ્કાનો નાસ્તો (સરગી)
 સહલ વિં (અં) સહેલું
 સહલાના સં કિં થાબડવું; ધીરેથી પંખાણવું યા થસવું
 કે હાથ ફેરવવો (ર) ગલીપચી કરવી (૩) અં કિં
 ગલી થવી કે વલૂર આવવી
 સહવાસ પું (સં) સાથે રહેવું તે
 સહત્ત વિં (સં) હજાર
 સહસ્તાષ્ટી સ્ત્રી (સં) હજાર વર્ષનો સમય; 'મિલેનિપમ'
 સહસા અં (સં) એકદમ; એકાએક; ઓચિંતું
 સહત્ત વિં (સં) હજાર
 સહાડ, સહાઈ, સહાડ પું સહાય (ર) મદદગાર
 સહાધ્યાયી પું (સં) સાથે ભણનાર
 સહાનુભૂતિ સ્ત્રી (સં) હમદર્દી; સામાના દુઃખથી
 દુઃખી થવું તે
 સહાઈ પું (અં) વાદળું
 સહાષ્ટા પું (અં) મિત્ર; દોસ્ત
 સહાય પું (સં) મદદ (ર) સહાયક
 સહાયક વિં (સં) સહાય કે મદદ કરનારું
 સહાયતા સ્ત્રી (સં) મદદ; સહાય
 સહાયી વિં (સં) સહાયક
 સહાર પું સહન (ર) સહનશીલતા
 સહારના સં કિં સહવું; ખમવું
 સહારા પું સહાય; મદદ (ર) આશરો; ટુંક
 સહાત્ત પું લગનગાળો
 સહાવલ પું ઓળંબો
 સહિજન પું (સં) શોભાંજન) સરગવો

સહિત

૩૯૯

સાફ્ક્નોપીડિયા

સહિત અં (સં) સાથે
 સહિદાન, સહિદાની સ્ત્રી ચિત્ત; નિશાની
 સહિષ્ણુ વિં (સં) સહનશીલ; વેઠી જાણે એવું
 સહી વિં (અં સહીલ) સામું; પ્રામાણિક; શુદ્ધ
 (૨) સ્ત્રી સહી; દરંકત
 સહીકા પું (અં) પુસ્તક (૨) સામયિક
 સહી-સલામત વિં (અં) સારી હાલતવાળું; સ્વસ્થ;
 નીરોગ
 સહી-સાલિય વિં બરોબર; પૂરું (૨) સહી સલામત
 સહીહ વિં (અં) સ્વસ્થ; દુરસ્ત
 સહુલત સ્ત્રી (અં), સહુલિયત સ્ત્રી (અં) સહેલાઈ
 (૨) અદબ; વિનય; વિવેક
 સહદય વિં (સં) ભલી લાગણીવાળું; દયાળું;
 હૃદયદર્દ
 સહેજના સં કિં સંભાળીને તમાસવું કે જોઈ લેવું
 (૨) કહી સમજાવીને સોંપવું
 સહેટ, સહેત પું પ્રેમીઓને મળવાનું સંકેતસ્થાન
 સહેતુક વિં (સં) હેતુયુક્ત
 સહેલી, સહેલરી સ્ત્રી સાહેલી; સાહેલડી; સખી
 સહેયા વિં સહનાર (૨) પું સહાયક
 સહો પું (અં સહવ) ભૂલ; ચૂક
 સહોદર પું (સં) સગો ભાઈ
 સહ્ય વિં (સં) સહી શકાય એવું
 સહન અં (અં) ભૂલથી
 સાઈ પું સ્વામી (૨) પ્રભુ (૩) ફકીર
 સાંકડ પું સાંકળ (૨) સાંકળું (૩) વિં સાંકડું; તંગ
 સાંકડા પું પગનું સાંકળું
 સાંકર, સાંકલ સ્ત્રી સાંકળ
 સાંગ વિં (સં) અંગ સહિત
 સાંગ સ્ત્રી બરાછી જેવું એક શસ્ત્ર
 સાંગી સ્ત્રી બરાછી જેવું એક શસ્ત્ર (૨) ગાડીના
 હાંકનારને બેસવાની જગા કે તેની નીચે કાંઈ
 મુકવા રખાતી ઝોળી
 સાંગોપાંગ વિં (સં) પૂરેપૂરું
 સાંચ વિં સાચ; સત્ય
 સાંચલા વિં સાચકલું; સત્યવાદી
 સાંચા પું સાંચો; બીજું; ફરમો
 સાંચી પું મોથી આકારની છપાઈ
 સાંજ સ્ત્રી સાંજ; સંધ્યા
 સાંજલા પું એક હળે સાંજ સુધીમાં ખેડી શકાય
 એટલી જમીન
 સાંજી સ્ત્રી દેવમંદિરમાં કરાતી ફૂલની સજાવટ
 સાંટ સ્ત્રી સોટી કે કોપડો યા તેનો સોળ
 સાંટા પું સોટો (૨) સાંઠો (શેરડીનો)

સાંટિયા પું ઢોલ પીટનાર; ઢોલી
 સાંટી સ્ત્રી સોટી (૨) મેળ (૩) બદલો
 સાંઠ પું સાંઠો (૨) પગનું સાંકળું
 સાંઠ-ગાંઠ સ્ત્રી ગાંઠ; મેળાપ (૨) અનુચિત ગુપ્ત
 સંબંધ
 સાંઢ પું સાંઢ; ગોથો
 સાંઢની સ્ત્રી સાંઢણી
 સાંઢા પું સાંઠો
 સાંઢિયા પું વેગવાળું ઊંટ (૨) સાંઢણીનો સવાર
 સાંત્વન પું, સાંત્વના સ્ત્રી (સં) દિલાસો; સતોષ;
 શાંતિ; સાંત્વન
 સાંધના સં કિં નિશાની કરવી (૨) સાંધવું
 સાંપ પું સાપ; નાગ
 સાંપિન સ્ત્રી સાપણ; નાગણ
 સાંપ્રત અં (સં) અત્યારે; હામણાં (૨) વિં અર્વાચીન;
 અત્યારનું
 સાંપ્રદાયિક વિં (સં) સંપ્રદાયનું કે તે સંબંધી
 સાંબરી સ્ત્રી જાદુગરી (૨) જાદુગરણી
 સાંખર પું સાંખર સરોવર કે તેમાંથી પકવાતું મીઠું
 (૨) વટેસરી; ભાથું
 સાંમહે અં સામે
 સાંવત્સરી સ્ત્રી (સં) સંવત્સરી; વાર્ષિક પરણતિથિ
 સાંવર વિં શામળું; શ્યામ
 સાંવલા, સાંવલિયા વિં શામળું; કાળાશ પડતું
 (૨) પું શ્રીકૃષ્ણ
 સાંવાં પું સામો પાન્ય
 સાંસ સ્ત્રી સાસ; શાસ (૨) દમનો રોગ (૩) અવકાશ;
 ગુંજાશ (૪) તિરાડ
 સાંસત સ્ત્રી શાસ લેવાની મુશ્કેલી (૨) સાંસત; સાંસા;
 મુશ્કેલી; ઝંઝટ
 સાંસત-ઘર પું જેલની કાળી કોટડી; અંધેરી
 સાંસના સં કિં શાસન કરવું; પીડવું
 સાંસા પું સાસ; દમ (૨) પ્રાણ; જિંદગી (૩) સંશય;
 સાંસો (૪) ડર; દહેશત
 સાંસારિક વિં (સં) સંસાર સંબંધી; ઔદિક; દુન્યવી
 સાંસ્કારિક વિં (સં) સંસ્કાર સંબંધી
 સાંસ્કૃતિક વિં (સં) સંસ્કૃતિ કે સુધારા સંબંધી
 સા વિં પું જેવું; સમાન (ઉદા. 'ચાંદસા')
 સાઅત, સાફત સ્ત્રી (અં) એક કલાક (૨) પળ
 (૩) મહુરત
 સાફકા સ્ત્રી (અં) વીજળી
 સાફકિલ સ્ત્રી (ઈં) સાઈકલ; દિચકી
 સાફકો અનૈલિસિસ સ્ત્રી (ઈં) મનોવિશ્લેષણ
 સાફક્નોપીડિયા સ્ત્રી (ઈં) વિશ્વકોષ

સાઈજ પું (ઈં) કદ; આકાર
 સાઈજિગ્રી (ઈં) લંબાઈના પ્રમાણમાં વ્યવસ્થિત
 કરવું તે
 સાઈન ગ્રી (અં) હસ્તાક્ષર; સહી
 સાઈનબોર્ડ પું (અં) નામનું પાટિયું
 સાઈન્સ ગ્રી (ઈં) વિજ્ઞાન; શાસ્ત્ર
 સાઈયાં પું સાઈ; સ્વામી; પ્રભુ
 સાઈર, સાયર પું (અં) બપું; કુલ (૨) અવશિષ્ટ;
 બાકી
 સાઈરન પું (અં) સાઈરન; લોકસમૂહને ભયથી
 ચેતવવા વગાડતી યાંત્રિક ઘંટડી
 સાઈ પું સ્વામી; પ્રભુ; ફકીર
 સાઈ ગ્રી બાનું; કોઈ કામ માટે અગાઉથી અપાતી
 રકમ
 સાઈસ પું (ફાં) સઈસ; રાવત; ધોડાની ચાકરી
 કરનાર
 સાઈસી ગ્રી ધોડાના રાવતનું કામ કે ધંધો
 સાક, સાગ પું શાક
 સાક ગ્રી (અં) મગની પિંડી (૨) ઝાડનું થડ
 સાકચેરિ ગ્રી મેંદી
 સાકટ, સાકત પું શાકતપંથી (૨) છાટકો કે દુષ્ટ
 નગરી માણસ
 સાકા પું શક; સંવત (૨) કીર્તિ કે તેનું સ્મારક
 સાકાર વિં (સં) મૂર્ત; સ્થૂલ (૨) રૂપવાન
 સાકિન વિં (અં) નિવાસી; રહેવાસી (૨) ખોડો
 અક્ષર (જેમ કે, 'દ')
 સાક્ષી પું (અં) દારૂ પાનાર (૨) પ્રેમીનું સંબોધન
 સાકેત, સાકેતન પું (સં) અયોધ્યા
 સાક્ષર વિં (સં) ભણેલું (૨) લેખક (૩) સાહિત્યકાર
 સાક્ષાત્ અં (સં) પ્રત્યક્ષ; રૂબરૂ
 સાક્ષાત્કાર પું (સં) ભેટ; મુલાકાત (૨) પ્રત્યક્ષ
 જ્ઞાન
 સાક્ષી (સં) શાહેદ (૨) પ્રેક્ષક (૩) ગ્રી શાહેદી
 સાક્ષ્ય પું (સં) સાક્ષી; શાહેદી
 સાચ પું સાક્ષી; શાહેદ (૨) સાખ; આબરૂ
 સાચના સં કિં સાખ પૂરવી
 સાચા ગ્રી શાખા (૨) ઘંટીનો ખીલડો
 સાચી પું સાક્ષી દેનાર (૨) ગ્રી સાક્ષી (૩) સાખી
 કાવ્ય
 સાચૂ પું શાલ વૃક્ષ
 સાચ્છ ગ્રી (ફાં) બનાવટ (૨) કલ્પિત વાત
 સાગ પું તૈયાર કરેલું શાક (૨) ભાજી-પાલો
 સાગપાત પું લૂખુંસૂકું ભોજન (શાક-પાંદરું)
 સાગર પું (સં) દરિયો

સાગર પું (અં) ખાલો (શરાબનો)
 મંગલકાંશ વિં દારૂ પીનાર
 સાગવન પું સાગ
 સાગ, સાગો પું એક ઝાડ જેમાંથી સાગુચોખા
 બનાવાય છે.
 સાગૂદાના પું સાગુચોખા; સાબુદાણા
 સાગો પું એક ઝાડ જેમાંથી સાગુચોખા બનાવાય છે.
 સાગીન પું સાગ
 સાજ પું (ફાં) સાજ; સજાવટની સામગ્રી
 સાજગાર વિં કીક; અનુકૂળ
 સાજમામાન પું સાજ-સરંજામ; સામગ્રી (૨) ઠાઠમાઠ
 સાજન પું સ્વામી (૨) ઈશ્વર (૩) સજ્જન
 સાજના સં કિં સજવું
 સાજ-ઘાજ પું તૈયારી (૨) મેળ; ખૂબ સંબંધ
 સાજ-વ-સામાન પું (ફાં) સાજસરંજામ; સામગ્રી
 (૨) ઠાઠમાઠ
 સાજિંદો પું (ફાં) સાજિંદો; નાચનારી સાથેના
 સાજનો માણસ
 સાજિશ ગ્રી (ફાં) મેળ; સંપ (૨) દાવપેચ; ધૂંયંત્ર
 સાજા પું ભાગ; હિસ્સો
 સાજી, સાજેદાર પું ભાગિયો; હિસ્સેદાર
 સાટ પું સોટી કે કોયડો મા તેનો સોળ
 સાટન પું સાટીન કપડું
 સાટના સં કિં જોડવું; બંધ બેસાડવું
 સાટમાર પું હાથીની સાઠમારી કરાવનાર
 સાઠ વિં સાઠ; ૬૦
 સાઠા પું સાંઠો (૨) વિં સાઠ ઉમરનું
 સાઠી પું સાઠી ધાન્ય
 સાઠી ગ્રી સાલ્લો; સાડી
 સાઠી ગ્રી અષાઠનું વાવેતર (૨) દૂધની મલાઈ
 (૩) સાડી
 સાઠૂ પું સાઠ; સાળીનો વર
 સાઠે વિં સાડા (ઉદા. સાઠે ચાર)
 સાઠેસાતી ગ્રી સાડા સાત વર્ષ મહિના કે દિવસની
 (અશુભ) દશા
 સાત વિં સાત; ૭
 સાત-ફેરી ગ્રી લગ્નના સાત કેરા; સપ્તપદી
 સાતલા પું એક જાતનો પુવેર
 સાત્ત્વિક વિં (સં) સત્ત્વ ગુણ સંબંધી (૨) સત્ત્વ
 (૩) પવિત્ર
 સાય પું સાય; સંધાત (૨) મેળ; સંબંધ (૩) અસાધે
 સાયરા પું સાયરો; સાદી
 સાથિન ગ્રી મિત્ર; સંગિની
 સાથી પું સોબતી; મિત્ર

સાદગી સ્ત્રી (ફા) સાદાઈ (૨) સરજતા; નિષ્કપટતા
 સાદા વિ (ફા) સાદું (૨) એકલું; નિર્લેખ
 (૩) સરજ સાદીસીધી રચના કે બનાવટનું
 (૪) નિષ્કપટ (૫) ભોળું; મૂર્ખ
 સાદિક્ક વિ (અ) સાધું (૨) સત્યનિષ્ઠ
 સાદિર વિ (અ) જારી; ચાલુ હોનારું (૨) નીકળનારું
 સાદૃશ્ય પું (સં) સમાનતા; બરોબરી
 સાધ પું સાધુ (૨) સજ્જન (૩) સ્ત્રી ઇચ્છા
 સાધક પું (સં) સાધના કરનાર; યોગી; તપસ્વી
 (૨) મંત્રતંત્ર કરી જાણનાર; ભૂલો
 સાધન પું (સં) ઓજાર; ઉપકરણ (૨) ઉપાય
 (૩) સાધવું તે
 સાધના સ્ત્રી (સં) સાધવું તે (૨) આરાધના (૩)
 સં કિ સાધવું
 સાધની સ્ત્રી સપાટી જોવાનું લેવલ-ઓજાર
 સાધારણ વિ (સં) સામાન્ય (૨) સહેલું; મામૂલી
 સાધુ વિ (સં) સાદું (૨) પું સંત; સજ્જન; ભલો
 માણસ (૩) બાવો (૪) મુનિ
 સાધુવાદ પું (સં) 'સાધુ સાધુ' કહી શાબાશી
 આપવી તે
 સાધુ પું સંત; સજ્જન; ભલો માણસ; સાધુ
 (૨) જોગલો; યોગી
 સાધ્ય વિ (સં) સાધી શકાય કે સધે એવું
 સાધ્વી સ્ત્રી (સં) સાધુ સ્ત્રી
 સાનંદ વિ (સં) આનંદપૂર્વક
 સાન પું સહી; અસો ધસવાની પથરી
 સાનના સં કિ ગૂંદવું; મસળવું (૨) ભેળવવું;
 સામેલ કરવું (૩) સરાણ ઉપર ધાર તેજ કરવી
 સાનિઅ પું (અ) રચનાર (૨) કારીગર
 સાનિહા પું (અ) દુર્પટના; માહો બનાવ
 સાની સ્ત્રી પાણીમાં પલાળી પથુને અપાતું ખાણ
 (૨) વિ (અ) બીજું (૩) જોડિયું; સમાન; સાથી
 સાનુ પું (સં) શિખર; ટોચ (૨) અંત
 સાનિચ્ય પું (સં) પાસે હોવું તે; નિકટતા
 સાફ વિ (અ) ચોખ્ખું (૨) સ્પષ્ટ (૩) નિર્દોષ
 સાફલ્ય પું (સં) સફળતા; ફૂટાર્થતા
 સાફા પું (અ) સાફો; કેટો (૨) પાઘડી
 (૩) પહેરવાનાં કપડાં ધોવાં તે
 સાફી સ્ત્રી (અ) હાથરૂમાલ (૨) સાફી; ચલમ
 પીવાની કપડાનો કડો (૩) ભાંગ ગાળવાનો
 રૂમાલ
 સાબકા પું પિછાણ; સંબંધ; લેવાદેવા
 સાબત વિ સાબૂત
 સાબિક્ક વિ (અ) પૂર્વનું; પુરાણું

સાબિક્ક-દસ્તૂર અં પૂર્વવત; પ્રથમ પેઠે જ
 સાબિક્કા પું (અ) પિછાણ (૨) લેવાદેવા; સંબંધ (૩)
 વિ પૂર્વનું; પુરાણું
 સાબિત વિ (અ) સાબૂત; આપું પૂરું (૨) ઠીક;
 બરોબર (૩) (ફા) સાબિત
 સાબિર વિ (અ) સબૂર કરનાર; ખામોશ
 સાબૂન, સાબુન પું (અ) સાબુ
 સાબૂત વિ (ફા) અખંડ; પૂરેપૂરું (૨) સ્થિર; કાયમ
 સાબૂદાના પું સાબુચોખા
 સાબૂન પું સાબુ
 સાબૂનસાજી સ્ત્રી સાબુકામ; સાબુકામનો ધંધો
 સામંજસ્ય પું (સં) યોગ્યતા; ઔચિત્ય (૨) મેળ
 સામંત પું (સં) સરદાર; માંડણિક (૨) મોહો
 સામ પું (સં) સામવેદ (૨) સામ દામ દંડ ભેદ એ
 ચાર ઉપાયમાંનો એક (સામ-સમજાવટ)
 સામગ્રી સ્ત્રી (સં) સરસામાન (૨) સાધન
 સામના પું સન્મુખ થવું કે સામે આવવું તે; સામનો;
 સામે થવું તે (૩) સામેનો ભાગ
 સામને અ સન્મુખ; સામે
 સામયિક વિ (સં) સમયસરનું (૨) સમય સંબંધી કે
 અમુક સમયનું
 સામર્થ્ય પું (સં) સમર્થતા; શક્તિ; તાકાત
 સામા પું (અ) શ્રોતા; સાંભળનાર
 સામાજિક વિ (સં) સમાજ વિષેનું; સામાજિક
 સામાન પું (ફા) સામાન; સાધન-સામગ્રી
 સામાન્ય વિ (સં) સાધારણ; મામૂલી (૨) પું સમાનતા
 સામિષ વિ (સં) આમિષ-માંસ સાથેનું
 સામીવ્ય પું (સં) સમીપતા; નિકટતા
 સામુદાયિક વિ (સં) સમુદાય કે સમૂહનું; સમુદાય
 કે સમૂહને લગતું
 સામુહી, સામુહી અ સામે; સન્મુખ
 સામૂહિક વિ (સં) સમૂહને લગતું
 સામ્ય પું (સં) સમતા; સરખાપણું
 સામ્રાજ્ય પું (સં) શહેનશાહી; સલ્તનત; રાજ્ય
 સાયંકાલ પું (સં) સાંજ; સંધ્યા
 સાયક પું (સં) બાણ (૨) તલવાર
 સાયત પું એક કલાક (૨) પળ (૩) મહુરત
 સાયબાન પું (ફા) સાયબાન સાયબાન; વાછટિપું
 સાયર વિ (અ) સાઈર બપું; કુલ (૨) અવશિષ્ટ;
 બાકી (૩) પું જકાત (૪) સાગર
 સાયલ પું (અ) પ્રશ્નકર્તા (૨) માગણ
 સાયા પું (ફા) છાયા; છાંયડો (૨) ભૂત; પ્રેત
 (૩) અસર; છાયા (૪) (ઈ) શેમીજ સ્ત્રીઓનું
 ચણિયા જેવું એક વસ્ત્ર

સાયુજ્ય પું (સં) એક ધર્મ જવું તે; વિલીન થઈ જવું તે; એકત્વ જેવું જોડાણ
 સારંગ પું (સં) મૃગ (૨) એક રાગ (૩) એક ધનુષ્ય
 (૪) કમળ (૫) વિં સરસ; સુંદર
 સારંગિયા પું સારંગીવાળો
 સારંગી સ્ત્રી એક તંતુવાદ્ય
 સાર પું (સં) નિયોડ; સત્ત્વ (૨) વિં સારવાળું; પુખ્ત
 સારજંટ, સારજેંટ પું (ઈં) (ગોરો) પોલીસ; જમાદાર
 સાર્ટિફિકેટ પું (ઈં) પ્રમાણપત્ર
 સારથિ પું (સં) રથનો દાંડેડુ
 સારના સં કિં સારવું; સાધવું; પૂરું કરવું (૨) શોભાવવું; સજવું
 સારઘાન પું (ફાં) ઊંટ પર બેસનાર
 સારઘાટા પું (સમુદ્રના પાણીની) ઓટ
 સારમેય પું (સં) કૂતરો
 સારત્વ્ય પું (સં) સરળતા
 સારસ પું (સં) સારસ પંખી (૨) સરસિજ; કમળ
 સારસી સ્ત્રી સારસની માદા
 સારસ્વત વિં (સં) સરસ્વતી સંબંધી; વિદ્વાન
 સારાંશ પું (સં) સાર; નિયોડ
 સારા વિં સારું; બપું; પૂરું
 સારિકા સ્ત્રી (સં) મેના પક્ષી
 સારૂપ્ય પું (સં) એકરૂપતા
 સારજેંટ પું (ઈં) (ગોરો) પોલીસ જમાદાર
 સાર્ટિફિકેટ પું (ઈં) સર્ટિફિકેટ; પ્રમાણપત્ર
 સાર્થ વિં (સં) અર્થવાળું
 સાર્થક વિં (સં) સાર્થ (૨) સફળ (૩) ગુણકારી
 સાર્દ્ર વિં (સં) આદ્ર; ભીનું
 સાર્વજનિક વિં (સં) સૌ કોઈનું; જાહેર
 સાર્વત્રિક વિં (સં) સર્વત્ર હોય એવું
 સાર્વભૌમ પું (સં) ચકવર્તી રાજા (૨) વિં બધી ભૂમિને લગતું
 સાર્વઘાટીય વિં (સં) અનેક રાષ્ટ્રો સાથે સંબંધવાળું; આંતરરાષ્ટ્રીય
 સાલ સ્ત્રી વીંપવું તે (૨) સાલ; છેદ (૩) સાલવું તે પીઠ (૪) પું (ફાં) સાલ; વર્ષ
 સાલક વિં સાલે એવું; પીડક
 સાલચુદ્ધી વિં (ફાં) પુરાણું; જૂનું (૨) ઘરડું
 સાલ-ગિરહ સ્ત્રી (ફાં) સાલગરેહ; વર્ષગાંઠ
 સાલ-તમામ પું (ફાં) વર્ષનો અંત
 સાલતમામી સ્ત્રી વાર્ષિક વૃત્તાન્તિકા; વાર્ષિક હેવાલ-પેપર

સાલન પું મસાલેદાર શાક (માંસવાળું)
 સાલના અં કિં સાલવું (૨) સં કિં સાલે તેમ કરવું (૩) સાલવવું
 સાલ-નામા પું (ફાં) પત્રનો વાર્ષિક અંક
 સાલ-જ-સાલ અં (ફાં) હર સાલ; પ્રતિવર્ષ
 સાસરસ પું (અં) રાવ
 સાલસ પું (અં) પંચ (૨) વિં (સં) આળસુ
 સાલસી સ્ત્રી લવાદી; પંચાયત
 સાલહા-સાલ અં (ફાં) વર્ષો સુધી; યજ્ઞ વખત સુધી
 સાલા પું સાળો (૨) સાલો (ગાળ) (૩) સ્ત્રી સાળા
 સાલાના, સાલિયાના વિં (ફાં) વાર્ષિક
 સાલાર પું (ફાં) નેતા
 સાલારજંગ પું સેનાપતિ
 સાલિક પું (અં) યાત્રાળુ (૨) ધર્મિષ્ઠ માણસ
 સાલિમ વિં (અં) સંપૂર્ણ; પૂરું (૨) તંદુરસ્ત
 સાલિયાના વિં વાર્ષિક
 સાલિસ વિં (અં) ત્રીજું (૨) પું પંચ; મધ્યસ્થ; 'સાલસ'
 સાલી સ્ત્રી સાળી (૨) દર સાલ ગણોત્તમી અપાતી જમીન (૩) દર સાલ અપાતો અમુક લાગો
 સાલુ પું લાલ વસ્ત્ર (મંગળ કાર્યમાં વપરાતું)
 સાલેહ વિં (અં) નેક; ભલું (૨) સદાચારી (૩) નસીબદાર
 સાલેહા સ્ત્રી નેકી; ભલાઈ
 સાલોક્ય પું (સં) એક લોકમાં સાથે રહેવું તેવી અંક પ્રકારની મુક્તિ
 સાવંત પું સામેંત
 સાવ પું સાધુપુરુષ (૨) શાહુકાર
 સાવકાશ વિં (સં) અવકાશ સહિત (૨) પું અવકાશ; કુરસદ (૩) અવસર
 સાવચેત વિં સાવધ; ખબરદાર
 સાવચેતી સ્ત્રી સાવધાની
 સાવધાન વિં (સં) સાવચેત; હોશિયાર; ખબરદાર
 સાવન પું શ્રાવણ
 સાવની વિં શ્રાવણી
 સાણંગ વિં (સં) આઠે અંગ સહિત
 સાસ સ્ત્રી સાસુ
 સાસનલેટ પું એક જાતનું કપડું
 સાસા સ્ત્રી સંશય (૨) શાસ
 સાસુ સ્ત્રી સાસુ
 સાસુર પું સસરા (૨) સાસરી
 સાહ પું શાહ; શેઠ (૨) સાધુપુરુષ; શાહુકાર
 સાહચર્ય પું (સં) સાથ; સોબત
 સાહની, સાહિની સ્ત્રી સેના (૨) સાથી

સાહબ, સાહિબ પું મિત્ર સાહિબા (૨) માલિક
(૩) ઈશ્વર (૪) સન્માનનું સંબોધન

સાહબ-સલામત સ્ત્રી (સં) સામસામે જપ જપ
પ્રજ્ઞાપ

સાહબી વિં સાહેબનું (૨) સ્ત્રી સાહેબી
સાહસ પું (સં) હિંમત (૨) ઉતાવળ કરીને કૂદી

પડવું તે (૩) વ્યભિચાર લૂટ જેવું કુકર્મ

સાહસિક, સાહસી વિં સાહસ કરે એવું

સાહા પું લગ્નમુદૂત કે તેની પત્રિકા

સાહાય્ય પું (સં) સહાય; મદદ

સાહિત્ય પું (સં) વાક્મય (૨) મિલન (૩) વિચાર;
જ્ઞાન

સાહિત્યકાર પું સાહિત્ય રચનાર; સાક્ષર

સાહિત્યિક વિં સાહિત્ય સંબંધી

સાહિની સ્ત્રી સેના (૨) સાથી

સાહિબ પું (અ) મિત્ર (૨) માલિક (૩) ઈશ્વર
(૪) સન્માનનું સંબોધન

સાહિર પું (અ) જાદુગર

સાહિલ પું (અ) કિનારો; તટ

સાહી સ્ત્રી સાહુડી

સાહુ, સાહુ પું સાપુપુરુષ (૨) સાહુકાર

સાહુલ પું ઓળખો

સાહુ પું સાપુપુરુષ (૨) સાહુકાર

સાહુકાર પું સાહુકાર; મોટો વેપારી

સાહુકારા પું સાહુકારી; શરાફી (૨) સાહુકારોનું
બજાર

સાહેબ પું મિત્ર (૨) માલિક (૩) ઈશ્વર

(૪) સન્માનનું સંબોધન

સિંકના અં કિં સેકાવું

સિંકોના પું (ઈ) એક વૃક્ષ (જેમાંથી ક્વિનાઈન
બને છે)

સિંગઢા પું ફોડવાનો દારૂ રાખવાનું સિંગડાનું પાત્ર

સિંગરફ પું હિંગળોક

સિંગરફી વિં હિંગળોકના રંગનું

સિંગલ પું રેલવેનો હાથ ('સિગ્નલ')

સિંગા પું રણશિંગું

સિંગાર પું મુંગાર (૨) શણગાર (૩) શોભા

સિંગારના સં કિં શણગારવું

સિંગારદાન પું શણગાર સજવાની વસ્તુઓની દાખડી;
પ્રસાધનપેટી

સિંગાર-હાટ પું વેશ્યાવાડો

સિંગારિયા, સિંગારી પું દેવના શણગાર સજનાર;
પૂજારી

સિંગિયા પું એક ઝેરી મૂળિયું

સિંગી પું રણશિંગું (૨) સ્ત્રી ખરાબ લોહી ચૂસીને
ખેંચવાની નળી

સિંગીટી સ્ત્રી શણગાર સજવાની વસ્તુઓની દાખડી;
પ્રસાધનપેટી

સિંચ પું સિંહ

સિંચાઢા પું (સં) મુંગાટક) શિંગોડું

સિંચાઢી સ્ત્રી શિંગોડીનું તળાવ

સિંચન પું (સં) પાણી છાંટવું કે પાવું તે

સિંચાઈ સ્ત્રી ખેતરને પાણી પાવું તે

સિંચાના સં કિં ખેતર પવડાવવું

સિંજાફ પું (ફા) સંજાપ) કપડાનો ગોટ; ઓટેલી
કિનાર

સિંદૂર પું (સં) કંકુ જેવો લાલ ભૂકો

સિંદૂરદાન પું લગ્નવિધિની એક રીત

સિંદૂરિયા, સિંદૂરી વિં સિંદૂરના રંગનું

સિંદોરા, સિંધોરા મું (સિંદૂર રાખવાની) કંકાવટી

સિંધુ પું (સં) દરિયો

સિંધુરા પું (સં) હાથી

સિંધુરા પું સિંધુડો રાગ

સિંધોરા પું (સિંદૂર રાખવાની) કંકાવટી

સિંઘી સ્ત્રી (સં) સિંગ; કળી

સિંહ પું (સં) કેસરી; સિંહ (૨) સિંહ રાશિ

સિંહદ્વાર પું મુખ્ય દરવાજો

સિંહની, સિંહી સ્ત્રી સિંહજા

સિંહલ, સિંહલદ્વીપ પું (સં) શ્રીલંકા

સિંહલી સ્ત્રી શ્રીલંકાની ભાષા (૨) શ્રીલંકા વિષેનું

સિંહાલલોકન પું (સં) સારાંશની સમાલોચના

સિંહાસન પું (સં) તખ્ત; દેવ કે રાજાનું આસન

સિંહી સ્ત્રી (સં) સિંહજા

સિંઝરા વિં શીતળ (૨) પું છાંયો (૩) શિયાળ

સિંઝાના, સિંઝાના સં કિં સિવડાવવું

સિંઝાર, સિંઝાર પું શિયાળ

સિંઝારી, સિંઝારી સ્ત્રી શિયાળવી

સિંકંજબીન સ્ત્રી (ફા) લીંબુ કે સરકાનું એક શરબત

સિંકંદરા પું રેલવેનો હાથ; સિગ્નલ

સિકઢી સ્ત્રી બારસાની સાંકળ (૨) ગળાની સાંકળી

- એક ધરેશું

સિકતા સ્ત્રી (સં) રેતી કે રેતાળ જમીન

સિકત્તર પું સેકેટરી; મંત્રી

સિક્કલી સ્ત્રી (અ) સેકલ) સરાખિયાનું કામ

સિક્કલીગર પું સરાખિયો

સિક્કર પું (સં) શીકું

સિકુઝન સ્ત્રી સંકડાવું તે; સંકોચ (૨) દબાવાથી કે
બીજી રીતે પડતી ગડી

સિકુઙ્ગના

૪૦૪

સિપર

સિકુઙ્ગના, સિક્કરના અં કિં સંકડાવું; સંકોચાવું
 (૨) ગડી પડવી
 સિકોઙ્ગના સં કિં તંગ કે ભેગું કરવું; સંકડાવવું
 સિકોરા પું શકોરું
 સિકોલી સ્ત્રીં દોપલી
 સિકોહી વિં પરાકમી; વીર
 સિક્કા પું (અં) સિક્કો
 સિક્કાજન પું સિક્કા પાડનાર કારીગર
 સિક્ક, સિક્ક સ્ત્રીં શીખ (૨) પું શિખ (૩) શીખ;
 નાનકપંથી
 સિક્ત વિં (સં) ભીનું; ભોજાયેલું
 સિખ પું શીખ (૨) સ્ત્રીં શિખામણ
 સિખરન સ્ત્રીં દહીં ખાંડની એક મીઠી પ્રવાહી વાની
 સિખલાના, સિખાના સં કિં શિખવાડવું
 સિખામન પું શિખામણ; શીખ
 સિખી પું મોર
 સિગડી સ્ત્રીં સગડી (૨) ચુલો
 સિગનલ પું (ઈં) સિગનલ રેલવેનો હાથ
 સિગરા, સિગરો વિં સપળું; બપું
 સિગરેટ પું (ઈં) વિલાયતી બીડી
 સિગાર પું (ઈં) વિલાયતી બીડી; ચિરૂટ
 સિજાન પું શકરો બાજ
 સિજદા પું (અં) સિજદો પ્રજ્ઞામ; વંદન
 સિજલ વિં સુંદર; દેખાવું
 સિજ્ઞના અં કિં સીજવું; ચડવું; પાકવું
 સિજ્ઞાના સં કિં સીજવું; ચડવું; રંધવું
 સિટકિની સ્ત્રીં બારીની અટકણી-‘ઈસ્ટાપડી’
 સિટપિટાના અં કિં સપટાવું; દબાવું (૨) ધીમું
 પડવું (૩) મુંઝાવું; સપટાવું
 સિટ્ટા પું જુવારનું ડું
 સિટ્ટી સ્ત્રીં વાયાળપણું
 સિઠની સ્ત્રીં લગનનું ફટાણું
 સિઠાઈ સ્ત્રીં ફીકાપણું; ફીકાશ
 સિઠ્ઠી સ્ત્રીં; સિઠ્ઠપન, સિઠ્ઠપના પું ગાંડપણ; ઉન્માદ
 (૨) પુન
 સિઠ્ઠિલ્લા વિં ગાંડું (૨) મૂર્ખ
 સિઠ્ઠિન સ્ત્રીં દીવાની; ગાંડી (સ્ત્રી)
 સિઠ્ઠી વિં પાગલ (૨) પુત્રી
 સિતંબર પું સપ્ટેમ્બર માસ
 સિત વિં (સં) ચેત; પોણું (૨) પું શુકલ પક્ષ
 (૩) ચાંદી (૪) ખાંડ
 સિતમ પું (ફાં) જુલમ; અત્યાચાર
 સિતમગર પું જુલમી; સિતમ ગુજારનાર; અત્યાચારી
 સિતમકણ, સિતમકંદા, સિતમરસીદા વિં (ફાં)

સિતમનું ભોગ બનેલું
 સિતાફર સ્ત્રીં (ફાં) ધન્યવાદ; શાબાશી (૨) આભાર;
 ‘શુકિયા’
 સિતાબ અં (ફાં) શિતાબ જલદી; ઝટ
 સિતાબી સ્ત્રીં શીખતા
 સિતાર પું સિતાર વાદ્ય
 સિતારબાજ પું સિતારિયો-સિતારવાદક
 સિતારબાજી સ્ત્રીં સિતાર વગાડવાની વિદ્યા કે કળા
 સિતારા પું (ફાં) સિતારો; તારો (૨) સોનાચાંદીની
 બિંદી-ટીલડી (૩) નસીબ; ભાગ્ય
 સિતારા-દોં પું (ફાં) જોષી; જોષ જોનાર
 સિતારિયા પું સિતારિયો; સિતાર વગાડી જાણનાર
 સિતુઈ, સિતુહી સ્ત્રીં છીપ; સીપ
 સિતૂન પું (ફાં) સ્તંભ (૨) મિનારો
 સિદાકા પું દાન; ખેરત (૨) ઉતાર (કોઈના માથે
 ઉતારીને રસ્તે મુકાય તે)
 સિદરી સ્ત્રીં ત્રણ દરવાજા કે કમાનવાળો ઓરડો કે
 વરંડો
 સિદિક્ વિં સત્યનિષ્ઠ
 સિદ્ધ પું (અં) સત્યતા; સચ્ચાર્થ
 સિદ્ધીક વિં (અં) સત્યનિષ્ઠ
 સિદ્ધ વિં (સં) સધાયેલું; સફળ (૨) પુરવાર કે
 સાબિત થયેલું; પાકું (૩) સ્પષ્ટતાનું ફળ પામેલું
 સિદ્ધ-પીઠ પું (સં) જ્યાં સાધના ઝટ ફળે એવું સ્થાન
 સિદ્ધારસ પું (સં) પાયો
 સિદ્ધાંત પું (સં) સિદ્ધ - પાકી પ્રમાણિત વાત વસ્તુ
 કે નિર્ણય; એ મત જે બધી રીતે વિચારી સ્થિર કરાયો
 હોય
 સિદ્ધાઈ સ્ત્રીં સિદ્ધ હોવું તે; સિદ્ધ દશા
 સિદ્ધિ સ્ત્રીં (સં) સિદ્ધતા; સાધના ફળવી તે
 સિદ્ધાઈ સ્ત્રીં સીધાપણું
 સિધારના અં કિં સિધાવવું; જવું (૨) મરવું
 સિન પું (અં) ઉંમર; અવસ્થા (૨) સાલ (૩) (સં)
 શરીર (૪) પોશાક (૫) વિં સફેદ (૬) કાણું
 સિનક સ્ત્રીં લીંટ; નાકનો મેલ
 સિનકના અં કિં નાક નસીકવું
 સિન-ચુલુગત પું (અં) ઉંમરે પહોંચવું તે (૨) યુવાની
 સિન-રસીદા વિં (ફાં) વૃદ્ધ; પરડું
 સિનાન પું (ફાં) બાલો તીર વગેરેની અણી
 સિનેટ સ્ત્રીં (ઈં) પુનિવર્સિટીનું નિયામક-મંડળ
 સિનેમા પું (ઈં) ચલચિત્ર; સિનેમા
 સિન્ની સ્ત્રીં મીઠાઈ (પ્રાયઃ ખુશીમાં કે દેવના પ્રસાદ
 તરીકે વહેંચાય તે)
 સિપર સ્ત્રીં (ફાં) આડ; ઓથ (૨) ઢાલ

સિપરદારી

૪૦૫

સિરબંદ

સિપરદારી સ્ત્રી ૨૬૩
 સિપહ, સિપાહ સ્ત્રી (ફા) સેના
 સિપાહગરી, સિપાહગરી સ્ત્રી (ફા) સિપાઈગીરી
 સિપહ-સાલાર પું (ફા) સેનાપતિ; સિપેહ સાલાર
 સિપાઈ, સિપાહી પું (ફા) સૈનિક (૨) ચપરાસી
 (૩) પોલીસ
 સિપારસ સ્ત્રી સિકારસ; લાગવગ
 સિપારસી વિં સિકારસવાળું; લાગવગવાળું
 સિપારા પું (ફા) કુશનનો અધ્યાય કે ખંડ
 સિપારિશ, સિફારિશ સ્ત્રી સિકારસ
 સિપાસ સ્ત્રી (ફા) ધનપાદ; આભાર
 સિપાહ, સિપાહગરી સ્ત્રી (ફા) સિપાઈ; સિપાઈગીરી
 સિપાહિયાના વિં (ફા) સિપાઈ જેવું
 સિપાહી પું (ફા) સૈનિક (૨) પોલીસ (૩) સિપાઈ
 (૪) ચપરાસી
 સિપુર્દ વિં (ફા) સોપેલું
 સિપુર્દગી સ્ત્રી સુપરત; હવાલો
 સિપુર્દનામા પું સુપરત કર્પાનું ખત
 સિપ્પા પું યુક્તિ; ઉપાય (૨) પ્રભાવ
 સિપ્રા સ્ત્રી (સં) ભેસ (૨) ઉજ્જૈનમાંની નદી
 સિફત સ્ત્રી (અ) વિશેષ (૨) લક્ષણ; ગુણ;
 સ્વભાવ (૩) (વ્યાકરણમાં) વિશેષણ
 સિફર પું (અ) સિફ, ઈં સારફર શૂન્ય; મીઠું
 સિફલગી સ્ત્રી (ફા) હલકાર્થ; નીચતા; શુદ્ધતા
 સિફલા, સિફલી વિં (અ) સિફલું; હલકું; શુદ્ધ
 (૨) છીછરું
 સિફા સ્ત્રી આરોગ્ય; સ્વાસ્થ્ય
 સિફારત સ્ત્રી (ફા) 'સફીર'-રાજદૂતનું કામ
 સિફારિશ સ્ત્રી (ફા) સિકારસ; ભલામણ; લાગવગ
 સિફારિશનામા પું ભલામણચિહ્ની; સિકારસપત્ર
 સિફારિશી વિં સિકારસવાળું (૨) જેની સિકારસ
 કરી હોય તેને લગતું
 સિફારિશીટટૂ પું સિકારસથી જ પદ પર પહોંચેલ
 માણસ
 સિમટના, સિમિટના અં કિં સમેટાવું; નિપટાવું
 (૨) સંકડાવું; સંકોચાવું (૩) ગડી કે કરચલી
 પડવી
 સિમરન પું સ્મરણ
 સિમરના સં કિં સમરવું; 'સુમિરના'
 સિમિટના અં કિં સમેટાવું; નિપટાવું (૨) સંકડાવું;
 સંકોચાવું (૩) ગડી કે કરચલી પડવી
 સિમેટ પું (ઈ) (ચણવાનો) સિમેટ
 સિમ્ત સ્ત્રી (અ) દિશા; બાજુ
 સિય, સિયા સ્ત્રી સીતા

સિયરા વિં શીતળ; ઠંડું
 સિયરાઈ સ્ત્રી શીતળતા; ઠંડક
 સિયરાના અં કિં ટાઢું થવું; ઠંડું થવું
 સિયા સ્ત્રી સીતા
 સિયાદત સ્ત્રી (અ) સરદારી; આગેવાની
 (૨) હકૂમત
 સિયાના વિં શાશું; સમજણું (૨) સં કિં સિવડાવવું
 સિયાપા પું સ્ત્રીઓનું રોવું-ફૂટવું
 સિયાર, સિયાલ પું શિયાળ
 સિયારિન, સિયાલિન સ્ત્રી શિયાળવી
 સિયારી, સિયાલી વિં શિયાળાનું; શિયાળુ (પાક)
 સિયાલા પું શિયાળો
 સિયાસન સ્ત્રી (અ) રાજ્યવ્યવસ્થા
 સિયાસી વિં રાજદ્વારી; રાજકીય
 સિયાહ વિં (ફા) કાળુ (૨) અશુભ
 સિયાહકાર વિં બદકાર; ખરાબ; દુરાચારી
 સિયાહકારી સ્ત્રી દુરાચાર; પાપ
 સિયાહત સ્ત્રી (અ) સફર; મુસાફરી
 સિયાહા પું (ફા) હિસાબનો ચોપડો; રજિસ્ટર
 (ગણતી વહેરેનું)
 સિયાહાનવીસ પું હિસાબનો ચોપડો લખનાર કે
 રાખનાર
 સિયાહી સ્ત્રી શાહી; રોશનાઈ (૨) કાળાપશું
 સિર પું શિર; માથું
 સિરકટા વિં શિર કપાપેલું કે કાપનારું
 સિરકા પું (ફા) સરકો
 સિરકી સ્ત્રી સરકટની સોટી કે તેની બનેલી સાદડી
 કે છાજ
 સિરજનહાર પું સર્જનહાર; પ્રભુ
 સિરજના સં કિં સર્જવું; રચવું
 સિરતાજ પું મુગટ (૨) સરદાર; શિરોમણિ
 સિરતાન પું જમીનદાર
 સિર-તા-મા અં માથાથી પગ લગી; આદિથી
 અંત લગી
 સિરદાર પું સરદાર; નેતા
 સિરદારી સ્ત્રી સરદારી; નેતાગીરી
 સિરધરા, સિરધરૂ પું આગેવાન; નાયક
 સિરનામા પું સરનામું; શીર્ષક; (લેખનું) મથાળું
 સિરનેત પું પાધડી (૨) કલગી
 સિરવાવ પું સરપાવ; ભેટ અપાતો પોશાક
 સિરવેંક, સિરવેંક પું પાધડી
 સિરપોશ પું માથાનું ઢાંકણ-ટોપ વગેરે
 સિરફૂલ પું માથાનું એક ધરેણું
 સિરબંદ પું સાકો; ફેટો

સિરબંદી

૪૦૬

સૌંક

સિરબંદી સ્ત્રી માથાનું એક ઘરેણું
 સિરમૌર પું મુગટ (૨) સરદાર; સિરતાજ
 સિરવા પું ખળાયાં વાવલવા માટેનું વસ્ત્ર
 સિરસ પું એક ઝાડ-શિરીષ
 સિરહાના પું પધારીનો માથાનો ભાગ
 સિરા પું છોડો; અંત (૨) શરૂના કે અંતના છોડાનો
 ભાગ (૩) અણી (૪) શિરા; નાડી (૫) પાણીનો
 ઢાળિયો
 સિરાના, સિરાવના સં કિં ઠંડું કરવું (૨) વ્યતીત
 કરવું (૩) અં કિં ઠંડું કે નિરુત્સાહ થવું
 (૪) વીતવું; પસાર થવું
 સિરાવન પું (ખેડૂતનો) સમાર
 સિરાવનાસં કિં (૨) અં કિં ઠંડું કરવું; વ્યતીત કરવું
 સિરિશ્તા પું (ફાં) કચેરી (૨) કાર્યાલયનું ખાતું;
 દફતર
 સિરસ્તેદાર પું (ફાં) શિરસ્તેદાર (૨) ખાતાનો
 ઉપરી અમલદાર
 સિરોપાઝ, સિરોપાઝ પું સરપાવ
 સિરોઢી પું શિરોહી પ્રદેશ (૨) તલવાર (૩) સ્ત્રી
 એક પક્ષી
 સિર્કા પું સરકો
 સિર્કા અં (અં) કક્ત; કેવળ (૨) વિં એકલું
 સિલ સ્ત્રી શિલા; પથ્થર (૨) નિશાતરો (૩) પું
 શિલોંછ; ખેતરમાં વેરાયેલા દાણા વીણી નિર્વાહ
 કરવો તે (૪) (અં) સમરોગ
 સિલગમા અં કિં સળગવું; બળવું
 સિલપટ વિં બરોબર; સપાટ (૨) બરબાદ; ખતમ;
 નષ્ટ
 સિલબદ્ધ પું નિશાતરો ને વાટવાનો પથ્થર
 સિલવટ સ્ત્રી સંકડાવું તે; સંકોચ (૨) દબાવાથી કે
 બીજી રીતે પડતી ગદી
 સિલવાના સં કિં સિવડાવવું
 સિલસિલા પું (અં) સિલસિલો; કમ; પરંપરા
 (૨) સાંકળ (૩) વ્યવસ્થા (૪) વંશપરંપરા
 (૫) વિં ભીનું (૬) લપસણું
 સિલસિલેવાર વિં કમિક; કમ પ્રમાણે;
 સિલસિલાબંધ; વ્યવસ્થિત
 સિલાહ, સિલાહ પું (અં) હથિયાર
 સિલાહખાના પું શિલેખાનું; શસ્ત્રાગાર
 સિલાહપોશ, સિલાહખાના, સિલાહબંદ,
 સિલાહપોશ વિં શસ્ત્રસજ્જ
 સિલહિલા વિં ભીનું; લપસણું; ચીકણું; કાદવવાળું
 સિલા પું (અં) બદલો; પ્રતિકાર (૨) ઇનાય;
 મુરસ્કાર

સિલા પું પાડ લણ્યા પછી ખેતરમાં વેરાયેલા અનાજના
 દાણા
 સિલાઈ સ્ત્રી સીવણકામ કે તેની ઢબ કે મજૂરી
 સિલાના સં કિં સિવડાવવું
 સિલાવટ પું સલાટ
 સિલાહ પું (અં) હથિયાર
 સિલાહખાના પું શસ્ત્રાગાર
 સિલાહપોશ, સિલાહબંદ વિં શસ્ત્રસજ્જ
 સિલાહખાજ પું (ફાં) હથિયાર બનાવનાર
 સિલાહી પું (અં) સૈનિક; સિપાહી
 સિલિપટ, સિલોપટ પું (રેલનો) સલેપાટ
 સિલિયા સ્ત્રી એક જાતનો ઈમારતી પથ્થર
 સિલેટ સ્ત્રી સ્લેટ; પાટી
 સિલીટ, સિલીટા પું પથરો; નિશાતરો
 સિલીટી સ્ત્રી નાનો નિશાતરો
 સિલ્લા પું ખેતર કે ખળામાં વેરાયેલા અનાજના દાણા
 સિલ્લી સ્ત્રી સલ્લી; અસ્ત્રાની પથરી
 સિવડું સ્ત્રી પંડીની સેવ
 સિવા, સિવાફ, સિવાય અં (અં) સિવાય
 સિવાન પું હદ; સીમા (૨) ભાગોળ
 સિવાર સ્ત્રી સેવાળ; લીલ
 સિવાલ પું; સ્ત્રી સેવાળ; લીલ
 સિવાલા પું શિવાલય; મહાદેવ
 સિવિલવિં (ઈં) મુલકી (૨) નાગરિકસંબંધી (૩) સભ્ય
 સિવિલકોર્ટ સ્ત્રી (ઈં) દીવાની અદાલત
 સિવિલ ચોર પું (ઈં) સરકાર તથા પ્રજા વચ્ચેનું યુદ્ધ;
 આંતરયુદ્ધ; ગૃહયુદ્ધ
 સિવિલ સર્જન પું સરકારી હોસ્પિટલના મુખ્ય ડોક્ટર
 સિવિલાફ્ફડ વિં (ઈં) સુધરેલ; સભ્ય; શિસિત
 સિવિલિજેશન સ્ત્રી (ઈં) સભ્યતા; સંસ્કૃતિ
 સિવિલિયન પું (ઈં) મોટો મુલકી અમલદાર
 (આઈં એ એસં)
 સિસકના અં કિં ડૂસકાં ભરવાં (૨) છાતી પડકવી;
 જીવ ગભરાવો (૩) કશા માટે તસલવું
 સિસકારના અં કિં સિસકારો ભરવો; સીતકારવું
 સિસકારી, સિસકી સ્ત્રી ડૂસકું (૨) સિસકારો
 સિસોટી સ્ત્રી સીટી; સિસોટી
 સિહરના, સિહરાના અં કિં થથરવું (ડર કે ઠંડીથી)
 (૨) રૂવાં ખડાં થવાં
 સિહરી સ્ત્રી ધુજારી; કંપ (૨) રોમાંચ
 સિહાના અં કિં ઈર્ષા કરવી (૨) હરીફાઈ કરવી
 (૩) સં કિં આતુરભાવે જોવું; લાલચ કરવી
 સૌંક સ્ત્રી તાડ મુંજ વગરેનું સકતું કે પાતળી ડૂબ કે
 સળેકડું (૨) નાકનું એક પરેણું

સૌંકા

૪૦૭

સૌસ

સૌંકા પું પાતળી સળી જેવી ડૂંખ
 સૌંકિયા વિં સળેખડા જેવું પાતળું; સૂકલું (૨) પું
 એક જાતનું બારીક કપડું
 સૌંગ પું શિંગડું
 સૌંગરી સીં (શાકની) એક ફળી
 સૌંગી સીં શિંગડું વાદ્ય (૨) ખરાબ લોહી સૂચવાની
 ભૂંગળી (૩) એક માછલી
 સૌંચ સીં સીચવું તે
 સૌંચના સં કિં પાણી પાવું (૨) સિંચવું
 સૌંચાઈ સીં (ઝાડ વગેરેને) પાણી પાવું તે
 સૌંવે, સૌંવ પું સીમા; હદ
 સૌ વિં સીં ('સા'નું સીં) જેવી
 સૌકર પું (સં) છાંટે; ફરફર
 સૌકલ સીં હથિયાર માંજીને તેજ કરવું તે (૨) પું
 આંખા પર પાકેલી કેરી; સાખ
 સૌકસ પું ઊંધર; ખારી જમીન
 સૌકાકાઈ સીં શિકાકઈનું ઝાડ
 સૌકુર પું ધઈ મકાઈ વગેરેના ડુંડાને છેડે હોય છે તે
 ફૂમતાના રેષા
 સીંચ સીં શીખ; સલાહ; શિખામણ
 સીંચ સીં (ફાં) લોઢાની શીખ-પાતળો સળિયો
 સીંચા પું (ફાં) સળિયો
 સીંચના સં કિં શીખવું
 સીંગા પું (અં) ભાગ; ખાતું (૨) (વ્યાકરણમાં)
 પુરુષ
 સીજ, સીજ સીં સીજવું તે
 સીજના, સીજના અં કિં સીજવું; ચડવું (૨) સધાવું
 સીટ સીં ગપ્પું મારવું તે (૨) (ઈં) બેઠક
 સીટના સં કિં ગપ્પું મારવું; ઠોકવું
 સીટપટાંગ સીં ગપ; ડિંગ
 સીટી સીં (ઈં) સીટી
 સીટના પું, સીટની સીં ફટાણું
 સીઠા વિં કીકું; નીરસ
 સીઠાપન પું કીકાશ; નીરસતા
 સીટી સીં ફૂયો; રસ કાઢ્યા પછીનો રહેતો ફૂયો;
 નિઃસત્ત્વ ચીજ
 સીઢ સીં ભીનાશ કે ભીનાશભૂમિ
 સીઢી સીં સીડી; નિસરણી
 સીતલપાટી સીં એક ઉમદા જાતની સુંવાળી ચટાઈ
 (૨) એક જાતનું કપડું
 સીતલ બુકની સીં સતુ (૨) સંતવાણી
 સીતાફલ પું (સં) સીતાફળ
 સીત્કાર પું (સં) સિસકારો
 સીથ પું ભાતનો દાણો

સીદ પું (સં) વ્યાજ ખાવું તે; વ્યાજવટું
 સીદના અં કિં દુઃખી થવું
 સીધ સીં સીધું હાવું તે; સીધાઈ (૨) નિશાની
 સીધા વિં (૨) પું સીધું
 સીધા-સાદા વિં ભોળું; સરળ
 સીધે અં સીધી રીતે; સીધાપણે
 સીન પું (ઈં) દશ્ય; દેખાવ
 સીનસીનરી સીં નાટકની રંગભૂમિનો શણગાર
 સજાવટ વગેરે; દશ્યાવલી
 સીના સં કિં સીવવું
 સીના પું (ફાં) સીનો; છાતી
 સીના-જોર વિં (ફાં) શિરજોર; જબરદસ્ત
 સીના-જોરી સીં શિરજોરી; જબરદસ્તી
 સીના-બંદ વિં (ફાં) સીની ચોળી
 સીના-સિપર અં (ફાં) સામી છાતીએ
 સીનિયર વિં (ઈં) મોટું; ઉપરનું (દરજા કે વયમાં)
 સીની સીં (ફાં) ધાળી; તાસક
 સીપ પું છીપ કે તેની અંદર રહેતો જંતુ
 સીપ-તુત, સીપિજ પું મોતી
 સીપી સીં સીપ; છીપ
 સીમંત પું (સં) સીનો સેંધો; પાંતી (૨) અધરણી (૩)
 સીમાની લીટી (૪) શરીરનાં હાડકાંનો સાંધો
 સીમંતિની સીં સી; નારી
 સીમ સીં (ફાં) રૂપું; ચાંદી (૨) ધનદોલત
 સીપ, સીમા સીં સીમા; હદ
 સીમાવ પું (ફાં) પારો
 સીમાંકન પું સીમા નક્કી કરવી તે
 સીમિત વિં સીમાવાળું; મર્યાદિત
 સીમી વિં (ફાં) ચાંદીનું
 સીમોલ્સંઘન પું (સં) સીમા કે હદ ઓળંગવી તે
 સીર સીં સહિયારી કે જેમાં જમીનદાર પોતે જાતે ખેતી
 કરતો હોય એવી જમીન (૨) રક્તશિરા (૩) પું
 (સં) હળ
 સીરત સીં (અ;) પ્રકૃતિ; દેવ (૨) ગુણ; વિશેષતા
 સીરતનું અં સ્વભાવ કે ગુણથી
 સીરની સીં મીઠાશ; મીઠાઈ (વહેંચવી)
 સીરા પું (ફાં) શીર) ચાસણી (૨) શીરો
 સીલ સીં જમીનની ભીનાશ (૨) પું (ઈં) સીલ;
 મહોર
 સીચક પું (સં) સીવનાર; સઈ
 સીચન પું, સીં (સં) સીવવું તે; સિલાઈ
 સીચની સીં (સં) સોય
 સીસ પું શીશ; માથું (૨) (સં) સીસું
 સીસ, સીસક (સં), સીસા પું સીસું પાતુ

સીસમ

૪૦૮

સુતરી

સીસમ પું શીશમ લાકડું
 સીસમહલ પું શીશમહેલ; કાયથી જડેલો મહેલ;
 દીવાલો પર દર્પણો હોય તેવું ભવન
 સીસા પું સીસું (૨) શીશા; કાય
 સીસી સીસ સિસકારો; સીતકાર
 સીસો પું સીસમનું ઝાડ
 સુંચની સીં છીંકશી
 સુંવાના સં કિં મુંધાડવું
 સુંડપુંસુંડ પું હાથી
 સુંડા સીં મુંડ
 સુંડાલ પું હાથી
 સુંદર વિં (સં) રૂપાળુ (૨) સારું
 સુંદરી સીં સુંદર સી
 સુંધિયા સીં સુંઢિયું જર
 સુંબા પું વાદળી (૨) તોપની નળી પર વીંટાળાતું
 કપડું (૩) લોદામાં કાંજું પાડવાનું ઓજાર
 સુઅન, સુવન પું સુત; પુત્ર
 સુઆ પું સુવર; ભૂડ
 સુઆ પું પોપટ; સૂકો (૨) સોયો; મોટી સોય
 સુઆમી પું સ્વામી
 સુઆર, સુવાર પું રસોઈયો
 સુઆસિન, સુવાસિની સીં સુવાસણ; પતિ હયાત
 હોય એવી સી
 સુઈ સીં સોય
 સુકફના સંકોચાવું; સંકડાવું; ગડી પડવી
 સુકાર વિં (સં) સહેલું; સુસાધ્ય
 સુકરાત પું સોકેટીસ
 સુકૂત પું (અં) મીન; ખામોશી (૨) શાંતિ
 સુકૂન પું (અં) સ્થિરતા (૨) મનની શાંતિ
 સુકૂનત સીં (અં) રહેઠાણ; નિવાસ
 સુકૂત, સુકૂત્યપું, સુકૂતિસીં (સં) પુણ્ય; શુભકાર્ય
 સુક્કાન પું (અં) સુકાન
 સુંહંડી વિં સુકલકડી (૨) પું જેમાં બાળક સુઠઈ
 જાય એવો એક બાળરોગ
 સુલ પું (સં) સુખ; ચેન; આરામ
 સુલકર વિં સુખ કરે કે આપે એવું
 સુલન, સુલન પું બોલ; વાતચીત; વચન; કાવ્ય
 સુલખન સીં સુધુખ્ત્રા નાડી
 સુલતાના, સુલતાના સં કિં સુઠાવવું
 સુલારા, સુલારી વિં સુખી
 સુલતા વિં સુખદામી
 સુલાવહ વિં (સં) સુખદ
 સુલિઆ, સુલિયા વિં સુખિયું
 સુલુન પું બોલ; વાતચીત; વચન; કાવ્ય

સુગંધ પું (સં) સુવાસ; સુગંધ; મહેક; ખુશબો
 સુગંધિ, સુગંધી પું (સં) સુગંધ (૨) વિં સુગંધીદાર
 સુગંધિત વિં (સં) સુગંધીદાર; સુવાસિત
 સુગંધી વિં સુગંધવાળું (૨) પું સુગંધ
 સુગત પું (સં) બુદ્ધ ભગવાન
 સુગતિ સીં (સં) સારી શુભ ગતિ
 સુગના, સુગ્ના પું તોતો; પોપટ
 સુગમ વિં (સં) સહેલું; આસાન
 સુગરા પું સદ્ગુરુ પાસેથી મંત્ર પામેલ
 સુગ્ના પું પોપટ; શુક
 સુષ્ટ વિં (સં) સુંદર (૨) સુકર; સુસાધ્ય
 સુષ્ટિત વિં (સં) સુંદર; સુધડ
 સુષડ, સુષર વિં સુધડ; સુંદર (૨) નિપુણ
 સુષ્ટતા સીં સુષડતા; સુંદરતા
 સુષકાઈ, સુષરાઈ સીં, સુષકાપા પું સુધડતા; સૌંદર્ય
 (૨) નિપુણતા
 સુષકી, સુષરીસીં શુભ સમય-મુહુરત (૨) વિં સુષ્ટેળ
 સુચાના સં કિં વિચારવા પ્રેરવું (૨) સૂચવવું
 સુચાલ સીં સદાચાર
 સુચાલી વિં સદાચારવાળું; સદાચારી
 સુચિત, સુચિત (સં) વિં નિશ્ચિત; શાંત (૨)
 નિચંતવાળું (૩) એકાગ્ર
 સુચેત વિં સચેત; સાવધ
 સુજન પું (સં) સજ્જન (૨) સ્વજન
 સુજની સીં (ફાં સોજની) એક જાતનું બિછાનું
 સુજાતિયા વિં સ્વજાતિનું (૨) સારા કુળનું
 સુજાન વિં સુજાણ; શાશુ (૨) મું પ્રભુ; પતિ; પ્રેમી
 સુજ વિં (સં) સમજણું (૨) વિદ્વાન
 સુજાના સં કિં સુઝાડવું; બતાવવું
 સુજાવ પું સુઝાડવું તે; સારી જાણકારી; સૂચના;
 સલાહ
 સુઠ, સુઠાર, સુઠિ વિં સુધુ; સુંદર
 સુઠકના અં કિં સડ અવાજની સાથે ખેંચવું લેવું
 પીવું વગેરે
 સુઠકફાના અં કિં સડસડ કરવું (ફાં કે નાકનું)
 સુઠીલ વિં સુઠેળ; સુંદર; સુષ્ટિત
 સુઠંગ પું સારો ઢંગ (૨) વિં સુઠંગવાળું; ઢંગીલું
 સુઠર વિં પ્રસન્ન અને દયાળુ (૨) સુંદર; સુઠેળ
 (૩) કૃપાપૂર્ણ
 સુઠાર, સુઠાર વિં સુંદર; સુધડ
 સુતંત, સુતંત્ર વિં સ્વતંત્ર
 સુત પું (સં) પુત્ર
 સુતારાં અં (સં) તેથી (૨) અતિ; ખૂબ
 સુતરી, સુતલી સીં સૂતળી; દોરી

સુતહી

૪૦૯

સુફૂફ

સુતહી, સુતહી સ્ત્રી સીપ
 સુતા સ્ત્રી (સં) પુત્રી
 સુતાર પું સુધાર (૨) સગવડ (૩) વિં અચ્છુ; ઉત્તમ
 સુતારી સ્ત્રી મોયીનો સોયો (૨) સુતારકામ
 સુતહી સ્ત્રી સીપ
 સુતૂન પું સ્તંભ; થાંભલો
 સુથના પું, સુથની સ્ત્રી સુંઘણું; સુંઘણી
 સુથરા વિં સૂયરું; સ્વચ્છ; સાફ
 સુદર્શન પું (સં) સુદર્શન ચક્ર (૨) વિં સુંદર
 સુદિ, સુદી સ્ત્રી અજવાળિયું
 સુદ્ધ વિં (સં) ધણું દૂર
 સુદ્ધા પું, સુદ્ધી સ્ત્રી (અં) સુદ પેટનો જૂનો સૂકો મળ
 સુન્દા, સુન્દા અં સુધ્ધાં; સમેત; સાથે
 સુધ સ્ત્રી સૂપ
 સુધબુધ સ્ત્રી ભાન; ભાનસાન; સૂધબૂધ
 સુધાત્ના અં કિં સુધરવું
 સુધારાઈ સ્ત્રી સ્વચ્છતા (૨) સુધરવું તે; સુધારો (૩)
 સુધારવાની મજૂરી
 સુધર્મા, સુધર્મી વિં (સં) ધર્મપરાપણ; ધાર્મિક
 સુધવાના અં કિં સુધરાવવું
 સુધા સ્ત્રી (સં) અમૃત (૨) પાણી (૩) પૃથ્વી
 (૪) દૂધ (૫) પુત્રી કે પુત્રવધૂ (૬) ધર (૭) મધ
 (૮) ચૂનો
 સુધાઈ સ્ત્રી સીધાપણું
 સુધાકર પું (સં) ચંદ્ર
 સુધાકાર પું (સં) કડિયો (ચૂનાથી છોનાર)
 સુધાર પું સુધારો
 સુધારક પું સુધારક; સુધારો કરનાર
 સુધારના સં કિં સુધારવું (૨) વિં સુધારનાર
 સુધારા વિં સીધું; નિષ્કપટ
 સુધી પું (સં) વિદ્વાન; પંડિત
 સુન વિં નિષેષ્ટ; અચેત
 સુન-ગુન સ્ત્રી ઊડતી વાત; અરુવા (૨) મર્મ; ભેદ
 સુનતિ સ્ત્રી સુન્નત
 સુન્ના સં કિં સુક્ષ્મું; સાંભળવું
 સુનબહરી સ્ત્રી હાથીપગાનો રોગ
 સુનવાઈ સ્ત્રી સાંભળવું તે (૨) સુનાવણી
 સુન્સાન, સુન્સાન વિં સૂમસામ; નિર્જન કે (૭જજડ
 (૨) પું સન્નાટો; સૂમસામ
 સુનહરા, સુનહરી, સુનહલા વિં સોનેરી
 સુનહા પું થાન; કૃતરો
 સુનાઈ સ્ત્રી સુનાવણ (૨) સાંભળવું તે
 સુનાના સં કિં સંભળાવવું
 સુનાર પું સોની

સુનારિન સ્ત્રી સોનારણ
 સુનારી સ્ત્રી સોનારણ (૨) સોનીકામ (૩) (સં) સારી
 સુંદર સ્ત્રી (૨) વિં સોનીનું; સોની સંબંધી
 સુનાવની સ્ત્રી મૃત્યુની ખબર આવવી તે કે તે આવ્યે
 કરાતું સન્નાન
 સુન્ન પું શૂન્ય; મીઠું (૨) વિં નિષેષ્ટ; અચેત
 સુન્નત સ્ત્રી (અં) એક મુસલમાની ધર્મક્રિયા-સુન્નત
 સુન્સાન વિં સૂમસામ; નિર્જન; (૭જજડ
 સુન્ના પું શૂન્ય; મીઠું
 સુન્ની પું (અં) એક મુસલમાન ધર્મસંપ્રદાય
 સુપક્વ વિં (સં) સારી રીતે પક્વ (૨) પું પાકી કેરી
 સુપત વિં સારી પતવાળું; આબરુદાર; પ્રતિષ્ઠિત
 સુપથ પું (સં) સારો રસ્તો; સદાચાર
 સુપન, સુપના પું સપનું
 સુપનાના અં કિં સ્વપ્નું જોવું; સ્વપ્નું દેખાડવું
 સુપર એક્સપ્રેસ પું (ઈં) અતિ ઝડપવાળી ગાડી
 સુપર ટૅક્સ પું (ઈં) અતિરિકત કર
 સુપર બાજાર પું (ઈં) એવું બજાર જેમાં દરેક ચીજ
 સુલભ હોય
 સુપર માર્કેટ પું (ઈં) એવું હાટ જ્યાં દરેક ચીજ
 સુલભ હોય
 સુપરબાઈજર પું (ઈં) નિરીક્ષક; પર્યવેક્ષક
 સુપર સોનિક વિં (ઈં) અધિધ્વાનિક
 સુપરિટેન્ડેન્ટ પું (ઈં) કચેરી કે ખાતાનો અધ્યક્ષ
 અમલદાર; અધીક્ષક
 સુપાત્ર પું (સં) યોગ્ય વ્યક્તિ
 સુપારી સ્ત્રી સોપારી
 સુપાસ પું આરામ; સુખ; નિરાંત
 સુપુત્ર પું (સં) (સારો) પુત્ર; સપૂત (૨) વિં
 સુપુત્રવાળું
 સુપર્દ વિં (કાં) સોંપાયેલું; સોંપવામાં આવેલું
 સુપર્દગી સ્ત્રી (કાં) સુપરત કરવું તે; સોંપવું તે
 સુપર્દનામા પું (કાં) સુપરતપત્ર; સમર્પણપત્ર
 સપૂત પું સપૂત
 સુપેત, સુપેદ વિં સફેદ
 સુપેતી, સુપેદી સ્ત્રી સફેદી
 સુપૈદા પું સફેદો
 સુપ્ત વિં (સં) સૂતેલું; ઊંધેલું
 સુપ્તિ સ્ત્રી ઊંધ; નિદ્રા; શયન
 સુપ્રીમ કોર્ટ પું (ઈં) સર્વોચ્ચ ન્યાયાલય
 સુફરા પું (અં) દસતરખાન (૨) 'દ્રે'; મોટી પરાત
 સફેદ વિં સફેદ; ધોળું
 સફેદી સ્ત્રી સફેદી; ધોળાશ
 સુફૂફ પું (અં) ચૂર્ણ; ભૂકો

સુબહ સ્ત્રી (અં) સવાર; પ્રાતઃકાળ
 સુબહદમ, સુબહસભૌર, સુબહસુબહ અં વહેલી
 સવારે; પ્રાતઃકાળે
 સુબહા સ્ત્રી જપમાળા
 સુબહાન પું (અં) ઈશ્વરનું પવિત્રભાવથી સ્મરણ
 કરવું તે (ર) પવિત્ર ઈશ્વર
 સુબહાન અત્લાહ અં (અં) પવિત્ર છે ઈશ્વર;
 પવિત્રતાથી યાદ કરું છું ઈશ્વરને; ધન્ય છે ઈશ્વર
 (કોઈ અદ્ભુત અદ્વિતીય કે અતિ સુંદર વસ્તુને
 જોતાં હર્ષ કે અસંભાવ્યો વખાણનું આ અરબી
 યદ બોલવામાં આવે છે.)
 સુબહાન વિં (અં) પવિત્ર
 સુબાસ, સુબાસના સ્ત્રી સુવાસ; સુગંધ
 સુબિધા, સુબિધા સ્ત્રી સગવડ; અનુકૂળતા
 સુબિસ્તા, સુબોતા પું સરળતા; સહેલાઈ; સુયોગ;
 સવડ; અનુકૂળતા
 સુલુક વિં (ફાં) હલકું; ઓછા વજનનું (ર) સુન્દર
 સુલુક-દસ્ત વિં (ફાં) ફૂર્તિલું; ચપળ
 સુલુકી સ્ત્રી (ફાં) હલકાપણું (ર) અપમાન; તુચ્છકાર
 સુલ્ સ્ત્રી સવાર; પ્રભાત (ર) પું (ફાં) ધણે
 (શરાબનો)
 સુલ્ પું સાબૂતી; સંગીનતા; દૃઢતા (ર) સાબિતી;
 પ્રમાણ
 સુલોધ વિં (સં) સુબુદ્ધિવાળું (ર) સમજવું સહેલું
 (૩) પું સારો બોધ કે સમજ
 સુભગ વિં (સં) સુંદર; મનોરમ (ર) ભાગ્યવાન
 (૩) સુખદ (ર) પું ગંધક; ટંકણખાર
 સુભગતા સ્ત્રી સૌંદર્ય; પ્રેમ
 સુમટ પું (સં) મોટો યોદ્ધો
 સુમાફ, સુમાઝ, સુમાય, સુમાવ પું સ્વભાવ
 સુમાગ, સુમાગી, સુમાગ્ય (સં) સારા ભાગ્યવાળું;
 નસીબદાર
 સુમાન પું (અં) ઈશ્વરનું પવિત્રભાવથી સ્મરણ
 કરવું (ર) પવિત્ર ઈશ્વર
 સુમાન અત્લા અં (અં) ઈશ્વર પવિત્ર છે; ઈશ્વરને
 પવિત્રતાથી યાદ કરું છું; ઈશ્વર ધન્ય છે !
 સુમાય, સુમાવ પું સ્વભાવ
 સુમાય, સુમાયી વિં (સં) સારું મધુર બોલનાર
 સુમાયિત પું (સં) સારો બોલ કે વચન
 સુમિદ્ધ પું (સં) સુકાળ
 સુમીતા પું સરળતા; સહેલાઈ (ર) સુયોગ; સવડ;
 અનુકૂળતા
 સુમ પું (ફાં) પથુની ખરી; પથુની ખરીનો નીચેનો
 ભાગ (ટાપ)

સુપતિ સ્ત્રી (સં) સારી બુદ્ધિ
 સુમન પું (સં) ફૂલ
 સુમન, સુમિરન પું સ્મરણ
 સુમરના, સુમિરના સં કિં સ્મરવું; સ્મરણ કરવું
 સુમરની, સુમિરની સ્ત્રી-નાની (રઠાણાની) જપમાળા
 સુયશ પું (સં) સારી કીર્તિ; નામના
 સુયોગ પું (સં) સારો મોકો; લાગ
 સુરંગ વિં (સં) સુંદર; સારા રંગવાળું (ર) પું સારો
 રંગ (૩) હિંગાળોક (૪) સ્ત્રી કૂટલી કે કોડવાની
 સુરંગ (૫) ચોરે પાડેલું બાકોરું (ખાતર)
 સુર પું (સં) દેવ
 સુર પું સ્વર; સૂર; અવાજ
 સુરઝત સ્ત્રી (અં) તેજ; સ્ફૂર્તિ; જલદી
 સુરકના સં કિં સીસકા સાથે ખેંચવું
 સુરખ પું વિં (ફાં) લાલ (ર) લાલ રંગ (૩) રતી
 સુરખા પું (ફાં) લાલ પૂછડીવાળો કાળો ઘોડો
 સુરઝાણ પું (ફાં) ચકવો; ચાતક
 સુરઝી સ્ત્રી ઈટનો ચૂરો-ઝિકાળો (ર) લાલી (ર) લોહી
 (૩) લેખ વગેરેનું મથાળું (૪) સમાચારોની ઝાંખી
 સુરજ પું સૂરજ; સૂર્ય
 સુરત પું (સં) કાપકીડા (ર) વિં અત્યંત અનુરક્ત
 સુરત, સુરતા સ્ત્રી ધ્યાન; સરત
 સુરતી સ્ત્રી ખાવાનો જરદો-તમાકુ
 સુરદાર વિં સુરીલું; સુસ્વર
 સુરધની સ્ત્રી સુરનદી (સુરગંગા); ગંગા
 સુરના પું; સ્ત્રી (ફાં) નફેરી
 સુરપુર પું (સં) દેવલોક; સ્વર્ગ (ર) અમરાવતી
 સુરખાર પું એક તંતુવાદ્ય
 સુરખિ પું (સં) વસંત ઋતુ (ર) સ્ત્રી ગાય (૩) સુગંધ
 (૪) વિં સુવાસિત (૫) સુંદર
 સુરખિત પું સુગંધીદાર
 સુરખી સ્ત્રી (સં) સુગંધ (ર) ગાય
 સુરખઈ વિં (ફાં) સુરમાના રંગનું; ભૂખરું; નીલ
 (ર) સ્ત્રી સુરમાના રંગનું કબૂતર પક્ષી (૩) પું
 સુરમાના રંગને મળતો આદ્યો નીલો રંગ
 સુરખ પું સુરખો આંજવાની સળી
 સુરમા પું (ફાં) આંખે આંજવાનો સુરખો
 સુરમાદાની સ્ત્રી સુરખો રાખવાની શીશી કે તેનું પાત્ર
 સુરસ, સુરવસ પું તાણો કરવાની પાતળી લાકડી
 (જેનાથી જોગ નંખાય છે.)
 સુરસતી સ્ત્રી સરસ્વતી
 સુરસરિ, સુરસરી, સુરસરિત, સુરસરિતા સ્ત્રી ગંગાનદી
 સુરસુના અં કિં સરસર (ઈયળ વગેરે પેઠે) ચાલવું
 (ર) ખંજવાળ આવવી

સુરસુરાહટ

૪૧૧

સુહાના

સુરસુરાહટ સ્ત્રી સુર સુર કે સર સર એવો અવાજ
સુરા સ્ત્રી (સં) મધ; દારૂ

સુરાકર પું દારૂની ભટ્ટી

સુરાકાર પું દારૂ ગાળનાર; કલાલ

સુરાછ પું છેદ; કાણું

સુરાગ પું (તું) બાળ; પત્તો

સુરાગ-રસો વિ બાળ કાદનાર

સુરાજ, સુરાજ્ય પું (સં) સારું રાજ્ય (૨) સ્વરાજ્ય

સુરાપ, સુરાપો વિ દારૂ પીનાર

સુરાહો સ્ત્રી (અ) ભોટવો; સુરાઈ

સુરાહીદાર વિ સુરાઈના ધાટનું

સુરીલા વિ સુરીલું; મધુર

સુરુછ વિ પ્રસન્ન; રાજી (૨) લાલ રંગનું

સુરુછરૂ વિ તેજસ્વી; યશસ્વી; સફળ; પ્રતિષ્ઠિત

સુરુર પું (કા) આનંદ (૨) નશાની આછી લહેર-
લહેજત

સૂરત, સૂરતિન સ્ત્રી રખાત

સૂર્ણ વિ પું (કા) લાલ (૨) લાલ રંગ (૩) રતી

સૂર્ણરૂ વિ (કા) તેજસ્વી (૨) યશસ્વી; સફળ
(૩) પ્રતિષ્ઠિત

સૂર્ણી સ્ત્રી (કા) લાલી (૨) લેખ વગેરનું મથાળું
(૩) લોહી (૪) સમાચારોનાં મથાળાં

સુર્તા વિ સમજુ; હોશિયાર

સુલગ અ પાસે

સુલગના અ કિ સળગવું; લાગવું

સુલગના સં કિ સળગાવવું; લગાડવું

સુલગ્ન સ્ત્રી સૂઝ; ઉકેલ (ગૂંચનો)

સુલગ્નના અ કિ રસ્તો સૂઝવો; ગૂંચ ઊકલવી

સુલગ્નના સં કિ રસ્તો સૂઝાડવો ગૂંચ ઉકેલાવવી

સુલગ્નાવ પું સૂઝ; ઉકેલ (ગૂંચનો)

સુલટા વિ સુલટું

સુલતાન પું (અ) મહારાજા; બાદશાહ; રાજા

સુલતાના સ્ત્રી સુલતાનની બેગમ કે માતા

સુલતાની વિ સુલતાનનું (૨) સ્ત્રી બાદશાહી
(૩) એક રેશમી વસ્ત્ર

સુલખ વિ નરમ; મુલાયમ; લચીલું

સુલખા પું (કા) સુલ્કો; નશાવાળી તમાકુ
(૨) ચડસ

સુલખેબાજ વિ ગાંજો યા ચડસ પીનાર

સુલખ વિ (સં) સહેલાઈથી મળે એવું (૨) સુગમ;
સરળ

સુલહ સ્ત્રી (અ) સુલેહ; સંધિ

સુલહનામા પું સુલેહનામું; કોલકાર

સુલાના સં કિ સુવડાવવું

સુલેમાન પું (અ) યહૂદીઓનો રાજા 'સોલોમન'

સુલેમાની વિ સુલેમાન સંબંધી (૨) એક જાતનો ધોડો

સુલન, સુલનારા પું સુત; પુત્ર

સુષર્ણ પું (સં) સોનું (૨) વિ સારા કે સોનેરી રંગનું

સુવા પું સૂડો; પોપટ

સુવાર પું રસોઈયો

સુવાસ પું (સં) સુગંધ (૨) સુંદર ધર

સુવાસિત વિ (સં) સુગંધીદાર

સુવાસિની સ્ત્રી સુવાસણ સ્ત્રી (૨) પિયેર રહેતી
પુવતી સ્ત્રી

સુવિધા સ્ત્રી અનુકૂળતા; સગવડ

સુશીલ વિ (સં) શીલવાન; ચારિત્ર્યવાન

સુશ્રૂણ સ્ત્રી (સં) સેવાયાકરી

સુષમના, સુષમની સ્ત્રી સુષુપ્તના નાડી

સુષમા સ્ત્રી (સં) પરમ શોભા

સુષુપ્તિ સ્ત્રી (સં) નિદ્રાની દશા

સુષુપ્તના સ્ત્રી (સં) એક નાડી-સુષુપ્તજ્ઞા (યોગમાં)

સુષ્ટ વિ દૃષ્ટ નહિ એવું; ભલું; નેક

સુષ્ટુ અ (સં) ઠીક; સારી રીતે

સુસંગ પું (સં) સંસંગ; સારી સોબત

સુસંગત વિ (સં) બરોબર સંગત; સપુક્તિક

સુસંગતિ સ્ત્રી સારી સોબત (૨) સંગતતા

સુસકના સ્ત્રી દૂસકાં ભરવાં; છાતી ધડકવી; જીવ
ગભરાવો; કશા માટે તલસવું

સુસતાના અ કિ શ્વાસ કે થાક ખાવો; આરામ કરવો

સુસર, સુસરા પું સસરો

સુસરાલ સ્ત્રી સાસરી

સુસ્ત વિ (કા) કમજોર; દુર્બળ (૨) મંદ; આળસુ;
ઢીલું

સુસ્તાના અ કિ શ્વાસ કે થાક ખાવો; આરામ કરવો

સુસ્તી સ્ત્રી (કા) સુસ્તપણું

સુસ્થ વિ (સં) સ્વસ્થ; તંદુરસ્ત (૨) સુખી

સુહંગા વિ સોંપું; સસ્તું

સુહબત સ્ત્રી સોબત; સંગ; મૈત્રી

સુહબતી પું સોબતી; મિત્ર

સુહાગ પું સુહાગ; સૌભાગ્ય (૨) લગ્નપ્રસંગનું વરનું
વસ્ત્ર કે વરપણની સ્ત્રીઓનું ગીત

સુહાગન, સુહાગિન સ્ત્રી સુહાગણ; સૌભાગ્યવતી

સુહાગા પું ટંકણખાર (૨) ખેડૂતનો સમાર

સુહાગિન, સુહાગિની સુહાગણ; સૌભાગ્યવતી

સુહાતા વિ ખમાય એવું; સહ (૨) મજેદાર
(૩) કોકરવરણું (પાણી)

સુહાના અ કિ સોહાવું; શોભવું (૨) કાવવું; સારું
લાગવું

સુહાયા

૪૧૨

સૂર

સુહાયા વિં સોહીતું; શોભીતું
 સુહારી સ્ત્રી પૂરી
 સુહાલ પું એક પકવાન
 સુહાવના વિં સોહામણું; સુંદર (૨) અં કિં સોહાવું;
 શોભવું (૨) ફાવવું; સારું લાગવું
 સુહદ પું (સં) મિત્ર
 સુહેલા વિં સોહાલું; શોભીતું; સારું
 સુંધના સં કિં સુંધવું
 સૂંધા પું પાણી-સુંધો; સુંધીને જમીનનું પાણી
 બતાવનાર (૨) જાસૂસ
 સૂંઠ સ્ત્રી સુંઠ
 સૂંઢ સ્ત્રી હાથીની સુંઢ
 સૂંસ સ્ત્રી એક જળચર (સૂસમાર)
 સૂ અં (ફા) તરક; ભણી; બાજુ
 સૂઅર પું સૂવર; શૂકર; ભુંડ
 સૂઅરી સ્ત્રી ભુંડ કે સૂવરની માદા; ભુંડણ
 સૂઆ પું સોપો (૨) શૂક; સૂઝો
 સૂઝું સ્ત્રી સોપ (૨) ઘડિયાળના જેવો કોઈ પણ કાંટો
 સૂકાર પું (સં) સૂઅર; ભુંડ
 સૂકરી સ્ત્રી ભુંડણ; માદા સૂઅર
 સૂક્ત પું (સં) વેદનું સૂક્ત - મંત્રોનું જૂથ
 (૨) સુવાક્ય (૩) સારી રીતે કહેલું
 સૂક્તિ સ્ત્રી (સં) સુવાક્ય; સારો બોલ
 સૂક્ષ્મ વિં (સં) બારીક; ઝીણું
 સૂક્ષ્મદર્શકચંત્ર પું સૂક્ષ્મ પદાર્થ જોવાનું ચંત્ર
 સૂક્ષ્મદર્શી વિં તીણું જોઈ શકનાર; કુશાગ્રબુદ્ધિ
 સૂઝના અં કિં સુકાવું
 સૂઝા વિં સૂકું; શૂક; લૂખું (૨) પું સૂકવણું; દુકાળ
 (૨) સૂકો; જરદો (૪) પાણી વગરની સૂકી જગા
 સૂચક વિં (સં) સૂચવતું; બતાવતું (૨) પું સોપ
 (૩) દરજી
 સૂચના સ્ત્રી (સં) જાણકારી; માહિતી; સૂચવવું તે;
 નોટિસ; ચેતવણી; વિજ્ઞાપન; વિજ્ઞપ્તિ
 સૂચિ સ્ત્રી (સં) સોપ (૨) ઈસ્ટાપડી; કડી
 (૩) પાદી; સાંકળિયું
 સૂચિકા સ્ત્રી (સં) સોપ (૨) હાથી- સુંઢ
 સૂચિત વિં (સં) સૂચવાયેલું
 સૂચી પું (સં) ચાડિયો કે ગુપ્તચર (૨) ... સોપ
 (૩) પાદી; સાંકળિયું
 સૂચ્યાર્થ પું (સં) વ્યંગ્યાર્થ
 સૂચન, સૂચગી સ્ત્રી સૂજ; સોજો
 સૂચના અં કિં સૂજવું; ફૂલવું
 સૂજા પું સોપો
 સૂજાક પું (ફા) એક મૂત્રરોગ

સૂજી સ્ત્રી રવો; જાડો લોટ (૨) સોપ (૩) પું દરજી
 સૂઝ-સૂઝ સ્ત્રી સમજ; સૂઝ
 સૂઝના અં કિં સૂઝવું; દેખાવું
 સૂટ પું (ઈ) પહેરવાનું 'સૂટ'-કોટપાટલૂન
 સૂત પું સૂતર (૨) દોરો
 સૂતક પું (સં) પ્રસવ; જન્મ (૨) અશૌચ (જન્મ-
 મરણનું)
 સૂતકો વિં સૂતકવાળું
 સૂતના અં કિં સૂતું
 સૂતા પું સૂતર (૨) સ્ત્રી (સં) પ્રસૂતા સ્ત્રી
 સૂતિકા સ્ત્રી (સં) સુવાવડી
 સૂતિકાગાર, સૂતિકાગૃહ, સૂતિકાભવન પું પ્રસૂતિગૃહ
 સૂતી વિં સૂતરનું (૨) સ્ત્રી સીપ
 સૂત્ર પું (સં) સૂતર; દોરો (૨) ટૂંક વચન કે વાક્ય
 (૩) તંત્ર; વ્યવસ્થા
 સૂત્રકાર પું (સં) સૂત્ર રચનાર (૨) સુધાર
 (૩) વણકર
 સૂત્રધાર પું (સં) નાટકનો નાયક; મુખ્ય નટ
 સૂત્રપાત પું (સં) શરૂઆત
 સૂચન, સૂચની સ્ત્રી સ્ત્રીઓની સૂચણી
 સૂધાર પું સુધાર
 સૂદ પું (ફા) લાભ (૨) વ્યાજ
 સૂદ દર સૂદ પું વ્યાજનું વ્યાજ; ચક્રવૃદ્ધિ વ્યાજ
 સૂદો વિં વ્યાજરૂં
 સૂન પું (સં) પ્રસવ (૨) પુત્ર; ફળ; ફળી વગેરે
 (૩) શૂન્ય (૪) વિં સૂનું
 સૂનસાન વિં સૂમસામ; નિર્જન કે ઉજ્જડ
 સૂના વિં સૂનું (૨) પું એકાંત જગા (૩) સ્ત્રી
 (સં) પુત્રી
 સૂપ પું સૂપડું (૨) (સં) સૂપ-એક પેય વાની
 સૂપક, સૂપકાર પું રસોઈયો
 સૂપડા પું સૂપડું
 સૂફ પું સૂપડું (અ) ઊન કે ગરમ કપડું (૨) કાળી
 શાહીના ખડિયામાં રખાતું કપડું
 સૂફિયાના વિં (ફા) સૂફી સંબંધી (૨) સૂફિયાણું
 સૂફી પું (અ) સૂફીવાદી માણસ (૨) સાદો સાધુ
 માણસ
 સૂઘા પું (ફા) પ્રાંત; દેશનો ભાગ (૨) સૂબો; સુબેદાર
 સુબેદાર પું સૂબો (૨) અમુક દરજ્જાનો પોલીસ
 કે સેનિક
 સૂમ, સૂઝા વિં કંજૂસ
 સૂર પું સૂરદાસ (૨) વિં શૂર (૩) પું સૂવર
 (૪) (અ) કયામતને દિવસે વાગનારું એક વાજું
 (૫) (ફા) ખુશી; આનંદ (૬) લાલ રંગ

મૂરજ

૪૧૩

સેતી

મૂરજ પું સૂર્ય
 મૂરજમુખી પું મૂરજમુખી ફૂલ (૨) એક જાતનું
 દારૂખાનું
 મૂરત સ્ત્રી (અ) શિકલ; રૂપ (૨) રસ્તો; ઉપાય
 (૩) હાલ; દશા
 મૂરતનું અં (અ) દેખવામાં; ઉપરથી; બાહ્યતઃ
 મૂરત-પરસ્તવિં (ફા) સૌંદર્ય-પૂજક (૨) બુત-પરસ્ત
 મૂરત-હરમ વિં (ફા) અંદરથી નિસ્સાર પણ
 ઉપરથી દેખાવું
 મૂરતિ સ્ત્રી મૂરત (૨) સ્મૃતિ
 મૂરન પું મૂરણ
 મૂરમા, મૂરવો પું મૂર; વીર; પોદ્દો
 મૂરા પું મૂરદાસ; અંધ (૨) અનાજમાં પડતું એક
 જીવડું (૩) (અ) કુરાનનું પ્રકરણ
 મૂરાણ પું (ફા) મૂરાખ; છિદ્ર
 મૂર્ય પું (સં) મૂરજ; આકાશના એ પ્રચંદ પ્રજ્વલિત
 ગોળો જેની પરિકમા પૃથ્વી ૩૬૫ દિવસ અને ૬
 કલાકોમાં કરે છે.
 મૂર્યાસ્ત પું સૂર્ય આથમે તે
 મૂર્યોદય પું સૂર્ય ઊગે તે
 મૂલ પું મૂળ; મૂળ
 મૂલી સ્ત્રી મૂળી (૨) ફાંસી
 મૂસ, મૂસમાર પું મૂસમાર જાળયર
 મૂહા પું એક જાતનો લાલ રંગ (૨) એક સંકર રાગ
 (૩) વિં લાલ
 મુગાલ પું (સં) શિયાળ (૨) ડરપોક કે દુષ્ટ માણસ
 મુષ્ટ વિં (સં) સરજેલું; રચેલું (૨) ત્યજેલ
 મુષ્ટિ સ્ત્રી (સં) જગત; વિશ્વ (૨) સર્જન (૩) ત્યાગ
 મૂંક સ્ત્રી શેક; શેકવું તે
 મૂંકના સં કિં શેકવું
 મૂંગર પું શાકની એક કળી કે તેનો એક છોડ (૨)
 બાવળનો પરડો (૩) એક અનાજ (૪) એક
 રજપૂત જાત
 મૂંત સ્ત્રી ખર્ચ વગર - મફત થવું તે
 મૂંતમેં, મૂંત-મૂંત અં મફત (૨) વ્યર્થ
 મૂંદરા વિં સિંદૂરિયું (૨) પું સિંદૂરની ડબી
 મૂંદુતિયા વિં સિંદૂરિયું (૨) પું એક ફૂલગ્રહ
 મૂંદૂર પું સિંદૂર
 મૂંધ સ્ત્રી દીવાલમાં ખાતર પડે તે; બાકું
 મૂંધના અં કિં ચોરી કરવા ભીંતમાં ખાતર પાડવું
 મૂંધા પું સીધવ
 મૂંધિયા વિં ખાતર-પાડુ (ચોર) (૨) પું ગ્વાલિયરનો
 સિંધિયા
 મૂંધઈ સ્ત્રી ધઉની શેવ

બ. કો. - ૨૭

મૂંદૂડ પું ચોર
 મૂંકાડ પું (ઈ) પળ; મિનિટનો સાઠમો ભાગ
 મૂંક પું (સં) સીંચવું-છાટવું તે
 મૂંકટા પું (ઈ) વિભાગ; ખંડ; ભેજ
 મૂંકેટરી પું (ઈ) મંત્રી; સચિવ
 મૂંકેટેરિયેટ પું (ઈ) સરકારી મંત્રીઓની કચેરી;
 સચિવાલય
 મૂંજ પું શેષ (૨) શેખ
 મૂંજ, મૂંજ્યા સ્ત્રી શમ્યા; પથારી
 મૂંજપાલ પું શયનગૃહનો રક્ષક
 મૂંટના સં કિં ગણતરીમાં લેવું; માનવું
 મૂંઠ પું શેઠ
 મૂંઠાની સ્ત્રી શેઠાણી
 મૂંઠ પું (વહાણનો) સઠ
 મૂંઠા પું શેઠ; લીટ
 મૂંતુ પું (સં) પુલ; બંધ
 મૂંન પું સ્પેન; બાજ (૨) સ્ત્રી સૈન્ય
 મૂંના સ્ત્રી (સં) સૈન્ય
 મૂંનાની, મૂંનાપતિ પું સેનાધિપતિ
 મૂંના સં કિં સેવવું
 મૂંની સ્ત્રી (ફા) અમુક થાળી કે રક્ષાબી
 મૂંની સ્ત્રી બાજની માદા (૨) શ્રેણી
 મૂંનેટ સ્ત્રી (ઈ) સેનેટ; યુનિવર્સિટીનું નિયમકમંડળ
 મૂંનેટોરિયમ પું (ઈ) સ્વાસ્થ્ય-સદન; આરોગ્ય-
 ભવન
 મૂંજ પું (ઈ) તિજોરી
 મૂંજ પું (ફા) સફરજન
 મૂંમ પું પાપડી કે વાલોળ
 મૂંમઈ સ્ત્રી સેવ (ધઉની) (૨) વિં આછા લીલા રંગનું
 મૂંમર પું કળાણભૂમિ
 મૂંમલ પું શાલ્મલી વૃક્ષ
 મૂંમા પું મોટી પાપડી કે વાલોળ
 મૂંર પું શેર (વજન) (૨) શેર; સિંહ (૩) વિં (ફા)
 તૃપ્ત; સંતુષ્ટ
 મૂંરવા પું ખાટલાનું નાનું લાકડું
 મૂંરા પું ખાટલાનું માથા આગળનું લાકડું (૨) પામેલી
 જમીન
 મૂંરાના અં કિં ઠંડું થવું; ઠરવું (૨) મરવું
 મૂંરાણ વિં (ફા) પાણીથી તરબોળ; પાણી પીધેલું
 મૂંરી પું પું શેરી; રસ્તો (૨) સ્ત્રી (ફા) તૃપ્તિ; સંતોષ
 મૂંલ પું બરછો; બાલો
 મૂંલા પું સેલું; શેલું
 મૂંલી સ્ત્રી નાનો ભાલો (૨) યોગી સાપુ વગેરેની
 ગળાની એક માળા

સેલૂટ

૪૧૪

સૌંચર-નમક

સેલૂટ, સેલ્યૂટ સી૦ (ઈ૦) સલામ
 સેલ્સટેક્સ પું (ઈ૦) વેથાશવેરો
 સેલ્સમેન પું (ઈ૦) વિકેતા
 સેવ પું ચણાની સેવ (૨) સફરજન; 'સેવ' (૩) સી૦
 સેવા
 સેવઈ સી૦ ધઉની સેવ
 સેવક પું (સં) સેવા કરનાર (૨) કારકુન
 સેવકાઈ સી૦ સેવા
 સેવતી સી૦ (સં) ધોળા ગુલાબનો છોડ
 સેવન પું (સં) સેવવું-સેવા કરવી તે
 સેવા સી૦ (સં) ચાકરી (૨) પૂજા
 સેવા-ટહલ સી૦ સેવા; ચાકરી; ખિદમત
 સેવાધારી પું પૂજારી
 સેવા-બંદગી સી૦ પૂજાપાઠ; સેવાપૂજા
 સેવાર, સેવાલ સી૦ શેવાળ
 સેવિંગબૅંક, સેવિંગસબૅંક પું (ઈ૦) બચતરાખવાની
 બેંક; બચતખાતું
 સેવિકા સી૦ (સં) સેવક સ્ત્રી
 સેવી વિ૦ (સં) સેવન કરનાર
 સેવૈયાં સી૦ સેવોનો દૂધપાક
 સેવ્ય વિ૦ (સં) સેવાપાત્ર
 સેશન પું (ઈ૦) અધિવેશન; બેઠક (૨) સત્ર
 (૩) સેશન કોરટ-કચેરી
 સેસર પું પત્તાની એક બાજી (૨) જાળ
 સેસરિયા પું જાળમાં ફસાવનાર; કપટી
 સેહ વિ૦ (ફા) તણ (પ્રાયઃ સમાસમાં)
 સેહખાના પું તણ માળનું મકાન
 સેહપાઈ સી૦, સેહપાયા પું તિપાઈ
 સેહત સી૦ (અ) આરોગ્ય (૨) રોગમાંથી મુક્તિ
 (૩) સુખયેન; રાહત (૪) (ભૂલોની) શુદ્ધિ
 સેહત-ખાના પું પાયખાનું; જાજરૂ
 સેહત-નામા પું શુદ્ધિપત્રક
 સેહ-માહી વિ૦ ત્રેમાસિક
 સેહર પું (અ) જાદુ; ઈંદ્રજાળ
 સેહરા પું વરરાજાનો ખૂંપ
 સેહરે જલથે કી વિ૦ યરછેતર
 સેહશંબા પું (ફા) સિદ્ધબંધ) મંગળવાર
 સેહી સી૦ (સં) સેપા) સાસુરી
 સેહુંડ પું, સેહુંડા સી૦ ચાર
 સેહુઆં પું એક ચર્મરોજ; કરોળિયા
 સૈંગર પું બાવળનો પરડો
 સૈંતના સં કિ૦ (પંતથી) એકઠું કરવું
 સૈંતાલિસ, સૈંતાલીસ વિ૦ સુડતાળીસ; ૪૭
 સૈંતિસ, સૈંતીસ વિ૦ સાડત્રીસ; ૩૭

સૈંદૂર વિ૦ (સં) સિંદૂરના રંગનું
 સૈંધવ પું (સં) સિંધવ (૨) સિંધનો નિવાસી કે ધોડો
 (૩) વિ૦ સિંધનું કે સિંધુ-સમુદ્રનું
 સૈ પું (સં) ગુજરાતી 'સૈ' સૌ જમ વપરાય છે. ઉદા.
 'સૌરહ સૈ ઈકતીસ'
 સૈકડા પું સેંકડો; સૈકો
 સૈકડે અં સેંકડે; પ્રતિ શત
 સૈકડો વિ૦ સેંકડો; અનેક સો (૨) ધણું
 સૈકત વિ૦ (સં) રેતાળ; રેતીનું
 સૈકલ પું (અ) સિકલીગર-સરાણિપાનું કામ
 સૈકલગર પું (અ) સરાણિયો; સિકલીગર
 સૈથી સી૦ બરછી; ભાલો
 સૈદ પું શિકાર (૨) (અ) સૈયદ
 સૈન સી૦ ઈશારો (૨) સૈન્ય (૩) શ્યેન; બાજ
 સૈનભોગ પું મંદિરોનો શયનભોગ
 સૈનાધ્યક્ષ પું (સં) સેનાપતિ
 સૈન્યીકરણ પું (સં) સૈનિકીકરણ
 સૈનાસૈની સી૦ સામસામે ઈશારા કરવા તે
 સૈનિક પું (સં) યોદ્ધો; સિપાહી (૨) વિ૦ સૈના વિષેનું
 સૈની વાળંદ (૨) સી૦ સૈન્ય
 સૈન્ય પું (સં) સેના; ફોજ
 સૈફ સી૦ (અ) તલવાર
 સૈફા પું (ફા) કાગદીનું એક ઓજાર
 સૈયાં પું સ્વામી
 સૈયાદ પું (અ) શિકારી
 સૈયાર પું (ફા) ખૂબ સેર-સહેલ કરનારો
 સૈયારા પું (અ) (આકાશનો) ગ્રહ
 સૈયાલ વિ૦ (અ) પ્રવાહી; પાણી જેવું
 સૈયાહ વિ૦ (અ) પાત્રી; સફર કરનાર
 સૈયાહો સી૦ (અ) સફર; પાત્રા
 સૈર સી૦ (ફા) સેર; મોજ ખાતર ફરવું તે; સહેલ (૨)
 મજા; આનંદ (૩) મોજ ખાતર પર્યટને જવું તે
 સૈરગાહ પું, સી૦ સહેલ કરવાની મજાની સુંદર જગા
 સૈર-સપાટા પું સહેલસપાટા
 સૈલ પું, સી૦ (અ) પ્રવાહ; વહેણ
 સૈલા પું ફાયરો (૨) ફાયર કે ચીર (૩) દંડો; દસ્તો
 સૈલાની વિ૦ સહેલાણી; લહેરી
 સૈલાબ પું (ફા) રેલ (પાણીની)
 સૈલાબા પું પાણીમાં ડૂબી ગયેલો પાક
 સૈલાબી સી૦ (ફા) ભીનાશ (૨) નદીની રેલથી
 સૈલાતી જમીન (૩) રેલ (૪) વિ૦ રેલ સંબંધી
 સૈલી સી૦ નાની ફાયર
 સૈં પ્રત્યય ('સૈ' યા 'સૈં'નું પદ્યનું રૂપ) થી; તુલ્ય
 સૌંચર-નમક પું સંચળ

સોટા

૪૧૫

સોહારી

સોટા પું સોટો; લાઠી
 સોટાબરદાર પું છડીદાર
 સોંઠ સ્ત્રી સુંઠ
 સોંઠોરા પું સુવાવડમાં ખવાતી સુંઠ (વસાણાની
 એક વાની)
 સોંધ, સોંધા વિં સુગંધદાર (૨) પું એક સુગંધી
 પદાર્થ (તેલમાં નંખાતો)
 સોંપના સં કિં સોંપવું
 સો સર્વં તે (૨) અં તેથી : અતઃ
 સોઆ, સોયા, સોયા પું એક શાક-સુવા
 સોખના સં કિં શોધી લેવું; ચૂસવું
 સોખની સ્ત્રી (ફાં) સૂકું લાકડું
 સોખા પું (ફાં) શાહીચૂસ કાગળ (૨) વિં (ફાં)
 બળેલું; દગ્ધ
 સોગંદ સ્ત્રી સોગન; કસમ
 સોગ પું શોક
 સોગી વિં શોકમાં પડેલું; શોકવાળું
 સોગિની સ્ત્રી શોકવાળી સ્ત્રી; શોગિયણ
 સોચ પું વિચારવું તે (૨) ચિંતા (૩) શોક; પસ્તાવો
 સોચના અં કિં વિચારવું (૨) ચિંતા કરવી (૩) ખેદ
 કરવો
 સોચવિચાર પું સૂઝ-સમજ; બધી રીતનો-પૂરો
 વિચાર
 સોજ પું (ફાં) બળતરા (૨) દુઃખ
 સોજ સ્ત્રી સોજ; સોજો
 સોજન સ્ત્રી (ફાં) સોપ
 સોજો વિં (ફાં) દુઃખદ; કરુણ
 સોજિશ સ્ત્રી (ફાં) સોજો (૨) બળતરા; પીડા
 સોઝા, સોઝા વિં સીપું; સરળ
 સોઝા પું (ઈં) સોઝા શાર
 સોઝાવાટર પું (ઈં) સોઝાનું એક પેય
 સોઝર વિં પૂખં; ઢ
 સોત, સોતા પું સોત; ઝરણું
 સોદર વિં (૨) પું (સં) સહોદર (ભાઈ)
 સોધ, સોન પું શોધ; તપાસ (૨) ચૂકતે; અદા
 થવું તે
 સોન પું સોનું (૨) શોશ નદી
 સોનકેલા પું સોનેરી કેળું
 સોનચિત્રી સ્ત્રી નદી; નર્તકી
 સોનહરા, લોનહલા વિં સોનેરી
 સોના પું સોનું (૨) અં કિં સૂવું; ઊંધવું (૩) અંગે
 ઝરાણી ચડવી
 સોનામક્ષી સ્ત્રી એક ઉપધાતુ-સુવર્ણ માસિક
 સોનાર, સોનો પું સોની

સોપાન પું (સં) સીડી (૨) પગથિયું
 સોપારી સ્ત્રી સોપારી
 સોફતા પું એકાંત; અલગ જગા (૨) ફરસદ
 સોફા પું (ઈં) ગાદીવાળી એક ખુરશી કે આસન
 સોફિયાના વિં સૂકી સંબંધી (૨) સાદું પક્ષ સાદું
 લાગતું; સુફિયાણું
 સોમ પું (સં) ચંદ્ર (૨) સોમવાર (૩) સોમરસની વેલ
 (૪) અમૃત (૫) પાણી
 સોમવારી વિં સોમવારનું (૨) સ્ત્રી સોમવતી અમાસ
 સોયમ વિં (ફાં) ત્રીજું
 સોયા, સોવા પું સવા
 સોર પું શોર; કોલાહલ (૨) સ્ત્રી જડ; મૂળ
 સોરની સ્ત્રી સાવરણી
 સોરઠી; સોલઠી સ્ત્રી સોળ કોડીથી રમાતી એક
 બાજી-જુગાર
 સોલહ વિં સોળ; ૧૬
 સોલહી સ્ત્રી સોળ કોડીથી રમાતી જુગારની બાજી
 સોલા પું જે ઝાડના છોડાં સોલા ટોધીમાં વપરાય
 છે તે
 સોલાના સં કિં સુવાડવું
 સોલિસિટર પું (ઈં) અનુક્રમ માટેનો એક વકીલ
 સોલફ પું સુવાવડનો ખંડ; પ્રસૂતિગૃહ
 સોસની વિં જાંબુડિયું
 સોસાઈટી, સોસાયટી સ્ત્રી (ઈં) સમાજ (૨) સોબત;
 સંગ
 સોહગી સ્ત્રી લગ્નની એક રીત (૨) સૌભાગ્યની ચીજો
 સોહન વિં શોભીતું; સુંદર
 સોહનપપડી સ્ત્રી સોનપાપડીની મીઠાઈ
 સોહનહલવા પું સોનહલવાની મીઠાઈ
 સોહના અં કિં સોહવું; શોભવું (૨) નીંદવું
 સોહની સ્ત્રી ઝાડ; સાવરણી (૨) નીંદામણ (૩) વિં
 સ્ત્રી સુંદર
 સોહબત સ્ત્રી (અં) સોબત (૨) સ્ત્રીસંગ
 સોહબતી પું (ફાં) સોબતી; સાથી
 સોહલા, સોહિલા પું મંગળ ગીત
 સોહાઈ સ્ત્રી નીંદામણ
 સોહાગ પું સુહાગ; સૌભાગ્ય
 સોહાગા પું ટેકણખાર (૨) ખેડૂતનો સમાર
 સોહાગિન, સોહાગિની, સોહાગિલ સ્ત્રી સુહાગણ;
 સૌભાગ્યવતી
 સોહાતા, સોહાયા વિં સુંદર; શોભીતું
 સોહાના, સોહાવના સં કિં સોહાવવું; શોભાવવું
 સોહાયા વિં સુંદર; શોભીતું
 સોહારી સ્ત્રી પૂરી

સોહાવના

૪૧૬

સ્ટાફ

સોહાવના સં કિં સોહાવવું; શોભાવવું
 સોહિલ પું અગસ્ય તારા
 સોહિલા પું મંગળ ગીત
 સોહી, સોહી અં સામે; આગળ
 સૌંચના સં કિં શોચ જવું કે જઈને ધોવું કે ત્યાર બાદ
 હાથપગ ધોવા
 સૌંચર, સૌંચરનમક પું સંચળ
 સૌંચના સં કિં શોચ કરાવવું (બાળકને)
 સૌંઈ, સૌંઈ પું રજાઈ વગેરે જેવું ઓઢવાનું તે
 સૌંદન સ્ત્રી ખારમાં મેલાં કપડાં ધોબી પલાળે છે તે
 સૌંદાના સં કિં ધોબી ખારમાં મેલાં કપડાં પલાળે
 એમ કપડાં પલાળવાં
 સૌંદર્ય પું (સં) સુંદરતા
 સૌંઘ સ્ત્રી સુગંધ (૨) પું મહેલ
 સૌંપના સં કિં સોંપવું
 સૌંફ સ્ત્રી વરિયાળી
 સૌંફિયા, સૌંફી વિં વરિયાળીવાળું (૨) સ્ત્રી
 વરિયાળી જેવું પેપ (દારૂ વગેરે)
 સૌ વિં સો; ૧૦૦
 સૌક, સૌન સ્ત્રી શોક; સપત્ની
 સૌઘ, સૌઘ્ય પું (સં) સુખ
 સૌગંદ, સૌગંધ સ્ત્રી (ફાં) સોગંદ; કસમ
 સૌગંધ પું (સં) અતરિયો (૨) સુગંધ (૩) વિં
 સુગંધદાર (૪) સ્ત્રી સોગંદ
 સૌગાત સ્ત્રી સોગાત; ભેટ
 સૌગાતી વિં ભેટ તરીકે શોભે એવું; ઉત્તમ; નમૂનેદાર;
 વિરલ
 સૌચિ, સૌચિક પું (સં) દરજી
 સૌજ સ્ત્રી સાજ; સામગ્રી
 સૌજન્ય પું (સં) સજ્જનતા; ભલમનસાઈ
 સૌજા પું શિકારનું પ્રાણી; શિકાર
 સૌડ પું સોડ; રજાઈ વગેરે જેવું ઓઢાણ
 સૌત, સૌતન, સૌતનિ, સૌતિન સ્ત્રી સપત્ની; શોક
 સૌતિયા ઢાહ સ્ત્રી શોકો વચ્ચેની ઈર્ષા; ભારે ઈર્ષા
 સૌતેલા વિં સાવડું; શોકનું; શોક સંબંધી
 સૌતેલો સ્ત્રી ઓરમાઈ; સાવડી (૨) શોક; સપત્ની
 સૌદા પું (અ) સોદો (૨) સોદાની ચીજ; માલ
 (૩) વેપાર (૪) પાગલપણું; ગાંડપણ (૫) ધૂન
 (૬) વિં કાળું
 સૌદાઈ પું પાગલ; ગાંડો; ધૂની
 સૌદાગર પું (ફાં) સોદાગર વેપારી
 સૌદાગરી સ્ત્રી સોદો; વેપાર-વાણિજ્ય
 સૌદામની, સૌદામિની સ્ત્રી (સં) વીજળી
 સૌદા-સુલુફ, સૌદા-સુલુફ પું સોદો કરવાની ચીજો

સૌદા-સૂત પું વ્યવહાર
 સૌઘ પું (સં) મહેલ; ભવન (૨) ચાંદી
 સૌનન પું ખારમાં મેલાં કપડાં ધોબી પલાળે છે તે
 સૌભગ સ્ત્રી (સં) સદ્ભાગ્ય; સુખ; પનદોલત; સૌંદર્ય
 સૌભાગિની સ્ત્રી (સં) સૌભાગ્યવતી
 સૌભાગ્ય પું (સં) સદ્ભાગ્ય (૨) સધવાપણું
 (૩) સુખ; ભલું
 સૌભાગ્યવતી સ્ત્રી સધવા; પતિ હયાત હોય એવી સ્ત્રી
 સૌમ્ય વિં (સં) સુંદર (૨) કોમળ; મૃદુ (૩) ચાંદ્ર; ચંદ્ર
 સંબંધી (૪) પું મૃગશીર્ષ નક્ષત્ર; સુશીલતા
 સૌર વિં (સં) સૂર્ય સંબંધી (૨) પું (અ) બળદ કે સાંઢ
 (૩) સ્ત્રી (પં) સોડ; ચાદર
 સૌરખ પું (સં) સુગંધ (૨) કેરી (૩) વિં સુગંધદાર
 સૌરી સ્ત્રી પ્રસૂતિપર; પ્રસવસ્થાન
 સૌરીય, સૌર્ય વિં (સં) સૂર્ય સંબંધી; સૂર્યનું
 સૌચર્ચલ પું (સં) સંચળ
 સૌષ્ઠ્ય પું (સં) ઉત્તમતા (૨) સુંદરતા (૩) ચાતુરી
 સૌસન પું (ફાં) એક ફૂલગાડ
 સૌસની વિં (ફાં) જાંબુડિયા રંગનું
 સૌહ સ્ત્રી સોગન (૨) અં સામે; સન્મુખ
 સૌહાર્દ, સૌહાર્દ પું (સં) મિત્રતા; દોસ્તી
 સૌહદ પું (સં) મિત્રતા (૨) સુહૃદ
 સ્કંધ પું (સં) ખભો (૨) થડ (૩) અધ્યાય; ખંડ
 (અંથનો) (૪) સમૂહ; જૂથ
 સ્કંધ પું (સં) થલ (૨) પ્રભુ
 સ્કર્ટ પું (ઈં) ચણિયો
 સ્કાર્ફ પું (ઈં) મફલર; ગલપટો
 સ્કાલર પું (ઈં) છાત્ર; વિદ્યાર્થી
 સ્ક્રીફિંગ સ્ત્રી (ઈં) સ્ક્રીથી બરફ પર લપસવું તે
 સ્ક્રીમ સ્ત્રી (ઈં) યોજના
 સ્કૂલ પું (ઈં) શાળા
 સ્કેચ પું (ઈં) રૂપરેખા; રેખાચિત્ર
 સ્કેટિંગ સ્ત્રી (ઈં) ગરગડીવાળા બુટ પહેરી સડક પર
 ચાલવું તે
 સ્કૂ પું (ઈં) પેચવાળો ખીલો
 સ્વલિલ વિં (સં) પડેલું (૨) પતિત (૩) માર્ગથી
 વિચલિત થયેલું
 સ્ટંટ પું (ઈં) કલાબાજી; કમાલ; થાપ; પાખંડ
 સ્ટડી સ્લમ પું (ઈં) અભ્યાસખંડ
 સ્ટાપ પું (ઈં) સ્ટેમ્પ; ટિકિટ (૨) છાપ; મહોર
 સ્ટાક પું (ઈં) સ્ટોક; માલનો જથ્થો (૨) શેરની મૂદી
 (૩) ભંડાર; ગોદામ
 સ્ટાફ પું (ઈં) સંસ્થા કે સંગઠનમાં કામ કરતો કુલ
 સેવક-સમૂહ

સ્ટાર્ટ

૪૧૭

સ્પષ્ટીકરણ

સ્ટાર્ટ પું (ઈં) આરંભ; પ્રસ્થાન
 સ્ટાલ પું (ઈં) નાની દુકાન
 સ્ટિચ પું (ઈં) ટાંકા
 સ્ટિયરિંગ ગિયર પું (ઈં) મોટર ચલાવવાના સુકાન
 સાથેનું દાંતાચક્ર
 સ્ટીમર પું (ઈં) આગબોટ
 સ્ટીરિયોટાઇપ વિં (ઈં) રૂઢિબદ્ધ; એકપ્રકારું; વૈવિધ્ય
 વિનાનું અને કંટાળાજનક
 સ્ટુડિયો પું (ઈં) ચિત્ર-નિર્માણ-કક્ષ; પ્રસાર-કક્ષ;
 શિલ્પકક્ષ
 સ્ટૂડેન્ટ પું (ઈં) વિદ્યાર્થી; છાત્ર
 સ્ટૂલ પું (ઈં) બાજક (૨) દસ્ત; ઝાડો
 સ્ટેંડ પું (ઈં) બસનું મથક; ધોબી (૨) વલણ
 સ્ટેંડર્ડ પું (ઈં) માપદંડ; ધોરણ
 સ્ટેજ પું (ઈં) રંગમંચ; મંચ
 સ્ટેટ પું (ઈં) રાજ્ય; પ્રદેશ
 સ્ટેજ-રિહર્સલ પું (ઈં) મંચીય પૂર્વાભ્યાસ
 સ્ટેડિયમ પું (ઈં) બેઠકોવાળું મેદાન; ક્રીડાસ્થળ
 સ્ટેથસ્કોપ પું (ઈં) શ્વાસ માપવાનું દાકતરી
 સાધન
 સ્ટેનોગ્રાફર પું (ઈં) લઘુલિપિક; આશુલિપિક
 સ્ટેશન પું (ઈં) મથક (રેલ, મોટર વગેરેનું)
 સ્ટેશનરી સ્ત્રી (ઈં) લેખન-સામગ્રી
 સ્તંભ પું (સં) ધાંભલો (૨) યડ
 સ્તનંધય વિં (૨) પું (સં) પાવતું; પાવણું (બાળક
 કે વાણું)
 સ્તન પું (સં) પાઈ; સ્તન
 સ્તન્ય પું (સં) દૂધ
 સ્તબ્ધ વિં (સં) સ્થિર; જડ; નિશ્ચલ (૨) મંદ; ધીપું
 સ્તર પું (સં) ઘર; યડ (૨) સેજ; પથારી
 સ્તંધ, સ્તંધન પું (સં) સ્તુતિ (૨) સ્તોત્ર
 સ્તુતિ સ્ત્રી (સં) પ્રશંસા; ગુણગાન (૨) સ્તોત્ર
 સ્તુત્ય વિં (સં) સ્તુતિને લાપક; પ્રશંસનીય
 સ્ત્રૂપ પું (સં) ઢેર; ઢગલો (૨) બૌદ્ધસ્ત્રૂપ-સ્મારક ઇમારત
 સ્તેન પું (સં) ચોર
 સ્તેય પું (સં) ચોરી
 સ્તોક પું (સં) બુંદ; બિંદુ (૨) વિં થોડું
 સ્તોત્ર પું (સં) સ્તુતિનું ગીત કે ગ્રંથ
 સ્ત્રિયોપયોગી વિં સ્ત્રી-ઉપયોગી
 સ્ત્રી સ્ત્રી (સં) નારી (૨) પત્ની
 સ્ત્રૈણ વિં (સં) સ્ત્રી સંબંધી (૨) પું સ્ત્રીત્વ; સ્ત્રી જેવી
 કોમળતા
 સ્થળન પું (સં) સ્થગિત કરવું કે ઢાંકવું છુપાવવું તે
 સ્થગિત વિં (સં) ઢાંકવું (૨) રોકેલું

સ્થપતિ પું (સં) શિલ્પી
 સ્થલ પું (સં) સ્થળ; જગા; સ્થાન
 સ્થલચર, સ્થલચારી વિં સ્થળચર (પ્રાણી)
 સ્થલાંતર પું (સં) બીજી જગા; જગ્યા-બદલો; સ્થળાંતર
 સ્થલા, સ્થલી સ્ત્રી (સં) સૂકી ઊંચી જમીન
 સ્થવિર વિં (સં) સ્થિર; દંઢ (૨) વયોવૃદ્ધ; ધરડું
 સ્થાણુ વિં (સં) સ્થિર; દંઢ (૨) પું સ્તંભ (૩) શિવ
 સ્થાન પું (સં) જગા; સ્થળ; કામ (૨) પવિત્ર સ્થાન;
 મંદિર; ધામ
 સ્થાનાંતર પું (સં) અન્ય સ્થાન; બદલી
 સ્થાનાંતરણ પું બદલી કરવી તે
 સ્થાનાપન્ન વિં (સં) અવેજી; કામચલાઉ
 સ્થાનિક, સ્થાનીય વિં (સં) સ્થાનને લગતું; 'લોકલ'
 સ્થાપક વિં (સં) સ્થાપનાર
 સ્થાપત્ય પું (સં) શિલ્પકળા; બાંધકામની વિદ્યા;
 ભવનનિર્માણકલા
 સ્થાપન પું; સ્થાપના સ્ત્રી સ્થાપનું તે
 સ્થાપિત વિં (સં) સ્થપાયેલું; જમાવેલું
 સ્થાયી વિં (સં) સ્થિર; કામમ
 સ્થાલી સ્ત્રી (સં) ધાળી (માટીની) (૨) હાંલલી
 સ્થાવર વિં (સં) સ્થિર; અચળ (૨) પું પર્વત
 (૩) સ્થાવર મિલકત
 સ્થિત વિં (સં) ઊભેલું (૨) સ્થિર (૩) બેઠેલું
 સ્થિતપ્રજ્ઞ પું (સં) અચંચળ બુદ્ધિવાળો, સંતોષી,
 સમજ-વિચારી નિર્ણય કરનારો, સ્થિર વિવેક-
 બુદ્ધિવાળો
 સ્થિતિ વિં (સં) રહેલું ટકવું કે હોવું તે (૨) દશા;
 અવસ્થા
 સ્થિર વિં (સં) દંઢ; અડગ; અચળ (૨) કાપમ; નક્કી
 સ્થૂલ વિં (સં) સ્થૂળ; જડ (૨) જાડું; ભારે
 સ્નાતક પું (સં) મહાવિદ્યાલયની પરીક્ષામાં ઉત્તીર્ણ
 ગ્રંજ્યુએટ
 સ્નાન પું (સં) નાહવું તે
 સ્નાયુ સ્ત્રી (સં) નસ; રગ
 સ્નિગ્ધ વિં (સં) ચીકણું; ચીકટવાળું (૨) સુંદર; પ્રિય
 સ્નેહ પું (સં) પ્રેમ (૨) ચીકટ પદાર્થ
 સ્નેહી વિં (સં) સ્નેહવાળું (૨) પું મિત્ર
 સ્પંદ, સ્પંદન પું (સં) કંપવું; હાલવું કે ધડકવું તે
 સ્પર્ધા સ્ત્રી (સં) સ્પર્ધા; હરીકાઈ; હોડ
 સ્પર્ધાસ્ત્રી સ્પર્ધા; હોડ; હરીકાઈ (૨) સંઘર્ષ; સાહસ; સામ્ય
 સ્પર્શ પું (સં) અડકવું તે; સંપર્ક
 સ્પર્શી વિં (સં) સ્પર્શનાર; અડકનાર
 સ્પષ્ટ વિં (સં) સાફ; ચોખ્ખું; ઉઘાડું
 સ્પષ્ટીકરણ પું ચોખવટ; સ્પષ્ટતા

સ્પીકર પું (ઈં) વક્તા (૨) પાર્લમેન્ટનો અધ્યક્ષ
 સ્પૃશ્ય વિં (સં) અડકી શકાય એવું; સભાધ્યક્ષ
 સ્પૃષ્ટ વિં (સં) સ્પર્શપેલું; અડકાપેલું
 સ્પૃહણીય વિં (સં) કામના કરવા જેવું
 સ્પૃહા સ્ત્રી (સં) ઈચ્છા; કામના
 સ્પ્રિગ સ્ત્રી (ઈં) કમાન
 સ્પ્રિગદાર વિં કમાનવાળું
 સ્પ્ટિક પું (સં) બિલોરી કાચ (૨) એક જાતનો
 કીમતી પારદર્શક મણિ (૩) ફટકડી
 સ્પ્કારિત વિં (સં) કેલાવેલું; પહોળું કરેલું
 સ્પ્કારિતનેત્ર વિં (સં) વિસ્મયથી આંખો પહોળી
 કરીને તાકી રહેલું
 સ્પ્કીત સ્ત્રી (સં) વૃદ્ધિ (૨) પ્રચુરતા (૩) વિસ્તાર
 (૪) સમૃદ્ધિ (૪) પ્રસન્નતા
 સ્ફુટ વિં (સં) ખીલેલું (૨) સ્પષ્ટ; ખુલ્લું
 (૩) ફટકળ; વિવિધ
 સ્ફુર, સ્ફુરણ, સ્ફુરણા સ્ત્રી (સં) કંપવું કે
 સ્ફુરવું તે
 સ્ફુલિંગ પું (સં) તણખો; ચિનગારી
 સ્ફુર્તિ સ્ત્રી (સં) સ્ફુરવું તે (૨) ઉત્સાહ; આવેગ
 સ્ફોટ પું (સં) સ્ફુટ (ખુલ્લું) થવું તે; ખુલાસો (૨)
 વેગપૂર્વક બહાર નીકળવું તે
 સ્ફોટક પું (સં) ફોલ્લો (૨) સ્ફોટ; ઉત્પન્ન
 કરનાર
 સ્ફોટન પું (સં) ફૂટવું કે ફાટવું તે (૨) સ્ફુટ
 કરવું તે
 સ્ફોટવાદ પું (સં) સંપૂર્ણ સૃષ્ટિની ઉત્પત્તિ અનિત્ય
 દેવી શબ્દથી જ થઈ છે એવો સિદ્ધાંત
 સ્મગલર પું (ઈં) તસ્કર; દાણચોરી કરનાર
 સ્મર પું (સં) યાદ; સ્મૃતિ (૨) કામદેવ
 સ્મરણ પું (સં) યાદદાસ્ત (૨) સ્મરવું તે; જપ
 સ્મરણીય વિં (સં) યાદ કરવા જેવું; યાદગાર
 સ્મશાન, સ્મસાન પું મશાણ; સ્મશાન
 સ્મારક વિં (સં) યાદ કરાવતું (૨) પું સ્મૃતિકારક
 વસ્તુ
 સ્મારિકા સ્ત્રી (સં) પટના કે સમારોહ કે પ્રસિદ્ધ
 વ્યક્તિ સંબંધિત સ્મૃતિ વિષયક પુસ્તિકા
 સ્માર્ત વિં (સં) સ્મૃતિશાસ્ત્ર સંબંધી કે તેનું અનુયાયી
 સ્મિત પું (સં) મંદ હાસ્ય
 સ્મૃત વિં (સં) સ્મરણ કરેલું (૨) પું યાદ
 સ્મૃતિ સ્ત્રી (સં) સ્મરણ (૨) સ્મૃતિશાસ્ત્ર
 સ્મૃતિચિહ્ન પું (સં) નિશાની
 સ્યંદન પું (સં) રથ (૨) વિં વહેતું; સરકતું
 સ્યાત્ અં (સં) કદાચ

સ્યાદ્વાદ પું (સં) કદાચ હોય કે ન હોય એવી સ્થિતિ
 સાથે સંબંધિત જૈન દર્શનનો એક સિદ્ધાંત;
 અનેકાંતવાદ; સંશયવાદ
 સ્યાનપ, સ્યાનપન પું શાણપણ; હાપણ
 સ્યાના વિં શાણું; હાણું (૨) ઉંમરે પહોંચેલું; વયસ્ક
 સ્યાપા પું સીઓનું રોવુંફૂટવું તે
 સ્યામ વિં શ્યામ; કાળું (૨) પું સિયામ દેશ
 સ્યામલ વિં શાપળું
 સ્યામલિયા પું શામળિયો; શ્રીકૃષ્ણ
 સ્યાર, સ્યાલ પું શિયાળ
 સ્યાલ પું શિયાળ; સાળો કે બનેલી
 સ્યાલી સ્ત્રી સાળી
 સ્યાહ વિં કાળું; અશુભ
 સ્યાહી સ્ત્રી શાહી (૨) શ્યામતા
 સ્વ, સ્વગ, સ્વજ પું; સ્ત્રી કૃલમાળા
 સ્વ, સ્વણ પું (સં) સ્વવું-ઝરવું કે ચૂવું-ટપકવું તે
 સ્વઘા પું (સં) સર્જનહાર; પ્રભુ
 સ્વાય પું (સં) સ્વવું કે જવે તે (૨) ગર્ભપાત
 સ્વાવક, સ્વાવી વિં (સં) સ્વ કરાવનારું
 સ્વોત પું (સં) પ્રવાહ; પારા; ઝરો
 સ્વોતસ્વતી, સ્વોતસ્વિની સ્ત્રી નદી
 સ્ત્રીપર પું (ઈં) સહેપાટ (૨) સપાટ જેવા જોડા
 સ્લેટ સ્ત્રી (ઈં) પથ્થરપાટી
 સ્વ વિં (સં) પોતાનું (૨) પું મિલકત
 સ્વક, સ્વકીય વિં (સં) પોતાનું (૨) પું મિલકત
 (૩) મિત્ર; સગું
 સ્વચ્છંદતા સ્ત્રી ઉદ્દત્તા; ઉદ્દતાઈ
 સ્વચ્છ વિં (સં) ચોખ્ખું; સાફ
 સ્વચ્છતા સ્ત્રી ચોખ્ખાઈ; નિર્મળતા
 સ્વજન પું (સં) પોતાનું સગું કે સંબંધી માણસ
 સ્વતંત્ર વિં (સં) સ્વાધીન; મુક્ત
 સ્વતઃ અં (સં) આપમેળે; સ્વયમ્
 સ્વતોવિરોધી પું (સં) પોતે જ પોતાની વસ્તુનો
 વિરોધ કરનાર; વદતોવ્યાધાતવાળું
 સ્વનામધન્ય વિં જે પોતાના નામથી ધન્ય હોય
 સ્વપનીય વિં (સં) નિદ્રાભોગ્ય
 સ્વજન પું (સં) સ્વપ્ન (૨) સૂવું તે
 સ્વપ્નાવસ્થા સ્ત્રી (સં) સ્વપ્ન જોતાં વેળાની સ્થિતિ
 સ્વપિત્ત વિં (સં) સ્વપ્નરૂપમાં હોય એવું (૨) સ્વપ્ન
 સમાન (૩) સુખ
 સ્વભાવ પું (સં) પ્રકૃતિ; તાસીર
 સ્વયં અં (સં) જાતે; પોતે
 સ્વયંભૂ પું (સં) જાતે થનાર (પ્રભુ, કામદેવ,
 બ્રહ્મા વગેરે)

સ્વયંવર

૪૧૯

સ્વોપાર્જિત

સ્વયંવર પું (સં) ઇચ્છાપૂર્વક પરણવું તે; લગ્નનો એક સ્વયં વરની વરણીનો પ્રકાર
 સ્વયંવરા સ્ત્રી (સં) સ્વયંવરથી પરણનાર સ્ત્રી
 સ્વયંસિદ્ધ વિં (સં) આપમેળે સિદ્ધ
 સ્વયંસેવક પું (સં) સ્વેચ્છાએ-પુશીધી સેવા કરનાર
 સ્વયમાગત પું (સં) અભ્યાગત (૨) અતિથિ
 સ્વયમેષ અં પોતાની મેળે; આપોઆપ
 સ્વા પું (સં) સૂર; અવાજ (૨) અક્ષરનો એક પ્રકાર
 સ્વામ્ય પું (સં) સ્વરાજ; એવું રાજ્ય જેમાં દેશવાસી જાતે જ પોતાના દેશનાં શાસન સુરક્ષા વગેરેનો બધો પ્રબંધ કરતો હોય; પોતાનું રાજ્ય
 સ્વરિત વિં (સં) સ્વરયુક્ત (૨) પું ત્રણમાંથી વચલા ઉચ્ચારનો સ્વર
 સ્વરૂપ પું (સં) આકાર; રૂપ (૨) આત્મા
 સ્વરોદ પું એક તંતુવાદ્ય
 સ્વર્ગ પું (સં) દેવલોક
 સ્વર્ગવાસ પું મરણ
 સ્વર્ગવાસી વિં મૃત (૨) મૃતાત્મા
 સ્વર્ગીય વિં સ્વર્ગવાસી (૨) સ્વર્ગ જેવું-ઉત્તમ
 સ્વર્ગારોહણ પું (સં) સ્વર્ગગમન; મરણ (૨) સ્વર્ગ તરફ આરોહણ
 સ્વર્ણ પું (સં) સોનું
 સ્વર્ણકાર પું (સં) સોની
 સ્વર્ણ-જયંતી સ્ત્રી (સં) જન્મના પચાસમા વર્ષે મનાવાતો ઉત્સવ; સુવર્ણ જયંતી; કનકોત્સવ
 સ્વર્ણની સ્ત્રી (સં) ગંગા નદી
 સ્વત્પ વિં (સં) અતિ થોડું; જરાક
 સ્વસા સ્ત્રી (સં) બહેન
 સ્વસુર પું સસરો
 સ્વસુરાલ સ્ત્રી સાસરી
 સ્વસ્તિ અં (સં) 'ભલું થાઓ' એવું આશીર્વાચન
 સ્વાસ્તિક પું (સં) સાધિયો
 સ્વસ્થ વિં (સં) તંદુરસ્ત (૨) શાંત; સ્થિર
 સ્વાંગ પું સ્વાંગ; બનાવટી વેશ (૨) તમાશો; ખેલ
 સ્વાંગો પું બહુરૂપી; સ્વાંગ કાઢી પેટ ભરનારો
 સ્વાંત પું (સં) અંતઃકરણ (૨) મરણ
 સ્વાગત પું (સં) આવકાર
 સ્વાગત-સમારોહ પું (સં) સ્વાગત સંબંધી ઉત્સવ
 સ્વાતંત્ર્ય પું (સં) આઝાદી; સ્વતંત્રતા
 સ્વાતિ, સ્વાતી સ્ત્રી (સં) એક નક્ષત્ર
 સ્વાદ પું (સં) જીભનો રસ (૨) લહેજત; મજા
 (૩) ઇચ્છા

સ્વાદિદ્ર, સ્વાદિષ્ટ વિં અતિ સ્વાદવાળું
 સ્વાદી વિં (સં) સ્વાદ માણનારું; રસિક
 સ્વાદુ વિં (સં) સ્વાદવાળું
 સ્વાધીન વિં (સં) પોતાના કાબુનું; સ્વતંત્ર; સ્વાયત
 સ્વાધીનતા સ્ત્રી (સં) સ્વતંત્રતા
 સ્વાધ્યાય પું (સં) અભ્યાસ; મનન
 સ્વાન પું શ્વાન; કૂતરું (૨) (સં) અવાજ
 સ્વાનુભૂતિ સ્ત્રી પોતીકો અનુભવ
 સ્વાપ પું (સં) ઊંઘ
 સ્વાપન પું (સં) ઊંઘાડવું તે (૨) ઊંઘમાં લાવી મૂકે એવું એક અસ્ત્ર
 સ્વાભાવિક વિં (સં) સ્વભાવ મુજબનું; કુદરતી
 સ્વામિત્વ પું (સં) ધણીપણું; માલકી
 સ્વામિની સ્ત્રી (સં) ધણિયાણી
 સ્વામી પું (સં) ધણી; માલિક; પતિ
 સ્વાયત્ત વિં (સં) સ્વવશ; સ્વતંત્ર
 સ્વાયત્તતા વિં (સં) સ્વતંત્રતા
 સ્વાયત્ત શાસન પું સ્થાનિક સ્વરાજ
 સ્વાર્જિત વિં જાતની કમાણીથી મેળવેલ
 સ્વાર્થ પું (સં) વાચ્ચાર્ય (૨) પોતાની મતલબ કે ગરજ કે હેતુ (૨) વિં સ્વાર્થી
 સ્વાર્થી વિં સ્વાર્થી; મતલબી
 સ્વાસ્થ્ય પું (સં) સ્વસ્થતા (તન કે મનની)
 સ્વાહા અં (સં) હવન કરવાનો ઉદ્ગાર (૨) સ્ત્રી અગ્નિની પત્ની
 સ્વીકાર પું (સં) અંગીકાર; માનવું કે કબૂલ કરવું-સ્વીકારવું તે
 સ્વીકાર્ય વિં (સં) સ્વીકાર કરવા યોગ્ય
 સ્વીકૃત વિં (સં) સ્વીકારેલું
 સ્વીકૃતિ સ્ત્રી સ્વીકાર
 સ્વીય વિં (સં) પોતાનું
 સ્વેચ્છા સ્ત્રી (સં) મરજી; પોતાની ઇચ્છા
 સ્વેચ્છાચાર પું સ્વચ્છેદ; મનગમતું આચરણ
 સ્વેચ્છાસેવક પું સ્વપંસેવક
 સ્વેદ પું (સં) પરસેવો
 સ્વૈર વિં (સં) મનમોજીલું; મનપસંદ (૨) એચિંક (૩) સ્વચ્છેદી
 સ્વૈરાચાર પું (સં) સ્વેચ્છાચાર; મનમોજી વર્તન
 સ્વૈરિણી સ્ત્રી (સં) કુલટા સ્ત્રી; વ્યભિચારિણી સ્ત્રી
 સ્વૈરી વિં (સં) સ્વૈરાચારી; સ્વચ્છેદી
 સ્વૈરિતા સ્ત્રી સ્વચ્છેદતા; મનમોજી આચરણ
 સ્વોપાર્જિત વિં (સં) પોતાની કમાણીથી મેળવેલ; સ્વાર્જિત

ह

हैंक स्त्री० छांक; पोकार
 हैंकड़ना, हैंकरना अ० कि० पडकारीने ओलवुं
 हैंकराय, हैंकरावा पुं० छोकारो; पोकारीने-छांक
 पारीने ओलाववुं ते (२) नोतरुं
 हैंकवा पुं० वाधने छांकाछांक करी शिकारी पास
 लाववो ते
 हैंकाई स्त्री० छांकवुं ते के तेनी भजूरी
 हैंकाना स० कि० छांक मारवी (२) छांकवुं
 हैंकार स्त्री० छोकारी; ताक्षीने ओलाववुं ते; भूम
 हैंकार पुं० अछंकार (२) छंकार; पडकार
 हैंकारना स० कि० जेरथी ओलाववुं; पोकारवुं
 (२) आइवान करवुं
 हैंकारना अ० कि० छोकारो करवो; गर्जवुं
 हैंकारा पुं० छोकारो (२) नोतरुं; आमंत्रण
 हंगाम पुं० (का०) वधत; मोसम (२) छंगाभो;
 हल्लो; तोकान
 हंगामा पुं० (का०) छंगाभो; हल्लो; तोकान (२) लीड
 हंजार पुं० (का०) मार्ग (२) दंग; रीत
 हंटर पुं० (छं०) अक जातनी याधुक
 हंडल पुं० छाधो; छेडल
 हंडा पुं० छांड़ी; दंगडी
 हंडियास हंडी स्त्री० छांड़ी; छांल्ली
 हंत अ० (सं०) भेद के अकसोसना उद्गार
 हंता पुं० (सं०) छानार
 हैंफनि स्त्री० छांक
 हंस पुं० (सं०) हंस पक्षी (२) सूर्य (३) ज्वात्मा
 हंसतामुखो पुं० हंसमुखा आदमी
 हंसन स्त्री० हंसवुं ते; छास्य
 हंसना अ० कि० (२) स० कि० हंसवुं
 हंसनि स्त्री० हंसवुं ते
 हंसनी स्त्री० हंसछी; हंसनी मादा
 हंसमुख वि० हंसता मोढ़वावुं (२) विनोदी; टीपणी
 हंसली स्त्री० गणानी छांसडी-ते नामनुं छाडकुं के धरेणुं
 हंसाई, हंसाय स्त्री० हंसवुं ते (२) छांसी
 हंसाना स० कि० छासावुं
 हंसिनी स० कि० हंसछी; हंसी
 हंसिया स्त्री० छांतरुं
 हंसी स्त्री० (सं०) हंस मादा
 हंसी स्त्री० छास्य (२) छांसी
 हंसुआ, हंसुवा पुं० छांतरुं
 हंसोइ, हंसोर वि० छांसीभोर; भजडी; भडकरो
 हंसोहो, हंसोहो वि० हंसमुणुं (२) छांसीभोर

हक पुं० छदय पडकवुं ते
 हक, हक्क वि० (अ०) छक; योग्य; वाजबी (२) साधुं
 (३) पुं० अधिकार (४) करज (५) न्यायी के वाजबी
 वात के पक्ष (६) मुद्दा
 हकतलफ्ती स्त्री० (अ०) अन्याय
 हकताला पुं० (अ०) परमेश्वर; मुद्दा
 हकदक वि० यकित; स्तब्ध
 हकदार वि० (का०) छकवाणुं; अधिकारी
 हकनाहक अ० छकनाक; नाछक; वजरकांसु
 (२) करजियात; जणजोरीधी (३) पुं० न्यायान्याय;
 सत्यासत्य
 हकबक वि० यकित; स्तब्ध; जलराधेल
 हकबकाना अ० कि० जलरावुं
 हकला, हकलाहा वि० तोतरुं ओलतुं
 हकलाना अ० कि० तोतरुं
 हकलाहा वि० तोतरुं ओलतुं
 हकशुफा, हकशुफा पुं० (अ०) कोई जमीन-जायदाद
 वेखास पर छोय तो तेने भरीदवानो पछेलो छक
 कोछने छोवो ते
 हक-शिनास वि० (का०) कदरदान (२) न्यायी
 (३) आस्तिक
 हक-शिनासी स्त्री० कदरदानी; न्याय; आस्तिकता
 हकशुफा पुं० (अ०) कोई जमीन-जायदाद वेखास
 पर छोय तो तेने भरीदवानो पछेलो छक कोछने
 छोवो ते
 हकारत स्त्री० (अ०) धृष्टा (२) बेआबरु
 हक्रीकृत स्त्री० (अ०) छकीकत; असल के साथी
 वात; तथ्य
 हक्रीकृतन् (अ०), हक्रीकृतमें अ० वस्तुताये; जतुं
 जोतां
 हक्रीक्री वि० (अ०) असली; मूल (२) सगुं; पोतानुं
 हकीम पुं० (अ०) विद्वान; शानी (२) तबीब;
 पुनानी वेध
 हकीमी स्त्री० हकीमनुं काम के विद्या
 हक्रीयत स्त्री० छकदारी; छक छोवो ते
 हक्रीर वि० (अ०) दूधणुं (२) तुच्छ
 हक्क पुं० अ० व० (अ०) छको; अधिकारी
 हक्कमत स्त्री० छकुमत; सत्ता; शासन
 हक्क पुं० छक; अधिकार; करज (२) न्यायी के वाजबी
 वात के पक्ष (३) मुद्दा
 हक्का अ० (अ०) छिन्नरना सोगन
 हक्काक पुं० (अ०) छीरा पर जडावकाम करना

હત્તકાની

૪૨૧

હત્થિ

હત્તકાની વિં (અં) ઈશ્વર સંબંધી (૨) ખુદાપરસ્ત
 હત્તકાનીયત, હત્તકાનીયત સ્ત્રી અધ્યાત્મ
 હત્તકા-બત્તકા વિં ગભરાયેલું; ચકિત
 હત્તિકાયત સ્ત્રી (અં) હકદારી; હક-અધિકાર
 હોવો તે
 હત્તકે-તત્ત્વીક પું (અં + ફાં) 'કોપીરાઈટ'; ગ્રંથ-
 સ્વામિત્વ; લેખકનો અધિકાર
 હત્તકના અં કિં આંચકો; ઉછાળો; હેલ્લો વગેરે
 લાગવું
 હત્તકા, હત્તકોલા પું આંચકો; પક્કો; ઉછાળો
 (ગાડી ખાટલો વગેરેમાં બેસતાં લાગે છે તે)
 હજ મક્કાની હજ
 હજ પું (અં) સદ્ભાગ્ય (૨) ખુશી (૩) મજા;
 હજેજત
 હજમ વિં (અં) હજમ; પચેલું (૨) પું પાચન;
 હજમિયત
 હજર પું (અં) પથ્થર
 હજાર પું (અં) મહાત્મા કે મહાપુરુષ માટે
 સંબોધન (૨) (વ્યંગ્યમાં) દુષ્ટ કે પાછા માણસ
 હજારત-સલામત પું (અં) બાદશાહનું 'હજૂર' જેવું
 સંબોધન
 હજરે-અસમદ પું (અં) કાબાનો પથ્થર
 હસા સં (અં) આ
 હજાબ પું પડદો; શરમ
 હજામત સ્ત્રી (અં) મૂંડાવવું તે
 હજાર વિં (ફાં) હજાર; ૧૦૦૦ (૨) હજારો;
 અનેક (૩) અં ગમે તેટલું
 હજાર-પા પું (ફાં) કાનખજૂરો
 હજારહા વિં (ફાં) હજારો; બહુ જ
 હજારા પું (ફાં) હજારીગોટો (૨) કુવારો
 હજારી પું (ફાં) હજાર સિપાઈનો નાયક-સરદાર
 હજારીબજારી વિં સર્વસાધારણ; મામૂલી
 હજીમત સ્ત્રી (અં) હાર; પરાજય
 હજૂમ પું લોકોની જમાવટ; ભીડ
 હજૂર પું હજૂર એવું સંબોધન (૨) હજૂર; હાજરી;
 સમક્ષતા (૩) દરબાર; કચેરી
 હજૂરી પું હજૂરિયો; અનુચર (૨) વિં હજૂર-
 દરબારને લગતું
 હજો સ્ત્રી (અં) નિંદા
 હજ પું (અં) હજ; મક્કાની યાત્રા
 હજમ વિં (અં) હજમ; પચેલું (૨) પું પાચન;
 હજમિયત
 હટ, હઠ સ્ત્રી હઠ; જિદ્દ
 હટક, હટકન સ્ત્રી મનાઈ; ડુકાવટ

હટકના સં કિં અટકાવવું; રોકવું; મના કરવી
 હટતાલ, હટતાલ સ્ત્રી હડતાલ; પાકી
 હટના અં કિં હઠવું; ખસવું
 હટવા પું હાટવાળો; દુકાનદાર
 હટવાઈ સ્ત્રી દુકાનદારી
 હટવાર પું દુકાનદાર
 હટના સં કિં હઠાવવું
 હટ પું (સં) હાટ; બજાર
 હટ્ટા-કટ્ટા વિં હટપુટ; સ્મૂળ; તગડું
 હટ્ટો સ્ત્રી દુકાન
 હટ પું (સં) હઠ; જિદ્દ
 હઠના અં કિં હઠ કરવી (૨) દઢ પ્રતિજ્ઞા લેવી
 હઠી, હઠીલા વિં હઠીલું; જિદ્દી (૨) દઢપ્રતિજ્ઞા; ટેકીલું
 હઠ સ્ત્રી હરડ
 હઠકંપ પું ખળભળાટ
 હઠક સ્ત્રી હડકવા
 હઠકના અં કિં હડકવા લાગવો; કશા માટે ખૂબ
 તલસવું
 હઠકાના સં કિં હડકાપું કે રથવાયું કે આતુર કરવું;
 તરસાવવું
 હઠકાયા વિં હડકવાવાળું; હડકાયું
 હઠગાયા વિં હડકાયું
 હઠગિલ્લ, હઠગીલા પું બગલા જેવું એક પક્ષી
 હઠતાલ સ્ત્રી પાકી; હડતાલ
 હઠપ વિં ગબ દઈને ખાધેલું કે ગેબ કરેલું
 હઠપના સં કિં હપ કરી જવું; હડપ કરવું
 હઠફૂટન સ્ત્રી હડકામાં થતું કળતર
 હઠબઢ સ્ત્રી ઉતાવળનો રથવાટ
 હઠબઢાના અં કિં હડબડવું; ઉતાવળ કરવી; રથવાવું;
 ઉતાવળ કરવી; રથવાવું (૨) સં કિં ઉતાવળ
 કરવા કહેવું
 હઠબઢિયા વિં ઉતાવળિયું; રથવાટિયું
 હઠબઢી સ્ત્રી ઉતાવળનો રથવાટ
 હટ્ટા પું ભમરી
 હટ્ટો સ્ત્રી હાડકું (૨) કુળ; ખાનદાન
 હત વિં (સં) હજાયેલું; થાયલ
 હતક, હતત-ફરજતી સ્ત્રી બેઆબરૂ; માનભંગ;
 બદનક્ષી
 હતના સં કિં હણવું; મારવું
 હતાશ વિં (સં) નિરાશ; નાઉમેદ
 હત્તા અં (અં) ત્યાં સુધી; એટલી હદ કે
 હત્થ પું હાથ
 હત્થા પું હાથો; દસ્તો (૨) કેળાંની લૂમ
 હત્થિ પું હાથી

હત્થી

૪૨૨

હમ-નિવાલા

હત્થી સ્ત્રીં હાથો; દસ્તો
 હત્થે અં હાથમાં
 હત્થા સ્ત્રીં (સં) ખૂન; ધાત; વધ (૨) પંચાત; ઝથડો
 હત્થારો પું હત્થારો
 હત્થારો સ્ત્રીં હત્થાનું પાપ (૨) વિં સ્ત્રીં ધાતકી
 હથ પું સમાસમાં વપરાતું 'હાથ'નું રૂપ (જેમ કે,
 હથઉપાર એટલે હાથઉપાર)
 હથઝધાર પું થોડા દિવસ માટે ઉચ્ચક લેવાતી કે
 દેવાતી રકમ
 હથકંડા પું હાથચાલાકી
 હથકડી સ્ત્રીં હાથકડી
 હથફૂટ વિં હાથનું છૂટે-ઝટ મારી બેસે એવું
 હથનાલ સ્ત્રીં હાથી પર રખાતી તોપ
 હથની સ્ત્રીં હાથણી
 હથફેર પું વડાલમાં હાથ ફેરવવો-પંખાળવું તે
 (૨) હાથ મારી જવાની ચાલાકી (૩) થોડા દિવસ
 માટે ઉચ્ચક લેવાતી કે દેવાતી રકમ
 હથલેવા પું લગ્નનો હસ્તમેળાપ; હાથમેળાવો
 હથવોસ પું નાવ ચલાવવાનો બધો સરસામાન
 હથવોસના સં કિં કોઈ ચીજનો પ્રથમ વાપર શરૂ
 કરવો
 હથસાર સ્ત્રીં હાથીખાનું; હસ્તીશાળા
 હથિની સ્ત્રીં હાથણી
 હથિયા પું હાથિયો; હસ્ત નક્ત્ર
 હથિયાના સં કિં હાથમાં-કબજામાં લેવું (૨) હાથ
 મારી જવું; ઉગ્રવી લેવું
 હથિયાર પું શસ્ત્ર (૨) ઓજાર
 હથિયારબંદ વિં હથિયારબંધ; સશસ્ત્ર
 હથેરી, હથેલી સ્ત્રીં હથેળી (૨) રેંટિયાનો હાથો
 હથોટી સ્ત્રીં હથોટી; હસ્તકૌશલ્ય (૨) કશામાં હાથ
 નાખવો તે
 હથોડા પું હથોડો
 હથોડી સ્ત્રીં હથોડી
 હદ સ્ત્રીં (અં) સીમા; મર્યાદા (૨) અંત; આખર
 હદ સમાઅત સ્ત્રીં કચેરીમાં દાવો દાખલ કરી દેવાની
 નક્કી મુદત
 હદફ પું (અં) નિશાન; લક્ષ્ય
 હદિયા પું (અં) ભેટ; ઉપહાર
 હદીસ સ્ત્રીં (અં) હજરત મહમદ પેગંબરનાં વચનો
 તથા કાર્યના સંગ્રહનો ગ્રંથ
 હદૂદ સ્ત્રીં (અં) ('હદ'નું બં વળ) હદ; સીમા
 હદ્દ સ્ત્રીં (અં) હદ; સીમા
 હદે સમાઅત સ્ત્રીં (અં) કચેરીમાં દાવો દાખલ કરી
 દેવાની નક્કી અવધિ

હદે સિયાસત સ્ત્રીં (અં) ન્યાયાધીશના અધિકારની
 હદ
 હનન પું (સં) હણવું તે; વધ
 હનના સં કિં હણવું; મારવું
 હનુ સ્ત્રીં (સં) દાઢી; હડપથી
 હનોજા અં (ફાં) અત્યાર સુધી
 હફ-નજર અં (ફાં) ઈશ્વર કરે ને નજર ન લાગે
 હફત વિં (ફાં) સપ્ત; સાત
 હફત-ફકલીમ (ફાં + અં) સ્ત્રીં સાતે દેશ; આખો
 સંસાર
 હફતા પું (ફાં) હફતો; સપ્તાહ (૨) શનિવાર
 હફતાદ વિં (ફાં) સત્તર; ૧૭
 હથકના અં કિં કરડવા કે બચકું ભરવા મોં ફાડવું
 (૨) સં કિં કરડવું
 હથનક વિં (અં) મૂર્ખ; બેવકૂફ
 હથર-દથર, હથર-હથર અં ઝટઝટ; જલદી
 હથીષ પું (અં) મિત્ર (૨) પ્રિયજન
 હથૂષ પું બં વળ (અં) દાણા (૨) ગોળીઓ
 હથ્થા પું (અં) અનાજનો દાણો; કણ (૨) દાણા
 જેટલું જરાક; ચપટી
 હથ્થા-હથ્થા પું ઉઠાડિયું-એક બાળરોગ
 હથ્થા પું (અં) (હબસીઓનો) એબિસિનિયા દેશ
 હથ્થી પું (અં) હથ્થ (એબિસિનિયા)નો રહેવાસી;
 હબસી
 હથ્થ પું (અં) કેદ; બન્ધન (૨) પવન ન હોવાથી
 થતો ધામ
 હમ સં અમે (૨) આપણે (૩) પું હમડી; અહંતા
 (૪) અં (ફાં) સાથે (૫) સમાન (સમાસમાં
 ઉદાં હમદર્દ; હમદીન)
 હમ-અસર વિં (ફાં) સમકાલીન
 હમ-આહંગ વિં (ફાં) એકસાથે બધાની જોડેબોલનારું
 હમ-આહંગી સ્ત્રીં એકસાથે બધાની સાથે બોલવું તે
 હમ-ઝપ્ત વિં (ફાં) સમાન ઉમરનું; સમવયસ્ક
 હમ-ક્લદમ વિં (ફાં) સાથે ચાલનાર; સાથી
 હમ-ક્લામી સ્ત્રીં (ફાં) વાતચીત
 હમ-ચપ્ત વિં (ફાં) સરખા દરજ્જાવાળું
 હમજિન્સ વિં (ફાં) સજાતીય
 હમ-જુલ્ફ પું (ફાં) સાદું
 હમજોલી પું સમોવડિયો; સાથી
 હમદમ પું (ફાં) દિલોજાન; ધનિષ્ઠ મિત્ર
 હમદર્દ પું (ફાં) સહાનુભૂતિ રાખનાર
 હમદર્દી સ્ત્રીં સહાનુભૂતિ
 હમ-નફ્સ, હમ-નશીન વિં (ફાં) સાથી
 હમ-નિવાલા વિં (ફાં) સાથે ખાનાર-પીનાર

હમ-પલ્લા

૪૨૩

હરમ

હમ-પલ્લા વિં (ફાં) બરોબરિયું; જોડીદાર
 હમ-પાયા વિં (ફાં) બરોબરિયું; સરખા પદવાળું
 હમ-પિયાલા વિં (ફાં) એક ખાલે પીનાર; સાથે
 ખાનાર-પીનાર
 હમ-પેશા વિં (ફાં) એકસરખા પંધાવાળું
 હમ-મફતલ વિં (ફાં) સહાધ્યાયી
 હમરાહ અં (ફાં) સાથે ચાલનારું; સાંથે કે સંગાથે
 હમરાહી વિં સહગામી; એક જ માર્ગના મુસાફર
 હમલ પું (અં) હમેલ; ગર્ભ
 હમલા પું (અં) હુમલો (ર) આધાત; પ્રહાર
 હમલા-આઘર વિં (ફાં) હુમલો કરનારું;
 આક્રમણકારક
 હમલતન વિં (ફાં) દેશબંધુ; દેશભાઈ
 હમલાર વિં (ફાં) સપાટ; સમતલ
 હમશીર, હમશીરા સીં (ફાં) બહેન
 હમ-સબક્ર પું (ફાં) સહાધ્યાયી
 હમસર વિં (ફાં) સમાન; જોડીદાર; બરોબરિયું
 હમસરી સીં સાથીદાર સીં; સંગાથિની
 હમ-સાજ પું (ફાં) મિત્ર
 હમસાયગી સીં (ફાં) પડોશી હોવું તે
 હમસાયા પું (ફાં) પાડોશી
 હમસિન વિં (ફાં) સમોવડિયું
 હમાહમી સીં પોતપોતાના સ્વાર્થની ખેંચતાણ;
 અહમહમિકા
 હમા વિં (ફાં) કુલ; અબું; પૂરું
 હમાક્રત સીં (અં) મૂખતા; અણસમજ
 હમા-તન અં પગથી માથા સુધી (ર) આખું; અબું
 હમામ પું સ્નાનગૃહ; નાવણિયું (ર) ગરમ પાણીનો
 બંબો
 હમામ-દસ્તા પું હમામ-દસ્તો; ખાંડણી-ધરાઈ
 હમારા સં અમારું (ર) આપણું
 હમાલ પું હમાલ; કુલી; મજૂર
 હમા-શુમા વિં (ફાં) માસ-તમારા જેવા સામાન્ય
 (લોક)
 હમાહમી સીં પોતપોતાના સ્વાર્થની ખેંચતાણ;
 અહમહમિકા
 હમેલ સીં સિકા વગેરેની ગળાની એક માળા
 હમેલ પું હુંપદ; અહંતા
 હમેશા અં (ફાં) હમેશાં
 હમ્દ સીં (અં) ઈશ્વરસ્તુતિ
 હમ્મામ પું (અં) સ્નાનગૃહ; નાવણિયું (ર) ગરમ
 પાણીનો બંબો
 હમ્માલ પું (અં) હમાલ; કુલી; મજૂર
 હમ પું (સં) ધોડો

હયના સં કિં વધ કરવો; નાશ કરવો
 હયા સીં (અં) લાજ; શરમ
 હયાત સીં (અં) હયાતી (ર) જિંદગી
 હયાદાર, હયામંદ વિં (ફાં) શરમવાળું; લજજાવાળું
 હર પું (સં) શિવ (ર) વિં (સમાસને અંતે) હરનારું
 (૩) (ફાં) દરેક
 હરકત સીં (અં) ગતિ (ર) ચેષ્ટા; વર્તન; ભવહાર
 (પ્રાયઃ અનિષ્ટ) (૩) સ્વર કે તેનાં ઝબર; ઝેર; પેશ
 વગેરે ચિહ્ન
 હરકારા પું (ફાં) હલકારો; કાસદ (ર) ટપાલી
 હરખ પું (પં) હર્ષ; આનંદ; ખુશી
 હરખના અં કિં પ્રસન્ન થવું
 હરખાના સં કિં પ્રસન્ન કરવું
 હરગિજા અં (ફાં) કદી; કદાપિ; હરગિજ
 હરચંદ અં (ફાં) જોકે; યદાપિ (ર) અનેક વાર
 હરજ, હરજા પું અડચણ; રુકાવટ; વિધ્ન; સંકટ
 હરજાઈ વિં (ફાં) જ્યાંત્યાં ભટકતું (ર) સીં કુલટા;
 ભટકણ સીં
 હરજાના પું (ફાં) નુકસાનની ભરપાઈ; નુકસાનનું
 વળતર
 હરણ પું (સં) હરવું-લઈ તેવું તે (ર) (ગણિતમાં)
 ભાગાકાર
 હરતા-ધરતા પું કર્તાહર્તા; પૂર્ણ અધિકારી
 હરતાલ સીં એક ઉપધાતુ
 હરદ, હરદી સીં હળદર
 હર-દિલ-અઝીઝ વિં (ફાં) હરેકને પ્રિય; સર્વપ્રિય;
 લોકપ્રિય
 હરના સં કિં હરવું; લઈ લેવું (ર) પું હરણું
 હરની સીં હરણી; મૃગલી
 હરફ પું હરફ; અક્ષર
 હરફગીર પું ટીકાખોર; દોષદષ્ટિવાળું
 હરફગીરી સીં ખણખોદ; ટીકાખોરી; દોષ જોયા
 કરવા તે
 હરફત સીં હાથકારીગરી (ર) હુન્નરકળા;
 પંધોરોજગાર; ચાલાકી; ચાલબાજી
 હર-ફન-પૌલા પું હરેક કામમાં આવડતવાળો
 હોશિયાર
 હરબારાના અં કિં હડબડવું; ઉતાવળ કરવી; રથવાયા
 થવું (ર) સં કિં ઉતાવળ કરવા કહેવું
 હરબા પું (અં) હથિધાર; શસ્ત્રાસ્ત્ર (ર) ચઢાઈ; હુમલો
 હરબોળ વિં ગમાર (ર) મૂર્ખ; જડસુ (૩) પું અંધેર;
 અરાજક
 હરમ પું (અં) જનાનો; અંત:પુર (ર) સીં રખાત
 (ર) લૂંટી; દાસી

હરમખાના

૪૨૪

હલખા

હરમખાના પું અંત:પુર; જનાનખાનું
 હરમજદગી સ્ત્રીં હરામજદાપણું; દુષ્ટતા; બદમાશી
 હરમસરા સ્ત્રીં (અં) અંત:પુર; જનાનખાનું
 હરબલ સ્ત્રીં ખેડૂતને ઉધાર કે ઉછીની અપાતી રકમ
 (૨) સેનાનો આગલો ભાગ-હરોલ
 હરબલી સ્ત્રીં સેન્યની આગેવાની
 હરવાહ, હરવાહા પું ખેડૂત; કિસાન
 હરવાહી સ્ત્રીં ખેડૂતનું કામ કે ખેતીની મજૂરી
 હરસિંગાર પું પારિજાતક; હારસિંગાર
 હરહટ, હરહા વિં હરાપું
 હરા વિં લીલું; તાજું (૨) કાચું (૩) પું લીલો રંગ
 હરાઈ સ્ત્રીં હળનો ચાસ (૨) હાર; હારવું તે
 હરાભરા વિં લીલું; તાજું (૨) હરિયાળું
 હરામ વિં (અં) હરામ; નિષિદ્ધ (૨) પું નિષિદ્ધ
 વસ્તુ (૨) અધર્મ; પાપ (૩) વ્યભિચાર
 હરામકાર વિં (કાં) હરામ કામ કરનાર; વ્યભિચારી
 હરામખોર વિં (કાં) આળસુ; હરામનું ખાનાર
 (૨) કૃતધ્મ
 હરામ-જાદા પું વર્ણસંકર (૨) હરામી (૩) બદમાશ
 હરામ-જાદી સ્ત્રીં વર્ણસંકરતા; હરામીપણું; બદમાશી
 હરામી વિં વ્યભિચારથી ઉત્પન્ન (૨) હરામી;
 બદમાસ
 હરામત સ્ત્રીં (અં) ગરમી (૨) પીકડી; જીર્ણ જવર
 હરાવલ પું સેનાનો આગલો ભાગ; અગ્રિમ હરોળ
 હરાસ પું (કાં) ડર; આશંકા (૨) ખેદ; દુ:ખ
 (૩) નિરાશા
 હરાસત સ્ત્રીં ચોકી; પહેરો (૨) નજરકેદ
 હરાસોં વિં ભયભીત; નિરાશ
 હરિ પું (સં) વિષ્ણુ (૨) વાંદરો (૩) વિં લીલું
 હરિઆલી, હરિયાલી સ્ત્રીં હરિયાળી (૨) આડછંદ
 વગેરે લીલતરીનો વિસ્તૃત સમૂહ
 હરિજન પું (સં) પ્રભુભક્ત
 હરિણ, હરિન પું (સં) હરણ
 હરિણી સ્ત્રીં હરણી
 હરિત વિં (સં) લીલું (૨) પું લીલો રંગ
 હરિદા સ્ત્રીં (સં) હળદર
 હરિન પું હરણ
 હરિની સ્ત્રીં હરણી
 હરિયાલી સ્ત્રીં હરિયાળી (૨) લીલોતરીનો વિસ્તૃત
 સમૂહ
 હરિસ, હરીસ સ્ત્રીં (સં) હળનું લાંબું લાકડું જેની
 સાથે ખૂંસરી બંધાય છે
 હરીકેન પું (ઈં) એક જાતનું ફાનસ
 હરીતકી પું (ઈં) હરે

હરીફ પું (અં) શત્રુ; સામાવાડિયો (૨) હરીફ;
 સ્પર્ધક
 હરીરા પું (અં) રાબડી જેવું એક પેય
 હરીસ સ્ત્રીં હળનું લાંબું લાકડું જેણે ખૂંસરી બંધાય છે
 (૨) વિં (અં) લાલચુ (૩) ઈર્ષાળુ
 હરુફ પું (અં) 'હર્ફ'નું બં વં અક્ષરો; હરફો
 હરેક વિં દરેક; પ્રત્યેક
 હરોલ, હરીલ પું હરોળ; સેનાનો આગલો ભાગ
 હર્જ પું (અં) અડચણ; વિધ્ન (૨) હાનિ; નુકસાન
 હર્જાના પું નુકસાનની ભરપાઈ; નુકસાનીનું વળતર
 હર્તા પું (સં) હરનાર
 હર્ફ પું (અં) હરફ; અક્ષર
 હર્ફાગીર વિં દોષદર્શી
 હર્ફ-અ-હર્ફ અં (અં) અક્ષરશા; અક્ષરે અક્ષર
 હર્થ સ્ત્રીં (અં) લગાઈ; પુદ્ગ
 હર્થા પું લગાઈનું હથિયાર
 હર્, હર્ સ્ત્રીં હરે
 હર્ પું મોટી હરે
 હર્ફ વિં (અં) પાકું; ચાલાક; પહોંચેલ
 હર્ સ્ત્રીં હરે
 હર્ષ પું (સં) આનંદ; હરખ
 હર્ષિત વિં હર્ષમાં આવેલું; આનંદિત
 હલ પું (સં) હળ
 હલ પું (અં) ઉકેલ; ફેંસલો
 હલકપ પું હિલચાલ; આંદોલન (૨) ખળખળાટ
 હલક પું હલક; કંક; ગળું
 હલકઈ સ્ત્રીં હલકાશ; હલકાપણું (૨) નીચાપણું; વટ
 કે શોભાને હાનિ
 હલકના અં કિં હેલારે ચડવું; હલેરો ખાવી
 હલકા વિં હલકું (૨) નીચું
 હલકા પું (અં) ગોળાકાર; વૃત્ત (૨) પરિધ (૩)
 મંડળ; સમૂહ (૪) ગામોના ખાસ સમૂહ; ગોળ
 હલકાન વિં હેરાન; પરેશાન; હલાક; કંટાળેલું
 હલકાના સં કિં હેલે ચડાવવું (૨) અં કિં
 હલકું થવું
 હલકારા પું હલકારો; કાસદ (૨) ટપાલી
 હલકોરા પું હેલકારો; તરંગ
 હલચલ સ્ત્રીં ખળખળ; ઉપદ્રવ
 હલદ-હાત સ્ત્રીં પીકી ચોળવાનો વિવાહનો વિધિ
 હલદિયા પું કમળાનો રોગ
 હલદી સ્ત્રીં હળદર
 હલફ પું (અં) કસમ; સોગન
 હલફન અં (અં) સોગનથી
 હલફા પું હલેર; મોજું; હેલારો

હલ્ફો

૪૨૫

હસ્તગત

હલ્ફો વિં (ફા) સોગનપૂર્વક
 હલબલ, હલભલ સીં ખળખળ; ઉપદ્રવ
 હલરાના સં કિં (બાળકને) હાથ પર લઈ ઝુલાવવું
 હલવા પું (અ) શીરો
 હલવાફન સીં કંદોઈ સી
 હલવાઈ પું (અ) કંદોઈ
 હલવાહ, હલવાહા પું (સં) ખેડૂત; હળખેડુ
 હલ્હલ્તાના સં કિં જોરથી હલાવવું; હચમચાવવું
 હલાક વિં (અ) મરેલું (૨) થાકેલું (૩) નાશ
 પામેલું
 હલાકત, હલાકી સીં (અ) મોત (૨) નાશ
 હલાકાન વિં હેરાન; પરેશાન (૨) હલાક; કંટાળેલું
 હલાકાની સીં હેરાનગતિ; પરેશાની
 હલાકી, હલાકૂ વિં ધાતક; અત્યાચારી; મારો
 હલા-ભલા પું તોડ; નિર્ણય (૨) પરિણામ; ફળ
 હલાલ વિં (અ) ઉચિત; વાજબી (૨) ધર્મને
 અનુકૂળ (૩) પ્રહણ અથવા ભોગ કરવા યોગ્ય
 હલાલખોર વિં (ફા) ધર્મ દ્વારા અનુમોદિત કામ
 કરી આજીવિકા ચલાવનાર
 હલાલખોરી સીં વાજબી રીતે મેળવી આજીવિકા
 ચલાવવી તે
 હલીમ વિં (અ) સહનશીલ; શાંત (૨) પું
 મોહરમમાં કરાતું એક માંસનું ભોજન
 હલીસા, હલેસા પું હલેસું
 હલોરાના સં કિં હેલારે ચડાવવું (૨) ઊપણવું
 (૩) એકઠું કપવું; સંધરવું
 હલોરા પું હેલારો; મોઝું; હિલોળો
 હલ્ક પું (અ) ગળું; ગરદન
 હલ્દ, હલ્દી સીં હળદર
 હલ્દહાત સીં પીઠી ચોળવાતો વિવાહનો વિધિ
 હલ્લા પું શોર; કોલાહલ (૨) લડાઈની હાકલ
 (૩) હલ્લો; હુમલો
 હલન પું (સં) હોમ; યજ્ઞ
 હલ્લદાર પું હવાલદાર
 હલસ સીં (ફા) ઉત્કટ કામના (૨) લાલચ
 (૩) તૃષ્ણા
 હવા સીં (અ) હવા; વાયુ (૨) ભૂતપ્રેત (૩) આંટ;
 શાખ (૪) ઈચ્છા; ચાહ (૫) વાસના
 હવાઈ વિં હવાનું; હવા સંબંધી (૨) તરંગી; અધ્ધર
 (૩) વાયવ્ય (૪) સીં એક દારૂખાનું
 હવાઈ અઢા પું વિમાનમથક; એરોપ્લેય
 હવાઈ જહાજ પું વિમાન; એરોપ્લેન
 હવાખોરી સીં હવા ખાવા જવું તે; સહેલ
 હવાગૌર પું દારૂખાનું બનાવનાર

હવાચક્ત્રી સીં પવનચક્રી
 હવાદાન પું હવા આવવા રખાતી જાળી; જાળિયું
 હવાદાર વિં (ફા) હવાવાયું; ખુલ્લું (૨) ઈચ્છાવાનું
 (૩) પ્રેમી
 હવાપરસ્ત વિં (અ + ફા) ઈદ્રિયલોલુપ
 હવાપાની પું આબોહવા
 હવારી પું (અ) ઈશુના (બાર) સાથી
 હવાલ પું હાલ; દશા (૨) ખબર; હેવાલ
 હવાલદાર પું (અમુક દરજ્જાનો) કોચ કે પોલીસ
 સિપાઈ
 હવાલા પું (અ) સાબિતી; પ્રમાણ (૨) ઉદાહરણ;
 દાખલો (૩) હવાલો; સુપરત
 હવાલાત સીં (અ) હવાલે કરવું તે (૨) કાચી કેદ;
 હાજતમાં રાખવું તે કે તેની જેલ
 હવાલી સીં (અ) આસપાસની જગા
 હવાસ પું (અ) ઈદ્રિયો (૨) હોશ; ભાન
 હવાસ-ચાચ્ચા વિં દંગ; સ્તબ્ધ; ચકિત; ગભરાયેલ
 હવિ પું પક્ષ કે હવનની સામગ્રી
 હવેલી સીં (અ) હવેલી (૨) સીં પત્ની
 હવ્વા સીં (અ) બાવા આદમની સી (ઈવ) (૨) પું
 હાઉ
 હશમત સીં (અ) ગૌરવ; મોટાઈ (૨) વૈભવ
 હશર પું કપામતનો દિન; હશર (૨) શોક; આકંદ
 (૩) શોરબકોર
 હશ્ત વિં અષ્ટ; આઠ
 હસ્તુપ વિં આઠમું
 હશ્ત પું (અ) કપામતનો દિન; હશર (૨) શોક;
 આકંદ (૩) શોરબકોર
 હશશાશ વિં (અ) ખૂબ પ્રસન્ન; રાજ
 હસદ પું (અ) ઈર્ષા; ઝેર
 હસન પું (સં) હસવું તે (૨) હાંસી; વિનોદ
 હસબ પું (અ) ('નસબ'થી ઊલટું) (માતૃપક્ષનું)
 કુળ; વંશ
 હસબ-નસબ પું (અ) માબાપનું કુળ-ખાનદાન
 હસરત સીં હસરત; શોક (૨) અપ્રાપ્તિનું દુઃખ
 (૩) કામના; લાલચ
 હસરતજદા વિં (ફા) અભાવ-પીડિત કામનાઓથી
 પીડિત
 હસીન વિં (અ) સુંદર; ખૂબસૂરત
 હસૂલ પું (અ) કાપદો; લાભ
 હસ્ત પું (સં) હાથ (૨) સુંઠ (૩) હસ્તિ નક્ષત્ર
 હસ્ત, હસ્તી સીં (ફા) હસ્તી; હપાતી (૨) જિંદગી
 હસ્તક્ષેપ પું (સં) દબલ
 હસ્તગત વિં (સં) હાથમાં આવેલું; મળેલું

હસ્તાક્ષર

૪૨૬

હાર્દ

હસ્તાક્ષર પું (સં) દસ્કત; સહી
 હસ્તામલક પું (સં) મેળવવું કે દસ્તગત કરવું
 સહેલું હોવું તે
 હસ્તિ પું (સં) હાથી
 હસ્તી સ્ત્રી (ફા) હસ્તી; હપાતી (૨) જિંદગી
 હસ્તી પું (સં) હાથી
 હસ્તે અં દારા; મારફત
 હસ્ત અં (અં) અનુસાર; પ્રમાણે
 હસ્તત સ્ત્રી (અં) હસરત; શોક; અપ્રાપ્તિનું દુઃખ
 (૨) કામના; લાલચ
 હરર સ્ત્રી કંપારી (૨) ડર
 હરરના અં કિં કાંપવું; થયરવું (૨) ડરવું
 (૩) ચોકવું (૪) અદખાઈ કરવી
 હાં અં હા
 હાંક સ્ત્રી હાંક; બોલાવવા માટે પાડેલી બૂમ; સંકોચ
 વગર કહેવું
 હાંકના સં કિં હાંકવું (૨) હાંક મારવી
 હાંગા પું હાંગા; શરીરની તાકાત (૨) જબરદસ્તી
 હાંગી સ્ત્રી સ્વીકાર (૨) હા (૩) સંમતિ
 હાંફી સ્ત્રી હાંલ્લી (૨) દીવાની હાંડી
 હાંપના, હાંફના અં કિં હાંકવું
 હાંફા પું; હાંફી સ્ત્રી હાંક
 હાંસી સ્ત્રી હાસ્ય; હસવું તે; મશ્કરી
 હાફફોજન પું (ઈં) એક વાપુ
 હાફફન પું (ઈં) એક વિરામચિહ્ન
 હાફ્ સ્ત્રી દશા; હાલ (૨) ઢંગ; રીત (૩) વિં (ઈં)
 ઊંચું; મોટું. દા.ત. હાઈકોર્ટ
 હાઝ પું હાઝ
 હાકિમ પું (અં) હાકેમ; અમલદાર
 હાકિમી વિં (૨) સ્ત્રી હાકેમી; હકૂમત
 હાજત સ્ત્રી (અં) હાજત; જરૂર (૨) ચાહ
 (૩) પહેરો; કેદ; હવાલાત
 હાજતી સ્ત્રી પેશાબધાણી માટે રોગી પાસે રખાતું
 વાસણ (૨) વિં હાજતવાળું
 હાજમા પું (અં) પાચનશક્તિ કે પાચનક્રિયા
 હાજા સં (અં) આ
 હાક્તિમ વિં (અં) પાચક; પચાવે એવું
 હાક્તિર વિં (અં) હાજર; ઉપસ્થિત (૨) હપાત;
 વિદ્યમાન (૩) (વ્યા) બીજો પુરુષ
 હાક્તિર-જવાબ વિં (અં) હાજરજવાબી
 હાક્તિર-જવાબી સ્ત્રી (અં) હાજરજવાબ
 હાક્તિરી સ્ત્રી (અં) હાજરી (૨) બપોરની હાજરી-
 નાસ્તો
 હાજી પું (ફા) હજ કરનાર કે હજ કરી આવેલ

હાટ સ્ત્રી હાટ; બજાર કે દુકાન
 હાટક પું (સં) સોનું (૨) વિં સોનેરી
 હાઝ પું હાઝકું
 હાતા પું (અં) વાહો; આંગણું (૨) પ્રાંત (૩) સીમા
 (૪) વિં અલગ; દૂર કરેલું
 હાતિમ પું (અં) ચતુર આદમી (૨) ઉસ્તાદ; તજજ્ઞ
 (૩) હાતિમતાઈ કે તેના જેવો દાની
 હાથ પું શરીરનો હાથ (૨) દાવ (રમતનો) (૩) હાથો
 હાથપાન પું હાથપહોંચિયું-એક ઘરેણું
 હાથા પું હાથો (૨) હાથનો વાપો
 હાથાપાઈ, હાથાબાંહી સ્ત્રી હાથપગથી મારામારી;
 ધોલધપાટ
 હાથી પું ગજ; હસ્તી; હાથી
 હાથીલાના પું હાથીલાનું
 હાથીપાંચ પું હાથીપગાનો રંગ
 હાથીવાન પું મહાવત
 હાથોહાથ અં હાથોહાથ (૨) ઝેતઝેતમાં
 હાદસા, હાદિસા પું (અં) દુર્ધટના; આપત્તિ
 (૨) અકસ્માત
 હાદિસ વિં (અં) નવું (૨) નમ્બર
 હાદિસા પું (અં) દુર્ધટના; આપત્તિ; અકસ્માત
 હાદી પું (અં) નેતા; માર્ગદર્શક
 હાનિ સ્ત્રી (સં) નુકસાન (૨) નાશ
 હાફિજ પું (અં) કુરાન કંઠસ્થ હોય એવો મુસલમાન
 (૨) વિં હિફાજત (સંભાળ) કરનાર; રક્ષક
 (નુદાહાકિજ એટલે 'ઈશ્વર રક્ષક છે.')

હાફિજા પું (અં) સ્મરણશક્તિ
 હામિદ વિં (અં) પ્રશંસક; ગુણગાન કરનાર
 હામિલ વિં (અં) હમાલ; બીજો ઊંચકનાર કે બીજો
 વહી જનાર
 હામિલા વિં (અં) સ્ત્રી ભારેવાઈ; ગર્ભવતી
 હામી સ્ત્રી હા; સ્વીકાર (૨) વિં (અં) હિમાપતી;
 સમર્થક
 હાય સ્ત્રી દુઃખ કે પીડા (૨) અં દુઃખ કે પીડાનો
 ઉદ્ગાર
 હાર સ્ત્રી પરાજય
 હારના અં કિં હારવું; પાછું પડવું
 હારમોનિયમ પું (ઈં) ધેરીવાજું
 હારસિંગાર પું પારિજાતક; હારસિંગાર
 હારે દર્જે અં વિવશ-લાચાર થઈને
 હાર્ટ ફેસ પું (ઈં) કદયના ધબકારા બંધ થઈ જવા
 તે; કદય બંધ થઈ જવાથી મૃત્યુ
 હાર્દ પું (સં) પ્રેમ; દયા (૨) મર્મ (૩) વિં કદય
 સંબંધી

हान पुं० (हं) वाजु; डोर्न; संकेत-ध्वनि
 हार्दिक वि० (सं०) हृदय संबंधी; दिली
 हार्बर पुं० (हं) अंदर
 हार्मोन पुं० (हं) छोड आड प्राणी वगेरेमां मणतो
 विशेष कार्बनिक रस
 हार्वैस्टर पुं० (हं) पाक (इसल) लल्लवानुं पंत्र
 हाल स्त्री० हालवुं ते; हलन (२) पुं० पैडानी लोढानी
 वाट (३) (हं) होल
 हाल पुं० (अं) हाल; दशा (२) भबर; समाचार
 (३) विवरण; वर्णन (४) कथा; खरिज (५)
 (व्या०) वर्तमान काल (६) ईश्वरमां तल्लीनता
 (७) हाल; हमशां
 हालका वि० नवुं; ताजुं; हालनुं
 हालडोल पुं० हालवुं ते (२) छिलखाल
 हास्त स्त्री० (अं) दशा; हालत; परिस्थिति
 हालमें अं बोड वपतथी; हालमां
 हालरा पुं० हीयोगी के हीयके
 हाल्मोकि अं (झं) जेके; मधपि
 हाल्ता पुं० (अं) कुंडल; वर्तुण (२) चंद्रनी खारेओर
 देभातो गोल (३) स्त्री (सं०) दाइ
 हाल्तात पुं० (अं) 'हाल'नुं अव्यं; समाचार
 हाल्ताहल पुं० हलाहल; जेर
 हाली अं (अं) जलदी; तरत (२) वि० हालनुं;
 वर्तमान (३) पुं० खलझी नाशुं
 हाली पुं० हलजोड; हलपर
 हाल्य पुं० (हं) घोषो; अकदम अटकी जवुं ते
 हाव पुं० (सं०) येष्टा; नभरुं (शृंगारनुं)
 हावन स्त्री० (झं) लोढानी भांडशी
 हावन-दस्ता पुं० (झं) भांडशी पराई; हभामदस्ता
 हाव-भाव पुं० (सं०) येष्टा; नभरां
 हावला-बावला वि० हावरुं आवरुं; हांफुं हांफुं;
 घेवुं
 हावो वि० (अं) कुशल; दश (२) अधी तरकथी
 वशमां राभनारुं
 हाशिया पुं० (अं) ओर; पार (२) ओट; मजळ
 (३) हांसिपामां करेदी नोंध
 हास पुं० (सं०) हास्य (२) उपहास; मजाक
 हासिद वि० (अं) 'हसद'-छपां करनारुं
 हासिल वि० (२) पुं० (अं) हांसल; मणेवुं; लाय
 (३) वदी (गणितमां)
 हासिल-कमाल अं (अं) सारांश के; तात्पर्य के
 हासिल-जमा पुं० (अं) सरवाणी
 हासिल-जब पुं० (अं) गुणाकार; गुणनकण
 हासिल-तकलीम पुं० (अं) भाषाकार

हास्पिटल पुं० (हं) दवापानुं, चिकित्सालय
 हास्य पुं० (सं०) हसवुं ते (२) मजाक (३) वि० हसवा
 जेवुं; हास्यजनक
 हाहाकार पुं० (सं०) शोक जुलम वगेरेनी लागशीयो
 हाहा करवुं ते
 हाहालीटी, हाहाहीही स्त्री० हाहाहीही
 हाही स्त्री० कांई मेणववा हाय हाय करवुं ते
 हाहू पुं० हाहो; शोर
 हिकरना अं किं हल्लहल्लुं
 हिकार पुं० वाछडाने ओलाववा गाय आंगरेडे ते के
 वापनो अवाज
 हिंग, हिंगू (सं०) पुं० हिंग के तेनुं आड
 हिडोरा, हिडोल, हिडोला पुं० हिडोणो (२) पारशुं
 (३) यगडोल
 हिदवाना पुं० तडभूय
 हिदवी स्त्री० (झं) हिंदी भाषा
 हिदसा पुं० (अं) गणित (२) रेखागणित (३) रकम;
 संख्या (४) (अं वं) आंक
 हिंदी वि० (झं) हिंदनुं (भारतनुं) के तेने लगतुं (२)
 पुं० हिंदनो (भारतनो) वतनी (३) स्त्री० हिंदी भाषा
 हिन्दुस्तानी वि० (झं) हिंदनुं (भारतनुं) के तेने
 लगतुं (२) पुं० हिंदनो (भारतनो) वतनी (३) स्त्री०
 हिंदी भाषा
 हिंदू पुं० हिंदु
 हिंदोल पुं० (सं०) हिंडोणो (२) अक राग
 हिंदोस्तान पुं० (झं) हिंदुस्तान (भारत)
 हिमत स्त्री० हिमत; बहादुरी; धैर्य
 हिमती वि० हिमतवान
 हिंव, हिंवार पुं० हिम; भरक
 हिंसक वि० (सं०) घातक; हिंसावाणुं
 हिंसना अं किं हल्लहल्लुं (२) सं० किं हिंसा करवी;
 मारवुं
 हिंसा स्त्री० (सं०) हिंसा; घात; वध; नाश
 हिंस्र वि० (सं०) हिंसक
 हिअ, हिआ पुं० हृदय; डेपुं
 हिकमत स्त्री० (अं) विद्या; कला (२) छिकमत; युक्ति
 (३) हकीमी; युनानी वैदक
 हिकमत-अमली स्त्री० (अं) खालाकी; हाशियारी
 (२) इटनीति
 हिकमती वि० छिकमतवाणुं; युक्तिबाज
 हिकायत स्त्री० (अं) कहाणी; वात
 हिक्रारत स्त्री० बेछंजती; वृथा
 हिक्का स्त्री० (सं०) डेडकी
 हिचक स्त्री० आनाकानी; घड्ढांज; भमखावुं ते

हिचकना

४२८

हिसका

हिचकना, हिचकिचाना अ० कि० अयकावुं;
आनाकानी करवी (२) डेडकी आववी

हिचकिचाहट खी० आनाकानी; पडलांज;
अभयावुं ते

हिचकी खी० डेडकी

हिजड़ा, हिजरा पुं० छीजो

हिजरा पुं० (अ०+झ०) विपोग; छूटा पडवुं ते

हिजरी पुं० (अ०) मुसलमाननी संघत

हिजाब पुं० (अ०) पडदो (२) शरम

हिजे पुं० (अ०) जोडणी; वर्जविवृत्ति; वर्ज के अक्षर;
शब्दना वर्जो(अक्षरो)नुं करानुं अलग अलग
अने कमिक उच्चारण

हिज्र पुं० (अ०) विपोग; छूटा पडवुं ते

हिज्रत, हिज्रत खी० (अ०) छिज्रत; संकट वेणा
जन्मभूमि छोडवी ते; देशत्याग (२) छिजरी
समानी शरमात

हित पुं० (सं०) लाभ; कायदो (२) लवुं (३) मित्र
(४) डेत (५) अ० ने माटे; साडु

हितकारी वि० हित के कल्याण करनार

हितचिंतक वि० हित के लवुं याहनार

हिताई खी० नातो; संबंध

हितेच्छु, हितैषी वि० (सं०) हित याहनार

हिती, हितु, हितू पुं० हितेच्छु (२) स्नेही; मित्र
(३) संबंधी

हिदायत खी० (अ०) शिष्यामय (२) आदेश; आज्ञा

हिनहिनाना अ० कि० छडाछडावुं

हिना खी० (अ०) मेंदी

हिनाई वि० (अ०) छिनाना-मेंदीना रंगनुं; लाल (२)
मेंदीवावुं

हिफाजत खी० (अ०) जालवशी; संत्वाण; देभरेभ

हिफ्ज अ० (अ०) कंडस्थ; पोडे (२) पुं० छिफाजत;
संत्वाण (२) अदब

हिफ्जे-सेहत पुं० (अ०) स्वास्थ्यनुं रक्षण;
आरोग्यरक्षा

हिक्का पुं० (अ०) छिनाम (२) दान

हिम पुं० (सं०) बरफ (२) ठंडी के तेनी खतु (३) बंद
(४) बंदन

हिमकण पुं० करा

हिमयानी खी० (अ०) इपिधा कमरे बांधी राखवानी
वासणी

हिमांशु पुं० (सं०) बंद

हिमाकृत खी० (अ०) भूर्पत्ता; जेवकूडी

हिमाद्रि पुं० (सं०) हिमालय

हिमामदस्ता पुं० उमामदस्तो; भांडशी पराई

हिमायत खी० (अ०) तरफदारी; पक्ष करवो ते
(२) रक्षा; वालीपक्ष; देभरेभ

हिमायती वि० तरफदारी; पक्षदारी; रक्षक; वाली

हिम्मत खी० छिमत; सहनशक्ति; धीरज

हिम्मती वि० छिमतवाणुं; सहनशील; धीरजवान

हिय, हिया, हिया पुं० कदप; डेयुं (२) छाती

हिया, हियाव पुं० छिमत; छाती

हिर्यो अ० अडीयां

हिरण्य खी० (सं०) सोनुं

हिरन पुं० हरण

हिरनीटा पुं० भृग-शावक; हरणनुं अय्युं

हिरफत खी० (अ०) छाथकारीगरी (२) छुतरकणा

(३) धंधोरोजगार (४) यावाकी (५) बालभाऊ

हिरमसी खी० (अ०) लाल माटी; रंगी

हिराना अ० कि० जेभ धवुं; भोवावुं (२) मटवुं; टणवुं

(३) स० कि० लूली जवुं

हिरास खी० (झ०) डर; आशंका

हिरासत खी० (अ०) थोडी; पहेरो (२) नजरकेद

हिरासो वि० (झ०) लथलीत (२) निराश

हिरफत खी० छाथकारीगरी (२) छुतरकणा

(३) धंधोरोजगार (४) यावाकी (५) बालभाऊ

हिस खी० (अ०) लालय; लोभ (२) छिछानो आवेग

(३) स्पर्धा

हिसाहा वि० लालय

हिसाहिसो अ० देभादेभी; स्पर्धा पर बडी जर्घने

हिसो वि० (झ०) लालय

हिलकोर, हिलकोरा पुं० डेलकारो; डेलारो; भोजुं

हिलकोरना स० कि० डेलकारो मारवो

हिलग खी० संबंध (२) ओगण (३) प्रेम; मेण

हिलगना अ० कि० टंगावुं; लागीं रहवुं (२) कसावुं;

आजवुं (३) डणी जवुं ओगणावुं

हिलगना स० कि० ओगणावुं

हिलना अ० कि० डालवुं (२) डणवुं; गोकवुं

हिलना-मिलना अ० कि० डणवुं-मणवुं

हिलाना स० कि० डालवुं; डेलवुं

हिलाल पुं० (अ०) बीजनो बंद

हिलोर, हिलोरा, हिलोल पुं० डिलोणो; डेलारो

हिलोरना स० कि० डिलोणवुं; डिलोणे सजववुं

हिलोल, हिलोलो पुं० डिलोणो; डेलारो

हिल्ल पुं० (अ०) सहनशीलता (२) नम्रता

हिल्लेल पुं० (सं०) डिलोणो; डेलारो

हिवंचल, हिवर पुं० बरक

हिस खी० (अ०) छांश; लान (२) गति; येष्टा

हिसका पुं० छिर्धा (२) देभादेभी छिछा यवी ते; स्पर्धा

હિસકા-હિસકી

૪૨૯

હુનના

હિસકા-હિસકી સ્ત્રી સ્પર્ષા
 હિસાબ પું (અં) ગણના (૨) ગણિતનો દાખલો
 (૩) નામું (૪) રીત; ઢંગ (૫) લેખું; ખ્યાલ
 હિસાબ-કિતાબ પું (અં) હિસાબ-કિતાબ; આવક
 ખરચનો હિસાબ (૨) ઢંગ; ચાલ; વર્તન
 હિસાબ-ચશી સ્ત્રી નામાનો ચોપડો
 હિસાબી વિં હિસાબવાળું (૨) હિસાબ રાખીને
 ચાલનારું
 હિસાર પું (અં) શહેરનો કોટ (૨) કિલ્લો; ગઢ
 હિસ્ટીરિયા પું (અં) એક મુર્છા રોગ
 હિસ્સા પું હિસ્સો; ભાગ; અંગ; અંશ
 હિસ્સાબાદ સ્ત્રી હિસ્સાની વહેંચણી; ભાગ-બટાઈ
 હિસ્સા-રસદ અં (ફાં) હિસ્સા પ્રમાણે
 હિસ્સેદાર પું (ફાં) ભાગીદાર; ભાગીદાર
 હિસ્સેદારી સ્ત્રી ભાગીદારી
 હિહિનાના અં કિં હણહણવું
 હીંગ સ્ત્રી હિંગ
 હીંસ સ્ત્રી હિસારવ; હીંસારવ; હણહણાટ
 હીંસના અં કિં હીંસારવું; હણહણવું
 હી અં જ (૨) અં કિં 'હોના'નું ભૂતકાળનું
 સ્ત્રીલિંગનું રૂપ (પ્રજ્ઞ ભાષા)
 હીક સ્ત્રી હેડકી (૨) સૂકમ દુર્ગંધ
 હીઠના અં કિં અચકાવું (૨) હેડકી આવવી
 હીઠના અં કિં પાસે જવું (૨) પહોંચવું
 હીન વિં (સં) હીણું; નીચું; હલકું (૨) રહિત;
 વિનાનું (૩) ત્યક્ત
 હીન પું (અં) સમય; વખત
 હીન-હયાત અં (અં) આજન્મ; ઉંમરભર (૨) સ્ત્રી
 જીવનકાળ
 હીમોગ્લોબિન પું (ઈં) હેમોગ્લોબિન
 હીર પું હીરો (સં) (૨) હીર; સત્ત્વ; સાર
 હીરા પું હીરો
 હીરા-ક્સીસ પું હીરાક્સી
 હીરામન પું સોનેરી પોપટ
 હીલતન અં (અં) યુક્તિથી; બહાનાથી;
 છેતરીને
 હોલા પું (અં) બહાનું; મિષ (૨) નિમિત્ત; કારણ
 હોલા-ગર, હોલા-બાજ, હોલા-સાજ વિં ચાલાક;
 ફરેબી; બહાનું કાઢનાર
 હોલા-હવાલા પું (અં) બહાનું; બહાનાબાજી
 હી હી સ્ત્રી હસવાનો અવાજ; ખી ખી
 હુંકાર પું હુંકારો; પડકાર; ગર્જના
 હુંકારના અં કિં હોકાટવું; ઠપકો દેવો (૨) હુંકારો
 કરવો; ગર્જવું

બ. કો. - ૨૮

હુંકારી સ્ત્રી હુંકારો; હા કહેવું તે
 હુંકા-ભાફા પું મહેમૂલ વગેરે બધું આપીને માલ
 પહોંચાડવાનો ઠેકો
 હુંફાર પું વરુ
 હુંકાવન, હુંકિયાવન સ્ત્રી હુંડિયામણ
 હુંડી સ્ત્રી હુંડી
 હુઆના અં કિં શિયાળનું બોલવું; શિયાળે લાળી
 કરવી
 હુકમ પું હુકમ; આદેશ
 હુકુમ પું (અં) ('હક'નું બં વં) હક; અધિકાર
 હુકુમત સ્ત્રી (અં) હકુમત; સત્તા; શાસન
 હુમ્કા પું (અં) હુકો (તમાકુનો)
 હુમ્કાપાની હુકાપાણીનો વહેરવાર; સંબંધ
 હુમ્કામ પું (અં) 'હાકિગમ'નું બં વં) હાકેમ
 અમલદારવર્ગ
 હુમ્મ પું (અં) હુકમ; આદેશ
 હુમ્મ-ઝડૂલી સ્ત્રી (અં) હુકમની અવગણના
 હુમ્મ-નામા પું (અં+ફાં) હુકમનામું; કરમાન
 હુમ્મ-બરદાર વિં (અં+ફાં) આજ્ઞાકારી
 હુમ્મ-રાં વિં (અં+ફાં) હુકમ દેનાર; શાસક
 હુમ્મી વિં (અં) અચૂક; અટલ (૨) આજ્ઞાકારી
 (૩) અં સદા
 હુઘકી સ્ત્રી હેડકી
 હુજરા પું (અં) હુજરો; ઓરડી (૨) મસીદની એકાંત
 ધ્યાન માટેની ઓરડી
 હુજૂમ પું (અં) લોકોની જમાવટ; ભીડ
 હુજૂર પું (અં) 'હજૂર'એવું સંબોધન (૨) હજૂર;
 હાજરી; સમક્ષતા (૩) દરબાર; કચેરી
 હુજૂર-વાલા પું (અં) જનાબ; શ્રીમાન
 હુજૂરી પું (અં) હજૂરિયો; નોકર (૨) દરબારી
 (૩) વિં સરકારી; હજૂરનું
 હુજ્જત સ્ત્રી (અં) ખાલી તર્કબાજી; દલીલબાજી
 (૨) ઝપડો; તકરાર
 હુજ્જતી સ્ત્રી ઝપડાણુ; હુજ્જતખોર
 હુફકના અં કિં ટળવળવું; દુઃખી થવું; બીવું (બાળક
 એકલું પડે તેથી)
 હુફદંગ પું પમાચકડી; ધાંપલ
 હુત વિં (સં) હોમાપેલું
 હુતાશન પું (સં) અગ્નિ
 હુદહુદ પું (અં) એક પક્ષી -લક્કડખોદ
 હુદૂદ સ્ત્રી 'હદૂદ'; 'હદ'નું બં વં
 હુદૂદ-અરબા સ્ત્રી ચતુઃસીમા; ચારે બાજુની હદ
 હુન પું (સં) સોનામહોર (૨) સોન
 હુનના સં કિં હવન કરવો; આહુતિ આપવી

હુનર પું (ફા) હુનર; કારીગરી (૨) કૌશલ; આતુરી
(૩) મુશ

હુનર-મંદ વિં (ફા) હુનરી; કસબી; કુશલ

હુનદ પું (અં) (હિન્દુનું બં વં) હિંદુ

હુમ સીં પ્રીતિ; દોસ્તી (૨) ઇશ્કા; મરજી

હુમાબ પું (અં) પરકોટો

હુમ્મ પું (ફા) પ્રેમ; મૈત્રી

હુમ્મુલ-ચતન, હુમ્મ-ચતન સીં (અં) દેશપ્રેમ

હુમકના, હુમગના અં કિં ઊછળવું (૨) છલંગ

મારવા પગ પર જોર દેવું

હુમસના અં કિં ઉમંગમાં આવવું

હુમસાના સં કિં ઉમંગમાં લાવવું

હુમા સીં (ફા) હુમા નામનું એક કાલ્પનિક પક્ષી

હુમાયું વિં (ફા) શુભ; મુબારક

હુમેલ સીં (અં) હમાઇલ) સિક્કા વગેરેની ગણાની

એક માળા

હુરદંગ, હુરદંગ પું ધમાયકડી; ધાંપલ

હુરમત સીં (અં) માન; આબરૂ

હુલકના અં કિં ઊલટી થવી; ઓકવું

હુલકી સીં ઊલટી (૨) કોલેરા

હુલસના અં કિં હલવું; ઉલ્લસવું (૨) ઊલસવું;

ઊભરાવું; ઊમટવું

હુલસાના સં કિં ઉલ્લાસ ઉત્પન્ન કરવો

હુલસી સીં હુલાસ; ઉલ્લાસ; ઉમંગ

હુલહુલી પું આનંદ-ઉત્સવવેળા સ્ત્રીઓ દ્વારા એક

સાથે મળીને કરાતો અસ્પષ્ટ શબ્દ

હુલાલ સીં લહર; તરંગ

હુલાસ પું ઉલ્લાસ (૨) ઊલટ (૩) સીં છીંકણી

હુલાસા સં કિં લાકડીથી ઠેલવું

હુલિયા પું (અં) ચહેરો; રૂપ; આકાર કે તેનું વર્ણન

હુલ્લડ પું હલ્લો; હોહા (૨) તોફાન; દંગો

હુલ્લેદા વિં (ફા) સ્પષ્ટ; જાહેર

હુશ અં ચૂપ કરવા માટેનો એક ઉદ્ગાર

હુમૂલ પું (અં) શાપદો; લાભ

હુમ્ન પું (અં) ઉત્તમતા; ખૂબી (૨) હુસન; ક્રાંતિ;

ખૂબસૂરતી

હુમ્ને-મહાફિલ પું એક જાતનો હુક્કો

હું અં હા (૨) અં કિં છું; 'હોના'નું પહેલા પુરુષનું

અં વં નું રૂપ

હુંકના અં કિં હુંકારો કરવો; ગર્જવું (૨) ડૂસકું

ભરવું

હુંઠા પું (હિં) હુંઠ-સાડા ત્રણ ઊઠાના આંક

હુંસ સીં ઈર્ષા (૨) બૂરી નજર લગાવી

હુંસના સં કિં નજર લાગે એમ કરવું; ટોકવું

(૨) ટોકવું; શાપવું; ભાડવું; મહેલું મારવું

હૂક સીં હદયની પીડા; શૂળ

હૂકના અં કિં હુખવું (૨) શૂળ જેવી પીડાથી ચોકવું

હૂઠા પું ડિગો; ટિક્કો

હૂડ વિં અનાડી; જિંદી; અસાવપાન

હૂબહૂ અં (અં) આબેહૂબ; બિલકુલ મળતું

હૂર સીં (અં) સૂરી; અપ્સરા (૨) વિં ખૂબ સુંદર

હૂલ સીં અણીદાર કશું ભોંકવું-હુલાવી દેવું તે

(૨) શૂળ; પીડા

હૂલના સં કિં હુલાવી દેવું; ખોસવું

હૂશ વિં અસભ્ય; જંગલી

હૂહા સીં હોહા; શોરબકોર

હૂત વિં (સં) હરાયેલું; લઈ લીધેલું

હૂત પું (સં) હદય; છાતી

હૂત્કંપ પું (સં) હદયની ધ્રુજારી

હૂતાપ પું (સં) અંતર બળવું તે

હૂદયંગમ વિં દિલપસંદ; મનોહર

હૂદય પું (સં) શરીરનું હદય (૨) અંતઃકરણ; દિલ

હૂઘ વિં (સં) પ્રિય; ગમતું (૨) હાર્દિક; દિલી

હૂષ્ટ વિં (સં) ખુશ; રાજી

હૂષ્ટપુષ્ટ વિં જાડું; લઠ

હૂ હૂ પું આગ ભડભડ બળે તેનો અવાજ

હુંગા પું સમાર (ખેતીનો)

હે અં (સં) 'હે' એવો ઉદ્ગાર

હેકડ વિં હષ્ટપુષ્ટ; સ્ખૂળ (૨) જબરું (૩) ઉદંડ

હેકડી સીં હષ્ટપુષ્ટતા અકડપણવાળી ઉદંડતા

(૩) જબરદસ્તી

હેચ વિં (ફા) નજીવું; પામર (૨) નકામું; અસાર

(૩) હિચકારું

હેચકારા વિં (ફા) નકામું; નિરર્થક

હેઠ પું પીડા (૨) વિં નીચું; તુચ્છ

હેઠા વિં હેડું; તુચ્છ કે નીચ

હેઠી સીં હેડું પડવું તે; માનહાનિ

હેડ પું (ઈં) માથું (૨) પ્રધાન (૩) મુખ્ય

હેડ આફિસ વિં (ઈં) પ્રધાન કાર્યાલય

હેડ ક્વાર્ટર વિં (ઈં) કામકાજ કે પંથા-નોકરીનું

મુખ્ય મથક

હેતુ પું (સં) ઇરાદો; પ્રયોજન (૨) કારણ

હેતુવાદ પું તર્કવિદ્યા (૨) નાસ્તિકવાદ

હેત્વાભાસ પું (સં) તર્કદોષ (૨) જે યથાર્થ હેતુ કે તર્ક

નથી પણ જે હેતુ જેવો પ્રતીત થાય છે એ જૂઠો હેતુ

કે આભાસીકારણ (૩) કુતર્ક

હેમંત પું (સં) છમાંની એક ઋતુ

હેમ પું (સં) સોનું (૨) હિમ; બરફ

હેય

૪૩૧

હોશ

હેય વિં (સં) ત્યાજ્ય; ખાંદું; ખરાબ
 હેરંભ પું (સં) ગણપતિ
 હેરના સં કિં દૂંઢવું; ખોળવું (૨) હેરવું; નિહાળવું
 (૩) સમજવું; વિચારવું
 હેરના-ફેરના સં કિં હેરફેર કરવી; બદલવું કે
 અહીંનું તહીં કરવું
 હેરફેર પું ચકર (૨) વાત લાંબી લાંબી કરવી તે
 (૩) દાવપેચ (૪) હેરફેર; ફેરફાર (અને આપલે
 બન્ને અર્થમાં)
 હેરના સં કિં 'હેરના'નું પ્રેરક (૨) અં કિં ગેબ
 થવું; ન રહેવું; અભાવ હોયો કે નષ્ટ થવું (૩) ફીકું
 કે મંદ પડવું (૪) લીન-તન્મય થવું
 હેરાફેરી સીં હેરફેર; અદબબદલ
 હેલ પું કિચ્ચડ; છાણ કે છાણાંનો ઢગલો (૨)
 અવજા; ઉપેક્ષા; ધૂણા; નફરત (૩) પરિચય
 (જેમ કે, હેળમેળ)
 હેલના અં કિં હાંસીભેલ કરવો (૨) સં કિં હેલવું;
 અવહેલવું; અવગણવું
 હેલમેટ પું (ઈં) શિરત્રાજ; કચ-ટોપ
 હેલમેલ પું મેળ; મિત્રાચારી (૨) સંગ; સાથ
 (૩) પરિચય (૪) ધનિષ્ઠતા; હળવું-મળવું તે
 હેલી સીં હે અલી ! (સખી)
 હે અં હે ! (૨) અં કિં 'હોના'નું વં કાં બં વં
 હેલીકાપ્ટર પું (ઈં) એક નાનું વિમાન જેની પાંખ
 ઉપરના ભાગે હોય છે.
 હેંકિલ પું (ઈં) હાથો; 'હેન્ડલ'
 હેંકડ વિં હપ્પટ; સ્થલ (૨) જબરું (૪) ઉદંડ
 હેંકલ સીં (અં) ધોકાની ગળાની માળા (૨)
 તાવીજ (૩) સિક્કા વગેરેની ગળાની એક માળા
 (૪) ચહેરો; સિકલ
 હેંજ પું (અં) સીનો રજોધર્મ
 હેંજા પું (અં) કોલેરા
 હેંફ અં (અં) હાથ; અફસોસ
 હેંથત સીં (અં) હાથ; અફસોસ
 હેંથત-જદા વિં (ફાં) હેબતાઈ અંધેલું
 હેંથત-નાક વિં (ફાં) ભયંકર; ભીષણ
 હેમ વિં (સં) સોનેરી; સોનાનું (૨) બરફવાળું
 હેમવતી સીં પાર્વતી (૨) ગંગા
 હેંથત સીં (અં) ખગોળવિદ્યા
 હેરત સીં હેરત; અચંબો
 હેરત-અંગેજ વિં (ફાં) આશ્ચર્યકારક
 હેરાન વિં (અં) હેરાન; પરેશાન (૨) આશ્ચર્યચકિત
 હેરાની સીં હેરાનગતિ; પરેશાની (૨) આશ્ચર્યચકિત
 થવાનો ભાગ

હૈવાન પું (અં) હેવાન; પશુ (૨) ગમાર
 હૈવાનિયત સીં (અં) હેવાનિયત; પશુતા
 હૈવાની વિં હેવાન; પશુ જેવું; પાશવ
 હૈસબૈસ પું (અં) વિવાદ; ચર્ચા; બહસ
 હૈસિયત સીં (અં) હેસિયત; યોગ્યતા; શક્તિ
 (૨) આર્થિક દશા; ધનસંપત્તિ (૩) દરજ્જો; કક્ષા
 હૈસિયતદાર વિં હેસિય પું; સમર્થ
 હોંઠ પું હોઠ
 હોંઠલ વિં મોટા હોઠવાળું
 હોટલ પું (ઈં) હોટેલ; રેસ્ટોરાં; નાસ્તાધર
 હોડ સીં હોડ; શરત (૨) સ્પર્ધા (૩) હઠ
 હોઢાબાદી, હોઢાહોઢી સીં ચડસાચડસી; હોડ
 હોતા પું (સં) હવન કરનાર; પુરોહિત
 હોનહાર વિં હોનાર; ભાવી (૨) શ્રેષ્ઠ નીવડનારું;
 સારાં લક્ષણવાળું (૩) પું ભાવી; નિયત
 હોના અં કિં હોવું; થવું
 હોની સીં પેદાશ; ઉત્પત્તિ (૨) હાલ; વૃત્તાંત
 (૩) ભવિષ્યની કે સંભવિત ઘટના
 હોમ પું (સં) આહતિ આપવાની ક્રિયા; કોઈ દેવતાના
 ઉદ્દેશ્યથી અગ્નિમાં તલ જવ ધી વગેરે હોમવાં તે;
 હવન; યજ્ઞ
 હોમકિપાર્ટમેંટ પું (ઈં) ગૃહમંત્રાલય
 હોમફૂડ પું એ ફૂડ કે ખાડો જેમાં હવન કરવામાં
 આવે છે.
 હોમમિનિસ્ટર પું (ઈં) ગૃહમંત્રી
 હોમના સં કિં હોમવું; યજ્ઞમાં તાખવું
 હોમાગિન પું (સં) હવનનો અગ્નિ
 હોમિયોપૈથિક વિં હોમિયોપાથીની ચિકિત્સા-પદ્ધતિ
 હોરસા પું ઓરસિયો
 હોરહા પું પું ચણાનો છોડ કે પોપટો
 હોરા, હોતા પું (સં) ચણાનો ઓળો (૨) પોપટો
 હોરિલ પું તરત જન્મેલું બાળક
 હોરી, હોલી સીં હોળી કે તેનું ગીત
 હોલડાલ પું (ઈં) બિસ્તરો; સફરી બેગ
 હોલસેલ પું (ઈં) જથ્થાબંધ વેચાણ
 હોલા સીં (શીખોની) હોળી (૨) ચણાનો ઓળો
 (પોપટો)
 હોલાકા સીં (સં) વસંતોત્સવ; હોળીનો તહેવાર
 હોલી, હોલિકા સીં (સં) હોળી કે તેનું ગીત
 હોલીવુડ પું કેલિફોર્નિયા-અમેરિકાનો ફિલ્મઉદ્યોગ
 હોલ્ડ-ઓલ પું (ઈં 'હોલ્ડોલ') બિસ્તરો
 હોલ્ડર પું (ઈં) કલય
 હોશ પું (ફાં) હોશ; ચેતન (૨) યાદ; સૂષબૂધ (૩)
 સમજ

હોશમંદ

૪૩૨

ફેલ

હોશમંદ વિં (ફાં) સમજદાર

હોશહવાસ, હોશવહવાસ પું (ફાં + અં) હોશકોશ

હોશિયાર વિં (અં) સમજુ; ચાલાક; અક્કલવાળું

(૨) સાવધ; સજાગ

હોશિયારી સ્ત્રીં હોશિયારી; ચાલાકી

હોસ્ટેલ પું (ઈં) 'હોસ્ટેલ'; છાત્રાવાસ

હોસ્ટેસ સ્ત્રીં (ઈં) (વિમાનની) પરિચારિકા

હોં અં કિં છું; 'હોના'નું પહેલો પુરુષ એં વં

વર્તમાનકાળનું રૂપ (૨) સં (પ્રજ) હું

હોં અં કિં છું; 'હોના'નું બીજો પુરુષ એં વં

વર્તમાનકાળનું રૂપ

હોઆ, હોઆ પું હાઉ; હવ્વા

હોઆ પું પ્રબળ લોભ કે તૃષ્ણા

હોજા, હોદ પું (અં) હોજ

હોદા પું હોદો; અંબાડી

હોરા પું હલ્લો; કોલાહલ

હોલ પું (અં) ડર; દહેશત

હોલજીલ પું ઉતાવળ કે તેથી થતો રપવાટ કે

ગભરાટ

હોલ-દિલ પું (ફાં) દિલ ધડકવું તે કે તેનો રોગ

(૨) વિં ડરી ગમેલું કે ડરપોક (૩) ગભરામેલું;

વ્યાકુળ

હોલ-દિલા વિં ડરી ગમેલું; વ્યાકુળ થયેલું

હોલનાક વિં (ફાં) ભયાનક

હોલી સ્ત્રીં દારૂની દુકાન

હોલૂ વિં ડરી ગમેલું; વ્યાકુળ થયેલું ડરપોક; ઝટ

ડરે એવું

હોલે અં ધીરેથી; આસ્તે (૨) હલકે હાથે

હોવા સ્ત્રીં હવા; વાપુ (૨) ભૂતપ્રેત (૩) વાસના

હોસ સ્ત્રીં (અં) પ્રબળ ઇચ્છા; હવસ (૨) હોંસ;

ઉમંગ; ઉત્સાહ

હોસલા પું (અં) હોંસ; ઉત્સાહ; ઉમંગ (૨) સાહસ;

હિમત

હોસલા-મંદ વિં (ફાં) હોંસીલું; ઉત્સાહી કે સાહસી;

ઉમંગી

હાસ્તન વિં (સં) વીતેલા સમયનું

હદ પું (સં) તથાવ કે સરોવર (૨) ધ્વનિ

હદિની સ્ત્રીં (સં) નદી

હસ્વ પું (સં) વામન; ઠીંગણો (૨) વિં લધુ; ટૂંકું

હસ્વક પું થણું નાનું; લઘુક

હસ્વીકરણ પું (સં) નાનું બનાવવું

હાસ પું (સં) કપ; પડતી (૨) કમી; ન્યૂનતા

હો સ્ત્રીં (સં) શરમ; લજ્જા

હલાદ, હલાદન પું (સં) આહલાદ; આનંદ

હલાદિની સ્ત્રીં (સં) આનંદ આપનારી

હોં પું (ઈં) હવાઈટ પેપર; શ્વેતપત્ર

હિસ્કી સ્ત્રીં (ઈં) 'વિસ્કી' દારૂ

ફેલ પું (ઈં) એક ભીમકાય સસ્તન સમુદ્રી જીવ

પરિશિષ્ટ

૧. કહાવતેં (કહેવતો)

અંધા ક્યા ઘાહે દો આંઁછેં । આંખનો ઈચ્છે તો બે
આંખો જ ઈચ્છે એમ જેને જેની જરૂર હોય એ
જ માંગે.

અંધાઘોટેરેવડીફિત-ફિરઅપનોંકોદે । આંધળાના
હાથમાં રેવડી આવે તો એ બધે ફરતો રહીને
પોતાનાં સગાં-સંબંધીને જ વહંચતો રહે છે.

અંધી પીસે કુલ્તા છાણ । આંધળી દળે ને ફૂતરું ખાવ.
અંધેર નગરી ચીવટ રાજા । જે રાજ્યમાં ન્યાયમાં
અંધેર હોય ત્યાં રાજ્યવ્યવસ્થા ઠપ થઈ જાય છે,
બરબાદી જ રાજા બને છે.

અંધોં મેં કાના રાજા । આંધળાઓમાં કાણાઓ જ
રાજ્ય કરતા હોય છે.

એકલા ચના ખાડ નહીં ફોડ સકતા । એકલો
ચણો ભાડખુંજાની ભઠ્ઠીમાં પડ્યા પછી એ ભઠ્ઠીનો
નાશ નથી કરી શકતો, સિવાય કે પોતાનો નાશ
ગમે તેવી વ્યક્તિ એકલી હોય તો ગેર-
આચરણવાળી વ્યવસ્થાને તોડીફોડી નથી શકતી.

અધજલ ગગરી છલકત જાય । અધુરો થડો છલકાય.
અધુરો ભરાયેલો પડો છલકાયા કરે છે. અપૂર્ણ
જ્ઞાની પોતાના શુદ્ધ જ્ઞાનનું પ્રદર્શન કર્યા વિના
રહી નથી શકતો.

અપના હાથ જગન્નાથ । જે વ્યક્તિ પોતાના હાથોથી
સર્વ કામ કરી શકતી હોય તેણે હાથ પર હાથ
રાખી ઈશ્વરના ભરોસે બેઠાડુ રહેવાની જરૂર નથી.

અપની-અપની ડફલી, અપના-અપના રાગ ।
પોતાની ડફલી પોતાનો જ રાગ ગાય; જેટલી
ડફલી એટલા રાગ. જેટલો લોકો એટલા મત. જે
પોતાની ડફલી વગાડે એને પોતાનો જ રાગ
સંભળાવાનો; બીજાઓ સાથે સમજૂતી સાધે તો
જ લક્ષ્ય સિદ્ધ થાય.

અબ પછતાયે હોત ક્યા, जब चिड़िया चूग गई
खेत । રોડ્યા પછીનું હાથપણ શા કામનું ? જો
ખરા વખતે સાવધાન ન રહ્યા તો વખત વીત્યા
પછી પસ્તાવો કરવાથી કશું સિદ્ધ નથી થતું.

अरहर की टटिया, गुजराती ताला । પાસપાંદડાંની
કામચલાઉ ઝૂંપડી હોય ને એને પ્રસિદ્ધ ને મજબૂત
તાણું મારવામાં આવે એથી શું ? થરમાં જ એવી
સામગ્રી ન હોય જેને સુરક્ષિત રાખવાની જરૂર
હોય ત્યાં પછી બહારની સુરક્ષારૂપ તાણાની શી
જરૂર ?

आँख के अंधे, नाम नयनसुख । આંખે જ અંધાપો
હોય ને એનું નામ નયનસુખ (આંખનો સુખી)
પડાય એથી શું ?

आँख से दूर दिल से दूर । આંખથી દૂર થયું એ
દિલથી પણ દૂર થયું.

आगे कुआँ, पीछे छाई । આગળ જાય તો ફૂલો ને
પાછળ ખસે તો ખાઈ. ક્યારેક વ્યક્તિ એવી
સ્થિતિમાં ફસાઈ જાય છે કે ન એ આગળ વધી શકે
કે ન એ પાછળ હટી શકે.

आगे नाथ न पीछे पगहा । પશુને વશ રાખવા એના
નાકમાં નાથની દોરી અને ગરદન પર દોરડાનો
ગાળિયો નાખવામાં આવે છે, પણ ગધેડું આ બંને
બંધનોથી મુક્ત છે તેથી પોતાની ઈચ્છા મુજબ નાચ્યા
કરે છે. આ રીતે જે વ્યક્તિને માથે કશી જવાબદારી
નથી હોતી તે સ્વચ્છંદતાથી વર્ત્યા કરે છે.

आधी छोड़ सारी को धावै, आधी रहै न सारी
पावै । પોતાની પાસે અડધું હોય તે છોડી જે
આથેનું આખું લેવા દોડે એનું પોતીકું અડધું તો
ગયું જ હોમ છે અને આખું તો મેળવાતું જ નથી;
એ બન્ને ગુમાવે છે.

आम के आम गुठलियों के दाम । કેરીની કેરી તો
ખરી ને પાછા એમાંની ગોટલીઓના પણ પેસા
મળે. સામાન્ય વ્યક્તિ કેરીનો ઉપયોગ કરે ને
ગોટલો ફેંકી દે પણ હોશિયાર વ્યક્તિ ગોટલાનું
પણ મૂલ્ય મેળવે.

आम से काम या पेड़ गिनने से काम ? કેરીનો રસ
ખાઈ એનો આનંદ લેવો જોઈએ એ જ મહત્ત્વનું
છે; બાકી રસને ભૂલી કેરી કઈ વાડીની છે ને એ
વાડીમાં કેટલાં આંબા છે એ ગણવાના વિચારમાં
પડી હાથમાં હોય એનો આનંદ ચાલ્યો જાય એનો
શો અર્થ ?

आये थे हरिभजन को, ओटन लगे कपास । આવવું
થયું છે પ્રભુ ભજવા માટે અને મચી પડીએ છીએ
ચરખા પર રૂ ચઢાવી એમાંના કપાસિયા કાઢવા.
મનુષ્યદેહ પ્રભુવ્યક્તિ માટે મળ્યો છે, સંસારના
ચક્ર કે ચરખાને ફેરવ્યા કરી (એટલે કે પંથમાં
ડૂબેલા રહી) મોહમાયામાં મગ્ન રહેવા માટે નહિ.

इधर कुआँ उधर छाई । આ તરફ જાઓ તો ફૂલો છે
ને સામી બાજુ જાઓ તો ખાઈ છે; બંને તરફ
વિપત્તિ છે.

उत्तने पैर पसारिए०

४३४

ओस चाटने से०

उत्तने पैर पसारिए, जितनी लंबी सौरि। सोડ
તેટલો જ સાથરો કરવો જોઈએ. એટલા પગ
લાંબાવવા જેટલી લાંબી રજાઈ કે ચાદરની સોડ
હોય. સાપનને અનુરૂપ જ કાર્ય કે ખર્ચ કરવું
જોઈએ. પોતાની આવક કેટલી છે તે વિચારીને
જ ધન ખર્ચવું જોઈએ; દેવું કરીને કે ઉછીનું
લઈને ખ્યાતિ પાછળ દોડવાનો અર્થ નથી.

उधार का खाना और फूस का तापना दोनों
बराबर है। ઉધાર લઈ ખાવું અને સૂકા ધાસને
સળગાવી તાપવું બંને બરાબર છે. આખું ને
તાપું કોઈનું બેસી નથી રહેતું.

उलटा, चोर कोतवाल को डाटे। ખરેખર તો
કોટવાળ ચોરને પકડીને ધમકાવતો હોય છે, પણ
ચોરને જો કોઈ ગુપ્ત સાથ મળી ગયો હોય છે તો
ચોરી કરી હોય છતાં પોતાને પકડનાર કોટવાળને
ઊલટો એ ધમકાવતો હોય છે.

उलटे, बाँसबोली को। આ તો ઊલટું થયું : બહારથી
વાંસ બરેલીમાં મોકલાયા ! બરેલી નગરમાંથી એના
વિખ્યાત વાંસ બરેલી બહાર મોકલાય છે.

ऊँची दुकान, फीका पकवान। આકર્ષક ઉચ્ચ
કોટિની દુકાન પણ મીઠાઈ ત્યારે ફીકી થયે. નામ
મોટું ને દર્શન ખોટું. દૂરથી આકર્ષક પણ ગુણમાં
ઊતરતાપણાનો શો અર્થ ?

ऊँट के मुख में जीरा। આવડા મોટા શરીરવાળા
ઊંટના મોંમાં ચપટીક જીરાથી શી ભૂખ ભાંગે ?
ઊંચી ને સંપન્ન વ્યક્તિને સામાન્ય નજરાણું
પરવાનો શો અર્થ ?

ऊँट चढ़े सो गिरे, गिरे क्या पीसनहारी। ઊંટના
કાઠે ચઢી શોભા ને ગૌરવ મેળવનારને કરી નીચે
પડવાનો વારો પણ આવે. પણ નીચે પંટીએ બેસી
દબીદબી પેટ ભરનાર ગરીબ સ્ત્રીને (ઊંચે ચઢવાની
ઈચ્છા જ નથી હોતી તેથી) પડવાનો ભય રહેતો
નથી. જેટલું વધુ ગૌરવાન્વીત પદ એટલું જ વધુ
સંકટભર્યું જીવન.

ऊँधो का लेना न माधो का देना। ઉઢવને લેવાનું
નહિ ને માધવ(કૃષ્ણ)ને દેવાનું નહિ. સંબંધ કે
ભાઈચારો લેતી-દેતી (લેણદેણ) અર્થાત્ત વ્યવહાર
પર આધાર રાખે છે. જે કોઈ અન્યના લીપા-
દીધાની પીડામાં નથી એ સર્વ ઝંઝટોથી પર રહી
શકે છે. બે વ્યક્તિ હોય જ એવી કે એમની વચ્ચે
સંબંધ સ્થપાઈ ન શકે, પછી એકને કશી ઝંઝટ
ન રહે.

एक अनार, सौ बीमार। વ્યક્તિ એક (જેમ દાદમ
એક) હોય ને એને પામવાની જરૂરતવાળા સેકડો

હોય તો શો અર્થ ? દાદમનો રસ પાચકને પુષ્ટિકારક
હોય છે પણ દાદમ એક જ હોય અને સો રોગી
એને મેળવવા મથતા હોય તો કોઈને કશો લાભ
ન થાય. સમાજની દરેક વ્યક્તિ દરેક કાર્ય માટે
કોઈ એકલદોકલ વ્યક્તિ પર બધો આધાર રાખી
ચાલશે ને પોતે આજસુ રહેશે તો સમાજ આખાનું
દળદર શી રીતે ફીટશે ?

एक और एक ग्यारह। એકડાની પાસે એકડો આવે
એટલે એકના અગિયાર થઈ જાય. એકલ વ્યક્તિ
જે ન કરી શકે તે બીજી વ્યક્તિનો સાથ લઈને
કરવા જાય તો અનેક ગણું થઈ જાય.

एक तो कोला, दूसरे नीम-चढ़ा। એક તો (કડવું
કારેલું અને પાછું (કડવાશના ગુણવાળા) લીમડાનો
આધાર લઈ ઊછર્યું. પોતે કડવું હતું ને લીમડા પર
પોષણ પામ્યું એટલે બમણું કડવું થઈ જાય. વ્યક્તિ
પોતે કઠોર હોય ને બીજી એવી જ કઠોર વ્યક્તિનો
સંગ પામે તો તે વધુ કઠોર થઈ જાય.

एक पंथ दो काज। એક માર્ગ ને બે કાર્યની સિદ્ધિ.
એવો માર્ગ લેવો કે એકસાથે વધુ કામ થઈ જાય.

एक मछली सारे तालाब को गंदा करती है।
એકની બૂસઈ આખા સમૂહને કલંકિત બનાવે છે.

एक मियान में दो तलवारें कभी नहीं रह सकती
हैं। એક મ્યાનમાં એક જ તલવાર સમાય, બે
તલવાર ન રહી શકે; જેમ કે, પતિને ઘરમાં એક
ગૃહિણી હોય પછી બીજી સ્ત્રી ત્યાં સાથે વસી
ન શકે.

एक हाथ से ताली नहीं बजती। એક હાથથી તાળી
ન વાગે. તાળીનો અવાજ કરવા બીજા હાથની
મદદ લેવી પડે છે. કામ પાર પાડવા બીજાની મદદ
લેવી પડે.

ओखली में सिर दिया तो मूसलों से क्या डर ?
ખાંડણિયામાં માથું મૂક્યા પછી સાંબેલાનો શો
ડર ? જ્યારે વ્યક્તિ જોખમ ખેડવાના નિશ્ચય સાથે
ભયંકર સ્થિતિમાં પ્રવેશી ચૂકી હોય ત્યારે એને
કોઈ જોખમનો ભય રહેતો નથી.

ओछे की प्रीति, बालू की भीति। રેતથી બનેલી
દીવાલ સ્થિર નથી રહેતી, ગમે ત્યારે પડવાની જ
હોય છે. એ જ રીતે જે ઓછો છે, ઊણો છે,
અનુત્તમ છે એનો પ્રેમ પણ સ્થિર નથી-ગમે ત્યારે
ખરી પડવાનો છે.

ओस चाटने से प्यास नहीं बुझती। ઝાકण દેખાવમાં
સુંદર હોય છે પણ એકઠાં કરાય તોપણ પાણી ન
બને ને ચાટીએ તોવ પ્યાસ ન બુઝાવે. પ્યાસ તો
પાણી (ભલે એ દેખાવમાં સુંદર ન હોય) પીધે જ

કંગાલી મેં આટાઃ

૪૩૫

કૈ હંસા મોતીઃ

ઠરે. સાખી વ્યક્તિ પાસે આત્મીયતાની અપેક્ષા હોય તો એનો બાહ્ય શિષ્ટાચાર એ અપેક્ષા નહીં સંતોષી શકે, સિવાય કે એ શિષ્ટાચારને અનુરૂપ વર્તન પણ એ દાખવે.

કંગાલી મેં આટા ગીલા. લોટ વધુ પડળી ગયો હોય તો એનામાં ચૂકો લોટ ઉમેરવામાં આવે છે. પરંતુ જે કંગાળ છે એની પાસે બીજો લોટ જ નથી હોતો તેથી તેને માથે હાથ દઈ નિરાશ થઈને જ રહી જવું પડે છે.

કમ્પી નાથ ગાડી પર, કમ્પી ગાડી નાથ પર. કદી હોડી ગાડી ઉપર તો કદી ગાડી હોડી ઉપર. સડક પસાર કરવી હોય ત્યારે હોડીને ગાડીમાં ચઢાવાય છે, પરંતુ નદી પાર કરવી હોય તો ગાડીને હોડીમાં ચઢાવાય છે. જીવનમાં પણ એવું છે : ક્યારેક અમુક રીતે ને ક્યારેક એનાથી ઊલટી રીતે રહેવાનું આવે છે.

કમ ખાના ઔર ગમ ખાના. તંદુરસ્તી એ પ્રકારની હોય છે : તનની ને મનની. તન સ્વસ્થ રાખવા ભોજનની માત્રા પર સંયમ રાખવો અને મનની સ્વસ્થતા માટે મન પર સંયમ રાખવો- ઉરકેરાટના પ્રસંગે ગમ ખાઈ જવી ને શાંત રહેવું.

કમાન સે નિકલા તીર ઔર મુંહ સે નિકલી બાત ચાપસ નહીં આતે. કમાનમાંથી છૂટેલું તીર અને મોંમાંથી નીકળેલી વાત પાછાં નથી જતાં.

કર્મહીન છેતી કરે, બૈલ મરે યા સૂઝા પડે. કમનસીબ વ્યક્તિ જે કાર્ય હાથ પર લે એ બગડીને રહે : ખેતી કરવા જાય તો કાં બળદ મરે ને કાં દુકાળ પડે. 'બળદ મરે'માં વ્યક્તિગત નુકસાન થવાનું કહેવાયું છે તો 'દુકાળ પડે'માં સારા સમાજની હાનિની વાત કરાઈ છે. અર્થાત્ કાં એની વ્યક્તિગત હાનિ થાય અથવા એ જે સમાજનું અંગ છે એ સમાજ આપત્તિમાં મુકાય. **કહને સે ધોબી ગધે પર નહીં બૈઠતા.** કહેવાથી ધોબી ગધેડા પર નથી બેસતો, ઊલટો એ તો કહીએ એથી અવર્ણુ જ આચરણ કરે. વ્યક્તિનું પણ એવું છે : એ મનનું ધાર્યું જ કરે છે; બીજો કહે એથી એ એ કામ નથી કરતો-એથી વિરુદ્ધ જ કરે છે.

કહાં રાજા ભોજ, કહાં ગંગૂ તેલી ? ક્યાં રાજા ભોજ ને ક્યાં ગાંગો તેલી ? સરખાં ગુણ ને આદત હોય એમની વચ્ચે જ મેત્રી થાય. ભોજ રાજા ગાદીપણી ને વિદ્વાન હતો જ્યારે ગાંગો ઘણી ચલાવતો અભણ તેલી હતો, તેથી ગમે તેટલી ઓળખાણ કે જાણપહેચાન થાય તોય બંને મિત્ર ન બની શકે.

કहीं को ईंट, कहीं का रोड़ा; भानुमती ने कुनबा जोड़ा. રાજા વિક્રમની રાણી ભાનુમતી જાદુવિદ્યાની જાણકાર હતી. 'ભાનુમતીનો પટારો' શબ્દ તેથી પ્રસિદ્ધ થયેલ છે. ભાનુમતી જાદુથી ક્યાંકની ઈંટ ને ક્યાંકનું રોડું લઈ જાતજાતની વસ્તુઓનો પરિવાર ('કુનબા' એટલે 'કુટુંબ-પરિવાર') પ્રત્યક્ષ કરતી. ચતુર વ્યક્તિ અહીંતહીં ગમે ત્યાંથી વસ્તુ એકત્ર કરી પોતાનું કાર્ય સિદ્ધ કરી લે છે.

काठ की हाँड़ी बार-बार नहीं छड़ती. લાકડાનું હાંલું વારંવાર ચૂલે ચઢાવી (ખીચડી કે એવું અન્ય) પકાવી નથી શકતી. જે હાંલું લાકડાનું બનાવેલું હોય એ ચૂલાના અગ્નિથી જાતે જ સળગી જાય એટલે બીજી વાર એ હોય જ નહિ ને અન્ય પકાવાય નહિ.

काबुल में क्या गधे नहीं होते ? કાબુલમાં શું ગધેડાં ન હોય ? ઘેર ઘેર માટીના ચૂલા હોય છે.

काला अक्षर भैंस बराबर। જેણે અક્ષરજ્ઞાન જ નથી લીધું એને કાળા અક્ષરની બનાવટ અને ભેંસના ચિત્રમાં કશો તકાવત નહિ લાગવાનો.

का वर्षा जब कृपि सुखानी। પાક સુકાઈ ગયા પછી વરસાદના પડવાનો શો અર્થ ?

काशी बसके खया हुआ जब घर औरंगाबाद। કાશીમાં રહીને શું જો ઘર ઔરંગાબાદમાં હોય! સારી જગ્યામાં રહીનેય મન બીજે ભટકે તો એનો શો અર્થ ?

किसी का घर जले कोई तापे। કોઈનું ઘર બળે ને કોઈ તાપે. કોઈને ઘેર ઉપાધિ હોય ને બીજો એનો ગેરલાભ ઉઠાવે.

किसी बिन्ने पर तत्ता पानी। 'બિન્ને'નો અર્થ થાય 'વિત્ત અથવા સામર્થ્ય' અને 'તત્તા'નો અર્થ થાય 'તપ્ત અથવા ગરમ'. પોતાનાં રૂપગુણ, ધનબળ, સત્તા વગેરેને કારણે વ્યક્તિમાં ગુમાન પેદા થાય છે. પોતાનામાં સામર્થ્ય ન હોવા છતાં અન્યના ખત્તે બેસી એ નાચવા લાગે છે. આ બે સ્થિતિઓમાંની પહેલી તો બધાંમાં પ્રકટ થાય છે પણ બીજી સ્થિતિ વેળા આ કહેવત વપરાય છે.

कुर्ए की मिट्टी कुर्ए में ही लग जाती है। ફૂલો ખોદતાં જે માટી નીકળે છે એ ફૂલામાં જ ઉપયોગમાં આવી જાય છે. વસ્તુ જે રીતે આવે એ રીતે જ એનો ઉપયોગ થઈ જતો હોય છે.

कै हंसा मोती चुगै, कै भूखा घर जाय। હંસની પ્રકૃતિ છે કે ચારો તો મોતીનો જ ચરવો અને એ ન મળે તો ભૂખથી મરવું પડે તો મરવું પણ સ્વીકારવું.

કોઠુ નૂપ હોય

૪૩૬

જંગલ મેં મોર

કોઠુ નૂપ હોય, હમેં કા હાનિ ? 'રામાયણ'માં મંથરાનું કહેવું છે કે યુવરાજ રામ બને કે યુવરાજ ભરત બને, એમની જનનીઓને તો એમાં ફરક જોવા મળે છે પણ ધરના કારભારીઓને એમાં કશો ફરક પડતો નથી. અધિકારીઓની ચઢતી-પડતીમાં સામાન્ય જનતાને કોઈ પ્રયોજન હોતું નથી.

કોયલા હોઈ ન કઝરી, ની મન સાબુન ઢાલ. સો મણ સાબુ ખાય તોય કોલસો કાળો મટી ઊઝળો ન થાય.

કોયલે કી દલાલી મેં હાથ કાલે. કોલસાની દલાલીમાં હાથ કાળા.

ઝગ જાને હી ઝગ કી હી ભાષા. પંખીને જ પંખીની ભાષાનું જ્ઞાન હોય.

ઘરી પઝૂરી ચોઢા કામ. મહેનતાણું પૂરું લેવાનું ને એવું જ ચોખ્ખું કામ કરવાનું.

ઘૂંટે કે લલ લછઢા કૂદે. ખીલા-જોરે વાછરું કૂદે. ઘોડા પઢાફ, નિકલી ચુહિયા. ખોલો ડુંગર ને નીકળ્યો ઉંદર.

ગંગા ગયે ગંગાદાસ, જમુના ગયે જમુનાદાસ. ગંગાસ્થાને ગયા તો ગંગાદાસ બન્યા ને યમુના નાહવા ગયા તો જમનાદાસ બન્યા.

ગયા ધોયે લછઢા નહીં હોતા. ગપેડાને ધોવાથી વાછરડો નથી થતો. કોલસા ધોયે ઊઝળા નથી થતા. બહારનો દેખાવ બદલવાથી મૂર્ખતા ન જાય.

ગરીબ કી લુગાઈ, સબ કી ખીજાઈ. ગરીબની જોરું (ધરવાળી) બધાંની ભાભી.

ગા-ગાકર લિવાહ હો જાતે હૈં. ગાગા કરીએ તો વિવાહ થઈ જાય. જો કોઈ વસ્તુને વારંવાર કહ્યા કરે તો એ સાચમાય બનાવરૂપ થઈ જાય છે.

ગેઠૂં કે સાથ ઘુન ભી પિસ જાતા હૈં. ધઈની સાથે (પુન એટલે જીવડા) કાંકરા પણ ઘળાઈ જાય છે.

ગપંડી કા સિર નીઘા. જે વ્યક્તિ પમડ કરે છે એને ક્યારેક માથું નીચું નમાવવું પડે છે.

ગર કા જોગી જોગના, આન ગાંઘ કા સિદ્ધ. ધરનો જોગી જોગટો ગણાય ને અન્ય ગામઘી આવેલ હોય તો સિદ્ધ કહી વખાણ કરાય.

ગર કા ભેદી લંકા ઢહાવે. 'ધર કૂટ્યે ધર જાય'ની ઘેટે રાવણના ધરનો જ વિભીષણ કૂટ્યો તો રાવણને લંકા છોડવી પડી.

ગર ઘીર, તો બાહર ઘીર. ઘેર ખીર તો બહાર પણ ખીર. સુખી વ્યક્તિ બહાર જાય ત્યાં પણ એને માનપાન જ મળે.

ગર મેં મૂની ધાંગ ભી નહીં હૈં. જે વ્યક્તિ અત્યંત દરિદ્ર હોય છે એની પાસે ઘૂંટ્યા પિનાની ભાંગ પણ નથી હોતી, નહિતર એને ચાવીને પણ એ પોતાના દુઃખને ભૂલવાના આનંદમાં મગ્ન થઈ શકે.

ગોઢા ધાસ સે ચારી કરેગા, તો ઢાચેગા ક્યા ? ધાસ સાથેની મિત્રતાના સંબંધને આગળ લાવી ઘોડો ધાસને ન ખાય તો એ શું ખાઈને જીવે ?

લલતી કા નામ ગાફી હૈં. ગાફી ચાલતી હોય તો લોકો એનો ઉપયોગ કરે છે, પણ જો એ ચાલતી ન હોય તો નકામો ખટારો કહી એને ખૂણામાં નાખે છે. ચાલે તો જ એનું નામ ગાફી કહેવાય.

લાર દિનો કી ચાંદની, ફિર અંધેરી રાત. જે લોક સાચાખોટા માર્ગે ધન મેળવી આંખ બંધ કરી એનો વ્યય કર્યું રાખે છે તેઓ ઘોડો વખત (ચાર દહાડા) તો ઉત્સવ મનાવે છે, રંગરાગ કરે છે; પણ એવું ધન થોડા દહાડામાં જ (અંધારી રાતમાં જ) નાશ પામે છે અને એ ભારે દુઃખમાં આવી પડે છે.

લિકને ઘડે પર પાની નહીં ઠઠરતા. ચીકણા ઘડા પર પાણી નથી ટકતું. નિર્લજ્જને લાજ ન હોય.

લુપડી ઓર દો-દો. એક તો ધી ચોપડેલી ને પાછી બબ્બે, જો વ્યક્તિ સુખનો ભોગવટો ચાહે તો એણે ક્યાંક તો સંપત્તિ રાખવો પડે. એવું નથી થઈ શકતું કે ધી ચોપડેલી રોટલી ખાવા પામે અને એકએકને બદલે બબ્બે એકસાથે ખાવા પામે.

લોર કી દાઢી મેં તિનકા. ચોરની દાઢીમાં તણખલું, ચોર કાયમ પોતાને સંદેહથી જુએ છે : રખેને મારી દાઢીમાં તણખલું હશે એમ વિચારી એ દાઢી તપાસવા જાય છે ને પકડાઈ જાય છે.

લોર-લોર મોસેરે ભાઈ. એક ચોર બીજા ચોરનો મસિયાઈ ભાઈ હોય છે. ચોર ચોરનું સમર્થન કર્યા કરે છે ને કહે છે 'અમે મસિયાઈ ભાઈ છીએ'.

લોરી કા માલ મોરી મેં. ચોરીનો માલ ગટરમાં. ચોરી કરનાર આંખ મીચી ચોરીનું ધન વાપરે છે-જાણે એ ધનને ગરનાળામાં વહાવી રહ્યો છે.

લોટી કુતિયા લેલેલિયોં કી રખવાલી. એક તો ચોર કૂતરી ને પાછી એને જ જલેબીની રસા સોંપી એટલે એ જ એની ઉજાણી કરી જવાની.

લોલે ગયે છબ્બે હોને રહ ગયે દૂલે. યોગ્યો ગયો છક્કો થવા પણ થઈ ગયો બગડો. લોભે લક્ષણ જાય.

છાંદુર કે સર મેં ઇમેલી કા તેલ. હતું છાંદુર ને માથામાં ચમેલીનું તેલ મળ્યું, યોગ્યતાથી વધુ મળ્યું, છોટા મુંઠ, લડી જાત. નાના મોઢે મોટી વાત.

જંગલ મેં મોર નાચા, કિસને દેઢા ? જંગલમાં મોર નાચ્યો એ કોણે જોયો ?

જને-જને કી.

૪૩૭

નામ બઢે, દર્શનૉ

જને-જને કી લાકડી, એક જને કા બોझ। એક
એક જણ લાકડી લાવે તો એક માણસનો ભારો
(મોટો ભાર) બની જાય.

જલ મેં રહકર મગર સે ઘેર : પાણીમાં રહેવું ને
મગરથી વેર કરવું.

જસ દુલ્હા, તસ બની બરાતા। જેવો વરરાજા તેવી
જાન.

જાકે પૈર ન પડતી ઘિબાર્ડ, વહ ક્યા જાને પૈર
પરાઈ। જેણે જાતે પગે કાટવાના ચીરાના (દર્દનો)
અનુભવ ન કર્યો એ બીજાને થતી પીડા કેટલી
અસહ્ય છે એ કેવી રીતે સમજી શકે ?

જાકો રાજો સાંઝ્યા, પારિ સકે નહીં કોય। જેને
ભગવાનનું રક્ષણ હોય એને કોઈ મારી ન શકે.
રામ રામ એને કોણ ચામે ?

જાન બચી ઔર લાઘોં પાયે। જીવ બચ્યો તો
માનવું કે લાખો રૂપિયા કમાયા.

જિતના ગુફ ડાલોગે ઉતના હી મીઠા હોગા। ગોળ
નાખીએ એટલું જ ગળ્યું થાય.

જિસકા વિવાહ, उसीके गीत। જેનાં લગ્ન હોય
એનાં જ ગીત ગવાય.

जिसकी उतर गई लोई, उसका क्या करेगा
कोई। જેની ચાદર ખસી ગઈ એ ગમે તેમ
નિર્લજ્જ થાય તોપ કોણ રોકે ?

जिसकी लाठी, उसकी भैंस। જેના હાથમાં લાઠી
હોય એની જ ભેંસની માલિકી થવાની. જેની
પાસે શક્તિ હોય એ સર્વ વસ્તુ પર અધિકાર
મેળવવાનો.

जिस बरतन में खाना उसी में छेद करना। જે
વાસણમાં ખાવું એ વાસણમાં જ છિદ્ર પાડવું એ
કેવું ? જેને સહારે આજીવિકા ચાલતી હોય એને
જ (શત્રુ સાથે મળી જઈ) હાનિ પહોંચાડવી એ
કેવું ?

जैसा देश वैसा वेष। જેવો દેશ એવો વેશ.

जैसे कन्ना धर रहे, वैसे रहे विदेश। જો માણસ
કુટુંબનાં સુખદુઃખમાં રસ ન લે તો એનું ઘરમાં
હોવું પરદેશમાં હોવા બરાબર છે.

जो गरजते हैं, वे बरसते नहीं। ગાજ્યાં વાદળ
ભાગ્યે જ વરસે.

जो बोले सो कुंडी खोले। બોલે એણે જ સકાઈ
માટે કુંડી ઉપાડવી પડે. જે માણસ કોઈ કાર્યમાં
રુચિ બતાવવા જાય તો એના જ માથે એ કાર્યનો
ભાર આવી પડે.

जो विंध गया सो मोती। જે હાર માટે વીંધાયું
(વીંધાઈને હારમાં પરોવાયું) એ જ સાચું મોતી.

ડૂબતે કો તિનકે કા સહारा। ડૂબનારને તરફ પછા
ઊગરવામાં સહારારૂપ બની જાય.

तीन लोक से मथुरा न्यारी। ત્રિલોકમાં થાય એથી
મથુરામાં જુદું જ થાય. ઔકુળ, નંદગ્રામ, બરસાના
વગેરેમાં જે કંઈ થઈ રહ્યું હોય એ તો લોકલીલા
પછા મથુરામાં થનારી ઘટનાઓ અનેરી અર્થાત્
યુગપરિવર્તન લાવનારી થવાની.

तुरत दान, महा कल्याण। તરત દાન ને (એના
ફળ-સ્વરૂપ) મોટું કલ્યાણ.

तेली का तेल जले मशालची का पेट फूले। તેલીનું
તેલ બળે ને મશાલથી બગાઈ મારે. વરનારાનું વળે
ને વાળદ કુલાય.

थोथा चना, बाजे घना। ખાલી થયો વાગે પણો.

दीपक तले अंधेरा। દીવા તળે અંધારું હોવાનું.

दीवारों के भी कान होते हैं। દીવાલોને પણ કાન
હોય છે.

दुधार गाय की लात भली। દૂધાણી ગાયની લાત
પણ સહીએ.

दुविधा में दोऊ गये, माया मिली न राम। જે વ્યક્તિ
દ્વિધામાં પડે છે એનાં બેય બગડે છે : નથી માયા
(સંસારી લાભ) મળતી કે નથી રામ મળતા.

दूध का जला छाछ को फूँक-फूँककर पीता है।
દૂધનો દાઝથો છાશ પણ ફૂંકીફૂંકીને પીએ.

दूध का दूध, पानी का पानी। દૂધના દૂધમાં ને
પાણીના પાણીમાં.

दूर के ढोल सुहावने। દૂરનાં ઢોલ સુહાગી લાગે.
દેર હૈ, પર અંધેર નહીં હૈ। વિલંબ છે, પણ અંધેર નથી.

धोबी का कुत्ता, न घर का न घाट का। ધોબીનો
કૂતરો ન ઘરનો ન ઘાટનો.

न रहेगा बाँस, न बजेगी बाँसुरी। વાંસ પણ નહિ
રહે અને વાંસળી પણ નહિ વાગે.

न सावन सूखे, न भादों हरे। શ્રાવણમાં દુકાળમાં
નહિ અને ભાદરવામાં હરિયાળાપણામાં નહિ-
ગમે તેવી વિરોધાભાસી પરિસ્થિતિમાં પણ એ
વ્યક્તિ સમાન રહેવાની

न तीन में, न तेरह में। નહીં ત્રણમાં (બ્રહ્મા વિષ્ણુ
ને મહાદેવ એ ત્રણ દેવની પ્રાપ્તિમાં) અને નહીં
તેરમાં (બ્રહ્મા વિષ્ણુ મહાદેવ એ ત્રિદેવ તથા
વિષ્ણુના દસ અવતારની પ્રાપ્તિમાં).

नदी-नाथ संयोग। નદી અને નાથના સંયોગ જેવું
અહીંનું (જગતના જીવોનું પરસ્પરનું) મળવું છે.

नाच न जाने, आँगन टेढ़ा। નાચતાં ન આવડે એ
કહેશે આંગણું યાંડું છે.

नाम बड़े, दर्शन छोड़े। નામ મોટાં ને દર્શન થોડાં.

નૌ દિન ચલે,૦

૪૩૮

સસ્તા રોયે.૦

નૌ દિન ચલે, અઢાઈ કોસ। નવ દિવસ ચાલ્યા
ત્યારે માંડ અઢી ગાઉ પહોંચાયું.

પથ્થર કો જોંક નહીં લગતી। પથ્થરને જળો
ચીપડી નથી શકતી. નિર્દયને દયા નથી હોતી.
પહિલે આત્મા, ફિર પરમાત્મા। પહેલાં જીવને,
પછી શિવને (અર્થાત) પરમાત્માને.

પાપ કા પડા ભરકર હી ફૂટતા હૈ। પાપનો વધે
ભરાય એટલે ફૂટ્યા વિના રહેતો નથી.

પૌંચોં અંગુલિયાં બરાબર નહીં હોતી। પાંચે
આંગળીઓ સરખી નથી હોતી.

ફિસલ પડે તો હર ગંગા। (પાણીમાં) ખસી પડ્યાં
તો 'હર ગંગા' બોલીને કહેશે : અમે તો ગંગાના
પવિત્ર સ્નાન માટે પાણીમાં ઊતર્યા છીએ.

બંદર ક્યા જાને અંદરકા કા સ્વાદ। બંદર ક્યાંથી
જાણે કે આદુનો સ્વાદ કેવો છે !

વદ અચ્છા, બદનામ સુરા। બદ (બદનો રોગ કે
ખરાબી) સારી પણ બદનામી બૂરી. જે માણસ
ખરાબ કામ કરે અને એને છુપાવે એના કરતાં
એ વ્યક્તિ સારી કે જે ખરાબ કામ કર્યાંની
બદનામી સ્વીકારી લે.

બહતા પાની નિર્મલા। વહેતું પાણી નિર્મળું (અર્થાત)
ચોખ્ખું રહેવાનું.

બાલ નૌંચને સે મુરદા હલકા નહીં હોતા। વાળ
ખેંચી ઉતારી લેવાથી મૃત શરીર વજનમાં એટલું
હલકું થઈ જાય ને ઉપાડવું ભારે પડે એ માન્યતા
ખોટી છે.

ચિન માંગે મોતી મિલે, માંગે મિલે ન થીચ। વગર
માગ્યે મોતી મળે પણ માગ્યા જઈએ તો ભીખ
પણ ન મળે.

ચિન ઘરની, ઘર ભૂત કા ડેરા। ગૃહિણી વિના ઘર
ભૂતના મુકામ જેવું લાગે.

ચિના મોરે સ્વર્ગ નહીં મિલતા। મર્યા વગર સ્વર્ગ
નથી મળતું. સ્વર્ગ અર્થાત સંપત્તિ મેળવવા
મરવું જ પડે છે- કઠોર પરિશ્રમ કરવો પડે છે.

ચિણ્ણી કે ભાગ્ય સે છોંકા દૂટા। બિલાડીના સારા
નસીબે (દુપદછી જ્યાં હતાં એ) છોંકું (એકાએક)
તૂટ્યું.

ઘેટે સે બેગાર ખલો। બેઠા રહેવું એના કરતાં વગર
પગારે કામ કરવું સારું.

ખય ચિન હોય ન પ્રીતિ ભય વિના પ્રીતિ ન થાય.
ખાગતે ભૂત કી લંગોટી હી ખલો। પકડવા જતાં
ભૂત ભાગી જાય ને એની લંગોટી પકડનારના

હાથમાં આવી રહે તો એટલી માનિ પણ ખોટી
નહિ.

ધૈસ કે આગે ચીન બાજે ધૈસ છડી પમુરાય। ભૈસ
આગળ ભાગવત નકામું.

મૈં ગતિ સૌંપ-છઘુંદર કેરી। આ તો સાપે છઘુંદર
ગળ્યા જેવી દશા થઈ- આગળ જાય તો ફૂલો ને
પાછળ ખસે તો ખાઈ જેવી (ખત્રે તરફ ફસાઈ
જવા જેવી) દશા થઈ.

મૂઠે ભજન ન હોય ગોપાલા। ભૂખ્યા પેટે કૃષ્ણનું
ભજન ન થઈ શકે. પહેલાં આત્મા પછી પરમાત્મા.

મન ચંગા તો કઠોરી મેં ગંગા। મન ચંગા (પવિત્ર)
તો કથરોટમાં ગંગા.

મન-મન ભાવે, સીસ હિલાવે। મનમાં તો ગમતું છે
પણ (અસ્વીકારનો ભાવ સૂચવતું) માથું હલાવે છે.

મરતા ક્યા ન કરતા ? મરતો માણસ ક્યું કામ નથી
કરતો ?

માન ન માન, મૈં તેરા મહેમાન। (નિમંત્રણ કે સ્વાગત
વિના પણ) માનો કે ન માનો પણ હું તો તમારો
મહેમાન છું જ.

માયા કો માયા મિલે, કરિ-કરિ લમ્બે હાથ।
માયાને માયા મળે (ધનવાનને ધનવાન મળે)
ત્યારે બંને જણ એકબીજાને હાથ લાંબા કરી કરી
આવકારતા હોય છે.

માયા તેરે ત્રીન નામ : પરસા, પરસુ, પરસરામ। માયા
(ધન)નાં ત્રણ નામ : પહેલાં 'પરસો' કહીને
બોલાવે, પછી (એટલે કે વધુ ધન આવ્યા પછી
એ ધનવાનને) 'પરસુ' કહીને બોલાવે, અને વળી
પછી (વધુ ધન આવ્યા પછી એ ધનવાનને)
'પરસુરામ' એવા વધુ માનવંત નામે બોલાવે.

મારકે આગે ભૂત ભાગતા હૈ। માર પડે કે ભૂત ભાગે.
માનો તો દેવ, નહીં તો પથ્થર બને ઢનાઈ હૈ। માનીએ
(શ્રદ્ધા રાખીએ) તો દેવ (પ્રભુ) અને નહિતર
પથ્થર (આકાર ચીતરેલો પથ્થર) જ કેવળ.

મોઠા-મોઠા ગપ-ગપ, કઠડા-કઠડા થુ-થુ ગળ્યું-
ગળ્યું ગટક લઈને ગળી જાય અને કડવુંકડવું થૂથૂ
કરી થૂકી કાઢે.

મુઠ મેં રામ, બગલ મેં ફૂટ। મુખથી રામ અને
બગલમાં ફૂટે.

મૂલ સે બ્યાજ પ્યારા હોતા હૈ। મૂડી કરતાં વ્યાજ
વહાવું લાગતું હોય છે.

યહ મુંઝ ઔર મસૂર કી દાલ ? ક્યાં આ મોઢું ને ક્યાં
એને મસૂરની દાળ ? ગજા ઉપરની વસ્તુ માટે
ઈચ્છા કરવી નકામી.

સસ્તા રોયે બાર-બાર, મહંગા રોયે એક બાર। સસ્તું
રુએ વારંવાર પણ મોંધું રુએ એક જ વાર, જે
વ્યક્તિ સસ્તું શોધવા જાય એને એ ખરીદ્યા પછી

રસ્સી જલ ગઈ૦

૪૩૯

હર્ષ લગે ન૦

એનો જેટજેટલીવાર વ્યય કરે એટલેટલીવાર
(એ ઊતરતું નીકળતાં) રડ્યા જ કરવાનું રહેવાનું.
પણ મોંધું ખરીધું હોય એને (કદાચ જ એ
ઊતરતું નીકળ્યું હોય તો) એક જ વાર રડવાવારો
આવવાનો.

રસ્સી જલ ગઈ, ઈંટ ન છૂટી. દોરડી બળી પણ એંટ
ન ગઈ.

રહિમન બિપદા હુ ભલી, જો થોડે દિન હોય.
રહીમ કવિનું કહેવું છે કે (થોડા દિવસની)
વિપતિ પણ આવકારદાયક છે કારણ કે મિત્ર
શત્રુ અને મદદગારની ઓળખ વિપતિકાળમાં જ
થાય છે.

રાની રુઠેગી, અપના સુહાગ લેગી. રાણી રૂઠે તો
(રાજા પાસેથી) પોતાનો (રાજા પાસેથી) સોહાગ
(સૌભાગ્ય આભુષણ) લઈને રહેશે પણ પ્રજાનું
કંઈ લઈ (એટલે કે બગાડી) નથી શકતી.

ગમ મિલાઈ જોડી, એક અંધા એક કોઢી. રામે
(ઈશ્વર) (પતિપત્નીની કે મિત્રમિત્રની) જોડી
મેળવી છે જેમાં એક અંધ છે તો અન્ય ક્રોધરોગવાળું
છે-જેવા સાથે તેવાની જોડી છે.

રાંડ કે પૈર સુહાગિન લાગે, 'હો જા બહિના મો-
સી' સપવા સ્ત્રી જો વિધવા પાસે પડે પડી
આશીર્વાદ લેવા જશે તો વિધવા કહેશે, 'હે
બહેન ! તું મારા જેવી (વિધવા) થઈ જા !'

રોતે ગઈ, મરને કા સમાધાર લાયે. રોતો જાય એ
મુખાની જ ખબર લાવે.

લકડી કે બલ બંદર નાથે. લાકડીના જોરે વાંદરું
નાથે. ભયથી કામ થાય.

લાતોં કે ભૂત બાતોં સે નહીં માનતે. લાતોનું ભૂત
વાતોથી નથી માનતું.

લિખત સુધાકર, લિખિગા રાહુ. ચીતરવા ગયા
ચંદ્ર પણ ચીતરાઈ ગયો રાહુ.

લોહે કો લોહા હી કાટતા હૈ. લોહાને લોહું જ કાપે.

લહમ કી દવા લુકમાન કે પાસ નહીં હૈ. વહેમનું
ઓસડ લુકમાન જેવા કાબેલ હકીમ પાસે પણ
નથી.

વા સોને કો જારિય, જાસો દૂટ્ટ કાન. એ સોનાના
આભુષણને ગળાવી નાખવું જો એ પહેરવાથી
કાન તૂટતા હોય.

વિધિ કા લિખા કો મેટનહારા. વિધાતાનું લખ્યું
હોય તે કોઈ મિટાવી નથી શકતું.

સબ ધાન વાઈસ પસેરી. અમું પાન રૂપિયે બશેર.
સહજ પકે સો મીઠા હોય. સ્વાભાવિકપણે પાકે તે
મધુર હોય.

સઘઈં ભયે કોતવાલ, અબ ડર કાહે કા ? સ્વામી
જ કોટવાળ (રક્ષક) હોય પછી ડરવાનું શા માટે ?
સાંપ તો ચલા ગયા, અબ લકીર પીટને સે ક્યા
લાભ ? સાપ તો ચાલ્યો ગયો, હવે એ ચાલીને જે
લીટો મૂકતો ગયો એને મારવાથી શો લાભ ?

સાંપ ભી મર જાય ઔર લાટી ભી ન દૂટે. ન સાપ
મરે કે ન લાટી તૂટે એમ કરવું સારું.

સિર મુઝાતે હી ઓલે પડે. માથું મુંઝવ્યું તો કરા
પડ્યા. અભાગિયાને દુઃખ જ વાટ જોઈને હેરાન
કરતું હોય છે. માથે થતી ખોડાની પીડા નિવારવા
મુંઝવણ કરાવ્યું તો વરસાદે કરારૂપે વરસીને ટાલને
ચોડા પછોંચાડી.

સીધી ઔગલી સે ધી નહીં નિકલતા. સીધી આંગળીએ
ધી નથી નીકળતું.

સુનિય સબકી, કરિય મન કી. સાંભળીએ સૌનું
પણ કરીએ મનનું કશું જ.

સૂરજ પશ્ચિમ મેં કેસે નિકલ આયા ? સૂર્ય ક્યાંથી
પશ્ચિમમાં ઊગ્યો ?

સોના જાને કમ માનુષ જાને બસે. સોનાને જાણીએ
કસી (કસોટીથી) અને માણસને જાણીએ વસી.
(એની સાથે વસવાટ કરીને).

સૌ સયાને એક મત. સૌ શાણાનો એક મત.

સૌ સુનાર કી, એક સોહાર કી. સૌ પા સોનીના
પણ લુહારનો તો એક જ ધા.

હંસા થે સી ઝડિ ગયે, કાગ ભયે દીવાન. જે હંસ
હતા (વિવેકી હતા) તે ઊડી ગયા ને હવે બાકી
રહેલા કાગડા દીવાન (એટલે કે અપિકારી) બની
ગયા.

હાકિમ કી અગાડી ઔર ઘોડે કી પિછાડી.
હાકિમ હોય એની આગળ રહેવું અને ઘોડો હોય
તો એની પાછળ રહેવું એમાં હાનિ જ રહેવાની.

હાથ કેંગન કો આરસી ક્યા ? જે સ્ત્રીએ હાથમાં
કંગન પારણ કરેલ હોય એને માટે આરસીનું કોઈ
મહત્વ નથી.

હાથી કે દાંત, ખાને કે ઔર દિખાને કે ઔર.
હાથીના દાંત : ખાવાના જુદા અને દેખાડવાના
જુદા.

હોનહાર ચિરયાન કે હોત ચીકને પાત. ઊગતા
છોડને ચળકતાં લીસાં પાન હોય. પુત્રનાં લક્ષણ
પારણામાંથી.

હર્ષ લગે ન ફિટકરી, રંગ ઘોછા હી આવે. હરે
લગાડો કે ફટકડી લગાડો કે કશું ન લગાડો પણ
કપડા ઉપર રંગ લગાડશો તે ચોખ્ખો (આકર્ષક)
આવવાનો જ.

२. मुहावरे (३६प्रयोग)

अंक देना : गणें लगाइवुं; लेटवुं
 अंक भरना : गणें लगाइवुं; लेटवुं
 अंक लगाना : गणें लगाइवुं; लेटवुं
 अंकुश देना, रखना या लगाना : नियंत्रण करवुं
 अंग-अंग ढीला होना : थाकी जवुं
 अंग दूटना : शरीर टूटवुं; सांघिसांघा दुभवा
 अंग में अंग न समाना : भूख राख ववुं
 अंगारे उगलना : कडवी वातो कहेवी
 अंगारों पर पैर रखना : जाइवा छतां संकटमां पडवुं
 अंगारों पर लोटना : जाण व्यापवी; कोपसी पीणा ववुं
 अंगुली या अंगुलियाँ उठाना : आंगणी रींथवी; बढनाम करवुं
 अंगुली पकड़कर पहुँचा पकड़ना : आंगणीची पछोयो पकडवो; थोडी जग्या मणतां वधु पछोणी जग्या लेवा मयवुं
 अँगूठा चुमना : भुशामत करवी
 अँगूठा चूसना : मोटा थईभाणकनी जेम वणसमजनुं काम करवुं
 अँगूठा दिखाना : अंगूको बताववो; छनकार करवो
 अँगूठा-छाप : अबण
 अंगूर छट्टे होना : द्राक्ष भाठी छोवी; महेनतनुं इण नहि मणवाथी अनाथी विरक्त ववुं
 अंचल पसारना या फैलाना : भोणो पाथरवो; काडलूदी करवी; भूख करगरवुं
 अंजर-पंजर ढीला होना : सांघिसांघा ढीला थवा; बधां अंग ढीलां थवां
 अंड-बंड बकना : अेलईल बोववुं
 अंडा सेना : धरमां बेसी रडेवुं
 अंत पाना : अंत पामवो; लेह मणवो
 अंत बिगड़ना : परभव बगडवो
 अंत लेना : लेह लेवो
 अंतड़ी टटोलना : रोग परभव पेट दबावीने जोवुं
 अंतड़ियों का बल खोलना : धंशे दहाडे पेट भरने पावुं
 अंतड़ियों में बल पड़ना : पेटमां दुभपवुं; पेटमां दई ववुं
 अंतिम घडियाँ गिनना या अंतिम घड़ी आना : मोतनी वेणा आववी
 अंधा बनना : आंधणा बनवुं; आंधणूडियां करवां
 अंधा बनाना : अंधारी ओढाडवी; आंभोमां धूण नाभववी; सामे रडीने छतरवुं

अंधे की लकड़ी या लाठी : आंधणानी लाकड़ी; अकमात्र सहारो
 अंधे के हाथ बटेर लगना : आंधणानी हाथमां बटेर पक्षी सपडावुं; कोई अनाडीनुं नसीबजोये काम सकण ववुं
 अंधे को आँखें मिलना : मनना ओरता सकण थवा
 अंधेर मचाना : अराजकता के आतंक मचाववो
 अंधेरें मुँह या मुँह-अंधेरें : वहेली सवारपां
 अक्ल का अंधा या अक्ल का दुश्मन : भूर्म; अक्कलनो ओधमीर
 अक्ल का पुतला : अक्कलनुं पुतलुं; भूख बुद्धिशाणी
 अक्ल के घोड़े दौड़ाना : जतजतनी कल्पनाओ करवी
 अक्ल के पीछे लट्ठ लिए फिरना : अक्कलनी पाछण लठ लछिने करवुं; दरेक वेणा कमअक्कलनुं काम करवुं
 अक्ल ठिकाने लगना : अक्कल ठेकाशे आववी; भूल समजवी
 अक्ल पर पत्थर पड़ना : अक्कल भरसी जवी; अक्कल अजमाववाने बढले छिधां काम करवां
 अक्ल पर परदा पड़ना : अक्कल पर पडदो पडवो; अक्कल साली जवी
 अक्ल सठियाना : साठे बुद्धि नासवी
 अगर-मगर करना : गल्लांतल्लां करवां; बहानां बताववां
 अगवा करना : हरण करवुं
 अच्छे दिन आना : सारा दिवस आववा; भाठी वेणांनी जग्याओ सारी वेणा आववी
 अटकल पच्चू : अटकण पंचे दौदसो करवुं; अंदाज करवो
 अठखेलियाँ सूझना : छेडछाड करवी
 अड्डा जमाना : अडंगा लगाववा; रोजना धामा नाभववा; जामो पडवुं
 अति करना : अतिरेक करवो
 अथ और इति : आरंभ अने अंत
 अनर्थ होना : भुरुं ववुं
 अन्नजल उठना : अजण भूटवां; आणविकान रडेवी
 अनाप-शनाप बकना : अेलईल बकवुं; गाणो देवी
 अपना अपना राग अलापना : पोतपोतानुं वाजुं वगाडवुं; दरेके जुहीजुही वात करवी
 अपना अरमान पूरा करना : पोताना ओरता पूरा करवा

अपना उल्लू सीधा

४४१

आँख की पुतली

अपना उल्लू सीधा करना : पोतानो स्वार्थ साधवो
 अपना घर समझना : पोतानुं ज घर समजवुं
 अपना मुँह देखना : पोताना सामे जेठि पोतानी
 शक्ति मुजब ज मोट्टे काम उपावुं
 अपना रास्ता नापना या लेना : रस्तो मापवो;
 पोतानो रस्तो लई याव्या जवुं
 अपना मुँह लेकर रह जाना : निश्चयताथी
 लजवावुं; शरमथी मों नीयुं पडवुं
 अपना सिक्का जमाना : पोतानुं प्रभुत्व जमाववुं
 अपना सिर ओखली में देना : भांडक्षिपामां माथुं
 मूकवुं; जालीभूज आकत वडोरी लेवी
 अपनी-अपनी पड़ना : पोतपोतानुं सभाववुं
 अपनी आदत से बाज न आना : पोतानी आदत
 न छोडवी
 अपनी ओर देखना : पोतानी भर्थादा पहेलां
 विचारवी
 अपनी खाल में मस्त रहना या होना : पोतानी जत
 जेठि संतोष मानवो
 अपनी खिचड़ी अलग पकाना : पोतानो खुदो
 जूधो मांडवो; पोतानी भीयडी अलग पकाववी
 अपनी चादर के बाहर पैर फैलाना : पोतानी
 आवक करतां वधु जय करवुं
 अपनी नाक कटाकर दूसरों का असगुन चाहना
 या मनाना : बीजानुं थोडुं बरुं करवा पोते भूल
 नुकसान वेठवुं
 अपनी नींद सोना और अपनी नींद जगना :
 पोतानी ठिंधे सुवुं ने पोतानी ठिंधे ठिठवुं
 अपनी बात का एक : पोतानी प्रतिशामां मऊम
 अपनी बात पर आना : हठ पडडवी; जिद करवी
 अपनी बीती सुनाना : पोतानुं दुभ गावुं
 अपनी माँ का दूध पिए होना : पोतानी भानुं दूध
 धावेला होवुं; वीर अने साहसिक थवुं
 अपनी हाँकना : पोतानुं जहांकवुं; अन्यनुं सांभणवुं
 अपनी रामकहानी सुनाना : पोताना हाल बताववा
 अपने काम से काम रखना : पोताना कामनी
 मतलब राखवी; बीजानामां दभल न करवी
 अपने किए का फल पाना : पोतानां कथां कर्मांनुं
 फल भोगववुं
 अपने काम से काम रखना : पोताना कामथी काम
 राखवुं; मानगी राखवुं
 अपने तक रखना : जालीवी बात पोताना सुधी ज
 राखवी
 अपने दिन भूल जाना : पोताना दुभना दहाडा लूवी
 जवा; भूतकाण लूवी जवो

अपने दिन को रोना : पोताना दुभना दहाडा पर शोक
 प्रगट करवो
 अपने पैरों पर खड़ा होना : पोताना पग पर ठिठा
 रहेवुं
 अपने पैरों में कुल्हाड़ी मारना : पोताना पग पर
 कुहाडी मारवी
 अपने मुँह मियाँ पिटदू घनना : पोताने मोठे पोतानां
 ज वजाश करवां
 अपने रंग में रंगना : पोताना रंगे रंगवुं
 अफवाह उड़ाना : अकवा कलाववी
 अफवाह गर्म होना : कोरि पाया विनानी वातनी बर्था
 खालवी ने अइवाइपे आगण वधवी
 अब-तब करना : गल्लांतल्लां करवां
 अक निकालना : सार काढवो
 अरमान निकालना : अरमान पूरा करवा
 अरमान रह जाना : ओरता अपूरा रही जवा
 अर्द्धचन्द्र देना : गरदन पकडी तगेडी मूकवुं
 अलख जगाना : अलख पोकारी लगवाननुं स्मरण
 कराववुं
 अलादीन का चिराग : आश्चर्यकारी वस्तु
 अल्हाह को प्यारा होना : मरझ थवुं
 अवसर चूकना : तड यूकवी
 आँखें अंगारे भरसाना : अति कोपथी आंभमांथी
 अंगारा वरसवा; भूल कोपमां आववुं
 आँख उठाना : आंभमां गुस्से लावी नुकसान
 पछोयाडवानुं करवुं
 आँख उठाकर न देखना : आंभभिसमझां करवां
 आँख का अंधा, गाँठ का पूरा : पोटेला धन पड़ा
 आंभे आंभणो
 आँख का कांटा : आंभमां कड़ीनी जेम भूंयवुं
 आँखों (या आँख) का तारा : आंभनी कीडी जेवुं
 (वहावुं)
 आँख का तेल निकालना : आंभनुं तेल काढवुं;
 आंभने जेर आपवुं
 आँख-कान खुले रखना : आंभकान भुल्लां राखवां;
 सावधान रहेवुं
 आँख का पानी गिरना : आंभे पाझी आववां;
 भेशरम थवुं
 आँख का पानी मर जाना : आंभमां पाझी बरावां;
 भेशरम थवुं
 आँख को किरकिरी : आंभमां पडेवी कांठरीनी जेम
 पटकवुं
 आँख को पट्टी खुलना : आंभनो पाटो भूली जवो
 आँख की पुतली : आंभनी पुतलीनी जेम (भिम होवो)

आँखों के आगे अंधेरा छाना

४४२

आँख लगाना

आँखों के आगे अंधेरा छाना : आँभ आगण
अंधारुं छवावुं; छती आँभे न देभावुं
आँखों के आगे चिनगारी छूटना या तारे
नाचना : आँभ आगण तझभा जरवा के
तारा नायवा
आँखों के आगे या सामने नाचना या फिरना :
आँभ आगण नायतुं-करतुं देभावुं
आँख खुलना : आँभ छिपववी
आँख खोलना : आँभ भोलवी
आँख गड़ना : आँभ स्थिर करवी; जोई रहेवुं
आँख चूकना : आँभ यूकवी; प्यान छूटी जवु
आँख डालना : नजर नाभवी; जोई जवुं
आँख तोरना : (गुस्साभां) आँभो ततडाववी
आँखें चढ़ना : आँभनां पोपथां तंग धवां; गुस्से
भरावुं
आँखें चढ़ाना : आँभनां पोपथां यढाववां; गुस्से
करवो; गुस्सानो भाव बताववो
आँखें चरने जाना : आँभो यरवा जवी (जेथी सामे
जिबेवुं न देभाय)
आँखें चार होना : आँभो यार थवी; आँभ सामे
आँभ भजवी; सामसामे आवी जवुं
आँखें चुनाना : आँभो छुपाववी; नजरे पडवुं न पडे
अेम दूर रखा करवुं
आँखें चौंधियाना : आँभो अंजाई जवी
आँखें झपकना : आँभे जोकुं आवी जवुं
आँखें टंगना : आँभनी कीकीओ वेराई जवी-धोणी
धई जवी
आँखें पधराना : आँभो वेराई जवी; आँभ धोणी
इग धई जवी
आँखों तले अंधेरा छाना : आँभो आगण अंधारुं
छवाई जवुं
आँख या आँखें दिखाना : लाव आँभ देभाववी
आँख निकालना : आँभ काढवी के आँभो फोडवी
आँख या आँखें नीची होना : आँभो छिनी न थवी;
शरभथी माथुं नीचुं धवुं
आँख पर चढ़ना : आँभे यढवुं
आँख पर पर्दा पड़ना : आँभ पर पडदो आवी जवो
आँखें बंद कर लेना : आँभो बंध करी देवी
आँखें फटी की फटी रह जाना : आँभो इटेखी ज
रही जवी; अयंभो प्रगट थवो
आँख फड़कना : आँभ करकवी (अशुभनुं चिह्न)
आँखें फाड़-फाड़कर देखना : आँभो फाड़ीफाड़ीने
जोवुं
आँखें फेरना : आँभो ફેરववी; लागझी छोड़ी देवी

आँख बंद करके कुछ करना : आँभ बंध करीने कंई
करवुं
आँखें बंद होना : आँभो बंध होवी; सत्य न देभावुं
आँख बचाकर कोई काम करना : आँभोधी भयीने
कोई काम करवुं; योरीछूपीथी करवुं
आँखें बदल जाना : नजर बदलाई जवी
आँखें बिछाना : आँभो बिछाववी; नजर भरीने
जोवुं
आँखें भर आना : आँभो भरई आववी
आँख भर देखना : आँभ भरीने जोवुं
आँख मटकाना : आँभ मटमटाववी
आँख मारना : आँभ मारवी
आँखें मिलाना : आँभो मिलाववी
आँखें मूंदकर कुछ करना : आँभ मीथीने कंई करवुं
आँखों से पर्दा हटना : आँभो परथी पडदो भसी जवो
आँखों पर बिठाना : आँभो पर भेसाडवुं; अति मान
आपवुं
आँखों पर रखना : आँभो पर राभवुं; भूष मानमान
आपवां
आँखों में आँखें डालना : आँभोमां आँभो परेववी
आँखों में खटकना : आँभमां पटकवुं
आँखों में खून उतरना : (गुस्साधी) आँभो लाव थवी
आँखों में गड़ना : आँभोमां पेसी जवुं
आँखों में घर करना : आँभोमां वसी जवुं
आँखों में चढ़ना : आँभे यढवुं; अे ज दोषित लागवुं
आँखों में घरबी छाना : आँभोमां यरबी छवावी
आँखों में चुभना : आँभमां पटकवुं
आँखों में धूल झोंकना : आँभोमां धूल नाभवी;
छोतरवुं
आँखों में चोख आना : आँभो दंडप्रहारनी जेम लाव
थवी
आँखों में पानी होना : आँभोमां पाझी होवुं; शरभ
होवी
आँखों में फिरना : आँभोमां रभतुं होवुं; आँभ
आगण ताईश थवुं
आँखों में बसना : आँभोमां वसी जवुं
आँखों में बैठाना : आँभोमां भेसाडवुं; लाड आपवां
आँखों में रखना : आँभोमां राभवुं; वडाल आपवुं
आँखों में रात कटना : छपाड़ी आँभे रात वीतवी;
छिध न आववी
आँखों में समाना : आँभोमां पुराई रहेवुं; उंभेश याद
रहेवुं
आँख लगना : जोकुं आवी जवुं
आँख लगाना : नजर नाभवी; वाट जोवी; प्यार करवो

आँखें लड़ाना

४४३

आग लगाकर पानी

आँखें लड़ाना : आँभो लड़ाववी; नजरों में जलवावी
 आँखों से अंगारे बरसना : आँभोमांभी अंगारा
 बरसवा; भूज गुस्से आववो
 आँखों से आँख मिलना : आँभोमांभी आँभ भजवी
 आँखों से आग बरसना : आँभोमांभी आग
 बरसवी
 आँख से उतरना : आँभोमांभी उतरवी; अभीति
 धवी
 आँखों से चिनगारियाँ निकलना : आँभोमांभी
 अंगारा नीकलवा; गुस्से आववो
 आँखों से लगाना : आँभे लगाववुं; प्यार करवो;
 सम्मान करवुं
 आँखों में टेसू फूलना : आँभोमां कसुआ पीलवो;
 मस्ती आववी
 आँख से ओझल होना : आँभ आगजवी ओझल
 धई जवुं
 आँगन में कौवा बोलना : आंगणो कागवाणी धवी;
 शुभ आगमनना शुभन धवा
 आँख आना : आँय आववी; गेरलाव धवो
 आँचल धामना : पालव पडवो; आश्रय लेवो
 आँचल पसारना : भोभो पाधरवो; धारना करवी
 आँचल में बात बाँधना : छेडे गाँठ बाणवी; न
 लुलाय अवेवुं करवुं
 आँट पर चढ़ना : दाव पर चढ़वुं
 आँतों का बल खुलना : आंतरांभी शक्ति
 गिपडवी; धशी लूभ सखा पछी भोरक भणवो
 आँतें कुलकुलाना या कुलबुलाना : लूभवी
 आंतरांभी बोलवो; पेटमां भिलाडां बोलवां
 आँतें गले या मुँह में आना : आंतरांभी गले आववां;
 आंतरांभी धसुं जोर पडवुं; तंग धवुं
 आँतों में बल पड़ना : आंतरांभी जोर पडवुं; पीडा
 धवी
 आँधी के आग : वंदोणनी केरी; मकतनो माल
 आँध बाँय शाय करना : अेलकेल बजवुं
 आँधा का आँधा बिगड़ना : कुंभारनो निभाओ
 बजवो; परिवारनां बधां ज बजवो
 आँसू पी जाना या पीकर रह जाना : आंसु
 गटगटावी जवां; धोर आकतमां पक्ष शांत रहेवुं
 आँसू पोंछना : आंसु लुछवां; आश्वसन आपवुं
 आँसू बहाना : आंसु बसाववां; दुभ देभाडवुं
 आईना होना : दीवा जेवी स्पष्ट वात छोवी
 आईने में मुँह देखना : दर्पणमां भों जोवुं (योग्यताथी
 वधु क्रम करवा मागे तेने कहेवाय छे.)
 आए दिन : आयो वजत; मजेली तड

आक की बुढ़िया : आकडांनी डोसी (भूज परडी
 डोसी)
 आक्रबत में दिया दिखाना : परबोकना दीवा देभाडवा
 आकाश का फूल : आकाशनुं फूल (आकाशी तारा;
 अशक्य वात)
 आकाश के तारे गिनना : आकाशना तारा गणवा;
 गिंच न आववी
 आकाश के तारे तोड़ लाना : आकाशना तारा टेका
 उतारवा
 आकाश छूना : आकाशने अडवुं; भूज गिंचा धवुं
 आकाश पर दिया जलाना : आकाशमां जई दीवो
 सजगाववो; वीरतानुं काम करी देभाडवुं
 आकाश-पाताल एक करना : आकाश-पाताल अक
 करवां
 आकाश-पाताल का अन्तर : आल-जमीननुं छेदुं
 आकाश से बातें करना : आकाश साथे वातो करवी
 आखिरी साँसे गिनना : आपरी श्वास लेवो
 आग उगलना : आग ओकवी; बूरी वातो करवी
 आग का बाग : आगनो बाग (आतशबाज)
 आग की तरह फैल जाना : आगनी पेडे फैलाई जवुं
 आग देना : आग भूकवी; मरनारना अग्निसंस्कार
 करवा
 आग पर तेल छिड़कना : आगमां तेल छोटवुं;
 बजतामां धी होमवुं
 आग पर लोटना : आग पर लोटवुं; छिंधाथी बजवुं
 आग-बबूला होना : कोथनी आगथी बालबोण धई
 जवुं
 आग बरसना : आग बरसवी; भूज गरमी पडवी
 आग बाँधना : आग बांधवी; आग रोकवी
 आग भड़कना : आग लडकी गिठवी
 आग में कूदना : आगमां कूदी पडवुं
 आग में घी का काम करना : बजतामां धी होमवा
 जेवुं करवुं
 आग में घी डालना : अग्निमां धी होमवुं
 आग में झोंकना : आगमां धकेलवुं
 आग में पानी डालना : आगमां पाणी नाभवुं
 आग लगना : आग लागवी; आपत्ति आववी
 आग लगने पर कुआँ खोदना : आग लागे त्पारे कूवो
 भोदवा बेसवुं
 आग लगाना : आग लगाववी
 आग लगाकर तमाशा देखना : आग लगाडीने
 तमाशो जेवो
 आग लगाकर पानी को दौड़ना : आग लगाडीने
 पाणी पाटे दोडवुं

આગ લગે

૪૪૪

આસમાન ફટ જાના

આગ લગે : યુદ્ધમાં જાય; ભાડમાં જાય
 આગ લગે પર કુઠાં છોદના : આગ લાગ્યા પછી
 ધૂવો ખોદવા બેસવું
 આગ લેને આના : આગ લેવા આવવું; આવીને તરત
 પરત થઈ જવું
 આગ સે खेलना : આગ સાથે ખેલવું
 આગ સે પાની હો જાના : આગથી પાણી થઈ જવું;
 ગુસ્સો શમી જવો
 આગ હો જાના : આગ થઈ જવું; ગુસ્સે થઈ જવું
 આગા-પીછા કરના : આધાપાછી કરવી
 આગા-પીછા સોચના યા ન સોચના : આગળ-
 પાછળનું વિચારવું કે ન વિચારવું
 આગે આગે : આગળ આગળ; આગે આગે ગોરખ
 જાગે
 આગે-પીછે કોઈ ન હોના : આગળ-પાછળ કોઈ ન
 હોવું; કોઈ સંબંધી ન હોવું
 આગે સે લેના યા આગે હોકર લેના : આગળથી લેવું
 કે આગળ થઈને લેવું (આગળ વધી આવનારને
 આવકાર આપવો)
 આજકલ કરના : આજે કરીશું કાલે કરીશું કર્યા
 કરવું; બહાનાં કાઢી કામ ટાળવું
 આટે-દાલ કા ખાય માલૂમ હોના : આટાના ને
 દાળના ભાવની ખબર પડી જવી; જીવન-
 વ્યવહારનું જ્ઞાન થઈ જવું
 આટે દાલ કી ફિક્ક : આટા ને દાળની ફિક્કર;
 આજીવિકાની ચિંતા
 આટે કી આયા : આટાની આયા (થરની લૂંટી-
 સીધીસાદી ગૃહિણી)
 આટે કે સાથ યુન પિસના : લોટ ભેગો કીડે પણ
 દબાઈ જવો
 આઠ-આઠ આંસૂ રોના : આઠ આઠ આંસુ પાડવાં;
 ખૂબ રડવું
 આઠો પહર ચૌસઠ ઘડી : આઠ પહોર ને ચોસઠ
 ઘડી; આઠ પહોર ને બત્રીસ ઘડી; બધી વેળા
 આઠો ગાંઠકુમૈત : એવો ધોડો છે જેના અંગની આઠે
 ગાંઠ દુરસ્ત છે ને શરીરનો રંગ શ્યામ છે અર્થાત્,
 પૂરો ચાલાક છે
 આડે આના : આડે આવવું
 આડે હાથો લેના : આડે હાથ લેવો; વ્યંગ્ય બાજોથી
 વીધવો
 આધા તીતર આધા બટેર : અડધું તેતર પંખી ને
 અડધું બટેર પંખી (મેળ વગરનું)
 આન કા પવ્વકા : વચનનો પાકો (બોલ્યું પાળનારો)
 આન કી આન મેં : વાતની વાતમાં (ક્ષણ વારમાં)

આનાકાની કરના : આનાકાની કરવી
 આના-જાના : આવવું-જવું; આવજા કરવી
 આપાધાપી પડના યા હોના : પોતપોતાના સ્વાર્થમાં
 મથગૂલ હોવું
 આપા રોના : હુંપદ છોડવું
 આપે મેં ન રહના : સ્વત્વ કે પોતાપણામાં ન રહેવું;
 હર્ષાતિરેકમાં આત્મવિસ્મૃત થવું
 આપે સે સાહર હોના : પોતાની જાતથી બહાર નીકળી
 આવવું; ક્રોધાદિના અતિરેકથી મન પર કાબૂ ન
 રહેવો
 આફત કા પરકાલા : આફતનો ટુકડો; ગજબ
 કરનારો; પ્રયંત્ર કે ભયંકર વ્યક્તિ
 આફત કા મારા : આફતનો માર્યો; સંકટથી ધેરાયેલો
 આફત કી પુઢિયા : આફતની પડીકી; કષ્ટદાયક
 આદમી
 આફત જાના : આફત ગબડાવવી; ઉપદ્રવ મચાવવો
 આફત મોલ લેના : આફત વહોરી લેવી
 આફત સિર પર લેના : આફત સાથે લેવી
 આયા-ગયા : આવ્યા-ગયા (અભ્યાગત; અતિથિ)
 આરતી ઉતારના : આરતી ઉતારવી
 આવ દેખના ન તાઘ : ન આપુ જોવું કે ન તાવ જોવો
 (સંકેત કે સોચ વિચાર કર્યા વિના જ કામ કરી
 નાખવું)
 આવાજ ઉઠાના : અવાજ ઉઠાવવો
 આવાજેં કસના : અવાજ તાણવા; વ્યંગ્ય કરવો
 આવાજ દેના : જોરથી પોકારવું
 આસન જમાના : આસન જમાવવું
 આસન ડોલના : આસન ડોલવું
 આસન ચાંધના : આસન બાંધવું (કુસ્તીના દાવમાં
 જાંધથી જકડવું)
 આસન લગાના : આસન લગાવવું -જમાવવું
 આસમાન કે તારે તોડના : આકાશના તારા હેઠા
 ઉતારવા; કઠણમાં કઠણ કામ પૂરું કરવું
 આસમાન દૂટ પડના : આકાશ તૂટી પડવું
 આસમાન પર ઝડના : આકાશમાં ઝીડવું
 આસમાન પર ચઢના : આકાશ પર ચઢવું; ખૂબ
 અભિમાન કરવું
 આસમાન પર ચઢાના યા ચઢા દેના : આકાશમાં
 ચઢાવી દેવું; અતિ પ્રશંસા કરવી
 આસમાન પર ઘૂકના : આકાશ પર ઘૂંકવું; મહાન
 વ્યક્તિ પર દોષ ચઢાવી પોતે જ તિરસ્કારપાત્ર થવું
 આસમાન પર મિજાજ (દિમાજ) હોના : આકાશમાં
 મિજાજ પહોંચવો; બહુ અભિમાન હોવું
 આસમાન ફટ જાના : આકાશ ફટી પડવું

आसमान में धिगली-

४४५

उठते-बैठते

आसमान में धिगली लगाना : आकाशने
धीगुं लगावपुं; न बनवानुं बनाववा येष्टा
करवी

आसमान में या आसमान पर दिया जलाना :

आकाश पर दीवा भागवा; पूज संपन्न होवुं

आसमान सिर पर उठाना : आकाश साथे लेवुं;

उधमात मयाववो

आसमान सिर पर दूट पड़ना : साथे आकाश तूटी

पड़वुं

आसमान से गिरना : आकाशथी पड़वुं; ठिथेथी

पड़वुं; वगर महेनतनुं मणवुं

आसमान से गिरे खजूर पर अटके : आकाशथी

पड़वा ने भजूरीना आउ पर अटक्या

आसमान से बाते करना : आकाश साथे वातो करवी

आस्तीन का साँप : बांधमांनो साप (मित्र भनीने

शत्रुता आचरनार)

आस्तीन चढ़ाना : बांधो यढाववी; लडवानी तैपारी

करवी

आह लगना : छाप लागवी

आह भरना : ठंडी खास लेवो; विलाप करवो

आह मारना : ठंडो खास भेंचवो

आह लेना : छाप लेवी

आहुति देना : आहुति आपवी; पोतानी जातने

छोमवी

इतना बड़ा पुँह हो जाना : आपहुं भों यई जवुं;

लज्जित थवुं

इंतकाल होना : अंतकाल आववो

इन्द्र का अखाड़ा : इन्द्रनी सभा

इन्द्र की घरी : इन्द्रनी अप्सरा

इज्जत खाक में मिलाना : आबउ पूजमां मेणववी

इज्जत पर पानी फेरना : आबउ पर पाणी केरवपुं

इज्जत बेचना : आबउ बेचवी

इज्जत लुटना : आबउ लुटवी

इज्जत से खेलना : आबउ साथे रमत करवी

इतिश्री होना : इतिश्री थवी

इधर-उधर करना : आहुंतुं करवुं; ठिपुंयतुं करवुं

इधर-उधर की लगाना : आधापाछी करवी

इधर की उधर करना या लगाना : अहींनुं तहीं

करवुं

इधर की दुनिया उधर हो जाना : अहींनी दुनिया

ते तरफनी यई जवी

इधर-उधर झाँकना : आभतेम नजर करवी

इधर-उधर की हाँकना : आहुं-अवणुं के ठिपुं-यतुं

करवुं; गप मारवुं

ब. को. - 29

इशारे पर नाचना : इशारे नाथवुं; नयावे तेम
नाथवुं

इस कान की बात उस कान तक न जाने देना : अेक

काननी वात बीजा कान सुधी न जवा देवी

इस कान सुनना उस कान उड़ा देना : आ काने

सांभणुं ने बीजा काने उड़ाई देवुं

इस हाथ देना उस हाथ लेना : आ हाथे आपवुं ने

पेला हाथे लेवुं

ईट का जवाब पत्थरसे देना : ईटनो जवाब पत्थरथी

आपवो

ईट से ईट बजना : ईटथी ईट वागवी; मकाननो

सर्वनाश थवो

ईट से ईट बज जाना : ईट साथे ईट वागी जवी;

सर्वनाश थवो

ईद का चौद होना : ईदना साँद होवुं; भसु थोउं

देभावुं; बड़ा वभते देभावुं

ईमान का सौदा : ईमाननो सोदो; आज नई

विनानो प्रामादिक वेपार

ईमान बेचना : ईमान बेचवो; बेईमानी करवी

उँगली उठना : आंगणी शीधवी; बटनाथी थवी

उँगली उठाना : आंगणी शीधवी; बटनाम करवुं

उँगली चटकाना : आंगणीओथी यटयट अवाज

काढवो; शाप देवो

उँगलियों चमकाना या नचाना या भटकाना :

वातथीत के लडती वेण आंगणीओने ढेभ अने

नभरांथी हलाववी

उँगली दिखाना : आंगणी शीधवी; दोषी होवानो

संकेत करवो

उँगली पकड़कर पहुँचा पकड़ना : आंगणी पकड़ी

पहोँयो पकड़वानुं करवुं; थोडो सहरो मेणवी वधारे

सहरो मेणववा प्रयत्न करवो

उँगलियों पर गिने जा सकना : आंगणीओ पर (वेढा

पर) गणी शकाय ओटवुं; संध्यामां थोउं

उँगलियों पर नचाना : आंगणीओ नयाववुं; आपणी

छंश्छा मुजब काम कराववुं

उँगली रखना : आंगणी शीधवी; कोठना कार्यमां दोष

देभाडवो

उखड़ी-उखड़ी बाते करना : सौजन्य छोड़ी ईई

वेशग्यसूयक वातो करवी

उगल देना : ओकी काढवुं; लेद बहार पाड़ी देवो

उड़कर नाचना : लोक्लाज छोड़ी नाथवुं

उठ जाना : ठिडी जवुं; मृत्यु थवुं

उठती जवाना : ठिधडती जवानी; युवावस्थामां प्रवेश

उठते-बैठते : ठिठतां ने भेसतां (बधा वभते)

उठलू का चूल्हा

४४६

एकटक देखना

उठलू का चूल्हा या उठलू चूल्हा या उठाऊ चूल्हा : टावण्ड यूखो (टकीने न रहेनारो)
 उठा लेना : उपाडी लेवुं (मरण द्वारा ओलावी लेवुं)
 उड़ती खबर : गिउती ખબર (अकवा)
 उड़ती चिड़िया पकड़ना या पहचानना : गिउतुं पोभी पकड़वुं (बेदनी वात तरत जाइवी)
 उड़न-छू हो जाना : छू थरि जवुं (गोटलीमार)
 उधार खाये बैठना या रहना : उधार भाईने रहेवुं;
 कंठ करवा भाटे तत्पर रहेवुं; गांठनु भाईने मट्ट करवा तैयार रहेवुं
 उधेड़-बुन में पड़ना या रहना : सोयविथारमां डूबी जवुं (उथाटमां पड़वुं)
 उनीस-बीस का अंतर या फर्क : ओगाशीस ने वीसनु अंतर (थोडोक ४ करक)
 उफ तक न करना : गिउकारो पड़ा न करवो (युपयाप कष्ट सहन करवुं)
 उबल पड़ना : गिउली गिउवुं (दबापेलो कोथ ओकाओक प्रगट करवो)
 उग्र बलना : उंमर ढणवी (यौवनावस्था जती रहेवी)
 उलटा पाठ पढ़ना : आडी-अवणी वातो लक्षाववी (कोईने गिधीयती वातो कही बदेकाववी)
 उलटी गंगा बहाना : गिलटी गंगा वहेवराववी (शिष्टाचारवी विरुद्ध व्यवहार करवो)
 उलटी माला फेरना : गिलटी माणा फेरववी (कोईनुं अमंगल भागवुं)
 उलटी सांस लेना : गिलटा श्वास यालवा (जलदी जलदी श्वास यालवा; मरणनी नजक होवुं)
 उलटी-सीधी सुनाना : भरुंपोटुं सुझाववुं (आटकशी काढवी)
 उलटी हवा बहाना : अवणी पवने यालवुं; उद्विधी विरुद्ध यालवुं
 उलटे छुरे से मूड़ना : अवणी अस्त्रे मूंडवुं (मूर्ध बनावीने काम काढी लेवुं)
 उलटे पाँख या पैर लौट जाना या वापस जाना : गिलट-पाय पाछा वणवुं (वगैर रोकथे तरत पाछा करवुं)
 उलटे मुँह गिरना : गिधा भोंअे पड़वुं (अन्यने छेटी पाडवा जतां पोतानुं ज नीयाओशुं थवुं)
 उल्लू का पदठा : उल्लुनी पदठो (महामूर्ध)
 उल्लू बनाना : उल्लु बनाववुं (मूर्ध बनावी पोतानो स्वार्थ सापी लेवी)
 उल्लू बोलना : पुवड बोलवा; कोई स्थान उज्जड बनवुं

उल्लू सीधा करना : पोताना उल्लु सीधा करवा (पोतानुं काम साधी लेवुं)
 ऊँच-नीच सुनना : सारुं-नरसुं वयुं सांभणवुं (सामे मोढे शोभनीय वातो सांभणवी)
 ऊँचा सुनना : गिथेथी के मोटेथी ओलापेवुं ज सांभणवुं (कम सांभणवुं; अदेरा होवुं)
 ऊँचे-नीचे पैर पड़ना : आडी अवणी पग पडवो (भूरा काममां कसावुं)
 ऊँट के मुँह में जीरा : गिउता भोंमां छरुं (जड़ियातथी थशुं ओछुं आपवुं)
 ऊँट के गले में बिल्ली बाँधना : गिउता गये बिलाडी बांधवी (असंगत वात होवी)
 ऊपर की आमदनी : उपरनी आवक (पजार वगेरे विपिसर आवक उपरांतनी लांथ के तेवी प्राप्ति)
 ऊपरी मन से कुछ कहना या करना : उपवा मनथी कंठ कहेवुं (दमाडा भाटे कंठ कहेवुं)
 ऊल-जलूल बकना या ऐसी बातें करना : उटपटांग बकवुं (मोमाथा विनानी वातो करवी)
 ऊसर में बीज बोना या डालना : बिनकण्डुप जमीनमां बी वाववुं
 ऋण उतारना या चुकाना : ऋण चुकवुं; बढलो वाणवो
 ऋण चढ़ना : ऋण यढवुं
 ऋण पटाना : ऋण पताववुं; बढलो वाणवो
 ऋण भरना : ऋण परत करवुं; उपकारनो बढलो वाणवो
 एक आँख न भाना : ओक आंभ होवी ते न रुयवुं (जरा पड़ा न गमवुं)
 एक आँख से सबको देखना : ओक आंभे अटले के समान नजरथी बंधाने जेवुं
 एक आँख से हँसना और एक आँख से रोना : ओक आंभे हसवुं ने बीछ आंभे रडवुं
 एक आँवें के बर्तन : ओक निष्ठाग्रनां वासज
 एक-एक करके : ओक ओक करीने (ओक पछी बीजुं-पीरिपीरे करीने; सर्वने अलग-अलग करीने)
 एक-एक रग जानना : ओके ओक रग (नस) जाइवी (सारी रीते परिचित होवुं)
 एक और एक ग्यारह : ओक अने ओक अगिथार (संगठनी शक्ति वधी जाय छे.)
 एक कलम : ओकी कलमे
 एक कान सुनना और दूसरे कान से निकाल देना : ओक काने सांभणी बीजा काने काढी नापवुं
 एक की दो कहना : ओकनो जवाब बेथी आपवो
 एकटक देखना : अनिमेध ताकवुं

एकतरफा डिग्री

४४७

कंठी बाँधना

एकतरफा डिग्री : अक्षतरफी युक्तघो (डिग्री)
 एक तीर से दो शिकार करना : अक्ष तीरथी भे
 (पंथीनो) शिकार करवो
 एक ही धैली के चट्टे-बट्टे : अक्ष ज धैलीनां
 रमकां (अक्ष ज भाटीनां भनेलां अथां माझस)
 एक-न-एक दिन : अक्ष ने अक्ष दहाडे; अक्षरेक ने
 अक्षरेक
 एक न चलना : अक्षे करी (युक्ति) भर न आववी
 एक न चलने देना : अक्ष वात पक्ष न याववा देवी
 एक न सुनना : अक्ष वात पक्ष न सांभलवी
 एक पेट के : अक्ष पेटनां (अक्ष माना उदरनां;
 सरोदर)
 एक मुँह या स्वर से बोलना : अक्षी अवाजे कहेवुं;
 अक्षमतीथी कहेवुं
 एक मुट्ठी अन्न को तरसना : अक्ष मूठी अन्न माटे
 वलभवुं
 एकमुस्त : मूठी वाणीने; आंगणां भेगां करीने;
 अक्षसाधे; अक्षत्र धरिने
 एक लकड़ी या लाठी से हाँकना : अक्ष लाकड़ीअ
 हाँकवुं
 एक सूत्र में बाँधना : अक्ष सूत्रमां बांधवुं
 एक से इक्कीस होना : अक्षमांथी अक्षवीस धवा
 (इणवुं-कूलवुं अने अरे रीते वधवुं)
 एक से एक : अक्षथी अक्ष यटियातुं
 एक से दिन न रहना : अक्षसरमा दिवस न रहेवा
 एक हजार एक : अक्ष हजार अक्ष (अनेक)
 एक ही कहना : अक्ष ज वात कहेवी (अनोभी के
 विथित्र वात कहेवी)
 एक ही नौका में सवार होना : अक्ष ज छोडीनां
 भुसाकर होवां
 एक ही साँचे में ढलना : अक्ष ज यंत्रमां ढाणवामां
 आवेल होवुं; यहेरे-महोरे सरभुं होवुं
 एडियाँ घिसना या रगड़ना : पगनी अेडीओ घसी
 नाभववी
 एड़ी-चोटी का जोर लगाना : पगनी अेडीथी
 माथानी खोटली सुधी सर्वांगथी जेर लगाववुं
 एड़ी-चोटी का पसीना एक करना या बहाना :
 पगनी अेडीथी माथानी खोटली सुधी परसेवो
 पाडवो
 एहसान उतारना : अहेसान यूकवो
 एहसान मानना : अहेसान मानवो
 रेंटकर रह जाना : वण पाछेने रही जवुं (दिल
 बाणीने रही जवुं; लाचारीना कारखे कोई काम
 न करी शकवुं; अकाअेक मरी जवुं)

ऐरा-गैरा : अहीतहीनो; अहारनो के अजनबी
 आदमी
 ऐरा-गैरा नखू-खैरा : नगण्य आदमी जेनी कोई
 हेसियत न होय; तुय्य के साधारण आदमी
 ऐरे-गैरे पंच कल्याण : माभूली आदमी जेनी कोई
 र्जजत न होय; अेवी व्यक्ति जे भक्तिपाभाउ
 अने बेकार होय
 ऐसा-वैसा : आवो-तेवो; तुय्य; साधारण
 ऐसी की तैसी करना : (अपमान माटे वपराती
 उक्ति) युलामां जाय; भाडमां जाय
 ऐसी तैसी में जाना : (भीज के उपेक्षा माटे वपराती
 उक्ति) युलामां जाय; भाडमां जाय
 ओठ चबाना या काटना : ओठ करडवा (कोप वेण
 विवश धई जवाधी दांतथी ओठ करडवा)
 ओखली में सिर देना या डालना : पांडक्षियामां माधुं
 मुकवुं (जाशीओई जंजटमां पडवुं)
 ओठ काटना : ओठ करडवा
 ओर-छोर न मिलना : आ किनारो के ते किनारो कशी
 सीमा न भणवी (भेद न पकडावो)
 ओंथी खोपड़ी : ओंथी ओपरी
 ओंथे मुँह गिरना : ओंथी मोटे पडवुं
 औने के पीने करना : अर्धुं पोशुं करीने (भरीदवा
 आपेला पैसामांथी थोडा पैसा ओणवी लरिने)
 औने-पीने निकाल देना या बेचना : अर्धुंपोशुं जेटवुं
 आवे तेडवामां इटकारी देवुं
 और का और होना : बीजानुं बीजुं धई जवुं (कांछनुं
 कांछ धई जवुं; जिवटुं धई जवुं)
 और क्या : बीजुं शुं ? (हा, अवश्य; नहि तो शुं ?)
 और तो क्या : बीजुं तो शुं ? (हा, बरोबर)
 औरही कुछ होना : बीजुं पक्ष कंईक (अधाधी निराणुं;
 अनुपम)
 कंधी-चोटी करना : कांसकी केरववी, खोटलो गूधवो,
 अेम माधुं ओणी शृंगार करवो
 कंचन या सोना बरसना : कंचनना मेध वरसवा (भूब
 लाभ धवो)
 कंठ का हार या कंठहार होना : गणाना छार जेवुं
 (अति लाडीलुं)
 कंठ खुलना : कंठ भूलवो (भोमांथी शब्द नीकणवो)
 कंठ फूटना : गणानो कांठवी इटवो (अवाजनी
 शरुआत धवी)
 कंठी छूना : (गुरुअे आपेली) कंठीने अडकीने सोगंद
 भावा
 कंठी देना : कंठी आपवी (शिष्य अनाववो)
 कंठी बाँधना : कंठी बांधवी (वैष्णव धवुं)

કઠી લેના

૪૪૮

કપન ફાડ કર ઝઠના

કઠી લેના : કઠી લેવી (વેષાવ થવું)
 કંધા ડાલના યા ડાલ દેના : બળદે ઝૂંસરી છોડી દેવી (જિભેદારી છોડવી; હિંમત છોડવી)
 કંધા દેના યા લગાના : ખભો આપવો (મદદ કરવી; ઠાઠડી ડિંચકવી)
 કંધે સે કંધા છિલના : ખભાથી ખભો અથડાવો (ધણી ભીડ હોવી; દિલે દિલ દળામ એમ હકડે ઠઠ હોવી)
 કંધે સે કંધા મિઢાકર : ખભાથી ખભો ભિડાવીને (હળીમળીને)
 કંપકંપી છૂટના યા દોડના : કંપારી છૂટવી (ભયથી શરીર કાંપવું)
 કકડી-ઘોરા કરના યા સમઝના : કાકડી-ખીરા (કાકડીની જાતનું ફળ) કરવાં (તુચ્છ સમજવું)
 કચહરી લગના : કચેરી લાગી જવી (ખૂબ ભીડ થવી)
 કચૂર નિકલના : કચૂર થઈ જવું (બરબાદી થઈ જવી; ખૂબ મારવું)
 કચૂર નિકાલના : કચૂર કરી નાખવું (ખૂબ મારવું)
 કચૂર હોના : કચૂર થઈ જવું (કચૂરના ફળની જેમ હરિયાળા હોવું)
 કચ્ચા કરના : કાચું કરવું; કપડાનો નમૂનો તૈયાર કરવો
 કચ્ચા રાખા જાના યા ચઢાના : કાચું ને કાચું ખાઈ જવું (ધણી કઠોર શિક્ષા કરવી)
 કચ્ચા ચિટ્ઠા : કાચો (મૂળમાં હોય તેવો ને તેવો) ચિથો (વૃત્તાંત); ખરેખરી વાત; ગોપનીય વાત
 કચ્ચા ચિટ્ઠા રાખોલના યા રાતના યા સુનાના : ખોલપટ્ટી બતાવી બેઆબરૂ કરવું; રહસ્ય ખોલવું
 કચ્ચા જી યા કચ્ચા દિલ : કાચો જીવ (સાહસહીન મન; ગભરાટિયો જીવ)
 કચ્ચા પડના : કાચા પડવું (મૂંઝાવું; સપટાવું; ધીમા પડવું)
 કચ્ચા ઘેટના : કાચી બેઠકમાં આવવું (મરતી વેળા ઉપરના ને નીચેના દાંતોનું એવું ભિડાઈ જવું કે એ જુદા ન થઈ શકે.)
 કચ્ચી ગોલી રાખોલના : કાચી ગોળી ખેલવી (અનુભવહીન હોઈ નિષ્ફળતા પામવી)
 કચ્ચી ચૌદ જગાના યા ઝઠના : કાચી ઊંધે ઊઠાડવું
 કચ્ચી-પથ્થકી રાત કહના : ભલીભૂરી ગાળો સંભળાવવી
 કચ્ચી રાત : અશ્લીલ શબ્દો (ગાળો)
 કટકર રહ જાના : કટકા થયા હોય એમ રહી જવું; અત્યંત લજિજત થવું

કટક જના : કટકા થઈ જવા; અત્યંત લજિજત થઈ જવું
 કટા-કટા રહના : કપાયેલ હોય એમ રહેવું (વિરક્ત રહેવું)
 કઠપુતલી વી તરહ નવાના : કઠપૂતળીની જેમ નવાવવું (પોતાની ઈચ્છા મુજબ બીજા પાસેથી કામ લેવું)
 કઢાકા હોના : લાંધો (ઉપવાસ) પવો
 કઢાકે કા જાઢા : કડાકા જેવી જોરદાર ઠંડી
 કઢાહી ચઢના : કડાઈએ ચઢવું (પૂરી-કચોરી તથા મિષ્ટાન્ન વગેરે બનવું)
 કઢી આંખ રાખના : સખત નજર રાખવી (કડક દેખરેખ રાખવી)
 કઢી આંખ સે દેખના : સખત આંખે જોવું (દયા છોડીને કડક દેખરેખ રાખવી)
 કઢુઆ મુંહ : કડવાબોલી વ્યક્તિ
 કઢો કા-સા ઝાલ : કઢીમાં આવે એવો ગિભરો (જલદી શાંત પડી જામ એવો જુસ્સો)
 કતરખોંત સે : કટછાંટથી (હિસાબથી કે સમજ-બૂઝથી)
 કતરની-સી જબાન ચલના : કાતરની જેમ જીભ ચાલવી (મનમાં જે આવ્યું તે વખત કવખત કે નાનામોટાનો વિચાર કર્યા વિના બોલી દેવું)
 કતરા જાના યા કતરાકર નિકલ જાના : બચીને નીકળી જવું
 કથા ઘેટાના : કથા બેસાડવી
 કદમ ઝડકના : પગ ઊપાડવો (ભાગી જવું)
 કદમ ઝઠના : પગ ઉપાડવો (આગળ વધવું)
 કદમ ચૂમના : પગ ચૂમવા (ગુરુસન્માન કરવું)
 કદમ છુના : ચરણસ્પર્શ કરવો
 કદમ નિકાલના : ટાંટિયો કાઢવો (બહિષ્કૃત કે દૂર કરવું)
 કદમ પર કદમ રાખના : પગલે પગલું મૂકીને ચાલવું
 કદમ પીછે હટના : પગ પાછા વાળવા (પીછેહઠ કરવી)
 કનની કાઠના : કિનાર (પતંગની બે બાજુ)નું કતરાવું (બચીને કિનારેથી નીકળી જવું)
 કપાલક્રિયા કરના : સળગતા શબના મસ્તકને વાંસડાથી ફોડી નાખવું
 કપન કો કૌડી ન રાખના : કફનની કોડી પક્ષ ન રાખવી (કમાણી વેડ્ડી મારવી)
 કપન કો કૌડી ન હોના યા રહના : કફનની કોડી પક્ષ ન હોવી (અતિ દરિદ્રતા હોવી)
 કપન ફાડ કર ઝઠના : કફન ચીરીને ઊભા થવું (એકાએક ઊઠીને બેસવું)

કફન સિર સે બાંધના

૪૪૯

કલેજા નિકાલકર ધર-

કફન સિર સે બાંધના : કફન માથે બાંધવું
(મરવાની તૈયારી સાથે નીકળવું)

કબાબ કરના : કબાબ કરવો (બાળવું-ભૂંજવું; થણું
દુખ આપવું)

કબાબ મેં હહ્હી : કબાબમાં હાડકું; સુખોપભોગમાં
બાપક

કબાબ હોના : કબાબ થઈ જવું (કોપથી સંત થવું)

કઠ્ઠા કા મુંઠ જાંક આના : કબરના મોંની ઝાંખી
કરી આવવું (મરતાં મરતાં બચવું)

કઠ્ઠા મેં પાંવ લટકાના : કબરમાં પગ લટકાવવો
(મોતની નજીક આવવું)

કઠો કુછ કઠો કુછ : ક્યારેક કંઈક ને ક્યારેક
કંઈક (એકદેગ-નહિ બદલાયા કરતું)

કઠો ન કઠો : ક્યારેક ને ક્યારેક (કોઈક ને કોઈક
વેળા)

કમર કસના : કમર કસવી (તૈયારી કરવી)

કમર ધોલના : કમર ઢીલી કરવી (આરામ કરવો)

કમર ટૂટના : કમર તૂટવી; પહેલાં જેટલી શક્તિ ન
રહેવી; કામ કરવા જતાં કમર ફાટવી

કમર તોડના : કમર તોડવી (શક્તિ સાહસ કે
ઉત્સાહ સમાપ્ત કરવો)

કમર પકડકર બેઠ જાના : કમર પકડી બેસી જવું
(વિપત્તિઓના મારાથી હતોત્સાહ થઈ જવું)

કમર બાંધના : કમર બાંધવી (તૈયાર થવું)

કમર સીધી કરના : કમર સીધી કરવી (આડા પડી
થોડો આરામ કરવો)

કમાન ચઢના યા તોનના : કમાન ખેંચવી (કોપમાં
આવવું)

કમાન ચઢાના : કમાન ચઢાવવી (કોપ કરવો)

કમાન સે તોરનિકલ જાના : કમાનથી તોર નીકળી
છૂટવું (હાનિકારક કામ થઈ ચૂકવું)

કયામત હાના યા ચરયા કરના : કયામત ખડી
કરવી (પ્રલયકારી ઉત્પાત મચાવવો)

કામ ફૂટના : કરમ ફૂટવું (ભાગ્ય વણસવું)

કાચટ ન લેના : પાસું પણ ન વાળી શકાવું (સૂઈ
પણ ન શકાવું)

કાચટ બદલના યા લેના : પાસું બદલવું (પલટવું)

કાલ ઈંઠના : કળ મરડવી (કોઈના દિલને બીજી જ
તરફ વાળી દેવું)

કાલપડના : કળ વળવી (ચેન પડવું; આરામ મળવો)

કાલ ન પડના : કળ ન પડવી (ચેન ન પડવું; જીવ
ગભરાયા કરવો)

કાલઈ યુલના : કલાઈ (બહારનો ઓપ) ઊખડી
જવી (અંદરનું રહસ્ય મળી જવું)

કાલઈ યોલના : કલાઈ (બહારનો ઓપ) ઊખડી
નાખવી (ગુપ્ત રહસ્ય પ્રગટ કરી દેવું)

કાલમ કરના : કલમ કરવી (છોડ વગેરેને કાપવા)

કાલમ ઘસના : કલમ ઘસવી (લખવું)

કાલમ ચલાના : કલમ ચલાવવી (લખવું)

કાલમ ચૂમના : કલમ ચૂમવી (શેલી-લખાવટ-ની
પ્રશંસા કરવી)

કાલમ તોડ દેના યા કાલમ તોડકર રાખ દેના : કલમ
તોડીને મૂકી દેવી (અત્યંત અનોખું માર્મિક અને
હૃદયસ્પર્શી વર્ણન કરવું)

કાલેજા ઝછલના : કલેજું ઊછળવું (દિલ પડકવું)

કાલેજા કાંપના : કલેજું કાંપવું (દિલમાં ધ્રુજારી
થવી)

કાલેજા કાઢના યા નિકાલના : કાળજું કાઢી લેવું
(માર્મિક પીડા પહોંચાડવી)

કાલેજા રાના : જીવ ખાવો (બહુ તંગ કરવું)

કાલેજા છલની કરના : કાળજું વીંપવું (મહેણાં-
ટોણાંથી કાળજું છેદવું)

કાલેજા છલની હોના : કાળજાની ચાળણી થઈ જવી
(કઠોર વચન સાંભળતાં અત્યંત દુખ પામવું)

કાલેજા છેદના : કાળજું છેદવું (મર્મભેદી કડવી વાતો
કહેવી)

કાલેજા જલના : કાળજું બળવું (દુખથી સંતપ્ત થવું)

કાલેજા ટુકડે-ટુકડે યા ટૂક-ટૂક હોના : કાળજાના
કટકા થવા (શોકથી હૃદય વિદોષ થવું)

કાલેજા ટૂટના : કાળજું તૂટવું (હિંમત છૂટી જવી)

કાલેજા ઠંડા કરના : કાળજું ઠંડું કરવું (શાંતિ
આપવી)

કાલેજા ઠંડા હોના : કાળજું ઠંડું થવું (શાંતિ મળવી)

કાલેજા ઘર-ઘર કરના : કાળજું ઘરઘર કાંપવું
(શરીર ધ્રુજવું)

કાલેજા ધામકર બેઠ જાના યા રહ જાના : કાળજું
દાબી બેસી રહેવું (શોકાવેગને રોકીને બેસી જવું)

કાલેજા ધામ લેના યા પકડ લેના : કાળજું દાબી લેવું
(શોકાવેગને રોકી લેવો)

કાલેજા ઢૂના હોના : કાળજું બેવડ થવું (ઉત્સાહ
બેવડાવો)

કાલેજા ધક-ધક કરના યા કાલેજા ધકધક કર
ઝડના યા કાલેજા ધડકના : કાળજું પકપક થવું
(બયથી વ્યાકુળ થવું)

કાલેજા ધક-સે હો જાના : કાળજું પક થઈ જવું;
શણભર હૃદયની ગતિ અટકી જવી

કાલેજા નિકાલકર ધર દેના યા રાખ દેના : કાળજું
કાઢીને પરી દેવું (અતિપ્રિય વસ્તુ અર્પણ કરી દેવી)

कलेजा निकालना:

४५०

कहीं का न रहना

कलेजा निकालना या निकाल लेना : काण्डुं काढी लेवुं (प्राप्त लई लेवो)
 कलेजा पत्थर का करना : काण्डुं पत्थरनुं करवुं (भारे आघात सहन करवा यितने नियंत्रणभां लेवुं)
 कलेजा पसीजना : काण्डुं पीगणवुं (दया आववी)
 कलेजा फटना : काण्डुं थिरावुं (भारिक वेदना धवी)
 कलेजा बाँसों या बल्लियों या हाथों उछलना : यित या काण्डुं वेतवेत छिछणवुं
 कलेजा बैठना : काण्डुं बेसी जवुं (पोर दुप के ग्लानि धवी)
 कलेजा मसोसना : काण्डुं थिराई जवुं (अत्यंत मनोवेदना धवी)
 कलेजा मुँह को या मुँह तक आना : काण्डुं बहार नीकणी आववुं (भारे व्याकुल धवुं)
 कलेजा सन्न हो जाना : काण्डुं अटकी जय तेवुं धवुं (होश खाल्या जवा)
 कलेजा सुलगना : काण्डुं सणगवुं (अत्यंत दुप धवुं)
 कलेजे का टुकड़ा : काण्डुं कटकी (काण्डुं अनेक भाग होय अटवुं प्रिय)
 कलेजे के टुकड़े होना : काण्डुं टुकड़ा थई जवा (शोकथी ब्रह्म विदीर्षा धवुं)
 कलेजे पर छुरी या बर्छी चलना : काण्डुं पर छरी के भरछी लोंकावी (भारे आघात पहुँचवो)
 कलेजे पर छुरी या बर्छी चलाना : काण्डुं पर छरी के भरछी लोंकवी (भारे आघात पहुँचावो)
 कलेजे पर पत्थर रखना : काण्डुं पर पत्थर राखवो (जव भूल काढी करवो)
 कलेजे पर सौंप लोटना : काण्डुं पर साप आणोटवो (व्यथाधी बेचैन धवुं; छिर्छाधी बणी छिछवुं; पूर्व-यटना ने याद करी शोककुण धवुं)
 कलेजे पर हाथ रखना : काण्डुं पर हाथ भूकवो (पोताना दिलने पूछवुं)
 कलेजे में आग लगना : काण्डुं आग लागवी (द्विष के छिर्छा धवी; तरस लागवी; शोक धवी)
 कलेजे में चुभना : काण्डुं भूषणी अखी लोंकावी (ब्रह्म पर भारे थोट लागवी)
 कलेजे में झालना : काण्डुं भसाववुं (प्यारथी पासे राखवुं)
 कलेजे में पैठना या घुसना : काण्डुं भूसवुं (भेद भेगववा धनिष्ठता वधारवी)

कलेजे में बर्छी-सी चुभना या लगना : काण्डुं भरछीना धा जेवुं लागवुं (धिरुं दुप धवुं)
 कलेजे में भाले चुभना : काण्डुं भाला लोंकावा (कारमुं दुप धवुं)
 कलेजे से लगाना : काण्डुं साथे जोडवुं; आलिंगन आपवुं
 कलेवर बदलना : कलेवर बदलवुं (अनेक शरीर के रूप छोडी भीजुं शरीर के रूप धारण करवुं)
 कलेवा करना : सवारनो नास्तो करी जवो (भारी नाभवुं; भाई जवुं)
 कस में रखना : काभूमां राखवुं (वशमां राखवुं)
 कसक निकालना : काढी काढवो (जूना वेरनो बदलो लेवो)
 कसक मिटाना : अरमान पूरा करवा; भटकी काढवो
 कसम उतारना : प्रतिज्ञा उतारवी (आधा लीथी होय ते पूरी करवी)
 कसम खाना : सोगंद भावा (प्रतिज्ञा लेवी)
 कसम खाने को : सोगंद भावा भातर (नाम मात्रनुं)
 कसम देना या दिलाना या धराना या रखना : सोगंद देवा-देवराववा (कोई व्यक्तिने कार्य करवा प्रतिज्ञा-बद्ध करवी)
 कसर न उठा रखना : कशी कभी ना राखवी (पूरी शक्ति बुद्धि ने निष्ठा पर्यवी)
 कसर निकालना : कसर काढवी (कभी पूरी करवी; बदलो लेवो; वेर पूरुं करवुं)
 कसाई के खुँटे से बाँधना : कसाईना धरना पीले बांधवुं (निर्दय व्यक्तिना हाथमां सोँपवुं)
 कसासा पड़ना : क्लेश धवी (क्षुब्ध पडवुं; परसेवो गितरवो)
 कसीटी पर कसना : कसोटी पर कसवुं; पूरी परीक्षा करवी
 कहकहा मारना या लगाना : भडभडीने हसवुं
 कहर टूटना : काणो केर वर्तावो (भारे विपत्ति आववी)
 कहाँ का कहाँ : क्यांयनुं क्यांय (भूल दूर)
 कहाँ की बात : क्यांनी बात (जूही बात; गप्पुं)
 कहा-सुनी हो जाना : कीपुं-सांभणुं थई जवुं; बोलायाली के तकरार थई जवी
 कहानी समाप्त होना : वार्ता पूरी थई जवी (मृत्यु थई जवुं)
 कहीं का न रखना : क्यांयनुं न रहेवा देवुं (कशा कामनुं के कशा आधारवाणुं न रहेवा देवुं)
 कहीं का न रहना : क्यांयनुं न रहेवा पामवुं (भरबाद थई जवुं; भारे नुकसानमां आवी जवुं)

काँटा निकालना

४५१

कान में बात डालना

काँटानिकालना : काँटो काटवो (मुश्केली के अडमल दूर करवी)

काँटा ब्रोना : काँटो वाववो (बुराई करवी)

काँटे-सा या काँटे की तरह खटकना या चुभना : काँटानी माइक भटकवुं (कष्ट पडवुं)

काँटा हो जाना : काँटा धई जवुं (भूल दूबणा धई जवुं)

काँटे की तौल : काँटानी तोले (न वधारे न ओछुं)

काँटों पर लोटना : काँटा पर आणोटवुं (पीडाधी कणसवुं; भयेन धवुं)

काँटों में घसीटना : काँटा में घसडवुं; भूल दुभ आपवुं

काँव-काँव करना : काँठ काँठ करवुं (राडाराड करवी; कागारेण मयाववी)

कागज काला करना या रंगना : कागज काणो करवो के रंगवो (व्यर्थ कशुं लभवुं)

कागज की नाव : कागजनी छोडी (न टकनारी वस्तु)

कागजी घोड़े दौड़ाना : कागजना घोडा दौडाववा (केवण कागजनी कापवाडी करवी; लभापडी करवी)

काजलकीकोठरी : काजलनी कोटडी; कलंकनुं स्थण काटने या काटने को या काट खाने को दौड़ना : कापी भावा दौडवुं (भूल कोष करवी)

काटे खाना : कापी भावुं (भूल दुभकारक लागवुं)

काटो तो खून नहीं : साव स्तब्ध धई जवुं

काठ का उल्लू : वज्जनो उल्लु (भूल मूर्ख मानवी)

काठ का कलैजा : वज्जजरनुं काणजुं (निर्दय ६६५)

काठ मार जाना : वज्जनो धा धवो (किर्कतव्यमूढ धवुं)

काठ होना : वज्ज धई जवुं (स्तब्ध धई जवुं)

कान उमेठना या ऐँठना : कान आमणवो (हँड के येतवणी आपवा कान भरडवो)

कान करना : कान देवो (सांभणवुं; ध्यान आपवुं)

कान का कच्चा : काननुं कायुं (वगर समजये विशार्ये बीजानी वात पर विश्वास भूकी हेनारुं)

कान काटना : कान कापवा (थावाकी बुझाई वगेरेमां वधु पावरधा धवुं)

कान का परदा या कान के परदे फटना : कानना पडदा काटवा (बहु अवाजोधी परेशान धवुं)

कान खड़े होना : कान ठीला धई जवा (भप के आशकावेणा सावध धई जवुं)

कान खाना या कान खा जाना : कान भावा (वारवार पूछवुं; वारेवारे तकाओ करवो)

कान खोलकर सुनना : कान भोलीने सांभणवुं (सावधानीथी सांभणवुं)

कान गर्म करना : कान गरम करवा (शिक्षा करवी)

कान देकर सुनना या कान देना : कान दईने सांभणवुं (ध्यानधी सांभणवुं)

कान धरना : कान धरवा (ध्यान आपवुं)

कान न दिया जाना : कान न परी शकावा (कान माटे असह्य अवाज आपवो)

कान पकड़ना : कान पकडवा (पेतानी भूलस्वीकारवी)

कान पकना या पक जाना : कान पाकी जवा (अकनी अक वात सांभणतां-सांभणतां परेशान धई जवुं)

कान या कानों पर जूँ न रेंगना : कान पर जू पण न सणवणवी (वारवार कहेवा छतां पण वातमां ध्यान न परोववुं)

कान-पूँछ दबाकर चला जाना : कान-पूँछ दबावी थाव्या जवुं (गुपचाप थाव्या जवुं)

कान फूँकना : कान फूँकवा (गुरुमंत्र आपवो; अहेकाववुं; कोछीना मनमां कोछीनी विरुद्ध कोछ वात घुसाडी देवी)

कान फटना : कान काटवा; अवाजोधी कानने तकलीक धवी

कान फूटना : कान फूटवा; कान अहेरा धाय अवेओ अवाज धवो

कान बंद कर लेना : कान बंध करी लेवा (ध्यान न आपवुं)

कान बहना : कान पहेवो; कानमांधी रसी के पडु नीडणवो

कान बहरे कर देना : कान अहेरा करी नाभवा (सांभणनार कंटाणी जय अटेली सहे अकनी अक वात अेना काने नाभ्या करवी)

कान बहरे होना : कान अहेरा धवा (सांभणी-सांभणी कान दबाई जवा)

कान भरना या भर देना : कान भंभेरवा (कोछीना मनमां कोछीनी विरुद्ध कलीने ठसावी देवुं)

कान मलना : कान आमणवा (कान पकडी हँड देवो; शिक्षा करवी)

कान में डाल देना : काने नाभी देवुं; कली के अतावी देवुं

कान में तेल या रुई डालना या डालकर बैठना : कानमां रु भरावी भेसवुं (सांभण्यु न सांभण्यु करवुं)

कान या कानों में पड़ना : कानमां पडवुं (सांभण्यु)

कान में बात डालना : काने वात नाभवी (कोछीने कोछ वात कहेवी के अतावी देवी)

કાન લગના

૪૫૨

કિરણ ફૂટના

કાન લગના : કાન લાગવો; કંઈ સાંભળવા ઈચ્છુક હોવું

કાન લગાકર સુનના : કાન લગાડી સાંભળવું (ધ્યાનથી સાંભળવું)

કાન લગાના : કાન લગાડવા (ધ્યાનથી સાંભળવું)

કાના-ફૂસી કરના : કાનભંભેરણી કરવી (બીજાને ન સંભળાય એમ પીમેથી કહેવું)

કાની કૌઢી ન હોના : પાસે કાણી કોડી ન હોવી (સાવ અકિચેન હોવું; રાતી પાઈ ન હોવી)

કાનોં મેં ડેંગલી યા ડેંગલિયોં ડાલના : કાનમાં આંગળી નાખી દેવી (કોઈ વાત સાંભળવાનો પ્રયાસ કરવો)

કાનોં-કાન ચૂસના ન લગના યા હોના : કાનોકાન ખબર ન હોવી (કોઈને જાણ જ ન થવી)

કાનોં પર હાથ ધરના યા રચના : કાન પર હાથ ઢઈ દેવા (કોઈ વાત કરવાનો સાવ ઇન્કાર કરી દેવો; આશ્ચર્ય પ્રગટ કરી દેવું)

કાનૂન અપને હાથ મેં લેના : કાપદો પોતાના હાથમાં લેવો; કાનૂનની પરવા ન કરી સ્વેચ્છાએ કામ કરવું

કાફિયા તંગ કરના : કાફિયા તંગ કરવા; બહુ પરેશાન કરવું

કાફિયા તંગ હોના : કાફિયા તંગ થવા (બહુ પરેશાન થવું; વિવશ થવું)

કાફિયા મિલના : કાફિયા મેળવવા (છંદમાં પ્રાસ મેળવવો; એકસરખી બે વાત ગુણ કે ઉદાહરણ)

કાફૂર હો જાના : અદૃશ્ય થઈ જવું

કામ આના : કામ આવવું

કામ ડાના : કામ ઉપાડવું; જવાબદારી માથે લેવી

કામ કરના : કામ કરવું (સફળ થવું)

કામ કા : કામનું (ઉપયોગી)

કામ ચલના : કામ ચાલવું (કામ ચાલુ રહેવું)

કામ તમામ કરના : કામ સમાપ્ત કરવું (મારી નાખવું)

કામ નિકલના : કામ નીકળવું (હેતુ સિદ્ધ થવો)

કામ પડના : કામ પડવું (જરૂરિયાત ઊભી થવી)

કામ કર જાના : કામ કરી જવું (પ્રલાવ નાખવો)

કામ સે કામ રચના : કામથી કામ રાખવું (પોતાનું કામ કર્યે રાખવું-વ્યર્થ વાતોમાં ન પડવું)

કામધેનુ હોના : કામધેનુ જેવું હોવું (દરેક ઇચ્છા પૂરી કરવાનું સાધન હોવું)

કાચલ કરના : નિરુત્તર કરવું

કાચલ હોના : નિરુત્તર થઈ જવું

કાચા પલટ હો જાના : કાચાપલટ થઈ જવી (રૂપ ગુણ દશા સ્થિતિ અર્ધ બદલાઈ જવું)

કાલું કા ચજાના : કુબેરનો ખજાનો (ખૂબ ધન)

કાલ કા કલેવા હોના યા ચનના : કાળનો કોળિયો બનવું (મરણશીલ હોવું)

કાલ કો ખેંટ હોના : યમરાજની ભેટ થઈ જવું; મરણ પામવું

કાલ કે મુંઠ મેં જાના : કાળના મોંમાં જવું; મરણ પામવું; દેહાવસાન થવું

કાલા અક્ષર ખેંસ ચરાચર હોના : કાળા અક્ષર ભેંસ બરાબર હોવા (નિરક્ષર હોવું)

કાલા ચોર : કાળો ચોર (બહુ મોટો ચોર)

કાલા ધન : કાળું નાણું (અપ્રામાશિકતાથી પ્રાપ્ત કરેલું ધન)

કાલા નાગ : કાળો નાગ (બહુ હાનિકર્તા વ્યક્તિ)

કાલા પાની હોના : કાળું પાણી હોવું (દિશનિકાલ જેવી શિક્ષા મળ્યા બરાબર હોવું)

કાલા બાજાર : કાળું બજાર (જ્યાં ચોરીની કે ઓળવેલી ચીજવસ્તુનો વેપાર થતો હોય તેવું બજાર)

કાલા મુંઠ : કાળું મોં (કલંકવાળો ચહેરો)

કાલિચ પોતના : મેશ ચોપડવી (કલંકિત કરવું)

કાલી નાગિન : કાળી નાગણ (ભયાનક સ્ત્રી)

કાલી ભેડ : કાળું વરુ (ગદાર વ્યક્તિ; દગાબાજ વ્યક્તિ)

કાલે કોસોં : કાળા કોસ (પણે દૂર)

કાલે પાની ભેજના યા કાલે પાની કો સજા દેના : કાળા પાણીની સજા કરવી (દિશનિકાલની શિક્ષા કરવી)

કાશી કાચટ લેના : કાશીનું કાચટ મુકાવ્યા જેવું થવું (કઠોરમાં કઠોર દુખ સહન કરવું)

કિતને પાની મેં હૈ ? : કેટલા પાણીમાં છે ? (સ્થિતિ યોગ્યતા કે ઓખાત કેટલી છે ?)

કિતાબ યા કિતાબોં કા યા કિતાબી કીઢા : ચોપડીનો કીડો (પોથી-પંડિત)

કિધર આયા, કિધર ગયા : ક્યાં આવ્યા અને ક્યાં ગયા ! (આવ્યા ગયાની કશી જાણ ન હોવી)

કિનારા કરના : કિનારો કરવો (અલગ કે દૂર થવું)

કિનારા ચીંચના : કિનારો ખેંચવો; દૂર હટવું; સંબંધ છોડવો

કિનારે ન જાના : કિનારે ન જવું (અલગ કે દૂર જવું)

કિનારે ન લગના : કિનારે ન લાગવું (દૂર રહેવું)

કિનારે ચૈટના : કિનારે બેસવું (અલગ રહેવું)

કિનારે રહના : કિનારે રહેવું (દૂર રહેવું; બચવું)

કિનારે લગના : કિનારે લાગવું (સમાપ્ત થવું)

કિનારે લગાના : કિનારે લગાડવું (કામ પૂર્ણ કરવું)

કિરણ ફૂટના : કિરણ ફૂટવાં (સૂર્યોદય થવો)

किर-किरी होना

४५३

किसी-न-किसी

किर-किरी होना : कड़ा कड़ा के कांझरी कांझरी धवुं;
कोईनी आगण अपमानित धवुं; बैरिज्जती धरि
अम समजवुं

किल्ला फतह करना : किल्लो जती लेवो; अत्यंत
कड़ा काम करवुं

किल्ला गाड़ कर बैठना : किल्लाना घेरावमां बेसवुं
(अटण धरि बेसवुं)

किल्लसी घुमाना या ऐँठना : कारी लगावली (पुक्ति
लगावली; उपाय करवो)

किस खेत का बधुआ या किस खेत की मूली :
क्या भेतरनुं भूणियुं ? (तुख; नगण्य)

किस मर्ज की दवा : क्या रोगनी दवा ? (कयुं काम
करवामां लेभे लागे तेवुं ?)

किस मुँह से : क्या मोदाथी (पोताने दीन-दीन
समजने)

किस लेखे में : क्या लेभामां (तुख; नगण्य)

किसी का खून पीना : कोरुनुं जोही पीवुं (कोरिने
मारी नाभवुं)

किसी का नमक खाना : कोरुनुं नमक पावुं
(कोरिना सहारे पोतानी आजविका रणवी)

किसी की चलना : कोरुनुं याववुं; कोरुनो प्रभाव
के अधिकार होवो; कोरुनो अधिकार याववो

किसी की परम्पत करना : कोरिनी मरामत करवी
(कोरिनी मारपीट करवी)

किसी की लाली रखना : कोरिनी लावी राखवी
(कोरिनी प्रतिष्ठा के सम्मान साखवुं)

किसी के आगे पानी भरना : कोरिनी आगण पाशी
भरवुं (कोरिनी आगण तुलनामां अति तुख
होवुं; किक्का पडवुं)

किसी के कंधे से बंदूक चलाना : कोरिना भले
बंदूक मुकी कोरुवी (कोरि बीजा द्वारा काम
कराववुं)

किसी के घर में आग लगाकर अपना हाथ सेक
लेना : कोरिना घरमां आग लगाडी पोताना हाथ
शेकवा (पोतानुं काम साधवा बीजाना परने हानि
पहोँयावली)

किसी के आगे दुम हिलाना : कोरिनी आगण
पुंछडी हलाववी (कोरिनी भुशामत करवी)

किसी के नाम पर धूकना : कोरिना नाम पर धूकवुं
(कोरुनुं सारनरसुं जडाववुं)

किसी के नाम पर रोना : कोरिना नाम पर रडवुं
(उदास; शोभाहीन; प्रभावहीन होवुं)

किसी के पीछे दीवाना होना : कोरिनी पाछण
पागल धवुं (अत्यंत प्रेमासक्त धवुं)

किसी के बल या जोर पर कूदना : कोरिना जोरे कूदवुं
(कोरिना सहारे लई आगण आवी वात करवी)

किसी के लिए कुआँ खोदना : कोरिना माटे कूवो
भोदवो (कोरिने हानि पहोँयावानी येष्टा करवी)

किसी की ढाल बनना : कोरिनी ढाल बनवुं (संकटमां
कोरिनी रक्षा करवी)

किसी के लिए प्राण या जान देना : कोरि माटे जान
आपवो (कोरिना माटे भूष लोग आपवो)

किसी के सामने या आगे आँखें उठाना : कोरिनी
सामे आँखो उठाववी (भोँ जियुं करवुं)

किसी के सिर देवता या प्रेत आना : कोरिना माथे
भूत सवार धवुं (कोरिना उपर भूतनो आवेश
होवो; काम पाछण पूनी धवुं)

किसी के सिर सेहरा बाँधना : कोरिना माथे मोड
बांधवो (वरराजा बनाववो; कार्यनुं श्रेय आपवुं;
मोटो ला बनाववो)

किसी के हाथ बिकना : कोरिना हाथे वेथावुं (कोरिने
अधीन धवुं)

किसी को धूकना : कोरिना पर धूकवुं (धिकारवुं)

किसी को देखकर जीना : कोरिने जोरिने जववुं
(कोरि माटे अधिक स्नेह होवो)

किसी को न गिनना : कोरिने न गणवुं (सौने तुख
लेभवां)

किसी को नचाना : कोरिने नखाववुं (कोरि पास
आपशी मरज मुजब काम कराववुं)

किसी को पड़ना : कोरिना पर गिरववुं (कोरिने
रूपरंग प्रकृति आदिमां समान होवुं)

किसी को बनाना : कोरिने बनाववुं (कोरिनी हांसी
उठाववी)

किसी को भरना : कोरिने भराववुं (कोरिना मनमां
अेवी वांत ठसाववी के जेनी वात करी छीय अेनी
अे विरोधी धरि जाय)

किसी को मूड़ना : कोरिने मूडवुं (ठगवुं; छेतरवुं)

किसी खूँटे से बाँधना : कोरि भूटे बांधवुं (लग्नथी
जोडवुं)

किसी खेत की मूली न समझना : कोरि भेतरनुं
भूणियुं न समजवुं (नगण्य के तुख समजवुं)

किसी के गीत गाना : कोरिना गाशां गावां (कोरिनां
वभाम्न करवा)

किसी चीज या काम आदि का नाम न लेना : कोरि
यीजनुं नाम न लेवुं (कही न करवुं)

किसी चीज पर लात मारना : कोरि यीज पर लात
मारवी (उपेक्षा करवी)

किसी-न-किसी : कोरि अने कोरि (अेक ने अेक)

किसी पर आ बनना

४५४

कुछ पल्ले न पड़ना

किसी पर आ बनना : कोईना पर आवी बनवुं
(विपत्ति पडवी)

किसी पर क्रोध या गुस्सा उत्तारना : कोईना पर
गुस्सो उत्तारवो (कोईना गुस्सो कोईना पर
उत्तारवो)

किसी पर जाना : कोईना पर जवुं (अना जेवां ३५
रंज ने स्वभाव-लक्षण होवां)

किसी पर जी या तबीयत आना : जव आसक्त
थवो (भूष लागशी अकड़ी थवी)

किसी पर वरस पड़ना : कोईना पर वरसी पडवुं
(अकअक कोषपूर्णा पातो करवी)

किसी पर बीतना : कोईना पर वीतवुं; विपत्ति
पडवी

किसी पर मरना : कोईना पर मरवुं (कोईने
अल्पिक स्नेह करवो)

किसी पर हाथ छोड़ देना : कोईना पर हाथ छूटा
भूकवा (कोईना पर मारजूस करवी)

किसी से अच्छी तरह समझना : कोईने अच्छी रीते
समजवुं (बराबर दंड देवो; भूष बढवो लेवो)

किसी से जी फिरना : कोईनाधी जव करी जवो
(लागशी छूटी यई जवी)

किसी स्थान पर गौड़ बोलना : कोई स्थान पर
शिष्याणोअे लाणी करवी (उज्जड के निर्जन यई
जवुं)

किसी से कुछ लेना-देना : कोईथी कंई लेवुं-देवुं
(संबंध के व्यवहार राखवो)

किस्मत आजमाना : किस्मत अजमाववुं (काम करी
जोवुं के कदाय सकणता भणी जप)

किस्मत का धनी : किस्मतनुं धणी (भाग्यशाली)

किस्मत का फेर : किस्मतनो फेर (जमानानी
बिलटफेर; दुर्भाग्य)

किस्मत का मारा : किस्मतनो मार्यो (अभागि;
भाग्यहीन)

किस्मत का लिखा : किस्मतनुं लख्युं; जे भाग्यमां
लभ्युं होय ते

किस्मत को या किस्मत पर रोना : किस्मतने रडवुं
(दुर्भाग्य पर शोक करवो)

किस्मत खुलना या चमकना या जागना : किस्मत
भूलवुं (प्रगति थवी)

किस्मत ठोकना या ठोककर रह जाना : किस्मतने
छोडीने के कोसीने रही जवुं (दुर्भाग्य पर शोक
करवो)

किस्मत लड़ना : किस्मत लडवुं (भाग्यनी परीक्षा
थवी)

किस्सा खतम या तमाम या पाक हो जाना :
किस्सो पूरो यई जवो (अधो पूरो थवो;
मरवुं)

कीचड़ उछालना : कादव उछालवो (बदनाम
करवुं)

कीचड़ में फंसना : कादवमां फसावुं (संकटमां
पेरावुं)

कीड़े काटना : कीड़ाउने उंभ मारवो (बेबेनी
आववी)

कीड़े पड़ना : कीड़ा पडवा (भराबी आववी)

कीड़े लगना : कीड़ा लागवा (कीड़ाधी जवाई जवुं
के नष्ट थवुं)

कुआँ खोदना : कूवो ખોદવો (भीजानुं बुरुं के अहित
थाय अेवी सामग्री तैयार करवी)

कुआँ या कुएँ झाँकना : कूवे-कूवे आंभी वणवुं (धड़ी
जग्याअे शोधी वणवुं)

कुएँ का मेंढक या कूप-मंढक : कूवामांनुं देडकुं
(भूष ओछी जालकारीवाणुं होवुं)

कुएँ पर से प्यासा आना या लौटना या लौट आना
: कूवेथी तरस्या पाछा आववुं (कार्य सकण थवानी
आशा होय ते स्थगथी ज निष्कणता साथे पाछा
आववुं)

कुएँ में कूदना : कूवामां कूदी पडवुं; जोभमनुं काम
करवुं

कुएँ में डाल देना या ढकेलना : कूवामां नाभी देवुं
(जन्म ज नष्ट करी देवो)

कुएँ में बाँस डालना : कूवामां वांस नाभवो; भूष
शोध-तयास करवी

कुएँ में भाँग पड़ना : कूवामां भांग पडवी (सोनो
पागल जेवो व्यवहार करावो)

कुएँ में या कुएँ से बोलना : कूवामांधी बोलवुं (अटवुं
धीमूं बोलवुं के संबन्ध नहि)

कुछ उठा न रखना : कशुं ઉઠાવવાનું ન રાખવું
(यथाशक्ति प्रयत्न करवो)

कुछ ऐसा-वैसा : कंईक अेवुं तेवुं (साधारण के
भामुखी; कंईक गरज)

कुछ कर देना : कंईक करी नाभवुं (आहुमंत्र करी
देवो)

कुछ कहना : कंईक कहेवुं (कट्ट-वचन कहेवुं)

कुछ कहते न बनना : कंई कहेवानुं न बनवुं (कंई
कधी न शकावुं)

कुछ का कुछ : कंईकनुं कंईक (विपरीत)

कुछ पल्ले न पड़ना : कंई पल्लामां न पडवुं (कंई
प्राप्ति न थवी)

કુછ યા કોઈં બાત હોના

૪૫૫

કોદોં દેકર પઢના

કુછ યા કોઈં બાત હોના : કંઈં વાત હોવી (કોઈં રહસ્ય હોવું; કશુંક ભેદી હોવું)

કુછ લેના ન દેના : ન કંઈં લેવું ન કંઈં દેવું (કોઈં પ્રયોજન ન રહેવું)

કુછ હાથ ન આના : કશું હાથ ન આવવું (કંઈં લાભ ન થવો)

કુછ હો : કંઈંક છે (પ્રત્યેક પરિસ્થિતિમાં)

કુછ હો જાના : કંઈંક થઈ જવું (શારીરિક વિકાર, રોગ, દુર્ઘટના, પ્રેત-બાપા આદિ આવવું)

કુટ્ટી કરના : કટી કરવી (ફૂટા થઈ જવું)

કુના કાટના : ફૂતરું કરડવું (પાગલ થવું)

કુત્તે કી ચાલ જાના, ચિલ્તી કી ચાલ આના : ફૂતરાની ચાલે જવું ને બિલાડીની ચાલે આવવું (બહુ જલદી જવું-આવવું)

કુત્તે કી નૌંદ સોના : ફૂતરાની ઊંધે સૂવું (થોડા અવાજે જાગી જવાય એવી ઊંધ લેવી)

કુત્તે કી દુમ કમી સીધી નહીં હોલી : ફૂતરાની પૂછડી કદી સીધી નથી હોતી; દુષ્ટ માણસ પોતાનો સ્વભાવ બદલી નથી શકતો.

કુત્તે કી પૌત પરના : ફૂતરાના મોતે મરવું (અત્યંત દુર્દશા ભોગવતાં મરવું)

કુપ્પા હોના યા કુપ્પા હો જાના : કુલ્લું થઈ જવું (ફૂલી જવું; અત્યંત પ્રસન્ન થવું)

કુબેર કા કૌષ યા ચખજાના યા ધન : કુબેરનો ખજાનો; અઢળક ધન

કુમ્હેડે કી ચતિયા : કોળાનું ફળ (અતિ દુર્બળ વ્યક્તિ)

કુમસી દેના : ખુરશી આપવી (માન આપવું)

કુલ કા દીપક બુઝના : કુળનો દીવો બુઝાવો (નિર્વૈશ થવું)

કુલિયા મેં ગુંડ ફોડના : કુલડીમાં ગોળ વાટવો (છુપાવીને ક્રમ કરવું)

કુસ્તી ખાના : કુસ્તી ખાવી (કુસ્તીમાં હારી જવું)

કુસ્તી મારના : કુસ્તી મારવી (કુસ્તીમાં જીતી જવું)

કુહરાપ પચના : હાહાકાર મચવો (ધણી વ્યક્તિઓનું એકસાથે રોવું-ફૂટવું)

કુહરામ મચાના : હાહાકાર મચાવવો (અશાંતિ ફેલાવવી; ભયનું વાતાવરણ કરવું)

કૂચ કર જાના : કૂચ કરી જવી (મરી જવું; ચાલ્યા જવું)

કૂચ કા હંકા યા નક્કારા બજાના : કૂચનું ડંકા નિશાન બજાવવું (સેનાનું યુદ્ધપ્રસ્થાન થવું)

કૂચ ચોલના : કૂચ બોલવી (સેનાને પ્રસ્થાનનો આદેશ મળી જવો)

કૂટ-કૂટ કર ભરા હોના : ફૂટી-ફૂટીને ભરેલું હોવું (અચ્છી રીતે કસી-કસીને ભરેલું હોવું)

કૂપ-મંદૂક : કૂવામાંનું દેડકું (મર્યાદિત જાણકારી અને અલ્પ અનુભવ ધરાવનાર વ્યક્તિ)

કેંચુલ બદલના : કાંચળી બદલવી (રૂપ વસ્ત્ર રીતિ નીતિ બદલવાં)

કૈફિયત તલબ કરના : કેફિયત તલબ કરવી (કારણ પૂછવું)

કોઈં ઉપાય ઊઠા ન રચના : કોઈં ઉપાય બાકી ન રાખવો (સખતમાં સખત પરિશ્રમ કરવો)

કોઈં ઓજા હૈ : કોઈં ચીજ છે (ધણી મહત્વપૂર્ણ અને સુંદર વસ્તુ હોવી)

કોઈં-ન-કોઈં : કોઈં ને કોઈં (આ નહિ તો તે; એક નહિ તો બીજું)

કોઈં બાત ઊઠા ન રચના : કોઈં વાત બાકી ન રાખવી (યથાશક્તિ બધા ઉપાયથી કામ લેવું)

કોઈં બાત નહીં : કોઈં વાત નહિ (કોઈં ચિંતા નહિ; કંઈં પરવા નહિ)

કોઈં બાત હોના : કંઈં વાત હોવી (કશું રહસ્ય હોવું)

કોણ ઝગડના : કૂખ ઊજડવી (સંતાન મરી જવું)

કોણ કી ઑંચ : કૂખની ઑંચ (સંતાનનો વિયોગ)

કોણ ચુલના : કૂખ ઊઘડવી (વંધ્યત્વ દૂર થવું)

કોણ બંદ હોના યા મારી જાના : કૂખ બંધ થવી (ગર્ભ ન રહેવો; સંતાન ન હોવું)

કોણ ભરાના : કૂખ ભરાવી (સંતાન જન્મવું)

કોણ-માંગ સે ભરી-પૂરી રહના : કૂખ માંગથી ભરીપૂરી રહેવી (પુત્ર તથા પતિનું સુખ પ્રાપ્ત થવું)

કોઠા બિગડના : કોઠો બગડવો (બદહજમી થવી)

કોઠા સાફ હોના : કોઠો સાફ હોવો (પેટ સાફ હોવું)

કોઠી ચોલના : કોઠી ખોલવી; આફતની દુકાન ખોલવી

કોઠી ચલના : કોઠી ચાલવી; લેણદેણનો વ્યવહાર હોવો

કોઠો બૈઠના : કોઠી બેસવી (દિવાળું નીકળવું)

કોઠે પર બૈઠના : કોઠા પર બેસવું (વેશ્યાનો વ્યવસાય કરવો)

કોઠોં મેં ચિત્ત ભરમાના : કોઠાઓમાં ચિત્ત ભરમાવું (અનેક પ્રકારની આશંકાઓ થવી)

કોઠુ મેં જાજ : કોઠમાં ખુજલી (દુઃખ પર દુઃખ)

કોઠોં દલના : કોઠરા દળવા (કોઈંને ચીધો એને બાળવાનું કામ કરવું)

કોઠોં દેકર પઢના યા સીખના : કોઠરા આપીને ભણવું (અપૂરી ઢંગ વગરની કેળવણી લેવી)

कोना-कोना ढूँढना

४५६

खड़िया में कोयला

कोना-कोना ढूँढना : भूखेभूखे शोपवो (बधी जम्माये शोधो वणवुं)

कोना झाँकना : भूखे भरावुं; संतावुं

कोर-कसर न रखना : वत्ताओछापशुं न राखवुं (बधी सलवितताओ तपासवी)

कोर दबना : किनारी के छेडी दबावो (लागमां आववुं)

कोरा जवाब देना : कोरोकट जवाब आपवो (साक ठन्कार करवो)

कोल्हू का बिल : धाड़ीनो बणद (पांथीना बणद जेवो भूब मडेनत करनारो भासस)

कोल्हू काटकर मुंगरी या मोगरी बनाना : धाड़ी कापी ओ लाकडानी भोगरी बनाववी; थोडा लाब माटे मोट्टे नुक्सान वेठवुं

कोसों दूर रहना या भागना या होना : कोसना कोस दूर रहेवुं (धसुं दूर रहेवुं; लागवुं)

कोहराम मचना या मचाना : रोक्कण के ककलाश मयवुं (पलानुं भेगा धरि रोवुं-हूटवुं)

कौआरोर मचाना : कागारोण मयाववी (सभत जोरशोरधी शोर मयाववो)

कौड़ियों के मोल बिकना : कोड़ीओना लावे वेयावुं (सस्ता के ओछा लावे वेयावुं)

कौड़ी कफन का न होना : कफननी कोड़ी पश न होवी (बिलकुल गरीब होवुं)

कौड़ी काम का न होना : कोड़ीनी किमत जेटलाय न होवुं (बेकार होवुं)

कौड़ी के तीन या तीन-तीन होना : टकाना तश होवुं

कौड़ी को न पूछना या कौड़ी को न लेना : कोड़ीभार पश न पूछवुं (नकामा होवुं)

कौड़ी-कौड़ी अदा करना या चुकाना या भरना : कोड़ीओ कोड़ी यूकववी (देवुं पूरुं यूकववुं)

कौड़ी-कौड़ी को मुहताज : कोड़ी कोड़ीनुं कंगाण (अत्यंत निर्धन)

कौड़ी-कौड़ी जोड़ना : कोड़ी कोड़ी करी भेगुं करवुं (थोड़ थोड़ करी कष्टधी भेगुं करवुं)

कौड़ी-कौड़ी दाँतों से पकड़ना : कोड़ी कोड़ी दाँते लरि पकड़वुं (धशी कंजूसाई करवी)

कौड़ी जलना : कोड़ी बजवी (भूज के कोप आदिधी शरीर तपवुं)

कौड़ियों के पीछे ईमान बेचना : कोड़ी पाछण ठमान वेयवो (थोडा लाब माटे बेठमान ववुं)

कौन-सा मुँह लेकर : केवुं मोड़ुं लरिने (लज्जाने लरि कोरि काम करवा अशक्त होवुं)

कौन किसका होता है : कोल कोनुं होय छे ? (कोरि बीजाने मदद नधी करनुं)

कौल का पूरा या पक्का या धनी : कोल (प्रतिष्ठा)नुं पाड़ुं (सत्यवादी)

क्या कहना है या क्या कहने है : शुं कहेवानुं छे ? (वाल वाल!)

क्या किया : शुं कयुं ? (पशुं बुरुं कयुं !)

क्या कुछ या क्या-क्या कुछ : शुं; कछि; शुं शुं कछि ! (बधुं ज)

क्या-क्या न किया : शुं शुं नधी कयुं ? (बधुं ज कयुं छे.)

क्या खाकर या क्या खाके : शुं पारिने ? (कोना बज पर ?)

क्या खूब : शुं भूब ! (वालवाल; पशुं सरस !)

क्या चलते हो : शुं बलावो छे ? (शी यर्था करो छे ? बराबरी नधी धरि सकती.)

क्या चीज है : शी चीज छे ! (तुय छे; कछि नधी !)

क्या जाता है : शुं जाय छे ? (कछि नुक्सान नधी.)

क्या जाने : शुं जायुं ? (माबूम नधी.)

क्या पड़ी है : शी पड़ी छे ? (कछि जउरियात नधी.)

क्या भुना लेंगे : शुं शेकी लेशो ? (शो लाब ठकावी लेशो ? शुं करी लेशो ?)

क्या मुँह दिखाओगे ? : शुं भौं देभाउशो ? (शरमावुं पउशे; शो जवाब देशो ?)

क्या यह और क्या यह : शुं आ ने शुं पेवुं ? (जेवुं आ तेवुं अ; बजे तुय छे.)

क्या समझना : शुं समजवुं ? (कशुं न समजवुं.)

क्या से क्या कर डालना या बना देना : शुंनुं शुं करी देवुं (परिवर्तन उपजावी देवुं)

क्या से क्या हो जाना : शुंधी शुं धरि जवुं (दशा के स्थिति ठिंधी धरि जवी)

क्यों नहीं : केम नहि ? (अवश्य)

क्रोध पी जाना : कोष पी जवो (कोष दबावी देवो)

खजाना भरना : भजानो भरवो (भूब धन कमावुं)

खटाई में डालना : भटावा माटे नाभवुं (अपनुं अपम अनिश्चित पजुं राखवुं)

खटाई में पड़ना : भटाशमां पउवुं (अपनुं अपम अनिश्चित रहेवुं)

खड़ा का शिकार बनना : तलवारना भोग बनवुं; भरवुं पउवुं

खड़ा करना : ठिभुं राखवुं (मुलतवी के भाकी राखवुं)

खड़ा जवाब : ठिभो जवाब (साक ना)

खड़िया में कोयला : पड़ी (भाटी)मां कोयला (सारा साथे नरसानो संयोग)

खड़ी पछाड़े खाना

४५७

खिचड़ी पकना

खड़ी पछाड़े खाना : ग्रीष्म पछाड़ जावी (ग्रीष्म
थई थई पछाड़ जावी)

खड़ी सवारी आना : ग्रीष्म सवारी आववुं (तरत
पाछा वणी जवा तैयार होवुं)

खड़े-खड़े फिरना या लौटना : ग्रीष्म ग्रीष्म पाछा
वणवुं (तरत के जट पाछा वणवुं)

खतम करना : खतम करवुं (समाप्त करवुं; मारी
नाभवुं)

खबर उड़ना या फैलना : ખબર ફેલાવી (અફવા
ચાલવી)

खबर लगना : ખબર પડવી (પત્તો મળવો)

खबर लेना : ખબર લેવી (કોઈની સેવાयाकरी
करवी; हंड देवो के मारपीट करवी)

खम खाना : નમી પડવું (નીચું જોવું; હारवुं)

खम ठोकना या बजाना या मरना : ઝૂકીને જાંઘ
ઠોકવી (કુસ્તીવેળા જાંઘ પર ગુસ્કો મારી સામેના
હરીફને પડકાર આપવો)

खरा-खोटा परखना : ખરુંખોટું પારખવું
(સારાખોટાની પરખ કરવી)

खराद पर चढ़ाना : સંધ્યા પર ચઢાવવું; કસોટીએ
લેવું

खरी-खरी सुनाना : ખરેખરું સંભળાવી દેવું

खरी-खोटी सुनाना : ખરુંખોટું સંભળાવવું (સારું
કે ખોટું કહી દેવું)

खर्च उठाना : ખર્ચ ઉઠાવવો (ખર્ચ-ભાર વેંદારવાં)

खर्च चलना : ખર્ચ થવું કે ચાલવું (ખર્ચ પૂરો પડવો)

खर्च चलाना : ખર્ચ ચાલ્યા કરવું (ધર ચલાવવા
જરૂરી હોય તે બધો વ્યય કર્યા કરવો)

खरिद भरना या लेना : નસકોરાં બોલવવાં (ધસધસાટ
ગિધવું)

खलबली पड़ना या मचना : ખળબળાટ મચવો
(હલચલ કે દોડાદોડ મચવી)

खलियान करना : ખળું કરવું (કાપેલા મોલનું ખળું
કરવું; અસ્તવ્યસ્ત કે નષ્ટ કરવું)

खाई से निकलकर खंदक में कूदना : ખાઈમાંથી
આપરામાં પડવું (એક આકતમાંથી નીકળી બીજી
આકતમાં સપડાવું)

खाक उड़ाना (किसी की) : કોઈની રાખ ઉડાડવી;
મરકરી કરવી

खाक उड़ना (किसी की) : રાખ ઊડવી (ઉજાડ
થવું)

खाक छानना : રાખ કે ધૂળ ચાળવી (બહુ શોધવું)

खाक डालना : રાખ કે ધૂળ નાખવી (એબ
છુપાવવી; ધિક્કારવું; અપમાનિત કરવું)

खाक फांकना : ધૂળ ફાંકવી (અહીંતહીં ધૂમવું; માર્યા
માર્યા કરવું)

खाक बरसना : રાખ વરસવી (વેરાન બની જવું)

खाक में मिलना : રાખમાં કે ધૂળમાં મળી જવું; નાશ
પામવું

खाक में मिलाना : રાખમાં મેળવવું; નષ્ટ કરવું;
નિર્ધન બનાવવું

खाका उड़ाना : ઢાંચો કે યોજના કરી નાખવી
(ઉપહાસ કરવો; મરકરી કરવી)

खा जाना : ખાઈ જવું (મારી નાંખવું)

खाट कटना (किसी की) : ખાટલાનું વાણ કાપવું
(એટલા માંદા હોવું કે એ દરદીનાં પેશાબ-ગાઝ
માટે ખાટલાનું વાણ કાપવું)

खाट पकड़ना : ખાટલો પકડવો (એટલા બીમાર થઈ
જવું કે ખાટલા પરથી ગીભા ન થઈ શકાવું)

खाट से उतारा जाना : ખાટલેથી ઉતારવું (મરણ વેળા
ખાટલેથી ઉતારી ભોંય પર ચોકા પર નાખવું)

खाट से लगना : ખાટલાને વળગવું (એટલા બીમાર
પડી જવું કે ખાટલેથી ઊઠી ન શકાવું)

खाता खोलना : ખાતું ખોલવું (કોઈ સાથે આપલે શરૂ
કરવી)

खातिर जमा रखना : માનજમા રાખવું; વિશ્વાસ રાખવો

खाना कमना : ખાવું કમાવું (મહેનત-મજૂરીથી પૈસા
કમાઈ ગુજારો કરવો)

खाना न पचना : ખાવું ન પચવું (ચેન ન પડવું)

खा पका डालना या खा पी डालना : ખાઈ-પી
નાખવું (ખર્ચો નાખવું)

खाने को दौड़ना : ખાવા ધાવું (મારવા તૈયાર હોવું)

खार खाना : ખાર કે કાંટો ખાવો (દાઝે બળવું; દેખ
રાખવો)

खार खाए बैठना : ખાર કે કાંટો ખાઈ બેસવું; પ્રથમથી
જ દેખ કરવો

खाल खिंचवाकर उसमें भूसा भरवा देना या खाल
खिंचवाना : ખાલ ખેંચાવી ભૂસું ભરવું (સખત
શિક્ષા કરવી)

खाल खींचना या उधेड़ना : ખાલ ઉતરડવી (સખત
મારપીટ કરવી)

खालसा करना : ખાલસા કરવું (જખત કરી લેવું)

खिंचा-खिंचा रहना : ખેંચાપા-ખેંચાપા રહેવું (અલગ
કિનારે રહેવું)

खिचड़ी खिलाना : ખીચડી ખવરાવવી; જાનવાળાને
કાચું ભોજન આપવું

खिचड़ी पकना : ખીચડી પાકવી (ગુપ્ત પડ્યંત્ર
રચાવું)

खिचड़ी पकाना

४५८

खेत कमाना

खिचड़ी पकाना : भीखड़ी पकाववी; गुप्त कांई
सलाह थवी
खिचड़ी होना : भीखड़ी यई जवुं (कोई वाण काणा
ने कोई घोणा अेम बे वस्तुनुं मणवुं)
खिल्ली उड़ाना : हांसी के भजक करवी
खिसिया जाना : पसियाशा पडवुं; रिसावुं; पिजावुं
खिसियानी हंसी : पसियाशा पड्या होईअे ते दूर
करवा हसवुं ते
खींच लेना (दर्द) : भेंखी लेवुं (दवा आदिथी दर्द
दूर करवुं)
खींच लेना (मन या चित्र) : भेंखी लेवुं; आकर्षित
करवुं
खींच लेना (हाथ) : भेंखी लेवुं (कोई काम बंध करी
देवुं)
खोर चटाना : भीर यटाववी (बाणकने पहेलवहेवुं
अन्नप्राशन कराववुं)
खीरे-ककड़ी की तरह काटना : भीरुं (काकड़ी जेवुं
कण) अने काकड़ीनी जेम कापवुं (पत्रापत्र कापवुं)
खीस काढ़ना या निकालना : हांतरापक्षुं देभाडवुं
(अेवुं हसवुं के हांत देभाई पडे)
खुगौर की भर्ती : धोड़ना छननी भरती (नकामी
वस्तुओं के लोकोनो जमाव)
खुतबा पका जाना : तारीक वांयवी (बादशाहतनी
घोषणा थवी)
खुदा की पनाह : ईश्वरनुं रक्ष (ईश्वर अयाचन)
खुदा खुदा करके : ईश्वर ईश्वर करीने (भूल
महेनत-गजूरीथी)
खुलता रंग : खुलतो रंग (विघटतो साक रंग)
खुली बात या खुला भेद : खुल्ली बात (साक के
स्पष्ट बात)
खुले आम या खुले खजाना या खुले बाजार या
खुले मैदान : खुलेआम (खुल्ली रीते; कशुं
छुपाया बिना)
खुशामदी टट्टू : पुशामती टट्टू (पुशामतभोर
अक्ति)
खुशी से फूला न समाना : पुशीथी डूवुं न समावुं
(भूल पुश होवुं)
खूंट में बाँधना : भूटे बांधवुं (भूल सारी रीते याद
राभवुं)
खूँटा गाड़ना : भूँटे छाटवो के धरबवो (सीमा
निर्धारित करवी)
खूँटे के बल पर कूदना : भूंटाना जोरे कूदवुं
(बीजानी महेदना जोरे अभिमान करवुं)
खूँटे पर पारना : भूँटा पर मारवुं (तिरस्कार करवो)

खून उबलना (या खौलना) : भून (लोही) जिलरावुं
(कोपधी लाल थवुं)
खून (और) पसीना एक करना : भून-पसीनो अेक
करवां (कठश परिश्रम करवो)
खून करना : भून करवुं (हत्या के कतल करवी)
खून का घूँट पीकर रह जाना : भूननो कोणियो पीने
रही जवुं (अति कोपनो आवेग सही लेवो)
खून का प्यासा : लोहीनुं तरसुं (हत्या के वध करवा
आतुर होवुं)
खून की नदी या नदियाँ बहाना : लोहीनी नदीओ
वहेवडाववी (धनो मानव-संसार करवो)
खून के आँसू रूताना : लोहीना आंसुधी रोवराववुं
(भूल वधारे सताववुं)
खून के आँसू रोना : लोहीना आंसुधी रोवुं (अति
मुसीबतोधी भूल दुःखी होवुं)
खून-खच्चर होना : भूनभराबी होवी (कापाकापी
होवी)
खून खुश होना : लोही जिडी जवुं (अत्यंत डरी जवुं)
खून खौलना या खौल उठना : लोही ठिकणी ठिकवुं
(बहु कोप आववो)
खून गर्दन या सिर पर चढ़ना या सवार होना : भून
गले के माथे सवार होवुं (ओईने मारी नामवा
तैयार होवुं)
खून गर्म होना : लोही गरम थवुं (बहु कोप आववो)
खून चूसना : लोही भूसवुं (धन ओणवी लेवुं; भूल
शोषण करवुं)
खून ठंडा या सर्द होना : भून ठंडुं यई जवुं (अत्यंत
बमलीत होवुं; ठिसाहमां कभी होवी)
खून पीना : लोही पीवुं (मारी नामवुं; शोषण
करवुं)
खून बहाना (दूसरे का) : लोही वहाववुं (बहु मोटी
संख्यायां जनहानि करवी)
खून बहाना (अपना) : लोही वहाववुं (बीजाना
माटे मरी मरवुं; अहिदान आपवुं)
खून लगाकर शहीद होना या शहीदों में नाम
लिखना : भून लगावी शहीद थवुं (शोष देभावकारी
कामो करी मोटा मनुष्योमां सामेल थवा पत्न
करवो)
खून सवार या खून सिर पर सवार होना : भून माथे
सवार होवुं (ओईने मारी नामवा के भीजुं कंई
अनिष्ट करवा तैयार थवुं)
खून आना : लोही आववुं; रक्षक्षेत्रमां मारपी जवुं
खेत कमाना : भेतर कमाववुं (भातर वगेरे नाभी
भेतरने इणदुष करवुं)

खेत करना

४५८

गड्ढा गड्ढा

खेत करना : भेतरे करवुं (भेतरेने समथण करवुं;
 बांढनी केलाववी; युद्ध करवुं)
 खेत छोड़ना : भेतरे छोड़वुं-भेत छोड़वुं (रक्षेत्र
 छोड़ी लाजवुं)
 खेत रहना : भेतरे रहवुं (रक्षेत्रमां भार्या जवुं)
 खेल करना : खेल करवो (भराभर काम न करवुं;
 तमाशो करवो)
 खेल खेलना : खेल खेलवो (खाल खालवी)
 खेल खेलाना : खेल खेलववो (बहु परेशान के तंग
 करवुं)
 खेल बिगड़ना : खेल बगाड़वो (काम व्यर्थ जवुं)
 खेल बिगाड़ना : खेल बगाड़वो (काम निष्फण
 करवुं)
 खेल समझना : खेल समजवो (कोई कामने
 रमतवात समजवी)
 खेलना खाना : खेलवुं-भावुं (खेलवुं-कूदवुं; रमतमां
 खवन गुजारवुं)
 खेलने खाने के दिन : खेलवा-भावाना दछाडा
 (खेलकूदना दछाडा; रमतना खवनना दछाडा)
 खेला खेला कर मारना : खेलखेल करी मारवुं (कष्ट
 दई दई मारवुं)
 खैर मनाना : सेमकुशणता मागवी
 खोज-खबर लेना : कुशण-मंजण पूछवो
 खोज मारना : शोधयिक्र लूछवो (पजलां लूसी
 नाभवो)
 खोटा पैसा : भोटो रुपियो (अनीतिनुं पन)
 खोटी-खटी या खोटी-खरी सुनाना (खरी-
 खोटी सुनाना) : भटुंभोटुं कहेवुं (जोटवुं-कटकारवुं)
 खोटे सिक्के चलना : भोटो सिक्को खालवो (कपट-
 व्यवहार खालवो)
 खोदकरगाड़ देना : भोटोने छटी देवुं (भूख पीटवुं;
 आडरी शिक्षा करवी)
 खोद-खोदकर पूछना : भोटोभोटोने पूछवुं (अनेक
 प्रश्नो करी पूछवुं)
 खोपड़ी खाना या खा जाना : माथुं भावुं (बहु
 प्रश्नो करी परेशान करवुं)
 खोपड़ी खाली हो जाना : भगज भाखी यई जवुं
 (माथुं पाकी जवुं)
 खोपड़ी खुजलाना : माथे यण आववी (भार
 पडवानी संभावना थवी)
 खोपड़ी गंजी करना : माथुं टाखियुं थवुं (भारी
 भारीने माथाना वाण भेंची काढवा)
 खोपड़ी गंजी होना : माथे टाखियुं थवुं (भार
 पडवाथी माथाना वाण नीकणी जवा)

खोपड़ी चाटना या चाट जाना : माथुं आटवुं (माथुं
 भावुं; पूछीपूछीने परेशान करवुं)
 खोपड़ी पर लादना : माथे लादवुं (जबरदस्तीथी काम
 सोंपवुं)
 खोपड़ी मानना : भोपरी छे भेम मानवुं (दिमागनी
 तारीफ करवी)
 खोपड़ी रंग जाना : माथुं रंगाई जवुं (भार पडवाथी
 माथेथी लोही नीकणवुं)
 खोलकर कहना : भुल्ला यईने कहेवुं (साक्ष कहेवुं)
 ख्याल पड़ना या ख्याल पर चढ़ना : भ्यालमां आववुं
 (ध्यानमां आववुं)
 ख्याली पोलाय पकाना : भ्याली पुलाय पकाववो
 (बिनाव्यवहारु कल्पनाओ करवी)
 गंगा उठाकर कहना या गंगा उठाना या गंगाजली
 उठाना : द्वाथमां गंगाजण लई शपथ लई कहेवुं
 गंगा नहाना : गंगा नाहवुं (दायित्व पूरुं करी निश्चित
 थवुं)
 गंगालाभ लेना या होना : गंगाकिनारो मणवो (मृत्यु
 थवुं)
 गंडा ताबीज करना : दोरा-तावीज करवां (भूतप्रेतनी
 असर काढवा मंत्रतंत्रनो आशरो लेवो)
 गंध मिलना : गंध मणवी (धोरो पत्तो मणवो)
 गच्चा खाना : गोधुं भावुं (दगाना लोण बनी
 पोतानी छानि बाथ भेम बेसवुं; रोई केरमां पडी
 लुलायामां आवी जवुं)
 गजब करना : गजब करवो (बहु छानि करवी)
 गजब का : गजबनुं (विलक्षण)
 गजब टूटना या पड़ना : गजब तूटी पडवो (विपत्ति
 पडवी; आकाश तूटी पडवुं)
 गजब डाना : गजब पहाववो (कमाल करवी; कोठना
 मोटे धोर विपत्ति लाववी)
 गज भर की छाती होना : गजना मापनी छाती होवी
 (भूख उत्साह होवो; छातीथला होवुं)
 गज भर की जीभ होना : गजना मापनी जीभ होवी
 (बहु ओलनारी जीभ होवी)
 गठरी काटना : (मिलकतनी) पोठवी कपावी (भारे
 रकम द्वाधमांथी थावी जवी)
 गठरी कर देना : पोठवी के बचकी करी देवुं (द्वाध पण
 तोडी के बांधी काम पूरुं करवुं; भारी पाडवुं)
 गठरी मारना : पोठवी भारी लेवी (बूटवुं; ठगवुं)
 गड़ जाना (ग्लानि या लज्जा से) : गडाई जवुं
 (शर्मथी दटाया भराभर स्थिर यई जवुं)
 गड्ढा गड्ढा या गढा खोदना : भाओ भोटवो (छानि
 पडोखाडवी)

ગઢહા (યા ગઢા) ભરના-

૪૬૦

ગલા પકડના

ગઢહા (યા ગઢા) ભરના (યા યાટના) : ખાડો પૂરવો (પેટનો ખાડો મહામુશ્કેલીથી ભરવો)
 ગઢહે (યા ગઢે) મેં પડના (યા ગિરના) : ખાડામાં પડવું (વિપતિમાં પ્રવેશવું)
 ગઢે મુદ્દે ઝચ્ચાડના : ઢાટેલા મદડાં ઉખાડવાં
 ગઢ-ગઢ કર બાતેં કરના યા બનાના : ધડીધડીને વાતો કરવી (પરચું-મીઠું ભભરાવી વાતો કરવી)
 ગઢ ફતહ કરના યા જીતના યા તોડના : ગઢ જીતવો (ભારે કઠણ કામ કરવું)
 ગઢે મેં ઢકેલના : ખાડામાં ધકેલવું (ખરાબ માર્ગે લઈ જવું)
 ગતબનાના : ગતિકેદશા કરવી (દુર્દેશા કરવી; ટીપવું)
 ગતિ દેના : ગતિ આપવી (મોક્ષ આપવો)
 ગતિ પાના : ગતિ પામવી (મોક્ષ પામવો)
 ગતિ બનાના : ગતિ બનાવવી (દુર્ગતિ કરવી; જાતજાતનાં દુઃખો સહેવો)
 ગતિ હોના : ગતિ હોવી (જાણકારી હોવી)
 ગથા સે હલ ચલવાના : ગપેડાથી હળ ચલાવવું (ખેતી ઉજાડ કરવી)
 ગથે કો ચાપ થનાના : ગપેડાને બાપ કહેવો (કામ કઢાવવા ગમારની ખુશામત કરવી)
 ગથે પર ચઢના : ગપેડા ઉપર બેસવું (આબરુ ગુમાવવી)
 ગપ યા ગપ્પ ઝડાના યા મારના યા લડાના યા હાંકના : ડિંગ હાંકવી (ગપ્પ મારવું; શેખી કરવી)
 ગપડચીથ કરના યા ગપ-ગપ કરના : ગોલમાલ કરવી; ઉત્પટાંગ વાત કરવી)
 ગમ છાના : ગમ ખાવી; સહન કરી લેવું; સમા કરવી
 ગયા કરના : ગયાની યાત્રા કરવી (ગયા જઈ પિંડદાન વગેરે કરવું)
 ગયા-ગુજરાયાગયા-ચીતા : ગઈગુજરી (ભૂતકાલીન)
 ગરજ કા ચાબલા : ગરજનો બાબલો (ગરજ સારુ યોગ્ય અયોગ્ય ગમે તે કરવા તૈયાર)
 ગરદન ઊઠના : ગરદન ઊંચી થવી (વિરોધ થવો; વિદ્રોહ થવો)
 ગરદન ઈંઠી રહના : ગરદન ટટાર રહેવી (ધમંડથી ચકચૂર કે અકડ રહેવું)
 ગરદન છુકના : ગરદન ઝૂકવી (પરાજય સ્વીકારવો)
 ગરદન દબાના : ગળું દબાવવું (કંઈ કરવા; આપવા; હાનિ સહેવા લાચાર કરવું)
 ગરદન દબના : ગળું દબાવું (એટલા બધા આભારવશ થવું કે ગરદન ઊંચી જ ન થવી)
 ગરદન ન ઊઠના : ગરદન ન ઉઠાવવી (લજ્જિત થવું; માંદગીથી પડ્યા રહેવું; બધું સહી લેવું)

ગરદન નાપના : ગરદન માપવી; અપમાનિત કરવું; ગળું પકડી બહાર લાવવું
 ગરદન પકડકર કરા લેના : ગળું પકડી કામ કરાવી લેવું
 ગરદન પકડકરનિકાલના : ગળું પકડી બહાર કાઢવું
 ગરદન પર છુરી ફેરના યા ચલાના : ગળા પર છરી ચલાવવી
 ગરદન પર જુઆ રચના : ગરદન પર ગૂંસરી રાખવી (જવાબદારી રાખવી)
 ગરદન પર તલવાર ચલાના : ગળા પર તલવાર ચલાવવી
 ગરદન પર સવાર હોના : ગરદન પર સવાર થવું; માથા પર સવાર રહેવું
 ગરદન ફાંસના : ગળું ફસાવું (ઝંઝટમાં પડવું)
 ગરદન મારના : ગળું કાપવું
 ગરદન મેં હાથ દેના યા ઢાલના : ગરદન પકડી બહાર કાઢવું
 ગરદન રેતના : ગરદન રેતડીથી ઘસવી (દગો કરી રૂપિયા લઈ લેવા)
 ગરદનિયા દેના : ગરદનિયો આપવો (ગળું પકડી બહાર કાઢવું)
 ગરમ હો ઊઠના યા હો જાના યા હોના : ગરમ થઈ જવું (ગુસ્સે થવું)
 ગરમી કરના : ગરમી કરવી; સ્વભાવમાં ગરમી લાવવી
 ગરમી નિકાલના : ગરમી કાઢવી (ધમંડ દૂર કરવો; અભિમાન કાઢી નાખવું)
 ગર્દ ઊઠના : ધૂળ ઊડવી
 ગર્દ ફાંકના : ધૂળ ફાંકવી (બેકાર ધૂમવું)
 ગર્દ કો ન પહોંચના : રેતી સુધી ન પહોંચવું (બરાબરી ન થઈ શકવી)
 ગલા કાટના : ગળું કાપવું (બહુ હાનિ પહોંચાડવી)
 ગલા ખુલના : ગળું ખૂલવું (દબાઈ ગયેલો અવાજ સાંઠ આવવો)
 ગલા છુટના : ગળામાં શ્વાસ ધૂંટાવો (શ્વાસ રોકાવો)
 ગલા છોટના : ગળું રૂંધવું (ગળું દબાવવું; જબરદસ્તી કરવી)
 ગલા છુડાના : ગળું છોડાવવું; છુટકારો મેળવવો; પીછો છૂટવો
 ગલા છૂટના : ગળું છૂટવું; છુટકારો મેળવો; પીછો છૂટવો
 ગલા દબાના : ગળું દબાવવું; અયોગ્ય દબાવથી કોઈ કામ કરાવવું
 ગલા પકડના : ગળું પકડવું (કોઈ કામ માટે કોઈને જવાબદાર ઠેરવવું)

गला पड़ना या बैठना

४६१

गीत गाना

गला पड़ना या बैठना : गणु बेसी जवुं (शरदी वगेरधी अवाज जवो)

गला फँसाना : गणु इसाववुं (पोताने संकटमां नांभवुं; पोताना उपर जवाबदारी लेवी)

गला फाड़ना : गणु फाड़वुं (ओरधी खिझावुं)

गला बैठना : गणु लराई आववुं (रडवुं आववुं)

गला भरआना : गणु लराई आववुं (रडवुं आववुं)

गला रेतना : गणे रेतडी डेरववी (गणु कापवुं; लारे कष्ट पछोखाडवुं)

गली-गली मारे फिरना : गली-गली मायां करवुं (अडीतली व्यर्थ भूमवुं)

गले उतरना : गणे उतरवुं (मनमां बेसवुं)

गले का हार : गणानो हार (अति प्रिय व्यक्ति के वस्तु)

गले के नीचे उतरना : गणानी नीचे उतरवुं (मनमां बेसवुं)

गले पड़ना : गणे पडवुं (कोई व्यक्तिनी छुछा विरुद्ध अनी पास कोछे अहेवुं)

गले पर छुरी चलाना या फेरना : गणे पर छुरी डेरववी (लारे नुकसान पछोखाडवुं)

गले बाँधना या मढ़ना : गणे बांधवुं (छुछा विरुद्ध सोपवुं)

गले में फाँसी डालना : गणामां कांसीनुं डोरवुं नाभवुं (भूख दुःख देवुं)

गले माला डालना : गणे माणा नाभववी (वर अनाववो; पति अनाववो)

गले लगाना : गणे वणगाडवुं (माथे मारवुं)

गले न उतरना (खात आदि) : गणे न उतरवुं (पक्षे न आववुं; मानवा तेषार न बवुं)

गहरा पेट : गहन के ठीनुं पेट (गंभीर हृदयवाणी व्यक्ति जेनो भेद न भणे)

गहरा हाथ मारना : ठीडे साथ मारवो (भूख धन लेवुं; कक्ष प्रहार करवो)

गहरी घुटना या छनना : साथे बेरो खास लेवो (दिलोअन दोस्ती छोवी)

गाँठ काटना या कतराना : गाँठ कापवी; जिस्सुं कापवुं

गाँठ पूरा : गाँठनो पूरो (भूख धनवान)

गाँठ का पूरा आँख का अंधा : गाँठनो पूरो पक्ष आंजनो अंध (विषेकडीन के मूर्ख श्रीमंत)

गाँठे खोलना : गाँठे भोलवी; सभस्यानुं निराकरष करवुं

गाँठ जोड़ना : गाँठ बांधवी (छोडे बांधी वरकन्या अनवुं; कोछनी साथे धनिष्ठ संबंध बांधवो)

गाँठ पड़ना (मन या हृदय में) : गाँठ पडवी (मनभेज तूटवो)

गाँठ पर गाँठ पड़ना : गाँठे पर गाँठे पडवी (मनभेजमां पडवी तिराडो वधती जवी)

गाँठ बाँधना या गाँठ में बाँधना : गाँठे बांधवुं (सदा स्मरणमां राखवुं)

गाँठ निकालना : गाँठ काढी नाभववी; वेर काढी नाभवुं

गागर में सागर भरना : गागरमां सागर लरवो (धोडांमां वधु सभाववुं)

गाज गिरना या पड़ना : वीजणी पडवी (आकत आववी)

गाजर-मूली समझना : गाजरमूला समजवुं (तुच्छ व्यक्ति मानवुं)

गाड़ी अटकना : गाड़ी अटकवी (यावतां यावतां काम अंध धई जवुं)

गाड़ी छनना : धनिष्ठ संबंध

गाढ़े कमाई या गाढ़े की कमाई : महेनतनी कमाछी

गाढ़े का साथी : संकटनो साथी

गाढ़े की नाव : संकटनी नाव

गाढ़े दिन : मुश्केलीना दिवसो

गाढ़े पसीने की कमाई : भूख परिश्रमधी कमायेवुं धन

गारद में डालना या छोड़ना या देना या रखना : हवालातमां अंध करवुं

गाल करना : गाल करवा (बकबक करवुं)

गाल फुलाना : गाल कुलाववा (रिसावुं)

गाल बजाना : गाल बगाडवा (डिग मारवी)

गाल मारना : गाल मारवा (भोमां कोछियो नाभवो)

गाली खाना : गाली भावी (भराब वचन सांभववो)

गाली गाना : कटाछां गावां (विवाहवेण आनंदना भाग तरीके कटाछां गावां)

गाली देना : गाली देवी (भराब वचन कहेवां)

गिन-गिनकर पैर रखना : गछीने पगलां मूकवां (संभाषीने खालवुं)

गिनती करने या गिनती गिनाने के लिए : गछना करवावा (नाम मात्रने माटे)

गिनती के : गछतरीनां (बहु धोडां)

गिनती न होना : गछना न धई शकवी (अगणित)

गिनती में आना : गछनामां आववुं (महत्त्व भणवुं)

गिनती होना : गछावुं (महत्त्वपूर्ण गछावुं)

गिरगिट की तरह रंग बदलना : काचंजानी जेम रंग बदलवा (पोतानां वृत्ति के व्यवहार बदलता रहेवुं)

गिरह बाँधना : गाँठ बांधवी (सदा स्मरण राखवुं)

गीत गाना : गीत गावां (प्रशंसा करवी)

ગુજર જાના

૪૬૨

ઘર આબાદ હોના

ગુજર જાના : ગુજરી જવું (મરી જવું)
 ગુફ ગોઘર કર દેના : ગોળનું છાણ કરી નાખવું
 (કપૂ-કરાવ્યું બગાડી નાંખવું)
 ગુફ ગોઘર હોના : ગોળનું છાણ થઈ જવું (કપૂ-કારવ્યું પૂળમાં મળી જવું)
 ગુફહર કા ફૂલ : જપાકુસુમનું ફૂલ (ઝખડાનું કારણ)
 ગુફિયા સંવારના : ઢીંગલી શણગારવી (હેસિયત ખુજબ દીકરીનાં લગ્ન કરવાં)
 ગુફિયોં કાં ખેલ : ઢીંગલીના ખેલ; બહુ સહેલું કામ
 ગુણ ગાના : ગુણ ગાવા (પ્રશંસા કરવી)
 ગુણ પાનના : ગુણ માનવા; આભાર સ્વીકારવો
 ગુષાર નિકાલના : ડૂબે કાઢવો (મનમાં દબાવેલો આકેશ કાઢી નાખવો)
 ગુઠ ઘંટાલ : ગુરુ ઘંટાલ (ધુતારાનો સરતાજ)
 ગુલ કતરના : બતીનો મોગરો કાતરવો (કાંઈ વિચિત્ર બનવું)
 ગુલ કરના (દોપક યા ચિરાગ) : રાશું કરવું (દીપપાત્ર બુઝાવવું; કાનસ ઓલવવું)
 ગુલ ચિલના : ગુલ ખીલવું (વિચિત્ર બનાવ બનવો)
 ગુલ ચિલના : ગુલ ખિલાવવું; કોઈ અદ્ભુત અચંબાની વાત કરવી
 ગુલછેરું ડહાના : મોજમસ્તી ઉડાવવાં (ભોગવિલાસ કે મોજમજા કરવી)
 ગુસ્સા ડતારના યા ગુસ્સા નિકાલના : ગુસ્સો ડતારવો (કોઈના ઉપર ક્રોધ કરવો)
 ગુસ્સા પીના યા ગુસ્સા પી જાના : ગુસ્સો પી જવો (ક્રોધને દબાવી દેવો)
 ગુહાર લગાના : બચાવવા માટેની બૂમ મારવી
 ગૂંગે કા ગુફ : મૂળા માણસનો ગોળ (અવિસ્મરણીય આનંદની અનુભૂતિ)
 ગૂલર કા કોફા : ઉમરડાનાં ઊંમરાં (ઉમરડાનો કીડો; કૂપમંડૂક)
 ગૂલર કા ફૂલ : ઉમરડાના ઊંમરાનું ફૂલ; દુર્લભ વસ્તુ
 ગોટી જમના યા ઘેઠાના : સોગડું બેસવું (ચાલ સકળ થવી)
 ગોટી જમાના યા ઘેઠના : સોગડું બેસાડવું; ચાલ સકળ કરવી
 ગોટી લાલ કરના : સોગડી લાલ કરવી; સ્વાર્થ સાધવો
 ગોટી લાલ હોના : સોગડી લાલ થવી (ધુક્તિ સકળ થાથ એવી હોવાથી પૂરો લાભ થવો)

ગોતા ઝાના : ડૂબકી ખાવી (ગોથું ખાઈ જવું; ફરેબમાં આવી જવું)
 ગોતા પાના યા લગાના : ડૂબકી ખાવી (વચ્ચે ગુપચી મારી જવી-જતા રહેવું)
 ગોદ દેના : ખોળે બેસાવરાવવો (પોતાનો પુત્ર બીજાને દત્તક લેવા આપવો)
 ગોદ ઘિઠાના : ખોળે બેસાડવો (બીજાના પુત્રને દત્તક લેવો)
 ગોદ પસારકર : ખોળો ધાથરીને (અત્યંત કાકલૂદીથી વિનંતી કરીને)
 ગોદ ધરના : ગોદ ભરાવી; સીંમંતની વિધિ કરવી (સંતાનની પ્રાપ્તિ થવી; ખોળો ભરવો)
 ગોદ લેના : ગોદ કે ખોળે લેવો (દત્તક લેવો)
 ગોદ સૂની હોના : ગોદ સૂની હોવી (નિઃસંતાન હોવું)
 ગોઘર ગણેશ : ગોબર ગણેશ (મૂર્ખ; બુદ્ધ; બેડોળ)
 ગોરજ ધંધા : ગોરખધંધા (ઝંઝટ; ઝખડો)
 ગોલમાલ કરના : ગોલમાલ કરવી (ગરબડ કરવી; કામ બગાડવું)
 ગોલી ઝાના : ગોળી ખાવી (ગોળીથી ધાયલ થવું)
 ગોલી મારના : ગોળી મારવી (ગોળીથી મારવું)
 ગોહાર લગાના : રક્ષણ માટે બૂમ પાડવી
 ગોં કા યાર : મતલબનો યાર (સ્વાર્થી)
 ગોં નિકલના : મતલબ નીકળવી (સ્વાર્થ સરવો)
 ઘંટ હિલાના : ઘંટડી બજાવવી (વ્યર્થ કામ કરવું; વ્યર્થ બેઠા રહેવું)
 ઘટ-ઘટ મેં જસના : ઘટઘટમાં વસવું; દરેક મનુષ્યના હૃદયમાં રહેવું
 ઘટ મેં જસના યા ઘેઠના : હૃદય કે મનમાં બેસવું
 ઘઢિયોં ગિનના : ધડીઓ ગણવી (ઉત્સુકતાથી પ્રતીક્ષા કરવી)
 ઘડોં પાની પડના : ધડાના ધડા પાણી પડવું (બીજાઓ આગળ હીન સાબિત થઈ શરમિંદા થવું)
 ઘન ચક્કર : ધન-ચક્કર (અસ્થિર બુદ્ધિવાળું; મૂર્ખ)
 ઘપલે મેં પડના : ગોલમાલ કે ગરબડમાં પડવું (ચક્કરમાં કસાવું)
 ધમંડ તોફાના યા નિકાલના : ધમંડ તોડવો; અભિમાન ભાંગવું
 ધમંડ મેં ચૂર હોના : ધમંડમાં ચૂર હોવું (ખૂબ અભિમાનમાં હોવું)
 ધર ઓંગન હો જાના : ધર ઓંગણા જેવું થઈ જવું; ધર ખેડેર થઈ જવું
 ધર આબાદ કરના : ધર આબાદ કરવું (ધરમાં વસ્તીની અવરજવર દેખાવી; વિવાહ કરવો)
 ધર આબાદ હોના : ધર આબાદ થવું; ધર વસવું

घर उजड़ना

४६३

घास काटना या

घर उजड़ना : घर ज़िजड़नु (घरनां सौ आधांपाछां
 धई जवां; पत्नी गुजरी जवी)
 घर करना : घर करवुं (रहेवानुं स्थान बनाववुं;
 मनमां वसी जवुं)
 घर का अच्छा : खालता घरनुं (संपन्न; सुभी)
 घर का आदमी : घरनो आदमी (पोतानां स्वजन
 जेवी व्यक्ति; धनिष्ठ संबंधी)
 घर का उजाला : घरनुं अजवाणुं (पुत्र; संतान)
 घर का काट खाने को दौड़ना : घर करइवा दोऊनुं
 छेवुं (घर सुमसाम्भवानक अने अग्रिय लागवुं)
 घर का चिराग गुल हो जाना : घरना दीवानुं
 ओलवावुं (पुत्रनुं मरश यवुं)
 घर का न घाट का : न घरनो के न घाटनो (अके
 तरकनो नहि; नकामो)
 घर का बौझ उठाना या संभालना : घरनो भार
 उपाडवो (घरनी व्यवस्था संभालवी)
 घर का नाम डुबोना : घरनुं नाम ओणवुं (डुबने
 कलंक लगाडवुं)
 घर का रास्ता नापना या पकड़ना या लेना : घरनो
 रस्तो मापवो (घर तरक वणी जवुं)
 घर का मर्द या शेर या वीर या बहादुर : घरनो वाध
 (घरमां ज बहादुरी बतावनार)
 घर की तरह बैठना : घरनी जेम बेसवुं (आरामधी
 बेसवुं)
 घर की पूंजी : घरनी पूंछ (पोतानां मिलकत)
 घर की बात : घरनी बात (क्रौंठिक बाबत)
 घर की मुर्गी दाल बराबर : घरनी भरथी छान
 बराबर; घरनी वस्तुनी कडर न धवी
 घर के घर रहना : घरनुं घरमां रहेवुं (क्रौंठ वेधारमां
 न नुक्सान न नको धवो)
 घर-घर का हो जाना : घरघरनुं धई जवुं; वेरलछेरश
 धवुं
 घर-घर मटियारे चूल्हे : घेरे घेर माटीना खूला
 (हरक घेर कंठ ने कंठ दुभ के आपति छेवी)
 घर घाट एक करना : घर अने घाट अंक करवां
 (कठिन परिश्रम करवो)
 घर डाल लेना : घेर बेसाडवी; घरमां लावी राभवुं
 (क्रौंठ खीने पत्नीरूपे राभी लेवी)
 घर देख लेना : घर बाणी जवुं (वारेवारे कंठ ने कंठ
 भागवा आववुं)
 घर पड़ना : घर करवुं; घरवाणी धई जवुं (पत्नीना
 रूपमां क्रौंठना घेर रहेवुं)
 घर फूंककर तमाशा देखना : घर बाणीने तमाशो
 जोवो (घर धापमाळ करीने मोजमस्ती करवां)

घर फूंकना : घर बाणवुं (घर नष्ट करवुं)
 घर फोड़ना : घर फोडवुं (घरनां भाइसोमां कूट
 पडाववी)
 घर बसना : घर वसवुं (लग्न धई जवां)
 घर बसाना : घर वसाववुं (लग्न करी नाभवो)
 घर बिगाड़ना : घर बगाडवुं (कुटुंबमां जघओ कराववा)
 घर बैठना : घेर बेसवुं (नोकरी छोड़ी देवी)
 घर बैठे रोटी : घेर बेठे रोटीला (वगर परिश्रमनी
 आच्छविका भणवी)
 घर बैठे : घेर बेठे (वगर परिश्रम कर्थे)
 घर भरना : घर भरवुं (पनमान्यधी पूर्ण करवुं)
 घर में : घरमां (गृहिणीरूपे)
 घर में आग लगाना : घरमां आग लगाडवी (सर्वनाश
 करवो)
 घर में डाल लेना : घरमां लावी राभवुं; उपपत्नी के
 रप्तात तरीके लाववी
 घर जमाई : घर जमाई (सासरामां रहेनार जमाई)
 घर में भूँजी भाँग न होना : घरमां शेकी भावा भांग
 पछा न छेवी (भूख गरीब छेवुं)
 घर लुटाना : घर लुटाववुं (सर्वस्व आपी देवुं)
 घर से पाँव निकालना : घरमांधी पग बहार भूकवो
 (मर्धादानुं उल्लंघन करवुं)
 घाट-घाट का पानी पीना : घाटघाटनुं पाशी पीवुं (बहु
 जग्याभे करवुं; लटकवुं; पक्षा घतिनी पत्नी बनवुं)
 घाटा उठाना : भोट भावी
 घात ताकना : लाग ताकवो
 घात पर चढ़ना या घात में आना : लागमां आववुं
 घात में फिरना : लागमां करवुं (भराब करवा तक
 साधवी)
 घात में बैठना : लागमां बेसवुं; आक्रमण करवा
 छुपाईने बेसवुं
 घात में रहना : लागमां रहेवुं; ताकी रहेवुं
 घात लगना : दाव लागवो
 घात लगाना : दाव लगाववो
 पाव पर नमक छिड़कना : धा पर भीहुं लवराववुं
 (दुभ पर दुभ देवुं)
 पाव पर मरहम रखना : धा पर मलम ओपडवो (दुभ
 वेणा आत्मासन आपवुं)
 पाव पूजना या भरना : धा पुरावो (जन्मनो धा
 रूपवो)
 पाव हरा होना या हो जाना या हो आना : धा लीलो
 छेवो (बुद्धापेवुं दुभ करी याद आववुं)
 घास काटना या छोड़ना या छीलना : घास कापवुं
 (व्यर्थ महेनत करवी)

घास न डालना

४६४

चकमा देना या बताना

घास न डालना : घास न नाभयुं (दुभ वेणा मोत्साहन के मद्ध न आपववी)
 घिग्घी बंध जाना : डरथी भों (भोलतुं) बंध थयुं
 घी का घड़ा या कुप्पा लुककना : घीनो पड़ो गजडी पडवो (जुब भारे छानि थवी)
 घी का चिराग (या दीपक) जलना : घीना दीवा भजवा; कामना पूरी थवी; आनंद-मंगल थयुं
 घी के चिराग जलाना : घीना दीवा भाजवा (सुभयेनमां रहेवुं; प्रसन्न रहेवुं)
 घी-खिचड़ी होना : भीखीमां घी रेडावुं (भारे प्रेम होस्ती के अनाव होवां; घरमां ज लाभ थवो)
 घी-दूध की नदी या नदिहाँ बहना : घी-दूधनी नदीयो वहेवी (धन धान्य समृद्धिथी पूर्ण होवुं)
 घुटने टेकना : घुटणो पडवुं (पराजय स्वीकारवो; नतमस्तक थयुं)
 घुटनों के बल चलना : घुटणना जेरे यालवुं (धीरेधीरे प्रगति करवी; महेनतथी आगज वधवुं)
 घुटनों में सिर देना : घुटणोमां माथुं घालवुं (यिता के शरमथी माथुं नीयुं नमाववुं; परस्तावुं)
 घुटनों से लगकर बैठना : घुटणो पासे बैसवुं (हर घडी पासे रहेवुं)
 घुट-घुट कर मरना : श्वास भेंथीभेंथी मरवुं; जुब पीछीने मरवुं
 घुटा हुआ : घुटापेवुं; पुप्त (अधु यालक)
 घुट्टी में पड़ना : गजपूथीमां पडवुं (स्वभावमां होवुं)
 घुन लगना : अनाजमां पडे छे अवेओ जव पडवो (सडवुं; भवावुं)
 घुल-घुल कर मरना : ओगणी ओगणी मरवुं (अधु दिवस पीडा सहेतां सहेतां मरवुं)
 घुल-मिल जाना : जुब हणीमणीने अेक थई जवुं
 घुला-घुला कर मरना : ओगणी ओगणी मारवुं (धीरेधीरे कष्ट आप्पा करी मारवुं)
 घुला हुआ : क्षीण थपेवुं (जुब पाकेवुं; क्षीण; वृद्ध)
 घूँघट उठाना : घूमटो उठाववो (आवरश उठावी भों अताववुं)
 घूँघट करना या निकालना : घूमटो ताजवो; साडी भेंथी खेरो ठांको
 घूँघट का पट खोलना : घूमटानुं वस भोलवुं; पहेली वार भों भोलवुं; अज्ञाननो पडो दूर करवो)
 घूम पड़ना : तूटी पडवुं (अत्यंत गुस्सो करवो)
 घोटाले में पड़ना : गोटाणामां पडवुं (उकेलनी स्थितिथी दूर जवुं)

घोड़ा उठाना : घोड़ो उठाववो (घोड़ो तेज करी होडाववो; अँदूकनो घोड़ो उठाववो)
 घोड़ा कसना : घोड़ो कसवो (सवारी माटे घोड़ा पर जून कसीने आंधवुं)
 घोड़ा खोलना : घोड़ो छोडवो (घोड़ानुं साज भोलवुं; घोड़ाने अंधनमुक्त करवो; घोड़ो खोरवो)
 घोड़ा डालना : घोड़ो होडाववो (छोटीनी पाछण घोड़ाने तेजथी होडाववो)
 घोड़ा निकालना या फेरना : घोड़ो फेरववो (घोड़ो पढोटवा गोलगोल फेरववो)
 घोड़ा बेचकर सोना : घोड़ो वेथीने सूई जवुं (मालमता वेथी जुब निश्चित थईने सूवुं)
 घोड़े के आगे गाड़ी रखना या लगाना : घोड़ानी आगज गाडी राभवी (अवणुं काम करवुं)
 घोड़े पर सवार मालूम होना : घोड़ा पर सवार मालूम होवुं (पाछा करवानी उतावणमां होवुं)
 घोड़े-पैस का बैर : घोड़ा ने तैसनुं वेर (कुदरती वैमनस्य)
 घोलकर पिला देना : घोणी-ओगाणीने पावुं (बिलकुल पाद करावी देवुं)
 घोलकर पी जाना : घोणीने पी जवुं (छोई थीजनुं अस्तित्व न रहेवा देवुं)
 चंग पर चढ़ना : चंग वाज पर गडवुं (चंगवुं; जुब जेर थवुं)
 चंग पर चढ़ाना : चंग वाज पर गडाववुं (वातयित करीने-यगावीने मेणवी लेवुं)
 चंगुल में आना या पड़ना या फँसना : चंगुलमां-पंजामां फसावुं
 चंडाल चौकड़ी : चंडण थोकड़ी (दुष्टेनो समूह)
 चंडूखाने की गप : चंडूल पीवाना अज्ञानी गप (भोभाया विनानी बात)
 चंदन चढ़ाना : चंदन गडाववुं; वगर घसेवुं चंदन अर्पित करवुं
 चंद्रमा बलवान होना : चंद्रनो ग्रह भजवान होवो (भाग्य अनुकूल होवुं)
 चंपत हो जाना : छू थई जवुं (यलती पकडवी)
 चंवर डोलाना या ढालना : चामर ढाणवी (छोटीना उपर चामर डोलाववी)
 चकनाचूर करना या होना : शीक्षिशीक्ष करवुं (युरेयुर करवुं)
 चकमा खाना या चकमे में आना : थाप भावी (दाव भावी जवो; फरेभना भोग बनवुं)
 चकमा देना या बताना : थाप अवराववी (फरेभमां नांभयुं)

चकला बसाना

४६५

चलता बनना

चकला बसाना : चकुं वसाववुं (खीओमां
वेसावुंति कराववी)
चक्कर आना : चक्कर आववां (माथुं चकरावुं)
चक्कर काटना : चक्कर कापवां (गोणगोण धूमवुं)
चक्कर खाना : चक्कर भावुं (भुद्धिनुं काम न करवुं;
अमित धवुं; धूमवुं)
चक्कर पड़ना : चक्कर पडवुं (धुमाव धवो; वगर
भक्तनो केरो पडवो)
चक्कर मारना : चक्कर मारवुं (यारे तरफ धूमवुं;
आंठो मारवो)
चक्कर में आना : चक्करमां आववुं (कंधामां
इसावुं)
चक्कर में डालना : चक्करमां नाभवुं; यालमां
इसाववुं; यक्ति करवुं
चक्कर में पड़ना : चक्करमां पडवुं (हेरानगतिमां
आववुं; भुलावामां पडवुं)
चक्कर में फैसना : चक्करमां इसावुं (कंधाना भोग
भनवुं; अंजटमां पडवुं)
चक्कर लगावना : चक्कर लगाववुं; आंठो लगाववो
चक्की पीसना : धंठी दणवी (जेलमां जवुं)
चखचख मचना : तकरार धवी (बोलाबोली धवी)
चचा बनाना या बनाकर छोड़ना : चाचा बनाववा
(वेर वाणवुं; योग्य शिक्षा करवी)
चट कर जाना : चट करी जवुं (अपुं पूरेपूरुं पाछं
जवुं)
चट्टे-बट्टे लड़ना : रमकई अंदर अंदर लड़ाववां
(पक्षोमां कूट पाडी अंदर अंदर लडाई कराववी)
चड्डी गांठना : पीठनी सवारी गांठवी (सवारी
करवी)
चड्डी देना : पीठनी सवारी आपवी (चीत करवुं;
छारी जवातां पीठ सवारी कराववी)
चड़-चड़ कर होना : (अकअकथी) थडियातुं
थडियातुं होवुं
चड़ दीड़ना : थडी जवुं (थडाई करवी)
चड़ बनना : थडियाता भनवुं (लाग भावो; काववुं)
चड़ा-ऊपरी लगाना : चडसाचडसी करवी (छोड
लगाडवी)
चड़ा-बड़ा या बड़ा-चड़ा : थडियातुं सुंदर (श्रेष्ठ)
चड़ावा या बड़ावा देना : थडावो देवो (मोत्साहन
आपवुं)
चना-चबैना : चला-ममरा (लूभुं-सूकुं भोजन)
चपत पड़ना : थपाट पडवी; मुरकेली आववी
चपेट में आना : चपेटमां आववुं (देभावमां
आववुं; लागमां आववुं; वशमां होवुं)

चप्पा-चप्पा छान डालना : भूछे भूछो (थोथामां
थोथो भाग पछ) शोपी वणवुं
चबा-चबाकर बातें करना या बोलना : ममरावी
ममरावी वातो करवी; याद करी करी कहेवुं
चबाए कीर को चबाणा या चबे को चबाणा :
सावेला कोणियाने (करेला कामने) करी साववानुं
(करवानुं) करवुं
चमक उठना : चमकी उठवुं
चमड़ा या चमड़ी उझेना या खींचना : चामडी
उठाडवी; भूब मार मारवो
चरके में आना : ऊजरओ धवो; दगाणा भोग भनवुं
घरछे में फैसना : चरभामां इसावुं (अंजटमां इसावुं)
चरण या चरणों की धूल (किसी के) : कोठीनी
चरणरज (कोठीनी सरभामल्लीमां नगस्थ व्यक्ति)
चरण गहना या पकड़ना : पग पकडवो (पग पकडी
प्रार्थना करवी)
चरण छूना : चरण स्पर्शवा; चरण-स्पर्श करी प्रशाम
करवा; ताबेदारी स्वीकारवी
चरण छूकर कहना : चरण स्पर्शनि कहेवुं; चरण-
स्पर्श करी कहेवुं; पग पकडीने वीनववुं
चरण पड़ना : चरणे पडवुं; पग पर माधुं भूकी विनंती
करवी; आच्छाधवी विनववणी करवी
चरणामृत लेना : चरणामृत लेवुं (चरण पोछं
आचमन करवुं; आदरभाव बताववो)
चरबी चढ़ना या छाना : चरबी थडवी (मदां होवुं)
चर्चा चलना या छिड़ना : चर्चा बालवी (कोठीना विशेष
वातो बालवी)
चर्चा बलाना : चर्चा बलाववी (चर्चा छेडवी)
चल खड़ा होना : जिला धई बाली नीकणवुं
चल देना : बाली जवुं (छोडी जवुं; मरछ धवुं)
चल निकलना : बाली नीकणवुं (कोई काममां यदती
धवी)
चल पड़ना : बाली पडवुं (प्रस्थान करवुं)
चल बसना : बाल्या जवुं (छोडी जवुं; मरी जवुं)
चलता करना या कर देना : बालतुं करवुं (बगाली
देवुं; डरावी पाछुं काठवुं)
चलता गाना : बालतुं गाणुं (बालती वात)
चलता-पुरजा : चलता पुरजा (व्यवहार-कुशल;
बालाक)
चलता-फिरता नजर आना : डरतुं-डरतुं नजरे
आववुं; भसी जवुं ने डरता-डरता देभावुं; कोई
वाते स्थिर न देभावुं
चलता बनना : बालता धवुं (भसी जवुं; जग्या छोडी
जवी)

चलता हुआ आदमी

४६६

चारपाई काट देना

चलता हुआ आदमी : ચાલતો આદમી (ચાલાક અને વ્યવહાર-કુશળ)

चलता होना : ચાલતા થવું

चस्का लगना या पड़ना : ચસકો લાગવો

चहल-पहल मचाना या रहना : ચહલપહલ મચવી

चोंटा जड़ना या मारना या लगाना : તમાચો ચોડવો

चोंड़ सरना : ગરજ સરવી

चाँद का कुण्डल या मण्डल बैठना : ચંદ્રની ફરતે મંડળ બેસવું (હલકી વાદળી પર પ્રકાશ પડવાના કારણે)

चाँद का खेत करना : ચંદ્રનું ખેતર કરવું (ચંદ્ર ઊગે ત્યારે ચાંદનીનું ફેલાવું; ચંદ્રની ચોમેર ફુંડળ આકારનો ગોળ ઘેરાવો થવો)

चाँद का टुकड़ा : ચાંદનો ટુકડો (અતિ સુંદર વ્યક્તિ; ચંદ્રોદય પહેલાં એની આભાનું ફેલાવું)

चाँद चढ़ना : ચાંદ ચઢવો (ચંદ્રનું કિતિજથી ઉપર આવવું; નવો મહિનો બેસવો; ગર્ભ રહેવો)

चाँद दीखे : ચાંદ દેખાવો (અજવાળિયાની બીજનો ચંદ્ર ઊગવો; ઉદનો ચાંદ નીકળવો)

चाँद पर झूकना : ચાંદ પર ઝૂકવું (મહાન વ્યક્તિ પર લાંછન લગાવી પોતે લાંછિત થવું)

चाँद पर धूल या खाक डालना : ચંદ્ર પર ધૂળ ડાઘડવી (સાધુચરિત વ્યક્તિ પર દોષ આરોપવો)

चाँद पर बाल न छोड़ना : ખોપરી પર એકે વાળ ન રહેવો (જોડા ચંપલથી ખૂબ પીટવું; બધું લઈ લેવું)

चाँदनी का खेत : ચાંદનીનું ખેતર (ચોમેર ફેલાયેલ ચંદ્ર-પ્રકાશનું સ્વચ્છ ફેલાવું)

चाँदनी खिलना या छिटकना : ચાંદની ખીલવી (ચંદ્રના પ્રકાશનું સ્વચ્છ ફેલાવું)

चाँदनी मारना : ચાંદની મારવી (લોકવાયકા મુજબ ચાંદનીના બૂરા પ્રભાવથી ધાનું ન રુઝાવું)

चाँदी कटना : ચાંદી કપાવી (ખૂબ આવક થવી)

चाँदी कर डालना या देना : ચાંદી કરી દેવી (ગાંજા તમાકુથી ભરેલી ચલમ બાબતે સળગાવી રાખ કરી નાખવી)

चाँदी काटना : ચાંદી કાપવી (ખૂબ કમાવું)

चाँदी का चश्मा या चाँदी की ऐनक लगाना : ચાંદીનાં ચશ્માં પહેરવાં (લાંચ લઈ કોઈનું કામ કરવું)

चाँदी का जूता : ચાંદીનાં જૂતાં (લાંચ; રુથવત)

चाँदी के टुकड़े : ચાંદીના ટુકડા (રૂપિયા)

चाँदी गलना : ચાંદી ગળાવી (ખૂબ રૂપિયા ખર્ચાવા)

चाँदी होना : ચાંદી થવું (ખૂબ રૂપિયાનો લાભ થવો)

चाँदी ही चाँदी होना : ચાંદી જ ચાંદી થવું (ખૂબ પન પ્રાપ્ત થવું)

चाक चौबंद : ચાકબાક; ૬૪પુષ્ટ; સુસ્ત

चाकरी बजाना : ચાકરી બજાવવી (સેવા કરવી)

चाट पड़ना या होना : ચસકો પડવો

चादर देखकर पोंच फैलाना : ચાદર જોઈ પગ લાંબા કરવા (આવક પ્રમાણે ખર્ચ કરવો)

चादर रहना या चादर की लाज रहना : ચાદરની લાજ રહેવી (સન્માન જળવાવું; ઈજ્જત રહેવી)

चादर से बाहर पैर या पोंच फैलाना या निकालना : ચાદરની બહાર પગ ફેલાવવા (આવકથી વધુ ખર્ચ કરવો)

चाम के दाम चलाना : ચામડાના સિક્કા ચલાવવા (અંધેર ચલાવવું; મોટો વહીવટ ચલાવવો)

चाय पर बुलाना : ચા પીવા બોલાવવું (ચાપાણી માટે આમંત્રિત કરવું)

चार आँखें करना : ચાર આંખો કરવી; નજર સાથે નજર જોડીને ઊભા રહેવું; આંખો મિલાવવી

चार आँख होना : ચાર આંખો થવી (દેખાદેખી થવી; કોઈની સાથે નજરો મિલાવવી)

चार आँसू बहाना : ચાર આંસુ વહાવવાં (રડવું; શોક કરવો; દિલગીરી વ્યક્ત કરવી)

चार के कंधों पर चढ़ना या बसना या जाना : ચાર જણની ખાંધે ચડવું; મૃત્યુ પછી અંતિમ ક્રિયા માટે લઈ જવાવું

चार चाँद लगना : ચાર ચાંદ લાગવા (સૌંદર્યમાં અધિક વૃદ્ધિ થવી)

चार चाँद लगाना : ચાર ચાંદ લગાડવા (સૌંદર્ય કે શોભામાં અતિવૃદ્ધિ કરવી)

चार दिन : ચાર દિવસ; અલ્પકાળ

चार दिन का मेहमान : ચાર દિવસનું મહેમાન (અલ્પકાલીન; નધર)

चार-पाँच करना या लाना : ચારપાંચ કરવું (બહાનાં બતાવવાં; મોટો વાદવિવાદ કરવો)

चार-पाँच दिन : ચારપાંચ દિવસ (અલ્પકાળ)

चार पैसे : ચાર પૈસા (થોડુંક પન)

चार सौ बीस : ચારસો વીસ (ધણે મોટો પુતારો; કપટી; ડગારો)

चारसौ बीसी करना : ચારસો વીસી કરવી (છળકપટ કરવું; ધૂતવું; છેતરપિંડી કરવી)

चारपाई काट देना : ખાટલો કાપવો; બીમાર માટે ખાટલાની વચ્ચે છેદ કરાવો જેથી એ જાજર જઈ શકે; મુરઝેલીનો માર્ગ કાઢવો

चारपाई पकड़ना

४६७

चिराग दिखाना

चारपाई पकड़ना या लेना : पाटलो पकड़वो
(अटला बीमार के पाटलो छोड़ी ना शकावो)
चारपाई पर या चारपाई से लगना : पाटलाने
लाग्या रहेवुं (अटला बीमार के पाटलेथी न
छावुं)
चारपाई से पीठ लग जाना : पाटलाथी पीठ जोड़ावी
(बीमार पड़ी जवुं)
घारा न होना या रहना : उपाय न होवो
घारों खाने चित गिरना : जमीन पर पीठथी अवेवा
पछड़ावुं के हाथपग फैलाई जाय
घारों फूटना : थारे आंभो फूटवी (बे थर्मयसु अने
बे शानयसु प्रगट थवों)
घाल चलना : थाल थालवी (थालाकी करवी)
चाल में आना : थालमां आववुं (ठगार्छना लोण
बनवुं; शानी थवुं)
चिना में डूबना : चिंतामां डूबवुं (धेरी चिंतामां
पडवुं)
चिना लगना या सवार होना : चिंता सवार थवी
(चिंता बराबर लागी रहेवी)
चिकना घड़ा : तणियाना लागथी भाटीवाणो
करेवो धो (निर्लज्ज व्यक्ति)
चिकना देखकर फिसल पड़ना : सुंवाणुं जोई
लपसी जवुं (सुंदर उपरंज जोई मुग्ध थई जवुं)
चिकनी चुपड़ी बातें : भीठी भीठी कृत्रिम बातो
करवी; लोभाभसी बातो करवी
चिकने मुँह काठग : अवेवो पूत के जे देभावमां अने
वातथीतमां लवो देभातो होय
चिट्ठा देना : बे पक्षोमां वैमनस्य पैदा करवा लडवा
भाटे भाटो उत्साह आपवो
चिट्ठा बाँटना : मजूरीनो हिसाब वहेयवो
चिट्ठी डालना : चिट्ठी नापवी
चिट्ठिया उड़ जाना : पंभी गिरी जवुं (वस्तु गायब
थई जवी; शिकार छटकी जवो)
चिट्ठिया का दूध : पंभीनुं दूध (अप्राप्य वस्तु)
चिट्ठिया का पूत : पंभीनुं संतान (कोई पक्ष
व्यक्ति; सम भावा जेटवी संभ्या)
चिट्ठिया फँसना : पंभी कसाववुं (मालदारने
आपसा धावमां लेवो)
चिता पर पाँव रखना : चिता पर पग राखवो
(भरशासन थवुं)
चिता में बैठना : चितामां बेसवुं (सती थवा चिता
पर थडवुं)
चित्त आना (किसी पर) : चित्त थोंटवुं (आसक्त
थवुं)

चित्त उचटना या उचाट होना : चित्त विरक्त थवुं
चित्त करना : चित्त करवुं (छंछा करवी)
चित्त चुगना : चित्त थोरवुं (मन मोछी लेवुं)
चित्त देना : चित्त देवुं (ध्यान आपवुं)
चित्त धरना : चित्त धरवुं (मनमां धरवुं)
चित्त पड़ना : चित्त पडवुं (कूदरी सकण थाय अम
थालवी)
चित्त पर चढ़ना : चित्त पर थडवुं; बराबर ध्यानमां
आववुं
चित्त फटना : चित्त फाटवुं (छासीन थवुं)
चित्त फिरना : चित्त करवुं (विरक्ति थवी)
चित्त बँटना : चित्त वहेयावुं (मन अेकाग्र न रहेवुं)
चित्त में आना : चित्तमां आववुं (छंछा थवी)
चित्त में गड़ना या चुभना : चित्तमां थोंटी जवुं (अति
प्रिय होवुं)
चित्त में जमना या घंसना या बैठना : चित्तमां बेसवुं
(हृदयमां दड थवुं)
चित्त में लाना : चित्तमां लाववुं (ध्याल करवो)
चित्त में होना या चित्त होना : चित्तमां होवुं (छंछा
होवी)
चित्त लगना : चित्त लागवुं (ध्यान बनी रहेवुं)
चित्त से उतरना : चित्तथी गितरी जवुं (विस्मृत थई
जवुं)
चित्त से न टलना : चित्तथी न टणवुं (बराबर
ध्यानमां गितरी रहेवुं)
चित्त होना : चित्त होवुं (चित्तमां होवुं)
चित्र उतारना : चित्र उतारवुं (चित्र भेंचवुं)
चित्र-लिखा-सा जान पड़ना : चित्रमां लभ्या जेवुं
देभावुं (बिलकुल मंत्रमुग्ध देभावुं)
चिथड़ा या चिथड़े लपेटना : चिथरां लपेटवुं (जूनां
काटेलां वस्त्र पहेरवुं)
चिनगारी छोड़ना : चिनगारी बांधवी (अवेवी वात
कहेवी के सांभनारांमां लड़ाई-जपडो थई जाय)
चिर निद्रा में सो जाना : चिरनिद्रामां सूई जवुं (मरी
जवुं)
चिराग का हँसना : दीवानुं हसवुं (दीवेट परथी कूल
उड़ा पडवो)
चिराग को हाथ देना : दीवो हाथथी राशो करी देवो
चिराग गुल करना : दीवो गुल करवो
चिराग गुल होना : दीवो गुल थवो
चिराग ठंडा करना : दीवो ठंडो करवो
चिराग तले अंधेरा होना : दीवा नीचे अंधावुं होवुं
चिराग दिखाना : दीवो देभाडवो (सापे अजवाणुं
करवुं)

ચિરાગ-બત્તી કરના

૪૬૮

ચૈન ઝડાના

ચિરાગ-બત્તી કરના : દીવોબત્તી કરવાં; દીવો મગટાવવો

ચિરાગ બુઝાના : દીવો બુઝાવો (એક માત્ર પુત્રનું મરણ થવું)

ચિરાગ લેકર ઢૂંઢના : દીવો લઈને શોધવું; ખૂબ પરિશ્રમથી તપાસ કરવી

ચિલ-પોંયા ચિલ્લ-પોંમચના યાહોના : ચીસાચીસ ને હાહાકાર મચવો

ચિલમ ચઢાના યા ભરના : ચલમ ભરવી (ચલમ પીવા માટે તૈયાર કરવી)

ચિલ્લા છોંચના : ચાલીસ દિવસોનું અનુષ્ઠાન કરવું

ચિલ્લે કા જાડા : ચાલીસ દિવસ (પોષના પંદર ને મહા મહિનાના પચીસ દિવસોની સખત ઠંડી)

ચોં-ચપડ કરના : કાર્પ અથવા શબ દ્વારા વિરોધ પ્રદર્શિત કરવો

ચોં બોલના : ચીત બોલવું (હાર સ્વીકારી લેવી)

ચોંટી કી ચાલ : કીડીની ચાલ (અત્યંત ધીમી ચાલ)

ચોંટી કે પર નિકલના યા લગના : કીડીને પાંખો આવવી (મરણતોલ થવું)

ચીંચ મારના : રાડ નાખવી

ચીલ-ફપટ્ટા હોના : સમગ્રી અપટ મારી લઈ જાય એમ કોઈનાથી ધીનવાઈ જવું

ચુગલી ખાના યા લગના : ચારી ખાવી

ચુટકી દેના : ચપટી વગાડવી

ચુટકી પરનાચના : ચપટી પર (ઈશારા પર) નાચવું

ચુટકી બજાના : ચપટી વગાડવી

ચુટકી બજાતે-બજાતે : ચપટી વગાડતાં-વગાડતાં (ચટપટ-ફારન)

ચુટકી બજાતે હુપ : ચપટી વગાડતાંમાં (વગર પરિશ્રમે અને થોડી વારમાં)

ચુટકી ભરના : ચૂંટી ખણવી

ચુટકી માંગના : ચપટી માગવી (ભીખ માગવી)

ચુટકિયોં મેં : ચપટી વગાડતાં (શણ વારમાં)

ચુટકી લેના : મજાક કરવી

ચુટકુલા છોડના : દિલ્લગીની વાત કરવી

ચુટિયા હાથ મેં હોના : ચોટલી હાથમાં હોવી (કોઈને અધીન કે પૂરેપૂરા નિયંત્રણમાં હોવું)

ચુનાવ લડના : ચૂંટણી લડવી

ચુનીતી દેના : મુકાબલા માટે આહવાન આપવું (લલકારવું)

ચુપ મારના યા લગના : ચુપકી લગાવવી (ચુપ રહેવું)

ચુપડી ઔર દો-દો : ચોટલી ચોપડેલી ને વળી બે બે (બન્ને બાજુથી લાભ)

ચુપી સાધના, ચુપી સાધ ઘેટના, ચુપી લગના : ચુપ રહેવું

ચુલ્તુઓં રોના : ચાંગળું ચાંગળું રોવું (બહુ વધારે રડવું)

ચુલ્તુ ભર પાળી મેં ફૂલ મારના : ખોબા પાણીમાં ફૂબી મરવું (બહુ શરમજનક સ્થિતિમાં હોવું)

ચૂં ન કરના યા ચૂં તક ન કરના : ચૂં કે ચાં ન કરવું (જરા પણ વિરોધ ન કરવો)

ચૂં-ચૂં કા મુરબ્બા : ચવચવનો મુરબ્બો (જાતજાતની મેળ વિનાની વાતો એકસાથે જોડવી)

ચૂંડિયોં ઠંડી કરના યા તોડના : સ્ત્રીએ વિધવા થવાના અવસરે ચૂંડીઓ ભાંગવાનો વિધિ

ચૂંડિયોં પહનના : ચૂંડીઓ પહેરવી (સ્ત્રીવેશ લેવો; વિધવાએ પુનર્લગ્નથી જોડવું)

ચૂંડિયોં ફૂટના : ચૂંડીઓ ભાંગવી (વિધવા થવું)

ચૂના લગના : ચૂનો ચોપડવો; ઠગી લેવું; હાનિ પહોંચાવવી

ચૂર-ચૂર કર દેના : ચૂરેચૂરા કરી દેવા; નષ્ટબ્રજ કરી નાંખવું

ચૂર રહના : ચૂર રહેવું (નિમગ્ન રહેવું; મસ્ત રહેવું)

ચૂલ્હા જલના : ચૂલ્હો સળગાવવો (ખાણું પકાવવું)

ચૂલ્હા ફૂંકના : ચૂલ્હો ફૂંકવો (ખાણું પકાવવું)

ચૂલ્હે મેં જાય : ચૂલ્હામાં જાય (ભાડમાં જાય)

ચૂલ્હે સે નિકલકર ભટ્ટી યા ભાફ મેં પડના : ચૂલ્હામાંથી નીકળી ભટ્ટીમાં પડવું (નાની મુસીબતમાંથી નીકળી મોટી મુશ્કેલીમાં કસાવું)

ચૂલ્હે ચિલ્લી કા ચૈર : ઉદરબિલાડીનું વેર (સ્વાભાવિક વિરોધ)

ચેં બોલના : ચેં બોલવી; હારી જવું

ચેહરા ઉતરના : ચહેરો ઊતરી જવો; મોં ફિક્કું પડી જવું

ચેહરે કા રંગ ઝડના : ચહેરાનો રંગ ઊડી જવો; મોં ફિક્કું પડી જવું

ચેહરા ચિલના યા ચિલ ઝડના : ચહેરો ખીલવો; પ્રસન્ન થવું

ચેહરા તમતમાના : ચહેરો તમતમવો (ગુસ્તાથી મોં લાલ થવું)

ચેહરા પીલા પડના : ચહેરો પીળો પડવો (રોગ ભય આદિથી ચહેરાનો રંગ ઊડી જવો)

ચેહરા ઘિગાડના : મોં બગાડવું (એટલું મારવું કે ચહેરો વિકૃત થાય અને ઓળખાય પણ નહિ)

ચેહરા લટકના : મોં ઊતરી જવું (ઉદાસ થઈ જવું)

ચેહરે પર હવાડયોં ઝડના : મોં પર હવાઈઓ ઊડવી (ભય ગભરાટ વગેરેને કારણે મોંનો રંગ ઊડી જવો)

ચૈન ઝડાના : ચૈન ઊડાડવું (આનંદ કરવો; મોજ કરવી)

चैन की नींद सोना

४६८

छलांग भरना

चैन की नींद सोना : येनधीं ठिंधवुं; आरामधीं ठिंधवुं

चैन की बंशी बजाना : येननीं वांसणीं वगाडवीं (सुभ अने आनंदपूर्वक जवन पसार करवुं)

चैन पड़ना : येन पडवुं (शान्ति मजवी)

चैन से कटना या चैन से गुजरना : येनधीं पसार थवुं (सुभपूर्वक समय वीतवो)

चोट खाना : चोट भावी (धापल थवुं)

चोट खाली जाना : चोट भावी जवीं (करेवो धा निशान पर न भेसवो)

चोट बचाना : चोट बचाववी (घा न लागवा देवो)

चोट भरना : चोट मजवी (धा अच्छो होवो)

चोटी करना : चोटलो वाजवो

चोटी का : उत्तम; शीर्षस्थ; मूर्धन्य

चोटी और एड़ी का पसीना एक करना : माथाधी पग सुधीं शरीरधीं पुरीं महेनत करवीं

चोटी का पसीना एड़ी तक आना या बहना : माथाधीं ठितरीं परसेवो अेड़ीं सुधीं बहाववो (कठश परिश्रम करवो)

चोटी दुबाना या चोटी हाथ में होना : चोटली हाथमां होवी (कीर्छना वशमां होवुं)

चोटी पर पहुँचना : शिभरे पछोचवुं; सौधीं वधु भगत करवीं; टोये पछोचवुं

चोरबाजार : चोरबजार (ज्यां चोरी के अप्रामाणिक प्रयत्नोधीं भालनीं लेवेय थाप अेवुं बजार)

चोला छोड़ना : शरीर रुपी जल्मो उतारवो (शरीर त्यजवुं; मृत्यु पाववुं)

चोला बदलना : भोजियुं बदलवुं (अेक शरीर बदलीं बीजूं शरीर धारण करवुं)

चोली-दापन का साथ या सम्बन्ध या नाता : योगी-पालवनो साथ (धनिष्ठ संबंध)

चौक-चौबंद (चाक्र-चौबंद) होना : रुच्यपुष्ट होवुं (पछोणा-पछोचता होवुं)

चौकड़ी भरना : चार पगे ठिछणवुं (छलांग मारवीं; ऊपधीं भागवुं)

चौकड़ी भूलना या भूल जाना : इलंग भूलवीं (गलबार्छीं जवुं)

चौक पूरना : चोकर पूरवो (पूजा माटे लोट अने अभील गुलाल हजदरधीं चोरस बनावीं अेमां भातभातनीं आकृतिओ यीतरवीं)

चौका-बरतन करना : रसोडुं अने वासडानीं साइसुड़ीं करवीं (जम्मा पछीं रसोडामां पोतुं करवुं)

चौका लगाना : चोको लगाववो (लीपीगुरी व्यवस्थित करवुं; सत्यानाश करवुं)

चौकी देना : चोकी करवीं; पहेरो करवो; रभवाणुं करवुं

चौकी बैठना : चोकी भेसवीं (पहेरेगीर भेसवो)

चौकी बैठाना या बिठाना : चोकी भेसाडवीं (पहेरो भेसाडवो)

चौखट पर माथा टेकना : बारछाना ठिमरा पर माथुं टेकववुं (विनीतभावे प्रार्थना के अनुनय करवो)

चौथ का चौद : लादरवाना अजवाणियानीं थोथनो चंद्र (जे जुअे अेने पातक लागे अेवीं मान्यता)

चौमुखी दीपा जलाना : योमुजो दीवो सजगाववो (आंगण जेजम पर दीवो मुकीं देवाणुं काढवुं)

चौरासी लाख योनियों में पड़ना : योपांसी लाख पोनिमां पडवुं; आवागमनना यकरमां पडवुं

च्यूटी की चाल : कीडीनीं चाल (धीमी गति)

च्यूटी के पर निकलना : कीडीनें पांभो आववीं (मरझतोल थवुं)

छंटनी होना : छटशीं थवीं; छटझीनें कारछे नोकरिमांघीं छूटा थवुं

छंटा हुआ : काममांघीं दूर करायेल (याबाक; धूर्त; छटकेल)

छंद-बंद बाँधना : छणकपटनीं चाल चालवीं

छककर खाना : भूख दबावीनें भावुं

छकड़ा भूलना या भूल जाना (उदा. भूल गए रागरंग, भूल गए छकड़ी। तीन चीज याद रहें नून तेल लकड़ी।) : मस्ती अने रागरंग भूलीं चितामय जवन व्यतीत करवुं

छक्का-पंजा भूलना : छक्को-पंजे भूलवो (चाल न चालीं शकाय तेम थवुं)

छक्के छूटना : छक्का छूटवो (हिंमत हारवीं)

छफ़ूंदर छोड़ना : छफ़ूंदर (अेक दाइयानानीं यीज) छोडवुं; अधो ठिओ करवो

छठी का दूध याद आना : अेवुं डेरान थवुं के भाणपजनुं सुभ याद आवे

छठी का राजा : छठीनां त्याग्यलेभनो राजा; पुराणो रक्षीश

छठी में न पड़ना : छठीनां त्याग्यलेभमां न होवुं

छप्पर पर फूस न होना : छापर पर घास न होवुं (अत्यंत गरीबार्छीं होवीं)

छप्पर पर रखना : छापरे राजवुं (छेडी देवुं)

छप्पर फाड़ कर देना : छापरुं काडीनें आपवुं (वगर परिश्रमनुं धन आपवुं)

छलनी कर डालना : बाणक्षी करी नाभवुं (घड़ी जग्याअे काछां करी देवां)

छलांग भरना : छलांग भरवीं (इलंग भरवीं)

છલાંગ મારના

૪૭૦

છીછા-તેદર હોના

છલાંગ મારના : છલાંગ મારવી (ફૂદકો મારવો)
 છાંહ ન છૂને દેના : છાંપો પણ ન અડવા દેવો (પાસે ન આવવા દેવું)
 છાંહ થવાના : છાંપો બચાવવો (પડછાંપો ન પડવા દેવો; દૂર રહેવું)
 છાતી ફૂટના યા પોટના : છાતી ફૂટવી; હાથપોટ કરવી
 છાતી ગજ ભરકો હોના : છાતી ગજગજની હોવી (બહુ વધારે ઉત્સાહ હોવો)
 છાતી છલની હોના યા હો જાના : છાતી ચાળણી થઈ જવી; દુઃખ સહી કદમ કમજોર થવું
 છાતી જલના : છાતી બળવી (ઈર્ષ્યા થવી)
 છાતી જુઘના યા ઠણ્ઠી યા શીતલ હોના : છાતી શીત થવી; કાળજે ટાઢક થવી
 છાતી ઠણ્ઠી કરના : છાતી ઠંડી કરવી; જીવની બળતરા દૂર કરવી; કાળજી ટાઢું કરવું
 છાતી ઠોક કરકહના : છાતી ઠોકીને કહેવું (દુષ્કર કાર્ય કરવાની સાહસપૂર્વક પ્રતિજ્ઞા લેવી)
 છાતી તાવ કર : છાતી તાણીને; ગર્વપૂર્વક; સીનો તાણીને; હિંમત બતાવીને
 છાતી ધાપ કર રહ જાના : છાતી દબાવી બેસી રહેવું; અમળાઈને બેસી રહેવું
 છાતી દહલના : છાતી પડકવી; શરીર ભયથી ધ્રૂજવું
 છાતી ટૂની હોના : છાતી બે ગણી થવી (ખૂબ ઉત્સાહિત થવું)
 છાતી દેના : છાતી દેવી (સ્તનપાન કરાવવું)
 છાતી ધક સે હો જાના : છાતી સત્ર થઈ જવી (ચકિત થઈ જવું)
 છાતી ધડકના : છાતી પડકવી (કદમ ભયથી જોરથી ઊછળવું)
 છાતી નિકાલ કર ચલના : છાતી કાઢીને ચાલવું; ગર્વપૂર્વક ચાલવું
 છાતી પક જાના : છાતી પાકી જવી; દુઃખ સહેતાં જીવ ઉભાઈ જવો; દુઃખથી દીન થવું
 છાતી પથ્થર કો કરના : છાતી પથ્થરની કરવી; દિલ સખત કરવું
 છાતી પર છઢા હોના યા ચઢના યા સવાર હોના : છાતી પર ખડા રહેવું; દુઃખ દેવા ઉપસ્થિત રહેવું
 છાતી પર કા કાંટા : હંમેશાં ખટકનારી કે દુઃખ દેનારી ચીજ
 છાતી પથ્થર કો કરના : (આધાત સહેવા) છાતી પથ્થરની કરવી
 છાતી પર કોદો યા મૂંગ દલના : કોઈને દેખાડી દેખાડી એને બાળવા પજવવાની વાત કરવી

છાતી પર સાંપ લોટના : છાતી પર સાપ આળોટવો (ઈર્ષ્યાથી કદમ બળી ઊઠવું)
 છાતી પોટના : છાતી ફૂટવી (શોકથી વ્યાકુળ થઈ કે ઈર્ષ્યાના અતિરેકથી છાતી પર હાથ પટકવો)
 છાતી ફટના : છાતી ફાટવી (ખૂબ દુઃખ થવું; થણી ઈર્ષ્યા થવી)
 છાતી ફાફકર : છાતી ફાડીને; ખૂબ પરિશ્રમ કરીને
 છાતી ફુલાના : છાતી ફુલાવવી (ગર્વ કરવો; બેડશી મારવી; થમડ કરવો)
 છાતી ફૂલ ઝટના : છાતી ફુલાઈ આવવી (અત્યંત હર્ષ થવો; ગરવાવું)
 છાતી ભરઆના : છાતી ભરાઈ આવવી (પ્રેમથી કદમ ગદગદ થવું; સ્તનમાં દૂધ આવવું)
 છાતી સુલગના : દિલ બળવું; કદમમાં અત્યંત દુઃખ થવું; ખૂબ ઈર્ષ્યા થવી
 છાતી સે પથ્થર ટલના : છાતી પરથી પથ્થર હટવો; કોઈ મોટી ચિંતા શમવી; પુત્રીનો વિવાહ થઈ જવો
 છાતી સે બોઝા ઝરના : છાતી પરથી ભાર ઊતરવો (મોટી ચિંતા શમવી; પુત્રીનો વિવાહ થઈ જવો)
 છાતી સે લગાકર રચના : છાતીથી વેગળું ન કરવું; ખૂબ પ્રેમ કરવો અને પાસે જ રાખવું
 છાતી સે લગના : છાતીએ લગાડવું (આલિંગન લેવું)
 છાતી ફુલસના : છાતીમાં ઉમંગ ઊભરાવો
 છાન ડાલના યા મારના : પરિશ્રમથી શોધવું
 છાનચીન કરના : બરોબર તપાસ કે વિચાર કરવો
 છાપ પડના : છાપ પડવી; પ્રભાવ દેખાવો
 છાપ લગના : છાપ લગાવવી; મહોર લગાવવી; ઘેરો પ્રભાવ પાડવો
 છાપા મારના : છાપો મારવો; એકાએક ચઢાઈ કરવી
 છાયા ઝડ જાના : છાયા ઊઠી જવી; આશ્રય ચાલ્યો જવો
 છાયા ન પડને દેના : પડછાંપો ન પડવા દેવો; નજીક ન જવા દેવું
 છાયા મી ન છૂ પાના : પડછાંપો પણ ન અડકવા પામવો; સમીપ પણ ન જઈ શકાવું
 છાયા સિર પર હોના (કિસી કી) : છાંપો (આશ્રય) માથે હોવો
 છિપા રુસ્તમ : છૂપો રુસ્તમ (છૂપો ઠગ)
 છીકા ટૂટના : છીંકું તૂટવું (સંયોગથી વિના પ્રયત્ને કોઈ લાભ થઈ જવો)
 છીંટા છોડના યા ફેંકના યા છીંટા કસી કરના : છાંટો નાખવો (આસેપ કરવો; ટોણો મારવો)
 છી-છી કરના : છી છી કરવું; ધૂણા પ્રગટ કરવી
 છીછા-તેદર હોના : દુર્દશા કે બેહાલી હોવી

छुट्टी पाना

४७१

जबान बिगड़ना

छुट्टी पाना : छुट्टी भेजववी; जवाबदारीमांथी छुट्टुं

छुट्टी मनाना : छुट्टी मनाववी; रजानो दिवस आनंदथी वित्तववो

छुरी चलाना : छुरी खलाववी; छुरीथी धा करवो

छुरी फेरना : छुरी झुलाववी; भारी नापवुं

छू बनना या होना या हो जाना : छू धरि जवुं

छूमन्तर कर देना : छूमन्तर करी देवुं; गायब करी देवुं

छूमन्तर हो जाना : छूमन्तर धरि जवुं; अदृश्य धरि जवुं

छूट देना : छूट भुकवी; स्वर आचरन करवा देवुं

छूटा सांड : छूटो आपलो (आवासी व्यक्ति)

छेड़-छाड़ करना : छेड़छाड़ करवी (सतामछी करवी; अशिष्ट व्यवहार करवो)

छोटा मुंह बड़ी बात : नाना भोअे मोटी बात (पोतानी हेलिपतथी आगण वधी बात करवी)

छोटी खूँटी का : नानी भूँटीनुं (शिंगलु; नाना कटनुं)

जंग लाना : भेल लागवो (अकर्मस्थ धरि जवुं)

जंगल जाना : जंगल जवुं (शौच माटे जवुं)

जंगल में मंगल करना या मनाना : जंगलमां मंगल करवुं (निर्जन जग्यामां आनंद करवो)

जंगल में मंगल होना : जंगलमां मंगल होवुं (निर्जन जग्यामां सुभपूर्वक जवन व्यतीत धवुं)

जंजाल में फैसना या पड़ना : जंजालमां पडवुं (मापामां पडवुं)

जंगल में रोना : जंगलमां रोवुं (अरुणरुदन)

जख पर नमक छिड़कना : धा पर भीठुं लभराववुं (दुःखीने वधारे दुःखी करवुं)

जख ताजा या हरा हो आना : धा ताओ धरि आववो (वीतेलुं दुःख के कोरिअे करेलुं अहित याद आवी जवुं)

जड़ उखाड़ना या काटना या खोदना : जडमूलधी कापी नापवुं (समूण नष्ट करवुं)

जड़ जमना : जड (मूल) जमवुं (सारी रीते प्रस्थापित धवुं)

जड़ पकड़ना : मूल पकड़वुं (स्थापित्व प्राप्त करवुं)

जन्म गँवाना : जन्म गुमाववो (जवन व्यर्थ नष्ट करवुं)

जन्म छूट्टी में पड़ना : गणधूमीमां पडवुं; स्वभावमां होवुं

जन्म बिगड़ना : जन्म भगडवो (जन्म कोगट जवो)

जन्म-जन्म का या जन्म-जन्मान्तर का : जन्म-जन्मान्तरनुं (कटलाय जन्मोनुं)

जन्म हारना : जन्मारे दासत्वमां पूरो करवो

जब देखो तब : जपारे देखो त्वारे (जुओ के तरत)

जबान काटना : जल कापवी (जूठुं पाडवुं; पोतानी प्रतिज्ञा न पाणवी)

जबान काट लेना : जल कापी लेवी (कठोर शिक्षा करवी)

जबान कातेज : जलनुं तेज (बोलवामां प्रकृतिथी उग्र; अधाणु)

जबान का शेर : जलनुं जोरावर (यदीयदी वातो करनारुं)

जबान के नीचे जबान होना : जलनी नीचे जल होवी (भे जातनी वातो करवी)

जबान खींचना : जल भेंसी लेवी (अनुचित वातो कहेवा भदल कठोर शिक्षा करवी)

जबान खुलना : जल भूलवी (बोलवुं शरुं करवुं; कंठिक कहेवुं)

जबान खोलना : जल बोलवी; बोलवुं; कंठिक कहेवुं

जबान घिस जाना : जल पसाई जवी (वारेवारे कहेवुं)

जबान चलना : जल खालवी; जलदी जलदी बात करवी

जबान चलाने या चलाए की रोटी खाना : जल हलाववानो रोटवो भावो (भुशामत करी रोटी भेजववी)

जबान टूटना : जल तूटवी (बाणकधी अमुक जोडाक्षरो बोलावा)

जबान दबाकर कहना या बोलना : जल दबावीने कहेवुं (उर के संकोयथी कहेवुं)

जबान देना : जलान आपवी (वापदो करवो; वचन आपवुं)

जबान पकड़ना या धामना या धरना : जल अटकाववी (बोलतां रोकवुं)

जबान पर आना : जल पर आववुं (कोरि बात भोथी नीकणवी)

जबान पर चढ़ना : जल पर यढवुं (याद होवुं)

जबान पर ताला लगाना : जल पर ताणुं लागवुं; युप रहेवुं; मौन रहेवुं

जबान पर बनाव रहना या होना : जल पर बन्या रहेवुं (याद रहेवुं)

जबान पर लाना : जल पर लाववुं (कहेवुं; बोलवुं)

जबान बन्द करना : जलान बंध करवी (युप धरि जवुं)

जबान बन्द होना : जलान बंधी होवी (बोलवानुं साहस न होवुं)

जबान बदलना या पलटना : जलान पलटवी (बोलीने करी जवुं)

जबान बिगड़ना : जलान भगडवी (अपशब्द के गान्धो देवानी देव पडवी)

જઘાન મેં યા જઘાન

૪૭૨

જહનુમ મેં જાના

જઘાન મેં યા જઘાન પર તાલા લગાના : જભે તાળું
લગાડવું (ચૂપ રહેવા બાબત વિવશ હોવું)
જઘાન મેં લગામ ન હોના : જભને લગામ ન હોવી
(ઉચિત-અનુચિત બધું આડપડે બોલી કાઢવું)
જઘાન લડાના : જભ લડાવવી (વાદ-પ્રતિવાદ
કરવો)
જઘાન સંભાલના યા સંભાલકર ચોલના : જભ
સંભાળીને બોલવું (સૌથી-વિચારીને બોલવું)
જઘાન સે નિકલના : જભથી નીકળવું (બોલાઈ
જવું)
જઘાન સે નિકાલના : જભથી કાઢવું (બોલવું;
ઉચ્ચારણ કરવું)
જઘાન હારના : જબાન હારવી (પ્રતિજ્ઞા કરવી;
વચન આપવું)
જઘાન હિલાના : જભ હલાવવી; બોલવું; કંઈક
કહેવું
જઘાની જમા રાજી કરના : જભનું જમાખર્ચ કરવું
(કેવળ કહેવું-કરવાનું કંઈ નહિ)
જમી હોતા હૈ તમી : જ્યારે હોય છે ત્યારે; પશુંખરું
જમ કર : જમાવીને (દંઢતાપૂર્વક; જોરથી; હસીને)
જમ જાના : જમી જવું (સ્થાયી રૂપથી પ્રતિષ્ઠિત
થઈ જવું)
જમા મારના યા માર લેના : અમાનત હડપ કરવી
(મહેસૂલ ઋણ કે ચાપણના રૂપમાં બીજાનું લેણું
હજમ કરી જવું; બીજાનું ધન હડપી લેવું)
જમાના દેખના : જમાનો જોવો (અનુભવ મેળવવો)
જમાના લદ જાના : સમપ વ્યતીત થઈ જવો
જમીન-આસમાન એક કરના : જમીન-આસમાન
એક કરવાં (ઘણો વધારે શ્રમ કરવો)
જમીન-આસમાન કા અંતર યા ફર્ક : જમીન-
આસમાનનું અંતર (બહુ વધારે અંતર)
જમીન-આસમાન કે કુલાબે મિલાના : જમીન-
આસમાનનાં મિજાગરાં મિલાવવાં; જૂઠાં પુલ
બાંધવો
જમીન ઊઠના : જમીન ઊઠવી (જમીન ભાડે અપાવી)
જમીન કા પૈરોં તલે સે ચિસકના યા ચિસક
જાના : પગ તળેથી જમીન ખસવી (ભય કે
ગભરાટથી ઊભા ન રહી શકાવું)
જમીન ચૂમના : જમીન ચૂમવી (મોં અને નાક જમીન
સાથે ટિચાપ એ રીતે પડવું; જમીન સાથે માથું
ટેકવી નમન કરવું)
જમીન દિખાના : જમીન દેખાડવી (પટકવું; પાડવું)
જમીન દેખના : જમીન દેખવી (પટકાઈ પડવું)
જમીન પર પૈર યા પાંચ ન પડના : જમીન પર પગ

ન પડવા (ધણું અભિમાન હોવું)
જમીન પર પૈર ન રખના : જમીન પર પગ ન રાખવા
(ધણું અભિમાન કરવું)
જમીન મેં સમા જાના : ભોંયમાં સમાઈ જવું (ધણું
લજ્જિત થવું)
જય ચોલના : જય બોલવી (વિજય સમૃદ્ધિ ધન
ધાન્યની કામના કરવી)
જયમાલા ડાલના યા દેના યા રખના યા પહનાના :
જયમાળા પહેરાવવી (માળા પહેરાવી પતિ પસંદ
કરવો)
જરતી છાના : પીળાશ છવાવી (મોં ને શરીર ફિક્કાં
પડી જવાં)
જરા-સા મુંઠ નિકલ આના : બહુ લજ્જિત થવું
જલ કર યા જલ-ધુન કર કઢાવ યા કોપલા યા
ચાક યા રાજી હોના : બળીને કોપલા થઈ જવું
(અત્યંત ક્રોધ કરવો)
જલ-ધુન જાના : બહુ ક્રોધમાં આવવું
જલ મરના : બળી મરવું (મેણું કે અનાદર આદિથી
અત્યંત વ્યથિત થવું)
જલા-ધુના : બહુ ક્રોધમાં આવેલું; બળ્યુંજળ્યું
જલ મેં રહકર મગર સે ચૈર કરના યા હોના : પાણીમાં
રહી મગરથી વેર કરવું (નિર્બળ વ્યક્તિએ
આશ્રયદાતાથી શત્રુતા કરવી)
જલી-કટી યા જલી-ધુની સુનાના : દાઝી-કાપી કે
બળીજળી વાત કહેવી; ખરુંખોટું સંભળાવવું
જલે પર નમક છિડકના : દાઝ્યા પર મીઠું ભભરાવવું
(દુખીને વધુ દુખ દેવું)
જલે પાંચ કોં ચિલ્લી : બહેલા પગવાળી બિલાડી
(અહીંતહીં ક્યાં કરતી અસ્થિર સી)
જલે દિલ કે ફફોલે ફોડના યા જલે ફફોડે
ફોડના : દાઝ્યા ફોલ્લા ફોડવા (દાઝ કાઢવા વળી
વધારે સતાવવું)
જવાની ઊઠના યા ઊઘરાના યા ચઢના : જવાની
ઊભરાવી (નવયૌવન આવવું)
જવાની ઊઠના યા ઢલના : જવાની ઊતરવી (યૌવન
આધમવું)
જવાબ તલબ કરના : જવાબ માગવો; કેફિયત
માગવી; અધિકારપૂર્વક કારણ પૂછવું
જવાબ દેના : જવાબ દેવો (નોકરીથી છૂટું કરવું;
ઈન્કાર કરવો; પત્રોત્તર દેવો)
જવાબ મિલના : જવાબ મળવો (નોકરી છૂટી જવી;
પત્રોત્તર પ્રાપ્ત થવો)
જહનુમ મેં જાના : જહાન્નમમાં જવું (ચૂલામાં જવું;
નષ્ટ થઈ જવું)

जहर उगलना

४७३

जान लेकर भागना

जहर उगलना : जेर ओकवु (अणतरा थाय अेवी वातो कहेवी)

जहर कर देना : जेर करी नाभवु (अहु कडवु करी देवु)

जहर का पूँट पीना या पी कर रह जाना : जेरनो पूँटो पी जवो (कडवी कठोर वात सांभणीने पशु युप रची जवु)

जहर का बुझाया हुआ : जेरधी बुझावेवु; पूब भतरनाक; दुष्ट अने कोधी स्वभावनु

जहर की गाँठ : जेरनी गाँठ (अति दुष्ट-बूराईधी लरेवु)

जहर बोना : जेर वाववु; अघो के लारे अहित थाय अेवु काम करवु

जहर मालूम होना या लगना : जेर जशावु (धशु ज कडवु ने अप्रिय जशावु)

जहाँ का तहाँ : जहांना त्यां (पोताना मूण ठेकाछो; ठेरनु ठेर)

जहाज का कौआ या पक्षी : वहाशनो कागओ (अक ज जघाअे - ठेरनो ठेर रहेतो भाषस))

जहाँ किसी का पसीना गिरे वहाँ अपना खून बहाना : कोठिना माटे पोताना सर्वस्वनु अलिदान करवा तैयार रहेवु

जाँघ उधारना : जाध उधाडवी (पडओ के लेद भोलवो)

जाँच-पड़ताल करना : पुछपरछ करवी

जादू करना : जादु करवु (कोई विशिष्ट प्रभाववाणु काम करवु)

जादू खींच लेना : जादु भेंखी लेवु (कोई विशिष्ट प्रभावने दूर करी देवो)

जादू चढ़ना या छाना : जादु यढवु; प्रभाव धडवो

जादू डालना : जादु नाभवु (प्रभाव जभाववो; मोहिनी नाभववी)

जान का गाहक या प्यासा होना या बनना : जवनु तरसुं होवु (जानधी मारी नाभवता तत्पर होवु)

जान की खैर न होना : जाननी भेर न होवी (अव जवानो भतरो होवो)

जान को पड़ना : जान पर पडवु (परेशान के तंग करवु)

जान के लाले पड़ना : जाननी लालसा धवी (अव अभाववो कळश प्रतीत धवो)

जान को जान न समझना : जानने जान न समजवो; अति कठिन परिश्रम करवो; प्राज्ञाना लगे करवु

जान खपाना : जान अभाववो (पोताना जवने भतरामां नाभवो)

जान खाना : जव जावो (वारंवार तंग के परेशान करवु)

जान खोना : जव भोवो (प्राज्ञ गुभाववो)

जान गाढ़े में डालना : जवने विपत्तिमां भूडवो

जान चुताना : जव खोरवो (काम के परिश्रमधी भागवु)

जान छुड़ाना : जव छोडाववो (जवाबदारी के अंजठधी छूटवु)

जान छूटना : जव छूटवो (जवाबदारी के अंजठधी छूटकारो मेणववो)

जान जाना : जव जवो; प्राज्ञ जवो; मार्ग जवु

जान जोखिम में डालना : जव जोभममां भूडवो; जव गुभाववानो लय होय अेवु काम माधे लेवु

जान जोखों होना : जवनु जोभम होवु (प्राज्ञ गुभाववानी आशंका होवी)

जान देना : जव आपवो (प्राज्ञ आपवो)

जान निकलना : जव नीकणवो (मरझ धवु)

जान निछावर या न्योछावर करना : जान न्योछावर करवो; कोठिने अहु प्यार करवो अने रेंने माटे भोंधामां भोंधुं अलिदान आपवा तैयार रहेवु

जान पड़ना : जाझ धवी (प्रतीति धवी; अवंत होवु; निराश व्यक्तिमां आशानो संभार धवो)

जान पर आ जाना या बनना : जव पर आवी जवु (प्राज्ञ संकटमां होवो)

जान पर खेलना : जव पर भेलवु; जवना जोभमनु काम करवु; साहस के वीरतानु काम करवु

जान पर आ बनना : जवनो भतरो होवो; लारे संकटमां पडवु

जान पर बीतना : जव पर वीतवु; प्राज्ञ संकटमां पडवो

जान फूँकना : जान फूँकवो; प्रोत्साहन आपवु; साहस वधारवु

जान बचाना : जव अभाववो; प्राज्ञनी रक्षा करवी; पीछो छोडाववो

जान भारी होना : जव लारे लागवो; जववु मुश्केल होवु

जान मारना : जानधी मारवु; हत्या करवी

जान में जान आना : जवमां जव आववो; गवराट के लय दूर धवो

जान में जान होना : जवमां जव होवो; जवता होवु

जान लड़ाना या लड़ा देना : जान लडाववो; कोठि काममां पूरी शक्ति अर्थवी

जान लेकर भागना : जव लई भागवु (कोठि रीते लगीने जव अभाववो)

જાન લેના

૪૭૪

જી જાનતા હૈ

જાન લેના : જાન લેવો (મારી નાખવું)
 જાન સૂઝના યા સૂઝ જાના : જાન સુકાવો (ભયથી હોશિયસ ઊડી જવા)
 જાન સૂલી પર ચઢના યા ટંગી રહના : જાન શૂળીએ ચઢવો (અત્યંત વ્યાકુળ થવું)
 જાન સે જાના યા જાન સે હાથ ધોના યા ધો ઘેઠના : જવથી જવું; મરી જવું
 જાન હથેલી પર લેના : જવ હથેલીમાં લાવવો; પ્રાણની પરવા ન કરવી; જવ જાય એવું થવું
 જાન હલકાન કરના : જાનને હેરાન કરવો (તંગ કરવું; પરેશાન કરવું)
 જાન હોઠો પર આના યા હોના : જવ હોઠે આવવો (મરણાસન થવું)
 જાયજા લેના : શોધ-તપાસ લેવી (જોવું તપાસવું ને પૂછપરછ કરવી)
 જાર-જાર રોના : પશું વધારે રોવું; ધૂસકે ધૂસકે રડવું
 જાલ ડાલના યા પેંઝના : જાળ નાખવી (કસાવવાની પેરવી કરવી)
 જાલ પસારના યા ફેલના યા બિછાના : જાળ બિછવવી (કસાવવાની યુક્તિ કરવી)
 જાલ મેં ફેંસના યા પડના : જાળમાં કસાવું (પશ્યંતના શિકાર બનવું)
 જિન્દગી કાટના : જિંદગી કાપવી-ગુજારવી; જેમતેમ જવન વ્યતીત કરવું
 જિન્દગી કે દિન પૂરે કરના : જિંદગીના દહાડા પૂરા કરવા (જેમતેમ શેષ જવન પૂરું કરવું)
 જિન્દગી સે છેલના (કિસી કી) : જિંદગી સાથે ખેલવું (કોઈનું જવન બરબાદ કરવા પ્રયાસ કરવો)
 જિઝક છેડના : જિઝક છેડવી (ચર્ચા ચલાવવી)
 જિદ્દ ચઢના યા પકડના યા જિદ્દ પર આના : જિદ્દ પકડવો (આગ્રહ સેવવો; હઠ કરવી)
 જિરહ કરના : વાદવિવાદ કરવો (ઊલટ-તપાસ કરવી; આકરી તપાસ કરવી)
 જિહવાગ્ર હોના યા કરના : જાબના ટેરવે હોવું (કંઠસ્થ હોવું)
 જી અચ્છા હોના : જવ ઠીક હોવો (ચિત્ત સ્વસ્થ હોવું)
 જી આના (કિસી પર) : જવ હોવો (કોઈના પર પ્રેમ હોવો)
 જી ઝકતના : જવ અપીરો થવો (મન ન લાગવું; મનમાં ગભરાટ થવો)
 જી ઝઘટના યા જી ઝઘાટ હોના : જવ અકળાવો (મનમાં ઉઘાટ થવો; ચિત્ત ન લાગવું)

જી ઝડના યા ઝડ જાના યા ઝડા રહના : જવ ઊડી જવો (ભય આશંકા આદિથી વ્યગ્ર થવું)
 જી ઝબના : જવ ગભરાવો
 જી કરના : જવ કરવો (કંઈ પ્રાપ્ત કરવાની ઇચ્છા થવી)
 જી કાંપના : જવ કાંપવો (બૂબ અધિક ડર લાગવો)
 જી કા કાંટા નિકલના : જવનો કાંટો નીકળી જવો; મનનો ખટકો નીકળી જવો
 જી કા કુચાર નિકાલના : મનનો શોકકોપાદિનો આવેગ બળાપો કાઢવો; મનનો ઊભરો કાલવવો
 જી કા કોણ હલ્કા હોના : મનનો ભાર હલકો થવો
 જી કી જી મેં રહના યા રહ જાના : મનની વાત મનમાં રહી જવી
 જી કી નિકાલના : મનની મુશ્કેલી પૂરી કરવી
 જી કી પડના : જવની ચિંતા પડી હોવી (પ્રાણ બચાવવો કશ્ક હોવો)
 જી કી મહાસ નિકાલના : મનનો કઠાપો-બળાપો કાઢવો
 જી કો જીવ સમજના : જવને જવ સમજવો (પોતાના જેવો બીજાનો જવ માનવો)
 જી કો મારના : જવ મારવો (મનની ઇચ્છાઓને પોતાના કાબૂમાં લેવી)
 જી ક્ષદટા કરના : જવ ખાટો કરવો (કોઈના મનમાં દુર્ભાવ ઉત્પન્ન કરવો)
 જી ક્ષદટા હોના : જવ ખાટો થવો (મન વિરક્ત થવું; પ્રેમ જતો રહેવો)
 જી લખાના : જવ ખપાવી દેવો (કોઈ કામમાં જવ જાનથી લાગવું)
 જી લોલકર : જવ ખોલીને (પથેચ્છ; જવ ભરીને)
 જી ચલના : જવ ચાલવો (ઇચ્છા થવી)
 જી ઘાહના : જવ ચાહે એમ થવું (ઇચ્છા કે કામના થવી)
 જી ચૂરાના : જવ ચોરાવો (કામમાં મન ન લગાડવું)
 જી છૂટના : જવ છૂટવો (હિંમત છૂટવી; ઉત્સાહ અને સાહસ ન રહેવો)
 જી છોટા કરના : જવ ટૂંકો કરવો (ઉત્સાહ ઘટાડવો)
 જી છોટા હોના : જવ ટૂંકો હોવો (ઉત્સાહ ઓછો હોવો)
 જી છોડકર ભાગના : જવ બચાવીને ભાગવું
 જી છોડના : જવ છોડવો (પિંડ કે પીછો છૂટવો)
 જી જલના : જવ બળવો (ચિત્ત સંતાપથી અકળાવું)
 જી જસના : જવ બાળવો (અતિ સંતપ્ત બનવું)
 જી જાનતા હૈ : જવ જાણે છે (શબ્દાતીત છે; અવર્ણનીય છે)

જી-જાન લઙ્ગાના

૪૭૫

જી લગા રહના

જી-જાન લઙ્ગાના : જીવજાન લઙ્ગાવવા; ખૂબ વધારે શ્રમ કરવો
 જી ટાંગના યા ટાંગ રહના યા ટાંગ હોના : જીવ ટાંગાવો (હરેક વેળા ચિંતા કે ધ્યાન લાગી રહેવું)
 જી ટૂટના યા ટૂટ જાના : જીવ ટૂટી જવો (નિરાશ કે નાહિમત થવું)
 જી ઠંઠા હોના : જીવ ઠંડો થવો (સુખ આનંદ કે સંતોષ થવો)
 જી ઢાલના : જીવ નાખવો (મરવામાંથી ઉગારવું; આશાન્વિત કરવું)
 જી ઢૂંચના : જીવ ઢૂંચવો; મૂર્ચ્છા આવવી; હતોત્સાહ થવું
 જી તરસના : જીવ તરસવો (ઉત્કટ ઇચ્છા વ્યગ્રતા આદિ થવો)
 જી તોડના : જીવ તોડવો (ઉત્સાહ ભાંગવો)
 જી દહલના : જીવ થરથરવો (ભયભીત થવું)
 જી દુઝાના : જીવ દુખાડવો (કોઈના ચિત્તને દુખી બનાવવું)
 જી દેના : જીવ દેવો; મન દેવું; મરવું; પ્રાણ આપવો; આસક્ત થવું; કઠોર પરિશ્રમ કરવો
 જી દોડના : જીવ દોડવો (કશુંક મેળવવા મન વ્યગ્ર થવું)
 જી ઘસા જાના : જીવ ઘસડાવો (ભય કે ચિંતાને કારણે શક્તિ કે સાહસ ન રહેવું)
 જી ઘક ઘક કરના યા જી ઘઙ્કના : જીવ ધકધક થવો (ભય કે આશંકાથી જીવ ધકધકવો)
 જી ઘક હો જાના : જીવ ધકધક જવો (ચમકી જવું; ડરથી મન ધકધક જવું)
 જી નિકલના : જીવ નીકળવો (પ્રાણ નીકળવો)
 જી પકના યા પક જાના : જીવ ધાકવો (અત્યાધિક દુખ થવું; ધણી વિરક્તિ આવવી)
 જી પર આ જાના : જીવ પર આવવી બનવું (પ્રાણ સંકટમાં પડવા)
 જી પર જાના : જીવ પર ખેલવું (પ્રાણની બાજુ લગાવવી)
 જી ફટ જાના : જીવ ફાટી જવો (વેરાગ્ય આવવો; પ્રેમભાવ ધટવો)
 જી ફિર જાના : જીવ ફરી જવો (વેરાગ્ય આવવો; ભોગલાલસા સમાપ્ત થઈ જવાં)
 જી ફૂલના : જીવ ફૂલવો (ગભરાવું; વ્યાકુળ થવું)
 જી જાંટના : જીવ જાંટનાવો (એકસાથે બે બાજુ ધ્યાન હોવું)
 જી જાંઘના : જીવ જાંઘવો (સાહસ કે ઉત્સાહ વધવો)

જી ચહલના : જીવ બહેલવો (મનોરંજન થવું; થોડા સમય માટે ચિંતા અને દુખ શમી જવાં)
 જી ચાહલાના : જીવ બહેલાવવો (મનોરંજન કરવું; દિલ બહેલાવવું)
 જી ચૈઠના યા ચૈઠ જાના : જીવ બેસવો (મૂર્ચ્છા થવી; બેશુદ્ધિ આવવી; ભય ચિંતા વગેરેને કારણે શક્તિ કે સાહસ ન રહેવું)
 જી ભર આના : જીવ ભરાઈ આવવો (દયાદ્રં થવું)
 જી ભર યા જી ભરકર યા જી ભર કે : જીવ ભરીને (પથેષ્ટ; જીવ ચાહે એટલું)
 જી ભરના : જીવ ભરવો (તૃપ્તિ થવી)
 જી ભારી હોના : જીવ ભારે થવો (શરીરે અસુખ થવું)
 જી મચલના : જીવ મચળાવો (કશુંક કરવા કે પ્રાપ્ત કરવા ઇચ્છા થવી; મનનું ઉતાવળા થવું)
 જી મિચલના યા મતલના : જીવ અકળાવો (ઊલટી કરવાની ઇચ્છા થવી; જીવ ગભરાવો)
 જી મિલના : જીવ મળવો (બે કે વધુ વ્યક્તિઓ વચ્ચે સ્વભાવ કે વિચારોમાં એકરૂપતા કે પ્રેમાળુતા થવી)
 જી મેં આના : જીવમાં આવવું (ઇચ્છા થવી)
 જી મેં જાંઘના યા ગઙ્ગા : જીવમાં ખૂંચી જવું; મનમાં વસવું; ખૂબ પ્રિય લાગવું
 જી મેં ગાંઠ પડના : જીવમાં ગાંઠ પડવી; અણબનાવ થવો
 જી મેં ઘર કરના : જીવમાં ઘર કરવું (મનમાં વિશિષ્ટ સ્થાન મેળવવું)
 જી મેં જુખના : જીવમાં ભોંકાવું; અપ્રિય અરુચિકર કે દુખદાયી હોવું
 જી મેં જલના : જીવ બળવો; મનમાં બળતરા થવી
 જી મેં જી આના : જીવમાં જીવ આવવો
 જી મેં જી ઢાલના : જીવમાં જીવ મૂકવો (નિરાશ વ્યક્તિના મનમાં આશા સિંચવી)
 જી મેં જાંઘના : દિલમાં ઘર કરી લેવું; સદેવ પાદ રહેવું
 જી મેં જાંઘના : મનમાં બેસવું; દિલમાં નિશ્ચય થઈ જવો
 જી મેં જાંઘના : કોઈના વિશે મનમાં એવો મેલ ભરાવો કે એ વ્યક્તિ અપ્રિય લાગે
 જી મેં રાખના : ગુપ્ત રાખવું; ધ્યાન કે સ્મરણમાં રાખવું
 જી રાખના : મન રાખવું; ઇચ્છા પૂરી કરવી
 જી સગના : કોઈ કામમાં રુચિપૂર્વક પ્રવૃત્તિ થવી; કોઈની પાસે રહેવું ખૂબ ગમવું
 જી લગાકર : મન લગાવીને; ધ્યાનપૂર્વક
 જી લગાના : મન લગાવવું; ધ્યાન લગાવવું; આસક્ત થવું
 જી લગારહના : મન લાગેલું રહેવું; કોઈનું ધ્યાન સદેવ રહેવું

જી લલચાના

૪૭૬

જૂતિયાં ઊઠાના

જી લલચાના : મન લલચાવું
 જી સુખાના : મન લોભાવું
 જી લેના : જીવ લેવો (મૃત્યુ નિપજાવવું)
 જી લેકર ભાગના : જીવ લઈને ભાગવું (ઝડપથી નાસવું)
 જી સન હોના યા હો જાના : જીવ ગભરાવો; ચિંતા ભય ગભરાટ જેવા કારણે સ્તબ્ધ કે અવાક થઈ જવું
 જી સે ઝતરના : મનથી ઊતરવું (ભૂલવું; નજરથી ઊતરી જવું)
 જી સે જાના : જીવથી જવું (મૃત્યુ થવું)
 જી-સે-જી મિલના : જીવમાં જીવ મળવો (મેત્રી કે પ્રેમ થવો)
 જી હટ જાના : મન હટી જવું (રાગ કે આકર્ષણ ચાલ્યું જવું)
 જી હત્કા કરના : મન હળવું કરવું (શોકનો ભાર હળવો કરવો)
 જી હત્કા હોના : મન હળવું થવું (શોકનો ભાર હળવો થવો)
 જી હવા હો જાના : જીવ હવાઈ જવો (હોશકોશ ઊડી જવો)
 જી હાં જી હાં કરના : હાજી હાજી કરવું (પુશામત કરવી)
 જી હોના : મન થવું (ઈચ્છા થવી)
 જીતા ગાડ દેના : જીવતો ધરખી દેવો (બહુ ભારે શિક્ષા કરવી)
 જીતા મકલી નિગલના : જીવતી માખ ગટાપ કરી જવી (જાણીબૂઝી કોઈ દુષ્કર્મ અપરાધ કે પાપ કરવું)
 જીતે જી : જીવતે જીવ (હયાતી દરમિયાન)
 જીતે જી મર જાના : જીવતે જીવ મરી જવું (જીવનકાળમાં જ મૃત્યુથીમ યદિમાતું દુખ ભોગવવું)
 જીના ભારી હોના : જીવવું ભારે થવું (જીવન આનંદરહિત થવું)
 જીખ ઝણકાના યા કાઢના : જીભ ખેંચી કાઢવી (કઠોર શિક્ષા કરવી)
 જીખ કરના : જીભ કરવી (બહુ બોલવું; ધૃષ્ટતાથી ઉત્તર દેવો)
 જીખ કાઢ લેના : જીભ કાપી લેવી (કઠોર દંડ કરવાની ધમકી આપવી)
 જીખ ઝોલના : જીભ ખોલવી (કંઈક કહેવું; કેફિમત આપવી)
 જીખ ચલાના : જીભ ચલાવવી (શેખી મારવી; ચઢી ચઢીને વાત કરવી)

જીખ નિકાલના : જીભ કાઢવી (કઠોર શિક્ષા કરવી; દંડ દેવાના હેતુથી જીભ કાપી લેવી)
 જીખ પકડના : જીભ પકડવી (બોલતાં રોકવું; કોઈને વચનપાલન માટે વિવશ કરવું)
 જીખ પર સરસ્વતી ઢસના : જીભે સરસ્વતી વસવી (વિદ્યાના કે મહાન વક્તા હોવું)
 જીખ લડાના : જીભ લડાવવી (બહુ બોલબોલ કરવું)
 જીખ હિલના : જીભ હલાવવી (બોલવું)
 જીવટ કા આદમી : છાતીવાળો મર્દ (હિમત બહાદુરી અને સાહસવાળી વ્યક્તિ)
 જીવન કી સંધ્યા મેં : આયમતી જિંદગીમાં ; વૃદ્ધાવસ્થામાં
 જીવન ભારી હોના : જીવન ભારે થવું (જીવવું ભારરૂપ લાગવું)
 જીવિકા લગના : રોજી મળવી; આજીવિકા મળવી
 જીવત લગના : પુક્તિ લગાડવી
 જીટ જાના : જોડાઈ જવું (તન્મય થઈ જવું)
 જીલ દેના : ધોખો દેવો (દગો કરવો; છળ કરવું)
 જીલ્મ ઢાના : જીલમ વરસાવવો (ગજબ કરવો; અત્યાચાર કરવો)
 જૂ ન રંગના : (કાને) જૂ પડા ન સળવળવી (વારંવાર કહેવા છતાં ધ્યાનમાં ન લેવી; અપ્રભાવિત રહેવું; ચૂપચાપ પડ્યા રહેવું)
 જૂઠન ગિરાના : એકવાડ રેંકવો (વધુંધટ્યું આપવું; કોઈને ત્યાં જઈ ભોજન કરવું)
 જૂતા ચલના : જૂતાં ચલાવવાં (જૂતાંથી મારામારી થવી)
 જૂતા ચલાના : જૂતાં ચલાવવાં (ખાસડાં મારવાં)
 જૂતા ઊઠાના (કિસી કા) : જોડા ઉપાડવા (ગુલામી કરવી; પુશામત કરવી)
 જૂતા ઝાના : જોડાં ખાવાં (જૂતાંનો માર ખાવો; સારું-ખોટું સાંભળવું)
 જૂતા યા જૂતી ચાઢના : જોડાં ચાટવાં (પુશામત કરવી)
 જૂતા ઘસના : જોડાં વરસવાં (જૂતાંનો માર પડવો)
 જૂતે કા આદમી; જૂતે કા યાર : ખાસડાંનો યાર (જોડાંનો માર ખાવાને લાપક વ્યક્તિ)
 જૂતે પડના : ખાસડાં પડવા (જૂતાંનો માર પડવો; બહુ નિંદા થવી)
 જૂતે સે ચખર સેના : જૂતાંથી ખબર લેવી (જૂતાંથી પીટવું)
 જૂતે સે ઘાત કરના : જૂતાંથી ઘાત કરવી (જૂતાંથી પીટવું)
 જૂતિયાં ઊઠાના યા સીધી કરના : જૂતાં ઉઠાવવાં કે સવળાં કરવાં (ગુલામી કરવી; પુશામત કરવી)

જૂતિયાં ચટકાનાં

૪૭૭

ફગડાં ઘડા કરના

જૂતિયાં ચટકાનાં યા ઘટકાનાં યા ચટકાનાં
 ફિરના : જૂતાનો અવાજ કરતા કરવું (માર્ચામાર્ચા કરવું)
 જૂતિયાં તોડનાં યા ઘસનાં : જૂતાં તોડવાં (ખાસડાં પસવાં; વારંવાર જવું)
 જૂતી ફી નોક પર મારના : મોજડીની અણી પર મારવું (કંઈ ન સમજવું)
 જૂતી કે ઘરાબર ન સમજના : મોજડી બરાબર પણ ન સમજવું (અત્યંત તુચ્છ સમજવું)
 જેઘ કાટના : ખીસું કાપવું (કળવું; લૂંટવું)
 જેઘ ગર્મ કરના (અપની) : ખીસું ગરમ કરવું (અનુચિત રીતથી રૂપિયા વસૂલ કરવા; રૂપિયા આપવા)
 જેઘ ભરના : ખીસું ભરવું (બીજા પાસેથી અનુચિત રીતથી રૂપિયા વસૂલ કરવા; રૂપિયા આપવા)
 જેલ કાટના યા ધોગના યા જેલ ફી હવાં ઘાના : જેલની હવા ખાવી (કેદી થવું)
 જેસે કા તૈસા : જેવાનું તેવું (જ્યાંના ત્યાં; પહેલાંના જેવું)
 જેસે-જેસે : જેમજેમ
 જેસે-તૈસે : જેમતેમ
 જેસે-તૈસે ફરકે : જેમતેમ કરીને
 જેસે ઘને યા જેસે હો : જેવું બન્યું; જેવું હોય
 જોખિમ ઊઠાના યા લેના : જોખમ ઊઠાવવું (એવું કામ કરવું જેમાં લાભને બદલે હાનિ વધુ હોય)
 જોફ-તોફ કરના યા મિલના યા લગના : જોડાડ કરવી (ઉપાય કે પુક્તિ કરવી)
 જોર કરના : જોર કરવું (બળ લગાડવું)
 જોર ચલના : જોર ચાલવું (વશ કે કાબૂ ચાલવો)
 જોર ડાલના : જોર નાખવું (દબાવ નાખવો; આગ્રહ કરવો)
 જોર દેના : જોર દેવું (સહારો દેવો; આગ્રહ કરવો)
 જોર પકડના યા બોધના : જોર પકડવું (બળ પ્રાપ્ત કરવું; વધવું)
 જોર મારના યા લગના : જોર લગાવવું (બહુ કોશિશ કરવી)
 જોરોં પર હોના : જોર પર હોવું (બહુ તેજ હોવું; ખૂબ ઉત્કર્ષ કરવો)
 જોશ ઘાના : ઊભરો આવવો (જુસ્સો ઊભરાવો; ઊકળવું)
 જોશ ચઢના : જુસ્સો ચઢવો (ઊભરાવું; આવેશ આવવો)
 જોશ દેના : ઉકાળવું
 જોશ ટપડા પડના : જુસ્સો ઠંડો પડવો (ઉત્સાહ

પટવો)
 જોશ મેં આના : ઉમંગ કે ઉત્સાહમાં આવવું
 જો-જો હિસાબ લેના : જવ જવનો દાણો (પાઈએ પાઈનો) હિસાબ લેવો
 જો ભર : જવે જવ લઈને (રજે રજ ગણતરીમાં લઈને)
 જોહર ઘુલના : ઝવેરાત ખૂલવું (ખૂબી કે ગુણ પ્રગટ થવા)
 જોહરદિઘાના : ઝવેરાત દાખવવું (વીરતા મુદ્દકુશળતા સાહસ વગેરે ગુણનો પરિચય આપવો)
 જોહર હોના : જોહર (આત્મસન્માન રક્ષવા સ્ત્રીઓ દ્વારા કરાતી આત્મહત્યાના રસ્તે જવું)
 જ્યો-જ્યો : જેમ જેમ
 જ્યોં કા ત્યોં : જ્યાંનું ત્યાં (એમ જ; પહેલાંની માફક)
 જ્યોં-ત્યોં યા જ્યોં ત્યોં કરકે : જેમતેમ કરીને
 જ્યોતિ ફૂટના : અજવાળું નીકળવું; આભા પ્રગટવી
 જ્યોનાર ઘેઠના : જમણવાર થવો (અતિથિઓનું ભોજન કરવા બેસવું)
 જ્યોનાર લગના : જમણવાર લગાવવો (અતિથિઓની સામે રાખવા માટે રસોઈની વાનગીઓ કમમાં લાવી મૂકવી)
 જ્વાલા ફૂંકના : જ્વાળા ફૂંકવી (શરીરમાં ગરમી ઉત્પન્ન કરવી)
 ફાંફટ મોલ લેના : પીડા વહોરવી (જાણી બૂઝી અઘડામાં પડવું)
 ફાંડ ઝારના : બાબરી ઉતરાવવી (બાળકના માથે મુંડની વિધિ કરાવવી)
 ફાંડા ઘડા કરના : ઝંડો ખડો કરવો; વિરોધ માટે સંગઠન કરવા લોકોને એક જગ્યાએ એકઠા કરવા
 ફાંડા ગાડના : ઝંડો રોપવો (કબજો કરવો; આપણો અધિકાર સ્થપાયાની પોષણ કરવી)
 ફાંડા ફાટના : ઝંડો ફરકાવવો (આપણું રાજ્ય કે શાસન ઘોષિત કરવું; ઝંડો લહેરાવવો)
 ફાંડા લેકાર ઊઠના : ઝંડો લઈ ઊઠવું (પ્રચાર માટે તૈયાર થવું)
 ફાંડી દિઘાના : ઝંડી દેખાડવી (ઝંડીથી સંકેત કરવો; કોઈ કામની સ્વીકૃતિ આપવી)
 ફાંડે તલે આના : ઝંડા હેઠળ આવવું (સામ્રાજ્યમાં આવવું)
 ફાંક સવાર હોના : ધુન સવાર થવી
 ફાંક મારકાર : ઝખ મારીને (વિવશ થઈને; મજબૂરીની હાલતમાં)
 ફાંક માના : ઝખ મારવી (બેકાર કામ કરવું)
 ફાંકા ઘડા કરના : ઝખડો ઊભો કરવો (બખેડો પેદા કરવો)

झगड़ा तमाम होना

४७८

टक्कर का

झगड़ा तमाम होना : जधड़े समाप्त थवो

झगड़ा मोल लेना : जधड़े वछोरी लेवो (व्यर्थमां जधड़े शरू करवो)

झगड़े की जड़ : जधड़ा नुं भूण

झटक लेना : जबरदस्तीधी लई लेवुं

झटका लगना : जटकी लागवो (आधात पछोयवो)

झटके कामल : जबरदस्तीधी ओणवेवी थीजवस्तु

झड़बेरी का कांटा : जंगली बोरीनी कांटे (बहु ज जधड़ाणु व्यक्ति)

झड़ी बाँधना या लगना : जडी पडवी (छणवो पक्ष

लगतातर परसाध पडवो)

झड़ी बाँधना या लगना : जडी लगाडवी (अधिकता

साथे प्रयोग करवो; लरमार करवी)

झपकी आना : जोड़ु आववुं (छलकी नींदरा

आववी)

झपट लेना : जपट मारी लेवुं (पडवी लेवुं; छीनवी

लेवुं)

झपट होना : जपटा जपटी थवी (तूटी पडवुं; जधड़े

थवो; ओलायाली थवी)

झपट्टा मारना : जपट मारवी (कंछी छीनवी लेवा

कोछीना पर जपट मारवी)

झमेले में पड़ना या फंसना : जंजटमां पडवुं (जंजट-

बभेजमां पडवुं)

झाई आना : छाया के अंधारी आववी (आंधो

आजण अंधारुं उवाछी जवुं)

झाँव-झाँव होना : (झाँवां = जभरो-छाथपग

पसवा वपराती भूब पकवेली छैट) जभरा जेवा

तपी गीठवुं; भूब गुस्से थवुं

झाँसा देना : दगो देवो

झाँसे में आना : दगाना लोअ जनवुं

झाड़-पोंछकर : वाणीबुछीने (बधुं अेकत्र करीने)

झाड़-फूँक करना : जडी कुंकीने (मंत्रथी प्रेत

आदिनी बापा दूर करीने)

झाड़ फिरना : जडु करवुं (बधुं बरबाद थई जवुं)

झाड़ू फेरना : जडु फेरवुं (बिलकुल नष्ट करी

देवुं)

झाड़ू मारना : जडु मारवुं (अनादर के धृष्टा करवी)

झापड़ कसना या देना या रसीद करना : जपट

रसीद करवी (धप्पड मारवी)

झिड़की खाना या सहना : जटकशी सहन करवी

(ठपको भावो)

झूठ का पुतला : जूठनुं पूतणुं (बहु जूठ ओलनार

व्यक्ति)

झूठ के पुल बाँधना : जूठनो पुल बांधवो (जूठनी

जडी लगाववी)

* झूठ-सच जोड़ना या लगाना : सायामां जूहुं लेणवीने कडेवुं

झूठा पड़ना : जूठा पडवुं (असत्यवादी ठरवुं)

झोली डालना : ओणी उपाडवी (बिशा मागवा

ओणी उपाडवी)

झोली भरना : ओणी लरवी (साधुने लरपूर बिशा

आपवी)

टेंट-घंट करना : दीवो-टोकरी करवां (पूजापाठनी

आउंलरवाणी विधि करवी)

टंटा खड़ा करना : टंटे भजे करवो (जधजं पेदा

करवो)

टक बाँधना या टकटकी बाँधना : स्थिर नजरे के

ध्यानपूर्वक जेवुं

टक लगाना : पापक्ष ढाप्पा बिना ध्यानपूर्वक के

उत्सुकतापूर्वक जेवुं

टकटकी बाँधना : अपलक जेवुं (अेकधारी नजरथी

ताकवुं)

टकसाल का खोटा : टंकशाणनुं जोटुं नाशुं (दुर्जन;

दुष्ट; नीय)

टकसाल चढ़ना : टंकशाणे यठवुं (सिका के पातुभंडनुं

भराभोटापणुं परभावुं)

टकसाल बाहर : टंकशाण अहारनुं (जे सिकानुं

यलण न होय)

टकसाली बात : टंकशाणी वात (पाकी वात)

टकसाली बोली या भाषा : टंकशाणी भाषा (सर्वभाष

शुद्ध भाषा)

टका भर : टका जेटवुं (जराक)

टका-सा जबाब देना : टका जेवो जवाब देवो (साक

छंकार करी देवो)

टका-सा मुँह लेकर रह जाना : टकाशुं भों लई रछी

जवुं (उत्प्राण रछी जवुं)

टका सीधा करना : टका सीधो करवो (इधियो पेदा

करवो)

टके का आदमी : टकानो माशस (निर्धन आदमी)

टके के तीन : टकाना जण (बहु ज तुयं)

टके को भी न पूछना : टकाने पण न पूछवुं (कंछी पण

महत्त्व न आंकवुं)

टके गज की चाल : टके गजनी थाल (ओछा अर्थमां

निर्वाह करवो)

टके-टके को तरसना : टका टका माटे तरसवुं;

अेकअेक पैसा माटे बीजानुं भों जेवुं

टके सेर मिलना : टके शेर मणवुं (बहु सस्तुं मणवुं)

टक्कर का : जोड़ीनुं; बराबरीनुं

ટવ્કર યાના

૪૭૯

ટેઢે-ટેઢે યાના

ટવ્કર યાના : ટવ્કર યાવી (કોઈ યીજ સાથે ટવ્કરવું)

ટવ્કર યારના : ટવ્કર યારવી (ધોર પરિશ્રમ કરવો)

ટવ્કર લડના : ટવ્કર લડવી (બીજાના માથા પર માથું પટકી લડવું)

ટવ્કર લેના : ટવ્કર લેવી (બરાબરીના હોવું)

ટવ્કી કી આડુ યા ઓટ સે યા મેં શિકાર યેલના : ટવ્કીના ઓઠે શિકાર યેલવો (કોઈની વિરુદ્ધ છૂપી ચાલ ચાલવી)

ટવ્કુ પાર હોના : ટવ્કુ પાર થવું (કોઈ અટકેવું કામ સંકળતાથી પૂરું થવું)

ટપ સે : ટપ લઈને (જરા વારમાં)

ટપક પડના : ટપકી પડવું (એકાએક આવી જવું)

ટર ટર કરના : ટે ટે કરવું (વ્યર્થ બકવાસ કરવો)

ટરક યાના : ચુપચાપ ચાલ્યા જવું

ટલ યાના : ટળી જવું (ચાલ્યા જવું; હટી જવું)

ટસ સે મસ ન હોના : ટસથી મસ ન થવું (દંઢ રહેવું)

ટહલ બજાના : સેવાચકરી કરવી

ટાંક રાખના યા લેના : અંદાજ લેવો (સ્મરણ રાખવું; યાદ રાખવું)

ટાંકા યારના યા લગના : ટાંકા લગાવવા (કપડા કે જામની સિલાઈ કરવી)

ટાંગ અડાના : ટાંગ અડાવવી (હરકત ઊભી કરવી)

ટાંગ કી રાહ યા ટાંગ તલે સે યા ટાંગ કે નીચે સે નિકલ યાના : ટાંગ તળેથી નીકળી જવું (હાર માનવી)

ટાંગ યોંચના : ટાંચિયો ખેંચવો (પ્રગતિમાં રુકાવટ નાખવી)

ટાંગ તોડના : ટાંગ તોડવા (ધણી દોડાદોડ કરવી)

ટાંગ પર ટાંગ રાખકર પડા રહના : ટાંગા પર ટાંગો ચઢાવી પડવા રહેવું (નિશ્ચિંત થઈ સુવું)

ટાંગ પસારકર યા ફેલા કર સોના : ટાંગા ફેલાવી સુવું (આરામથી ચિંતા છોડી સુવું)

ટાંચ-ટાંચ કરના : ટે ટે કરવું (વ્યર્થ બકવાસ કરવો)

ટાટ ઝલટના : ટાટ ઊલટવો (દિવાળું નીકળવું)

ટાટ બાહર કર દેના : ટાટ બહાર કાઢી નાખવો (જાતિ કે નાતમાંથી બહિષ્કૃત કરવું)

ટાલ દેના : ટાળવું (સ્થગિત કરવું)

ટાલ-મટલ યા ટાલમટાલ કરના : ટાળવાની યુક્તિ કે બહાનાં કાઢવાં

ટિવ્કી યમના યા ઘૈઠના યા લગના : ટીકડી લાગવી; કાવવું

ટિડ્ડી ટલ : ટીડ્ડી ટોળું (ભારે ભીડ)

ટિપ-ટિપ કરના : ટપક ટપક થવું

ટિપ્પસ યમના યા ઘૈઠના યા લગના : પ્રયોજન થવું (યુક્તિ કળવી)

ટીકા કરના : ચાંલ્લો કરવો (વિવાહની વિધિનો ચાંલ્લો કરવો)

ટીકા-ટિપ્પણી કરના : ટીકા-ટિપ્પણી કરવાં (આલોચના કરવી)

ટીકા દેના યા લગના : ટીકો લગાવવો (લલાટ પર ટીકો કરવો)

ટીમ-ટીમ : ટાપ-ટીપ; બનાવ-શુંગર (કપડાં-લતાં)

ટીસ ઝઠના યા યારના : દંઢ થવું; ચસક ઊઠવી (ચસકા યારવા)

ટુકડા તોડના (ડુસરે કા) : ટુકડા તોડવા (બીજા પર નિર્વાહ કરવો)

ટુકડા દેના : ટુકડા આપવા (વિખારીને રોટલી આપવી)

ટુકડે ઝડાના યા ટુકડે-ટુકડે ઝડાના : ટુકડે ટુકડા ઝડાવવા (વસ્ત્ર ફાડીને ચીથરાં કરવાં)

ટુકડો પર પલના યા રહના : ટુકડાઓ પર રહેવું (બીજાની કમાણી પર જીવવું)

ટુકુર-ટુકુર દેખના : ટકટકી લગાવીને જોવું

ટુટુંકું ટું : હોલાનું ટુટુંકું ટું બોલવું (એકલા રહેવું)

ટુટ-ટુટ કર બરસના : મુશળધાર વરસવું

ટુટ પડના : ટુટી પડવું (આક્રમણ કરવું)

ટુટી-ફુટી યા : ટુટીફુટી યા (સાધારણ મામૂલી યા)

ટુટી ઘાંઘળે પડના : ટુટીલી ઘાંઘળાના ગળે પડવું (નિરાધાર વ્યક્તિના ભરણપોષણનો ભાર ઉપાડવો)

ટેં-ટેં કરના : ટે ટે કરવું (વ્યર્થ બકવાહ કરવો)

ટેં હોના યા ઘોલના યા ઘોલ યાના : ટે થઈ જવું (નષ્ટ કે બરબાદ થઈ જવું)

ટેંટ ગરમ કરના યા ગરમાના : ઓટી ગરમ કરવી (કંઈ ઈનામ કે લાંચ આપવી)

ટેંટુઆ ઢબાના : ગળાનો હેડિયો ઢબાવવો (ગળું ઘૂંટવું)

ટેક નિખાના : ટેક નિખાવવી (પ્રતિજ્ઞા પૂરી કરવી)

ટેક પકડના : ટેક પકડવી (હક કરવી)

ટેકા પડના યા હોના : વાંકું પડવું (કોપ કરવો; ગરમ થવું)

ટેલી ઓંચ સે દેખના : શત્રુતાભરી નજરથી જોવું

ટેલી યીર : અતિ કલ્શ કામ

ટેલી-સીધી સુનના : સારુંમાઠું સાંભળવું

ટેલે-ટેલે યાના યા ચલના : અકડાઈથી વાંકા વાંકા જવું (પમડ કરવો)

ટેની મારના

૪૮૦

ઠાટ સે કટના

ટેની મારના : સોથી નાની આંગળીથી ત્રાજવાની
 દાંડી જમાવવી જેથી ઓછી જોખાય
 ટોટકા કરને આના : નામતું કરવા આવવું (નામ
 કરવા માટે આવવું; આવીને તરત જતા રહેવું)
 ટોટા પડના : ખોટ પડવી (ખામી આવવી; નુકસાન
 થવું)
 ટોના કરના : મંત્રતંત્ર કરવાં (મુગ્ધ કરી દેવું; વશમાં
 કરી લેવું)
 ટોના કાલના યા ફોલના : મંત્રતંત્ર નાખવો (વશમાં
 કરી લેવું)
 ટોના લગના : મંત્રતંત્રની અસર થવી (મુગ્ધ થવું;
 વશમાં આવવું)
 ટોપો ઊછલના : ટોપી ઊછળી પડવી; બેઆબરૂ થવું
 ટોપો ઊછાલના : ટોપી ઊછાળવી (અપમાનિત
 કરવું; બેઆબરૂ કરવું)
 ટોપો બદલના : ટોપી બદલવી (ભાઈભાઈનો સંબંધ
 જોડવો; બીજા રાજાનું રાજ્ય થવું)
 ટોહ લગના યા લેના : પત્નો મેળવવો
 ટંકક મિલના : ટાંકક મળવી (શાંતિ થવી; હૃદયને
 શાંતિ મળવી)
 ટંકા કરના યા કર દેના : ઠંડું કરી દેવું (ગુસ્સો
 ઉતારી દેવો)
 ટંકા પડે જાના યા હોના યા હો જાના : ઠંડા થઈ જવું
 (ગુસ્સો ઊતરી જવો; મરી જવું)
 ટંકી આહ યા આહૈં ભરના : ઠંડી આહ લેવી
 (દુખભર્યા શ્વાસ લેવા)
 ટંકી સાંસ ઊંચના યા ભરના યા લેના : ઠંડા શ્વાસ
 ખેંચવા (દુખભર્યા શ્વાસ લેવા)
 ટંકે-ઠંકે : ટાંકે ટાંકે (તડકો નીકળ્યા પહેલાં)
 ઠક રહ જાના યા ઠક સે રહ જાના : સ્તબ્ધ બની
 રહી જવું
 ઠકુરસોહાતી કરના યા કહના : ઊંચજૂરી કે
 બાસદારી (દરબાર-સલામી) કરવી; ખુશામત
 કરવી
 ઠગ સે લડેહુ છાના : ઠગના ઠગમોદક ખાવા
 (પાગલ જેવા થઈ જવું; મતવાલા થઈ જવું; હોશ
 ગુમાવવા)
 ઠગ લગના : ઠગ પાછળ પડવા (ઠગોએ પીછે
 કરવો)
 ઠગા-સા રહ જાના : ઠગાયા જેવા રહી જવું (સ્તબ્ધ
 કે આત્મવિસ્મૃત થઈ જવું)
 ઠટકર બાતેં કરના : મોજા નાખીને વાતો કરવી
 (બનાવી બનાવી વાતો કરવી; એકએક શબ્દ પર
 જોર દઈ વાતો કરવી)

ઠટ સે ઠટ : ટોળે ટોળાં (ઝુંડનાં ઝુંડ)
 ઠટ્ટ લગના : ભીડ હોવી (ઠઠ જામવી)
 ઠટ્ટા ઝડાના : ઠઠ્ઠો કરવો (મજાક ઊડાડવી; ઉપહાસ
 કરવો)
 ઠટ્ટા મારના યા લગના : ઠઠ્ઠો લગાવવો (હાસ્ય-
 મજાક કરવી)
 ઠટ્ટે પેં ઝડા દેના : ઠઠ્ઠામાં ઊડાવી દેવું (મજાકમાં
 કાઢી નાખવું)
 ઠટ્ટરી હો જાના : હાડપિંજર થઈ જવું (બહુ દૂબળા થઈ
 જવું)
 ઠઠાકર હૈંસના યા ઠટ્ટા મારકર હૈંસના : જોરથી
 અવાજ કરીને હસવું (અદ્દહાસ્ય કરવું)
 ઠઠેરે કી બિલ્લી : કંસારાની બિલાડી (કોઈ વિકટ
 વાતથી ન ગભરાનાર)
 ઠઠેરે-ઠઠેરે બદલાઈ હોના : કંસારા કંસારા ભેગા
 થવા; ચાલાક કે શઠ વ્યક્તિઓનો એકબીજાને
 ઠગવા મેળાપ થવો (જેવો માણસ તેવો વહેવાર)
 ઠન જાના : બલાબલની પરીક્ષા થવી
 ઠન-ટન ગોપાલ : એવી વ્યક્તિ જેની પાસે કંઈ ન હોય
 ઠપ્પ હોના : બંધ થઈ જવું; રોકાઈ જવું
 ઠપ્પા લગના : સીલ કે મહોર લગાવવી (પ્રમાણિત
 કરવું)
 ઠસાઠસ ભરના : ઠસોઠસ (બરાબર ઠાંસીને) ભરવું
 ઠઠાકા મારના યા ઠઠાકા મારકર હૈંસના : ખડખડ
 હસવું
 ઠઠાકા લગના : ખડખડ હસવું; અદ્દહાસ્ય કરવું
 ઠાટ ઝાઝા કરના : ઠાઠ ખડો કરવો (ઢાંચો તૈયાર
 કરવો)
 ઠાટ પડારહ જાના : ઠાઠ પડવો રહી જવો (સાંસારિક
 વૈભવ આ જગતમાં જ રહી જવો-પરલોકમાં સાથે
 ન જવું)
 ઠાટ પર રહ જાના : વાંસની પથારી પર રહી જવું
 (કશી વસ્તીની પ્રાપ્તિ ન થવી)
 ઠાટ બદલના : ઠાઠનો બદલો થવો (નવાં રૂપરંગ
 ધારણ કરવાં)
 ઠાટ બનાના : ઠાઠ બનાવવો; બનાવ-સિંગાર કરવો;
 બનવું-ઠનવું
 ઠાટ બાંધના : ઠાઠ બાંધવો (પ્રહાર કરવાની મુદ્રામાં
 ઊભા રહેવું)
 ઠાટ-ઘાટ સે રહના : ઠાઠમાઠથી રહેવું
 ઠાટ બિગડે જાના : ઠાઠ બગડી જવો (રોકરોનક બધું
 ખતમ થઈ જવું)
 ઠાટ સે કટના : ઠાઠથી વીતવું (સુખપૂર્વક સમય
 પસાર થવો)

ઠિકાના કરના

૪૮૧

ડંડે બજાતે ફિરના

ઠિકાના કરના યા ઢૂંઢના : ઠેકાણું કરવું (નોકરી કે કામપંખો ઠીક કરવો; થોભવા માટે ઠેકાણું થોપવું)
 ઠિકાના દેના : ઠેકાણું આપવું (શરણ આપવું)
 ઠિકાના ન હોના (કિસી चीज का) કોઈ વસ્તુ ઠેકાણે ન હોવી
 ઠિકાના લગના : ઠેકાણું મળવું (શરણ મળવું; રોજ મળવી)
 ઠિકાના લગના : ઠેખાણું લગાડવું (આજીવિકાનો પ્રબંધ કરવો)
 ઠિકાને આના : ઠેકાણે આવવું (અભીષ્ટ સ્થાને પહોંચવું)
 ઠિકાને કી ખાત કહના : ઠેકાણાની વાત કહેવી (સમજદારીની વાત કહેવી)
 ઠિકાને ન રહના (ચિત્ત, बुद्धि, दिल, आदि) : ઠેકાણે ન રહેવું (ઉદ્વિગ્ન રહેવું)
 ઠિકાને લગના : ઠેકાણે લાગવું (વાંછિત સ્થાને પહોંચવું)
 ઠિકાને લગના : ઠેકાણે પાડવું (કામમાં જોડવું; પુત્રીનો વિવાહ કરવો; મારી નાખવું)
 ઠીક આના : ઠીક આવવું (સુંદર અને પથેષ્ટ હોવું)
 ઠીક ઝતરના : ઠીક ઊતરવું (સુંદર અને પથેષ્ટ નીવડવું)
 ઠીક કરના : ઠીક કરવું (ખરાબી દૂર કરવી)
 ઠીકરા ફોડના : ઠીકરું ફોડવું (કલંક લગાડવું)
 ઠીકરા સમજના : ઠીકરું સમજવું (તુચ્છ સમજવું)
 ઠીહા હોના : સ્થાન હોવું (રહેવાનું સ્થાન હોવું)
 ઠુકરા દેના : ઠુકરાવી દેવું (ધ્યાન ન આપવું; પૂરું ન કરવું)
 ઠેંગા દિઠાના : અંગૂઠો ઠેખાડવો (સાફ ઈન્કાર કરવો; નિરાશ કરવું)
 ઠેંગા બજના : અંગૂઠો વાગવો (શરમજનક નિષ્ફળતા મળવી)
 ઠેંગા સિર પર લેના : અંગૂઠો માથા પર લેવો (કોઈનો અહેસાન લેવો)
 ઠેંગા સિર પર હોના (કિસી का) : અંગૂઠો માથે હોવો (કોઈના ઉપર અહેસાન હોવો)
 ઠેંગે પર મારના યા રાખના (કિસી को) : અંગૂઠા પર મારવું (ઉપેક્ષા કે અવહેલના કરવી)
 ઠેકાલેના : ઠેકોલેવો (કંઈ કરી છૂટવાની જવાબદારી લેવી)
 ઠેસ પહુંચના : ઠેસ પહોંચાડવી (ચોટ પહોંચાડવી)
 ઠેસ લગના : ઠેસ લાગવી (અત્યાધિક દુખ થવું)
 ઠોક-ઠોક કર લડના : સામળ ઠોકીને લડવું

(દિમત ને બળથી લડવું)
 ઠોક પીટ કર : ઠોકી-પીટીને (જબરદસ્તીથી)
 ઠોકના બજાના યા ઠોક બજાકર દેખના : ઠોકી-વગાડીને જોવું (સારી રીતે જોઈ-પારખીને)
 ઠોકર યા ઠોકરોં છાના : ઠોકર ખાવી (કષ્ટ સહેવું)
 ઠોકર છાતે ફિરના : ઠોકરો ખાતાં કરવું (ક્યાંપ કશા કામમાં ન ટકવું)
 ઠોકર જડના યા દેના યા મારના : ઠોકર મારવી (પગથી-લાતથી-મારવું)
 ઠોકર લગના : ઠોકર લાગવી (ભૂલના કારણે નુકસાન થવું)
 ઠોકરોં પર પડા રહના : ઠોકરો પર પડ્યા રહેવું (કોઈની સેવાયાકરી કરીને અને એનાં ગાળ-માર સહીને આજીવિકા ચલાવવી)
 ઠોફી પકડના યા ઠોફી મેં હાથ દેના : દાઢી પકડવી (ખુશામત કરવી)
 ઠોફી પર હાથ ધરકર યા રાખકર બૈઠના : દાઢીએ હાથ દઈને બેસવું (ચિંતામગ્ન બેસવું)
 ઠોર-કુઠોર : ઠેકાણે-કંઠેકાણે (અનુપયુક્ત સ્થાન ઉપર)
 ઠોર ન આના : ઠેકાણું કે અવસર ન આવવો (સમીપ ન આવવું)
 ઠોર પાના : ઠેકાણું મેળવવું (શરણ મેળવવું; આશ્રમ પામવો)
 ઢંક મારના : વીંછી મધમાખ ભપરા આદિએ ડખ મારવો
 ઢંકા દેના યા પીટના : ડંકો પીટવો (ધોષિત કરવું; ડંકો બજાવી કૂચ માટે આજ્ઞા કરવી)
 ઢંકા બજના : ડંકો વાગવો (શાસન કે અધિકાર પ્રાપ્ત થવો)
 ઢંકા બજાકર કોઈ કામ કરના : ડંકો બજાવી કોઈ કામ કરવું (ખુલ્લંખુલ્લા ડંકો બજાવી કંઈ કામ કરવું)
 ઢંકે કી ચોટ કર : ડંકાને ધાવ દઈને (ભય વગર; ખુલ્લંખુલ્લા)
 ઢંડ બૈઠક લગના : ઢંડ-બેઠક લગાવવી (એ પ્રકારની કસરત કરવી)
 ઢંડ પેલના : ઢંડ પીલવા (એ પ્રકારની કસરત કરવી)
 ઢંડા છાના : ઢંડા ખાવા (ઢંડાનો માર સહેવો)
 ઢંડા ચલાના : ઢંડા ચલાવવા (ઢંડાથી મારવા માંડવું)
 ઢંડી મારના : ઢાંડી નમાવવી (જાજવાની ઢાંડી નમાવી ઓફર જોખવું)
 ઢંડે બજાતે ફિરના : ઢંડા વગાડતાં કરવું; નકામા રખડવું

इंडे से खबर लेना

४८२

डोर मजबूत होना

इंडे से खबर लेना : इंडाथी जबर लेवी; इंडाथी मारवुं

इकार जाना या लेना : ओडकार लेवो (हजम करी जवुं)

इकार तक न लेना : ओडकार पक्ष न लेवो (कोईनो माल रुपयाप ओजवी लेवो)

इग देना : उगवुं मुकुवुं (मालवा भाटे पगने आगण करवो)

इग भरना या मारना : उगवुं लरवुं (कदम आगण वधारवा)

इगर बताना : मार्ग बताववो (उपाय बताववो)

इटकर खाना : भूज पेट बरीने जावुं

इटा रहना : लाग्या के मथ्या रहेवुं (न हटवुं)

इबी के घोड़े की तरह दौड़ना : शरतना धोडानी जेम होवुं (तीव्र गतिथी आगण वधवुं)

डॉट खाना : कोई धमकी आपे अम बनवुं; धमकीना ओज बनवुं

डॉट में रखना : काबूभां राखवुं (नियंत्रणभां राखवुं)

डॉट-डपट बताना या बतलाना : पाक-धमकी आपवां (बलुंभुरुं कहेवुं)

डॉट पड़ना : धमकाववाभां आववुं

डॉट बताना या बतलाना : धमकी आपवी (कटकारवुं)

डॉट में रखना : शासन द्वारा नियंत्रणभां राखवुं

डॉड चलाना : हलेशुं खलाववुं (नाव हंकारवी)

डॉड लेना : दंड लेवो (अर्थदंड-नाश्राइपे दंड लेवो)

डॉडी मारना : त्राजवानी दांडी नमाववी (ओछुं ओजवुं)

डॉवा-डोल होना : जमाओण थवुं (अस्थिर थवुं)

डोका डालना या मारना : छापी मारवो (बुंठाराओनुं नाटकवुं जबरदस्तीथी छीनवी लेवुं)

डोहें मारकर या पार-मार कर रोना : छाती कूटीकूटीने रोवुं; बूभो पाडीने ओरथी रोवुं

डाल का दूटा : जणथी तूटी पडेवुं (जण परथी पाकीने पडेवुं)

डाल रखना : नाभी राखवुं (पजुं राखवुं)

डाली देना या लगाना या भेजना : छाजडी आपवी (अधिकारीने मीठाईनी छाजडी आपवी)

डिग्री जारी करना : कोईनी जयदाद पर कबजो करवा अधवा अने मजनार धन वसूल करवा कोर्ट द्वारा चुकम करावो

डिग्री देना : कोर्ट द्वारा वादी के प्रतिवादीनी तरफेशभां युकादो अपावो

डिसमिस करना : बहिष्कृत करवुं

डिंग मारना या हाँकना : डिंग मारवुं (आपुं हाँकवुं; शेभी मारवी)

डोठ चुराना (या छिपाना) नजर थोराववी (सामे न जेवुं)

डोठ बांधना : नजर बांधवी (जाइथी नजर बांधी करवी)

डुगडुगी या डुगगी पिटना : दंडेरो पिटावो; ओलान अपावुं

डुगडुगी या डुगगी पीटना : डुगडुगी वगाडवी (सूचना के जाहेरात करवी)

डूबकी मारना या लगाना : डूबकी मारवी

डूब जाना : डूबी जवुं

डूब मरना : डूबी मरवुं

डूबती नाव को पार लगाना : डूबती नावने किनारे लाववी

डूबना-उतरना : डूबवुं-छितरवुं; शिंताभग्न थवुं; कोई समस्याभां पडी रहेवुं

डेढ़ ईंट की अलग या मसजिद बनाना : दोढ ईंटनी मसीद बनाववी (अऊडपछाने कारखे सोधी अलग काम करवुं)

डेढ़ चावल की छिचड़ी पकाना : दोढ थोपानी पीयडी रांधवी (सोधी अलग मत कायम करवो)

डेरा उठाना : तंबू उठाववो (डूय करवी; यादी नीकणवुं)

डेरा करना : तंबू ताछावो (निवास करवो)

डेरा कूच होना : तंबू छोडी डूय करवी (प्रस्थान करवुं; यादी नीकणवुं)

डेरा जनाना : तंबू के पडाव जछाववो (अधिक समय भाटे पडाव राखवो)

डेरा डालना : तंबू के पडाव नामवो (निवास करवो)

डेरा पड़ना : तंबू तछावो (पडाव रहेवो; निवास रहेवो)

डोंगा डुबाना : छोडी डुबाडवी (काम बगाडवुं)

डोंगा डूबना : छोडी डूबवी (काम बगाडवुं; प्रतिष्ठा भाटीभां मणवी)

डोंगा पार लगाना : छोडी किनारे लाववी (कार्य सिद्ध करवुं)

डोंगा पार होना : छोडी किनारे पछोयवी (कार्य सिद्ध थवुं)

डोंडो पिटना : दांडी पिटाववी

डोंडो पीटना : दांडी पीटवी

डोर पर लगाना : डोर पर लगाववुं (रस्ता पर लाववुं)

डोर मजबूत होना : डोर मजबूत होवो (आपुप्यना दिवस शेष होवा; जवनना दिवस बाकी रहेवा)

डोरा डालना

४८३

तकदीर खुलना

डोरा डालना : दोर नाभवो (प्रेमपाशमां कसाववानी येष्टा करवी)

डोरा लगना : दोर लागवो (प्रेमसंबंध थवो)

डोरी खींचना : दोरी भेंचवी (याद करी दूरची पोतानी पासो ओलाववुं)

डोरी लगना : दोरी लागवी (कोईनी पासो पहुँचववुं सतत ध्यान बनी रहवुं)

डोरी डोली करना या छोड़ना : दोरी के लगना म डोली करवी (नियंत्रण ओछुं करवुं)

डोरी पर चढ़ना : दोरी पर चढ़वुं; युगलमां कसावुं

डोला देना : मेनी (पालमां) आपवी (कोई राजाने बेटना रुपमां पोतानी दीकरी परखाववी)

डोंडी पीटना : दांडी पीटाववी; जहिरात कराववी

डोंडी पीटना : दांडी पीटवी; जहिरात करवी

डौल डालना : रुपरेखा के जोषुं तैयार करवुं

डौल पर लाना : दंगमां लाववुं (ठीक स्वरूप धरवुं)

डौल बाँधना या बिलाना या लगाना : उपाय के तजवीज करवी

डौल से लगाना : ठीक कृपां राखवुं

ड्योढी खुलना : देवडी भुलवी (राजाना दरबारमां आववा-जवानी आशा मणवी)

ड्योढी बन्द होना : देवडी भंघ छोवी (राजाना दरबारमां आववा-जवानी मनाई छोवी)

ड्योढी लगाना : देवडी बेसाडवी (दरवाजा पर द्वारपाल बेसाडवी)

डंग का : दंगनुं (यतुर; छोशियार; व्यवहारकुशल)

डंग पकड़ना : दंग पकडवो (नियम अपनाववी; कोई दंग मुजब आचरल करवुं)

डंग पर चढ़ना : दंग पर चढ़वुं (प्रभाव के वशमां आववुं)

डंग पर लाना : दंग पर लाववुं (अभिप्राय साधनने अनुकूल बनाववुं)

डंग बरतना : दंग वरतवो (शिष्टाचार देखाडवो; बनावटी व्यवहार करवो)

ढंढेरा पीटना या फेरना : ढंढेरो पीटवो

ढड्डू का पाड़ा : यहेरा-देभावमां धणुं वडुं पक्ष बुद्धिमां शून्य

ढपोरशंख होना : लपोडशंख छोवुं (भोटां भोटां भल्लमां ईकनार पक्ष कशुं काम न करनार छोवुं)

ढब डालना : ढब नाभवी (आहत नाभवी; आचार शीभववी)

ढब पर चढ़ना : ढब पर चढ़वुं (कोई व्यक्तिनुं अवी स्थितिमां छोवुं के कंई मतलब नीकणी शके)

ढब पर चढ़ना या लगाना या लाना : ढब पर लाववुं (अभिप्राय सिद्धिने अनुकूल बनाववुं)

ढर्रां चलाना : मार्ग बलाववी (नवी वात बालु करवी)

ढर्रां निकालना : मार्ग काढवो (शैली प्रखलित करवी)

ढर्रे पर आना : मार्ग पर आववुं (रस्ते आववुं; सुधरवुं)

ढर्रे पर चलना या लगना : मार्ग पर लागवुं (रस्ते आववुं; सुधरवुं)

ढल जाना : ढणी जवुं (अस्तायण तरफ जवुं)

ढलती-फिरती छाया या छांह : ढणती-करती छांपी (मनुष्यनी बहलाती जती स्थिति)

ढाई ईट की पसजिद : अढी ईटनी मसीद (अकडपक्षाने लई सौधी अलग रही काम करवुं)

ढाई घावल की खिचड़ी पकाना : अढी ओभानी भीखडी रांघवी (पोतानो मत सौधी अलग राखवो)

ढाई चुल्लू लहू पीना : अढी बांगणां लोही पीवुं (भारी नाभवुं)

ढाई दिन की बादशाहत : अढी दिवसनी बादशाही (थोडा दिवसो माटे भूष ऐश्वर्य भोगववुं)

ढाकस या ढारस देना या बंधाना : आभासन आपवुं

ढिंढोरा पीटना : ढंढेरो पीटवो (योषणा करवी)

ढील देना : दील देवी (समताई न करवी; छूट देवी)

ढोला पड़ना : ढोला पडवुं (शिथिल धवुं; दया के उधारता दामववी)

ढोली आँख : ढीली आंभ (अपभूली आंभ)

ढेर करना : ढगलो करवी (भारीने पाडी देवुं)

ढेर हो जाना : ढगलो थई जवो (पडीने मरी जवुं; प्वस्त थई जवुं)

ढोंगरचना : ढोंग रखवो (देभाओ करवा के कार्य साधवा कोई आयोजन करवुं)

ढोल की पोल या ढोल में पोल : ढोलमां पोल (अवी व्यक्ति जेनो भाव देभाव दबदबावाणो होय पक्ष अंदरधी पोखो होय)

ढोल पीटना या बजाना : ढोल बगाडवुं (कोई वात अधाने संभगाववी के बताववी)

ढंग आना या होना : ढंग धवुं (परेशान धवुं)

ढंग करना : ढंग करवुं (परेशान करवुं)

ढंग रहना या होना : ढंग छोवुं (परेशान छोवुं)

ढंग हाल या ढंग दस्त होना : ढंग छाल छोवा (निर्धन छोवुं)

ढकदीर का खेल : नसीबना खेल (भाग्यनो करिश्मा)

ढकदीर खुलना : ढकदीर भूखवुं (भाग्य अनुकूल धवुं)

તકદોર ઘોડો હોના

૪૮૪

તલવે ધોકર પીના

તકદોર ઘોડો હોના : નસીબ ખોટું પડવું (ભાગ્ય ખરાબ નીકળવું)

તકદોર ચમકના યા જગાના : નસીબ ચમકવું (ભાગ્ય ખૂલવું)

તકદોર ઠોકના : નસીબ ઠોકવું (ભાગ્યને દોષ દેવો)

તકદોર ફટના : નસીબ ફૂટી જવું (ભાગ્ય બગડવું)

તકદોર લફના : નસીબ લડવું (ભાગ્ય અનુકૂળ થવું)

તકદોર સીધી હોના : નસીબ સીધું હોવું (ભાગ્ય અનુકૂળ હોવું)

તકલીફ ઊઠાના : તકલીફ ઊઠાવવી (કષ્ટ સહેવું)

તકલ્લુફ કરના : શિષ્ટાચાર કરવો (કોગટનો અતિ શિષ્ટાચાર દાખવવો)

તકિયા કલામ : કોઈ અપ્રાસંગિક શબ્દ આદતના કારણે વારંવાર બોલવો

તક્ષા ઝલટના યા પલટના : તખતો પલટાઈ જવો (બન્યું બનાવ્યું બગડી જવું)

તત્તા તથા : વાતે વાતે ઝથડો કરનાર આદમી

તન કો તપન યુજના યા મિટાના : શરીરની આગ મટાડવી (ભૂખ મટાડવી)

તન કો લગના : શરીરને લાગવું (પાદ્ય પદાર્થ શરીરને શક્તિ આપવી)

તન છૂટના : શરીર છૂટવું (મરવું)

તન જાના : શરીર જવું (નારાજ થઈ જવું)

તન તોડના : શરીર તોડવું (અંગઝાઈ લેવી)

તન વૈઠના : શરીર બેસવું (શેપે ભરાવું; નારાજ થઈ જવું)

તન-મન મારના : તન-મન મારવાં (કામનાઓને વશમાં લેવી)

તન-મન સે કરના : તન-મનથી કરવું (મન લગાવી કે પરિશ્રમથી કાર્ય કરવું)

તન મેં ફૂલે ન સમાના : શરીરમાં ફૂલ્યે ન સમાવું (અત્યંત પ્રસન્ન હોવું)

તબલાં ઘનકના યા ઠનકના : તબલાં ઠણકવાં (તબલાં વાગવાં)

તબલાં મિલાના : તબલાં મિલાવવાં (તબલાંની દોરી ખેંચી ઠીક કરવાં જેથી સમાન સ્વર નીકળે)

તબાહી છાના યા મચાના : બરબાદી મચવી

તબીયત આના : તબિયત આવવી (કોઈ ચાજ લેવાની પ્રબળ ઇચ્છા થવી)

તબીયત ઝલાજના : તબિયત બંધાઈ જવી (પ્રેમ થવો)

તબીયત ઝરાહ હોના : તબિયત ખરાબ હોવી

તબીયત પર જોર ડાલના : તબિયત પર જોર નાખવું (ધ્યાન દેવું)

તબીયત ફફક ઊઠના : તબિયત ફરકવી (ચિત્ત ઉત્સાહપૂર્ણ થવું)

તબીયત ફિરના : તબિયત ફરવી (ધૂણા થવી; જીવ ફરવો)

તબીયત ચઢાલ હોના : તબિયત પૂર્વવત્ સ્વસ્થ હોવી

તબીયત ચિગડના : તબિયત બગડવી; સ્ફૂર્તિ થઈવી

તબીયત ભરના : તબિયત ભરવી (સંતોષ હોવો; મન ભરવું)

તબીયત લગના : તબિયત લાગવી (કોઈ કામ કે વિષયમાં રુચિ જોડાવી)

તબીયત લાગના : તબિયત લગાડવી (ચિત્તને કોઈ કામમાં જોડવું)

તબીયત હરી હોના : તબિયત હરિયાળી હોવી (મન પ્રસન્ન હોવું)

તબીયત હોના : તબિયત હોવી (ઇચ્છા હોવી)

તબેલે કા બંદર : તબેલાનો બંદર (એવી વ્યક્તિ જેના શિરે કેટલાપે આદમીઓની બૂરાઈ મઢાઈ છે.)

તમાચા ઝાના : તમાચો ખાવો (થપ્પડ મળવી)

તમાચા જડના : તમાચો જડવો (થપ્પડ મારવી)

તમાશા દિઝાના : તમાશો દેખાડવો (મજા દેખાડવી)

તય પાના : ચુકાદો લાવવો (નિશ્ચય કે નિર્ણય પામવો)

તર માલ ઝડાના : પૌષ્ટિક પદાર્થ ખાવો

તરકીબ બિઝાના : તરકીબ ભિગવવી (યુક્તિ લગાડવી)

તરતીબ દેના : કમ આપવો (કમમાં કરવું)

તરદુદ મેં પડના : પરેશાનીમાં પડવું

તરફ હોના : તરફ હોવું (પક્ષ ગ્રહણ કરવો)

તરસ ઝાના : કોઈ પર દયા ખાવી

તરસ જાના : કોઈ ચીજ પામવા કે જોવાની ઉત્કટ ઇચ્છા થવી

તરસા-તરસા કર દેના : લલચાવી લલચાવી જરા જરા આપવું

તરહ ઝડાના : કોઈના ઢંગની નકલ કરવી

તરહ દેના : ઉપેક્ષા કે અવગણના કરવી

તલવાં ચુજલાના : પગના તળિયે ખૂજલી આવવી (શુકન થવા)

તલવાં ઘાટના : પગનાં તળિયાં ચાટવાં (ખૂબ ખુશામત કરવી)

તલવે તલે આંચેં બિઝાના : તળિયાં તળે આંખો બિઝાવવી (ખૂબ પ્રેમ અને શ્રદ્ધાથી સ્વાગત કરવું)

તલવે ધોકર પીના : ચરણનાં તળિયાં ધોઈને પીવાં (અતિ આદર-સત્કાર કરવો)

तलवे या तलवा सहलाना

४८५

तारीख डालना

तलवे या तलवा सहलाना : तलियां धीरेधी
पंपाजवां; पगयंपी करवी; पुशामत करवी
तलवार का खेत : तलवारनुं भेतर (युद्धक्षेत्र)
तलवार का धनी : तलवारनो धखी (वीर; योद्धा)
तलवार का हाथ : तलवारनो हाथ (तलवारनो
प्रहार)
तलवार की छाँह में : तलवारनी छायाभां
(रक्षाक्षेत्रभां)
तलवार की धार पर चलना : तलवारनी धारे
यावयुं (धशुं कठिन काम होयुं)
तलवार के घाट उतरना : तलवारने घाट उतरयुं
(तलवारथी कपाई भरयुं)
तलवार के घाट उतारना : तलवारने घाट उतारयुं
(तलवारथी भारी नाभयुं)
तलवार खींचना : तलवार भेंचवी (म्यानभांथी
तलवार काढवी)
तलवार म्यान से बाहर रहना : तलवार म्यानधी
बहार रहेवी (लगवा तैयार रहेयुं)
तलवार सिर पर लटकती रहना : तलवार माथा
पर लटकती होवी (भयंकर अतरो बनी रहेयो)
तलाशा देना : तलाशी लेवा देवी
तले ऊपर : तणे-उपर
तले की दुनिया ऊपर होना : तणेनी दुनिया उपर
आववी (उलटकेर थई जयुं)
तले की बूँद : तवानुं भूँद (अस्थायी वस्तु)
तले-सा मुँह : तवा जेवुं मोहुं (अत्यंत कणुं मोहुं)
तशरीफ रखना : तशरीक राखवी (भेसयुं; रहेयुं)
तशरीफ लाना : तशरीक लाववी (आवयुं)
तशरीफ ले जाना : तशरीक लई जयुं (याव्या जयुं)
तसबीर उतारना : तसवीर उतारवी (चित्र भेंचयुं)
तह करके रखो : रहेवा हो; भारे जइर नथी;
छुपावीने सभो (कपड़ा वगैरेने गडी वाणीने
राप्पी मूको)
तह की बात : गुप्त बात (रहस्य)
तह तक पहुँचना : तलिया सुधी पछोंचयुं (भर्म
पामवो)
तह चढ़ाना या देना : थर लगावो (कोई चीजना
थर लगावो; कोई चीजना उपर थोपयुं)
तहलका मचना : जणजणोट भयवी; हलचल
भयवी
ताँत-सा होना : तांत जेवा होयुं (बहु दूबजा होयुं)
ताँता न टूटना : पंक्ति न टूटवी
ताँता बाँधना या लगना : पंक्ति लगाववी
ताकड़ाँक करना : ताकवुं-ओभयुं कर्पा करयुं

ताक पर धरना : कामभां न लावयुं; व्यर्थ समझ दूर
हटावयुं
ताक पर रहना या होना : पड्या रहेयुं; कामभां न
आवयुं
ताक में बैठना या रहना या होना : उपयोगी अवसर
कार्य स्थान आदिनी प्रतीक्षा करवी
ताक लगाना (किसी पर) : कोईना पर दृष्टि राखवी
जेथी ओ व्यक्ति कोई अनुचित काम न करे
ताजा करना (किसी बात को) : वात ताज करवी
(करी छेजवी के यावाववी)
ताजा होना (किसी बात का) : वात ताज थवी
(करी छेजयुं के यावयुं)
ताजिया ठण्डा करना : ताजिया ठंडा करवा (ताजिया-
हकन होयुं)
तातील मनाना : छुट्टी मनाववी
तान करसोना : निरंत ओडेयुं भेंचोने के ताशीने सुवुं
(निश्चित सुवुं)
तान छेड़ना : तान छेजुं (गीत गावुं; आवापयुं)
तान भरना : तान भरयुं (ओरधी गावुं के स्वर काढवी)
ताना कसना या देना या भरना : थोटदार वात
कहेवी; वागे तेवी वात कहेवी; व्यंग्य करवी
ताना-बाना करना : नकामा अहीतही लटकवुं के केश
भाव
ताने-तिशने देना : भडेल्ला-टोशां मारवां
ताबड़-तोड़ : ताबडतोब (अट; लगतार)
तार टूटना : तार नूटवो (यावतो रहेलो कम भंघ
अटरी जवो)
तार-तार करना : तार-तार करवा (कपडुं कापी ओना
होरा के सूतर अलग अलग करवुं)
तार-तार होना : तार-तार थयुं (वस्त्र काटीने सूतरना
तार तार थई जवो)
तार देखना : तार जोवो (आंगणी पर बासशीनां तार
बनावी जोवो)
तार देना : तार देवो (तार द्वारा सभायार भोक्लवा)
तार बाँधना : तार बंधावो (कम बंधावो; सिलसिला
जरी रहेवो)
तार बाँधना : तार बांधवी (बराबर करतां के कहेतां
जयुं; सिलसिला ठीक करवी)
तार लगना : तार लागवो (कम बंधावो; सभायार
पछोचवा)
तारीख टलना : तारीख भटलाई जवी (आगणने
कोई दिवस नकरी थवो)
तारीख डालना : तारीख नाभवी (तिथि नकरी
करवी)

तारीख पड़ना

४८६

तिलमिला उठना

तारीख पड़ना : तारीख पडवी (दिन नक्की थवो)
 तारीफ के पुल बांधना : तारीफनो पुल बांधवो
 (अत्यधिक प्रशंसा करवी)
 तारे खिलना : तारा यमकवा (आकाशमां ताराओनुं
 नीकणवुं अने यमकवुं)
 तारे गिनना : तारा गणवा (कोई चिंताना कारखे के
 चिंताना आशरामां भेयेनीधी रात गणवी)
 तारे छिटकना : तारा थोमेर वीपरवा (आकाशमां
 तारा नीकणवा अने यमकवा)
 तारे तोड़ लाना : तारा तोड़ी लाववा (अति साहसजुं
 के मुश्केल काम करी अत्ताववुं)
 तारे दिखाई देना : तारा देभाई देवा (दुर्भणताने
 कारखे आंभोमां अंधावुं छवावुं; प्रकाशभिंदुओ
 नायतां देभावां)
 तारों की छाँह : ताराओ छांपो (भूल तडको)
 ताल ठोकना : ताल ठोकवो (लडवा ललकारवुं;
 कुस्ती माटे आवाहन करवुं)
 ताल देना : ताल देवो; दाद देवी
 ताली देकरनाचना : गावा वगाडवा वेणा काणमान
 ठीक राभवा माटे रागरागिणीने अनुरूप
 हथेलीओधी विशिष्ट प्रकारनो आघात करवो
 ताली देना : ताली देवी (ताली बजावी छर्ष के
 उत्साह प्रकट करवो)
 ताली पीटना या बजाना : ताली बजाववी
 (हथेलीओना परस्पर आघात द्वारा शब्द उत्पन्न
 करवो; उपहास करवो; छोसी करवी)
 ताली बज जाना : तालीओ वागवा मांडवी (उपहास
 थवो)
 तालू चटकना : ताणवुं तरावुं (तरसधी भों
 सुकावुं)
 तालू में दाँत जमना या निकलना : ताणवामां दांत
 नीकणवा (दुर्भाग्य दुर्दशा के विनाशनां लक्षण
 प्रकट थवां)
 तालू से जीभ न लगना : ताणवा साथे छल न
 लागवी (युपसाप न रहेवुं; बोलवुं के गाये जवुं)
 ताव आना (किसी वस्तु में) : ताव आववो
 (जोईअे अटली गरम थवी)
 ताव आना (किसी व्यक्ति को) : ताव आववो
 (कोयनी गरमी आववी)
 ताव खाना या खा जाना : ताव भावो (अग्निनी
 अधिक जोणने कारखे भाद्य वस्तु बणीने बेस्वाद
 बनी जवी; कुद्व थई जवुं)
 ताव चढ़ना : ताव थढवो (कार्यसिद्धिनी उत्कट
 छयथा थवी)

ताव दिखाना : ताव देभावो (अकडाई के रोक
 देभावो)
 ताव देना : ताव देवो (तपाववुं)
 ताव पर : ताव पर (ज्यारे छखे के जरियात होप
 त्यारे)
 ताव में आना : तावमां आववुं (अवपूर्व कोधमां यूर
 थवुं)
 ताश के महल या ताश के पत्तों के महल के समान
 बह जाना : पत्ताना महेलनी जेम दणी पडवुं
 तिकड़म भिड़ाना या लड़ाना : तिकड़म लड़ावुं
 (यातुर्यपूर्ण के धूर्ततापूर्ण उपाय करवो)
 तिनक जाना : थिदाई जवुं (आवेशमां आववुं; कोध
 करवो; धूधवावुं)
 तिनका तोड़ना : तणभलुं तोड़वुं (संबंध छोडवो;
 नजर न लागे अेम करवुं के छयथवुं)
 तिनका दांतों में पकड़ना या लेना : तणभलुं दांतेलेवुं
 (क्षमानी भिक्षा मागवी)
 तिनके का सहारा : तणभलानो सहारा (धोडोक
 सहारा)
 तिनके की ओट पहाड़ छिपाना : तणभलानी ओठे
 पहाड छुपावो (नानी वातमां मोटी वात छुपावी)
 तिनके की पहाड़ करना या कर दिखाना : तणभलानी
 पहाड करवो (रजनुं गज करवुं)
 तिरछी बात : वांकी वात (अग्रिथ के कडवी वात)
 तिल का ताड़ करना या बनाना : तलनो ताड
 बनाववो (नानी बाबतने बहु वधारी देवी)
 तिल की ओट पहाड़ : तणभला ओठे पहाड (नानी
 वात पाछण मोटी वातनुं रहेवुं)
 तिल तिल कर मरना : तल तल करी मरवुं (दीर्घकाण
 दुर्दशा भोगवी परवुं)
 तिल-तिल का हिसाब : तल तलनो हिसाब (पैसे
 पैसानो हिसाब)
 तिल धरने या रखने की जगह न होना : तल
 राभवानी जग्गा न होवी (स्थान कमोठस होवुं)
 तिल भर : तल भर (जरा जेटवुं)
 तिलों में तेल न होना : तलमां तेल न होवुं (शीघ्र
 संकोच न होवां; स्नेहप्यार के सौजन्य न होवुं)
 तिलक चढ़ाना : तिलक यदाववुं (कन्यापक्षे वर पक्षने
 नाशां वरत्र कण वगेरे लेट आपी विवाह नक्की
 करवो)
 तिलक देना या लगाना या तिलक चढ़ाना : तिलक
 करवुं; थोल्हो करवो
 तिलमिला उठना या जाना : अत्यंत उद्विग्न थवुं;
 भेयेन थवुं

तिलांजलि देना

४८७

तोप के मुँह पर

तिलांजलि देना : तिलांजलि आपवी (भृतकने तलनी अंजलि आपवी; त्याग करवो)

तीन कौड़ी का : त्रश कौड़ीनुं (तुख)

तीन तेरह होना : त्रश ने तेर करवां (बेरछोरछ करवुं)

तीन-पाँच करना : तीनपांच करवुं; अधा के पंथातनी बात करवी

तीन में न तेरह में : नछि त्रशमां के नछि तेरमां (जे कौड़ गणनामां न होय)

तीन लोक से न्यारा : त्रश लोकथी न्यारुं (असाधारण)

तीर की तरह या भांति चुभना या लगना : तीरनी जेम लोंकावुं (अत्यंत कष्टदायी होवुं)

तीर चलाना या फेंकना : तीर फेंकवुं (युक्ति बिडाववी)

तीर मार लेना : तीर मारी लेवुं (कौड़ त्वारे काम करी लेवुं)

तीर हाथ से निकल जाना या तीर कमान से छूट जाना : तीर कमानथी नीकणी छूटवुं (पूर्व स्थिति पाछी न करी शके अेम धवुं)

तीसमारखां बनना : तीसमारखां बनवुं (पीताने अति शूरवीर समजवुं ने शेभी वधारवी)

तुक जोड़ना या मिलाना : तुकभंढी करवी

तुक न होना : औचित्य न होवुं

तुकीं-बतुकीं जवाब देना : भोंतोड जवाब देवो

तुरफ का पत्ता : विजय अपावनारी वस्तु; अेवी युक्ति जेथी सकलता मणे

तुरां यह (है) कि : विशेषता अे छे के; अेना उपर आटवुं वधु

तुल जाना : कौड़ पण काम माटे गितरी पडवुं

तुला बैठना या होना : तत्पर कटिभद के गितरी पडनार होवुं

तुली हुई बातें कहना : समुचित ने सारी रीते विचारीने बातो कहेवी

तून-तू में-मैं करना : अशिष्ट शब्दोमां विवाद करवो; गाणागाणी करवी; तकरार करवी

तूती बोलना : कौड़नी ततूडी बालवी; कौड़नो गज भावो

तूफान उठाना या खड़ा करना या भचाना या बरपा करना : तोफान मथाववुं (उपद्रव भडो करवो)

तूफान खड़ा होना : तोफान भडुं धवुं (भजेओ मथवो)

तूल खींचना : लंबाई भेंचवी (आवश्यकताथी अहु वधारे आगण वधी जवुं)

तूल देना : कोजटनुं आगण वधारवुं

तूल पकड़ना : कौड़ वातनुं अहु वधारे वधी जवुं के उछ उध धारण करवुं

तूण की ओट पहाड़ छिपाना : धास ओठे पहाड छुपाववो (नानी अमधी खीजमां धणुं भोटुं रहस्य छुपाववुं)

तूण के बराबर समझना : धास बराबर समजवुं (तुख समजवुं)

तूण गहना (या पकड़ना) दीनता देभाडवा भोंमां तजभलुं लेवुं

तूण टूटना : तूण तूटवुं; नजर लागे अेवुं सुंदर होवुं

तूण तोड़ना : संबंध छोडवो; नजर न लागवा माटे उपाय करवा

तेरा-मेरा करना : तारुंमारुं करवुं (भोडमाथामां कसावुं; कौड़ वस्तु माटे लड़ाई-अपडो करवो)

तेल उठाना या चढ़ना या चढ़ाना : तेल यढाववुं (विवाद अगाउ वर के वधुने तेल लगाववा जवानी विधि पूरी धवी)

तेल निकालना : तेल काढवुं (पूज काम लेवुं)

तेली का बैल : धांथीनी धाशीनो अणठ (कठोर परिश्रम करनार व्यक्ति; हर समय काममां लागी रहेनार व्यक्ति)

तेवर चढ़ना : त्वमां यढवां; कोधवरी आंभ धवी

तेवर चढ़ाना : कोधना वेगधी आंभनां त्वमां यढाववां

तेवर पर बल पड़ना : त्वमां तंग धवां; कोधना कारछे आंभनी त्वमर वांकी धवी

तेवर बदलना : त्वमां संकोचवां; मिजाज अदलवो

तेवर मैले होना : उदास हुद के भिन्न धवुं

तैश दिलाना : कोड़ने कोधमां आववानुं करवुं

तैश में आना : कोधमां आववुं

तोड़े उलटना या गिनना : हजार इपिया राभवानी थेली गणवी (धणुं धन आपवुं)

तोता पालना : पोपट पाणवो (रोगने जाली जोड़ने वकरवा देवो; कौड़ व्यसन के व्याधि होवी)

तोते की तरह आँखें फेरना या बदलना : पोपटनी पेटे आंभो फेरववी (बेशरम बनवुं)

तोते की तरह रटना : पोपटनी पेटे रटवुं (अर्थ समजथा विना कंठे करवुं)

तोते-सा बोलना : पोपटनी जेम ओलवुं (भीड़ी ओली ओलवी)

तोप की सलामी उतारना : कौड़ भटान व्यक्तिने मान आपवा तोपनी अवाज करवो

तोप के मुँह पर रखकर उड़ाना : तोपने भोडे आंधी गोणो छोडी प्राण्ड देवो

તોબડા ચઢાના

૪૮૮

દંગલ મેં ડતરના

તોબડા ચઢાના : મોંનો તોબરો ચઢાવવો (ના બોલવું)

તોબા કરના : તોબા પોકારવી (ફરી આવું નહિ કરું એમ કહેવું)

તોબા ચુલવાના : તોબા પોકારાવવી

તોબા-તિલ્લા કરના યા મચાના : રડતાં કે નમ્ર બનીને તોબા પોકારવી

તોર ચેતોર હોના : લક્ષણ ખરાબ હોવાં (અવસ્થા કે રિયેતિ બગડવી)

તોલ-તોલકાર મુંહ સે શબ્દ નિકાલના : તોળી તોળીને બોલવું (વિચારીને બોલ કાઢવા)

ત્યોરી યા ત્યોરીયાં ચઢના : કોપથી બૂકુટિનું ઉપરની તરફ ખેંચાઈ જવું

ત્યોરી ચઢાના : કોપ વ્યક્ત કરવા કપાળ પર જોર નાખવું

ત્યોરી ચડલના : ભવાં ચઢવાં (કોપ આવવો)

ત્યોરી મેં ચલ પઢના : ભવાં ચઢવાં (મગજ જવું; ગુસ્સે થવું)

ત્યોરી મૈલી હોના : કુદ્ધ મિનિ કે ઉદાસીન થવું

ત્યોહાર મનાના : તહેવાર મનાવવો (ઉજવણી કરવી; તહેવારના દિવસે ઉત્સવ કરવી)

ત્રાસ દિખાના : ત્રાસ દેખાડવો (ડરાવવું; પમકાવવું)

ત્રાહિ કરના : ત્રાહિ કરવું; છોડો કે બચાવો એમ કહેવાનું થવું; હાર માની લેવી; પરેશાન થઈ જવું

ત્રાહિ-ત્રાહિ કરના : ત્રાહિ ત્રાહિ કરવું (દીનતા-પૂર્વક રક્ષણ માટે બચાવો બચાવો એમ પ્રાર્થના કરવી)

ત્રાહિ-ત્રાહિ મચના : ત્રાહિ ત્રાહિ મચવું (આફત-અસ્તોના મોંથી બચાવો બચાવોના પોકાર નીકળવા)

ત્રિયા-ચરિત્ર ચેલના : સ્ત્રીચરિત્ર ખેલવું (ચાલાકીથી કામ લેવું; દગાધી કામ સાધવું)

ત્રિશંકુ હોના : ત્રિશંકુ થવું (અપવચ રહેવું; ન અહીંના કે ન તહીંના એવું થવું)

થક કર ચૂર હોના : થાકીને ચૂર થવું (ખૂબ થાક લાગવો)

થપડો યા થપોડી પીટના યા ચઢાના : ટપલી કે તાળી પાડવી (માથે ટપલી મારી કે બે હથેલીઓના પરસ્પર આપાતથી તાલી પારી ઉપહાસ કરવો)

થપ્પડ કસના યા જઢના યા દેના યા મારના યા લગાના : થપ્પડ મારવી

થર-થર કૌંપના : થરથર ખૂંજવું

થરથરા ઊઠના : થથરી ઊઠવું

થરી ઊઠના : અત્યંત ભયભીત થઈ જવું

થલ-થલ કરના : થલ થલ કરવું (મોટાઈના કારણે કોઈ અંગને ભૂલીને હલચલ કરવી)

થાન કા ઘોડા : તબેલાનો ધોડો (અચ્છી નસલનો કે પ્રસિદ્ધ સ્થાનનો ધોડો)

થાન કા ઠરી : અસલી દારૂ (જાણીતા સ્થાનના દેશી શરાબની જેમ જાણીતી જગ્યાનો એવો ધોડો જે ખૂટે બંધાપો હોય તોયે નટપટપણું કરતો હોય)

થાના ચૈઠાના : થાણું બેસાડવું (પહેરો કે ચોકી બેસાડવી; દંગો રોકવાનો પોલીસ પ્રબંધ કરવો)

થાલી કા ચૈગન : થાળીનું રીંગણું (અસમતાોલ મગજનો આદમી; સિદ્ધાંતવિહીન વ્યક્તિ)

થાલી ચઢાના : થાળી વગાડવી (સાપનું ઝેર ઉતારવાની વિધિવેળા અથવા નવજાત શિશુના નામકરણ વખતે થાળી વગાડવી)

થાહ મિલના : તાગ કે પત્તો મળવો (પાણીની ઊંડાઈનો તાગ મળવો; સંપત્તિ ચાતુર્ય વિદ્વાતા આદિનો પત્તો લગાડવો)

થાહ લગાના યા લેના : તાગ કે પત્તો લેવો (કૂવો નદી આદિના જળની ઊંડાઈનો પત્તો લેવો; સંપત્તિ કે ચારિત્ર્યનો પત્તો લેવો)

થિંગલી લગાના (ચાદલ મેં) આભને ધોગડું મારવું (અપ્રત્ય કઠિન કામ કરવું)

થુક્કા ફજીહત હોના : નિદા અને તિરસ્કાર થઈ અપમાનિત થવું

થુઢી-થુઢી કરના : થૂ થૂ કરવું (પિક્કારવું)

થુઢી-થુઢી હોના : થૂ થૂ થવું (પિક્કાર પડવો)

થૂક કર ચાટના : થૂકીને ચાટવું (બોલીને ફરી જવું; તજેલી વસ્તુને ગ્રહણ કરવી)

થૂક સે સત્તુ સાનના : થૂકથી આટો બાંધવો; થોડી જ સામગ્રીથી મોટું કામ ઉપાડવું

થૂ-થૂ કરના : થૂ થૂ કરવું (પિક્કારવું)

થૂ-થૂ હોના : થૂ થૂ થવું (પિક્કાર પડવો)

થેઈ-થેઈ હોના : થેઈથેઈકાર થવો; નાચરંગ થવાં

થેલી ફટના : ખિસ્સું કપાવું

થેલી કા મુંહ ચોલના : થેલીનું મોં બોલવું (રૂપિયા આપવા; પનનો વ્યય કરવો)

થેલી ધરના : થેલી ભરવી (રૂપિયા આપવા; લાંચ આપવી)

દંગ રહ જાના યા દંગ હો જાના : દંગ થઈ જવું (ચકિત થઈ જવું)

દંગલ મારના : દંગલ મારવું (કુસ્તી જીતવી)

દંગલ મેં ડતરના : દંગલમાં ઊતરવું (કુસ્તી લડવા અખાડામાં આવવું)

दंड कमंडल ग्रहण करना

४८८

दर-दर फिरना

दंड कमंडल ग्रहण करना : दंड-कमंडल ग्रहण
करवां (संन्यास लेवो)

दंड पङ्कना : दंड पडवो (हानि के भोट आववी)

दंड पेलना : (व्यापामना) दंड पीलवा

दंड आना : कोई अपराध बढल नाशाकीय दंड
बरवो; बीजनी हानिने पूरी करवी

दंड भुगतना या भोगना : सजा भोगववी

दत्तक लेना : दत्तक लेवुं; भोगे लेवुं

दफन होना : दफन थवुं; अंत्येष्टि थवी

दफ्ना लगाना : कानूनी कलम लगाववी

दफ्तर खोलना : दफ्तर खोलवुं (विस्तारपूर्वक
वृत्तांत कही संभणाववुं; भूज अगणपत्र अंकका
करवा इलाववा के सामे रोमवा)

दबकी मारना : युपथाप पडवा रहेवुं; गुप्त थई
जवुं; गायब थई जवुं

दबदबा जमाना : दबदबा जमाववो (रोक जमाववो;
बपकी जमाववो)

दबदबा मानना : दबदबा मानवो (रोक मानवो;
कहेवाय ते मुजब आयरश करवुं)

दबा बैठना या लेना : दबावी बैसवुं (हडप करी
जवुं; छीनवी लेवुं)

दबी आवाज या जबान से कोई बात कहना :
दबापेल अवाजधी कोई बात करवी (उरतां-उरतां
संकोथी बात कहेवी)

दबे-दबाए रहना या पड़े रहना : दबाया दबाया पडी
रहेवुं (युपथाप रहेवुं; कोई दबा-इरियाह के
उपद्रव न करवो)

दबे पाँव या दबे पैरों : दबापेल पजे (अेथी रीते
यालीने के पगनी अवाज पडन थाप)

दम अटकना : आस इंधावो (भरशवेणा आस
रोकावो)

दम अखड़ना : आस छिपडवो (रोकेवो आस तूटवो;
गातां गातां के वात करतां करतां स्वर भंग थवो;
मरी जवुं)

दम खींचना : आस भेंचवो (युप रही जवुं)

दम गनीमत होना : दम संतोषनी सारी वात इप
होवो (कोईना जवित रहेवाना कारख बाजत
कई ने कई सारी वातो थती रहेवी; जेम के,
जवतो नर बद्रा पापे)

दम घुटना : आस गूंगणावो

दम घोटना या दम घोट कर मार डालना : दम
घुंटीने मारी नाजवुं (आस गूंगणावीने-गणुं
दबावीने मारी नाजवुं)

दम चुराना : आस रोकीने पोताने भरेवा जेवो

जाहेर करवो

दम छोड़ना या छोड़ देना : आस छूटवो (मरी जवुं)

दम दूटना : आस तोडवो (अंतिम आस लेवो; मरी
जवुं)

दम तोड़ना : दम तोडवो (अंतिम आस लेवो मरी
जवुं)

दम दिलासा देना : आस पूरवाना दिलासा देवा
(भोटी आशा आपवी; दगो देवो; बहेकाववुं)

दम देना : दम देवो (इसलाववुं; मनाववुं; बहेकाववुं)

दम निकलना : दम नीकणवो (मरी जवुं; अत्यधिक
कष्ट थवुं)

दम पर आबनना : आस थंभी जाय अेम आवी बनवुं
(प्राज्ञ संकटमां होवा)

दम पर दम दम पर दम (भूज जलदी जलदी; भूज
थोडी थोडी वार उपर)

दम फूलना : दम फूलवो; ज़ोरथी आस बालवो
(हॉकवुं)

दम भरना : दम भरवो; परिश्रमने कारखे थाकी जवुं;
योग्यता कार्यकुशलता आदिनो हावो करवो; हर
वजत कोईनी प्रशंसा करवी; कोईना प्रेम के मैत्रीनो
पाओ लयेसो करवो

दम मारना : दम मारवो (थाक जावो; बोलवुं)

दम में दम आना : दममां दम आववो (भेयेनी दूर
थतां थितमां शांति आववी)

दम में दम रहना या होना : दममां दम रहेवो (जवता
रहेवुं)

दम लेना : दम लेवो; आस हंडो भूकवो; विश्राम
करवो)

दम साधना : दम साधवो (आस न लेवो; युप थई
जवुं)

दम सूखना : आस इंधावो; प्राज्ञ सुकावा

दमड़ी के तीन होना : टके तेर थवुं; बहु तुच्छ के सस्तुं
थवुं

दर किनार रहा : दूरनी वात छे; जिकर न करो

दरखास्त गुजरना या पड़ना : दरखास्त पडवी
(आवेदनपत्र अपाई जवुं)

दरखास्त देना : दरखास्त देवी; आवेदनपत्र अपावुं

दरगुजर करना : दरगुजर करवुं (ध्यान न देवुं; जवा
देवुं; क्षमा करवी)

दर-दर की खाक खाना या छानना : जग्याअे
जग्याअे होकरो जावी; अधी जग्याअे तिरस्कृत थई
अछीतछी धूमवुं

दर-दरफिरना : आजविकाना उपार्जन माटे के पेटना
पालन माटे अछीतछी धूमवुं

दर-दर मारा

४८०

दाँत तोड़ना

दर-दर मारा-मारा फिरना : ठेरठेर ठोकरो भाई
तिरस्कृत यत्ता अहीतही धूमवुं
दरपेश होना : पेश थवुं; हाजर थवुं; सामे आववुं
दरबार खुलना : दरबार भूलवो (दरबारमां
आववाजवानी परवानगी मणवी)
दरबार बन्द होना : दरबार बंध थवो (दरबारमां
जवानी मनाई थवी)
दरबार बर्खास्त होना : दरबार भरपास्त थवो
(सभा पूरी थवी)
दरबार लगना : दरबार लागवो (दरबारीओ
अंकन थवा)
दरबाजा खटखटाना : दरवाजा भजडाववा (कंई
भागवा कोठनी पासे जवुं)
दरबाजादिखाना : दरवाजे देभाडवो (बाल्या जवा
कडेवुं के ते माटेनो संकेत करवो)
दरवाजे की मिट्टी खोद डालना : बारझाना
आंगणानी भाटी भोदी के धसी नामवी (वारंवार
घेर तकाजे करता आववुं)
दरवाजे पर पड़ा रहना : दरवाजे पड्या रहेवुं
(कोठने घेर कंई काम न करतां मकतमां भावुं ने
त्यां ज सूवुं)
दरवाजे पर हाथी झूपना : दरवाजे छाथी झूलवा;
भूष धनवान होवुं
दरार पड़ना : तिराड पडवी (मतबेद उत्पन्न थवो)
दरिद्र खेदना : दरिद्र तगेडवुं (दिवाणीनी राते
पाछवा पडारे गृहिणीओ सूपडुं लई घरनो कमरो
काढी थाणी लई थाणी वगाडतां 'एणदर काठथुं
लक्ष्मी आयां' भोलतां थोरे जई पाछा आववुं)
दरिया को कूजे में बंद करना : थोडायां धशुं धशुं
कडी देवुं
दरिया पर जाना और प्यासा लौट आना : लर्या
हरिये के तणावे जई तरस्या पाछा आववुं
दरसी करना : जमीनने थोदी भाडा पूरी समथण
करवी
दर्द उठना : दर्द ज़िपडवुं (प्रसूति थवा पूर्वनी पीडा
पेदा थवी)
दर्द खींचना : दर्द जेंथी लेवुं (पीडा दूर करवी)
दलदल में फँसना : दणे दण (के पडे पड)मां कसावुं
(आकतमां कसावुं; मुश्केलीमां आववुं)
दलाली खाना : दलावी भावी (कोई काम करीने
अनी पासेथी महेनताशुं लेवुं)
दलेल बोलना : अनुशासन लंग करवा बढल
सिपाई वगेरेने सजानी प्रथा मुजब क्वायत
करवानो हुकम मणवो

दवा को भी न मिलना : दवा भातर पश न मणवुं
(नितान्त अभाव होवो)
दशा फिरना : दशा करवी
दस दिन : दस दहाडा (अल्पकाल)
दसवां द्वार खुलना : ब्रह्मांड फाटवुं
दसों जंगलियां घी में होना : दसे आंगणीओ धीमां
होवी (भूष लाल थवो)
दस्तक देना : कोठने भोलाववा दरवाजे भजडाववो
दस्त बरदार होना : कोठ वस्तु परनो पोतानो
अधिकार छोडी देवो
दहलीज का कुत्ता : उभरे बेसी घरनी थोडी करनारो
कूतरों (पाणेलो कूतरों)
दहलीज न झाँकना : ठिमरो पश न जोई शकाय अंम
पर्दनशीन रहेवुं
दहाड़ मारना या दहाड़ मारकर रोना : भूम बराडा
पाडी मोटथी रडवुं
दही के थोखे कपास खाना : दहीना भुलावामां रु
भावु (ब्रममां पडी कोठि लणती व्यक्ति के कार्यने
अपनावी लेवुं)
दही-दही करना या हांक लगाना : दही लो; दही लो
कडी छाक लगाडता करवुं पश दही न वेयावुं (व्यर्थ
लमवुं)
दाँत उखाड़ना : दांत उभाडवा (कठण सज करवी)
दाँत-काटी रोटी होना : (दांत कापाय अेवी रोटीनी
जेम) गाढ मैत्री होवी
दाँत फिरना : दांत मढवा (सोनामां दांत जडाववा;
दांतमां कांकरी आववा जेवुं थवुं)
दाँत किरकिराना : दांत करकरवा (सोनामां दांत
जडाववा; दांत नीचे करकर आववा जेवुं थवुं)
दाँत कुरेदने को तिनका तक न होना : दांत पोतरवा
सणेकुं पश न होवुं (पासे कंई न होवुं)
दाँत खट्टे करना : दांत भाटा करवा (भूष पजववुं
के बराबर हराववुं)
दाँत खट्टे होना : दांत भाटा होवा (पराजित थवुं;
नाके दम आवां जवो)
दाँत गड़ना : दांत सकयकाववा (कोई सीज प्राप्त
करवा ठंयुक के प्रयत्नशील होवुं)
दाँत चबाना : दांत पीसवा (कीयमां दांत पर दांत
दभाववा; भूष गुस्से थवुं)
दाँत जमना (किसी के तालू में) : दांत धूसवा
(ताणवामां दांत पेसवा; बराब दहाडा आववा)
दाँत टूटना : दांत तूटवा (दांत पडी घरडा थवुं)
दाँत तोड़ना : दांत तोडवा (हराववुं; कठोर दंड
देवो)

दाँत दिखाना

४८१

दायें या बाहिने होना

दाँत दिखाना : दाँत देभाडवा (दाँत काढवा-हसवुं; हलकाईथी निर्वज्ज बर्छ हसवुं; पोतानी मोटाई देभाडवी)

दाँत देखना : दाँत देभवा (गाय बणद आदिना दाँतोनी गज्ञतरा करी भेमनी आवरदानो परिचय लेवो)

दाँत देना : दाँत देवा (लेवानी प्रबण छंख राभवी)

दाँत निकालना : दाँत काढवा (दाँत उभाडवा; दानता देभाडवी; अशिष्टपक्षे हसवुं)

दाँत निपोरना : दाँत उभाडवा के देभाडवा (नप्रताथी वीनववुं; टें ओली देवुं; कोगट हसवुं)

दाँत पीस कर रह जाना : दाँत पीसी रही जवुं (कोपने आपणी अंदर दबावी रही जवुं)

दाँत पीसना : दाँत पीसवा (कोपमां दाँत पर दाँत यटाववा; भूब गुस्से होवुं)

दाँत बजना : दाँत कडकडवा (भूब कंडी लागवी)

दाँत बनाना : दाँत बनाववा (कुदरती दाँत तूटी जाय त्यां पथरना दाँत बनाववा)

दाँत बैठ जाना : दाँत भेसी जवा (दाँत सड़ी जवा-भूछामां)

दाँतो में पानी लगना : दाँतोमां पाणी लागवुं (दंतरोज आदि कारणाथी पाणी पीती वेणा दाँतोमां यसको आववो)

दाँत लगना : दाँत लागवा (बिछोश बर्छ जवुं; दाँत थोटी जवा; कोई वस्तु लेवानी प्रबण छंख बवी; नकवी दाँत लगाववा)

दाँत से कौड़ियाँ पकड़ना : दाँतथी कोड़ीयो पकडवी (भूब कंजूसाई करवी)

दाँतो तले उंगली दबाना : दाँतो तणे आंगणी दबाववी (आश्चर्ययकित थवुं)

दाँतो तले जीभ दबाना : दाँतो तणे ज्ब दबाववी (अकसोस करवो)

दाँतो में तिनका या तृण पकड़ना या लेना : दाँते तरशुं लेवुं (ताबेदारी स्वीकारवी)

दाँतो में जीभ-सा रहना या होना : दाँतो वखे ज्बनी जंभ रहेवुं (हरवेणा शत्रुओ वखे रहेवुं)

दाँतो में या दाँतो पसीना आना : दाँते परसेवा आववो (भूब श्रम पडवो)

दाँव उल्टा पड़ना : दाव गिलटो पडवो (मुक्ति के भोजना निष्पन्न जवी)

दाँव चूकना : दाव चूकवो (भरासमभ पर कोई कार्य करवुं चूकी जवुं)

दाई से पेट छिपाना : दावथी पेट छुपाववुं (जाणकारथी कंठ छुपाववुं)

दाँव पड़ना : दाव पडवो (मुक्ति सङ्ग बवी)

दाँव पर लगाना : दाव पर लगाववुं (भाछ पर रुपिया के वस्तु लगाववी)

दाँव-पेच खेलना : दावपेच खेलवा (याल यालवी)

दाग देना : दाह देवो (शबने अग्निदाह देवो)

दाग लगना : दाघ लागवो (कलंक लागवुं)

दाग लगाना : दाघ लगाडवो (कलंक लगाडवुं)

दाद चाहना : दाद याहवी (न्याय याहवो; वाहवाह माटे छंख करवी)

दाद देना : दाद देवी (न्याय करवो; तारीफ करवी; वाहवाह करवी)

दाना-पानी उठना या उठ जाना : दाणोपाणी ठीठवां (अन्नजण पुरां थवां)

दाना-पानी छूटना : दाणोपाणी छूटवां (रोगने कारखे कांई न भावुं-पीवुं)

दाना-पानी छोड़ना : दाणोपाणी छोडवां (उपवास करवो)

दाने-दाने को तरसना : दाणा दाणा माटे तरसवुं (भूभे भरवुं)

दाने-दाने को मुहताज या मोहताज होना या हो जाना : दाणे दाणाना कंमाण छंखुक होवुं

दाब बैठना : दाब भेसवो (जबरदस्तीथी अधिकार करी लेवो)

दाब मानना : दाब मानवो (अधिकार स्वीकारवो)

दाब में रखना : दाबमां राभवुं; पाकमां राभवुं

दाब में रहना या होना : दाबमां रहेवुं; ताबे रहेवुं

दाब में लाना : दाबमां लाववुं; वशमा लाववुं

दाम करना : दाम्य करवुं; किमत आंकवी

दाम खड़ा करना : पैसा ठीका करवा (मूल्य वसूल करवुं)

दाम चढ़ना : दाम यठवा (किमत वधवी)

दाम चुकाना : दाम चुकाववा (मूल्य अदा करवुं)

दाम भरना : दाम भरवा (नुकसाना चूकववी)

दाम भर पाना : दाम भरपाई करवा (पूरी किमत वसूल करवी)

दामनगीर होना : पीछे पकडनार होवुं (पीछे करवो)

दामन छुड़ना : दामन छोडाववुं (पीछे छोडाववो; पिंड छोडाववो)

दामन छोड़ना : दामन छोडवुं (पीछे छोडाववो)

दामन पकड़ना : दामन पकडवुं (कोईनो आश्रय लेवो)

दायर करना : जारी करवुं (कोरटमां दावो दाभल करवो)

दायाँ या बायाँ अंग फड़कना : पुरुषनुं जमशुं अने स्त्रीनुं दाबुं अंग करकवुं (शुक्रन थवा)

दायें या बायें होना : प्रसन्न के अनुकूल थवुं

દાલ ગલના

૪૯૨

दिमाग का कोई-

દાલ ગલના : દાળ ગળવી (યુક્તિ કે ચાલાકી સફળ થવી)

દાલ-ભાત કા કૌર : દાળભાતનો કોળિયો (સરળ કામ)

દાલ-ભાત મેં મૂસલચન્દ : દાળભાતમાં મૂસળ હોવું; બેની વાતોમાં ત્રીજાએ માથું મારવું

દાલ મેં કુછ કાલા હોના : દાળમાં કંઈક કાળું હોવું (કંઈક ખટકો સંદેહ આશંકા હોવાં; કંઈક રહસ્યવાળી વાત હોવી)

દાલ મેં નમક બરાબર : દાળમાં મીઠા બરાબર- (અતિ અલ્પ માત્રામાં)

દાલ-રોટી ચલના : દાળરોટી ચાલવી (સાધારણરૂપથી જીવનનિર્વાહ ગુજરવો)

દાહિના-ઘાચી ન જાનના : જમણું-ઝાણું ન જાણવું (અત્યંત ભોળું અને સરળ હોવું)

દાહિના હાથ : જમણો હાથ (અત્યંત વિશ્વસનીય સહાયક)

દાહિની આંચ ફડકના : જમણી આંખ ફરકવી (શુકન થવા-પુરુષ મારે)

દાહિને યા ઘાયેં છીક હોના : જમણે કે ડાબે ભાગે છીક થવી (જમણી બાજુની છીક શુભ અને બીજી તે અશુભ)

દાહિને-ઘાયેં હોના : જમણું-ઝાણું હોવું (કાર્યમાં વિદ્ધ હોવું)

દાહિને હોના : જમણી તકક હોવું; અનુકૂળ હોવું

દિન આના : સારા દિવસ આવવા; મૃત્યુનો સમય આવવો; અનુકૂળ ઋતુ આવવી

દિન ઝેંગલિયોં પર ગિનના : દિવસ આંગળિયોના પેઢા ઉપર ગણવા (ખૂબ વ્યગ્રતાથી પ્રતીક્ષા કરવી)

દિન ઔર રાત કા અન્તર : દિવસ અને રાતનો ફરક (બહુ મોટો ફરક)

દિન કાટના : દુખપૂર્વક દિવસ કાઢવા

દિન કો તારે દિઝાઈ દેના : ધોળા દહાડે તારા દેખાવા (દુખની અધિકતાના કારણે હોશ ઠેકાણે ન રહેવા)

દિન કો દિન ઔર રાત કો રાત ન સમઝના : દહાડાને દહાડે ને રાતને રાત ન સમજવાં (રાત-દહાડે કામ કરવું)

દિન ગૈયાના : દહાડા ગુમાવવા (દિવસ ભાગવા; સમય વેડકવો)

દિન ચઢના : દિવસ ચઢવો (સૂર્યોદય પછીનો સમય આગળ વધવો; સૂર્યનું આકાશમાં ઉપર જવું; દિવસ ચઢવા અર્થાત્ ગર્ભવતી હોવાની શક્યતા દેખાવી)

દિન છિપના : દિવસ છુપાવો (રાત આવવી)

દિન જાના : દહાડો જવો (સમય વ્યતીત થવો)

દિન ટલના : દિવસ ટળવો (કોઈ કામ ભવિષ્ય પર સ્થગિત થવું)

દિન ડૂબતે : દિવસ ડૂબતાં (સૂર્યાસ્ત વખતે)

દિન ડૂબના : દિવસ ડૂબવો (સૂર્યાસ્ત થવો)

દિન ઢલના : દિન ઢળવો (સંધ્યાની વેળા નજીક હોવી)

દિન-દહાડે : દિન-દહાડે (બિલકુલ ધોળા દહાડે)

દિન પર દિન : દિન પર દિન (પ્રતિદિન)

દિન દૂના રાત ચૌગુના ચઢના : દહાડે બમણું અને રાતે ચાર ગણું વધવું

દિન દૂની રાત ચૌગુની ઝનતિ યા તરક્કી કરના : દહાડે બમણી અને રાતે ચાર ગણી પ્રગતિ કરવી

દિન ધરના : દિવસ લેવો (દિવસ કે તિથિ નિશ્ચિત કરવી)

દિન નિકટ આના : દિવસ નિકટ આવવો (મૃત્યુ નજીક આવવું)

દિન નિકલના : દિન નીકળવો (સૂર્યોદય થવો)

દિન પઢના : દિન પડવો (કષ્ટ કે વિપત્તિનો સમય આવવો)

દિન પતલે હોના : દિન પાતળા હોવા (દુર્ભાગ્યનો સમય હોવો)

દિન પૂરે કરના : દિવસ પૂરા કરવા (જેમતેમ નિર્વાહ કરવો)

દિન પૂરે હોના : દિવસ પૂરા થવા (ગર્ભનો નવમો મહિનો પૂરો થવો; અંતિમ સમય આવવો)

દિન ફિરના યા ફલટના : દિન પલટાવા (ખરાબ દહાડા પછી સારા દહાડા આવવા)

દિન બહુરના : દિન પલટાવા (સારા દિવસ આવવા)

દિન ષિગડના : દહાડા બગડવા (દુર્દિન હોવા)

દિન-રાત એક કરના યા કર દેના : દિવસ-રાત એક કરવાં (કઠોર પરિશ્રમ કરવો)

દિન સદ જાના : અચ્છા દિન લદાઈ જવા (અચ્છો સમય વ્યતીત થઈ જવો)

દિન લૌટના : દિવસ બદલાવા (સારા દહાડા કરી આવવા)

દિનોં કા ફેર : દિવસોનો ફેર (ભાગ્યની પ્રતિકૂળતા)

દિમાગ આસમાન પર ચઢના યા હોના : દિમાગ આસમાને હોવું (બહુ વધારે ધમંડ હોવો)

દિમાગ ઝેંકા હોના : દિમાગ ઊંચું હોવું (બહુ બુદ્ધિમાન હોવું)

દિમાગ કા કોઈ પુરજા ઢીલા હોના : દિમાગમાં કંઈ ખરાબી હોવી

दिमाग खाना

४८३

दिल छोटा करना

दिमाग खाना : भगज भावुं (वर्धनी वातो करवी;
अहु बकवास करवो)

दिमाग खाली करना : भगज भावी करवुं (कोरने
समजवतां धाकी जवुं; भगजभारी करवी)

दिमाग खड़ना : भाधुं खडवुं (दिमागनो पारो
वधवो)

दिमाग खाटना : दिमाग खाटवुं (भाधुं भावुं;
वर्धनी वातो करवो)

दिमाग झड़ना : दिमाग जरवुं के साझ धवुं
(अभिमान दूर धवुं)

दिमाग दिखाना : दिमाग देभाडवुं (गर्व देभाडवो)

दिमाग दीड़ना : दिमाग दोड़ावुं (विचार करवो)

दिमाग न पाया जाना या दिमाग न मिलना :
दिमाग न शोधी शकायुं (दिमाग आसमानमां
छोवुं)

दिमाग फिर जाना : दिमाग ફરી જવું (पागल
धरुं जवुं)

दिमाग बड़ना : दिमाग वधवुं (धमंड धवो)

दिमाग में खलल होना : दिमागमां भलेल छोवी
(पागल छोवुं)

दिमाग में रहना : दिमागमां रहेवुं (याद रहेवुं;
अटमां रहेवुं)

दिमाग लड़ना : दिमाग लड़ावुं (भूल अस्थी
रीतथी विशारवुं)

दिमाग सातवें आसमान पर होना या रहना :
दिमाग सातमा आसमानमां छोवुं

दीया गुल करना : दीवो गुल करवो

दीया टिमटिमाना : दीया टमटमवो

दीया तले अंधेरा : दीवा तणे અંધારું

दीया बत्ती या दीया बाती करना : दीयाबत्ती करवां

दीया लेकर बूढ़ना : दीवो लरुने शोधवुं (सम्पत
शोधपोष करीने तपास करवी)

दीयासलाई लगाना : दीयासण्णी खांपवी (आग
लगवावी)

दिस अटकना : दिस अटकवुं (दिस लागवुं-
आसक्ति धवी)

दिस आना : दिस आववुं (जव आववो)

दिस उकताना : दिस अपीरुं धवुं

दिस उघटना या उचाट होना : दिस उघाटवाणुं धवुं

दिल उमड़ना : दिस ओभरावुं (हर्ष धवो)

दिस उलटना : दिस उलटावुं (जव अबरवो;
ओलटीनी छंथ धवी)

दिल उछलना : दिस ओछणवुं (अति प्रसन्नता
अनुभववी)

दिल कच्चा करना : दिस कायुं करवुं (निरुत्साह
धवुं)

दिल कड़ा करना : दिस सप्त करवुं (हिंमत
वधारवी)

दिल काँपना : दिस कांपवुं (अहु लपभीत धवुं)

दिल का कमल खिलना : दिसनुं कमल ओलवुं
(अहु प्रसन्न धवुं)

दिल का काला : दिसनुं कायुं (कपटी)

दिल का छोटा : दिसनुं ओट्टे (दगाभाज)

दिलका गवाही देना : दिसनी साक्षी भणवी (मनमां
कोर वातनी संभावना के औचित्यनो निश्चिप
ओकवो)

दिल का बादशाह : दिसनो बादशाह (अति उदार;
मनमोज)

दिल का बुखार निकालना : दिसनो ताव काढवो
(दिसनी उदासीनता काढवी)

दिल की कली खिलना : दिसनी कणी ओलवी
(अहु प्रसन्न धवुं)

दिल की गोंठ खोलना : दिसनी गांठ ओलवी
(वेमनस्य मटाडवुं)

दिल की दिल ही में रहना : दिसनुं दिसमां ज
रहेवुं (मनोकाभना पूरी न धवी)

दिल की फाँस : दिसनी फाँस (आंतरिक वेदना)

दिल की भड़ास निकालना : दिसमां बरापेली
वातो काढवी (मननी उदासीनता दूर करवी)

दिल की हवास निकालना : दिसनी काभना के
अरमान पुरां करवां

दिल के अरमान निकालना : दिसनां अरमान के
तृष्णा मिटाववी

दिल के फफोले फूटना : दिसना ओल्ला फूटवा
(मनना उद्गार अछार आववा)

दिल के फफोले फोड़ना : दिसना ओल्ला फोड़वा
(मननी उदासीनता दूर करवी)

दिल को करार होना या मिलना : दिसनो आराम
(येन) भणवो

दिल को लगना : दिसने लागवुं

दिल खटकना : दिस भटकवुं

दिल खड़ा होना : दिस भाडुं धवुं

दिल खिलना : दिस ओलवुं

दिल खोलकर : दिस ओलीने

दिल चलना : दिस खालवुं

दिल चुराना : दिस चोरवुं

दिल छीनना : दिस छीनवी लेवुं

दिल छोटा करना : दिस नानुं करवुं

दिल जमना

४८४

दिल से उतरना

दिल जमना : दिल जामुं
 दिल जमाना : दिल जभावुं
 दिल जलना : दिल जणुं
 दिल जलाना : दिल जाणुं
 दिल जान से : दिल-जानथी (जव-जानथी)
 दिल टँगना : दिल टंगावुं
 दिल टटोलना : दिल तपासवुं
 दिल टुकड़े-टुकड़े होना : दिल टुकड़े टुकड़ा थवुं
 दिल टूटना : दिल तूटवुं
 दिल ठण्डा होना : दिल शीतण थवुं
 दिल ठिकाने होना : दिल ठेकाछे होवुं
 दिल ठोंकना : दिल ठोंकवुं
 दिल झूठना : दिल झूठवुं
 दिल तोड़ना : दिल तोड़वुं
 दिल धामना या धामकर रह जाना : दिल धंभावीने (पकड़ीने) रही जवुं
 दिल बहलना : दिल बहेलवुं
 दिल दुखाना : दिल दुभाववुं
 दिल देखना : दिल जोवुं
 दिल देना : दिल आपवुं
 दिल धड़कना या धक-धक करना : दिल पडकवुं
 दिल धुकड़-धुकड़ करना : दिल गभराटथी पडपड थवुं
 दिल पकना : दिल पाकवुं
 दिल पकड़कर बैठ जाना या दिल पकड़ लेना : दिल पकड़ी बेसी जवुं
 दिल पर पथर रखना : दिल पर पथरो राखवो
 दिल पर सौंप लोटना : दिल पर साप आपोठवो (व्यथाथी बेसेन थवुं)
 दिल पर हाथ रखना : दिल पर हाथ राखवो
 दिल पसीजना : दिल पीगणवुं
 दिल फटना या फट जाना : दिल फाटवुं
 दिल फिरना या फिर जाना : दिल फरी जवुं
 दिल बड़ना : दिल वधवुं (साहस के उत्साह थवो)
 दिल बढ़ाना : दिल वधारवुं (प्रोत्साहित करवुं; साहस वधारवुं)
 दिल बल्लियों या खाँसों उछलना : दिल वांस-वांस छिछणवुं (भूज उर्ध थवो)
 दिल बहलना : दिल बहेलवुं
 दिल बहलाना : दिल बहेलाववुं
 दिल बाग बाग होना : दिल भाग-भाग थवुं (अति उर्ध थवो)
 दिल झुगुना : दिल भुगावुं (दिल ओलवावुं-कशो उत्साह के उभंग न रहेवो)

दिल बैठना या बैठा जाना : दिल बेसी जवुं (सत्य प्रतीत थवुं)
 दिल भटकना : दिल भटकवुं
 दिल भर आना : दिल भरार्थ आवुं
 दिल भरना : दिल भरवुं (तृप्ति थवी; वधारे छंछा न रहेवी)
 दिल भारी होना : दिल भारे थवुं (दिलमां बहु दुभ थवुं)
 दिल मसोस कर रह जाना : कोप दुभ आदि तीव्र मनोविकारोने मनमां दण्डी रही जवुं
 दिल मिलना : दिल मणवुं
 दिल में आना : दिलमां आववुं
 दिल में गड़ना : दिलमां जड़ी देवुं (दिलमां वसवुं; बहु प्रिय लागवुं)
 दिल में गाँठ या गिराह पड़ना : दिलमां गाँठ पडवी
 दिल में घर करना : दिलमां घर करवुं के वसवुं
 दिल में चूमना : दिलमां पेसी जवुं (अग्रिय अरुचिकर के कष्टग्रह होवुं)
 दिल में चोर रखना : दिलमां चोर राखवो (बेध छुपाववो; बपी वातो न कहेवी)
 दिल में जगह करना : दिलमां जगा राखवी (श्रद्धा के विश्वासने पात्र बनवुं)
 दिल में नक्श होना : दिलमां शीतरार्थ जवुं
 दिल में फफोले पड़ना : दिलमां फोडला पडवां (भूज दुभ थवुं; पोर मानसिक संताप थवो)
 दिल में फर्क आना या पड़ना : दिलमां फरक पडवो (मनमां दुर्भाव पेदा थवो; वैमनस्य थवुं)
 दिल में बसना : दिलमां वसवुं
 दिल में मैल लाना : दिलमां मैल के दगो लाववो (कोईना माटे मनमां भेवी वात वसवी के जे सारी न होप; अज्ञानाव थवो)
 दिल में रखना : दिलमां राखवुं (गुप्त राखवुं; ध्यानमां राखवुं; बुरे मानवुं)
 दिल मैला करना : दिल मैलुं करवुं (अप्रसन्न के असंतुष्ट थवुं)
 दिल रखना : दिल राखवुं (गुप्त राखवुं; ध्यानमां राखवुं; बुरे मानवुं)
 दिल लगना : दिल लागवुं (कोई काममां रुचिपूर्वक प्रवृत्त थवुं; कोईनो साथ सारो लागवो)
 दिल लगाना : दिल लगावुं (अेकाग्रित थवुं; प्रेमासक्त थवुं)
 दिल लेना : दिल लेवुं (मननो ताग लेवो)
 दिल से उतरना या गिरना : दिलथी गिरवुं (नजरथी छटी जवुं; विस्मृत थवुं)

दिल से दूर करना

४८५

दुःख उठाना या

दिल से दूर करना : दिलથી दूर કરવું (व्यर्थ के
 उपेक्षा युक्त समञ्ज लूटी जवुं)

दिल हटना या हट जाना : दिल हटवું (कोई
 व्यक्ति प्रत्येको प्रेम घटवो)

दिल हल्का करना : दिल हलकुं કરવું (शोकभार
 ओछो करवो)

दिलहाथ में करना या रखना या लेना : दिल हाथमां
 લેવું (कोईने प्रसन्न करी पोताने वश लेवुं)

दिल हिलना : दिल हिलवું (बपलीत थवुं)

दिल्लीगी उठाना : दिल्लास કરવો

दिल्लीगी में : मजकमां; अम ज

दिल्ली दूर होना : दिल्ली दूर હોવું (लक्ष्यप्राप्तिमां
 पार लागवी)

दिवास्वप्न देखना : दिवास्वप्न જોવાં (छपाई
 કિલ्ला રચવા)

दिवाला निकलना या घिटना : देवाणुं નીકળવું

दिवाला निकालना या मारना : देवाणुं કાઢવું

दिशा जाना : दिशाએ જવું (जजइ जवुं)

दीठ उठाना : नजर ઉઠાવવી

दीठ उतारना : नजर ઉતારવી

दीठ गड़ना : नजर જડી દેવી

दीठ चुराना : नजर ચોरावવી

दीठ चूकना : नजर ચૂકવી

दीठ जमाना : नजर जमाववी

दीठ जुड़ना : नजर जोडवी (दिजादेभी थवी)

दीठ जोड़ना : नजर जोडवी (आंभ मिलाववी;
 देजादेभी करवी)

दीठ झाड़ना : नजर उतारवी

दीठ पर चढ़ना : नजरे ચઢવું

दीठ फिरना : नजर કરवी

दीठ फेरना : नजर ફેરવવી

दीठ बचाना : नजर बचाववी

दीठ बाँधना : नजर बांधवी

दीठ बिछाना : नजर बिछाववी

दीठ भर देखना : नजर ભરીને જોવું

दीठ मारना : आंभ मारवी

दीठ मारी जाना : दष्टि मरी जवी (आंभनो
 प्रकाश समाप्त थवो)

दीठ मिलना : नजर મળવી

दीठ मिलाना : नजरो મેળવવી

दीठ में आना या पड़ना : नजरमां आववुं

दीठ में समाना : नजरमां समावुं

दीठ लगना : नजर लागवी

दीठ लगाना : नजर लगाववी

दीठ से उतरना या गिरना : नजरથી ઊતરી જવું
 दीदे का पानी बल जाना : आंभनुं पाણી ઢોળાઈ
 જવું (निर्वज्ज बनी जवुं)

दीदे नचाना : आंभो नचाववी (आंभो मटकाववी)

दीदे निकालना : आंभो કાઢવી (કોપદષ્ટિથી જોવું;
 आंभो ફોડવી)

दीदे फोड़ना : आंभो ફોડવી (आंभोवी એટલું
 વધારે કામ લેવું કે એ દુખી જાય)

दीदे मटकाना : आंभो मटमटाववी (आंभो
 नचाववी)

दीन-दुनिया कहीं का न होना या दीन-दुनिया
 दोनों से जाना : न आ लोकना कामना રહેવું
 કે ન પરલોક સુપારવો)

दीन-दुनिया भूल जाना : लोक-परलोक બંને ભૂલી
 જવાં

दीया जलना : दीवो બળવો (સુર્યાસ્તવેળા દીવો
 પ્રગટાવવો તે)

दीया ठंढा करना : दीवो ઠંડો કરવો (દેવતા બુજવવો)

दीया दिखाना : दीवो દેખાડવો (દીપકનું દર્શન
 કરાવવું)

दीया बढ़ाना : दीवો વધારવો (દીવો બુજાવવો)

दीया-बत्ती करना : दीवाबत्ती કરવાં (દીવો
 પ્રગટાવવો)

दीया-बत्ती का समय : दीवाબત્તીની વેળા (સંધ્યાનો
 સમય)

दीया बुझना : दीवો ઓલાવાવો; એકના એક પુત્રનું
 મરણ થવું

दीया लेकर बूँढ़ना : दीવો લઈને શોધવું (ખૂબ
 ખાંખાખોળા કરીને શોધવું)

दीये से फूल झड़ना : दीવાની જ્યોતમાંથી તણખા
 ઝરવા

दीवाना होना : दीवानા થવું

दीवार या दीवारों के कान होना : दीવાલોને કાન
 હોવા (ગુપ્ત વાતચીત એકાન્તમાં ધીમેથી કરવી)

दुंदुभी बजाना : ડંકો પીટવો (પાખંડ કરવું)

दुआ माँगना : દુવા માગવી

दुआ या दुआएँ देना : દુવાઓ આપવી

दुआ या दुआएँ लगना : દુવાઓ લાગવી (આશિષો
 ફળવી)

दुकान चलना : દુકાન ચાલવી (ખૂબ વેચાણ થવું)

दुकान बढ़ाना : દુકાન વધારવી (દુકાન બંધ થવી)

दुकान लगाना : દુકાન લગાવવી

दुःख उठाना या झेलना या पाना या भोगना :
 દુખ ઉઠાવવું

दुःख का पहाड़

४८६

दूध छुड़ाना

दुःख का पहाड़ दूट पड़ना : दुःखनो पहाड़ तूटी पड़ो (बहु तारे दुःख आवी पड़वुं)
 दुःख का मारा : दुःखनुं मारुं (दुःखी)
 दुःख देखना : दुःख जोवुं (दुःख वेठवुं)
 दुःख पड़ना : दुःख पड़वुं
 दुःख पहुँचाना : दुःख पहुँचावुं
 दुःख पाना : दुःख पामवुं
 दुःख बँटाना : दुःख वँटवुं (संकटवेणा सहाय करवी)
 दुःख भरना : दुःख भरवुं (तकलीक वेठवी)
 दुखड़ा रोना : दुःखड़ा रोवां
 दुखती हुई रग को छूना : दुःखती नसने अड़वुं (भर्म पर आधात करवो)
 दुधमूँहाँ बच्चा : दुध मोंअे वणग्युं होय अेवी व्यक्ति; अत्यवयस्क; लोणी निर्दोष व्यक्ति
 दुनिया की हवा लगना : दुनियानी हवा लागवी (दुमार्गे याववुं)
 दुनिया देखे होना : दुनिया जोपेली होवी (सांसारिक बाजतोनुं ज्ञान होवुं)
 दुनिया के परदे पर : दुनियाना पडदा पर
 दुनिया से उठ जाना : दुनिया छोडी जवी (भरी जवुं)
 दुनिया से नाम उठ जाना : दुनियाभांथी नाम नीकणी जवुं (जगतभांथी विस्मृत ववुं)
 दुनियादारी की बात : दुनियादारीनी बात
 दुपट्टा तानकर सोना : यादर ओढीने सूवुं (निरांते सूवुं; निश्चित होवुं)
 दुम के पीछे फिरना या लगा रहना : पूंछडी पाछण कर्पा करवुं (छरेक वजते जोडे ने जोडे रहेवुं)
 दुम दबाकर भागना या चल देना : पूंछडी दबावी नासवुं (उरना मार्या भागवुं)
 दुम दबा जाना या दबा लेना : पूंछडी दबावी लेवी (उरीने काम छोडी देवुं)
 दुम में घुसना : पूंछडीमां पेसवुं (गायब थई जवुं)
 दुम में घुसा रहना : पूंछडीमां पेठेला रहेवुं (भुशामत करवा पाछण पाछण कर्पा करवुं)
 दुम हिलाकर बैठना : पूंछडी पटपटावी भेसवुं
 दुम हिलाना : पूंछडी पटपटाववी
 दुर दुर करना : 'अस अहीथी' 'अस अहीथी' अेम अपेथी जाकारो गामवो; तिरस्कारपूर्वक छटाववुं
 दुरस्त करना : दुरस्त करवुं; भराबी दूर करवी
 दुर्दिन पड़ना : भराब दिवसो आववा (विपत्ति आववी)

दुर्भाग्य को रोना : दुर्भाग्यने रोवुं
 दुर्वासा का रूप : दुर्वासानी प्रतिभा (बीजा दुर्वासा)
 दुलती झाड़ना : बे लातथी मारवुं
 दुशाले में लपेटकर मारना : दुशालामां लपेटीने मारवुं (भीठी भीठी वातो कडीने व्यंग्य करवो)
 दुश्मनी घोल लेना : दुश्मनावट वेखाती लेवी (झिगट शत्रुता करवी)
 दुह लेना : दोही लेवुं (सार भेंखी लेवो)
 दुहाई देना : दुहाई देवी (पोताना बयाव माटे ओई बीजाना नामे भुमाटो करवो)
 दुहाई फिरना : दुहाई करवी (राजानी गादीनशीन थवानी धोषणा थवी; यश प्रताप आदिनी भूब ख्या थवी)
 दूज का चौद होना : बीजानो चंद्र होवुं (बहु छडा पछी देभावुं; बहु ओछुं देभावुं)
 दूध उतरना : दूध लरावुं (संतानोत्पत्तिवेणा माताने धावण शरु थवुं)
 दूध का कुल्ला करना : दूधनुं कुल्लुं करवुं (भूब लाउप्यारथी के अैश्वर्यथी पाजवु-पापवुं)
 दूध का दूध और पानी का पानी कर देना : दूधनुं दूध अने पाछीनुं पाछी अेम अंने अलग करवां
 दूध का धुला : दूधनुं धोवुं (बिलकुल निरपराध अने निष्पाप)
 दूध का-सा उबाल आना : दूधना जेवो गिलरो आववो (शीघ्र शमी जाय अेवो कोष आवी जवो)
 दूध की नदियाँ बहना : दूधनी नदीओ वहेवी
 दूध की मक्खी : दूधनी माभी; अत्यंत नगण्य व्यक्ति; केंकी देवुं
 दूध की मक्खी की तरह निकाल फेंकना : दूधनी माभीनी जेम आढीने केंकी देवुं
 दूध की बू मुँह से आना : दूधनी वास मोंअे आववी (अनुभवहीन होवुं)
 दूध की लाज रखना : दूधनी लाज राखवी (ओई लजजजनक काम न करवुं)
 दूध के दाँत न टूटना : दूधिया दांत न तूटवा (अनुभव न होवो)
 दूध चढ़ाना : दूध खड़ाववुं (पुरु दूध न आपवुं-थोडुं वाछरडा माटे राखवुं)
 दूध चुराना : दूध ओरवुं (गाय-भेंस वगेरेनुं पुरु दूध न देवुं)
 दूध छुड़ाना : दूध छोडाववुं (शिशुने दूध पिवराववुं अथ करवुं)

दूध तोड़ना

४८७

देखते ही बनना

दूध तोड़ना : दूध तोड़वुं (पशुअे दूध आपवुं ओछुं करवुं)

दूध पड़ना : दूध पड़वुं (अनाजमां रस पड़वो)

दूध-पीता बच्चा : दूधपीनुं जाणक (सरल अओध व्यक्ति)

दूध शक्कर की तरह घुलना (शीरो शक्कर होना) : दूध-साकरनी जेम लणी जवुं (घनिष्ठता अने मेण होवो)

दूध से नहाना : दूधे नाहवुं (बहु संपन्न होवुं)

दूध की हाँकना : भेवजवीने-अेटले के होध तेथी वपारीने-कलेवुं (शेभी मारवी)

दूध करना : दूध करवुं (छूटुं करवुं)

दूध की कौड़ी लाना : दूधनी कौड़ी लाववी (बहु महत्त्वपूर्ण विचार अभिव्यक्त करवो)

दूध की बात : दूधनी बात

दूध की सुझना : दूधनुं सुझवुं

दूध के ढोल सुहावने लगना : दूधनां ढोल सोहामझां लागवां (दूधनुं अधुं सारुं लागवुं)

दूध क्यों जाँय या जाइये : दूध क्यां जईअे ? (दूधनानी बात छोड़ी परिचितनी ज बात करीअे)

दूध तक पहुँचना : दूध सुधी पछोयवुं (कोई आपतमां दूध सुधी विचारवुं)

दूध भागना या रहना : दूध लागवुं (कोई संबंध न राखवो)

दूध से दण्डवत करना : दूधथी दंडवत करवा (नज्जक न जवुं; दूध रहवुं)

दूध से नमस्ते या नमस्कार करना : दूधथी नमस्कार करवा

दूध से प्रणाम करना : दूधथी प्रक्षाम करवा

दूध से सलाम करना : दूधथी सलाम करवी

दूध से हाथ जोड़ना या जोड़ देना : दूधथी हाथ जोडवा

दूध होना या हो जाना : दूध धई जवुं

दूसरा दरवाजा या द्वार देखना : बीजो दरवाजो ओवो (बीज जग्याअे जवुं)

दूसरे के घर बैठना : बीजने धेर ओसवुं (बीजे धेर पत्नी बनवुं)

दूसरे के पाथे फुलौड़ियाँ खाना : बीजाना पैसे तागडिन्ना करवा

दृष्टि उठना : नजर उठवी (जोवा माटे आंभ उपर तरफ़ धवी)

दृष्टि गड़ना : नजर जडवी (ध्यानपूर्वक जोवुं)

दृष्टि चुराना : नजर योराववी

दृष्टि घूकना : नजर घूकवी

दृष्टि जमाना : नजर जमाववी

दृष्टि जुड़ना : नजर जोडवी (दिभादेभी धवी)

दृष्टि जोड़ना : नजर जोडवी (दिभादेभी करवी; आंभ मिलाववी)

दृष्टि टेढ़ी करना : नजर वांकी करवी

दृष्टि डालना : नजर नाभवी (दृष्टिपात करवो)

दृष्टि देना : दृष्टि देवी (दिपवुं; ध्यान आपवुं)

दृष्टि पड़ना : नजर पडवी

दृष्टि पर चढ़ना : नजर येठवुं

दृष्टि फिरना : नजर करवी

दृष्टि फिसलना : नजर ढगवी (बहु सुंदर तथा प्रकाशपूर्ण होवाना कारखे कोई वस्तु पर आंभ न करवी)

दृष्टि फेरना : नजर फेरवी

दृष्टि बचाना : नजर बचाववी

दृष्टि बाँधना : नजर बांधवी

दृष्टि बिछाना : नजर बिछाववी

दृष्टि भर देखना : नजर बरीने जोवुं

दृष्टि मारना : आंभ मारवी (आंभोथी संकेत करवो)

दृष्टि मारी जाना : नजर मरी जवी (जोवुं अटकी जवुं)

दृष्टि मिलना : दृष्टि मजवी

दृष्टि मिलाना : दृष्टि मिलाववी

दृष्टि में आना : नजरमां आववुं

दृष्टि में पड़ना : नजरमां पडवुं

दृष्टि में समाना : नजरमां समावुं

दृष्टि रखना : नजर राखवी

दृष्टि लगना : नजर लागवी

दृष्टि लगाना : नजर लगाडवी

दृष्टि लड़ना : नजर लडवी (दिभादेभी धवी; प्रेम धवी)

दृष्टि से उतरना : नजरथी उतरवुं (सन्मान के प्रतिष्ठा घटवी)

दृष्टि से या दृष्टि में गिरना : नजरथी पडवुं (नजरथी उतरवुं)

देखते-देखते : जेतजेतामां (आंभोनी सामे)

देखते रह जाना : जेता रही जवुं

देखते ही देखते : जेतजेतामां (थोडा समयमां; अल्पकालमां)

देख-भाल करना या देख-रेख करना : देखबाण के देखरेख राखवी (रखवाणुं करवुं)

देखते ही बनना : जोईने यकित धई जवुं; वर्जान न करी शकावुं

देखते हुए

४८८

द्वार खटखटाना

देखते हुए : नजर सामे (कोईनी छाजरीमां)
 देखना चाहिए या देखा चाहिए या देखिए या
 देखो : जेवुं जेईअे (कई नक्की नहि के थुं
 थरो)
 देखना-सुनना : जेवुं-सांभजवुं (जाइकारी
 भेजववी; पत्तो लागववो)
 देखने में : जेवामां; देखवामां (उपरथी; बहारनां
 लक्षणे अनुसार उपरंगमां)
 देव लोक को सिधारना : देवलोकांमां सिधाववुं
 देश-देश छानना : देश-देश जेवा (अनेक देशोमां
 वियरवुं)
 देशावर आना या खुलना : देशावर गिधवा
 (बहारना मुलकोमांथी माल आववो)
 देह छूटना : देह छूटवो (मृत्यु थवुं)
 देह छोड़ना : देह छोड़वो (मृत्यु पाववुं)
 देह दूटना : शरीर तूटवुं (शरीरमां पीडा थवी)
 देह धरना : देह धरवो (शरीर धारण करवुं;
 जन्म लेवो)
 देह बिसरना : देह भूलवो; सुषुप्प भोई नाभववी;
 पोताने भूली जवुं
 देह भरना : देह भरवो (भोटा थवुं)
 देव का मारा : देवना भायां (अभागी)
 देव टेढ़ा होना : नसीब वांडु छोवुं
 देव दाहिने होना : नसीब जमशी बाजु छोवुं
 (बाज्य अनुकूल छोवुं)
 देव काम या बायें होना : नसीब जमी बाजु
 छोवुं (बाज्य प्रतिकूल छोवुं)
 दो अंगुल : बे आंगण (थोड़क; जरा जेटवुं)
 दा आँखों देखना : बने आंभे जेवुं; समान
 दृष्टिनी न जेवुं (जब-जमशीनो बेद राभवो)
 दो आँसू बहाना : बे आंसु वहाववां (थोड़
 रोवुं)
 दो की जगह एक खर्च करना : बेनी जग्याअे
 अेकनुं अर्थ करवुं (नेवस्थी अर्थ करवुं)
 दो कौड़ी का : बे कीड़ीनुं (तुअ; थणुं सस्तुं)
 दो-चार : बे-चार (थोडा; कंईक)
 दो टूक बात : बे टुकडानी वात (थोडा शब्दोमां
 स्पष्ट वात कहेवी)
 दो दिन का मेहमान : बे दिवसनुं महेमान
 (जलदी मरश थवानुं होय अेवी व्यक्ति)
 दो देह एक प्राण : बे देह अेक प्राण (अभिन्न
 के धनिष्ठ मित्र)
 दो-दो चौबें होना : बब्बे यांथो छोवी
 (बोलाबोली थवी)

दो-दो बातें करना : बब्बे वातो करवी (संक्षिप्त
 प्रश्नोत्तर करवा)
 दो-दो हाथ होना : बब्बे हाथ छोवुं (लड़ाई थवी;
 श्रेष्ठता सिद्ध करवा मुकाबलो थवो)
 दो नावों पर पैर रखना या बैठना या चढ़ना या
 सवार होना : बे नाव पर पग राभववा (बे
 पक्षोनुं अवलंबन लेवुं; बने तरफ रहेवुं)
 दो शरीर एक आत्मा : बे शरीर अेक छव
 दो सिर होना : बे माथाना छोवुं; माथुं गुमाववा
 (भरवा) तैयार छोवुं
 दोनों तरह से मीत होना : बने तरफथी भोत छोवुं
 (बेमांथी कोई पक्ष काम करवाथी हानि छोवी)
 दोनों हाथों से लुटाना : बने हाथे लूटाववुं (भूल
 अर्थ करवुं)
 दातों हाथों में लड्डू होना : बने हाथमां लाडु
 होवा (हर प्रकारमां लाल छोवो)
 दोरंगी चाल चलना : दोरंगी चाल चालवी (छणनो
 व्यवहार करवो)
 दोपहर बलना : बपोर ढगवा (त्रीजे पछार छोवो)
 दोष देना : दोष देवो
 दोष मढ़ना : दोष मढवो (दोष लगाववो)
 दोष लगाना : दोष लगाववो; कोईने दोषित
 ठराववो
 दोष लादना : दोष ओढाववो; कोईने दोषित
 ठराववो
 दोहाई फिरना : दुहाई करवी (घोषणा थवी)
 दोहाई मचना : दुहाई मथवी (त्राह्नित्राहि थवुं)
 दीड़-दीड़कर आना या जाना : दोड़ी दोड़ीने जवुं
 (चारैवार जवुं)
 दीड़-धूप करना : दोड्याम करवी; भूल परिश्रम
 करवो
 दीड़ पड़ना : दोड़ी जवुं
 दीड़ लगाना या मारना : भूल यत्न करवो; भूल
 दूर जवुं
 दौर चलना : दौर चालवो; शराबनी प्यालीओ
 वारेवारे लवापा करवी; जुगार आदिनो कार्यक्रम
 चालवो
 दौरा करना : आंठा डेरा करवा
 दौरा सुपुर्द करना : सेशन्स जज पासे भोक्लवुं
 दौरा सुपुर्द होना या हो जाना : सेशन्स जज पासे
 भोक्लवुं
 दौर पर जाना : बहार जांथ-तपास माटे जवुं
 द्वार खटखटाना : बारखां भज्जाववां; सहायता
 मागवी

द्वार खुलना

४८८

धागे-धागे करना

द्वार खुलना : बारशां भूलवां
 द्वार खुला होना : बारशां उधाडां होवां
 द्वार झांकना : बारसे आभवुं
 द्वार-द्वार (पर) धक्के खाना : बारसे बारसे
 पक्का भावा
 द्वार-द्वार फिरना : बारसे बारसे करवुं
 द्वार पर आना : द्वारे आववुं
 द्वार लगना : द्वारे लागवुं (कमाड पाछण सुपचाप
 जिला रहेवुं)
 द्वार लगाना : कमाड भंथ करवां
 धंधे में डालना : पधायां नाभवुं
 धक्कम-धक्की करना : पक्का पुक्की करवां
 धक्का खाना : पक्का भावा
 धक्के खाते फिरना : पक्का भाता करवुं
 धक्का लगना : पक्को लागवो
 धक्के देकर निकालना : पक्को भारी तगेडवुं
 धज्जियाँ उड़ाना : दुक्को दुक्का थवा
 धज्जियाँ उड़ाना : दुक्को दुक्का उडाडवा (वीरे वीरा
 उडाडवा)
 धड़ पर दो सिर होना : पड पर दो भायां होवां
 धड़ से सिर अलग करना : पडथी भायुं अलग
 करवुं
 धड़क खुलना : पड़ेवां जेवी आशंका लप के
 संकोथ न रहेवो
 धड़धड़ता हुआ : पडधड़वीने; बेधडक
 धड़ल्ले के साथ या धड़ल्ले से : पडाका ने
 गडगडत साथे; रुकावट वगर
 धड़ा करना या बांधना : पडो करवो
 धड़ी-धड़ी करके लूटना : सामी व्यक्ति पास
 कंठि ज न भये ओम लूटावुं
 धड़ी-धड़ी करके लूटना : सामी व्यक्ति पास
 कथुं ज न रहे ओम लूटवुं
 धड़ाके से : पडाका साथे; बेधडक; शीघ्र
 धड़ाधड़ निकलना : पडा पड नीकणवुं (जलही
 जलही प्रकाशित थवुं)
 धता बताना : पदानुं बतावी टाणवुं
 धतूरा खाए फिरना : धंतूरो भाछीने करवुं
 (उन्मत्तनी माकक घूमवुं)
 धन उड़ाना : धन उडाडवुं (धन व्यर्थ तथा जलही
 जलही पर्थी डाडवुं)
 धन जोड़ना : धन जोडवुं (रुपिया-पैसा ओकठा
 करवा)
 धन बरसना : धन वरसवुं
 धना सेठ : अतिशय धनवान व्यक्ति

धनासेठ का नाती बनना :
 धनुष चढ़ाना : धनुष खड़ाववुं
 धप्या मारना : धप्यो मारवो (दगो करी कंठि माल
 लछी लेवो)
 धब्बा आना : धब्बो आववो; कलंक लागवुं
 धब्बा लगना : धब्बो लागवो; कलंक लागवुं
 धब्बा लगाना : धब्बो लगाडवो; कलंक लगाडवुं
 धमकी में आना : धमकीमां आपवुं (उरीने कंठि काम
 करी आपवुं)
 धमा चौकड़ी मचाना : धमाचकड़ी मखवी
 धर दखाना या दखौचाना : धौधे पटकी मार मारवो
 धर-पकड़ होना : धरपकड थवी
 धरती-आकाश एक करना : धरती आकाश ओक
 करवां
 धरती-आकाश का अन्तर : धरती अने आकाश
 जेटवुं अंतर
 धरती या पृथ्वी का रसातल को जाना : पृथ्वी
 रसातल जवी
 धरती पर पाँव या पैर न पड़ना : धरती पर पग
 न पडवा
 धरती पर पाँव या पैर न रखना : धरती पर पग
 न राखवा
 धरती पर स्वर्ग उतरना : धरती पर स्वर्ग गीतरवुं
 धरती सिर पर उठा लेना : धरतीने भावे गिथकी
 लेवी (बसु उपद्रव करवो)
 धरना देना : धरणां करवां
 धरा रह जाना : धर्युं राभवुं (काममां न आववुं)
 धर्म कमाना : धर्म कमावो
 धर्म करना : धर्म आभरवो
 धर्म बिगाड़ना : धर्म भगाडवो (धर्म नष्ट करवो;
 भगाटार करवो)
 धर्म में आना : धर्ममां आववुं
 धर्म रखना : धर्म जाणववो
 धर्म से कहना : धर्मना नामथी कहेवुं
 धर्मसंकट में पड़ना या पड़ जाना : धर्मसंकटमां पडवुं
 धाक छाना या जमाना : धाक छपावी
 धाक जमाना : धाक जमाववी
 धाक बांधना : धाक बांधवी
 धाक बांधना : धाक बांधवी
 धाक बैठना : धाक बेसवी
 धाक बैठाना : धाक बेसाडवी
 धागे भरना : धोरा टांकवा; रक्कू करवुं
 धागे-धागे करना : (धोराणा) तारे तार करवा (झाडी
 रीथरां रीथरां करवा)

ધાડ મારના યા.

૫૦૦

થોંસ સહના

ધાડ મારના યા ધાડ મારકર રોના : ધાડ મારવી
ધાર-ધારના યા રચના : ચપ્પું તલવાર આદિની
ધાર તેજ કરવી

ધારા-પ્રવાહ ચોલના : ધારા-પ્રવાહથી બોલવું

ધાયા ચોલના : હુમલો કરવો

ધાયા મારના : દૂર સુધી જવું; ચઢવું કે ચઢાઈ કરવી

ધીંગા ધીંગી કરના : જબરદસ્તી કરવી (જોરજુલમ કરવો)

ધીંગા ધીંગી ચલના : જબરદસ્તી ચાલવી
(અત્યાચાર થવો)

ધીંગા મુશ્તી કરના : જબરદસ્તી કરવી (ઉપદ્રવ કરવો)

ધીરજ બંધાના : પીરજ બાંધવવી

ધુઆં ડહાના : પૂણી ઉડાડવી (બીડીની પૂણી કાઢવી)

ધુઆં કાઢના યા નિકાલના : પૂણી કાઢવી

ધુઆં દેના : પુચાડે દેવો

ધુઆં-સા મુંહ હોના : પુચાડા જેવું કાળું મોં થઈ જવું

ધુરું કા ધીરહર : જરામાં નાશ પામનાર વસ્તુ

ધુરું કા બાદલ ડહાના : ભારે ગપ હાંકવી

ધૂક ધૂકી ધડકના : એકાએક આશંકા કે ચિંતા થવી

ધુકુર ધુકુર કરના : આધાપાછી કરવી;
અસમંજસમાં પડવું

ધુન કા પચ્કા : ધુન કે લગન પૂર્વક કામ કરનાર
વ્યક્તિ

ધુન સમાના : ધુન લાગવી

ધુન સવાર હોના : ધુન સવાર થવી

ધુર સિર સે : બિલકુલ શરૂથી

ધુરું ડહાના : દુર્દશા થવી; થણું કષ્ટ થવું; ટુકડે ટુકડા થવા

ધુરું ડહાના : ખૂબ વધારે મારવું કે કષ્ટ દેવું

ધૂની જગાના યા લગાના : પૂણી લગાવવી

ધૂની દેના : પૂણી દેવી

ધૂપ ખાના : પૂપ ખાવો (પૂપનું સેવન કરવું)

ધૂપ ખિલાના યા દિહાના : પૂપ ખવરાવવો (પૂપ કે તડકામાં રાખવું)

ધૂપ ચઢના યા નિકલના : પૂપ ચઢવો (તડકો વધવો)

ધૂપ પડના : પૂપ પડવો (ગરમી પડવી)

ધૂપ મેં બાલ પકના : પૂપથી વાળ પાકવા (અનુભવ શૂન્ય જીવન વ્યતીત થવું)

ધૂપ મેં બાલ સફેદ કરના : પૂપમાં વાળ સફેદ કરવા (કશો અનુભવ કે કશી જાણકારી મેળવ્યા વગર જીવનનો મોટો ભાગ વિતાવી દેવો)

ધૂપ લેના : પૂપ લેવો (તડકામાં ગરમી લેવા બેસવું)
ધૂમ ધડાકા મચાના : ધામધૂમ મચાવવી (શોર બકોરવાળો કાઠમાઠ થવો)

ધૂમ મચના : ધમાલ મચવી (ચારે બાજુ ચર્ચા ચાલવી; ખ્યાતિ ફેલાવવી)

ધૂલ ડહાના : પૂળ ઊડવી (ઉજ્જડ થવું; ઉપહાસ થવો; બદનામી થવી)

ધૂલ ડહાતે ફિરના : પૂળ ઉડાડતા કરવું (અહીં તહીં માર્યાં માર્યાં ફરવું)

ધૂલ ડહાના (કિસોકો) : (કોઈની) પૂળ ઉડાડવી (નિંદા કરવી; ઉપહાસ કરવો)

ધૂલ કી રસ્તી બંદના : પૂળનું દોરડું વહેંચવું (અસંભવ વાત માટે શ્રમ કરવો; નિરાધાર વાત ઘડવી)

ધૂલ ઘાટના : પૂળ ઘાટવી (ખુશામત કરવી)

ધૂલ છાનના : પૂળ ચાળવી (બહુ શોધવી; માર્યાં માર્યાં કરવું)

ધૂલ ફાંકના : પૂળ ફાંકવી (આમતેમ રાજવું)

ધૂલ મેં મિલના : પૂળમાં મળવું (નષ્ટ થઈ જવું)

ધૂલ મેં મિલાના : પૂળમાં મિલાવવું (નષ્ટ કરવું)

ધૂલ સમઝના : પૂળ સમજવું (અત્યંત તુચ્છ કે નગણ્ય માનવું)

ધો બહાના : પોઈ વહાવવું (પોઈ કાઢવું; દૂર કરી દેવું; ન રહેવા દેવું)

ધોચા ડહાના : જમમાં પડી હાનિ ઉઠાવવી

ધોચા ડહાના : જમમાં પડવું (ઠગાવું)

ધોચા દેના : જમમાં નાંખવું (છળવું; ઠગવું)

ધોચે કી ટટ્ટી ડહા કરના : જમમાં નાખવા માયાજાળ ઊભી કરવી

ધોચા ડહા કરના : માયાજાળ રચવી; આડંબર રચવો

ધોચા ડહાના : જમ કે ભુલાવામાં પડવું; ઠગાવું

ધોચા દેના : છળવું (ભુલાવામાં નાખવું; વિશ્વાસઘાત કરવો; બનતું કામ બગાડી નાખવું)

ધોચા પડના : દગો પડવો (જેવું કહેવાય કે સમજાવાટ એના કરતાં વિરુદ્ધ હોવું)

ધોચા લગના : નુટિ હોવી (કસર હોવી)

ધોચા લગના :

ધોતી ઢીલી હોના : ધોતિયું ઢીલું હોવું (ભયભીત હોવું; ડરી જવું)

ધોચી કા કુત્તા : ધોબીનો કૂતરો (અસ્થિર વ્યક્તિ)

ધોંસ જમાના : ધાક જમાવવી (શેફ દેખાડવો)

ધોંસ-પટ્ટી મેં આના : છેતરપિંડી કે દગાબાજના ભોગ બનવું (ભુલાવામાં આવવું)

ધોંસ સહના : ધાકધમકી સહેવી (શેફ સહન કરવો)

ધૌસા દેના યા.

૫૦૧

નજાર બાંધના

ધૌસા દેના યા જાના : મોટું નગારું વાગે ને ધૂસ પડે (ચઢાઈનો ડંકો દેવો)

ધૌસ કસના યા જમાના : ધોલ ઝાપટવી (થપ્પડ મારવી)

ધૌલ જડના યા મારના : ધોલ જડી દેવી (થપ્પડ મારવી)

ધૌસ-ધપ્પ હોના : ધોલધાપટ થવી (મારપીટ થવી; ઉપદ્રવ મરવો)

ધૌલ-ધૂત : સફેદ ઠગ (પાકો ચાલબાજ)

ધ્યાન આના : ધ્યાનમાં આવવું (સ્મરણમાં આવવું)

ધ્યાન છૂટના : ધ્યાન છૂટવું (ચિત્તની એકાગ્રતા નષ્ટ થવી)

ધ્યાન જમના : ધ્યાન જામવું (વિચાર સ્થિર થવો)

ધ્યાન જાના : ધ્યાન જવું (વિચાર થવો)

ધ્યાન દિલાના : ધ્યાન દેવરાવવું (પાદ દેવરાવવી)

ધ્યાન દેના : ધ્યાન દેવું (મન લગાડવું)

ધ્યાન ધરના : ધ્યાન ધરવું (ઈશ્વર પર મન એકાગ્ર કરવું)

ધ્યાન પર ચઢના : ધ્યાન પર ચઢવું (સ્મરણ થવું; ચિત્તથી ન હટવું)

ધ્યાન ચેટના : ધ્યાન વહેંચાઈ કે વીખરાઈ જવું (ચિત્તની એકાગ્રતામાં બાધા આવવી)

ધ્યાન બાંધના : ધ્યાન બંધાવું (કોઈના ચિંતનમાં ચિત્ત એકાગ્ર થવું)

ધ્યાન મેં આના : ધ્યાનમાં આવવું

ધ્યાન મેં ચૂલના યા મગ્ન હોના : ધ્યાનમાં મગ્ન થવું

ધ્યાન મેં ન લાના : ધ્યાનમાં ન લાવવું (ચિંતા કે વિચારણા ન કરવી)

ધ્યાન મેં લગના : ધ્યાનમાં લાગવું

ધ્યાન રાખના : ધ્યાન રાખવું (પાદ રાખવું; ન ભૂલવું)

ધ્યાન લગના : ધ્યાન લાગવું (બરાબર ધ્યાલ બની રહેવો; ચિત્ત એકાગ્ર થવું)

ધ્યાન લગાના : ધ્યાન લગાડવું (કોઈના સ્વરૂપનું ચિંતન કરવું)

ધ્યાન સે ઝારના : ધ્યાનથી ઊતરી જવું (વિસ્મૃત થવું; ભૂલવું)

ધ્વનિ ઊઠના : ધ્વનિ ઊઠવો (શબ્દ ઉત્પન્ન થવો)

નંગા કર દેના : ઉઘાડું કરી દેવું (અસલિયત પ્રગટ કરી દેવી)

નંગા-ઝોરી : કપડાં ઊતરાવીને પૂરેપૂરી તપાસ; કપડાંની તલાશી

નંગા નાચ : નગ્ન નાચ (ખુલ્લે આમ નીચ કર્મ કરવું)

નંબર દો કા રુપયા યા પૈસા : બે નંબરનું ન

ન ઝર કા રહના યા હોના યા ન ઝર કા : ;

અહીંનું કે ન તહીંનું રહેવું

ન ઘર કા રહના ન ઘાટ કા : ન ઘરનું કે ન ઘાટ

રહેવું (ક્યાંયનું ન રહેવું)

ન દિન કો ચૈન પડના ન રાત કો નૌદ : દહાડે ચે

ન પડવું તે રાત્રે નૌદ ન આવવી

ન દીન કા રહના ન દુનિયા કા : સોક-પરલાંક બંન

નષ્ટ થઈ જવાં

નકેલ હાથ મેં હોના (કિસી કી) : નાકમાંની નાથ

હાથમાં હોવી (પૂર્ણ વશમાં હોવું)

ન લેના ન દેના : ન લેવું ન દેવું (કશી લેવાદેવા

નહિ)

ન લેને મેં ન દેને મેં : નહિ લેવામાં નહિ દેવામાં (કશી

લેવાદેવા કે કશો સંબંધ નહિ)

નક્કારા બજાકર યા નક્કારે કી ચોટ : નગારું

વગાડીને કે નગારાના ડંકાથી (ખુલ્લે ખુલ્લા)

નક્શ કરના (યા કરાના) : ચિત્રિત કરવું (કોઈના

પનમાં કોઈ વાત અચ્છી રીતે અંકિત કરવી)

નક્શા હો જાના (પન મેં) : ચિત્રિત થઈ જવું (મનમાં

અચ્છી રીતે બેસી જવું; અંકિત થઈ જવું)

નક્શા છોંચના (કિસી છોજ કા) : નકશો

આલેખવો (સજીવ તથા સવિસ્તર વર્ણન કરવું)

નહરા યા નહરે ઊઠાના : હાવભાવ ઉઠાવવા

(ખુશામત કરવી)

નહરા યા નહરે ચંધારના : હાવભાવ કે નાજ-

નપરો કરવાં

નજદીક ન જાના : નજીક ન જવું (કોઈ સંબંધ ન

રાખવો)

નજર અંદાજ કરના : નજર-અંદાજ કરવું (ધ્યાન

કે નજરમાં ન લેવું; ઉપેક્ષા કરવી)

નસાર આના : નજરે આવવું (દેખાવું)

નસાર ઊતારના યા ઝાઝના : નજર ઉતારવી

નસાર કરના : નજર કરવી (જોવું)

નસાર ગઢાના : નજર થોડવી (ધ્યાનથી જોવું)

નસાર ડાલના : નજર નાખવી

નસાર દેના : નજર આપવી (નજરાણું આપવું)

નસાર પર ચઢના : નજર પર ચઢવું (પસંદ આવવું)

નસાર બંદ કરના : નજરબંધી કરવી (જેલ કે

હવાલાતમાં રાખવું; ક્યાંય આવવા-જવા ન દેવું)

નસાર બચાકર : નજર બચાવીને (ચુપકીદીથી)

નસાર બદલના : નજર બદલવી (પહેલાં જેવો ભાવ

ન રહેવો)

નસાર બાંધના : નજર બાંધવી (મંત્ર-પ્રયોગ કરવો)

नजर में गिरना

५०२

नसीब खुलना या-

नजर में गिरना : नजरमांथी पड़ी के गिरती जवुं
(प्रतिष्ठा घटवी)

नजर रखना : नजर राखवी (दिखावाण करवी)

नजर लगना : नजर लागवी (बूरी दृष्टिधी
प्रभावित धवुं)

नजर लगाना : नजर लगाववी (बूरी दृष्टिनो
प्रभाव नाखवो)

नजर से गिरना : नजरधी गिरवुं (प्रतिष्ठा घटवी)

नजर से नजर मिलाना : नजरधी नजर भिलाववी
नदी-नाव संयोग : नदी-नाव-संयोग (नसीबजोगे
भणी जवुं ते)

नहा-सा पुंह निकल आना : नानुशुं भो नीकणी
आववुं (लज्जित धई जवुं)

नफस छूटना : प्राण छूटवा (हम छूटवो-मृत्यु धवुं)

नमक का हक अदा करना : लूख भाधानी करज
सूकववी (उपकारनो बढवो वाणवो)

नमक खाना : कोरुनु लूख भावुं (कोरुनु अन्न
भावुं; कोरुं द्वारा पालन पोषण धवुं)

नमक फूटकर या फूट-फूटकर निकलना :
निमकहराभीनी सजा पणवी

नमक हराम करना : उपकारदाता प्रत्ये
निमकहराभी (कृतधत्ता) दाखववी

नमक हलाल करना : निमकहलावी आयरवी
(उपकारनो बढवो वाणवो)

नमक-मिचं लगाना : भीहुं-मरुं लगाववुं (कोरुं
वात वधारी वधारीने कहेवी)

नमाज पढ़ना : नमाज पढेवा

नयन चढ़ाना : नयन बढाववां (कोधधी बूकुटी
ताणवी)

नयन चलाना : नयन खलाववां (आंभो मटकाववी;
भाव अताववो)

नयन नचाना : नयन नखाववां (आंभनी पूतणीओ
आमतेम धुपाववी)

नयन फेरना : नयन फेरववां (स्पष्ट धवुं; कृपा
दृष्टि छटाववी)

नयन भर आना : नयन भरई आववां (आंभोमां
आंसु बरावां)

नयन भर देखना : नयन भरनीने जेवुं (भूब सारी
रीते जेवुं; आनंद लेवो)

नयन मिलाना : नयन भिलाववां (बराबर ताकवुं)

नयन लगना : नयन लागवां (प्रेम धवो)

नयन लगाना : नयन लगाववां (जेवुं)

नयन शीतल होना : नयन शीतल धवां (कोरुं
व्यक्ति के वस्तुने जेई सुभ प्राप्त धवुं)

नयनों का तारा : आंभोनों तारे (अति प्रिय व्यक्ति
के वस्तु)

नयनों की पुतली : आंभोनी पूतणी (अति प्रिय
व्यक्ति के वस्तु)

नयनों में छाना : नयनोंमां छवावुं (अत्यधिक प्रेम
होवो)

नयनों में जल छाना : नयनोंमां गिलवरवुं (आंभो
अश्रुलीनी धवी)

नयनों में बसना : नयनोंमां वसवुं (अत्यधिक प्रेम
होवो)

नयनों में भर रखना : नयनोंमां भर राखवुं (अत्यंत
प्रेम करवो)

नयनों में समाना : नयनोंमां समावुं (अत्यधिक प्रेम
होवो)

नयनों से रक्त की धार बहना : आंभोमांथी लोहीनी
धारा बहेवी (कठिन दुःख पडवुं)

नयनों से नीर झरना (या बहना) : आंभोमांथी
जण जरवां (आंसु बहेवां)

नया-पुराना करना : नया-जूनी करवी (जूनो हिसाब
साफ करी नवो हिसाब खलाववो; जूनीनी जग्याओ
नवी थोथो राखवी)

नशा उतारना : नशो उतारवो (धमंड दूर करवो)

नशा काफूर हो जाना : नशो के धमंड दूर धई जवो

नशा किरकिरा होना : नशो करकर धई जवो (अप्रिय
वातने कारखे नशो वयमां अजग्री जवो)

नशा चढ़ना : नशो बढवो (नशीली शीजनी असर
धवी)

नशा छाना : नशो छवावो (नशो बढवो; प्रेमोन्मत्त
धवुं)

नशा दूर होना : नशो दूर धवो (गर्व दूर धवो)

नशा हिरन होना : नशानुं हरण धवुं (नशो बिलकुल
गिरती जवो)

नशे में चूर होना : नशाभां चूर धवुं

नशतर लगाना : नशतर लगाववुं (नशतरधी कोडवो
के धा खीरवो)

नस चढ़ना : नस बढवी

नस-नस ढीली होना : नसे नस ढीली धवी

नस-नस पहचानना : नसे नस पहचानवी (सारी
रीते जणवुं)

नस-नस फड़क उठना : नसे नस फड़की गिठवी
(भूब प्रसन्नता धवी)

नसीब आजमाना : नसीब अजमाववुं

नसीब खुलना या घमकना या जागना : नसीब
भूलवुं

नसीब टेढ़ा होना

५०३

नाम न लेना

नसीब टेढ़ा होना : नसीब वांछुं छोवुं
 नसीब पलटना : नसीब पलटावुं
 नसीब फूट जाना : नसीब झूटी जवुं
 नसीब में लिखा होना : नसीबमां लभायेवुं छोवुं
 नसीब लड़ना : नसीब लड़वुं
 नसीब होना : नसीब छोवुं
 नाई देख हजामत बढना : वाणंदने जेई दृष्टामत
 वधवी
 नाक केंची रखना : नाक ठींचुं राखवुं
 नाक कटना : नाक कपावुं
 नाक कटाना : नाक कपाववुं
 नाक काटना : नाक कापवुं
 नाक का बाल : नाकनो वाण (अत्यंत अंतरंग
 अने प्रिय व्यक्ति)
 नाक के नीचे : नाकनी नीचे (बिलकुल निकट)
 नाक के सोथे या सीध में : नाकन सिधासमां
 (बिलकुल सीधमां)
 नाक घिसना या रगड़ना : नाक रगड़वुं (भूल
 अनुनय-विनय करवां)
 नाक चढ़ाना : नाक यढाववुं (क्रोध आववो;
 यहेराथी अरुचि अप्रसन्नता विरक्ति आदि
 दर्शाववां)
 नाक तक खाना : नाक सुधी भावुं (हूसी-हूसीने
 भावुं)
 नाक न दी जाना : नाक न दीवुं भाप (अत्यंत
 जदबू आववी)
 नाक पर गुस्सा रहना या होना : नाक पर गुस्सो
 छोवो (जहु क्रोधी स्वभावना छोवुं)
 नाक पर मक्खी न बैठने देना : नाक पर भाभी
 न बेसवा देवी (थोडाक पक्ष कृतज्ञ न थवुं)
 नाक पर सुपारी तोड़ना : नाक पर सोपारी तोड़वी
 (अति परेशान करवुं)
 नाक फटना : नाक फाटवुं (अत्यंत दुर्गंध छोवी)
 नाक-भाँ चढ़ाना या सिकोड़ना : नाक-बधां-
 भरडावो; यहेराथी अरुचि अप्रसन्नता ज्ञाववी
 नाक में दम आना : नाक दम आववो (जहु
 परेशान थवुं)
 नाक में दम करना : नाके दम लाववो (जहु
 परेशान करवुं)
 नाक में नकेल डालना : नाके नाथ नापवी
 (अधिकार के नियंत्रणमां राखवुं)
 नाक में खोलना : नाकमां ओलवुं (नक्की स्वरमां
 ओलवुं)
 नाक रखना : नाक राखवुं (ईजत बयाववी)

नाक रगड़ना : नाक रगड़वुं (अति अनुनय-विनयक्षी
 करवां)
 नाक सिकोड़ना : नाक भरडवुं (नाक यढाववुं)
 नाको चने चबवाना : नाके यज्ञा यभाववा (अति
 तंग करवुं; भूल पजववुं)
 नाको चने चबाना : नाके यज्ञा याववा (अति तंग
 थवुं)
 नाको दम आना या होना : नाके दम आववो (जहु
 परेशान थवुं)
 नाको दम करना : नाके दम करवो (जहु परेशान
 करवुं)
 नाग खेलना : नाग रमाडवा (अवुं काम करवुं जेमां
 प्राप्ता जवानो डर छोय)
 नाच नचाना : नाच नचाववो (ईयथा मुजब काम
 कराववुं; तंग करवुं)
 नाड़ी छूटना : नाड़ी छूटवी (मृत्यु वरि जवुं)
 नाड़ी देखना : नाड़ी जेवी (रोगनुं निदान करवुं)
 नादिरशाही हुक्म देना : नादिरशाही हुक्म आपवो
 (मनमां आवे अवे हुक्म आपवो)
 नानी मर जाना : मोतिपा मरी जवा (दुप के
 आपतिमां कसावुं)
 नानी याद आना : दादी याद आवी जवी (दुप के
 आपतिमां कसावुं)
 नाम उछालना : नाम उछाणवुं (बदनामी करवी)
 नाम उठ जाना : नाम ठीकी जवुं (मृत्यु थवुं; यथा
 न थवी)
 नाम कमाना : नाम कमावुं (प्राप्ति प्राप्त करवी)
 नाम करना : नाम करवुं (नामना भेणववी)
 नाम का : नामनुं (नाम मात्रनुं)
 नाम की माला जपना : नामनी भाणा जपवी
 (वारंवार नाम याद करवुं)
 नाम के लिए : नामने भाटे
 नाम को : नामने
 नाम को रोना : नामने रडवुं (प्रोथेल व्यक्तिने
 दुःखपूर्वक याद करती)
 नाम चलना : नाम याववुं (वंश आगण याववो)
 नाम जगाना : नाम जगाडवुं (कीर्ति उज्ज्वल
 करवी)
 नाम जपना : नाम जपवुं
 नाम डुबाना या डुबोना : नाम डुबाडवुं
 नाम डूबना : नाम डूबवुं
 नाम धरना : नाम धरवुं (नामकरज्ञ करवुं; बदनामी
 करवी)
 नाम न लेना : नाम न लेवुं

નામ નિકલના

૫૦૪

નૌકા ડુબાના

નામ નિકલના : નામ નીકળવું (કોઈ વાતે ખ્યાત કે કુખ્યાત થવું)

નામ નિકાલના : નામ કાઢી નાખવું (પાછીમાંથી નામ કમી કરવું)

નામ પર જાન દેના યા મરના યા મિટના : નામ પર જાન દઈ દેવો

નામ પર ધચ્છા લગાના : નામ પર કલંક લગાડવું

નામ પૈદા કરના : નામ પેદા કરવું (ખ્યાતિ મેળવવી)

નામ બાકી રહના : નામ બાકી રહેવું (નામની સ્મૃતિ રહી જવી)

નામ ચિંકના : નામ વેચાવું (કદર થવી; બદનામી થવી)

નામ ચેચના : નામ વેચવું (બદનામી કરાવવી)

નામ મિટના : નામ મટવું

નામ મિટાના : નામ મિટાવવું

નામ રાખના : નામ રાખવું

નામ લગના : નામ લાગવું

નામ લગાના : નામ લગાડવું

નામ લિખાના : નામ લખાવવું

નામ લેના : નામ લેવું

નામ સે : નામથી

નામ હોના : નામ હોવું કે થવું (ખ્યાતિ થવી; કલંક લાગવું)

નારા બુલન્દ કરના : નામ બુલંદ કરવું

નાલ ગડા હોના : કોઈએ કોઈ સ્થાને જામીને રહેવું; ત્યાંથી ન હટવું

નાવ ડુબના : નાવ ડૂબવી

નાવ પાર લગાના : નાવ પાર લગાવવી

નાવ મેં છાક (યા ધૂલ) ડાઢાના : નાવમાં રાખ ઉડાડવી (મોંઘાયા વિનાની વાતો કરવી)

નિગાહ ટેફી કરના : નજર વાંકી કરવી (વકદષ્ટિથી જોવું)

નિગાહ યા નજર દોડાના : નજર દોડાવવી

નિગાહ પર ચઢના : નજર પર ચઢવું

નિગાહ બદલના : નજર બદલવી

નિગાહેં ચાર હોના : નજરો ચાર થવી

નિગાહ મોટી કરના : નજર મોટી કરવી (અપ્રસન્ન થવું)

નિછાવર કરના : ન્યોછાવર કરવું

નિછાવર હોના : ન્યોછાવર થવું

નિન્નાનચે યા નિન્નાનચે કે ફેર મેં આના યા પડના : નવ્યાણુંના ફેરમાં પડવું (નવ વધારવાની પૂનમાં હોવું)

નિશાના મારના યા લગાના : નિશાન મારવું

નિશાના સાધના : નિશાન સાધવું

નિહોરા માનના : ઉપકાર માનવો

નીંદ હરામ કરના : ઊંધ હરામ કરવી

નીંદ હરામ હોના : ઊંધ હરામ થવી

નીચા યાના : નીચું ખાવું (અપમાનિત થવું)

નીચા દિખાના : નીચા ખેંખાડવું (અપમાનિત કરવું)

નીચા દેખના : નીચા જોવું (અપમાનિત થવું)

નીચી દૃષ્ટિ સે દેખના : નીચી નજરથી જોવું (દૃષ્ટિ કે તુચ્છ સમજવું)

નીચત ડિગના : ઈમાન ડગવો

નીલ કા ચેત : ગળીના છોડનું ખેતર (કલંક કે પાપ લાગવાની સંભાવનાવાળું સ્થાન)

નીલ કા ટીકા લગાના : ગળીનો ડાઘો લગાડવો (કલંક લગાડવું; બદનામ કરવું)

નીલ કી સલાઈ ફિરવા દેના : ગળીની સળી ફેરવી દેવી (આંધળા કરી દેવું)

નીલા પડના : ગળીના રંગના ડાઘા પડવા (મારનાં નિશાન પડવાં)

નીલા-પીલા હોના : નીલા-પીલા થવું (બહુ કોપ કરવો)

નીલામ પર ચઢના : લિલામ પર ચઢવું (લિલામ થવું)

નીંચ ડાલના : પાપો નાખવો (કારણ કે આધાર ઊભો કરવો)

નીંચ પડના : પાપો પડવો (કારણ કે આધાર ઊભો થવો)

નીલે આકાશ સે બિજલી નિરના : નીલરંગી આસમાનથી વીજળી પડવી (અકસ્માત બહુ મોટી આકત આવવી)

નુક્તાચીની કરના : છિદ્રાન્વેષણ કરવું

નુક્સાન ડાઢાના : નુક્સાન ઉઠાવવું

નુક્સાન પહોંચાના : નુક્સાન પહોંચાડવું

નુસરખા બાંધના : નુસખા પ્રમાણે દવા આપવી

નૂર કા તડકા : જ્યોતિનો તડકો (પ્રાતઃકાળ)

નોક-ફોંક હોના : વાદવિવાદ ઝાઝાઈ કે સજાવટ થવી (તકરાર થવી)

નોન-તેલ-લકડી : લૂણ (મીઠું) તેલ અને લાકડાં (ગૃહસ્થીનો સામાન)

નોં તેરહ બાડસ ચતાના : નવ તેર બાવીસ બતાવવા (બદનામ બતાવવાં)

નોં-દો ગ્યારહ હોના : નવ બે અગિયાર થવું (ભાગી જવું; ચાલી જવું)

નોંકરી બજાના : નોંકરી બજાવવી

નોંકા ડુબાના : નોંકા ડુબાડવી

नौबत आना

५०५

पत्थर पसीजना

नौबत आना : नोबत आववी (दशा आववी)
नौबत बजना : नोबत वागवी (आनंद-उत्सव
धवो)

नौबत बजाकर : नोबत बजावीने (डंकाना धागे;
भुल्लंभुल्ला)

न्योछावर करना : न्योछावर करवुं

न्योछावर होना : न्योछावर धवुं

पंख जमना : पांभो आववी (बहेकवुं; वंठवुं)

पंख लगना : पांभो लागवी (पांभो आरवी;
पंभी जेय वेगवान धवुं)

पंच बदना (या पानना) : पंच मानवुं (जफडा
माटे मध्यस्थी नकडी करवो)

पंजा मारना : पंजो मारवो (जापट मारवी)

पंजा लड़ाना (या लेना) : पंजा लड़ाववा
(बगपरीक्षा करवी)

पंजे में आना, पड़ना या फैसना : पंजा इसावुं
पंथ देखना या निहारना : पंथ देखवो (प्रतीक्षा
करवी)

पंथ पर लाना : पंथ पर लाववुं (सुमार्ग तरफ
याववुं)

पकड़ में आना : पकड़मां आववुं

पगड़ी उतरना : पाधडी उतरवी (बे छज्जती
धवी)

पगड़ी उतारना : पाधडी उतारवी (अपमान करवुं)

पगड़ी बाँधना : पाधडी बांधवी (जिथुं स्थान
भगवुं)

पगड़ी बाँधना : पाधडी बांधवी (जिथुं स्थान आपवुं)

पगड़ी उछालना : पाधडी उछालवी (बे छज्जती
करवी)

पगड़ी बदलना : पाधडी बदलवी (मेन्नी करवी)

पगड़ी रखना : पाधडी राखवी (छज्जत बयाववी)

पचड़ा पाना : ओजामो पारा गवातुं गीत गावुं
(विस्तारपूर्वक वर्णन करवुं)

पचड़ा छेड़ना : जंजट छेड़वी (कोई कठिन विषयनी
यर्था याववी)

पचड़ा फैलाना : जंजट विस्तारवी (कजिपो
वधारवो)

पछाड़ खाना : पछाड़ भावी

पट खुलना : कमाड भूलवां (पडो गिधडवो; देवदार
भूलवां)

पट पड़ना : पट पडवो (पीमूं पडवुं; न थालवुं;
भूलवां)

पट बन्द होना : द्वार बंद होवां

पटरा कर देना : भारी जूडी सपाट करी देवुं

पटरा होना : सपाट धई जवुं (भरी जवुं; नष्ट धई
जवुं)

पटरी जमना : बेनुं पाटिमुं बराबर गोठवुं; मन
भगवुं

पट्टा लिखाना : दस्तावेज रुपे कोई वस्तु नामे
बदाववी

पट्टी पड़ना : पट्टी पासवी (गलत रस्ते बदाववुं)

पट्टी में आना : पट्टीमां आपवुं (बहेकावामां आपवुं;
ठगावुं)

पट्टीदारी करना : पट्टीदारी करवी (बागीदारी
करवी)

पड़ता खाना : पजुं भावुं (पर्यं अने नको सराबर
धवां)

पत उतारना, लेना या लूटना : पत लेवी (बेछज्जती
करवी)

पत रखना : पत राखवी (छज्जत राखवी)

पतला पड़ना : पातला पडवुं

पताका उड़ना : पताका उडवी

पताका उड़ाना : पताका उडाववी

पताका गिरना : पताका पड़ी जवी

पते की कहना या पते की बात कहना : मार्का
(निशान)नी बात कहेवी

पत्तल पड़ना : पत्तल पडवां (बोजन माटे पतराणां
भुकावां)

पत्तल परसना : पत्तल पीरसवां (बोजन भां सभे
राखवुं)

पत्ता कटना : पत्तुं कपावुं (नोकरी वगेरे छूटवां)

पत्ता न हिलना : पांछडां न छालवां (छवानुं बिलकुल
बंद होवुं)

पत्थर का कलेजा : पत्थरनुं काणजुं (कोर हृदयवाणी
व्यक्ति)

पत्थर की छाती : पत्थरनी छाती (मजबूत दिल)

पत्थर की लकड़ी : पत्थरनी लीटी (पाकी बात)

पत्थर चटाना : पत्थर पर धसी धार ते ज
करवी

पत्थर तले से हाथ निकलना : पत्थर तलेधी हाथ
निकलवो (वारे संकटमां इसावुं)

पत्थर तले हाथ आना : पत्थर तले हाथ आववो

पत्थर निचोड़ना : पत्थर निचोववो (निर्दय पासे
ध्यानी प्रार्थना करवी)

पत्थर पड़ना (अकल पर) : पत्थर पडवो (अकल
भारी जवी; अकल नष्ट धवी)

पत्थर पसीजना : पत्थर पीगणवो (अत्यंत निर्दय
वित्तावाणी व्यक्तिना दिलमां दया गिपजवी)

पत्थर से तेल निकालना

५०६

पल्ला पसारना

पत्थर से तेल निकालना : पत्थरमांथी तेल काढ़वुं
(असंभव काम करवुं)

पथ जोहना या देखना : राह जोवी (प्रतीक्षा करवी)

पथ महना या पकड़ना : पथ पकड़ी प्रार्थना करवी

पनाह माँगना : शरश मागवुं

पनाह लेना : शरश लेवुं

पर कटना : पांथ कापवी

पर जमना : पांथो जमवी (सीधी सादी व्यक्तिने दुष्टता सूजवी)

पर झाड़ कर अलग हो जाना : पांथो जटकारी अलग धई जवुं (संबंध-विच्छेद करी अलग धई जवुं)

पर झाड़कर निकल जाना : पांथो जटकारी नीकणी जवुं (कोई संबंध न राखवो)

पर दूटना या कटना : पांथ तूटवी के कपावी (शक्तिनो सहारो न रहेवो)

पर मारना या मार सकना : पांथ कटकारवी (जई शकवुं)

पर निकलना : पांथ नीकणी (नवी पांथ कूटवी)

पर लगना : पांथ लागवी (जलदीधी बाल्या जवुं)

परखचे उड़ाना : दुकडे टुकड़ा करी नाखवा

परछाई न पड़ना : पडछायो न पडवो (बहरो न देखावो; सामसामे न आववुं)

परछाई से डरना या भागना : पडछायाधी डरी लागवुं (अत्यधिक डरवुं)

परदा उठाना या खुलना : पडदो भूलवो (बेद प्रकट धवो)

परदा उठाना या खोलना : पडदो भोलवो (बेद प्रकट करवो)

परदा डालना या बाँकना : पडदो पांडवो के ढाँकवो (छुपाववुं)

परदा पड़ना : पडदो पडवो (दिभी न शकावुं; समजमां न आववुं)

परदाफाश करना : रहस्य प्रकट करवुं

परदा या परदाफाश होना : रहस्य प्रकट धवुं

परदा रखना : पडदो राखवो (सामी आशु न होवुं)

परदा रह जाना : पडदो रही जवो (बेद न भूलवो; छज्जत बचीजवी)

परदे की आड़ से शिकार करना या या खेलना : पडदा ओठेधी शिकारकरवो (छुपाईने कुर्म करवुं)

परपंच करना : प्रपंच करवो

परम धाम की राह लेना या परमगति पाना : परमधामनो मार्ग लेवो (मरवुं)

पहले दर्जे या सिरे का : प्रथम वर्गनुं

परलोक सिधारना : परलोक सिधारवुं (मरवुं)

परवान चढ़ाना : सदनो दांडो बढाववो (सङ्गताना उच्च शिखरे पहुँचाववुं)

परोसा हुआ थाल : पीरसेली थाणी (विना परिश्रमे मणिलुं पन)

पलंग तोड़ना : पलंग तोडवो (कई उधम न करतां आणसु धई सूरि रहेवुं)

पलंग लगाना : पलंग लगाववो (विस्तार बिछाववुं)

पल के पल में : पलनी पलमां (सक्ष त्वरमां)

पल मारते या मारने में : पांपक्ष करकतांमां (तरत)

पलक उठाना : पांपक्ष उपाडवी (जोवुं)

पलक झपकना : पांपक्ष पडवी (गिंधवुं ओकुं आववुं)

पलक झपकते या मारते : पांपक्ष नभावतां (पोपयुं पटपटावतां)

पलकों पर बिठाना : पोंपया पर बेसाडवुं (प्रेमधी स्वागत करवुं)

पलक पसीजना : पोपयुं जरवुं (आंभोमां आंसु आववां; दया आववी)

पलक पांवड़े बिछाना : पोपयाइपी पाथरयुं बिछाववुं (भूल श्रद्धाधी स्वागत करवुं)

पलक मारना : पोपयुं पटपटाववुं (सक्षत्वर विश्राम लेवो)

पलक मारते : पोपयुं पटपटावतां

पलक लगाना : पोपयुं ढगवुं (गिंध आववी)

पलकें बिछाना : पोपयां बिछाववां (भूल श्रद्धापूर्वक आदरसत्कार करवो)

पलकों में रात बीतना : प्याडां पोपये रात बीतवी (नींद न आववी)

पलटा खाना : पलटो जावो (पूरतः परिवर्तित धवुं)

पलस्तर ढीला करना या बिगाड़ना : पलास्तेर शिथिल करवुं (तंग करवुं)

पलस्तर ढीला होना : पलास्तेर शिथिल धवुं (दशा बगडवी)

पलीता लगाना : पलीतो बांपवो (अधड़े बाप भेवी कोई वात कहेवी)

पल्ला छुड़ाना : पालव छोडाववो (छुटकारो अपाववो)

पल्ला छूटना : पालव छूटवो (छुटकारो मणवो)

पल्ला छोड़ना : पाल छोडवो (पीछो छोडवो)

पल्ला पसारना : पालव पाथरवो; भोयो पाथरवो

પલ્લે પડના

૫૦૭

પાંવ પડના

પલ્લે પડના : પાલવ પડવું (મળવું)
 પલ્લે ઢાંધના : જવાબદારી સોંપવી
 પસલી તોડના યા ઢીલી કરના : પાંસણી ઢીલી કરવી (ખૂબ પીટવું)
 પસલી ફડકના : મનમાં જોશ આવવું; ઉત્સાહ આવવો
 પસીને કી કપાઈ : પરસેવાની કમાણી (પરિશ્રમ કરી મેળવેલી સંપત્તિ)
 પસીને કી જગહ યૂન ચાહના : પરસેવાની જગ્યાએ લોહી વહાવવું (કોઈને એટલો સ્નેહ કરવો કે એની થોડીક તકલીફ દૂર કરવા પોતાના જાનને ખતરામાં નાખવો)
 પસીના-પસીના હોના : પરસેવો પરસેવો થવું (પરસેવાથી રેખાંબ થવું)
 પસ્ત કરના : દબાવી દેવું; ડરાવી દેવું
 પસ્ત હોના : દબાઈ જવું; ડારી જવું
 પહરા દેના : પહેરો ભરવો (સાવધાની પૂર્વક રખવાળું કરવું)
 પહરા પડના : પહેરો પડવો (રખવાણી માટે ચોકીદાર નિયત થવો)
 પહરા બદલના : પહેરો બદલવો (નવો પહેરેગીર નિયુક્ત થવો અને જૂનાને છુટ્ટી મળવી)
 પહરા બેઠના યા બેઠના : પહેરો બેસવો (રખેવાણી કે દેખરેખ માટે સિપાઈઓની નિયુક્તિ થવી)
 પહરે મેં દેના : પહેરામાં આપવું (સિપાઈઓને દેખરેખ સોંપવી)
 પહલ નિકાલના : પાસા પાડવા
 પહલુ દબાના : પડખું દબાવવું (સેના કે કિલ્લા પર કોઈ બાજુથી હુમલો કરવો)
 પહલે અપના મુંહ તો દેજો : પહેલાં તમારું મોં તો જુઓ
 પહાઢ ડાઠના : પહાડ ડાઠવવો (ભારેકામ માથે લેવું; જિંમ્મેદારી ઓઢવી)
 પહાઢ કટના : પહાડ કપાવો (ભારે સંકટ દૂર થવું)
 પહાઢ છોદકર ચૂઠા યા ચૂઠિયાં નિકાલના : ડુંગર ખોદી ઉઠર કાઢવો (કઠિન પરિશ્રમ કરી થોડો લાભ મેળવવો)
 પહાઢ ટૂટના યા ટૂટ પડના : પહાડ ટૂટી પડવો (ભારે સંકટ આવવું)
 પહાઢ સે ટવ્કર લેના : પહાડથી ટક્કર લેવી (બહુ બળવાન વ્યક્તિનો મુકાબલો કરવો)
 પહાઢ હો જાના : પહાડ થઈ જવું (કઠિનાઈથી પસાર થવું)

પહુંવ સે ચાહર યા પરે : પહોંચની બહાર(એવી સ્થિતિ જેમાં કોઈથી કિલ્લો કે ઈસ્તિખત વસ્તુ પ્રાપ્ત થઈ ના શકે)
 પાંચોં યા પાંચોં ડૅંગલિયાં ધી યેં હોના : પાંચે આંગળીઓ ધીમાં હોવી (બધી બાજુથી લાભ કે આનંદ હોવો)
 પાંવ અડાના : પગ અડાડવો(કોઈ વાતમાં વ્યર્થ દખલ કરવી)
 પાંવ ઝડઢ જાના : પુઢમાં ટકી ન શકવું
 પાંવ કટ જાના : પગ કપાઈ જવા (શક્તિ નષ્ટ થઈ જવી; ચાલીન શકાવું)
 પાંવ કા ચટકા : પગનો ખટકારો (પગનો અણસારો)
 પાંવ કી જૂતી : પગની મોજડી (તુચ્છ સેવક)
 પાંવ કી ધૂલ લગાના : ચરણરજ લઈ મસ્તકે ચઢાવવી (ખૂબ આદર-સત્કાર કરવો)
 પાંવ કી બેડી : પગની બેડી (જંજાળ; ઝંઝટ)
 પાંવ કે તલે ચોટી દબના : પગ નીચે ચોટી દબાવી (અધિકારમાં હોવું; વશમાં હોવું)
 પાંવ ગાડના : પગ જડવા (પગ જામીને ખડા રહેવા; લડાઈમાં સ્થિર લાગેલા રહેવું)
 પાંવ ઘિસના : પગ ઘસવા (ચાલતાં-ચાલતાં ઘાકી જવું)
 પાંવ જમના : પગ જામવા (દંઢતાપૂર્વક સ્થિત હોવું; સ્થિતિ મજબૂત હોવી)
 પાંવ જમાના : પગ જમાવવા (દંઢતાપૂર્વક સ્થિત થવું; સ્થિતિ મજબૂત કરવી)
 પાંવ જમીન યા ધરતી પર ન પડના : પગ જમીન પર ન પડવા (બહુ વધારે ખુશી કે ધંમડ હોવો; એવી સ્થિતિમાં કોઈને કંઈ ન સમજવું)
 પાંવ ડિંગના : પગ ડગવા
 પાંવ તલે સે ધરતી (જમીન યા મિટટી) ચિસક જાના યા નિકલ જાના : પગ નીચેથી ધરતી ખસી જવી (હોશ ઊડી જવા; ખૂબ ગભરાઈ જવું)
 પાંવ તોડકર બેઠના : પગ તોડીને બેસવું (અચળ હોવું)
 પાંવ તોડના : પગ તોડવા (ઘણું વધારે ચાલીને પગોને થકવી નાખવા)
 પાંવ ધોકર પીના : પગ ધોઈને પાણી પીવું (ચરણામૃત લેવું; ખૂબ સેવા-સત્કાર કરવો)
 પાંવ પકડના : પગ પકડવા (શ્રદ્ધાપૂર્વક ચરણસ્પર્શ કરી પ્રણામ કરવા)
 પાંવ પડના : પગે પડવું (પ્રણામ કરવા)

પાવં પર

૫૦૮

પાપ ડદ્ય હોના

પાવં પર પાવં રચકર જૈઠના યા સોના : પગ પર
પગ ચઢાવી બેસવું કે સૂવું (નિશ્ચિષ્ટ રહેવું; કંઈ
કામ ન કરવું; બેખબર હોવું)
પાવં પસારના : પગ પહોળા કરવા (આરામથી
બેસવું કે સૂવું)
પાવં પીટના : પગ પછાડવા (પરેશાન હોવું; બેચેન
કે આકુળવ્યાકુળ થવું)
પાવં પૂજના : પગ પૂજવા; ખુશામત કરવી
પાવં ફૂલના : પગ ફૂલવા (થોકી જવું; ડરથી
વ્યાકુળ થવું)
પાવં ફેલાના : પગ ફેલાવવા (વધારે મેળવવાનો
યત્ન કરવો)
પાવં બઢાના : પગ આગળ વધારવા (જલદી જલદી
ચાલવું)
પાવં ભારી હોના : પગ ભારે થવા (સ્ત્રીએ ગર્ભવતી
થવું)
પાવં મેં પંછ લગા દેના : પગમાં પાંખ લગાવી દેવી
(તેજ ચાલથી ચલાવવું)
પાવં મેં બેઢી પડના : પગમાં બેઢી પડવી (સ્વતંત્રતા
નષ્ટ થવી)
પાવં મેં મેંદી લગના : પગે મેંદી લાગવી (કમાંય
જવામાં અશક્ત હોવું)
પાવં મેં સનીચર હોના : પગમાં શનિશ્ચર હોવા
(પગમાં પનોતી હોવી; અહીં તહીં ધૂમતા જ
રહેવું)
પાંસા પલટના : પાસા પલટાવા (બાજ કરી જવી)
પાકેટ ગરમ કરના : ખીસું ગરમ કરવું (લાંચ
આપવી; લાંચ લેવી)
પાંચડ ફેલાના : પાંખડ ફેલાવવું (બીજાઓને
ઠગવા માટે વિશેષ પ્રકારના વેશ ભજવવા; પાંખડ
બાજ કરવી)
પાજામે સે બાહર હોના : અત્યંત કુદ્દ હોવું
પાટી યા પાટ પઢના : પાટ ભણવો (સબક શીખવો)
પાટ પઢના : પાટ ભણાવવો (સબક શીખવવો)
પાન ફૂલ સે પૂજના : ખૂબ આદરસત્કાર કરવો
પાની ઉતારના : પાણી ઉતારવું (અપમાનિત કરવું)
પાની ફરના : પાણી કરવું (કોઈનો કોપ શાંત
કરવો; ખૂબ વધુ ઝજિજત કરવું)
પાની કાટના : પાણી કાપવું (પાણીને રોકનાર
બંધ કે પાળને કાપી દેવી)
પાની કા ચુલચુલા : પાણીના પરપોટા (શણભંગુર
પદાર્થ)
પાની કી તરહ રુપયા બઢાના : પાણીની જેમ
રૂપિયા વહેવરાવવા (અંધારૂંધ અર્થ કરવું)

પાની કી લક્કીર : પાણીની લીટી (શણિક વસ્તુ કે
ફોરન નષ્ટ થઈ જાય)
પાની કે મોલ : પાણીના મૂલે (ખૂબ સસ્તું)
પાની કો ન પૂછના : પાણીનું ન પૂછવું (કશો
આદરસત્કાર ન કરવો; કશું ખાવાપીવા ન આપવું)
પાની ચોના યા ગૈવાના : પાણી ગુમાવવું (પ્રતિષ્ઠા
ગુમાવવી; અપમાનિત થવું)
પાની ચઢના : પાણી ચઢવું (ઈજાત વધવી; પ્રતિષ્ઠામાં
વધારો થવો)
પાની જાના : પાણી જવું (પ્રતિષ્ઠા નષ્ટ થવી)
પાની દેવા ન નામ લેવા : વંશનો બિલકુલ નાશ થઈ
જવો; અંજલિ દેનાર પણ ન રહેવું
પાની ન પાંગના : પાણી ન માગવું (તરત મરી જવું)
પાની પડના (ઉત્સાહ આદિ પર) : ઉત્સાહ પર
પાણી ફરી વળવું (નષ્ટ થઈ જવું)
પાની-પાની કર દેના : પાણી પાણી કરી દેવું (ખૂબ
લજજત કરી દેવું)
પાની-પાની હોના : પાણી પાણી થવું (ખૂબ લજિજત
થવું)
પાની પીકર જાતિ પૂછના : પાણી પીને જાતિ પૂછવી
(કામ કર્યા પછી એના ઔચિત્ય પર વિચાર કરવો)
પાની પી-પીકર કોસના : પાણી પીપી કરીને શાપવું
(ઊકાતાં બેસતાં ગાળો દેવી)
પાની ફિરના : પાણી ફરવું (નષ્ટ થઈ જવું)
પાની ફેરના : પાણી ફેરવવું (નષ્ટ કરી મૂકવું)
પાની બાંધના : પાણી બાંધવું (બંધ કે પાળ બનાવી
પાણી રોકવું)
પાની ભરના : પાણી ભરવું (અત્યંત તુચ્છ પ્રતીત
હોવું)
પાની મેં આગ લગના : પાણીમાં આગ લગાડવી
(જ્યાં ઝંઘડો થવો અસંભવ હોય ત્યાં ઝંઘડો
કરાવવો)
પાની મેં ફેકના યા ડાલના : પાણીમાં નાખવું
(વ્યર્થ બરબાદ કરવું)
પાની રચના : પાણી રાખવું (ઈજાત બચાવવી;
સન્માનની રક્ષા કરવી)
પાની લગના : પાણી લાગવું (સ્થાન વિશેષતાનાં
જળ-વાયુને કારણે તંદુરસ્તી બગડવી)
પાની લેના : પાણી લેવું (પ્રતિષ્ઠા નષ્ટ કરવી; બેઆબરૂ
કરવું)
પાની સે પતલા : પાણીથી પાતળું (બહુ કિંકુ જેમાં
મીઠાશ ઓછી હોય)
પાપ ડદ્ય હોના : પાપનો ઉદય થવો (સંચિત પાપનું
ફળ મળવું)

પાપ કટના

૫૦૯

પુરુષે તર જાના

પાપ કટના : પાપ કપાવું (પાપનો નાશ થવો; જંગલ મટવો)

પાપ કમાના : પાપની કમાણી કરવી (પાપમય કામગીરી કરવી)

પાપ કા ઘડા ફૂટના : પાપનો ઘડો ફટવો (પાપ વધતાં પાપીનો નાશ થવો)

પાપ કા ઘડા ભરના : પાપનો ઘડો ભરવો (પાપની પરાકાષ્ઠાએ પહોંચી જવું)

પાપ મોલ લેના : પાપ વહોરી લેવું (જાણી બૂઝી બખેડાના કોઈ કામમાં ફસાવું)

પાપડ ચેલના : પાપડ વણવા (ધણી જાતનાં કામ કરવાં)

પાર ઊતરના : પાર ઊતરવું (ભવબંધનમાંથી મુક્ત થવું)

પાર ઊતારના : પાર ઊતારવું (ભવસાગરમાંથી ઉદ્ધાર કરવો)

પાર પાના : પાર પામવો (અંત મેળવવો)

પાર લગના : પાર લાગવો (સામે કિનારે પહોંચી જવું)

પાર લગાના : પાર લગાડવો (સામે કિનારે પહોંચાડવું; ઉદ્ધાર કરવો)

પાર હોના : પાર થવું (સામે કિનારે પહોંચવું)

પારા ઊતરના : પારો ઊતરવો (ક્રોધ શાંત થવો)

પારા ચઢના : પારો ચઢવો (ક્રોધ આવવો; ક્રુદ્ધ થવું)

પાલા પડના : પાલું પડવું (વ્યવહાર બંધાવો)

પાલે પડના : પાલે પડવું (આશરે કે વશમાં પડવું)

પાસ ન કટકના : પાસે ન ફરકવું (નજીક ન જવું)

પાસા પડના : પાસા પડવા (ભાગ્ય અનુકૂળ થવું)

પાસા પલટના : પાસા પલટાવા (સ્થિતિ બદલાવી)

પિપ્પડ છુડાના : પિંડ છોડાવવો (પીછો છોડાવવો; જાન બચાવવો)

પિપ્પડ છૂટના : પિંડ છૂટવો (પીછો છૂટવો; સંજ કરનાર વ્યક્તિથી જાન બચવો)

પિપ્પડ છોડના : પિંડ છોડવો (પીછો સાથ કે જાન છોડવો)

પિપ્પડ દેના : પિંડ દેવો (શ્રાદ્ધ અને તર્પણ કરવું)

પિત્ત ઝલના (યા રહીતના) : પિત્તો ઝિકળવો (ખૂબ ક્રોધ આવવો)

પિત્તા ગરમ હોના : પિત્તાશય ગરમ હોવું (ક્રોધી સ્વભાવ થવો)

પિત્તા પાણી કરના : પિત્તો પાણી કરવો (બહુ પરિશ્રમ કરવો)

પીછા કરના : પીછો કરવો

પીછા છુડાના : પીછો છોડાવવો

પીછા છૂટના : પીછો છૂટવો

પીછા છોડના : પીછો છોડવો

પીછા દિશના : પીઠ દેખાડવી (ભાગવું; પુદ્ગ મેદાનમાંથી ભાગવું)

પીછા પકડના : પીછો પકડવો (આશ્રય લેવો; સાથ પકડવો)

પીછે દોડના : પાછળ દોડવું (વગર વિચારે આંખનું અનુકરણ કરવું)

પીછે પડના : કોઈ વાત માટે સતત કહેતા રહેવું; તંગ કરવું; વિવશ કરવું

પીઠ કી છાલ ઝોડના : પીઠની ખાલ ઊતરડવી (સખત સજા કરવી)

પીઠ ચારપાઈં સે લગના : પીઠ ખાટલાને લાગવી (બીમારીથી ખૂબ કમજોર થઈ જવું)

પીઠ ઠોકના : પીઠ ઠોકવી (પીઠ થાબડવી; શાબાશી કે હિંમત આપવી)

પીઠ તોડના : નાહિંમત કરવું

પીઠ દિશના : પીઠ દેખાડવી (લગાઈંનું મેદાન છોડી ભાગવું)

પીઠ દેના : પીઠ આપવી (વિમુખ થવું; મોં ફેરવવું; ઊંધવું)

પીઠ પર હાથ ફેરના : પીઠે હાથ ફેરવવો (શાબાશી આપવી; હિંમત વધારવી)

પીઠ પર હોના : પીઠ પર હોવું (સહાય હોવું; કોઈનો સહારો લેવો)

પીઠ પીછે : પીઠ પાછળ

પીઠ ફેરના : પીઠ ફેરવવી (ભાગી જવું; પાછા ફરવું)

પીઠ મેં થૂલ લગના : પીઠમાં ખૂળ લાગવી (પરાજય થવો)

પીઠ મેં થૂલ લગના : પીઠમાં ખૂળ લગાડવી (પરાજય આપવો)

પીઠ લગના : પીઠ લાગવી (કુસ્તીમાં ચિત કરી દેવું; અત્યાધિક બીમારીથી ઊઝી ન શકાવું)

પુકાર મચના : પોકાર મચવો (બૂરાં કામોના કારણે ચર્ચા થવી)

પુકાર મચના : પોકાર મચાવવો (સહાયતા કે ન્યાય મેળવવા લોકોને બોલાવવા)

પુતલા ઢાંધના : પૂતળું બાંધવું (બદનામી કરવી)

પુતલી ફિર જાના : આંખની પૂતળીઓ ફરી જવી (આંખો સ્તબ્ધ થઈ જવી; ધમંડ થવો)

પુરુષે તર જાના : પૂર્વજો તરી જવા (પુત્રોનાં સત્કાર્યોથી પૂર્વજોની સદ્ગતિ થવી)

પુરજા ઢીલા હોના

૫૧૦

પેશ પાના

પુરજા ઢીલા હોના : અવયવો (સાંધા) ઢીલા હોવા
(વ્યક્તિનું પુની હોવું)

પુરાના ટુરન્ટ યા પુરાના ઘાઘ : બહુ અનુભવી
તથા ચાલાક વ્યક્તિ

પુરાની લકીર પર ચલના : પુરાણી લીટી પર
ચાલવું (જૂની પ્રથા પર કામ કરવું)

પુરાની લકીર પીટના : પુરાણી લીટી પીટવી (જૂની
પ્રથા પર કામ કરવું)

પુલ ટૂટના યા ટૂટ પડના : પુલ તૂટવો કે ટૂટ
પડવી (અધિક વધવું; ભીડ હોવી)

પૂલ ઘોંધના (તારીફ, પ્રશંસા કા) : પૂલ બાંધવો
(ખૂબ પ્રશંસા કરવી)

પૂછ હોના : પૂછપરછ થવી (સન્માનથી કોઈના
વિશે જાણવું; માંગ કે જરૂરત હોવી)

પૂજા કરના : પૂજા કરવી

પૂરા ઉતરના : પૂરું ઊતરવું (કોઈ વાત સાચી
પુરવાર થવી)

પૂરા ન પડના : પૂરું ન પડવું (જરૂરિયાત બાબત
કોઈ ચીજની ઘટ પડવી; યથેષ્ટ હોવું)

પૂરા હોના : પૂરું હોવું (અંત કે સમાપ્તિ સુધી
પહોંચાડવું)

પૃથ્વી આકાશ કા અન્તર : પૃથ્વી અને આકાશનું
અંતર

પૃથ્વી પર ચરણ ન પડના : પૃથ્વી પર પગ ન
પડવા (અભિમાન કે હર્ષથી કૂલ્યા ન સમાવું)

પેચ ઘુમાના : પેચ મરડવો (યુક્તિ કરી પલટી
નાખવું)

પેટ કાટના : પેટ કાપવું (બચત કરવા ઓછું
ખાવું)

પેટ કા ગહરા : પેટનું ઊંડું (ભેદ ન પ્રકટ કરનારું)

પેટ કા થન્ધા : પેટનો ધંધો (આજીવિકા રળવાનું
કામ)

પેટ કા પાની ન પચના : પેટનું પાણી ન પચવું
(કોઈ વાત વગર પૂછેય કહ્યા વિના ન રહેવાવું;
રહી કે રોકાઈ ન શકાવું)

પેટ કા પાની ન હિલના : પેટનું પાણી ન હાલવું
(જરા જેટલો પણ પરિશ્રમ ન પડવો)

પેટ કા હલ્કા : હલકા પેટનું; સુદ્ર

પેટ કા હાલ : પેટના હાલ (ગુપ્ત વાત)

પેટ કી આગ યા જ્વાલા : પેટની આગ (ભૂખ)

પેટ કી યાહ સેના : પેટની ઊંડાઈનો તાગ લેવો

(ભેદની વાત માલૂમ કરવી)

પેટ બજાના : પેટ બજાવવું (આંગળીઓના ટકોરાથી

પેટ બગાડવું; જાહેર કરવું કે હું ભૂખ્યો છું)

પેટ ભરના : પેટ ભરવું

પેટ મેં ઓંત મુંહ મેં દાંત ન હોના : પેટમાં ઓંતરડું
અને મોંમાં દાંત ન રહેવા (ખૂબ વૃદ્ધ થવું; ખાવું
ન પચવું ને દાંત પડી જવા)

પેટ કી બાત : પેટની વાત (ગુપ્ત વાત)

પેટ કી માર મારના : પેટનો માર મારવો (આજીવિકા
છીનવી લેવી)

પેટ ગિરના : પેટ પડવું (ગર્ભપાત થવો)

પેટ ગિરાના : પેટ પાડવું (ગર્ભપાત કશવો)

પેટ ગુડગુડાના : પેટમાં ગુડગુડ બોલવું (પેટમાં વાયુ
કુપિત થવો)

પેટ ચલના : પેટ ચાલવું (ગુજરાન નભવું)

પેટ છંટના : પેટ સાફ આવવું (પેટ મળરહિત થવું)

પેટ જિલાના : પેટ જિવાડવું (કોઈ રીતે રોજી કમાવી
કે પેટ ભરવું)

પેટ પર લાત મારના : પેટ પર લાત મારવી (રોજી
લઈ લેવી)

પેટ પાલના : પેટ પાળવું (જિમ તેમ ગુજારો ચલાવવો;
પેટિયું પૂરું કરવું)

પેટ-પીઠ એક હોના યા પેટ પીઠ સે લગના : પેટ
ને પીઠ એક હોવાં (અતિ દુબળા હોવું; બહુ ભૂખ્યા
હોવું)

પેટ ફૂલના : પેટ ફૂલવું (પેટમાં આકરો થવો;
બહુ હસવાથી પેટમાં હવા ભરાવી; ગર્ભ
રહેવો)

પેટ મેં ઘુસના : પેટમાં ઘૂસવું (રહસ્ય જાણવા મેળ
વધારવો)

પેટ મેં ચૂહે કૂદના : પેટમાં ઉંદર કૂદવા (બહુ ભૂખ
લાગવી)

પેટ મેં દાઢી હોના : પેટમાં દાઢી હોવી (બચપણથી
હોશિયાર હોવું)

પેટ મેં પાની ન પચના, પેટ મેં બાત ન પચના :
પેટમાં વાત ન રહેવી

પેટ મેં ચલ પડના : પેટમાં બળ પડવું (એટલું હસવું
કે પેટ દુખવા લાગે)

પેટ મોટા હોના : પેટ મોટું હોવું (ધનવાન કે સંપન્ન
હોવું)

પેટ રાખના : પેટ રાખવું (વાત ગુપ્ત રાખવી)

પેટ રહના : પેટ રહેવું (ગર્ભ રહેવો)

પેશ આના : સામે આવવું (થવું; બનવું; વ્યવહાર કે
વર્તન કરવું)

પેશ કરના : પેશ કરવું (આગળ કે સામે મૂકવું; ભેટ
કે ઉપહાર આપવો)

પેશ પાના : પેશ પામવું (જીતવું)

पैतरे बदलना

५११

प्राणों के लाले पड़ना

पैतरे बदलना : पैतरे बदलवो (पोतानुं काम कदाववा याल के व्यवहार बदलवो; तलवार के पटा खलावतां मुद्राओ बदलवी)
 पैबन्द लगाना : धीगड़ी लगाववी (कोई कल्पित बात सारी जज्ञाई आववी)
 पैमाना भर जाना : धोरक्ष बराई जवुं (कार्य सीमा सुधी पढोयी जवुं)
 पैर उखड़ना या उखड़ जाना : पग छिजववा (बागी जवुं; लडवा सामे छिजा न रहेवुं)
 पैर कीचड़ में सनना : पग डिम्बडमां भूँपवा (अेवी कष्टदायी स्थिति के जेमांथी जलदी छुटकारे न बाय)
 पैर की जुती : पगनी भोजड़ी (नगण्य व्यक्ति; दासी)
 पैर न टिकना : पग न टकवा (क्याय स्थायीपक्षे न टकवुं)
 पैतों के तलवे चाटना : पगनां तणिमां चाटवां (असु पुशामत करवी)
 पैतों की धूल : यरखनी धूण (तुलनामां नगण्य; दासी; सेविका)
 पैर जमना : पग जमवा (स्थिति दृढ धवी)
 पैर जमीन पर न पड़ना : पग जमीन पर न पडवा (असु पुशी के धमंड होवो)
 पैर पकड़ना : पग पकडवा (श्रद्धापूर्वक यरख स्पर्श करी प्रज्ञाय करवा)
 पैर पूजना : पग पूजवा (अति आदर-सत्कार करवो)
 पैतों के तले की जमीन खिसक जाना : पग तणेनी जमीन सरडी जवी (छोश छिड़ी जवा)
 पैतों पर पगड़ी रखना : पगो पर पापड़ी मूकवी (पोतानी प्रतिष्ठा बयाववा कोठनी पुशामत करवी)
 पैर फैलाकर सोना : पगो डेलावी (बंभावी) सूवुं (निश्चित धवुं)
 पैर भर जाना : पग बराई जवा (शकी जवुं)
 पैर भारी होना : पग भारे धवा (स्त्रीनुं गर्भवती धवुं)
 पोल खुलना : पोल ખૂલવી
 पोल खोलना (किसी की) : पोल ખોલવી
 पैसे का गुलाम : पैसानुं गुलाम
 पैसे फूँकना : पैसा ફૂકવા (धन व्यर्थ बरबाद करवुं)
 पैसा पहल्ले होना : धनसंपत्ति पासो होवां
 पैसा कमाना : पैसा કમાવા

पैसे की गर्मी : पैसानी गरमी (धन खोवानुं अविमान)
 पौ फटना : पछो फटवुं (प्रभात धवुं)
 पौ बारह होना : पोबारा धवुं (पोपडवुं; लावनेो लाग मजवो)
 पौने सोलह आने : पोक्ष सोण आनी (अधिकंश; लगभग पूरी मात्राभां)
 प्रपंच फैलाना : प्रपंच फैलाववो (जूठो देभाव करवो)
 प्रलय मचना : प्रलय मयवो
 प्रलय मचाना : प्रलय मयाववो (नरसंहार कराववो)
 प्रशंसा के पुल बांधना : प्रशंसाना पुल बांधवा (पुल तारीक करवी)
 प्राण अटकना : प्राण अटकवा
 प्राण उड़ जाना : प्राण छिड़ी जवा
 प्राण कण्ठ या गले में आना : प्राण कंठे आववा (असु व्यग्र धवुं)
 प्राण खाना : जव पावो
 प्राण गले या (या मुँह) तक आना : प्राण गणा सुधी आववो
 प्राण छूटना : प्राण छूटवो
 प्राण छोड़ना : प्राण छोडवो
 प्राण डालना : प्राण नाभवो (जवननोसंसार करवो)
 प्राण देना : प्राण आपवो
 प्राणों पर खेलना : प्राणो पर भेलवुं (जनना जोभये पक्ष काम पार पाडवुं)
 प्राण या प्राणों पर बीतना : प्राणो पर वीतवुं (जवन संकटमां पडवुं)
 प्राण बसना (किसी वस्तु में) : जव भेसवो (अति प्रिय वस्तु लागवी)
 प्राण मुट्ठी, हाथ या हथेली में लिए रहना : प्राण हथेलीमां मूकीने रहेवुं (जातनो जतरने मानी तैयार रहेवुं)
 प्राण में प्राण आना : प्राणमां प्राण आववा
 प्राण लेकर भागना : जव लठेने भागवुं
 प्राण सूखना या सूख जाना : जव सुकावो (पुल गबराई जवुं)
 प्राण हथेली पर लेना : प्राण हथेली पर लेवा (प्राज्ञना जतरना भोगे पक्ष काम माटे तैयार रहेवुं)
 प्राण हरना : प्राण हरवा (भारी नाभवुं)
 प्राणों की बाजी लगाना : प्राज्ञनी बाज लगाववी (जननी परवा न करवी)
 प्राणों के लाले पड़ना : प्राज्ञना अरमान रही जवा (जन जोभममां होवो; जन बयाववो मुश्केल होवो)

પ્રાણોં પર આ પડના-

૫૧૨

ફૂલ ચુનના

પ્રાણોં પર આ પડના, બનના યા ઘીતના : પ્રાણ
પર આવી પડવું (જીવન સંકટમાં પડવું)

પ્રાણોં પર (ખેલના યા) ખેલ જાના : જીવ પર
ખેલવું (જન જોખમમાં નાખવો; પ્રાણ આપવો;
આત્મહત્યા કરવી)

ફંકા મારના : ફાકો મારવો

ફંદા લગના : ફંદામાં પડવું કે ફસાવું

ફંદા લગાના : ફંદામાં પાડવું કે ફસાવવું

ફંદે મેં આના : જાળમાં ફસાવું

ફક હો જાના યા પડના : ચહેરાનો રંગ ફીકો પડી
જવો

ફવકફૂ તોલના : ગંદી જાળો ચોપડાવવી

ફગુઆ ખેલના : હોળી રમવી; રંગ ગુલાલ વગેરે
નાખવા

ફટકના પછોરના : ઝાટકીને સાફ કરવું; બરોબર
તપાસીને જોવું

ફટકાર બતાના : ઠપકો આપવો

ફટા જાના : (માથું ફાટવું હોપ તેવું) સખત
દર્દ થવું

ફટી-ફટી આંખોં સે દેખના : ફાટી આંખે
જોવું (વિસ્મયથી પહોળી થયેલી આંખોથી
જોવું)

ફટે મેં પાંવ દેના : છેદમાં પગ અડાડવો (કોઈના
અડગામાં વચ્ચે પડવું, બીજાની બધા આપણા
માથે લેવી)

ફટે હાલ : બૂરી દશા; મુકલિસ હાલત

ફફક ઊઠના : રાજીરાજ થઈ જવું

ફફોલે ફોફના : ફોડલા ફોડવા (રોષ પ્રગટ
કરવો; મનની કીધાપિની વાત)

ફતવાર દેના : ફતવો (ધર્મની આજ્ઞા) જાહેર કરવો
(શાસ્ત્રીય નિર્ણય આપવો)

ફઘલી ઝડાના : હાંસી ઉડાડવી

ફઘલી કસના : વ્યંગ કે કટાક્ષ કરવો

ફરાર હોના : કાનૂની ગિરફતારીમાંથી બચવા
ભાગીને છુપાવું

ફરિયાદ સુનના : ફરિયાદ સાંભળવી

ફલ ચઢના : ફળ ચાખવું (દડ ભોગવવો; પાકું
પરિણામ ભોગવવું)

ફલ પાના યા ભોગના : ફળ પામવું કે ભોગવવું
(કર્માનો બદલો પામવો; પરિણામ ભોગવવું)

ફલના-ફૂલના : ફળવું-ફૂલવું (સુખી તેમજ સંપન્ન
થવું)

ફાંસી ઘડી હોના : ફાંસી ખડી થવી (પ્રાણ જવાનો
ડર હોવો)

ફાંસી ચઢના : ફાંસીએ ચઢવું (ફાંસીના દોરણ દ્વારા
પ્રાણદંડ પામવો)

ફાંસી ચઢના યા દેના : ફાંસીએ ચઢાવવું

ફાકે મસ્તી : ગરીબી અથવા ખાવાની કમી હોવા
છતાં પણ મસ્ત રહેવું

ફાગ ખેલના : હોળી ખેલવી; રંગ છાંટવા; આમોદ-
પ્રમોદ કરવા

ફાફૂ ઝાના : ફાડી ખાવું

ફાવડા જાના : પાવડો વગાડવો (ખોદીને પાડી
નાખવું)

ફિકરા કસના : કટાક્ષ કરવો; વ્યંગ કરવો

ફિસલ જાના યા પડના : લપસવું (ખૂબસૂરતી પર
મુગ્ધ થવું; આચાર-વિચારના નિયમથી ચલિત
થવું)

ફીકા પડના : ફીકું પડવું (ચહેરાનો રંગ ઊંડી જવો;
કોઈ વાતમાં હલકા પડવું)

ફૂરી હો જાના : દેખતાં-દેખતાં છૂમંતર થઈ જવું

ફુરેરિયાં ઊઠના : સુગંધના પૂમડામાંથી સુગંધ ફેલાવો
(પુલકિત થવું; ગદગદ થવું)

ફુરેરી આના યા લેના : ઘરઘરવું; કાંપવું

ફુલફૂડી છોફના : દારૂખાનાની ફૂલકળી છોડવી
(આક્ષેપ કે કટાક્ષ કરવો)

ફુસ-ફુસ કરના : બહુ ધીમેથી અસ્પષ્ટ રૂપથી
બોલવું (ગુસ્તપુસ કરવી)

ફૂંક કર પહાડ ઝડાના : ફૂંકથી પહાડ ઊડાડી દેવો
(અસંભવ કામ કરવું)

ફૂંક ડલવાના : મંત્રતંત્ર નખાવવાં

ફૂંક નિકલ જાના : ફૂંક નીકળી જવી (પ્રાણ નીકળી
જવો; અત્યંત ભયભીત થઈ જવું)

ફૂંક-ફૂંકકરકદમ (યા પૈર) રખના : ફૂંકી ફૂંકીને
પગ મૂકવા (બહુ સોચવિચાર પછી કામ કરવું)

ફૂટ ડાલના : ફાટફૂટ પડાવવો (મતભેદ પડાવવા)

ફૂટ પડના : ફાટફૂટ પડવી (મતભેદ પડવા)

ફૂટ-ફૂટકર રોના : વિલાપ કરી કરી રડવું

ફૂટી આંખોં ન દેખ સકના : ફૂટેલી આંખથી ન
દેખાવું (દેખીને બળવું; દેખવું પણ સહ્ય ન થવું)

ફૂટી આંખોં ન થાના યા સુઠાના : ફૂટેલી આંખો ન
ગમવી (જરા પણ સારું ન લાગવું)

ફૂટી કાઠી ધી ન હોના : કણી કોડી પણ પાસે ન
હોવી (અત્યંત નિર્ધન હોવું)

ફૂલ કર કુપ્પા હો જાના : ફૂલીને કુપ્પો થઈ જવું
(અત્યંત પ્રસન્ન થવું)

ફૂલ ચુનના : ફૂલ વીણવાં (ફૂલો એકઠાં કરવાં;
મૃતકનાં અસ્થિ ભેગાં કરવાં)

ફૂલ ફાડના

૫૧૩

ચના હુઆ

ફૂલ ફાડના (મુંહ સે) : ફૂલ ઝરવાં (મોંથી ડ્રિય અને મપુર વાતો નીકળવી)
 ફૂલ ચરસના : ફૂલ વરસાવવાં (મોંથી મીઠી મપુરી વાતો કરવી)
 ફૂલ સૂંપકર રહના : ફૂલ સૂંધીને રહેવું (ખૂબ ઓછું ખાવું)
 ફૂલા-ફૂલા ફિરના : ફૂલ્યા ફૂલ્યા કરવું (બહુ આનંદમાં રહેવું)
 ફૂલા ન સમાના : ફૂલ્યા ન સમાવું (આનંદનો પાર ન રહેવા)
 ફૂલોં કી સેજ : ફૂલોની ધથારી (સરળ તથા સુખદાઇક વસ્તુ)
 ફૂલના-ફલના : ફૂલવું-ફળવું (સુખી તેમજ સંપન્ન થવું)
 ફેર છાના : ફેર ખાવા (ચક્રર કે ફેરાવામાં પડવું)
 ફેર પઢના : ફેરમાં પડવું (ચક્રરમાં કે ગુંચવાડમાં પડવું; ગોળગોળ કરવાનો રસ્તો પડવો)
 ફેર મેં ઢાલના : ફેરમાં નાખવું (અણસમજણમાં નાખવું; ધુમાવનો રસ્તો પડવો)
 ફેર મેં આના યા પઢના : ફેરમાં આવવું (ગુંચવાવું)
 ફેરે હોના : ફેર કરવા (લગની ચોરીમાં વરકન્યાએ સમપદી કરવી)
 ફેશન હો જાના : ફેશન થઈ જવી (જાહેર બાબત બની જવી)
 ફોકટ કા : ફોકટનું
 ફોકટ મેં : ફોકટમાં
 ચંદાઢાર હોના : પૂરેપૂરું નષ્ટ થવું (સત્યાનાશ નીકળી જવું)
 ચંદર ચાંટ : વાંદરાનો (વહેંચણીનો) ન્યાય (અન્યાયપૂર્ણ વહેંચણી)
 ચંદુક દાગના : બંદૂક ફોડવી (બંદૂક ચલાવવી)
 ચરિયા ડોઢના : બખિયો ઉકેલવો (ભંડો ફોડવો; ભેદ ખોલવો)
 ચણેઢા મચાના : બખેડો મચાવવો (ઝંઝટ ખડી કરવી)
 ચગદુટ ધાગના : લગામથી મુક્ત ભાગવું (સરપટ ચાલની જેમ ભાગવું)
 ચગલ ગરમ કરના : અગલ ગરમ કરવા (કોઈની સાથે અડોઅડ બેસવું)
 ચગલેં ઝાંકના : અગલ તરફ જોવું (નિરુત્તર થવું; અચાવનો રસ્તો શોધવો; ચલ્લાંતલ્લાં કરવા)
 ચગલેં ચજાના : અગલ બજાવવા (કાબલી કૂટવી, રાજી રાજી થવું)

ચગાવત કા ફળડા ડઢાના (યા ચુલન્દ કરના) : અગાવતનો ઝંડો ઉઠાવવો; બળવાની આગેવાની કરી આગળ રહેવું
 ચગુલા ધગત : અગલા ભગત (કપટી કે ઢોંગી વ્યક્તિ)
 ચરિયા કા તાઝ : વાછરડાનો કાકો (મૂર્ખ વ્યક્તિ)
 ચગ્ર ગિરના : વજ્ર પડવું (મહાન વિપત્તિ પડવી)
 ચગ્ર ટૂટના : વજ્ર તૂટવું (મહાન વિપત્તિ પડવી)
 ચદટ્ટા લગના : બદટ્ટો લાગવો (ક્લંક લાગવું)
 ચદટ્ટા લગના : બદટ્ટો લગાડવો (ક્લંક લગાડવું)
 ચદટ્ટે છાતે ઢાલના : ડૂબેલી રકમના ખાતામાં લખવું
 ચઢા ચોલ ચોલના : બીજાનું માન પટે એવી વાતો કરવી
 ચઢા મિજાજ હો જાના : બહુ ધમંડ થવો
 ચઢી-ચઢી ચાતેં કરના : મોટી મોટી વાતો કરવી (ડિંગ મારવી)
 ચઢી ચાત હોના : મોટી વાત હોવી
 ચઢે ચાપ કા ચેટા : મોટા બાપનો બેટો
 ચઢ કે હાથ મારના : વધીને હાથ મારવો (ખૂબ લાભ કે આનંદ ઉઠાવવો)
 ચઢ-ચઢકર હોના : વધ્યા ચઢ્યા હોવું (શ્રેષ્ઠ હોવું)
 ચઢ-ચઢકર ચાતેં કરના યા ચોલના : વધી વધીને વાતો કરવી (ડિંગ મારવી, શેખી મારવી)
 ચત્તીસી ચિલના : દાંતોની બત્રીસી ખીલવી (એવી રીતે હસવું કે બધા દાંત દેખાય)
 ચત્તીસી દિહાના : દાંતોની બત્રીસી દેખાડવી (એવી અશિષ્ટ ઢબથી હસવું કે મોંના બધા દાંત દેખાય)
 ચત્તીસી ચજના : દાંતોની બત્રીસી કડકડવી
 ચદન મેં આગ લગ જાના : શરીરમાં આગ લાગી જવી (બહુ ક્રોધ આવવો)
 ચદલા ચુકાના : બદલો ચૂકવવો
 ચઢાઈ ચજના : વધાઈ ગવાવી (શુભ અવસરનાં ઢોલવાજો વાગવાં ને ગીત ગવાવાં)
 ચઢિયા ચૈટના : ખસી કરેલું પશું બેસવું (ખૂબ ખોટ આવવી, ખૂબ વધુ રૂપિયા ખર્ચાવા, સંપત્તિ સમાપ્ત થઈ જવી)
 ચન આના : બનવું આવવું (સુઅવસર પ્રાપ્ત થવો ખૂબ લાભ થવો)
 ચન પઢના : બની જવું (હોઈ શકે, જ્યાં સુધી સંભવ હોઈ શકે)
 ચનના ચિગઢના : બનવું-અગડવું (લાભ-હાનિ ? હિત-અહિત થવાં)
 ચના રહના : બની રહેવું (વિદ્યમાન રહેવું, કોઈન સાથે સંબંધ બનાવી રાખવો)
 ચના હુઆ : બન્યું-થયું (અવાસ્તવિક, મિથ્યાચારી

बना-बनाया

५१४

बात उड़ा देना

बना-बनाया : बन्यु-बनाव्यु (सुगम, सर्व प्रकारे संपूर्ण)

बना-बनाया खेल बिगड़ना : बन्यो-बनाव्यो खेल भगड़वो

बमछाछ मचना : शोरबकोर मचवो (जधडो धवो)

बरकत होना : भरकत होवी (बरकत आववी, आभाही आववी)

बरपा होना : उपस्थित होवुं (कोई नवी वात उपस्थित धवी)

बरस पड़ना : वरसी पड़वुं

बराबर करना : बराबर करवुं (उड़ाडी देवुं, समाप्त करी देवुं)

बल खाना : भण भावुं (भोट सडन करवी)

बल पर : भण पर (कोईना पद शक्ति के धनना भण उपर) गजभ, भारे

बला मोल लेना : बला वडोरवी (आपोआप कोई दुभ के जंजटमां कसावुं)

बलाएँ लेना : दुभसां लेवां

बला से : बला जाले (कई बिंता नछि)

बलि का बकरा : बलिनो बकरो (बीजाना लाभ माटे पोते नुकसान वेडे अेवी व्यक्ति)

बलि चढ़ना : बलि धवुं (बलिदान धवुं)

बलि चढ़ाना : बलि बढाववो (बलिदान देवुं)

बलि जाना : बलि माटे जवुं (न्योछावर धवुं)

बलिहारी जाना : बलिहारी जवुं (न्योछावर धवुं)

बलीया लेना : बला लेवी (कोईनां रोग-दुभ आपक्षा उपर लेवां)

बस करना : बस करवुं (आगण कशुं न करवुं; समाप्त करवुं)

बस चलना : वशमां होवुं

बस न चलना : विवश धवुं

बस होना : समाप्त थई जवुं

बसर करना : गुजरान बलाववुं

बसेरा लेना : रात विताववा माटे रहेवुं

बहकी-बहकी बातें करना : अडेकेली अडेकेली बातो करवी (आवेशमां पागलोनी पेडे भौमाथी विनानी बातो करवी)

बहती गंगा में हाथ धोना : वहेती (बालती) गंगामां हाथ धोवा)

बहत्तर घाट का पानी पीना : ओतेर घाटनां पाझी पीवां (अनेक प्रकारना अनुभव प्राप्त करवा)

बाएँ हाथ का खेल : डाया हाथनो खेल (धक्षुं सहेवुं काम)

बाछें खिल जाना : छोडना भे छोडा जिधडे भेम भडभड हसवुं

बाँस पर चढ़ना : बांस पर बढवुं (बढनाम के कजेत धवुं)

बाँस पर उछलना : बांस पर गिछणवुं (भूभ राज धवुं)

बाँह चढ़ाना : बाँयो बढाववी (बडवा तैमार धवुं)

बाँह टूटना : बाँधो तूटवी (भरी सडाय जवी)

बाँह देना : बांय आपवी (मदद करवी)

बाँहों में भर लेना : बांयोमां भरी लेवुं (भेटवुं, आखिगन देवुं)

बाँह पकड़ना : बांय पकडवी (शरश आपवुं, हाथ पकडवो-लग्न करवां)

बागडोर हाथ में लेना : लगाम हाथमां लेवी (नेतागिरी लेवी)

बाग-बाग होना : बाग बाग धवुं (पुश पुश थई जवुं)

बाछें खिलना : भूभ प्रसन्न धवुं

बाज आना : पाछुं आववुं, वगरनुं धवुं के भोवुं-दूर रहेवुं

बाज न आना : कोई भूरी अमदत न छोडवी

बाजार गर्म होना : अजार गरम होवुं (अजारमां ले-वेथ धवी)

बाजार तेज होना : अजार तेज होवुं (बाव बढवा, बहु मांग होवी)

बाजार मंदा होना : अजार मंद होवुं (मांग घटतां खीजोना दाम घटी जवा अने ग्राहक ओछा धवा)

बाजार में बैठना : अजारमां बैसवुं (वेशपावृत्ति बलाववी)

बाजी बंदना : शरत लगाववी

बाजी मारना या ले जाना : बाज मारवी (दाव छतवो, भारेली शरतमां विजय धवो)

बाट जोहना या देखना : वाट जोवी (प्रतीक्षा करवी)

बात आना : प्रसंग आववो; वातनो विषय गिभो धवो; यर्थावुं

बात उठना : वात गिठवी; वातनो विषय गिभो धवो; यर्था बालवी

बात उठाना : वात उठाववी (यर्था बलाववी)

बात उठा न रखना : वात भेम ने भेम न छोडवी (दरेक प्रकारना प्रपन्न करवा)

बात उड़ना : वात गिडवी (यारे तरफ यर्था विस्तरेवी)

बात उड़ाना : वात उड़ाववी (यारे तरफ यर्था विस्तारेवी)

बात उड़ा देना : वात टाणी देवी

બાત ઝલટના

૫૧૫

બાત રહના

બાત ઝલટના : વાત ઊલટવી (પોતાની પ્રતિજ્ઞાની વિરુદ્ધ આચરણ કરવું, બીજાની વાતની વિરુદ્ધ કંઈ કહેવું)

બાત કા થની વા પક્કા વા પૂરા : પ્રતિજ્ઞા કે વચન પાળનાર

બાત કાટના : કથનનું ખંડન કરવું; કોઈના બોલતી વખતે વચ્ચે બોલવું

બાત કા બતંગડ વા જનાના : વાતનું વતેસર કરવું (રજનું ગજ કરવું)

બાત કાન મેં પડના : વાત કાને પડવી (કોઈ વાત સાંભળવામાં આવવી)

બાત કી બાત મેં : વાતની વાતમાં (બહુ જલદી)

બાત કો ગાંઠ મેં બાંધના : વાતને ગાંઠે બાંધવી (કોઈ વાતને મત્તપૂર્વક યાદ રાખવી)

બાત છાલી જાના : વાત ખાલી જવી (પ્રાર્થના કે વચન નિષ્ફળ જવું)

બાત છુલના : વાત ખુલવી (બેદ ખુલવો; રહસ્ય પ્રકટ થવું)

બાત છોના : વાત ખોવી (શાખ બગાડવી)

બાત છોલના : વાત ખોલવી (બેદ બતાવવો; રહસ્ય પ્રકટ કરવું)

બાત ચલના : વાત ચાલવી (પ્રસંગ આવવો; ચર્ચા ઊડાવી)

બાત ચલાના : વાત ચલાવવી (પ્રસંગ લાવવો; ચર્ચા ઊડાવવી)

બાત જાના : વાત જવી (શાખ જવી; વિશ્વાસ જવો)

બાત ટાલના : વાત ટાળવી (કથન ન માનવું, સાંભળ્યું ન સાંભળ્યું કરવું)

બાત દુહરાના : વાત દુહરાવવી (ઊલટાવીને અશિષ્ટતાપૂર્વક જવાબ દેવો, પૂછેલી બાબત ફરી કહેવી)

બાત ન આના : વાત ન આવવી (મોંમાંથી હરક ન નીકળવો)

બાત કરના : વાત કરવી (અભિમાનના કારણે ન બોલવું)

બાત ન પૂછના : વાત ન પૂછવી (તુચ્છ સમજી પરવા ન કરવી)

બાત પકડના : વાત પકડવી (દલીલબાજી કરવી; દોષ કાઢવો, નુકતેચીની કરવી)

બાત પચના : વાત પચવી (કોઈને વાત ન કહેવી)

બાત પટના : વાત પટવી (સોદો પતી જવો; લેવાદેવાનો મામલો નક્કી થઈ જવો)

બાત પડના : વાત પડવી (પ્રસંગ કે મોકો આવવો; આદત પકડવી)

બાત પર જાના : વાત પર જવું (કોઈના પર ભરોસો મુકવો)

બાત પર બાત નિકાલના : વાત પર વાત કાઢવી (એકવાતના જવાબમાં બીજી અને બીજી વાતના જવાબમાં ત્રીજી વાત કહેવી)

બાત પલટના : વાત પલટવી (કહીને ફરી જવું)

બાત પત્તે બાંધના : વાત છેડે બાંધવી (વાતને મત્ત પૂર્વક યાદ રાખવી)

બાત પાના : વાત પામવી (વાતનું રહસ્ય સમજી જવું)

બાત પો જાના : વાત પી જવી (બૂરી વાત સહન કરી જવી)

બાત પૂછના : વાત પૂછવી (શોધ-ખબર લેવી; આદર કરવો, પરવા કરવી)

બાત ફેરના : વાત ફેરવવી (વાત બદલવી)

બાત ફાલના : વાત ફેલાઈ જવી (વાતની બધાને જાણ થઈ જવી)

બાત જઢના : વાત વધવી (ઝથડો થવો; વિવાદ થવો)

બાત જઢાના : વાત વધારવી (ઝથડે કે વિવાદ કરાવવો; મામલો લંબાવવો)

બાત જલના : વાત બદલવી (કહેલી વાતની જગ્યાએ એના વિરુદ્ધની વાત કહેવી)

બાત જના : વાત બનવી (પ્રયોજન સિદ્ધ થવું)

બાત જનાના : વાત બનાવવી (જૂઠું બોલવું; બહાનું કાઢવું)

બાત યા બાતોં મેં આના (ફિસી કી) : કોઈની વાતમાં આવવું (કોઈની વાતને સાચી માનવી)

બાત-બાત મેં : વાત વાતમાં (દરેક વાતમાં)

બાત-બાત મેં બાત નિકાલના : વાતવાતમાં વાત કાઢવી (દરેક વાતની ટીકા કરવી)

બાત હી બાત મેં : વાતચીત દરમ્યાન

બાતોં-બાતોં મેં : વાતોવાતોમાં

બાત બિગડના : વાત બગાડવી (કામ બગાડવું)

બાત બિગાડના : વાત બગાડવી (કામ બગાડવું)

બાત મારના : વાત મારી નાખવી (અસહી બાબત છુપાવી અહીંતહીંની આડવાતો કરવી)

બાત મુંઢ પર લાના : વાત મોં પર લાવવી (ચર્ચા કરવી)

બાત રખના : વાત રાખવી (વચન પૂરું કરવું; સઠ કરવી)

બાત રહના : વાત રહેવી (પ્રતિજ્ઞા બની રહેવી; વચનનું પાલન થવું)

बात लगना

५१६

बेसिर-पैर की बातें करना

बात लगना : बात लागवी (बात अग्रिय के भराव
मालूम थवी)

बात हारना : बात हारवी (प्रतिष्ठा करवी; वचन
आपवुं)

बायें हाथ का खेल : डाबा छाबनो भेल (अलु
सहेली बात)

बारह घाट करना : बारे वाट करवुं (छिन्नभिन्न
करवुं; नष्ट करवुं)

बाल की खाल निकालना : बालनी भाल काढवी
(व्यर्थमां सूक्ष्म आलोचना करवी)

बाल खिचड़ी होना : वाण भीयडी थवा (वाण
अडथा पाक्या थवा; बुढापो आपवो)

बाल धूप में पकना : वाण तडकापां पाकवा (घृह
घरने पछा भिनअनुभववी होवुं)

बाल पकना : वाण पाकवा (वाण सकेद थवा)

बाल बराबर न समझना : वाण बराबर न समझवा
(अलु तुयष्ट अने नगण्य समझवुं; कंठ परवा न
करवी)

बाल बाँका न करना : वाण वांडो न करवो (रज
हानि पछा न पहोँयाडवी)

बाल बाँका न होना : वाण वांडो न थवो (रज
हानि पछा न पहोँयवी)

बाल-बाल बचना : वाण-वाण बयवुं (हानि
थवामां थोडी कसर रहेवी; मांड मांड बयवुं)

बालाए ताक रखना : अलग के दूर राखवुं;
निपमानुसार काम न करवुं

बालू की भीत : रेतनीनी दीवाल (अेवी वस्तु जे
तरत नष्ट थई जाय)

बावन तोले पाख रत्ती : आपन तोला ने पा रत्ती
(भिलकुल बराबर)

बासी कढ़ी में उबाल आना : वासी कढ़ीमां ओबरो
आववो (बुढापामां जुवानो उमंग आववो)

बाहों में भरना : आलुपां लपेटवुं (भेटवुं)

बिजली गिरना : बीजणी पडवी (घोर विपत्ति
आववी)

बिना दाम गुलाम बनाना : वगर पैसे गुलाम
बनाववुं

बिना पैदी का लोटा : तणिया विनानो लोटे

बिना सिर-पैर की बातें करना : भोँ माथा विनानी
वातो करवी

बिल्ली के गले में घंटी बाँधना : बिवाडीन गणे
घंटी बांधवी

बीच में कूटना : वयमां कूटी पडवुं

बीच में पड़ना : वयमे पडवुं

बीच रखना : वयमे राखवुं

बीस होना : बीस थवां (अपेक्षित रूपमां ज्येष्ठ के
पुप्त थवुं)

बीड़ा उठाना : बीडुं उडपवुं

बीड़ा देना : बीडुं आपवुं (काम करवानो भार सौंपवो)

बीस खिस्ते : निश्चयपूर्वक; पूर्णतः

बुढ़ापे की लाठी : बुढापानी लाकडी

बुद्धि चरने जाना : बुद्धि थरवा जवी

बुद्धि पर पत्थर या बाज्र पड़ना : बुद्धि पर पत्थर
पडवो (अकल बराबर न रहेवी)

बुरा-भला कहना : सांउं-भोटुं कहेवुं

बुरा मानना : बूरे लगाडवुं

बुलबुल होना : बुलबुल थवुं (थोड़ी बातथी पछा
अत्यंत प्रसन्न थवुं)

बू तक न लगना : गंध पछा न जवी (जरा पछा
भर न पडवी; गुप्तता जाणववी)

बूटी छानना : भांग पीवी

बूढ़ा तोता : धरडो पोपट (धरडो माझत जेनी भाड़ावा-
वांयवानी उमर वीती अई होप)

बेगार टालना : मन लगाडी काम न करवुं

बेड़ा गर्क करना या डुबाना : बेडो गरक करवो के
डुबाडवो (काम बगाडवुं)

बेड़ा पार लगाना : बेडो पार करवो (संकटमांथी
मुक्ति आपवी)

बेड़ा पार होना या लगना : बेडो पार थवो (संकटमांथी
मुक्ति भणवी)

बेंत की तरह काँपना : टोपला-टोपली जेना
लाकडांमांथी बने छे अेवी वेलनी जेम कांपवुं

(उरथी थरथर कांपवुं)

बेंत खाना : नेतरनी सोटीथी मार आवो

बेतुकी हाँकना : पेण के ढंग वगरनी (उटपटांग)
वात करवी

बेपर की उड़ाना : पांभ विनानी वाय उड़ावी
(निराधार वात करवी, व्यर्थ वात करवी)

बेपेंदी का लोटा : तणिया विनानो लोटे (दोयका
जेम अस्थिर के गबडता विचारनु)

बेबात की बात : वात विनानी वात (व्यर्थनी वात)

बेभाव की पड़ना : बेसद के बेशुमार पिटाई थवी

बेमोल बिकना : वशमूल बेचावुं

बेमीत मरना : वगर मोते मरवुं

बेलाग बात करना : लाग विनानी अलग वात
करवी (शोष्णी वात कहेवी)

बेसिर-पैर की बातें करना : पगमाथा विनानी
(उटपटांग) वातो करवी

बैर मोल लेना

५१७

भुकुटि चढ़ना

बैर मोल लेना : वेर वडोरवुं (शत्रुता वेयाती लेवी)

बोझ उठाना : ओज उठावयो

बोझ उतारना : ओज उतारवो

बोटी-बोटी काटना : शरीरना नाना नाना टुकड़ा करी देवा

बोटी-बोटी फड़कना : अंग अंग फड़कवुं

बोटल पर बोटल चढ़ाना : बोटल पर बोटल डींचवी

बोरिया-बँधना समेटना या बाँधना या लेकर जाना : भिस्त्रो बांधवो

बोल मारना : महेष्टां मारवां

बोलती बंद कर देना : बोलती बंध करी देवी

बोलती बंद होना : बोलती बंध धवी

बोलवाला होना : बोलवाला धवी

बोली बोलना : बोली बोलवी

ब्रह्मा उत्तर आएँ : ब्रह्मा जितरी आवे; गमे ते व्यक्ति सामे आवे तोषण

भंडा फूटना : भंडे फूटवो (बेध भूलवो)

भंडा फोड़ना या भंडाफोड़ करना : भंडे फोड़वो (बेध के रहस्य प्रकट करवुं)

भगदड़ मचना : भागदोड मचवी (नासबान धवी)

भगवान को प्यारा हो जाना : भगवने प्यारा धरि जवुं (मरी जवुं)

भगीरथी प्रयत्न : भगीरथ प्रयत्न (भारे श्रमनो प्रयत्न)

भट्टी में जाना : भाडमां जवुं (नष्ट थवुं)

भनक पड़ना : भनकावो वागवो (अवाज आववो)

भरी थाली में लात मारना : भरी थाली पर लात मारवी (जमेली रोज़ छोड़वी)

भरपाई लिखना : भरपाई धवानी पछोच लखवी

भभूत रमाना : भभूत लगवी साधु अनवुं

भरम खुलना : भरम भूलवो (रहस्य बहार आववुं)

भरम गँवाना : भरम गुमाववो (भेआबरु करवुं)

भाँग खाना या खा जाना : भांग भावी (नशाभां छोनार जेवी वातो करवी)

भांजी पारना : झांस मारवी (आडभीली जिली करवी)

भाँवर देना या पड़ना : लगवणेण वरवधूअे सप्तपदीना केरा करवा

भाई-चारे का बर्ताव करना : भाईचाराको वर्ताव करवो

भाय का फेर : भायनो डेर (दुर्भाग्यनी वात, भायनुं यकर)

भाय का मारा : भायनुं मारुं (अभागी)

भाय खुलना या चमकना या जागना : नसीब जियवुं

भाय फूटना : भाय फूटवुं

भाय में बदा होना : भायभां लपुं छोवुं

भाड़ में जाय : भाडमां जाय (बड़ीमां स्वाहा धाय)

भाड़ में झोंकना : भाडमां जींकवुं (नष्ट करवुं; यूलाभां नापवुं)

भाड़े का टट्टू : भाडनुं टट्टू (भाड़े लीपेल आदमी)

भात खाना : भात भावो (नातीला साथे भोजन करवुं)

भात देना : भात भवराववो (नातीलाने जमाडवा)

भानमती का पिटारा : भानमतीनो पटारो (जहुगरझीनी पेटी, नकामी शीजोनो संग्रह)

भार उठाना या लेना : भार उपाडवो (जवाबदारी लेवी)

भार उतरना : भार उतरवो (श्रम पूरुं थवुं)

भार उतारना : भार उतारवो (जवाबदारी बीजने सोंपी बीजथी हलका थवुं)

भार देना : भार देवो

भिड़ के छत्ते को छेड़ना या भिड़ के छत्ते में हाथ देना : भमरीना मधपूजाम हाथ नापवो

भीगी बिल्ली : भीजयेली बिल्ली लय आदिने कारणे नम्र अने दीन बनेलीव्यक्ति

भीतर बाहर एक करना : अंदर बहार अंक करवुं (जलदी जलदी अंदरथी बहार अने बहारथी अंदर जवुं)

भीतर ही भीतर : अंदर ने अंदर (मनने मन; मनोमन)

भीम के हाथी : भीमनो हाथी (गया पछी पाछो न करनार)

भूत उतरना : भूत जितरवुं (प्रयंड कोपनुं शमी जवुं)

भूत का पकवान : भूतनो मालमलीदो (ब्रमवश देभातो पदार्थ, सरणताथी भगवुं धन जे शीघ्र नाश पामे)

भूत चढ़ना या सवार होना : भूत वणगुं छाय अेवुं (गुस्साभां पागल जेवा धरि जवुं)

भूनी भाँग न होना : भूजेली भांग (पछा) न छोवी (धरमां भाधसामझी पछा पूरी न छोवी ने धमंडनो पार नहि)

भूमिका बाँधना : भूमिका बांधवी

भुकुटि चढ़ना : भुकुटि यडवी

भूकुटि चढ़ाना

५१८

मन बढ़ाना

भूकुटि चढ़ाना : भूकुटि भेंखावी
 भूकुटी तन जाना : भूकुटि भेंखावी
 भेड़ बना लेना (किसी को) : घेड़ु बनावी लेवुं
 (अनुसरनार बनाववुं; वशमां लेवुं)
 भेड़ की खाल में भेड़िया : घेठानी बामजीमां पउ
 भैंस के आगे बीन बजाना : भैंस आगण बीन
 भजववुं
 भोग लगाना : भोग लगाववो (नैवेध यथाववुं)
 भीह चढ़ाना : भवां यदवां (कोष आववो)
 भीह चढ़ाना या टेढ़ी करना : भूकुटि वांकी करवी
 (कोष करवो)
 भीहें तन जाना : भूकुटि तज्ञाई जवी (कोष आववो)
 मंजिल पारना : दूर मजल करवी (पारे मोटुं काम
 करवुं; मुर्केली पार करवी)
 मंत्र चलना : मंत्र बालवो (युक्ति सकण थवी)
 मंत्र देना : मंत्र आपवो (शिष्य बनाववो; परामर्श
 आपवो)
 मंत्र मारना : मंत्र मारवो (ज्ञादु करवुं; मोहित
 करवुं)
 मक्खन लगाना : माभण लगावुं (पुशामत
 करवी)
 मक्खी की तरह निकाल देना या निकाल फेंकना
 : माभीनी जेम काढीने डेंकी देवुं (कोईने कोई
 काममांधी बिलकुल अलग करी देवो)
 मक्खी निगलना : माभी गल्ली जवी (जाली भूजी
 कोई जेवुं अयोग्य कार्य करवुं जेना कारखे पाछण
 नुक्सान थाय)
 मक्खी पारना : माभी मारवी (बेकार रडेवुं)
 मक्षिका स्थाने मक्षिका : माभीनी जग्याये माभी
 (जेवानी सामे तेवानी नकल)
 पागज खाना या चाटना : मगज भावुं (भोल
 भोल के पूछपूछ करी तंग करवुं)
 पागज पच्ची करना : मगजमारी करवी (माथाजीक
 करवी)
 मगरमच्छ के आँसू : मगरनां आंसु (दिभाव
 भातरनो शोक के सलानुभूति)
 मजा उड़ाना या लूटना : मजा लूटेवी (सुभ
 भोगववुं; आनंद करवो)
 मजा किरकिरा करना : मजा मुरेयूरा थवी (मजा
 बगडवी; आनंद नष्ट थवी)
 मजा चखना : मजा खाववी (आनंद लेवो; दंड
 भोगववो)
 मजा चखाना : मजा खपाडवी (कथानुं इण
 खपाडवुं; गुना बढल सज करवी)

मजाक उड़ाना : मजाक उड़ावी (उपहास करवो)
 मति मारी जाना : मति मारी जवी (बुद्धिगो नाश
 थवी)
 मतलब गांठना : मतलब सरे अेम करवुं
 मत्था टेकना : माथुं नमाववुं (नभवुं)
 मन अटकना : मन अटकवुं (कोई साथे प्रेम थवी)
 मन उड़ा या उड़ा-उड़ा सा रहना : मन ठीज्या करवुं
 रडेवुं (मन काबूमां न रडेवुं)
 मन कच्चा करना : मन पोथुं करवुं (साहस छोडवुं;
 टिल नानुं करवुं)
 मन करना : मन करवुं (ईश्वर थवी)
 मन का चोर : मननुं बोर (मनमां छुपायेल दुर्भाव)
 मन का मैला : मननुं मेवुं (मोटुं; कपटी; धूर्त;
 दगाबाज)
 मन को भड़ास निकालना : मनमां बरायेल दुःख
 द्वेष कोष वगैरे काढवा
 मन की मन ही में रहना : मननी ईश्वर मनमां ज
 रडी जवा
 मन के अरमान मन ही में रहना : मनना ओरता
 मनमां ज रडी जवा
 मन के मोदक या मन के लड्डू खाना : मनना
 लावु भावा (काल्पनिक आनंद लेवो)
 मन खट्टा होना : मन जाटुं थवुं (विराग्य आववो;
 वृथा थवी)
 मन खिलना : मन भीलवुं (भूल हर्ष थवी)
 मन गिरना : मन पडवुं (उदास भनुं)
 मन चलना : मन बालवुं (ईश्वर थवी)
 मन चुराना : मन बोरवुं (प्रेमनुं आकर्षण उत्पन्न
 थवुं; मुग्ध थवुं)
 मन छोटा करना : मन संकुचित करवुं (निरुत्साह
 के निराश थवुं)
 मन जल उठना : मन तपी उकवुं (कोष थवी)
 मन टटोलना : मन तपासवुं (मनना ताग लेवो)
 मन टूटना : मन तूटवुं (स्तब्ध थवुं; साहस छूटी
 जवुं)
 मन डोलना : मन विचलित थवुं
 मन देना : मन देवुं (मन जोडवुं)
 मन फट जाना (किसी से) : मन डाटवुं (प्रीति न
 रडेवी; विरक्ति थवी; अडुबि थवी)
 मन फिरना : मन करवुं के बदलावुं (विरक्ति थवी;
 प्रीति न रडेवी)
 मन बढ़ाना : मन वपवुं (उत्साहित थवुं)
 मन खढ़ाना : मन वपारवुं (उत्साहित करवुं; उमंग
 वपारवो)

मन बाग बाग होना

५१८

माथा ठनकना

मन बाग बाग होना : मन पूज प्रसन्न भवुं
 मन भरना : मन लभुं (तृप्ति भवी; समाधान भवुं)
 मन भारी होना : मन भारे होवुं (मन उदास होवुं; अंतस्थापथी पीडित होवुं)
 मन मसोस कर रह जाना : जव आणीने रही जवुं (अत्यंत मानसिक वेदना भवी)
 मन मानना : मन मानवुं (अच्छुं लाजवुं; संतोष भवो; प्रेम भवो; पसंद पडवुं)
 मनमानी करना : मनमानी करवी (पोतानी छच्छा मुजब व्यवहार करवो)
 मनमानी घरजानी करना : जे छच्छा होय ते मुजब करवुं; स्वेच्छायारी भवुं
 मन मारना : मन मारवुं (मनने वशमां लेवुं)
 मन मारकर रह जाना : मन मारीने रही जवुं
 मन मिलना : मन मणवुं
 मन में आना : मनमां आववुं
 मन में गड़ना : मनमां पेसी जवुं (पसंद आववुं; प्रिय लाजवुं)
 मन में घर करना : मनमां वास करवो (मनमां स्थान बनाववुं)
 मन में चोर होना : मनमां थोर होवो (मनमां कंठ दगो के प्रपंच होवो)
 मन में नक्श करना या कराना : कोठना मनमां वात सारी रीते बेसवी के बेसाडवी
 मन में बसना : मनमां वसवुं (पसंद आववुं; प्रिय लाजवुं)
 मन में बैठना : मनमां बेसवुं (पसंद आववुं)
 मन में मैल होना : मनमां मैल होवो (मनमां भुराई दुर्भाव वेर आदि होवां)
 मन में रखना : मनमां राखवुं (गुप्त राखवुं; स्मरण राखवुं)
 मन मैला करना : मन मेवुं करवुं (चित्तमां दुर्भाव पेदा करवो)
 मन मैला होना : मन मेवुं होवुं (दुःखी होवुं; दुर्भाववाणुं होवुं)
 मन मोटा करना : मन मोट्टे करवुं
 मन मोल लेना : मन परीदी लेवुं (हदव मुग्ध करी लेवुं)
 मन रखना : मन राखवुं
 मन लगाना : मन जोडवुं
 मन लेना : मन लेवुं (मननी वात जाणवी)
 मन से उतरना : मनथी जितरी जवुं
 मन हरना : मन हरवुं

मन हरा करना : मन लीवुं करवुं (चित्त प्रसन्न करवुं)
 मन मिटना : मरी जवुं
 मनने को भी छुट्टी न होना : मरवानी पक्ष कुरसह न होवी
 मरम्मत करना : मरामत करवी (पीटवुं; धोलाई करवी)
 मरे को मारना : मरेवाने मारवुं
 मल्हार गाना : मल्हार गावो (बहु प्रसन्न भईने कंठ कहेवुं)
 मशाल लेकर दूँडना : मशाल लईने शोधवुं
 मसैं भीगना : मुछे नीकजवानी शरुआत भवी (जुवानो आरंभ भवो)
 मसान जगाना या साधना : मशाज जगाडवुं (तंत्रनी सिद्धि माटे श्मशानमां मडामां येतन लाववुं)
 मस्तक ऊँचा करना : माथुं उंचकवुं
 मस्तक झुकाना : माथुं नभाववुं
 मस्तक नीचा करना : माथुं नीसुं करवुं
 मस्तक पर हाथ होना : मस्तके हाथ होवो
 मस्ती झड़ना : मस्ती करवी (यमड के अँट दूर भवी)
 मस्ती झाड़ना : मस्ती जारवी (यमड के अँट दूर करवी)
 मस्ती मारना : मस्ती मारवी (भोज उडावी)
 महाभारत मचना : महाभारत मचवुं (पूज लज्ज-उधज भवा)
 महाभारत मचाना महाभारत मचाववुं (पूज लज्ज-उधज कराववा)
 माँग उजड़ना : सेंधीनुं सिंदूर लूसावुं (विधव्य आववुं)
 माँग का सिन्दूर मिटाना : सेंधीनुं सिंदूर मिटाववुं (विधवा बनाववी)
 माँग-कोख से सुखी रहना : सेंधी ने कूब बनेधी सुधी रहेवुं (अरिओनुं सोभाग्यवती तथा सतानवती रहेवुं)
 माँग पारना : सेंधी पाडवी
 माँग में सिन्दूर चढ़ना : सेंधीमां सिंदूर चढवुं
 माई का लाल : माईनी लाल
 मात खाना : मात जावुं के भवुं (पराजित भवुं; छारवुं)
 मात करना या देना : मात करवुं (हराववुं)
 माथा घिसना : माथुं घसवुं (पुशाभत करवी)
 माथा टेकना : माथुं टेकवुं (भूमि साथे मस्तक जोड़ी प्रक्षाम करवा, आत्म समर्पण करवुं)
 माथा ठनकना : माथुं छशकवुं (कोई दुष्टनानी आशंका भवी)

माथा ठोंकना

५२०

मुंह की बात छीनना

माथा ठोंकना : माथुं ठोंकवुं
 माथापच्ची करना : मगजभारी करवी
 माथा फिरना : माथुं ફરવું
 माथा मारना : माथुं મારવું
 माथा रगड़ना : माथुं રગડવું
 माथा सिकोड़ना : माथुं तंग करवुं के संकड़ाववुं
 माथे का लिखा, माथे की लीक : ललाटे-लभ्युं
 (लाग्यनी वात)
 माथे चढ़ाना या धरना : माथे ચઢાવવું
 माथे टीका होना : (कोई वातनो) कोछीना नाथनो
 टेको छोवो; भास प्रकारथो कोछीनो जुम्पो छोवो
 माथे पर बल पड़ना : आकृतिथी कोप दुःख के
 असंतोष आदि प्रगट थवा
 मान रखना : मान રાખવું
 मामला रफा-दफा करना : मामलो समाप्त करवो
 माया जोड़ना : माया જોડવી
 माया रचना : माया રચવી
 मार खाना : मार ખાવો
 मार-मारकर चमड़ी उभेड़ देना : भारी भारी
 आमड़ी उतारी देवी
 मारा-मारा फिरना : भार्या भार्या ફરવું
 मार्केका : मार्कानुं (उद्वेज्यनीय; महत्त्वपूर्ण)
 मार्ग का रोड़ा या काँटा : मार्गनुं रोडुं के कांटे
 मार्ग जोहना या मार्ग देखना : राह જોવી
 माल उड़ाना : माल ઊડાવવો
 माला जपना : माणा જપવી
 माला फेरना : माणा ફેરવવી
 मिजाज आसमान पर होना : मिजाज आसमाने
 छोवो
 मिजाज गरम होना : मिजाज गरम छोवो
 मिजाज ठंडा या ठीक करना : मिजाज ठंडो करवो
 मिजाज दिखाना : मिजाज દેખાડવો
 मिजाज न मिलना : मिजाज न भणवो (धमंडना
 भार्या कोछी साथे वात न करवी)
 मिजाज पाना : मिजाज પામવો (स्वभावथी
 परिचित थवुं)
 मिजाज पूछना : मिजाज પૂછવો (तबियतना हाल
 पूछना)
 मिजाज में आना : मिजाजमां आववुं (मनमां
 आववुं; ध्यानमां आववुं; धमंड करवो)
 मिट्टी उठना : लाश लई जवी, जनाओ नीकणवो
 मिट्टी करना या मिट्टी में मिलाना : नष्ट करवुं;
 बरबाद करवुं
 मिट्टी का पुतला : माटीनुं पूतणुं

मिट्टी का लौंदा : माटीनो लोंदो
 मिट्टी का माथो : माटीनो माथव (मूर्ध)
 मिट्टी के मोल : माटीना मूले (जुब सस्तुं)
 मिट्टी खराब करना : मिट्टी भराब करवी (दुईशा
 करवी)
 मिट्टी छुए सोना होना : माटीने अडकतां ओ सोनुं
 धई जवी
 मिट्टी ठिकाने लगना : कोछी समुचित अंत्येष्टि
 विधि थवी
 मिट्टी डालना : पूण बाणवी (कोछीना दोष छुपाववा)
 मिट्टी देना : माटी पूरवी (लाशने भाडामां दफनावी
 माटी पूरवी)
 मिट्टी पलीद करना : जुब परेशान करवुं; जराब
 छालत करवी
 मिट्टी पलीद होना : जुब परेशान थवुं; जराब
 छालत थवी
 मिट्टी पार लगाना : उचित अंत्येष्टिक्रिया करवी
 मिट्टी में मिलना : माटीमां भणवुं (नष्ट थवुं)
 मिट्टी में मिलाना : माटीमां भेणववुं (नष्ट करवुं)
 मिली भगत : छूपी संतलस के भणतिथापणुं
 मोटी छुरी : मोठी छूरी
 मोन-मेख निकालना : दोष કાઢવો
 मोल के पथर : माछीलनो पथर (मार्गनुं अंतर;
 संकेतना पथर)
 मुंह-अंधेरे : बरबांभणुं थये
 मुंह आना (किसी के) : मांओ आववुं (मोथो उदंड
 उतरो आपवा)
 मुंह उजला होना : मां जिजणुं छोवुं (प्रतिष्ठा वधवी)
 मुंह उजाले : बरबांभणुं थये; वहेलो सवारे
 मुंह उतरना : मां जितरी जवुं
 मुंह का कच्चा : मांनुं कारक (वात गुप्त न सभी
 शके ओवी व्यक्ति)
 मुंह का कड़ा : मांनुं सभत (कठोर के उदंड वातो
 करनारी व्यक्ति)
 मुंह का कौर : मांनो कोणियो
 मुंह का चिकना या सीठा : मांनुं सीठुं
 मुंह का कौ छीनना : मांनो कोणियो छीनवी लेवो
 मुंह का-सा उड़ जाना : मांनो रंग जिडी जवो
 मुंह काला करना : मां काणुं करवुं
 मुंह काला होना : मां काणुं थवुं
 मुंह खाना : मां पावुं (पराजित थवुं; छारवुं)
 मुंह की बात छीनना : मांनी वात छीनवी लेवी (जे
 वाक पहेलां रोई कहेवा भागनुं छोप ओ ज वात
 ओनी पहेलां बीछ व्यक्तिके कही जवी)

मुँह की मक्खी न-

५२१

मुँह फेरकर चला-

मुँह की मक्खी न उड़ा सकना : भों परनी भाष
पक्ष न उड़ाई शकवी

मुँह की रोटी छीनना : भोंनी रोटी मूटवी लेवी

मुँह की लाली रखना : भोंनी लाली राखवी

मुँह खिल उठना या खिलना : भों भीली उठवुं

मुँह खुलना : भों भूलवुं

मुँह खोलना : भों भोलवुं

मुँह गिरना : भों पड़ी जवुं (निराश अप्रसन्न के
उदास ववुं)

मुँह चढ़ाना (किसी को) : भों बढाववुं

मुँह चलाना : भों चलाववुं

मुँह चाटना : भों चाटवुं

मुँह चिढ़ाना : भों चीउववुं (मुभाकृति आदिनी
नकल करवी)

मुँह चुराना या छिपाना : भों छुपाववुं

मुँह चूमना : भों चूमवुं

मुँह छूना : भों स्पर्शवुं (हृदयधी नहि; केवल उपरना
मनधी कहेवुं, हेमाडानो व्यवहार करवो)

मुँह जहर होना : भों जेर ववुं (भों पक्षुं कउवुं ववुं)

मुँह जूठा करना : भों जूठुं करवुं (थोड़ुं क भावुं)

मुँह जूठा कराना : भों जूठुं कराववुं (सभाउवुं;
थोड़ुं क अवराववुं)

मुँह जोहना : भों जोवुं (कृपानी आकांक्षा करवी;
आशावरी दृष्टिधी कोठनी सामे ताकवुं)

मुँह झुलसना : भों जलवुं (भोभां आग लगाउवी)

मुँह तक आना : भों सुधी आववुं

मुँह ताकना : भों ताकवुं

मुँह ताकते रह जाना : भों ताकता रही जवुं

मुँह तो देखो : भों तो जूओ

मुँह तोड़ जवाब देना : भों तोड़ (जउभातोड़)
जवाब देवो

मुँह तोबड़ा-सा सटक जाना : भों तोबड़ा जेवुं
लटकी जेवुं

मुँह दिखाई : भों हेभक्षु (नवी वसुनुं भों जेवानी
रीत के त्यारे तेने अपातुं पन)

मुँह दिखाना : भों हेभाउवुं

मुँह देखकर उठना : भों जोठने उठवुं

मुँह देखकर जीना : भों जोठने जववुं

मुँह देखते-देखते रह जाना : भों हेभतां हेभतां
रही जवुं

मुँह देखकर बीड़ा देना : भों जोठ (पाननुं) बीड़ुं
आपवुं

मुँह देखना : भों जोवुं

मुँह देखो बात : भोंहेभी बात (आंभोहेभी बात)

मुँह देखे की प्रीति या प्रेम या मुहब्बत : भों
जोयानी मसोभत (हेभाउवानो प्रेम)

मुँह धुँआँ होना : भों पूछी ववुं (बहु उदास के दुःखी
होवुं)

मुँह धोना या धो रखना : भों धोवुं

मुँह निकल आना : भों नीकणी आववुं (बीमारी
कमजोरी के शरमधी बहरो गितरी जवो)

मुँह पकड़ना : भों पकउवुं

मुँह पर कहना या मुँह पर बात कहना : भों पर
बात कही देवी

मुँह पर कालिख लगना : भों पर काजण लागवी

मुँह पर जाना : भों पर जवुं (अंठनी अहम राखवी)

मुँह पर झाड़ू-सी फिर जाना : भों पर अडुं करी जवुं
(भूष जिन बरि जवुं)

मुँह पर ताला डालना या लगाना या जड़ना :
भोंअे ताणुं लगाउवुं

मुँह पर ताला पड़ना या लगना या होना : भों पर
ताणुं लागवुं

मुँह पर बूकना : भों पर बूंकवुं

मुँह पर मक्खियाँ धिनकना : भों पर भाभो
बलबलववी

मुँह पर मुहर या मोहर लगना : भों पर मछोर
लागवी

मुँह पर मुहर या मोहर लगाना : भों पर मछोर
लगाउवी

मुँह परखाना : भों परभाववुं (कहेवुं के बोसवुं)

मुँह पर हवाईयाँ उड़ाना : भों पर हवाईयो उड़ाउवी
(लज्जा के लप आदिधी भों पीणुं के सकेट बरि
जवुं)

मुँह पर हाथ रखना : भों पर हाथ राखवो (पोतानी
जतने सामी व्यक्ति साथे ओलवाधी रोकवी)

मुँह पीला पड़ना या होना : भों पीणुं पउवुं

मुँह-पेट चलना : भों ने पेट अने साथे आलवां
(जिलटी ने अडा अकसावे थवां)

मुँह फक होना : भों धोणुं कग ववुं (लज्जा के लपथी
भों पीणुं पड़ी जवुं)

मुँह फाड़कर कहना : भों फाड़ने कहेवुं

मुँह फिरना या फिर जाना : भों करी जवुं

मुँह फुलाकर बैठना या मुँह फुलाना : भों फुलावीने
बेसवुं

मुँह फूलना : भों फूलवुं

मुँह फेरना : भों फेरववुं

मुँह फेरकर चला जाना या मुँह फेर लेना : भों
फेरवी लेवुं

मुँह फैलाना

५२२

मुकदमा खड़ा करना

मुँह फैलाना : भों केलाववुं (वपु लेवानी छिश्श करवी)

मुँह बंद कर लेना : भों बंध करी लेवुं

मुँह बंद करना या कर देना : भों बंध करी देवुं

मुँह बंद हो जाना : भों बंध बंधि जवुं

मुँह बनाना : भों बनाववुं (भों अगाडवुं)

मुँह बांधकर बैठना : भों बांधीने बैसवुं

मुँह खाना : भों (अगासु लेवा) पछोणुं करवुं

मुँह बिगड़ना : भों अगाडवुं

मुँह धिगाड़ना : भों अगाडवुं

मुँह बिचकाना : भों वसकाववुं

मुँह भरना : भों भरवुं (वांय आपवी)

मुँह भर पाना : भों भरी पाववुं (सारो अेवो दंड

बवो, पीतानां कुडमोनी सज मणवी)

मुँह भर बोलना या बात कहना : भों भरीने

बोलवुं (प्रेमपूर्वक वातशीत करवी)

मुँह मलना : भों पसणवुं (दंड देवो)

मुँह-माँगा फल पाना : भोंमांग्युं इण मेणववुं

मुँह-माँगी मुराद पाना : भोंमागी छिश्श पूरी

बवी

मुँह मारना : भों मारवुं (पशु आदिअे कोई चीज

पर भों लगाडवुं; पावुं)

मुँह मीठा कराना : भों मीठुं कराववुं

मुँह में आग लगाना : भोंमां आग लगाडवी

मुँह में आना : भोंमां आववुं

मुँह में कालिख पुतना या लगना : भों उपर भेश

थोपडवी

मुँह में कालिख पोतना या लगाना : भों उपर

भेश थोपडाववी

मुँह में कीड़ा पड़ना : भोंमां कीड़ा पडवा

मुँह में खून या लहू लगना : भों लोहीवाणुं थवुं

मुँह में जखान या जीभ न होना : भोंमां छुण न

होवी

मुँह पर ताता पड़ना या लगना : भों पर ताणुं

लागवुं

मुँह में तिनका लेना : भोंमां तरशुं लेवुं

मुँह में दही जमाया होना : भों दही जमावुं होवुं

(युपयाप रहेवुं, कंठ न बोलवुं)

मुँह में पड़ना : भोंमां पडवुं

मुँह में पानी भर आना : भोंमां पाणी भरवुं

मुँह में बोलना : भोंमां बोलवुं

मुँह में प्रकिछयां भिनकना : भों पर भाभीओ

अशअशवी

मुँह में स्याही लगाना : भों पर शाही लगाववी

मुँह में लगाम न होना : भोंमां लगाम न होवी

मुँह मोड़ना : भों मरडवुं

मुँह रखना : भों राखवुं

मुँह लखना : भों लखवुं (आशानी प्रतीक्षा करवी;

कृपानी आकांक्षा करवी)

मुँह लगना : माछे यही वागवुं (ढीठ बवुं; दलील

आछ करवी; अविनय करवी)

मुँह लगाना : मोढे यडाववुं (उदंड अविनयी के ढीठ

जनवुं)

मुँह लटकना या लटक जाना : भों लटकवुं (उदास

शरमिंदा के नाराज बवुं)

मुँह लटकाना : भों लटकाववुं (उदास के शरमिंदा

के नाराज बंधि जवुं)

मुँह स्पेटकर पड़ रहना : भों ढांकी पज्या रहेवुं

(दुःख के रोपमां भों ढांकी पज्या रहेवुं)

मुँह लाल करना : भों लाल करवुं (तमायो मारी भों

लाल करवुं)

मुँह लाल होना : भों लाल बवुं (कोपथी यहेरो लाल

बंधि जवो)

मुँह लेकर रह जाना या लौट आना या जाना : भों

लठिने रही जवुं (वज्जित बंधि रुप बंधि जवुं)

मुँह संभालना या संभालकर बातें कहना : भों

संभाणी बातो करवी

मुँह सिकोड़ना : भोंधी अरुशि असंतोष के नाराजगी

प्रगट करवी

मुँह सिलना : भोंअे लील करवुं (न बोलवुं; रुप

रहेवुं)

मुँह सीधा होना : भों सीधुं होवुं

मुँह सीना : भों सीववुं

मुँह सूखना : भों सूखवुं

मुँह से कच्ची-पक्की निकालना : भोंधी काशीपाकी

(गाण) काढवी

मुँह से दूध की बू आना : भोंधी दूधनी वास आववी

(बाणक अणसमजु के नादान होवुं)

मुँह से निकलना : भोंधी नीकणेवुं

मुँह से निकालना : भोंधी काढवुं (कहेवुं)

मुँह से फूल झड़ना : भोंमांधी फूल जरवां

मुँह से बात छीनना : भोंअेधी वात पडावी लेवी

मुँह से लगाना : भोंअे लगाडवुं (पीवा माटे छोडो

सुधी लाववुं)

मुँह से सार टपकना : भोंधी लाण टपकवी

मुँह से लाल उगलना : भोंधी भाण्डेक ओकवां

मुँह स्याह होना : भों काणुं शाही बवुं

मुकदमा खड़ा करना : मुकदमो पडो करवो

मुकदमा चलना

५२३

यश मानना

मुकदमा चलना : मुकदमा चलावो
 मुकदमा दौरा सुपुर्द करना : मुकदमाने केंसला
 भाटे सेशनस जज पास मोकलवो
 मुकदमा लड़ना : मुकदमा लड़वो
 मुकदमा आजमाना : नसीब अजमाववुं
 मुकदमा चमकना : नसीब चमकवुं
 मुकदमिले पर आना या जमाना : मुकदमला पर
 आववुं
 मुकाम खोलना : मुकाम खोलवो (पड़ाव नाभववा
 कहेवुं)
 मुखक चलाना : मुक्की चलाववो (मुक्काथी मारवुं)
 मुख उज्ज्वल करना : मों जीजणुं करवुं
 मुगालते में डालना : कपटबाजुमां के ब्रममां नाभवुं
 मुट्ठी गरम करना : मुट्ठी गरम करवी
 मुट्ठी में आना या रहना या होना : मुट्ठीमां होवुं
 मुट्ठी में करना : मुट्ठीमां करवुं (वशमां लेवुं)
 मुट्ठी में होना : मुट्ठीमां होवुं (वशमां होवुं)
 मुस्त की रोटियाँ तौड़ना : मस्तना रोटला भावा
 मुस्त में : मस्तमां
 मुराद करना : मउदुं करवुं (मारी-मारी बेकार करी
 देवुं)
 मुरदे से शर्त बाँधकर सोना : मउदाथी शरत बांधी
 सवुं (जूब वधारे अने पेरी छिं छिंछवुं)
 मुराद पूरी करना : मुराद पूरी करवी
 मुराद पूरी होना : मुराद पूरी बवी
 मुर्दनी छाना : उदासीनता छवावी (बष के पेरी
 शिंता होवी)
 मुलाकात कराना : मुलाकात कराववी
 मुश्कें कसना : बे हाथो अवणा करी पीडे बांधवा
 मुसीबत का भारा : मुसीबतनुं भार्युं (अव्वागी)
 मुसीबत के दिन : मुसीबतना दहाडा
 मुँछ नीची होना : मुँछ नीची बवी
 मृत्यु की घड़िया गिनना : मृत्युनी घड़ीओ गणवी
 मैदान छोड़ना : मैदान छोड़वुं
 मोतियों से मुँह भर देना : मोतीथी मों लरी देवुं
 मोती पिरोना : मोथी परोववां
 मोती बाँधना : मोती बाँधवुं
 मोम की मरियम : मीशनी दींगली (अति कोमल
 अने सुकुमार स्त्री)
 मोम की नाक होना : मीशनुं नाक होवुं (शीघ्रता
 अने सरलताथी विचार बढवी शके अेवुं होवुं)
 मोथियाई निकालना : नकली शिलाजित काठी
 नाभवुं (हूँस काठवी; जूब पीठवुं)
 मोर्चा जीतना : मोरथो जेतवो

मोर्चा बंदी करना : मोरथो बंधी करवी
 मोर्चा बाँधना : मोरथो बांधवो
 मोल करना : मूल्य करवुं
 मोल-तोल करना : मूल्य अने वजन करवां
 मोल बिकना : वशमां होवुं
 मोल लेना : वशमां करवुं; मोहित करवुं
 मोहनी डालना : मोहिनी नाभववी
 मोहनी लगना : मोहिनी लागवी
 मोहरा लेना : मुकाबलो करवो
 मौका देना या ताकना : मोकी आपवो के ताकवो
 मौका देना : मोकी देवो
 मौका पड़ना : मोकी के समय आपवो (जइर लागवी)
 मौका पाना : मोकी भेजववो
 मौका मिलना : मोकी भणवो
 मौका हाथ आना : मोकी हाथमां आववो
 मौका हाथ से जाने देना : मोकी हाथमांथी जवा
 देवो
 मौज आना : मौज आववी
 मौज उठना : मौज पडवी
 मौज उड़ाना : मौज उड़ाववी
 मौज मारना : मौज मारवी
 मौज में आना : मौजमां आववुं
 मौत का दरवाजा खटखटाना : मोतनां बारशां
 ओकवां
 मौत का सिर पर खेलना : मोत भाये भेलवुं
 मौत के घाट उतारना : मोतने घाट उतारवुं
 मौत के दिन पूरे करना : मोतन दियस पूरा करवा
 मौत के मुँह में जाना : मोतना मोंमां जवुं
 मौत ते मुँह से निकल आना : मोतना मोंमांथी
 नीकणी आववुं
 मौत के मुँह से खींच लेना या निकाल लेना :
 मोतना मोंमांथी नीकणी लेवुं
 मौत से लड़कर आना : मोत सामे लड़ीने पाछा
 आववुं
 मौन ग्रहण या धारण करना : मौन धारण करवुं
 मौन साधना या लेना : मौन लेवुं
 म्यान से बाहर होना : म्यानमांथी अहार होवुं
 (अत्यंत गुस्से होवुं)
 यमधाम भेजना : यम नजरीमां भेकलवुं
 यमपुर की राह नापना : यमनगरीनी राह जोवी
 यमपुर पहुँचाना : यमनगरी पहुँचावुं
 यश कमाना : यश कमावो
 यश गाना : यश गावो
 यश मानना : यश मानवो

याद करोगे

५२४

रसातल पहुँचाना-

याद करोगे : याद करशो
 याती गाँठना : याती (पैत्री) गूँधवी
 युक्ति लड़ना : युक्ति लड़ाववी
 युग-युग : यु-युग
 युग-युगान्तर से : युग-युगान्तरधी
 युद्ध ठनना : युद्ध ठरवुं (युद्धनो प्रारंभ धवो)
 यौवन उभरना : जुवानी उभरावी
 यौवन ढलना : जुवानी आधमवी
 यौवन निखरना : जुवानी नीपरवी
 रंग आना : रंग आववी
 रंग उखड़ना : रंग छिजववी
 रंग उड़ना : रंग छिड़ी जवो
 रंग उतरना : रंग छितरी जवो
 रंग खिलना : रंग भीलवो
 रंग खुलना : रंग भूलवो
 रंग छेलना : रंग भेलवो
 रंग बहना : रंग बढवो
 रंग चढ़ना : रंग बढाववो
 रंग जमना : रंग जामवो
 रंग जमाना : रंग जमाववो
 रंग डालना या फेंकना : रंग नामवो
 रंग-ढंग देखना : रंगढंग जोवा
 रंग दिखाना : रंग देभाडवो
 रंग निखरना : रंग नीपरवो
 रंग पकड़ना : रंग पकडवो
 रंग पर आना : रंग पर आववुं
 रंग फक होना : रंग फक धवो (बछेरानो रंग छिड़ी जवो, निस्तेज धवुं)
 रंग फीका पड़ना : रंग फिक्रो पडवो
 रंग बाँधना : रंग बांधावो (रोक के प्रभाव जामवो)
 रंग बाँधना : रंग बांधवो (रोक के प्रभाव स्थापित करवो)
 रंग बदलना : रंग बदलवो
 रंग बरसना : रंग बरसवो
 रंग बिगड़ना : रंग बगडवो
 रंग बिगाड़ना : रंग बगाडवो
 रंग में भंग होना : रंगमां भंग पडवो
 रंग भरना : रंग भरवो
 रंग मचाना : रंग मचाववो
 रंग मात करना : प्रभाव ओछो करवो; पोतानी श्रेष्ठता स्थापित करवी
 रंग में आना : रंगमां आववुं
 रंग में ढलना : रंगमां ढलवुं (कोईना प्रभावमां आववुं)

रंग में भंग करना या डालना : रंगमां भंग करवो
 रंग में भंग पड़ना या होना : रंगमां भंग पडवो
 रंग में मस्त रहना : रंगमां मस्त रहेवुं
 रंग में रंगा जाना : रंगमां रंगाई जवुं
 रंग रलिया मचाना : रंगरेलीपो जामवी (आभोद-प्रभोद धवो)
 रंग रलिया करना या मचाना या मनाना : रंगरेलीओ मचाववी
 रंग लाना : पोतानो नवीन प्रभाव के गुण देभाडवा
 रंगा सियार : रंगुं शियाव (कपटी व्यक्ति)
 रंगे हाथों पकड़ना : रंगे हाथ पकडवुं (अपराध करती वेणु ज पकडवुं)
 रकम खड़ी होना : रकम छिबी होवी (रोकड प्राप्ति धवी)
 रकम डकार जाना : रकम हजम करी लेवी
 रक्त उबलना : लोछी छिछणवुं
 रक्त का प्यासा : लोछीनुं तरसुं
 रक्त के आँसू बहाना : लोछीना आंसु वहाववां
 रक्त के आँसू रोना : लोछीना आंसुथी रोवुं
 रक्त खौलना : लोछी छिछणवुं
 रक्त चूसना : लोछी चूसवुं
 रक्त बहाना : लोछी वहाववुं
 रंग दबना : नस दामवी
 रंग-रंग जानना या पहचानना या वाकिक होना : रंगे रंग ज्ञावी
 रंग-रंग फड़कना : रंग रंग कडकवी
 रंग-रंग में : रंग रंगमां (नस नसमां)
 रट लगाना : रट लगाववी (धून मचाववी)
 रत्ती भर : रत्ती भार (धाँडुक)
 रत्ती-रत्ती, पाई-पाई : रत्ती रत्ती; पाई पाई (पूरेपूरे)
 रहा जमाना : आरोप भूकवो
 रही की टोकरी में डालना : कोछीनुं आवेदनपत्र वगेरैनी उपेक्षा करी क्यरानी टोपलीमां नामवुं
 रफा-दफा करना : फेंसवो करवो
 रफू करना : रफू करवुं
 रफूचक्कर होना : रफूचकर धवुं (बागी जवुं)
 रमता जोगी या बहता पानी : रमतो जोगी
 रस लूटना : रस लूटवो
 रस लेना : रस लेवो
 रसना खोलना : जल जोलवी
 रसना तातु से लगाना : जल पर तातुं वासवुं
 रसातल को जाना : रसातल जवुं
 रसातल पहुँचना : रसातल पछोथवुं
 रसातल पहुँचाना या भेजना : रसातल भोक्कवुं

रसीद करना

५२५

रुख करना

रसीद करना : पक्षीयानुं करवुं; दई देवुं (मारवुं)

रसीद काटना : रसीद काटवी के आपवी

रसीद चढ़ना : रसीद चढ़वी

रसीद तपना : रसीद तपवी (बोजन बनाववुं)

रह जाना : रही जवुं

रह-रह कर : रहीरहीने

रहने देना : रहेवा देवुं

रहम खाना : रहेम (दया) पावी

रहस्य खुलना : रहस्य भूलवुं

रहस्य खोलना : रहस्य भोलवुं

रहा न जाना : न रहेवावुं

राई का पर्वत बनाना : राईनो पर्वत बनाववो
(रजनुं गज करवुं)

राई का पर्वत होना : राईनो पर्वत थवो

राई-काई करना : राई राई करवी (टुकडे टुकडा करवा)

राई-काई होना : राई राई थवी (टुकडे टुकडा थवा)

राई-नोन उतारना : राई माई उतारवां (टुकडो करवो)

राई से पर्वत करना या बनाना : राईथी पर्वत
बनाववो (हीनने मछान बनाववो)

राग अलापना : राग आलापवो

राग-रंग में रहना : रंगरागमां रहेवुं

राज देना : राज्य आपवुं

राज पर बैठना : राज्य आपवा गादी पर बेसावुं

राज बहाना : राज वधारीवी (शत्रुता करवी; जघा तकरार करवां)

रात कटना : रात पसार थवी

रात काटना : रात पसार करवी

रात जाना : रात जवी

रात-दिन एक करना : रात-दिवस ओक करवां

रात भारी होना : रात भारे होवी

रात भींगना : रात बढवी

राम कहो : राम कही

राम जाने : राम जाओ

राम नाम सत्त हो जाना : रामनाम सत्य थई जवुं
(मरी जवुं)

रामवाण औषध : रामबाण दवा

राम राज या राज्य : रामराज्य

राम राज्य का सपना : रामराज्यनुं स्वप्न

राम राम ! : राम राम

राम राम करके : राम राम करीने

राम राम करना : राम राम करवा

राम राम हो जाना : राम राम थई जवुं (मरी जवुं)

राम राम होना : राम राम थवा

राम शरण होना : रामशरण थवुं (मरी जवुं; साधु थवुं)

रार मछाना : राउ मचाववी (लडाई-जघा करवा)

रार मोल लेना : राउ (तकरार) बहोरी लेवी

राशि राम बैठना : दत्तक पुत्र थवो; भोणे बेसावो

राम आना : अनुकूल (भाकक) आववुं

राम बैठाना या लेना : भोणे लेवुं (दत्तक लेवुं)

रास्ता कटना : रस्तो कपावो

रास्ता काटना : रस्तो कापवो (यालवामां कोईनी आडे छितरवुं)

रास्ता दिखाना : रस्तो देमावो

रास्ता देखना : रस्तो जोवो (वाट जोवी)

रास्ता नापना : रस्तो मापवो

रास्ता पकड़ना : रस्तो पकड़वो

रास्ते का कंटक : रस्तानो कंटक (प्रगतिनो बाधक)

रास्ते पर आना : रस्ता पर आववुं (सुधरी जवुं)

रास्ते पर लाना : रस्ता पर लाववुं (सुधारवुं)

रास्ता बताना : रस्तो बताववो (रस्ते पडवानुं कहेवुं)

रास्ता लेना : रस्तो लेवो

रास्ता सूझना : रस्तो सूझवो

राह का काँटा : रस्तानो काँटो (गिनतिनो अवरोधक)

राह का रोड़ा : रस्तानुं रोड़ुं (गिनतिनुं रोपक)

राह खुलना : रस्तो भूलवो

राह ताकना या देखना : राह जोवी (वाट जोवी)

राह नापना : रस्तो मापवो

राह निकालना : रस्तो काढवो

राह पकड़ना : राह पकड़वो

राह पर आना : रस्ता पर आववुं

राह पर लगाना या लाना : रस्तो बढाववुं के रस्ते लाववुं

राह में आँखें बिछाना : राहमां आंभो पाथरवी
(श्रद्धापूर्वक प्रतीक्षा करवी)

राह में रोड़ा पड़ना : राहमां रोड़ा पडवां (काममां बाधा उत्पन्न थवी)

राह लेना : रस्तो लेवो

राहु होना : राहु होवा (कष्टप्रद होवुं; दुःखदायी होवुं)

रिस चढ़ना : रीस बढवी (कोप आववो)

रिस मारना : रीस मारवी (कोपनुं दमन करवुं)

रुख करना : कोई काममां लागवुं के कोई तरक
अग्रेसर थवुं

રુઝ જાનના

૫૨૬

રોટિયાં તોડના

રુઝ જાનના : રૂપ જાણવી (ભાવ કે વિચાર જાણવો)
રુઝ તાકના યા દેખના : રૂપ તાકવી (કૃપા પ્રાપ્ત કરવાની ચેષ્ટા કરવી)

રુઝ પાના : રૂપ મેળવવી (સંકેત પામવો; ભાવ કે વિચાર જાણવો)

રુઝ ફેરના : રૂપ ફેરવવી (બીજી તરફ જોવું; કુદ કે નારાજ થવું)

રુઝ બદલના : રૂપ બદલવી (બીજી તરફ જોવું; કુદ કે નારાજ થવું)

રુઝ મિલાના : રૂપ મેળવવી (સામે જોવું; વાતચીત કરવા મોં સામે કરવું)

રુચિ આના : રુચિ થવી (પસંદ આવવું)

રુચિ રચના : રુચિ રાખવી (ઈચ્છા પૂરી કરવી)

રુધિર શુષ્ક હો જાના : લોહી સુકાઈ જવું (અત્યંત વ્યગ્ર કે ચિંતાતુર થઈ જવું)

રુપણે ધરે હોના : રૂપિયા ખરા હોવા (રૂપિયા મળવાનો નિશ્ચય થવો)

રુપયા ઝાઝાના : રૂપિયા ઊઠાવવા (ધનનું ખર્ચ કરવું)

રુપયા ઝડાના : રૂપિયા ઊઠાડવા (ધનનું વ્યર્થ ખર્ચ કરવું)

રુપયા ઈંઠના : રૂપિયા છળથી કે ડરાવીને વસૂલ કરવા

રુપયા યાદ કરના : રૂપિયા ઊભા કરવા (રૂપિયા તૈયાર કરવા)

રુપયા ગલના : રૂપિયા ગળવા (વ્યર્થ ખર્ચ થવું)

રુપયા જોડના : રૂપિયા એકઠા કરવા

રુપયા ઠનકા દેના : રૂપિયા ખમડાવીને લેવા; રૂપિયા વસૂલ કરી લેવા

રુપયા ટીકરી કર દેના : રૂપિયા ઠીકરી કરી દેવા (ખૂબ રૂપિયાનું ખોટું ખર્ચ કરવું)

રુપયા ઢૂલ જાના : રૂપિયા ઢૂભી જવા (રૂપિયા વેડકાવા, વ્યર્થ જવા)

રુપયા તુડાના યા તોડના : રૂપિયા તોડવા (રૂપિયા વઘાવવા-પરચૂરણ કરવું)

રુપયા પાની કી તરફ બહાના : રૂપિયા પાણીની જેમ વહાવવા

રુપયા પાની મેં ફેંકના : રૂપિયા પાણીમાં ફેંકવા

રુપયા પીટના : રૂપિયા પેદા કરવા

રુપયા ફેંકના : રૂપિયા બરબાદ કરવા

રુપયા બરસાના : રૂપિયા વરસાવવા

રુપણે મેં તૈન અઠન્નીં મુનાના : કરકસરથી રૂપિયા વાપરવા અને એનાથી વધુમાં વધુ લાભ ઊઠાવવો

રુઈ કા ગાલા : રૂની પૂણી (રૂની પૂણી જેવું સંકેદ અને મુલાપમ)

રુઈ કી તરફ ધુનના : રૂને ઝૂંડે એમ પોટવું

રુઈ-સૂત મેં ઝલજાના યા લિપટના : રૂ સૂતરમાં લપટાય એમ પોતાના કામમાં લાગેલા રહેવું

રુઝા હોના : રજા હોવું (કુદ હોવું)

રુઝા-સૂઝા : લૂખું-સૂકું

રૂપ કા જાગાર : રૂપનું બજાર

રૂપ બનાના : રૂપ બનાવવું

રૂઠ કઠ્ઠ હોના : હોશ ગમ થવા

રૂઠ કાંપના : બહુ ડરવું

રૂઠ નિકલના : મરી જવું

રૂઠ ફડકના : બહુ પ્રસન્નતા ઉત્સાહ હોવો

રૂઠ ફના હોના : હોશ ઊઠી જવા; ખૂબ પરેશાની થવી

રૂઠ ફૂંકના : શક્તિનો સંચાર કરવો; ઉત્સાહ અને સાહસ વધારવાં

રેઝ ધીંગના : મૂછો નીકળવાની શરૂઆત થવી

રેલપેલ હોના : ભરમાર કે અધિકતા હોવી

રોંગટે યાદે હોના : રુંવાટો ખડો થવાં

રોઆં કાંપના : રુંવાટો કંપવાં

રોઆં દુઝી હોના : રુંવાટો દુઃખી હોવાં (દદમ દુઃખી હોવું)

રોકડ મિલના : રોકડ મળવી (આવક-જવકનો હિસાબ બેસવો)

રોગ કા ઘર : રોગનું ઘર

રોગ પાલના : રોગને આમંત્રણ આપવું (જાણીબૂજી કોઈ મુસીબત વહોરી લેવી)

રોજગાર ચમકના : રોજગાર ચમકવો (વ્યવસાય ખૂબ ચાલવો)

રોજગાર ચલના : રોજગાર ચાલવો

રોજગાર છૂટના : રોજગાર છૂટવો; નોકરીમાંથી ચેર બેસવું

રોજગાર લગના : રોજગાર લાગવો (કામ મળવું)

રોજા ધોલના : રોજા ખોલવા

રોજા ટૂટના : રોજા તૂટવા

રોજી ચલના : રોજી ચાલવી

રોજી ચલાના : રોજી ચલાવવી

રોટિયોં કા પારા : રોટલીનું માર્થું; ભૂખને લઈ પરેશાન થયેલું

રોટી-કપડા : રોટલી-કપડાં

રોટી કમાના : રોટલી કમાવી

રોટી કી ઝાક ઝાડના : રોટલી માટે ખુશામત કરવી

રોટી ચલના : રોટલી ચાલવી

રોટી ચલાના : રોટલી ચલાવવી

રોટિયાં તોડના : રોટલીઓ તોડવી; પગાર ખાઈ તાગડવિન્ના કરવા

રોટી-દાલ ચલના

૫૨૭

લગાઈ-બુઝાઈ

રોટી-દાલ ચલના : રોટલી-દાળ ચાલવી (નિર્વાહ ચાલવો)
 રોટી-બેટી કા સમ્બન્ધ : રોટી-બેટીનો સંબંધ; વિવાહનો સંબંધ
 રોટ્ટા અટકના : રોટું અટકવું (વિઘ્ન નાખવું)
 રો ધોઠકાર યા તે પોટકાર : રોઈ ધોઈ કે રોઈ લડીને (જેમતેમ કરીને)
 રોના કલ્પના : ખૂબ વિલાપ કરવો
 રોના ગાના : રોવું-ગાવું
 રોના-ધોના મચના : રોવું-ધોવું મચવું (રોવું અને વિલાપ શરૂ થવાં)
 રોના-પોટના પડના : રોવું-ફૂટવું શરૂ થવું (વિલાપ અને શોક છવાવાં)
 તે પોટ કર : રડાકૂટ કરીને (રોકકળ કરીને)
 રોના રોના : રડતાં-રડતાં
 રોઘ ગાંઠના : રોક મારવો (શાન વધારવી)
 રોઘ છાના : રોક છવાવો (શાન જમાવવી)
 રોઘ જમાના : રોક જમાવવો (શાન જમાવવી)
 રોઘ દિઘાના : રોક દેખાડવો (શાન દેખાડવી)
 રોઘ મેં આના : રુઆબમાં આવવું (બીજાથી પ્રભાવિત થવું)
 રોમ-રોમ કોંપના : રોમે રોમ કોંપવાં (અત્યંત ભયભીત થવું)
 રોમ-રોમ મેં : રોમ-રોમમાં (આખા શરીરમાં)
 રોયોં રોયોં અસીસના : રોતાં-રોતાં (સાચા દુઃખથી) આશીર્વાદ દેવા
 રોયેં છડે હોના : હર્ષ કે ભય આદિથી રોમાંચ થવો
 રો-રોકાર : રોઈ-રોઈને (જેમતેમ કરીને; ખૂબ પીરપીરે)
 રોશન હોના : જાહેર થવું (મકટ થવું; જ્ઞાત થવું)
 રોશની ડાલના : અજવાળું નાખવું (મકાશ પાડવો; સમજાવવું; સ્પષ્ટ કરવું)
 રોલા મચના : હલચલ મચવી; હલ્લો મચવો
 લંકા કાંઠ મચાના : લડાઈ-ઝગડા ને મારપીટ મચવાં
 લંકા કાંઠ હોના : લંકાકાંડ થવો (લડાઈ-ઝગડા ને મારપીટ થવાં)
 લંકા ઢહાના : લંકા પ્થસ્ત થવું (કોઈ સંપન્ન દેશ કે પરિવારનું સત્યાનાશ થવું)
 લંગ છાના : લંગડાવું; લંગડાઈને ચાલવું
 લંગર ડાલના : લંગર નાખવું
 લંગર બાંધના : લંગર બાંધવું (પહેલવાનનું કામ કરવું; લડવા હાજર થવું)

લંગર-લંગોટ કસના : લંગર-લંગોટ કસવો (લડવા તૈયાર થવું)
 લંગોટિયા યાર : લંગોટિયો મિત્ર; દિલોજાન દોસ્ત
 લંગોટી પર પાગ खेलना : થોડું જોર છતાં બહુ જોર કરવું
 લંગોટી બાંધવાના : લંગોટી બંધાવવી (બહુ દરિદ્ર કરી મૂકવું)
 લંગોટી લગાના : લંગોટી લગાવવી (કાટયાંતૂટયાં વસ્ત્ર પહેરવાં; અર્ધનગ્ન રહેવું)
 લંબા કરના : (માણસને) રવાના કરવું; જમીન પર લાંબું કરી દેવું
 લંબા હોના : લાંબા થવું (ઊંધવું; ચાલ્યા જવું)
 લંબી-ચોડી હાંકના : લાંબી પહોળી વાતો હાંકવી (ડિગ મારકવું; વ્યર્થ વાતો કરવી)
 લંબી તાનના : લાંબી તાણવી (નિશ્ચિંત સૂવું; હાથપગ ફેલાવી સૂવું)
 લંબી બાંહ હોના : લાંબી બાંમ હોવી (ખૂબ વધારે શક્તિ હોવી)
 લંબી સાંસ લેના : લાંબા શ્વાસ લેવા (શોક-દુઃખથી આહ ભરવી)
 લંબે હાથ પારના : લાંબા હાથે મારવું (ખૂબ ધન પ્રાપ્ત કરવું)
 લકડી ચલના : લાઠી ચાલવી (લાઠીમાર થવો)
 લકડી દેના : લાકડાં દેવાં (મૃતશરીરને ચિતા પર રાખી જલાવવું)
 લકડી હોના : સાંટી જેવું પાતળું શરીર હોવું; દુર્બળ સુકલકડી હોવું
 લકવા મારના : લકવા મારવો (લકવો પડી જવો)
 લકીર કા પકીર : લીટીનો ફકીર (વણસમજ્યે જૂનાને વળગી રહેનાર; ચીલાચાલુ)
 લકીર પર ચલના : જૂનાને વળગીને ચાલવું
 લક્ષમણ-રેખા : લક્ષમણરેખા (અલંધ સીમા કે મર્યાદા)
 લક્ષ સાધના : લક્ષ સાધવું (નિશાન સિદ્ધ કરવું)
 લગતી હુડીં બાત કહના : લાગુ પડે એવી વાત કહેવી (મર્મભેદી વાત કહેવી)
 લગન ધરના યા રાખના : લગ્નનો શુભ દિન અને મુહૂર્ત નક્કી કરવાં
 લગન લગના : લગની થવી (પ્રેમ થવો; ભક્તિ લાગવી)
 લગન લગાના : લગની લગાડવી (પ્રેમ કરવો)
 લગાઈ-બુઝાઈ : લગાડવું-બુઝાવવું (પહેલાં લગાડવું અને પછી શાંતિસુલેહ કરાવવાં)

लगाम कड़ी करना

५२८

लाज-शर्म धोकर पी जाना

लगाम कड़ी करना : लगाम सभत करवी

(आधीदिनुं निपत्रण करवुं)

लगाम खींचना : लगाम भेंसवी

लगाम छड़ाना : लगाम बहाववी

लगाम ढीली करना : लगाम ढीली करवी

लगाम हाथ में लेना : लगाम हाथमां लेवी

लागी न रखना : पक्षपात न करवी

लागी लिपटी कहना या हाँकना : कोठिने प्रसन्न
करवानी वातो करवीलागी लिपटी रखना : साइसाइ भरी वातो न
कहेवी

लागे हाथों : साथोसाथ; आ सिलसिलामां

लगा लगना : कोठि कामनो आरंभ भवो

लगा लगाना : कोठि कामनो आरंभ करववो

लागी होना : जे व्यक्तिओ के पक्षोमां स्पर्धनो
भाव होवो

लच्छेदार घातें : मजानी वातो

लज्जा करना : लज्जा करवी (कोठि भावतनी
छिज्जतनो प्याल करवो)लज्जा के मारे पानी-पानी होना : लज्जाना भार्या
पाणी पाणी यथि जवुं

लट्टू होना : लट्टू भवुं (आसक्त भवुं; क्रिदा भवुं)

लट्टू लिए फिरना या लट्टू लेकर पीछे पड़ना
: लठ लठिने पाछण पड़वुंलड़कों का खेल : छोकरोओनो खेल (सरण
काम)

लड़ाई ठानना : लड़ाई ठराववी (जधओ करवो)

लड़ाई पर जाना : लड़ाई पर जवुं

लड़ाई मोल लेना या ठानना : कजियो वलोरी
लेवोलड़कू खाना (मन के) : लाडवा भावा (असंभव
वातो विशारवी)

लड़कू खिलाना : लाडू भवराववा

लड़कू बैठना : लाडू वहेसवा

लड़कू मिलना : लाडू भजवा

लत पड़ना या लगना : लत लागवी (लहे लागवी;
धून लागवी)लताड़ सुनाना : पछाड संभणववी; धिक्कारवुं;
डांटवुं-कटकारवुंलथपथ या लतपत होना : लठभट भवुं (तरभोण
भवुं)

लपेट में आना : लपेटमां आववुं (कंदामां कसावुं)

लबों पर जान आना : लोठे (कंठे) प्राण आववा

लबड़ धों धों : लभडपकरी

ललाट में लिखा होना : ललाटे लपेल होवुं

लत्थो-चप्पो करना : भुशामत करवी

लत्थो-पत्तो करना : भुशामत करवी

लहर आना : लहेर आववी

लहर लेना : सागरनी लहेरोमां नाहवुं

लहालोट होना : भुग्ध भवुं; लट्टू भवुं

लहू का घूँट पीकर रह जाना या लहू का घूँट पीना

: लोहीनो घूँट पीने रडी जवुं; लोहीनो घूँट भजवो

लहू का प्यासा : लोहीनुं तरसुं

लहू की नदी या नदियां बहाना : लोहीनी नदीओ
वहाववी

लहू के आँसू रोना : लोहीना आंसुओ रडवुं

लहू खीलना : लोही छिज्जवुं

लहू चूसना : लोही चुसवुं

लहू ठंडा होना : लोही ठंडू यथि जवुं; उल्साह के
उमंग ठरी जवो

लहू पीना : लोही पीवुं; परेशान करवुं

लहू बहाना : लोही वहाववुं; भारे भुनामरडी करवी

लहू ठंडा होना : लोही ठंडू होवुं

लहू पीना : लोही पीवुं

लहू बहाना : लोही वहाववुं

लहू लगाकर शहीद होना या शहीदों में नाम

लिखाना : लोही लगाडी शहीदोमां नाम लभाववुं

लहू सवार होना : लोही सवार भवुं

लहू-लुहान होना : लोहीलुहाण भवुं

लांग खुलना : काछरी छूटी जवी (भूब डर लागवो)

लांछन लगाना : कलंक लगाडवुं

लाख टके की बात : लाभ टकानी वात; अत्यंत

उपयोगी अने हितनी वात

लाख से लौख होना : लाभथी लाभ भवा; धशा

भोटाभांथी यशा नाना यथि जवुं

लाग-लपेट रखना : संबंध (लागव) सभवो

लाज आना : लाज आववी

लाज के मारे गड़ जाना या लाज से गड़ जाना :

लज्जाधी भायुं नमी जवुं (भूब वधारे शरमिंदा
भवुं)लाज के मारे पानी-पानी होना : लज्जाना भार्या
पाणीपाणी यथि जवुं

लाज गैबाना : लाज (छिज्जत) भुभाववी

लाज खेचना : लाज वेचवी; अदनाम (कुप्यात) भवुं

लाज रखना : लाज सभवी; प्रतिष्ठा जणववी;

छिज्जत भराववी

लाज सूटना : लाज लुटवी

लाज-शर्म धोकर पी जाना : शरम धोठिने पी जवी

લાજ સે દૂઝ મરના

૫૨૯

લોટ-પોટ કર દેના

લાજ સે દૂઝ મરના : શરમથી ડૂબી મરવું
 લાઠી કા જોર : લાઠીનું જોર (મારજૂડનું જોર;
 શારીરિક શક્તિ)
 લાઠી ચલના : લાઠી ચાલવી (લાઠીમાર થવો)
 લાઠી ચલાના : લાઠી ચલાવવી (દેડાબાજી કરવી)
 લાઠી જફના : લાઠી મારવી
 લાઠી બાંધના : લાઠી બાંધવી
 લાઠી મારના : લાઠી મારવી; અશિષ્ટ વાતો કહેવી;
 કઠોર શબ્દોનો પ્રયોગ કરવો
 લાત જાના : લાત ખાવી
 લાત ચલાના : લાત ચલાવવી (લાત મારવી)
 લાત જમાના : લાત ચોટી દેવી
 લાત મારના : લાત મારવી; તુચ્છ સમજી છોડી
 દેવું; તુચ્છ અને અવગણનાપાત્ર સમજવું
 લાનત મેજના : લાનત વરસાવવી (ધિક્કારવું)
 લાનત-યસામત કરના : ધિક્કાર-ફટકાર
 (બેઈજજતી) કરવાં
 લામ પર જાના : લગાઈના મોરચા પર જવું
 લામ બાંધના : સામાન તેમજ ધણા લોકસમૂહને
 એકત્ર કરવાં
 લાર ગિરના : લાળ પડવી (વસ્તુ મેળવવાની બહુ
 ઈચ્છા થવી; લાળ ગળવી)
 લાર ટપકના : લાળ ટપકવી (મોંમાં પાણી આવવું;
 લલચાવું)
 લાર લગના : મધલાળ લગાડવી
 લાલ પગફી : લાલ પાધડી (પોલીસ કે સિપાઈ)
 લાલ-પોલા હોના : લાલપીળા થવું (ગુસ્સે થવું)
 લાલ-લાલ ઔચેં દિજાના : લાલચોળ આખો
 દેખાડવી (ખૂબ ક્રોધ વ્યક્ત કરવો)
 લાલ હોના : લાલ (રાતા) થવું (ખૂબ ગુસ્સે થવું)
 લાલચ દેના : લાલચ આપવી
 લાલે પડના : કોઈ વસ્તુને જોવા કે મેળવવા
 લાલસા થવી
 લાસા લગના : લાસ (ગુંદર કે એવો ચીકણો
 પદાર્થ) લગાડવો (કોઈને ફસાવવા લાલચ
 આપવી)
 લિખના (કિસી કે નામ) : લખવું (નામે લખવું)
 લિખના-પઢના : લખવું-વાંચવું (વિદ્યાનું
 ઉપાર્જન કરવું)
 લિખના-પઢના : લખવું-વાંચવું (લખાવવું)
 લિફાફા ખુલ જાના : પરબીડિયું ખૂલી જવું (વેદ
 ઉઘાડો પડવો)
 લિફાફા બદલના : પરબીડિયું બદલવું (નવી
 વેશભૂષા ધારણ કરવી)

લિફાફા બનાના : પરબીડિયું બનાવવું (ઠાઠ કે
 આડબર કરવો)
 લિહાફી દેના : ઉપહાસ કરવો; હાંસી ઉડાડવી
 લીક કાકે કહના : લીક અર્થાત્ રેખા કે લીટી
 ખેંચીને જોર દઈને કહેવું
 લીક રાંચકર : લીક (રેખા કે લીટી) ખેંચીને
 (નક્કી; જોર દઈને); શરત કરીને; પૂરી ખાતરી
 અને પૂરા નિશ્ચયપૂર્વક
 લીક પોટના : રૂઢિ પ્રમાણે ચાલવું; ચીલે ચાલવું
 લીક-લીક ચલના : લીટીએ લીટીએ ચાલવું
 (પુરાણી પ્રથા કે પરિપાટીને અનુસરવું)
 લીપ-પોતકર બરાબર કરના : લીપીગૂંથી બરાબર
 કરવું (સત્યાનાશ વાળવું)
 લુટિયા ડુબાના : લોટી ડુબાડવી (બપું બગાડી મૂકવું;
 બહો લગાડવો)
 લુટિયા દૂબના : લોટી ડૂબવી (કામ બગાડી જવું;
 બહો લાગવો)
 લુત્ફ ઊઠાના : આનંદ લેવો; મજા કરવી
 લૂ મારના યા લગના : લૂ લાગવી
 લૂલૂ બનાના : બેવકૂફ બનાવવું; કોઈની હાંસી ઉડાવી
 મૂર્ખ બનાવવું
 લેખની ઊઠાના : કલમ ઉઠાવવી (લખવું શરૂ કરવું)
 લેખની ચલાના : કલમ ચલાવવી (લખવું)
 લેખની સે નિકલના : કલમમાંથી નીકળવું (લખાઈ
 જવું)
 લેખા કેવઢ કરના : હિસાબ બરાબર કે ચૂકતે
 કરવો, નાશ કરવું
 લે હાલના : લઈ નાખવું (નષ્ટ કરવું; કોઈ કામ પૂરું
 કરવું; હરાવવું)
 લે દૂબના : લઈ ડૂબવું (પોતાની સાથે બીજાનો પણ
 નાશ કરવો)
 લે-દેકર : લઈ દઈને (કઠિનાઈથી; બધો હિસાબ
 કરીને)
 લે-દે કરના : લેવું-દેવું કરવું (દલીલબાજી કરવી;
 બહુ ચેષ્ટા કરવી)
 લેન-દેન ન હોના : લેણદેણ ન હોવી (સંબંધ ન
 હોવો)
 લે મરના : લઈ મરવું (પોતાની સાથે બીજાને પણ
 બરબાદ કરવું)
 લેને કે દેને પડના : લેવાને બદલે આપવાનું થવું;
 લાભને બદલે નુકસાન થવું
 લોક-પરલોક સાધના : લોક-પરલોક સુધારવા
 લોટ જાના : બેહોશ થવું; મરી જવું
 લોટ-પોટ કર દેના : લેટવું; આરામ કરવો

लोट-पोट हो जाना

५३०

व्यवस्था देना

लोट-पोट हो जाना : गांठुं धई जवुं; मोछी पड़वुं;
 आशक होवुं
 लोथ गिरना : लोथ धईने धाकीने के भरीने पड़वुं;
 भरवुं
 लोहा डालना : लोथ पाडवी; मारी नाभवुं
 लोहा बजना : युद्ध धवुं (युद्धमां शस्त्र बजाववां)
 लोहा बरसाना : धमसाछा युद्ध धवुं (युद्धक्षेत्रमां
 अस्त्रशस्त्रोनो भूष प्रयोग धवो)
 लोहा मानना : प्रभुत्व महत्त्व के श्रेष्ठता स्वीकारवी
 लोहा लेना : युद्ध करवुं; लड़वुं
 लोहे के चने चबाना : लोढाना यज्ञा साववा (बहु
 कठिन काम करवुं)
 लौ उठना : आगनी ओषो नीकणवी
 लौ लगना : धून लागवी; लगनी लागवी
 लौ लगाना : लगनी लगाडवी; कोठिमां ध्यान
 लगाडवुं
 वकालत करना : वकीलात करवी; तरफेष्ट करवी
 वकालत चमकना : वकीलात चमकवी (वकीलातमां
 सारी आवक धवी)
 वक्त आ जाना : वधत आवी जवो (भरवाना
 धी आववी)
 वक्त काटना : वधत पसार करवो
 वक्त देना : वधत आपवो
 वक्त पड़ना : वधत पडवो (मुसीबत आववी;
 मुसीबतमां पडवुं)
 वक्त पड़े पर : वधत आवे त्यारे
 वक्त बेवक्त काम आना : वधत बेवधत काममां
 आववुं
 वचन देना : वचन आपवुं
 वचन निभाना : वचन नभाववुं; प्रतिज्ञा पूरी
 करवी
 वचन से फिरना : वचनधी डरी जवुं
 वचन हारना : वचन हारवुं; वेश यूकवुं
 वज्र टूटना : वज्र तूटी पडवुं
 वर्षा होना (किसी वस्ती को) : वृष्टि धवी
 (भारे जव्वामां उपरधी पडवुं; भूष संख्यामां
 प्राप्त धवुं)
 वश चलना : वश बालवो (अधिकार बालवो)
 वश में होना : वशमां होवुं
 वश होना : वश धवुं
 वार खाली जाना : वार भाजी जवो (निशान
 यूकवुं)
 वारा-न्यारा करना : केंसलो के निवेडो करवो
 वारा-न्यारा होना : केंसलो के निवेडो धवो

वारापार न रहना : सीमा न रहेवी
 वास्ता पड़ना : काम पडवुं; सरोकार (संबंध)मां
 आववुं
 वास्ता रखना : संबंध राजवो (लेवादेवा राजवी)
 वाह-वाह करना : वाहवाह करवी
 वाह-वाह : वाहवाह
 वाहवाही लूटना : वाहवाह लूटवी (प्रशंसा भेजववी)
 वाही तबाही बकना : बेहूदी बातो करवी
 विचारों में डूबना : विचारोमां डूबवुं
 विजय का डंका बजाना : विजयनी दांडी पीटवी
 विजय पताका फहराना : विजयपताका लहराववी
 विधाता के अक्षर : भाग्य; कर्मरभा
 विधाता या विधि का काम होना : भाग्य प्रतिपूण
 होवुं
 विधि बैठना : मेण भावो; काववुं
 विपत्ति उठाना : विपत्ति सहन करवी; तकलीक
 सहन करवी; मुसीबत सहन करवी
 विपत्ति की घटाएँ छाना : विपत्तिमां वादण छवावां
 (यारे तरफधी संकट आववुं)
 विपत्ति के दिन काटना : विपत्तिना दिन सहन
 करवा
 विपत्ति झेलना : विपत्ति सहेवी
 विपत्ति में पड़ना : विपत्तिमां मुकावुं
 विपत्ति मोल लेना : विपत्ति बहोरी लेवी
 विश्वास उठ जाना : विश्वास ठीठी जवो
 विश्वास जमाना : विश्वास जमाववो
 विष उगलना : जेर ओकवुं
 विष का घूँट पीना : जेरनी घूँटो गणी जवो
 विष की गोंठ : जेरनी गांठ (अनेक उपद्रवो करनार
 व्यक्ति)
 विष घोलना : जेर घोलवुं
 विष चढ़ना : जेर चढ़वुं
 विष झाड़ना : तंत्रमंत्रधी जेरनी असर दूर करवी
 विष बौना : जेर वाववुं
 विष लगना : जेर लागवुं (कोई बात भूष अप्रिय
 भावुम धवी)
 वीर गति को प्राप्त होना : वीरगतिने प्राप्तवुं (मरी
 जवुं)
 वीर शय्या पर सोना : वीरशय्या पर सुवुं (भरवुं)
 वेद वाक्य : वेदवाक्य
 वेश धारण करना : वेश धारण करवो
 वेश ठानना : दुश्मनी करवी
 वेश लेना : वेश लेवुं
 व्यवस्था देना : व्यवस्था आपवी

વ્રત રચના

૫૩૧

શીર શકર હોના

વ્રત રચના : વ્રત રાખવું
 શંખ કે શંખ રહના : શંખના શંખ રહેવું (ખૂબ જ રહેવું)
 શંખ ફૂંકના : શંખ ફૂંકવો
 શંખ બજના : શંખ વાગવો
 શંખ બજાના : શંખ વગાડવો
 શકુન દેખના યા વિચારના : શુકન જોવા
 શક્તર યા શકર સે મૂંઠ ભરના : સાકરથી પોં ભરવું (ખુશખબર લઈ આવનારને મીઠાઈ ખવરાવવી)
 (અપની) શક્ત તો દેખો યા દેખિણ : જરા તમારી સિકલ તો જુઓ
 શક્ત દિખાના : ચહેરા બતાવવો (મળવું; સામે આવવું)
 શક્ત દેખતે રહ જાના યા શક્ત દેખા કરના : મુગ કે ચકિત થઈ જવું
 શક્ત પહોંચના : સૂરત (ચહેરા)થી ઓળખવું
 શક્ત બનાના : કોઈ વસ્તુ બનાવી એનું સ્વરૂપ તૈયાર કરવું; ચિત્ર બનાવવું; રૂપ બનાવવું
 શક્ત બિગાડના : ચહેરાને બદલુરત કરી દેવો
 શક્ત-સૂરત ફટીચર ઔર નામ રખ દિયા મનોહરદાસ : ચહેરા આકર્ષક પણ શરીરે ચીથરેહાલ ને નામ મનોહરદાસ
 શત્રુ બન થઈના : શત્રુ બની બેસવું
 શરણ આના : શરણે આવવું
 શરણ ગહના : શરણ ગ્રહણ કરવું
 શરાબ કા દીર ચલના : શરાબના દોર ચાલવો
 શરાત કી પુઢિયા : દુષ્ટતાની પડીકી (ખૂબ દુષ્ટતા આચરનાર વ્યક્તિ)
 શરીર છૂટના : શરીર છૂટવું (મરણ થવું)
 શરીર ટૂટના : શરીર તૂટવું (શરીરમાં દર્દ થવું)
 શરીરપાત હોના : દેહપાત થવો (શરીર છૂટવું; મરણ થવું)
 શરીર પુલકના યા પુલકાધમાન હોના : શરીર રોમાંધિત થવું (આનંદના અતિરેકના કારણે રોમાંધ થવો)
 શરીર સૂઝકાર કાઢા હોના : શરીર સુકાઈને કાંટા જેવું થવું
 શર્ત બદકર યા બાંધકર સોના : શરત મારી મૂઈ જવું (ખૂબ લાંબો સમય મૂવું)
 શર્ત બદના : શરત મારવી
 શર્ત યહ હૈ : શરત એ છે
 શર્મ યાના : શરમ ખાવી (શરમાવું)
 શર્મ રચના : શરમ રાખવી (ઈજ્જત બચાવવી)

શર્મ રહના : શરમ રહેવી (ઈજ્જત રહેવી)
 શર્મ સે ગઢના : શરમથી જમીનમાં પેસી જવું
 શર્મ સે પાની-પાની હોના : શરમથી પાણીપાણી થવું (ખૂબ લજ્જિત થવું)
 શહ દેના : સહાય આપવી; ઉત્સાહ વધારવો
 શહ પાના : સહાય પામવી; પ્રોત્સાહન મેળવવું
 શહદ લગાકર ઘાટના : મધ લગાડીને ઘાટવું (કોઈ નિરર્થક વસ્તુને સંભાળી રાખવી)
 શાન બધારના : શાન જમાવવી; રોક દેખાડવો
 શાન પેં ફર્ક આના યા ઘટ્ટા લગના : શાન (ઈજ્જત) ધટવી; પ્રતિષ્ઠા હેઠી પડવી
 શાબાશી લૂટના : શાબાશી લૂંટવી
 શામત આના : દુર્ભાગ્ય આવવું; ખરાબ સમય આવવો
 શામત કા મારા : વખાનું માર્યું; દુર્દશાગ્રસ્ત; કમનસીબ
 શિકંજે પેં કસના : સકંજામાં કસી લેવું (અધિકારમાં કરવું, વશમાં લેવું)
 શિકંજે પેં ચીંચના : સકંજામાં ખેંચવું; ખૂબ કષ્ટ દેવું
 શિકસ્ત યાના : હાર ખાવી; હારવું
 શિકસ્ત દેના : હરાવવું
 શિકાર ચેલના : શિકાર ખેલવો
 શિકાર ફેસના : કોઈ એવી વ્યક્તિ વશમાં હોવી જેનાથી બહુ લાભ થાય
 શિકાર બન જાના : શિકાર બની જવું (કોઈના કારણે કે મારફતે માર્યા જવું)
 શિકાર ચનાના : શિકાર બનાવવું (આપણા લાભ માટે કોઈને ફસાવવું)
 શિકાર હાથ લગના : શિકાર હાથ લાગવો (એવી વ્યક્તિ હાથ લાગવી જેના ફસાવાથી કે વશ હોવાથી સારો લાભ થાય)
 શિકાર હોના : શિકાર થવું (માર્યા જવું)
 શિગૂફા ચિલ્લાના : ફૂલ ખીલવાં (કોઈ અનોખી ધટના ધટિત હોવી, ઝખડે ઉઠાવવો)
 શિગૂફા છોડના : ઝખડો-ટંટો થાય તેવી વાત કહેવી કે કરવી
 શિયા જમના : દાવ લાગવો; તક મળવી; મુક્તિ લાગવી; મન મળવું
 શીતલ કરના : શીતળ કરવું (સુખ આપવું; શાંતિ આપવી)
 શીન-કાફ દુરુસ્ત હોના : શુદ્ધ ઉચ્ચારણ હોવું
 શીન કાફ દુરુસ્ત ન હોના : શુદ્ધ ઉચ્ચારણ ન હોવું
 શીર શકર હોના : દૂધ અને સાકર પેટે ખૂબ મળેલું હોવું

शील न होना

५३२

सत्यानाश करना

शील न होना : पान्दान्तीनो अन्धाय होवो
 शील भंग करना : अण्णत्कार करवो
 शीश महल का कुत्ता : पागल कुतरानी भाकड़
 लसवा आने छिछलकूट करवाना आदतवाणी
 व्यक्ति
 शीशी सुँपाना : शीशी सुँपाववी
 शीशे में अपना मुँह या मुख देख लो : दर्पणमां
 तमारुं भों जेई लो
 शुक बजा लगना : कृतज्ञता प्रकट करवी; शाबाशी
 आपवी
 शुक्रिया अदा करना : पत्न्यवाह देवा
 शेखचिल्ली के इरादे : शेभयल्लीना विचारो
 शेखी बधारना या मारना : शेपी मारवी
 शेर के मुँह में जाना : ज्ञानना जेभमवाणा स्थणमां
 जवुं
 शेर-बकरी का एक घाट पानी पीना : वाध-
 बकरीनुं अकघाटे पाझी पीवुं
 शेर बनाना : निर्बंध आने छिभतवाने अनाववुं
 शेर होना : निर्बंध आने छिभतवान होवुं
 शैतान का कारखाना : शैताननुं कारखानुं
 शैतान का बच्चा : शैताननो अन्धो
 शैतान की आंत : शैताननुं आंतरुं
 शैतान की खाला : शैताननी मासी
 शैतान के कान फाटना या कतरना : शैतानना
 कान कापवा
 शैतान चढ़ना या सवार होना : शैतान सवार
 होवो
 शोभा देना : शोभा देवी (सुंदर लागवुं; उचित
 लागवुं)
 शोर मचना : कोलाहल भयवो
 शौक करना : शोभ करवो
 शौक चराना : तीव्र छंछा होवी
 शौक पूरा करना या मिटाना : शोभ पूरो करवो
 श्री गणेश करना : आरंभ करवो
 श्री गणेश होना : आरंभ थवो
 श्वास खींचना या चढ़ना : श्वास खदेवो (श्वास
 भेरीने अंदर शेकवो)
 श्वास छूटना : श्वास छूटवो (मृत्यु थवुं)
 संकल्प करना : संकल्प करवो
 संग लगना : संग लागवो
 संगत करना : संगत करवी (संगाथ करवो; गायको
 साथे कोई वाध वगाउवुं)
 संगत बैठना : वे वस्तु के व्यक्तिना मेणने उचित
 सिद्ध करवुं

संग्राम ठगना : युद्ध नकड़ी थवुं
 संतोष की साँस लेना : संतोषनो श्वास लेवो
 संयोग बनना : संयोग बनवो (सारी अवसर
 उपस्थित थवो)
 संसार की हवा लगना : दुनियांनो पवन लागवो
 संसार देखना : सांसारिक अनुभव प्राप्त करवो
 संसार बसाना : लग्न करी पारिवारिक जीवन व्यतीत
 करवुं
 संसार सिर पर उठा लेना : दुनियां माथे करवी (बहु
 उपद्रव भयवो)
 संसार सूना जान पड़ना : संसार मिथ्या छे अेम
 भावुम पडवुं
 संसार से उठ जाना : मरी जवुं; समाप्त थई जवुं
 संसार से नाता तोड़ लेना : जगतधी संबंध छोड़ी
 नाभवो (वेरागी थई जवुं)
 संसार से विदा हो जाना : जगतधी विदाय थई जवुं
 (मरी जवुं)
 सकते में आना : डिक्तव्य-विमूढ थई जवुं; स्वभ्य
 थई जवुं
 सगुन देखना या विचारना : शुक्न जेवा
 सजा फाटना : सजा कापवी (दंड लागवो)
 सट्टा करना : सट्टा करवो; आडा-अवणा धंधा
 करवा; सट्टाना रवाडे खदेवुं
 सट्टा-बट्टा लड़ाना : पोतानुं कार्य साधवा कोई
 प्रकरनी युक्ति करवी
 सट्टी लगाना : बहु रभज्जभमज्ज करवुं
 सठिया जाना : षडयज्ञने कारखे मानसिक शक्तिनो
 धटाओ थई जवो
 सड़क काटना या निकालना : सडक अनाववी
 सत पर चढ़ना : पति साथे पत्नीनुं अग्निशिताभां
 अणी भरवुं
 सत पर रहना : पतिव्रता रहेवुं
 सती होना : पतिना शयनी साथे अणी भरवुं
 सतीत्व बिगाड़ना : आभरुं लूटवी; सतीत्व
 शेजवुं
 सत्तर घाट का पानी पीना : सत्तर घाटनां पाझी
 पीवां (अनेक कुकर्म अथवा पाप करवां)
 सत्ता चलाना : अधिकार थलाववो
 सत्तू बाँधकर पीछे पड़ना : हाथ बांधीने पाछण
 पडवुं
 सत्तू बांधकर खोजने जाना : जुब तैयारी करीने के
 दंड संकल्प करीने शोधवा जवुं
 सदा सुहागिन रहना : सदा सौभाग्यपूर्ण रहेवुं
 सत्यानाश करना : बरबाद करवुं

सनक सवार होना

५३३

साँप से खेल

सनक सवार होना : कोई काम करना पून सवार होवी; पून लागवी

सनसनी फैलना : लय अने आश्चर्यना कारणे स्तब्धता होवी

सनीचर सवार होना : भराब दिवस आववा; दुर्भाग्य आववुं

सन रह जाना : सत रही जवुं; स्तब्ध बरि जवुं
सन्नाटा खींचना या मारना : बिलकुल बूध बरि जवुं

सन्नाटा छाना : सन्नाटे छवावो

सन्नाटे में आना : ठप रही जवुं; अवाक रही जवुं

सपना ढेर होना : आशा नष्ट बरि जवी

सपना संजोना : मनमां काल्पनिक पारङ्गा बनाववी

सपना होना : अश्राप के दुर्लभ होवुं

सफेद झूठ : सफेद झूठ

सफेद पड़ जाना : लय आदिना कारणे बहरेरानो रंग डिको पडी जवो

सब ओर से जाना : कोई तरफनुं न रहेवुं

सबक देना : शिक्षा देवी; उपदेश देवो; पाठ करना भाटे पाठ देवो; दंड देवो

सबक मिलना : शिक्षा भणवी; दंड भणवो

सबक सिखाना : शिक्षा देवी; उपदेश देवो; ठीक करवुं; दंड देवो

सबक बाग दिखाना : ठगवा भाटे झूठी आशाओ देभाडवी; दणो देवो

सब कर लेना : बुधबाप कशी छानि के अनिष्टने सही लेवुं

सब पड़ना : पीरजपुर्वक सहन करेला कष्टनो बढलो भणवो

समझ पर पत्थर पड़ना : अक्कल पर पथरा पडवा (बुद्धि बराबर न रहेवी)

समझ लेना : समझ लेवुं; साथेसाथे लागी जवुं; बीजानी संमतिथी कोई निर्णय करवो

समय आ पड़ना : समय आवी पडवो (संकटनी स्थिति आवी पडवी)

समय का फेर : समयनो डेर (बढलायेलो समय), दुध के विपत्तिनो समय

समय की गति : समयनी गति (बढलायेलो समय), दुध के विपत्तिनो समय

समय की पार : भराब समयनो सपाटो

समय पड़ना : समय पडवो (माठी वेणा आववी; कष्ट के दुभना दिवस आववा)

समय फिरना : समय इरवो (भाग्य विरुद्ध होवुं)

समां बाँधना : संगीत आदिनुं अटवी उत्तमताथी होवुं के अपा स्तब्ध बरि जाय; रंग जामवो

समां छाना : संगीत आदिनुं अटवी उत्तमताथी होवुं के लोक स्तब्ध बरि जाय

समीप न जाना : कोई संबंध न राखवो; आबरुभाना न लाववुं

सम्मुख आना या होना : संमुख बवुं; सामे आववुं
सर आँखों पर बैठाना : शिर-आंभो पर बेसाडवुं (माननीय होवुं; सहर्ष स्वीकार होवो)

सरकार उलटना : मंत्रीमंडलनुं पतन करवुं

सरकार बनाना : मंत्रीमंडलनी रचना करवी

सरकारी मेहमान : सरकारी भडेमान (कैदी)

सरपट दौड़ना : भूब तेज होडवुं

सराय की भठियारी : धर्मशाणाना रसोडानी रसोपक्ष (जपडलु अने नड्डट खी)

सर्द हो जाना : शरीर ठंडुं बरि जवुं; मरी जवुं

सर्दो खाना : ठंडी लागी जवी

सर्दो पड़ना : टाढ पडवी

सलाई फेरना : सणी गरम करीने आंभमां लगाववी (आंभ डोडवी)

सलाम करना : सलाम करवी

सलाम देना : सलाम आपवी

सलाम बजाना : सलाम बजाववी (प्रश्राम करवा)

सलाम खोलना : सलाम खोलवी (खोलववुं)

सलाम लेना : सलाम लेवी (सलामनो जवाब देवो)

सलामी उतारना : सलामी उतारवी (उच्च पदाधिकारीना मानमां सलामी आपवी)

सवाल करना : सवाल करवो

सवाल-जवाब करना : सवाल-जवाब करवा

सांचे में डला : सुंदर सुओण शरीर

सांठ-गांठ करना : सांठगांठ करवी

साड़ की तरह घूमना : आपखानी जेम मढालवुं (मोटा तगडा आदमीनुं बेहिककर बरि काम-धंवा विना रमडवुं)

साँप कलेजे या छाती पर लेटना : साप कलेजा पर सूवो (कोई सांभरी आवतां शोक बवो)

साँप का बच्चा : सापनो बच्चो (दुष्ट व्यक्ति; जालिम आदमी)

साँप की सी केंचुल या केंचुली झाड़ना : सापनी जेम कांयणी उतारवी (नयां कपडां पहरेवां)

साँप लोटना : ईर्ष्या आदिना कारणे अत्यंत दुध बवुं

साँप सूँघ जाना : सापना उसवाधी मरख बवुं

साँप से खेलना : साप साथे खेलवुं

साँस आना

५३४

सारा जमाना

साँस आना : आस आववो (जुयित होवुं; येन पड़वुं)

साँस उखड़ना : आस ओपड़वो (थोड़ा वपत भाटे
आस रोकाई जवो)

साँस ऊपर-नीचे होना : आस उपर-नीचे थवो
(आस रोकावो)

साँस खींचना : आस ખેંચवो (आस रोकवो; दम
साधवो)

साँस चढ़ना : आस ચઢવો

साँस चढ़ाना : आस ચઢાવવો (आस रोकवो; दम
साधवो)

साँस चलना : आस ચાલवો (जुयता होवुं)

साँस दूटना : आस તૂટવો (आसनुं नियमित
रूपथी न चालवुं)

साँस तक न लेना : आस સુધ્યાં ન લેવો (बिलकुल
भौन रहेवुं)

साँस निकलना : आस નીકળવો (भरी जवुं)

साँस पाना : आस ખેળવવો (कुरसद भगवी)

साँस फूलना : आस ફૂલવો (दमनी बीमारी होवी;
छाँकवुं)

साँस भर आना : आस ભરાઈ આવવો (छाँकवुं)

साँस लेना : आस લેવો

साँसलेने की फुरसत न होना : आस लेवानी પણ
કુરસદ ન હોવી

साँस साधना : आस સાધવો (प्राणायाम करवा;
क्यांय सुधी आस ખેંચा करवो)

साई देना : कोई काम करवा थोड़ा पैसा बाना
તરીકે આપવા

साका चलना : रोक के हुआबनो स्वीकार करावो

साख जमाना : आबजुं जमाववी

सागपात समझना : बिलकुल तुच्छ मानवुं

साज छेड़ना : वाशुं वगाड़वुं शरुं करवुं

साढ़े साती आना या चढ़ना या सवार होना :

साज साती सवार थवी (विपत्तिग्रस्त होवुं;
अशुभ समय आववो)

सात खून माफ करना : सात पून माफ करवां
(बहु मोटा मोटा अपराध माफ करवा)

सात तालों के अन्दर रखना : पूब जणवणीथी
राभवुं

सात परदों में रखना : सात पडदां राभवुं
(छायावीने राभवुं; बहु सावधानीथी राभवुं)

सात परदे लगना : सात पडदां लागवा (पडदां
रहेवुं)

सात-पाँच : सात-पांच (थोड़ाक लोक; थालाकी;
थालबाछ; छगकपट)

सात समुद्र पार : सात समुद्र पार (बहु दूर)

सातों भूल जाना : संकट आवतां पांचे छिन्दियो
मन अने बुद्धिनुं ठेकावुं न रहेवुं अने सारी रीते
पोतानुं काम न करी शकवुं; छीश-हवस भोवाई
जवां

सात राजाओं की साक्षी देना : सात राजाओनी
साक्षी आपवी (कोई बातनी सख्खाई पर बहु जोर
आपवुं)

सातवें आसमान पर चढ़ना : सातमा आसमाने
चढ़वुं; अत्यंत छर्पित होवुं

सातवें आसमान पर पहुँचाना : सातमा आसमाने
पहोँचावुं

साथ देना : साथ देवो

साथ लगना : साथ लागवो (साथेसाथे जवा लागवुं)

साथ लेना : साथ लेवो

साधु साधु करना : कोई बातने अनुमोदन करवुं

साधु साधु कहना : प्रशंसा करवी. शाबाशी आपवी

साधुवाद देना : साधुवाद देवो; प्रशंसा करवी; वधाई
आपवी

सान रखना या चढ़ाना : सराखे चढाववुं (हथिपार
आदिनी पार तेज करवी)

साफ करना : साफ करवुं (सफाई करवी)

साफ छूटना या छूट जाना : साफ छूटी जवुं (वगर
सजा पाभे मुक्त थई जवुं)

साफ जवाब देना : साफ जवाब देवो

साफ बखना : साफ बयवुं (जरा પણ आंय न आवे
अेम बयवुं)

सामना करना : सामनां करवो

सामने आना : सामे आववुं

सामने करना : सामे करवुं

सामने ठहरना : सामे ठीका रहेवुं

सामने न होना : सामे न होवुं

सामने पड़ना : सामे पड़वुं

सामने होना : सामे होवुं

साया उठ जाना : छाया छिड़ी जवी; संरक्षण समाप्त
थई जवुं

साया पहना : छाया पडवी

साये की तरह साथ-साथ फिरना या होना :
पडछायांनी जेम साथेसाथे इरवुं; सदैव साथे
जोड़ापेल रहेवुं

साये में आना : छायांमां आववुं

साये से भागना : छायाथी लागवुं

सारा जमाना : आभो जमानो; सारुंये विश्व; बधा
ज लोक

साष्टांग प्रणाम करना

५३५

सिर झुकाकर चलना

साष्टांग प्रणाम करना : साष्टांग प्रणाम करवा;
 जमीन पर सुई प्रणाम करवा
 सिंदूर देना : सिंदूर देवुं (लग्न वधते वरे कन्यानी
 सेथीमां सिंदूर भरवुं)
 सिंदूर घुल जाना : सिंदूर लुंसाई जवुं (विधवा
 धवुं)
 सिक्का जमाना या बैठना : सिको जमवो (रुआज
 जमवो)
 सिक्का जमाना या बैठना : सिको जमववो
 (प्रभाव जमववो)
 सिखाना-पढ़ाना : शीभववुं-भक्षाववुं
 सितम ढाना : सीतम गुजारवो; जुलम करवो;
 अत्याचार करवो
 सितारा गर्दिश में होना : सितारो विपत्तिमां होवो
 (विपत्तिमां होवुं)
 सितारा चमकना : सितारो चमकवो (आग्योदय
 धवो)
 सितारा बुलन्द होना : सितारो बुलंद होवो (आग्य
 अनुकूल होवुं)
 सिप्पा जमाना या बैठना या भिड़ना या लड़ना :
 युक्ति करवी, कोई कामने अनुकूल परिस्थिति
 उत्पन्न करवी
 सिप्पा जमाना : भुपिका भांपवी
 सिप्पा भिड़ना या लड़ना : भोको मजवो
 सिप्पा भिड़ना या लड़ना : युक्ति लगाववी;
 परिस्थिति पेदा करवी; कोई कामने अनुकूल
 परिस्थिति पेदा करवी
 सियापा छाना : स्त्रीओमां शोक, रोवुं-फूटवुं वगेरे
 छवावां; उदासी छवावी
 सियाह-सफेद करना : क्राणु-पोणुं करवुं; ललाई-
 बुराई करवी; काम पार पाडवुं के लगाडवुं
 सिर-आँखों पर बिठाना : आंभ-माथे बेसाडवुं;
 भूल आदर-सत्कार करवो; विनम्रतापूर्वक स्वीकार
 करवो
 सिर-आँखों पर रहना या होना : आंभ-माथा पर
 रहेवुं (माननीय होवुं; सहर्ष स्वीकार धवो)
 सिर आना : धूझवुं दिवी-देवता के भूत-प्रेतनो
 प्रभाव के आवेश आववो)
 सिर उठाना : माथुं ग्रीवकवुं (प्रतिष्ठा साथे ठीला
 धवुं; विरोध के विद्रोह करवो)
 सिर उठाने की फुर्सत न मिलना : माथुं ग्रीवुं
 करवाना निरांत न पणवी
 सिर उड़ाना या उतारना : माथुं उतारवुं (माथुं
 आपवुं)

सिर ऊँचा उठाना : माथुं ग्रीवुं उठाववुं (छज्जतथी
 ठीला धवुं)
 सिर ऊँचा करना : माथुं ग्रीवुं करवुं (आत्म-
 सम्मानपूर्वक रहेवुं)
 सिर ऊँचा होना : माथुं ग्रीवुं धवुं (गर्व धवो;
 अभिमानधी कुलाई जवुं)
 सिर ओखली में देना : पांडश्रियामां माथुं पूकवुं
 (मुश्किलीमां पडवुं)
 सिर कदमों पर होना : माथुं पगो पर होवुं
 (नतमस्तक होवुं)
 सिरकरना या बाँधना : जिम्मेदार बनाववुं; (स्त्रीनुं)
 माथुं ओणवुं
 सिर का पसीना एड़ी तक आना : पगनो
 परसेवो अेरी सुधी पछोचवो (भूल वधुं महेनत
 करवी)
 सिर का बोझ उतरना : माथानो भार उतरवो;
 कोई काममांथी कुरसद भेणववी
 सिर का बोझ उतारना : माथानो भार उतारवो;
 लापरवाहीथी कोई काम करवुं
 सिर के बल जाना : अहुं अदभ साथे के आदरपूर्वक
 जवुं
 सिर के बाल नोचना : माथाना वाण छेडवा
 (माथाना वाण पकडीने मारवुं; तडपाववुं; कष्ट
 देवुं)
 सिर खपाना : भूल महेनत-माथाजीक करवी
 सिर खाना : माथुं भावुं; आली माथाकूट करवी;
 अर्थ वातो करवी
 सिर खाली करना : आली नकामी माथाकूट करवी;
 बकवास करवो
 सिर गंजा करना : ओटवुं मारवुं के माथा पर अेके
 वाण न रहेवा पामे
 सिर घुटनों में देना : माथुं घुटनोमां संताडवुं (लज्जित
 धवुं; चिन्न धवुं)
 सिर घूमना या चकराना या चक्कर खाना : माथुं
 धूमवुं (माथामां दई धवुं; पागल धवुं)
 सिर चढ़ना : माथे यडवुं; पार बनवुं; अशिष्ट के
 उदंड धवुं; धृष्टता करवी
 सिर चढ़ाना : माथे यडाववुं (आदरनो भाव
 देभाडवो)
 सिर चला जाना : माथुं थालवुं जवुं (पीत धवुं;
 मरवुं)
 सिर झुकना : माथुं नमवुं (लज्जित धवुं)
 सिर झुकाकर चलना : माथुं नीथुं शमीन थालवुं
 (नम्रतानुं आचरण करवुं)

સિર ઝુકાના

૫૩૬

સિર મુઢાના

સિર ઝુકાના : નમસ્કાર કરવા; લજજાથી નમી જવું; સ્વીકાર કરવો

સિર ટેકના : માથું ટેકવું (હાર માનવી; અધીનતા સ્વીકારવી; આત્મસમર્પણ કરવું)

સિર-તોફ કોશિશ યા મેહનત કરના : કઠિન પરિશ્રમ કરવો

સિર થામફર ષૈટ જાના યા ષૈટના : માથું પકડી બેસી જવું (શોક શોભ આઘાત આદિના વેગથી ગ્રસ્ત થઈ વિલાપ કરવો)

સિર દર્દ મોલ લેના : શિરદર્દ વહોરી લેવું (પોતાના માથે ઝંઝટ લેવી)

સિર દેના : પ્રાણ ન્યોછાવર કરવા; જાન આપવો

સિર ધરના : માથું ધરવું (આદર સહિત સ્વીકાર કરવો)

સિર ધુનના : માથું પટકવું (પસ્તાવું; પશ્ચાત્તાપ કરવો; શોક કરવા કે માથું પટકવું)

સિર નવાના : માથું નમાવવું

સિર નીચા કરના : માથું નીચું કરવું

સિર નીચા હોના : માથું નીચું હોવું

સિર પટકના : માથું પટકવું

સિર પઢના : માથે પડવું

સિર પર આના : માથે આવવું

સિર પર આ પઢના : માથે આવી પડવું; જવાબદારી આવવી; થવાનું હોય તે થવું

સિર પર આસપાન ઊઠાના : માથા પર આસપાન ઊઠાવવું

સિર પર કફન ઘાંધના : માથે કફન બાંધવું; મરવા તૈયાર રહેવું

સિર પર કયામત દૂટના : માથે કયામત તૂટવું (બહુ મોટી આપત્તિ આવવી)

સિર પર કાલ નાચના : માથા પર કાળ ભમવો

સિર પર કોઈ ન હોના : માથે કોઈ ન હોવું (દિખલાય કરનાર કે અંકુશ રાખનાર કોઈ ન હોવું)

સિર પર યાદ રહના : માથા પાસે ઊભા રહેવું (પડખે ઊભા રહેવું)

સિર પર યાદ ચઢના : માથા પર લોહી ચઢવું (હત્યા કરવાનાં લક્ષણ પ્રકટ થવાં)

સિર પર યાદ સવાર હોના : માથા પર લોહી સવાર થવું (જાન લેવા તૈયાર થવું; હત્યા કરવાનાં કારણ કાબૂમાં ન રહેવાં)

સિર પર ચઢના : માથા પર ચઢવું (ઉદ્દડ બનવું)

સિર પર ચઢકર બોલના : માથા પર ચઢીને બોલવું (સ્વયં પ્રકટ હોવું)

સિર પર ચઢાના : માથા પર ચઢાવવું (ઉદ્દડ બનાવવું; ઈજાત કરવી)

સિર પર જૂતા પઢના : માથે જૂતાં પડવાં (માર ખાવો; શિક્ષા મળવી)

સિર પર ધરના : માથા પર ધરવું (સાદર સ્વીકાર કરવો)

સિર પર તલવાર લટકના : માથા પર તલવાર લટકવી; ખતરામાં પડવું

સિર પર પહાડ રચના : માથા પર પહાડ રાખવો

સિર પર પાંચ રચકર ભાગના : માથે પગ મૂકીને ભાગવું

સિર પર બલા લેના : માથા પર બલા લેવી; પોતાના ઉપર આક્રમક વહોરવી

સિર પર ભૂત યા શૈતાન ચઢના યા સવાર હોના : માથે ભૂત સવાર થવું

સિર પર મોત નાચના : માથા પર મોત નાચવું

સિર પર રચના : માથા પર રાખવું

સિર પર લેના : માથા પર લેવું

સિર પર શૈતાન સવાર હોના : માથા પર શૈતાન સવાર હોવો

સિર પર સવાર રહના : માથા પર સવાર રહેવું (ધૃષ્ટ થવું; પ્રેતાદિનો પ્રભાવ હોવો)

સિર પર સવાર હોના : માથા પર સવાર હોવું

સિર પર સોંગ હોના : માથા પર શિંગડાં હોવાં

સિર પર સેહરા ઘંધના યા હોના : માથા પર ખૂંપ બંધાવો (યશ પ્રાપ્ત થવો)

સિર પર હાથ રચના : માથે હાથ રાખવો (મરવા માટે તૈયાર રહેવું)

સિર પર હાથ રચકર રોના : માથે હાથ રાખીને રોવું (ભાગ્યને રડવું)

સિર પર હોના : માથે હોવું અથવા યોગ્ય સમર્થક કે સંરક્ષક હોવું

સિર ઘીટના : માથું પછાડવું

સિર ફટના : માથું ફાટવું; માથામાં ખૂબ દર્દ થવું

સિર ફિરના યા ફિર જાના : માથું ફરવું

સિર મઢના : માથે મારવું

સિર માથે પર હોના : શિર માથા પર હોવું (સહર્ષ સ્વીકારવું)

સિર માથે પર ચઢના : શિર માથા પર ચઢાવવું (સાદર સ્વીકારવું)

સિર માતના : માથું મારવું

સિર મુઢાતે ઓલે પઢના : પ્રારંભમાં જ વિન નડવું કે બાધા આવવી

સિર મુઢાના : માથું મુંઢાવવું (સાધુ થઈ જવું)

सिर रंगना

५३७

सूना लगना

सिर रंगना : माथुं रंगवुं (माथुं कोइवुं; लोहीलुहाइ
करवुं)

सिर सफेद होना : माथुं धोणुं धवुं (वृद्धावस्था
आववी)

सिर सूँघना : माथुं सूँघवुं (नानां उपर मोटांओअे
प्रेम अनाववो)

सिर से कफन बाँधना : माथा साथे कफन बांधवुं
सिर से खेल जाना : भरवा भाटे तैयार थई जवुं;

भूब दिवेरीनुं काम करवुं)

सिर से पैर तक : माथाथी पग सुधी

सिर से पैर तक आग लगना : माथाथी पग सुधी
आग लागवी (भूब कोधे बरावुं)

सिर से बोझ या भार उतरना : माथेथी लार
गितरवो

सिर से बोझ या भार उतरना : माथेथी लार
उतारवो

सिर से लगाना : माथा साथे जोइवुं (आदर-
सन्मान करवुं)

सिर से साया उठना : वडीलनुं देहावसान थतां
अनाथ थवुं

सिर हथेली पर धरना : जल आपवा तैयार थवुं

सिर हिलाना : माथुं हलाववुं (छन्दार करवो;

प्रसन्नता जखेर करवी)

सिर होना : माथे होवुं (जवाबदारी होवी; पीछे

होवो; चिंता होवी)

सिलसिला जारी रखना : सिलसिलो यालु राखवो

(कोई कामना कमने यालु राखवो)

सिसकियाँ भरना : डूसकां भरवां

सौँकिया पहलवान : सणैकडा जेवो दूबणो पातणो

पहेलवान

सौंग-पूँछ लग्गी होना : शिंगां-पूँछडी लागेलां

होवां

सौंग समाना : स्थान के मोको भणवो; ठेकाणुं देभाई

आपवुं

सौंग होना : शिंगां होवां (कोई विशेषता होवी)

सौंगी लगाना : शिंगां के शिंगी लगाडी लोही

यूसवुं

सी करना : सूं करवुं; कष्ट व्यक्त करवुं

सीड़ी-सीड़ी चढ़ना : पगथिये पगथिये चढवुं;

धीमेधीमे उन्नति करवी

सीधा करना : सीधा करवुं

सीधा-सादा : सीधुं सादुं

सीधे मुँह बात न करना : सीधा भोंअे वात न

करवी

सौने से लगाना : छातीअे लगाइवुं

सीमा से बाहर जाना : छटथी बहार जवुं

सुख की नींद सोना : सुषणी निद्राअे सूवुं

सुख की साँस लेना : सुषणा आस लेवा

सुख मानना : सुष मानवुं

सुख लूटना : सुष लूटवुं

सुख से सोना : सुषथी सूवुं; येनथी सूवुं

सुदामा की कुटिया : सुदामानी ग्रूपडी

सुधि दिलाता : स्मरण देवराववुं

सुध न रहना : स्मरण न रहेवुं

सुध या सुधि पाना : पत्तो पामवा; सपावार पामवा

सुध बिसरना या भूलना : याद न रहेवुं

सुध या सुधि लेना : रक्षा करवी

सुनी अनसुनी करना : सांभणुं न सांभणुं करवुं

सुनते सुनते कान पक जाना या बहरे हो जाना :

सांभणी सांभणी कान पाडी जवा

सुनगुन मिलना : पत्तो भणवो

सुपासी बैठना : निमंत्रण भणवुं; निमंत्रित होवुं

सुर अलापना : गीत गावुं; कोई विलक्षण बात

कहेवी

सुर मिलाना : सुर मेणववा; अवाज मिलाववा

सुर में सुर मिलाना : सुरमां सुर मेणववो

सुरधाम सिधारना : देवलोक सिधाववुं (भरवुं)

सुर्खाब के घर लगाना : सुरभाबनी पांभो लागवी

(कोई पास भूमी के विशेष गुण होवो)

सुहाग उजड़ना : विधवा थवुं

सुहाग उतरना : सोभाअ्यनी यूसी ने थालो गितरवां

सुहाग मराना : सोभाअ्यनी कामना करवी

सई का भाला या फावड़ा बना देना : सोपनो

भालो करवो (रजनुं गज करवुं)

सई की नोक के बराबर : सोपनी अष्टी जेटवुं

(जरीक जेटवुं)

सई देना या लगाना : सोय लगाववी (छंजकशन

आपवुं)

सूखकर काँटा होना : सुकाईने कांटो थवुं (बहु

दूबणा थवुं)

सूख जाना : सुकाई जवुं (सुन थई जवुं; स्तब्ध थई

जवुं)

सूखा जयाब देना : साइ छन्दार करवो

सूखा टरकाना : कोईनी छथा पूरी कथा विना

पाछा करवुं

सूत्रपात करना : आरंभ करवो

सूत्रपात होना : आरंभ थवो

सूना लगना : सूनुं लागवुं

सूरज को दीपक दिखाना

५३८

हैंसते-हैंसते

सूरज को दीपक दिखाना : सूरजने दीपक देखाओ
सूरज बलना : सूरज ढगयो

सूरज पर धूकना या धूल फेंकना : सूरज पर धूज
उछाओ

सूरत दिखाना : सूरत (मुभाकृति) देखाओ
सूरत नजर न आना : सूरत (मुभाकृति) नजरे न
पडवी

सूरत निकालना : पुकित शोधवी; उपाय कढवो

सूरत बताना : उपाय बताववो

सूरत बनाना : उप कढवुं; वेश बदलवो

सूरत बिगड़ना : यहेरो किंकी पडवो; निस्तेज थवुं

सूरत बिगाड़ना : यहेरो अगाओ (सिकल विकृत
करी देवी)

सूली पर चढ़ाना : शूणी पर चढ़ाववुं (झंसी देवी)

सूली पर जान होना या रहना : शूणी पर जान
होवो (जान पतरामां होवो; प्राज्ञ जवानो जप
होवो)

सेंध लगाना : आतर पाडवुं (थोरी करवा भीतमां
आओरुं पाडवुं)

सेर की सवा सेर : शेरना माथे सवा शेर

सेहरा बंधना : भूप आंधवो (कामनुं श्रेय प्राप्त
थवुं)

सैंकड़ों घड़े पानी पड़ना : सैंकड़ो घड़े पाणी पडवुं
(भूज पाणी पडवुं)

सोते-जागते : सूता-जागतां

सोना उगलना : सोनुं नीकणी आववुं (अधु वधारे
जिपज थवी; अधु अधिक धन भणवुं)

सोना वरसना : सोनुं वरसवुं (अधु वधारे धन
प्राप्त थवुं)

सोने का कौर : सोनानो कोणियो (कीमती भोजन
करवुं)

सोने का घर मिट्टी हो जाना : सोनानुं घर माटी
थई जवुं (अनुं-अनावुं घर राख थई जवुं)

सोने का पानी : सोनानुं पाणी (सोनानो दोण)

सोने का संसार मिट्टी में मिला देना : सोनानो
संसार माटीमां भेजवी देवो

सोने की चिड़िया : सोनानुं पक्षी (धनिक देश;
भावदार आदमी)

सोने की लंका : सोनानी लंका

सोने की वर्षा होना : सोनानो वरसाद थवो

सोने के मोल बिकना : सोनाना भूले वेशवुं

सोने में चुन लगना : सोनामां कीड़ा पडवा (अधु
असंभव बात होवी)

सोने में सुगंध होना : सोनामां सुगंध थवी

सोने में सुहागा : सोनामां सुरोभार भणवो

सोलह आने : सोण आना

सोलह परी का नाव : सोण परीओनो नाव
(कीरीओनो जुगार)

सोलह-सोलह गंडे सुनाना : सोण सोण मझनी
सुझाववी (भूज गाणो देवी)

सौ कोस दूर भागना : सो आठ दूर भागवुं

सौ घड़े पानी पड़ जाना : सो धड़ा पाणी पडी जवुं

सौ आत की एक आत : सो बातनी अंक बात

सौदा पटना : सोदो पतवो

सौदा पटाना : सोदा पताववो

स्तनपान कराना : स्तनपान कराववुं

स्यार लोटना : शिमाण आणोटवी (उज्जड यई
जवुं)

स्याह सफेद करना : काजुं-धोजुं करवुं; (वसाववुं
अने वझसाडवुं)

स्याही पोतना : सही योपडवी (भों काजुं करवुं; कलंक
लगसाडवुं)

स्वर उतारना : स्वर पीमो करवो

स्वर चढ़ाना : स्वर जियो करवो

स्वर में स्वर मिलाना : स्वरमां स्वर भेजववो

स्वर्ग के तारे तोड़ साना : स्वर्गना (आकाशना)
तारा तोड़ी लाववा

स्वर्गवास होना : स्वर्गवास थवो

स्वर्ग सिधारना : स्वर्ग सिधाववुं

स्वांग करना : वेश भजववो (कपटजान झेलाववी;
ढोंग करवो)

स्वांग भरना : वेश भरवो (कपटजान झेलाववी)

स्वांग बनाना या रचना : वेश बनाववो (आपणो
स्वार्थ साथी लेवो)

स्वार्थ साधना : स्वार्थ साधवो (पोतानी मतलब
भेजवी लेवी)

स्वाहा करना : स्वाहा करवुं (नष्ट करवुं; धन व्यर्थ
अर्थां नाभवुं)

हैंकदान देना या भरना या मारना : भूमभराडा
पाडवा; राग्राड करवी

स्वाहा होना : स्वाहा थवुं (नष्ट थवुं; भजी जवुं)

हैंकार पड़ना : पोकार पडवो

हैंकार लगना : भूमाभूम मथवी

हंगामा मचाना : हंगामो मथाववो

हँडिया दागना : रसोई करवी

हैंसकर आत उड़ा देना : हसीने बात उड़ावी देवी

हैंसते-खेलते : हसतां-रमतां

हैंसते-हैंसते : हसतां-हसतां

हंसते-हंसते पेट में-

५३८

हथेली पर जान होना

हंसते-हंसते पेट में बल पड़ जाना : हसतां-
हसतां पेटमां आंठी पडवी

हंसते-हंसते लोट जाना : हसतां-हसतां लोथपोथ
धरि जवुं

हंसना बोलना : हसवुं-बोलवुं

हंसा पारना : भूब हसावुं

हंसी उड़ाना : हांसी उड़ाववी; टीभण करवुं

हंसी खेल समझना : हांसी-मजक समजवुं (सरण
काम समजवुं)

हंसी खेल होना : हांसी-मजक होवुं (सरण काम
होवुं)

हंसी छूटना : मोटेथी हसवुं आववुं

हंसी-ठट्ठा करना : मजक उड़ाववी

हंसी में उड़ जाना : हसवामां ठीरी जवुं

हंसी में उड़ाना : हांसीमां उड़ाववुं (छात्रमां उड़ाववुं)

हंसी में खसी होना : हसवा हसवामां बगड़ी
जवानुं धरि जवुं; हसवानुं रडवुं धरि जवुं

हंसी में ले जाना : हसवामां लरि जवुं

हंसी में जलना : हसवामां बणवुं (कोरि वातने
गंभीरताथी न अलख करवी)

हंसी में फूल झड़ना : कोरिनुं हसवुं सावुं लागवुं

हंसी होना : हांसी धवी (उपहास धवो; बहनाभी
धवी)

हंसी-खेल समझना : हांसी-भोल समजवुं
(साधारण के सरण वात समजवी)

हक अदा करना : करज अदा करवी (कर्तव्य-
पालन करवुं)

हक पर रहना : न्यायी के वाजबी वातनो आग्रह
राखवो)

हक पर होना : न्यायनो पक्ष करवो (उचित वात
भाटे आग्रह राखवो)

हक पारना : शुभ अवसरनी बसिस आपवानुं
उड़ावी देवुं

हकीकत खुलना : हकीकत भूलवी (असल वातनो
पत्तो भणवो)

हक्का-बक्का हो जाना या रह जाना : हाकाभाका
धरि जवुं (अतिशय सत्य धरि जवुं)

हथक देना : जोरधी मारवुं; इटकारवुं; जूडवुं

हजाम करना : हजम करवुं (लई लेवुं; हडप
करवुं)

हजामत बनाना : हजामत करवी (शिर भुंडवुं;
ठगवुं; मारवुं-पीटवुं)

हठ ठानना या पकड़ना : हठ पकड़वी (जिद्द
करवी; दुराग्रह राखवो)

हठ में पड़ना : हठमां पडवुं (जिद्द करवी)

हठ रखना : हठ राखवी (कोरिनी हठपूर्वक कहेवायेकी
वात मानी लेवी)

हड़प कर जाना या हड़प लेना : हडप करी लेवुं
(हजम करी लेवुं)

हड़िडयाँ निकल आना : हाडकां नीकणी आववां
(भूब दूभणा धरि जवुं)

हड़्डी कांपना : हाडकां कंपवां (अत्यंत लयलीत
धवुं)

हड़्डी गढ़ना : हाडकां भागवां (भूब मारवुं-
पीटवुं)

हड़्डी चबाना : कोरि वस्तुनी अछत होय छातां
जबरदस्तीथी ते मेणववा प्रयत्न करवी

हड़्डी तोड़ना : हाडकां तोड़वां (भूब मारवुं-पीटवुं)

हड़्डी-पसली एक करना : हाडकां-पांसणां ओक
करवां (भूब पीटवुं)

हड़्डी पसली चूर हो जाना : हाडकां-पांसणां यूरो
धरि जवां

हड़्डी हो हड़्डी रहना : हाडकां ज हाडकां रहेवां
(बहु दूभणा धरि जवुं)

हथे चढ़ना : हाथे यढवुं; काबूमां होवुं; आवडत आववी

हथे पर चढ़ाना : हाथे यढाववुं (काबूमां के वशमां
लेवुं)

हत्या टलना : हत्या टणवी

हत्या लगना : हत्या लागवी

हत्या सवार होना : हत्या सवार धवी (मुभाकृति
आदिथी हत्यानी प्रवृत्ति जखई जवी)

हत्या सिर मढ़ना : हत्या माथे मढवी (अपराधी
टाराववुं)

हथकंडा रचना : हाथयालाकी करवी (गुप्त योजना
बनाववी)

हथकड़ी पड़ना : हाथकड़ी पडवी; अपराधी के दोषो
ठरवुं

हथियार उठाना : हथियार उठाववां

हथियार डाल देना : हथियार देहां मूडवां

हथियार बाँधना या लगाना : हथियार बांधवां

हथेली खुलाना : हथेलीमां गण आववी (द्रव्य-
प्राप्तिना शुक्न धवा)

हथेली देना या लगाना : हथेली आपवी (हाथनो
सहारे आपवो)

हथेली पर जान लिए फिरना : हथेलीमां जव लई
करवुं (मरवाने तैयार रहेवुं)

हथेली पर जान होना : हथेलीमां जव होवो (जव
जवानी स्थितिमां होवुं)

हथेली पर दही जमाना

५४०

हवाई किले बनाना

हथेली पर दही जमाना : हथेली पर दही जमावपुं
(कोई काम करवी तत्परता राखवी)

हथेली पर बाल जमाना : हथेली पर बाल जमाववा
(असंभव काम करवुं)

हथेली पर सरसों जमाना : हथेली पर सरसव
जमाववा (कोई कठिन काम स्फूर्तिथी करवुं)

हथेली पर सिर लिए फिरना : हथेली पर बाधुं
टेकवी करवुं (जब आपवा तैयार रहेवुं)

हथेली पीटना या बजाना : हथेली अजाववी (तालीं
अजाववी)

हथेली में आना : हथेलीमां आवपुं (प्राप्त थवुं)

हद कर देना : हद करी देवी

हद बाँधना : हद बांधवी (सीमा नक्की करवी)

हद से ज्यादा : हदथी वधारे

हद व हिसाब नहीं : हद के हिसाब नहि (धनुं
वधारे)

हददो हिसाब न होना : हद बहार थई जवुं;
बेहद थवुं

हप कर जाना : हप करी जवुं; ओजवी के पड़ावी
लेवुं

हमल गिरना : हमेल पडवो (गर्भस्त्राव थई जवो)

हमारी बला से : अमारी बलाधी (अमने कशी
परवा नहीं)

हमाहमी करना : स्वार्थपरायण थवुं

हरफन मौला : सर्वगुण-संपन्न

हरताल फेरना या लगाना : हरताल नामनी धातु
लगाववी (पूरी रीते रद के व्यर्थ करी देवुं)

हरफ आना : कोई पर ओक अक्षर पक्ष आववो
(कसूर नीकलवी)

हरब्रोग मचना : अपेक्ष मयवुं

हरा-भरा करना : हयुंभयुं करवुं

हरा-भरा रहना : हयुंभयुं रहेवुं

हराम करना : हराम करवुं

हराम का माल : हरामनो माल

हराम की कमाई : हरामनी कमाशी

हराम की मौत मरना : जेर पाछेने मरवुं; आत्मघात
करवो

हराम मुँह लगना : हराम भों लागवुं (भूरी
कमाशीनी लत लागवी)

हराम होना : हराम होवुं

हरियाली सुझना : हरियाली सूजवी (आनंद ज
आनंद नजरे पडवो)

हरी झंडी दिखाना : लीली जंडी देभाडवी

हारि आना : दोष लागवो

हर्ष से छाती फूल उठना : हर्षथी छाती फुलाई
ठिठवी

हलक में उँगली देना : हलकमां आंगणी देवी (धारी
शोध-तपास तथा सभताईनी साथे कोई हजम
करेली बीजने प्राप्त करवी)

हलका करना : हलकुं करवुं (अपमानित करवुं;
तुच्छ ठराववुं; भारवुं)

हलक-हलक : हलके-हलके (धीरेधीरे)

हलचल मचना : हलचल मयवी

हलफ उठाना : कुरान के अंग्राजण लई सोगंद भावां

हलफा चलना : अलू ऊपधी भास खालवो

हलवा निकल जाना : कयुंभर थई जवुं

हलवा निकालना : हलवो काढवो (भूज पीठवुं)

हलाक होना : मरवुं; तबाह थई जवुं

हलाल करना : हलाल करवुं

हल्दी चढ़ना : हलदर खदवी (लग्न पहेलां वर अने
कन्याने पीकी योजवी)

हल्दी पिलाना : हलदर पिवडाववी (भूज पीठवुं)

हवा उड़ना : हवा ठिडवी (भजर केलाई जवी)

हवा उड़ाना : हवा ठिडाववी (भजर केलाववी)

हवा करना : हवा करवी (पंखो हलाववो; गापम
करी देवुं)

हवा का रुख देखना : हवानी रुम जेवी
(परिस्थितिने अनुकूल खालवुं)

हवा खाना : हवा भावी

हवा गिरना : पवन अटकी जवो

हवा पलटना : हवा बदलवी (परिस्थिति बदलवी)

हवा पीकर रहना : हवा पीने रहेवुं (निराहार
रहेवुं; भूभ्या रहेवुं)

हवा फिरना : हवा करवी (हवा बदलावी)

हवा बदलना : हवा बदलवी (बीज स्थिति के
अवस्था थई जवी, हवा भावा जवुं)

हवा बाँधना : हवा बांधवी (डिग मारवी)

हवा बिगड़ना : हवा अगडवी (पहेलां जेवी धाक के
मर्दादा न रहेवा पामवी)

हवा में किले बनाना : हवामां किल्लो बांधवो
(आधुनिक योजनाओ अनाववी)

हवा से बातें करना : हवा साथे वातो करवी (हवानी
पेके तेज होडवुं)

हवा हो जाना : हवा थई जवुं (गापम थई जवुं)

हवाईयां उड़ना : हवाईओ ठिडवी (खदेरो डिको
थई जवो)

हवाई किले बनाना : हवाई किल्ला अनाववा
(आधुनिक योजनाओ अनाववी)

हवाले करना

५४१

हाथ झुलाते आना

हवाले करना : हवासे करवुं (कोईने सौंपवुं)
 हाँ करना : हाजियो पुराववो
 हाँ में हाँ मिलाना : हाँमां हा मेणववी
 हाँ हाँ करना : हा हा करवुं (स्वीकारवुं; संमत
 थवुं; हाजियो पुराववो)
 हाँक देना या लगना : हाक देवी (गिंथा अवाजे
 पोकार करवो)
 हाँक पुकार कर कहना : हाक पोकारीने कहेवुं
 (सौने जज्ञापीने कंई वात कहेवी)
 हाँ जी-हाँ जी करना : हा ७ हा ७ करवुं
 हाँड़ी पकना : हाँल्ली पाकवी (गुप्त परामर्श
 थवो; पस्पंन रथावुं)
 हाट करना : हाट करवुं (हटावुं करवुं; अजरमांथी
 थोजवस्तु परीहवी)
 हाट खोलना : हाट भोलवुं; हुकान करवी
 हाट चढ़ना : हाटे यढवुं (अजरमां वेशवा जवुं)
 हाट लगना : हाट भरावुं (गुजरी भरावी; अजर
 भरावुं)
 हातिम की कब्र पर लात मारना : हातिमनी कबर
 पर लात मारवी (दानशीलता के परोपकारमां
 हातिमथी यदियाता थवुं)
 हाथ-आँखों से लगाना : कारीगरी वगेरेना प्रसंगे
 भूअ आदर-सन्मान करवुं
 हाथ आना : हाथ आववुं (प्राप्त थवुं)
 हाथ उठा उठाकर कोसना : आकाश तरफ हाथ
 गिंथा करी धड़ी भदहुआओ देवी
 हाथ उठाकर देना : स्वेच्छाधी कोईने कंई आपवुं;
 दान आपवुं
 हाथ उठाना : हाथ उठाववो (प्रज्ञाभ के सलाम
 करवी; कोईने थप्पड मारवी)
 हाथ उतरना : हाथ गितरी जवो; हाउकुं भसी जवुं
 हाथ ऊँचा होना : हाथ गिंथा होवा (दानवृत्ति
 तरफ मोड़ुं करवुं होवुं; अर्थाण होवुं)
 हाथ कटना या कट जाना : हाथ कापवा (साधन
 सहाय आदिथी रहित थई जवुं; प्रतिज्ञाथी बंधाई
 जवुं)
 हाथ कटाना या कटार लेना : हाथ कपावा (वचन
 के प्रतिज्ञाथी बंधाई जवुं)
 हाथ का खिलौना : हाथनुं रमकुं (हाथनी
 कष्टपूतणी)
 हाथ का मैल : हाथनो मैल (तुच्छ वस्तु)
 हाथ का सच्चा : हाथनुं सायुं (ईमानदार)
 हाथ की कठपुतली : हाथनी कठपूतणी (कोईना
 आदेश अनुसार काम करनारी व्यक्ति)

हाथ की लाठी : हाथनी लाकड़ी (आशरो मढह
 भरखपोषण वगेरे करनार)
 हाथ की सफाई : हाथनी सफाई (उद्योग जाहु
 वगेरेमां हाथनी कारीगरी; लक्षाईमां धा करवामां
 छस्त-वापव के हाथयालाक्री)
 हाथ की हाथ न सूझना : जाठ अंधकार होवो
 हाथ खाली न होना : हाथ भावी न होवो (काममां
 कुरसह न भगवी)
 हाथ खाली होना : हाथ भावी होवो (पासे इपिया
 न होवा; पासे हथियार न होवुं)
 हाथ खोँचना : हाथ भँसी लेवो (कोई काममां सहयोग
 न आपतां दूर भसी जवुं)
 हाथ खूजलाना : हाथ भ्रष्टावो (द्रव्यप्राप्तिनी
 पूर्वसूचना भगवी; मारवानी ईच्छा थवी)
 हाथ खुलना : हाथ भूलवो (दाननी उत्कंठा थवी;
 अर्थाण थवुं; हाथने मारवानी यण थवी)
 हाथ खुला होना : हाथ भुल्लो होवो (दान अर्थ
 आदि बाबतमां उदार होवुं)
 हाथ खोलकर खर्च करना : हाथ भोलीने अर्थवुं
 (भूल अर्थ करवुं; कशी करकसर न करवी)
 हाथ गरम होना : हाथ गरम थवो (कंई धन भगवुं;
 वांछनी रकम भगवी)
 हाथ चलना : हाथ याववो (कोई द्वारा काम सारी
 रीते करवुं; मारवुं-पीठवुं)
 हाथ चलाना : हाथ खलाववो (कोई काम साहुं ने
 ऊपधी करवुं; मारवुं)
 हाथ चूमना : हाथ चूमवो (कोईना हाथनी
 कारीगरीथी प्रभावित थई अना हाथने चूमवो)
 हाथ छोड़ना (किसी पर) : हाथ छोडवो (मारवुं;
 वैवाहिक संबंध भंग करवो; छूटाछेडा लेवा)
 हाथ जड़ना : हाथ जड़ी देवो (तमाओ लगववो;
 मारवुं)
 हाथ जमाना : हाथ जमाववो (हाथधी के तलवार
 आदिथी मारवुं)
 हाथ जोड़ना : हाथ जोडवा (प्रज्ञाभ करवा; प्रार्थना
 करवी; लगन-विच्छेद करवो)
 हाथ झाड़कर खड़ा हो जाना : हाथ भंभेरी गिंथा
 थई जवुं (अे अताववुं के मारी पासे कंई नथी)
 हाथ झाड़कर जाना : हाथ भंभेरीने जवुं (जुगार
 वगेरेमां इपिया हारी भावी हाथ जवुं)
 हाथ झाड़ना : हाथ भंभेरीना (हाथ भंभेरी गिंथा
 थवुं; थप्पडो मारवी; मुक्ता मारवा)
 हाथ झुलाते आना : हाथ झुलावता आववुं
 (भावीहाथ आववुं)

હાથ ડાલના

૫૪૨

હાથ બૈઠના

હાથ ડાલના : હાથ નાખવો (કોઈ કામમાં હાથ લગાડવો; હસ્તક્ષેપ કરવો)

હાથ તંગ હોના : હાથ તંગ હોવો (પાસે ખર્ચી માટે જરૂરી ધન ન હોવું)

હાથ ધામના : હાથ પકડવો; મદદ કરવી

હાથ દિશના : હાથ દેખાડવો (હાથની સફાઈ દેખાડવી; યુદ્ધકૌશલ બતાવવું; મારવું)

હાથ દેના : હાથ દેવો (સંકેત કરવો)

હાથ ધરના : હાથ ધરવો (સહાય આપવી; સહારો આપવો; કોઈને કંઈ કામ કરતાં રોકવું; પાશ્વિગ્રહણ કરવું)

હાથ ધોકર પોછે પડના : હાથ ધોઈને પાછળ પડવું (કોઈ કામમાં તનમનથી લાગી જવું; ખૂબ સતાવવું)

હાથ ધોના યા ધો બૈઠના : હાથ ધોઈ નાખવા (ખોઈ દેવું; ગુમાવી બેસવું)

હાથ ન ધરને યા ન ધરને દેના : વાતમાં ન આવવું; કોઈની વાત ન માનવી

હાથ પકડના : હાથ પકડવો (સહાય કે સહારો દેવો; કોઈને કોઈ કામ કરતાં રોકવું)

હાથ પડ જાના : હાથ પડી જવું (વગર પરિશ્રમે અનાયાસ વસ્તુ મળવી; ચોરી થઈ જવી)

હાથ પડના : હાથ પડવો (તમાચો લાગવો; માર પડવો)

હાથ પથ્થર તલે દબાના : હાથ પથ્થર તળે દબાવો (સંકટમાં મુકાવું)

હાથ પર નાગાં છેલના : હાથ પર નાગાં રમાડવો; જાન જોખમમાં નાખવો

હાથ પર હાથ ધરે બૈઠના યા બૈઠે રહના : હાથ પર હાથ રાખી બેસવું (નિરુદ્ધમ થવું)

હાથ પર હાથ મારના : હાથ પર હાથ મારવો (બાજી લગાવવી; શરત બકવી; પ્રતિજ્ઞા કરવી)

હાથ પસારના યા ફેલાના : હાથ ફેલાવવા (કંઈ માગવું; વાચના કરવી)

હાથ પસારે જાના : હાથ ફેલાવી જવું (હાથ પહોંચા કરી; ખાલી હાથ જવું)

હાથ પાંચ ચલના : હાથપગ ચાલવા (કામ કરવાની શક્તિ હોવી)

હાથ-પાંચ ધુનના : હાથપગમાં સનસનાટી જામવી

હાથ-પાંચ ઠંડે હોના : હાથપગ ઠંડા હોવા (મરણ થવું; અત્યંત ભયભીત કે સ્તબ્ધ થઈ જવું)

હાથ-પાંચ નિકાલના : હાથપગ કાઢવા (ખૂબ તાજા થવું)

હાથ-પાંચ પટકાના : હાથપગ પટકાવા (તરફડવું)

હાથ-પાંચ ફૂલના : હાથપગ ફૂલવા (આકતથી ગભરાઈ જવું)

હાથ-પાંચ ફેલાના : હાથપગ ફેલાવવા (ઉન્નતિ કરવી; કાર્પક્ષેત્ર વિસ્તારવું)

હાથ-પાંચ લચના : હાથપગ બચાવવા (કોઈ કષ્ટ જોખમ આદિથી બચવું)

હાથ-પાંચ મારના : હાથપગ મારવા (તરવામાં હાથપગ હલાવવા; પ્રયત્ન કરવો)

હાથ-પાંચ રહ જાના : હાથપગ રહી જવા; કામ કરતા અટકી જવું

હાથ-પાંચ હોના : હાથપગ ચાલુ હોવા (કામ કરવાની શક્તિ હોવી)

હાથ પીલે કરના : હાથ પીળા કરવા (કન્યાનાં લગ્ન કરવાં)

હાથ પીલે હોના : હાથ પીળા થવા (કન્યાનાં લગ્ન થવાં)

હાથ-પૈર જોડના : હાથપગ જોડવા (વિનંતિ-વિનવશ્ચી કરવાં)

હાથ-પૈર નિકાલના : હાથપગ કાઢવા (ખૂબ તાજા થવું)

હાથ-પૈર પડના : હાથપગ પડવા (કાલાવાલા અને વિનવશ્ચી કરવાં)

હાથ-પૈર સંભાલ કે યા સંભાલ કર રહના : હાથપગ સંભાળીને રહેવું (સાવધાનીથી રહેવું)

હાથ-પૈર ફેલાના : હાથપગ ફેલાવવા (તરવામાં હાથપગ હલાવવા; પ્રયત્ન કરવો)

હાથ ફૂલ જાના : હાથપગ ફૂલી જવા (આકતથી ગભરાઈ જવું)

હાથ ફેર દેના : હાથ ફેરવી દેવા (ઝડપી લેવું; ચોરી લેવું)

હાથ ફેરના : હાથ ફેરવવા (વહાલથી કોઈનું માથું કે પીઠ પર હાથ ફેરવવો)

હાથ ફેલાના : હાથ ફેલાવવા (કંઈ માગવું; વાચના કરવી)

હાથ બૈઠના : હાથ દેવો (સહાય કરવી)

હાથ લગાડના : હાથ લંબાવવો (ગ્રહણ કરવા પ્રયત્ન કરવો)

હાથ ભાંધે લગાડ રહના યા હાથ ભાંધે રહના : હાથ ભાંધી ઊભા રહેવું (સેવા માટે હરપળે તૈયાર રહેવું)

હાથ બિકના યા બિકાના : હાથ વેચવા (કોઈના ખરીદાપેલા દાસ હોવું; કોઈના વશમાં હોવું)

હાથ બૈઠના : હાથ બેસવા (કામમાં કુશળતા પ્રાપ્ત થવી)

हाथ भर का कलेजा होना

५४३

हाथ-तौबा मचना

हाथ भर का कलेजा होना : हाथ जेवुं कलेजुं
 छोवुं (साहस वपवुं; ખૂબ ખુશ થવું)
 हाथ मजना : हाथ मांजवा (कोई काममां प्रवीणता
 प्राप्त थवी)
 हाथ मलना : हाथ पसवा (पस्तावुं; अइसोस
 करवो)
 हाथ मारना : हाथ मारवो (हाथथी आघात करवो;
 २३म छीनवी लेवी)
 हाथ मिलाना : हाथ मिलाववा (सहयोगी पा
 मित्र अनाववुं)
 हाथ में आना : हाथमां आववुं (प्राप्त थई जवुं;
 वशमां आववुं)
 हाथ में करना : हाथ करवुं (वश के अधिकारमां
 लेवुं)
 हाथ या हाथों में चूड़ियाँ पहनना : हाथे यूनीओ
 पडेरवी (औओ जेवी कायरता देभाडवी)
 हाथ में पड़ना : हाथ पडवुं (हाथमां आववुं; प्राप्त
 थवुं)
 हाथ में मेंहदी लगना : हाथमां मेंदी लागवी; कर्प
 करवामां असमर्थ छोवुं; साहस छीन छोवुं; औ
 जेवा गुण छोवा
 हाथ में रखना : हाथमां राखवुं (वशमां राखवुं)
 हाथ में लाना : हाथमां लाववुं; अधिकारमां लाववुं;
 हाथ करवुं
 हाथ में लेना : हाथमां लेवुं (अधिकारमां लेवुं)
 हाथ में हुनर होना : हाथनी कारीगरीमां काबिल
 छोवुं
 हाथ या हाथों में होना : हाथमां छोवुं (अधिकारमां
 छोवुं)
 हाथ रंगना : हाथ रंगवा (अयोग्य रीतथी धन
 भेजववुं; लांय लेवी)
 हाथ रखना : भेवकूक अनाववुं
 हाथ रह जाना : काम करतां करतां थाकी जवुं
 हाथ रोककर खर्च करना : हाथ रोकीने अर्थ
 करवुं (त्रेवडथी पैसा अर्थवा)
 हाथ रोकना : हाथ रोकवा (काम करवुं बंद करवुं;
 कोईने मारतां मारतां अटकी जवुं)
 हाथ रोपना : हाथ रोपवा (मार भावा हाथ पछोणा
 करवा; कंई भाजवा हाथ पछोणा करवा)
 हाथ लगना : हाथ लागवुं (प्राप्त थवुं)
 हाथ लगाना : हाथ लगाडवा (हाथथी मार मारवो;
 शुभ आरंभ करवो; योगदान आपवुं)
 हाथ लगे मैला होना : कोई वस्तु अटेली बमकदार
 के स्वच्छ छोवी के अने हाथ अडकवा मात्रथी

अने मेवी थई जवी
 हाथ साफ करना : हाथ साफ करवा (मारवुं)
 हाथ से निकलना : हाथथी नीकणवुं (काबू के वशमांथी
 नीकणी जवुं)
 हाथ से जाने देना : हाथथी जवा देवुं (भोवुं; गुनाववुं)
 हाथ से तौर निकल जाना : हाथथी तौर नीकणी
 जवुं (कोई खीज अधिकार बहार नीकणी जवी)
 हाथ हिलाते आना या जाना : हाथ हलावता जवुं
 (भालीहाथ जवुं)
 हाथ होना : हाथ छोवो (योगदान या सहयोग
 छोवो; काम करवानी शक्ति छोवी)
 हाथों के तोते उड़ जाना : हाथमांना पोपट छिडी
 जवा (स्तब्ध थई जवुं; ખૂબ ગભરાઈ જવું)
 हाथों पर लिए रहना : हाथ पर लई रसेवुं (ખૂબ
 सेवा करवी; कोई दुख न पडवा देवुं)
 हाथों में खुजली होना : हाथमां यज आववी (द्रव्य-
 प्राप्तिना शुक्रन थवा)
 हाथों हाथ : हाथोहाथ (शीघ्र; ઝટપટ)
 हाथों हाथ बिक जाना : हाथोहाथ वेखाई जवुं
 (शीघ्र वेखाई जवुं)
 हाथों हाथ लेना : हाथोहाथ लेवुं (ખૂબ સન્માનપૂર્વક
 स्वागत करवुं; शीघ्रतापूर्वक ખરીદવું)
 हाथापाई करना : धरपकड के लडाईटटो थवो
 हाथापाई होना : मारपीट के लडाई-अधओ थवो
 हाथी के साथ गने खाना : हाथनी साथे शेल्डी
 भावी (अेवी व्यक्तिनी बराबरी करवी के जेनी
 बराबरी करवी शक्य न छाप)
 हाथी पर चढ़ना : हाथी पर थढ़वुं (બહુ મોટું
 સન્માન પામવું; ખૂબ ધનિક હોવું)
 हाथी बाँधना : हाथी बांधवो (બહુ ધનવાન કે
 अभीर હોવું)
 हाथी सा होना : हाथी जेवा ખૂब मोटा छोवुं; तारे
 शरीरवाणा छोवुं
 हाथों के तोते उड़ना : हाथना पोपट छिडवा (अमानक
 अनिष्ट थई जवा पर संमित रही जवुं)
 हानि उठाना : नुकसान पेठवुं
 हामी भरना : साक्षी त्वरवी (સ્વીકૃતિ દેવી)
 हाय करके रह जाना : हाप करी रही जवुं (विवशपछे
 शरीर ने मननी पीडा सही लेवी)
 हाय करना : हाप करवी (કષ્ટ કે શોક પ્રકટ કરવો)
 हाय पड़ना : हाप पडवी (पछोयाडला दुखनुं ફળ
 મળવું)
 हाय-तौबा मचना : हाय-तोबा मचवां (ઉપદ્રવ
 મચવો; ચીસાચીસ થવી)

हाय-हाय करना

५४४

हुरमत लेना

हाय-हाय करना : परेशान धवुं; व्यस्त रहवुं

हाय-हाय पड़ना : क्षमक्षय पडवी (कोई वस्तुनी प्राप्ति भाटे विकणता प्रदर्शित करवी)

हाय हाय मचना : क्षयक्षय मचवी (यिताधी अस्त रहवुं; सुभ न भणवुं)

हाय हाय मघाना : क्षयक्षय मघाववी (दुभ प्रकट करवुं; इरिपाड करवी)

हारकरा : क्षरीने (विवश धरिने; मज्जूर धरिने)

हार खाना : क्षर भावी; पराजित धवुं

हार देना : क्षराववुं; पराजय आपवो

हार मानना : क्षर मानवी

हारहार कर रह जाना : क्षरी-थाकीने अटकी जवुं

हारे दर्जे : विवश के लाचार धरिने

हालत खस्ता होना : क्षलत भराब छोवी

हालत गिरना या बिगड़ना : क्षलत भगडवी (दशा शोचनीय छोवी)

हारिषा चढ़ाना या लगाना : भीड़-मरमुं भलराववुं; रस जमाववा वातने वधारवी)

हा हा करना या खाना : हा हा करवी (नम्रताधी विनंती करवी)

हाहाकार करके रोना : हाहाकार करी रडवुं (शोरशोरवी रडवुं)

हाहाकार मचना : हाहाकार मचवो (रडवानो भारे शोर नीकणवो)

हाहा हीही करना : हाहा छीछी करवां (क्षय-मज्जक करवां)

हिवकी बंध जाना या लगना : छेडकी बंधावी (वधारे रोवाधी आस रोकावा लागवा)

हिम्मत खुलना : छिमत भूलवी (साहसभर्या काम करवानो महावरो धवो)

हिम्मत छूटना : छिमत छूटी जवी (साहस समाप्त धरि जवुं)

हिम्मत पड़ना : छिमत पडवी (साहस छोवुं)

हिम्मत हारना : छिमत क्षरवी (साहस छोवुं)

हिया जलना : क्षयजुं बणवुं; भूख कोष आववो

हिया ठंडा होना : क्षयजुं ठंडुं धवुं

हिया फटना : छेपुं फाटवुं (क्षेपुं फाटवुं)

हियाव खुलना : साहस भूलवुं

हिरन हो जाना : क्षरक्ष छरि जवुं (आपब धरि जवुं)

हिल जाना : क्षणी जवुं (मणी जवुं)

हिसाब करना : क्षिसाब करवो

हिसाब देना : क्षिसाब आपवो

हिसाब बराबर होना : क्षिसाब बराबर धवो

हिसाब बैठना : क्षिसाब बेसवो (पर्य अने अवेली रकमनो सरवाणो आवकनी बराबर धवो)

हिसाब साफ करना : क्षिसाब साफ करवो (क्षिसाब सूझते करवो)

हिसाब से चलना : क्षिसाबधी बालवुं; गणतरी राभीने काम करवुं

हीं हीं करना : छीं छीं करवुं (क्षयवग करवी; नम्रता क्षापववी)

हो ही करना : छी छी करवुं (नकटाधी क्षयवुं)

हीरा चाटना या हीरे की कनी चाटना : क्षीरानी क्षरी जूबे लेवी (क्षीरो सूसी मरी जवुं)

होला हवाला करना : क्षलानां करवां

हुंकारी भरना : हुंकार भरवो

हुंडी चलना : हुंडी बालवी (भूख धनिक छोवुं)

हुंडी सकारना : हुंडी स्वीकारवी (हुंडीमां लणेली रकम आपवी)

हुकूमत बलाना : क्षकूमत बलाववी (प्रभुत्वधी काम लेवुं)

हुकूमत जताना : क्षकूमत बताववी (अधिकारनुं प्रदर्शन करवुं)

हुई फ़जर चूल्हे पर नज़र : सवार यतां ज पेटनी यिता धरि जवी

हुक्का ताजा करना : क्षुक्को ताजो करवो (पाक्षी बढवी नेह तैमार करी छोको तैमार करवो)

हुक्का-पानी बन्द करना : क्षुक्कापाक्षी बंध करवां (कोठनी साबे क्षो संबंध न राबवो)

हुक्का-पानी बन्द होना : क्षुक्कापाक्षी बंध धवां (बिरादरीधी अलग करी देवुं)

हुक्का बन्द करना : क्षुक्कापाक्षी बंध करवां (बिरादरीधी अलग करवुं; अछिभूत करवुं)

हुक्का भरना : क्षुक्को भरवो (क्षुक्का पीया तैमार करवो)

हुक्के का कश लगाना : क्षुक्कानी कश लेवी (क्षुक्कामांनी धुमाक्षी पेंचवी)

हुक्म उठाना : क्षुकम उठाववो

हुक्म की तामील : आशानुं पालन

हुक्म चलाना : क्षुकम बलाववो

हुक्म बजाना या बजा लाना : क्षुकम बजाववो

हुक्म में होना : आशाधीन धवुं; अधिकारमां आववुं

हुड़दंग या हुड़दंग मचाना : उपद्रव मघाववो; सुल्लस मघाववुं; दंगो मघाववो

हुरमत रखना : आभरु रागवी

हुरमत लेना : आभरु लेवी

हुलिया कराना

५४५

हैबत लाना

हुलिया कराना या लिखाना : करार धमेल
आसामीनी ओणम पोलीसमां लभाववी
हुलिया तंग होना : परेशानीमां पडवुं
हुलिया बिगाड़ना : भूरी छलत धवी
हुलिया बिगाड़ना या बिगाड़ देना : भों पर अवेवुं
भारवुं के यहेरो जगरी जाय
हूँ करना : स्वीकार करवो; मानी लेवुं
हूँ-हां करना : टाणवानी पुक्ति करवी; टाणवानुं
जलानुं जताववुं
हूठा देना : अंगूठी जताववो; करी जवुं
हृदय उछलना : हृदय छिछलवुं (भूल छर्पित
धवुं)
हृदय काँपना : हृदय काँपवुं (भूल उः लाजवो)
हृदय का काँटा : हृदयनो काँटो (मनमां भूल
भटकरार वस्तु)
हृदय का हार : हैपानो हार (भूल प्रिय व्यक्ति)
हृदय काला होना : हृदय काणुं छोवुं (चित्त क्लुषित
छोवुं; मनमां पाप छोवुं)
हृदय को गाँठ खोलना : हृदयनो गाँठ भोलवी
(वेमनस्य दूर करवुं; मननो काँटो दूर करवो)
हृदय को छेदना : हृदय छेदवुं (मनने कठोर दुख
देवुं)
हृदय खोलना : हृदयने भोलवुं (मननी वातो
प्रगट करवी)
हृदय जलना : हृदय जलवुं (मनमां शोक के जलानि
धवी)
हृदय टूट जाना : हृदय टूटी जवुं (निराश के
निरुत्साह धवी जवुं)
हृदय धरना : हृदय धरधरवुं (अत्यंत लयभीत
धवुं)
हृदय देहल उठना : हृदयमां लारे जलतरा धवी
हृदय पत्थर करना या कर लेना : हृदय पत्थरनुं
करवुं (हृदयने कठरा करवुं)
हृदय पत्थर हो जाना : हृदय पत्थर धवी जवुं
(निर्दय धवी जवुं)
हृदय पर छुरी चलना : हृदय पर छुरी करवी (धोर
संताप धवी)
हृदय पर पत्थर रखना : हृदय पर पत्थर राखवो
(जव कठरा करवो)
हृदय पर घात गिरना : हृदय पर वज्र पडवुं
(अत्यंत कठोर दुख धवुं)
हृदय पसोजना : हृदय करुणाधी आर्द्र धवुं
हृदय पिघलना : हृदय पीगणवुं (हृदयमां दया के
करुणा पेदा धवी)

हृदय फटना : हृदय फाटवुं (मार्मिक वेदना धवी;
धोर दुख धवुं)
हृदय बैठना : हृदय बैसवुं (जव बैसी जवो; मूर्ख
आववी; लय चिंता आदिने लीधे शक्ति के साहस
न रहेवो)
हृदय भर आना : हृदय भरार्थ आववुं (हृदयमां
करुणा दुख आदिनो उद्रेक धवी)
हृदय मथना : हृदय मथवुं (धोर व्यग्रता पेदा करवी)
हृदय मसोसना : हृदय अमणावुं (मनमां धंशुं दुख
धवुं)
हृदय मुँह को आना : हृदय भोंओ आववुं (कोई कष्ट
के व्यधाने कारखे भूल जलरार्थ व्याकुल धवुं)
हृदय में आग लगना : हृदयमां आग लागवी (कठोर
दुख धवुं)
हृदय में गाँठ पड़ना : हृदयमां गाँठ पडवी (अज्ञानाव
धवी)
हृदय में गुदगुदी उठना : हृदयमां गलीपथी छिळवी
(मनमां ने मनमां प्रसन्न धवुं)
हृदय में घर करना : हृदयमां घर करवुं (मनमां
स्थान जनाववुं)
हृदय में बसना : हृदयमां वसवुं (दिलमां घर करवुं;
संदेव पाद रहेवुं)
हृदय में बसाना : हृदयमां वसाववुं (भूल वधारे प्रेम
करवो)
हृदय में धरना या रखना : हृदयमां परवुं (स्मरण
राखवुं; गुप्त राखवुं)
हृदय में स्थान करना : हृदयमां स्थान करवुं (प्रिय
लागवुं)
हृदय में स्थान देना : हृदयमां स्थान आपवुं (प्रेम
करवो)
हृदय में लगाना : हृदयमां लगाववुं (आखिगन करवुं)
हृदय हिलाना : हृदयने छलावी मुकवुं (दिल कंपी
छिळवुं; दिलने लयभीत करवुं)
हृदय हुलसना : हृदयमां उल्लास पेदा धवी
हेकड़ी करना : अँट के अकड़ाई करवी
हेकड़ी जताना : अँट के अकड़ाई जताववी
हेकड़ी निकालना : अँट के अकड़ाई छटाववां
(अभिमान यूर करवुं)
हेकड़ी भूलना : अँट के अकड़ाई भूलवी (शेफी
भूलवी; गर्व यूर धवी)
हेरना-फेरना : हेरहेर करवी; छिळट-पूछट करवुं
हेरी देना : ललकार देवो; पोकार करवो
हैबत सनना : डरी जवुं; डर जाई जवो; डेवताई
जवुं

हैबत दिलाना

५४६

हौसला बढ़ाना

हैबत दिलाना : ५२ जवाववो; ५४ जमाववी
 हैबत मचना : गभराट डेलावी; ५२ छवराववो
 हैस-बैस में होना : विवाहमां होवुं
 होंठ काटना या चबाना : होठ करवा (कोप शोक
 आदिना आवेशमां दांतोधी होठने खांपवा)
 होंठ चाटना : होठ खाटवा (अधिक भावानी छज्ज
 करवी; स्वाद पाद आववो)
 होंठ पर बात रहना : होठ पर बात रहेवी (कोई
 बातनी अेवी स्मृति धवी के अे शब्दोमां प्रकट
 न करी शक्या)
 होंठ बिचकाना : अप्रसन्नतासूचक (होठनी)
 आकृति बनाववी; होठ भरवा
 होंठ सौ लेना : होठ सीवी लेवा (मौन धई जवुं)
 होंठ सूखना : होठ सूकावा (समत्तरस लागवी)
 होंठों पर जान आना : होठ पर जव आववो
 (भरझासम होवुं; कंठे प्राश आववा)
 होंठों पर ताला जड़ना : होठ पर ताणुं जडवुं
 (कोठने कंठे कडेवानी भनाई करवी)
 होंठ हिलना : होठ हलवा (भोलवुं)
 हो आना : धई आववुं (क्यांक जईने पाछा आववुं)
 हो कर रहना : धईने रहेवुं (अवश्य बनीने रहेवुं)
 हो गुजरना : घटनां धटित थवुं
 हो चुकना : तमाम धई जवुं; समाप्त धई जवुं
 हो जाना : काम पूरुं धई जवुं; क्वाय आवीने
 आली नीकणवुं
 होड़ लेना : होड़ लेवी (मुकबलो करवो)
 होने लगना : आरंभ थवो; थवा लागवुं
 हो न हो : होय न होय; कोड़ा जाशे (अनिश्चय
 सूचनार्थ)
 हो बैठना : धई जवुं; बनी जवुं
 हो रहना : धईने रहेवुं
 हो ही सौ हो : भले थवानुं होय ते थाय
 हो-हो कर : धईने; पुरुं धईने
 होम करना : होम करवा (भस्म के नष्ट करवुं)
 होम करते हाथ जलना : उपकार करवाथी उपकार
 करनारने अपकार थवो
 होली खेलना : होली भेदवी (रंग छांटवा)
 होश आना : होश आववा (भान आववुं)
 होश उड़ना या उड़ जाना : होश छिडवा (सूधभूध
 भूली जवी, किर्कतव्य-विमूढ धई जवुं)
 होश-हवास उड़ना : होश छिडी जवा (भेशुद्ध जेवा
 धई जवुं; गभराई जवुं)
 होश काफूर होना : होश छिडी जवा (भेशुद्ध जेवा
 धई जवुं; गभराई जवुं)

होश की दवा करना : होशनी दवा करवी (भान
 के बुद्धि ठीक करवी)
 होश खोना : होश भोवा (चेतनाहीन थवुं; बेहोश
 थवुं)
 होश गुप्त होना : होश गुप्त थवा (होश छिडी जवा;
 भेशुद्ध जेवा थवुं)
 होश जाता रहना : होश जता रहेवा (होश छिडी
 जवा, भेशुद्ध जेवा थवुं)
 होश ठिकाने आना : होश ठेकाछे आववा (भान के
 बुद्धि ठीक थवी)
 होश ठीक करना : होश ठीक करवा (शिक्षा करी
 सीधा रस्ते वाणवुं)
 होश ठीक होना : होश ठीक थवा (होश ठेकाछे
 आववा; भान के बुद्धि ठीक थवी; दंड पामी
 पोतानी भूल पर पस्तावुं)
 होश दंग होना : होश दंग होवा (होश छिडी जवा;
 किर्कतव्यविमूढ धई जवुं; सूधभूध भुलाई जवां)
 होश दिलाना : होश देवराववा (स्मरण करववुं;
 याद अपाववी)
 होश न होना : होश न होवा (भ्याल स्मरण कंठे
 याद न होवां)
 होश काफूर होना : होश छिडी जवा; भान भोवुं
 होश में आना : होशमां आववुं (भानमां आववुं;
 ज्ञान प्राप्त करवुं; अकल छांसल करवी; व्यवहार
 शीभवो)
 होश संभालना : होश संभालवा (शाखा थवुं;
 आधार-व्यवहार विनय-विवेक शीभवो)
 होश से बाहर होना : होशधी बहार होवुं (चेतनाहीन
 होवुं; बेहोश होवुं)
 होश हवा होना या होश हिरन होना : होश हवा
 धई जवा (होश हवाई जवा; होश छिडी जवा)
 हो-हस्ता मचाना : हो हस्ता मचाववो (शोर
 मचाववो; हुल्लास मचाववुं)
 हौआ समझना : हाउ समजवुं (जुब उरी जवुं)
 हौल समाना : दृष्टित के बीक पैदा थवी
 हौसला निकालना : हिमत के सामर्थ्य बताववुं
 (अरमान पूरां करवा; उमंग पैदा थवी)
 हौसला पस्त करना : हिमत के सामर्थ्य शिथिल
 करवां (उत्साह के उमंग दीलो करवो; जुरस्ते
 धटवो)
 हौसला बाँधना : हिमत के सामर्थ्य वधवुं (हिमत
 वधवी; उत्साह वधवो)
 हौसला बढ़ाना : हिमत के सामर्थ्य वधारवुं (हिमत
 वधारवी; उत्साह वधारवो)

૩. પ્રશાસનિક શબ્દાવલી (વહીવટી શબ્દાવલી)

અંકવિદ (statistician) અંકશાસ્ત્રી;
આંકશાસ્ત્રી
અંગરક્ષક (body guard) અંગરક્ષક
અંગુલિછાપ (finger print expert)
આંગળાંછાપ-નિષ્ણત
અંચલ અધિકારી (zonal officer) પરિક્ષેત્રીય
અધિકારી; ઝોનલ અધિકારી
અંચલ કાર્યાલય (zonal office) પરિક્ષેત્રીય
કચેરી; ઝોનલ કચેરી
અંચલ પરામર્શ પરિષદ (zonal consultative
council) પરિક્ષેત્રીય પરામર્શ પરિષદ
અંચલ પરિષદ (zonal council) પરિક્ષેત્રીય
પરિષદ
અંચલ રેલ-ઉપયોગકર્તા પરામર્શ સમિતિ (zonal
railway users consultative commit-
tee) પરિક્ષેત્રીય રેલ ઉપયોગકર્તા પરામર્શ સમિતિ
અંતરાષ્ટ્રીય દૂરસંચાર સંઘ (international tele-
communication union) આંતરરાષ્ટ્રીય
દૂરસંચાર સંઘ
અંતરાષ્ટ્રીય મુદ્રાકોષ (international mon-
etary fund) આંતરરાષ્ટ્રીય નાણાનિધિ
અંતરાષ્ટ્રીય વિધિ આયોગ (international
law commission) આંતરરાષ્ટ્રીય વિધિ
આયોગ
અંતરાષ્ટ્રીય વ્યાપાર સંગઠન (international
trade organisation) આંતરરાષ્ટ્રીય વ્યાપાર
સંગઠન
અંતરાષ્ટ્રીય શરણાર્થી સંગઠન (international
refugee organisation) આંતરરાષ્ટ્રીય
શરણાર્થી સંગઠન
અંતરાષ્ટ્રીય શિશુ-કલ્યાણ સંઘ (international
union for child welfare) આંતરરાષ્ટ્રીય
શિશુ-કલ્યાણ સંઘ
અંતરાષ્ટ્રીય સ્થાયી ન્યાયાલય (permanent
court of international justice)
આંતરરાષ્ટ્રીય કાયમી અદાલત
અકાલ સહાયતા અધિકારી (famine relief
officer) દુકાળ સહત અધિકારી
અક્ષય નિધિ આયુક્ત (endowment com-
missioner) અક્ષય નિધિ આયુક્ત
અખિલ ભારતીય આપુવિજ્ઞાન સંસ્થાન (all-
India institute of medical sciences)
અખિલ ભારતીય તબીબી વિજ્ઞાન સંસ્થાન

અખિલ ભારતીય દસ્તાકારી બોર્ડ (all-India
handicraft board) અખિલ ભારતીય દસ્તાકારી
બોર્ડ
અખિલ ભારતીય વિમાન ઈંજીનિયર સંઘ (all-
India aircraft engineers) અખિલ ભારતીય
વિમાન ઈંજનેરી સંઘ
અગ્નિક; ફાયરમેન (fireman) બંબાવાળો;
ફાયરમેન
અગ્નિશમન અધિકારી (fire-fighting officer)
આગશમન અધિકારી
અગ્નિશમન અનુદેશક યા શિક્ષક (fire-fight-
ing instructor) આગ-શમન પ્રશિક્ષક
અગ્નિશમન સેવા (fire service) આગ-શમન સેવા
અતિક્રમણ નિરીક્ષક (encroachment inspec-
tor) દબાણ નિરીક્ષક
અતિરિક્ત સહાયક આયુક્ત (extra-assistant
commissioner) અધિક મદદનીશ આયુક્ત
અતિરિક્ત સહાયક નિદેશક (extra-assistant
director) અધિક મદદનીશ નિયામક
અતિલાભકર-આયુક્ત (commissioner for
excess profits tax) અતિ લાભ કર આયુક્ત
અધિકરણ (tribunal) પંચ; ન્યાયપંચ
અધિનિર્ણાયક (adjudicator, umpire) ન્યાય
નિર્ણાયક; અધિનિર્ણાયક
અધિનિર્ણાયક પરિષદ (adjudication board)
અધિનિર્ણાયક બોર્ડ
અધિવક્તા (advocate) પારશાસ્ત્રી; સમર્થક;
વકીલ
અધિસદસ્ય (fellow, as of a university) અધ્યક્ષ
અધિસૂચિત ક્ષેત્ર (notified area) નિર્દિષ્ટ વિસ્તાર
અધિસૂચિત ક્ષેત્ર સમિતિ (notified area com-
mittee) નિર્દિષ્ટ વિસ્તાર સમિતિ
અધીક્ષક (superintendent) અધીક્ષક
અધીક્ષક ઈંજીનિયર (superintending engi-
neer) અધીક્ષક ઈંજનેર
અધીક્ષિકા (lady superintendent) અધીક્ષિકા;
મહિલા અધીક્ષક
અધ્યક્ષ (chairman, head) અધ્યક્ષ; મુખ્ય
અધ્યક્ષ, ટાક-તારબોર્ડ (chairman, posts and
telegraph board) અધ્યક્ષ, તારટપાલ બોર્ડ
અધ્યક્ષ, પરમાણુ ઊર્જા આયોગ (chairman,
atomic energy commission) અધ્યક્ષ,
પરમાણુ ઊર્જા આયોગ

અધ્યક્ષ, રેલવે બોર્ડ

૫૪૮

અવર ડપ-નિરીક્ષક

અધ્યક્ષ, રેલવે બોર્ડ (chairman, railway board) અધ્યક્ષ, રેલવે બોર્ડ

અધ્યક્ષ, લોક સેવા આયોગ (chairman, public service commission) અધ્યક્ષ, જાહેર સેવા આયોગ

અધ્યક્ષ, સંપ લોક સેવા આયોગ (chairman, union public service commission) અધ્યક્ષ, સંઘ જાહેર સેવા આયોગ

અધ્યયન-પરિષદ (board of studies) અભ્યાસક્રમ સમિતિ

અનુજાપન અધિકારી (licensing officer) પરવાના અધિકારી

અનુજાપન ઓર પંજીયન પ્રાધિકારી (licensing and registration authority) પરવાના અને નોંધણી અધિકારી

અનુદેશક યા શિક્ષક (instructor) પ્રશિક્ષક

અનુપ્રમાણન યા તસ્દીક યા સાક્ષ્યાંકન અધિકારી (attesting officer) સાખ-અધિકારી; સાખ-દસ્ત અધિકારી

અનુભાગ (section) અનુભાગ

અનુભાગ અધિકારી (section officer) અનુભાગ અધિકારી

અનુભાગીય અધિકારી (sectional officer) અનુભાગીય અધિકારી

અનુરક્ષણ અધિકારી (maintenance officer) જાળવણી અધિકારી

અનુરક્ષણ ઈંજીનિયર (maintenance engineer) જાળવણી ઈજનેર

અનુરક્ષણ નિરીક્ષક (maintenance inspector) જાળવણી નિરીક્ષક

અનુરેખક (tracer drawing) અનુરેખક

અનુલિપિક (duplicate clerk) અનુલિપિક

અનુશાસનિક, અનુશાસનીય (disciplinary) શિક્ષાત્મક; શિક્ષાપોષક

અનુશ્રોતા યા મોનિટર (monitor; telephones) અનુશ્રોતા

અનુસંધાન અધિકારી (research officer) સંશોધન અધિકારી

અનુસંધાન, અભિકલ્પ ઓર માનક સંગઠન (research, designs and standards organisation) સંશોધન, આલેખન અને માનક સંગઠન

અનુસંધાન ઓર વિકાસ સંગઠન (research and development organisation) સંશોધન અને વિકાસ સંગઠન

અનુસંધાન પર્યવેક્ષક (research supervision) સંશોધન અવેક્ષક

અનુસૂચિત જાતિ ઓર અનુસૂચિત જનજાતિ આયુક્ત (commissioner for scheduled castes and scheduled tribes) અનુસૂચિત જાતિ અને અનુસૂચિત જનજાતિ આયુક્ત

અપમૃત્યુ સમીક્ષક (coroner) અપમૃત્યુ સમીક્ષક; કોરોનર

અપર આયુક્ત (additional commissioner) અધિક આયુક્ત

અપર ન્યાયાધીશ (additional judge) અધિક ન્યાયાધીશ

અપર સચિવ (additional secretary) અધિક સચિવ

અપીલ અધિકરણ (appellate tribunal) અપીલ પંચ

અપ્રેન્ટિસ (apprentice) ઉમેદવાર

અપ્રેન્ટિસ મેકેનિક (apprentice mechanic) પંચવિજ્ઞાન ઉમેદવાર

અભિકર્તા (agent) આડતિયો; પ્રતિનિધિ; એજન્ટ

અભિકલ્પ ઈંજીનિયર (design engineer) આલેખ ઈજનેર

અભિકલ્પન યા રૂપાંકન અધિકારી (designing officer) આલેખન અધિકારી

અભિકલ્પી યા રૂપકાર (designer) આલેખક

અભિયોગ નિરીક્ષક (prosecuting inspector) અભિયોગ નિરીક્ષક

અભિયોક્તા (prosecutor) અભિયોક્તા

અભિરક્ષક (custodian) અભિરક્ષક

અભિલેખક (recorder) અભિલેખક

અભિલેખપાલ (record keeper) દફતરદાર

અરણ્યપાલ યા વનપાલ (conservator of forests) વનસંરક્ષક

અર્થ ઓર સાંખ્યિકી સલાહકાર (economic and statistical adviser) આર્થિક અને આંકડાકીય સલાહકાર

અર્થશાસ્ત્રી (economist) અર્થશાસ્ત્રી

અર્થ-સલાહકાર (economic adviser) અર્થસલાહકાર

અર્દલી (orderly) સપરસી; હજુરિયો; ઓર્ડરલી

અલ્પ જાચત અધિકારી (small savings officer) નાની જાચત અધિકારી

અવર ડપ-નિરીક્ષક (sub-deputy inspector) ડપ-નાયબ નિરીક્ષક

અવર ન્યાયાધીશ

૫૪૯

ઈંજીનિયર પ્રમુખ

અવર ન્યાયાધીશ (sub-judge) ઉપ ન્યાયાધીશ
 અવર સંપાદક (sub-editor) ઉપતંત્રી
 અવર સચિવ (under secretary) ઉપસચિવ
 અઐતનિક મજિસ્ટ્રેટ (honorary magistrate)
 માનાર્હ મેજિસ્ટ્રેટ
 અઐતનિક સચિવ (honorary secretary)
 માનાર્હ સચિવ
 અસાધારણ દૂત (envoy extraordinary)
 અસાધારણ દૂત
 અસાધારણ દૂત ઓર પૂર્ણાધિકાર મંત્રી (envoy extraordinary and minister plenipotentiary) અસાધારણ દૂત અને પૂર્ણાધિકાર મંત્રી
 અસ્થિ-વિજ્ઞાની (osteologist) અસ્થિવિજ્ઞાની
 અસ્પતાલ કર્મચારી કલ્યાણ સંઘ (hospital employees welfare association) તબીબી કર્મચારી કલ્યાણ સંઘ
 આકૃતિ-વિજ્ઞાની (morphologist) આકૃતિ વિજ્ઞાની
 આચાર્ય (professor) પ્રાધ્યાપક
 આજીવિકા પ્રબંધ પ્રભાગ (career management division) વ્યક્તિત્વ વિકાસ પ્રબંધ વિભાગ
 આદિક યા વન દારોગા (forester) વનપાલ
 આટોમોબીલ ઈંજીનિયર (automobile engineer) ઓટોમોબાઇલ ઈજનેર
 આદિવાસી-કલ્યાણ અધિકારી (aboriginal welfare officer) આદિવાસી કલ્યાણ અધિકારી
 આપાત અધિકારી (emergency officer) કટોકટી અધિકારી
 આપાત કક્ષ (emergency cell) કટોકટી કક્ષ; સંકટકાલીન એકમ
 આલોટમેન્ટ અધિકારી (allotment officer) ફાળવણી અધિકારી
 આયકર અધિકારી (income-tax officer) આવકવેરા અધિકારી
 આયકર અપીલ અધિકારણ (income-tax appellate tribunal) આવકવેરા અપીલ પંચ
 આયકર આયુક્ત (income-tax commissioner) આવકવેરા આયુક્ત
 આયકર નિરીક્ષક (income tax inspector) આવકવેરા નિરીક્ષક
 આયુક્ત (commissioner) આયુક્ત

આયુક્ત અધિકારી (commissioned officer) આયુક્ત અધિકારી
 આયુધ અધિકારી (armament officer) આયુધ અધિકારી
 આયુધ અનુસંધાન ઓર વિકાસ પ્રતિષ્ઠાન (armament research and development establishment) આયુધ સંશોધન અને વિકાસ પ્રતિષ્ઠાન; શસ્ત્ર-સંશોધન અને વિકાસ પ્રતિષ્ઠાન
 આયુધ નિરીક્ષક (arms inspector) આયુધ નિરીક્ષક; શસ્ત્ર નિરીક્ષક
 આયુધ લિપિક (arms clerk) આયુધ કારકુન; શસ્ત્ર કારકુન
 આયોજક (organiser) આયોજક
 આરક્ષણ કાર્યાલય (reservation office) આરક્ષણ કાર્યાલય
 આરક્ષણ પર્યવેક્ષક (reservation supervisor) આરક્ષણ અવેક્ષક
 આરક્ષણ લિપિક (reservation clerk) આરક્ષણ કારકુન
 આર્થિક અન્વેષક (economic investigator) આર્થિક અન્વેષક
 આવક લિપિક (receipt clerk) આવક કારકુન
 આવાસ વિકાસ પરિષદ (housing development board) ગૃહવિકાસ બોર્ડ; આવાસન વિકાસ બોર્ડ
 આશુલિપિક યા સ્ટેનોગ્રાફર (stenographer) લઘુલિપિક
 આશુટકક યા સ્ટેનોટાઇપિસ્ટ (stenotypist) સ્ટેનોટાઇપિસ્ટ
 આસવની નિરીક્ષક (distillery inspector) આસવણી નિરીક્ષક
 આસૂચના અધિકારી (intelligence officer) બાતમી અધિકારી
 આસૂચના નિરીક્ષક (intelligence inspector) બાતમી નિરીક્ષક
 આહારવિદ (dietician; dietitian) આહારવિજ્ઞાની
 ઈંજન કર્મચીવર્ગ (engine crew) એન્જિન-નાવિહ-ગણ
 ઈંજન ફિટર (engine fitter) એન્જિન ફિટર
 ઈંજીનિયર (engineer) ઈજનેર
 ઈંજીનિયર પ્રમુખ (engineer-in-chief) ઈજનેર પ્રમુખ; મુખ્ય ઈજનેર

इंजीनियरी पर्यवेक्षक

५५०

औद्योगिक न्यायालय

इंजीनियरी पर्यवेक्षक (engineering supervisor) इंजनेरी अवेक्षक

इलाका निरीक्षक (circle inspector) वर्तुण निरीक्षक; सर्कल निरीक्षक

इस्पात नियंत्रक (steel controller) पोलाद नियंत्रक

ईंधन निरीक्षक (fuel inspector) जलतश्न निरीक्षक

उच्च न्यायालय या हाई कोर्ट (high court) उच्च न्यायालय

उच्चतम न्यायालय (supreme court) सर्वोच्च न्यायालय

उच्च श्रेणी लिपिक (upper division clerk) उच्च श्रेणी कारकुन

उच्चायुक्त (high commissioner) हाई कमिशनर

उच्चायोग (high commission) हाई कमिशन

उड़न-दस्ता (flying squad) शीघ्रकार्य टुकड़ी; त्वरित टुकड़ी

उड़न-दस्तानिरीक्षक (flying squad inspector) शीघ्रकार्य टुकड़ी निरीक्षक

उत्पाद-शुल्क आयुक्त (commissioner for excise) आबकारी आयुक्त

उत्पाद-शुल्क निरीक्षक (excise inspector) आबकारी निरीक्षक

उत्पादन इंजीनियर (production engineer) उत्पादन इंजनेर

उत्प्रवास आयुक्त (emigration commissioner) देशांतर आयुक्त

उद्यान-कृषि या बागवानी अधिकारी (horticulture officer) बागवानी अधिकारी

उद्यान-कृषि या बागवानी पर्यवेक्षक (horticulture supervisor) बागवानी अवेक्षक

उद्यानिकीविद् (horticulturist) बागवतशास्त्री

उद्योग-विकास निगम (industrial development corporation) उद्योग विकास निगम

उद्योग-संवर्धन अधिकारी (industry promotion officer) उद्योग वृद्धि अधिकारी

उप-अधीक्षक या उपाधीक्षक (deputy superintendent) नायब अधीक्षक

उपकरण-परीक्षक (instrument tester) औजार परीक्षक

उपनाव सेनापति (vice-admiral) उपनौसेनापति

उपनिदेशक (deputy director) नायब निदेशक

उपनिवेशन अधिकारी (colonisation officer) उपनिवेशन अधिकारी

उपमंडल (sub-division) पेडा प्रभाग

उपमंडल अधिकारी (sub-divisional officer) पेडा प्रभागीय अधिकारी

उपमंडल मजिस्ट्रेट (sub-divisional magistrate) पेडा प्रभागीय मैजिस्ट्रेट

उपमंत्री (deputy minister) नायब मंत्री

उपराज्यपाल (lieutenant governor (of a state or union territory) उपराज्यपाल

उपराष्ट्रपति (vice-president (of a country) उपराष्ट्रपति

उपसचिव (deputy secretary) नायब सचिव

उपसभापति (deputy or vice chairman, vice president) उपाध्यक्ष; उपप्रमुख

उपसमाहर्ता या डिप्टी कलेक्टर (deputy collector) नायब कलेक्टर

उपाध्यक्ष (vice-chairman, deputy speaker of legislative assembly etc.) उपाध्यक्ष

उर्वरक निगम (fertiliser corporation) रसायणी भातर निगम

एकस्व अधिकारी (patents officer) अेकाधिकार अधिकारी

एकस्व और अभिकल्प परीक्षक (examiner of patents and designs) पेटेंट अने डिजाइन परीक्षक

एडजुटेंट (adjutant) ऐजुटेंट; सहादेश मददनीश

एडजुटेंट जनरल (adjutant general) ऐजुटेंट जनरल; शीख उपरीना मददनीश

एडमिरल (admiral) ऐडमिरल; नौसेनापति

एयर कमांडोर (air commodore) वायु-कमांडोर

एयर चीफ मार्शल (air chief marshal) ऐर चीफ मार्शल

एयर मार्शल (air marshal) ऐर मार्शल

एयर वाइस मार्शल (air vice-marshal) ऐर वाइस मार्शल

एरिया कमान्डर (area commander) ऐरिया कमान्डर; क्षेत्र कमान्डर

ओवरसियर (overseer) ओवरसियर

औद्योगिक निवेश निगम (industrial investment corporation) औद्योगिक शेकाइ निगम

औद्योगिक न्यायालय (industrial court) औद्योगिक अदालत

औद्योगिक विषयविज्ञान

५५१

कार्यपालक पार्षद्

औद्योगिक विषयविज्ञान अनुसंधान केंद्र (industrial toxicology research centre)
 औद्योगिक विषयविज्ञान संशोधन केंद्र
 औषध-गुण-विज्ञानी (pharmacologist)
 औषध गुणविज्ञानी; औषध-विज्ञानी
 औषध-निर्माण-विज्ञानी (pharmaceutist)
 औषध निर्माण विज्ञानी
 औषध-विज्ञान (pharmacist) औषध निर्माता
 कंडक्टर (conductor) कंडक्टर (बस के ड्राइवर);
 संचालक; व्यवस्थापक
 कंडक्टरगार्ड (conductor guard) कंडक्टर गार्ड
 कंपनी कमान्डर (company commander)
 कंपनी कमान्डर
 कंपनी-रजिस्ट्रार (registrar of companies)
 कंपनी रजिस्ट्रार
 कंपाउंडर (compounder) कंपाउंडर
 कपट-कार्य लिपिक (fraud clerk) कपट-कार्य
 क्लर्क
 कपास-शिल्प अनुसंधान-प्रयोगशाला (cotton technological research laboratory)
 कपास प्रौद्योगिक संशोधन प्रयोगशाला
 कप्तान या कैप्टन (captain) कप्तान
 कमान्डर (commander) कमान्डर
 कमान्डर-इन-चीफ (commander-in-chief)
 कमान्डर इन चीफ
 कमान (command) कमान
 कमान अधिकारी (officer commanding)
 कमान अधिकारी
 कमोडोर (commodore) कमोडोर
 कर-निर्धारक (tax assessor) कर-निर्धारक
 कर-निर्धारण अधिकारी (tax assessment officer)
 कर आकलन अधिकारी
 कर-समाहर्ता (tax collector) कर संग्रहकर्ता
 करस्थान-अधिकारी (taxation officer) कर
 वसूलात अधिकारी
 कर्नल (colonel) कर्नल
 कर्मकार-प्रतिकर आयुक्त (workmen's compensation commissioner) कर्मकार वृत्तर
 आयुक्त
 कर्मचारी भविष्य निधि संगठन (employee's provident fund organisation) कर्मचारी
 भविष्यनिधि संगठन
 कर्मशाला पर्यवेक्षक (workshop supervisor)
 कर्मशाला अवेक्षक

कर्मशाला प्रबंधक (worksmanger) कार्यशाला
 प्रबंधक
 कर्षण अधीक्षक (traction superintendent)
 कर्षण अधीक्षक
 कलक्टर या समाहर्ता (collector) कलेक्टर;
 समाहर्ता
 कल्याण अधिकारी (welfare officer) कल्याण
 अधिकारी
 कल्याण निरीक्षक (welfare inspector) कल्याण
 निरीक्षक
 कवक रोग विज्ञानी (mycopathologist) कृग रोग
 विज्ञानी
 कवक विज्ञानी (mycologist) कृग विज्ञानी
 कांटेवाला (रेलवे) (pointsman) सांघवाणी
 कायचिकित्सक (physician) चिकित्सक; तबीब;
 डिजिटेशन
 कारखाना निरीक्षक (factory inspector)
 कारखाना निरीक्षक
 कारखाना प्रबंधक (factory manager)
 कारखाना प्रबंधक
 कारागार अधीक्षक (jail superintendent)
 कैदखाना अधीक्षक
 कारागार महानिरीक्षक (inspector general of
 prisons) जेलखाना महानिरीक्षक
 कारीगर (artisan or tradesman) कारीगर;
 कसबी
 कार्पोरल (सेना) (corporal) कोर्पोरल
 कार्यकुशलता अधिकारी (efficiency officer)
 कार्यकुशलता अधिकारी
 कार्यकुशलता ब्यूरो (efficiency bureau)
 कार्यकुशलता ब्यूरो
 कार्यक्रम पर्यवेक्षक (programme supervi-
 sor) कार्यक्रम अवेक्षक
 कार्यक्रम सहायक (programme assistant)
 कार्यक्रम सहायक
 कार्यपरिषद् या कार्यकारिणी परिषद् (execu-
 tive council) कार्यकारिणी परिषद्
 कार्यपाल या कार्यपालक (executive) कार्यपालक
 कार्यपालक अधिकारी (executive officer)
 कार्यपालक अधिकारी
 कार्यपालक इंजीनियर (executive engineer)
 कार्यपालक इंजनेर
 कार्यपालक पार्षद् (executive councillor)
 कार्यपालक सभ्य

કાર્યપાલક સચિવ

૫૫૨

કેન્દ્રીય તખ્તકુ

કાર્યપાલક સચિવ (executive secretary)

કાર્યપાલક સચિવ

કાર્યવિશ્લેષક (job analyst) કાર્ય વિશ્લેષક

કાર્યાલય અધ્યક્ષ (head of office) કાર્યાલય

અધ્યક્ષ

કીટવિજ્ઞાની (entomologist) કીટવિજ્ઞાની

કુંભકાર કલાવિદ્ (ceramist) ચિનાઈ માટી

કલાકાર

કુકકુટ વિકાસ અધિકારી (poultry devel-

opment officer) પટયા ઉછેર વિકાસ

અધિકારી

કુર્કઅમીન (baliff) બેલિફ

કુર્કા અધિકારી (catchment officer) જોડણ

અધિકારી

કુલપતિ (vice-chancellor of a univer-

sity) કુલપતિ

કુલસચિવ (registrar of a university)

કુલસચિવ

કુલાધિપતિ (chancellor of a university)

કુલાધિપતિ

કુલાધિસચિવ (rector) રેક્ટર

કૃષિ-અધિકારી (agriculture officer) કૃષિ

અધિકારી

કૃષિ-ઇંજીનિયર (agricultural engineer) કૃષિ

ઇંજીનિયર

કૃષિ-જલવાયુ-વિજ્ઞાની (agricultural clima-

tologist) કૃષિ તાપમાન વિજ્ઞાની

કૃષિ-જીવ-વિજ્ઞાની (agrobiologist) કૃષિ જીવ

વિજ્ઞાની

કૃષિ-નિરીક્ષક (farming inspector) કૃષિ

નિરીક્ષક

કૃષિ-પ્રાણિ-વિજ્ઞાની (agricultural zoolo-

gist) કૃષિ પ્રાણી વિજ્ઞાની

કૃષિ-ભૂવિજ્ઞાની (agricultural geologist)

કૃષિ ભૂવિજ્ઞાન

કૃષિ-ભૌતિકીવિદ્ (agricultural physicist)

કૃષિ ભૌતિક વિજ્ઞાન

કૃષિ-મૂલ્ય-આયોગ (agricultural prices

commission) કૃષિ મૂલ્ય આયોગ

કૃષિ મૌસમ-વિજ્ઞાની (agricultural meteor-

ologist) કૃષિ મૌસમ વિજ્ઞાની

કૃષિ-રસાયનજ્ઞ યા કૃષિ-રસાયનવિજ્ઞાની (ag-

ricultural chemist) કૃષિ રસાયણ વિજ્ઞાની

કૃષિ-ધિમાનન નિદેશાલય (directorate of

agricultural aviation) કૃષિ વિમાનન

નિયામકની કચેરી

કેન્દ્ર-નિદેશક (station director : All India

Radio) કેન્દ્ર નિદેશક; કેન્દ્ર નિયામક

કેન્દ્રીય અંતર્દેશીય મીન-ઉદ્યોગ અનુસંધાન સંસ્થાન

(central inland fisheries research in-

stitute) કેન્દ્રીય અંતર્દેશીય મત્સ્ય ઉછેર સંશોધન

સંસ્થાન

કેન્દ્રીય અંતર્દેશીય આલુ અનુસંધાન સંસ્થાન (cen-

tral potato research institute) કેન્દ્રીય

અંતર્દેશીય બટાકા સંશોધન સંસ્થાન

કેન્દ્રીય અંતર્દેશીય ઇંધન અનુસંધાન સંસ્થાન (cen-

tral fuel research institute) કેન્દ્રીય ઇંધણ

સંશોધન સંસ્થાન

કેન્દ્રીય અંતર્દેશીય ઔષધિ સંગઠન (central

medicinal plants organisation) કેન્દ્રીય

ઔષધિ છોડ સંશોધન સંસ્થાન

કેન્દ્રીય અંતર્દેશીય ઔદ્યોગિક સુરક્ષા દલ (cen-

tral industrial security force) કેન્દ્રીય

ઔદ્યોગિક સુરક્ષા સંસ્થાન

કેન્દ્રીય અંતર્દેશીય કાચ અને પૃત્તિકા શિલ્પ

અનુસંધાન સંસ્થાન (central glass and

ceramic research institute) કેન્દ્રીય કાચ

અને ચિનાઈ માટી સંશોધન સંસ્થાન

કેન્દ્રીય અંતર્દેશીય કુષ્ઠરોગ શિક્ષણ અને અનુસંધાન

સંસ્થાન (central leprosy teaching and

research institute) કેન્દ્રીય કુષ્ઠરોગ શિક્ષણ

અને સંશોધન સંસ્થાન

કેન્દ્રીય અંતર્દેશીય રાજન અનુસંધાન સંસ્થાન (cen-

tral mining research institute) કેન્દ્રીય

પત્થન સંશોધન સંસ્થાન

કેન્દ્રીય અંતર્દેશીય હુકિયા બ્યુરો (central

intelligence bureau) કેન્દ્રીય ખાતમી બ્યુરો

કેન્દ્રીય અંતર્દેશીય ગોદામ નિગમ (central

warehousing corporation) કેન્દ્રીય ગોદામ

નિગમ

કેન્દ્રીય અંતર્દેશીય ચાવલ અનુસંધાન સંસ્થાન

(central rice research institute) કેન્દ્રીય

ચોખા સંશોધન

કેન્દ્રીય અંતર્દેશીય જાંચ બ્યુરો (central bureau

of investigation) કેન્દ્રીય શોધ-તપાસ બ્યુરો

કેન્દ્રીય અંતર્દેશીય તખ્તકુ અનુસંધાન સંસ્થાન

(central tobacco research institute)

કેન્દ્રીય તમાકુ સંશોધન સંસ્થાન

કેન્દ્રીય નમક

૫૫૩

ક્ષેત્ર-અધીક્ષક

કેન્દ્રીય અંતર્દેશીય નમક ઓર સમુદ્રી રસાયન અનુસંધાન સંસ્થાન (central salt and marine chemicals research institute) કેન્દ્રીય નમક અને સમુદ્રી રસાયણ સંશોધન સંસ્થાન
 કેન્દ્રીય અંતર્દેશીય ઘાગાની ફસલ અનુસંધાન સંસ્થાન (central plantation crops research institute) કેન્દ્રીય અનાજ સંશોધન સંસ્થાન
 કેન્દ્રીય અંતર્દેશીય ભવન-નિર્માણ અનુસંધાન સંસ્થાન (central building research institute) કેન્દ્રીય ભવન નિર્માણ સંશોધન સંસ્થાન
 કેન્દ્રીય અંતર્દેશીય ખેડ ઓર ઝૂન અનુસંધાન સંસ્થાન (central sheep and wool research institute) કેન્દ્રીય ઘેટાં અને ઊન સંશોધન સંસ્થાન
 કેન્દ્રીય અંતર્દેશીય ભૂમ જલ પરિષદ (central ground water board) કેન્દ્રીય ભૂમિજળ પરિષદ
 કેન્દ્રીય અંતર્દેશીય મિટ્ટી ઓર દ્રવ્ય અનુસંધાન કેન્દ્ર (central soil and materials research station) કેન્દ્રીય માટી અને દ્રવ્ય સંશોધન કેન્દ્ર
 કેન્દ્રીય અંતર્દેશીય મિટ્ટી લવળતા અનુસંધાન સંસ્થાન (central soil salinity research institute) કેન્દ્રીય ભૂમિ ક્ષાર સંશોધન સંસ્થાન
 કેન્દ્રીય અંતર્દેશીય મીન-ઉદ્યોગ શિક્ષા સંસ્થાન (central institute of fisheries education) કેન્દ્રીય મત્સ્યોદ્યોગ શિક્ષણ સંસ્થાન
 કેન્દ્રીય અંતર્દેશીય યાંત્રિક ઈંજીનિયરી સંસ્થાન (central mechanical engineering institute) કેન્દ્રીય યાંત્રિક ઈજનેરી સંસ્થાન
 કેન્દ્રીય અંતર્દેશીય રિઝર્વ પુલિસ (central reserve police) કેન્દ્રીય અનામત પોલીસ
 કેન્દ્રીય અંતર્દેશીય લાક્ષા અનુસંધાન સંસ્થાન (central lac research institute) કેન્દ્રીય લાક્ષા સંશોધન સંસ્થાન
 કેન્દ્રીય અંતર્દેશીય લોક-નિર્માણ વિભાગ (central public works department) કેન્દ્રીય જાહેર બાંધકામ વિભાગ
 કેન્દ્રીય અંતર્દેશીય લોક સ્વાસ્થ્ય ઈંજીનિયરી અનુસંધાન સંસ્થાન (central public health engineering research institute) કેન્દ્રીય જાહેર સ્વાસ્થ્ય ઈજનેરી સંશોધન સંસ્થાન

કેન્દ્રીય અંતર્દેશીય શિક્ષા સંસ્થાન (central institute of education) કેન્દ્રીય શિક્ષા સંસ્થાન
 કેન્દ્રીય અંતર્દેશીય શ્રમ સંસ્થાન (central labour institute) કેન્દ્રીય શ્રમ સંસ્થાન
 કેન્દ્રીય અંતર્દેશીય સડૂક અનુસંધાન સંસ્થાન (central road research institute) કેન્દ્રીય સડૂક સંશોધન સંસ્થાન
 કેન્દ્રીય અંતર્દેશીય સમાજ કલ્યાણ પરિષદ (central social welfare board) કેન્દ્રીય સમાજકલ્યાણ પરિષદ
 કેન્દ્રીય અંતર્દેશીય સિંચાઈ ઓર વિજલી બોર્ડ (central board of irrigation and power) કેન્દ્રીય સિંચાઈ અને વીજળી બોર્ડ
 કેબલ રક્ષક (cable guard) કેબલ રક્ષક
 કોટિ-અંકન અધિકારી (quality marking officer) ગુણવત્તા અંકન અધિકારી
 કોટિ-નિયંત્રણ અધિકારી (quality control officer) ગુણવત્તા નિયંત્રણ અધિકારી
 કોયલા આયુક્ત (coal commissioner) કોયલા આયુક્ત; કોલસા આયુક્ત
 કોરકમાન્ડર (corps commander) કોરકમાન્ડર
 કોલિયરી પ્રબંધક (colliery manager) કોલિયરી પ્રબંધક; કોલસા ખાણ વ્યવસ્થાપક
 કોષપાલ (treasurer) ખજાનચી; કોષાધ્યક્ષ
 કોષાગાર અધિકારી (treasury officer) તિજોરી અધિકારી
 કોષ્ટાગારિક (depot keeper) ડેપો રક્ષક
 કોશિકાજનન-વિજ્ઞાની (cytogenetist) કોશિકા જનન વિજ્ઞાની
 કોશિકા-વિજ્ઞાની (cytologist) કોશિકા વિજ્ઞાની
 કૉન્સુલ (consul) કોન્સલ; વાણિજ્યધૂત
 ઉપકૉન્સુલ (vice-consul) ઉપકોન્સલ; ઉપવાણિજ્યધૂત
 મહાકૉન્સુલ (consul general) મહાકોન્સલ; મહાવાણિજ્યધૂત
 ક્રય-અધિકારી (purchase officer) ખરીદ અધિકારી
 ક્રય-સંગઠન (purchase organisation) ખરીદ સંઘ
 ક્રેનચાલક (craneman) ક્રેન-ચાલક
 ક્ષેત્ર અધિકારી યા ક્ષેત્રાધિકારી (field officer) ક્ષેત્ર-અધિકારી
 ક્ષેત્ર-અધીક્ષક યા ક્ષેત્રાધીક્ષક (area superintendent) ક્ષેત્ર-અધીક્ષક

ક્ષેત્ર-પર્યવેક્ષક

૫૫૪

ચલ ન્યાયાલય

ક્ષેત્ર-પર્યવેક્ષક (field supervisor) ક્ષેત્ર-અવેક્ષક
 ક્ષેત્ર-પ્રચાર-અધિકારી (field publicity officer) ક્ષેત્ર પ્રચાર અધિકારી
 ક્ષેત્ર-પ્રદર્શની-અધિકારી (field exhibition officer) ક્ષેત્ર પ્રદર્શન અધિકારી
 ક્ષેત્ર-રાશન-અધિકારી (field rationing officer) ક્ષેત્ર રેશન અધિકારી
 ક્ષેત્ર સહાયક (field assistant) ક્ષેત્ર સહાયક
 ક્ષેત્રીય અધિકારી (regional officer) ક્ષેત્રીય અધિકારી
 ક્ષેત્રીય આયુક્ત (regional commissioner) ક્ષેત્રીય આયુક્ત
 ક્ષેત્રીય નિદેશક (regional director) ક્ષેત્રીય નિર્દેશક; પ્રાદેશિક નિયામક
 ક્ષેત્રીય પરિવહન અધિકારી (regional transport officer) ક્ષેત્રીય પરિવહન અધિકારી
 ક્ષેત્રીય પરિવહન પ્રાધિકરણ યા પ્રાધિકારી (regional transport authority) ક્ષેત્રીય પરિવહન પ્રાધિકરણ
 ક્ષેત્રીય પ્રબંધક (regional manager) ક્ષેત્રીય પ્રબંધક
 ક્ષેત્રીય મૌસમ-સૂચના-કેન્દ્ર (regional meteorological centre) ક્ષેત્રીય મૌસમ સૂચના કેન્દ્ર
 ટાંક-વિકાસ અધિકારી (block development officer) ટાંક-વિકાસ અધિકારી
 ટાંક-અધિકારી (mining officer) ટાંક-અધિકારી
 ટાંક-ઇન્જીનિયર (mining engineer) ટાંક-ઇન્જીનિયર
 ટાંક-અર્થશાસ્ત્રી (mineral economist) ટાંક-અર્થશાસ્ત્રી
 ટાંક-વિજ્ઞાની (mineralogist) ટાંક-વિજ્ઞાની
 ટાંક-દીવાળી (turner, latherman) ટાંક-દીવાળી
 ટાંક-ક્લર્ક યા ટાંક-લિપિક (ledger clerk) ટાંક-ક્લર્ક
 ટાંક-નવીસ (ledger keeper) ટાંક-નવીસ
 ટાંક-નિરીક્ષક (food inspector) ટાંક-નિરીક્ષક
 ટાંક-નિરીક્ષક (food-grains inspector) ટાંક-નિરીક્ષક

ટાંક-બ્યુરો (intelligence bureau) ટાંક-બ્યુરો
 ટાંક-અધીક્ષક (games superintendent) ટાંક-અધીક્ષક
 ટાંક-પરિચર (games attendant) ટાંક-પરિચર
 ટાંક-શિક્ષક (games master) ટાંક-શિક્ષક
 ગણક (calculator) ગણક
 ગાંધી આયુક્ત (cane commissioner) શેરડી આયુક્ત
 ગાંધી ઓર ચીની આયુક્ત (cane-cum-sugarcane commissioner) શેરડી અને ચીની આયુક્ત
 ગાંધી નસ્ત-સુધાર સંસ્થાન (cane breeding institute) શેરડી નસ્ત સુધાર સંસ્થા
 ગાંધી નસ્યવિજ્ઞાની (cane agronomist) શેરડી વાવેતર વિજ્ઞાની
 ગાંધી ડાકિયા (beat postman) બીટ ટપાલી
 ગાંધી વિશેષજ્ઞ (silt expert) કાંપ વિશેષજ્ઞ
 ગાંધી યા રક્ષક યા રક્ષી (guard) રક્ષક
 ગાંધી સમાહર્તા (house tax collector) ઘરવેરા ઉપરાહર્તા
 ગાંધી (home guard) ગૃહરક્ષક
 ગાંધી યા જાસૂસ (detective) ગુમચર
 ગાંધી ટર્બાઇન અનુસંધાન પ્રતિષ્ઠાન (gasturbine research establishment) ગેસ ટર્બાઇન સંશોધન પ્રતિષ્ઠાન
 ગાંધી સ્વાસ્થ્ય-પ્રશિક્ષણ કેન્દ્ર (rural health training centre) ગ્રામીણ સ્વાસ્થ્ય પ્રશિક્ષણ કેન્દ્ર
 ગ્રુપ કમાન્ડર (group commander) ગ્રુપ કમાન્ડર
 ગ્રુપ કેપ્ટન (group captain) ગ્રુપ કપ્ટન
 ગ્રાસવિજ્ઞાની (agrostologist) ઘાસવિજ્ઞાની
 ચક્રબંધી અધિકારી (consolidation officer) એકત્રીકરણ અધિકારી
 ચક્રબંધી આયુક્ત (consolidation commissioner) એકત્રીકરણ આયુક્ત
 ચક્રબંધીકર્તા (consolidator) એકત્રીકર્તા
 ચક્રબંધી કાર્યાલય (consolidation officer) એકત્રીકરણ કાર્યાલય
 ચલદસ્તા (mobile squad) ફરતી ટુકડી
 ચલદસ્તા નિરીક્ષક (mobile squad inspector) ફરતી ટુકડી નિરીક્ષક
 ચલ ન્યાયાલય (mobile court) ફરતી અદાલત

ચારા-વિકાસ

૫૫૫

જીવન-બીમા-નિગમ

ચારા-વિકાસ અધિકારી (fodder development officer) પાસ વિકાસ અધિકારી
 ચિકિત્સા અધિકારી (medical officer) તબીબી અધિકારી
 ચુંગી નિરીક્ષક (octroi inspector) ચુંગી નિરીક્ષક; જકાત નિરીક્ષક
 છંટાઈકાર (sorter) વર્ગશીકાર
 છંટાઈ ડાકિયા (sorter postman) વર્ગશીકર્તા ટપાલી
 છાત્ર-કલ્યાણ-પરિષદ (board of student's welfare) છાત્રકલ્યાણ પરિષદ
 છાત્રાવાસ અધીક્ષક (hostel superintendent (in an educational) છાત્રાલય અધીક્ષક
 જાત્યા-બચ્ચા-કલ્યાણ કેન્દ્ર (maternity and child welfare centre) પ્રસૂતિ અને બાળ-કલ્યાણ કેન્દ્ર
 જઠર-વિજ્ઞાની (gastrologist) જઠર વિજ્ઞાની
 જજ યા ન્યાયાધીશ (judge) જજ
 જત્યા-નાયક (squad commander) ટુકડી કમાન્ડર
 જનગણના-અધિકારી (census officer) વસ્તી-ગણતરી અધિકારી
 જનગણના-આયુક્ત (census commissioner) વસ્તી-ગણતરી આયુક્ત
 જનરલ (સેના) (general) જનરલ
 જનસંપર્ક અધિકારી (public relations officer) જનસંપર્ક અધિકારી
 જનસંપર્ક કાર્યાલય (public relations officer) જનસંપર્ક કાર્યાલય
 જનસંપર્ક નિદેશાલય (director of public relations) જનસંપર્ક નિદેશાલય
 જનસંપર્ક શાખા (public relations branch) જનસંપર્ક શાખા
 જન્મ-મૃત્યુ રજિસ્ટ્રાર (registrar of births and death) જન્મ મૃત્યુ નોંધણીદાર
 જમા કલર્ક (deposit clerk) જમા થાપણ કારકુન
 જમાદાર (jamadar) જમાદાર
 જલ-કલ-વિભાગ (water works) વારિગૃહ
 જલવાયુ-વિજ્ઞાની (climatologist) હવામાનશાસ્ત્રી
 જલીય સર્વેક્ષણ સંગઠન (hydrolic survey organisation) જલીય સર્વેક્ષણ સંગઠન

જાંચ અધિકારી (inquiry officer) પૂછપરછ અધિકારી
 જાંચ આયોગ (commission of inquiry) તપાસ આયોગ
 જાંચ સમિતિ (inquiry committee) તપાસ સમિતિ
 જાનવદિક રોગ-વિજ્ઞાની (epidemiologist) રોગચાળા વિજ્ઞાની
 જિલ્લા (district) જિલ્લો
 જિલ્લા અધિકારી (district officer) જિલ્લા અધિકારી
 જિલ્લા અપરાધ-અભિલેખ અનુભાગ (district crime record section) જિલ્લા અપરાધ અભિલેખ વિભાગ
 જિલ્લા આચરણ-સુધારા અધિકારી (district probation officer) જિલ્લા આચરણ સુધારા અધિકારી
 જિલ્લા આયોજક (district organiser) જિલ્લા આયોજક
 જિલ્લા ઔર સેશન ન્યાયાધીશ (district and sessions judge) જિલ્લા અને સેશન જજ
 જિલ્લા ઉત્પાદશુલ્ક-અધિકારી (district excise officer) જિલ્લા આબકારી અધિકારી
 જિલ્લા કામિક અધિકારી (district staff officer : Home Guards) જિલ્લા સ્ટાફ અધિકારી
 જિલ્લા નિર્વાચન અધિકારી (district election officer) જિલ્લા નિર્વાચન અધિકારી
 જિલ્લા પરિષદ (district board; district council) જિલ્લા પરિષદ
 જિલ્લા પુલિસ અધીક્ષક (district superintendent of police) જિલ્લા પોલીસ અધીક્ષક (હવે પોલીસ અધીક્ષક એકલું)
 જિલ્લા મજિસ્ટ્રેટ (district magistrate) જિલ્લા મેજિસ્ટ્રેટ
 જિલ્લા યોજના અધિકારી (district planning officer) જિલ્લા યોજના અધિકારી
 જિલ્લા વિદ્યાલય નિરીક્ષક (district inspector of schools) જિલ્લા શાળા નિરીક્ષક
 જિલ્લા શિક્ષા-અધિકારી (district education officer) જિલ્લા શિક્ષણ અધિકારી
 જિલ્લા સ્વાસ્થ્ય અધિકારી (district health officer) જિલ્લા સ્વાસ્થ્ય અધિકારી
 જીવન-બીમા-નિગમ (life insurance corporation) જીવન બીમા નિગમ

જીવ-રસાયનજ્ઞ

૫૫૬

તકનીકી શિક્ષા પ્રભાગ

જીવ-રસાયનજ્ઞ યા જીવ-રસાયન-વિજ્ઞાની (bio-chemist) જીવ રસાયણ વિજ્ઞાની
 જીવ-વિજ્ઞાની (biologist) જીવવિજ્ઞાની
 જીવાણુ-વિજ્ઞાની (bacteriologist) જીવાણુવિજ્ઞાન
 જીવાશ્મ-વિજ્ઞાની (palacontologist) જીવાશ્મવિજ્ઞાની
 જેલર (jailor) જેલર
 ફિલ્મ (helmet) શિરદોષ; રક્ષક-દોષ; હેલ્મેટ
 ટકસાલ અધીક્ષક (mint superintendent) ટેકસાળ અધીક્ષક
 ટાઈપિસ્ટ (typist) ટાઈપિસ્ટ
 ટિંબર અધિકારી (timber officer) ટિંબર અધિકારી
 ટિંબર-અનુમોદન અધિકારી (timber passing officer) ટિંબર અનુમોદન અધિકારી
 ટિકટ સંગ્રાહક યા ટિકટ કલેક્ટર (ticket collector) ટિકિટ કલેક્ટર
 ટિફ્ટી નિવારણ અધિકારી (anti-locust officer) ટીડ નિવારણ અધિકારી
 ટેલીગ્રાફ ઓવરસિયર (telegraph overseer) ટેલિગ્રાફ ઓવરસિયર
 ટેલીફોન કેન્દ્ર (telephone exchange) ટેલિફોન એક્સ્ચેન્જ
 ટેલીફોન પ્રચાલક યા આપરેટર (telephone operator) ટેલિફોન ઓપરેટર
 ટેલીફોન મેકેનિક (telephone mechanic) ટેલિફોન મિકેનિક
 ટેલીફોન અનુશ્રોતા યા મોનીટર (telephone monitor) ટેલિફોન મોનિટર
 ટ્રેક્ટર નિયંત્રક (tractor controller) ટ્રેક્ટર નિયંત્રક
 ઠંડા ગોદામ નિરીક્ષક (cold storage inspector) શીત સંગ્રહાગાર નિરીક્ષક
 ઠોસ-અવસ્થા ભૌતિકી પ્રયોગશાળા (solid state physics laboratory) સુદૃઢ ભૌતિકી પ્રયોગશાળા
 ડાક અનુરક્ષી (mail escort) ડાક અનુરક્ષક; ટપાલ અનુરક્ષક
 ડાકઘર-અધીક્ષક (superintendent of post offices) ડાકઘર અધીક્ષક; ટપાલ કચેરી અધીક્ષક
 ડાકઘર-નિરીક્ષક (inspector of post offices) ડાકઘર નિરીક્ષક; ટપાલ કચેરી નિરીક્ષક

ડાકપાલ યા પોસ્ટમાસ્ટર (post master) પોસ્ટ માસ્ટર
 ડાક-તાર મહાનિદેશક (director general of post and telegraphs) ડાક તાર મહાનિદેશક; ટપાલ અને તાર મહાનિયામક
 ડાકતાર મહાલેખાપાલ ઓર લેખા-પરીક્ષક (accountant and auditor general and post of telegraphs) ડાકતાર મહાલેખાપાલ અને લેખા પરીક્ષક; ટપાલતાર મહાલેખાપાલ અને લેખા પરીક્ષક
 ડાકતાર બોર્ડ (posts and telegraph board) ડાક તાર બોર્ડ; ટપાલ-તાર-બોર્ડ
 ડાકચાલૂ (mail clerk) ડાક કારકુન; ટપાલ કારકુન
 ડાક-રક્ષક યા ડાક-રક્ષી (mail guard) ડાક-રક્ષક; ટપાલ-રક્ષક
 ડાક-વાહક (mail carriermail peon) ડાક વાહક; ટપાલ વાહક; ટપાલી
 ડાકિયા (postman) ટપાલી
 ડિપો પ્રબંધક (depot manager) ડેપો પ્રબંધક; ડેપો મેનેજર
 ડિપ્ટી કલેક્ટર યા ઉપસમાહર્તા (deputy collector) નાયબ કલેક્ટર
 ડિપ્ટી કમિશનર યા ઉપાયુક્ત (deputy commissioner) ઉપાયુક્ત
 ડેરી અધિકારી (dairy officer) ડેરી અધિકારી
 ડેરી પ્રબંધક (dairy manager) ડેરી પ્રબંધક
 ડેરી-રસાયનજ્ઞ (dairy chemist) ડેરી રસાયણવિજ્ઞાની
 ડેરી વિકાસ અધિકારી (dairy development officer) ડેરી વિકાસ અધિકારી
 ઢલાઈકાર (caster) ઢળાઈકાર; ઢાળગર
 ઢલાઈપર ઓર લુહારખંડી શિલ્પ કા રાષ્ટ્રીય સંસ્થાન (national institute of foundry and forge technology) ઢળાઈધર અને લુહારખંડી શિલ્પ રાષ્ટ્રીય સંસ્થાન
 તંત્રિકા-વિકૃતિ-વિજ્ઞાની (neuro-pathologist) તંત્રિકા વિકૃતિ રોગ વિજ્ઞાની
 તંત્રિકા-વિજ્ઞાની (neurologist) તંત્રિકા વિજ્ઞાની
 તકનીકવિદ (technician) તકનીકવિદ
 તકનીકી વિકાસ મહાનિદેશાલય (director general technical development) તકનીકી વિકાસ મહાનિદેશાલય
 તકનીકી શિક્ષા પ્રભાગ (technical education division) તકનીકી શિક્ષા પ્રભાગ

તકનીકી સલાહકાર

૫૫૭

નાગર રક્ષા

તકનીકી સલાહકાર (technical adviser) તકનીકી સલાહકાર
 તકનીકી સહાયક (technical assistant) તકનીકી સહાયક
 તહસીલ (sub-division of a civil district) પેટાપ્રભાગ
 તહસીલદાર (tahsildar) તહસીલદાર
 તાર માસ્ટર (telegraph master) તાર માસ્ટર
 તાર મિસ્ત્રી (wireman) વાયરમેન
 તાર ક્ષાબૂ (telegraph clerk) તાર કારકુન
 તાર સંકેતક (telegraphist) તાર સંકેતક
 તિલ્હનવિશેષજ્ઞ (oil-seeds expert) તેલીબિયાં વિશેષજ્ઞ
 તોપચી (gunner) તોપચી
 ત્વચા-વિજ્ઞાની (dermatologist) ત્વચા વિજ્ઞાની
 થલસેના અધ્યક્ષ (chief of army staff) થલસેના અધ્યક્ષ
 થલસેના આયુધ વિભાગ (army ordnance department) થલસેના આયુધ વિભાગ
 થલસેના મુખ્યાલય (army headquarters) થલસેના મુખ્યાલય
 થલસેના શિક્ષા કોર (army educational corps) થલસેના શિક્ષા કોર
 થાના-અધિકારી યા થાનેદાર (station house officer police) થાણદાર
 દંડ ન્યાયાલય યા ફોજદારી અદાલત (criminal court) ફોજદારી કચેરી
 દંડશાસ્ત્રી (penologist) દંડશાસ્ત્રી
 દંત-ચિકિત્સક (dentist, dental surgeon) દંત-ચિકિત્સક
 દરવાન (gate keeper) દરવાન; પહેરેગીર
 દસ્તકારી શિક્ષક યા હસ્તકલા શિક્ષક (manual instructor) હસ્તકલા શિક્ષક
 દાવા અધિકારી (claims officer) દાવા અધિકારી
 દાવા નિરીક્ષક (claims inspector) દાવા નિરીક્ષક
 દાવા-નિવારણ અધિકારી (claims prevention officer) દાવા નિવારણ અધિકારી
 દિવાલા રજિસ્ટ્રાર (insolvency registrar) નાદારી રજિસ્ટ્રાર
 દુકાન નિરીક્ષક (shops inspector) દુકાન નિરીક્ષક
 દૂતાવાસ (legation) દૂતાવાસ

દૂર-સંચાર ઈંજીનિયર (tele communications engineer) દૂર સંચાર ઈંજીનેર
 દોષ-નિયંત્રક (fault controller) દોષ નિયંત્રક
 ધાતુકર્મી (metallurgist) ધાતુકર્મી
 ધાતુ-ખોજ નિગમ (mineral exploration corporation) ધાતુખોજ નિગમ
 ધાતુ-રચના-વિજ્ઞાની (metallographer) ધાતુ-રચના-વિજ્ઞાની
 ધાન્યવિદ (cerealist) ધાન્યવિદ
 નકલનવીસ (copyist) લેહિયો
 નક્શાનવીસ (draughtsman) નક્શાનવીસ
 નગર ઔર ગ્રામ યોજનાકાર (town and village planner) નગર અને ગ્રામ યોજનાકાર
 નગર નિગમ (municipal corporation) મહાનગરપાલિકા
 નગર-નિગમ અધિકારી (corporation officer) નગરપાલિકા અધિકારી
 નગરપાલિકા યા મ્યુનિસિપલિટી (municipality) નગરપાલિકા
 નગરપાલિકા આયુક્ત યા મ્યુનિસિપલ કમિશનર (municipal commissioner) નગરપાલિકા આયુક્ત
 નગરપાલિકા ઈંજીનિયર (municipal engineer) નગરપાલિકા ઈંજીનેર
 નગરપાલિકા સ્વાસ્થ્ય અધિકારી (municipal medical officer of health) નગરપાલિકા આરોગ્ય અધિકારી
 નગર મજિસ્ટ્રેટ (city magistrate) શહેર મેજિસ્ટ્રેટ
 નગર યોજનાકાર (town planner) નગર યોજનાકાર
 નગર-સુધાર ટ્રસ્ટ (improvement trust) શહેર સુધાર ટ્રસ્ટ
 નઝૂલ અધિકારી (nazul officer) નઝૂલ અધિકારી
 નમૂનાકાર યા નમૂનાસાજ (pattern maker) નમૂનાકાર
 નયાચાર અધિકારી (protocol officer) નયાચાર અધિકારી
 નયાચાર પ્રમુખ (chief of protocol) નયાચાર પ્રમુખ
 નહર અધિકારી (canal officer) નહેર અધિકારી
 નાગર રક્ષા અધિકારી (civil defence officer) નગર રક્ષા અધિકારી
 નાગર રક્ષા પ્રશિક્ષણ કેન્દ્ર (civil defence training centre) નગર રક્ષા પ્રશિક્ષણ કેન્દ્ર

નાભિકીય૦

૫૫૮

નિમ્નશ્રેણી લિપિક

નાભિકીય આયુર્વિજ્ઞાન ઓર સંબંધ વિજ્ઞાન સંસ્થાન
(institute of nuclear medicine and
allied sciences) નાભિકીય આયુર્વિજ્ઞાન અને
સંબંધ વિજ્ઞાન સંસ્થાન

નામાંતરણ લિપિક યા દાખિલ-ખારિજ કલર્ક
(mutation clerk) નામાંતરણ કરકુન

નાયબ ડાકપાલ યા સબ પોસ્ટમાસ્ટર (sub-
post master) નાયબ કે સબ પોસ્ટમાસ્ટર

નિક્ષેપ અધિકારક (custodian of deposits)
નિક્ષેપ અધિકારક

નિદર્શક (demonstrator) નિદર્શક

નિદર્શન-અધિકારી (demonstration officer)
નિદર્શન અધિકારી

નિદેશક યા નિદેશક (director) નિદેશક; નિદેશક

નિદેશક, અનુસંધાન સંસ્થાન (director of re-
search institute) સંશોધન સંસ્થાન નિયામક

નિદેશક, ઉદ્યોગ (director of industries)
ઉદ્યોગ નિયામક

નિદેશક, ઉપનિવેશન (director of
colonisation) ઉપનિવેશન નિયામક

નિદેશક, કાર્યકુશલતા યા દક્ષતા બ્યુરો (di-
rector of efficiency bureau) દક્ષતા બ્યુરો
નિયામક

નિદેશક, કૃષિ (director of agriculture)
કૃષિ નિયામક

નિદેશક, જનસંપર્ક (director of public
relations) જનસંપર્ક નિયામક

નિદેશક, ડાકસેવા (director of postal
services) ટપાલસેવા નિયામક

નિદેશક, નિર્વાચન (director of elections)
નિર્વાચન નિયામક

નિદેશક, પરિવહન (director of transporta-
tion) પરિવહન નિયામક

નિદેશક, પશુપાલન (director of animal
husbandry) પશુપાલન નિયામક

નિદેશક, પ્રચાર (director of publicity)
પ્રચાર નિયામક

નિદેશક, પ્રવર્તન (director enforcement)
પ્રવર્તન નિયામક

નિદેશક, પ્રશિક્ષણ ઓર રોજગાર (director of
training and employment) પ્રશિક્ષણ અને
રોજગાર નિયામક

નિદેશક, ફલોપયોગ (director of fruit
utilisation) ફળ-ઉપયોગ નિયામક

નિદેશક, બજટ (director, budget) બજેટ
નિયામક; અંદાજપત્ર-નિયામક

નિદેશક, ભૂમિ-અભિલેખ (director of land
records) ભૂમિ અભિલેખ નિયામક

નિદેશક-મંડલ યા નિદેશક-પરિષદ (board of
directors) નિદેશક મંડલ; નિયામક મંડલ

નિદેશક, મનોવિજ્ઞાન બ્યુરો (director, bureau
of psychology) મનોવિજ્ઞાન બ્યુરો નિયામક

નિદેશક, યાંત્રિક ઇંજીનિયરી (director, me-
chanical engineering) યાંત્રિક ઇંજનેરી
નિયામક

નિદેશક, યાતાયાત (વાણિજ્ય) (director,
traffic (commercial) યાતાયાત નિયામક

નિદેશક, રેલ-ડાક સેવા (director, railway
mail service) રેલ ટપાલ સેવા નિયામક

નિદેશક, વિજ્ઞાપન ઓર વાકુસ પ્રચાર (director
of advertising and visual publicity)
વિજ્ઞાપન અને દૃશ્ય પ્રચાર નિયામક

નિદેશક, વિક્ત (director, finance) નાણા
નિયામક

નિદેશક, વિદ્યુત્-ઇંજીનિયરી (director electri-
cal engineering) વિદ્યુત્ ઇંજનેરી નિયામક

નિદેશક, વ્યાયામ શિક્ષા (director of physi-
cal education) વ્યાયામ શિક્ષા નિયામક

નિદેશક, શિક્ષા (director of education of
public instruction) શિક્ષણ નિયામક

નિદેશક, સંપદા (director of estates) જમીન-
જાગીર નિયામક

નિદેશક, સંરક્ષા (director, safety) સુરક્ષા
નિયામક

નિદેશક, સતર્કતા (director, vigilance)
તકેદારી પંચ નિદેશક; તકેદારી પંચ નિયામક

નિદેશક, સુરક્ષા (director, security) સુરક્ષા
નિયામક

નિદેશક, સૂચના (director of information)
માહિતી નિયામક

નિદેશક, સ્થાપના (director, establishment)
મહેકમ નિયામક

નિદેશક, સ્વાસ્થ્ય સેવા (director of health
services) આરોગ્ય સેવા નિયામક

નિદેશાલય (directorate) નિદેશાલય; નિયામકની
કચેરી

નિમ્નશ્રેણી લિપિક (lower division clerk)
નિમ્નશ્રેણી કરકુન

નિમ્નશ્રેણી સહાયક

૫૫૯

ન્યાયિક આયુક્ત

નિમ્નશ્રેણી સહાયક (lower division assistant) નિમ્નશ્રેણી સહાયક
 નિયંત્રક (controller) નિયંત્રક
 નિયંત્રક ઓર મહાલેખા, પરીક્ષક (controller and auditor general) નિયંત્રક અને મહાલેખા પરીક્ષક
 નિયંત્રક, નિર્યાત વ્યાપાર (controller of export trade) નિર્યાત વ્યાપાર નિયંત્રક
 નિયંત્રક, ઘાટ ઓર માપ (controller of weights and measure) ઘાટ અને માપ નિયંત્રક
 નિયંત્રક, ધંડાર (controller of stores) ધંડાર નિયંત્રક
 નિયંત્રક, મુદ્રણ ઓર લેખન-સામગ્રી (controller of printing and stationery) નિયંત્રક, મુદ્રણ અને લેખન સામગ્રી
 નિયંત્રણ અધિકારી (controlling officer) નિયંત્રણ અધિકારી
 નિયામક (regulator) નિયામક
 નિયોજન અધિકારી (employment officer) રોજગાર અધિકારી
 નિયોજન કાર્યાલય (employment exchange) રોજગારી કાર્યાલય
 નિયોજન નિદેશાલય (director of employment exchange) રોજગાર વિનિમય નિયામકની કચેરી
 નિયોજન-સંપર્ક અધિકારી (employment liaison officer) રોજગારી સંપર્ક અધિકારી
 નિરસન-અધિકારી (cancellation officer) નિરસન અધિકારી
 નિરીક્ષક (inspector) નિરીક્ષક
 નિરીક્ષણ અધિકારી (inspecting officer) નિરીક્ષણ અધિકારી
 નિરીક્ષણ નિદેશાલય (director of inspection) નિરીક્ષણ નિદેશાલય
 નિરીક્ષણાલય (inspectorate) નિરીક્ષણાલય
 નિરીક્ષિકા (inspectress) નિરીક્ષિકા
 નિર્ગમ અનુભાગ (issue section) નિર્ગમ પ્રભાગ
 નિર્ગમ લિપિક (issue clerk) નિર્ગમ કારકુન;
 રવાનગી કારકુન
 નિર્દેશલિપિક (reference clerk) નિર્દેશ કારકુન
 નિર્ધારણ-અધિકારી (assessing officer) નિર્ધારણ અધિકારી
 નિર્માણ-કાર્ય સમિતિ (works committee) કાર્યવાહક સમિતિ

નિર્વાચક-નામાવલી નિરીક્ષક (electoral rolls inspector) નિર્વાચક નામાવલી નિરીક્ષક
 નિર્વાચક-રજીકરણ અધિકારી (electoral registration officer) નિર્વાચક રૂંટણી અધિકારી
 નિર્વાચન-અધિકારી (election officer, electoral officer) નિર્વાચન અધિકારી
 નિર્વાચન-અધિકર્તા યા ચુનાવ એજન્ટ (election agent) રૂંટણી એજન્ટ
 નિર્વાચન-આયુક્ત યા ચુનાવ કમિશનર (election commissioner) રૂંટણી આયુક્ત
 નિર્વાચન-આયોગ યા ચુનાવ કમિશનર (election commission) રૂંટણી આયોગ
 નિશ્ચેતના-વિજ્ઞાની (anaesthetist) નિશ્ચેતના વિજ્ઞાની
 નિષ્કાંત-સંપત્તિ અધિરક્ષક (custodian of evacuee property) નિષ્કાંત સંપત્તિ અધિરક્ષક
 નીલામકર્તા યા નીલામકાર (auctioneer) લિલામકર્તા; હરાજી કરનાર
 નૃજાતિ-વિજ્ઞાની (ethnologist) નૃવંશવિજ્ઞાની
 નેત્ર-વિજ્ઞાની (ophthalmologist) નેત્રચિકિત્સક
 નેપી કાર્ય લિપિક (routine clerk) નિત્યક્રમ કારકુન
 નૈદાનિક મનોવિજ્ઞાની (clinical psychologist) નૈદાનિક મનોવિજ્ઞાની
 નૌ-ઇંજીનિરી પ્રશિક્ષણ નિદેશાલય (director of marine engineering training) નૌકા ઇંજનેરી પ્રશિક્ષણ નિદેશાલય
 નૌઘાટ-શુલ્ક સમાહર્તા (ferry-toll collector) ફેરી શુલ્ક કલેક્ટર
 નૌચાલક યા નૌપરિચાલક (navigator : shipping) નૌપરિચાલક
 નૌસેનાઘ્યક્ષ (chief of naval staff) નૌસેનાઘ્યક્ષ
 નૌસેના મુખ્યાલય (naval head quarters) નૌસેના મુખ્યમથક
 નૌસૈનિક સલાહકાર (naval adviser) નૌસૈનિક સલાહકાર
 નૌસૈનિક સહચારી (naval attache) નૌસૈનિક સહચારી
 ન્યાયમૂર્તિ (justice) ન્યાયમૂર્તિ
 ન્યાયિક અધિકારી (judicial officer) ન્યાયિક અધિકારી
 ન્યાયિક આયુક્ત (judicial commissioner) ન્યાયિક આયુક્ત

ન્યાયિક મજિસ્ટ્રેટ

૫૬૦

પહરા-નિગરાની વિભાગ

ન્યાયિક મજિસ્ટ્રેટ (judicial magistrate)

ન્યાયિક મેજિસ્ટ્રેટ

પંજીકાર યા રજિસ્ટ્રાર (registrar) નોંધણી અધિકારી

પંજીકાર, વિવાહ (registrar of marriages) લગ્ન નોંધણી અધિકારી

પંજીકાર, સંયુક્ત પૂંજી-કંપની (registrar of joint stock companies) નોંધણી અધિકારી સંયુક્ત કંપની મુદી હિસ્સો

પંજીકાર, સહકારી સમિતિ (registrar of co-operative societies) નોંધણી અધિકારી, સહકારી મંડળીઓ

પંજીપાલ (register keeper) નોંધણી પત્રક રક્ષક

પંજીકરણ અધિકારી યા પંજીયન અધિકારી (registration officer) નોંધણી સત્તાધિકારી

પંજીયન કાર્યાલય નિરીક્ષક (inspector of registration offices) નિરીક્ષક, નોંધણી કચેરી

પંજીયન મહાનિરીક્ષક (inspector general of registration) મહાનિરીક્ષક, નોંધણી

પંજીયન લિપિક (registration clerk) નોંધણી કારકુન

પતન-અધિકારી (port officer) બંદર અધિકારી

પતન-આયુક્ત (port commissioner) બંદર આયુક્ત

પતન-સંરક્ષક (port conservator) બંદર સંરક્ષક

પત્રકાર (journalist) પત્રકાર

પત્ર-સૂચના કાર્યાલય (press information bureau) પ્રેસ માહિતી બ્યુરો

પથ-કર લિપિક (toll clerk) નાકા કારકુન

પદેન દાવા આયુક્ત (ex-officio claims commissioner) હોદ્દાની રૂએ આયુક્ત

પદેન સચિવ (ex-officio secretary) હોદ્દાની રૂએ સચિવ

પરાપરર્શદાતા (counsel) કાયદા-સલાહકાર

પરિમાર્જક (moderator) પરિમાર્જક

પરિચારિકા યા મહિલા પરિચાર (female attendant; lady attendant) મહિલા પરિચર

પરિયોજના અધિકારી (project officer) પરિયોજના અધિકારી

પરિયોજના ઇંજીનિયર (project engineer) પરિયોજના ઇજનેર

પરિવહન અધિકારી (transport officer) પરિવહન અધિકારી

પરિવહન આયુક્ત (transport commissioner)

પરિવહન આયુક્ત

પરિવહન નિરીક્ષક (transport inspector; transportation inspector) પરિવહન નિરીક્ષક

પરિવહન સદસ્ય (member, transportation)

પરિવહન સદસ્ય; પરિવહન સભ્ય

પરિવૃક્ષાધીન અધિકારી (probationer; probationary officer) પરિવૃક્ષાધીન અધિકારી

પરિવેશ-વિજ્ઞાની (ecologist) પરિસર વિજ્ઞાની

પરિશિલ્પી (artificer) પરિશિલ્પી

પરિસહાયક (aide-de-camp) પરિસહાયક

પરીક્ષક (examiner) પરીક્ષક

અવર પરીક્ષક (sub examiner) પેટા પરીક્ષક

પ્રધાન પરીક્ષક (head examiner) મુખ્ય પરીક્ષક

પરીક્ષણ-ઇંજીનિયર (test engineer) પરીક્ષક ઇજનેર

પર્વટન-અધિકારી (tourist officer) પર્વટન અધિકારી

પર્વટન-પ્રચાર-અધિકારી (tourist publicity officer) પર્વટન પ્રચાર અધિકારી

પર્વટન-સૂચના-કેંદ્ર (tourist information centre) પર્વટન માહિતીકેન્દ્ર

પર્યવેક્ષક (supervisor) અવેક્ષક

પર્યવેક્ષિકા (lady supervisor) મહિલા અવેક્ષક

પશુ-ચિકિત્સક (veterinary doctor; veterinary surgeon) પશુ ચિકિત્સક

પશુધન-અધિકારી (livestock officer) પશુધન અધિકારી

પશુધન-વિપણન-અધિકારી (livestock marketing officer) પશુધન વિપણન અધિકારી

પશુ-નિર્દયતા-નિવારણ સમિતિ (society for prevention of cruelty to animals) જીવ દયા અને બચાવ સંઘ

પશુપાલન આયુક્ત (commissioner, animal husbandry) પશુપાલન આયુક્ત

પશુ-વાઇરસ વિજ્ઞાની (animal virologist) પશુ વાઇરસ વિજ્ઞાની

પહચાનકર્તા યા અભિજ્ઞાતા (identifier) અભિજ્ઞાતા

પહરા-નિગરાની અધીક્ષક (watch and ward superintendent) ચોકી-પહેરા અધીક્ષક

પહરા-નિગરાની વિભાગ (watch and ward department) ચોકી-પહેરા વિભાગ

પાદપ રોગ-વિજ્ઞાની યા પાદપ વિકૃતિ વિજ્ઞાની
(plant pathologist) વનસ્પતિ રોગ વિજ્ઞાની
પારણી (assayer) એસેયર
પાસપોર્ટ યા પાસપોર્ટ અધિકારી (pass-port
officer) પાસપોર્ટ અધિકારી; પાસપોર્ટ અધિકારી
પારી ડિંચાર્જ (shift-in-charge) પાળી પ્રબંધક
પારી ઇંજીનિયર (shift engineer) પાળી ઇંજીનેર
પારી પર્યવેક્ષક (shift supervisor) પાળી
અવેક્ષક
પાર્સલ (councillor) પરિપદ સભ્ય
પાર્સલ ક્લાર્ક યા પાર્સલ ક્લર્ક (parcel clerk)
પારસલ કારકુન
પુનઃ પ્રેષણ કાર્યાલય (dead letter office
(now known as redirection letter of-
fice) પુનઃ પ્રેષણ કાર્યાલય
પુનરીક્ષક (reviser) ફેરવવાસણી કર્મચારી
પુનરીક્ષણ અધિકારી (revising officer)
ફેરવવાસ અધિકારી
પુરાતત્ત્વ અધિકારી (archaeological offi-
cer) પુરાતત્ત્વ અધિકારી
પુરાતત્ત્વ ઇંજીનિયર (archaeological engi-
neer) પુરાતત્ત્વ ઇંજીનેર
પુરાતત્ત્વવેત્તા (archaeologist) પુરાતત્ત્વવેત્તા
પુરાતત્ત્વ સંગ્રહાલય (archaeological mu-
seum) પુરાતત્ત્વ સંગ્રહાલય
પુરાલેખવિદ (epigraphist) પુરાલેખવિદ
પુલ-ઇંજીનિયર (bridge engineer) પુલ ઇંજીનેર
પુલિસ અધીક્ષક (superintendent of po-
lice) પોલીસ અધીક્ષક
પુલિસ અનુસંધાન બ્યુરો (bureau of police
research) પોલીસ સંશોધન બ્યુરો
પુલિસ આયુક્ત (police commissioner)
પોલીસ આયુક્ત
પુલિસ ડેપુ-અધીક્ષક (deputy superinten-
dent of police) નાયબ પોલીસ અધીક્ષક
પુલિક ઉપમહાનિરીક્ષક (deputy inspector
general of police) નાયબ પોલીસ
મહાનિરીક્ષક
પુલિસ નિરીક્ષક (inspector of police)
પોલીસ ઇન્સ્પેક્ટર
પુલિસ મહાનિરીક્ષક (inspector general of
police) પોલીસ મહાનિરીક્ષક
પુષ્પ-વિજ્ઞાની (floriculturist) પુષ્પ વિજ્ઞાની
પુસ્તકાલય (librarian) ગ્રંથપાલ

પૂછતાછ કાર્યાલય (inquiry office) પૂછપરછ
કચેરી
પૂછતાછક્લર્ક (inquiry clerk) પૂછપરછ કારકુન
પૂર્ત આયુક્ત યા ચૌરાત કમિશનર (charity com-
missioner) ચેરિટી કમિશનર
પૂર્તિ અધિકારી યા સપ્લાઈ અફસર (supply
officer) પુરવઠા અધિકારી
પૂર્તિ ઓર નિપટાન નિદેશાલય (director of
supply and disposals) માંગ અને પુરવઠા
અધિકારી
પૂર્તિ ઓર સંચલન અધિકારી (supply and
movement officer) માંગ અને પુરવઠા
અધિકારી
પેશકાર (reader in a court of law) પેશકર્તા
પેઇન્ટ માન યા કાંટેવાલા (રેલવે) (pointsman)
સાંધવાળો
પોત-સર્વેક્ષક (ship surveyor) વહાણ સર્વેક્ષક
પોતમાસ્ટર (vessel master) વહાણ માસ્ટર
પોષણ અનુસંધાન પ્રયોગશાળા (nutritional
research laboratory) પોષણ સંશોધન
કાર્યાલય
પ્રકાશન અધિકારી (publication officer)
પ્રકાશન અધિકારી
પ્રકાશન પ્રભાગ (publications division)
પ્રકાશન વિભાગ
પ્રકાશસ્તંભ વિભાગ (light house depart-
ment) દીવાદોરી વિભાગ
પ્રગણક (enumerator) ગણક
પ્રગતિ અધિકારી (progress officer) પ્રગતિ
અધિકારી
પ્રચાર અધિકારી (publicity officer) પ્રચાર
અધિકારી
પ્રચાલક (operator) પ્રચાલક
પ્રચાલન અધિકારી (operations officer)
પ્રચાલન અધિકારી
પ્રચાલન અધીક્ષક (operating superinten-
dent) પ્રચાલન અધીક્ષક
પ્રતિકર અધિકારી યા મુઆવજા અધિકારી (com-
pensation officer) વળતર અધિકારી
પ્રતિપાલ્ય-અધિકરણ (court of wards) પાલ્ય
કચેરી; સગીર સુરક્ષા કચેરી
પ્રતિપ્રેષણ ઓર ઉત્તર-રક્ષા ગૃહ (remand and
after-care home) પ્રતિ પ્રેષણ અને ઉત્તર રક્ષા
ગૃહ

પ્રતિમા-વિજ્ઞાની (iconographer) પ્રતિમા વિજ્ઞાની
 પ્રતિરક્ષા-વિજ્ઞાની (immunologist) રોગ પ્રતિરક્ષા વિજ્ઞાની
 પ્રતિરૂપકાર (modeller) પ્રતિરૂપકાર
 પ્રતિલેખક (transcriber) લિખ્યંતરકાર
 પ્રત્યર્પણ અધિકારી (extradition officer) પ્રત્યર્પણ અધિકારી
 પ્રથમોપચારક (first aider) પ્રથમોપચારક
 પ્રધાન અધ્યાપક (head master) મુખ્ય શિક્ષક
 પ્રધાન મંત્રી (prime minister) પ્રધાન મંત્રી
 પ્રધાન સહાયક (head assistant) પ્રધાન સહાયક; મુખ્ય મદદનીશ
 પ્રધાન સેનાપતિ (commander-in-chief of armed forces) પ્રધાન સેનાપતિ; સરસેનાપતિ
 પ્રધાનાચાર્ય (principal of an educational institution) આચાર્ય
 પ્રમાણક યા પ્રમાણપત્ર અધિકારી (certificate officer) પ્રમાણપત્ર અધિકારી
 પ્રબંધક (manager) વ્યવસ્થાપક; સંચાલક
 પ્રબંધ-સંપાદક (managing editor) વ્યવસ્થાપન સંપાદક
 પ્રમુખ સચિવ (principal secretary) પ્રમુખ સચિવ; અગ્રસચિવ
 પ્રમુખ સૂચના અધિકારી (principal information officer) પ્રમુખ સૂચના અધિકારી; મુખ્ય સૂચના અધિકારી
 પ્રભારી અધિકારી (officer-in-charge) પ્રભારી અધિકારી
 પ્રભારી સહાયક (assistant in-charge) પ્રભારી સહાયક
 પ્રયોગશાળા પરિચર (laboratory attendant) પ્રયોગશાળા પરિચર
 પ્રતેલેખ-પરીક્ષક (examiner of documents) દસ્તાવેજ પરીક્ષક
 પ્રતેલેખવિદ (documentalist) દસ્તાવેજવિદ
 પ્રતેલેખીકરણ અધિકારી (documentation officer) દસ્તાવેજકરણ અધિકારી
 પ્રવરણ સમિતિ (selection committee) પસંદગી સમિતિ
 પ્રવરણ પરિષદ (selection board) પસંદગી મંડળ
 પ્રવરસમિતિ (select committee) પ્રવરસમિતિ
 પ્રવર્તન-અધિકારી (enforcement of offi-

cer) પ્રવર્તન અધિકારી
 પ્રવર્તન-મહાનિર્દેશક (director general of enforcement) પ્રવર્તન મહાનિર્દેશક; અમલ-બજવણી મહાનિયામક
 પ્રવેશ-પરિષદ (admission board) પ્રવેશ સમિતિ; પ્રવેશ બોર્ડ
 પ્રશાસક (administrator) વહીવટદાર
 પ્રશાસન-અધિકારી (administrative officer) વહીવટી અધિકારી
 પ્રશાસન અનુભાગ (administration section) સંચાલન શાખા; વહીવટી પ્રભાગ
 પ્રશાસનિક અધિકરણ (administrative tribunal) વહીવટ પંચ
 પ્રશિક્ષક (trainer, training instructor) પ્રશિક્ષક
 પ્રશિક્ષણ નિદેશાલય (director of training) પ્રશિક્ષણ નિદેશાલય; પ્રશિક્ષણ નિયામકની કચેરી
 પ્રશુલ્ક આયોગ (traffic commission) યાતાયાત આયોગ
 પ્રશુલ્ક પરિષદ (traffic board) યાતાયાત પરિષદ
 પ્રસાર-અધિકારી યા વિસ્તાર-અધિકારી (extension officer) વિસ્તાર અધિકારી
 પ્રસાર નિદેશક યા વિસ્તાર-નિદેશક (director of extension) વિસ્તાર નિદેશક; વિસ્તાર નિયામક
 પ્રસારણ-અધિકારી (transmission officer) પ્રસારણ અધિકારી
 પ્રસારણ-કેન્દ્ર (transmitting centre) પ્રસારણ કેન્દ્ર
 પ્રસૂતિ ઔર સ્ત્રીરોગ વિજ્ઞાની (obstetrician and gynaecologist) પ્રસૂતિ અને સ્ત્રીરોગ વિજ્ઞાની
 પ્રાવકલક (estimator) અંદાજકાર
 પ્રાવકલન સમિતિ (estimates committee) અંદાજ સમિતિ
 પ્રોક્ટર (proctor) પ્રોક્ટર
 પ્રાણિ-વિજ્ઞાની (zoologist) પ્રાણી-વિજ્ઞાની
 પ્રાધ્યાપક (lecturer) અધ્યાપક
 પ્રારૂપકાર (drafter, draftsman) નકશાગાર, મુસદ્દાકાર; નકશાનવીસ
 પ્રૂફરોથક (proof reader) પ્રૂફ વાચક
 પ્રેષક (sender, despatcher) પ્રેષક
 પ્રેસ-અધિકારી (press officer) પ્રેસ અધિકારી
 પ્રેસ-સચિવ (press secretary) પ્રેસ સચિવ

પ્રેસ-સલાહકાર

૫૬૩

બેદખલી અધિકારી

પ્રેસ-સલાહકાર (press adviser) પ્રેસ સલાહકાર
 પ્રેસ-સહચારી (press attache) પ્રેસ સહચારી
 પ્રેસીડેંસી મેજિસ્ટ્રેટ (presidency magistrate)
 પ્રેસિડેન્સી મેજિસ્ટ્રેટ
 પ્રોબેટ અધિકારી (probate officer) પ્રોબેટ
 અધિકારી
 પ્રોવોમાર્શલ (provost marshal) પ્રોવોમાર્શલ
 પ્રૌઢ શિક્ષા યા વયસ્કશિક્ષા અધિકારી (adult
 education officer) પ્રૌઢ શિક્ષણ અધિકારી
 પ્લેટફોર્મ નિરીક્ષક (platform inspector
 (Rlys.) પ્લેટફોર્મ નિરીક્ષક
 ફળ-પરિરક્ષણ અધિકારી (fruit preserva-
 tion officer) ફળ પરિરક્ષણ અધિકારી
 ફળ-વિકાસ અધિકારી (fruit development
 officer) ફળ વિકાસ અધિકારી
 ફળોપયોગ અધિકારી (fruit utilisation offi-
 cer) ફળ ઉપયોગ અધિકારી
 ફાઇલેરિયા-વિજ્ઞાની (filarologist) ફિલેરિયા
 વિજ્ઞાની
 ફાર્મ અધીક્ષક (farm superintendent) ફાર્મ
 અધીક્ષક
 ફિટર (fitter) ફિટર
 ફિટર મેકેનિક (fitter mechanic) ફિટર
 મિકેનિક
 ફિલ્મ સેન્સર અધિકારી (film censor offi-
 cer) ફિલ્મ સેન્સર અધિકારી
 ફિલ્મ સેન્સર બોર્ડ (film censor board)
 ફિલ્મ સેન્સર બોર્ડ
 ફોલ્ડ માર્શલ (field marshal) ફીલ્ડ માર્શલ
 ફોરમેન (foreman) ફોરમેન
 ફ્લાઇટ કમાન્ડર (flight commander)
 ફ્લાઇટ કમાન્ડર
 ફ્લાઇટ લેફ્ટનન્ટ (flight lieutenant) ફ્લાઇટ
 લેફ્ટનન્ટ
 બંદી અધિકારી (convict officer) બંદી અધિકારી
 બંદોબસ્ત અધિકારી (settlement officer)
 પતાવટ અધિકારી
 બંદોબસ્ત આયુક્ત (settlement commi-
 ssioner) પતાવટ આયુક્ત
 બજટ અધિકારી (budget officer) અંદાજપત્ર
 અધિકારી
 બજટ નિદેશાલય (budget directorate)
 અંદાજપત્ર નિદેશાલય; અંદાજપત્ર નિયામકની
 કચેરી

બજટ શાખા (budget branch) અંદાજપત્ર શાખા
 બત્તીવાલા (lampman) બત્તીવાળો
 બાટ ઓર માપ નિરીક્ષક (inspector of weights
 and measures) બાટ અને માપ નિરીક્ષક
 બાટ ઓર માપ નિરીક્ષણાલય (inspectorate of
 weights and measures) બાટ અને માપ
 નિરીક્ષણાલય
 બાલિકા વિદ્યાલય નિરીક્ષિકા (inspectress of
 girls schools) કન્યાશાળા નિરીક્ષિકા
 બિજલી ઇંજીનિયર યા વિદ્યુત્ ઇંજીનિયર (electri-
 cal engineer) વિદ્યુત ઇંજીનેર
 બિજલી ઘર (power house) વીજળીઘર
 બિજલી નિરીક્ષક યા વિદ્યુત્ નિરીક્ષક (electri-
 cal inspector) વિદ્યુત નિરીક્ષક
 બિજલી મિસ્ટ્રી (electrician) વીજળી-કારીગર;
 વિદ્યુત-કારીગર
 બિલ અનુભાગ (bill section) બિલ અનુભાગ
 બિલ ક્લર્ક (bill clerk) બિલ કારકુન
 બિલ-પારણ ક્લર્ક (bill passing clerk) બિલ
 પસાર કારકુન
 બીજલેખ અધિકારી (cipher officer) સંકેત
 બાધા અધિકારી
 બીજલેખ કક્ષ (cipher cell) સંકેત બાધાકક્ષ
 બીમાંકન (actuary) વીમાંકન
 બીમા અધિકારી (insurance officer) વીમા
 અધિકારી
 બીમા એજન્ટ (insurance agent) વીમા એજન્ટ
 બીમા વિકિત્સા અધિકારી (insurance medi-
 cal officer) વીમા તબીબી અધિકારી
 બુકિંગ ક્લર્ક (booking clerk) બુકિંગ ક્લાર્ક
 બુનાઈ માસ્ટર (weaving master) વણાટ
 માસ્ટર
 બુનિયાદી વિદ્યાલય યા બેસિક સ્કૂલ (basic
 school) બુનિયાદી વિદ્યાલય
 બુનિયાદી પ્રશિક્ષણ વિદ્યાલય (basic training
 school) બુનિયાદી પ્રશિક્ષણ વિદ્યાલય
 બુનિયાદી શિક્ષા અધિકારી (basic education
 officer) બુનિયાદી શિક્ષણાધિકારી
 બેતાર અધિકારી (wireless officer) વાયરલેસ
 અધિકારી
 બેતાર પ્રચાલક (wireless operator) વાયરલેસ
 પ્રચાલક
 બેદખલી અધિકારી (eviction officer) કબજા
 મુક્તિ અધિકારી

બેદખલી નિરીક્ષક

૫૬૪

ભારતીય માનક સંસ્થાન

બેદખલી નિરીક્ષક (eviction inspector)

કબજા મુક્તિ નિરીક્ષક

બ્રિગેડિયર (brigadier) બ્રિગેડિયર; ચમુપતિ

બ્લોક નિરીક્ષક (block inspector) વિભાગ નિરીક્ષક

બંડાર નિયંત્રક (controller) બંડાર નિયંત્રક

બંડારી યા ભાંડાગારિક (store keeper; warehouse keeper) બંડારી; સ્ટોર-કીપર

ભટ્ટીવાલા (furnaceman) ભટ્ટીવાળો

ભર્તી અધિકારી (recruitment officer) ભરતી અધિકારી

ભવન ઓર સડક સંગઠન (buildings and roads organisation) માર્ગ અને મકાન સંગઠન

ભાડા નિયંત્રક (rent controller) ભાડા નિયંત્રક

ભારત કા મહાસર્વેક્ષક (surveyer general of India) ભારતનો મહાસર્વેક્ષક

ભારત સર્વેક્ષણ (survey of India) ભારત સર્વેક્ષણ

ભારતીય અપરાધ-વિજ્ઞાન સંસ્થાન (Indian institute of criminology) ભારતીય અપરાધવિજ્ઞાન સંસ્થાન

ભારતીય આયુર્વિજ્ઞાન-અનુસંધાન પરિષદ (Indian medical research institute) ભારતીય તબીબી સંશોધન પરિષદ

ભારતીય આયુર્વિજ્ઞાન ભેષજકોશ પ્રયોગશાળા (Indian medical pharmacopoeial laboratory) ભારતીય આયુર્વિજ્ઞાન ભેષજકોશ પ્રયોગશાળા

ભારતીય ઇંજીનરી સેવા (Indian service of engineers) ભારતીય ઇંજીનેરી સેવા

ભારતીય ઉચ્ચ અધ્યયન વિદ્યાલય (Indian school of advanced studies) ભારતીય ઉચ્ચ શિક્ષણ વિદ્યાલય

ભારતીય ઔષધિ સંગઠન (Indian medical plants organisation) ભારતીય ઔષધિ સંગઠન

ભારતીય ઔદ્યોગિક ઓર વૈજ્ઞાનિક અનુસંધાન પરિષદ (Indian council of industrial and scientific research) ભારતીય ઔદ્યોગિક અને વૈજ્ઞાનિક સંશોધન પરિષદ

ભારતીય ઔદ્યોગિક ચિત્ત નિગમ (Indian finance corporation of India) ભારતીય ઔદ્યોગિક નાણા નિગમ

ભારતીય ઔષધ-નિર્માતા સંઘ (Indian pharmaceutical association) ભારતીય ઔષધ નિર્માતા સંઘ

ભારતીય કૃષિ-અનુસંધાન પરિષદ (Indian council of agricultural research) ભારતીય કૃષિ સંશોધન પરિષદ

ભારતીય કૃષિ-ઉદ્ધાન યા બાગવાની અનુસંધાન સંસ્થાન (Indian institute of horticultural research) ભારતીય બાગવાની સંશોધન પરિષદ

ભારતીય ક્ષાર ઓર રસાયન નિગમ (The alkali and chemical corporation of India) ભારતીય ક્ષાર અને રસાયણ નિગમ

ભારતીય ગન્ના અનુસંધાન સંસ્થાન (Indian institute of sugarcane research) ભારતીય શેરડી સંશોધન સંસ્થાન

ભારતીય ઘાસ-સ્થળ ઓર ચારા અનુસંધાન સંસ્થાન (Indian grassland and fodder research institute) ભારતીય ઘાસ સ્થળ અને ચારા સંશોધન સંસ્થાન

ભારતીય ચલચિત્ર-નિર્માતા સંઘ (Indian motion pictures producers association) ભારતીય ચલચિત્ર નિર્માતા સંઘ

ભારતીય ચિકિત્સા પરિષદ (board of Indian medicine) ભારતીય ચિકિત્સા પરિષદ

ભારતીય જીવરસાયન ઓર પ્રાયોગિક ઔષધ સંસ્થાન (Indian institute of biochemistry and experimental medicine) ભારતીય જીવરસાયણ અને પ્રાયોગિક ઔષધ સંસ્થાન

ભારતીય દંત-ચિકિત્સા પરિષદ (dental council of India) ભારતીય દંત ચિકિત્સા પરિષદ

ભારતીય પેટ્રોલ-રસાયન નિગમ (Indian petrochemical corporation) ભારતીય પેટ્રોલ રસાયણ નિગમ

ભારતીય પ્રાણિ સર્વેક્ષણ (zoological survey of India) ભારતીય પ્રાણીવિદ્યા સર્વેક્ષણ

ભારતીય ફિલ્મ ઓર દૂરદર્શન સંસ્થાન (film and television institute of India) ભારતીય ચલચિત્ર અને દૂરદર્શન સંસ્થાન

ભારતીય ભૂગર્ભ સર્વેક્ષણ યા ભારતીય ભૂ-સર્વેક્ષણ (geological survey of India) ભારતીય ભૂ-સર્વેક્ષણ

ભારતીય માનક સંસ્થાન (Indian standards institution) ભારતીય માનક સંસ્થાન

ભારતીય રેલ્વે

૫૬૫

મંડલ નિરીક્ષક

ભારતીય રેલ સમેલન નિકાય (Indian railway conference association) ભારતીય રેલ સંમેલન મંડળ

ભારતીય વનસ્પતિ સર્વેક્ષણ (botanical survey of India) ભારતીય વનસ્પતિ સર્વેક્ષણ

ભારતીય ઘાણિય મંડલોં કા મહાસંઘ (federation of Indian chambers of commerce) ભારતીય વાણિજ્ય મંડળ મહાસંઘ

ભારતીય ઘાણિય-વિમાન-ચાલક સંઘ (Indian commercial pilots association) ભારતીય વાણિજ્ય વિમાનચાલક સંઘ

ભારતીય વિદ્યા સંસ્થાન (institute of indology) ભારતીય વિદ્યા સંસ્થાન

ભારતીય વિમાન તકનીકી કર્મચારી સંઘ (Indian aircraft technicians association) ભારતીય વિમાન તકનીકી કર્મચારી સંઘ

ભારતીય સમાજ-કલ્યાણ પરિષદ (Indian council of social welfare) ભારતીય સમાજ કલ્યાણ પરિષદ

ભારતીય સાંસ્કૃતિક સંપર્ક પરિષદ (Indian council of cultural relations) ભારતીય સાંસ્કૃતિક સંપર્ક પરિષદ

ભારતીય સૈન્ય પરિચર્યા સેવા ભારિક (Indian military nursing service porter) ભારતીય સેના પરિચર્યા સેવા સંસ્થાન

ભાષાઈ અલ્પસંખ્યક આયુક્ત (commissioner for linguistic minorities) ભારતીય અલ્પ સંખ્યક આયુક્ત

ભુગતાન ઓર લેખા અધિકારી (pay and accounts officer) પગાર અને હિસાબ અધિકારી

ભુગતાન ઓર લેખા પ્રભાર (pay and accounts division) પગાર અને હિસાબ પ્રભાર

ભુગતાન ઓર લેખા કાર્યાલય (pay and accounts office) પગાર અને હિસાબ કાર્યાલય

ભૂકંપ-વિજ્ઞાની (seismologist) ભૂકંપવિજ્ઞાની

ભૂ-આકૃતિ-વિજ્ઞાની (geomorphologist, physiographer) ભૂ-આકૃતિ વિજ્ઞાની

ભૂદૃશ્યવાસ્તુવિદ (land scape architect) ભૂદૃશ્યવાસ્તુવિદ

ભૂ-ભૌતિકીવિદ (geophysicist) ભૂભૌતિકીવિદ

ભૂમિ-અભિલેખ અધિકારી (land records officer) ભૂમિ અભિલેખ અધિકારી; જમીન દફતર અધિકારી

ભૂમિ-અર્જન અધિકારી (land acquisition officer) જમીન સંપાદન અધિકારી

ભૂમિ-નિયંત્રણ અધિકારી (land control officer) જમીન નિયંત્રણ અધિકારી

ભૂમિ-પ્રતિકર અધિકારી (land compensation officer) જમીન વળતર અધિકારી

ભૂમિ-સંરક્ષણ અધિકારી (soil conservation officer) જમીન સંરક્ષણ અધિકારી

ભૂમિ સંરક્ષણ, અનુસંધાન, નિદર્શન ઓર પ્રશિક્ષણ કેન્દ્ર (soil conservation, research, demonstration and training centre) જમીન સંરક્ષણ સંશોધન નિદર્શન અને પ્રશિક્ષણ કેન્દ્ર

ભૂમિ-સુધાર અધિકારી (land reforms officer) જમીનસુધાર અધિકારી

ભૂમિ-સુધાર આયુક્ત (land reforms commissioner) જમીનસુધાર આયુક્ત

ભૂસાયનજ્ઞ યા ભૂસાયન-વિજ્ઞાની (geochemist) ભૂસાયણવિજ્ઞાની

ભૂવિજ્ઞાની યા ભૂગર્ભવિદ (geologist) ભૂવિજ્ઞાની

ભેષજ-ગુણ-વિજ્ઞાની (pharmacologist) ઔષધગુણ વિજ્ઞાની; ઔષધ-વિજ્ઞાની

ભેષજગુણ નિયંત્રક (drug controller) ઔષધ નિયંત્રક

ભૌતિક વિજ્ઞાની યા ભૌતિકીવિદ (physicis) ભૌતિક વિજ્ઞાની

ખટાચાર-નિરોધ અધિકારી (anti-corruption officer) જાણ્યાર નાબૂદી અધિકારી

ખટાચાર નિરોધ વિભાગ (anti-corruption department) જાણ્યાર નાબૂદી વિભાગ

ખટાચારનિરોધ સમિતિ (anti-corruption committee) જાણ્યાર નાબૂદી સમિતિ

મંડલ (division) પ્રભાગ; વિભાગ

મંડલ અધીક્ષક (divisional superintendent) પ્રભાગીય અધેક્ષક

મંડલ આયુક્ત (divisional commissioner) પ્રભાગીય આયુક્ત

મંડલ ઈંજીનિયર (divisional engineer) પ્રભાગીય ઇંજીનેર

મંડલ કાર્મિક અધિકારી (divisional personnel officer) પ્રભાગીય કર્મચારીવર્ગ અધિકારી

મંડલ ચિકિત્સા અધિકારી (divisional medical officer) પ્રભાગીય ચિકિત્સા અધિકારી

મંડલ નિરીક્ષક (divisional inspector) પ્રભાગીય નિરીક્ષક

મંડલ યાંત્રિક

૫૬૬

મતદાન કેંદ્ર

મંડલ યાંત્રિક ઇંજીનિયર (divisional mechanical engincer) પ્રભાગીય યાંત્રિક ઇંજનેર

મંડલ યાતાયાત અધીક્ષક (divisional traffic superintendent) પ્રભાગીય યાતાયાત અધીક્ષક

મંડલ લેખા અધિકારી (divisional accounts officer) પ્રભાગીય હિસાબી અધિકારી

મંડલ લેખાકાર (divisional accountant) પ્રભાગીય હિસાબનીસ

મંડલ વાણિય અધિકારી (divisional commercial officer) પ્રભાગીય વાણિજ્ય અધિકારી

મંડલ વાણિય નિરીક્ષક (divisional commercial inspector) પ્રભાગીય વાણિજ્ય નિરીક્ષક

મંત્રાલય (ministry) મંત્રાલય

મંત્રાલય, ઇસ્પાત ઓર ખાન (ministry of steel and mines) પોલાદ અને ખાણ મંત્રાલય

મંત્રાલય, ઔદ્યોગિક વિકાસ (ministry of industrial development) ઔદ્યોગિક વિકાસ મંત્રાલય

મંત્રાલય, કૃષિ (ministry of agriculture) કૃષિ મંત્રાલય

મંત્રાલય, ગૃહ (ministry of home affairs) ગૃહમંત્રાલય

મંત્રાલય, નિર્માણ ઓર આવાસ (ministry of works and housing) નિર્માણ અને આવાસ મંત્રાલય; બાંધકામ અને આવાસન મંત્રાલય

મંત્રાલય, નૌવહન ઓર પરિવહન (ministry of transport and shipping) નૌવહન અને પરિવહન મંત્રાલય

મંત્રાલય, પર્યટન ઓર નાગર વિમાનન (ministry of tourism and civil aviation) પર્યટન અને નગર વિમાનન મંત્રાલય

મંત્રાલય, પેટ્રોલિયમ ઓર રસાયન (ministry of petroleum and chemicals) પેટ્રોલિયમ અને રસાયણ મંત્રાલય

મંત્રાલય, યોજના (ministry of planning) યોજના મંત્રાલય

મંત્રાલય, રક્ષા (ministry of defence) રક્ષા મંત્રાલય

મંત્રાલય, રેલ (ministry of railways) રેલ મંત્રાલય

મંત્રાલય, વિત્ત (ministry of finance) વિત્ત મંત્રાલય; નાણા મંત્રાલય

મંત્રાલય, વિદેશ (ministry of external affairs foreign affairs) વિદેશ મંત્રાલય

મંત્રાલય, વિદેશ વ્યાપાર (ministry of foreign trade) વિદેશ વ્યાપાર મંત્રાલય

મંત્રાલય, વિધિ ઓર ન્યાય (ministry of law and justice) કાયદો અને ન્યાય મંત્રાલય

મંત્રાલય, શિક્ષા ઓર સમાજ-કલ્યાણ (ministry of education and social welfare) શિક્ષા અને સમાજ કલ્યાણ મંત્રાલય

મંત્રાલય, શ્રમ ઓર પુનર્વાસ (ministry of labour and rehabilitation) શ્રમ અને પુનર્વસવાટ મંત્રાલય

મંત્રાલય, સંચાર (ministry of communications) સંચાર મંત્રાલય

મંત્રાલય, સિંચાઈ ઓર વિદ્યુત (ministry of irrigation and power) સિંચાઈ અને વીજળી મંત્રાલય

મંત્રાલય, સૂચના ઓર પ્રસારણ (ministry of information and broadcasting) સૂચના અને પ્રસારણ મંત્રાલય

મંત્રાલય, સ્વાસ્થ્ય ઓર પરિવાર-નિયોજન (ministry of health and family planning) સ્વાસ્થ્ય અને પરિવાર નિયોજન મંત્રાલય

મંત્રિપરિષદ (council of ministers) મંત્રી પરિષદ

મંત્રિમંડલ (cabinet) મંત્રીમંડળ

મંત્રિમંડલ સચિવ (cabinet secretary) કેબિનેટ સચિવ

મંત્રિમંડલ સચિવાલય (cabinet secretariat) કેબિનેટ સચિવાલય

મંત્રી (minister) મંત્રી

મજદૂરી-નિરીક્ષક (wage inspector) રોજગાર નિરીક્ષક

મજિસ્ટ્રેટ (magistrate) મેજિસ્ટ્રેટ

મજિસ્ટ્રેટ, અવૈતનિક (honorary magistrate) ખાનાઈ મેજિસ્ટ્રેટ

મજિસ્ટ્રેટ, વૈતનિક (stipendiary magistrate) વૈતનિક મેજિસ્ટ્રેટ

મઢાઈકાર (mounter) મઢાઈકાર

મતદાન અધિકારી (polling officer) મતદાન અધિકારી

મતદાન અધિકર્તા (polling agent) મતદાન એજન્ટ

મતદાન કેંદ્ર (polling station) મતદાન પથક

મતપત્ર અધિકારી

૫૬૭

મુખ્ય ઇંજીનિયર

મતપત્ર અધિકારી (ballot officer) મતપત્ર અધિકારી
 મનીઓર્ડર ક્લર્ક (money order clerk) મની ઓર્ડર કારકુન
 મનીઓર્ડર નિર્ગમ ક્લર્ક (money order issue clerk) મનીઓર્ડર રવાનગી કારકુન
 મનીઓર્ડર ભુગતાન ક્લર્ક (money order paid clerk) મનીઓર્ડર મૂલ્ય ચૂકવે કારકુન
 મનોરંજન અધિકારી (entertainment officer) મનોરંજન અધિકારી
 મનોરંજન-કર અધિકારી (entertainment tax officer) મનોરંજન કર અધિકારી
 મનોવિકાર-વિજ્ઞાની (psychiatrist) મનોવિકાર વિજ્ઞાની
 મનોવિજ્ઞાની (psychologist) મનોવિજ્ઞાની
 મલેરિયા-નિવારણ અધિકારી (anti-malaria officer) મેલેરિયા નિવારણ અધિકારી
 મલેરિયા-વિજ્ઞાની (malariaologist) મેલેરિયા વિજ્ઞાની
 મશીન-ચાલક (machineman) યંત્રચાલક
 મશીન-મિસ્ત્રી (machinist) મિકેનિસ્ટ; યંત્રનિષ્ણાત
 મહાડાકપાલ યા પોસ્ટ માસ્ટર જનરલ (post master general) પોસ્ટ માસ્ટર જનરલ
 મહાધિવક્તા (advocate general) એડવોકેટ જનરલ
 મહાનગર-પરિષદ (metropolitan council) મહાનગર પરિષદ
 મહાનિદેશક (director general) મહાનિદેશક
 મહાનિદેશક, નાગર રક્ષા (director general of civil defence) નાગરિક સુરક્ષા મહાનિદેશક; સહનિયામક
 મહાનિદેશાલય (director general) મહાનિદેશાલય
 મહાનિયંત્રક (controller general) મહાનિયંત્રક
 મહાનિરીક્ષક (inspector general) મહા નિરીક્ષક
 મહાન્યાયવાદી (attorney general) મહાન્યાયવાદી
 મહાપંજીકાર ઔર જનગણના આયુક્ત (registrar general and census commissioner) મહાપંજીકારી અધિકારી અને વસ્તી ગણતરી આયુક્ત

મહાપૌર યા મેયર (mayor) મેયર; નગરપતિ
 મહાપ્રબંધક (general manager) મહાઅધ્યક્ષાપક
 મહાપ્રશાસક (administrator general) મહાપ્રશાસક
 મહાધિકર્તા (agent general) મહાએજન્ટ
 મહાધિરક્ષક (custodian general) મહા-અધિરક્ષક
 મહાલેખાપરીક્ષક યા મહાસંપરીક્ષક (auditor general) મહાલેખા-પરીક્ષક
 મહાલેખાપાલ (accountant general) મહાલેખાપાલ; એકાઉન્ટન્ટ જનરલ
 મહાસચિવ (secretary general) મહાસચિવ
 મહાસભા (general assembly) મહાસભા
 મહાસમાવેશક (commandant general) મહાસમાવેશક
 મહાસર્વેક્ષક (surveyor general) મહાસર્વેક્ષક
 મહિલા કલ્યાણ-અધિકારી (lady welfare officer) મહિલા કલ્યાણ અધિકારી
 મહિલા ડાક્ટર (lady doctor) મહિલા તબીબ
 માનવ-વિજ્ઞાની (anthropologist) નૃવંશ વિજ્ઞાની
 માર્ગ-દર્શક (1) guide, (2) navigator (in an aeroplane) માર્ગદર્શક, વિમાનચાલક
 માર્શલ (marshal) માર્શલ
 માલગોદામ પર્યવેક્ષક (goods supervisor (Rlys.) માલ અવેક્ષક
 માલબાણુ (goods clerk) માલ કારકુન
 મિલ્લટાઈટ (mill-wright) મિલરાઈટ
 મિલ્લાનકર્તા (comparer) મિલ્લાનકર્તા
 મિલ્લાન-ક્લર્ક (tally clerk) મિલ્લાન કારકુન
 મીટર વાચક (meter reader) મીટર વાચક
 મીન-ઉદ્યોગ યા મીન ક્ષેત્ર નિરીક્ષક (fishery inspector) મત્સ્યોદ્યોગ ક્ષેત્ર નિરીક્ષક
 મીન-ઉદ્યોગ યા મત્સ્ય વિકાસ અધિકારી (fisheries development officer) મત્સ્યોદ્યોગ વિકાસ અધિકારી
 મુંસિફ (munsif) મુનસિફ
 મુખિયા (headman) મુખી
 મુખ્ય અરણ્યપાલ યા મુખ્ય વનપાલ (chief conservator of forests) મુખ્ય વનપાલ
 મુખ્ય આયાત-નિર્યાત નિયંત્રક (chief controller of exports and imports) મુખ્ય આયાતનિકાસ નિયંત્રક
 મુખ્ય ઇંજીનિયર યા અધિયંત્રક (chief engineer) મુખ્ય ઇજનેર

મુખ્ય કાર્યપાલક

૫૬૮

રક્ષા અનુસંધાન

મુખ્ય કાર્યપાલક અધિકારી (chief executive officer) મુખ્ય કાર્યપાલક અધિકારી
 મુખ્ય છાન નિરીક્ષક (chief inspector of mines) મુખ્ય ખાણ નિરીક્ષક
 મુખ્ય નિયંત્રક (chief controller) મુખ્ય નિયંત્રક
 મુખ્ય નિર્વાચન અધિકારી (chief election officer) મુખ્ય નિર્વાચન અધિકારી
 મુખ્ય નિર્વાચન આયુક્ત (chief election commissioner) મુખ્ય નિર્વાચન આયુક્ત
 મુખ્ય ન્યાયાધીશ (chief judge) મુખ્ય ન્યાયાધીશ
 મુખ્ય ન્યાયમૂર્તિ યા ન્યાયાધિપતિ (chief justice) મુખ્ય ન્યાયમૂર્તિ
 મુખ્ય મંત્રી (chief minister) મુખ્ય મંત્રી
 મુખ્ય લેખાપરીક્ષક યા મુખ્ય સંપરીક્ષક (chief auditor) મુખ્ય અન્વેષક; મુખ્ય હિસાબ-તપાસનીશ
 મુખ્ય સંપાદક (chief editor) મુખ્ય સંપાદક
 મુખ્ય સચિવ (chief secretary) મુખ્ય સચિવ
 મુખ્ય સચેતક (chief whip) મુખ્ય સચેતક
 મુખ્ય સુરક્ષા અધિકારી (chief security officer) મુખ્ય સુરક્ષા અધિકારી
 મુદ્રા-અધિકારી (currency officer) ચલણ-અધિકારી
 મુદ્રા-પરીક્ષક (money tester) ચલણ પરીક્ષક
 મુદ્રાવિદ યા મુદ્રાશાસ્ત્રી (numismatist) ચલણશાસ્ત્રી
 મૂત્રરોગ-વિજ્ઞાની (urologist) મૂત્રરોગ વિજ્ઞાની
 મૂર્તિકાર (sculptor) મૂર્તિકાર
 મૂલ્ય-નિરૂપક (appraiser) મૂલ્યનિરૂપક
 મૂલ્યાંકન અધિકારી (valuation officer) મૂલ્યાંકન અધિકારી
 મૃત્તિકાશિલ્પી (ceramist) ચિનાઈ માટી શિલ્પી
 મૃદાવિજ્ઞાની (pedologist, soil scientist) મૃદા વિજ્ઞાની
 મેકેનિક (mechanic) મિકેનિક
 મેજર (સેના) (major) મેજર
 મેજર જનરલ (major general) મેજર જનરલ
 મૌસમ-પ્રેક્ષક (meteorological observer) મૌસમ નિરીક્ષક
 મૌસમ-વિજ્ઞાન અધિકારી (meteorological officer) મૌસમ વિજ્ઞાન અધિકારી
 મૌસમ-વિજ્ઞાની (meteorologist) મૌસમ વિજ્ઞાની

યથાર્થમાપી યંત્ર અધિકારી (precision instrument officer) યથાર્થમાપી યંત્ર અધિકારી
 યાંત્રિક ઇંજીનિયર (mechanical engineer) યાંત્રિક ઇંજનેર
 યાંત્રિક ઇંજીનિયર સંસ્થાન (institute of mechanical engineers) યાંત્રિક ઇંજનેરી સંસ્થાન
 યાંત્રિક ઇંજીનિયરી નિદેશાલય (director of mechanical engineering) યાંત્રિક ઇંજનેરી નિદેશાલય
 યાચિકા અધિકારી (petitions officer) યાચિકા અધિકારી
 યાતાયાત અધિકારી (traffic officer) યાતાયાત અધિકારી
 યાતાયાત અધીક્ષક (traffic superintendent) યાતાયાત અધીક્ષક
 યાતાયાત નિરીક્ષક (traffic inspector) યાતાયાત નિરીક્ષક
 યાતાયાત પ્રબંધક (traffic manager) યાતાયાત વ્યવસ્થાપક
 યાતાયાત ધાગિજ્ય નિદેશાલય (traffic commercial directorate) યાતાયાત ધાગિજ્ય નિદેશાલય
 યાતાયાત પરિવહન નિદેશાલય (traffic transportation directorate) યાતાયાત પરિવહન નિદેશાલય
 યાત્રા ટિકટ નિરીક્ષક (travelling ticket inspector) યાત્રા ટિકિટ નિરીક્ષક
 યાત્રા-ટિકટ-પરીક્ષક (travelling ticket checker, examiner) યાત્રા ટિકિટ ચેકર
 યાત્રી-સહાયક (passenger guide) યાત્રી સહાયક
 યાર્ડ ફોરમેન (yard foreman) યાર્ડ ફોરમેન
 યાર્ડ માસ્ટર (yard foreman) યાર્ડ માસ્ટર
 યુવા-કલ્યાણ અધિકારી (youth welfare officer) યુવા કલ્યાણ અધિકારી
 યોજના અધિકારી (planning officer) આયોજન અધિકારી
 યોજના આયોગ (planning commission) આયોજન આયોગ; પ્લાનિંગ કમિશન
 યોજનાકાર (planner) યોજનાકાર
 રૅગ્રૂટ (recruit) રંગરૂટ; નવો સિપાઈ
 રક્ષા અનુસંધાન ઓર વિકાસ પરિષદ (defence research and development council) રક્ષા સંશોધન અને વિકાસ પરિષદ

રક્ષા અનુસંધાન

૫૬૯

રાષ્ટ્રીય વસ્ત્ર નિગમ

રક્ષા અનુસંધાન ઓર વિકાસ સંગઠન (defence research and development organisation) રક્ષા સંશોધન અને વિકાસ સંગઠન

રક્ષા લાઘ-અનુસંધાન પ્રયોગશાલા (defence food research laboratory) રક્ષા ખાદ્ય સંશોધન પ્રયોગશાલા

રક્ષા વિજ્ઞાન પ્રયોગશાલા (defence science laboratory) રક્ષા વિજ્ઞાન પ્રયોગશાલા

રજિસ્ટ્રાર યા પંચીકાર (registrar) નોંધણી અધિકારી

રતિજ રોગવિજ્ઞાની (venereologist) રતિજ રોગવિજ્ઞાની

રસાયનજ્ઞ યા રસાયનવિજ્ઞાની (chemist) રસાયણ વિજ્ઞાની

રસાયનજ્ઞ ઓર ધાતુ-વિજ્ઞાની (chemist and metallurgist) રસાયણ શાસ્ત્રી અને ધાતુવિજ્ઞાની

રસાયન પરીક્ષક (chemical examiner) રસાયણ પરીક્ષક

રાજ યા મિસ્ત્રી (mason) કડિયો; મિસ્ત્રી

રાજકીય ફાર્મ નિગમ (state farms corporation) રાજ્ય ફાર્મ નિગમ

રાજકીય સડક પરિવહન નિગમ (state road transport corporation) રાજ્ય માર્ગ યાતાયાત નિગમ

રાજદૂત (ambassador) રાજદૂત

રાજદૂતાવાસ (embassy) રાજદૂતાવાસ

રાજનીતિક અધિકારી યા રાજનૈતિક અધિકારી (political officer) રાજનીતિક અધિકારી

રાજભવન (government house) રાજભવન

રાજસ્વ અધિકારી (revenue officer) મહેસૂલી અધિકારી

રાજસ્વ આયુક્ત (revenue commissioner) મહેસૂલી આયુક્ત

રાજસ્વ જમા-ક્લર્ક (revenue deposit clerk) મહેસૂલ ધાપણ કારકુન

રાજસ્વ પરિષદ (board of revenue) મહેસૂલ પરિષદ

રાજિક યા રેન્જર (ranger) રેન્જર

રાજ્યપાલ (governor of a state) રાજ્યપાલ

રાજ્ય વ્યાપાર નિગમ (state trading corporation) રાજ્ય વ્યાપાર નિગમ

રાજ્ય સભા (રાજ્ય-પરિષદ) (council of states) રાજ્ય સભા

રાશનિંગ અધિકારી (rationing officer) રેશનિંગ અધિકારી

રાષ્ટ્રપતિ (persident of a country) રાષ્ટ્રપતિ
રાષ્ટ્રપતિ સચિવાલય (president's secretariat)
રાષ્ટ્રપતિ સચિવાલય

રાષ્ટ્રમંડલ (commonwealth) રાષ્ટ્રસંઘ
રાષ્ટ્રમંડલ સચિવ (commonwealth secretary) રાષ્ટ્રસંઘ સચિવ

રાષ્ટ્રીય અભિલેખાગાર (national archives) રાષ્ટ્રીય અભિલેખાગાર

રાષ્ટ્રીય ઉત્પાદકતા પરિષદ (national productivity council) રાષ્ટ્રીય ઉત્પાદકતા પરિષદ

રાષ્ટ્રીય કેડેટ કોર (national cadet corps) રાષ્ટ્રીય છાત્રસેના

રાષ્ટ્રીય ક્રીડાંગન (national stadium) રાષ્ટ્રીય સ્ટેડિયમ

રાષ્ટ્રીય खेल-કૂદ સંસ્થાન (national sports institute) રાષ્ટ્રીય ખેલકૂદ સંસ્થાન

રાષ્ટ્રીય ધાતુકર્મ પ્રયોગશાલા (national metallurgical laboratory) રાષ્ટ્રીય ધાતુકર્મ પ્રયોગશાલા

રાષ્ટ્રીય નમૂના સર્વેક્ષણ નિદેશાલય (directorate of national sample survey) રાષ્ટ્રીય નમૂનાઈ મોજશી સંઘ

રાષ્ટ્રીય નમૂના સર્વેક્ષણ સંગઠન (national sample survey organisation) રાષ્ટ્રીય નમૂના સર્વેક્ષણ સંગઠન

રાષ્ટ્રીય બચત આયુક્ત (national savings commissioner) રાષ્ટ્રીય બચત આયુક્ત

રાષ્ટ્રીય ભૂભૌતિકી અનુસંધાન સંસ્થાન (national geophysical research institute) રાષ્ટ્રીય ભૂભૌતિકી સંશોધન સંસ્થાન

રાષ્ટ્રીય ભૌતિક પ્રયોગશાલા (national physical laboratory) રાષ્ટ્રીય ભૌતિક પ્રયોગશાલા

રાષ્ટ્રીય રક્ષા અકાદમી (national defence academy) રાષ્ટ્રીય રક્ષા અકાદમી

રાષ્ટ્રીય રક્ષા મહાવિદ્યાલય (national defence college) રાષ્ટ્રીય રક્ષા મહાવિદ્યાલય

રાષ્ટ્રીય વનસ્પતિ ઉદ્યાન (national botanical garden) રાષ્ટ્રીય વનસ્પતિ ઉદ્યાન

રાષ્ટ્રીય વસ્ત્ર નિગમ (national textile corporation) રાષ્ટ્રીય કાપડ ઉદ્યોગ નિગમ

રાષ્ટ્રીય વિકાસ પરિષદ

૫૭૦

લોકો ફોરમેન

રાષ્ટ્રીય વિકાસ પરિષદ (national development council) રાષ્ટ્રીય વિકાસ પરિષદ

રાષ્ટ્રીય વૈમાનિકી પ્રયોગશાળા (national aeronautical laboratory) રાષ્ટ્રીય વૈમાનિકી પ્રયોગશાળા

રાષ્ટ્રીય શિશુ-નિર્દયતા-નિવારણ સમિતિ (national society for prevention of cruelty to children) રાષ્ટ્રીય શિશુનિર્દયતા નિવારણ સમિતિ

રાષ્ટ્રીય સંચારી રોગ સંસ્થાન (national communicable diseases institute) રાષ્ટ્રીય સામુદાયિક રોગ સંસ્થાન

રાષ્ટ્રીય સામુદાયિક વિકાસ સંસ્થાન (national institute of community development) રાષ્ટ્રીય સામુદાયિક વિકાસ સંસ્થાન

રાષ્ટ્રીય સ્વસ્થતા કાર (national fitness corps) રાષ્ટ્રીય સ્વસ્થતા દળ

રિઝર્વ પુલિસ નિરીક્ષક (reserve police inspector) અનામત પોલીસ નિરીક્ષક

રિપોર્ટર (reporter) ખબરપત્રી; સંવાદદાતા

રિયર એડમિરલ (rear admiral) રિયર એડમિરલ

રીડર (reader in a university) રીડર

રૂપક લેખક (feature writer) ફીચર લેખક

રૂપકાર્યા અધિકર્તા (designer) આલેખકાર; નકશીકાર

રેડિયો ઇંજીનિયર (radio engineer) રેડિયો ઇંજીનર

રેડિયો મેકેનિક (radio mechanic) રેડિયો મિકેનિક

રેલ-અધિસમય-સમિતિ (railway convention committee) રેલ સુવિધા સમિતિ

રેલ-ડાક-સેવા (railway mail service) રેલ ટપાલ સેવા

રેલ-પથ-નિરીક્ષક (permanent way inspector) રેલ માર્ગ નિરીક્ષક

રેલ-રક્ષક દલ (railway protection force) રેલ રક્ષક દળ

રેલ લેખા સમાશોધન કાર્યાલય (railway accounts clearing office) રેલ હિસાબ સમાશોધન કાર્યાલય

રેલ સેવા આયોગ (railway service commission) રેલ સેવા આયોગ

રેલવે બોર્ડ (railway board) રેલવે બોર્ડ

રોકડિયા (cashier) કેશિયર

રોગ-વિજ્ઞાની યાવિકૃતિ-વિજ્ઞાની (pathologist) રોગ વિજ્ઞાની; વિકૃતિ વિજ્ઞાની

લઘુવાદ વ્યાયાલય યા અદાલત ઘણીફા (small causes court) લઘુવાદ અદાલત

લાઇન નિરીક્ષક (line inspector) લાઇન નિરીક્ષક

લાઇસેન્સ નિરીક્ષક યા અનુજ્ઞાપિત નિરીક્ષક (licence inspector) લાઇસેન્સ નિરીક્ષક

લાગત લેખાકાર (cost accountant) લાગત હિસાબનીસ

લિખાવટ વિશેષજ્ઞ (hand-writing expert) હસ્તાક્ષર-નિષ્ણાત

લિફ્ટ ચાલક (liftman; lift operator) લિફ્ટ ચાલક

લીથોગ્રાફર (lithographer) લીથો મુદ્રક

લેખા અનુભાગ (accounts section) હિસાબી શાખા

લેખા નિદેશાલય (accounts directorate) હિસાબ નિદેશાલય

લેખા નિયંત્રક (controller of accounts) હિસાબ નિયંત્રક

લેખાપરીક્ષક યા સંપરીક્ષક (auditor) અન્વેષક

લેખાપરીક્ષા યા સંપરીક્ષા (audit) અન્વીક્ષા; હિસાબતપાસ

લેખપાલ (accountant) હિસાબનીસ

લેફ્ટનન્ટ (સેના) (lieutenant) લેફ્ટનન્ટ

લેફ્ટનન્ટ કમાન્ડર (lieutenant commander) લેફ્ટનન્ટ કમાન્ડર

લેફ્ટનન્ટ કર્નલ (lieutenant colonel) લેફ્ટનન્ટ કર્નલ

લેફ્ટનન્ટ જનરલ (lieutenant general) લેફ્ટનન્ટ જનરલ

લોક અધિયોજક (public prosecutor) સરકારી ફોજદારી વકીલ

લોક નિર્માણ વિભાગ યા સાર્વજનિક નિર્માણ વિભાગ (public works department) જાહેર બાંધકામ વિભાગ

લોક-લેખા સમિતિ (public accounts committee) જાહેર હિસાબ સમિતિ

લોક-સેવા-આયોગ (public service commission) જાહેર સેવા આયોગ

લોકો નિરીક્ષક (loco inspector) રેલ એન્જિન નિરીક્ષક

લોકો ફોરમેન (loco foreman) રેલ એન્જિન કાર્યદેશક

લોહકાર

૫૭૧

વિક્રય-કર આયુક્ત

લોહકાર (black-smith) લુધાર
 લોહાનિયંત્રક (iron controller) લોહ નિયંત્રક
 વકીલ (lawyer; pleader) વકીલ; પારાશાસ્ત્રી
 વક્ષરોગ સંસ્થાન (institute of chest diseases) છાતીના રોગની સંસ્થા
 વન-અધિકારી (forest officer) વન અધિકારી
 વન-અનુસંધાન-સંસ્થાન (forest research institute) વન સંશોધન સંસ્થા
 વન-બંદોબસ્ત અધિકારી (forest settlement officer) વનવ્યવસ્થા અધિકારી
 વન-રક્ષક યા વનરક્ષી (forest guard) વન ચોકિપાત
 વનસ્પતિ રક્ષણ, સંગરોધ ઔર સંચય નિદેશાલય (director of plant protection quarantine and storage) વનસ્પતિ રક્ષણ ક્વોરેન્ટિન અને સંચય નિદેશાલય
 વનસ્પતિ રોગવિજ્ઞાની-વનસ્પતિ વિકૃતિવિજ્ઞાની (plant pathologist) વનસ્પતિ રોગ વિજ્ઞાની
 વનસ્પતિ-વિજ્ઞાની (botanist) વનસ્પતિ વિજ્ઞાની
 વનસ્પતિ શરીરક્રિયા-વિજ્ઞાની (plant physiologist) વનસ્પતિ શરીરક્રિયા વિજ્ઞાની
 વનોપયોગ અધિકારી (forest utilisation officer) વનઉપયોગ અધિકારી
 વન્ય ઉપજ અનુસંધાન પ્રયોગશાળા (forest produce research laboratory) વનપેદાશ સંશોધન પ્રયોગશાળા
 વન્યજીવ અભિરક્ષક (wild-life warden) વન્યજીવ અભિરક્ષક
 વન્યજીવ નિરીક્ષક (wild-life inspector) વન્યજીવ નિરીક્ષક
 વર્ગીકરણ-વિજ્ઞાની (systematist) વર્ગીકરણ વિજ્ઞાની
 વસૂલી અમીન (collection Amin) વસૂલાત અમીન
 વસ્ત્ર આયુક્ત (textile commissioner) કાપડ આયુક્ત
 વસ્ત્ર ઔર સૂત નિયંત્રક (textile and yarn controller) કાપડ અને સૂતર નિયંત્રક
 વાઇરસ-વિજ્ઞાની (virologist) વાયરસ વિજ્ઞાની
 વાણિજ્ય અધીક્ષક (commercial superintendent) વાણિજ્ય અધીક્ષક
 વાણિજ્ય કર અધિકારી (commercial tax officer) વાણિજ્ય કર અધિકારી

વાણિજ્ય કલાવિદ્ (commercial artist) વાણિજ્ય કલાકાર
 વાણિજ્ય મંડલ (chamber of commerce) વેપારી મંડળ; વ્યાપારી મહામંડળ
 વાયુ-વિજ્ઞાની (aerologist) વાયુ વિજ્ઞાની
 વાયુસેનાધ્યક્ષ (chief air marshal) વાયુસેના અધ્યક્ષ
 વાયુસેના મુખ્યાલય (air headquarters) વાયુસેના મુખ્યમથક
 વાયુસૈનિક (airman) વાયુસૈનિક
 વારંટ અધિકારી (warrant officer) વોરંટ અધિકારી
 વાર્ડ રક્ષક (ward keeper) વોર્ડ રક્ષક
 વાર્ડન (warden) વોર્ડન; રક્ષક; ગૃહ-અવેશક
 વાર્ડર (warder) વોર્ડર; જેલ-અવેશક
 ચાર્તાહર (courier) સંદેશવાહક; ખેપિયો; હલકારો
 વાસ-સ્થાન અધિકારી (accommodation officer) આવાસ અધિકારી
 વાસ્તુકાર યા વાસ્તુવિદ્ (architect) સ્થપતિ
 વાહક (bearer, carrier) વાહક
 વાહન અનુસંધાન ઔર વિકાસ પ્રતિષ્ઠાન (vehicles research and development establishment) વાહન સંશોધન અને વિકાસ પ્રતિષ્ઠાન
 વિંગ કમાન્ડર (wing commander) શાખા સેનાપતિ
 વિકલાંગ શલ્યચિકિત્સક (orthopaedic surgeon, orthopaedist) વિકલાંગ શલ્યચિકિત્સક
 વિકિરણ-વિકિત્સક યા વિકિરણ-વિજ્ઞાની (radiologist) વિકિરણ વિજ્ઞાની
 વિકિરણ ચિકિત્સા ઔર કેન્સર સંસ્થાન (institute of radiology and cancer) વિકિરણ ચિકિત્સા અને કેન્સર સંસ્થાન
 વિકાસ-અધિકારી (development officer) વિકાસ અધિકારી
 વિકાસ-આયુક્ત (development commissioner) વિકાસ આયુક્ત
 વિકૃતિ-વિજ્ઞાની; રોગ-વિજ્ઞાની (pathologist) રોગ વિજ્ઞાની
 વિક્રય-કર અધિકરણ (sales tax tribunal) વેચાણવેરા ટ્રિબ્યુનલ
 વિક્રય-કર અધિકારી (sales tax officer) વેચાણવેરા અધિકારી
 વિક્રય-કર આયુક્ત (sales tax commissioner) વેચાણવેરા-આયુક્ત

વિજ્ઞાનસંસ્થાન

૫૭૨

વિભાગ, નાગર વિમાનન

વિજ્ઞાન સંસ્થાન (institute of sciences) વિજ્ઞાન
ભવન

વિજ્ઞાપન ઓર ચાક્ષુષ પ્રચાર નિદેશાલય
(director of advertising and visual
publicity) વિજ્ઞાપન અને ચાક્ષુષ પ્રચાર
નિદેશાલય

વિજ્ઞાપન પ્રબંધક (advertising manager)
વિજ્ઞાપન પ્રબંધક

વિતરક (distributor) વિતરક

વિતરણ-ક્ષેત્ર (delivery zone) વિતરણ ક્ષેત્ર

વિતરણ-લિપિક (delivery clerk) વિતરણ
કારકુન

વિત્ત અધિકારી (finance officer) નાણા
અધિકારી

વિત્ત આયુક્ત (financial commissioner)
નાણાકીય આયુક્ત

વિત્ત વિભાગ (finance department) નાણા
વિભાગ

વિત્ત શાખા (finance branch) નાણા શાખા

વિત્ત સલાહકાર (financial adviser) નાણા
સલાહકાર

વિદેશ સચિવ (foreign secretary) વિદેશ
સચિવ

વિદેશી ભાષા વિદ્યાલય (school of foreign
languages) વિદેશી ભાષા વિદ્યાલય

વિદ્યાલય ઉપનિરીક્ષક (deputy inspector of
schools) વિદ્યાલય ઉપનિરીક્ષક

વિદ્યાલય નિરીક્ષક (inspector of schools)
વિદ્યાલય નિરીક્ષક

વિદ્યાલય સ્વાસ્થ્ય અધિકારી (school health
officer) વિદ્યાલય આરોગ્ય અધિકારી

વિધાન પરિષદ (legislative council) વિધાન
પરિષદ

વિધાન સભા (legislative assembly) વિધાન
સભા

વિધિ અધિકારી (law officer) કાયદા અધિકારી

વિધિ અધિકર્તા (law agent) કાયદા એજન્ટ

વિધિ પરામર્શી (legal remembrancer) કાયદા
પરામર્શક

વિધિ વેત્તાયા વિધિશાસ્ત્રી (jurist) કાયદા નિષ્ણાત

વિધિ સલાહકાર (legal adviser) કાયદા
સલાહકાર

વિનિયમન અધિકારી (regulation officer)
વિનિયમન અધિકારી

વિપણન કાર્યાલય (marketing office)
ખરીદવેચાણ કાર્યાલય

વિપણન અધીક્ષક (marketing superinten-
dent) ખરીદ વેચાણ અધેક્ષક

વિપણન નિરીક્ષક (marketing inspector)
ખરીદ વેચાણ નિરીક્ષક

વિપણન પ્રબંધક (marketing manager) ખરીદ
વેચાણ વ્યવસ્થાપક

વિભાગ (department) ખાતું; વિભાગ

વિભાગ, અંતરિક્ષ અનુસંધાન (department of
space research) અંતરિક્ષ સંશોધન વિભાગ

વિભાગ, આંતરિક વ્યાપાર (department of
internal trade) આંતરિક વ્યાપાર વિભાગ

વિભાગ, આર્થિક આસૂચના ઓર સાંખ્યિકી
(department of economic intelligence
and statistics) આર્થિક આસૂચના અને સાંખ્યિકી
વિભાગ

વિભાગ, આર્થિક કાર્ય (department of eco-
nomic affairs) આર્થિક કાર્ય વિભાગ

વિભાગ, ઇલેક્ટ્રોનિક્સ (department of
electronics) ઇલેક્ટ્રોનિક્સ વિભાગ

વિભાગ, ઇસ્પાત (department of steel) પોલાદ
વિભાગ

વિભાગ, ઉદ્યોગ (department of industries)
ઉદ્યોગ વિભાગ

વિભાગ, ઔદ્યોગિક વિકાસ (department of
industrial development) ઔદ્યોગિક વિકાસ

ખાતું

વિભાગ, કંપની કાર્ય (department of
company affairs) કંપની કાર્ય વિભાગ

વિભાગ, કાર્મિક (department of person-
nel) કાર્મિક વિભાગ

વિભાગ, કૃષિ (department of agriculture)
કૃષિ વિભાગ

વિભાગ, ખાદ્ય (department of food) ખાદ્ય
વિભાગ

વિભાગ, ખાન (department of mines) ખાણ
વિભાગ

વિભાગ, તકનીકી વિકાસ (department of
technical development) તકનીકી વિકાસ

વિભાગ, નાગર પૂર્તિ (department of civil
supplies) નાગરિક પુરવઠા ખાતું

વિભાગ, નાગર વિમાન (department of civil

વિભાગ, નીચેના

૫૭૩

વિલંબ-શુલ્ક નિરીક્ષક

aviation) અંતરિક વિમાનન વિભાગ
 વિભાગ, નીચેના યા જહાજરાની (department of shipping) નીચેના વિભાગ
 વિભાગ, ન્યાય (department of justice) ન્યાય ખાતું
 વિભાગ, પરમાણુઊર્જા (department of atomic energy) પરમાણુ ઊર્જા વિભાગ
 વિભાગ, પરિવહન (department of transport) પરિવહન વિભાગ
 વિભાગ, પરિવાર નિયોજન (department of family planning) પરિવાર નિયોજન વિભાગ
 વિભાગ, પશુપાલન (animal husbandry department) પશુપાલન વિભાગ
 વિભાગ, પુનર્વાસ (department of rehabilitation) પુનર્વાસવાટ વિભાગ
 વિભાગ, પૂર્તિ (department of supply) પુરવઠા વિભાગ
 વિભાગ, પેટ્રોલિયમ (department of petroleum) પેટ્રોલિયમ વિભાગ
 વિભાગ, બેંકિંગ (department of banking) બેંક વિભાગ
 વિભાગ, મંત્રિમંડલ કાર્ય (department of cabinet affairs) મંત્રીમંડલ કાર્ય વિભાગ
 વિભાગ, રક્ષા (department of defence) સંરક્ષણ વિભાગ
 વિભાગ, રક્ષાપૂર્તિ (department of defence supply) સંરક્ષણ પુરવઠા વિભાગ
 વિભાગ, રસાયન (department of chemicals) રસાયણ વિભાગ
 વિભાગ, રાજસ્વ (department of revenue) મહેસૂલ વિભાગ
 વિભાગ, રાજસ્વ અને બીમા (department of revenue and insurance) મહેસૂલ અને વીમા વિભાગ
 વિભાગ, યાચિજ્ય નૌ (department of mercantile marine) વાણિજ્ય નૌવિભાગ
 વિભાગ, વિજ્ઞાન અને પ્રૌદ્યોગિકી (department of science and technology) વિજ્ઞાન અને પ્રૌદ્યોગિકી વિભાગ
 વિભાગ, વિધાયી (legislative department) કાયદા વિભાગ
 વિભાગ, વિધિ કાર્ય (department of legal affairs) કાયદાકીય બાબત વિભાગ
 વિભાગ, વ્યય (department of expendi-

ture) કાનૂની ખર્ચ વિભાગ
 વિભાગ, શિક્ષા (department of education) શિક્ષણ વિભાગ
 વિભાગ, શ્રમ અને રોજગાર (department of labour and employment) શ્રમ અને રોજગાર વિભાગ
 વિભાગ, સંચાર (department of communications) સંચાર વિભાગ
 વિભાગ, સંસદીય કાર્ય (department of parliamentary affairs) સંસદીય બાબતોનો વિભાગ
 વિભાગ, સમાજ-કલ્યાણ (department of social welfare) સમાજ કલ્યાણ વિભાગ
 વિભાગ, સહકારિતા (department of co-operation) સહકાર વિભાગ
 વિભાગ, સાંખ્યિકી (department of statistics) આંકડા વિભાગ
 વિભાગ, સાંસ્કૃતિક (department of culture) સાંસ્કૃતિક વિભાગ
 વિભાગ, સામુદાયિક વિકાસ (department of community development) સામુદાયિક વિકાસ ખાતું
 વિભાગ, સીમા શુલ્ક (customs department) સીમાશુલ્ક ખાતું
 વિભાગ, સ્વાસ્થ્ય (department of health) આરોગ્ય ખાતું
 વિભાગાધ્યક્ષ (head of department, departmental head) વિભાગાધ્યક્ષ
 વિમાન-કર્મીદલ (air crew) વિમાન કર્મચારી
 વિમાન-ચાલક (pilot) વિમાન-ચાલક
 વિમાન સલાહકાર (aviation adviser) વિમાન સલાહકાર
 વિમાન નિગમ કર્મચારી સંઘ (air corporation employees union) વિમાન નિગમ કર્મચારી સંઘ
 વિમાન નિરીક્ષક (aircraft inspector) વિમાન નિરીક્ષક
 વિમાન પરીક્ષક (aircraft examiner) વિમાન પરીક્ષક
 વિમાન સત્કારિણી (air hostess) વિમાન પરિચારિકા
 વિરંજક (bleacher) વિરંજક
 વિલંબ-શુલ્ક નિરીક્ષક (demurrage inspector) વિલંબ શુલ્ક નિરીક્ષક

વિશેષ અધિકારી

૫૭૪

શિવિર નાયક

વિશેષ અધિકારી (special officer) વિશેષ અધિકારી
 વિશેષ કાર્ય અધિકારી (officer on special duty) ખાસ ફરજ પરના અધિકારી
 વિશ્રામગૃહ પરિચર (rest house attendant) વિશ્રામગૃહ પરિચર
 વિશ્વ ડાક સંઘ (universal postal union) વિશ્વ ટપાલસંઘ
 વિશ્વ મૌસમ-વિજ્ઞાન સંગઠન (world meteorological organisation) વિશ્વ ઋતુ વિજ્ઞાન સંગઠન
 વિશ્વ બેંક (world bank) વિશ્વ બેંક
 વિશ્વવિદ્યાલય અનુદાન આયોગ (university grants commission) વિશ્વવિદ્યાલય અનુદાન આયોગ
 વિશ્વ સ્વાસ્થ્ય સંગઠન (world health organisation) વિશ્વ સ્વાસ્થ્ય સંઘ
 વિષ-વિજ્ઞાની (toxicologist) વિષ વિજ્ઞાની
 વિષય-નિર્વાચન સમિતિ (steering committee) વિષય નિર્વાચન સમિતિ
 વિષાણુરોગ-વિજ્ઞાની યા વાઈરસરોગ-વિજ્ઞાની (virus pathologist) વાયરસ રોગ વિજ્ઞાની
 વિષાણુ-વિજ્ઞાની યા વાઈરસ-વિજ્ઞાની (virologist) વાઈરસ વિજ્ઞાની
 વિસ્ફોટક પદાર્થ નિરીક્ષક (inspector of explosives) વિસ્ફોટક પદાર્થ નિરીક્ષક
 વૃક્ષ-સંવર્ધન અધિકારી (arboriculture officer) વૃક્ષસંવર્ધન અધિકારી
 વેધશાળા મહાનિરીક્ષક (director general of observatories) વેપશાળા મહા નિરીક્ષક
 વૈક્સીનેટર (vaccinator) રસી ટાંકનાર
 વૈજ્ઞાનિક અધિકારી (scientific officer) વૈજ્ઞાનિક અધિકારી
 વૈજ્ઞાનિક ઔદ્યોગિક અનુસંધાન પરિષદ (council of scientific and industrial research) વૈજ્ઞાનિક અને ઔદ્યોગિક સંશોધન પરિષદ
 વૈજ્ઞાનિક જાંવ-પ્રશિક્ષણ-વિદ્યાલય (scientific investigation training school) વૈજ્ઞાનિક મંચ પ્રશિક્ષણ વિદ્યાલય
 વૈમાનિકી નિદેશાલય (department of aeronautics) વૈમાનિકી નિદેશાલય
 વૈમાનિકી વિકાસ પ્રતિષ્ઠાન (aeronautical development establishment) વૈમાનિકી

વિકાસ પ્રતિષ્ઠાન
 વ્યવસાય-નિર્દેશન અધિકારી (vocational guidance officer) વ્યવસાય માર્ગદર્શન અધિકારી
 વ્યાપાર આયુક્ત (trade commissioner) વ્યાપાર આયુક્ત
 વ્યાપાર વિકાસ પ્રાધિકરણ (trade development authority) વ્યાપાર વિકાસ પ્રાધિકરણ
 વ્યાપાર સૂચના અધિકારી (trade information officer) વ્યાપાર સૂચના અધિકારી
 વ્યાયામ શિક્ષક (physical training instructor) વ્યાયામ શિક્ષક
 વ્યાવસાયિક પ્રશિક્ષણ-કેન્દ્ર (vocational training centre) વ્યાવસાયિક તાલીમ કેન્દ્ર
 શંટર (રેલવે) (shunter) શન્ટર
 શપથ-આયુક્ત (oath commissioner) શપથ આયુક્ત
 શરીરક્રિયા-વિજ્ઞાની (physiologist) શરીરક્રિયા વિજ્ઞાની
 શસ્ત્રાગાર-અધિકારી (armoury officer) શસ્ત્રાગાર અધિકારી
 શારીરિક વિકાસ પરિષદ (council of physical culture) શારીરિક વિકાસ પરિષદ
 શાસકીય સમનુદેશિતી (official assignee) સત્તાવાર મુખત્યાર
 શાસકીય સમાપક (official liquidator) સત્તાવાર સમાપક
 શિકાયત-અધિકારી (complaints officer) ફરિયાદ અધિકારી
 શિક્ષક (instructor, teacher) પ્રશિક્ષક
 શિક્ષા અધિકારી (education officer) શિક્ષણ અધિકારી
 શિક્ષા-વિસ્તાર કૈસ શિક્ષા-પ્રસાર અધિકાર (education expansion officer) શિક્ષા વિસ્તાર કેસ શિક્ષા પ્રસાર અધિકાર
 શિક્ષા-સલાહકાર (educational adviser) શિક્ષણ સલાહકાર
 શિલ્પ-અભિકલ્પી (craft designer) શિલ્પ અભિકલ્પી
 શિલ્પ-વિજ્ઞાની યા પ્રોદ્યોગિકીવિદ (technologist) પ્રોદ્યોગિકીવિદ
 શિવિર અધિકારી (camp officer) શિબિર અધિકારી
 શિવિરક (camper) શિબિરાર્થી
 શિવિર નાયક (camp commandant) શિબિર નાયક

શિવિર સહાયક

૫૭૫

સંયુક્ત રાષ્ટ્ર

શિવિર સહાયક (camp assistant) શિવિર સહાયક

શિશુરોગ-વિજ્ઞાની યા બાલરોગ-વિજ્ઞાની (paediatrician; pediatrician) બાળરોગ વિજ્ઞાતા

ફોલ-વિજ્ઞાની (petrologist) શેલ વિજ્ઞાની
શ્રમ અધિકારી (labour officer) શ્રમ અધિકારી
શ્રમ આયુક્ત (labour commissioner) શ્રમ આયુક્ત

શ્રમ અસૂચના અધિકારી (labour intelligence officer) કામદાર માહિતી અધિકારી
શ્રમિક સંઘોં કા વિશ્વ મહાસંઘ (world federation of trade unions) મજૂર સંઘોંનો વિશ્વમહાસંઘ

શ્રોતા-અનુસંધાન અધિકારી (audience research officer; All India Radio) શ્રોતા સંશોધન અધિકારી

સંકલન અધિકારી (compilation officer) સંકલન અધિકારી

સંકલનકર્તા (compiler) સંકલનકર્તા
સંકેત અધિકારી (signal officer) સંકેત અધિકારી

સંકેતક (signaller) હાથ બતાવનારો
સંક્રામક રોગ અસ્પતાલ (infectious diseases hospital) ચેપી રોગની ઈસ્પતાલ

સંક્ષેપકાર (abstractor) સંક્ષેપકાર
સંગણન કક્ષ (computer cell) સંગણન કક્ષ
સંગીત નિર્દેશક (music director) સંગીત નિર્દેશક

સંગીત શિક્ષક (music teacher) સંગીત શિક્ષક
સંગ્રહપાલ (short for સંગ્રહાલયપાલ) (museum keeper) સંગ્રહાલય વ્યવસ્થાપક

સંગ્રહાલય અધ્યક્ષ (curator) સંગ્રહાલય અધ્યક્ષ

સંગ્રહાલય-વિજ્ઞાની (musculologist) સંગ્રહાલય વિજ્ઞાની

સંચલન નિયંત્રક (movement controller) સંચલન નિયંત્રક

સંચલન નિરીક્ષક (movement inspector) સંચલન નિરીક્ષક

સંચલન લિપિક (movement clerk) સંચલન કારકુન

સંચાર અધિકારી (communications officer) સંચાર અધિકારી

સંચાર ઈન્જીનિયર (communications engineer) સંચાર ઈન્જીનર

સંદેશ-વાહક (messenger) સંદેશ-વાહક
સંપદા-અધિકારી (estates officer) સંપદા અધિકારી

સંપદા-નિદેશાલય (estate directorate) સંપદા નિદેશાલય

સંપદા-શુલ્ક અધિકારી (estates duty officer) સંપદા શુલ્ક અધિકારી

સંપર્ક અધિકારી (liaison officer) સંપર્ક અધિકારી

સંપન્ન યા સમૃદ્ધ વર્ગ (creamy layer) ઉત્તરવર્ગ

સંપાદક (editor) સંપાદક

સંબંધ અધિકારી (attached officer) સંલગ્ન અધિકારી

સંબંધ કાર્યાલય (attached office) સંલગ્ન કાર્યાલય

સંયુક્ત નિદેશક (joint director) સંયુક્ત નિદેશક
સંયુક્ત રાષ્ટ્ર (United Nations) સંયુક્ત રાષ્ટ્ર
સંયુક્ત રાષ્ટ્ર અંતર્રાષ્ટ્રીય બાલ-આપાત કોષ (United Nations international children's emergency fund) સંયુક્ત રાષ્ટ્ર અંતર્રાષ્ટ્રીય બાલ-આપાત કોષ

સંયુક્ત રાષ્ટ્ર ખાદ્ય ઓર કૃષિ સંગઠન (United Nations food and agricultural organisation) સંયુક્ત રાષ્ટ્ર ખાદ્ય અને કૃષિ સંગઠન

સંયુક્ત રાષ્ટ્ર ન્યાસિતા-પરિષદ (United Nations trusteeship council) સંયુક્ત રાષ્ટ્ર ન્યાસપારિતા પરિષદ

સંયુક્ત રાષ્ટ્ર મહાસચિવ (United Nations general secretary) સંયુક્ત રાષ્ટ્ર મહાસચિવ

સંયુક્ત રાષ્ટ્ર મહાસભા (United Nations general assembly) સંયુક્ત રાષ્ટ્ર મહાસભા

સંયુક્ત રાષ્ટ્ર શિક્ષા વિજ્ઞાન ઓર સંસ્કૃતિ સંગઠન (United Nations educational scientific and cultural organisation) સંયુક્ત રાષ્ટ્ર શિક્ષા વિજ્ઞાન અને સંસ્કૃતિ સંગઠન

સંયુક્ત રાષ્ટ્ર સહાયતા ઓર પુનર્વાસ અધિકરણ (United Nations relief and rehabilitation agency) સંયુક્ત રાષ્ટ્ર સહાયતા અને પુનર્વસવાટ અધિકરણ

સંયુક્ત રાષ્ટ્ર સુરક્ષા પરિષદ (United Nations security council) સંયુક્ત રાષ્ટ્ર સુરક્ષા પરિષદ

સંયુક્ત રાષ્ટ્ર

૫૭૬

સહઆચાર્ય

સંયુક્ત રાષ્ટ્ર સૂચના કેન્દ્ર (United Nations information centre) સંયુક્ત રાષ્ટ્ર સૂચના કેન્દ્ર

સંયુક્ત સચિવ (joint secretary) સંયુક્ત સચિવ

સંરક્ષા અધિકારી (safety officer) સંરક્ષા અધિકારી

સંરક્ષા નિદેશાલય (safety directorate) સંરક્ષા નિદેશાલય

સંવિતરણ અધિકારી (disbursing officer) સંવિતરણ અધિકારી

સંવિદા અધિકારી (contract officer) કંટ્રાક્ટ અધિકારી

સંવેક્ષક (scrutinizer) ચકાસણીકાર; અન્વીક્ષક સંશોધિત આયવ્યયક યા બજટ (revised budget) સુધારેલું અંદાજપત્ર

સંસદીય સચિવ (parliamentary secretary) સંસદીય સચિવ

સંસ્થાપન ઇંજીનિયર (installation engineer) સંસ્થાપન ઇંજીનેર

સંહિતાકરણ અધિકારી (codification officer) સંહિતાકરણ અધિકારી

સચિવ (secretary) સચિવ

સચિવાલય (secretariat) સચિવાલય

સચિવાલય પ્રશિક્ષણશાળા (secretariat training school) સચિવાલય તાલીમશાળા

સપાઈ-નિરીક્ષક (sanitary inspector) સ્વચ્છતા નિરીક્ષક

સતર્કતા અધિકારી (vigilance officer) તકેદારી અધિકારી

સતર્કતા આયુક્ત (vigilance commissioner) તકેદારી આયુક્ત

સતર્કતા નિદેશાલય (vigilance directorate) તકેદારી નિદેશાલય

સત્યાપન અધિકારી (verification officer) ખરાઈકાર અધિકારી

સદસ્ય (member) સદસ્ય; સભ્ય

સદસ્ય-સચિવ (member-secretary) સભ્ય સચિવ

સમકુલપતિ (pro-vice-chancellor of a university) ઉપકુલપતિ

સમનુદેશન અધિકારી (assignment officer) નામાંતરણ અધિકારી

સમન્વય-અધિકારી (co-ordination officer) સમન્વય અધિકારી

સમયપાલ (time keeper) સમયપાલ

સમાચાર સંપાદક (news editor)

સમાચાર સંપાદક

સમાજ-કલ્યાણ અધિકારી (social welfare officer) સમાજ કલ્યાણ અધિકારી

સમાજ સદન (community hall) સાર્વજનિક સભાખંડ

સમાદેશક (commandant) સમાદેશક

સમાપન-નિરીક્ષક (liquidation inspector) પતવણી નિરીક્ષક

સમાયોજક (adjuster) સમાયોજક

સમાહર્તા યા કલેક્ટર (collector) કલેક્ટર; સમાહર્તા

સમાહર્તા, ક્ષેત્રશુલ્ક (collector of excise) આલકારી કલેક્ટર

સમાહર્તા, સીમાશુલ્ક (collector of customs) સીમાશુલ્ક કલેક્ટર

સપીક્ષક યા સપીક્ષકાર (reviewer) સપીક્ષક

સમુદ્રવિજ્ઞાની oceanographer or oceanographerist) સમુદ્રવિજ્ઞાની

સમુદ્રીજીવ-વિજ્ઞાની (marine biologist)

સમુદ્રી જીવ વિજ્ઞાની

સરકારી અધિવક્તા (government advocate) સરકારી એડવોકેટ

સરકારી વકીલ (government pleader) સરકારી વકીલ

સરકારી હસ્તાંતરણકર્તા (government conveyancer) સરકારી હસ્તાંતરણ કર્તા

સર્જન યા શલ્યચિકિત્સક (surgeon) શલ્યચિકિત્સક

સર્વેક્ષક (surveyor) સર્વેક્ષક

સર્વેક્ષણ અધિકારી (survey officer) સર્વેક્ષણ અધિકારી

સલાહકાર (adviser) સલાહકાર

સલાહકાર પરિષદ (advisory board)

સલાહકાર પરિષદ

સવારી ઓર માલ ડિબ્બા કારખાના (carriage and wagon workshop) સવારી અને માલડબ્બા કારખાનું

સવારી ઓર માલ ડિબ્બા નિરીક્ષક (inspector, carriage and wagon) સવારી અને માલડબ્બા નિરીક્ષક

સસ્ય-વિજ્ઞાની (agronomist) સસ્ય વિજ્ઞાની

સહઆચાર્ય (associate professor) સહઆચાર્ય

સહકારિતા અધિકારી

૫૭૭

સુલહ-અધિકારી

સહકારિતા અધિકારી (co-operative officer) સહકારી અધિકારી

સહકારિતા વિભાગ (co-operative department) સહકારી વિભાગ

સહકારી ભંડાર (co-operative store) સહકારી ભંડાર

સહકારી ઋણ અને મિતવ્યયિતા સમિતિ (co-operative credit and thirft society) સહકારી ઋણ અને મિતવ્યયિતા સમિતિ

સહકારી સમિતિ (co-operative society) સહકારી સમિતિ

સહચારી (attache) સહચારી

સહસંપાદક (associate editor) સહસંપાદક

સહયોજનાકાર (associate planner) સહયોજનાકાર

સહાયક (assistant) સહાયક

સહાયક અધ્યાપક (assistant teacher) મદદનીશ શિક્ષક

સહાયક અધીક્ષક (assistant superintendent) સહાયક અધીક્ષક

સહાયક આચાર્ય (assistant professor) સહાયક પ્રાધ્યાપક

સહાયક આયુક્ત (assistant commissioner) સહાયક આયુક્ત

સહાયક નિર્દેશક (assistant director) સહાયક નિર્દેશક

સહાયક નિરીક્ષક (assistant inspector) સહાયક નિરીક્ષક

સહાયતા ઓર પુનર્વાસ આયુક્ત (commissioner for relief and rehabilitation) સહાયતા અને પુનર્વસવાસ આયુક્ત

સાંચાકાર (mounter) સાંચાકાર

સાંઘ્ય દૈનિક (eveninger) સાંઘ્ય-દૈનિક

સાફર યા બીજલેખ અધિકારી (cipher or cypher officer) સાઈફર અધિકારી

સાફર યા બીજલેખ કક્ષ (cipher or cypher cell) સાઈફર કક્ષ

સામગ્રી પડતાલકર્તા (material checker) સામગ્રી પડતાલકર્તા

સામાન ઘર પરિચર (luggage room attendant) સામાનઘર પરિચર

સામાન નિરીક્ષક (luggage inspector) સામાન નિરીક્ષક

સામાન્ય અધિકર્તા (general agent) સામાન્ય અધિકર્તા

સામુદાયિક વિકાસ ઝંડ (community development block) સામુદાયિક વિકાસ ખંડ

સારણીકાર યા સારણીયક (tabulator) સારણીકાર

સાર્વજનિક સ્વાસ્થ્ય કેન્દ્ર (community health centre) સામુદાયિક આરોગ્ય કેન્દ્ર

સાલિસિટર (solicitor) સોલિસિટર

સાલિસિટર જનરલ (solicitor general) સોલિસિટર જનરલ

સિક્કા-વિશેષજ્ઞ (coin expert) સિક્કા વિશેષજ્ઞ

સિગ્નલ ઇંજીનિયર (signal engineer) સિગ્નલ ઇંજીનેર

સિગ્નલવાળા (signalman) સિગ્નલમેન; હાથાવાળો

સિનેટ (senate) સેનેટ

સિવિલ ઇંજીનિયર (civil engineer) સિવિલ ઇંજીનેર

સિવિલ ન્યાયાધીશ યા જજ (civil judge) સિવિલ જજ; દીવાની ન્યાયાધીશ

સિવિલ ન્યાયાલય (civil court) સિવિલ કોર્ટ; દીવાની અદાલત

સિવિલ સર્જન (civil surgeon) સિવિલ સર્જન

સીમાંત પથકર નિરીક્ષક (terminal toll-tax inspector) સીમાંત પથકર નિરીક્ષક

સીમા પુલિસ (border police) સરહદ પોલીસ

સીમા પ્રાક્ષેપિકી અનુસંધાન પ્રયોગશાળા (terminal ballistics research laboratory) સરહદ પ્રાક્ષેપિકી સંશોધન પ્રયોગશાળા

સીમાશુલ્ક અધિકારી (customs officer) સીમાશુલ્ક અધિકારી

સીમા-સડક-વિકાસ પરિષદ (border roads development board) સરહદ સડક વિકાસ પરિષદ

સીમા સુરક્ષા દલ (border security force) સરહદ સુરક્ષાદળ

સુધાર-વિદ્યાલય (reformatory school) સુધારણા અધિકારી

સુપુરદાઈ (delivery) અદાપગી; વિતરણ (૨) પ્રસવ; પ્રસૂતિ

સુરક્ષા-અધિકારી (security officer)

સુલહ-અધિકારી (conciliation officer) સુલેહ અધિકારી

સુલેખકાર

૫૭૮

હૃદય-વિજ્ઞાની

સુલેખકાર (calligraphist) સુલેખકાર
 સૂક્ષ્મજીવ-વિજ્ઞાની (microbiologist) સૂક્ષ્મ-
 જીવ-વિજ્ઞાની
 સૂચના-અધિકારી (information officer)
 માહિતી અધિકારી
 સૂચીકાર (cataloguer) સૂચીકાર
 સૂત્ર નિરીક્ષક (yarn inspector) સૂત્ર નિરીક્ષક
 સેન્સર અધિકારી યા દોષવેચક અધિકારી (cen-
 sor officer) સેન્સર અધિકારી
 સેન્સર પરિષદ યા દોષવેચક પરિષદ (board of
 censors) સેન્સર પરિષદ
 સેકન્ડ લેફ્ટનન્ટ (second lieutenant) સેકન્ડ
 લેફ્ટનન્ટ
 સેશન જજ યા સેશન ન્યાયાધીશ (sessions
 judge) સેશન્સ જજ
 સૈનિક અકાદમી (military academy) સૈનિક
 અકાદમી
 સૈનિક इंजीनियरी सेवा (military engineer-
 ing service) સૈનિક इंજनेरी सेवा
 સૈન્ય સંપદા અધિકારી (military estate offi-
 cer) સૈન્ય સંપદા અધિકારી
 સ્ટાફ નર્સ (staff nurse) સ્ટાફ નર્સ
 સ્ટામ્પ અધીક્ષક (superintendent of
 stamps) સ્ટેમ્પ અધીક્ષક
 સ્ટામ્પ વિક્રેતા (stamp vendor) સ્ટેમ્પ વેન્ડર
 સ્ટેશન માસ્ટર (रेलवे) (station master)
 સ્ટેશન માસ્ટર
 સ્ત્રીરોગ ચિકિત્સક (gynaecologist) સ્ત્રી-
 રોગ નિષ્ણાત
 સ્થળ इंजीनियर (ground engineer) સ્થળ
 इंजनेर
 સ્થળ સત્કારિણી (ground hostess) સ્થળ
 પરિચારિકા
 સ્થળ સેનાધ્યક્ષ (chief of army staff) સ્થળ
 સેનાધ્યક્ષ
 સ્થાનીય નિધિ લેખા-પરીક્ષક (examiner of
 local funds accounts) સ્થાનીય નિધિ
 લેખાપરીક્ષક
 સ્થાપના અધિકારી (establishment officer)
 સ્થાપના અધિકારી
 સ્થાપના શાખા (establishment branch)
 સ્થાપના શાખા
 સ્થૈનિક યા સ્થિર (static or statical) અગતિક;
 સ્થિર

સ્થાયી પરામર્શદાતા (standing counsel) સ્થાયી
 પરામર્શદાતા
 સ્વાગત અધિકારી (reception office) સ્વાગત
 અધિકારી
 સ્વાગતકર્તા યા સ્વાગતી (receptionist)
 સ્વાગતકર્તા
 સ્વાગત કાર્યાલય (reception officer) સ્વાગત
 કાર્યાલય
 સ્વીકૃતિ (recognition) માન્યતા
 સ્વાસ્થ્ય અધિકારી (health officer) આરોગ્ય
 અધિકારી
 સ્વાસ્થ્ય સેવા મહાનિદેશક (director general
 of health services) અધિકારી સેવા
 મહાનિદેશક
 હદબંદી (demarcation) સીમાંકન
 હથકારા નિરીક્ષક (handloom inspector)
 હેન્ડલૂમ નિરીક્ષક
 હથિયાર પ્રશિક્ષણ અધિકારી (weapon train-
 ing officer) હથિયાર પ્રશિક્ષણ અધિકારી
 હરકારા (dak runner) હલકારો
 હવલદાર (hawaladar) હવાલદાર
 હવલદાર મેજર (hawaladar major) હવાલદાર
 મેજર
 હવાઈ ડાક નિરીક્ષક (air mail inspector)
 હવાઈ ટપાલ નિરીક્ષક
 હવાઈ તોપચી (air gunner) તોપચી
 હવાઈ સંપર્ક અધિકારી (air liaison officer)
 હવાઈ સંપર્ક અધિકારી
 હવાઈ સલાહકાર (air adviser) હવાઈ
 સલાહકાર
 હવાઈ હુમલા વાર્ડન (air raid warden) હવાઈ
 હુમલા વાર્ડન
 હસ્તકૌશલ યા શિલ્પકર્મ યા દસ્તકારી (craft)
 હસ્તકલા
 હાઈડ્રોજનિત તેલ યા જમાવા હુઆ તેલ
 (hydrogenated oil) હાઈડ્રોજનિત તેલ;
 જમાવેલું તેલ
 હાઉસ સર્જન (house surgeon) હાઉસ સર્જન
 હોબીકેન્દ્ર (hobby centre) રસપ્રવૃત્તિકેન્દ્ર
 હસ્તાંતરક (conveyancer) હસ્તાંતરક
 હસ્તાક્ષર-અધિકારી (signature officer)
 હસ્તાંતર અધિકારી
 હૃદય-વિજ્ઞાની (cardiologist) હૃદય ચિકિત્સક;
 હૃદયરોગ-નિષ્ણાત

४. घर के भाग (घरना भाग)

अटारी-अटारी	टाइल-टाइल; टाईल
अध्ययनकक्ष-अभ्यासभंड	टोड़ा-टोड़ा (टोव्वा)
अहाता-वाडो; कंपाउंड	घड़ी-घड़ियाल
आँगन-आंगणुं	झींझो-उली; उलुं; उंबर; दरवाजे
ऊँडवारा-वंडी	तल्ला-लोंपतणियुं
ओसार; ओसारा-ओसरी	दरवाजा-दरवाजे; बारणुं
कटहरा-कठड़ी	दीवार-दीवाल
कपरा-कपरो	देहली-उंबरो
कुआ; कुआँ-कुवो	धावनपात्र-वोशबेजिन (दाथमो पोवानी कूडी)
कोंवा-नदूयो	नल-नण; थकली
कोठार-कोठार	नाली-नेण; नीक; मोरी
कोना-भूषो	पाखाना-पापमानुं; जजड़; संडास
खरौल; खपडैल-नणियां	पूजाखंड-पूजाधर
खिड़की-भारी	पेशाबखाना-मुतरडी; शौचालय; टोईलेट
खोपा-करो	प्रतिशाला-धरसाण
गच-छो	फर्श-करसबंधी
गर्भगृह; तहखाना-लोंपुरुं	फाटक-दरवाजे
गुसलखाना-स्नानगृह; बाथरूम	बगीचा-भाग
गोखा; ताक-गोभलो; ताकुं	बरामदा-छजुं; अटारी
बहारदीवारी-मेढान; वरंडो; कंपाउंड; वाडो	बैठक-बेठक
चिमनी; धुआँ-धुमाडियुं	भंडार-वंदर; कोठार
चूल्हा-चूलो	मंजिल-भाण
चौक-चोक	मलकुंड-भाणकुवो
चौकी-ओटली	मेहराब-कमान
चौखटा-भारसाण	रसोईघर-रसोडुं
छज्जा-छजुं	मोरी-मोरी; गटर
छत; सीलिंग-छत	वातायन-अजवाणियुं; हवाभारी; सायबान
छप्पर-छापुरुं	शयनकक्ष-शयनभंड
जंगला-जणी	शौचालय; संडास-जजड़; टोईलेट
जाली-जणियुं; अजवाणियुं	संडास-जजड़; पापमानुं
झरोखा-जड़भा	सीढियाँ; सोपान-पणियां
टंकी-टंकी	सीढ़ी-दादर; निसरझी; सीढ़ी

५. गृहोपयोगी वस्तुएँ (घर-उपयोगी वस्तुओ)

अखबार-छापुं	उपले-छाण
अरगनी-वणगझी	ऐनक-यशमां
अलमारी-कमाट	कंघा-कंसको
आड़ना-अरीसो	कंधी-कंसकी
आरामकुर्सी-आरामभुरशी	कंबल-कंबली
इस्त्री-ईस्त्री	कागज-कागज
ऊखल-पांडलियो	कारबोलिक एसिड-दिनाईल
एटैची-खेटेची; सूटकेस	किताब-चोपडी; पुस्तक; ग्रंथ

ગુહોપયોગી વસ્તુર્ણ

૫૮૦

ગુહોપયોગી વસ્તુર્ણ

કુંજો-ફૂંચી; ચાવી
 કુર્સી-ખુરશી
 કુલર-ફૂલર; શીતક
 કંમરા-કેમેરા; છબીયંત્ર
 કૈંચો-કાતર
 કૈલેંઢર-કેલેન્ડર; તિથિપત્ર
 છટિયા; છાટ-ખાટલો
 છિલીના-રમકડું
 ગદેલા-ગાદલું
 ગદ્દી-ગાદી
 ગમલા-ફૂડું
 ગિલેફ-ગલેફ
 ગુડિયા-દીંગલી; ફૂબડી
 ગુડ્ડા-દીંગલો
 ગુડ્ડી-દીંગલી; ફૂબડી
 ગુદડી-ગોદડી
 ગેંદ-દડો
 ગોબર-છાશ
 ઘંટો-ધંટડી; ટોકરી
 ઘડી-પડિયાળ
 ઘોડી-ધોડી (લાકડાની)
 ચટાઈ-શેતરંજી
 ચદર-ચાદર
 ચરખા-ચરખો
 ચારપાઈ-ખાટલો; પલંગ; ઢોલિયો
 ચાખી-ચાવી; ફૂંચી
 ચિલમ-ચલમ
 જાંજિમ-જાજમ
 જીંધી-ઝિંધિયું
 છઢી-લાકડી
 છાતા-છત્રી
 જાફૂ-સાવરણી; સંજવારી; ઝાડુ
 જાફાનૂસ-ઝુમ્મર
 જૂલા-હીચકો; ખાટ; હિંડોળો; જૂલો
 ટાંક; પાછતો-અભરાઈ
 ટેબુલ-ટેબલ; મેજ
 ટેલીફોન-ટેલિફોન; દૂરભાષ
 ટેલીવિઝન-ટી. વી.; દૂરદર્શન
 ટેપ-ટેપ
 ટોંટો-ટોટી; નળી
 ટોકરી-ટોપલી
 તકિયા-તકિયો
 તરાજૂ-ત્રાજવાં; કાંટો
 તસ્વીર-છબી

તાલા-તાળું; સાચવણિયું
 તાશ-ગંજીપત્તાં
 તિજોરી-તિજોરી
 તિપાઈ-ત્રિપાઈ
 તોશક-રૂની તપાઈ; રજાઈ
 તૌલિયા-ટુવાલ; રૂમાલ
 દંતમંજન-દંતમંજન
 દંતધન; દાતીન-દાતણ
 દરી-શેતરંજી; સાદડી
 દર્પણ-દર્પણ; અરીસો; આઈનો; ચાટલું
 દસ્તા-પરાઈ
 દિયા; દીયા; ચિરાગ-દીવો; ચિરાગ
 દિયટ; દીવટ-દીવો
 દિયાસલાઈ-દીવાસળી
 ધાગા-દોરો
 ધૂપદાની-ધૂપિયું
 નૈકિન-નેપકિન; રૂમાલ
 પનડિહા; પાનદાન; પાનદાની-પાનદાની
 પરા-પડો
 પલંગ-પલંગ; ઢોલિયો
 પા-અંદાજ-પગલુછણિયું
 પિચકારી-પિચકારી
 પીકદાની-થુંકદાની
 ફાનૂસ-ફાનસ
 ફાવડા-પાવડો
 ફૂલદાની-ફૂલદાની
 બંબા-બંબો (પાણીનો)
 બિછોના-બિછાનું
 બૂરસ-બ્રશ
 બૈંચ-બાંકડો; પાટલી
 ચોતલ-શીશી
 ઘોરા-થેલો; કોથળો
 ખિત્તિચિત્ર-ભીતચિત્ર; દીવાલચિત્ર
 મસહરી-મચ્છરદાની
 માંચો; પચિયા; છાટ-માંચી; ખાટલી
 મેજ-મેજ; ટેબલ
 મોઢા; મોઢા-મૂડો
 મોમલતી-મીલબતી
 રમ્સી-દોરડું; ધોરી
 રેફિયો-રેડિયો; આકાશવાણી
 લાલટેન-લાનસ
 લિફ્ટ-રજાઈ
 શય્યા-પપારી
 શીશી-શીશી

रसोई के साधन

५८१

रसोई के साधन

संदूक-पेटी
सरीता-सूरी
साबून-साधु
सुराही-भोटपो; यंबु
सूई-सोय

सोफा-सोफा
स्टूल-स्टूल
हथौड़ी-हथौड़ी
हमाम-(पाखीनो) बंबो
हुक्का-हुक्का

६. रसोई के साधन (रसोईनी चीजें)

अंगीठी-सभरी
कटोरा-वाडकी
कटोरी-वाडकी
कठीता-धाण
कठीती-कथरोट
कड़ाही-कड़ाई
कप-कप; प्यालो; ग्लास
करंड-करंडियो
कलछा-कलछा
कलछी-कलछी
किरासन-करोसीन
कुकर-कूकर
केतली-कीटली
खरल-पल
खुरचनी-पमशी
गगरी-गागर
गिलास-प्यालो; ग्लास
गैलन-गैलन
गैस-गैस
घड़ा-घड़े; भोटियो
चकला-ओरसियो
चक्की-धंटी
चमचा; चम्मच-चमचो
चलनी-चाणशी
चाकू-चपु; चाकु
छिमटा-चीपियो
चूल्हा-चूलो
चीकी-चाक
छोका-शीकुं
जांता-धंटी
जग-पाखीनो जग; यंबु
छूरी-छूरी; छरी
झारी-अरी

डोल-डोल; बालटी
डिबिया-दाबरी
डिब्बा-डबो
डोई-डोयो
ढँकना; ढक्कन-ढाँकशु; छीबु
तवा-तपो
धात-धाण
धाती-धाणी
धैला-धैलो
दस्ता; मूसली-दस्तो
पत्तीला-तपेलुं
पत्तीली-तपेली
पत्ती-पत्ती
पीपा-पीपुं
फूंकनी-फूंकनी
बटलोई-बटलोई
बदुला-बोपरशु
बट्टा-वाटशियो
बरतन-वासण
बालटी-डोल
बेलन-बेलण
मटका-माटपुं
मटकी-माटली
मथनी-दही मथवानुं माट (गोणी)
मथानी-रवई
मसाला-मसालो
रकाषी-रकाषी
रसोईघर-रसोई
लुटिया-लोटी
लोटा-लोटे
लंच का बक्सा-लंच ओक्स
सैंडसी-साधसी
सूप-सूपुं

७. कपड़े-लत्ते (पोशाक)

अंगरखा-अंगरखुं
अँगिया-गंछराक; अनियन; योणी (कबजो)

अँगोछा-टुवाल
आस्तीन-आंय

रसोई के साधन

५८२

रिश्तेदार

इजारबंद-नाहुं
 ओढनी-ओढणी
 ओवरकोट-ओवरकोट
 कंचुकी-कमणो; कापड़; कांयणी
 कंबल-कामणो; धाबणो; साल
 क्रमीज-जमीस; पहेरेश
 कमरबंद-पट्टो; बेल्ट
 कालर; गरोबान-कोलर
 कुरता; कुर्ता-जबजो; सदरो
 कुरती-बड़ी; थोणी
 कोट-कोट; उगलो
 खडाऊँ-खापड़ी; पाहुका
 गुलबंद-गलपट्टो; मकलर
 घाघरा-धाधरो; यक्षियो
 घुँघट; नकाब-भुरभो
 चट्टी-थड़ी
 चुनरी-चूँदड़ी
 चोगा-कड़नी
 चोली-थोणी; कमजो; मोटी थोरणी
 जाँघिया-जाँघियो; थड़ी
 जाकिट-जाकिट
 जुराब (पैर के)-मोजा
 जूता-जोडा; भासड़; भुट
 टाई-नेकटाई
 टोपी-टोपी

तौलिया-टुवाल
 दस्ताना (हाथ के)-मोजा
 दुपट्टा-दुपट्टी; उपरधु; भेस
 दुशाला-शाल
 धोती-धोतियुं
 नेकटाई-टाई
 पगड़ी-पाघड़ी
 पटलून-पाटलून
 पाजामा; पायजामा-पायजामो
 पेटीकोट-पेटीकोट
 फ्राक-फ्राक; जलबुं
 बनियाइन-गंछफराक
 बरसाती कोट-रेछनकोट
 सुशशर्ट-भुशशर्ट
 बूट-भुट
 मुँडासा, मुरेठा-कंटे
 मोजा-मोजा
 लंगोट-लंगोट; कथ
 लहंगा-लेंधो; लेंधी
 वासकुट-वासकुट
 सलवार-सलवार; सुरवाल
 साड़ी-साडलो; साड़ी
 साफा-साफी
 साया-यक्षियो; यरक्षियो
 स्लीपर-स्लीपर

८. रिश्तेदार (सगां-संबंधी)

अब्बा; पिता-पिता; बापा
 अम्मा; माँ-माता; मा; आ
 चचेरे-आऊनां (पितराई)
 चाचा-आका
 चाची-आकी
 जमाई-जमाई
 जीजा-मोटी अहेनना वर
 जीजी-मोटी अहेन
 जेठ-जेठ
 जेठानी-जेठायी
 ताई-मोटां आकी
 ताऊ-पिताना मोटा भाई
 दंपति-दंपती (पतिपत्नी)
 दाऊ-मोटा भाई
 दादा-दादा (पिताना पिता)
 दादी-दादी (पितानी माता)
 दामाद-जमाई

दुल्हाइन; वधू-पत्नी; वधु
 दुल्हा-वर; पति
 देवर-दियर
 देवरानी-देराणी
 दौहित्र-दोहित्र (दीकरीनो दीकरो)
 दौहित्री-दोहित्री (दीकरीनी दीकरी)
 ननद-नण्ड
 ननदोई-नण्डदोई
 ननिहाल; ननसार-मोसाण
 नातिन-पुत्रीनी पुत्री
 नाती-पुत्रीनो पुत्र
 नाना-माताना पिता (आजा)
 नानी-मातानी माता (आऊ)
 पति-पति; वर
 पतोह; पतोह-पुत्रवधू (दीकरानी वधु)
 पत्नी-पत्नी; ओरत; पक्षियाणी; वधु
 परदादा-प्रपितामह (दादाना पिता)

રિશ્તેદાર

૫૮૩

પેશેવાલે

પિતા-પિતા; બાપા
 પિતામહ-દાદા
 પિતામહી-દાદી
 પુત્ર-દીકરો
 પુત્રવધૂ-પુત્રની પત્ની
 પુત્રી-દીકરી
 પુરુષ-પૂર્વજ
 પોતા-પુત્રનો પુત્ર
 પોતી-પુત્રની પુત્રી
 પૌત્ર-પૌત્ર (પુત્રનો પુત્ર)
 પૌત્રી-પૌત્રી (પુત્રની પુત્રી)
 ફૂફેરો-ફોઈનાં (છોકરાં)
 ફૂફા-ફુઆ
 ફૂફી; બૂઆ-ફોઈ
 ફુફેરી-ફોઈપાત (ફોઈનાં છોકરાં)
 બહનોઈ-બનેવી
 બહન; બહિન-બહેન; ભગિની
 બહુ-વધુ; પત્ની
 ભત્રીજા-ભત્રીજો
 ભત્રીજી-ભત્રીજી
 માંજા; માનજા-ભાણેજ
 માઈ-ભાઈ
 માનજો-ભાણેજ

મામ્મી; માવજ-ભાભી
 મમેરો-મામાનાં (છોકરાં)
 માં-મા; માતા; જનેતા; બા
 માતામહ-માતાના પિતા
 માતામહી-માતાની માતા
 માબાપ-માતાપિતા; માબાપ
 માયકા-પિયર; મહિયર
 માંસા-માસા
 માંસી-માસી
 માંસેરો-મસિયાઈ (છોકરાં)
 વધૂ-પત્ની; વધુ
 સપત્ની-શોક્ય
 સમધિન-વેવાણ
 સમધી-વેવાઈ
 સરહજ-સાળાની પત્ની; જિલ્લામણ
 સલહજ-સાળાવેલી
 સસુર-સસરો
 સસુરાલ-સાસરું
 સાલા-સાળો
 સાલી-સાળી
 સાસ-સાસુ
 સૌત-શોક્ય
 સૌતેલા-ઓરમાન; સાવડું

૧. પેશેવાલે (ધંધાદારીઓ)

અંકેક્ષક-અન્વેષક; ઓડિટર
 અલ્ખાર-વિક્રેતા-છાપાવાળો
 અક્રિયા-આડતિયો; મારફતિયો
 અધ્યાપક-અધ્યાપક; શિક્ષક
 અન્નવિક્રેતા-કક્ષિયો (અનાજનો વેપારી)
 અભિનેતા-નટ; અદાકાર; એક્ટર
 અભિનેત્રી-નટી; એક્ટ્રેસ
 આયા; ધાય-આપા; પરિચારિકા; નર્સ
 આરાકશ-વહેરણિયો
 ઇંજીનિયર-ઇજનેર
 ઇત્રસાજ-અત્રિયો
 ઉદ્યોષક-ઉદ્યોષક; પ્રવક્તા
 ઓફ્ફા-ભૂવો
 ઔષધિ-વિક્રેતા-ઔષધવિક્રેતા; દવાવાળો
 કલઈગર-કલાઈ કરવાવાળો
 કલવાર; કલાલ-કલાલ
 કલાકાર-કલાકાર
 કસાઈ; બૂચફ-કસાઈ
 કસેરા; ઠેરા-કસારો

કાંસાગર-કંસારો
 કારીગર-કારીગર
 કિસાન-ખેડૂત
 કુંજડા-કાઠિયો
 કુમ્હાર-કુંભાર
 કુલી-મજૂર
 કોચવાન-ગાડીવાળો
 લગોલગ-ખગોળવેત્તા
 લટલુના-ખાટલો ભરનાર
 લગ્નિક-ખાણિયો
 લગાદો-સંધાડિયો
 લાનસામા-બબરથી
 લુપિયા પુલિસ-છૂપી પોલીસ; ગુપ્તચર
 ગંધી-સરેયો
 ગફરિયા-ભરવાડ
 ગણિકા-ગણિકા; વેશ્યા; વારાંગના
 ગવૈયા-ગવૈયો
 ગુપ્તચર-ગુપ્તચર; જાસૂસ
 ગુમાસ્તા-ગુમાસ્તા

पेशेवाले

५८४

पेशेवाले

गोताखोर—डूबकीभार
 ग्वाला—गोवाणियो; गोवाण
 ग्वालिन—भडियारी; गोवावण
 घड़ीसाज—घडियाणी
 चक्की—मालिक—घंटीवाणो
 चपरासी—पटावाणो; सेवक
 चमार; चर्मशोधक—चमार
 चरवाहा—गोवाण
 चिकित्सक—चिकित्सक; वैद्य; डाक्टर
 चिट्ठीरसौं—टपाली
 चिट्ठीमार—पारधी
 चित्रकार—चित्रकार
 चुड़िहारा—चूड़गर; मझिया
 छायाचित्रकार—छायाकार; फोटोग्राफर
 छीपा—रंगरेज
 जत्ताद—कांसीगर
 जहाजी—जहासी; नाविक
 जादूगर—जदूगर
 जिल्दसाज—बांधणीकार; बुकबाईन्डर
 जुआरी—जुगारी
 जुलाहा; जुनकर—वस्त्रकर
 जोबर—जोबर
 जौहरी—ज्वेलरी
 ज्योतिषी—जोषी
 झाड़ू—बरदार—सफाई कामदार
 टोनहाया—तूवो
 ठठेरा—कंसारो
 ठेकेदार—छातरदार; कंठाटी; कोन्दाकर
 डाकिया—टपाली
 डाकू—लूटारो
 डोलकिया—ढोली
 डोली—ढोली
 तबलची; तबलिया—तबलशी
 तबोब—डाक्टर
 तमोली—तंभाणी
 तानिक—तानिक
 तारकश—पातुनो तार भेंचनार; तारवाणो
 तीरंदाज—तीरंदाज; आशावणी
 तेली—धांयी; तेली
 थवई; राजगीर—डियो
 दंतचिकित्सक—दंतवैद्य
 दर्जी—दरज; मेणार्थ
 दलाल—दलाल
 दाई—दापण

दुकानदार—दुकानदार
 दुभाषिया—दुभाषियो
 धनुर्धर—आशावणी; तीरंदाज
 दूधवाला—दूधवाणो
 धुनकर; धुनियाँ—पीछरो
 धीवर—दीभर; माछीभार
 धोबी—धोबी
 नकल—नवीस—बहियो; नकल करनार
 नक्काश—नक्शीकार
 नर्तक—नृत्यकार
 नर्तकी—नर्तकी
 नलकार; प्लम्बर—नण बेसाडनार
 नाई—वाण्ड
 नाखुदा—नापुदा
 नाट्यकार—नाट्यकार
 नानबाई—पडियारी
 नाविक—वहावटी; नाविक; जहासी
 न्यायाधीश—न्यायाधीश
 पँसारी—गांधी
 पटवा—पटवो
 पटवारी—तवाटी
 पत्रकार—पत्रकार
 पनडुब्बा—परजवो
 पनभरा—पाणीवाणो
 परिचारिका—परिचारिका; भरदासी
 पर्यटक—प्रवासी; यात्रिक
 पशुचिकित्सक—सालोत्री; पशुवैद्य
 पहरेदार—पहरेगीर
 पुस्तक—विक्रेता—ग्रंथविक्रेता
 प्रकाशक—प्रकाशक
 प्रतिलिपिक—नकल करनार
 प्रवक्ता—उद्घोषक; प्रवक्ता
 फडिया—डियो
 फिल्म—निर्माता—चित्रनिर्माता
 फेरीवाला—फेरियो
 बजाज—कापडियो
 बड़ई—सुधार
 बानैत; तीरंदाज—आशावणी; तीरंदाज
 बुनकर—वस्त्रकर
 बांसुरीवाला—वांसणीवाणो
 बीमा—एजेंट—बीमा एजेंट
 भडभूजा—लडलुंछो
 भिश्ती; माशकी—पचाली
 भूमापक—मापणीकार

जलस्थाने

५८५

पालतू प्राणी

मछुआ-माछीमार
मजदूर-मजूर
मरजिवा-मरजोवो
मत्लाह-मारवो
माली-माथी
मुंशी-कारकुन
मुद्रक-मुद्रक; छापनार
मूर्तिकार-मूर्तिकार
मेमार; राज-कडियो
मेहतर-मेहतर
मोची-मोथी
मोदी-मोदी
रंगरेज-रंगरेज; रंगारो
रंगासाज-रंगारो; पेठ-टर
रज्जुनर्तक-भज्जिथो; नट
रसोइया-रसोइयो
रत्नकलाकार-डीराधसु
राज; राजगीर-कडियो
लकड़हारा-कडियारो

लुहार; लोहार-लुहार
शिकारी; व्याध-शिकारी
शिल्पी-शिल्पी
शोधक; शोधकर्ता-शोधक; संशोधक
लेखक-लेखक; ग्रंथकर्ता
लेखापाल-हिसाबनीस
व्याख्याता-व्याख्याता
संतरी-पहेरेगीर
संगतराश-सलाट
संपादक-संपादक
संपेरा-भेदारी
संवाददाता-भज्जपत्री
सर्वेक्षक-मापणीकार
साईस-धोषवाणी
सुनार-सोनी
स्थपति-स्थापत्यकार; स्थपति
सौदागर-सोदागर
हकीम-(पुनानी पद्धतिनो) डकीम
हलवाई-कंढोई

१०. जलस्थान (जल-स्थानो)

कुँआ; कुआँ-डूवो
छोटा नाला-वेकणी
झरना-जरशु
डबरा-भाभोथिपुं
तालाब-तलाव

बावड़ी; बावली-वाव
महासागर; समुद्र-दरियो
सरिता-सरिता; नदी
सरोवर-सरोवर
हीज-छोज

११. पालतू प्राणी (पाणेलो प्राणी)

ऊँट-उंट
ऊँटनी-उंटनी; सांडणी
कुतिया; कुत्ती-कूतरी
कुत्ता-कूतरो
खच्चर-घोडा गंधेडनु मिश्रित संतान; अन्य
खरगोश; खरहा-ससलुं
गदहा; गधा-गंधेडो
गदही; गधी-गंधेडी
गाडर-घेडुं
गाय-गाय
घोड़ा-घोडो
घोड़ी-घोडी
जेबरा-जिब्रा
टट्टू-टट्टु
नेवला-नोथियो
बंदर-वांदरो

बंदरी-वांदरी
बकरा-भकरो
बकरी-भकरी
बिलाब-बिलाडो; भीनडो
बिल्ली-बिलाडी; भीनडी
बैल-भणह
भेड़ा-भेडो
भेड़ी-भेटी
भैंस-बैंस
भैंसा-पाडो
मेढ़ा; मेघ-भेडो
यैक-याक (तिभेटनु पशु)
चानर-वांदरो
चानरी-वांदरी
शशक-ससलुं
साँड़-सांड; आपलो

वन्य प्राणी

५८६

प्राणियों की बोली

१२. वन्य प्राणी (जंगलनां पशु)

कंगारू—कांगारू
कस्तूरीमृग—कस्तूरीमृग
काला हिरन—कालियार
गीदड़—शियाण
गीदड़ी—शियाणवी
गेंडा—गेंडा
चीतल—चीतल
चीता—चित्तो
चुहिया; चूही—छंदरी
चूहा—छंदर; कोर
तेंदुआ—दीपडा
दरियाई घोड़ा—जणधोडा
नीलगाय—नीलगाय
बाघ—बाघ
बाघिन—बाघण
बारहसिंघा—बारशीगुं
भालू—रीछ
भेड़िया—बुरु
मूषा; मूष; मूषक; मूस—छंदर
मूषा; मूषिका—छंदरी
मृग—छंदर; मरधलो

रीछ—रीछ
लकड़बग्घा—जरब
लोमड़ी—लोकड़ी
शुतूरमृग—शाहमृग
शेर—सिंह; बाघ
शेरनी—सिंहण; बाघण
साही—शाहूडी
सिंह—सिंह
सिंहनी—सिंहण
सियार; स्यार—शियाण
सूअर—डुअर; भूड
स्यारी—शियाणवी
हाथी—हाथी
हस्ति; हस्ती—हाथी
हस्तिनी—हाथणी
हरिण—छंदर
हरिणी—छंदरी
हाथी—हाथी
हिप्पोपोटामस—दरियाई घोड़ा; डिपोपोटेमस
हिरन—छंदर
हिरनी—छंदरी

१३. प्राणियों के बच्चे (प्राणीओनां बच्चां)

ऊँट का बोता—छिंटनुं ओतनुं
कुतिया का पिल्ला—कूतरीनुं गलूडिनुं
गदहा का रेंगटा—गधेरीनुं ओलकुं
गाय का बछड़ा—गायनुं वाछरुं
घोड़े का बछेड़—घोड़ानुं वछेरुं
बकरी का मेमना—बकरीनुं लवारुं

बिल्ली का बिलौटा—बिलाडीनुं भीनुं
भेड़ का मेमना—धेरीनुं गिंदरुं
भैंस का पँडवा—बेंसनुं पाडुं
मुर्गी का चूजा—मरधीनुं पीडुं
साँपिन का सँपोला—सापणनुं सापोखिनुं
हिरन का हिरनौटा—छंदरीनुं छंदरिनुं

१४. प्राणियों की बोली (प्राणीओनी बोली)

ऊँट का बलबलाना—छिंटनुं गांगरनुं
कुत्ते का भौंकना—कूतरानुं लसनुं
कौए का काँव काँव करना—कागडानुं का का करनुं
गधे का रेंकना—गधेडानुं लूकनुं
गाय का रँभाना—गायनुं लोभरनुं
घोड़े का हिनहिनाना—घोड़ानुं छणछणनुं
चूहे का चूँ चूँ करना—छंदरनुं थुं थुं करनुं
पंछी का चहकना—पंछीनुं यहेकनुं
बंदर का घुड़कियाँ करना—वांदरानुं लपेयुं करनुं
बकरी का मिमियाना—बकरीनुं बे बे करनुं
बाघ (शेर) का गुर्राना (गरजना)—बाघनुं धुधवाटे करनुं
बिल्ली का म्यांं म्यांं करना—बिलाडीनुं म्यांं

म्यांं करनुं
भालू का गुर्राना—रीछनुं धूरकनुं
भेड़ का मिमियाना—धेरीनुं में में करनुं
भैंस का बँबाना—बेंसनुं आधेडुं
भौरे का भुं भुं (गुंजार)—लमरानुं लुं लुं करनुं
पक्खी का भिनभिनाना—भाभीनुं लणलणनुं
मुर्गे का बोंग देना—कूकडानुं कूकडे कूक करनुं
मेढक का टर्राना—देडडानुं डाँडाँ करनुं
पोर का टहुकना—मोरनुं टहुकनुं (गलेकनुं)
साँप का फुफकारना—सापनुं फूफवुं
सिंह का दहाड़ना—सिंहनुं दहाडुं (गर्जवुं)
सिंह (शेर) का गरजना—सिंहनुं गर्जवुं
हाथी का चिंघाड़ना—हाथीनुं चिंघाडुं

१५. जीवजंतु और जलचर (જીવજંતુ અને જળચર)

अजगर—अजगर
 इंद्रगोप—गोअणगाय
 कछुआ—कछुआ
 कनखजूरा—कानखजूरो
 काँटाचूहा—शेणो
 किलनी; चिचड़ी—छतरडी
 कुमि—करमियो
 केंचुआ—अणसिपु
 केकड़ा—करखलो
 खटमल—मांकश; मांकड
 गिरगिट—काखंडो
 गिलहरी—भिसकोली
 गोह—धो
 घडियाल—घडियाल (मगर)
 चपड़ा—वंछो
 छपगादड़—खामाखीउपुं
 चींटी—कीडी
 छछूंदर—छछुंदर
 छिपकली—गरोणी
 जुगनू—आगियो
 जूँ—जू
 जोंक—जणो

झिल्ली—तमरुं
 झोंगर—कंसारी
 टिड्डी—लीड
 बोला; पिल्लू—छपण
 दीपक—छिधर
 धान्यकीट—धनेरुं
 पतंग; परदार कीड़ा—ईडुं
 पतंगा—पतंगिपुं
 पिस्सू—खांखड
 बगई—बगाई
 बिच्छू—वीछी
 भौंरा—बभरी
 भौरी—बभरी
 मकड़ी—करोणिभो
 मकोड़ा—मांकडो
 मकखी—माभी
 मगर—मगर
 मच्छर—मच्छर
 मछली—माछली
 लोख—लीभ
 शार्क मछली—शार्क माछली
 साँप—साप

१६. पक्षी (પક્ષી)

उल्लू—धुवड
 कठफोड़ा—ककडभोड
 कपोत; कबूतर—कभूतर; पारेवुं
 काकातूआ—काकाकौवो
 किलकिला—कलकलियो
 कोकिल; कोयल—कोपल
 कौआ; काग—कागडे
 कोटवाल—काथो कोशी
 कोतुवा—कंसारी; टुकटुकिभो
 कौंच—कौंच
 खंजन—भंजन; दिवाणी घोरी
 गरुड़—गरुड
 गिद्ध—गीध
 गौरैया; चिड़िया—चकली
 घेंडूल—यंछेण
 चकदिल—नायध
 चकवा—चकवो; चकवाक
 चकवी; बरसोरी—चकवी; चकवाकी

चकोर—चकोर
 चातक—चातक
 चिमगादड़—खामाखीउपुं
 चील—समडी
 टिटिहरी—टिटोरी
 तीतर—तेतर
 तोता—धोपट
 दयाल—दयड
 दरजी—दरजो
 पतरंगा—पतरंगो
 पंडुक; टुंटरुं—छोखो
 पपीहा—पपेयो
 परेवा—पारेवुं; कभूतर
 फूलचुकी—सकरभोरो
 बगुला—बगलो
 बटेर—बटेर
 बतख—बतक
 बया—सुगरी

पेड़-पौधे

५८८

पेड़-पौधे

बाज-बाज
बुलबुल-बुलबुल
भौरा-भमर
मछलीलीका-कलकलियो
मृगा-मरघो; कूकड़ो
मृगी-कूकड़ी; मरघी
मेना-मेना (काबरे)

भोर-भोर
भोरनी-ढेल
लवा-लावरी
सारस-सारस
सुग्गा-पोपट (सूडो)
हंस-हंस
हंसनी-हंसी

१७. पेड़-पौधे (आड तथा छोड)

(क) पेड़ (आड)

अडसा; अटरूप-अरुसी
अमरुद का पेड़-आमकणी
अमलतास-गरभाणो
अरनी-अरणी
अरीठा; रीठा-अरीठो
अर्जुन-अर्जुन
अशोक-आसोपालव
अश्वत्थ; पीपल-पीपणो
आँब; आम का पेड़-आंबो; आम्रवृक्ष
आँबले का पेड़-आमणानु आड
इंगुदी वृक्ष-इंगुदीनु आड
इमली का पेड़-आमली वृक्ष; आंबली
इलायची वृक्ष-अेलचो
कटहल का वृक्ष-कशरी
कदंबवृक्ष-कदंब
कदलीवृक्ष-केल
कनेर-कशेर; कशेर
करंज; करंजा-कशजो
करींदा-करमढो
कांचनार-कांचनार
कोको-कोको
खजूर का पेड़-भजूरी
खदिर का पेड़-भेर
खिरनी-शमशनु आड
गुलमोहर-गुलमोहर
गूलर-ओमरानु आड
गेंदा-गलगोठो
चंदनवृक्ष-चंदन (सुभड)
चंपकवृक्ष-चंपो
चीड़-शीड

जामुन-जामुडो
ताड़-ताड
दाढ़िम का वृक्ष-दाडमड़ी
देवदारु-देवदार
नारियलवृक्ष-नारियेणी
नीबू का पेड़-लींबुड़ी; लिंबोई
नीमवृक्ष-लीमडो
पलाश; टेसू-केसूडो
पपीते का वृक्ष-पपेपो
पारिजात; पारिजातक-पारिजात
पीपर-पीपर
पीपल-पीपणो
पीलू-पीलुड़ी
बबूल-बावण
बरगद-वड
बाँस-वांस
बेंत-नेतर
बेर का पेड़-भोरडी
मंदार-मंदार
महुआ-महुडो
मुनगा-सरगवो
वटवृक्ष (बरगद)-वडनु आड
शमीवृक्ष-भीजडो
शहतूत-शेतूरनु आड
शात्मलीवृक्ष-शीमणो
सरो-सरुनु आड
सहजान; सौजना-सरगवो
सागवान; सागीन-साग
सीसम का वृक्ष-सीसमनु आड
हरिद्रक-हरिदरवो

(ख) कंद, पौधा, बेल (कंद, छोड, बेल)

अगल का पौधा-कुंवारनो छोड
अरवी-अणवी
आक-आकडो

एरंड; रेंड-डिवेलो; अेरडो
एलुवा; मुसब्बर-अेणियो
कपास-कपास

पेड़ के हिस्से

५८८

फल-मेवा

कैकटस—कैकटस
गुंजा—गुंजा
चमेली—चमेली
जुही—जूईनी वेल
तुलसी का पीछा—तुलसी
द्राक्षलता—द्राक्षनी वेल

धतूरा—धतूरे
नागफनी—धोर
नागरबेल—नागरबेल
बनतुलसी—बावली
शकरकंद का पीछा—शकरकंद
सन का पीछा—सास

१८. पेड़ के हिस्से (आडना अवयव)

अंकुर—अंकुर
अखुआ; फुनगी—झांगो
कलम; पैबंद—आडनी कलम
गुठली—गोटली
जड़—भूण
छाल—छाल
टहनी; डाली—आली
तंतु—तंतु
तना; डंडी—पड
पत्ता; पत्ती—पांछु
पुकेसर—पुकेसर

पुष्परेणु—पराग
पीछा—छोड
फल—फल
फूल—फल
बीज—बीज; बी; बिभुं
बीजांकुर—बीजांकुर
मूल—भूण
रेष्मा—रेसो
रोष—रोषो; छोड
शाखा—आली
स्त्रीकेसर—स्त्रीकेसर

१९. फल-मेवा (झणो अने मेवा)

अंगूर—द्राक्ष
अंजीर—अंजीर
अखरोट—अखरोट
अननास; अनानास—अनेनास
अनार—आडम
अमरुद—अमरुद; आमफल
आंवला—आंवला
आम—केरी
आरिया—आरिया
आलूचा—लीला जरदाणु
आलूबुखारा—सूका जरदाणु
इक्षु; ईख; गन्ना—शेखरी
कटहल—कटहल
काजू—काजू
किशमिश—द्राक्ष
केला—केलु
खजूर—भजूर
खरबूजा—सकरटेटी
खारिक—भारेक
खिरनी—रायध
खीरा—खीरु
खूबानी—जरदाणु
चिरंजी—चारेणी
चीकू—शीकु
७. को. - 38

सुहारा—भारेक
जामफल—जामफल
जामुन—जामुन
तरबूज—तरबूज
दाडिम—दाडिम
नारंगी—नारंगी
नारियल—नारियल
नाशपाती—नाशपाती
नीबू; लींबू—लींबू
पपीता—पपीता
पिस्ता—पिस्ता
फालसा—फालसा
बादाम—बादाम
खेर—खेर
मुसंबी; मौसंबी—मौसंबी
मुंगफली—मुंगफली
रामफल—रामफल
लीची—लीची
शरीफा—सीताफल
शहतूत—शहतूत
संतरा—संतरा
सिंघाड़ा—सिंघाड़ा
सीताफल—सीताफल
सेब—सेब

२०. फूल (ફૂલ)

कनेर-કનેર; કણેર
कमल-કમળ; પપ્પ
कुटज-કુટજ
कुमुद; कुई-પોપણું (રાતે ખીલતું કમળ)
केतकी-કેતકી
केवड़ा-કેવડો
गुलमोहर-गुलमोहर
गुलाब-गुलाब
गेंदे का फूल-गलगोटो
ट्यूलिप-ટ્યુલિપ
डैफोडिल-ડેફોડિલ
चंपक-ચંપક
चमेली-ચમેલી
जाई-જાઈ
जूही-जूही
तगर-तगर
धतूरा-धंतूरो

पद्म-કમળ
पलाश-કેસુડું
पारिजात-પારિજાતક
बकुल-બકુલ
बाराहमासी-બારમાસી
मंदार-મંદાર
मरुआ-ડમરો
मूंगरा-ડોલર
योगरा-મોગરો
मौलसिरी-બટમોગરો
रजनीगंधा-રજનીગંધા
रातरानी-રાતરાણી
सुरजमुखी-સૂરજમુખી
सेवती-સેવંતી
सुवर्णचंपक-સોનચંપક
हजारा-હજારીગલ; ગલગોટો
हारसिंगार-હારસિંગાર

२१. सागसब्जियाँ (શાકભાજી)

अजवायन-अजमाना पान
अदरक-आड़ू
आरबी-अणवी
आलू-બટાટા
इमली-आंवली
कंकोड़ा-कंडोड़ा
ककड़ी-કાકડી
कोला-કોરલા
कुंदरू-खिलोड़ा
कुम्हड़ा; कदरू-कोणु
केला-केणु
गाजर-गाजर
गोभी; कोबी-कोबीज
ग्वारफली-गुवारशींग
पिपा-दूधी
चचरीडा-टीडोणा
चिंचिड़ा-पंडोणु
चोलाई-चोणार्छ शक; ताम्रगजो
जमीकंद-सूरज
टमाटर-टामेटो
टिंडा-टीडोणु
तुरई; तोरई; तोरी-तूरिधुं
नीबू-લીબू
नेनुआ; नेनुवा-गलकुं
परवल-परवल

पालक-पालकनी भाज
पुदीना-डुधनी
प्याज-डुंगली; कांदा
फुलगोभी-कुलेवर
फ्रेंच बीन-कणसी
बंभगोबी-कोबीज
बैंगन-रींगन
बैंगनमारु-बुडा
भाजी; सब्जी-भाज
भिंडी-बींडो
मटर-वटाण
मिर्च-भरथुं
मूली-भूणी
मेथीसाग-मेथीनी भाज
रतालू-रताणु
राई-राई
लहसुन-लसण
लौकी-दूधी
शिंगी-पापड़ी
सकरकंद-शकडिधुं
सहिजन-सरगवो
सींगरा-मोगरी
सूरन-सूरज
सेम-वालोण (पापड़ी)
हलदी-हलदर

મસાલે

૫૯૧

खाद्य और पेय

૨૨. મસાલે ઔર ઔષધિયાँ (મસાલા અને ઔષધિઓ)

અગર-અગર
અગરબત્તી-અગરબત્તી
અજવાયન-અજખો
અદરક-આદુ
અફ્રોમ-અફીફ
ઇલાયચી-એલચી
ઇલુવા-એળિયો
કાથા-કાથો
કાપૂર-કપૂર
કસ્તૂરી-કસ્તૂરી
કાંચ-કાચ
કાલાજીરા-કાળીજીરી
કાલીમિર્ચ-કાળાં મરી
કુચલા-એરકચોળું
કૈશર-કૈસર
ચણિયા-ખડી (ચાક)
ચસચસ-ખસખસ
ચૈર; કાથા-કાથો
ગુફ-ગોળ
ચંદન-ચંદન; સુખડ
ચાય-ચા
ચીની-ખાંડ
છુહારા-ખારેક
જાથફલ-જાથફળ

જાથિત્રી-જાવંત્રી (જાપફળ પરનું છોતરું)
જીરા-જીરું
જૂતિયા-મોરધૂધુ
તેજપાત; દાલચીનો-તજ
ધનિયા-ધાણા
નમક-મીઠું; લવણ
પીપર-લીંડીપીપર
મિર્ચ-મરચું
મિસરી-સાકર
મુલહઠો-જેઠીમધ
મેથી-મેથી
રાઈ-રાઈ
રીઠા; રીઠી-અરીઠા
સવંગ; લૌંગ-લવિંગ
લહસુન-લસણ
લોહબાન-લોખાન
સુપારી-સોપારી
સુદાગા-ટેકણખાર
સાબૂદાના-સાબુદાણા
સોઈ-સૂઈ
સીફ-વરિયાળી
હલદી-હળદર
હરૈ-હરડે
હીંગ-હિંગ

૨૩. खाद्य और पेय (ખાવા અને પીવાના પદાર્થો)

અડદ-અડદ
અચાર-અચાણું
અહર-તુવેર
આફસકીમ-આઈસક્રીમ
આટા-લોટ
ઇંધન-ખળતણ
ઉડદ-અડદ
કચૂમર-કચુંબર
કચૌરી-કચૌરી
કઢી-કઢી
કસાર-કંસાર
કહવા-કાવો
કાફી-કોફી
કાલીમિર્ચ-તીખાં મરી
કુલ્ફી-ઠંડી કરેલી મલાઈ (કુલ્ફી)
કેક-કેક
કોદ્રવ-કોદરા

ચિચકી-ખીચકી
ચીર-ખીર; દૂધપાક
ગુફ-ગોળ
ગેહૂં-ધાં
ધી-ધી
ધેવર-ધેવર
ચટની-ચટણી
ચના-ચણા
ચપાતી-ચોટલી
ચબેના-ચવાણું
ચાય-ચા
ચાચલ-ચોખા
ચિઢકા, ચિઢવા-ચેવડો;
ચીનો-ખાંડ
ચૂરમા-ચૂરમું
ચોકર-આટાનું ચળામણ
જલપાન-નાસ્તો

खाद्य और पेय

५८२

धातु

जलेबी-जलेबी
जी; जव-जव
जुआर-जुवार
ज्वार-जुवार
तक्र; छाछ-छाछ
तरकारी-शाकभाज
तिल-तिल
तोसी-अणसी
तुअर-तुवेर
तेल-तेल
दलिया-धुली; अंछ
दही-दही
दाल-दाल
दालमोठ-तणेबी दाल; दालभूठ
दूध-दूध
धनिया-धारा
धान-भात (अंगूर)
नमक-मीठु
नानखताई-नानभटाई
नीबू-लींबु
पकीड़ी-पकोड़ी
पनीर-पनीर
पानी-पाणी
पापड़-पापड़
पेस्ट्री-पेस्ट्री (केक जेवुं भाद्य)
पौआ-पौआ
बरफ-बरफ
बर्फी-बरफी
बाजरा-बाजरी
बालाई-मलाई
बिसकुट-बिस्किट
भांग-भांग
भात-भात
भुट्टा-भुट्टा

भोज-भोजवार
भोजन-भोजन
मक्का-मकाई
मक्खन-माખજ
मटर-मटर
मट्ठा-मठो (घट्टा छाछ)
मध-मध
मलाई-मलाई
मालपूआ-मालपूआ
मिठाई-मीठाई
मिसरी-साकर
मुरब्बा-मुरब्बा
मूंग-मूंग
मूंगफली-मूंगफली
मोहनभोग-मोहनभाण
रसगुल्ला-रसगुल्लु
राब-गोण
रोटी-रोटी
लड्डू-लड्डू
लपसी-लपसी
लावा-लावा
शकरपारा-शकरपारा
शरबत-शरबत
शहद-मध
शाक; साग-शाक
श्रीखंड-श्रीखंड
सावा-सावा
सुपारी-सोपारी
सूप-सूप
सोंठ-सोंठ
सीफ-वरियाणी
हलदी-हलदी
हलुआ-शीरो
होला-पोंक

२४. धातु क्षार और खनिज पदार्थ (धातु क्षार અને ખનિજ પદાર્થ)

अभ्रक-अभ्रक
अलुमीनम-अलुमिनियम
कर्पूर-कपूर
कलई; टोन-कलाई; टिन
कार्बन-कार्बन
चांदी-चांदी
जस्ता; जस्त-जस्त
तांबा-तांबा

निकल-निकल
पारा-पारा
पित्तल-पित्तल
प्लेटिनम-प्लेटिनम
फिटकरी-फिटकरी
यूरेनियम-यूरेनियम
रूपा-रूपा
रेडियम-रेडियम

रसायन

५८३

शरीर के अवयव

लोहा-लोहं
शोरा-सुरोभार
सिंदूर-सिंदूर
सीसा-सीसुं
सुरमा-सुरभो
सुवर्ण-सोनुं

सुहागा; बरिक्स-टेकशभार
सोना-सोनुं
स्टील-स्टील (पोलाद)
स्वर्ण-सोनुं
हीरा-हीरो
हीराकसीस-हीराकशी

२५. रसायन (रसायण)

अधक; अधरक-अधरभ
अलुमीनम-अल्युमिनियम
ऑजनम्-ऑटीमनी
इंगुर-इंगुणोड
ईथर-ईथर
उदजन-आर्द्रवायु (हाईड्रोजन)
ओषजन-ओक्सिजन (ग्राहवायु)
कलाई-कलाई
काँच-काच
कासा-कासुं
कार्बन-कार्बन
कैल्शियम-यूनो
कोयला-कोयलो
खड़िया-भडी
गंधक-गंधक
गेहू-गेहू
ग्रेनाईट-ग्रेनाईट
ग्रेफाईट-ग्रेफाईट
चकमक-चकमक
चाँदी-चाँदी

जस्ता-जस्त
डामर-आरकाष्ट; डामर
ताँबा-ताँबा
तूतिया-भोरथुथु
पारा-पारो
पीतल-पित्तल
फिटकरी; फिटकी-फिटकी
बैरीयम-बैरियम
रजत-चाँदी
रश्मि-रेडियम
राँगा-टिन; कलाई
लोहा-लोहं
शोरा-सुरोभार
संगमरमर-आरस
सज्जीखार-साखभार
सफेदा-सफेदा
सीसा-सीसुं
सुरमा-सुरभो
सुहागा-टेकशभार
सोना-सोनुं

२६. शरीर के अवयव (शरीरनां अंगो)

अंगुल-आंगुली
अंगूठा-अंगूठो
अंडकोष-अंडकोश; वृषण
अन्नलली-अन्नली
अँतड़ी-आंतर्दुं
अधर-होठ
अस्थि-हाड्डुं
आँख-आंख
आंत-आंतर्दुं
आंत्रपुच्छ-आंत्रपुच्छ
उंगली-आंगुली
उदर-पेट
ऊतक-मांसपेशी
एड़ी-ओड़ी; पानी
ओठ-होठ

कंधा-पल्लो
कनपड़ी-कनपड़ो
कपाल; ललाट-कपाल; पाल
कपोल-गाल
कमर; कटि-कमर; केड
कर्णपटल-कर्णपटल
कलाई-काँडुं
कलेजा-कलेजुं
काँख-काँख; भगल
कान-कान
कान की लौ-काननी भूट
कुहनी; कोहनी-कोशी
कूबड़-भूध
केश-वाण
केशिका-केशनलिका; केशवाहिनी

शरीर के अवयव

५८४

शरीर के अवयव

खोपड़ी-भोपरी
 गंज-टाव
 गर्दन; ग्रीवा-गरदन
 गर्भाशय-गर्भाशय
 गलमुच्छ-भूछना थोपिया
 गला-गणु
 गाल-गाल
 गुदा-गुदा
 गोद-भोणे
 ग्रीवा-भोथी; गरदन
 घुटना-घूटण; गोछण; ढींचण
 चमड़ी-चामरी
 चरबी-चरबी
 चिबुक-चिबुक; छडपथी
 चूतड़-छूतो; छगरो
 चेहरा-चेहरे
 चोटी-चोटली
 छाती-छाती
 जंघा-जंघ; साथण
 जठर-जठर
 जबड़ा-जडणु
 जवान-जव
 जाँघ-जंघ; साथण
 जिह्वा; जीभ-जव
 जी-जव
 जूड़ा-जंभोले
 जोड़; गांठ-सांधे
 टखना-पुंटी
 टेंदुआ-टेंडियो
 ठठरी-कंकाव; छडपिंजर
 दुड्डी; ठोड़ी-छडपथी
 तलवा-तणियुं
 तालु; तालू-ताणवुं
 तिखी-भरोण
 त्वचा-चामडी
 दंत; दाँत-दांत
 दाढ-दाढ
 दाढ़ी-दाढी
 दिमाग-मगज
 दुम-पुछडी
 नकसीर-नसखेरी
 नख-नख
 नथना-नसखेरे
 नस-नस; शिर

नाक-नाक
 नाखून-नख
 नाड़ी-नाडी
 नाभि-दूँटी
 नाल-नाण
 नितंब-छूतो; छगरो
 नेत्र-आंख; नयन; नेत्र
 नेत्रगोलक-आंख
 पंजा-पंजो
 पलक-पोपथुं
 पसली-पांसणी
 पहुँचा-छांड़; पछोचो
 पिंडली-पिंडी
 पीठ-पीठ; भरओ
 पेट-पेट
 पैर-पग
 पीर-पेरपुं
 फेफड़ा-फेफुं
 खगल-अगल
 खरीनी-पांपण
 बाल-वाण; केश
 बाहु; भुजा-बावडुं; साथ
 बालिशत-वैत
 बिता-वैत
 भीह-लभर; लवुं
 मज्जा-मज्जा
 मज्जातंतु-मज्जातंतु
 मलद्वार-मणद्वार
 मस्तक; मस्तिष्क-माथुं; शिर
 मस्सा; मुँहासा-मसो
 माँस; गोश्त-मांस
 माथा; शिर-माथुं
 मुख-मोठुं; मों
 मूँछ-मूँछ
 मुदठी-मुठी
 मूत्र-मूत्र; पेशाब
 मूत्रपिंड-मूत्रपिंड
 मूत्राशय-मूत्राशय
 मेरुदंड; रीढ़-करोड
 यकृत-यकृत; जठर
 योनि-जननेद्रिय
 रक्तकोशिका-रुधिरकोश
 रक्तपरिसंचरण-रुधिराविसरण
 रोआँ; रोम-रुपांठुं

રોગ

૫૮૫

તારપિણડ-લાળપિંડ
શ્વાસનઢી-શ્વાસનળી
સીના-છાતી
સ્તન-સાન
સ્તનાગ્ર-સ્તનની ડીટડી
સ્નાયુ-સ્નાયુ

સ્વાયંત્ર-સ્વાયંત્રી
હંસલી-હંસડી
હથેલી-હથેળી
હડકો-હડકું
હાથ-હાથ
હૃદય-હૃદય

૨૭. રોગ (રોગ)

અંધતા; અંધાપન-અંધાપો
અતિસાર-અતિસાર
અંત્રવૃદ્ધિ-સારણગાંઠ
અધકપારી-આપાશીશી
અપચ; અદહજમી-અપચો
અપસ્માર-અપસ્માર; કેકરું; વાઈ; વિસ્મરણ
અફરા-આફરો
અપ્લતા-અપ્લપિત
અર્શ; અવાસીર-અર્શ
અશ્મરી-અશ્મરી (પથરી)
આંતરાયિક ખ્વર-એકાંતરિયો
આંત્રખ્વર-આંત્રખ્વર (ટાઈફોઈડ)
આંચ; આમ-આમ
ઝકાઈ; ઝાક-ઝીલટી
ઝપદંશ-ચાંદી
ઝપાંત્રશોથ-આંત્રપુચ્છનો સોજો
ઍઠન; મરોઢ-આંચકી; ચૂક
કાંઠમાલ-કાંઠમાળ
કનપેઢા; ગલપુઆ-ગાલપયોળિયું
કાઢિયત-કાઢિયાત
કાલીઝાંસી-સસણી
કુકુરઝાંસી-ઉટાંટિયું
કુષ્ઠરોગ-કોઢ
કૈ; ઘમન-ઝીલટી
કોઢ-કોઢ (કુષ્ઠરોગ)
કૈન્સર-કેન્સર
ઝસરા-ઝોરી
ઝાંસી-ખાંસી; ઉપરસ
ઝાજ; ઝુઝલી-ખરજ; ખંજવાળ; ચળ
ગંઠિયા-સંધિવા
ગલપુઆ-ગાલપયોળિયું
ગલપુઆ-લાપોટિયું
ગિલટી-ગાંઠ
ગુહેરી-આંજણી
ગૃધ્રસી-રંઝણ
ચકતા-શીળવા

ચક્કર; ઘમટા-ચક્કર
ઘેવક-શીતળા; બળિયા
જલોદર-જળોદર
જુકામ-જરદી
જુરી-જીર્ણજવર
જૂઝી-ટાઢિયો તાવ
ખ્વર-તાવ
તપેદિક-પક્ષ્મા; ક્ષય
તિજરા; તિજારી-એકાંતરિયો તાવ
તિલ્લી-બરોળ
ત્વચાશોથ-કેકર
દંતરોગ-પાપોરિયા
દદોરા-શીળસ
દદુ-દરાજ; દાદર
દમા-દમ
દાદ-દાદર; દરાજ
ધનુક; વાઈ; ટિટનસ-ધનુર; ધનુવા
નજલા-સળેખમ
નહરુ; નહરુઆ-વાળો
નાડીઘળ-બાંદર
નારુ-નારું
નેત્રશ્લેષ્મા-આંખની ત્વચાનો સોજો
પથરી-પથરી
પીલિયા-પીળિયો; કમળો
પેચિશ-પરો
પ્રમેહ-પ્રમેહ
પ્લીહા-બરોળ
પ્લેગ; તાડન-પ્લેગ
પીલપાંચ-સાથીપગો
ફુસી-ફોલી
ફોડા-ગૂમડું
અદહજમી-અપચો; કાઢિયાત
અવાસીર-હરસ-પસા
અહરાપન-બહેરાશ
ઝિલનો; ગુહેરી-આંજણી
ઝુઝાર-તાવ

डाक

५८६

डाक

मंदाग्नि-मंदाग्नि
 मधुप्रमेह-अपाभितिस
 मलावरोध-अंधकोश
 मलेरिया-मलेरिया
 मसूरिका-अध्मज
 मुँहासा रोग-भीष
 मुहाई-आंजशी
 मूत्ररोग (बहुमूत्रता)-ग्रीनवा
 पूर्णी; मिरगी-ईकरुं; वाई
 मोतियाबिंद-मोतियो
 यक्ष्मा-क्षय
 रक्तक्षीणता-पांडुरोग
 रक्तवात-रतवा
 रक्तस्त्राव-रक्तस्राव
 रतौंधी-रतांध्यापक्षु
 रसोली-रसोली
 लकवा-लकवा
 लू-लू
 खमन-ग्रीवटी

वातव्याधि-वा; संधिवा
 विद्रधि-धारुं
 विशूचिका-कोलेरा; क्षय
 शूल-यसक; शूल
 शोध-सोशो
 संग्रहणी-संग्रहणी
 संधिवात-संधिवा
 सन्निपात; सरसाम-त्रिदोष
 सिरदर्द-माथानो दुखावो
 सूखा; सुखंडी-सुकृतातन; सूकृज्जु
 सूजन-सोशो
 सूतिकारोग-सुवारोग
 हकलाहटा-आध्मजपक्षु
 हडक; जलातंक-हडकवा
 हब्बाडब्बा-वराध
 हिचकी; हिक्का-हडकी
 हिस्टीरिया-वातोन्माद
 हैजा-ओगणियुं; महामारी
 हृदयवृद्धि-हृदयवृद्धि

२८. डाक (टपाल)

अंतर्देशीयपत्र-अंतर्देशीय पत्र
 आदाता; भेजनेवाला-भोक्लनार; प्रेषक
 कोडनंबर-संकेत-नंबर
 क्षेत्रीय मानचित्र-क्षेत्र-नो नकशी
 गणनयंत्र; गणित्र-गणन-मशीन
 गश्त-बीट
 गश्त अनुदेश रजिस्टर-बीट सूचना रजिस्टर
 गश्त-सूचि-बीटपाटी
 चार्ज; प्रभार-चार्ज
 चालू खाता-चालु ખાતું
 चालू नकदी खाता-चालु નકદખાતું
 चिपकानेवाला टिकट-थोटी जाय तेवी टिकिट
 चेकबसूली-चेक-नी वसुलात
 जवाबी कार्ड-जवाबी पोस्टकार्ड
 जवाबी तार-जवाबी तार
 जाली टिकट-जनावटी टिकिट
 टिकट-टिकिट
 डाकगाड़ी-टपालगाडी
 डाकघर-टपालघर; पोस्ट ओफिस
 डाकटिकट-टपालटिकिट
 डाकधैला-टपालधैलो
 डाक-निर्गम-टपाल-रवानगी
 डाकपाल-पोस्ट मास्तर

डाक-बक्सा-टपालपेटी
 डाक रसोद; डाक पावती-टपाल रसीद
 डाक वितरण कार्य-टपाल वहेंचशी
 डाकव्यय-टपालभर्य
 तार-तार
 निर्गम-तारीख-रवाना तारीख
 पंजीकृत डाक-रजिस्टर्ड टपाल
 पता; संपर्क-सूत्र-सरनाभुं
 पत्र-पत्र
 पत्र-व्यवहार-पत्र-व्यवहार
 पार्सल-पारसल
 पावती-रसीद
 पासबुक-पासबुक
 पुस्तक पैकेट-पुस्तक पेकेट
 पुस्तिका-पुस्तिका
 प्रमाणपत्र-प्रमाणपत्र
 प्राधिकृत दर-निर्धारित दर
 प्राप्ति स्वीकृति रसीद-प्राप्तिनी पछोय
 बचतखाना-बचतખાતું
 बुक पोस्ट; पुस्तक डाक-बुकपोस्ट
 पनी-आर्डर-मनी ओर्डर
 मुद्रा-सील; मछोर
 रसोद-पछोय; पावती

बैंक

५८७

बैंक

शाखापोस्ट-शाखापोस्ट
शिकायत-पुस्तिका-इरियादपोथी
संचार-संदेश-संसार-संदेश
सावधि संचयी जमाखाता-नियत मुदतनुं जातुं
सूचना-सूचना-संदेश

स्मारक टिकट-स्मारक टिकिट
हवाई डाक-हवाई टपाल
हवाई पत्र-हवाई पत्र
हवाई पोस्टकार्ड-हवाई पोस्टकार्ड
हवाई पोस्ट शुल्क-हवाई पोस्ट डी

२९. बैंक (बेन्क)

अंतराण-परिवर्तन (ट्रांसफर)
अंतर्लेखन; अभिगोपन-बांधपरी
अधिकर्ष-ओवरड्राफ्ट
अधिकर्ता; एजेंट-अजेंट
अनामत-अनामत; धापण
अनामतनामा; इकरारनामा-जामिनमत
अवधि; कार्यकाल-अवधि; मुदत
आद्यक्षर-टूटी सही
आवर्तकखाता-आवर्तित जातुं
उपहारचेंक-असिस चेक
उधार-क्रेडिट
ऋण-(१) लोन (२) उधार (क्रेडिट)
एजेंट-अजेंट
औद्योगिक बैंक-औद्योगिक बेन्क
कर्ता ऋण-उधार (क्रेडिट)
कार्य-कार्य
कार्यावधि बिल-मुदती छूटी
कृषि-बैंक-कृषिबेन्क
कैश; नकद-केश
क्लर्क-कारकुन
खजौची-नाशा-कारकुन
चलन-चलण
छालू हिसाबखाता-चालु हिसाबजातुं
चिट्ठा; पक्का चिट्ठा-सरवेपुं
चैक-चेक
चैकबुक-चेकबुक
जमा सेनेवाला क्लर्क-नाशा लेनार कारकुन
जमानतनामा-जामिनमत
जायदाद-जामदाद
ट्रस्ट; धरोहर-ट्रस्ट; न्यास
ट्रस्टी; संरक्षक-ट्रस्टी
डाक-धर्मांतरण-नाशा तबटिबी; मेठल ट्रांसफर
ड्राफ्ट-ड्राफ्ट
तिजोरीघर-तिजोरीघर
तुलनपत्र-पाकुं सरवेपुं
धनराशि-रकम
नकद धन; पैसा-चेकड

नकदीपत्र-केश सर्टिफिकेट; चेकड प्रमाणपत्र
निकासी-पैसा उपाड
पच्ची; सिलप-पैसा लरवानी थिडी
पासबुक-पासबुक
प्रधान कार्यालय-प्रधान कार्यालय
प्रपत्र-डोर्म
प्रबंधक-व्यवस्थापक; संचालक; मेनेजर
प्रबंधक-मंडल-संचालक-मंडल
प्राप्ति-स्वीकृति-पावती
भुगतान-युक्वशी
बंधक; जामिन-जामिन
बचत; संचय-अचत
बचतखाता-अचतजातुं
बैंकखाता-बेन्कजातुं
बैंकदर-बैंकिंग दर
मध्यवर्ती बैंक-मध्यवर्ती बेन्क
मौगपची-मागथिडी
मुखत्यारनामा-मुखत्यारनामुं
मुख्य खजौची-नाशा पास करनार अधिकारी
मुद्रा-महोर; सील
राष्ट्रीयकृत-राष्ट्रीयकृत
रोजनामचा-रोजमेज
विनिमय-बदलो
विनिमयपत्र-विनिमयपत्र
विवरण-विगत
वेतन-चिट्ठा-पगारबिल
व्यापारी बैंक-व्यापारी बेन्क
शेष; बकाया-सिलक
शाखपत्र-शाखपत्र
संचय; बचत-अचत
संपत्ति-संपत्ति
सहकारी बैंक-सहकारी बेन्क
सावधि-निक्षेप-बांधी मुदतनी धापण
सुविधा-सवलत
सूद; ब्याज-व्याज
हंडी-छूटी
हंडीनामा-किताब-छूटीवही

रेलवे

५८८

यातायात के साधन

३०. रेलवे (रेलवे)

अनामती सामानघर—सामानघर
 आनेवाली गाड़ी—आवनारी गाड़ी
 आरक्षण—आरक्षण; रिजर्वेशन
 आरक्षण—क्लर्क—आरक्षण—कार्डन
 आरक्षण—टिकट—आरक्षण—टिकट
 आरक्षित डिब्बा—आरक्षित डिब्बा
 इंजन—एंजिन
 इंस्पेक्शन—निरीक्षण
 उद्घोषणा—उद्घोषणा; जहरीला
 बड़ी लाईन—ब्रौडगेज
 किराया—फार्म
 कुली; मजदूर—कुली; पोर्टर
 क्षेत्र—अधीक्षक—क्षेत्रीय अधीक्षक
 क्षेत्रीय अधिकारी—क्षेत्रीय अधिकारी
 गाड़ी—ट्रेन; गाड़ी
 गार्ड—गार्ड
 घेयर कार—गेरकार
 फूटनेवाली गाड़ी—फ्लिपिंग गाड़ी
 छोटी लाईन—मिटरगेज
 जाली टिकट—बनावटी टिकट
 टिकट—टिकट
 टिकट—क्लर्क—टिकट—कार्डन
 टिकट—खिड़की—टिकट—बारी
 टिकट—परीक्षक—टिकट—बेकर
 टिकट—लेखापत्र—टिकट—हिसाबीपत्र
 डिब्बा—डब्बा
 डाइवर—ड्राइवर; हांडलर
 दीपघर—दीपघर
 दोहरी लाईन—दोहरी लाईन
 द्वितीय श्रेणी—बीजे वर्ग
 पंजीकरण—नोंडशी
 पटरी—पाटो
 पार्सल; पुलिदा—पार्सल
 पार्सल—क्लर्क—पार्सल—कार्डन
 पूछताछ—पूछपछ
 प्याऊ—प्याऊ
 प्रतिबंधित माल—प्रतिबंधित माल

प्रथम उपचार—प्राथमिक उपचार
 प्रथम उपचार बक्स—प्राथमिक उपचारपेटी
 प्रतीक्षालय; विश्रामालय—विश्रामगृह
 प्रथम श्रेणी—प्रथम वर्ग
 प्रयाण—प्रयाण
 प्रस्थान—प्रस्थान
 बड़ी लाईन—ब्रौडगेज
 बिजली गाड़ी—बीजलीगाड़ी
 मासिक टिकट—मासिक टिकट
 मालगाड़ी—मालगाड़ी
 मालबाधू—माल—कार्डन
 मुख्य नियंत्रक—मुख्य नियंत्रक
 मुख्य गाड़ी परीक्षक—मुख्य गाड़ी परीक्षक
 मौसमी टिकट—मुदती टिकट
 यातायात—हेरफेर; अवरजवर
 यात्रीगाड़ी—सवारी गाड़ी
 रेल—रेल
 रेल—डाकसेवा—रेल—टपालसेवा
 रेलपास—रेलवे पास
 रेल—प्रशासन—रेलवे—तंत्र
 रेलमार्ग—रेलमार्ग
 रेलफाटक—रेलवे डाटक
 रेलभाड़ा—रेलभाड़ा
 रेलमालभाड़ा—रेलवे नूर
 रेललाईन—रेल लाईन
 रेललेखा—अधिकारी—रेलवे हिसाब अधिकारी
 रेलवे—स्टेशन—रेलवे स्टेशन
 लोको—लोकोशेड
 वातानुकूल गाड़ी—वातानुकूल गाड़ी
 घापसी रेलगाड़ी—वजती गाड़ी
 शयनयान—शयनयान
 शाखा—लाइन—शाखालाईन
 शापिका—सूचानी जग्या
 समयपत्रक—समयपत्रक; सारशी
 सिग्नल—सिग्नल; छाथो
 सीधी गाड़ी—सीधी गाड़ी
 स्टेशन—अधीक्षक—स्टेशन—अधीक्षक
 स्टेशन—परामर्शक—स्टेशन—कन्सल्टेंट

३१. यातायात के साधन (अवरजवरनां साधन)

अग्निबोट—आगबोट; स्टीमर
 ऊँटगाड़ी—ऑटोगाड़ी
 घोड़ागाड़ी—घोड़ागाड़ी

छकड़ा—छकड़ा
 जहाज—जहाज; वसुधा
 टमटम—टमटम

वाहन-विश्राम-स्थान

५८८

योग

टांगा; तांगा-टांगो; धोडागाडी
 डाम-डाम
 ठेला-ठेलो
 नाव; नौका-नाव; छोड़ी
 बस-बस
 बिजलीगाड़ी-वीजलीगाड़ी
 बहली-बहेल
 बेड़ा-तरापो
 बैलगाड़ी-गाड़ु; जण्टगाड़ी

मालगाड़ी-मालगाड़ी
 मोटरकार-मोटोरकार
 मोटरट्रक-मोटोट्रक
 रथ-रथ
 रिक्षा-रिक्षा
 रेलगाड़ी-रेलगाड़ी
 सगाड-छाथगाड़ी
 साइकिल-साइकल
 स्कूटर-स्कुटर

३२. वाहन-विश्राम-स्थान (वाहन शोभवानां स्थानो)

गोदी; पत्तन-जहाजवागे
 घोड़ागाड़ी-स्टैन्ड-धोडागाड़ी स्टेन्ड
 नौकाघाट; मालघाट-कुश्चो
 बस-स्टैन्ड-बस स्टेन्ड; थोभो

रिक्षा-स्टैन्ड-रिक्षा स्टेन्ड
 साइकिल-स्टैन्ड-साइकल स्टेन्ड
 स्कूटर-स्टैन्ड-स्कुटर स्टेन्ड
 हवाई अड्डा; विमानक्षेत्र-विमानघर

३३. बीमा (वीभो)

अग्निबीमा-अग्निवीभो
 अभ्यर्पण-मूल्य-भरणमूल्य
 अमूल्यांकित पालिसी-अमूल्यांकित पोलिसी
 अल्पकासीन बीमा-अल्पकासीन वीभो
 आंशिक नुकसान-आंशिक नुकसान
 आजीवन बीमा पालिसी-जवन वीभा निगम
 उच्छिखित पालिसी-निर्दिष्टित पोलिसी
 ऋण-ऋण
 औसत कर्ज-सरेराश सहाय
 कालातीत पालिसी-आपमेणे बंध यती पोलिसी
 किस्त-हप्तत
 क्षतिपूर्ति-मुआवजा-नुकसानानुं वणतर
 खास पालिसी; विशेष पालिसी-निश्चित पोलिसी
 खुली पालिसी-मुल्की पोलिसी
 चल पालिसी-तरती पोलिसी
 जीवन बीमा-जवन वीभो
 जीवन बीमा संचालन-जवन वीभा संचालन
 इन्सूरी हुई पालिसी-आपमेणे बंध यती पोलिसी
 तारीख पूर्व-तारीख पहेलो
 तारीख बाद-तारीख पछी
 तैरती पालिसी-तरती पोलिसी
 दावा का अस्वीकार-दावानो अस्वीकार
 दुर्घटना-हित-लाभ-अकस्मात् लाभ
 दोहरा बीमा-बेवजो वीभो
 नुकसान-नुकसान
 पालिसी-पोलिसी

पालिसी धारक-पोलिसी धारक
 पालिसी होल्डर-वीभो धारण करनार
 पुनः बीमा-पुनः वीभो
 पूरा नुकसान-संपूर्ण नुकसान
 पूर्ण बीमा-पूरो वीभो
 पोस्टल बीमा-पोस्टल वीभो
 प्रमाणपत्र-प्रमाणपत्र
 प्रीमियम; किस्त-प्रीमियम
 बंदोबस्ती पालिसी-हयातीनो वीभो
 बीमा-वीभो
 बीमाकर्ता-वीभो उत्तरानार
 बीमाकृत-वीभो उत्तरानार
 बीमायोग्य हित-वीभा योग्य हित
 बीमित सभ्य-वीभो उत्तरानार
 बीमेदात-वीभा-धारक
 वारंट; समादेश-आज्ञापन
 विशेष पालिसी-निश्चित पोलिसी
 वैधता-अपदेसरता
 व्यवस्था-संचालन-व्यवस्था
 मूल्य-मूल्य
 मूल्यानुसार-मूल्य प्रमाण
 मूल्यांकित-मूल्यांकित
 रक्षण-रक्षण
 लाभाना-लाभ
 सावधि पालिसी-समयनी पोलिसी
 सुरक्षा-सुरक्षा

૩૪. વાણિજ્ય (વેપાર)

અંતપ્રવિષ્ટિ-આખરનોંધ
 અંશ-શેર
 અદદ; નંગ-દાગીનો
 અનુપાત-ગુણોત્તર
 અનામતપૂંજી-અનામત-મૂડી
 અનુસૂચિત ભાવ-અનુસૂચિત ભાવ
 અન્વેષક-અન્વેષક; ઓડિટર
 અપ્રેન્ટિસ; શિક્ષાર્થી-ઉમેદવાર
 અર્થવ્યવસ્થા-અર્થવ્યવસ્થા
 અર્થકષ્ટ; તંગદસ્તી-નાણાભીડ
 અર્થશાસ્ત્રી-અર્થશાસ્ત્રી
 આદેશ-વરદી
 આશંકન-ફાળવણી
 આયકર-આવકવેરો
 આયવ્યય-આવકજીવક
 આયપત્ર-આવકપત્ર
 આયાત-આયાત
 આધિકાર-ઈજારો
 ફકરાનામા-કબૂલાતનામું
 ઝવંત-ઉપલક
 ઝઠાવ-ઉપાડ
 ઝહોગપતિ-ઉધોગપતિ
 ઝધાર-ઉધાર
 ઝત્પાદક-ઉત્પાદક
 ઝત્પાદન-ઉત્પાદન
 ઝત્પાદનશુલ્ક-જકાત
 ઝધારચિદઠી-ઉધારચિદઠી
 ઝપખાતા; ઝાતાવહી-ખાતાવહી
 ઝપનિયમ-પેટાનિયમ
 ઈક-પ્રવિષ્ટિ-પદ્ધતિ-એકનોંધી-પદ્ધતિ
 ઈકાધિકાર-ઈજારો
 ઔસત-સરાસરી
 કાચા માલ-કાચો માલ
 કાફદા-કડદો
 કાતરણમૂલ્ય-ભંગાર કિંમત
 કમી; ઘટાવ-ઘટાડો
 કમીબેશી-વધવટ
 કર્તદાર-દેણદાર
 કર્ષક-ચેક લખનાર
 કાનૂની અધિકાર-કાનૂની હક
 કાર્યસૂચિ-કાર્યસૂચિ
 કોઠી-પેઢી

છરીદાર-ખરીદનાર
 છજાંચી-ખજાનચી
 છતૌની-ખતવણી
 ગિતાવટ-પડવાની કિંમત
 ગુદામ-વખાર
 ગ્રાહક; આસામી-અસીલ
 ઘટલક-વધવટ
 ઘટાવ-ઘટાડો
 ઘાટા-ખાદ
 ચિદ્વા; પ્રપત્ર-કાચું ભરતિયું
 ચુંગી-જકાત
 જમા-જમા
 જોશિમ-જોખમ
 તત્પટ-કાચું સરવૈયું
 દસ્તૂરી; છૂટ-કમિશન
 નગદ-રોકડા
 નોલામ-લીલામ
 પરચૂનિયા-છૂટક ધંધાદારી
 પુરજા-ખિલ
 પેચગી-બાનું
 પ્રતિપત્ર; પુસત્રા-અડધિયું
 ફુટકર-છૂટક
 જટ્ટા-વધતર
 જલતી-ઉછાળો
 જયાના-બાનું
 જહી-ચોપડી; વહી
 ચિકવાલી-વેચાણ; વિક્રય
 ચિક્રી-કુલ વેચાણ
 જોનામા ચિક્રયલેખ-કબાલો
 જીજક-ભરતિયું
 ખુગતાન-ચુકવણી
 મંગની-પુદત હૂંડી
 મહંગી-તેજ
 માલખાના-ગોદામ
 મુનાફા-નફો
 પૂલધન; પૂંજી-અનામત ભંડોળ
 મેહસૂલ-નૂર; મહેસૂલ
 સિલ્કો-રુકડો
 રોજનામવા-આધનોંધ
 લાખાંશ-કાપદો
 લેવાલી-ખરીદી
 ધિજાપન-જાહેરાત

कारीगर के औजार

६०१

कारीगर के औजार

सराफ़-नाझायटी
शेषबचत-पुरंत
साझेदारी-भागीदारी

सूद-व्याज
हिसाब-खिसाब
हिस्सेदार-भागीदार

३५. कारीगर के औजार (करीगरनां ओजार)

(क) राज के औजार (क़रियानां ओजार)

कत्री-करशी; लेवुं
गेनिया-कटभूझ
टांकी-टांकुं
धापी-धापड़ी

डोरी-लंब
रंभा-पराई
सहावल-ओणवो

(ख) कुम्हार के औजार (कुम्हारनां ओजार)

गारा-गार
चमोटा-टपलुं
खाक-खाकड़ी
तसला-तगारुं

धापी-धापी; धापड़ी
फावड़ा-पावड़ा
लुटिया-लोटेकुं

(ग) दर्जी के औजार (दर्जननां ओजार)

अँगुशताना-अंगूठी
कैंची-कातर
धागा-धेरो

नापपट्टी-भापपट्टी
सिलाई-यंत्र-मशीन
सूई-सोप

(घ) नाई के औजार (नाइनां ओजार)

शुर-सजयो
उस्तरा; उस्तुरा-अस्त्रो; रेजर
कैंची-कांसकी
कैंची-कातर
चमोटा-लटपटियुं

नहरनी-नरझी
फक्कारा-कुवारी
बूरुश-भ्रश
मशीन-मशीन

(च) मोची के औजार (मोचीनां ओजार)

डोरी-देरी
खपड़-सोयशी
पकड़ (सैंडसी)-पकड़
पॉलिश-पोलिश

बूरुश-भ्रश
रापी-रांपी
सूई-सोप
सूआ-सोयो; आर

(छ) पाली के औजार (पालीनां ओजार)

कतरनी-कातर
कुदाल-क़ोदाणी
खुरपी-भूरपी
टोटीदार लुटिया-आरी
डोरी-देरी

तसला-तगारुं
पिचकारी-पिचकारी
फावड़ा-पावड़ा
बालटी-डेल

(ज) लोहार के औजार (लोहारनां ओजार)

कटनी-कापशी
निहई-अेरश
पकड़-पकड़
भाड़-भड़ी

सैंडसा-साइसो
सैंडसी-साइसी
सरीता-सरोतो
सलाख; छड़-सीक

कारीगर के औजार

६०२

संगीत के साधन

(झ) बड़ई के औजार (सुधारनां ओजार)

आरा-आरी	बरमा-भारडी
आरी-आरी	बसूला-वासलो
कील-कुंड़	रंदा-रंधो
गज-कुंभा	रुखानी-रुखसी; वींधणुं
गरमी; किलकी-गरमी	रेती-रानस
गिरमिट-गिरपिट	साधनी-साधनी
गोनिया-काटभूष	सींगरो; बाँक-सींगरी
जंबूर-जंबूर	हथौड़ा-हथोडी
पकड़-पकड़	हथौड़ी-हथोडी
पुटीन-लापी (लाभी)	

(ट) सोनार के औजार (सोनीनां ओजार)

अंगीठी-अंगीठी (पट्टी)	फूंकनी-फूंकली
कलम-कलम	बाँक-सींगरी (सेंगरी)
डिल-डिल मशीन	मुस; मुसल-मुस; मुशण
घड़िया-रेखो (कुलडी)	रेती-रानस
चिरागदान-दीवी	संडसी-साइसी
निहाई-मेरख	सलाख-गालो
परकार-कंधास	सीखक-गालो
पासा-पासलो	हथौड़ा-हथोडी
पेचकश-पेचिमुं	हथौड़ी-हथोडी

३६. संगीत के साधन (संगीतनां साधन)

करताल-करताल	मंजीरे-मंजरी
खंजड़ी-मंजरी	बाँसुरी-वासणी; बंसरी
ग्रामोफोन-ग्रामोफोन; पाणीवाजुं	बायाँ-नरपुं
घंटा-घंटा	बाजा-वाजिंत्र; वाजुं
चंग-चंग	माउथ आर्गन-ततुडी
झाँझ-जाँझ	मुरचंग-भोरचंग
झालर-झालर	मुरली-भोरली
डफ-डफ	मृदंग-मृदंग
डुगडुगी-डुगडुगी	रणभेरी-रणभेरी
ढोलक-ढोलक	रणसिंघा-रणसिंघुं
ढोलकी-ढोलकी	वायलिन-वायोकिन
तंबूरा-तंबूरा	वीणा-वीणा
तबला-तबलुं	शहनाई-शहनाई
तानपूरा-तानपूरा	सारंगी-सारंगी
तुरही-तुराई	सितार-सितार
दिलरुखा-दिलरुखा	सीटी-सीटी
नगाड़ा-नगाड़ा	हाथबाजा-हाथवाजुं
पियानो-पियानो	हारमोनियम-हारमोनियम

खेलकूद

६०३

मास तथा तिथियाँ

३७. खेलकूद (२५५)

आंखमिचीनी-संताडूकडी
कबड्डी-डुतुतु
कुश्ती-कुस्ती
केरम-केरम
क्रिकेट-क्रिकेट
गिल्ली; गुल्ली-गिल्ली; मोई
गुल्लीडंडा-गिल्लीडंडा
गेंद-गेंद
गेंदबाजी-गेंदबाजी
गोल्फ-गोल्फ
चौपड़-पासा
जाली-नेट
टेनिस-टेनिस
डंडा-गेंद; दंडियो
डंबेल-डंबेल

ताशपत्ता-गंछपत्ता
दण्ड-दंड (बेकक साथे कराती अंक कसरत)
पत्ता (ताश का)-गंछपत्ता
पासा-पासा
बाला-बेट
बास्केट-बाल-बास्केट बोल
बिलियर्ड-बिलियर्ड
बैठक-बेकक (दंड साथे कराती अंक कसरत)
मलखंभ-मलखंभ
मुगदर-मगदण
रैकेट-रैकेट
लैजिम-लेजिम
वॉलीबाल-वॉलिबॉल
शतरंज-शतरंज
हाकी-हॉकी

३८. रंग (२२)

अँगूरी-आछो लीलो
आसमानी-आसमानी; लूरो; वादणी
उदा-जंबुडियो
कलई-कलई
कबरा-कलुर (काबुरियो)
कसुभी-कसुभी
काला-काणी
किरमिजी-किरमिजी
केसरिया-केसरि
खाकी-खाकी
गुलाबी-गुलाबी
चितकबरा-काबुरीतरो
जापुनी-जंबुडियो
नारंगी-नारंगी
नीला-वादणी

पीला-पीली
बादामी-बादामी; तपपीरियो
बैंगनी-लूरो (रंगराना रंग जेवो)
भूरा-लूरो
मटमैला-भाटी जेवो मेलो; राभोडियो
रतनारा-रातो; रतुभो
राता-रातो
लाल-लाल
शुक्ल-धोणी
श्याम-काणी
श्वेत-सफेद
सफेद-धोणी
सिंदूरी-छिंगाणोडियो
सुनहरा-सोनेरी
हरा-लीलो

३९. समय (समय)

पल-पल
मिनट-मिनट
घण्टा-कलाक
सुबह-सवार
दुपहर-अधोर
शाम-सांज

आज-आज
कल-कल
परसों-परम दसरो
सप्ताह-अठवारियुं
पखवारा-पखवारियुं
महीना-महिना

४०. मास तथा तिथियाँ

(क) अँग्रेजी मास (अंग्रेज महिना)

जनवरी-जानुआरी
फरवरी-फेब्रुआरी

मार्च-मार्च
अप्रैल-अप्रैल

मास तथा तिथियाँ

६०४

मास तथा तिथियाँ

मई-मे
जून-जून
जुलाई-जुलाई
अगस्त-अगस्त

सितम्बर-सितम्बर
अक्तूबर-अक्तूबर
नवम्बर-नवम्बर
दिसम्बर-दिसम्बर

(ख) देशी मास (देशी महीना)

कार्तिक-कार्तिक
मगसिर (अगहन)-मगसिर
पौष (पूष)-पौष
माघ (माघ)-माघ
फागुन (फाल्गुन)-फाल्गुन
चैत्र (चैत्र)-चैत्र

वैशाख-वैशाख
जेठ-जेठ
आषाढ़-आषाढ़
सावन-सावन
भादों-भादों
आश्विन (कवौर)-आश्विन

(ग) तिथियाँ (तिथियाँ)

पड़वा (प्रतिपदा)-पड़वा
दूज-दूज
तीज-तीज
चौथ-चौथ
पंचमी-पंचमी
छठ-छठ
सप्तमी-सप्तमी
अष्टमी-अष्टमी

नीमी-नीमी
दशमी-दशमी
एकादशी-एकादशी
द्वादशी-द्वादशी
तेरस (त्रयोदशी)-तेरस
चौदस (चतुर्दशी)-चौदस
पूर्णिमा (पूर्णिमा)-पूर्णिमा
अमावस्या (अमावस्या)-अमावस्या

(घ) दिशाएँ (दिशाएँ)

उत्तर-उत्तर
दक्षिण-दक्षिण

पूर्व-पूर्व
पश्चिम-पश्चिम

(च) कोने (कोने)

ईशान-ईशान
अग्नि-अग्नि

नैऋती-नैऋती
वायव्य-वायव्य

(छ) सप्ताह के वार (सप्ताह के वार)

इतवार; रविवार-रविवार
सोमवार; सोमवार-सोमवार
मंगलवार; मंगलवार-मंगलवार
बुधवार; बुधवार-बुधवार

गुरुवार; गुरुवार-गुरुवार
शुक्रवार; शुक्रवार-शुक्रवार
शनिवार; शनिवार-शनिवार

(ज) ऋतुएँ (ऋतुएँ)

शीतकाल-शीतकाल
उष्णकाल; निदाघ-उष्णकाल
वर्षाकाल-वर्षाकाल

शिशिरऋतु-शिशिर
हेमन्तऋतु-हेमन्त
ग्रीष्मऋतु-ग्रीष्म
वसन्तऋतु-वसन्त
वर्षाऋतु-वर्षा
शरदऋतु-शरद

बड़ा कोश

(हिन्दी-गुजराती)

- प्रमाणित वर्तनी, विशाल शब्दराशि, विपुल जानकारी
- हिन्दी - गुजराती का प्रामाणिक आधुनिक कोश
- शब्दों के भाषास्रोत, व्याकरण और ज्यादा से ज्यादा अर्थ-वैज्ञानिक पद्धति और व्यावहारिक सरलता के साथ
- छात्रों शोधकर्ताओं सरकारी कार्यालयों और सभी क्षेत्र संबंधित व्यक्तियों के लिए अत्यंत उपयोगी
- ३८००० से अधिक शब्दों का समावेश
- पारिभाषिक एवं टेक्नीकल शब्दों सहित उपयोगी परिशिष्ट